ANITII MANLII SEVERINI BOETHI

INTER LATINOS ARISTOTELIS INTERPRETES ET AETATE PRIMI, ET DOCTRINA PRAECIPVI DIALECTICA,

In qua quidem emendanda tantam adhibuit Martianvs Rota diligentiam, vt nunc post omnes aliorum editiones ex manu scriptis libris multa, quæ plerisque locis desiderabantur, addiderit: multa, quæ deprauata erant, emendarit: totum denique opus in meliorem formam redegerit, ac plane illustrarit. quod, qui hos libros, cum cæteris, qui hactenus in lucem prodierunt, contulerit, factum esse perspiciet.

INEST ETIAM INDEX RERVM OMNIVM, COPIOSISSIMVS.

VENETIIS,
Ex officina Valgrisiana.
MDLIX.

IVL. MARTIANVS ROTA
GEORGIO CORNELIO PONTIFICI TARVISINO DESIGNATO S.

PRIMVM rebus in omnibus ſemper fuit, noui aliquid promere: Secundum, ubi conſequi illud nequeas, ab alijs deprompta meliora reddere. Vtrunq; tibi præſtare pontifex Corneli cum uellem, diuerſas bibliothecas excutere cœpi, ſperans me, & hoc, & illud effecturum. Sed alterum quidem aſſequi minime potui: libros enim quos in phyſicas auſcultationes Seuerinus emiſit, quamuis eos extare non pauci ſciant, deprendere tamen adhuc non ualui. Alterum autem abunde, puto, conſecutus ſum: nam meliora, quam fuerant hactenus impreſſa, multo reddidimus eius commentaria, quę partim uaria tanſcriptione labefactata ſtabiliri, partim longa uetuſtate collapſa reparari, multis in locis deſiderabant. Neq; vero quiſquã à nobis hanc prouinciam fruſtra ſuſceptam opinetur. Fuit enim Boethus, non ſolum magna facundia vir, & eruditione ſingulari: uerum etiam iuuandi plurimos incredibili ſtudio tenebatur: atque ideo, cum barbaros, armis ab Italia prohibere conſul non poſſet, barbariem ab Europa diſciplinis eijcere doctus non dubitauit. Ariſtotelem enim Dialecticæ, & utriuſq; Philoſophię, hoc eſt, humanæ felicitatis magiſtrum, primus, & latinitate donauit, & expoſuit: id quod Lucij Syllæ dignitatem non æquauit modo, ſed plurimum etiam excelluit. Opibus enim & potentia fretus Cornelius Sylla, inuentos Athenis Ariſtotelis libros, Romam portauit. Eloquentię & eruditioni fidens Manlius Seuerinus, eoſdem e Grȩco ſermone in Romanam linguam tranſtulit: & ex obſcuris adeo, ut uix a paucis intelligerentur, cuiuis mediocriter erudito peruios, luculentis expoſitionibus effecit. Quæ utilitas, non tantum illius ætatis homines plurimum iuuit, ſed ad poſteros quoque redundans, in nos uſque peruenit. Hanc eius egregiam animi uoluntatem, cum inter legendum animaduertiſſem, libuit mihi quædam ad ipſius cognitionem pertinentia, in unum colligere: ut & illi, quamuis mortuo, gratiam, ſi poſſem, aliquam referrem: & tibi, ſapientię callẽ acrius inſiſtenti, multis e floribus coronam darem. Neque enim arbitror ingratum tibi fore eum tanquam de facie noſcere, per quem in dies magis ac magis proficis, & eius opera legendo, mirum in modum delectaris. Quod tamen dum facio, me uelim nullus exiſtimet complures noſtri temporis homines imitaturum, qui partim omnia in maius tollunt, partim quædam, ac ſi redargui nequeant, comminiſcuntur. Horum neutrum in præſentia facturum me recipio, quamuis probe intelligam, non eſſe facile, ſuæ quoque tempeſtatis facta deſcribere, nedum ullius qui mille ab hinc annis uita deceſſerit, in tanto præſertim ſcriptorum illius & ſuccedentis æui ſilentio, qui ne publica quidem literis commiſerunt. Quam ob rem a nobis plura nullus expectet, quam ex eius aliorumue libris cognoſci, potuerunt: aut euidenti coniectura ſaltem comprehendi. Ea tu Georgi nobiliſsime, qualiacunq; in unum opus redacta, libenti, ſicut omnia mea ſoles, animo percurre: & quam pridem nondum ſatis expolitam aſportaras, nunc denique perfectam Boethi hiſtoriam accipe.

ANITIVS Seuerinus Boethus, Romanus, & nobilitate maiorum, & animi dotibus clarus, in ea tempora incidit, quibus Italia a barbaris oppressa tenebatur. Natus est enim, non ita multis post annis, quam ab Alarico Roma caperetur: Floruitq; Theodorici regis tempestate. Theodoricus hic, a Zenone, cum ingentibus copijs missus, ereptam Odoacri Italiam sibi vendicauerat, Rauennaq; regni sede locata, cuncta, pro libidine administrabat. Quod videns Boethus, honestis disciplinis animum applicuit, id sibi tantum superesse intelligens, quod homine libero dignum foret. Eruditus itaque Græcis & Latinis literis ab adolescentia cum esset, quædam primum ex Euclide transtulit, atque ita transtulit, vt & dimetiendi rationes, & alia quædam de suo adiungeret. Ac quod nondum Aristotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum astruere docuerit. Arithmeticam postea, Nicomachum, non vt interpres, secutus, sed suo vsus iudicio, latius verbis reddidit. Et inde musicam perplexam, & inuolutam disciplinam, ex optimis quibusque collegit. Qua in re, & Aristoxenis copiam, & Pythagoræ iudicium expressit. Extat Theodorici regis ad Boethum epistola, quæ & Ptolemæi Syntaxin, & Archimedis Mechanicen, ab eo latinitate donatam affirmet. Verum præludia hæc fuisse crediderim eorum, quæ vir tantus, mente agitabat. Philosophiam enim latinis literis illustrare constituerat, non ut Varro Stoicam, nec ut Tullius Academicam, sed eam quæ cæteras obscurauit, ab Aristotele inuectam, & a tot præstantibus ingenio uiris, ætate tam longa celebratam: id ipse his uerbis significat. Ego omne Aristotelis opus quodcunque in manus uenerit, in Romanum stylum uertens, eorum omnium commenta, latina oratione perscribam, Vt siquid ex logicæ artis subtilitate, & ex moralis grauitate peritiæ, & ex naturalis acumine ueritatis ab Aristotele perscriptum est, id omne ordinatum transferam, atq; id, quodam lumine commentationis illustrem. Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher compendio transtulerat, explanauit, & eundem a se mox interpretatum, nouis rursum expositionibus illustrauit. Prædicamentis manum admouerat, cum ecce Consul Romæ creatur. hoc ipse suis verbis significat. Etsi nos curæ officij consularis impediunt, quo minus in his studijs, omne otium, plenamq; operam consumimus: pertinere tamen uidetur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina ciues instruere. nec male de ciuibus meis merear, si cum, prisca hominum virtus, vrbium cæterarum ad hanc vnam rempublicam, imperium transtulerit, ego ad id saltem, quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus, mores nostræ ciuitatis instruxero. Quare, ne hoc quidem ipsum Consulis vacat officio, cum Romani moris semper fuerit, quod vbicunq; gentium pulcherrimum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare. Hæc ille. Ex quibus illud etiam falsum esse conuincitur, quod aliqui memoriæ prodiderunt, Boethum omnia, non pleraq; relegatum scripsisse. Ad Consulatum autem iuuenis peruenit, fauore principum ciuitatis. puerum enim a patre relictum, curandum susceperant, quòd & antiqua Manlij Torquati familia prognatum scirent, & nouam Antij proaui indolem perspectam in ipso haberent. Primo eius Consulatu, Rex Hunnorum, & Italiæ, Odoacer Phoba, Rugorum duce victo, captoque potitus est, sicuti Cassiodorus tradit, qui bis solum, cum Symmacho semel, ipsum in Consulibus nominat. Non solum autem dignitatem hãc ipse adeptus est, sed duos etiam filios suos, quod nunquam antea contigerat, Consules eodem tempore vidit, Patricium & Hypatum. Anno illo Boethus in curia Theodoricum, tum primum Romam accersitum. S. P. Q. R. nomine, magna facundia laudauit: & in Circo duorum Consulum medius, triumphale conuiuium multitudini exhibuit. Collegam in vltimo Consulatu Symmachum socerum habuit, cum quo magistratum ita gessit, ut commune bonum, priuatis amicitijs præferret. Accidit, ut Paulini consularis opes, regij satellites appeterent. Hominem ingenue tutatus est. Albinum falso Cyprianus accusauit: innocentem consularem uirum ostendit. Acerba fames Campaniam urgebat, & acerbiorem coemptionem tyranni procuratores indixerant, eam exigi Consul non sustinuit. Trigullam quoq; regiæ domus præpositum, multoties ab iniuria deiecit, & Conigastum fortunas optimi cuiusq; insectantem compescuit. Hisce rebus factum est, vt Regis indignationem incurreret, perditorumq; delationibus in exilium pelleretur. Accusationis summa hæc fuit. Quòd Senatum læsæ maiestatis accusaturum prohibuerit. Quòd ad Anastasium Imperatorem literas miserit de recuperanda libertate. Delatores perditis moribus homines, tres extiterunt, Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exilio damnati, Basiliusq; pridem a procuratione domus regiæ deiectus, obæratusq; plurimum. Purgasset facile Seuerinus obiecta crimina, si coram delatoribus arguendi facultas sibi a Theodorico data fuisset. Sed uel iratus, oblatam sibi ultionis occasionem amittere: vel improbus, a se excitatam calumniam dissoluere uoluit. Absens itaq; vir & innocens & grandis natu Boethus, malorum conspiratione relegatus est, nec a bonis in patria retentus. Ticinum secessit, urbem in Insubribus positam, & sibi a tyranno præscriptam. in quam simul atq; venit, quo posteris etiam innocentiam suam cognitam faceret, pulcherrimam illud de consolatione volumen, Ciceronem imitatus conscripsit. Nam sicut, ille quo filiæ desiderium leuaret, de animorum immortalitate disceptans, Tulliam superuiuere monstrat: ita Seuerinus de falso & vero bono, deque prouidentia disputat, & omnia uoluntate diuina mortalibus euenire, declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attigit, Boethus vtrãq; orationem admiscet, atque ita admiscet, vt facile unicuique ostendat, ingenium sibi, quicquid tentasset, nunquam defuisse. Sed quid naturali philosophia difficilius? quid dialectica spinosius? At utranque disciplinam sic oratione sua peruagatus est, ut abditissima queque, cuiuis prompta reddiderit. Neque vero selectum unum aliquod argumentum oratione consectatus est, sed philosophiæ penetralia ingressus, ea latinis hominibus primus reserauit, quæ princeps Aristoteles de industria, pluribus occultauerat. Qua in re, optimos quosque consuluit, Theophrastum dico, Eudemum, Andronicum, Aspasium, Herminium, Alexandrum, Syrianum, Porphyrium, Themistium. de quorum sententijs, tanquam honorarius arbiter diiudicat. Attestatur hoc expositio in librum Aristotelis de enunciatione, tam prima duobus, quam secunda sex libris absoluta. In quorum tertio cum de tribus contingentium modis se melius scripsisse dicat in libris physicis, suspicandum reliquit, se naturalem quoque philosophiam enucleasse. Verum hactenus tam hi desiderantur commentarij, licet fuerint Tarusium hinc nuper asportati, quam illi quos in Analyticen & Topicen emisit. Siquidem & hos ipse citat, & in Topicam Ciceronis septem libros a se confectos profitetur, opus uarium, difficile, eruditum, nec a quoquam antea quàm a Victorino frustra tentatum. Platonis dialogos ipse latinos facturum se recepit, factos Cassiodorus asseuerat. Mirarer quomodo

tanta

tanta præstare potuerit, nisi diuina illa in librum Aristotelis de interpretatione commentaria biennio scirem ab eo confecta. Quod tempus, vix euoluendis tot expositoribus satis fecisse uidetur, nedum eorum sententijs plerunq; controuersis, & diiudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter Peripateticos enim celebris est ferme nullus, qui in hunc librum non scripserit, quòd & magnopere quidem necessarius sit, & multa doctrina refertus, sed acumine sententiarum, & verborum breuitate perobscurus. Commentabatur autem hæc quo tempore Theodoricus superatis alpibus Clodoueum socerum Francorum regem, ingenti prælio profligauit. Cæterum Seuerinus non tantum in interpretando & exponendo Aristotele versatus est, sed pleraq; etiam ipse veluti procreauit. Horum in numero sunt pulcherrimi illi quatuor de differentijs topicis libri, quibus dialecticos locos a rhetoricis dirimit. & totidem alij de vtroque syllogismo. item de diuisione & definitione singuli. Nam qui ad syllogismos categoricos introductorius inscribitur, titulum subornatum habet, cum libri Aristotelis de enunciatione, vel breuiarium sit, vt ipse appellat: vel certe idem quod primus de categoricis syllogismis. Opus quoque de scholastica disciplina, non titulum modo, sed & elocutionem & inuentionem mentitur. Aliter enim Boethus scripsisset, si ea de re scribere voluisset. Sed ipsum mittamus, ac de Hebdomadibus aliquid potius in medium afferamus. Sunt autem Hebdomades opera septem partibus distributa, sicuti decem libris Decades, & nouem Enneades. Hebdomades Varro primus inscripsit, deinde hic ipse, ex quibus libellus de substantiæ bono, & alius de vnitate & vno sumptus est: reliqua, aut edita non sunt, quòd ea sibi, vt significare videtur, commentatus esset: aut ad nos usque non peruenerunt. Hebdomades iuuenis composuit, velut & De duabus naturis, & una persona Christi, hoc ut ita existimem eius uerba faciunt. Episcopus inquit scriptor epistolæ tanquam valde necessarium cum præterire noluisset, e duabus naturis Christum consistere, & in duabus æqualiter catholicos credere, nouitate dicti perculsus, meditabar omnes animo quæstiones. Decretum hoc fuerat concilio Chalcedone celebrato, illucq; Leo Romanus episcopus uenerat, cuius epistola Romam missa, cum postea nitentibus Acephalis condemnatum iam dogma reuocare, pluribus conuocatis Romæ legeretur, nec satis tam quid decerneret intelligeretur: ansam Boetho dedit eum librum componendi contra Nestorium, qui duabus naturis personas totidem adiungebat, & Eutychem, qui vnicam naturam & personam tuebatur. Ergo siquis ab Imperatore Leone, qui reiectam sub Martiano Nestorij & Eutychis opinionem fouebat, ad Iustinum usque supputet annos, paulominus quinquaginta deprehendet: quibus de Boethi vita detractis, prima iuuentutis tempora relinquentur: verum hæc ut libuerit quisq; accipiat. Illud certe non admittendum contenderim, Boethum morte præuentum, musicam non absoluisse. Nam quod obijciunt aliqui titulos eorum quæ desunt adhuc superesse, id nos in contrariam sententiam potius trahit, absurdum esse existimantes, nondum conscriptis rebus velle nomen imponere. Quod siquid imperfectum Seuerinus reliquit: id ipse Theologiam fuisse censuerim. Satis enim superq; philosophiam illustrauerat, itaque diuina restabant, & iam multum processerat, Augustinum secutus. ut ipse de trinitate ad Symmachum scribens affirmat. Vobis inquit inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis, semina rationum in nos uenientia, fructus aliquos intulerint. Ex quibus illud etiam coniicere possumus, cur nono demum anno, Theodoricus, Seuerinum, & Symmachum necarit: an quia senex in opinionem Arij defecit, & inimicus adeo catholicis euasit, vt eorum templa diruere in Italia uoluerit, si Iustinus Arianos in Asia non restitueret? Propugnatores autem sani dogmatis, cum alias semper, tum præcipue eo tempore Boethus & Symmachus extiterunt. Quam ob rem tyrannus coniectos in carcerem obtruncari iussit. Ticini incolæ sibi a maioribus traditum constanter asseuerant, Seuerinum cum regius spiculator letale uulnus intulisset, utraque manu diuulsum caput sustinuisse; interrogatumq; a quonam se percussum existimaret, ab impijs respondisse: atque ita, cum in uicinum templum uenisset, & flexis genibus ante altare sacra percepisset, post paulum expirasse. Extinctus, diuinos honores a nostris consecutus est, quòd pro catholicis contra perfidiam Arij mortem sustinuerit. Sunt qui scribant ipsum antea Rauennam accersitum, prætorioq; regis præpositum, mox cum aliquot senatoribus occisum, quod Symmacho potius conuenire uidetur. Turris enim lateritio lapide fabrefacta, etiamnum Ticini monstratur, Boethi carcer, sepulchrumq; eius in æde beati Augustini uisitur, qua parte in adytum templi ascensus incipit, hoc epitaphio incisum

Mæonia & latia lingua clarißimus, & qui
    Consul eram, hic perij missus in exilium.
Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras.
    En nunc fama viget maxima, viuit opus.

Circumfertur & aliud elogium, quo sepulchrum eius exornabatur, anteaquam illic a Luithprando Longobardorum rege collocaretur. Ipsum, quia paucis multa continet ad eius uitam facientia, subiunximus.

Ecce Boethus adest in cælo magnus, & omni
    Perspectus mundo, mirus habendus homo.
Qui Theodorico regi delatus iniquo
    Ticini senium duxit in exilio.
In qua se mæstum solans dedit urbe libellum,
    Post ictus gladio, exiit e medio.

Hic finis viri clarissimi fuit, qui facundia, probitate, doctrina, plurimum excelluit. Vltimus omnium, qui ex antiquis Romanis aliquid literarum monumentis consecrarint: primus omnium qui Aristotelicam disciplinam latinis literis illustrare cœperint: tantæ apud posteros auctoritatis, ut ab eius sententijs nulla ferme sit prouocatio. Huius morte, magnā rem amisimus, & frustra a multis postea tentatam, Platonis & Aristotelis concordiam, quam vtriusque philosophia peritißimus, & pollicitus fuerat, & nisi vitam eripuissent improbi, præstare solus potuisset. Vltio tamen paulopost insecuta est diuinitus. Nam cœnanti Theodorico, cum piscis caput illatum esset, visus est sibi rex in eo uidere Symmachi, Boethiq; faciem, inferius labrum mordicus apprehendentem, toruisq; oculis subinde minitantem. Eo spectaculo consternatus tyrannus, in morbum incidit, & simul atque quod uiderat, id se uidisse confessus est, expirauit. Ictu sanguinis mortuū sui diuulgarunt. verum Amalasunta rei conscia, cum in regno successisset, patris acta, contra ius & fas decreta, rescidit: & Seuerini ac Symmachi bona in fiscum redacta, eorum liberis restituit, paucis annis antea quam Belisarius a Iustiniano

missus, Italia Gothos omnes expulit. Porro Boethi multi fuerunt, Primus Stoicus, de quo mentionem facit Diogenes in Zenonis vita. Secundus Epicureus, quem Plutarchus in conuiuijs introducit. Tertius, Cretensis, Aristotelis studiosus, & uir consularis, a Galeno celebratus. Præter hos alij duo fuerunt & philosophi ambo, & Peripatetici: Vnus hic ipse, de quo satis iam dictum est, Patricius Romanus: Alter Sidonius & antiquior, quem & hic ipse in Porphyrio, & Ammonius atque Simplicius, vt Aristotelis interpretem agnoscunt. Fuerunt itidem & duo Symmachi, magnæ in literis existimationis uterq;, Primus Gratiani & Valentiniani temporibus. Secundus, Zenonis & Anastasii. Illius epistolæ circunferuntur, crebraq; de eo in Macrobij saturnalibus mentio habetur. Huius nihil quidem extat, sed ut Boethi testimonium prætercam, Priscianus Cæsariensis de ponderibus scribens, sic eum laudat, ut omnes omnium disciplinarum apices consecutus uideretur.

Iul. Martianus Rota, Georgio Nano S. D.

NON erit arbitror in hoc opere quicquam amplius, quod lectorem moretur: cum ita suum locum obtineant singula, vt nunc denique supremam affuisse manum nullus dubitet. Prima quippe censura, textum Aristotelis mutilum, confusum, atque luxatum, auxilio Græcorum codicum suppleuit, interpunxit, ac reduxit, Commentaria longa negligentia multis in locis manca repleuit, ac tanquam a septentrione exesis, nouum tectorium obduxit: partim indicio, ubi non alia spes aderat: partim manu scriptis exemplaribus, vbi suffragabantur. Commentariorum libros, qui diutino situ coaluerant, distinxit, ac suis titulis & nominibus, ne denuo coirent, insigniuit. Figuras suis locis apposuit, & postremo, huiusce scriptoris uitam, longa conquisitione proposuit. Secunda censura, quicquid primam euaserat, annotauit, Numeros textibus ascripsit, Porphyrianam arborem geminauit, & eam accurata declaratione patefecit. Quæ commentaria non erant, in capita discreuit, vt & tædium longæ lectionis amoueretur, & quid in quaque parte latebat, appareret. Quædam postremo, ceu flores collegit, quæ in Indicem redacta, totius operis gratiam indicarent. Mouit me primo communis utilitas, quæ tam eruditum & elegans opus, non squalere diutius suadebat: mouit me secundo istud idem, ne quid incepto labori deesse uideretur. Hunc librum Georgi ita restitutum, si familiarem habueris, non modo latinam & perspicuam orationem facies; uerum distinctam & plenam. Nam præter artis rhetoricæ & dialecticæ præcepta, quæ tibi peruia propediem intelligo, multa sunt hic & inuenta subtiliter, & eleganter explicata, ad quorum exemplum si te direxeris, non dubito, quin imitatione, facundus disceptator: præceptis, disertus orator, euasurus sis breui. Vale.

Index librorum, qui in hoc volumine continentur.

		COL.
In Porphyrium a Victorino translatum.	Libri.ij.	1
In Porphyrium a se latinum factum.	libri.v.	43
In prædicamenta Aristotelis.	libri.iiij.	110
In librum de interpretatione commentaria minora.	libri.ij.	209
In eundem de interpretatione commentaria maiora.	libri.vi.	281
Introductio ad categoricos syllogismos.	liber.i.	456
De syllogismo categorico.	libri.ij.	478
De syllogismo hypothetico.	libri.ij.	505
De diuisione	liber.i.	539
De definitione.	liber.i.	550
In Topica Ciceronis.	libri.vi.	564
De differentijs Topicis.	libri.iiij.	660
Aduersus Eutychen & Nestorium.	liber.i.	691
Ad Symmachum quòd Trinitas vnus sit Deus, non tres Dei.	liber.i.	701
Ad Ioannem diaconum, an personarum nomina de essentia prædicentur.	liber.i.	706
An omne quod est, bonum sit.	liber.i.	707
De unitate & uno.	liber.i.	709

INDEX EORUM, QVAE IN HISCE BOETHI operibus notatu digna visa sunt, ordine alphabetico.

A

ABALIENATIO quid sit. col. 603 uer. 42
Absurda, quæ contingunt dicentibus omnia necessario euenire 363.25
Accidentis definitio, eius diuisioni nō repugnat 33.12
Accidens principaliter indiuiduis accidit 38.48
Accidentia propria singularia sunt 59.5
Accidentiū plurium collectio, indiuiduū faciunt 77.2
Accidens est, sine quo res aliqua cogitari potest 90.64
Accidētia prius de indiuiduis, secundo de superioribus prædicantur 92.44
Accidens, subiectum mutare, non autem eo carere potest 120.15
Accidentium definitio; nunquam de subiecto prædicatur 129.16
Accidens quandoque significat quod est minus principale 448.10
Accidentium diuisio mutua est 550.32
Actionum humanarum principia, sunt homines 363.54
Actus & potentiæ explicatio 30.58
Actu semper esse incorruptibilium est 439.55
Actu semper esse, dum sunt, etiam corruptibilium 440.65
Adiuncta, quid sint 582.40
Adiuncta, coniecturalibus causis perutilia 623.63
Aequiuoca, quæ dicantur 113.16
Aequiuocatio, in omnibus partibus orationis inuenitur 113.55
Aequiuoca, quot modis fiant. 115.6. æquiuoca cur uniuocis anteponantur 115.20
Aequiuoca, quomodo determinate unum significent 294.74
Aequitas, quid sit 603.35
Affectus & dispositio, idem 170.54
Affirmatiuam de utroque infinito, sequitur negatiua de subiecto infinito tantum 251.65
Affirmatio & negatio, an enunciationis species sint 286.5
Affirmatio, an sit prior negatione 316.40
Affirmatio & negatio, utrum sint species enunciationis, an non 324.69
Affirmationem simplicem sequitur negatio priuatoria, non econtrario 379.66
Affirmatiuam priuatoriam sequitur negatio simplex, non econtrario 380.15
Affirmationem & negationem inter se uerum falsumq; diuidere oportet 423.73
Affecta sunt, quæ se aliqua relatione respiciunt 581.57
Aliud est, quod specie differt ab alio 80.9
Aliud est esse, aliud est dici ad aliquid 166.36
Ambiguum & dubitabile in quo differant 548.44
Animæ facultates quot, & quæ cuiusque officia 43.34
Anima & animus 202.70
Animi perturbationes, in quo genere causarum ponendæ 646.40
Animalia testis inclusa, insensibilia dicuntur, quia minimo sensu prædita sunt 13.24
Angulares faciunt contradictionem 340.55
Angulares propositiones in materia contingenti in indefinitis, sunt simul ueræ: in definitis, negationes tantum 389.9
Antiqua de uerborum significatione disceptatio, & quid in hac re senserit Aristoteles 290.70
Antecedentia, quæ dicantur 589.28
Antecedentium, consequentium, & repugnantium unus est locus 624.68
Appositum est quod prædicatum 423.12
Aquam arcere, quid 593.15
Argumentatio a commutata proportione 451.50
Argumentatio quæ sit 571.11. 667.42
Argumentationis species omnes, ad syllogismum reduci 667.43
Argumenta ducuntur ab utrisque terminis quæstionis 580.15
Argumenta ab arte seiuncta 594.27
Argumentum, quid 594.56
Aristotelis philosophia, & inuentorum utilitate, & orationis nitore, ceteris præstat 566.29
Aristotelis & Ciceronis, de modo causarum concordia 640.10. & inde
Ars rhetorica, quo pacto arte & natura constet 647.34
Artes dicendi & intelligendi, seiungi nequeunt 647.70
Artis rhetoricæ genus & species 684.44
Artis rhetoricæ materia 684.64. & eius partes 685.15
Assiduus, quis dicatur 580.19
Auctoritas, natura & tempore constat 655.66

B

Boethius philosophus ante Alexandrum 53.75
Breuiarium, idest paraphrasim, se facturum in librum peri hermenias Boethus pollicetur 370.25

C

Cælestia æterna sunt 426.17
Caliditas igni, humiditas aquæ, substantialiter inest 140.47
Capitis diminutio, tribus modis 588.48
Casus nomina non sunt 216.74
Casu quæ fieri dicantur 351.15
Categoricarum diuisio, secundum materias 348.64
Categoricarum distinctio per tempora 349.47
Causarum genera quatuor 640.12. & 671.18
Causarum bimembris diuisio 640.15
Causarum locus, plus oratoribus & philosophis, quam iureconsultis, utilis 648.58
Causarum status, ex scripto & ex re ipsa 686.9
Cessio, quid significet 604.66
Circulus, quid 182.55
Circunstantiæ sunt loci argumentorum rhetori 688.45
Cognitio rerum & uocum significatio, iunctæ sunt 112.48
Commista, duobus modis fiunt 698.47
Commune, quot modis accipiatur 113.75
Commutatio est transitus a qualitate in qualitatem 207.57
Comparatio primæ & secundæ æditionis 428.67
Comparatio inter quos fiat 650.33
Comparatio fit specie, ui, & affectione considerata 650.45
Conceptus cur passio dicatur 293.16
Conditiones in oppositione seruandæ, octo 329.5
Compositio & diuisio, quomodo fiat 298.6
Continent quæ de pluribus prædicantur 97.22
Consequentiæ possibilis, essendi, & necessarij 416.46
Consequentia, secundo loco: antecedentia, primo nominantur 105.16
Consultare naturale est homini 360.5
Continuum est, cuius una pars, si mota sit, cæteræ mouentur 143.46
Contraria quæ dicantur 148.51
Contrariorum breuis diuisio 189.33. & eorum distinctio a priuatiuis 195.30
Contrarium si unum sit, non oportet alterum esse 200.60
Contrariæ cur duæ simul falsæ esse possint, non autem ueræ 335.23

Contrariarum propositionum, duo sunt genera 338.68
in Contrariis medio carentibus negatio & priuatio idem significant 444.60
Côtradictoriæ semper inter se uerû, falsumq; diuidût 336.2
Côtradictio in angularibus & singularibus consistit 337.24
Contingens triplex, casu, uoluntate, indifferentia 349.66
Contingentium futurorum, a præsentibus, & præteritis distinctio 350.19
Contingentia futura, quomodo prædicenda 356.34
Contingentia sunt, quæ nec semper sunt, nec semper non sunt 368.75
Conuersio per accidens, cur dicatur 474.4.& 487.33
Consecutio, quot modis fiat 508.71
Conditionalis destruitur, si tollatur consequentia 514.61
Coniugata sunt, quæ uocis cognatione iunguntur 582.8
Conuertentia aliud est a consequentia 157.66
in Conuertibilibus, quod causa est, prius est 203.39
Corporalia, an incorporalia, sint prædicabilia 8.63
Corporibus cælestibus nulla inest potentia 366.5
Cur si posibile sequitur necessarium, & posibile idem sit quod non necessarium, non necessarium non sequatur necessarium 417.47
Cur Aristoteles aliter proponat atque pertractet 287.10

D

Demonstrationibus utilia sunt quinque uniuersalia 50.34
Denominatiua tria requirunt 116.34
Descriptio quid sit, & quibus assignetur 115.2
Decisio quæstionis an uniuersalia sint figmenta 52.42
Dei cognitio duplex, ciuilis & naturalis 395.44
Dialectici nô sectantur leporê orônis, sed ueritatê 402.29
Dialectici non est interrogare, quid est 254.39
Dialecticæ & rhetoricæ distinctio 684.6
Dictio syllabarum ordine sublato, significationem amittit 146.14
Dictio duobus modis capitur 312.13
Definitionis generis explicatio 13.12
Definitio quæ æqualis est definito, bona est 20.18
Definitiones 49.13
Definitum & definitio, æqualia esse debent 62.37
Definitio, quid res sit designat 88.27
Definitio, cur etiã si pluribus terminis côstet, una sit 317.71
Definitio duobus terminis contenta est 542.2
Definiendi præcepta 546.8
Definitionis utilitas 550.20
Definitio, est orõ, quæ id qđ definit, explicat quid sit 550.66
Definitio media est inter an sit, & quid sit 551.10
Definitio duplex, rhetorica & dialectica 551.57
Definitionis dialecticæ præcepta 553.9
Definitio quomodo facienda 553.44
Definitio, quę rem explicet quid sit, una tantum est: reliquæ rem tantum manifestant 555.11
Definitio a partium enumeratione 555.25
Definitio negatiua 555.62
Definitio a nota 557.27
Definitionum enumeratio 557.70 & 606.19
Definitio, non est idem penitus quod definitum 576.12
Definitio per enumerationem partium, quatuor fit modis 576.12
Definiendi modus 607.61
Definitio totum est quoddam 677.29
Definitionum uitia 562.18
Differentiarum distinctiones, & proprietates 28.14
Differentiarum uaria inter se complicatio uariæ, & earum potestates 28.46.& 29.64
Differentiarum specificarum usus & definitiones 30.22
Differentiæ & generis p similitudinem quandam explicatio 31.25
Differentię & speciei communia & propria 39.26
Differentia est qualitas substantialis. 39.54
Differentiæ & proprij communia & propria 40.7
Differentiæ & accidentis, communia & propria 40.40
Differentia magis in quale prædicatur, quam in quid 61.63
Differentiarum tres modi 78.50
Differêtiæ substãtiales, nec intendûtur, nec remittûtur 82.2
Differentiarum bimembris diuisio 82.50 & uaria earum officia 83.2
Differentia substantialis, qualitas est 86.51
Differentia interdum de una specie prædicatur tantum, species de uno indiuiduo 123.41
Differentia, nec substantia, nec qualitas est, sed qualitas substantialis 134.25
Differentia inter antiquum & senem 201.56
Differentiæ per se quomodo inueniantur 542.37
Differentias oportet sibi oppositas esse, & qua oppositione distare debeant 543.12
Differentiæ, propriæ esse debent eius generis quod diuidût 545.18
Differentiarum uaria genera & officia 620.31
Distinctio inter simplicem & unam, inter plures & compositam propositionem 319.63
Distinctio inter generis diuisionem & uocis 540.56. inter generis diuisionem & totius 541.6. inter diuisionê totius & uocis 541.44
Distinctio loci a partiû enumeratione, & a genere 617 64
Distinctio loci ab antecedente, consequente, & repugnante, a loco qui a genere, specie, & differentia 626.70
Diuisiones 49.46
Diuersiuoca quæ dicantur 116.67
Diuinatio utrum maneat, si non omnia ex necessitate contingunt 361.41
Diuisio propositionum de secundo adiacente 372.9
Diuina ubique tota sunt 441.26
Disperata quæ dicantur 508.31
Dici de omni, esse in toto, dici de nullo, non esse in toto idem significant 490.20
Diuisionum enumeratio 539.50
Diuisio bimembris esse debet 644.36
Diuidentia & diuisum, conuerti debent 545.34
Diuisum & definitum totum sunt, diuidentia & definientia, partes 547.5
Diuisionis & partitionis distinctio 614.60
Diuisionis officium 651.40
Diuisio, uel negatione uel partitione tractatur 674.38
Dolus malus, quid 617.57
Donatus grammaticus 182.38
Duobus modis prędicata duo, uere coniunguntur 408.35.
Duo prædicata accidentalia non faciunt unam propositionem, licet quandoq; ueram 410.34
Duo prædicata essentialia non se includentia, faciunt unum prędicatum 410.51.& 58
Duobus modis aliquid in alio contineri 410.74

E

Edictum, quid 603.32
Efficiens causa, quæ sit 591.58
Elementum quid 202.44. & quid a litera differat 288.67
Ens decem prædicamentis genus non esse 24.47
Ens ęquiuoce, non uniuoce, prædicatur 72.66
Enthymema, quid sit 571 17. & 668.38
Enûciatio una efficitur plures, si continuatim nô proferatur 318.37
Enunciationis uis est, uel ponere, uel tollere 325.72
Esse, quid a necessario & posibili differat 415.48
Essentia uniuscuiusque una & eadem est 82.18
Essentia quid 694.29
Est, uel constituit, uel coniungit 221.24
Est, & nô, qualitatê propositionum demonstrant 375.28
Euentus rerum contingentium, tam longius, quam proxime positarum, æque incerti sunt 362.70
Exemplum, quid sit 668.48
Explicatio descriptionis generis 57.66
Expositionibus quæ sint præmittenda 1.41
Expositionis officiû est, & sensû & uerba explanare 420.19
Ex potentia ad actû migrare, est solius corruptibilis 439.72

F

Fatum, quid sit 640.45
Figmêta sût côceptus, quibus nihil extra respôdent 288.27
Figura, quid a superficie distet 177.49
Fines regere, quid sit 593.15

¶ Fortunæ inoestigatio 644.74
¶ Futura contingentia non nostræ cognitioni comparata, sunt indeterminata, sed suapte natura 368.27

G

Generis logici similitudo ad alia genera 12.10. & 57.5. & eiusdem generis ab aliis diuersitas 12.10
Generis & differentiæ communia & propria 34.14
Generis & speciei communoia & propria 34.67
Generis & proprii communia & propria 34.74
Generis & accidentis commooia & propria 35.2
Generis descriptio & geoeralissimo & subalterno competit 14.13.
Generi an insint differentiæ 85.25
Generalissima decem sunt, indiuidua infinita 74.23
Genus describi non definiri potest 14.4.& 57.4
Genus & species noo absolute, sed per comparationem dici 14.24
Genus totum est, species pars & totum 27.25
Genus an differentias habeat 30.40
Genus cur cæteris anteponatur 54.25
Genus totum est, indiuiduum pars, species & totum & pars 77.30
Genus cur in unã speciẽ descendere non possit 205.14
Genus totum, species pars, interdũ appellatur, non e contrario 556.68
Gentiles qui dicantur 610.4

H

¶ Habere, quot modis dicatur 208.27
Habitus & dispositionis distinctio 170.61
Habitus dispositionẽ includit, ut intensum remissũ 172.16
Habitus aliquando statim, aliquando paulatim acquiritur 172.35
Habitus & priuatio, circa proprium subiectum uersantur 591.3
¶ Hæreditas, quid sit 609.9
¶ Hominis status, triplex 700.51
Homo naturæ, syderibus, & propriæ rationi subiectus est 363.54
¶ Hypothesis, quid sit 507.59
Hypothetica ex prædicatiua & conditionali 518.72
Hypotheticarum propositionum oarietas 508.44
& earum diuisio 514.1. & earum numerus 510.21
Hypotheticę ex conditionali & prædicatiua 521.57
Hypotheticę mediæ inter compositas ex prædicatiua, & cõditionali, & ex duabus conditionalibus 523.50
Hypotheticæ duplicatæ 532.33
Hypotheticæ disiunctæ, & earum syllogismi 537.4

I

¶ Idem & dioersum tribus modis 61.7
Idem nomeo diuersa significans, in pluribus prædicameotis esse potest 154.70
Idem dioerso modo acceptum, sub diuersis generibus est 176.57
Idem nomeo in diuersis prædicamentis reponitur, si diuersas res significet, uel connotet 185.2
¶ In aliquo esse aliquid, nouem modis dicitur 119.37
Incorporeum, tribus modis 9.63
Indefinita quomodo aliquãdo cõtraria significent 337.60
Indefinita negatiua, an uniuersali oega. æquiualeat 343.3
Indiuiduum tribus modis dicitur 62.10
Indiuiduorum uarii modi 76.49
Indiuiduum uagum, est particulare indefinitum 331.51
Indiuiduum de subiecto non prædicatur 121.2
Inductio, quid sit 619.20 & 668.1
Inferiora ablata non auferunt superiora 95.65
Infinitarũ rerũ multitudines, ad decem reductio 111.5
Inscriptionis ratio & intentio 46.6
Iotellectus cur passio & similitudo dicatur 251.14. & 284.56
Interrogationes tres sunt, & responsiones quinq; 86.18
Intentio Aristotelis in prędicamentis 110.49
Intentiones secundæ designant tantum rerum conditiones 222.67
Introductio trium quęstionum 51.16
Interpretatio, quid sit 209.31.& 282.19
Infinitum nomen, ideo non est nomen, quia determinatum significatum non habet 216.59
Ioiustus idem quod noo iustus significat 246.11
Interrogatio dialectica 254.14. & eius effectus 254.56. & 407.43
Interrogatio non dialectica duplex 408.1
Interpretationis partes 263.28
Infinita nomina & uerba perimunt id, quod uox significabat, & nihil poouot 400.5
Intercapedo pronuutiandi, separat etiam illa, quæ iunctiũ prolata facerent unum 406.4
Indiuidua sunt in prædicamento substantiæ, seclusis accidẽtibus 694.25
¶ Irrationale & immortale, an species constituant 83.30
Irrationabilia quædam, opposita po ssunt 438.6
¶ Iuris ciuilis partes 603.22
Iuris peritorum auctoritas 603.29
Iuris species 612.22
Ius ciuile, quid 554.30
Iustum duplex, ciuile & naturale 295.35

L

Lector qualis esse debeat inobscuris sensibus 438.23
Lex, quid sit 603.25
Lene & asperum: quid sit 578.19
Linea, quid sit 143.28
Liber de interpretatiooe an Aristotelis sit 284.15
Liber de interpretatiooe, nunquid de oratione, an de interpretatione sit 283.53
Liberum arbitrium, quid sit 351.39
Literis cur utamur, ad explicandam formam syllogismorũ 490.35
¶ Logica, qua de causa inuenta 44.50 & an pars philosophiæ an instrumentum ipsius sit 46.6
Logica est habitus qui rationem in operando dirigit 567.28
Logicos ioter libros an hoc opus censeatur 5.6
Logici generis similitudo ad alie genera 12.9. & eiusdẽ geoeris ab aliis diuersitas 12.32
Logicæ finis 45.61
Locutionis partes, syllabæ & coniuoctioue 282.30
Loci sunt maximę propositiones 572.16
Locum aliter Aristo. aliter Cic. accipit 573.72
Locorum diuisio 575.30. & 670.18
an Loci locus sit 576.58
Locorum distioctio ab eo, de quo est quæstio 595.74
Locus ab antecedeotibus, consequentibus & repognantibus, dialectici est solius 626.31
Locus ab antecedentibus & consequentibus, an sit superuacuus 627.36
Locorum per diuisionem inuentio 651.32 & 660.50
Locutio, quid sit 281.68
Locus est maxima propositio, uel eius differentia 668.74
Logicæ diuisio in iudicantem & inuenientem 567.34

M

Macrobius Theodosius uir doctissimus 10.6
Magis proprium dicitur, sicut & magis species 37.67
Magis falsum est, quod magis uero opponitur 448.23
Malum & bonum, sub qualitate sunt 201.30
Mancipi quid significet 603.64
Mancipatio fiduciaria 619.34
Mandator & susceptor negotii 649.33
Materia, cum ad opposita cognationem habeat, est possibilium causa 365.68
Media ex contrariorum mistione nasci. 106.33
Modus, non esse, sed qualitatem essendi, dicit 423.27
Modi syllogismorum species sunt, figuræ, genera 493.23
Mors est peccati pœna 700.42
Mos, quid sit 603.34
Motus diuisio per prædicamenta 206.2
Multiuoca, quę dicantur 116.63
Multiplicia, & æquiuoca & uniuoca dicuntur 570.39
Mundus, uario causarum genere administratur 366.32

N

¶ Naturalis potentia, nominibos caret. 579.29
Natùra quid a consuetudine differat 541.3
Natura tribus modis accipitur 692.25
Natura dicitur specifica cuiusq; differentia. 692.69
¶ Necessarium tria significat 48.3
Necessarium & non necessarium, ut essendi, sic speculandi principinm esse debet 273.50
Necessaria sunt, quæ ad cõtraria cognatinnẽ non hñt 365.28
Necessarium tribus modis dicitur 512.15
Necessitate utrum omina fiant, an quædã casu. 351.7
Necessitas duplex, absoluta & conditionata 366.61
Necessitas noo solum inesse dicit, sed etiam immutabiliter Inesse 415.68
Necessitas est possibilitas, quæ nec actum, nec subiectum unquam relinquit 441.13
Necessitas est species possibilitatis, quæ actu est 441.12
Negatio pro cõditione loci propositionẽ uariat 249.26
Negatio utrum oerbo an modo sit adiungenda, ut contradictionem faciamus 260.48
Negociari est consultationem exequi 360.53
Negatio ex responsione data, qua in parte propositionis collocanda sit 399.10
Negatio, modo iungenda est, nõ uerbo in modalibus propositionibus 419.71
Negatio a priuatione, quid differat 445.6
Negatio inutilis est definitioni 609.55
Nexus, quid significet 603.51
¶ Nomina primæ intentionis & impositionis rebus indita sunt 110.41
Nomen, duobus modis accipitur 114.36
Nnmina etiam composita & æquiuoca, rem unam subiectã ostendunt 215.3
Nominis completa definitio 217.45
Nomen infinitum primum est ab Aristotele appellatum 216.52.& 244.11
Nomen & uerbum an orationis partes tm̃ sont 285.23
Nomina & uerba, quid significent, & quomodo 287.50
Nomina rerum cur esse dicimus, si primo cnnceptus significant 295.14
Nomeo infinitum, secluso quod negat, reliqua significat, etiam quæ non sunt 303.38
Nomen & uerbum per se prolatum, an intellectum constituat 307.72
Nomen cur prius uerbo 326.26
Nomina definitum quiddam præscribunt 458.19
Nomen confuse, definitio distincte, rem monstrat 601.8
Non omnis potestas contraria potest 272.12
Non omnis, significat quidam oon 397.13
Nota rei nomen est 580.5
Notio, quid sit 611.43
¶ Numero differre, quomodo intelligendum 60.59
Nnllus quid significet 333.70
Numerus infinitus potestate semp est, ounquã actu. 274.33

O

¶ Omnis & nullus, determinationes sunt, nnn termini 249.58.& 394.37
Omnis & quidam, sunt nomina distribuentia id, quod indifferens est. 331.5
Omne uerbum adiectiuum ad substantioum uerbum resoluitur 392.30
¶ Opposita, quæ dicantur 187.42
Opposita prędicata, licet iuncta oere dicantur opposita, tameo ambo nõ prædicantur, sed disiunctim unũ tm̃ 257.67
Opiniones contrariæ sunt, quæ de eodem contraria credũt 275.15
Opinio est etiam de rebus ooo existentibus 413.3
Opiniones contrariæ sunt, quæ de eodem contrarie opioantur, non quæ de diuersis idem 445.53
Opiniones contrariæ sunt; quarum una uera est, altera falsa 445.60
Oppositorum omniumexplicatio 621.27
Opus Aristotelis de iustitia 290.25
Opus rhetoricæ qoodnam sit 685.51
¶ Oratio ut profertur, quantitas est 148.23
Orationis ueritas & falsitas a rebus pendet 242.73
Orationes apud peripateticos, sunt tres 290.74
Orationis definitio, tam imperfectas quam perfectas, tam simplices quam compositas includit 312.4
Orationis perfectæ species quinque 315.46
Oratio est rhetoricæ instrumentum 685.31
Ordinis ratio, quo usus est Aristoteles 326.9
Ordo uerborum, modo sensum non immutet, non attenditur 402.6
Ordo partiũ propositionis, quomodo cnnsiderãdus 419.50

P

Particularem affirmationem de utroq; finito, seqoitur particularis negatio de prædicato infinito 250.49
Particularis negatiua assumenda est, si quis oeget unioersalem affirmatiuam 251.6
Particularis propositio qoid a singulari differat 370.72
Partes interdũ species, interdum membra dicimus 578.49
Pars quid a specie differat. 611.3
¶ Passio, dispositio, & habitus, sibi succedunt 177.10
¶ Per se & per accidens esse, quid sit 147.38
Per se uerum, magis est uerum, quam per accidens uerum 448.17
Persona & negotium, quid sint 688.20
Personæ nomeo unde sit sumptum 693.35
Persooa est naturę rationabilis indiuidua substãtia 693.50
¶ Philosophia est amor sapientię 2.44
Philosophiæ diuisio 2.58
¶ Platonis & Aristotelis, de genere & speciebus, discordia 53.46 & 611.67
Platonitas, qualitas est Platoni soli propria, reliquis incommuoicabilis 330.45
¶ Porphyrius an librum hunc scripserit 5.15
Porphyrius inter expositores Aristotelis excellit 282.49
Positio tria requirit 144.50
Possibile duplex, quod actu iam est, & quod nondum est, sed esse potest 271.30
Possibilia penes quid attendenda 352.13
Possibilia sunt media necessariorum & impossibiliũ 365.40
Possibile quid a contingenti differat 415.25
Possibile & contingens, licet in significando idem sint, non tamen in enunciando 418.14
Possibile, dupliciter accipi, potentia & actu. 425.26
Possibile actu, duobus modis accipitur 425.37
Possibile non necessarium duplex 425.47
Possibile duplex, determinatũ & indifferẽs 437.40
Possibile dicitur æquiuoce de his quæ actu iam sunt, & his quæ nondum sunt 439.49
Possibile actu, qnod semper fuit, & quod aliquãdo 439.52
Possibile quod nondum est, non sequitur necessariũ 440.20
Possibile quod relinquit subiectum, non sequitur necessarium 441.13
Possibile tribus modis dicitur 512.27
Postliminium & quæ postliminio redeant 615.48
¶ Prædicabilia quid ad prædicamenta conferãt. 4.72
Prædicabilia quantũ ad definitiones conducant 6.47
Prædicabilia oon esse figmenta, sed uera esse 8.15
Prędicabiliũ notitia facit ad diuisiones & probationes 7.46
Prædicabilium .xx. comparationis ad .x. reductio 38.70
Prędicabilium diuisio 58.46
Prædicabiliom per diuisionem inuentio 59.37
Prædicabilium ex diuisione repertæ difinitiones 59.59
Prædicamenta cur appellata sint 65.47
Prædicamentorum utilitas & ordo 111.37
Prædicamentorum inscriptio 112.14
Prædicari de pluribus, commune est omnibus prędicabilibus 33.59
Prædicatio duplex obliqua & recta 93.9
Prædicationes quomodo faciendæ 75.68
Prędicationes in rebus, duobus modis fiunt 122.15
Prædicationes aut maiorum, aut æqualium sunt 26.15

Prędicari ſimul iuncta utrum poſsint, quæ ſeorſum uere prædicantur 255.21
Prædicato cur non adiungatur ſignum uniuerſale 339.67
Prædicatorum quæ deſtruunt ſeſe, ſeparatim deſtructũ prædicari non poteſt 411.37
Prædicatio æquimoda, & inæquimoda 526.40
Primi ſignificati generis a ſecundo ſeparatio 56.22
Priuata quæ dicantur 191.17
Priuatio & habitus non ſunt id, quod ſua ſubiecta 191.64
Priuationis & habitus ſubiecta diſtant, ut priuatio & habitus 192.39
Prius natura eſt, a quo non conuertitur ſubſiſtendi conſequentia 202.11
Priora natura 161.72 & 205.34
Priuatoria & infinita propoſitio, ſenſu non diſcrepant 380.43
Priuatiua utrum, an negatiua, ſit magis oppoſita affirmatiuę 443.47
Priuatio forma quædam eſſe intelligitur 543.66
Proprium in quid prędicatur, fortaſſe quia in definitionem quandoque ſumitur 18.30
Proprii & accidentis, communia & propria 42 18
Proprii per diuiſionem inuentio 89.15
Proprii proprium eſt, conuerti ad ſpeciem 90.10
Proprium duobus modis capitur, ſecundum ſe, & ad aliud 94.69
Proprium extrinſecus eſt ſubiecto 155.72
Propoſitionum de tertio adiacente diuiſio 248.50
Propoſitionum uis in categoricis pendet ex uerbo in hypotheticis, ex coniunctione 319.18
Propoſitionis definitam ueritatem ſequitur rei neceſſarius euentus 358.45
Propoſitionum categoricarum numerus ex Syriano 394.38
Propoſitio una eſt, quoties prædicatum & ſubiectum, rem unam ſignificat 404.64
Propoſitiones non euentu, ſed ſignificatione iudicantur 415.56
Propoſitionum diuiſio ſecundum Stoicos 415.56
Propoſitio modalis, modum rei; non ſubſtantiam pertractat 419.2
Propoſitiones quæ aſſerunt id eſſe, quod non eſt, infinitæ ſunt, non quæ negant id eſſe, quod eſt 446.37
Propoſitio implicita dicitur, quæ alia includit: ſimplex, quæ ſe ipſam tantum ponit 449.69
Propoſitionis ſingularis, a particulari diſtinctio 460.48
Propopoſitiones categoricæ quantitate uel qualitate differunt 483.30
Propoſitionis categoricæ & hypotheticæ diſtinctio 506.60
Propoſitionum prædicatiuarum enumeratio 512.1
Propoſitionum hypotheticarum commiſtio 629.47
Propoſitio, quęſtio, & concluſio, idem 661.22
Probabile quid dicatur 665.58
Proportio quid a ſimilitudine diſtat 673.34
Punctus, quid ſit 543.31

Q

Quatuor per ſe cauſarum genera 55.53
Qualitas ſubſtantialis 146.31
Quantitas finita, per ſe contrario caret 577.51
Qualitas an recte per quale expreſſa ſit 569.46
Qualitatis ſecunda ſpecies non habet nomina, quibus denominet ſubiecta 173.16
Qualitatis ſpecierum diſtinctio 176.47
Qualitates interdum priuatiuo nomine exprimuntur, ut priuationes poſitiuo 182.9
Qualitates utrum in abſtracto ſuſcipiant magis uel minus
Quadratus, & quadrangulus quid ſint 182.58
Qualitas in propoſitione conſideratur ex affirmatione & negatione 329.66
Qualis eſt rerum conditio, talis eſt prædictio certa uel incerta 362.56
Qualitas ad quale, reliqua accidentia ad quomodo, reſpondentur 100.72
Qualitas recte ſequitur relationem 168.70
Quæ probent genera & ſpecies non eſſe 51.58
Quæ iuncta uere prædicantur, utrum ſeparata poſsint prædicari 257.57
Quæ iunctim prędicantur, nec accidentia nec ſeſe includentiá eſſe oportet 256.64
Quæ actu ſunt, alia ſemper ſunt, alia quandoq; ſunt 273.17
Quæ ſimul uera ſunt, contraria non ſunt 455.45
Quę conſignificant, ſola non ſignificant 479.31
Quæſtio & propoſitio, quę ſint 570.5
Quæ quiſque artifex ſectetur argumenta 666.38
Quæ communem materiam habent, in ſe ſe mutari queunt. 698.32
Quid de quoque prędicetur 54.65
Quid per Deum Porphyrius intelligat 84.19.&93.19
Quibus res conſtituitur, eiſdem definitur 84. 3
Qui habet potentiam ad unum, habet impotentiam ad oppoſitum 173.38
Qui cunctis ſpeciebus caret, genere caret 185.1
Quid a quoque negatur 363.43
Quid interſit inter homo ambulat, & non homo ambulat 371.20
Quid eſt, interrogatio eſt diſcentis 407.42
Quid inter poſsibile & non neceſſarium interſit 417.46
Quid inter ideã Platonis, & Ariſtotelis uniuerſale 611.67
Quibus quiſque locus argumentis inſeruiat 676.25
Quid genere, ſpecie, numeroque diſtare faciat 78.29
Quid interſit inter quidam non, & non omnis 333.42
Quod unum non eſt, omnino non eſt 695.25
Quodlibet non agit in quodlibet, etiam ſi omnia corpora materia participent 697.75

R

Rarum & denſum quid 178.9
Ratio quot modis dicatur 114.65
Rationabilia oppoſita poſſunt 437.62
Reiicienda prius, quam ſumenda, traduntur 13.5
Relatiua, quoniam mutuo a ſe dependent, mutuo ſe definiunt 64.29
Res oẽs, aut nomine, aut definitione declarantur 113.24
Relatiua quomodo dignoſcantur 160.8
Relatiua omnia, ſimul eſſe natura 164.53
Rerum diuiſio ſecundum actum & potentiam 442.49
Repugnantia quę dicantur 582.73
Repugnans, quid ſignificet 591.32
Res iudicata, quid importet 603.27
Repugnantes hypotheticæ ex connexis ſiunt 629.62
Regula ſecunda in prædicamentis, quomodo intelligenda 13.58
Rhetoricæ finis 685.63
Rubor in uerecundia, pallor in timore, cur fiant 174 70

S

Scientia quid ſit 161.42
Sermonem in prędicamentĩs Ariſto. cur in .x. partitus eſt, in peri hermenias in duo 282.57
Sempiterna non ſempiternis principia ſunt 441.66
Senatus conſultum quid 603.26
Similitudo eſt qualitatis unitas 74.71
Simul natura ſunt, quę ſe mutuo ponunt & tollunt 160.62
Simpliciter & ſecundum tempus, tribus modis accipi 299.10
Significare & conſignificare tempus 301.26
Singulare quid a particulari diſtat 331.16
Similitudo, quæ ſit 582.20
Solum duobus modis accipitur 113.66
Sonus & uox, quid importent 299.69
Solus rectus cur nomen ſit, obliqui tantum nominis caſus 304.42
Species ultima ideo nomen non mutat, quia indiuidua nõ differunt ſubſtantialiter 23.71
Specierum nomina cum deſunt, differentiæ in locum illarũ accipiuntur 35.27
Species de genere nõn prædicatur 36.58
Speciei & proprii, communia & propria 41.5.& 106.55
Species ex indiuiduis, genus ex ſpeciebus, eſt collecta ſubſtantialis ſimilitudo 53.25

Species differentiæ cur præposita fuerit 63.11
Species tria significat 63.60
Species ultima, ét ad indiuidua cur species dicatur 70.46
Species quæ unicum indiuiduum habet, quomodo de pluribus prędicetur 71.51
Species ultimæ substantiæ, æqualiter substantiæ sunt 131.10
Species, licet sit communis omnibus, in singulis tamen est tota 330.57
Species omnes, aut partes, enumerare non oportet 556.25
Stoicorum opinio, de fati necessitate 359.13
Stillicidium, quid sit 594.40
Superiora colligunt inferiora: inferiora diuidunt superiora 25.52
Substantia est, quæ in subiecto non est 126.66
Substantiæ secundæ licet de primis prædicentur, accidentia tamen non sunt 133.12
Substantia æqualiter ijs conuenit, de quibus prædicatur 138.4
Substantia si permutetur, contraria suscipit 139.49
Substantiæ primę dupliciter 274.18
Subcontrariæ propositiones, cur dicantur 335.69
Subiectum nunquam est maius prædicato, sed ęquale, uel minus 461.14
Substitutio pupillaris, quid sit 619.63
Subsistentia & substantia, quid 694.29
Superficies quæ dicatur 143.37
Syllogismus perfectus 492.56
Syllogismi hypothetici, posteriores sunt categoricis 507.32
Syllogismus quot partes habeat. 515.11. & 630.44. & quid sit. 667.45
Syllogismi hypothetici perfecti quatuor. 516.7. & imperfecti quatuor 517.24
Syllogismi ex hypothetica composita & prędicatiua & conditionali, uiginti 521.37
Syllogismi ex hypotheticis duplicatis 535.35
Syllogismorum hypotheticorum species septem 630.69

T

Textus per paraphrasim expositio 47.62
Termini qui dicantur 225.21. & 481.27
Termini infiniti non sunt negationes 251.37
Tempora simplicia tria sunt, mista etiam plura 325.66
Termini propositionum quinam sint appellandi 376.53
Termini in propositione qui dicantur, & qua de causa 461.27
Termini nomina & uerba cur dicantur 480.58
Termini non semper simplices 578.6
Theorema, quid significet 202.48
Thesis & hypothesis quid sint 663.39
Themistii commendatio 675.48
Totum, quot modis accipiatur 547.37
Topica, quid intendat 666.55
Totum, duplex 671.26
Triangulus quid sit 177.57
Tria substantiam rerum demonstrant, duo accidentia 89.2
Tribus de causis omnia eueniunt, casu, uoluntate, necessitate 363.43
Translatio quid sit 612.43
Tutela, quid sit 113.74

V

Variæ de possibilibus opiniones 364.48
Vbi, non est locus: nec quando, tempus 186.28
Veritas primo est in conceptibus, secundo in uocibus 236.23
Veritas & falsitas in complexis est, non in simplicibus 192.55
Verbi completa definitio 219.69
Verbum præcipuum est in propositione de inesse 244.30
Verbum inter prædicata numeratur 245.28
Verborum ordo non uariat propositionem 252.29
Verum secundum se, est uerius uero secundũ accidens. Falsum secundũ se, falsius est falso secundũ accidens 278.25
Veritas omnis & falsitas, an circa orationem sit, & an omnis oratio sit uera, uel falsa 296.73
Verbũ operationẽ significat, & tẽpus consignificat 305.7
Verba sicut & nomina, aliquid per se significant 307.69
Veritas & falsitas non a rebus, sed ab intellectibus pendent 308.30
Verbum oportet semper prædicari, nomen non semper subiici 317.29
Verbum oportet semper prędicari in categoricis propositionibus, uel quod est uerbo consimile 371.59
Verbis infinitis cur in propositionibus non utamur 372.69. & 392.42
Verba infinita tunc sunt, cum sola sunt 373.72
Verbum infinitum si quando utamur, resolui in participium infinitum, & uerbum 392.58
Verba omnia in se continent uerbum substantiuũ est 420.2
Verbi usus in propositione 629.14
Virtus habitus est, non scientia 271.25
Virtus, nec sciẽtia, nec naturalis est, sed disci potest 196.62
Vindicta serui tribus modis libertatẽ adipiscebãtur 578.36
Vindex, quid sit 580.6
Virtus, quomodo in mediocritate consistat 699.62
Vniuersalia in singularibus indiuidua euadunt 59.25
Vniuoca ex æquiuocis fiunt, & ex uniuocis æquiuoca 114.39
Vniuoca sunt duobus modis 115.71
Vniuersale & particulare, quid 118.10. & 227.8
Vni multa contraria non sunt 137.15. & 275.37
Vniuersalem affirmationem de prædicato infinito, sequitur uniuersalis negatio de utroque finito 247.10
Vniuersalis propositio, quo pacto unum significet 346.9
Vniuersalem simplicem sequitur particularis priuatoria & infinita 387.11
Vniuersalem priuatoriam & infinitam negatiuam sequitur particularis negatio simplex 388.10
in Vniuersalibus substantiæ duplex est oppositio, in singularibus una 399.14
Vnum uni contrarium est, finitum finito 446.29
Vox non significans 300.4
Vox naturaliter significans 300.25. & 300.38
Vocabula ex imponentium arbitrio significant 300.42
Vocibus naturaliter significantibus, uox secundum placitũ significans est imposita 302.55. & 315.34
Voluntas est domina nostrorum actuum 361.16
Vocum ambiguitas, quot modis fiat 548.9
Vox intellectum & rem significat 212.14
Vox & sonus, quid sint 281.53
Vox uel ex passione, uel propter passionem animæ profertur 296.55
Vtilitas huius operis 4.7. & 48.48
Vtrumlibet, quæ dicantur 355.62
Vtrum Deum scire futura, sequetur omnia necessario fore 351.32
Vtrum post prædicamenta sint Aristotelis 286.61
Vxor tribus modis habebatur 586.50

FINIS

ANITII MANLII SEVERINI
BOETHI PATRICII ORDINARII
ET CONSVLARIS VIRI
IN PORPHYRIVM
A VICTORINO TRANSLATVM
DIALOGI DENVO CASTIGATI.

HYEMANTIS anni tépore in Aureliæ montibus concesseramus: atq; ibi tunc cum violentior auster eiecisset noctis placidã atq; exturbasset quietem: recensere libitum est ea quæ doctissimi viri ad illuminandas quodammodo acies intellectus, densitate caligantissimas, quibusdam quasi introductorijs cõmentarijs ediderunt: eius uero rei Fabius initium fecit. qui cum me lectulo recumbentem, & quædam super eisdem rebus cogitantem, meditantemq; uidisset, hortatus est, ut, quod sæpe eram pollicitus, aliquam illi eius rei traderem disciplinam. Complacitum est igitur. quoniam tunc & familiarium salutationes, & domestica negocia cessabant. Interrogatus a me ergo super quibus uellet rebus me euodare atque expedire: tunc Fabius, Quoniã inquit tempus ad studia uacat, & hoc ocium in honestum negocium conuerti licet: rogo ut mihi explices id quod Victorinus orator sui temporis ferme doctissimus a Porphyrio per εἰσαγωγὴν, id est per introductionem, in Aristotelis categorias dicitur transtulisse. Et primum disciplinis didascalicis quibusdam me imbue: quibus expositores, ut discipulorum animos docilitate quadam assuescant, utuntur. Tunc ego, Sex omnino inquam magistri in omni expositione prælibant. Prædocent enim quę sit cuiuscunq; operis intentio: quod apud illos σκοπὸς uocatur. Quæ utilitas, quod a græcis χρήσιμον appellatur. Qui ordo, quod græci uocant τάξιν. Si eius, cuius esse opus dicitur, germanus propriusq; liber est: quod γνήσιον interpretari solet. Quæ sit eius operis inscriptio: quod ἐπιγραφὴν græci nominant. In hoc etiam quod intentionem cuiusque libri insolerter interpretarentur, de inscriptione quoq; operis apud quosdã minus callentes hæsitatum est. Sextum est id dicere, ad quam partem philosophiæ cuiuscunq; libri ducatur intentio: quod græca oratione dicitur εἰς ποῖον μέρος φιλοσοφίας ἀνάγεται. Hæc ergo omnia in quolibet philosophiæ libro quæri conuenit, atq; expediri. Tum Fabius, quę esset introductionis intentio interrogauit. Et ego inquam, Aristoteles, cui factus est introductionis pons, nõ aliter intelligi potest: nisi ipsas res. de quibus disputaturus est, ad intelligenciã præparemus. Videns enim Porphyrius quod in rebus omnibus essent quæ iã prima natura, ex quibus omnia uelut ex aliquo fonte manarent, & illa quæ prima essent & subsistentia esse, & generis uocabulo nuncupari: porro autem nunquã esse genus posse, nisi ei quædam alia subderentur, & quæ essent subdita species appellari: porro autem nunquam genus uni speciei genus esse posse, sed pluribus. Plures autem species nõ posse esse multiplices: nisi eas aliqua discretio separet. Si enim nihil sibi dissimiles forent: una species, non multiplices uiderentur. Illa igitur diuisio & dissimilitudo specierum, differentiæ nomine uocitatur. Omnia uero quæ aliqua re differunt: fieri aliter nõ possunt, nisi quibusdã proprijs solitarijsq; naturis insignita sint. Atq; hæc hactenus: Videns ergo quod omnis omnium disparilitas in gemina rerum principia secaretur: in substantiã atq; accidens: ita ut neque accidens sine substantia, neque sine accidenti substantia esse possit. Accidẽs quippe sine aliquo substantiæ fundamento esse non potest. Substantia uero ipsa sine superiecto accidente uideri nullo modo potest. Vt enim color sit, quod est accidens: in corpore erit, quod est substantia. Porro autem cum corpus, id est substantiam uideris: insignitam eam accidenti, id est aliquo colore respicies. itaque fit, ut neque substantia præter accidens sit: neq; accidens a substantia relinquatur. Vbi enim substantia fuit: mox accidens consecutum est. Speculatus igitur Porphyrius in his duabus rebus, id est accidenti & substantia: genera, species, propria, differentiasq; uersari, & quod ipsa per se sint genera subiectis & subiacentibus speciebus: quæ differentijs & proprijs insignitæ sunt: statuit principaliter de genere, specie, differentia, proprijsq; tractare. Et quoniã tractatus hic in definitionibus, ut post docebimus proderit: Si quis enim in definitione generali ponat accidens, eum non recte definire manifestũ est, quod suo loco tractabitur: statuit pauca de accidentibus prælibare. Ita enim nos prudentissimus doctor Aristoteles instituit: ut tunc in definitionibus quibuslibet plenam scientiam queamus accipere: cum quod prosit, dictum sit: & quod nõ sit utile, segregetur. Hæc igitur huius operis intentio est, de genere, specie, differentijs, proprijs, accidentibusq; tractare. Hic Fabius Expedisti inquit de intentione: nunc utilitatem explica. Varia inquam & multiplex in hoc opere commoditas utilitasq; uersatur. Primum enim in Aristotelis categorias perquamuberrime prodest. Quid autem prosit dicemus, cum de eius libri inscriptione tractabimus: sed in quibus alijs prosit, paucis philosophiæ ipsius diuisione facta perstringã. Et prius quid sit ipsa philosophia considerandũ est. Est enim philosophia amor & studium & amicitia quodam modo sapientiæ. Sapientiæ uero non huius quæ in artibus quibusdã & in aliqua fabrili scientia notitiaq; uersatur, sed illius sapientiæ, quę nullius indigens, uiuax mens, & sola rerum primęua ratio est. Est autem hic amor sapientiæ intelligentis animi ab illa pura sapientia illuminatio, & quodammodo ad seipsam retractio atque aduocatio, ut uideatur sapientiæ studium diuinitatis & puræ mentis illius amicitia. Hæc igitur sapientia cuncto quidem animarum generi, meritum suę diuinitatis imponit, & ad propriam naturæ uim puritatemq; reducit. Hinc nascitur speculationum cogitationumq; ueritas & sancta puraq; actuum castimonia. Quæ res in ipsius philosophiæ diuisionem sectionemq; conuertitur. Est enim philosophia genus, species uero eius duæ, una quæ θεωρητικὴ dicitur: altera quæ πρακτικὴ, id est speculatiua, & actiua. Erunt autem tot speculatiuæ philosophiæ species: quot sunt res in quibus iustæ speculatio considerationis habetur: quotq; actuum diuersitates, tot species uarietatesq; uirtutum. Est igitur θεωρητικῆς, id est contemplatiuæ uel speculatiuæ triplex diuersitas. atq; ipsa pars philosophiæ in tres species diuiditur. Est enim θεωρητικῆς pars una de intellectibilibus, alia de intelligibilibus, alia de naturalibus. Tunc interpellauit Fabius, miratusq; est quid hoc noui sermonis esset: quòd unã speculatiuæ partem intellectibilem nominassem. Nota inquam, quoniã latino sermone nunquã dictum reperi, intellectibilia, egomet mea uerbi compositione uocaui. Est enim intellectibile, quod unum atq; idem per se in propria semper diuinitate consistens, nullis unquã sensibus, sed sola tantum mente intellectuq; capitur. Quæ res ad speculationem Dei atque ad animi incorporalitatem

considerationemq; , uerę philosophiæ indagatione componitur. Quam partem Græci θεολογίαν nominant. Secunda uero pars est intelligibilis: quæ primam intellectibilem cogitatione atque intelligentia suscipiens, ea comprehendit, quæ sunt omnium cęlestium supernæ diuinitatis operũ causæ: & quicquid sub lunari globo beatiore animo atque puriore substantia ualet: postremo humanarum animarũ conditionem atq; statum: quæ omnia cum prioris illius intellectibilis substantiæ fuissent, corporum tactu, ab intellectibilibus ad intelligibilia degenerarunt, ut non magis ipsa intelligantur quàm intelligãt, & intelligentiæ puritate tunc beatiora sunt, quoties sese intellectibilibus applicarint. Tertia θεωρητικῆς species est, quę circa corpora atque eorum scientiam cognitionemq; uersatur: id est physiologia: quæ naturas corporum passionesq; declarat. Secunda uero, intelligibilium substantia, merito in medio collocata est: quòd habeat, & corporum animationem, & quodammodo uiuificationem, & intellectibilium consideratioñe cognitionemq;, ut dictum est. Practicæ uero philosophiæ, quam actiuam superius dici demonstratum est, huius quoque triplex est diuisio. Est enim prima quę sui curam gerens prę cunctis sese erigit, exornat, augetq; uirtutibus, nihil in uita admittens, quo nõ gaudeat, nihil faciens pœnitendum. Secunda uero est quæ reipublicæ curam suscipiens, cunctorum saluti, suæ prouidentiæ solertia, & iustitiæ libra, & fortitudinis stabilitate: & temperantiæ patientia, medetur. Tertia uero quæ rei familiaris officium mediocri componens dispensatione distribuit. Sunt harum etiam aliæ subdiuisiones, quas nunc persequi supersedendum est. Ad hæc igitur ut fieri possint: & superiora intelligi queant, necessarius maxime uberrimusq; fructus est artis eius, quam Græci λογικὴν, nos rationalem possumus dicere: quod recta orationis ratione, quid uerum, quidq; decens sit, nullo erroris flexu diuerticulóue fallatur. Quam artem quidam partem philosophię, quidam non partem, sed ferramentum, & quodammodo supellectilem iudicarunt. Qua autem id utriq; impulsi ratione crediderint: alio erit opere cõmemorandum. Hæc autem generis, speciei, differentiæ, proprij, atque accidentis disputatio, in omni nobis philosophiæ cognitione quasi quandam uiam parat. Nam cum quid genus sit docemur, quid species, intelligimus genus esse philosophiam: species uero indubitanter θεωρητικὴν & πρακτικὴν, id est speculatiuam & actiuã. de logica uero utrum sit species: eadem hac possumus ratione perpendere. Prodest nobis differentiæ cognitio ad ipsarum philosophiæ specierum differentias cognoscendas.

Prodest proprij scientia ad cognoscendum quid unicuique philosophiæ speciei solitaria natura uideatur ac substantiæ innatum. Prodest accidentis cognitio: per hoc enim quid principaliter in rebus sit cernere, & quid secundo, contingentiq; loco conueniat, discernere ualemus. Ita nobis harum quinq; rerum scientia, ramosa quadam & multifida ui, in omnes sese philosophię partes infundit. Ad grammaticã uero, non minor huius rei usus est: quando orationem per genus: octo uero partes orationis, per species, differentias, propriaq; metitur. Est uero huius rei perquam Rhetoricæ amica coniunctaq; cognitio. Ita enim rhetoricam in tribus causarum demonstratiuum, deliberatiuum, & iudiciale possumus separare generibus: & eas in subiectis constitutionibus dissecare. Definitionum quoq; quæ ad logicã pertinent magna atque utilis uberrimaq; cognitio est. quas definitiones, nisi per genera, species, differentias, proprietatesq; tractaueris, nullus unquam definitionibus terminus imponetur. Nam si quid definis, ex quo sit genere primum tibi dicendum est, atque in hoc genus speciesq; consummata sunt. Nam cuiuscunq; rei genus dixeris: ad quam rem illud dixeris: specieẽ facis. Vt si quid sit homo definias: dicas hominem esse animal. Igitur quoniã ad hominem aptasti animal: genus esse animal, & hominẽ speciem a te declaratum est: sed non sufficit sola generis in definitione monstratio. Si enim solum animal hominem esse dixeris: nõ potius hominem quã bouem asinumq;, aut equum definitione depinxeris. Prodest igitur etiam differentias adhibere: per quas id quod definias a speciebus alijs seiungatur: ut dicas, hominem esse animal rationale. Et quoniam sub eadẽ differentia plures frequenter species inueniuntur, ut sub rationali Deus atque homo est: utilissimus proprietatis usus est, ut id dicas quòd sola quam definis, species suum proprium retineat. Fit ergo huiusmodi hominis definitio. Homo est animal, id est genus: homo uero species: rationale, quod differentia est: risus capax, quod proprium est. Accidentiũ uero in definitionibus nullus est usus. Prodest ergo in definitionibus harũ quinq; rerum cognitio: ut nec ea quæ sunt utilia prætermittas: nec ea quæ nihil præstant cõmoditatis, adiungas. In diuisione uero tantum prodest, ut nisi per horum scientiam, nulla res rectè distribui, secariq; possit. Nam quę generum uel specierum recta distributio diuisione erit: ubi ipsarum per quas diuiduntur, rerum, nulla scientiæ cognitione dirigimur? Probationum uero ueritas in his maxime constituta est: quod per ea quæ diuidis: id quod diuidis: uel quid aliud probas. Nam Marcus Tullius in Rhetoricorum primo: quoniam diuisionem generum, causarum, rite atque ordinate faciebat: eius rei probationem ita esse debere per species generaq; disposuit: cum ait, easdem res aliis superponi, alijs supponi posse, eisdem & subiectas & superpositas esse non posse. Hæc fere de utilitate ad tempus dicenda credidimus. Tunc Fabius, demiror inquit, cur inchoanti mihi tam subtilius iuuentas exercitatasq; res edideris. Sed dic quæso, quodnam hoc tuum fuit consilium? Et ego: dicam tibi quod assuescendus animus auditoris, & mediocri subtilitate imbuendus est, ut cum sese hic primum exercuerit, palęstra ingenij, quasi quodammodo prius luctatus ea quæ sequuntur, sine ullo labore conficiat. Sed quid restat dicas licebit. Et Fabius, ordinem inquit restare arbitror, si bene commemini. Atqui inquam, hic ordo ualde cum inscriptione coniunctus est. Si enim alterum noris, ambo noueris. Ordo tamen est, quod omnes post Porphyrium ingredientes ad logicam, huius primum libelli tractatores fuerunt, quod primus hic ad simplicitatem tenuitatis usq; progressus, quo procedentibus uiandum sit, præparat. Aristoteles enim quoniam dialecticæ, atq; apodicticæ disciplinæ uolebat posteris ordinem scientiamque contradere, uidit apodicticam dialecticamq; uim uno syllogismi ordine contineri. Scribit itaque primos resolutorios, quos Græci ἀναλυτικοὺς uocant, qui legendi essent antequam aliquid dialecticæ uel apodicticæ artis attingerent. In primis enim resolutoriis de syllogismorum ordine complexioneq; & figuris tractatur. Et quoniam syllogismus genus est apodictici & dialectici syllogismi, dialecticam in topicis suis exercuit, apodicticam in secundis resolutoriis ordinauit: horũ disciplina, quam ille in monstrandis syllogismis ante collegerat, prius etiam in studiis lectitatur. Itaq; prius primi resolutorij, quàm secundi qui de apodictico syllogismo, uel topica quæ de dialectico syllogismo sunt, accipiuntur. Contraxit igitur Aristoteles dialecticam atque apodicticã scientiam, adunauitq; in syllogismorum resolutoria disputatione. Sed quoniam syllogismum ex propositionibus constare necesse est, librum περὶ ἑρμηνείας qui inscribitur, de propositionibus annotauit. Omnes uero propositiones ex sermonibus aliquid significantibus componuntur. Itaque liber, quem de decem prædicamentis scripsit, quæ apud Græcos κατηγορίαι dicuntur, de primis rerum sermonibus significãtibus est. Vidit enim Aristoteles infinitam miscellam esse rerum omnium, uerborumq; disparilitatem, & ut eorum ordinem reperiret, in decem primis sermonibus, prima rerum genera significantibus, omne quicquid illud uel rerum, uel sermonum poterat esse, collegit. Sed Aristoteles hactenus. Speculatus autem Porphyrius si categoriæ genera sunt rerum: rerum uero sermonumq; diuersitas speciebus, differentiis, propriisque insigniretur: uidens etiam quòd accidentium in categoriis magna uis esset. Omnes enim res Aristoteles in duas primum partes diuidit. in accidens atq; substantiam. & accidens in nouem membra dispersit, dicẽs. aut substantiam esse quamcunq; illam rem. aut si accidens esset: quoniam aut qualitas, aut quantitas, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut iacere, aut habere, aut facere esset, aut pati: prælibat nos Porphyrius ad horum uerissimã cognitionem, hoc de generibus, speciebus, differentiis, propriis, accidentibusque tractatu. Sic igitur cũ ante apo-

dicticam

dicticam dialecticamque rem, syllogistica prælegantur: ante syllogisticam, in propositionibus primus labor sit: ante propositiones in categoriis pauca desudent: ante categorias in isagogis plurimum laboret, quæ de generibus, speciebus, differentiis, propriis, accidentibusque, censentur, ordo est de his ipsis rebus pauca prælibare. Recte igitur & filo quodam hic Porphyrij liber primus legentibus studiorum prægustator, & quodammodo initiator occurrit. Quod si in hac re, quod dictum est, sat est, rem etiam de inscriptione confecimus. Quo enim alio melius quã introductionis nomine nuncupetur hic liber? Est nanq; ad categorias Aristotelis introitus, & quadam quasi ianua uenientes admittit. Tum Fabius. Perge, quæso te, & si eius hoc proprium germanumque opus est collige. Hoc inquam indubitatum est, omnibus enim Porphyrij libris stilus hic conuenit. Et mos hic Porphyrio est: ut in his rebus quæ sunt obscurissimę, introducenda quædam & prægustanda præcurrat, ut alio quodam libro de categoricis syllogismis fecit, & de multis item aliis quæ in philosophia grauia illustriaque uersantur. Et hoc apud superiores, indubitatum est, quibus nolle credere inscitia est. Tum Fabius, Restat inquit, ut ad quam partem philosophiæ ducatur, edisseras. Et ego, dicã tibi. Quoniam categoriæ ad propositiones aptãtur, syllogismi de propositionibus componuntur, apodicticus uero & dialecticus syllogismi in logicæ artis disciplina uersantur. Constat quoque categorias quæ ad propositiones syllogismosque pertinent, logicæ scientiæ esse connexas. Quare introductio quoque in categorias, ad logicam scientiam conuenienter aptabitur. Quoniam ea quæ prædicenda sunt, explicui, nũc textus ipsius ratio atq; ordo uideatur. Tum Fabius. Priusquam explanatio sensus procedat, id scire desidero, cur cum posset dicere, cum necessarium sit: præposterato ordine, cũ sit necessarium dixit. Et ego, Quoniam inquam nullũ accidens est, quod non substantiæ fundamento nitatur. Porro autem quicquid ad cuiuslibet superiecti firmitatem est, id ante quam ipsum esset, fuisse necesse est, ut enim in domibus, nisi prius fundamenta subiicias, nulla unquam fabrica: sic nisi prius substantiæ fundamenta sint, nulla unquam accidentia superponentur. oportet enim prius esse aliquid, ut formam qualitatis arripiat, nam necessarium qualitas est. non absurde igitur prius esse posuit, post etiam necessariũ, id est post substantiam qualitatis nomen aptauit. Hic Fabius, Subtilissime inquit & lucide, sed nunc ordo ipse operis textusq; uideatur.

» Cum sit necessarium Menantei, siue ad Aristotelis cate-
» gorias, siue ad definitionis disciplinam, nosse quid genus
» sit, quidue species, quid differentia, quid proprium, &
» quid accidens: Omninoque ad ea quæ sunt diuisionis, &
» quæ approbationis, quorũ cognitio utilitatis est magnæ,
» quinque hæc tibi breuiter explicare tentabo. Quæ apud
» antiquos quidem alte & magnifice quæstionum genera
» proposita sunt: ego simplici sermone cum quadam conie-
» ctura in res alias, explicabo mediocriter.

Tunc ego: Prædiximus quidem pauca superius, sed uel his quædam addere, uel hæc eadem rursus commemorare absurdum esse non arbitror. Totus autem sensus talis est. Scribẽs ad Menantium de utilitate libri, summatim pauca prędicit, quo elucubratior animus auditoris exercitatiorq; ad hæc capiẽda perueniat. Prodesse autem ad Aristotelis categorias dicit, quod cum omnium sermonum significantium uarietatẽ diuersa rerum summa diuideret, & in substantiam atque accidens omnes res secaret atque dispergeret, accidens in nouem secuit partes, quod superius demonstraui, & hæc genera generalissima nominauit, id est *γενικώτατα*, q̃ super ista alia genera inueniri non possint. Igitur si sunt genera, sine speciebus esse non possunt. Si sub his species supponuntur, differentiis non uacabunt. Quod si differentias retinẽt, propriis indigebũt. Accidentis uero nouem predicamẽta sunt. Quocirca non absurdum fuit hinc introductionem in prædicamenta componi, ut de generibus, speciebus, differentiis, propriisq; tractaret, quæ in ipsis prędicamentis inseparabiliter uidetur inserta. Amplius. Quod Aristotelica subtilitas priusquam ad prædicamentorum ordinem ueniretur, de ęquiuocis uniuocisq; tractauit, definit uero ęquiuoca sic.

» Aequiuoca sunt quorum nomen solum commune est, se-
» cundum uero nomẽ substantię alia ratio est, ut si quæ sint,
» quę nomine tantum communicent, substantia uero dissi-
» mulent. Vniuoca uero, quæ sub eodem nomine & sub
» eadem substantia continentur.

Omne igitur genus ad species quæ sunt sub ipso positę, uniuoce prædicari potest. Porro autem quicquid ad qualisbet res uniuoce prędicatur, in his sola definitio una est, genus uero speciesq; non cõuertitur. Animal enim & homo uniuocum est. Animal enim animalis nomine dicitur. Porro autem homini nomen etiã conuenit animalis, ut dicatur animal: uno ergo nomine animalis, homo & animal appellatur. Animalis uero definitio est substantia animata sensibilis, quam si ad hominem uertas nihil absurdum feceris, potest enim homo esse substantia animata sensibilis. Sed animal genus, homo uero species, uniuoce igitur genus & species prędicantur, æquiuoca uero quę fuerint, quoniam definitionibus differunt, & eorum quorum definitiones alię sunt: alia est etiã substantia: quorum alia substantia est, alia sunt etiam omnino genera, in his eisdem ęquiuocis constat, quòd neque genus, neq; species possit aptari. etenim si quis hominem marmoreum & hominem uiuum hominis nomine appellet, idem nomẽ utriq; fecerit substantiæ: differentia uero definitioq; est dissimilis. Porro autem hominis & statuæ non unum genus est, sed statuæ inanimatũ, hominis animatum. Quare constat quoniam nunquam sub eisdem generibus continentur quæcũq; æquiuoce prędicantur. Quam uim nisi prius de generibus, speciebus, propriis, & differentiis, notitiam scientiamque perceperis, nullo unquã tempore discernis. Idem Aristoteles ait quid sint primæ substantię, quid secundæ: & primas substantias dicit esse indiuiduorum corporum & singulorũ, ut est Cicero, aut Plato, aut Socrates. Secundas uero substantias species appellauit, ut est homo, & genera in quibus ipsæ species continentur, ut est animal. Hęc igitur nisi prelibata generis specieiq; cognitione sciri non possunt. Idem ait substantiam ab alia substantia, in eo quod substantia sit, nulla differentia disgregari. Idem substantię proprietates requirit, ut quasi impresso aliquo signo, sic proprietate nota, facilius quid substantia sit, inuenire atque expedire possimus. Atq; hoc idem in accidentibus fecit. Nam & quantitatis, & qualitatis, & ad aliquid relationis, propria collegit, & idem magna apud Aristotelem cura diligentiaq; cõspicitur. Vides ne ut sese quinq; harum rerum uis in categorias interserat, & prędicamentorum uirtutibus inseparabiliter colligetur? Non mendax igitur Porphyrius de hac cognitione harum quinq; rerum nobis in categorias utilitate promisit. Definitionis uero disciplinam superius diximus pręter genera, species, differentias, & propria, non posse tractari. Sed quoniam sunt quędã genera quę genus habere non possunt, ut est substantia, & alia quæ Aristoteles in prędicamentis constituit: dicat quis hęc ad harũ cognitionẽ nihil omnino prodesse, quòd non sit in his a genere trahenda definitio, in quibus genus inueniri nõ possit: quòd si qua res genus non haberet, species non esset. Hoc ita posito ad generalissimorum generum definitionẽ nihil genera & species utilitatis habere. Ridicula mehercle atq; absurda propositione. Pręter scientiam.n. generum specierumq; magis genera, illa generalissima cognoscere qui potis est? Cũ hęc sola generum specierumq; cognitio si amissa sit, nihil de generibus speciebusq; noscatur. In illis igitur, in quibus genus aliud superius inueniri non potest, nullius unquam terminus definitionis aptabitur, & in ipsius definitione genera speciesq; cessabunt. nam solæ differentię propriaq; illius terminum definitionis informant. Cum.n. id quod dicis ab aliis rebus omnibus adiunctis, differentiis segregaueris, & propriis impressis formam eius figuramq; mõstraueris, genus quod inuenire non poteris perquirere non labores. Sed in his species & genera non requiruntur, in quibus, quòd ipsa generalissima sint genera, genus inueniri non queat. Porro autem in his quorum genus est aliquod, nisi a genere definitio ducatur, finis eius definitionis uitiosa cõclusione colligitur. Accidens uero ad definitiones nihil prodesse nõ dubium est. Definitio enim substantiã informare desiderat. Accidens uero substantiam non designat. Accidens igitur

in definitione nihil prodest. Est itaq; necessaria generis specieiq; cognitio, ut si generalissima non sint quæ quisq; definiturus est, a genere definitionem trahat. Si uero generalissima sint, eius genus quęrere, quod inueniri non potest, non laboret. æque enim uitiosum est & in generalissimis genera quęrere, & in subalternis generibus a generibus definitionem ducere supersedere. Differentię uero & propria uel si magis genera sunt, uel si subalterna. maximá retinent utilitatem. & quoniam ad definitiones quę pertinent quędã dicta sunt, pauca etiam de his ipsis rationabilius subtiliusq; colligemus. Sit genus animal, sit species homo, sit differẽtia rationale & mortale, sit proprium risibile. Accidens uero, quoniam ad definitiones incommodum est, pretermittamus. Quisquis ergo speciem definit, ita genere ab aliis eam generibus separat, ut si quis dicat quid est homo? animal dicat eum. Dicens.n.animal, separauit hominem ab omnibus generibus quæcunq; animalia non sunt. Si quis uero differentiam dicat, & eã ad speciẽ accommodet, res sub eisdẽ generibus per differentias segregauit. Nam cũ dicis hominẽ esse animal rationale, cũ etiã bos & equus species animalis sint, additũ tamẽ rationale homini, ab aliis sub eodẽ genere speciebus, hominis speciẽ segregauit atq; distinxit. Propria uero cum dederis, res quæ sunt sub eisdem differentibus segregabis. Nam cum dixeris hinnibile uel risibile: Illud est equi proprium, illud hominis. Et cũ equus cũ boue atq; cane sub eadẽ differentia sit, quòd irrationabilia sunt oĩa, adiectum hinnibile a cæteris equum sub eadem differentia speciebus diuidit. Homo vero & Deus sub eadem differentia sunt, id est rationali, quod vtrique rationales sunt, quanuis homo & Deus adiuncta mortali differentia separentur, proprio tamen, id est risibili, quod solus habet homo, naturalius substantialiusque disiungitur, quod in alijs rebus in quibus nulla species tali differentia separatur, melius cognosci potest. Nam cum sub eadem differẽtia sint irrationalia, equus, bos, canis, nec sit vlla alia quæ eos separet differentia substantialis (non possunt enim accidentis esse differentiæ, ea quæ eos separent, quales sunt formarũ) additum equo proprium hinnibile, equum ab alijs sub eadẽ differentia speciebus proprietatis ipsius separatione disiunxit. Repetẽdum est igitur a primordio, quod genera in definitionibus ab alijs generibus separant, differentiæ ab ipsis speciebus quæ sub eisdem generibus positæ sunt. Propria a speciebus, quæ sub eisdem differentiis supponuntur. Sed quoniam plene de diffinitione tractatum est, probationis & diuisionis uim subtilitatemq; tractemus. Sed omnis diuisio, duplex est, aut cum totum corpus in diuersa disiungis, aut cum genera per species distribuis. Si quis igitur harũ quinque rerum minus solers, diuisiones rerum facere voluerit, nõ est dubium, quin eas per insciciam sępe a speciebus in genera soluat, quod est factu fœdissimum, quod Hermagoræ in prima rhetoricorum disputatione usu uenit. In tales enim erroris nebulas incidit, ut duo genera sub æqualis generis parte poneret. Quod si diuisionis vim veritatemque vidisset, & disciplinam generum, specierum, propriorũ, & differentiarum recepisset, nũquam tam insulsæ diuisionis errore viuacissime a Marco Tulio culparetur. In probationibus uero tantus est huius operis fructus, vt pręter hæc nullius vnquam rei possit prouenire probatio. Quid enim mõstrare digne queas, cum cuius si differentias nescias, idipsum quale sit scire non possis, quid autẽ digne exequeris, cuius si genus nescias, ex quo idipsum fonte manet ignores? Vel quid in probationibus ratione possis ostendere, cum si speciem nescias idipsum de quo aliquid probare vis, quid sit nõ possis agnoscere? Quod si propria prætermittas, nullas vnquam res ualebis propriæ termino probationis includere. At vero si non uim accidentium naturamque perspicias, cũ de cuiusque substantia tractes, inane accidentis nomen æq; in definitionibus probationibusque miscebis. Ita his rebus cognitis integra stabilisque diuisio & definitio permanebit: incognitis, debilis lababit & trunca probatio. Hæc se igitur Porphyrius (non Victorinus) breuiter mediocriterq; promittit exponere. Non enim introductionis vice fungeretur, si ea nobis a primordio fundaret, ad quæ nobis hæc tã clara introductio præparatur. Seruat igitur introductionis modum doctissima parcitas disputandi, ut ingredientiũ viam ad obscurissimas rerũ caligines aliquo quasi doctrinæ suæ lumine temperaret. Dicit enim, apud antiquos alta, & magnifica quæstione disserta, quæ ipse nũc parce breuiterque composuit. Quid autem de his a priscis philosophiæ tractatoribus dissertum sit, breuiter ipse tangit & præterit. Tũ Fabius. Quid illud inquit est. Et ego. Hoc inquam qđ ait se omnino prætermittere genera ipsa & species, vtrum vere subsistant, an intellectu solo, & mente teneantur, an corporalia ista sint, an incorporalia. Et utrum separata, an ipsis sensibilibus iuncta. De his sese, quoniam alta esset disputatio, tacere promisit. Nos autem adhibito moderationis fræno, mediocriter vnumquodque tangamus. Eorum ergo quæ se transire & prætermittere pollicetur, prima est quæstio, utrum genera ipsa & species veræ sint, an in solis intellectibus nuda inaniaque fingantur. Quæ quæstio huiusmodi est. Quoniam hominum multiformis est animus, per sensuum qualitatem, res sensibus subiectas intelligit, & ex his quadam speculatione concepta, uiam sibi ad incorporalia intelligenda præmunit. Vt cum singulos homines uideã, eos quoque me uidisse cognoscam, & quia homines sunt, me intellexisse profitear. Hinc igitur ducta intelligentia, uelut iam sensibilium cognitione roborata, sublimiori sese intellectu considerationis extollit, & iam speciem ipsam hominis quæ sub animali est posita, & singulos continet, suspicatur, & illud incorporeum intelligit, cuius ante particulas corporales in singulis hominibus sentiendis, & intelligẽdis assumpserat. Nam hominem quidem illum specialem, qui nos omnes intra sui nominis ambitum coercet, non est dicere corporalem, quippe quem sola mente intelligentiaq; concepimus. Sic igitur mens rerum nixa primordiis, altiori atq; incorporabili intelligentia sublimatur. Hinc ergo animus non solum per sensibilia, res incorporales intelligẽdi est artifex, sed etiam fingendi sibi atque etiam mentiendi: inde enim ex forma equi & hominis falsam centaurorũ speciem sibi ipsa intelligentia comparauit. Has igitur mentis cõsiderationes quæ a rerum sensu ad intelligentiam profectæ, uel intelliguntur, uel certe finguntur, φαντασίας Græci dicunt, a nobis visa poterunt nominari. Ita ergo nunc de generibus, speciebus, & cæteris quærunt, utrum hæc vere subsistentia, & quodammodo essentia constantiaq; intelligantur, ut a corporibus singulis uere atque integre, ductam hominis specie m intelligamus, an certe quadam animi imaginatione fingantur, ut ille Horatij versus est. Humano capiti ceruicem pictor equinam Iungere si velit, quod neq; est, neque esse poterit, sed sola falsa mentis consideratione fingitur. Nimis acuta & subtilis inquisitio, atque ad rẽ maxime profutura. Scienda enim sunt vtrum ueræ sint, nec esset de his disputatio consideratioq; si non sint. Sed si rerum ueritatem atq; integritatem perpendas, non est dubiũ quin veræ sint. Nam cum res omnes quæ veræ sunt, sine his quinque esse non possint, has ipsas quinq; res uere intellectas esse non dubites. Sunt autem in rebus omnibus conglutinatæ, & quodammodo coniunctæ atq; compactę. Cur enim Aristoteles de primis decem sermonibus genera rerũ significantibus disputaret? vel eorum differentias, propriaq; colligeret, & principaliter de accidentibus dissereret, nisi hæc in rebus intimata & quodammodo adunata vidisset? Quod si ita est, non est dubium quin verę sint, & certa animi consideratione teneantur, quod ipsius quoq; Porphyrij probatur assensu. Nam quasi iam probato, & scito quòd ita veræ subsistant, aliam quæstionem inferre non dubitat, cum dicit, an corporalia ista sint, an incorporalia. Quæ nimis esset friuola atq; absurda quæstio utrum essent corporalia, nisi prius esse constaret. Hæc quoque non mediocriter vtilis inquisitio ita resoluitur. Incorporalia esse nullus dubitat, quæ licet ipsa nullis sensibus capiantur, animi tamen qualia sint consideratione clarescunt. Nam quia incorporeorum prima natura est, potest res incorporea parens esse quodãmodo corporeæ. Corporea vero incorporeis præesse non poterunt. Quod quoniam substantia genus est, corporale vero & incorporale species sunt substantiæ, corporale non esse genus hæc res declarat, quòd substantiæ, id est generi, incorporale supponitur. Quod si corporale esset genus, nũ

quam sub eo species incorporea poneretur. Animadnerte igitur vehementissime, quam vnquam quicquam a te animaduersum fuit, genus ipsum quoniam species habet, species uero differentiis disiunguntur, & proprietatibus informantur. quoniam quædam species reperiuntur, quæ in cõtraria sub generis diuisione contrarias obtinẽt vices, vt sub animali rationali atque irrationale cõtraria sunt, sub rationali mortale atque immortale, & hæc quoque contraria: quæritur si animal solitario intellectu neq; rationale neq; irrationale sit, vnde hæ differentiæ in speciebus natæ sint, quæ in genere ante non fuerant. Quod si genus, id est animal utrasque res in se habet, ut & rationale & irrationale sit, in vno eodemq; duo contraria eueniunt, quod est impossibile. Attingam igitur breniter quæstionem, & dicam quod genus vtrumque non sit, id est rationale vel irrationale, uel quicqnid aliud inter se species per contrarietates diuidunt, sed ui sua & potestate genus hoc continet, ipsum vero nihil horum est. Ita ergo genus tale est, ut ipsum neque incorporale, neq; corporale sit, utrumq; tamen ex se possit efficere, quod secundo libro melius liquebit. Species vero aliàs corporalis, aliàs incorporalis est. Nam si hominẽ sub substantia ponas, corporalem speciem posuisti: Sin Deum, incorporalem. Eodem modo etiam differentiæ. Nam si corporales vel incorporales species diuidũt, erunt aliàs incorporales, alio tempore corporales. Vt si dicas quadrupes ad bipidem, corporalis differentia est. Sed rationalis ad irrationalem, incorporalis est differentia. Et propria nihilominus eodem modo. Nam æquale speciei cum proprium fuerit: si incorporalis erit species, incorporale erit propriũ: sin corporalis, corporale uendicabitur. Et accidens eodem modo. Nam si incorporalibus quidem accidit, incorporale esse manifestum est, ut in animo accidens est, scientia, incorporalis scilicet. Corporalibus uero quæ accidunt, corporalia esse manifestum est, ut si quis dicat accidens me habere capillum crispum. Sic igitur genus neutrũ per seipsum est, sed utrasq; res ex seipso efficere potest, species, differentiæ, propria, & accidentia, ut accepta in contrarias species fuerint, proinde uel corporalia uel incorporalia uocabuntur. Sed sunt quibus hoc ipsum integrum uideri non possit, & hæc, solum incorporalia esse desiniunt. qui sic dicant, non considerari genus in eo quod suapte natura constat, sed in eo quod genus sit. Itaque si substantia genus est, non consideratur in eo quod substantia est, sed in eo quod sub se species habet. Item si species corporenm, & incorporeum est, non in eo quod Deus uel homo dicitur, considerantur, sed in eo quod est sub genere. Eodem modo etiam differentiæ non considerantur, in eo quod bipes uel quadrupes sit, sed in eo quod est differentia. Nam quadrupes hoc ipsum nulla differentia est, nisi sit bipes a quo differat. Itaq; non quadrupes uel bipes respicitur, sed id quod medium est in bipede & quadrupede, id est differentia. Et de proprio idem. Nam quod cuiuscunq; est proprium, in eo proprium consideratur, quod eius cuius dicitur esse proprium, speciei solius est. Nam risibile nõ in eo est proprium hominis quod risus est, sed in eo quod solus homo potest ridere. Quæ manifeste incorporalia esse indubitatum est. Deinde accidentia proinde sunt, qualia fuerunt ea quibus accidunt, ut superius dictum est. & hi probare uidentur hoc ipsius Porphyrij sententia, qui, ueluti iam probato quod incorporea sint, ita ait. Et utrum separata, an ipsis sensibilibus iuncta, quòd si esse hæc aliquando corporalia constituisset, absurdum esset quærere utrum corporalia seiuncta essent a sensibilibus, an iuncta, cum sensibilia ipsa sint corporea. Talis autem est quæstio, ut quoniam quædam incorporales sunt res, quæ omnino corpora non patiuntur, ut animus & Deus: quædam uero quæ sine corporibus esse non possunt, ut prima post terminos incorporalitas, quædam autem quæ in corporibus sunt, & præter corpora sese esse patiuntur, nt anima. Quæritur ergo hę quinq; res ex quo incorporalitatis sint genere, utrum eorum quæ omnino separantur a corpore, an eorum quę a corporibus separari non possunt, an quæ iungantur aliquoties, & aliquoties segregentur. Videtur autem quod & segregari & iungi possint. Nam quando corporalium diuisio per genera in species fit, & eorum propria & differentiæ nominantur, hæc sensibilia, id est corporalia esse non dubium est. Cum uero de incorporalibus rebus tractatus habetur, & per ea ipsa diuiduntur, quæ corpore carent, circa incorporalia uersantur. Qnod si hoc est, nõ est dubium quod quinq; hæc ex eodem sint genere: quod & præter corpora separatum esse possit, & corporibus iungi patiatur, sed ita, ut si corporibus iuncta fuerint: inseparabilia a corporibus sint. Si uero incorporalibus, nunquam ab incorporalibus separentur, & utrasq; in se contineant potestates. Nam si corporalibus iunguntur, talia sunt, qualis illa prima post terminos incorporalitas, quæ nunquam discedit a corpore. Si uero incorporalibus, talia sunt, qualis est animus, qui nunquam corpori copulatur. Hæc sese igitur tacere Porphyrius pollicitus, breniter medioeriterq; super his rebus tractare promittit, habita in res alia consideratione aut coniectura, quod simile est ac si diceret, Quoniam hæc ad prædicamenta, & ad definitiones, & ad diuisiones, & ad probationes pertinent, ideo hæc tractaturus assumn, & eatenus de his disseram, quatenus supradictis rebus proficiunt: non quatenus de his ipsis generibus speciebusq;, & cæteris quæuis tractari possint. Sunt enim illa (ut ipse ait) grauioris tractatus, quam doctrinam a Peripateticis acceptam, id est ab Aristotelicis se sequi confessus est. Nam Stoici qui de his quoq; rebus tractare noluerunt, non omnino a Porphyrio suscipiuntur, atque ideo ait se a Peripateticis rationem disputationis accipere. Tunc me Fabins ita percunctatus, quid est inquit, quod dudum dixeras, cum a te de incorporalibus tractaretur, esse quasdam incorporalitates quæ circa corpus semper consisterent, ut sunt primæ incorporalitates post terminos: quæ est hæc incorporalitas, aut qnos terminos dicis? Non enim intelligo. Et ego longus inquã tractatus est, & nihil nobis ad hanc rem quam quærimus profuturus. Sed dicam breuiter, terminos me dixisse extremitates earum quæ in geometria sunt figurarnm. De incorporalitate uero quæ circa terminos constat, si Macrobij Theodosij doctissimi uiri primum librum, quem de somnio Scipionis composuit, in manibus sumpseris, plenius uberiusq; cognosces. Sed nunc ad sequentia transeamus. Tunc Fabius, ut placet inquit, simulq; sic incipit.

> Videtur enim neque genus, neque species, simpliciter appellari, id est uno modo. Genus nanqne dicitur quorundam ad se inuicem, & ad aliquem qnodammodo se habentium collectio, per quam Dardanidum dicitur genus. Dicitur rursus genus uniuscuiusq; generationis principium, aut a generante, aut ab eo loco in quo quis genitus est. Secundo modo dicitur genus, nt est genus causæ honestum. Cætera inquit fere nota sunt.

Tunc ego. Si uim prius æquiuocationis aspicias, diuisionem generis diligenter agnosces. Placet enim generis nomen cum sibi subiectis æquiuoce nominari. Aequiuoca uero sunt, quę cum nomine una sint, longe diuersa substantiæ ratione & definitionis discreta sunt, ut si quis hanc, uerbi gratia, statusm Venus appellet. Congruunt igitur Venus ipsa, & statua Veneris, unius nuncupatione uocabuli, quod utriq; Veneris nomen est. Si quis uero quid sit utrunq; definiat, longe aliam uerę Veneris, aliam lapidis, rationem definitionemq; constituet. Speculantibus igitur illa esse æquiuoca, quæ uno uocabulo appellentur, definitionibus uero diuersis constituantur, clarescet (ut opinor) participatio generis, quã Porphyrius fecit præuisa. Omne enim quicquid a genere in species ducitur, uniuocũ, non æquiuocũ est. Vniuocum est, quod & eodem nomine uocari, & eadẽ definitione constitui potest, ut est animal genus, homo uero species, sed idem homo animal est. Genus igitur & species, id est animal atque homo, possunt unius animalis nomine nuncupari, ut utrunq; animal uocetur, sed eadẽ definitionibus non discrepant. Nam si definitionẽ reddas animalis, dicas id esse animal, quod est substantia animata sensibilis. Quam definitionem si ad hominem uertas, non erit absurdum dicere, hominem substantiam esse animatam atque sensibilem, sicut animal, sed hoc superius dictum est. Si enim uniuoca sunt, quæ uno nomine atque eadem definitione constituuntur, æquiuoca uero quæ vno nomine sunt, & non sunt sub vna definitione substantiæ, quicquid vniuocum est, ut animal, genus ad suas

 spe-

ſpecies eſt, in his genera ſpecieſq; uerſantur: quicquid ęquiuocum eſt, ut acies (namque plura ſignificans æquiuocum eſt, ſed non cenſetur participatione generis & ſpeciei) non eſt in eis talis participatio, ut ſpeciebus, & generibus cenſeantur. Quæ enim erit in his generis ſpecieiq; cognitio, in quibus ſubſtantiæ definitio atq; integerrima ratio diſgregatur? Ita ergo Porphyrius nomen generis in tres diuidit formas, ſed ut æquiuoca dicantur, non ut uniuoca, id eſt ut hæ formæ uno quidem generis nomine contineantur: ſui autem proprietate diſgregata diſſentiât, & hoc modo illud in tres diuidit partes, ut dicat uocari ſemel genus eorum inter ſe plurimorumq; collectio, qui ab uno quocunq; nomẽ generis trahunt, ut Romani a Romulo trahentes genus, ex eodem genere eſſe dicuntur. Secundo uero loco dici genus affirmat uniuſcuiſq; generationis principium, aut a generante, aut a loco in quo quis genitus eſt, ut Aeneam ab Anchiſe, & genere dicimus eſſe Troianum. Tertium uero genus dicitur illud cui ſpecies ſupponitur. Victorinus uero duo ſuperiora genera in unum redigit. Nam & multitudinis congruentiam inter ſe, per eandem generis nuncupationem, & quorumcunque a generante lineam, & locũ in quo quis natus eſt, uno generis uocabulo & deſignatione declarat. Addit autem ipſe quod ſoli latinę linguæ con-
„ gruere poſsit, dicit enim, ſecundo modo genus dici, ut
„ eſt genus cauſæ honeſtum. Quæ genera cauſarum Græci in rhetorica arte genera eſſe non putant: ſed σχήματα vocant, id eſt figuras. Genera autem ſola principalia accipiũt demonſtratiuum, deliberatiuum, & iudiciale. Quæ ipſa εἴδη rhetorices vocant, id eſt ſpẽs rhetoricæ, genera uero cauſarum nos dicimus. Tertium uero genus, eſt id qđ Porphyrius ponit, id eſt ſub quo differentiis diſtributæ ſpecies ſupponuntur. Sed quoniam de tertio genere tractaturus eſt; Victorini culpam, uel ſi ita contingit, emendationem æqui bonique faciamus. Nunc ergo ad priorem apud Victorinum generis ſignificationẽ reuertamur, & eius ut ſunt
„ uerba enodanda atq; explananda ſumamus. Genus nãq;
„ inquit, dicitur quorundam ad ſe inuicem, & ad aliquem
„ quodammodo ſe habentium collectio. Hic ergo utrũq; monſtrauit, & cognationem inter ſe multitudinis, & lineæ ductum. Nam cum dicit genus eſſe quorundam collectionem ad ſe inuicem quodammodo habẽtium, id eſt aliqua inter ſe cognatione iunctorum, cognationes monſtrat: & qđ addidit, & ad aliquem, generis lineam ſignificat, quam ſinguli contingentes, & ad vnum ſeſe ipſius generationis applicatione iungentes, plures ex eadem linea iuncti atq; cognati ſunt, ut ſit hic ordo. Genus dicitur quorũdã collectio ad ſe inuicem quodammodo, & ad aliquem habentium, id eſt ad alicuius lineam per genus contingentium, ut per collectionem, cognationem demonſtret, & per habitudinem quodammodo ad aliquem colligatam, lineam generis ductumque deſignet. Sequitur ergo, & id planius lucidiuſq; ſignificat, cum dicit.

„ Dicitur rurſus genus cuiuſcunque generationis princi-
„ pium, aut a generante, aut ab eo loco in quo quis geni-
„ tus eſt.

Idipſum latius expedit quod ſuperius ſtricto & ſentuoſo breuitatis uinculo colligauerat. Dicit enim rurſus genus dici, aut a generante, id eſt a quo quis genitus eſt, aut ab eo loco in quo quis natus eſt. Sed, rurſus, particula, ſi ad hoc cõnectatur, quod ait aut ab eo in quo quis genitus eſt, intellectus non titubat, ut ſit ordo, Dicitur genus uniuſcuiuſque natiuitatis principium, aut a generante, aut rurſus ab eo loco in quo quis genitus eſt: uel certe erit ſimplicior expoſitio, ſi priorem generis ſignificationem, id eſt quorundam ad aliquem quodammodo ſe habentium collationem, ad ſolius cognationem multitudinis accipiamus. Lineæ uero ductum, & loci generationem in inferiori ſignificatione diſtribui. Ita tamen ut una quodammodo generis ſignificatione, & multitudinis cognationem, & a generante lineam, & loci natiuitatem ſignificet. Hæc enim omnia de ſola cuiuſlibet nominatione tractantur. Quare non abſurdum eſt omnia quæ ad ortum genitalem cuiuſlibet pertineant una ſignificatione generis contineri. Propriæ tamen, & ſimplicisſimæ expoſitionis eſt quatuor ſignificationes generis conſtituiſſe Victorinum, ut ad tres Porphyrij unam ipſe addiderit, honeſtum genus cauſæ, ut ſint generis hæ quatuor ſignificationes, multitudinis cognatio, lineæ ductus, genus cauſæ, genus ſpecierum. Sequitur ſecunda generis diuiſio apud Victorinum, ut eſt genus cauſæ: quæ Græci (ut dictum eſt) non genera ſed σχήματα vocant. Tertiæ uero ſignificationis generis hic modus eſt, genus dici cui ſupponitur ſpẽs, id eſt genus illud a quo ſpecies deriuantur, quod ait ad ſuperiorum fortaſſe ſimilitudinem æquitatẽq; diſpoſitum. Sic enim genus ſpeciebus ſuis principium eſt, ut Romulus his qui ab eo cognati ſunt iunctiq; Romani. Item eodem modo nomen Romuli Romanos omnes continet, quemadmodum nomine generis ſpecies continẽtur. Nam ſicut a Dardano Dardanidæ prioris nomen Dardani in ſeſe ipſos poſteriores accipiunt: Ita & animal, cum uerbi gratia ſpecies habeat hominem atque equum. Equus ſcilicet atq; homo animalis in ſe uocabulum capere, ut dicantur ipſa animalia, non recuſant. Eodem igitur modo ſpecies ſub generibus continẽtur, quemadmodum cognati homines ſub illo a quo illam cognationem forte traxerunt. Nam & genus ſpeciebus principium eſt, & plurimarum in ſe ſpecierum collectiuum eſt. Rurſus primum cognationis nomen & ipſius generationis eſt principium, & in illius ſolius uocabulo diuerſitas hominum, uocabuli & generis participatione colligitur, atque hoc eſt quod ait his uerbis.

„ Aliter dicitur genus cui ſupponuntur ſpecies, iuxta ſimi-
„ litudinem forte ſuperiorum appellatum, etenim princi-
„ pium quoddã eſt genus his quæ ſub ipſo ſunt, & uidetur
„ multitudinem continere omnium quæ ſub ſe ſunt.

Sed cautiſsime eſt additum, uidetur. Si enim nihil hęc omnia diſtarent, una ſignificatio generis eſſet, & ea qua in ſpecies funditur, & ea quæ in cognatione diuiditur. Sed eſt iter hæc genera talis diuerſitas, quòd genera earum ſpecierũ, quæ ſub ſe habent alias ſpecie, æquęuis ſpeciebus ęqualiter ſunt genera. Hominem enim & equum, qui ſub animali ſunt, neutrum neutro poſſumus dicere prius, quantum pertinet ad tempus, inchoationemq; naſcendi. Nam ſi qua res vna ſit prior, altera poſterior, & eas ſub uniuſcuiuſque generis nomine quis uelit aptare, non poterit. Genus. n. ſpeciebus ſuis æqualiter genus eſt. Quod ſi genus ſpeciebus ſuis ęqualiter genus eſt, ſpecies ipſę eius ordinis inter ſe ęquali tempore ortuque cenſentur. At uero in generibus quæ cognationes efficiunt non ita eſt. Quiſquis enim fuit Capis pater, qui Capuam condidit, ſi ſolum filium Capim progenuit, & ab uno Capuanorum cognatio iunctioque manauit, diſtat a genere cui ſpecies ſupponuntur, quòd genus uni ſpeciei genus eſſe nunquam poteſt niſi pluribus, quod quoniam eſt idoneum, genus illud, id eſt principium cognationum, etiam ab uno filio colligere, & congregare cognationem, quod genus per ſpecies ductum facere non poteſt, niſi plures ſpecies ſupponantur, conſtat in hoc diſtare genus quod cognationem colligit, & a quo ſpecies diuiduntur. Poteſt autem diſtare in hoc etiam, quod genus, id eſt principium cognationis, poteſt habere ſub ſe duos, ex ſe non æquali temporis conditione progenitos, ſed alium poſterioris ortus: alium uero ſenioris, quod in generibus ſpeciebuſque non conuenit. Nam (ut ſuperius dictum eſt) ſpecies niſi ſibi æquales fuerint non merito, ſed natura: ſub genere poni non poſſunt. His igitur expeditis ſequitur.

„ Toties igitur de genere dicto de poſtrema ſignificatio-
„ ne inter philoſophos diſputatio eſt, qđ definientes ita de-
„ clarant. Genus eſſe qđ ad plures differentias ſpecie di-
„ ſtantes in eo quod quid ſit, prædicatur.

Quod dicit toties, tertio demonſtrare uult, atque hoc propter lucidam operis ſeriem admiſſum eſt, ut quoniam genus plurimorum nomen eſt, omnis eius primum ſignificatio diceretur, ut de qua diſputandum eſſet aliis reiectis eligeretur. Quod ait hoc modo, cum toties, id eſt tertio genus dicatur: apud philoſophos, unde ipſe tractaturus eſt de poſtrema generis ſignificatione quam dixit, id eſt de illo genere quod ſub ſe ſpecies habet, diſputatio conſideratioq; uertitur. At uero de ſuperioribus generibus, id eſt de cognatione, & loco in quo quis genitus eſt, aut hiſtoricorum, aut poetarum expectatio eſt, ſecundi uero generis rhetorũ,

tertij

tertij philosophorum consideratio est. Etiam hic in disputationibus ordo est, quòd cū inciderint res quæ multis possint nominibus nuncupari, & de unoquocunque eorum vocabulo tractari disseriq; necesse sit, duenntur prius in ordinē omnia, ut id quod eligitur & reiicitur distinguatur. Sed illa quæ reiicienda atque explodenda sunt, prius dicuntur. Illud uero quod differendum tractādumq; capitur posterius nominatur. ut hic illa posterior generis significatio posita est, quam differendam accepturus, prius definiendam, & termino quodam circunscribendam demonstrandamq; suscepit. Omnis enim res, nisi quid prius sit, constiterit, eius tractatus, uario modo speculationis habebitur. Definit igitur genus sic, genus esse, quod ad plures differentias specie distantes in eo quod quid sit, prædicatur, uelut animal. quæ definitio talis est. Omnia quæ distant, habent inter se quandam differentiam, qua distare & differre uidentur. Porro autem si quod sit genus, & sub eo species supponatur, duas uel plures necesse est species poni sub genere, quoniā unius speciei genus esse non potest. Sed si plures species erunt, aliqua necesse est differentia diuidantur, aliter enim plures esse non possunt. Nam si nihil distent, non erunt plures species, & nomen generis perit. Constat igitur eas sub genere poni species, quæ differentiis distributæ, plures numero ipsarum differentiarū diuisionibus cōponantur. Ergo quoniam superius dictum est in omnibus definitionibus, a genere, definitionis trahendum esse principium, si quam cuiuslibet speciem definire uolueris, genus primo necessario nominabis, & ad illam speciem quam definis, generis nomen prius aptabis. Et hoc illam, principaliter dicis esse, quod est illud genus, sub quo ipsa species quam definis, est posita. Post autem differentiis propriisque eam ab aliis circunscriptione quadam definitionis excludis. Nam si dicis animal esse hominem, animal genus est, species uero homo. Nomen igitur animalis, id est generis de homine, id est, specie prædicasti, cum dixeris hominem esse animal. Quod si nomen generis in definitionibus ad unam speciem dicere posses, de ea nomē generis prædicares, species autem æquali modo generibus suis species sunt. Nihil uetat, immo etiam necesse est, semper quæcunq; sunt genera de sibi subiectis speciebus in definitionibus, uel in quibuslibet interrogationibus prædicari. Sed quoniam prædicatur genus de speciebus, quomodo prædicetur agnoscēdum est. Nam si dixeris, quid est homo? & aliquis responderit, animal: bene & integre respōdisse uidetur, & certe. Nam cū tu quid sit homo interrogaueris, ille respondit animal, genus scilicet de specie in eo quod quid sit species prędicauit. Nam tu quid esset species interrogasti: Ille uero in eo quod quid sit species, de qua interrogasti, animalis nomen, id est genus accommodauit. Plena igitur, & propria definitio facta est generis, hoc esse genus, quod ad plurimas differentias specie distātes in eo quod quid sit appellatur, ut animal: animal enim ad hominem, equum, bouem, coruū, anguem, & alia plura quæ differentiis speciebusq; differūt, in eo quod quid sit appellatur. Sed utrum sic dixit, genus esse, quod ad plures species differentia distātes in eo quod quid sit prædicetur, an sic dixit, genus esse, quod ad plures differentias specie distantes in eo quod quid sit prædicetur, nihil interest. Nam siue differentiæ specie distent, siue species, differentiis distent, utrumq; idem est. Nam siue rationale & irrationale quæ sunt differentiæ, specie hominis, uerbi gratia, atq; equi distent, siue species homo atque equus differentia rationali atq; irrationali diuidantur, & distent, nihil interest. Quare plena perfectaq; facta est generis definitio. Sed definitiones duplicibus modis fiunt: una enim definitio est quæ (sicut dictum est) a genere trahitur. Sed quoniam sunt quædā genera magis, quæ super se genus aliud habere non possunt, ut sunt prędicamenta decem, quæ Aristoteles constituit, eorū igitur definitio quæ haberi potest? quorum genus inueniri non potest, quòd omnium quæcūq; sunt, ipsa sunt genera. Horum ergo quos Græci ὑπογραφικοὺς λόγους dicunt, Latini subscriptiuas rationes dicere possunt, reddemus. Subscriptiuæ autem rationes sunt demōstratiuæ, & quodammodo insignitiuæ proprietatis illius rei, quę cum ipsa generalissima sit, & genus eius nullum reperiri possit; eam tamen definire necesse est. & Aristoteles, quoniā substantiam genus generalissimum definire uolebat, & eius nullum genus poterat inuenire, proprietatem quādam & demonstrationem, subscriptionemq; ipsius rei dicit: esse subiectum. Substantia enim omnibus subiecta est. Accidēs enim quod in nouem diuidit partes, præter substantiam esse non potest: atq; ideo omnia quæcunque definienda sunt, si genus non habeant, eorum subscriptiuam quandam & demonstratiuam rationem reddi necesse est. Sic igitur nunc genus, quoniam rem ipsam definiendam putabat, non duxit a genere definitionem, sed dedit quandam generis demonstrationem proprietatemq;. Dico autem quòd Porphyrius & subalternorum generum, & illorum quæ generalissima sunt, hanc dederit definitionem, & quodammodo subscriptionem demonstrationemq;. Nam si quod genus habeat aliud genus, & item hoc ipsum aliud, & item aliud, si nullum erit supra genus, quod genus non habeat, in infinitum procedit ratio. Sin uero habuerit, necesse est quoq; istam definitionem aperte ordinateq; congruere. Dico autem genus non animal animali, neque quòd homo species sit homini, atq; equus equo: sed illud quo ipsum animal homini atque equo genus est. animal enim ipsum per sese nulli genus est, neque homo ipsum per sese ulli species est, neque equus ipsum per sese ulli species est, sed sunt genera & species ad alterius participationem. Nam quoniam sub animali est equus, atque homo, non ad seipsum animal genus est, sed ad equum atq; hominem. Et item species quæ uocātur, homo scilicet, atq; equus, non ad equum atque hominē, sed ad animal species sunt. Dico igitur genus & species nō ipsas substantias in quibus genus & species sunt, sed ipsam participationem priorum ad subteriores, & subteriorum ad priores. Hæc igitur participatio quoniam & in magis generibus, & in magis speciebus, & in subalternis generibus, & in subalternis speciebus una atq; eadem est, & huius participationis inueniri genus non poterat, hæc definitio generis quæ facta est, non a genere tracta est, sed subscriptiua ratio & demōstratiua & designatiua quodammodo generis est reddita. Hic Fabius. Subtiliter mehercle, & quod nūquam fere ante hac audiuimus, sed perge quęso te. Iam.n. certant sidera quodammodo, & nox luce superatur. Tunc ego. Sequitur rerum omnium prima breuisque diuisio. Ita enim ait.

„ Eorum quæ dicuntur, alia ad unitatem dicuntur, sicut
„ sunt omnia indiuidua, ut est Socrates, & hoc, & illud:
„ Alia ad multitudinem, ut sunt genera, & species, & dif-
„ ferentię, & propria, & accidentia. Hæc enim commu-
„ niter non unius proprię appellationis sunt. Est.n. genus
„ ut animal, species ut homo, differentia ut rationale, pro-
„ prium ut risibile, accidens ut album, nigrum, sedere. Ab
„ his igitur quæ ad unitatem dicuntur, differt genus, quòd
„ genus est hoc quod de pluribus prædicatur.

Breuis (ut supra dictum est) & distincta diuisio. Omnis enim res, aut unius rei nomen est, aut plurimarum: & hoc est quod ait, Eorum quæ dicuntur alia ad vnitatem dicuntur, sicut sunt omnia indiuidua, alia ad multitudinem.

Quid autem sit, breuiter explicandum est. Omne genus, quoniam sub se species habet, species uero differentijs disiūguntur, & proprietatibus explicantur. Accidunt autem in speciebus accidentia secundo loco, principaliter vero in indiuiduis quæ sunt sub speciebus. Quid autem hoc sit posterius dicendum est. Genera igitur & de speciebus dicuntur, & de differentijs quæ ipsas species distribuunt, & de proprijs quę species componunt, & de his accidentibus quę cum principaliter in indiuiduis fuerint, in speciebus esse dicuntur. Hoc autem monstremus exemplis, & sit nobis genus animal, sit species homo, sit differentia rationale, sit proprium risibile, sit accidens stans, uel ambulans, uel aliquid in mensura corporis, ut tripedalis. Animal ergo quod genus est, dicitur de specie, id est de homine. Dicis enim hominē esse animal. Porro autē de speciei differentia nihilominus dicis genus. Dicis enim rationale esse animal. Nihil autē prohibet eodem modo & de proprio genus dicere. Nam si dicas quid est risibile, non absurdum est animal nominare. Accidentia uero hoc modo principaliter in indiuiduis: secundo

cundo uero loco sunt in speciebus. Nam si quis dicat singulos homines, utputa Ciceronem sedere uel stare, uel quod aliud libet, in specie hominis eadem quoque conuenire necesse est. Nam si Cicero sedet, sedet etiam homo: Si Cicero ambulat, ambulat etiam homo. Ergo si qua accidentia uenerint ab indiuiduis, & ea tracta in speciebus consederint, ad ipsa quoque accidentia dici poterit genus. Quid est enim ambulans si quis interroget, merito animal dicitur. Nihil enim ambulare, nisi animal potest. Porro autem sub speciebus indiuidua sunt, ut Cicero & Virgilius sub homine, atque de indiuiduo genus speciei prædicari potest. Nam si interrogaueris quid est Cicero? merito animal dicas. Genus igitur & ad speciem, & ad differentias, & ad accidentia, & ad propria, & ad indiuidua nominatur. Porro autem species, non iam de genere, neque de differentiis, sed de solis proprijs & subiectis indiuiduis appellatur. In illis, id est indiuiduis, quia superest: in proprijs, quia æqualis est. Quid autem sit, hoc modo uideamus. Omnia genera speciebus suis supersunt & abundãt. Abundare autem genera dicimus speciebus, plus habere genera uirtutis quam species. Homo enim quod est species solum homo est. Animal uero quod est genus, non solum homo est, sed & equus & bos, & quodlibet aliud animali suppositum. Ita maior uis generis recte de minori & sibi subiecta specie prædicatur. Alia uero sunt, quæ sibi sunt paria, ut sunt propria & species. Species est homo, proprium risibile. Quicquid ergo fuerit risibile, hoc est homo. Quicquid homo, hoc risibile est. Itaque neque risibile hominis neque homo risibilis potentiam superuadit, sed æqualia sibi ad se inuicem prædicari possunt, ut si dicas quid est homo? Risibile. Quid est risibile? Homo. Ita igitur quæcunq; superiora fuerint, ad illa quæ subteriora sunt, prædicãtur. Et quæcunque æqualia fuerint, pariter sibi adinuicem prędicantur. Illa uero quæ subteriora sunt & minora, de superioribus & abundantibus, ut sunt genera & species prædicari non possunt. Nunquam enim recte speciem de genere prædicabis. Ita ergo species de proprio prædicatur ut pari. Sed quoniam sub speciebus sigillatim indiuidua sunt: indiuidua autem uocamus quæ in nullas species, neque in aliquas iã alias partes diuidi possunt, ut est Cato, uel Plato, uel Cicero, & quicquid hominum singulorũ est: hos enim in nullis partibus diuidis, ut animal in species, hominem scilicet, atque equum, hominem quoque ipsum specialem, & singulos circumplectentem, in Catonem, Platonem, Virgilium, & omnes sigillatim homines distributos, hominem uero ipsum singularem, id est Ciceronem, in nullos alios distribuere possumus, atque ideo ἄτομον idest indiuiduum uocitatum est. Species ergo quæ ad propria æqualiter prædicatur: ad indiuidua. quoniam maior est species hominis, quam quodlibet indiuiduum, ita prædicatur ut superius, ad id quod est subterius. Cicero enim solus Cicero est, homo autem non solus est Cicero. Quod si ad indiuidua prædicatur, & ad indiuiduorum accidentia prædicabitur. Ita igitur species ad genus quod superius est, nõ prædicatur, neque ad differentiam, quia differentia (ut nunc monstraturi sumus) super speciem est: ad proprium uero, cui par species est, uel ad indiuiduum cui superest, prædicatur. Differentia uero & ad species, & ad propria, & ad accidentia, & ad indiuidua prædicatur. Nanq; rationale quod est differentia, ad hominem prædicatur, quod est species. Ita rationale quod est differentia, prædicatur ad risibile, id est proprium. Dicitur enim id esse risibile, quod rationale. Nam si homo rationale, & homo risibile, constat id quod est risibile etiam rationale posse nominari. Quod si ad species differentia dicitur, species autem ad indiuidua prædicatur, necesse est ut differentia quoque ad indiuidua prędicetur. Dicis enim qualis est Cicero? rationalis. Quod si differentia ad indiuidua prædicatur, accidentia uero indiuiduis accidunt, necesse est differentias ad accidentia prædicari. Proprium uero quoniam semper unius speciei proprium est, & ad unam speciem prædicatur solam, cui est proprium. Risibile nanq; quod proprium est, ad solam hominis speciem prædicatur. Quod si ad hominis speciem prædicatur, species uero ad indiuidua dicitur: non est dubiũ quin proprium quoq; de indiuiduis prædicetur. Nam si homo risibile animal est: Cicero quoq; & Virgilius risibilia animalia recte dicuntur. Quod si proprium ad indiuidua recte dicitur: recte etiam & de accidentibus prædicatur, quæ ipsis accidunt indiuiduis. Accidentia uero ipsa & de speciebus & de alijs omnibus prædicantur, & de ipsis maxime indiuiduis. Nanq; & albus equus, & albus homo dicitur, & iterũ niger equus, & niger æthiops dicitur. Quod si ita est, animal quoq; nigrum dicitur. Dicitur etiam rationale nigrum, & irrationale nigrum, quippe si equus & homo æthiops nigri sunt. Dicitur etiam risibile nigrum, cum homo quis niger fuerit. Dicitur etiam indiuiduum nigrum, cũ sic quis unus homo ex Aethiopia nominatur. Quod cum ita sit, cõstat & genus ad plurima prædicari, id est species, differentias, accidentia, propria, atq; indiuidua: nihilominus & differentiam ad plurima prædicari, id est ad species, propria, indiuidua, & accidentia: & proprium ad plurima, id est speciẽ, indiuidua, & accidentia. Et speciem ad plurima, id est indiuidua, & accidentia. Accidens uero, & ad genus & ad speciem, & ad proprium, & ad differentiã, & ad indiuidua. Quod si ita est, has quinque res constat ad plurima prędicari. At uero indiuiduum, quoniam sub se nihil habet, ad singularitatem quandam & unitatem prædicatur. Cicero enim unus est, & ad unum nomen aptatur. Ita indiuidua quæ ad unitatem dicuntur, cunctis superioribus supposita sunt, ut genus, species, differentia, proprium, & accidentia, quãuis ad se inuicem dici possint, ad indiuidua tamen æqualiter prædicantur, ut superius demonstratum est. Indiuidua uero, quoniam sub se nihil habent, ubi secari distribuiq; possint, ad nihil aliud prædicãtur, nisi ad seipsa, quæ singula atq; una sunt. Atq; hoc est quod ait.

„ Eorum quæ dicuntur, alia ad unitatẽ dicuntur, sicut om-
„ nia indiuidua, ut est Socrates, & hoc & illud. Alia ad
„ multitudinem, ut sunt genera, & species, & differentię,
„ & propria, & accidentia. Hæc enim cõmuniter nõ unius
„ propriæ appellationis sunt.

Simile est ac si diceret. Hæc enim communiter ad plurima prædicantur non ad unitatem, sicut indiuidua. Et quid sint genera & species, & differentiæ & propria & accidentia exemplum supponit dicens. Est enim genus ut animal, species, ut homo, quam dudum hominis speciem cum alijs animantibus sub animali posuimus. Differentia, ut rationale: qua species, scilicet hominis, ab irrationali distat animali. Proprium ut risibile, quod nullum aliud animal, neque rationale neq; irrationale habet. Nullum enim animal ridet, nisi solus homo. Quare cum quædam cęlestium potestatum animalia rationabilia sint, eorum tamẽ propriũ risibile non est, quoniam non rident. Recte igitur risibile, solius hominis proprium prædicatur. Accidens, ut albũ, nigrum, sedere, quoniam in substantia hominum non sunt, merito accidentia nominantur. Nam si substantiæ cuiuscũque speciei inesset id quod accidẽs dicimus, interempto accidenti periret etiam eius speciei substantia cui accidit. Nam quoniam rationale in hominis substantia est, si rationabilitas interimatur, hominis quoque substantia, necessario peritura est. Iccirco, quoniam in ipsius speciei substantia naturaque uersatur. At uero album & nigrum, & quęcunq; sunt accidentia si interimas, species ipsa in qua illa accidebant, manet. Nam neque omnis homo candidus, neque omnis homo niger est, & cui alterutra defuerint eius species non peribit. Atque iccirco hæc accidentia, ueluti non innata in substantia, sed a foris uenientia, recte nominata sunt. Nunc ergo, quoniam quid sit genus ostenditur, & ea quæ ad unitatem dicuntur, ab ijs quæ de plurimis prædicantur, distinxit, atque distribuit, ipsius generis differentias, & ab his quæ ad unitatem dicuntur, & ab eis quæ ad pluralitatem congruunt, id est differentia, specie, proprio, accidentique declarat, & dicit genus ab illis quæ ad sola indiuidua prædicantur, id est quæ ad unitatem, hoc differre, quod genus ad plurima prædicetur, indiuidua uero ad singula. Sed quoniam hæc differentia generis ad indiuidua communis erat differentijs, speciebus, proprijs, & accidentibus, ab illis ipsis, alijs differentijs genus diuidit atque disiungit. Quod ita demonstrat.

„ Ab his uero reliquis, quæ de pluribus appellantur, genus
„ differt. Primo a specie, quoniam species, & si de plu-
„ ribus prædicantur, non tamen specie differentibus, sed
„ numero.

Ac primum generis speciei que distantiam monstrat, quæ prior est a genere. Nam quamuis differentia supra speciem sit, non super subalternam tamen, sed super speciem specialissimam differentia ponitur: nam quamuis rationalis differentia super hominē ponatur, quæ species specialissima est, tamen ante speciem specialissimam ipsa differentia species est eius generis, cui species specialissima supponitur. nam sub animali ante hominem rationale ponitur. Igitur cum genus & species utraque ad plurima prædicentur, genus uero ad plurimas species in eo quod quid sit prædicatur: species non iam ad plurimas species, sed ad plurima indiuidua prædicatur. Sunt autem quædam genera generalissima (ut dictum est) supra quæ aliud genus inueniri non possit. Sunt & species, sub quibus aliæ species inueniri nō possint, & integre species illa nominatur, quæ nunquam genus est, id est sub qua species nullæ sunt. Nam si sub ea species essent, ipsa etiam genus esse posset. Species ergo quæ uere species est, alias sub se species non habebit, ut est homo. Nanq; homo quoniā species est, singuli homines qui sub ipso sunt, non eius species, sed indiuidua nominantur. Nam si homo genus esset hominum singulorū, genus autem, sicut dictum est, ad plurimas res specie differentes in eo quod quid sit, appellatur: Homo, id est species, si sicut genus prædicaretur ad singulos homines, singuli homines specie ipsa differrent. Sed singuli homines specie non differunt, quod autem specie non differt, si quid ad hoc prædicatum fuerit, nō prędicatur ut genus ad species, id est homo non prædicatur ad singulos homines ut genus ad res plurimas specie differētes, sed ad res plurimas numero differentes: singuli enim homines numero a se tantum, non specie distant. Atq; ideo quoniā genus sic ad subiecta prædicatur, ut ad plurimas res specie differentes prædicetur, species autē ad subiecta ita prædicatur, ut ad plurimas res numero differentes prædicetur: genus in hoc ab specie distat, quoniā genus ad plurimas res specie differentes prædicatur, species autē ad plurimas res numero differentes dicitur. Congruunt igitur sibi genus & species, quod genus & species ad plurima prædicantur, & utraq; in eo quod quid sit. Nam si interroges quid est homo, animal dicitur, id est genus. Et si interroges quid est Cicero, homo dicitur, id est species. Distant autem, quòd quamuis utraq; ad plurima prædicentur, & in eo quod quid sit, genus tamen prædicatur ad res specie differentes, species uero dicitur ad res tantum numero differentes. Quod Porphyrius sic demonstrat.

„ Ab his uero reliquis quæ de pluribus appellantur, genus
„ differt, primo a specie. Quoniam species, & si de pluri-
„ bus prædicentur, non tamen specie differentibus, sed nu-
„ mero. homo enim species cum sit, de Socrate, Plato-
„ ne, & Cicerone prædicatur, qui non specie, sed nume-
„ ro differunt. Animal uero quod genus est, & bouis &
„ equi prędicatio est. quæ differunt specie a seinuicem, non
„ numero solo.

Quod simile est ac si diceret, genus a specie unam differentiam plus habere. Congruunt nanque genera speciebus, quod utraq; in eo quod quid sit prædicantur, ut dictum est. Congruunt item genus & species, quòd utraq; ad res plurimas prædicantur. Congruit item genus, & species, quòd utraque ad res numero differentes prædicantur. Nam & singuli homines ita a se diuisi sunt, quantum ad numerum, ut homo ab equo uel boue, uel a ceruo, uel a quibuslibet alijs animantibus. At uero distat a specie genus, quod genus de pluribus rebus specie differentibus prædicatur, quod species non habent. Nihil autem differre quis arbitretur, utrum ita dicatur aliam rem ad aliam prædicari, an aliam rē de alia prædicari. Vterq; enim idem intellectus est. Nam si animal prædicatur ad hominem, idem etiā animal de homine prædicatur. Nam cum interrogaueris quid est homo? respondes de hominis interrogatione, hominē esse animal. Sed nunc oportet nos ea quæ sequuntur aspicere. Quid ergo sequitur?

„ A proprio autem genus differt, quod proprium, iuxta
„ unamquamq; speciem proprium appellatur cui propriū
„ est, & iuxta ea quæ sub specie sunt, scilicet indiuiduū.
„ Namq; risibile hominis solum est, & singulorum utique
„ hominum. Genus autem non ad unam speciem, sed ad
„ plures res specie differentes semper aptatur.

Ergo hoc uidetur hic dicere, quod omne proprium si fuerit speciei unius, tunc uere est proprium. Nam si unius speciei non fuerit, sed duarum uel plurium, tunc duobus uel pluribus non proprium, sed erit in substantiæ rationem cōmune. Constat ergo proprium ei cuius est proprium, soli speciei singulariter adhęrere. Vnde quoniam hominis species sola est quæ rideat, risibili homini proprie, & singulariter aptatur. Ad unam semper igitur speciem proprietas adhibetur. Distat igitur proprium a genere, quòd genus semper ad plurimas species appellatur, proprium uero de una tantum specie cuius est proprium. nam si risibile dicas, ad unā tantum speciem hominis appellatur. Cōgruit autem genus cum proprio in hoc, quod genus & proprium de pluribus appellatur. Nanq; genus ad plures species appellatur. Appellatur etiā genus de his quæ sub speciebus sunt indiuiduis. Nam si homo & equus animal est, erit etiā Cicero animal, & quilibet equus singulariter, animal nominatur. Similiter & propriū ad plurima dicitur. Dicitur enim ad unamquāq; speciem, & ad ea indiuidua quæ sunt sub specie, prędicatur. Nam si homo risibilis est, risibilis erit etiam Cicero & Virgilius, & quicunq; singulariter nominantur, risibiles sunt. Congruunt etiam, quoniam utraq; in eo quod quid sit, prædicantur. Nam genus de specie in eo quod quid sit prædicatur. Nam si dicis quid est homo? animal appellabis. Item proprium in eo quod quid sit prædicatur. Nam si dicis quid est homo, merito risibile prædicabis. Congruunt autem quòd genus & proprium ad plurimas res numero differētes prædicantur. Nam ita a se differunt singula animalia, id est homo, equus, coruus, & cætera, ut singuli homines, quātum ad numerum. Distat autem a genere, quod genus ad plurimas species prædicatur. Pròprium uero ad unam solā cuius est proprium nominatur. Sed non est inter genus & proprium eadem differentia quæ est inter speciem & genus. Nā species de nulla omnino specie prædicatur. Proprium uero licet non ad plures, ad unam tamen solam speciē cuius est proprium, semper aptatur. Post hæc igitur de differētiæ accidentisq; a genere distantiam differit dicens.

„ A differentia uero & ab accidentibus differt genus, quo-
„ niam, & si etiam ista de pluribus specie differentibus prę-
„ dicantur, differentiæ scilicet, & accidentia quæ commu-
„ niter accidunt: non tamen in eo quod quid sit appellātur,
„ cum interrogantibus nobis fit secundū ea responsio. ma-
„ gis enim quale quid sit ostenditur.

Differentiam uero & accidēs iccirco posterius reseruauit, quòd eorum unam differentiam erat distantiamq; dicturus. Differentia enim, & accidens qualitatem cuiuscunque speciei demonstrant. Illa substantiæ qualitatē, id est differētia. Illud, id est accidens, accidentalē qualitatem, non substātię. Ergo q̄m genus super speciē est, & species supposita generi, genus speciē, species indiuiduū quid sit ostēditur. Porro autē solæ possunt species differentiæ segregare, quæ qualitatibus substantialibus, id est substantias declarantibus, seiungunt atq; dispertiunt. Nam cum animal genus sit, homo uero & equus species: quales utræq; species sint, monstrat differentiæ segregatio, ut dicamus speciem esse hominis rationalē, speciem uero equi irrationalem. Si quis enim interrògет quid est homo? animal dicitur. Sin autem quis dicat qualis est homo? rationalis respondetur. Ita semper differentia non in eo quod quid sit, sed in eo quod quale sit appellatur. De accidenti uero non dubium est, cum ipsa qualitas in accidentis partibus componatur. Namque in prædicamentis inter alias nouem partes accidentis, etiam qualitas nominatur. Nam etiam si quis interroget qualis corui species sit? nigra continuo respondetur. Congruunt ergo genera differentijs & accidētibus, quod de speciebus pluribus prædicantur. Nam sicut genus species sub se plures habet, ita differentia. Nam rationalem dicimus Deum, & hominem. Rursus etiam accidens de pluribus speciebus prædicatur.

catur, Nam nigrum dicimus, & hominem, & equum, & coruum, & ebenum, & plurimas alias species. Rursus cõgruit genus differentiæ, quòd sicut genus, sic differẽtia æqualiter ad indiuiduum prædicatur. Nam si Cicero animal est, quod est genus: & rationale animal est, quod est differentia. Congruunt etiam quòd de numero differentibus prædicantur, quod superius de alijs monstratum est. Distat autem quod (sicut dictum est) genus in eo quod quid sit appellatur: differentia uero, & accidentia in eo quod quale sit, prædicantur. Nam si dicas quid est homo? appellabis genus, & dicis animal esse hominẽ. Si uero qualis sit, & differentiam interrogaueris, rationale respondeam: uel accidens, nigrum uel album, uel qualis quisque sit de quo interrogatur. His igitur distributis, distantias ipsas a primordio rursus orditur dicens.

" Vnde hoc quod de pluribus prædicat genus, distat ab ijs " quæ de singulis prædicantur, hoc est ab indiuiduis. Illo " quod de specie differentibus prædicatur, distat a speciebus " & a proprijs. Illo etiam in quo quid sit appellatur, " secernitur a differentijs, & a communiter accidentibus, " quod hæc duo quale quid sit declarant.

Hoc dicit distare genus ab indiuiduis, quod genus de pluribus (ut dictum est) prædicatur. Colligit autẽ & in unum redigit proprij speciei q; differentias. Nam quoniam species de pluribus, non specie, sed numero differentibus prædicatur: proprium uero de una tantum specie, & de ijs quę sub eadẽ specie sunt indiuiduis prędicatur. Quamuis enim de una specie prædicetur: tamen æqua est illi cum specie a genere differentia, de pluribus specie differentibus nõ prædicari. Nam neq; species prædicare omnino de speciebus aliquid poterit, neq; proprium, quoniam proprium non de pluribus speciebus, sed de una tantum cuius est, specie prædicatur. Quod si ita est, una differentia a genere, species & propria seiunguntur. Accidens uero & differentia eadem quoque una a genere differentia separantur, quòd genus in eo quod quid sit dicitur. Differentia uero & accidentia, in eo quod quale sit, appellantur. Has Porphyrius ad construendam generis rationem differentias, quam parcissime potest colligit, & ipsas differentias, multis modis posterius probaturus, nunc uero quantum sat est, dicit se abundantem generis constituisse rationem, hoc dicens.

" Hoc si ita est, nullo modo minus aut plus effecta est ge- " neris definitio.

Perfectam plenamque se generis, definitionem fecisse dicit, quoniam neque plus neque minus facta sit definitio, sed æqualiter ad genus pariterque composita. Quod quale sit hoc modo monstrandum est. Nouimus quòd quædam res quæ ad alia prædicantur, his de quibus prædicantur, abundant, ut genera & species. Nanque animal quod genus est, de homine quod est species, hoc abundat, quod nomen generis etiam in equum atque bouem, atque in alia ualet aptari. Ergo si quis ad quamlibet rem abundantem fecerit, maioremq; definitionẽ, quàm ipsa res fuerit, quam definit, non erit integra propriaq; definitio, quoniam non solam illam rem amplectitur quam definit, si maior fuerit definitio, sed etiam alias quascunq; res, quibus ipsius definitionis terminus abundabit. Maiorum igitur prædicamentorũ maior erit definitio. Minorum uero, minor erit etiam definitio. Animal ergo quod maius est, ita definiunt. Animal est substantia animata sensibilis. Hominẽ uero, quòd ab animali minus est, ita definiunt. Homo est animal rationale mortale, risus & disciplinæ perceptibile. Quod si maius est animal ab homine, maior erit etiã animalis definitio ab hominis definitione. plus enim erit dicere substantia animata sensibilis, quam animal rationale mortale. Nam substantia animata sensibilis, sicut ipsum animal, non solum hominem complectitur, sed etiã equum & bouem, atq; alias huiusmodi species. Si quis ergo ad hominem maiorem definitionẽ aptauerit, quæ est animalis, ut ita definiat hominem, homo est substantia animata sensibilis, nõ est plena definitionis ratio, cum equus atque bos, substantia animata atque sensibilis esse possint, quæ species hominis nõ sunt. Si quis uero maiori rei minorem definitionem aptauerit, curtam & diminutam quodammodo faciet ratione. Nam si quis animal definire uolens dicat, Animal est res rationalis, risus & disciplinę perceptibilis, non erit integra definitio, quoniam sunt quædam animalia, quæ istius definitionis rationem subterfugere atq; euadere possint. est enim animal bos, quod neq; rationale sit, neq; risus perceptibile. Sola igitur relinquantur bene definiri, quecunq; æqualibus definitionibus constituuntur. Vbi autem æqualis definitio fit, hoc modo possumus reperire: Prædicamẽta quæcunq; fuerint, si maius prędicamentum de minore aliquo prædicatur, conuerti nõ potest, ut minus de maiore prædicetur. Semper enim maiora de minoribus, nunquam minora de maioribus prædicantur. Nam si quis dicat hominem esse animal, non poterit conuertere animal esse hominem. Nam homo nihil aliud quantũ ad genus, nisi animal est. Animal quantum ad species potest esse etiam non homo. Paria uero prædicamenta semper sibi ipsa inuicem cõuertuntur. Nam quoniam risibile solius est hominis: risibile ad hominem prædicatum etiam cõuerti potest, ut homo ad risibile prędicetur. Dicitur enim quicquid est homo, risibile: Quicquid est risibile, homo. Ergo quascunq; definitiones conuertere potes, illæ ueræ atq; pares sunt: quascunq; conuertere non potes, aut maiores, aut minores sunt, pares inueniri non possunt. Nam si dicas hominem esse substantiam animatam atque sensibilem, uerum est. Item si conuertas & dicas, substantiam animatam atq; sensibilem esse hominẽ, non omnino uerum dixeris. Potest enim substantia animata esse atque sensibilis, & homo non esse. Item si dixeris rem rationalem mortalem, risus & disciplinæ capacem animal esse, uerum dixeris. Sin autem dicas atque conuertas animal esse rem rationalem mortalem, risus & disciplinæ perceptibilem, non omnino uerum dixeris. Potest enim esse animal, & non esse rationale, & risus capax. Ergo quoties maior est definitio, quàm id quod definitur, si prius dicitur id quod definitur, & maior definitio adhibetur, uera esse poterit definitio. Si enim prius dixeris hominem rem minorem, & ad ipsum postea adhibueris definitionẽ maiorem, ut prius dicas homo est, & postea subiungas substantia animata sensibilis, uerũ est. Homo enim necessario est substantia animata sensibilis. Si uero prius dixeris definitionem, & postea dixeris id quod definies, uera esse nõ potest omnino. Nam si definitionem maiorem prius dixeris, dicens substantia animata sensibilis, & postea rem minorem intuleris, ut dicas homo est, ut sit substantia animata sensibilis homo est, nõ omnino uerum est. Potest enim esse & substantia animata sensibilis, non tamen homo. At uero si minor fuerit definitio, quàm illa ipsa res quæ definitur, si prius dicta sit definitio, uera est, posterius, falsa. Nam si dixeris definitionem quæ est minor, res rationalis mortalis, risus & disciplinæ capax, & post intuleris animal est, ut sit res rationalis, risus & disciplinæ capax animal est, uera est. Omnis enim res quę rationalis & mortalis est, risus & disciplinæ capax, necessario animal est. At uero si conuerteris, & rem maiorem prius dixeris: post uero minorem, definitionem adhibueris, uera omnino esse nõ potest. Nam si dicas prius animal est, postea autẽ iunxeris res rationalis mortalis, risus & disciplinæ perceptibilis: non omnino uerũ est. Potest enim esse animal, & rationale uel mortale non esse. Itaque si maior est definitio, quàm res fuerit: si prius rem dixeris, postea definitionem intuleris, uera est. Si uero prius definitionem dixeris, post rem intuleris, falsa est. In minoribus uero definitionibus & maioribus rebus contra est. Nam si definitionẽ prius dixeris, postea rem subieceris, uera est. Si uero rem prius dixeris, postea definitionem subieceris, uera omnino esse non potest. At uero in æqualibus definitionibus conuerti æqualiter potest. Nam quoniam solius hominis hæc est definitio, animal rationale mortale, æqualis est hæc ad hominem definitio, quoniã non est aliud, cui possit aptari. Itaque si prius definitionem dixeris, postea rem subieceris, uera erit: ut est, homo est animal rationale mortale, risus & disciplinæ perceptibile. Sin uero cõuerteris, & prius definitionem, postea rem dixeris, ut si dicas, animal quod fuerit rationale mortale, risus & disciplinę perceptibile homo est, hæc quoque uera est. Ita semper ut definitiones ueræ sint: neque plus, neq; minus in definitionibus oportet aptari: sed æqualiter definitiones cõuenienterq;

terq; disponi. Quod Porphyrius scilicet non ignorans ait, se neque plus, neque minus effecisse generis definitionem. Et Fabius Sequitur inquit de specie disputare. Dic inquã quid sequitur: Et Fabius, hic (ut opinor) ordo est.
,, Species quoque multis dicitur modis. Nam & uniuscu-
,, iusque hominis forma species appellatur. Rursus dicitur
,, & pulchritudo uultus, unde pulcherrimos quosque spe
,, ciosos dicimus. Dicitur species, & ea quæ supposita est
,, generi. unde hominem, animalis speciem appellamus:
,, cum animal ipsum genus sit: & album, coloris speciem.
Tunc ego: speciei quoque nomen sicut generis æquiuocum puta. Nam & hoc quoque multifariam appellari designat. Dicitur enim inquit species & figura corporis, & fortasse alia plura. De quibus quoniam nullus tractatus habebatur: iure prætermissa sunt. Hic tamen a Victorino uidetur erratum, quod cum idem sit cuiuscunq; hominis species, & uultus, quasi in alia appellatione speciei uultus, iterum pulchritudinem dixit. quasi uero non perinde pulchritudo uultus sit, ac tota species fuerit. Nam si quispiam pulcher fuerit toto corpore, etiam uultu, sed prætermissis his, ad illam speciẽ quæ sub genere ponitur, atque genus efficit ueniamus. Nanque, ut dictum est, substantiæ ipsæ nullo speciei nomine generisue censentur, nisi quadam ad se inuicem collatione sint comparationeq; compositæ. Nam quod homo animal est, non iccirco ei genus est, quoniam animal est: sed iccirco, quod sub se hominis atque equi, & cæterorum animantium species habet. Atque iccirco ait, Vnde hominem animalis speciem appellamus, cum animal ipsum genus sit, neque enim homo species diceretur, nisi super ipsum animalis appellatio prædicaretur. Sed ut monstraret non in unis solis substantijs genera, speciesque uersari: sed etiam in omnium prædicamentorum nuncupationibus esse connexa, nõ solius substantiæ dedit exemplum, sed etiam eius quod reliquum remanserat accidentis. Quod enim ait: Et album coloris, speciem in accidentis diuisione ponitur qualitatis. Sed quoniam inter se quædam connexio est & talis comparatio atque relatio, ut pręter ad se inuicem habitudinem, genera & species esse non possint (nihil enim in eorum definitionibus concludi potest, nisi ad alterutrum nominata sint. Nam substantia generis specie supposita: speciei uero substantia, genere superposito, & ad ipsam prædicato perficitur) nõ est dubium quin cum genus definire necesse sit, iure speciem, & cum speciem, iure nobis genus prædicare necesse sit. Hæc igitur etiam in generis subscriptione seruabatur distinctio, cum generis definitio habita est. Hoc enim dictum est: tunc esse genus quod ad distantes species diceretur. Nunc uero dicendum est id esse speciem quę sub genere ponitur. Sed multiplex eius definitio haberi potest. Potest enim rursus dici id esse speciem, ad quam genus in eo quod quid sit, prædicatur. Quæ res utræque id significãt, speciem poni sub genere. Nam prima quidem definitio, id aperte designat. Secunda uero talis est: quoniam semp minora maioribus supponuntur, genus ab eo ad quod in eo qđ quid sit prædicatur: maius esse non dubium est. Quod si ita est: nullus est obscuritatis error: quin species quę minor est maiori sibi generi supponatur. Nihil igitur hæc secunda definitionis significatio a priore differt. nõ enim species sub genere poneretur, nisi genus ad speciem in eo quod quid sit, prædicaretur. Tertia uero definitio speciei integra ratione collecta est, & ipsius speciei uim naturamque demonstrat. Dicit enim speciem esse, quæ ad plurima numero differentia in eo quod quid sit prædicatur. Quæ definitio etiam ex superiore genere debuit esse planissima, sed nunc quantum castigata permittit breuitas explicabo: sed prius de ipsis generibus speciebusque pauca dicenda sunt: cum sint quædam genera quæ species habeant: atque ipsa alijs generibus species esse possint, non est dubium ea gemina comparationis habitudine fungi: ut ad alia species, ad alia genera nominẽtur. Sed si in uno filo atque ordine speculemur: & quodcũque genus alicuius rei repertum est: eius rursus genus aliud requiramus, & rursus aliud atque aliud: iterum si nihil sit quo intellectus ratioque consistat: inexplicabilis ratio interminabilisque tractabitur. sed quoniam multa sunt in his scientiæ fundamenta, quæ nulla consideratione animi in infinitum procedentia concluduntur: dicendum necessario est posse nos ascendentes usq; ad tale aliquid peruenire: cuius cum ipsum cæteris genus sit: aliud genus inuenire non possumus: quod genus primum, & magis genus, & generalissimum nuncupetur. Sed si hoc in genere contingit, ut ascẽdentes alicubi consistamus, non est dubium quin descendẽtes iterum per species ad aliquem quodammodo calcem offenso termino consistamus. Igitur cum descenderimus per speciem, & usque ad illam speciem uenerimus, quæ sub se species nullas habet: illam speciem ultimam speciẽ, & magis speciem, & specialissimam nuncupemus. Sed quoniã species aliquorum est continens: si aliquorum specie differentium contineus esset: non magis species, sed genus merito uocaretur. Sed quoniam continet, & non specie differentes res continet, similes necesse est sibi contineat pluralitates: sed si continet pluralitatem: & maius semper est id quod continet, quam id quod continetur, de pluralitate illa species prędicabitur. Appellabitur igitur species de pluribus rebus numero differentibus in eo quod quid sit. Species enim cum appellatur de subterioribus, superiorem speciem substantiamque declarat. Nam cum dicimus quid est Cicero? homo continuo respondetur. Cum ergo tribus modis speciei facta sit definitio, superiores duæ non tantũ sunt speciei: sed etiam subalternæ speciei. Est enim species quæ & ipsa genus est. sit enim ipsa generalissimum genus substãtia, & sub ea corpus, sub corpore animatum corpus, sub animato corpore animal, & sub animali homo, sub homine indiuidua. Sed hanc diuisionem plenius posterius exequemur. Nunc autem hoc nobis tantum sufficit. Substantia igitur magis genus est: homo magis species. Ita ut neque substantia species aliquando esse possit, nec homo genus: corpus uero animatum, & animal ad superiora species, ad subteriora genera nominantur. Si quis ergo corpus animatum, & animal, & hominem uelit exprimere, & dicat species est quod ponitur sub genere, & ad quam genus in eo qđ quid sit prædicatur: hæc definitio & magis speciem, id est hominem: & subalternam speciem continet, id est corpus animatum, & animal. Nam corpus animatum, & animal, & homo, sub genere sunt posita, & ad eas omnes in eo qđ quid sit appellatur, ut dictum est. Si quis uero illam speciẽ definitione monstrare uelit, quæ uere species est, id est, specialissimam speciem, quæ tantum species, & nũquam genus sit, hoc modo definiet, speciem esse, quæ ad plurimas res numero differentes in eo quod quid sit prædicetur. Sed hęc definitio subalternis speciebus nunquam conueniet. Illæ enim quæ subalternæ sunt species, possunt etiam pro generibus accipi, si ad subiecta prædicentur. Quod possunt pro generibus accipi, cum pro generibus acceptæ fuerint: non tantum ad plurimas res numero, sed etiam specie differentes prædicabuntur: quippe cum sint genera. Sed quia hoc in magis speciebus non euenit, ut aliquando de specie differentibus prędicentur, hæc definitio posterior solius magis speciei definitio est, & eam cæteræ subalternæ species excludunt atque reijciunt. Quod Porphyrius ita demon-
,, strat. Sed hæc definitio eius speciei est, quæ magis spe-
,, cies dicitur. Aliæ uero definitiones erunt etiam illarum
,, quæ non sunt magis species: Horum ergo ipsam subscri-
ptionem demonstrationemq; clarius seipsum dicere pro-
,, mittit cum dicit. Manifestius autem hoc fiet quod dici-
,, mus hoc modo: in omnibus prædicamentis sunt quædam
,, magis genera & magis species, sunt alia mixta. Magis
,, genera sunt: supra quæ nullum aliud genus poterit inue-
,, niri. Magis species rursus, sub qua nulla species reperi-
,, tur: horum interualla quæ possident, & genera, & spe-
,, cies sunt, singula superioribus, & inferioribus collata,
,, ut alteri genus, alteri species appellentur. Huiusmodi
sunt inquit quædam, quorum genera inueniri non possunt, hæcque ipsa, merito magis genera nominantur, quoniam maius ipsis aliquid inueniri non potest. Nam si ista sunt genera, genus autem omnibus sub se positis maius est, quorum genus nullum est, nihil eorum maius poterit reperiri. At quorum nihil maius poterit inueniri, merito ipsa magis genera uocitantur. Sunt autẽ quædam alia, quæ magis species appellentur, sub quibus aliæ species locatæ non sunt.

Nam

Nam plus uidetur esse species ea, & integrior, ac uere species est, quæ genus nunquam est, quã ea quæ aliquando genus esse potest. Quod si uerior species est, quæ sola species, nunquam genus est, merito magis species appellata est. Igitur inter magis speciem & magis genus interuallum quod est, subalterna genera, & subalternæ species impleuerunt. Nam subalterna uocamus quæcunq; ad superiora species, ad inferiora pro generibus accipiuntur. Iccireo quia si omnes res ad inferiora componas, genera sunt. Si ad superiora, species: & si ad superiora & inferiora eadem dueas, genera & species inuenientur. Atque ideo subalterna genera & species nominata sunt: quod filo quodam atque ordine ad inferiora composita genera, & ad superiora species agnoscãtur. Sed hęc ita genera speciesque esse possunt, ut non cui genus est, eidem iterum uelut species supponatur. Nam si (ut prius ostensum est) specie sua maius est genus, non est dubium quin maior res sub minori poni non possit. Atq; ideo ait, ut alteri genus, alteri species appellentur, quod nequaquam ad eandem rem & genus esse & species conueniret. Dat igitur huius rei exemplum: ut quod dicit, facilius possit agnosci. Facit igitur hanc diuisionem: ponit substantiam magis genus, supponitur substantiæ corpus & incorporeũ: Corpori, animatum corpus & inanimatum: Animato corpori animal sensibile, & animal insensibile, ut sunt ostrea & conchilia, & echini, & arbores, & alia huiuscemodi, quæ uiuendi animam habent, non etiam sentiendi. Sub animali, animal rationale, & irrationale. Sub rationali, mortale, & immortale. Sub mortali hominem. Sub homine singulos homines, hoc est corpora indiuidua. Ciceronem & Virgilium scilicet, & eos qui iam in partes sunt singuli. Substantia ergo quæ prior est, magis generis loco accipitur. Genus enim solum non etiam species est, quod nunquam ei genus superius inuenitur. Homo uero solum species est. Nullas enim alias sub se species coercet. Singuli enim homines non specie, ut dictum est, sed numero differunt. Corpus uero quod pridem sub genere posuimus, idest substãtia: ad substantiam quidem species: ad animatum corpus genus accipitur. Animatum autem corpus ad corpus species est, ad animal genus. animal autem ad animatum corpus species uidetur, ad rationale animal genus. Rationale item animal mortalis genus est, species animalis. Mortale autẽ genus hominis est: species rationalis animalis: homo autem qui super indiuidua est, nihil de generis natura sortitus est, sed tantum sola species appellatur. Sed hanc diuisionem sicubi in aliis rebus transferri & aptari placet, ita considerandum est: ut quicquid fuerit, cuius genus inueniri nõ potest: magis id genus appelletur: quicquid cuius nulla species fuerit, idest ut super indiuidua collocetur, illa magis species. Oportet enim si quod genus sit: super differentes specie res poni. Quod autem magis species, non super differentes specie res poni, aliter nunquam digne species poterit appellari. Ergo quemadmodum superius genus, quoniam super se nullũ genus habet, magis genus dicitur: ita species, quoniam sub se species non habet, sed tantum indiuidua, merito magis species appellatur. Illa autem quæ in medio posita sunt, non eiusdem sunt habitudinis. Nam quoniam species esse possunt, non sunt magis genera: & quoniam genera esse possunt: idcirco nunquam magis species prædicantur. Nam illis quę supersunt, species sunt: illis uero quę subsunt, loco generis præponuntur. Cum igitur duæ formæ sint omnium rerum, ut aut genera præponantur, aut species supponantur: summitates, id est, generalissimum genus, & specialissima species: singulas tantum continent habitudines. Illud ut tãtum genus, nunquam species uideatur: illud ut sola species nunquã etiam genus appelletur. Subalterna uero quæ media sunt duas formas habent. i. utrasq;. Nanque (ut frequentius inculcatum est) & generis quodammodo parentelã: & speciei deriuationem sortita sunt. Nec hoc fortasse nos turbet, quod species specialissima habet aliquid sub se. Nanq; homo, cum sit magis species, habet sub se singulos homines. Hæc enim quamuis indiuiduis supersit, nunquam formam specialitatis immutat. Cum enim sub se indiuidua habeat quod ea contineat, quæ sub una specie sint, & nulla substãtiæ proprietate discrepent, species eorum uocatur quæ cõtinet. Ita homo & animalis species dicitur, quia continetur, & hominum singulorum species est, quia eos continet, qui nulla unquam specie discrepabunt. Definitio igitur magis generum magisq; specierum talis est. Magis genus esse dicitur, quod genus semper sit, nunquam species, & quo superius nullum genus sit. Rursus magis species est, quæ species semper sit, nunquam genus: & iterum quæ nunquam diuiditur in species, & quæ ad plurima numero differentia in eo quod quid sit prædicatur. Illa uero alia (ut sæpe dictum est) & genera & species esse possunt, superioribus scilicet inferioribusq; collata. Hoc autem attentissime respiciendũ est, quod in diuersis longe nationibus in eo genere, ubi ex sanguine aliqua cognatio deducitur diuersarum cognationum gens ad unum caput generis duci potest. Nam quoniam Romani a Romulo sunt, Romulus autem a Marte, Mars a Ioue, poterit gens Romanorum ad Iouem duci. Item quoniam Athenienses a Minerua, Minerua a Ioue, potest Atheniensium gens ad eundem Iouem uelut ad originẽ duci. Item quoniam Persæ a Sole, Sol autem a Ioue, possunt Persæ quoq; ad eũdem Iouem uelut ad originem propriam deduci. Ita diuersissimæ gentes ad unius cognationem erigi possunt. Quod idem in speciebus generibusq; non fit. Nunquam enim decem diuersa genera sub uno genere poterunt accommodari. Aristoteles enim primorum generũ prædicamenta decem constituit, quæ uelut aliquis fons, ita subterioribus omnibus ortum quodam modo nationemque profuderunt. Hæc igitur genera, quoniam generalissima sunt, & superius eis nullum aliud inueniri genus potest, ad unum genus reduci non poterunt. Quod si decem genera prima ad unum genus reduci nõ poterunt, nec illa quæ sunt sub eisdem generibus, id est species subalternaq; genera, ad unum genus aliquando poterunt applicari. Nam si prima eorum genera ad unum superius duci non possunt, non est dubium, quin ea ipsa quę sub ipsis sunt, ab uno genere coerceri contineriq; non patiantur. Nam si substantia, qualitas, & quantitas, & cætera sub alio communi genere poni non possunt, quod ipsa magis sunt genera, nec quicquid substãtia fuerit, id est sub eodem genere, ut animal & homo, uel item sub qualitate uel quantitate, ad aliquod genus commune se poterunt applicare. Nunquã enim inueniri genus poterit, quod hæc decẽ genera solitario & proprio intellectu intra se possit ueluti species continere. At dicat quis. Hæc omnia decem genera, si uere sunt subsistentia, quodammodo substantia uel entia dici posse. Flexus enim hic sermo est ab eo quod est esse, & in participij abusione tractũ est propter angustationem Latinæ linguæ compressionemq;. Hęc igitur (ut dictum est) entia possunt appellari. Et ens hoc ipsum. i. esse genus eorum fortasse dici uidebitur, sed falso. Namq; omnia quæ inter se æquiuoce nominantur, nũquam eiusdem continentiam generis sortiuntur. Quippe quorum substantia discrepat, non est dubium, quin generis quoque ipsius definitio discrepabit: hæc autem ut entia nominẽtur, non uniuoce sed æquiuoce prædicantur. Nam quoniam substantia ens est, & item qualitas ens, si quis rationem definitionemq; substantiæ & qualitatis dixerit, quoniam eadem natura utrisq; non poterit conuenire, non est dubium quin substantia & qualitas non uniuoce, sed æquiuoce prædicentur. Quod si æquiuoce prædicantur, sub eiusdem generis fonte poni nõ poterunt. Non est igitur in generibus speciebusq; aliquod genus solum, quod possit diuersa rerum genera coercere. Tunc Fabius; Abundanter hęc inquit omnia, & de his ipsis rebus frequentius inculcatum est. Sed perge ad sequentia. Faciam inquam. Hęc. n. ut arbitror sequitur.

„ Ergo decẽ genera cõstituit Aristoteles in prędicamẽtis,
„ q̃ magis genera sunt. At uero illæ quę magis species sunt,
„ semper in plurimo quidẽ numero sunt, non tamen in infi-
„ nito. At uero indiuidua q̃ sub magis speciebus sunt, infi-
„ nita sunt semper.

Hoc. n. dicere uult, quòd multo plures species sunt, quàm genera: habet. n. genus sub se plurimas species. & quoniã decem genera rerum omniũ prima sunt, species specialissimæ non solum decem sunt, sed plures: nõ tamẽ infinitæ. Indiuidua uero quę sub magis speciebus sunt, infinita sunt, & eorũ intelligentia nulla unq̃ capi sciẽtia potest. Quę. n. infinita sunt, nullo sciẽtiæ termino concludũtur.

Igitur

Igitur oīs diuiſio, omniſque ſcientia a magis generibus per ſubalterna genera uſq; ad magis ſpecies deducatur. Ibi.n. cōſiſtentes, integrā ſuperiorū ſcientiā accipere poſſumus ac retinere. Si quis aūt indiuidua uelit ſciētia diſciplinaq; cōprehendere, fruſtra laborat, ſed ita iubemur a magis generibus uſque ad magis ſpecies per media interualla decurrere, ut ſpecificis differentijs diuidentes ſubalterna genera, a magis generibus uſque ad magis ſpecies deſcendamus.
Specificæ differentiæ ſunt quæ ſpeciem quamcunq; declarant. Declaratur autem ſpecies differentijs hoc modo. Si quis enim dicat ſubſtantiam, ut ponat ſub ſubſtantia, corpus: ſub corpore, animatum corpus: ſub animato corpore, animal: ſub animali, rationale animal: ſub animali rationali, mortale, omnes has ſpecies quæ ſunt ſubſtātiæ cum pro differentijs poſuerit, hominis ſpecies informabitur. Nam corpus animatum ab inanimato corpore differentia eſt. Porro autem animal ab inſenſibilibus, & rationale ab irrationali, & mortale ab immortalibus differentiæ ſunt: hæc igitur omnia cum iunxeris, unā ſpeciem declarabis, id eſt hominem. Nam cum dicis corpus animatum animal rationale & mortale, quæ differētiæ in ſubalterno ordine ſibi ſuppoſitæ ſunt, hominem demonſtraſti. Sunt autem quædam aliæ differentiæ, quæ tales ſunt, ac ſi dicas animal rhetoricum, quòd ſolus homo rhetor eſſe poſſit. Sed hæc differentia non ſpecifica differentia eſt, & ſubſtantiam hominis naturamq; non perficit, ſed tantum artem quandam ſcientiamq; cōmendat. Illæ igitur in diuiſionibus differentiæ ſpeciei proſunt, ex quibus illa quæ dicitur magis ſpecies informatur, & hæc uocatur ſpecifica differentia, quæ magis ſpeciem poſſit efficere.
Ergo cum per hæc deſcenſum fuerit ad magis ſpecies, relinquenda ſunt ſub magis ſpeciebus indiuidua, nec eorum eſt aliqua ſcientia requirenda. Nam illa nō ſolum infinita ſunt, ſed etiam quęcunq; in ſeſe continuerint infinita ſunt: rhetorica enim ſpecies eſt, ſed cum uenerit in ſingulos homines, tunc per ſingulos & infinitos diuiſa, ſingula etiam fiet & infinita. Si enim omnes quicunq; ſunt uel fuere numerentur rhetores, nullus unquam huiuſce numerationis finis erit, cum præſertim etiam per infinita tempora in futurum ſinguli homines rhetores eſſe poſſint. Hic Fabius, Hoc igitur inquit erat quod ait:

» Porro autem uel artium uel diſciplinarum cum indiui-
» dua per ſingulos homines eſſe ceperint, rationem ad per-
» cipiendum capere uel habere omnino non poſſunt.

Et ego, Hoc inquam eſt quod cum artes uel diſciplinæ, quæ in ſua ſpecie una ante collecta fuerint, in indiuidua uenerint, id eſt per ſingulos homines, in infinitam multitudinem innumerabilemq; ſeſe diſpertiunt, hoc autē iccirco euenit, quod hæc eadem ratio eſt, quam Porphyrius ipſe dicere nō neglexit. Genus enim cum unum ſit plurimarum ſpecierū progenitiuum eſt. Nanque ſub uno genere plures ſpecies inueniuntur. Iccirco quoniā ſpecies genus illud unde profluunt, in plurima ſegregant atq; diſpertiunt. Genus autem plurimas colligit res, ſicut ipſum a plurimis iterum ſpeciebus diuiditur. Nanq; homo, coruus, & equus, quæ ſunt ſpecies, quantum ad animal, æqualiter animalia ſunt. Ita enim nomen animalis omnes ſuas ſpecies intra ſe cōtinet. Quod ſi & in homine animalis nomen eſt, & in coruo, & in equo, non eſt dubium, quin illud genus, quod ſub ſeipſum ea continet, ſpecies diuiſæ inter ſe diuidant multiplicentq;. Colligit igitur genus ſpecies in ſe, ſpecies uero ſuapte natura genus ipſum diſpertiunt. Eſt igitur genus collectiuum ſpecierum ſuarum & quodammodo adunatiuum. Species uero diuiſiuę generis quodammodo & multiplicatiuæ. Igitur quicunq; ad magis genera aſcendit, omnem ſpecierum multitudinem per genera colligit adunatq;. Cum uero a magis generibus uſque ad magis ſpecies decurritur, omnis unitas generum ſuperiorum in multifidas ramoſaſq; ſpecies ſegregabitur. Quod autem ait multitudo capienda: perinde eſt ac ſi diceret, multitudo faciēda eſt: nam cum diuidis genus in ſpecies, eaſdem ſpecies multas eſſe accipis, quas tu idem feciſti. Species quoque ab hac generis adunatione ac quodammodo collectione non diſcrepant. Nanq; & ipſæ infinitatem indiuiduorum ad unam reuocant formam. Singulorum enim hominum ſpecies, quæ eſt homo, collectiua eſt, hoc modo. Ad hominis enim ſpeciem cuncti ſinguli homines, unus homo ſunt, id eſt prima ſpecies, quæ nos continet coercetq;. Porro autem ipſa ſpecies in nos multos ſciſſa diuiditur. Omne enim quod ſingulum eſt atq; indiuiduum, illud unde naſcitur diuidit. Omne quod non eſt ſingulū atq; non indiuiduum, ſed diuidi poteſt, non per ſeipſum magis diuidit ſubteriora, quam colligit. His igitur expeditis, conſtat & genus plurimarum ſpecierum eſſe genus, & ſpeciem plurima ſub ſe indiuidua coercere. Nam ſi quæ ſunt ſubteriora, illa quę ſunt ſuperiora diſpertiunt, & in multitudinem diſſipant diuiduntq;, non eſt dubium quin ſuperiora ſemper inferioribus pauciora ſint. Prædicamenta uero quæ aliud de alio prædicant, uel ad ſe inuicem retorquentur, hoc modo ſunt: omnis enim res alia aut maior erit, aut minor, aut æqua, omne quod eſt maius, de minore poterit prædicari, nam cum animal ſit maius ab homine, poterit animal de homine prædicari. Minus uero de maiore non dicitur. Nam quoniam animal eſt & homo & equus, ad animal hominem ſi prædicare nolueris, tantū hæc conuenit prædicatio, quantum conuenit animal partem eſſe ſuper hominē. Age enim conuerte & dic hoc eſſe animal quod hominem. Quantum igitur pars eſt animalis, quæ hominis ſpeciem contineat, tantum animal homo eſt. In illis autem alijs partibus animalis quæ aliud continent, quam eſt ſpecies hominis, hominis appellatio non conuenit. Nam ſi dicas animal, hoc eſt, quod homo, in illa parte in qua equus eſt, non erit homo. Atque ideo uniuerſaliter non conuertuntur. Nam ſi dicis, omnis homo animal, uerum eſt. Si dixeris omne animal homo eſt, falſum eſt. Quod ſi maiora de minoribus iccirco prædicantur, quia omne maius minus in ſe continet, & minora de maioribus iccirco non prædicantur, quia maiora minoris definitionem ſuperuadunt, & quodammodo exuperant, nō eſt dubium quin illa quæ ſunt æqualia, ſibi poſſint ipſa conuerti. Aequalia autem illa ſunt, quæ neq; minora neq; maiora ſunt, id eſt ut ſi in quamlibet ſpeciem apponantur, & omni illi ſpeciei adſunt, & nulli alij, nam omnis homo riſibilis eſt, & nulla alia ſpecies riſibilis poteſt proprio nuncupari. Atque ideo quoniā æqualia ſunt, conuertuntur. Dicis enim quid eſt homo? Riſibile, quid eſt riſibile? homo. & itē quid eſt hinnibile? equus, quid eſt equus? hinnibile. Quod ſi ſemper maiora de minoribus prædicitur, ſuperiora neceſſe eſt genera eſſe, & omnia ſubalterna minora. Quod ſi ſubalterna omnia minora ſunt, non eſt dubium, quin ſi quis per ſubdiuiſionem deſcendat ad ultimā ſpeciem, quodcunq; genus de uicinis ſibi prædicabitur, etiam de ſubalternis prædicetur: nanq; ſubſtantia habet ſibi uicinum ad ſubteriora genus, ad ſe uero ſpeciē, quod eſt corpus. De hoc igitur ſubſtantia prædicatur. Si quis enim interroget, quid eſt corpus? dicitur ſubſtantia: ſub corpore uero eſt animatū corpus, & ſub eo animal. Ergo quoniā ſubſtantia idcirco prædicatur de corpore, quia illi eſt ſuperior, neceſſe eſt, quibus corpus ſuperius fuerit, eiſdem etiam ſit ſubſtantia ſuperior. Nam ſi corpus prædicatur de animato corpore, & de animali, prædicabitur etiam ſubſtantia de animato corpore, & de animali. Sic igitur quęcunq; ſuperiora fuerint de ſubterioribus non ſolum ſibi uicinis, ſed etiam longe ſubterioribus prędicantur. Nam ſi maiora ſunt ijs quæ ſibi uicinę ſunt ſpeciebus, multo maiora erunt etiam illis quibus illæ uicinæ ſpecies fuerint ampliores: ergo de quibuſcunq; ſpecies prædicatur, de ipſis prædicabitur, & illius ſpeciei genus. Nam ſi ſpecies aliqua alicui maior eſt, multo genus ſpeciei ipſius illa re qua ſpecies maior eſt, maius erit. Atque ita ad id prædicabitur quemadmodum ipſa ſpecies antea prædicata eſt. Quod ſi ita eſt, non eſt dubium quòd genus quoq; generis illius, quod ad illud ad quod ſpecies prædicabatur, poterat prædicari, etiam id quoque de eo de quo ſpecies & genus ſpeciei prædicabatur, prædicari poſſe. Nam ſi quis dicat Ciceronem eſſe hominem, cum animal hominis genus ſit, nō erit abſurdum. Ciceronem animal prædicari, & cum animalis ipſius ſubſtantia genus ſit, non erit inconueniens Ciceronem ſubſtantiam prædicari: quoniam quæ ſuperſunt de ſubterioribus prædicantur, & quæ ſubteriora ſunt, ſi qua alia ſibi ſubteriora habeant, illud primum genus habebunt etiam iſta ſubteriora, & de his non inconuenienter prædi-

cabitur. Igitur species de indiuiduo prædicatur ut maius, magis genus uero de omnibus subalternis, & de magis specie prædicatur. Aequo enim modo dicitur & corpus, substantia, & animatum corpus, substantia: & sensibile corpus, substantia, & rationale animal, substantia: & mortale, substantia, & homo, substantia, & de ipsis etiam magis genus indiuiduis prædicatur, ut dictũ est: potest enim Cicero dici substantia. Species uero sola de nullis alijs, nisi de indiuiduis prædicatur, ut prædictum est. Indiuidua autem ipsa de nullo alio prædicantur nisi de ipsis, id est singulis. Natura autem indiuiduorũ hæc est, quod proprietates indiuiduorũ in solis singulis indiuiduis constant, & in nullis alijs transferuntur, atque ideo de nullis alijs prædicantur. Ciceronis enim proprietas cuiuslibet modi fuerit, neque in Catonem, neque in Brutum, neque in Catulum aliquando conueniet. At uero proprietates hominis quæ sunt idem quod rationale, mortale, risibile, pluribus, & omnibus indiuiduis possunt & singulis conuenire. Omnis enim homo & sigillatim indiuiduus, & rationalis est, & mortalis, & sensibilis, & risibilis. Atq; ideo illa quorum proprietates possunt alijs conuenire, possunt de alijs prædicari. Hæc autem quorum proprietas in alijs non conuenit, nisi in se ipsis tantum singulariter, de aliquibus alijs præter se singulariter prædicari non possunt. Repetendum est igitur, quòd omne indiuiduũ specie continetur. Species uero ipsa coercetur a genere, & unum quasi omnium totum corpus, magis genus est, & nunquam est pars, indiuiduum uero pars semper est, nunquã est totũ. Species autẽ & pars, & totum merito nuncupatur, nam ad genus pars est, ad indiuidua totũ. diuidit enim genus (ut dictum est) & indiuidua colligit. Sed species pars est alterius, id est generis. Totum uero non est partis, sed partium. Nanq; genus, & unum est, & plures species: unius rei, id est unius generis species pars est. Et quoniam indiuidua plura sunt & infinita sub una specie quæ illa indiuidua colligit, species illa non est unius totum, id est non est partis totum, sed plurimorum, id est partium. plures enim partes sub ea indiuiduorum sunt, quarum totum species, id est homo appellatur. Sed de genere & specie sufficienter dictũ est. Et quoniam matutinæ salutationes uocant, in futuras noctis uigilias quod est reliquum transferamus.

ANITII MANILII SEVERINI Boethi Patritij ordinarij & consularis viri in Porphyrium a Victorino translatum dialogus secundus.

MVLTA nobis a parente natura excelsins, quam cæteris animantibus grauia illustriaq; concessa sunt: quæ nos ita quasi quædã benigna artifex humanitatis excoluit, ut primum nobis reputandi cõsiderandiq; animos rationemq; concederet, post uero ratione reperta proloquendi conferret usus, perinde ac si uoluisset, iussissetq; nos non corporis sensibus a belluis, sed mentis diuinitate distare: quæ cum se sibi adiunxerit, & a suæ uiuacitate naturæ nõ discesserit, tunc sicut ipsa est æterni generis, ita quoque famam in posteros, uitamq; gloriæ infinitissimis temporibus coæquat. Sin uero prauis se libidinibus corporis obnoxiam mens perdendam corrumpendamq; permiserit, naturã corporis sequitur. Nam nihil eius uiuacitatis post corpora remanet, cui omnis labor & studium de rebus corporis atque in corpus impensum est. Quare aduertendũ est, ut nos meliores accuratioresq; reddamus, nõ ea re qua pecudibus nihil distare possumus, sed quo cęlestium uirtutum similitudine æternitatis gloriam factis ægregijs dictisq; mereamur. Sed de his alias, nunc ad propositum reuertar. Cum igitur alterius noctis consueta lucubratio uigiliæq; uenissent, credo hesternæ rationis subtilitate captus, uel qua ipse est cupiditate discendi audiendiq; studio, uigilantius quam unquam surrexerat, Fabius ad me perrexit. Qui postquam consalutatus, sequentis a me operis promissam continuationem reposceret: Faciam inquam nõ inuitus, quippe cum nec mihi sit in uita quicquam melius agere, & tu hanc mihi iocunditatem studio tuo augeas, quod mihi perquã gratissimum est. Placuit igitur ut quoniam hesterna dissertio speciem explicuerat, alterius expositionis principium de sequenti differentia sumeretur. Hic Fabius, Vberrime inquit a te hesternis uigilijs de generibus & speciebus expositum est, Sed (ut dici audio) subtilior de differentijs tenuiorq; tractatus est non inquam immerito. Nam uariæ acceptę differentiæ uarias habebunt etiam potestates. Erunt nanq; alias genera, alias species, alias uero differentiæ, sed hoc postea demonstrabitur. Nunc uero ita (ut arbitror) textus est.

,, Omnis differentia & communiter & proprie & magis
,, proprie dicitur.

Differentiam quoq; multis appellari modis designat. Dicit autem tribus his modis fieri differentiam, cum aut cõmunes sunt, aut propriæ, aut magis propriæ. Communes sunt quibus omnes aut ab alijs differimus, aut a nobisipsis. nam sedere, uel ambulare, uel stare differentia est. nam si tu ambules, ego uero sedeam, in situ ipso atque ambulatione differimus. Et item ego cum nunc sedeo, postea uero si ambulem, communi a meipso differentia discrepabo. Propriæ uero sunt quæ uniuscuiusq; indiuidui formã aliqua naturali proprietate depingunt, ut si quis sit cæsijs oculis, uel crispo capillo. Etenim propria uniuscuiusq; singuli hominis sunt, quo cum ista nascuntur. Magis propriæ sunt quæ in substantia ipsa permanent, & totam speciẽ differentia descriptioneq; permutant, ut est rationalis & mortalis hominis differentia. Horum autem cõmunes & propriæ differentiæ sub eadem specie singulos a se faciunt discrepare, illa proprijs differentijs, illa communibus. Magis propriæ uero totam naturam cuiuslibet speciei substantiamq; permutant, & ab alijs speciebus segregant atque disiungunt. Harum ergo cõmunes & propriæ differentiæ, quoniam speciem nõ permutant, sed formam quodammodo & habitudinẽ solum faciunt discrepare, alteratum facere dicuntur, id est nõ integrum alterum facere, id est non integre permutare, sed quodammodo discrepantiam distantiamq; faciunt, atq; ideo non uocantur alterum facientes, id est permutantes, sed magis alteratum, id est non integre alterum facientes. Illa uero tertia, id est magis propria, quoniam substantialis est, & ipsius speciei inserta naturæ, alterum facit. Nam quoniam homo atque equus quantũ ad hoc quòd animalia erant, una illis erat substantia, ueniens rationale disgregauit omnino speciem, & funditus alteram fecit. Ergo cõmunes & propriæ differentiæ, alteratum facientes uocantur. Magis propriæ autem alterum facientes. Constat igitur differentiarum alias facere alterum, alias alteratum, illæ quæ faciunt alterũ, quæ substantiales sunt, omnes & naturam speciemq; permutant, & specificæ prædicantur: ualent enim quamlibet speciem constituere, & ab alijs omnibus segregare, & eius formam naturamq; componere. Nam si dicas mortale & rationale differentias, & eas animali supponas, non est dubium, quin cum hominis speciem facias, speciei huius sint perfectrices. atq; ideo specificæ nominantur, quòd & permutant naturam, & ipsam substantiam cuiuslibet illius speciei constituunt. Illæ uero aliæ nihil aliud efficiunt, nisi alteratum, quippe cum aut proprietate quadam formæ alius distet ab alio, aut aliqua habitudine & dispositione aliquid faciendi. Illa igitur magis propria differentia, quam specificam nominamus, sola poterit in generis diuisione congruere. Etenim cæteræ nihil ad substantiam, sed ad quandam quodammodo eiusdem similitudinis discrepantiam distantiamq; ponuntur. Nihil enim in illis præter alteritatem solam reperire queas, quippe quę non constituunt species, sed constitutas iam, & effectas magis proprijs suis qualitatibus ipsæ discriminant. Quod autem dicit.

,, Repetenti nunc a superioribus dicendum est.
,, Differentiarum alias esse separabiles, alias inseparabiles.

Hoc est, quod hic nunc diuisio alia rursus assumitur. Nam cum prius differentiam in tribus partibus separaret, & postea tres illas in duarum tantum numerũ quantitatemq; colligeret, ut alias alterum facientes esse diceret, alias alterantes, ipsarum rursus trium tertia sumitur facienda diuisio. Dicit enim alias esse separabiles, alias inseparabiles: & sicut in priore diuisione alteratum facientes duæ fuerunt cõmunes &

nes & propriæ. Sola uero magis propria remanserat quæ alterum faciebat, eodem nũc etiam modo in separabilibus & in inseparabilibus. cõmunis tantum separabilis differentia est, utręq; aliæ, ut cæsitas oculorum, uel flaua cæsaries, uel corporis proceritas: quæ sunt propriæ differentiæ. uel certe rationabilitas, uel mortalitas, quæ sunt magis propriæ differentiæ, non possunt unquam ab hominis specie segregari. Sedere uero uel currere, quæ communes sunt, separantur a singulis & item rursus adduntur. Earum uero quæ sunt inseparabiles, aliæ per se ueniunt, aliæ uero per accidens. Et illæ quæ per se ueniunt, a magis proprijs manant. Illæ quę per accidens, a solis proprijs effunduntur. Et inseparabile accidens est, quicquid per inseparabilẽ propriam differentiam unicuique speciei contigerit. Sed quãquam propria & magis propria ĩseparabiles differentiæ sint, nũquã tamen illam superiorem formam naturamq; commutant. Nam magis propria semper alterum, propria solum semper efficit alteratum. Huc accedit, quod inseparabiles propriæ, possunt alicui plus minusue contingere. Inseparabiles magis propriæ, nec cumulis intentionis augentur, nec imminutione decrescunt. Potest enim alius procerior alius fuscior, deductioribus alius capillis, alius flauioribus nasei: quæ sunt inseparabiles propriæ differentiæ. At uero magis proprię, id est rationale, neque plus, neque minus admittit. Omnes enim homines in eo quod homines sunt, æqualiter sunt rationales atq; mortales. Nam si genus alicui plus minusue esse posit genus, possunt etiam differentiæ uel intentione crescere, uel remissione decrescere. Nã quoniam animal non est plus homini quam equo, neq; equo plus quã cæteris, & æqualiter subiectis omnibus genus est. Sic specierum differentiæ quas specificas appellamus, magis minusue non capiunt. Nam si animal rationale mortale hominis est definitio, & hominum nihilominus singulorũ, non est dubium quin hæc definitio ad omnes homines singulos æqualiter semper aptetur, & nulli neque plus, neq; minus conueniat. Quod si ita est, partes quoque totius definitionis, quæ sunt differentiæ tales erunt, ut nulli neque plus neque minus, sed æqualiter semper, & conuenienter aptentur. Partes autem huius definitionis sunt, rationale & mortale. Rationale igitur, & mortale, quæ sunt magis proprię differentię, plus minusue non capiunt. Ab hac igitur, id est separabilium inseparabiliumque differentiarum diuisione, tribus modis differentias speculamur. Nam aut separabiles sunt, aut inseparabiles. Inseparabilium uero aut per se ueniunt, aut per accidens. Quæ per se ueniunt, aliæ sunt quę genus diuidunt, aliæ quæ speciem informant atque constitnũt. Sed de superioribus prius dictum est. Nunc autem de ĳs quæ genus diuidunt, & speciem constituunt disseramus. Omnis quæcunque fit generum diuisio in species, si earum specierum alia subdiuisio fiat, & a magis generibus per subalterna genera usque ad magis species decurratur, gemina in his erit duplexque diuisio. Nanque si contrarias differentias respicies, generum est diuisio. Si subalterna genera, fit specierum constitutio. Si enim genus diuidamus, idest substantiam, ut iam in speciei disputatione diuisa est, & sicut substantia sit summa, post substantiam animatum corpus, & inanimatum. Sub animato corpore sensibile & insensibile. Sub sensibili, id est animali, rationale, & irrationale. Sub rationali, mortale, & immortale. Hæ igitur differentię eędem species sunt, si contra seipsas in diuisione respiciatur, & diuidunt genus hoc modo. Nam quoniam sub substantia animatum corpus, & inanimatum posuimus, si animatum corpus contra inanimatum respicias substantiam diuisisti. Si uero subalterna genera in ipsis differentijs aspicias, speciem constitues. Nam si animatum corpus, & quod sub ipso est sensibile corpus aspexeris, animal respexisti. Item si rationalem differentiam contra irrationalem differentiam acceperis, genus quod est utrorumque, id est animal diuisisti. Si uero sub eodem ordine rationalem differentiam, & mortalem accipias, hominis sine dubio speciem demonstrasti, ita hæ differentiæ alio modo acceptæ fiunt generis diuisibiles, idest genera diuidentes: Alio uero modo fiunt constitutiuæ specierum, id est quæ species declarent, atq; constituant. Nam si contrarias differentias respexeris, diuides genus. Si uero subalternas, speciem constitues. Differentiarum igitur uis, & separabilium, & inseparabilium cæteras tres res: id est genus, speciem, accidensque sic retinet; ut permutata comparatione per hæc eadem ipsa etiam permutentur. Nam rationale, & mortale differentias si contra irrationale, & immortale respexeris, diuisibiles sunt generis differentiæ. Si uero idem ipsum rationale, & mortale ad superiora comparaueris, species erunt eius quod eas cõtinet animalis. Si uero rationale atque mortale ad subiectum hominem consideres, genera eius constitutiuasq; differentias contemplabere. At uero de illis alijs inseparabilibus, id est proprijs cadunt differentiæ inseparabilis accidẽtis. Inseparabile nanque est accidens, cæsitas oculorum, & nasi curuitas, & alia huiusmodi. Et idem de separabilibus accidentibus, id est de communibus. Separabile nanq; accidens est, uigilare, dormire, currere, & sedere. Quod ,, autẽ dicit. Sic igitur cum posita sit super omnia substãtia; ,, & sint eius differentiæ diuisibiles animatũ, & inanimatũ.

Contrarias differentias in species monstrat. Quod au- ,, tem dicit. Hæc differentia animata atq; sensibilis socia- ,, ta substantiæ perficiet animal. Constitutiuas specierum differentias monstrat. Sic igitur uarijs modis acceptæ, uarias uirtutes formasque sortitę sunt. Sed & diuisibiles & cõstitutiuæ, utræque specificæ nominantur, & in diuisionibus generum definitionibusque solæ sunt utiles. Cæteræ uero inseparabiles per accidẽs, inutiles, & multo magis illę sunt inutiles, quæ separabili differentia discretiuneque formatæ sunt. Has autem specificas differentias, qui de differentiarum diuisione tractauere, tales esse declarant, quibus spe- ,, cies a genere abundant. Quid autem sit, breuiter explanandum est. Controuersia est utrum genus differentias specierum suarum in se habeat, an minime, ut puta Animal sub se habet species rationale, & irrationale, id est hominẽ, & uerbi gratia equum. Rationabilitatem igitur, & irrationabilitatem, id est hominis, & equi differentias, quibus a se species sub animali positæ differunt, utrum habeat utrasq; animal, an non habeat, in controuersia est. Nam si animal quod genus est, neque rationale est, neque irrationale, species quæ sub ipso sunt positæ istas differentias non habebũt. Nam si genus istas differentias non habebit, unde erunt speciebus differentiæ, quibus a seipsis differunt? Sed si quis dicat esse in genere istas differentias (non enim haberent differentias species, nisi prius genus habuisset) aliud maius cõtinget incommodum. Nam quoniam æque sunt species quę sub aliquo genere supponuntur, & æqualiter homo atque equus sub animali genere ponuntur, neque homo prius est neque equus, sed uterque æqualiter animalis species nominantur. Igitur si rationale atque irrationale æqualiter sub eodem genere sunt, erũt etiam uno tempore. Quod si uno tempore, & genus istas differentias habet: ut genus suapte natura, id est animal, rationale sit & irrationale, nõ est dubium quod eadem res uno tempore duas contrarietates in sese substantialiter retineat, quod fieri nequit. Quid igitur? Dicendum est quoniam genus actu quidem ipso: quod Græci ἐνέργειαν uocant, istas differentias non habet: At uero potestate ab his ipsis differentijs, quas in suas species fundit, non uacat. Quid autem sit actus & potestas castigatius explicandum est. Tantum interest actus a potestate, quantum homo ridens ab eo qui ridere posit non tamen rideat. Ille enim agit ipsam rem, illa tantum potest, non etiã agit. Sic igitur & animal. Nanque homo actu ipso rationalis est. Semper enim homo rationalis, & nihil aliud est: & equus semp irrationalis, & eius irrationabilitas in actu posita est. At uero ipsum animal rationale, uel irrationale non ipsum agit, neque est in eorum actu positum, sed in potestate. potest enim ex se rationale atque irrationale profundere. Quare, quoniam species actu differentias continent, genus uero potestate, species a genere merito differentijs abundare dicuntur. Quoniam quod genus potest, id est differentias facere, species non solum possunt, sed etiam agunt. In ipsis enim speciebus positę informatæque sunt. Est autem alia differentiæ definitio talis, quæ dicat differentiam esse quæ plurimas ad species in eo qđ quale sit, prædicatur. Differentia ad res plurimas dici potest, ut rationale dicitur ad homi

nem, homo enim eſt rationalis, dicitur ad Deum. Deus enim rationalis dicitur, ſed non in eo quod quid ſit, ſed in eo quod quale ſit. Nam ſi qualis homo ſit interrogetur, rationalis continuo reſpondetur. Qualis Deus ſit ſi interroges, rationale non abſurde dixeris. Eodem modo etiam irrationabilitas, dicitur & ad equum, & ad bouem, & ad piſcem, & ad auem, quę omnia ſi qualia ſint interrogaueris, irrationabilia prædicantur. Bona igitur & recta hæc eſt definitio, id eſt differentia eſt quæ ad plurimas res ſpecie diſtãtes in eo quod quale prædicatur. Et de mortali uero, & de alijs differentijs, eadem eſt ratio. Sequitur locus perdifficilis, ſed transferentis obſcuritate Victorini magis, quam Porphyrij proponẽtis, qui huiuſmodi eſt. Dicit enim omnem rem quæcunque eſt corporea, ex materia & forma cõſtare. Namq; ſi ſtatuam dicas, conſtat ſtatua ex ære, uerbi gratia, & figura illa quam ei ſuus ſictor impoſuit, & eſt materia, ex qua facta eſt, æs: forma uero figura, qua æs ipſum formatum eſt. Nam ſi hominem formabis ex ære, & figura hominis, erit hominis figura, forma, æs uero materia. Eodem modo etiam genus. Namq; genus in modum materiæ accipitur, differentia uero in modum formæ. Etenim quẽadmodum quæcunque illa res ex materia & forma conſtat, ſic etiam omnis ſpecies ex genere & differentia. Nanq; genus ita eſt hominis, ut eſt ſtatuæ æs, differentia uero ſic eſt hominis, ut eſt figura illa qua æs effictum eſt. Nam ſicut ex aliqua figura & ex æris materie, effecta eſt cuiuſcunq; illius ſpecies ſtatuæ ſit, ſic etiam in genus, id eſt in animal cũ uenerit differẽtia, id eſt rationale, hominis ſpecies effingitur. Iſta igitur ſibi proportionalia ſunt. Proportio autẽ eſt cuiuſcunq; rei ſimilis ad aliquam rem cognatam comparatio, ut puta ſi duo compares ad quatuor, dupla proportio eſt. Si uero xx. ad xl. eadem dupla. Sub eadem ergo proportione ſunt quatuor ad duo, ſub quali xl. ad xx. quod utraque duplex eſt numerorum comparatio. Sic igitur qualis proportio eſt, id eſt comparatio, materiæ & figuræ, talis eſt proportio generis & differẽtiæ, & iſta quatuor ſibi proportionaliter ſunt. Eodem enim modo ex materia & figura ſpecies uniuſcuiuſq; illius fictionis formata eſt, quemadmodũ ex genere & differentia ſpecies cuiuſcunq; illius animãtis inanimantis ue formatur, quod Victorinus ſcilicet intellexiſſe minus uidetur. Nam quod Porphyrius ἀνάλογον dixit.i.proportionabiliter, ille ſic accepit quaſi ἄλογον diceret, id eſt irrationale. Atque ideo in loco ubi habetur, ſcriptũ: hoc modo

„ Omnes nãq; res ex forma & materia con-
„ ſiſtunt. ipſa aũt forma irrationalis eſt,

tollendum eſt irrationalis, & dicendum proportionabilis eſt. Et ſubterius paululum ubi habetur, iam omne genus ſimile materiæ eſt, & conſiſtit irrationale, tollendum eſt irrationale, & ponendum eſt proportionabile, ut ſit, & conſiſtit proportionaliter. Nam quæ proportio eſt figuræ ad materiam in efficienda cuiuslibet corporis fictione: eadem eſt proportio differentiæ ad genus in efficienda cuiuslibet ſpecie animati atque inanimati. Sequitur item alia definitio quæ eſt huiuſmodi. Dicunt.n.eſſe differentiam quæ poſsit ſeparare quicquid ſub eodem genere eſt, & recte dicunt. Nam cum ſub eodem genere ſit homo atque equus, quia utrumq; eſt animal, cum uenerit rationale uel irrationale, equum atque hominem, quæ ſub eodem genere ſunt, diuidunt atque diſcernunt. Sunt igitur illæ differentiæ quæ poſſunt res ſub eodem genere ſeparare. Eſt etiam alia definitio. Differentiæ ſunt quibus quodq; ab alio diſtat. Nam homo atq; equus rationali atq; irrationali differentia diſcrepant: cum unum ſint quantum ad genus, & hoc eſt quod dicit.

„ Differẽtia eſt qua differunt ſingula, quia per ſeipſum ge-
„ nus eſt, & illa quæ rationalia ſunt, nos ſcilicet: & illa quę
„ irrationalia ſunt. Namq; & homo, & equus, & auis, hæc
„ omnia, genus unum ſunt, id eſt animal. Nanq; animal
„ horum omnium genus eſt.

Sed ſi de hoc loco in quo poſitum eſt, quia per ſeipſum genus eſt, mutes & facias, quæ per ſeipſa animalia ſunt, planior ſenſus erit. Generis enim hic nomine pro animalis abuſus eſt, & erit huiuſmodi ordo. Differentia eſt qua differũt ſingula, quæ per ſeipſa animalia ſunt, & illa quæ rationalia ſunt animalia, nos ſcilicet, & illa quæ irrationalia ſunt. Quod ſi ſic eſſet, nullus eſſet error omnino. Nunc uero genus quod ait pro animalis nomine intelligendum eſt. Item dij atque homines cum utrique rationales ſint, mortalitatis tamen nomine adiecto differunt diſcrepãtq;. Sic igitur differentia eſt qua ſingula differunt, ſed hoc non ſimpliciter, ſed illas tantum differentias huiuſmodi eſſe putandum eſt, quæ ad ſubſtantiam proſint, & quæ ad id quod eſt, & quæcũque ſpeciei poſſunt eſſe aliquæ partes: quod huiuſmodi eſt. Si equus atque homo, quorum utrorũq; unum genus eſt animal, a ſe differunt rationali atq; irrationali qualitate; attamen iſta rationabilitas & irrationabilitas in ſubſtantia ipſarum ſpecierum eſt hoc modo. Nam neque equus poteſt eſſe ſine irrationabilitate, neque homo ſine rationabilitate. Atq; ideo iſtæ differentiæ proſunt ad aliquid eſſe ſpeciei; illi cui fuerint accommodatæ, & ſubſtantiæ ipſius partes ſunt. Nam cum homo ex his differentiis conſtet, id eſt ex rationali & mortali, rationale & mortale ſolum poſitũ pars eſt ſubſtantiæ hominis. Nam ſi utraque ſimul unum hominem faciunt, non eſt dubium quin ad ſubſtantiã hominis efficiendam unaquæque earum res, pars eſſe uideatur. Quare illæ differentiæ quæcunq; non proſunt ad eſſe, neque partes ſubſtantiæ cuiuslibet ſpeciei ſunt, ſpecificæ differentiæ dici nõ habent, quamuis ſola hoc una ſpecies habeat. Nam ſi homo nauigat, poteſt dici animal nauigabile. Sed nauigare in ſubſtãtiam hominis non conuertitur. Neq; enim homo inde ſubſiſtit, quia nauigat, quamuis hoc nullum aliud animal habere poſsit, id eſt nullum poſsit animal nauigare. Eodẽ modo & eſſe rhetorem uel grammaticum. Has igitur differentias quæ ad eſſe non proſunt, ſed tantum artem aliquam ſcientiamq; commemorant, non ponimus ſpecificas eſſe, quamuis una quælibet animalis id ſpecies habeat. Ergo cõſiderandum eſt, ut, quoties dicimus definitionem differentiæ, illam, differentiam eſſe qua differant ſingula, illã ſignificari differentiam intelligamus, quæ ad aliquid eſſe prodeſt, & quę eſt alicuius pars ſubſtantiæ ſpeciei. Illas uero quæ ad eſſe non proſunt, in hoc genere differentiarum, quamuis ſingulę cuiuſque ſint, non ponamus. Sed quoniam de differentia dictum eſt, de proprio explicemus. Tunc Fabius, ut arbitror conſequẽs eſt.

„ Propriũ quatuor dicitur modis.
„ Dicitur nanq; proprium quod uni ſpeciei accidit, etiam
„ ſi non omnibus.

Et ego. Quatuor ergo modis propria diuiduntur. eſt enim proprium quod uni accidit, & ſi non omnibus ut eſt Rhetor, uel Geometer, uel Grammaticus. Hęc uero omnia uni ſoli ſpeciei, id eſt homini accidunt, nõ tamen omnibus. Neque enim omnes homines uel Grammatici, uel Rhetores, uel Geometræ ſunt, atque ideo uocabitur hoc proprium quod uni adſit, etiam ſi non omnibus. Eſt item alia proprietas, quę eſt, omnibus etiam ſi non ſoli. Nam bipes omni homini accidit. Omnis enim homo bipes eſt, ſed non ſoli hominum ſpeciei accidit, ſed etiã auibus. Eſt item tertium proprium, quod omni, & ſoli, & aliquo tempore accidit, ut eſt in pubertate pubeſcere, & in ſenectute caneſcere. Nanq; & omnibus hominibus euenit, & nulli alij ſpeciei niſi ſoli hominum: ſed aliquo tempore. cõſtitutum enim tempus eſt & adoleſcentibus pubeſcendi, & ſeneſcentibus caneſcendi. Neque enim a ſexto anno uel ſeptimo aliquis pubeſcit, aut a uiceſimo caneſcit, niſi forte aliquid accidat noui. Quartum proprium eſt, quod uni ſpeciei accidit, & omnibus ſub eadem ſpecie indiuiduis, & omni tempore. Nam riſibilem eſſe hominem, & uni ſpeciei ſolum, id eſt homini contingit, & omnibus ſub eadem ſpecie indiuiduis: omnes enim ſinguli homines rident, & omni tempore. Nunquã enim tempus fuit, ut quicunq; ridere nõ poſsit. Sed riſibile dico poteſtate non actu. Nanq; & ſi nõ rideat homo, tamen quia ridere poteſt, riſibilis appellatur. Et ſunt integre & uere propria iſta, quæ & uni, & omnibus, & omni tempore inſunt. Nanq; hæc ſpeciebus ſuis conuerti poſſunt. Si enim dicas quid eſt homo? Riſibile. Si quid eſt riſibile interroges, homo prædicabis. Illa uero alia bipes, uel grammaticus propria quidem ſunt, ſed conuerti nõ poſſunt. Nam grammaticus ſemper homo, homo uero non ſemper grammaticus. Et econtrario, homo ſemper bipes eſt, non e contrario bipes ſemper homo eſt. Et hinnibile ſimiliter magis proprium equi eſt. Nam eodem modo hæc

proprietas

proprietas ad suam speciem conuerti potest: nam si dicas quid est equus? hinnibile respondebis. Si quid est hinnibile? equus prædicabitur. Sed quoniam de proprijs dictũ est, de accidentibus sequens tractatus habeatur: Tum Fabius, » definit Porphyrius accidẽs sic. Accidens est quod infer- » tur, & aufertur sine eius in quo est interitu. Hoc autem dicere uidetur, illud esse accidens, sine quo potest constare illud cui accidit, ut puta si forte casu aliquo cuiquã facies irrubuerit, abscedẽte rubore, illęsa facies permanebit, sicut eueniente non læsa est. Diuiditur ergo accidens in separabile, & in inseparabile. Nanque separabile accidens est, ut puta si quis sedeat uel ambulet: inseparabile est, ut si dicas coruum nigrum, cygnum album, a quibus hæc accidentia separari non possunt. Nascitur autem huiusmodi dubietas, vtrum superior definitio uera sit, & omnium accidentiũ nomen includat. Nam quoniam sunt quædam (ut ipse ait) accidentia inseparabilia, in his talis definitio uidetur conuenire non posse. Nam si separari non possunt, non est in illis vera definitio, quæ dicit accidens esse, quod inferri & auferri potest sine eius in quo est interitu. Nam cũ inseparabilia sint, auferri non possunt. Sed hæc tam uehemens quæstio soluitur sic, quòd hæc ipsa definitio de accidentibus facta est potestate, non actu, & intelligentia, non ueritate, Non quia æthiops & coruus colorem amittant, sed sine isto colore ad intelligentiam nostram possunt subsistere. Nam verum est quòd æthiopem, aut coruum, color niger nunquam deserit: sed si quis intelligat colorem istum, æthiopem vel coruum posse amittere, plumarũ tantum color in coruo mutabitur, & erit auis alba specie & forma corui, si quis hoc intelligat. At uero hominis, id est æthiopis, amisso nigro colore, erit eius species candida, sicut etiam aliorum hominum. Ergo hoc nõ ideo, quia fiat dicitur, sed ideo quia si posset fieri, huius accidentis susceptrix substantia non periret. Quod ipse » hoc modo demõstrat. Potest autẽ subintelligi & coruus » albus, & ęthiops, ut coruus amisso colore in proprię sub- » stãtiæ natura permaneat colorem suũ perditurus sine in- » teritu suo, in quo color fuit. Nihil .n. ad speciem impedit si æthiops, uel coruus, amisso colore in propriæ substantiæ natura permaneat. Est etiã alia definitio, quę est huiusmodi. » Accidens est quod cõtingit alicui, & inesse & nõ inesse. Nam quod in substantiam nõ uertitur, id accidens esse dicimus, id est nõ in substantia insitum, sed extrinsecus veniens. Ergo ea quæ contingunt & esse & non esse, ideo accidentia uocata sunt, quoniam in substantiæ ratione nõ accipiuntur. Si enim in substantię ratione ponerentur, nunquã nõ essent, & si non essent, nunquam esse possent. Nam quoniam uerbi gratia rationalis in substantia hominis est, nunquam homo esse poterit irrationabilis, quoniam irrationabilitas in substantia hominis non est. Ex hoc ergo uenit etiam alia defini- » tio. Accidens esse illud, quod neque genus sit, neque spe- » cies neq; differentia, neq; proprium. Nam quoniam genus, species, differentia, & proprium, in substantia sunt, & cuiuscunq; illius rei substantiam monstrãt, idcirco quicquid horum aliquid non fuerit, id accidens merito prædicabitur. Explicitis igitur atq; expeditis his quæ proposuit, id est genere, specie, proprijs, differentijs, accidentibusq; tractare, nunc exequitur illa, quæ inter hæc omnia communia sunt, & quæ differentia. Et primo omnium simul inter se cõmuniones explicat. Post etiam singulorum proprietates. Et dicit » omniũ esse cõmune de pluribus prædicari. Nanq; genus prædicatur de speciebus, & de indiuiduis. Eodẽ modo prædicatur & differentia de speciebus, & de indiuiduis. Etiam propriũ de specie & de indiuiduis prædicatur. At uero species de solis tantum indiuiduis appellatur. Genus enim ut animal prædicatur de equis, hominibus, bobus, & canibus, id est speciebus: prædicatur item & de his quæ sub ipsis speciebus indiuidua continentur. Nam sicut species ipsa canis & equi & hominis animalia sunt, sic & unusquisq; equus & homo animalia prædicantur. Differentiæ vero prædicantur de speciebus & de indiuiduis hoc modo. Nanque homo & equus species sunt. Sed rationalis dicitur, & ad speciem hominis differentia prædicatur, eodem modo & ad Ciceronẽ. Nam cum sub hominis specie indiuiduum sit, & ipse rationalis appellatur. Proprium autẽ de specie prędicatur, cum dicitur species, quod est homo, risibilis. & cum dicitur Cicero risibilis, quod est indiuiduũ, monstratur propriũ de indiuiduis prædicari. Species uero de suis tantũ solis indiuiduis prędicatur. Interrogatur enim quid est Cicero? Et homo respondetur. Accidens uero ante prædicatur de indiuiduis, & postea de speciebus. Nam si quis dicat homo sedet, quod est accidẽs separabile, quicunq; singulũ hominẽ, id est indiuiduũ sedere uiderit, tunc idem & de specie prędicat, ut dicat, quoniã Cicero sedet, Cicero autem homo est, homo sedet. Eodem modo inseparabile accidens de speciebus & de indiuiduis prædicatur. Expeditis ergo omniũ cõmunionibus, generis & differentiæ primum cõmuniones differentiasq; declarat. Et primũ dicit generi cum differentia esse cõmune, quòd ab utrisq; species continentur. Nam genus quod est animal, cõtinet speciem hominis atq; equi. Porro autẽ rationale quod est differentia, cõtinet hominẽ & Deũ. Et irrationale, quod est differentia, cõtinet equũ, & bouem, atq; auem. Sed ita cõtinet: ut genus semper plures species contineat, quàm continet differentia. Nanq; genus & ipsas differentias continet. Genus enim, id est animal, rationale atq; irrationale continet, id est illas species quæ sunt sub rationali, & illas quę sunt sub irrationali continet genus, id est Animal. At uero differentia, id est rationale, irrationale nõ cõtinet, sed tantũ hominẽ atq; Deũ. Plus igitur genus cõtinet quàm differẽtia. Est aũt alia cõmunio, si quid .n. ad quod libet genus ita prædicatur, ut eius genus sit: & de illis speciebus quæ sunt sub illo genere ad quod prædicatur, illud genus appellatur, & de illis indiuiduis quæ sub illis speciebus sunt. Nanq; animal genus est hominis, & de animali prædicatur ut genus substantia. Genus .n. substantia animalis est. Ergo illa substantia quæ ad hominis genus, id est animal ita prædicatur ut genus, prædicatur etiã & ad ipsum hominem. Dicitur .n. homo substantia. Prædicatur item illud generis genus, etiam de his quæ sunt sub specie indiuiduis. Dicitur enim Cicero, quod est sub hominis specie indiuiduũ, substantia. Differentia eodẽ modo. Nam si qua differẽtia dicta fuerit de alia differentia, ut differẽtia intelligatur, prædicabitur & ad speciẽ quæ sub illa differentia est ad quã prædicatur, & de illis indiuiduis quę sub eadẽ specie sunt. Nã ratione uti, differentia, ad rationalẽ differentiã, ueluti cognata differentia prædicatur. Rationabile autẽ prædicatur ad hominẽ, ergo & ratione vti prædicabitur ad hominẽ. Idem etiã ratione vti prædicatur ad Ciceronem, quod est indiuiduũ sub illa specie, ad quã speciem illa differentia, id est rationalis, prædicatur, de qua prædicabitur vt cognata illa differentia, id est ratione vti. Igitur est ista generis differentiæq; cõmunitas, quòd ea quæ de genere speciei prædicantur ut genus, & de sub eodẽ genere specie prædicantur, & de indiuiduis, & illa quæ de differentia prædicantur ut differentia, & de sub eadẽ differentia specie prædicatur, & de indiuiduis. Est autẽ & alia cõmunio, quòd quemadmodũ interempto genere species interimuntur, sic interempta differẽtia species sub eadẽ differentia interimuntur. Nam si interierit animal, homo atq; equus cõtinuo periturus est: sin uero differẽtia interierit, id est rationale, dij atq; homines interibũt, & nihil eorũ erit quod vti ratione posit. Post demonstrationem igitur cõmunionũ, proprietates eorũ differentiasq; designat, & dicit primã differentiã eam, qua genus non solũ a differentijs, sed etiã a speciebus, proprijs, & accidentibus differt. Nanq; dicit genus multo de pluribus prædicari, quàm prædicetur differentia, uel species, uel proprium, uel accidens. Nanq; genus dicitur, id est animal de quadrupede, de bipede, de reptili, id est de serpente, de natatili, id est de pisce. Quadrupes aũt quod est a bipede differẽtia, de solis illis dicitur, quę quatuor pedes habent, ut equus uel bos. De cæteris autem alijs, id est bipede, uel reptili, uel natabili, unde genus æqualiter prædicatur, appellari nõ potest. Plus autẽ genus a speciebus prædicatur, quòd cũ homo species sit, & de solis indiuiduis prædicetur, idẽ tamen homo de equo uel boue uel cane nõ prædicatur. At uero animal quod est genus, de pluribus speciebus prędicatur, id est de homine, & equo, & cane, & boue, & de omnibus quæ sub ipsis posita sunt indiuiduis. Genus autẽ a proprio prædicationibus abundat, quòd proprium unius speciei semper est, & de sub eadem indiuiduis.

Genus uero de multis speciebus, & propriis prædicatur, & de sub eisdem indiuiduis. Ab accidentibus uero genus magis de plurimis prædicatur, quod cum unius cygni inseparabile fortasse accidens sit album, animal non solum de cygno prædicatur, sed etiam de albis omnibus, & non albis animalibus. At uero accidens de solis tantum illis quibus inseparabiliter continetur, uel quibus separabiliter. nam principaliter de indiuiduis dicitur. Quare constat multo de pluribus prædicari genus, quàm accidentia prædicantur, quod accidentia principaliter de indiuiduis, genera uero de indiuiduis, & de speciebus, & de differentiis prædicantur.

» Sed nunc illas differentias accipiamus quibus genus di» uiditur, non quibus species informantur. Hoc autem ta» le est. Quoniam duas diximus differentiarum esse formas, ut aliæ sint diuisibiles, aliæ constitutiuæ. Constitutiuas illas diximus, quę sub eodem filo positæ, & a subalternis generibus descendentes speciem quandam informãt atque perficiunt, ut est rationale, & mortale, quæ hominis speciem constituunt. Alias uero diuisibiles, quæ genus diuidunt non speciem informant, id est rationale, & irrationale, mortale, & immortale. Nunc de differentiis illis iste tractatus habetur, quæ genus diuidunt, non quæ speciem cõstituunt. Nam illæ quæ genus diuidunt, in differentiarum integro loco accipiuntur: illæ uero quæ speciem constituũt, in specierum generumque substantiam recipiuntur. Nanq; rationale mortalis genus est. Porro mortale hominis genus est, & istę constituunt speciem. At uero rationale irrationalis species non est, neque genus. Nec mortale immortalis, neque genus, neque species est. Atque ideo quoniam propriam uim differentiarum ista retinent, quæ neque genera, neque species sibi inuicem esse possunt. Ipsas nunc differentias accipiamus in quibus nulla quantum ad genus speciemque communitas est. Est etiam generis differẽtia quod ablato genere pereunt differentiæ. Nanq; genus a propriis differentiis prius est. Nanque si abstuleris genus, omnes simul differentias abstulisti. Nam si abstuleris animal, rationale atque irrationale non remanent. Porro autem si rationale abstuleris, remanet animal. Sed si utrasque interemeris differentias, id est rationale, & irrationale, potest tamen quoddam intelligi, quod sit substantia animata sensibilis, id est animal. Ita genus sublatum, omnes secum aufert differentias. Sublatæ differentiæ, genus secum non interimunt. Quod intelligentia genus remanet, id est quoniam potest animal intelligi præter differentias, ut eius tãtum definitionem animo capias, & esse dicas substantiam animatam atque sensibilem. Quę autem talia sunt, ut ipsa interempta interimant, non simul aliis interemptis ipsa interimantur, priora sunt illis quæ non possunt interimere.

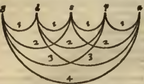
Est etiã alia differentia, quod genus semper in eo quod quid sit prædicatur, ut dictum est: differentia uero in eo qđ quale sit. Sed hoc frequentius inculcatum est, atque ideo id a nobis prætermittendum est. Est etiam alia differentia, quod ad omnem speciem unum semper genus aptatur. Homo .n. unum tantum genus habet, ut animal appelletur. In unam autem speciem plurimæ differentiæ poterunt commodari. Nanque homo & rationale est, quæ differentia est, & mortale, quæ eadem differentia est, & sensibile, quibus scilicet omnibus ab aliis differt. Differt enim his omnibus, quod sensibilis est, ab insensibilibus: quod rationalis, ab irrationabilibus, quod mortalis, ab immortalibus. Est etiam alia differentia quæ superius dicta est. Nã genus speciei ita est, ut materies: differentia uero, ut figura. Nam sicut in æris materiem ueniens figura statuam efficit: ita animali, id est generi ueniens differentia, id est rationale, uel irrationale facit hominis uel pecudis speciem. Quę autem communi» tates uel proprietates generis & differẽtiæ fuerũt, hactę» nus dixit, & fortasse erunt etiã aliæ, quæ propter breuitatem supersedendæ atque dimittendæ sunt. Nunc autem de generis & speciei communitatibus proprietatibusque tractatur, & dicit genus & speciem, commune habere de pluribus prędicari, sicut dictum est. Nam genus & de speciebus pluribus prædicatur, & de earum indiuiduis. Et item species de sub se plurimis indiuiduis appellatur, & hic quoque illę species accipiuntur, quæ magis species sunt. Nam si subalternæ accipiuntur, non magis species quam genera uidebuntur. Nam quæ subalternæ species sunt, etiam genera sunt, & erit absurdum, & huic propositioni inconueniẽs de generum inter se differentiis communionibusq; tractare. Accipiantur igitur illę tantũ species, quæ uerę species, & magis species appellantur. Est etiam alia eorum communio, quod sicut genus ã specie primum est, sic species ab indiuiduis primæ sunt. Nam si genus auferas species abstulisti. si species abstuleris, genera non peribũt. Porro si species abstuleris, indiuidua morientur. si indiuidua interierint, species manent. Est etiam his alia communio, quod quemadmodum genus quid sit totum declarat, sic etiam species. Nam totum quod est rationale, atque irrationale a genere declaratum est. Dicitur enim quicquid fuerit rationale uel irrationale, id esse animal. sic igitur totum quid sit a genere declaratum est. Porro autem quid sit tota hominum diuersitas, id est indiuiduorum, a sola specie declaratur, cũ dicitur homo. Nã & Scytha & Indus & totum quicquid indiuiduũ est, uno solo hominis, id est speciei nomine continetur. Dissertis igitur generis specieique communionibus ad proprietates eorum uel differentias transitum fecit, di» cens. Differre inter se genus & species, qđ genera spe» cies continent, nunquã rursus genera ab proprijs specie» bus continentur. Oportet autem (ut dictum est) in hoc tractatu non subalternas, sed magis species considerari. Genus enim plurimarum specierum est continens, & unũ omnium, & totum omnibus & singulis. Quod si ita est, & genus a suis speciebus singulis maius est, atque ideo eas dicitur continere, non est dubium, quin ea ipsa genera quæ cõtinent species, ab his ipsis contineri non possint. Insuper » oĩa genera præiacent. Hoc uidetur dicere, quod omnia genera prius sint ab his speciebus quæ sub ipsis positæ continentur. Nam sicuti materies prior est ab illa re, quam ueniens in materiã forma constituerit atq; figurauerit, sic etiã prius est genus ab illa specie quam ueniens differentia formauit atque constituit. Nisi enim in generibus differentia uenerit, species nunquam constituentur. Quare præiacẽt, id est præsunt, & antiquiora sunt genera speciebus suis. Atque ideo si genera interimantur, species quoq; peribũt. Nam si animal sustuleris, hominem pecudemq; sustulisti. Si uero species interimantur, non continuo genus interibit. Nam si homo perierit, animal continuo non interemptum est. alia enim remanebit species, de qua ipsum animal, id est genus prædicetur. Atq; ideo genera ab speciebus suis priora sunt. Et quod omnia genera uniuoce de speciebus prędicentur, species ipsę de generibus nũquam. Hoc ut arbitror hesterna lucubratione iam dictum est. Nam genera semper de speciebus uniuoce prædicantur. Homo enim, & homo est & animal. Porro autẽ animal genus est hominis, & prædicatur animal de homine. Quoniam ergo animal de homine prædicatur, & dicitur homo animal, animal, & homo, uno animalis nomine nuncupantur. Sed his ipsis definitio una conueniet. Est enim animal substantia animata sensibilis, quod non absurdum est in homine dici. Nam homo ipse si animal dicatur, non erit absurdum dici de homine substãtia animata sensibilis. Igitur genus de speciebus suis uniuoce prædicatur, quod & eodem nomine, & eadem definitione conueniat. At uero species non modo uniuoce non prædicantur de generibus suis, sed nec omnino prædicãtur. Nulla enim res minor de maiore poterit prædicari. Atque ideo quoniam species minores sunt suis generibus, de generibus suis, neque uniuoce, neque aliquo modo poterunt ap» pellari. Amplius omnia genera abũdant cõplexione sub » se positarum specierum, ipsæ species abundant generum » suorum propriis differentiis. Quod dicit perinde est, ac si diceret. Omne quod genus est, plures sub se species continet. omne uero quod species, sub se plures habet differẽtias. Genus enim id est animal in hoc homine idem specie superabundat & superest, quod homo solum homo est. Animal uero non solum homo, sed etiam bos, & auis, & alia huiusmodi. Species uero in eo superant genera sua, quod eas differentias quas species in actu habent, eas genera non habent. Nam sicut superius dictum est, genera differentias illas quas habent sub se species positæ, potestate continent.

non etiam re. Atq; ideo species quæ est homo, uel alia species sicut est equus, a genere suo animali in hoc abundāt & supersunt, quòd animal ipsum per se neque rationale, neque irrationale est. At uero homo uel equus, illud rationale, hoc est rationis expers. illud etiam, quod species nunquam magis genus fiet, rursus & genus nunquam magis species fit,. & ut sciremus hic non de subalternis speciebus, sed de illis magis speciebus specialissimisq; tractari ait: Quod ea quæ sunt genera, magis species fieri nunquam possunt: neq; magis species aliquando fieri magis genus. Nam species nunquam genus est. Quicquid enim fuerit species, genus non erit, neque quicquid fuerit genus, species erit: Quare constat in his eum tractatibus de speciebus solis, non etiam de subalternis differere. Subalternæ enim possunt esse etiā genera. Magis species uero (ut ipse ait) nunquam genera esse possunt. sed postquam de generum specierumque communitatibus differentiisque tractatus habitus est, ad gene„ra propriaq; transgressus est sermo. Generis, & proprii „ commune hoc est adhærere speciebus & eas amplexari.

Dicit genera & propria in hoc sibi esse consimilia. quòd omne genus a suis speciebus nunquam recedit. Eodem modo & propria. Nam si dixeris homo: cum ipso homine continuo animal nominasti, quod ipsius hominis, id est speciei genus est. At uero etiam si hominem dixeris, eius etiā proprium continuo cum homine nominasti. Omnis enim homo risibilis est. Ita semper genus & propria suis speciebus inserta, & quodāmodo conglutinata sunt. Similiter & genus prædicatur de speciebus, & proprium de iis quæ sui participantia sunt, æqualiter inquit omnes species eidē generi supponuntur, & ad eas genus illud appellatur, sicut propria ad ea prædicantur, quæ sui participari possunt. Nāque æqualiter genus de hoīe dicitur, & de equo, & de boue, & de cæteris animātibus, quemadmodū & risibile, idest propriū, de Hortensio dicitur & Cicerone, & de singulis indiuiduis quæ sub eadem specie continentur, ad quam speciē proprium, id est risibile, poterit prędicari. Adhuc commune est ipsis uniuoce prædicari. Namque sicut genus de suis speciebus (ut dictum est) uniuoce prædicatur: Ita & propriū de ea specie cuius est propriū uniuoce pdicatur. Nā qui homo est & risibile est. Porro autem si quis dicat hominē esse animal rationale & mortale, & dixerit risibile esse animal rationale & mortale, non errabit. Aequaliter igitur & genus de speciebus suis, & propria de ea specie cuius sunt propria, uniuoce prædicantur. Differt autem utrunque: quòd genus primum est, secundum proprium. Genus enim si ab specie primum est, proprium autem uni tantum speciei adhæret, & eidem æquale est, non est dubiū quin genus quod specie maius est, proprio etiam speciei maius sit. Nam ut sit risibile, animal prius est. Namq; ut aliqua species informetur proprijs & differentiis primo erit genus, ubi illa conueniant, sicut frequentius inculcatum est. Accedit etiā quòd genus de pluribus speciebus prædicatur. Namq; genus, idest animal, de pluribus, at uero proprium, idest risibile, de sola tantum hominis specie prædicatur. Vnde fit, ut semper propria de speciebus suis conuérsim prædicari possint, species autem de genere nunquam. Neq; enim quod animal est, homo est: neque omne quod animal est, risibile est. Potest enim esse & equus & hinnibile id quod animal nominatur. Porro autem omne quod est homo, id risibile est, & omne quod est risibile, id homo est. Possunt enim propria & species sibiipsa conuerti, & conuersim ad se inuicem prædicari. Præterea omni speciei quicquid fuerit proprium, & omni, & soli inest. Nāque risibile & omnibus hominibus adest, & soli hominis speciei euenit. At uero animal quod genus est, & si uni speciei inest, non tamē soli. Namq; animal omni homini inest, non soli tamen homini, quia inest etiam pecudi, & cæteris animantibus. Oportet autem hic illa propria intelligere, quæ magis propria sunt. i. quæ integre propria nominantur, quæ sunt huiusmodi, ut & uni speciei & omnibus insint. Differunt ergo in hoc quoq; genera & ꝓpria, quòd propria & uni speciei adsunt & omnibus indiuiduis quæ in ea specie sunt. Genera uero omnibus quidem indiuiduis, quæ in eadem specie sunt & sub eodem genere, non tantum uni soli speciei, quoniam genus semper de pluribus prædicatur. Vnde fit, ut soblata propria non auferant genus. Sublatis uero generibus, ipsa quoque propria auferantur. Nam si sustuleris proprium, id est risibile, remanet sensibile, remanet animal rationale. Si uero genus sustuleris simul quoque species sustulisti. Si species sustuleris, propria etiam quæ insunt speciebus simul interibunt. Itaque sublatis generibus, propria sustuleris: sublatis uero propriis, simul genera non auferentur. Peractis igitur generum propriorumq; differentiis, ad generum accidentiumq; communitates & proprietates transitū fecit, & unam eorum prædicat communitatem quæ est, quod de pluribus prędicantur. Namq; sicut genus de pluribus speciebus prædicatur, ita etiam separabile accidens, & inseparabile de pluribus speciebus appellatur. Dicitur enim & de coruo, & de æthiope nigrum, & de equo & homine moueri, quòd illud est insepa abile accidens, illud uero separabile. & quoniam longius a se distant, iccirco unam eorum solam communionem dixit, & alias, siquæ forte essent, quærere supersedit. Differt autem genus ab accidenti, quòd genus ante species est. Accidentia uero speciebus posteriora sunt. Semper genera superare species, & his præiacere, & esse maiora superius demonstratum est. Nanq; prius est animal ab hómine, atq; ideo consumptum animal, species quoque consumit. Consumptæ uero species, non interimunt genera. At uero accidens postea necesse est ut sit, quam sint ipsę species. Erit enim prius aliquid cui posit accidere. Omne enim accidens præter illud cui accidit esse non potest. Atq; ideo prius erit aliqua res cui accidat, quā sit ipsum accidēs. Necesse est igitur ut omne accidēs post species inueniatur, & magis post indiuidua, quibus principaliter posit accedere. Huc accedit, quòd generis participātia æqualiter participant, sicut omne genus speciebus suis æqualiter genus est, ut sæpius dictum est, & species omnes æqualiter suo generi participant. Nanq; equus & homo æqualiter animalia sunt, neque equus homine plus, neque homo plus equo.

At uero accidentia non æqualiter participant. Nam cum separabile accidens sit moueri, possunt aliæ inter se species eodem accidenti participantes tardius & citius moueri, & de inseparabili accidenti eodem modo. Est enim ut aliquis nigrioribus oculis sit, & alius quamuis nigris, tamen purpureis, atque ideo & intentionem & remissionem recipit accidens. Nam & candidus quod dicitur, & magis & minus dicitur, & alia huiusmodi. Quare distāt hæc duo, quòd genere quæ participant, æqualiter participant: accidenti fortasse non æqualiter. Huc accedit, quòd genera non modo ante indiuidua, sed ante species sunt. Accidentia uero non modo post species, sed etiam post indiuidua sunt. Ipsis enim principaliter accidunt, ut dictum est. Est etiam differentia, quæ iam superius dicta est: nam genus in eo quod quid sit prædicatur, Accidens uero in eo quod quale sit, aut quomodo se habeat. nam si quid sit Socrates interroges, homo atq; animal respondetur: si uero qualis sit, fortasse caluus, aut simus, quæ accidentia sunt inseprabilia. Sin uero quomodo se habeat, aut iacet respondetur, aut sedet, aut quid aliud facere contigerit. Ergo quoniam generis a specie, & differētia, & proprio, & accidenti, diuisa substantia est: Nunc posteriora persequitur. Sunt autem omnes differentiæ 20. Nam cum 5. res sint, & unaquæque ipsarum ab aliis 4. distet, & item 4. differentias habeat, quinquies quaterni, 20. differentiæ efficiuntur. nam si genus differt ab specie, proprio, differentia, & accidenti 4. differentiæ fiunt. Sin uero species differt a genere, proprio, differentia & accidenti, itē aliæ 4. quę iunctę cum superioribus 8. fiunt. Et si differentia distat ab specie, proprio, genere, & accidenti, aliæ 4. supercrescunt. Quæ iunctæ cum 8. prioribus 12. faciunt. At uero si proprium differt a genere, specie, differentia, & accidēti, aliis 4. differentiis super 12. positis, omnes 16. differentiæ fiunt. Quod si accidentis quoque differentias ad 4. reliquas duxeris, 4. super 16. crescentibus, 20. omnes differentiæ perficiuntur. Quæ ita 20. sunt, ut ad sufficientem doctrinæ cumulum 20. tantum differentiæ numerentur. Nam quod dictum est genus differre 2. differentia, specie, proprio & accidenti quatuor fuere differentiæ. Si autem differentiam dicamus differre a specie, proprio, & accidenti, superuacuum

cuum est differentię cum genere differentiam commemorare, cum iam prius commemorauerimus quando generis ad differentiam, differentias diximus, iisdem enim (ut opinor) differt differentia a genere, quibus differebat genus a differentia. Itaque relinquenda est hæc differentia, qua distat differentia a genere, quoniam superius iam dicta est, cũ diceretur quo genus distaret a differentia. Remanent igitur tres differentiæ, quibus ipsa differentia ab specie, proprio, & accidenti distat, & cum superioris generis ad alia, 4. differẽtiæ fuerint, nũc uero differẽtiæ ad alia, tres distantiæ uideantur, 7. hæ distantiæ fiunt. At uero species quid a genere distet, iam tunc dictum est, cum dicebatur quo genus distet a specie. Quid autem a differentia discreparet, tunc demonstratum est, cum diceremus in quo differentia a specie discerneretur. Remanent igitur duæ differentiæ speciei cum proprio & accidenti, quæ iunctæ cum superioribus 7. 9. differentias efficiunt. Restat igitur una proprij, & accidentis differentia quæ dicatur. nam quid a genere distet, dictum est, cum quid genus distaret a proprio diceretur. Porro quid a specie distaret dudum dicebatur, cum quid species a proprio differret enumerabatur. Porro autem quid a differentia, etiam id dictum est, cum a proprio differentia separaretur. Sed nunc quemadmodum differen-

tia a specie, proprio accidentiq; discernitur, uideamus. Est cõmunio differentiæ, & speciei quòd æqualiter species sub se indiuiduis se permittit, & æqualiter indiuidua specie ipsa participant. nanque omnes homines æqualiter homines sunt, & hominis participatione æque participant, eodem modo etiam differentia. nanque omnes homines æqualiter rationales sunt, & rationabilitate, quæ est differentia, omnes qui ratione participant æque participant. Est etiam alia communitas, quod quemadmodum species nũquam deserit ea quorum species est, & quibus superest: sic & differentia nunquam ea deserit quæ distare ab aliis facit. nanque Socrates quoniam sub specie hominis est, nunquam ab hominis specie deseritur. Semper enim Socrates homo est. At uero differẽtia Socratem, quoniam Socrates rationalis est, nunquam deserit. Semper enim Socrates rationale animal est. Differunt autem inter se species & differentia, quod differentia semper in eo quod quale sit prædicatur. Nam dicitur Socrates quale animal sit, ut rationale respondeatur, species uero in eo quod quid sit prædicatur. Nam dicitur quid sit Socrates, ut homo respondeatur. Nanq; hominis qualitas rationale est, sed non simpliciter. Illa enim qualitas pro differentia accipitur, quæ ueniens in genere speciem constituit, & de qualitate substantiali facta est substantialis & specifica differẽtia. Ista igitur talis qualitas differentia nominatur, & ea in eo quod quale sit, ad hominem prædicatur. Hoc etiam in eorũ est differentiis. Nanq; differentia frequenter in pluribus speciebus consideratur. Differentia .n. quadrupes in bouis, & equi, & canis spẽbus est, & differentia rationalis hominis, & Dei, species uero nũquã aliis nisi solis sub se positis indiuiduis præest. Nunquã .n. alia res homo est, nisi qđ est indiuiduum, ut est Socrates, & Plato, & Cicero. Vnde fit, ut sublata differentia, species, quoq; tollatur. Nam si sustuleris rationale, hominem sustuleris. Sin uero sustuleris speciem, differentia manet. Nam si sustuleris hominem, rõnalis Dei differẽtia manebit. Est uero etiam hęc differentia, qđ differentia cum alia differẽtia iungi põt, ut aliqua ex his species informetur. Nanq; rõnalis differentia, & mortalis differentia iunctæ unius hominis spẽm reddiderunt. Iunctæ uero spẽs nunquam aliquam ex se speciem constituent. Si.n. iungas hominem boui, nulla ex his species informabitur. Sed fortasse dicat aliquis, asini atq; equi coniunctione mulus nascitur, sed non ita est. Nanq; indiuidui coniunctione natum est aliquod indiuiduum. Si autem sic simpliciter speciem ipsam asini atq; equi coniungas, nulla ex his unquam species constituitur. Neq; enim si se possunt indiuidua commiscere, iccirco etiam species indiuiduorum in alterutram substantiam transeunt, atq; ideo constat iunctas spẽs unam speciem non posse componere, ꝙ differentiæ iunctæ unius speciei constitutiuæ sint. His itaq; transactis ad differentiæ, & proprii communia ueniamus. Differentia & proprium cõmune habent ꝙ quibus differentia est, & a quibus ipsa differentia participať, æqualiter participatur. nam rõnalis differentia, quoniam inest hominibus, & omnes homines rõnabili differentia participant, non est dubium quin omnes homines æqualiter sint rõnales, atq; æqualiter rõnabilitate participent. At uero proprium quod risibile est, æqualiter omnibus hominibus inest: omnes .n. homines æqualiter risibiles sunt. Est etiam hæc eorum communitas, ꝙ sicut potestate risibile dicitur, etiam si non rideat: ita etiam potestate bipes dicitur, etiam si quis uno pede minuatur. non .n. quod est, dicitur, sed quod esse posit. nam quoniam ille ridere potest, risibilis nominatur, & quoniam ille duos pedes habere posit, bipes. Atq; ideo nũquam ab illis in quibus fuerint, proprium differentiaq; discedunt. Semper enim homo risibilis est, etiam si non rideat. Semper bipes, etiam si uno pede minuatur. In his enim differentiis & propriis (ut dictum est) quod potestate esse posit, non quod uere sit, cõsideratur. Differunt autem inter se differẽtia & proprium, ꝙ differentia de pluribus speciebus prædicatur, proprium uero de una. Nanq; differentia quæ est mortalis prædicatur de homine, de boue, de equo, & cæteris animantibus, & rõnale prędicatur, & de Deo, & de homine. At risibile de sola tantum specie hominis prædicatur. Vnde euenit, ut omnis differentia, quoniam plurimarum continens est specierum a suis speciebus maior sit. Atq; ideo ipsa de speciebus prædicari potest. Porro autem de ipsa species prædicari nõ potest: neq; enim conuersim dici potest. Nam quoniam homo dicitur rõnalis, non contra dicitur, quod rõnale est, id homo est. Potest enim rõnale esse & non homo, sed Deus. At uero proprium, qm̃ ęqualiter, & ad unam spẽm semper aptatur, ęqua uice atq; appellatione conuertitur. dicitur .n. quid est homo? risibile. Quid est risibile? homo. Quibus ꝑtractatis ad dñiam & accidens trãsgressa disputatio est. Dñia & accidens commune habent de pluribus prędicari. Nanq; dñia dicitur & de homine, & de Deo, qm̃ utriq; rationales sunt. Et accidẽs dicitur & de homine & de equo, ut homo æthiops, niger, & equus, niger. Est etiam alia cõio ꝙ inseparabile accidens cuicunq; speciei fuerit, inseparabiliter & omnibus inest, ut dñia. Nanq; inseparabiliter accidens, qđ est nigrum, coruo inseparabiliter accidit, & oĩbus coruis. Eodẽ modo etiam dñia. Nam qm̃ accidit homini ut bipes sit, semper & oĩbus hominibus est esse bipedibus. Differunt autem inter se, ꝙ omnis dñia species continet: Non cõtra ipsa a spẽbus continetur. Nã si dñia plures sub se species habet ut dictum est, maior erit sub se positis speciebus. Si maior erit, nunquã eam quælibet species continet. Maior .n. a minori nunquã poterit contineri. Nam qđ est rõnale, cõtinet hoĩem & Deum. Homo uero rõnale non cõtinet. Accidentia uero aliquoties cõtinent, aliquoties continẽtur. Nanq; continent, qm̃ frequẽter unũ accidẽs duas sub se species habet, ut nigrum habet æthiopem & coruũ. Continentur uero, qm̃ sæpe una substantia habet duo, uel tria, uel quãlibet plurima accidentia. Siquis .n. sit claudus, & crispus, & cãdidus, & procerus, hęc oĩa accidentia ille unus cui accessorunt, cõplectiť & continet. Atq; ideo spẽs illa quæ illud indiuiduum cõtinet, qđ indiuiduum plura in se accidentia suscepit, accidẽtis illius cõplexiua est. ,, Dehinc dñia nunquã intenditur neq; relaxať. ,, Quod dicit, hoc est, rõnale in unaquaq; spẽ, neq; plus neq; minus est. Nullus .n. homo alio homine ad substantiã plus rõnalis est neq; minus. At uero accidens & intenditur & remittitur. Dicitur .n. quicunq; procerior, dicitur quicunq; uelocior, dicitur quicunq; crispior, quæ oĩa accidentia esse non dubiũ est. ,, Præterea immistæ semper sunt cõtrariæ differentiæ. ,, Immistæ ait .i. immiscibiles, quę misceri non possunt. Neq; .n. rõnale cũ irrationali misceri põt, neq; in una spẽ conuenire. At uero cõtraria accidentia manifestum est in una spẽ posse cõgruere. Nanq; nigrum

grum & album potest in una nõ modo specie, sed indiuiduo congruere. Potest.n.quicunq; homo, cum ipse sit candidus, nigros tñ capillos habere. Ergó quemadmodũ species differat a genere & differentia dictũ est, cum de generis ad speciem, & differentiæ ad speciem distantiam diceremus. Núc dicemus id quod reliquum est, de speciei proprijq; cõibus. Et est una eorum cõio, φ de seipsa inuicem prædicantur. Nam qm̃ æqua sibi sunt, neque species hominis alij proprio conuenit nisi risibili, neq; risibile alij conuenit speciei, nisi homini, atq; ideo dicitur quid est homo? risibile. Quid est risibile? homo. Commune est ẽt illud, φ omne proprium æqualiter ad sub se posita prædicatur. Nanque oẽs homines æqualiter risibiles sunt, & species ęqualiter ad sub se posita prędicatur. Nanq; omnes homines indiuidui, ęqualiter uno nomine homines nuncupantur. Differunt a se, qm̃ species potest ẽt genus alteri esse, propriũ esse non potest. Sed hic illã speciem intelligamus quæ subalterna est, non illam quæ magis species est, & genus esse nunq̃ potest. Atq; ideo nos illã modo solã, quæ subalterna species est, intelligamus, quæ .s. poterit esse & genus. Nãq; mortale cũ rõnalis generis sit species, hominis genus est. At uero risibile de nulla unquã alia specie poterit prędicari. neq; alij esse propriũ, sicut est hois. Illa.n.semper (ut dictũ est) propria sunt, quæ nulli alij nisi ad unã speciẽ semper aptantur. Deinde species præcedit, & sic propriũ sequitur. Quod dicit, tale est, omnis species ut habeat propriũ, primo eã esse & constare necesse est. Oportet.n.prius esse hominẽ ut sit risibilis, nõ prius esse risibile ut sit homo. Nã qm̃ proprium dicitur, per se propriũ non cõstat, nisi alicuius speciei sit. Atq; ideo prius esse necesse est illud cuius est propriũ, quã sit proprium. Huc accedit, quòd species semper in opere intelligitur cuiuscunq; subiectũ. Species.n.semper in actu est, non solũ propria potestate. Homo.n.& reuera & opere & actu homo est, id est nunq̃ poterit esse nõ homo. At uero risibile qđ est propriũ, potestate tm̃ dicitur, ẽt si actu non sit. Potest.n.quilibet ille non ridere, tñ quia ridere potest, risibile nominatur. Distãt igitur in hoc, φ semper species in actu est & in opere, propriũ uero aliquoties potestate. deinde quorũ definitiones diuersę sunt, necessario etiam ipsa quoq; diuersa sunt. Omnis definitio substantiam definit. Ergo si qua eiusdẽ substantiæ fuerint: eadẽ ẽt definitione monstrantur. Si qua eiusdẽ definitionis fuerint: eadẽ substantia prædicantur. At uero si qua definitionibus differant, differũt etiam substantiis. quæ substantiis differunt, lõge a seipsis alia sunt. Nunc igitur qm̃ definitiones proprij & speciei differunt: species ipsa quoq; & propriũ a se differũt. Est aũt speciei definitio sub genere esse, & ad plurima numero differentia in eo quod quid sit prędicari. At uero proprij, uni tm̃ inesse speciei, & sub ipsa de omnibus indiuiduis prædicari. Sed qm̃ definitionibus differunt, ipsa quoq; species a proprio distabit. Post hæc ad cõmunitates speciei & accidentis disputationẽ trãstulit, & dicit, eorũ raras alias esse cõmunitates, nisi has solas φ de pluribus prædicantur. Longe.n.a se distare uidentur, in substãtia sui, & in potestate patiendi atq; faciẽdi id quod alicui accidit, & id cui accidit. Nanq; illud cui accidit, quasi quoddã fundamentũ est accidentis. Illud uero quod accidit præter id cui accidit, esse in sui substantia non potest. Propria uero singulorũ sunt hæc, φ species in eo quod quid sit prædicatur, accidẽs uero in eo quod quale sit & quodã modo se habens. Nam si quis dicat, quid Socrates est? homo dicitur. Siquis dicat qualis sit: caluus uel simus appellat̃. Si quis uero quomodo se habens: sedens aut iacens appellabitur. Itẽ in hoc differunt, φ una quæq; substanția unã speciẽ habet. Nanque hominis substantia unam solã hominis speciẽ habet. Substãtia uero equi unã solius equi speciẽ habet. At uero una substantia plura frequenter accidẽtia continebit. Nam & in eodem equo quædã pars frequẽter nigra, quædã alba est. Et est in eo proceritas, est altitudo, est aquilinũ caput, & alia huiusmodi. Habet ẽt non solũ inseparabile accidens eadẽ substãtia, sed ẽt separabile. Nã fortasse quidã uelox, & idem ẽt corpore ualidus est, idem ẽt sagittator, & cætera. Huc accedit φ species prænoscuntur, idest præ intelliguntur, hõc est ante esse cognoscuntur q̃ accidentia. Et prius erit aliqua res ubi accidat, q̃ illa quæ accidit: & qm̃ species est subiectũ accidentis ubi accidens accidat, ideo ante species intelligitur esse q̃ accidens. Accidẽtia uero postea nata sunt, idest a foris uenientia & extranea a qualibet illa substantia, ẽt si inseparabilia sunt. Hæc quoq; est eorũ separatio, φ semper oĩa quæ participãt speciẽ, æqualiter participant. Aequaliter.n. & Socrates, & Cicero, & Plato sunt homines. At uero illa quę participant accidenti, etiam si inseparabile accidens sit, tñ non æqualiter participant. Nã quãuis inseparabile sit accidẽs æthiopibus nigris esse, tñ est aliquis iter ipsos nigrior, nec oẽs illa nigredine æqualiter participãt. Relinquitur igitur de communibus proprij accidentisq; tractare. Nã propriũ quid distaret uel a specie, uel a genere, uel a differẽtia, superius demonstratũ est. Propriũ aũt & inseparabile accidens cõe habent, φ sine his nunquã consistunt ea quæ eorũ participant, & in quibus ipsa considerantur. Nam neq; homo amittit risibile esse, nec æthiops, aut coruus nigrũ. Atq; ideo sine his ipsis, idest proprijs & accidentibus, quæ eorũ participant, cõstare non possunt. Ne forte cõtra superiorem definitionẽ accidentis uenire uideatur ista cõio. Est.n.ita definitum. Accidens est quod infertur & aufertur sine eius in quo est interitu. Quod nunc dici uidetur sine his constare non posse, cum superius sine eorũ interitu posse diceretur auferri. Sed hoc modo dicitur, nõ quod si auferatur hoc accidens inseparabile, intereat illud cui accidit, sed qm̃ separari non potest, iccireo sine his constare non posit. Est etiã inseparabilis accidentis, & proprij alia cõio, φ sicut & omni, & semper inest propriũ, cui inest, idest homini, semper.n. & omnis homo risibilis est. Sic ẽt quodlibet accidens inseparabile, & omni & semper est accidens inseparabile. Nãq; & omnis coruus, & semper niger est. Sola autẽ cum separabilibus accidentibus illa cõio est, φ quemadmodũ de multis indiuiduis proprium prædicatur, ita etiã accidens de multis indiuiduis potest prædicari. Plures enim currunt, plures ẽt ambulant, quæ scilicet accidentia separabilia sunt, quẽadmodum plures possunt esse risibiles. Differunt autem ista, quòd proprium semper uni speciei inest, accidens uero pluribus. Nã accidens pluribus speciebus & animatis & inanimatis euenit, ut est ebeno nigrũ, coruo nigrũ, homini æthiopi nigrũ. Risibile uero nulli, nisi soli homini. Atq; ideo cõuersim propriũ prædicatur, quia unius speciei conueniens est, & illi speciei soli æqualis est. At uero accidens conuersim prædicari non potest, quia plures sub se species habet. Non.n. potest dicere id esse nigrum, quod ebenũ: cum dicas hoc esse ebenum, quod nigrum. Potest.n.esse nigrum & non esse ebenum. Deinde omne propriũ æqualiter se his rebus quæ sub se fuerint dat, & ab his æqualiter participatur. Socrates .n.& Cicero, & Virgilius ęqualiter & risibili participant, & æqualiter risibiles sunt. At uero accidens non semper æqualiter est accidens. Potest.n.quicunq; esse procerior, & alius esse uelocior. Quod scilicet illud separabile est accidẽs, illud inseparabile. Et fortasse aliæ eorũ quædam proprietates & communiones esse uideantur, sed nunc quantũ introductioni sat est, ista sufficiant. Sed iam tibi mi Fabi omnia quęcũq; ad introductionem Porphyrij pertinent, plenius uberiusq; tractata sunt. Post uero si quidem unquã me egueris, studiis præsertim tuis, quę nulla unquã honestate caruerunt, libẽs animo hortatorq; ad easdem cupiditates parebo. Hic Fabius, Tu inquit paterno hęc mihi animo polliceris, uerum ego nunquam deficiã ab iis studiis, te præsertim docente, a quo totã fortasse logicę Aristotelis, si uita suppetit, capiam disciplinam. Et ego, faciam inquam libentissime. Sed qm̃ iam matutinus ut ait patronus sol tectis arrisit, surgamus. & siquid est illud, diligẽtiore postea cõsideratione tractabitur.

ANITII MANLII SEVERINI
BOETHI PATRICII ORDINARII
ET CONSVLARIS VIRI
COMMENTARIORVM IN PORPHYRIVM
A SE TRANSLATVM
Liber primus.

SECVNDVS hic arreptæ expositionis labor nostræ seriem translationis expediet: in qua quidē uereor ne subierim fidi interpretis culpam, cum uerbum uerbo expressum comparatúq; reddiderim. Cuius incœpti ratio est, quòd in his scriptis in quibus rerū cognitio quæritur, nō luculentæ orationis lepos, sed incorrupta veritas exprimenda est. Quocirca multum profecisse uidebor, si philosophiæ libris latina oratione cōpositis, per integerrimæ translationis sinceritatem, nihil in græcorum literis amplius desideretur. Et quoniam humanis animis excellentissimum bonum philosophiæ comparatum est, ut uiæ ex filo quodam procedat ratio, ex animæ ipsius efficientijs ordiendum est. Triplex omnino animę uis in uegetandis corporibus deprehenditur. Quarum una quidem uitam corpori subministrat, ut nascendo crescat, alendoq; subsistat. Alia uero sentiendi iudicium præbet. Tertia vi mentis & ratione subnixa est. Quarum quidem primæ id officium est, ut creandis, nutriendis, alendisq; corporibus præsto sit. Nullū uero rationis præstet sensusue iudicium. Hæc autē est herbarum atque arborum, & quicquid terræ radicitus affixum tenetur. Secunda uero composita atq; coniuncta est, & primam sibi sumens & in partem constituens, uariū ac multiforme iudiciū capit, de quibus capere potest. Omne enim animal quod sensu uiget, idem & nascitur, & nutritur, & alitur. Sensus uero diuersi sunt, & usque ad quinarium numerum tendunt. Itaque quicquid tantum alitur, non etiam sentit, quicquid uero sentire potest, ei prima quoq; uis animæ, nascendi scilicet atq; nutriendi, probatur esse subiecta. Quibus uero sensus adest, nō tantum eas rerum capiunt formas, quibus sensibili corpore feriuntur præsente, sed absente quoq;, sensibilibusq; sepositis ante cognitarum sensu formarum imagines tenent, memoriāq; cōficiunt, & prout quodq; animal ualet, longius breuiusq; custodit. Sed eas imaginationes confusas atque ineuidentes sic sumunt, ut nihil ex earum coniunctione ac compositione efficere possint. Atque idcirco meminisse quidē possunt, nec æque omnia. Amissa uero obliuione, memoria recolligere ac reuocare non possunt. Futuri uero his nulla cognitio est. Sed animę uis tertia quæ secum priores alendi ac sentiendi uires trahit, hisq; uelut famulis atque obedientibus utitur, eadem tota in ratione cōstituta est, eaq; uel in rerum pręsentium firmissima contemplatione, uel in absentium intelligentia, uel in ignotarum inquisitione uersatur: hæc tantū humano generi præsto est, quæ non solum sensus imagines perfectas, & non inconditas capit, sed etiam pleno actu intelligentiæ, quod imaginatio suggessit, explicat atque confirmat. Itaq; ut dictum est huic diuinæ naturæ non ea tantum in cognitione sufficiunt, quæ subiecta sensibus comprehendit, uerum etiam & insensibilibus imaginatione conceptis, & absentibus rebus, nomina indere potest, & quod intelligentiæ ratione comprehendit, uocabulorum quoque positionibus aperit. illud quoque ei naturæ proprium est, ut per ea quæ sibi nota sunt, ignota uestiget, & non solum unumquodq; an sit, sed quid sit etiam, & quale sit, necnon cur sit, optet agnoscere. Quam triplicis animæ uim sola hominū (ut dictum est) natura sortita est. Cuius animæ vis intelligentiæ motibus non caret, quia in his quatuor proprię vim rationis exercet. Aut enim aliquid an sit inquirit, aut si esse constiterit quid sit id dubitat. Quod si etiam vtriusq; scientiam ratione possidet, quale sit vnumquodq; vestigat, atque in eo cætera accidentium momenta perquirit, quibus cognitis cur ita sit quęritur, & ratione nihilominus vestigatur. Cū igitur actio sit humani animi vt semper aut in pręsentium rerum comprehensione, aut in absentium intelligentia, aut in ignotarum inquisitione atq; inuentione versetur: duo sunt in quibus omnē operam vis animæ ratiocinantis impendit. Vnum quidē, vt rerum naturas inquisitionis certa ratione cognoscat: Alterū vero, vt ad scientiā prius veniat eius quod post grauitas moralis exerceat. quibus inquirēdis permulta esse necesse est, quæ vestigantem animum a recti itineris nō minimum progressione deducant, vt in multis euenit Epicuro, qui atomis mundum constare putat, & honestū corporis voluptate metitur. Hæc autem idcirco huic atque alijs accidisse manifestum est, quoniā per imperitiam disputandi quicquid ratiocinatione comprehenderant, in res quoq; ipsas euenire arbitrabantur. Hic vero magnus est error, neq; enim sese res vt in numeris, ita etiam in ratiocinationibus habet. In numeris enim quicquid in digitis recte computantis euenit, id sine dubio in res quoque ipsas necesse est euenire, vt si ex calculo centum esse contigerit, centum quoque res illi numero subiectas esse necesse est. Hoc vero nō æque in disputatione seruatur. neque enim quicquid sermonum decursus inuenerit, id in natura quoq; fixum tenetur. Quare necesse erat eos falli, qui abiecta scientia disputandi, de rerum natura perquirerent. Nisi quis enim prius ad scientiam venerit, quæ ratiocinatio veram teneat disputandi semitam, quæ verisimilem: & nisi agnouerit quæ fida possit esse, quęue suspecta, rerum incorrupta veritas ex ratiocinatione non potest inueniri. Cum igitur veteres sæpe multis lapsi erroribus, falsa quędam & sibi contraria in disputatione colligerent, atque id fieri impossibile videretur, vt de eadem re contraria conclusione facta, vtraq; essent vera quæ sibi dissentiens ratiocinatio conclusisset, cuiue ratiocinationi credi oporteret, esset ambiguum, visum est prius disputationis ipsius veram atq; integram cōsiderare naturam: qua cognita, tum illud quoq; quod per disputationem inueniretur, an uerum comprehensum esset, posset intelligi. Hinc profecta est igitur logicæ peritia disciplinæ, quę disputandi modos, atq; ipsas ratiocinationes, & internoscendi vias parat, vt quæ ratiocinatio nunc quidem falsa, nunc autem vera sit, quæ vero semper falsa, quę nunquā falsa, possit agnosci. Huius autem vis duplex esse perpenditur, una quidem in inueniendo altera in iudicando, quod Marcus etiam Tullius in eo libro cui Topica titulus est, euidenter expressit, dicens. „Cum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, vnam inueniendi, alteram iudicandi, vtriusq; princeps (vt mihi quidem videtur) Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaborauerunt. Iudicandi enim viam diligenter persecuti sunt, eam scientiam, quam dialecticen appellant. Inueniendi vero artem quæ topice dicitur, quę ad vsum potior erat, & ordine naturæ certe prior, totam reliquerūt. Nos aūt quoniā in vtraq; summa vtilitas est, & vtramq; si erit ocium, persequi cogitamus, ab ea quæ prior est, ordiemur.“

ordiemur. Cum igitur tantus huius considerationis fructus sit, danda est huic tam solertissimæ disciplinæ tota mentis intentio, vt primis firmatis in disputandi veritate uestigijs, facile ad rerum ipsarum certam comprehensioné uenire possimus. Et quoniá qui sit ortus logicæ disciplinæ prædiximus, esse reliquum uidetur adiungere, an omnino quædam sit pars philosophiæ: an (ut quibusdam placet) supellex atque instrumentum, per quod philosophia cognitionem rerum naturamq; deprehendat. Cuius quidem rei has e contrario uideo esse sententias. Hi enim qui partem philosophiæ putant logicam considerationem, his fere argumentis utuntur, dicentes, philosophiam indubitanter habere partes, speculatiuá atq; actiuam. De hac tertia rationali, id est logica, quæritur an sit in parte ponenda, sed eam quoq; partem esse philosophiæ non potest dubitari. Nam sicut de naturalibua cęterisq; sub speculatiua positis solius philosophię uestigatio est, itemq; de moralibus ac de reliquis quæ sub actiuá partem cadunt sola philosophia perpendit: ita quoq; de hac parte tractat, id est de his quę logicę subiecta sunt, sola philosophia iudicat. Quod si speculatiua atq; actiua, idcirco philosophię partes sunt, quia de his philosophia sola pertractat, propter eandé causam erit logica philosophiæ pars, quoniá philosophiæ soli hęc disputandi materia subiecta est. Ita uero inquiunt cum in his tribus philosophia uersetur, cumq; actiuam & speculatiuam considerationem subiecta discernant, quod illa de rerum naturis, hæc de moribus quęrit, dubium non est, quin logica disciplina a naturali atq; morali suæ materiæ proprietate distincta sit. Etenim logicæ tractatus est de propositionibus atq; syllogismis & cæteris huiusmodi: quod, neq; ea quę, non de oratione, sed de rebus speculatur, neque actiua pars, quę de moribus inuigilat, ęque pręstare potest. Quod si in his tribus, id est speculatiua, actiua, atque rationali, philosophia consistit, quę proprio triplicíq; a se fine disiuncta sunt: quoniá speculatiua & actiua philosophię partes esse uidentur, non dubium est quin rationalis quoq;, philosophię pars esse conuinçatur. Qui uero non partem, sed philosophię instrumentum putant, hęc fere afferunt argumenta. Non esse inquiunt similem logicæ finem, speculatinę atq; actiuę partis extremo, utraq; enim illarum ad suum propriú terminú spectat: ita ut speculatiua quidem rerum cognitionem, actiua uero mores atq; instituta perficiat, neque altera refertur ad alteram: logicę uero finis esse non potest absolutus, sed quodammodo cum reliquis duabus partibus colligatus atque constrictus est. Quid enim est in logica disciplina, quod suo merito debeat optari, nisi quod propter inuestigationem rerum hujus effectio artia inuenta est? Scire enim quemadmodum argumentatio concludatur, uel quæ uera sit, quæ uerisimilis, ad hoc scilicet tendit, ut uel ad cognitionem rerum referatur hæc rationum scientia, uel ad inuenienda ea quæ in exercitium moralitatis adducta, beatitudinem pariunt. Atque ideo quoniam speculatiuæ atque actiuæ suus certusq; finis est, logicæ autem ad duas reliquas partes refertur extremum: manifestum est non eam esse philosophię partem, sed potius instrumentum. Sunt uero plura quæ ex alterutra parte dicantur, quorum nos ea quæ dicta sunt, strictim notasse sufficiat. Hanc litem uero tali ratione discernimus. Nihil quippe dicimus impedire, ut eadem logica partis uice simul instrumentisq; fungatur officio. Quoniam enim ipsa suum retinet finem, isque finis a sola philosophia consideratur, pars quidem philosophiæ esse ponenda est: Quoniam uero finis ille logicæ qué sola speculatur philosophia, ad alias eius partes suam operam pollicetur, instrumentum esse philosophiæ non negamus: est auté finis logicæ inuentio iudiciumq; rationum: quod quidem nó esse mirum uidebitur, quod eadé, pars: eadem, quoddam ponitur instrumentum: si ad partes corporis animú reducamus, quibus & fit aliquid ut his quasi quibusdam instrumentis utamur, & in toto tamen corpore partium obtinent locum. Manus enim ad tractandum, oculi ad uidendum, cæteraq; corporis partes propriú quoddam uidentur officiú habere, quod tamen si ad totius utilitatem corporis referatur, instrumenta quædá corporis esse deprehenduntur, quæ etiá partes esse nullus abnuerit. Ita quoq; logicæ disciplina, pars quædam philosophiæ est, quoniá eius philosophia sola magistra est: supellex uero est, quòd per eam inquisita ueritas philosophiæ uestigatur. Sed quoniam quantum mihi quidem breuitas succincta largita est, ortum logicæ & quid ipsa logica esset explicaui. Nunc de eo nobis libro pauca dicenda sunt, qué in præsens sumpsimus exponendú. Titulo enim proponit Porphyrius introductionem se in Aristotelis prædicamenta cóscribere. Quid uero ualeat hæc introductio, uel ad quid lectoris animum paret, breuiter explicabo. Aristoteles enim qui de decé prædicamentis inscribitur librú hac intentione cóposuit, ut infinitas rerum diuersitates, quę sub scientiam cadere nó possent, paucitate generum comprehenderet, atq; ita id quod per incóprehensibilem multitudinem sub disciplinam uenire nó poterat, per generum (ut dictum est) paucitatem, animo fieret scientięq; subiectú. Decem igitur genera rerum esse omniú considerauit Aristoteles, id est unam substantiá, & accidentis nouem: quæ sunt, qualitas, quantitas, relatio, ubi, quádo, situs, habere, facere, & pati: quę quoniá genera essent suprema, & quibus nullú aliud superponi genus posset, omné necesse est multitudiné rerum per horú decem generú species inueniri. Quæ quidem genera omnibus a se differentijs distributa sunt. Nec quicquam uidentur habere commune nisi tantum nomen, quoniá omnia esse prædicátur. Quippe substantia est, qualitas est, quantitas est, & de alijs omnibus est uerbum cómuniter prædicatur, sed non est eorum cómunis una substátia uel natura, sed tantum nomen, itaq; decem genera ab Arist. reperta omnibus a se differentijs distributa sunt. Sed quę aliquibus differentijs disiunguntur, necesse est ut habeant propriú quiddam, quòd ea in singularem solitariamq; uendicet formá. Non est aút idem proprium quod accidens. Accidentia enim & uenire & abesse possunt, propria uero ita sunt insita, ut absq; his quorú propria sunt, esse nó posint, quæ cum ita sint, cumq; Aristoteles decé rerum genera reperisset, quę uel intelligendo mens caperet, uel loquendo disputator efferret (quicquid enim intellectu capimus, id ad alterú sermone uulgamus) euenit, ut ad horú decé prędicamentorú intelligentiam, quinq; harum rerum tractatus iucurreret, scilicet generis, speciei, differentiæ, proprij, & accidentis. Generis quidem, quoniá oportet ante prędiscere quid sit genus, ut decem illa quæ Aristoteles cæteris anteposuit rebus, genera esse posimus agnoscere. Speciei uero cognitio plurimum ualet, ut quæ cuiusque generis sit species posit agnosci. Si enim quid sit species ignoramus, nihil impedit errore turbari: fieri enim potest ut per speciei insicientiam sæpe quantitatis species in relatione ponamus, & cuiuslibet primi generis species, alteri cuilibet generi subdamus, atque ita fiat permista rerum atque indiscreta confusio, quod ne accidat quæ sit natura speciei ante noscendum est. Nec uero in hoc tantum prodest speciei cognoscenda natura, ne priorum generum species inuicem permutemus, uerumetiam ut in eodem quolibet genere proximas species cuilibet generi nouerimus eligere: ut ne substantiæ mox animal dicamus esse speciem potius quam corpus, aut corporis hominem potius quam animatum corpus. At uero differentiarum scientia in hia maximum retinet locum. Qui enim omnino qualitatem a substantia, uel cætera a se genera distare cognoscimus, nisi eorum differentias nouerimus? Quomodo autem discernere eorum differentias possumus, si quid ipsa sit differentia nesciamus? Nec hunc solum nobis inscientia differentiæ infundit errorem, uerum etiam specierum quoq; tollit omne iudicium. Nam omnes species informant differentiæ. Ignorata differentia; species quoque necesse est ignorari. Quomodo ergo fieri potest, ut quamlibet differentiam posimus agnoscere, si omnino quæ sit nominis huius significatio nesciamus? Iam uero proprij tantus usus est, ut Aristoteles quoque singulorum prædicamentorum propria perquisierit, quæ propria esse quis deprehenderit, antequá quid omnino sit proprium discat. Nec in his tantú proprij hæc cognitio ualet, quæ singulis nominibus efferuntur, ut hominis risibile, uerumetiam in his quæ in locum definitionis adhibentur. Omnia enim propria, rem subiectam quodam termino descriptionis includunt, quod suo loco quoque opportunius commemorabo, Accidentis quoque cognitio quantum afferat,

quis

quis dubitare queat? cum uideat inter decem prædicamenta nouem tenere accidentis naturas? Quæ quomodo accidentia esse putabimus, si omnino quid sit accidens ignoremus? Cum præsertim nec differentiarum, nec proprij scienda cognita sit, nisi accidentis naturam firmissima consideratione teneamus: fieri enim potest, ut differentiæ loco, uel proprij, per inscientiam accidens apponatur, quod esse uitiosum etiam definitiones probant, quæ cum ipsæ ex differẽtiis constent, & fiant uniuscuiusq; definitiones propriæ, accidens tamen non uidentur admittere. cum igitur Aristoteles .x. rerum genera collegisset, quæ numerum diuersarum sub se specierum continerent, quæ species nunquam diuersæ forent, nisi differentiis segregarentur, cumque omnia in substantiam atque accidens, accidens uero in alia prædicamenta soluisset, cumque aliquorum prædicamentorum sit propria persecutus, de his ipsis quidem prædicamentis docuit. quid uero esset genus, quid species, quid differentia, quid illud accidens, de quo nunc dicẽdum est, & quid proprium, uelut nota præterijt. Ne igitur ad prædicamenta Aristotelis uenientes, quid significaret unumquodque eorum, quæ superius dicta sunt, ignorarent: hũc librum Porphyrius de earum quinq; rerum cognitione perscripsit, quo perspecto & considerato, quid unumquodque eorum quæ supra posuit, designaret, facilius intellectus ea quæ ab Aristotele præponerentur addisceret. Hæc quidem intentio est huius libri, quem Porphyrius ad introductionem prædicamentorum se conscripsisse, ipsa (ut dictum est) tituli inscriptione significauit. Sed licet ad hoc unum huius libri referatur intentio, non tamen simplex est eius utilitas, sed multiplex, & in maxima quæq; diffusa, quam idem Porphyrius in principio huius libri commemorat dicens.

Cum sit necessarium Chrysaori, & ad eã quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam, nosse quid sit genus, quid differentia, quid species, quid proprium, & quid accidens: & ad definitionum assignationem: & omnino ad ea quæ in diuisione, & in demonstratione sunt. utili istarum rerum speculatione, compendiosam tibi traditionem faciens, tentabo breuiter, uelut introductionis modo, ea quæ ab antiquis dicta sunt, aggredi. Ab altioribus quidem quæstionibus abstinens, simpliciores uero mediocriter coniectans.

a Vtilitas huius libri quadrifariam spargitur. nanq;, & ad illud ad quod eius dirigitur intentio, magno usui legẽtibus est, & ad cætera quæ cum extra intentionem sint, non tamen minor ex his legentibus utilitas comparatur. Est enim per hoc opusculum, & prædicamentorum facilis cognitio, & definitionum integra assignatio, & diuisionum recta perspectio, & demonstrationum ueracissima conclusio. Quæ res quanto difficiles atque arduæ sunt, tanto perspicaciorẽ studiosioremque animum lectoris expectant. Dicendum uero est quod in omnibus libris euenit. Nam primum si quæ sit intentio cognoscatur, quanta quoque utilitas inde prouenire possit, perpenditur, & licet extra multa (ut fit) huiusmodi librum sequantur, tamen illam proxime utilitatem uidetur habere, ad quod eius refertur intentio, ipso libro, quem sumpsimus, exponente, cũ eius intentio sit ad prædicamenta intellectum facilem comparandi, non dubium est quin hæc eius principalis probetur utilitas, licet non minores sint comites definitio, diuisio, ac demonstratio. Quorum nobis quædam hic principia suggeruntur: sensus uero totus huiusmodi est: Cũ sit inquit utilis generis, speciei, differentiæ, proprii, accidentisque cognitio ad prædicamẽta Aristotelis, eiusque doctrinam, ad definitionum etiam assignationem, ad diuisionem, & ad demonstrationẽ, quia sit harum rerum utilis uberrimaque cognitio, compendiosam inquit traditionem faciens, ea quæ ab antiquis large ac diffuse dicta sunt tentabo breuiter aperire. Neque enim esset compendiosa, nisi totum opus breuitate constringeret. Et quoniam introductionem scribebat, altiores inquit quæstiones sponte refugiam: simpliciores uero mediocriter cõiectabo, id est simpliciorum quæstionum obscuritatem, habita in eis quadam coniecturæ ratiocinatione tractabo. Tota quidem sententia huiuscemodi procemii talis est, quæ & utilitate uberrima, & facilitate incipientis animo blandiatur. Sed dicendum est quidnam cælet amplius altitudo sermonum, Necessarium in Latino sermone sicut in Græco ἀναγκαῖον plura significat. Diuersa enim significatione Marcus Tullius dicit necessarium suum esse aliquem atque nostrum. Item necessarium dicimus, ut cum necessarium esse nobis dicimus ad forum descendere, qua in uoce quædam utilitas significatur. Alia quoq; significatio est qua dicimus Solem necessariũ esse moueri, id est necesse esse. Et illa quidem prima significatio prætermittenda est. Omnino enim ab eo necessario, quod hic Porphyrius ponit, aliena est. Hæ uero duæ huiusmodi sunt, ut inter se certare uideantur, quę huius loci obtineat significationem, in quo dicit Porphyrius, Cum sit necessarium Chrysaori, nanque (ut dictum est) necessarium, & utilitatem significat, & necessitatem. Videntur autem huic loco utraque congruere. Nam & summe utile est ad ea quæ superius dicta sunt, de genere, & specie, & cæteris disputare: & summa est necessitas, quia nisi sint hæc ante præcognita, illa ad quæ ista præparantur, non possunt cognosci quæ dicuntur prædicamenta. Nam neque præter cognitionem generis, & speciei prædicamenta discuntur, nec definitio genus relinquit & differentiam, & in cæteris quam sit utilis iste tractatus, cum de diuisione & demonstratione disputabitur apparebit. Sed quanquam necesse erit hæc quinque de quibus hic disputandum est, prius ad cognitionem uenire, quam ea quibus illa pręparantur, non tamen ea significatione hic a Porphyrio positum est, qua necessitatem significare uellet, ac non potius utilitatem: ipsa enim oratio contextusque sermonum id clarissima intelligẽtiæ ratione significat. Nec enim quisquam ita utitur oratione, ut aliquam necessitatem referri dicat ad aliud. Necessitas enim per se quidem est: utilitas uero semper ad id quod utile est, refertur, ut hic quoque. Ait enim, cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam. Si hic igitur necessarium intelligamus utile, & id nomine ipso uertamus dicentes, cum sit utile Chrysaori, & ad eam quę est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam, nosse quid sit genus, & cætera, rectę intelligentiæ sermonum ordo conuenit: sin uero id ad necesse permutetur, ut dicamus, cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quę est apud Aristotelem prædicamentorũ doctrinam nosse quid genus sit, & cætera, rectę intelligentię sermonum ordo non conuenit. Quocirca hic diutius immorandum non est. Quanquam enim sit summa necessitas his ignoratis non posse ad ea, ad quæ hic tractatus intendit perueniri, non tamen hic de necessitate dictum est, necessarium, sed potius de utilitate. Nunc uero licet idem superius dictum sit, tamen breuiter quid ad prædicamenta generis, speciei, differentię, proprii atque accidentis prosit cognitio, disputemus. Aristoteles enim in prædicamentis decem genera constituit rerum, quæ de cunctis aliis prędicarẽtur, ut quicquid ad significationem uenire posset, id si integram significationem teneret, cuilibet eorum subiiceretur generi, de quibus Aristoteles tractat in eo libro, qui de decem prędicamẽtis inscribitur. Hoc ipsum referri ad aliquid uelut ad genus, tale est, quale si quis speciem supponat generi. Hoc uero neque pręter cognitionem speciei ullo modo fieri potest, nec uero ipsę species quid sint, uel cuius magis sint, possumus agnoscere, nisi eorum differentię cognoscantur. Sed differentiarum natura incognita, quę uniuscuiusque speciei sint differentię, modis omnibus ignorabitur. Quare sciendum est, quoniam si de generibus Aristoteles tractat in prędicamentis, generum natura cognoscenda est, cuius cognitionem speciei quoque comitatur agnitio. Sed hoc cognito, quid sit differentia, non potest ignorari: quanquam in eodem libro plura sunt, ad quę nisi maximam peritiam & generis, & speciei, & differentię lector attulerit, nullus omnino intellectus pateat, ut cum ipse Aristoteles dicat. Diuersorum generum, & non subalternatim positorum diuersę secundum se species & differentię sunt. quod his ignoratis intelligi impossibile est. sed idẽ Aristoteles proprium uniuscuiusq; prędicamẽti diligentissima inquisitione uestigat, ut cum substãtię propriũ post multa dicit

ta dicit

te dicit esse, quod eadem numero, contrariorũ susceptibilis sit. Et rursus quantitatis, quòd in ea sola æquum atq; inæquale dicatur qualitatis ẽt, quod per eam simile aliud alius aut dissimile proponimus. & in cæteris eodem modo, ut quæ sit contrarij proprietas, quæ secũdum relationem oppositionis quę priuationis & habitus: quæ affirmationis & negationis: in quibus ita tractat tanquam iam peritis scientibusque quæ sit proprietatis natura, quam si quis ignorat, frustra ea quæ de his disputantur aggreditur. Iam uero illud manifestum est, quòd accidens maximum prædicamentorum obtineat locũ, quod proprio nomine nouem prædicamenta circundat, & ad prędicaméta quidem quanta sit huius libri utilitas, ex his manifestum est. Quod uero ait, & ad assignationem definitionum, facile cognosci potest, si prius substantiæ rationum diuisio fiat, substantiæ ratio, alia quidem in descriptione ponitur, alia uero in definitione, sed ea quæ est in descriptione, proprietatem quandam colligit eius rei, cuius substantie rationem prodit, ac non modo proprietate id quod monstrat, informat: uerum etiam ipsa fit proprium, quod in definitionem quoq; uenire necesse est. Si quis enim quantitatis rationem reddere uelit, ut dicat licebit, quantitas est secundum quã æquale atq; inæquale dicitur. Sicut igitur proprietatem quantitatis in ratione posuit quantitatis, & ipsa tota ratio ipsius quãtitatis propria est: ita descriptio, & proprietatem colligit, & propria fit ipsa descriptio. Definitio uero ipsa quidẽ propria non colligit, sed ipsa quoq; fit propria. Nam qui substantiam monstrat, genus differentiis iungit, & ea quæ per se sunt communia atq; multorum, redigens in unum, uni speciei quam definit reddit æqualia. ita igitur ad descriptionem utilis est proprij cognitio, quoniã sola proprietas in descriptione colligitur, & ipsa fit propria, sicut definitio quoq;: ad definitionem uero, quod genus primum ponitur, & species ad quam genus illud aptatur, & differẽtiæ, quibus iunctis cum genere, species definitur. Sed si cui hæc pressiora quam expositionis modus expostulat, uidebuntur, hoc eum scire conuenit, nos (ut in prima æditione dictum est) hanc expositionem nostro reseruasse iudicio; ut ad intelligentiam simplicem huius libri, æditio prima sufficiat. ad interiorem uero speculationem, confirmatis iam pene scientia, nec in singulis uocabulis rerum hærẽtibus, hęc posterior æditio collocatur. Ad diuisionem uero faciẽdam tam hic liber est utilis, ut præter earum scientiam rerum, de quibus in hac libri serie disputatur, casu fiat potius quam ratione partitio. Hoc autem manifestum erit si diuisionem ipsam diuidamus, id est si nomen ipsum diuisionis in ea quæ significat, partiamur. Est nanq; diuisio generis in species, ut cum dicimus coloris aliud est album, aliud nigrũ, aliud uero medium. Rursus diuisio est quoties uox plura significans aperitur, & quam multa sint quæ ab ea uoce significantur, ostenditur. ut si quis dicat nomen canis plura significat, & hunc latrabilem quadrupedemq;, & coeleste sidus, & marinam bestiam, quæ omnia a se definitione disiuncta sunt. Diuisio dicitur & quoties totum in partes proprias separatur, ut cum dicimus, domus aliud sunt fundamenta, aliud parietes, aliud tectum. Et hæc quidem triplex diuisio secundum se partitio, nuncupatur. Est autem alia, quæ secundum accidens dicitur, ea quoq; fit tripliciter, aut cum accidens in subiecta diuidimus, ut cum dico, bonorum alia sunt in anima, alia in corpore, alia extrinsecus: aut cum subiectum in accidentia distinguimus, ut corporum, alia sunt alba, alia nigra, alia medij coloris: aut cum accidens in accidentia separamus, ut cum dicimus, liquentium alia alba, alia nigra, alia medij coloris. Et rursus alborum alia sunt dura, alia liquentia, quædam mollia, cũ igitur ita omnis fiat diuisio aut secundum se, aut per accidens, & utraq; partitio tripliciter, cumq; in superiore secundum se triplici partitione sit una diuisionis formæ, genus in species separare, id neque præter generis scientiam fieri ullo modo potest, neq; præter scientiam differentiarum, quas necesse est in specierum diuisione sumi. Manifestum est igitur quanta utilitas huius libri ad hãc diuisionem sit, quæ primo aditu genus ac species & differentias tractat. Secunda uero diuisio quæ est secundũ uocis significantias, ne ipsa quidem ab huius libri utilitate discreta est, Vno enim modo cognosci poterit, utrum uox cuius diuisionem facere quærimus, æquiuoca sit, an genus: si ea quæ significat definiantur. Et si ea quæ sub communione sunt, una definitione claudantur, species esse necesse est, & illud commune genus earũ. Quod si illa quæ proposita uox designat, non possunt una definitione concludi, nemo dubitat quin illa uox sit æquiuoca; nec communis his de quibus prædicatur, ut genus, quando quidem ea quę sub se posita significat, secundum commune nomen non possunt una definitione comprehendi. Si igitur ex definitione manifestum est quid genus sit, quidq; nomen æquiuocum definitio uerò per genera differentiasq; discurrit, quisquã ne dubitare potest, & in hac diuisionis forma plurimum huius libri auctoritatem ualere? Illa uerò secundum se diuisio quæ est totius in partes quemadmodum discernitur? an non potius generis i species, diuisio esse putabitur? nisi sint genus, & species, & differentię earum quauis ante ratione disciplinæ tractata; Cur enim non quisquam dicat, domus species potius esse, quã partes, fundamenta, parietes, & tectum. Sed cum occurrerit generis nomen in unaquaq; specie totum posse cõgruere, totius uero in unaquaq; parte sua nomen conuenire non posse, manifestum fiet aliam diuisionem esse generis in species, aliam totius in partes. Conuenire autem nomen generis singulis speciebus ostenditur per id, quod & homo, & equus, singula animalia nuncupantur. Neque tectum uero, neq; parietes, aut fundamenta sigillatim domus nomine appellari solent. Sed cum fuerint iunctæ partes, tunc recte totius nomen excipiunt. De ea uero diuisione quæ secundũ accidens fit, nullus ignorat, quin incognito accidenti, incognitaq; ui generis ac differentiarum facile euenire possit, ut accidens ita in subiecta soluatur, quasi genus in species, & postremo omnem hunc ordinem partitionis fœdissime permiscebit in scientia. Et quoniam quid ad diuisionem hic liber prosit ostendimus, nunc de demonstratione dicemus, ne per ardua atq; difficilia hæreat, qui in tanta hac disciplina uigilantissimo ingenio, & solertissimo labore sudauerit: fit enim demonstratio, id est alicuius quæsitę rei certa rationis collectio, ex ante cognitis naturaliter, ex conuenientibus, ex primis, ex causa, ex necessariis, ex per se inhærẽtibus. Sed genera speciebus, species propriis, priora sunt naturaliter. Ex generibus enim species fluunt. Item species sub se positis indiuiduis priores naturaliter esse manifestum est. Quæ uero priora sunt, ea & præcognoscuntur, & notiora sunt subsequentibus naturaliter. Duobus. n. modis primum aliquid & notum dicitur, secundum nos scilicet, & secundum naturã, nobis enim illa magis cognita sunt quæ sunt proxima, ut indiuidua, dehinc species, postremo genera. At uero naturæ conuerso modo ea sunt magis cognita, quæ nobis minime proxima sunt. Atque ideo quantumlibet se longius a nobis genera protulerunt, tanto magis erunt lucida & naturaliter nota. Differentię uero substantiales illæ sunt, quas per se his rebus inesse quæ demonstrãtur agnoscimus. Præcedere autem debet generum ac differentiarum cognitio, ut in unaquaq; disciplina quę sint eius rei quæ demonstratur conuenĩẽtia principia possit intelligi. Necessaria uero esse ea ipsa, quæ genera & differẽtias dicimus nullus dubitat, qui speciem sine genere & differentia intelligit esse non posse. Genera uero & differentię sunt causę specierum. Idcirco enim species sunt, quia genera earum & differentię sunt: quę in syllogismis posita demonstrantibus, non rei solum, uerum etiam conclusionis causæ sunt, quod postremi resolutorii locupletius dicent. Cum igitur perutile sit, & definitione quodlibet illud circũscribere, & diuisione dissoluere, & demonstrantibus comprobare, hęc autem prę̨ter earum rerũ scientiam de quibus in hoc libro disputabitur, neq; intelligi, neq; exerceri ualeant, quis unquã poterit dubitare, quin hic liber maximũ totius logicę adiumẽtum sit, prę̨ter quem cętera quę in ea magnam uim tenent, nullum doctrinæ aditum prębent. Sed meminit Porphyrius introductionẽ se se conscribere, neque ultra quam institutionis modus est, formam tractatus egredi. Ait enim se altiorum quęstionũ nodis abstinere, simpliciores uero mediocri coniectura perstringere. Quæ uero sint altiores quęstiones, quas se differre promittit, ita proponit.

Mox de generibus, & speciebus illud quidem, sine subsistant, siue in solis nudis intellectibus posita sint: siue subsistentia, corporalia sint, an incorporalia: & utrum separata a sensibilibus, an in sensibilibus posita, & circa hæc consistentia, dicere recusabo. Altißimum enim negocium est huiusmodi, & maioris egens inquisitionis.

2. Altiores inquit quæstiones prætereo, ne eis ĩtempestiue lectoris animo ingestis, initia eius primitiasq; perturbem. Sed ne omnino faceret negligentem, ut nihil præterquam quod ipse dixisset, lector amplius putaret occultũ, idipsum cuius executionem sese differre promisit, addidit. ne de his minime obscure penitusq; tractando lectori quicquã obscuritatis effunderet, & tamẽ scientia roboratus quid quęri iure possit, agnosceret. Sunt autem qõnes quas sese reticere promittit & perutiles, & secretę, & tantæ quidẽ a doctis uiris, nec a pluribus dissolutę. Quarum prima est huiusmodi. Oẽ qđ intelligit animus, aut id qđ est in rerũ natura cõstitutum, intellectu cõcipit, & sibimet rõne describit, aut id qđ non est, uacua sibi imaginatione depingit. Ergo intellectus generis & cæterorum, cuiusmodi sit quæritur, utrum ne ita intelligamus species, & genera, ut ea quæ sunt, & ex quibus uerum capimus intellectum: an nosmetipsos eludimus, cum ea quæ non sunt, nobis cassa imaginatione formamus. Quod si esse quidem constiterit, & ab his quæ sunt, intellectum concipi dixerimus, tũc alia maior ac difficilior quæstio dubitationem parat, cum discernendi atque intelligendi generis ipsius naturam summa difficultas ostenditur. Nã quoniam omne quod est, aut corporeum, aut incorporeũ esse necesse est, genus, & species in aliquo horũ esse oportebit. Quale erit igitur id quod genus dicitur, utrũne corporeum, an incorporeum? neque enim quid sit diligenter intenditur, nisi in quo horum poni debeat agnoscatur. Sed neque cum hæc soluta fuerit quæstio, omne excluditur ambiguum: subest enim aliquid quod, si incorporalia esse genus ac species dicantur, obsideat intelligentiam atque detineat, exsolui postulans: utrum circa corpora ipsa subsistant, an etiam præter corpora subsistentia, incorporales esse uideantur. Duæ quippe incorporeorum formæ sunt, ut alia præter corpora esse possint, & separata a corporibus in sua incorporalitate perdurent, ut Deus, mens, anima: alia uero cum sint incorporea, tamen præter corpora esse nõ possunt, ut linea, superficies, numerus, & singulę qualitates, quas tametsi incorporeas esse pronunciamus, quod tribus spatiis minime distendantur, ita tamen in corporibus sunt, ut ab his diuelli nequeant, aut separari, aut si a corporibus separata sint, nullo modo permaneant. Quas licet quęstiones arduum sit, ipso interim Porphyrio renuente dissoluere, tamen aggrediar ita, ut nec anxium lectoris animum relinquam, nec ipse in his quæ præter muneris suscepti seriem sunt, tempus operamque consumam. Primum quidem pauca sub quæstionis ambiguitate proponam. Post uero eundẽ dubitationis nodum exsoluere atque explicare tentabo. Genera & species aut sunt, & subsistunt, aut intellectu, & sola cogitatione formantur, sed genera & species esse non possunt. Hoc autem ex his intelligitur. Omne enim quod commune est uno tempore pluribus, id in se unum esse non poterit. Multorum enim est quod commune est, præsertim cum una atque eadem res in multis uno tempore tota sit. Quantæcunque enim sunt species, in omnibus genus unum est, non quod de eo singulæ species quasi partes aliquas carpant, sed singulæ uno tempore totum genus habeant, quo fit, ut totum genus in pluribus singulis uno tempore positũ, unum esse non possit. Neque enim fieri potest, ut cum in pluribus totum uno sit tempore, in semetipso sit unum numero. Quod si ita est, unum quiddam genus esse non poterit, quo fit ut omnino nihil sit. Omne enim quod est, iccirco est, quia unum est: & de specie idem cõuenit dici. Quod si est quidem genus ac species, sed multiplex, neque unum numero, non erit ultimum genus, sed habebit aliud super se positum genus, quod illam multiplicitatem unius sui nominis uocabulo concludat. Vt enim plura animalia, quoniã habent quiddam simile, eadem tamen non sunt, & idcirco eorum genera perquirunt: ita quoque quoniam genus quod in pluribus est, atque ideo multiplex, habet sui similitudinem quod genus est, non est uero unum, quoniam in pluribus est. Eius generis quoque genus aliud quærendum est, cumque fuerit inuentum eadem ratione quæ superius dicta est, rursus genus tertium uestigatur, itaque in infinitum ratio procedat necesse est, cum nullus disciplinę terminus occurrat. Quod si unum quoddam numero genus est, commune multorum esse non poterit: una enim res si communis est, aut partibus communis est, & non iam tota communis, sed partes eius proprie singulorum sunt: aut in usus habentium etiam per tempora transit, ut sit commune, ut puteus & fons, ut seruus communis uel equus: aut uno tempore omnibus commune fit, non tamen, ut eorum quibus commune est, substantiam constituat, ut est theatrum, uel spectaculum aliquod, quod spectantibus omnibus commune est. Genus uero secundum nullum horum modum commune esse speciebus potest: nam ita commune esse debet, ut & totum sit in singulis, & uno tempore, & eorum quorũ commune est constituere ualeat, & conformare substantiã. Quocirca si neque unum est, quoniam commune est, neq; multiplex, quoniam eius quoque multitudinis genus aliud inquirendum est, uidebitur genus omnino non esse, idemque de cæteris intelligendum est. Quod si tantum intellectibus genera, & species cæteraque capiuntur, cum omnis intellectus aut ex re subiecta fiat, ut sese res habet: aut ut res sese non habet, uanus est qui de nullo subiecto capitur, nam ex nullo subiecto fieri intellectus non potest. Si generis, & speciei cæterorumque intellectus ex re subiecta ueniat, ita ut sese res ipsa habet quæ intelligitur, iam non tantum in intellectu posita sunt, sed in rerum etiam ueritate cõsistunt. Et rursus quærendum est quæ sit eorum natura: quod superior quæstio uestigabat. Quod si ex re quidem generis, cæterorumque sumitur intellectus, neque ita ut sese res habet quæ intellectui subiecta est, uanum necesse est esse intellectum, qui ex re quidem sumitur, non tamen ita ut sese res habet, id est enim falsum quod aliter atque res est, intelligitur. Si igitur quoniam genus, & species nec sunt, nec cum intelliguntur uerus est eorum intellectus, non est ambiguũ quin omnis sit deponenda de his quinque propositis disputãdi cura. Quandoquidem neque de ea re, quæ sit, neque de ea de qua uerum aliquid intelligi proferriue possit inquiritur. Hæc quidem est ad præsens de propositis quæstio, quam nos Alexandro consentiente hac ratiocinatione soluemus. Non enim necesse esse dicimus omnem intellectum qui ex subiecto quidem fit, non tamen ut sese ipsum subiectum habet, falsum & uacuum uideri. In his enim solis falsa opinio ac non potius intelligentia est, quæ per coniunctionẽ fiunt. Si enim quis componat atque coniungat intellectu id quod natura iungi non patiatur, illud falsum esse nullus ignorat, ut si quis equum atque hominem iungat imaginatione, atq; effigiet centaurum. Quod si hoc per diuisionem, & abstractionem fiat, non ita quidem res sese habet, ut intellectus est. Intellectus tamen ille minime falsus est: sunt enim plura quæ in aliis suum esse habent, ex quibus aut omnino separari non possunt, aut si separata fuerint, nulla ratione subsistunt. Atque ut hoc nobis in peruagato exemplo manifestũ sit, linea in corpore est aliquid, & id quod est, corpori debet, hoc est esse suum per corpus retinet, quod docetur ita: Si enim separata sit a corpore, non subsistit, quia enim unquam sensu ullo separatam a corpore lineam cepit? Sed animus cum confusas res permistasque corporibus in se a sensibus cepit, eas propria ui & cogitatione distinguit. Omnes enim huiusmodi res incorporeæ in corpore suum esse habẽtes, sensus cum ipsis corporibus nobis tradit: At uero animus, cui potestas est & disiuncta componere, & composita dissoluere, quæ a sensibus confusa, & corporibus coniuncta traduntur, ita distinguit, ut incorpoream naturam per se ac sine corporibus in quibus est concreta, & speculetur, & uideat. Diuersæ enim proprietates sunt incorporeorum corporibus permistorum, etiam si separentur a corpore. Genera ergo & species cæteraque uel in incorporeis rebus, uel in his quæ sunt corporea, reperiuntur: & si ea in rebus incorporeis inuenit animus, habet illico incorporeum generis intellectum. Si uero corporalium rerũ genera speciesq;

prospexerit,

prospexerit, aufert (ut solet) a corporibus incorporeorum naturam, & solam puramq; ut in seipsa forma est, cótuetur. Ita hec cum accipit animus permista corporibus, incorporalia diuidens speculatur atque considerat. Nemo ergo dicat falsam nos lineam cogitare, quoniam ita eam mente capimus quasi præter corpora sit, cum præter corpora esse nó possit. Nó enim omnis qui ex subiectis rebus capitur intellectus aliter quá sese ipsę res habent, falsus esse putádus est: sed (ut superius dictum est) ille quidem, qui hoc in compositione facit, falsus est, ut cum hominem atq; equum iungés putat esse centaurú. Qui uero id in diuisionibus, & abstractionibus, atq; assumptionibus ab his rebus in quibus sunt, efficit, non modo falsus non est, uerum etiam solus intellectus, id quod in proprietate uerú est, inuenire potest. Sunt igitur huiusmodi res in corporalibus atq; in sensibilibus rebus. Intelliguntur autem præter sensibilia, ut eorum natura perspici, & proprietas ualeat comprehendi. Quocirca cú & genera & species cogitantur, tunc ex singulis in quibus sunt, eorum similitudo colligitur, ut ex singulis hominibus inter se dissimilibus, humanitatis similitudo: quæ similitudo cogitata animo, ueraciterq; perspecta fit species, quarú specierum rursus diuersarum cósiderata similitudo, quæ nisi in ipsis speciebus, aut in earum indiuiduis esse non potest, efficit genus. Itaq; hæc sunt quidem in singularibus, cogitátur uero uniuersalia, nihilq; aliud species esse putanda est, nisi cogitatio collecta ex indiuiduorú dissimilium numero substantiali similitudine: genus uero, cogitatio collecta ex specierum similitudine. Sed hęc similitudo cum in singularibus est, fit sensibilis: cum in uniuersalibus, fit intelligibilis: eodemq; modo cum sensibilis est, in singularibus permanet: cum intelligitur, fit uniuersalis. Subsistunt ergo circa sensibilia, intelliguntur autem præter corpora, neque.n.interclusum est, ut duæ res eodem in subiecto non sint, ratione diuersæ, ut linea curua atq; caua, quæ res cum diuersis definitionibus terminentur, diuersusque earum intellectus sit, semper tamen in eodem subiecto reperiuntur, eadem enim caua linea, eademq; curua est. Ita quoq; generibus & speciebus, idest singularitati & uniuersalitati unú quidem subiectum est, sed alio modo uniuersale est, cum cogitatur: alio singulare, cum sentitur in rebus his in quibus habet esse suum. His igitur terminatis, omnis (ut arbitror) quæstio dissoluta est. ipsa enim genera & species subsistunt quidem alio modo, intelliguntur uero alio modo, & sunt incorporalia, sed sensibilibus iuncta subsistunt in sensibilibus. Intelliguntur uero præter corpora, ut per semetipsa subsistentia, ac non in aliis esse suum habentia. Sed Plato genera & species cæteraq; non modo intelligi uniuersalia, uerum etiam esse atq; præter corpora subsistere putat. Aristoteles uero intelligi quidem incorporalia atq; uniuersalia, sed subsistere in sensibilibus putat, quorum diiudicare sententias aptú esse non duxi. Altioris.n.est philosophiæ. Idcirco uero studiosius Aristotelis sententiam executi sumus, non q eam maxime probaremus, sed quod hic liber ad prędicamenta conscriptus est, quorum Aristoteles auctor est.

Hoc uero, quemadmodum de his, ac de propositis, probabiliter antiqui tractauerunt, & horum maxime Peripatetici, tibi nunc tentabo monstrare.

3. Prætermissis his quæstionibus, quas altiores esse prædixit, exoptat mediocrem introductorij operis tractatum. Sed ne ipsa harum quæstionum omissio uitio daretur, apposuit, quemadmodum de propositis tractaturus est, ex quorumq; hoc opus auctoritate subnixus aggreditur, ante denunciat. Cum mediocritatem quidem tractaturus promittit detracta obscuritatis difficultate, animum lectoris inuitat: ut uero acquiescat ac sileat ad id quod dicturus est, Peripateticorú auctoritate confirmat. Atque ideo ait de his, idest de generibus & speciebus de quibus superiores intulerat quæstiones, ac de propositis, idest de differentiis, propriis atq; accidentibus, sese probabiliter disputaturum. Probabiliter autem ait, idest uerisimiliter, quod Gręci λογικῶς & ἐνδόξως dicunt. Sæpe enim & apud Aristo. λογικῶς uerisimiliter ac probabiliter dictum inuenimus, & apud Boethium & apud Alexan. Porphyrius quoq; ipse in multis hac significatione hoc uerbo usus est, quod nos scilicet in trálatione quod ait λογικώτερον ita interpretari, ut rationabiliter diceremus, omisimus. Longe.n.melior ac uerior significatio ea uisa est, ut probabiliter sese dicere promitteret, idest non præter opinionem ingredientium atque lectorum, quod introductionis est proprium. Nam cum ab imperitorum hominum mentibus doctrinæ secretum altioris abhorreat, talis esse introductio debet, ut præter opinionem ingredientium nó sit. Ergo melius probabiliter, quá rationabiliter, ut nobis uidetur, interpretati sumus. Antiquos autem ait de eisdem disputasse rebus, sed eorum illum se maxime tractatum insequi, qué Peripatetici Aristotele duce reliquerunt, ut tota disputatio ad prædicamenta conueniat.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi Patritij ordinatij & consularis viri commentariorum in Porphyrium a se translatum

LIBER SECVNDVS.

QVAERI solet in expositionum principiis, cur unumquodq; cæteris in dispositionis ordine præponatur, uelut nunc in genere dubitari potest, cur genus, speciei, differentiæ, proprio, accidétiq; prætulerit, de eo.n.primitus tractat. Respondebimus itaq; iure factum uideri, omne enim quod uniuersale est, intra semetipsum cætera concludit, ipsum uero non clauditur. Maioris itaq; meriti est ac principalis naturæ, quod ita cætera coercet, ut ipsum naturæ suæ magnitudine nequeat ab aliis cótineri. Genus igitur & species intra se positas habet, & earum differétias, propriaq;, nihilominus etiam accidentia, atq; ita de genere inchoádum fuit, q cætera naturæ suæ magnitudine coercet & continet. Præterea illa semper priora putáda sunt, quæ si auferat quis, cætera perimuntur: illa posteriora quibus positis, ea quæ cæterorum substantiam perficiunt, consequuntur, ut in genere & cæteris. Nam si aial auferas, quod est hominis genus: homo quoq; qui est species, & rationale, quod differentia, & risibile, quod proprium, & grammaticum quod accidens est, non manebit, & interemptum genus cuncta consumit. Si uero hominem esse constituas, uel grammaticum, uel rationale, uel risibile, animal quoq; esse necesse est. Siue enim est homo animal est, siue rationale, siue risibile, siue grammaticum, ab animalis substantia nó recedit. Sublato ergo genere & cætera consumuntur, positis uero cęteris, sequitur genus. prior est igitur natura generis, posterior cæterorum. Iure igitur in disputatione prępositú est genus, sed quoniam generis nomé multa significat, (hoc est enim quod ait

Videtur autem neq; genus, neq; species simpliciter dici.

4 Vbi enim non est simplex dictio, illic multiplex significatio est) prius huius nominis significationes discernit, ac separat, ut de qua significatione generis tractaturus est, sub oculis ponat. Sed cum neq; genus, neq; species, neque differentia, nec proprium, nec accidens significatione simplicia sint: cur de his tátum duobus, genere inquam ac specie, dixit non simpliciter dici, cum proprium, differentia, atq; accidens ipsa quoq; sint significatione multiplicia? Dicédum est quoniam longitudinem uitans tantum speciem nominauit, eamq; idcirco ne solum genus esse significationis multiplicis putaretur. Enumerat autem primam generis significationem hoc modo.

Genus enim dicitur & aliquorum quodammodo se habentium ad unum aliquod collectio, & ad se inuicem: secúdum quam significationem romanorum dicitur genus, ab unius scilicet habitudine. Dico autem Romuli & multitudinis, habentium aliquo modo ad se inuicem, eá quæ ab illo est, cognationé, secundú diuisioné ab aliis generibus dictú.

.5 Vna inquit generis significatio est, quæ in multitudinem uenit a quolibet uno principiú trahens, ad quod scilicet ita

Illa multitudo coniuncta est, ut ad se inuicem per eiusdem unius principium copulata sit: ut cum romanorũ genus dicitur, multitudo romanorum ab uno Romulo uocabulũ trahens, & ipsi Romulo, & ad se inuicem quasi quadam nominis hæreditate coniuncta est. Eadem enim quæ a Romulo societas descendit romanos inter se omnes uno generis nomine deuincit & colligit. Videtur autem secuisse hanc generis significationẽ in duas partes, cum copulatiuã coniunctionem admiscuit dicens. Genus dicitur & aliquorũ quodammodo se habentium ad unum aliquod & ad se inuicem collectio, tanquam & illud genus dicatur ad unũ aliquo modo se habere, & hoc rursus genus dicatur, quòd ad se inuicẽ unius generis significatione coniuncti sint, hoc uero minime est. eadem enim a quolibet uno propagata societas, & ad illum, qui princeps est generis, totam multitudinẽ refert, & ipsam inter se multitudinem uno generis nomine connectit & continet. Quocirca non est putandus diuisionem fecisse, sed omne quicquid in hac generis significatione intelligendum fuit, aperuisse. Ordo autem uerborum ita sese habet, qui est per hyperbaton intelligendus. Genus enim dicitur, & aliquorum ad unum se aliquo modo habentiũ collectio, & ad se inuicem aliquo modo habentium, rursus collectio subaudienda est, est enim & Zeugma: cuius significationis adiecit exemplum, secundum quam significationem romanorum dicitur genus ab unius scilicet, habitudine. Dico autem Romuli, & multitudinis, rursus habitudine, habentiũ aliquo modo adinuicem cognationem, eam scilicet, quæ ab illo est, id est Romulo, secundum diuisionem ab alijs generibus dictum, scilicet multitudinis: hæc enim multitudo aliquo modo ad unum, & ad se inuicem habens cognationem genus dicta est, ut ab alijs discerneretur, ut Romanorum genus ab Atheniensium genere cęterorumq; separaretur, ut sit integer uerborũ ordo, Genus enim dicitur & collectio aliquorum ad unum se quodammodo habentium, & collectio ad se inuicem, secundum quam significationem romanorum dicitur genus ab unius scilicet habitudine, dico autem Romuli & multitudinis secundum diuisionem ab alijs generibus dictum, scilicet hominum habentium aliquo modo adinuicem eam quæ est ab illo, id est Romulo cognationem, atque hæc hactenus, nunc de secunda generis significatione dicendum est.

Dicitur autẽ & aliter rursus genus, illud quod est uniuscuiusq; generationis principium, uel ab eo qui genuit, uel ab eo loco, in quo quis genitus est. Sic enim Orestem quidem dicimus a Tantalo genus habere, Hylum autẽ ab Hercule. Et rursus Pindarum quidẽ Thebanum esse genere, Platonẽ uero Atheniensem: etenim patria principium est uniuscuiusq; generationis, quemadmodũ & pater. Hæc autem uidetur esse promptissima significatio generis. Romani enim dicuntur qui ex genere descendunt Romuli: & Cecropidæ, qui ex genere descendunt Cecropis, & eorum proximi.

6. Quatuor omnino sunt principia, quæ unumquodq; principaliter efficiũt. Est enim una causa, quæ effectiua dicitur, uelut pater filij. Est alia quæ materialis, uelut lapides domus. Tertia est forma, uelut hominis rationabilitas. Quarta quã ob rem geritur, uelut pugnæ uictoria: duæ uero sunt quę per accidens uniuscuiusq; dicuntur esse principia, locus scilicet, ac tempus. Quoniam enim omne quod nascitur & fit, in loco ac tempore est, & quicquid loco uel tempore natum factumue fuerit, eum locum uel id tempus accidentaliter dicitur habere principium. Horum omniũ in hac secunda generis significatione duo quædam ex alterutris assumit, quæ ad significationem generis uidebantur accommodata. Ex his quidem causis quæ principalia sunt, effectiuũ: Ex his uero quæ accidentia, locũ: ait enim, Genus dicitur & a quo quis genitus est, quæ est effectiua principalium causa, & in quo quis loco est procreatus, quæ est accidens causa principij. Itaq; hæc secunda significatio duo continet, eum a quo quis procreatus est, & locum in quo quis æditus, ut exempla quoque demonstrant. Orestem enim dicimus a Tantalo genus ducere. Tantalus quippe, Pelopem, Pelops Atreum, Atreus Agamemnonem, Agamemnon genuit Orestem. Itaq; a procreatione genus hoc dictum est. at uero Pindarum dicimus esse thebanum scilicet, quoniam Thebis editus tale generis nomen accepit, sed quoniam diuersum est illud a quo quisq; procreatus est, & locus in quo quis æditus est, diuersa uidetur esse generis significatio procreantis, & loci, quam in secunda parte enumerans unam fecit, sed ne uideretur duplex significatio generis, per similitudinem coniunxit dicens. Etenim patria principium est uniuscuiusq; generationis, quemadmodum & pater. Sed quoniam in significationibus euenit sæpe, ut aliquid sit quod intellectui significatæ rei propinquius esse uideatur, quoniamq; duas generis apposuit significationes, multitudinis scilicet & procreãtis, cui generis nomen conuenientius aptetur, iudicat atq; discernit, dicens, Hanc esse promptissimam generis significationem, quæ a procreante deducta sit: hi enim maxime Cecropidæ sunt, qui a Cecrope descendunt: hi Romani, qui a Romulo. Quæ cum ita sint, cõfundi rursus generis significationes uidentur, si enim sunt hi maxime Romani, qui a Romulo originem trahunt, & hæc significatio est illa quæ a procreante deducitur, ubi est reliqua quam primam quoque enumerauit, quæ est multitudinis ad unum & ad se inuicem quodammodo se habentium collectio? Sed acutius intuentibus plurimæ admodum differentiæ sunt. Aliud enim est a quolibet primo procreante genus deducere, aliud unum genus esse plurimorum. Illud enim per rectam sanguinis lineam fieri potest & non in multa diffundi, ut si per unicos familia descendat: huic enim aptatur secunda illa generis significatio, quæ a procreante deducitur, prima uero illa non nisi in multitudine consistit. Illud quoque est, quòd prima procreationis principium non quærit, sed (ut ipse ait) sufficit aliquo modo se habere ad id, unde huiusmodi generis principium sumitur. Secunda uero significatio nullam uim nisi a procreante sortitur. Item in illa prima significationis multitudine, huius secundæ particularitas continetur, ut in Romanorũ genere Scipiadarum genus, natura cum sint romani, Scipiadæ sunt. Quoniam enim & ad Romulum & ad cæteros romanos secundum Romuli habitudinem iuncti sunt, romani sunt. Scipiadæ uero dicuntur ad secundam generis significationem, quòd eorum familiæ Scipio, & sanguinis principium fuit.

Ac prius quidem appellatum est genus uniuscuiusq; generationis principium, dehinc etiam & multitudo eorum qui sunt ab uno principio, ut a Romulo: quam diuidentes & ab alijs separantes dicebamus omnem illam collectionem, esse Romanorum genus.

7. Sensus facilis & expeditus est, si tamen ambiguitas una soluatur. Cum enim prius multitudinis significationem retulerit ad generis nomen, post autem ad procreationis initium, nunc autem contrario modo illam prius a se dinumeratam significationem dicere uidetur, quę est procreationis, illam uero posteriorem, quæ est multitudinis, quod contrarium uideri potest, si quis ad ordinem superius digestę disputationis aspexerit: sed hic non de se loquitur, sed de humani consuetudine sermonis, in quo prius eam significationẽ generis fuisse dicit, quæ a procreante sit ducta: accedente uero ætate, usu loquendi nomen generis etiam ad multitudinẽ habentem se quodammodo ad aliquem, fuisse translatum. Hoc uero idcirco dixit, quoniã superius dixerat, hæc enim uidetur esse promptissima significatio, ut ab hac, id est secunda, quam promptissimam esse significationẽ dixit, illa quoq; nuncupata uideretur, quæ multitudinis. Prius enim genus inter homines appellatum est, quod quis a generante duceret, post autẽ factum est, ut per loquendi usum etiam multitudinis ad aliquem quodammodo se habentis genus diceretur, propter diuisionem scilicet gentium, ut esset inter eas nominis societatisq; discretio. His igitur expletis uenit ad tertiũ genus quod inter philosophos tractatur, cuius ad Dialecticam facultatem multus usus est, horum quippe generum historia magis & poesis tractat exordium. Tertium uero genus apud philosophos consideratur, de quo hoc modo loquitur.

Aliter autem rursus dicitur genus, cui supponitur species ad horum fortasse similitudinem dictum. Etenim prin-

cipium quoddam est huiusmodi genus earum quæ sub ipso sunt specierum: uideturq;, & omnem eam multitudinem continere quæ sub ipso sunt specierum.

8. Duplicem significationem generis supra proposuit, nūc tertiam monstrare contendit. Hanc autem ad superiorum similitudinem dictam esse arbitratur. Superius autem dictæ significationes duæ sunt: vna quidem cum generis nomen quadam principij antiquitate ad se iunctam multitudinem contineret: Alia uero, cum genus ab unoquoq; procreante duceretur, quod eorum quæ procreantur principium est. Cum igitur sint superius duæ generis significationes propositæ: tertium nunc addit de quo inter philosophos sermo est, illud scilicet cui supponitur species. qd̄ idcirco genus uocatum esse sub opinionis suæ credit ambiguo, quoniam habet aliquam similitudinem superiorum. Nam sicut illud genus quod ad multitudinem dicitur, uno solo nomine multitudinem claudit: ita quoq; genus plurimas species coercet & continet. Item ut genus illud, quod secundum procreationem dicitur, principium quoddam est eorū quæ ab ipso procreantur: ita genus cōstat suis speciebus eē principium. ergo quoniam utrisq; est simile, idcirco nomē quoque generis etiam in hac significatione a superioribus mutuatum esse, uerisimile est.

Tripliciter igitur cum genus dicatur, de tertio apud philosophos est sermo: quod etiam describentes assignauerunt, dicentes, Genus esse quod de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid sit prædicatur, ut animal.

9. Iure tertium genus philosophi ad disputationem sumūt. Hoc enim solum est quod substantiam monstrat. Cætera uero, aut unde quid existat, aut quemadmodum a cæteris hominibus in unam quasi formam populi diuidatur, ostendūt. Nam illud quod multitudinem continet genus, illius multitudinis quam continet, substantiam non demonstrat, sed tantum uno nomine collectionem populi facit, ut ab alterius generis populo segregetur. Item illud quod secundum procreationem dictum est, non rei procreatæ substantiam monstrat, sed tantum quod eius fuerit procreationis initium. At uero genus id cui supponitur species ad differentiā accommodatum, speciei substantiam informat, & quia inter philosophos hæc maxima quæstio est, quid unūquodque sit: tunc enim unumquodque scire uidemur, quādo quid sit, agnoscimus. Idcirco reiectis cæteris, de hoc genere quam maxime apud philosophos sermo est, quod etiam describentes assignauerunt ea descriptione, quam subter annexuit. Diligenter uero ait describentes, non definientes, definitio enim fit ex genere, genus autem aliud genus habere non poterit, idque obscurius est, quam ut primo aditu dictum pareat. fieri autem potest, ut res quæ alij genus sit, alij generi supponatur, sed cum supponitur non quasi genus, sed tanquam species sub alio collocatur. unde non in eo quod genus est, supponi alicui potest, sed cum supponitur, illico species fit. Quæ cum ita sint, ostenditur genus ipsum in eo quod genus est, genus habere non posse, si igitur noluisset genus definitione concludere, nullo modo potuisset. Genus enim aliud quod ei posset præponere non haberet, atque idcirco descriptionem ait esse factam non definitionem. Descriptio uero est (ut in priori uolumine dictum est) ex proprietatibus informatio quædam rei, & tanquam coloribus quibusdam depictio. Cum enim in unum plura conuenerint, ita ut omnia simul rei cui applicantur æquentur, nisi ex genere, & differentiis hæc collectio fiat, descriptio nuncupatur. Est igitur descriptio generis hæc, Genus est quod de pluribus, & differentibus specie in eo quod quid sit prædicatur. Tria hæc requiruntur in genere, ut de pluribus prædicetur, ut de specie differentibus, ut in eo quod quid sit. de qua re, quoniam ipse posterius latius disputat, nos breuiter huius rei intelligentiam significemus exemplo, hoc modo. Sit enim nobis in forma generis animal, id de aliquibus sine dubio prædicatur, homine scilicet, equo, boue, & cæteris: sed hæc plura sunt, animal igitur de pluribus prædicatur: homo uero, equus, atque bos talia sunt, ut a se discrepent, nec qualibet mediocri re, sed tota specie, idest tota forma suæ substantiæ, de quibus dicitur animal: homo enim, & equus, & bos animalia nuncupantur. Prædicatur ergo animal de pluribus specie differentibus. sed quonam modo fit hæc prædicatio? non enim quicquid interrogaueris, mox animal respondetur: non enim si quantus sit homo interrogaueris, animal respondebitur ut opinor: hoc enim ad quantitatem pertinet, non ad substantiam. Item si qualis sit homo interroges, ne huic quidem responsio conuenit animalis, cæterisq; omnibus interrogationibus hanc animalis responsionem ineptam atque inutilem semper esse reperies, nisi ei tantum apta est, quæ quid sit interroget. Interrogantibus enim nobis quid sit homo, quidq; sit equus, quid bos, animal respondebitur, ita nomen animalis ad interrogationem quid sit de homine, equo, atque boue, ac de cæteris prędicatur. unde fit ut animal prædicetur de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit. Et quoniam generis hæc definitio est, animal hominis, equi, bouis, genus esse necesse est. Omne autem genus aliud est, quod in semetipso atque in re intelligitur, aliud quod ad alterius prædicationem refertur: sua enim proprietas ipsum esse constituit, ad alterum relatio genus facit, ut ipsum animal, si eius substantiam quæras, dicam substantiam esse animatam atque sensibilem. Hæc igitur definitio rem monstrat per se sicuti est, non tanquam referatur ad aliud. At uero cum dicimus animal genus esse, non (ut arbitror) tunc de re ipsa nomen hoc dicimus, sed de ea ratione qua potest animal ad cæterorum quæ sibi subiecta sunt, prædicationem referri. Itaque character quidam ac forma generis est in eo quod referri p̄dicatione ad eas res potest, quę cum sint plures & specie differentes, in earum tantum substantia prędicatur. Huius autem definitionis rationem per exempla subiecit dicens.

Eorum enim quæ prædicantur, alia quidem de uno dicuntur solo, sicut indiuidua, ut Socrates, & hic, & hoc. Alia uero de pluribus, quemadmodum genera & species, & differentia, & propria, & accidentia communiter, sed non proprie alicui. Est autem genus quidem, ut animal: species uero, ut homo: differentia, ut rationale: propriū, ut risibile: accidens, ut album, nigrum, sedere.

10. Omnium quæ prædicantur quolibet modo, facit Porphyrius diuisionem idcirco, ut a reliquis omnibus prędicationem generis seiungat ac separet, & id facit hoc modo. Omnium inquit quæ prædicantur, alia de singularitate dicuntur, alia de pluralitate. De singularitate uero inquit prædicantur, quæcunque unum quodlibet habent subiectū, de quo dici possint, ut ea quibus singula subiecta sunt indiuidua, ut Socrates, & Plato, ut hoc album quod in hac niue proposita est: ut hoc scamnum in quo nunc sedemus, nō omne scamnum, hoc est enim uniuersale, sed hoc quod nūc suppositum est: nec album quod in niue est (uniuersale .n. est album & nix,) sed hoc album quod in hac niue nunc esse conspicitur. Hoc enim nō potest de quolibet alio albo prędicari quod in hac niue est, quia ad singularitatem deductū est, atque ad indiuiduam formam constrictum est indiuidui participatione. Alia uero sunt quæ de pluribus prædicātur, ut genera, & species, & differentiæ, & propria, & accidentia communiter, sed non proprie alicui. Genera quidem de pluribus prædicantur, speciebus suis. Species uero de pluribus prædicantur, indiuiduis. Homo enim quod est animalis species, plures sub se homines habet de quibus appellari possit. Item equus qui subest animali loco speciei, plurimos habet indiuiduos equos de quibus prædicatur. Differentia uero ipsa quoq; de pluribus speciebus dici pōt, ut rationale de homine ac de Deo, corporibusque cœlestibus, quæ (sicut Platoni placet) animata sunt & rōne uigētia. Proprium item & si de una spē prædicatur, de multis tamen indiuiduis dicitur, quæ sub cōuenienti spē collocātur, ut risibile de Platone, Socrate, & cęteris indiuiduis dicitur, quæ homini supponuntur. Accidens etiam de multis dicitur, album.n.& nigrum de multis oīno dici potest, quæ a se genere specieque seiuncta sunt: sedere etiā de multis di-

citur, homo enim sedet, simia sedet, aues quoque quarum species longe diuersæ sunt. Accidens autem quoniam communiter accidens esse potest, & proprie alicui, idcirco determinauit dicens, & accidentia communiter, sed non proprie, quę proprie enim alicui accidunt indiuidua fiunt, & de uno tantum ualentia prædicari. & ea quæ communiter accipiuntur, de pluribus dici quęunt, ut enim de niue dictum est, illud album quod in hac subiecta niue est, non est communiter accidens, sed proprie huic niui quæ oculis ostẽsionique subiecta est: ita quoque ex eo, quod communiter prædicari poterat (de multis enim album dici potest, ut albus homo, albus equus, alba nix) factum est, ut de una tãtum niue prædicari illud album possit, cuius participatione ipsum quoque factum est singulare. Omnino autem omnia genera, uel species, uel differentias, uel propria, uel accidentia, si per semetipsa speculemur, in eo quod genera, uel species, uel differentiæ, uel propria, uel accidentia sunt: manifestum est, quoniam de pluribus prædicãtur. At si ea in his speculemur in quibus sunt, ut secundum subiecta eorum formam, & substantiam metiamur, euenit ut ex pluralitate prædicationis ad singularitatem uideantur adduci: animal enim quod genus est, de pluribus prædicatur, sed cum hoc animal in Socrate consideramus, ex pluralitate prædicationis adducitur ad singularitatẽ. Socrates enim animal est, ipsum animal fit indiuiduum, quoniam Socrates est indiuiduus ac singularis. Item homo de pluribus quidem hominibus prædicatur, sed si illam humanitatem quæ in Socrate est indiuiduo, consideremus, fit indiuidua, quoniam Socrates ipse indiuiduus est atque singularis. Item differentia, ut rationale de pluribus dici potest, sed in Socrate indiuidua est: risibile etiam cum de pluribus hominibus prædicetur, fit unicum. Communiter quoque accidens, ut album, cum de pluribus dici possit, in uno quoque singulari corpore perspectum indiuiduum est. Fieri autem potuit commodior diuisio hoc modo, Eorum quæ dicuntur, alia quidem ad singularitatem prædicantur, alia ad pluralitatẽ. Eorum quæ de pluribus prædicantur, alia secundum substãtiam prædicantur, alia secundum accidens. Eorum quæ secundum substantiam prædicantur, alia in eo quod quid sit dicuntur, alia in eo quod quale sit. In eo quod quid sit quidẽ genus, & species, in eo quod quale sit differentia. Item eorum quæ in eo quod quid sit prædicantur, alia de speciebus prædicantur pluribus, alia minime. De speciebus quidem pluribus prædicantur, ut genera: de nullis uero, species. Eorum autem quæ secundum accidens prædicãtur, alia quidem sunt quæ de pluribus prædicantur, ut accidentia, alia quæ de una tantum, ut propria. Posset autem fieri etiam huiusmodi diuisio, Eorum quæ prædicantur, alia de singulis prædicantur, alia de pluribus. Eorum quæ de pluribus, alia in eo quod quid sit, alia in eo quod quale sit prædicantur. Eorum quæ in eo quod quid sit, alia de differẽtibus speciebus dicuntur, ut genera: alia minime, ut species. Eorum autem quæ in eo quod quale sit de pluribus prædicantur, alia quidem de differentibus specie prædicantur, ut differentiæ, & accidentia communiter: alia de una tantum specie, ut propria. Eorum uero quæ de pluribus differentibus specie in eo quod quale sit prædicantur, alia quidem in substantia prædicantur, ut differentiæ, alia in communiter euenientibus, ut accidentia. Et per hanc diuisionem quinque harum rerum definitiones colligi possunt hoc modo. Genus est, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prædicatur. Species est quod de pluribus minime specie differentibus in eo quod quid sit prædicatur. Differentia est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit in substantia prædicatur. Proprium est, quod de una tãtum specie in eo quod quale sit non in substantia prædicatur. Accidens est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit non in substãtia prædicatur. Et nos quidem has diuisiones fecimus, ut omnia a semetipsis separaremus. Porphyrio uero alia intẽtio fuit. Non enim omnia nunc a semetipsis disiungere festinabat, sed tantum, ut cætera a generis forma, & proprietate separaret. At idcirco diuisit omnia quæ prędicantur, aut in ea quæ de singulis prædicarentur, aut in ea quæ de pluribus. Ea uero quæ de pluribus prædicantur, aut genera esse dixit, aut species, aut cætera, horum quoq; exempla subiiciens adiungit.

Ab his ergo quæ de uno solo prædicantur, differunt genera, eo quod hæc de pluribus dicuntur. Ab his autem rursus quæ de pluribus, a speciebus quidem, quoniam species, & si de pluribus prædicentur, non tamen de differentibus specie, sed numero. Homo enim cum sit species, de Socrate, & de Platone prædicatur, qui non specie a se inuicẽ differunt, sed numero. Animal uero cum sit genus, de homine, equo, & boue prædicatur, qui differunt a se inuicem specie, non numero solum. A proprio quoque differt genus, quoniam proprium de una sola specie, cuius est proprium, prædicatur, & de iis quæ sub una specie sunt indiuiduis, quemadmodum risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: genus autem non de una solum specie prædicatur, sed de pluribus & differentibus. A differentia uero & ab iis quæ communiter sunt accidentia, differt genus, quoniam & si de pluribus & differentibus specie prædicentur differentiæ, & communiter accidentia: non tamen in eo quod quid sit prædicantur, sed potius in eo quod quale est, & quomodo se habet. Interrogãtibus enim aliquibus quid est illud de quo prædicantur hæc, genus respondebimus, differentias autem, & communiter accidentia non respondebimus. Non enim in eo quod quid est prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale sit. Interrogantibus enim qualis est homo, dicimus rationalis, & qualis est coruus, dicimus, niger. Est autem rationale, differentia: nigrum uero, accidens. Quando autem quid est homo interrogamur, animal respondemus: est autem genus hominis animal.

11. Nũc genus a cæteris omnibus, quæ quolibet modo prędicantur, separare contendit hoc modo. Quoniam enim genus de pluribus prædicatur, statim differt, ab his quidem quæ de uno tantum prædicantur, quæque unum quodlibet habent indiuiduum, ac singulare subiectum, sed hæc differentia generis ab his quæ de uno solo prædicantur communis est ei cum cæteris, idest specie, differẽtia, proprio, atque accidenti. Idcirco quoniam ipsa quoque de pluribus prædicantur, horum igitur singulorum differẽtias a genere colligit, ut solum intelligendum genus quale sit sub animi deducat aspectum dicens. Ab his autem quæ de pluribus prædicantur differt genus, a speciebus quidem primum, quoniam species, & si de pluribus prædicantur, non tamen de differentibus specie, sed numero. Species enim sub se species habere non poterit, alioqui genus non species appellaretur. Si.n.genus est qđ de pluribus spẽ differẽtibus, in eo qđ quid sit prædicatur, cũ spẽs de pluribus prædicatur, & in eo quod quid sit, huic si addatur, ut de spẽ differentibus prędicetur, spẽi forma transit in genus, id quod exemplo quoque intelligi fas est. Homo enim cum sit species, prædicatur dę Socrate, Platone, & cęteris quæ a se non specie disiuncta sunt, sicut homo atque equus & bos, sed numero: quod quidem habet dubitationem quid sit, hoc quod numero dicitur differe. Numero enim differre aliquid uidebitur quoties numerus a numero differt, ut grex boum, qui fortasse continet triginta boues, differt numero ab alio boum grege, si cẽtum continet in se boues, in eo enim quod grex est, nõ differt, neque in eo quod boues, nec nisi numero quidem differunt, quod illi plures, illi uero sunt pauciores. Quomodo igitur Socrates, & Plato specie non differunt, sed numero, cum & Socrates unus sit, & Plato unus, & unitas numero ab unitate non differat, sed ita intelligẽdum est qđ dictum est, numero differentibus, id est in numerando differentibus, hoc est dum numerantur differentibus. Cum.n. dicimus hic Plato est, hic Socrates, duas fecimus unitates, ac si digito tangamus dicentes, hic unus est de Socrate, rursus de Platone hic unus est, non eadem unitas in Socrate numerata est quę in Platone, alioqui posset fieri, ut secundo tacto Socrate, Plato etiam demonstraretur, quod non fit.

sit. Nisi enim tetigeris Socratem, uel mente, uel digito. Itemq; nisi tetigeris Platonem, non facies duos, dum numerantur ergo differunt quę sunt numero differentia. Cum igitur species de numero differentibus, non de specie prędicetur, genus de pluribus & differentibus specie dicitur, ut de boue, de equo, & de ceteris quę a se specie inuicem differunt, non numero solo. Tribus enim modis unūquodq; uel differre ab aliquo dicitur, uel alicui idem esse, idest genere, specie, numero. Quęcunq; igitur genere eadē sunt, non necesse est esse eadem specie, ut si eadē sint genere differant specie. Si uero eadem sunt specie, genere quoq; eadem esse necesse est, ut cum homo atq; equus idem sint genere (uterq; enim animal nuncupatur) differunt specie, qm̄ alia est hominis species, alia equi. Socrates uero atq; Plato cum idem sint specie, idē quoq; sunt genere: uterq; enim sub animalis prędicatione ponitur. Si quid uero uel genere uel specie idem sit, non necesse est idem esse numero, ut Socrates & Plato, cum & genere animalis, & specie hominis idem sint, numero tamen reperiuntur esse disiuncti. Quod si idem sit numero, idem & genere & specie esse necesse est: gladius enim atq; ensis idem sunt numero: nihil.n. omnino aliud est ensis quā gladius. Sed nec specie diuersi sunt: utrunq; enim gladius est. Nec genere: utrunque enim instrumentum est, quod est gladij genus. Quoniam igitur homo, bos, atque equus, de quibus animal prædicatur, specie differunt, numero etiam eos differre necesse est. Idcirco hoc plus habet genus a specie, quòd de differentibus specie prædicatur: nam si integram generis definitionem demus, dabimus hoc modo: Genus est quod de pluribus differentibus specie, non solum numero, & in eo quod quid sit prædicatur. At uero sic species: Species est quod solum de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur. A proprio uero differt genus, quoniam proprium de una sola specie, cuius est proprium prædicatur, & de his quæ sub una specie sunt indiuiduis. Proprium enim semper speciei uni adesse potest, neq; eam relinquit, nec transit ad aliam, atq; idcirco proprium nuncupatum est, ut risibile hominis est: itaq; & de ea specie cuius est proprium prædicatur, & de his indiuiduis quæ sub illa sunt specie, ut risibile de homine dicitur, & de Socrate, & de Platone, & cęteris, quę sub hominis nomine continentur. Genus uero non de una tantum specie, ut dictum est, sed de pluribus: differt igitur genus a proprio, eo quod de pluribus speciebus prædicetur, cum proprium de una tātum specie, de qua dicitur, appelletur, & de iis quæ sub illa sunt indiuiduis. Differentiæ atque accidētis discrepantia a genere una separatione cōcluditur. Omnino enim quia hęc in eo quod quid sit minime prędicātur, eo ipso segregantur a genere. nam in cæteris propinqua sunt generi: nam & de pluribus prædicantur, & de specie differentibus, sed non in eo quod quid sit. Si quis enim interroget qualis est homo, respōdetur rationalis, quod est differentia. Si quis interroget qualis est coruus, dicitur niger, quod est accidens. Si autem interroges quid est homo, animal respondebitur, quod est genus. Quod uero ait. Nō enim in eo quod quid sit prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale sit. Hoc magis quæstioni occurrit huiusmodi. Aristoteles enim differentias in substātia putat oportere prædicari, quod autem in substantia prædicatur, hoc rē de qua prædicatur, non quale sit, sed quid sit ostendit: unde non uidetur differentia in eo quod quale sit prædicari, sed potius in eo quod quid sit, sed soluitur hoc modo. Differentia enim ita substantiam demonstrare solet, ut circa substantiam qualitatem determinet, id est substantialem qualitatem proferat, quod ergo dictum est magis, tale est, tanquam si diceret, uidetur quidem substantiam significare, atque in eo quod quid sit prædicari. Sed magis illud est uerius: quia tamesi substantiam monstret, tamen in eo quod quale sit, prædicatur.

Quare, genus de pluribus prædicari, diuidit ipsum ab ijs quæ de uno solo dicuntur, sicut indiuidua. De differentibus vero specie, separat idem ab ijs quæ sicut species prædicantur, vel sicut propria. In eo autem quod quid sit prædicari, diuidit ipsum a differentijs & communiter accidentibus, quæ singula non in eo quod quid prædicatur, sed in eo quod quale est, uel quomodo se habet.

12. Tria hæc esse diximus, quæ significationem hanc tertiam generis informarent. i. de pluribus prædicari, de specie differentibus, & in eo quod quid sit, quæ singulæ partes genus a cæteris q̄ quomodolibet prædicantur, distribuunt ac secernunt, quod ipse breuiter colligens dicit. Id enim quod de pluribus prædicatur, genus ab his diuidit, quæ de uno tantum prædicantur indiuiduo. Indiuiduum autem pluribus dicitur modis, dicitur indiuiduum quod omnino secari non potest, ut unitas & mens. Dicitur indiuiduum, quod ob soliditatem diuidi nequit, ut adamas. Dicitur indiuiduū cuius prædicatio in reliqua similia non conuenit, ut Socrates: nam cum illi sint cæteri homines similes, non conuenit proprietas & prædicatio Socratis in cæteris, ergo ab iis quę de uno tantum prædicantur genus differt, eo quod de pluribus prædicetur. Restant igitur quatuor, species, & proprium, & differentia, & accidens, quorum a genere differentias colligamus. Singulis igitur differētiis ab his rebus segregabitur genus, ea quidem differētia qua de specie differentibus prędicari genus dicitur, separatur ab his quæ sicut species prædicantur, uel sicut propria: species.n. omnino de nulla alia specie dicetur, proprium uero de una tantum specie prædicatur, atq; ideo non de specie differentibus. Item genus a differentia & accidēte differt, quod in eo quod quid sit prędicatur: illa uero in eo quod quale sit appellantur, ut dictum est. Itaque genus quidem ab iis quæ de uno prædicantur, differt in quantitate prædicationis, quod de pluribus prædicetur: a speciebus uero & proprio in subiectorum natura, quoniam genus de specie differentibus dicitur: proprium uero & species minime. Item genus in qualitate prædicationis a differentia accidenteq; diuiditur. Qualitas.n. prædicationis quædā est, uel in eo quod quid sit, uel in eo quod quale sit, prędicari.

Nihil igitur neque superfluum, neque minus continet generis dicta descriptio.

13. Omnis.n. descriptio uel definitio debet ei quod definitur æquari. Si.n. definitio definitæ rei non sit æqualis, & si quidem maior sit, etiam quædam alia continebit, & nō necesse est ut semper definiti substantiam mōstret. si minor sit, ad omnem definiti substantiam non peruenit: omnia enim quę maiora sunt de minoribus prędicantur, ut animal de homine: minora uero de maioribus minime, nemo enim uere dicere potest, omne animal homo est. Atque idcirco si sibi prædicatio conuertenda est, ęqualis oportet ut sit: id autem fieri potest, si neque superfluum quicquam habet neque diminutum, ut in ea ipsa generis descriptione. Dictum est.n. genus esse quod de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit prædicatur, quę descriptio cum genere cōuerti potest, ut si dicamus. Quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prędicetur, id genus esse, quod si conuerti potest (ut ait) nec plus nec minus continet, generis facta descriptio.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi Patritij ordinarij & consularis viri commentariorum in Porphyrium a se translatum,

LIBER TERTIVS.

VBERIOR disputatio de genere uidetur forsitan omnem etiam speciei consumpsisse tractatum. Nam cum genus ad aliquid prędicetur, idest ad speciem, cognosci natura generis non potest, si speciei quę sit intelligētia nesciatur. Sed quoniam diuersa est in suis naturis eorū consideratio, atque discretio diuersa in permistis, idcirco sicut singula in procemio proposuit, ita diuidere cūcta prosequitur, ac primum post generis disputationem de specie tractat.

tractat, de qua quidem dubitari potest. Si enim hęc fuit ratio proponendi genus reliquis omnibus, quòd naturę suę magnitudine cætera contineret, non æquum erat differentiæ speciem in ordine tractatus anteponere, quòd differētia speciem contineret, cum præsertim differentiæ ipsas species informent: prius autem est quod informat, quam id quod eius informatione perficitur. Posterior igitur species est differentia: prius igitur de differentia tractandum fuit. Etenim proœmio etiam consentiret, in quo eum ordinem collocauit, quē naturalis ordo suggessit, dicens, utile esse nosse quid genus sit, & quid differentia. Huic respondendum est quæstioni, quoniam omnia quæcunq; ad aliquid prædicātur, substantiam semper ex oppositis sumunt. Vt igitur non potest esse pater nisi filius sit, nec filius nisi præcedat pater, alteriusq; nomē pendet ex altero: ita etiam in genere ac specie uidere licet, species quippe nisi generis non est, rursusq; genus esse non potest, nisi referatur ad speciem, nec uero substantiæ quædam aut res absolutæ esse putandæ sunt genus ac species, ut superius quoq; dictum est, sed quicquid illud est quod in naturæ proprietate consistat, id tunc genus fit ac species, cum uel ad inferiora, uel ad superiora refertur. Quorum igitur relatio alterutrum constituit, eorum continens factus est iure tractatus: de specie igitur inchoans ait hoc modo.

Species autem dicitur quidem, & de uniuscuiusq; forma, secundum quam dictū est. Primum quidem species digna est imperio. Dicitur autē species, & ea quæ est sub assignato genere, secundum quam solemus dicere, hominē quidem speciem animalis, cum sit genus animal: album autem coloris speciem, triangulum uero figuræ speciem.

14. Sicut generis supra significationes distinxit ęquiuocas, ita idem in specie facit dicens, non esse speciei simplicem significationem, & ponit quidem duas. Longe autem plures esse manifestum est, quas idcirco præteriit, ne lectoris animum prolixitate confunderet. Dicit autem primū quidem speciem figuram uniuscuiusq; uocari, quæ ex accidentium congregatione perficitur. Cautissime autem dictum est, uniuscuiusq;: hęc enim secundum accidēs dicitur, quæ cuiq; indiuiduo forma est. Ea enim non ex substantiali quadam forma species, sed ex accidentibus euenit. Alia est.n. substantialis formæ species, quæ humanitas nuncupatur: eaq; non est quasi supposita animali, sed est tanq̄ ipsa qualitas substantiam monstrans. Hæc enim & ab hac diuersa est, quæ uniuscuiusq; corpori accidentaliter insita est, & ab ea quæ genus deducit in partes. Postremum plura sunt, quæ cum eadem sint, diuersis tamen modis ad aliud atq; ad aliud relata intelliguntur, ut hanc ipsam humanitatem in eo quod ipsa est, si perspexeris, species est, eaque substantialem determinat qualitatem. Si sub animali eam intelligendo locaueris, deducit animalis in se participationem, separaturq; a cæteris animalibus, ac fit species generis. Quod si uniuscuiusq; proprietatem consideres, id est quam uirilis uultus, quam firmus incessus, cæteraq; quibus indiuidua conformātur, & quodammodo depinguntur, hęc est accidentis species, secundum quam dicimus quemlibet illum imperio esse aptum propter formæ eximiā dignitatem. Huic aliā adiungit speciei significationem, idest eam quam supponimus generi. Nos uero triplicem speciei significationem esse subiicimus, unam quidem substantialem qualitatem, aliam cuiuslibet propriam formam indiuidui, tertiam de qua nunc loquitur, quæ sub genere collocatur. Credendum uero est propter obscuritatem eius quam nos adiecimus, quia nimirum altiorem atq; eruditiorem quæreret intellectum, ea tacita prætermissaq;, cæteras ipsum ædidisse. Et alterius quidem speciei hæc exempla subiecit, ut hominem quidē animalis speciem, album autem coloris, triangulum uero figuræ. Hæc enim omnia species nuncupantur eorum quæ sunt genera, animal quidem hominis, color autem albi, figura uero trianguli.

Quod si etiam genus assignantes speciei meminimus, dicentes quod de pluribus & differentibus specie in eo quod quid prædicatur: & speciem dicimus id quod sub assignato genere ponitur.

15. Dudum cum generis descriptionem assignaret, in generis definitione speciei nomen iniecit dicens, id esse genus quod de pluribus specie differentibus, in eo quod quid sit prædicaretur, ut scilicet per speciei nomen definiret genus. Nunc uero cum speciem definire contendat, generis utitur nuncupatione dicens, speciem esse, quæ sub generē ponatur, cui quidē dicto illa quęstio iure uidetur opponi. Omnis enim definitio rem debet declarare quam concludit, eamq; apertiorem reddere, quam suo nomine monstrabat. Ex notioribus igitur fieri oportet definitionē, quā res illa sit quæ definitur. Cum igitur per speciei nomen describeret, uel definiret genus, abusus est uocabulo speciei, uelut notiore quā generis, atq; ita ex notioribus descripsit genus. Nunc uero cum speciem uellet termino descriptionis includere, generis utitur nomine, rursumq; conuertit notionem, ut in generis quidem descriptione, sit notius speciei uocabulum: in speciei autem descriptione, sit notius generis, quod fieri nequit. Si enim generis uocabulum notius est quā speciei, in definitione generis speciei nomine uti nō debuit. Quod si speciei nomen facilius intelligitur quā generis, in definitione speciei nomen generis non fuit apponēdum, cui quęstioni occurrit dicens.

Nosse oportet quòd quoniam genus alicuius est genus, et species alicuius est species, idcirco necesse est & in utrorūq; rationibus, utrisq; uti.

16. Omnia quæcunq; ad aliquid prædicantur, ex his de quibus prædicantur, substantiam sortiuntur. Quod si definitio uniuscuiusq; substantiæ proprietatem debet ostendere, iure ex alterutro fit descriptio in his quæ ad se inuicem referuntur. Ergo quoniam genus speciei genus est, & substantiam suam & uocabulum genus a specie sumit, in definitione generis speciei nomen fuit aduocandum. Quoniam uero species id quod est sumit ex genere, nomen generis in descriptione speciei non fuit relinquendum. Quoniam uero diuersæ sunt specierum qualitates: aliæ enim sunt species, quę & genera esse possunt, aliæ quę in sola speciei proprietate permanent, neq; in naturā generis transeunt: idcirco multiplicem speciei definitionem dedit dicens.

Assignant ergo & sic speciem. Species est quæ sub assignato genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid sit prædicatur. Amplius autem sic quoq;. Species est quæ de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid sit prædicatur. Sed hæc quidem assignatio specialissimæ est, et eius quæ solum species est, non etiam genus: aliæ uero et non specialissimarum esse possunt.

17. Tribus speciem definitionibus informauit, quarum duę quidem omni speciei conueniunt, omnesque quæ quolibet modo species appellantur, sua conclusione determinant: tertia uero non ita. Cum enim duæ sint specierum formæ, una quidem cum species alicuius, aliquando etiam alterius genus esse potest: altera cum tantū species est, neq; in formam generis transit. Priores duæ, illa scilicet in qua dictū est, id esse speciem quod sub genere ponitur, & rursus in qua dictū est, id esse speciem de qua genus in eo quod quid sit prædicetur, omni speciei conueniunt. Id enim tantū hæ definitiones monstrant, quod sub genere ponitur. Nam & ea quæ dicit id esse speciem, quod sub genere ponitur, eam uim significat speciei, qua refertur ad genus: & ea quæ dicit id esse speciem, de qua genus in eo quod quid sit prædicatur, eam rursus significat speciei formam, quam retinet ex generis prædicatione. Idem est autem & poni sub genere, & de eo prædicari genus: sicut idem est supponi generi, & ei genus præponi. Quod si omnes species collocantur sub genere, manifestum est omnem speciē hoc ambitu descriptionis includi. Sed tertia definitio de ea tantum specie loquitur, quę nunquam genus est, & quę solum species restat. Hęc autem species est ea, quę de differentibus specie minime prędicatur: nam si id habet genus plus a specie, quòd de differentibus specie prædicatur, si qua species quidem prædicetur

dicetur de subiectis, sed non de specie differentibus, ea solum erit species superioris generis, subiectorum uero nnn erit genus. Igitur prædicatio ea quã species habet ad subiecta, si talis sit ut de differentibus specie non prædicetur, distinguit eam ab his speciebus quæ genera esse possunt, & monstrat eam solum speciem esse, nec generis prædicationem tenere. Illa igitur tertia descriptio speciei quæ magis species, ac specialissima dicitur, definitur hoc modo: Species est quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur, ut homo: prædicatur enim de Cicerone, ac Demosthene, & cæteris, qui a se (ut dictum est) non specie, sed numero discrepant. Ex tribus igitur definitionibus duabus quidem & specialissimas & non specialissimas species claudit, hæc uero tertia solum ultimam speciem tangit. Vt autem apertius id liqueat, rem paulo altius orditur, eamq; congruis illustrat exemplis.

Planum autem erit quod dicitur hoc modo. In unoquoque prædicamento sunt quædam generalißima, & rursus alia specialißima, & inter generalissima & specialissima sunt alia, quæ & genera & species eadem dicuntur. Est autem generalissimum quidem supra quod non est aliud aliquod superueniens genus. Specialissimum autem post quod non est alia aliqua inferior species. Inter generalißimum autem & specialissimum, alia sunt quæ & genera et species sunt eadem, ad aliud tamen & ad aliud sumpta. Sit autem manifestum in uno prædicamento quod dicitur, Substantia, est quidem & ipsa genus, sub hac autem est corpus: & sub corpore, animatum corpus: sub quo, animal: sub animali uero, rationale animal: sub quo, homo: sub homine uero, Socrates & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed horum substantia quidem, generalißimum est, & genus solum: homo uero specialissimum, & solum species: corpus uero, species quidem est substantiæ, genus uero corporis animati: sed & animatum corpus, species quidem est corporis, genus uero animalis. Rursus animal species quidem est corporis animati, genus uero animalis rationalis: sed rationale animal, species quidem est animalis, genus autem hominis: homo uero species est rationalis animalis, non autem etiam genus particularium hominum, sed solum species. Ac omne quod est ante indiuidua, proximeq; de ipsis prædicatur, species erit solum, non et genus.

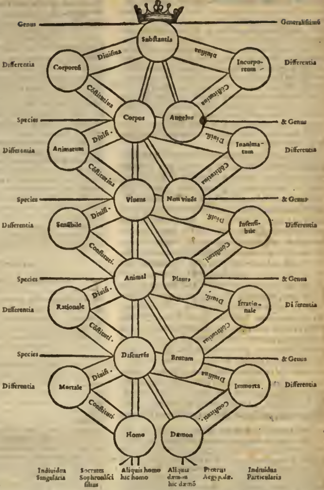
28. Prædiximus ab Aristotele decem prædicamenta esse disposita, quæ idcirco prædicamenta uocauit, quoniam de cæteris omnibus prædicantur. Quicquid uero de alio prædicatur, si non potuerit prædicatio conuerti, maior est res illa quæ prædicatur, ab ea de qua prædicatur. Itaque hæc prædicamenta maxima rerum omnium, quoniam de omnibus prædicantur, ostensa sunt. In unoquoque igitur horum prædicamentorum, quædam generalissima sunt genera, & est longa series specierum, atq; a maximo decursus ad minima. Et illa quidem quæ de cæteris prædicantur ut genera, neque ullis aliis supponuntur ut species, generalissima genera nuncupantur idcirco, quia his nullum aliud superponitur genus. Infima uero quæ de nullis speciebus dicuntur, specialissimæ species appellantur idcirco, quoniam integrũ cuiuslibet rei uocabulum illa suscipiũt, quæ pura immistaq; in ea de qua quæritur, proprietate sunt constituta. At quoniam species, id quod species est, ex eo habet nomen, quia supponitur generi: ipsa erit simplex species, si ita generi supponatur, ut nullis aliis speciebus præponatur ut genus. Species enim quæ sic generi supponitur alij, ut alij præponatur, non est simplex species, sed habet quandam generis admixtionem. Illa uero species quæ ita supponitur generi, ut minime speciebus aliis præponatur, illa solum simplexq; species est, atq; idcirco & maxime species est, & specialissima nũcupatur. Inter genera igitur quæ sunt generalissima, & species quæ sunt specialissimæ, in medio sunt quædã quæ superioribus quidem collatæ sunt species, inferioribus uero genera, hæc subalterna genera nuncupantur, quod ita sunt genera, ut alterum sub altero collocetur. Quod igitur solum genus est, id dicitur generalissimum genus: quæ uero ita sunt genera, ut esse species possint, uel ita species, ut sint genera nonnunquam, subalterna genera uel species appellantur. Quod uero ita est species ut alij genus esse non possit, specialissima species dicitur. His ergo cognitis sumamus unius prædicamenti exemplum, ut ab eo in cæteris quoq; prædicamẽtis, atq; in cæteris generibus & speciebus filo atq; ordine quid eueniat possit agnosci. Substãtia igitur generalissimum genus est: hoc enim de cunctis aliis prædicatur, ac primum huius species duæ sunt, corporeum, & incorporeum. Nam & quod corporeum est, substantia dicitur: & item quod incorporeum est, substantia prædicatur: sub corporeo uero animatum atq; inanimatum corpus ponitur. Sub animato corpore, animal ponitur: nam si sensibile adiicias animato corpori, animal facis: reliqua uero pars, id est species, continet animatum & insensibile corpus. Sub animali autem rationale atq; irrationale. Sub rationali Deus & homo: nam si rationali mortale subieceris, hominẽ constitues: si immortale, Deum: Deum uero dico corporeum. hunc enim mundum ueteres Deum uocabant; & Iouis eum appellatione dignati sunt, Deumq;, Solem, cæteraque cœlestia corpora, quæ animata esse cum Plato, tum plurimus doctorum chorus arbitratus est. Sub homine uero indiuidui singularesq; homines sunt, ut Plato, Cato, Cicero, quorum infinita pluralitas numerum nõ recipit, cuius rei subiecta descriptio sub oculis ponat exemplum.

MARTIANVS.

EXemplum hoc bene perceptum magnas utilitates affert: nam & prædicamenta disponere, & secũdas intentiones rebus applicare docet. Substantia uero hic potius dimisa est, quã e nouem aliis unum, quia eius prædicamentum & notius nobis est, & cæteris magis distinctum. Ea materialibus & immaterialibus indifferẽs esse põt apud logicum, qui rerum non exactam notitiam, sed mediocrem profitetur. Substantia per corporeum & incorporeum diuisa, corpus & angelum procreat. Angelum uoco naturam ex ente & essentia compositam, quæ quia uix tandem ab hominibus mẽte percipitur, ideo Porphy. ea dimissa corpus animato & inanimato distinguit. Est autem corpus non trina dimensio, nam id in quantitate collocatum est, sed quod tribus dimensionibus subterni ualet. Corpus inanimato copulatum speciem gignit, quæ saxa, metalla, & quæ in sublimi fiunt, grandinem, niuem, & id genus alia, ipsaq; elemẽta complectitur. Hanc si mixtum nominem, minus & plus quã conueniat dixi. Appelletur ergo donec aptius aliquid occurrat, uel negatiuo nomine, non uiuum, quando nomẽ infinitum id totum comprehẽdat quod finitum non cõtinet: uel priuatiuo, aut certe positiuo, mortuum. non quod uitę coniunctum aliquando fuerit, uerum quia uita careat. Ex corpore & animato nascitur uiuum, species antedictæ speciei, quamuis simul natura, ex æquo tamen omnia sub corpore contenta cum ea partiens. Est autem uiuum quod alitur & crescit. Id Porphy. cum uocabulum nõ haberet, definitione expressit, corpus animatum appellans, sed si uocẽ aliquam arrogare possumus, longe dilucidior est prædicamentorum enarratio. Viuens igitur sensibili insensibilique separatur, atque cum illo animal, cum hoc plantam gignit. Planta lõgis diuisionibus in singulas herbas & arbores abit, quod uidens Porphyrius omissa planta, secuit animal rationabili & irrationabili differentiis, quibus adiunctum, hinc discurrens, inde brutum effecit. Nominatur autem brutum a Latinis quod discursu caret. Discurrẽs quod e notis ignota colligit, solius opus rationis. Hic quoq; Porphy. cũ appellationes non haberet, brutum tacuit, discurrens per animal rationale explicuit, nomini definitionem substituens: brutũ in species ultimas deducere uix magnus liber posset. Quod ille uidens, mortali & immortali discurrens seiũxit, atq; ita Deum & hominem produxit. Per Deum non supremum illum rerum oĩum auctorem & finem intelligit, qui non est in prædicamẽto nisi sicut materia & forma, per reductionem, sed uel globos cœlestes quibus immortalitatem

& ratio-

& rationem Aristoteles attribuit, Plato sensum etiam & alimoniā concedit, uel certe dæmonem: qui animal genere cū sit, est animo passiuus, mente rationalis, corpore aëreus, tempore æternus. Sed nunquid dæmon in species, an in indiuidua statim soluatur, quia non satis cōstat, iō Porphy. ad hominem redit, quem asserit certis quibusdam accidentibus iunctum, quorum collectio in alio reperiri nequit, Socratem & Platonem componere. Differentiis igitur accidentalibus non substantialibus cum homo in singulos homines soluatur: Species etiam respectu istorum, merito nuncupatur non genus. Oportet enim ut siquid appellari genus uelit, differentiis substātialibus scindatur. Quòd siquis etiam modis ītrinsecis hominem ad indiuidua contrahat, quia sunt aliquid rei, non autem res, homo species adhuc remanet, non genus euadit. & Socrates atqoe Plato, indiuidua, nō species. Singuli uero homines cū ulterius diuidi nequeāt in partes, subiectiuas dico non quantas, indiuidua, sicut & nomen significat, iure cognominantur: nec aliquis homo, quamuis uagum nomen sit, indiuiduū non est, cum uni tantum cōueniat, sicut hic homo, sicut Socrates, sicut Sophronisci filius. Vt autem e supremo uenimus ad infima diuidendo, sic ab infimis ad supremū colligendo redibimus. Nā sicut homo uariis accidentiū differentiis adiūctis ex uno plures euadit: ita detractis, e multis unus efficitur. Neque enim is homo quē cōmunem, quem speciem dicimus, figmentum est, aut separata forma, sed res quædam in omnibus & singulis hominibus tota reperta, postquam eorum a se inuicem distinctiones mente semoueris. Quēadmodum autem homo a particularibus hominibus colligitur, ita discurrens ex homine & dæmone, seclusis immortali & mortali differentiis. Et animal in discurrenti & bruto, semotis rationali & irrationali. Et uiuens ex animali, & planta, separatis sensibili & insensibili. Et corpus e uiuenti & non uiuenti, sequestratis animato & inanimato. Et postremo substantia e corpore & angelo, reiectis corporeo, & incorporeo. Simplex ergo res est substantia, & omnes differentię, composita sunt reliqua in prædicamentis disposita. Atque has res non per se dialectici cōsiderant, sed quatenus secundis intentionibus substernuntur. Sunt autem secundæ intentiones hoc quod dico, genus, differentia, species, indiuiduum, superius, inferius, diuidens, cōstituēs, diuisum, constitutum, uniuersale, singulare, commune, particulare, & id genus alia, quibus oia in prædicamentis distributa nominantur, prout ipsis tamē cōuenit. Vnde substantia solum genus dicitur, quia supra se genus non habet. Homo solum species, quia infra se speciem non continet.

Corpus autem, uiuens, animal, discurrens, utroq; modo, quoniam supra se genus habent & infra se species: nam quę lateribus circumposita sunt ex aduerso sibi positiue repugnātia, differentiæ nuncupantur, quoniam differre species a se inuicem faciant. Ac si præcedentibus comparentur, diuisiuę, quia genera diuidant. Sin sequentibus conferantur, cōstitutiuæ quia species constituant, dicuntur. Quicquid autē sub ultimis speciebus est, indiuiduum, quod ulterius in partes subiectiuas diuidi nequeat: & singularia atq; particularia eo quod neq; communia, neq; uniuersalia sint. Inuentæ sunt autem secundæ intentiones a Dialecticis, ut plura possemus unica uoce significare, nam artis est multitudinem in compendium redigere, quod & hic euenit. Siquis enim dicat indiuiduum non habet definitionem, uix explicari potest quam multa complexus sim. Item si dixero, sola species definitur: pauciora quidem significaui, sed adhuc tam multa ut ne longo quidem libro describi queant. Recte itaque modos intelligendi secundas intentiones ferunt, & logicā esse de secundis intentionibus applicatis primis. Traduntur enim artis præcepta in secundis intentionibus, quæ in primis, hoc est in rebus ipsis, exequuntur, ut cum dico, genus prædicatur

prędicatur de specie, non hoc dico species est genus. falsum est enim disperata cum sint, sed hoc dico, corpus & angelus, est substantia, uiuens & mortuum, est corpus, & substantia. animal & planta, est uiuens, corpus, & substantia. discurrens & brutum, est animal, uiuens, corpus, & substantia. Homo & dæmon, est discurrens, animal, uiuens, corpus, & substantia. Rursus si dixero, superius de suo inferiori prædicatur, totum quod ante proposui quidem significaui, & præterea differentias in speciebus suis, & indiuiduis esse, nec solum in prædicamento substantiæ, hoc uersi esse, sed in cæteris etiam nouem, quantitate, qualitate, relatione, actione, passione, ubi, quando, situ, & habitu. Verum de his hactenus & fortasse nimium.

Superius posita descriptio ordinem a generalissimo usq; ad indiuidua prædicationis ostendit, in qua quidem substantia generalissimum dicitur genus, quoniam præposita est omnibus, nulli uero ipsa supponitur, & solum genus propter eandem dicitur causam. Homo autem species solum, quoniam Plato, Cato, Cicero, quibus est ipsa præposita non differunt specie, sed numero tantum. Corporeum uero quod secundum a substantia collocatur, & species esse ꝓbatur, & genus, substantiæ species, genus animati. At uero animatum, genus est animalis, corporei species: est autem animatum genus sensibilis, animatum uero sensibile animal est. igitur ipsum animatum propter propriam differentiam quæ est sensibile, recte genus dicitur esse animalis. Animal uero rationalis genus est, & rationale genus est mortalis, cunque rationale & mortale nihil aliud sit quam homo; rationale sit animalis species: hominis uero genus: homo uero ipse, Catonis, Platonis, Ciceronis non erit (ut dictum est) genus, sed solum species, nec solum differentiæ rationalis species est homo, uerum etiam Catonis, & Platonis, cæterorumque species appellatur, propter diuersam scilicet causam. Nam rationalis idcirco est species, quoniã rationale per mortale atq; immortale diuiditur, cum sit homo mortale. Idem uero homo species est Platonis atq; cæterorum, in forma enim eorum omnium homo erit substantialis atque ultima similitudo. Est autem communis & omnium regula, esse eas species specialissimas, quæ supra sola indiuidua collocantur, ut homo, equus, coruus, sed non auis, auium nanque multæ sunt species, sed hæ tantum species dicuntur esse, quorum subiecta ita sibi sunt consimilia, ut substantialem differentiam habere non possint. In omni autem hac dispositione priora genera cum inferioribus cõiunguntur, ut posteriores efficiant species. Nam ut sit corpus, substantia cum corporalitate coniungitur, & est substãtia corporea, corpus. Item ut sit animatum, corporeum atque substantia, animato copulatur, & est animatum substantia corporea habens animam. Item ut sit sensibile, eidem tria illa superiora iunguntur. Nam quod est sensibile, tantum est, quantum substantia corporea animata retinens sensum, quod totum animal est. Item superiora omnia rationali iuncta, rationale animal efficiunt, postremumque hominem superiora omnia nihilominus terminant, id est substantiam hominis, addito tãtum rationali mortali: est enim homo substantia corporea, animata, sensibilis, rationalis, mortalis. Nos uero definitionem hominis reddimus dicẽtes, animal rationale mortale, in animali scilicet includentes, & substantiam, & corporeum, & animatum atque sensibile, & in cæteris quidem speciebus atq; generibus ad hũc modum, & diuiduntur genera, & species describuntur.

Quemadmodum igitur substantia, cum suprema sit, eo quod nihil supra eam sit, genus est generalissimum: sic & homo, cum sit species, post quam non est alia species, neq; aliud eorum quæ possint diuidi in species, sed solum indiuidua, (indiuiduum enim est Socrates & Plato, & hoc album) species erit solum, & ultima species, & ut (dictum est) specialissima. Quæ uero in medio sunt, eorum quidem quæ supra se sunt, species erunt: eorum uero quæ post, genera sunt. Quare hæc quidem duas habent habitudines, illam quæ est ad superiora, secundum quam species dicuntur esse ipsorum: & eam quæ est ad posteriora, secundum quã genera ipsorum esse dicuntur. Extrema uero habent unam habitudinem, nam & generalissimum ad ea quæ posteriora sunt, habet habitudinem, cum genus sit omnium supremum: eam uero quæ est ad superiora, non habet, cum sit supremum, & primum principium, & (ut diximus) supra quod non est aliud superueniens genus: & specialissimum etiam unam habet habitudinem, eam quæ est ad superiora, quorum est species, eam uero quæ est ad posteriora, non diuersam habet, sed eandem: nam & indiuiduorum species dicitur. Sed species quidem dicitur indiuiduorum uelut ea continens, species uero superiorum, ut quæ ab illis contineatur.

19. Ex proportione speciei nomen etiam generis ostenditur. nam ut genus, quoniam non habet genus supra se, generalissimum genus dicitur, ut substantia: ita species quoniam non habet sub se speciem sed indiuidua, specialissima species dicitur, ut homo. Quid autem est species non habere sub se? id est his preesse, quæ neque in dissimilia diuidi possunt, ut genera diuiduntur, neque in similia, ut secantur species. Illa uero quæ inter genera generalissima, speciesque specialissimas constituta sunt, species & genera nũcupantur, quæ & ipsa aliis supponuntur, & his alia subiiciũtur, quorum in dissimilia, uel in similia possunt esse partitiones. Cumque duæ sint habitudines, & quasi comparationes oppositæ, quæ in omnibus generibus speciebusque uersantur, una quidem quæ ad superiora respiciat, ut specierũ quæ suis generibus supponuntur: alia uero quæ ad inferiora, ut generum cum speciebus propriis præponuntur: generalissima quidem genera unam tantum retinent habitudinem, eam scilicet quę inferiora amplectitur, illã uero quæ ad præposita comparantur non habent. Generalissimum enim genus nulli supponitur. Itẽ species specialissima unã possidet habitudinem, per quam scilicet ad sola genera cõparatur. Illam uero quæ ad inferiora committitur, non habet: nullis enim speciebus ipsa præponitur. At uero quæ subalterna sunt genera, utraque habitudine funguntur: nã & illam possident, quæ ad superiora respicit, quoniam quæ subalterna sunt, habent superpositum genus, & illam quę de inferioribus prædicatur. Habent enim subalterna genera suppositas species, ut corporeum ad substantiam quidem eã retinet habitudinem, qua potest poni sub genere, ad animatum uero eam qua potest de specie prædicari. Specialissimę uero species licet ipsę indiuiduis præponantur, tamen præpositi habitudinem non habent, idcirco quoniam illa quæ speciei ultimæ supponuntur, talia sunt, ut quantum ad substantiam unum quiddam sunt, non habentia substantialem differentiam, sed accidentalem: efficitur ergo, ut numero, saltem distare uideantur, ut penè dici possint, & pluribus præesse species, & quodammodo nullis omnino esse præpositæ. Nam cum species substantiam monstret, unaq; sit omnium indiuiduorum sub specie positorum substantia, quodãmodo nulli præposita est, si ad substantiam quis uelit aspicere. At si accidentia quis consideret, plures de quibus prædicatur species, fiunt non substantiæ diuersitate, sed accidentium multitudine. Itaque fit ut genus quidem semper plurimas sub se species habeat: de differentibus enim specie prędicatur. Differentia uero nisi pluralitati non conuenit, at uero species etiam uni aliquando indiuiduo præesse potest. Si enim unus (ut perhibetur) est phoenix, phœnicis species de uno tantum indiuiduo prędicatur. Solis etiam species unum Solem intelligitur habere subiectum, ita nullam multitudinem species per se continet, cum etiam si unum sit tantum indiuiduum, speciei tamen non pereat intellectus: quibusdã enim suis quasi similibus partibus præest, ut si æris uirgulam diuidas, secundum id quod æs dicitur, idem & partes esse intelligitur, & totum. Idcirco dictum est speciẽ licet sit indiuiduis præposita, unam tantum habitudinem possidere, illam unam scilicet qua species est. Quando enim præpositis subditur: species nuncupatur, & est superiorum species tanquam subiecta, inferiorumque species, idcirco

quoniam

quoniam eorum substantia monstratur : Nec ita est species indiuiduorum, quemadmodum speciei genus. illud enim pars est substantiæ, ut animal hominis. Reliquæ enim partes rationale atque mortale adduntur animali ad definiendã substantiam hominis: homo uero Socratis atque Ciceronis tota substantia est: nulla enim additur differentia substantialis ad hominem, ut Socrates fiat aut Cicero, sicut additur animali rationale atque mortale, ut homo integra definitione claudatur. Idcirco igitur species specialissima tantũ est species, atque hanc solam possidet habitudinem : ad superiora quidem, quoniam ab his continetur : ad inferiora uero, quoniam substantiam eorum format & continet.

Determinant ergo generalissimum ita, quod cum genus sit, non est species: & rursus, supra quod non est aliud superueniens genus. Specialissimum uero, quod cum sit species; non est genus : & quod cum sit species, non amplius in species diuidere possumus : & hoc modo, quod de pluribus differentibus numero, in eo quod quid sit, prædicatur. Ea uero quæ sunt in medio extremorum, subalterna uocantur genera & species, & unumquodq; eorum species esse potest & genus : ad aliud quidem, & ad aliud sumpta. Ea uero quæ sunt supra specialissima usq; ad generalissimum ascendentia, uicissim genera dicuntur & species, ut Agamemnon Atrides, Pelopides, Tantalides, & ultimo Iouis. Sed in familijs quidem plerunq; reducuntur ad unum principium, uerbi gratia ad Iouem.

20. Postquam naturam generis ac specierum diuersitatemq; monstrauit, eorum ordinem definitionis descriptionisque cõmemorat, ac primum quidem generalissimi generis terminum inducit dicens, generalissimum genus esse quod cũ ipsum sit genus, non habet superpositum genus, hoc est speciem non esse, & rursus supra quod non erit aliud genus superueniens. Si enim haberet aliud genus superueniens, minime ipsum generalissimum uocaretur. Specialissima uero species hoc modo describitur : quod cum sit species non est genus, scilicet ex opposito, quoniam opposita ex oppositis describuntur interdum, nam quoniam præpositio opposita est suppositioni. Genus autem præponitur, species uero supponitur, si idcirco erit primum genus, quia ita superponitur ut minime supponatur : idcirco erit ultima species, quia ita supponitur, ut præponi non possit : igitur recte oppositorum ex oppositis facta est definitio. Est alia rursus descriptio speciei, quod cum sit species, nunquã diuiditur in species, idest genus esse non potest. Si enim omne genus specierum genus est, si quid non diuiditur in species, genus esse non potest. Est rursus alia definitio, quod de pluribus differentibus numero in eo quod quid sit prædicatur, de qua definitione sæpe est superius demonstratum. Nunc illud attendendum est (sicut paulo supra dictum est) speciei unum indiuiduum potest subiectum esse, ut phœnici atomus sua, ut Soli corpus hoc lucidum, ut mundo uel Lunæ, quorum species singulis suis indiuiduis superponuntur. Quod si ita est ut species de uno quolibet indiuiduo pdicetur, ut de phœnice, quomodo conuenit dicere speciem esse quæ de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur? Sunt.n. quædam quæ de numero differentibus minime dicũtur, ut phœnix, Sol, Luna : sed de his alia ratio est, de qua etiam superius pauca reddidimus, quæ paululũ explicata cõmodissime nodum quæstionis absoluet. Omnia enim quæ sub specialissimis speciebus sunt, siue infinita sint, siue finito numero constituta, siue ad singularitatem deducantur, dum est aliquod indiuiduũ, semper species manebit, neq; indiuiduorum diminutione si quodlibet unũ maneat, species consumitur. Quoniam, ut dictum est, tametsi plura sint indiuidua, substantiales differentias non habebunt, id ergo in genere dici non conuenit, quod his præest, quæ substantiali a se differentia disgregata sunt : præest enim speciebus quæ diuersis differentiis informantur. Si igitur una earum perierit, & ad unitatem speciei redacta fuerit ratio generis, genus esse non poterit, quia de differentibus specie prædicatur, non ita in speciebus. Nam si omnium indiuiduorũ natura consumpta sit, & ad unius singularitatem indiuidui suppositæ speciei prædicatio uenerit, est tamen species, ac permanet. Talia.n. sunt illa quæ perennat ac desunt, quale est id quod permansit & subiacet. Quod uero dicimus de pluribus numero differentibus speciem prædicari, duobus id recte excusatur modis. Vno quidem quia multo plures sunt species, quæ de numerosis indiuiduis prædicantur, quam hæ quibus unum tantum indiuiduum uidetur esse suppositum. Deinde hoc modo, quia multa secundum potestatem dicũtur, cum actu non semper ita sint, ut risibilis homo dicitur, etiam si minime rideat, quoniam ridere potest. Ita igitur species de numero differentibus prædicatur : nihil.n. minus phœnix de pluribus phœnicibus prædicaretur, si plures essent quã nunc, quando unus esse perhibetur. Itẽ Solis species de hoc uno Sole quem nouimus, nunc dicitur : at si in animo plures Soles & ui cogitatione fingantur, nihilominus de pluribus Solibus indiuiduis, nomen Solis quam de hoc uno prædicabitur. Idcirco igitur species de pluribus numero differentibus dicitur prædicari, cũ sint aliquæ, quæ de singulis indiuiduis appellentur : illa uero quæ subalterna uocantur, ita definiri queunt. Subalternum genus est quod esse genus & species poterit ad eum modum qui est in familiis, quæ procreant & procreantur, ut etiam subiectum mõstrat exemplum : ut Agamemnon, Atrides, & Pelopides, & Tantalides, & ultimum Iouis. Atreus enim Pelopis filius tãquam eiusdem speciei quasi Agamemnonis genus est. Itẽ Agamemnon Pelopides & Tantalides, cũ Pelops ad Tantalum comparatur, Tantalusq; ad Iouem quasi species, itẽq; Tantalus ad Pelopem, Pelops ad Atreum quasi genera esse uideantur, cum Iuppiter sit horum uelut generalissimũ genus. Sed in familiis quidem plerunq; reducuntur ad unum principium, uerbi gratia ad Iouem.

In generibus autem & speciebus non sic se habet, neque enim unum commune genus omniũ est ens, nec omnia eiusdem generis sunt secundum unum supremum genus, quemadmodum dicit Aristoteles, sed sint posita, quemadmodũ dictum est in prædicamentis, prima decem genera, quasi decem prima principia. Et si omnia quis entia uocet, æquiuoce inquit nuncupabit, non uniuoce. Si enim ens unum esset commune omnium genus; uniuoce omnia, entia dicerẽtur : cum uero sint decem prima, commune est ens secundũ nomen solum, non etiam secundum rationem, quæ secundum entis nomen est.

21. Quoniam cum de subalternis generibus diceret, familiæ cuiusdam posuit exemplum, quæ ab Agamemnone peruenit ad Iouem, quem pro numinis quidem reuerentia, ultimum posuit. Quantum.n. ad ueteres theologos, refertur Iuppiter ad Saturnum, Saturnus ad Cœlum, Cœlus uero ad antiquissimum Ophionem ducitur, cuius Ophionis nullum principium est. Ne igitur quod in familiis est, id in rebus quoque esse credatur, ut res omnes possint ad unum sui nominis redire principium. Idcirco determinat hoc in generibus ac speciebus esse non posse, neque enim sicut familiæ cuiuslibet, ita etiam omnium rerum unum esse principium potest. Fuerunt.n. qui hac opinione tenerentur, ut rerum omnium quæ sunt, unum putarent esse genus : quod ens nũcupatur, tractum ab eo quod dicimus est. omnia .n. sunt & de omnibus esse prædicatur, itaque substantia est, & qualitas est, item quantitas est, cæteraq; esse dicuntur, nec de his aliquid tractaretur, nisi hæc quæ prædicamenta dicũtur, esse constaret. Quæ cum ita sint, ultimum omnium genus ens posuerũ: scilicet quod de omnibus prædicaretur : ab eo enim, quod dicimus est, participium inflectentes : græco quidem sermone ὂν latine ens appellauerunt. Sed Aristoteles sapientissimus principiorum cognitor, reclamat huic sententiæ, nec ad unum res omnes putat duci posse primordium, sed decem esse genera in rebus. Quæ cum a semetipsis diuersa sunt, tum ad nullum commune principium reducuntur. Hęc autem decem genera statuit, substantiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid, ubi, quando, situm, habere, facere, pati. Quod uero occurrebat, quoniam de his omnibus esse prædicaretur: (Omnia.n. quę superius cõmemorata

memorata sunt genera esse dicuntur) ita discussit ac repulit dicens, non omne commune nomen communem etiam formare substātiam, nec ex eo debere genus esse commune arbitrari, quòd de aliquibus commune nomen prædicaretur. Quibus enim definitio communis nominis conuenit, illa communis nominis iure species iudicabuntur, & communi illo uocabulo uniuoce prædicantur. Quibus uero non conuenit, uox his communis tantum est, nulla uero substātia. Id autem manifestius declaratur exemplis, hoc modo, Animal hominis atque equi genus esse prædicamus. demus igitur animalis definitionem quæ est, substantia animata sensibilis: hanc si ad hominem reducamus, erit homo substantia animata sensibilis, nec ulla falsitate definitio maculatur: Rursus si ad equum, erit equus substantia animata sensibilis. id quoque uerum est. conuenit igitur hæc definitio & animali, quod commune est homini atque equo, & eadē equo, atque homini, quæ species ponuntur animalis. ex quo fit, ut homo atque equus utraque animalia uniuoce prædicent̄. At si quis hominem pictum hominemque uerum communi animalis nomine nūcupauerit, definiat (si libet) animal hoc modo, substantiam animatam esse atq; sensibilem. Sed hęc definitio ei quidem homini qui uiuus est, conuenit, ei uero qui pictus est, minime, neque enim est animata substantia. Igitur homini uiuo atque picto, quibus communis nominis definitio, idest animalis, non potest conuenire, non est animal commune genus, sed tamen commune uocabulū dicitur, quòd hoc nomeo animal in uiuo homine atque picto non inest ut genus, sed ut uox plura significās. uox enim plura significans æquiuoca nuncupatur: sicut ea uox quę genus ostendit, uniuoca dicitur. Itaque id qood dicitur ens, & si de omnibus dicatur prædicamentis: quoniam tamen nulla eius definitio inueniri potest, quæ omnibus prædicamentis possit aptari, idcirco non dicitur uniooce de prædicamētis, id est ot genus, sed æquiuoce, id est ut uox plura significans. Conuincitur hac quoqoe ratione id quod dicimus, ens prædicamentorum genus esse nō posse, unius enim rei duo genera esse non possunt, nisi alterum alteri subiiciatur, ut hominis genus est animal atque animatum: cum animal animato uelut species supponatur. At si duo sibimet ita æqualia sint, ut nunquam alteri alterum supponatur, hęc utraque eidem speciei genera esse non possunt. Ens igitur atq; unum neutrum alteri supponitur: neque enim unius dicere possumus genus ens, nec eius quod dicimus ens, unum. Nam quod dicimus ens, unum est, & quod unum dicimus, ens est, genus autem & species sibi inuicem minime conuertūtur. Si igitur prædicatur ens de omnibus prædicamentis, prædicatur etiam unum. Nam substantia unum est, qualitas unum est, quantitas unum est, cæteraque ad hunc modum. Si igitur quoniam esse de omnibus his prædicatur, omnium genus erit ens: & unum, quoniam de omnibus prædicatur, erit omnium genus, sed unum atque ens (ut demonstratum est) minime alterum alteri prępositur. duo igitur æqualia singulorum prædicamentorum genera sunt, quod fieri nequit. Cum hoc igitur ita fit, id Porphyrius determinauit dicens: non ita in rebus, ut in familiis omnia ad unū principium posse deduci, nec omnium rerum commune esse genus posse, ut Aristoteli placet, sed sunt prępositā inquit quemadmodum in prædicamentis dictum est, prima decem genera, quasi decem prima principia, scilicet ut nulla interim ratio perquiratur, sed Aristotelis auctoritati concedēces hæc decem genera nulli alii generi credamus esse subiecta: quæ siquis entia uocet, æquiuoce nuncupabit, non uniuoce: neque enim una eorum omnium secundum commune nomen definitio poterit adhiberi, quæ res facit, ut non uniuoce de his aliquid prædicetur. Si enim uniuoce prædicaretur, genus esset eorum commone nomen quod de omnibus prædicaretur: at si genus esset, definitio generis conueniret in species, quod quia non fit, commune his id q̄d dicimus ens uocabulum est, uocis significatione, non ratione substantiæ.

Decem quidem igitur generalissima sunt, specialissima uero in numero quidem quodam sunt, non tamen infinito. Indiuidua autem quæ sunt post specialissima, infinita sunt, Qua propter usq; ad specialissima a generalissimis descendētes iubebat Plato quiescere. Descendere autem per media, diuidendo specificis differentiis, infinita uero relinquenda suadet: neq; enim eorum posse fieri disciplinam.

22. Quoniam specierum nosse naturam ad sectionem generis pertinet, quoniamque scientia infinita esse non potest: (nullus enim intellectus infinita circundat) idcirco de multitudine generum, specierum, atque indiuiduorum rectissima ratione persequitur, dicens: Supremorum generum numerum notum esse: decem enim prædicamenta ab Aristotele esse reperta, quæ rebus omnibus generis loco præferenda sunt. Species uero multo plures esse, quam genera: nam cum decem suprema sint rerum genera, cumque uni generi non una, sed multæ species supponantur, proximæq; species supremis generibus subalterna sint genera usq; dum ad ultimas species descendant, nimirum unius generis multas species necesse est esse utrobique diffusas. Specialissimas uero multo plures esse quam subalterna, quoniam per multitudinem generum subalternorum ad specialissimas descendit species, quas multo plures esse, quam genera subalterna, hoc maxime ostenditur, quod inferiores sunt, & semper subalterna genera in plura subiecta diuiduntur. Decem uero generum species multo plures, quam unius existere, manifestum est: ueruntamen & si plures sunt, certo tamen numero continentur, quem facile siquis discutiat, omniumq; generū species prosequatur, possit agnoscere. Indiuidua uero quæ sub unaquaq; specie sunt, infinita sunt: uel eo quod tā multa sunt diuersisq; locis posita, ut scientia numeroq; in unum concludi comprehendiq; non possint: uel quod in generatione & corruptione posita nunc quidem incipiunt eē, nunc desinunt: atq, idcirco suprema quidem genera, & subalterna, & species eas, quæ specialissimæ nuncupantur, quoniā finitæ sunt numero: potest terminus scientiæ includere, indiuidua uero, nullo modo. Idcirco igitur Plato magis a generibus, quam a speciebus, id est specialissimis præcipiebat facere sectionem: per ea enim quæ finita essent numero, iubebat descendere diuidentē, ubi autem ad indiuidua ueniretur, standum esse suadebat, ne q̧ natura non ferret, infinita colligeret: ita uero genera in species diuidi comprobat, ut in specificis differentiis soluerentur. De specificis uero differentiis melius in eo titulo ubi de differentia disputatur ac largius differemus. Hic enim hoc tantum dixisse sufficiat, eas esse specificas differentias, quibus species informātur, ut rationale, mortale, hominis. Cum igitur diuidimus animal, rationale atq; irrationale, mortale immortaleq; separamus, cæteraq; genera talibus differētiis quę subiectas species informent, Plato censuit esse diuidendum usq; dum ad specialissima ueniretur, dehinc consistere, nec infinita sequi, quoniam indiuiduorum nunquam esset nec disciplina, nec numerus.

Descendentibus igitur ad specialissima necesse est, diuidendo per multitudinem ire. Ascendentibus uero ad generalissima necesse est colligere multitudinem in unum. Collectiuum enim multorum in unam naturam species est, & magis etiam genus. Particularia uero & singularia e contrario, in multitudinem semper diuidunt id quod unum est. participatione enim speciei, plures homines, sunt unus homo. In particularibus, autem & singularibus, unus & communis, plures: diuisiuum enim est semper quod singulare est, collectiuum autem & adunatiuum quod commune est.

23. Diuidere enim est in multitudinē quod unum ante fuerat dissoluere. Omnisq; collectio e contrario cōpositionem coniunctionemq; meditatur. Quod enim cum sit unum, dispartiendo diuiditur, idipsum ex pluribus rursus partibus adunando componitur. Vt igitur superius dictum est, indiuiduorum quidem similitudinem species colligit, specierū uero genus. Similitudo autem nihil est aliud nisi quædā unitas qualitatis. ergo substantialem similitudinem indiuiduorū species colligere manifestum est. Substantialem uero similitudinem specierum, genera contrahunt, & ad seipsa rędu

cunt. Rurſus generis adunationem differentiæ diſtribuunt in ſpecies, ſpecieiq; adunationem in ſingulares indiuiduaſq; perſonas accidentia partiuntur. Cum igitur hoc ita ſit, neceſſe eſt ſemper cum a genere deſcendis ad ſpecies diuidendo, ſemper facere multitudinem: Cū uero a ſpeciebus aſcēdis ad genera componendo, colligere, & plures in ſpecierū differentiis quæ diuerſæ fuerant ſimilitudinū qualitates adunare. In ſpeciebus etiam idem conſiderari poteſt. ut enim ipſa indiuidua, quæ ſunt infinita, unam ſimilitudinem ſubſtantialem colligunt, ita indiuidua ſpeciem propriam infinite diſtribuunt. Omnia enim indiuidua diſgregatiua ſunt & diuiſiua: ſpecies uero & genera collectiua. Species quidē indiuiduorum collectiua atq; adunatiua, ſpecierum uero genera: ut ita dicendum ſit, genus quidem ſpecies diſtribuūt, & ſpecies ab indiuiduis in multitudinem deducuntur. Rurſus autem, genus quidem multas ſpecies colligit, ſpecies autem ſingularem particularemq; multitudinem ad ſingularitatis deducit unitatem. igitur plus genus adunatiuum eſt, quam ſpecies. Species nanq; ſola indiuidua colligit. Genus uero tam ſpecies, quam ipſarum quoq; ſpecierū indiuiduas contrahit ſingulareſq; pſonas. Sed in hoc conuenienti utitur exemplo dicens, participatione ſpeciei ideſt hominis, Cato, Plato, Cicero, plureſq; reliqui homines, unus: ideſt millia hominum in eo quod ſunt homines, unus homo eſt, ut uero unus homo, qui ſpecialis eſt, ſi ad hominum multitudinem qui ſub ipſo ſunt conſideretur, plures fiunt: ita & plures homines in ſpeciali homine, unus eſt. Et ſpecialis unus, eſt in pluribus infinitus. Sic igitur quod ſingulare quidem eſt diuiſiuum eſt, quod commune uero, quoniam multorum unum eſt, ut genus ac ſpecies, collectiuum atq; adunatiuum.

Aſſignato autem genere & ſpecie quid ſit utrunque, & genere quidem uno exiſtente, ſpeciebus uero pluribus. Semper enim diuiſio generis in ſpecies plures eſt. genus quidem ſemper de ſpeciebus prædicatur, & omnia ſuperiora de inferioribus: ſpecies autem neque de proximo ſibi genere, neque de ſuperioribus: neque enim conuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari, ut hinnibile de equo: aut maiora de minoribus, ut animal de homine: minora uero de maioribus, minime. Nec enim animal dicis eſſe hominē, quemadmodum dicis hominem animal. De quibus autem ſpecies prædicatur, de his neceſſario & ſpeciei genus prædicatur, & generis genus, uſq; ad generaliſſimum. Si .n. uerum eſt dicere, Socratem hominem, hominem autem animal, animal uero ſubſtantiam: uerum eſt Socratem animal dicere atque ſubſtantiam. Semper igitur cum ſuperiora de inferioribus prædicentur, ſpecies quidem de indiuiduo prædicabitur, genus autem & de ſpecie & de indiuiduo. Generaliſſimum autem & de genere, & de generibus, ſi plura ſunt media & ſubalterna, & de ſpecie, & de indiuiduo. Dicitur enim generaliſſimum quidem de omnibus ſub ſe poſitis generibus, & ſpeciebus, & indiuiduis. Genus autem quod ante ſpecialiſſimum eſt, de omnibus ſpecialiſſimis, & de indiuiduis, ſolum autem ſpecies de omnibus indiuiduis. Indiuiduum autem prædicatur de uno ſolo particulari. Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, & hic ueniens Sophroniſci filius, ſi ſolus ſit ei Socrates filius.

24. Breuiter quæcunq; ſuperius dicta ſunt cōmemorat hoc modo. Cum inquit aſsignauerimus quid ſit genus, & quid ſpecies, cumq; ſuis etiam ea definitionibus comprehenderimus, docuerimuſq; unum genus ſemper in plurimas ſpēs ſolui: illud inquit adiungimus quoniam omnia ſuperiora de inferioribus prædicantur, inferiora uero de ſuperioribus minime. Et ea quæ ſunt utilia de prædicationis modo rite pertractat. Oſtendit autem unum genus in plurimas ſpēs ſolui ſemper, aſsignata generis definitione. Quod enim de pluribus rebus ſpecie differentibus in eo quod quid ſit prædicaretur, eſſe definiuit genus. Nihil autem ſunt plurimæ res ſpecie differentes, niſi plurimæ ſpecies, de quibus autē prædicatur genus, in ea ipſa diſſoluitur. Oſtenſum eſt igitur ea definitionis aſsignatione, unius generis ſemper eſſe ſpecies plures, quæ cum ita ſint, genus quidem de ſpecie pdicatur, ſpecies uero de indiuiduis, omniaq; ſuperiora de inferioribus, inferiora de ſuperioribus nullo modo. Id quare eueniat paucis abſoluam. Quæ ſuperiora ſunt ſubſtātialiter, ea genera eſſe prædiximus: quæ uero genera ſunt, ampliora ſunt, quam unaquæq; ſpecies. Neq; .n. in plurima diuideretur genus, niſi ab unaquaq; ſpecie maius exiſteret. Id cum ita ſit, nomen generis toti conuenit ſpeciei. Non .n. coæquatur ſolum ſpeciei generis magnitudo, uerum etiam ſpeciem ipſam ſuperuadit. Idcirco igiē omnis homo animal eſt, quoniam intra animalis uocabulum, & homo, & cætera animalia continentur. At uero nullus dixerit omnē animal homo eſt. non enim peruenit ad totum animal hominis nomen, quia cum ſit minus, nullo modo generis uocabulo coæquatur. Itaq; quæ maiora ſunt de minoribus prædicantur, quæ uero minora ſunt, non conuertuntur ut de maioribus prædicentur. At uero ſi qua ſint æqualia, ea ſecundum naturæ parilitatem conuerti neceſſe eſt, ut hinnibile atque equus, quoniam ita ſibimet coæquantur, ut neq; equus ſit niſi hinnibile, neq; quid ſit hinnibile, niſi equus. Fit ergo ut omne hinnibile equus ſit, & omnis equus hinnibile. quæ cum ita ſint, ea quæ ſuperiora ſunt, non modo de ſibi proximis inferioribus prædicantur, uerum etiam de inferiorum inferioribus. Nā ſi illud recipitur, ut ea quæ ſuperiora ſunt de inferioribus prædicentur, inferiorum inferiora ſuperioribus multo magis inferiora ſunt, uelut ſubſtantia prædicatur de animali quod eſt inferius, ſed animali inferius eſt homo, prædicatur igitur etiam ſubſtantia de homine. Rurſus Socrates inferius eſt homine, prædicabitur igitur ſubſtantia & de Socrate. Itaq; ſpecies quidem de indiuiduis prædicantur, genera uero & de ſpeciebus & de indiuiduis, quod conuerti non poteſt. Nam neq; indiuidua de ſpeciebus, & generibus prædicantur, nec ſpecies de generibus. Itaq; fit, ut genus quidē generaliſsimum de omnibus ſubalternis generibus prędicari, & de ſpeciebus, & de indiuiduis poſsit, de ipſo uero nihil. Vltimum uero genus (id autem eſt quod ante ſpecialiſsimas ſpecies collocatur) ſine medio & de ſolis ſpeciebus ſpecialiſsimis dici poteſt, & de earum indiuiduis: ſpecies uero de indiuiduis, ut dictum eſt. Indiuidua enim de ſingulis prædicantur, ut Socrates & Plato: eaque maxime ſunt indiuidua, quæ ſub oſtenſione indicationeque digiti cadunt, ut hoc ſcamnum, & hic ueniens, eaque quæ ex aliqua proprietate accidentium deſignantur nota, ut ſiquis Socratem ſignificatione uelit oſtendere, non dicat Socrates, ne ſit alius qui forte hoc nomine nuncupetur, ſed dicat Sophroniſci filius, ſi unicus Sophroniſci fuerit. Indiuidua enim maxime oſtendi queunt, ſi, uel tacito nomine, ſenſui ipſi oculorum digito, tactu ue, monſtrentur, uel ex aliquo proprio nomine, ſi ſolus illud adeptus eſt nomē, uel ex parentibus, ſi illorum eſt unicus filius, uel ſi ex quolibet alio accidenti ſingularitas demonſtratur, eo quod accidentia ad unam ſe prædicationem habeant, eiuſq; uel prædicatio uel dictio non tranſeat ad alterum, ſicut generis, quod ad ſpecies, ſpecierum uero ad indiuidua.

Indiuidua autem dicuntur huiuſmodi, quoniam ex proprietatibus conſiſtit unumquodq; eorum, quarum collectio nunquam in alio quolibet, eadē erit. Socratis enim proprietates nunquam in aliquo quolibet erunt particularium eædem. Hæ uero quæ ſunt hominis proprietates, dico autem eius qui eſt communis, erunt eædem pluribus, magis autem in omnibus particularibus hominibus, in eo quod homines ſunt.

25. Quoniam ſuperius indiuiduum appellauit, huius nominis rationem conatur oſtendere: ea namq; ſola diuiduntur, quæ pluribus communia ſunt. In his enim unūquodq; diuiditur, quorum eſt commune, quorumq; naturam ac ſimilationem continet. Illa uero in quibus commune diuiditur, communi natura participant, proprietaſq; communis rei his quibus communis eſt, conuenit. At uero proprietas

indiuiduorum

indi uiduorum nulli communis eſt. Socratis enim proprietas, ſi fuit caluus, ſimus, propenſa aluo, cæteriſq; corporis lineamentis, aut morum inſtitutione, aut forma uocis, non conueniebat in alterum. Hæ enim proprietates, quæ ex accidentibus ei obuenerant, & eius formam figuramq; côiunxerant, in nullum alium conueniebant. Cuius uero proprietates in nullum alium conueniunt, proprietates eius nulli poterant eſſe communes. cuius autem proprietas nulli communis eſt, nihil eſt quod eius proprietatẽ participet. Quod uero tale eſt, ut proprietatem eius nullus participet, diuidi in ea quæ non participat, non poteſt. rectè igitur hęc quorum proprietates in alium non conueniunt, indiuidua nuncupantur. At uero hominis proprietas, ideſt ſpecialis, conuenit in Socratem, & Platonem, & in cæteros, quorum proprietates ex accidentibus uenientes in quemlibet alium ſingularem nulla ratione conueniunt.

Continetur igitur indiuiduum quidem ſub ſpecie, ſpecies autem ſub genere, totum enim quoddam eſt genus. Indiuiduum autem pars, ſpecies vero totum & pars. Sed pars quidem alterius, totum uero non alterius, ſed in alijs. In partibus enim totum eſt. De genere quidem & ſpecie, & quid ſit generaliſſimum, & quid ſpecialiſſimum, & quæ genera, & ſpecies eadem ſunt, & quæ indiuidua, & quot modis genus & ſpecies dicatur, ſufficienter dictum eſt.

16. Retractat omnia breuiter quæ ſupra latius abſoluit dicens. Indiuiduum a ſpecie contineri, ſpecies uero ipſas a genere, huiuſq; cauſam reddens ait. Omne genus totū eſt, indiuiduum uero pars. Genus enim in eo quod totum eſt, continet tantum, & ſi ſpecies eſſe poteſt. Totum enim non ut genus, eſt ſpecies, ſed ut ea quæ ſupponitur generi. Genus igitur in eo quod genus eſt, totum eſt ſpeciebus, ſemper enim continet eas. At uero indiuiduum ſemper eſt pars. nūquā enim ipſum aliquid ſua proprietate concludit. Species uero, & pars, & totum eſt: pars quidem generis, totum uero indiuiduis. Et cum pars eſt, ad ſingularitatem refertur: cū totum ad pluralitatem. Quoniam enim unum genus pluribus ſpeciebus ſupereſt, una quælibet ſpecies pars eſt generis, ideſt unius. Quoniam autẽ ſpecies pluribus indiuiduis præeſt, non eſt uni indiuiduo totum, ſed plurimis. Idcirco enim totum dicitur, quia plura continet & coercet. Nam ut pars ſit aliquid, unum ipſum unius pars eſſe poterit, ut uero totum ſit, unum ipſum unius totum eſſe non poterit. Idcirco alterius quidem pars eſt ſpecies, alijs uero totū. Sed de genere quidem & ſpecie dictum eſt, & quid ſit generaliſſimum genus, quoniam id cui nullum aliud ſuperponitur genus: & quid ſpecialiſsima ſpecies, quoniam ea cui ſpecies nulla ſupponitur: & quæ genera eadem ſunt & ſpecies, ſcilicet ſubalterna, quibus aliquid ſuprapnnitur, aliquid ſupponitur: quæ etiam indiuidua, ea ſcilicet quorū proprietates alteri nequeunt conuenire: & quot modis genus & ſpecies dicitur. Genus quidem aut in multitudine, aut in procreatione, aut in participatione ſubſtantię conſiſtit, ſpecies autẽ ex figura, aut ex generis ſuppoſitione. De his itaq; ſufficiẽter dictum eſt. Quibus abſolutis modum uoluminis terminabo, ut quarti area libri differentiæ reſeruetur.

ANITII MAN LII SEVERINI

Boethi Patricij ordinatij & conſularis viri commentariorum in Porphyrium a ſe tranſlatum

LIBER QVARTVS.

DE DIFFERENTIA diſputanti non ęque illud debet occurrere, quod in generis ſpecieiq; tractatu de collocationis ordine quærebatur. Illic enim meminimus inquiſitum, cur eſſet omnibus præpoſitum genus, ut id primum ad diſputationem ueniret, cur poſt genus ſpecies eſſet iniecta. Nunc uero ſuperuacuum eſt dicere, cur poſt ſpeciem differentia ſumpta ſit: cum illud iam fuerit inquiſitum, cur non ante ſpeciem collocata ſit. Quod ſi mirum uidebatur ſpeciem differentiæ in diſputationis loco fuiſſe prępoſitam, eo quod differentia continentior ac magis amplior eſſet ſpecie, quid eſt quod poſsit quiſq; mirari, ſi eandẽ differentiam ante proprium atque accidens collocauerit? Cū proprium unius ſemper ſit ſpeciei: ut poſterius demonſtrabitur, accidens uero exteriorem quandam oſtendat naturā, nec omnino in ſubſtātia prædicetur. Differētia uero utrūq; côtineat, & de pluribus ſpeciebus, & in ſubſtantia prędicet: ſed hęc hactenus. Nūc ad ipſa Porphirij uerba redeamus.

Differentia vero communiter, proprie, & magis proprie dicitur: Communiter quidem differre alterum ab altero dicitur, quoniam alteritate quadam differt quocunque modo, vel a ſeipſo, vel ab alio: Differt enim Socrates a Platone alteritate quadam, & ipſe a ſe puero, iam uir factus, & a ſe faciente aliquid, cum quieſcit. & ſemper in aliquo modo habendi ſe alteritatibus ſpectatur. Proprie autẽ differre alterum ab altero dicitur, quando inſeparabili accidente alterum ab altero differt. Inſeparabile vero accidẽs eſt, ut naſi curuitas, cæſitas oculorum, & cicatrix cum ex vulnere occalluerit. Magis autem proprie alterum differre ab altero dicitur, quando ſpecifica differentia differt: quemadmodū homo ab equo, ſpecifica differentia differt, rationali qualitate.

17. Tribus modis aliud ab alio diſtare prædiximus, genere, ſpecie, numero. in quibus omnibus aut ſecundum ſubſtantiales quaſdam differentias alia res diſtat ab alia, aut ſecundum accidens. Nam quæ genere, uel ſpecie diſtant, ſubſtantialibus quibuſdam differentiis diſgregata ſunt. Idcirco quoniam genera, & ſpecies quibuſdam differentijs ſubſtantialibus informantur. Nam cum homo ab arbore genere diſtet, animalis ſenſibilis qualitas in eo differentiam facit. Addita enim ſenſibilis qualitas animato, animal facit: eidem detracta facit inanimatum atque inſenſibile, quæ uirgulta ſunt. igitur homo atque arbor genere differunt. utraq; enim ſub animalis genere poni non poſſunt. Nam differentia ſenſibili ſecundum genus diſcrepant, quæ unius ex propoſitis tantum genus, id eſt hominis informat, ut dictum eſt. Illa uero quæ ſpecie diſtant, manifeſtum eſt, quod ipſa quoque differentiis ſubſtantialibus diſcrepant, ut homo atque equus differentiis ſubſtantialibus rationalitate atque irrationalitate diſtant. Ea uero quæ indiuidua ſunt, & ſolo numero diſcrepant, ſolis accidentibus diſtant. hæc autem ſunt uel ſeparabilia, uel inſeparabilia: Separabilia quidem, ut moueri, dormire. diſtat enim alius ab alio, ꝙ ille ſomno prematur, hic uigilet. Diſtat item inſeparabilibus accidentibus, ꝙ hic ſtaturæ ſit longioris, hic minimę. Quæ cum ita ſint, in ternarium numerum has differentiarum diuerſitates Porphyrius colligit, hiſq; ipſe nomina quibus poſt utatur, apponit, dicens. Omnis differētia uel communis, uel propria, uel magis propria nuncupatur. Communiter quidem eam differentiam ſumens, quæ quodlibet accidens monſtraret, quæ in quadam alteritate conſiſtit, ut ſi Plato a Socrate differat, ꝙ ille ſedeat, hic ambulet, uel quod ille ſenex, hic uero ſit iuuenis: a ſeipſo etiam ſæpe aliquis differre poteſt, ut ſi nunc quidem faciat aliquid, cum ante quieuerit, uel ſi nūc adoleſcens iam factus ſit, cum prius tenera uixiſſet infantia. Communes autem differentiæ nuncupatæ ſunt, quoniā nullius propriæ eſſe poſſunt differentiæ, & quas ſeparabilia accidentia ſola ſignificant. Nam & ſtare, & ſedere, & facere aliquid, ac non facere, multorum, atque adeo omniū ſunt, & ſeparabilia eſſe accidentia manifeſtum eſt: quibus ſi qua differunt, communibus differentiis diſtare dicuntur. Præterea puerum eſſe atque adoleſcentem uel ſenem, ea quoque ueraciter ſeparabilia ſunt accidentia. Nam ex pueritia ad adoleſcentiam, atque hinc ad ſenectutem, ab hac deniq; ad decrepitam uſq; ætatem, naturæ ipſius neceſsitate progredimur. Illud forſitan ſit dubitabile de uniuſcuiuſque forma corporis, an ullo modo ſeparari queat. Sed ea quoque eſt ſeparabilis forma: nullius enim diuturna ac ſtabilis forma perdurat. Idcirco nec peregrinus pater relictum domi pue-

rum, si adolescentem redux uiderit, posset aguoscere: forma enim semper quæ ante fuerat, permutatur, atque ipsa alteritas qua distamus ab altera semper diuersa est. Constat igitur hanc communem differentiam separabilibus maxime accidentibus applicari. Propria uero est quæ inseparabilia significat accidentia: ea huiusmodi sunt, ut siquis cæsiis nascatur oculis, siquis incuruo naso: dũ enim adest nasus atq; oculi, ille cæsius, ille semper erit incuruus, atque hoc per naturam. Sunt uero alia quæ per accidens corporibus fiũt, ut sicui uulnus inflictum cicatrice fuerit obductũ, hoc si occalluerit propriam differentiam facit: distabit enim alter ab altero, quod hic cicatricem habeat, ille uero minime. postremoq; in his omnibus, uel separabilibus accidẽtibus, uel inseparabilibus, alia sunt naturaliter accidẽtia, alia extrinsecus. Naturaliter quidem, ut pueritia uel iuuentus, & totius cõformatio corporis. Sicq; cęsii oculi, & curuitas nasi: & superiora quidem exempla separabilis accidentis per naturam sunt, posteriora uero inseparabilis accidentis. Item extrinsecus uel ambulare, uel currere. id enim non natura, sed sola affert uoluntas. Natura uero tantum posse dedit, nõ etiam facere. atq; hęc sunt separabilis accidẽtis extrinsecus uenientis exempla. Illa uero inseparabilis accidẽtis extrinsecus, ut siqua cicatrix obducta uulueri occalluerit. Magis proprię autem differentię prędicantur, quę nõ accidens, sed substantiam formant, ut hominis rationabilitas. differt enim homo a cęteris, ꝙ rationalis est, uel ꝙ mortalis. Hę sunt igitur magis proprię, quę monstrant uniuscuiusq; substantiam. Nam si illę quidem idcireo communes dicuntur, quia separabiles atque omnium sunt, aliæ autem proprię, quoniam separari non possunt, quamuis sint in accidentium numero: illę iure magis proprię prędicantur, quę non modo a subiecto separari non possunt, uerum etiam subiectis ipsis speciem substantiamq; perficiũt. Ex his igitur tribus differentiarum diuersitatibus, id est communibus, propriis, & magis propriis, fiunt secundum genus, uel speciem, uel numerum discrepantię. Nam ex communibus, & propriis secundum numerum distantię nascuntur, ex magis propriis uero, secundum genus ac speciem.

Vniuersaliter ergo, omnis differentia alteratũ facit cuilibet adueniens, sed ea quæ est communiter, & proprie, alteratum facit, illa autem quæ est magis proprie, aliud. Differentiarum enim, *aliæ quidem alteratum faciunt, aliæ uero aliud. Illæ igitur quæ faciunt aliud, specificæ uocantur: illæ vero quæ alteratum, simpliciter differentiæ: animali enim rationalis differentia adueniens, aliud facit, & speciẽ animalis facit: Illa vero quæ est mouendi, alteratum facit solum a quiescẽte. Quare hæc quidem aliud, illa uero alteratum solum facit.*

28. Omnis differentia alterius ab altero distantiã facit. Sed hæc quæ facit alteratum, uel est communis & continẽs, uel cum quodam proprio, & magis proprio differentiarũ modo. quare quicquid qualibet ratione ab alio diuersum est, alteratum esse dicitur. Si uero accesserit illi diuersitati, ut etiã specifica quadam differentia sit diuersum, non alteratum solum, uerumetiam aliud esse prædicatur. Alteratio igitur cõtinens est, aliud uero intra alterationis spatium continetur. igitur omne quod aliud est, alteratum est: sed non omne qđ alteratum est, aliud dici potest. Itaque si accidentibus aliquibus fuerit facta diuersitas, alteratum quidem effectũ est, quoniam quolibet modo, uel ex quibuslibet differentiis cõsiderata diuersitas, alterationem facit intelligi: aliud uero non fit, nisi substantiali differentia alterum ab altero fuerit dissociatum. Itaq; communes & propriæ differentiæ, quoniam accidentium (ut dictum est) sunt solum, efficiunt alteratum, aliud uero minime: magis autem propriæ, quoniã substantiam tenent, & in subiecti forma prædicantur, non modo alteratum, quod est commune & substantiali, & accidentali differentiæ, sed etiam aliud faciunt. Quod ea sola retinet differentia, quæ substantiam continet formamq; subiecti. Atque hæ quidem differentiæ quæ faciunt aliud, specificæ nuncupantur idcirco, quòd efficiunt speciem, quã, cum substantialibus differentiis informauerint, faciunt ab aliis ita esse diuersam, ut non alterum solum sit, uerũ etiam tota aliud esse prædicetur. Itaq; fit huiusmodi diuisio. Differentiarum aliæ alteratum faciunt, aliæ uero aliud: & illæ quidem quæ faciunt alteratum, simpliciter puro q; nomine differentiæ nuncupantur: illæ uero quæ aliud, specificæ differentiæ prædicantur. Atq; ut planius liqueat quid sit alteratum, & quid aliud, tali describuntur termino uel declarantur exemplo. Aliud est quod tota speciei ratione diuersum est, ut equus ab homine, quoniam rationalis differentia animali adueniens hominem fecit, aliudq; eum quã equum esse constituit. Item si unus homo sedeat, alter assistat, nõ efficietur homo diuersus ab homine, sed eos alteratio sola disiungit, ut eum qui assistit ab eo qui sedet, alteratum faciat. Itemq; si ille sit nigris oculis, iste cæsiis, nihil quãtum ad formam humanitatis attinet, permutatum est: ita secundum has differentias alteratio sola consistit. at si equus quidem iaceat, homo uero ambulet, & aliud est equus ab homine & alteratum, dupliciter quidem alteratum, semel uero aliud. Alteratum enim est, quod omnino specie diuersum est, & est aliud. Omne enim aliud, ut dictum est, etiam alteratum est: & ꝙ accidentibus distat, ꝙ ille iaceat, hic ambulet. Semel uero est aliud, ꝙ rationabili atque irrationabili differentiis segregatur, quæ specificæ sunt, & substãtiales dicuntur. Est igitur alteratum, quod ab aliquo qualibet ratione diuersum est.

Secundum igitur aliud facientes differentias, & diuisiones fiunt a generibus in species, & definitiones assignãtur. quæ sunt ex genere, & huiusmodi differentiis: secundum autem eas quæ solum alteratum faciunt, alterationes solum consistunt, & aliquo modo se habentis permutationes.

29. Quoniam in principio huius operis, generis, speciei, differentiæ, proprij, & accidentis notitiam ad diuisionem atque definitionem utilem esse prędixit: idcirco nunc differentiarum ipsarum facta diuisione, easdem partitur & segregat, quænam differentiæ diuisionibus ac definitionibus accommodentur, quæ uero minime. Quoniam igitur diuisio generis ita in species facienda est, ut illæ a se species omni ratione substantiæ diuersæ sint: idcirco non probat esse assumendas eas ad diuisionem differentias, quæ uel separabilis uel inseparabilis accidentis significationem tenent, uel eas differentias quæ solum faciunt alteratũ, aliud uero perficere & informare non possunt. Inutiles enim sunt ad diuisionem hæ differentiæ quæ faciunt alteratum. Segregandæ igitur sunt communes, & propriæ a generis diuisione, illæ assumendæ tantum quæ sunt magis proprię. Nam illæ faciũt aliud, quod generis diuisio uidetur exposcere. Ad definitionem quoq; eędem magis proprię plurimum ualerent. Communes, & proprię uelut inutiles segregantur: communes enim & propriæ, quoniam accidens diuersi generis ferunt, nihil substantiæ ratione conformant. Definitio uero omnis substantiam conatur ostendere. Specificæ uero differentiæ illæ sunt, quæ, ut superius dictum est, speciẽ informant substant[illegible]mque perficiunt, hæ sunt magis propriæ. Eædem igitur sicut in diuisionem generis, ita etiam in definitionem specierum assumuutur, nunc diuisiuæ, ad partitionem gener[i]s accommodan[t]ur. Ita igitur cum diuisiuæ sint gen[e]ris, [a]liud constituunt quã erat. In substantiæ uero definitione, speciei informationem faciunt: cumque magis propriæ & aliud faciant, & specificæ sint, eo quod aliud faciun[t], diuisionibus aptæ sunt, eo uero ꝙ speciem informãt, definitionibus accommodatæ sunt. Communes autem & propriæ, quoniam neque aliud faciunt, sed alteratum, neq; omnino substantiam monstrant, æque a diuisione, ut a definitione disiunctæ sunt.

A superioribus rursus inchoanti dicendum est, differentiarum alias quidem esse separabiles, alias uero inseparabiles. Moueri enim & quiescere, & sanum esse, & ægrum, et quæcunq; his proxima sunt, separabilia sunt. At vero aquilum esse, vel simum, vel rationale, vel irrationale, inseparabilia sunt. inseparabilium autem, aliæ quidẽ sunt

per

per se, alia uero per accidens. nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplinæ esse susceptibile. At uero aquilum esse uel simum, per accidens & non per se.

30. Superius differentias triplici diuisione partitus est dicēs, aut communes esse, aut proprias, aut magis proprias. dehinc easdem alia diuisione in duas secuit partes dicens, has quidem aliud facere, illas uero alteratum. Nunc tertiā earundem facit diuisionē dicens, alias esse separabiles, alias inseparabiles. posse autem de uno quoq; euius multæ sunt differentiæ, plurimas fieri diuisiones, ut ex ipsa differentiarum natura, manifestum est. Nam si omnis diuisio differentiis distribuitur, quorum multæ sunt differentiæ, multas ēt diuisiones esse necesse est. Fit autem ut animal diuidaẽ hoc modo. Animalium alia quidem sunt rationalia, alia irrationalia. Item alia mortalia, alia immortalia. Item alia pedes habentia, alia minime. Rursus, alia herbis uescentia, alia carnibus, alia seminibus. Ita nihil mirū uideri debet si nunc tiplex differentiæ est facta partitio, ac primum quidem cū in ternarium differentiæ numerū membra secuisset, cōmunes, proprias, & magis proprias nuncupauit. Secunda uero diuisio communes & proprias intra nomen alteratum facientis inclusit: Magis proprias uero intra aliud facientis. Hæc uero tertia diuisio, qua ait differētiarum alias esse separabiles, alias inseparabiles, unam quidem ex facientibus alteratum separabilibus differētiis adiungit: cæteras uero inter inseparabilis differentiæ uocabulum claudi: unam. n. ex alteratum facientibus, id est propria dr̄ia, & reliqua quæ aliud facere demonstrata est, idest magis propria, inseparales differentiæ esse dicuntur. Quarum ita subdiuisio fit, inseparabilium differentiarum aliæ sunt per se, aliæ per accidēs: per se quidem, magis propriæ, secundum accidens uero, propriæ: per se aūt aliquid inesse dicitur, quod alicuius substātiam informat. Si enim idcirco quęlibet species est, quoniam substantiali differentia constituitur: Illa differētia per se subiecto adest, non quæ per accidens, aut per quodlibet aliud medium, sicut per ardorem Solis adhęret nigredo faciei hominis, sed sui pręsentia speciem quam tuetur informat, ut hominem rationalitas: homini enim huiusmodi dr̄ia per se inest. Idcirco .n. homo est, quia rationabilitas adest. quę si discesserit, species hominis non manebit: & has quidē quæ substantiales sunt, inseparabiles esse nullus ignorat. Separari .n. a subiecto non poterunt, nisi interempta sit natura subiecti. Secundum accidens uero inseparabiles differentiæ sunt, hæ quæ propriæ nuncupantur, ut aquilum esse, uel simum, quæ idcirco per accidens nuncupantur, quoniā iam constitutæ speciei extrinsecus accidunt, nihil subiecto substantiæ accommodantes.

· *Illæ igitur quæ per se sunt, in ratione substantiæ accipiū tur, & faciunt aliud, illæ uero quæ secundum accidens, nec in substantiæ ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratum. Et illæ quidem quæ per se sunt, non suscipiunt magis & minus: illæ uero quæ per accidens, & si inseparabiles sint, intensionem accipiunt, & remissionem: nam neque genus magis & minus prædicatur de eo cuius est genus, neque generis differentiæ, secundum quas diuiditur. ipsæ enim sunt, quæ uniuscuiusque rationem complent: esse autem unicuique unum & idem, nec intensionem nec remissionem suscipiens est, aquilum autem uel simum esse, uel coloratum aliquo modo, & intenditur & remittitur.*

31. Differentiis rite partitis earum inter se distantiam mōstrat Porphyrius. Atq; unam quidem repetit quam superius dixit. Cum enim tres esse dixisset differentias communes, proprias, & magis proprias: alteratum facere dixit ꝓprias, sicut & communes, aliud uero minime, sed hoc solis magis propriis reseruauit. nunc igitur idem repetit dicens. Quoniam inseparabiles differentiæ quæ substantiam monstrant, id est quæ per se subiectis speciebus insunt, easq; perficiunt: aliud faciunt, Illæ uero quæ sunt propriæ, id est secūdum accidens inseparabiles differentiæ, neq; in substantia sunt, neq; aliud faciunt, sed tātum (ut superius dictum est) alteratum. Item alia distantia est earum differentiarum quę secundum substantiam sunt, ab his quæ secundum accidens. Quoniam quæ substantiam monstrant, intendi aut remitti non possunt: quæ uero secundum accidens & intensione crescunt, & remissione decrescunt. id autem probatur hoc modo, unicuique rei esse suum neq; crescere, neq; diminui potest, nam qui homo est, humanitatis suæ nec crementa potest, nec decrementa suscipere. Nam neq; ipse plus a se aut minus hodie, uel quolibet alio tempore homo esse potest: nec homo rursus ab alio homine plus homo potest esse uel animal. Vtrique enim æqualiter animalia, æqualiter homines esse dicuntur. Quod si unicuiq; esse suum nec cremento ampliari potest, nec immunitione decrescere, quod per id facile monstrari potest: quoniam quę genera sunt uel species, nulla intensione uel remissione uariantur, non est dubium quin differentiæ quoque, quę uniuscuiusque speciei substantiam informant, nec remissionis detrimenta suscipiant, nec intensionis augmenta. Itaq; substantiales differentiæ neq; intensionem, neq; remissionem suscipiunt. huius causa hęc est. Quoniam esse unicuiq; unum & idem est, & intensionem remissionemq; non suscipit, huius exemplū sit. Genus enim dici non potest plus minus ue cuilibet esse genus. Omnibus enim genus ęqualiter superponitur. Differentiæ quoque quæ diuidunt genus, & informant speciē, quoniam speciei essentiam complent, nec intensionem recipiunt, nec remissionem. Quæ uero secundum accidens differentiæ sunt inseparabiles, ut simum esse, uel aquilinum, uel coloratum aliquo modo, & intensionem suscipiunt, & remissionem. Fieri enim potest ut hic paulo sit nigrior, hic uero amplius simus sit, ille minus aquilus. At uero quod non omnes homines æqualiter rationales mortalesque sint, nec specierum, nec differentiarum natura uidetur admittere.

Cum igitur tres species differentiæ considerentur, & cū hæ quidem sint separabiles, illæ uero inseparabiles: & rursus inseparabilium hæ quidem sint per se, illæ uero per accidens: & rursus earum quæ per se sint differentiarum, aliæ quidem sunt, secundum quas diuidimus genera in species, aliæ uero secundum quas ea quæ diuisa sunt specificantur: ut cum per se differentiæ omnes huiusmodi animalis sint, animati & sensibilis, rationalis & irrationalis, mortalis, & immortalis, ea quidem quæ est animati & sensibilis differentia, constitutiua est animalis substantiæ. est enim animal substantia animata sensibilis, ea uero quæ est mortalis & immortalis differentia, itemq; rationalis & irrationalis, diuisiuæ sunt animalis differentiæ, per eas enim genera in species diuidimus.

32. Fit nunc differentiarum plena & suprema diuisio, quæ est huiusmodi: differentiarum aliæ sunt separabiles, alię inseparabiles. inseparabilium, aliæ sunt secundum accidens, alię substantiales. Substantialium aliæ sunt diuisiuæ generis aliæ constitutiuæ specierum. Quod uero ait, Cum igitur tres species differentiæ considerentur, ad hoc retulit, quod in prima differentiarum diuisione, partim eas communes dicit esse, partim proprias, partim magis proprias dixit. quas rursus tres differentias, alias separabiles esse monstrauit, alias inseparabiles. Separabiles quidem communes, inseparabiles uero proprias, ac magis proprias. Inseparabiliū uero fecit diuisionem dicens, alias esse secundum accidēs, alias secundum substantiam considerari, & illas esse secundum accidens, quæ proprię nuncupantur. Magis proprias uero, secundum substantiam considerari. Earum uero quę secundum substantiam sunt, subdiuisionem facit, quod aliæ earum genus diuidant, alię speciem informent. Ad cuius rei facilem cognitionem, illa tertii libri specierū generūq; dispositio transcribatur. Sitque primum substantia, sub hac corporeum atque incorporeum: sub corpore, animatum atque inanimatum: sub animato, sensibile atque insensibile: sub quo animal: sub animali, rationale atque irrationale: sub rationali, mortale atque immortale: et sub mortali species hominis, quæ solis deinceps indiuiduis præponatur. In hac igitur diuisione, oēs hę differentię specificę nuncupanť.

Generum enim specierumq; differentiæ sunt, sed generum quidem diuisiuæ, specierum autem constitutiuæ: id autem probatur hoc modo. Substantiam quippe corporei atq; incorporei differentiæ partiuntur: Corporeum uero animati atq; inanimati. Animatum sensibilis atq; insensibilis partiũtur. Ita igitur genera substantiales differentiæ partiuntur, & dicuntur generum diuisiuæ. At uero si eædem differentię quę a genere descendentes genus diuidunt, colligantur, & ad unum ad quod possunt iungi copulentur, species informantur: nam cum animal substantiæ sit species (Omnia.n. superiora de inferioribus prædicantur, & quicquid inferius fuerit, species erit etiam superioris:) Animatũ tamen atq; sensibile, quæ sunt eiusdem differentiæ, si referantur ad genera, diuisiuæ sunt, si ad speciem, constitutiuæ fiũt animalis, eiusq; substantiam formant atq; constituunt, definitionemq; conformant, ut sit animal substantia animata sensibilis. Substantia quidem est genus, animatum uero atq; sensibile diuisiuæ eiusdem differentiæ, constitutiuæ animalis. Item animal rationabilitas atq; irrationabilitas, mortalitas atq; immortalitas diuidit, sed iuncta rationalitas atq; mortalitas, quæ animalis diuisiua fuerant, fiũt hominis constitutiuæ, eiusq; perficiunt speciem, atq; omnem eius rationem definitionis informant atq; perficiunt. At si irrationabilitas cum mortalitate iungatur, fiet equus, atq; quodlibet animal quod ratione non utitur. Rationabilitas uero atq; immortalitas copulatæ substantiam Dei informant. Ita igitur eædem differentiæ cum referuntur ad genera, diuisiuæ generũ fiũt: Si uero ad inferiores species considerentur, informant species, earumq; substantiam conuenienti copulatione constituunt. In hoc quæsitum est, quemadmodum dicerentur esse hæ differentiæ specierum constitutiuæ, cum irrationabilis differentia atq; immortalis nullam speciem uideantur efficere. Respondemus primum quidem placere Aristoteli, cęlestia corpora animata non esse, quod uero animatũ nõ sit, animal esse non posse, quod uero non sit animal, nec rationale esse concedi, sed eadem corpora propter simplicitatem & perpetuitatem motus æterna esse confirmat. Est igitur aliquid quod ex duabus his differentiis conficiatur, irrationabili scilicet atq; immortali. Quod si magis concedendum Platoni est, & celestia corpora animata esse credendum, nullum quidem his differentiis potest esse subiectum. Quicquid enim irrationabile est, corruptioni subiacens & generationi, immortale esse non poterit. Sed tamen hæ differentię, quoniam in substantialium differentiarum numero sunt, si iungi ullo modo potuissent, earum naturã & speciem quoq; possent efficere, atq; ut intelligatur quæ sit hæc potentia efficiendæ substantiæ, speciéiq; formandæ, respiciamus ad proprias atq; communes, quæ tametsi iungantur, speciem substantiamq; nulla ratione constituunt. Si quis enim loquatur ambulans, quæ sunt duæ communes differẽtię, uel si longus ac albus. num idcirco eisdem eius substantia cõstituitur? minime. Cur? quia non eiusdem sunt generis, quæ alicuius possunt constituere & conformare substantiam. ita igitur hæ, id est irrationale atq; mortale, etiam si subiectum aliquod substantiæ habere non possunt: possent tamen substantiam efficere, si ullo modo iungi copulariq; potuissent. Præterea irrationale iunctum cum mortali substantiam pecudis facit. Est igitur constitutiua irrationalis differentia. Item immortale atque rationale coniuncta, efficiunt Deũ. Est igiť immortale qđ spẽm format. Qđ si inter se iungi nequeunt, nõ idcirco quod in natura eorum est, abrogatur.

Sed hæ quidem quæ diuisiuæ sunt differentiæ generum, completiuæ fiunt & constitutiuæ specierum. diuiditur enim animal rationali & irrationali differentia, & rursus mortali & immortali differentia: sed eæ quæ sunt rationalis differentiæ & mortalis, constitutiuæ sunt hominis, rationalis uero & immortalis, Dei: illæ uero quæ sunt irrationalis, & mortalis, irrationabilium animalium. Sic & suprema substantia, cum diuisa sit animati & inanimati differẽtia, sensibili & insensibili, animata & sensibilis congregatæ ad substantiam, animal perfecerunt, animata uero & insensibilis perfecerunt plantam.

33. Geminum differentiarum usum esse demonstrat: unum quidem quo genera diuiduntur, alium quo species informãtur. neq; enim hoc solum differentiæ faciunt, ut genera partiantur, uerum etiam dum genera diuidũt: species in quas genera deducuntur, efficiunt. Itaq; quæ diuisiuæ sunt generum, fiunt constitutiuæ specierum. huiusq; illud exemplum est, quod ipse subiecit. Animalis quippe differentiæ sunt diuisiuæ, rationale atq; irrationale, mortale atq; immortale: his enim prædicatio diuiditur animalis. Omne enim quod animal est, aut rationale aut irrationale, aut mortale aut immortale est. Sed istæ differentiæ quæ diuidunt genus, quod est animal, speciei substantiam formamq; constituunt. Nam cum sit homo animal, efficitur rationali mortaliq; differentiis, quæ dudum animal partiebantur. Item cum sit equus animal, irrationali mortaliq; differentiis constituitur, quæ dudum animal diuidebant. Deus autem cum sit animal, ut de Sole dicamus, rationali immortaliq; efficitur differẽtiis, quas diuidere genus, habita partitio paulo ante monstrauit. Sed hic (ut diximus) Deum corporeum intelligi oportet, ut Solem, & Cęlum, cæteraq; huiusmodi, quæ cum animata, & rationabilia Plato esse confirmat, tum in deorum uocabulum antiquitatis ueneratione probantur assumpta: de primo quoq; genere, id est substantia demonstrãtur uenire differentiæ. Nam cum eius diuisiuæ sint differentiæ, animatũ atq; inanimatum, sensibile atq; insensibile, iunctę differentiæ sensibilis atq; animati efficiunt substantiam animatã atq; sensibilem, quod est animal. Iure igitur dictum est, quæ diuisiuæ sunt differentiæ generum, easdem constitutiuas esse specierum.

Quoniam ergo eædem aliquo modo acceptæ fiunt constitutiuæ, aliquo modo autem, diuisiuæ, omnes specificæ dicũtur, & his maxime opus est ad diuisiones generum, & definitiones specierum, sed non his, quæ secundum accidens inseparabiles, nec magis his, quæ sunt separabiles.

34. Omnes a genere procedentes differentias genus ipsum a quo procedunt, diuidere nullus ignorat. Ipsæ autem quæ diuidunt genus, si ad posteriores species applicentur, informant substantias earum, easq; perficiunt. Eædem igiť sunt constitutiuæ specierum, eædem sunt diuisibiles generũ, alio tamen modo atq; alio consideratæ, ut si relatæ quidem ad genus in contrariam diuisionem spectentur, diuisibiles generis inueniuntur: si uero iunctæ aliquid efficere possint, specierum cõstitutiuæ sunt. Quæ cũ ita sint, hæ differentiæ quæ genus diuidunt, rectissime diuisiuæ nominantur, quæ constituunt speciem specificæ nuncupantur: sed constituunt speciem hę differentiæ quæ sunt generis diuisiuæ: igitur eædem quæ sunt specierum constitutiuę, specificæ nuncupãtur. quare quæ generum diuisiuæ, & quæ specierũ constitutiuæ sunt, iure specificæ nuncupantur. Has igitur in diuisione generis & in definitione specierum accipi oportere, manifestũ est: quoniam enim diuisiuę sunt, per eas diuidi oportet genus, quoniam autem constitutiuæ, per eas species definiri. Quibus enim unumquodq; cõstituitur: hisdem etiam definitur. Cõstituitur autem species per differẽtias generis diuisiuas, quæ sunt specificæ. Iure igitur hæ specificæ solæ, & in generis diuisione, & in specierum definitione ponuntur, & de specificis quidem hæc ratio est. De his autem quæ uel separabilia, uel inseparabilia continent accidentia, nihil in generum diuisione, uel in definitione specierum poterit assumi, idcirco quoniam quæ diuisibiles sunt, substantiam generis diuidunt, & quæ constitutiuæ sunt, substantiam speciei constituunt. Quæ uero sunt inseparabilia accidentia, nullius speciei substantiam informant: unde fit ut multo minus separabilia accidentia ad diuisionem generum, uel specierũ definitiones accommodẽtur. Omnino enim dissimiles sunt substantialibus differentiis. Nam inseparabilia accidentia hoc fortasse habent commune cum specificis, hoc est cum substantialibus differentiis, quód ęque subiectum non relinquunt, sicut nec specificæ differentię. Separabilia autem accidentia, ne hoc quidem: separari enim possunt, non tantum potestate, & mentis ratiocinatione: sed actus etiam præsentia, & omnino ueniendi & discedendi uarietatibus permutantur.

Quæ

Quas etiam determinantes dicunt: Differentia est qua abundat species a genere. Homo enim ab animali plus habet rationale et mortale, animal enim ipsum nihil horum est. Nam unde haberent species differentias? nec enim omnes oppositas habet. nanq; idem, simul habebit oppositas, sed quemadmodum probant, potestate quidem habet omnes differentias sub se, actu vero nullam. Et sic nec ex his quæ non sunt, aliquid fit, nec in eodem simul opposita erunt.

35. Specificas differentias definitione concludit, dicens substantiales differentias a quibusdam tali descriptionis ratione definiri. Differentia specifica est qua abundat species a genere. sit enim genus animal, species homo: habet igitur homo differentias in se, quæ ipsum constituunt, rationale atq; mortale: omnis enim species constitutiuas formæ suæ differētias in se retinet, nec præter illas esse potest, quarum congregatione perfecta est. Si igitur animal quidē solū genus est, homo uero est animal rationale mortale, plus habet homo ab animali id qno rationale est atque mortale. Quo igitur abundat species a genere, id est quo superat genus, & quo plus habet a genere, hoc est specifica differentia. Sed huic definitioni quædam quęstio uidetur occurrere, habens principiū ex duabus propositionibus per se notis, una quidem, quoniam duo contraria in eodem esse nō possunt: alia uero, quoniam ex nihilo nihil fit. Nam neq; contraria pati sese possunt, ut io eodem simul sint, nec aliquid ex nihilo fieri potest. Omne enim quod fit, habet aliquid unde effici posit atq; formari. Quæ propositiones talem faciunt quæstionem, dictum est differētiam esse qua plus habet species a genere. Quid igitur? dicendum ne est, genus eas differentias, quas habet species non habere, & unde habebit species differentias, quas genus non habet? nisi enim sit unde ueniant differentiæ, in speciem uenire non possunt. Quod si genus quidem has differentias non habet: species autem habet, uidentur ex nihilo differentiæ in speciem conuenisse, & factum esse aliquid ex nihilo, quod fieri nō posse superius dicta propositio monstrauit. Quod si differentias omnes genus continet, differentiæ antem in contraria dissoluuntur, fiet ut rationabilitatem atq; irrationabilitatem mortalitatem atq; immortalitatem simul habeat animal, quod est genus, & erunt in eodem bina contraria, quod fieri oon potest. Neq; enim sicut in corpore solet esse alia pars alba, alia nigra, ita fieri io genere potest. genus enim per se cōsideratum partes noo habet, nisi ad species referatur: quicquid igitur habet, non partibus sed tota sui magnitudine retinebit. Nec illud dubiū est, quin in partibus suis genus habeat contrarietates, ut animal in homine habet rationabilitatem, in boue uero, contrarium. Sed nunc non de speciebus quærimus de quibus constat quod dictum est, sed an ipsum per se genus eas differentias, quas habent species habere posit, atque intra suæ substantię ambitū continere: hanc igitur quęstionem tali ratione dissoluimus. Potest quidlibet id quod est, noo esse, sed alio modo esse, alio uero nō esse, ut Socrates cum stat, & sedet & noo sedet, sedet quidē potestate, actu uero non sedet. Cum.n.stat, manifestum est eum noo agere sessionem, sed potius standi immobilitatem. Sed rursus cum stat, sedet, non quia iam sedet, sed quia sedere potest, ita actu quidem nō sedet, potestate uero sedet. Et ouum animal est, & non est animal, noo est quidem animal actu, adhuc nanq; ouum est, nec in animalis procesit uiuificationem, sed idem est tantum animal potestate, quia potest effici animal, cum formam ac speciem uiuificationis acceperit. Ita igitur genus habet has differentias & non habet: non habet quidem actu, sed habet potestate. Si.n. ipsum per se animal consideretur, differentias non habet. Si autem ad species reducatur, habere potest, sed distributim, atq; ut eius speciebus separatim nihil posit euenire contrarium. Ita ipsum genus si per se consideretur, differentiis caret, si ad species referatur per distributas species, uelut in partibus suis contraria retinebit: atq; ita nec ex nihilo uenerunt differentiæ, quas genus retinet potestate, nec utraque contraria simul in eodem sunt, cum contrarias differētias in eo qnod dicitur genus, actu non habeat: imposibilitas.n. eius propositionis quę dicit contraria in eodem esse nō posse, io eo consistit, quod contraria actu in eodem esse non possunt. Nam potestate & noo actu, duo contraria in eodē esse nihil impedit. Quæ uero nos contraria diximus Porphyrius opposita nuncupauit. Est enim genus contrarij oppositū. omnia.n.contraria si sibimetipsis considerentur, opposita sunt.

Definiunt autē & hoc modo. Differentia est quæ de pluribus & differentibus specie in eo quod quale sit prædicatur: rationale enim & mortale de homine prædicatum in eo quod quale est, homo dicitur: sed non in eo quod quid est. quidnam enim est homo interrogatis nobis, conueniens est dicere, animal: quale autem requisiti, rationale & mortale, conuenienter assignabimus.

36. Tres sunt interrogationes ad quas genus, species, differentia, proprium, atque accidens respondetur, hæ autem sunt. Quid sit, quale sit, quomodo se habet. Nam si quis interroget, quid est Socrates, respondere per genus ac speciem coouenit, aut animal, aut homo. Si quis quomodo se habeat Socrates interroget, iure accidens respondetur, id est aut sedet, aut legit, & cætera. Si quis uero qualis sit Socrates interroget, aut differentia, aut proprium, aut accidens, respondebitur, id est uel rationalis, uel risibilis, uel caluus. Sed in proprio quidem illa est obseruatio, quod illud proprium dici potest, quod de una specie prædicatur: accidens nero tale est, quod qualitatem designat, quæ non substantiam significat. Differentia uero talis est, quæ substātiam demonstret. Interroganti igitur qualis unaquæque res sit, si uolumus reddere substantiæ qualitatem, differentiam prædicamus. Quæ differentia nunquā de una tantum specie prædicatur, ut mortale, uel rationale, sed de pluribus. Quod igitur de pluribus speciebns inter se differētibus prædicatur, ad eam interrogationem, quæ, quale sit id de quo quæritur, ioterrogat, ea est differentia, cuius talem posuit definitionem. Differentia est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quale quid sit prædicatur. Cuius definitionis causam rationemq; pertractans ait.

Rebus enim ex materia et forma constantibus, vel ad similitudinem proportionemq; materiæ et formæ constitutionem habentibus, quemadmodum statua ex materia quidem est, ære, forma autem, figura: sic et homo communis et specialis, ex materia quidem proportionabiliter consistit, genere: ex forma autem, differentia: totum autem hoc, animal rationale mortale, homo est: quemadmodum illic statua.

37. Dixit superius differentias esse quæ in qualitate speciei prædicarentur: nunc autem causas exequitur, cur speciei qualitas differentia sit. Omnis inquit res uel ex materia formaq; consistunt, nel ad similitudinem materiæ, atque formæ substantiam sortiuntur. Ex materia quidem formaque subsistunt omnia quæcunq; sunt corporalia. Nisi.n.sit subiectum corpus quod suscipiat formam, nihil omnino esse pōt. Si.n.lapides noo fuissent tanti, muri parietesq; non essent. Si lignum non fuisset, omnino nec mensa quidem, quę ex ligni materia est, esse potuisset. Igitur supposita materia ac præiacente, cum in ipsam figura superuenerit, fit quęlibet illa res corporea ex materia formaque subsistens, ut Achillis statua ex æris materia, & ex ipsius Achillis figura perficitur. Atque ea quidem quæ corporea sont manifestum est, ex materia formaq; subsistere: ea uero quæ sunt incorporalia, ad similitudinem materię atq; formæ habent suppositas priores antiquioresque naturas, super quas differentiæ ueniētes efficiunt aliquid, quod eodem modo sicut corpus, tanquā ex materia ac figura, consistere uideatur, ut in genere ac specie, additis geoeri differentiis species effecta est. Vt igitur in Achillis statua, æs quidē materia est, forma uero Achillis, qualitas, & quædam figura, ex quibus efficitur Achillis statua, quæ subiecta sensibus capitur: ita etiā in specie quæ est homo, materia quidem eius genus est, quod est animal,

cui

cui superueniens qualitas rationalis, animal rationale, idest speciē fecit. Igitur speciei materia quędam, est genus, forma uero, quasi qualitas, differentia. Quod est igitur in statua æs, hoc est in specie genus: quod in statua figura cōformans, id in specie differentia. Quod in statua est ipsa statua, quæ ex ære figuraque conformatur, id in specie est ipsa species, quæ ex genere differentiaq; coniungitur. Qood si materia quædam speciei genus est, forma autem differentia, omnis uero forma qualitas est, iure omnis differentia qualitas appellatur. Quæ cum ita sint, iure in eo quod quale sit, interrogantibus respondetur.

Describunt autem huiusmodi differentias, & hoc modo. Differentia est quod est aptum natum diuidere ea quæ sub eodem genere sunt: rationale enim & irrationale, hominem & equum quæ sub eodem genere sunt, animali, diuidunt.

38. Hæc quidem definitio enm sit usitata, & ante oculos exposita: eam tamen exempli insuper luce reserauit. Omnes enim differentiæ idcirco differentiæ nuncupantur, quia species a se differre faciunt, quas unum genus includit, ut homo atque equus propriis discrepant differentiis: nā sicut homo animal est, ita etiam equus, ergo secundū genus nullo modo distant. Quæ igitur secundum genus nullo modo discrepant, ea differentiis distribuuntur. Additum.n.rationale quidem homini, irrationale nero equo, equus atq; homo, qnæ sub eodem fuerant genere, distribuuntur & discrepant, additis scilicet differentiis.

Assignant etiam hoc modo, differentia est, quæ differunt a se singula, nanque homo & equus secundum genus non differunt. Sumus enim animalia nos & irrationabilia, sed additum rationale disiunxit nos ab illis: rationales quoque sumus & nos & dij, sed mortale appositum disiunxit nos ab illis.

39. Vitiosa ratione & non sana quod uult explicat definitio quorundam. Id.n.dicit esse differentiam, qua nnaquæque res ab alia distat. in qua definitione nihil interest quod ita dixit, an ita concludat: Differentia est id quod est ipsa differentia. etenim differentiæ nomine, in eiusdem differētiæ usus est definitione, dicens. Differentia est qua differunt a se singula. Quod si adhuc differentia nescitur, nisi definitione clarescat, differre qnoque quid sit, qnomodo possumus agnoscere? ita nihil amplius attulit ad agnitionem, qui differentiæ nomine in eiusdem usus est definitione. Est autem communis & uaga nec includens substantiales differentias, sed quaslibet etiam accidentales hoc modo. Differentia est qua a se differunt singula. Quæ enim genere sunt eadē differentia discrepant. ut cum homo atque equus idem sint in animalis genere, qooniam ntraque sunt animalia, differunt tamen differentia rationali: & cum dij atq; homines sub rationalitate sint positi, differunt tamen mortalitate. Rationabile igitur hominis ad equum differentia est, mortale hominis ad Deum, atque hoc quidem modo substantiales differentiæ colliguntur. Quod si Socrates sedeat, Plato uero ambulet: erit differentia sessio, uel ambulatio, quæ substantialis non est. Namq; istam quoque differentiam definitio uidetur includere, cum dicit differentia est qua differunt a se singula. Quomodocunque enim Socrates a Platone distiterit, nullo autem alio modo distare ab illo nisi accidentibus potest: id erit differentia secundum superioris terminū definitionis. quam rem suiderunt etiam hi, qui definitionis huius uagum communemq; finem reprehendentes, certæ conclusionis terminum subiecerunt.

Interius autem perscrutantes differentiam dicunt, non quodlibet diuidens ea quæ sub eodem genere sunt esse differentiam, sed quod ad esse conducit, & quod est pars eius, & quod est esse rei. Neque.n.quod aptum natum est nauigare, erit hominis differentia, & si proprium sit hominis. Dicimus enim animalium hæc quidem apta esse ad nauigādum, illa uero minime: diuidentes hominem ab alijs. sed aptum esse ad nauigandum, non erat completiuum substantiæ, nec eius pars, sed aptitudo quædam solum. Idcirco quia non est talis differentia, quales sunt differentiæ, quæ specificæ dicuntur. Erunt ergo specificæ differentiæ, quæcunque alteram faciunt speciem, & quæcunque in eo quod quid est esse rei accipiuntur. Ac de differentijs quidem ista sufficiant.

40. Sensus propositionis huiusmodi est. Quoniam superius dixit determinasse quosdam differentiam esse, qua a se singula discreparent: Ait alios diligentius de differētia perscrutantes non fuisse arbitratos recte esse superius propositam definitionem. Neque.n.omnia quæcunq; sub eodem posita genere differre faciunt, differentiæ de quibus nunc tractatur.i.specificæ, nominari queunt. Plures.n.sunt quæ ita diuidunt species sub vno genere positas, ot tamen eorū substantiam minime conforment. Quia non uidentur esse differentiæ specificæ, nisi illæ tantum quæ ad id quod est esse proficiunt.i.hæ quę in definitionibus alicuius partes ponuntur: hæ autem sunt, ut rationale hominis. Nam substantiā hominis conformat, & ad esse hominis proficit, & definitionis eius pars est. ergo nisi ad id quod est esse conducit, & eius quod est esse rei pars sit, specifica differentia nullo modo poterit nuncupari. Quid est autem esse rei? nihil aliud nisi definitio. Vnicuique enim rei interrogatæ quid est: Si quis quod est esse monstrare uoluerit, definitionem dicit. Ergo si quid definitionis pars fuerit, eius erit pars q̄ uniuscuiusq; rei quid esse sit designet. Definitio est quidem quæ quid unaquæq; res sit, ostendit ac profert: demonstraturque quod unicuique rei sit, esse per definitionis assignationem. Illæ uero differentiæ quæ non ad substantiam conducunt, sed quoddam extrinsecus accidens afferunt, specificæ non dicūtur, licet sub eodem genere positas species faciant discrepare: ut si quis hominis atque equi hanc differentiam dicat, aptum esse ad nauigandum: homo autem aptus est ad nauigandum equus uero minime, & cnm sit equus atque homo, sub eodem genere animalis, addita differentia aptum esse ad nauigandum, equum distinxit ab homine. Sed aptū esse ad nauigandum non est huiusmodi, quod posit hominis formare substanciam, sicut rationale, quæ est sobstantialis qualitas, sed tantum quandam quodam modo aptitudinem mōstrat, & ad faciendum aliquid, nel non faciendum oportunitatem. Idcirco igitur specifica differentia esse non dicitur, quo fit, ut non omnis differentia quæ sub eodem genere positas species distribuit, specifica esse posit, sed ea tantum quæ ad substantiam speciei proficit, & quæ in parte definitionis accipitur. Concludit igitur eas esse specificas differētias, quę alteras a se species differre faciunt per distātias substantiales: nam si unicuiq;, idest esse quocunq; substantialiter fuerit, quæcunq; differentiæ substantialiter diuersæ sunt, illas species quibus adsunt, omni substantia facinnt alias ac discrepantes: atque hæ in definitionis parte sumuntur. nam si definitio substantiam monstrat, & substantiales differentiæ species efficiunt, substantiales differentiæ partes sunt definitionum.

DE PROPRIO.

PROPRIVM *vero quadrifariam diuidunt. Nam & id quod soli alicui speciei accidit, etsi non omni, proprium est: vt homini esse medicum vel geometram. Et quod omni accidit, etsi non soli: quemadmodum homini esse bipedem. Et quod soli, & omni, et aliquando: vt homini in senectute canescere. Et quod soli, et omni, et semper: quemadmodum homini esse risibile: nam etsi non rideat semper, tamen risibilis dicitur: non quod semper rideat, sed quod semper aptus natus sit ad ridendum, hoc autem ei semper naturale est, vt et equo hinnibile. Hæc autem nominantur vere propria, quoniam conuertuntur. quicquid enim est equus, hinnibile est, et quicquid hinnibile, equus.*

41. Superius dictum est omnia propria ex accidentium genere descendere. Quicquid enim de aliquo prædicatur, aut

substantiam

substantiam informat: aut secundum accidens inest. Nihil uero est quod cuiuslibet rei substantiam mõstret nisi genus, species, & differentia. Genus quidem, & differentia, speciei: Species uero indiuiduorum. Quicquid ergo reliquũ est in accidentium numero ponitur. Sed quoniam ipsa accidentia habent inter se aliquam differẽtiam: idcirco alia quidem propria, alia priore atq; antiquiore nomine accidentia nuncupantur. Ac de accidentibus paulo post, nunc de propriis, quæ quadrifariam diuiduntur, non tãquam genus aliquod proprium in quatuor species diuidi secariq; posit, sed hoc quod ait diuidunt, ita intelligendum est, tanquam si diceret nuncupant, id est proprium quadrifariam dicunt: cuius quadrifariæ appellationis significationes enumerat, ut quę sit conueniens & congrua nuncupatio proprietatis ostẽdat. Dicit ergo quòd propriũ primo est accidens, quod ita uni speciei adest, ut tamẽ nullo modo coęquetur ei, sed infra subsistat ac maneat, ut hominis dicitur proprium medicum esse, idcirco quòd nulli alii animalium inesse potest. Nec illud attendendum, an hoc de omni homine prędicari posit, sed illud tantum, quòd de nullo alio nisi de homine dici potest, medicum esse. Et hæc quidem significatio proprii dicitur esse soli, etiam si non omni. Soli enim speciei, etiam si non omni coæquatur, ut homini medicum esse, soli quidem inest homini, sed non omnibus hominibus ad scientiam adest. Aliud proprium est, quod huic e contrario dicitur omni etiam si non soli: quod huiusmodi est, ut omnem quidem speciem contineat eamq; transcendat. Et quoniam quidem nihil est ex subiectis speciei, quod illo proprio non utatur, dicimus omni, quoniam uero transcendit in alias, dicimus non soli, hoc huiusmodi est quale homini esse bipedem. Proprium enim, est hominis esse bipedem. Omnis enim homo bipes est, etiam si nõ solus. aues enim bipedes sunt. Geminæ igitur significationes proprii, quæ superius dictæ sunt, habent aliquid minus. prima quidem, quòd non omni, secunda uero quòd non soli: quas si iungimus facimus, omni, & soli. Sed dempsimus aliquid secundum tempus, si ei adiiciatur aliquando, ut sit hæc tertia proprii nuncupatio, omni, & soli, sed aliquando, ut est in senectute canescere, & in iuuentute pubescere. Omni enim homini adest in iuuentute pubescere, & in senectute canescere: & soli. Pubescere enim solius est hominis, sed aliquando: neque enim in omni tempore, sed in sola tantum iuuentute. Hæc igitur determinatio proprii in eo quidem quòd omni, & soli inest, absoluta est, sed ex eo minus aliquid cõtrahit, cum dicimus aliquando, quòd si auferamus, fit proprii integra & simplex significatio hoc modo. Proprium est quod omni, & soli, & semper adest, ut homini risibile, equo hinnibile. Omnis enim homo & solus homo risibilis est & semper, similiter & equus hinnibile. neq; illud nos ulla dubitatione perturbet, quòd semper homo nõ rideat. Non enim ridere proprium est homini, sed risibile, quod non in actu, sed in potestate consistit. ergo etiam si non rideat, qui ridere tamẽ posit: soli, & omni homini semper adesse dicitur, & conuenienter proprium nuncupatur. Nam si actu separetur a specie, potestate nulla ratione disiungitur. Quattuor igitur significationes proprii dixit. Nam prima quidem est, quando accidens ita subiectæ speciei adest, ut soli ei adsit, etiam si non omni, ut homini medicina. Secunda uero, cum soli quidem non adest, omni uero semper adiungitur, ut hominem eẽ bipedem. Tertia, cum omni, & soli, sed aliquãdo, ut homini in iuuentute pubescere. Quarta, cum omni, & soli, & semper adest, ut esse risibile. Atq; ideo cætera quidem conuerti non possunt. Neq; enim coęquatur quod soli, sed nõ omni specięi adest: Species quidem de ipso dici potest, ipsum uero de specie minime. Qui enim medicus est, potest dici homo. Homo uero qui est: medicus etiam non dicitur. Rursum quod ita est alii proprium, ut omni adsit, etiam si non soli, ipsum quidem de specie prædicari potest, Species uero de eo minime. Nam bipes prædicari de homine potest, homo uero de bipede nullo modo, Rursus quod ita adest, ut omni, & soli, sed aliquando adsit, quoniam de tempore habet aliquid diminutum, nec simpliciter adest, reciprocari non poterit. Possumus enim dicere omnis qui pubescit homo est: non tamen dicimus omnis qui est homo, pubescit. potest enim minime ad iuuẽtutem uenire, atq; ideo nec pubescere: nisi forte nõ sit pubescere hominis propriũ, sed in iuuentute pubescere solummodo, aut etiam cum nõdum est in iuuentute, aut etiam præterit, tamen fit ei proprium non tale, quale tunc fieri potest, cum prætet iuuentutem est, sed quale cum in iuuentute consistit: atq; ideo hoc quod non in omne tempus tenditur, etiam si tale est quod omni speciei adsit, quod tamen in tempus aliquod differat, integrum atq; absolutum proprium esse non dicitur. Quartum est, quod ita adest, ut & solam teneat speciem, & ut omni adsit, & absolutum sit a temporis conditione, ut risibile, quod a superiori plurimum distat. nã quod risibile est, semper ridere potest. Rursus qui potest in iuuentute pubescere, cum ipsa iuuentus non sit semper, non ei adest semper, ut in iuuentute pubescat. Hæc autem quarta proprii significatio, quam nulla temporis definitio constringit, absoluta est. Atque ideo etiam conuertitur, & de se inuicem proprium atque species prædicantur: homo enim omnis risibilis est, & omne risibile homo.

DE ACCIDENTE.

ACCIDENS est quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo, in separabile, & in inseparabile. Separabile enim accidẽs est dormire: nigrum uero esse, inseparabiliter coruo, & æthiopi accidit: potest autem intelligi, & coruus albus, & æthiops nitens cãdore præter subiecti corruptionem. Definitur autem sic quoque. Accidens est quod contingit eidem inesse uel non inesse. Et quod neque genus est, neque species, neque differentia, neque proprium, semper autem est in subiecto subsistens. Omnibus igitur determinatis quæ proposita sunt, dico autem genere, specie, differentia, proprio, & accidente, dicendum est quæ sint ipsis cõmunia, & quæ propria.

42. Quoniã superius dictum est omnia, quæ de aliquo prædicantur, uel substantialiter, uel accidentaliter dicuntur: Cumq; ea quæ substantialiter prædicantur, eius de quo dicuntur, substantiam definitionemq; contineant, & sint eo antiquiora atque maiora, quod ex substantialibus prædicatis efficitur: cumq; ea quæ substantialiter dicuntur, pereunt, necesse est ut simul etiam ea interimantur, quorum naturam substantiamq; formabant. quæ cum ita sint, necesse est, ut quæ accidentaliter dicuntur, quoniam substantiam minime informant, & adesse, & abesse posint præter subiecti corruptionem. Ea enim tantum cum absunt subiectum corrumpere possunt, quæ efficiunt atq; conformant quæ sunt substãtialia. quæ uero non efficiunt substantiam, ut accidentia, ea eum adsunt, uel absunt, nec informant substantiam, nec corrumpunt. Est igitur accidẽs quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Id autem diuiditur in duas partes. Accidens.n. aliud est separabile, aliud inseparabile. Separabile quidem, ut dormire, sedere. Inseparabile uero, ęthiopi atq; coruo, color niger. In quã re talis oritur dubitatio, ita enim est definitum. Accidens est quod adest &. abest præter subiecti corruptionem. Idem tamen accidens aliquando inseparabile dicitur: quod si inseparabile est, abesse non poterit. Frustra igitur positum est accidens esse qđ adesse, & abesse posit, cum sint quædam accidentia, quæ a subiecto non ualeant separari. Sed fit sæpe, ut quæ actu disiungi non ualeant, mente & cogitatione separentur. Sed si animi ratione disiunctæ qualitates a subiectis, non ea pereunt, sed in sua substantia permanent, atque perdurant, accidentes esse intelliguntur. Age igitur, quoniam ęthiopi color niger auferri non potest, animo eum & cogitatione separemus: erit igitur color albus æthiopi. Num idcirco species consumptæ sunt, minime: item etiam coruus, si ab eo colorem nigrum imaginatione separemus, permanet tamẽ auis, nec interit species. ergo quod dictum est adesse & abesse, non re, sed animo intelligendum est, alioqui, & substãtialia, quæ omnino separari non possunt, sæpe animo, & co-

gitatione

gitatione disiungimus, ut si ab homine rationabilitatem auferamus, quam licet actu separare non possumus, tamen si animi imaginatione disiūgimus, statim perit hominis species, quod idem in accidentibus non fit. Sublato enim accidenti cogitatione, species manet. Est quoque alia accidentis definitio cęterorum omnium priuatione, ut id dicatur esse accidens, quod neque genus sit, neque species, neq; differentia, neque proprium, quæ definitio plurimum uaga est, ualdeq; communis. Sic enim etiam genus definiri potest, quod neq; species, neque differentia, neq; proprium sit, nec accidens. Eodem quoque modo species, ac differentia, atq; proprium. Cum autem eadē similitudine definitionis plurima definiri queunt: non est terminans & circūclusa descriptio, præsertim cum longe sit ab definitionis integritate seiunctum, quod cuiuslibet rei formam aliarum rerum negatione demonstrat. Quibus omnibus expeditis, idest genere, specie, differentia, proprio, atq; accidenti, descriptisq; eorum terminis quantum postulabat institutionis breuitas, ea ipsa communiter pertractanda persequitur, ut quas inter se habeant differentias hæc quinq;, de quibus superius disputatum est, quasue communiones, mediocri consideratione demonstret, ut non solum quæ ipsa sint, uerum etiam quemadmodum ipsa inter se comparentur, appareat.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi Patricij ordinarij & consularis viri commentariorum in Porphyrium a se translatum

LIBER QVINTVS.

EXPEDITIS per se omnibus quæ proposuit, & quantum in uniuscuiusq; consideratione poterat, ad scientiæ terminum breuiter adductis, nunc iam non de singulorum natura, idest uel generis, uel differentiæ, uel speciei, uel proprij, uel accidentis: sed de ad se inuicem relatione pertractat. Nam quia communiones ac differentias rerū colligit, non ut sunt per se res illæ considerat, sed ad alias qualiter comparentur. Id autem duplici modo fit, uel similitudine dum retractat communitates, uel dissimilitudine dum differentias. quæ cum ita sint, nos quoque (ut adhuc fecimus) propter planiorem intellectum philosophi uestigia persequentes, ordiemur de his communitatibus quæ adsunt generi, speciei, differentiæ, proprio, atq; accidenti.

Commune igitur omnibus est de pluribus prædicari. Sed genus quidem de omnibus sub se speciebus & de indiuiduis; Similiter et differentia, prædicatur, Species vero de his quæ sub ipsa sunt indiuiduis. At proprium, & de specie cuius est proprium, & de his quæ sub ea specie sunt indiuiduis. Accidens autem, & de speciebus, & de indiuiduis. namq; animal, & de equis, & de bobus prædicatur, quæ sunt species, & de hoc equo, et de hoc boue, quæ sunt indiuidua. Irrationale vero de equis, et bobus, et de his qui sunt particulares, prædicatur. Homo præterea de his qui sunt particulares, prædicatur. Risibile quoq; et de homine, et de his qui sunt particulares, prædicatur. Nigrum postremo de coruo, et ebeno, et de his qui sunt particulares, quod est accidens inseparabile: item moueri de homine, et equo et de his qui sunt particulares, quod est accidens separabile, sed principaliter quidem de indiuiduis, secundario uero et de his quæ continent indiuidua, prædicatur.

43. Antequam singulorum ad unumquodque habitudinem tractet, illam prius respicit, quam omnes ad se inuicem habere uidentur, hęc autem est una communio, quæ propositarum quinq; rerum numerum pluralitate prædicationis includit. Omnia enim de pluribus prædicantur. in hoc ergo sibi cuncta communicant: nam, & genus de pluribus prædicatur, itemque species, ac differentia, & proprium, atq; accidens. quę cum ita sint, est eorum una atq; indiscreta cōmunio de pluribus prædicari. Designat autem Porphyrius ipsam de pluribus prædicationem, quemadmodum in singulis fiat, & unumquodq; propositorū de quibus pluribus prędicetur, ostendit. Ait enim genus quidem de pluribus prædicari, id est speciebus, ac specierum indiuiduis, ut animal prædicatur de homine atque equo, ac de his indiuiduis quæ sub eis sunt. Item genus prædicatur de differentiis specierum: atq; id iure, quoniam enim species differentiæ informant, cum genus de speciebus prædicetur, consequens est ut etiam de his dicatur, quæ specierum substantiam formāq; efficiunt. quo fit, ut genus etiam de differentiis prædicetur, ac non de una, sed de pluribus. dicitur enim quod rationale est, esse animal: & rursus quod irrationale est, esse animal. Ita genus de speciebus, ac differentiis prædicatur, ac de his quæ sub ipsis sunt indiuiduis: differētia uero de pluribus dicuntur speciebus, ac de earum indiuiduis, ut irrationale de equo prędicatur ac boue, quæ sunt plures species, & de his quæ sub ipsis sunt indiuiduis eodem modo dicitur. nā quod de uniuersali prædicatur, prædicatur & de indiuiduo. Quod si differentia de speciebus dicitur, prædicabitur etiā de eiusdem speciei subiectis. Species uero de suis tantum indiuiduis prædicatur. neq; enim fieri potest, ut quæ species est ultima, quæq; uere species ac magis species nuncupatur, hęc alias deducatur in species: quod si ita est, sola post speciem indiuidua restant. iure igitur species de suis tantum indiuiduis prædicatur, ut homo de Socrate, Platone, Cicerone, & cæteris. Proprium item de specie prædicatur cuius est proprium. neque enim esset proprium alicuius, si de aliquo prædicaretur: de quo enim quæque res, & soli, & omni, & semper dicitur, eiusdem proprium esse monstratur. quæ cum ita sint, proprium de specie dicitur, ut risibile de homine. Omnis enim homo risibilis est. Dicitur etiam de indiuiduis speciei de qua prædicatur. Est enim, Socrates, Plato, & Cicero risibilis. Accidens uero & de speciebus pluribus dicitur, & de diuersarum specierum indiuiduis. Dicitur enim coruus atque ęthiops niger, & hic æthiops atque hic coruus, qui sunt indiuidui: nigri autem secundum nigredinis qualitatem uocantur, atq; hoc quidem est accidēs inseparabile. Sed multo magis separabilia accidentia pluribus inhærescunt, ut moueri homini, & boui. uterq; enim mouetur. Et rursus ea quæ sub homine sunt atq; boue indiuidua, moueri sæpe prædicantur. Sed aduertendum est auctore Porphyrio, quod ea quæ accidentia sunt, principaliter quidem de his dicuntur, in quibus sunt indiuiduis, secūdo uero loco, ad uniuersalia indiuiduorum referūtur, atq; ita prędicatio subteriorum superioribus redditur, ut quoniam nigredo singulis coruis adesse dicitur, dicitur etiam adesse speciali coruo. Nam quia omnia particularia qualitas ista accidentis nigredinis inficit, idcirco eandem negredinem de specie quoq; prædicamus, dicentes coruum, ipsam speciem, nigrum esse. In quibus omnibus mirum uideri pōt, cur genus de proprio prædicari non dixerit, nec uero speciem de eodem proprio, nec differentiam de proprio, sed tantum genus quidem de speciebus, atq; indiuiduis. Differentiam uero de speciebus atq; indiuiduis. Speciem de indiuiduis. Proprium de specie atque indiuiduis. Accidens de speciebus atq; indiuiduis. Fieri enim potest, ut quæ maioris prædicationis sunt, ea de cunctis minoribus prædicētur, & quæ æqualia sunt, sibimet conuertantur. Eoque fit, ut genus de differentiis, & speciebus, & propriis, atq; accidentibus prædicetur, ut cum dicimus, Quod rationale est, animal est, genus de differentia. Quod homo est, animal est, genus de specie. Quod risibile est, animal est, genus de proprio. Quod nigrum est, si forte coruū uel æthiopem demōstremus, animal est, genus de accidenti prædicamus. Rursus Quod homo est, rationale est, differentiam de specie. Quod risibile est, rationale est, differentiam de proprio. Quod nigrum est, rationale est, si æthiopem demonstremus, differentiam de accidente. Item quod risibile est, homo est, speciem de proprio. Quod nigrum est, homo est, si ęthiopem designemus, speciem de accidenti. Qua in re quod nigrum est, etiam risibile est, in æthiopis demonstratione, proprium de accidenti prædicatur, conuerti

uerti autem ad totum accidens poteſt, ut quoniã indiuiduis ſingulorum eſſe prçponitur, idcireo de ſuperioribus etiam, prædicatur, ut quoniam Socrates animal eſt, rationale eſt, riſibile eſt, & homo eſt. Cũq; in Socrate ſit caluitium: quod eſt accidens: prædicatur idem de animali, de rationali, de riſibili, de homine, ut accidens de quatuor reliquis prædicetur. Sed horum profundior quæſtio eſt, nec ad ſoluendũ ſatis eſt temporis. hoc tantum ingredientium intelligentia expectet, quòd alia quidem recto ordine prædicantur, alia uero obliquo. Quoniam moueri hominem rectum eſt, id quod mouetur hominem eſſe conuerſa locutione proponitur. Quocirca rectam Porphyrius in omnibus propoſitionem ſumpſit. Quod ſi quis uim prædicationis ſubiectioniſq; attenderit in ſingulis comparans prædicationibus, eas quidem prolationes quæ rectæ ſunt, inueniet a Porphyrio eſſe numeratas: eas uero quæ conuerſo ordine prædicantur, fuiſſe ſepoſitas.

GENERIS ET DIFFERENTIAE *Comparatio.*

COMMVNE eſt autem generi, & differentiæ continétia ſpecierum. continet enim & differentia ſpecies, & ſi non tot, quot genera: rationale enim, & ſi nõ contineat irrationabilia quemadmodum animal, tamen cõtinet hominem, & Deum quæ ſunt ſpecies. Et quæcunque prædicãtur de genere, ut genus, & de his quæ ſub ipſo ſunt ſpeciebus prædicantur. Item quæcunque de differentia prædicantur, ut differentia, & de his quæ ex ipſa ſunt ſpeciebus prædicabuntur: Nam cum genus ſit animal, non ſolũ de eo prædicatur ſubſtantia, & animatum, & ſenſibile, ſed etiã de his quæ ſub animali ſunt ſpeciebus omnibus prædicantur hæc, uſque ad indiuidua: Cumque ſit differentia rationale, prædicatur de ea ut differentia id quod eſt ratione uti, non ſolum autem de eo quod eſt rationale, ſed etiam de his quæ ſub rationali ſunt ſpeciebus prædicabitur ratione uti. Commune uero eſt & hoc, perempto genere, uel differentia, ſimul perimi, & ea quæ ſunt ſub ipſis. quemadmodum enim ſi non ſit animal, non eſt equus, neque homo: ſic ſi non ſit rationale, nullum erit animal, quod utatur ratione.

44. Poſt eam quæ cunctis adeſſe uiſa eſt communitatem, ſingulorum ad ſe ſimilitudines ac diſſimilitudines quærit. Et quoniam inter quinque propoſita genus ac differentia uniuerſalioris ſunt prçdicationis. Siquidem genus, & ſpecies continet, & differentias: differentiæ uero ſpecies continent, neque ab his ullo modo continentur. Primum generis & differentiarum ſimilitudines colligit. ac primam quidem ponit hanc. Dicit enim commune eſſe generi ac differentiæ, ut ſpecies claudant. nam ſicut genus ſub ſe habet ſpecies, ita etiam differentia, & ſi non tot quot habet genus. Etenim quoniam genus differentiam etiam claudit, & non unam tantum ſub ſe differentiam coercet ac retinet, plures neceſſe eſt, ut habeat ſub ſe ſpecies, quam quælibet una earum quas claudit differentiarum, ut animal prædicatur de rationabili, & irrationabili. Quod ſi ita eſt, prædicabitur, & de his quæ ſub rationali ſunt poſitæ ſpeciebus, & de his quæ ſub irrationali. Eſt ergo commune animali, & rationali, id eſt generi, & differentiæ: quod ſicut genus de Deo, & homine prædicatur, ita etiam rationale quod eſt differentia, de Deo & de homine dicitur. Sed non intãtum hæc prædicatio funditur quantum animalis, id eſt generis. Animal enim non de Deo ſolum atque homine dicitur, ſed de equo, & boue prædicatur, ad quæ rationalis differentia non peruenit. Sed quandocunque Deum ſupponimus animali, ſecũdum eorum opinionem facimus, qui Solem, ſtellaſque, atque totum hunc mundum animatum eſſe confirmant, quæ etiam deorum nomine (ut ſæpe dictum eſt) appellauerunt. Secunda item communio eſt generis, ac differentiæ. quoniam quæcunque prædicantur de genere, ut genera: eadẽ & de his quç ſub ipſo ſunt ſpeciebus pdicantur. Ad hanc ſimilitudinem, & quæcunq; prçdicantur de differẽtia, ut differentia, eadem quoq; & de his quæ ſub ipſa differentia ſunt, ut differentiæ prædicantur. Cuius ſententiæ talis eſt expoſitio. Sunt plura quç de generibus prædicantur, ut genera, ut de animali dicitur animatũ, & ſubſtantia atq; hçc, ut genera. Hçc igitur prædicantur, & de his quç ſub animali ſunt, rurſuſq;, ut genera: nam hominis, & animatum, & ſubſtantia genus eſt, ſicut ante fuerat animalis. Itẽ in ipſis differentiis quçdam differentiæ inueniuntur, quæ de ipſis differentiis prçdicantur, ut de rationali duæ differẽtiæ dicuntur. Quod enim rationale eſt, utitur ratione, uel habet rationem. Aliud eſt autem uti ratione, aliud eſt habere rationem, ut aliud eſt habere ſenſum, aliud uti ſenſu. Habet quippe ſenſum, & dormiens, ſed non utitur. Ita quoq; dormiens habet rationem, ſed minime utitur: ergo ipſius rõnabilitatis quçdam differentia eſt, rõne uti, ſed ſub rõnabilitate poſitus eſt homo. Prædicatur igitur de homine rõne uti, ut quçdam differẽtia. Differt.n.a cæteris animalibus homo, quia rõne utitur. Demonſtratum eſt igitur quòd ſicut ea quç de genere prædicantur, dicuntur de generi ſubiectis, ita ẽt ea quæ de differentia prædicantur, dicuntur de his quæ differentiis ſupponuntur. Tertium commune eſt, quod ſicut aſſumptis generibus, ſpecies interimuntur: ita conſumptis differentiis, ſpecies de quibus differentiæ prædicantur, intereunt. Commune.n.eſt hoc uniuerſalium in ſubſtantia peuntium perire ſubiecta. Sed prima communio demonſtrauit genera de ſpeciebus prædicari, ſicut etiam differentias. Propter hanc igitur ſimilitudinem ſi auferantur genera: ſpecies pereunt. Sic etiam ſpecies perire neceſſe eſt quæ ſub differentiis ſunt, ſi uniuerſales earum differentiæ conſumantur. cuius exemplum eſt. Si enim auferas animal, hominẽ atq; equum ſuſtuleris, quæ ſunt ſpecies poſitæ ſub animali. Si auferas rationale, hominem Deumq; ſuſtuleris, qui ſunt ſub rationali differentia collocati. Et de communitatibus quidem hactenus. nunc de generis, & differentiæ diſsimilitudine perpendit.

Proprium autem generis eſt de pluribus prædicari quã differentia, & ſpecies, & proprium, & accidens. animal enim de homine, & equo, & aue, & ſerpente prædicatur. Quadrupes uero de ſolis quatuor pedes habentibus. homo uero de ſolis indiuiduis hominibus. item hinnibile de ſolo equo, & de his qui ſunt particulares. ſimiliter & accidens de paucioribus quam genus. Oportet autem differentias accipere, quibus diuiditur genus, non eas quæ complent ſubſtantiam generis. Amplius genus continet differentiam poteſtate. animalis enim hoc quidem rationale eſt, illud uero irrationale, differentiæ uero non continent genera. Amplius genera quidem priora ſunt his quæ ſub ſe ſunt poſitæ differentiis, & propter hoc ſimul quidem eas auferunt, non autem ſimul auferũtur ab eis: ſublato enim animali, aufertur rationale, & irrationale. differentiæ uero non auferunt genus, nam etiam ſi omnes interimantur, tamen ſubſtantia animata ſenſibilis, intelligi poteſt, quæ eſt animal. Amplius genus in eo quod quid eſt, differentia in eo quod quale quid eſt prædicatur, quemadmodum dictum eſt. Amplius genus unum quidem eſt ſecundum unãquamque ſpeciem. ut eſt hominis animal, differentiæ uero plures, ut rationale, mortale, mentis, & diſciplinæ ſuſceptibile, quibus ab aliis differt. Amplius genus quidem ſimile eſt materiæ, formæ uero differẽtia, cum autem ſint, & alia communia, & propria generis & differentiæ, nunc iſta ſufficiant.

45. Proprium quidem quid ſit conuenienti atq; integro uocabulo definitum eſt. Sed per abuſionem illa etiam propria quorumlibet dicuntur, quç in unaquaque re ab aliis continent differentiam, licet cum aliis ſint ea ipſa communia. Per ſe quippe proprium eſt homini quod ei omni, & ſoli, & ſemper adeſt, ut riſibilitas, per uſurpatam uero locutionem

nem etiam proprium hominis rationabilitas dicitur, non per se proprium. Quippe quod ei cum deorum est natura commune, sed homini rationabilitas proprium dicitur, ad discretionem pecudis, quod rationale non est. Id uero ꝓpter hanc causam, quoniam id proprium uniuscuiusque dicitur quod habet suum. Quo igitur quis ab alio differt, proprium eius non absurda usurpatione prædicatur. Sed nunc quod dicit proprium generis esse de pluribus prædicari, quã cætera quatuor, id ipsum generis tale proprium est, quale per se proprium dici solet, idest quod semper, & soli, & omni adsit generi. Generi enim soli adest, ut differentia, specie, proprio, atque accidente uberius atque affluentius prædicetur. Sed de his speciebus, differentiis, propriis atq; accidentibus, id dici potest, quæ sub quolibet genere sunt, id est de differentiis quidem quæ quodlibet diuidunt genus. Specie uero quæ diuisibili generis differentia informatur. Proprio autem illi speciei quæ sub illo genere est, quod differentiis est diuisiuum. Accidentibusque quæ his hærent indiuiduis, quæ sub ea specie sunt, quam designatum genus includit. Hoc facilius exempla declarãt. Sit enim genus animal, quadrupes ac bipes differentiæ sub animalis positæ cõtinentia. Homo atque equus species sub eodem genere constitutæ. Risibile atque hinnibile propria earundem specierum. Velox, & bellator, accidentia, quæ his indiuiduis accidunt, quæ sub speciebus hominis atque equi continentur. Animal igitur quod est genus prædicatur de quadrupede, & bipede, quæ sunt differentiæ. Quadrupes uero non dicitur de bipede, sed tantum de his animalibus quæ quatuor pedes habent. plus igitur prædicatur genus quam differẽtia. Rursus homo de Platone, & Socrate prædicatur, & de cæteris. Animal uero non modo de hominis indiuiduis, uerum etiã de cæteris irrationabilibus indiuiduis dicitur. plus igiť genus quam species prædicatur. Sed cum sit proprium equi hinnibile, cumque genus quam species uberius prædicetur, prædicatio quoq; generis proprij supergreditur prædicationem. Accidens quoque & si pluribus inesse potest, tamen sæpe genere contractius inuenitur, ut bellator, non proprie nisi homo dicitur, & uelocitas in paucis animalibus inuenitur: quo fit, ut genus, & differentia, & specie, & proprio, & accidente, amplius prædicetur. Atque hæc est una proprietas generis, quæ genus ab aliis omnibus distinguat ac separet. Oportet autem inquit nunc eas differẽtias intelligere, quibus diuiditur genus, non quibus informatur genus. illæ enim a quibus informatur genus, plus quam ipsum genus sine dubio prædicantur, ut animatum & corporeum ultra animal tendunt, cum sint differentiæ animalis, non diuisiuæ, sed potius constitutiuæ. Omnia enim superiora de inferioribus prædicantur. Quæ uero de inferioribus prędicãtur, neque conuerti possunt, hæc ab eis quæ inferiora sunt, amplius prædicantur. Post hoc aliud proprium generis ostendit, quo ab his differentiis quæ sub eodem sunt positæ segregatur. Omne enim genus continet differentias potestate. Differentia uero genus non potest cõtinere. Animal enim rationale, atque irrationale continet potestate. Neq; enim rationabilitas, aut irrationabilitas animal poterit cõtinere. Potestate autem ait, continere animal differentias, quia (ut superius dictum est) genus quidem omnes habet sub se differentias potestate, actu uero minime. Ex quo fit, ut alia proprietas oriatur. Sublato enim genere, perit differentia: ueluti sublato animali interimitur rationabilitas, quod est differentia. At si rationabile interimas, irrationabile animal manet. Sed obiici potest, quid si utrasq; differẽtias simul abstulero, num poterit remanere genus? Dicimus potest. Vnumquodq; enim non ex his, de quibus prędicatur, sed ex his, ex quibus efficitur, substantiam sumit. Itaque fit, ut genus sublatis differentiis diuisiuis permanere possit. Dũ tamen maneant illæ, quæ ipsius generis formam substantiãq; constituunt. Quoniam enim animal animata atq; sensibilis differentiæ constituũt, hæ si maneant, atque iungantur, perire animal non potest, licet ea pereant de quibus animal prædicatur, rationale .s. atque irrationale. Vnumquodque enim (ut dictum est) ex his substantiæ proprietatem sumit, ex quibus efficitur, non ab his de quibus prædicatur. Amplius si utrasq; differentias genus potestate continet, ipsum per se neutram earum intra se positam collocatamq; concludit. q̃ si actu quidem eas non continet, sed potestate, actu etiam ab his poterit separari: hoc ipsum enim, quod est eas potestate continere, id erat actu non continere. Genus uero, quia quaslibet differentias actu non continet, actu ab eisdem, etiam separatur. Rursus aliud est generis propriũ, quod ex proprietate prædicationis agnoscitur. Omne enim genus ad interrogationem quid est unumquodq;, responderi conuenit, ut animal in eo quod quid est, de homine prædicatur: differentia uero minime, sed in eo quod quale sit. Omnis enim differentia in qualitate consistit. Sed hoc proprium tale est, quale superius diximus, non per se, sed secundum alicuius differentiam dictum. Alioqui cõmune est hoc generi cum specie, ut in eo quod quid sit prædicetur. sed quia hac in re genus a differentia discrepat, quoniam differentia quidem in eo quod quale est, genus uero in eo quod quid est prædicatur: generis proprium dicitur non per se, sed ad differentiæ comparationem, & in omnibus reliquis eandem rationem conueniet speculari. Quodcunq; enim ita proprium generi dicitur, ut nulli sit alij commune, sed tantum hoc genus habeat, & semper, id secundum se proprium nuncupatur. Quicquid uero cum alio commune est, id non per se, sed ad alterius differentiam proprium dicitur. Alia rursus generis & differentiæ separatio est, quod genus quidem speciei unum semper adest .s. proximum. plura enim possunt esse superiora, uelut hominis animal atq; substãtia. sed proximum eiusdem hominis animal tantum. Differentiæ vero plures uni speciei adesse poterunt, ut rationale atq; mortale homini. Itaq; fit definitio ex uno quidem genere, sed pluribus differentiis, ut hominis animal rationale atque mortale. Rursus alia discretio est, quod genus quidem ac lut quendam subiecti locum tenet, differentia uero formæ, ita ut illud sit materia quædam, quę figuram suscipiat: hæc uero sit forma: quæ superueniens speciei substantiam rationemq; perficiat. Idcirco pluribus differentiis a genere differentiam segregauit, quia hæc maxime generis quandam similitudinem continet, quia est uniuersalis, & præter genus inter cætera maxima. sed cum alia plura cõmunia, pluraque propria generis inter se ac differentiæ ualeant inueniri, sufficiant nunc inquit ista. Satis est enim ad discretionem quaslibet differentias assumere, etiam si quæ dici possunt non omnia colligantur.

GENERIS ET SPECIEI
Comparatio.

*G*ENVS *autem & species commune quidem habent de pluribus prædicari, quemadmodum dictum est. Sumatur autem species, vt species solum, non autẽ, vt genus, si fuerit idem species & genus. Commune his est etiam hoc, priora his esse de quibus prædicantur, & totum quoddam esse utrunq;.*

46. Generis & speciei enumerat tria communia, unum quidem de pluribus prędicari. genus enim & species de pluribus prædicantur, sed genus de speciebus ut dictum est, species uero de indiuiduis. Sed nunc de illa specie loquitur, quæ tantũ species est, ut homo, idest quæ non etiam genus est, sed ultima species. Quod si talem speciẽ ponamus quæ etiam genus esse potest, ac de ea dicamus quod commune habet cum genere de pluribus prædicari, nihil interest an ita dicamus, ipsum genus id secum habere cõmune, de pluribus prædicari. Talis est enim species quæ non solum est species, sed etiam genus est. Est autem commune his quoq; quod utraq; priora sunt his de quibus prædicantur. Omne enim quod de pluribus prædicatur, si recto (ut superius dictum est) ordine dicatur: prius est his de quibus prædicatur. Præterea est illis hoc etiam commune, quod genus ac species totum sunt eorum quæ intra suum ambitum continent, & coercent: omnium .n. specierum totum genus est, & omnium indiuiduorum totum, est species. Atque enim genus, & species adunatiua sunt plurimorum. quod uero multorum adunatiuum est: id eorum quæ ad unitatis formã reducit, recte dicitur totum.

Differunt

Differunt autem, eo quod genus quidem species continet, species vero continentur, & non continent genera. De pluribus enim prædicatur genus quam species. Amplius genera quidem præiacere oportet, & informata differentiis specificis, perficere species. unde & priora sunt naturaliter genera, & secum species interimentia, nec tamen ab eis interimuntur. nam si species sit, est & genus. genus uero si sit, non omnino erit species. Et genera quidem uniuoce de speciebus prædicantur, species uero de generibus minime. Amplius genera quidem excedunt eas quæ sub ipsis sunt species, continentia. species autem excedunt genera propriis differentiis. Amplius nec species fiet unquam generalissimum, nec genus fiet unquam specialissimum.

47. Expeditis communibus generis, & speciei, nunc de eorum discretione pertractat. Differre enim dicit genus a specie, quoniam genus continet species, ut animal continet hominem. species nero non continet genera. neq; .n. homo de animali prædicatur. Itaq; fit ut species quidē contineantur a generibus, nunquam uero contineant genera. Omne enim qnod amplins prædicatur, illius est continens, qnod minus dicitur. Quod si genus amplius prædicetur quā species, necesse est ut species quidem contineatur a genere, genus nero nullo modo speciei ambitu prædicationis includatur. huius autem ratio est, quoniam genus semper suscipiens differentiam, speciem facit. hoc est genus quod habet latissimam prædicationem: coarctatum in differentias, & contractum, facit speciem. omnino enim generi iuncta differentia speciē reddit, & ex uniuersalitate, & latissima prædicatione in angustum speciei terminum contrahit. Animal enim cuius prædicatio per se longe lateq; diffusa est, si corripiat rationalis differentiam, & mortalis, diminuit atque contrahit in unum hominis speciem: unde fit ut minor sit semper species, quam genus: atq; ideo contineatur, sed non contineat, sublatoq; genere auferatur species. si enim totum auferas, pars non erit. quod si species auferatur, genus manet, neluti cum animal sustuleris, interimitur etiam homo: si hominem auferas, animal restat. Hoc etiam causa est, ut genus de specie uniuoce prædicetur, id est ut species suscipiat definitionem generis & nomen, sed non e cōuerso, definitionem quippe speciei genus suscipere non uidetur, substantiam enim priorum inferiora suscipiunt. Si enim definias animal, & dicas substantiam esse animatam atq; sensibilem, aut si prædices de homine animal, uerum dixeris. si etiam animalis definitionem de homine prædicaueris, dicasq; hominem esse substantiam animatam atq; sensibilem, nihil fuerit in propositione falsi: sed si hominis rationem reddas, animal rationale mortale, ea animali non conueniunt, neq; enim id qaod animal est, id dici poterit animal rationale mortale. Fit igitur, ut sicut species generis nomen suscipit, ita etiam capiat definitionem: & sicut genus nomen speciei non suscipit, ita nec eiusdem definitione monstretur: sed cuius nomen, & definitio de aliquo prædicatur, id uniuoce dicitur. Cum igitur generis, & nomen, & definitio de specie prædicetur, genus de specie uniuoce dr̄. Qm̄ uero speciei de genere neq; nomen neq; definitio p̄dicatur, nō conuertit uniuoca prædicatio. Differunt genera a speciebus hoc quoq; modo; q̄ genera superuadūt species suas, aliarum continentia specierum. Species uero genera, differentiarum pluralitate: animal enim quod est genus, superuadit hominem quod est species, quia non hominem solum cōtinet, uerum etiam bouem, equum, aliasq; species, quas suę prædicationis spatio includit. Species uero, ut homo, superuadit genus, ut animal multitudine differentiarū. Nam actu genus, non habet rationale uel mortale, nullas quippe actu genus retinet differentias, easdem species suæ substantiæ inhærentes atq; insitas tenet. Homo enim rationalis est atq; mortalis: quod genus minime est. Animal .n. neq; mortale est per se neq; rationale. Quod si genus quidē plus quàm unam continet speciem, at uero species multis differentiis informantur, superat quidem genus speciem cōtinentia specierum: species uero uincit genus differentiarum pluralitate. Illa quoq; est differentia, q̄ genus quoniā omnium primum est, nunquam intantum descēdere poterit ut fiat ultimum, species uero quæ cunctis est inferior, nūquam in tantum ascēdere poterit, ut suprema omnium fiat: nunquā igitur nec species generalissimū fiet, nec genus specialissimū. Sed ex his quæ dictæ sunt differentiis, aliæ sunt quæ genus a spē propriæ coniunctæq; disterminant: Aliæ uero quæ non solum genus a spē, uerumetiam a cæteris deducunt ac disterminant. neq; enim in his tantum oportet differentiis, quæ sunt dictę, uerumetiam in cæteris considerare, si propriæ normam discretionis quærimus agnoscere.

GENERIS ET PROPRII COMPARATIO.

GENERIS *autem & proprij commune quidem est sequi species: nanq; si homo est, animal est: si homo est, risibile est: Commune est quoq; æqualiter prædicari genus de speciebus, & proprium de his quæ participant illo indiuiduis: æqualiter enim & homo, & bos animal est, & Cicero, & Cato sunt risibiles. Commune demū est his uniuoce prædicari, genus de proprijs speciebus, & proprium de his quorum est proprium.*

48. Tria interim generis ac proprii dicit esse communia. quorum primum illud est, quoniam ita genus sequitur species ut propriū, posita enim specie necesse est intelligamus genus & proprium. neutrum enim species proprias derelinquit, nam si homo est, animal est. si homo est, risibile est. ita quemadmodum genus, sic proprium ab ea specie cuius est proprium, non recedit. Illud quoq; est commune, quod æqualis est generis participatio, sicut etiam proprii. Omne enim genus æqualiter a suis speciebus participatur: propriū uero indiuiduis omnibus æqualiter adhærescit. Manifestum est autem participatione esse generi æquale proprium. neq; enim plus homo animal est, quam equus, atq; bos, sed in eo quod sunt animalia, æqualiter animalis, id est generis uocabulum trahunt. Cato etiā & Cicero æqualiter risibiles sunt, etiam si æqualiter non rideant. in eo enim quod apti ad ridendum sunt, dici risibiles possunt, non q̄ semper rideant. Aequaliter ergo ea quæ sub genere sunt, suscipiunt genus, sicut ea quæ sub propriis, propria. Tertium illud, quòd sicut genus de propriis speciebus uniuoce prædicatur, ita ēt proprium de sua specie uniuoce dicitur. Genus enim quoniam substantiam speciei continet, non modo eius nomen de specie, uerum etiam definitio prædicatur. Proprium uero quia speciem non reliquit, eiq; semper æquatur, nec in aliam speciem transgreditur, nec infra subsistit. Definitionē quoque proprium speciebus tradit. cuius enim nomen uni tantum conuenit speciei cui coæquatur, dubitari non pōt, quin eius quoque definitio speciei conueniat. Quo fit ut sicut genus de speciebus, ita proprium de sua specie uniuoce prædicetur.

Differunt autem, quoniam genus prius est, posterius proprium: oportet enim esse prius animal, dehinc diuidi differentiis & propriis. Amplius genus quidem de pluribus speciebus prædicatur, quarum est genus: proprium uero de una sola specie, cuius est proprium. Amplius proprium quidem conuersim de eo cuius est proprium, prædicatur: genus uero de nullo conuersim prædicatur. nam nec si animal est, homo est: nec si animal est, risibile est: si uero risibile est, homo est: & e conuerso. Amplius omni speciei inest proprium cuius est proprium, & soli & semper: genus uero, omni quidem speciei inest cuius fuerit genus, & semper, non tamen soli. Amplius propria quidem interempta non simul interimunt genera: genera uero interempta interimūt species quarum sunt propria. Quare his interemptis quorum sunt propria, & ipsa simul interimuntur.

49. Tale rursus proprium sumit, q̄ ad alterius comparationem proprium nuncupetur. dicit enim proprium esse generis prius esse quam propria. Oportet enim prius esse genus, quod ueluti materia differentiis supponatur, uenientibusq;

differentiis fieri ſpeciem, cum quibus propria naſcuntur. Si igitur prius eſt genus, quam differentiæ, prius etiam differétię, quam ſpecies, & ſpeciebus propria coęquantur: non eſt dubium qoin propria generibus poſteriora ſint. atq; hoc q̃d dictum eſt, proprium eſſe generis, prius eſſe quam propria: commune eſt generi cum differentia: differentiæ enim ſpecies conformantes, priores conſiderantur eſſe, quam propria. Siquidem ſpeciebus ipſis priores ſunt, quas propria ratione determinãt. ſed ut dictum eſt, hoc proprium ad differentiam proprij intelligendum eſt, non quale ſuperius ꝓprium per ſe conſtitutũ eſt. Rurſus differt genus a proprio, ꝙ quidem de pluribus prędicatur ſpeciebus, proprium ueso minime: nam oeq; genus eſt, niſi plures ex ſe ſpecies ꝓferat, nec proprium ſi alteri cuilibet ſpeciei poſsit eſſe commune. Fit igitur ot genus quidẽ plurimas ſub ſe ſpecies habeat, ut animal hominem atq; equum, proprium uero unã tantum, ſicut riſibile hominem. Quo fit, ut illa quoq; proprietas ex differentia naſcatur. genus enim prædicatur quidem de ſpeciebus, ipſum uero in nulla prædicatione ſupponitur. Propriuoı oero & ſpecies alterna prædicatione mutantur. Fit enim prædicatio aut a maioribus ad minora, aut ab æqualibus ad æqualia. Genus igitur quod maius eſt, de ſpeciebus omnibus prędicatur: ſpecies uero quoniam minores ſunt, de generibus noo dicuntur, ot animal de homine dicitur, homo uero de animali nullo modo prædicatur. At uero proprium, quoniam ſpeciei æquale eſt, æque prędicatur atq; præponitur, ut riſibile de homine dicitur, omnis enim homo riſibilis eſt, eodemq; modo conuertitur. omne enim riſibile homo eſt. Differt etiam proprium a genere, quòd proprium uni ſpeciei, & omni, & ſemper adeſt. Genus uero ex his quidem duo retinet, in uno uero diuerſum eſt. nam ſpeciebus ſuis & ſemper adeſt, & omnibus, non oero ſolis: hoc enim erat tantum propriis eſſe, quod ſingulas ſpecies tantum continent: hoc autem generibus, quod plures. igitur propria quidem ſingulas obtinent ſpecies, geoera uero non ſingulas. adeſt igitur propriũ uni ſoli ſpeciei, & ſemper, & omni. Genus uero & omni quidem, & ſemper, ſed non ſoli, ot riſibile homini ſoli, animal uero eidem homini, ſed non ſoli. præeſt enim cunctis, quæ irrationabilia nuncupamus. Præterea ſi auferamus genus, ſpecies interimuntur. nam ſi non ſit animal, non erit homo. ſi auferamus ſpecies non interimitur genus. nam ſi non ſit homo, animal nõ peribit. Species oero & propria, quoniam ſunt æqoalia, alterna ſe oice conſumunt. nam ſi non ſit riſibile, homo non erit. ſi homo non ſit, riſibile non manebit. Conſumunt igitur genera ſub ſe poſitas ſpecies, non oero ab his inuicem conſumuntur. Species uero & proprium inuicem perimuntur & perimunt.

GENERIS ET ACCIDENTIS Comparatio.

GENERI uero & accidenti commune eſt de pluribus (quemadmodum dictum eſt) prædicari, ſiue ſeparabile ſit accidens, ſiue inſeparabile: etenim & moueri de pluribus, & nigrum de coruis & de æthiopibus, & aliquibus inanimatis prædicantur.

50. Nihil eſt quod inter cætera, ita ſit a generis ratione diſiunctum, ſicut eſt accidens. nam cum genus cuiuslibet ſubſtantiam monſtret: accidens uero a ſubſtantia longe diſiunctum ſit, & extrinſecus ueniens, nihil uero notius commune poteſt habere cum genere, quam de pluribus prędicari. Genus enim de pluribus prædicatur ſpeciebus, accidens uero non modo de pluribus ſpeciebus, oerum etiam generibus, animatis, atq; inanimatis, ot nigrum dicitur de rationali homine, & de irrationali coruo, & de inanimato ebeno: Album etiam de cygno, & marmore, moueri de homine, de equo, & de ſtellis, ac de agitatis, quæ ſunt ſeparabilis accidentis exempla.

Differt autem genus ab accidenti, quoniam genus ante ſpecies eſt, accidentia uero ſpeciebus poſteriora, ſunt: nam etſi inſeparabile accidens ſumatur, tamẽ natura prius eſt illud cui accidit, quam accidẽs. Et genera quidem quæ participant, æqualiter participant: accidentia uero non æqualiter. Intenſionem enim & remiſſionem ſuſcipit accidentiũ participatio, generum uero minime. Et accidẽtia quidem principaliter in indiuiduis conſiſtunt: genera uero, & ſpecies naturaliter priora ſunt indiuiduis ſubſtantiis. Et genera quidem in eo quod quid ſit prædicantur de his quæ ſub ipſis ſunt: accidentia uero in eo quod quale aliquid ſit, uel quomodo ſe habet unumquodque. qualis eſt enim æthiops interrogatus, dicis, niger: & quomodo Socrates ſe habet, dicis, ſedet, uel ambulat.

51. Differeotiam generis & accidentis hanc primum proponit, Q̃d geous quidem ante ſpecies ſit: quippe q̃d materiæ loco eſt, & differentiis informatum ſpẽs gignit: at uero accidens eſſe poſt ſpecies inueoitur. Oportet .n. prius eſſe cui aliquid accidat, poſt uero ipſum accidens ſuperuenire. Nam ſi ſubiectum oon ſit q̃d ſuſcipiat, accidens eſſe non poterit. Quod ſi genus quidem ſpeciebus ſubiectum eſt, non poſſunt eẽ ſpecies, niſi eis genos uelut materia ſupponatur. Accidentia oero eſſe non poſſunt, niſi eis ſpecies ſupponãt. nam manifeſtum eſt genus quidem ante ſpecies eſſe, accidẽtia uero poſt ſpecies. Rurſus eſt alia dr̃ia, quoniam genus neq; intenſionem, neq; remiſſiooem ſuſcipere poteſt. Quo fit, ut quæ participant geoere, æqualiter eius nomeo definitionemq; ſuſcipiant. Omnes enim homines æqualiter animalia ſunt, eodemque modo equi: nec uon inter ſe homo atq; equus, & cætera animalia comparata æque animalia ꝑdicãtur. Accidẽtis oero participatio & iotenditur & remittitur. Inuenies enim quemlibet paulo diotius ambulantem & paulo amplius oigrum. & ſi in ipſis æthiopibus conſiderabis, omnes non æque nigro colore eſſe obductos inuenies. Alia quoq; differeotia eſt, qooniam omne accidens in indiuiduis principaliter ſubſiſtit. Genera uero ſpeciebus, & indiuiduis priora ſunt. niſi enim ſingulariter corui nigredine infecti eſſent, corui ſpecies nigra eſſe oullo modo diceretur. Ita fit, ut accidentia poſt indiuidua uideantur. Nam ſi prius eſt id cui aliquid accidit, quam illud quod accidit, non eſt dubium prius eſſe indiuidua, poſterius oero accidens. Genera uero & ſpecies ſupra indiuidua conſiderantur: hoc idcirco fit, quoniam de his omnibus prædicantur, eorumque ſubſtantiam propria prædicatione conſtituunt. ſed dici poteſt, genera quoque & ſpecies poſteriora indiuiduis inueniri. Niſi .o. ſint ſinguli homines, ſinguliq; equi, hominis atq; equi ſpecies eſſe non poſſunt: & niſi ſint ſingulæ ſpecies, earum geous animal eſſe non poterit. Sed meminiſſe debemus ſuperius dictum eſſe genus oon ex his ſumere ſubſtantiã de quibus prædicatur, ſed de eo potius quo differentiis conſtitutiuis eius ſubſtantia formaque perficitur. Itaque ſi genus quidem diuiſiuis differentiis interemptis non perimitur, ſed manet in iis, quæ eius conſtitutiuæ ſunt, quæ eius formam definitionemq; perficiunt: cumque differentiæ diuiſiuæ generis, ſpeciebus ſint priores (ipſæ enim ſpecies conformant atq; conſtituunt) ooo eſt dubiũ quin genus etiam pereuntibus ſpeciebus poſsit in propria permanere ſubſtantia: idem de ſpeciebus dictum ſit. Species enim ſuperioribus differentiis non poſterioribus indiuiduis formantur. Quæ cum ita ſiot, ſpecies quoque ante indiuidua ſubſiſtunt. Accidentia uero, niſi ſint quibus accidant, eſſe non poſſunt: nullis oero prios acciduot, quam indiuiduis. Hæc eoim generationi & corruptioni ſuppoſita, uariis ſemper accideotibus permutantur. Illam quoque annumerat differentiam quæ dicta eſt ſuperius, quod genus quia rem demonſtrat, & de ſubſtantia prædicatur, in eo ꝙ quid eſt dicitur: Accidens uero aut in eo quod qoale eſt, aut in eo quod quomodo ſeſe habet res. Nam ſi qualitatem interroges, accidens reſpondebitur, ut ſi qualis eſt coruus: niger, Si quomodo ſe habet: aliud rurſus accidens, aut ſedet, aut uolat, aut crocitat. Nam cum accideos in nouem prædicamenta diuidatur, qualitatem, quantitatem, ad aliquid, ubi, ſitum, habitum, quando, facere, pati, cætera quidem omnia in quomodo ſe habet interrogatione ponuntur, qualitas uero in qualitatis ſciſcitatione reſponderi ſolet.

solet. Nam si interrogemur qualis est æthiops: respondebimus accidẽs, id est niger. Si quomodo se habeat Socrates: tunc dicimus, aut sedet, aut ambulat, aut superiorum aliquod accidentium.

COMPARATIONVM NVMERVS.

GENVS itaq; quomodo ab alis quatuor differat dictum est. Contingit autem etiam unũquodq; aliorũ differre ab alijs quatuor, ut cum quinque quidem sint, & unumquodque ab alijs quatuor differat, quater quinq; viginti fiant omnes differentiæ: sed non sic se res habet, sed semper posterioribus enumeratis, & secundis quidem vna differentia superatis, propterea quia iam sumpta est: tertijs uero, duabus: quartis uero, tribus: quintis uero, quatuor: decem fiunt omnes differentiæ, quatuor, tres, duæ, una. Genus etenim quo differt a differentia & a specie, & a proprio, & ab accidente dictum est, quatuor ergo sunt generis differentiæ. differentia uero quo differt a genere dictum est, quando quo differt genus ab ea dicebatur: relinquitur ergo quo differat a specie, proprio, & accidenti dicere, & ita fiunt tres. Rursus species quo quidem differt a differentia, dictum est, quando quo differt a specie differentia dicebatur: & quo differat a genere, dictum est, quãdo quo differat genus a specie dicebatur. reliquum est igitur quo differat species a proprio, et ab accidenti dicere, & sunt duæ hæ differentiæ. Quo autem differt proprium ab accidenti relinquitur; nam quo a genere, & specie, & differentia differat, prædictum est in illorum ad ipsum differentijs. quatuor igitur sumptis generis differentijs ad alia, tribus vero differentiæ, duabus speciei, una autem proprij ad accidens, decem erunt omnes, quarum quatuor quæ erant generis ad reliqua, superius demonstrauimus.

52. Quoniam differentias atque communitates generis ad differentiam, speciem, proprium, atque accidens persecutus est: idem quoque de cæteris facere contendens, prædicit quot omnes differentiæ possunt esse, quæ inter se comparatis commistisq; rebus iis quæ supra positæ sunt, efficiantur. Sunt autem. xx. nam cum quinq; sint res, & unaquæque res earum a quatuor aliis differat, quinquies quater differẽtiæ fiunt, quod appositarum literarum manifestatur exemplo. Sint quinq; res, ueluti quinq; literæ. a. b. c. d. e. differat igitur. a. quidem ab alijs quatuor idest. b. c. d. e. fient quatuor differentiæ. Rursus. b. differat ab aliis quatuor, idest. a. c. d. e. erunt rursus quatuor, quæ superioribus iunctæ octo coniungunt. C. vero tertia a reliqs differt quatuor, uidelicet. a. b. d. e quæ quatuor differẽtiæ superioribus octo copulatæ. xii. reddunt. Quarta. d. si reliquis quatuor comparetur, differt æque ab eisdem, idest. a. b. c. e. fient igitur rursus quatuor quæ superioribus. xii. appositæ. xvi, copulant, Quod si ultima. e. ab aliis quatuor differat, videlicet, a. b. c. d. fient aliæ quatuor differentiæ, quæ compositæ prioribus, xx, perficiunt, & fit quidem huiusmodi descriptio,

Genus	Differentia	Species	Proprium	Accidens
a	b	c	d	e
b c d e.	a c d e.	a b d e.	a b c e.	a b c d.

Quæ cum ita sint, in generibus quoque & speciebus & cæteris idem considerabitur. Erunt ergo quatuor differentiæ quibus genus a differentia, specie, proprio, accidentiq; disiungitur. Aliæ rursus quatuor, quibus differentia a genere, specie, proprio, atq; accidenti discrepat. Rursus quatuor speciei ad genus, differentiam, proprium, atque accidens. Quatuor etiam proprij ad genus, differentiam, speciẽ, atq; accidens. Quatuor insuper accidentis ad genus, differentiã, speciem, atque proprium. Quæ coniunctæ omnes uiginti explicant differentias. Sed hoc uiget si ad numeri referatur naturam, comparationisq; alternationem. Nam si ad ipsas differentiarum naturas uigilans lector aspicit easdem sæpe sumptas differentias inueniet. Quo enim genus differt a differentia, eodem differentia distat a genere: & quo differentia distat a specie, eodem species a differentia disgregatur, & in cæteris eodem modo. In hac igitur differentiarum dispositione, quam supra disposui, easdem sæpius annumeraui. At si differentiarum similitudines detrahamus, decem fient omnino differentiæ, quas ad præsentem tractatum uelut diuersas atq; dissimiles oportet assumi. Age enim differat genus a differentia, specie, proprio, atq; accidẽti, quatuor differentiis, quas supra iam diximus. Item sumamus differentiam, distabit hæc a genere primum, dehinc a specie, proprio, atque accidenti, sed quo discrepet a genere iã superius explicatum est, cum diceremus quo genus a differẽtia discreparet. Detracta igitur hac comparatione, quoniam supra commemorata est, relinquuntur tres discrepãtiæ, quibus differentia a specie, proprio, accidentiq; disiungitur, quæ iunctæ cum superioribus quatuor, septem reddunt differentias. Post hanc species si sumatur, quatuor quidẽ eius erunt differentiæ secundum numeri diuersitatem, cũ ad genus, differentiam, proprium, atque accidens comparatur, sed priores duæ comparationes iã dictæ sunt. Nam quo species differat a genere, tunc dictum est, cum quid genus differret a specie dicebamus: quo uero species a differẽtia distet commemoratum est, cum differentiæ ad speciem dissimilitudines redderemus. Quibus detractis duę supersunt integræ atq; intactæ speciei ad proprium & accidens discrepantiæ, quæ iunctæ cum septem, nouem differentias copulant. Proprij uero si ad numerum differentiæ considerẽtur, quatuor erunt ad genus, differentiam, speciem, atq; accidẽs comparati: quarum quidem tres superiores differentiæ iam dictæ sunt. Nam quid a genere proprium distet, tunc dictũ est, cum quid genus a proprio distaret ostendimus. Rursus quid proprium a differentia discrepet, in colligenda distãtia differentiæ propriiq; superius demonstratum est: nam quid proprium differt a specie, tunc expositum est, quando quid species distaret a proprio dicebatur. Restat igitur differentia una proprij ad accidens, quæ superioribus iuncta, decem differentias claudit. Accidentis uero ad cætera possent quidem esse quatuor, nisi iam omnes probarentur esse consumptæ. Nam quid differat uel genus, uel differentia, uel species, uel proprium ab accidenti supra monstratum est, nec sunt plus diuersæ differẽtiæ accidentis ad cætera, quam cæterorũ ad accidens. Itaq; fit ut cũ sit quinque rerum numerus, si prima assumatur, quatuor fiant differentiæ: si secunda res, uincanturq; secũde rei ad cæteras differentiæ, a primis quatuor una tantum distantia. Nam cum prima habuerit quatuor, secunda retinet tres. Tertia uero si sumatur, duàs habebit differentias, quæ uincuntur a primis quatuor, differentijs duabus. Quarta uero si sumatur, unam habebit differentiam, quæ uincitur a primis quatuor, differentiis tribus. Quinta uero, quoniam nullam habebit omnino differentiam nouam, totis quatuor a primis differentiis superatur: atq; hoc numerorum gradu quidem usq; ad denariũ numerum tenditur, quatuor, tres, duæ, una. ut generis quidẽ quatuor: differentiæ uero tres: speciei duæ: proprij vna: accidentis nulla fit. primæ generis quidem comparationes quatuor nouas tenent differentias: secundæ uero differẽtiæ comparationes, tres nouas tenent: una enim superius enumerata est; uincitur autem a primis quatuor nouis differentiis, una tantum: speciei uero tertia comparatio duas tantum habet differentias nouas, duas quippe superius enumeratas cognoscimus, & uincitur a quatuor primis duabus tãtum differentiis nouis: proprium uero unam tantũ retinet nouam, quoniam tres habet superius enumeratas, uinciturq; a prima nouis tribus differentiis: quinti uero accidentis comparationes, quoniam nullam retinent nouam differentiam, totis quatuor a primis generis trãscenduntur. Atque ad hunc modum ex uiginti differẽtiis secundum numerum, decem secundum dissimilitudinem contrahuntur: ut tamẽ has secundum dissimilitudinem differentias non in quinario tantum numero, uerum in cæteris quoq; notas habere possimus, dabitur regula talis, quæ plenam differentiarum dis-

similitudinem in qualibet numeri pluralitate reperiat. Propositarum enim numero rerum si unum dempseris, atque id quod dempto uno relinquitur, in totam summã numeri multiplicaueris, dimidium eius, quod ex multiplicatione factũ est, coæquabitur ei pluralitati, quam propositarum rerũ differentiæ continebant. Sint ergo res quatuor. a. b. c. d. his aufero unam, fiunt tres, has igitur per totam summã quater multiplico, fient duodecim, horum si dimidium teneo, sex erunt. Tot erunt igitur differentiæ inter se rebus quatuor comparatis a. quippe ad b. & c. & d. tres retinet differẽtias. Rursus b. ad c. & d. duas: c. uero ad d. unã. Quæ iunctæ senarium numerum complent. Atque hanc quidem regulam simpliciter ac sine demonstratione nunc dedisse sufficiat. In prædicamentorum uero expositione, ratio quoque cur ita sit, explicabitur.

DIFFERENTIAE ET SPECIEI
Comparatio.

*C*OMMVNE *ergo est differentiæ & speciei æqualiter participari. homine enim æqualiter participant particulares homines, & rationali differentia. Commune quoque est & semper adesse his quæ eorum participant. semper enim Socrates rationalis est, & semper homo est.*

53. Dictum est sæpius ea quæ substantiam formant, nec remissione contrahi, nec intensione produci: unicuiq; enim id quod est, unum atq; idem est. Quod si differentia specierum substantiam monstrat, species uero indiuiduorũ, æqualiter utraq; ab intensione & remissione seiuncta sunt: quo fit ut æqualiter participentur. Omnes enim indiuidui mortales sunt atq; rationales sicut homines. Nam si idem est esse homini quod est esse rationale, cum omnes homines æque sint homines, necesse est ut sint æqualiter rationales. Aliud quoque commune habet differentia cum specie, quoniã ita differentiæ sui participantia non relinquunt, ut species. Sẽper enim Socrates rationalis est, Socrates enim qui rationabilitate participat, semper homo est, quia s. humanitate participat. ut igitur differentiæ sui participantia non relinquunt, ita species his quæ eam participant, semper adiuncta est.

Proprium autem est differentiæ quidem in eo quod quale sit prædicari, speciei vero in eo quod quid est: nam & si homo velut qualitas accipiatur, non erit tamen simpliciter qualitas, sed secundum id quod generi aduenientes differentiæ eum constituerunt. Amplius differentia quidem sæpe in pluribus speciebus consideratur, quemadmodum quadrupes in pluribus animalibus specie differentibus, species vero in solis his quæ sub una specie sunt indiuiduis. Amplius differentia quidem prior est ea specie quæ est sub ipsa. simul enim ablatum rationale, interimit hominem: homo uero interemptus non aufert rationale, cum supersit Deus. Amplius differentia quidem componitur cum alia differentia. rationale enim & mortale compositum est in substantiam hominis: species vero speciei non componitur, vt gignat alteram speciem. quædam enim equa cuidã asino permiscetur ad muli generationem, equa enim simpliciter asino conueniens nunquam perficeret mulum.

54. Expositis communitatibus quantum ad institutionem pertinebat differentiæ & speciei, earundem nunc dissimilitudines colligit dicens: differunt q species in eo quod quid sit prædicatur: differentia autem in eo quod quale sit. Huic differentiæ poterat quæstio occurrere, nam si humanitas ipsa quæ species est, qualitas quædam est, cur dicatur species in eo quod quid sit prædicari, cum propter quandã suæ naturæ proprietatem quædam qualitas esse uideatur. Huic respondemus, quia differentia solum qualitas est, humanitas uero non solum est qualitas, sed tantum qualitate perficitur. Differentia. n. superueniens generi speciem facit: ergo genus quadam differentiæ qualitate formatum est, ut procedat in speciem, species vero ipsa qualis quidem est secundũ differentiam illius quæ est pura ac simplex qualitas, qua s. perficitur & cõformatur. Qualitas uero ipsa pura simplexq; nullo modo est, sed ex qualitatibus effecta substantia. itaque iure differentia quæ pure ac simpliciter qualitas est, in eo quod quale est sciscitantibus respondetur, species uero in eo quod quid sit: licet ipsa quoq; quædam qualitas sit non simplex, sed ab aliis qualitatibus informata. Rursus illa quoque differentia est, quia plures differentia sub se species continet, species uero tantum indiuiduis præest. Rationalitas. n. & hominem claudit & deum: Quadrupes, equum bouem, canem, & cætera: homo uero sola indiuidua, atq; in aliis speciebus eadem ratio est. Idcirco. n. definitiones quoq; secutæ sunt, ut differentia uocaretur, quod de pluribus specie differentibus in eo q quale sit prædicetur: Species uero, q de pluribus numero differentibus in eo qđ quid sit prædicetur. Ideo etiam superioris naturæ sunt differentiæ quã species: quoniam continentes sunt specierum. nam si quis auferat differentiam, speciem quoque sustulerit, ut si quis auferat rationabilitatem, hominem deumq; consumpserit: si quis uero hominem tollat, rationabilitas manet in reliquis speciebus constituta: igitur differentiæ distant a specie, q una differentia plures species continere potest: species uero nullo modo. Alia rursus est differentia, quoniam ex pluribus differentiis una species iungitur, ex pluribus uero speciebus nulla speciei substantia copulatur. Iunctis. n. differentiis mortali ac rationali factus est homo. Iunctis uero speciebus nulla unquã species informatur. Quod si quis occurrat dicens: quoniam permistus equæ asinus efficit mulum, non recte dixerit. Indiuidua. n. indiuiduis iuncta, indiuidua rursus alia fortasse perficiunt. Ipse uero equus simpliciter, id est uniuersaliter, & asinus uniuersaliter neq; permisceri possunt, neque aliquid si cogitatione misceantur, efficiunt. Constat igitur differentias quidem plurimas ad unius speciei substantiam conuenire. Species uero in alterius speciei naturam nullo modo posse congruere.

DIFFERENTIA ET PROPRII
Comparatio.

*D*IFFERENTIA *vero & proprium commune quidem habent æqualiter participari ab iis quæ eorum participant. æqualiter enim rationalia, rationalia sunt, & risibilia, risibilia: item semper & omni adesse commune utrique est. si enim curtetur qui bipes est, tamen id ad quod natum est, semper prædicatur, nam & risibile ad id quod natũ est semper dicitur, sed non in eo quod semper rideat.*

55. Nunc differentiæ propriiq; communia continua ratione prosequitur. Commune enim dicit esse proprio ac differentiæ, q æqualiter participantur. æque enim omnes homines rationales sunt: æque risibiles. Illud quia substantiã monstrat, istud quia est æquum propriæ speciei, & subiectam speciem non relinquit. Aliud etiam in his commune subiũgit: æqualiter enim differentia semper subiectis adest, ut propriũ. Semper enim homines rationales sunt, ut semper quoque risibiles. Sed obiici poterat non semper esse bipedem hominem, cum sit bipes differentia, si unius pedis perfectione curtetur, quam tali modo soluimus quæstionem. Propria & differentiæ non in eo quod semper habeantur, sed in eo quod semper naturaliter haberi possunt, semper dicuntur adesse subiectis. Si. n. quis curtetur pede, nihil attinet ad naturam, sicut nihil ad detrahendum proprium ualet si homo non rideat. Hæc. n. non in eo quod adsint, sed eo quod per naturam adesse possint, semper adesse dicuntur. Ipsum enim semper non actu esse dicimus, sed natura. Nunquam enim fieri potest, ut per naturæ ipsius proprietatem non semper homo bipes sit, etiam si fieri potest, ut uno pede uel ambobus curtetur, uel etiam si diminuto pede natus sit. In his enim non speciei atq; substantiæ, sed nascenti indiuiduo derogatur.

Proprium autem differentiæ est, quod hæc quidem de pluribus speciebus dicitur sæpe, ut rationale de homine, & de Deo: proprium uero de una sola specie, cuius est proprium. Amplius differentia illis est consequens, quorum est differentia, sed non conuertitur: propria uero conuersim prædicantur de his quorum sunt propria, propter id quod conuertuntur.

56. Distat a proprio differentia, quia differentia plures species claudit, ac de his omnibus prædicatur: proprium uero uni tantum speciei coniungitur atq; æquatur. Rationale .n. de homine atq; de Deo prædicatur: quadrupes uero de equo, & cæteris quadrupedibus. Risibile uero unam tantum speciem continet, id est hominem, unde fit ut differentia semper speciem consequatur: species uero differentiam minime. Proprium uero ac species alternis sese uicibus, æqua prædicatione comitantur. Sequi uero dicitur aliquid, quando qualibet re prius nominata, posterius reliqua conuenit nuncupari, ut si dicam omnis homo rationabilis est, prius hominem, posterius differentiam posui. Sequitur ergo differentia spēm. At si conuertam nomina, dicamq; oē rationabile homo est, propositio non tenet ueritatem. Igitur spēs nulla ratione differentiam comitatur: proprium uero & species, quia conuerti possunt, mutuo se sequuntur, ut omnis homo risibilis est, & omne risibile homo.

DIFFERENTIAE ET ACCIDENTIS
Comparatio.

DIFFERENTIAE *autem & accidenti commune quidem est de pluribus dici, commune uero ad ea quæ sunt inseparabilia accidētia semper & omnibus adesse, bipes enim semper adest omnibus hominibus, & omnibus coruis, & nigrum similiter.*

Duo quidem differentiæ & accidentis communia proponit, quorum unum inseparabilibus & separabilibus accidentibus cum differentia commune est. Ab altero uero separabile accidens segregatur. Tantum uero inseparabile secunda communione clauditur. Est .n. commune differentiæ cū omnibus accidentibus de pluribus prædicari. Nam & separabilia & inseparabilia accidentia, sicut differentia de pluribus speciebus & indiuiduis prædicantur, ut bipes de coruo atque cygno nuncupatur, & de his indiuiduis quæ sub coruo & cygno sunt. Item de eodem coruo atq; cygno, album & nigrum, quæ sunt inseparabilia accidentia, prædicantur. Ambulare enim, & stare, dormire, ac uigilare, de eisdem dicimus, quæ sunt accidentia separabilia. Reliqua uero communitas ea tantum accidentia uidetur includere, quæ sunt inseparabilia. Nam sicut differentia semper subiectis speciebus adhærescit, ita etiam inseparabilia accidentia nūquam uidentur deserere subiectum: ut enim bipes quod est differentia, nūquam coruorum speciem derelinquit: ita nec nigrum quod accidens inseparabile est. Differētia uero idcirco non relinquit subiectum, quoniam eius substātiam cōplet ac perficit. Accidens uero huiusmodi est, quia non potest separari, neq; enim posset esse accidens inseparabile, si subiectum aliquando relinqueret.

Differunt autem quod differentia quidem continet, & non continetur: continet enim rationalitas hominem, & Deum: accidentia uero quodam modo continent, eo quod in pluribus sunt, & quodā modo continentur, eo quod non unius accidentis susceptibilia sunt subiecta, sed plurimorum. Et differentia quidem inintensibilis est & irremissibilis, accidentia uero minus & magis recipiunt. Amplius impermissa sunt quidem contraria differentiæ: miscentur uero contraria accidentia. Huiusmodi quidem communiones & proprietates differentiæ, & cæterorum sunt. Species uero quo quidem differat a genere, & differentia, dictum est, quando dicebamus quo genus, & differentia differat a cæteris, reliquum est quo differat a proprio & accidenti dicere.

57. Post dīīæ & accidentis redditas cōītates, nunc de eorum differentiis tractat. Ac primū quidē talē proponit. dīīa omnis inquit spēm continet. Rōnabilitas.n. continet hominem, qm̄ plus rōnabilitas, q̄ species idest homo, prædicatur, supergressa.n. substantiam hoīs in Deum usq; diffundit̄. Accidentia uero aliqñ quidem continent, aliqñ continentur. Continent quidē, quia quodlibet unum accidens spēbus adesse pluribus consueuit, ut albū cygno & lapidi, ut nigrum coruo, & æthiopi, atq; ebeno. Continentur uero, qm̄ plura accidentia uni accidunt spēi, ut uideatur illa spēs plura accidentia continere. cum.n. æthiopi accidat ut sit niger, accidat ut sit simus, ut crispus, quæ cuncta accidentia sunt æthiopis: species quæ est homo, intra se plurima accidentia uidetur includere. Huic occurri potest: qm̄ dīīæ quoque aliquo modo continentur, aliquo modo continent, ut rōnabilitas continet hoīem: plus enim quam de hoīe prædicatur, continetur quoq; ab hoīe, quoniam non solum hanc dīīam homo continet, uerum etiā mortale. Respondebimus contra hoc: omnia quæcunq; substantialiter de pluribus prædicantur, ab his de quibus dicuntur, non poterunt contineri. quo fit, ut dīīæ quidem non cōtineantur a spē, & si sint plures dīīæ quæ spēm informent. Accidentia uero continentur, qm̄ accidētia spēi substantiam nulla prædicatione constituunt: nam nec proprie uniuersalia dicuntur accidentia, cum de spēbus pluribus dicuntur. Dīīæ uero maxime dicuntur uniuersalia, & proprie. Quæ enim quorumlibet uniuersalia sunt, ea necesse est eorum quorum sunt uniuersalia, etiam substantiam cōtinere. quo fit ut, quia substantiam dīīæ monstrant, intensione ac remissione careant: una.n.quæq; substantia neq; contrahi, neq; remitti potest. At uero accidentia, qm̄ nullā constitutionem substantiæ profitētur, intensione crescunt, & remissione decrescunt. Illa quoq; eorū est dīīa, q̄ dīīæ contrariæ permisceri, ut ex eis fiat aliquid non queunt. Accidētia uero contraria, ut quædam medietas ex alterutra contrarietate nascatur coniunguntur. Ex rōnabili .n. & irrationabili nihil unum iungi pōt: ex albo uero, & nigro cōiunctis fit aliquis medius color. Expositis igit̄ distantiis dīīæ ad cætera, restat de spē dicere, cuius quidē dīīas ad genus ante collegimus, cum generis ad spēm differentias dicebamus: eiusdem etiam speciei distantias ad differentiam diximus, cum differentiæ ad speciem dissimilitudines monstrabamus. Restat igitur speciem proprio, & accidenti communione coniungere, tum differentiis segregare.

SPECIEI ET PROPRII
Comparatio.

SPECIEI *uero, & proprij commune est quidem de se inuicem prædicari. nam si homo est, risibile est, ac si risibile, homo: risibile uero secundum id quod natum est ridere accipi, sæpe iam dictum est. Commune est quoq; æqualiter participari: æqualiter .n. insunt species his quæ eorum participant, & propria quorum sunt propria.*

58. Commune inquit habēt propriū atq; spēs ad seipsa prædicationes habere conuersas. Nam sicut spēs de proprio, ita proprium de spē prædicatur, nā ut est hō risibilis, ita est risibile homo. Idq; iā superius dictū esse cōmemorat, cuius cōitatis rōnē subdit eā.s. qua æqualiter spēs indiuiduis participantur, sicut eadē propria his quorū sunt propria, quæ rō nō uidetur ad conuersionē prædicationis accommodata, sed potius ad illam aliā similitudinē, quia sicut spēs æqualiter ab indiuiduis participantur, ita ēt propria. æque.n. Socrates, & Plato hoīes sunt, sicut ēt risibiles. Itaq; tanquā aliam cōionem debemus accipere illud qđ est additū, æqualiter.n. sunt spēs his quæ eorū participant, & ppria quorū sunt propria. An magis intelligendū est hoc modo dictū, tanquā si diceret æqualia sunt spēs, & propria: nam quia spēs eorū sunt spēs quæ spēbus ipsis participant: & propria, eorū propria quæ propriis participant, ppriū atq; spēs æqualiter utrique insunt.i.neq; spēs superuadit ea quæ spē participant, neque propria superuadunt ea quæ propriis participant. Cumque hæc propria speciei uni sunt propria, species ac propria æqualia esse necesse est, atq; inuicem prædicari.

Differt autem species a proprio, quoniam species quidē potest, & aliis esse genus. proprium uero aliarum specierum esse impossibile est. Et species quidem ante subsistit quàm proprium, proprium uero post fit in specie. oportet enim ante hominem esse, ut sit risibile. Amplius species quidem semper actu adest subiecto: proprium uero aliquando actu, potestate uero semper. homo enim semper actu est Socrates, non uero semper ridet, quamuis sit natura semper risibilis. Amplius quorum termini differentes sunt, & ipsa sunt differentia, est autem speciei quidem, esse sub genere, & de pluribus differētibus numero in eo quod quid sit prædicari, & cætera huiusmodi: proprij uero est, soli, & omni, & semper adesse.

59. Primam proprij, & speciei differentiam dicit, quoniā species potest aliquando in alias species deriuari, id est potest esse genus, ut animal cum sit species animati, potest esse genus hominis, sed nunc non de his speciebus loquitur, quæ sunt specialissimæ, atque hunc confundere uidetur errorem, quod cum de his speciebus dicere proposuerit, quę essent ultimæ, nunc de his quæ sunt subalternæ, & sæpe locū generis obtineant differit: propria uero nullo modo genera esse possunt, quoniam specialissimis adæquantur. Quæ quoniam genera esse nequeunt, nec propria, quæ sunt ipsis æqualia, esse permittuntur. Rursus species semper ante subsistit quam proprium, nisi enim sit homo, risibile esse non poterit, & cum ista simul sint, tamen substantiæ cogitatio præcedit proprij rationem. Omne enim proprium in accidentis genere collocaẗ. Eo enim differt ab accidenti, quia circa omnem solam quamlibet unam speciem uim propriæ prædicationis continet. accidens autem quando continet, ad multas species potest diffundi. Quod si priores sunt substantiæ, quam accidentia, species uero substantia est, proprium uero accidens: non est dubium, quin prior sit spēs, proprium uero posterius. Discernuntur etiam species a ꝓprio actus potestatisque natura. Species enim actu semper indiuiduis adest. Propria uero non semper, sed aliquoties actu, potestate autem semper. Socrates enim & Plato actu sunt homines, non uero semper actu rident, sed risibiles esse dicuntur, quia tametsi non rideant, ridere tamē possunt. Natura itaq; species, & proprium semper subiectis adest: sed actu species, proprium uero non semper actu, ut dictū est. At rursus quoniam definitio substantiam monstrat, quorum diuersæ sunt definitiones, diuersas necesse est esse substantias: speciei uero, & proprij diuersæ sunt definitiones, diuersæ igitur sunt substantiæ. Est autem speciei definitio sub genere esse, & de pluribus numero differentibus in eo qđ quid sit prædicari, quam superius frequenter expositam nunc iterare non opus est. Proprium uero ita definitur. Proprium est quod uni, & omni, & semper speciei adest. Quod si definitiones diuersæ sunt, non est dubium speciem, & proprium secundum naturæ suæ terminos discrepare.

SPECIEI ET ACCIDENTIS
Comparatio.

SPECIEI *uero, & accidentis commune quidem est de pluribus prædicari, raræ uero sunt aliæ communitates, propterea quod plurimum distant a se accidens, & id cui accidit.*

60. Speciei, & accidentis similitudinem communem dicit de pluribus prædicari. de pluribus enim dicitur species, sicut & accidens. Raras uero dicit esse alias eorum communiones, idcirco quoniam longe diuersum est, id quod accidit, & cui accidit. Cui enim accidit subiectum est atq; suppositum. Quod uero accidit superpositum est, atq; aduenientis naturæ. Item quod supponitur substantia est, quod uero uelut accidens prædicatur, extrinsecus uenit. Quæ omnia multam eius quod est subiectum, & eius quod est accidens, differentiam faciunt: tamen inueniri etiam aliæ possunt speciei, & accidentis inseparabilis communitates, ut semper subiectis adesse. æque enim homo singulis hominibus semper adest, & inseparabilia accidētia singulis indiuiduis pręsto sunt, & ꝙ sicut species de his quæ continet indiuidua, æque de pluribus, & accidentia indiuiduis prædicantur. Nā homo de Socrate, & Platone: Nigrū uero atq; albū de pluribus coruis, & cygnis quibus accidit, nuncupatur.

Propria uero utriusque sunt, speciei quidem in eo quod quid est prædicari de his quorum est species, accidentis autem in eo quod quale est, uel quomodo se habens. Amplius unamquamque substantiam, una quidem specie participare, pluribus autem accidentibus, & separabilibus, & inseparabilibus. Et species quidem ante intelligi potest quàm accidentia, etiam si sint inseparabilia: oportet enim ante esse subiectum, ut illi aliquid accidat, accidentia uero posterioris generis sunt, & aduentitiæ naturæ. Et speciei quidem participatio æqualiter est, accidentis uero uel si inseparabile sit, non æqualiter: æthiops enim plus alio æthiope habebit colorem, uel intensum, uel remissum secundum nigredinem. Restat igitur de proprio, & accidenti dicere, quo enim proprium a specie, & differentia, & genere differt, dictum est.

61. Quod nunc proprium speciei, & accidentis se exequi pollicetur, tale proprium intelligendum est, qđ ut superius dictum est, ad comparationem dicatur differentium rerum. Species uero in eo quod quid est prædicatur, accidens uero in eo quod quale est: qua differentia non ab accidentibus solum species discernitur, uerum etiam a differentiis, & propriis, nec solum species ab eisdem, uerum etiam genus. Præterea quod species in eo quod quid est prædicatur, accidens uero in eo quod quomodo se habeat, id quoq; commune est speciei cum genere: genus quippe ab accidenti in eo quod quid est, & quomodo se habeat prædicatione diuiditur. Item unamquamq; substantiā una uidetur species cōtinere, ut Socratem homo, atq; ideo Socrati una tantum propinquitas speciei est, hominis. Rursus indiuiduo equo una species equi est proxima. Itemq; in cæteris, unicuique enim substantiæ una species pręest. at uero unicuiq; substantiæ non unum accidens iungitur. unicuique enim substantiæ plura semper accidentia superueniunt, ut Socrati ꝙ caluus, ꝙ simus, ꝙ glaucus, ꝙ propenso uētre, & in aliis quidem substantijs de numero accidentium idem conuenit dicere. Dehinc semper ante accidentia species intelliguntur. nisi enim sit homo cui accidit, aliquod accidens esse non poterit: & nisi sit quælibet substantia cui accidens possit adiungi, accidens non erit. Omnis autem substantia propria spē continetur, recte igitur prius species, accidentia uero posterius intelliguntur. Posterioris .n. sunt generis, ut ait, & aduētitiæ naturę. Nā quę substantiam non informant, recte aduentitię naturæ esse dicuntur, & posterioris generis. His enim substantiis adsunt quæ ante differētiis informatæ sunt. Rursus quoniam species substantiam monstrat, substātia uero (ut dictum est) intensione ac remissione caret, speciei participatio intensionem remissionemq; non suscipit. Accidens uero uel si inseparabile sit, potest intensionis remissionisq; cremento & decremento uariari, ut ipsum inseparabile accidens quod æthiopibus inest, nigredo. Potest enim quibusdam talis adesse ut sit fuscis proxima, aliis uero talis, ut sit nigerrima. Restat nunc proprij accidentisque communiones ac differentias persequi. Sed quo proprium differat a genere, specie, & differentia, superius demōstratum est, cum quid genus, species, & differentia a proprio distaret ostēdimus. Nunc reliqua de cōitate, & dr̄ia cōsideratio est, quæ proprium accidentibus aut iungit, aut segregat.

PROPRII ET ACCIDENTIS
Comparatio.

COMMVNE *autem proprij, & accidentis inseparabilis est, quod præter ipsa nunquam consistant ea in quibus considerantur, quemadmodum enim præter risibile non subsistit homo, ita nec præter nigredinem subsistit*

sistit æthiops, & quemadmodum semper, & omni adest proprium, sic & inseparabile accidens.

62. Quoniam proprium semper adest speciebus, nec eas ullo modo relinquit, quoniãq; inseparabile accidẽs a subiecto nõ potest segregari, hoc illis inter se uidetur esse cõe, q ea quibus insunt, prẹter propria, & inseparabilia accidẽtia esse non possunt. Inseparabilia uero accidentia comparat proprio. quoniam ut in specie dictum est, rarissimæ sunt speciei atq; accidentis similitudines. Quocirca multo magis proprij atq; accidentis communitates difficile reperiuntur: accidens.n.in contrarium diuidi solet, in inseparabile accidens atq; separabile, quæ uero sub genere in contrariũ diuiduntur, ea nullo alio nisi tantum generis prædicatione participant. Quod si proprium inseparabile quoddam accidens est, a separabili accidenti plurimum differt, atq; ideo nullas proprij, & separabilis accidentis similitudines quærit. Sed quoniam ipsum proprium certis quibusdam rationibus ab inseparabilibus accidentibus differt, horum & cõmunitates inueniri possunt, & inter se differentiæ. quarum una quidem ea est, quam superius exposuimus: secunda uero, quoniam sicut proprium semper & omni speciei adest, ita ẽt inseparabile accñs. Nã sicut risibile omni homini, & semper adest, ita ẽt nigredo omni coruo, & semper adiũcta est.

Differt autem quoniam proprium uni soli speciei adest, quemadmodum risibile homini: inseparabile vero accidẽs, vt nigrum, non solum æthiopi, sed etiam coruo adest, & carboni, & ebeno, & quibusdam aliis. Amplius proprium conuersim de eo cuius est proprium, prædicatur: inseparabile vero accidens conuersim nõ prædicatur. Et propriorum quidem æqualis est participatio, accidentium vero hæc quidem magis, illa vero minus. Sunt quidem & aliæ communitates, & proprietates eorum quæ dicta sunt, sed sufficiunt hæc, & ad discretionem ipsorum, & ad communitatis traditionem.

63. Proprij atque accidentis prima quidem differentia est, quia proprium semper de una tantum specie dicitur, accidẽs uero minime, sed eius prædicatio in plurimas diuersi generis substantias speciesq; diffunditur. risibile.n.de nullo alio nisi de homine prædicatur: Nigrum uero, quod est quibusdam inseparabile accidens, tam coruo, & æthiopi, quæ diuersa sunt specie, quã coroo atque ebeno quæ differunt generibus non tantum specie, præsto est. quo fit, ut propriis quidem conuersio æqua seruetur, in accidentibus uero minime. Quoniam enim propria in singulis esse suum habent, atque omnes continent species proprias, conuerso ordine prædicantur. Nam quod risibile est, homo est, & quod homo, risibile: nigrum uero non ita, sed ipsum quidem de his prædicari potest quibus inest. Illa vero ad huius prædicationem conuerti retrahiq; non possunt: nigrum.n.de carbone, ebeno, homine, atq; coruo prædicatur, hæc uero de nigro minime. Nã quæ plura continent de his quæ continent, prædicari possunt, ea uero quæ continentur de sese continẽtibus nullo modo prædicantur. Rursus proprium quidem æqualiter participatur, accidens remissionibus atq; intensionibus permutatur: omnis.n.homo ęque risibilis est, æthiops uero non æqualiter niger est, sed (ut dictum est) aliquis quidem paulominus niger, alius uero teterrimus inuenitur. Et de proprij quidem atq; accidentis differentijs satis dictũ est, restabat uero accidentis ad cæteras communiones proprietatesq; explicare, sed iam superius annumeratæ sunt, cũ generis, differentiæ, speciei, proprij, & accidentis similitudines ac differentias assignauimus. Fortasse autem his institutus animus, & solertior factus, alias præter eas, quas nunc diximus, communitates & differentias quinq; rerum, quæ superius sunt positæ, reperiet, sed ad discretionẽ, atque ad eorum similitudines comparandas ea fere quæ sunt dicta sufficiant. Nos etiam quoniam promissi operis portum tenemus, atq; huius libri seriem primo quidem a rethore Victorino, post uero a nobis latina oratione conuersam gemina expositione patefecimus, hic terminum longo statuimus operi, continenti quinq; rerum disputationem, & ad prædicamenta seruienti.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI

IN CATEGORIAS ARISTOTELIS

LIBER PRIMVS.

Xpsditis his quæ ad prędicamenta Aristotelis Porphyrij institutione digesta sunt, hos quoque commentarios, in prædicamenta perscribens, mediocris stili seriem persecutus, nihil de altiorum quæstionum tractatione permisceri, sed dilucidandi moderatione seruata, nec angere lectorem breuitate uolui, nec dilatatione confundere. Quare prius breuiter huius operis aperienda uidetur intentio, quę est huiusmodi. Rebus pręiacentibus, & in propria principaliter naturę constitutione manẽtibus, humanum solum genus extitit, quod rebus nomina posset imponere. Vnde factum est, vt sigillatim omnia prosecutus hominis animus, singulis uocabula rebus aptaret. Et hoc quidem, uerbi gratia, corpus, hominem uocauit: illud uero, lapidem: aliud, lignum: aliud uero, colorem. Et rursus quicunq; ex se alium genuisset, patris uocabulo nuncupauit. Mensuram quoq; magnitudinis, proprij forma nominis terminauit, ut diceret bipedale esse, aut tripedale, & in aliis eodem modo. Omnibus ergo nominibus ordinatis, ad ipsorum rursus vocabulorũ proprietates figurasq; reuersus est, & huiusmodi uocabuli formam, quæ inflecti casibus possit, nomen uocauit, quę uero temporibus distribui, uerbum. Prima igitur illa fuit nominum positio, per quã uel intellectui subiecta, uel sensibus, designaret. Secunda, consideratio, qua singulas nominum proprietates figurasq; perspiceret, ita ut primum nomen, sit ipsum rei uocabulum: ut uerbi gratia, cum quęlibet res homo dicatur. Quod autem ipsum uocabulum, idest homo, nomen uocatur, non ad significationem nominis ipsius refertur, sed ad figuram, idcirco quod possit casibus inflecti. Ergo prima positio nominis secundum significationem uocabuli facta est. Secunda vero secundum figuram, & est prima positio, ut nomina rebus imponerentur: secunda uero, ut aliis nominibus ipsa nomina designarentur. Nam cum homo uocabulum sit subiectę substantię, id quod dicitur homo, nomen est hominis. Id est ipsius nominis appellatio. Dicimus enim quale uocabulum est homo, & proprie respondetur, nomen. In hoc igitur opere hęc intentio est, de primis rerum nominibus, & uocibus res significantibus disputare: non in eo q secũdum aliquam proprietatem figuramq; formantur, sed in eo quod significantes sunt. Nam quodcunq;, de substantia, uel facere, uel pati dicitur, non ita tractatur, quasi unum eorum casibus inflecti possit, aliud uero temporibus permutari, sed quasi aut hominem, aut equum, aut indiuiduũ aliquod, aut speciem, genusue, significet. Est igitur huius operis intentio de uocibus res significantibus, in eo quod significantes sunt pertractare. Hęc quidem est tempori introductionis, & simplicis expositionis apta sententia, quã nos nunc Porphyrium sequentes, quod uidebatur expeditior esse planiorq; digessimus. Est vero in mente de tribus olim quęstionibus disputare, uidelicet in alio commentario, quem componere proposui de eisdẽ categoriis ad doctiores, quarum una est quid prędicamentorum uelit intentio. Ibique numeratis diuersorum sententiis, docebimus cui nostrum quoq; accedat arbitrium. Quod nemo huic in pręsentia sententię repugnare miretur, cum uideat quanto illa sit altior, cuius non nimium ingredientium mentes capaces esse potuissent, ad quos mediocriter imbuẽdos ista conscripsimus. Afficiendi ergo, & quodammodo disponendi mediocri expositione sunt in ipsis quasi disciplinę huius foribus, quos ad hanc paramus scientiã admittere. Hanc igitur causam mutatę sententię utriusque operis lector agnoscat, quod illic ad scientiam Pythagoricã perfectamq; doctrinã: hic ad simplices

plices

plices introducendorum motus, expositionis sit accommodata sententia. sed nunc ad propositum reuertamur, sitque io presens prędicamentorum intentio, quę superius est cóprehensa, id est de primis uocibus significantibus prima rerum genera, in eo quod significantes sunt, disputare. & quã res infinitę sunt, infinitas quoque uoces, quę significẽt eas esse necesse est, sed infinitorum oulla cognitio est, infinita nãq; animo compreheodi nequeunt. Quod autem ratione mentis circundari non potest, nullius scientię fine cócluditur, quare infinitorum scientia nulla est. sed hic Aristoteles non de infinitis rerum significationibus tractat, sed decem prædicamenta constituens, ad quæ ipsa infinita multitudo significantium uocum referri debeat, terminauit. ut uerbi gratia cum dico homo, lignum, lapis, equus, animal, plumbum, stamnum, argentum, aurum & alia huiusmodi, quæ nimirum infinita sunt, hæc omnia ad unum substantię uocabulum reducantur. Hæc nãq;, & si qua sunt alia, quę certe sunt infinita vocabula, unum substantię nomen includit. Rursus cum dico bipedale, tripedale, sex, quatuor, decem, lineam, superficiem, soliditatem, & quęcunq; alia ex eodem genere quę infinita sunt, uno quantitatis nomine continentur: ut hæc omnia sub quantitate ponantur. Rursus cum dico album, uel scientiam, uel bonum, uel malum, uel alia huiusmodi, quæ in hoc quoque genere infinita sunt, unum tamen nomen concludens omnia qualitatis occurrit, & de alus quoque similiter. Rerum ergo diuersarum indeterminatam infinitamque multitudinem, decem prędicamentorum paucissima numerositate conclusit, ut ea quę infinita sub scientiam cadere noo poterant, decem propriis generibus definita, scientię comprehensione claudantur. Ergo decẽ prędicamenta quę dicimus, infinitarum in uocibus significationum genera sunt. sed quoniam omnis uocum significatio de rebus est, decem uoces significantes, in eo quod significãtes sunt, genera rerum necessario significabunt. Vt igitur concludenda sit intentio, dicendum est in hoc libro de primis uocibus prima rerum genera significantibus, in eo quod significantes sunt, dispositum esse tractatum. Sed quoniam de intentione dictum est, breuiter huius operis utilitas explicanda est. Nam cum res infinitæ infinitis quoq; uocibus significarentur, & (ut dictum est) sub scientiam uenire nõ possent, hac definitione, qua decem prędicamentorum diuisio facta est, cunctarum rerum & uocum significantiũ acquirimus disciplinam. Hinc est ꝙ ad logicam tendentibus primus hic liber legendus occurrit. Idcirco quod cũ omnis logica syllogismorum ratione sit constituta, syllogismi uero propositionibus iungantur, propositiones uero sermonibus constent, prima est utilitas quid quisq; sermo significet, propriæ scientiæ definitione cognoscere. Hæc quoque nobis de decem prædicamentis inspectio, & in physica Aristotelis doctrina, & in moralis philosophię cognitione perutilis est, quod per singula currẽtibus magis liquebit. Quocirca de ordine quoq; libri huius eadẽ ratio est. Nam quoniam res simplices compositis natura priores sunt, quæ enim composita sunt, ex simplicibus componuntur. Hic quoniam de simplicibus uocibus res significantibus disputatur, secundum ipsius simplicitatis principalem naturam, primus hic Aristotelis liber inchoantibus addiscitur. Nec illud fere dubium est, ad quam partem philosophiæ huius libri ducatur intentio, Idcirco quoniam qui de significatiuis uocibus tractat, de rebus quoq; est aliquatenus tractaturus. Res etenim & rerum significatio iuncta est, sed principalior erit illa disputatio quæ de sermonibus est: secundo uero loco illa quæ de rerum ratione formatur. Quare, quoniam omnis ars logica de oratione est, & in hoc opere de uocibus principaliter tractatur. Quanquã enim sit huius libri relatio ad cæteras quoq; philosophiæ partes, principaliter tamen refertur ad logicam, de cuius quodam modo simplicibus elementis, id est de sermonibus in eo principaliter disputatur. Aristotelis uero neque ullius alterius liber est, idcirco ꝙ in omni philosophia sibi ipse de huius operis disputatione consentit, & breuitas ipsa atque subtilitas ab Aristotele non discrepat. Alioqui interruptum imperfectumq; opus edidisse uideretur qui de syllogismis scriberet, si aut de propositionibus prætermisisset, aut de primis uocibus tractatum, quibus ipsę propositiones continentur, omitteret. Quanquam extet alter Aristotelis liber de eisdem disputans, eadem fere continens, sed cum sit oratione diuersus, hic proprietatis liber calculum cepit, Architas etiam duos composuit libros quos καθόλου λόγους inscripsit, quorum in primo hęc decẽ prædicamenta disposuit. Vnde posteriores quidã non esse Aristotelem huius diuisionis inuentorem suspicati sunt, ꝙ Pythagoricus uir eadem conscripsisset, in qua sententia Iamblicus philosophus est non ignobilis, cui non cõsentit Themistius, neque concedit eum fuisse Architam qui Pythagoricus Tarentinusq; esset, quiq; cum Platone aliquantulum uixisset, sed peripateticum aliquem Architam, qui nouo operi auctoritatem uetustate nominis conderet, sed de his alias. Restat inscriptio quæ uaria fuit. Inscripsere nãq; alij de rebus, alij de generibus rerum, quos eadem similisque culpa confudit. Nam (vt docuimus) non de rerum generibus, neq; de rebus, sed de sermonibus rerum genera significantibus in hoc opere tractatus habetur, hoc uero Aristoteles ipse declarat cum dicit: Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur, singulum aut substantiam significat, aut quantitatem. Quod si de rebus diuisionem faceret, non dixisset significat, res enim significatur, non ipsa significat. Illud quoq; maximo argumento est. Aristotelem non de rebus, sed de sermonibus res significantibus speculari qđ ait. Singulum igitur eorum quæ dicta sunt, ipsum quidem secundum se in nulla affirmatione dicitur. horum autem ad se inuicem complexione affirmatio fit. Res enim si iungantur, affirmationem nullo modo perficiunt. affirmatio nãque in oratione est. Quocirca si prædicamenta iuncta faciunt affirmationẽ, affirmatio uero non nisi in oratione est, quæ autem iunguntur ut affirmatio fiat, hæ sunt rerum significantes uoces: prædicamentorum tractatus non de rebus, sed de uocibus est. male igitur uel de rebus, uel de rerum generibus inscripserunt. Annotant alij hunc librum legendum ante topica, ꝙ nimis absurdum est. Cur enim non magis ante physicã? quasi uero minor huius sit libri usus in physicis. cum primi resolutorii ante topica legantur, & ante primos resolutorios, Perihermenias liber ad cognitionem ueniat inchoantibus cur non magis hunc librum uel ante perihermenias, uel ante resolutorios inscripserunt? Quare repudianda est inscriptionis istius quoque ipsa sententia. Dicendumq; est, quoniam rerum prima decem genera sunt, necesse fuit decem quoq; esse simplices uoces, quæ de subiectis rebus dicerentur. Omne enim quod significat de illa re dicitur quam significat, inscribendus liber est de decem prædicamentis. Sed forte quis dicat, si de significantibus rerum uocibus ipsa disputatio est, cur de ipsis disputat rebus? dicendum est, quoniam res semper cum propria significatione coniunctæ sunt, & quicquid in res uenit, hoc idem in rerum uocabulis inuenitur. quare recte de uocabulis disputans, proprietatem significantium uocum de his quæ significabantur, idest de rebus, assumpsit. Erit alia quoq; fortasse quæstio. cur cum hic orationem io decem prædicamenta sit partitus, in perihermenias libro in duas tantum partes diuisionem fecit, io uerbum uidelicet & nomen? Sed hoc interest, ꝙ illic figuras uocabulorum diuidit, in hoc de significationibus tractat, quare non est sibi ipse contrarius. In perihermenias enim libro de nomine & uerbo considerat, quæ secundum figuram quandam uocabuli sunt, quod illud inflecti casibus potest, illud uariari per tempora, hic uero non secundum has figuras, sed in eo ꝙ uoces significãtes sunt, disputatur. Quare diuersam io diuersis rebus atq; tractatibus faciendo diuisionem, oulla contrarietate notabitur: neque nunc orationem diuidit, sed ad multitudinem generum ipsa nomina dispertit. nam quoniam decem rerũ genera sunt, non secundum orationem, sed secundum rerũ significationem in decem prędicamenta uoces diuidit, deq; his tractat. Atque ideo necesse fuit quodam modo disputationem de rebus quoque misceri, ita ut dictum est: ut non aliter nisi ex rebus proprietates in sermonibus apparerent, atque ita non de rebus proprie, sed de prædicamentis, id est de ipsis rerum significatiuis uocibus, in eo quod significantes sunt, seriem disputationis orditur. Cur autem si de prædicamentis disputat, de æquiuocis & uniuocis & de de-

nominatiuis

nominatiuis primus illi tractatus est? Idcirco nimirû, quod quædam semper a disputantibus præmittuntur, quibus positis facilior de sequentibus posit esse doctrina, ut in geometria, prius termini præponuntur, post theorematum ordo contexitur. Ita quoq; hic quicquid ad prædicamentorum disputationem posit esse utile, prius quam ad ipsa prædicamẽta ueniret, exposuit. quare, quoniam quæ prædicenda erant explicaui, nunc ad ipsius disputationis seriem textûq; ueniamus. Quid autem æquiuoca, & uniuoca, & denominatiua utilitatis habeant, secundum ipsas singulorum rationes definitionesq; tractabitur.

PRIMA DEFINITIO.

AEQVIVOCA *dicuntur quorum solum nomen commune est, secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa, ut animal, homo, & quod pingitur. Horum enim solum nomen commune est, secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa. Si quis enim assignet quid sit utrumque eorum quo sint animalia, propriam assignabit utriusque rationem.*

1\. Omnis res aut nomine, aut definitione monstratur: nãque subiectam rem aut proprio nomine uocamus, aut definitione quid sit ostendimus. Vt uerbi gratia, quandam substantiam uocamus hominis nomine, & eiusdem definitionẽ damus dicentes esse hominem, animal rationale mortale: ergo quoniam res omnis, aut definitione, aut nomine declaratur: ex his duobus nomine scilicet, & definitione diuersitates quatuor procreantur. Omnes nanque res, aut eodem nomine, & eadem definitione iungũtur, ut homo, & animal. utraque enim animalia dici possunt, & utraque una definitione iungũtur. Est nanque animal, substantia animata sensibilis, & homo rursus, substantia animata sensibilis, & hæc uocantur uniuoca. Alia uero quæ, neque nominibus neque definitionibus coniunguntur, ut ignis, lapis, color, & quæ propriæ substantiæ natura discreta sunt: hæc autem uocantur diuersiuoca. Alia uero quæ diuersis nominibus nũcupantur, & uni definitioni designationiq; subdũtur, ut gladius, ensis: hæc enim multa sunt nomina, sed id quod significant, una definitione declaratur, & hoc uocatur multiuocum. Alia uero quæ nomine quidem congruunt, definitionibus discrepant, ut est homo uiuens, & homo pictus: nam utrumque, uel animalia, uel homines nuncupantur. Si uero quis uelit picturam hominemq; definire, diuersas utrisq; definitiones aptabit, & hæc uocatur æquiuoca. Quare, quoniam quid sint æquiuoca dictum est, singulas aristotelicæ definitionis sententias persequamur. Aequiuoca inquit dicuntur, Res scilicet, quæ per se ipsas æquiuocę non sunt, nisi uno nomine prædicentur. Quare quoniam ut æquiuoca sint, ex communi uocabulo trahunt, recte ait, æquiuoca dicuntur. Non enim sunt æquiuoca, sed dicuntur. Fit autem non solum in nominibus, sed etiam in uerbis æquiũocatio, ut cũ dico, complector te, & complector a te. In quibus significationibus cum unum nomen sit complector, alia tamen faciendi ratio est, alia patiendi: atque ideo hic quoq; æquiuocatio est. unum enim nomen quod est complector, diuersis faciendi, & patiendi definitionibus terminatur. In præpositionibus quoq;, & in coniunctionibus frequenter ęquiuocatio reperitur. Atque ideo quod ait, quorum nomẽ solum commune est, nomen accipiendum est omnis rerum per uocem significatio, idest omne uocabulum, non proprium solum, aut appellatiuum, quod ad illud tantum nomen pertinet, quod casibus inflecti potest, sed ad omnem rerum significationem, qua rebus imposita uocabula prædicamus. Solum autem duobus modis dicitur, semel cum aliquid unum esse dicimus, ut si dicamus solus est mundus, idest unus. Alio uero modo cum dicimus ad quandam ab altero diuisionem, ut si quis dicat solam me habere tunicam, idest non ẽt togam, ad diuisionem uidelicet togę. Hic ergo Aristoteles posuit dicens solum nomen commune est, quasi hoc uoluisset intelligi, non etiam definitio: æquiuoca enim iunguntur nomine, sed definitione dissentiunt. Commune quoq; multis dicitur modis. Dicitur commune, quod in partes diuiditur, & non iam totum commune est, sed partes eius propriæ singulorum, ut domus. Dicitur commune quod in partes non diuiditur, sed uicissim in usus habentium transit, ut seruus communis, uel equus. Dicitur etiam commune qđ utendo cuiusq; fit proprium, post usum uero in commune remittitur, ut est theatrum: nam cum eo utor, meum est, cum inde discedo, in commune remisi. Dicitur quoq; commune, quod ipsum quidem nullis diuisum partibus, totum uno tempore in singulos uenit, ut uox uel sermo ad multorum aures uno eodemque tempore totus, atque integer peruenit. Secundum hanc igitur ultimam communis significationem, Aristoteles putat æquiuocis rebus commune esse uocabulum. Nanque in homine picto, & in homine uiuo totum in utrisque uocabulum dicitur animalis: secundum nomen uero substantiæ rõ diuersa. Hoc hac significatione pmittit, ut si aliter reddanť definitiones q̃ secundum nomẽ statim tota definitio labet ac titubet. Ac primũ de definitionis proprietate dicendum est. Illæ.n.certæ definitiones sunt quę conuertunť, ut si dicas, quid est homo, aial rônale mortale, uerũ est. quid est animal rônale mortale, hô. hoc quoq; uerum est. At uero si ita quis dicat, quid est homo? substantia animata sensibilis, uerum est. quid substantia animata sensibilis? homo. hoc non modis omnibus uerum est, idcirco quod equus quoque est substantia animata sensibilis, sed homo non est. Ergo illas constat esse definitiones integras quę conuerti possunt. Sed hoc fit in iis quæ non de communi, sed uno tantum, ut de hominis nomine, redduntur. uerbĩ gratia, Animal est commune nomen, si dixerit quis, homo est substantia animata sensibilis, procedit, si non conuertatur, quia de communi nomine reddita est definitio: sin uero de uno nomine redditur, tunc de ipso nomine facienda est definitio, sic tamen est recte facienda, ut hominis definitio, sit animal rationale mortale, non substãtia animata sensibilis: illa enim secundum hominis nomen, ista secundum animalis est reddita. Idem etiam in his nominibus, quæ de duabus rebus communiter prædicantur, si secundum nomẽ substantiæ ratio non reddatur, potest aliquoties fieri, ut ex uniuocis æquiuoca sint, & ex æquiuocis, uniuoca. nanque homo, atque equus cum secundum nomen animalis uniuoca sint, possunt esse æquiuoca, si secundum nomen minime definita sint. Homo nanque & equus communi nomine animalia nuncupantur. si quis ergo hominis reddat definitionem dicens, animal rationale mortale, & equi, animal irrationale hinnibile, diuersas reddidit definitiones, & erũt res uniuocæ in æquiuocas permutatæ. Hoc autem idcirco euenit, quod definitiones non secundum animalis nomen redditæ sunt, quod eorum commune uocabulum est, sed secundum hominis, atque equi. Nam si secundum commune nomen quod est animal definitio redderetur, ita fieret, homo est substantia animata sensibilis, secundum nomen, scilicet animalis: & rursus, equus est substantia animata sensibilis, secundum nomen rursus animalis. secundum idem nanque animalis uocabulum equus, atque homo uniuoce prædicantur. Rursus ex æquiuocis uniuoca fiunt hoc modo, si quis Pyrrhum Achillis filium, & Pyrrhum epirotem dicat esse uniuocos, idcirco quod uno nomine, & Pyrrhi dicantur, & sint animalia rationabilia, atque mortalia. Hic secũdum nomen hominis reddita definitio, ex æquiuocis fecit uniuoca. Quod si secundum nomen Pyrrhi definitionis ratio iungeretur, uel a parentibus, uel a patria, diuersis eos oporteret definitionibus terminari. Recte igitur additum est, secundum nomen, idcirco quia si aliter facta sit definitio, stabilis esse non poterit, & frequenter diuersos secum ducit errores. Ratio quoque multimode dicitur. Est enim ratio animæ, & est ratio computandi. est ratio naturæ, ipsa nimirum similitudo nascentium. est ratio quæ in definitionibus, & descriptionibus redditur. Et quoniam generalissima genera genere carent, indiuidua uero nulla substantiali differentia discrepant, definitio uero ex genere & differentia trahitur, neque generalissimorum generum, neque indiuiduorum ulla potest definitio reperiri. Subalternorum uero generum, quoniam, & differentias habent, & genera, definitiones esse possunt. At uero quorum definitiones

tiones reddi nequeunt, illa tantum descriptionibus terminantur. Descriptio autem est, quæ quamlibet rem propria quadam proprietate designat. Siue ergo definitio sit, siue descriptio, utraq; rationem substantiæ designat. Quare cũ substantiæ rationem dixit, & definitionis & descriptionis nomen inclusit. Aequiuocorum alia sunt casu, alia consilio. Casu, vt Alexander Priami filius, & Alexander magnus. Casus enim id egit, ut idem utriq; nomen poneretur. Consilio uero, ea quæcunq; hominum uoluntate sunt posita. Horum autem alia sunt secundum similitudinem, ut homo pictus, & homo uerus, quo nunc utitur Aristoteles exemplo. Alia secundum proportionem, ut principium. nanq; principium est in numero unitas, in lineis punctus. Et hæc æquiuocatio secũdum proportionem esse dicitur. Alia uero sunt quæ ab uno descendunt, ut medicinale ferramentum, medicinale pigmentum. ab una enim medicina æquiuocatio ista descendit. Alia quæ ad unum referuntur, ut siquis dicat salutaris vectatio est, salutaris esca est, hæc s. idcirco sunt æquiuoca, quod ad salutis unum uocabulum referuntur. Cur autem prius de æquiuocis post de uniuocis tractat? Idcirco quod ipsa decem prædicamenta cum definitionibus diuersa sint, uno prædicationis uocabulo nuncupantur. cuncta enim prædicamenta dicimus: ipsa uero prædicamenta, quoniam rerum genera sunt, de subiectis rebus uniuoce prædicantur. Omne enim genus de speciebus propriis uniuoce dicitur, quare rectius primo de omnium prædicamentorum cõmuni uocabulo tractat, quasi dehinc quemadmodum singula de speciebus propriis prædicarentur, exprimeret. At si (ut dictũ est) non de rebus, sed de nominibus libri huius intentio est: cur de æquiuocis & non de æquiuocatione tractauit? æquiuocæ nanq; res sunt, æquiuocatio uero uocabulum. Idcirco, quoniam ipsum nomen nihil in se retinet æquiuocationis, nisi diuersæ sint res, de quibus illud uocabulum prædicetur. Quare unde substantiam ipsa æquiuocatio trahit, de ipsis dignius inchoatum est. Videtur autem alius esse modus æquiuocationis quẽ Aristoteles omnino non recipit. nam sicut dicitur pes hominis, ita quoq; dicitur pes nauis, & pes montis, quæ huiusmodi omnia secundum translationem dicuntur. Translatio uero nullius proprietatis est. Quare secundum translationem æquiuoca nũquam sunt nisi propriis & immutabilibus subiectæ res uocabulis appellẽtur. Est autem talis eorum uniuersalis inspectio. Neque.n. omnis trãslatio ab æquiuocatione seiungitur, sed ea tantum, cũ ad res habentes positum uocabulum, ab alia iam nominata re nomen, ornatus causa transfertur, ut quia iam dicitur quidam auriga, dicitur etiam gubernator, siquis ornatus gratia eum qui gubernator est, dicat aurigam, non erit auriga nomen æquiuocum, licet diuersa. i. moderatorem currus nauisq; significet. Sed quoties res quidem uocabulo eget, ab alia uero re quæ habet, uocabulũ sumit, tunc ista translatio æquiuocationis retinet proprietatem, ut ex homine uiuo ad picturam nomen hominis dictum est. Et de æquiuocis hactenus, nunc de uniuocis pertractemus.

SECVNDA DEFINITIO.

V*NIVOCA vero dicuntur quorum nomen commune est, & secundum nomen eadem ratio substantiæ, vt animal, homo atq; bos, communi enim nomine vtraq;, animalia nuncupantur, & est substantiæ ratio eadem. Si quis enim aßignet vtriusque rationem, quid vtrunq; sit, quo sint animalia, eandẽ aßignabit rationem.*

2. Post æquiuocorum definitionem ad uniuocorũ terminum transitum fecit: in quibus nihil aliud discrepat, nisi quod æquiuoca definitione disiuncta sunt, uniuoca ipso quoque termino coniunguntur, sed cætera omnia quæcunq; in æquiuocorum definitione dicta sunt, in hac quoq; uniuocorum designatione conueniunt. Nam quemadmodum in æquiuocis secundum nomen æquiuocarum rerum definitio fiebat, ita quoq; in uniuocis secundum nomen substantiæ ratio asignabitur. Sũt autem uniuoca aut genera speciebus, aut species speciebus, & genera speciebus, ut animal atque homo: Nam cum hominis animal sit genus, dicitur homo animal, ergo & animal & homo, animalia nuncupantur. Secundum igitur commune nomen si utrosq; definias, dicis animal esse substantiam animatam atq; sensibilem: hominem quoq; secundum id quod animal est, si substantiam animatam sensibilem dixeris, nihil in eo falsitatis inuenies. Species uero speciebus uniuocæ sunt, quæ uno atq; eodem genere continentur, ut homo, equus, atq; bos, his commune genus est animal, & communi nomine animalia nominantur. Ergo secundum nomen unum, quod illis commune est, animalis, una illius ratio definitionis aptabitur: omnia enim sunt substantiæ animatæ atq; sensibiles. Secundum igitur posteriorẽ uniuocationis designationẽ Aristoteles, qua speciebus species uniuocæ sunt, ut homo & bos, quæ sub eodem sunt genere, sumpsit exemplum.

TERTIA DEFINITIO.

D*ENOMINATIVA vero dicuntur, quæcunque ab aliquo solo differentia casu secundum nomen habent appellationem, vt a grammatica, grammaticus, & a fortitudine, fortis.*

3. Hæc quoq; definitio nihil habet obscurum. Casus enim antiqui nominabant aliquas nominum transfigurationes, vt a iustitia, iustus, a fortitudine, fortis. Hæc igitur nominis transfiguratio casus ab antiquioribus vocabatur. Atq; ideo quotiescunq; aliqua res alia participat, ipsa participatione sicut rem, ita quoque nomen adipiscitur. ut quidam homo, quia iustitia participat, & rem quoque inde trahit, & nomen: dicitur enim iustus. Ergo denominatiua uocantur quæcunque a principali nomine solo casu id est sola transfiguratione discrepant. Nam cum sit nomen principale iustitia, ab hoc transfiguratum nomen iustus efficitur. Ergo illa sunt denominatiua quæcunque a principali nomine solo casu. i. sola transfiguratione nominis discrepantia, secundum principale nomen habent appellationem. Tria sunt autẽ necessaria ut denominatiua uocabula constituantur. Prius ut re participet, post ut nomine, postremo ut sit quædam nominis transfiguratio, ut cũ aliquis dicitur a fortitudine fortis, est enim quædam fortitudo, qua fortis ille participet: habet quoq; nominis participationem, fortis enim dicitur. At uero est quædam transfiguratio, fortis enim & fortitudo non eisdem syllabis terminantur. Siquid uero sit quod re nõ participet, neq; nomine participare potest: quare quæcũq; re non participant, denominatiua esse non possunt. Rursus quoq;, quæ re quidem participant, nomine uero minime, ipsa quoq; a denominatiuorum natura discreta sunt: ut si quis, cum sit uirtus, uirtute ipsa participet, nullo eum alio nomine nisi sapientem uocamus. Sed uirtus & sapientia nomine ipso disiuncta sunt. hic ergo re quidem participat, nomine uero minime. quare sapiens a uirtute denominatus esse non dicitur, sed a sapientia: qua s. & participat, & nomine iungitur, & transfiguratione diuersus est. Rursus si transfiguratio non sit, ut quædam mulier musica, participat quidem ipsa musicæ disciplina, & dicitur musica. hæc igitur appellatio non est denominatiua, sed æquiuoca. uno enim nomine & disciplina ipsa & mulier musica dicitur. Quoniã ergo similis terminus syllabarum est, & nomẽ simile, & nulla transfiguratio, denominatiua esse non poterunt, quare quicquid denominatiuum esse dicitur, illud & re participabit, & nomine, & aliqua transfiguratione uocabuli discrepabit. Hæc igitur quæ ad prædicamenta necessaria credidit, præmisit. Multiuoca uero & diuersiuoca respuit, quod ad præsentem tractatum utilia non putauit. Breuiter tamen utraq; definienda sunt. Multiuoca sunt quorum plura nomina, una definitio est, ut est scutum, clypeus. His enim plura nomina, sed una definitio est, & Marcus Portius Cato, his enim tot nominibus res una subiecta est. Diuersiuoca sunt quorũ neque nomen idem est, neq; eadem definitio, ut homo, color, & quicquid omnino a se & nominis nuncupatione, & definitionis ratione discretum est.

PRIMA DIVISIO.

E*ORVM quæ dicuntur alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia vero sine complexione: & ea quæ secundum complexionem dicuntur, sunt, vt*

homo

homo currit, homo uincit: ea vero quæ sine complexione dicuntur, sunt ut homo, bos, currit, uincit.

Postquam de coniunctione definitionum, atque nominum quantum ad præsens attinebat opus sufficienter exposuit, quoniam de primis sermonibus prima rerum genera significantibus diuisio facienda est, non nomine, sed genere discrepantibus: nunc ostendit quid sit sine complexione cuiuslibet uocabuli facta prolatio. Sine complexione enim dicuntur quæcunque secundum simplicem sonum nominis proferuntur, ut homo, equus: his enim extra nihil adiunctum est. Secundum complexionem dicuntur quæcunque aut aliqua coniunctione copulantur, ut aut Socrates, aut Plato: uel quęcunque secundum aliquod accidens coniunguntur. Nam quia uerbi gratia in Socratem uenit ambulatio, dicimus Socrates ambulat, & est prolatio ista secundum complexionem, ideirco, quia cum dico, Socrates ambulat, Socratem sum cum ambulatione complexus. Quod autẽ ait, Eorum quę dicuntur, nihil aliud demonstrare uult, nisi se de primis rerum uocabulis huius libelli disposuisse tractatũ. Rerum enim uocabula sunt quæ dicuntur, ipsa enim proprio nominamus.

SECVNDA DIVISIO.

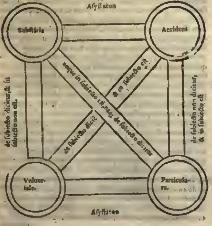
EORVM *quæ sunt, alia de subiecto quodam dicuntur, in subiecto uero nullo sunt, ut homo de subiecto quidem dicitur aliquo homine, in subiecto autem nullo est. Alia in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto autem esse dico, quod cum in aliquo non sicut quædam pars sit, impossibile est sine eo esse in quo est, ut quædam grammatica in subiecto quidem est, in anima: de subiecto autem nullo dicitur. & quoddam album in subiecto est corpore, omnis enim color in corpore est, de subiecto autem nullo dicitur. Alia & de subiecto quodam dicuntur, & in subiecto sunt. ut scientia in subiecto quidẽ est, in anima, de subiecto autem dicitur, ut de hac grammatica. Alia neque in subiecto sunt, neq; de subiecto dicũtur, ut aliquis homo, uel aliquis equus, nullum enim horum neq; in subiecto est, neq; de subiecto dicitur. Simpliciter autem quæ sunt indiuidua, & numero singularia, de nullo subiecto dicũtur, in subiecto autem nihil prohibet horum aliqua esse, quædam enim grammatica in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur.*

Hic Aristoteles sermonum omnium multitudinem in paruissimam colligit diuisionem, Nam quod rerum uocabula in decem prędicamenta distribuit, maior hac diuisione non potest inueniri: nihil enim esse poterit, quod huic diuisioni undecimum adiici queat. Omnis enim res, aut substantia est, aut quantitas, aut qualitas, aut ad aliquid, aut facere, aut pati, aut quando, aut ubi, aut habere, aut situs. Quo circa tot erunt etiam sermones qui ista significent, & hæc est maxima diuisio, cui nihil ultra possit adiungi. paruissima uero est, quæ fit in quatuor, in substantiam, & accidens, & uniuersale, & particulare. Omnis enim res, aut substantia est, aut accidens, aut uniuersalis, aut particularis. Sicut ergo decem superioribus nihil addi poterat, ita ex his quatuor nihil demi. Nam neq; minor ulla diuisio his quatuor fieri potest, nec maior quam si denario limite prædicamenta claudantur. Cur autem in his quatuor diuisio facta est, paucis exponam. Prima quidem rerum est omnium diuisio in substantiam atque accidens. Sed quoniam substantia proferri non potest, nisi aut uniuersaliter, aut particulariter intelligatur. Nam cum dico homo, rem dixi uniuersalem, idcirco quod nomen hoc de multis indiuiduis prædicatur: cum uero dico Socrates, uel Plato, rem dixi particularẽ, quoniam Socrates de nullo subiecto dicitur. Accidẽs quoque eodem modo. Nam cum dixero scientiam, rem protuli uniuersalem, idcirco quod scientia, & de grammatica, & de rhetorica, & de aliis omnibus sub se positis prædicatũ. Si uero dixero Platonis scientiam; quoniam omne accidẽs quod in indiuidua uenit, indiuiduum fit, particularem sciẽtiam dico: nanq; Platonis scientia, sicut ipse Plato, particularis est. Igitur quoniam neque substantia, neque accidens ullo modo proferri potest, nisi in suo nomine, aut uniuersalitatis uim, aut particularitatis includat, recte in quatuor diuisio facta est, ut sit omnis res aut substantia, aut accidens: & horum aut uniuersalis, aut particularis. Ex his igitur quatuor, fiunt quatuor complexiones. Nam cum uenerit uniuersalitas in substantiam, fit uniuersalis substantia, ut est homo uel animal. Vniuersale autem est quod aptũ est de pluribus prædicari. Particulare uero quod de nullo subiecto prædicatur. Ergo est una complexio, uniuersalitatis, & substãtiæ, ut sit substãtia uniuersalis. Si uero particularitas substantiæ copuletur, fit substantia particularis, ut est Socrates, uel Plato, & quicquid in substantia indiuiduum reperitur. At cum miscetur uniuersalitas accidenti, fit accidens uniuersale. ut scientia, quæ cum sit accidens, & præter animam cui accidit esse non possit, tamẽ uniuersalis est, quod de subiecta grammatica, & aliis speciebus prædicari põt. Cũ uero particularitas accidenti coniungitur, fit accidens particulare, ut Platonis, uel Aristotelis scientia. Fiũt enim quatuor complexiones, substantia uniuersalis, substãtia particularis, accidens uniuersale, accidens particulare. Ve autem accidens in substantiæ naturam transeat, uel substantia in accidentis, fieri nullo modo potest, & accidens quidem uenit in substantiam, sed non ut substantia fiat neq; enim, quoniam color, quod est accidens, uenit in substantiã, idcirco color iam substantia est: nec quoniam substantia suscipit colorem, idcirco color iam substantia fit. Quare neque substantia in accidentis, neque accidens in substantiæ naturam transit. At uero nec particularitas, nec uniuersalitas in se transeunt. Nanque uniuersalitas potest de particularitate prædicari, ut animal de Socrate, uel Platone, & particularitas suscipiet uniuersalitatis prædicationem, sed nõ, ut uniuersalitas sit particularitas, nec rursus ut quod particulare est uniuersalitas fiat. Ergo quatuor complexiones, uniuersalem substantiam, uniuersale accidens, particularẽ substantiam, particulare accidens Aristoteles disponere cupiens, non eorum nomina, sed descriptiones apposuit. Et quoniam generalissimorum generum definitiones non poterat inuenire, descriptionibus usus est his, id substantiã esse dicens, quod in subiecto non esset. Accidens uero qđ in subiecto esset. Omne nanq; accidens in subiecto est, ut color in corpore, sciẽtia in anima, & subiectam habet substantiam omne accidẽs. Si quis enim substantiam tollat, accidens non erit. Quare substantia locus quidam est accidentis, ubi ualeat natura consistere. Ipsa uero substantia per se constat, atque ideo dicitur substãtia, nec ullo subiecto alio nititur, sed cunctis ipsa subiecta est. Alioqui si substantia in ullo subiecto esse posset, esset accidens. Omne enim accidens in subiecto est, & quicquid in subiecto est, illud est accidens. Quod si substantia esset in aliquo subiecto, continuo fieret accidens, sed substantia accidens esse non potest sicut supra docuimus. Quare, quoniam accidens in subiecto est, substantia uero accidens non est, substantia in subiecto non est. Vniuersalitatis uero descriptio est, de subiecto prædicari. Omnis nanque uniuersalitas de subiectis particularibus prædicatur, nam quoniam uniuersale est animal, & homo, de Socrate prædicatur, & Platone. Dicitur .n. Socrates animal atque homo. Et quoniam uniuersale est accidens scientia: dicitur de subiecta grammatica, grammatica enim scientia est. Particularitas uero quoniam ipsa est rerũ ultima, & nihil est illi subiectum, de nullo subiecto prædicatur. nam quoniam uniuersalitas de subiecto prædicatur, particularitas uero uniuersalitas non est, particularitas de subiecto non prædicabitur. Vbi enim res discrepant, & definitio discrepabit, ita quoque in his. nam quoniam discrepat substantia & accidens: definitiones quoque eorum discrepabunt. Vt quoniam est accidens in subiecto, erit substantia non in subiecto. Et quoniam uniuersalitas de subiecto prædicatur, particularitas autẽ ab uniuersalitate discrepat, de subiecto non prædicatur. Has igitur huiusmodi descriptiones Aristote. ita permiscuit dicẽs. Eorum quę sunt, alia de subiecto quodam dicuntur, in subiecto uero nullo sunt,

sunt, uolens s. uniuersalem substantiam demonstrare. Nã q dixit de subiecto dicuntur, uniuersale est, q uero ait in subiecto nullo sunt, substantia. ergo quod ait quædam de subiecto dici, in subiecto uero nullo esse, uniuersalem substantiã demonstrare contendit: ut. n. sepius dictum est, quod de subiecto dicitur, uniuersale est, quod in nullo subiecto est, substantia. Hæc iuncta id est de subiecto quodã dici, & in subiecto nullo esse, uniuersalem substantiam demonstrãt. Post uniuersalem substantiam particulare accidens posuit dicẽs. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autẽ nullo dicuntur. Nam q ait in subiecto sunt, accidens monstrat, q uero addidit, de subiecto autem nullo dicuntur, particulare. Accidens. n. in subiecto est. particularitas de nullo subiecto prædicatur. Ergo quæcunque res ipsa quidem in subiecto est, si de nullo subiecto prædicatur, accidens est particulare: ut est quędam grammatica. i. Aristarchi, uel alicuius hominis indiuidua grammatica. illa. n. quoniam indiuidui hominis, ipsa quoque facta est indiuidua & particularis. ergo quoniam quædam grammatica in anima est, accidẽs est, & quoniam de nullo subiecto prædicatur, particularis est: quemadmodum. n. ipse Aristarchus de nullo subiecto dicitur, ita quoq; eius grammatica de nullo subiecto prædicatur. Non autem dicit q ipsa grammatica particularis est, sed q quædam grammatica. i. alicuius hominis indiuidui grammatica, quam. s. homo particularis propria retinet cognitione. Et quoniam incorporale accidens posuit, quod animæ accideret. i. grammaticam, quæ esset in anima, ponit quoq; aliud exemplum corporale, ait. n. Et quoddam albũ in subiecto est corpore. omnis. n. color est in corpore. Hic quoq; non omne album dicit esse particulare, sed quod ad indiuiduum corpus album uenit. Probatur quoque particulare album in subiecto esse hoc modo. nam color quod genus est albi, & cuiusdam albi, in corpore est, & est in subiecto. Quare cuius genus in subiecto est, ipsum quoq; in subiecto est. Omnes. n. species & indiuidua, proprio genere continentur, & eiusdem habent naturam. Quoniam uero esse in aliquo multis dicitur modis, quid uelit Aristoteles ostẽdere esse in subiecto, paucis absoluam. Dicitur enim esse aliquid in aliquo nouem modis. Dicimus enim esse aliquid in loco. ut in foro uel in theatro. Dicimus quoq; esse in aliquo, ut in aliquo uase, ut triticum in modio. Dicimus etiam esse in aliquo, uelut pars in toto, ut manus in corpore. Dicimus esse in aliquo, uelut totum in partibus, ut corpus in omnibus suis partibus. Rursus uelut in genere species, ut in animali homo, & genus in speciebus, ut in homine animal. Dicimus quoque esse in aliquo, uelut in fine, ut quoniã bonæ uitæ finis beatitudo est. siquis sit beatus, in fine est bonæ uitæ. Dicimus quoq; esse in aliquo, ut in quolibet potẽte, ut In Imperatore esse regimen ciuitatis. Dicimus quoque esse in aliquo uelut formam in materia, ut similitudinem Achillis in ære uel in marmore. Nouem igitur modis aliquid in aliquo esse dicitur, ut in loco, ut in uase, ut pars in toto, ut totum in partibus, ut in genere species, ut in speciebus genus, ut in fine, ut in Imperatore, ut in materia forma. Horum igitur Aristoteles tria sola commemorat, sed duo in unum coniuncta, aliud separatum. Ait enim. In subiecto autem esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est. Sensus autem talis est. Hoc inquit dico esse accidens, quod sit in subiecto, id est quod ita sit in altero, ut pars eius non sit, & sine aliquo subiecto esse non possit, ut uerbi gratia color, cũ sit in corpore, nulla pars corporis est, & si color a corpore separatur, color nusquam est. Omnis enim color in solo corpore est. Ergo illud est accidens, quod semper ita in subiecto est altero, ut eius pars non sit: & cum ab eo in quo est, separatur, ad nihilũ redigatur, & per se sine alterius subiecto esse non possit. Quod autem ait, ut non sit sicut aliqua pars, ab ea s. significatione in aliquo consistendi diuidere uoluit i secundum quam partes in toto esse dicimus: nõ enim tale est subiectum ut accidens eius pars sit. Quod uero dicit, impossibile est esse sine eo in quo est, ab ea s. significatione diuisit, quæ est esse aliquid ut in uase, & in loco. quod enim in uase, uel in loco est, a uase & loco poterit separari: ut triticum, quod in modio est, potest a modio segregari, & homo a theatro discedere. Accidẽs uero ab eo in quo est, segregari non potest. Quare solas tres posuit significationes, id est secundum quam in uase, & in loco dicitur esse, & secundũ quam pars in toto est. Sed ut in uase, & ut in loco, una sententia distribuit, dicens, impossibile est esse sine eo in quo est. Sed fortasse quis dicat non esse definitionem ueram, illa esse in subiecto quæ sic sint in alio, ut non sint partes, & sine eo in quo sunt, esse nõ possint. Socrates enim & homo quilibet cum accidens non sit, tamen semper in loco est, & sine loco esse non potest. Quibus respondendum est: quod Socrates loca poterit permutare, & esse præter locum in quo fuit, & postremo si intelligentia capiamus, per se subsistit, accidentia uero per se ipsa non constant. Sed si quis quoque obiiciat, posse locum accidentia permutare: malum nanq; si in manu teneatur, manus mali odore completur, atque odor quod est accidens, in aliud subiectum transire potest. Sed non hoc ait Aristoteles, quoniam mutare accidens locũ non potest, nec ita dixit impossibile esse sine eo in quo erat, sed sine eo in quo est. hoc autem significat mutare quidem posse locum, sed sine aliquo subiecto non posse subsistere. Quare recta est atque integra definitio eius quod in subiecto est, quod ita sit in altero non sicut quædam pars, & impossibile sit esse sine eo in quo est. secundum autem illam significationem dictum est, secundum quam formam in materia esse dicimus. Nanque forma si in materia non sit, per se ipsa nulla ratione consistit. Postquam igitur particulare accidens quid esset, ostendit dicens, quod in subiecto est, & de subiecto non prædicatur, & in subiecto consistentis rei definitionem reddit dicens, Quod cum in aliquo sit non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est. ad uniuersale accidens cõtinenti disputatione reuertitur, quod definit hoc modo. Nãq; post eius rei quæ in subiecto est, definitionem, & post particularis accidentis exempla, ad uniuersale accidens transitum fecit, inquiens alia esse quæ in subiecto sint, & de subiecto prædicentur, quod scilicet accidens uniuersale significet: nam quoniam de subiecto dicitur, uniuersale est, quoniã in subiecto est, accidens in subiecto ergo esse, & de subiecto prædicari, uniuersale accidẽs monstrat. Huius quoque complexionis conuenientia proponit exempla. ait enim scientiam in subiecto esse, in anima: nam nisi anima sit, in qua sit, scientia nulla est, idcirco quod scientia actus est animę. nam ea quæ sunt inanimata, nihil sciũt. Hinc sequitur substãtiæ particularis propositio, quam scilicet ita declarat, quod neque in subiecto sit, neque de subiecto prædicetur. Nam quod in subiecto non est, substantia est: & quod de subiecto non prædicatur, particularitas. Vtræque igitur res, de subiecto non prædicari, & in subiecto non esse, particularis est substantia. Res igitur quatuor cum propria complexione, non secundum propria nomina, sed secundum proprias rationes definitionesq; cõtexuit. Nam pro substantia uniuersali posuit, quod in subiecto non est, & de subiecto prædicatur. pro accidenti particulari dixit, quod in subiecto est, & de subiecto non prædicatur. Accidens uero uniuersale per hoc designauit, quod ait, & in subiecto est, & de subiecto dicitur. Pro particulari substantia interposuit, quod nec in subiecto est, nec de subiecto prædicatur. simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de subiecto nullo dicuntur, in subiecto autem nihil ea prohibet esse, quædam enim grammatica in subiecto est. Omnis particularitas aut substantia erit, aut accidens. Nam cum dico Socratem, indiuiduam & particularem significaui substantiam, cum dico quandam grammaticam, indiuiduum & particulare accidens dixi. Indiuidua autem sunt, quæ neque in alias species diuidi possunt, neque in alia indiuidua. Nam quemadmodũ animal diuiditur in species, hominem atque equum, homo autem in singulos homines, id est in Socratem, & Platonem, & cæteros; sic Plato & Socrates non diuiduntur in alios: atque hoc idem de accidentibus dici conuenit. Nam quemadmodum scientia diuiditur in species grammaticam & rhetoricam, grammatica uero ipsa in particulares grammaticas, quas scilicet particulares homines norunt: Sic ipsa particularis grãmatica in particulares grãmaticas non secatur. Ergo indiuidua sunt quęcunque sunt numero singularia, & in nullas alias

multitudines

multitudines secundum species, uel secundum indiuidua diuiduntur. Omne indiuiduum, quoniam particulare est, de subiecto non prædicatur. omne autem quod de subiecto non prædicatur, aut substantia erit, ut Plato, aut accidens, vt quædam grammatica. Ex his ergo particularibus, substātia scilicet atq; accidenti, quæ de subiecto non prædicantur, substantia quidem nec in subiecto est, accidens uero in subiecto est. Ita illa indiuidua quæ substantiæ sunt, in subiecto esse non poterunt: alia uero indiuidua quæ secundum accidentis naturam dicuntur, illa in subiecto esse nihil prohibet. Atq; hoc est quod ait, Simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicūtur, in subiecto autem nihil prohibet eorū aliqua esse. Quædam enim grāmatica in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur. Hoc enim maluit demonstrare, & accidentibus & substātiis particularibus hoc esse commune, q de subiecto non prædicātur. Hoc enim dixit, Simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur: Subaudiendo scilicet siue substantiæ sint siue accidentia, sed non omnia indiuidua non sunt in subiecto. Indiuidua enim accidentia in subiecto esse nihil prohibet. Quædam enim grammatica cum sit indiuidua, & de subiecto non prædicetur, tamen in subiecto est, idest in anima. Sed ut congregatim dicatur, sensus huiusmodi est, omnia quidem quæcunq; sunt indiuidua de subiecto quidem nullo dicuntur, sed nō omnia non sunt in subiecto. Nam cū particularis substantia in subiecto non sit, ut Plato, particulare tamen accidens in subiecto est, vt quædam grammatica, in anima. Illud quoq; magna attentione notandum est, quis sit huius ordo propositi. Nam cum sint quatuor complexiones, factæ ex quatuor rebus, quarum duæ natura discrepant, ut substantia & accidens, duæ quantitate, ut particularitas & uniuersalitas, cōiunctis compositisq; his quatuor omnibus dissentientem lateribus dispositionem fecit. Posuit enim prius substantiam uniuersalem dicens, quod in subiecto non est, & de subiecto dicitur: Post hanc primam positionem totis discrepantem rebus, rē subdidit, idest accidens particulare, quod in subiecto esset, & de subiecto non prædicaretur. Nam cum accidens dixit, a substantia disgregauit, quod particulare addidit, ab uniuersali disiunxit. Rursus ex alio latere disposuit in diuisione accidens uniuersale, dicēs quod in subiecto est, & de subiecto prædicatur: & ultimo substantiam particularem contrariam superiori accidenti dicens, quod neque in subiecto est, neq; de subiecto prædicatur, substantiæ particularitatē, uniuersalitati accidentis opponens. Sed ut planius quod dicimus sit, figuram descriptionemq; subiecimus, in qua superius latus substantia accidentiq; notauimus, reliquum particularitatis & uniuersalitatis titulo inscripsimus, Aristotelicam complexionem angulariter & per latera designantes.

PRIMA REGVLA.

Q*VANDO alterum de altero prædicatur vt de subiecto, quæcunq; de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur, vt homo prædicatur de quodam homine, animal uero de homine, ergo & de quodam homine animal prædicabitur. quidā enim homo, & homo est & animal.*

Cum superius de his quæ in subiecto sunt.i.de accidentibus loqueretur, definitionem constitutæ in subiecto rei, & præter subiectum nullo modo permanentis in media tractatione disposuit, dicens, illud esse in subiecto quod neq; pars esset alicuius, nec sine subiecto posset ullo modo permanere. Patefacto igitur quid sit esse in subiecto, nunc quid sit prædicari de subiecto declarat: duobus enim modis prædicationes fiunt: uno secundum accidens, alio de subiecto. de homine nāque prædicatur album: dicitur enim homo albus. rursus de eodem homine prædicatur animal: dicitur enim homo animal. Sed illa prior prædicatio quæ est, homo albus est, secundum accidens est, nāque accidēs, quod est album, de subiecto homine prædicatur, sed non in eo quod quid sit: nam cum album sit accidens, homo substantia, accidens de substantia in eo quod quid sit prædicari non potest: ergo ista prædicatio secundum accidens dicitur. de subiecto uero prædicare est quoties altera res de altera in ipsa substātia prædicatur, vt animal de homine: nam, quoniam animal & substantia est, & genus hominis: idcirco in eo quod quid sit de homine prædicatur. Quare illa sola de subiecto prædicari dicuntur, quæcunq; in cuiuslibet rei substantia & definitione ponuntur. ergo quotiescunque huiusmodi fuerit prædicatio, ut alterum de altero ut de subiecto prædicetur, id est ut de eius substantia dicatur, ut animal de homine, hāc proprietatem euenire necesse est, ut si de eo quod prædicatur, quippiam ut de subiecto, id est in eius substantia prædicetur, necessario idem hoc quod de prædicato dicitur, dicatur etiam de prædicati subiecto, ut homo prędicatur quidem de Socrate in eo quod quid sit. Interrogantibus enim quid sit Socrates, hominem respondemus. At uero de ipso homine in eo quod quid sit, animal dicitur, in substātia enim hominis animal prædicatur. atq; ita fit ut animal quidem de homine, homo uero de Socrate in eo quod quid sit, ut de subiecto prædicentur. Ergo quoniam ista est consequentia, & animal de Socrate in eo quod quid sit prædicabitur. Potest enim dici interrogantibus quid est Socrates? animal. Ergo manifestum est, quod si qua res de alia ut de subiecto prædicetur, ut homo de Socrate: de eadē uero re quæ prædicatur, de homine scilicet, alia rursus superior, ut de subiecto prædicetur, ut animal, necesse erit & hanc eādem de subiecto eius de quo ipsum dicitur prędicari, ut animal de Socrate: Socrates nanque subiectus est homini, de quo animal prædicatur. Ergo constat huiusmodi definitio quę dicit, Quoties alterum de altero prędicatur ut de subiecto, ut si quid sit quod de eo quod prædicatur, in eo quod quid sit, dici possit, hoc idem ipsum de eo quod prius subiectum erat, possit prædicari. Sed fortasse quisquam dicat minime uerū esse quod dictum est: nam cū homo de Socrate prędicetur: Socrates enim homo est, de homine uero species, homo enim species est: Socrates species esse non dicitur. Et rursus cum animal de homine prędicetur, de animali uero genus: animal enim genus est, homo generis uocabulo caret: non enim dicitur homo esse genus: homo enim genus non est, sed tantum species. His dicendum est, quod minus aduerterint illam esse definitionem de subiecto prędicationis, quę in eo quod quid sit unumquodq;, & in eius substantia prędicaretur: nunc autem species de homine non in eo q quid sit prędicatur. Neq; enim si quis hominis definitionem reddat, speciem nominauit, sed designatiuum nomen est tantum, utrum de pluribus specie differentibus prędicetur, hoc nomen quod est homo, an certe tantum de solis indiuiduis. Nam quoniam de indiuiduis solis homo prędicatur idcirco species dicitur, & quoniam de specie differentibus animal dicitur, idcirco animal genus uocamus. Et sunt quodam modo nominum nomina. Quarę neque genus de ani-

mali, neq; species de homine, in eo quod quid sit prædicatur, sed tantum designant, quómodo homo, & animal de subiectis (ut dictum est) propriis prædicentur. Ergo non est mirandum, si ad eorum subiectum, quæ de subiecto dicuntur, eius prædicati, quod de subiecto non dicitur, prædicatio peruenire non potest.

SECVNDA REGVLA.

DIVERSORVM generum, & non subalternatim positorum, diuersæ secundum speciem sunt differentiæ, ut animalis & scientiæ. animalis si quidem differentiæ sunt, ut gressibile, uolatile, bipes, & aquatile: scientiæ uero nulla harum est, neque enim scientia a scientia differt in eo quod est bipes. Subalternorum uero generum nihil prohibet easdem esse differentias, superiora enim de inferioribus prædicantur. Quare quæcunq; fuerint prædicati differentiæ, erunt eædem & subiecti.

7. Cum multis modis genus dicatur, solum quod nunc tractari conuenit assumamus. Dicitur enim genus, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prædicatur. ut animal prædicatur de homine, & de equo, & de cane, & de boue, & de cæteris, quæ omnia specie ipsa a se discreta sunt. Species uero est, quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit, prædicatur. ut homo prædicatur de Catone, Socrate, Platone, Virgilio, Cicerone, & de singulis hominibus, qui specie ipsa non differunt, sed tantum a se numero distant. differentia uero est, quæ sub eodem genere positas species propria qualitate disterminat. nam cũ equus & homo quantum ad genus unum sint: (uterque enim animal est) differentia rationalis, & irrationalis utrosque disiungit ac discernit. Qualitate enim quadam rationabilitatis, & irrationabilitatis uterque a propriæ substantiæ definitione dissentiunt. Ergo differentia est, quæ de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit, prædicatur. Nanque hæc ipsa differentia quę est irrationabilitas de multis specie differentibus prædicatur, ut de cygno, & equo, & pisce, quæ omnia a se cum specie ipsa dissentiant, irrationabilitatis tamen qualitate coniuncta sunt. Sed non in omnibus differentia de pluribus specie differentibus prædicatur. Sunt enim quædam quæ non nisi de una specie prędicãtur, ut grauitas de sola terra, leuitas de solo igne proprie dicitur. At uero nec species semper de pluribus numero differentibus prædicatur: mundi enim species de uno solo mundo dicitur & phœnicis species de una tantum phœnice, sed idcirco ita definita est, quòd frequentius differentia de pluribus specie differentibus prædicatur, quam de uno. Eodemque modo, & species frequentius inuenitur de pluribus numero differẽtibus prædicari, quam de una tantum re ac singulari. His ita positis sunt quædam genera, quæ generalissima nuncupantur, quibus genus inueniri non possit. sunt species quibus alias subiectas species nullus inueniet. Inter utraque autem sunt alia, quæ subalterna genera nominantur, quæ superiorũ quidem species sunt, posteriorum uero genera. ut substantia genus quidem est generalissimum, ut eius genus inueniri non possit, homo uero species est, ut eius species alia reperiri non ualeat. Animal uero ad substantiam quidem species est, ad hominem uero genus. Decem igitur prædicamentorum significatio nihil aliud demonstrat, nisi decem genera rerum, quæ generalissima nominamus. Ergo quoties genera generalissima discrepant, eorum quoque species discrepabunt: & quoties species discrepant, quoniam differẽtiis disiunguntur, atque informantur, differentiæ quoq; diuersarum specierum discrepabunt. Animal nanque & scientia, quoniam est animal substantia, scientia uero ad aliquid: quoniamque genus animalis est substantia, & genus scientiæ est ad aliquid, omni substantiæ a se ratione discreta sunt, & differentiæ quoque scientiæ, atq; animalis omnibus qualitatibus disiunguntur. Est nanque differentia animalis, bipes, & quadrupes: animal enim sic ab alio animali differt, q hoc quidem bipes sit, ut homo, & auis: illud uero quadrupes, ut equus, atque bos: illud uero multipes, ut formica, & apis. Sed scientia differentias huiusmodi non habet, neque enim scientia a scientia differt in eo quod bipes est. Quare constat quoties diuersa sunt genera, specierum quoque differentias esse discretas. Atque hoc est quod ait. Diuersorum generum & non subalternatim positorum diuersas secundum speciem differentias esse. Et hoc exempli adiectione firmauit dicens. Animalis & scientiæ diuersas esse differentias: nam cum sit bipes animalis differentia, sciẽtiæ non est. Et hoc quidem diuersis generibus dictum est, id est quæ subalterna non sunt. Quod si subalterna sunt genera, nihil prohibet alias easdem esse differentias, alias diuersas, ut auis est species animalis, & rursus est genus corui, & est subalternum genus, auis. Sed animalis differentiæ sunt rationalis, atque irrationalis: auis uero differentia rationalis non est. Nulla enim auis ab alia aui differt, quòd sit rõnalis, ergo hoc loco non sunt eædem subalternorum generum differentiæ. Si quis uero has generis, id est animalis differentias dicat, ut animalium alia sunt, quæ pascantur herbis, alia quæ seminibus, alia quę carnibus. Hæ differentiæ conueniunt in subalterno genere, uidelicet in aui: nanque auium sunt aliæ, quæ seminibus uescuntur, alię quæ herbis, aliæ q̃ carnibus, ut uultur, & miluus. ergo in subalternis generibus nihil prohibet easdem esse differentias, & iterum discrepare. Hoc autem idcirco euenit, quia quæ de prædicato dicuntur, possunt de subiecto prædicari. Quare quod dicitur de genere, potest etiam dici de specie. Atque hoc est quod ait, Subalternorum uero generum nihil prohibet easdem esse differentias. Superiora enim de inferioribus generibus prædicantur. sed cum diceret nihil prohibet easdem esse differentias, hoc quodammodo uoluit demonstrare, esse quasdam easdem differentias. alias uero posse esse diuersas. cui rem contrariam intulisse uidetur cum dicit. Quare quæcũque prædicati differentię fuerint, eędem erunt etiam subiecti. nam cum illic dixisset, nihil prohibet esse easdem differentias generum subalternorum: hic omnes easdem eẽ declarat. dicit enim, Quæcunque fuerint differentiæ prædicati, easdem etiam subiecti esse. atq; hæc res plures maximis illigauit erroribus, ut emendandum crederent locum, non ut esset ita, Quare quæcunque prædicati differẽtiæ fuerint, eædem erunt etiam subiecti: sed ut hoc modo, Quare quæcunque subiecti differentiæ fuerint, eædem erunt etiam prędicati. Sed hoc abiciendum est, neque enim fieri potest ut in rem superiorem prædicatio posterioris redundet. Nam cum dicitur, quæcunque subiecti fuerint differentiæ, eędem erunt prædicati, hoc scilicet significatur, ut prædicatio subiecti redeat in prædicatum, quod fieri non potest. Sed dicẽdum est, quod sunt aliæ differentiæ quæ dicuntur completiuæ prędicati, & cuiuslibet illius speciem informantes, quæ communi nomine specificæ nominantur. Nã cum dico animatum, & sensibile, si substantiæ coniungantur, definitionem, & speciem mox animalis efficiunt. Animal enim est substantia animata sensibilis, atque hæ differentiæ dicuntur specificæ, & completiuæ. Sunt autem aliæ quæ ipsę quidem nihil complent, nec ullam speciem reddunt, sed genus tantum diuidunt, ut rationale, & irrationale, hæc enim diuidunt genus, id est animal. Animal enim rationali differentia irrationalique diuiditur. Ergo illæ quæ sunt generis diuisiuæ differentiæ, possunt aliquoties eędem esse, possunt aliquoties non eædem. ut animalis quoniam diuisibilis est differentia quæ est rationale, potest eam non habere auis, quæ est subalternum genus. Et rursus easdem diuisibiles habere potest, ut easdem quas superius diximus. Nam cum diuidãt animal differentiæ, quæ carnibus, herbis, & seminibus uescuntur, eędem possunt esse subalterni generis, id est auis, ergo hæ diuisibiles possunt etiam esse diuersę. Illę uero quę completiuæ & specificę sunt, aliquando non prædicari de subiecto non possunt. Vt quoniam animal habet differentias completiuas, & suę speciei effectiuas, sensibile scilicet, & animatum: Hæ differentię de homine, quod est subiectum animalis, non prędicari non possunt. Omnes enim specificę differentiæ de his prædicãtur, quorum speciem complẽt, ut de animali prędicatur sensibile & animatum, & hoc ut de subiecto. In substantia enim animalis utraque prędicantur, sed animal prędicatur de homine, ut de subiecto. necesse est ergo animatum, atq; sensibile de homine prędicari, ut de subiecto.

subiecto. Hoc est enim quod superius pręmisit, cum diceret. Quando alterum de altero prędicatur, ut de subiecto, quæcunque de eo quod prędicatur, dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur. Atque hoc in omnibus generibus recte constat intelligi. Ergo diuisibiles differētiæ possunt aliquādo cum subiectis esse communes, aliquando diuersæ. Specificę uero & completiuę cum subiectis communes non esse non possunt. Quod ergo Aristoteles ait, Subalternorum generum nihil prohibere easdem esse differētias, diuisibiles differentias easdem esse nihil prohibere disputatum est, quę possint esse etiam diuersę. Quod uero ait. Quęcunq; prædicati differentiæ fuerint, eædem erunt etiam subiecti, de specificis intelligendum est. quæ cum speciem cuiuslibet informent, & de eo quod informant, ut de subiecto prędicentur, ad quodcunque, ut de subiecto prędicatur illud quod ipsæ differentiæ informant, de eo, ut de subiecto prędicabuntur, & de eo non prędicari non possunt. Quare nihil est in huiusmodi theoremate, quod ullo modo debeat emendari.

PRAEDICAMENTORVM ENVMERATIO.

EORVM *quidem quæ secundum nullam complexionem dicuntur, singulum aut substantiam significat, aut quantitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm, aut habere, aut facere, aut pati. Est autem Substantia, ut figuraliter dicatur, ut homo, equus. Quantitas, ut bicubitum, tricubitum. Qualitas, ut album, grammaticum. Ad aliquid, ut duplum, dimidium, maius, minus. Vbi, ut in Lyceo, in foro. Quando, ut heri, superiori anno. Situm, ut sedet, iacet. Habere, ut calciatus, armatus. Facere, ut secare, urere. Pati, ut secari, uri. Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidē secundum se in nulla affirmatione dicuntur, aut negatione. Horum autem ad se inuicem affirmatio, uel negatio fit complexione. Videtur autem omnis affirmatio uel negatio, uel uera uel falsa esse. eorum autem quæ secundum nullam cōplexionem dicuntur singula, neq; uera, neq; falsa sunt, ut homo, album, currit, uincit.*

8. Post paruissimam in quatuor enumerationem, id est in substantiam, accidens, uniuersalitatem, particularitatem, nunc est de partitione maxima tractaturus, quæ fit in decē. hac enim enumeratione maior non potest inueniri. Neque enim undecim prędicamenta poterunt inueniri, nec ultra decem ullo modo aliquod genus recte excogitari potest. Quare facit huiusmodi enumerationem, sed non diuisionē. Diuisio nanque fere est generis in species. prędicamentorum uero, quoniam genus unum non habent, diuisio esse non potest, sed potius enumeratio est. Sunt uero quidam qui contendunt recte enumerationem non esse dispositam, alii nanque, ut superuacua quędam demunt, alii ut curto operi addunt, alij uero permutant, quos nimirum non recte sentire alio nobis opere dicendum est, ait autem, Eorū quę secundum nullam complexionem dicuntur. Adeo non de rebus, sed de uocibus tractaturus est, ut diceret, Dicuntur. Res enim proprie non dicuntur, sed uoces, & quod addidit, singulum aut substantiam significat, late patet eum de uocibus disputare, non enim res, sed uoces significāt, significantur autem res. Sine complexione uero dicuntur, (ut dictum est) quæcunq; singulari intellectu, & uoce proferuntur. Secundum complexionem uero, quæcunque aliqua coniunctione, uel accidentis copulatione miscentur. sed quid ex iis quæ secundum nullam complexionem dicuntur efficitur, ipse demonstrat cum dicit. Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur. Horum autem ad se inuicem complexione affirmatio fit. uidetur enim omnis affirmatio, uel falsa esse, uel uera. Eorum autem quæ secundum nullam complexionem dicuntur, neque uerum quicquam, neque falsum est, ut homo, album, currit, uincit. Significat ergo, & hic ea quæ sine ulla complexione dicuntur, affirmationis uim non obtinere, Si quis enim dicat homo, uel album, uel decem, uel quidlibet simplici modo, in eo neque uerum aliquid inueniet, neque falsum, sed omnis affirmatio, uel uera, uel falsa est. Igitur uniuersaliter pronunciat prædicamēta affirmationis rationē penitus non tenere. Sed hæc eadem si cum quadam complexione coniuncta sint, fieri propositiones necesse est, quæ in se uerum falsumue contineant. Sed non omnis complexio propositionem facit. Nec si dixero, Socrates in foro, ideirco iam propositio est. Sed si quis dicat, Socrates in foro ambulat, tunc fit propositio, quę aut affirmatio est, aut negatio. Affirmationes autem, & negationes, uel ueræ uidentur esse uel falsæ, atque ideo quodcūque neque uerum, neque falsum est: illud propositio non est. Ergo quadam complexione ex iis quę secundum nullam complexionem dicuntur, ueritas falsitasque conficitur. Affirmationem autem solam nunc Aristoteles interposuit idcirco, quod omnis affirmatio prior est. hoc enim negatio tollit, quod affirmatio ante constituit, prior quidem secundū significationem, sed non secundum genus, quod alio liquebit loco. Maxime autem monstrat Aristoteles se non de rebus, sed de uocibus tractaturum, quod ait. Horum autem ad se inuicem complexione affirmatio fit, non enim rerum complexione fit affirmatio, uel negatio, sed sermonum. nec in rebus est ueritas, & falsitas, sed in intellectibus, atque opinionibus, & post hæc in uocibus atq; sermonibus. Atq; hæc hactenus. Secundum complexionem ergo sunt quæcūque ex integris compositis fiunt, ut Socrates ambulat. nam & Socrates, & ambulat uterq; integer sermo est, & coniūctus affirmationem facit. At uero si quis dicat flammiger, uel multisonus, uel fluctiuagus, secundum complexionem non erit ista prolatio, idcirco quod ex neutris integris factū est. Horum autem decem prædicamentorum definitiones inueniri non possunt, idcirco quod ea quæ significant, generalissima sunt. Substantia enim, & quantitas, & qualitas nulli unquam generi uidentur esse subiecta. Quare quoniam definitio omnis a genere dicitur, genus quod alij generi subiectum non est, a definitione relinquitur. Sed nunc quidē omnium prædicamentorum conuenientia dixit exempla. Post uero latius de unoquoque tractabitur. & quoniam definitio inueniri nulla potest, quibusdam proprietatibus informantur. quare, quoniam de his dictum est plene, ad tractatum substantiæ transeamus.

DE SVBSTANTIA.

SVBSTANTIA *autē quæ proprie & principaliter & maxime dicitur, est quæ neq; de subiecto dicitur, neq; in subiecto est, ut aliquis homo, uel aliquis equus. Secundæ autē substātiæ dicūtur species, in quibus illæ quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt. Et hæ quidem, & harum specierum genera, ut aliquis homo, in specie quidem est, in homine, genus uero speciei, animal est. Secundæ ergo substantiæ hæ dicuntur, ut est homo, atque animal.*

9. Quæritur cur prædicamentorum tractatum a substantijs inchoauerit. nam quoniā omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto non est: quicquid in subiecto est, eget subiecto, quoniam in propria natura non potest consistere. & quoniam rebus omnibus substantia subiecta est, nihil eorum quæ sunt in subiecto præter substantiam poterit permanere. Sed prior illa natura est, sine qua alia esse non possunt. Quocirca prior naturaliter uidetur esse substantia, non absurde igitur in disputatione quod prius per naturam fuit, prius etiā sumpsit. Et definitionem quidem substantiæ proferre non potuit: sed post exemplum superius datum, descriptionem quandam profert, qua quid sit ipsa substantia queamus agnoscere, hoc est autem, non esse in subiecto. Substantia enim in subiecto non est. Facit autem quādam substantiarum diuisionem cum dicit, alias primas esse substantias, alias secundas: Primas uocans indiuiduas, secundas uero indiuiduarum species & genera. Ergo cum primis secundisq; substantijs commune sit non esse in subiecto, additum primis substantijs de subiecto non prædicari, primas substantias a secundis substantijs separat: substantia enim indiuidua, in eo quod est substantia, in subiecto non est, quod autem indi

uidua est. de subiecto non prędicatur. Sunt ergo primæ substantiæ, quæ neq; in subiecto sunt, neq; de subiecto dicuntur, vt est Socrates & Plato. Hi enim, quoniam substantię sunt, in subiecto nullo sunt: quoniam vero particulares indiuiduiq; sunt, de nullo subiecto prædicantur. Secundæ uero substantiæ sunt, quibus commune est enim primis substantijs, quod in subiecto nõ sunt, proprium uero quod de subiecto prædicantur, quæ secundæ substantię sunt uniuersales, ut est homo atq; animal. homo nanq; & animal in nullo sũt subiecto, sed de subiecto aliquo prædicantur. Sunt igitur primæ substantiæ particulares: secundę, uniuersales. Proprie autem substantias, indiuiduas dicit, quod hominẽ quidem, idest ipsam speciem, & animal, quod est geoos, non nisi ex indiuiduorum cognitione colligimus. Quare quoniá ex singulorum indiuiduorum sensibus generalitas intellecta est, merito propriæ substantię indiuidua & singula nominantur. Principaliter uero indiuiduæ substantiæ dictæ sunt, quod omne accidens prius in indiuidua, post uero in secundas substantias uenit. Nam quoniam Aristarchus grammaticus est, homo uero est, Aristarchus est homo grammaticus, ita prius omne accidens in indiuiduum uenit: secundo nero loco etiam in species generaq; substantiarum accidens illud uenire putabitur. Recte igitur quod prius subiectum est, hoc substãtia principaliter appellatur. Maxime autem substantia prima dicitur, idcirco quia quæ maxime subiecta est rebus alijs, ea maxime substantia dici potest, maxime autem subiecta est prima substantia. Omnia enim de primis substantijs dicuntur, aut primis substantijs insunt. vt genera & species: nanque, & genera & species prædicantur de proprijs indiuiduis. ut animal atque homo prædicantur de Socrate, idest secũdæ substãtiæ de primis. Sin uero sint accidentia, in primis substãtijs principaliter sunt. Quare, quoniã & accidentia in primis substantijs principaliter sunt, & secundæ substantiæ de primis substantiis prædicantur, primæ substãtiæ secundis substantiis accidẽtibusq; subiectæ sunt. Quare, quoniam istę maxime subiectæ sunt, & accidentium subsistentiæ, & secundarum substantiarum prædicationi, idcirco maxime substantiæ nuncupantur. Dicit autem non omnes species neque omnia genera, secundas esse substantias, sed eas tantum quæ primas substancias continerent, ut est homo atque animal. homo nanq; continet Socratem, idest aliquã indiuiduã substãtiã. Animal uero continet indiuiduũ speciemque, id est hominem & aliquem hominem. Quare genera & species quę de primis substantijs prædicantur, ipsas secundas putat esse substantias, hoc autem hoc modo ait. Secundæ autem substãtiæ dicuntur in quibus speciebus illę quę principaliter substantiæ dicuntur, insunt, & hę & harũ specierum genera, & inde conuenientia ponit exempla. Ac si diceret, non omnia genera, neq; omnes species secundas substantias dico, sed eas tantum species in quibus indiuidua illa, idest primæ substantiæ, sunt, & harum specierũ, id est quæ continent primas substantias, genera. Hoc autẽ idcirco dictum uidetur, ne quis colorem quod genus est, uel album quod est species, secundas putet esse substantias. Ista enim primas sub se non continẽt. Sed dicat aliquis, quẽadmodum primæ poterunt esse substantiæ indiuiduæ, cum omne quod prius est sublatum, auferat id quod est posterius, posterioribus uero sublatis priora non pereant. Homo nanque si pereat, Socrates quoque fit contiouo periturus. Si uero Socrates interierit, homo continuo non peribit: Si igitur sublatis generibus & speciebus indiuidua perimuntur, sublatis indiuiduis genera speciesque permanet, magis primas substantias, species & genera nominari, dignum fuis. Sed hoc modo indiuiduorum natura non recte accipitur. Neque enim cuncta indiuiduorum sobstantia in uno Socrate est, uel quolibet uno homine, sed in omnibus singulis. Genera namque & species non ex uno singulo intellecta sunt, sed ex omnibus singulis indiuiduis, mentis ratiõe concepta. Semper etiam quę se osibus propinquiora sunt, ea etiã proxime nuncupanda uocabulis arbitramur. Qui enim primus hominem dixit, non illum qui ex singulis hominibus conficitur concepit animo, sed quendam singularem atque indiuiduum, cui hominis nomen imponeret. Ergo sublatis singulis hominibus, homo non remanet, & sublatis singulis animalibus, animal interibit. Quo circa, quoniam in hoc libro de uocabulorum significatione tractatus habetur, ex quibus uocabula prius posita sunt, merito primas substantias nuocupauit. prius autem illis uocabula sunt indita, quæ prius sub sensibus cadere potuerũt. Sensibus uero obiiciuntur prima indiuidua. Merito igitur ea prima in diuisione posuit. Eodem quoque modo illa quæstio soluitur, quæ dicit. Cum naturaliter primæ intellectibiles sint substantiæ, ut Deus & animus, cur non has primas substantias nuncupauerit? Quoniam hic de nomioibus tractatus habetur, nomina autem primo illis indita sunt, quæ principaliter sensibus fuere subiecta. Posteriora uero in nominibus ponẽdis putantur quęcunque ad intelligibilem pertinent incorporalitatem. Quare, quoniam in hoc opere principaliter de nominibus tractatus est, de indiuiduis uero substantijs, quæ primæ sensibus subiacent, prima sunt dicta uocabula, in opere quo de uocabulis tractabatur, merito indiuiduæ sensibilesque substantiæ primæ substantiæ sunt positæ. Cum autem tres substantiæ sint, materia, species, & quæ ex utrisque conficitur, undiq; composita & compacta substancia: hic neque de sola specie, oeque de sola materia, sed de utrisque mistis compositisque proposuit. Partes autem substanciæ. incompositæ & simplices sunt, ex quibus ipsa substantia conficitur, species, & materia, quas post per transitum nominat, dicẽs substantiarum partes & ipsas esse substantias, atque hęc hactenus. Nunc expositionis cursum ad sequentia conuertamus.

Manifestum est autem ex ijs quæ dicta sunt, quoniã eorum quæ de subiecto dicuntur, necesse est & nomen & rationem de subiecto prædicari, ut homo de subiecto, aliquo homine prædicatur, prædicatur quoq; nomen ipsius. Hominem enim de aliquo homine prædicabis. Ratio quoq; hominis de subiecto, aliquo homine predicabitur. quidã enim homo & homo est & animal: quare & nomẽ & ratio prædicabitur de subiecto. Eorum uero quæ in subiecto sunt, in pluribus quidem neq; nomen de subiecto, neq; ratio prædicabitur. In aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet interdum prædicari de subiecto, rationem uero impossibile est prædicari. ut albũ cum in subiecto sit, in corpore, prædicatur de subiecto, dicitur enim corpus album, ratio uero albi nunquam de corpore prædicabitur. Alia autem omnia aut de subiectis dicuntur, principalibus substantijs, aut in subiectis eisdem sunt. Hoc autẽ manifestum est ex his quæ per singula proponentur, ut animal de homine prædicatur, ergo de aliquo homine. nam si de nullo aliquorum hominum neq; omnino de homine. Rursus color in corpore est, ergo et in aliquo corpore. nam si non in aliquo singulorum, nec omnino in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis principalibus substantiis dicuntur, aut in subiectis eisdem sunt. Non existentibus ergo primis substantijs, impossibile est esse aliquid aliorum.

10. Omnia quæcunq;, uel in subiecto sunt, uel de subiecto prædicantur, de subiectis proprijs dicuntur. namq; quod in subiecto aliquo est, de proprio subiecto prædicatur, ut album de corpore prædicatur. dicitur enim corpus album. Sed quoniam secundæ substantiæ primarum substantiarum uel species uel genera sunt. Socratis enim species homo est, & animal genus: genus autem de subiectis speciebus & species de indiuiduis uniuoce prædicatur. secundæ substãtiæ de subiectis speciebus & indiuiduis uniuoca prædicatione dicuntur. Conuenit namq; primarum & secundarũ substantiarum, si sit una facta, definitio: namq; animal & homo & Socrates una definitione iungantur, quod substantiæ animatæ atque sensibiles sunt. Igitur secundæ substanciæ ita de subiectis prædicantur proprijs, id est de primis substantijs, ut uniuoce prædicentur. Illorum uero quæ sunt in subiecto, aliquoties quidem neque nomen ipsum de subiecto dicitur. Nam uirtus in anima est, sed uirtus de anima mini-

nie

me prędicatur, aliquoties autem denominatiue dicitur, ut grammatica quoniam est in homine, denominatiue grammaticus a grammatica dicitur. Sæpe autem ipsum nomen de subiecto prædicatur, ut quoniam album est in corpore, corpus album dicitur, sed siue nomen non prædicetur, siue denominatiue dicatur, siue proprio nomine prædicatio fit, definitio eius quod est in subiecto, de proprio subiecto nunquam prędicabitur, ut album quoniam est in subiecto corpore, prædicatur quidem albi nomen de corpore, definitio uero albi ad corpus nullo modo dicitur: album nanque & corpus una ratione utraque definiri non possunt. Amplius, si omne accidens in subiecto est, & substantia subiectum est, differt ab accidente substantia, differt etiam definitio substantiæ atque accidentis: quod eadem definitio subiecti & eius quod est in subiecto, esse non potest. Atque hoc est quod ait. Eorum uero quæ sunt in subiecto, in pluribus quidem neque nomen de subiecto neque ratio prędicatur, ut uirtus in anima. Addidit quoq; in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet interdum prædicari, & in aliis quidem denominatiue, in alijs uero recto nomine fit prædicatio. De secundis uero substantijs semper ad primas substantias prædicatio peruenit. Nam si quidam homo, & homo est & animal, & cętera, una definitio animalis & ad hominem, & ad quendam hominem conuenienter aptabitur. Magis tamen esse substātias indiuiduas, & particulares ipsæ significantius monstrat. Nam cum omnis res aut substantia sit aut accidēs, & substantiarum aliæ sint primæ, aliæ secundæ, fit trina partitio, ita ut omnis res, aut accidens sit, aut secunda substantia, aut prima. Horum autem ut sub descriptione diuisio fiat, hoc modo dicimus. Omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto non est. eorum quæ in subiecto sunt, alia prædicantur de subiecto, alia minime. eorum quæ in subiecto non sunt, alia de nullo subiecto prędicantur, alia uero prædicantur. Ergo omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto non est. Aut in subiecto est, & de subiecto prædicatur. aut in subiecto est, & de nullo subiecto prędicatur. aut in subiecto non est, & de subiecto prædicatur: aut in subiecto non est, & de nullo subiecto prędicatur. His igitur sumptis si primas substantias separemus, remanēt secundæ substantiæ atq; accidentia. Sed secundę substantiæ sunt quę in subiecto non sunt, & de subiecto prædicantur. Ergo esse suum, nisi in hoc quod de aliquo prędicantur, non retinēt. Prędicantur autem secundę substantię de primis, ergo ut secundę substātiæ sint, prædicatio de primis substantijs causa est. Nō enim essent secundæ substantiæ, nisi de primis substantijs prędicarentur. illa uero quę in subiecto sunt penitus consistere non ualerent, nisi fundamenti quodam modo loco, primis substantijs niterentur. Ergo omnia quęcunque sunt pręter primas substantias, aut secundę substantię erunt aut accidentia. Sed secundę substantię de primis substantijs prędicantur, accidentia in primis substantijs sunt. Quocirca omnia aut de primis substantijs prędicantur, ut secundę substantię, aut in primis substantijs sunt, ut accidentia: quod Aristoteles proposuit hoc modo. Alia autem omnia aut de subiectis dicuntur principalibus substantijs, aut in subiectis eisdem sunt. huc quoq; uerissima sumit exempla. Ait enim, Si accidens in nullo subiecto corpore esset, nec in corpore esset omnino. Nam si in nullo singulorum, in nullo generaliter esse diceretur. Et item animal nisi de singularibus atque indiuiduis hominibus prędicaretur, nec de homine prędicaretur omnino. Quare, quoniam idcirco prędicantur secundę substātię, quoniam sunt primę, & idcirco sunt aliquid accidentia, quoniam eisdem primę substantię subiectę sunt: si primę substantię non sint, nec quę de his prędicātur, mansura sunt, nec quę in his subiectis sunt, permanebunt.

Secundarum uero substantiarum magis substantia est species quā genus: propinquior enim est primæ substātiæ. Si quis enim assignet primam substantiam quid est, euidentius & cōuenientius assignabit speciem proferens quam genus, ut quēdam hominem assignans, manifestius assignabit hominē, quā animal assignando. Illud enim pprium est magis alicuius hominis, hoc autē cōmunius. Et cū aliquā arborē reddideris, mānifestius assignabis, cū arborē reddideris quā plātā.

11. Constat indiuiduas substātias primas & maxime & proprie esse substantias. Secundę uero substantię, idest genera & species, sicut non æqualiter a prima substantia distant, ita non ęqualiter substantię sunt: nam quoniam propinquior est species primę substantię quam genus, idcirco magis est substantia species quam proprium genus, ut homo propinquior est Socrati quam animal, atque ideo magis est homo substātia. Animal uero quanquam & ipsum substantia sit, minus tamen homine, hoc autem idcirco euenit, quod in omni definitione conuenientius species ad primam substātiam dicitur, quam genus. Nam si quid sit Socrates aliquis uelit ostēdere, propinquius substātiam Socratis, proprietatemque monstrabit, si dixerit eum esse hominem, quam si animal. Quod enim animal est Socrates, commune est cum cęteris qui homines non sunt, id est cum equo, atque boue. Quod uero homo est, cum nullo alio est commune, nisi cum his qui sub eadem specie hominis cōtinētur. Quocirca propinquior erit ad significationem designatio, cum indiuiduo species redditur, quam si generis uocabulum prędicetur. Rursus si quamlibet indiuiduam arborem designare aliquis uolens, arborem dicat, propinquius designabit quid sit id quod definiuit, quam si plantam nominet, planta autem genus est arboris. prędicatur enim planta & de ijs quę arbores non sunt, ut de caulibus atque lactucis. Quare constat species magis esse substantias, eo quod sint primis, & maxime substantiis propinquiores: & quod in eo quod quid sit, assignata species conuenientius & euidentius assignet, genus uero longinquius atq; communius.

Amplius principales substantiæ eo quod alijs omnibus subiectæ sunt, & alia omnia, aut de his prædicantur, aut in eis sunt, ideo maxime dicuntur substantiæ. Sicut autem principales substantiæ ad alia omnia se habent, sic, & species ad genus se habet. subiacet enim species generi, genera enim de speciebus prædicantur, species autem de generibus non conuertūtur. Quare & ex his manifestum est speciem magis genere substantiam esse.

12. Magis esse substantias species ualidiori rursus argumētatione confirmat, per similitudinem nanq; hoc ita esse declarat. Nam cum omnes substantiæ aut primæ sint, aut secundæ, secundarum autem aut genera aut species, specierum atq; generum quicquid similius primis substātiis inuenitur, hoc magis substantia merito putabitur. Sed primæ substātię idcirco maxime substantiæ dicuntur, quod omnibus ita subiectæ sunt, ut aut in ipsis sint cætera, ut accidentia, aut de ipsis alia prædicentur, ut substantiæ secundæ. Quod ergo in primas substantias, hoc idem in species uenit. Nanq; species & cunctis subiacent accidentibus, & de speciebus genera prædicantur, de generibus uero species non prædicantur. Quare non similiter genera subiacent, quemadmodum species. Non enim de generibus species prædicantur. Ergo sicut primæ substantiæ subiectæ sunt secundis substantiis & accidentibus, ita species subiectæ sunt & accidentibus & generibus. Genera uero quanquam subiecta sint accidentibus, speciebus tamen ipsa non subiacent. Quocirca maior est similitudo speciei ad primas substantias, quam generis, quod si maior est similitudo specierum ad maximas substantias, ipsæ erunt magis substātiæ. Sed ne quis nos arbitretur dicere, quod ea quæ sunt genera, species esse non possunt, sed in eo. quod sunt genera, species esse non possunt. Nam in eo quod species est, de superioribus non prædicātur, sed in eo quod genus, de eo prædicabitur cuius est genus. Quocirca genera ipsa, quorum sunt genera, his subiacere non possunt, species uero quorum sunt species, de his prędicari non possunt.

Ipsarum vero specierum quæcunq; non sunt genera nihil magis alterum altero substantia est. nihil enim familiarius assignabis de aliquo homine, hominem assignando, quam de aliquo equo, equum. Similiter autem & principalium substantiarum nihil magis alterum altero substantia est, nihil.n. magis aliquis homo substantia est, quam aliquis bos.

13. Prædictum est ut Porphyrius quoque in libro de generibus, speciebus, differentiis, propriis, atque accidentibus

planissime docuit, alia esse solum genera; quorum genus inueniri non posset, alia solum species, quæ in alias species diuidi non ualerent. Hæ autem sunt quæ de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit, prædicantur. ut homo de singulis hominibus dicitur, & equus de singulis equis, & bos de singulis bobus, qui sub propria specie positi a seipsis propriæ naturę figura non discrepant. Ergo huiusmodi species, ut est homo, atque equus, quæ solis indiuiduis præsunt, quoniam genera esse non possunt, æqualiter semper substantiæ sunt. Nam tam proprie, & propinque redditur de quolibet indiuiduo equo, nomen equi, quam de quolibet indiuiduo homine, hominis nomen. Quocirca si ęqualiter species hæ, quæ genera non sunt, ad primas substātias sunt, æqualiter esse substantiæ merito putabuntur. hoc autē dicit non quod omnes species æqualiter substantiæ sint, sed quæ æqualiter a primis substantiis distant. Potest enim fieri ut cuiuslibet superioris generis una quælibet species sit, quę comparata ad propriam speciem minus illa superior uideatur esse substantia, ut animalis si quis dicat speciem esse auē, eiusdem quoq; speciem hominem: auis & homo non ęqualiter substantiæ sunt, idcirco quod auis homine superior est. Homo nanque in alias species non diuiditur, est enim magis species. Auis autem potest in alias diuidi species, ut in accipitrem & uulturem, quæ quanquam aues sunt, specie tamen ipsæ dissentiunt. Proprie autem species accipiter ac uultur est, hi enim solis indiuiduis præsunt. Quare homo atque accipiter æqualiter a primis substantiis distant, & sunt æqualiter substantiæ. Homo uero atque auis, quoniam superior est auis homine, non æqualiter substantiæ sunt. magis enim substantia homo est. Ergo quæcunque species æqualiter a suis indiuiduis distant, æqualiter substantię sunt. Quod quoniam species hæ quæ genera non sunt, æqualiter a primis substantiis absunt, æqualiter substantiæ esse dicuntur. Planum autem est, ut expositione non egeat; primas quoque substantias ęqualiter esse substantias. aliquis homo. n. atq; aliquis equus, quoniam sunt indiuidua, principaliter substantiæ sunt, & proprie, & maxime. Quocirea in maximis substantiis, neq; minus, neq; magis substantia poterit inueniri. Indiuidua igitur ęqualiter substantię sunt.

Merito igitur post principales substantias, sola aliorum species, & genera dicuntur esse secunda substantia. Eorū enim quæ prædicantur; principalem substantiam sola hæc indicant. Aliquem enim hominem siquis assignauerit quid sit, speciem quidem, uel genus assignans, familiariter assignabit, & manifestius faciet hominem quam animal assignans. Aliorum uero quicquid assignauerit quilibet, assignabit extranee, uelut album, aut currit, aut quæcunq; talium reddens. ergo merito hæ sola aliorum, secundæ substantiæ dicuntur.

14. Ordine & conuenienter post primas substantias, id est indiuidua, genera, & species, secundas esse substantias constitutas monstrat Aristoteles, quæ est firma, atque expedita probatio, ait enim. Post primas substantias recte genera, & species secundas substantias esse nominatas. In definitionibus enim ubi substantia cuiuslibet ostenditur, nihil aliud primas substantias monstrat nisi genus & species. Socrates nanque siquis quid sit interroget, dicitur homo, uel animal, & in eo quod quid sit Socrates interrogatus, recte hominē uel animal esse respondet. Quare quid sint primę substantię secundę monstrant. Quòd siquis præter secundas substantias in interrogatione quid sit prima substantia dicat, id alienissime profert, ut si quid sit Socrates interroganti, aliquis respondeat album, uel currit, uel aliquid huiusmodi, quod secunda substantia non sit, nihil conuenienter unquam profert, si quid de prima substantia præter secundas substantias dicat. Quare, quoniam nihil eorum quę non sunt secundæ substantię quid sit prima substantia declarat, secundæ autem substantię genera & species sunt, recte post primas substantias & species & genera secundę dicuntur esse substantię.

Amplius principales substantiæ eo quod aliis omnibus subiaceant, & alia omnia de ipsis prædicantur, aut in ipsis sunt, idcirco proprie substantiæ dicuntur. sicut autem primæ substantiæ ad omnia alia sese habent, ita principalium substantiarum genera, & species ad omnia reliqua sese habent. De his enim omnia reliqua prædicantur. aliquem enim hominem dicis grammaticum esse, ergo, & hominem, & animal, grammaticum dicis. similiter autem, & in alijs.

15. Hęc quoq; est de eadem re probatio, qua recte post primas substātias genera & species esse positas uerissima rōne confirmat. Nanque indiuidua idcirco primę dicuntur esse substantię, quòd aliis cunctis subiaceant. Nam quoniam & secundis substantiis ad prædicationem supposita sunt, & de his secundę substantię dicuntur, & quoniam accidentibus, ut possint esse accidentia subdunt, idcirco primę substantię sunt. Et sicut primę substantię cunctis subiacent accidentibus, sic etiam secundę. Nam quoniam aliquis homo accidentibus subiacet, & homo, & animal accidenti supponitur. & quoniam est quidam homo grammaticus, id est Aristarchus, est homo grammaticus, est etiam animal grammaticum. Quocirca accidentibus primę substantię principaliter subduntur, secundæ uero secundo loco: & quemadmodum primę substantię, & accidentibus, & secundis substantiis subiacent, sic secundæ substantiæ accidentibus supponuntur, sed secundę substantiæ species & genera sunt. Recte igitur post primas substantias, species, & genera secundas substantias esse proposuit.

DE PROPRIETATIBVS SVBSTANTIAE.

COMMVNE est autem omni substantiæ in subiecto nō esse. principalis enim substantia neq; de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto est. Secūda uero substantiæ sic etiam constant, quia nulla est in subiecto. Etenim homo de subiecto aliquo homine dicitur, in subiecto autem nullo est: neque enim in aliquo homine homo est. Similiter animal de subiecto quidem dicitur, aliquo homine: non est autem animal in aliquo homine. Amplius eorum quæ sunt in subiecto, nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet prædicari, rationem uero impossibile est. secūdarum uero substantiarum, & nomen de subiectis, & ratio prædicabitur. rationem enim hominis, & animalis de aliquo homine prædicabis. Quare non erit substantia eorum quæ sunt in subiecto.

16. Post enumerationem substantiarum, & diuisionem, in qua alias primas, alias secundas esse proposuit, quoniam substantiæ definitio nulla est reddita, idcirco quia generalissimum genus definitionibus non tenetur, proprietatem quādam cupit exquirere quasi signum aliquod, quo substantiam queamus agnoscere: priusque quid ipsis substantiis communiter possit euenire proponit, post uero quid illis proprium sit quærit: sed idcirco ista præmittit, ut ad illud uerum proprium sine ullo errore perueniat, & quod uere est substantiarum proprium ultimum dicat. Tribus autem modis proprium significatur. Est enim proprium quod alicui speciei omni euenit, & non soli, ut homini bipedem esse. Omnis enim homo bipes est, sed non solus, aues nanque & ipsæ sunt bipedes. Aut soli & non omni, ut eidem homini euenit ut sit grammaticus, sed non omni homini, neque enim omnis homo grammaticus est. At uero tertia proprii significatio est, quę omni euenit, & soli, & semper, ut risibile. Omnis enim homo risibilis est, & solum est animal homo quod rideat. Ex his igitur illa duo superiora quæ diximus, ubi omni & non soli, aut soli, & non omni, esse quædam propria dicebamus, a propriorum ueritate esse uidentur aliena, hoc uero tertium, quod omni inest, & soli, uere est proprium: illa enim superiora consequentia quidem dicuntur, non tamen uere propria, hoc autem ultimum, uere est proprium. Quæcunque ergo talia propria Aristoteles inuenerit, quæ aut solis & non omnibus substantiis, aut omnibus & non solis eueniant, uelut non uere in natura cuiuslibet constituta repudiat. Illud uero ultimum ponit, quod & omni

substantiæ,

substantiæ, & soli ualeat euenire. Illa enim sunt ꝓpria, quæ conuertuntur, ut siquid fuerit homo, risibile est, siquid est risibile, homo est. Hæc autem solum conuerti possunt, quæ omni solique contingant, nam neque ulli alij magis, neque ulli minus euenient. Quare his prædictis, ad loci ipsius orationem expositionemq; ueniamus. Quod ergo dicit hoc est, omnibus substantiis commune est, ut in subiecto non sint. nanque primę substantiæ, idest indiuidua, in subiecto non sunt, quod planissime his demonstratur. Nunquam enim particularis substantia alicui accidens esse potest. Secundæ uero substantiæ habent quandam imaginē, quòd sint in subiecto. uidentur enim secundæ substantiæ in subiectis, id est primis substantiis, esse: sed falso. nam secundæ substantiæ de primis substantiis solum prædicantur, non in ipsis sunt. Animal enim de quodam homine tantum dicitur, non etiā in aliquo homine consistit, ut in subiecto. Hoc autem illa res probat, quod omnia quæcunq; in subiecto sunt, eorum quoque indiuidua in subiecto sunt: color quoniam in subiecto corpore est, & quidam color subiecto corpore nititur. in hoc uero, quoniam primæ substantiæ, idest indiuidua, in subiecto non sunt, nec eorum uniuersalia, idest secundę substantiæ, quæ genera speciesq; sunt, possunt aliquo niti subiecto. Quare secundę substantię primas substantias, ad prędicationem tantum, subiectas habent, non etiam ut ipsæ primis substantiis accidant. Illud quoq; maximum argumentum est secundas substantias non esse in subiecto. quoniam oē quod in subiecto est, potest mutari: illa quę subiecta sunt, non mutantur, ut color qui est in corpore, eodem corpore manente potest mutari, ut niger fiat ex albo. Manētibus autem substantiis primis, secundæ substantiæ non mutantur. Quam uero ipse Aristoteles posuit probationem, secundas substantias non esse in subiecto, huiusmodi est: prædocuit enim quorundam quę sunt in subiecto nomen de subiectis posse prędicari, rationem uero nunquam. Album enim cum sit in corpore, dicitur corpus album, & prædicatur albedo de corpore; sed alia est definitio albedinis, alia corporis. Secundæ uero substantiæ de primis substantiis, & nomine prædicantur, & definitione iunguntur. Nam quidam homo animal est, & homo, sed quidam homo, & hominis & animalis ratione definitur. Et, ut ueracissime sententia concludatur, omne quod est in subiecto, æquiuoce de subiecto dicitur. Secundæ vero substantiæ de primis non æquiuoce, sed uniuoce nuncupantur, idcirco qđ (ut dictum est) & nomine & definitione consentiūt. Quare quemadmodum primæ substantiæ in subiecto non sunt, sic secundæ subiecto carebunt. Commune est igitur omnibus substantiis & secundis & primis, in subiecto non esse. & quodcunque substantia fuerit cōsequens est, ut in nullo subiecto sit. Sed quæritur utrum hoc soli substantiæ insit, an etiā aliis. nam si soli substantiæ inest, quoniam omni substantiæ hoc inesse monstrauimus, quod in subiecto non sit; uerum proprium dicitur esse substantiæ, non esse in subiecto. Hoc .n. dictum est esse maxime proprium, quod omnibus inesset & solis. Sed hoc non esse substantiæ propriū uerissima Aristoteles probatione confirmat dicens.

Non est autem hoc proprium substantiæ, nanq; & differentia eorum est, quæ in subiecto non sunt. bipes enim & gressibile de subiecto quidē homine dicitur, in subiecto autem nullo est. non enim in homine est bipes, neque gressibile. Ratio quoque differentiæ de illo dicitur, de quo ipsa differentia prædicatur, vt si gressibile de homine dicitur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur: est enim homo gressibilis.

17. Non esse proprium hoc substantiæ dicit, idcirco quod in differentiis idem sit, in nullo enim differētia subiecto est. Ad illud nanq; recurritur. Si differentia in subiecto esset, nomine tantum de subiecto prædicaretur, non etiā ratione. Differentia uero de eo, de quo dicitur, uniuoce prædicatur. ut si quis dicat gressibilem differentiam de homine, ipsius differentiæ definitio quoq; homini conuenienter aptabitur. Gressibile nanque est quod per terram pedibus ambulat, & homo est quod per terram pedibus ambulat, ita differentiæ, & eius de quo ipsa differentia dicitur, una poterit esse ratio, substantiæ: idest unius possunt, & nominis nuncupatione, & definitionis determinatione coniungi. Quòd si in subiecto esset differentia, nequaquā de subiecto sibi uniuoce prædicaretur. Quare non proprium est substantiæ, quod retinet etiam differentia. differentia nanq; substantia non est. Esset enim proprium substantiæ in subiecto non esse. Non est autem differentia accidens, esset enim in subiecto. Omnis autem res, aut accidens est, aut substantia. idest aut in subiecto est, aut in subiecto non est, & sunt accidentia quæcunque in substantiam subiecti non ueniunt, quæque permutata naturam substantiæ non perimunt. Si quibus uero peremptis subiecta interimantur, illa proprie accidentia nō uocamus: differentia uero est quæ de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit, prædicatur. Sed differētia substantia non est, idcirco quòd si esset substantia, non in eo qđ quale sit de subiecto, sed in eo quod quid sit, prædicaretur. Qualitas uero solum non est. esset enim accidens, & in subiecto. An magis ex substantia & qualitate differentia ipsa conficitur, ita ut illud de quo prædicatur, perempta differentia simul interimatur, ut calor cum est in aqua, perempto calore potest aqua in sua substantia permanere, & est calor in subiecta aqua. quo interēpto, aqua non peribit. Idem tamen calor est in igne, sed perempto calore, ignem interire necesse est. Quare hæc qualitas caloris substantialiter inest igni, & est propria differentia, idest substantialis. Concludendum est igitur differentiam, neque solum substantiam esse, neque solum qualitatem, sed quod ex utrisq; conficitur, substantialem qualitatem, quæ permanet in natura subiecti. Atque ideo, quoniam substantia participat, accidens nō est, quoniam qualitas est, a substantia relinquitur. sed quoddam medium est inter substantiam & qualitatem, quæ quoniā in subiecto non est, & substantia non est, proprium substantiæ non est, non esse in subiecto.

Non conturbent autem nos, substantiarum partes, vt quæ ita sint in toto, quasi in subiecto: ne forte cogamur confiteri eas non esse substantias. non enim sic dicebamus ea esse quæ sunt in subiecto ut quasi partes essent in toto.

18. Post hoc illud quoq; dicit, nō debere nos conturbari, ne forte substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, quasi in aliquo subiecto, aliquando cogamur accidentia non substātias confiteri. Substantiarum partes in subiecto sunt, sed nō ut accidentia. uidemus .n. quasdam partes substantiarum ita esse in toto, quasi sint in subiecto. ut caput in toto corpore est, & manus in toto corpore est: forma quoque & materia quæ sunt partes compositæ substantiæ, in ipsa composita substantia sunt. Ne forte ergo cogamur aliquando partes substantiarum, quoniam sunt in subiecto suspicari non esse substantias, sed accidentia præmonet dicens. non .n. sic dicebamus ea esse quæ sunt in subiecto, ut quasi partes essent in aliquo. Hoc .n. rationis affert, cur ista accidentia esse aliquis suspicari non debeat. Illa .n. accidētia esse definita sunt, quæ essent in subiecto, non ut quædam partes. Hoc enim superius ait. In subiecto autem esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædā pars, impossibile est esse sine eo in quo est. Quocirca quoniam accidentia ita sunt in subiecto, ut subiecti partes non sint, substantiarū uero partes in toto ita sunt, ut in subiecto non sint, partes substantiarum, partes accidētium esse nullus recte suspicari potest.

Inest autem substantijs & differentijs ex his omnia vniuoce prædicari. Omnia .n. quæ ab his prædicata sunt, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus: a prima nāq; substantia nulla est prædicatio, de nullo .n. subiecto dicitur. Secundarum vero substantiarum species quidem de indiuiduo prædicatur, genus autem & de specie & de indiuiduo. Similiter autem & differentiæ de speciebus & de indiuiduis prædicantur, Rationem etiam suscipiunt primæ substantiæ specierum & generum, & species generis. Quæcunq; .n. de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicuntur. Similiter autem & differentiarum rationem suscipiunt, & species,

cies, & indiuidua. vniuoca autem erant, quorum & nomen commune, & ratio eadē est. Quare omnia quæ a substantijs & differentijs sunt, vniuoce dicuntur.

19. Quoniam in subiecto non esse differentiis & substātiis commune monstrauit, aliam rursus communitatem substātiarum differentiarumq; proposuit. Nam cum substantiarū aliæ sint primæ, aliæ secundæ, & primæ substantiæ sint indiuiduæ, quoniam nullum indiuidua possunt habere subiectū, ab indiuiduis nulla prædicatio est. Secundæ vero substantię de indiuiduis.i.de primis substantiis prædicantur, & de his uniuoce dicuntur. Secundarum enim substantiarum nomē de indiuiduis prædicatur & ratio. Ac de indiuiduo quidem & species prædicatur & genus, ut de Platone.i.de aliquo homine, & homo dicitur, & animal. aliquis enim homo, & homo est, & animal, & utriusque de indiuiduo prædicatur ratio. Dicimus.n.aliquem hominem, animal esse rationale, mortale, quæ est speciei definitio.i.hominis. Et rursus aliquem hominem dicimus, esse substantiam animatam atque sensibilem, quæ generis est definitio.i.animalis. Species uero generis sui & definitionem suscipit & uocabulum: de homine enim animal prædicatur. dicitur enim homo animal est, & idem ipse rursus homo rationem suscipit animalis. Dicimus.n.esse hominem, substantiam animatam atq; sensibilem. Constat ergo quoniam & genera & species de indiuiduis, & genera de speciebus uniuoce prædicātur.i.in omni prædicatione secundæ substātiæ uniuoca appellatione de subiectis dicuntur, quod his cum differentia commune est. Differētia nāq; de specie de qua dicitur & de eius indiuiduo ipsa quoq; uniuoce prædicatur. Nam cum sit gressibilis differentia, de aliquo homine prædicatur. dicitur.n.quidam homo gressibilis, ut Plato & Cicero: sed & definitionem differentiæ suscipiunt indiuidua, de quibus illa differentia prædicatur. Gressibile nanque est, quod per terram pedibus ambulare potest. Et quendam hominem possis ita secundū nomen differentiæ definire, ut dicas Platonem esse, qui per terram pedibus ambulare possit. Et hoc idem euenit de specie cuiusdam hominis.i.de homine. homo nanq;.i.ipsa species, cum sit gressibilis, potest definiri, homo est quod per terram pedibus ambulare possit. Ergo & differentiæ de his de quibus prædicantur, uniuoce dicuntur. Quocirca quoniam & secundæ substantiæ de his, de quibus prædicantur, uniuoce dicuntur, & differentiæ eodem modo: quæcunq; a substantiis uel differentiis prædicationes fuerint, hæ & de subiectis uniuoce prædicabuntur. Qua autem causa fit, ut secundæ substantiæ de primis substantiis uniuoce prædicentur: illa est quam supra docuit Aristoteles nos admonens, dixit enim omnia quæcunque de prædicato dicūtur, eadem etiam dicentur de subiecto. Omnes enim differentiæ quæ sunt specificæ generis, prędicantur & de specie & de indiuiduo. ut quoniam animal efficiunt differentiæ animatū atq; sensibile, eadem & de specie.i.homine, & de indiuiduo.i. aliquo homine prædicabuntur. quod quoniam superius dictum est, nunc quantum expositionis breuitas postulat, dixisse sufficiat.

Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare, atque in primis quidem substantijs indubitabile & verum est, quoniam hoc aliquid significant. Indiuiduum n. & vnū numero est quod significatur. In secundis vero substantijs, videtur quidē similiter appellationis figura hoc aliquid significare, quando quis dixerit vel hominem vel animal, nō tamen verum est, sed magis quale aliquid significat. neque .n.est vnum quod subiectum est, quemadmodum prima substantia, sed de pluribus homo dicitur & animal. Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodum album. nihil.n.album aliud significat, quam qualitatem. genus autem & species circa substantiam qualitatem determinant. qualem.n.quandam substantiam significant. plus autem in genere quā in specie determinatio fit. dicens enim animal plus complectitur quam hominem.

20. Postquam superius geminas dixit substantiæ consequētias.i.in subiecto non esse, & cuncta ab his uniuoce prædicari, & eas a maxime proprio substantiæ separauit: idcirco quod differentiis etiam uidentur esse communes, aliud adiicit, quod idcirco substantiæ proprium non sit, quod non sit in omni substantia. Nam quemadmodum quantitas, quantum significat, & qualitas quale, sic etiam substantia uidetur hoc aliquid significare. Nam cum dico Socrates, uel Plato, uel aliquam indiuiduam substantiam nomino, hoc aliquid significo, sed omnibus hoc substantiis non inest. Indiuiduis nanque, quoniam particularia sunt & numero singularia, uerum est, hoc aliquid a substantiis significari. In secundis uero substantiis non idem est. Nāq; secundę substantiæ non sunt unæ, nec numero singulares, sed species intra se plurima indiuidua continent: & multas intra se species genus includit. Quocirca cum dico homo, non hoc aliquid significaui. neq;.n.singulare est hominis nomen, idcirco quod de pluribus indiuiduis prædicatur, sed potius quale quiddam. Qualis.n.substantia sit demonstratur, cum dicitur homo. Qualitas autem hæc circa substantiam terminatur. nā sicut indiuidua qualitas, species & genera qualitatis habet, & sicut singulas quantitates, quantitas speciebus & generibus claudit: ita quoque indiuiduarum substantiarum species & genera secundæ substantiæ sunt. Ergo cum dico homo, talem substantiam significo, quæ de pluribus numero differētibus in eo quod quid sit prædicatur. Qualem ergo quandā substantiam significo, cum hominem dixi, talem.s.quæ de indiuiduis nominetur. Idem quoq; de genere est. Nam cū dico animal, talem substantiam significo, quæ de pluribus speciebus dicatur. Est igitur qualitas, ut album, quæ semper sit in substantia, sed non ut ipsam substantiam determinat, idcirco quod proprietatem substantię albedo non habet. Qualitas uero hęc quę de substantiis dicitur, circa substantiam qualitatem determinat: qualis sit enim illa substantia demonstrat. Nam si homo est rationalis, & substantia erit rationalis, sed rationale qualitas est. Qualem ergo substantiam monstrant secundæ substantiæ. Quocirca non est hoc proprium substantiæ, hoc aliquid significare. Secundę enim substantię non hoc aliquid, sed quale aliquid (ut dictū est) monstrant: ita tamen aliquid quale monstrant, ut ipsam qualitatem circa substantias determinent. Qualitas.n.secundarum substantiarum in indiuiduis est: de ipsis .n. naturaliter prędicatur, quæ ipsa indiuidua substantię sunt. Qualitas igitur secundarum substantiarum circa indiuidua.i.quę prima sunt, terminatur. Determinatio uero quoties ipse terminus multa concludit, maior est, & minor quoties pauciora. quocirca genus plurima colligit, species uero nō tam plurima. Nam cum dico animal, etiam hominem bouemque & alia cuncta animalia hoc uno nomine clausi. Cum uero dico homo, solos homines indiuiduos hac nominis significatione conclusi. quocirca maior fit determinatio per genus, quam per speciem, & fit determinatio circa substantiā qualitatis, uel quod substantialis qualitas in genere & specie est, uel quod secundum quandam communionem subiectorum dicitur. Sed per se qualitas, ut album, neque ullius substantiam significat, neq; ullam communionem, sicut genus specierum suarum, & indiuiduorum species ostendit. Quocirca aliud substantię proprium requirendum est.

Inest autem substantijs etiam nihil ipsis esse contrarium, primæ.n.substantiæ quid erit contrarium, vt alicui homini vel alicui animali? nihil enim est contrarium. At verò nec homini, nec animali aliquid est contrarium, non est autem hoc substantiæ proprium, sed etiam multorum aliorum, vt quantitatis. bicubito.n.vel tricubito nihil est contrarium, at vero nec decem, nec alicui talium. Nisi quis forte multa paucis dicat esse contraria, vel magnum paruo; determinatarum vero quantitatum nullum ulli est contrarium.

21. Adiecit quoq; aliud substantię proprium, dicens, substantiæ nihil esse contrarium. hoc autē ex ea quæ sigillatim fit inductione confirmat. Homo enim homini, vel equo, uel alicui alij animalium, non est contrarius. Sed siquis forsitan dicat, cum ignis atque aqua substantiæ sint, ignē aquæ esse contrarium, inuenietur, Non enim ignis aquæ contrarius

trarius est, sed qualitates ignis qualitatibus aquę opponuntur. Calor enim, & frigus contraria sunt, & humor, & siccitas, quæ qualitates cum aliæ sint in igne, aliæ in aqua, ipsas substantias contrarias facere uidentur, sed non sunt. Hoc autem ex omnibus alijs substantijs potest probari, in quibus nihil quisquam poterit inuenire contrarium. Sed hoc solius substantiæ proprium nõ est: nanq;, & quantitas definita cõtrarijs caret. Nam neq; duo tribus contraria sunt, nec duobus quatuor, nec aliquid huiusmodi. nã si dicamus tres duobus esse contrarios, cur non his duobus, etiam quatuor, uel quinq; contrarios esse ponamus? nulla enim afferri ratio potest, cum tres duobus contrarij sint, cur quatuor, uel quinque duobus contrarij non sint. Quod si hoc est: & quatuor, & tres, & quinq;, & quicunq; a duobus distant numeri, cõtrarij fient duobus, & erunt uni rei multa contraria, quod fieri non potest. Non est igitur contrarium aliquid quantitati. Sed si quis dicat magnum, paruo, uel multa paucis esse contraria, hæc quidem etiam siquis quantitates esse confirmet, tamen definitæ quantitates non sunt: Quantũ enim sit magnum, uel quantum paruum, non definit qui loquit. eodem modo, etiam de multis, atq; paucis. Quare si quis hæc quantitates esse dicat, indeterminatas, indefinitasq; esse confitebitur. Dicit autem Aristoteles terminatæ quantitati, nihil esse contrarium, ut duobus, uel tribus, uel lineę, uel superficiei. Quod si etiam aliæ quantitates habent contraria, aliæ uero non habent, nihil omniuo impedit ad hoc, quod dicitur, proprium non esse substantiæ idcirco, quod constat quasdam quantitates nõ habere contraria. Quod si hoc, & in quantitatibus euenit: non esse contrarium, substantiarum proprium non est. Atq; hæc quidem siquis magnum, & paruum in quantitatibus ponat. Sed manifestum est (ut ipse est posterius monstraturus) hæc non esse quantitates, sed ad aliquid. magnum enim ad paruum dicitur: sed cum ad ea loca uenerimus, propositi ordinem loci diligentius exequemur. Nunc quoniam declaratum est, & substantię nihil esse contrarium: & hoc ei proprium non esse, quoniam idem etiam in quantitatibus consideratur, ad sequens proprium expositionis semitam conuertamus.

Videtur autem substantia non suscipere magis, & minus. dico autem hoc, non quòd substantia a substantia non sit magis, & minus substantia, hoc enim dictum est, quia est, sed quoniam unaquæq; substantia, hoc ipsum quod est, non dicitur magis, & minus, ut si est hæc substantia, hõ, non est magis, aut minus hõ, nec ipse seipso, nec alter altero. non est enim alter altero magis homo, sicut est albũ, alterum altero magis album, & bonum alterum altero magis bonum. Sed & ipsum se magis, & minus dicitur, ut corpus cum sit album, magis albũ esse dicitur nunc, quã prius, & cum calidum sit, magis & minus calidum dicitur. Substantia uero non dicitur magis, aut minus substantia. non enim homo, magis nunc homo, quã prius dicitur, nec aliorum quicquam, quæ substantiæ sunt, quapropter, nec recipit substantia magis, & minus.

21. Hoc proprium non simpliciter dicitur, sed cum aliqua distinctione. ait enim substantiam, neq; magis recipere, neque minus. non hoc dicens, quòd substantia non est magis ab alia substantia. Nam quidam homo, cum sit substantia, magis est substantia ab homine, idest ab specie, & homo ab animali, idest a genere. Ergo non hoc dicit, quòd non inueniuntur substantiæ quæ a substantiis magis substantiæ sint. hoc enim dictum est, quod est, idest quod inueniuntur. Ait enim superius primas substantias, idest indiuiduas, maxime esse substantias, in secundis uero substantiis, magis esse substantias species, quam genera. Ergo hic non dicit, quòd nulla substantia ab alia substantia magis substantia est, sed hoc ipsum quod est, quęlibet illa substantia non dicitur magis, & minus substantia, ut si est hęc substantia homo, non dicit, quoniam homo non est magis, & minus substantia. indiuiduus enim homo magis est substantia, species uero minus, si ad primã, idest indiuiduam substantiam referatur. Sed hoc dicit, hoc ipsum quod est, idest homo, non erit magis homo, uel minus homo, Quocirca non dicit, quòd homo non est magis substantia, uel minus, sed quòd homo, hoc ipsum quod est, non est magis, uel minus homo. Non est enim aliquis homo magis, & minus homo. & hoc idem in eiusdem comparatione conuenit speculari. Nam ipse homo a seipso non est plus homo: at uero, nec si ad alterum conferatur. ad alterum uero ita, ut sub eadem coniunctione sint, ut quidam homo indiuiduus ad aliquem indiuiduum hominem comparatus, non erit magis, & minus homo. & ipsa species seipsa non erit magis, & minus homo. Sed hoc palam est in substantiis, in qualitatibus uero potest esse magis, & minus. Album enim potest fieri magis albũ seipso, & suscipere magis, & minus, ut sit magis album, & minus album. potest, & alio albo plus esse album, ut lilium lana, & alio albo minus esse album, ut lana lilio, & cygnus niue, atq; idem in aliis qualitatibus. ut bono, & calido. Nanque hæc possunt temporibus permutari, & in plus minusue transduci. fit enim aliquoties bono melius, & deterius, & calido feruentius, & tepidius. Homo uero, quod est substantia, neq; nunc plus erit homo, quam fuit antea, neq; post magis, aut minus erit homo, quam nunc est. Quocirca cum substantia non suscipiat magis, & minus, tamen hoc proprium eius nõ erit. Sed cur non sit proprium ipse Aristoteles uelut notũ conticuit, nos autem addimus, quoniam non solum substantiæ non suscipiunt magis, & minus, sed & alia multa. circulus.n. alio circulo non erit magis circulus, aut minus, nec duplum magis duplum, uel minus. æqualiter enim duplus est quaternarius ad binarium, & denarius ad quinarium comparatus. Quocirca, quoniam etiam in aliis idem est, hoc substantiæ proprium non esse putandum est. Sed hæc quidem omnia quæcunque sunt in substantiis omnibus, propria tamen substantiæ non sunt. eo quod etiam in aliis sint, consequentia substantiæ appellantur. Hæc enim omnia substantias consequuntur, ut ubicunq; fuerit substantia, ea quę dicta sunt, inueniantur, idest in subiecto non esse. Et prædicationes ab his uniuoce fieri. Et quod hoc aliquid significet. Et quod nihil sit illis contrarium. Et quod non suscipiant magis, & minus. illa uero quæ non omnibus substantiis insunt, accidentia sunt substantiis, quocirca propria non sunt. Quòd si propria nõ sunt, nondum qualis sit substantia demonstrant. Quare ut substantiæ qualitatem propriæ cognoscamus, talis est huic requirenda proprietas, quæ, & solis substantiis insit, & omnibus. hæc autem huiusmodi est, quam ipse proposuit.

Maxime uero substantiæ propriũ esse uidetur, cum unũ, & idem numero sit, contrariorum susceptibilem esse: & in alijs quidem non habebit quisquam quid proferat quæcunque non sunt substantiæ, quod cum sit unum numero, susceptibile contrariorum sit: uelut color quod est unum, & idem numero, non erit album, & nigrum: neque eadem actio, & una numero, erit praua, & studiosa. Similiter autem, & in alijs quæ substantiæ non sunt. Substantia .n. cum unum, & idem numero sit, capax contrariorum est, ut aliquis homo cum unus, & idem numero sit, aliquando quidem niger, aliquando autem fit albus, & calidus, & frigidus, & prauus, & studiosus. In nullis autem alijs aliquid tale uidetur, nisi quis forsitam instet, dicens orationem, & opinionem contrariorum esse susceptibilia. eadem enim oratio uera, & falsa esse uidetur, ueluti si uera sit oratio, sedere quendam, surgente eo, illa eadem oratio falsa erit: similiter autem, & de opinatione. Siquis enim uere putat, sedere aliquem, surgente eo, ille idem falso putabit, eandem habens de eodem opinionem. Sed, & siquis hoc suscipiat, tamen modo differt: nam ea quæ in substantijs sunt, ipsa mutata susceptibilia sunt contrariorum: frigidũ enim de calido factum mutatum est. alteratum enim est, & nigrum ex albo: & studiosum ex prauo: Similiter autem, & in alijs, unumquodq; ipsorum mutationem suscipiens, est susceptibile contrariorum. Oratio autem, & opinio ipsa quidem immobilia omnino perseuerant. cum uero res mouetur, contrarium circa ea fit: oratio nanq; permanet eadem,

dem, sedere aliquem. cum uero res mota sit, aliquando quidem uera, aliquando autem falsa fit. similiter autem & in opinione. Quapropter quo ad modum saltē substantiæ proprium est, eo quod secundū mutationem suam, captabilis est contrariorum, si quis recipiat placitum & orationem susceptibilia esse contrariorum.

Ait maxime propriū esse substantiæ, quod eadem & una numero contrariorum susceptiua sit, nihil contrarium superioribus dicens. Illic.n.dixerat substantias substantijs nō esse contrarias: hic uero dicit non substantias substantijs esse cōtrarias, sed res in se contrarias posse suscipere, ut unus atq; idem homo, nunc quidem fit sanus, alio uero tempore fit æger. ægritudo autem & sanitas contraria sunt. Ergo, quoniam declaratum est substantiam posse contraria suscipere, demonstrandum est, quemadmodum hoc solis substantijs insit, hoc.n. in nullis alijs inuenitur. namque in qualitate qualitas non erit eadem atque una numero contrariorum susceptiua. idem enim & unum numero non erit album atque nigrum: cum album fuerit, & post in nigrum uertitur, tota qualitatis species permutatur, & non erit unum atque idem numero quod contrarium est, sed diuersum. At uero & actio eadem & una numero, non erit bona atque mala, sed fortasse una bona, alia mala, ita ut diuersæ sint, non eædē numero, hoc etiam in alijs reperitur. Ipsa uero substantia cum una sit & numero singularis contraria suscipit. ut idem atque unus homo cum fuerit candidus atque albus, a Sole tactus nigrescit, & album in nigrum conuertitur, & in contrarium permutatur, utrasque res in se contrarias suscipiens. Nulli igitur alij inesse hoc nisi solis substantijs, satis superiora demonstrant. Siquis autem opponat orationem & opinionem unam atque eandem contrariorum esse susceptibilem ideo, quod cum dico, Cicero sedet, uel eum sedere opinor. cum uere sedet, uera est & oratio de eodem & opinio, quod sedet. cum uero surrexit ille, eadem permanet opinio uel oratio, quæ dicit, uel arbitratur, Cicero sedet. sed falsa est, quod non sedet. uidetur opinio atque oratio eadem & una numero nunc quidem esse uera, nunc autem falsa, & contraria ipsa suscipere. Sed hoc falsum est, quia oratio & opinio contraria non recipiunt. nam siquis hoc recipiat, quòd etiam oratio atque opinio contrariorum susceptiua sint, nō tamē eodē mō quo substātia. nā substātia ipsa cōtraria suscipiens permutatur. Cic. namq; ipse in se ægritudinem suscipiens ex sano factus est æger, & mutatus ipse contraria suscipit. sermo uero & opinio ipsa quidem immutata permanent, sed cum rebus de quibus dicuntur permutatis, ipsæ inueniuntur falsæ esse uel ueræ. Et substantia quidem ipsa cum ijs quę suscipit contrariis permutatur, oratio uero & opinio, eo quod res de quibus dicuntur uel arbitrātur, permutentur, ipsæ uidentur falsæ esse uel ueræ. Nam cum dico, Cicero sedet, si ille surrexit, oratio quidem ipsa nihil passa est, sed res de qua fuit ipsa oratio, mota est. Qui.n. sedebat surrexit, idcirco ex uera oratione facta est falsa. Quocirca substantia ipsa suscipiens (ut dictum est) contraria, permutatur: oratio uero uel opinio non mutatur, sed re circa eas mota, ipsæ uerę uel falsæ sunt. Quare proprium substantiæ ita esse putabitur contrariorum susceptibile, ut ipsa permutata contraria suscipiat, non ut re mutata, ipsa impermutata immutabilisq; permaneat. Atque hoc dictum est, siquis orationem atque opinionem contrariorum susceptibiles putet: non autem esse orationem atq; opinionem contrariorum susceptibiles, ipse rursus adiecit.

Non est autē hoc uerum, oratio nāq; & opinio, nō in eo quod ipsa aliquid recipiāt, cōtrariorū susceptibilia esse dicūtur, sed in eo quod circa alterū aliqua passio facta sit: nam quo res ē uel nō est, eo etiā oratio uera aut falsa esse dicitur, nō eo quod ipsa sit susceptibilis contrariorū. Simpliciter.n. a nullo nec oratio mouetur, nec opinio. Quapropter non erūt susceptibilia contrariorum, cum nulla in eis contrariorum passio facta sit. At substantia eo quod ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilis dicitur contrariorum esse. Languorem.n. & sanitatem suscipit, candorem & nigredinem, & unumquodque talium ipsa suscipiendo, contrariorum esse susceptibilis dicitur. Quare proprium erit substantiæ, cum idem & unum sit numero, contrariorum esse susceptibilem cum permutatione suiipsius. Ac de substantia quidem hæc dicta sufficiant.

Ait enim orationem atq; opinionem ipsa quidem contrarij nullius esse susceptibilia. neque.n. falsitas ueritasque in oratione uel opinione insita est, sed idcirco uidentur contrariorum esse susceptibilia, quod (ut ipse ait) circa alterā quandam passionem sint, hoc est circa hoc esse opinionem uel orationem. Nam circa sedere & non sedere, quæ sunt cōtraria, est sedendi aliquem & non sedendi, opinio uel oratio. atque ideo quōniam circa alias res sunt, quæ sibi sunt contrarię, illis permutatis, ista uidentur esse contraria, non quod ipsa suscipiant contraria, sed quod circa contrarias passiones rerum sint, Nam neque oratio neque opinio permutatur, sed sola tantum, de quibus est ipsa oratio atq; opinio, id est sedere, & non sedere. Quocirca, quoniam nullam ipsa oratio uel opinio suscipiunt passionem, nec quicquam in eis fit atq; euenit contrarium, contrariorum esse susceptibilia non uidentur. At substantia eo quod ipsa suscipiat contrarium, contrariorum dicitur esse susceptibilis. Cicero.n. suscipiēs sanitatē, sanus fit, & suscipiēs ægritudinē fit æger. Oratio uero atque opinio (ut dictum est) contraria non suscipiunt. Quare erit hoc proprium substantię contrariorū esse susceptibilem. Sed siquis forsitan dicat, cur cum ignis calidus sit, nunquam frigus suscipiat: & cur cum aqua sit humida, nunquam suscipiat siccitatem. His.n. oppositis uidetur non omnis substantia, contrariorum esse susceptibilis, & substantiæ hoc proprium infirmabitur, cum non sit in omnibus substantijs. Sed dicendum est, quòd ea contraria suscipere uidentur substantiæ, quæ sunt in eius natura non insita, alioqui non suscipit quicquid illi substantialiter inest. Suscipere.n. dicimus aliquid de rebus extrinsecus positis, & præter substantiam constitutis. quoniam igitur in substātia ignis inest calidum esse, ignis calorem non suscipit. quocirca neq; est ignis caloris susceptibilis, neque frigoris. Calorem quidem non suscipit, idcirco quod eius naturæ substantiæq; immutabiliter adhęsit. Frigus etiam non suscipit, quoniam caloris natura ipsius ignis contrarium sponte repudiat. Quocirca si quid est quod suscipiat ignis .i. extrinsecus positum, accipiat necesse est eius quoq; contrarium, ipse unus permanens ac singularis. Idem quoque de aqua dicendum est. illa.n. sicut ignis calorem, sic non suscipit humiditatem, sed est quodammodo & ipsi humiditas naturaliter insita. atq; ideo calor ignis, & humiditas aquæ non solum qualitates dicuntur, sed etiam substātiales igni & aquæ qualitates: Nam aqua quoniam in se neque frigus, neque calorem substantialiter habet, susceptibilis & frigoris & caloris esse dicitur. Quocirca non de his contrarijs loquitur. quæ substantialiter insunt, sed de his quæ potest suscipere unaquæq; substantia .i. quod potest extrinsecus adhiberi. Hoc autem in omnibus esse substātiis manifestum est. Nam quoniam Cicero sanus & æger est, homo sanus & æger est: & si homo sanus & æger est, animal sanum atque ægrotum est. Sed cum duobus modis animal atque homo spectentur, uno quod de pluribus prædicentur, altero quod substantiæ sint, in eo quod de pluribus prædicantur, contrariorum susceptiua non sunt, ut animal in eo quod de speciebus dicitur, neque sapiens est, neque insipiens, & homo in eo quod de indiuiduis dicitur, neque sanus est, neque æger. In eo uero quod substantię sunt, & quod indiuiduis substātijs præsunt, contrariorū susceptibiles sunt. Quocirca erit hoc solius proprium substantiæ, contrariorum esse susceptibilem. Hæc de substantia dicta sufficiant. Secundi uero uoluminis series ab expositione inchoabitur quantitatis.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in prædicamenta Aristotelis.

LIBER SECVNDVS.

ETSI nos curæ officij consolaris impediunt, quo minus in his studiis omne ocium, plenamq; operam consumimus: pertinere tamē videtur hoc ad aliquam reipublicę curam, elucubrare rei doctrina cives instruere. Nec male de ciuibus meis merear, si cum prisca hominū uirtus, urbium cæterarum ad hanc unam rempublicam dominationem imperiumq; transtulerit, ego id saltem quod reliquum est, grecæ sapientiæ artibus mores nostræ ciuitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum Cōsulis uacat officio, cū Romani semper fuerit moris, q̄ ubicunq; gentiū pulchrū esset, atq; laudabile, id magis ac magis imitatione honestare. Aggrediar igit̄ & propositi sententiā operis, ordinéq; contexā. Post substātiæ tractatū cur de q̄titate potius ac nō de qualitate proposuerit, hæc causa est, q̄ omnia quęcunq; sunt, simul atq; sunt, in numerum cadunt. Omnis enim res, aut est una, aut plures. unum uero uel plures quantitatis scientia colliguntur. Sed nō omnis res simul atq; est, aliquā accipit qualitatem. Ipsa enim materia sub quantitatis quidē principium cadit, quod una est, sub qualitatem uero minime: ipsa enim cunctis est interim qualitatibus absoluta. superaddita uero forma, quadam afficitur qualitate. per se autem numero quidem una est, qualitate uero nulla. Quocirca, si res omnis simul atque est, cadit in numerum, non autem omnis res mox ut est, statim suscipit qualitatem, recte prius de quantitate proposuit. Est quoque alia causa, cur prius de quātitatis ratione pertractet. Omne enim, corpus ut sit, tribus dimensionibus constat, longitudine, latitudine, altitudine. ut uero sit corpus cum qualitate: tunc erit aut album, aut nigrum, aut quodlibet aliud. & quoniā prius est esse corpus, post uero esse corpus album, prius erit corpori tribus constare dimensionibus, quā esse album. Sed tres dimensiones & numero & continuatione spatii, quantitates sunt. longitudo enim, & latitudo, & altitudo, in quātitatibus numerantur: album uero qualitatis est. Quocirca, si prius est ex tribus constare dimensionibus, quam esse albū, prior erit quantitas qualitate. quocirca recte est tractatus de quantitate propositus. Item alia causa, q̄ quantitas plura habet substantiæ consimilia. Nam, quemadmodum substantiæ nihil est contrarium, & substantia non recipit magis & minus, sic etiam quantitas. quantitati enim nihil est contrarium, nec quantitas recipit magis & minus, ut paulo post docebimus: qualitas uero & contraria suscipit, ut album, & nigrum, & magis & minus, ut candidius, & nigrius, & candidissimum, & nigerrimum: id enim sumit intensionē quod potest sumere diminutionem. Quòd si substantiæ similior quantitas est, recte post substantiā de quātitate proposuit.

DE QVANTITATE.

QVANTITATIS autem, aliud quidem est discretum, aliud autem continuum, & aliud quidem ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus constat, aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discreta quantitas, ut numerus, & oratio. Continua vero, vt linea, superficies, corpus. Amplius autē & præter hæc, est tempus & locus. Partium etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulentur particulæ eius, vt quinq;, si ad decem sunt particulæ, ad nullū communem terminum copulantur quinq; & quinq; sed semper discreta sunt, & separata. Sic & tria & septem ad nullum communem terminum coniunguntur. Omnino autem non habeas in numero accipere communem terminum partiū, sed semper discretæ & separatæ sunt. Quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem & oratio discretorum est. Quod autem oratio quantitas sit, manifestū est, mensuratur.n syllaba breui & longa. Dico autem orationem cum voce factā, ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur. Non enim est communis terminus, ad quem syllabæ copulentur, sed vnaqueq; diuisa est, ipsa secundum seipsam.

25. Quantitatis autem dicit esse differentias duas. quantitatis nanq; alia discreta est & disgregata, alia uero cōtinua. Post hanc rursus diuisionem, alio modo partitus est quantitatem: dicit enim quantitatis aliam esse, quæ constat ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus, aliam uero ex non habentibus positionem. Vnam uero rem diuerse posse diuidi manifestum est, hoc modo, ut siquis diuidat animal dicens, Animalium alia sunt rationabilia, alia irrationabilia. & rursus eandem ipsam rem alio modo partiamur. ut est, animalium alia sunt gressibilia, alia non gressibilia. Eorúq; animalium rursus, alia sunt carnibus uescentia, alia herbis, alia seminibus. Hic ergo una eademq; res diuerso ordine, modoq; diuisa est. Ita igitur Aristoteles unum idéq; quantitatis nomen diuerse partitus est, in ea scilicet quæ discreta essent, & quæ continua. Et in ea quæ haberent positionem partium, & quæ non haberent. Sed de secunda diuisione posterius dicendum est, nunc prima tractetur. Ait enim de prima diuisione hoc modo. Quantitatis aliud est continuū, aliud disgregatum. Disgregatum est cuius partes nullo cōmuni termino coniunguntur. Continuum uero, cuius partes habent aliquem communem terminum, ad quem uideātur esse coniunctæ. Discretarum nanque quantitatum ipse exempla ponit & species. Oratio enim discreta est quantitas. Eodemq; modo & numerus, & numerum esse quantitatem nemo dubitat. Discreta uero est, quoniam denarius numerus cum constet ex quinq; & quinque, quæ res quinariū ad quinarium iungat, ut faciat denarij corpus, non potest inueniri. Nec si tres & septem quis dixerit, quo communi termino tres & septem coniungantur, ut denarij reddatur vnum integrum corpus, ullus inueniet. Atque hoc quidem in omni numero speculari licet. Nullus enim numerus ita partes habet, ut eas aliquis communis terminus iungat, sed semper partes ipsæ disiunctæ atq; discretæ sunt, & huiusmodi uocatur quantitas discreta. Numerus ergo discreta quantitas est, orationem uero quantitatem esse dicit idcirco, q̄ omnis oratio ex nomine constet & uerbo, sed hæc syllabis constant, omnis autem syllaba uel longa uel breuis est: longum uero uel breue sine ulla dubitatione quantitas est. quocirca quod ex quantitatibus cōstat, id quantitatem esse quis dubitet? At uero oratio cum sit quantitas, ipsa quoq; discreta est. Cum enim dico Cicero, quod orationis est pars, partes huius nominis ci. & ce. & ro. nullo communi termino coniunguntur. Non enim reperiemus, quo cōmuni termino iungatur ci. syllaba ad. ce. syllabam. Vel rursus. ce. syllaba ad ro. syllabam. quocirca etiam oratio quantitas uidetur esse discreta. Sed si quis fortasse dicat hunc earum esse communem terminum, quo ita iunguntur, ut aliquid significent, ut in hoc ipso nomine Cicero communis syllabarū terminus ipsa significatio sit. Si enim ce. syllaba quæ media est prima ponatur, & ro. quæ ultima est, media, & ci. quæ prima est, ultima, nomen quod erat antea, id est Cicero, transuersis per loca syllabis nihil significabit. Illi dicēdum est, quoniam quæcunque in quadam oratione proferūtur, siue significent, siue nihil significent, syllabarum communis terminus nullus est. Nam siquis dicat permutatis syllabis, quod est Cicero, ceroci significationem quidem amisit, sed æqualiter syllabæ ad nullum communem terminum coniunguntur. Quod siquis hunc quidem ipsum sermonem aliquid significare voluerit, ut hoc ipsum ceroci aliquid significet, significatio quidem addita est, nullus tamen syllabis terminus appositus. Quare siue significet, siue nihil significet nomen, partes eius discretæ atq; disiunctæ sunt, & nullo cōi termino coniunguntur. Quoniā uero græca oratione λόγος dicitur etiam animi cogitatio, & intra se ratiocinatio, λόγος quoque & oratio dicitur, ne quis Aristotelē cum diceret λόγον idest orationem quantitatem esse discretam, de eo putaret dicere quem quisque λόγον id est rationem

nem in propria cogitatione disponeret, hoc addidi, dico autem illam, quæ fit cum uoce, orationem. Apud romanam nanque linguam discreta sunt uocabula orationis, atque rationis. Græca uero oratio utriusque uocabulum, & rationis, & orationis λόγον appellat. Quare ne quid mendax trãslatio culparetur, idcirco hoc quoque addidi, Dico uero illam quæ fit cum uoce orationem. apud latinos enim nulla alia oratio est præter hanc solam, quæ fit cum uoce, orationem. Apud græcos uero est alius λόγος, qui fit in animi cogitatione. quocirca nequid deesset, etiam hoc quod ad latinã orationem minus esset conueniens transtuli. quod, quare fecerim, hac expositione patefeci, atque hæc quidem de discreta quantitate sufficiant. Continua uero quantitas est (ut dictum est) cuius quantitatis partium communis terminus inuenitur, ut est linea, superficies, corpus, & præter hæc tempus, & locus, quod ipse Aristoteles designat his uerbis.

Linea uero continua est, est enim sumere communem terminum, ad quem particulæ eius copulantur, punctum: & superficiei, lineam. plani nanq; ad quendam communem terminum particulæ copulantur. Similiter autẽ, & in corpore poteris sumere communem terminum lineam, uel superficiem, ad quem copulantur corporis particulæ.

26. Postquam de discretis explicuit, transit ad species continuæ quantitatis. Continuæ autem quantitates sunt, (ut dictum est) in quarum partibus quidam communis est terminus, ut linea. Si quis enim diuidat lineam, quæ est longitudo sine latitudine, duas in utraque diuisione lineas facit, & utriusq; ex diuisione lineæ singula in extremitatibus puncta redduntur. Lineæ enim termini puncta sunt. Quocirca cũ illa linea diuisa non esset, utraq; puncta, quæ in utrisque linearum capitibus post diuisionem apparẽt, simul antea fuisse intelliguntur, quæ sunt in diuisione separata. Intelligitur ergo partium lineæ communis terminus, punctum, idest quoddam paruissimum, quod in partes diuidi secariq; non possit. Superficies quoque, quæ est latitudo sine altitudine, communem terminum habet in partibus, lineam: corpus uero solidum, superficiem. Eodem enim modo diuisa superficies duas per singulas partes lineas efficiet, quemadmodũ & in linea diuisa duo puncta altrinsecus reddebantur. Corpus quoque solidum cum diuiseris, duas in utrisq; diuisionis partibus superficies facies, quæ cum coniuncta sint, atq; indiuisa. Punctum quidem partium lineæ intelligitur communis terminus: Linea uero superficiei: Superficies autem solidi corporis. Est autem signũ continui corporis, si una pars mota sit, totum corpus moueri, & si totum corpus mouet, certe simul aliæ partes uicinæ mouebuntur. ut si iaceat uirgula, uel ex ligno, uel ex ære, uel ex quolibet alio metallo, siquis unum eius caput, uel quamlibet eius partem moueat, tota mox uirgula commouetur. Hoc autem idcirco euenit, quòd eius partes quodam communi termino coniunguntur, & ille communis terminus una parte mota cæteras mouet. Hoc uero in discretis non est. In numero nanq; cum sint decem, si unum mouero, cæteri non mouentur: immoti enim permanent nouem. & si plenus tritico sit modius, si unum trici granum mouero, non omnia cõtinuo grana commouebuntur. Idcirco quod discreta est multitudo, nec granum grano ullo communi termino uidetur implicitum. At uero si ipsius grani pars una sit mota, totum corpus grani moueatur necesse est. Non autem nunc hoc dicitur, quod linea constet ex punctis, aut superficies ex lineis, aut solidum corpus ex superficiebus, sed ꝙ & lineæ termini, pũcta sunt: & supficiei, lineæ: & solidi corporis, superficies, nullaq; res suis terminis constat. Quocirca punctum lineæ non erit pars, sed communis terminus partium. Superficiei linea, & superficies solidi corporis non erunt partes, sed partium termini communes. Constat igitur, & lineam, & superficiem, & solidi corporis crassitudinem esse continuã quantitatem. His alia rursus apponit.

Talium est autem, & tempus, & locus. præsens enim, tempus, & præteritum, & futurum copulat, Rursus locus continuorum est, & locum enim quendam corporis particulæ obtinent, quæ ad quendam communem terminum copulantur. igitur, & loci particulæ, quæ obtinent singulas corporis partes, ad eundem terminum copulantur, ad quem corporis particulæ. Quapropter continuus erit locus. Ad unum enim terminum communem copulantur eius particulæ.

27. Tempus quoque, & locum continuæ quantitatis esse pronunciat. Tempus nanque esse quantitatem res illa demonstrat, quòd in spatio, idest in longitudine, & in breuitate consideratur. Continuum uero esse res illa demonstrat, quod partes temporis habeant aliquem communem terminum ac medium, ad quem coniungantur extrema. Nam cum sint partes temporis præteritum, & futurum, horum præsens tempus, communis est terminus: huius nanq; finis est, illius initium. Locus quoque continuorum est. Locum uero dicimus quodcunque illud sit, quod partes corporis tenet, siue supra, siue a latere, seu subter sit. Quod si cunctę partes corporis locum aliquem tenent, & qui circa corpus est locus, per omne corporis spatium partesque diffundit, quæ omnes corporis partes a loci partibus occupantur. Quòd si ita est, qui communis terminus coniungebat corporis partes, eius termini locus illa quoque loca, quæ sunt corporis partium, iungit, & est eodem modo locus de continua quantitate, quemadmodum, & corpus. Ita enim cõmunis terminus inuenitur in loco partium, quemadmodũ & corporis, idcirco quòd corporis locus per corpus omne diffunditur. Quod autem dixit, sunt autem talium & locus, & tempus, quoniam superius de continuis loquebatur, tempus quoq;, & locum continuis addidit dicens, Sunt autem talium, & tempus, & locus, idest continuorum, sed post continuæ discretæq; quantitatis diuisionem, aliã a principio rursus orditur.

Amplius autem aliæ quidem constant ex particulis, quæ in eis sunt, positionem ad se inuicem habentibus. aliæ autẽ ex non habentibus positionem. ut lineæ quidem particulæ positionem habent ad se inuicem. Singulum enim eorum situm est alicubi: & habes unde sumas, & assignes unumquodq; ubi situm est in plano, & ad quam particulam reliquarum copulatur: similiter autem, & particulæ plani habent quandam positionem. similiter nanq; unumquodq; ostenditur ubi iacet, & quæ ad se inuicem copulentur, solidi quoq;, & loci similiter.

28. Rursus digerit quantitatis differentias. Sunt enim quãtitatis, aliæ quidem, quæ ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus constant: aliæ uero, quæ nullam partium habent positionem. Positionem uero partium retinere dicuntur, quarum triplex ista natura est, primum, ut eius partes alicubi sint. deinde, ne pereãt. tertio, ut sese partes ipsæ coniungant, & propria se ordinatione contiuet, ut est linea. Posita enim linea in superficie, possis agnoscere ubi partes ipsius sint, ut dicas caput quidem lineæ esse ad dexteram, medium, medio loco. extremitatem uero, ad sinistrã, & hæc manentibus ipsis partibus dicuntur. Partes enim lineæ non pereunt, sed in loco in quo sunt, permanent. Possis quoq; monstrare, quæ pars lineæ cui parti continuentur, idest ad quam partem caput alterius partis extremitasq; coniungitur, ut dicas hæc pars, uerbi gratia, medietas lineæ, hic finitur: locum ubi definat monstrans. alia rursus pars lineæ totius hic incipit. Ergo linea posita in superficie qualibet, & locum aliquem partes eius retinent, & partes ipsæ non pereunt, & posset quilibet agnoscere, ubi extremitas partium coniungatur, & quò ad se inuicem loco continuentur. Hoc quoque idem in superficie euenit, partes enim superficiei in aliquo loco sunt, & ipsæ quoque non pereunt, & ubi pars parti coniungatur ostenditur. Idem quoque soliditas habet, Et loci quoque partes continuantur ad eas. s. partes, ad quas corporis partes sibimet continuantur, sicut iam supra dictum est. Quocirca eiusdem naturæ erit, & locus, cuius tota soliditas erit. Ergo, & locus ex eodem genere quantitatis est, quo est & soliditas, Idest ex habentibus ad se inuicem positionem suis partibus constans. Locus

igitur

igitur & ipse ex habentibus suis partibus positionem ad se inuicem constat. Ergo tria hæc (sicut supra dictum est) considerāda sunt, ut ad se inuicem positionem partes habere uideantur, idest locum in quo partes ipsæ sint positæ, ut partes illæ non pereant, ut sit partium continentia atque continuatio. Quod siquis dicat hanc rem loco deesse, eo quod in loco non sit, in loco enim cuncta sunt, locus autem in loco esse ipse non poterit. Dicendum est, quòd idcirco superficies, & soliditas, & linea habere positionem partium dicuntur, quod in loco sint, & partes permaneant, & sint continuæ. Quare multo magis ipse locus, cuius neque partes pereunt, & sibi perpetuæ continuatione cōiunctæ sunt, habere positionem partium dicitur: Ac de his quidem quæ ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus cōstant, hæc dicta sint. Quæ uero non habent positionem, ipse rursus adiecit.

In numero autem non poterit quisquam ostendere quēadmodum particulæ eius positionem aliquam ad se inuicem habeant, aut ubi sitæ sint, aut quæ particulæ eius ad se inuicem nectantur. Sed neq; illæ quæ temporis sunt, non enim permanent particulæ temporis. quod autem nō est permanens, quomodo positionē aliquam habebit? sed magis quēdam ordinem particularū tempus habere dices, ut aliquid quidem prius sit temporis, aliud uero posterius. Sed & de numero similiter, eo quod prius numeratur unū quā duo, & duo quam tria, & ita habebunt quidem quendam ordinem, positionem uero non multum accipies. Sed & oratio similiter, non enim permanent particulæ eius, sed & dictum est, & non amplius sumi hoc, quapropter non erit positio particularum eius, siquidem nihil permanent. Alia itaq; cōstāt ex particulis quæ in eis sunt positionē ad se inuicem habentibus, alia aūt ex non habentibus positionem.

29. Hæc s. idcirco nullam positionem ad se inuicem partiū retinent, quod his aliquid de supradictis rebus deesse manifestum est. Numerus n. ipse discretus est, nec partes eius ad se inuicem coniunguntur, sed omnino discretæ sunt, atq; idcirco non est ex iis quæ habent ad se inuicem aliquam partium positionem: nec uero possis ostendere, qui numerus quo loco iaceat. Habere autem positionem dicitur, quod (ut dictum est) & in loco aliquo positum est, & ipsa positio manentibus partibus constat, & ad se inuicem coniunctis cōtinuatisque, ut ubi quæque iaceat, & quæ ad quam continuetur, possit ostendi. in numero uero nihil horum est. Nā neque in aliquo loco esse positus demonstratur, nec eius partes coniunctæ sunt. Quocirca numero ex tribus his quæ diximus, duæ res desunt, loci positio, & partium continuatio: tempus etiam quanquam sint eius partes continuæ, tamen quoniam non permanent, sed semper mouentur, semperq; prætereunt, habere positionem partium non dicitur. Semper enim ueloci agitatione torquetur, & currētis aquæ more, in nulla unquam statione consistit, quod quia partes eius nō permanent, ex habentibus ad se inuicem positionē suis partibus constare non dicitur. Sed hæc quanquam positionem partium habere non possunt, tamen habent ordinē quēdā, quē præter positionē partiū tantū retinēt. Dicimus n. priorē esse binariū quā ternarium, atq; hūc q̄ quaternarium, & in tēpore nimirum idem ordo reuertitur. Posterius enim futurum præsente, præsensque præterito. Quocirca etsi hæc non habent aliquam partium positionem, retinent tamen ordinem. Quod uero dicit, positionem uero non multum accipies, tale est ac si diceret, penitus non accipias. Multū enim pro omnino uidetur adiunctum, ac si diceret positionem uero non omnino accipies. Idcirco quod ipsa quidem continuatio dat aliquam imaginem, quod possit habere aliquam partium positionem, sed hoc minime est. Idcirco q̄ quamuis sint continuæ quantitates, si tamen uno careant ex his quæ superius dicta sunt, positionem partium habere non possunt. Nam aqua quam fistula euomit, dum cadit quidem retinet positionem: cum uero iam effusæ undæ se miscuerit, positionem partium perdit; & fluuius quoq; quando in pelagus fluit, & positionem uidetur habere partium, & esse continuus, cum nondum marinæ aquæ fluuii superficies ipsa permista est: cum uero extremitas amnis marina alluuione contingitur, totam sine dubio positionem uidetur amittere. Oratio quoque similiter sese habet: nam nec ipsa ullo loco posita est, nec eius partes ad aliquam coniunguntur, sed a se inuicem illæ discretæ sunt, nec cum eius partes dictæ sunt, permanent, atque hoc est quod ait. Sed dictum est, & nō est ultra hoc sumi. Mox enim dicitur sermo, mox præterit, nec ulla ratione poterit permanere. quare mox ut aliquid dictum sit, eius partes ostendi, & demonstratione sumi, non possunt. Constat igitur orationem quoque ex his esse quæ positionem partium non habent, de ordine uero dubium est. Nam siquis sermo aliquid significet, ut est Cicero, est in eo quidam ordo quod Ci. syllaba primum dicitur, secunda uero ce. tertia ro. & potius ex significatione ordinem sumit. si uero nihil significet, nec ordinem dicitur habere, ut scindapsus nihil quidem significat, sed siue secundam syllabam primam ponas, siue ultimam primam, siue quomodolibet syllabarum ordinem seriemque permisceas, idem erit: in significatiuis enim uocibus idcirco ordo esse dicitur, quòd illo ordine permutato uis significationis euertitur: hic uero ubi nulla est significatio nihil interest quomodolibet iaceant partes. Quare oratio in aliquibus quidem habet ordinem partium, in aliis uero nec ordo ipse poterit inueniri. An fortasse oratio dici non potest quæ nihil significat, & nulla est oratio, quæ ordinem non habeat. Ergo secundum priorē quantitatis diuisionem, ubi dicebatur quātitatis alia esse continua, alia uero discreta: Quinque sunt continua, duo uero discreta. Continua quidem linea, superficies, soliditas, locus, tēpus. Discreta uero numerus & oratio. In hac uero secunda diuisione, qua dicit, alias quantitates ex habentibus ad se inuicem positionem constare partibus: Quatuor quidem sunt quæ retinent positionem, idest linea, superficies, corpus, locus. Tria uero quæ positionē non habent, sed ex his duo semper ordinem retinent, tempus s. & numerus. Oratio uero, siquid significet, habet ordinem: si uero nihil significet, inordinata est, si tamen oratio nihil significans dici possit. His dictis ipse concludit dicens. Igitur alia ex habentibus ad se inuicem partibus positionem constant, alia uero ex non habentibus positionem. Hac igitur diuisione finita transit ad cætera, monstrans quæ proprie quantitates nuncupantur, quæ secundum accidens.

Proprie autem quantitates, hæ solæ dicuntur quas diximus, alia uero omnia secundum accidens: ad hæc enim aspiciētes, & alia dicimus quantitates, ut multum dicitur albū, eo quod superficies multa sit: & actio longa, eo quod tēpus multum sit, & motus multus. neq; enim horū singulum per se quantum dicitur, ut siquis assignet quanta sit aliqua actio, tempore definiet, anni mensuram, uel sic aliquo modo assignans. Et album quantum sit assignans, superficie definiet. Quanta enim superficies fuerit, tantum esse album dicet. Quare solæ, propriæ & secundum seipsas quantitates dicuntur, quæ dicta sunt, aliorum uero nihil per se, sed per accidens.

30. Principaliter aliquid esse dicitur, quod p se tale est, quale esse demonstratur. Secundum accidens uero illud quod non per se, sed per aliud, tale est, quale esse dicitur, ut albedini per se inest color, secundum naturam enim albi, color esse dicitur albedo: cum uero homo dicitur coloratus, non per se dicitur, idcirco quod homo in eo quod homo est, color non est, sed quoniam habet colorem, idcirco dicitur coloratus. Ergo quemadmodum album idcirco color est p se, quoniam color naturale quoddam est genus, homo uero idcirco coloratus dicitur, quoniam habet colorem: & dicitur album quidem per se & principaliter color, homo uero secundum accidens coloratus. Ita quoque & quantitates, hæc enim omnia quæ dicta sunt, idest linea, superficies, corpus, numerus, oratio, tempus, per se & secundum propriam naturam quantitates dicuntur. Siqua uero alia dicuntur secundum aliquam quantitatem, non per se, sed secundum accidens nominantur. ut album dicitur multum, non

idcirco quod albedo sit quantitas, sed quoniam multa sit superficies, in qua illud album sit. Si enim multum spatium fuerit in quo album fit, multum erit album: Quocirca non quoniam albedo per se aliquam quantitatem habet, sed quoniam in aliqua quantitate est constituta, id est in superficie, Idcirco secundum superficiem quod est quantitas, quæ scilicet per se multa est, album multum dicitur non secundum se: atq; ideo album non per se, nec principaliter, sed secũdum accidens multum dicitur. Actio quoq; ideo dicitur lõga, quod multo tempore acta sit. multam uero ægritudinẽ idcirco dicimus, si eadem multo sit tempore: Et motũ multum idcirco, ꝙ multo tempore factus sit, ut siquis multo tẽpore currat. Siquis uero multũ cursum illum dicat esse, qui sit uelocissimus, ille conuenienter sermone non utitur. Velocitas.n. non quantitas, sed potius qualitas est. quales enim secundum eam dicimur, idest ueloces, non quanti. Secundum quantitatem uero multum dicitur. Hoc autem mõstrat ipsa rerum definitio: siquis.n. album multum monstrare desideret, & proprio termino rationis includere, illi dicendũ est multum esse album, quod in multa iaceat superficie. & motum atque actionem multam, quę longo tempore perficiatur. Quare, quoniam ad proprias quantitates aspiciẽtes, atque ad eas res cæteras referentes, quantitates uocamus, ut album ad superficiem quæ uera est quãtitas, & cursum, & aliquem motum, atque actionem, ad tempus, qđ ipsum uere quantitas est, reducimus: hæc non per se quantitates, sed per eas quæ proprie quantitates dictæ sunt, nominantur. Quocirca, quoniam quod per se non est, secundum accidẽs est, recte cætera omnia, præter ea quæ superius in quantitate numerata sunt, per accidens esse, non per se quantitates dicuntur. Solæ igitur proprie & secundum se ipsas, quantitates dicuntur hæ, quæ superius comprehensæ sunt. alię uero per se q̃titates non sunt, sed (ut ipse ait) forte per accidens. Post diuisionem igitur continui atq; discreti, & habentis positionem partium & non habentis, & quæ sunt per se principaliter, & rursus per accidens quantitates, solito more uiam inueniendi quantitatum proprietates ingreditur.

DE PROPRIETATIBVS QVANTITATIS.

A MPLIVS *quantitati nihil est contrarium. in definitis enim manifestum est, quoniam nihil est contrarium, ut bicubito, vel tricubito, vel superficiei, vel alicui talium, nihil enim ipsis est contrarium.*

31. Definita quantitas est quæ alicuius termino numeri coercetur, ut sunt duo, uel tres: & quæ ad hunc modum dicũtur, ac si dicas bicubitum, tricubitum, & cætera: et quæ aliqua propria significatione definita sunt, ut est superficies & soliditas: quid enim & quæ quantitates dicantur, agnoscitur. Quocirca harum, quoniam sunt definitæ, nulla ulli contraria est: neque enim bicubito tricubitum contrarium est, sicut neq; numerus ulli numero. at uero nec superficies soliditati, nec aliquid horum. Sed quoniam quædam indefinita, imaginem quandam quantitatis ostendunt, ut magnum & paruum, quæ uidentur esse contraria, hæc sibi Aristoteles opponit dicens. non esse quantitatis, sed magis ad aliquid, quod ipsius sermonibus astruamus. Sed non est hoc proprium quantitatis, non habere contraria. non.n. omnis quantitas contrariis caret. Sed nobis per singula quęq; currentibus quæ quantitatis species contraria non habeãt, quæne habeant considerandum est. Linea quidem contrario caret. linea enim lineæ contraria non est: sed si quis dicat rectam lineam curuę lineæ esse contrariam, fallitur. Non.n. in eo quod linea est, curua linea rectę lineæ contraria est, sed in eo quod curua est. & in his non lineæ uidentur esse contrariæ, sed ipsa rectitudo & curuitas. Quare nõ in eo quod quantitas est, linea curua, rectæ lineæ contraria est, sed in eo quod qualis. Nam quoniam curuitas & rectitudo cõtraria sunt, secundum id quod curua & recta est linea, non secundum quod lineæ sunt, suscipiunt contrarietatem, quocirca linea in eo quod linea est, contrario caret. at uero nec superficies superficiei contraria est. Sed forte dicat aliquis albam superficiem, nigræ superficiei esse contrariã: cui similiter occurrendum est, non in eo ꝙ superficies sunt, esse contraria, sed in eo ꝙ est in his albedo atque nigredo, quæ contraria esse quis dubitat? Eodem quoque modo & lenem & asperam superficiem siquis contrarias dixerit, refellitur. ꝙ non secundum quantitatem superficiei, sed secundũ qualitatem asperitatis lenitatisq; ipsæ superficies contrariũ tenent. At uero nec corpori quicquam ullo modo contrarietatis opponitur. cui siquis dicat incorporale esse contrariũ, refutabitur: ꝙ omnis contrarietas propriis nominibus dicitur, ut bonum malum. album nigrum. corporale uero & incorporale, non secundum contrarietatem, sed secundum priuationem habitumq; proferuntur. Incorporale.n. corporis est priuatio. Nec tempori quoq; quicquam contrariũ est. sed si nox diei uidetur opposita: non in eo quod tempus est, sed in eo ꝙ dies, est aër lucidus, nox aër obscurus. Aër uero neq; tempus, neque quantitas est. lumen quoq; & obscuritas qualitates sunt, & non quantitates. Oratio etiam quanquam uideatur habere contrarium, tamen contrariam non habet oppositionem. uidetur enim uera oratio esse & falsa, quæ sunt contraria, sed oratio uera & falsa in significatione est: cum enim quod est, oratio significat, uera est. cum uero quod non est, designat, tunc falsa est. Oratio uero non secundum id quod significat in quãtitate numeratur, sed secundum id quod profertur. Secundum enim id quod proferimus orationem, longa syllaba breuiq; componitur, quæ omnem orationem non secundum id quod ipsa significat, sed secundum id quod ad prolationem est, metiuntur. Illud quoque manifestum est, in numero non esse cõtraria. duo enim tribus, uel tres quaternario cõtrarii non sunt. nec ullus alter numerus cuilibet alij numero contrarius est. Locus uero habet aliquam contrarietatem, sursum enim & deorsum contrarium est, Sed quidam uolũt non esse quantitatis quod sursum dicitur & deorsum, sed potius habitudines, quas græci *σχέσεις* uocant: Quæ enim pars ad caput nostrũ est, hanc sursum uocamus. quæ pars pedibus subiacet, illa deorsum dicitur. Quocirca secundum habitudinem quandã quodammodo ad nos ipsos relata, sursum deorsumq; prædicamus. Herminus quoq; ait sursum & deorsum non esse loca, sed quandam quodammodo positionem loci. Est enim res sursum atq; deorsum. non est autem idem esse aliquid loci, quod locum. loci enim est positio in loco, locus uero ipse, positio non est. Sed siquis omnem mundi respiciat figuram, qm̃ rerum omnium naturam sphęræ ambitus amplectitur, & terra media est, in sphęra uero nihil est ultimum, nisi quod eiusdem terminum medietatis obtinuit. quicquid in extremo cœli conuexitatis est, illud sursum esse dicitur. qđ uero est medium, illud deorsum. Quocirca sunt secundum locum sursum deorsumq; contraria. sursum in cœlo, deorsum in terra, idcirco quod a se lõge disiũcta sunt. unde post quoq; contraria hoc modo sunt definita. Cõtraria sunt quęcunque a se longissime distant, hinc est uidelicet tracta definitio ꝙ cœlum terraq;, longissime distare uidebantur, & illud, esse sursum, hęc uero deorsum: qm̃ deorsum atque sursum non ob aliam causam contraria dicuntur, nisi ꝙ a se lõge disiuncta sunt, ꝙ esse contrariũ, longissime distare definiũt, quod Aristoteles hoc modo pronunciat. Sursum.n. ad id quod est deorsum cõtrarium ponunt. Locum qui est in medio deorsum dicentes. eo ꝙ multa distantia medij sit ad terminos mundi. In omni enim sphęra media terra est, quod ipsa astrorum demonstrat ordinata uertigo. Adiecit quoque causam cur huiusmodi loca contraria dicantur, quod multa distantia est medietatis ad mundi terminos. Terminos uero mundi, cœli ultimam conuexitatem dicit. ex hac igitur loci contrarietate, & cætera definita esse contraria sic demõstrat. Videntur autem & aliorum contrariorum definitionẽ ab his proferre, quæ enim multum a se inuicem distant, in eodem genere contraria esse definiunt. Sed quoniam ne ordo de contrarietate quantitatis impediretur, idcirco superioribus, in quibus singulis quantitatibus nihil esse contrarium dicebamus, has loci contrarietates adiecimus, & quędam in medio pętermissa sunt, rursus ad superiora redeamus, ut expositionis ordo sese ipse continuet. Ait enim superius cum quantitati nihil esse contrarium proponeret

bicubito,

bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel alicui talium nihil posse esse contrarium. Definitis enim his quantitatibus, contrarium nihil esse uidetur, ut duobus uel tribus. sed quędam cum sint indefinita, nec quantitates, & contraria uideãtur, hæc rursus adiecit.

Nisi forte quis multa paucis dicat esse contraria, uel magnum paruo. horum autem nihil est quantitas, sed magis ad aliquid: nihil enim per seipsum paruum, uel magnũ dicitur, sed eo quod ad aliud refertur. nam mons quidem paruus dicitur, milium uero magnum: eo quòd hoc quidem sui generis maius sit, illud uero minus sui generis: ergo ad aliud est eorum relatio: nam si per seipsum magnũ uel paruum diceretur, nunquam mons quidem paruus, milium uero magnum diceretur. Rursus in uico plures homines esse dicimus, in ciuitate paucos, cum tamen sint eis multo plures: & in domo quidem multos, in theatro uero paucos, cum tamen sint plures. Amplius bicubitum, uel tricubitum, & unumquodque talium quantitatem significat, magnum uero, uel paruum non significat quantitatem, sed magis ad aliquid, quoniam ad aliud spectat magnum uel paruum. quare manifestum est, quoniam hæc ad aliquid sunt.

32. Quemadmodum definitæ quantitates contrariis non tenentur, ipse superius comprobauit, dicens, bicubito, uel superficei nihil esse contrarium: indefinitæ uero, ut est magnum & paruum, multa & pauca dant imaginem contrarietatis. Sed illud occurrit has non esse quantitates. Omnis enim quantitas per se dicitur. bicubitum enim & tricubitũ, & duo, & tres, & superficies ad nihil aliud refertur. magnum uero & paruum sine aliis dici nõ possunt. Cum enim dicis magnum, ad alicuius alterius comparationem, atque æquationem refertur. Eodem quoque modo & paruum, qđ ipsa Aristotelica probat inductio. Si enim magnum & paruum per se dicerentur, & non ad alterius relationem, nunquam diceremus montem paruum, & milium magnum. Si enim magnum paruumque non ad relationem alterius diceretur, mons semper magnus, semperque paruum milium diceretur. Sed aliquem collem ad Atlantis altitudinem conferentes, dicimus paruũ montem, & rursus milium ad minora alia grana milii conferentes, magnum milium nominamus. Et simpliciter quicquid magnum, uel paruum dicitur, ad eiusdem generis speciem referentes, magnum paruumque nominamus. ut monti montem comparamus, milium uero milio, & alia huiusmodi. Multa & pauca eodem modo dicuntur. dicimus enim si fuerint homines centum in uico, plures esse homines. Hi uero si in ciuitate sint, paucos dicimus, nunc ad paruitatem uicorum, nunc ad magnitudinem ciuitatum conferentes. Rursus si sint in domo quinquaginta: multi sunt, si in theatro pauci. ideo quòd tunc in theatro esse paucos dicimus, cum ad eos quãti in theatro eẽ debebant, comparamus. Amplius, qm̃ consistit magnum paruumq; referri semper ad alterum, singulas uero quantitates nihil ad aliud comparantes, suas ac proprias nominamus, ut tres, duo, quatuor, lineam, superficiem: magnũ paruumq;, multa & pauca, a quantitatis diuisione disiuncta sunt. Sunt enim ista non quantitates, sed potius relatiua,

Amplius, siue ponat aliquis hæc esse quantitates, siue nõ ponat, nihil ipsis contrarium est. Quod enim non potest sumi per seipsum, sed ad solam alterius relationem refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium?

33. Hoc quoque ualidissimo argumento probatur quantitatibus his que prædictæ sunt, nihil esse contrarium, nisi soli forsitan loco. Nam siquis magnum & paruum, uel multa & pauca in quantitatibus ponat, etiam hoc si concedatur, tamen, quoniam semper referuntur ad aliud, contrariis non tenentur. Omne enim contrarium per se consistit, nec illud ad alterius comparationem relationemque profertur, ut bonum non dicitur mali bonum, nec rursus malum boni malũ, sed ipsum in propria natura & prolatione consistit. Quęcũq; sunt contraria, eodem modo sunt. Magnum uero & paruũ, quoniam non per se constant, sed ad alterius relationem referuntur, contraria esse non possunt.

Amplius, si erunt magnum & paruum contraria, continget ipsum idem simul contraria recipere, & ea ipsa sibimet esse contraria. Contingit enim idem ipsum simul, & paruum esse, & magnum. est enim aliquid ad hoc quidem paruum, ad aliud uero hoc idem ipsum, magnum. Quare idem paruum, & magnum in eodem tempore esse contingit. quare contraria simul suscipiet. Sed nihil est. quod uideatur simul contraria posse suscipere. ut substantia susceptibilis contrariorum quidem esse uidetur, sed nullus simul & sanus est & æger: nec albus & niger simul est, nihilque aliud est, quod simul contraria suscipiat. Et eadem sibiipsi contingit esse contraria: nam si est magnum paruo contrarium, ipsum autem idem simul est, & paruum, & magnum, ipsum sibi erit contrarium. Sed impossibile est idem sibi esse contrarium, non est igitur magnum paruo contrarium, nec multa paucis. Quare etiam si non relatiuorum hæc aliquis dicat, sed quantitatis, nihil habebunt contrarium.

34. Constat igitur hoc immutabile, & in propria ratione consistit, unam eandemque rem uno eodemq; tempore contraria non posse suscipere, ut substantia susceptibilis quidẽ contrariorum est. Homo nanq; cum substantia sit, & ægritudinem suscipiet & salutem, sed non eodem tempore: & albedinem & nigredinem capit, sed alio, atq; alio tempore, ut uero uno eodemq; tempore contraria utraq; suscipiat, fieri nequit. Quòd si magnum paruo aliquis cõtrarium ponat, eueniet quoddam impossibile, ut una atq; eadem res eodẽ tempore utrasq; suscipiat contrarietates, & eadem ipsa sibi possint esse contraria. Ponamus enim paruo magnum esse contrarium, sed una atq; eadem res, uno eodemq; tempore, potest magna esse & parua, ut si sit decem pedum mensura collata ad duorum pedum magnitudinem, magna est: ad centum uero cubitorum magnitudinem mensuramq; collata, eadem parua est. Potest ergo eadem res eodem tempore & magnitudinis esse susceptibilis & paruitatis. Eadem enim res uno eodemq; tempore ad maiorem minoremque collata, eadem magna, & parua est. Quod si magnum paruo contrarium est, eadem uero res eodem tempore & magnitudinem suscipit & paruitatem: eodem tempore contingit, ut eadem res contraria utraq; suscipiat, sed hoc impossibile est. Quocirca, quoniam res eadem eodem tempore contrariorum susceptibilis non est, potest uero una, atq; eadẽ res magnitudinem paruitatemq; suscipere, magnitudo & paruitas contraria non sunt. At uero siquis magnum paruo contrarium ponat, eadem ratione unam eandemq; rem sibiipsi dicit esse contrariam. Nam si paruum magno est contrariũ, eadẽ uero res (ut docui) parua & magna potest esse ad aliud & ad aliud s. comparata. Res quæ parua & magna est, eadẽ sibi potest esse contraria. paruum enim & magnum contrarium dictum est, sed est impossibile. Quocirca paruum, & magnum contraria non sunt.

Maxime autem circa locum uidetur esse contrarietas quantitatis. sursum enim ad id quod est deorsum contrarium ponunt, locum qui est in medio deorsum dicentes, eo quod multa distantia medij ad terminos mundi sit. Videntur autem, & aliorum contrariorum definitionem ab his proferre: quæ enim a se inuicem multum distant, eorum quæ sub eodem genere sunt, contraria determinant.

35. Post huiusmodi uero rationem & argumentationis firmissimæ propositionem, de contrarietate differit loci, de qua superius iam diximus. quocirca prætereunda est ne repetitę expositionis iteratio, fastidio sit potius, quã doctrinę.

Non uidetur autem quantitas suscipere magis & minus, ut bicubitum: neque enim est aliud alio magis bicubitum: neq; in numero, ut ternarius quinario: nihil a. ma-

gis tria dicentur, quàm quinq;, nec tria potius, quã tria: neq; tempus aliud alio magis, & minus dicitur: nec in his, quæ dicta sunt, magis & minus omnino dicitur. Quare & quantitas non suscipit magis, & minus.

36. Aliud proprium rursus apposuit, quod quamuis quantitatis proprium non sit, cur tamen non sit ipse reticuit, nobis tamen est demonstrandum. Quod autem dicit tale est. ipsa quantitas magis, & minus non suscipit. nullus. n. numerus alio numero nec magis, nec minus est numerus. Nam ternarius si quinario comparetur, nec magis, nec minus est numerus. & rursus ipsi tres sibiipsis comparati, nec magis, nec minus sunt tres, nec tempus quoque habet aliquid magis, & minus, ut magis aliud tempus sit alio tempore; longius quidem tempore tempus esse potest, ut uero dicatur magis tempus alio tempore, uel minus, fieri nequit. Hoc quoque in substantia demonstratum est. homo nanque alio homine non est magis homo, nec minus. idem quoque euenit etiam in quantitate. Quod quia etiam in substantia est, proprium quantitatis hoc non est. habet hoc quoque relatio, ut in sequenti ordine ipse monstrabit. Quocirca, quoniam prius hoc de substantia dixerat, nunc uero idem de quantitate proposuit, idcirco non esse hoc propriũ quantitatis, commemorare neglexit. Cuius enim esset alterius non suscipere magis & minus, tunc dixit cum de substantia disputaret. Ait enim q substantiæ nunquã magis minusue suscipient. quocirca ad maxime propria, solita constituendi ratione regressus est.

Proprium autem maxime quantitatis est, quòd & æquale, & inæquale dicitur. Singulum enim earum quæ dictæ sunt quantitatum æquale dicitur, & inæquale. ut corpus, & æquale, & inæquale dicitur: tempus æquale, & inæquale dicitur: & numerus æqualis, & inæqualis dicitur: & oratio æqualis, & inæqualis. Similiter autem & in alijs, quæ dicta sunt, singulum, & æquale, & inæquale dicitur. In cæteris uero quæ quantitates non sunt, non multum uidebitur æquale, & inæquale dici. nam affectio, & dispositio æqualis, & inæqualis non multum dicitur, sed magis similis, & dissimilis: & album æquale, & inæquale non multum dicitur, sed simile. Quare quantitatis maxime est proprium æquale, & inæquale dici.

37. Quantitatis proprium apertissime designat esse, quòd secundum quantitatem æqualitas, & inæqualitas nuncupatur. Singulæ enim quantitates æquales atque inæquales dicuntur. ut æqualis linea lineæ, & rursus inæqualis: & superficiei superficies æqualis atque inæqualis dicitur; & corpus æquale, & inæquale dicitur. Numerus quoque, & tempus, & locus, æqualis atque inæqualis dicitur. In aliis autẽ quæ quantitates non sunt, non est facile, ut æqualitas, uel inæqualitas nominetur. dispositiones ergo, quæ affectiones appellantur, non dicuntur æquales, uel inæquales, sed magis similes, uel dissimiles. Dispositio autem, & affectio est ad aliquam rem accommodatio & applicatio, ut siquis grãmaticam legens, qui nondum perdidicit, habet ad eam aliquã dispositionem, idest ea affectus est, & habet aliquid accommodatum, & quasi propinquum. Possunt autem similiter esse duo dispositi, & affecti, æqualiter uero minime, ut duo similiter esse albi, æqualiter uero non. Nam siquis de duobus similiter albis æqualiter esse albos dicat, recta nominis nuncupatione non utitur. Omne enim æquale, & inæquale, in mensura, & in quantitate perspicitur. Simile uero, & dissimile quemadmodum de quantitate nõ dicitur, ita nec de alia qualibet re nisi de quantitate, rectè æqualitas, & inæqualitas nuncupantur. Quare proprium est quantitatis æquale, & inæquale nominari. Sed quoniam de quantitate dictum est, ad relatiuorum ordinem transeamus. Post quantitatis tractatum tertium prædicamentum de relatiuis ingreditur, quare relatiua hoc modo definit.

DE RELATIVIS.

Ad aliquid uero talia dicuntur, quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud. ut maius id quod est alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur. Similiter autem, & alia quæcunq; sunt huiusmodi.

38. Cur autem de his, quæ sunt ad aliquid differat, omisso interim de qualitate tractatu, hæc causa est, quòd posita quantitate maius minusue esse necesse est. Quare cum quãtitatem continuo ad aliquid consequatur, recte post quantitatem relatiuorum series ordinata est. Illud quoque est in causa, quod superius, cum de quantitate tractaret, relatiuorum mentio facta est, cum de magno paruoque diceretur; ut ergo continens, & non esset operis interrupta distinctio, ideo quantitate finita de relatione proposuit. Quod autem ait Ad aliquid uero talia dicuntur, hoc monstrat: quòd non sicut quantitas per se, & singulariter intelligi potest, eodem quoque modo substantia, & qualitas, & unumquodq; aliorum prædicamentorum, sicut per se constat, ita etiam per se, & singulariter intelligitur; sic ad aliquid per se, & singulariter capi intellectu potest, ut dicamus esse ad aliquid singulariter. Quicquid enim in natura relationis agnoscitur, id cum alio necesse est consideretur. cum enim dico dominus, per seipsum nihil est, si seruus desit. Quocirca, cum unius relatiui nuncupatio, mox secum etiam aliud trahat, ad aliquid unum esse per se non potest, atque ideo non dixit Aristoteles, Ad aliquid uero tale dicitur, sed plurali numero, talia dicuntur inquit, demonstrans relatiuorum intelligentiam non in simplicitate, sed in pluralitate consistere. Non esse autẽ quandam per se relatiuorum naturam sine coniunctione aliqua alterius subsistente, ipse Aristoteles mõstrat, qui dicit ea esse relatiua, quæcunq; hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur. Docet enim aliqua coniunctione alterius relatiua formari, hoc ipsum enim quod sunt aliorum dicuntur. Quod enim est dominus, hoc alterius dicitur, idest serui. Siue autem relatiua dicamus, siue ad aliquid, nihil interest. Ad aliquid enim dicit quod ipsum quidem cum per se nihil sit, relatum tamen ad aliud constat. ut dominus, si desit id ad quod dicitur, idest seruus, non est: dicitur enim ad seruum. manifestum ergo est si seruus desit, dominum dici non posse. Quare dominus ad aliquid dicit, idest ad seruum. Relatiua quoque dicuntur idcirco, quod eorum nuncupatio semper ad aliquid referatur, ut domini ad seruum, quare nihil interest quolibet modo dicatur. Huiusmodi autem definitio Platonis esse creditur, quę ab Aristotele paulo posterius emendabitur. Relatiuorum autem alia eisdem casibus referuntur, alia diuersis, alia uero omni sunt casu carentia. Quod .s. monstrans addidit, uel quolibet aliter ad aliud. Quid autem est, ipsius pene textus sermone monstratur. Cum enim dico, dominus serui dominus, ad genitiuum casum reddidi nominatiuum, & rursus ad eundem si conuertero. Dico enim seruus domini seruus, & hic quoque nominatiuus ad genitiuum relatus est. Eodem quoque modo sese habet, pater filij pater: & filius patris filius: & magister discipuli magister: & discipulus magistri discipulus: Hæc ergo id quod sunt, similiter aliorum dicuntur. Nam quod aliorum dicuntur, secundum genituum reddit casum, alia uero non secundum eundem casum consequentiam reddunt. Sẽsus enim ad aliquid est. sensibilis enim rei sensus est. Quod enim sensibile est, sentiri potest, quod sentiri potest, sensibile est, & nunc quidem sensus sensibilis rei sensus genitiuo accommodatus est. Huius enim rei sensibilis dictum est. At si conuertas, fiet, Sensibilis res sensu sensibilis est. Sed cum sic, casui septimo redditur nominatiuus, in hac relatione quæ dicit, sensibile sensu sensibile est, non eodem casu quo superius dictum est conuertitur. Dicimus enim sensus sensibilis rei sensus est, & hic nominatiuus redditur ad genitiuum. Hæc enim relatio ad septimum casum se aptari non patitur. Scientia quoque scibilis rei scientia est, siquidem hoc scitur quod sciri potest, & quod sciri pot-

scibile est, sed non eadem ratione, nec ad eundem casum relatio ista conuertitur. Dicimus enim scibilis res scientia scibilis est. Est enim prima relatio ad genitiuum, secunda conuersio ad septimum. Hæc quoque relatio secundũ eosdem conuertitur casus, cum dicimus, maius minore esse maius, & minus maiore esse minus. Duplum quoq; & medium relatiua sunt, sed non eisdem casibus conuertuntur. Duplum nanq; dimidij duplum est, dimidium uero duplo dimidium est. Sunt autem alia quoque relatiua quæ ipse sic addidit.

At vero sunt etiam & hæc ad aliquid, vt habitus, affectus, scientia, sensus, positio: hæc enim omnia quæ dicta sunt, hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur: vel quomodolibet aliter ad aliud, & non aliud aliquid. habitus.n. alicuius habitus dicitur, & disciplina alicuius disciplina, & positio alicuius positio. Similiter autem & alia.

39. De sensu quidem & scientia dictum est superius, nunc vero de habitu, dispositione, & positione dicendum est. Dispositio est ad aliquam rem mobilis applicatio, ut si quisquam flammæ propinquus caleat, ille dispositus dicitur ad calorem, idest habens aliquam applicationem coniunctionemq; ad calorem. Idem uero est affectio, quod dispositio, ne nouo nomine error oriatur: & ideo dispositio cum sit quædam ad aliam rem coniunctio, uel ab alia affectio, facile mobilis est, celerius etenim permutatur. Habitus autem est dispositionis uel affectionis firma, & non facile permutabilis accessio. ut si quisquam in Sole ambulãs fuscior fiat, dispositus ad nigredinem dicitur, & nigredine affectus. Sin autem illa nigredo fortius & immutabiliter corpus infecerit, habitus nominatur. Quocirca habitus est inueterata affectio. Vnde omnis habitus dispositio uel affectio est, non autem omnis dispositio uel affectio habitus. Et ne multa dicenda sint, hoc quoq; constat in habitu & dispositione, quòd habitus immutabilis passio est, dispositio uero nõ similiter, sed affectio quædam est, & ad aliquam rem coniunctio, quæ potest facile permutari. Positio uero est alicuius rei collocatio, ut est statio, sessio, inclinatio, accubatio, & alia huiusmodi. Nam & qui stat, quodammodo positus esse dicitur & collocatus. & qui sedet. & qui accumbit. & qui secundũ cæteras positiones est, positus appellatur. Quocirca & statio, & sessio, & accubatio, positiones erunt. Sed quoniam quid essent dictũ est, nunc si sunt ad aliquid uideamus. Habitum relatiue dici ea res probat, quæ alijs quoq; rebus documento fuit esse relatiuis, ut est in sensu atque in scientia. Idcirco enim dictum est sensum sensibilis rei esse sensum, quòd res sensibilis est quæ sentiri potest. est ergo habitus habilis rei habitus. Habilis enim res est quæ haberi potest, illius.n. rei habitus est, quæ haberi potest. Quocirca erit habitus habilis rei habitus, sed res quoque habilis habitu erit habilis: ipso enim habitu res quæ haberi possunt, habemus. Dispositio quoque eodem modo. Dispositio nanq; dispositæ rei dispositio est, & disposita res dispositione disposita est. Caloris enim dispositio calentis, id est ad calorem dispositi, dispositio est. Eodem modo dispositus ad calorem, caloris dispositione dispositus est. uelut si hoc modo sit dictũ, omnis affectio affecti affectio est, & omne affectum affectione affectũ est. Et calor calentis fit calor, & calens calore fit calidũ. Positio quoq; relatiua est. nam positio positæ rei positio est. & posita res positione posita est. & hoc intelligi conuenit secũdum priorem habitus & dispositionis modum. Illa quoq; res probat positionem esse ad aliquid, quòd eius species relatiuæ sunt: statio enim stantis rei statio est, & qui stat statione stat. & de sessione quidem, & de accubitu idem dici potest. Quocirca & habitus, & dispositio, uel affectio, & positio relatiua sunt: & hæc omnia uel similibus uel dissimilibus, conuenientibus tamen prędicationi casibus conuertuntur. Eorum autem quæ secundum eosdem casus conuertuntur, alia sunt quę eodem nomine prædicantur, alia uero quæ dispari: cum enim dico simile simili simile est, & æquale ęquali ęquale est, & dissimile dissimili dissimile est, eisdem uocabulis eisdemq; casibus tota fit prædicatio. Cum autem dico duplũ medij duplum, uel maius minore maius, disparibus uocabulis facta est prædicatio. Quoniam uero relatiuorum definitionem ita proposuit, ut diceret Ad aliquid uero talia dicuntur quæcunq; hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud. quid esset hoc ipsum quod sunt aliorum dicuntur, iam diximus: nunc quid sit, quod ait, uel quomodolibet aliter ad aliud, requirendum est, quod ipse Aristoteles conuenientibus in ordine probat exẽplis, ait enim.

Ad aliquid ergo sunt quæcunq; id quod sunt aliorũ esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud, vt mons magnus dicitur ad alium. Magnum enim ad aliquid dicitur, & simile alicui simile dicitur, & omnia talia similiter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus, & statio, & sessio, positiones quædam, positio vero ad aliquid dicitur. Accumbere autem, vel stare, vel sedere, ipsa quidem nõ sunt positiones, denominatiue vero dicuntur ab ijs quæ dictæ sunt positionibus.

40. Quòd accubitus, & statio, & sessio positiones dicuntur, & quòd omnis positio ad aliquid est, sufficienter superius comprehensum est. Nunc uero quid sit, quod ait, uel quomodolibet aliter ad aliud, expediemus. in relatione per quã dicimus, filius patris filius, nulla coniunctio mista est, nisi tantum sola casuum uis prædicationis huius membra cõiungit. Cum autem dico montem magnum ad alium referẽs paruum, ita propono, mons magnus ad montem paruum, & mons paruus ad magnum. hic nullorum casuum uis est. quãquam enim accusatiuus uidetur esse permistus, tamen ille accusatiuus huius relationis uim non tenet, sed præpositio quæ ad accusatiuum datur: cum enim dico, mons magnus ad paruum montem, præpositio sola est quæ uim huius continet relationis: ut si quis dicat, magnus mons paruum montem, nihil significet definitum. Quocirca quãuis accusatiuus casus in hac prædicatione sit, non tamen hic uim casus tenet, sed prępositio: atq; hoc est quod ait, uel quomodolibet aliter ad aliud. quod, quoniam superius secundum casus relationes fieri dixerat, erant quædam relationes quę nullis casibus tenerentur, adiecit hoc, uel quomodolibet aliter ad aliud: ac si diceret, Omnis relatio, aut casibus fit, quod per hoc demonstrauit quòd ait, quæcunq; id quod sunt aliorum dicuntur: aut præter casus sunt, quod hæc sententia docet, uel quomodolibet aliter ad aliud. Atque hęc hactenus. Sed cum positio sit ad aliquid, & sint species eius relatiuæ (sessio enim & statio relatiua sunt) sedere & stare nulla relatio est. Stare nanq; & sedere de statione & sessione denominatiue dicuntur. Omnis autem denominatio non est id quod est ea res, de qua nominatur, ut grammaticus. non n. idem est quod grammatica, de qua nominatus est. Quocirca si sedere de sessione, & stare de statione denominatiuum est: sessio uero, & statio relatiua sunt, sedere & stare quæ a relatiuis denominatiua sunt, relatiuorum genere nõ tenentur. & uniuersaliter. Quicquid ex quibuslibet positionibus denominatur, illud non ad relatiua, sed ad prædicationem quæ situs dicitur, reduci potest.

Inest autem & contrarietas in relatione, vt uirtus uitio contraria est, cum sit vtrunque ad aliquid, & scientia inscientia. Non autem omnibus relatiuis inest contrarietas, duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, nec talium vlli.

41. Quemadmodũ in substantia & quãtitate si eorum esset propriũ contraria suscipere rimatus est: ita quoq; nũc in relatiuis de contrarietate considerat, utrum relatiuorum sit propriũ cõtraria posse suscipere. & quia virtus & uitia utraq; sunt habitus. uirtus.n. est mentis affectio in bonam partẽ, & difficile cõmutabilis, uitiũ affectio in malã partẽ, ipsa quoq; difficile mobilis, & diuturnitate perdurãs. Quoniã igitur & uitiũ & uirtus habitus sunt, omnis autem habitus ad aliquid esse monstratus est (habilis.n. rei habitus est) erunt uirtus atq; uitium relatiua, sed hæc contraria sunt, igitur relatiua contraria suscipere non recusant. Sed si dicat quis, quid causæ est, ut uirtutẽ, atq; uitium, ipsumq; habitum paulopost inter qualitates numeret. An quia ne alia significatione una res diuersis generibus supponatur, nihil prohibet. Socrates nanque in eo quod est Socrates, substantia est: in eo

quòd pater, uel filius, ad aliquid: ita ad aliud, atq; ad aliud ducta prædicatione, eandem rem sub diuerso genere poni nihil prohibet, habitus quoque, & uirtus, & uitium eodẽ modo est. Potest enim in qualitate poni habitus, quòd ex eo quales homines nuncupentur. habentes enim dicimus aliquos rei habitus retinentes. Virtus quoque qualitas est idcirco, quòd ex ea boni homines dicuntur, & secundum illam qualitatem, idest bonitatem, quales homines, idest bonos homines nuncupamus, similiter autem, & uitium. Ipse quoque habitus ad aliam prædicationem ductus fit iterum relatiuus, quòd enim habitus habilis rei habitus est, ad aliquid est. & quòd alicuius uirtus est, ad aliquid uirtus est. & quòd alicuius uitium est, ad aliquid quoq; ipsum est, ergo nihil impedit easdem res ad aliud, atque aliud uersas, diuersæ prædicationi substitui. Ipsum uero ad aliquid præter ullũ aliud prædicamentum intelligere non possumus. ut patrem & filium, dominum & seruum, secundum substantiam consideramus. Nam & qui dominus, & qui seruus est, substantia est, Duplum, & triplum secundum quantitatem, hæc.n. in quãtitate consistunt: scientia uero, & inscientia secundũ qualitatem. Secundum enim has quales dicimur, scientes scilicet, atque inscii. Quocirca, quoniam præter aliud prędicamentum per se relatiua nullus intelliget, secundum ea prædicamenta de quibus intelligitur relatio, secundum ea dicitur contraria posse suscipere, ut Socrates ipse quidem substantia est, sed substantia contrarium non recipit. Pater uero, atque filius secundum substantiam prædicatur, non est enim pater, atque filius nisi in substãtia sit. quocirca, quoniã secundum substantiam dicitur, contrarietate caret. Rursus duplum, & dimidium secundum quantitatem dicitur, quantitas uero contraria non habere monstrata est: igitur nec duplum, atque dimidium contrariis pugnat. Qualitas uero recipit contrarietatem. bonum enim, & malum secundũ qualitatem opponuntur, bonum igitur, & malum contrariis non carent. Igitur secundum quæ prædicamenta relatiua dicuntur, si illa suscipiunt contraria, & relatio suscipit. Sin uero illa prius repudiant contrarietatem, nec illud ad aliquid, quod secundum ea dicitur, ulla unquam contrarietate diuiditur. Quare habere contraria relationis proprium non est; nam neque in sola relatione est (habet enim hoc quoq; qualitas) nec in omnibus ad aliquid considerari potest. Quæ.n. secundum alia prædicamenta dicuntur ad aliquid, quæ non recipiunt contrarietatem, ut secundum substantiam pater, & filius, & secundum quantitatem duplum, & medium, in talibus relatiuis contraria nullo modo reperiuntur. Quod uero, neq; soli, neq; omnibus inest, hoc proprium non est, non est igitur proprium relationis habere contraria.

Videntur autem magis, & minus relatiua suscipere: simile enim & dissimile, magis, & minus dicitur, & æquale, & inæquale magis, & minus dicitur, cum utrumque sit relatiuum. simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. non autem omnia relatiua suscipiunt magis & minus, duplex enim non dicitur magis & minus duplex, nec talium ullum.

42. Quæritur nunc an relationis sit proprium suscipere magis & minus, sed in hoc illa ratio non seruatur quemadmodum in contrariis dictum est. Quoniam quæcunq; secundũ ea dicuntur, quæ contraria non recipiunt, ipsa quoq; contrariis carent. In hoc uero cum secundum quantitatem dicatur æquale, & inæquale, suscipit & magis, & minus. Dicitur.n. magis æquale, & minus æquale. Eodem modo & simile, magis simile, & minus simile dicit̃. Sed si forte quis dicat, cur cum quantitatis sit dici æquale, & inæquale, & quãtitas magis, atq; minus non suscipiat, æquale, & inæquale & intensione crescat, & remissione minuatur? Dicendum est, quòd quemadmodum substantia ipsa per se in eo quod substantia est, non est proprium, ipsi tamen proprium est contraria posse suscipere, ita & in quantitate consideratur, proprium enim est, non hoc ipsum cuius est proprium, sed quædam alia extrinsecus qualitas, passioq;. Passio .n. quãtitatis est, & quædam qualitas æquale, & inæquale dici põt. Quod quoniam non est idem proprium, quod est illud cuius est proprium, & æquale, uel inæquale dici, non est quantitas cuius est proprium, sed quędam qualitas, & passio quantitatis. Hæc autem dicitur ad aliquid. ipsum enim quod est, alterius dicitur, æquale enim æquali æquale dicimus: & similiter simile simili simile. Sed non capiunt omnia relatiua magis, & minus. Nullus enim potest dicere magis, & minus duplum esse aliquid. nam siue denarius ad quinarium comparetur, siue quaternarius ad binarium, æque uterque duplus est, æque uterque medietas. Qualitas quoque recipit magis, & minus. dicimus enim magis album, & minus album. Quare, quoniam neque omni relationi, neq; soli inest suscipere magis, & minus, & per qualitatem relatio suscipit & magis, & minus, relationis proprium non est suscipere magis, & minus.

DE PROPRIETATIBVS RELATIVORVM.

OMNIA *autem relatiua ad conuertentia dicuntur. ut seruus, domini seruus: & dominus, serui dominus: & duplum, dimidij duplum: & dimidium, dupli dimidium: & maius, minore maius: & minus, maiore minus. similiter autem, & in alijs. Sed casu aliquoties differunt secundum locutionem, ut scientia scibilis rei scientia dicitur, & scibile scientia scibile, & sensus sensibilis sensus, & sensibile sensu sensibile.*

43. Clara hæc est proponentis, & non inuoluta sententia. Dicit enim omnia relatiua ad conuertentia dici, quod ipse propriis patefecit exemplis. Omne enim ad aliquid ita ad aliud prædicatur, ut illud ad quod prædicatur, uideatur posse conuerti, & hoc est quod ait. Omnia relatiua ad conuertentia dicuntur. Conuerti autem est, ut si prima res dicitur ad secundam, secunda rursus dicatur ad primam. Ponatur enim primus pater, secundus filius, & dicatur hoc modo, pater filii pater est; id rursus conuerti põt, ut prius ponamus filium, & talis sit prædicatio, filius patris filius. Ergo pater ad talem dicitur, idest ad filium, qui cõuertitur: & filius qui dicitur ad patrem, ad talem rem dicitur, quæ ipsa quoque conuertitur, ut de filio prędicetur. Omniaq; relatiua hoc modo sunt. Omne enim relatiuum ad tale aliquid prædicatur, quod ipsum in prædicatione conuerti possit. Sed nec omnia dicuntur secundum eandem uocis prolationem. Alia enim sunt quæ eisdem casibus conuertuntur, ut dictum est. pater enim filii pater est, & filius patris filius est. Alia uero quæ non eisdem, ut scientia scibilis rei scientia est. Hic genitiuus est medius, scibile autem scientia scibile est, hic septimus prædicationem tenet. Alia uero nullo (ut supra dictũ est) casu coniuncta sibimet conuertuntur, ut mons magnus ad paruum dicitur, & paruus ad magnum. Ergo omnia relatiua ad conuertentia dicuntur, quamuis non eisdem casibus conuertantur, quod ipse ait dicens. Sed casu aliquoties differunt secundum locutionem. Quod uero addidit, nimis diligenter adiectum est.

At uero aliquoties non uidebitur conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur. Si peccet is qui assignat, ut ala si assignetur auis, non conuertitur auis alæ. neque enim prius conuenienter assignatum est, ala auis, neq; .n. in eo quod auis est, in eo auis ala dicitur, sed in eo quod alata est. Multorum enim aliorum alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si aßignetur conuenienter, conuertitur, ut ala alati ala, & alatum ala alatum. Aliquoties autem forsitan & nomina fingere necesse erit, si non fuerit positum nomen, & ad quod conuenienter assignetur, ut remus si nauis aßignetur, non erit conueniens aßignatio: neque enim in eo quod est nauis, in eo eius remus dicitur. Sunt enim naues quarum remi non sunt, quare non conuertitur, nauis enim non dicitur remi nauis. sed forte conuenientior assignatio erit, si sic quodammodo assignetur, remus remitæ rei remus, aut aliquo modo aliter, nomen enim non est positum. conuertitur autem, si conuenienter aßignetur, remitum enim remo remitum est. Similiter autẽ, & in alijs.

ut caput conuenientius assignatur capitati, quam si animalis assignetur. neque enim in eo quod animal est, caput habet, multa .n. sunt animalia, quæ capita non habent.

44. Supra iam de relatinorum conuersione proposuit, dixitque quicquid est ad aliquid, uel eisdem casibus, uel dissimilibus, tamen ad conuertentia dici: hoc uero id circo euenit quod omne ad aliquid, esse suum ex alterius habitudine & comparatione trahit, quod si utraque secundum ad aliquid sint opposita, ad aliquid nuncupantur, æquam uim uocabuli nuncupationemque sortita: nam si pater & filius utrique ad aliquid sunt, si pater ad filium prædicatur, quoniam ad aliquid est, filius quoque, quia ad aliquid est, ad quoddã aliud prædicabitur. sed nullius est filius nisi patris. ergo hæc uocabula ex alterutra nuncupatione principium sumunt. Quocirca quæ sibi inuicem substantiam donant, recte ad se inuicem prædicantur, & hoc quidem in omnibus relatiuis constar intelligi, sed huiusmodi conuersio non vno modo, nec quomodolibet fieri potest: nisi enim conuenienter quælibet illa res ad id quod dicitur, prædicetur, huiusmodi conuersio nulla ratione conuertitur. Cum enim dicatur caput animalis caput: dici non potest, animal capitis animal. Ergo ita redditum nulla ratione conuertitur. Atque hoc est quod ait, non uideri in omnibus relatiuis posse conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur. Si enim peccet Is qui assignat, ut non conuenientem prædicationem faciat, conuersio non procedit. Quæ tamen est ipsa conuenientia, qua possint semper relatiua conuerti, huiusmodi est. Cum enim dico alam auis esse alam, non conuertitur, ut auis alæ sit auis, idcirco quod non est conuenienter facta prædicatio: non enim in eo quod auis est, in eo habet alam, multa enim sunt quæ habent alam, aues tamen nullo modo nominantur, vt apes sunt, & uespertiliones, & quicquid est aliud tale, habere quidem dicimus alas, eas tamen aues nõ dicimus. Quare non in eo quod auis est, in eo est eius ala, sed in eo quod alata est. idcirco .n. alam habet, quoniam alata est, & quicquid fuerit alatum, alas habebit. quare ita facta prædicatio illam conuersionem retinet atque custodit, ala enim alati ala est, & alatum ala alatum est. Eodem quoque modo de capite, si quis dicat caput animalis est caput, non conuenienter uim prædicationis aptabit. non enim in eo quod animal est, in eo habet caput: multa enim sunt animalia, quæ capite carent, ut ostrea, & conchilia, & cætera huiusmodi. Igitur dicendum est, caput capitatæ rei esse caput, & capitatam rem capite esse capitatam. Vides ne quẽadmodum conueniens prædicatio alternam in se uocabuli conuersionem reuersionemq; reddiderit? Ita quoq; speculandum est & de alio exemplo, quod ipse proposuit. remus enim si nauis remus dicatur, nullo modo conuertitur, ut nauis remi nauis esse nominetur. Sunt .n. quædam naues quæ remis penitus non utuntur. ut lintres quas solo subigunt cõto, & idcirco non conuertitur. Dicendum est igitur remũ remitæ rei esse remum, & remitam rem remo esse remitã. Necesse quoq; erit nomen fingere, si positum non sit. nam quemadmodum filius patris filius, & pater filij pater, reciproca conuersione prædicantur, & utrumq; nomen in usu est: sic si defuerit nomen, ipse tibi aliquid debebis effingere, ut in eo quod est, ala alati ala, alatum enim nouiter factum est, & nunquam ante dictum. Quo autem modo possimus nomina ipsa confingere, quoniam necessarium esse posuimus, artem quoq; componendi sequenti ordine demonstremus. Sed hoc faciendum est, si prius illud purgauero, quod quidam contra Aristotelem culpandi studio ponunt. Aiũt enim non esse solius relationis ad conuertentia dici. Siquis enim sic dicat, cum Sol super terram est, recipiũt hæc quoque conuersionem, quæ manifeste tamen a relatiuorum definitione segregata sunt. non igitur in solis inquiunt relatiuis cadit ista conuersio. Sed Iamblicus duas huius rei protulit solutiones, unam peruacuam, aliam uero perfortem, ait enim nihil officere ad Aristotelis sententiam si & alia conuertantur. non enim inquit Aristoteles solis hoc relatiuis esse, sed omnibus, nanque hoc relatiuis inest, nec ulla ratione negari potest, quocirca quoniam non dixit Aristoteles solis hoc inesse relatiuis, illorum quæstio huius præclari philosophi sententiam non moratur. Sed hoc potius accidentis est, quam naturæ, & ad aliud quodam modo refugium concurrentis potius quam ex ipsa Aristotelis auctoritate dictorum eius, aliquod propugnaculum comparantis. Aliam uero attulit causam prorsus grauem. ait enim proprium esse hoc relatiuorum, non secundum suam nuncupationem, sed secundum aliquam habitudinem eodem modo conuerti. Qui enim dicit, cum Sol est super terram, dies est: & cum dies est, Sol est super terram, nullam habitudinem monstrat, sed tantummodo consequentiam ostendit. Consequitur enim super terram Solem esse, cum dies est. & cum Sol super terram cursus agat, diem esse, cum uero aliquis dicit filius patris filius, & pater filii pater, habitudinem & comparationem, & quodammodo continentiam utrorumq; declarat. Atque hoc quoque in alia quauis relatione spectare licet. Quocirca, quoniã omnia ad aliquid secundum quandam ad se inuicem habitudinem continentiamq; dicuntur, secundum continentiam quoque & habitudinem eorum conuersio facienda est. qua in re nos quoq; grauiter dicentis Iamblici auctoritati concedimus: Nunc uero quæ sit ars fingendi nomina sicubi desunt, dicendum uidetur, quam ipse Aristoteles his uerbis tradit.

Sic autem fortasse quis facile sumet in quibus nomen nõ est positum, si ab his quæ prima sunt, his ad quæ conuertuntur nomina ponat, ut in his quæ dicta sunt, ab ala alatum, a remo remitum. Omnia ergo quæ ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignentur, ad conuertentia dicũtur

45. Quoniam sunt quæ ita dicũtur ad aliquid, ut nisi conuenienter aptentur, conuersio nulla fit. in omnibus autem ad aliquid conuersionem expectari necesse est. quæ sit hæc conuenientia, & quemadmodum assignari relationes oporteat, ipse demonstrat. Siquid enim dicitur ad aliquid quod conuerti non possit, ab ipso quod dicitur si denominatio fit, mox conuertitur, ut ala dicitur auis; & recta quidẽ est hæc prædicatio, sed ad naturam relationis incongrua. Nunc igitur quoniã dici non potest auis alæ, dicitur autem ala auis, ab ipsa prædicatione, quæ ad aliud prædicatur, si denominatio fit, mox redit consueta conuersio relatiuis. Nam cum dicitur ala auis, ut dicatur auis alæ, inconueniens est: si uero ex ala fiat denominatio, ut dicatur ala alati, sic conuersio manet. Alatum enim ala alatum esse dicimus, sicut alam alati esse alam, & hoc idem in remo euenit. Nam quoniam remus nauis dicitur, & remi nauis ut sit, nulla ratione conuertitur, si ex remo fit denominatio, statim redit ex more conuersio. Dicimus enim esse remum, remitæ rei esse remum, & hoc illi conuertitur. Remita enim res remo remita est. Ergo ex eo quod prius dicitur, nomen fingendũ est, sicut ex eo quod est ala, quoniam prius ad auem non dicitur, quia auis ad alam non conuertitur, denominatio facta est, ut diceretur alatum. Atque hoc est quod ait, si ab his quę prima sunt, his ad quæ conuertuntur, nomina ponantur. Prima nanque prædicatio est ab ala: Dicimus enim alam auis, & hoc quærimus ut ad alam prædicatio conuertatur. ergo ab eo quod prius dicitur, illi ad quod conuertitur, nomen fingendum est, ut ab ea quæ prius dicitur ala, rei ad quam conuertitur, sit, ut conuenienter aptetur, fingendũ est nomen alatum, quod ipsum ex ala denominatum est, atque hoc idem & in cæteris relatiuis licet intelligi.

Nam si ad quodlibet aliud assignentur, & non ad illud ad quod dicitur, non conuertuntur. Dico autem quoniam nec eorum quæ indubitanter conuertibilia dicuntur, & quibus nomina posita sunt, ullum conuertitur, si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia, assignentur, & non ad ea, ad quæ dicuntur, ut seruus, si domini non assignetur seruus, sed hominis, uel bipedis, aut alicuius talium, non conuertitur. Non enim est cõueniens assignatio.

46. Aliud quoque argumentum dedit, si relationes conuenienter non reddantur, non posse conuerti. Fortasse enim quis dicat alam, & caput non esse ad aliquid. quod siquis hoc quoque concedat, illud tamen nullus negare poterit, quin

seruus, aut filius semper ad aliud prædicentur. Ergo in hac quoque re, quæ confesse relatiua est, perit relationis propria conuersio, si non conuenienter, & ad illud ad quod proprie dicitur, assignetur. Nam cum sit ad aliquid seruus, nisi domini reddatur .i. ad id ad quod conuenienter dicitur, nulla hac ratione conuersio est. Dicatur ergo seruus hominis, uel seruus bipedis: non conuertitur, ut dicat quis bipedem esse serui, aut hominem esse serui. Eodem quoque modo de filio. ergo quæcunque sunt extrinsecus, si ad ea, id quod est ad aliquid, prædicetur, nulla conuersio est. Quòd autē ait accidentia: non quod homo sit accidens, aut bipes differentia homini accidenter insit, sed interdum consuetudinis Aristotelicæ est, quæ secundo loco & extrinsecus prædicantur, dicere secundum accidens prædicari. Seruus autem prius ad dominum est, secundo uero loco ad hominem. Idcirco enim, quod dominus homo est, ideo seruus ad hominem dicitur. Et idcirco, quia dominus bipes est, ideo seruus bipedis dicitur. Ergo secundum accidens dixit, secundo loco, uolens ostendere extraneam & non conoenientem fieri prædicationem, si quis ad hominem uel bipedem seruum & non ad dominum referat. Manifestum igitur est quoniam in his quoque quæ confesse sunt ad aliquid, & in quibus nomina sunt (Nomen enim & serui & domini in usu est, non quemadmodum in remo aut in ala, ubi neque alatum neque remitum nomen fuit, nisi ipse fingeret Aristoteles) Cum ergo hæc ita sint, manifestum est quoniam si non conuenienter aptarentur, conuersionem prædicatio non teneret.

Amplius si conuenienter assignetur id, ad quod dicitur, omnibus alijs circunscriptis quæcunque accidentia sunt, relicto solo illo ad quod assignatũ est, sēper ad ipsum conueniēter dicetur, ut si seruus dicatur ad dominum, circunscriptis alijs omnibus, quæ sunt accidentia domino, ut esse bipedem, uel scientiæ susceptibilem, uel hominem, relicto solo domino, semper seruus dicetur ad ipsum. seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter reddatur id ad quod dicitur, circunscriptis omnibus aliis, relictoque illo solo ad quod redditum est, non dicetur ad illud: assignetur enim seruus hominis, & ala auis, circunscribaturque ab homine esse dominum, non amplius seruus ad hominem, dicetur. cum enim dominus non sit, seruus non est. Similiter autem & de aue, adimatur ab ea alatam esse, non erit amplius ala ad aliquid. cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet assignare id, ad quod conuenienter dicitur. Ac si sit nomen positum, facilis erit assignatio. sin autem non sit, fortasse erit necessarium fingere nomen. si sic autem reddantur, manifestum est, quoniam omnia relatiua conuersim dicentur.

47. Aliud quoque ualidũ addidit argumentum, in omni secundũ ad aliquid prædicatione, solam esse assignationis cō uenientiam requirendam. Quo .n. permanente, cunctis alijs pereuntibus, relatiuorum prædicatio constat, & quo pereunte, cunctis aliis permanentibus, ad aliquid prædicatio non manet: illud est, ad quod conuenienter nominis relatio referatur. Qui enim dominus est, idem & homo est, idemque bipes, idem quoque scientiæ perceptibilis. ad quodlibet igitur horum seruus non prædicabitur, si dominus non sit. Quòd si dominus sit, etiam si quodlibet horum pereat, nihil impedit prædicationem. Prædicetur enim seruus ad dominum, & ab eo cætera perimantur. Pereant enim ab eo, quod est homo, ac bipes, quod scientiæ perceptibilis. his omnibus pereuntibus, dominus solus permaneat, cæteris igitur pereuntibus, seruus tamen nihilominus dicitur ad dominum, ad hominem uero non dicitur. pereunte enim domini nomine, serui ad hominem nulla prædicatio est. quod si ad dominum seruus non referatur, pereatque domini nomen, omnibus aliis manentibus, non erit prædicatio. Auferatur enim dominus, & maneat homo, & bipes, & scientiæ perceptibilis, nō potest dici seruus hominis, uel seruus bipedis. Domino enim non manente, seruus

tus.

interit. quare manente domino ad quod seruus conuenienter aptatur, cunctis aliis pereuntibus, prædicatio manet, sublato uero domino, ad quem est conueniens prædicatio, cunctis aliis manentibus prædicatio non est. Eodem modo etiam de ala, nisi .n. ad alatum referatur, cunctis aliis manē tibus, integra prædicatio non est. Adeo non solum non cō uertitur, sed nec prædicatio ulla erit, nisi relatio ei ad quod conuenienter dicitur, assignetur. Simul etiam hæc quoq; ars est & uia noscendi, cum in natura multa sunt, ad quod potissimum relatio prædicetur. Nam cum in domino sit, & homo, & animal, & disciplinæ perceptibile, & bipes: in seruo quoque idem: ad quod horum, aut domini nomē, aut serui referre possimus, sic ostenditur. Qua .n. re manente, sublatis cæteris, prædicatio ualet, & qua re sublata, cæteris manentibus, intercipitur prædicatio, ad illud relatio rectissime prædicatur. His igitur positis, totius argumenti uim sententiamq; concludit. ait enim. Omnia quæcunque ad aliquid sunt æqua prædicatione conuerti. hoc autē huiusmodi est. Quæcunque enim ad sese inuicem æqualiter prædicantur, & conuersione facta retorqueotur, illa æquali natura & dimensione fundata sunt, ut sunt propria & species. Relatiua quoq; ut conuertantur, æqualia esse oportet. Nam si una res amplior, alia fuerit minor, conuersionem non habent. nam in eo quod est ala auis, minus est auis ala, multa enim sunt quæ alas habent, & aues non sunt, atque ideo conuersio non fit. Et in eo quod est remus nauis, maior est nauis remo: multæ enim naues sunt, quarum remi non sunt. Quare In his nulla potest esse conuersio. Si uero sint æqualia, ut filius atque pater, conuersio non fugit. Nunquam .n. est filius nisi patris, & rursus nunquam pater est nisi filii. Quocirca æqualia esse oportet, quæcunque ad aliquid prædicantur. Horum uero si nomen sit positum: positis nominibus uti oportet. Si uero nomen positum non sit: ex his quæ in prima prædicatione sunt (ut superius dictum est) nomē oportet effingere. Quòd si ita reddantur, ut omne ad aliquid conuenienter ad quod dicitur, prędicetur, & æqualis erit prædicatio, & mox conuersionis reciproca natura subsequitur. Constat igitur omnia relatiua ad conuertentia dici. His aliud proprium iungit.

Videntur autem ad aliquid simul esse natura, & in pluribus quidem uerum est: in aliquibus autem uerum non est. simul enim duplum est, & dimidium: & cum sit dimidium, duplum est: & cum sit dominus, seruus est: & cum sit seruus dominus est. similiter autem his & alia. simul etiam auferunt bæc sese inuicem. Si .n. non sit duplum, non est dimidium: & si non est dimidium, non est duplum. similiter autem & in alijs quæcunque talia sunt.

48. Illa simul esse natura dicuntur, quæcunque talia sunt, ut uno posito quolibet aliud necessario subsequatur, et uno quolibet perempto aliud modis omnibus interimatur, ut pater & filius. Nam cum pater est, filium quoque esse necesse est. cum sit filius, pater est. rursus si pereat filius, patrem quoque perire manifestum est, non quod pereat ipsa substantia, ut pereunte Hectore, Priamus pereat, sed perit ipsa relatio. Ergo quoniam uel interempto patris nomine, filii nomen perit, sublato quoque filii nomine, nomen patris perit. Posito etiam patre in substantiaq; constituto, filii quoque nomen infertur, & posito filii nomine sequitur patris, & a patris nomine nunquam separatur: idcirco pater & filius simul esse dicuntur. Ergo simul ea sunt, quæ se inuicem & interimunt & inferunt, & de his quidem ipse posterius tractat. Nunc autem hoc quoque inesse relatiuis exposuit dicens, relatiuis quoque esse ut simul sint. nam cum duplum sit, dimidium est: & cum dimidium, duplum. Huius autem argumentum est, quod interempto duplo, dimidium perit. rursus quoque duplo constituto, dimidium cō stituitur. Igitur quoniam duplum atque dimidium relatiua sunt, & hæc simul sunt natura, idest ipsa essentia, & hoc manifestum est quoque relatiuis accidere, ut simul natura esse uideantur. Idem quoque est in eo quod est seruus & dominus. Nam quoniam alterutris interemptis uterque deperit, & alterutro constituto uterque subsistit, constat seruũ

atque

atq; dominum, cum sint ad aliquid, simul esse natura. Sed hæc ita sunt, ut sint quidem in relatiuis, sed omnibus his quę sunt ad aliquid, non æquentur. Sunt.n.quędā relatiua quorum unum prius natura sit, quod ipse rursus adiecit.

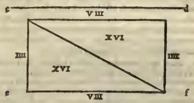
Non autem in omnibus relatiuis verum videtur esse, vt sint simul natura. Scibile enim scientia prius naturaliter esse videtur. Nāq; vt plurimum, prius rebus subsistentibus scientias accipimus. In paucis autem uel nullis hoc quis reperiet, simul cum scibili scientiam esse factam.

49. Proposuit non in omnibus relatiuis esse hoc, ut uideātur simul esse natura. Hoc autem probat ex his, ꝙ quoniam scientia ad aliquid est. (Scibilis.n.rei scientia dicitur) non poterit esse scientia, nisi sit aliqua res quæ sciri possit. Hāc autem primam esse necesse est, ut in matheseos disciplina. Scimus.n.triangulum, tres interiores angulos, duobus rectis angulis æquos habere. Vnde necesse est prius fuisse qđ sciri posset, postea uero ad hanc rem, aptam fuisse notitiā, atque hoc est quod ait, Nanq; ut plurimum prius subsistentibus rebus scientias accipimus. Prius enim rebus constitutis, & quasi præpositis scientiæ ratio sequitur. Quare non est in omnibus relatiuis simul esse natura. Nam cum sciētia & scibile relatiua sint, antiquius est scibile quam scientia. Quod uero interposuit, In paucis autem uel nullis hoc quis reperiet, simul cum scibili scientiam factam, tale est: Quasdam nanq; res animus sibi ipse confingit, ut chimæram, uel centaurum, uel alia huiusmodi, quæ tunc sciūtur, cū ea sibi animus finxerit. Tunc autem esse incipiunt, quando primū in opinione uersantur. Tunc igitur sciūtur, cum in opinione uersata sint, & hæc simul habent esse & sciri. Nam quoniam in opinione nascuntur, mox esse incipiunt, sed cum in ratione sunt, tunc eorum scientia capitur. Igitur mox ut fuerint, mox sciuntur, & est eorum scientia cum eorundem essentia coniuncta. Nāque antequā chimęra fingeretur, sicut ipsa in nulla opinione fuerat, ita quoq; eius scientia nō erat. Postquā uero ipsa animarum imaginatione constituta est, eius quoq; cum ipsa imaginatione scientia cōsecuta est, atq; ideo ait, in paucis hoc posse perspici, ut simul cū scientia scibile sit, ut in hac eadem chimęra, quæ cum sit scibilis, cum scientia nata est. Sed quoniam nihil, quod in substantia non permanet, neque in ueritate consistit, sciri potest (sciētia.n.est rerum quæ sunt comprehensio ueritatis) & quicquid sibi animus fingit, uel imaginatione reperit, cū in substantia atque ueritate constitutum non sit, illud posse sciri non dicitur. atq; ideo non est eorum scientia ulla, quæ sola imaginatione subsistunt. idcirco itaque dubitans dixit, in paucis autē uel nullis. Hæc.n.ipsa pauca ita quisq; reperiet, ut si ad ueram rationem examinationemq; cōtenderit, nulla esse perpēdat. Quòd si quisquam chimęræ aliquam esse sciētiam dicat, quæ non est, quanquam hoc falsum sit, tamē hoc quoq; concesso, pauca erunt, in quibus scientia cum scibili simul natura sit, Multis.n.rebus antepositis & constitutis scientia nascitur. Quocirca nō in omnibus relatiuis uerum est, ut simul esse natura dicantur. & sicut falsum illud est in nullis hoc esse relatiuis, ita falsum est rursus in omnibus, Sed hunc tractatum longius texit.

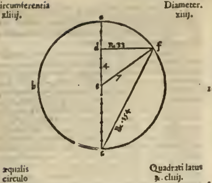
Amplius scibile quidem sublatum simul aufert scientiā, scientia uero simul non aufert scibile. Nam si scibile nō sit, non est scientia; scientia vero si non sit, nihil probibet esse scibile: velut circuli quadratura, si modo est scibilis: sciētia siquidem eius nondum est, ipsa vero scibilis est.

50. Diximus illa esse simul, quæcunque alterutro constituto, uel alterutro interempto simul utraque constituerentur, uel etiam perimerentur. Constituto.n.ut sit pater, constituetur esse filius, & pater simul infert substantiam filij. Eodem quoq; modo filius simul infert uocabulum patris. non est.n.filius nisi patris, Eodem quoque modo altero interempto utrunq; perire necesse est, Alterum autem altero prius multis dicitur modis, sed quod nunc quærimus tale est: Nā priora illa esse dicuntur, quę ipsa quidem perēpta res alias tollunt, ipsa uero illata atq; constituta, simul res alias non inferunt, ut est unus atque duo. interempto.n. uno, duo quoque pereunt. Vnde.n.est unius in duobus geminatio, si unus intereat? Constituto uero atq; posito ut sit unus, nondum duo sunt. nondum est.n.facta unius geminatio. Ergo dicuntur illa priora esse, quęcunq; alia simul quidem illata non inferunt, sed periment interempta. Scibile ergo & sciētiam non esse simul, illa res probat, ꝙ siquis rem scibilem tollat, scientiam quoq; sustulerit. Nulla.n.potest scientia permanere, si res quæ sciri possit intereat. At si scibile esse constituas, non omnino scientia consequitur. Infantibus.n.ea nobis, quæ nunc nouimus erant, & in suæ naturę substātia permanebant, sed eorū apud nos scientia non erat. Multæ quoque sunt artes, quas esse quidem in suæ naturæ ratione perspicimus, quarum neglectus scientiam sustulit. Multūq; ego ipse iam metuo, ne hoc uerissime de omnibus studiis liberalibus dicatur. Quocirca, si & scientiam sublatum scibile perimit, & illatum scibile scientiam non infert, neq; constituit, prius est id quod sciri potest, quam illud quod comprehendere ualet atq; complecti notitia. Ipse autē ad hanc rem obscurissimum accommodauit exemplum, nos facillimum subiungamus. Solet.n.in geometria huiusmodi esse propositio. Iubemur.n.proposito quatuor laterum spatio, æqualem triangulum constituere, & facimus hoc modo, Sit quatuor laterum spatium.a.b. oportet ergo.a.b.spatio, æquale triangulum constituere: & ut id fiat, sit duplum a.b.spatio.c.d.e.f.spatium. Ducaturq; angularis.c.f.dico ꝙ e.d.f.triangulum æquale est. a. b. spatio. Quoniam.c.d.e.f. spatium duplum est. a.b.spatio. a.b.igitur.c.d.e.f.spatij medietas est, angularis enim.f.c.totum.c.d.e.f.spatium mediū diuidit, Quæ autem eiusdem sunt media, sibi æqualia sunt.c.d.f. igitur triangulum.a.b.spatio ęquale est. proposito igitur spatio.a.b. æquum triangulum constitutum est. c. d. f. quod oportebat facere.

Eodem quoq; modo quæsitum est, si sit proposito circulo æquum signare quadratum. Quadratum ergo est, qđ æqualibus lateribus oēs quatuor angulos æquos habet.i.rectos. & Aristotelis quidem temporibus non fuisse inuentum uidetur. Post uero repertum est, cuius, quoniam longa demonstratio est, prætermittenda est. Atq; hoc est, quod ait, uelut circuli quadratura. nam sicut manente quadrato, linea per obliquum ducta triangula figura producitur, ita circulo non mutato circumpositis angulis, qui & ipsius circuli lateribus æqualiter diriguntur quadrati forma consurgit, quod ut potuimus coniectari, depinximus.

Cum enim alicui circulo ęquum quadratum cõstituitur: in quadratum, circuli illius mensura redigitur. Nunc ergo hoc est quod dicit, vt circuli quadratura, idest æqui quadrati ad circulum constitutio si fieri potest, & si res est quæ sciri posſit, scientia quidem eius nondum inuenta est. Nondum enim quisquam sub Aristotele æquum quadratum circulo constituerat. Quod si est aliqua eius scientia, quæ nondum reperta est, certe prius est quod sciri posſit, post uero scientia. Nam cum posset Aristotele uiuo sciri circuli quadratura, nulla tamen adhuc eius scientia reperta est. atque ideo prius erat quod sciri posset, quã ipsius rei ulla notitia.

Amplius animali quidem sublato, non est scientia, scibilium vero plurima esse contingit.

51. Addit aliud ualidius argumentũ prius esse scibile scientia. illud enim notum est, si per desidiam disciplina depereat, interire quidem scientiam, sed scibile permanere. Scibile autem dico quod sciri posſit. Quòd si omnino animal non sit, cum qui scire posſit omnino non fuerit, scientia quidem ipsa funditus interibit. nihil tamen prohibet esse ea, quæ permanente animali posſit inquirentis animus scientiæ ratione complecti.

Similiter his sese habent & ea quæ de sensu sunt. sensile enim prius quã sensus videtur esse. Sublato.n. sensili simul aufertur sensus. sensus vero sensile non simul aufert: sensus enim circa corpus & in corpore sunt. sensibili autem perẽpto, peremptum est & corpus: sensile enim est & corpus. cum vero corpus non sit, sublatus est & sensus. Quare simul aufert sensile sensum, sensus vero sensile nõ tollit. Animali enim perempto, sensus quidem peremptus est: sensibile autem non: est autem sensile, vt corpus calidum, dulce, amarum, & alia omnia quæcunq; sensilia sunt.

52. Idem quoq; proponit in sensibus inueniri. dicit enim sensu prius esse sensibile, quod communi priorum definitione probabile esse constituit. Dictum est nanq; illa esse priora, quæ simul quidem interempta perimerent. non autẽ simul aliis interemptis ipsa deperirent, ut orbem Solis prius dicimus proprio lumine. sublato.n. orbe, lumen illud quod ab eo est, penitus non manebit. sublato lumine, Solis orbis manebit. Ita quoque nunc in sensibilibus, atque in ipso sensu esse proposuit. sublato quod sentiri posſit, sensus omnino sublatus est. Neque enim esse poterit sensus, cum quod posſit sentire nõ inuenit. Quòd si sensus omnino depereat, sensibile permanebit: & hoc euidentibus firmat exemplis. nã cum ea quæ sunt in rebus, uel incorporea sint, uel certe corporea, & quicquid ad corporis materiam referri potest, hoc sensuum varietati subiaceat, quicquid ad incorporalia, intellectus ratione, & speculatione teneatur: Cum sit sensus omnis in corpore, si corpus intereat, cum omnino corpus non sit, perit sensus: quoniam quæ sunt incorporea sentiri non possunt, & quæ sentiri poterant interempta sunt, omnino sensus euertitur. Sed si sensus auferatur, sensibilia permanebunt. Et quoniam sensus animalium effectiuus est, æqua est utrorũq; perditio. siue.n. sustuleris animal, sensus peribit, siue sensus euertantur, animalia quoq; sublata sunt. Sed euersis atque interemptis animalibus cum propriis sensibus, permanent corpora quæ anima non utuntur. Quòd si sublatis animalibus, sensibusq; deperditis, corpora inaiata subsistunt, cũ corpora sint quæ sentiri posſint: animalia quæ sentire ualeant si interempta sint: manente sensibili, sensus euersus est. Non igitur sicut sensibilis interemptio, sensus interimit: sic sensuum perditionem, extinctio sensibilium comitatur. Id uero etiam hoc probabitur argumento: ante enim quam actu ipso aliquid sentiamus, sensus non est. Nam prius quã dulce aliquid degustemus, gustatio ipsa dulcedinis nõ est, quod autem gustari posſit.i. mel, uel quodlibet aliud, propriæ naturæ ratione consistit. Quocirca prius esse quod sentiri posſit, post uero sensus Aristotele auctore firmatur.

Amplius, sensus quidem simul cum sensato fit, simul enim, & animal fit & sensus. Sensile autem ante est quam animal vel sensus esset. Ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi ex quibus ipsum animal constat, ante sunt quam animal sit omnino, vel sensus. Quare prius sensibile, quam sensus esse videtur.

53. In compositis rebus atq; ex aliis iunctis, priores sunt hæ res quę componunt aliquid ipsa substantia quam componunt. Nanq; cum corpus animalis sit ex igni, aëre, aqua, & terra, priora hæc esse necesse est, quã ipsum sit animal, quod ipsa elementa coniungunt. Hoc quoq; etiam in aliis patet. nam cum sit liber ex uersibus, prior est uersuum natura, quã libri. Cumq; uersus constet uerbis atque nominibus, & cæteris quas grammatici partes orationis uocant, hæc ex quibus ipse uersus constat, versu ipso priora esse necesse est. Quocirca sensus quoq; ipsis iam compositis animalibus superuenit. Nam cum animal constet ex quatuor elementis, & cum sensus semper naturam animalium comitetur, cum ipsis animalibus sensus fieri & nasci necesse est. Quòd si cum animalibus, idest compositis rebus, sensus nascitur, sicut animali priora sunt ea ex quibus ipsum animal constat, sic quoque sensu, qui cum animali nascitur, illa priora sunt, ex quibus animalis natura coniungitur. Coniungitur autem animal atque componitur ex quatuor elementis. Quatuor igitur elementa sensu priora sunt, sed quatuor elemẽta corpora sunt, corpus uero omne sensibile est, prius igitur sensibile quã sensus est. Sensus enim cum re cõposita nascitur, illa uero quæ componunt & sensibilia sunt, & priora ipso composito. Vniuersaliter enim si quæ duæ res simul sint, cũ quælibet res una earum prior sit, & altera prior erit, ut animal atq; sensus, quoniam utraq; simul sunt, simulq; nascuntur, cum quatuor elementa, quæ sunt sensibilia, priora sint quã animal, sensu quoque esse priora necesse est, quocirca conclusit dicẽs, Quare prius quã sensus sensibile esse videtur. Sed quidam, quorum Porphyrius quoque unus est, astruunt in omnibus uerũ esse relatiuis, ut simul natura sint. velut ipsum quoq; sensum & scientiam non præcedere scibile atq; sensibile, sed simul esse. quam, quoniam breuis est oratio, non grauabor apponere: ait enim, Si cuiuslibet scientia non sit, ipsum quod per se poterit permanere, scibile esse non poterit, ut si formarum scientia pereat, ipsæ fortasse formæ permaneant, atq; in priore natura cõsistant, scibiles uero non sint. Cum enim scientia quæ illud comprehendere posſit, non sit: ipsa quoque sciri non potest res. Nanq; omnis res scientia scitur, quæ si non sit, sciri non posſit. Porro autem res quę sciri non potest, scibilis nõ est. Hoc idem de sensu. si gustus enim pereat, mel forsitan permanebit, gustabile autẽ nõ erit. Ita quoq; omnino si sensus pereat, res quidem quæ sentiri poterant, sint. sensibiles uero uno sint, sensu pereunte. Et fortasse neque scientia, neque sensus secundum sentientes speculandus est, sed secundum ipsam naturam quæ sensu ualeat comprehendi. Nanq; res quęcũq; per naturam sensibilis est, eam quoq; in natura sua propriũ sensum quo sentiri posſit, habere necesse est. Et quodcũq; sciri potest per naturam, nunquam posſit addisci, nisi quædam eius in natura scientia uersaretur. Hæc Porphyrius.

Sed

Sed nos ad Aristotelis ordinem textumq; ueniamus. Nanq: ille adiecit quoque alias quæstiones.

Habet autem quæstionem, utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum uidetur, si hoc contingat secundum quasdam secundas substantias, nam in primis substantijs uerum est: nam neque tota, neque partes ad aliquid dicuntur. nam aliquis homo non dicitur alicuius aliquis homo, neque aliquis bos, alicuius aliquis bos. Similiter autem & partes, quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus: & quoddã caput non dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantijs, atque hoc quidem in pluribus, ut homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicius bos, nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur. In huiusmodi ergo manifestum est quoniam non est ad aliquid. In aliquibus uero secundis substantijs habet aliquam dubitationem, ut caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius manus dicitur, & singula huiusmodi, quare hæc fortasse ad aliq d esse uidẽtur.

54. Contra ea quæ superius disputata sunt huiusmodi nodũ quæstionis opposuit. quoniam .n. prima definitio relatiuorum fuerat, illa esse relatiua quæcũq; hoc ipsum quod essent aliorum dicerentur, secundum hanc definitionem possunt quædam substantiæ uideri esse relatiuæ, quod si fit, substantiæ in definitionem accidentium transeunt. Nam cum sint accidentia relatiua, siquas substantias relatiuas esse concedimus, in accidentium numero ponendas esse censebimus. sed hoc contrarium est. Si enim substantia in subiecto non est, accidens autem in subiecto est, qui fieri potest vt idem & in subiecto sit, & in subiecto non sit? vtrum autem possit quædam substantia accidentium suscipere rationem hoc modo quærendum est. Primæ nanque substantiæ ipsæ quidem ad aliquid non dicuntur, neque partes primarum substantiarum, quas ipsas quoque in primis substantijs numeramus. Socrates .n. non dicitur alicuius aliquis Socrates, nec homo alicuius aliquis homo, nec bos alicuius aliquis bos. neque partes primarum substantiarum, quæ ipsæ quoque sunt primæ substantiæ. Caput .n. non dicitur alicuius aliquod caput, sed tantum alicuius caput, Et manus non dicitur alicuius aliqua manus, sed tantum alicuius manus. Quare neq; primæ substantiæ, neque primarum substantiarum partes ad relationem dici poterunt. Quòd si secundas quoque substantias speculemur, nec ipsæ quoque ad aliquid dicentur. Neque enim dicitur animal alicuius esse animal, aut homo alicuius esse homo. Quod siquis dicat posse esse animal alicuius, ut equum meum, uel quodlibet aliud, non in eo quod animal est, sed in eo quod est possessio dicitur alicuius. & sic non dicitur animal alicuius animal, sed animalis possessio, alicuius possessio. Ergo neque primæ substantiæ, neque partes primarum substantiarum, neque secundæ substantiæ ad aliquid dicũtur. Partes autem secundarum substantiarum ad aliquid hoc ipsum quod sunt dicuntur. Caput enim alicuius caput dicitur, siquidem capitati caput dicemus, & manus alicuius manus, siquidem ex manu nomen fingere uolumus ad quod manus referri possit, sicut caput ad capitatum. & in aliis quidem rebus eodem modo. Sed si partes secundarum substantiarum accidentes sint, & ipsæ secundæ substantiæ accidentes erunt. Aut si hoc non placet, constabunt secundæ substantiæ ex partibus accidentibus, quod fieri nequit. Quid igitur dicendum est? Aut enim definitio relatiuorum reprehendenda est, aut aliter soluenda dubietas. Sed posita atque constituta priori definitione, quæ dicit, illa esse relatiua quæ id quod sunt aliorum dicuntur, hic quæstionis nodus solui non poterit, quod ipse Aristoteles hac adiunctione testatur.

Si igitur sufficienter eorum quæ sunt ad aliquid definitio aßignata est, aut nimis difficile, aut impoßibile est ostẽdere, quoniam nulla substantia ad aliquid dicitur. Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodammodo se habere: fortasse aliquid ad ista dicetur. Prior uero definitio sequitur quidem omnia relatiua, non tamen quod ipsa sint ad aliquid, est hoc, quod ea ipsa quæ sunt aliorum esse dicuntur.

55. Proposita ergo atque firmata priore relatiuorũ definitione difficile defendi poterit, aut fortasse numquam, quasdam substantias non esse relatiuas. Nam si ad aliquid illa sunt, quæcunque id quod sunt aliorum dicuntur, ut id quod est caput capitati dicitur caput. Habebit igitur substantia quæ est caput, ad aliquid relationem, & ita erit substantia relatiua atque accidens, quod est impossibile. Quare, quoniam proposita atque constituta priore definitione hæc incommoditas in disputatione consequitur, ut constet ratio, non integræ definitionis assignatio permutetur. Ait .n. nõ esse integram definitionem quæ supra sit reddita. nec magis illa esse ad aliquid, quæ id quod sunt aliorum dicuntur, quam ea quibus ipsum esse est ad aliquid quodammodo se habere. Sed fortasse uideatur quibusdam inconsulte legentibus & minime considerantibus, id quod definiri oportuerat, hac in definitione esse sumptum, quod est uitiosissimum. Si .n. idcirco definitio sumitur, ut res de qua quæritur assignetur, qui magis est apertior definitio, si re ipsa quam definit, in assignatione definitionis utatur? Definitio nanque idcirco redditur, ut res de cuius quidem esse dubitatur, definitione patefiat. Quod si rem ipsam quam definit, in definitione protulerit, nihilo planior definitio fit, ut siquis hominẽ definire uolens dicat, hoc ipsum esse hominem quod hominem. Ità quoque non considerantibus Aristoteles relatiuorum definitioné reddidisse uidebitur. Ait .n. esse ad aliquid quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodammodo se habere: ac si diceret, ea sunt ad aliquid, quæ se ad aliquid quodammodo habent. Sed minutius atque acutius considerantibus uis integræ definitionis prompte atque ueraciter apparebit. non .n. in eo quod est dici, ad aliquid cõsideramus, sed in eo quod est esse. Ea nanque sunt relatiua, quæ in quadam comparatione, & relationis habitudine consideramus, ut quaternarius numerus, & hoc ipsum quod est esse dicitur, idest quatuor, & aliud quoddam .i. duplum, ut si ad binarium conferatur. Sed quod de quaternario numero dicimus quaternarium, hoc ad ipsius quaternarii numeri naturã refertur. Quòd uero duplũ, non est hoc quaternarii, sed duorum ad quod duplum dicitur, & ad quod propria relatione duplum est. Binarius quoq; numerus & binarius est, & medietas. binarius quidem secundum suam naturam, medietas uero secundum quaternarii relationem. Quocirca in comparatione quadam atque in habitudine, ea quæ sunt ad aliquid speculamur: Quaternarius .n. in eo quod quaternarius est, ad aliq d nõ dicitur, ĩ eo uero qđ est duplus, duorũ relatiuus est. s. ad binariũ comparatus. Binarius quoq; in eo qđ sunt duo, ad aliquid nõ refertur, sed ĩ eo qđ est medietas. s. ad quaternarium comparatus. Ergo ut sit duplus quaternarius, non duobus, sed medietate eget. & ut sit medietas binarius, non quaternario, sed duplo opus est. Vides ne ut habitudine quadam & comparatione res aliud in natura retinentes, aliud tamen ad se inuicem sint? & hoc non ex propria sed ex inuicem natura mutuentur. Nam quod est duplus numerus, ex medio trahit: quod est medietas, ex duplo: atque hoc iis, quæ sunt ad aliquid, extra euenit, & ideo nihil patientibus neque permutatis ipsis quæ ad aliquid referuntur, ipsa ad aliquid fiunt. nihil enim permutato de quaternario, duplus ipse est, si ad binarium referatur. & nihil de binario permutato, medietas est binarius, si ad quaternarium dicitur. Ergo relatiuorum hoc est esse, idest hæc eorum natura atque substantia est, ut id quod sunt, ad aliquid referantur. idest non solum referri dicantur, sed etiã referantur. Atque hoc est quod ait, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodammodo se habere: ac si diceret, quorum substantia est ad aliquid aliud referri, & quæ ita sunt, ut ipsa id quod sunt ad aliud referantur, & esse eorum sit ad aliquid aliud referri. sed non omnia quæ dicuntur ad aliud, & esse de alio mutuantur. Illa nanq; definitio prior, maior est. definitionem nanque relatiuorum supergressa est. includit enim ea quoque, quæ relatiua non sunt.

sunt. Et quemadmodum hominem cum dico, mortalē eum esse necesse est, cũ dico mortalē, nō necesse est esse hoiem: itaquoque ea quæ hoc ipsum quod sunt, ex altero trahunt, & esse habent ad alterius relationem, & esse suum ad alterius referunt nuncupationem. Quæ uero ad aliud tantum dicuntur, & non sunt, non necesse est, ut esse suum ad aliquid habeant relatum, quo posteriorem definitionem suscipiāt. Et ut ista sententia breuiter inducatur, ut quæcunque hanc definitionē susceperint, ut hoc ipsum esse sit ad aliquid quodammodo se habere, habent eam quoque definitionem, quę est relatiua esse quæcunque id quod sunt aliorum dicuntur. Quæ uero hanc primam habuerint definitionem, illam secundam non necessario habent, ut ea quæ sunt ad aliquid, et ad aliquid dicantur. Sed ea quæ dicuntur ad aliquid, nō omnino ad aliquid sint. Quòd si ista definitio posterior recipiatur, quæ dicit ea esse ad aliquid, quibus hoc ipsum esse est ad aliquid quodammodo se habere, poterit superior solui dubitatio, quo dicamus id quod ipse posteriore disputatione secutus est. quod autem ait, Prior uero definitio sequitur quidem omnia relatiua, non tamen hoc eis est esse, qđ sint ad aliquid, quòd ea ipsa quæ sunt aliorũ dicuntur, Hoc est quod non idcirco aliquid relatiuum esse dicitur, quoniā alterius esse dicitur: Sed tunc merito res aliqua relationis nomine continebitur, quoties non solum ad aliquid dicitur, sed hoc ipsum esse eius ad aliquid est quodammodo se habere. Quare quid hanc definitionem proprium consequatur, ipse addit.

Ex his ergo manifestum est, quòd siquis aliquid eorum quæ sunt ad aliquid definite sciet, & illud ad quod dicitur definite sciturus est. Si enim quis nouit aliquid quod est eorum quæ sunt ad aliquid (est autem esse eorum quæ sunt ad aliquid, idem quod ad aliquid quodammodo se habere) & illud nouit, ad quod hoc quodammodo se habet.

56. Proprium relatiuis secundum eam quæ superius dicta est definitionem hoc esse confirmat, quòd siquis id quod est, ad aliquid definite scit, quoniam relatiuum est: & illud ad quod referri potest, definite sciturus est, quid sit. nam relatiua ea sunt quibus hoc est esse, ad aliquid quodammodo se habere. Quoniam, ut sit quaternarius duplum, a binario trahit. Siquis nouit esse quaternarium numerum duplum, & binarium necessario sciturus est esse dimidium, ad quē quaternarius duplus est. fieri enim nullo modo potest, ut cum quis nouerit aliquam rem esse relatiuam definite, non illud quoq; sciat ad quod illa res dicitur definite. huius autem rei una ꝓbatio est quæ ex definitione uenit. Definita enim sunt illa esse ad aliquid, quorum ea esset substantia, ut quodammodo se ad aliquid haberent. quòd si scio quaternarium numerum esse duplum, eo quod ad binarium quodammodo coniungatur, nullus quaternarium duplum esse poterit scire, nisi qui sciet medietatem esse binarium. & hoc quidem in omnibus consideretur. Nam si nesciat quis, ad quid aliquid referatur eorum quæ relatiua sunt, illud quoque ignorabit, utrum omnino ad aliquid referatur, quod his uerbis Aristoteles dicit.

Si enim id non nouerit omnino, ad quod hoc quodammodo se habet, nec si ad aliquid quodammodo se habet sciturus est: sed in singulis palam hoc est, ut hoc, siquis nouit definite quod est duplum, & cuius duplum est, mox definite nouit. si uero nullius definite nouit ipsum duplum, neq; si est duplum omnino nouit. Similiter autem & hoc aliquid, si nouit aliquis quòd melius est definite, & quo melius est, necessarium est nosse. Indefinite autem non sciet, quòd hoc est peiore melius, opinio enim id quidem sit, non disciplina. non enim sciet exacte quod est peiore melius, si enim sic cōtingit, nihil est peius eo. Quapropter palam est, quòd si nouerit quis aliquid relatiuorum definite, necessarium est, & illud ad quod dicitur definite nosse.

57. Huius quoq; rei exempla persequitur dicens, si duplũ ad aliquid esse nouimus, scimus quoq; id cuius duplum est, quòd si nescimus id cuius est duplum (duplum autem eē cuiuslibet rei ex hoc est, quod ei sit medietas) ipsam quoque rem quæ dupla sit, utrum dupla sit, scire non possumus. Si igitur definite nouimus quamlibet illam rem esse duplam, etiam cuius dupla est definite nos scire necesse est. Ut si nouit quis Anchisem patrem definite esse Aeneæ, & Aeneam definite filiũ esse agnoscet, uel si indefinite nouit, quòd pater est, indefinite etiam sciturus est, quòd filii pater est, & rursus si Aeneam quis indefinite nouit, quòd filius est, sciturus quoque est indefinite, quòd patris est filius. Manifestum est ergo, quòd ea quæ sunt ad aliquid, si definite ad aliquid esse sciantur, etiam illud definite sciendum est, ad quod illa referuntur. Quod in substantiis non eodem modo esse Aristotele probamus auctore, qui huius quæstionis seriem ita concludit.

Caput uero, & manus, & horum singula quæ substantiæ sunt, hoc ipsum quòd sunt est scire definite: Ad quod autem dicantur, non est necessarium scire. Cuius enim caput hoc, uel cuius manus sit, non est scire definite. quare non erunt hæc ad aliquid. Si uero non sunt hæc relatiua, uerum erit dicere, quòd nulla substantia relatiuorum est.

58. In capite inquit & in manu, & in aliis substantiis, non est uerum: quod siquis aliquid horum alicuius esse nouit, & ad aliquid aliud referri, idcirco & ad quam referatur definite sciturus est. Siquis enim operto capite: atq; omnibus mēbris manum foras exerat, manifestum est, quod manus illa alicuius manus est, cuius autem manus sit, dici definite non potest. Similiter quoq; opertis oculis facieq; uelata, si cuiuslibet caput aspicias, illud quidem caput alicuius esse non dubitas, cuius autem sit definite non proferes. Quare, quoniam hæc huiusmodi sunt, ut siquis ea definite sciat esse alicuius: cuius sint, definite non sciri potest, a relatiuorum definitione, quorum si una res quęlibet definite sciatur esse ad aliquid, illa quoque res ad quam dicitur, definite scitur, substantiæ segregantur. Subiiciendum tamen est illud quoque, ꝙ omnino uerum est, in definitionibus, rē ipsam quæ definitur, sumi non oportere. Multa enim sunt quæ aliter proferuntur & definiuntur, & aliter accipiuntur. ut siquis dicat album esse colorem nigro contrarium, potest hoc, & in corpore accipi. nanque, & color album dicitur, & corpus quod albo participat, album nominatur. Quocirca ne quis putet tale album eē definitum, qđ ad participationem albi, & corporis referatur, ita dicendũ est, albũ est, qđ cum in aliquibus est, tum est color nigro contrarius. Atque ita rem ipsam in sua definitione non sumimus, quod scilicet Aristoteles, idest rem ipsam quæ definitur, in definitione sumi nō oportere, inter uerisimilia topicorum posuit argumenta. Nunc autem post relatiuorum disputationem ad maiorem nos de his rebus tractatũ studiosus doctor hortatur dicens.

Fortasse difficile est de huiusmodi rebus confidenter declarare, nisi sæpe pertractata sint. dubitasse autem de his singulis non erit inutile.

59. Quod scilicet nunquam diceret, nisi nos ad maiorem acuminis exercitationem considerationemque reuocaret. Quod, quoniam eius est adhortatio, nos quoque in aliis de his rebus, dubitationes solutionesque ponere minime grauabimur.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in prædicamenta Aristotelis

LIBER TERTIVS.

CONSVSTA in principio quæstio est, cur post relationis prædicamentum, disputationem qualitatis aggressus est, quod nimis curiosum est. mirabile enim fuerat, cur post quantitatis ordinē non statim de qualitate cœpisset, sed quoniam quãtitati quędam relationis admiscuit, & disputationem de relatione continuauit, idcirco non est mirabile, post expeditam relationis interpositionem, ad qualitatis ordinem eum reuertisse. Quanquam etiã ex hoc

quoq;

quoque recta fit feries. nam post magnum paruumque, statim proportio, & quædam ad aliud comparatio consequit, ut sit aut maius uel minus, aut æquale uel inæquale, quæ sunt ad aliquid. post hæc autem innasci quasque necesse est passiones, quæ a qualitatis natura non discrepant, ut album, uel nigrum, uel calidum, uel frigidum, uel quæcunque his sunt consimilia, quæ prædicatio qualitatis includit. Est uero titulus huius propositi de quali & de qualitate. Quæritur enim cur ei non aut de quali dixisse, aut de qualitate suffecerit. quod hoc modo soluitur. Dicimus enim quale non uno modo, qualitatem uero simpliciter. Quale enim dicimus & ipsam qualitatem, & illam rem quæ qualitate illa participat. ut, albedo quidem qualitas est, qui uero participat albedine, albus dicitur: sed & albedinem ipsam communiter quale dicimus, idest ipsam proprie qualitatem, & album dicimus quale: illud scilicet quod superius comprehensa qualitate participat. Ita ergo & ipsam qualitatem, & rem quæ qualitate participat, qualia communiter appellamus. qualitas uero simpliciter dicitur. Res enim ipsa quæ participari potest, sola qualitas nominatur. Res uero quæ participat, qualitatis uocabulo non tenetur. ut albedo qualitas quidem est, albus uero qualitas non est. Differunt ergo hoc, quod dicimus quale & qualitas, quod illud dupliciter, illa simpliciter appellatur. Quocirca, quanquam quidam negent hunc titulum Aristotelis esse, idemque confirment posteriore adiectione signatum: nos tamen dicimus propter quãdam nominum similitudinem demonstrandam, utrunque posuisse, ut nihil distare uideatur, utrum quale an qualitas, id quod appositum est prædicamentum dicatur, quale enim ipsam aliquoties rem (vt diximus) qualitatemque significat. Sit ergo ex rebus sumpta definitio qualitatis. Quòd uero inquam definitionem, quodque superius in alijs quoque prædicamentis, eodem sumus usi uocabulo, nullus arbitretur generalem me definitionem uoluisse signare, sed definitionis nomen, in rem descriptionis accipiat. In his.n. quæ generalissima genera sunt, definitio quæri non debet, sed descriptio quædam naturæ: non enim potest inueniri definitio eius rei, quæ genus ipsa sit, & quæ genus nullum habeat. Quocirca his propositis, atque antea constitutis, incipiendum est de qualitate.

DE QVALITATE.

QVALITATEM *autem dico, secundum quam quales quidam dicuntur.*

60. Hic quæritur cur omnium in disceptatione doctissimus tam culpabili qualitatem termino definitionis incluserit. Volentibus enim nobis quid sit qualitas scire, ita respondet. Qualitas est secundum quam quales quidam dicuntur. Nihil .n. minus erit obscurius atque ignorabilius, quod ait, secundum quam quales dicuntur, quam si de ipsa sola qualitate dixisset. Nam si illi sunt quales, qui qualitatem habent, ut sciantur quales, prius qualitas cognoscenda est. Amplius quoque nihil differe dixisse eam qualitatem secundum quam quales quidam dicuntur; quam si diceret eam esse qualitatẽ quæ qualitas sit. Nam sic qualitatem definire uolens ait. Secundum quam quales quidam sunt. Rursus si quis quales aliquos definire uoluerit, eodem modo dicere poterit, qui in se retinent aliquã qualitatem. quod si qualitas quidem quid sit per quale. quid autem sit quale superiore qualitate monstratur: nihil intererit dicere qualitatem esse qualitatem, quam qualitatem esse, secundum quam quales dicuntur. Sed si ordinata definitio generalis & in hoc generalissimo genere poni potuisset, recte culpabilis determinatio uideretur. Nunc autem frustra contenditur: cum iam (ut sæpe dictum est) descriptionis potius loco hunc terminum, quam alicuius definitionis addiderit. Quocirca si designatio tantum quædam, & quodammodo adumbratio rei eius de qua quæritur, & non definitio est, absurda calumnia est, rebus notioribus res ignotiores probantem, non ante perspecta descriptionis ratione, culpare. Illud autem quis dubitet notiores esse eos qui quales sunt, illa ipsa ex qua quales dicuntur qualitate, ut quilibet albus notior est ipsa albedine. Nã si albedo qualitas est, albus uero ab albedine, idest a qualitate denominatus est, albus erit qualis nominatus ab albedine qualitate. Quòd si, ut dictum est, notior albus est albedine, qualis notior erit qualitate. sicut grammaticus quoque notior est grammatica, grammaticus quoque qualis est denominatus.s.a grammatica qualitate. Omnia enim quæ sensibus subiecta sunt, notiora sunt nobis, quam ea quæ sensibus non tenentur. Quare nihil impedit describentem, & quodammodo naturam rei eius de qua quæritur designantẽ, res ignotiores notioribus approbare.

Est autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur: & una quidem species qualitatis habitus & dispositio dicitur. Differt autem habitus a dispositione, quod permanẽtior & diuturnior est. Tales autem sunt scientiæ, & uirtutes. sciẽtia enim uidetur esse permanentiũ & eorũ quæ difficillime moueantur, si quis uel mediocriter sumat scientiam: nisi forte grandis permutatio facta sit, uel ab ægritudine, uel ab aliquo huiusmodi. Similiter autẽ & uirtus, ut iustitia, & temperantia, & singula talium non uidentur posse facile amoueri, neque facile permutari. Affectiones uero dicuntur quæ sunt facile mobiles, & cito permutabiles, ut calor & frigiditas, sanitas & ægritudo, & alia huiusmodi. Afficitur enim circa eas homo quodammodo, citoq; permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem in alijs, nisi forte in his quoque contingat propter temporis longitudinem in naturã cuiusq; transferri, ut insanabilis, uel difficile mobilis existat affectus, quẽ iam quilibet habitudinem uocet.

61. Proponit qualitatem multipliciter dici, quæ res traxit aliquos in errorem, ut eis suspicio nasceretur Aristotelem credere qualitatẽ æquiuoce nominari. Nam si omnis æquiuocatio multipliciter dicitur, qualitas autem secundum Aristotelem ipsa quoque multipliciter appellatur, secundum Aristotelem nomẽ qualitatis æquiuocum est. Nos uero defendimus multipliciter dici, esse non una tantum significatione nominari. Dicitur enim aliquid multipliciter dici, cum & æquiuoce dicitur, & diuerso modo de suis speciebus multipliciter prædicatur. Et communis est multiplex appellatio etiam in his nominibus, quæ uel uti genera de speciebus dicuntur, uel ut æquiuoca de subiectis. Nanque & animal multipliciter dicitur. Nam si multæ sint species, quæ animali subiectæ sunt, ipsum quoque multipliciter quodammodo nominatur. Istam autem multiplicationem, non ad æquiuocationem retulisse Aristotelem, sed potius, ut qualitatem genus esse proponeret, illa res monstrat, quod ait: & una quidem species qualitatis habitus affectioque dicitur. Nam qui speciem dicit esse qualitatis habitum & affectionem, quis eum dubitet ipsam qualitatem uim obtinere generis arbitrari? Cur uero dicit unam speciem esse qualitatis, cum geminas proposuerit habitudinem, scilicet & affectionem, quæritur. Nam si unum idemque sit habitus & affectio, superflua est eiusdem rei repetita propositio: sin uero differant, quare differant inuestigandum est. Genere enim ne distent, illa res præuenit, quod utraq; sub qualitate constituit. Restat ergo ut aut specie discrepent, aut numero. sed si specie discreparent, non ab Aristotele pro una specie ponerentur. Reliquum est igitur ea neq; genere, neque specie differre, sed numero. Habitus nanque & dispositio idem est secundum speciem, sed numero tantum & propria quadam qualitate dissentiunt. dispositionem uero indiscrete idem quod affectionem uoco. Nam sicut Socrates a Platone nihil quidem secundum ipsam humanitatis speciem discrepat, sola tamẽ propriæ personæ qualitate disiuncti sunt: ita quoq; dispositio atq; habitus. nec potius hoc modo distãt, sed quemadmodum ipse Socrates dum esset paruulus, post uero pubescens a seipso distabat. Eodem quoque modo habitus & dispositio: nanque habitus firma est dispositio, affectio infirmus est habitus, ut quemadmodum distat albus color ab albo colore, si in pictura hic quidem permaneat, ille uero statim periturus sit, nisi quod is qui permanentior est, in habitu est: ille uero qui facile periturus est, in affe-

ctione : ita nihil aliud interest inter habitũ atq; dispositionẽ. Nam quãuis permanentior sit habitus, facile uero mobilis dispositio, non nisi tantum diuturnitate differunt permanẽdi. Vnde fit ut genere & specie habitus a dispositione non discrepet. Quocirca recte quæ numero solo distabant, non specie; sub unius speciei nuncupatione utraq; sunt ab Aristotele proposita. sed est horum propria differentia q Habitus, diutissime permanentes dispositiones sunt. Dispositio autem facile mobilis habitus. sed si horum exempla quęramus, hæc poterunt inueniri. Habitudines sunt ut artes, disciplinæ, uirtutes. Nam ars non facile mobilis uidetur, & diutissime permanet. Hoc.n.ars ipsa meditatur, ut usu atq; exercitatione non pereat. Quis.n.est, qui sciens recte grammaticam, nulla vi interueniente ualidioris passionis, amisit? Fertur.n.quidam summus orator ægritudine febribusq; decoctus, omnem literarum amisisse doctrinam, in aliis uero rebus sanus ac sibi constans, & in omni re uegetus permansisse. Disciplina quoque etiam ipsa est in permutatione difficilis. Quis.n.sciens triangulum duobus directis angulis, tres interiores similes habere angulos, hanc scientiam præter uim (ut dictum est) fortioris passionis, amisit? Virtutes quoq; in eodem genere ponendæ sunt. Virtus.n.nisi difficile mutabilis, non est: neque enim qui semel iuste iudicat, iustus est. neque qui semel adulterium facit, est adulter. sed cum ista uoluntas cogitatioq; permanserit. Aristoteles.n. uirtutes non putat scientias, ut Socrates, sed habitus in ethicis suis esse declarat. Quocirca constat esse habitus stabiliter permanentes, difficillimeq; mutabiles, hoc tantum excepto, ut non eas uis aliqua maior alicuius permutationis impellat & destruat. Affectionis uero species sunt, ut calefactio atque perfrictio, & ægritudo atque sanitas, cum ad eas quodammodo sit homo dispositus atq; affectus, non tamen immutabiliter aut caloris qualitatem habeat aut frigoris, sicut nec perpetuo sanitatis, aut perpetuo ægritudinis. Quin etiam si qua sunt, quæ per longi temporis ægritudinẽ corporibus immutabiliter indurantur, ut ea iam in naturam quodammodo corporis cuiusq; transierint, ut si quis percussus cicatricem faciat insanabilem, illi ex dispositione & affectione quidam factus est habitus. Quocirca recte dictũ est dispositiones inueteratas habitus facere. Nam cũ quælibet dispositio permanens & difficile mobilis facta sit, illa iã non dispositio aut affectio, sed habitus uocandus est.

Manifestum est autem quoniam hac volunt habitudines nominari, quæ sunt diuturniora, & difficile mobilia. Nãq; in disciplinis non multum retinentes, sed facile mobiles, non dicuntur habitum habere, quãuis sint ad disciplinas peius vel melius dispositi. Quare differt habitus a dispositione, quòd hoc quidem facile mobile est, illud vero diuturnius, et difficile mobile.

62. Habitus esse qualitates difficile mobiles & diuturnissime permanentes hoc argumento confirmat, q eos quibus quælibet scientia traditur, si ab eis non fortiter addiscatur, eius rei quam discunt, habitum retinere non dicimus. Qui enim literas discens nondum soluto cursu sermonis, sed syllabatim quodãmodo atq; intercise per impetitiam legerit, eum quidem dispositum esse atq; affectum dicimus ad scientiam literarum, non tamen adhuc ullum habitum retinere. Quare idem quoq; est in aliis rebus. Omnes enim quicũq; ad aliquam rem dispositi, eius rei qua sunt aliquo modo affecti, non diuturnam in se receptionem habent, eos ad illam rem dispositos quidem esse arbitramur, habitum uero habere non dicimus. Recte igitur habitus diuturnior & permanentior, dispositio uero facile mobilis, neq; perdurabilis ab Aristotele proponitur.

Sunt autem habitus etiam dispositiones, dispositiones vero non necesse est habitus esse, qui enim retinent habitus & quodammodo dispositi sunt per eos, qui autem dispositi sunt non omnino retinent habitum.

63. Sensus quidem talis est, q omnis quicunq; habeat habitum, habet quoq; in eodem habitu dispositionem. Siquis uero habeat dispositionem, non fit eum necesse etiam habitum retinere. Habitus ab habendo dictus est idcirco, quod ab aliquo immutabiliter, uel difficile immutabiliter habeatur. ut glauci oculi, vel aduncæ nares, uel alicuius artis sciẽtia atque doctrina. quæ si quis habeat, etiam dispositus ad ea esse dicitur. Siquis autem dispositus ad aliquam rem sit, non eum necesse est etiam habitum habere. ut si quis negligentius opertus algore quatiatur, dispositus quidem tunc ad frigus est, non tamen eius retinet habitum. Videtur autem eandem similitudinem seruare quam genus. Nam genus amplius prædicatur, & ubicunq; species sit, mox quoq; nomen generis præsto est. Vbi autem sit genus, non necessario speciei uocabulum consequitur. ut si quis est homo, eũ animal esse necesse est. si quis est animal, non statim homo dicitur. Quocirca cum quicquid est habitus, dispositio sit. quicquid dispositio, non omnino sit habitus: uidetur genus esse quoddam habitus dispositio. Sed illud uerius, ubi intẽsio est atq; remissio, genus intensionis, remissionẽ esse non posse. Nam sicut in eo quod est album & magis album, magis albi genus album esse non potest. idem namq; est albũ & magis album, nisi forte q sola discrepant intensione, q magis album quadam quasi intensione augmentoq; crescit, atq; porrigitur: sic etiam habitus atq; dispositio cum idem sine, utraq; sola differunt intensione, q auctior quodammodo, & incremento quodam permanentior firmiorq; est habitus dispositione. Quocirca dispositio, habitus genus non est, eodem quoq; modo nec dispositionis species, habitus. Sed nunc quidam ita est habitus, ut non per dispositionem creuerit, neq; per aliquam nondum durabilem qualitatem ad perfectum uenerit statum. ut est nasi curuitas, uel cæsitas oculorum, si subita facta sit. Hæc enim ab ipso habitu nulla præcedente dispositione cœperunt. forte enim nunquam ad ea dispositus fuit aliquis, qui adhuc habitum non haberet. Alij uero habitus intensione fiunt atq; inueteratione dispositionis, ut ea quæ in artibus doctrinisq; uersantur. Prius enim quis ad ea dispositus est, post uero habitũ capit. Alia uero non intensione, sed quadam permutatione ad habitũ ueniunt, ut lac quod ex liquido defigitur, & constipatur in caseum. & uinum quod ex dulci atq; suaui in acidum gustũ saporemq; conuertitur, neq;.n.plus tunc uinum est quã fuit ante cum esset suaue, sed cum quadam permutatione in aliã qualitatem habitudinẽq; transgressum est. Ac de prima quidem qualitatis specie sufficienter est dictum,

Aliud vero genus qualitatis est, secundum quod pugillatores, vel cursores, vel salubres, vel insalubres dicimus: & simpliciter quæcunq; secundum potentiam naturalẽ vel impotentiam dicuntur. Non enim quoniam sunt dispositi aliquo modo, vnumquodq; huiusmodi dicitur, sed quòd habent potentiam naturalem vel impotentiam, facere quiddã facile vel nihil pati, vt pugillatores vel cursores dicuntur, non quòd sint dispositi aliquo modo, sed quòd habeant potẽtiam naturalem hoc facile faciendi. Salubres autem dicuntur, eo quòd habeant potentiam naturalem, vt nihil a quibuslibet accidentibus facile patiantur: insalubres vero eo quòd habeant impotentiam naturalem non facile patiẽdi. Similiter autem his & molle & durum se habent: durum.n.dicitur, quia habeat potẽtiam non facile secari. molle vero quòd habeat eiusdem ipsius impotentiam.

64. Secundã vero speciem qualitatis esse cõmemorat, quæ ex quadam naturali potentia impotentiaq; proueniat, hoc autem huiusmodi est. ut cum aliquos ualidi corporis intuemur nondum pugiles, neq; huius peritia artis imbutos, sed sic eos pugillatores dicimus: non in eo q iam sint pugiles, sed eo q esse possint. Et si quorum leue corpus aspicimus, surasq; non magnas, eos facile moueri, cursuq; ueloces existimamus; q̃q̃ nondum ad cursus certamẽ aspirent, nec sint cursores; eos tamen cursores secũdum potentiam nominamus, non q iam currant, sed q possint currere, non absurde uocabimus. Eodem quoq; modo uocamus salubres uel insalubres, quos ualenti corpore uel fragiliore, uel ad sanitatem aptos, uel ad ægritudinem credimus. Vnde fit, ut quosdam ægrotos possimus salubres uocare, quosdam vero sanos,

anos, insalubres dicere, non enim quòd iam actu uel sani, uel ægroti sint, salubres, uel insalubres dicuntur, sed ꝙ uel sani diutius esse possint, uel ægroti. Sed quæstio est cur, cũ de qualitatis speciebus propositum sit, secundum genus dixerit qualitatis, & non speciem. ita enim ait, Aliud uero genus qualitatis est secundum quod pugillatores, uel cursores, & salubres, uel insalubres dicimus. Sed qui hoc quærunt, ignorare uidentur illud esse solum genus, quod super se aliud genus non habeat. Illud uero solum speciem, quod sub se nullas species claudat. illa uero quæ inter genera generalissima speciesq; specialissimas sunt, communi posse generis, & speciei nomine nuncupari. Quocirca, quoniam de ea specie qualitatis Aristoteles tractat, quæ nondum sit species specialissima, sed magis generis prima species, & huiusmodi species quæ possit esse & genus: nihil absurdum est eandem, & speciei, & generis loco ponere. Sed ut sunt quędam qualitates, a quibus denominatione quadam facta, quælibet illa res dicitur. ut ab albedine album, & a luxuria luxuriosum, & quicquid huiusmodi est. in his quæ sunt secũdum potentiam naturalem non ita est. Ars enim ipsa pugillatoria non est proposita, a qua pugillatores dicamus. Pugillatores enim non dicuntur ab eo quod usum pugillatoriæ artis exerceant, sed ab eo quod ad eam secundum potentiam naturalem affecti sunt. Quocirca quos dicimus pugillatores, a pugillatoria dicti non sunt, neque ab ea denominari possunt, sed magis a pugillatoria arte pugiles appellãtur. Est enim pugil is qui pugillatoria arte utitur, atque hoc idem in cæteris licet uidere. In his ergo nulla certa qualitas est a qua cætera nominentur. sed si qua tamen inueniẽda atque exprimenda sit, talis est, qualẽ ipse Aristoteles hoc modo enunciat, quæ sit secundum potentiam aliquid faciendi, uel impotentiam aliquid patiendi. Pugillatores enim, & cursores idcirco dicimus, quòd habeant potentiam faciẽdi, idest currere, atque esse pugiles. Salubres uero denominamus, quòd & ipsi habeant aliquam quodammodo impotẽtiam aliquid patiendi. Qui enim minus ab extrinsecus accidentibus patitur, hic de sanitate securus est. & qui de sanitate securus est, illũ salubrẽ esse re uera possumus ꝓdicare. Alia uero est qualitas quę ſm nihil patiẽdi impotentiã dicit. ut eos quos insalubres uocamus. hi.n. impotentiã habent nihil patiendi, idcirco ꝙ habeant potentiã aliquid cito patiendi, quòd siquis est qui ab extrinsecus accidẽtibus aliquid facile patiatur, ille potens est facillime ægritudini subiacere, secundum quam potentiam insalubres dicimus, etiam si sint sani. Eodem quoque modo durum dicitur & molle. Durũ enim est, quod habet potentiam nõ citius secari. quod enim durum est, difficillime aliqua sectione diuiditur. Molle autem, quod habet impotentiam difficilius secari, quod quoniam molle secatur facile, secundum impotentiam difficilius secari molle dicimus. Et hæc est secunda species qualitatis, nunc transeamus ad tertiam.

Tertia uero species qualitatis est passibiles qualitates, & passiones, sunt autem huiusmodi, ut dulcedo, amaritudo, austeritas, & omnia his cognata. Amplius & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Et quoniam hæ qualitates sint, manifestum est. quæcunq;.n. ista susceperint, qualia dicuntur secũdum ea, ut mel, quoniam dulcedinem suscepit, dulce dicitur, & corpus album, eo quod albedinẽ suscepit. Similiter autem sese habent & in cæteris.

65. Tertium genus qualitatis proponit, qđ nos in partem qualitatis spẽmq; conuertimus, passibiles qualitates & passiones. Hæc aũt a se plurimum distant, tamen cũ utraq; qualitates sint, utraq; prius docet. post uero quæ eorũ distãtia esse uideat edisserit, & prius eorũ conuenientia proponit exempla, Nam quid sint passibiles qualitates docens ait, ut dulcedo, & amaritudo: calor, & frigus: nigredo, & albedo, & alia his cognata: hæc quæ superius comprehensa sunt, qualitates esse illa rõne confirmat, quã in primordio de qualitatis disputatione, ipsius qualitatis esse reddiderat. Definitionẽ.n. qualitatis esse prædixerat, ſm quã quales uocamur. Quod si secundum qualitates, quales uocamur, ab amaritudine uero, uel a dulcedine, amarum; uel dulce dicitur: a nigredine atq; albedine nigrum atq; album, quis dubitet has esse qualitates in quibus qualitatis conuenit definitio? Illa enim semper eiusdem naturæ esse creduntur, quæcunq; eiusdem descriptionis finibus terminantur. ut siqua res definitionẽ hanc, quæ est animal rationale mortale susceperit, eã hominem esse manifestum est. Quocirca si hæ, quas passibiles qualitates uel passiones dixerat, suscipiunt qualitatis definitionem, eo ꝙ qualia dicuntur quæ illa susceperint, has etiam constat esse qualitates.

Passibiles uero qualitates dicuntur non quod hæc quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur: neque.n. mel quod aliquid passum sit, idcirco dicitur dulce, nec aliquid aliud huiusmodi. Similiter autem his, & calor, & frigus passibiles qualitates dicuntur, non quod ipsa quæ eas suscipiunt, aliquid passa sint, sed quoniam singula eorum quæ dicta sunt, secundum sensum qualitatem passionis perfectiua sunt, passibiles qualitates dicuntur: dulcedo.n. quandã passionem secundum gustum efficit, & calor secundum tactum, similiter autem & alia.

66. Passibilium qualitatum exempla constituerat dulcedinem, & amaritudinem, frigus atq; calorem, albedinẽ atq; nigredinẽ: quę cum passibiles qualitates sint, non tamen uno eodemq; modo passibiles qualitates dicunť, sed longe distãt rõnes, quibus hæc oĩa qualitates passibiles appellantur, ut prius dulcedo & amaritudo, calor & frigus passibiles qualitates dicuntur: non ꝙ ea quæ sunt dulcia aliquid extrinsecus patiantur, nec ꝙ ea quæ sunt amara, ex aliqua passione saporem asperum amaritudinemq; susceperint. Neq;.n. mel aliquid passum est, ut ei dulcedo esset in natura. nec uero absinthiũ ab ulla aliqua extrinsecus passione amaritudinis horror infecit. Quocirca hæc atq; his similia non idcirco dicũtur esse passibiles qualitates, ꝙ ipsæ aliquid passæ sint, sed ꝙ ex his passiones quædam in sensibus dimittantur. Nanque ex melle ꝙ dulce est, dulcedo quædam in gustu relinquitur. simulq; etiam calor & frigus passionem quandam sensibus faciunt. Patimur dulcedinem, cum aliquid dulce gustamus, simulq; secundum caloris & frigoris qualitatem talium sensuum passionem subimus. Quocirca calor & frigus, amaritudo atq; dulcedo, idcirco passibiles qualitates dicuntur, ꝙ secundum sensuum qualitatem, aliquam in nobis efficiant passionem, non ꝙ ipsa extrinsecus aliquid patiantur.

Albedo autẽ & nigredo, & alij colores non similiter his quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicũtur: sed hoc, quod hæ ipsæ qualitates ab aliquibus passionibus innascuntur.

67. Quoniam uero passibiles qualitates etiam colores esse dicunť.i. albedo & nigredo. Non aũt eodẽ modo passibiles qualitates dicunť, quẽadmodũ amaritudo atq; dulcedo, calor, & frigus: nũc quę eorũ distãtiæ eẽ possint exponit. Amaritudo.n. atq; dulcedo nõ ꝙ ipsa aliquid extrinsecus paterentur, sed ꝙ ipsæ efficerent passiones, passibiles qualitates uocabanť: albedo uero & nigredo cõtrarie. Non.n. ꝙ ipsæ aliquas sensibus passiones importẽt, sed ꝙ ex aliis quibusdã passionibus innascantur. Hoc autem uř Aristoteles ex eo quodammodo considerasse, ꝙ post ipse proposuit hoc modo.

Quoniam ergo fiunt per aliquã passionem multæ colorũ mutationes manifestum est, erubescẽs.n. aliquis rubeus factus est. & timens, pallidus, & unumquodq; talium.

68. Hoc aũt ex nõ lõgi tꝑis passionibus ad passibiles qualitates & diutissime ꝑmanẽtes acutissima cõsideratione trãsferť, fit.n. rõnis ꝓbabilitas hoc mõ. Monstranť.n. colorũ qualitates ex passionibus nasci. ꝙ cũ uerecũdia passio quædã sit, ex ea rubor exoriť. Et cũ timor loco passionis habeať, ab eo pallor metuẽtis uultũ atq; ora defigit. Quare, qm̃ hi colores ex quadã passione uidenť innasci: et in naturali colore eadẽ uerisimile est euenisse rõne. Nã ut cũ uerecũdia fit in os oĩs sanguis egrediť, & uelut delictũ recturus effundiť, ita quoq; fit rubor ex sanguinis progressione, atq; in apertũ effusione. Quocirca si hoc ex natura i passiõe cõtigerit, naturali facies rubore perfundiť. Pallor uero fit quoties a facie sanguis ad

præcordiorum interiora ingreditur. Quod si hæc quoque naturalis pasſio det, uerisimile eſt eodem infectum colore procreari. Quocirca ſiue per ægritudinem pallor fit, quod naturale non eſt, ſiue per aliquem uaturalem euentum paſſionis accidat, cæteraq; ad eundem modum: paſsibiles qualitates dicuntur, eo q ex aliquibus paſsionibus ſint, quod ipſe Ariſtoteles hac uoce teſtatur.

Quare & ſiquis naturaliter aliquid talium paſſus eſt, ſimilem colorem oportet eum habere. Quæ enim affectio nũc ad uerecũdiam circa corpus facta eſt, & ſecundum naturalem paßionem eadem fiet affectio. ut naturalis color ſit ſimilis.

69. Nam ſiue aliquis, uel nondum natus, aliquid patiatur quo faciem ſanguis relinquat, ſiue quolibet alio modo ſanguis ex infantis uultu ad interiora migrauit, faciemque naturalis infecit pallor, & quæ nunc non naturales paſsiones diſpoſitioneſque ſunt, ut cum hi colores faciem, uel totum corpus inficiunt: hæ ſi naturaliter contigerint eiſdem, ſimilibus ſignatus coloribus uultus aſpicietur. Nunc enim cum æſtus in ſuperficie uultus ſanguinem impoſitum decoxerit, nigredinis peruſti ſanguinis rubor reddit colorem. Quod ſi idem aliqua paſsione in faciem nondum geniti infantis acciderit: eandem uerisimile eſt affectionem coloris corpus ſuſcipientis inficere. Quare quæ in coloribus ſunt, idcirco paſsibiles qualitates dicuntur, non quòd ipſę aliquid patiantur: ſed quòd ex aliquibus paſsionibus in cuiuslibet corpus atque ora proueniunt.

Quæcunq; ergo talium caſuum ab aliquibus paßionibus difficile mobilibus & permanentibus principium ſumpſerint, paßibiles qualitates dicuntur: ſiue enim ſecundum naturalem ſubſtantiam pallor aut nigredo facta eſt, qualitates dicuntur. Quales enim & ſecũdum eas dicimur, ſiue propter ægritudinem longam, vel æſtum aliquid tale contingit, nigredo vel pallor, & non facile præterit, vel in vita permanet, qualitates & iſtæ dicuntur. Similiter enim quales & ſecundum eas dicimur.

70. Dat quoddam ſignum, quo perſpecto ualeamus agnoſcere, quas harum omniũ quæ ſupra dictæ ſunt, qualitates oporteat appellari. Si .n. ita uel caſu aliquo, uel natura hæ qualitates euenerint, ut eorum ſit tardus exitus permutatioq; difficilis, qualitates uocantur. Siquis enim uel per ægritudinem, uel per naturam pallidus fiat, ſitque in eius corpore permanens pallor, tunc qualitas appellatur, & hoc non in corporalibus ſolum uitiis, ſed etiam in animi quoque affectionibus inuenitur. Siquis enim uel per naturam, uel quolibet alio poſtea caſu aſsiduis comeſſationibus delectetur, & hoc illi quodammodo in ipſa mentis diſſolutione permaneat, ab eoque difficile moueatur, paſsibilis qualitas effecta eſt idcirco, quòd ſecundum eam quales dicuntur, quibus illa prouenerit. Niger enim dicitur in quo nigredo permanſerit. Comeſſator, cui uoluptas perpetua comeſſandi eſt. Eſt ergo ſignum in paſsibilibus qualitatibus hoc, eas eſſe immobiles & permanentes. Quæ autem huiuſmodi ſunt quæ facillime permutantur, & temporali ſtatu ſunt, de his talis Ariſtotelis uidetur eſſe ſententia.

Quæcunq; vero ex his fiunt quæ facile ſoluuntur, & cito tranſeunt, paßiones dicuntur, qualitates vero minime, non enim dicimur ſecundum eas quales: neque enim qui propter uerecundiam rubeus factus eſt, rubeus dicitur: nec cui pallor propter timorem uenit, pallidus eſt, ſed magis quia aliquid paſſus ſit. Quare paßiones huiuſmodi dicuntur, qualitates uero minime. Similiter his & ſecũdum animam paſſiones & paßibiles qualitates dicuntur. Quæcunque enim mox innaſcendo ab aliquibus paſſionibus difficile mobilibus fiunt, qualitates dicuntur, ut & dementia, & iracundia, & alia huiuſmodi, quales .n. ſecundum eas dicimur .i. & iracundi, & dementes. Similiter autem & quæcunq; alia alienationes non naturales, ſed ab aliquibus caſibus factæ ſunt, difficile prætereuntes uel etiam omnino immobiles, & huiuſmodi alia qualitates ſunt: quales enim & ſecũdum eas dicimur. Quæcunq; uero ex his quæ facile & citius prætereũt fiunt, paßiones dicuntur, ut ſi quis contriſtatus iratus ſit, non enim iracundus dicitur, qui in huiuſmodi paſsione iracundior eſt, ſed magis aliquid paſſus. Quare paßiones quidem huiuſmodi dicuntur, qualitates uero minime.

71. Quid de his affectionibus indicaret, quæ ad præſens tẽpus atque ad momentum animis uel corporibus inhærerẽt, ipſe non obſcura oratione uulgauit. Nam cum prius eas eſſe paſsibiles qualitates pronunciaret, quæ ex aliquibus paſſionibus gignerentur, & tamen in ſubiectis immutabiliter permanerent: nunc illas affectiones quæ ita ſunt in ſubiectis ut cito prætereant, non qualitates, ſed paſsiones uocat. Si quis enim propter uerecundiam rubore infectus eſt, quoniam rubor ille non permanet, rubeus non uocatur. qui ſi rubeus diceretur, eſſet quoque ipſe rubor paſsibilis qualitas, quoniam in ſubiecto corpore diutiſsime permaneret. Nunc autem, quoniam nullo modo rubens dicitur, cui a uerecundia rubor uenit, qualitates autem ſunt ſecundum quas quales uocamur, uerecundiæ rubor non qualitas, ſed quædam paſsio eſt: nam ſi eſſet qualitas, ab eo rubore rubei dicerentur, ideſt quales, ſed hoc non ita eſt. Non igitur huiuſmodi affectiones, quæ haud multo durant tempore, qualitates uocantur, ſed potius paſsiones. Paſſus .n. aliquid dr qui propter uerecundiam rubeus fit. Eadem ratio eſt etiam in animi paſsionibus. Nam ſi ad momentum quis iratus eſt, non idcirco eum iure aliquis iracundum uocet, ſed ſi huiuſmodi uitium in cuiuslibet animo conſtanter inhæſerit. Nam ſi quis uel per naturam, uel per ægritudinem ſit læſus corpore, ut uel perpetuam dementiam, uel immobilem incurrat iracundiam, ille uel demens, uel iracundus dicitur. Et quęcunque alienationes (ut ipſe ait) uel ſecundum naturam, uel per caſum permanentes fuerint, illæ in paſsibili qualitate numerantur, idcirco quod ſecundum eas quales dicimur. Quæ autem (ut dictum eſt) non permanent, ſed facile tranſeunt, eas non qualitates, ſed ſolum uocabimus paſsiones. Sed quoniam tres ſpecies qualitatis enumerauit: unam, ſecũdum quam habitus diſpoſitioneſque dicerentur. Alteram, ſecundum quam naturalis potentia, uel impotentia ad aliquid faciendum uel patiendum ſubiectarum rerum naturas pararet: Tertiam, ſecundum quam paſsibiles qualitates dicerentur, & hanc tali duplicitate partitus eſt, ut alias idcirco diceret paſsibiles eſſe qualitates, quòd ipſæ aliquas gignerent paſsiones, alias uero, quòd ab aliquibus ipſæ paſsionibus naſcerentur. Quæri poteſt, quomodo hæ quoque paſsibiles qualitates diſtent a prima illa ſpecie qualitatis, quæ ſecundum habitum diſpoſitionemque poſita eſt. Nã ſiquis calorem frigusque perſenſerit, habet quidem qualitatem paſsibilem, ſed tamen in eiuſdem ipſius diſpoſitione, atque affectione uerſatur, diſpoſitus nanque eſt ad eundem calorem atque frigus, quem ſumpſit atque habuit, quod ſcilicet ipſe Ariſtoteles uidens calorem frigusque in utraque ſpecie numerauit. nanque, & diſpoſitionem dixit calorem atque frigus, & paſsibilem qualitatem. Huius quæſtionis talis ſolutio eſt. Nihil impedit ſecundum aliam, ſcilicet atq; aliam cauſam, unam eandemq; rem gemino generi ſpecieique ſupponere, ut Socrates in eo quod pater eſt ad aliquid dicitur, in eo quod homo, ſubſtantia eſt: ſic in calore atque frigore, in eo quod quis ſecundum ea uidetur eſſe diſpoſitus, in diſpoſitione numerata ſunt: ſecundum uero quòd ex aliquibus paſsionibus innaſcuntur, paſsibiles qualitates dictæ ſunt. Ipſæ uero ab habitu diſtant, ideſt paſsibiles qualitates, quòd in plurimis ad habitus rebus per artes atque ſcientias peruenitur, ita ut ipſe habitus ordine & filo quodam perficiatur, paſsibiles uero qualitates eo modo minime. Quo uero diſtent hæ paſsibiles qualitates a ſecũda ſpecie, quæ ſecundum naturalem potentiam uel impotentiam dicitur, quæritur. cuius perplana diſtantia eſt. Dicimus enim ſecundum potentiæ naturalis ſpeciem aliquid dici, nõ ſecundum præſentem actum, ſed ſecundum id quod ad hoc eſſe poteſt, frigus uero calorq;, & dulcedo uel amaritudo non ſecundum quod poſsit eſſe, ſed ſecundum id quod in ſit,

conſideratur

onsideratur. Quocirca distat hæc tertia species a secunda, quod hic secundum posibilitatem dicitur, tertia vero secundum actum. Sed quod dudum promiscue passiones affectionum nomine vocabamus, hæc quoq; non longa quęstio alia est. Sic enim inueniemus quid passio ab affectionibus discrepare uideatur. Siqua enim corpora ita calefacta sint, ut ex se quoq; ipsa aliquem calorem emittere ualeant, illa ad calorem affecta nuncupantur. Siqua uero tantum calorem momēto susceperint, passiones dicimus, & ab affectionibus segregamus, ut hoc sit integrum passionum affectionúq; ad habitus augmentum, ut amplificata passio in affectionem transeat, augmentata affectio in habitum permutetur. & hęc quidem de tertia specie qualitatis pronūciasse sufficiat. Nunc quartæ speciei uim naturāq; ueracissima disputatione confirmat, usq; quo progressa qualitatis distributio cōquiescit. Nobis quoq; disputationum prolixitas moderāda est. Prouidendum quoq; est ut sufficiens breuitas ordini expositionis adhibeatur, ne aut breuitatem comitetur obscuritas, aut planitiem minus moderata oratio odioso fastidio & longinquitate deformet.

Quartum vero genus qualitatis est figura, & circa vnū quodq; constans forma. Amplius ad hæc rectitudo & curuitas, & siquid simile est his. secundum enim vnumquodq; eorum quale quid dicitur. triangulum enim vel quadrangulum esse quale quid dicitur, et rectum aut curuum. Et secundum formam vnumquodq; quale dicitur.

72. Quarta est species qualitatis quę secundum unamquāq; formam figuramq; perspicitur. Est autem figura, ut triangulum uel quadratum. forma autem ipsius figuræ quædam qualitas est, ut figura quidem est trianguulum uel quadratum, forma autem ipsius trianguli uel quadrati quędam qualitas, unde etiam formosos homines dicimus. Figura enim quædam uel pulchrior, uel mediocris, uel alio quodammodo constituta, qualitas formaq; nominatur. Has auté esse qualitates nullus dubitat. Siquidem & a figura dicitur figuratus, & a forma formosus. Amplius quoque triangulum etiam a triangulatione denominatum est, & quadratum a quadratura. Quod si illæ sunt qualitates, secundū quas quale aliquid appelletur, non est qui dubitet formam figuramq; esse qualitates, quoniam omnia quæ his participant, ex ipsis qualia nominantur. Sed quoniam in continuæ quantitatis speciebus, & triangulum, & superficies enumerata est. ipsa quidem superficies, quantitas est. ipsius uero superficiei compositio, qualitas. Est enim figura (ut geometrici definiūt) quæ sub aliquo, uel aliquibus terminis continetur. Sub aliquo quidem, ut circulus: sub aliquibus uero, ut triangulus uel quadratus. Quare spatium quidem ipsum, quod a supra dictis lineis continetur, superficies dicitur, quæ est quantitas. Superficies nanq;, quoniam in dilatatione quadā & spatio constat, quantitas est, sed compositio ipsius superficiei qualitas. Nam quoniam tres lineę conuenienter in se iūctis terminis, unum spatium conclusere, quod tribus angulis & tribus lineis continetur. hoc ipsum spatium quod concludūt ad quantitatem referri potest: quod uero tribus lineis, hoc est qualitas. figura enim est triangula, hoc idem quoq; dici potest etiam in linea. Nam quod longitudo sine latitudine est, quantitas dicitur. quod recta siue curua est, redditur rursus ad qualitatem.

Rarum vero & spissum, asperum & lene putabuntur quidem qualitatem significare, sed aliena huiusmodi putātur esse a dispositione quæ circa qualitatem est. Quandam enim positionē magis videtur vtrarūq; partium significare. spissum quidem est eo quod partes sibi ipsæ propinquæ sint, rarum vero eo quod distent a se inuicem: & lene quidem quòd in rectum sibi partes iaceant, asperum vero, quòd hæc quidem pars superet, illa vero sit inferior. Et fortasse alij quoq; apparebunt qualitatis modi, sed qui maxime dicuntur, fere tot sunt. Qualitates itaque sunt, quæ prædicta sunt, qualia vero sunt, quæ secundum hæc denominatiue dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his.

73. Quædam sunt quæ uidentur esse qualitates, quoniam ex his aliqua denominatiue dicuntur. ut lene, quoniam dicitur a lenitate. & asperum, quoniam dicitur ab asperitate. spissum quoq; & rarum a raritate & spissitate nominantur. uidentur ergo hæc quoque in qualitatibus posse numerari. Sed recta ratione perspicientibus, nec solum auribus quæ dicuntur, sed etiam mente atq; animo iudicantibus, in qualitatibus hęc poni non oportere manifestum est. Nam quod dicimus rarum, positio quædam partium est, non qualitas. Nam quia ita partes a se separatæ distant, ut inter eas alieni generis corpus posit admitti, ideo rarum uocatur, ut spongiæ pumicesq;, quoniam in eorum cauernis surculus, uel aliud aliquid immitti potest, ita ut inter rimas partiū sit, idcirco rarum dicitur. Porro autem spissum, quia ita sibi partes uicinæ sunt atq; ad se inuicē strictæ, ut inter eas nullū corpus posit incidere. atq; ideo spissum uocatur, ut est ferrum, & adamas. Positio ergo quædā partium his inest, non qualitas. Nec uero illud quoq; a positione distat, quod dicitur lene. Nam quoniā partes ita sunt positæ, ut neutra superet, neutra sit minor, sed æqualibus extremitatibus iunctæ sunt, idcirco quædā lenitas est, ut adducta manus illā quæ ex æqualitate iunctis partibus nata est, sentiat lenitatem, ut est argentum. Asperitas uero est partium non æqualis positio, sed aliarum eminentium, aliarum uero depressarum. ut lima cuius aliæ partes eminent, aliæ uero depressæ sunt. Ergo secundum unamquamq; partium positionem, uel raritas uel spissitudo, uel asperitas uel lenitas, corporibus inest. Non igitur hæ secundum qualitatem dicuntur, sed potius secūdum positionem. Positio autem in relationis genere nominata est. Non igitur hæ qualitates, sed potius relatiua sunt, & enumerationes quidem specierum qualitatis Aristoteles hic terminat. Non sunt tamen putandę solum esse qualitates quas supra posuit. Ipse enim testatur esse quoq; alias qualitates, quas modo omnes enumerare neglexit, sed cur neglexerit multæ sunt causæ. Prima quod elementi uicem hic obtinet liber, nec perfectam scientiam tradit, sed tantūmodo aditus atq; pons quidam in altiora philosophiæ introitū pandit. Quocirca si hoc ita est, tantum dicere oportuit, quantum ingredientibus satis esset, ne eorum animos nondū ad scientiam firmos multiplici doctrinæ subtilitate cōfunderet. Quę uero hic desunt i libris, qui μετὰ τὰ φυσικὰ inscribunt, apposuit. Perfectis nanq; opus illud, non ingredientibus præparabitur. Est quoque alia causa, ut nos ad exquirendas alias qualitates, non solum propriorum doctor, sed etiam nostrorum aliquid inueniendi incitator, admitteret. Quocirca concludit eas quæ maxime dicerentur, quas supra proposuit, esse qualitates. Illa uero dici qualia, quæ secundum prædictas qualitates dicerentur. sed quoniam addidit, uel quomodolibet ab his, quæ sit huiusce propositionis sententia prius appositis Aristotelis uerbis sequens expositionis ordo contexet.

DE QVALI.

IN pluribus quidem & pene in omnibus denominatiue dicuntur, vt ab albedine albus, & a grammatica grammaticus, & a iustitia iustus, similiter autem & in alijs. In aliquibus vero, eo quòd non sint posita qualitatibus nomina, non contingit ab eis denominatiue dici. vt cursor, aut pugillator, qui secundum aptitudinem naturalem dicūtur, a nulla qualitate denominatiue dicuntur. Non enim posita sunt nomina aptitudinibus secundum quas isti quales dicuntur. sicut in disciplinis, secundum quas vel pugiles, vel palæstrici secundum affectionem dicuntur. Pugillatoria enim & palæstrica disciplina dicitur, quales uero ab his denominatiue hi qui ab eis afficiuntur, dicuntur. Aliquando autē & posito nomine denominatiue non dicitur id quod secundum ipsum quale dicitur, vt a uirtute studiosus dicitur. Virtutem enim habendo studiosus dicitur, sed non denominatiue dicitur a uirtute. Non autē in pluribus hoc tale est.

Quæ autem dicuntur qualia, aut denominatiue a prædictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab his.

74. Multæ inquit sunt qualitates, quibus positis & proprio nomine nuncupatis ab his alia denominatiue dicuntur, ut ea quæ ipse planissime adiecit exempla. Nam cum albedo cuiusdam nomen sit qualitatis, ab eo dicitur albus. Eodem quoque modo & grammatica, cum rei sit nomen, ab ipso quales dicuntur: Grammatici enim a grammatica nominantur, atque hoc est in pluribus, ut posito nomine siquid secundum ipsas qualitates quale dicitur, ex his ipsis qualitatibus appellatio deriuetur. Aliæ uero qualitates sunt, in quibus cum nomen positum non sit, tamen quales dicuntur: quales quidem quia alia qualitate participant, sed non secundum eam qualitatem quales dicuntur, ex qua, si his esset qualitatibus nomen impositum, poterant appellari, ut in ea qualitate quæ secundum potentiam naturalem dicitur. Illi enim quanquam quales dicantur, hi qui secundum ipsam potentiam nominantur, ipsi tamen (ut dictum est) nullo proprio nomine nuncupantur. Nam qui pugiles appellantur ab arte pugillatoria, idcirco ab ea pugiles dicuntur, quod ad eandem ipsam artem pugillatoriam quodammodo affecti sunt. Hi enim pugiles ab arte pugillatoria prædicantur. Qui uero nondum pugiles sunt, sed esse possunt, non secundum ipsam artem, idest pugillatoriam, sed secundum potentiã pugillatoriæ artis, pugillatores uocantur. Ipsi autem potentię nomen proprium positum non est. Nam quemadmodum a cursu cursores, a palæstra palæstrici, a pugillatoria pugiles, distinctis qualitatum uocabulis appellantur, non eodem modo est etiam in uniuscuiusque rei potentia naturali. cursus enim potẽtia naturalis, secundum quam cursores uocamus. & rursus potentia pugillandi, uel potentia palæstrizãdi, suo nomine distincta non est. Cur enim dicitur cursor si interrogemur de eo qui nondum est cursor? dicimus secundum potentiam naturalem. Cur palæstricus? eodem quoque modo naturalem potentiam respondemus. Quare pugillator, qui nondum est pugil, ab eadem quoque potentia naturali nominatur? Si igitur haberet hæc naturalis potentia proprium nomen, ita distinctis uocabulis appellaretur, ut in his qualitatibus, in quibus proprie nomen est positum, ut in cursu, palæstra, & arte pugillatoria, & hoc est quod ait. In aliquibus uero, propterea quod qualitatibus nomina non sunt posita, impossibile est ab his aliquid denominatiue dici. Vt hoc scilicet demonstraret cursorem quidem qui iam curreret, a cursu esse dictum: cursorem uero qui secundum potentiam currendi diceretur, non uocari a cursu, sed tantum a potentia, cuius potentiæ nomen proprium non esset positum. Quare hæc omnia quæ secundum potentiam naturalem dicuntur, a nulla qualitate denominatiua sunt. Idcirco quòd hæ qualitates, a quibus denominari possunt, propriis nominibus carent: quæ uero ita sint, ut non ex potentia, sed ex affectione dicantur, ab his qualitatibus ad quas se aliquo modo habent, denominatiue dicuntur, quod Aristoteles hoc protulit modo dicens, Non ita esse secundum potentiam naturalem, quemadmodum etiam in disciplinis secundum quas, uel pugiles, uel palæstrici secundum affectionem dicuntur. Pugillatoria enim disciplina dicitur & palæstrica, quales uero ab his denominatiue, qui ad eas sunt continentes dicuntur. Docuit igitur omnia quæ a quibusdam qualitatibus dici putarentur, uere quoque a qualitatibus non prædicari, ut in his qualitatibus quibus nomen proprium non est. Illud quoque monstrauit hoc in pluribus euenire, ut de ppositis qualitatibus qualia denominatiue dicerentur. restat ergo quod reliquum est, ut dicat esse quasdam qualitates, quarum cum nomen sit positum, ab his ipsis tamen quæ illarum rerũ participant denominatiue non dici, ut uirtus: nam cum uirtus qualitas sit, (est enim habitus quidam, omnis uero habitus qualitas) quicunque uirtute participat, non secundum eam denominatiue dicitur. In denominatione enim quærẽdum est, ut semper idem permaneat nomen. In eo autem qui uirtute participat, nulla uirtutis denominatio est. ut qui bonitate participat, bonus dicitur, qui iustitia, iustus, & alia huiusmodi. qui uero uirtute participat, aut probus nominatur, aut sapiens, sed neque probus, neque sapiens a uirtute denominatiua sunt, idcirco, quòd utrunque nomen a uirtute longe dissimile est: quod ipse sic ait. Aliquando autem posito nomine denominatiue non dicitur, quod secũdum ipsum quale dicitur. Et eius rei proponere non omisit exemplum, sed hoc in multis non potest inueniri. pauca.n. sunt, (ut ipse ait) in quibus posito qualitatis nomine, quæ his participant, a superiori qualitate qualia non dicantur. Dat autem his qualitatibus pluralitatis calculum, ex quibus qualia nominantur ea quæ his participant. Nam (ut ipse ait superius) in pluribus & pene in omnibus denominatiue dicuntur. Quocirca recta definitio est, & proprio ordine constituta. Nanque in principio hoc solum dictum est, esse qualitatem secundum quam qualia dicerentur. Sed, quoniam sunt quædam, quorum qualitates ipsæ propriis nominibus carent, quæ uero his participant, suis uocabulis appellantur, ut in naturali potentia: Et rursus sunt quædam, quæ in qualitatibus quidem habeant propria nomina, in his uero quæ ad eas ipsas qualitates essent affecta, nulla ex propositis qualitatibus denominatio fieret: hoc addidit, Ab omnibus qualitatibus, aut denominatiue dici qualia, quæ illis qualitatibus participarent, aut quomodolibet aliter. idest siue posito nomine qualitatis de eo non dicerentur, quæ illa participant. ut in eo quod est uirtus, siue ipsi qualitati positum nomen non esset, ut in eo quod est potentia naturalis. Quare, quoniam in his duabus qualitatibus, in quibus uel posito nomine non secundum nomen quæ sunt qualia denominatiue dicuntur: uel cum ipsis qualitatibus nomen positum non sit, neutra ipsorum prædicatio denominatiue fit: ad concludendum omnem terminum qualitatis ait, Aut denominatiue qualia a qualitatibus appellari, aut quomodolibet aliter ab ipsis. ut non denominatiue, sed aliquoties quidem secundum potentiam, aliquoties uero secundum eandem qualitatem uirtutis, eadem enim qualitas est uirtutis, & sapientiæ. Quocirca concludit, ita qualia dici quæcunq; ex his qualitatibus denominatiue dicerentur, uel quomodolibet alio ab ipsis modo. Digestis in ordine prius omnibus qualitatibus, & eorum conclusione reperta, consueto ordine unaquęq; proprietas uestigatur.

DE PROPRIETATIBVS QVALITATIS.

INEST autem, & contrarietas secundum quale, ut iniustitia iustitiæ contraria est, & albedo nigredini, & alia. similiter autem, & ea quæ secundum eas qualia dicuntur, ut iustum iniusto, & album nigro. non autem in omnibus hoc est: rubro enim, uel pallido, aut medijs huiusmodi coloribus nihil contrarium est qualitatibus existentibus.

75. Dicit in qualitatibus quædam esse contraria, atque hoc probat exemplis. albedo nanque, & nigredo cõtraria sunt, & quæcunque albedine nigredineque participant. hoc est enim quod ait, & secundum eas qualia quæ dicuntur. nam sicut albedo nigredini contraria est, ita quoque albus nigro. Sed hoc qualitatis proprium non est. nam cum rubrum, & pallidum qualitates sint, aliique etiam colores huiusmodi, in his contrarium non est: nullus enim dicit aliquid rubro, uel pallido esse contrarium. nam quoniam album, & nigrũ extremitates nãdam colorum sunt, & longissime a se distant, contraria sunt: medietates uero contraria non habẽt. Nam siquis ponat rubrum nigro esse contrarium, longissimeque distant, quæ sunt contraria. longissime igitur nigredo a rubore distabit. Et rursus albedo a nigredine plurimũ distat, igitur nigredini rubor est, atque albedo contraria, uniusque rei duo contraria inueniuntur. quod fieri non potest. Non est igitur nigredini contrarius rubor. Similiter autem monstrabimus & in aliis mediis coloribus contrariũ non esse. Quocirca si huiusmodi coloribus contrarium nihil est, non in omni qualitate contrarietas reperitur. quod si ita est, suscipere contraria qualitatis propriũ non est. At uero nec in ipsis quoq; formis quę manifeste qualitates sunt, cõtrarietas inuenit.nã neq; circulus quadrato, neq; quadratus triangulo, nec ulla figura ulli figuræ potest esse contraria. Quocirca manifestum est suscipere contrarium, non esse proprium

proprium qualitatis. Sed quoniam sunt quædam in qualitate quæ sibimet uideantur esse contraria, ut iustitia & iniustitia, hinc quædam quæstio solet oriri. Dicunt enim quidam iustitiæ iniustitiam non esse contrariam, putant enim quod dicitur iniustitia priuationem esse iustitiæ, non tamen contrarietatem. Contraria enim propriis nominibus, non contrarij priuatione nominari, ut album nigro, habere tamen iustitiam aliquam contrarietatem, cuius adhuc proprium nomen non sit inuentum, quod omnino falsum est. Multæ enim habitudines priuationis uocabulo proferuntur, ut illiberalitas, & imprudentia, quę nunquam uirtutibus opponerentur, quæ sunt habitus, nisi ipsæ quoque habitus essent, & in animis habentium immutabiliter permanerent. At uero neque illud uerum est omnes priuationes negatione proferri. Surditas enim cum sit auditus priuatio, sine negatione profertur, eodem quoq; modo cæcitas. Nullus enim dicit inauditio, neque inuisio, nec aliquid huiusmodi, sed tantum surditas cæcitasque nominãtur propriis nominibus, cum sint illa in habitu, uisus, auditus: illa in priuatione ponenda. Igitur iustitia iniustitiæ contraria est. Tradit ergo regulam ut ea quæ contraria sunt, sub eodem genere conuenienter aptentur, quam regulã his uerbis ipsę præscribit.

Amplius si ex contrarijs unum fuerit quale, & reliquũ erit quale. Hoc autem palam est proponenti ex singulis alia prædicamenta ut si est iustitia iniustitiæ contrarium, quale autem est iustitia, quale igitur est iniustitia. nullum enim aliorum prædicamentorũ aptabitur iniustitiæ, nec quantitas, nec ad aliquid, nec ubi, nec omnio talium aliud, nisi quale: sic autem & in alijs quæ sunt secundum quale, contraria sunt.

76. Si ex duobus in quid contrariis manifestum fuerit unũ eorum contrariorum sub qualitate poni: simul manifestum erit, quod etiam eius contrarium conuenienter qualitati supponatur, simulque demonstrat in iustitiã esse qualitatẽ. Nam si iustitia apertissime qualitas est, idcirco quod neque quantitas, neque ad aliquid, neque ubi, nec quando, nec aliud ullum prædicamentum est, nec sub ullo alio genere poni potest, nisi sub sola qualitate, cum ei contraria sit iniustitia: non est dubium iniustitiam quoque qualitati subnecti. quod ipse quoniam planius dixit, & ipsa exemplorum luce uulgauit, ad aliud nobis est transeundum.

Suscipit autem qualitas magis & minus. album enim magis & minus alterum altero dicitur, & iustum alterum altero magis & minus dicitur: sed & ipsa crementum suscipiunt, cum candidum nanque sit, amplius contingit candidum fieri, non tamen omnia, sed plura. Iustitia nanque si dicatur magis & minus iustitia, potest aliquis ambigere, similiter & in alijs affectibus: quidam enim de talibus dubitant. iustitiam nanque iustitia non multum aiunt magis & minus dici, nec sanitatem sanitate. Minus autem alterum altero habere sanitatem aiunt, & iustitiam minus alterum altero habere, sic autem & grammaticam, & alios affectus. Alia igitur quæ secundum eos affectus dicuntur qualia, indubitanter recipiunt magis & minus: grammaticior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior, similiter & in alijs.

77. Aliud quoque proprium protulit, quod tractata ratione ab integra proprietate qualitatis exclusit. Ait enim qualitates posse uel intendi uel minui. Posse enim dicit alterum altero plus album appellari, ut nix argento, & quæ candidiora sunt marmora: & iustum alterum altero magis & minus dicimus. Nanque iustius aliquid factum, nec non etiam iustissimum est. In quibus autem comparationes sunt, in his magis minusque dici manifestum est. hoc quoq; modo ipsum, album uel alia qualitas non solum cõtra alterã eiusdem speciei comparata intensione crescit, & relaxatione minuitur, sed etiam a seipsa recipit comparationem. Dicitur enim nunc quidem argentum candidius esse quam antea: cum fuerit detersum. Sed cum hæc ita sint, non est magis minusque suscipere proprium qualitatis, neq; enim sola qualitas magis minusque suscipit. hęc enim intensio & relaxatio in his quoque quæ sunt ad aliquid inuenitur, ut in eo quod est æquale & inæquale possumus dicere plus æquale uel minus, & in cæteris huiusmodi. nec uero omnes qualitates suscipiũt magis & minus. quod ipse sic ponit, Non tamen in omnibus hoc est, sed in pluribus. Dubitabit enim aliquis an iustitia magis esse iustitia dicatur, similiter autem & in aliis affectionibus. Quidam enim in hoc dubitant, dicunt enim iustitiam iustitia non magis uel minus dici, nec sanitatem sanitate, minus autem habere alterum altero sanitatẽ dicunt, & iustitiã minus alterũ altero hře. In hoc tres fuere sententiæ. Quidam nanque dicebant in omnibus secundum materiæ habitudinem reperiri posse magis & minus. Proprium nanque esse materiæ corporumque, intensione crescere, & minui relaxatione. quæ quorundam Platonicorum sententia fuit. Alia uero quæ secundum certissimas uerissimasque artes atque uirtutes non diceret esse magis & minus, secundum autem medias dici posse, ut hæc ipsa grammatica atque iustitia non dicitur magis grammatica, neque magis iustitia. Esse autem quasdam alias mediocres artes, in quibus idipsum posset euenire. Tertia est de qua Aristoteles loquitur, quod ipsas quidẽ habitudines nulla intensione crescere, nec diminutione decrescere putat, sed eorum participantes, posse sub examine comparationis uenire, ut de his magis minusue dicatur. Sanitatem nanq; ipsam & iustitiam alteram altera magis minusue non esse. Neque enim quisquam dicit magis esse sanitatem alia sanitate. Sed hoc solum dicere possumus magis habere sanitatẽ aliquem, id est esse saniorem, & magis sanum, & minus sanum. Dicimus ergo quod ipse quidem qualitates non suscipiunt magis & minus: qui uero secundum eas quales dicuntur, ipsi sub comparatione cadunt, ut iustior, & sanior, & grammaticior. Namque ipsa grammatica, idest literatura non suscipit magis & minus. nullus enim dicit alteram altera magis esse grammaticam, sed eum qui grammatica ipsa participat dicimus literatum, quem a literatura scilicet denominamus, literatus autem suscipit magis & minus, ut Donatus grammaticus plus erat ætate iam prouecta grammaticus .i. literatus, quam cum primum ad huiusmodi studia deuenisset. Sed quanquam se hęc ita habeant, tamen inuenimus aliquas qualitates in quibus indubitate comparatio inueniri non possit, ut sunt quas ipse supposuit.

Triangulus uero, & quadrangulus non uidetur magis & minus suscipere, nec aliqua aliarum figurarum.

Hæc enim, quæ ex quarta specie qualitatis dicta sunt, magis minusue nulla ratione suscipiunt: nullus enim dicit plus esse alium circulum quam alium, nec magis esse illud triangulũ quam illud, dicitque fortasse maiorem, magis autem non dicit. Huius autem rei hæc ratio est, ut cum sit trianguli definitio, figura quæ sub tribus rectis lineis continetur, siqua sunt quæ hanc definitionem in se suscipiant, ut & ipsa tribus rectis lineis contineantur, proprie triangulæ formæ sunt. Eodem quoque modo & circulus ita definitur. Circulus est figura plana, quæ sub una linea continetur, ad quam ex uno puncto qui intra ipsam est, omnes quę exeunt lineæ æquæ sibi sunt. Rursus quadrati definitio talis est. Quadratum est quod quatuor æqualibus lineis, & quatuor rectis angulis continetur. Quæcunque igitur uel circuli definitionem suscipiũt, uel quadrati, æqualiter uel circuli uel quadratę formę sunt. siqua uero nõ suscipiũt, nullo modo sunt. Siqua uero sunt, quæ neque quadrati suscipiunt definitioné, neque circuli: neque quadrati sunt neque circuli, ut est figura quæ parte altera longior dicitur. illa enim ita definitur, parte altera longior figura, est quæ sub quatuor lineis continetur, rectisque angulis, quæ quatuor lineę æquæ sibi quidem non sunt, contra se uero positæ binę sibi æquæ sunt. ergo quia huiusmodi figura neque circuli definitionem capit, neque quadrati: æqualiter neque circulus neque quadratus est. Siqua enim cuiuslibet formæ definitionẽ suscipiunt, omnino eadem sunt: Vt qui circuli, circulus: qui quadrati, quadratus: qui trianguli, triangulus: qui parte altera longioris parte altera longior, & in cęteris eodem modo. Siqua uero non

ro non suscipiunt, ut triangulus, circuli definitionem non capit, neque omnino circulus est, nec potest dici inter quadratum, & triangulum, quoniam utraque circuli definitionem non capiunt, quadratum quidem plus esse circulum, triangulum uero minus: omnino enim utraque a circuli ratione disiuncta sunt, quod his uerbis ab Aristotele tractat.

Quæcunq; enim definitionem trianguli suscipiunt & circuli, omnia similiter trianguli uel circuli sunt. Eorum uero quæ nõ suscipiunt, nihil magis alterum altero dicitur. nihil enim quadratum magis quam parte altera longior forma, circulus est, nullum enim ipsorum recipit circuli rationem. Simpliciter autem si utraq; non recipiunt propositi rationem, non dicetur alterũ altero magis. Non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus. horum itaq; quæ prædicta sunt, nihil est proprium qualitatis.

79. Nam si hoc definitio facit, ut demonstret rationem cuiusque substantię, quæcunque definitione discrepant, illa etiam ipsa natura substantiæ discrepabunt. Recte igitur siqua cuiuslibet rei propositæ siue trianguli, siue quadrati, definitionem non capiunt, ab eiusdem natura disiuncta sunt. Quocirca neque triangulum, neque quadratum, neque circulum, neque quicquid horum est, suscipiunt magis & minus. Sed cum hę qualitates sint, non omnes qualitates æque magis minusue suscipiunt. Quòd si neque in omni qualitate intensio diminutioque prouenit, neque in sola, quod hæc eadem in relatione reperias: non est magis minusue suscipere proprium qualitatis. Quodnam igitur qualitatis proprium esse dicendum est, id ipse planissime subterposuit.

Similia uero & dissimilia secundum solas dicuntur qualitates. Simile enim alterum alteri non est secundum aliud quicquam, quam secundum illud quod quale est. Quare proprium erit qualitatis, secundum eam simile & dissimile dici.

80. Simile inquit & dissimile solæ retinent qualitates. Nã quanuis simile ad aliquid sit, tamen hoc ipsum quod dicimus simile, non dicimus nisi quod quale est. Nam si eadem qualitas sit in duobus, illa in quibus est, similia sunt, nec est aliud prædicamentum quod secundum simile & dissimile dici possit: & de aliis quidem omnibus notum est, quoniam de nullo dicitur. Quòd siquis de quantitate affirmet dici posse secundum eam simile atque dissimile, monstratum est secundum quantitatem non simile & dissimile, sed æquale & inæquale prædicari. Quocirca, quoniam per singula quæque pergentibus, & in omnibus idem qualitatibus inuenitur, & in nullo alio prædicamento esse perspicitur; recte hoc proprium qualitatis esse firmauit. Sed quoniam cum de his quæ referuntur ad aliquid tractaretur, affectus atque habitus in his quæ sunt ad aliquid numerauit, nunc uero eosdem quoque qualitati supposuit, ipse sibi quandam obiecit quæstionem, cur si prius sub iis quæ ad aliquid referuntur, ista subiecerit, nunc sub qualitatibus ea ipsa posuerit. Superius nanque mõstrauit ea quæ essent a se diuersa, easdem species habere non posse, cum dicit, Diuersorum generum & non subalternatim positorum diuersæ species & differentiæ sunt. Quocirca cum relatio, atque qualitas diuersa sint genera, easdem utrique supponi species non oportet, hoc est enim quod dicit.

At uero nõ decet cõturbari, nequis nos dicat de qualitate propositionem facientes, multa de relatiuis interposuisse: habitus enim & dispositiones eorum quæ sunt ad aliquid esse dicebamus: pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, non autem aliquid eorum quæ singula sunt. Nam cum disciplina genus sit, hoc ipsum quod est alterius dicitur, alicuius enim disciplina dicitur. Eorum uero quæ singula sunt, nihil ipsum quod est alterius dicitur: ut grammatica non dicitur alicuius grammatica, nec musica alicuius musica, nisi forte secundũ genus, & hæc ad aliquid dicuntur, ut grammatica dicitur alicuius disciplina, non alicuius grammatica, & musica alicuius disciplina, non alicuius musica. Quæ propter quæ quidem singularia sunt, non sunt ad aliquid.

81. Quam quæstionẽ ualidissima argumentatione dissoluit, his scilicet uerbis. Pene enim ea quæ sunt in omnibus his generibus ad aliquid dicuntur. Eorum uero quæ sunt singulatim, id est species, nihil huiusmodi sunt. Hæc .n. est argumẽtatio, quam græci ἐπιχείρημα uocant. In huiusmodi affectionibus atque habitudinibus, quæ inter ea sunt genera, eas solas ad aliquid posse reduci, quæ uero species essent illorum generum non posse in relatiuis, sed in qualitatibus numerari, ut scientia cum sit habitudo, habet sub se alias habitudines grammaticam, & geometriam. In hoc igitur scientia ipsa, quod genus est, ad aliquid semper refertur, dicimus enim scientiam alicuius scientiã. Grammaticam uero, quæ eius species est, nullus dicit alicuius esse grammaticam: dicatur enim, si fieri potest, grammaticam, Aristarchi esse grammaticam. Sed omnia quęcunque dicuntur ad aliquid, conuertuntur. Dicitur ergo & Aristarchus, grammaticæ Aristarchus, quod fieri non potest. Non igitur grammatica Aristarchi, ut ad aliquid dicitur. Est etiam argumentum hoc non species, sed huiusmodi genera, ad aliquid appellari, ut cum ipsæ quidem species ad aliquid non dicantur, ut grammatica non dicitur alicuius grammatica, siquando tamen est, ut species ad aliquid referatur, id non secundum se, sed secundum genus, ut grammaticæ, quoniam genus est scientia, quæ relatiua est, siquis grammaticam ad aliquid referre contendat, non potest secundum ipsam grammaticam, eam ad aliquid pędicare, sed secundum scientiam, id est secundum genus suum. Non enim dicitur grammatica alicuius grammatica, sed fortasse grammatica alicuius scientia. Non ergo grammatica secundum grammaticam ad aliquid dicitur, sed secundum scientiam. Et hoc est quod ait, ut grammatica non dicitur alicuius grammatica, nec musica, sed fortasse secundum genus proprium istæ dicuntur alicuius, ut grammatica alicuius dicitur scientia, non alicuius grammatica. Ergo singularum specierum nihil est quod aliqua relatione prædicetur. Genera uero harum specierum relatiua sunt, quæ paulo superius dixi. Quod enim ait: pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, non autem aliquid eorum quæ sunt singula: hoc demonstrare noluit, genera ipsa habitudinum dispositionumque esse relatiua, species uero generum, quas singulatim esse dixit, ad aliquid nullo modo prædicari. Quas idcirco esse singulatim uocauit, quia grammatica una est, & rursus musica una, scientia uero non una. Recte igitur species scientię singulatim esse nominauit. Constat igitur quod genera huiusmodi habitudinum dicantur ad aliquid, species uero ad nihil aliud propria prędicatione referantur. Quocirca, quoniam huiusmodi species relatiuas non esse demonstrauit, nunc quod reliquum est, qualitates esse confirmat.

Dicimur autem secundum singula quales. Hæc enim & habemus. Sciẽtes enim dicimur, quod habemus singulas sciẽtias aliquas. Quare hæc erunt etiam qualitates, quæ singularia sunt, secundum quas etiam quales dicimur. Hæc autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid.

82. Illas esse qualitates superius confirmatum est ex quibus aliqui quales nocarentur. nos autem idcirco grammatici dicimur, non quod uniuersalem scientiam, sed quod ipsam grammaticam habeamus. & hoc uere dicitur idcirco nos dici scientes, quia grammatici sumus, potius quam idcirco grammaticos, quod aliquam scientiam retinemus. Nullus enim a generali scientia grammaticus, aut sciens, nisi a singulatim scientia sciens grammaticusq; perhibetur. Igitur quoniam ex his habitudinum speciebus quales nocamur, ipsę species in qualitate numerandę sunt. Sed cum quis grammatica participat, de ea etiam genus dicitur, & secundum eam non solum ad grammaticam, sed ad scientiam quoq; coniungitur. dicitur enim idcirco sciens. Ergo quoniam habens grammaticam, & sciens, & grammaticus dicitur, non potest ulla scientia participare, qui singulas

non

non habuerit. Qui enim cunctis speciebus caret, illi quoq; genere ipso carendum est. Quare, quoniam has species habemus, & secundum eas quales dicimur, a grãmatica scientes & grammatici nũcupamur: has autem ipsas species mõstratum est ad aliquid non referri. Recte igitur huiusmodi habitudines quæ in alterius relatiuis speciebus sunt, in qualitate numeratæ sunt. Quòd siquis hoc quoque inuitus accipiat, aliud addit quo totum quæstionis uinculum soluetur, ait enim.

Amplius, si contingat hoc ipsum & quale, & relatiuum esse, nihil est inconueniens in vtrisque hæc generibus enumerare.

83. Nam cum sit uerum, unam eandemq; rem duobus diuersis generibus suppositam esse non posse: illud tamen cõuenit, secundum aliud atq; aliud unam eandemque speciem duobus generibus posse subnecti. ut in eo quod supra iam dictum est, cum Socrates substantia sit, pater uero ad aliquid: cũq; substantia discrepet atque relatio; nihil tamẽ est inconueniens eundem ipsum Socratem in eo q homo est, substantiæ supponi: in eo quod habet filiũ, relationi. Quocirca si secundum aliam atq; aliam rem, duobus generibus eadem res quælibet diuersissimis supponatur, nihil inconueniens cadit. Ita quoq; & habitudines in eo quod alicuius rei habitudines sunt, in relatione ponuntur: in eo quod secundum eas quales aliqui dicuntur, in qualitate numerãtur. Quare nihil est inconueniens unam atque eandem rem, secundum diuersas naturæ suæ potentias, geminis, & si cõtingat, pluribus adnumerare generibus. Quocirca, quoniam de qualitate tractatum est, nos quoq; orationis cursum ad reliqua prædicamenta uertamus.

DE RELIQVIS SEX PRAEDICAMENTIS.

SVSCIPIT *autem Facere & Pati contrarietatem, & magis & minus: calefacere enim & frigefacere cõtraria sunt, & calefieri & frigefieri, & delectari ac contristari. Quare suscipit contrarietatem, & magis & minus: calefacere enim dicitur magis & minus. & calefieri magis & minus, & contristari magis & minus. suscipit igitur magis & minus facere & pati, de his itaque tanta dicantur.*

84. Decursis quatuor prædicamentis, quæ aliqua quæstione & consideratione egere uidebantur, tenuiter cætera breuiterq; pstringit. Et de facere quidẽ & pati nihil in hoc libro, nisi q contraria suscipiant, & intensionem imminutionemq; patiantur, ab Aristotele est disputatũ: in aliis uero eius operibus plene ab eo perfecteq; tractata sunt, ut hoc ipsum de facere & pati, in his libris, quos περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς inscripsit, de aliis quoq; prædicamentis non illi minor in aliis operibus disputatio fuit, ut de eo quod est ubi, & quando in physicis; & de omnibus quidem altius subtiliusq; in libris quos μετὰ τὰ φυσικὰ uocauit, exequitur. Ac de facere quidem & pati ipse planissime posuit posse ea suscipere contrarietates, Dicimus enim ignem calefacere & frigefacere, quod scilicet ad faciendum refertur. Dicimus aquam calefieri & frigefieri, quod nihilominus ad patiẽdi ducitur prædicamentum, Magis quoq; & minus suscipere apertissimis demonstrat exemplis. Sic enim magis calefacere & minus: & magis calefieri & minus dicitur, atq; hæc hactenus. Ipse enim hęc apertissime exposuit. Est autem horum descriptio talis, quod in faciendo quidem, actus quidam a quolibet in aliam rem ueniens consideratur a quo ueniat. In patiendo autem in eo ille actus consideratur, in quem uenit. Actus.n. & passio simul in physicis esse monstrata sunt: Ac de facere quidem ac pati, ad præsens tempus hæc dicta sufficiant.

Dictum est autem & de Situm esse, in his quæ ad aliquid sunt, quòd denominatiue a positionibus dicitur, de reliquis autem Quãdo, & Vbi, & Habere, eo quod manifesta sunt, nihil de his ultra dicitur, quam quod in principio dictum est. quia habere quidem significat calciatum esse, armatum esse: vbi autem, vt in Lyceo, in foro. Quando, vt heri. Et alia quæ de his dicta sunt. De propositis itaque generibus sufficiant quæ dicta sunt.

85. Positio quidem, quoniã ipsa est alicuius, in iis quæ sunt ad aliquid, numerata est. sed quoniã omnis res quæ ab alio denominatur, aliud est quã idipsum a quo denominata est. ut aliud est, qui est grammaticus, atque grammatica, quãuis grammaticus a grammatica denominetur. Ita cum sit positio relatiua, quicquid denominatiue a positionibus dicitur, hoc relatiuorum genere non tenetur. Positio autem ipsa relatiua est, positum uero est a positione denominatũ. Statio enim cuiusdam statio est. Stare uero quoniam a statione denominatum est, non ponitur in eo genere in quo statio fuit. Quare sub relatione hoc prædicamentum non inuenitur. Sed quoniam nihil est ad quod hoc reducere genus atq; aptare possimus, dicendum est suum esse genus. Vt accumbere ab accubitu, stare a statione, & cætera quidem quæ idcirco se Aristoteles exequi denegat, quoniã planissima sunt, ait enim. De reliquis uero, id est quando, & ubi, & habere, propterea quia manifesta sunt, nihil de his ultra dicitur, q̄ quod in principio dictum est, & eorum prædicta ponit exempla. Dicendum autem est breuiter de prædicatione quæ est ubi & quando. Sicut ipsum ad aliquid per se esse non potest, nisi ex alio aliquo naturam trahat: ita & q̄do, & ubi, esse non potest, nisi locus ac tempus fuerit. Locum enim ubi, tempus uero quando, comitatur. Non est autem idem tempus, & quando: nec ubi & locus. sed proposito prius loco, siqua res in eo sit posita, ubi esse dicitur. Rursus si certa res in tempore est, quando esse perhibetur, ut Apollinares ludi, cum sint in tempore, quando eos esse dicimus. Habent autem hæc quoque proprias diuersitates, ubi quidem, q aliquoties infinite dicitur. alicubi enim esse dicimus aliquem, ut Socratem: aliquoties autem definite, ut in Lyceo, uel in Academia, Habet quoq; ubi secũdum ipsum locum in quo est, aliquas contrarietates. Sursum enim esse & deorsum ubi esse dicitur. Temporũ quoque uarietates, in eo prædicamento quod est quando, esse manifestum est. Futura enim, & præsentia, præteritaq; in quando prædicamento ueniunt. Dicimus enim fuisse aliquando Scipionẽ consulem Romanum, nunc esse orientis Imperatorem, qui Anastasius appellatur, Futurum autem esse aliquẽ. quæ scilicet secundum quando prædicamentum dicuntur. Habere autem est quoddam extrinsecus ueniens, neque innatum ei a quo habetur, aliudq;, q̄ est illud ipsum a quo habetur, in se retinere, ut armatum esse, uel uestitum esse. Habere.n. est uestes atque arma tenere, quæ cum eo nata nõ sunt, neq; aliqua cum eo qui habet communi natura proprietateq; iunguntur. Sed, quoniam de his Aristoteles tacuit, nobis quoq; nunc eorum longior tractatus omittendus est.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in Prædicamenta Aristotelis

LIBER QVARTVS.

EXPEDITIS omnibus prædicamẽtis cur prệter propositum operis in hanc oppositorum disputationem sit ingressus, a multis ante quęsitum est. Sed Andronicus hanc esse adiectionẽ Aristotelis non putat, simulq; illud arbitratur, idcirco ab eo fortasse hanc adiectionem de oppositis, & de his quæ simul sunt, & de priore, & de motu, & de æquiuocatione habendi non esse factam: quòd hunc libellum ante topica scripserit, quodq; hæc ad illud opus non necessaria esse putauerit, sicut ipsæ categoriæ prosunt ad scientiam topicorum, hoc ignorans scilicet, sufficienter in topicis quantum ad argumẽta pertinebat, hic & de his omnibus quæ adiecta sunt, & de prædicamentis fuisse propositum. Sed hæc Andronicus: Porphyrius uero hãc adiectionem uacare & carere ratione non putat; Cuius hanc prodidit causam.

dit causam. Vt enim multa sunt, quæ quod communibus animi conceptionibus sese suggererent, in huius libri principijs ab Aristotele prædicta sunt, vt de æquiuocis, & uniuocis, & denominatiuis, & de his omnibus, quæcunque usq; ad substantiæ disputationem ad ipsorum prædicamentorum utilitatem cognitionemque prædicta sunt: ita quædam fuisse, quæ essent quidem in communibus sensibus, egerent tamen subtilioris diuisionis modo, hæc diligenter supposita sunt, ut quid essent, proprie tenc retur, ne falsis opinionibus traductus non firmus aoimus luderetur. Docet autem hoc inquit etiam ipse ordo congruus ratiooique conueniēs titulorum, hanc adiectionem fuisse perutilem atque necessariam. Prius eoim de oppositis, post uero de bis quæ simul sunt, & de his quæ posteriora sunt, post autem de motu, ad postremum de habendi ęquiuocatione sermonem faciens, libri seriem terminauit. Idcirco quod in omnibus quidem prædicamentis ante quæsiuit, utrum posint habere contraria. In his uero quæ sunt ad aliquid, dixit oiagnum paruo non posse esse contrarium, sed oppositum. Quid uero esset oppositum dicere prætermisit, ne ordo disputādi continuus rumperetur. Hic igitur recte, quod illic prætermiserat, aptius edocuit. In relatiuis quoque de bis quæ sunt prius, quæq; simul natura gignuntur, strictim tetigit, quod nunc diligenter explicat. Faciendi uero patiendique prædicamenta sūt, in quibus quidam quasi motus agitatioque consideratur, necesse igitur fuit de motu dicere, qui naturam faciendi atq; patiendi nellet ostendere. Quis autem dubitet cuiuslibet sermonis æquiuocationem monstrare, esse perutile? Quare, quoniam habere quoque prædicamentum est, non fuit inconueniens neque superfluum, de habendi æquiuocatione tractasse.

De oppositis autē quoties solent opponi dicendum est. dicitur autem alterum alteri opponi quadrupliciter, aut ut ad aliquid, aut ut cōtraria, aut ut habitus & priuatio, aut ut affirmatio & negatio. opponitur autem unumquodque istorum, ut figura dicam. relatiua quidem, ut duplum dimidio. contraria autem, ut malo bonum. secundum priuationem & habitum, ut cæcitas uisui. secundum affirmationē & negationem, ut sedet non sedet.

86. Illud quoque quæritur, utrum oppositionis nomen æquiuoce prædicetur. Dicimus enim quatuor modis opponi. aut ut contraria, aut ut ad aliquid, aut ut habitum & priuationem, aut ut affirmationem & negationem. Hic ergo contenditur, vtrum æquiuocatio quædam circa has quatuor diuersitates fit, an idipsum quod dicimus oppositum, generis uice prædicetur, ut sit vniuocum. Sed in boc Stoicorū Peripateticorumq; diuersa scotentia fuit, & ipsi inter se Peripatetici diuersa sectati sunt. Stoicorum quoniam longa sententia est, prætermittatur. aliis autem Peripateticis placet nomen hoc oppositi de subiectis æquiuoce prædicari, ita affirmantibus, quoniam Aristoteles ita dixit, De oppositis quoties solent opponi dicendum est, boc, id est quoties, ad multiplicitatem pertinet æquiuocationis. Sed qui melius iudicauere, hi oppositionis nomen, generis loco dicunt debere prædicari idcirco, quod cum nomen oppositionis de subiectis quatuor oppositionibus prædicetur, ab his quoque definitio non oberret. Sunt enim opposita quæ in eodē, secundum idem, in eodem tempore, circa unam eandemq; rem, simul esse non possunt. quod per singula quæque pergentibus in singulis oppositis inuenitur. Nanque album & nigrum, quæ sunt contraria, uno eodemque tempore circa unum idemque corpus partemque corporis, simul esse non possunt. Nec seruus atque dominus, eiusdem, eodem, tépore, idem seruus idem dominus est, Nec habitus & priuatio, quis enim dicat in eodem oculo, uoo eodemque tépore, & uisum posse esse & cæcitatem? Iam uero affirmatio & negatio quam repugnantes sint, quamque in eodem simul esse non possint, nulli dubium est. Quare si ea quæ sub oppositione ponuntur, oppositionis oomen definitionéque suscipiunt, quid est dubium, oppositiooem non æquiuoce prædicari? His igitur positis ad eorum distantias differentiasque ueniamus.

Quæcunque igitur ut relatiua opponuntur, ea ipsa quæ sunt, oppositorū dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea, ut duplum dimidij ipsum quod est, alterius dicitur duplum. alicuius enim duplum: sed & scientia scibili tanquam relatiua opposita est, & dicitur scientia hoc ipsum quod est scibilis, & scibile hoc ipsum quod est ad oppositum dicitur, idest ad scientiam, Scibile enim a liquo dicimus scibile, idest scientia. Quæcunque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorum dicuntur, aut quomodocunq; ad se inuicem.

87. Ea quidem huius oppositionis quæ secundum relationem dicuntur. & per seipsa plana atque uulgata sunt, & superiori relationis disputatione iam cognita. Illa enim sunt ad aliquid quæcunque id quod sunt, aliorum dicuntur, uel quomodolibet aliter ad ea, ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus. Et magnum ad paruum dicitur, & rursus paruum refertur ad magnum. Quod si hoc in relatiuis omnibus inuenitur, nulla est dubitatio, quin etiam in his hoc deprehendi possit, quæ secundum ad aliquid opponuntur, ut ea ipsa id quod sunt, oppositorum dicantur, uel quomodolibet aliter ad opposita. ut si est seruus domino oppositus, dominus serui dicatur, idest oppositi sui: & rursus si dominus seruo oppositus est, domini seruus dicatur. Paruum uero ad magnum & magnum ad paruum. i. ad oppositū sibi, Atque hoc quidem in omnibus secundum ad aliquid oppositionibus inueniri necesse est. Quocirca sit hæc proprietas eorum quę secundum ad aliquid opponuntur, quod ea ipsa quæ sunt, ad opposita referuntur, & ipsorum esse dicuntur. His ergo ante constitutis docet differentiam, qua inter se ea quæ secundum cootrarietatem dicuntur, & ea quæ secundum ad aliquid, discrepant atq; dissentiunt, ait enim.

Illa uero quæ ut contraria opponuntur, ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria uero sibi inuicem dicuntur. neque enim bonum mali dicitur bonum, sed contrarium: nec album nigri album, sed contrarium. Quare differunt a se inuicem hæ oppositiones.

88. Dictum est in his quæ secundum ad aliquid opponuntur, quod ea ipsa id quod sunt, ad id quod sibi est oppositum dicerentur. Contraria uero & ipsa quidem opponuntur sibi, sed id quod sunt, ad opposita non dicuntur, contraria autem dicuntur. Hoc autem huiusmodi est. Bonum malo contrarium dicimus esse, & rursus malum bono. Nigrum quoque albo contrarium putamus, nihilominus quoque album nigro. Sed cum hoc arbitramur, uoo tamen dicimus ea, id quod sunt, esse oppositorū. Si enim diceremus id quod est bonum esse oppositi sui, non diceretur bonum malo esse contrarium, sed bonum esse mali bonum. Nec ita prędicationem quis faceret nigrum albo esse cootrarium, sed nigrū albi esse nigrum. Hoc est .n. id quod est nigrum dici ad oppositum suum, si quis dicat nigrum albi esse nigrum: Quod quoniam non dicitur, ea ipsa quę sunt, non dicuntur oppositorum, ea .s. quę sibi ut contraria uidentur opponi. Sed quoniam dicimus bonum malo contrarium, & nigrum albo cootrarium, quanquam id quod sunt oppositorum non dicaotur, tamen ad opposita ut contraria nominantur. Atq; hoc est quod ait. Ipsa quidem quę sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur. Contraria uero sibi inuicem dicuntur, Nō enim dicitur bonum mali bonum, hoc est enim id quod est oppositi prędicare, sed dicimus bonum malo contrarium. Quocirca differunt ea quę similiter ad aliquid opponuntur, ab his quę secundum cōtrarietatem sibi sunt opposita. quod ea quidem quę secundum relationem opposita sunt, id quod sunt oppositorum dicuntur. Illa uero quę ut contraria, ipsa quidem quod sunt oppositorum nomine, minime, sed tantum contraria prędicantur, ut bonum contrarium esse dicatur oppositi sui non boni. Dicimus enim bonum malo contrarium, cum non dicamus bonum mali bonum. Sed quoniam differentiam secundum ad aliquid oppositionis cōtrariorumque monstrauit, ipsorum inter se contrariorum differentiam discrepantiamq; persequitur.

Quæcunque vero contrariorum talia sunt, ut in quibus nata sunt fieri, vel de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, nihil horum est medium. Quorum vero non necessarium est alterum inesse, horum aliquid est medium omnino, vt languor & sanitas in corpore animalis natura habent fieri, & necessarium est alterum esse animalis in corpore, vel languorem vel sanitatem. Par quoque & impar de numero prædicantur, & necessarium est alterum in numero esse, aut impar aut par. & nihil est in medio eorum, neque inter languorem & sanitatem, neq; inter par & impar. Quorum vero non est necessarium alterum inesse, horum est aliquod medium, vt nigrum & album in corpore natura habent fieri, & non est necessarium alterũ horum inesse corpori. non enim omne corpus aut albũ aut nigrum est. prauum quoque et studiosum prædicantur quidem de homine, & de aliis multis, sed non est necessarium alterum horum inesse illis, de quibus prædicantur. non enim omnia vel praua vel studiosa sunt, sed est horum medium aliquid, vt albi quidem & nigri, fuscum & pallidum, & quicunque alij colores: praui vero & studiosi, quod neque prauum neq; studiosum est. In aliquibus itaque nomina posita sunt his, quæ media sunt, vt albi & nigri, fuscum & pallidum, & alij colores. In aliquibus autem nomina quidem medio assignare promptum non est. sed per vtrorumque extremorum negationem quod medium est, determinatur. vt, neque bonum neque malum, neque iustum neque iniustum.

89. Breuis contrariorum partitio hoc modo facienda est. Contrariorum alia sunt habentia medietatem, alia uero nõ habentia. & eorum quorum est aliquid mediũ, in aliis plures medietates, in aliis uero una tantum medietas inuenitur. atq; horum aliquæ medietates propriis nominibus appellantur, in aliquibus uero ipsæ quidem medietates propriis appellationibus carent, contrariorum uero negatione signantur. Sed hæc quæ dicta sunt a primordio repetentes propriis probemus exemplis. Illa uero contraria quæ medio carent, talia sunt, ut necesse sit alterum eorum proprio inesse subiecto, ut est ægritudo & sanitas. Omne.n.corpus in quo ægritudo sanitasq; uersatur, aut ægrum aut sanũ est. Atq; ideo quoniam ęgritudo & sanitas medietate carent, alterutrum eorum inerit ei subiecto, in quo utraque nata sunt fieri, & de quo prædicantur. Nam quoniam in corpore animalis sanitas, & ægritudo fieri nata est.i.ita fieri solet, & ita omne natum est animal, ut aut sanum esse possit aut ægrum; & quoniam de animalis corpore aut sanum, aut ægrum prædicatur, necesse est, quoniam hæc medio carent, in omni corpore animalis aut ægritudinem, aut sanitatem esse. Quocirca eorum quæ medio carent, necesse est alterum interesse subiecto, & quæcunq; talia sunt, ut alterum ipsorum subiecto inesse necesse sit, nulla inter ea medietas clauditur. Illa uero contraria in quibus aliqua medietas est, non sunt talia, ut eorum necesse sit alterũ inesse subiecto. Nam in illis quæ medio carent, idcirco alterutrum subiecto inesse necesse est, ꝙ eorum medietas nulla est, quæ possit interea subiectæ inesse substantiæ. ut in numero, quoniam paritas & imparitas medium nihil habent. Omnis.n.numerus aut par, aut impar est. nec est quod prærerea numero inesse possit. ideo omnis numerus aut par, aut impar est. In his uero quæ inter se medietatem aliquam complectuntur, non est necesse semper alterum contrariorum inesse. Potest nanque inesse medietas. ut in colore, quoniam album atq; nigrum contrarietatis uice diuersa sunt. Habent autem medium, quod est rubrũ uel pallidum, idcirco non omne corpus uel album uel nigrũ est, quoniam potest aliquando in subiectis corporibus albi atq; nigri medietas inueniri. Videmus nanq; rubrum corpus, ut rosam, multosq; præterea flores, quos uerni tẽporis clementia, parturit. Recte igitur dictum est. eorũ quorum non sunt aliquæ medietates, alterum semper inesse subiectis. & in quibus necesse est alterum inesse, fieri nõ posse quin illic medietas nulla sit. Eodem quoq; modo & quæ medietates habent, non necessario alterutra subiectis inesse: & quæ non est necesse alterutra subiectis inesse, non est dubiũ, quin illic quædã possit esse medietas. Sed in aliquibus quidem plures, in aliquibus autem una est medietas, ut in colore, inter album atque nigrum plures medietates sunt. Est enim, ut dictum est, rubrum: est quoque pallidum. eodem quoque modo uenetum. & multa præterea huiusmodi. In calido uero atq; frigido una medietas est, quæ dicitur tepor. Horum autem quibus una medietas est, in aliis nomen est positum, in aliis non. Et positum quidem nomen est, ut inter calidum frigidumq;, hanc enim medietatem tepidũ esse prædicamus. Non est uero positum in eo quod Aristoteles ipse sic dixit. Improbi uero & probi medietas hæc est, quod neque probũ est neque improbum. Nam quoniam bonum atque malum sibi sunt contraria, non autem necesse est omne quod boni maliue susceptibile est, uel bonũ esse uel malum, idcirco dixit bonum malumq;, cum sint contraria, habere quandam medietatem, cui nomen positum quidem nõ sit, sed nihilominus eam quis positam inter has contrariorũ naturas inueniet. Nam quod dictum est a posterioribus, inter bonum malumque esse ea quæ dicantur indifferentia. ut est inter uirtutem atque turpitudinem, quæ utraque sibi sunt contraria. diuitiæ & pulchritudo, quæ, vt Stoici putãt, neq; mala neque bona sunt, atque idcirco indifferentia nominauere. sed hoc ipsum quod dicimus indifferens apud priores nomen non erat, & a posterioribus inuentum est. Aristoteles autem, qui hoc nomine usus nunquam est, ait probum atque improbum habere quidem aliquam medietatem. ueruntamen eam nullo nomine nuncupari, sed eam utriusque contrarij negatione definiuit. Ait enim medietatem probi atque improbi esse, quod neque probum esset, neque improbum. ut iusti atque iniusti medietas est, quod neque iustum neque iniustum est. Sed ne uideatur inconueniens aliquid negationibus definiri, ipse ait. In aliquibus uero nõ est nomine assignare medietatem, utriusque uero negatione definitur. Nãque ubi est una medietas, si utraque contraria sine remota, sola tãtum medietas permanebit: ut in eo quod est bonum & malum: quoniã his una medietas est, sublato bono atque malo, solum, quod neque bonum neque malũ est, relinquitur. Quocirca tota rursus diuisio breuiter assumenda est. Eorum quæ sunt cõtraria, quorum necesse est semper alterum inesse in his, in quibus ea secundum propriam naturam inesse contingunt, ea nullam inter se retinent medietatem, ut in corpore sanitas & ægritudo. in numero paritas atque imparitas. Quæcunque uero in his in quibus esse possunt, non ita sunt, ut eorum necesse sit alterum inesse, hæc aliquam inter se qualitatem medietatis amplectuntur. n: albedo atque nigredo, rubrum. frigidum atque calidum, teporem. Horum autem alia sunt quæ unam solam continent medietatem, alia uero quæ multas. Et multas, ut inter albũ atque nigrum, rubrum, pallidum, uenetũque, medietates sunt. Inter calidum atque frigidum una sola est medietas, tepor. Horum autem quæ unam retinent medietatẽ, in aliis nomina sunt posita, ut in eo ipso calore ac frigore. Est enim tepor medietas caloris atq; frigoris. In aliquibus uero nomen positum non est, ut in eo quod est bonum atque malũ, iustum atq; iniustum: in his.n.medietas nomen positum nõ habet, sed utrorumq; contrariorum negationibus definitur, ut dicamus eam esse boni atque mali medietatem. ꝙ neque bonum est neq; malum, eamq; esse iusti & iniusti medietatem, quæ utraque contrarietate summota, utrorũque negationem relinquit, ut est neque iustum neque iniustum.

Priuatio autem & habitus dicitur quidem quæ habent fieri circa idem aliquid, vt visio & cæcitas circa oculum. Vniuersaliter autem dicendo, in quo natus est habitus fieri, circa hoc idem dicitur utrunq; horum.

90. Ordine tertiam speciem propositæ oppositionis exequitur, eam quæ secundum habitum priuationemque dicitur. atque in ea unam similitudinem posuit, quæ illi est cum contrarietate coniuncta. Nam sicut ea quæ sunt contraria circa idem sunt, ut albũ, quoniam semper in corpore est, nigrum quoque semper est in corpore: & iustitia, quũ semper

animo

animo inserta est, iniustitia quoque mentis est uitium: ita quoque ea quæ secundum priuationem habitumque dicuntur, circa idem semper necesse est inueniri, ut quoniam uisus habitus est. habemus.n. uisum, & uisus est in oculo & circa oculũ. Cęcitas quoq; quæ priuatio uisus est, præter oculum nõ est. Auditus etiam qui habitus est, quoniam circa aures est, eius quoque priuatio, quæ surditas dicitur, ab auribus non recedit. ita quoque & circa quod fuerit habitus, circa idem ipsum illius habitus priuatio consideratur. Atque hinc regulã dat. Vniuersaliter enim dicit in quo fit habitus, in eo fieri priuationem. Quid uero sit priuari continuata dispositione subiunxit.

Priuari autem tunc dicimus unumquodq; susceptibiliũ habitus, quando id quod natum est habere, & quando natum est habere, nullo modo habet.

91. Quid sit priuatio, hac Aristoteles definitione conclusit. Neque enim quæcunque non habent uisum, cæca dicuntur. nec uere surdum est omne quod non accepit auditum: nemo enim neque parietem cæcum dixerit, neque surdum lapidem, nec quicquid huiusmodi est. Sed ea sola priuari dicimus habitu, quæcunque aut habuere habitum, eoque caruere: aut habere potuere, & non habent. Parietem autem idcirco non dicimus cæcum, quod in eo uisus naturaliter uenire non potuit. Paruos uero catulos, quibus uisus non est, non satis digne aliquis cæcos esse pronunciet. Eo enim tempore nondum naturaliter uisum habere possunt. Si uero exhaustis diebus, quibus his oculi patefieri, & lucẽ haurire naturaliter possunt, non habeant uisum, eos cæcos esse manifestum est. At uero neque ostrea dicuntur edentula, quoniam naturaliter non habent dentes, sed nec infantulos, quibus adhuc nondum huiusmodi ętas est, ut habeant dentes, uocamus edentulos: sed si autis qui ante habuit, dentes amiserit, aut quo iam tempore habere naturaliter debet, dentes non habet. ut si quis puerorum septimo anno omnino nullum creauerit, illos iure edentulos appellamus, atque hoc est, quod ait.

Edentulum enim dicimus non qui nõ habet dentes, nec cæcum qui non habet uisum, sed quando qui debuit habere, non habet. Quædam enim a generatione neque dentes, neq; uisum habent, sed non dicuntur edentula, neque cæca.

92. Hoc est, non omne quod non uidet, cæcum: nec quod dentes non habet, edentulum appellamus. Plura enim sunt, quæ aut omnino, aut certo tempore naturaliter hæc habere non possunt. sed est illa priuatio quoties is habitum non habet, qui habere naturaliter potest, & eo tempore, cum iam per naturam illius esse compos habitus possit: uel si habens quis recipiensque habitum, illum cuiuslibet incursione casus amiserit. ut in pueris iam adultis si non habeant dentes. Nam quoniam homines sunt, possunt habere. quod si habẽtes amiserint, edentuli dicuntur. si uero omnino non creuerint dentes, quoniam iam pueris atque adultis, ut dentes haberent, naturaliter poterat euenire, id quod casu aliquo, uel ægritudine officiente factum est: eos edentulos, & habitu dentium priuatos esse nominamus.

Priuari uero, & habere habitũ, non est habitus & priuatio. habitus enim est uisus, priuatio uero cæcitas. habere autem uisum, non est uisus, nec cæcum esse, cæcitas. priuatio enim quædam est cæcitas. cæcum uero esse, priuari, & non priuatio est.

93. Hic uerissima ratione monstratur, utrum ea quæ sub priuatione atque habitu cadant, priuationes sint atque habitus, an minime. nam quoniam habitus est uisus, priuatio uero cæcitas, sub habitu uero est habere uisum, & sub priuatione esse cæcum: utrum habere uisum idem sit quod ipse qui habetur uisus, & utrum idem sit cæcum esse, quod cæcitas, perspicaciter intuentibus aliud quoddam est habere aliquid, aliud quod habetur. Tres nanque res sunt, in eo in quo est habitus, is qui habet, ea res quæ habetur, & habere. ut est is qui uidet, & ipse uisus, & hoc ipsum quod ex utrisque fit, ex eo .s. qui uidet & uisu, quod est uidere. Distat autem & uidere ab eo qui uidet, & hoc ipsum uidere rursus a uisu. Aliud est enim id quod fit, quam is qui facit. Videre autem uidens operatur. aliud est igitur uidere quam uidens. Distat autem uidere etiam a uisu. aliud nanque est id quod fit, quam id per quod aliquid geritur, uidere autem per uisum fit. Distat ergo uidere ab eo ipso, qui ipsum uidere efficit uisu. sed uidere, uisum habere est, uisum autem habere, habitum retinere est, & uisus habitus est. Non est igitur idem habitus & quod est sub habitu .i. quemlibet habitum retinere. Eodem quoque modo etiam in priuatione. & illic quoque tres sunt res, is qui priuatur, hoc ipsum quod fit .i. priuari, & ipsum quo quis priuatur .i. ipsa priuatio. Quod si distatis qui habet eo ipso quod est habitum habere: distat & is qui priuatur eo quod est priuari. Quod si etiam distat quod est habere habitum, illo ipso habitu qui habetur, distat necessario id quod est priuari, illa ipsa .s. priuatione qua quisque priuatur. Quare neq; id quod sub habitu est, habitus appellari potest, neque id quod sub priuatione, priuatio. Recte igitur dictũ est, habitum habere, non esse habitum, priuarique non esse priuationem: cui rei alia quædã ualidior uis argumentationis adiungitur, quam Aristoteles ita pronunciat.

Amplius si idem esset cæcitas et cæcum esse, utrunq; de eodem prædicaretur. Sed cæcus dicitur homo, cæcitas uero nullo modo homo dicitur.

94. Si idẽ inquit esset cæcitas quod est esse cæcum, de quocunq; cæcum esse diceretur, de eo quoque cæcitas prædicaretur. sed cęcum dicimus esse hominem, cęcitatem uero ipsum hominem nullus dicit. quare, quoniam in utrisque diuersa est prædicatio, & de quo cæcitas dicitur, non de eo dicitur cæcum: rursumque de quo cęcum esse prædicatur, is cæcitas dici non potest, non est dubium, quin aliud sit cæcum esse, quam cæcitas .i. priuationem esse aliud quam priuari. sed quamuis distent, æquali tamen oppositionis uice funguntur, quod ipse loquitur sic.

Opposita uero etiam hæc uidentur esse, priuari. & habitum habere: sicut priuatio & habitus: modus enim oppositionis idem est. nam sicut cæcitas uisui opposita est: sic cæcum esse ad uisum habere oppositum est.

95. Aequa nanque proportione sibi priuatio atque habitus opponuntur, & ea quæ sub priuatione habituque cla[illegible]ntur: Cur enim si priuatio atque habitus, id est uisus & cæcitas, sibi sunt opposita, non etiam uidere atque esse cæcum eodem modo inuicem sibimet opponantur? Quare quanquam hęc distent, tamen modus in his oppositionis ęqualis est.

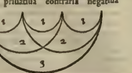
Non est autem neque id quod sub affirmatione & negatione iacet, affirmatio & negatio. affirmatio nanq; oratio est affirmatiua: negatio autem oratio negatiua. horũ uero quæ sub affirmatione & negatione sunt, nullum est oratio, sed res ipsæ. Dicuntur autem etiam hæc esse opposita alterutris, sicut affirmatio & negatio. nam in his, modus oppositionis est idem. Sicut .n. affirmatio aduersus negationem opposita est, ut quæ, sedet; ei quæ: nõ sedet, sic et res quæ sub utroq; positæ sunt, sedere quempiam, non & sedere.

96. Ad quartam oppositionis speciem transitum fecit, quæ secundum affirmationem negationemq; dicitur. Affirmatio autem est, quę aliquam rem alicui quadam participatione coniungit. Negatio uero, quę aliquã rem ab aliqua re quadam separatione disiungit, ut est omnis homo animal. Animal enim ad hominem hæc oratio iũgit. Participat enim homo proprio genere, scilicet animali: negatio uero, homo lapis non est. Disiungit enim naturam lapidis ab humanitate qui negat, sed multa de his in lib. de interpretatione dicenda sunt. Quare plenior horum disputatio in tempus aliud differatur. Aristoteles uero simplicissime & pene incuriose propter eos qui instituuntur, definitiones affirmationis negationisq; assignauit, dicens negationem affirmationemq;

affirmatiuas

affirmatiuas esse negatiuasq; orationes. Qđ si examinatius ac subtilius definisset, affirmationem per affirmatiuam orationem non definiret. Nã si dubiũ est quid sit affirmatio, nihilo magis clarum atq; perspicuũ est, quid sit affirmatiua oro. Idcirco quòd si quis nescit quid sit affirmatio, idem sine dubio nesciturus est, quid oratio sit affirmatiua. Sed idcirco hic indulgentius terminauit, quòd in libro περὶ ἑρμηνείας utriusque ueram plenamque uim definitionis aptauit. Eadẽ quoque in his ratio est, quæ sunt sub affirmatione, & negatione, quæ in his quę sub priuatione atque habitu ponebantur. nam sicut non est idem habitus atque priuatio, quod habere habitum atque priuari: ita non idem est affirmationẽ, & negationem esse id quod est sub affirmatione & negatione. Affirmatio est, uerbi gratia, sedet Socrates. negatio uero, non sedet Socrates. Sub affirmatione autem hoc ipsum, sedere Socratem, idest hoc quod affirmatio dicit facere. Sub negatione uero, non sedere Socratem, idest non facere id quod negatio submonet. Hoc autem ita probatur, quòd omnis affirmatio omnisque negatio, orationes sunt, sicut eorum supradicta definitio determinatioq; monstrauit. Sedere autẽ, & non sedere, idest facere & non facere, orationes non sunt. Quòd si affirmatio atque negatio orationes sunt, dicitur id quod sub affirmatione & negatione est, ab ipsa affirmatione, & negatione distare. Sed in hoc seruant illam quoque similitudinem, quòd ea ipsa sibi sunt opposita, quæ secundum affirmationem negationemque dicuntur. Sicut enim ipsa affirmatio quæ dicit, sedet Socrates, & quæ dicit, non sedet Socrates: ita quoque idipsum quod est, sedere Socratem, & non sedere, certa ratione similitudinis opponuntur. Sed quoniam quattuor species oppositionis dictæ sunt, nunc Aristotelis uestigia persequentes, earum differẽtias colligamus, quæ sunt numero sex. Nã si quæ res sint quattuor, easque differre a se ac distare uolumus: sex solas differentias inuenimus. Cum enim primam differre a secunda ac tertia atque quarta ponimus, tres sunt differentiæ. Item secundam rem a prima re differre, ostendere atque demõstrare superfluum est. Cum enim primæ rei ad secundam, distantiam colligeremus, quid secunda distaret a prima docuimus. Relicta igitur primæ ad secundam rẽ differentia, secundæ & tertiæ, item secundæ quartæque differentiæ monstrabuntur, quæ sunt duæ. quæ tribus superioribus iunctæ quinq; solas efficiunt. Restat tertiæ rei quartæque distantia. Nam tertiæ ad secundam atque primam demonstrata est discrepantia, cum primam a tertia distare, atque eodem modo secundam a tertia monstrabamus. Id his probatur exemplis. Nam cum oppositio ea quæ est secundum ad aliquid, ab his oppositionibus, quæ sunt secundum contrarietatem, priuationem atque habitum, affirmationem, & negationem distare proponitur, tres sunt differentiæ. Cum uero ea quæ secundum priuationem atque habitum oppositio est, a contrariis, & ab affirmatione negationeque discrepat, duę sunt differentiæ, quæ iunctæ superioribus quinque perficiunt. Idcirco enim quid distaret habitus atque priuatio, ab oppositione quæ relatiua est, prętermisimus, quoniam prius monstrauimus quid relatiua oppositio ab habitu priuationeque differret. non est enim dubium, æquam esse in utrisque differentiam, cum una ab alia discrepauerit. Restat una sola differentia quæ est contrariorum ad affirmationem scilicet & negationem. prætermissa nanque est contrariorum differentia, ad relatiua .s. & secundum habitum priuationemq; oppositionem: quoniam quid hæc superius a contrarietate distarent, monstrata sunt. Quare, quoniam quot sunt horum differentiæ cognitum est, ad sequentis operis ordinem ueniamus.

relatiua priuatiua contraria negatiua

Quod autem priuatio & habitus non sic opponuntur, ut ad aliquid, manifestum est, neque enim dicitur hoc ipsum, quod est oppositi. uisus enim nõ est cæcitatis uisus, nec alio ullo modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neque cæcitas dicitur uisus cæcitas, sed priuatio quidem uisus cæcitas dicitur, cæcitas uero uisus non dicitur. Amplius ad aliquid omnia, reciproce dicuntur. quare, & cæcitas si esset eorum quæ ad aliquid sunt, utique conuerteretur ad illud ad quod dicitur: sed non conuertitur, neque enim uisus dicitur cæcitatis uisus.

97. Omnia quidem in hac differẽtia perspicua, & superius in contrariorum differentia a relatiua oppositione, ante pmissa sunt. Vnam nanque differentiam contrariorum relatiuorumque dixit esse, quod contraria non ita, ut ea quæ sunt ad aliquid, conuerterentur. Neque enim quis pronunciat malitiam bonitatis esse malitiam, neque bonitatem malitiæ esse bonitatem, uelut filiũ patris esse filium, rursusq; patrem filij patrem. Eadem quoque & in his quæ secundum priuationem habitumque redduntur, dicitur differentia. Nam sicut ea quæ sunt ad aliquid opposita, aduersum semetipsa redduntur, & omnia ad opposita prædicantur, non eodem modo in habitu atque priuatione est. Nullus enim dicit cæcitatis esse uisum, nec rursus uisus esse cecitatem. Quocirca, si ea quæ sunt relatiua ad opposita prædicantur, conuersimq; dicuntur (cum enim sit oppositus filio pater, pater filij dicitur .s. ad oppositum, rursusq; conuertitur, ut patris filius appelletur.) quoniam hoc in his quę sunt secundum priuationẽ & habitum non dicitur. (Neque enim cum sit uisus oppositus cæcitati secundum priuationem atque habitum dicitur uisus cæcitatis .i. nunquam secundum hanc oppositionem aliquid oppositi prædicatur neq; cõuertitur. neq; enim dicitur cæcitas uisus.) recte priuatio atq; habitus non in eadem qua relatiua, sed in alia specie numerata sunt.

Quod autem neque ut contraria opponuntur ea, quæ secundum priuationem, & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Quorum enim contrariorum nihil est medium, necesse est in quibus nata sunt fieri, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper. horum enim nihil erat medium, quorum alterum necessarium erat inesse susceptibili, ut languorem & sanitatem, & impar & par. Quorum uero aliquod, est medium, nunquam necessitas est omni susceptibili inesse alterum. neque enim necesse est omne susceptibile candidum uel nigrum esse, neque frigidum neque calidum: horum enim medium aliquid nihil prohibet esse. horum etiam erat aliquid medium, quorum nõ erat necessarium alterum inesse susceptibili, præter illa quibus naturaliter unum inest, ut igni calidum esse, & niui candidũ. In his enim determinate necessarium est alterum inesse, & non alterutrum. non enim possibile est ignem frigidum esse, neq; niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili nõ est necessarium alterum eorum inesse, sed solum quibus naturaliter unum inest, his determinate unum, non alterutrum inesse contingit.

98. Prolixitatem textus idcirco contraxi, quod & ea ipsa quę dicuntur, supra iam dicta sunt, ne longior ordo possit aliquod creare fastidium, quod nos hac textus diuisione se iunximus, & prius quidem proponit ante oculos, omnes inter se contrariorum differentias, quas ipsę quantum potero breuissime commemorabo. ait enim. Contrariorũ quę mediis carent, semper alterum inesse ei quod illas contrarietates suscipere potest, ut ægritudo & sanitas. quoniam semper in animalis corpore reperitur, & ea sine ullo est aduersus suum contrarium medio. idcirco omne corpus animalis semper aut ægrotat, aut sanũ est, & semper alterum, aut sanitas, aut ægritudo inest ei, quod has suscipit contrarietates. Eorum uero contrariorum quæ habent aliquam medietatẽ, non necesse est semper alterum inesse ei cui accidunt, ut album atque nigrum, cum sint utraque contraria. quoniam

habent aliquam medietatem, ut rubrum, ueniunt autem semper in corpora, non necesse est omne corpus fieri aut album, aut nigrum. Quoniam potest aliquando contingere, ut illa eorum medietas corpori cuilibet eueniat. Atq; hoc ita est in iis quæ medio non carent, quæ ipsa mediata uocamus, exceptis his quibus una contrarietas est insita per naturam, ut nix alba est, ignis calidus. In his enim unam semper necesse est euenire non aliam, nec utrùlibet, sed definite unã. id.n.non uenit in ignem, ut aliquando fit calidum, aliquãdo frigidum, aliquando uero quod horum medietas est, tepidum, sed semper naturali calore succenditur. Nec nix aliquando fit nigra, nec rursus rubea, nec ullis aliis coloribus permutatur, sed solum semper alba est. Cum hęc ita sint, ea quæ secundum habitum priuationemq; opponuntur, si & ab his contrariis distare monstrata sint, quæ mediis carent, & ab his quæ intra se quandam medietatem qualitatis includũt, & ab his quoq; quæ cum mediata sint, tamen definite alicui insunt, perfecte monstratum est ea quæ secundum habitum & priuationem sunt, a contrariis discrepare. Quare quid distent Aristotele teneamus auctore.

In priuatione vero & habitu neutrum horum quæ dicta sunt, verum est: neque.n.semper susceptibili necessariũ est alterum inesse eorum. Quod.n.nondum naturam habet ad videndum, neque cæcũ, neque visum habens dicitur. Ideoq; non erunt hæc talium contrariorum, quorum nihil est medium, sed neque quorum est medium. necessarium enim est omni susceptibili alterum istorum inesse. Quando enim iam natum fuerit ad habendum visum, tunc aut cæcum, aut habens visum dicetur: & horum non determinate alterũ, sed alterutrum contingit. non enim necessarium est, vel cæcũ, vel habens visum esse, sed quod contingit. In contrarijs autem quibus medium est, nunquam necessarium fuit omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam, & his determinate unum, sed non quod contingit. unde palam est, quòd secundum neutrum modum tanquam contraria, opposita sunt hæc, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur.

99. Dat primo differentias, quibus ea quæ sunt secundum habitum & priuationem opposita, ab iis quæ sunt immediata contrariis distent. In his enim contrariis quæ mediũ non habent, semper necesse est ipsorum alterum inesse ei, quod his ipsis subiectum est. In habitu uero & priuatione non ita est. Non.n.semper quælibet res aut habitum habet, aut priuationem, sed est tempus quando utrunq; nõ habeat. ut catuli, quibus nondum per naturã oculi patent. Illos.n.nec habere habitum dicimus, qm non uident: nec priuatos uisu, quoniam paruuli adhuc uisum per naturam habere non possunt. Igitur horum quę sibi secundum priuationem habitũq; sunt opposita, non semper alterum subiecto inest eorum. Sed eorum quæ sunt contraria immediata.i.medio carentia, semper alterum susceptibili inest. Distat igitur ea quæ secũdum habitum & priuationem est oppositio, iis quæ secundum contraria putantur opponi. Sed quoniã sunt quædam contraria, quæ insunt alicui per naturam, ut niui album, igni calidum. coruo nigrum. etiam ab his discrepat oppositio priuationis & habitus. Ea.n.quæ per naturam insunt, definita sunt, & nullo modo permutantur, ut est albũ niui. non.n.nix aut alba, aut nigra est, sed tantum alba. & coruus non aut albus, aut niger, sed solum niger. In priuatione uero & habitu una res esse non potest definita, sed semper aut priuatio contingit, aut habitus, & hoc est quod ait. Et horum non definite alterum, sed alterutrum.i.aut hoc, aut illud. Neq;.n.necesse est ant cęcum esse, aut habentẽ uisum, definite subaudiendum est: catulus.n.qui per naturam nondum uidet, aut habitũ habiturus est, id est uisum, aut eo priuandus est, ut fit cæcus, sed non definite unum, sed aut hoc aut illud indefinite contingit. distat igitur hæc oppositio ab his contrariis, quæ aliquibus per naturam immutabiliter accidunt. Restat igitur ut ab his contrariis, quæ mediata sunt, hanc oppositionem differre doceamus. In illis.n.non semper necesse erit contraria inesse subiecto. Idcirco q̃ eorum medietates possint subiectis euenire substantiis, ut albũ uel nigrum, quod non est alicui per naturam, sed tantũ secundũ accidens. Possunt.n.utraque non esse in corporibus, quoniam his uel rubrum, uel pallidum, quæ sunt eorum medietates, eueniunt. In priuatione uero & habitu id non est. Quando enim poterit per naturam habere habitum, utrisq; quæ ea suscipiunt, carere non possunt. Catulus enim, cũ per naturam uidere potuerit, aut habitum habere dicitur, & est uidens: aut priuationem, si fuerit cæcus. Ita semper ab eo tempore, quo illi per naturam utrumlibet habere concessum est, alterutrum retinebit, id est aut priuationem retinebit aut habitum. Quocirca, si in his contrariis quæ medio non carent, potest fieri ut utraq; contraria in subiecto non sint. in priuatione uero & habitu ab eo tempore quo per naturã potest utrunq; retinere, fieri non potest nisi eorum habeat alterum. distant hæc quoq; mediata ab his quæ secundũ uim priuationis atque habitus opponuntur. Sed ante monstratũ est & his contrariis quę per naturam essent, & iis quæ medio carerent, hanc oppositionem esse dissimilem. Recte igitur positum est priuationis atq; habitus oppositionẽ ab his, quæ opponuntur ut contraria, discrepare.

Amplius in contrarijs quidem existente susceptibili, possibile est in alterutrum fieri mutationem, nisi alterum alicui naturaliter insit, ut igni calidum esse: nanque possibile est quod sanum est, languere: & candidum, nigrum fieri: & ex studioso, prauum: & ex prauo, studiosum possibile est fieri. prauus enim ad meliores consuetudines deductus, & ad doctrinas, & si modicum aliquid, proficiet vt melior sit. Si vero semel vel modicum crementum sumpserit, palã est quod aut perfecte mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. Semper enim bene mobilior ad virtutẽ fiet, vel quodcunque crementum sumpserit a principio. Quare verisimile est amplius eum sumere crementum, & hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur, nisi forte tempore suspensum sit. Verum in priuatione & habitu impossibile est mutationem in alterutrum fieri, sed ex habitu quidem in priuationem fit mutatio, a priuatione vero in habitum impossibile est. neque enim qui cæcus factus est, rursus uidit, neque cum esset caluus rursus comatus est factus, nec cum esset sine dentibus, dentes iterum orti sunt.

100. Aliam rursus contrariorum & huius oppositionis quæ secundum habitum priuationemq; dicitur, discrepantiã ponit. Ea enim quæ contraria sunt, possunt in alterna uariatis uicibus permutari. Quod.n.calidum est, potest effici frigidum: rursus; quod frigidum est, potest in caloris uerti qualitatem. His tamen (ut dictum est) solis exceptis, quibus una quælibet res cõtrariorum naturaliter insita est. in his.n. solis fieri non potest alterna mutatio. In his uero quæ accidenter, & non per naturam subiectis eueniunt, fit semper in contraria permutatio, ut ex sano ægrum, ex ægro rursus sanum corpus efficitur animalis. Iam uero illud uerum est, ex bono procliuior semper semita uidetur ad malũ, & facillima esse ex probitate ad malitiam permutatio. quod Terentiano docetur exemplo. A labore procliuem ad libidinem. Sed quanquã difficilis sit transitus ad uirtutes a turpitudine uitiorum, Aristoteles tamen fieri posse hunc transitũ confirmat. Huius.n.philosophi sententia est, uirtutes non esse scientias, ut Socrates ait, neq; ut Stoici naturaliter eas esse, sed discibiles, & per quandam boni consuetudinem, hominum mentibus inferi. Atque ideo siquis fit quibuslibet pricribus uitiis obnoxius, si eum melior sermo susceperit, & sapientium consuetudine consabulationeq; comatur, aliquid ex ante actis uitiorũ illecebris emendabitur, & sese aliquãtulum exuet, & paululum liberior ad meliora procedet. Ita ut sit primo quidem minus malus, post uero non malus, deinde iamiamq; aliquantulum bonus. Cui si huiusmodi intensio frequẽtissime fiat, nec paruitate temporis præueniatur. aut ei terminus mortis deficeerit, non est dubium, illum ex pessimo per probas consuetudines consabulationesque sapientum

pientium in perfectam uirtutis habitudinem permutari. Est igitur ex bono in malum, & ex malo in bonum rursus permutatio, atq; hoc quidem fit in contrariis. In habitu uero & priuatione non fit: est nanq; permutatio, sed hæc una tantum, nulla ratione sese conuertens. ait.n. Ab habitu ad priuationem permutatio, a priuatione uero ad habitum impossibile est. Et hoc planissime docet exemplis. Quis enim unquã ex cæco factus est uidens? quis aliquãdo caluus, crinitus efficitur? cui amissis ætate dentibus rursus alii procreantur? Quare si in contrariis fit alterna mutatio, in priuatione uero atq; habitu non fit, distat hæc oppositio ab ea s. oppositione, quæ fit secundum contrarias qualitates.

Quæcunq; uero tanquam affirmatio, & negatio opposita sunt, palam est, quod nullo prædictorum modorum opposita sunt. In solis enim istis necessarium est semper aliud quidem eorum uerum, aliud autem falsum esse. neq; enim in contrariis necessarium est semper, alterum uerum esse; alterum falsum. neq; enim in iis quæ sunt ad aliquid, neque in habitu & priuatione, ut sanitas, & languor, contraria sunt, & neutrum neque uerum, neque falsum est. Similiter duplum & dimidium tanquam relatiua opposita sunt. & non est eorum alterum neque uerum, neque falsum. sed neq; ea quæ secundum priuationem, & habitum dicuntur, sicut uisus & cæcitas. Omnino autem eorum quæ secundum complexionem nullam dicuntur, nihil neque uerum, neque falsum est porro autem omnia quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur.

101. Expositis his differentiis, quibus uel contrariis relatiua, uel priuatio & habitus relatiuis, uel rursus priuatio & habitus contrariis discreparent; nunc sequitur quid his omnibus secundum affirmationem negationemq; opposita distẽt. & dat signum proprium affirmationis, & negationis, ut eas semper queamus agnoscere. ut siqua sint quæ hoc signo minime teneãtur, illa ab affirmationis negationisq; oppositione differre dicamus. In affirmatione.n.& negatione fieri nõ potest, ut si affirmatio uera sit, statim falsa negatio non sit: si negatio uera, affirmatio mendacii nota carere possit. ut siquis dicat Socrates ambulat. Socrates non ambulat. Si uerũ est Socratem ambulare, falsum est non ambulare. Et rursus si uerum est non ambulare, falsum est ambulare. Hanc autem ueri falsiq; diuisionem nullus unquã in aliis oppositionibus poterit inuenire. Nam in his quæ sunt ad aliquid, non solũ non est necesse oppositionem ipsam sibi uerum falsumq; diuidere, sed in his nulla omnino neq; ueritas neq; falsitas inuenitur. Siquis.n. dicat hoc tantum, pater, uel rursus, filius; neq; uerum aliquid neq; falsum pronunciat. Et in contrariis quoq; idem est: nam cum bono malum sit contrarium, siquis nominet bonum, & siquis rursus simpliciter pronunciet malum, nulla in hac prædicatione neq; falsitas, neq; ueritas est. Eodem quoq; se modo habet etiam in his quæ secundum habitum priuationemq; dicuntur. Similiter.n. nihil neq; uerũ, neq; falsum est, siquis uisum nominet uel cæcitatem. Hoc autem idcirco euenit, quia omnia quæcunq; sunt, in quibus aut falsitas, aut ueritas inuenitur, secundum aliquam complexionem dicuntur. Ea uero quæ simpliciter proferuntur, ueri atq; falsi prolatione carent, ut ipse ait, cum in principio omnia prædicamenta numeraret, dicens: Singula eorũ quæ essent dicta in nulla affirmatione dici, quadam uero complexione inter se horum prædicamentorum ueritatem falsitatẽque gigni. Quibus Aristoteles edocuit præter complexionem aliquam in sermonibus, ueritatem falsitatemq; inueniri non posse. Sed exemplo quoq; hoc manifestum est. Si.n. dixero Socrates homo est, aut uerum aut falsum est. Quod si hoc tantum dicam: Socrates, aut rursus, homo, nihil in eo neq; ueritatis neq; falsitatis est. Quocirca, quoniam omnis affirmatio cum complexione profertur, potest in ea aut ueritas, aut falsitas inueniri. Ea uero quæ sunt ad aliquid, simpliciter & sine ulla complexione dicuntur. Similiter autem & contraria, & ea quæ sunt secundum habitum priuationemq; sibimet opposita, ut est, pater filius: bonum malum: uisus cæcitas, quæ quoniam sine complexione dicuntur, ubi autem cõplexio non est, illic neq; falsitas, neq; ueritas est. In affirmationibus uero solis, & negationibus, quoniam secundum cõplexionem dicuntur, aut ueritas, aut falsitas reperitur: secũdum affirmationem & negationem oppositio a cunctis aliis superioribus distat.

Sed maxime uidebitur hoc tale contingere in his quæ secundum complexionem contraria dicuntur. Sanum nanq; esse Socratem, ad languere Socratem contrarium est: sed neque in his necessarium est alterum semper uerũ, alterũ autẽ falsum esse: cum.n. Socrates sit, erit illud quidem uerũ illud uero falsum. cum uero non sit, ambo falsa sunt. neq; enim languere, neque sanum esse, uerum est, cum non sit ipse Socrates omnino. In priuatione uero & habitu cum non sit, neutrum uerum est. cum uero sit, non semper erit alterum uerum, alterum autem falsum. Habere nanque uisum Socratem, ad id quod est Socratem cæcum esse oppositum est, sicut priuatio & habitus. & cum sit, necessariũ est alterum uerum uel falsum esse. cum enim nondum natus est habere, utraque falsa sunt: & cum non sit omnino Socrates, sic quoq; falsa sunt utraq;, & uisum eum habere, & cæcum esse.

102. Q\m uidentur quædam contraria s\m complexionẽ dici in quibus aut falsitas reperitur, aut ueritas, sed neq; ut affirmatio sit, neq; ut negatio: de his quoq; dicit quid distent, his complexionibus, quæ s\m affirmationem negationemq; dicuntur. Nam sicut ægritudo est contraria sanitati, ita quoque ægrotum esse Socratem, ei q\d est sanum esse contrariũ est. Oratio quoq; quæ dicit, Socrates sanus est, contraria est ei quæ pronunciat, Socrates ægrotat. in his ergo & ueritas inuenitur & falsitas. Quid igitur hæc distant ab ea oppositione quæ secundum uim affirmationis, aut negationis opponitur? Hoc scilicet, quòd subsistente re, de qua utraq; dicuntur, utrunlibet eorum uerum est, si tamen ea contraria prædicantur, quæ mediis carent. nam uiuente & subsistente Socrate, quoniam ægritudo & sanitas immediata contraria sunt, siquis de Socrate dicat, Socrates sanus est: rursusq; alius pronunciet, Socrates ægrotat, unam ueram, unam falsam esse necesse est. Socrates enim uiuens aut ægrotat, aut sanus est. & si uerum est eũ ægrotare, sanum esse falsum est: & si falsum est ægrotare, sanum esse uerum est. Si uero Socrates ipse non subsistat, neq; omnino sit, utrunq; de eo falsum est dicere, quoniam ægrotat, & sanus est. qui enim omnino non est, neq; omnino poterit ægrotus esse nec sanus. Ergo in contrariis subsistẽte re de qua prædicantur, semper una prædicatio uera est, alia falsa, in his scilicet contrariis quę secundum complexionem dicuntur, & carent medio. non subsistente autem re, contrarietates utræq; sunt falsæ. Illa uero quæ secundum priuationem habitumq; dicuntur, si cum complexione prædicentur, & subsistat res, non necesse est aliam ueram esse, aliam falsam. & cum res omnino nõ sit, utræque sunt falsæ. Socrates enim cum sit iam in suę matris aluo, & nondum sit genitus, in lucem quidem æditus non est, ipse tamen est atque uiuit, sed tunc neq; uidens est neque cæcus. & uidens quidem non est, quoniam nondum in lucem est æditus: Cæcus uero idcirco non dicitur, quoniam adhuc uidere non poterat. Ergo cum sit atque subsistat res, de qua habitus & priuatio prædicantur, potest fieri ut de ea falsa utraq; prædicentur. si uero res de qua dicitur non sit omnino, utrasq; falsas esse necesse est, ut cum Socrates omnino non est, falsum est eum dicere, uel uidentem esse, uel cæcum. Ille enim uidet atq; cæcus est, qui uiuit atque subsistit. cum uero de quo dicitur non sit omnino, utraq; de eo falso dicuntur. In catulis quoq; idem est. nam cum iam sunt æditi, subsistunt quidem, sed neque cæci sunt, neque uidentes, quia nondum per naturam uisum habere potuerũt. Sin uero omnino non sint, rursus falsum est de his utrunque prædicari. In affirmatione uero & negatione non ita est, ut ipse pronunciat.

In affirmatione uero, & negatione semper siue sit, siue non sit, aliud quidem uerũ erit, aliud uero falsum: languere

nanq; Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palam est, quia alterum eorũ uerum, alterũ vero falsum est. & cum non sit, similiter languere enim cum non sit, falsum est: non languere antẽ, verum. Quare in his solis propriũ erit, semper alterum eorum uerum, alterum falsum esse, quæcunq; tanquam affirmatio & negatio opposita sunt.

103. In affirmatione inquit & negatione siue res subiecta subsistat, siue non sit omnino, semper in una ueritas, in alia falsitas inneniuntur. Non esse enim idem, dicere ægrotare aliquem, quod non esse sanum: nec idem cæcum esse, quod non uidere, perspicacissime docet. Nam qui ægrotat, nisi subsistat, non potest ęgrotare. Non esse antem sanum, non ita est. nam etiam si non sit omnino aliquis, potest de eo qui non est, hæc negatio prædicari. Quod enim omnino nõ est, sanum esse non potest, quod sanum esse non potest, non est utique sanum. Eodem quoq; modo est & de cæcitate, & de uisu. neq; enim idem est dicere cęcum esse aliquem, quod non uidere: qui enim cæcus est, subsistit uiuitq;, ut sit cęcus. non uidere uero etiam de omnino non subsistente dici pōt. Quod enim non subsistit, omnino uidere non potest: & qui uidere non potest, non uidet. Quocirca in affirmatione & negatione, siue sit de quo dicitur, siue non sit, una semper uera est, altera falsa. Nam cum sit Socrares & uiuat, si de eo uerũ est dicere, quòd uidet, falsum est dicere, quòd nõ uidet: & si de eo verum est dicere, quòd sanus est, falsum est dicere de eo, quòd non est sanus. Si negationes ueræ sunt, falsæ sunt affirmationes. Si uero res subiecta non subsistat omnino, de eo quidem affirmatio falsa est, negatio semper uera. Nostro enim tempore, cũ Socrates non est, neq; subsistit, si quis dicat Socrates uidet, & alius dicat Socrates nõ uidet, falsum quidem est de eo dicere, quòd uidet. uerum autem, quoniam non uidet. Qui enim omnino non est, uidere non potest. qui uidere non potest, non uidet. Ita firmum immutabileq; semper manet in affirmationibus & negationibus alteram semper ueram, alteram falsam in prædicatione constitui. Quocirca, quoniam in cõtrariis, & in iis quæ secundum priuationem habitumq; sunt, si cum complexione utraq; dicantur de re non subsistente, falsa sunt utraq; quæ prædicantur. cum hoc idem in affirmationibus & negationibus non sit, omnes cæteræ oppositiones ab affirmatione & negatione dissentiunt. Monstratæ sunt igitur oppositiones quatuor & sex differentiæ: una quidem contrariorũ, & eius quæ est ad aliquid: Secunda contrariorum, & eorum quæ sunt secundum habitum & priuationem: Tertia cõtrariorum, & eius oppositionis quæ est secundum affirmationẽ & negationem: Quarta relatiuorum, & eius quæ est secundum habitum & priuationem: Quinta relatiuorum, & eius quæ est affirmationis & negationis: Sexta priuationis, & habitus ad negationem & affirmationem. Sed post has oppositionum differentias quædam de contrariis ad multas proficientia quæstiones ab Aristotele traduntur.

Contrarium antem est bono quidem ex necessitate malum. hoc autẽ palam est per singulorum inductionem, vt sanitati languor, & iustitiæ iniustitia, & fortitudini timiditas: similiter antem & in aliis. malo antem aliqnãdo bonum quidem est contrarium, aliquando antem malum. egestati enim, cum sit malum, superabundantia contraria est, cum etiam ipsa sit malum. Similiter antem & mediocritas contraria vtrique cum sit, bonum est, sed in pancis hoc tale quispiam inspiciet, in pluribus vero semper malo bonum contrarium est.

104. Hoc loco monstratur quod omne bonum semper malo contrarium est: non autem omni malo semper bonum. nã quodcunque fuerit bonum, solum illi malum contrariũ est, malo autem & bonum potest esse contrarium & malum. Sanitati enim quæ bona est, ægritudo quæ est mala, contraria est. Rursus felicitati quæ est bona, infelicitas, quæ ipsa quoq; est mala, contraria est. Est autem inuenire malũ, quod duas habet contrarietates, boni s. & alterius mali. Nam cum ea sint contraria, quæ a se plurimum distent, cum sit timiditas habitus animi pessimus, duas habet contrarietatea, temeritatem, & fortitudinem. nam qui omnia timet est, timidus, & qui nihil timet omnino, in quo est temeritas, longe a sese distant & discrepant. quocirca sibi contraria sunt, cũ utraq; sint mala. Rursus quoniam bonum malo contrarium, & fortitudo bona est, timiditas mala erit. & erit fortitudini contraria oppositaque timiditas. Duæ igitur contrarietates opponuntur timiditati, temeritas & fortitudo. sed temeritas contraria est secundum longissimam distãtiam quantitatẽq; discrepantis habitus atq; contrarii: Timiditas uero fortitudini uidetur opposita secundum qualitatem bonitatis atque malitiæ. Quare sufficienter est demonstratũ bona semper malis esse contraria, mala uero etiam malis. Inductio autẽ est singulorum exemplorum collectio, & ad uniuersalẽ per ea cognitionem collectionemq; reductio. ut si quis dicat, qui musicam nouit, musicus est, & ab ea denominatur. & medicus, qui medicinam. & rursus qui grammaticam, grãmaticus. & ex his singulis rebus colligat uniuersaliter. ergo quicunque aliquam artem nouit eiusdem denominatione signatur. Quocirca hoc quod supra diximus de contrariis, Aristoteles exemplorum planissima inductione firmauit. Illud quoq; addidit, mala posse malis esse contraria, in paucissimis inueniri. semper autem mala bonis esse contraria: nam & in his ipsis, in quibus mala malis contraria sunt, inest tamen ut etiam simul bonis contraria esse uideantur. ut timiditas, quoniam temeritati contraria est, simul est etiam fortitudini contraria. Sed non necesse est, ut quodcunque malum bono est contrarium, mox etiam malo esse contrarium, ut ægritudo sanitati quidem, quod est bonum, contraria est, alij uero malo contraria non est. Recte igitur dictum est, malum malo contrarium in paucioribus inueniri.

Amplius, contrarium non necessarium est, si alterum sit, & reliquum esse. Sanis nanque omnibus, sanitas quidem erit, languor vero non erit. similiter antem si omnes albi sint, albedo quidem erit, nigredo vero non erit. Amplius, si Socratem esse sanum, ad id quod est Socratem languere contrarium est, cum non sit possibile vtrumq; eidem inesse simul, non erit possibile, cum alterum contrariũ sit, & reliquum esse. cum.n. hoc sit, Socratem sanum esse, non erit illud, languere Socratem.

105. Dictum est in relatione, quędam relatiua simul esse naturaliter, ut cum sit filius, pater est. cum uero sit pater, sine filio esse nõ posse. quocirca simul semper sunt pater & filius, hoc uero in contrariis non est. Ait enim non necesse est simul semper esse contraria. Si enim nullus ægrotet, & sint omnes sani, cum sit sanitas, non erit ægritudo. & una contrarietate manente, alia omnino non erit, ut si quis hoc idẽ dicat de cygnis. etenim omnes cygni sunt albi, in cygnis nigredo non erit. Atq; hoc idem ad uniuersalia referendũ est. Nam si omnia quæ sunt, alba sunt, omnino nigredo non erit. Tractum autem hoc uidetur esse sigillatim a partibus. Nam ꝙ duo contraria in eodem, uno eodemq; tempore esse non possunt, ut Socrates cum sanus est, ægrotus non est. & cũ sanus est, manente sanitate non esse poterit ægritudo: & nõ erit necessarium uno contrario posito, mox subsequi alterũ. Nam si necesse esset uno cõtrario constituto, mox aliud sequi: posset idem Socrates uno eodemque tempore, & sanus esse & ęger. quod fieri non potest. Non igitur necesse est, cum sit una contrarietas, mox aliam sequi. Quocirca fieri potest, ut cum unum contrarium sit, aliud non sit. Idq; in singularibus etiam necesse est, ut in eo quod est Socratem esse sanum, non est Socratem ægrotare, quod Socratis sanitati est contrarium. Socrates.n. quanquam contrariorum susceptibilis sit, quoniam substantia est, tamen uno eodemq; tempore contraria utraque non suscipit.

Palam vero est quod & circa idem aut specie, aut genere, natura habent fieri contraria. languor nanq; & sanitas in corpore animalis natura habent fieri. albedo antem & nigredo simpliciter in corpore iustitia uero in anima hominis & iniustitia.

Docet

106. Docet circa quæ semper possint esse contraria. Ait.n. circa eas res quę aut genere cadē sint, aut spē, ut est corpus quidem aialis unum ſm genus, oium.n.aialium unum genus est, & circa hoc ægritudo uel sanitas inuenitur. Similiter & circa corpus oē indiscrete,uel aiati,uel inaiati,albedo & nigredo est. quod.s.oē corpus, & ipsum ſm genus est unum. namq; his genus est substantia. Iustitia quoq; & iniustitia in anima est. Omnis autem anima quæ iustitiam iniustitiamq; suscipit, rationalis est.i.hominis, sed omnes homines idem sunt ſm speciem. Omnes igitur animæ eædem ſm spēm sunt, iustitia ergo & iniustitia circa easdem res ſm spēm reperiuntur. Quocirca recte iam conclusum est,omnia contraria circa easdem res,uel ſm genus, uel secundum spēm inueniri.

Necessarium est autem omnia contraria uel in eodem genere esse,uel in contrarijs generibus esse,uel ipsa genera eē. Album.n.& nigrum in eodem genere sunt. color.n. genus eorum est.iustitia uero & iniustitia in contrarijs generibus: illius enim uirtus, huius autem nequitia genus est. Bonum uero & malum non sunt in genere, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

107. Monstrat id qđ reliquum est.i.ubi possunt semper cōtraria uestigari.omnia.n.quæ sunt contraria, aut sub eodem genere sunt, aut sub contrarijs generibus, aut ipsa sunt genera. Sub eodem genere sunt contraria, ut album & nigrū sub uno genere.i.colore,color.n.albedinis & nigredinis est genus. Hæc igitur sub uno sunt genere. Alia uero cōtraria in contrariis generibus inueniuntur,ut iustitia & iniustitia. Iustitiæ.n.genus est bonum, iniustitiæ uero,malum: malum uero bono contrarium est. iustitia ergo, & iniustitia sub cōtrariis generibus sunt. Rursus, alia ipsa sunt genera, ut bonum & malum: utraq; sunt genera sub se malorū bonorūq; positorum. Et non hoc nūc dicitur q̄ bonitas, & malitia nulli alii generi subduntur; ponuntur.n.sub qualitate: Sed particularium bonorum & malorum non esse alia genera, nisi ipsum bonum,& malum generaliter. Recte igitur bonum, & malum aliorum particularium bonorum malorumq; genera sunt numerata. Quare rectissime dictum est omnia cōtraria, aut sub eodem esse genere, ut album, & nigrum sub colore: aut in contrariis generibus, ut iustitia atq; iniustitia sub bono & malo: aut ipsa esse genera,ut est ipsum bonū & malum, quæ genera iustitiæ atq; iniustitię numerata sunt.

QVOT MODIS PRIVS DICATVR.

PRIVS *autem alterum altero dicitur quadrupliciter. primo quidem,& maxime proprie secundum tempus, secundum quod antiquius alterum altero, & senius dicitur. in eo enim quod tempus amplius est,& antiquius,& senius dicitur.*

108. Postquam uero de oppositis disputationem quantum ad præsens tempus attinebat explicauit, nunc quæ priora dici possint, quæ posteriora differit. Et ait,primo quidem,& proprie,& quod in usu prius dicimus,hoc est, quando aliquam rem alia res tempore præcedit, & superat:& dum proprie loquimur secundum temporis præcessionem, aliud antiquius dicimus, aliud senius: Antiquius quidem in iis quæ inanimata sunt,ut Porphyrio placet: senius uero in iis quæ anima non carent. ut si quis dicat, antiquius fuisse bellum Thebanorum atq; Græcorum Troiæ excidio,idcirco q̄ tempore præcedat: filii namq; ducum qui Thebano periere prælio, Troiæ prœliis interfuerunt, ut Diomedes Tydei filius, & Sthenelus filius Capanei. Atq; hoc quidem ita,quoniam est & in rebus inanimatis quod antiquius dicitur, ut cum dicimus antiquiorem esse dominationem Regum in ciuitate Romana; quam consulum & magistratuum. In rebus uero animatis senius uocamus. Seniorem namq; dicimus Pythagoram Socrate, Socratem Aristotele, idcirco quod se temporibus antecedant. Ergo prius alterum altero dicitur proprie secundum tempus. prioris autem quatuor fuere distantiæ, ut ipse Aristoteles dicit, cum aie. Prius alterum altero dicitur quadrupliciter: Easq; singillatim breuiter enumerat, ad quas ipse addidit quintam, quæ priscis philosophis esset incognita. Et quoniam de primo prioris modo dictum est, de secundo dicamus.

Secundo autem quod non conuertitur secundum subsistēdi consequentiam, ut unum duobus prius est. duobus enim existentibus, mox consequens est unum esse: uno autem existente, non est necessarium duo esse. Idcirco non conuertitur ab uno consequentia, ut sit reliquum, prius autem uidetur illud esse, a quo non conuertitur essendi consequentia.

109. Secunda inquit significatio prioris est, quæ non tempore intelligitur, sed natura, & hoc ait, a quo non conuertitur subsistendi consequentia. Nam si duæ res ita sint oppositæ,ut si una sit,necesse sit esse aliam, & si alia sit, non necesse sit esse aliam: illa prior est qua posita ut sit, non est aliam esse necesse, & hoc quidem uniuersaliter dictū est. Planius uero his fiet exemplis. Binarius enim numerus & unitas eā retinet naturam, ut siquis duo esse proponat, unum quoq; esse monstrauerit. unum enim in ipsis duobus concluditur, nec præter duas unitates poterit esse binarius. Quocirca siquis binarium numerum esse posuerit, unum quoq; esse cōsequitur, idcirco quòd binarius ut sit, indiget unitate. At uero siquis ponat esse unitatem, nondum necesse est esse binarium.Ergo ab unitate subsistendi consequentia non conuertitur. Posita enim unitate necesse non fuit binarii numeri subsequi quantitatem, idcirco q̄ binario non indiget unitas, sicut indigens erat unitate binarius. Quare prior est, unitas binario. quod si ita est, & quicquid ita fuerit,ut ab eo subsistendi consequentia non conuertatur, prius Aristotele auctore probabitur,ut in eo quod est homo & animal. Cum dico hominem, mox dixi animal: cum animal dixero, nihil adhuc de homine dictum est. Omnis enim homo animal est, non omne animal, homo.

Tertio uero secundum ordinem quendam prius dicitur. quemadmodum & in disciplinis, & in orationibus.nam & in demonstratiuis disciplinis est prius & posterius per ordinem. elementa enim in geometria priora sunt iis quæ describuntur per ordinem. Principia enim priora sunt theorematibus ordine, & in grammatica elementa priora sunt syllabis, & in orationibus similiter,proœmiū prius est narratione, ordine.

110. Ponit tertiam prioris significationem, ut in geometria priora sunt inquit elementa descriptionibus. Elementa uero ait quos terminos appellamus.i.ubi quid punctum sit, quid linea, quid figura prædicitur. His enim cognitis & fideliter animo comprehensis, postea omnes geometriæ descriptiones fiunt, quæ problemata & theoremata nuncupātur. Ergo quoniam prius discuntur elementa,post ad descriptiones est transitus: priora sunt elementa descriptionibus, ordine scilicet. quoniam ut descriptio posit intelligi,prius elementa traduntur. Et in grammatica quoq; prius singulæ traduntur literæ, quam quæ ex his syllabæ coniunguntur; quocirca ipsæ quoq; ordine priores sunt syllabis. Rhetores uero non sæpe a narratione, sed ab exordio agere causas incipiunt, ideo quod exordia narrationibus priora sunt ordine. Quare tertius modus prioris iste est, qui secundum nexum cuiusdam ordinis in qualibet arte est constitutus.

Amplius præter ea quæ dicta sunt, quod melius est, & honorabilius, prius naturaliter esse uidetur. consueuerunt enim & plurimi honorabiliores & magis a se dilectos, priores dicere apud se: sed est pene alienissimus hic omnium modus. modi itaq; qui dicti sunt de priore,ferme isti sunt.

111. Dicit prius uideri, qđ neq; secundum tempus aliquoties, neq; secundum subsistendi consequentiam, nec secundum ordinem sit, sed quodcunq; preciosius fuerit, prius eē uideatur.ut Sol Luna prior est,& anima corpore,& animus anima.Hoc uero tali argumento probat,q̄ hi qui aliquos uenerantur, & honorabiliores existimant, dicant eos apud se esse priores, & hi qui i rebus publicis plurimū possunt,priores dicuntur ab his qui eos maxime uenerantur. Sed ut ipse ait,alienissimus ē a significatiōe prioris,hic quartus qui nūc

est dictus modus. Etenim de his melius dici potest, ut dicantur uenerabiliores & honorabiles, ut uero priores dicātur, abusio potius quam ulla proprietas est. Quintus modus quē ipse addidit huiusmodi est.

Videtur autem præter eos qui dicti sunt, alter esse prioris modus. Eorum enim quæ conuertuntur secundum essentiæ consequētiam id quod alterius quolibet modo causa est, digne prius natura dicitur. Quod uero sunt quædam huiusmodi palam est. esse nanq; hominem conuertitur secundum essentiæ consequentiam ad ueram orationem de se: nam si est homo, uera est oratio qua dicitur, homo est: & si uera est oratio qua dicitur, homo est, consequitur esse hominē. Est autem quidem uera oratio nequaquam causa ut sit res, ueruntamen uidetur quodammodo res causa ut sit oratio uera: Ex eo enim quod res est, uel non est, oratio uera, aut falsa dicatur necesse est. Ideoq; secundū quinq; modos prius alterum altero dicitur.

112. Nouimus quasdam res in prædicatione posse cōuerti. Quod si una earum quæ conuertuntur alteri causa est, & ueluti naturalem subsistentiā subministrat, illa naturaliter prius esse perhibetur. Ipse autem aptissimo quod proposuit affirmauit essemplo. Nam si est aliqua res, uerum est de ea dicere, quòd est. Rursus si de ea uerum est dicere, quòd est: illam ipsam rem esse necesse est. ut quoniam est homo, uerū est dicere, quòd est homo. Quod si uerum est dicere quòd est homo, nulla est dubitatio quin homo sit. Ergo quoniam duo hęc sibimet conuertuntur: respitiamus nunc quę sit harum causa alteri, ut subsistere ualeat, atq; ut esse possit. Video autem rem, dicto uero subsistentiæ dare principium: nā quia homo est, idcirco uerum est dicere de eo quòd est, sed nō idcirco homo est, quoniam de eo uere dici potest, quòd est. Res enim ut ueritas adsit dicto, principium est, sed nō ut res subsistat, uero efficitur dicto. Quocirca prius est, eē hominem, posterius, uerum de eo esse dictum. Idcirco, quoniam, quamuis conuertantur, tamen una harum rerum alteri subsistēdi causa est. Ait enim id esse prius inter ea quę conuertuntur secundum essentiæ consequentiam, quod alterius quomodolibet causa est. Vt in hoc ipso sermone de homine, conuertuntur utraq; quidem, sed homo, ut sit sermo uerus, causa est atq; principium. Quod Aristoteles ita ait. Est autem uerus sermo nullo modo causa subsistendi rem. Res autem uidetur quodammodo causa esse, ut sermo uerus sit. Neq; enim idcirco res est, quoniam sermo est, sed idcirco uerus est sermo, quoniā res ipsa subsistit. Quocirca quinque hi prioris modi sunt, quorum superius quatuor dixit, secundum tempus. secundum id quod non conuertitur ad subsistendi consequentiam. secundum ordinem. secundum reuerentiam. & secundum conuersionem, cum altera res alii subsistendi causa est. Sed quoniam de priori dictum est: nūc de his quæ simul sunt, incipit.

QVOT MODIS SIMVL DICAMVS.

SIMVL *autem dicuntur simpliciter & proprie quidem quorum generatio est in eodem tempore, neutrum .n. neq; prius, neq; posterius est eorum. Simul itaq; hæc dicuntur secundum tempus.*

113. Cum de prioribus disputaret, illa proprie priora esse contenderat, quæ secundum uim præcedentis temporis dicerentē, quare cum de his q̄ simul sunt disputat, idem reuocat, & recte. Nam si maximum modum prioris solum efficiet tempus, cur quoque non simul editam naturam tempus efficiet? Ait ergo & simpliciter, & proprie dici simul eē ea quæ unius temporis ortu prolata fiot, ut si illa sint antiquiora atq; priora quæcunq; non æquali, sed præcedenti tempore proferuntur, quæ se temporibus non præcedunt, rectissime simul esse ponuntur. Quæ enim uno tempore edita atq; prolata sunt, illa secundum tempus simul esse dicuntur, idest simul naturale principium substantiamque sortita, atque hęc quidem secundum tempus simul esse dicuntur. Secundum naturam uero simul esse perhibentur, quæcunq; inuicem ad se conuertuntur, cum altera res alteri subsistendi neq; causa sit, neq; principium. ut sunt huiusmodi, duplum & medium. nam cum sit duplum, medium est. cum rursus sit medium, duplum est. Seruus quoq; & dominus eodem modo sunt, filius quoq; & pater. Hæc enim quæcunq; illata quidem inferunt alia, sublata uero auferunt simul, sibimet semper inuicem conuertuntur. nam si dicam patrem, filium quoq; intelligi necesse est. si dixero filium, pater mox sub intelligentiā cadit. Quod si alterum sustulero, utraq; perimo. nam si tollam filium, pater non est. si patrem abstulero, filium quoq; perire necesse est. Atq; hæc ita sibimet ipsa conuertuntur, ut tamen altera res alteri causa penitus non sit. nam quoniā pater filio in prædicatione conuertitur, manifestum est: sed neq; pater filio causa est, ut sit, nec filius patri. Hoc autem huiusmodi est. Si Aeneas habuit Ascanium filium, non dicimus quòd non fuit Aeneas causa ut esset Ascanius, sed non fuit pater causa ut esset filius. Nam quod dico Ascanius, q̄dam propria substantia est, quod dico filius, esse non pōt, nisi ad aliquid referatur: & cum Aeneam nomino, substantiā dixi: si patrem appello, nulla ratione constat, nisi ad filium referatur. Igitur causa fuit Aeneas ut esset Ascanius, sed nō est causa pater ut esset filius. Pater nanq; tunc sit, cum filius fuerit. Quod si hæc tempore ipso priora non sunt, causa autem cuiuslibet rei prior est, quam illa cuius causa est, ut oriatur: nulla dubitatio est, quin pater atq; filius, quæ utręque prædicationes æquales sunt tempore, neutra neutri causa sit, cum tamen substantiæ ipsæ sibi ut sint, causa sint prædicationis. Nec ullo modo simile debet uideri ei quod paulo ante dictum est de homine, esse uerum de eo sermonem .s.q. est. Illic enim cum res esset, tunc poterat esse uerus de ea sermo. Prius enim est ut sit aliquid, post uero ut de eo uerū aliquid esse dicatur. Nunc uero non ita est, ut prius aliquis sit pater, post uero filius. Mox enim ut pater est, filium esse necesse est. mox ut est filius, patris sine dubio prædicatio cō sequitur. quemadmodum ergo iste modus sit, quid scilicet simul secundum naturam est, Aristoteles ita pronunciat.

Naturaliter autem simul sunt, quæcunque conuertuntur quidem secundum quod est esse consequentiam. Sed nequaquam causa est alterū alteri ut sit, ut in duplo & dimidio, conuertuntur etenim hæc. nam cum sit duplum, est dimidium: & cum sit dimidium, est duplum: sed neutrum alteri causa est ut sit.

114. In his quæ ita priora esse dicebantur, ut conuerterentur, quamuis secundum essentiam eorum consequentia eēt, tamē quia in his alia res alii causa atque principium est, hoc erat quod una prior esse uideretur, ea quidem cuius causa erat. Quod distat ab iis quæ conuertuntur, & se inuicē auferunt, quæ cum neutra neutri causa sit, & tamen conuertūtur, digne simul naturaliter esse perhibentur.

Dicuntur etiā simul naturaliter & quæ ex eodē genere e diuerso diuiduntur a se inuicē. E diuerso autē diuidūtur, quæ secundum eandem diuisionem sunt; ut greßibile, uolatile, & aquatile: hæ .n. e diuerso diuiduntur, quæ sunt ex eodem genere secundū diuisionem, animal nanq; diuiditur in hæc, in uolatile, greßibile, et aquatile, et nihil horū prius uel posterius est, sed simul per naturam hæc esse uidentur.

115. Tertium modum eorum quæ simul sunt hunc addidit, illa quoq; simul esse, quæ æquali diuisione sub genere ponātur. ut si ponat quis animal genus hominis, & equi, hominē uero & equum a genere .i. ab animali diuidat. homo uero, & equus, quoniam sub eodem genere sunt, simul esse natura dicuntur. & conueniens regula est in omnibus quibuscunq; generibus, cum enim specierum diuisiones sunt, illic spēs natura simul sunt. & si sub his ipsis spēbus quædam alia ponātur, inter se etiam ipsa simul esse natura dicuntur. Diuidatur enim genus .i. animal in uolatile atq; gressibile, & quoniam sunt sub eodē genere, simul natura sunt. Et si quid horum in subiectas partes spēsq; soluatur, ut uolatile quidē in his auibus quę seminibus uescunē, & in iis quę carnibus, & in his q̄ herbis. Hæ tres spēs rursus, quæ sub uolatili sunt, simul esse naturaliter appellantur, quod Aristoteles ita dicit.

Diuiditur

Diuiditur autem & singulum horum in species rursus, ut greßibile animal, & uolatile, & aquatile. erunt ergo & illa simul naturaliter quæcunque ex eodem genere secundū eandem diuisionem sunt. genera uero semper speciebus priora sunt, neque enim conuertuntur secundū essendi consequentiam. ut cum sit aliquid aquatile quidem, est animal: cum uero sit animal, non est necesse ut sit aquatile. Simul ergo per naturam dicuntur, quæcunque conuertūtur quidem secundum essendi consequentiam, sed nequaquam quidem causa est alterum alteri ut sit, & ea quæ ex eodem genere e diuerso diuiduntur ab inuicem, & simpliciter simul sunt quorum generatio in eodem tempore est.

116. Atque idcirco fieri non potest, ut genus habeat unam speciem. Nam si quæcunque sub genere sunt, simul sunt. Simul autem nisi plura esse non possunt. genus igitur sub se unam speciem habere non potest. Si n. unā fuerit, fieri nō potest ut simul esse dicatur, quia illud est, quod sub eodem genere, quędam res solent, quæ simul sint naturaliter, inueniri. Sed hæc de speciebus. Genera autem semper priora sunt, non.n.conuertuntur secundum subsistentiæ consequentiam. Prioris unus modus est, secundum quem illa priora esse dicerentur, quæcunque ad subsistendum nullo modo conuerterentur, quod hoc idem in generibus cadit. Genera enim non conuertuntur ad subsistentiæ consequentiā hoc modo. Sit enim animal genus, homo uero species. Cum uero dico hominem esse, animal quoque esse consequitur. Si animal dixero, ad hominem subsistentię consequentia nō conuertitur. Potest enim esse animal, nō tamen homo. Quocirca ab animali ad hominem non conuertitur subsistentiæ consequentia. Quod si posito homine animal constat, animali uero nominato non est necesse hominem esse: animal est prius homine. Illa quoque priorum descriptio est, quod ea quæ sunt priora, sublata quidem auferunt, illata nō inferunt. Animal .n. sublatum secum quoque hominem tollet, illatum uero, ut dicatur esse animal, non secum statim hominem infert. Posteriora uero e diuerso sunt. Illata .n. simul inferunt, sublata non auferunt. Dictus quidem homo simul secum animal infert. omnis nanque homo animal est. Quod si homo substantialiter auferatur, non est necesse animal quoque auferri: quod hoc nomen animalis in pluribus speciebus ualet aptari. Quod si ita contingit, sublato homine permanebit animal. Quocirca concludit tres esse species eorum quæ simul sunt, secundum tempus, secundum naturam, cum utraque ita conuertuntur, ut neutra neutri causa sit. Tertium genus est, secundum eandem sub eodem genere diuisionem. Quoniam in faciendo atque patiendo inerat quidam motus, facere autem & pati prædicamentis adiunxerat: idcirco nunc de motibus tractat, & sex numero esse pronunciat.

DE MOTVVM GENERIBVS.

Motus autem species sunt sex, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, & secundum locum mutatio: alij itaq; motus palam est quia alij ab inuicem sunt. non est enim generatio corruptio, neque augmentum diminutio, neque secundum locū mutatio, similiter autem & in alijs.

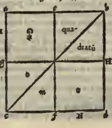
117 In physicis Aristoteles motus species alia ratione partitus est. Ait enim aliud esse permutationem, aliud motum. & permutationis quidem duas esse species ait, generationē & corruptionem. Motus uero tres, secundum quantitatem, secundum qualitatem, secundum locum. igitur quoniā hic liber ad introductionem quodammodo factus est: noluit nimis diuisionis attenuare rationē, ne ingredientium animos subtiliori diuisione confunderet. facit igitur diuisionem motus hoc modo. Est enim una species motus secundum substantiā, alia secūdū quātitatē, alia secūdū qualitatē, alia secundū locū. Et secundū substantiā quidē, est generatio & corruptio. hæc.n.utraq; in substantia fiunt. Nam & secūdum substantiam generatur aliquid, & secundum substantiam corrumpitur. Secundum quantitatem uero, ut crementum & diminutio. etenim uel quantitate aucta creuisse, uel detracta, diminuta esse dicuntur. Secundum qualitatem uero quæ dicitur commutatio, secundum aliquas scilicet passiones, quas qualitates esse manifestum est. Secundum locum uero, ut est itus in longitudinem, uel in curuaturam flexus. & itus quidem in longitudinem est, ut a sursum in deorsum. a prioribus retrorsum. a dextra in sinistram. & rursus si hęc conuertas, & in directum pergas, iidem motus erunt. Illud quoque uerum est has esse omnes species motus: nullo namque sibi participant, nisi solo generis nomine. quod motus dicuntur. nam neque generatio idem est quod corruptio. nanque generatio est in substantia ingressus, corruptio uero ex substantia egressus. nec diminutio idem quod crementum. nec secundum locum translatio alieni superiorum consimilis est. Commutatio autem habet forte aliquam dubitationem, quod non uideatur a superioribus discrepare, quam quæstionem ita proposuit.

In alteratione uero habet quandam quæstionē, ne forte necessarium sit id quod alteratur, per aliquā reliquarū motionum alterari. hoc autem nō est uerum. Nā pene secundū omnes passiones aut plures, alterari accidit, nulla aliarum motionum communicante. Neque enim augeri necessariū est, quod per passionem mouetur, neq; minui, similiter autem in alijs. Ideoq; erit alia præter illos motus, alteratio. Nam si eadem esset, oporteret id quod alteratur mox uel augeri uel minui, uel aliquem aliorum motuum consequi. sed non est neceße. Similiter autem & quod augetur, aut alia aliqua motione mouetur, alterari oportebat.

118. In commutatione uero est aliqua dubitatio, ne forte necesse sit, quod commutatur secundum aliquem reliquorum motuum commutari. Nam si omne quod commutatur, aut generatur, aut corrumpitur, aut minuitur, aut crescit, aut secundum locum transferri necesse est, dubium non est, nihil a superioribus cæteris hanc differre speciem, quæ secundum commutationem dicitur: quod Aristoteles respuit dicens, Hoc autem non est uerum. Sed quoniam quod commutatur non omnino neque generatur, neq; corrumpitur, ut qui in sole diutius stetit, si ex candido niger est factus, commutatus quidem secundum colorē dicitur, non tamē generatus est aut corruptus, nec uero illi aliquod uel crementum factum est, uel diminutio, sed nec loci translatio ulla est. potest enim aliquis uno eodemque loco consistens aliquibus extrinsecus uenientibus passionibus permutari. potest quoque & crescere & decrescere præter qualitatis commutationē, quod ipse Aristoteles ita pronunciat.

Sed sunt quædam crescentia, quæ nō alterantur, ut quadratum circumposito gnomone creuit quidem, alteratum uero nihil factum est, sic & in alijs huiusmodi, quare alij sunt motus a se inuicem.

119. Quod dicit tale est. Si quadrato inquit addatur gnomo, crescit quidem quadratus, non tamen commutatur. Ideoque sublato gnomone quadratus diminuitur, sed non commutatur. Sit .n. quadratus .a.b.c.d. & ducatur ei angularis. b.c. & diuidātur quatuor latera. a.c. a.b. b.d. d.c. in æqualia .g.e.h.f. punctis, & ducantur. g.h. f.e. lineæ. Diuisus igitur quadratus .a.d. in quatuor quadratos, qui sunt. e.g. f.g. e. h. h.f. quorumlibet tres qui circa eandem angularem sunt, si demantur, figura ipsa gnomo uocatur. ut si quis tollat hos

tres. e.g. g.f. f.h. inuenitur m.n. gnomo. qui m.n. gnomo separatus à. b. e. h. quadrato. Totus quidem a.d. quadratus imminutus est, qui ex tam magno factus est paruus, non tamē formam tetragoni cōmutauit. Quod si. e. h. tetragonus solus sit, & ei circumponatur gnomo, qui est. m.n. creuit quidē tetragonus, et maior factus est, sed

sed non cõmutatus est. Omnes.n.tetragoni sibi sunt propria qualitate cõsimiles. Quod si cõmutatio huiusmodi motus esset, ut nõ oĩno a superioribus separaretur, nulla esset dubitatio, quin semper oporteret quicquid commutatur sm aliquem priorum motuum modum commutari. Ita ut aut nasceretur, aut corrumperetur, aut minueretur, aut cresceret, aut sm locum fieret aliqua permutatio. Quod qm̃ non est, ab omnibus superioribus motibus, hęc motus species distat. Sed monstratum superius est quinq; superiores motus species a se omni ratione substantiæ discrepare. Quocirca distant a se similiter hi sex motus, atq; diuersi sunt.

Est autem simpliciter quidem motui quies contrarium. Singulis vero singuli, generationi quidem corruptio, augmentationi autem diminutio, secundum locum vero mutationi, secundum locum quies. maxime autem videtur oppositum esse in contrarium locum mutatio, ut quæ est inferius, ei quæ est superius, & ea quæ est superius, ei quæ est inferius.

120. Nunc iam motum contrarietates exequitur, & ipsi quidem generi.i.motui dicit quietem esse contrariã. habet enim motus quietem contrariam. Singulis uero speciebus motuũ, motus ipsi contrarij sunt, ut generationi corruptio. & cum generatio sit motus atq; corruptio, utraque tamen sibimet contraria sunt: cremento quoq; diminutio cõtraria est. Quare diuerso modo hæc species motus contrarietatẽ habent, q̃ genus dudum habere monstrauimus. motus.n.ipse habet quietem contrariam. Specierum uero motibus non quies tm̃, sed alij motus cõtrarij sunt. ut generationi, corruptio. & cremento diminutio. secundũ uero locũ translationi, cõtrarietas similis est generi. Nã & ipsa habet contrariã secundũ locum quietẽ. contrariũ nanq; est moueri de loco in locũ, & non moueri. Et est non moueri quidem secũdum locũ quies, moueri uero secundũ locum translatio. Maxime aũt inquit secundũ locũ mutationi contraria est in contrariũ locum permutatio. Vt si qua res sursum sit, atq; ibi maneat, & sit quieta, postea fit ei motus talis, ut deorsum moueatur, q̃q̃ ipsi superiori motui quies contraria sit, multo magis quidem huiusmodi motus qui in contrarium fit locum, illi superiori motui contrarius est. Atque hoc quidem & in aliis motibus accidit, ut si quis sit ad dexteram, si ei in sinistrã motus fit, in contrariũ locum factus dicitur motus. atq; hoc idem in aliis motibus licet uidere. Sed Aristoteles dubitat, si reliquo motui, id est commutationi, aliquid possit esse contrarium, quã quæstionem ita proponit.

Reliquo vero assignatorum motuũ non facile est assignare quid sit contrariũ. videtur aũt nihil ei contrariũ esse, nisi quis & in hoc secundũ qualitatẽ quietẽ opponat, aut in cõtrariũ qualitatis mutationẽ: sicut & in mutatione secundũ locũ, quietem secundũ locũ, aut in contrarium locũ mutationẽ. Est enim alteratio secundũ qualitatem mutatio.

121. Ex similitudine motuũ contrarietates quoq; colligimus. Nã qm̃ superius, motui sm locũ contrariam reperit sm locũ quietẽ. & qm̃ omnis cõmutatio, quæ sm aliq̃ passionem fit, sm qualitatẽ commutatur, motus eius contrarietatẽ posuit sm qualitatẽ quietem. ut si lapis cũ frigidus est, si ita permaneat, qualitas illa mansit, & quieuit. q si tepeat, qualitas illa cõmutata est, & est ipsa cõmutatio cõtraria. & factus est quidẽ motus, & in tpe lapidis sm qualitatẽ facta est permutatio. fuit aũt in frigore quies sm eandẽ qualitatem. Quocirca licet uideat̃ hic motus quidem oĩno contrariũ non habere, tñ sicut superius dictũ est, sm locum translationi contrariam esse sm locum quietem: cur non quoq; sm qualitatẽ cõmutationi, dicatur quies sm qualitatẽ esse contraria? Definitio nãq; commutationis est translatio sm qualitatẽ. cum .n. qualitas cuiuslibet rei mouet̃, fit translatio sm qualitatẽ. Quod si maxime uideat̃ sm locũ translationi esse contraria non solũ sm locum quies, sed ẽt in contrariũ locũ translatio: sm qualitatem quoq; mutationi, non solum erit cõtraria sm qualitatẽ quies, sed maxime in contrariã qualitatem cõmutatio. ut si quid cum est albũ, rubrũ fiat, quieti quidẽ ei quæ in albo colore poterat permanere, contraria fuit qualitatis ipsa mutatio, ut ex albo in rubrũ mutaretur. si quid autẽ ex albo uertatur in nigrum, illud maxime permutatur, & illud superiori mutationi contrarium est, quoniam permutatum est in contrariam qualitatem. Atq; hoc est quod ait.

Quapropter opposita erit secundum qualitatem mutationi secundum qualitatem quies, aut in contrarium mutatio qualitatis, ut album fieri, ad id quod est nigrum fieri. alteratur.n. in contrarium qualitatis mutatione facta.

122. Id quoq; apertissimo uulgatur exemplo. Quare quoniam de motibus expeditum est, habendi æquiuocationem quæ sequitur, explicemus.

QVOT SIGNIFICATIONES HABEAT Verbum Habere.

HABERE autẽ multis modis dicitur, aut.n. tanquã habitũ & affectũ, aut aliã quãlibet qualitatẽ, dicimur.n. disciplinam aliquã habere atq; virtutẽ. Aut tanquã quantitatẽ, vt contingit ei qui habet magnitudinẽ. dicitur.n. tricubitam magnitudinẽ habere vel quadricubitam. Aut tanquã ea quæ circa corpus sunt, ut vestimentum vel tunicã. Aut tanquã in parte, ut in manu annulũ. Aut tanquã partẽ, ut manũ uel pedẽ. Aut tanquã in uase, vt in modio grana tritici, uel in lagena uinũ. uinũ.n. habere lagena dicitur, et modius grana tritici. hæc ergo oĩa haberi dicũtur, vt in uase. Aut tanquã possessionẽ. habere.n. domũ aut agrũ dicimur. Dicitur ẽt uir uxorẽ habere, & uxor virũ. Sed uidetur alienissimus qui nũc dictus est modus esse in eo qđ est habere. nihil.n. aliud per uxorẽ habere significamus, nisi qđ cohabitãt. forte tñ et alij qdã apparebũt modi de eo qđ est hr̃e. Sed q cõsueuerũt dici, pene oẽs enumerati sunt.

123. Aequiuocũ esse habendi modũ manifestũ est. habere .n. ita multis dicitur modis, ut tñ æquiuoce prædicetur. Dicimur.n. habere aliquã qualitatẽ, ut habitum uel dispositionem. Dicimur quoq; habere scientiam uel uirtutem. Quãtitatem quoque habere perhibemur. dicimur.n. in mensura habere quinq; uel quatuor pedes. Necnon etiã in ipsis partibus corporis aliquid, & ipsas partes habere prædicamur. dicimur.n. & habere digitos, & in digito annulos. Circa corpus quoq; aliquid habere dicimur, ut tunicam, uel quodlibet aliud uestimentum. Necnõ etiam in uase haberi aliquid dicitur, ut triticum in modio, & uinum in dolio. hæc scilicet ita haberi dicuntur, ut in uase. Dicitur etiam quis habere uxorẽ, quæ.s. significatio nulli supradictæ cõmunis est, sed (ut ipsi Aristoteli uidetur) longe diuersa est hæc significatio ab habendi prædicamento. non.n. proprie habemus uxores, sed quod habere quis dicitur uxorem, hoc significat, habitare cum eo uxorẽ. habere.n. habitare dicimus, ut est Socratẽ habent, id est cum Socrate habitant atq; eum colunt. Quare ipse quoque Aristoteles inquit esse aliquos fortasse præter eos qui dicantur, habẽdi modos, hortaturq; nos ad ulteriorem aliquam inquisitionẽ, ut nos quoq; quæramus, p quos, præter priores dictos modos, alios possit habere prædicari. Et de hac æquiuocatione quidẽ habendi sufficienter dictum est. Sed forte quis dubitet, cur cũ habere superius in genere nominauerit, nunc idipsum æquiuocũ ponat. sed hæc quæstio ita soluitur. Non absurdũ est idem prædicamentũ nunc uniuoce, nunc æquiuoce prædicari. uniuoce quidem ut superius, cũ eiusdem specierum exempla proposuit, ut est calciatum esse, uel armatum; horum.n. talium genus est. Aequiuoce uero, ut in his modis quos superius exposuimus. Quod si habet aliquas proprias species habẽdi prædicatio, dicitur autem & ipsum nomen multipliciter: nihil est incongruum in genere numerari. sufficit enim ad demonstrandum genus esse & habendi prædicationem, quod sub se aliquas partes speciesq; contineat.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRITII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI,

Editionis primæ seu minorum cōmentariorum, in librū Aristotelis de interpretatione.

LIBER PRIMVS.

MAGNA quidem libri huius apud Peripateticam sectam probatur auctoritas. Hic nanque Aristoteles simplicium propositionum naturam diligenter examinat. sed eius series scrupulosa impeditur semita, & sublimibus pressa sententiis, aditum intelligentię facilem nō relinquit. Quocirca nos libri huius enodationem duplici commentatione supplevimus. & quantum simplices quidem intellectus sententiarum oratio breuis obscuraque complecti tur, tantū hac operis huius tractatione digessimus. Quod uero altius acumen considerationis exposcit, secundæ series editionis expediet. Nunc a me tantum lector expectet, quā tū pedetentim minutatimq; secundum orationis ordinem, textumque sermonis, id quod angustia breuitatis latet, intelligat. Et prius quæ sit huius operis intentio breuiter demonstrandum est. Inscribitur etenim græce liber hic, περὶ ἑρμηνείας, quod latine, de interpretatione, significat. Quid ergo sit interpretatio paucis absoluam. Interpretatio est vox significatiua, per seipsam aliquid significans. Siue.n.nomen sit quod per se significet, ut est homo. siue uerbum, ut est curro. siue quod grammatici participiū uocant. siue pronomen. siue ex his iuncta oratio, ut est homo currit, siue quolibet alio modo, uel nomen, uel uerbum, uel ex his oratio iuncta per se aliquid significet, interpretatio nominatur. Quare cum sint quædam in orationis partibus, quæ per se nihil significant, alijs tamen iunctę designant, ut sunt coniunctiones, & prępositiones, hæc interpretationes esse non dicimus. Interpretatio enim, siue simplex est, ut nomen & uerbum, siue composita, ut ex his iuncta copulataq; oratio, uel per seipsam significare debet, si simplex est, uel ex his quæ per se significant iuncta esse, si composita est. Quare interpretatio est uox aliquid per seipsam significans. Sed quoniam uerba nominaque interpretationes sunt, oratio quoque omnis quæ ex significantibus per se prædicamentis iungitur, interpretatio nuncupatur, & quoniam plurimæ sunt interpretationes, inter quas illa quoque est oratio, in qua uerum falsumue inueniri potest, idest enunciatiua, de qua hoc in libro tractandum est, idcirco Aristoteles de communi nomine & continenti, libro titulum inscripsit. Interpretatio nanque est nomen & uerbum, & interpretatio etiam est huiusmodi oratio. omnis homo animal est: sed in hac uerum falsumque auditor intelligit. Hęc enim oratio quæ dicit, omnis homo animal est, uera uel falsa est. Interpretatio quoque est etiam huiusmodi oratio. Da mihi codicē, in qua uerum falsumque nullus inueniet. Etenim da mihi codicem, neque uerum esse poterit, neque falsum. Quocirca, quoniam de his solis orationibus, in quibus uerum falsumque reperitur, quas enunciationes & propositiones uocamus, quæ interpretationes sunt, disputaturus est; quoniamque de nominibus illis uerbisque dicendum est, quid sint, quamue uim in significatione retineant, recte librum de interpretatione signauit. Nec nos hoc turbet, quod sunt quædam interpretationes, de quibus in hoc libro non tractet. tanquam enim siquis de homine disputans titulum operis de animali posuisset, quanquam non de omni animali, tamen quoniam de aliquo disputaturus esset, recte de animali, libro nomen imponeret. Ita nunc, licet non de omni interpretatione pertractet, tamen quoniam de una quæ est enunciatio, & de nominibus & verbis, quæ interpretationes simplices sunt, dicendum erat: de communi & generali uocabulum libro de interpretatione imposuit. Est autem intentio libri huius de simplici enunciatiua oratione disserere. Simplex autem enunciatiua oratio est, in qua cum uerum falsumue sit, illud tamen est, ut sine coniunctione totus orationis ordo proponatur. ut est, homo est. homo animal est. homo currit. homo pauidus currit. Hæ enim propositiones sine coniunctione propositæ sunt. Et hæ dicuntur prædicatiuæ, quæ sunt cum nomine & uerbo. Illę uero quæ sunt huiusmodi, si sol est super terram dies est, duplices atque hypotheticæ, necnon etiam conditionales uocantur. Ponitur.n. si hoc sit, hoc esse, idest si sol est, esse diē. Quare hæ simplices non sunt. sol est enim, & dies est, duæ propositiones sunt, quas una coniunctio si, copulat atque componit. Sed de his nullus hoc libro tractatus habebitur. Quare, quoniā de simplicibus enunciatiuis orationibus tractaturus est, idest de simplici affirmatione & simplici negatione, quoniāq; affirmationes & negationes uerbis ac nominibus coniunguntur, ut in ea quæ est, homo currit, affirmatione. est homo, nomen: currit, uerbum. Et rursum, homo non currit: negatio eodem nomine uerboque coniungitur: recte prius de simplici affirmatione, & de simplici negatione, omninoq; de enunciatione simplici disputaturus est. Quoniam autem omnis enunciatio simplex uerbis nominibusque coniungitur, primam disputationem de nominibus & uerbis instituit. His enim prius ad scientiam uenientibus tota facillime natura orationis aperitur. De quibus autem ei in toto dicendum est libro, inchoans ipse sic proponit.

Primum oportet constituere quid sit nomen, & quid uerbum, postea quid est negatio, & affirmatio, & enunciatio, & oratio.

1. In principio inquit huius sermonis, qui de enunciatione instituitur, constituere, idest definire, oportet, quid nomē sit, quid uerbum. Hæc enim (ut dictum est) omnem coniungere orationem ualent. Quæ oratio genus est aliarum orationum. Sunt enim principales quinque orationum differentiæ. Est autem prima oratio deprecatiua, ut Iupiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Secunda imperatiua, ut Suggere tela mihi. Tertia interrogatiua, ut, Quo te Mœri pedes? Quarta uocatiua, ve, Huc ades o Melibœe. Quinta enunciatiua, in qua uerum inesse falsumque perspicitur. Huius autem duæ sunt species, una affirmatio, altera negatio. Affirmatio est, ut homo animal est. Negatio, ut homo animal non est. Ergo orationem uerba nominaq; constituūt. Enūciationis autē oratio genus est. Enūciatio uero, affirmationis & negatiōis. Quare elemēta quædā sunt quæ coniungūt orationē, nomina & uerba. & de his disputat primum, de hinc propositionis duas ultimas species sumit, & dicit se de affirmatione & negatione dicturum. Post has hacum genus proponit, idest enunciationem: Vltimum uero, quod horum maximum est, orationem. Est uero quodammodo conuersus ordo ab speciebus usque ad earum genera prima perueniens. Proponendo enim ab affirmatione & negatione ad enunciationem, quod est genus, ascensum est. Ab enunciatione ad enunciationis genus, quod est oratio, propositionem operis leuauit: diuerso tamen modo de cunctis disputat. Prius enim de ratione, post de enunciatione, deinde de affirmatione, postremo de definitione negationis edisserit, conuerso scilicet ordine. Sed hoc posterius liquebit. Quod autem prius negationem, postea proposuit affirmationem, nihil interest. cum omnes species æquæ sibimet sint, & uni generi æqualiter supponantur. Quocirca si affirmatio & negatio enunciationis species sunt, rectum est quamlibet earum prius indiscrete proponere. Quemadmodum autem affirmatio & negatio species enunciationis sint, & hæc earū genus, secunda editione monstrādum est.

Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima passionum notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce. Ac quemadmodū nec literæ eædem omnibus, sic nec eædem uoces. Quarum autem hæ primo notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res iam eædem. De his itaq; dictū est in his, quæ dicta sunt de anima. Alterius est enim negocij.

2. Quoniam nomen & nerbum in definitionibus suis significatiua panlo post propositurus est: primum explicat quorum sint significatiua quæcunque significant. idest quæ designent ipsum nomen & uerbum. Tota autem ratio sensus huiusmodi est. Tria sunt ex qnibus omnis collocutio disputatioque perficitur, res, intellectus, uoces. Res sunt, quas animi ratione percipimus, intellectuque discernimus. Intellectus uero, quibus res ipsas addiscimns. Voces, quibus id quod intellectu capimus, significamus. Prçter hæcauté tria, est aliud quiddam, quod significat noces, hæ sunt literæ, harum enim scriptio uocum significatio est. Cum igitur hæc sint quatuor, res, intellectus, uox, litera: rem concipit intellectus, intellectum uero uoces designât, ipsas uero uoces literæ significant. Intellectus nero animæ quædam passio est. Nisi enim qnandam similitudinem rei, quam quis intelligit in animæ ratione patiatur, uullus est intellectus. Cũ enim uideo orbem uel qnadratum, figuram eius mente concipio, & eius mihi similitudo in animæ ratione formatur, patiturque anima rei intellectæ similitudinem, unde fit ut intellectns, & similirudo fit rei, & animæ passio. Horum autem rursus qnatuor, duæ sunt naturales, duæ secundum hominum positionem. Voces nanque & literæ, secundum hominum positionem sunt: Intellectus autem & rés, naturaliter. Hoc illo approbatur, quod apud diuersas gentes, dinersis nocibus utuntur & literis. Idcirco quoniam ipsi sibi uoces quibus uterentur, & literas quibus scriberent, cõposuerunt. Intellectus autem & res nullus posuit, sed naturaliter sunt. Neque enim quod apud Romanos est equus, apud barbaros ceruus est, sed apud diuersas gentes eadem rerum natura est. præterea neque quod nos intelligimus esse equum, canem barbari putant. Sed eandem apud diuersissimas gentes substantiarum intellectuumque ratio est constituta. Quare duæ harum sunt secundum hominum positionem, idest uoces & literæ, duæ secundum naturam, res & intellectus. Nunc ergo hoc dicit, quoniam uoces quidem significant intellectum, ipsas etiam uoces literæ significant: sunt autem intellectus animæ passiones, & uoces quidem & hteræ naturales non sunt. Quemadmodum enim uox non eadem apud omnes gentes, ita nec literæ. Sed intellectus & res easdem apud omnes quamlibet diuersissimas gentes inuenies. Atque hoc est quod ait. Sunt ergo ea quæ sunt in noce, earum quæ sunt in anima, passionum notæ, idest ipsæ inquit uoces, intellectus, qui sunt animę passiones, significant, eorumque sunt significatiuæ. ergo ea quæ sunt in uoce, significant illas, & earum sunt notæ, quæ sunt animæ passionea. Animæ autem passiones intellectus sunt. Igitur ea quæ sunt in uoce, intellectuum, qui sunt in anima passiones, notę sunt, eosque significant. Quoniam his, idest uocibus, omnis significatur intelligẽtia mentisque conceptio. At uero quod addidit, & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce, tantundem ualet quantum si diceret, Notæ sunt literæ quæ scribuntur, uerborum & nominum quæ sunt in uoce. monstrauit igitur uoces intellectuum esse significatiuas, & literas uocum, nunc de eorum natura pertractat dicens. Et qnemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædẽ uoces. Hoc ad monstrandum ualet uoces & literas positione constitui non natura. Etenim diuersę apud diuersos sunt noces & literę: & quemadmodum literę eædẽ apud omnes homines non inueniuutur, ita quoque nec uoces. Quare hæ secundum positionem sunt, quod ipse reticuit uelut planum. Manifestum enim est, quod per gentes singulas permutatur, hoc non natura constitutum esse, sed positione. Quod uero addidit, Quorum autem hæ primum notæ sunt, eædem omnibus passiones animę sunt; & quorum hę similitudines, res etiam eædem: ad hoc pertinet, ut naturales esse res intellectusque declaret. Idem nanque (ut dictum est) intellectus passiones animę sunt, rerum uero similitudines. Ergo nunc quidem hoc dicit, Quorum hæ, idest uoces, de qnibus supra dixerat, notæ sunt, eædem sunt animæ passiones, & ut nec literæ sunt eędem, sic nec eędem uoces. Quorum ergo hę noces significatiuæ sunt, id est passionum animæ, hæ sunt apud omnes eędem, significant autem uoces illa quæ sunt intellectus. Intellectus igitur animæ passio est, apud omnes homines non diuersa. Ergo naturalis apud omnes homines est animi conceptio, atque animæ passio: quorum sunt notæ ea quæ uersantur in uocibus. Docet auté & res, quarum sunt similitudines intellectus & animæ passiones, esse non positione, sed naturaliter constitutas. Idcirco quod hę res, quarum similitudines sunt intellectus, qui intellectus animę passiones sunt, apud omnes eędem sunt. hoc est enim quod ait. Et quorum hę similitudines, scilicet animę passiones, quę sunt similitudines rerum, res etiã eędem. Ac si diceret, Quorum intellectus sunt similitudines, qui intellectus animę passiones sunt, idest res apud omnes eędem sunt. Quòd autem ita posuit, Quorum autem hę primum notę, hoc sentit. De uocibus enim dicit, quoniam quorum noces primum notę sunt, apud omnes eędem sunt animæ passiones. Vox enim etiam intellectum rei significat, & ipsam rem. ut cum dico, lapis, & intellectum lapidis, & ipsum lapidem, idest ipsam substantiam designat. Sed prius intellectum, secundo uero loco rem significat. Ergo non omnia quæ uox significat passiones animæ sunt, sed illa sola quæ primo, primo enim significatur intellectus, secundo uero loco, res. sed intellectus passiones animę sũt. quorũ ergo primũ notę sũt uoces, eędẽ sũt apud omnes homines animę passiones. Est alia quoque scriptura hoc modo se habens. Quorum autem hę primum notę, hæ omnibus passiones animæ sunt, & qnorum hę similitudines, res etiam hæ. Quod si ita scriptum est, hoc dicere uidetur, ostẽdit enim quorum sint notæ uoces, & quorum sint rursus animę passiones, tanquam si diceret. Voces quod significant, & quorum notæ sunt, illæ sunt animę passiones: & rursus quorum similitudines sunt hæ, quæ sunt animæ passiones, hæ sunt res, tanquam rursus si diceret, Quorum sunt similitudines ea quæ in intellectibus atque animæ passionibus sunt, illæ res sunt. Sed de his disputationes trahere longins non uult. Ait enim de his itaque dictum est, in his quæ sunt dicta de anima. alterius est enim negocij. Etenim aliud est principaliter de intellectibus animæ disputare, aliud tantum sibi ad disputationem sumere, quantum ad logice possit pertinere peritiam. Quare alterius negocij est, principaliter de animæ passionibus disputare.

Est autem quemadmodum in anima, aliquoties quidem intellectus sine uero uel falso, aliquoties autem cui iam necesse est horum alterum inesse: sic etiam in uoce. circa compositionem enim & diuisionem est falsitas & ueritas.

3. De enunciatione dicturus, in qua ueritas & falsitas inuenitur, recte prius monstrare proponit, in qua prolatione uocum horum alterum, idest aut ueritas aut falsitas, inueniri queat. Sed omnis uox animi sensa significat, quare ex animi intellectibus quicquid euenerit uocibus indicatur. ergo nunc hoc dicit, Similitudo est inquit quædam inter se intellectuum atque uocum. quemadmodum enim sunt quædam simplicia, quæ ratione animi concipiuntur, & constituuntur intelligẽtia mentis, in quibus neque ueritas ulla, neq; falsitas inuenitur: ita quoque in nocibus est. Simplex enim intellectus, ut uerbi gratia, hominis uel equi, neque falsitatem ullam retinet neque ueritatem. cum enim intelligo simpliciter hominem & substantiam ipsam, nihil ueri uel falsi in cogitatione retineo. Quod si cursum rursus animi cogitatione perspexero, cogitatio ipsa, quoniam simplicis rei tenet intuitum, a ueritate & falsitate seclusa est. Sed quando cursum & hominem iunxero, & ex his aliquid intelligẽtia mea fecero, id quoq; si uoce proferam, huiusmodi erit, homo currit: Tunc ex hac substantiæ & accidentis compositione & coniunctione huiusmodi intellectus fit, in quo uel falsitas possit esse, uel ueritas. Ergo quemadmodum in intellectu sunt quædam aliquoties simplicia, uero falsoque carentia, aliquoties autem cum iam necesse est aut ueritatem inesse intellectui aut falsitatem: sic est etiam in uoce. Nam si simplicem intellectum uero falsoque carentem uox proferat, ipsa quoq; vox a ueritate & falsitate relinquitur. Quod si huiusmodi proferat intellectum, qui in se uerum falsumue contineat, ipsa quoque ueri falsique retinet significationẽ. Docuit autem per hoc quod ait. Circa compositionem .n. & diuisionem est ueritas falsitasque, in qua prolatione uocis

cis enunciationes possumus inuenire. Quoties.n.substantiã cum accidente coniungimus atq; componimus, uel intellectui copulamus, ut fieri propositio posit in cogitatione, tũc fit idem in noce. Et est nunc affirmatio, ut homo currit. Hominem qnippe cursumq; composnit atque coniunxit, & inde affirmatio nata est, ueritatem continens uel mendaciũ. Nnnc uero negatio, si huie aduerbium negatiuum, non, iunxero, & substantiam ab aecidente diuisero atque disiunxero. ut est, homo non currit, id non, quod est aduerbium negatiunm, hominem a eursu diuisit atque disiunxit, factaq; est inde negatio rursus ueritatem falsitatemúe significans. Recte igitur dictum est eirca compositionem, quod est affirmatio, uel diuisionem, quod est negatio, ueritatis falsitatisq; constare naturam.

Nomina igitur ipsa & verba consimilia sunt sine compositione vel diuisione intellectui, vt homo uel album, quãdo non additur aliquid, neque enim adhuc verum aut falsum est.

4. Nunc quid sit intellectus sine uero uel falso continuata oratione prosequitur. Ea enim inquit quæ simplicia dicuntur, similia sunt simplicibus intellectibus, qui sine ulla compositione uel diuisione, animi puro capiuntur intuitu. cum enim homo uel album ipsa quidem simplicia sint, & significent aliquid, nihil tamen neque uerum neq; falsum designãt. Omne enim simplex nomen uel uerbum a ueritate & falsitate secluditur. Atque ideo, quoniam (ut dictum est) quæcumq; sunt in uocibus significant animæ pasiones: simplices uoces, & sine cõpositione uel diuisione, similes sunt his intellectibus, quos sine compositione & diuisione simplex intelligentia concipit. In his enim atque in huiusmodi nulla neque ueritas neque falsitas inuenitur. nisi enlm aliquid addatur, ut id quod simplex intelligis, nel per se constituas esse, uel ei aliquid secundum esse coniungas, in his ueritas & falsitas non erit. Cum enim simpliciter dico, homo. si non aliquid addidero, ut uerbum, est, & fiat huiusmodi compositio. homo est. uel huiusmodi aliquid, ut homo uiuit, quod idem ualet, tanquam si dicam, homo uiuens est. Ergo nisi aliquid huiusmodi fuerit adinnctum, quod intellectam rem uel per se esse constituat, ut, homo est. cum dico, per se hominem esse designaui: uel iuncto accidente tale aliquid apponatur, quod idem ei qnod est esse significet, ut est, homo uiuit. uita enim homini iuncta est, & uinit idem significat, quod uiuẽs est· nulla ueritas nec falsitas ualet intelligi. Hoc autem conuenientissimo monstrat exemplo.

Signum autem huius est, etenim hircoceruus significat quidem aliquid, sed quod nondum verum vel falsum, si non uel esse, vel non esse, addatur, vel simpliciter, vel secundum tempus.

5. Magnam uim habet exẽpli hnius subtilitas. Non enim sola illa nomina uel uerba a falsitate ac mendacio separata sunt, quæcunq; simplicia sunt, sed etiam illa quæcunq; sunt composita, si sint dicta simpliciter. Hircoceruus enim compositum nomen est, significans hircnm & ceruum. Sed nisi ei aut esse aut nõ esse addatur. ut dicamus, hircoceruus est. uel, hircoceruus non est: nullus inde ueri falsiúe intellectus poterit prouenire. Ipsum enim quãquam sit compositnm, tamen simpliciter dictum, ueritati uel falsitati proximũ non est. Siquis enim dicat tantum, hircoceruus, nihil enũciat. Quod si nihd enunciat, præter ueritatem falsitatemq;, quoddam compositum designans nomẽ auditor intelligit. Quod uero ait, uel simpliciter, uel secundum tempus: ad hoc ualet, ne putaremus tunc fieri solum de nomine enunciationem, cum ei præsens tempus adiicitur, ut cum dicimus, hircoceruus est. uel, hircoceruus non est: in his iam ueritas est aut falsitas. Sed non solum si præsens tẽpus designet propositio, sed etiam si præteritum, ut siquis dicat, hircoceruus fuit. vel futurum, ut siquis dicat, hircoceruus erit. enunciationem facit. ergo hoc est quod ait, uel simpliciter nel secundum tempus. Huiusmodi enim simpliciter facta enunciatio secũdum præsens est. Etenim quod præsens dicimus, tempus non est, sed confinium temporum, tempus autẽ est aut futurum, aut præteritum. ergo non potest in eo quod est hircocerrus, ueritas aut falsitas inueniri, nisi ei aut esse, aut non esse addatur, nel præsens significans, qnod est simpliciter: nel secundnm tempns, qnod est præteritum, ant futurum. Siqnis enim sic dicat, hircoceruus est: simpliciter dixit, id est secundum prꝫsens. Siquis autem hircoceruus erit, uel fuit: secundum tempus, futurum.s.& præteritum. Hæc igitur quæ erant utilia prælocutus, ad definitionẽ nominis, dispntationis cursu accedit.

DE NOMINE.

NOMEN *igitur est vox significatiua secundum placitum sine tempore, cuius nulla pars est significatiua, separata.*

6. Omnis definitio genere & differentiis perficitur. Sumpsit ergo ad definitionem, uocem esse nominis genus. Cætera uero quæ executus est, pro differentiis aggregauit. Est autem huius termini talis expositio. nomen est inquit uox. Sed uocum aliæ sunt quæ significant, aliæ quæ nihil significant. Nomen autem significat id cuius nomen est. Nomen igitur est uox significatiua. Vocum significatiuarũ, aliæ sunt naturaliter, aliæ non naturaliter. Naturaliter est uox significatiua, nt ea quæ dolores naturaliter monstrat aut gaudia. Non naturaliter uero significatiuæ uoces sunt, quas secundum positionem esse dicimus. Secundum positionem uero sunt, quas sibi ipsi homines posuerunt. ut cum dixit aliquis primus, qui rebus nomina condidit, hæc substantia, dicatur aurum, hæc lapis, hæc aqua, & alia similia. Tales igitur uoces secũdum positionem sunt. Et ita secundum positionem, quemadmodum ipsis hominibus placuit, a quibus nomina illa formata sunt. huiusmodi ergo uoces quæ secundum positionem sunt, secundum ponentium placitum sunt. Sed nomen non naturaliter significat. Apud diuersas.n.gentes, diuersa sunt nomina. Quæ autem apud diuersos diuersa sunt, ea non sunt naturaliter, sed secundum placitum eorum qui posuerunt, positionemq; ponentium. Alioqui si naturaliter essent, quemadmodum ea quæ dulcia sunt apud Romanos, non eadem sunt apud Scythas amara, nec acida, sed apud ipsos quoq; dulcia, & apud omnes gentes sunt eodẽ modo: ita quoq; omnia nomina si naturaliter essent, eisdem omnes homines uterentur. Quare, quoniam nomina naturaliter non sunt, nec naturaliter significant, secundum placitum sunt, scilicet ponentium atque auctorum, & a quibus nomina ipsa rebus impressa sunt. Est ergo nomen uox significatiua secũdum placitum. Secundum placitum autem positionemq; significantium uocum, aliæ tempus secum ad significationẽ trahunt, aliæ præter tempus prædicantur. Tempus secum trahũt, ut est curro, & lego. uel cucurri & legi, & quæcũq; sunt uerba, Omne enim uerbum cum tempore est. Nomina uero sine tempore sunt. Cum.n.dico Socrates uel Plato, uel albedo, uel aliquid huiusmodi, temporibus carẽt. Nomen ergo uox est significatiua secundum placitum, sine tempore. Vocum significatiuarum secundum placitum sine tempore, aliæ sunt, quarum partes aliquid extra significant: aliæ, quarum partes extra nihil designant. Hæc nanque uox, quę est Socrates cum Platone aliisq; discipulis, quæ est oratio, & significatiua est, & secundum placitum. Partes nãq; ipsius quæ sunt nomina, secundum placitum sunt, & sine tempore. Nulla nanq; in ea ne imaginatio quidem tẽporis inuenitur, sed habet hoc quod partes eius extra significant. Tota nanque oratio est, Socrates cum Platone aliusque discipulis. sed eius pars, Socrates, si a tota oratione disiũcta sit, significat aliqnid. Nominis autem pars nihil extra significat. ipsius enim nominis, quod est Socrates, quod disiunctũ a tota connexione significat, partes nihil extra designant. Neque enim so. neq; cra. neq; tes, aliquid præter totum nomen extra designant. Quare rectissime definitio constituta est. Nomen esse uocem, secundum placitum designatiuam, sine tempore, cuius partes nihil extra significant. Hoc autẽ propositis docet exemplis.

In nomine .n. quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione quæ est, equus ferus.

Si.n.

7. Si enim sit oratio, quæ dicat equus ferus, duas res significat, equum & ferum. Vtrunq; enim est, unum substantia, alterum quale. Qui uero dicit equiferus, unum nomen est. & ei unũ quod significat, subiectum est. quocirca unũ quoq; permistio ista significat. quod si unum significat tota permistio, pars inde separata nihil extra designat. In toto enim nomine quod est equiferus, consignificat quidem ferus, per se uero nihil significat. Quod si per se id quod dicimus ferus aliquid significare arbitremur, non iam erit pars nominis, sed ipsum erit integrum nomen, & habebit partes, fe, & rus. Quocirca, quoniam nominibus unum subiectum est, & unum significa totum nomen, uel si sit æquiuocum, uel si non sit. canis enim cum sit equiuocum, semel totum latrabilem, secundo totum cœlestem, & rursus totum marinum significat. Quare, quoniam quodlibet nomen unum aliquid significat totum, pars eius separata, & uelut a tota compositione seiuncta, in qua unum aliquid consignificabat, nihil extra siguificat. Dat autem differentias simplicium nominũ & compositorum.

At uero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in cõpositis. in illis enim nullo modo pars significatiua est, in his autem uult quidem, sed nihil significat separata. ut in eo quod est, equiferus, ferus.

8. Simplicis inquit nominis partes, quoniam non constant ex aliis partibus, ne imaginatione quidem significationis aliquid produnt, ut in eo nomine quod est homo, neque ho. neque mo. quicquam significant, neque significare putantur idcirco, quoniam simplex nomen est. in his uero quæ composita sunt, quoniam ex duobus significatiuis in unam significantiam rediguntur, uult quidem significare aliquid pars, sed nihil separata designat. In eo enim quod est equiferus, dat quidem imaginationem aliquam significationis, & putatur significare ferus. Hoc est enim quod dicit, uult quidem, sed nihil extra separatumq; significat. Si enim hoc ipsum ferus, ut pars nominis dicatur, dimidium nomen dicitur eius quod est equiferus, dimidium autem nomen nihil designat. Ergo id quod dicimus ferus, cum alia parte nominis, quę est equi, unum consignificat, idest equiferus, separatum etiam nihil extra designat. Quod si rursus ipsum nomen extrinsecus, non in alterius nominis parte ponatur, per se sibi significat, uelut nomen. Ergo non est similis in simplicibus nominibus compositisque partium consignificatio. Sed simplicium quidem nominum partes nec ipsę significant, nec significare putantur. Compositorum uero uolunt quidem partes aliquid significare, & dant significationis imaginationem, & significare aliquid putantur, sed nullius separatim retinent significationem.

Secundum placitum uero. Quoniam naturaliter nomen nullum est, sed quando fit nota.

9. Tunc enim significat nomen secundum placitum, quando fit nota alicuius rei. idest quando significat aliquam rem, ut scindapsus. Quandiu enim huic uoci nihil subiectum est, scindapsus nomen non est. Nam nominis est significare subiectum, scindapsus autem subiectum non significat. Non igitur nomen est. Ac rursus est huius constituere subiectũ, nominis autem significare subiectum est. Non enim nomen aliquid diceretur, nisi a subiecti significatione hoc traheret, præcipue cum nomen dicatur quasi notamen. Itaque cum scindapsus subiectum significat, nomen est. Constat igitur nomen esse secundum placitum, sed tunc quando fit nota, idest quando aliquod subiectum significat.

Nam designant & illiterati soni, ut ferarum, quorum nullus est nomen.

10. Dixerat superius in definitione, nomen esse secundum placitum, non natura. Hoc autem nunc diligentius mõstrat dicens, nihil esse nominum naturaliter. Atque ideo non illi sufficit ad definitionem, quod est significatiua uox, nisi illud quoque adderet, quod secundum placitum uox significatiua est. Alioqui multi illiterati soni significant, ut sibilus aliquid interdum significat. Ferarum quoque, mutorumq; animalium uoces interdum aliqua significatione præditas esse perspicimus. Quædam enim uox canum iram significat, hinnitus quoque equorum sæpe alterius equi consuetudinē quærit. sed hæc naturaliter significant, atque ideo nomina non sunt. Quod igitur naturaliter significat, nomen nõ est. Atque hæc hactenus. Nunc quemadmodum facta sit definitio uideamus. Quod dixit nomen esse uocem: traxit a genere definitionem. Quod significatiuam esse consequenter apposuit: nomen ab non significantibus uocibus separauit. Quod secundum placitum: a naturaliter significantibus uocibus natura nominis diuisa est. Quod sine tempore: ad uerborum discrepantiam respicit. Quod eius nullam partem extra significare propositum est: idcirco dictum est, ut nomen ab orationibus distare uideretur. Hactenus quidem de tota nominis definitione tractatum est. & quibus differentiis ab alijs uocibus distare possit nomen explicitum est. Nunc autem quę uidētur in definitionem nominis incurrere, an nomina sint, diligentius quærit.

Nonhomo uero non est nomen. At uero nec positum est nomen quo illud oporteat appellare. Nam neq; oratio, neq; negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

11. Nunc differit qualia esse arbitrari oportet, quæ cum sub definitione nominis quidem cadant, integra tamen nomina non esse uideantur. Vnde fit, ut his diligentissime distributis integerrima nominis definitio concludatur. Hoc enim quod dicimus non homo, quid sit ambigitur. Oratio enim non est. Omnis enim oratio uerbis nominibusque cõiungitur. Hoc autem quod dicimus non homo, duabus quidem partibus constat, sed unum in se retinet nomen, uerbum uero non habet. Negatiua enim particula, quę est non, neque nomen est neque uerbum. Rursus negatio non est. Omnis enim negatio uerum falsumue significat. Non homo uero quod dicimus, neque uerum est, neque falsum. Nisi enim (ut supra ait) aliquid quod sit proximum ad id quod est esse, addatur, nulla ueritatis aut falsitatis ratio in qualibet orationis partium compositione perficitur. At uero nonhomo nomē non est. Omne enim nomen unam rem significat definitam, ut cum dicimus homo, substantiam significat, nec quamlibet, sed rationalem atque mortalem. Eodem modo & cętera nomina. Qui uero dicit nonhomo, hominem quidē tollit: quid autem illa significatione uelit ostendere, non definit. potest enim quod homo non est, & equus esse, & canis, & lapis, & cætera quæcunque homo non fuerint. Quare, quoniam id quod definite significare potest, aufert in eo negatiua particula, quid uero significare debeat, definite non dicit, sed multa atque infinita unusquisque auditor intelligit: dicatur inquit nomen infinitum. Hoc enim quod dicimus nonhomo, tam multa significat, quam multa sunt, quæ a definitione hominis disiunguntur. Sed hoc Aristoteles uocabulum, cum infinitum nomen uocaret, primus inuenit. Apud antiquiores enim ista quidem erat dubitatio, sed huic differentiæ, qua differt nomen definitũ ab huiusmodi nomine quod cum negatione proponitur, impressum uocabulum non erat, quod ipse testatur dicens. At uero nec positũ est nomen, quo illud oporteat appellari. Nullus .n. posuit uocabulum, quo oporteat appellari id quod dicimus, non homo, sed Aristoteles perspicaciter infinitum nomen huiusmodi prædicamentum censuit appellari.

Catonis autem uel Catoni, & quæcunq; talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis.

12. Omnis inquit casus alterius casus est. Itaque fit, ut quicunque casus sit alterius inflexio uideatur. Ergo quod dicimus huius Catonis, uel huic Catoni, uel alia huiusmodi, casus nominum sunt. Vnde fit, ut hi casus inflexiones quoque dicantur, sed omnis inflexio alicuius inflexio est. Quod autem inflectitur, ab eo quod ipsa inflexione fit, prius est. quare cum id quod dicimus Cato, nomen sit, & sit primum, distat ab inflexionibus suis. Inflexio autem nominatiui genitiuus est, & cæteri. Nullus enim dixerit recte, nominatiuũ casum esse. Si enim id quod dicimus Cato, alicuius casus sit,

cuius

cuius casus esse possit, oportet ostendi. Sed ante id qđ dicimus Cato, nullus prædicatur casus. igitur qm̄ Cato nomen nullius inflexionis est, nec omnino casus est. Cæteri autem casus qui dicuntur, nominatiui inflexione formantur, Catonis, & Catoni, & Catonem. quare si distant ea quæ ab inflexione nascuntur ab his quæ inflectuntur: distant quoq; hi omnes casus, qui sunt Catonis, Catoni, Catonem, ab eo quod est Cato, idest a nomine principali. sed hic Cato nomen est, casus igitur nomina non sunt. Aliud enim est ipse casus, aliud cuius est casus. Quocirca si nominis hæc omnia casus sunt, hæc nomina non sunt. Atque ideo prudenter ueteres omnes casus genitiuum, datiuum, accusatiuum, uocatiuum, ablatiuū, suis diuersisq; nominibus uocauerunt. Primū uero alias rectum, quasi a nullo inflexum, alias nominis ipsius uocabulo, nominatiuum dixerunt. Quare nūc hoc Aristoteles exequitur, qui casus nominū uideantur, nō esse nomina, sed tantum nominū inflexiones, idest casus.

Ratio autem eius in alijs quidem eadem est, sed differt. Quoniam cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neq; uerū neque falsum est, nomen uero semper ut Catonis est, uel non est. nondum enim aliquid uerum dicit, aut falsum.

13. Ratio inquit, idest definitio nominis, & casus nominis, eadem est. nam sicut nomen uox significatiua est, secundum placitum, sine tempore, ut eius pars nulla extra significet: sic etiam casus. Nam uox est, & secundum placitum designatiua, & cuius separatæ partes nihil extra designāt. Ergo eadem definitio ratioq; nominis est & casus nominis. sed his una additur differentia, quod omne nomen cum eo quod dicitur, est, aut non est, coniunctum, aut affirmatiuam enūciationem facit, aut negatiuam, ut Socrates est, uel Socrates non est. Hic enim quoniam ueritas aut falsitas incidit, enunciationem esse necesse est: in casibus uero quāuis addas est, aut non est, nulla inde affirmatio neque negatio fit. Neque enim in hos ulla ueritas aut falsitas cadit. Siquis enim dicat Socratis est, Socratis non est. uel Catonis est, Catonis non est. quid fit, uel non fit; non apponens, cum simplici casu, est, aut non est, iungens, imperfectam faciet orationem a falsitate ac ueritate disiunctam. Quare nulla enunciatio est. Ergo differt nomen a casu. quòd nomen quidem cū est, aut non est, iunctum, uel uerum uel falsum facit. casus uero neq; uerum dicit, neque mentitur. Etenim nullo alio addito trūca est atq; imperfecta sententia. sed quorsum istuc? ut definitio scilicet nominis integerrima cōpleretur. Etenim iam nunc definitio nominis hoc modo est. Nomen est uox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, definitum aliquid significans, cum est aut non est iuncta faciens enunciationem. Sed de nomine hactenus. Nunc uerbum diligentissima definitione determinat.

DE VERBO.

V**ERBUM** *autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil extra significat, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota.*

14. Verbum distat a nomine in hoc solo, q̄ nomen sine tēpore est, ut supra iam dictum est: verbum uim temporis in significationibus trahit. & esset quidem plena definitio uerbi, si alia in eo omnia quæ in nomine posita sunt, ponerentur, hoc solo discrepante, quod uerbum consignificat tempus, essetq; definitio ita: Verbum est uox significatiua secūdum placitum, cuius nulla pars extra significatiua est. sed quoniam sunt illa nomini uerboq; communia, proprium autem uerbi est consignificare tempus, a proprietate definiti, scilicet uerbi, qua à definitione nominis segregatur, uerbū uoluit definire. Diligenter autem ait, consignificat. Nam significant nomina tempus. ut dies. ut annus, hæc enim tēporum nomina sunt. Verbum autem proprie consignificat tēpus, principaliter enim aut passionem designat, aut actū. ut cum dico, accuso, uel accusor: sed cum ipsa actus passionisq; significatione, uim quoq; secum temporis trahit, ut ille actus, aut passio, præter præsens, aut futurum, aut præteritum, aut quod inter hæc est, esse nō possit. Et est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota. Sensus huiusmodi est. Omne inquit uerbum significat aliquod accidens, quod accidens semper de altero prædicatur. Nam si omne uerbum aut actionem, aut passionem designat: Actio uero & passio in accidentibus numerātur, omne uerbum uim significat accidentis, sed accidens semper de eo prædicatur, quod sibi subiectum est. ut album de corpore, & durum de ferro: quare omnia uerba eiusmodi aliqua designant, quæ semper de altero prædicantur. quod per hoc scilicet dixit, quod ait, uerbum notam esse, id est significationem eorum quæ de altero prædicantur. quod idem ualet tanquam si diceret, uerbum semper accidentia significat: quorum hæc natura est, ut semper de altero prædicentur, cuius enim quælibet res nota est, hanc ipsa quæ nota est, designat.

Dico vero quoniam consignificat tempus, vt cursus quidem nomen est, currit autem verbum, consignificat enim nunc esse.

15. Supra in nominis definitione proposuit, nomen esse sine tempore, quod nunc quoque hoc monstrat exemplo, & diligentissimo quidem. Nam idem prædicamentum ad nomen relatum sine temporis consignificatione monstratur: ad uerbum uero, uidetur esse cum tempore. Cursus enim simpliciter dictus, ut nomen, & ut res propria, sine tēpore est; si uero in actionem, quæ uerbi semper est, inducatur, mox proprietatem uerbi ac temporis in se suscipit significationē. Currit enim uerbum est, & significat actionem, & cum eadem tempus ostendit. monstrat enim nunc esse, id est præsens tempus. Consignificat autem idcirco dictum est, quoniā quod dicimus currit, actum quidem quendam significat, cū eo uero actu in ipsa significatione uerbi præsens tēpus inducitur. atq; ideo diligenter ait consignificat. Et est hæc uerborum subtilitas in Aristotele mirabilis.

Et est semper eorum quæ de altero dicuntur, nota: ut eorum quæ de subiecto, vel in subiecto sunt.

16. Semper inquit uerbum ea significat, quæ de altero prędicentur. Quæ sint autem hæc quanquam breuissime, ipse tamen ostendit. Est autem cōsuetudo Aristotelis ea quæ accidentia sunt, in subiecto esse dicere. necnon etiam eadem ipsa accidentia de subiecto prædicari. idcirco quod omnia quæcunque accidentia sunt, uel denominatiue, uel quolibet alio modo & de subiecto prædicātur, & in subiecto sunt. Nunc ergo hoc dicit, tale quiddam significat uerbū, quod semper accidens sit, quod accidens uel in subiecto semper, uel de subiecto prædicatur. Est alia quoque expositio hoc modo, de subiecto dicitur genus semper ad species. Ergo eorum quæ sunt accidentia, alia sunt indiuidua, alia generalia: & illa quidem quæ sunt indiuidua, in subiecto tantum sunt, ut quodlibet particulari corpori accidens. alia uero sunt generalia accidentia, quæ de aliis accidentibus prædicantur, ut de subiectis, ut est color. nanque prædicatur de albedine, & nigredine, & cæteris. Ergo nunc omne, inquit, uerbum quiddam quod de altero prædicatur, significat. Sed hoc huiusmodi erat, quod aut particulare sit, & in subiecto tantum. ut est currit. cursus enim de nullo alio prædicatur subiecto, nisi tantum in subiecto est: aut generale erit illud accidens & uniuersale, ut de alio rursus accidente prædicetur ut de subiecto. ut si dicam mouetur. Hoc enim quod dicimus mouetur, de subiecto cursu prædicatur. qui currit enim mouetur. Significat igitur uerbum aut particulare accidens, quod est tantum in subiecto: aut uniuersale, quod de alio accidente uelut de subiecto prædicetur. Hactenus definitionem uerbi distribuit. Nunc uero sicut fecit in nomine, ea quæ in uerbum incidere poterant, & uerba non esse, a uerbi ratione & proprietate disiungit.

Non currit vero, & non laborat, verbum non dico. Consignificat etenim tempus, & semper de aliquo est. Differentia autem huic, nomen non est positum, sed sit infinitum verbum.

17. Sicut in nomine fecit, ita quoq; in uerbo ad integram definitionem uerbi proprietatemq; contendit. Ait enim nō currit, non esse uerbum idcirco, quòd uerbum omne finitum aliquid designat. Non currit autem quemadmodum infinitum sit, paulo post demonstrabitur. Neque oratio est. In hoc enim quod dicitur non currit, neq; duo uerba sunt, neq; duo nomina, neq; nomen & uerbum. quæ sola possunt iungere orationem. At uero negatio non est. etenim tota imperfecta sententia est, sed neque huic, inquit, antiquiores posuere uocabulum. Hæc enim differentia, quæ est nō currit, & non laborat, quæ a uerbo puro & simplici distat, nullo apud antiquiores uocabulo nuncupata est. Differentiam autem uocauit id quod dicitur, non currit, & non laborat, ab eo quod est currit, & laborat. Sed quoniam his nullum est nomen ab antiquis impositum: Aristoteles nomē ipse cōstituit dicens, sit uerbum infinitum. Alioqui maximam dubitationem facit huius prædicamēti similitudo, quod ipsum quidem prædicamentum uox est designatiua secundum placitum, & de altero prædicatur, & consignificat tempus, idem scilicet quod uerbum, quod est currit. Sed hoc solo differre perspicitur, quod illud finitum uerbum est, hoc infinitum. Cur autem hoc infinitum est, continua ratione persequitur.

Quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

18. Infinitum inquit uerbum est, quoniam cum de altero semper prædicetur. (non currit enim de altero dicitur) tamen æque uel de subsistente re, uel de non subsistente prædicari potest, ut in eo quod est, homo non currit, homo res est subsistens. Ergo dicitur id quod est, non currit, de homine, i. de re subsistente. Rursus dicimus chimera non currit, chimera uero non est, nec omnino subsistit, & potest de ea uere dici, quòd omnino non currit. Ergo id quod est, non currit, & de ea re quæ subsistit atq; est in rebus, dicitur: & de ea quæ neq; est, neq; esse poterit, prædicatur. quare infinitum dicitur uerbum. Nec solum hoc, sed illud etiam, quòd qui dicit currit, rē quā quisq; faciat, definite significat. Cum uero dicit, non currit, ipsum quidem cursum uidetur auferre, sed utrum sedeat, an iaceat, an ambulet, an aliquid aliud faciat, non relinquit. Quare, quoniam & ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, infinita sunt, & de his omnibus prædicatur, quoniamq; id quod tollit, finitum est, quod uero ponit, infinitum, propter hoc, uerbum uocabitur infinitum.

Similiter autem curret & currebat uerbum non est, sed casus uerbi. Differt autem a uerbo quod hoc quidem consignificat præsens tempus, illa uero quæ circa sunt.

19. Vt in nomine fecit, cum casus a nominibus distinxit: ita quoq; casus uerborum, nunc a uerborum ratione disiungit. Curret. n. quod futurum est. uel currebat, quod præteriti retinet partem. uel cucurrit, quod est integrū perfectumq; præteritum, non sunt uerba, sed uerborum casus. præsens enim aut futurum expectat, aut præteritum relinquit. Atq; ideo futurum tempus ad præsens tendit, præteritum a præsenti inchoat. unde fit ut principaliter contineat uerbum id quod est præsens, ut sit uerbum integrum quod præsens designat. Hæc autem quæ præter præsens in aliqua significatione sunt, non sunt uerba, sed uerborum casus. Hic quoq; sicut in nomine fecit, uerborum & casuum differentiam prodit. Ait. n. omne uerbum præsens significat tempus. Casus uerborum illud tempus significat, quod circa ipsum præsens est, idq; complectitur. Complectuntur autem id quod est præsens, circa quod ipsum sunt futurum, & præteritum tempus. inter utraq; enim tempora præsens locatur, Quicquid ergo uel futurum tempus, uel præteritum significat, quæ tēpora præsens complectuntur, & circa sunt, non uerba, sed uerborum casus dicuntur. Est ergo integra definitio uerbi, Verbum est uox significatiua secundum placitum, cum tempore, cuius nulla pars extra significatiua est separata, definitum aliquid significans, præsentis significationem tenens. Quoniam uero pars uerbi nihil extra designet, ex eo manifestum est, quod ne nominis quidem pars quicquam extra significat.

Ipsa itaq; secundum se dicta uerba, nomina sunt, & significant aliquid. Constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit.

20. Subtilissimum quidem ingreditur sensum, sed est huiusmodi. Omne inquit uerbum per se & sine alterius cōiunctione prolatum, nominis quodammodo speciem tenet, & uere nomen est. Cum enim dico homo currit, tunc id quod dixi currit, ad hominem referens integrum feci uerbum, quoniam sine dubio semper de altero prædicatur. sin uero per se dixero currit, suum quiddam quodāmodo facio ipsum currit, cum nullo alio iungens, & fit mihi nomen. Vnde græci quoq; his per se dictis uerbis, aliquoties addunt articularia præpositiua, ut est τὸ τρέχειν, τοῦ τρέχειν. Siquis. n. dicat uelocius est id quod est currere, eo quod est ambulare. In illo nominatiuum iunxit articulum, dicens, id quod est currere: In illo uero ablatiuum, dicens, eo quod est ambulare. uelut siquis in nomine dicat, id quod est scamnum leuius est eo, quod est ostium. Hoc quod diximus, id quod est scamnum ad ipsum scamnum articulare præpositiuum iunximus, tanquam si diceremus hoc scamnum, & quod rursus diximus eo quod est ostium, tanquam si diceremus hoc ostio. Ita quoq; cum dicimus uelocius est id quod est currere, eo quod est ambulare. hoc quod dicimus id quod est currere, ita ponimus tanquam si dicamus, hoc currere. Et rursus eo quod est ambulare, tanquam si diceremus ablatiuo modo, ambulare, quasi translatum ad nomen sit, dictumq; sit hac ambulatione. Quare per se dicta uerba nomina sunt. Et est huius rei probatio, quam ipse Aristoteles ponit. Cum enim simplex dicimus nomen, auditoris inchoat intellectus cum nostra prolatione, & dum proferimus, dicentis sequitur uocem, & tunc quiescit, cum illud nomen fuerit expletum. cum enim dico Hippocētaurus, ingreditur a prima syllaba audientis intellectus, & usque ad finem totius nominis non quiescit. Vbi uero extremam audierit syllabam, mox quid dictum sit auditor intelligit, & ad eius intelligentiam conquiescit. Sic ergo & in uerbo, cum dicimus currere; intellectus quidem audientis per eius syllabas quæ sunt, cur. & re. & rursus re, uadit. sed ubi extremam audierit syllabam, mox totius uerbi capiens significationem intellectus quiescit. Ergo uerbum per se dictum nomini simile est, & est quodammodo nomen. Sicut. n. in nomine is qui dicit, intellectum audiētis ultimę syllabæ prolatione, & totius nominis perfectione constituit, & is qui audit quiescit, & ultra eius intelligentia non progreditur: ita quoq; & uerbum, si per se dicatur, audientis constituit intellectum. quod si cum alio coniungatur, nondum tota intelligentia constituitur audientis. Vt cum dico, Socrates ambulat. in solo ambulat, quod est uerbum, non consistit perfecta sententia, nisi in toto, quod est, Socrates ambulat. Rursus cum dico ambulare moueri est, non in unoquoq; horū uerbo sententia constituta est, sed in tota oratione conquiescit auditor. Idcirco quoniam si uerbū de uerbo altero subiecto prædicetur, utriusq; uerbi significationem iungit auditor, & non per se uerbum ipsum cōsiderat quod dicitur, sed ad alterum refert. ut ambulare moueri est, ambulationem ad motum, uel Socrates ambulat, ambulationē ad Socratē. Tunc ergo fit integrum uerbum, cum refertur ad alterum. at si simpliciter prædicetur, uerbum nomē est. idcirco quòd sicut nomen dictum, ita quoque uerbum audientis constituit intellectum.

Sed si est, uel non est, nondum significat, neq; enim signum est rei esse uel non esse.

21. Sed quanquam nomen sit inquit uerbum, & aliquid definite significet per se dictum, solum tamen non faciet enunciationem, neq; uerum aliquid falsumue constituet. hoc est enim quod ait, Sed si est, uel non est, nondum significat, ad affirmationem referens quod dixit, sed si est. ad negationem, quod ait, uel non est. Nihil. n. horum significat uerbi per se prolatio. Cum. n. dico currit, hoc ipsum currit significat quidem aliquid, sed si est, aut non est, nondū significat. Neq; enim esse signum est rei, aut non esse. Quod tantum ualet, tanquam si dicam, id quod dico currit, non significat eē ipsum cursum, aut non esse. si enim significaret, ita diceretur,

Currere est, uel currere non est. Nunc autem currit non designat esse ipsam rem, uel non esse. dicitur enim solum, & est intellectus quidam, sed neque affirmationem significat, neq; negationem, idcirco quod neq; ponit rem esse, nec eã interimit. Quod per hoc monstrauit quod ait, Neq; enim esse signum est rei, uel non esse. i. neq; enim quodlibet uerbum ita prædicatur, ut signum sit rei illius de qua prædicat, quod est, uel quod non est.

Nec si hoc ipsum, est, purum dixeris, ipsum enim nihil est, consignificat autem quandam compositionem, quam sine cõpositis non est intelligere.

22. Est uerbum, iunctum cum alio uerbo uel nomine solet facere propositionem. ut homo est, uel currere est: ipsum autem, est, purum si dictum inquit fuerit, neque uerum est, neque falsum, a quo omnes pene enunciationes fiunt, quæ sunt simplices. ergo nec si hoc ipsum, est, purum dixeris, esse aliquid, aut non esse significat. idest aut affirmat, aut negat, idcirco quod ipsum est simpliciter dictum nihil est. Non qđ omnino nihil significet, sed quod nihil ueritatis habeat, neque falsitatis, idest non, nihil est ad significationem, sed ad ueritatis falsitatisque significationem, de qua nunc tractabitur. Cur autem nihil ueri falsique monstret, ostendit. Est. n. duobus modis dicitur, ut uerum falsumq; designet, aut cum unam rem quamlibet propria compositione constituit. ut cũ dico, homo est, ipsum, est, cum homine iunctum, atque compositum, esse hominem constituit, & fit exinde enunciatio. Aut rursus cum duæ res ꝑ ipsius uerbi compositionẽ copulationemque iunguntur. ut est, homo animal est. Homo nãque, & animal copulantur, atque iunguntur per id quod dicitur, homo animal est. Ergo si omnis ueri falsique in enunciatione significatio, eius quod dicitur est, in compositione est, cum aut sua compositione aliquid esse constituit, aut duas res copulat atque componit: uis eius quæ in enunciationibus propositionibusque monstratur, in ueri falsique designatione, præter ipsas compositiones, in quibus hoc solet efficere, nulla est. atque hoc est quod ait, Consignificat autem quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere. Cum enim dico, est, nihil significaui quod sit, aut non sit. Quod si faciam enunciationem, componam necesse est. ut homo est, aut homo animal est. Quare si omnis eius uis in ueri falsique enunciatione ad compositionem refertur: cum præter compositionem dicitur, quod in compositione designare potest, id præter compositionem non designat. potest autem compositione facta uerum falsumq; in enunciatione monstrare. Hæc igitur sine compositis in uerbo est, nullus ualet aduertere. Recte igitur dictum est consignificare quandam compositionem, quæ sine compositis intelligi non ualeret.

DE ORATIONE, ET EIUS SPECIEBUS.

ORATIO *autem est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum, ut dictio, non ut affirmatio, uel negatio.*

23. Omne quod compositum est, eorum suscipit naturam, ex quibus totum compositi ipsius corpus efficitur. Quare, quoniam oratio uerbis constat atque nominibus, quę significatiua sunt, recte quoq; oratio significatiua esse definitur. Sed distat oratio ab his, ea quibus ipsa effecta est, idest nominibus atque uerbis, quòd eorum partes nihil extra designãt, orationis uero pars aliquid separata significat. Nam si nomen & uerbum partes orationis sunt, hæc autem per se significant, non est dubium separatas orationis partes significare. Quid autem designent sequenti determinatione monstrabit. Significant igitur partes orationum, ut dictio semper, non ut affirmatio semper uel negatio. Nunc autem dictionem dicit, simplicem uerbi aut nominis nuncupationẽ. Sunt enim quædam orationes, quarum partes ita significant quasi affirmatio, ut in ea oratione quæ est: si dies est, lux est. id quod dicimus lux est, totius orationis pars est, & ita est significatiua, ut quædam affirmatio. Sed non omnis oratio affirmationem habet in parte, hæc enim ipsa, quæ dicit lux est, habet in partibus id quod dicimus lux, & rursus id quod dicimus est, sed neutra ipsarum affirmatio est, sed tantum simplex dictio. Omnis ergo oratio dictionem quidem habet in parte, non uero omnis oratio affirmationem. Recte igitur dictum est, partes orationis significare, ut dictionem, non ut affirmationem. Quid autem sit dictio, ipse paulo post clarius demonstrabit.

Dico autem, ut homo. significat enim aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio uel negatio, si aliquid addatur. Sed non una hominis syllaba.

24. Quod supra posuit dicens, orationis partes, ut dictionem significare, non ut affirmationem, hoc conuenienti mõstrauit exemplo. homo inquit dictio est, & est pars orationis, si in tota oratione ponatur. ut est, homo, animal est. Ergo id quod dicimus homo, dictio quædam est, sed affirmatio non est. Cum ergo nomen hoc, idest homo pars orationis sit, & affirmatio non sit: docet uerum esse quod dicitur, orationis partes significare, ut dictionem, non ut affirmationem. Docet autem illa res nomen hoc, affirmationem non esse, quod in affirmatione semper ueritas, aut falsitas inuenitur, nomen uero simpliciter dictum, neque uerum, neque falsum est. Quare nomen hoc, idest homo, ut affirmatio non significat, sed designat aliquid simplex. significat igitur aliquid, ut dictio. Hæc autẽ dictio, si ei addatur aliquid; ut uerbum est, aut quodlibet uerbum aliud, quod enunciationem possit efficere, erit affirmatio. Si enim quis dicat, homo est, uel homo uiuit: fit affirmatio, atque hoc est quod ait. Sed erit affirmatio, uel negatio siquid addatur. Si enim aliquid ita apponatur, uel appositum ita negetur, ut enunciatio constitui possit, affirmatio negatione perficitur. Siquis enim dicat homo uiuit, affirmatio est: homo non uiuit, negatio. Docet autem dictionem esse uocem secundum positionem per se significantem per hoc quod ait, sed non una hominis syllaba. Vna enim hominis syllaba dictio non est, idcirco ꝙ nihil per se separata significat, ut ho. & mo. & in cæteris, ut supra ostendimus. Omnis enim huiusmodi pars quæ per se nihil significat, non est dictio, sed tantum in toto nomine quiddam positum designat, & consignificat, ut in eo quod ipse ponit exemplo.

Neque enim in eo quod est sorex, rex significat, sed uox nunc est sola. In duplicibus uero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.

25. In eo inquit quod est sorex, rex uidetur quidem aliquid significare, sed cum toto nomine consignificat potius, quam quicquam per seipsum designet, quemadmodum supra iam dictum est. Docuit enim supra partes nominis nihil omnino significare separatas. Quod ergo dicit, sed non secundũ se, idest in eo quod est sorex, rex per se nihil significat, sed tantum quiddam consignificat, quod cum tota nominis compositione designat. cum &, so, syllaba, & rex iuncta in unum, id quod est sorex, in tota syllabarum coniũctione designet.

Est autem oratio omnis quidem significatiua, non sicut instrumentum, sed quemadmodum dictum est, secundum placitum.

26. Plato nomina naturalia esse constituit, & hoc hinc probare contendit, quòd quædam supellex, & quodammodo instrumentum sit inuicem sensa prodendi. Naturalium uero supellectilea sunt naturales. ut oculi instrumenta quidem sunt uidendi, quia uisus res naturalis est. Quare oculos quoque naturales esse necesse est, ita etiam oratio rerũ naturalium supellex est, atque instrumentum, idest sententiarum. Quare ipsa quoque oratio est naturalis. Aristoteles autem dicit, non secundum naturam esse orationẽ, sed secundum placitum. quocirca nec orationem esse supellectilem naturalem. Quod enim dicit, non sicut instrumentum, non dicit non per hoc instrumentum sensa proferri, sed tantum rem esse orationem secundum positionem, per quam proprias sententias demonstremus. Cuius enim rei partes ad placitum sunt, ipsa quoque ad placitum est. Sed orationis partes nomen, & uerbum sunt, hæc autem sunt ad placi-

tum, non natura. oratio igitur ipsa secundum placitum positionemq; est, sed non est naturaliter constituta. Est autem integra definitio orationis hæc. Oratio est uox significatiua secundum placitum, cuius partes aliquid extra significant.

Enunciatiua uero non omnis, sed illa in qua uerum uel falsum est, non autem omnibus inest, ut deprecatio, oratio quidem est, sed neque uera, neque falsa.

27. Orationis (ut supra iam diximus) multæ sunt species. est enim oratio prima, optatiua, ut utinam tibi istam mentē dij immortales dent. Secunda, uocatiua, ut heus tu. Tertia, imperatiua, ut cape, da hoc Portio. Quarta, depcatiua, ut Iupiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Quinta, enunciatiua, ut dies est, dies non est. sed in hac sola specie orationis ueritas & falsitas inest, in illis uero cæteris minime. Volens autem Aristoteles ostendere multas esse orationes, & non omnem orationem esse enunciatiuam, hoc addidit, Deprecatio, oratio quidem est, sed neq; uera neq; falsa. Etenim deprecatio in orationis speciebus ponitur, sed nulla in ea ueritatis natura, falsitatisq; cognoscitur.

Cæteræ igitur relinquantur. Rhetoricæ enim uel Poëticæ conuenientior est consideratio. Enunciatiua uero, præsentis est speculationis.

28. Deprecatiuam inquit, & optatiuam, & uocatiuā, & imperatiuam, poetis atq; oratoribus relinquamus. Illis enim uel ad immittendos, uel ad amouendos affectus cæteræ orationis species assumuntur. Nos uero philosophi, quibus ueritatis falsitatisq; discretio est curæ, de illa sola oratione tractamus, in qua utrumlibet horum possit agnosci. In enūciatione uero aut ueritas inest, aut falsitas. quocirca nos quoq; de enunciatione tractemus.

Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, deinde negatio, aliæ uero omnes, coniunctione unæ.

29. Enunciatiuarum orationum, aliæ sunt per se unæ, ut est, homo animal est: aliæ coniunctione unæ, ut est, si homo est, animal est. Homo est, enim & animal est, duæ sunt, sed addita coniunctione quæ est, si, una redditur. Earum autē quæ unę per se sunt, prima est affirmatio, secunda negatio. Hoc enim tollit negatio, quod affirmatio ante constituit. & hoc negatio diuidit, quod illa coniunxit. Enunciatiuarum igitur orationum earum quæ sunt per se unæ, prima est affirmatio, deinde negatio. Aliæ uero sunt non per se unę, sed cum plures sint naturaliter, unæ fiunt coniunctione.

Necesse est autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo esse, uel casu uerbi. Etcum hominis ratio, si non est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciatiua.

30. Aristotelis in græco textus non habet ita, ut nos supra posuimus, sed hoc modo. Etenim hominis si non aut est, aut erit, aut fuit, & cætera. Subintelligendum relinquente philosopho, quod de ratione diceret, idest de definitione, quā græci λόγον dicunt. Sed cū supra de oratione tractasset, quæ apud illos similiter λόγος uocatur: dum de hominis ratione, idest definitione uellet dicere, quoniam non significat uerū uel falsum, nisi ei aut est, aut erit, aut fuit, addatur, communione uocabuli usus, ad λόγον, de quo superius tractabat, retulit, ut non orationem intelligeremus, sed potius rationē. De qua re nunc illis satisfacimus, qui græcę orationis periti nos forte culpabunt, cur quod illic non fuit, nostræ translationi adiiceremus. Nos enim ad faciliorem intellectum latinæ orationi famulantes hoc apposuimus: quia de oratione loquentibus intellectus ad rationem, nisi id esset adiectum, transferri non poterat. Totum uero quod dicit tale est, enūciatiuæ orationes si sunt simplices, has uerba constituunt. Ex duobus enim nominibus solis enunciatio non fit. ex nomine autem & uerbo fit, ut est homo uiuit. Fit quoque ex solis uerbis. ut est, ambulare moueri est. Fit etiam ex casu uerbi. ut Socrates fuit, uel etiā dies erit. Erit enim & fuit, uerbi casus sunt. Quocirca enunciatiuam orationem simplicem sola maxime uerba constituunt. Eorumq; ponit exemplum, in quo cum plura sint nomina, nisi addito tamen uerbo in enunciationis proprietatem, & significantiam non uenit, ut est definitio hominis. Ratio enim hominis est spēi definitio. Cui si non aut est, aut non est, aut aliquid huiusmodi addatur, enunciatio esse non poterit. Nam siquis dicat animal rationale mortale, nulla in eo adhuc falsitas, aut ueritas intelligitur. Si uero addatur est, ut sit animal rationale mortale est, enunciatio sine ulla dubitatione perficitur. Solum igitur uerbum enunciatiuam simplicem continet orationem.

Quare autem unum quiddam est, & non multa, animal gressibile bipes (neq; enim eo quod propinque dicuntur, unū erit) est alterius hoc tractare negocij.

31. Cum de simplicibus atque unis orationibus loqueretur, definitionem hominis interposuit, de qua nunc hoc dicit. Ita quidem interposita est definitio hominis, tanquam si una esset oratio. Cur autem una sit oratio, nunc inquit dicere intermittemus. Neque enim idcirco una esse putāda est, quia continue dicitur, & sibimet propinque, animal gressibile bipes. Posset enim uideri horum continua, & sub una prolatione dicta unam facere enunciationem, sed hoc Aristoteles negat. Nam non idcirco una oratio est, quia propinque & continue dicitur. Cur autem una sit, alterius est hoc tractare negocii, & de eo disputat ī his libris, quos metaphysica inscripsit, quod est primi opus philosophi. Nobis autem hoc in secunda editione monstrandum est.

Est autem una oratio enunciatiua, uel quæ unum significat, uel coniunctione una: plures autem, quæ plura, & non unum, uel inconiuncta.

32. Duplicem modum unarum multarumq; orationum esse denunciat. Est nanque una oratio, uel cum unam rem significat, uel cum coniunctione una est. ut est ea quæ dicit, animal rationale mortale homo est. Hanc enim huius orationis sententiam nullus in multas significationes diducere poterit, sed unum quoddam significat, & est præter coniunctionē. Alia uero oratio est una, quæ per coniunctionē una est, ut si dies est, lux est. Est ergo una oratio, quę uel unam rem significat, uel coniunctione iungitur. Plures autem sunt, quæ plura significant, ut est, canis mouetur. Hanc .n. potest & ad latrabilem, & ad marinum, & ad cęlestem, auditor aduertere. atque ideo quoniam multa significat, non est una oratio, sed plures. Sunt quoque orationes per se plures & numero & significatione, quę nulla coniunctione copulantur. ut si quis dicat, sol est, pax erit, nox est, cęlum uoluitur. hæc enim cum plura significent, nulla tamen coniunctione iunguntur, atque ideo plures orationes uocātur. In summa igitur orationem unarū, aliæ sunt significatione unæ, aliæ coniunctione. non unarum uero orationum aliæ sunt significatione plures, aliæ eo quod nulla coniunctione copulantur.

Nomen ergo & uerbum dictio sit sola, quoniam non est dicere, sic aliquid significantem uoce enunciare, uel aliquo interrogante, uel non, sed ipso proferente.

33. Per hanc sententiam simplex dictio quid sit exponit. Dicit enim uerbum nomenque dictiones uideri solum, non ēe affirmationes, atque huius sententiæ causam subnectit. Idcirco enim uerba & nomina dictiones solum sunt, quoniam cum dicta fuerint simplicia, siue aliquo proferente, idest spōte dicente, siue ad alterius interrogationem aliquo respondente: neque uerum ex his, neque falsum ualet intelligi. Siquis enim per se dicat, Socrates; uel rursus per se solum simplexque, ambulat: neque uerum efficit, neque falsum. Si uero alio interrogante, Socrates ne ambulat? ille respōdeat, ambulat: si huic ipsi uerbo per se quisquam uelit aduertere, quod dixit ambulat, enunciatio nulla est. quòd si cum superiore interrogatione coniungat, tunc ex interrogationis & responsionis coniunctione nascitur enunciatio. Solum autem nomen, uel uerbum neque dicente aliquo, & sponte proferente, nec respondente, potest quisquam dicere, quòd enunciatio facta est. Et sensus quidem huiusmodi est. Ordo autem uerborum talis est. Nomen ergo, & uerbum dictio sit sola, quoniam sic aliquid significantem

tem uoce, idest nomen aut uerbum simpliciter proferentem, non est dicere enunciare. Non enim possumus dicere ꝙ aliquid enunciet is, qui simplex nomen, aut simplex protulit uerbum, siue alio interrogante, siue non interrogante, sed ipso sponte proferente.

Harum autem, hæc quidem simplex est enunciatio, vt aliquid de aliquo: uel aliquid ab aliquo. Hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita.

34. Nunc quid oratio sit simplex compositaq; declarat. Est .n. simplex oratio, quę duobus terminis constat. Termini autem sunt nomina & uerba, quæ in simplici propositione prędicamus, ut in eo quod est, Socrates disputat. Socrates & disputat termini sunt, & qui minor terminus in enunciatione proponitur, ut Socrates, subiectus dicitur, & ponitur prior. qui uero maior, prædicatur, & locatur posterior, ut disputat. Quæcunq; propositio ex uno subiecto & uno prædicato facta est, illa simplex enunciatio nuncupatur. atque hoc est quod ait. Harum autem, id est enunciatiuarũ simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, ut unum prædicatũ quod est aliquid, de uno subiecto quod est de aliquo prędicetur Hoc autem pertinet ad affirmationem, ut aliquid de aliquo prædices. Ad negationem uero, ut unum aliquid ab uno aliquo prædicando disiungas, ut in eo quod est, Socrates non disputat. disputare unum terminum, a Socrate alio termino, prædicando disiunxi. Aliæ uero sunt orationes enunciatiuæ, quæ compositæ nominantur, quæ ex simplicibus orationibus componuntur, ut est. si dies est, lux est. Dies est & lux est, duæ sunt simplices enũciatiuæ orationes, idcirco quod binis terminis constant. Ex duabus autẽ simplicibus orationibus tota hæc oratio est, quæ dicit, si dies est, lux est. Hoc est .n. quod ait. Hæc autem ex his coniũcta, id est ex simplicibus orationibus enunciatiuis, uelut oratio quædam iam composita, quippe cuius totum corpus ex his iungitur, quas simplices esse iam supra docui.

Est autem simplex enunciatio, vox significatiua de eo quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt.

Postquam de compositis orationibus simplicibusque tractauit, definitionem enunciationis per affirmationem & negationem ingreditur. ait enim, Enunciatio est uox significans affirmationem uel negationem, uel in præteritũ, uel in præsens, uel in futurum tempus. Quod enim dixit, de eo quod est, ad affirmationem retulit: qđ addidit, uel non est, ad negationem. Quod uero secutus est, quemadmodum tempora diuisa sunt, ad singulorum temporum retulit rationem, siue enim aliquis dicat. Socrates uiuit, Socrates non uiuit: siue, Socrates uixit, Socrates non uixit. uel sic, Socrates uicturus est. Socrates uicturus non est. quoniam affirmatio est aut negatio, & quoniam quælibet ipsarũ in aliquo temporum est, quæ diuiduntur in futurum, præsens, ac præteritum, plenam retinet simplicis enunciationis naturã.

Affirmatio vero est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio vero, enunciatio alicuius ab aliquo.

35. Ad affirmationis & negationis determinationem enũciationis nomen sumpsit, ut generis, est autem affirmatio quoties aliquid de aliquo cum eo quod est esse prędicamus. ut cum dicimus, homo animal est, animal de homine prædicamus: Quoties autem aliquid ab aliquo prædicando disiungimus, negatio est. ut homo lapis non est, lapidẽ enim ab homine disiungimus, quare recta affirmationis & negationis facta est definitio.

DE OPPOSITIONE ENVNCIATIONVM.

QVONIAM *autem est enunciare, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod non est, nõ esse. & circa ea, quæ sunt extra præsens, tempora, similiter omne contingit quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quoniam omni affirmationi est negatio opposita, & omni negationi, affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita.*

36. Nunc diuidit enunciationes, & quæ de his possunt fieri rebus, quæ sunt, & quę de iis quæ non sunt, siue in affirmatione, siue in negatione. Dicit enim, quoniam est enunciare quod est non esse, ut siquis dicat, nullus homo animal est. Hoc enim quod est, non esse proposuit. Hæc est falsa negatio. Et quod non est esse, ut si quis dicat, omnis lapis animal est. quod enim non est esse constituit, & hæc est falsa affirmatio. Et quod est esse, ut siquis dicat, omnis homo animal est. Quod enim est, esse confirmat, & hæc est affirmatio uera. Et quod non est, non esse, ut siquis dicat. nullus lapis animal est. Quod enim nõ est, non esse proposuit, & hæc est uera negatio. Et non solum hoc in præsenti tempore, sed circa ea quoq;, quæ præter præsens sunt, tempora. Hoc autem tantum ualet, ac si diceret. hoc nõ modo in pręsenti tempore ita enũciari potest, ut sit uera falsaq; negatio, & rursus uera falsaq; affirmatio, sed etiam in præteritum & futurum, quæ extra præsens tempora sunt. Similiter etenim omne contigit quod affirmatur, negare, & quod negatur ab alio, alium rursus affirmare. Quod si omni ueritati falsitas opponitur, omni etiam falsitati ueritas, est autem & affirmationis & negationis falsa proferre: constat ꝙ omni negationi affirmatio, & omni affirmationi negatio opponitur. Hinc ergo quid sit quod dicitur contradictio, declaratur. Est enim cõtradictio affirmationis & negationis oppositio. Cũ enim quis affirmat, quod alius negat, ipsa utrarumq; propositionum pugna, contradictio nominatur. Atq; hoc est quod ait. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita. Cum enim affirmatio negationi opponitur, cõtradictio est. Sed quæ sit affirmatio opposita negationi, aut quæ sit harum propositionum oppositio, in sequẽtibus prodit. Neq; enim quælibet negatio cuilibet affirmationi opposita est, sed tantũ hæ quas in sequentibus ipse determinat. Quocirca erit cõtradictio, affirmatio & negatio oppositę. quæ sint autem oppositæ, sequens expositionis ordo contexit.

Dico autem opponi eiusdem de eodẽ. Non autem æquiuoce, & quæcunq; cætera talium determinauimus contra sophisticas importunitates.

37. Fieri tunc oppositionem in affirmationibus negationibusq; demonstrat, cum idem subiectum idemq; prædicatum in negatione sit, quod qualibet in affirmatione proposuit: oportet enim semper si opposita est affirmatio negationi, unam esse ueram, alteram falsam. quòd si utræq; falsæ sunt, aut utręque ueræ, non sunt oppositæ. Neque enim se perimunt. Si autem una sit falsa, alia uera, tunc uera perimit falsam. & si illa fuerit uera, alia mox a ueritate discedit. Quòd si in qualibet affirmatione aut subiectum, aut prędicatum fuerit æquiuocum, non sunt oppositæ. Siquis enim dicat, Alexander Helenam rapuit. & hoc aliquis neget dicẽs. Alexander Helenam nõ rapuit. quoniã Alexander æquiuocum nomen est, potest utrunque esse uerum, & negatio, si de Alexandro magno loquatur. & affirmatio, si de Alexandro Troiano proponat. Quare non sunt hę oppositæ. Illas autem esse dicit oppositas, quæcunque eiusdẽ prędicati habent oppositionem de eodem subiecto, ut ibi nulla æquiuocatio diuersitatis causa sit, hoc enim est quod ait. Dico autẽ opponi eiusdem de eodem, non autem ęquiuoce: ut eiusdẽ prædicati sit oppositio in negatione, qui fuit in affirmatione. & de eo subiecto fiat negatio, de quo ante facta est affirmatio. Sed diligentius hęc in libro, quem περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων inscribit, edisserit. illic .n. sophistarum, quos fallaces argumentatores latine possumus dicere, qui per huiusmodi propositiones, quæ uerum inter se falsumque non diuidunt, mendaces colligunt syllogismos, argumenta distinxit, quibus capere respondentem atque innectere consueuerunt. Ergo nunc hoc dicit, etiam illa esse obseruanda, quæ contra argumentatorum importunitatem determinata sunt. Quæ uero sint illa, dicenda a me, secundæ ęditionis textus expectet.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum uniuersalia, illa uero singularia. Dico autem uniuersale, quod de pluribus natum est prædicari: singulare uero, quod non. ut homo quidem uniuersale est: Plato uero eorum quæ singularia sunt.

38. Omnis propositio quemadmodum fiat ostendit. Secundum enim res quæ significantur propositionis natura perficitur. Rerũ autem, alia sunt uniuersalia, alia particularia. Vniuersale est quod de pluribus prædicatur, ut homo de pluribus dicitur, & est uniuersalis. Singulare uero est, ut quælibet res indiuidua, cuius nulla prædicatio ad sibimet subiecta peruenit, ut Plato uel Socrates. horum autem naturam docet exemplis. ait enim. Vt homo quidem uniuersale: Plato uero eorum quæ sunt singularia. Nam si hoc est uniuersale, qđ de pluribus prædicatur, homo uniuersale est. de pluribus .n. indiuiduis dicitur. Quòd si hoc rursus est singulare, quod de nullo alio prædicatur, Plato singulare est. Indiuidua nanque de nullis aliis prædicantur. Quoniam ergo sunt quædam rerum uniuersalia, alia uero singularia, manifestum est, quòd omnis affirmatio, aut negatio per hæc constituitur.

Necesse est autem enunciare quoniam inest aliquid, aut non: Aliquoties quidem eorum alicui quæ uniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorum quæ sunt singularia.

39. Omnis nanq; ꝓpositio, aut singulare habet, aut uniuersale subiectũ, siue affirmatione annuat, siue abnuat negatione. Siquis .n. dicat, homo animal est. homo animal non est. uniuersalem rem .i. hominem, animal aut esse, aut non eẽ proposuit. atq; hoc est quod ait. Necesse est autem enũciare qđ inest aliquid, aut non. aliquoties quidem eorum alicui quæ sunt uniuersalia. Homo .n. cum sit uniuersale, animal illi ineẽ affirmatio proposuit, quæ dixit, homo animal est. & non inesse negatio, quæ ait, homo animal non est. Si uero aliquis sic dicat. Socrates disputat. Socrates non disputat: alicui eorũ quæ sunt singularia esse & non eẽ coniunxit. Et hoc est quod ait. Aliquoties autem eorum quæ sunt singularia. Nã cum Socrates singulare quiddam sit, disputatio ei ab affirmatione iuncta est, sed a negatione seiuncta.

Si ergo uniuersaliter enunciet de uniuersali, quod est, aut non, erunt hæ contrariæ enunciationes. Dico autem de uniuersali enunciationem uniuersalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est. Quando autem de uniuersalibus, non uniuersaliter: non sunt hæ contrariæ, quæ autem significantur, est esse aliquando contraria.

40. Omnis affirmatio omnisq; negatio aut uniuersalis est, aut particularis, aut indefinita. uniuersalis est affirmatio, ut siquis dicat, omnis homo animal est. Cũ sit .n. uniuersale subiectum homo, de multis .o. prædicari aliis potest, uniuersaliter prædicatum est. Diximus .n. omnis homo animal est. Nec solum hominẽ, qđ est uniuersale, posuimus, sed etiam oẽ, & uniuersale .i. oẽ adiecimus uniuersali .i. hoi. & hæc est affirmatio uniuersalis. Sin uero dicat aliquis, nullus hõ aial est: Rursus hoi, uniuersali rei, determinationem uniuersalem, id qđ dicitur nullus, adiecit. Siue ergo in affirmatione, siue in negatione, si eas uniuersaliter aliquis proferat, uniuersale uniuersali proponit. Non proponit autem uniuersale uniuersali quoties ita dicit, Homo animal est, hõ aial non est. Cũ .n. hõ sit res uniuersalis, nulla adiectio uniuersalitatis, quæ est nullus, aut oĩs, affirmationem uel negationem fecit. Quocirca repetendum est: affirmatio uniuersalis est, in qua uniuersale, uniuersaliter prædicatur affirmatiue. & negatio uniuersalis, in qua rursus uniuersale, uniuersaliter prædicatur negatiue: Et hæ hmôi contrariæ sunt. Fieri .n. non potest, ut ubi uera affirmatio uniuersalis, illic uniuersalis negatio uera sit. & e contrario. fieri tamẽ potest, ut utræq; falsæ inueniri possint. ut omnis hõ iustus est, nullus hõ iustus est. hic .n. utræq; sunt falsæ, sed una quidem uera, altera falsa reperitur, ut in eo qđ est, oĩs homo animal est, nullus homo aial est: Hæc una uera est, altera falsa. ut uero utræq; ueræ sint, fieri non potest. quocirca, qm̃ utræq; falsæ inueniunt, oppositæ non sunt, sed sunt contrariæ. Cur autem contrariæ dicant, alio loco nobis erit dicendum. Particulares uero propositiones sunt hmôi. quidam homo animal est, quidam homo aial non est. hæ dicũtur subalternæ. affirmatio .n. particularis, sub affirmatiõe uniuersali, subalterna est. Rursus eodẽ mõ particularis negatio, sub uli negatione, subalterna est. Sed hæ, ut utræq; ueræ sint, aut una uera, alia falsa, fieri põt, ut utræq; falsæ sint, nõ põt inueniri. ut in eo qđ est, quidã homo iustus est, quidã hõ iustus nõ est, utræq; sunt ueræ. Cum uero dicimus, quidã homo aial ẽ, quidam homo animal non est, una uera est, altera falsa. & dicuntur affirmatio, & negatio particulares, subcontrariæ. Quare nec istæ etiam uocantur oppositæ, idcirco quia utræque ueræ inueniũtur interdum, sit autẽ harũ talis descriptio.

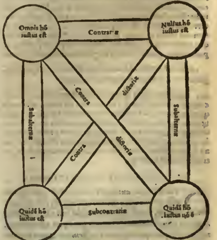
Affirmatio uniuersalis — Negatio uniuersalis

Affirmatio particularis — Negatio particularis

Ergo neq; superiores uľes, neq; inferiores particulares oppositę sunt, idcirco ꝙ inferiores quidẽ utręq; ueræ, superiores aũt utręq; falsę eẽ pñt. Sũt aũt oppositę cõtradictoriæ (ut ipse ait) siquis aspiciat angulares, & affirmationẽ uľem particulari cõparet negationi, ut est, oĩs hõ iustus est. quidã hõ iustus nõ est. Hæ .n. neq; uerę pñt inueniri, neq; falsæ. sed in oĩbus una uera est, altera falsa. Et rursus si uľis negatio particulari affirmationi cõpareť, reperiunť oppositę: ut est, nullus hõ iustus est, quidã hõ iustus est. Semp .n. una uera est, altera falsa. Et hoc in quibuslibet terminis si dispexeris, oratio nostra non discrepabit. Sit autem plenissima hoc modo descriptio.

Affirmatio uniuersalis — Negatio uniuersalis

Affirmatio particularis — Negatio particularis

Sunt

Sunt ergo determinationes, uniuersalium quidem omnis & nullus, particularium uero, quidã. Illæ autem propositiones, quæ neque uniuersale habent additum, neque particulare, indefinitæ uocãtur, & particularibus similes sunt, ut est, homo iustus est, homo iustus non est. Possunt enim utræque esse ueræ; ut in hoc ipso exemplo quod diximus, & potest una esse uera, altera falsa, ut, homo animal est, homo animal non est. utræque uero ut falsæ sint, non potest inueniri. & hæ (ut dictum est) uocantur indefinitæ. Præter has autem omnes, singulares sunt, in quibus contradictio potest inueniri, ut in eo quod est. Socrates animal est. Socrates animal non est. Socrates iustus est. Socrates iustus non est. Nam si nulla eas æquiuocatio uel prædicati, uel subiecti, uel alterius temporis, uel aliquid eorum quæ sigulas determinant, impediat, semper una uera est, altera falsa. Quare; quoniam de omnibus in commune speculati sumus, & quid quæque esset, quantum breuitas patiebatur, expressimus, ad textum nunc, quoniam tempus est, reuertamur. Si ergo, inquit uniuersaliter enunciet in uniuersali, quod est aut non: erunt contrariæ enunciationes. uniuersaliter enim enuntiat aliquis in uniuersali, quoties uniuersalem affirmationem, aut uniuersalem fecerit negationem. Cum enim dicit, omnis homo animal est, uniuersalem hominem uniuersaliter enunciauit, per id quod addidit, omnis. Quod si rursus dicat, nullus homo animal est, eodem modo uniuersalẽ hominem, uniuersaliter enunciat, per id quod ait, nullus, & sunt contrariæ. Quas autem dicat esse contrarias, subiecto declarat exemplo. Dico autem in uniuersali enunciationem uniuersalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est: una siquidem est affirmatio uniuersalis, altera negatio uniuersalis, quas cõtrarias esse, supra in descriptiõe docuimus. Quãdo aũt in uniuersalibus nõ uniuersaliter, nõ sũt cõtrariæ. Quoties aũt inquit indefinitæ sunt ꝓpositiones, & uniuersaliter uniuersale nõ ꝓponitur, cõtrariæ nõ sunt: ea .n. affirmatio quæ dicit, homo iustus est, & quæ dicit, homo iustus non est, contraria non est. Possunt enim utræque simul esse ueræ, & in eodem, idest homine, quod in contrariis fieri impossibile est. Quod uero addidit, quæ autem significantur, est esse contraria, tale est. Ipsæquidem propositiones contrariæ non sunt: significant tamen aliquando cõtraria. Siquis enim dicat, homo albus est, & alius neget, homo albus non est, ipsæ quidem contrariæ non sunt. Quod autem dicitur, homo albus non est, potest quiddam significare contrarium. Nam designat hoc quod dicitur, homo albus non est, & rubri coloris esse & pallidi, & fusci, designat etiam nigri, quod est albo contrarium. Potest igitur id qđ non est album, esse nigrum. Ergo quanquam ipsæ contrariæ non sunt, tamen potest aliquando quod dixit contrarium significare ꝓriori affirmationi, ut in eo quod diximus. Nam si id quod dicitur, non est homo albus, nigrum esse designet, quoniam is qui niger est, albus non est: contrariæ quidem propositiones non sunt, quoniam possunt esse utræque ueræ. quę autem significantur, interdum contraria reperiuntur. Quæ autem sint huiusmodi propositiones, exemplorũ subiectione monstrauit.

Dico autem non uniuersaliter enunciare de his quæ sunt uniuersalia; ut est albus homo, non est albus homo.

41 Et quid dicat esse uniuersale, non uniuersaliter prædicare, planissime demonstrauit dicens.

Cum enim uniuersale sit homo, non uniuersaliter utitur enunciatione. Omnis namque non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter.

42. Nam id quod dicitur omnis, illud ad quod prædicatur colligit, atq; in unum corpus adducit, ut cum dicitur, omnis homo iustus est, nullum excipit hominem. Sed totã colligit humanitatem, & fit de re uniuersali homine, prædicatio uniuersalis, cum dicimus, omnis homo. Nam cum sit uniuersale homo, huic uniuersali uniuersalitatem consignificat, id quod additur, omnis, & res uniuersalis, uniuersaliter prędicatur.

In eo uero quod uniuersale prædicatur, id quod est uniuersaliter prædicare, non est uerum.

43 Hac nos sententia, quem ad locum, uniuersalitatis determinationem recte ponamus, instituit. Docet enim semper istam uniuersalitatem, quam determinationem uniuersalem uocamus, ad subiectum poni debere terminum, nunquam ad prædicatum. Siquis enim sic dicat, omnis homo animal est: recte dixerit, omnis ad subiectum, idest ad hominem ponens. Quod si sic dicat, omnis homo omne animal est, falsum dixerit. Ergo hoc nunc dicit, in eo uero qđ uniuersale prædicatur, ut animal de homine. animal enim uniuersale est: de omni enim homine prædicatur, nõ est uerum, hoc ipsum uniuersale, quod est animal, uniuersaliter prędicare, ut dicatur, omne animal esse hominem, nec solum in his, sed in nulla recte fieri affirmatione concedit, ait enim.

Nulla .n. affirmatio uera erit, in qua uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, ut omnis homo est omne animal.

44. Hoc autem cur eueniat, paucis absoluam. Prædicatũ semper maius est subiecto, uel ęquum. maius, ut cum dico homo animal est. Animal prædicatur, homo subiicitur. sed maius est animal homine: De pluribus enim, quam ipse homo prædicatur. Rursus æquale est, cum sic dicimus, homo risibilis est, homo subiectum est, risibile prædicatum. Sed homo atque risibile æqualia sunt. proprium nanque est hominis, quod est risibile. ut autem minus prædicatum inueniatur, quam subiectum, fieri non potest. Siue ergo maius sit prædicatum, falsum est uniuersale adiicere prædicato, ut in eo quod ipse posuit exemplo. Omnis homo omne animal est. Siue æquale sit, superfluum est, ut siquis sic dicat, omnis homo, omne risibile est. Quare uniuersale prædicatum prædicare uniuersaliter non oportet.

Opponi itaq; dico affirmationem negationi contradictorie, quæ uniuersaliter significat, ei quæ non uniuersaliter, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est, nullus homo albus est, quidam homo albus est.

45. Quid sit proprie contradictio consequenter exponit, ait enim opponi contradictorie propositiones, quoties uniuersalem affirmationem particularis abnuit negatio, & quoties uniuersalem negationem particularis affirmatio destruxerit. Cum enim dicitur omnis homo albus est: illa negatio quæ dicit, non omnis homo albus est, de eodem homine, uniuersaliter tollit, quod uniuersaliter affirmatio constituerat. Illa enim omnem hominem esse album ponit. Illa dicit non omnem, tanquam si concedat aliquem, sed ei tantum auferat uniuersalitatem. Hoc est enim quod ait, Quæ uniuersale significat ei quæ non uniuersaliter. Nam sicut uniuersale significat affirmatio dicens, hominem: ita quoque negatio uniuersale significat; habet enim & ipsa hominem. Sed idem ipsum uniuersale docet non esse uniuersaliter, idest nõ omne esse album, quod affirmatio uniuersaliter esse posuerat, omnem esse album proponens. Eodem modo etiam in negatione, quas nos supra angulares posuimus & contradictorias in descriptione. Hic nunc easdem oppositas contradictorie uocat. Quod autem uniuersali affirmationi, quę est omnis homo albus est, particularem negationem opposuit, quæ est, non omnis homo albus est, tantundem est tanquã si diceret, quidam homo albus non est. Nam si non omnis homo albus est, & quidam homo albus non est.

Contrarie uero uniuersalem affirmationem & uniuersalem negationem. ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: Quocirca has quidem impossibile est simul esse ueras. His uero oppositas, contingit aliquando in eodem. ut non omnis homo albus est, & quidam homo albus est.

46. Planissime omnes exequitur, dicitque contrarias uniuersalem affirmationem, & uniuersalem negationem. Has enim nos quoque supra descripsimus. Hic uero nunc easdẽ contrarie demonstrat opponi. Illud quoque addidit, quod

eas

eas impossibile sit in eodem ueras aliquando cognosci. Nā sicut contrariorum natura in eodem non potest inueniri, neque enim uno eodemque tempore aliquid nigrum est atque album, sic quoque nec contrarię, ut utræque simul sint ueræ fieri potest. Quod autem adiecit, His uero oppositas, contingit aliquando in eodem, Particularem affirmationem, & particularem negationem designat. Particularis nanque affirmatio uniuersali negationi opposita est contradictorie: particularis uero negatio uniuersali affirmationi. Contrariarum igitur oppositæ possunt in eodē ueræ aliquoties inueniri, idest particularis affirmatio, & particularis negatio ueræ ut sint aliquoties fieri potest, ut est, quidam homo albus est, quidam homo albus non est, utręq; sunt ueræ.

Quæcunq; igitur cōtradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter, necesse est alteram esse uerā uel falsam. Et quæcunq; in singularibus sunt, ut Socrates albus est, non est Socrates albus.

47. De contradictorie oppositis loquitur, & de singularibus propositionibus, quod unam semper ueram, falsam semper alteram necesse est inueniri. Hoc enim dicit, contradictiones eorum quę sunt uniuersalium uniuersaliter prædicatorum, una semper uera est, altera falsa. Vniuersalium autem uniuersaliter prædicatorum sunt cōtradictiones uniuersalium particulariter prædicatorum. Nam affirmatio uniuersalis uel negatio ulis uniuersaliter prædicātur. harū contradictoriæ particulares affirmatiōes uel negatiōes sunt, si sibi angulariter cōparēt. Harū igitur cōtradictionū, quæ sunt uniuersalium uniuersaliter prędicatorum, una semper uera est, semper altera falsa reperitur. In singularibus quoque idem est. Nam si nulla, ut dictum est, uarietas æquiuocationis impediat, idemque sit prædicatum, idemque subiectum, ad unum idemque tempus, ad unam eandemque partem; ad unum idemque relatum, uno atq; eodem modo: una semper uera est, altera falsa, & ueritatis inter se naturam, & mendacii partiuntur.

Quæcunq; autem uniuersalium non uniuersaliter, non semper hæc quidem uera est, illa uero falsa.

48. Quę uero sunt inquit indefinitę, ut neque uniuersalem habeant, neq; particularem determinationem, quod tacuit, non semper una uera est, altera falsa, sed utræque interdum inueniuntur uerę. In uniuersalibus autem non uniuersaliter prædicatur aliquid hoc modo, homo albus est, homo albus non est; in quo uno ęodemq; tempore utrasque ueras esse contingit. Hic enim cum uniuersale sit homo, non uniuersaliter prædicatum est nomen: at uero nec particulariter. Neque enim quidam, aut nullus, aut omnis adiectum est. Docet autem huiusmodi propositiones non inter se diuidere ueritatem atque mendacium, hoc modo.

Simul enim uerum est dicere quoniam est homo albus, & non est homo albus. Et quoniam est homo pulcher, & non est homo pulcher. Si enim est fœdus, non est pulcher, & si fit aliquid, nondum est.

49. Documentum autem est huiusmodi dictum, Indefinitā affirmationem negationemque ueras utrasque posse inueniri. uerum enim dicere est, est homo albus, & non est homo albus. huius autem rei probatio est, nam si uerum est dicere, est homo niger, & est homo albus, uno eodemque tempore, qui autem niger est, albus non est: uerum est dicere uno eodemque tempore, quod est homo albus, & nō est homo albus. Rursus si uerum est dicere, quod est homo pulcher, & est homo fœdus uno eodemque tempore, qui autem fœdus est, pulcher non est: uerum est dicere hominē esse pulchrum & hominem esse fœdum, uno eodemque tēpore. Cum enim Achilles esset pulcher, claudus Thersites erat fœdus. Rursus si uerum est dicere, esse hominem albū, & rursus uno eodemque tēpore fieri hominem album; nec hoc ulla contrarietas uetat, ut fit homo albus, & rursus fiat homo albus, sed qui fit albus, nondum albus est: uerum est igitur dicere, quod est homo albus, & non est homo albus. Hoc est enim quod ait, & si fit aliquid, nondum est, cum enim fit, non est, sed potest dici quod est homo albus, & fit homo albus, ut utrunque uere dicatur. Potest igitur uere utrunque dici, Et est homo albus, & non est homo albus.

Videbitur autem subito inconueniens esse. Idcirco quoniam uidetur significare, non est homo albus, simul etiam quoniam nemo homo albus. Hoc autem, neq; idem significat, neque simul necessario.

51' Tacitæ hominum dubitationi respondet. Quod enim dicimus, est albus homo, & non est albus homo, utrunq; uerum esse uidetur, sed aliquoties inconueniens esse. Si.n. uerum est dicere, est albus homo, quemadmodum fieri potest, ut uerum sit dicere, non est albus homo? Hoc autem uidetur quibusdam inconueniens, ideirco, quoniam apparet quibusdam id quod dicimus nō est homo albus, hoc significare, tanquam si dicamus, nullus homo albus est, sed hoc uerum non est. Neque enim idem est dicere, non est albus homo, & nullus homo albus est. Et quanquam cum dicimus, nullus homo albus est, simul significamus, quod non est homo albus, non tamen ex necessitate idem utraq; significat. Cum enim dicimus, non est homo albus, simul nos dicere, quod nullus homo albus est, non oportet intelligi. neque enim semper simul est, non est homo albus, & nullus homo albus est. Nam aliquoties simul est, scilicet cū prius dicitur uniuersalis negatio. Cum uero indefinita dicitur prius, non est simul negatio uniuersalis coniuncta negationi indefinitæ. Nam si dicam, nullus homo albus est, simul dixi, quod homo albus non est. Quod si dicam, homo albus non est, non est simul dicta negatio uniuersalis, quæ est, nullus homo albus est. quoniam potest quidam esse nō albus, de quo dicatur, homo albus non est, neque tamen omnes esse non albi. Non igitur simul necessario sunt, non est homo albus, & nullus homo albus est.

Manifestum est autem, quoniam una negatio unius affirmationis est. idem enim oportet negare negationē, quod affirmauit affirmatio, & de eodem, uel de aliquo singularium, uel de aliquo uniuersalium, uel uniuersaliter, uel non uniuersaliter.

51. Hoc quoque argumentum, est negationem indefinitam & uniuersalem idem non significare, & eas a se esse diuersas. Nam si unius affirmationis una negatio est, contra eam quæ dicit, non est homo albus, illa est affirmatio, quæ dicit est homo albus. Et contra eam quæ dicit, nullus homo albus est: illa est affirmatio quæ dicit, quidam homo albus est. sed hæ affirmationes diuersæ sunt, id est, est homo albus, & quidam homo albus est: diuersę igitur illę quoque sunt, quæ his proportionaliter opponuntur. Diuersa igitur est negatio quæ dicit, nullus homo albus est: & ea quæ dicit, non est homo albus. Docet autem nos unius affirmationis, unam esse negationem, idque hac ratione demonstrat. Oportet enim idem prædicatum negare negationem, quod prędicauerit affirmatio. & rursus de eodem subiecto auferre prædicatum negationem oportet id, quod affirmatio ante coniunxerat. Quod si fit, dubium non est unius esse affirmationis, unam negationem, siue autem in uniuersalibus hoc fiat uniuersaliter prædicatis. siue indefinite, & nō uniuersaliter, siue in singularibus, una eademque propositionum natura est, ut unius affirmationis sit tantum naturaliter una negatio. Hoc autem inductione probat.

Dico autem, ut est Socrates albus, nō est Socrates albus.

52. In hac enim propositione idem subiectum est, idē prædicatum, & in medio exemplorum subiecit.

Si autem aliud aliquid, de eodem, uel de alio idem, non opposita erit, sed ab ea diuersa.

53. Sensus hmōi est, si autē aliud aliquid prædicauerit negatio, quam affirmatio prædicauit, uel si de alio subiecto idem negatio prædicauerit, quod in affirmatione fuerit prædicatum: non sunt sibi oppositę, sed a se tantum diuersæ sunt. Siquis enim dicat. Socrates disputat, & alius respondeat, Socrates non ambulat, diuersum prędicatum est, & diuersæ

sunt

sunt propositiones, & non oppositę, & hoc est quod dixit, Si autem aliud aliquid. Aliud enim prædicauit negatin, quā affirmatio prædicauerat. Quod siquis sic dicat, Socrates disputat: aliusq; respōdeat, Plato non disputat, de alio subiecto idem prædicauit, & sunt a se diuersæ propositiones & nō oppositæ. Et erit id quod ait Aristoteles, uel de alio idem. Quòd si utraque sint diuersa, multo magis propositiones diuersæ fiunt. quibus positis ad proposita rursus exēpla contendit, & uni affirmationi unam enunciationem negationis opponit. angularibus angulares, affirmatiuis negatiuas, particularibus uniuersales, indefinitis indefinitas opponens, & comparans.

Huic autem quæ est, omnis homo albus est, contradicit illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi autem quæ est, aliquis homo albus est: illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, homo albus est: illa quæ est, homo albus non est.

54. Et post hæc concludit sententiam dicens.

Quod igitur una affirmatio vni negationi opponitur cōtradictorie, & quæ sint hæ, dictum est. Et quòd sunt aliæ contrariæ, & quæ sint hæ, dictum est, & quòd non omnis uera uel falsa contradictio. & quare, & quando uera, uel falsa.

55. Reuoluit quoque breuiter, quòd aliæ sunt contrariæ, aliæ contradictoriæ, dicitq; se, quæ sint hæ, diligentius in superiori disputatione monstrasse. Illud quoque patet non omnē esse ueram uel falsam affirmationis & negationis oppositionem, quam nunc communiter & improprie contradictionem uocat. Et quando non sint ueræ uel falsæ, & cur, se exposuisse commemorat.

Vna autem affirmatio & negatio est, quæ unum de uno significat, vel cum sit vniuersale vniuersaliter, uel non similiter.

56. Quid sit una affirmatio, & supra iam diximus, & nunc quoq; idem docere non piget. Cum idem Aristoteles reuoluerit. una enim affirmatio est, quæ unam rem de uno significat, id est quæ huiusmodi habet prædicatum, & huiusmodi subiectum, ut utrunque singula significet. Nam si unū aliquid significet prædicatum, simplex atque unū est. Quod si rursus unum aliquid significet subiectū, & non plura, simplex rursus est atq; unum. Quocirca si unum prædicatū de uno erit subiecto, utraq; singula significabunt & non plura. Eoq; fit, ut non sit multiplex propositionis significatio, & quæ unum significet, una sit. Idem autem oportet esse etiā in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, & in particularibus, quas uniuersalibus opponi necesse est, quorum etiam subdit exempla.

Vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus. nullus homo albus est, quidam homo albus est, si album unum significat.

57. Dicit enim unam esse propositionem. Omnis homo albus est, & rursus ei oppositam unam esse, non est omnis homo albus. Si album inquit unum significat. quod si plura designat, non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc autem & in subiecto conuenit custodire, scilicet ut subiecti quoque simplex significatio seruetur. Docet autē nō esse unam propositionem, si prædicatū uel quodlibet in propositione uerbum multa significet, hoc modo.

Sin uero duobus vnum nomen est positum, ex quibus non est vnum: non est una affirmatio, neque negatio.

58. Sunt quædam res, quæ plura quidem significent, ex quibus omnibus iunctis unum quiddam ualeat effici, hominis quidem nomen significat animal, significat rationale, mortale quoque designat, sed hæc iuncta unum quiddā efficiūt, quod est animal rationale mortale. Hæc nanque omnia unū hominem complent. Sunt quoque alia, quæ duas uel plures huiusmodi res designant, ex quibus iunctis unū aliquid esse non posit. ut liber. Dicitur nāq; & Dionysius liber, & ingenuus. sed ingenuus & Dionysius iuncti nihil efficiunt. Quare siquid tale sit inquit aut subiectum aut prædicatum, quod plura significet, ex quibus unum aliquid esse non possit, non est illa una affirmatio, neque una negatio. Et hoc fictitij exempli ratione confirmat.

Vt siquis ponat hoc nomen tunica, homini & equo, & dicat tunica est alba, hæc non est vna affirmatio, nec vna negatio. Nihil enim differt hoc quàm dicere, est homo equus albus. Hoc autem nihil differt quā dicere, est homo albus, & est equus albus.

59. Dicatur enim, inquit, equus & homo tunica; et habeāt uerbi gratia, hoc nomen. siquis enim dicat, est tunica alba, quoniam tunica equum atq; hominem designat, uidetur dicere quòd est equus & homo albus. sed hoc tale est, tanquā dicat, est equus albus, & est homo albus. sed hæ duæ propositiones sunt, & non una. duplex igitur illa quoq; propositio est: est homo & equus albus. quare duplex est illa quoq; quę dicit, est tunica alba. Etenim subiecti huius, idest tunicæ, duplex significatio, propositiones fecit esse duplices. Quod si quis dicat unū quiddam significare, est tunica alba, quia significat, est homo & equus albus, impossibile est. Neque enim ex homine & equo quiddam unum fit: ut hęc propositio unum aliquid designet. quare aut hæc propositio multa significat, aut si non multa, nihil omnino designat. Nihil enim est homo equus, ut simul dicatur atque intelligatur. hoc est enim quod ait,

Si ergo hæ multa significant, & sunt plures, manifestum est, quoniam & prima, multa, vel nihil significat, neq; enim est aliquis homo equus.

60. Si ergo hæ multa significant & sunt plures, manifestum est, quod & prima, id est ea quæ dicit, est tunica alba, multa, uel nihil significat. Nihil autem idcirco, quoniam si non multa designet propositio, cuius quilibet terminus æquiuocus est, cum illa quę nomine ęquiuoco significantur, iuncta fuerint, neque in unam substantiam conuenerint, talis iūcturæ, quæ res sibimet incontextas copulat, non erit ullus intellectus. ut in ea, quæ est, tunica alba est, aliter esse una nō potest, si tunica equum hominéq; significet, nisi equus atq; homo iuncti unū aliquid efficiant. Sed hi termini tales sunt, ut necesse sit hanc propositionem uel multiplicem esse, uel nihil significare. nam si iungantur homo & equus, fit nihil. Nihil enim est homo equus, quod per hoc monstrauit, quod ait, Neque enim est aliquid homo equus. Hoc autē cur nūc ab ipso propositum sit, lucidissime demonstrauit: cū enim de his propositionibus loqueret, quę uerū inter se falsumq; diuiderent, hoc addidit. Quod etiā hæ quæ habent uel prædicatum æquiuocum, uel subiectum, uerum falsumque non diuidunt, utræq; enim esse ueræ possunt, ut hę quæ dicunt, est liber homo si ad ingenuitatem referas: & non est liber homo, si ad Dionysium. Recte igitur dictum est.

Quare nec in his necesse est hanc quidem contradictionē veram esse, illam vero falsam.

61. Cum enim multa significat, multiplex significatio in negatione, atq; affirmatione se inuicem non perimit. quòd si una sit affirmatio & una negatio, quoniam utræque in eodem esse non possunt, unam ueram semper, falsam alteram esse necesse est.

DE FVTVRIS CONTINGENTIBVS.

IN his ergo quæ sunt, & facta sunt, necesse est affirmationem vel negationem, veram esse vel falsam. Ac in uniuersalibus quidem uniuersaliter semper hanc ueram, illam uero falsam esse, & in his quæ sunt singularia, quemadmodum dictum est. In his uero quæ in uniuersalibus non vniuersaliter dicuntur, non est necesse, dictum est autem & de his.

62. In præsentibus rebus & in pręteritis factas cōtradictorias enunciationes dicit definite, unam semper ueram, alteram

teram

teram definite semper esse mendacem. ut siquis dicat, omnes Fabii perierunt, qui ad pugnam contra Veientes priuata conspiratione progressi sunt. Hoc si negetur sic, non omnes Fabii perierunt, qui ad pugnam contra Veientes priuata cõspiratione progressi sunt: Necesse est quidem unam ueram, alteram esse falsam: sed definite uera, affirmatio est, definite falsa, negatio. Cum enim id quod factum est, dicitur factum, definite uerum est, quod si id factum esse denegetur., falsum est definite. Siue ergo in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis contradictio per oppositionem particularitatis fiat, siue in singularibus, ut in Socrate & in cæteris indiuiduis, in his quoque quæ sunt præterita semper una uera est, altera falsa. ut in eo quod est, Socrates ueneno peremptus est, Socrates ueneno peremptus non est, uera est affirmatio definite, & ita rursus falsa negatio est. In præsentibus quoque idem esse necesse est. si enim disputante Socrate, dicat aliquis, Socrates disputat, & hoc alius neget, sicut disputare Socratem præsentis temporis ratione definitum est: ita quoque definite affirmatio retinet ueritatem, negatio definite mendacium. Et in uniuersalibus quidẽ uel affirmatiuis, uel negatiuis, in quibus uel affirmatio particularis, uel negatio particularis opponitur, idem est. Hoc est enim quod ait, In his quæ sunt, & quæ facta sunt, idest in præsentibus atque in præteritis, una sẽper definite uera est, semper altera falsa definite, siue uniuersalis sit una, altera particularis. quod per hoc monstratur quod ait, In uniuersalibus quidem uniuersaliter, necesse est semper hanc esse ueram, illam uero falsam, siue in singularibus atque indiuiduis prædicamentis. quod per hoc designat quod addidit, Et in his quæ sunt singularia, una uera est, altera falsa. sed postquam dixit de contradictorijs, adiecit, in his autem quæ indefinitæ sunt, nõ necesse est semper hanc quidem ueram, illam uero esse mendacem. Hoc scilicet designans quod ait. In his uero quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur, non est necesse in his unam ueram, alteram falsam proponi. potest enim fieri, ut utræque sint ueræ, quæ fuerint indefinitæ.

In singularibus uero, & futuris non similiter.

63. Propositionum aliæ sunt tantum inesse significantes, ut siquis Socrate uiuo dixisset, Socrates caluus est: alius negaret, Socrates caluus non est. Illa enim inesse posuit Socrati caluitiẽ illa caluitiẽ, a Socrate disiũxit. Aliæ uero sũt necessariæ, ut siquis dicat, necesse est Solẽ annis omnibus in arietẽ rursus redire. rem nanque necessariam, & ex necessitate euenientem prædicans totam fecit necessariam propositionem. Aliæ autem sunt contingentes, quæ cum non sint, eas tamẽ in futurum euenire possibile est. ut siquis dicat hodie Alexander pransurus est, hodie Alexander pransurus non est. etenim cum ista dicantur, quoniam illi adhuc prandere non inest, inesse tamen contingit, & potest fieri, ut hodie prandeat, idcirco dicimus eas contingentes. contingit enim fieri, quoniam hoc nondum factũ est. Sed hæ non insunt quidem, ut dictum est. sunt enim futuri temporis. Quæ autẽ non insunt, sed inesse possunt, necessariæ non sunt, quoniã huiusmodi retinent naturam, ut eas & esse, & non esse possibile sit: potest enim fieri, ut hodie Alexander prandeat, & rursus fieri, ut hodie non prandeat. Et hanc eueniendi uel non eueniendi possibilitatem, utrumlibet uocamus. In huiusmodi enim rebus utrumlibet contingit, aut affirmatio, aut negatio, et non est necesse aut affirmationẽ fieri, aut negationẽ. Nam cum non sit affirmatio necessaria, non interclusum est contingere negationem. Rursus cum negatio necessaria non sit, interdum accidit, ut affirmatio contingat. Quare hæc huiusmodi eueniendi, & non eueniendi potentiã, utrumlibet uocatur. Quod in his utrumlibet, idest uel affirmationes, uel negationes euenire conceditur. Nunc ergo Aristoteles hoc ualidissima argumentatione contendit astruere. Quod quemadmodum in præteritis, & in his quæ sunt præsentia, non modo in affirmatione & negatione, unã ueram, alteram falsam esse necesse est, sed definite una uera est, definite altera suscipit falsitatem, non ita in his quæ contingentes uocantur. Necesse enim est, ut aut affirmatio uera sit, aut negatio, sed non ut definite quælibet earum uera sit, altera falsa definite. Nam quod dicimus Alexander lauandus est, id si alius neget, dicatque, Alexander lauandus non est: totum quidem hoc necesse est euenire, ut aut lauetur, aut non lauetur: & necesse est unam esse ueram, alteram falsam, aut affirmationem, si lotus fuerit, aut si lotus non fuerit, negationem. Sed non est necesse, ut definite affirmatio uera sit. idcirco quod in huiusmodi rebus poterit euenire negatio. Sed nec unquam definitum est, ut negatio uera sit, falsa affirmatio. idcirco quoniam potest non euenire negatio. Quare in tota contradictione, unam quidem ueram, falsam alteram esse necesse est. Vt autem definite una uera sit, altera falsa definite, sicut in his quæ sunt præterita, quæque præsentia, nulla ratione rerum possibile est. Sed hoc prius Aristoteles in singulariũ prædicamẽtorum propositionibus probat. Post autem idem debere in uniuersalibus docet intelligi. Idcirco enim ait, in singularibus uero & futuris non similiter, idest in singularibus propositionibus, de quibus prius tractat, & in futuris, idest in contingentibus, nõ idem modus est uerarum falsarumq; propositionum, qui est in præteritis atque præsentibus. Quoniam in præteritis atque præsentibus, & totum contradictionis corpus in ueritatem falsitatemque diuiditur, & uera est una definite, ut possit ex his certus aliquis ac sciens dicere, quod affirmatio uera sit, uel rursus, quod negatio. vel si id nullus dixerit, certa iam præteriti temporis, uel præsentis secundum sui naturam ratio, certusque euentus est. In his uero in quibus contingens est, & futurum, idest uariabile & instabile, totum quidem corpus contradictionis ueritatem falsitatemque partitur, sed hæc ueritas atque falsitas indiscreta est, atque uolubilis. Nullus enim potest dicere, quod affirmatio uera est. Non est enim necesse ueram esse affirmationem idcirco, quoniam negationem fieri possibile est. Nec rursus negationem, quoniam non est impossibile affirmationem contingere. Et postremo quoniam utrumlibet ipsorum contingit, idcirco una earum, uera esse definite, & certa, naturaliter non potest. Quibus autem id argumentationibus exequatur, manifestũ erit hoc modo.

Nam si omnis affirmatio uel negatio, uera uel falsa est, & omne necesse est uel esse, uel non esse, quare si hic quidem dicat futurum aliquid, ille uero non dicat hoc idem ipsum: manifestum est, quod necesse est uerum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est. Vtræque enim non erunt simul in talibus.

64. Si quicquid in affirmationibus negationibusque proponitur, uerum uel falsum est definite: sequitur, ut quod illæ negationes affirmationesque significant, aut euenire, aut non euenire necesse sit. hoc est enim quod dicit, Nam si omnis affirmatio uel negatio, uera uel falsa est definite, idcirco enim addit omnis. In his enim quæ sunt futura & contingẽtia, non esse affirmationes & negationes ueras uel falsas definite probare contendit. Nam si unus dicat aliquid futurũ, alius neget, ut utraque eueniant, fieri non potest. Quis .n. dixerit, dicente aliquo, Socrates cœnaturus est, alioq; negante, Socrates cœnaturus non est, utrasque ueras in uno eodemque continere? Hoc igitur fieri non potest, unus ergo eorum uerum dicturus est, alius mentietur. ponatur .n. una eorum definite uera esse, uel falsa, si ergo omnis affirmatio & negatio, uera uel falsa est definite, & uterque negans affirmansque ueri in contradictionibus esse non possunt: necesse est unũ uerũ dicere, alterũ falsum, & unum definite uerum, alterum definite falsum. hoc si est in omnibus affirmationibus atque negationibus, ut una definite falsa sit, altera uera definite, quicquid uera dicit euenturum, euenire necesse est: quicquid non euenturum, non euenire necesse est. hoc est enim quod ait, Manifestum est quoniam necesse est, uerum dicere alterum ipsorum,. neque enim potest fieri, ut affirmatio negatioque consentiant in talibus, idest in contradictionis propositionibus. Necesse est autem euenire quæcunque uera definite affirmatio loquitur, & non euenire quod profert definite uera negatio, quod sic probat.

Nam

Nam si uerum est dicere, quod est album, uel non albũ, necesse est esse album, uel non album. Et si est album uel nõ album: uerũ: est affirmare uel negare. & si non est, mentitur: & si mentitur, non est. Quare necesse est aut affirmationẽ aut negationem ueram esse uel falsam.

65. Quod de futuro possit esse iudicium, a præsentibus trahit exemplum. ait enim, hanc esse rerum consequentiam, ut rem subsistentem propositionis ueritas consequatur: ueritatem propositionis, rei, de qua loquitur propositio, essentia comitetur. Nam si hic lapis uel quodlibet aliud album est, uerum est de eo dicere quod album est, & hoc côuertitur. Nam si uerum est dicere de eo quod album est, sine dubio album est, & album esse necesse est. itaque fit, ut res ueritatem, & ueritas rem, de qua proponitur, subsequatur: Rursus si hic lapis albus nõ est, uerum est de eo dicere, quod non est albus. & si de eo uerum est dicere quod non est albus, ut sit albus fieri non potest, cum uere dicatur, quod non est albus. Idem quoque etiam in mendaciis ualet. Nam siquid non est, cum hoc aliquis esse proposuit, mentietur. Et siquis de alio mentiatur, illud de quo fit mendacium, nõ est, ut siquam rem, cum alba non sit, dicat aliquis esse albam, mẽtitus est: quocirca necesse est illud quoque non esse, de quo mentitus est. Ita igitur ueritas quidem rei quæ est, & res quæ est, ueritati; falsitas uero, rei quæ non est, & res quæ non est, falsitati conuertitur. Quod si hoc est in omnibus rebus, quicquid dicitur cum ueritate uel falsitate, ad rem quæ est, uel non est conuertitur, siue negatio sit, siue affirmatio, & unam ueram semper, alteram falsam esse necesse est, si una definite uera est: impossibile quiddã ex hac positione continget. euenient nanque omnia, quæcunque sunt uel fiunt ex necessitate fieri, & nihil a casu, nihilque esse, possibile quod sit, & non esse possibile. Nihil etiam in liberi arbitrii moderamine relinquetur, sed totum erit ex necessitate, quicquid euenerit. Nam si uerum est definite de qualibet re dicere quod erit, illam rem sine dubio futuram esse necesse est, & ut non fiat non potest euenire. Verũ enim est dicere de ea, quod futura est, nec uerum de ea, qđ futura est, poterat dici: nisi eam fore esset necesse. Quare si in omni affirmatione & negatione, aut affirmatio, aut negatio in futurum, definite uera uel falsa est, necesse est uel quod ab affirmatione uerum definite, uel quod a negatione dicitur falsum euenire. In falsitate quoq; similis causa est. Nam quod non erit, falsum est dicere, quod erit. Et quod falsum est dicere, quod erit, ex necessitate non erit. Item quod erit, falsum est dicere, quod non erit, & quod falsum est dicere, quod non erit, necessario erit. Vt igitur ueras propositiones necessarius sequitur euentus, ut fiat, quod dicitur: ita & falsas propositiones necessarius sequitur euentus, ut non fiat, quod dicitur a falsa propositione. Quod si in futurum omnis affirmatio uel negatio definite semper diuidunt ueritatem & falsitatem, erit rerum quę prædicantur necessarius euentus, & omnia ex necessitate contingent, uel non contingent. Itaque & casus, & possibilitas, & liberũ perit arbitrium. syllogismus autem huiusmodi est. Si omnia affirmatio uera est siue falsa definite, & eodem modo negatio: eueniet ut omnia ineuitabili necessitatis ratione contingant. quod si hoc est, liberum perit arbitrium, sed hoc impossibile est, non igitur uerum est omnem affirmationem uel negationem ueram esse definite uel falsam. Omnia autẽ ex necessitate contingere, si illæ definite ueræ uel falsæ sunt, talis syllogismus ostendit, omnis in futurum definita ueritas, uel falsitas, euentum rei uel futurum, uel non futurum ex necessitate constituit: sed omnes propositiones futuræ definite ueræ uel falsæ sunt, In omnibus igitur eueniendi, uel nõ eueniendi necessitas erit: pro qua conclusione illud Aristoteles intulit quod ait.

Nihil igitur neq; est, neq; fit, nec a casu, nec utrumlibet. nec erit, nec non erit, sed ex necessitate omnia, & non utrumlibet. aut enim qui dicit, uerus est, aut qui negat.

66. Casus nanque, & id quod est utrumlibet extinguitur, libera etiam uoluntas adimitur, si omnia quæcunque fient, ex necessitate futura sunt. & probat superiorem cõclusionẽ, quæ dicit omnia ex necessitate contingere, per hoc quod ait, Aut enim qui dicit uerus est, aut qui negat: si ergo ueritas rerum necessitati conuertitur, aut qui negat, uerus est. aut qui affirmat, oĩa fieri ex necessitate necesse est. Nam si non erunt ex necessitate, non erunt ueræ definite, id quod ipse subiunxit.

Similiter enim, uel fieret, uel non fieret utrumlibet. n. nihil magis sic uel non sic se habet, aut habebit.

67. Exponit enim quæ sit contingentis natura, cum quid sit utrumlibet exponit. utrumlibet est id cuius indiscretus euentus est, idest quod ęqualiter esse, uel non esse contingit. Hoc est. n. quod ait, Similiter enim fieret uel non fieret. Neque enim directam uiam, necessariamque habet unam uel affirmationem uel negationem, sed nihil se magis sic habet, uel sic non habet. Et est utrumlibet, quod æqualem cursum & ad euenire retinet, & ad non euenire. Nihil enim se magis uel sic habet, uel sic non habet, idest æqualiter se habet ad esse, & ad non esse. Nihil enim magis sese habet, ut fiat, quam ut non fiat.

Amplius si est album nunc, uerũ erat dicere prius quod erit album, quare semper uerum fuit dicere quodlibet eorum quæ facta sunt, quod est uel erit.

68. Validam sibiipsi uim argumentationis opponit, qua possit ostendere affirmationes negationesque ueras uel falsas esse definite, & ait prouidendum esse, ne forte necesse sit suspicari id quod iam factum est, uere dici potuisse antequam fieret, esse faciendum. ut si Socrates hesterna nocte cœnauit, uerum fuit hesterna matutina dicere, quod cœnaturus est. quocirca definire quoque uerum fuisset, si de eo prædiceretur. Omnia igitur ea quæ fiunt, definite poterãt uere prædicari. Hoc est enim quod dicit, si est album nunc, verum erat dicere prius, quod erit album. Nam siqua res nunc alba est, uerum erat ante dicere, quod erit alba. Quare definite quoque fuit quodlibet eorum quæ facta sunt uere prædicere. hoc enim rei ipsius exitus comprobauit. Huic oppositioni per eadem rursus occurrit. Non enim qui hæc dicit, licet ei laqueum superioris argumentationis effugere, rursus enim eadem illum cuncta circunueniunt, & eisdem iterum urgetur incommodis.

Quod si semper uerum fuit dicere quod est uel erit, non potest hoc non esse, uel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri: & quod impossibile est non fieri, necesse est fieri. omnia ergo quæ futura sunt, necesse est fieri: nihil igitur utrumlibet, neq; casu erit: nam si casu, non ex necessitate.

69. Mira ratione superiorem argumentationem dicentis ad idem reduxit incommodum dicens, si uerum est omnia quæcunque facta sunt, definite uere potuisse prædici. Quoniam ueritatem propositionis rei necessitas sequitur, quod uere definite prędicatum erat, non euenire non poterat: sed si non euenire non poterat, ut non eueniret erat impossibile. Quod autem non fieri impossibile est, fieri necesse est. Euentus igitur eius ex necessitate consequitur. Nihil ergo utrumlibet, neque a casu erit. Nam si a casu esse poterit, nõ ex necessitate futurũ est. Quod si non est ex necessitate futurum, non est impossibile non fieri. si non est impossibile non fieri, potest non fieri: si potest non fieri, non potest definite uere prædici. quod enim uere definite prædicitur, ex necessitate futurum est. quod autem a casu est, ex necessitate non euenit.

At uero nec quod neutrum uerum est, contingit dicere, ut quod neque non erit. primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non uera, & cum hæc sit falsa, contingit affirmationem esse non ueram.

70. Quatuor differentiis contingentiũ futurorum diuersitas constat. Aut enim id quod affirmatur & negatur in futurum, utrunque erit uerum. aut utrunque falsum. aut unum uerum, falsum alterum definite. aut unum uerum, falsum al-

terum

terum indefinite. Non enim esse quidem & affirmationem & negationem ueram in his propositionibus, quæ de rebns contingentibns in futurum proponuntur, per hoc demonstrauit superius, quod ait. Manifestum est quòd necesse est uerum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio uera, uel falsa est. Vtraque enim non erunt simul in talibus. Neque enim fieri potest, ut in contradictoris propositionum oppositione, utrasque ueras quisquam ualeat inuenire. Nunc autem monstratur, quòd ne hoc quidē fieri potest, ut utræq; sint falsæ. ait enim, At uero, ne hoc quidem nobis contingit dicere, quòd neutrum nerum est, id est nec affirmatio, nec negstio. contingeret autem utranque esse falsam, affirmationem, scilicet & oegationem, si nec quod diceret affirmatio, futurum esset, nec quod non esse negatio diceret, oon esset. Ita enim fieret, ut nec esset, quod affirmatio esse prædicauit. nec non esset, quod negatio nō esse proposuit. Siquis ergo hoc ita dicat, primum inquit illud inconueniēs, atque impossibile est, quòd in contradictoris propositione, cum affirmstio falsa sit, non est uera negatio: & rursus, cum oegatio salsa sit, falsa quoque affirmario sit. Hoc enim in solis contrariis contingebat, non etiam in contradictoria oppositione. In hac enim unam semper ueram esse oecesse est, semper alteram falsam.

Adhae si uerum est dicere, quòd albumr est & magnū, oportet esse utrunque. Si uero erit cras, oportet esse cras. Si autem neque erit, neq; non erit cras, non erit utrūlibet. vt nauale bellum. Oportebit enim neque fieri nauale bellum, neque non fieri. Que ergo contingunt inconuenientia bæc sunt, & buiusmodi alia, si omnis affirmationis & negationis, vel in bis que de uniuersalibus dicuntur uniuersaliter. vel in his quæ sunt singularia, necesse est oppositarum banc quidem ueram esse, illam vero falsam. Nihil autem vtrumlibet esse in bis quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare non oportebit neque consulere, neque negociari, vt si boc facimus, erit boc: si vero non boc, non erit boc. Nihil enim probibet in millesimum annum bunc quidem dicere boc futurum esse, illum vero non dicere. Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod tunc verum erat dicere. At vero neque boc differt, si aliquis dixerit contradictionem, vel non dixerit. Manifestum est enim, quòd sic se babent res, etiam si non bic quidem affirmauerit, ille vero negauerit. Non enim propter negare, vel affirmare, erit, vel non erit. nec in millesimum annum magis quā in quantolibet tempore. Quare si in omni tēpore sic se babebat, vt unum diceretur uere: necesse erat boc fieri. & unumquodq; eorum quæ fiunt, sic semper se babebat, ut ex necessitate fieret. Quando enim vere dicit quis, quòd erit, non potest non fieri, & quod factum est, verum erat dicere semper quòd erit.

71. Addidit quoq; aliud, qno magis, id quod dicitur, uidetur incongruum. Omne enim id quod prædicitur in futnrū si uere prædicitur, erit. Siquis enim dicat in pręsenti tempore, hoc, animal quodlibet album est, uel magni corporis, & hoc uere pronunciet: album & magnum illud animal esse uecesse est. Ita etiam in futuro si quis uere dicat, quòd hoc animal cras album fiet, & corporis uastioris: necesse est cras utraque contingere, ut & album fiat, & corporis uastioris. Siu uero falso aliquid prædicatur, necesse est non esse qund dicitur, si sit affirmatio. ut siquis affirmet falso futurum nsusle bellum, necesse est non fieri, quod a falsa affirmatione prædicitur. At si sit salsa negatio, necesse est fieri, quod falsa negatio suturum non esse prędixit. sin uero otraq; falsa sunt, non erit ex necessitate quod dicitur, quia definite affirmatio salsa est: nec non erit ex necessitate quod dicitur, quia definite est ſalsa negatio. Vnde fit ut utrūlibet quod est in rebus, omnino perimatur. utraq; enim necessario sunt, & ex necessitate contingunt, & est necessitas illa impossibilis. Nam siquis dicat cras suturum nausle bellum, aliusque neget, & pronunciet oon suturum, si utraque sint falsa, necesse quidem erit non esse cras oauale bellum. quonoiam affirmatio, quæ illud dicit futurum, falsa est. Rursus necesse est esse cras nauale bellum. quoniam negstio quæ dicit cras non futurum, ipsa quoque mentitur. Quare necesse erit & esse nauale bellum, & non esse, quod est impossibile, & præter communem cogitstionis naturam. Nō est igitur uerum utrasque & simul, id est affirmationem negationemq; mentiri. Quæ ergo inquit cōtingunt inconuenientia, hæc sunt, & huiusmodi. siquis dicat uel io his quæ uniuersalia sunt, & uniuersaliter prædicantur, uel in his quæ singularia in propositionibus enunciantur, unam necessario definite esse ueram, definite esse alteram salsam, talia illum inquit inconuenientia consequentur, & alia similia. Hoc scilicet dicens, de superioribus argumentis, in quibus ostēdebst omnia ex necessitate contingere, siquis unam ueram definite, alteram diceret definite mendacem. Quænam uero asserat alia incoouenieutia impossibiliaq; cōcurrere, his qui unam definite neram proponunt, hæc sunt: siqnis enim proponat unam esse neram, alteram esse falsam, tollit (ut supra dictum est) id quod est utrumlibet in rebus, & omnia esse uel fieri ex necessitate constituit, nihil a casu, nihilque a propria uoluntate. nnde fit ut neque negociari sit utile, nec inire actum, quæ omnia consilij ratione tractantur. ipsum enim consilium superuacuum est, cum omnia quæcunq; futura sint, necesse sit euenire. quid enim unusquisq; dicat, si hoc faciam, illud mihi eueniet, atque continget: si uero hæc, illa res eueniet: etenim nihil prohibet, quemuis, illū affirmare aliqnid esse faciendum, alium uero negare, cum omnia ui necessitatis eueniāt. Nam si omnia quæ fiunt núc, ante aliquis uere prædiceret, quis dubitat quin illa quæ facta sunt, immutabili niolentia necessitatis euenerint? Hoc est.n.quod ait, Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod tunc uerum erat dicere. Sed ne illud uideatur incongruum, ꝙ rerum euentum non ex ipsa rerum natura, sed ex propositionum ueritate & falsitate iudicamus, scrupulū ipse dissoluit dicens. At uero nec hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, uel non dixerit. Ad tollendum enim pertimendumque cōsilium, quod nihil omnino homines oporteat consiliari, parum ualet aliquid ante prædici, siue enim dicatur aliquid, siue oon, quicquid nere prædici potest, illud etiam si non prædicatur, euenire necesse est, idcirco.n. oere prædicitur, quia uere prædici potest. idcirco uere prędici potest, quia immutabiliter futurum est. quare futurum est, si prædicitur uere, nec tantum si prædicitur, sed etiam si prædici uere potest. siue enim prædicatur, siue non prædicatur, quicquid uere prædici potest, hoc ex oecessitate futurum est. Manifestum est enim, inquit, ꝙ si sic se habeat res, siue unus eam affirmet, & alius neget. si euentura est, nihil illi negatio officit. si enentura nō est, nihil affirmatio prodest. Non enim inquit propter negare & affirmare erit uel oon erit, nec hanc uim naturæ tempus mutabit. Eodē modo enim euenient ea, quæ post millesimum annum euenturs creduntur, his quæ post quantumlibet tempus ex necessitate futura sunt. unde fit, nt si in omni tempore omnia sic se habeant, ut uonm definite uerum dici possit, definite alterum falsum, omnia quæcunq; facta sunt, uel fient, immutabili rerum ratione contingant. Hoc est enim quod ait, necesse esset fieri unumquodqne eorum quæ fiunt. id est, si sic se haberet, ot ex necessitate fierent omnia. & hoc superiori argumentatione confirmat dicens. Quando enim uere dicit quis, quod erit, non potest non fieri, euentus enim necessitatem, necessitas sequitur ueritatem: & quod factum est, uerum erat dicere semper, quòd erit. ueritas nāq; propositionis ex rerum necessariis uenit euentibus.

Quod si bæc non sunt possibilia. Videmus enim esse principium futurorum, & ab eo quod consultamus, atq; agimus aliquid, & quoniam est omnino in bis, quæ non semper actu sunt, possibile esse, & non esse similiter, in quibus vtrumq; contingit & esse & non esse, quare fieri & nō fieri. Ae multa nobis manifesta sunt sic se babentia, vt quoniam banc vestem possibile est incidi, & non incidetur, sed prius exteretur. Similiter autem & non incidi possibile est.

Non

Non enim esset eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare & in aliis fiendis, quæcunq; secundum potentiam huiusmodi dicuntur. Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate vel sunt, vel fiunt, sed alia quidem vtrumlibet, & non magis vel affirmatio, vel negatio uera est: alia uero magis quidem, et in pluribus alterum, sed contingit fieri & alterum, alterum vero minime.

72. Longum hyperbaton est, quod nos prius exponimus, postea continuamus. Liquet enim aliquarum rerum nos esse principium, ut actuum nostrorum. Siquis enim aliquid consilio faciat, quicquid consiliatione peregerit, eius rei ipse principium est. A consiliante enim incipit, quicquid consilii solertia ministratur. Sunt enim quædam quæ actu non sunt, sed potestate, quæ potestas non fit ex necessitate, idest ut possit quidem fieri, non tamen necesse sit. ut hanc uel quamlibet tunicam possibile est quidem ferro incidi, sed non est necesse. fortasse enim utendo ueterascet, & ipso quotidiano soluetur attritu. Ergo potest quidem incidi, sed forte non incidetur, sed antequam incidi possit, exteritur. Rursus potest fieri ut non diuidatur, neque enim exteri eam possibile esset, nisi prius esset possibile non incidi. quare possunt quidem quædam fieri, sed ita cōtingit fortasse ut nō fiāt. Sunt igitur quædam possibilia nō necessaria, & in aliis quoque quæ fiunt eadē ratio est. Omne enim quod fit a quolibet consilio, ipse qui consiliatur, illius rei principium est, non necessitas, & quæcunque sunt possibilia, mutabiliter eueniunt. Quæ enim secundum aliquam possibilitatem dicuntur, non eueniunt secundum necessitatem: unde fit, ut manifestum sit, quòd non omnia ex necessitate uel sunt, uel fiunt, sed quædam sunt, quæ æquali modo, uel fiunt, uel non fiunt, & hoc est utrumlibet fieri. Alia uero in pluribus quidem fiunt, in paucioribus uero non fiunt. Et æqualiter quidem fiunt, ut egredientem domo amicum uidere: fit enim hoc, & fit æqualiter. quædam uero frequentius fiunt, quam non fiunt, ut sexagenarium canescere frequentius fit, quam non fit. Et tamen ita hoc potest fieri, ut & non fieri impossibile non sit. Hoc enim est quod ait, Alia uero magis quidē & in pluribus alterum, ut canescere in pluribus sexagenariis, quā non canescere. Sed contingit fieri & alterum, scilicet ut non canescat. alterum uero minime, scilicet ut canescat. Est autem hyperbaton hoc modo. Quod si hæc impossibilia. uidemus enim, quod sumus aliquibus ipsi principium, & quæcunq; possibilia sunt, fieri possunt, & non fieri. Si igitur possibile est & ut sint, & non sint, manifestum est, non omnia ex necessitate contingere, sed alia æqualiter, alia uero euenire quidem in pluribus, in paucioribus uero nō euenire, sed ut non eueniant, necesse non est.

Igitur esse quod est, quando est, & non esse quod nō est, quando non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse, nec omne quod non est, necesse est non esse. Non.n. idem est omne quod est, necessario esse, quando est, & simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem & in eo quod non est. Et in contradictione eadem ratio est, esse quidem vel non esse omne, necesse est, & futurum esse, uel non. Non tamen diuidentem dicere ulterum necessarium. Dico autē ut necesse est quidem esse futurum bellum nauale cras, vel non futurum esse. Sed non necesse est futurum esse cras bellum nauale, vel non futurum esse. Futurum autem uel esse, uel non esse, necesse est.

73. Nunc quid sit necessarium temporale describit. Ait.n. omnis res quando est, eam sine dubio esse necesse est. Non enim fieri potest, ut cum est, non sit. Et rursus res quæ non est, quando non est, eam non esse necesse est. neque enim fieri potest, ut quando non est, sit: sed si quando est, eā esse necesse est, id est, non simplex necessarium, sicut Solem oriri simpliciter: sed temporaliter necessarium, ut sedeo. non idcirco simpliciter & sine temporis præsentis descriptione ex necessitate est. Quando enim sedeo, non potest fieri ut non sedeam, & necesse est mihi tunc sedere cum sedeo, sed ipsum sedere mihi, non ex necessitate inest. possum enim surgere. Rursus cum non sedeo, tunc mihi necesse est non sedere: sed ipsum non sedere, mihi ex necessitate nō inest. possum enim sedere. ergo quod est, quando est, ex necessitate est: & quod non est, tunc cum non est, fieri, ut nō sit, non potest. Non tamen omnia quæcunq; sunt, aut nō sunt aut ex necessitate sunt, præter temporis præsentis nūcupationem: aut ex necessitate non sunt, nulla mentione præsentis temporis facta. Quare non est inquit idem temporaliter necessarium esse, ut est mihi cū sedeo, & simpliciter ex necessitate esse, ut homini mortalitas. nec idem est, cum non est necessario non esse, ut mihi cum non sedeo non inest sedere, & quod simpliciter ex necessitate non habeo, ut tres oculos, uel immortalitatem. atque hoc est quod ait, Similiter autem & in eo quod non est. hoc autem cur dixerit sequitur, & in contradictione eadem ratio est, esse quidē uel non esse omne necesse est, & futurum esse uel non esse. Similis est inquit ratio in contradictionibus contingentibus, & in his quæ cum sunt, secundum tempus necessaria sunt, simpliciter autem necessaria non sunt. Nam in futuris & in contingentibus contradictionibus totam quidem contradictionem necesse est unam ueram habere partem, alterā falsam. ut siquis affirmet cras bellum nauale futurum, id ergo non est necesse. & rursus siquis neget non futurum, est quidem aut esse, aut non esse necesse, sed non est necesse esse, nec rursus necesse est non esse, sed tantum aut esse aut non esse. Idcirco tota quidem contradictio, unam habebit partem ueram, alteram falsam, sed non erit ipsorum una definite uera, falsa altera definite. In præteritis enim sic dicimus. Romulus Romam condidit. Romulus Romam non condidit, una quidem uera est, altera falsa. sed in his definite uera est affirmatio, definite falsa negatio. Nam quia quod factum est, fieri ut factum non sit, non potest, ideo definite in præterito contradictio uera uel falsa est. In futuris uero propositionibus non idem est, in his scilicet, quæ contingentia significant, ut si dicam Philoxenus cœnaturus est. Philoxenus cœnaturus non est. In tota quidem contradictione, una uera est, altera falsa. sed nullus potest diuidere, ut dicat aut affirmationem constitute & definite ueram esse, aut negationem. Ante enim quā cœnet, indefinitum est & uariabile an cœnet. postquam uero cœnauerit præteritum definitur. igitur aut esse, aut non esse aliquid in futuris contradictionibus necesse est. Vt autem unum fiat, & unū non fiat, non est necesse. in quo igitur similitudo est contingētis contradictionis & temporalis, neque simplicis necessitatis? in eo scilicet, quia sicut necesse est esse quod est, quando est, non tamen simpliciter necesse est esse quod est præter tēporis adiectionem: ita in contradictione cōtingenti, affirmationem quidem uel negationem ueram esse necesse est, non tamen uel affirmationem simpliciter ac definite ueram, uel negationem, sed utramlibet, & quam certæ ueritatis constituerit euentus.

Quare, quoniam similiter orationes ueræ sunt, quemadmodum & res, manifestum est, quoniam quæcunq; sic se habent, vt vtrumlibet sint, & contraria ipsorum contingāt, necesse est similiter se habere & contradictionem, quod cōtingit in his quæ non semper sunt, & non semper non sunt. Horum.n. necesse est alteram partem contradictionis uerā esse vel falsam. Non tamē hoc uel illud, sed vtrumlibet, & magis quidē alterā ueram, non tamē iam uerā uel falsam. Quare manifestū est, quoniā non est necesse oīs affirmationis & negationis oppositarum hanc quidem veram, illam vero falsam esse. Neque enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet etiam in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, uel non esse: Sed quemadmodum dictum est.

74. Habent inquit quandam cognationem res, & illa quæ res ipsas propria significatione designant. Quare & oratio quæ designat atq; significat rem, sic se habebit, quemadmodū res ipsa est. Ergo si res non fuerit, falsa oratio est. si res fuerit, uera oratio est. & si uera uel falsa oratio est, erit id qđ dicitur uel nō erit, ut sibi res & oratio cōuertantur. Ergo si res cōstituta nō est, nec definita necessitate proueniens, nec

illa oratio, quæ rem ipsa designat, definitæ est neritatis. Ergo in quibus rebus posibile est non modo esse, sed etiam non esse contingere: in his affirmatio & negatio utrumlibet sese habet. & quemadmodum rem ipsam, & esse & non esso contingit: ita quoq; contradictionem & neram & falsam esse indefinite proueniet. Hoc autem in quibus fiat, ipse declarat, ait enim. In his quæ non semper sunt, & non semp non sunt: sola enim sunt quæ & esse & non esse contingunt, quæ nnn semper sunt, & non semper non sunt: si enim semper essent, status eorum mutari non posset, atq; ideo ex necessitate essent. si autem semper non essent, eas non esse, necesse esset. Etenim sicut ipsa natura rerum euenientium est uaria: ita quoq; altera pars contradictionis habet uariabilẽ ueritatem, & semper quidem uera uel falsa est, non tamen una definite, ut hoc uerum sit determinate, ant illud, sed ntrumlibet. Et sicut status ipse rerum mutabilis est: ita quoque ueritas aut falsitas propositionum dubitabilis fit. & eueniet quidem, ut in aliquibus frequentius una fir nera, non tamen semper. & ut una rarius uera, non tamen eam falsam esse necesse fit semper: quod per hoc demonstranit, quod dixit, & magis quidem ueram alteram, non tamen iam ueram uel falsam. Concludit igitur totam de futuris contingẽtibus propositionibus quæstionem, & ait. Manifestum est, non necesse esse omnes affirmationes & negationes definite ueras esse. sed deest definite, atq; ideo subaudiendũ est. Illarum enim quæ contingentes & futuræ sunt, nunquã definite una uera est, altera falsa. Neq; enim inquit quemadmodum in his quæ sunt, sic se habet in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, uel non esse: sed quemadmodum dictum est. illa etenim quæ sunt præsentis temporis, sicut ipsorum esse definitum est, ita quoq; de his definita est propositionum ueritas falsitasq;. Illa uero quæ non sunt quidem, possunt tamen esse, & non esse, & ita futura sunt, ut nõ ex necesitate proueniant, sed possunt ita esse, nt etiam possint & nõ esse, in his hoc modo se habebit contradictio quẽadmodum dictum est. Dictum autem est, quòd esse quidẽ, uel non esse, omne necesse est, & futurum esse, uel non esse necesse est. Non tamen iam diuise definite alterum eorũ esse necesse est. erant autem quatuor diuersitates, ut aut utræq; ueræ essent, quod sustulit per hoc quod ait, Vtræq; enim non erunt simul in talibus: aut nt utræq; falsæ essent, quod per hoc euertit quod ait, At nero nec quòd neutrum uerum est, contingit dicere: aut ut una uera definite, altera falsa definite esset, quod illa argumentatione destruxit, per quam omnia ex necesitate docuit euenire, si hoc admitteretur. Quod si res illæ minime sunt, constat unam quidem ueram esse, aliam uero in contradictione mendacem. sed sicut res ipsæ mutabiliter & indefinite futuræ sunt: ita quoq; enunciationes uariabili nec definita ueritate, & falsitate proferuntur.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi Editionis primæ, seu commentariorum minorum in librum Aristotelis de interpretatione

LIBER SECVNDVS.

DE COPIA ENVNCIATIONVM, Et æquiualentia.

QVONIAM autem est affirmatio de aliquo significans aliquid. Hoc autem est uel nomen, uel innominatum. Vnum autem oportet esse & de uno, id quòd est in affirmatione. Nomen autem dictum est, & innominatum prius. Non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum. Vnum enim significat quodammodo infinitum nomen. Quemadmodum & non currit, non uerbum dico, sed infinitum uerbum. Erit omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine & uerbo. Præter uerbum autem nulla affirmatio, uel negatio est. Est enim uel erit, uel fuit, uel fit, uel quæcunque alia huiusmodi uerba, ex his sunt quæ sunt posita. Consignificant enim tempus.

75. Postquam de præteriti, ac præsentis, futuri etiam temporis ueritate & falsitate disseruit: nunc uim simplicis, & prædicatiuæ propositionis informat dicens, Quoniam simplex affirmatio unam rem de una significat, idest de uno subiecto unum prædicat. subiectum autem illud, aut nomẽ est, aut quod apud ueteres quidem fuit innominatum, ab Aristotele uero infinitum nomen uocatum est: prius enim dictum est, quòd homo nomen esset, non homo uero innominatum quidem apud antiquos, sed nunc infinitum nomen. Quoniam igitur manifestum est unum de uno prædicare simplicem propositionem, omnis erit propositio simplex, aut ex nomine & uerbo, aut ex infinito nomine & uerbo. Qđ autem dixit, Non homo enim, nomen quidem non dico, sed infinitum nomen, huiusmodi est: Nomen inquit omnia definita significat, non homo uero, quamuis unum quodlibet eorum designare posit, quæ homines non sunt, tamen quid designet infinitum est & dubium. Nam cum multa sint, quæ homines non sunt, & unum quodlibet eorum significare posit, quid significet ignoratur. sicut enim non currit nõ est uerbum simpliciter, sed infinitum nerbum: ita nomina cum negatione non sunt nomina, sed infinita nomina. Erũt igitur in propositionibus subiecta, aut nomina, aut infinita nomina. præter uerbum autem nulla est affirmatio uel negatio. planisime docuit quæ pars orationis in simplici propositione obtineat principatum. Nam si præter nerbum fieri simplex propositio non potest: constat omnem uim simplicis propositionis uerba complecti. Omnis autem propositio aut esse, aut fuisse, aut futurum esse, aut huiusmodi aliquid habebit. Nam qui dicit currit, currens est dicit. & qui dicit cucurrit, currens fuit proponit. & qui dicit curret, currens erit. Si ergo omnis propositio, aut esse, aut fuisse, aut futurum esse, aut aliquid huiusmodi, ut sit enunciatio, retinebit; manifestum est, quòd præter nerbum esse nõ posit. Hæc enim id est fuit, uel est, aut futurum est, uerba sunt, ut ex his cognosci posit, quæ sunt superius posita atq; confessa, cum diceremus, uerba esse quæ consignificarent tempus. Etenim est, & fuit, & cætera significationem temporis secum trahunt.

Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo: deinde, est non homo, non est non homo. Rursus, est omnis homo, non est omnis homo, est omnis non homo, non est omnis non homo. Et in extrinsecus temporibus eadem est ratio.

76. Simplicium exempla propositionum apposuit. simplices autem supra diximus esse propositiones, quæ duobus terminis iungerentur. Quare, quoniã omne definitum prius est infinito nomine, & non homo non est nomen, sed infinitum nomen, homo uero finitum: recte priores eas propositiones, quæ ex definito sunt nomine, in eorum pronunciauit exemplis. ait enim, Quare prima est affirmatio & negatio, est homo, non est homo. Deinde infiniti nominis affirmationes & negationes subiunxit dicens, est non homo, non est non homo. Et post hæc uniuersalitatem iungens easdem rursus iterat propositiones. Et prius illas proponit, quæ ex finito nomine sunt: secundo nero loco eas, quæ ex infinito nomine proponuntur. unde fit, ut illud intelligere necesse sit, illas quantitates, quæ uniuersales, & particulares determinant in terminis non haberi. Nam cum duorum terminorum propositio sola simplex sit, inter simplices, huiusmodi numerat propositionem, quæ dicit, est omnis homo. cum tres sint partes orationis, quare determinationes non numerantur in terminis. Eodem modo dicit eademq; ratione in extrinsecus temporibus simplices fieri propositiones, ut est, fuit homo, non fuit homo: fuit non homo, non fuit non homo. Et in aliis quoq; temporibus idẽ modus est. Extrinsecus nero tempora nocat, quæ sunt præter præsens, idest præteritum & futurum. sed hic de his so-

lis

lis propositionibus locutus est, quæ unum subiectum habẽt, alterum prædicatum: nũc de his loquetur, quæ unum habẽt subiectum, & duo prædicata. An uero hæ quoque simplices sint, in secundæ editionis expositione dicendũ est. Nũc uero pręter demonstrationem, esse simplices intelligamus.

Quando autem est tertium adiacens prædicatur, dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem, ut est iustus homo: est, tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione. Quare quatuor erunt istæ, quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem se habebunt secundũ consequentiam, ut priuationes, duæ uero minime. Dico autem quoniam est, aut iusto adiacebit, aut non iusto, quare etiam negatio. Quatuor ergo erunt. Intelligimus uero quod dicitur ex his quæ subscripta sunt. Est iustus homo. Huius negatio. Non est iustus homo. Est non iustus homo. Huius negatio, non est non iustus homo. Est enim hoc loco & non est, iusto, & non iusto, adiacet. Hæc igitur, quemadmodum in resolutorijs dictum est, sic sunt disposita. Similiter autem se habent, & si uniuersalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo iustus, Negatio, non omnis est homo iustus. Omnis est homo non iustus. Non omnis est homo non iustus. Sed non similiter angulares contingit ueras esse. Contingit autem aliquando.

77. Vnum subiectum, & duo prædicata, quemadmodum possint esse in propositione commemorat. Si enim hoc modo sit, ut dicamus, est iustus homo, est & iustus prædicatũ; homo uero subiectum est. Nunc enim non illud aspiciamus, quid prius quid posterius dictum est. Sed quoniam uniuersalius est iustum esse quam hominem; potest enim iustus esse & qui homo non est, ut Deus; & rursus potest esse simpliciter & quod homo non est, idcirco est atque iustus, quanquam primo dicantur in eo quod est, est iustus homo: tamẽ quoniam uniuersaliora sunt, non de his homo, sed hæc de homine prædicantur, & his homo subiectus est. Ex his igitur duplicem fieri oppositionem dicit, & quatuor propositiones, quarum subter exempla subiecit addens. Dico autem, quoniam est aut iusto adiacebit, aut non iusto. Siquis enim dicat faciens duas affirmationes, est iustus homo, est non iustus homo: hęc cum duæ affirmationes sint, duas habebunt negationes. Nam si uerbum est in hac propositione quæ dicit, est iustus homo, ad iustum posuimus; et in hac rursus propositione quæ dicit, est non iustus homo; rursus ad non iustum idem est uerbum iunximus, quoniam negationis oppositionem efficit cum est uerbo iuncta negatio, id est non: manifestum est, quoniam id quod dicitur non est, ad iustum rursus, & ad non iustum adiungendum est, ut negationes fiant huiusmodi, non est iustus homo, non est non iustus homo. Recte igitur dixit, Quare si est iusto & non iusto adiacebit, etiam negatio iusto & non iusto adiacebit. Sunt autem propositiones quas dicit, quatuor: hę, est iustus homo, in hac affirmatione ad iustum, uerbum est adiunximus, huius est negatio, non est iustus homo. In hac quoque negatione quæ dicit non est, ad iustum rursus adiunximus. Iterum, est non iustus homo. In hac est ad non iustum iungitur, huius est negatio, non est non iustus homo. etiam in hac quoque negatione quæ dicit non est, ad non iustum ponitur. Quod uero ait, Dico autem, ut est iustus homo. est tertium adiacere his nomen uel uerbum in affirmatione huiusmodi est. Tertium inquit dico, idest adiacere uerbum est. Homo enim & iustus duo sunt, quibus adijcitur uerbũ est. Idcirco autem dixit nomen uel uerbum, quia superius quoque docuit ipsa uerba nomina esse, eo scilicet loco ubi ait, ipsa quidẽ uerba secundum se dicta nomina sunt. Quod autem sequitur cõtinet difficillimum sensum, quẽ ipse solita breuitate perstrinxit. In medio nanque totius sensus addidit, Quare idcirco quatuor istæ erunt, quarum duæ ad affirmationem & negationem sese habebunt ad consequentiam, ut priuationes, duæ uero minime. Huius sententiæ multiplex expositio ab Alexandro & Porphyrio, Aspasio quoque & Hermino proditur, in quibus quid excellentissimus expositorum Porphyrius dixerit, alias dicemus. Quoniam uero simplicior explanatio Alexandri esse uidetur, eam nũc pro breuitate subiecimus. Priuatoriæ propositiones sunt, quæcunque prædicant priuationem. Priuatio autem est, ut siquis dicat iniustus, priuat enim hominem iustitia. Ergo affirmatio priuatoria est quæ dicit, homo est iniustus. Negatio rursus priuatoria est, non est homo iniustus. Sed neque illa in significatione plena affirmatio est (aliquid enim tollit) sed priuatoria affirmatio, quoniam formam quidem affirmationis tenet, sed priuationem prædicat, & aliquid ab eo cui priuationem copulat, abiungit, ut in propositione, est iniustus homo, ab homine iustitiam. Nec his rursus pura negatio est. Fugans enim priuationem, vt in ea quæ est, non est homo iniustus, habitum retinet, idest iustitiam. Sed quoniam quod affirmatio prædicabat, hoc aufert negatio, licet habeat talis negatio, quasi reponendi habitus significationem: tamen quia ipsa priuationem subtrahit, priuatoria negatio nominatur. Ergo nunc hoc dicit. Cum sint inquit quatuor propositiones, quarum duæ ex finitis nominibus sunt, ut est iustus homo, non est iustus homo: duæ ex infinitis nominibus, ut est non iustus homo, non est non iustus homo. Duæ inquit hæ, quarum una affirmatio est, habens infinitum nomen, ut est non iustus homo, & una negatio habens rursus infinitum nomen, ut non est non iustus homo, sic se habent ad affirmationem & negationem, idest eandem formam retinent affirmationis & negationis, & similes sunt ad affirmandum aliquid uel negandum, his quæ sunt priuatoriæ. Nam quemadmodum priuatoria quæ dicit, est iniustus homo, non solum affirmatio est, sed priuatoria affirmatio: ita quoque ea quæ dicit, est non iustus homo, non solum est affirmatio, sed cum infinito nomine, & cum aliqua priuatione affirmatio. Idem enim ualet ad intelligentiam quod dicitur iniustus, tanquam si dicatur non iustus.

Et rursus quemadmodũ non est iustus homo, non est solum negatio, sed priuatoria negatio, quoniam quanquam det habitum, tamen priuationem negat: ita quoque & ea quæ est ex infinito nomine, non est non iustus homo, non solum est negatio, sed ex infinito facta nomine infinitũ negans. Quia igitur infinitum negat, & subiectum infinito negando priuat, priuatoriæ similis est. Nam si idem ualet iniustum esse, quod non iustum, idem ualebit non esse iniustum, quod nõ esse non iustum. Igitur hæ duæ quæ infinitum nomen habẽt, quantum ad speciem formamq; affirmationis & negationis similiter se habent his, quæ sunt priuatoriæ affirmationes. Duæ uero illæ quæ simplex definitumque prædicant nomen, ab omni similitudine priuationum seclusæ sunt. Nihil enim similis est illa quæ dicit, est iustus homo, ei quæ dicit, est iniustus homo, cum utræque sint affirmationes, sed illa est simplex, illa priuatoria. At uero ea quæ dicit, non est iustus homo, ad eam quæ dicit, non est iniustus homo, nulla rationis similitudine coniungitur, cum sint utræq; negationes, sed illa est simplex, illa priuatoria. quare duę quę ex infinito nomine sunt, similiter sese habent, quemadmodum priuationes, similis nanque affirmatio est, ea quæ dicit, est non iustus homo, ei quæ dicit, est iniustus homo. Et rursus ea quæ dicit, non est non iustus homo, ei quæ dicit, non est iniustus homo. priuationes uero simplicibus propositionibus, & his quæ ex finitis nominibus fiunt, non coniunguntur. Neque enim quisquam dixerit eam quæ dicit, est iustus homo, esse comparem ei, quæ dicit, est iniustus homo. nec uero eam quæ dicit, non est iustus homo, posse aliquid comparari cum ea, quæ dicit, non est iniustus homo. Recte ergo dictum est, de his quatuor propositionibus, duas ad affirmationem & negationem ita se habere, ut sunt priuationes: Duas uero esse simplices, et præter aliquã priuationum similitudinem. Quod autem ait, ad consequentiam, tanquam si dixisset ad similitudinem, ita debet intelligi. Quæ enim sibi sunt similia, a se quodammodo non recedunt, & se inuicem consequuntur. Describantur ergo duæ prius simplices propositiones, post has duę priuatoriæ, postremo quæ infinitis nominibus cõstant, ut affirmationes sub affirmationibus, negationes sub negationibus constituãtur.

Affir.	Est iustus homo.	Non est iustus homo	Negatio
Affir.	Est iniustus homo	Non est iniustus hõ	Negatio
Affir.	Est non iustus hõ.	Non est non iust' hõ	Negatio

Sed hæ, inquit, ita sunt dispositæ, eandemq; ad se similitudinem gerunt, quemadmodum in analyticis, id est resolutoriis dictum est. Scripsit autem duos resolutorios libros, de syllogismo. In quorum primo de propositionum ex finito nomine, & infinito consequentia disseruit. Est uero similitudo, affirmatiuæ quidem simplicis ex finito nomine, & negatiuæ eius quæ habet infinitum nomen. Nanque ea quæ dicit, est iustus homo, affirmatio, ei quæ dicit, non est nō iustus homo, negationi similis est. Negatio quoq; simplex finiti nominis, affirmationi infiniti nominis conuenit. Ea.n. quæ dicit, non est iustus homo, similis est ei quæ dicit, est non iustus homo. Sed quemadmodum istæ sibi sint similes, & quomodo in consequentia proprium teneant ordinem, nūc quidem exequi distulimus: paulisper tamen describātur, ut earum quædam proprietas ostendatur. Sit.n. affirmatio finiti nominis, & sub ea negatio nominis infiniti. Sit item negatio finiti nominis, & sub ea affirmatio nominis infiniti.

Affir. Est iustus homo. Non est *iustus* homo. Neg°.

angu lares
angu lares

Neg°. Nō est nō iustus hō. Est nō iustus hō. Affir.

In hac igitur descriptione negatio ex infinito nomine sub affirmatione finiti nominis ponitur, & rursus affirmatio infiniti nominis sub negatione finiti: quarum angulares, quoniā sunt indefinitæ, omnes simul in omnibus ueræ esse possunt, nisi in his tantū quæ naturaliter insunt, aut naturaliter inesse non possunt. ut siquis dicat, est homo animal, nunquā cum hac uera esse potest illa, quæ dicit, est homo nō animal, quę est angularis, idcirco quoniam animal naturaliter in substātia hominis perspicitur inhærere. Rursus siquis dicat, est homo lapis, est homo non lapis, ne hæ quidem simul ueræ esse possunt. Idcirco φ lapidē inesse homini naturaliter impossibile est. Quod si huiusmodi sunt, quæ nō insint naturaliter, sed inesse possint, ut in his quæ supra posuimus exemplis, angulares ueræ sunt semper. Potest enim uera esse & ea quę dicit, est iustus homo: & ea quæ dicit, est non iustus homo. Rursus potest uera esse quæ dicit, non est *iustus* homo, si hoc de Sylla dicatur, & ea quæ dicit, non est non iustus homo, si hoc de Catone prædicetur. In his igitur quæ sunt indefinitæ, si ea quæ prædicantur naturaliter non insunt, sed ea inesse possibile est, semper angulares simul ueras esse contingit. Quod si huiusmodi propositiones cum definitione ponamus, ita dicendum est: est omnis homo iustus, huius negatio, non est omnis homo iustus. Rursus, est omnis homo non iustus, huius negatio, non est omnis homo non iustus, quæ disponantur hoc modo, ut negatio sub affirmatione sit, & sub negatione affirmatio.

Affir. Est ōis homo iustus: Nō est ōis homo *iustus*. Neg°.

nō sit uerę
simul uerę

Neg°. Nō est ōis hō nō iustus: Est ōis hō non iustus. Affir.

In his ergo quandam dissimilitudinem monstrat. Nam in indefinitis, si ea quæ pręædicantur, naturaliter non inessent, esse tamen in subiectis possent: semper angulares simul ueras esse sine dubio contingebat. Nam & affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus conueniebant. In his autem, quæ cum definitione quantitatis dicuntur, non idem modus est. Affirmationes.n. affirmationibus nulla ratione iungūtur Nam si uera sit ea quę dicit, est omnis homo iustus, nunquam uera esse potest ea quæ dicit, est omnis homo non iustus, quæ est angularis, & hoc discrepare in nullo reperietur exemplo. Negationes autem particulares, quæ sunt sibi angulares, simul ueras esse contingit. Potest enim uerum esse in his, quæ naturaliter nō sunt, & possibilia sunt inesse, ut negatio particularis negationi particulari, ei quæ est angularis conueniat. ut ea quæ est, non est omnis homo iustus, ei quæ est angularis conueniat, non est omnis homo non iustus, sed hoc dissimiliter quā in indefinitis. Nam in illis & ea quæ dicit, est iustus homo, ei quę dicit, est nō iustus homo, angulari.s. conueniebat. Rursus ea quæ dicit, non est non iustus homo, ei quę est, non est iustus homo, angulariter positæ congruebat. In his autem, id est secundum quantitatē definitis, affirmationes quidem duæ uniuersales, quæ sunt, est omnis homo iustus, & est omnis homo non iustus, nunquam simul uerę esse possunt. angulares autem negationes quę particulares sunt, id est non est omnis homo iustus, & non est omnis homo non iustus, in his quæ & esse, & nō esse possibilia sunt, simul uerę sunt. Non ergo similiter in his quę sunt definitę, angulares sibimet cōgruunt, ut in his quæ definitę sunt. Quod per hoc demonstrat, quod ait, Sed non similiter angulares cōtingit ueras esse. In illis enim sibimet utręq; consentiunt angulares, in his autem angulares quidē affirmatiuas nunquam simul ueras esse contingit. Alias uero angulares, quæ sunt particulares negationes, contingit aliquando. Hoc.n. ipsius declarant uerba dicentis, Sed non similiter angulares contingit ueras esse: contingit autem aliquando. Nō similiter quidem cōtingit ueras esse idcirco, φ affirmationes uniuersales angulares ueræ nunquam sunt, quod in his quæ indefinitæ sunt, contingebat. Contingere autem aliquando dixit, cum angularium, quæ sunt particulares negationes, facimus comparationē, si ea quæ prædicātur non sint naturalia subiectis, sed tamen inesse possibilia.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt, aliæ autem ad id quod est, non homo, quasi subiectum aliquod additum: vt, est iustus non homo, non est iustus non homo. Est non iustus non homo, non est non iustus non homo. Magis autem plures his non sunt oppositiones, hæ autem extra illas, ipsæ secundum se erunt, vt nomine vtentes eo, quod est non homo.

78. Alias nobis rursus esse propositiones ostendit. quarum aliis quidem non prædicatum, sed subiectum infiniti sit, aliis utrunq;. Siquis enim dicat, est iustus non homo, quoniam non homo subiectum est, & est infinitum nomen, uocatur propositio facta ex infinito subiecto: idem est & in negatione, quæ est, non est iustus nō homo. At uero sunt aliæ propositiones, quę & ex pdicato & ex subiecto infinitis esse uideantur, ut est cum dicimus, est non iustus non homo, non est non iustus non homo. In his.n. non iustus prædicatū est, non homo, subiectum. Sed utraq; sunt infinita. unde fit, ut in his propositionibus in quibus est uerbum tertium prædicatum, magis plures propositiones, q̄ hæ quæ dictæ sunt, inueniri non possint. Aut enim ex utrisq; erit finitis, prædicato scilicet & subiecto, ut est homo iustus, non est homo iustus: aut solum prædicatum habebit infinitum, ut est non iustus homo, non est non iustus homo: aut prædicatum quidem finitū erit, infinitum uero subiectum, ut est iustus non homo, non est iustus non homo: aut & prædicatum & subiectum infinita proponuntur, ut est non iustus non homo, non est non iustus non homo. ultra autem propositiones, in quibus est uerbum tertiū prædicatum fit, inueniri non possunt. Sed hę, quę subiectum infinitum habent, uel utrunque infinitum, præter illas superiores sunt, quæ aut prædicatum infinitū habent, aut utraq; finita: atq; ideo extra illas esse dicūtur, & nullam ad eas consequentiam seruant. & est ita positū in ea propositione quę dicit, est iustus nō homo, nomen infinitum, quod est non homo, tanquā si finitū nomen aliquod poneretur. Atq; hoc est quod ait, ut nomine utentes nō homo. Ita enim infinitum nomen positum est, tanquam si finitum nomen esset positum, nominis enim locum tenet. quāquam etiam cum ita positum sit, nihilominus tamen nomen sit. infinitum enim nomen, licet simpliciter nomen non sit, tamen cum infinito iunctum nomen est.

In his vero, in quibus, est, nō cōuenit, ut in eo quod est currere, vel ambulare, idē facit sic positū, ac si est adderetur, vt Currit omnis homo, nō currit omnis homo, Currit omnis non

nis non homo, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est non omnis homo, sed non negationē ad id quod est homo, addendum est. Omnis enim non vniuersale significat, sed quoniam vniuersaliter. Manifestum est autem ex eo quod est, Currit homo, non currit homo. Currit non homo, non currit non homo. Hæc enim ab illis differunt, eo quòd uniuersaliter non sunt. Quare omnis vel nullus, nihil consignificat aliud, nisi quòd uniuersaliter de nomine vel affirmationem, vel negationem, ergo & cætera eadem oportet opponi.

79. Sunt inquit quædam propositiones, quæ cum est prædicantur. Aliæ uero, quas cum est verbo prædicare non possumus, ut in eo quod dicimus, homo ambulat, homo currit. Sed in his nihil differt, an ita quis dicat, ut dicitur, id est homo currit, & homo ambulat, an cum est uerbo eas prædicet, idem nanque est dicere, homo currit & homo ambulat, tanquā si dicatur, homo currens est, homo ambulās est. Quocirca nihil differt in huiusmodi propositionibus, uerum cum est uerbo, an præter est adiūcto uerbi actu proponatur. Idem quoque est etiam in uniuersalibus. Nam cum dicimus omnis homo currit, omnis homo non currit, & rursus, omnis non homo currit, omnis non homo non currit: Idem est tanquam si dicamus, omnis homo currens est, & omnis homo currens non est; & rursus, omnis non homo currens est, omnis non homo currens non est. Docet autem illud quoque multum differre, an ad positum terminum iungatur negatio, an certe ad determinationem. nam si ad subiectum terminum dicitur, fit nomen infinitum; ut est omnis nō homo currit; si ad determinationem fit negatio, ut est nō omnis homo currit. Vnde fit, ut si non ad determinationē uniuersalem, sed ad rem ac terminum negatio ponatur, fit infinitum nomen, ut est non homo: quod si non ad rem uniuersalem, sed ad determinationem uniuersalem, negatio est. Cum enim dicimus non omnis, omnis quidem uniuersale non est, sed consignificat, quoniam illud de quo dicitur, uniuersaliter dicitur. ut cum dicimus omnis homo. homo quidem ipsum uniuersale est, omnis uero non est quidem uniuersale, sed consignificat, quoniam res uniuersalis, id est homo, uniuersaliter dicta est. Ergo quoties ad determinationem, quæ rem quamlibet uniuersalem uniuersaliter dictā demonstrat, negatio ponitur, non nomen infinitum, sed negationem constituit, atque hoc est quod ait. Non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationem ad id qđ est homo addendum est. omnis.n.non uniuersale signat, sed quoniam uniuersaliter. Ipsum enim omnis non est uniuersalis terminus, nec omnino terminus, sed uniuersali prædicato additum, facit illud uniuersaliter enunciari. probat autem hos non esse uniuersales terminos, sed tantum determinationes uniuersaliter consignificantes hoc modo. Cum.n. dicimus, currit homo, non currit homo: currit non homo, non currit nō homo, uniuersalia quidem subiecta sunt in his propositionibus, sed non uniuersaliter prædicantur. Distāt autem hæ ab his propositionibus, in quibus sic dicimus. omnis homo currit, nullus homo currit, eo ꝙ istæ quidem uniuersale uniuersaliter prędicant, illæ uero uniuersale nō uniuersaliter. Manifestum est ergo, quoniam omnis & nullus, non sunt uniuersalia, sed id quod uniuersale prædicatur, faciunt ut uniuersaliter enuncietur. Quare eadem omnia ponenda sunt, currit omnis homo, si infinitum nomē uolumus facere, non dicamus, currit non omnis homo, sed negationem, id est non, nomini addemus, eadem in propositione cuncta seruantes, si affirmationem uolumus ex infinito nomine facere. Quod si ad determinationem uniuersalis rei, negationem aptemus, fit nō affirmatio nominis infiniti, sed propositionis ex nomine finito negatio.

Quoniā vero contraria est negatio ei quæ est, oē est aīal iustū, illa quæ significat, quoniā nullū est animal iustū. hæ quidem manifestū est, quòd nunquā erunt neq; veræ simul neq; in eodem ipso. His vero oppositæ erunt aliquando, vt non omne animal iustū est, & est aliquod animal iustum.

80. Quoniā inquit hæ contrariæ sunt, simul ueræ esse non possunt, neq; in eodē; & possunt quidē uicissim, & cum temporis diuersitate esse ueræ, simul autem esse non possunt: ut si quis dicat aureo quidē seculo, oēs homines fuisse iustos, ferreo uero, nullū hominē esse iustū, utræq; ueræ esse possunt, sed non eodē tempore. Hoc est.n. quod ait, neq; ueræ simul. quod aūt secutus est, neq; in eodem, in ipso scilicet subiecto. ut dicamus, est omne uiuēs iustū: si referamus ad cœlestes potestates, uera est. Nullum uiuēs iustū est, si referamus ad equos, utræq; sunt ueræ, sed nō in eodē ipso. illud.n. in diuinis, istud in equis retinet ueritatē. His aūt quæ sunt oppositæ, id est particulares possunt simul esse ueræ tunc, cum superiores uniuersales sint simul falsæ. Quæ autem sunt hæ, ipse planissimo monstrauit exemplo dicens. Non omne animal iustum est, quod est particularis negatio, & est aliquod animal iustum, quod est particularis affirmatio.

Sequuntur vero hæ, eam quidem, quæ est, nullus est homo iustus, illa quæ est, omnis est homo non iustus. Illam vero quæ est, aliquis homo iustus est, opposita, non omnis est homo non iustus. Necesse est enim aliquem esse.

81. Ostendit superius affirmationē uniuersalem, & uniuersalem negationem, qm̄ sibi essent contrariæ, simul ueras esse non posse: Nunc autem monstrat uniuersali negationi nōis finiti consentire uniuersalē affirmationē nōis infiniti; & particulari affirmationi, quæ est opposita uniuersali negationi nōis finiti, consentire eam quæ est opposita uniuersali affirmationi nominis infiniti s. particularem negationem prædicatū retinentem infinitū: & prius describantur hoc modo.

Oppositæ	Negatio.	Consentaneæ.	Affir.	Oppositæ
	Nullus hō iustus est.		Ois hō nō iustus ē.	
	Affirmatio.		Negatio.	
	Quidā hō iustus est.		Nō ois hō nō iustus ē.	
		Consentaneæ.		

Est autem uniuersalis negatio ea quæ dicit, Nullus homo iustus est, huic opposita est contradictorie particularis affirmatio, Quidā homo iustus est. Rursus uniuersalis affirmatio est infinitum habens prædicatum ea, quæ dicit, omnis homo non iustus est, huic contradictorie particularis opponitur infinitum habens prædicatum, ea quæ dicit, non omnis homo non iustus est. Hæ igitur sese perimunt, sed uniuersalis affirmatio nominis infiniti, id est, omnis homo non iustus est, sequitur negationem eam quæ dicit, nullus homo iustus est. Nam si uerum est, nullum esse hominem iustum; uerum est, omnem hominem esse non iustum. Sed his oppositæ rursus sibi ipsæ consentiunt. Nam si uerum est dicere, quoniam quidam homo iustus est, uerum est dicere nō omnis homo non iustus est. Si enim non omnis homo non iustus est, aliquem iustum esse necesse est.

Manifestum est quoniā etiam in singularibus, si est verum interrogatū negare, quòd & affirmare verū est, ut putasne Socrates sapiens est? Non: Socrates igitur non sapiens est. In uniuersalibus vero nō est uera, quæ similiter dicitur. Vera est autē negatio, ut putasne omnis homo sapiens est? Non: omnis igitur homo non sapiens est. Hoc enim est falsum, sed non igitur omnis homo sapiens est, vera est. Hæc enim opposita est, illa vero contraria.

82. Quoties aliquis inquit in singularibus rebus īterrogat, & is qui interrogatur, negat: tūc is qui interrogat recte negationē cum singulari iungēs, ex infinito nomine faciet affirmationem, ut si aliquis dicat, putasne Socrates sapiēs est? contra alius rn̄deat, non: erit recta conclusio dicentis, Socrates igitur nō sapiens est. ex negatione ergo rn̄dentis & infinito nomine non sapiens, facta est affirmatio, Socrates nō sapiens est, atq; hoc quidē in singularibus. Quod si hoc in uniuersalibus fiat uniuersaliter prædicatis, negationē potius fieri contingit, q̄ affirmationē, ut si quis interroget, putasne omnis homo sapiēs est? ille rn̄deat, non: non necesse est ita concludere ut dicatur, omnis igitur homo non sapiens est. Hoc enim falsum est, nec hoc euenit necessario ex interrogati respōsione. Sed magis illud, non omnis homo sapiens est.

est. Nam cum aliquis interrogat, putas ne omnis homo sapiens est? si ille neget, dicens non: tu concludas oportet, non omnis igitur homo sapiens est. Hoc enim ex illius responsione necesse est euenire. Sed hæc contraiacens est interrogationi, idest opposita. Interrogasti enim uniuersalem affirmationem dicens, putas ne omnis homo animal est? respondit, non: concludes tu particularem negationē, non omnis homo animal est, & hæc diuidit uerum uel falsum. Nam si contra eam interrogationem, per quam uniuersalem affirmationem interrogasti, ille neget, & tu concludas eam propositionem quæ dicit, omnis homo igitur non sapiens est: non potius contraiacentem, sed contrariam facies. hæc enim quæ dicit, omnis homo non sapiens est, cōsentit ei quæ dicit nullus homo sapiens est. Quare nihil differt, utrum hanc aliquis ex infinito nomine affirmationē respondeat, an ex finito nomine uniuersalem negationem, quæ cum affirmatione uniuersali, quam interrogasti, uerum falsumque non diuidit. Sed illa sola concludenda sunt, in quibus unum uerum est, alterum falsum. Non igitur ita debet fieri in uniuersalibus, ut interrogata uniuersali affirmatione, si alius negationem respondeat, uniuersalis affirmatio ex infinito nomine concludatur, sed potius particularis negatio ex nomine finito.

Illæ uero quæ sunt contraiacentes secundū infinita nomina uel uerba, ut in eo quod est, non homo, uel non iustus, quasi negationes sine nomine & uerbo esse uidebuntur, sed non sunt. semper enim uel ueram esse, uel falsam necesse est negationem. Qui uero dixit, non homo, nō plus dicēte, homo, sed etiam minus uerus uel falsus fuit, si non aliquid addatur.

83. Cum de propositionibus ex infinitis loqueretur nominibus, ipse infinita nomina sola sumpsit, & de his qualia uideantur esse pertractat. Sermonum inquit prolationes, quæ secundum contraiacentia nomina uel uerba sibi oppositæ sunt, ut in eo quod dicimus, homo, non homo; currit, nō currit: quoties finitum infinito comparatur, uidentur quasi quædam esse negationes, sed ita non est: omnis nanque negatio uel uera, uel falsa est. Qui autem dicit non currit, & non laborat, & non homo, neque uerum aliquid enunciauit, neque falsum, & fortasse minus aliquid ueri, uel falsi significauit, quam is qui finitum nomen ponit. Nam qui finitum nomen constituit, nihil quidem adhuc uerum falsumue enunciauit, sed quoniam quiddam finitum posuit, propinquior est huiusmodi prolatio ad ueritatem, quæ aliquid finitum ponit, ea prolatione quæ aliquid infinitum. Sicut illa quæ aliquid significant, propinquiora sunt ad enunciationem faciendam, his quæ nihil significant. Quare in his quæ infinita sunt, minus ulla ueritas falsitasue perspicitur, quam in his omnibus quæ sunt finita. Ac multo magis nihil adhuc uerum falsumue designat id quod dicitur non homo, uel nō currit, nisi aliquid addatur, quod enunciationem possit efficere. Quod autem dixit, quasi negationes sine nomine, & uerbo esse uidebuntur. idcirco addit quoniam infinita nomina uel uerba neque nomina sunt simpliciter, neque uerba, & uidentur non homo, & non currit, negationes esse. Quod si ita est, sine nomine & uerbo esse negationes uidentur. Addidit etiam illud, non plus dicente, homo, sed etiam minus uerus fuit uel falsus. Qui .n. dicit homo, rem constituit, qui dicit non homo, ipsam quidem rem abstulit, sed nihil addidit. Quocirca longe minus quiddam enunciauit de homine, qui infinitum de homine dixit, quam qui finitum.

Significat autem, est omnis non homo iustus nulli illarum idem, nec huic opposita ea quæ est, non est omnis non homo iustus. Illa uero quæ est, omnis non iustus non homo est, illi quæ est, nullus est iustus non homo, idem significat.

84. Illæ propositiones, in quibus infinita nomina subiecta sunt, longe aliud inquit significant, & non idem his propositionibus quæ uel secundum finita, uel secundum infinita prædicata dicuntur. ea enim quæ dicit, est omnis non homo iustus, nihil idem significat illi quę dicit, est omnis homo iustus, uel nullus homo iustus est: uel iterum, est omnis homo non iustus, uel nullus est homo non iustus. nulli enim similis est earum, ea quæ dicit, est omnis non homo iustus. nec huic opposita negatio particularis, ea quæ dicit, non est omnis non homo iustus, ulli earum idem significat quæ superius descriptæ sunt, uel alicui earum quæ sunt in superius opposite descriptis. Illæ uero quæ ex duobus terminis infinitis constitutæ sunt, illis sunt similes, quæ uniuersales negationes sunt habentes subiectum infinitum, ut ea quæ dicit, est omnis non iustus non homo, illi idem significat, eique consentit quę dicit, est nullus iustus non homo, & prior quidem utrosque terminos retinet infinitos. Hæc uero secūda prædicatum quidem finitum, Subiectum uero infinitum. & illa quidem est affirmatio ex duobus infinitis, hæc uero ex finito prædicato & subiecto infinito negatio uniuersalis.

Transposita uero nomina & uerba idem significant, ut est albus homo, est homo albus. Nam si hoc nō est, eiusdem multæ erunt negationes. Sed ostēsum est, quod una unius est. Eius enim quæ est: est albus homo, negatio est, nō est albus homo. eius uero quæ est, est homo albus, si non eadem est ei quæ est, est albus homo, erit negatio uel ea quæ est, non est non homo albus, uel ea quæ est, non est homo albus. Sed altera quidem est negatio eius quæ est, est non homo albus, altera uero eius quæ est: est albus homo. Quare erunt duæ, unius. Quoniam igitur transposito nomine & uerbo eadem fit affirmatio & negatio, manifestum est.

85. Quoties inquit nomina permutantur & uerba, eædem propositionum significationes permanent, Quoties autem negatio permutatur, non eædem. nam si quis dicat, est non homo albus, & non est homo albus, non idem significat permutata scilicet, & transposita negatione. Quoties autem dicitur, est albus homo, & rursus, est homo albus, idē transposita uerba nominaque significant, & erunt eædem affirmationes. nam si quis hoc negat, contingit, ut unius affirmationis duæ negationes sint. Hoc autem monstratum est superius fieri non posse, sed semper unius affirmationis unam esse negationem. Illius nanque affirmationis quæ dicit, est albus homo, illa negatio est, quæ dicit, nō est albus hō. Illius autem quæ proponit, est homo albus, si non est eadem illi affirmationi quę enunciat est albus homo, sed est ab ea diuersa, fit negatio uel ea quæ dicit, non est non homo albus, uel ea quæ dicit, non est homo albus. sed illa quæ proponit, nō est nō hō albus, habet suam affirmationem, ad quam referri debeat, eā scilicet quæ enūciat, est non homo albus. Illa uero quæ dicit, non est homo albus, negatio est eius quæ proponit, est homo albus. Sed si affirmationes eorum diuersæ sunt, diuersæ erunt etiam negationes. Si quis ergo dicat affirmationem quæ proponit, est albus homo, diuersam esse ab ea, quæ enunciat, est homo albus; illud quoq; concedat necesse est, ut negationes quoq; ipsarum diuersæ sint. est autem negatio illius quæ dicit, est albus homo, illa scilicet quæ proponit, non est albus homo. Rursus illius quę enunciat, est hō albus, est negatio, non est homo albus. Quare hæ duæ negationes, non est homo albus, & non est albus homo, a se diuersæ sunt. Rursus cum dicimus, est albus homo, & negatur, non est albus homo, si de eodem hōmine utræq; dicantur, unam ueram, alteram falsam esse necesse est. ut si de Socrate dicatur, est albus homo, non est albus homo. quæ cum ita sint, necesse est, ut eius quæ ait, est albus homo, negatio sit eaque dicit, non est albus homo. sed posita est quidē prius negatio quę dicit, nō est albus hō, eius affirmationis esse quæ dicit, est albus hō. Nūc uero mōstramus illā quoq;, quę dicit, non est albus homo, eius affirmatiōis negationē esse, quæ dicit, est albus homo, utræq; .n. uerū inter se falsumq; diuidūt. Neq; .n. fieri potest, ut si de uno eodēq; homine dicatur, est albus homo, & nō est hō albus, ut utræq; sint ueræ. qđ si ita ut nūc sunt positæ, aliquando in ueritate cōcordāt, hoc idcirco euenit, quia indefinitæ sūt, non quia uerbis fiunt nominibusque transpositis. quare euenit ut unius affirmationis duplex sit negatio. Quod autem diximus inferiori descriptione magis liquebit.

Contradictio.

Est albus homo — Nō est albus hō.

Cōtra dictio — Cōtra dictio

Est homo albus — Nō est hō albus.

Contradictio.

At uero unum de pluribus, uel plura de uno affirmare, uel negare, si non est unum ex pluribus, non est affirmatio una, neq; negatio. Dico autem unum, non si unum nomen positum sit. non sit autem unum ex illis, ut homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum. Sed ex his etiam unum fit. ex albo autem & homine, & ambulare non fit unum. Quare nec si unum aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio una, sed vox quidem una, affirmationes uero multæ. Nec si de uno ista, sed similiter plures.

86. Multa Peripateticis de discernendis propositionibus quæ essent una, quæ multæ, consideratio fuit. Atque ideo nunc hoc dicit, Et si una res inquit de pluribus prædicetur in propositionibus; uel affirmatiuis, uel negatiuis, uel rursus res plures de una iterum prædicentur. & si pluribus illis rebus unum nomen sit positum, uel una res de uno nomine plura significanti prædicetur, si ex illis omnibus rebus unū aliquod non fit, non est una affirmatio, nec una negatio. siquis enim dicat animal rationale bipes, homo est, unum hominem pluribus prædicando subiecit. sed hæc sigillatim quidem dicta plura sunt, unam uero quandam substantiam informant. Coeuntibus nanque animali, rationali, & bipede fit una substantia, animal rationale bipes, quod est homo. Et quanquam hæc sigillatim dicta multa sint, siquis .n. dicat animal, & rursus rationale, & intermisso tempore bipes, discretim multa significantia: tamen iuncta in unum unam faciunt naturam. & hoc est quod ait, Vt homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum, sed ex his unū fit, tanquam si diceret, homo enim plura significat, sed ita, si ea quæ significantur, discerptim dicantur. Nam & animal, & bipes, & mansuetum designat. Dicimus enim hominem esse animal, & bipedem, & mansuetum, sed hæc iuncta in unum corpus efficiunt unum, animal mansuetum bipes, qđ est homo. Quare quanquam de uno plura prædicata sint, tamen quoniam ex omnibus unum aliquid fit, ex hoc una est affirmatio atq; negatio. Quod si duæ res tales subiectæ sint, de quibus una res prædicetur, ut de his unum fieri aliquid nequeat, non est una affirmatio, nec una negatio. Siquis enim candido aliquo homine ambulante dicat, album, & ambulans homo est, album, & ambulare in unam naturam non conueniunt, nec fit ex utrisque aliquid unum ita, ut alicuius hæc duo iuncta substantiam forment. Quare siue affirmentur, siue negentur, siue subiecta sint, siue prædicata, non erit una affirmatio, nec una negatio, sed uox quidem una est. Tot autem in ea sunt affirmationes, & negationes, quot termini sunt positi, ex quibus unum non fit. siue autem de pluribus unum prædicetur, siue plura de uno prædicentur, idem modus est, ut siquis dicat, homo animal rationale bipes est. quoniam ex his unū quiddam fit, una est propositio. Sin uero quis dicat, homo albus ambulans est, quoniam ex his nihil unum fit, non est una propositio. Amplius quoque si de pluribus rebus unum nomen sit positum, ex quibus coniunctis nulla una natura sit, & de illo uno nomine unum quodlibet aliud prædicetur, nō est una affirmatio, nec una negatio. Marinus nanque, & hic latrabilis, uno uocabulo canes uocantur. Siquis igitur dicat, canis animal est, quoniam ex his quæ significat canis, in unum iunctis nihil unum efficitur (ex cane enim & latrabili & marino iunctis, nulla una substantia est) illa propositio multiplex est, & multa significans, & non una. Quare quemadmodum, siquis huiusmodi propositiones interroget, debeat responderi, docet dicens.

Si ergo dialectica interrogatio respōsionis est petitio, uel propōnis, uel alterius partis contradictionis, propositio uero unius contradictionis pars est, nō erit una responsio ad hac. Neq; .n. est una interrogatio, nec si sit uera. Dictum est autem de his in topicis, simul autē manifestum est. quoniam nec hoc ipsum, quid est, dialectica interrogatio est. Oportet .n. datum esse, ut ex interrogatione eligat, utram ue lit contradictionis partem enunciare. Sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo, an non hoc.

87. Sensus huiusmodi est, quicunque interrogat, si ab arte dialectica non declinet, idcirco interrogat, ut ei respondeatur. Respondeatur autem aut tota propositio, aut contradictionis una particula. Siquis enim sic dicat interrogans, anima ne immortalis est? Tunc respondens, aut est respondebit, aut non. Hoc autem est totius contradictionis una particula. Contradictio .n. est anima immortalis est, anima immortalis non est, ergo est, & non, contradictionis sunt particulæ. Quod siquis interroget, anima ne immortalis est, an non? tunc ille ita respondeat, si uelit, totam propositionē, dicens, uidetur mihi immortalis esse. uel rursus, uidetur mihi non esse immortalis. Ergo quisquis ita responsionem petit, ut illa responsionis petitio, uel propositionis petitio sit, uel unius partis contradictionis. Propositio autem unius contradictionis pars est, idest omnis affirmatio una, unam habebit negationem: & in duabus propositionibus, una erit contradictio. Quare quisquis plura significantem propositionem dixerit, ille non facit propositionem, ad quam sit una negatio. Quocirca huiusmodi interrogationi quæ plura significat, nec si uera sit, debet esse una responsio. siquis interroget substantia ne sit canis, quanquam uerum sit dicere substantia est, quoniam & latrabilis & marinus substantię sunt: tamen non est ad hanc una facienda responsio. Sed dicendum est de quo cane interroget. Quod si ille dixerit de marino, uel rursus de latrabili: tunc, cum per illius determinationem definitionemq; interrogationis, facta fuerit una propositio, unumq; significans, adhibenda est una responsio. De his autem in topicis dictum esse commemorat. Similiter autem manifestum est, quoniam nec hoc ipsum, quid est, dialectica est interrogatio. Qualis debet esse modus dialecticæ interrogationis exequitur. Ait enim siquis interroget quid est animal: hæc non est dialectica interrogatio. Oportet enim per dialecticam interrogationem optionem respondenti dare utrum affirmare uelit, an negare quod dicitur. ut siquis sic interroget, putasne bonum malo contrarium est? Tunc respondenti datur electio, utrum affirmare uelit an negare. Dicit enim ille, aut est, aut non est. qui autem ita interrogat, quid est animal? nullum illi locum aut affirmationis, aut negationis relinquit. quid enim dicturus est interrogante aliquo, quid est animal, dicturus est, non? inconueniens erit respōsio. Eodem modo quoq; si dicat est animal, ad causam. sola igitur illa est dialectica interrogatio, in qua datur respondenti ex interrogatione optio, utrā uelit partem contradictionis eligere, eamque enūciare, uel affirmando s. uel negando. Oportet .n. interrogantem determinare, utrum uerbi gratia, animal homo sit, an non, ut ex illa interrogatione, quam uelit partem contradictionis, possit is, qui respondet, eligere.

DE DIVISIS PRAEDICATIS Coniungendis.

QVONIAM uero hæc quidem prædicantur composita, ut unum sit omne prædicamentum eorum, quæ separatim prædicantur, alia uero non, quæ differentia est? De homine enim uerum est dicere & separatim animal, & separatim bipes, & hæc ut unum. Et hominē, & album, & hæc ut unum. Sed non si citharœdus est, & bonus, est & citharœdus bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, & utrumque dicetur, multa inconuenientia erunt. De homine enim uerum est, & hominem, & album dicere. quare & omne. Rursus si album, & omne, quare erit

erit homo albus albus, & hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius, Socrates Socrates est, & homo, & Socrates Socrates homo. Et si homo & bipes, & homo homo bipes. Quoniam ergo siquis simpliciter dicat complexiones fieri, plurima inconuenientia contingit dicere, manifestum est. Quemadmodum autem ponendum sit, nunc dicamus.

88. Postquam de unitate propositionis explicuit, & quid esset dialectica propositio terminauit: Nunc ad illa uenit, in quibus plura sæpe de uno sigillatim ueraciter prædicant, quę simul prædicata, alias uera sunt, alias falsa. Siquis enim sic dicat, Marius malus est, fortasse uerū est. Rursus, Marius dux est, & hoc uerum est. Quæ coniuncta in unum nulla ratione sunt uera, uelut siquis dicat, Marius malus dux est, est nanque optimus dux omnium. Rursus homo animal est, uerum est; & homo bipes est, uerum est; & hæc iuncta uera rursus sunt. Siquis enim dicat, homo animal bipes est, uerum est. Horum ergo qui modus sit, & quando ea quæ singula extra prædicantur, iuncta, uera uel falsa sint, regulam daturus aggreditur, & sensus quidem huiusmodi est. Ordo autem sermonum talis est. Quoniam uera inquit quædam sunt, quæ ita coniuncta de aliquo prædicātur, ut eorum prædicamentum unum sit, & in unum congruat forma eorum quæ extra uere poterant prædicari, ut in eo quod est animal bipes de homine iuncta compositaque dicuntur, & fit una quodammodo prædicatio. Cum animal & bipes extra sigillatim ualeant prædicari. Dicimus enim homo animal est, & rursus, homo bipes est. Alia uero quæ non sunt, eo modo, quæ sigillatim quidem prædicari uerum est, composita uero falsum, quæ horum differentia est, & quando illud, quando hoc eueniat, dicendum est, & hoc docet exemplis. De homine enim inquit uerum est dicere extra, animal, extra, bipes, & ut unum, ut de eo dicatur, animal bipes, rursum quemlibet hominem, ut Socratem possumus dicere, ille homo albus est, rursus ille homo, homo est, & hæc ut unū iuncta dicentes, ille homo homo albus est. Sed aliquoties euenit, ut aliquis homo citharœdus sit quidē, & imperitus. Bonus autem homo, & si de ipso dicatur, quoniam est citharœdos, uerum est, & quia bonus est, hoc quoq; uerum est. Sed nō & si citharœdus est & bonus, idcirco iam bonus est, etiam citharœdus, fortasse enim est imperitissimus, homo autem bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, & utrūque dicetur, multa inconuenientia erūt. siquis enim sit qui dicat omnia quæcunq; sigillatim uere dicuntur, ea iuncta ēt uere possunt dici, multa inconuenientia, & impossibilia cōtingunt. Hoc est enim quod ait, si enim quoniam alterutrū dicitur, & utrumque dicitur. si enim aliquis dicat quoniam alterutrum extra uere dicitur, & utrunq; simul uere semper posse dici, multa sunt impossibilia, quę contingunt, quę autem sint impossibilia quæ contingunt, hæc sunt. De homine enim possumus dicere, quoniam homo est, & rursus possumus dicere, quoniam albus est; dicimus igitur & simul de homine, homo albus est. Rursus de homine albo possumus dicere, quoniam homo est, possumus dicere, quoniam albus est, igitur & hæc iuncta dicuntur, homo homo, albus albus est. Nam si uerum est dicere de homine, quoniam homo est, & de albo quoniam albus est, & omne hoc uere dici potest .i. homo homo albus albus est. Et si de hoc iterum homine albo, uerum est dicere, quoniam albus est, & uerum est de eo album prædicare, & rursus de homine prædicare albū uerum est, erit ergo homo albus albus. & rursus de hoc homine album prædicare uerum est, erit igitur tertio homo albus albus albus, & hoc in infinitum progreditur, & rursus si uerum est dicere de homine, quoniam musicus est, & rursus quoniam albus est, & quoniam ambulans est, & hæc rursus in unum dicuntur, quoniam homo musicus albus ambulans est. Rursus qui musicus albus ambulans est, & albus est & ambulans est, & musicus est. Dicuntur hæc igitur rursus simul homo albus albus musicus musicus, ambulans ambulans est, & hæc assidue complexa eadem faciunt superfluam locutionem. Necnon in singularibus quoq; idem euenit. Si enim Socrates & Socrates est, & homo, erit Socrates Socrates homo; & si Socrates Socrates est, & homo & bipes, erit Socrates Socrates homo bipes; & rursus si hic idem bipes est & homo, erit Socrates Socrates homo homo bipes bipes. Quæ omnia quam sint inconuenientia nullus ignorat. Non igitur dicendum est, quoniam omnia quæcunque sigillatim prædicantur, eadem iuncta semper poterunt prædicari. ergo quæ iuncta uere dici possunt, & quæ falso, eorum quæ sigillatim atque extra ante uere dicuntur, exponit. Hoc enim solum hactenus demonstratum est, quoniā siquis simpliciter, & omni modo fieri complexiones dicat, multa inconuenientia euenire necesse est. Quemadmodum autem fiant complexiones, ponendum atq; tractandum est.

Eorum igitur, quæ prædicantur, & de quibus prædicātur, quæcunque secundum accidens dicuntur, uel de eodē, uel alterum de altero, hæc non erunt unum, ut homo albus est & musicus. Sed non est idem album & musicum, Accidentia enim utraq; eidem, nec si album musicum uerum est dicere, tamen erit album musicum unum aliquid. Secundum accidens enim album musicum dicitur. Quare non erit album musicum unum aliquid. Quocirca nec citharædus bonus simpliciter, sed animal bipes. Non enim sunt secundum accidens.

89. In his inquit quæ prædicantur, & de his de quibus illa ipsa prædicantur, duplex ratio est. Aut enim duo accidentia de uno subiecto dicuntur, ut Marius malus est, Marius dux est, aut unum accidēs de uno subiecto prædicatur, aliud uero accidens de illo prædicato accidenti prędicatur, ut siquis dicat. Cicero est caluus, caluus orator est. Hic .n. caluus de subiecto Cicerone, orator de caluo prædicatur. Hoc est enim quod ait, Quæcunq; secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterū de altero. de eodem, ut siqua duo accidentia de uno prædicentur: alterum de altero, ut si unū accidens de altero accidenti dicatur, ut ipsum accidens de quo dicitur, de altero rursus subiecto prædicetur. Quod si ita fiat prædicatio, in unum iungi accidentia copulariq; nō possunt. etenim siquis sic dicat, homo albus est, homo musicus est, hæc iuncta simul, unum non faciunt, ut est musicus albus. uel si rursus musicum prædicetur de albo, ut album de homine prædicetur & dicatur, ut illud album musicum est. Non idem est album musicum, nec in unam substantiam coeunt, quæcunq; uere prædicari possunt sigillatim. idcirco .n. hęc de se inuicem uidentur posse prædicari, quia de uno eodemq; subiecto prędicantur. non ꝙ ex his unū aliquid fiat. Accidentia .n. sunt utraq;. Quare non erit album musicum; sed quoniam homo albus idē musicus est, per id quod utraque uni accidunt, per accidens album de musico prædicat. Nec rursus si citharœdus est & bonus, idcirco iam bonus dici poterit citharœdus. neque enim bonus & citharœdus talia sunt, ut ex his unum fieri possit. Sed quoniam utraque eidem accidunt, idcirco de se secundum accidens prædicantur, sed magis fortasse possumus dicere, Homo animal est; homo bipes est, ut hæc iuncta dicamus, animal bipes, & his iunctis secundum substantiam, non secundum accidens est facta prædicatio.

Amplius nec quæcunq; insunt in altero. Quare neq; album frequenter, neq; homo, homo animal est uel bipes, sunt enim in homine bipes & animal.

90. Quæcunq; sigillatim s̄m accidens ꝓdicamus ea simul ꝓdicari nō posse monstrauit. Nunc aūt illud ēt docet, qm̄ illa quoq; quę substātialiter ꝓdicant̄, non semꝑ simul iuncta prędicent̄. & hęc rō & accidentibus conuenit & substātialibus rebus. Quoties .n. inest ꝓdicato aliquid, & nos illud extra nolumus prędicare, & in unum rursus duo prædicata coniungere, tunc fit incongrua prædicatio: & hęc aliquoties quidem in ipsa nominum prolatione perspicitur, aliquoties uero inuenitur in intellectu, atq; in termini cōtinentia. Siquis .n. sit homo albus, & de eo dicatur, uerbi gratia, Callias homo albus est, & rursus de eo dicatur Callias albus est; siquis id uelit adiungere, incōuenientissime prædicabitur. Dicit .n. Callias hō albus albus est, idcirco qm̄ albus in hoīe albo cōtinebatur

batur, quod ante de Callia prædicatum est. Atq; hoc est quod ait, Quare neque album frequēter. Alia uero sunt quæ hoc in prolatione non habent, sed in natura. siquis enim sic dicat, Socrates Socrates est, & rursus Socrates homo est, & hæc simul iungat, ut dicat Socrates Socrates homo est, non recte fecerit prædicationem. Nam homo in Socrate inerat, & rursus homo de Socrate prædicatum est. Talis est ergo qui hæc iuncta, idest Socratem & hominem, uoluerit prædicare de Socrate, tanquam si dicat Socrates homo homo est. Nam in Socrate inest hominis natura. Vel rursus si de aliquo homine uelit aliquis hominem prædicare, & rursus animal, & dicat, homo homo est, & animal. Homo enim idem est quod animal. ergo qui hæc duo iuncta componit, nihil differt quam si dicat, homo animal animal est. Homo nāque animal est. Eodem modo & si de aliquo homine hominem prædicet aliquis, & rursus bipedem, atque hæc iuncta uelit dicere, incongruam faciet prædicationem. Nihil enim aliud dicit, qui dixerit homo homo bipes est, quam si dicat homo bipes bipes est. etenim homo bipes est. Quare neque ea quæ in ipsa prolatione in altero insunt, cum extra prædicantur, recte iunguntur; nec ea quæ in prolatione quidem nō sunt, sed tantum in natura atque substantia. Quod si nec accidentia sint, nec alterum in altero, & ea sigillatim prædicentur, recte iuncta prædicantur. siquis enim dicat de homine quoniam animal est, uerum dixerit: & rursus quoniam bipes, uerum hoc quoque dixerit. Hæc si iungat, faciet: homo est animal bipes. hic recte prædicatur. Nam neque accidentia dicuntur, nec alterum alteri inest. Non .n. sumitur in definitione animalis bipes, ac per hoc nō inest illi substantialiter. Illa autem sola aliquibus insunt substātialiter quæcunque in eorum definitione sumuntur, ut in definitione hominis sumitur animal, & in definitione rursus hominis sumitur bipes, inest ergo & bipes in homine. Quare illa sola sigillatim prędicata recte iuncta prædicātur, quę neque accidētia sunt, nec alterum in altero est, uel prolatione, uel natura, idque fiet manifestum, si eorum alterius definitio sumatur. uelut si quæratur, an de homine homo & bipes prædicari simul possint, definiendus est homo, & si in hominis definitione bipes incurrerit, dicēdum est bipes inesse homini, & utrunque iūctum de homine nō posse prædicari. quia cum dixeris homo homo bipes, tale est, quasi dicas, homo bipes bipes, quod est incōgruum.

DE CONIVNCTIS PRAEDICATIS DIVIDENDIS.

VERVM *est autem dicere de aliquo & simpliciter, ut quendam hominem hominem, aut quendam album hominem, hominem album.*

91. Dudum quæsiuit, utrum omnia quæ sigillatim uere prædicātur, ea iuncta ueraciter dicerētur. Nūc autem considerat atque perpendit, utrum omnia quæcunque simul uere dicuntur, & simpliciter uere prædicentur. Dicimus enim Socratem quendam hominem esse; & rursus simpliciter dicimus Socratem hominem esse. Rursus dicimus, uerbi gratia, Calliam album hominem esse, de eo album simpliciter prædicamus, dicimus enim Callias albus est. Quærit ergo utrum hoc in omnibus esse uideatur, ut quæcunque uerum est iuncta prædicare, eadem quoque uerum sit simpliciter dicere. sed hoc non in omnibus eueniet. Nam siqua huiusmodi sit prædicatio, in qua aliquid oppositum addatur ipsi prædicationi, præter illud oppositum, simpliciter illa prædicatio non potest prædicari. ut siquis dicat de Socrate iam mortuo, quoniam hoc quod iacet, homo mortuus est, uere dicit: simpliciter autem dicere non potest, hoc quod iacet homo est. Idcirco quoniam additum est prædicato, idest homini, id quod homini oppositum est, id est mortuus. Dictū est enim hoc quod iacet, homo mortuus est. Mortuus autē & homo, opposita quodammodo sunt. Nam si eorum definitiones sumamus, facile hoc perspici potest. Homo nāque est animatus, mortuus uero præter animam. atque ideo quoniam quædam est oppositio secundum priuationem atque habitum, hominis & mortui, & utraque simul uere prædicātur: unum ipsorum quod est homo, simpliciter & pręter mortuum de cadauere non potest prędicari, atq; hoc est quod ait.

Non autem semper, sed quando in adiecto aliquid quidem oppositorum inest, quod consequitur contradictio, nō uerum sed falsum est. ut hominē mortuum, hominem dicere. Quando autem non inest, uerum est. Vel etiam, quando inest, semper non uerum est. quando uero non inest, non semper uerum est, ut Homerus est aliquid, ut poëta, ergo etiam est, an non: secundum accidens enim prædicatur esse de Homero, quoniam est poëta, sed non secundum se prædicatur de Homero, quoniam est.

92. Quæ utraque, idest & prædicatum, & quod additur prędicato, ex ipsa oppositione contradictio comitatur, ut quoniam homo & mortuus opposita sunt, ea quædam comitatur atque consequitur per oppositionem contradictio. Dicimus enim qui homo est, uiuit. qui mortuus est, non uiuit. uiuit autem & non uiuit, quædam contradictio est. Ergo in huiusmodi prædicationibus non est uerum unum simpliciter prædicari. Quando autem huiusmodi oppositio ei quod prædicatur, non iungitur, potest simpliciter uere prædicari: sed nec hoc semper, magisque illud uerius dicitur, quoniam cum ista oppositio est, nunquam uerum est eorum quæ iuncta uere prædicantur, simpliciter uere aliquid appellari. Cum autem ista oppositio non inest, non semper uere simpliciter prædicari eorum aliquid, quę de aliquo uere iuncta dicuntur. Siquis enim sic dicat. Homerus poëta est, uerum dixerit, quod si dicat Homerus est simpliciter præter poëtā, falsum est. Atqui esse & poëta, non sunt opposita. Ergo nō semper quando oppositio nō est in prædicatis, uerum est aliquid simpliciter prædicari. Cum autem oppositio inest, semper falsum est unum prædicamētorum quæ iuncta dicuntur, simpliciter & præter aliud dicere. Nam cum de Homero dicimus quoniam est aliquid, id est quoniam Homerus poëta est, uerum est. Nunquid etiam dicendum est per se quoniā est, an potius esse non simpliciter, sed secundum accidens de Homero prædicatum est. Non enim quia est, sed quia poeta est, & quoniam ei & poeta esse accidit: Idcirco esse quoq; Homerum aliquid, idest poetam, non per se esse prędicamus. concludit igitur hoc modo.

Quare in quibuscunque prædicatis contrarietas nō inest, si definitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicantur, & non secundum accidens, in his aliquid, & simpliciter uerum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est uerum dicere esse aliquid. Opinatio enim eius est, non quoniam est, sed quoniam non est.

93. In quibusdam enim nominibus dictis non apparet oppositio. quod si definiantur, mox sese illa oppositio patefacit, ut in eo quod est homo & mortuus, nomina quidem ipsa opposita non sunt, sed definita inueniuntur opposita. In huiusmodi igitur oppositionibus uel quoties non secundum accidens prædicatur aliquid, ut esse de Homero secundum poëtam, scilicet quod Homero accidens est, sed per se, & secundum ipsum subiectum: manifestum est quoniam quicquid coniuncte uere dici potest, idem uere dicitur & simpliciter prędicatum. ut siquis dicat de aliquo homine quoniā hic homo albus est, uerum fortasse dixerit. & rursus hic albus est, hoc quoque uerum est dicere idcirco, quoniam de eo non ideo album prædicauit, quia dixit illum esse hominē, (sicut de Homero, idcirco esse prædicatur, quia poeta esse dicitur) sed quod per se albus est, sed hoc non secundum accidens prædicatur, sed per se. Quare recte dictum, est in quibus iunctis prędicationibus neque oppositio quædam inest, nec ipsa per accidens prædicatio est, illa simpliciter etiam posse prædicari. Quod autem non est, quoniam opinabile est; non est uerum dicere esse aliquid. Opinatio enim non est, quoniam est, sed quoniam non est. Quidam uolentes id quod non est, aliquo modo esse monstrare, tali utebantur syllogismo, Quod est opinabile, est. Quod autem non est, opinabile est. Concludebant quod non est, igitur est, docētes ea quæ essent, scibilia potius, non opinabilia esse, quod

autem

autem non est, opinioni tantum subiacere, nulla etiam scientia claudi. Quod Aristoteles hoc modo discutit. Ait .n. non idcirco est opinabile, quoniam est, sed idcirco opinabile est, quoniam non est. sed hoc quod non est, est quidē aliquid, sed est non per se, sed opinabile. Et quemadmodū Homerus quidem est quiddam, idest poëta, non tamen est per se: ita id quod non est, est quidem aliquid, idest opinabile, uel ignorabile, uel nescibile, non tamen est aliquid per se in natura.

DE COPIA MODALIVM, ET AEQVIVALENTIA.

His uero determinatis perspiciendum est, quemadmodum sese habent affirmationes & negationes ad se inuicem. hæ scilicet quæ sunt de possibili esse, & non possibili, de contingenti & non contingenti, de impossibili & necessario. Habent enim aliquas dubitationes.

94. Propositionum aliæ sunt quæ simpliciter proferuntur, aliæ quibus aliquis modus in enunciatione miscetur. Siquis enim dicat, Socrates disputat, simplicem propositionem fecit: si uero aliquis dicat, Socrates bene disputat, modum propositioni quam enunciabat, adiunxit. quomodo enim disputaret apposuit, cum dixit bene. Nunc ergo hoc speculatur quemadmodum se habent affirmationes & negationes earum propositionum, quæ cum modo aliquo proferuntur. ut siquis dicat possibile est hoc fieri, & rursus non possibile est hoc fieri, quemadmodū sese in his affirmationis habeat negationisque natura. Similiter autem & in eo quod est impossibile esse, & in eo quod est necesse esse, & in eo quod dicitur contingere esse, & non contingere esse: quæque horum sint affirmationes, quæue negationes, aut quam affirmationem cui negationi recte aliquis opponat, de his omnibus perspiciendum inquit est; quoniam ea quæ de coniunctis & simplicibus prædicationibus dicenda fuerant, terminata sunt. Nam de earum propositionum, quæ cum modo proferuntur, oppositionibus, multa causatio est. Quæ autem sint dubitationes, & quemadmodum in his oppositiones inueniendæ sunt, continua disputatione persequitur.

Nam si eorum, quæ complectuntur, illæ sibi inuicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunq; secundum esse & nō esse disponuntur, ut eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem, non, esse non hominem. Et eius quæ est, esse album hominem, negatio est ea quæ est, non esse album hominem, sed non, esse nō album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit uerum dicere esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, & quibuscunq; esse non additur, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut eius quæ est, ambulat homo, negatio est, non ea quæ est, ambulat non homo, sed ea quæ est, non ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominē ambulantem esse. Quare si hoc modo in omnibus, & eius quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea quæ est, non possibile est esse. Videtur autem idem posse esse & non esse. omne enim quod est possibile diuidi uel ambulare, & non ambulare & non diuidi possibile est,

95. Omnis propositio uerborum & nominum complexione formatur, ergo propositionum quæ complectuntur, & quarum natura in complexione est, Illæ solæ sunt inquit contradictiones, quæcunque secundum esse & non esse ponuntur, ne in ea propositione quæ dicit, est homo, non est illa negatio huius affirmationis quæ proponit, est non homo, sed illa potius quæ enunciat, non est homo, ut sit affirmatio & negatio, est homo, non est homo. Illa uero quæ dicit, est non homo, non est negatio eius quæ enunciat, est homo, sed est affirmatio eius negationis, quæ est, non est non homo. Rursus cum dicimus, est albus homo, non est negatio illa huius affirmationis, quæ dicit, est non albus homo, sed illa potius quæ dicit, non est albus homo. hoc autem probatur sic. Necesse est enim in contradictionibus unā ueram esse semper, alteram semper falsam: ergo si eius affirmationis quæ dicit, est albus homo, negatio esset, est non albus homo, unam ueram, alteram falsam esse constaret. Nunc autem siquis de ligno dicat, est albus homo, falsum dixerit: siquis uero de ligno eodem neget dicens, est non albus homo, hoc quoque falsum est. hæc enim propositio quæ dicit, est non albus homo, consentit, hominem quidē esse non tamen album, quod de ligno falsum est prædicare. Ergo & ea quæ dicit, est albus homo, & illa quæ proponit, est non albus homo, utræque aliquando falsę sunt, ut in ligno, quare non sunt sibimet oppositæ. igitur nec ea quę dicit, est albus non homo, negatio est eius quæ dicit, est albus homo, quare illa huius negatio ponenda est, quę dicit, nō est albus homo. In his nanque una semper uera est, semper altera falsa. Quod si ita est, secundum esse semper, & non esse natura contradictionis efficitur. Nam cum dico, est homo, secundum id quod est esse fit negatio, non est homo. Et rursus cum dico, est albus homo, secundum id quod est esse rursus negatio fit, non est albus homo. Et sensus quidē totus huiusmodi est. Ipsi autem in oratione sermones propter similitudinem uidentur quidem obscuri. Erit autem planius pronunciantibus & subaudientibus sic. Nam si eorum quę complectuntur, idest propositionum, quarum natura in complexione est, illę sibi inuicem oppositæ sunt contradictiones, quęcunque secundum esse, & non esse disponuntur: ut hæ quas supra digessimus, quarumque ipse exēpla proponit, ut eius quę est, esse hominem, negatio est, non esse hominem. Hęc enim ipsius affirmationis secundū esse & non esse negatio est. & hic sub audiendum est, non illa negatio est, per quam dicitur, esse non hominem, ut sit sensus, affirmationis quę est esse hominem, negatio est nō esse hominem, non illa quę dicit, esse non hominem. Et hoc quidem de simplicibus. Rursus de his in quibus est tertium prędicatur, eius quę est, esse album hominem, non, hic subaudiendum est, illa est negatio quę dicit, esse non album hominem, Sed hic quoque subaudiendum est, illa quæ dicit, non esse album hominem, ut sit hic sensus. Huius affirmationis quę est, esse album hominem, non est illa negatio, quę dicit, esse non album hominem: sed illa potius quę proponit, non esse album hominem, & hoc approbat inductione. Si enim inquit de omnibus aut dictio est, idest affirmatio, aut negatio uera, cum lignum falsum sit dicere, esse album hominem, uerum debet esse de Deo dicere, esse non album hominem, si hęc negatio est superioris affirmationis, sed utręque falsę sunt. Hæc igitur non est illius affirmationis negatio. Ergo secundum esse & non esse contradictiones sibimet opponuntur. Quod si hoc modo, & quantiscunque esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur. Sunt quædam propositiones in quibus esse non additur, sed id quod in his enunciatur, idem ualet, tanquam si esse poneretur. ut in ea quæ est, homo ambulat, quod dico ambulat, tale est tanquam si dicatur homo ambulans est. Ergo in his quoque, quæ non habent est uerbum iunctum, si negationem ad uerbum illud iunxero, quod pro esse positū est, talis mihi negatio redditur, qualis esset si negatio ad esse poneretur. ut in eo quod est, ambulat homo, ambulat pro esse positum est. Huius ergo affirmationis, ambulat homo, non est negatio ea quæ dicit, ambulat non homo: sed illa potius quæ dicit, non ambulat homo. In hac enim ad id quod est ambulat negatio iuncta est, quod ambulat homini, pro eo quod est esse coniunctum est. Tale enim est dicere, homo ambulat, tanquam siquis dicat, est ambulans homo. Quare si hoc modo in omnibus, & eius quæ est possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea quę est, non possibile est esse. Si in omnibus inquit secundum esse contradictio fit, in his quoque quę possibilia dicuntur, secundum esse & non esse contradictio facienda est. in eo .n. quod dicimus, possibile est esse, illa erit negatio, quæ dicit possibile est non esse, non illa quę est, non possibile est esse. Nam si ei quæ est, possibile est esse, illa opponatur, quę est, non possibile est esse, non secundum esse & non esse oppositio facta esse. Quocirca, quoniam supra docuit secundum esse, & non esse, fieri contradictionem, dicendum est eius

quę

quæ est, possibile est esse, illam esse oppositionem quæ dicit, possibile est non esse. Sed aliud rursus occurrit, quod nos ab hac opinione dimoueat. In omnibus enim aut affirmatio nera est, aut negatio. In his.n. utræq; sunt ueræ, nam quod possibile est esse, possibile est non esse. ut quia possibile est hominem ambulare, possibile est hominem nõ ambulare, & quod possibile est uideri, possibile est non uideri. Rursus quod possibile est secari & diuidi, & non secari, & non diuidi possibile est. Quare utræq; in eodẽ ueræ sunt, possibile est esse, & possibile est non esse. Nam quod dicimus possibile est non esse, ita intelligendum est, ut si diceremus, possibile est hodie pluuiam nõ esse, cum sit possibile, ut sit. Cur autem hoc ita eueniat, ipse demonstrat dicens.

Ratio autem est, quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est. Quare inerit ipsi etiam negatio. potest igitur & non ambulare quod est ambulabile, & non uideri quod est uisibile. At uero impossibile est de eodem oppositas esse ueras dictiones. Non igitur eius quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse. Contingit.n. ex his aut idem ipsum affirmare & negare simul de eodem, aut non secundum esse & non esse quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes. Si ergo illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum.

96. Hoc huiusmodi est, quæcunque ita sunt possibilia, ut sint actu & opere, illa nulla ratione possunt non esse, ut cęlo semper actu inest moueri. semper enim mouetur, & dicimus possibile est cęlum moueri, idcirco quoniam cęli motus actu est, hoc est id illi semper agitur. mouetur enim semper. in hac ergo possibilitate talis propositio non potest cõuenire, ut dicamus possibile est cęlum non moueri, hoc enim impossibile est. Ergo in his quæcunq; actu sunt, hæ duæ propositiones possibile est esse, possibile est non esse, nulla ratione cõueniũt. In his autẽ quæ nõ semper actu sunt, & sunt possibilia esse, cõuenire possunt propositiones, id est possibile est esse, & possibile est nõ esse. Nõ est enim semper actu pluuia, & possibile est esse aliquãdo, quare possibile est eam aliquando non esse. Hæc igitur ratio est, cur utræq; inueniuntur ueræ, quòd in his possibilitatibus, quæ non semper sunt actu, & esse aliquid, & nõ esse contingit. Quare si eius quæ est possibile est esse, negatio est ea quæ dicit, possibile est non esse: in eodem simul & affirmatio, & negatio erunt ueræ. & cui rei inest affirmatio, ut sit esse possibile, eidem rursus inerit negatio, ut sit possibile non esse. quare & quod ambulabile est, id est quod ambulare potest, potest non ambulare, & quod uisibile est. i. quod uideri potest, potest etiam non uideri. sed impossibile est, ut de eodem oppositæ & contraiacentes dictiones, simul ueræ sint. in omnibus enim, aut affirmatio uera est, aut negatio. Si ergo factis negationibus secundum esse, & non esse, in his quæ secundum aliquem modum dicuntur, affirmatio, & negatio utræque sunt ueræ, quod fieri non potest: illud magis dicẽdum est, non faciendas secundum esse & non esse negationes, sed potius secundum modum. quod si illud est impossibilius, ut affirmatio, & negatio simul ueræ sint, illud magis est eligendum, ut non secundum esse & non esse fiat contradictio, sed potius secundum modum. Quod autem dixit, Si ergo illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum: Non sic dictum est, quòd utraq; impossibilia sint, & affirmationem & negationem ueram esse, & non secundum esse, & non esse fieri contradictionem. Illud enim, id est contradictionem, simul ueram esse impossibile est. Secundum esse autem & non esse, affirmationem non fieri, & negationẽ non impossibile est, sed ad hoc retulit impossibilius est, tanquam si diceret, minùs possibile. Minus enim possibile est, ut oppositæ in eodem propositiones ueræ sint, quam ut non secundum esse & non esse negationes ponantur. Quocirca eligendum est hoc, quod est possibilius, ut secundum modũ potius quam secundum esse, & non esse negationes fiant. Quod ipse planius exequitur dicens.

Est igitur negatio eius, quæ est possibile esse, ea quæ est, non possibile esse; & non ea quæ est, possibile non esse. Eadem quoq; ratio est in eo quod est, contingens esse: etenim negatio eius est, non contingens esse.

97. Hæ nanq; simul ueræ inueniri non possunt: nam siquid est possibile esse, ut idem illud impossibile sit, fieri non potest. nec hoc in solis possibilibus speculandum est, sed in omnibus quoq; eadem ratio est. Nam in eo quod est contingere esse, non est illa negatio quæ dicit, contingere non esse, (hæc enim consentit ei, quæ est, contingere eẽ), sed illa quę proponit non contingere esse. Has enim duas simul ueras inueniri, impossibile est.

Et in aliis quoq; simili modo, ut in necessario, & impossibili. fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse, appositiones, subiecta uero res. hoc quidem album, illud uero homo.

98. Et in aliis inquit omnibus idem faciendum est. secundum modum enim negatio ponenda est, ut si contingens est, ad contingere: si possibilis, ad possibile: si impossibilis, ad impossibile; si necessarium, ad necessarium negatio coniungatur. Quemadmodum enim inquit in his quæ præter modum aliquem sunt, & aliquid esse proponunt, esse quidem, & non esse appositiones quædam, id est prædicationes sunt, res uero subiectæ, ut in eo quod est, homo est, & homo non est, homo quod est res, subiectum est. Appositio autem quædam & prædicatio, est & nõ est, uel in eo quod dicitur album est, & album non est, album quidẽ res subiecta est, appositum autem & prædicatum, est & nõ est. Ita quoque in his quæ secundum aliquem modum dicuntur, esse quidem subiectum est, uelut quædam res: Modus autẽ de esse prædicatur. nam cũ dicimus hodie pluuiam esse possibile est, esse subiecimus, possibile prædicauimus. Et sicut totam uim in propositionibus prædicatio tenet, & in simplicibus & præter modum, quoties aliquid esse prædicamus, ut in eo quod dicimus, homo est, totam propositionis uim continet uerbum est: ita quoq; in his quæ secundum modũ dicuntur, quoniam totam propositionem continet modus, aut possibilis, aut contingentis, aut impossibilis, aut necessarii, hæc prædicari, res uero aliæ subiectæ esse dicunt. Hoc est enim quod ait.

Sic hoc loco, esse quidem & non esse subiecta fiunt, posse uero & contingere, appositiones determinantes, quemadmodum in illis esse & non esse, ueritatem & falsitatem, sic hic in eo quod est, esse possibile, & esse non possibile.

99. Nam quemadmodum in simplicibus si ad esse, & non esse negationes fiant, una semper uera est, altera semper falsa: ita quoque in his quæ secundum modum dicuntur, si ad ipsum modum enũciatio negationis aptetur, uelut ad quasdam appositiones prædicationesque ueritas in appositionibus & falsitas terminata diuiditur. Atque hoc est quod ait, Similiter hæ etiam in eo quod est esse possibile, & esse non possibile. Similiter enim secundum possibile, & non possibile facta oppositio, ueritatem falsitatemque determinat, sicut in simplicibus & præter modum positis secundum esse, & non esse negatio. Hinc in omnibus secundum modum affirmationibus, oppositiones digerit conuenientium negationum, dicit enim,

Eius uero quæ est, possibile est non esse, negatio est, non ea quæ est, non possibile est esse, sed ea quæ est, non possibile est non esse. Et eius quæ est, possibile est esse, non ea quæ est, possibile est non esse, sed ea quæ est, non possibile est esse. Quare & sequi sese inuicem uidebuntur hæ, possibile est esse, possibile est non esse. Idem enim possibile est esse, & nõ esse. Non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile est esse, & non possibile est esse, nunquam simul in eodem ueræ sunt, opponuntur enim. At uero, nec possibile est non esse, & non possibile est non esse nunquam simul ueræ sunt. Similiter autem & eius quæ est, necessarium esse, non ea quæ est, necessarium non esse, negatio est, sed ea quæ est,

non

non necessarium esse. Eius vero quæ est, Necessarium est non esse, ea quæ est, non necessarium est non esse. Et eius quæ est impossibile esse, non ea quæ est, impossibile non esse, sed non impossibile esse. Eius vero quæ est, impossibile non esse, ea quæ est, non impossibile est non esse.

100. Vt demonstret eam quæ dicit possibile est non esse, non modo non esse negationem eius quæ est, possibile est esse, sed omnino negationem non esse, huius aliam inuenit negationem. Nam eius quæ est, possibile est non esse, quã affirmationis loco posuit, negatio reperitur illa quæ dicit, non possibile est non esse, secundum modum scilicet addita negatione. unde fit inquit, ut ea quæ dicit, possibile est esse, & illa quæ proponit, possibile est non esse, sese inuicẽ consequantur, idem nanq; possibile est esse, quod est possibile non esse. Cur autem se consequi possunt, hæc causa est, qm̃ non sint opposita. Nam si essent opposita, perimerẽt se potius, quã consequerentur, & dissentirent magis, quã consentirent, ut est in his, possibile est esse, & nõ possibile est esse. Hæ enim ita a se disiunctæ sunt, ut simul esse non possint. Idcirco autem hoc euenit, quoniã sunt opposite. Semper igitur secundum modum ponenda negatio est, si integra oppositionis natura faciẽda est. quod planissime exequitur, singulis propositionũ modis negationes accommodans, atq; integras naturaliter efficiens oppositiones. At uero inquit ea quæ est, possibile est non esse, cum ea quæ dicit, nõ possibile est non esse, simul esse non poterit. Nanq; oppositas esse manifestum est. siquidem harum negatio ad modum est posita, qui est, possibile esse. eius autem quæ est, necessarium est esse, non oportet dici illam esse negationem, per quam dicitur, necessarium est non esse: huius enim alia negatio inueniri potest, quoniam est affirmatio quædam, est autem eius negatio ea quæ dicit, non necessariũ est non esse. Sed potius ei quæ dicit necessarium est esse, ea opponenda est quæ dicit, non necessarium est esse. ad illam nanq; quæ dicit, necessarium est non esse, opponitur (ut dictum est) non necessarium est nõ esse. Eius quoque quę est, impossibile est esse, non dicenda est illa esse negatio, per quam dicimus, impossibile est non esse, sed ea potius quæ proponit, non impossibile est esse. Nanq; affirmatio quædam est, impossibile est nõ esse. Huius enim inuenitur negatio quę est, non impossibile est non esse.

Vniuersaliter vero (quemadmodum dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere tanquam subiecta, affirmationem vero & negationem hæc facientem, ad esse & nõ esse apponere. & has putare oportet esse oppositas dictiones: possibile, non possibile: contingens, non contingens, impossibile, non impossibile, necessarium, non necessarium, verum, non verum.

101. Regulam dat uniuersalem dicens, hoc uniuersaliter in omnibus faciendum esse, quod supra iam diximus, ut subiectum esse & non esse ponatur: Affirmationem autẽ & negationem ipsos modos faciamus. Hoc est enim quod ait, negationem uero & affirmationem hęc faciẽtem. modos enim ipsos id est possibile, & cõtingens, & cæteros pro affirmationibus ordinantes, & ad hos negatiuo aduerbio iũcto pro negationibus disponentes, ut ad id quod dicimus est, & non est apponamus, ut quemadmodum ad unam rem, quod est homo, est uerbum, & non est negatio, prædicatum est in his quoddam propositionibus quæ præter modum sunt. ut in ea per quam dicimus homo est, sic in his propositionibus, quæ cum modo sunt, est quidem aut non est, subiecta ponamus; modos uero ipsos aut secũdum affirmationem, si simpliciter dicantur, aut secundum negationem, si cum negationo ponantur, facientes ad subiectum, quod secundum esse & non esse disposuimus, prædicemus, & has arbitremur esse oppositas dictiones & negationes, quæ secundum modos factæ sint. eorum autem omnium negationes & affirmationes in contrarium disponantur.

Possibile est esse	Oppositiones	Non possibile est esse
Contingit esse		Non contingit esse
Impossibile est esse		Non impossibile est esse
Necessarium est esse		Nõ necessarium est esse
Possibile est nõ esse	Oppõnes	Nõ possibile est nõ esse
Contingit non esse		Non contingit nõ esse
Impossibile est non esse		Nõ impossibile est nõ esse
Necessarium est non esse		Nõ necessariũ ẽ nõ esse.

Quod autem addidit uerum, non uerum, ad demonstrationem omnium modorum ualet. Nam siquis dicat uerum esse, non est ipsius negatio uerum non est, sed potius non uerum est. Alioqui eius quæ est, uerum non est, illa negatio est quæ dicit, non uerum non est.

DE MODALIVM AEQVIVALENTIA.

CONSEQVENTIAE vero secundum ordinem fiunt ita ponentibus. Illi enim quæ est, possibile est esse sequitur illa quæ est, contingens esse, & hæc illi conuertitur. Et non impossibile esse, & non necessarium esse. Illi vero quæ est, possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, & non impossibile non esse. Illi uero quæ est, non possibile esse, & non contingens esse, ea quæ est, necessarium non esse, & impossibile esse. Illi uero quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, illa quæ est, necesse est esse, & impossibile non esse.

102. Expeditis omnibus quæ de modorum oppositionibus disputabantur, ad consequentias uenit. Hoc enim dicit, quæ propositiones supradictorum modorum, quas propositiones consequuntur, quibusq; consentiunt. Nos autẽ ex his quatuor fecimus ordines, & cõsequentias propositionũ sub una serie disposuimus: hec autem prius nota sint, ut quid ab Aristotele dicatur: facilius lector intelligat.

Consideretur autem ex subscriptione, quod dicimus.

Primus ordo	*Tertius ordo*
Possibile est esse.	*Non possibile est esse*
Contingit esse	*Non contingit esse*
Non impossibile est esse	*Impossibile est esse.*
Non necesse est esse	*Necesse est non esse.*
Secundus ordo	*Quartus ordo*
Possibile est non esse.	*Non possibile est non esse.*
Contingit non esse.	*Non contingit non esse.*
Non impossibile est nõ esse	*Impossibile est non esse.*
Non necesse est non esse.	*Necesse est esse.*

103. Superius autem descriptas consequentias ipse disponit: nobis autem reddenda est breuiter ratio, cur hæ propositiones sese inuicem consequantur. Quod possibile est esse, contingit aliquando ut sit, & hoc est, contingit esse. quod autem contingit esse, non est impossibile esse, & quod non est impossibile esse, non idcirco iam necesse est esse. Non est enim impossibile hodie esse pluuiam, sed nõ idcirco iam esse necesse est. Quod ergo non est impossibile esse, non necesse est esse. Et hic est unus ordo consequentiæ. Rursus secundus ordo propositionũ talem habet consequẽtiam. Quod possibile est non esse, potest fieri ut non sit, quare contingit aliquando ut non sit, & quod possibile est non esse, contingit non esse, quod autem contingit nõ esse, potest fieri ut non sit, sed quod potest fieri ut non sit, non est impossibile ut non sit: ergo quod contingit non esse, nõ est impossibile ut non sit, sed quod non est impossibile nõ esse, non idcirco illud iam non esse necesse est. hodie enim pluuiam non esse non est impossibile. potest enim esse, sed non idcirco ex necessitate hodie non pluet. quare quod non est impossibile non esse, non est necessarium non esse, & secũdus quidem ordo sese sic habet. Nunc autem ad tertium transeamus. Quod non possibile est esse, hoc fieri non potest, quod autem fieri non potest, ut aliquando sit, non contingit, quod ergo non possibile est esse, idem non cõtingit esse, sed quod non contingit esse, necesse est ut non sit, quod nunq̃ contingit, nunquam esse potest, quod nunquam esse potest, necesse est non esse. quod igitur non cõtingit esse

idem

idem necesse est non esse. sed quod necesse est non esse, hoc fieri non potest. quod autem fieri non potest, impossibile est ut fiat, quod igitur necesse est, non esse impossibile est esse. Quartus etiam ordo hoc modo est. Quod non possibile est non esse, fieri non potest ut non sit. quod fieri non potest, ut non sit, non contingit non esse. Vt quoniam non possibile est non esse motum cęlo, non contingit cęlum non moueri, quare quod non possibile est non esse, idem non contingit non esse, sed quod non contingit non esse, necesse est esse, sicut de cęlo. Necesse est enim cęlum moueri, quoniam non contingit cęlum non moueri, sed quod necesse est esse, ut non sit fieri non potest, quare quod necesse est esse impossibile est non esse. Et hæc quidem est ordinata ab Aristotele consequentia propositionum, de qua paulo latius disputabit.

Ergo impossibile & non impossibile, ad illud quod est cõtingens & possibile, & non contingens & non possibile sequuntur quidem contradictorie, sed conuersim. illud enim quod est possibile esse, negatio sequitur impossibilis. Negationem uero affirmatio. Ad illud.n.quod est, non possibile esse, seqnitur illud quod est, impossibile esse. Affirmatio enim est, impossibile esse, non impossibile uero negatio.

104. Quædam de superiore consequentium ratione pertractat. In superioribus enim descriptionibus sese sequentium, affirmationem possibilis sequebatur impossibilis negatio. Rursus negationem possibilis sequebatur impossibilis affirmatio, & de contingenti eodem modo, affirmationem nãque impossibilis dicentem, impossibile esse, sequebatur negatio possibilis dicens, non possibile est esse. Rursus cum impossibile negaretur per id quod dicebatur, non impossibile esse, hanc affirmatio possibilis subsequebatur, ea scilicet quę dicit, possibile esse. Atque hoc idem de contingẽti: affirmatio nanque impossibilis ea quæ est, impossibile esse, sequebatur contingentis negationem, eam quæ est, nõ contingit esse. Negatio uero impossibilis, ea quæ dicit, nõ impossibile ẽ eẽ, affirmationem contingentis sequebatur, eam quæ dicit, contingit esse. quare hæ propositiones sese inuicem sequuntur, sed conuersę. Nanq; affirmatio impossibilis, contingentis negationem & possibilis sequitur. Negatio uero impossibilis, affirmationem possibilis & contingentis, ut subiecta descriptio docet.

Affir. ĩpossibile est esse. cõtradi. nõ impossibile ẽ eẽ. Neg.
Neg. nõ possibile est esse. contradi. possibile est eẽ. Affir.
Neg. non contingit esse. contradi. contingit esse. Affir.

Idcirco nanq; ait, sequuntur quidem contradictorie, sed cõuersim, quod omnes in contrarium locatę contradictiones sunt. Contradictio nanque est, impossibile esse, & nõ impossibile esse, contingere esse, & non contingere esse, possibile esse, & non possibile esse. Conuersæ autem se sequuntur, quoniam affirmatio non sequitur affirmationem, & negatio negationem, sed affirmationem negationes, negationem uero affirmationes, quod ad supradictam descriptionẽ reuertentibus planius liquet. sensus ergo hic est. Ordo autẽ seriesq; sermonum sese sic habet. ergo inquit Aristoteles cõtradictionẽ, quæ est impossibile & non impossibile, illud qđ est contingens & possibile, quæ duæ affirmationes sunt, ac sese sequuntur, & non cõtingens & non possibile, quæ duæ sunt negationes. sequuntur quidem contradictorie, ut contradictiones sint in contrarium ductæ, sed conuersim, ut affirmatio negationem, negatio sequatur affirmationem. Huius talis ratio redditur, illud enim quod est possibile eẽ, quod affirmatio est, negationem impossibilis sequitur. est autem negatio impossibilis, non impossibile esse. Quod est ergo possibile esse, sequitur non impossibile esse, negatio uero possibilis, affirmationem impossibilis sequitur. illud nanq; qđ est non possibile esse, sequiť affirmationem quę est impossibile eẽ. etenim affirmatio est impossibile esse, nõ impossibile esse negatio. & in contingẽtibus eodem mõ, atq; hoc quidem de possibilium & impossibilium consequentia dictũ est. Nũc de necessarij & possibilis cõsequẽtia tractat.

Necessarium uero quemadmodum sit, considerandum est. Manifestum est autem, quoniam non eodem modo, sed contrariæ sequuntur; contradictoriæ autem sunt extra: Non enim est negatio eius quod est necesse non esse; non necesse est esse. contingit enim esse ueras utrasque in eodem. Quod enim est necessarium non esse. non est necessarium esse.

105. Quod dicit huiusmodi est, in his propositionibus quę erãt impossibilis, & non impossibilis, conueniebat nõ possibile, ei quod est impossibile: & possibile consentiebat ei quod est non impossibile, contradictionem s. impossibilis, contradictio non possibilis sequebatur ordine conuerso. in his autem, quæ necessarium prædicant, uel affirmatiue, uel negatiue, & sequitur possibilem propositionem, eius quæ possibili consentit contradictio, non sequitur contradictionem possibilis, sed potius contraria: necessarias uero nunc propositiones dico, quæ tametsi non significent necessitatẽ, tamen siue affirmatiue, siue negatiue necessarium prædicãt: sensus ergo hic est, siqua ex his quæ necessarium prædicãt cõsentit possibili propositioni, eius quæ necessarium prędicat, contradictio, non sequitur possibilis contradictionem, sed eius, quæ necessarium prædicat contradictionis contraria consentit possibilis propositionis contradictioni. prius autem disponamus, quæ sunt contradictoriæ, quæue cõtrarię, eius enim quæ dicit necesse est esse, contradictio est, nõ necesse est esse, contraria uero, necesse est nõ esse. rursus eius quæ est, necesse est non esse, contradictio est, non necesse est non esse, contraria uero, necesse est esse. Quare describantur & circa unam eandemq; contraria, & contradictoria disponantur, ut quod a nobis dicendum est, clarius possit liquere.

Nõ necesse est eẽ. Neg.
Contradictio
Affir. Necesse est esse. Contraria Necesse ẽ nõ eẽ. Affir.
Nõ necẽ ẽ ñ eẽ. Neg.
Contradictio
Affir. Necesse est ñ esse.
Cõtraria. Necesse ẽ eẽ. Affirmatio.

His igitur commode breuiterque descriptis, qui in eorũ consequentia ad possibiles propositiones modus possit euenire monstrandum est. illam nanque quæ est possibile est eẽ, sequitur ea quæ est, non necesse est esse: nam quod possibile est esse, non necesse est esse. quod enim possibile est eẽ, possibile est & non esse, sed quod possibile est non esse, nõ necesse est esse. Quare id quod est, possibile est esse, recte sequitur non necesse est esse, sed negationem eius quæ dicit possibile est esse. i. non possibile est esse, non sequitur affirmatio eius quæ dicit, non necesse est esse, quæ est s. necesse est esse, hæc enim est contradictio necessariæ affirmationis. neque enim dici potest consentire propositiones quæ dicunt, non possibile est esse, & necesse est esse, sed huius cõtraria sequitur: nanq; eam quæ est, non possibile est esse, illa quæ dicit, necesse est nõ esse, comitatur. sed necesse est non esse, non est contradictoria eius quæ est, non necesse est esse: possunt enim utręq; in eodem simul ueræ inueniri. nam quoniam necesse est non eẽ ignem frigidum, nõ necesse est esse ignem frigidum. Quocirca, hæ contradictoriæ nõ sunt, sed est contraria ea quæ dicit, necesse est nõ esse, ei quę dicit, necesse est esse, quæ necesse est esse, contradictio est eius quæ ponit nõ necesse est esse. quare contradictionem eius quæ dicit, possibile est eẽ, eã s. quę ꝓponit nõ possibile est eẽ, nõ sequiť cõtradictio eius quæ est nõ necesse est esse, sed ea quæ est necesse ẽ non eẽ, quę cõtraria s. est ei quæ est, necesse ẽ eẽ, q̃ hæc ipsa contradictio est eius quæ proponit, non necesse eẽ. Hoc autem descriptione melius patebit.

Affir^o posse est esse.	contrad.	Non possibile est esse. Neg^o.
Affir^o ñ necesse ẽ eẽ.	cõtrad.	necẽ ẽ eẽ: cõtraria, necẽ ẽ ñ eẽ.

Ergo cum sit contradictio possibile esse, & non possibile esse, sequatur aũt possibile esse, nõ necesse esse, cõtradictio tñ eius quæ est, necesse esse, non sequetur contradictionem eius quæ est: possibile esse, sed cõtraria contradictoriæ eius quę est, nõ necesse esse. Nam si contradictio est, nõ necesse esse, eius quæ est, necesse esse. Cõtraria uero eiusdẽ necesse esse, est ea quę dicit, necesse est nõ esse; sequitur necesse est non esse, eã quę est nõ possibile esse, quę est cõtradictio eius quę est, possibile esse, quã sequitur non necesse esse. Recte ergo dicitur cõtradictiones quidẽ extra esse, cõtrarias uero contradictoriis consentire. nã possibile esse & non possibile esse, quæ sunt contradictoriæ, sequuntur non necesse esse, & necesse non esse, quę non sunt contradictoriæ, quod in eodem utręq; uerę inueniri possunt. Quod si cõtradictio sequitur, sicut ea quæ est, non necesse esse, sequitur eam quæ est possibile esse, sic eam quæ est, non possibile esse, sequeretur necesse esse, sed hoc inconueniens est. Quare, quoniã hęc illam non sequitur, contraria ipsius sequetur. contraria nãq; est ei quæ proponit, necesse est esse, illa quæ dicit, necesse est nõ esse. Eodem quoq; modo & in eo quod est possibile non esse, cuius est contradictio non possibile nõ esse, quod Aristoteles reticuit. Sequitur nanq; eam quæ est, possibile est non esse, illa quæ dicit non necesse est non esse, sed negationem eam, quæ est non possibile est non esse, eius affirmationis quæ est possibile est non esse. Non sequitur affirmatio eius quæ est, non necesse est non esse negationis, ea quæ est, necesse est non esse. Negatio enim eius quæ dicit, necesse est non esse, illa est quæ dicit, non necesse est nõ esse. Sed huius contraria, id est affirmationis quæ est, necesse est non esse, illa scilicet quæ est, necesse est esse: sequitur negationem illam, quæ est non possibile est non esse, huius quoque sit talis descriptio.

Affirmatio.		Negatio.
Possibile est nõ esse.	cõtradictio.	Non possibile est nõ esse.
Negatio.		Affirmatio.
Nõ necesse est non esse.	cõtradictio.	Necesse est non esse.

Contraria affirmatio, necesse esse.

Dissimili igitur modo euenit, quã dudum contingebat in his quæ erant possibilia, & quæ impossibilia. Illic enim cõtradictio contradictionem sequebatur, sed conuersim, ut negationem affirmatio, affirmationem negatio sequeretur. Hic non idem modus est. Nam cum superiores contradictoriæ sint, & inferior negatio affirmationem sequatur, negationem non sequitur contradictoria affirmatio, sed affirmationis illius contraria. q̃ siquis legat attentius, integre, descriptum esse ratione perspiciet, cur autem hoc eueniat, causam prodit.

Causa autem, cur nõ sequatur similiter cæteris est, quoniam contrariæ impossibile necessario redditur idem ualẽs. Nam quod impossibile est esse, necesse est hoc non quidem esse, sed potius non esse. Quod uero impossibile est non esse, hoc necessariũ est esse. Quare si illa similiter sequuntur possibile & non possibile, hæc econtrario. Quoniam non significant idem necessarium & impossibile, (sed quemadmodũ dictum est) conuersim.

106. Ratio cur non simili modo consequentia secundum contradictionem propositionis eueniat, sicut in his quę sunt impossibilia, & non impossibilia huiusmodi est, omne necessarium contrario modo impossibile est. Nã quod est impossibile esse, hoc est necessarium non esse. non enim est necessarium esse, quod est impossibile esse: nullus enim dixerit necesse est esse, quod impossibile est esse. non ergo necesse est esse, sed potius necesse est non esse quod impossibile est esse. Ergo cõuersæ idem potest impossibile, quod necessarium. Quod enim impossibile iunctum cum esse efficit, hoc efficit necessarium iunctum ad id quod est nõ esse. igitur quod impossibile est esse, hoc necesse est non esse. Rursus quod impossibile est non esse, hoc necesse est esse. ut igni impossibile est non inesse calorem, necesse est igitur inesse. Quare huic quoque idem conuertitur, ut quod impossibile secundum non esse efficit, idem ualeat necessarium secundum esse positum. quare contrario modo necessarium & impossibile idem potest. Quod si contrario modo impossibile & necessarium idem ualet, manifestum est, cur non similiter consequitur necessarium possibile & non possibile propositiones, sicut easdem ipsas, id est possibile & non possibile propositiones, impossibile & non impossibile sequebatur. Nam si conuerso ordine necessarium atq; impossibile idem ualet secundum contrarietatem, non similis consequentia est necessarij & impossibilis, ei quæ fuit possibilis & impossibilis. Nam qm̃ nõ impossibile esse, sequitur possibile esse. Et hoc rursus, id est possibile esse, nõ necesse esse comitatur. Rursus id quod est impossibile esse, quoniã sequitur non possibile esse. Necessarium autem impossibili conuerso ordine idẽ ualet, sequitur id quod est impossibile est esse, necesse est non esse. Ac per hoc etiam id quod est, non possibile esse, sequitur id quod est, necesse est non esse. Rursus quoniam ei quod est non impossibile non esse. consentit, id quod est, possibile est non esse, & huic cõuenit, non necesse est non esse. Quoniam id quod dicitur impossibile est non esse, socium est ei quod est, non possibile est nõ esse, ei autem quod est, impossibile non esse, conuerso modo redditum, necessario, idem ualet. Sequitur id quod est impossibile est non esse, id quod dicimus necesse est esse, & hanc quoq;, sequitur id quod proponimus, non impossibile est non esse, non necesse est non esse. id uero descriptione monstratur.

Consentientes	Consentientes
Non impossibile est esse.	Impossibile est esse.
Possibile est esse.	Non possibile est esse.
Non necesse est esse.	Necesse est non esse.
Consentientes	Consentientes
Non impossibile est nõ esse.	Impossibile est non esse.
Possibile est non esse.	Non possibile est non esse.
Non necesse est non esse.	Necesse est esse.

Causa igitur diuersæ consequẽtię est, in contrariũ propositionũ impossibilis, & necessarij facta cõuersio, sed de his hoc modo speculatus, sese quodãmodo ipse reprehẽdit, & ad aliam proprietatis consequentiam disputationẽ flectit.

An certe impossibile est sic poni necessarij contradictiones. Nam quod est necessarium esse, possibile est esse, nam si non, negatio sequetur. Necesse enim est aut affirmare aut negare. Quare si non possibile est esse, impossibile est esse. Igitur impossibile est esse, quod necesse est esse, quod sane est inconueniens.

107. Forte inquit errauimus ita consequentias collocantes. Tunc enim disposuimus, ut id quod esset possibile sequeretur illud quod est non necessarium, ut secundum prȩcessionem possibilis sequentem negationem necessarij poneremus. nunc autem dicit hoc permutari oportere, & non a possibili inchoandum, & huic subiiciendum necessarij negationem, sed potius primo ponendum esse necessarium, secundo loco possibile. nanq; illa propositio quæ necessariũ continet, continere uidetur etiam possibilitatẽ. nam quod necessarium est idem possibile est. Quod enim necesse est esse, idẽ esse possibile est. nam siquis hoc neget, & id quod est necessarium dicat, non sequi possibilitatẽ, negatio possibilitatis, id quod est necessarium comitabitur. Nam si id qđ necessarium est esse: falsum est dicere possibile est esse, uerum est dicere quoniam non possibile est esse. In omnibus .n. aut dictio est .i. affirmatio, aut negatio, ut si illa uera est, illa sit falsa, si illa non est, illa mox esse necesse sit. sed nõ possibile esse sequi diximus id quod est impossibile esse. igitur id quod dicitur necesse est esse, impossibile est esse. sed hoc quidẽ inconueniẽs est, nõ igitur uerũ est, qm̃ ei quod est necessarium esse, id quod est non possibile esse cõuenit. Quare sequitur id quod est necessarium, possibilitas.

At uero illud quod est possibile esse, non impossibile esse sequitur, hoc vero illud quod est non necessarium esse. Quare contingit, quod est necessarium esse, non necessarium esse, quod sane est inconueniens.

Dicimus

108. Dicimus ei quod est necessarium esse, consentire illam propositionemq; quæ dicit possibile esse. sed rursus hoc falsum uidetur cogitantibus perspicientibusque quoniam ei quod est possibile esse, consentit & conuenit illa propositio quæ dicit, non impossibile esse. hoc uero quod dicitur non impossibile esse, sequitur id quod proponimus non necesse est esse, sed possibile esse consentire proposuimus ei quæ dicit, necesse est esse, eamque consequi. sequitur ergo ea quæ est non necesse esse, illam quæ dicit, necesse est esse, ei quæ consentit, quod est impossibile. Quid igitur in his dubitationibus est statuendum? an potest consentire quidẽ possibile esse, ei quod est, necesse esse? Alioqui propositionem necesse esse, id quod est impossibile esse consequetur. si uero conuenerit ei quæ est necessarium esse, illa quæ est possibile esse: rursus fit, ut id quod est necessarium, non necessarium sit, sed hoc falsum est. Sed hoc quemadmodũ sese habeat, paulo post explicabitur. Nunc uero priorem sequentiam permutantes hoc dicimus, quoniam id quod est possibile esse, non potest consequi id quod est necesse esse, nec hæ sibi propositiones consentiunt, possibile esse, & necesse esse. Quod Aristoteles hoc modo proponit.

At uero neq; necessarium esse sequitur ad possibile esse, neque necessarium non esse. Illi enim utraque contingit accidere. horum autem utrumlibet uerum fuerit, nondum erunt illa uera, simul enim possibile est esse, & non esse. Si uero necesse est esse, uel non esse, non erit possibile utrumque. Relinquitur ergo non necessarium non esse sequi ad possibile esse. hoc enim uerum est & de necesse esse. hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur ad non possibile esse. Illud enim sequitur hoc, quod est, impossibile esse, & necesse non esse, cuius negatio est, non necesse non esse. Sequuntur igitur, & hæ contradictiones secundum prædictum modum, & nihil impossibile contingit sic positis.

109. Docet id quod est possibile nõ consentire ei quod est necessarium esse, nec rursus ei quæ est necessarium est nõ esse. Nam quod necesse est esse, non potest non esse, quod autem necesse est non esse, non potest esse. Quod autem dicimus possibile esse: ita dicimus, tanquam si & non esse possibile sit. Vtranque igitur naturam habet id quod dicimus possibile esse, ut et sit esse possibile, & sit possibile non esse. Qui uero dicit necesse esse, aufert non esse, & quæ dicit necesse est non esse, aufert esse: ita si hæ ueræ sunt, id est necesse esse, & rursus necesse non esse, utræque illæ falsæ sunt. quæ dicunt & potest esse, & potest non esse. Illa enim quæ proponit necesse esse, posse non esse subruit, illa uero quæ dicit, necesse est non esse, posse esse subuertit. neutra igitur consequetur eam propositionem quæ dicit possibile est esse, nec ea quæ dicit ex necessitate esse, nec illa quæ dicit ex necessitate non esse. Et sensus quidem huiusmodi est. Sermonum autem ratio talis est, At uero inquit neq; id quod est necessarium esse, sequitur propositionem illam quę proponit, possibile esse, nec rursus illa quæ dicit necessarium est non esse. Illi enim idest possibili utraq; contingit accidere, id est posse esse, & posse non esse. Nam quod potest esse idem potest non esse. Harum autem, idest uel quæ dicit, necessarium est esse, uel quæ dicit necessariũ est non esse, si utrumlibet uerum fuerit, non erunt illa uera, idest posse esse & posse non esse. Quod enim possibile est esse, idem possibile est non esse. quod si neque necesse est esse, neque necesse non esse propositio, eam quæ est possibile esse consequetur: relinquitur, ut illa ei consentiat quę dicit, non necessarium est non esse. Hæc enim sequitur eã quæ proponit, possibile est esse: quicquid enim possibile est esse, non necesse est non esse, ut quoniã hominem possibile est ambulare, non est necesse non ambulare. hoc enim uerum est inquit & de eo quod est necesse est non esse, idest hæc enim propositio quæ dicit non necesse esse non esse, uerum est ut contra eam opponatur contradictorie quæ dicit, necesse est non esse. unde etiam secutus est, Hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur non possibile esse, unde facienda est huiusmodi descriptio,

Affir.	impossibile est eẽ	contradi.	nõ impossibile est eẽ.
Neg.	nõ posse est esse	contradi.	possibile est esse.
Affir.	necesse est non eẽ	contradi.	nõ necesse ẽ nõ esse.

Hæc enim quæ dicit non necesse est non esse, contradictio est eius quæ proponit, necesse est non esse: quæ est sequens, & consentiens ei quæ est non possibile est esse, quę consentit ei quæ dicit impossibile est esse: quæ rursus sequitur eam quæ est ultima, idest necesse est non esse, cuius contradictio est, non necesse est non esse, affirmatio enim est. necesse est non esse, negatio non necesse est non esse. Quocirca secundum contradictionẽ fit hæc quoque consequentia. nam impossibile esse, & non impossibile esse contradictio est, sed affirmationẽ, id est impossibile esse, sequitur negatio, non possibile esse. Negationem uero, idest non impossibile esse, sequitur affirmatio possibile est esse. sed non possibile est esse, & possibile est esse, contradictio est. sed negationem possibilis, idest non possibile esse, consequetur necesse est non esse affirmatio, sed affirmationem possibilis, idest possibile esse sequetur non necesse est non esse, negatio. Quare ita positis nihil euenit impossibile, sed omnia conueniunt, & consentiunt, & secundum superiorẽ possibilis, & impossibilis modum affirmationes & negationes conuerso ordine contradictorie se sequuntur. Et sensus quidem totius huiusmodi est, ordo autem uerborum sic. Quoniam inquit ei quod est possibile esse, nec illud, quod est necesse esse, nec illud quod est necesse non esse consentit: relinquitur ut id quod est non necessarium non esse sequatur possibile esse. Hoc enim quod dicitur non necessarium non esse uerum est dicere de necesse est non esse, & subaudimus, quoniam est eius contradictio. Hæc enim quæ dicit non necesse est non esse, contradictio fit ei quæ sequitur negationem possibilis, idest non possibile esse. Hæc est autẽ ea quæ dicit necesse est non esse. illud enim quod est non possibile esse, utrunque horum sequitur & quod est impossibile esse, & quod est, necesse est non esse. Cuius affirmationis, id est necesse est non esse, negatio est non necesse est non esse. Sed hæc sequitur non impossibile esse & possibile esse, igitur hæ contradictiones secundum prædictum modum se sequuntur, scilicet contradictorie, sed conuersim, & his positis atque ita ordinatis, nihil contingit impossibile.

Dubitabit autem aliquis, si ad illud quod necessarium esse, possibile esse sequatur. Nam si nõ sequitur, cõtradictio sequetur, non possibile esse, & siquis dicat non hanc esse cõtradictionem, necesse esse est ipsum dicere, possibile non esse, sed utræq; falsæ sunt de necesse esse. At uero rursus, idem uidetur esse possibile incidi, & non incidi; & esse, & non esse. Quare erit necesse esse, & contingens non esse, hoc autem falsum est.

110. Ad superiorem possibilis & necessarii consequẽtiæ reuersus est quæstionem. Dicit enim dubitari posse, si id quod est possibile esse consentiat ei propositioni, quæ est necessarium esse. siue enim consentire dicatur, siue non consentire, aliquid impossibile & inconueniẽs utroq; modo cõtingit. nam siquis dicat id quod dicitur possibile esse non cõsentire ei quod est necessarium esse, consentiet ei negatio possibilis, ea quæ est non possibile esse: sed si ista consentiet, erit idẽ necessarium esse, quod est non possibile esse. quod si hoc rursus aliquis neget, & dicat non esse negationem eius propositionis quæ est possibile eẽ, eam quæ dicit non possibile esse, sed illam potius quæ proponit possibile est non esse, quanquam falsum sit, tamen ne hæc quidẽ ei quod est necessarium esse conuenire potest. fit enim negatio eius quæ est possibile eẽ, ea quæ dicit, possibile est non esse, si affirmatio possibile esse non sequitur affirmationẽ quæ dicit necesse est esse, sequitur negatio ea quæ est possibile est non eẽ, sed quod necesse est esse, falsum est dicere quoniam possibile est non esse. Quod enim necesse est esse dici non potest fieri posse ut non sit, sed potius non posse fieri ut non sit. quod siquis dicat rursus sequi id quod dicitur necesse esse, & consentire ei quæ dicit possibile esse, sic

quoq; aliquid inconueniens reperietur. Quod enim possibile est esse, idem possibile est non esse. erit igitur quod necesse est esse, possibile non esse, & erit contingens quod necessarium est. Possibile autem & contingens in utranq; partem facile uertitur, & ad esse & ad non esse. Quod autẽ necesse est esse interclusum habet euentum ad contrariam dictionem. Vt si necesse est esse, ut non sit, fieri non potest, & si necesse est non esse, ut sit, impossibile est. Quare qui dicit possibile esse consentire ei quod est necesse esse, quoniam id quod est possibile esse, potest etiam non esse, & hoc est contingens, dicit id quod esse necesse est, posse non esse, & esse contingens, quod est inconueniens. Hanc igitur dubitationem soluens, ita sequitur.

Manifestum est autem, quoniam non omne possibile, vel esse, vel ambulare, & opposita valet. Sed est in quibus nõ sit verum. Ac primum quidem in his, quæ non secundum rationem possunt, vt ignis calefactibilis est, & habet vim irrationabilem. ergo secundum rationem potestates eædem plurimorum etiam contrariorum sunt, irrationabiles vero, non omnes, sed quemadmodum dictum est, ignem nõ est possibile calefacere, & non calefacere, neque quæcunque alia semper agunt. Alia vero possunt & secundum irrationabiles potestates, simul opposita suscipere. sed hoc idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, neq; quæcunque secundum eandem speciem dicantur.

111. Multa inquit sunt, quæ unum esse possunt id quod sunt, non etiam aliud aliquid quod non sunt. Plura enim sunt quę ab eo quod sunt, non mutantur. Alia uero sunt quæ mutari possunt, ut cęlum unam rem solam potest, id est moueri, huic uero oppositum, id est non moueri non potest. ergo nõ omne quod est possibile uel esse uel ambulare .i. non omne, de quo quęlibet possibilitas prædicatur, etiam opposita ualet, ut utrunq; possit fieri, & facere quod facit, & huic oppositum .i. non facere quod facit. sed sunt quædam in quibus ita potestates prædicentur, ut non sit uerum de his dici, q̃m & opposita possunt, ut etiam in his quæ præter rationẽ aliquam possunt, ut ignis. Nãq; ignis præter rationem aliquam calidus est. non est enim reddere rationem, cur ignis sit calidus. natura enim est calidus, & cum possit esse calidus, non tamen potest id quod est oppositum, id est non potest nõ calere, quod est oppositum, ei scilicet quod est calere. ergo secũdum rationem potestates ipsæ eædem plurimorum etiam contrariorum sunt. Potestates inquit quæ sunt secundũ rationem .i. in quibus est aliqua ratio, non unius possibilitatis, sed plurimorum sunt atq; oppositorum. ut possibilitas medicinæ est curare, quæ quoniam secundum rationem fit, ut curet medicus, & est rationabilis potestas medico curandi, nõ solum potest curare, sed etiam non curare, & potest aliquid plusquã unum, & ipsum quod potest oppositum est .i. nõ curare. Oppositum nãq; est ei quod est curare, id quod dicitur non curare, quæ opposita contraria uocantur. Affirmatio nanq; & negatio contrarietatibus discernuntur. Irrationabilis uero non omnis, sed quemadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere, & non omnis inquit secundum rationem potestas opposita quoque ualet. Irrationabilium uero non omnis huiusmodi potestas est, ut opposita non ualeat. nam cum ferrum calere sine ratione potestas sit (non enim ex ratione calet, quoniam rationem non habet) potest etiam non calere. igni autem cum irrationabilis potestas sit calefacere non potest & non calefacere. Quare recte dictũ est irrationabiles potestates non omnes non posse cõtraria, sed quasdam, ut ignem, qui cum sit calefactibilis, non calefactibilis non est. Quæ autem sint irrationabilia, quæ unam tantum habeant potestatem, non etiam oppositam, sic demõstrat dicens, nec quæcũq; alia semper agunt. ignis .n. opposita non potest: sed non solum ignis, sed illa quoque omnia unum possunt, & non multa nec opposita, quæcunque actu semper sunt, ut Sol semper actu est lucidus, idcirco non potest non lucere, & nix semper actu frigida est, & ideo nunquam potest esse non frigida. ergo quæcunque semper agũt, id est in eo quod sunt, semper in actu sunt, manifestum est. quoniam sicut ignis non capit frigus, ita nec illa quoq; opposita possunt. Idcirco enim ignis quoq; opposita non põt, quia semper actu habet propriam potestatem. semper enim est calidus. Sed non omnia irrationabilia (ut dictum est) unã tantum habent potestatem, ut opposita nõ possint, sed sunt quædam irrationabiles potestates, quæ utrunq; possunt. ut in eo quod est secari pellem, uel non secari pellem. Potest nãq; secari pellis, potest etiam non secari, sed hæc sunt opposita, secundum igitur irrationabiles quoque potestates possunt q̃dã opposita. sed idcirco superiora sunt dicta inquit, quibus monstrauimus, quoniam ignis, & quæcunq; semper sunt actu, non possunt opposita, ut doceremus non omnem potestatem oppositorum esse potentiam, sed alias ueras esse huiusmodi potestates quæ actu essent, & unam rem solam possent, ab oppositorum uero potestate discederent. Hoc autem non solum in his quæ secundum rationem potestates dicuntur, sed etiam secundum eam speciem quæ irrationabilis dicitur. Sunt enim quædam eorum, quæ irrationabiles potestates esse dicuntur, quæ non solum id quod sunt, uerum etiam opposita possint, alia uero unum tantũ possunt. Pellis enim potest secari, & non secari, & idcirco opposita potest. ignis uero cum sit calidus, frigidus esse non potest. Et idcirco nulla oppositorum est illi potestas.

Quædam vero potestates, æquiuocæ sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam verum est, vt in actu, vt possibile est ambulare, quoniam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam est iã actu, quod dicitur possibile. Illud vero quoniam forsitan aget, ut possibile est ambulare, quoniam forsitan ambulabit, & hoc quidem in solis mobilibus est potestas. Illa vero & in immobilibus. In utrisque vero verum est dicere, non impossibile est ambulare vel esse, & quod ambulat iam & agit, & ambulabile est. Sic igitur possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, alterum autem verum est. Quare, quoniam partem vniuersale sequitur, illud quod ex necessitate est, consequitur posse esse, sed non omnino.

112. Possibilitatis breuiter diuisio facienda est. possibile enim duobus dicitur modis. Est enim unum possibile, quod cum non sit, esse possit, ut homo cum sedet, non quidem ambulat, sed ambulare potest. Aliud possibile est, quod cum sit, esse possibile est, ut quoniam ignis calet, potest esse calidus, & quoniam homo sedet, potest sedere. huius autem possibilis duæ sunt species: una, cum est quidem, potest tamen non esse, ut si quis sedeat, ita quidem potest sedere, ut possit etiam non sedere: Alia uero, ut cum sit, non esse non possit, ut ignis calidus est, sed non potest esse non calidus. Atque hoc est quod ait, quædam uero potestates æquiuocę sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam uerum est, ut in actu, id est quod est & fit, quod dicitur esse possibile, ut in actu possibile est ambulare, quoniam iam ambulat, & est in actu & omnino possibile est esse, quicquid in actu est. Illud uero quod forsitã aget, ut possibile est ambulare, quoniam ambulabit, id est quod non est quidem, sed esse poterit, ut possibile est ambulare. non quoniam nunc quidem ambulat, sed quoniam ambulaturus est aliquis. hæc autem sunt quæcunque non secundum actum dicuntur, sed secundum potestatem tantum, quæ nõdum quidem in actu sit, esse tamen possit. Hæc quidem in solis mobilibus esse possibilitas, illa uero & in immobilibus. Mobilia uocat quæcunque sunt naturalia & in generatione & in corruptione. Quæcunque enim generata sunt, & corrumpi possunt: ea semper in motu sunt. ipsa etenim generatio motus quidam est, atque ipsa corruptio. ergo in huiusmodi rebus quæcunque generata sunt, atque mortalia, in his uera est illa potestas, quæ non secundum actum dicitur, sed secundum id quod non est quidem, sed esse potest. Nusquam enim euenit huiusmodi potestas nisi in his quę nascuntur & mortem oppetunt. illa uero quæ sunt immobilia, id est quæ in sua natura fixa sunt & constituta, ut mutari mouerique non possint, id est diuina, solam illam habent

potentiam

potentiam quæ secundum actum dicitur, ut Sol immobilis quidem ad substantiam quanquā sit mobilis secundum locū. Quoniam ergo est immobilis secundum substātiam, & ab ea non permutatur, neque mouetur, haber in se lumen, quod ita habere potest, ut non habere non possit. Sed in utrisq; his uel mobilibus, uel immobilibus illud uerum est, quod de his dicitur non impossibile est esse. Nam & quod actu quidem non est, esse tamen poterit, ut homo cum nō ambular, ambulandi tamen retinet potestatem. Non est enim hominem impossibile ambulare: & Solē non est impossibile habere lucem, quam actu retinet sempiterno. In utrisq; igitur & mobilibus & immobilibus, uerum illud est quod dicitur, nō impossibile esse. Nam & de eo quod agit, & de eo quod agere potest, de utrisque idem uere dicitur, quoniam non est impossibile esse. Nam & quod ambulat, non est impossibile ambulare, & qđ est ambulabile.i.quod ambulare pōt, non illi est impossibile ambulare. Sed quoniam diximus eā quæ secundum actum est potestatem duas habere species: Vnam quidem, cum in actu quidem sit, & nunquam possit nō esse, ut igni actu est calere, & nunquam esse non potest calidus: Aliam uero, secundum id quod dicimus esse quidē actu, posse tamen non esse, ut aliquis cum sedet, potest quidē sedere, sed potest etiam non sedere. Huiusmodi quidē secundum actum possibile de necessario nullo modo prædicatur. quod enim in actu est, & necessarium est esse, est quidē, sed ita est, ut non esse non possit. Hoc est enim quod ait, Sic igitur possibile, id est quod cum actu sit, possit tamen non esse, non est uerum de necessario simpliciter dicere. Alterū autem uerum est, nam quod ita est actu, ut non esse nō possit, & semper actu est, hoc iuste de necessario prædicatur. Quod enim necesse est esse, est quidē, sed nō esse nō potest. Quare quoniā partem id quod est uniuersale sequitur, illud quod ex necessitate est, consequens est id quod est posse esse, sed non omnino. Quoniam semper inquit speciē sequitur genus, & partē suam sequitur uniuersalitas. Si .n. homo est, animal est.i.si pars & species est, uniuersalitatem & genus esse necesse est. Quod si ita est, sequitur scilicet eā propositionem quæ dicit necesse esse, illa propositio quæ dicit possibile esse, eiq; consentit, sed nō omnis significatio possibilitatis sequitur necessarium. Illa enim quæ ita possunt, ut non sint quidem, esse tamen possint, nulla ratione de necessario prædicantur. Necessarium uero nō modo necesse est, sed ēt est. hoc est enim quod ait, sed non omnino. Etenim de necessario quod iam est, non potest illud possibile prædicari, quod non est adhuc quidem, sed esse poterit.

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est, omnium, uel esse, vel non esse. Et alia vt horum consequentia considerare oportet.

113. Principium inquit est fortasse harum propositionum consequentias inueniendi. Si quis primo in loco necessariū ponat, & non necessarium, secundo uero in loco possibile esse & cætera. Naturaliter.n.id quod necessarium est, prius est. Nam si necessaria sunt ea quæ semper actu sunt: Quæ autem semper actu sunt, sempiterna sunt: Sempiterna uero rerum omnium principia sunt: Recte initium quoq; speculandi, quæ harum propositionum consequētia sit, ex his sumemus, quæ sunt necessariæ, & propter has ex necessarij negationibus, id est ex non necessario. Constat igitur a necessario & non necessario harum consequentias inueniendi sumenda esse principia. Illæ enim, id est possibile esse, & cōtingens esse, & esse necessarium, & nō necessarium uelut in natura ipsa præcedentes subsequūtur. Atq; ideo ait, Et alia, id est possibile esse, & contingens esse, ut horum consequentia considerare oportet. Hoc est ita hæ considerari debent, tanquam si quod est necessarium, & non necessarium præcedant, consequantur uero possibile, & contingēs, & cætera.

Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt, quoniam quod ex necessitate est, secundū actum est. Quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt, & hæc quæ sine potestate sunt, actu sunt, ut primæ substantiæ. Alia vero sunt actu cum possibilitate, quæ natura quidem priora sunt, tempore vero posteriora: alia vero nunquam sunt actu, sed potestate tantum.

113. Patet inquit, ac liquet omnia quæcunq; secundum necessitatem sunt, semper esse secundum actum. Quoniam enim ignis ex necessitate calidus est, actu quoque semper calidus est. Quocirca si quæ sempiterna sunt, omnibus quæ non sunt sempiterna, priora sunt: etiam ea quæ semper actu sunt, his quæ sunt potestate, priora sunt. Horum autē omnium diuisionem facit, sunt enim inquit alia quidem præter potestatem, actu tantum, ut Sol non potestate mouetur, sed actu, & illam mouendi potestatem non habet, quæ non est quidem, sed esse potest, sed actum habet solum, a potestate uero quæ præter actum solet esse, relinquitur. Primæ etiam substantiæ actu quidem sunt, nūquam uero potestate, primas autem substantias dicit, diuinas scilicet & sempiternas, non eas, quas in prædicamentis primas esse monstrauit, id est indiuiduas. Tunc enim de his loquebatur primis, quæ nobis primæ sunt: Nunc de his quæ natura sunt primæ, quæ diuinæ sunt scilicet & sempiternæ. Alia uero ait sunt, quæ sunt actu cum potestate, id est quæ & actum habent, & aliquādo habuerunt potestatem, ut fabricata iam domus, aliquando potuit fabricari, & prius habuit potestatem secundum tempus, postea uero actum, sed natura actus prior est potestate. Ars uero ipsa actum cogitatione percipit, formamq; domus prius sibi ipsa designat & efficit. quare natura actus prior est potestate: potestas actu prior est tempore. Alia uero sunt inquit quæ actu quidem nunquā sunt, semper autem sunt potestate, ut numerus, infinitus quidem est, ꝙ eum semper in infinitum possis augere, sed actu infinitus nō est. Quęcunq; enim numerum sumpseris, actu finitus est, quemlibet enim dicas numerum, finita illū numerositas necesse est complectatur, ut decem uel centum. Infinitus uero idcirco est potestate, quod eum possis facere in infinitum concrescere, nō tamen ut quilibet actu sit numerus infinitus.

QVID MAGIS AFFIRMATIONI NEGATIO *an prædicans contrarium.*

VTRVM *autē cōtraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, et oratio orationi, vt, quæ dicit oīs homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est, an omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, ut Callias iustus est, Callias iustus non est, Callias iniustus est, Quænā harum contraria est? Nam si ea quæ sunt in voce sequuntur ea quæ sunt in anima, illic autē contraria est opinio contrarij, vt omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, etiam in his quæ sunt in uoce affirmationibus, necesse est similiter sese habere. Quod si neq; illic contrarij opinatio contraria est, nec affirmatio affirmationi cōtraria erit, sed ea quæ dicta est, negatio. Quare considerandum est, quæ opinio falsa, opinioni veræ contraria sit, vtrum negationis, an certe ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo: est quædam opinatio vera boni, quoniam bonum est: Alia vero falsa, quoniam bonū nō est: alia quoniā malum est, Quænam harum cōtraria est veræ? & si est una, secundum quam contraria?*

114. Propositio quidem quæstionis talis est. Quærit enim quoniam huic propositioni quæ dicit, omnis homo iustus est, ea quæ ꝓponit, nullus homo iustus est, & rursus ea quæ dicit, omnis homo iniustus est, uidentur oppositæ. quæ harum magis superiori affirmationi, quę dicit, omnis homo iustus est, contraria est, utrum ea per quā proponimus, omnis homo iniustus est: an certe negatio uniuersalis, ea quæ est, nullus homo iustus est? Similiter etiam huic propositioni quæ est, Callias iustus est, propositio quæ proponit, Callias iniustus est, an ea quæ dicit, Callias iustus non est, contraria est. De qua re hanc uiam disputationis ingreditur, nā si ea inquit, quæ sunt in uoce illis quæ sunt in anima famulantur, hisque in significatione consentiunt, necesse est, ut quod in opinionibus animæ reperitur, hoc idem enu-

sito .i. non dulci. Eodēq; modo in aliis sese res habet. Omnis ergo generatio ex eo fit quod non fuit, ut dulce ex non dulci, album ex non albo, calidum ex non calido. Quare si generationes quidem ex oppositis sunt, in his autem est fallacia, in quibus sunt generationes, erit in oppositis prima fallacia. Prima nanque fallacia est, non putare aliquid esse quod est. Secunda, putare esse quod non est, ut in eo quod est bonum, prima fallacia est putare illud non esse bonum. Secunda, malum esse arbitrari quod bonum est. Quocirca illic maxime ponenda est contrarietas, ubi est prima fallacia: in his autem est prima fallacia, ex quibus generationes oriuntur. Generationes uero dico esse quæ fiunt ex his quæ id quod fiunt, non fuerunt. Generationes autem fiunt ex oppositis. in oppositis est igitur prima fallacia. sed in quibus est prima fallacia, maxime contraria illa ponenda sunt. opposita igitur maxime contraria sunt, sed bonum esse, & bonum non esse opposita sunt: Bonum igitur non esse ei quod est bonum esse contrarium est, non illud quod est malum esse, quod maiori argumentatione confirmat.

Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est, et hoc quidem secundum se, illud uero secundum accidens. Accidit enim ei malum nō esse, magis autem in uno quoque uera est, quæ secundum se est, & falsa, siquidem & uera, ergo ea quæ est, quoniam non est bonum quod bonum est, secundum se falsa est. Illa uero quæ est, quoniam malum, est eius quæ est secundum accidens. Quare magis erit falsa de bono ea quæ est negationis opinio, quam ea quæ est contrarij.

117. Persubtilis argumētatio tali ratione formata est, Bonum inquit & bonum est, & non malum, quorum unum secundum se, & proxime, & naturaliter est, hoc scilicet quod bonum est: alterum uero est accidentaliter, idest quod malum non est. Accidit .n. ei quod bonum est, ut malum non sit, ergo quod bonum est naturalius habet bonum esse, quam nō esse malum. illud .n. secundum se inest, illud (ut dictum est) secundum accidens. Quod si hoc est, uerior est ea propositio quæ affirmat quod secundum se est, quam illa quæ affirmat quod secundum accidens est. Est autem secundū se bonum esse quod bonum est, secundum accidens uero malū non esse quod bonum est. uerius igitur & propinquius est dicere de bono quoniam bonum est, quam dicere de bono quoniam malum non est. quod si hoc est, etiam opinio quæ secundum se falsa est, mendacior iuste uidebitur ea quæ secundum accidens mentitur. Nam si illa uera est propinquius, quæ secundum se est, illa erit falsa propinquius quę secundum se est. Hoc est enim quod ait, magis autem in uno quoque est uera, quæ secundum se est etiam falsa, sicut & uera, si illa magis uera est quæ secundum se est, recte illa magis falsa dicitur, quę secundum se falsa est, idest quæ id negat quod secundum se uerum est. Ergo ea quæ est quoniam non est bonum, quod bonum est, secundum se consistens falsa est. Ad quid tendat tota superior argumentatio continua disputatione subnectit. Superius enim dictum est opinionem eam quæ putat bonum esse, quod bonum est, secundum se esse: quare illa opinio quæ dicit non esse bonum, qđ bonum est, falsa est, & de ea re falsa est, quæ secundum se uera est. Secundum se enim uera est opinio, quæ putat bonum esse quod bonum est: quę uero arbitratur non esse bonum, quod bonum est, eius quæ secundum se est, ueritatē opinionis intercipit. Nam bonum esse quod bonum est quisquis opinatur, secundum ipsius boni naturam habet opinionem, atque ideo secundum se opiniones huiusmodi nominantur. quare erit hæc quoque secundum se falsa, quoniam secundum se ueritatis uidetur auferre propositionem, idē autem bonum secundum accidens est, non malum. Et hoc de bono uerum est dicere, quoniam non est malum, sed accidentaliter. Bono enim accidit non esse malum. illa uero quæ putat malum esse quod bonum est, aufert non malum ab eo quod bonum est, & interimit rem secundum accidēs ueram. uera namque est opinio, quæ dicit non esse malum quod bonum est, sed secundum accidens. quare secundum accidens falsa erit ea, quæ dicit malum esse, quod bonum est. Illam .n. propositionem tollit, quæ secundum accidēs uera est. Quare quoniam propior est ea, quæ secundum se est, quam ea quæ secundum accidēs, falsitas eius quæ secundum se est, fallacior erit ea falsitate, quæ secundum accidēs est. Sed ea quæ putat non esse bonum, quod bonum est, secundum se ueritatis peremptoria est: ea uero quæ dicit malum esse quod bonum est, eius quod est non esse malum quod bonum est, secundum accidens rei ueræ peremptoria est. Quare falsior est ea quæ dicit non esse bonum quod bonum est, quam ea quæ dicit esse malum id qđ est bonum.

Falsus autem est maxime circa singula qui habet cōtrariam opininionem. Contraria enim sunt eorum quæ plurimum circa idem differunt. Quod si harum contraria quidē est altera, magis uero contraria est contradictio, manifestum est, quoniam hæc erit contraria.

118. Quærebatur utrum affirmatio contrarii, an negatio propositæ rei, eidem propositæ rei affirmationi magis possit esse contraria. Sed nunc hoc dicit, quod quæ falsa sunt magis, ea sunt magis contraria. Contraria .n. sunt quæcunq; circa eandem rem plurimum differunt, ut circa colorē albū & nigrum. ergo quę maxime falsa sunt, & maxime uera, ea plurimum a se distant. Maxime autem uera est secundum se consistētis rei enunciatio. Maxime autem falsa secundum se consistentis ueritatis peremptoria. Necesse est autem inter affirmationem contrarii, & negationem propositæ rei unā magis esse contrariam. Falsior autem & magis contraria est opinio illa, quæ contradictionem cogitat, ut ea quæ est nō esse bonum quod bonum est, quam ea opinio quæ habet malum esse quod bonum est, quoniam ea quæ sunt in uocibus, opiniones sequuntur, simili modo negatio eius quæ est, omne bonum bonum est, ea scilicet quæ dicit, nullum bonum, bonum est, magis est contraria, quam ea quæ proponit omne bonum, malum est. Quocirca & in alijs quoq;, ut in ea quæ est omnis homo iustus est, magis est contraria illa quæ dicit, nullus homo iustus est, quam ea quæ dicit, omnis homo iniustus est.

Illa uero quæ est, quoniam malum est, quod bonum est, implicita est. Etenim quoniam non bonum est, necesse est forte idem ipsum opinari.

119. Addit ad demonstrationē superiorē argumentum qđ demonstret magis esse contrariā eam quæ negat potius, quā eam quæ contrariam affirmat, implicita est inquit affirmatio contrarii. Quisquis enim putat id quod bonum est malum esse, fieri aliter non potest, nisi illud quoque putet, nō esse bonum. Quare duplex quodammodo propositio est ea quæ dicit malum esse quod bonum est. Nam etiam illud in se continet, quod bonum non est. Simplex autem est propositio, bonum esse quod bonum est, & simplici simplex potest magis esse contraria, simplexque est negatio quod bonum est, non esse bonum, hæc igitur magis contraria est.

Amplius si etiam in alijs similiter oportet se habere, & hic uidetur bene esse dictum. aut enim ubique ea quæ est cōtradictio, aut nusquam, quibus uero non est cōtrariū, de his quidem est falsa ea quæ est uera opposita, ut qui hominem non putat hominem, falsus est, ergo si hæ contrariæ sunt, & alia quæ sunt contradictiones.

120. Aut in omnibus inquit uere dicitur contradictionem magis esse contrariam, quam contrarii affirmationem, aut nusquam. Aut enim & in aliis quoque idem euenire oportet, aut ne hic quidem uerum est, quod dicitur, contrariā esse eam quæ contradictionis est .i. negationis potius, quam contrarii affirmationem. Hoc autem speculemur inquit in his quæ contrarium non habent, ut in homine. Siquis .n. putet hominem hominem esse, uera est: siquis uero hominem putet non esse hominem, falsa. Siquis autem putet hominem equum esse, nullus dixerit hanc magis esse contrariam quæ putat hominem equum esse, quam quæ hominem non esse hominem arbitratur. Quare si in his quæ contraria

non

non habent, illa contraria est, quæ contradictione formatur: in his quoq; quæ habent contrariæ, non contrarij affirmationis, sed negationis propositio magis contraria est.

Amplius similiter se habent boni, quoniam bonum est, & non boni, quoniam non bonum est. Et ad has, boni quoniam non bonum est, & non boni, quoniam bonum est. Illi ergo quæ est non boni, quoniam non bonum est, uera opinationi quænam est contraria? Non enim ea quæ dicit, quoniam malum est. Simul enim aliquando erunt uera. nunquam autem uera ueræ est contraria. Est enim quiddam non bonum, malum. Quare contingit simul esse ueras. At uero nec illa quæ est, quoniam non malum. uera enim, & hæc. simul enim & hæ erunt. Relinquitur ergo ei quæ est non bonum, quoniam non bonum est, contraria ea quæ est non bonum, quoniam bonum est. falsa enim hæc, quare & ei quæ est boni, quoniam bonum est, ea quæ est boni, quoniam non bonum est.

121. Et similitudine, & proportione contrarietatis uim propositionum uestigare conatur. Sed has propositiones prius disponamus, post autem quantum possumus breuiter uim Aristotelicæ argumentationis exequamur.

Vera boni	quoniam bonum est.
Falsa boni	quoniam bonum non est.
Vera non boni	quoniam non bonum est.
Falsa non boni	quoniam bonum est.

Harum quatuor opinionum, duæ ueræ sunt: duæ falsæ. Illa quæ est boni, quoniam bonum est, uera est. illa quæ est boni, quoniam bonum non est, falsa est. Rursus illa quæ est non boni, quoniam bonum non est, uera est. illa quæ est nõ boni, quoniam bonum est, falsa est. Ergo hæc est similitudo & proportio harum quatuor propositionum. Nam quemadmodum se habet opinio boni, quoniam bonum est, ad eam opinionem quæ est boni, quoniam bonum non est, eodem modo sese habet, & opinio quæ est non boni, quoniam non bonum est, ad eam quæ est, non boni, quoniam bonum est. Nam sicut illic, uera una est, altera falsa, ita quoq; hic una uera est, altera falsa. Capit igitur exemplum prius ab ea quæ est, non boni, quoniam non bonum est. Hæc enim inquit cum uera sit, quam huic ponemus esse contrariam? eam ne quæ dicit malum est? sed non est contraria. Potest enim simul esse uera, & ea quæ dicit non esse bonum, quod bonũ nõ est, & ea quæ dicit malum esse, quod bonum non est. Sunt enim quædam non bona quæ mala sunt. Quocirca contrariæ non sunt, in quibus ponitur quod non bonum est, bonum non esse. Et quod non est bonum, malum esse. Contrariæ enim ueræ simul nequeunt inueniri, & uera ueræ contraria nunquam est. sed nec illa poterit esse contraria huic, quæ dicit malum esse quod bonum non est. Possunt enim quædam non quidem esse bona, non esse tamẽ mala, ut ex arbore nullius utilitatis causa ramum defringere, si arborem nihil lædat, neq; malum, neq; bonum est. Quare ueræ simul possunt esse, & hæ quoq; quæ opinantur id, quod est non bonum, quoniam non bonum est, & id quod est non bonum, quoniam malum non est. Quare nec hæ contrariæ sunt. Restat igitur, ut eius opinionis, quæ est non boni, quoniam non bonum est, ea sit contraria quæ est non boni, quoniam bonum est. Quod si in his quatuor propositionibus, quas supra descripsimus similitudo seruatur, & sicut est opinio non boni, quoniam non bonum est, ad eam quæ est non boni, quoniam bonum est, sic opinio boni, quoniam bonum est ad opinionem boni, quoniam bonum non est. contraria autem est, opinio non boni, quoniam bonum non est, opinioni non boni, quoniam bonum est. contraria igitur erit opinioni boni, quoniam bonum est, opinio boni, quoniam bonum non est.

Manifestum est autem, quoniam nihil interest nec si uniuersaliter ponamus affirmationem. Huic enim uniuersalis negatio erit contraria, ut opinioni, quæ opinatur, quoniam omne quod est bonum, bonum est; ea quæ est, quoniam nihil horum quæ bona sunt, bonum est. Nam eius quæ est boni, quoniam bonum est, si uniuersaliter sit bonum, eadem est ei quæ opinatur id, quod bonum est, quoniam bonum est. Hoc autem nihil differt ab eo, quod est, quoniam omne quod est bonum, bonum est. Similiter autem, & in non bono. Quare si in opinione sic se habet: (Sũt autem hæ quæ sunt in uoce affirmationes, & negationes notæ eorum quæ sunt in anima.) manifestum est, quoniam affirmationi contraria quidem negatio est, circa idem uniuersalis, ut ei quæ est, quoniam omne bonum, bonum est, uel quoniam omnis homo bonus est, ea quæ est, quoniam nullum, uel nullus. contradictoriæ autem, quoniam non omne, aut non omnis.

122. Illud quoque recte commemorat, quod nihil differt in opinionibus hæc esse contraria non uniuersaliter constitutis, & in iis quæ sibi uniuersaliter opponuntur. Similiter enim in ea quoque opinione quæ arbitratur, omne bonum, bonum esse, illa contraria est quæ putat, nullum bonum, bonum esse. Nam quod dicimus bonum esse id, quod bonum ẽ, id si in opinione uniuersaliter affirmetur, ita putandum est, quicquid bonum est, bonum esse. Hoc autem nihil differt, tanquam si dicamus omne bonum bonum est. Quæ opinio cum sit uera, illa ei cõtrarie opponitur, quæ dicit quicquid bonum est, bonum non est. Hoc autem nihil differt tanquã si opinemur nullum bonum bonum esse. & in nõ bono quoque eodem modo, ut si ita dicamus, omne quod non bonum est, non est bonum. & rursus, omne quod non bonum est, bonum est, eodem modo sibi sunt istæ contrariæ, ut una uera sit, altera falsa. Quod in contrariis maxime reperitur. Quare tota disputatio quæstioque ita concluditur. Nam si ea quæ sunt in anima principia quædam sunt eorum quæ significantur in uoce, uox autem nota quædam est animæ passionum, quicquid contingit in anima, idem quoque ad uocem redire necesse est. Quod si uniuersalis affirmatio, & uniuersalis negatio sunt in opinione contrariæ, eædem quoque in uocibus erunt, id est non erit ea contraria quæ contrarium affirmat, sed ea quæ id, quod ante propositum est, per uniuersalitatis contrarietatem negat, ut est omne bonũ bonum est, uel omnis homo bonus est, his contraria est, nullum bonum bonum est, uel nullus homo bonus est. Hoc est enim quod ait, uel quoniam nullum, uel nullus. nullum ad illam refertur propositionem, quæ dicit omne bonum, bonum est. Nullus illi s. opponit quæ dicit, omnis homo bonus est, ut sint hoc modo, omne bonum bonum est, huic cõtraria est, nullum bonum bonum est. Rursus omnis homo bonus est, huic contraria, nullus homo bonus est. contradictorias autem dicit eas esse quas supra posuit, dum de uniuersalibus, ac particularibus loqueretur, eas s. quæ sunt angulares. Vniuersalis enim affirmatio particulari negationi: & particularis affirmatio uniuersali negationi per cõtradictionem opponi monstrata est.

Manifestum est autem, quoniam & ueram uera non contingit esse contrariam, nec opinionem, nec cõtradictionem. contrariæ enim sunt, quæ circa opposita sunt, circa eadem autem contingit uerum dicere eundem. Simul autem non contingit eidem inesse contraria.

123. Ex his quæ supra sunt dicta, illud quoq; colligit, quod nec ea quæ sunt contraria uera simul esse possint, nec ea quæ uera sunt sibi possint esse contraria. & hoc non solum in opinionibus esse, ut uera opinio ueræ opinioni contraria sit, sed in propositionibus quoque. neque enim fieri potest, ut duas contrarias simul ueras esse contingat. Et hoc per syllogismum colligit huiusmodi. Omnia contraria sunt opposita. Quæ autem opposita sunt, simul eidem inesse nõ possunt: contraria igitur in uno eodemque esse natura non patitur, quare si duo uera de eodem prædicari possunt, duo autem cõtraria eidem inesse non possunt. Quæ contraria sunt, uera esse nulla naturæ ratione permittitur. Hoc est enim quod ait. contraria enim sunt, quæ circa opposita sunt, idest omne contrarium oppositum est, nec fieri potest, ut quæ sunt contraria in oppositis non contineantur. sicut enim in prædicamentis

dicamentis edocuit, contrariorum genus quoddam est oppositio, circa eadem autem contingit uerum dicere eundē, id est duo uera possunt simul esse: & de eodem simul uere prædicari, ut cum dicimus aliquid bonum non esse, & malum esse, utręque simul uera: dici possunt. Possunt enim quædam quæ cum bona non sint, tamen mala esse, ut turpitudo bona quidem non est, malum tamen est. Ergo ea quæ uera sunt, simul ut prædicentur uere fieri potest, & ut in eodem sint: simul autem eidem non contingit inesse contraria. Quocirca si uera quidem possunt eidem inesse, contraria autem eidem inesse non possunt, ea quæ contraria sunt, uera simul esse non possunt, quare conuertitur, nec quæ uera simul sunt, contraria esse possunt. Non igitur fieri potest, ut uel in opinionibus, uel in propositionibus ea quæ uera sunt, possit aliquis recte contraria suspicari. Hæc autē quātum breuitas expositionis permittebat expressimus. Quid autem altior huius libri tractatus edoceat, secundæ editionis series explicabit.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI,

in librum Aristotelis de Interpretatione, editionis secundæ, idest maiorum cōmentariorum,

LIBER PRIMVS.

ALEXANDER in comentariis suis hac se impulsum causa pronūciat sumpsisse longissimum expositionis laborem, quod in multis ille a priorum sententiis scriptorum dissideret. Mihi uero maior persequendi operis causa est, quod non facile quisquam, uel transferendi, uel etiam comentandi, continuam sumpserit seriem, nisi q̄d Vegetius Prętextatus priores postremosque analyticos nō uertendo Aristotelem latino sermoni tradidit, sed transferendo Themistium, quod qui utrosque legit, facile intelligit. Albinus quoque de eisdem rebus scripsisse perhibetur, cuius ego geometricos quidem libros editos scio, de dialectica uero diu multumque quęsitos reperire non ualui. Siue igitur ille omnino tacuit, nos prætermissa dicemus: siue aliquid scripsit, nos quoque docti uiri imitati studium in eadem laude uersabimur. Sed quanquam multa sint Aristotelis, quæ subtilissima philosophiæ arte cęlata sunt, hic tamen ante omnia liber nimis & acumine sentētiarum, & uerborum breuitate constrictus est. Quocirca plus hic, quam in decem prædicamentis expositione sudabitur. Prius ergo quid uox sit definiēdum est: hoc enim perspicuo & manifesto omnis libri huius patefiet intentio. Vox est aëris per linguam percussio, quæ per quasdam gutturis partes, quæ arteriæ uocantur, ab animali profertur. Sunt enim quidam alij soni, qui eodem perficiuntur flatu, quos lingua non percutit, ut est tussis, hæc.n. flatu fit quodam per arterias egrediente, sed nulla linguæ impressione formatur. atq; ideo nec ullis subiacet elementis, scribi .n. nullo modo potest. Quocirca uox hæc non dicitur, sed tantum sonus. Illa quoque potest esse definitio uocis, ut eam dicamus sonum esse cum quadam imaginatione significandi. Vox nanque cum emittitur, significationis alicuius causa profertur. Tussis uero cum sonus sit, nullius significationis causa surrepit potius, quam profertur. Quare quoniam flatus noster ita sese habet, ut si ita percutiatur atque formetur, ut eum lingua percutiat, uox sit, si eum lingua ita percutiat, ut terminato quodam & circunscripto sono uox exeat, locutio fit, quæ grece dicitur λέξις. Locutio .n. est articulata uox. neque enim hunc sermonem, idest λέξιν, dictionem dicemus, idcirco q̄ φάσιν dictionē interpretamur, λέξιν, locutionē. Huius locutionis partes sunt literæ, quæ cum cōiunctæ fuerint, unā efficiunt uocem coniunctā compositamq;, quæ locutio prędicatur. Siue autem aliquid quæcunque uox significet, ut est hic sermo, homo, siue omnino nihil, siue positum alicui nomē significare possit, ut est blictiri: hæc.n. uox cū per se nihil significet, posita tn̄ ut alicui nomē sit, significabit: siue per se quidē nihil significet, cum aliis uero iūcta designet, ut sunt cōiunctiōes: hæc omnia locutiones uocātur, ut sit propria locutionis forma, uox cōposita quæ literis describatur. Vt igitur sit locutio, uoce opus est, idest eo sono quē percutit lingua, Et ut uox ipsa sit per linguam determinata in eum sonum, qui inscribi literis possit, similiter opus est eo sono, quem percutit lingua: sed ut hæc locutio significatiua sit, illud quoque addi oportet, ut sit aliqua significandi imaginatio, per quam id quod in uoce, uel in locutione est, proferatur. Aut certe ita dicendum est, si in hoc flatu, quem per arterias emittimus, sit linguæ sola percussio, uox est: si uero talis percussio sit, ut in literas redigat sonum, locutio est. quod si uis quoque quædam imaginationis addatur, illa significatiua uox redditur. concurrentibus igitur his tribus, linguæ percussione, articulato uocis sonitu, imaginatione aliqua proferendi, fit interpretatio. Interpretatio nanque est uox articulata per seipsam significans. Quocirca non omnis uox interpretatio est, sunt .n. cæterorum animalium uoces, quæ interpretationis uocabulo non tenentur. nec omnis locutio interpretatio est, idcirco quia (ut dictum est) sunt locutiones quędam, quæ significatione carent, & cum per se quædam non significent, iuncta tamen cum aliis significant, ut coniunctiones. Interpretatio autem in solis per se significatiuis & articulatis uocibus permanet. Quare conuertitur, ut quicquid sit interpretatio, illud significet: et quicquid significat, interpretationis uocabulo nuncupetur. unde etiam ipse quoque Aristoteles in libris, quos de arte poetica scripsit, locutionis partes esse syllabas & cōiunctiones etiam tradidit, quarum syllabæ in eo quod sunt syllabæ, nihil omnino significant. Coniunctiones uero consignificare quidem possunt, per se uero nihil designant. Interpretationis uero partes hoc libro constituit nomen & uerbum, quæ scilicet per seipsa significāt, nihilominus quoq; orationem interpretationem esse constat, quæ & ipsa cum uox sit & significatiuis partibus iuncta, significatione non caret. Quare, quoniam non de oratione sola, sed etiam de nomine & uerbo, nec uero de sola locutione, sed etiam de significatiua locutione, quæ est interpretatio, in hoc libro ab Aristotele tractatur idcirco, quoniam uerbis atque nominibus & significatiuis locutionibus nomen interpretationis aptatur, a communi nomine eorum de quibus in hoc libro tractatur, idest ab interpretatione, ipse quoq; de interpretatione liber inscriptus est. cuius expositionem nos scilicet quam maxime a Porphyrio, quanquam etiam a cæteris trāsferentes, latina oratione digessimus. Hic enim nobis expositor & intellectus acumine, & sententiarum dispositione uidetur excellere. Erunt ergo interpretationis duæ primæ partes nomen & uerbum. his enim quicquid est in animi intellectibus designatur. his nanque totus ordo orationis efficitur, & inquantum uox ipsa quidem intellectus significat, in has duas (ut dictum est) secatur partes, nomen & uerbum: inquantum uero uox per intellectuum medietatem, subiectas intellectui res demonstrat. significantium uocum Aristoteles numerum in decem prædicamenta partitus est: atque hoc distat libri huius intentio, a prædicamentorum in denariam multitudinem numerositate collecta, ut hic quidem tantum de numero significantium uocum quæratur, quantum ad ipsas attinet uoces, quibus significatiuis uocibus intellectus animi designentur, quæ sunt quidē simplicia nomina & uerba, ex his uero compositæ orationes. Prædicamētorum uero hæc intentio est, de significatiuis rerum uocibus tractare in tantum, quantum eas animi medius significet intellectus. uocis enim quædam qualitas est nomen & uerbum, quæ nimirum illa ipsa decem prędicamenta significant. Decem nanque prædicamenta nunquam sine aliqua uerbi qualitate uel nominis proferuntur. Quare erit libri huius intētio de significatiuis rerum uocibus in tantū, quantum conceptiones animi intellectusq; significent. de decem autem prædicamentis libri intentio in eius cōmentario dicta est, quoniam sit de significatiuis rerum uocibus, quot partibus distribui possit earum significatio in tantum,

quantum per sensuum, atque intellectuum medietatem, res subiectas intellectibus, uoces ipsę ualeant designare. In opere uero de arte poëtica non eodem modo diuidit locutionem, sed omnes omnino locutionis partes apposuit, confirmans esse locutionis partes elementa, syllabas, coniunctiones, articulos, nomina, casus, uerba, orationes. locutio nanque non in solis significatiuis uocibus constat, sed supergrediens significationes uocum, ad articulatos sonos usque consistit. Quęlibet enim syllaba, & quælibet alia uox, quæ scribi literis potest, locutionis nomine continetur, quæ gręce dicitur λέξις. Sed non eodem modo interpretatio. huic nanque non est satis, ut sit huiusmodi uox quæ literis ualeat annotari, sed ad hoc, ut aliquid quoque significet. Prædicamentorum uero in hoc ratio constituta est, in quo hæ duæ partes interpretationis, res intellectibus subiectas designét. Nam quoniam decem res omnino in omni natura reperiuntur, decem quoque intellectus erunt: quos intellectus, quoniam nomina & uerba significant, decem omnino erunt prędicamenta, quæ uerbis atque nominibus designentur. duo uero quædam sunt, id est nomen & uerbum, quæ ipsos significent intellectus. Sunt igitur eleméta interpretationis uerba & nomina, propriæ uero partes quibus ipsa constat interpretatio, sunt orationes. Orationum uero aliæ sunt perfectæ, aliæ imperfectæ. perfectæ sunt, ex quibus plene id, quod dicitur ualet intelligi. imperfectæ uero, in quibus aliquid adhuc plenius animus expectat audire, ut est Socrates cum Platone. Nullo enim addito, orationis intellectus adhuc pendet, ac titubat, & auditor aliquid ultra expectat audire. Perfectarum uero orationum partes quinque sunt, Deprecatiua, ut Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Da deinde auxilium pater, atque hæc omina firma. Imperatiua, ut, Vade age nate, uoca zephyros, & labere pennis. Interrogatiua, ut Dic mihi Damoeta cuium pecus, an Meliboei? Vocatiua, ut O pater, o hominum rerumq; ęterna potestas. Enunciatiua, in qua ueritas, uel falsitas inuenitur, ut Principio arboribus uaria est natura creãdis. Huius autem duæ partes sunt: est nanque & simplex oratio enunciatiua, & composita: simplex, ut dies est, lux est. composita, ut, si dies est, lux est. In hoc igitur libro Aristoteles de enunciatiua simplici oratione disputat, & de eius elementis, nomine s. atque uerbo. Quæ quoniam significatiua sunt, & significatiua uox, & articulata, interpretationis nomine continetur, de communi (ut dictum est) uocabulo, librum de interpretatione appellauit. Et Theophrastus quidem in eo libro, quem de affirmatione & negatione composuit, de enunciatiua oratione tractauit. Stoici quoque in his libris quos περὶ ἀξιωμάτων appellãt, de eisdem nihilominus disputant, sed illi quidem & de simplici, & de non simplici oratione enunciatiua speculantur. Aristo. uero in hoc libro nihil nisi de sola simplici enunciatiua oratione considerat. Aspasius quoque & Alexander, sicut in aliis Aristo. libris, in hoc quoque commentarios ediderunt, sed uterq; Aristotelem de oratione tractasse pronunciat. Nam si proferre aliquid oratione (ut aiunt ipsi) interpretari est, de interpretatione nimirum liber ueluti de oratione perscriptus est, quasi uero sola oratio, ac non uerba quoque, & nomina interpretationis uocabulo concludantur. Aeque nanque ac oratio, tam uerba, & nomina, quæ sunt interpretationis elementa, nomine interpretationis uocantur. Sed Alexander addidit imperfecte sese habere libri titulum, neque enim designare de qua oratione perscripserit. multæ nanque (ut dictum est) sunt orationes, sed adiiciendum, uel subintelligendum putat de oratione illum scribere philosophica, uel dialectica, id est qua uerum falsumque ualeat expediri. Sed qui semel solam orationem interpretationis nomine uocari recipit, in intellectu quoque ipsius inscriptionis errauit. cur enim putaret imperfectum esse titulum, quoniam nihil de qua oratione disputaret, adiecerit? ut siquis interrogans quid est homo, alio respondente animal, culpet ac dicat, imperfecte illum dixisse quid sit, quoniam non sit omnes differentias persecutus. Quod si huic, id est homini, sunt quædam alia communia ad nomen animalis, nihil tamen impedit perfecte demonstrasse quid homo esset, cum qui animal dixerit. Siue.n. differentias addat quis siue nõ, hominẽ animal necesse ẽ eẽ, Eodem quoque modo & de oratione, siquis hoc concedat primum, nihil aliud interpretatione dici nisi orationẽ, cur qui de interpretatione inscripserit, & de qua interpretatione dicat non addiderit, culpetur? satis est enim eum libri titulum etiam de aliqua continenti cõmunione fecisse, ut nos eum & de nominibus, & uerbis, & de orationibus, cum hæc omnia uno interpretationis nomine contineantur, supra fecisse docuimus, cum hic liber ab eo de interpretatione nominatus est. Sed qđ addidit illam interpretationem solam dici, qua in oratione posſit ueritas, & falsitas inueniri, ut est enunciatiua oratio, fingentis est (ut ait Porphyrius) significationem nominis potius, quam docentis, atque ille quidem, & in intentione libri, & in titulo falsus est, sed non eodem modo de iudicio quoque libri huius errat. Andronicus enim librum hunc Aristotelis esse non putat, quem Alexander uere fortiterque redarguit. Quem cum exactum diligentemque Aristotelis librorum & iudicem, & repertorẽ iudicarit antiquitas, cur in huius libri iudicio sit falsus, profecto est magna admiratione dignissimum. Non esse nanque proprium Aristotelis hinc conatur ostendere, quoniam quædam Aristot. in principio libri huius de intellectibus animi tractat, quos intell's aiæ passiones uocauit, & de his se plenius in libris de anima disputasse commemorat. & quoniam passiones animæ uocabat uel tristitiam, uel gaudium, uel cupiditatem, uel alias huiusmodi affectiones, dicit Andronicus ex hoc probari hunc librum Aristotelis non esse, quod de huiusmodi affectionibus nihil in libris de anima tractauisset, non intelligens in hoc libro Aristotelem passiones animæ non pro affectionibus, sed pro intellectibus posuisse. His Alexander multa alia addit argumenta, cur hoc opus maxime Aristotelis esse uideatur. Ea nanque dicuntur hic, quæ sententiis Aristotelis, quæ sunt de enunciatiua oratione consentiant. Illud quoque quòd stilus ipse propter breuitatem pressior ab Aristotelis obscuritate non discrepat. Et quod Theophrastus, ut in aliis solet, cum de similibus rebus tractat, quæ s. ab Aristotele ante tractata sunt, in libro quoque de affirmatione & negatione iisdẽ aliquibus uerbis utitur, quibus in hoc libro Aristoteles usus est. Idem quoquę Theophrastus dat signum hũc Aristotelis librum esse, in omnibus enim de quibus ipse disputat post magistrum, leuiter ea tangit quæ ab Aristotele dicta ante cognouit, alias uero diligentius res non ab Aristotele tractatas exequitur. Hic quoque idem fecit. nam quæ Aristoteles hoc libro de enunciatione tractauit, leuiter ab illo transcursa sunt, quæ uero magister eius tacuit, ipse subtiliori modo considerationis adiecit. Addit quoque hanc causam, quoniam Aristoteles quidem de syllogismis scribere animatus, nunquam id recte facere potuisset, nisi quædam de propositionibus annotaret. Mihi quoque uidetur hoc subtiliter perpendentibus liquere, hunc librum ad analyticos esse præparatum. Nam sicut hic de simplici propositione disputat: ita quoque in analyticis de simplicibus tantum considerat syllogismis, ut ipsa syllogismorum propositionumq; simplicitas, non ad aliud nisi ad continens opus Aristotelis pertinere uideatur. Quare non est audiendus Andronicus, qui propter passionum nomen, hunc librum ab Aristotelis operibus separat. Aristoteles enim idcirco passiones animæ, intellectus uocauit, quia intellectus, quos sermone dicere, & oratione proferre consueuimus, ex aliqua causa atque utilitate profecti sunt. ut enim dispersi homines colligerentur, & legibus uellent esse subiecti, ciuitatesq; condere, utilitas quædam fuit & causa. Quocirca quæ ex aliqua utilitate ueniunt, ex passione quoque uenire necesse est. Nam ut diuina sine ulla sunt passione, ita nulla illis extrinsecus utilitas ualet adiungi. Quæ uero sunt passibilia, semper aliquam causam atque utilitatem quibus sustententur, inueniunt. Quocirca huiusmodi intellectus, qui ad alterum oratione proferendi sunt, quoniam ex aliqua causa atq; utilitate uidentur esse collecti, recte passiones animi nominati sunt. Et de intentione quidem, & de libri inscriptione, & de eo quod hic maxime Aristotelis liber esse putandus est, hæc dicta sufficiant. Quid uero utilitatis habeat, nõ ignorabit, qui sciet qua in oratione ueritas cõstet & falsitas. In sola enim hæc enunciatiua oratione consistunt. Iam uero Quę diuidãt uerum falsumq;: Queue definita, uel

quæ

quæ uarie & mutabiliter ueritatem falſitatemq; partiantur: Quæ iuncta dici poſsint, cum ſeparata naleant prædicari: Quę ſeparata dicantur, cum iuncta non ſint prędicata: Quę ſint negationes cum modo propoſitionum: Quę earum conſequentię, aliaque plura in ipſo opere conſiderator poterit diligenter agnoſcere, quarum magnam experietur utilitatem, qui animum cura alicuius inueſtigationis aduerterit. Sed nunc ad ipſius Ariſtotelis uerba ueniamus.

Primum oportet conſtituere, quid ſit nomen & quid ſit uerbum, poſtea quid negatio & affirmatio, & enunciatio, & oratio.

1. Librum inchoans de quibus in omni ſerie tractaturus ſit, ante propoſuit, ait enim oportere prius de quibus diſputaturus eſt, definire, hic enim conſtituere, definire intelligendum eſt. determinandum nanque eſt quid hæc omnia ſint, ideſt quid nomen ſit, quid uerbum, & cætera, quæ elementa interpretationis eſſe prædiximus. Sed affirmatio atq; negatio ſub interpretatione ſunt: Quare nomē & uerbum affirmationis & negatiotionis elementa eſſe manifeſtum eſt. his enim compoſitis affirmatio & negatio coniunguntur. Exiſtit hic quædam quæſtio, cur duo tantum nomen & uerbum ſe determinare promittat, cum plures partes orationis eſſe uideantur. Quibus hoc dicendum eſt, tantum Ariſtotelem hoc libro definiſſe, quantum illi ad id quod inſtituerat tractare ſuffecit. Tractat nanque de ſimplici enunciatiua oratione, quæ ſcilicet huiuſmodi eſt, ut iunctis tantum uerbis & nominibus componatur. Siquis enim nomen iungat & uerbum, ut dicat, Socrates ambulat, ſimplicem fecit enunciatiuam orationem. Enunciatiua nanq; oratio eſt (ut ſupra memoraui) quæ habet in ſe ueri falſiue deſignationem. Sed in hoc quod dicimus, Socrates ambulat, aut ueritas neceſſe eſt contineatur, aut falſitas. hoc enim, ſi ambulante Socrate dicitur, uerum eſt: ſi, non ambulante, falſum eſt. Perficitur ergo enunciatiua oratio ſimplex ex ſolis nominibus atque uerbis. Quare ſuperfluum eſt quærere, cur alias quoque quæ uidentur orationis partes non propoſuerit, qui non totius ſimpliciter orationis, ſed tantum ſimplicis enunciationis inſtituit elementa partiri. quanquam hæ duæ, proprie partes orationis dicendæ ſunt, nomen ſcilicet atque uerbum: hæc enim per ſeſe utraque ſignificat. Coniunctiones autem uel, præpoſitiones nihil omnino niſi cum aliis iunctæ deſignant. Participia uerbo cognata ſunt, uel quod a gerundiuo modo ueniant, uel quod tempus propria ſignificatione contineant. Interiectiones uero atque pronomina, nec non aduerbia in nominis loco ponenda ſunt, idcirco quod aliquid definitū ſignificant, ubi nulla eſt uel paſsionis ſignificatio uel actionis. Quod ſi caſibus horum quædam flecti non poſſunt, nihil impedit. ſunt enim quędam nomina quæ monoptota uocantur. Quod ſiquis longius iſta, & non proxime petita eſſe arbitretur, illud tamen concedat quod ſupra iam diximus non eſſe æquum calumniari ei, qui non de omni oratione, ſed tantum de ſimplici enunciatione proponat, quod tantū ſibi ad definitionem ſumpſerit, quantum arbitratus ſit operi inſtituto ſufficere. quare dicendum eſt Ariſtotelem non omnis orationis partes hoc opere uelle definire, ſed tantum ſolius ſimplicis orationis enunciatiuæ, quæ ſunt ſcilicet nomen & uerbum. Argumentum autem huius rei hoc eſt, poſtquam enim propoſuit dicens, Primum oportet conſtituere quid ſit nomen & quid uerbum: non ſtatim inquit quid ſit oratio, ſed mox addidit quid negatio & quid affirmatio, & quid enunciatio, poſtremo uero quid oratio. Quod ſi de omni oratione loqueretur, poſt nomen & uerbum non de affirmatione & negatione, & poſt hanc de enunciatione, ſed mox de oratione dixiſſet. Nunc uero quoniam poſt nominis & uerbi propoſitionem, affirmationem, negationē, & enunciationem, & poſt, orationem propoſuit, confitendum eſt id quod ante diximus, non orationis uniuerſalis, ſed ſimplicis enunciatiuæ orationis, quæ diuiditur in affirmationem atque negationem, diuiſionem partium facere uoluiſſe, quæ ſunt nomina & uerba: hęc enim per ſe ipſa intellectum ſimplicem ſeruant, quæ eædem dictiones uocantur, ſed non ſolæ dicuntur. Sunt nanque dictiones & aliæ quoque, ut orationes uel imperfectæ, uel perfectæ, cuius plures eſſe partes ſupra iam docui, inter quæ perfectæ orationis ſpecies eſt enunciatio. Et huius quoque alia ſimplex, alia compoſita eſt. De ſimplicis uero enunciationis ſpeciebus inter philoſophos commentatoreſque certatur. Aiunt enim quidam affirmationem atque negationem enunciationi ut ſpecies ſupponi oportere, in quibus & Porphyrius eſt. Quidam uero nulla ratione conſentiunt, ſed contendunt affirmationem & negationem æquiuocam eſſe, & uno quidē enunciationis uocabulo nuncupari. Prædicari autem enunciationem ad utraſque ut nomen æquiuocum, non ut genus uniuocum, quorum princeps Alexander eſt, quorum contentiones apponere non uidetur inutile. Ac prius quibus modis affirmationem atque negationem non eſſe ſpecies enunciationis Alexander putet, dicendum eſt. Poſt uero addam qua Porphyrius hæc argumentatione diſſoluerit. Alexander nanque idcirco dicit, non eſſe ſpecies enunciationis affirmationem & negationem, quoniam affirmatio prior ſit, priorem uero affirmationem idcirco conatur oſtēdere, quod omnis negatio affirmationem tollat ac deſtruat. quod ſi ita eſt, prior eſt affirmatio, quæ ſubruatur, quam negatio quæ ſubruat, in quibus autem prius aliquid & poſterius eſt, illa ſub eodem genere poni non poſſunt, ut in eo titulo prędicamentorum dictum eſt, qui de his quæ ſunt ſimul inſcribitur. Amplius negatio omnis inquit diuiſio eſt, affirmatio, compoſitio atque coniunctio eſt. Cum enim dico Socrates uiuit, uitam cum Socrate coniunxi. cum dico Socrates non uiuit: uitam a Socrate disiunxi, diuiſio igitur quædam negatio eſt: coniunctio, affirmatio: compoſiti autem eſt coniunctique diuiſio. Prior eſt igitur coniunctio, quod eſt affirmatio, poſterior uero diuiſio, quod eſt negatio. Illud quoque adiecit, quod omnis per affirmationem facta enunciatio, ſimplicior ſit per negationem facta enunciatione. Ex negatione enim particula negatiua ſi ſublata ſit, affirmatio ſola relinquitur. De eo enim quod eſt, Socrates non uiuit. ſi non particula quæ eſt ad uerbum auferatur, remanet. Socrates uiuit. Simplicior igitur eſt affirmatio, quam negatio. Prius uero ſit neceſſe eſt quod ſimplicius eſt, in quātitate etiam, quod ad quantitatem minus eſt, prius eſt eo quod ad quantitatem plus eſt. Omnis uero oratio quantitas eſt, ſed cum dico, Socrates ambulat: minor oratio eſt, quā cū dico, Socrates non ambulat. Quare ſi ſecundum quantitatem affirmatio minor eſt, eam priorem quoq; eſſe neceſſe eſt. Illud quoque adiungxit affirmationem quendam eſſe habitum, negationem uero priuationem, ſed prior eſt habitus priuatione. Affirmatio igitur negatione prior eſt. Et ne ſingula perſequi laborem, cum his aliiſq; modis demonſtret affirmationem negatione priorem eſſe, a communi eas genere ſeparauit. Nullas enim arbitratur ſpecies ſub eodem genere eſſe poſſe, in quibus prius uel poſterius aliquid conſideretur. Sed Porphyrius ait ſeſe docuiſſe ſpecies enunciationis eſſe affirmationem & negationem in his commentariis quos in Theophraſtum edidit. hic uero Alexandri argumētationem tali ratione diſſoluit. Ait enim non oportere arbitrari quæcunque quolibet modo priora eſſent aliis, ea ſub eodem genere poni non poſſe. Sed quæcunq; ſecundum eſſe ſuum atque ſubſtantiam priora uel poſteriora ſunt, ea ſola ſub eodem genere non ponuntur. Et recte dicitur. Si .n. quicquid, quolibet modo prius eſt, cum eo quod poſterius eſt, ſub uno genere eſſe non poteſt, nec primis ſubſtantiis & ſecundis commune genus poterit eſſe ſubſtantia, quod qui dicit, a recto ordine rationis exorbitat. Sed quemadmodum quanquam ſint primæ & ſecundæ ſubſtantiæ, tamen utræque æqualiter in ſubiecto non ſunt, & idcirco eſſe ipſorum ex eo pendet, quod in ſubiecto non ſunt, atque ideo ſub uno ſubſtantiæ genere collocantur: ita quoque quanquam affirmationes negationibus in orationis prolatione priores ſint, tamen ad eſſe atque ad naturā propriam æqualiter enunciatione participant. Enunciatio uero eſt in qua ueritas & falſitas inueniri poteſt. Qua in re & affirmatio & negatio ęquales ſunt. æqualiter enim affirmatio, & negatio ueritate & falſitate participant. Quocirca quoniam id quod ſunt affirmatio & negatio, æqualiter ab enunciatione

enunciatione participant, a communi eas enunciationis genere diuidi non oportet. mihi quoq; uidetur ꝙ Porphyrij sit sequenda sententia, ut affirmatio & negatio communi enunciationis genere supponantur. Longa nanque illa & multiplicia Alexandri argumenta soluta sunt, cum demonstrauit Porphyrius non modis omnibus ea quæ priora sunt, sub communi genere poni non posse. Sed quæcunq; ad esse proprium atque substantiam priora sunt, illa sola sub cómuni genere constitui atq; poni non posse. Syrianus uero, cui Philoxenus cognomen est, hoc loco quærit, cur proponens prius de negatione, post de affirmatione pronunciauerit dicens, Primum oportet constituere quid sit nomen, & quid uerbum, postea quid negatio & affirmatio. Et primo quidé nihil proprium dixit, quoniam in quibus affirmatio potest & negatio prouenire, prius esse negatio, postea affirmatio potest. ut de Socrate si sanus est, potest ei talis affirmatio aptari, ut de eo dicatur, Socrates sanus est, & huiusmodi potest aptari negatio, ut de eo dicatur, Socrates sanus non est. quoniam ergo in eum affirmatio & negatio potest prouenire, prius euenit, ut sit negatio quam affirmatio: ante enim quam natus esset, potuit de eo dici, Socrates sanus non est, qui enim natus nó erat, nec esse poterat sanus. Huic illud adiecit, seruare Aristotelé conuersam propositionis & executionis distributionem, hic enim prius post nomen & uerbum, de negatione proposuit, post de affirmatione, & hinc de enunciatione, postremo de oratione: sed proposita definitione nominis & uerbi, prius orationem, postea enunciationem, tertio affirmationem, ultimo loco negationem determinauit, quá hic post propositionem uerbi, & nominis primam locauerat. Vt igitur ordo seruaretur conuersus, idcirco negationem prius ait esse propositam. qua in expositione ab Alexádri quoq; sententia nó discedit. Illud quoq; est additum, quod non esset inutile, enunciationem genus affirmationis & negationis accipi oportere, quod quáquam (ut dictum est) ad prolationem prior est affirmatio, tamen ad ipsam enunciationé, id est ueri falsiq; uim, utrasq; æqualiter sub enunciatione Aristoteles constituit. Id etiam Aristotelem probare dicit. præmisit enim primam negationem, secundam posuit affirmationem, quæ res nihil habet uitij, si ad ipsam enunciationé affirmatio & negatio ponátur æquales, quæ.n. natura æquales sunt, nihil retinent contrarij indifferenter acceptæ. Est igitur ordo quo proposuit, primum totius orationis elementum, scilicet nomen & uerbú, post hæc, negationem & affirmationem, quæ species enunciationis sunt. quorum genus, idest enunciationem, tertiú nominauit, quartum uero orationem posuit, quæ ipsius enunciationis genus est, & horum se definitiones omnium daturum esse promisit. quas interim relinquens atque prætериés, & in posteriorem tractatum differens, illud nunc addit, quæ sint uerba & nomina, & quid ipsa significent, Quare antequam ad uerba Aristotelis ipsa ueniamus, pauca communiter de nominibus atque uerbis, & de his quæ significantur a uerbis ac nominibus disputemus. Siue enim quælibet interrogatio sit atque résponsio, siue perpetua cuiuslibet orationis continuatio, atque alterius auditus & intelligentia, siue hic quidem doceat, ille uero discat, tribus his totus orandi ordo perficitur, rebus, intellectibus, atque uocibus. Res.n. ab intellectu concipitur. Vox uero conceptiones animi intellectusq; significat, ipsi uero intellectus & concipiunt subiectas res, & significantur a uocibus. Cum igitur tria sint hæc, per quæ omnis oratio collocutioq; perficitur, Res quæ subiectæ sunt, Intellectus qui res concipiunt, & rursus a uocibus significantur, Voces quæ intellectus designant, quartum quoq; quiddam est, quo uoces ipsæ ualeant designari, id autem sunt Literæ. scriptæ náq; literæ ipsas significat uoces: Quare quatuor ista sunt, ut literæ quidem significent uoces: uoces uero intellectus: intellectus autem res concipiant, quæ scilicet habent quandam non confusam neq; fortuitam consequentiam, sed terminato naturæ suæ ordine cóstant. res enim semper comitantur eum, qui ab ipsis concipitur intellectus, ipsum uero intellectum uox sequitur, sed uoces elementa, id est literæ. Rebus enim ante propositis & in propria substantia cóstitutis intellectus oriuntur. Rerum enim semper intellectus sunt, quibus iterum constitutis mox significatio uocis exoritur. Præter intellectum nanque uox penitus nihil designat. Sed quoniam uoces sunt, idcirco literæ, quas uocamus elementa, repertæ sunt, quibus uocum qualitas designetur. ad cognitionem uero cóuersim sese res habet, nanq; apud quos eædem sunt literæ, & qui eisdé elementis utuntur, eisdem quoq; nominibus eos ac uerbis id est uocibus uti necesse est, & qui uocibus eisdé utuntur, iidem quoque apud eos intellectus in animi conceptione uersantur. sed apud quos iidem intellectus sunt, easdem res eorum intellectibus subiectas esse manifestum est, sed hoc nulla ratione conuertitur. Nanq; apud quos eędem res sunt, iidemq; intellectus, non statim eædem uoces, eædemq; sunt literæ. nam cum Romanus, Gręcus, ac Barbarus simul uideát equum, habent quoque de eo eundem intellectum, quòd equus sit, & apud eos eadem res subiecta est, idemq; a re ipsa concipitur intellectus, sed græcus aliter equum uocat, alia quoque uox in equi significatione Romana est, & Barbarus ab utroq; in equi designatione dissentit. quocirca diuersis quoq; uoces proprias elementis inscribunt. Recte igitur dictum est, apud quos eædem res, iidemq; intellectus sunt, non statim apud eos, uel easdem uoces, uel eadem eleméta cósistére. Præcedit autem res intellectum: intellectus uocem, uox literas, sed hoc conuerti non potest: neque enim si literæ sunt, mox aliqua ex his significatio uocis existit. Hominibus nanque qui literas ignorant, nullum nomen quælibet eleméta significant, quippe qui nesciunt. Neq; si uoces sunt, mox intellectus esse necesse est. Plures enim uoces inuenies, quæ nihil omnino significent, nec intellectui quoque subiecta res semper est: sunt enim intellectus sine re ulla sibi subiecta, ut quos centauros, uel chimęras poëtę finxerút. horum enim intellectus sunt, quibus subiecta est nulla substantia. Sed siquis ad naturam redeat eamq; consideret diligenter, agnoscet cum res est, eius quoque intellectum esse. Quod si non apud homines, certe apud Deum, qui proprię diuinitate substantiæ in propria natura ipsius rei nihil ignorat. Et si est intellectus, & uox est, ꝙ si uox fuerit, eius quoq; sunt literæ, quæ si ignorantur, nihil ad ipsam uocis naturam pertinet. Neq;.n. quasi causa quædam uocum est intellectus, aut uox causa literarum, ut cum eædem sint apud aliquos literæ, necesse sit eadé quoq; esse nomina. Ita quoq; cum eædem sint uel res, uel intellectus apud aliquos, mox nó necesse est intellectuum ipsorum uel rerum eadem esse uocabula. Nanq; cum eadem sit & res & intellectus hominis, apud diuersos tamen homines huiusmodi substantia aliter & diuerso nomine nuncupatur. Quare uoces quoq; cum eædé sint, possunt literæ esse diuersæ, ut in hoc nomine quod est homo, cum unú sit nomé, diuersis literis scribi potest. nanque latinis literis scribi potest, potest etiam græcis, potest aliis nunc primú inuentis literarú figuris. Quare quoniam apud quos eædem res sunt, eosdé intellectus esse necesse est, apud quos iidé intellectus sunt, uoces eædé non sunt, & apud quos eædé uoces sunt, non necesse est eadem elementa constitui: dicendum est res & intellectus, quoniam apud omnes iidem sunt, esse naturaliter constitutos: uoces uero atq; literas, quæ diuersis hominum positionibus permutantur, nó esse naturaliter sed positione. Concludendú est igitur, quoniá apud quos eadé sunt eleméta, apud eos quoq; eædem uoces sunt, & apud quos eædem uoces sunt, iidem sunt intellectus, apud quos autem iidem sunt intellectus, apud eos quoq; res eædé subiectæ sunt. Rursus apud quos eædem res sunt, iidé quoq; sunt intellectus, apud quos iidem intellectus, non eædem uoces sunt, nec apud quos eędem uoces sunt, eisdem semper literis uerba ipsa uel nomina designantur. Sed nos in supradictis sententiis elemento atque litera promiscue usi sumus, quæ autem sit horum distantia paucis absoluam. Litera est inscriptio atque figura partis minimæ uocis articulatæ: Elementum uero sonus ipsius inscriptionis, ut cú scribo literam quæ est. a. formula ipsa, quæ atramento, uel graphio scribitur, litera nominatur, ipse uero sonus, quo ipsam literam uoce proferimus, dicitur elementum. Quocirca hoc cognito, illud dicendum est, quòd is qui docet, uel qui cótinua oratione loquitur, uel qui interrogat, contrarie se habet his, qui uel discunt, uel audiunt, uel respondet in his tribus uoce scilicet, intellectu, & re: prætermittantur enim

literæ

literæ propter eos, qui earum sunt expertes. Nam qui docet, & qui dicit, & qui interrogat, a rebus ad intellectum ꝓfectus per nomina, & uerba uim propriæ actionis exercet, atque officium. Rebus enim subiectis ab his capiunt intellectus, & per nomina, & uerba pronunciant, qui uero discit, uel qui audit, uel etiam qui respondet, a nominibus ad intellectus progressus ad res usque peruenit. Accipiens enim is qui discit, uel qui audit, uel qui respondet, docentis, uel dicentis, uel interrogantis sermonem, quid unusquisq; illorum dicat intelligit, & intelligens rerum quoque scientiam capit, & in ea consistit. Recte igitur dictum est in uoce intellectu atq; re contrarie sese habere eos qui docēt, dicunt, & interrogant, atque eos qui discunt audiunt, & respondēt. Cum igitur hæc sint quatuor, literæ, uoces, intellectus, & res: proxime quidem, & principaliter literæ, uerba, & nomina significant. hæc uero principaliter quidem intellectus, secundo uero loco res quoq; designant. Intellectus uero ipsi nihil aliud nisi rerum significatiui sunt. Antiquiores uero quorum est Plato, Aristoteles, Speusippus, & Xenocrates, hi inter res, & significationes intellectuum medios sensus ponunt in sensibilibus rebus, uel imaginationes quasdam, in quibus intellectus ipsius origo consistat. Et nunc quidem quid de hac re Stoici dicunt prætermittendum est, hoc autem ex his omnibus solum cognosci oportet: quòd ea quæ sunt in literis, eam significent orationem quæ in uoce consistit, & quòd ea quæ est uocis oratio, animi atque intellectus orationem designet, quæ tacita cogitatione conficitur & quòd hæc intellectus oratio; subiectas principaliter sibi res concipiat ac designet. Ex quibus quatuor duas quidem Aristoteles esse naturaliter dicit, res & animi conceptiones idest eam quæ fit in intellectibus orationem, idcirco ꝙ apud omnes eædem atque immutabiles sint, duas uero non naturaliter, sed positione constitui, quæ sunt nomina, & literæ, quas idcirco naturaliter fixas esse non dicit, quod (ut supra demonstratum est) non eisdem uocibus omnes, aut eisdem utantur elementis, atq; hoc est quod ait.

Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in animæ passionum, notæ, & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce. Ac quemadmodum nec literæ eædem omnibus, sic nec eædem uoces. Quorum autem hæ primo notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines sunt, res iam eædem. De his itaq; dictum est in his quæ dicta sunt de anima, alterius enim est negotij.

2. Cum igitur prius præposuisset nomen, & uerbum, & quæcunque secutus est postea, se definire promisisset, hæc interim prætermittens de passionibus animæ deque earum notis, quæ sunt .s. uoces, pauca præmittit. Sed cur hoc ita interposuerit, plurimi commentatores causas reddere neglexerunt, sed a tribus tantum, quantum adhuc sciam, ratio huius interpositionis explicata est, quorum Hermini quidem a rerum ueritate longe disiuncta est. Ait enim idcirco Aristotelem de notis animæ passionum interposuisse sermonē, ut utilitatē propositi operis inculcaret. Disputaturus enim de uocibus quæ sunt notæ animæ passionū, recte de his quædam ante præmisit. Nam cum suæ nullus animæ passiones ignoret, notas quoque cum animæ passionibus non nescire utilissimum est, neq; enim illę cognosci possunt nisi per uoces, quæ sunt earum .s. notæ. Alexander uero aliam huiusmodi interpositionis reddit causam, quoniam inquit nomina, & uerba interpretatione simplici continentur. Oratio uero ex uerbis nominibusq; coniuncta est, & in ea iam ueritas, aut falsitas inuenitur, siue autem quilibet sermo sit simplex, siue iam oratio coniuncta atq; composita, ex his quæ significantur momentum sumunt. In illis enim prius est eorum ordo & continentia, post redundat in uoces. Quocirca, quoniam significatiuum momentum ex his quæ significantur oritur, idcirco prius nos de his quæ uoces ipsæ significant, docere proponit. Sed Herminus hoc loco repudiandus est. Nihil enim tale quod ad causas propositæ sententiæ pertineret explicuit. Alexander uero strictim proxima intelligentis prætéruectus, tetigit quidem causam, non tamen principalem rationem Aristotelicæ propositionis exoluit. Sed Porphyrius hanc ipsam plenius causam originemque sermonis huius, ante oculos collocauit, qui omnem apud priscos philosophos de significationis ui contentionem litemq; retexuit. Ait nanque dubie apud antiquorum philosophorum sententias constitisse, quid esset proprie quod uocibus significaretur. putabant nanque alii res uocibus designari, earūque uocabula esse ea quæ sonuerint in uocibus arbitrantur. Alii uero incorporeas quasdam naturas meditabantur, quarum essent significationes quæcunq; uocibus designarentur, Platonis aliquo modo species incorporeas æmulati, dicentis, hoc ipsum homo, & hoc ipsum equus, non hanc cuiuslibet subiectam substantiam, sed ipsum illum hominem specialem, & illum ipsum equum uniuersaliter, & incorporaliter, cogitantes incorporeas quasdam naturas constituebāt, quas ad significandum primas uenire putabant, & cum aliis item rebus in significationibus posse coniungi, ut ex his aliqua enunciatio, uel oratio cōficeretur. Alii uero sensus, alii imaginationes significari uocibus arbitrabantur. cum igitur ista esset contentio apud superiores, & hæc usque ad Aristotelis peruenisset ætatem, necesse fuit, ut qui nomen, & uerbū significatiua esset definiturus, prædiceret quorū ista designatiua sint. Aristoteles enim nominibus & uerbis res subiectas significari non putat, nec uero sensus, uel etiam imaginationes: sensuum quidem non esse significatiuas uoces nomina, & uerba in opere de iustitia declarat dicens. φύσει γὰρ διαφέχοντων τά τε νοήματα, καὶ τὰ αἰσθήματα quæ interpretari latine potest hoc modo. Natura enim sunt diuersa intellectus, & sensus. differre igitur aliquid arbitratur sensus atque intellectus, sed qui passiones animæ a uocibus significari dicit, is non de sensibus loquitur. Sensus enim passiones corporis sunt. Si igitē ita dixisset passiones corporis a uocibus significari, tunc merito sensus intelligeremus. Sed quoniā passiones animæ nomina, & uerba significare proposuit non sensus, sed intellectus eum dicere putandum est. Sed quoniā imaginatio quoque res animæ est dubitauerit aliquis ne forte passiones aīæ imaginationes, quas græci φαντασίας nomināt, dicat. Sed hæc in libris de aīa uerissime diligētissimeq; separauit dicens. ἔστι δὲ φαντασία ἕτερον καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως, συμπλοκὴ γὰρ νοημάτων ἐστὶ τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος, τὰ δὲ πρῶτα νοήματα τί διοίσει τοῦ μὴ αὐτὰ φαντάσματα εἶναι, ἢ οὐδ' αὐτὰ φαντάσματα, ἀλλ' οὐκ ἄνευ φαντασμάτων. Qđ sic interpretatur, Est autem imaginatio diuersa ab affirmatione, & negatione, complexio nanque intellectuum est ueritas, uel falsitas, primi uero intellectus quid discrepabunt, ut non sint imaginationes? an certe neque hæc sunt imaginationes, sed sine imaginationibus non sunt. Quæ sententia demonstrat aliud quidem esse imaginationes, aliud intellectus, ex intellectuum quidem complexione, affirmationes fieri & negationes: quocirca illud quoque dubitauit, utrum primi intellectus imaginationes quædam essent, primos autem intellectus dicimus, qui simplicem rem concipiunt, ut si quis dicat Socrates solum, dubitatq; utrum huiusmodi intellectus, qui in se nihil neq; ueri continet neq; falsi, intellectus sit, an ipsius Socratis imaginatio. Sed de hoc quoque aperte quidem uidetur ostendere. ait enim an certe, neque hęc sunt imaginationes, sed non sine imaginationibus sunt. Id .n. quod hic sermo significat, qui est, Socrates, uel alius simplex, non est quidem imaginatio, sed intellectus, qui intellectus præter imaginationem fieri non potest. Sensus .n. atq; imaginatio quædam primæ figuræ sunt, supra quas uelut fundamento quodam superueniēs intelligētia nititur. Nam sicut pictores solent designare lineatim corpus atq; substernere in corpore ubi coloribus cuiuslibet exprimant uultum, sic sensus atq; imaginatio naturaliter in animæ perceptione substernitur. Nam cum res aliqua sub sensum, uel cogitationē cadit, prius eius necesse est, ut quędam imaginatio nascaē; post uero plenior superueniat intellectus, cunctas eius explicans partes, quæ confusæ fuerant imaginatione pręsumptæ. Quocirca imperfectum quiddam est imaginatio. Nomina uero, & uerba non curta quædam, sed perfecta significant, quare recta Aristotelis sententia est, quæcunq; in uerbis nominibusq; uersantur, ea neq; sensus, neq; imaginationis, sed solam significare intellectuū qualitatem. Vnde illud quoq; ab Aristotele fluētes Peripatetici rectissime posuere,

tres esse orationes, unam quæ scribi posſit elementis, alteram quæ noce proferri. tertiam quæ cogitatione connectitur. unamque intellectibus, alteram uoce, tertiam literis contineri. Quocirca quoniam id quod significaretur a uocibus intellectus esse Aristoteles putabat, nomina nero & uerba significatiua esse in eorum erat definitionibus positurus, recte quorum essent significatiua prædixit, erroremq; lectoris ex multiplici ueterum lite uenientem, sententiæ suæ manifestatione compescuit, atque hoc modo nihil in eo deprehenditur esse superfluum, nihilque ab ordinis continuatione seiunctum. Quærit uero Porphyrius, cur ita dixerit; Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, & nō sic, sunt ergo uoces. & rursus cur ita, & ea quę scribuntur, & non dixerit, & literę, quod resoluit hoc modo. Dictum est tres esse apud Peripateticos orationes, nnam quę literis scribitur, aliam quę profertur in uoce, tertiam quæ coniungeretur in animo. Quod si tres orationes sunt, partes quoque orationis triplices esse nulla dubitatio est. Quare, quoniam uerbum & nomen principaliter orationis partes sunt: erunt alia uerba & nomina quæ scribantur, alia quę dicantur, alia quę tacita mente tractentur. ergo quoniam proposuit dicens, Primum oportet constituere quid sit nomen, & quid sit uerbū triplex autem nominum natura est atque uerborum, de quibus potisſimum proposuerit, & quæ definire nelit ostendit. & quoniam de his nominibus loquitur ac nerbis, quæ uoce proferuntur, idipsum planius explicans ait. Sunt ergo ea quę sunt in uoce earum quę sunt in anima paſsionū notę, & ea quę scribuntur eorum quę sunt in noce, nelut si diceret. Ea uerba & ea nomina, quæ in uocali oratione proferuntur, animę paſsiones denunciant. Illa autem rursus uerba & nomina quæ scribuntur, eorum uerborum nominumque significationi pręsunt quę uoce proferuntur. Nam sicut uocalis orationis uerba & nomina, conceptiones animi intellectusque significant, ita quoq; uerba & nomina illa quę in solis literarum formulis iacent, illorum uerborum & nominū significatiua sunt quę loquimur, idest quæ per uocem sonamus. nam quod ait, Sunt ergo ea quę sunt in uoce subaudiendum est nomina & uerba. Et rursus cū dicit. Et ea quę scribūtur, idem subnectendum rursus est, uerba scilicet & nomina. Et quod rursus adiecit, eorum quę sunt in uoce, addendum est eorum nominum atq; uerborum quæ profert atque explicat uocalis oratio. Quod si nihil de esset omnino, ita foret totius plenitudo sententiæ. Sunt ergo ea nomina & uerba quæ in uoce sunt, earum quæ sunt in anima paſsionū notæ, & ea uerba & nomina quæ scribuntur eorum uerborum & nominum quæ sunt in uoce, quod communiter subintelligendum est, licet ea quæ subiunximus deesse uideantur, quare non est disiuncta sententia, sed primæ propositioni continua. Nam cum quid sit nerbum, & quid nomen definire constituit, cum nominis & nerbi natura sit multiplex, de quo nomine & uerbo tractare uellet, clara significatione distinxit. Incipiens igitur ab his nominibus & nerbis quę in uoce sunt, quorum essent significatiua disseruit. Ait .n. hæc paſsiones animæ designare. Illud quoque adiecit quibus ipsa nomina & uerba, quæ in uoce sunt, designentur, his scilicet quæ literarum formulis exprimuntur. Sed quoniam nō omnis uox significatiua est. uerba autem & nomina nunquam significationibus carent, quoniamque non omnis nox quæ significat quadam positiōe designat, sed quædam naturaliter ut lachrymæ, gemitus, atque mœror. animalium quoque cæterorum quædam uoces naturaliter aliquid ostendunt, ut ex canum latratibus iracundia, eorumq; alia quadam uoce blandimenta monstrantur. Verba autem & nomina positione significant, nec solum sunt uerba & nomina uoces, sed noces significatiuæ, nec solum uoces significatiuæ, sed etiam quæ positione designent aliquid, nō natura, non dixit. Sunt igitur uoces earum quæ sunt in anima paſsionum notæ. Nsmque neque omnis uox significatiua est, & sunt quædam significatiuæ, quæ naturaliter non positione significent. quod si ita dixisset, nihil ad proprietatem uerborum & nominum pertineret. Quocirca nō noluit communiter dicere uoces, sed dixit tantum ea quæ sunt in uoce. uox enim uniuersale quiddam est, nomina uero & nerba partes, pars autem omnis in toto est, uerba ergo & nomina quoniam sunt intra uocem, recte dictum est, ea quæ sunt in uoce, uelut si diceret. Quoniam intra uocem continētur, intellectuum designatiua sunt, sed hoc simile est, ac si ita dixisset, uox certo modo se habens significat intellectus. Nō enim (ut dictum est) nomen & uerbum uoces tantum sunt. Sicut nummus quoque non solum æs impressum quadam figura est, ut nummus uocetur, sed etiam ut alterius sit rei pretium: eodem quoque modo uerba & nomina non solū uoces sunt, sed positæ ad quandam intellectuum significationem. uox enim quæ nihil designat, ut est gargulus, licet eam grammatici figuram uocis intuentes, nomen esse contendant, tamen eam nomen philosophia non putauit, nisi sit posita ut designaret aliquam animi conceptionem, eoq; modo significare aliquid rerum posſit. etenim nomen alicuius nomen esse necesse erit, sed si uox aliqua nihil designat, nullius nomen est, quare si nullius nomen est, nec nomen quidem esse dicetur. Atque ideo huiusmodi nox idest significatiua, non uox tantum, sed uerbum uocatur aut nomen, quemadmodum nummus non æs, sed proprio nomine nummus, quo ab alio ære discrepet, nuncupatur. Ergo Aristotelis hæc sentētia qua ait, ea quæ sunt in uoce nihil aliud designāt nisi eam uocem quæ non solum uox sit, sed quæ cum uox sit, habeat tamen aliquam proprietatem, & aliquam quodammodo figuram positæ significationis impressam. Horum uero idest uerborum & nominum quæ sunt in uoce, aliquo modo sese habente, ea sunt, scilicet significatiua quæ scribuntur, ut hoc quod dictum est. Quæ scribuntur, de nerbis ac nominibus dictum, quæ sunt in literis, intelligatur. Potest uero hæc quoque esse ratio cur dixerit, & ea quę scribuntur, quoniam literas & scriptas figuras & uoces, quę eisdem significantur formulis nuncupamus, ut .a. & ipse sonus literæ nomen capit, & illa quæ in subiecto ceræ uocem significās forma describitur. Designare ergo uolens quibus uerbis atque nominibus ea quę in noce sunt, apparent, non dixit literas, quod ad sonos etiam referri poterat literarum, sed ait quæ scribuntur, ut ostenderet de his literis dicere, quæ in scriptione constiterunt, idest quarum figura & in cera, stylo, & in membrana, calamo posset effingi. Alioqui illa etiam quæ in sonis sunt ad ea nomina referuntur, quę in uoce sunt, quoniam sonis illis nomina & uerba iunguntur. Sed Porphyrius de utraque expositione iudicauit dicēs. Id quod ait, & quæ scribuntur, non potius ad literas, sed ad uerba & nomina quæ posita sunt in literarum inscriptione, referendum. Restat igitur ut illud quoque addamus cur nō ita dixerit. Sunt ergo ea quæ sunt in uoce intellectuum notæ. Sed ita, earum quæ sunt in anima paſsionum notę. Nam cum ea quę sunt in uoce res intellectusque significent, principaliter quidem intellectus, res nero quas ipsa intelligentia comprehendit, secundaria significatione per intellectuum medietatem, intellectus ipsi non sine quibusdam paſsionibus sunt, quæ in animam ex subiectis neniunt rebus. Paſsus enim quilibet eius rei proprietatem, quā intellectu complectitur, ad eius enunciationem designationemq; contendit, cum enim quis aliquam rem intelligit, prius imaginatione formam necesse est intellectæ rei proprietatemque suscipiat, & fiat uel paſsio uel cum paſsione quædam intellectus perceptio. hac uero posita ac in mentis sedibus collocata, fit indicandæ ad alterum paſsionis, uoluntas, cui actus quidem continuandæ intelligentiæ protinus ex intimę rationis potestate superuenit, quē explicat .s. & effundit oratio, nitens ea quæ primitus in mente fundata est paſsione, siue quod est uerius, progressa oratio, progrediente simul & significatione & significātis se orationis motibus adæquāte, fit uero hęc paſsio uelut figuræ alicuius impreſsio, sed ita ut in animo fieri consueuit. Aliter namque naturaliter est in re qualibet propria figura, aliter uero eius ad animū forma transfertur, uelut non eodem modo cerę, uel marmori, nel chartis, literæ, idest uocum signa mandātur, & imaginationē Stoici a rebus in animam translatam loquuntur, sed cum adiectione semper, dicentes ut in anima fieri consueuit. Quocirca cum omnis animæ paſsio rei quædam uideatur esse proprietas, porro autem cum designatiuę uoces intellectuum principaliter, rerum dehinc a quibus intellectus profecti sunt significatione nitantur; quicquid est in uocibus

in uocibus significatiuum, id animæ passiones designat, sed hæ passiones animorum ex rerum similitudine procreantur, uidens namq; aliquis sphæram, uel quadratum, nel qnamlibet rerum aliam figuram, eam in animi intelligentia, quadã ui ac similitudine capit, Nam qui sphæram uiderit, eius similitudinem in animo perpendit & cogitat, atqne eius in animo quandam passus imaginem, id cuius imaginem patitur agnoscit. Omnis nero imago rei, cuius imago est, similitudinem tenet, mẽs igitur cum intelligit, rerum similitudinem comprehendit. Vnde fit, ut cum duorum corporum maius unum, minus alterum contuemur, a sensu postea remotis corporibus illa ipsa corpora cogitantes, illud quoque memoria seruante, nouerimus sciemusq; quod minus, quod uero maius corpus fuisse cõspeximus, quod nullatenus eueniret, nisi quas mens semel passa est, rerum similitudines obtineret. Quare quoniam passiones animæ quas intellectus uocant, rerum quædam similitudines sunt, idcirco Aristoteles cum paulopost de passionibus animę loqueretur cõtinenti ordine ad similitudines transitum fecit, quoniam nihil differt, utrum passiones diceret an similitudines. Eadem nanq; res, animæ quidem passio est, rei uero similitudo. Et Alexander hunc locum, Sunt ergo ea quæ sunt in uoce earũ quæ sunt in anima passionum notæ, & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce, & quemadmodũ nec literæ omnibus eædem sic nec eædem uoces, hoc modo conatur exponere. proposuit inquit ea quæ sunt in uoce intellectus animi designare, & hoc probat exemplo. Eodem.n.modo ea quæ sunt in uoce passiones animæ significant, qnemadmodum ea quæ scribuntur uoces designant, ut id quod ait, & ea quæ scribũtur ita intelligamus, tanquã si diceret, quemadmodum etiã ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in noce, ea nero quæ scribuntur inquit Alexander, nntas esse uocum, id est nominum ac uerborum, ex hoc monstrauit, ꝙ dixit & quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Signum nanq; est uocum ipsarum significationem literis contineri, ꝙ ubi uariæ sunt literæ, & non eædẽ quę scribũtur, uarias quoq; uoces esse necesse est, hæc Alexander. Porphyrius uero qm tres proposuit orationes, unam quæ literis contineretur, secundam quæ uerbis ac nominibus personaret, tertiã quam mentis enolueret intellectus id Aristotelem significare pronunciat cum dicit. Sunt ergo ea, quæ sunt in uoce earũ, quę sunt in anima passionum notæ. quod ostendet, ac si ita dixisset. sunt ergo ea quę sunt in uoce & uerba & nomina, animę passionum notæ. & quoniam monstrauit quorũ uoces essent significatiuæ, ilhd qnoq; docuisse pronunciat, quibus signia uerba & nomina panderẽtur, ideo addidisse, & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce, tanquam si diceret, ea quæ scribuntur nomina & uerba, eorum quæ sunt in uoce nominum & uerborum notæ sunt, nec disiunctam esse sententiam, nec (nt Alexander putat) id quod ait, Er ea quæ scribũtur, ita intelligendum, tanqnam si diceret, sicnt ea quæ scribuntur, id est literæ, illa quæ sunt in uoce significant, ita ea quę sunt in noce notas esse animæ passionnm. Primo quidem ꝙ ad simplicem sensum nihil addi oportet: deinde ꝙ tã breuis ordo, tanquã necessaria orationis non est intercidenda partitio: tertio quoniam si similis est significatio literarum uocũq;, quæ est uocum & animæ passionũ, oporteret sicut uoces diuersis literis permutantur, ita quoq; passiones animæ diuersis uocibus permutari, quod non fit, idem namq; intellectus uariatis potest uocibus significari. Sed Alexander id quod eum sensisse superius memoraui, hoc probare nititur argumento. ait enim, etiam in hoc quoque similem esse significationem literarum ac uocum, quoniam sicut literæ nõ naturaliter uoces, sed positione significant, ita quoque uoces non naturaliter animi intellectus, sed aliqua positione designant. Sed qui prius recepit, ut id quod Aristoteles ait. Et ea quæ scribuntur, ita dictum esse tanquam si diceret, sicut ea quæ scribuntur, quicquid ad hanc sententiam uidetur adiungere, æqualiter non dubitatur errare. Quocirca nostro iudicio qui rectius tenere solẽt, Porphyrij sententiis applicabunt. Aspasius quoq; secundæ sententiæ Alexandri, quam supra posuimus, ualde consentit, qui a nobis in eodem quo Alexander errore culpabitur. Aristoteles uero duobus modis has notas esse putat, literarum, uocum, passionumq; animæ constitutas, uno quidem positione, alio uero naturaliter. Atque hoc est quod ait, & qnemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Nam si literæ uoces, ipsæ uero noces intellectus animi naturaliter designarent, omnes homines eisdem literis, eisdem etiam uocibus uterentur. Quod, quoniam apud omnes nec eædem literæ, neq; eædem uoces sunt, constat eas non esse naturales. Sed hic duplex lectio est. Alexander enim hoc modo legi putat oportere. Quorum autem hæ primo notę, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorum eædem similitudines, res etiam eædem. Volens enim Aristoteles ea quæ positione significant ab iis quæ aliquid designant naturaliter segregare, hoc interposuit, ea quæ positione significant uaria esse. ea uero quæ naturaliter, apud omnes eadẽ. & inchoãs quidem a uocibus ad literas uenit, easque primo non esse naturaliter significatiuas demonstrat dicẽs, & quẽadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces: nam si idcirco probantur literæ non esse naturaliter significantes, ꝙ apud alios aliæ sint ac diuersæ: eodem quoq; modo probabile erit uoces quoq; nõ naturaliter significare, qm singulę hominum gentes non eisdem inter se uocibus colloquuntur. uolens uero similitudinem intellectuum rerumq; subiectarum docere naturaliter constitutam, ait. Quorum autem hæ primo notæ, eædẽ omnibus passiones animę sunt. quorum inquit uoces quæ apud diuersas gentes ipsę quoque diuersæ sunt, significationem retinent, quæ.s.sunt animæ passiones, illæ apud omnes eædẽ sunt. Neq; enim fieri potest, ut quod apud Romanos homo intelligitur, lapis apud Barbaros intelligatur. Eodem quoque modo de cæteris rebus. Ergo huiusmodi sententia est quæ dicit, ea quæ uoces significent, apud omnes hominum gentes mutari, ut ipsæ quidẽ uoces. sicut supra monstrauit cum dixit, quemadmodũ nec literæ omnibus eædem, sic nec eędem uoces. cum apud plures diuersæ sint. Illud uero ꝙ uoces ipsæ significant, apud omnes homines idem est, nec ulla ratione ualet permutari, qui sunt, scilicet intellectus rerum, qui quoniam naturaliter sunt, permutari non possunt, atq; hoc est quod ait. Quorum autem hæ primo notæ, id est uoces eædem omnibus passiones animæ sunt, ut demonstraret uoces quidem esse diuersas, quorum autem ipsæ uoces significatiuæ essent, quæ sunt scilicet animæ passiones, easdem apud omnes esse, nec ulla ratione, quoniam sunt constitutæ naturaliter, permutari. Nec uero in hoc constituit ut de solis uocibus atque intellectibus loqueretur. Sed quoniam uoces atque literas nõ esse naturaliter constitutas per id significauit, ꝙ eas nõ apud oẽs easdem esse proposuit, Rursus intellectus quos animæ passiones uocat, per hoc esse naturales ostẽdit, ꝙ apud omnes iidem sint, a quibus id est intellectibus ad res trãsitum fecit. Ait enim quorum hæ similitudines, res etiam eædem. Hoc scilicet sentiens ꝙ res quoq; naturaliter apud omnes essent eædem, sicut enim ipsæ animæ passiones, quæ ex rebus sumuntur apud omnes homines eædem sunt, ita quoque etiã ipsæ res, quarum similitudines sunt animæ passiones, eædem apud omnes sunt. Quocirca res quoque naturales sunt, sicut sunt etiam similitudines rerum, quę sunt passiones animæ. Herminus uero huic est expositioni contrarius. Dicit enim non esse uerum, eosdem apud omnes homines esse intellectus, quorum uoces significatiuæ sunt. quid enim inquit in æquiuocatione dicetur? ubi unus idemq; uocis modus plura significat, sed magis hanc lectionem ueram putat, ut ita sit. Quorum autem hæ primo notæ, hæ omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res etiam eædem, ut demonstrasse uideatur, quorum uoces significatiuæ sint, uel quorum passiones animæ similitudines Et hoc simpliciter accipiendum est secundum Herminum, ut ita dicamus. Quorum uoces significatiuæ sunt, illę sunt animæ passiones, tanquã diceret animæ passiones sunt, quas significant uoces, & rursus, Quorum similitudines sunt, ea quæ intellectibus continentur, illæ sunt res. Tanquã si dixisset, res sunt, quas intellectus significant. Sed Porphyrius de utrisq; acute subtiliterq; iudicat, & Alexandri sentẽtiam magis probat. quo dicat non debere dissimulari de multiplici æquiuocationis significatione. Nam & qui dicit, ad unam quamlibet rem accommodat animum, scilicet quam intelligens uoce de-

clarat, & unum rursus intellectum quemlibet is qui audit expectat. Quod si cum uterq; ex uno nomine res diuersas intelligit, ille qui nomē æquiuocum dixit, designet clarius, quid illo nomine significare uoluerit, accipit mox qui audit, & ad unum intellectum utriq; cōueniunt: qui rursus fit unus apud eosdem illos, apud quos primo diuersæ fuerant animę passiones propter æquiuocationem nominis. Neque enim fieri potest, ut qui uoces positione significantes a natura eo distinxit, quod easdem apud omnes esse non diceret, eas res quas naturaliter esse proponebat, non eo tales esse mōstraret, quod apud omnes easdem esse cōtenderet. Quocirca Alex. uel propria sententia, uel Porphyrii auctoritate probandus est. Sed quoniam ita dixit Aristoteles, Quorum autem hæ primo notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt: Quærit Alexander, si rerum nomina sunt, quid causæ est, ut primo intellectuum notas, esse uoces dixerit Aristoteles. rei enim ponitur nomen, ut cum dicimus homo, significamus quidem intellectum, rei tamen nomen est. i. animalis rationalis mortalis. Cur ergo non primarum rerum magis notæ sunt uoces quibus ponuntur, potius quam intellectuum? Sed fortasse quidem ob hoc dictum est inquit, quod licet uoces rerum nomina sint, tamen non idcirco utimur uocibus, ut res significemus, sed ut eas quæ nobis ex rebus innatæ sunt animę passiones. Quocirca propter quorum significantiam, uoces ipsæ proferuntur, recte eorum primo esse dixit notas. In hoc uero Aspasius permolestus est. Ait enim, qui fieri potest, ut eædem apud omnes animæ passiones sint, cum tam diuersa sententia de iusto ac bono sit? Arbitratur enim Aspasius passiones animæ non de rebus incorporalibus, sed de his tantū quæ sensibus capi possunt, Aristotelem passiones animæ dixisse, quod perfalsum est. Neque enim unquam intellexisse dicetur, qui fallitur. Et fortasse quidem passionem animi habuisse dicetur, quicunq; id quod bonum est, non eodem modo quo est, sed aliter arbitratur, intellexisse uero non dicitur. Aristoteles autem cum de similitudine loquitur, de intellectu pronunciat. Neq; enim fieri potest, ut qui quod bonum est, malum esse arbitretur, similitudinem boni mente conceperit. Neque enim intellexit rem subiectam, sed quia quæ sunt iusta ac bona, ad positionē omnia naturamue referuntur, & si de iusto ac bono ita loquitur, ut de eo quod ciuile ius, aut ciuilis iniuria dicitur, recte non eædē sunt passiones animæ, quoniam ciuile ius, atque ciuile bonum positione est, non natura. Naturale uero bonum atq; iustum apud omnes gentes idem est. Et de Deo quoque idem est, cuius quamuis cultura diuersa sit, idem tamen cuiusdā eminentissimæ naturæ est intellectus. Quare repetendum breuiter a principio est. partibus enim ad orationem usq; peruenit. nam quod se prius quid esset nomen, quid uerbum constituere dixit, hæ minime partes orationis sunt. Quod uero affirmationem & negationē, iam de composita ex uerbis & nominibus oratione loquitur, quæ eædem rursus partes sunt enunciationis: Et post enunciationis propositionē, de oratione loqui proposuit, cuius ipsa quoq; enūciatio pars est: Et quoniam (ut dictum est) triplex est oratio, quæ in literis, quæ in uoce, quæ in intellectibus est, qui uerbum & nomen definiturus esset, eaque significatiua positurus, dicit prius quorum significatiua sint ipsa uerba & nomina, & inchoat quidem ab his nominibus & uerbis quæ sunt in uoce dicens, Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, & demonstrat quorū sint significatiua, adiiciens, eorum quæ sunt in anima passionum notæ. Rursus nominum ipsorum uerborumq; quę in uoce sunt, ea uerba & nomina quę essent in literis cōstituta, significatiua esse declarat, dicens, & ea quæ scribuntur eorū quæ sunt in uoce. & quoniam quatuor ista quædam sunt literæ, uoces, intellectus, res: quorum literæ & uoces positione sunt, natura uero res atque intellectus, demōstrauit uoces non esse naturaliter, sed positione, per hoc quod ait, nō easdem esse apud omnes, sed uarias, ut est, & quemadmodum nec literæ omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Vt uero demonstraret intellectus, & res esse naturaliter, ait apud omnes eosdem esse intellectus, quorum essent uoces significatiuæ: & rursus apud omnes easdem esse res, quarum similitudines essent animæ passiones, ut est quorum autē hæ primo notæ. s. quæ sunt in uoce, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res etiam eædem. Passiones autem animæ dixit, quoniā alias diligenter ostēsum est, omnem uocem animalis aut ex passione animę, aut propter passionem proferri. Similitudinem uero passionē animæ uocauit, quod secundum Aristotelem nihil est aliud intelligere, nisi cuiuslibet subiectæ rei proprietatem atque imaginationē in animæ ipsius reputatione suscipere, de quibus animæ passionibus in libris se de anima commemorat diligentius disputasse. Sed quoniam demonstratum est quomodo uerba & nomina & oratio intellectuum principaliter significatiua sunt, quicquid est in uoce significationis, ab intellectibus uenit. Quare prius paululū de intellectibus perspiciendum erat ei, qui aliquid recte de uocibus disputaret. Ergo quod supra passiones animæ & similitudines uocauit, idem nunc apertius intellectum uocat dicens.

Est autem quemadmodum in anima aliquoties quidem intellectus sine uero uel falso. Aliquoties autem cui iam necesse horum alterum inesse, sic etiam in uoce. circa compositionem enim & diuisionem est veritas & falsitas. Nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt sine compositione & diuisione intellectui, ut homo vel album, quando non additur aliquid. Neque enim adhuc uerum uel falsum est signū autem huius est. Hircocernus enim significat aliquid, sed nondum verum vel falsum, si non, esse, vel non esse, addatur, vel simpliciter, uel secundum tempus.

3. Quoniam nomen & uerbum, atque omnis oratio significatiua sunt animæ passionum, ex ipsis sine dubio quæ designant in eisdē uocibus proprietas significationis innascitur. Hic uero est totus atque continuus Aristotelicæ ordo sententiæ. Quoniam inquit ea primum uocibus significantur, quæ in animo & cogitatione uersantur, intellectuum uero alios quidem simplices & sine ueri uel falsi enunciatione perpendimus, ut cum nobis hominis proprietas tacita imaginatione suggeritur. Nulla nanque ex hac intelligentiæ simplicitate uel ueritatis nascitur uel falsitatis agnitio. Sunt uero intellectus quidam compositi atq; coniuncti, in quibus inest iā quædam uel ueritatis uel falsitatis inspectio, ut cum ad quālibet simplicem perceptionem mētis adiungitur aliud, quod uel esse aliquid, uel non esse constituat, ut si ad hominis intellectum, esse uel non esse, uel album esse uel album nō esse, copuletur. fiēt enim cogitabiles orationes ueritatis uel falsitatis participes, hoc modo. homo est. homo non est. homo albus est. homo albus non est. Quarum quidem homo est, uel homo albus est, compositio dicitur. Nam prior esse atque hominem, posterior hominem albo composita intellectus prædicatione connectit. Sin uero ad hominis intellectum adiiciam quiddam, ut ita sit, homo est uel non est, uel albus est, aut aliquid tale, tunc in ipsa cogitatione ueritas aut falsitas innascitur. Ergo inquit quemadmodū aliquoties quidam simplices intellectus sunt, qui uero falsoq; careant, quidā uero in quibus alterum horum reperiatur, sic etiam in uoce. Nam quæ uoces denunciant simplices intellectus, ipsæ quoque a falsitate & ueritate seiunctæ sunt. Quę uero huiusmodi significant intellectus, in quibus iam uel ueritas uel falsitas constituta est, in ipsis quoque horum alterum inueniri necesse est. Nam siquis hoc solum dicit, homo, uel album, uel etiam hircoceruus, quāquam ista quidem significent, quia tamen significant simplices intellectus, manifestum est omni ueritatis uel falsitatis proprietate carere. Et tota quidem sententia hoc modo se habet. Diligentius tamē est attendendum quid est quod ait. circa compositionem enim & diuisionem est ueritas falsitasq;, quid etiam quod dictum est, nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt sine compositione uel diuisione intellectui. Illud quoque cur cōposito nomine, uel cur etiam usus est rei non subsistentis exemplo, ut diceret. hircoceruus. n. significat aliquid. Nec illud prætereundum est, quid sit quod dictum est, uel simpliciter uel secūdum tempus. Et primum quidem de eo dicendū est, quod ait. circa compositionem enim & diuisionem est ueritas falsitasq;. Quæritur nāque utrum ne omnis ueritas circa compositionem & diuisionem sit, an quædam est, quædam

uero

uero minime. Illud quoq; an in omni compositione uel diuisione ueritas falsitasq; constituta sit, an hoc non generaliter, sed in quadam compositionis uel diuisionis parte, ueritas falsitasque uersetur, in opinionibus nãq; ueritas est, quoties ex subiecta re capitur imaginatio, uel etiam quoties, ita ut sese res habet, imaginationem accipit intellectus. Falsitas uero est quoties aut non ex subiecto, aut ita ut sese res non habet, imaginatio subiicitur intellectui, sed adhuc in ueritate atq; falsitate nihil equidem aliud reperitur, nisi quędam opinionis habitudo ad subiectam rem. Qua.n.habitudine, & quomodo sese habet imaginatio ad rem subiectam, hoc solum in hac ueritate uel falsitate perspicitur, quã quidem habitudinem nullus dixerit compositionem. In hoc uero diuisionis nullus ne fictus quidem modus intelligi potest. Illud quoque considerandum est, numne aliqua sit in his cõpositio uel diuisio, quæ secundum substantiam suam uera dicuntur aut falsa, ut est uera uoluptas bene uiuendi, ut est falsa uoluptas bellandi. Etiam illud quoque respiciendum est, ꝙ in omnium maximo Deo quicquid intelligitur, non in eo accidentaliter, sed substantialiter intelligitur. etenim quæ bona sunt, substantialiter de eo non accidẽtaliter credimus. Quod si substantialiter credimus Deum, Deum uero nullus dixerit falsum, nihilq; in eo accidentaliter poterit euenire, ipsa ueritas Deus dicendus est, ubi est igitur compositio uel diuisio in iis quæ simplicia naturaliter sunt, nec ulla cuiuslibet rei collocatione iunguntur. Quare non omnis ueritas neque falsitas circa compositionem diuisionemq; cõstat, sed sola tantum quæ in intellectuum multitudine fit, & in prolatione dicendi. Nam in ipsa quidem habitudine imaginationis & rei nulla compositio est, in coniunctione uero intellectuum compositio fit. Nam cũ dico Socrates ambulat, hoc ipsum quidem, ꝙ cum ambulare concepi, nulla cõpositio est, quod uero intellectus progressione, ambulationẽ cum Socrate coniungo, quædam iam facta est compositio. Quod si hoc oratione protulero, rursus eadem compositio est, & circa eam uis ueritatis & falsitatis apparet. Quocirca in his solis compositionibus inuenitur ueritas atq; mendacium, de quibus tota nunc quæstio est in nomine.s. & in uerbo, in negatione & affirmatione, in enunciatione, & oratione. Quam.s.compositione ueritatis & falsitatis naturam ab intellectibus accipientes in uocis prolatione conseruant. De diuisione autem quæ ad negationem pertinet, deq; cõpositione, quæ ad affirmationem, paulopost enucleatius dicam. Nunc illud uidendum est, utrum uerũ sit circa omnem compositionem, circaque omnem diuisionem, ueritatem uel mendacium prouenire. Quod omnino falsum est. quis.n.dixerit huiusmodi nominum coniunctionem, & Socrates & Plato, uel si a se hæc nomina diuidantur, nec Socrates nec Plato, ueri aliquam falsiue tenere significantiã? Quare confitendum est, neque circa omnem diuisionẽ, neq; circa omnem compositionem, eam.s.quæ in oratione uersatur, mendacium ueritatemq; subsistere. Sed illud uerissimũ est, ꝙ omnis quæ est in oratione ueritas falsitasq;, in compositione & diuisione nascitur, non tamen omnis orationis compositio, uel diuisio uerum retinet aut falsum. Ergo si sic dixisset, circa omnem compositionem uel diuisionem ueritas falsitasq; est, mentiretur. Sed quoniam dixit simpliciter, ueritas falsitasq; circa compositionem diuisionẽq; est, uerissime subtilissimeque dixisse putandum est, illa enim nomina quæ ita dicuntur simplicia, ut ueritatem aut falsitatem quodammodo ualeant designare, huiusmodi sunt ut intra se, atq; intra significationem suam, quandam retineant compositionem, ut siquis dicat lego. hoc est enim dicere lego, tanquã si dicat, ego lego. Hoc autem compositio est. uel quoties interrogante alio, respondet alius, uno tantum sermone, uidetur quoq; tunc simplex sermo ueritatem mendaciumq; perficere, quod per falsum est. Audientis nanq; respõsio ad totum ordinem superioris enunciationis adiungitur. ut siquis interroganti mundus ne animal sit? est, respondeat, uidetur hæc una particula ueritatem uel mendacium continere, sed falso. Non enim una est, sed ad uim ipsius responsionis intuenti, tale est ac si diceretur, mundus animal est. Quod uero ait nomina ipsa & uerba cõsimilia esse sine compositione uel diuisionę intellectui, illud designat, quod supra iã dixit, ea quæ sunt in uoce, notas esse animæ passionum. Quod si notæ sunt, sicut literæ uocum in se similitudinem gerunt, ita uoces intellectuum. Et quoniam dictum est eu*r* de similitudine uerborum & nominum atq; animæ passionum dixerit, cur etiam circa compositionem & diuisionẽ falsum uerumq; esse proposuerit, dicendum est, quid sit ipsa cõpositio uel diuisio, in qua aut ueritas, aut falsitas inuenitur. Nã quoniam de simplicici enunciatiua oratione perpendit, ut posterius ipse in diuisione declarat dicens. Est autẽ una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, illã nunc compositionem designare uult, quæ alicuius uel substãtiam constituit, uel aliquid secundum esse coniungit. Nam cum dico Socrates est, hoc ipsum esse Socrati applico, & substãtiam eius esse constituo. Sin uero dixero, Socrates philosophus est, philosophiã & Socratem secundum esse composui, uel si dicam, Socrates ambulat, huiusmodi est, tanquam si dicã Socrates ambulans est, igitur quoties huiusmodi fuerit compositio, quæ secundum esse uerbum uel substantiam constituat, uel res coniungat, affirmatio dicitur, & in ea ueri falsiq; natura perspicitur, & quoniam omnis negatio ad prædicationem constituitur, huius enim affirmationis quæ est, Socrates est. negatio est, non ea quæ dicit, nõ Socrates est. sed ea quæ pronunciat, Socrates non est. & ad id quod esse Socrates dictus est, non, negatio apponitur, ut cũ id dicamus non esse, quod ante dictum est esse. ergo quoniã id quod in affirmatione secundum esse uel constitutum, uel coniunctum fuerit. ad id addita negatio separat uel ipsam substantiæ constitutionem, uel etiam factam per id quod dictũ est, esse aliquid, coniunctionem, diuisio uocatur. Quãdo enim dico. Socrates non est. esse a Socrate seiunxi, & cum dico. Socrates philosophus non est. Socratem ab eo quod est philosophum esse, separaui, quam separationẽ, quę ad negationem pertinet, diuisionem uocauit. Ergo manifestum est ꝙ si simplex in animæ passionibus, intellectus fuerit, cum ipse intellectus nullam adhuc ueri falsiq; retineat naturam, eorum quoq; prolationem ab utrisq; esse separatã. Sed cum compositio secundum esse facta, uel etiam diuisio, intellectibus, in quibus principaliter ueritas & falsitas procreatur, euenerit, quoniam ex intellectibus uoces capiunt significationem, eas quoq; secundum intellectuum qualitatem ueras, & falsas esse necesse est. Maximam uero uim habet exempli nouitas, & exquisita subtilitas. Ad demonstrãdum enim ꝙ unum solum nomen neque uerum sit, neq; falsum, posuit huiusmodi nomen, quod compositum quidem esset, nulla tamen eius substantia reperiretur. Si quod ergo unum nomen ueritatem posset falsitatemue retinere, posuit huiusmodi nomen, quod est hircoceruus, ꝙ quoniam omnino in rebus nulla illi substantia est, falsum aliquid designare uidetur, sed nõ designat aliquam falsitatem. Nisi enim dicatur hircoceruus uel esse uel non esse, quãquã ipsum per se nõ sit, solum tamen dictũ, nihil falsi in eo sermone ueriue perpenditur. Ergo ad demonstrandam uim simplicis nominis, ꝙ omni ueritate atq; mendacio careat, tale in exemplo posuit nomen, cui res nulla subiecta sit. Quod siquid uerũ uel falsum unum nomen significare posset, nomen quod eã rem esse designat, quæ in rebus non sit, omnino falsum esset, sed non est, non igitur ulla ueritas falsitasq; in simplici unq̃ nomine reperietur. Nec illud paruæ curæ fuit, nomen non ponere, quod omnino nihil significaret, sed quod cum significaret quiddam, tamen uerum aut falsum esse non posset, ut non uideretur ueritatis falsitatisq; causa esse eo quoniam nihil significaret. Sed quoniã esset simpliciter dictũ quãquam in eodem illud quoque conficit, ut ostenderet non solũ simplex nomen a ueritate atque mendacio esse alienissimum, sed etiam composita quoque nomina, si non habeant aliquam secundum esse uel non esse (sicut superius dictum est) compositionem, uerum uel falsum significare non posse, tanquam si diceret, non solum simplex nomen præter aliquam compositionem, nihil uerum falsumne significat, sed etiam composita utroque carent (sicut iam ipse dixit) nisi illi aut esse aut non esse addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus. Hoc uero idcirco addidit quòd in quibusdam ita enunciationes fiunt, ut quod de ipsis dicitur, secundum substantiam proponatur, in

quibusdam uero hoc ipsum esse, quod additur non substantiam, sed præsentiam quandam significet. Cum enim dicimus Deus est, non eum dicimus nunc esse, sed tantum in substantia esse, ut hoc ad immutabilitatem potius substantiæ, quam ad tempus aliquod referatur. Si autem dicimus dies est, ad nullam diei substantiam pertinet, nisi tantum ad temporis constitutionem. hoc enim quod significat tale est, tanquam si dicamus nunc est, quare cum dicimus esse, ut substantiam designemus, simpliciter est addimus. Cum uero ita, ut aliquid presens significetur, secundum tempus. Hæc est una quam diximus expositio. Alia uero huiusmodi est: Esse aliquid duobus modis dicitur, aut simpliciter, aut secundum tempus: simpliciter quidem secundum præsens tempus, ut siquis dicat hircoceruus est. præsens autem quod dicitur, tempus non est, sed confinium temporum. finis nanque præteriti est, futurique principiem. Quocirca quisquis secundum præsens, hoc sermone quod est, esse, utitur, simpliciter utitur. qui uero, aut præteritum iungit, aut futurum, ille non simpliciter, sed iam in ipsum tempus incurrit. Tempora nanq; (ut dictum est) duo ponuntur, præteritum atq; futurum. Quod siquis cum præsens nominat, simpliciter dicit, cum utrumlibet præteritum, uel futurum dixerit, secundum tempus utitur enunciatione. Est quoq; tertia huiusmodi expositio, quòd aliquoties ita tempore utimur, ut indefinite dicamus, ut siquis dicat, est hircoceruus, fuit hircoceruus, erit hircoceruus, hoc indefinite, & simpliciter dictum est. Sin uero aliquis addat, nunc est, uel heri fuit, uel cras erit, ad hoc ipsum esse quod simpliciter dicitur, addit tempus. Quare secundum unam trium harum expositionum intelligendum est, quod ait. Si non, esse, uel non esse, addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus. Sed ei quod ante proposuit, quemadmodum esset aliquoties quidem in anima intellectus sine uero, uel falso, post quasi consequẽs reddidit nomina ipsa per se uerbaq; esse simplicibus intellectibus consimilia, ut homo, uel album. ei uero quod ait, cui iã necesse sit alterum horum inesse, nihil interim reddidit, sed hoc eo suppleuisse putabitur, quod ait, sed nondem uerum uel falsum est, si non, esse, uel non esse, addatur. hæc est .n. intellectuum quædam compositio, cui iam necesse est alterum horum inesse, qua in oratione, uel esse, uel non esse, additur. Quocirca, quoniam de nomine uerboq; proposuit, & quam potuit breuiter, uocum, literarum, intellectuum, rerumque consequentias, altissima ratione monstrauit: ad id quod primum proposuit dicens, Primum oportet constituere, quid sit nomen, & quid uerbum, ad hæc inquam quæ promiserat definire, reuertitur. nomen uero definiens, ita ubiecit.

DE NOMINE.

NOMEN igitur est uox significatiua, ad placitum, sine tempore, cuius nulla pars est significatiua, separata. in nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione quæ est, equus ferus.

4. Omnis definitio generis constitutione formatur, differentiarum uero compositione perficitur. Nam si ad propositum genus, differentias colligamus, easque ad unam quam definire uolumus speciem aptemus, usque dum uni tantum speciei collectio illa conueniat, nihil est, quod ultra ad faciendam definitionem desideretur: ut ipsum hominem siquis definiat, generi eius, quod est animal, duas necesse est differentias iungat, rationale .s. atq; mortale, faciatq; huiusmodi ordinem, animal rationale mortale. quæ definitio si ad hominem referatur, plena est rationis substantiæq; descriptio. Volens ergo Aristoteles definire quid esset nomen, prius eius genus sumpsit, dicens nomen uocem esse, idcirco scilicet, ut hoc quod dicimus nomen, ab aliis quæ non uoces sed tantum soni sunt, separaret. Distat enim sonus a uoce, sonus enim est percussio aeris sensibilis, uox uero flatus, per quasdam gutturis partes egrediens, quæ arteriæ uocantur, qui aliqua linguæ impressione formatur. Et uox quidem nisi animantium non est, sonus uero aliquoties inanimatorum quoque corporum conflictatione perficitur. Quare, quia nomen uocem esse monstrauit, ab aliis quæ uoces non sunt, sed tantum soni, hanc orationis partem separauit atq; distribuit & uocem quidem nominis uelut genus sumpsit. Habet nanque aliud quiddam speciei loco differens a nomine, quod est uerbum. habet quoq; quasdam locutiones, quæ nihil ulla ratione significent, ut sunt articulatæ uoces, quarum ipsa significatio non potest inueniri, ut scindapsus. huic ergo generi alias differentias rursus apponit, quæ nomen sicut uox a sonis aliis segregauit: ita quoq; hę differentiæ nomen ab aliis speciebus sub uoce positis diuidant atq; discernant. Quod enim addidit, nomẽ uocem esse significatiuam, ab his inquã uocibus nomen disgregauit, quæ nihil omnino significant, ut sunt syllabę. Syllabę .n. cum ex his totum nomen constet, adhuc ipsæ omnino nihil significant. Sunt quoq; quędam uoces literis syllabisq; compositæ, quæ nullam habent significationem, ut est blitiri. Ergo, quoniam uidebantur quędam uoces esse quæ significatione carerent, Nomen q̃d uox est, & alicuius designationis semper causa profertur, non aliter definiendum erat, nisi illud ante a non significantibus uocibus segregaret. itaq; ait, nomen esse uocem significatiuam, ut uocem quidem ab aliis sonis, significatione uero addita, ab iis quæ sub uoce sunt nihil designantia, segregaret. Sed hoc nõdum ad totam definitionem ualet, neq; solum nomen uox significatiua est, sed sunt quædam uoces, quę significant quidẽ, sed nomina non sunt, ut ea quæ a nobis in aliquibus affectibus proferuntur, ut cum quis gemitum edit, uel cum dolore concitus emittit clamorem. Illud .n. doloris animi, illud corporis signum est, & cum sint uoces, & significent quandam uel animi, uel corporis passionem, nullus tamen gemitum, clamoremq; dixerit nomen. Mutorum quoq; animaliũ sunt quædam uoces, quæ significent. ut canum latratus, iras significat canum: alia uox autem mollior, quædam blãdimẽta designat: quare adiecta differentia separandum erat nomen ab his omnibus quæ uoces quidem essent, & significarent, sed nominis uocabulo non tenerentur. Igitur adiecit nomen uocem esse significatiuam, non simpliciter, sed secũdum placitum. Secundum placitum uero est, quod secundũ quandam positionem, placitumq; ponentis aptatur. nullum enim nomen naturaliter constitutum est, neq; unquam sicut subiecta res a natura est, ita quoq; a natura ueniente uocabulo nuncupatur. Sed hominum genus, quod & ratione, & oratione uigeret, nomina posuit, eaq; quibus libuit literis syllabisq; coniungens, singulis subiectarum rerum substantiis dedit. hoc autem illo probatur, quod si natura essent nomina, eadem apud omnes gentes essent, ut sensus, quoniam naturaliter sunt, iidem apud omnes sunt. Omnes enim gentes non aliis nisi solis oculis intuentur, audiunt auribus, naribus odorantur, ore accipiunt gustatus, tactu calidum, uel frigidum, lene uel asperum indicant, atque hæc huiusmodi sunt, ut apud omnes (ut dictum est) gentes eadem uideanť. ipsa quoque quæ sentiuntur, quoniam constituta naturaliter sunt, non mutantur. Dulcedo enim & amaritudo, album & nigrum, & quæque alia sensibus quinque sentiuntur, eadem apud omnes sunt. Neq; enim quod Italis dulce est in sensu, idem Persis uidetur amarum, nec quod album apud nos oculis apparet, apud Indos nigrum est, nisi forte aliqua sensus ægritudine permutetur, sed hoc nihil attinet ad naturam. Igitur quoniam ista sunt naturaliter, apud omnes gentes eadem manent. Sic ergo & nomina si naturalia esse uiderẽtur, eadem essent apud omnes gentes, nec ullam susciperent mutationem. Nunc autem ipsum hominem alio uocabulo latini, alio græci, diuersis quoq; uocabulis barbarę gentes appellant. quę in ponendis nominibus dissensio, signum est non naturaliter, sed ad ponẽtium placitum uoluntatemq; rebus nomina fuisse composita. idem quoq; monstrat, q̃ sæpe singulorum hominum sunt permutata uocabula. Quem .n. nunc uocamus Platonẽ, Aristoteles antea uocabať, & qui Theophrastus nunc dr̃, ante Aristotelem a suis parẽtibus Tirtamus appellabať. in eadem quoq; lingua qñ plura uocabula uni addũtur rei, monstratur rem illam non naturalibus; sed appositis noibus nuncupari, si .n. naturalibus noibus res quoque uocarentur, unam rem uno tãtum nomine signaremus. Quid .n. attinet; si naturalia sunt uocabula, unius rei plures eẽ noium uoces,

uoces quæ ad unam designationem demonstrationemq; concurrerent? Dicimus enim gladius, ensis, mucro, & hæc tria ad unam subiectam substantiam concurrunt. Ergo monstratum est nomina esse secundum placitum, idest secundum ponentium placitum, ac si diceret, nomen esse uocem quidem & significatiuam, sed non naturaliter significatiuam, sed secundum placitum uoluntatemque ponentis, hoc scilicet diuidens ab his uocibus quę naturaliter designarent, ut sunt hę, uel quas nos in passionibus affectibusque proloquimur, uel quas edere animalia muta conantur. Sed nondū supra dicta differentia plenam nominis formam, definitionemq; constituit. Est nanq; uerbo commune cum nomine, quod uox designatiua & secundum placitum est, sed addita differentia, quæ est, sine tempore, nomen a uerbo distinxit. neq; enim nomen ullum consignificat tempus. uerbi nanq; est, cum aut passio significatur, aut actio, aliquam quoq; secum trahere uim temporis, qua illud, cum uel facere uel pati dicitur, proferatur. Cum enim dico Socrates, nullius est temporis, cum lego, uel legi, uel legam, tempore non carent. Addito ergo nomini quod sine tempore esse dicatur, nomen a uerbo disiungitur. Sane nos nemo arbitretur opinari, quod nullum nomen significet tempus. Sunt enim nomina quæ tempus significatione demonstrent, uelut cum dico, hodie, uel cras, temporis nomina sunt, sed illud dicimus, quod cum eodem nomine tempus quoque non consignificatur. Aliud est enim significare tempus, aliud consignificare. Verbum enim cum aliquo proprio modo tempus quoq; significat, ut cum agentis uel patientis modum demōstrat. Nam sine tempore ipsa passio, uel actio non profertur. unde non dicimus quod nomen non significet tempus, sed quod nomen significatio temporis non sequatur. Restat autem una sola differentia, quæ si superioribus adiungatur, plenissima fere nomen definitione formabitur, hæc autem est qua nomen ab oratione separatur. Inueniuntur enim quædam sine dubio orationes, quæ cum uoces sint & significatiuæ, & secundum placitum, quippe quę sunt nominibus colligatæ, tamen sunt sine tempore, ut cum dico Socrates & Plato: hæc nanq; oratio, cum ex nominibus iuncta sit, nomen quidem non est, uox uero est significatiua secundum placitum, & tempore uacat, ut igitur nomen ab huiusmodi oratione divideret, addidit hanc differentiam, quę est, cuius nulla pars est significatiua separata. Oratio enim quoniam uerbisq; nominibusq; coniungitur, uerba uero uel nomina significatiua esse palam est: partes quoque orationis significare aliquid dubium non est. Nominis uero pars, quoniam simplex est, nihil omnino significat. sed cum omnis oratio, omneq; nomen & uerbum ex subiectis intellectibus uim significandi sumat, est aliquoties ut unum nomen multos significet intellectus. Quocirca erit quoq; ut non simplex nomen sit quod non unam tantum animi passionem intellectumq; designet. Nam cum dico suburbanum, urbanū imaginationem significandi tenet, sed ita ut a toto nomine separatum, cum ad ipsum refertur nomen, significet nihil, & ut in eo quod dicimus equiferus, ferus uult quidem aliquid significare, sed si a tota compositione separatur, nihil omnino designat in eo nomine ∫. 10 quo cum equi particula iunctum, equiferum consignificabat. Omnis nanq; hæc compositio unius intellectus designatiua est. quare in oratione quidem ferus significat. etenim equus ferus oratio duos retinet intellectus, in nomine uero nihil, quoniam hoc quod dicimus equiferus unius intellectus designatiuum est. Sed fortasse ferus cum ea parte qua iunctum est, simul quidem consignificat, separatum uero nihil, hoc est ergo quod ait.

At uero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est. In his autem uult quidem, sed nihil significat separata, ut, in eo quod est equiferus ferus, Secundū placitum uero. quoniam naturaliter nomen nullum est, sed quando fit nota: nam designant & illiterati soni, ut ferarum, quorum nullus est nomem.

5 Simplex enim nomen nec imaginationem aliquam partium significationis habet. Compositum uero tales habet partes, ut quasi conentur quidem aliquid significare, sed consignificent potius, quam quicquam extra significent. Addito igitur nomini quod eius partes nihil separatæ significēt nomen ab oratione disiunctum est. Postquam adiectionem quæ est, cuius nulla pars est significatiua separata, quid in nominis definitione ualeret, explicuit, hoc scilicet quo nomen ab oratione seiungeret: illud quoque differit, cur sit additum, quod dictum est, secundum placitum. Nam quoniam nulla nominum significatio naturaliter est, sed omne nomē positione designat: idcirco dictum est, secundum placitum. quod enim placuit ei qui primus nomina indidit rebus, hoc illis uocabulis designatur age enim quis naturaliter nomina esse confirmet, quorum apud omnes gentes est tam diuersa uarietas. Nec uero dicitur quod nulla uox naturaliler aliquid designet, sed quod nomina nō naturaliter, sed positione significent. Alioqui habent hoc ferarum, mutorumq; animalium soni, quorum uox quidem significat aliquid, ut hinnitus equi, consueti equi inquisitionem. latratus canum, latrantium iracundiam monstrat, & alia huiusmodi. Sed cū uoces mutorum animalium propria natura significent, nullis tamen elementorum formulis conscribuntur. Nomen uero quanquam subiacet elementis, prius tamen quam ad aliquam subiectæ rei significationem ponatur, per se nihil designat, ut cum dicimus scindapsus, uel hereceddyn. hæc per se nihil quidem significant, sed si ad subiectæ rei alicuius significationem ponantur, ut dicatur uel homo scindapsus, uel lapis hereceddyn, tunc hæc quę per se nihil significabāt, positione & secundum ponentis quoddam placitum designant. Ergo tum nomen significatiuum est, quando (ut ipse ait) fit nota, tunc autem fit nota, cum secundum ponētis placitum, uocabulum quod naturaliter nihil designabat, ad subiectæ rei significationem datur. hoc est .n. quod ait, fit nota: si enim naturaliter nomina significarent, nunquam de his Aristoteles diceret, fit nota: tunc enim non fieret nota, sed esset. Ergo quoniam nomina secundum placitum significatiua sunt. Ferarum uero illiterati soni secundum naturam, idcirco horum uoces esse nomina non dicuntur. Vniuersaliter autem dicimus, omnium uocum aliæ sunt quæ inscribi literis possunt, aliæ quæ non possunt. Et rursus earū quæ inscribuntur uel minime, aliæ quidem significant, aliæ uero nihil. Amplius quoque omnium uocum, aliæ secundū placitum designant, aliæ uero naturaliter. Nomen ergo secundum placitum est: positione enim factum est subiectę rei nota. Nihil enim nominum est, quod naturaliter significet. non enim nomen informat significatio secundum naturam, sed secundum placitum significatio. Nam & illiterati soni significant, ut sunt ferarum, quos ideo sonos uocauit, quoniam sunt muta quædam animalia, quæ uocem omnino non habent, sed tantum sonitu quodam concrepāt. Quidam enim pisces non uoce, sed branchiis sonant, & (ut Porphyrius autumat) cicada per pectus sonitum mittit, quorum omnium nihil est nomen. hoc autem dictum est nō quod nullum nomen sit harum uocum, quas animalia proferunt, sed quod his non uelut nominibus utantur. Nam quamuis illiterata sit uox & natura significet, ut latratus canum: dicitur tamen latratus, & leonis fremitus, & tauri mugitus, hæc sunt nomina ipsarum uocum, quæ a mutis animalibus proferuntur, sed non hoc dicimus quoniam eorum nihil est nomen. sed quoniam horum sonorum nihil tale est, ut nomen esse possit, idest ut secundum ea uelut nominibus utentes feræ sibi inuicem colloquantur, habent .n. significationem, sed (ut dictum est) naturalem. Nomen autem secundum placitum est.

Non homo uero non est nomen, at uero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellare. Nam neque oratio, neque negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Catonis autem uel Catoni & quæcunq; talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis. Ratio autem eius est in alys quidem eadem, sed differt. Quoniam cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neque uerum, neque falsum est: nomen uero semper,

ut Catonis

ut Catonis est, uel non est. nondum enim aliquid dicit uerum, aut falsum.

6. Superius omnia quæcunque extra nomen essent, prædictis adiectionibus a nomine separauit, nunc uero, quoniam sunt quædam quę sub definitione quidem nominis cadunt, uidentur tamen a nomine discrepare, de his disserit, ut quid esse nomen integre uideatur, expediat. Quod enim dicimus nonhomo, uel nonequus, oratio quidem non est. Omnis.n. oratio, aut nominibus constat & uerbis, aut solis duobus, uel pluribus uerbis, uel solis nominibus. In eo autem quod est non homo, unum tantum nomen est, quod dicitur homo, id autem quod est non, neque nomen est, neque uerbum. Quare neque ex duobus uerbis constat, aut ex uerbo & nomine. Verbum enim in eo nullum est, quare id quod dicimus nonhomo, oratio non est. Iam uero nec uerbum esse monstrare, superfluum est, cum in uerbis tempora semper reperiantur, in hoc uero nullum omnino quisquam tēpus inueniat. Sed nec negatio est. Omnis enim negatio, oratio est, nonhomo uero cum oratio non sit, nec negatio esse potest. Illud quoque, quòd omnis negatio, aut uera, aut falsa est, nonhomo uero neque uerum, neque falsum est, sensus enim plenus non est. quare negatio esse propter hoc quoque non dicitur. Nomen uero esse quis dicat, cum omne nomen, siue proprium, siue appellatiuum sit, definite significet. Cum enim dico Cicero, unam personam, unamq; substantiam nominaui, & cum dico homo, quod est nomen appellatiuum, definitam substantiam significaui. Cum uero dico nonhomo, significo quidem quiddam, id quod homo non est, sed hoc infinitum est. Potest enim & canis significari, & equus, & lapis, & quodcunque homo non fuerit. Et æqualiter dicitur, & in eo quod est, & in eo quod non est. Siquis enim de Sylla qui non est, dicat nonhomo, significat quiddam, quod in substantia atque in rerum natura non permanet. Siquis autem, uel de lapide, uel de ligno, uel de aliis quæ sunt rebus, dicat nonhomo, idem tamen aliquid significabit, & semper præter id quod nominat huiusmodi uocabuli significatio est. Sublato enim homine, quicquid præter hominem est, hoc significat nonhomo, quod a nomine plurimum differt, omne enim nomen (ut dictum est) definite id significat, quòd nominatur, & nō similiter, & de eo quod est, & de eo quod non est dicitur, sed hæc huiusmodi uox & designatiua est, & ad placitum, & sine tempore, & (ut dictū est) partes eius nihil extra designāt. Quare dubia apud antiquos sententia fuit, utrum nomen hoc nondicerent, an hoc aliqua adiectione nominis definitioni subiicerent. Et qui hoc a nomine separabant, ita nomen definitione claudebant dicentes, nomen esse uocem designatiuam secundum placitū sine tempore circunscriptę significationis, cuius partes nihil extra designarent, ut quoniam nonhomo rem circunscriptā non designaret, a nomine separetur. Alii uero non eodem modo, sed dicebant quidem id esse nomen, sed non simpliciter. Quadam nanque adiectione sub nomine poni posse illud putabant hoc modo, ut sicut homo mortuus non dicitur simpliciter homo, sed homo mortuus. Ita quoque, & nomen hoc quod nihil definite significaret, non diceretur nomē simpliciter, sed nomen infinitum, cuius sententiæ Aristoteles author est, qui se hoc rei uocabulum autumat inuenisse. Ait enim, at uero nec nomen est positum, quo illud oporteat appellare, dicens id quod dicimus nōhomo, quo uocabulo debeat appellare non nouit antiquitas, & usque ad Aristotelē nullus nouerat quid esset id quod nonhomo diceretur, sed hic huic sermoni uocabulum posuit dicens, sed sit nomen infinitum, non simpliciter nomen, quoniam nulla circunscriptione significat, sed infinitum nomen, quoniam plura, & ea infinite significat. Sed hoc non solum huiusmodi uocibus cōtingit, ut simpliciter sub nomine poni non possint, sed sunt quædam aliæ, quæ omnia quidem accidentia nominis habēt, & definite significant, sed quadam alia discrepantia, nomina simpliciter dici non possunt: ut sunt obliqui casus, ut cum dicimus Catonis, Catoni, Catonem, & cæteros: horum enim discrepantia est a nomine, quòd nomen rectum iūctum cum est, uel non est, enunciationem facit, ut siquis dicat Socrates est: hoc uerum uel falsum est. Si enim uiuente Socrate diceretur, uerum esset, si uero mortuo, falsum esset, quare affirmatio est. Siquis autem dicat, Socrates non est, rursus facit negationem, & in ea quoque ueritas, uel falsitas inuenit. Ergo omne nomē rectum iunctum cum est, uel non est, enūciationem conficit. Hi uero obliqui casus iuncti cum est, uel cum non est, enunciationem nulla ratione perficiunt. Enūciatio nanq; est perfectus orationis intellectus, in quem ueritas, aut falsitas cadit. Siquis ergo dicat Catonis est, nondū est plena sententia, quid.n. sit Catonis non dicitur, atque eodem modo Catoni est, uel Catonem est. In bis ergo, quoniā cum est uel non est iuncti enunciationem non perficiunt, est quædam a nomine discrepantia, quanquam sint nomini omni definitione coniuncti. Magna est enim discrepantia, quòd rectum nomen cum est iunctum, perfectam orationem facit: obliqui casus, imperfectam. Quod autē dictum est obliquos casus cum est uerbo iunctos orationem perfectam non facere, non dicimus, quoniam cum nullo uerbo obliqui casus iunguntur ita, ut nihil indigentem perficiant orationē. Cum enim dico Socratem pœnitet, enunciatio est, sed non cum omni uerbo, sed tantum cum est, uel non est, hi casus iūcti perfectam orationem nulla ratione constituunt. Atque hoc est quod ait. Catonis autem uel Catoni, & quæcunque talia sunt, nō sunt nomina, sed casus nominis. Vnde etiam discrepare uidentur: hæc enim nomina non uocantur. Illa.n. rectius dicuntur nomina, quæ prima posita sunt, idest quę aliquid monstrant. Genitiuus enim casus non aliquid, sed alicuius, & datiuus alicui, & cæteri eodem modo. Rectus uero qui est primus rem monstrat, ut siquis dicat Socrates, atque ideo hic nominatiuus dicitur, quòd nominis quodammodo solus teneat uim, nomenq; sit, & uerisimile est eū qui primus nomina rebus imposuit, ita dixisse, uocetur: hic homo, & rursus uocetur hic lapis. Posteriore uero usu factum est, ut in alios casus primitus positū nomē deriuaretur. Illud quoque maius est, quòd omnis casus nominis alicuius casus est. Ergo nisi sit nomen, cuius casus sit: casus nominis dici recte non potest. Casus autem omnis inflexio est. Sed genitiuus, & datiuus, & cæteri, nominatiui inflexiones sunt, quare nominatiui casus erunt, sed omnis casus qui secundum nomen est: nominis casus est. Nomen igitur nominatiuus est. Aliud uero est casus alicuius quam est idipsum cuius casus ē, casus igitur nominis, nomen non est. Quod uero adiecit, ratio uero eius est in aliis quidem eadem, hoc inquit. Ratio & definitio obliqui casus, & nominis eadē in omnibus aliis est. nam & uoces sunt & significatiuæ, & secundum placitū, & sine tēpore, & circunscriptæ designant. Sed (ut ipse ait) differt, quoniam cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neque uerum neque falsum est. Quod a recto nomine sine ulla dubitatione perficitur, ut cum est, uel fuit, uel erit adiunctum uerum falsumue conficiat, quod designauit per hoc quod ait. Nomen uero semper subaudiendum est, scilicet facit uerum falsumue, cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, eorumque ponit exempla. Catonis est, uel non est, in his enim (ut ipse ait) neque uerum aliquid dicitur, neque falsum, quare integra nominis definitio est huiusmodi. Nomen est uox designatiua, secundum placitum, sine tempore, circunscriptę significationis, cuius partes extra nihil designant, & cum est, uel erit, uel fuit adiunctum, nullius indigentis orationis perficiens intellectum enunciationemque constituens. Quoniam igitur de nomine expeditum est, ad definitionem uerbi ueniamus.

DE VERBO.

VERBVM *autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil extra significat, & est semper eorum quæ de altero prædicantur, nota. Dico autem quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem nomen est, currit autem uerbum: consignificat enim nunc esse. Et est semper eorum quæ de altero dicuntur, nota, ut eorum quæ de subiecto, uel in subiecto sunt.*

7. Verbi quidem integra definitio est huiusmodi. Verbum est uox significatiua secundum placitum, quæ consignificat tempus, cuius nulla pars extra designatiua est. Sed quoniam

niam commune est illi cum nomine esse uocem & significatiuam, & secundum placitum, idcirco illa reticuit, Ab his autem que propria sunt uerbi inchoauit. Verbi autem proprium est, quo a definitione nominis segregatur, quod consignificat tempus. Omne enim uerbum consignificationem temporis retinet non significationem. Nomen enim significat tempus: Verbũ autem cum principaliter actus passionesque significet, cum ipsis actibus & passionibus, temporis quoque uim trahit, ut in eo quod dico lego, actionem quidem quandam principaliter monstrat hoc uerbum, sed cũ ea ipsa agendi significatione presens quoq; tempus adducit, atque ideo non ait uerbum significare tempus, sed consignificare. Neque enim principaliter uerbum significat tempus (hoc enim nominis est) sed cum alijs quæ principaliter significat, uim quoque temporis inducit, & infert. Ergo cum nomen & uerbum uoces significatiuæ sint, & secundum placitum: additum uerbo quod consignificat tempus, a nomine segregatur, ut enim sępe dictum est, nomen significare tempus poterit, uerbum uero consignificare. & sicut in definitione nominis addidit, nihil omino partes separatas a tota compositione nominis designare, propter orationes quæ nominibus essent compositæ, ut est Plato & Socrates: ita quoq; in uerbo addidit, nihil extra uerbi partes significare, propter eas orationes, quas uerba componunt, ut est ambulare & currere, hæc enim oratio ex uerbis est composita, & singula uerba & in ipsa oratione & præter eã per seipsa significant. In uerbo uero nullo modo: & sicut in nomine pars nominis nihil designat separata: ita in uerbo pars uerbi nihil separata designat. Dicit autem esse uerbum semper eorum, quæ de altero prædicantur notam: qđ huiusmodi est ac si diceret, nihil aliud nisi accidentia, uerba significare. Omne enim uerbum aliquod accidens designat, cum enim dico cursus, ipsum quidem est accidens, sed non ita dicitur, ut id alicui inesse uel non inesse dicatur. Si autẽ dixero currit, tunc ipsum accidens in alicuius actione proponens alicui inesse significo, & quoniam quod dicimus currit, præter aliquod subiectum esse non potest (neque enim dici potest præter eum qui currit) idcirco dictum est omne uerbum eorum esse, quę de altero prędicantur significatiuũ, ut uerbum quod est currit, tale significat quiddam, quod de altero prædicetur, idest de currente, his igitur expeditis quod ait uerbum consignificare tempus exemplis aperuit. Ait enim, dico autem quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem est nomen, currit uero uerbum, consignificat.n. nunc esse. Expeditissime quid uerbum distaret a nomine, uerbi & nominis interpositione monstrauit, etenim quoniã cursus accidens est, & nominatum est, ita ut sit nomen, non consignificat tempus. Currit uero idest accidens in uerbo positum præsens tẽpus designat, & hoc uerbum distare uidetur a nomine, quod illud consignificat tempus, illud uero præter omnem consignificationem temporis prędicatur. Sed postquam uerbum consignificare tempus ostendit: id, quod supra iam dixerat, uerbum semper de altero prædicari, nunc memoriter quemadmodum prædicetur, ostendit. Ait enim, Et semper est eorum quæ de altero dicuntur nota: ut eorum quæ de subiecto uel in subiecto sunt. Hoc scilicet dicens, ita uerbum significat aliquid, ut id quod significat de altero prædicetur, sed ita ut accidens. omne nanq; accidẽs, & in subiecto est, & de subiecta substantia sibi prædicatur. Nã cũ dico currit, id de hoie, si ita cõtingit, prędico scilicet de subiecto, & ipse cursus in homine est. Vnde uerbũ currit inflexũ est: ergo ꝙ dicit semper eorũ esse notã uerbũ quæ de altero prædicẽtur, hoc mõstrat: uerbũ accidẽtia semper significare, quoniam ait, ea s res uerbi significatione monstrari, quæ uel in subiecto essent, uel de subiecto dicerentur, uel certe ut sit alius intellectus, quoniam solet indifferenter uti de subiecto aliquid prædicari, tanquam si dicat in subiecto esse, & sępe cũ dicit de subiecto aliquid prędicari: in subiecto esse significat, cum uellet ostendere accidentium significationem contineri uerbis: ait, ea semper designari uerbis quæ de subiecto essent. Sed quoniam hoc uidebat obscurius, patefecit addito uel in subiecto, ut quid esset de quo supra dixerat de subiecto, exponeret cum addidit uel in subiecto: tanquam enim si ita dixisset, Verbum quidem semper eorum nota est, quæ de altero prædicantur ut de subiecto, sed ne hoc fortasse cuipi.m uideatur obscurius: hoc dico esse de subiecto, quod est esse in subiecto. Vel melior hæc expositio est, si similiter dixisse eum arbitremur, tanquam si diceret: omne uerbum significat quidem accidens, sed ita ut id quod significat aut particulare sit, aut uniuersale; ut id quod ait de subiecto, ad uniuersalitatem referamus, quod in subiecto, ad solam particularitatem. Cum enim dico mouetur: uerbum quidem est & accidens, sed uniuersale. Motus enim plures species habet, ut cursus sub motu ponitur. Ergo cursus si definiendus est: motum de cursu prædicamus. Quocirca motus genus quoddam est cursus, atque ideo motus de cursu ut de subiecto prædicabitur, cursus uero ipse, quoniam species alias non habet, in subiecto tantum est, idest in currente. Motus autem quanquam & ipse sit in subiecto, tamen de subiecto prædicatur. Ideo dicit, eorum esse notam, uerbum quæ de altero prędicentur, atq; addit: ut eorum quæ de subiecto, uel in subiecto sunt. Hoc dicit accidentium quidem uim uerba significant, sed talium quæ aut uniuersalia sint, aut particularia: ut cum dico moueo, uniuersale quiddam est, & de subiecto dicitur, ut de cursu. Cum uero dico curro, particulare est, & quoniam de subiecto non dicitur, in subiecto solum est.

Non currit autem, & non laborat, uerbum nõ dico: cõsignificat etenim tempus, & semper de aliquo est. Differẽtiæ autem huic nõ est positum nomen, sed sit infinitum uerbũ. Quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod nõ est. Similiter autem curret, & currebat non est uerbum, sed casus uerbi, differunt autem a uerbo. Quoniam hoc quidem præsens tempus consignificat, illa uero quæ circa sunt.

8. Quemadmodum dixit in nomine, non homo nomen nõ est: idcirco quod multis aliis conueniret, quæ homines non essent, quoniamque de homine id quod diceret auferret, nihilq; definitum in eadem prædicatione relinqueret, quod enim non homo est, potest esse & centaurus, potest esse & equus, & alia quæ uel sunt uel non sunt, atque ideo infinitum nomen uocatum est, ita quoq; etiam in uerbo, quod est noncurrit, uel non laborat, infinitum quoq; ipsum est, quoniam non solum de eo quod est, uerum est, sed etiam de eo quod non est prædicari potest. Possum nanque dicere homo non currit, & id quod aio noncurrit, uel nonlaborat, de ea re quę est prædico, idest de homine. Possum rursus dicere Scylla nõ currit, sed Scylla non est, ergo hoc quod dico non currit, & de ea re quæ est ualet, & de ea quę nihil est, prędicari. Sed forte aliquis hoc quoque in uerbis esse finitis cõtendat. Possum nanque dicere equus currit, hippocentaurus currit, & de ea re scilicet quæ est, & de ea quæ non est. Et quod complectitur de futuro ac præterito dixit, quod futurum quidem ante præsens tempus est, prętęritum uero retro relinquitur, & nouo admirabiliq; sermone usus est, quod ait complectitur, sed nos id quantum latinitas passa est, transferre diu multumque laborantes, hoc solo potuimus, græca uero oratione luculentius dictum est. Ita enim se habet τὰδ᾽ ἐ τῶν φίριξ. Quod qui gręce linguę peritus est, quantum melius græca oratione sonet, agnoscit.

Ipsa itaque secundum se dicta uerba, nomina sunt, & significant aliquid. Constituit enim qui dicit, intellectum, & qui audit, quiescit: sed si est, uel non est, nondum significat. neque enim signum est rei esse uel non esse, nec si ipsum est purum dixeris, ipsum enim nihil est, consignificat autem quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere.

9. Hoc in loco Porphyrius de Stoicorum dialectica, aliarumque scholarum multa permiscet, & in aliis quoq; huius libri partibus, idest in expositionibus idem facit, quod interdum nobis est negligendum. Sæpe enim superflua explanatione magis obscuritas comparatur. Nũc autem Aristotelis huiusmodi sententia est: uerba inquit ipsa secundum

se dicta

se dicta nomina sunt, non secundũ id quod omnis pars orationis communiter nomen uocatur: ut dicimus nomina rerum, sed quod omne uerbum per se dictum neque addito de quo prædicetur, tale est, ut nomini sit affine. Nam si dicam, Socrates ambulat id quod dixi ambulat, totum pertinet ad Socratem. nulla ipsius intelligentia propria est. At uero cum dico solum, ambulat, ita quidem dixi, tanquam si alicui insit, idest tanquam si quilibet ambulet, sed tamen per se est, propriamque retinens sententiam huius uerbi significatio, unde fit, ut apud græcos quoque cum articularibus præpositiuis sola uerba dicta proferãtur, ut est, τὸ περιπατεῖν, τοῦ περιπατεῖν, τῷ περιπατεῖν. Quod si uerba cum nominibus coniungantur in oratione græca, articularia præpositiua addi non possunt, nisi sola dicta sint. Quoniam significant rem, & ita ut quamuis ea significent quæ alicui insint, tamen quod secundum se, & per suam essentiam dicantur: idcirco sunt nomina, quod Aristoteles ait. Ipsa quidẽ secundum se dicta uerba nomina sunt, tale est, ac si diceret, ipsa quidem sola neque cum aliis iuncta uerba, nomina sunt. Cuius rei hoc argumentum reddit. Constituit enim, inquit, qui dicit intellectum, & qui audit quiescit, hoc autem tale est. Omne nomen auditum quoniam per syllabas progrediens aliquantulum temporis spatium decerpit, in ipsa progressione temporis, qua dicitur nomen, audientis quoq; animus progreditur, ut cum dico imperterritus sicut per syllabas im, & per, & ter, & cæteras progreditur nomen, ita quoque animus audientis per easdem syllabas uadit. Sed ubi quis expleuerit nomen, & dixerit imperterritus, sicut nomen syllabarũm progressione finitum consistit, ita quoq; audientis animus conquiescit: Nam cum totum nomen audit. totam significationem capit, & animus audientis, qui dicentis syllabas sequebatur, uolens quid ille diceret intelligere, cum significationem ceperit, consistit, & eius animus perfecto demum nomine constituitur. hoc est enim quod ait: constituit enim qui dicit intellectum & qui audit quiescit. Etenim is qui loquitur postquam totum sermonẽ dixerit, audientis animum constituit, (Non est enim quo progrediatur intelligentia) ipsoq; nomine terminato, animus auditoris qui progrediebatur, explicatione nominis constituitur, & quiescit, & ultra ad intelligentiam, quippe expedita significatione nominis, non procedit, sed hoc uerbo nominique commune est, sed si uerbum solum dicatur. Namque si cum nomine coniungatur, nondum audientis constituitur intellectus. Est enim quo ultra progredi animus audientis possit. Quod cum dico Socrates ambulat, hic ambulat, non per se intelligitur, sed ad Socratem refertur, & in tota oratione consistit intellectus, non in solo sermone: at uero si solum dictum sit, ita in significatione consistit, quemadmodum in nomine. Recte igitur dictum est, ipsa secundum se dicta uerba, nomina esse, quoniam cõstituit is qui dicit intellectum, & qui audit quiescit. Vel certe erit melior expositio, si ita dicamus, uerba ipsa secundũ se dicta nomina esse, idcirco quoniam cuiusdam rei habeãt significationem: neque enim si talis rei significationem retinet uerbum, quæ semper aut in altero sit, aut de altero prædicetur, idcirco iam nihil omnino significat, nec si significat aliquid, quod præter subiectum esse non possit: idcirco iam etiam illud significat, quod subiectum est, ut cum dico sapit, non idcirco nihil significat, quoniam hoc ipsum sapit, sine eo qui sapere potest, esse non possit. nec rursus cum dico sapit, illum ipsum qui sapiens est significo, sed illud quod dico sapit: nomen est cuiusdam rei, quæ semper sit in altero & de altero prædicetur, unde fit, ut intellectum quoque sit. Nam qui audit sapit, licet per se constantem rem nõ audiat (in altero nanque semper est) & in quo sit dictum non est, tamen intelligit quiddam & ipsius uerbi significatione nititur, & in ea constituit intellectum & quiescit: ut ad intelligentiam nihil ultra quærat omnino sicut fit in nomine. Quemadmodum enim nomen cuiusdam rei significatio propria est per se constantis, ita quoque uerbum significatio rei est non per se subsistentis, sed alterius subiecto, & quodam modo fundamento nitentis. Est hic quæstio, non enim uerum uideri potest, quod ait, constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit. nam neque qui dicit, constituit intellectum, neque qui audit, quiescit, deest .n. quiddam sermoni uel nomini, ut siquis dicat Socrates, mox audientis animus, requirit quid Socrates, facit ne aliquid, an patitur? & nondum audientis intellectus est quietus, cum horum aliquid requirit, & in uerbo idem est, cum dico legit, quis legat; animus audientis requirit. Nondum ergo qui dicit constituit intellectum, nec qui audit quiescit. Sed ad hoc Aristotelem retulisse putandum est. Quoniam quilibet audiens cum significatiuam uocem ceperit animo, eius intelligentia nititur, ut cum quis audit, homo quid sit hoc ipsum quod accipit mente comprehendit, constituitq; animo audisse se animal rationale mortale. Siquis uero huiusce modi uocem ceperit, quæ nihil omnino designet, animus eius nulla significatione, neque intelligentia roboratus errat, ac uertitur, nec ullis designationis finibus conquiescit, quare Aristotelis recta sententia est, & uerba secundum se dicta esse nomina, & dicentem constituere intellectum, audientemq; quiescere, sed huiusmodi quæstio ab Aspasio proposita est & ab eodem resoluta. Postquam igitur Aristoteles secundum se dicta uerba nomina esse constituit, inquit, sed si est uel non est nondum significant, quod huiusmodi est ac si diceret. Significatur quidem quiddam a uerbis, uelut a nominibus, sed nulla tamen inde negatio affirmatioue perficitur. Cum enim dico sapit, est quidem quædam significatio, sed nihil aut esse aut non esse demonstrat, idest neque affirmatiuum aliquid, neque negatiuum est, nam si affirmatio & negatio in intellectuum compositionibus inuenitur, ut supra iam docuit, neque sola nomina dicta neque uerba aut affirmationem, aut ullam facient negationem. Pluribus enim modis docuit Aristoteles alias non in rebus, sed in intellectibus ueritatem falsitatemq; esse constitutam. quoniã si in rebus ueritas falsitasue esset, una res sola aut affirmatio esset, aut quæ ei contraria est, negatio. Nunc uero quoniã intellectibus iunctis, ueritas & falsitas ponitur, oratio quoque opinionis atque intellectus passionumque animæ interpres est. Quare sine compositione intellectuum uerborumque ueritas & falsitas non uidetur existere, quocirca præter aliquam compositionem nulla affirmatio uel negatio est. Verba igitur per se dicta significãt quidem quiddam, & sunt rei nomina, sed nondum ita significant, ut uel esse uel non esse aliquid constituant, idest ut affirmationem faciãt aut negationem. Nam sicut in nominis partibus aut uerbi, partes ipsæ nihil significant, omnes uero designant simul, ita quoque in affirmationibus aut negationibus, partes quidem significant, totæ uero coniunctæ uerum falsumue designant, ut cum dico, Socrates philosophus est, Socrates philosophus non est, sigillatim positæ partes propria significatione nituntur, sed nihil uerum falsumue significant, omnes uero simul iunctæ, ut est Socrates philosophus est, ueritatem faciunt, uel quod est huic contrarium, falsitatem. Quare cum uerba secundum se dicta nomina sint, & significent aliquid, & partes quædam eius compositionis sunt, quæ uerũ falsumue faciant, non tamen ipsa in propria significatione uel esse, quod est affirmationis, uel non esse, quod est negationis, designant: nisi enim cui insit uerbum illud fuerit additum, non fit enunciatio, ut cum dico sapit, nisi qui sapiat, dicam, propositio non est. Quod autem addidit, neque enim signum est rei esse uel non esse, tale quiddam est, esse, quod uerbum est, uel non esse, quod infinitum uerbũ est, non est signum rei, id est nihil per se significat. Esse .n. nisi in aliqua compositione non ponitur. Vel certe omne uerbum dictum per se significat quidem aliquid, sed si est uel non est, nondum significat. Non enim cum aliquid dictum fuerit, idcirco aut esse aut non esse significat. Atque hoc est quod ait: neque enim signum est rei esse uel non esse, etenim quam rem uerbum designat, esse eius uel non esse non est signum ipsum uerbum, quod de illa re dicitur. ac si sic diceret: neque enim signum est uerbum quod dicitur, rei esse uel non esse, hoc est de qua dicitur re, ut id quod dico, rei esse uel non esse: tale sit, tanquam si dicam, rem ipsam significare esse uel non esse, atque hic est melior intellectus, ut non sit signum uerbum eius rei de qua dicitur esse uel non esse, subsistendi s. uel nõ subsistendi, quod illud quidem affirmationis est, illud uero negationis, ut sit talis sensus.

sensus. neque enim quod dicitur uerbum signum est subsistē di rem uel non subsistendi. Sed quod addidit, nec si hoc ipsum est, purum dixeris, uel si ita dicamus. Nec si hoc ipsum ens, purum dixeris. Alexander quidē dicit est, uel ens ęqui uocum esse. Omnia enim prædicamenta, quæ nulli communi generi subduntur, æquiuoca sunt, & de omnibus eē prędicatur. Substantia enim est, & qualitas est, & cætera. Ergo nunc hic dicere uidetur ipsum ens uel est, unde esse traductum est, per se nihil designat. omne enim æquiuocum p se positum nihil designat, nisi enim ad res quasque pro uolū tate significantis aptetur, ipsum per se ideo nullorum designatiuum est, quod multa significat. Porphyrius uero aliā protulit expositionem, quæ huiusmodi est. Sermo hic, quē dicimus est, nullam per se substantiam monstrat, sed semp aliquam coniunctionē, uel earum rerum quæ sunt, si simpliciter apponatur, uel alterius secundum participationem. nam cum dico Socrates est, hoc quod dico Socrates aliquid eorum est quæ sunt, & in rebus iis quæ sunt Socratem iungo, sin uero dicam Socrates philosophus est, hic inquam Socrates philosophia participat. Rursus hic quoque Socratem philosophiamque coniungo, ergo hoc, quod dico est, uim coniunctionis cuiusdam obtinet, non rei. Quod si propositionem aliquam copulationemque promittis, solum dictum nihil omnino significat, atq; hoc est qđ ait, nec si hoc ipsum est purum dixeris .i. solū, nō modo neq; ueritatē, neq; falsitatem designat, sed omnino nihil est, & quod secutum est planum fecit, consignificat inquit quandam compositionem quam sine compositis non est intelligere. Nā si est uerbum compositionis coniunctionisque cuiusdam uim, & proprium obtinet locum, purum & sine coniunctione prædicatum nihil significat, sed eam ipsam compositionem, quam designat cum fuerit coniunctum eis quæ componuntur, significare potest, sine compositis uero quid significet, non est intelligere. Vel certe ita intelligendum est quod ait, ipsum quidem nihil est, non quoniam nihil significet, sed quoniam nihil uerum falsumue demonstret, si purum dictum sit. cum.n. coniungitur, tunc fit enunciatio. Simpliciter enim dicto uerbo, nulla ueri uel falsi significatio fit, & sensus quidem totus huiusmodi est: ipsa uerba quidem per se dicta nomina sunt, nam & qui dicit, intellectum constituit, & qui audit quiescit, sed quanquam significent aliquid uerba nondum tamen affirmationem negationemue significant. Nam quamuis rem designent, nondum tamen subsistendi eius rei signum est, nec si hoc ipsum est uel ens dixerimus, aliquid ex eo uerum uel falsum poterit inuenire. Ipsum enim quanquam significet aliquid, nondum tamē uerum uel falsum est, sed in compositione fit enunciatio, & in ea ueritas uel falsitas nascitur, quam ueritatem falsitatemque sine his quæ componuntur, coniunguntur que intelligere impossibile est, & de uerbo quidem, & nomine sufficienter dictum est. Secundo uero uolumine de oratione est considerandum.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethii Editionis Secundæ

LIBER SECVNDVS.

INQVANTVM labor humanum genus excolit, & beatissimis ingenij fructibus complet, si intantum cura exercendæ mentis insisteret, non tam raris homines uirtutibus uterentur, sed ubi desidia demittit animos, continuo feralibus seminariis, animi uber horrescit. Nec hoc cognitione laboris euenire concesserim, sed potius ignorantia: quis enim laborandi peritus unquam a labore discessit? Quare intendenda uis mentis est, uerumque est amitti animum, si remittitur. Mihi autem si potentior diuinitatis annuerit fauor, hæc fixa sententia est, ut quanquam fuerint pclara ingenia, quorum labor ac studium multa de his quæ nunc quoque tractamus, latinæ linguæ contulerit: non tamen quendam quodammodo ordinem filiumque disponendo disciplinarum gradus ediderunt: Ego omne Aristotelis opus quodcunque in manus uenerit, in Romanum stylum uertens, eorum omnium commenta latina oratione perscribam, ut siquid ex logicæ artis subtilitate, & ex moralis grauitate peritiæ, & ex naturalis acumine ueritatis ab Aristotele conscriptum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commentationis illustrem, omnesq; Platonis dialogos uertendo, uel etiam commentando in latinā redigam formam. His peractis non equidem cōtempserim Aristotelis Platonisque sententias, in unam quodammodo reuocare concordiam, & in his eos non ut plerique dissentire in omnibus, sed in plerisque quæ sunt in philosophia, maxime consentire demōstrem. Hæc si uita ociumque superierit, cum multa operis huius utilitate, necnon etiam laude contenderim, qua in re faueant oportet, quos nulla coquit inuidia. Sed nunc ad proposita reuertamur. Aristoteles nāque inchoans librum, prius nomen definiendum esse proposuit, post uerbum, hinc negationem, post hanc affirmationem, consequenter enunciationem, orationem uero postremam. Sed nunc cum de nomine & uerbo dixerit, cōuerso ordine, quod ultimum proposuit, nunc exequitur primū, de oratione nāq; disputat, quam postremam in operis dispositione proposuit, ait enim.

DE ORATIONE, ET EIVS SPECIEBVS.

ORATIO *autem est uox significatiua, cuius partiū aliquid significatiuum est separatum, ut dictio, nō ut affirmatio uel negatio. Dico autem, ut homo: significat enim aliquid, sed non quoniam est, aut non est: sed erit affirmatio uel negatio, si aliquid addatur: sed non una hominis syllaba, nec enim in hoc quidem est sorex, rex significat, sed uox est nunc sola. In duplicibus uero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.*

10. Videtur Aristoteles illas quoq; uoces orationes putare, quęcunque uel ex nominibus uel ex uerbis constent, nō tantum quæ integrum colligant intellectum ut sunt Socrates & Plato, & ambulare & dicere, hæc enim quanquam pleni intellectus non sint, uerbis tamen & nominibus componuntur. ait enim orationem esse uocem significatiuam, cuius partes significarent aliquid separatim, significarent inquit non consignificarent, ut in nomine, & uerbo. Docet autem illa quoque res, eum etiam imperfectas, compositas tamen ex nominibus ac uerbis uoces, orationes dicere, quod ait cum de nomine loqueretur, in eo quod est equiferus nihil significare ferus, quemadmodum in oratione, quę est equus ferus, nanque equus ferus uox composita ex nominibus est, sed sententiam non habet plenam, & ille ait, quemadmodum in oratione quæ est equus ferus. Nam si secundum Aristotelem equus ferus est oratio, cur non aliæ quoque quæ nominibus uerbisque constent, quanquam sint imperfectæ sententiæ, tamen orationes esse uideantur: cum præsertim orationem ipse ita definiat. Oratio est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum. In his ergo uocibus, quæ uerbis & nominibus componuntur, partes extra significant, & non consignificant. Nam si nomen, & uerbum significatiuum est separatum, in his uero uocibus quæ uerbis, & nominibus componuntur, partes extra significant, non consignificant, etiam uoces imperfectæ nominibus, & uerbis compositæ orationes sunt. Nam si nomen omne & uerbum significatiuum est hæ autem uoces, idest orationes nominibus componuntur & uerbis, dubium non est in his uocibus quæ ex nominibus & uerbis coniunctæ sunt, partes per se significare. Quod si hoc est, & uox cuius partium aliquid separatum etiam per se significat, licet sit imperfectę sententiæ, tamen orationē esse manifestum est. Sed quod addidit orationis partes significare, ut dictionem, non ut affirmationem uel negationē, Alexander ita dictum esse arbitratur. Sunt enim inquit alię quidem simplices orationes, quæ solis uerbis & nominibus coniunguntur, aliæ uero compositæ, quarum partes in unū corpus iunctæ iam faciunt orationes, & simplices quidem orationes, partes habent eas, ex quibus componuntur, uerba

ba & nomina, ut est Socrates ambulat. Compositæ autem aliquoties quidem tantum orationes, aliquoties uero etiã affirmationes, ut cum dico Socrates ambulat, & Plato loquitur, utræque sunt affirmationes, uel cũ dico Aio te Aeacida Romanos uincere posse, ex orationibus non ex affirmationibus componitur talis oratio. Prior autem simplicitas est, posterior uero compositio. In quibus est autẽ prius uel posterius aliquid, illud sine dubio definiendum est priori loco, quod natura quoq; præcedit. Ita ergo quoniã prior simplex oratio est, posterior uero composita, prius simplicẽ orationem definitione constituit dicens, cuius partes significant ut dictio, non ut affirmatio, dictionem simplicis nominis aut uerbi nuncupationem ponens. In simplicibus.n. orationibus huiusmodi partes sunt. In compositis uero aliquoties quidem orationes tantum, aliquoties uero affirmationes, ut supra monstrauimus. addit quoque illud. Omnem inquit definitionem, uel contractiorem esse definita specie, uel excedere non oportet, quod si Aristoteles ita constituisset definitionem, ut significare partes orationis diceret ut orationes, ac nõ ut dictiones, simplices orationes ab hac definitione secluderet, Orationũ nãq; simplicium partes, non ut orationes, sed ut simplicia uerba nominaque significant. Nam si omnis oratio, orationes habebit in partibus, rursus ipsæ partes quæ sunt orationes, aliis orationibus cõiungerentur, & rursus partium partes, quæ eædem quoque orationes sunt; alias orationes habebunt in partibus. Ac siquis hoc intelligentia sumpserit, ad infinitum procedet, nec ulla erit prima oratio, quæ simplices habeat partes. Neque enim fieri potest, ut prima dicatur oratio, quæ alias orationes habet in partibus, partes enim priores sunt propria cõpositione. quod si in infinitum ducatur intelligentia, nulla prima oratio reperitur, & cum nulla sit oratio prima, nec ulla postrema est. Quocirca interempta prima atq; postrema, omnis quoque interimitur, & nulla omnino erit oratio, quare non recta fuisset definitio, si ita dixisset. Oratio est uox significatiua, cuius partes aliquid extra significãt ut orationes. At uero inquit Alexander, Nec si quædam orationes in partibus continent, idcirco iã necesse est ipsarum orationum partes affirmationes esse, ut cum dico. Define meq; tuis incendere teq; querelis. Est ergo huius orationis pars una, Define meq; tuis incẽdere: teq; querelis, alia: neutra harũ affirmatio est, quãquã uideatur esse oratio. Quocirca nec illa fuisset recta definitio, si ita dixisset. Oratio est uox significatiua, cuius partes extra aliquid significãt, ut affirmatio: huiusmodi enim orationes cum sint eius partes ex orationibus iunctæ, non tamen affirmationibus totũ ipsius corpus orationis efficitur. Sed quoniam in omni oratione uerba sunt & nomina, quæ simplices sunt dictiones, non autem in omnib' orationibus aut affirmationes aut orationes partes sunt. quod commune erat, id in definitione constituit, tanquam si ita diceret, Oratio est vox significatiua secundum placitum, cuius partes aliquid extra significant, ex necessitate quidem vt dictio: non tamen semper, vt affirmatio, aut oratio. Neque enim potest fieri, vt inueniatur oratio, cuius partes non ita aliquid extra significent ex necessitate vt nomen aut verbum, cum inueniri possit, vt ita extra significent orationis partes, vt tamen orationes aut affirmationes non sint. Quare si ita dixisset, Oratio est vox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, vt affirmatio, illas orationes hac definitione non circunscripsisset, quarum partes quidem orationes sunt, sed non affirmationes, vt ille versus est, quem supra iam posui. Sin vero sic dixisset. Oratio est vox significatiua, cuius partes extra significant aliquid vt oratio, illas orationes in definitione reliquisset, quarum partes simplices sunt, ut est Socrates ambulat. Sed cum dicit orationis partes ita significare vt dictiones, non omnino vt affirmationes, & simplices & compositas hac definitione conclusit. Simplices quidem idcirco, quod quęlibet simplex paruissimaque oratio nomine & verbo coniungitur, quæ sunt simplices dictiones, compositas uero, quæ cum habent orationes in partibus, partes ipsæ habent simplices dictiones, quæ ipsæ simplices dictiones totius corporis partes sunt, ut cum dico, si dies est, lux est: dies est, & lux est, partes sunt totius orationis. Sed rursus harum partium partes sunt dies, & est, & rursus lux, & est: quæ rursus totius orationis, per quam dico, si dies est, lux est, partes sunt, sed dies, & est, & rursus lux, & est, sunt simplices dictiones. Quocirca etiam compositarum orationum partes indubitanter, ita semper significant ut dictiones non ut affirmationes, aut quædam orationes. Quare hanc definitionem Aristoteles recte constituit. Ad hãc ergo sententiam locum hunc Alexander expedit. Illud quoq; addẽs sæpe Aristotelem de affirmationibus dicere dictiones, quod distinguere uolẽs, cum diceret ita significare partes orationis tanquam dictionem, ne forte dictionem hanc aliquis in affirmationem susciperet, addidit, ut dictio non ut affirmatio, tanquam si diceret, duplex quidem est dictio una simplex, alia uero affirmatio. Sed ita partes orationis aliquid extra significant, ut ea dictio, quæ est simplex, non ut ea quæ est affirmatio, & huiuscemodi quodammodo intellectũ tota Alexandri sententia tenet. Porphyrius quoque in eadẽ sententia est, sed in uno discrepat, cuius expositio talis est. Dictio inquit est simplex nomen, & simplex etiam uerbum, & ex duobus compositum, ut cum dico Socrates, uel rursus ambulat, uel equiferus, procedit etiam nomen dictionis ad orationes quidem, sed simplicibus uerbis & nominibus cõiunctas, ut cũ dico Socrates & Plato, & si sit ex cõposito nomine, ut est equiferus & homo. Hæ orationes quanquam coniunctæ sint atque imperfectæ, tamen dictionis nomine nuncupantur, necnon etiam transit nomẽ hoc dictionis usq; ad perfectas orationes, quas enunciationes nuncupari posterius est dicendũ. Est autem enunciatio simplex, ut siquis dicat, Socrates ambulat. Et hæc dicitur affirmatio, huius negatio est, Socrates non ambulat. Simplices ergo enunciationes sunt affirmationes uel negationes, quæ singulis uerbis ac nominibus componuntur. Itaq; cum dico, si dies est, lux est, tota quidem huiusmodi oratio dictiõ esse nõ dicitur. Composita nãque coniunctaq; est ex orationibus, quę sunt dies est, & lux est. Hæ autem sunt affirmationes, & dicuntur dictiones. Ipsæ uero affirmationes, quæ dictiones sunt, habent rursus alias dictiones simplices, ut est dies, & est, & rursus lux, & est: ergo cum dico Socrates ambulat, hæc oratio partes habet dictiones, nomen scilicet & uerbum, quæ dictiones quidem sunt, non tamẽ affirmationes. Sin uero dicam Socrates in Lyceo cum Platone, & cæteris discipulis disputauit. Hæc pars orationis quæ est, Socrates in Lyceo, ipsa quoque est dictio, sed non ut simplex nomen uel uerbum, quæ dictiones quidem sunt, non tamẽ affirmationes, neque ut affirmatio, sed tantum ut imperfecta oratio, quæ uerbis tamen nominibusq; composita est. Quod si sic dicam, si homo est, animal est. Hæc rursus oratio habet dictiones in partibus, sed neque ut simplices dictiones, neq; ut imperfectas orationes, sed ut perfectas, simplicesq; affirmationes. & una est affirmatio animal est, alia uero, homo est. Tota uero ipsa oratio dictio non est. Quod si dicã, si animal non est, homo non est, rursus hæc oratio ex duabus simplicibus dictionibus negatiuis uidetur esse composita, quæ nihilominus tota dictio non est. Ita ergo dictio inchoans a simplicibus nominibus atq; uerbis usque ad orationes quamuis ad imperfectas prouehitur: nec in his tantummodo consistit, sed ultra etiã ad simplices affirmationes negationesq; transit, & in eo progressionis terminum facit. Ergo quoniã nõ omnis oratio partes habet affirmationes & negationẽs, quæ sunt simplicium dictionum perfectæ enũciationes, quoniãq; non omnis oratio imperfectas orationes habet in partibus, omnis tamẽ oratio simplices dictiones retinet, quippe cum omnis oratio ex uerbis nominibusq; iungatur hoc ait. Orationis partes significare semper quidẽ ut dictiones, non tamen semper ut affirmationes consentiente Alexãdro, cuius expositionem supra iam docui, atque ita diligentior lector differentias eorum recte perspiciat, & consentiẽtes quidem communicet intellectus. Hoc loco Aspasius inconueniẽter interstrepit. ait.n. Aristotelem non in omnes orationes definitionem constituere uoluisse, sed tantum in simplices, quæ ex duobus constant uerbo scilicet & nomine, sed ille perfalsus est. Neque enim si simplex oratio, simplicibus uerbis nominibusq; consistit, idcirco non composita quoq; oratio uerba & nomina similiter in partibus habet. Quod si

hoc

hoc commune est simplicibus orationibus atq; compositis, ut habeāt in partibus quidem dictiones simplices, nō etiam affirmationes, cum etiam orationes quæ affirmationes habent, habeant in partibus simplices dictiones, cur hāc quæstionē in Aristotelem iaciat, ratione relinquitur. Syrianus uero, qui Philoxenus cognominatur, non putat orationes esse quarum intellectus sit imperfectus, atque ideo nec eas aliquas habere partes. Nam cum dicit Plato in Academia disputans. Hæc quoniam perfecta non est, partes inquit nō habet, arbitrās omne quod imperfectum est, nullis partibus contineri, atque ideo cum dicit Aristoteles, oratio est uox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, illā orationem constitui putat, quæ perfectum retinet sensum, ipsius enim partes esse uerba & nomina. Sed hoc ridiculum est. Neq; enim aliquid compositū fieri potest, nisi propriis partibus. Quod si quælibet res ut componatur habeat decem partes, eas tamen sigillatim apponi necesse sit, antequam ad decimam ueniamus partem, nihilo tamen minus erunt partes, quas sibimet ad componendam totius corporis summam sigillatim superponimus, etiamsi ad illud quod componendum fuit, minime peruentum est. Quocirca si antequā perueniatur ad decimam partem prioris effecti compositique partes sunt, nulla ratio est imperfectæ rei partes dici nō posse. Neq; enim dicitur totius compositi partes esse, quæ sint imperfecti, ut si sit integrum nomen, habeat partes quatuor id est syllabas, ut Mezentius, si unam syllabam demam, dicamq; mezenti, uel si unam rursus duasq; ponam, ut sunt mezen. huius tamen utraq; syllaba me, scilicet & zen, partes sunt, & cum sit compositio ipsa sensu uacua, ac sit imperfecta, tamen partibus cōtinetur. Syrianus igitur minime audiendus est, sed Porphyrius potius, qui ita Aristotelis mētem sententiamq; persequitur, ut eius definitionem quę uera est, labare, & in aliquibus aliis discrepare non faciat. De his quidem hactenus. Porphyrius autem ita dicit. Volens inquit Aristoteles ostendere non omnem orationem, aut simplices tantum habere partes, aut compositas, a simplicibus sumpsit exemplum, ut diceret significare partes orationis ut dictionem, non ut affirmationem, ut cum est oratio, Plato disputat, dictiones quidem sunt, sed nō ut affirmationes. Si uero sic esset oratio, si Plato disputat uerum dicit. Plato disputat, & uerum dicit, cum sint dictiones, non sunt tantum ut simplices, sed etiam ut affirmationes. Neq; enim simplex dictio affirmatio est aut negatio, sed tunc fit cum additur aliquid, quod aut affirmationis uim teneat, aut negationis, atque hoc est quod ait. Dico autem ut homo, significat.n. aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio uel negatio, siquid addatur. Huiusmodi hoc est, tanq̃ si diceret, nomen quidem simplex affirmationem, aut negationem non facit, nisi aut est uerbum addatur, quæ est affirmatio, aut non est, quæ est negatio. Quod autem additur, sed non una hominis syllaba, nec in eo quod est Sorex, rex significat, sed uox est nunc sola. In duplicibus uero significat quidem, sed nihil secundum se, quemadmodum dictum est. Huius loci duplex est expositio. Quod enim dixerat prius, sed erit affirmatio uel negatio si quid addatur ei dictioni, quam supra simplicem esse proposuit, cum de significatiua orationis parte loqueretur, nūc id adimplet & explicat dicens, non si quidlibet addatur simplici dictioni, statim fieri affirmationem uel negationem, nec uero orationem, neq; enim siquid non per se significatiuum dictioni simplici copuletur, idcirco iam uel oratio, uel affirmatio, uel etiam negatio procreabitur, neq; enim si una syllaba hominis quę significatiua per se non est, copuletur eidem ipsi dictioni, iam ulla inde procreatur oratio. Quod si oratio non fit, nec propositio est, hæ enim orationes quædam sunt, ut si quis ex eo quod est homo tollat unam syllabam, eamq; toti dictioni simplici aptet, dicatq; ho hō, uel alio quolibet modo decidens, partem toti corpori dictionis adiiciens nō faciet orationem. Quod si hoc est, nec affirmationem nec negationē, quædam sunt orationes. Ita ergo accipiendum est, tāquam si hoc modo dixisset, dico autem ut homo significat aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio, uel negatio siquid addatur, sed nō ut una hominis syllaba addatur, nec cuilibet alterius dictionis, siquid non per se significat, ut in eo quod est Sorex rex non significat, sed uox est nunc sola. Atq; ideo siquis uelut partem tollat, id quod est rex, apponatq; ei quod est Sorex, dicatq; Sorexrex, ut rex tanquam pars sit eius quod est Sorex, oratio nulla est, atq; ideo neque affirmatio neq; negatio. Hæ enim ex uocibus per se significatiuis constant. Rex uero in eo quod est Sorex, quoniā pars est nominis, nihil ipsa significat. Vel certe erit melior intellectus, si hoc quod ait, sed non una hominis syllaba, non aptemus ad orationis perfectionem, sed potius ad dictionis significationem, ut quoniam dixit superius, orationis partes significare ita, ut dictionem non ut affirmationē, quę esset dictio manifeste monstret. Dictiones nāque constituunt uocem per se significantem, ergo cum dicit, Sed non una hominis syllaba, tale est ac si diceret, significat quidem pars orationis ut dictio. Sed hæ ipsæ dictiones perfectæ nomina sunt & uerba, non partes nominum uerborumq;. In eo enim quod est equiferus currit, equiferus quidem dictio est totius orationis, significat enim ut pars orationis, sed ferus consignificat ut pars nominis, atq; ideo ferus dictio non est. Quocirca si quæ alię syllabæ in parte orationis sunt, idest in nomine uel uerbo, nihil per se significant, quanquam sint in parte nominis, quod nomen pars orationis est, nihil tamen ipsum significat in tota oratione, quare nec dictio erit. Audiendum ergo est ita, tanquam si sic diceret. Oratio autem est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuū est separatum, ut dictio, non ut affirmatio, dico autem ut homo significat aliquid, & est quædam dictio simplex. Nā neq; oratio est, quoniam simplex est, nec affirmatio neque negatio, quoniam non significat, aut esse aut non esse. Sed erit tunc affirmatio, quando aliquid additur, quod affirmationē negationemue constituat. Sed quod ad dictionem esse id qđ dicimus homo: idcirco dictio est, quoniam per se significat, Syllaba uero eius nominis quod est homo, quoniam nihil designat, non est dictio. Hoc est enim, sed non una hominis syllaba, uel si uideatur quidem significare, pars tamē sit nominis, & consignificet in nomine, in tota oratione nihil significat. Neque enim est pars orationis. Quod per hoc dixit quod ait, nec in eo quod est Sorex rex significat, sed uox est nunc sola nihil significans, unde probatur huiusmodi particulas non esse dictiones. Vox enim sola non est dictio, sed uox per se significans. Siqua sunt inquit nomina, quæ sint composita ex aliis, ut est equiferus, emittunt quidē quandam imaginem significandi, sed per se nihil significant, consignificant autem. In simplicibus uero nominibus nec imaginatio ulla significandi est, ut in eo quod est Cicero, partes eius cum simplices sono, tum etiam intellectu, præter cuiuslibet imaginationis similitudinem significationemue sunt. In duplicibus uero uult quod est pars significare, sed nullius separatim significatio est idcirco, quoniam solum consignificat id quod totum cōpositi nominis corpus designat: ipsum uero separatum (ut sæpius dictū est) nihil extra significat.

Est autem oratio omnis quidem significatiua non sicut instrumentum, sed (quemadmodum dictum est) secundum placitum.

11. Secundum placitum esse orationes illa res approbat, quod earum partes sunt ad placitum, id est nomen & uerbum. Quod si omne compositum ab his ex quibus est compositum, sumit naturam: uox quæ positione constitutis uocibus iungitur, ipsa quoque secundum placitum positionemque formatur. Quare manifestum est orationem secundum placitum esse. Plato uero in eo libro qui inscribitur Cratylus, aliter esse constituit, eamque dicit supellectilem quandam atque instrumentum esse significandi res eas quæ naturaliter intellectibus concipiuntur, earumque intellectum uocabulis discernendi. Quod si omne instrumentum naturalium rerum secundum naturam est, ut uidendi oculus, nomina quoque secundum naturam esse arbitratur. Sed hoc Aristoteles negat, & Alexander multis in eo nititur argumentis monstrans orationem non esse instrumentum naturale. Aristoteles uero ita utitur dicens. Est autem oratio omnis quidem significatiua, non sicut instrumentum, tanquam si diceret. Est quidem omnis oratio significatiua, non tamen naturaliter, instrumen-

tum enim hoc demonſtrat, tanquam ſi diceret naturaliter ſignificare. Quod qui inſtrumentum orationem eſſe negant, non eam naturaliter ſignificare dicunt ſed ad placitum. Naturalium enim rerum naturalia ſunt inſtrumẽta. Idcirco autem inſtrumentum pro natura poſuit, quod (ut dictum eſt) Plato omnium artium inſtrumenta ſecundũ naturam ipſarum artium conſiſtere proponebat. Et Alexander quidem non eſſe inſtrumentum orationem ſic ingreditur approbare. Omnis inquit naturalium actuum ſupellex, ipſa quoque naturalis eſt, ut in ſenſu quoniam natura datur, eius quoq; ſupellex eſt naturalis, ut oculus. Eodem quoq; modo auditus cum naturalis ſit, aures nobis quæ ſunt audiẽdi inſtrumenta, naturaliter eſſe datas cognoſcimus. Quare quoniam oratio ad placitum non naturaliter eſt, partes .n. manifeſtum eſt orationis ad placitum poſitas, quæ ſunt ſcilicet nomina & uerba, ſicut monſtrat apud omnes gentes diuerſitas uocabulorum, quoniam ergo per hæc ſecundum placitum omnis oratio eſſe monſtratur. quod autem ſecundum placitum eſt, non eſt ſecundum naturam, non eſt ergo oratio ſupellex. Significandi enim ratio atq; poteſtas naturaliter non eſt. Quod ſi oratio naturaliter non eſt, non eſt ſuppellex. His aliiſq; ſimilibus rationibus monſtrat non eſſe ſupellectilẽ orõnẽ. Quocirca dicẽdũ nobis eſt, naturaliter quidem eſſe uoces poteſtateſq; naturaliter uocabula rebus imprimendi, non tamen naturaliter ſignificatiuas ſed poſitione. Sicut ergo naturaliter ſingularium artium ſumus ſuſceptibiles, ſed eas non naturaliter habemus, ſed doctrina concipimus. ita uox quidem naturaliter eſt, ſed per uocem ſignificatio non naturaliter. Neque enim uox ſola, nomen eſt, aut uerbum, ſed uox quædam addita ſignificatione, & ſicut naturaliter eſt moueri, ſaltare uero cuiuſdam iam artificij, & poſitionis, & quemadmodum æs quidem naturaliter eſt, ſtatua uero poſitione uel arte: Ita quoquẽ poſsibilitas ipſa ſignificandi, & uox naturalis eſt. Significatio uero per uocem poſitionis eſt, non naturæ. Hactenuš quidem de communi oratione locutus eſt, nunc autem tranſit ad ſpecies eius. Ait enim.

Enunciatiua uero non omnis, ſed illa in qua uerum uel falſum eſt, non autem in omnibus ineſt, ut deprecatiua, oratio quidem eſt, ſed neque uera neque falſa: cætera igitur relinquantur, rhetoricæ enim uel poeticæ conuenientior eſt conſideratio, enunciatiua uero præſentis eſt ſpeculationis.

12. Species quidem orationis multæ ſunt, ſed eas uariæ partiuntur. At uero Peripatetici quinq; partibus omnes ſpecies orationis ac membra diſtribuunt. Orationis autem ſpecies dicimus perfectæ, non eius quæ eſt imperfecta, perfectas autem uoco eas quæ complent expediuntque ſententiam. Et ſit nobis hoc modo diuiſio. Sit genus oratio, orationis aliud eſt imperfectum, quod ſententiam non expedit, ut ſi dicam Plato in lyceo, aliud uero perfectum. Perfectæ autem orationis, alia eſt deprecatiua, ut Adſit letitiæ Bacchus dator. Alia imperatiua, ut Accipe, daque fidem, Alia interrogatiua, ut Quo te Mœri pedes? an quo uia ducit in urbem? Alia uocatiua, ut, O qui res hominumque deumque æternis regis imperiis. Alia enunciatiua, ut dies eſt, dies non eſt. In hac ſola quæ eſt enunciatiua, ueri falſiue natura perſpicitur. In cæteris enim neque ueritas, neque falſitas inuenitur. Et multi quidem plures ſpecies eſſe dicunt perfectæ orationis, alii autem innumeras eorum differentias produnt, ſed nihil ad nos. Cunctæ enim ſpecies orationis, aut oratoribus accommodatæ ſunt, aut poetis, ſola enunciatiua philoſophis. Ergo hoc dicit. Non omnis oratio enunciatiua eſt. Sunt enim plurimæ quæ enunciatiuæ non ſunt, ut hæ quas ſupra poſui. Hæc autem ſola eſt in qua uerum falſumue inueniri queat. Quocirca quoniam iſtam in qua ueritas uel falſitas inuenitur, dialectici philoſophique eſt quærere. Cæteræ autem oratoribus atque poetis accommodatæ ſunt, iure de hac ſola tractabitur, ideſt de enunciatiua oratione. Hucuſque ergo de partibus interpretationis, & de communi oratione locutus eſt. Nunc autem aſtringit modum diſputationis in ſpeciem, & de una ſpecie orationis tractat, deq; una interpretatione quæ eſt enunciatiua. Species nanq; eſt enunciatio interpretationis, negatio uero & affirmatio enunciationis. Quare de enunciatiua oratione conſiderandi hinc cum ipſo Ariſtotele commodiſsimum ſumamus initium.

Eſt autem una prima oratio enũciatiua, affirmatio, deinde negatio, alia uero omnes coniunctione una. Neceſſe eſt autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo eſſe, uel caſu uerbi, etenim hominis ratio, ſi nõ eſt, aut fuit, aut erit aut aliquid huiuſmodi addatur, nondum eſt oratio enunciatiua. Quare autem unum quiddam eſt, & non multa animal greſsibile bipes. Neque enim eo quod propinque dicuntur unum erit. Eſt autem alterius hoc tractare negotij.

13. Vna oratio dupliei modo tractatur, uel cum per ſe una eſt, uel cum per aliquam coniunctionem iungitur. Vel certe ita dicendum eſt. Aliæ orationes naturaliter unæ ſunt, aliæ uero poſitione. Et naturaliter unæ quidem ſunt orationes, quæ nõ diſſoluuntur in alias orationes, ut eſt, ſol oritur. Quæ autem poſitione ſunt unæ in alias orationes diſſoluuntur, ut eſt, ſi homo eſt animal eſt, hæc enim in orationes alias ſeparatur, & quemadmodum lignum uel lapis ſigillatim in propria natura conſiſtunt, & ſunt una, ex his autem facta nauis uel domus quæ cum pluribus quidem cõſtent, unæ tamen arte ſunt, non natura. Ita quoque in orationibus ſimplices eas & per ſe naturaliter unas orationes dicimus, quæ uerbo tantum & nomine coniunguntur, Compoſitas autẽ quæ in alias (ut dictum eſt) orationes diuiduntur, multas enim orationes in huiuſmodi orationibus coniunctio iungit, ut ſi dicam, Plato eſt, & Socrates eſt. hæc coniunctio &, utraſq; coniunxit, atque ideo una uidetur poſitione, quæ naturaliter & per ſe una non fuerat, naturaliter autem unius orationis duæ partes ſunt affirmatio & negatio, ſed quoniam non ita dixit, eſt autem una oratio enunciatiua, affirmatio uel negatio, deinde eſt una coniunctione. Sed ait. Eſt autem una prima oratio enunciatiua affirmatio. deinde negatio, huiuſmodi oritur quæſtio. Vtrum id quod ait prima ad affirmationem referatur, ut ſit poſterior negatio, an id quod ait prima ad ſimplicem retulerint orationem, ut ſecunda ſit, quæ ex orationibus iungitur, quam dubietatem ipſe diſſoluit. Sic enim inquit. Eſt autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, & ut quam ſecundam diceret demonſtraret, ait: deinde negatio, ut primam affirmationem poneret, ſecundam negationem. Quod ſi ita dixiſſet, eſt autem una prima enunciatiua oratio affirmatio uel negatio, deinde coniunctione una, ita oporteret intelligi, tanquam ſi diceret, illam eſſe primam orationem quæ ſimplex eſſet, cuius partes affirmatio eſſent atque negatio. Secundam uero illam quæ coniunctione quadam una fieret, cum ex orationibus iungeretur. Sed quoniam id quod ait prima ad affirmationẽ iunxit dicens, eſt autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, ad negationem uero, deinde ſubiunxit dicens, deinde negatio. Dicendum eſt primam eum orationem eſſe arbitrari affirmationem. Secundam uero negationem, cui deinde continenter appoſuit. Sed rurſus incurrimus Alexandri quæſtionẽ. Per hoc .n. negat affirmationẽ negationemque ſub uno genere poni oportere, ideſt ſub enunciatione quod in iis quæ priora uel poſteriora ſunt, commune genus non poteſt inueniri. Sed hoc ſupra iam dictum eſt, non oportere omnia quæcunque quolibet modo priora uel poſteriora ſunt a genere communi ſecernere. Alioqui ſic primæ & ſecundæ ſubſtantiæ ſub uno genere ſubſtantiæ non ponentur. Sic etiam ſimplices & compoſitæ orationes, quarum ſimplices propoſitiones primæ ſunt, poſteriores compoſitæ, uno genere non continebuntur. Sed illa ſola putanda ſunt ſub eodem genere poni non poſſe, quæ ad ſubſtantiam priora uel poſteriora eſſe cognoſcimus: quæ uero ad ſuũ eſſe æqualia ſunt, nihil prohibet ſub eodem genere utraq; conſtitui. Ergo quoniam affirmationi & negationi hoc eſt eſſe, qđ in his ueritas & falſitas reperitur, hęc autem eſt enũciatio in qua ſcilicet ueritatis & falſitatis cõſtitu

ta ſit

ta fit oratio, quoniam ad id qđ ueri falsiue significatiuę sunt, neq; affirmatio prior, neq; negatio posterior est. Nullus dubitat eo, q̧ ęqualiter participat affirmatio & negatio, eidem generi posse supponi, sed affirmatio & negatio ęqualiter participāt enunciatione, siquidē enūciatio ueri falsiq; utiĕ significatione, & affirmatio & negatio ueritatē atq; mendacium ęqualiter mōstrant, enūciatio igiť affirmationis & negationis genus eē ponēda est. Qđ ergo ait, Est aūt una prima oratio enūciatiua, affirmatio, deinde negatio, alię uero cōiūctione unę: ita intelligendū est, q̧ affirmationē primā, scđam uero negationem, cui addidit deinde, in prolatione posuerit. prior.n. est affirmatio, posterior negatio in prolatione dūtaxat, non s̄m ueri falsiq; designationem. Quocirca nihil prohibet & priorē putari affirmationē negatione, & tamē utrasque sub uno genere .i. enunciatione constitui. Sed quod secutum est. Necesse est autem omnem orationē enunciatiuā ex uerbo esse uel casu, huiusmodi est, uolens Aristoteles distribuere dictionem, affirmationem, negationem, enunciationem, contradictionem, sensum confusa breuitate permiscuit, & nebulis obscuritatis implicuit. oportuit nanque prius quid esset dictio, post autem quid affirmatio, & negatio, & rursus quid esset enunciatio, & contradictio constituere. Sed hoc interim prætermittit, nunc uero quemadmodum constituatur enunciatio docet dicēs, Quod omnis enūciatio constet uerbo, quoniam simplex dictio est nomē, aut uerbum. Omnis enunciatio simplex huiusmodi est, ut semper quidem uel uerbum, uel aliud aliquid quod idem ualeat, tanquam si diceretur, uerbum uel casum uerbi in prædicatione retineat, sed non semper subiectus terminus fit ex nomine, semper tamen prædicatus ex uerbo. fit enim huiusmodi propositio, quæ est, sol oritur, in hac ergò propositione quod dico, sol oritur, subiectum est sol, quod uero dico, oritur, prædicatum: & utrasque has dictiones terminos uoco, sed quodcunque prius dicitur, in simplici enunciatione illud subiectum est, ut in hac sol, quod uero posterius, illud prædicatum, ut in eadem, oritur. Ergo necesse est omnem enunciatiuam orationem si simplex sit, uerbum in prædicatione retinere, ut in eadem ipsa, cum dico, sol oritur, oritur uerbum est, uel quod idem ualeat, ut est Socrates non ambulat, non ambulat enim infinitum uerbum est, & uerbū quidem non est, sed eandem uim retinet quam uerbum. Casus etiam uerbi ponitur sæpe, ut Socrates fuit. subiectus uero terminus non semper consistit in nomine, potest enim infinitum nomen habere, ut cum dico, non homo ambulat, potest & uerbum, ut cum dico, ambulare moueri est. Ergo (ut arbitror) plene monstratum est non semper subiectum nomen esse, sed semper prædicatum in solo uerbo consistere. Approbās ergo uerba semper in prædicationibus poni, hoc addidit, nisi enim, aut est, aut fuit, aut aliquid huiusmodi sit additum, aut quod idem ualeat apponatur, enunciatio non fit. cum enim dico, homo est: est uerbum in prædicatione proposui. Sin uero dixero, homo uiuit, idem ualet tanquā si dicam, homo uiuus est. Ergo non posse sine uerbo affirmationem negationemue constitui, docuit per id quod ait. Etenim hominis ratio si non, aut est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciatiua. Hoc enim dicere uidetur. Definitio hominis, est uerbi gratia, animal gressibile bipes, & hæc ratio est humanæ substantiæ, ergo hæc rō nisi ei, est, aut erit, aut fuit, aut quodlibet uerbum (sicut supra dictum est) apponatur, enunciatio non fit, neque enim uerum, neque falsum est. Si enim dicā tantum, animal gressibile bipes, nulla me ueritas mendaciumue consequitur. Sin autem dixero, animal gressibile bipes est, uel non est, affirmatio mox negatioque conficitur, quas enunciationes esse quis dubitet? Sed cum de simplicibus enunciationibus loqueretur, ait: hominis rationē, idest definitionem, non esse enunciationem, nisi ei, aut est, aut erit: aut huiusmodi aliquid apponatur, approbans scilicet unam esse, & non multiplicem orationem definitionis humanæ, cui si est, aut erit, aut fuit, adderetur, enunciationem simplicem faceret. Cur uero una sit talis oratio, causa quæritur; neque enim ex solis duobus terminis constat, id quod dicimus animal gressibile bipes, & quæ nominat, plura sunt, quare ipse sibi institit, & de sua propositione rationem quæsiuit, quam nunc dicere supersedit, ait enim. Quare autem unum quiddam est & non multa, animal gressibile bipes, neque enim in eo quod dicuntur propinq; unū erit. Est autem alterius hoc tractare negotii. Hoc .s. quęrēs tanquā si ita ipse ex persona sua diceret, de simplicibus enūciationibus omnibus ipse loquebar, deq; his proposui eas pręter uerbum esse non posse, & ad hanc rem probandam exemplum sumpsi definitionē hominis, cui nisi est, aut erit, aut fuit, apponetur, enunciationem non fieri dixi: quasi una & non multiplex esset oratio ea, per quam dicitur, animal gressibile bipes, de qua fieri posset simplex enunciatio. Cur autem esset una oratio, animal gressibile bipes, alterius inquit est hoc tractare negotii, cum de rebus, non de propositionibus inspiciendum est. Nam non idcirco una oratio est, quia continue dicitur, & coniuncte sibimet, animal gressibile bipes: hoc enim si ita esset, possemus & hanc orationem, quæ tam multa significat, unam dicere, si continue proferatur, ut est Socrates philosophus simus caluus senex. ergo quemadmodum huiusmodi oratio fit multiplex, & non una, posterius dicemus, ergo nunc manifestum fit hāc orationem quæ dicit, Socrates philosophus simus caluus senex non esse unam, sed multiplicem. si ergo propinquitas proferendi ipsa continuatione unam faceret orationem, posset hæc quoque, una esse oratio, quæ manifeste non una eē docebitur. Quare non idcirco erit una oratio ea quæ dicit, animal gressibile bipes, quòd continue & propinque profertur. Quæ autem causa sit, ut una sit, ipse dicere distulit, sed i libris eius operis quod μετὰ τὰ φυσικὰ inscribitur, expediuit. Theophrastus autem de affirmatione, & negatione sic docuit, definitionem, unam semper esse orationem, eamq; oportere continuatim proferri: illa enim una oratio eē dicitur, quæ unius substantiæ designatiua est. Definitio autē, ut uerbi gratia hominis, animal gressibile bipes, una est oratio per hoc, quoniam unum subiectum, id est hominem monstrat. Si ergo continue proferatur, & non diuise, una est oratio, & quia continue dicitur, & quia unius rei substantiam monstrat. Sin uero quis diuidat, & orationem unā rem significātem, proferendi intermissione distribuat, multiplex fit oratio, ut si dicat animal gressibile bipes, unam rē mihi tota monstrat oratio, & continue dicta est. Sin uero dicat animal, & rursus gressibile, & sub intermissione repetat bipes, multiplex erit, distributa intermissione oratio. Est rursus aduersum id quæstio, & quis hoc non iure culpet, posse eam, quę una est, orationem intermissione proferendi fieri multiplicē, cū continuatio proferendi non faceret unam, quæ esset multiplex per naturam? Sicut enim in illis quæ multiplices sunt naturaliter, non potest continuatio ꝓferendi, unam facere orationem, sic quoque non debet quę est una naturaliter oratio, idcirco quòd de uno subiecto dicatur, fieri multiplex per intermissionem. Sed hoc ita soluitur. Nam cum animal dicimus, & sub intermissione rursus gressibile, eodemque modo iterum bipes, non hæc ita dicimus, tanquam si in unum cuncta coniuncta sint. Quocirca, quoniam est quidem animal, rursus gressibile est, rursus bipes, quoniam plura sunt, & pluraliter dicta, id est distributa, non uidentur ad unum subiectum distributa, posse prædicari, sicut cum dico, Socrates, philosophus, simus, caluus, senex, hæc omnia non est simplex oratio, nec si continue proferatur, quòd ad unam substantiam non tendunt, accidentia enim sunt, & extrinsecus ueniunt. Probatur autem neque eas orationes, quæ per diuisionem dicuntur, neque eas quæ non ad unam substantiam tendunt, unas esse, hoc modo, si dicat quis animal, & rursus gressibile, & iterum bipes, non unum est animal, nec unum gressibile, nec unum bipes: sin uero dixero, animal gressibile bipes continue, & propinque, unum est, quod tria ista iuncta significāt idest homo. Conuertamus nunc animum ad eas, quæ plura quidem significant, sed continue proferuntur, ut cum dico Socrates philosophus caluus senex, uidetur quasi quædam Socratis esse definitio, philosophus caluus senex, sed nō necesse est, si huiusmodi ratio Socratis fuit, omnem quicunq; philosophus est senex caluus, etiam Socratem esse. In multis ergo continuatio ista ualet accidere. Quocirca, non unū significat, quanquam continue proferatur. Ergo si ex omni-

bus unum quidem ſignificetur, & continue proferatur, una eſt oratio, ut partes quædam rei definitæ ſint ea quæ in definitione ponuntur, non accidentia: & proficit quidẽ aliquid continua prolatio ad perficiendam unam orationem, ſed ipſa ſola non ſufficit, niſi unumquodque ſubiectum ſit, atque ideo dixit Ariſtoteles, animal greſſibile bipes non idcirco eſſe unam orationem, ꝙ propinq; dicatur. nam neq; ſufficit ad conſtituendam unam orationem propinquitas proferendi, nihilque prohiberet quæ naturaliter eſſent multiplices, eas continue & propinq; prolatas unas uideri, ſed huiuſmodi rei rationem Ariſtoteles ponere diſtulit. Senſus ergo huiuſmodi eſt. Neceſſe eſt inquit omnem enunciatiuam orationem ex uerbo eſſe, uel caſu. Etenim hominis ratio, quę & ipſa quoque oratio eſt, ſi non eſt, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiuſmodi illi addatur, nondum eſt enũciatio, hoc uero in ſolis ſimplicibus enunciationibus euenit. In his autem quæ coniunctione unæ ſunt (ut ſupra iam ait) non omnino eſt. Cum enim dico dies eſt, uis tota in uerbo eſt. Si autem cum coniunctione proferam, ſi dies eſt, lux eſt, tota uis in coniunctione conſiſtit. Veritatis enim aut falſitatis rationẽ ſola coniunctio tenet, quæ conditionem proponit, cum dicit, ſi dies eſt, lux eſt, ſi enim illud eſt, illud euenit. igitur in coniunctione omnis uis huiuſmodi propoſitionis eſt, omnis autem ſimplex propoſitio totã uim in uerbo habet poſitã. Et quemadmodum in his quæ hypotheticæ, uel cõditionales dicuntur, coniunctiones uim propoſitionis tenent, ſic in ſimplicibus propoſitionibus prædicatio uim obtinet, unde & græce quoq; tales propoſitiones κατηγορικαὶ, id eſt prædicatiuæ dicuntur, ſcilicet quæ ſunt ſimplices, quod in his totã propoſitionem obtineat prædicatio, atque ideo Ariſtoteles ait, ex uerbo uel caſu fieri ſimplicem enunciationem: nam præter id quod continet totam propoſitionem prædicatiuã ſcilicet præter prædicationem, enunciatio non fit: unde eſt, ut negatio quoq; non ad ſubiectum, ſed ad prædicatum ſemper aptetur. Nam cum dico, Sol oritur, nõ eſt huius negatio, non Sol oritur, ſed illa quæ eſt, Sol non oritur, atq; ideo negatio ad ſubiectum poſita, non facit contrariam propoſitionem, ad prædicatum uero, reddit contrariam. Recte igitur Ariſtoteles de ſubiecto nihil locutus eſt. Non enim prædicatiuam propoſitionem ſubiectus terminus tenet, ſed tantum prædicatus, qui totam enunciationem propria uirtute confirmat.

Eſt autem una oratio enunciatiua, uel quæ unũ ſignificat, uel cõiunctione una, plures uero, quæ plura, et non unũ, uel inconiunctæ. Nomen ergo & uerbũ dictio ſit ſola: quoniam non eſt dicere, ſic aliquid ſignificantem uoce, enunciare, uel aliquo interrogante, uel non, ſed ipſo proferente.

14. Hic monſtratur qm̃ tunc cum dixit, Eſt autem vna prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, primã eam non de ea oratione dixiſſe putandum eſt, quæ naturaliter una eſt, ſed de affirmatione: alioqui hic quoq; repetens ita dixiſſet, Eſt autem oratio una prima enũciatiua quę unum ſignificat, ſed quoniam non ita dixit, manifeſtum eſt quod dudum ait primam, non ad orationem, quæ præter cõiunctionem una eſt, retuliſſe, ſed ad affirmationem, quam negatione priorem eſſe conſtaret, ſed hoc iam ſuperius dictum eſt. Quid autem ſibi uelit hæc enumeratio, paucis exponam. Multas enim confuſiones multoſq; in orationibus errores, hic locus optime intellectus, ueraciterq; perceptus ſuſtulit, & hæc eſt expoſitio, quam nullus ante Porphyrium expoſitorum uidit. Non eſt idem nanque unam eſſe orationem & multiplicem, quod ſimplicem & compoſitam: & diſtat una a ſimplici, diſtat etiam multiplex a compoſita. Eſt ergo una oratio, quæ unum ſignificat, multiplex autem quæ non unum, ſed plura. Fit autem hoc in huiuſmodi orationibus, ut cum dico, Cato philoſophus eſt, hæc oratio nõ eſt una, non.n.unum ſignificat, poteſt enim monſtrare & Catonem Vticẽſem eſſe philoſophum, poteſt etiam oſtendere, & Catonem Cenſorium oratorem eſſe philoſophum, qua in re non una eſt oratio, atque idcirco in Vticenſi quidem Catone eſt uera, in oratore uero, falſa. Huiuſmodi ergo orationes multas uocamus. Sin uero unum ſignificat, ut cum dicimus in charta ſcribitur, illam dicimus unam, ergo una quæ ſit uel multiplex oratio, ex his intelligitur quæ ſignificantur: ſi enim unam ſignificat rem, una eſt, ſi multas, multiplex. Simplices autem & compoſitę orationes nõ ad ſignificationem, ſed ad terminos ipſos dictionesq;, quæ in propoſitionibus ſumuntur, referendæ ſunt. Et eſt quidem ſimplex oratio enunciatiua, quæ ex ſolis duobus terminis conſtat, ut eſt homo uiuit. Siue autem his propoſitionibus omnis addatur, ut eſt omnis homo uiuit, ſiue nullus, ut nullus lapis uiuit, ſiue aliquis, ut aliquis homo uiuit, uel aliquis homo nõ uiuit: quoniam termini ipſi duo ſunt, ſimplex uocatur propoſitio, cõpoſita uero, ſi ultra terminos duos enũciat, ut eſt Plato philoſophus in Lyceo ambulat, hic enim quatuor ſunt termini, uel ſi tres ſint, ut Plato philoſophus ambulat, hæ quoque ſi eis omnis, aut nullus, aut aliquis addatur, eodem modo cõpoſitę ſunt. Ergo una uel multiplex oratio intelligitur, ſi unũ uel multa ſignificat: & de propria ſignificatione ſemper iudicantur. Simplex autem & cõpoſita non ex ſignificatione, ſed ex uerborum & nominum pluralitate cognoſcitur. ſi enim ultra duos terminos habet propoſitio, compoſita eſt, ſi duos tantum, ſimplex. ſi ergo ſemper oratio quæ ſimplex eſt, id eſt quæ duobus terminis conſtat, unam tantum ſignificationem retineret indifferẽter dici poſſet una oratio & ſimplex, eadem enim una eſſet, quæ etiam ſimplex, ſed quoniam non omnis ſimplex, unum ſignificat, non omnis ſimplex, una eſt. Poteſt ergo fieri, ut ſimplex quidem ſit propoſitio, multæ tamen orationes, ſimplex quidem ad compoſitionem dictionum, multæ uero ad ſignificationem ſententiarum. Quare erit in hoc gemina differẽtia, ut unam dicamus, ſimplicem unamq; orationem, alterã, ſimplicem & plures orationes. Rurſus ſi omnes compoſitæ orationes plures etiam res ſignificarent, indifferenter diceremus multiplicem & compoſitam: ſed quoniam fieri põt, ut propoſitio aliquoties quidem conſtet ex numeroſis pluribuſque terminis quam ſint duo, unam tamen ſententiã monſtret. Poteſt quidem fieri ut compoſita ſit, una tamẽ oratio ſit ſignificatione. compoſita dictione, vt eſt, animal rationale mortale mentis & diſciplinæ capax. hæc quidẽ plura ſunt, ſed his una ſubſtantia ſubiecta eſt, id eſt homo. Quare una quũq; ſententia eſt. Sin uero quis dicat, Socrates & ambulat, & loquitur, & cogitat, multa ſunt: diuerſa ſunt enim, & ꝙ ambulat, & ꝙ loquitur, & quod cogitat. Quare erit aliquando compoſita quidem oratio, una tamen. ſed quoniam compoſita oratio aliquoties quidem continue ſine coniunctione dicitur, aliquoties coniunctione copulatur, fiũt hinc quatuor differentiæ. eſt enim una oratio compoſita ex terminis continuatim dictis, & ſine coniunctione unam ſententiam monſtrans, ut eſt animal rationale mortale mentis & diſciplinæ perceptibile: hæc enim oratio compoſita quidẽ eſt ex multis terminis, ſed coniunctionem non habet. nam quod dictum eſt mentis, & diſciplinæ perceptibile, hæc cõiunctio quæ eſt, &, nullam in tota propoſitione uim obtinet, neque enim coniungit propoſitionem, ſed artem addit, cuius ſuſceptibilis homo eſſe uideatur, & habet unam ſubſtantiam ſubiectam, quæ eſt homo. Alia uero eſt compoſita ex terminis nulla coniunctione copulatis, multiplex, & non unam ſignificans propoſitionem, ut eſt Plato Athenienſis philoſophus diſputat. Aliud enim eſt eſſe Platonem, aliud eſſe philoſophum, aliud eſſe Athenienſem, aliud diſputantem, & hæc coniuncta unum aliquid non faciunt, quaſi ſubſtantiam. Quare hæc multiplex eſt, ſed eam manifeſtum eſt nulla coniunctione copulari. Alia uero eſt compoſita ex propoſitionibus inconiunctis multiplex, ut eſt, Iupiter optimus maximus eſt. Iuno regiua eſt.. Minerua dea ſapientiæ eſt. quas ſiquis ſub unum continueque proferat, plures quidem propoſitiones ſunt, & oratio multiplex, ſed coniunctione carent. Alia uero eſt compoſita, uel ex terminis, uel ex propoſitionibus coniunctione copulatis, multiplex: & multa ſignificans, & ex terminis quidem compoſita, ut ſiquis dicat, Iupiter, & Apollo ſunt dij. Ex propoſitionibus autem coniuncta multa ſignificans eſt, ut ſiquis dicat, & Apollo uates eſt, & Iupiter tonat. Eſt autem præter has alia compoſita oratio ex propoſitionibus coniunctione coniunctis.

iunctis, unam significans rem, ut cum dico, si dies est, lux est: duæ enim propositiones quæ sunt istæ, dies est, lux est, si, coniunctione copulantur, sed hæc oratio non significat multa: neque enim diem esse & lucem proponit esse, sed si dies est, lucem esse. Quocirca significat consequentiam quandã, non existentiam propositionis: non enim dicit utrasque res esse, sed si una est, aliam consequi, ꝙ utrunq. in unam quodammodo intelligentiam congruit. Sed hanc Porphyrius propositionem extrinsecus ponit, idcirco ꝙ plura significare uidebatur, ipsa enim propositionum pluralitas multitudinẽ simulat significationum, sed (ut dictum est) non plures significat res, sed unam consequentiam. Compositarũ igitur, & unam rem significantium propositionum, duplex modus est. Aut enim ex terminis inconiunctis unam rem significãs composita oratio, ut animal rationale mortale est. Aut ex propositionibus composita, & coniunctione copulata, imaginem quidem emittens plura significandi, unam uero rem significans oratio, ut si dicamus, si dies est, lux est.. Cum ergo hæc sit distributio compositarum, & simplicium orationum, duplici modo unæ orationes sunt, & duplici multæ. siue autem incompositæ, & siue compositæ. & uno quidem modo una oratio dicitur cum sine coniunctione nõ est. Alio uero cum unam rem significat. rursus uno dicitur modo multiplex oratio, cum aliqua coniunctione nõ copulatur: alio uero cum plura significat, atq; hoc est, quod ait. Est autem una oratio enunciatiua quæ unum significat, uel coniũctione una: Plures autem quæ plura & non unum, uel incõiunctæ. est enim (ut dictum est) dupliciter una oratio, uel quando cum coniunctione est, uel cum unam rem significat. Multiplex autem oratio est, uel quæ multa significat, uel quę sine coniunctione coniungitur. multas enim orationes uocauit eas, quæ sint multiplices, & uel significationis pluralitatem teneant, uel præter coniunctiones sint. Quod autẽ ait, uel inconiunctæ, totum complexus est, multiplex est.n. propositio uel si fuerit incomposita, quemadmodũ est, Cato philosophus est: uel si fuerit composita ex terminis præter coniunctionem, quemadmodum dictum est, ut Plato Atheniensis in Lyceo disputat: uel si composita sit ex propositionibus præter coniunctionem, quemadmodum est, homo est, animal est: uel si composita sit ex terminis coniunctione copulatis, ut Iupiter & Apollo dij sunt: uel si cõposita sit ex propositionibus per coniunctionem, quemadmodum est, & Apollo uates est, & Iupiter tonat. Cur autem dixit plures autem quæ plura, & non unum, hoc est quod sunt quædã quæ plura significent in sermonibus, unum tamen in tota cõpositione demonstrent, ut est animal rationale mortale: hęc enim omnia multa significant, aliud est enim animal; aliud rationale, aliud mortale, sed totum simul unum est, quod est homo. Cum aũt dico Socrates Atheniensis philosophus, & singula plura sunt, & omnia simul plura nihilominus sunt: hæc enim accidentia sunt, & nullam substantiam informãt, atq; hoc quidem dixit de orationibus, quę uel coniunctione unæ essent, uel significatione: & rursus de multis quæ uel præter coniunctionem multę essent, uel significatione multiplici. Quæ uero in simplicibus atque compositis posterius dixit, cum ad id loci expositio uenerit, explicabitur: nunc autem reuertamur ad ordinem. Igitur quoniam supra dixerat simplicem propositionem, quam κατηγορικὴν græci dicũt, nos prædicatiuam interpretari possumus, semper uerbi prædicatione constitui, nõ autem semper nomine subiecto, quod aliquoties quidem uel infinitum, nomen, uel casus nominis, uel uerba subiecta sunt. Cum ergo dictionibus simplicibus constitui diceret simplicem orationem, & affirmationem negationemq; orationes esse constaret, manifestum fecit affirmationem & negationem dictione cõstitui & formari, ita quidem ut affirmationem, & negationem semper sola uerbi dictio prædicata, non autem semper dictio nominis subiecta perficeret. Cum igitur hæc ita proposuisset, nunc quid sit dictio, quę prædicatiuas, id est simplices propositiones format, exponit dicens. Nomen ergo, & uerbũ dictio sit sola, quod ideo ait, dictio sit sola, quod sunt quædam dictiones simul etiam affirmationes uel imperfectę orationes quod iam supra dictum est. Cur autem nomen & uerbum solæ sint dictiones, monstrat. Quoniam non est dicere sic aliquid significantem uoce enunciare, uel aliquo interrogante uel non, sed ipso proferente. Sensus huiusmodi est. Enunciatiua propositio his maxime duobus formatur, per propriam naturam atq; substantiam, & per eius usum atque tractatum: & natura quidem ipsius est, ut in ea ueritas inueniatur aut falsitas, usus autem cum aliquid aut interrogando proponitur & respondetur, ut utrum anima immortalis est, aut certe cum aliquis per suam sententiam enunciat atque profert, ut siquis dicat hoc ipsum ex propria uoluntate anima immortalis est, unde definitio quoq; enũciationis unius quidem naturæ atque substantiæ talis redditur. Enunciatio est oratio, in qua uerum falsumue est. Ex usu uero eius atq; tractatu enunciatiua oratio est, quam interogantes proponimus, ut uerum uel falsum aliquid audiamus: ex nostra uero prolatione, quam proponentes aliquid uerum falsumue monstramus: ergo cum omnis enunciatiua oratio aut in interrogatione posita sit, aut in spontanea prolatione, & in utrisque enunciationis natura & substantia illa uersetur, ut siue in interrogatione sit posita cum responsione coniuncta uerum habeat uel falsum, siue per se prolata utrumlibet retineat, dictiones inquit, uel alio interrogante, uel quolibet proferente, & sponte dicente, uerum falsumue non continent. Si enim quis dicat interrogans, Socrates ne disputat? alius respondeat, disputat: hoc quod respondit, disputat, si cum tota interrogatione iungatur, potest habere intellectũ uerum falsumue significantis orationis: Sin uero per se intelligatur, disputat, quãquam alio interrogante respõderit, sine uero tamen falsoq; relinquitur. Similiter etiam siquis dicat, Socrates, uel ambulat, nullo interrogante, sed ipse proferẽs, nec uerum aliquid nec falsum designat. ergo uerba & nomina dictiones solum sunt, quoniam & simplices sunt. Erant enim aliæ quędam dictiones in orationibus nominibus uerbisq; compositis, sed nondum perfectæ sentẽtię, quoniam neq; uerum, neq; falsum uel alio interrogãte, uel quolibet sponte proferente significãt. Erunt enim aliæ quędam dictiones, quæ alio interrogante, & quolibet spõte proferente uerum falsumue retinerent. in his scilicet quę erant affirmationes aut negationes. Quocirca sensus huiusmodi est. ordo autem uerborum sic se habet. nomen ergo & uerbum dictio sit sola, quoniam non possumus dicere significãtem aliquid sic uoce, id est uerbo: uel nomine, enunciare. Non enim possumus dicere. quoniam quisquis uerbo uel nomine significat aliquid, ille enunciat, uel aliquo interrogante, uel non, sed ipso proferente, tanquam si sic diceret, uerba ipsa, & nomina dictiones solæ sunt, quoniam uerbis & nominibus significantem hominem aliquid nõ possumus dicere; quoniam enunciat quicquam siue cum aliquis interroget, siue ipse sponte proferat simplicem dictionem. Enunciare autem est orationem dicere quæ uerum falsumue designat.

Harum autem, hæc simplex quidem est enunciatio, vt aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo. hæc autem ex his coniuncta, velut oratio quædam iam composita.

SE. Quoniam superius de unis orationibus atque pluribus dixit, & unam quidem posuit, quæ aut coniunctione una esset secũdum prolationem, aut significatione secundũ propriam naturam, plures uero quæ aut coniunctione carerẽt, aut multa significatione sua complecterẽtur, quoniãq; aliud erat una oratio, aliud simplex, aliud composita, aliud plures, post illa ad simplicem compositamq; reuertitur dicens, simplicem esse orationem enunciatiuam, quæ duobus terminis continetur, quorum unum subiectum est, alterum prædicatum. Quod uero ait, Harum autem, enunciatiuarum scilicet orationum dixit, quarum hæc quidẽ simplex est enũciatio, & quæ simplex est enunciatio ipse proposuit dicens, ut aliquid de aliquo, subaudiendum est, prædicemus, ut sit hic sensus. Harum autem enunciatiuarum orationum est simplex enunciatio, si aliquid unum de uno aliquo prædicemus, ut si dicam Plato disputat, de aliquo Platone aliquid, id est disputat, prædicaui. & hæc simplex est enũciatio. Idcirco quoniam duobus terminis partibusque coniungitur. Siqua uero plures habeat terminos, & eius partes duorum terminorum multitudinem egrediantur:

illæ compositæ orationes dicuntur, & est enunciatio composita huiusmodi. si dies est, lux est. dies enim est, & lux est: duæ sunt simplices enunciationes, quæ coniunctæ unam compositam perfecerunt: atque hoc est quod ait: hæc autē, idest alia oratio ex his coniuncta idest ex simplicibus enunciationibus, uelut oratio quædam iam composita est: hæc enim non simplex est oratio. Simplex enim oratio solas dictiones duas habet in partibus, composita uero etiam orationes, sicut hęc quam supra posui. Est ergo hic ordo quem ipse confudit: prius enim de affirmatione & negatione, quæ prima esset, quæ posterior, expediuit. dehinc de unis orationibus, & de pluribus dixit: postremo de simplicibus atque compositis. Sed quoniam quædam in medio permiscuit, ea paululum differentes, directam sententiæ seriem continuauimus, longum Aristotelis hyperbaton partium coniunctione recidentes: neq; enim simile uidetur quod ait. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio deinde negatio, alię uero coniunctione unæ, & rursus cum dicit. Est una oratio enunciatiua quæ unum significat, uel coniunctione una. Plures autem quæ plura, & non unum, uel inconiunctæ, uel cum rursus addit: harum autem hæc simplex quidem est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta uelut oratio quędam iam composita. Sed illud quidem quod prius dixit: est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, ad hoc retulit, ut priorem affirmationem esse monstraret, posteriorem uero negationem: ait enim deinde negatio. unde quod ait prima ad affirmationem ponendum est, quod uero secutum est paulopost. Est autem una oratio enunciatiua quæ unum significat, uel cōiunctione una. Plures autem, quæ plura, & non unum, uel inconiunctę, ad hoc retulit, ut doceret quas unas esse orationes putari oporteret, expediēs aut quę unum significarent, aut quas coniunctio unas faceret: Et quas plures, aut quæ multa in significatione retinerent, aut quarum corpus nulla esset coniunctione compositum. Quod uero postremo addidit, Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita. ad simplices orationes retulit: atque compositas. Simplices dicens duobus solis terminis iunctas, compositas, quæ ex simplicibus orationibus enunciatiuis coniungerētur, ut sit totus ordo hoc modo. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, & rursus intermissis quæ sequuntur, hoc subiiciatur. Est autem una oratio enunciatiua quæ unum significat, uel coniunctione una. Plures autem, quæ plura, & non unum, uel inconiunctæ: & post hoc intermissis quoq; sequentibus, hoc sequatur: Harum autem hæc quidem est simplex enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio, quædam iam composita. tanquam si sic diceret. Prima quidem inter enunciationes oratio, affirmatiua est: secunda uero negatio: affirmationum autem & negationum, una oratio est, quæ unum significat, uel quæ coniunctione una est. Multiplex autem uel cuius partes coniunctione copulantur, quæ multa significat, uel quę coniunctione non iungitur. Harum quoq; simplex est, quæ duobus terminis constat, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo: alia uero composita, quæ ex simplicibus affirmationibus iungitur. Quod autem dicit aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, tale est: aliquid enim de aliquo affirmationem significat, ut cum dico Socrates disputat, de aliquo, idest Socrate, aliquid, idest disputat prædicaui, & fit affirmatio. Si autem dico Socrates non disputat, a Socrate disputationem seiunxi, & ab eo abstuli, & hoc est negatio: Affirmatio enim de alia re, aliam rem prædicat, eique coniungit. Negatio uero a qualibet re quamlibet rem prędicando tollit. ergo hoc quod ait, aliquid de quo, affirmationem simplicem significauit, quod dicit aliquid ab aliquo, simplicem negationem.

Est autem simplex enunciatio uox significatiua de eo qđ est aliquid, uel nō est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmatio uero, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio uero, est enunciatio alicuius ab aliquo.

16. Postquam de multis atq; unis, necnon simplicibus compositisque enunciationibus expediuit, enunciationem simplicē tractat, & eam definitione cōcludit dicens uocem eam esse significantem aliquid esse uel non esse. Quod ergo ait uocem eam esse, ad genus retulit, quod significatiuam ad ipsius differentiam uocis. Quod de eo quod esset aut non esset aliquid, ad significatarum rerum rursus differentiam retulit: habet enim secum ipsam uocem qua profertur, ut significet quiddam. quid autem significet, aut circa quid designationem enunciatio teneat, ad differentiam significatiuarum pertinet uocum: ita enim dictum est, tanquam si diceretur. non omnia enunciatio significat, sed esse aliquid aut non esse. Est ergo enunciatio simplex uox significatiua de eo quod est esse aliquid, uel non esse, idest omnis enunciatio, aut affirmatio, aut negatio est. esse enim ponit affirmatio, non esse, negatio: sed quanta definitionē breuitate cōstrinxit quidam non uidentes in errorem stolidum falsitatis abducti sunt, contendunt igitur affirmationis & negationis non esse enunciationem genus. Nam si hæc inquiunt definitio est enunciationis, omnis autem generis definitio propriis speciebus accommodari potest: (omne enim genus uniuoce de speciebus propriis prædicatur) dubium non est, quin hæc quoque definitio enunciationis, si enunciatio genus est, affirmationi negationiq; conueniat si tamen eius species hæc sunt, sed quis unquam dixerit affirmationi conuenire hanc definitionem quæ est, uox significatiua de eo quod est, aliquid esse, uel non esse? Neq; enim fieri potest, ut affirmatio uox significatiua sit, de eo quod est esse, uel non esse, sed tantum de eo quod est esse: negatio rursus non de eo quod est esse, & de eo quod est non esse, sed tantum de non esse, nunquam etiam de esse. Interimit enim semper negatio, iungit atque constituit affirmatio. Quare si hęc definitio enunciationis ad affirmationem negationéque non potest prædicari, affirmatio & negatio enunciationis species non sunt, Qui mihi nimium uidentur errare quasi uero quicquam uetet utrasque affirmationem & negationē simul eadem definitione concludere. Possum enim dicere affirmatio & negatio est uox significatiua de eo quod est esse aliquid, uel non esse, ut uox significatiua utrisq; communis sit: de eo quod est esse aliquid, affirmationis solius, de eo quod est nō esse, solius sit negationis. Sed nihil poterit fieri breuius, nisi ut in eadem definitione, & enunciationis naturam constitueret, & ipsius faceret diuisionem: tanquam enim si ita dixisset enunciatio est uox significatiua, in qua uerum falsumq; designatur. huius autem una species affirmatiua est, alia negatiua, ita ait. Enunciatio est uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est. Nam quod dixit de eo quod est aliquid uel non est: tale est, ac si diceret quę uerum falsumque demōstrat. Omne enim quod esse ponit aliquid, ut si dicam, dies est, uel non esse, ut si dicā, dies non est. uerum falsumue demonstrat. Si ergo aliquid ponatur esse uel non esse, in eo ueritas, & falsitas inuenitur. Est igitur in hoc quod ait uocem significatiuam esse de eo quod est aliquid, uel non est, tanquam si diceret. Est enunciatio uox significatiua uerum falsumque significans. Significatio nanque de eo quod est esse aliquid, uel non esse, ueri falsiq; demonstratio est, sed in eadem definitione species admirabili breuitate partitus est: tanquam enim si diceret, uox significatiua est enunciatio, in qua uerum falsumque demonstratur. Sed una eius pars, affirmatiua est, alia negatiua, ita ait, de eo quod est aliquid uel non est. Significatio enim de eo quod est aliquid, affirmatio est, de eo uero quod non est, negatio. ita id quod ait, designatiuam esse uocē enunciationem de eo quod est aliquid, aut nō est, utrunque una colligit intelligētia. hoc .n. quod dixit de eo quod est aliquid, aut non est, utrunque significat, & ueri falsiq; demōstrationē, & affirmationis negationisq; diuisionem. Sed Alexander a propria sentētia non desistit, nec alio quam cæteri tenetur errore: ait enim hic quoq; apparere non esse genus affirmationis & negationis enunciationem, quoniam ita in definitione enunciationis affirmatione & negatione, ut partibus usus est. Omne aut compositum atque omne æquiuocum uel suis partibus, uel suis significatis definiri potest, ut si quis ternarium nume-

rum

rum definire volēs dicat, ternarius numerus est, qui ex uno duobusque coniunctus est; uel siquis hominem definire uolens dicat, homo est, aut animal rationale mortale: aut huiusmodi coloribus, uel metallo facta simulatio, ita nomē æquiuocum ex his quæ ipsum nomen equiuocum designabat, ostēsum est. hic ergo eodem modo, Enunciatio inquit est uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est, tanquam si diceret. Enunciatio est uox, aut affirmatiua, aut negatiua, in eundem s. errorem labens, nec uidens quemadmodum una definitione, & diuisionem fecerit, & naturam enunciationis ostenderit. sed hanc expositionem (quod adhuc sciā) neque Porphyrius, neque ullus alius cōmentatorum uidit, Aspasius etiam consentit Alexandro: dicit enim Alexander eodem modo hic definisse Aristotelem enunciationem, sicut alibi quoque, idest in resolutoriis: illic enim ita propositionem, quæ est enunciatio, definitione conclusit dicēs, Propositio ergo est oratio affirmatiua, uel negatiua alicuius de aliquo, uel alicuius ab aliquo. Idem quoque Aspasius sequitur, Porphyrius autem sic dicit, admirabilem esse subtilitatem definitionis, ex sua .n. ui affirmationis & negationis, enunciatio definita est: ex terminis uero, ipsa affirmatio, atque negatio. Affirmatio nanque in duobus terminis constans, aliquid alicui inesse significat. tota autem uis ipsius est, aliquid annuere, negatio quoque aliquid alicui nō inesse significat, sed tota uis ipsius est, aliquid abnuere atq; disiungere. Vel rursus affirmatio aliquid alicui inesse designat, sed uis ipsius tota ponere aliquid est. cū enim aliquid alicui inesse demonstrat, ponit aliquid: rursus, negatio quidem, aliquid alicui non inesse declarat, sed tota uis eius auferre est. Ergo nunc inquit enunciationem ex tota ui affirmationis negationisque definit dicens. Enunciatio est uox significatiua de eo quod aliquid est, uel non est. Hoc autem ad negationis pertinet affirmationisque uim, tanquam si diceret, enunciatio est uox significatiua, quæ ponit aliquid, aut tollit, quæ propriæ uirtutes sunt affirmationis & negationis. Si enim ita dixisset, enunciatio est de eo quod est aliquid alicui uel non est, tunc ex terminis affirmationis, uel negationis enunciationem definisse uideretur. cum autem dicit de eo quod est aliquid uel non est: de tota utrorumque ui determinat: in hac enim affirmatione quę dicit, dies est, aliquid alicui secundum terminos adesse monstrauit, est .n. diei applicuit, sed tota huiusmodi propositionis uis est, aliquid esse declarare. Rursus cum dico, dies non est, aliquid alicui non esse pronuncio: sed tota uis huius est, non esse dicere, quare manifestum est secundum Porphyrium ex tota ui affirmationis & negationis enūciationem esse descriptā, ex suis uero terminis ipsam affirmationem & negationem: ait enim affirmatio uero est enunciatio alicuius de aliquo, in affirmationis definitione genus sumens. enunciatio enim (ut dictum est) genus est affirmationis & negationis, quod ipse Aristo. clarius demonstrat, qui in utrorumque definitione, enunciationis nomen ascripsit dicens, affirmatio uero est enunciatio: hoc enim retulit ad genus. quod uero addidit alicuius de aliquo reduxit ad terminos: in simplici enim affirmatione aliquid de aliquo enunciando prædicatur, ut in eo quod est, dies est, esse diem. Negatio quoque ita definita est, negatio est enunciatio alicuius ab aliquo, quantum ad enunciationem rursus a genere, quantum ad sequētia uerba alicuius ab aliquo, rursus ad terminos. In hac .n. negatione quæ est, dies non est, esse a die enunciando tollimus, sed ut non solum præsentis temporis enunciationē definisse uideretur, addidit enunciationis definitionem, de aliis quoq; temporibus intelligi, ait .n. enunciatio est, uox significatiua de eo quod est aliquid uel non est, adiecitq; quemadmodū tempora diuisa sunt. diuisa enim sunt tempora in tribus: omne .n. tempus, aut futurum est, aut præsens, aut præteritum, aut ex his mistum. Enunciatio est ergo uox significatiua, significans aut esse aliquid, aut non esse. Sed quoniam hoc tempus præsens designat, non solum de præsenti inquit loquimur, sed etiam de his temporibus quæ diuiduntur, ut hoc esse, & non esse, & in futurum ueniat & in præteritum, ut aliquoties sic esse, & non esse significet, idest sic ponat atque sic auferat enunciatio, ut & præsens tempus ponat, & auferat, ut est, Socrates est, Socrates nō est, & præteritum ponat, & auferat, ut Socrates fuit, Socrates non fuit, eodem quoque modo futurum, Socrates erit, Socrates non erit. ergo in his omnibus temporibus secundum eē aliquid uel non esse aliquid, idest secundum ponere, & auferre tota enunciationis uis est. Hoc ergo est quod ait, de eo qđ est aliquid, uel non est, quemadmodum tēpora diuisa sunt, tanquam si diceret. de eo quod est aliquid, uel non est, uox enunciatiua significat, uel in præsens, uel in præteritum, uel in futurum, quemadmodum ipsa tempora diuiduntur. Cur autem talis ordo definitionis fuerit paucis absoluam. Prius enim de nomine, post de uerbo, hinc de oratione, rursus de enunciatione, dehinc de affirmatione, postremo de negatione disseruit. Omne compositū suis partibus posterius est, omne genus suis partibus prius. ergo in compositis partes toto priores sunt: in generibus, & speciebus, partes toto posteriores. Rursus in compositis totum partibus posterius: in speciebus, & generibus totum partibus prius est. ergo quoniam uerba & nomina, neq; affirmationis, neq; negationis, neque enunciationis, neque orationis species erant, sed quædam horum omnium partes quibus hæc omnia iungerentur, oratio autem genus enunciationis, enunciatio affirmationis & negationis, affirmatio prior negatione, scilicet secundum prolationem, sicut ipse testatus est. Ergo quoniam hæc omnia, & oratio, & enunciatio, & affirmatio, & negatio uerbis & nominibus coniunguntur, his omnibus nomina, & uerba priora sunt. Nomine autem res, aut per se subsistens, aut tanquam per se subsistens significatur, uerbo autem accidens designatur, & uelut alii accidens, quod ex supra dictis planum est, quod autem per se consistit prius est: ergo id quod nomen significat, prius est, quam id quod uerbum. quare uerbo prius est nomen, ergo quoniam nomen, & uerbum oratione, enunciatione, affirmatione, & negatione priora sunt. Partes enim priores sunt his quæ componuntur, iure hæc ante omnia definita sunt. Quoniam, uero nomen prius est uerbo, prius nomen, postea uero definitum est uerbum. Sed quoniam omne genus speciebus suis prius est post hæc, idest nomen, & uerbum orationem definitione descripsit, quæ & proximū enunciationis genus esset, & superius affirmationis & negationis, post orationem uero enunciationem, quæ cum sit species orationis, affirmationis tamen & negationis esset genus, post enunciationem uero affirmationem, quę quanquam negationi ęqueua species esset secundum genus proprium, idest enunciationem, in prolatione tamen prior est, ut ipse supra iam docuit, dicens. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio. Sed quoniam a nobis superius dictum est has eum quinque res definire uelle, quid sit dictio, quid enunciatio, quid affirmatio, quid negatio, quid cōtradictio, Dictionem quid sit ostendit per id quod ait. Nomen ergo & uerbum dictio sit sola. Enunciationem uero per id quod ait. Est autem simplex enunciatio uox significatiua de eo quod est aliquid uel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmationem uero per id quod ait. Est autem affirmatio enunciatio alicuius de aliquo. Negationem quoq; definiuit dicēs. Negatio uero alicuius enunciatio ab aliquo. Restat ergo de contradictione differere. Quid sit ergo contradictio ipse prosequitur dicens.

DE OPPOSITIONE ENVNCIATIONVM.

*Q*VONIAM *autem est enunciare, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod non est, non esse: & circa ea, quæ sunt extra præsens, tempore similiter, omne contingit quod quis affirmauerit, negare: & quod negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quoniam omni affirmationi, negatio est opposita, & omni negationi, affirmatio. & sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita.*

17. Expeditis omnibus quæ sese explicaturum esse promiserat nunc ad reliquam, scilicet contradictionem ordine uenit, eamque ab affirmationibus negationibusque repetit dicens, omnibus affirmationibus posse proprias negationes opponi,

opponi, & omnibus negationibus proprias quoque rursus ex aduerso affirmationes posse constitui. Hoc autem hinc sumitur, quoniam nouimus alias res esse, alias non esse, & quoniam nosipsi dicere possumus, & sentire alias res esse, alias noo esse. Ex his quatuor eounciationibus fiunt geminæ contradictiones. siquis enim id quod est, dicat nõ esse, ut si uiuente Socrate, dicat Socrates non uiuit, quod est negat, & erit negatio falsa. Rursus siquis id quod non est, esse confirmet, ut si non uiuente Socrate dicat, Socrates uiuit. hæc rursus affirmatio falsa est. siquis etiam id quod est, esse enunciatione coostituat, ut si uiuente Socrate dicat, uiuit Socrates, uera erit affirmatio. Sin uero quod non est, esse negauerit, est negatio uera, ut siquis non uiuente Socrate dicat, Socrates non uiuit. Ex his igitur, idest ex affirmatione uera, & negatione falsa, & rursus ex negatione uera, & affirmatione falsa, quatuor quidem sunt enunciationes. sed in duabus, affirmatio: in dusbus, negatio continetur. Contradictiones uero duæ. hoc est enim quod ait. Quoniam autẽ est enunciare, & quod est, non esse, falsam enunciationem negationis ostendit, quodque addidit, & quod non est, esse, falsam affirmationem in enunciatione proposuit. illud quoque quod dixit, & quod est esse: enunciationem ueram designat, quis id quod est, esse, uera affirmatione profertur. amplius quod ait, & quodq; non est, noo esse: ueræ negationis speciem dedit. Quare & si quod est, uere potest dici esse, & id quod est, falso potest prædicari non esse. & id quod nõ est, uere potest enunciari non esse. & id quod non est, falso esse poterit affirmari, manifestum est omnem affirmationẽ habere aliquam contradictionem negationis oppositam. & omnem rursus negationem affirmationis oppositione facere contradictionem. Etenim si omne quod quis affirmat, negari poterit, & quod quis negat, affirmari, quis dubitauerit, nec affirmationem posse constitui, cui negatio non contradicat, nec negationem, cuius nulla affirmatio ualeat inueniri? Omnis igitur affirmatio negationem, & negstio habet oppositam affirmationem. est igitur contradictio affirmatio & oegatio oppositæ. quid autem sit oppositio posterius dicendum est, aut quid sit contradictio post diligentissima rstione monstrabo. Quod autem ait, & circa ea quæ sunt extra præsens tempora. tale est tanquam si diceret. Sicut affirmatio & negatio in præsenti tempore fieri potest, its etiam uel in præterito, uel in futuro. nam sicut potest id quod est esse constitui, ita potest id quód fuit, fuisse proponi, & id quod futurum est, in specie futuri temporis affirmari, ut cum dicimus Socrates fuit, Sol æstate in cancro futurus est. Eodem modo ergo & de futuro & de præterito affirmatio & negatio constituuntur quemadmodum de pręsenti, futurũ aũt, & præteritum extrinsecus est, & præter pͤsens tempus. Illud enim ueniet, illud recesit. Recte igitur & circa ea quæ suot extra præsens tempora, huiusmodi posse affirmationes negationesque dixit euenire, circa enim præteritum & futurum, quod est extrinsecus a præsenti tempore, similiter omne contiogit (nt ipse ait) quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit, affirmare. unde fit ut in omnibus temporibus illud constet, omni affirmationi posse opponi negationem, omniq; negationi oppositam affirmationem posse constitui. Nunc autem qualis debeat sumi oppositio, in affirmatione & negatione demonstrat. hoc enim est contradictio affirmatio & negatio oppositæ. Quod si hæ oppositæ constituunt contradictiooem, qualis io his debeat esse oppositio quæ contradictionem constituit, recte prosequitur.

Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem æqui uoce, & quæcunq; cætera talium determinauimus contra sophisticas importunitates.

18. Cum duobus terminis simplex propositio constet, & unus subiectus sit, & alius prædicetur, subiectus autem sit qui primus dicitur, prædicatus uero qui posterius: dicit illa oppositione affirmationis & negatioois integram constituere contradictionem, quæ idem subiectum habeant, idẽ etiam prædicatum, ut neq; subiectum, neq; prædicatum plura significet, alioqui non erit contradictio, nec aliqua oppositio, ut cũ dico Socrates albus est, & alius dicit Aethiops albus non est, hæc affirmatio atque negatio non sunt oppositæ. Idcirco quia est aliud subiectum, & idem prædicatum. In affirmatione enim Socrates subiectus fuit, in negatione Aethiops. Rursus cum dico, Socrates albus est, & alius dicit, Socrates philosophus non est, nec hæc rursus negatio contra affirmationem retinet oppositionem, ideo quia aliud prædicatum io utrisque proponitur. in affirmatione enim album prædicatur ad Socratem, in negatione philosophus. Quod si utraque sunt diuersa, multo magis nulla fit oppositio, ut cũ dico Socrates philosophus est. si respondeat alius, Plato Romanus non est. hic neque idem subiectum est, neque idem prædicatum. & plus istæ diuersæ sunt, & nulla cõtra se oppositiooe compositæ, atque ideo possunt utræque simul esse ueræ, & si ita contingit utræque simul esse falsæ, necnon etiam una uera, altera falsa. Quæ enim se non perimunt, oihil eas impedit, aut utrasque falsas, aut utrasque ueras, aut unam ueram, falsam alteram reperiri. quare quorũ uel aliud subiectum est, uel aliud prædicatum, illa opposita esse non dicimus. unde fit ut nec illa quoque quæ plura significant, si subiecta, aut prædicata sint, contradictoriam negationem ualeant custodire: siquis eoim nomen æquiuocum subiiciat, & aliud prædicet, ut siquis contra huiusmodi affirmationem, constituat negationem, non faciet oppositionem, ut cum dico, Cato se Vticæ occidit. Nomen hoc quod dicitur Cato æquiuocum est. potest enim & orator intelligi, & hic qui exercitum duxit in Africam. Siquis igitur dicat, Cato se uticæ occidit. potest fortasse intelligi de Catone Martiæ. siquis respondeat Cato se uticæ noo occidit, potest de Catone Censorio constituisse negationem. Sed quoniam diuersus est Cato Censorius a Catone Martiæ, & nomen ipsum Catonis diuersa significat, diuersæ erunt a se affirmatio & negatio. & id noo omnino perimit negatio, quod constituit affirmatio. Affirmatio enim constituit Martiæ Catonem se uticæ peremisse. Negatio uero dicit Catonem si ita contingit, oratorem non se uticæ peremisse, quare non constituunt uerum inter se falsumque, idcirco quòd a se diuersæ sunt. nam utrumque uerum est, & quòd se Cato uticæ occidit, scilicet Martiæ, & quòd se Cato uticæ non occidit, scilicet orator. atque hic æquiuocum subiectum fecit, ut hæc affirmatio & negatio oppositionem nullo modo constituerent. Quod si prædicatum fuerit æquiuocum, eodem modo contradictio non fit. Dicat enim quisquam. Cato fortis est, & de Catone prædicet fortitudinem mentis, aliusque respondeat. Cato fortis oon est. ad imbecilitatem corporis spectans, ita igitur æquiuocatio fortitudinis ambiguitatem fecit, quæ oppositionem nulla ratione componeret. Et si uterque terminus subiectus & prædicatus æquiuoci fuerint multo magis diuersæ a se erunt propositiones & non oppositæ, nec inter se uerum falsumque diuidentes, sed utrasque ueras, interdum utrasque falsas esse contingit. Quare unũ oportet esse subiectum, unumque prædicatum, ut id quod affirmatio prædicauit, & iunxit, idem negatio diuidat, & abiungat, & id quod de subiecto affirmatio prædicauit, de eodem negatio neget. Nam si sit uterque æquiuocus terminus, aut quilibet unus eorum, fieri potest ut aliud tollat negatio quam affirmatio posuit. itaque nulla fit oppositio, quare non ita faciendum est, sed idem subiectum, & prædicatum in affirmatione esse debet, idem in negatione, atque hoc est quod ait. Dico autem opponi eiusdem de eodem, noo autem æquiuoce. Quod enim ait eiusdem, ad prædicatum retulit, quod de eodem ad subiectum, & subaudiendũ est. dico autem opponi negationem eiusdem prædicati, de eodem subiecto, sed non sint æquiuoca, neq; subiectum, neq; prædicatum, & multo magis utraq;, sed unum aliquid significent. quod per hoc dixit, quod ait. non autem æquiuoce. Nec sola si non sit æquiuocatio, ratio firma est ad constituẽdam oppositionem. Multa enim sunt quæ in sophisticis elenchis contra eos, qui argumẽtis fallacibus ueræ rationis uiã conantur euertere, determinauit quemadmodum faciendæ essent propositiones, & quemadmodum inuenienda esset argumentorum fallacia, quod hic ait. Et quæcunque cætera talium determinauimus cõtra sophisticas importunitates tanquam si diceret. dico quidem opponi affirmationem negationi eiusdem prædicati de eodem subiecto, hocque non

æquiuoce

æquiuoce, & quæcunque alia sunt, quæ in sophisticis elenchis determinata sunt contra argumentorum importunitates, & hic quidem quoniam aliud negotium erat, commodissime breuiterque perstrinxit. nos autem quid in sophisticis elenchis determinauerit ad constituendam oppositionis contradictionem, quantum breuitas patitur, non granamur apponere. Non enim solum si æquiuocatio in propositionibus collocetur, nulla fit contradictio, uerum etiam si uniuocatio in negatione ponitur, illa oppositio contradictionem penitus non habebit: est enim oppositio habens contradictionem, in qua affirmatio si uera est, negatio falsa fit; si negatio uera est, fallax affirmatio uideatur. Positis ergo secundum uniuocationem terminis, utrasq; simul & affirmationẽ & negationẽ ueras esse contingit, ut siquis dicat, homo ambulat, homo non ambulat, affirmatio de quodam homine uera est, negatio de speciali uera est, sed specialis homo & particularis uniuoca sunt. quocirca sumptis uniuocis contradictio non fit. At uero nec si ad aliã & aliam partem affirmatio negatioque ponatur, fit in ipsis ulla ueri falsiq; diuisio, sed utrasque ueras esse contingit, ut cum dico oculus albus est, oculus albus non est. In alia enim parte albus est, in alia albus non est, atque ita & negatio uera est, & affirmatio. Nec si ad aliud atque aliud referens dicat, nulla inde contradictio procreatur, ut cum dico decem dupli sunt, decem dupli non sunt: nam si ad quinarium referã, uera est affirmatio; si ad senarium uera negatio. Nec si diuersum tempus in affirmatione ac negatione sumatur, ut cum dico, Socrates sedet. Socrates non sedet. alio enim tempore sumptum, sedere ueram facit affirmationem, alio tempore non sedere ueram facit negationem. Amplius quoque si diuerso modo quis dicat in negatione quod iam in affirmatione proposuit, uim contradictionis intercipit. Siquis enim dicat affirmationem potestate, negationem uero actu, possunt affirmatio & negatio uno tempore congruente ueritate constitui, ut siquis dicat catulus uidet, catulus non uidet, potestate enim uidet, actu uero non uidet. Quocirca oportet fieri si facienda est contradictio eiusdem (ut ipse ait) prædicati de eodem subiecto, non æquiuoce, sed uniuoce, ad eandem partem, & ad idem relatum, ad idemque tempus, & eodem modo constitui. Quæ omnia in sophisticis elẽchis diligentissime prosecutus est. nunc pauca commemorans distulit in illis libris integram disputationem.

Est autem enunciatio de eo quod est, aliquid esse, uel non esse: Affirmatio quidem de eo quod est esse, ut Plato philosophus est: Negatio uero de eo quod est non esse, ut Plato philosophus non est. Hæc utraque enonciatio, Plato philosophus est. Plato philosophus non est, sese perimentia & in contrarium quasi quodam locata litigio faciunt contradictionem. Contradictio uero est oppositio affirmationis & negationis, in qua neque ambas falsas, neque ambas ueras esse contingit, sed unam semper ueram, alteram uero falsam. si qua autem sunt huiusmodi, in quibus uerum falsumque affirmatio negatioque non diuidat, in illis aliquid diuersum, & non ad oppositionem integrum repetitur. Dicit autem Porphyrius argumentum esse ad id quod dicimus affirmationem negationi ita oportere opponi, ut una uera opposita in alteram mox falsitas ueniat, communem inter nos consuetudinem colloquendi. Quando enim quis aliquid esse dixerit, & idem alius negauerit: unum ipsorum uerum dicere, mentiri aliũ suspicamur. Amplius quoque. Si aliquid aut est, aut non est, mediumque inter esse & non esse nihil poterit inueniri affirmatio autem ponit aliquid esse, idemque aufert negatio, & est contradictio affirmatio, & negatio opposita, talis oppositio integram facit contradictionem, in qua affirmatio & negatio utræque ueræ simul esse non possunt. Affirmationis autem negationisque natura ad qualitatẽ quãdã refertur. Qualitas .n. quædã est affirmatio atque negatio, præter hanc uero qualitatem, est etiam quantitas propositionum. de qua posterius paulo dicendũ est. Sed uolens Aristoteles quid esset contradictio nos docere prius ubi esset ostendit. in oppositione enim contradictionem omnem necesse est esse. Quare, quoniam contradictio in oppositione est. qualis autem oppositio hanc contradictionem faciat, adhuc ignota est. estq; hæc oppositio aut in qualitate propositionum, aut in quantitate, aut in utroque, & de qualitate propositionum, quæ in affirmatione & negatione consistit, dictum est: nunc de quantitate dicetur, ut ea quoque cognita perspiciatur, an in qualitate, an in quantitate, an in utroq; propositionum contradictio fit.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerũ uniuersalia, illa uero singularia. Dico autem uniuersale quod de pluribus natum est prædicari, singulare uero, quod non, ut hõ quidem uniuersale est, Plato uero eorum quæ singularia sunt. Necesse est autem enunciare, quoniam inest aliquid aut nõ, aliquoties quidem eorum alicui quæ uniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorum quæ sunt singularia.

s 9. Omnis propositio significationis suæ proprietatem ex subiectis intellectibus capit. Sed quoniam necesse est intellectus rerum esse similitudines, uis propositionum per intellectus ad res quoque continuatur. Atq; ideo cum aliquid uel affirmare cupimus uel negare, hoc ad intellectus & conceptionis animi qualitatem refertur. Quod enim imaginatione intellectuq; concipimus, id in affirmatione aut in negatione ponentes, affirmamus scilicet uel negamus, & principaliter quidem ab intelligentia propositiones uim capiũt, & proprietatem. secundo uero loco ex rebus sumunt: ex quibus ipsos intellectus constare necesse est, unde fit ut & quãtitate propositio & qualitate participet. Qualitate quidem in ipsa affirmationis & negationis prolatione, quam ex proprio quis iudicio emittit ac profert. Quantitate uero ex subiectis rebus quas capiunt intellectus. uidemus nanque alias esse in rebus huiusmodi qualitates, quæ in aliam conuenire non possunt, nisi in unam quamcunq; particularem singularemq; substãtiam. alia est enim qualitas singularis, ut Platonis, uel Socratis, alia est quæ communicata cum pluribus totam se singulis & omnibus præbet, ut est ipsa humanitas. Est enim quædam huiusmodi qualitas, quę & in singulis tota fit, & in omnibus tota. Quotiescunq; enim aliquid tale animo speculamur, non in quamlibet unam personam, per nomen hoc, mentis cogitatione deducimur, sed in omnes eos quicunq; humanitatis definitione participant unde fit, ut hæc quidem fit communis omnibus, illa uero prior, incommunicabilis quidem cunctis, uni tamen propria. Nã si nomen fingere liceret, illam singularem quandam qualitatem, & incommunicabilem alicui alij subsistentiæ suo ficto nomine nuncuparem, ut clarior fieret forma propositi. Age enim incõmunicabilis Platonis illa proprietas, Platonitas appelletur: eo enim mõ qualitatem hanc Platonitatem ficto uocabulo nuncupare possumus. quo modo hominis qualitatem dicimus humanitatem. Hæc ergo Platonitas solius unius est hominis, & hoc non cuiuslibet, sed solius Platonis: humanitas uero & Platonis & cæterorum, quicunque hoc uocabulo continentur. unde fit: ut quoniam Platonitas in unum conuenit Platonem, audientis animus Platonis uocabulum, ad unam personam unamque particularem substantiam referat. Cum autem audit hominem, ad plures quoque referat intellectum quoscunque humanitatem cõtinere nouit, atque ideo quoniam humanitas & omnibus hominibus cõmunis est, & in sigulis hominibus tota est, æqualiter cuncti homines retinent humanitatem sicut unus hõ. Si enim id ita non esset, nunquam specialis hominis definitio, particularis hominis substantiæ cõueniret. Quoniam igitur hæc ita sunt, idcirco hõ quidem dicitur uniuersale quiddam, ipsa uero Platonitas & Plato particulare. His igitur ita positis quoniam uniuersalis illa qualitas & in omnibus potest & in singulis prædicari, cum dicimus hõ ambiguum est, & dubitari potest, utrum de speciali dictum sit, an de aliquo particulari, idcirco qđ nomen hominis, & de omnibus dici potest, & de singulis quibusque qui sub humanitatis specie cõtinentur. Quare indefinitum est, utrum de omnibus dictum sit id quod diximus hõ, an de unaquaque indiuidua hominis & particulari substantia. Hanc igitur qualitatem humanitatis si ambiguitate intellectus separare nitamur, determinanda est, & aut in pluralitatem distendenda, aut in unitatem numeri colligẽda. nam cum dicimus hõ indefinitum est, utrum omnes dicamus, an unum. Sin

uero

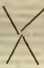
uero additum fuerit omnis, ut sit prędicatio, omnis hõ, uel quidam, tunc fit distributio & determinatio uniuersalitatis, & nomen quod uniuersale est, idest hõ, uniuersaliter pferimus dicẽtes, omnis hõ, aut particulariter dicẽtes, quidã hõ, omnis enim nomen uniuersalitatis significatiuũ est. Quocirca si omnis qđ uniuersale significat, ad hominem, quod idem ipsum uniuersale est, adiungatur, res uniuersalis quæ est hõ, uniuersaliter prædicatur, secundum id quod definitio ei adiicitur quantitatis. Sin uero dictum fuerit quidam hõ, tunc uniuersale quod est hõ, addita particularitate per id quod ei adiectum est, quidam, particulariter profertur, & dicitur res uniuersalis prolata particulariter. Sed quomã particularis est prædicatio, quidam hõ, particularis rursus prædicatio Platonis. de uno enim dicitur quidam hõ, & de uno dicitur Plato: non eodem modo utræque particulares esse dicuntur. Plato enim unam ac definitam substantiam proprietatemq; demonstrat, quæ conuenire in alium non potest. quidam hõ uero, quod dicitur, particulariter quidẽ ipsum nomen uniuersale determinat, sed si deesset quidam, id quod dicimus hõ, uniuersale esset, ac per hoc ambiguum permaneret, quod uero dicimus Plato nunquam esse poterit uniuersale. Nam etsi quando nomen hoc Plato, pluribus imponatur, nõ tamen hoc nomen, idcirco erit uniuersale. Namque humanitas ex singulorum hominum collecta naturis in unam quodammodo redigitur intelligentiam atque naturam. nomen uero hoc qđ dicimus Plato, multis secundum uocabulum fortasse commune esse uideretur, nulli tamen illa proprietas Platonis conueniret. quæ erat proprietatis aut naturæ eius Platonis, qui fuit Socratis auditor, licet eodem uocabulo nuncuparetur. hoc uero ideo, quoniam humanitas naturalis est: nomen uero proprium, positionis. Nec uero hoc nunc dicitur, qđ nomen Platonis de pluribus non potest prædicari, sed ꝓprietas Platonis. illa enim ꝓprietas naturaliter de pluribus non dicitur, sicut hominis, & ideo incommunicabilis (ut dictum est) qualitas est ipsa Platonitas, communicabilis uero qualitas uniuersalis, quæ & in pluribus & in singulis est. unde fit ut cum dico, omnis hõ, in numerum propositionem extẽdam, cum uero dico Socrates aut Plato, non in numerum emittam, sed qualitatem proprietatemque unius in sua indiuidua singularique substantia constringam ac prædicem. Quare in hoc quoque maxime hæ duæ particolaritates, quidam hõ, & Plato distant, quod cum dico Plato, quem hominem dixerim uocabulo designaui, proprietatemq; uniuscuiusq; quem nomino. Cum uero dico quidam hõ, numerum tantum reiecei, & ad unitatem propositionem redegi. De quo autem dicam, hæc perticularitas mihi non subdidit, quidã enim hõ, potest esse & Socrates, & Plato, & Cicero, & unusquisque singulorum, quorum proprietates a se in singularitatis ratione, & natura diuersæ sunt. unde commodissime Theophrastus, huiusmodi particulares propositiones, quales sunt quidam hõ iustus, particulares indefinitas uocauit. Partẽ namque tollit ex homine quod est uniuersale uel uocabulo uel natura. Quæ tamen ipsa sit pars, & qua proprietate descripta non determinat nec definit. unde uniuersale uocauit quod de pluribus naturaliter prædicatur. ut hõ, non quod positione, quemadmodum nomen Alexandri de Troiano, & de Macedone Philippi filio de pluribus dicitur. hoc enim positione de pluribus dicitur illud natura. Et per subtiliter ait, Quod de pluribus natum est prædicari. Est enim hæc uniuersalitas naturalis: illam uero nominis reiq; proprietatem quæ particularis est, singularem uocauit dicens. Plato uero eorum quæ sunt singularia. Quod autem secutus est dicens, Necesse est autem enunciare quoniam inest aliquid aut non, aliquoties quidem eorum alicui quæ sunt uniuersalia, aliquoties autem eorum quæ sunt singularia, huiusmodi est tanquam si diceret. Omnis quidem affirmatio & negatio inesse aut non inesse demonstrat. Et quicquid enunciatur, aut de eo quod est esse proponitur, ut Plato philosophus est. hæc enim propositio Platoni philosophiam inesse constituit. aut de eo quod est, non inesse, ut Plato philosophus non est: hæc enim a Platone philosophiam diuidens, eidem philosophiam non inesse proponit. ergo quoniam necesse est, aut aliquid alicui inesse dicere, aut aliquid alicui non inesse, illud quoque necesse est, ut intelligamus cui inesse aliquid dicimus, aut uniuersale esse, ut cum dicimus homo albus est, albedinẽ uniuersali rei inesse monstramus, idest homini. aut certe particulare ac singulare, ut si quis dicat Socrates albus est: albedinem enim Socrati singulari substantiæ & proprietati incommunicabili inesse significauit. Sed in singularibus siue affirmetur aliquid siue negetur, unus oppositionis modus est, qui uim contradictionis obtineat. nam quoniam singulare atque indiuiduum nulla sectione diuiditur, secundum ipsum quoq; facta contradictio, simplex erit. In his autem quæ in uniuersalibus fiunt, non est unus modus contradictionis. Nam cum dico, Socrates hõ est, Socrates hõ non est: sola huiusmodi oppositio, si omnia illa conueniant quæ cõtra argumentorum importunitates supra iam dicta sunt, ad faciendam contradictionem idonea reperitur. Sin uero tale aliquid subiectum sit, de quo aliquid prædicetur quod sit uniuersale, & in pluribus (ut ipse ait) natum sit prædicari, non est simplex oppositio contradictionis. Sunt enim earum propositionum quæ de uniuersalibus rebus fiunt, tres differentiæ, una quæ omnes complectitur, ut cum dico omnis hõ animal est. alia quæ ex indefinita multitudine & innumera pluralitate ad unum, propositionis uim colligit atque constringit. hæc huiusmodi est, tanquam si quis dicat, quidam hõ animal est. alia uero est quę neque in pluralitatem propositionem extendit, neq; in particularitatem redigit, ut ea quæ sine ulla determinatione proponitur, ut est, homo animal est, homo animal non est: huic enim nec quidam quod particularitatis, nec omnis quod est uniuersalitatis adiunximus. unde fit, ut sigularitas simpliciter prædicetur, uniuersalitas uero aliquoties uniuersaliter, ut omnis homo animal est, hõ res uniuersalis, uniuersaliter prędicata est. nam cum sit hõ uniuersalis, quod ei adiectum est omnis, uniuersalitatẽ uniuersaliter appellari fecit. Rursus est, ut uniuersalitas particulariter prędicetur, ut cum dico, quidam homo animal est. quidam particulare determinat, sed iunctum ad hominem uniuersalem substãtiam particulariter prædicari fecit. Est quoq; uniuersale non uniuersaliter prædicare, quoties sine adiectione uniuersalitatis uel particularitatis simpliciter nomẽ uniuersale ponitur, ut est homo animal est. Determinationes autem dicuntur, quæ rem uniuersalem uel in totum fundunt, ut omnis, uel in partem contrahunt ut quidã. omnis uero, uel quidam quantitatem propositionis determinant, quę quantitas iuncta cum qualitate propositionum, quatuor uariatur modis. Qualitas autem propositionum in affirmatione & negatione est, aut enim uniuersalem rem uniuersaliter prędicat affirmatiue, ut omnis hõ animal est. aut uniuersalem rem particulariter affirmatiue, ut quidam homo animal est. aut uniuersalem rem uniuersaliter negatiue, ut nullus homo lapis est. aut uniuersalem rem particulariter negatiue. ut quiddam homo lapis non est. Oportet autem in his quæ uniuersali determinatione proponuntur in ipsis determinationibus fieri negationem, ut quoniã determinatio uniuersalis rei est uniuersaliter, cum dicimus, omnis homo iustus est. si uniuersaliter negabimus, dicamus, nullus homo iustus est. & quod aio nullus, eam uniuersalitatem, quæ est omnis intercipit non eam quæ est homo. Rursus si idem ipsum, omnis homo iustus est, negare particulariter uelim, dicam, non omnis homo iustus est. per particularem negationem uniuersalitatis uim interimens, in particularibus uero non ita est. Si enim eam quæ est particularis determinatio uniuersalis rei, ut est quidam homo iustus est, negare uelim particulariter, dicam, quidam homo iustus non est. hoc autem idcirco fit, quoniã habet quandam similitudinem atque ambiguitatem, utrum uniuersaliter an sit particulariter dictum, si in uniuersalibus propositionibus negatiuæ particulæ ad prædicationes potius, quam ad determinationes ponãtur. Si .n. contra hãc affirmationẽ quę est, ois hõ iustus est, ponã hãc quæ dicit, omnis hõ iustus non est, hæc duas res significare uidebitur, & quod nullus hõ iustus sit, omnem .n. hoiem iustum nõ esse proposuit, & quod sint quidam homines non iusti. omnem enim hominem negauit iustum esse. hoc autem nihil impedit ut aliquis sit iniustus, aliquis iustus. nam si aliquis est. iustus,

stus, non repugnat ne uera sit propositio quæ dicit, omnis homo iustus oon est, non enim est iustus omnis homo. si alii iusti sint, alii uero ininsti. Quare, quooiam duplicis significationis est, idcirco uniuersalis negationis definitio, quæ est oullus, uniuersalis affirmationis tollit determinationem, quæ est omnis, atque ideo in particularibus negationibus ad ipsam uniuersalitatem affirmationum negatio necesse est apponatur, ut in eo quod est, omnis homo iustus est, illa est ei opposita negatio quæ est, non omnis homo iustus est, non illa quæ est, omnis homo iustus oon est, ne sit ambiguum, utrum uniuersaliter an particulariter oeget. Dictum est enim hanc negationem quæ est, omnis homo iustus non est, & uniuersalitatis interpretationem designare & particularitatis propositiooem. Quoties uero particulare aliqnid tollitur, in his noo iam ad determinationem, sed ad prædicatum particula negationis apponitur, ut in eo qđ est, quidam homo iustus est, nullus dicit, non quidam homo iustus est. Neque enim hic ad determinationem particularem, quod est, quidam, negatio ponitur, sed dicimus, quidam homo iustus non est .i. ad prædicatum quod est iustus. unde etiam ad indeterminatas propositiones, quę sunt sine omnis, aut nullus, aut alicuius determinatione, ad prædicatum semper apponitur particula negatiua, ot est homo iustus est. nemo enim dicit oon homo iustus est, sed homo iustus non est. In singularibus qnoque oon dico, non Socrates iustus est, sed Socrates iustus oon est, & nisi aliquoties ambiguitas impediret ad prædicatum semper negatio poneretur. Sed omnia quæcunque in determinatione ponuntur; talia sunt, quæ aut totum colligant io affirmatiuo, ot est omnis. aut totum perimant in negatiuo, ut est nullus. aut colligant io affirmatiuo partem, ut est quidam. aut interrimant in oegatiuo partem, ut quidam non, aut in negatiuo perimant totum particulariter, ut est non omnis, sed quidam noo, & non omnis, particulares negationes sunt. siue enim qqis partem ex toto surripiat, particulare est, qđ reliquit, quia a totius perfectione discessit. siue quis totom esse oeget, sine partem relinqnat, rursum particulare est, qđ reliquum sit. Nam cum dico, quidam homo iustus non est, abstulit partem. & rursus cum dico, non omnis homo iustus est, cum negaui omnem, aliquem qui iustus non esset ostendi. hæc ergo, non omnis, & quidam, determinationes planissimæ sunt. & communi intelligentiæ subiectæ, has duæ particulares recipiunt negationes, ot ea quæ est quidam nō determinationem particularem negat. ea oero quæ est non omnis, uniuersalem negat determinationem, sed utręque negationem (ut dictum est) io particularitatem constringūt. Quod aotem dicimus, nullus, proprium quoddam uidetur esse uocabulum: oon omnis enim quod dicitur, omne, per aduerbinm negatiuum quod est non, adimit. Rursus cum dicimus quidam non, io eo quod est quidam aduerbium quod est non, additum, a subiecto termino particulare separat. nullus uero in uocabulo ipso quid separet noo monstrat, & uidetur quodammodo non potius eē negatio quam affirmatio, neque enim aduerbium est, nec coniunctio. aduerbium nanque atque coninnctio declinationibus carent. nullus uero quod dicimus & generibus subiacet & inflectitur casibus quid igitur est? an erit nomen? sed nulla negatio nomen esse monstratur. Quid sit ergo tali inuestigatione quærendum est. uidetur enim quod dicitur nullus tale esse, tanquam si dicamus, nec unus, nam qui dicit nullus homo animal est, tantundem ualet quantum nec unus homo animal est. Quod uero dicimus ullus hoc ab eo diminutiuum est quod est unus. Diminutio nanque unius ullus est, tanquam si dicerem unullus, ergo plus negat, quisquis etiam diminutionem neget, ut si quis dicat noo modo non habet gemmam, qnod maius est: uerumetiam nec gemmulam, quod est minus. Sic ergo qui uegare uult etiam unum, plus oegat si dicat, nec ipsum unius diminutiuum illud esse quod dicitur, ut siquis uelit dicere nec unum esse hominum in theatro, ita dicat, non modo illic onus homo non est: uerum nec ullus. Cum ergo dicimus nullus, ita præponimos tanquam si dicamus nec ullus, tenet igitur hæc in se determinatio, quæ est nullus, uicem negationis & nomiois. oegationis quidem in eo quod est nec, nominis uero in eo quod est ullus, qđ est diminutiuū unius. Ita igitur maximā fit negatio rei paruissimę, quod est unus, si ipsius diminutiuum quoque subtrahat, quod est ullus. qnare & omnem, & qnemuam, statim tollit negatio, quæ unius quoq; ipsius diminutiuum prædicatione subducit, ut ea quæ est, nullus homo iustus est. hoc enim tantum est, tanquam si dicat, noo ullus homo iustus est, hoc idem ualet tanquam si dicatur, non unus homo iustus est. Quare, quoniam de his quoq; sufficieoter dictum est, ad Aristotelis uerba consequēti ordine ueniamus.

Si ergo uniuersaliter enunciet de uniuersali, quoniam est aut non est, erunt hæ contrariæ enunciationes, dico autem in uniuersali enunciationem uniuersalem. ut omnis homo albus est. nullus homo albus est.

20. Demnnstrare oppositionem contradictionis intendit, quoniam uiam reperiendi ordinemque permiscuit, idcirco nos quoque pauca quædam prius ordinata expositiooe prædicimus, ne lector confusionis caligine atque obscuritate turbetur. Omoium propositionum quæ sunt simplices, quas categoricas græci uocant, nos prædicatiuas dicere possumus, quatuor sunt dioersitates. Aut enim affirmatio est, & negatio uniuersalis, ut est, omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: aut affirmatio, & negatio particularis, ut est, quidam homo iustus est, quidam homo iustus ooo est. Aut affirmatio & negatio indefinita, ut homo iustus est, homo iustus oon est. Aut de singulari subiecto affirmatio & negatio, ut Cato iustus est, Cato iustus non est. Harum uero inter se ueritas falsitasque oon se habet similiter, sed dioerse. Et prius de uniuersalibus atque particularibus, idest de his quæ determinatæ sunt, dicendum est, post de reliquis disputabitur. Disponatur ergo affirmatio uniuersalis, quę est, Omnis homo iustus est, & contra hanc negatio uniuersalis, quę est, Nullus homo iustus est: sub his autem, sub affirmatione quidem uniuersali, particularis affirmatio, quæ est, Quidā homo iustus est: sub uniuersali oegatione, particularis negatio, quæ est, Quidam homo iustus non est. hoc autem demonstrat descriptio subiecta.

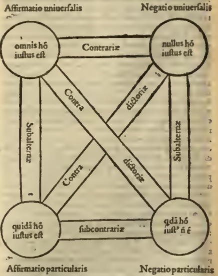
Vniuersalis affirmatio. Vniuersalis oegatio.
Omnis homo iustus est. Nullus hō iustus est.

Quidam homo iustus est. Quidā hō iustus nō est.
Particularis affirmatio. Particularis negatio.

Hę igitur duę uniuersalis affirmatio, & particularis affirmatio dicuntur subalternæ. Rursus uniuersalis oegatio, & particularis negatio dicuntur subalternę. Idcirco quoniam particularitas semper sub uniuersalitate cooclnditur. in quibus illud est considerandum, quòd ubi est affirmatio uniuersalis uera, affirmatio qnoqoe particularis uera est, & ubi negatio nniuersalis uera est, particularis quoque oegatio uera est. Nā si uera est, ois homo aīal est, uera est, quidā homo aīal est. & si uera est, quoniam nullus homo lapis est, uera est, quoniam quidam homo lapis non est. At si falsa sit particularis affirmatio, ut ea quæ est quidam homo lapis est. falsa est uniuersalis affirmatio, omnis homo lapis est. Idem in negatione. si enim negatio particularis falsa est, ut quidam homo animal non est, falsa est uniuersalis, nullus homo animal est. ita ut præcedunt uniuersales in uero, eodem modo præcedunt particulares in falso. Dicuntur uero affirmatio uniuersalis, & negatio uniuersalis contrariæ. Hoc autem idcirco, quoniam contrariorum huiusmodi natura est, ut longissime a se distent, & si aliquam inter se habeant medietatem, non semper alterum ipsorum subiecto insit, ut album, & nigrum, non possumus dicere, quoniam omne corpus, aut album aut nigrum est, potest enim nec album, nec nigrum esse.

esse, & utrunq; falsum esse quod dicitur, idcirco quoniam medius est color. Quod si non habent medietatem, alterum ipsorum necesse est inhærere subiectis, ut cum dicimus omne corpus aut quietum est, aut mouetur. horũ nihil est medium, & necesse est omne corpus uel consistere, uel moueri. ut autem in eodem simul posint esse contraria fieri non potest. Neque enim possibile est ut idem album nigrumque sit, quod in affirmationibus & negationibus uniuersalibus apparet. negatiua enim & affirmatiua uniuersales plurimum quidem distant a se. nã q illa ponit omnibus, illa tollit omnibus & totum negat. nam quæ dicit, omnis homo iustus est, omnem hominem ponit: quæ dicit, nullus homo iustus est. nihil eorum quæ in humanitatis sunt definitione iustũ esse concedit. Ita ergo a se longissime discrepant. adhuc si ea quæ significant, habent inter se aliquam medietatem, unam ueram, unam falsam esse non est necesse, ut in eo quod est, omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quoniam potest quædam esse medietas, ut nec ullus homo iustus sit, cum sit quidam. nec omnis homo iustus sit, cum non sit quidam. Et possunt utræque falsæ & affirmatio & negatio reperiri. neque enim uerum est aut omnem hominem iustum esse, aut nullum hominem iustum esse. Quocirca potest fieri, ut in his in quibus aliqua medietas inuenitur, uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio ueritatem falsitatemq; non diuidant, sed utræque sint falsæ ad exemplũ scilicet contrariorum, quæ aliquam inter se continent medietatẽ. Potest enim in illis fieri ut utraque cõtraria possint non inesse subiecto. sicut supra docuimus. In his uero quæ medietate carent, necesse est ut una uera sit semper, altera semper falsa, ut in eo quod est omnis homo animal est, nullus homo animal est, hæ propositiones huiusmodi sunt, ut una uera sit & una falsa, idcirco quoniam inter animal esse & non esse, nihil interest, ad eorum scilicet contrariorum similitudinem quæ medietate carent. In illis enim necesse erat alterum inesse subiecto. Sic ergo uniuersalis affirmatio, & uniuersalis negatio utraq; falsæ esse possunt. Vt uero una uera sit, altera falsa, id quoque conceditur. ut utræque sint ueræ, fieri non potest, sicut illud quoque uerũ est, contraria simul esse non posse. Rectissime igitur uniuersalis affirmatio, uniuersalisq; negatio contrariæ nominantur. Particularis autem affirmatio quæ est, quidam homo iustus est, & particularis negatio, quæ est, quidam homo iustus non est, uniuersalibus contrariis contrarias proprietates habent. Illæ enim simul ueræ esse non poterant, ut uerò essent simul falsæ sæpe aliqua ratione concedebatur. Particulares uero ut utræq; ueræ sint, euenire potest, ut utræque falsæ sint, fieri non potest, ut in eo quod est, quidam homo iustus est. uerum est. quidam homo iustus non est, id quoque uerum est, ut utręq; falsæ sint, inueniri non potest, & in hoc quidem sunt dissimiles contrariis. Similes autem eis uidentur, q sicut contrariæ aliquoties uerum falsumque diuidunt, ut una uera sit altera falsa, ita quoq; & particularis una uera potest esse altera falsa, ut quidam homo animal est, quidã homo animal non est. Seruant autem stabilem incommutabilemque ordinem & similitudinis & contrarietatis. Contrariæ enim qm possunt esse utræq; falsæ, in quibuscunq; utræq; falsæ contrarię reperiuntur, in his subcõtrariæ utræque ueræ sunt. Sed quoniam utræq; contrariæ ueræ inueniri non possunt, ideo utræq; subcontrariæ falsæ nequeunt reperiri, ut in eo quod est omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quoniã hæ falsæ sunt, hæ quas sub se continent, particulares ueræ sunt, ut est, quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. sed si uniuersales inter se uerum falsumq; diuidũt, & una uera est, & altera falsa, particulares quoque idem faciunt, ut in eo quod est, omnis homo animal est, nullus homo animal est. uniuersalis affirmatio uera est, falsa negatio. Sed cum dico quidam homo animal est, quidam homo animal non est, particularis affirmatio uera est, falsa negatio particularis. Hæ igitur dicuntur subcontrariæ, uel q sub cõtrariis positæ sunt, uel q ipsę superioribus sub quibus sunt (ut dictum est) contrarias proprietates habent. In hac igitur recta oppositione contrariarum, & subcontrariarum in superioribus utrisque falsitas esse potest, nunquã ueritas, in inferioribus uero utrisq; quidem ueritas inesse potest, nunquã falsitas. Sin uero quis respiciat angulares & uniuersalem affirmationem particulari opponat negationi, uniuersalemq; negationemq; particulari cõparet affirmationi, una uera semper, falsa altera reperietur. Nec unquam fieri potest, ut affirmatione uniuersali uera, particularis negatio nõ falsa sit: uel hac uera, non illam cõtinuo falsitas subsequatur. Rursus si negatio uniuersalis uera est, falsa particularis affirmatio. si particularis affirmatio uera est, falsa uniuersalis negatio est, licet autem hoc & in subiecta descriptione metiri, & in aliis quoque terminis quoscunque sibi mens considerantis affinxerit, idem uidebit. nam in eo quod est omnis homo iustus est, quoniam hæc falsa est, uera est, quidam homo iustus non est. Et rursus in eo quod est, nullus homo iustus est, quoniam falsa negatio est, uera est affirmatio, quidam homo iustus est. Hæc autem uniuersalis affirmatio & particularis negatio, quæ sunt angulares: & uniuersalis negatio, & particularis affirmatio: quæ ipsæ quoque sunt angulares, contradictoriæ nominantur. Et hæc illa est quã quærit contradictio, in qua una semper uera, altera semper falsa sit. Superioris autem disputationis integrũ descriptionis subdimus exemplar: quatenus quod animo cogitationeque conceptum est, oculis expositum memoriæ tenacius infigatur.

His ergo ita sese habentibus indefinitas propositiones singularesq; uideamus: & primum de indefinitis disputandum est. Indefinitæ igitur per se ueritatem falsitatemq; non diuidunt. etenim cum dico, homo iustus est, homo iustus non est: utrasq; ueras contingit esse indefinitas. Quocirca eas a contradictione separamus, contradictio nanq; constituitur (ut sæpe dictum est) eo quod nunquam utræque ueræ, aut utræque falsæ, reperiri queant, sed una semper ueritatis, altera falsitatis capax est. Sed quæ uniuersalitatem proferſt indefinitam, illæ definitarum particularium uim tenẽt. Tale enim est quod dico, homo iustus est, tanquam si dicam, quidam homo iustus est. & rursus tale est quod dico, homo iustus non est, tanquam si dicam, quidam homo iustus non est. hoc illa res approbat, quod quemadmodum definitæ, & particulares in aliquibus ueræ esse possunt, in aliquibus uerum falsumque diuidunt, nunquam uero utrasque falsas esse contingit, ita quoque in indefinitis uniuersale significantibus, utrasque simul ueras esse contingit, ut in eo quod dicimus, homo iustus est, homo iustus non est. utrasque falsas proferre impossibile est, sed unam ueram, alteram falsam in his

his facillime reperimus, in his scilicet terminis, qui naturaliter, & necessario subiectis substantiis inhæreseunt, uel in his qui inesse non possunt, ut quoniam animal homini ex necessitate inest, si quis dicat, homo animal est, idq; negetur, homo animal non est. uel homo lapis est, homo lapis nō est, una uera statim, falsa altera reperitur, atque ideo hæ cōtra uniuersales uniuersaliter prædicatas faciunt contradictionem. Nam si contra illam quæ est, omnis homo iustus est. ea quæ est, homo iustus non est in oppositione cōstituatur, una semper uera est, altera falsa. Et si contra eam quæ est, nullus homo iustus est, indefinita propositio quæ est, homo iustus est, opponatur uerum inter se propositiones falsumque distribuūt, sicut definitæ quoque uniuersalium propositiones, secundum particulares, atque uniuersales oppositæ quantitates, contradictorias faciunt oppositiones. Quare cōstat eas, quæ uniuersale non uniuersaliter proferunt, & sunt indefinitæ, neque particulare neque uniuersale proferentes, ipsas quidem non semper inter se uerum falsumq; diuidere, particularibus tamen definitis esse consimiles. Singulares uero quæ sunt, unum oppositionis modum inter se tenent. has si ad idem subiectum, ad idem prædicatum, ad eandem partem, ad idem tempus, ad eandem relationem, eodem modo proposueris, inter se uerum falsumue distribuunt, ut est Socrates iustus est, Socrates iustus non est. Sunt igitur duæ contradictiones, una quæ fit in uniuersalibus angulariter particularibus contra positis, altera quæ fit in singularibus, cum omnibus his quas in sophisticis elenchis exposuit determinationibus oppositis. Quare quoniam quemadmodum se habeant propositiones, quoq; modo faciat contradictorias oppositiones ostendimus, ad ipsa Aristoteles uerba ueniamus, in quibus per hæc ante cognita facilis poterit euenire cognitio. Superioris descriptionis intelligentiam plenius notat. Ait.n. quando res uniuersalis uniuersaliter designatur, & eam quis uniuersaliter affirmat, si eandē alius uniuersaliter neget, ita sibimet comparatas propositiones esse contrarias. Atque in hoc suam sententiam manifestius ostendit. Ait enim dico autem uniuersalem ennunciationem in uniuersali, ut omnis homo albus est. nam cum uniuersalis sit homo, in uniuersali homine uniuersalis est enūciatio, per quam dicitur omnis homo. Res ergo uniuersalis id est homo, per omnis quæ est determinatio uniuersaliter prædicata est, & hoc affirmatiue. negatiue uero uniuersaliter ita dicetur, nullus homo albus est. nullus.n. uniuersalitas uniuersalitati quę est homo, adiecta est. hoc modo igitur uniuersale uniuersaliter enunciantes affirmatio & negatio contrariæ sunt, sicut & ipse testatur, & nos in superiori expositione digessimus.

Quando autem de uniuersalibus non uniuersaliter, non sunt hæ contrariæ: quæ autem significantur, est esse aliquādo contraria. dico autem nō uniuersaliter enunciare de his quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo. non est albus homo. cum enim uniuersale sit homo, nō vniuersaliter utitur enūciatione. omnis nanque non uniuersale significat, sed quoniam vniuersaliter.

21. Volenti indefinitam propositionē qualis esset ostendere, non modo auferenda fuit ab uniuersali termino uniuersalis determinatio, uerū etiam particularis, & oportuit dici hoc modo. Quando autem in uniuersalibus non uniuersaliter neq; particulariter non sunt contrariæ. Nunc autem, qm̄ non addidit neq; particulariter, uidetur nō de indefinitis, in quibus neq; uniuersalitas neq; particularitas adest, sed tantū de particularibus loqui, a quibus solū uniuersale, non etiam particulare subtraxit. sed quid uelit oñdere ipse conuenientibus exemplis edocuit. Non.n. posuit exēpla particularis ꝓpositionis, sed indefinitæ. Ait.n. dico autem nō uniuersaliter enunciare in his quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo, nō est albus homo. Quod si particularem monstrare uoluisset, ita diceret ut est, quidam hō albus. non est quidam homo albus. sed qm̄ per exemplum quid uellet ostendit, nos quoq; superiori propositioni quæ est, Quando autem in uniuersalibus non uniuersaliter, deesse putemus aut particulariter; ut & particularitatem & uniuersalitatem, ex tota auferat dictione, ut post exempla docuerunt, non eum loqui de paticularibus, sed de indefinita. Quare hoc dicit. ut si neq; uniuersales sint ꝓpositiones neq; particulares, quod subaudiendum est, illæ non sunt contrariæ: sunt enim contrariæ quæ uniuersaliter uniuersalem terminum proponunt, Indefinitæ uero ad uniuersalem terminum, uniuersalem determinationem non habent. Idcirco autem ab indefinitis uniuersalitatem solam, & non particularitatem quoque seiunxit, quòd indefinitas propositiones a contrariis solū non etiā a particularibus segregabat. Quod autem dico tale est, si uellet ostēdere indefinitas propositiones proprie, diceret indefinitas neque particulares esse, neque uniuersales, quæ autem in uniuersali, neque uniuersaliter, neque particulariter proponuntur, id est quæ neque uniuersales sunt, neque particulares indefinitę sunt. Nam quę, neq; uniuersales sunt, neque particulares, hæ neque contrariæ sunt, neq; subcontrariæ. Subcontrarię quidem idcirco non sunt, quia nō habent additam particularem determinationem: idcirco uero contrariæ non sunt, quia determinatio uniuersalis in his nō est. Nunc autem cum tantum uellet ostendere eas cōtrarias non esse, de subcontrariis uero, in præsenti uellet omittere, has esse indefinitas dixit, quæ uniuersale determinatum uniuersaliter non habent, ut.s. has non esse, contrarias intelligeremus. Idcirco uero non adiecit particularitatem eas nō habere, quoniam a solis contrariis separare indefinitas uolebat, non etiam a subcontrariis. Ergo si indefinitas a contrariis & subcontrariis separare uoluisset, ita diceret. Quādo autem in uniuersalibus, non uniuersaliter, nec particulariter, non sunt contrariæ, neque subcontrariæ. Sed quoniā non eas uolebat nunc, nō esse subcontrarias demonstrare, sed tm̄ non esse contrarias: idcirco ei dicto quod est, Quādo autē in uniuersalibus, non uniuersaliter, nō addidit, uel particulariter: hoc.n. si addidisset, ad subcontrarias tēderet, de quibus nihil est additum. quare hoc dicit. hæ quæ indefinitæ sunt, qm̄ non habent uniuersalitatē, contrariæ nō sunt. Sed cum per se quidem contrariæ non sint, possunt tñ quædā significare contraria hoc quid sit multipliciter expositorū sententiis expeditur. Herminus nanq; dicit idcirco indefinitas posse aliqñ significare contraria, cū ipsę careant contrarietate, quippe quæ uniuersaliū rerū sunt, additum eñ uniuersale non habent, in solis his, quibus ea quæ affirmantur, aut negantur subiecto naturaliter insunt. ut cum dicimus hō rationalis est, hō rationalis non est, qm̄ rationalitas huiusmodi est, quæ in natura sit hominis. Et affirmatio, & negatio inter se uerum falsumq; diuidunt, & quodāmodo ab his cōtraria designantur. Sed nihil hoc attinet ad contraria significanda in his quę sunt indefinita. Nam etiam particulares ipsæ quoq; in talibus uerum falsumq; diuidunt, ut est quidam homo rationalis est, quidā homo rationalis non est. has igitur sm̄ Herminum uidemus posse significare contraria. Cur ergo dixit in his quoque qm̄ quidem contrarię non sunt, quę aūt significantur est esse contraria. Alexander aūt hoc dicit: qm̄ indefinitæ sunt hæ, nihil eas inquit prohibet sicut ad particulares ita quoq; ad uniuersales reducere, quæ uidētur esse contrariæ, ut in eo quod est. homo animal est, homo animal non est, qm̄ hæ propositiones indefinitæ sunt, possunt accipi quasi cōtrariæ. Nā si dicimus homo animal est, potest ita accipi tanq̄ si dicatur, omnis homo animal est, & rursus homo animal non est, ita audiri potest, tanquā si dicatur, nullus homo animal est. Cum autem dicitur homo ambulat, homo nō ambulat, non ad contrarias, sed ad subcontrarias mens ducitur auditoris. Quocirca possunt indefinitæ aliquādo significare contraria, quoniam eo ipso, quo sunt indefinitæ, nihil eas prohibet ad contrariorum significationem uniuersaliūq; reduci. Et hæc quidem sententia habet aliquid rationis, nō tamen integre id quod ab Aristotele dicitur ostendit, & meliorem sententiam sponte reiecit, quam Porphyrius approbauit: sunt enim quædam negationes, quæ intra se affirmationis eius quam negant, retineant contrarietatem, ut in eo quod est, sanus est, & non est sanus, id quod dicitur non est sanus significat æger est, quod est contrarium sano esse. Rursus cum dicimus homo albus est, si contra hāc negemus per eam quæ dicit, homo albus non est, significare poterit, quoniam homo niger est. nam qui niger est, albus non

est, sed nigrum esse & album non esse contrarium est. Quare significant quædam negationes affirmationesque contraria, sed hoc non semper. nam in eo quod est homo ambulat. homo non ambulat, nullum contrarium continetur. Ambulationi enim nihil est contrarium, atque ideo dicit constat duas has quidem contrarias non esse idcirco, quòd cum sint uniuersales, non uniuersaliter enuncientur. Posse autẽ aliquoties contraria significare, cum intra negationem contrarium affirmationis includatur. Aspasius uero & Alexander hanc posteriorem non probant. Nos uero dicimus non quidem Alexandri sententiam abhorrere ratione, sed hanc Porphyrij esse meliorem. Nam quod ait. quando autem in uniuersalibus, non uniuersaliter, non sunt contrariæ: quę autem significantur, est esse contraria, ab Alexandro nõ est expositum, sed tantum dictum quando possunt esse propositiões ipsæ contrarię, a Porphyrio uero diligenter est expositum, quando ea quæ significantur, possint esse contraria. Quod ipse Aristotelis textus expressit, quanquam Alexander quoque eandem quam Porphyrius exposuit, uiderit expositionem. Eam tamen (ut dictum est) sponte reiecit, & sibi huiusmodi expositionis confirmauit sententiam displicere. Mihi uero aut utræque recipiendæ expositiones uidentur, aut melior iudicanda posterior: hoc enim ipse quoque Aristoteles quodammodo subter ostendit, cum dicit. Simul enim uerum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus. & est homo probus, & non est homo probus: si enim turpis est, non est probus, & si sit aliquid, etiam non est. Cuius quidem loci quæ sit expositio, cum ad id uenerimus, demonstrabimus. Cognoscendum autem est, & memoria retinendum, quòd quæcunque propositiones uniuersales uniuersaliter fuerint prædicatæ, si hæ affirmatiuæ, illæ uero sint negatiuæ, semper utrasque esse contrarias, si nihil æquiuocationis, aut temporis, aut aliquorum quæ supra determinata sunt, ad faciendam oppositionem contrarietatis impediat. Non tamen omnes quæcunque contrariæ sunt, hæ aut in uniuersalibus uniuersaliter ponunt enunciationẽ. aut una affirmatiua est, altera negatiua, ut in eo quod est, Socrates sanus est, Socrates æger est. Hic enim neque in uniuersali uniuersalitas posita est, neque rursus una est affirmatio, altera negatio, sed sunt contrariæ propositiones. Contraria enim sunt, quæ significant. quocirca rectissime dictum est, quòd quæcunq; in uniuersalibus uniuersaliter enũciarent, si una earum esset affirmatiua, altera negatiua, statim naturaliter essent contrariæ. Quæ autem contrariæ essent, non necesse est eas, uel uniuersale uniuersaliter enunciare, uel unam esse affirmatiuam, alteram negatiuam. Sed aliquoties quidem posse has esse contrarias, quæ uniuersale in uniuersalibus non significarent: sed hoc in his tantum, quę essent in subiecto, de quo sit affirmatio naturalis, ut in eo qđ est animal, & homo. Cum dicimus homo animal est, homo animal non est, quoniam in natura hominis animal est, idcirco hęc affirmans illa negans uidentur esse contraria, quanquam illic nulla determinatio, neq; particularitatis, neque uniuersalitatis addatur.

In eo uero quod uniuersale prædicatur, id quod est uniuersaliter prædicare, non est uerum. nulla enim affirmatio erit uera in qua uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, ut omnis homo est omne animal.

22. Quod dicit huiusmodi est, omnis propositio simplex duobus terminis constat, his sæpe additur, aut uniuersalitatis, aut particularitatis determinatio, sed ad quam partem hæ determinationes addantur, exponit. Videtur enim Aristoteli prædicato termino determinationem non oportere coniungi: in hac enim propositione, quæ est homo animal est, quæritur subiectum ne debeat cum determinatione dici, ut sit omnis homo animal est: an prædicatum, ut sit homo omne animal est: an utrumque, ut sit omnis homo omne animal est. Sed neutrum eorum quæ posterius dicta sunt, fieri oportet. nanque ad prædicatum nunquam determinatio iũgitur, sed ad subiectum tantum: neque enim uerum est dicere omne animal omnis homo est, idcirco quoniam omnis prædicatio, aut maior est subiecto, aut æqualis, ut in eo qđ dicimus, omnis homo animal est, plus est animal, quam homo. Et rursus in eo quod dicimus homo risibilis est, risibile æquatur homini: ut autem sit minus prædicatum, atque angustius subiecto fieri non potest. Ergo in his prædicatis quę subiecto maiora sunt, ut in eo quod est animal perspicue falsa est propositio, si determinatio uniuersalitatis ad prædicatum terminum ponitur. Nam si dicamus homo est animal, animal quod maius est homine per hanc determinationem ad subiectum hominem usque contrahimus, cum non solum ad hominem, sed ad alia quoque nomẽ animalis possit aptari. Rursus in iis quæ æqualia sunt, idem euenit. Nam si dicã, omnis homo omne risibile est, primum si ad humanitatem ipsam referam, superfluum est adiicere determinationem. Quod si ad singulos quosque hominum, falsa est propositio. nam cum dico omnis homo omne risibile est, hoc uideor significare, singuli homines omne risibile sunt, quòd fieri non potest. Non igitur ad prædicatum, sed ad subiectum determinatio ponenda. Verba autem Aristotelis hoc modo sunt, & ad hanc sententiam ducuntur. in his prædicatis, quæ sunt uniuersalia, his adiicere uniuersale aliquid, ut uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, non est uerum. hoc enim est quod ait, In eo uero quod prædicatur uniuersale, idest quod habet prædicatum uniuersale, ipsum uniuersale prædicatum uniuersaliter non est uerum. In prædicato enim uniuersali, idest quod uniuersale est, & prædicatur ipsum prædicatum, quod uniuersale est, uniuersaliter prædicare .i. adiecta determinatione uniuersalitatis non est uerum. neque .n. potest fieri, ut ulla sit affirmatio uera, in qua de uniuersaliter prædicato uniuersalis determinatio prædicetur, eiusque rei notionem exemplo aperit dicẽs, ut omnis homo oẽ aĩal est, hoc autem quam sit inconueniens, supra iam diximus.

Opponi itaq; dico affirmationem negationi contradictorie, quæ uniuersaliter significat, ei quæ nõ uniuersali, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est. nullus homo albus est, quidam homo albus est. contrarie uero uniuersalem affirmationem & uniuersalem negationem, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quocirca has quidem impossibile est, simul esse ueras: his uero oppositas, contingit aliquando in eodem: ut, non omnis homo albus est, & quidam homo albus est.

23. Quæ sit integra contradictio, his uerbis ostendit, ait .n. illam esse oppositionem contradictoriam quæcunque dicit non esse uniuersaliter rem uniuersalem, contra eam, quæ rẽ uniuersale ui uniuersaliter proponit, atquẽ hoc est, quod ait. Opponi autem affirmationem negationi dico contradictorie, quæ uniuersaliter significat, ei quæ non uniuersaliter. ut ei quæ est, omnis homo iustus est, opponitur ea quæ uniuersale significat non tamen uniuersaliter, ut ea quæ est, quidã homo iustus non est: hominem enim uniuersalem significat non uniuersaliter, cum dicit, non omnis homo iustus est. Hæc est enim contradictoria oppositio, ut si sit uniuersalis affirmatio, sit particularis negatio. si sit uniuersalis negatio sit particularis affirmatio. Angulares enim (ut dictum est) solæ faciunt cõtradictionem. Verba igitur se obscure habẽt, sed sententia manifesta est: dicit enim illa opponi contradictorie, affirmationem negationi, uel negationem affirmationi, quæcunque id quod res altera uniuersale uniuersaliter significaret, eidem significaret non uniuersaliter quod esset uniuersale, ut in his quas supra diximus, & ut hæc quæ est, omnis homo iustus est, rem uniuersalem uniuersaliter significauit, illa quæ est, non omnis homo iustus est, eidem affirmationi opposita, de uniuersali homine, non uniuersaliter negauit, dicens non omnis homo iustus est. Rursus ea quæ dicit, nullus homo iustus est, rem uniuersalem uniuersaliter negauit dicens nullus. Ea uero quæ dicit, quidam homo iustus est, rem uniuersalem particulariter affirmauit, & non uniuersaliter. hominem enim quendam iustum esse proposuit, sed non uniuersaliter enunciauit rem uniuersalem. Persequitur ergo omnes proprietates propositionũ. Ait .n. Cõtrarie uero uniuersalem affirmationem, & uniuersalem negationem: sicut .n. supra dixit eas, quæ uniuersaliter uniuersale significarent, uel in affirmatione, uel in negatione

gatione

gatione esse contrarias, ita nunc quoq; idem repetit contrarias esse dicens uniuersalem affirmationem uniuersalemque negationem: earumq; ponit exempla, quæ uniuersales utrasque esse monstrarent, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. horum autem quæ proprietas esset proposuit dicens huiusmodi propositiones impossibile esse, utrasque sibi in ueritate unquam consentire, quæ autē his essent opposita contingere utrasque ueras esse. sunt autem oppositæ his utræque particulares. uniuersali enim affirmationi particularis negatio opponitur, & uniuersali negationi particularis affirmatio opposita est. Quocirca hæ duę, particularis negatio, & affirmatio, quæ oppositæ sunt affirmationi & negationi uniuersalibus angulariter, possunt aliquando esse ueræ & in eodem, ut in eo quod est, quidam hō iustus est, quidam homo iustus non est: sed quidam homo iustus est, opposita est ei, quæ est nullus homo iustus est, illā uero quæ est quidam hō iustus non est, opposita est ei quæ est, omnis homo iustus est. Sed utraque inter se quidem, quidā homo iustus est, & quidam hō iustus non est, in ueritate cōsentiunt. hoc est ergo quod ait, His uero oppositas contingit aliquando in eodem, easque designat exemplis, ut, non omnis hō albus est: est quidam homo albus. positis igitur duabus propositionibus, affirmatione uniuersali, & uniuersali negatione, ars danda est, quatenus earum inueniantur opposita. Opposita autem dico contradictorie, non contrarie, neque ullo modo alio. sit enim hæc affirmatio, omnis homo iustus est: & hæc negatio, nullus homo iustus est, contra affirmationem quæ est, omnis homo iustus est. uidentur esse negationes hæ. una, nullus homo iustus est. altera, quidam homo iustus non est. altera, non omnis hō iustus est. & postrema indefinita, homo iustus non est. Quæ harum igitur contra eam quæ est, omnis homo iustus est contradictione constituitur? Contradictoriam autem uoco oppositionē, in qua affirmatio & negatio, neque utræq; ueræ sint, neque falsæ utræque, sed una semper uera, altera falsa. Si ergo opponatur contra eam, quæ est omnis hō iustus est, ea quæ est nullus homo iustus est, uniuersalis .s. negatio, non est oppositio contradictoria, utræque enim falsæ sunt. Si uero ponatur ea quæ est, homo iustus non est, indefinita, nec ipsa quoque facit oppositionem: quoniam enim indefinita est, poteū aliquoties pro uniuersali negatione, pro expectatione auditoris intelligi. Quocirca nec ipsa facit oppositionem: si enim hoc modo audita sit, cum ita accipitur ut contraria, simul eas falsas inueniri contingit. Restat ergo, ut aut ea sit, quæ est, non omnis homo iustus est, aut ea quæ est, quidam homo iustus non est. sed hæ sibi consentiunt. Idem enim dicit qui proponit quidam homo iustus non est, & idem qui dicit, nō omnis hō iustus est. Nam si quidam hō iustus nō est, nō omnis hō iustus est. & si nō omnis hō iustus est, quidam hō iustus non est. Quare utræque particulares negationes contradictorie opponuntur contra uniuersalē affirmationem. In his enim neque ueræ utræque sunt, neq; utræque falsæ, sed una uera, altera falsa. Rursus sit negatio uniuersalis ea quæ est, nullus hō iustus est. contra hanc uidentur oppositę affirmationes. hæ, omnis homo iustus est, homo iustus est, quidam homo iustus est: sed contra hanc quæ est, nullus homo iustus est, si opponatur ea quæ est omnis homo iustus est, possunt utræque esse falsæ, quare non opponuntur contradictorie. At uero etiam ea quæ dicit, homo iustus est, quoniam indefinita est, potest ita in aliquibus intelligi tanquam si dicat, omnis homo iustus est: Quod si sic est, poterit aliquando cum ea negatione quæ est, nullus homo iustus est, simul esse falsa, quare non est opposita. Relinquitur ergo, ut ea quæ est, quidam homo iustus est, contra eam quæ est, nullus homo iustus est, contradictorie uideatur opposita. angulariter igitur requirendæ sunt, ut contra uniuersalem affirmationem illa opponatur, quæ sub uniuersali negatione est. Contra uniuersalem negationem illa contradictorie constituatur, quę est sub uniuersali affirmatione. quod .s. uolens Aristoteles ostendere, sic ait.

Quæcunque igitur cōtradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter, necesse est alteram esse ueram, uel falsam. Et quæcunque in singularibus sunt, ut est Socrates albus est, non est Socrates albus.

24. In illis enim quæ contradictoriæ sunt, uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, in his uerum semper falsumque diuiditur. contradictoriæ autem sunt uniuersalis affirmationis particularis negatio, & uniuersalis negationis particularis affirmatio. In his igitur una semper uera, altera semper falsa. Atque hoc est quod ait, Quęcunque igitur contradictiones sunt, uniuersalium uniuersaliter. & hic distinguendum est, ut intelligatur sic, quæcunq; igitur contradictiones sunt uniuersalium propositionum uniuersaliter propositarum, necesse est alteram ueram esse, alteram falsam. Et in his primum diuiditur ueritas falsitasque, quæ sibi, & quantitate, & qualitate oppositæ sunt. qualitate, quod illa negatio est, illā affirmatio, quantitate, quod illa uniuersalis, illa particularis est. secundo autem modo in iis quæ sunt singularia, si nullę argumentorum nebulæ sint, ueritas falsitasque diuiditur. ut in eo quod est Socrates albus est, Socrates albus non est: una enim uera est, altera falsa est, si (ut dictum est) nulla ambiguitas ęquiuocationis impediat.

Quæcunque autem uniuersalium non uniuersaliter, non hæc quidem semper uera est, illa uero falsa. Simul enim uerum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus, & est homo probus, & non est homo probus si enim turpis est, non probus est, & si fit aliquid, etiamnum, non est. Videbitur autem subito inconueniens esse, idcirco quoniam uidebitur significare, non est homo albus, simul etiam quoniam. nemo homo est albus: hoc autem neque idem significat, neque simul necessario.

25. Propositiones eas, quæ in uniuersalibus non uniuersaliter proferuntur, non semper ueras esse, uel falsas conatur ostendere, hoc autem per contraria monstrat. Ea enim propositio quæ est, hō albus est, & huius negatio quæ est, homo albus non est, hoc modo ostenduntur uerum & falsum inter se interdum nō posse diuidere. Nam si uerum est, ut hæ duæ affirmationes, est hō albus, & est hō niger, utręque uno tempore ueræ sint, uerum est quoque affirmationem indefinitam, & indefinitam negationem utrasq; ueras aliquoties inueniri. Nam si uerum est, quoniam est homo albus uerum itidem est, quoniam est hō niger. nam cum gallus sit cādidus, æthiops nigerrimus inuenitur: simul ergo uerum est dicere, quoniam est homo albus, & est homo niger. sed qui niger est, albus non est, simul ergo uerum est dicere, quoniam est homo albus, & nō est homo albus. Idem quoque de probo, & turpi: nam si uerum est dicere quoniam est hō probus: siquis hoc de philosopho dicat. & rursus quoniam est homo turpis uerum est, siquis hoc de Sylla diceret, uerum esset utrunque, & quoniam est homo probus, & est homo turpis. sed qui turpis est, probus non est: simul igitur uerum est dicere, quoniam est homo probus, & non est hō probus. Sed uidebitur fortasse aliquid sibi dixisse contrariū ut difficilior procedat ostensio, quæ per huiusmodi exempla proponitur, quæ contraria esse uideantur. Albus enim & niger, probus, & turpis contraria sunt, & fortasse dubitet quidam, utrum uno tempore contraria hęc in aliquibus ualeant reperiri. Sed adiecit exemplum aliud. Quod cum cōtraria non sint, tamen ex eo sicut in contrariis quoque negatio procreatur, ut siquis dicat, est homo probus, & alius dicat fit homo probus, siquis uel alio docente, uel seipso corrigente aliqua disciplina rōnis eniteat. Nihil ergo contrarium habet, esse probum, & fieri probum: neque enim ita contrarium est, ut esse hominem probum, & esse hominem turpem. Quare si nihil contrarium habet, dubium non est quin simul esse possint. sed quod fit nondum est, adhuc cum fiat, quare nondum est probus qui fit probus. sed uerū est dicere cum eo quod est: est homo probus, quoniam fit homo probus: sed qui fit probus homo, non est probus homo. uerum est igitur dicere simul, quoniam est homo probus, & non est homo probus, licet non inualida exempla sint posita de contrarijs. Nihil enim prohibet uno tempore contraria alijs, atque alijs inesse subiectis: quocirca constat inde

finitas per id quod in exemplis supra posuit, simul aliquoties ueras uideri, & non semper inter se uerum falsumque partiri. Quod uero ait, uidebitur autem subito inconueniens esse, idcirco quoniam uidetur significare nõ est albus homo, simul etiam quoniam nemo homo albus est, huiusmodi est. Dixit enim propositionem affirmationis eã, quę dicit, est homo albus, ueram posse esse, cum ea quæ dicit: non est homo albus. Nunc hoc notat, uidetur inquit aliquoties inconueniens esse, & incongruum dicere eam, quę dicit est homo albus, & eam quæ est non est homo albus, simul ueras esse posse, idcirco quòd ea quæ est, non est homo albus, emittit imaginationem quãdam quòd significet, quoniam nullus homo albus est. Videtur enim negatio huiusmodi quæ est: non est homo albus, illud quoque significare simul quoniam nullus homo albus est. ut si quis dixerit, non est homo albus, hoc eum dixisse putandum sit, quoniam nullus homo albus est. Hoc autem inquit, id est non est homo albus, & rursus nullus homo albus est, neque idem significant, neque semper simul sunt. Nam qui dicit nullus homo albus est, uniuersalitatem determinans, negationem de uniuersalitate proponit. Qui uero dicit, non est homo albus, non omnino de tota uniuersalitate negat, sed ei tantum sufficit de particularitate negasse, atque ea, quæ est nullus homo albus est, si unus homo albus fuerit, falsa est. Ea uero quæ dicit, non est homo albus, si unus homo albus non fuerit uera est, quare non significat idem. Dico autem quoniam, nec omnino quotiescunque dictum fuerit, quoniam non est homo albus, mox significat quoniam nullus est homo albus. Nam cum dico nullus homo albus est, hæc eadem significat, quoniam non est homo albus. Vniuersalis enim intra se continet indefinitam. Cum autem dicimus non est homo albus, non omnino significat quoniam nullus homo albus est, indefinita enim non intra se continet uniuersalem. Superius nanque monstrauimus, quòd indefinitę uim particularium obtinerent. Quare si cum est uniuersalis negatio, est indefinita negatio; cum uero est indefinita negatio, non omnino est uniuersalis negatio, non conuertitur secundum subsistendi consequentiam. quare non sunt simul. quæ enim non conuertuntur, simul non sunt, ut nos prædicamentorum liber edocuit. Quare neque idem significant negationes, non est homo albus, & nullus homo albus est, ueque simul sunt, quoniam non conuertuntur ad consequentiam subsistendi. Syrianus tamen nititur indefinitam negationem uim definitæ obtinere negationis ostendere, & hoc multis probare nititur argumentis, Aristotele maxime reclamante, neque hoc tantum suis, sed Platonicis quoque Aristotelicisque rationibus, probare contendit, eã quæ dicit non est homo iustus, huiusmodi esse, qualis est ea quæ dicit, nullus homo iustus est. Sed nos Aristotelicæ auctoritati seruiẽtes, id quod ab illo ueraciter dicitur, approbamus. Nam quod Syrianus dicit indefinitam quidem affirmationem particularis obtinere uim, indefinitam uero negationem uniuersalis, quam mendaciter diceretur, quanq; utræque in particularibus rectissime proponerentur, & supra monstrauimus, & in his libris quos de categoricis syllogismis composuimus, idq; in libro primo diligenter expressimus. Nunc nobis ipse quoque Aristoteles testis est, & Syrianus facillima ratione conuincitur, quòd in Analyticis quoque ex duabus indefinitis dicitur non posse colligi syllogismum, cum ex affirmatiua particulari, & negatiua uniuersali, particularis negatiua possit esse collectio. Quod si indefinitę affirmatio & negatio, negationis uniuersalis, & particularis affirmationis uim obtinerent, nũquam Aristoteles diceret has propositiones non colligere syllogismum. Sed illud uerius est, quoniam ex duabus particularibus nihil in qualibet propositionum complexione, colligitur, quòd in his propositionibus, quæ indefinitæ sunt, nihil colligi dixit, quia particularium uim propositiones indefinitas arbitratus est obtinere. Quare multis modis Syriani argumenta franguntur. Sed nos expositionis cursum ad sequentia conuertamus.

Manifestum est autem quoniam negatio una, unius affirmationis est. idem enim oportet negare negationem, quod affirmatio, affirmauit, & de eodem, vel de aliquo singularium, vel de aliquo vniuersalium, uel uniuersaliter, vel non vniuersaliter. Dico autem: vt, est Socrates albus, non est Socrates albus. Si autem aliud aliquid de eodem, vel de alio idem, non opposita erit, sed ab ea diuersa. Hinc autem quæ est, omnis homo albus est, contradicit illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi autem quæ est, aliquis homo albus est: illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, homo albus est: illa quæ est, non est homo albus.

26. Hinc quoque apparet affirmationem indefinitam & indefinitam negationem non semper unam in ueritate, aliam in falsitate consistere. Atque hinc docetur indefinitam negationem non idem ualere, quod uniuersalis negatio potest, & est alia uniuersalis, alia indefinita negatio. Nam si unicuique affirmationi una negatio uidetur opponi; cumque diuersæ sint, ea affirmatio quæ dicit, est homo albus, & ea quæ dicit, est quidam homo albus, diuersas quoque habebunt in negationibus enunciationes: & illa quidem, quæ indefinita est affirmatio, habebit indefinitam negationem, ut ea quæ dicit, est homo albus, huic opponitur, non est homo albus. ea uero quæ dicit, est quidam homo albus, negationem habebit oppositam eam quæ dicit, nullus homo albus est. Quare si particularis affirmatio definita, & rursus affirmatio indefinita a se ipsæ diuersæ sunt, illud uerum est, oppositas quoque contradictorie negationes habere dissimiles. Quare ea quæ est, nullus homo iustus est, diuersa est ab ea quæ dicit, homo iustus non est, atque hoc nunc Aristoteles exequitur. Ait enim unam semper negationem, contra unam affirmationem posse constitui, & eius causam conatur ostendere, quòd omnis negatio eosdem terminos habet in enunciatione, sed enunciandi modo diuersa est. Nam quod ponit affirmatio, id aufert negatio, & quod illa prædicatum subiecto iungit, hoc illa diuidit atque disiungit. Quare si idem subiectum, idem prædicatum in negatione sit, quod affirmatio ante posuerat: non est dubium quin unius affirmationis, una negatio uideatur. Nam si duæ sint, aut subiectum altera mutatura est, aut prædicatum. Sed quæcunque sunt huiusmodi, non sunt oppositæ: hoc enim est quod ait. Si autem aliud aliquid, uel de alio idem non opposita, sed erit ab ea diuersa. Sensus enim huiusmodi est. Si negatio aliud aliquid prædicando neget, quam in affirmatione fuit, ut si sit affirmatio, est homo albus, negatio dicat, non est homo iustus, aliud prædicauit in negatione quam in affirmatione fuerat constitutum. uel si de alio subiecto quam in affirmatione fuerat: idem quod in affirmatione fuerit dixerit prædicatum, ut si affirmatio sit, est homo iustus. negatio respondeat, non est Leo iustus, idem prædicatum est, subiecta sunt diuersa. Si ergo uel aliud aliquid prædicet in enunciatione propositio, uel de alio subiecto prædicet idem quod affirmatio ante posuerat, non erunt illa affirmatio, negatioque oppositæ, sed tantum a se diuersæ. neque enim se perimunt, & hanc rem demonstratiuam addidit, & quæ esset argumentum unius affirmationis præter unam negationem esse non posse, siue in singularibus, ut in eo quod ipse dicit exemplo, est Socrates albus, non est Socrates albus: siue in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, cum his particulares in oppositione contradictorie constituuntur, ut in uniuersali uniuersaliter affirmatiua, omnis homo albus est, in uniuersali particulariter negatiua prædicetur, non omnis homo albus est. Illi uero quæ est in uniuersali particulariter affirmatiua, quidam homo albus est, opponatur uniuersalis uniuersaliter propositio negatiua, nullus homo albus est. illi uero quæ in uniuersali non uniuersaliter affirmatiua est: est homo albus illa quæ in uniuersali non uniuersaliter negatiua est, Non est homo albus, ut quod ait uel de aliquo singularium, ad hæc pertinet exempla, est Socrates albus, non est Socrates albus. Quod autẽ secutus est, uel de aliquo uniuersaliũ uniuersaliter: ad illa exempla dictum esse uidebitur, quæ sunt, omnis hõ albus est. non omnis homo albus est. aliquis homo albus est. nullus homo al-

bus

bus est. Quod uero addidit uel non uniuersaliter, scilicet in uniuersalibus, ad illa exempla retulit, quæ sunt hō albus est: homo albus non est.

Quod igitur una affirmatio uni negationi opponitur cōtradictorie, & quæ sunt hæ, dictum est, & quòd sunt aliæ contrariæ. & quæ sint hæ, dictum est, & quòd non omnis uera uel falsa contradictio, & quare, & quando vera vel falsa.

27. Hinc igitur omnia rursus breuissime repetit dicēs, iam se dixisse, quoniam uni negationi una affirmatio esset opposita. & hoc non quolibet modo, sed contradictorie, in quibus scilicet uerum falsumue diuideretur. Dixisse etiam commemorat quæ essent hæ, quas contradictorias nominaret, dixit autem esse angulares, affirmatiuam uniuersalem, & negatiuam particularem. rursus affirmatiuam particularem, & negatiuam uniuersalem. Disserui quoque inquit, & ꝙ aliæ sunt contrariæ, aliæ contradictoriæ. non enim eædem sunt contrariæ quæ sunt cōtradictoriæ. Contrariæ enim sunt uniuersalis affirmatio uniuersalisq; negatio. Exposui illud quoque inquit, quòd non omnis uera uel falsa est contradictio, nunc autem contradictionem non illam proprie, sed communiter de his dixit, quæ sunt oppositæ, siue contrario modo, siue sub contrario. hæ namq; non semper uerum inter se falsumq; diuidebant, ut una semper esset uera, alia falsa. poterat enim fieri, ut contrariæ simul inuenirentur falsæ, subcontrariæ simul ueræ. De his autem quæ propriæ contradictoriæ sunt dehinc sequitur, & se iam exposuisse commemorat. & quare una uera, altera falsa est: & quando. idcirco enim uniuersalis affirmatio particulari negationi in contradictione opponitur, ꝙ in omnibus a se ipsæ diuersæ sunt & qualitate & quantitate. illa enim est affirmatio, illa negatio. illa uniuersalis, illa particularis. Ideo ergo aut utræq; falsę, aut utræq; ueræ inueniri non possunt. Quando autem ita fuerit, constat unam ueram esse: alteram falsam. atque hoc est quod ait. Et quare, & quando uera uel falsa dictum est, commemorans quare oppositio, & quando una semper sit uera, altera falsa, tunc utique quando angulariter constituuntur, idcirco quoniam & quantitate a se propositiones & qualitate diuersæ sunt. Nobis autem dicendum est quando oppositiones contrariæ uel subcontrariæ, aut utręque illæ simul falsę sint, aut utręque illę simul uerę: aut una falsa, alia rursus inueniatur uera. In contrariis enim si ea quę non insunt naturaliter, prædicentur: utręque sunt falsæ, ut albedo quoniam naturaliter homini non inest, utręque falsæ sunt quę albedinem prędicant. falsum est enim omnis homo albus est, & falsum est, nullus homo albus est. Sed quando illę ambę falsę sunt, uerę sunt subcontrariæ. ut est, quidam homo albus est, quidam homo albus non est. Quod si quid naturale prædicetur in contrariis, affirmatio uera est, falsa negatio. ut quoniam naturale est homini esse animal, uera est ea quę dicit, omnis homo animal est, falsa est quę dicit, nullus homo aial est. Eodem quoq; modo in subcōtrariis uera est affirmatio, falsa negatio. Sin uero aliquid impossibile prędicetur, falsa est affirmatio, uera negatio. ut quoniam impossibile est hominem lapidem esse: si dicamus, omnis homo lapis est, falsum est. nullus homo lapis est, uerū est: eandem quoque uim retinet subcontrarij natura. affirmatio enim hic falsa est, uera negatio.

DE VERITATE ENUNCIATIONUM.

VNA autem affirmatio & negatio est, quæ unum de uno significat, vel cum sit uniuersale uniuersaliter, vel non similiter. vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est, est homo albus, non est homo albus. nullus homo albus est. quidam homo albus est. si album unum significat.

28. Et quę sunt a nobis diligenter superius exposita, nunc ipse clarius monstrat. diximus nāque unam propositionem esse, quę unam quamlibet rem significaret & non plurimas, ita ut nec ęquiuocum subiectum haberet, nec æquiuocum prædicatum. una enim propositio sic fit. nunc hoc dicit, una propositio est quę unam rem significat, id est quæ neq; ęquiuocum habet subiectum neque prędicatum, siue autem uniuersalis sit affirmatio, siue uniuersalis negatio, siue particularis negatio, siue particularis affirmatio, siue indefinitę utręque. siue contra se singulariter ponantur, una illa propositio est, quæ unam rem in affirmatione uel negatione significat. Sed hic quęstio est, quemadmodum uniuersalis affirmatio unam rem significare posit, cum uniuersalitas ipsa non de uno, sed de pluribus prędicetur. Nam cum dico. omnis homo albus est, singulos homines qui plures sunt significans, multa in ipsa affirmationis prædicatione designo. Quocirca nulla erit affirmatio uel negatio uniuersalis, quæ unam rem significare posit, idcirco ꝙ ipsa uniuersalitas de pluribus (ut dictum est) indiuiduis prædicatur. Sed ad hoc respondemus, cum uniuersale quiddam dicitur, ad unam quodammodo collectionem totius propositionis ordo perducitur, & eius unitas non ad particularitatem, sed ad uniuersalitatem, quę est una qualitas applicatur. ut cum dicimus omnis homo iustus est, non tunc singulos intelligimus, sed ad unam humanitatem quicquid de homine dictum est, dicitur. Quare siue sit uniuersalis affirmatio, siue uniuersalis negatio, uel in singularibus, potest fieri ut hæ unę sint, si una significatione teneantur. atq; hoc est quod ait, eas propositiones quas supra posuit, quę sunt, omnis homo albus est, non omnis homo albus est. homo albus est, homo albus non est. nullus homo albus est, est quidam homo albus, unæ uideri si album inquit unum significat. Si enim album quod prędicatur multa significet, uel si homo qui subiectus est, nō unum, non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc autem in sequentibus clarius monstrat dicens.

Sin autem duobus vnum nomen positum est, ex quibus non est vnum, non est vna affirmatio, neque vna negatio.

29. Sensus huiusmodi est si unum nomen plura significet, ex quibus multis unum effici non posit, illa affirmatio in qua illud nomen uel prędicatur uel subiicitur, multa significat, ut in eo quod est homo, quod dicimus homo, significat animal, significat rationale, significat mortale, sed ex his quę multa significat, unum potest effici, quod est animal rationale mortale. Quare hoc nomen homo, licet plura sint quę significet, tamen quoniam coniuncta in unum quodammodo ueniunt corpus. & unum quiddam ex se iuncta perficiunt, cum id dictū ita fuerit quasi ex his quę significet: unū aliquid fiat, unum quod tota illa iuncta perficiunt nomen illud significare manifestum est. atq; hoc est quod ait. Sin uero duobus unum nomen sit positum, ex quibus non est unū, non est una affirmatio nec una negatio. Si enim talia quilibet sermo plura significet: ex quibus iunctis unum effici nequeat corpus, nec posint ea quę significantur, uno illo nomine in unam speciem substantiæ cōuenire, non est illa una affirmatio. Quale autem nomen sit quod positum unam affirmationem non faciat, idcirco ꝙ plura significet, ex quibus unum fieri non posit, exempli solertissima uirtute mōstrauit dicens.

Vt siquis ponat hoc nomen tunica homini & equo, & dicat tunica est alba. hæc nō est una affirmatio, nec una negatio. nihil .n. differt quam hoc dicere, est homo equus albus. Hoc autem nihil differt quam dicere, est homo albus, & est equus albus.

30. Siquis ponat homini & equo nomen tunica inquit, & in propositione nomen hoc ponatur, illa propositio non una, sed multiplex est. nam si uerbi gratia tunica homo atq; equus dicatur, ut cum dicit aliquis, tunica aut hominem designet aut equū, ut siquis dicat in propositione sic, tunica alba est, nō est una affirmatio, quod .n. dicit tunica alba est, huiusmodi est, quasi dicā homo & equus albus est. tunica enim hominem atq; equū significatione monstrauit. Quod uero, dicit homo & equus albus est, nihil differt tanquam si dicam

equus albus est, & homo albus est, sed hæ duæ sunt propositiones & non similes. in his enim subiecta diuersa sunt. Quocirca si hæ duę affirmationes sunt, duplex quoq; illa est affirmatio quæ dicit, hõ atque equus albus est. Quod si hæc rursus est duplex quoniam hominem atq; equũ tunicam significare positum est, cum dicimus tunica alba est, non unum sed plura significat. Quocirca si ea affirmatio quæ multa designat non est una, hæc quoque affirmatio una non erit. cuius aut prędicatio æquiuoca fuerit aut subiectum. atque hoc est quod ait.

Si ergo hæ multa significant, & sunt plures: manifestum est, quoniam & prima multa uel nihil significat. neq; enim aliquis est homo equus. quare nec in his necesse est hanc quidem contradictionem ueram esse, illam uero falsam.

31. Quod si inquit est equus albus, & est homo albus, multa significant, illa quoque prima propositio, quę est tunica alba est, unde hæ fluxerunt, multa designat, aut siquis dicat non eam multa significare. concedit profecto nihil omnino propositionis ipsius significatione monstrari. Tunc enim nomen unum multa significans in unam significationem poterat conuenire, quoties ex his quæ significabantur, una posset coniungi constituique substantia, ut in eo quod supra posui, cum homo animal rationale & mortale significet, quæ in unum possunt coniuncta congruere. Nunc autem si tunica hominem equumque significet, multa designat, sed ea ipsa in unum corpus non ueniunt. neque enim fieri potest, ut aliquis homo equus sit. quare aut multa significat quod uerum est, aut si contendat non eam multa significare, sed quiddam ex his quæ significat iunctum. quoniam nihil est quod ex equo & homine coniungatur, nihil omnino significat. hoc enim est quod dixit: neque enim est aliquis homo equus. & hoc quidem sub uno accentu legendum est, non discrete pronunciandum homo & rursus equus, sed hõequus, ut ex his iunctis appareat nihil omnino posse constitui. cur autem hoc dixerit, sequens monstrat oratio. Si enim ita facienda propositio est, ut contra affirmationem huiusmodi opponatur negatio. quæ in oppositione uerum falsumque diuidit, ut una uera, altera falsa sit, unam oportet esse affirmationem, & unam negationem. quod contingit si neque subiectum, neque prędicatum multa significet. quod si plura designet, & sit æquiuocum, non erit in huiusmodi ꝓpositionibus una semper uera, altera falsa, Herminus uero sic sentit. Quod ait Aristoteles. Sin uero duobus nomen unum est positum, ex quibus non est unum, non est una affirmatio nec una negatio, ut in eo inquit quod est homo gressibilis est. quoniam quod dicimus gressibile, potest & bipes esse, & quadrupes & multipes animal demonstrari. Ex his inquit omnibus unum fit quod est pedes habens. Ista inquit huiusmodi affirmatio non multa significat. sed sententia Aristotelis omnino non sequitur. neque enim ex his omnibus unum fit. nec quadrupes & bipes & multipes, pedes habere faciunt. hic enim numerus pedum est, non pedum constitutio. quare Herminus prętermittendus est. Huic autem expositioni quam supra disserui & Aspasius & Porphyrius & Alexander in his quos in hunc librum edidere commentariis consensere. sed ne diutius nobis Aristotelis exemplum caliginis obscuritatem ferat, hoc in aliquo noto exemplo uocabuloque uidendum est. Cum enim dicimus, Aiax se perimit & Telamonis Aiacem filium, & Oileum demonstrat, ex quibus duobus unum fieri aliquid nõ potest. ex duobus enim indiuiduis nihil omnino coniungitur. Quare huiusmodi propositio multa significat. Sed hæc hactenus, nunc autem determinat hæc quæ de propositionibus supra iam dixerat. non de omni tempore, sed de solis tantum pręterito & pręsenti, quemadmodum se in ueritate & falsitate habent disseruisse. In futuris uero non idem est, quale de pręsenti & præterito in propositione iudicium, idcirco quia iam uel cum contigit, uel cum est, definita ueritas & falsitas in propositionibus inuenitur, ut cum dico, Brutus consulatum primus instituit sub rege Tarquinio, dicat alius, Brutus consulatum non primus instituit sub rege Tarquinio. Hic una uera est, una falsa, etiam affirmatio definite uera est, definite falsa negatio. Rursus in præsenti cũ dicimus uernum tempus est, uernum tempus non est, si hoc uerno tempore dictum sit, affirmatio uera est & definite uera, negatio falsa est & definite falsa. Quod si hoc autumno dictum sit, definite falsa affirmatio, & definite est uera negatio, idcirco quod siue in præsenti, siue in præterito ueritas affirmationis negationisue iam contingit, in futuro uero non eodem modo sese habet, ut cum dicimus, Franci Gothos superabunt, siquis neget Franci Gothos non superabunt, una quidem uera est, altera falsa. Sed quæ uera quæ falsa sit, ante exitũ nullus agnoscit, atque hoc est qđ ait. in his ergo quæ sunt & quæ facta sunt, necesse est affirmationẽ uel negationem ueram esse uel falsam, in uniuersalibus quidem uniuersaliter, semper hanc quidem ueram, illam uero falsam. Et in his quę sunt singularia, quemadmodum dictũ est, ut non modo una semper uera sit, altera falsa in tota cõtradictione. Sed illud quoque habeat, ut in una qualibet definite ueritas aut falsitas reperiatur: ita ut in his singularibus ueritas & falsitas in propositionibus dimidatur, in uniuersalibus autem si his particularitates opponuntur (quemadmodum dictum est) unam necesse est ueram esse, alteram falsam, sed non definita propositionum ueritate uel falsitate sicut supra disserui. Quare in sequentibus quædam de futuris tractanda sunt, & quoniam maius opus est quam hic breuiter dici posse uiderimus, & nos secundi uoluminis seriem longius extraximus, hoc loco fastidiosam longitudinem terminemus.

ANITII SEVERINI BOETHI

Editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione

LIBER TERTIVS.

EA quæ huius libri series continebit exponere, altioris pene tractatus est, quam ut in logica disciplina conueniat disputari. sed quoniam (ut sæpe dictum est) orationibus sensa proferuntur, quibus subiectas res esse manifestum est, nõ est dubium quin quod in rebus sit idem, sæpe transferatur ad uoces. quare mihi recte consilium fuit subtilissimas Aristotelis sententias gemino ordine commẽtationis aperire. Nam quod prior tenet editio, ingredientibus ad hęc altiora & subtiliora, quandam quodammodo faciliorem semitam parat. Quod autem secunda editio, in patefaciendis subtilibus sententiis elaborat, hoc studio doctrinaque prouectis legendum discendumque proponitur. Quare prius quędam pauca dicenda sunt, quatenus ea de quibus postea tractaturi sumus, hæc ipsa legentibus non uideantur ignota. Categoricas propositiones græci uocant quæ sine aliqua conditione propõnis promuntur, ut est, dies est, sol est, homo est, homo iustus est, sol calet, & cętera quæ sine alicuius conditionis nodo atque ligamine proponuntur. Sunt autem conditionales propõnes huiusmodi. si dies est, lux est, quas græci hypotheticas uocant. Conditionales autem dicuntur, quod talis quædam conditio proponitur, ut dicatur, si hoc est, illud est. & illas quidem quas categoricas græci nominant, latine prædicatiuas dicere possumus. Nam si κατηγορία prædicamentum est, cur non quoque κατηγορικαὶ propositiones prędicatiuæ dicantur? Harum autem quædam sunt, quæ cum sempiterna significẽt, sicut hæ res quas significant semper sunt, & nunquam a propria natura discedunt, ita quoq; ipsę propositiones immutabili significatione sunt, ut siquis dicat, deus est, deus immortalis est. hæ nanq; propositiones, sicut de immortalibus dicuntur, ita quoq; sempiternã habent & necessariam significationem, nec hoc in unius temporis natura perspicitur, sed in omnium. Nam cum dicimus deus immortalis est, uel immortalis fuit, uel immortalis erit, a propria significationis necessitate nil discrepat. necessarias autem propositiones uocamus in quibus id quod dicitur, aut

fuisse

fuiſſe, aut eſſe, aut certe neceſſe eſt euenire. & hæc quidẽ quæ ſempiterna ſignificant, ſempiternę neceſsitatis ſunt. Nam etiam ſi in his non ſit manifeſta ueritatis natura, nihil tamẽ prohibet fixam eſſe neceſsitatis in natura conſtantiam. ut ſi nobis ignotum eſt, utrum paria ſint aſtra, an imparia, non tamen idcirco poterit euenire, ut nec paria, nec imparia uideantur, ſed ſine ulla dubitatione, aut paria ſunt, aut imparia. Omnis enim multitudo, horum alterum retinet in natura. Quocirca, & in his, ſiquis dicat, aſtra paria ſunt; aliuſque reſpõdeat, aſtra paria nõ ſunt. uel ſiquis dicat, aſtra imparia ſunt; aliuſque reſpondeat, aſtra imparia nõ ſunt, unus horum nerum ex neceſsitate proponit. & quanquam id quod quilibet horum uerum dixerit, nobis ignotum eſt, neceſſe eſt tamen immutabiliter eſſe quod dicitur. atq; hæ quidem ſunt immutabiliter neceſſariæ ꝓpoſitiones. Aliæ nero ſunt, quæ non ſempiterna ſignificantes, ſunt tamen & ipſæ neceſſariæ, quouſque illa ſubiecta ſunt, de quibus propoſitio aliquid affirmat, aut negat, ut cũ dico homo mortalis eſt. quandiu homo eſt, tandiu hominem mortalem eſſe neceſſe eſt. nam ſiquis dicat ignis calidus eſt, quandiu eſt ignis, tandiu ex neceſsitate uera eſt propoſitio. Aliæ nero ſunt quæ a natura neceſsitatis recedunt, & quædam tantum contingentia ſignificant. ſed hæc, aut æqualiter ſe ad affirmationem negationemque habentia ſunt, aut ad unum uergentia frequentius. æqualiter quidem ſe habent, ut ſiquis dicat, me hodie eſſe lauandum, hodie me non eſſe lauãdum. Nihil enim uel negatio magis, uel affirmatio fiet. utręque enim æqualiter neceſtariæ non ſunt. Illæ uero quæ plus ad alteram partem uergunt huiuſmodi ſunt. ut ſiquis dicat hominem in ſenectute caneſcere, hominem in ſenectute non caneſcere. fit quidem frequentius ut caneſcat, non tamẽ interclusum eſt, ut non caneſcat. Prædicatiuarum autem propoſitionum natura ex rerum neritate & falſitate colligitur. Quemadmodũ res ſeſe habent, ita ſeſe propoſitiones habebunt, quæ res ſignificant. Nam ſi in ſe res ullam retinent neceſſitatem, propoſitiones quoque neceſſariæ ſunt: ſin uero tantum ineſſe ſignificent, ut ſiquis dicat homo ambulat, homini ambulationem ineſſe monſtrauit, præter aliquam neceſsitatem ſunt, tantum ineſſe ſignificantes omni uacuæ neceſsitate. Quòd ſi res impoſsibiles ſunt, propoſitiones, quæ illas res demonſtrant, impoſsibiles nominanẽ. ſin uero res contingẽter ſunt nenientes atque abeuntes, quæ illas prodit, contingens ꝓpoſitio nnncupatur. Quoniam autem temporum alia ſunt futura, alia præſentia, alia uero præterita, res quoque ſubiectæ temporibus, his quoque temporum dinerſitatibus uarię ſunt. aliæ enim præſentis temporis ſunt, aliæ futuri, aliæ ꝑteriti. Eodem quoque modo propoſitiones alias præteriti temporis ſignificatio tenet, ut cũ dico Gręci Troiam euertere, aliæ præſentis, ut cum dico Francorum Gothorumq; pugna committitur, aliæ futuri, ut Perſę, & gręci bello morituri ſunt. Et de pręteritis quidem & de præſentibus, ut res ipſæ ſtabiles ſunt & definitæ, ſic & propoſitiones. Nã quod factum eſt, non eſt non factum, & quod eſt non factum, nõdum factum eſt. idcirco de eo quod factum eſt, uerum eſt dicere definite, quòd factum eſt. & falſum eſt dicere qnòd factum non eſt. rurſus de eo qnod factum non eſt, uerum eſt dicere quòd factum non eſt, falſum eſt, quod factum eſt. Et de præſeuti quoque quod fit, definitam habet naturam in eo quod fit. definitam quoque in propoſitionibus ueritatem falſitatemque habere neceſſe eſt. Nam quod fit definite uerum eſt dicere, quod fit: faſum quòd non fit. Quod non fit, uerũ eſt dicere non fieri. falſum autem, fieri. De definitione ergo propoſitionum præteriti uel præſentis ſupra iam dictum eſt. Nunc uero ad illarum propoſitionum ueritatem falſitatemque diſputationis ordinem conuertit, quæ in futuro dicũtur, quæque ſunt contingentia. ſolet autem futura uocare, quæ eadem contingentia dicere conſueuit. Contingens aũt ſecundum Ariſtotelicam ſententiam eſt, quodcunque aut caſus fert, aut ex libero cuiuslibet arbitrio & propria uoluntate uenit, aut facilitate naturæ in utranq; partem redire poſſibile eſt, nt fiat, & non fiat. hæc ergo in præterito quidem, & præſenti definitum & conſtitutum habent euentum: quæ enim euenerunt non eueniſſe non poſſunt. & quæ nunc ſiũt, ut nunc non fiant, cum ſiunt, fieri non poteſt. in his autem, quæ in futuro ſunt, & contingentia ſunt, & fieri poteſt aliquid, & non fieri. Sed quoniam tres modos ſupra poſuimus contingentis, de quibus melius in phyſicis tractauimus, ſingulorum ſubdamus exempla. Si heſterno die egreſſus domo inueni amicum, quem in animo habebam quęrere. nõ tamẽ tunc quærebam, ut non inuenirem quem inneni antequam inuenirem fieri poterat. cum autem inueni, uel poſtquam inueni, ut non inueniſſem, fieri nõ poterat. Rurſus ſi ipſe ſpõte, præterita nocte profectus ſum in agrum, antequam hoc fieret, ut non proficiſcerer fieri poterat. poſtquam profectus ſum, uel cum profectus ſum, ut id non fieret quod fiebat, aut non factum eſſet quod erat factum, fieri non ualebat. Amplius poſsibile eſt ſcindi hanc quam ueſtior tunicã. ſi heſterno die ſciſſa eſt, cum ſcindebatur, aut poſtquam ſciſſa eſt, ut non ſcinderetur, aut non eſſet ſciſſa, fieri nequibat. ante uero quam ſcinderetur fieri poterat, ut non ſcindereẽ. perſpicuum ergo eſt in præſentibus atque præteritis earundem rerum, quæ ſunt contingentes, definitum conſtitutumque eſſe euentum. In futuris autem unum quodlibet duorum fieri poſſe, unum uero definitum non eſſe, ſed in utrãque parte uergere, & aut hoc quidem, aut illud ex neceſsitate euenire, ut autem hoc quodlibet definite, uel quodlibet aliud definite, fieri non poſſe. quæ enim contingentia ſunt, in utraq; parte contingunt. quod autem dico tale eſt. egrediente me hodie domo, amicum inuenire, aut non inuenire neceſſe eſt. In omnibus enim aut affirmatio eſt, aut negatio, ſed inuenire ſine dubio definite, aut certe ſi hoc nõ eſt, rurſus definite non inuenire, non eſt neceſſe: quemadmodum heſterno die quo amicum egrediens domo inueni, definitum eſt: definitum eſt autem, quòd non eſt uerum me nõ inueniſſe. non eodem modo in his quæ ſunt contingentia, & futura, ſed tantum aut hoc quidem, aut illud eſt, & hoc ex neceſsitate. Quod autem una res, nel quilibet unus euẽtus, definitus & quaſi certus ſit, fieri non poteſt. & in hac re diſsimiles ſunt propoſitiones contingentium & futurorum, iis quæ ſunt præteritorum uel præſentium. nam cum ſimiles ſint in eo quod in his aut affirmatio eſt, aut negatio, ſicut etiã in iis quæ ſunt præterita uel præſentia, in illo diuerſæ ſunt, quod in his quidem ideſt præteritis & præſentibns rerum definitus euentus eſt: In futuris uero & contingentibus indefinitus eſt & incertus. Videntur tamen quædam præſentia, uel præterita incerta & indefinita, ſed ſolum nobis ignorantibus, non naturæ. nam licet ignoremus nos utrum aſtra paria ſint an imparia: unum tamen quodlibet definite in natura ſtellarum eſſe manifeſtum eſt. & hoc nobis qnidem ignotum eſt, naturæ nero notiſsimum. Sed non ita, hodie me uiſurum eſſe amicum, aut nõ uiſurum. nobis quidem quid eueniat ignotum eſt, notum uero naturæ, non enim hoc naturaliter, ſed caſu euenit. Quare huiuſmodi propoſitiones nõ modo ad noſtram, ſed ad naturæ ipſius notitiam, ſecundum incertum euentum & inconſtantem, ueritatem atque mendacium deriuabuntur. talis enim eſt contingentis natura, ut uel in utraque parte æqualiter ſeſe habeat, ut hodie me eſſe lauandum, uel hodie me non eſſe lauandum, uel in una plus, minus in altera, nt hominem caneſcere ſeneſcentem, uel hominem non caneſcere ſeneſcentem. illud enim plus fit, illud minus. ſed nihil prohibet, id quod rarius fit, tamen fieri.

De his ergo Ariſtotelica ſubtilitas diſputatura primum a ſingularibus inchoans ad uniuerſalia tractatui uiã pandit. duobus enim modis contradictiones fiebant, aut in ſingularibus aut in uniuerſalibus uniuerſaliter prædicatis, & his oppoſitis. Ingreditur autem ex his tribus quæ ſupra dicta ſunt, ex caſu, ex libero arbitrio, ex poſsibilitate, quæ omnia uno nomine utrumlibet uocauit, fingens ſ. nomen ad hoc, quod nõ unius & certi euentus iſta ſint. ſed utriuslibet, & quomodo contingit ea fieri uel non fieri, hoc autem monſtratiuum eſt naturæ inſtabilis, & ad utranque partem ſine ullius rei obluctatione uergentis. Non autem oportet arbitrari illa eſſe utrumlibet, & contingentium naturæ, quæcunq; nobis ignota ſunt. neque enim ſi nobis ignotum eſt a Perſis ad Græcos miſſos legatos, idcirco miſſos eſſe incerti euentus eſt. Nec ſi lætale ſignum iu ægrotantis facie medicina deprehendit, ut aliud eſſe non poſsit, niſi ille moriatur, nobis autem ignotum ſit, propter artis imperitiam, idcirco illum ægrum eſſe

moriturum

moriturum, utrumlibet & contingentis naturæ esse iudicandum est: sed illa sola talia sine dubio esse putanda sunt, quæcunque idcirco nobis ignota sunt, quòd per propriam naturam qualem habeant euentum sciri non possunt, idcirco quoniam propria instabilitate naturæ ad utraque uerguntur, id est ad affirmationis, & negationis euentum propria instabilitate atque inconstantia permutantur. Est autem inter philosophos disputatio de rerum quæ fiunt, causis necessitate ne omnia fiant, an quædam casu. & in hoc Epicureis & Stoicis & Peripateticis nostris magna contentio est, quorũ paulisper sententias explicemus. Peripatetici enim, quorum Aristoteles princeps est, & casum, & liberi arbitrium iudicij, & necessitatem in rebus quæ fiunt, quæque aguntur, cum grauissima auctoritate, tum apertissima ratione confirmant. Et casum quidem esse in physicis probant. quoties aliquid agitur & non id euenit, propter quod illa res est cœpta, quæ agebatur, id quod euenit, ex casu euenisse putandum est. & casus quidem non sine aliqua actione fit. Quoties autem aliud quiddam euenit per actionem quæ geritur, quã speratur, illud euenisse casu Peripatetica probat auctoritas. Siquis.n. terram fodiens, uel scrobem demittens, agri cultus causa, thesaurum reperiat: casu ille thesaurus inuentus est, non sine aliqua quidem actione. terra enim fossa est, cum thesaurus est inuentus, sed non illa erat agentis intẽtio, ut thesaurus iueniretur. Ergo aliquid agẽti homini, propter aliud tamen agenti, res diuersa successit. Hoc igitur ex casu euenire dicitur, quodcũq; per aliquam actionem euenit, non propter eam rem cœptam, quæ aliquid agenti successerit. & hoc quidem in ipsa rerum natura est, ut non hoc ex nostra constaret ignorantia, ut non idcirco quædam esse casu uiderentur, ꝙ nobis ignota essent: sed potius idcirco a nobis ignorentur, ꝙ hæc in natura, quæcunq; casu fiunt, nullam necessitatis constantiam, aut prouidentiæ modũ tenerent. Stoici dum omnia quidem ex necessitate, & secundum prouidentiam fieri putant, id quod ex casu fit, non secundum ipsius fortunæ naturam, sed secundum nostram ignorantiam mentiũtur. id enim casu fieri putant, quod cum necessitate fit, tamen ab hominibus ignoretur. Et de libero quoq; arbitrio eadem nobis pene illisque contentio est. Nos.n. liberum arbitrium ponimus, nullo extrinsecus cogente in id quod nobis faciendum, uel non faciendum iudicantibus perpendentibusq; uideatur, ad quam rem præsumpta prius cogitatione perficiendam & agẽdam uenimus, ut & id quod fit ex nobis, & ex nostro iudicio principiũ sumat, nullo extrinsecus, aut uiolenter cogente, aut uiolenter impediente. Stoici autem omnia necessitatibus dantes, conuerso quodam ordine liberum uoluntatis arbitriũ custodire conant. dicunt.n. naturaliter quidem aĩam habere quãdam uoluntatẽ, ad quam propria natura ipsius uoluntatis impellitur. & sicut in corporibus inanimatis quædam naturaliter grauia feruntur ad terram, leuia sursum meant. & hæc natura fieri nullus dubitat. ita quoq; in hominibus & in cæteris animalibus uoluntatem quidem naturalem esse cunctis, & quicquid fit a nobis, ſm uoluntatem quæ naturalis nobis est putant fieri. illud tamen adduor, ꝙ ea uolumus quæ prouidentiæ illius necessitas imperauit, ut sit quidem nobis uoluntas concessa naturaliter, & id qđ facimus uoluntate faciamus, quæ.s. in nobis est: ipsam tamen uoluntatem illius prouidẽtiæ necessitas cõstringit. ita fieri quidem omnia ex necessitate, ꝙ uoluntas ipsa naturalis necessitatem sequatur, fieri etiam quæ facimus ex nobis, ꝙ ipsa uoluntas ex nobis est, & ſm animalis naturam. Nos autem liberum uoluntatis arbitrium non id dicimus, quod quisq; uoluerit, sed quod quisq; iudicio & examinatione collegerit. Alioqui multa quoq; animalia habebunt liberum uoluntatis arbitrium. Illa enim uidemus sponte quædam refugere, quibusdam sponte concurrere. Quòd si uelle aliquid uel nolle, hoc recte liberi arbitrij uocabulo teneretur, non solum hoc esset hominum, sed cæterorum quoq; animalium, quibus hanc liberi arbitrij potestatem abesse quis nesciat? sed est liberum arbitrium, ꝙ ipsa quoq; uocabula produnt, liberum nobis de uoluntate iudicium. Quotiescunq; enim imaginationes quædam concurrunt animo, & uoluntatem irritant, eas ratio perpendit, & de his iudicat, & quod ei melius uidetur, cum arbitrio perpenderit, & iudicatione collegerit, facit: atque ideo quædam dulcia & speciem utilitatis monstrantia spernimus: quædam amara licet nolentes fortiter sustinemus. ideo non in uoluntate, sed in iudicatione uoluntatis, liberum constat arbitrium, & non in imaginatione, sed in ipsius imaginationis perpensione consistit, atque ideo quarundam actionum nos ipsi principia, non sequaces sumus. hoc est enim uti ratione, uti iudicatione. Esse enim cõmune nobis est cum cæteris animantibus, sola ratione disiungimur. Quod si sola est iudicatione inter nos & cætera animalia distantia, cur dubitemus ratione uti, hoc esse quod uti iudicatione? Quam siquis ex rebus tollat, rationem hominis sustulit, hominis ratione sublata, nec ipsa quoq; humanitas permanebit. Melius igitur Peripatetici nostri, & casum in rebus ipsis fortuitum dãtes, sed præter ullam necessitatem: & liberum quoq; arbitrium neq; in necessitate, neq; in eo quod ex necessitate quidem non est, non tamen in nobis est, ut casus. sed in electione iudicationis & uoluntatis examinatione posuere. In eo autem quod possibile esse dicitur, est quædam inter Peripateticos & Stoicos dissensio, quã hoc modo paucis absoluimus. Illi enim definiunt possibile esse quod possit fieri, & quod fieri non prohibetur, ut sit, hoc ad nostram possibilitatem referentes, ut quod nos possumus, id possibile dicerent. Quod uero nobis impossibile esset, id possibile negarent. Peripatetici autẽ non in nobis hoc, sed in ipsa natura posuerunt, ut quædam ita possibilia essent fieri, ut essent possibilia non fieri, ut hunc calamum frangi quidem possibile est, & etiam non frangi. & hoc non ad nostram possibilitatem referunt, sed ad ipsius rei naturam. Cui sententiæ cõtraria est illa quæ dicit, omnia fato fieri, cuius Stoici auctores sunt. quod enim fato fit, ex principalibus causis euenit. Sed si ita est, hoc, quod non fiat, non potest permutari. Nos autẽ ita dicimus quædam esse possibilia fieri, ut eadem sint etiam possibilia non fieri, hoc non ex necessitate, nec possibilitate nostra mentientes. His igitur expeditis illud addere sufficiat, hoc Aristoteli fixum in sententia & disciplina retinenti, facile fuisse contingentium propositionum modum de futuris ostendere, idest æqualiter se habere in affirmatione, & negatione, & in utraque parte facere, atq; ideo determinatam euentus constantiam non habere: quod ni ita esset, omnia ex necessitate fieri crederentur, quod melius liquebit, cum ad ipsa Aristotelis uerba uenerimus. Non autem incommode neque incongrue Aristoteles de rebus altioribus & fortasse non pertinentibus ad artem logicam, disputationem transtulit, cum de propositionibus loqueretur. Neque enim esset firmam rectitudinem & significãtiam propositionum constituere, nisi hanc ex rebus ita esse probauisset. Prædicatiuæ enim propositiones (ut dictum est) non in sermonibus, neq; in complexione prædicationum, sed in rerum significatione consistunt. Quare omnibus quæ prædicenda erant explicitis, ad ipsius Aristotelis sententias aperiendas eundã dasque perueniamus.

In his ergo & quæ sunt, & quæ facta sunt, necesse est affirmationem uel negationem, ueram uel falsam esse. Ac in uniuersalibus quidem uniuersaliter, semper hanc quidẽ ueram, illam uero falsam esse: & in ijs quæ sunt singularia, quemadmodum dictum est. in his uero quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur non est necesse, dictum est autem & de his.

31. Categoricas propositiones, quæ prædicatiuæ latine possunt nominari (ut supra iam diximus) ex rebus quas ipsæ propositiones significant integra ratiocinandi norma diiudicat. Illæ nanque, quas hypotheticas uel conditionales uocamus ex ipsa conditione uim propriam trahunt, non ex his quæ significant. Cum enim dico, si homo est, animal est. & si lapis est, animal non est, illud est consequens, illud repugnans. quare ex consequentia & repugnantia propositionum tota in propositione uis uertitur. unde fit ut non significatio, sed conditio propositam hypotheticarum enunciationum uim naturamque constituat. Prædicatiuæ uero propositiones (ut dictum est) ex rebus principaliter substantiam sumunt, atque ideo, quoniam quædam res sunt præsentis temporis, quædam præteriti, sicut euentus ipse rerum præsentis

tis temporis uel præteriti certus est, ita quoque prædicatiuarum propositionum de præteritis & præsentibus certa ueritas falsitasque est. Erat autem contradictionis modus duplex: aut enim uniuersales particularibus angulariter opponebantur, aut singularis significatio affirmatiua, singularem negationem contradictoria oppositione perimebat. Et in his una uera semper, altera falsa reperiebatur. In his autem quę essent indefinitæ, non necesse erat unam ueram esse, alteram falsam: sed in his in quibus ueritas & falsitas diuidebatur. in his non solum una uera semper est, altera semper falsa: in præterito, scilicet & in præsenti, sed etiam una certam & definitam ueritatem retinet, certam & definitam altera falsitatem. In his autem quæ sunt in futuro, si necessariæ quidem propositiones sunt, licet secundum tempus futurum dicantur, necesse est tamen nõ modo unam ueram esse, alteram falsam, sed etiam unam definite ueram, alteram falsam definite. ut cum dico, sol hoc anno uerno tempore in arietem uenturus est. Si hoc alius neget, non solũ una uera est, altera falsa, sed etiam in hoc uera est affirmatio definite, falsa negatio. sed Aristoteles non solet illa futura uocare, quæ sunt necessaria, sed potius quę sint contingentia. Contingentia autem sunt (ut supra diximus) quęcunque uel ad esse, uel non ad esse æqualiter sese habent, & sicut ipsa indefinitum habent & esse & non esse, ita quoque de his affirmationes & negationes indefinitam habent ueritatem uel falsitatem: cum una semper uera sit, semper altera falsa: sed quæ uera sit, quæue falsa, nondum in contingẽtibus notum est. Nam sicut quæ sunt necessaria esse, in his esse definitum est: quæ autem sunt impossibilia esse, in his non esse definitum est: ita quoque quę possunt esse, & possunt nõ esse, in his neq; esse, neq; nõ esse est definitũ, sed ueritas & falsitas ex eo qđ est esse rei, & ex eo qđ est non esse rei sumitur. nam si fit quod dicitur, uerum est: si non fit quod dicitur, falsum est. Igitur in contingentibus & futuris sicut ipsum esse & non esse instabile est: esse tamen aut non esse necesse est: ita quoque in affirmationibus contingentia prodentibus, ueritas quidem & falsitas in incerto est. Quæ.n. uera sit, quæ falsa, secundum ipsarum propositionum naturam ignoratur: necesse est tamen unam ueram esse, alterã falsam. Porphyrius tamen quædam de Stoica dialectica permiscet, quæ cum latinis auribus nota non sint, nec hoc ipsum quod in quæstione uenit agnoscitur: atque ideo illa studio prætermittemus.

DE FVTVRIS CONTINGENTIBVS.

In singularibus uero & futuris non similiter. nam si omnis affirmatio uel negatio, uera uel falsa est, & omne necesse est uel esse uel non esse. Quare si hic quidem dicat futurum aliquid: ille uero non dicat hoc idem ipsum: manifestum est, quoniam necesse est uerum dicere alterum ipsorum. si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est. utræque enim non erunt simul in talibus. nam si uerum est dicere. quoniam est album uel non album, necesse est albũ esse, uel non album. Et si est album uel non album, uerum est, uel affirmare uel negare: & si non est, mentitur: & si mentitur, non est. Quare necesse est aut affirmationem aut negationem ueram esse uel falsam. Nihil ergo neque est, neque fit, neque casu, neque utrumlibet, nec erit, nec non erit. sed ex necessitate omnia & non utrumlibet. aut enim qui dicit uerus est: aut qui negat, similiter enim uel fieret, uel non fieret.

33\. Geminas esse cõtradictiones in propositionibus supra iam dictum est, & nunc quoque commemorat in quibus necesse est unam ueram esse, alteram falsam. sed ea quę dicentur de futuris & contingentibus melius intelligentur, si de his contingentibus loquamur quæ in singulari contradictione proueniunt. est enim uniuersalium angularis contradictio in contingentibus huiusmodi. Cras omnes Athenienses bello nauali pugnaturi sunt. Cras non omnes Athenienses bello nauali pugnaturi sunt. In singularibus autem talis est. Cras Socrates in palestra pugnaturus est. Cras Socrates in palestra pugnaturus nõ est. Non aũt oportet ignorare non esse similiter contingentes has, quæ dicunt Socrates morietur: & Socrates non morietur. & illas quæ dicunt, Socrates morietur cras, Socrates non morietur cras. Illæ enim superiores omnino contingentes non sunt, sed sunt necessariæ. Morietur enim Socrates ex necessitate, hæ uero quæ tempus definiunt, nec ipsæ in numero contingentiũ recipiuntur, idcirco quod nobis quidem cras moriturum esse Socratem incertum est: Naturæ autem incertum non est. Atque ideo nec deo quoque incertum est, qui ipsam naturam optime nouit. Sed illę sunt proprie contingentes, quæ neque in natura sunt, neque in necessitate, sed aut in casu, aut in libero arbitrio, aut in possibilitate naturæ. Ex casu quidem, ut cum egredior domo amicum uideam, non ob hoc egrediens. Ex libero arbitrio, ut quod possum & uelle & non uelle, an uelim hoc, antequam fiat, incertum est. Ex possibilitate, quod eum fieri possit & non fieri possit id antequam fiat, quod utroq; modo potest fieri, incertũ sit. Ideoque cras Socrates pugnaturus est in palæstra contingens est, quod hoc ex libero uenit arbitrio. Ergo in huiusmodi contingentibus si in futuro una semper uera est, altera semper falsa, & una definite uera, altera falsa definite, & res uerbis congruerent, omnia necesse est esse, uel non esse, & quicquid fit ex necessitate fit, & nihil neque possibile est esse, qđ possibile sit nõ esse, neq; liberũ erit arbitriũ, neque in rebus ullus casus erit, in omnibus necessitate dominãte. In his nãq; idest in singularibus cõtradictionibus uerũ dicere uterq; nõ potest. Cõtradictoriæ.n. erant, quæ simul esse nõ possent, sed nec uterq;, idest negationes atq; affirmatiões falsæ esse in cõtradictoriis possunt. Illæ.n. erant contradictoriæ, quæ simul esse non poterant. Quare unus uerum dicturus est, unus falsum. Quod si nihil datur in huiusmodi rebus .i. contingentibus instabile, euentus ordine, & incertæ ueritatis & falsitatis enũciatione prouenire, quicquid uerum dicitur in affirmatione definite, hoc definite esse necesse est. quicquid falsum dicitur in negatione, hoc nõ esse necesse ẽ. Omnia igitur ex necessitate aut erũt, ex aut necessitate non erũt. Nihil ergo nec casus, nec liberum arbitrium, nec possibilitas ulla in rebus est. Siquidem tenet cuncta necessitas. Aristoteles uero summẽs istam hypotheticam propositionem, si omne quod in futuro dicitur aut uerum definite, aut falsum est definite omnia ex necessitate fieri, & nihil casu, nihil iudicio, nihil possibilitate conuenienti ordine monstrat. & hoc posito, unam .s. ueram, alteram definite falsam esse, omnia ex necessitate contingere ex consensu rerum propositionũq; demonstrat, hoc modo. Proponit enim hanc conditionem, & hanc ueram esse, ex rerum ipsarum necessitate confirmat. Est autem conditio, si omnis affirmatio, uel negatio in futurum ducta uera, uel falsa est definite, & omne quicquid fit ex necessitate fit, & nihil, neque casu, neque propria & libera uoluntate, atq; iudicio, nec uero aliqua possilitate, quæ omnia utrumlibet uocabulo nuncupauit. Ponit enim hanc conditionem dicens. Nam si omnis affirmatio uel negatio uera, uel falsa est, subaudiendum est definite, & omne necesse est esse uel non esse. si hic quidem dicat futurum aliquid, ille uero non dicat hoc idem ipsum, manifestum est, quoniam necesse est uerum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est. utræque enim non erunt simul in talibus. Ergo sensus huiusmodi est. Si omnis inquit affirmatio uel negatio uera, uel falsa est definite, & omne necesse est, aut esse, aut non esse, quod uel affirmatio ponit, uel negatio perimit. Nam si quilibet dixerit esse aliquid: & alius dixerit, idem ipsum non esse, unus quidem affirmat, alius uero negat, sed in affirmatione & negatione, quæ in contradictione ponuntur, una semper uera est, altera falsa: neque enim fieri potest ut utræque sint ueræ: non enim nunc sermo est, aut de subcontrariis, aut de indefinitis. namq; subcontrariæ, idest particularis negatio & affirmatio particularis, & indefinitæ; utræque ueræ in eodem esse poterant. Contradictoriæ autem minime: neque enim fieri potest, ut hæ quæ uel in singularibus contradictiones sunt, uel in uniuersalibus

uersalibus angulariter opponuntur, simul unquā ueræ fint: hoc enim est quod ait: Vtręque enim non erunt simul in talibus, idest utræque enunciationes non erunt ueræ in enunciationibus contradictoriis, posita ergo hac conditione, si omnis affirmatio definite uera uel falsa sit, omnia ex necessitate euenire. Hanc ipsam rerum ipsarum, & propositionū consequentiam, & similitudinem monstrare contendit dicens. Nam si uerum est dicere, quod album uel non album est, necesse est esse album, uel non album. & si est albū uel non album, uerum est, affirmare uel negare. & si non est, mentitur. & si mentitur, non est. quare necesse est affirmationem, uel negationem ueram esse uel falsam. Omnis inquit affirmatio omnisque negatio cum rebus ipsis, uel uera, uel falsa est. huius autem rei exempla, ex præsentibus sumit. Nam sicut se habent secundum necessitatem in pręsenti tempore enunciationes, ita se habent, & in futuro. Speculemur igitur in pręsenti, quæ sit rerum propositionumque necessitas. Siqua enim propositio de qualibet re dicta uera est, illam rem quam dixit, esse necesse est. Si enim dixerit, quod nix alba est, & hoc uerum est, ueritate propositionis sequitur necessitas rei. Necesse est enim niuem esse albam, si propositio quæ de eadem re prædicata est, uera est. Quod si dixerit quis non este albam picem, & hæc uera est: manifestum est rem quoq; propositionis consequi ueritatem. Amplius quoque propositiones, rerum necessitates sequuntur: si enim est aliqua res, uerum est, de ea dicere quod est, & si non est aliqua res, uerum est de ea dicere, quod non est: ita secundum ueritatem affirmationis, uel negationis necessitas rei substantiam sequitur, & rerum necessitas propositionum comitatur necessitatem. atque hoc quidem in ueris, in falsis quoque idem est, econtrario. Nam si falsa est affirmatio: rem de qua loquitur non esse necesse est. ut si falsa est affirmatio, quæ dicit picem esse albam, non esse albam picem necesse est. Rursus si falsa est negatio quæ dicit, niuem non esse albam, niuem esse albam necesse est. Rursus si res non est, affirmatio quoq; de ea re necessario falsa est. Quod si rursus res non sit, id quod potest dicere falsa negatio, sine ulla dubitatione illa negatio falsa est, & hoc necesse est. ut quoniam de niue potest dicere falsa negatio, quod alba nō est, hoc ipsum quod falsa negatio dicit, idest albam non esse, non est. Nix enim non alba non est. Quare rerum necessitati falsitas utraq; conuertitur. nam si est aliquid, uere de eodem dicitur, quod est. & si uere dicitur illam rem de qua uere aliquid prædicatur esse necesse est. quod si nō est id quod dicitur, falsa enunciatio est, & si enunciationes falsę sunt, res non esse necesse est. Quod si hæc ita sunt, positum est autem omnem affirmationē, & negationē ueram esse definite, quoniam propositionum ueritatem uel falsitatem, rerum necessitas secundum esse uel nō esse consequitur, esse quidem secundum ueritatem, ut dictum est, nō esse secundū falsitatem. Nihil fit casu, neq; libera uoluntate, neq; aliqua possibilitate. Hæc .n. quæ utrumlibet uocamus, talia sunt; quæ cū nondū sunt facta & fieri posunt, & nō fieri: si .n. facta sunt, nō fieri potuerunt, ut hodie me librū Virgilij legere, qd' nondum feci, potest quidem non fieri, potest etiā fieri, quod si fecero, potui nō facere. hæc igitur huiusmodi sunt, quæcūq; utrumlibet dicuntur. Vtrumlibet autem quid sit ipse planius demonstrat dicens.

Vtrumlibet enim nihil magis sic uel non sic se habet, aut habebit.

34. Est enim utrumlibet, quod uel ad esse, uel ad non esse æqualiter se habet, idest neq; illud esse necesse sit, neque nō esse necesse sit. Putauerunt autem quidam, quorum Stoici quoque sunt, Aristotelem dicere, in futuro contingentes nec ueras, nec falsas: quod enim dixit nihil se magis ad esse habere quam ad non esse, hoc putauerunt tanquam nihil eas interesset, falsas an ueras putari. neque ueras enim neque falsas esse arbitrati sunt, sed falsum est. non enim Aristoteles hoc dicit, quod utræque nec uerę, nec falsæ sint, sed quod una quidem ipsarum quęlibet, aut uera aut falsa est. non tamen quemadmodum in præteritis definite, nec quemadmodum in pręsentibus: sed enunciatiuarum uocum duplicem quodammodo esse naturam, quarum quædam essent in quibus non modo uerum & falsum inueniretur, sed in quibus, etiam unam esse definite ueram, alteram definite falsam. in aliis uero una quidem uera, altera falsa, sed indefinite, & commutabiliter. & hoc per suam naturā, non ad nostrā ignorantiam, atq; notitiam. Quocirca recte dictum est, si omnis affirmatio uel negatio uera definite esset, nihil fieri, neque esse uel casu, uel a communi nomine utrumlibet, nec esse aut non esse contingenter, sed aut esse, aut non esse definite, sed magis ex necessitate omnia: hoc enim consequitur eum qui dicit, aut eum qui affirmat uerū esse, aut eum qui negat. quod si hoc uerum esset, similiter cum ueritate, uel fieret, uel cum falsitate non fieret, qd' uere falseue ab enunciationibus dicebatur. Quod si hoc impossibile est; & sunt quędam res, quę necessitate nō sunt. uidemus aūt quasdam esse casu, quasdam ex uoluntate; quasdam ex propria possibilitate naturæ: frustra putatur sicut in præteritis; ita quoq; in futuris enunciationibus unam esse ueram, alterā falsam definite. Quare hęc quidem una fuit eius argumētatio, aliā uero quasi ipse sibi opponens aliquam quæstionem, ingreditur ualidiore tractatu.

Amplius si est album nunc, uerū erat dicere prius quod erit album. quare semper fuit uerū dicere, quodlibet eorum quæ facta sunt, quod est, uel erit. Quod si semper uerū fuit dicere, quod est uel erit, non pōt hoc non esse, uel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est nō fieri. Et quod impossibile est nō fieri, necesse est fieri. Omnia ergo quæ futura sunt, necesse est fieri: nihil igitur utrūlibet, neque casu erit. nam si casu, non ex necessitate.

35. Ad astruendum non esse omnes enunciationes ueras definite in futuro uel falsas, ex eadem argumētationis uirtute, & ex eodem possibilitatis euentu: diuersam tamen ingreditur argumentationis uiam. Dudum enim ex his quæ nondum erant facta, si uere futura esse prædicerentur, in rebus necessitatem solam esse posse collegit. nunc autem ex his quę factę sunt, argumentationem capit, si uere antequā fierent prædicerentur, necessitatis nexu euentus rerum omnium contineri: arbitrantur enim hi qui dicunt contingentium quoque propositionum stabilem esse enunciationis modum secundum ueritatem scilicet atque mendaciū, quod omnia quæcunq; facta sunt, potuerē prædici quod fient: hoc enim in natura quidem fuit ante, sed nobis hoc rei ipsius patefecit euentus. Quare si omnia quęcunque euenerunt sunt, & ea quæ sunt futura esse pręclici potuerunt, necesse est omnia quæ dicuntur, aut definite uera esse, aut definite falsa, quoniam definitus eorum euentus secundum præsens tempus est. Quare in omnibus in quibus aliquid euenit, uerum erat dicere, quod euenturū est, & si nondum adhuc factum est: hoc autem illa res probat uerum fuisse tunc dici; quoniam euenit id quod prædici potuerat, quod si pręclictū esset, res euentura definita ueritate prædiceretur. hoc Aristoteles summēs ad idē impossibile ualidissima ratione perducit, & præsentis temporis naturam cum futuri enunciatione coniungit. Ait enim simile esse de præsentibus enunciare secundum ueritatis necessitatem & de futuris. Nam si uerum est dicere, quod est aliquid; esse necesse est, & si uerum est dicere quod erit, futurum esse sine dubio necesse est. Omnia igitur ex necessitate futura sunt, ad idem scilicet impossibile argumentationem trahens. Sumit autem huius impossibilitatis ordinem ex his propositionibus quę faciliores quidem ad intellectum sunt, idem tamen ualent, hoc modo: Si semper inquit uerum est dicere, quod est, uel erit: quicquid enim tunc uerum fuit prædicere, illud non potest non esse, necnon futurum esse: quemadmodum enim id quod in præsenti uere dicitur esse, hoc non potest non esse, & uera de ea propositio fuit, quæ dicebat esse: ita quoque in futuro quæ dicit, aliquid futurum esse, illa, si uera est, non potest non futurum esse quod prędicit. Quod si non potest non fieri quod a uera propositione prædicitur: impossibile est non fieri. Idem enim est dicere, non potest non fieri, quod dicere, impossibile est non fieri. Quod autem impossibile est non fieri, necesse est fieri. Impossibile enim idem necessitati

tati ualet contrarie prędicatum, ut ipse post docuit. Nam qđ impossibile est esse, necesse est nõ esse. Qđ necesse est ut sit, possibile non est illud non esse: quod.n. ut sit possibile nõ est, non esse necesse est. Qđ si hoc est, & contraria se eodẽ modo habebunt. Qđ est impossibile non esse, hoc esse necesse est. Sed dictum est ea quę uere prędicuntur, impossibile esse non esse. hoc autem est ex necessitate esse. Ea igitur quæ p̄dicuntur ex necessitate futura sunt. Nihil igitur utrumlibet, neq; casu, nec omnino sm̃ liberum arbitrium, quod utrumlibet significatio totum claudit. nam quod dicit utrumlibet, possibilitatem, & casum, & liberum in significatione arbitrium tenet. Ergo nihil fit casu. Nam; si quædam fieri casu dicat, ille rursus in ea re perimit necessitatem: quod. n. casu est, non ex necessitate est. nihil autem fit casu, quoniam oĩa ex necessitate proueniunt, quęcunq; enunciatio uera prędixerit. euenit autem huiusmodi impossibilitas ex eo quod concessum est prius, omnia quæcunq; facta sunt, definite uere prædici potuisse. nam si ex necessitate contingit id quod euenit, uerum fuit dicere quòd erit. quod si ex necessitate non contingit, sed contingenter, non potius uerum fuit dicere quòd erit, sed magis quòd contingit esse. nam qui dicit erit, ille quandam necessitatem in ipsa prædicatione ponit. hoc inde intelligitur, ꝙ si uere dicat futurum esse id quod p̄dicitur, impossibile fit non fieri. hoc autem ex necessitate fit fieri. ergo qui dicit quod erit aliquid eorum quæ contingenter eueniunt, in eo qđ futurum esse dicit, id qđ contingenter euenit, fortasse mentitur. uel si cõtigerit res illa, quã prædixit, ille tamen mentitus est: non.n. euentus falsus est, sed modus prędicationis. Nãq; ita oportuit dicere, cras bellum nauale cõtingenter eueniet, hoc est dicere, ita eueniet si euenerit, ut potuerit non euenire. Hoc ergo qui dicit, uerum dicit. Euentum.n. cõtingenter prędixit. Qui autem ita dicit, cras erit bellum nauale, quasi necesse sit, ita pronunciat. ꝙ si euenerit, non iam idcirco quia prędixit, uerum dixerit, q̃m id qđ contingenter euenturum erat, necessarie futurum esse prædixit. Non ergo in euentu est falsitas, sed in p̄dicationis modo. Quemadmodum enim siquis Socrate ambulante dicat, Socrates ex necessitate ambulat, ille mentitus est, non in eo qđ Socrates ambulat, sed in eo qđ ille ex necessitate eum ambulare prædicauit, ita quoq; in hoc. Qui dicit quod erit aliquid, etiam si hoc fiat, ille tamen falsus est, non in eo quod factum est, sed in eo qđ non ita factum est, ut ille prædixit futurum. Quod si uerum esset definite, ex necessitate esset futurum. Igitur ex necessitate futurum esse prædixit, quodcunq; sine ullo alio modo euenturum pronunciauit. Quare non in euentu rei, sed in prędicationis enunciatione, falsitas inuenitur. Oportet .n. in cõtingentibus ita aliquid prędicere si uera erit enunciatio, ut dicat quidem futurum esse aliquid. sed ita, ut rursus relinquat esse possibile, ut futurum non sit. Hæc autem est contingentis natura, contingenter in enunciatione prædicare. Quod siquis simpliciter id quod fortasse contingenter eueniet futurum esse prædixerit: ille rem contingentem necessario futuram prędixit. Atque ideo etiam si euenerit id quod dicitur, tamen ille mentitus est, in eo ꝙ hoc quidem contingenter euenit, ille autem ex necessitate futurum esse prędixerat. Cum ergo sint quatuor enunciationum ueritatis & falsitatis modi, de his. s. propositionibus quæ in futuro prædicantur. aut quòd erit, & nõ erit id quod dicitur, idest ut, & affirmatio & negatio uera sit. aut quòd nec erit, nec non erit. i. ut affirmatio, & negatio falsæ sint. aut quòd erit aut non erit, una tamen definite uera altera falsa. aut rursus quòd erit, aut non erit, utrisque secundum ueritatem & falsitatem indefinitis, & ęqualiter ad ueritatem mendaciumq; uergentibus, docuit quidem supra, & esse & non esse fieri non posse, cum dixit: Vtręq; enim simul non erunt in talibus. Docuit etiam aliquantisper, aut esse, aut non esse definite in contingentibus & futuris propositionibus esse non posse. Nunc illud addit. Quod neque esse neque non esse, idest qđ nec illud dici uere possit, posse utrasque inueniri falsas, quæ dicuntur in futuro propositiones. Quod si neque utræque ueræ sunt, neque utræque falsæ, neque una definite uera, falsa altera definite. Restat, ut una quidem uera sit, altera falsa, non tamen definite, sed utrumlibet & instabili modo, ut hoc quidem, aut hoc euenire necesse sit. ut tamen una res quælibet quasi necessarie, & definite pronunciat, aut non proueniat fieri non possit. Quẽadmodum autem utrasque falsas non esse demonstraret, hic inchoat.

At uero nec quòd uerum est neutrum, contingit dicere, ut quòd neq; erit, neq; non erit. primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non uera: & cum hæc sit falsa, contingit affirmationem esse non ueram. Ad hæc si uerum est dicere, quod album est et magnum, oportet esse utrumq; si uero erit cras, oportet esse cras. si autẽ neq; erit, neq; non erit cras, non erit utrumlibet, ut nauale bellum. oportebit enim neq; fieri nauale bellum, neq; non fieri.

36. Sensus argumentationis huiusmodi est, nec illud inquit dici poterit. ꝙ contingentium propositionum neutra uera sit in futuro. hoc autem nihil differt dicere quã siquis dicat, utrasque esse falsas: hoc enim impossibile est in cõtradictionibus. Nam utræq; falsæ inueniri non possunt. hoc enim p̄prium contradictoriarum est, ut proprietatem contrariarũ fugiant. propositiones ergo contradictoriæ, ut proprietatẽ subcontrariarum fugiunt in eo quòd simul ueræ esse non possunt: ita quoq; contrariarum proprietatem uitant, in eo ꝙ simul falsæ non reperiuntur. Habent ergo propriam naturã, ut neq; falsæ simul sint, neq; ueræ. quare una ipsarum semp̄ uera, semper altera falsa. impossibile est igitur cum sit falsa negatio, non ueram esse affirmationem, & rursus cum sit falsa affirmatio, negationem esse non ueram. Igitur nec hoc est dicere, ꝙ utræq; non ueræ sint. Quod per hoc dixit quod ait, At uero nec quòd neutrum uerum est contingit dicere. idest non nobis contingit dicere, hoc est impossibile est dicere, quod neutrum uerum est. s. ꝙ in affirmationibus & negationibus, quæ proponuntur, contingentibus. s. & futuris. Qui autem Aristotelem arbitrati sunt utrasq; propositiones ĩ futuro falsas arbitrari, si hæc q̃ nũc dicit diligentissime plegissent, nunquam tantis laberentur erroribus. Neq;. n. idem est dicere neutra uera est, quod dicere neutra uera est, quod dicere neutra est definite. Futurum. n. esse cras nauale bellũ, & non futurum, non dicitur, ꝙ utræq; omnino falsæ sint, sed ꝙ neutra uera sit definite, aut quęlibet ipsarum definite sit falsa: sed hæc quidem uera, illa uero falsa, non tamen una ipsarũ definite, sed quælibet illarum contingenter. His autem adiecit aliud quiddam dicens, si propositionum ueritas ex rerum substantia pendet, ut quicquid uerum est in propositionibus dicere, hoc esse necesse est, si uerum est dicere, quòd erit album aliquid, ueritatem propositionis sequitur rei necessarius euentus. Quod si quis dicat quamlibet illam rem cras albam futuram, si hoc uere dixerit: cras ex necessitate alba futura est. Sic igitur siquis uerum dicit. neutram esse ueram p̄positionum earum quæ in futuro dicuntur, necesse est id qđ dicitur, & significatur ab illis propositionibus, nec esse, nec non esse. falsa enim & affirmatione & negatione, nec quod affirmatio dicit, fieri potest, nec quod negatio. ergo ex necessitate neutrum fit, quod uel affirmatio dicit, uel negatio. Ergo si dicat affirmatio, cras bellum nauale futurum, quoniam falsa est, non erit cras bellum nauale. Rursus si idem neget negatio dicens, non erit cras bellum nauale, quoniã hæc quoq; falsa est, erit cras nauale bellum. Quare neq; erit bellum nauale, quia affirmatio falsa est, nec non erit bellum nauale, quia negatio falsa est. Sed hãc ineptiam, nec animus sibi ipse fingere potest. Quis. n. unquam dixerit, rem aliquã ex necessitate nec esse, nec non esse? quod ille. s. dicit qui dicit utrasq; propositiones in futuro falsas existere.

Quæ ergo contingunt inconuenientia, hæc sunt, & alia huiusmodi, si omnis affirmationis & negationis, uel in his quæ de uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his quæ sunt singularia, necesse est, oppositarum hanc quidem uerã esse, illam uero falsam. Nihil autem utrumlibet esse in his quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare non oportebit neq; consultare, neq; negotiari, ut si hoc facimus: erit hoc, si uero non hoc, non erit hoc. Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse,

sit, illum vero non dicere. quare ex necessitate erit, quodlibet eorum, quod tum ab eo uerum erat dicere.

37. Omnia in futuro uel uera, uel falsa esse definite, in propositionibus arbitrantes, impossibilitas ista consequitur: nihil enim neque ex libero uoluntatis arbitrio, neque ex aliqua possibilitate, neque ex casu quicquam fieri potest, sed omnia necessitati subiecta sunt. quãquam quidam non dubitauerunt dicere, omnia ex necessitate esse, & quibusdam artibus conati sunt id quod in nobis est cum rerum necessitate coniungere. Dicunt enim quidam quorum sunt Stoici, omnia quæcunque fiunt, fati necessitate prouenire, & omnia quæ fatalis agit ratio, sine dubio ex necessitate contingere. Sed illa esse sola in nobis, & ex uoluntate nostra, quæcunq; per uoluntatem nostrã, & per nosipsos uis fati cõplet ac perficit. neque enim inquiunt uoluntas nostra in nobis est: sed idem uolumus idemq; nolumus, quicquid fati necessitas imperauit, ut uoluntas nostra quoque ex fato pendere uideatur, ita quoniam per uoluntatem nostram quædã ex nobis fiunt, & ea quæ fiunt, in nobis fiunt, quoniamque uoluntas ipsa ex necessitate fati est, & quæ nos nostra facimus uoluntate, quia necessitas imperauit, ea ipsa impulsi facimus necessitate. Quare hoc modo significationem liberi arbitrij permutantes: necessitatem & id quod in nobis est coniungere impossibiliter & copulare cõtendunt. Illud enim in nobis est liberum arbitrium, quod sit omni necessitate uacuum, & ingenuum, & suæ potestatis, quorum nos domini quodammodo sumus, uel faciendi, uel non faciẽdi: q si uoluntatibus quoque nostris fati in nobis necessitas imperet, in nobis uoluntas ipsa non erit, sed in fato, nec erit liberum arbitrium, sed potius seruiens necessitati. unde fit, ut qui omnes actus euentuum necessitate constringunt, dicant poplitem quoque nos nõ flectere nisi fatalis necessitas iusserit; caput quoque non scalpere, quare nec lauare, nec agere aliquid. His etiam adiiciam uel aliquid feliciter, uel aliquid infeliciter facere, uel pati. unde fit ut neq; casum, neq; liberum arbitrium, nec possibile in rebus ullum esse contendant. quanuis liberum destruere metuentes arbitriũ, aliam ei fingant significationem per quam nihilominus libera hominis uoluntas euertitur. Aristotelica uero auctoritas ita hæc in rebus posita, & constituta esse confirmat, ut non exponat nunc quid sit casus, quidue possibile, quidue in nobis, nec ea esse in rebus probat atque demonstrat. sed in tantum apud illum hæc in rebus esse manifestum est, ut opinionem qua quis arbitratur enunciationes in futuro omnes ueras esse, per hoc impossibilem esse dicat, q casum, & possibilitatem, liberumq; euertat arbitrium. Hæc enim in rebus ita constituta putat, ut non de his ulla opus sit demõstratione, sed impossibilis ratio iudicetur, quæcunque uel possibile, uel casum, uel id quod in nobis est conatur euertere. Et casum quidem quemadmodũ definita in propositionibus futuris destruat ueritas, supra monstrauit. Nunc autem quemadmodum eadem ipsa ueritas definita futurarũ & contingentium propositionum, tollat liberi arbitrij facultatem, maxima ui argumentationis exequitur dicens. huiusmodi cuncta contingere impossibilia, si quis unam enunciationis partem definite ueram uel falsam esse confingat. Sed nos secuti Porphyrium cum huius disputationis expositionem cepimus, id quod prius dixit in singularibus & futuris, ob hoc dixisse prædiximus, q facilior sit intellectus disputationis, si hæc prius in singularibus perspicerentur. de quibus singularibus diligentissime prælocutus, nunc de uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, & de his quæ in eis fiunt contradictiones loquitur. Ita enim dicit. Si omnis affirmationis & negationis uel in his quæ in uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his quæ sunt singularia: necesse est oppositarum hanc quidem esse ueram, illam uero falsam. Alexander autẽ in singularibus & futuris dixisse eum arbitratur, tanquam si diceretur, in his futuris quæ in generatione & corruptione sunt. Sunt enim quædam futura quæ in generatione & corruptione non sunt. ut quod de Sole & Luna & de cæteris cœlestibus pronunciatur. hæc uero quæ sunt in rebus his quarum est, & nasci & corrumpi natura, unam semper non necesse est ueram esse, alteram falsam. Sed neutram ego improbo expositionem. utræque enim uerissima ratione firmantur. Omnis autem sensus talis est, q necessitatem solam in rebus imperare destruit Aristoteles. omne enim quod natura est, non frustra est. consiliari autem homines naturaliter habent. quod si necessitas in rebus sola dominabitur, sine causa est consiliatio. sed consiliatio frustra non est. natura enim est. non igitur in rebus potest cũcta necessitas. Ordo autem se sic habet. Quæ ergo inquit contingunt incõuenientia hęc sunt, & huiusmodi alia, scilicet quòd qui est in rebus, casus, euertitur. Alia uero quòd possibilitas & liberi arbitrij uoluntas amittitur. & hæc quomodo contingunt, ipse secutus est dicens. Si omnis affirmationis & negationis, uel in his quæ in uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his quæ sunt singularia: necesse est oppositarum hanc quidẽ ueram esse, illam uero falsam. Nihil autem utrumlibet esse in his quæ fiunt. Sed omnia esse & fieri ex necessitate, tunc enim inconuenientia illa contingunt, si omnis affirmatio & negatio definite uera uel falsa est, quæ in his contradictionibus, quæ in uniuersalibus angulariter fiunt, siue in singularibus. Tunc enim nihil est utrumlibet, sed ex necessitate omnia. quoniam ueritatem & falsitatem propositionum, rerum euentus ex necessitate consequitur. Quare (ut ipse ait) nõ oportebit neque consiliari, neque negociari. ut si hoc facimus, erit hoc. si uero non hoc, non erit hoc. Euertitur .n. consiliatio, si frustra est: frustra autem eam dicit esse, quisquis in rebus solam ponit fati necessitatem. Cur enim quis consilium habeat, si nihil ex eo quod consiliatur efficiet, cũ administret cuncta necessitas? Quare non oportebit consiliari, uel siquis consiliatur, negociari non debet. Negociari autem est, actu aliquid & negocio agere non lucrum, sed aliquam causam uel actum. Nihil enim ipse per actũ suum consiliumq; expediet, nisi fati necessitas iubeat. Docuit autem quid esset consiliatio per id quod ait. ut si hoc facimus, erit hoc. si uero non hoc, non erit hoc. Ita enim semper fit consiliatio, ut si sit Scipio, ita consiliabitur. Si in Africam exercitum ducam, cladem Hannibalis ab Italia remouebo. Si uero non ducam, non eripietur Italia. hoc est enim dicere. Si hoc faciam, ut si in Africam exercitum ducam, erit hoc. id est eripietur Italia. Si uero non hoc, id est si hic mansero, non erit hoc, id est non eripietur Italia. Et in aliis omnibus rebus eodem modo. Simul autem monstrauit in consiliis non esse necessitatem. Si enim hoc inquit faciã, hoc erit. & si non, hoc non erit. Quod si necessitas esset in rebus, siue hoc quis faceret, siue non faceret, quod necesse esset, eueniret. Quare quod consilij ratione fit, nõ fit uiolentia necessitatis. adiunxit autem ei quod est consiliari, negociari. & est ordo hoc modo. Quare non oportebit neque consiliari ut si hoc faciamus, erit hoc: si uero non hoc non erit hoc: nihil enim prohibet in millesimum annũ hunc quidem dicere, hoc futurum esse, hunc uero non dicere. Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod uerum erat dicere tunc. neque negociari, id est actum incipere atq; negocium gerere: prior est enim consiliatio, posterius negocium, sed negocium post consiliationem posuit, & cuncta quæ ad consiliationis naturam addi oportebat, post negociationis subdidit interpositionem. Est autem ordo hoc modo. Si omnia inquit necessitas agit, non oportet consiliari, ut si hoc facimus, proueniet hoc nobis. si uero hoc nõ facimus, non proueniet. Nihil enim prohibet frustra unum dicere, alterum negare dicentem. Si hoc facimus hoc erit aut non erit. Quod enim uenturum est, fiet, siue ille per consilium coniectet hoc posse fieri, etiam si quid aliud fecerit. siue ille per consilium neget hoc posse fieri, etiam si hoc quod dixit, faciat. Ex necessitate enim futurum est, quicquid unus ipsorum uerum dixerit. Quod si consiliari omnino non oportet, nec negotiari oportebit. id est nullum incipere negotium. Siue enim quis incipiat, siue non incipiat quicquid ex necessitate est, sine ulla dubitatione proueniet. quare nihil alter homo distabit ab altero homine. Eo enim meliores homines iudicamus, quòd meliores sunt in consilio. sed ubi consiliatio frustra est, cuncta necessitate faciente, homines quoque inter se nihil differunt. ipsa enim consiliatio nihil differt, utrum bona an mala sit, cum prouentus necessitas in fati administratione consistat. Quare si boni consilij homines

mines laude digni sunt, mali consilij uituperatione, non aliter hoc erit iuste, nisi uel malos actus otalumque consilium, & econtrario bonum, in nostra sit potestate & non in fato. Cum enim nulla ex necessitate constringatur euentus rei, tunc & liberum uoluntatis arbitrium est, ut non sit fatali seruiens necessitati. Ergo neque qui in hoc mundo simplices rerum ordines posuere, recipiendi sunt. & hi qui impermista hac mundana mole non permistas quoque actorum causas accipiunt, repudiandi. Nam neque qui casu omnia euenire dicunt, recte arbitrantur. neque qui omnia necessitatis uiolentia fingunt, sana opinione tenentur: neqoe enim omnia ex libero esse arbitrio manifestum est, sed horum omnium, & causæ mistæ sunt, & euentus. Sunt enim quædam ex casu, sunt aliqua ex necessitate, quædam etiam uidemus libero teneri iudicio, & actuum quidem nostrorum uoluntas in nobis est. Nostra enim uoluntas domina quodammodo est nostrorum actuum, & totius uitæ rationis, sed non eodem modo euentus quoque in nostra est potestate. pro alia namque te aliquid ex libero arbitrio facientibus, ex eisdem ueniens causis casus interstrepit. ut cum scrobem demittens quis, ut infodiat uitem, si thesaurum inueniat, scrobē quidem demittere ex libero uenit arbitrio, inuenire autem thesaurum solus attulit casus. eam tamen causam habet casus, quam uoluntas attulit. Nisi enim foderet scrobem, thesaurus non esset inuentus. Quidam autem euentus nostris uoluntatibus suppetit. quosdam impedit quædam uiolenta necessitas. Prandere enim, & legere, & alia huiusmodi, sicut ex nostra noluntate sunt, ita quoque eorum, sæpe ex nostra uoluntate pendet euentus. quòd si nunc imperare Persis uelit Romanus, arbitrium quidem noluntatis in ipso est, sed hunc euentum durior necessitas retinet, & ad perfectionē uetat adduci. Itaque omnium rerum, & casus, & uoluntas, & necessitas dominantur. Nec una harum res in omnibus ponenda est, sed trium mista potentia. unde fit, ut peccantiū animus magis consideretur potius qoam euentus, & puniatur animus non perfectio. idcirco quòd uoluntas quidem nobis libera est, sed aliquoties perfectionis ordo retinetur. Quod si omnia, uel casu, uel necessitate fierent, nec laus digna bene facientibus, nec ultio delinquentibus, nec leges ullæ essent iustæ, quæ aut bonis præmia, aut malis restituerent poenas. Venio nunc ad illud quod multis quæritur modis, an diuinatio maneat, si non omnia in rebus ex necessitate contingant. nam quod in uera prædictione est, idē est in scientia. & sicut cum quis uerum prædicit, quod uere prędicitur esse necesse est. Ita quod quis futurum nouit, illud futurū esse necesse est. Sed diuinatio non nouit sic omnia, ut ex necessitate futura pronunciet. atque idcirco frequenter ita diuinatur, quod facillime in ueterum libris agnoscitur. hoc quidem euenturum est. sed si hoc fit, non eueniet. quasi interdici possit, & alio modo euenire. Quod si ita est, necessitate non euenit. Vtrum autē si omnia futura sciat deus, omnia esse necesse est, ita quæramus. Siquis dicat Dei sciētiam de futuris euentuom subsequi necessitatem: is profecto conuersurus est, si omnia ex necessitate non contingūt, omnia Deum scire non posse. Nam scientiam Dei sequitur euentuum necessitas, si necessitas euentuum non sit, diuina scientia perimitur. Et quis tā impia ratione animo torqueatur, ut hoc de Deo dicere audeat? Sed fortasse quis dicat. Quoniam euenire nōn potest, ut Deos omoia futura non nouerit, hinc euenire, ut omnia ex necessitate sint, quoniam Deo notitiam rerū futurarū tollere nefas est. Sed siquis hoc dicat, illi uidendum est, quòd Deum dum omnia scire conatur efficere, omnia nescire contendit. Binarium enim numerum esse imparem siquis se scire proponat, non ille nouerit, sed potius nescit. Ita quoq; non est potentiæ nosse, sed id arbitrari nosse potius impotentiæ est. Qui ergo dicit Deum cuncta nosse, & ob hoc cuncta ex necessitate esse futura: is Deum dicit, ex necessitate cuncta uentura credere, quæcunque ex necessitate non eueniunt. Nam si omnia ex necessitate uentura nouit Deus, in notione sua fallitur. non enim omnia ex necessitate eueniunt, sed aliqua contiogenter. Ergo si quæ contingenter euentura sunt, ex necessitate euentura nouerit, in propria prouidentia falsus est. Nouit enim futura Deus, non ut ex necessitate euenientia, sed ut contingenter, ita ut etiam aliud posse fieri non ignoret, quod tamen fiat ex ipsorum hominum, & actuum ratione perspiciat. quare siquis omnia ex necessitate fieri dicat, Deo quoque beneuolentiam subripat, necesse est: nihil enim illius benignitas parit, quandoquidem cuncta necessitas administrat, ut ipsum Dei benefacere ex necessitate quodammodo sit, & non ex ipsius uoluntate. nam si ex ipsius uoluntate quædam fiunt, ut ipse nulla necessitate claudatur, non omnia ex necessitate contingunt. Quis igitur tam impie sapiens Deū quoq; necessitate cōstringat? qui si omnia ex necessitate fieri dicat, ista quoq; uis impossibilitatis eueniet. Quare ponēdum in rebus est, casu quædam posse, & uoluntate effici, & necessitate constringi. Et oratio quæ utrumuis horum subruit, impossibilis iudicanda est. Non igitur immerito Aristoteles ad impossibilem rationem perducit dicens: & possibilitatem, & casum, & liberum arbitrium deperire, quod fieri nequit, si omnium futurarum enunciationum una semper uera est definite, falsa semper altera definite. harum enim ueritatē & falsitatem necessitas consequitur, quę & casum de rebus, & liberum subducat arbitrium. unde nunc quoq; idē repetit dicens. nihil impedire utrum aliquis ante mille annos aliquid futurum esse dicat, an alius neget: non est.n. ut propter dicere uel negare, cuncta facienda sint uel non facienda, sed si necesse est, dicentem uel negantem, res quoq; affirmatas, uel negatas subsequi, etiam si illi non dicant quæ illis dicentibus euenire necesse erat, etiam non dicētibus euenire necesse est. dicit autem hoc modo.

At uero neq; hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, uel non dixerit: manifestum est enim quoniam sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit, ille uero negauerit. non enim propter negare uel affirmare, erit uel non erit: nec in millesimum annum magis quam in quantolibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, ut unum diceretur uere, necesse erat hoc fieri: & unumquodq; eorum quæ fiunt, sic semper se habebat, ut ex necessitate fieret: quando.n. uere dicit quis quoniam erit, non potest nō fieri, & quod factum est, uerum erat dicere semper quoniam erit. Quod si hæc non sunt possibilia. uidemus enim esse principium futurorum. & ab eo quod consultamus, atq; agimus aliquid.

38. Euentum necessarium rerum Aristoteles non ex prędicentium ueritate, sed ex ipsarum rerum natura considerans ait, quòd licet necesse sit quisquis de re aliqua uere prædixerit, rem quam ante pronunciauerit euenire, non tamen idcirco rerum necessitas ex prędictionis ueritate pendet, sed diuinandi ueritas ex rerum potius necessitate perpenditur. Non.n. idcirco necesse est esse, quoniam uerum aliquid prædictum est. sed quoniam necessario erat futurum: idcirco de ea re potuit aliquid uere prædici. quod si ita est, eueniendi rei, uel non eueniendi, non est causa is qui prædicit rem futuram eē uel negat. Non enim propter affirmationem uel negationē esse necesse est. sed idcirco esse necesse est quæ futura sunt, quoniam in natura propria quandam habent necessitatem, in quam siquis incurrerit, uerum est quod prędicit. Ergo si quæcunque nunc facta sunt, uerum de his fuisset dicere, quōd erunt, siue ille dixisset, siue non dixisset, hæc quæcunq; facta nunc sunt, erant ex necessitate futura: non.n. propter dicentem, uel negantem in rebus necessitas est: sed propter rerū necessitatem ueritas in pronunciatione uel falsitas inuenit. Quare si etiā ea quæ nunc facta sunt, uere potuissent prædici, quòd erunt, & his ita positis rem necesse esset euenire, siue illi prędicerent, siue non prædicerent, necesse est omne, quod fit ex necessitate esse futurum, & nihil omnino utrumlibet in rebus est. nanque si nihil necessitatem rerū adiuuat diuinatio, & nihil interest, utrum quis prædicat futurum eē aliquid, an neget, an nullus omnino aliquid, nec in affirmatione, nec in negatione prędicat, manifestum est quòd nec de eo ulla distantia est. siue.n. quis ante, quamlibet multum tempus aliquid euenturū uere esse prędixerit, siue ante quālibet paucos dies, uel horas, uel momenta: nihil enim interest. Siue enim quis ante mille annos prędiceret, quod ex necessitate esset futurum, siue ante annum, uel mensem,

uel diem, uel horam, uel momentum, de necessitate rei eventuræ nihil moueret. quid enim interesset, utrum prædiceretur an non prædiceretur? nihil quoq; interest an iuxta prædicatur an longius. Quod si hæc ita sunt, & omnia quæcunque euenerunt futura fuisse necesse est, totum liberum arbitrium perit. totus casus absumitur. rerum possibilitas propter necessitatem omnis excluditur. Simul autem Aristoteles prænunciationem, euentúq; contingẽs, rerum necessitatem ex ipsa propositionum ueritate confirmat dicens. Si hæc ita sunt, ut in omni tempore se sic haberet unũquodque quod factum est, ut hoc ipsum uere prædiceretur, necesse esset hoc fieri, idest necesse esset quod prædictum est uere, euenire. unumquodque enim eorum quæ fiunt & uere prædicuntur sic se habet, ut ex necessitate fiat. hoc autem cur fiat hæc ratio est: quod enim uere quis dicit, fieri necesse est. Illa enim ueritas ex necessitate rerum procreatur. quod si etiam id quod factum est, ueraciter prænunciaretur futurum: nulla esset dubitatio omnia ex necessitate prouenire. Quod si hoc inquit impossibile est (uidemus enim quasdam res ex principio liberi arbitrij, & ex nostrorũ actuũ fonte descendere) quid dubitamus friuolã rationem omnium rerum necessitatis excludere? & delectũ humanæ uitæ interpositione necessitatis non absumere? Quę enim erit ulla discretio inter homines, si liberi arbitrii iudicium perit? Cur postremum leges conditæ? Cur rei publicę iura? Cur responsa sunt? Cur instituta? Cur mores publici, & priuati actus, constitutionibus principum, & iudiciorum nexibus continentur, si certum est, nihil humanis licere propositis? Frustra enim cuncta sunt, si liberum arbitrium non est: leges enim & cętera ad continendos animos hominum conditas scimus. quod si seipsi animi non regunt, & eos aliqua quædam uiolentia necessitatis impellit, dubium non est, quin uacuę istæ leges sint, quæ nihil sponte facientibus proponuntur. Sed hæc quam sint impossibilia ipse Aristoteles probat, cuius recta sententia, neque casum, neque necessitatem, neque possibilitatem in utraque parte naturę, neq; liberum tollit arbitrium: sed cuncta permiscens, rebus pluribus arbitratur mundum compositum, non simplici uel casu, uel necessitate, uel liberæ uoluntatis iudicio contineri. Quod si hęc non sunt possibilia (uidemus enim esse principium futurorum & ab eo quod consulimus atq; agimus aliquid) Impossibilia, inquit, ista sunt ut omnia ex necessitate proueniant. Sumus enim quorundam nos ipsi quoq; principia, & animus noster ratione formatus, actionesq; nostrę ea ratione directæ quarundam rerum principium tenent. Sic enim id quod in nobis est se habere dicitur, nulloq; extra impediente uel cogente, ad quod nobis uidetur ratione iudicante prosilimus. Nec omnia necessitatibus surripienda sunt. Omnium nanque animalium genus in eo quod animalia sunt subiectum est aliud naturæ, aliud cælestibus siderum cursibus, aliud rationi quoq; mentis & animi cogitationi. Arbores nanque & quædam animalia irrationabilia: Illa quidem tantum naturę subiecta sunt: Pecudes uero, quia liberum non habent arbitrium, cęlestium etiam decretis. Homines autem & naturæ & sideribus & proprię uoluntati subiecti sunt. Multa enim natura dominante uel facimus, uel patimur, ut mortem, uel huiusmodi habitudinem corporis. Multa etiam secum rerum ipsarum necessitas trahit, ut ea quæ cum facere uolumus, non tamen facere ualeamus. Multa autem dat uoluntatis liberum arbitrium, quæ nobis uolentibus fiunt, quæ non fierent nisi uellemus. unde fit, ut natura quæ motus est principium, & liberi arbitrij facultate, & animi quoq; ratione participet. anima uero uelut alligata corporibus, quibus natura dominatur, imaginationibus, & cupiditatibus, & iracundiæ ardoribus, cęterisque, quæ afferunt corpora, ex ipsa, cui illigata est, natura, participat. Cuncti autem diuinæ prouidentiæ subiecti, ex illa quoque diuinorum uoluntate pendemus, Itaq; nec cælestium necessitas tota subruitur, nec casum disputatio hæc de rebus eliminat, & liberum firmat arbitrium sed hæc maiora sunt, quam ut nunc digne pertractari queant. Sumus igitur nos quoq; rerum principia & ex nostris cõsiliis atq; actibus in rebus plura consistunt. Quod si ea quę per hanc rationem afferuntur, perspicua sunt, quod uero ponitur .i. affirmationem & negationem omnẽ in futuro ueram esse, nõ æque perspicuum est: cur dubitamus mendacem subterfugere rationis uiam? & tenere ea quæ cum uera, tum manifesta sũt, repudiatis his quæ nec ueritate ulla firma sunt, nec pspicue clarescunt? Et quoniam iam supra dixerat, quare non oportebit neque consultare, neque negotiari, nunc hoc reddidit ad id quod ait neque consultare, dicens nos esse principium futurorum, & ab eo quod consultamus, ad id quod ait, neque negociari, reddidit id quod subiecit, atq; agimus aliquid. Quare tanta breuitate oratio constricta est, ut in ea teneatur rationis ordinisq; necessitas.

Et quoniam est omnino in his quæ non semper actu sunt, possibile esse & non esse similiter, in quibus utrunq; contingit, & esse & non esse. Quare fieri & non fieri. Ac multa nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quod hanc uestem possibile est incidi & non incidetur, sed prius exteretur, similiter autem & non incidi possibile est: non enim esset possibile eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare & in alijs facturis quæ secundum potentiam huiusmodi dicuntur, Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate uel sunt uel fiunt, sed alia quidem utrumlibet, & non magis uel affirmatio uel negatio uera est, alia uero magis quidem & in pluribus alterum, sed tamen contingit fieri & alterum alterum uero minime.

39. Continuus quidem sensus est ex superioribus hoc modo. supra enim ait, quod si hæc non sunt possibilia, idest ut omnia necessitas administret, Videmus enim a nobis quoddam esse principium futurorum & a nostris actibus, atque consiliis, his illud addit quoniam sunt aliqua quæ possibilia sunt esse cum non sint, & non esse cum sint, hæc etiam simul auferẽtur si necessitas in omnibus dominetur, & sensus quidem cum superioribus ita coniunctus est. Quid autem habeat argumentationis tota sententia, hoc modo perspiciendum est. possibile esse dicitur quod in utranque partem facile naturæ suæ ratione uertatur, ut cum non sit, possibile sit esse. nec cum sit, ut non sit, res ulla prohibeat, ita ergo & quod possibile dicimus a necessitate seiungimus. Aliter enim dicitur possibile me esse ambulare cum sedeam, aliter Solem nunc esse in Sagittario, & post paucos dies in Aquarium transgredi. ita enim possibile est, ut etiam esse necesse sit. possibile autem dicere solemus, quod & cum non sit, esse possit, & cum sit, non esse iterum possit. Si quis ergo omnia necessitati subiecerit ille naturam possibilitatis intercipit. Tres ergo sunt sentẽtiæ de possibilitate. Philo .n. dicit possibile esse quod natura propria enunciationis suscipiat ueritatem, ut cum dico, me hodie esse Theocriti Bucolica relecturum, hoc si nihil extra prohibeat. quantum in se est potest ueraciter predicari. Eodem autem modo idem ipse Philo necessarium esse definit, quod cum uerum sit, quãtum in se est, nunquam possit susceptiuum esse mendacii. nõ necessarium autem idem esse determinat, quod quantũ in se est, possit suscipere falsitatem. impossibile uero quod secũdum propriam naturam, nunquam possit suscipere ueritatem. Idem tamen ipse & contingens & possibile unum esse confirmat. Diodorus possibile esse determinat, quod aut est aut erit. impossibile quod cum falsum sit, non erit uerum. necessarium quod cum uerum sit, non erit falsum. Nõ necessarium, quod aut iam est aut erit falsum. Stoici uero possibile quidem posuerũt quod susceptibile esset ueræ prædicationis, nihil his prohibentibus quę cum extra sint, cum ipso tamen fieri contingunt. Impossibile autem, quod nullam unquam suscipiat ueritatem, aliis extra euentum ipsius prohibentibus. Necessariũ quod cum uerum sit, falsam prædicationem nulla ratione suscipiat. Sed si omnia ex necessitate fiunt, in Diodori sententiam non rectam sine ulla dubitatione ueniendum est, Ille enim arbitratus est, si quis in mari moreretur, cum in terra mortem non potuisse suscipere, quod neq; Philo, neque Stoici dicunt. sed quanquam ista non dicant, tamen si uni parti contradictionis euẽtu necessitatis metiũtur, idẽ cum Diodoro sentire cogũtur. Nã si-

quis

quis in mari mortuus est, illũ necesse fuit in mari necari. impossibile enim eum fuit mortẽ in terra suscipere, quod perfalsum est. Atque hæc omnia impossibilia subire coguntur. quicunque enim definite alteram contradictionis partem in futuro ueram esse contendunt, solam necessitatem in rebus inducunt. Neque enim si quis naufragio periit in pelago, idcirco si nunquã nauigasset, immortalis in terra futurus fuisset. At uero non ex euentu rerum, sed ex natura euentus ipsos suscipientium propositionum contradictiones iudicandę sunt. Si enim mihi omnia suppetunt nunc ut Athenas eam, etiam si non uadam, posse me tamen ire manifestum est, & cum iero, potuisse non ire. Id quoque apud eos qui euẽtus ex rerum natura recta ratione diiudicant, indubitatum est. Non ergo id est possibile, ut sit necessarium. Sed quanquam quod necessarium est, possibile sit, est tamen alia quædam extrinsecus possibilitatis natura, quæ & ab impossibili & a necessitate seiuncta est. Aristoteles enim hanc habens opinionem de his, quæ semper necesse est esse, eo putat nullam habere ad contraria cognationem: ut nix quoniam semper est frigida, nunquam calori coniuncta est. Ignis quoq; nunquam frigori cognatus est. Idcirco quoniam semper in frigoris contrarietate uersatur. i. in calore. Ergo omnia quæcunque sunt necessaria nullam ad contrariorum qualitatem, quam ipsa retinent, habent cognationem. Quod si quam cognationem haberet ignis ad frigus, frustra esset illa cognatio, nunquam igni se in frigoris qualitatem uertente, sed nouimus nihil proprium natum frustra naturam solere perficere. Ergo illa sunt posita necessaria, quæcunq; ad contraria nullam habent cognationem, quæcunque autem habent, illa non sunt necessaria. Sed quoniam ad utranque partem cõtrarietatis naturali quadam cognatione uidentur esse cõiuncta, idcirco ad utranq; partem eorum euentus possibilis est. ut lignum hoc, potest quidem secari, sed nihilo tamen minus habet ad contraria cognationem. potest enim non secari. Et aqua potest quidẽ calescere. sed nihil eam prohibet frigori quoque esse coniunctam. Et uniuersaliter dicere est, quæcunq; neque semper sunt, neque semper non sunt, sed aliquoties sunt, aliquoties non sunt, ea per hoc ipsum quòd sunt, & non sunt, habent aliquam ad contraria cognationẽ. Hæc autem impossibilium & necessariorũ media sunt. Impossibile. n. nunq̃ esse potest. Necessarium nunquã non esse. inter hæc propria quorundam natura est, quæ horum utrorũque sit media, quæ & esse. s. possit & non esse. ergo hoc nunc dicit. Videmus inquit in his, quę non semper actu sunt. Illa uero non semper sunt actu, quæ ad utraque contraria habent cognationem. ignis semper actu calidus est, aqua uero non semper. Quocirca uidemus in his, quæ non semper actu sunt, esse quædam possibilia, & non. i. ut & sint & non sint, quod in his euenit in quibus utrũque contingit. i. & esse & non esse. ut aquam & esse calidam & non esse calidam, fieri quoque calidam & non fieri. Multaq; nobis perspicua sunt, ita sese habentia, ut in utranque partem euẽtus sine ullo alicuius rei impedimẽto uertatur, ut uestem quam possibile est quidem secari, sed fortasse ita continget, ut nõ ante ferro diuidatur, quã eam exterat uetustas. & hoc fieri potest, ut quælibet uestis nõ ferro potius minutatim pereat, quã usu ipso exteratur. Similiter autem non solum eam secari possibile est, sed eam prius exteri quam secari. nõ enim esset eam possibile non secari, nisi prius possibile esset exteri. cum. n. exteritur, non secatur. hoc autem in quibus eueniat uniuersaliter monstrat. Euenit enim hoc inquit in aliis facturis. Facturæ autem sunt, in quibuscunq; generatio est atque corruptio. Siue enim quid natura fiat, siue arte, in his a faciendo facturam dixit. In his ergo facturis alia quidem potestate sunt, aliã actu. ut aqua calida quidem est possibilitate. potest enim fieri calida, frigida uero actu est. Est enim frigida actu. hoc autem actu & potestate fieri ex materia uenit. Nam cum sit materia contrarietatis susceptrix, & ipsa in se utriusq; contrarietatis habeat cognationem, si ipsa per se cogitetur, nihil eorũ habet quæ in se suscipit, & ipsa quidem nihil actu est, omnia tamen potestate. Suscipiens autẽ contraria, quãquam unam habeat contrarietatem, habet tamen & alteram simul, sed non actu, ut in eadem aqua. huius. n. materia & caloris susceptrix est & frigoris. Sed cũ utrũlibet horum susceperit uel calorem uel frigus, est quidem, si ita contingit, calida, est etiam simul frigida, sed non eodẽ modo. Nam fortasse actu calida est, frigida potestate. Ergo quod potestate est in rebus, ex materia uenit. Alioqui diuinis corporibus nihil omnino est potestate, sed oẽ actu. ut Soli nunquam est lumen potestate, sed actu, nec potestate quidem ulla obscuritas; uel toto cęlo nulla quies. Ita ergo sese habent ex materia, ut omnia ipsa essent potestate. nihil autẽ actu introducta, sed natura quæ in ipsa materia est, singulos pro ratione distribuit motus, & singulas qualitatum proprietates singulis materiæ partibus ponit. ut alias quidẽ natura ipsa necessarias ordinauerit ita, ut quandiu res illa esset, eius in ipsa proprietas permaneret, ut igni calor. Nã quandiu ignis est, tãdiu ignem calidum esse necesse est. aliis uero rebus tales qualitates apposuit, quibus carere possint. Et illa quidem necessaria qualitas informat uniuscuiusque substantiam. illa. n. eius qualitas cum ipsa materia ex natura coniuncta est. Istæ uero aliæ qualitates extra sunt, quæ & admitti possunt & nõ admitti. atq; hinc est generatio & corruptio. Ex natura ergo & ex materia ista in rebus possibilitas uenit. qua in re casus quoque aliquando subrepit, quæ est indeterminata causa, & sine ulla ratione cadens. neque enim casus natura est, quæ frustra nihil efficit. Nec liberum est casus arbitrium, quod in iudicio & ratione consistit. Sed extra est casus, qui propter aliam rem quibusdam factis ipse subitus & improuisus exoritur. Et ex hac autem quæ est utrũlibet possibilitate, etiã illa liberi arbitrij ratio uenit. Si enim non esset fieri aliquid possibile, sed omnia aut ex necessitate essent, aut ex necessitate non essent, liberum arbitrium non maneret. Recte igitur nec omnia casu, ut Epicurus: nec necessitate omnia, ut Stoicus: nec rursus omnia libero arbitrio fieri proposuit. Sed cuncta permiscens in permisto mundo, permistas quoque rerum causas esse proposuit. ut aliæ quidem ex necessitate: aliæ uero casu, uel libero arbitrio, uel postremo possibilitate contingerent. Quorũ omnium unum nomen est, utrumlibet, uel in casu, uel in uoluntate, uel in possibilitate. Sed horũ diuisionem facit. Nam eorum quæ sunt utrumlibet, alia sunt quę equaliter ad affirmationem & negationem se habent. ut est lecturum me esse hodie Virgilium & non lecturum. Vtroq;. n. modo utrũq; est. hoc est enim quod ait, & non magis uel affirmatio uel negatio est. Aequaliter enim & possum legere Virgilium nunc, & possum non legere. Alia uero sunt quæ nõ se æqualiter habent, sed quãquam in una re frequentius eueniat, nõ tamen prohibitum est in altera prouenire. ut in eo quod est hominem in senecta canescere, In pluribus quidem hoc contingit, sed contingit fieri & alterum, id est ut non canescat. Alterum uero minime. i. ut canescat. Ita ergo & possibilitate, & casu, & libero arbitrio, contradictionem in una parte de futuro definite non esse ueram, uel falsam, per firmissimam & ualidissimam argumentationem constituit. His autem adiicit hoc.

Igitur esse quod est, quando est: & non esse quod nõ est, quando non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse: nec omne quod non est, necesse est non esse. Non enim idem est omne quod est, necessario esse quando est, & simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem & in eo quod non est.

40. Duplex modus necessitatis ostenditur: unus, qui cum alicuius accidentis necessitate proponitur: alter, qui simplici prædicatione profertur. ut cum dicimus Solem moueri necesse est, non enim Solem quia nunc mouetur, sed quia nunquam non mouebitur, idcirco in Solis motu necessitas uenit. Alter uero qui cum conditione dicitur, talis est, ut cũ dicimus, Socratem sedere necesse est, cum sedet. & non sedere necesse est, cum non sedet. Nam cum idem eodem tempore sedere & non sedere non possit, quicunque sedet, non potest non sedere tunc, cum sedet. igitur sedere necesse est. ergo tunc, quando quis sedet, eum sedere necesse est. fieri enim non potest ut, cum sedet, non sedeat. Rursus quando quis non sedet, tunc cum non sedet, non sedere eum necesse est. Non enim potest idem sedere & non sedere. &

potest ista esse cum conditione necessitas, ut enim sedet aliquis, tunc cum sedet, ex necessitate sedeat. & cum non sedet, tunc eum non sedet, ex necessitate non sedeat. Sed ista cum conditione quæ proponitur necessitas, non illam simplicem secum trahit. Non enim quicunq; sedet, simpliciter eum sedere necesse est. sed cum adiectione ea quę est, tunc cũ sedet, sicut Solẽ dicimus necesse est moueri. Nec hoc addimus, ut Solem moueri necesse sit cum mouetur, sed tantum simpliciter dicimus, Solem moueri necesse est. & hæc necessitas simplex de Sole dicta, ueritatem in oratione perficiet. At uero illa quæ cum conditione dicitur, ut cum dicimus, Socratem sedere necesse est, tunc eum sedet. id quod dicimus, tunc cum sedet, & hanc conditionem temporis, si a propositione diuidamus, de tota propositione ueritas perit. Non enim possumus dicere quòd ex necessitate Socrates sedet. potest enim & non sedere. habet enim quandam conueniẽtiam & cognationem potestas Socratis sicut ad sedendum, sic etiam ad non sedendum. Ergo id quod dicimus ex necessitate Socratem sedere, tunc eum sedet, ad accidẽs respicientes proponimus. Nam quando accidit Socrati sedere, eo tempore quo accidit, ei non accidisse non potest. sic enim fiet, ut eidem eadem res accidat & non accidat, uno eodemque tempore, quod impossibile est. Idcireo accidẽs eius inspicientes dicimus, necesse est Socratem sedere, sed non simpliciter, sed tunc cum sedet. Et sicut simpliciter Aethiopem dicere esse candidum falsum est, uerum tamen est in aliquo esse candidum. (In oculis enim & dentibus illi candor inest) ita quoque falsum est Socratem ex necessitate sedere simpliciter. Verum autem est hanc necessitatẽ in aliquo quodam ponere, & non simpliciter prædicari, ut dicamus, tunc eum sedet. Quemadmodũ enim in Sole dicimus, quòd Solẽ moueri necesse est simpliciter, si ita dicamus Socratem sedere necesse est, falsum est. Sin uero marmoreum Socratem dicamus, quòd marmoreum Socratem sedere necesse est, si fortasse sedens formatus sit, uerum est, & simpliciter de tali Socrate necessitas poterit pręedicari. de ipso autem Socrate simpliciter talis necessitas non dicitur. Neque enim fieri potest, ut Socrates ex necessitate sedeat, nisi fortasse cum sedet: tunc enim cum sedet, quoniam sedet, & nõ potest non sedere, ex necessitate, sedet. alioqui simpliciter & non ex necessitate sedet, sed contingenter. potest.n.surgere. Quod autem ex necessitate simpliciter est, illam non potest permutare necessitatem, ut quoniam simpliciter Solem moueri necesse est, Sol stare nulla ratione potest. Hoc igitur Aristoteles dicit. omne quod est, quando est, & omne quod non est, quando non est: esse cum conditione, & non esse, necesse est, sed non sine conditione aut esse aut nõ esse simpliciter. hæc enim solis illis necessitatibus attributa sunt, quæcunq; nullius potentiæ aut cognationis ad opposita sunt. ut Sol ad quietem, ignis ad frigus. Neque enim idem est, inquit Aristoteles, ex necessitate esse aliquid quãdo est in conditione, uel non esse quando non est. & simpliciter dicere omnia ex necessitate esse, uel non esse. illud.n. conditio uerum fecit, in hoc simplicitatis natura efficit ueritatem. Similiter autem inquit & in eo quod non est, idem est. Non enim omne quod non est, non esse necesse est, sed tunc cum non est, tunc non esse necesse est, & hoc in conditione rursus, non simpliciter. Duabus igitur his necessitatibus demonstratis, una scilicet conditionali, altera simplici, rursus ad contradictionem de futuro contingentiq; reuertitur.

Et in contradictione eadem ratio est. Esse quidem vel nõ esse omne, necesse est, & futurum esse vel non. Non tamen diuidentem dicere alterum necessarium. Dico autem vt necesse est quidem esse futurum bellum nauale cras, vel non futurum esse, sed non necesse est futurum esse cras bellum nauale, vel non futurum esse. Futurum autem, vel esse, uel non esse, necesse est.

41. Planissime quę sententia haberetur de contingentibus propositionibus & futuris exposuit dicens. In his totam quidem contradictionem dictam, unam quamlibet partem ueram habere, alteram falsam: sed non ut aliquis diuidat atq; rñdeat. Hanc quidem ex necessitate esse ueram, illam uero ex necessitate alteram falsam: ut in eo quod dicimus. Sol hodie occidet. Sol hodie non occidet, facillime in his aliquis diuidens dicit, quòd Solem hodie occidere ex necessitate uerum est, non occidere, ex necessitate falsum. Ita sese habet diuinorum corporum ratio & natura, ut in his nulla cognatio sit ad opposita. atq; ideo uel quod sunt, ex necessitate sunt: uel quod nõ sunt, ex necessitate non sunt. Ea uero quæ in generatione & corruptione sunt, non ita sunt. habent enim hoc ipso q gignuntur & corrumpuntur ad opposita cognationem: atque ideo in his non est unam partẽ contradictionis assumere, & eam necessario esse prædicare. & rursus aliam necessario non esse proponere, quãuis totius contradictionis una quælibet pars uera sit, altera falsa, sed incognitæ & indefinitæ, & non nobis, uerũ quia natura ipsarum rerum quæ proponuntur, dubitabilis est, ut in ea propositione quæ est, Socrates hodie lecturus est, Socrates hodie lecturus non est. totius quidẽ contradictionis una uera est, altera falsa: aut enim lecturus est, aut non lecturus, & hoc cõfuse & in tota oratione perspectũ. Sed nullus põt diuidere & respõdere, quod uera est, lecturum eũ esse, uel certe quod uera est, non eũ esse lecturũ. Hoc aũt, non q audiẽtes de futuro nesciamus, sed q eadem res & esse possit & nõ esse. Alioqui si ex nostra scientia hoc eueniret, & non ex ipsarum rerum uariabili & indefinito prouentu, illa rursus impossibilitas contingeret, ut omnia necessitas administraret. Non enim propter scientiam nostram, quod ex necessitate est, euenturum est: sed etiã si nos nesciamus, erit tamẽ eius rei euentus constitutus, & indubitanter illam rem futuram esse necesse est. Ergo quoniam hoc fieri nequit, & sunt quędam, quæ non ex necessitate proueniant, sed contingẽter. in his quãquam totius contradictionis in qualibet eius parte ueritas inuenitur aut falsitas, non tamen ut aliquis diuidat & dicat, hanc quidem ueram esse, illam uero falsam, qđ huiusmodi monstrauit exemplo. Cras enim bellum nauale fieri, aut non fieri necesse est. non tamen ex necessitate fiet cras, aut ex necessitate cras non fiet: ut possit aliquis diuidere & prædicare dicens, cras fiet, ut hoc uere dicat, & ita ex definito contingat: uel rursus cras nõ fiet, & hoc eodem modo proueniat. Hoc fieri non potest, sed tantum indefinite quæcunq; una pars contradictionis uera est, altera falsa, sed quæ euenerit. Euentus autem ipsorum indiscretus est: & illud enim & illud poterit euenire. hoc autem idcirco est, quoniam non est ex antiquioribus quibusdam causis pendẽs rerum euentus. Vt quędam quodammodo necessitatis catena sit, sed potius hæc ex nostro arbitrio & libera uoluntate sunt, in quibus est nulla necessitas. Quod si inquit similiter orationes ueræ sunt, quemadmodũ & res, hoc sumpsit a Platone qui dixit, similiter se habere orationes rebus, & cognatas quodammodo esse in ipsa significatione, ut si sint res impermutabiles & ratione stabili permanentes: oratio quoque de his uera esset & necessaria. Sin uero esset res quæ uarietate naturæ nunquam perpetuo permaneret, in orationibus quoq; fixa ueritas non esset, & nulla per huiusmodi orationes demonstratio proueniret. hoc ergo sumẽs Aristoteles ut optime dictum, sic ait.

Quare, quoniam orationes similiter veræ sunt, quemadmodum & res: manifestum est, quod quæcunque sic se habent, vt utrumlibet sint, & contraria ipsorum contingere poßint, necesse est similiter se habere & contradictionem. Quod contingit in his, quæ non semper sunt, & non semper non sunt.

42. Quoniam inquit orationes similiter sese habent, quemadmodum & res: manifestum est q quæcunq; res ita sunt, ut utrumlibet sint, & contraria ipsorum cõtingere possint, necesse est contradictionem ita se habere, quæ de illius naturę instabilibus atque indefinitis rebus est. Quod si res sint dubitabiles & indefinito uariabiliq; prouentu, contradictio quoque quæ de his rebus sit, uariabili & indefinito prouentu sit. Quæ autem essent huiusmodi res, quarum euẽtus uarius indefinitusq; constaret, planissime demonstrauit dicẽs. quòd contingit in his quæ non semper sunt, & non semper

non

non sunt. Ex enim sunt in quibus contingit utrumlibet, quę neque semper sunt. possunt enim corrumpi. neque semper non sunt. possunt enim generari & fieri. Hæc enim sunt quę habent ad opposita cognationem, sicut in ipsa propria substantia rerum ipsarum euentus docet. Nam esse, & non esse oppositum est. Quod autem non fuit, & generatur, & fit, ex eo quod non fuit, est. Habuit igitur in hoc ad esse & non esse, id est ad opposita cognationem. Sin uero idem ipsum quod est corrumpatur, ex eo quod fuit non erit. habebit igitur rursus ad opposita cognationem. Quare sicut harũ quę sunt in generatione & corruptione rerum prouentus indefinitus est: ita quoque & contradictionum partes, quãquam in tota contradictione una uera sit, altera falsa. Indefinitum enim & indiscretum est, quæ una harum uera sit, quæ altera falsa.

Horum enim necesse est alteram partem contradictionis veram esse vel falsam. Non tamen hoc vel illud, sed vtrumlibet: & magis quidem alteram veram, non tamen iam veram uel falsam. Quare manifestum est, quoniam non est necesse omnis affirmationis & negationis oppositarum, hanc quidem veram, illam vero falsam esse.

43. Docuit supra nos in his quæ utrumlibet sunt rebus, cõtradictionis unam partem non esse definite ueram, falsam uero alteram definite, nunc a frequentiori & a rariori argumentum trahit. Supra nãque monstrauit esse quasdam res, quæ frequentius quidem contingant, non tamen interclusum sit, ut & opposita aliquando contingant. Contingit.n. ut rarius infrequentiusque contingant. Ergo si in his quæcunque in pluribus eueniunt, non necesse est unam ueram esse, alteram falsam. Idcirco quoniam quicunque dixerit hominẽ in senecta canescere, & hoc ex necessitate esse protulerit, mentietur. potest enim & non canescere. Si in his ergo non est definite una uera, altera falsa, in quibus una res frequentius euenit, rarius altera, multo minus in his in quibus oppositorum euentus æqualis est. & uerum est quidem dicere quod hoc contingit frequentius, non tamẽ omnino, quod ita contingit. idcirco quia licet rarius, tamen contingit oppositum. Quod si neque in his quæ in pluribus prædicantur, una definite uera est, altera falsa, & multo minus in his quorum æqualiter indiscretus euentus est, manifestum est in futuris & contingentibus propositionibus non esse ueram unam, alteram falsam. Hoc.n. in principio ut mõstraret, ualidissima argumentatione contendit.

Neq; enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet etiam in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse uel non esse, sed quemadmodum dictum est.

44. Ad diuisionem temporum in principio factam totam reuocat quæstionem. Ait enim eas prius propositiones quę fierent, aut in præsenti, aut in futuro, aut in pręterito prędicari. & eas quidem quæ de præterito, uel præsenti dicerentur, definitam ueritatem uel falsitatem habere, siue in sempiternis & diuinis rebus dicerentur, siue in nascentibus & morientibus. in quibus utrumlibet contingeret, ut haberent ad opposita cognationem: in futuris uero si de diuinis quidem rebus aliquis & immutabilibus loqueretur, eodem modo unam ueram definite, alteram falsam esse definite. Non enim habent huiusmodi naturæ ad opposita cognationem. In his autem quæ in generatione & corruptione essent de futuro prædicatis uel affirmatiue uel negatiue, non eundem esse modum ueritatis definite, sed totius quidem contradictionis unam partem ueram esse, alteram falsam: definite autem unam ueram, definite alteram falsam, minime. Nunc autem non utraque tempora posuit præsens scilicet & præteritum, sed tantum præsens. Dixit enim. Neque enim quemadmodum in his quæ sunt, id est in his quæ præsentia sunt. Quod uero ait in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, de futuris loquitur, quæ cum non sint, tamen esse possunt. Non enim sic se habet in præsenti prædicta propositio, quemadmodum in futuro, in his scilicet quę utrumlibet sunt, & in generatione & corruptione consistunt. In illis enim, id est præsentibus & pręteritis definite una uera est, altera falsa. In his uero, id est futuris & cõtingentibus, ueritas & falsitas propositionum nulla definitione constringitur. Sed quoniam de futuris propositionibus Aristotelicam sententiam quantum facultas fuit, diligẽter expressimus, prolixitatem uoluminis terminemus.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethi editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de Interpretatione
LIBER QVARTVS.

Est siquidem libri huius, qui de interpretatione apud Latinos, apud Græcos uero περὶ ἑρμηνείας inscribitur, obscura orationis series, obscuris adiecta sentẽtiis. atque ideo non hanc magnis expedissem uoluminibus, nisi etiam, nihil labori concedens, quã possem planissimẽ, quod in prima editione altitudinis & subtilitatis omiseram, secunda commentatione complerem. Sed danda est prolixitati uenia, & operis longitudo libri obscuritate pẽsanda est. Sunt tamen gradus apud nos satisfacientes lectoris & diligentiæ & studio cupientis facillime magna cognoscere. Huius enim libri, post has geminas commentationes, quoddam breuiarium faciemus, ita ut in quibusdã & fere in omnibus Aristotelis ipsius uerbis utamur. tãtum quod ille breuitate dixit obscure, nos aliquibus additis dulciorem seriem adiectione faciamus, ut quasi inter textus breuitatem, commentationisque diffusionem, medius ingrediatur stylus, diffuse dicta colligens, & angustissime scripta diffundens. atq; hæc posterius. Nunc uero, quoniam ab Aristotele supra monstratum est, in futuro contingentium propositionum ueritatem & falsitatem non stabili, neque definita ratione esse diuisam, & quicquid supra latissima disputatio complexa est. nunc inquam eius hæc intentio est, ut categoricarũ propositionum numerum tradat, quæcũq; cum definito uel infinito nomine simpliciter fiunt. Primo enim uolumine dictum est nomen esse, ut homo: infinitum nomen, ut nõ homo. Prædicatiuæ autem & categoricę propositiones sunt, quæ duobus tantum simplicibus terminis constant. hæ, siue cum finito nomine sunt, ut est homo ambulat. siue cum nomine infinito, ut est non homo ambulat. Harum igitur propositionum categoricarum atque simplicium tradere numerum contendit, quæcunq; fiunt adiectione nominis infiniti. Sed quoniam propositiones omnes aut secundum qualitatẽ differunt, aut secundum quantitatem. Secundum qualitatẽ; quod hæc quidem affirmatiua est, illa uero negatiua. Secundũ quantitatẽ uero, quod hæc quidem plura complectitur, illa uero pauca. Secundũ quam differentiã hæ propositiones, quę dicũtur homo ambulat. & rursus, nõ homo ambulat, a se differunt, aut secundum quantitatem, aut secundum qualitatẽ. Nam quod dico, homo ambulat, qualitatem quandã substantiæ.i. hominem ambulare designat, & rem definitã atq; substantiã quæ unã speciem ambulabilem esse pronunciat. Quod autẽ dico, nõ homo ambulat, hoĩem quidem rem definitam tollo, innumerabilia uero significo. quare illa quidẽ quę dicit, homo ambulat, secundum qualitatẽ: quæ uero non homo ambulat, uidebitur secundum quantitatẽ potius discrepare. An certe illud magis est uerius, ut quod dico, hõ ambulat: homo simplex nomen quasi affirmationi est proximũ. quod uero dico non hõ ambulat, non hõ infinitũ nomen negationi uidetur esse consimile. Sed affirmatio & negatio secundum qualitatem differunt. hec autẽ affirmationi sunt negationiq; consimilia. Qualitate igitur potius q̃ ulla discrepant quãtitate. An magis illud est uerius, quod quẽadmodũ se habet propositio quę dicit, Socrates ambulat, ad eã quæ dicit, quidã homo ambulat, Ita sese habet hõ ambulat, ad eam q̃ dicit, nõ hõ ambulat. Propositio nãq; quæ est quidã hõ ambulat, si plures ambulant, necesse est ut uera sit. Si aũt plures ambulẽt, ut Socrates ambulet nõ est necesse. possunt.n. plures ambulare, & Socrates nõ ambulare. Sed cũ plures ambulãt, quidam hõ ambulat. hoc aũt ideo euenit, quia quod dicimus quidam hõ ambulat, particularitatẽ iungimus uniuersalitati.i. homini. & si qui sub ipsa uniuersalitate

salitate sunt.i.sub homine, ambulantes sunt, eam quæ dicit quidam homo ambulat, ueram esse necesse est. At uero cū dicitur Socrates ambulat, quoniam Socrates circa unius cuiusdam proprietatem est: nisi ipse Socrates ambulauerit, quanquam omnes homines ambulent, non est uerum dicere Socrates ambulat. sicut ergo quidam homo ambulat, definite uerum est, si plures ambulāt. Non aūt, Socrates ambulat, quamuis plures ambulēt, nisi ipse Socrates ambulet: sic etiam in eo quod est hō & non hō, qui dicit homo ambulat, dicit qđ quoddā animal ambulat, & hoc nomine & qualitate determinat dicens, homo ambulat. Qui uero dicit, non hō ambulat, non quidē omnia subruit, sed hominem tātū: cætera uero animalia ambulabilia esse pronunciat. Ergo siue equus, siue bos, siue leo ambulat, uerum est, nō hō ambulat, sed nō est uerū, homo ambulat, si non homo ipse ambulet. Quare quemadmodū se habet quidā hō ambulat ad Socrates ambulat, quod illic si plures homines ambularēt, uerum erat, quidā homo ambulat, nō etiam Socrates ambulat, nisi ipse Socrates ambularet: ita quoq; in eo qđ est homo ambulat, & non homo ambulat, dici potest. Nam si plura quæ sunt non homines, ambulēt, uerum est dicere, quod non homo ambulat. non aūt uerum est dicere quod hō ambulat, nisi ipse homo ambulet. Secundum definitionem ergo potius & proprietatem uidentur discrepare, quam secundum aliquam totam quantitatem, uel partem quantitatis, uel rursus secundum aliquam qualitatem. Nam sicut posterius demonstrabitur ea quę dicit, non homo ambulat, affirmatio potius quam negatio est, atque hæc hactenus prædixisse sufficiat.

DE COPIA ENVNCIATIONVM.

QVONIAM *autem est affirmatio de aliquo significans aliquid, hoc autem est uel nomen uel innominatum. unum autem oportet esse, & de uno, id quod est in affirmatione. Nomen autem dictum est, & innominatum prius. non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum. Vnum enim significat quodammodo infinitum nomen. Quemadmodum & non currit, non uerbum dico, sed infinitum uerbum. Erit omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine et uerbo. Præter uerbum autem nulla affirmatio uel negatio est: est enim, uel erit, uel fuit, uel fit, uel quæcunque alia huiusmodi uerba, ex his sunt, quæ sunt posita, consignificant enim tempus. Quare prima erit affirmatio et negatio, est homo, non est homo, deinde, est non homo, non est non homo. Rursus, est omnis homo, non est omnis homo, est omnis non homo, non est omnis non homo, & in extrinsecus temporibus eadem est ratio.*

41. In secundo (ut arbitror) libro prædiximus omnem enunciationem simplicem .i. prædicatiuam ex subiecto & prædicato consistere. Quorum semper prædicatio aut uerbum esset, aut quod idem posset, tanquam si uerbi dictio poneretur, ut cum dicimus, homo ambulat, uerbum ponitur. cum uero dicimus, hō rationalis, subaudiatur hic uerbum est, ut totus intellectus sit, homo rationabilis est. Quocirca necesse est, aut uerbum semper esse prædicatum, aut quod sit uerbo consimile, idemque in enunciationibus possit. Quod uero subiectum esset, aut omnino nomen esset, aut quod uice nominis fungeretur. Quocirca illud maxime colligendum est, omne in categorica propositione subiectum, esse nomen, omne uero prædicatum, uerbum. Sed quoniam cum de nomine loqueretur, aliud quoddam nomen introduxit, ut simpliciter quidem & per se nomen nō esset, infinitum tamen nomen uocaretur. id quod cum negatiua particula profertur. omnis autem propositio ex nominis subiectione consistit. est autem categorica propositio quæ aliquid de aliquo prædicat, uel negat, & de quo prædicat quidem nomen est. quoniamque in nomine infinitum etiam nomen dicitur, necesse est semper categoricam propositionem, aut nomen habere subiectum, aut illud quod infinitum dicitur. Infinitum uero nomen est quod ipse nūc innominatum uocat. Omnis ergo propositio prædicatiua in duas diuiditur species, aut enim ex infinito nomine subiectum est, aut ex simplici & finito. Ex infinito quidē, quēadmodum cum dico, non homo ambulat. ex finito autem & simplici, ut homo ambulat. Huius autem quæ ex finito & simplici est, species sunt duæ, quæ aut uniuersale nomen subiicit, ut homo ambulat, aut singulare, ut Socrates ambulat. Quare ita fit diuisio. Omnium enunciationum simplicium, quæ duobus terminis constant, alię sunt ex infinito nomine subiecto, aliæ uero ex finito & simplici. Earumque quæ simplex habent subiectum, Alię sunt quæ uniuersale simplex subiiciunt. Alię quæ singulare. Supra uero docuit quæ sint differentiæ propositionum, simplex nomen in subiecto ponentium. quod alię sunt uniuersales, alię sunt particulares aliæ sunt indefinitæ, & secundum quantitatem quidem hoc modo differunt. Secundum qualitatem uero, quod aliæ affirmatiuæ sunt, aliæ negatiuæ. Idem quoq; in his propositionibus quæ ex infinito nomine subiecto enunciantur. Aliæ nanque earum indefinitæ sunt aliæ definitæ. Definitarum, aliæ sunt uniuersales, alię particulares, hic quoq; secundū quantitatem, nec minus secundum qualitatem: eædem infinitorum quoq; nominum in propositionibus differētiæ sūt. Dicimus enim alias esse affirmatiuas, alias negatiuas, subiecta uero descriptio docet, quæ sint affirmatiuę simplices & quæ sint negatiuæ. & rursus quæ sint affirmatiuæ ex infinito nomine, & quæ negatiuæ: easque omnes in propriis determinationibus adiunximus, nec minus etiam indefinitas in utraque specie propositionum posuimus, singulare habentibus subiectum simplicibus propositionibus relectis. Sunt enim indefinitæ propositiones simplices hæ, homo ambulat, homo non ambulat, contra eas uero diuisæ secundum nomen infinitum hæ. Non homo ambulat, non homo non ambulat. Vniuersales ex simplici subiecto nomine sunt hæ. Omnis homo ambulat, nullus homo ambulat. Contra has uero diuisæ ex infinito nomine uniuersales. Omnis non hō ambulat, nullus non homo ambulat. Rursus particulares ex simplici nomine subiecto sunt hæ. Quidam homo ambulat, quidam homo non ambulat. Rursus particulares contra has diuisæ ex infinito nomine subiecto sunt hæ. Quidam non hō ambulat, quidam non homo non ambulat. hoc autem subiecta descriptione declaratur.

Indefinitę ex simplici nomine subiecto.

Homo ambulat — Homo non ambulat

Indefinitæ ex infinito nomine subiecto.

Non homo ambulat — Non homo non ambulat

Vniuersales ex simplici nomine subiecto.

Omnis homo ambulat — Nullus homo ambulat

Vniuersales ex infinito nomine subiecto.

Omnis non homo ambulat — Nullus non homo ambulat

Particulares ex simplici nomine subiecto.

Quidam homo ambulat — Quidam hō non ambulat

Particulares ex infinito nomine subiecto.

Quidam non homo ambulat — Quidam nō hō nō ambulat.

Hæc ergo partiēs, & de propositionibus ex duobus terminis constitutis, faciens propositionem, inquit omnes ex subiecto fieri nomine propositiones, & eas tantum ad diuisionem sumit quę ex infinito nomine, & finito nomine fiunt, faciens huiusmodi diuisionem principalem, ut fit. Propositionum, aliæ sunt ex finito nomine, aliæ ex infinito. Oportuerat quidem uolentem cuncta partiri ad differētias propositionum nō solū infinita sumere nomina, sed etiā uerba. Sed quoniam nouerat nomen quidem infinitum conseruare propositionem quam inuenisset, ut si in affirmatiua diceretur, affirmatiuam seruaret enunciationem, ut est nō homo ambulat. Si negatiua, negatiuam seruaret enunciationem, negatiua autem est, ut est non homo non ambulat. Verba uero quæ sunt infinita iuncta in propositione non affirmationem, sed perficere negationem, idcirco de his reticuit. Quod hæ magis quæ ex uerbo infinito sunt ad unam qualitatem pertinent propositionis, idest ad negatiuam. Semper enim fit ex infinito uerbo negatio. Hæc igitur colligens ait. Quoniam autem est de aliquo subiecto affirmatio

tio

tio significans aliquid .i. prædicans, hoc est quoniam omnis propositio est ex subiecto & prædicato. quod autem subiectum est, uel nomen, uel innominatum. Innominatum autem est, quod propositum nomen subruit, ut est, non homo. Nomen enim, quod est homo, differt a nominis infiniti priuatione, quod est non homo, atque ideo & innominatum uocauit. Qualis autem debeat esse propositio de qua tractat, ostendit dicens, unum autem oportet esse, & de uno hoc qđ est in affirmatione .i. ex duobus terminis propositionem oportere consistere. Commemorat quoque, quid sit innominatum se supra dixisse. quoniam quod dicimus nonhomo, nomen quidem Aristoteles non diceret, sed quod nomen simpliciter non uocaret, hoc, addito infinito, nomen diceret infinitum, idcirco quoniam unum quidem significat, sed infinitum: nomen enim quod ipsam significationem eius qđ dicimus homo tollit, idest non homo, unum est; & unam per se significationem subripiens, multa sunt quæ intelligentiũ sensibus relinquũtur. Commemorat etiam quemadmodum non currit, uerbum superius infinitum uocauit & non simpliciter uerbum. Quoniam ergo aliquid de aliquo affirmatio est, hoc autem, quod subiectum est, aut nomen esse oportet, aut innominatum, idest infinitum nomen. Duplex propositionis species inuenitur. Omnis enim affirmatio uel ex finito nomine est, & uerbo: uel ex infinito nomine & uerbo. eodem quoq; modo & negatio. Neque enim reperietur unquam ulla affirmatio, cuius negatio inueniri non possit. Quod si duplex est species affirmationum, duplex quoq; est species negationum. illud quoq; commemorat quod supra iam dixit. Nam licet ex nomine & uerbo, & rursus ex eo qđ non est nomen, sed infinitum nomen, & uerbo fiat affirmatio, & negatio prædicatiua .i. categorica: ut tamen sit præter uerbum ulla affirmatio atq; negatio, aut præter id quod idẽ significet quod uerbum, uel in subauditione, uel aliquo alio modo, fieri non potest. Ponit quoque uerba quæ pene in omnibus propositionibus, aut ipsa cadant, aut quæ idem ualeant. Est enim inquit; uel erit, uel fuit, uel quæcunq; alia cõsignificant tempus, uerba sunt, ut doceri ex his possumus, quæ ante posita sunt, atque concessa, cum definitio uerborũ daretur, uerba esse quæ consignificarent tempus. Quare, si hæc consignificant tempus, non est dubium quin uerba sint, sed præter hæc, aut præter idem ualentia, nulla propositio est. Recte igitur dictum est, præter uerba prædicatiuam propositionem non posse constitui. Iuste tamen aliquis quæstionem uideatur opponere. Cur, cum iam dixerit præter uerbum enunciationes nulla ratione posse constitui, nunc idem repetit, quasi nihil de hoc antea prædixisset, sed superfluum uideri non debet. Quoniam enim finitum nomen cum negatiua particula, nomen est infinitum, idcirco putaretur fortasse negatio esse, quod dicimus non homo. quòd si hæc est negatio, homo est affirmatio. Ne in hunc ergo quisquam laberetur errorem, hoc dixit, & congrue repetiuit, quòd præter uerbum enunciatio esse non potest, tanquam si diceret, nemo arbitretur infinitum nomen esse negationem, nec nomen affirmationem. Præter uerbum enim affirmatio & negatio nulla potest unquam ratione constitui. In hoc illud quoq; notauerat, quòd uerbum infinitum, & negationem significaret, & infinitum uerbum. Id enim quod dicimus, nõ ambulat, & infinitum uerbum est, & negatio. sed per se quidem si dicatur simplex sine aliquibus alijs adiectionibus infinitum uerbum est. Sin uero cum nomine, aut cum infinito nomine proferatur, non iam uerbum infinitum, sed negatio accipitur: ut non, negatiua particula, iuncta cum ambulat, infinitum uerbum efficiat nõ ambulat, sed in propositione, quæ est homo non ambulat, hominem non ambulare designat: atq; ideo ait, subiecta quidem in propositionibus posse esse, uel nomina, uel infinita nomina, prædicata uero præter uerba esse non posse. Nam siue in affirmationibus quis ponat, id uerbum sine dubio prædicauit, siue in negationibus, est non infinitum uerbum, sed tantum uerbum, cui addita non particula totam qualitatem propositionis ex affirmatiua in negatiuam commutat. Quare recte nullam differentiam propositionum de infinitis uerbis fecit. Infinita enim uerba tunc sunt infinita, cum sola sunt. Si uero cum infinito nomine iungantur, aut finito nomine, non infinita uerba iam sunt, sed finita. Cum negatione tamen in tota propositione intelliguntur. Si ergo quemadmodum Stoici uolunt ad nomina negationes ponentur: ut esset non homo ambulat negatio: ambiguum esse posset cum dicimus non homo, an infinitum nomen esset, an uero finitum cum negatione coniunctum. Sed quoniam Aristoteli placet uerbis negationes oportere coniungi: infinita magis uerba ambigui intellectus sunt, an infinita uideantur, an cum negatione finita. Atque ideo ita discernitur, sumptum cum nomine infinitũ uerbum negatio fit, & negatiua propositio, ut est, homo non ambulat. Per se uero dictum infinitum uerbum est, ut non ambulat. Atque ideo hic solam differentiam nominum, & infinitorum nominum in propositionibus dedit, non etiam infinitorum uerborum, idcirco quòd de coniunctis loquebatur .s. de nominibus uel infinitis nominibus atque uerbis. In qua coniunctione id quod per se infinitum uerbum dicitur, negatio est. Neque enim oportet, sicut omnis propositio, aut ex finito nomine, aut ex infinito constat: ita quoque, aut ex finito uerbo, aut ex infinito constare. Infinitum enim uerbum in propositionibus non est: sed quoties aliquid (ut dictum est) tale per se ponitur, finitum quidem uerbum est: sed illi coniuncta negatio totam propositionẽ priuat ac destruit: & uerbum quidem infinitum iunctum nominibus negationem, ut faciat necesse est: nomen uero infinitum iũctum uerbo non necesse est, ut faciat negationem. Quod enim dicimus non homo ambulat, affirmatio, non negatio est. Ergo quoniam affirmationem oportet aliquid de aliquo significare. nomen autem infinitum est aliquid: quoties dicimus nõ homo ambulat: ambulationem idest aliquid de non homine idest de aliquo prædicamus. Sed si dicamus non ambulat nõ potius de aliquo prędicamus aliquid: sed ab aliquo tollimus. Qui enim dicit homo non ambulat: ambulationem ab homine tollit: non de homine prædicat. Quare negatio potius quam affirmatio est. Si enim affirmatio esset, idest si uerbum esset infinitum, aliquid de aliquo prædicaret: nunc autem aliquid ab aliquo tollit. Non est igitur uerbum infinitum, sed potius negatio, quoties in tota sumitur propositione. Numerum uero propositionum, quas nos supra quoque descripsimus, ipse subiecit: & infinitas quidem prius: post uero contraiacentes. quòd siquis ad illa reuertitur & hic intendit animum: in quo uel nostra uel Aristotelis dispositio discrepet diligenter agnoscit. Nos enim & contrarias proposuimus, & subcontrarias. Aristoteles uero solum contradictorie sibimet contraiacentes oppositasque proposuit: sed Aristoteles non solum in præsenti tempore easdem propositionum dicit esse differentias quas proposuit, sed etiam in alijs quoque duobus temporibus quæ extrinsecus sunt. extrinsecus autem tempora uocat, quæ præter præsens sunt, præteritum .s. & futurum.

Quando autem est tertium, adiacens prædicatur: dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem, ut est iustus homo. Est tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione. Quare quatuor erunt istæ. quarum duæ quidẽ ad affirmationem & negationem sese habebunt secundum consequentiam, ut priuationes: duæ uero minime. Dico autem: quod est: aut iusto adiacebit, aut non iusto. Quare etiã negatio. Quatuor ergo erunt. intelligimus uero quod dicitur ex ijs quæ subscripta sunt, Est iustus homo. Huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo. Huius negatio, non est non iustus homo: est enim hoc loco & non est, iusto & non iusto adiacet. Hæc igitur quemadmodum in resolutorijs dictum est, sic sunt disposita.

46. Quod autem dicitur perobscurum est, & expositum a pluribus incurate: quorum cum iudicio competenti enumerabo sententias. Postquam de his propositionibus expediuit, quæ duobus constiterant terminis: & subiectum habuerant aut nomen, aut (ut ipse ait) innominatum, idest infinitũ nomen, nunc ad eas transit in quibus est, tertium adiacens prædicatur uno subiecto duobus prædicatis. ut in eo quod dicimus, homo iustus est: homo subiectum est, & iustus, & est, utraq; prædicantur. Ergo in hoc duo sunt prædicata: unũ

uero

uero subiectum : & fortasse aliquis inquirat cur ita dixerit. Quando autem, est, tertium adiacens prædicatur, non enim tertium prædicatur, sed secundum. Duo enim sunt quæ prædicantur, unum uero subiectum est. Sed non ita dictum est quasi est in propositione quæ dicit homo iustus est, tertium prædicaretur: sed quòd adiacet tertium & prædicatur. ergo quod dicitur tertium ad adiacere refertur: etenim in ea ipsa propositione quæ dicit, homo iustus est: est tertium adiacet: prædicatum autem iam non tertium, sed secundum. Ergo tertium numeratum adiacet: secundum uero numeratũ prædicatur: hoc est igitur quod ait. Quando est tertium adiacẽs prædicatur, non quòd tertium prædicatur: sed prędicatur tertium adiacens. i. tertio loco. facit igitur nunc in his propositionibus considerationem in quibus, est, tertium adiacẽs est: secundum prædicatum. & sicut in his in quibus tantum prædicatur est: non etiam adiacens prædicabatur: ut homo est, de subiecto considerationem fecit: quot modis subiectum sumptum differentias faceret propositionum. Aut enim nomen dicebat esse subiectum, aut infinitum nomen. Ita hic nunc de prædicato loquitur, & de prædicati differentiis tractat. In his enim propositionibus in quibus est tertium adiacens prædicatur: sumptum prædicatum alias nomen, alias infinitum nomen facit differentias propositionum. Prædicatum autem dico in ea propositione quæ proponit: homo iustus est, iustus: hoc enim prædicatum de homine est: est autem non prædicatur. Sed tertium adiacens prædicatur. i. secundo loco: & adiacens iusto. tertium uero in tota propositione prædicatur: non quasi quædam pars totius propositionis, sed potius demonstratio qualitatis. hoc enim quod dicimus est, non constituit propositionem totam, sed qualis sit, idest quòd est affirmatiua demonstrat: atq; ideo nõ dixit tertium prædicatur tantum, sed tertium adiacens prædicatur. Non enim positum est tertium prædicatum solum. sed adiacens tertium secundo loco: & (quemadmodum dictum est) accidenter prædicatur. potest autem & sic intelligi. Iccirco dixisse Aristotelem, est, in his tertium adiacens prædicari, quoniam possit aliquoties & per se prædicari: ut siquis dicat Socrates philosophus est: ut propositio hęc hoc sentiat. Socrates philosophus uiuit. Est enim pro uiuit positum est. Siquis ergo sic dicat: duo inueniuntur subiecta. est uero solum prædicatur: non etiam adiacẽs. Quod. n. dicimus, Socrates philosophus, utraque subiecta sunt. est. n. prædicatur solum. siquis autem dicat sic, Socrates philosophus est: ut nõ iam Socratem philosophum esse atq; uiuere, sed Socratem philosophari, & philosophum esse enunciatione significet, tunc inuenitur unum subiectum & duo prædicata. Socrates enim subiectũ est: philosophus autem, & est prædicata, quorum philosophus quidem principaliter prædicatur. Est autẽ adiacens nomini, quod est philosophus, & ipsum prædicatur, sed non simpliciter prædicatur: sed adiacens. Sunt autẽ aliæ propositiones hoc modo: Socrates in Lycęo disputat. Et sunt hæ ex tribus terminis. Sed de hac interim propositionum natura nihil tractat, sed de his solum in quibus est tertium adiacens prædicatur: ut est, homo iustus ęst, sed de his duas quidem oppositiones. Quocirca rectè duæ oppositiones quatuor propositionum sunt. hoc autem huiusmodi est, Quando, est, tertium adiacens prædicatur: quod principaliter prædicatur, aut nomen erit, aut infinitum nomen. Et hęc aut affirmatiue prædicãda sunt, aut negatiue. Quocirca simplicis nominis affirmatio & simplicis nominis negatio, una est oppositio: & duæ propositiones. Finitum autem & infinitum hic non subiectum, sed sumitur prædicatum: ut in eo quod est, homo iustus est, iustus prædicatur: hoc autem nomẽ erit, aut infinitum nomen. Fiunt ergo ex his duæ affirmationes, & negationes: hõ iustus est: homo est non iustus: non est non iustus homo. non ést iustus homo. Atq; hoc quidem in indefinitis. Posterius autem monstrabitur hoc ẽt in his esse, quæ determinationẽ habent uniuersalitatis uel particularitatis. Nũc autem horũ ordo subiectus numerũ oppositionemq; declarat.

Affirmatio simplex		Negatio simplex
Homo iustus est	oppositio una	Hõ iustus non est.
Affirmatio ex infinito.		Negatio ex infinito
Hõ nõ iustus est.	oppositio una	Hõ nõ iustus nõ est.

Simplices in suprapostita descriptione propositiones uocaui: in quibus nomen prædicatur, ut homo iustus est, homo iustus non est. Ex infinitis autem in quibus nomen infinitum principaliter prædicatur: ut homo non iustus est, homo non iustus non est. Siue autem est primo prædicatur, siue postea, idem est. Nec hoc turbet quod Aristote. est: primum dixit: nos uero postremum, sed idem est. fiunt igitur oppositiones duæ, propositiones uero quatuor, & hæ quatuor propositiones ex senario propositionũ numero ad pauciora reductæ sunt. Si enim simplices, & ex duobus terminis fuissent, hoc modo essent: homo est, homo non est, iustus est, iustus non est. non iustus est, non iustus non est, & essent hæ sex propositiones. Posset quidem adieci hoc etiã, ut de infinito nomine subiecto fierent propositiones, ut est, non homo est, non homo non est. Sed de his posterius dicit. Nunc autem sex illę simplices in quatuor reductæ sunt, iccirco quòd res simplices iunctæ naturaliter redeunt pauciores. Coniunctio enim ipsa numerum minuit: ut si sint decem res, & singulæ singulis iungantur, ut binæ fiant, quinarius numerus coniunctionis redit. Ita enim hoc modo sex erant propositiones (ut supra docui) quæ & simpliciter dicerentur: sed hæ astrictæ sunt, & coniunctione diminutæ sunt. Nam quod proposuerunt istę quatuor, homo est, homo non est. iustus est, iustus non est. hæ coniunctione in duas reductæ sunt: iunctus enim homo cum iusto duas propositiones fecerunt, homo iustus est, homo iustus non est. Rursus ad eundem ipsum hominem, infinitum cum prædicatur: aliæ duæ propositiones ex infinito prædicato rationabiliter oriũtur. homo non iustus est, homo non iustus non est: quarum duæ oppositiones sunt, propositiones uero quatuor. Ita igitur ex sex propositionibus, idest est homo, non est homo. est iustus, non est iustus, est non iustus, non est non iustus. quę cum sint sex propositiones, tres tantum habent oppositiones, homo iusto & homo non iusto subiectus, quatuor solas propositiones fecit: duplicem uero oppositionem. Qui uero dixerunt numerosiores fieri propositiones ex his, in quibus est adiacens prædicatur: quam ex his quæ duobus terminis constarent: illos non intellexisse rerum naturam manifestum est. quæ ita fert, ut semper ex pluribus simplicibus rariores redeant res paucioresque coniunctæ. Ait igitur in his in quibus est tertium adiacens prædicatur, ut hoc quod ait tertium non ad prædicationem referatur potius quam ad ordinem, ut ipse distinxit dicens. Dico autem ut est iustus homo: est tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione: non inquit tertium prædicari, sed adiacere tertium: sed ad ordinem scilicet non ad prædicationem refert, ut tertium quidem adiaceret. Adiacens autem prædicaretur, idest non simpliciter prædicaretur. Neque enim superius est terminatum: ut in propositione, est, sit terminus. Atq; ideo siquis resoluere propositiones uelit in suos terminos: ille non resoluit in est: sed in eo quod est homo, & iustus est, & erũt duo termini subiectus quidẽ, homo: prędicatus uero, iustus. Est autem quod adiacens prædicatur, & tertium adiacẽs, non in terminis: sed in qualitate potius propositionis (ut dictũ est). accipitur. Nomen autem uel uerbum ait propter hanc causam, tertium enim nomen adiacere dixit, est: ut doceret prima duo esse homo s. & iustus: iccirco autem ait nomen, uel uerbum, quoniam uerba quoque nomina sunt. Hoc autem prius dixit dicens: ipsa quidem secundum se dicta uerba, nomina sunt. Postquam igitur dixit, quid uellet ostendere per id quod ait, est tertium adiacens prædicatur. Quoniam quãtum ad ordinem non ad prędicationem refertur, subter exposuit quot fierent propositiones dicẽs. Quare quatuor istæ erunt. Dixit autem in his quatuor communem accidẽtiam, quam paulopost diligenter exponam. Quod autem accidit, hoc est. Cum sint quatuor propositiones, quas positurus est. Duæ ipsarum sese ad affirmationem & negationem ita habebunt secundum consequentiam, ut priuationes: duæ uero minime. Sed hanc in his propositionibus accidentiam paulopost demonstrabo. Nunc autem illud respiciamus quemadmodum ipsæ quatuor fieri propositiones dicat. Ait enim, dico autem quoniam est, aut iusto adiacebit, aut non iusto. Fiet. n. duplex propositio, Si aut iusto, aut non iusto est adiacet hoc modo, est iustus homo, est non iustus homo. Qua-

re, inquit, si est affirmatiuo modo positum, nunc quidem cum iusto, nunc autem cum non iusto geminas facit propositiones.s. affirmatiuas, idem quoq; est cum negatione coniunctum, idest non, geminas quoque facit negationes. Eas scilicet quæ sunt, non est homo iustus, non est homo non iustus. hoc est autem quod ait, Dico autem quod est, aut iusto, aut non iusto adiacebit. Si enim adiacet iusto, facit hanc affirmationem, Est iustus homo. si adiacet non iusto, facit hanc affirmationem, est non iustus homo. Quare etiã negatio iuncta cum est idem facit. hęc igitur negatio quæ est non, copulata iusto & non iusto duas faciet negationes contra eas, quæ supra diximus, propositiones. Si enim adiacet iusto, talem facit negationem, non est iustus homo, si non iusto, non est non iustus homo. hoc autem cur euenit, quoniam est & non est iusto, & non iusto adiacet, est cum iusto & non iusto duas faciens propositiones. Non est, iterum negatio cum iusto & non iusto alias duas negationes. Ex quibus quatuor duę oppositiones sunt, ut ait supra. Quando est tertium adiacens prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. Quare sensus sese totus hoc modo habet. Sed quoniam est quoq; alia descriptio loci quę sic dicit, Dico autem quod est aut homini adiacebit, aut non homini, quare & negatio, quatuor ergo propositiones erunt. Intelligimus autem quod diximus ex his quæ subscripta sunt. Est iustus homo, huius negatio, non est iustus homo. Est non, iustus homo. huius negatio, non est non iustus homo. est enim hoc loco & non est, homini & non homini adiacet; turbabat expositores, & dubitabant, quid hoc esset quod cum supra dixisset, Dico autem quod est aut homini adiacebit, aut non homini, in eorum exemplo & dispositione est non apposuit homini, aut non homini, sed iusto non iusto dicens. Intelligimus uero quod dicitur ex iis quæ subscripta sunt, est iustus homo, huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo, huius negatio, non est nõ iustus homo. & postquam iusto & non iusto est & non est apposuit, quod ante non dixit, sed ad hominem & non hominẽ est adiacere proposuit, postea infert. Est autem hoc loco homini adiacet, & non homini, qui posuerat iusto & non iusto, & non est adiacere. unde Alexander quoq; dicit scripturę esse culpam, non philosophi recte dicentis, & emendandam esse scripturam, sed non eum oportuit confundi, si pro homine & non homine iustum & non iustum intulit. hæc enim exempla sunt potius, quam propositionum necessitas. quod enim dixit est homini, & non homini adiacere, ita sumpsit, tanquam si homo prædicaretur, ut in eo quod est Socrates homo est, uel rursus Socrates non homo est. Ergo uolens sumere quodcunque prædicatum, nunc quidem simplex, nunc autem infinitum, intulit iustum & non iustum indifferenter habens, an homo & non homo prædicaretur, an iustus & non iustus, solum in prædicato alias sumeretur nomen, alias infinitum nomen. Non ergo oportuit Alexãdrum conturbari, aliosque in hac scriptione, in qua nos philosophus exercere uoluit, sicut Porphyrium, & Herminum non turbabat, qui dicunt exempla hic esse finiti prędicati & infiniti, in quibus quodlibet prędicatum sit, æque accipi oportere. uel sic, cum dixisset homini & non homini adiacere, est & nõ est, albũ, & nõ album postea intulisset, sufficeret, Hoc.n. & illud prędicatũ, alias finitũ alias infinitũ sumere in quibuscunque nominibus æque oportet. & quod homini ait & non homini adiacere est, & postea intulit iusto & non iusto, & subiecit hominem, non ita putandum est tanquam de subiectis, idest homine, & non homine loqui uoluerit, & postea per errorem intulerit in prędicato iusto & non iusto, sed potius ipsum homini & nõ homini ita sumpsit, tanquam in aliquo prędicaretur, ut sicut dictum est, Socrates homo est, Socrates non homo est. hic ergo homo & nõ homo prędicatur. Rursus si quis dicat homo iustus est, homo non iustus est, nihil differt. Eodem enim modo prędicatum in una propositione simplex sumptum est: in altera infinitum, uelut si dicam nix alba est, nix nõ alba est, eodem modo. non ergo culpanda est scriptura quæ cum prius proposuisset homini & non homini adiacere est, iustum & nõ iustum intulit. Nihil .n. interest siue iustum aut non iustum prædicetur, siue homo aut non homo, dummodo prædicationem alias infinitam, alias sumat finitam tunc, cum est tertium adiacens prædicatur. Exercere igitur intelligentiam nostram actionemque philosophus uoluit rerum omnium solertissimus, nõ scriptura falsa confundere, quando autem ea quę supradixit colligens ait, Est enim hoc loco, & non est, homini adiacet. Hoc sentit, quod in hac propositione, quæ dicit, homo iustus est, quam supra proposuerat, iustus de homine prædicatur. Est autem adiacens iusto adiacebit & homini, & in ea, quæ dicit, homo iustus non est, quod iustus prędicatur de homine, non est autem adiacet. non est ergo homini quoq; adiacebit. Hoc .n. est, quod ait, Est enim hoc loco & non est homini adiacet. Nam si iustus prædicatur de homine, est autem & non est adiacet iusto: & homini quoque adiacebit, ut dictum est. Hanc quoque scripturam emendandam esse, Alexander opinatur faciendumque esse hoc modo. Sicut prius quoque exposuimus. Est .n. hoc loco & nõ est, iusto & non iusto adiacet. Sed ordo quidem totius sententiæ diligenter expositus est, siue illa scriptio sit, siue illa, neutra enim mutanda est. Et una quidem plus habet exercitii, altera uero facilitatis, sed ad unam intelligentiam utraq; perueniunt. Restat igitur ut quod ait, Quare iccirco quatuor istę erunt, quarum quidem duæ ad affirmationem sese habent secundum consequentiam, ut priuationes: duę uero minime, diligentius exponamus. Locus enim magna breuitate constrictus est, & nimia subtilitate ac obscuritate difficilis, & hunc quidem in prima editione huius operis transcurrentes exposuimus, atq; in eo breuissimam, ut in alijs quoque dedimus expositionem. Nunc autem quid in se sensus habeat ueri, quid ne hac breuitate latitet, quantum facultas suppetit, nos ipsi patefaciemus, & quantum ualet animum lector intendat. Cui si forte paulo obscuriora uidentur, rerum imputet difficultati: si uero planiora quam putauerit, suo gratiam debebit acumini. Sed prius quid de hoc loco Herminus arbitretur, quam possibiliter expediam. Ait Herminus tribus modis cum infinito nomine propositiones posse proferri: aut enim infinitum subiectum habent, ut non homo iustus est: aut infinitum prædicatum, ut homo non iustus est: aut infinitum subiectum, & infinitum prædicatum, ut non homo non iustus est. Harum igitur, inquit, quæcunque ad prædicatum terminum habent nomen infinitum, similes sunt his quę aliquam denunciant priuationem. denunciant autem priuationem hæ quæ dicunt, homo iniustus est, homo iniustus non est. ergo istiusmodi, quæ proponunt, homo iniustus est, homo iustus non est. illę, inquit, consentiunt quæ sunt ex infinito prędicato: ut ea quæ est, homo non iustus est. homo nõ iustus non est. Idem enim est, inquit, esse hominem iniustum, quod hominem nõ iustum. Illæ uero quæ habent aut subiectum infinitum, ut est, non homo iustus est: aut utraque infinita, ut est, non homo non iustus est, non consentiunt ad priuatoriam propositionem: quæ est homo iniustus est. Nulla enim similitudo est eius propositionis quę est: nõ homo iustus est, & eius quæ dicit, homo iniustus est. Nec uero eius quæ proponit, non homo non iustus est, & eius quæ enunciat, homo iniustus non est. Nanque illæ quæ infinitum nomen habent in prędicatione, hę priuatoriis consentiunt. Illę uero propositiones quæ aut subiectum habẽt finitum, aut utraq; infinita, priuatoriis longe diuersæ sunt. Sed hic Herminus lõge a toto intellectu & ratione sententię discrepans has interposuit: quæ aut ex utrisque infinitis, aut ex subiecto fierent infinito. Quod autem esset quod ait secundum consequentiam, uel quæ duæ haberent se secundũ consequentiam ut priuationes, quæ uero non, exponens nihil planum fecit: & sensus nihilo magis ante expositionem Hermini quam post expositionem obscurum est. Nos autẽ Porphyrium sequentes, eique doctissimo uiro consentientes hoc dicimus, esse quatuor propositiones, quarum duæ quidem ex finitis nominibus sunt: duę uero ex infinitis nominibus prædicatis. Sunt autem ex finitis nominibus hoc modo affirmatio, est iustus homo: negatio, non est iustus homo. Ex infinitis uero nominibus prædicatis, affirmatio est quæ dicit. est non iustus homo: negatio quæ proponit, non est non iustus homo. Sed has ex infinitis nominibus prædicatis propositiones in reliquo sermone infinitas uocabimus

bimus. ne affirmatio infinita sit in hac expositione, ea quæ dicit, est nō iustus hō. negatio infinita, ea quæ dicit, non est non iustus homo: ut quod dicturi eramus, propositionē ex infinito nomine prædicato, hanc infinitam nominemus, illas autem duas quæ nullum nomen habent infinitum, nec subiectum nec prædicatum, simplices uocemus. Sunt ergo simplices propositiones hę, est hō iustus, non est hō iustus. Priuatorias autem propositiones uoco, quæcunque habent priuationem. priuatoriæ autem sunt hoc mō, est iniustus homo, hæc enim iustitia subiectum priuat. & rursus, non est iniustus homo, hæc rursus, iniustitia subiectum priuat. ergo cum sint duæ propositiones simplices, una affirmatiua, altera negatiua: & sint aliæ duæ priuatoriæ, earum quoque una affirmatiua, altera negatiua: necnon etiam sint aliæ duæ infinitæ, affirmatiua rursus, & negatiua, dico qđ quēadmodum se priuatoriæ propositiones, affirmatio scilicet & negatio, ad affirmationes & negationes simplices habuerint, sic se habebunt & quę sunt infinitæ ad easdem ipsas simplices, idest secundum consequentiam. quod autem dico tale est; disponantur prius duæ simplices, idest affirmatio quæ dicit, est iustus hō, & rursus negatio quę dicit, nō est iustus hō sub his autem disponantur priuatoriæ, sub affirmatione quidem simplici priuatoria negatiua, sub negatiua simplici affirmatiua priuatoria, ut sub ea quæ dicit: est hō iustus, ponatur quæ dicit, nō est hō iniustus, & sub ea quæ dicit nō est hō iustus, ponatur ea quæ proponit, est hō iniustus. Rursus sub priuatorijs disponantur infinitę, sub affirmatione affirmatio, sub negatione negatio, sub affirmatione quidem priuatoria, quæ dicit, est iniustus hō, disponatur affirmatiua infinita, est non iustus hō, sub negatiua uero priuatoria quæ dicit, non est iniustus hō, ponatur negatiua infinita quæ dicit, nō est non iustus hō. hoc autem subiecta descriptio docet.

Affir.	Est iustus hō	Simplices	nō est iustus hō	Neg.
Neg.	Nō ē iniustus hō	Priuatoriæ	est iniustus hō	Affir.
Neg.	ñ est ñ iustus hō	Infinitę	est ñ iustus hō	Affir.

His igitur ita dispositis dico, quòd quemadmodum se habent priuatoriæ, idest affirmatio & negatio, quæ dicunt, est iniustus hō, non est iniustus hō, ad simplices quæ ꝓponunt, est iustus hō, non est iustus hō, secundum consequentiā: sic se habebunt etiam infinitę ꝓpositiones affirmatio & negatio, hæ scilicet quæ sunt, est non iustus hō, non est non iustus hō, ad easdem simplices quę sunt, est iustus hō, non est iustus hō. uideamus ergo, quæ sit simplicium & priuatoriarum consequentia, ut utrum se sic habeant infinitę ad simplices, quemadmodum se habent priuatoriæ ad easdem simplices, cognoscamus. dispositæ igitur sunt in primo quidem ordine simplices propositiones, affirmatio simplex quæ dicit, est iustus hō, & negatio simplex quæ dicit, nō est iustus hō. Sub his, idest sub affirmatione simplici, duæ negationes: una priuatoria quę est, non est iniustus hō, & altera infinita quę est, non est nō iustus hō. Sub negatione uero simplici quæ dicit, non est iustus hō, duæ affirmationes: una priuatoria, quę dicit, est iniustus hō: altera infinita quę dicit, est non iustus hō. Illud quoq; in descriptione uidendum est, quod angulariter se affirmatiōes negationesque respiciunt. nam affirmatio quæ est simplex, est iustus homo, angulariter se contra utrasque respicit affirmationes, infinitam scilicet & priuatoriam, quæ sunt, est non iustus homo, est iniustus hō. Rursus negatio simplex quæ est, non est iustus hō, angulariter respicit duas negationes infinitam scilicet & priuatoriam. & in ueritate simplicem affirmationem priuatoria negatio sequitur. nam si uerum est dicere quod est iustus hō, uerum est dicere quod non est iniustus homo: nam qui iustus est homo, non est iniustus homo. Sequitur ergo affirmationem simplicem priuatoria negatio: ut si uera fuerit affirmatio simplex, uera quoq; sit negatio priuatoria: & affirmationis simplicis ueritatem negationis priuatoriæ ueritas consequatur. at uero non e conuerso est, neque enim affirmatio simplex negationem sequitur priuatoriam. Nam si uerum est dicere, quod non est iniustus homo, non omnino uerum est dicere, quod est iustus homo. Potest enim uere de equo dici quod equus non est iniustus homo, nequn enim omnino homo est: & ideo nec iniustus homo est. sed non potest dici de equo, quod equus est iustus homo, ita ergo ueritatē priuatoriæ negationis non sequitur ueritas simplicis affirmationis: atque ideo nec continua ꝓpositio hinc & coniuncta proponi proferriq; potest. Non enim uera propositio est siquis dicat: si non est iniustus homo, est iustus homo. de equo enim uerum est (ut dictum est) quia nō est iniustus homo, non tamen uerum est, esse iustum hominē equum. quare negationem priuatoriam simplex affirmatio non sequitur. Monstratum est igitur quod affirmationē simplicem negatio priuatoria sequeretur: negationem uero priuatoriam simplex affirmatio non sequeretur. Rursus uideamus & in opposita parte qualis sit consequētia: in diuersa enim parte affirmationem quidem priuatoriam sequitur negatio simplex: negationem uero simplicem affirmatio priuatoria non sequitur. Nam si uerum est dicere, quod est iniustus homo, uerum est dicere, quod non est iustus homo, qui enim iniustus est, iustus non est: & affirmatiuæ priuatoriæ, eius .s. quæ dicit, est iniustus homo, ueritatem, sequitur negatiua simplex quæ est, non est iustus homo: hoc autem non conuertitur. Neque enim simplicem negatiuam sequitur priuatoria affirmatiua. Nam si uerum est dicere, quod non est iustus homo, non est omnino uerum, quod est iniustus homo: de equo enim uerum est dicere, quod equus non est iustus homo: nam qui omnino homo non est, nec iustus homo est. sed non de eodem equo potest dici uere, quod equus est iniustus homo. nam qui homo non est, nec iniustus homo esse potest. Quare ueritatem negatiuæ simplicis non sequitur ueritas priuatoriæ affirmationis, ueritatem autem affirmationis priuatoriæ sequitur ex necessitate ueritas simplicis negatiuę. Quocirca monstratum est hoc in utrisque, quod affirmationem quidem simplicem sequeretur negatio priuatoria: negationem uero priuatoriam non sequitur affirmatio simplex. Rursus affirmationem priuatoriam sequitur negatio simplex, negationem simplicem non sequitur affirmatio priuatoria. His ergo ita positis de infinitis priuatoriisque tractemus. Priuatoriæ nanque & infinitæ affirmationes affirmationibus, negationes consentiunt negationibus, hoc modo. Affirmatio enim priuatoria quæ dicit, est iniustus homo, consentit infinitæ affirmationi, quæ dicit, est non iustus homo: idem enim significant utræque priuatoria affirmatio & infinita affirmatio: & quanquam in aliqua sermonis prolatione discrepent, tamē significatione nil discrepant: nisi tantum, quod quem illa iniustum ponit, idest priuatoria, hæc ponit esse non iustum, & rursus negatio priuatoria quæ est, non est iniustus homo, consentit atque concordat ei negationi quæ est infinita, non est non iustus homo. hæ quoq;, idest negationes. quod sibi in consequentia consentiūt manifestū est. Sequitur autē simplicem affirmationem ea quę dicit, est iustus homo, priuatoria negatio quę dicit, non est iniustus homo, sequitur ergo eādem ipsam simplicem affirmationem infinita negatio, idest eam quæ dicit est iustus homo, ea quæ proponit, non est non iustus homo: nam sibi priuatoria negatio & infinita consentiunt, si eam sequitur priuatoria negatio, eandem quoque infinita negatio consequitur. sed affirmationem simplicem quę proponit est iustus homo, priuatoria negatio sequitur quæ dicit, non est iniustus homo: quare sequitur etiam eandem simplicem affirmationem quæ enunciat, est iustus homo, infinita negatio quæ dicit, non est non iustus homo. Rursus e diuersa parte idem euenit: quoniam affirmationem priuatoriam quæ dicit, est iniustus homo: sequebatur negatiua simplex quæ proponit: non est iustus homo: sequitur quoque infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo, simplex negatio quæ proponit, non est iustus homo. nam si priuatoria affirmatio, & infinita consentiunt, quæ propositio sequitur priuatoriam, eadem sequitur infinitam. Sed priuatoriam affirmationem, quæ dicit, est iniustus homo, sequitur simplex negatio, quę proponit, non est iustus homo: & priuatoria affirmatio, & infinita affirmatio idē significāt, sibique cōsentiunt. sequitur ergo simplex negatio quę est, nō est

iustus

iustus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo, sed hoc econuerso non euenit. Nunc enim demonstratum est, quòd simplicem affirmationem sequeretur infinita negatio, & simplex negatio ueritatem infinitæ affirmationis sequeretur: sed non est conuersio, ut rursus infinitam negationem sequatur finita affirmatio, & simplicem negationem infinita rursus affirmatio consequatur. nam si idē priuatoria negatio quæ est, non est iniustus homo, & infinita negatio significant, quæ est non est non iustus homo, quoniam affirmatio simplex, quæ dicit est iustus homo, non sequitur priuatoriam negationem quæ est, nō est iniustus homo, ut supra monstrauimus: eadem ipsa simplex affirmatio quæ proponit, est iustus homo, non sequitur infinitam negationem quæ enunciat, non est non iustus homo. Rursus in parte altera, si affirmatio priuatoria, quæ proponit, est iniustus homo, idem significat cum infinita affirmatione, quæ dicit, est non iustus homo: Priuatoria autem affirmatio, quæ proponit, est iniustus homo, non sequebatur simplicem negationem, quæ dicit, non est iustus homo: nec eandem quoque simplicem negationem quæ proponit, non est iustus homo, sequitur indefinita affirmatio quæ dicit, est non iustus homo. Sed quanquam hoc ratio consequentiæ & necessitas monstret, nos tamen id quod demonstraoimus ratione, exemplis quoque doceamus. Dico enim affirmationem simplicem quæ dicit, est iustus homo, sequi infinitam negationem, quæ dicit, non est non iustus homo, sicut eandem quoque simplicem affirmationem sequebatur priuatoria negatio, quæ proponit, non est iniustus homo: nam si uerum est dicere, quòd est iustus homo, ocrum quoque de eodem est dicere, quòd non est noo iustus homo: nam qui iustus est, non est non iustus, sicut uerum erat dicere, quòd idem qui iustus est, non est iniustus. quare simplicem affirmationem sequitur infinita negatio, sicut eandem quoque simplicem, priuatoria negatio sequebatur. sed hoc non conuertitur, neque statim uerum est, quod non est non iustus homo, eundem esse iustum: equus enim non est non iustus homo, neq; enim omnino homo est. Quod autem omnino homo nō est, non poterit esse homo noo iustus, sed de equo, de quo uerū est dicere quòd non est non iustus homo, non est de eo uerū dicere, quòd est iustus homo. Sicut & de eodem equo uerū esset dicere priuatoriam negationem quæ proponit, nō est iniustus homo. hæc .n. poterat ēt de equo dici, nec erat uerum quod sequeretur hanc, idest priuatoriam negationem simplex affirmatio, quæ dicit, est iustus homo. Quare non sequitur infinitam negationem quę est, non est noo iustus homo, simplex affirmatio quæ proponit, est iustus homo: sicut nec illam quidem quæ consentit infinitæ negationi, idest priuatoriam negationem quæ proponit, non est iniustus homo, ea quæ dicit, est iustus homo, simplex affirmatio sequebatur. Concludenti igitur dicendum est, quòd affirmationem quidem simplicem sequitur infinita oegatio, sicut eam priuatoria sequebatur. Infinitam uero negationem non sequitur simplex affirmatio, sicut nec negationem priuatoriam sequebatur. Rursus in parte altera idem econuerso euenit. Affirmationem enim infinitam seqoitur negatio simplex, sicut priuatoriam quoq; affirmationem eadem simplex negatio sequebatur. nam qui est non iustus homo, ille ex necessitate noo est iustus. sicut etiam qui est iniustus homo, ille ex necessitate non est iustus homo. At uero si uerum est dicere, quòd non est iustus homo, non omnioo necesse est illum esse non iustum homioem, equus enim noo est iustus homo, nam qui omnino homo non est, nec iustus homo esse potest. sed nullus de eodem dicere potest, quòd equus est noo iustus homo. Quod enim homo non est, nec, non iustus homo esse potest. sicut etiam cum diceremus, non est iustus homo, nō sequebatur priuatoria affirmatio, quæ dicit, est iniustus homo. equus nanque noo est iustus homo, sed de eodem equo nemo dicit, quòd est iniustus homo. Iterum igitur concludenti dicendum est, affirmatiooem infinitam sequi simplicē negationem, sicut affirmatio quoque priuatoria sequebatur, sed non conuertitur. neq; enim sequitur simplicem negationem infinita affirmatio, sicut eam nec priuatoria affirmatio sequebatur. Sic ergo cum sint quatuor propositiones, duæ simplices, duæ infinitæ sunt, quarum quatuor duæ simplices sunt, est iustus homo, non est iustus homo: duæ uero infinitæ, est noo iustus homo, non est non iustus homo. & harum quatuor duæ quidem, idest negatio infinita & negatio simplex sequuntur duas, idest negatio infinita simplicem affirmationem, ea quæ dicit, non est noo iustus homo, eam quæ dicit, est iustus homo. affirmationem uero infinitam sequitur oegatio simplex. affirmationem enim infinitam quæ dicit, est non iustus homo, sequitur ea quæ proponit, non est iustus homo, negatiua simplex: duæ uero aliæ, idest affirmatio simplex & affirmatio infinita, non sequuntur negationem infinitam, & simplicem negationem. Hoc autem etiā in priuatoriis euenit, ut affirmatio priuatoria non sequatur simplicem negationem, cum illa simplex negatio sequatur, & rursus negatio priuatoria sequatur affirmationem simplicem, cum simplex affirmatio non sequatur priuatoriam negationem. Recte igitur dictum est, harum quatuor, idest duarum simplicium propositionum, & duarum infinitarum, duas duabus esse consequentes, & habere quandam consequentiam ad alias. sicut infinita negatio & simplex negatio sequuntur simplicem affirmationem & infinitam affirmationem, sicut priuationes quoque; nam, & priuatoria negatio sequebatur simplicem affirmationem, & simplex negatio sequebatur priuatoriam affirmationem. ergo duæ habent consequentiam, idest infinita negatio, & simplex negatio ad simplicem & infinitam affirmationes, sicut priuationes quoq;, nanque & priuationes similiter sunt, ut sæpe supra monstraui: duæ uero minime habent consequentiam. neq; enim negatiuam infinitam simplex sequitur affirmatiua, aut infinita affirmatiua simplicem negatiuam sequitur, sicut io priuationibus quoq; fuit. In priuationibus nanque, nec affirmatio simplex priuatoriam negationem sequebatur, nec simplicē negationem priuatoria affirmatio cōsecuta est. Sensus ergo huiusmodi est, quatuor istæ erunt, idest quatuor propositiones, ex quibus duplicē fieri oppositionem dixerat. quatuor autem istæ sunt, duæ simplices, affirmatiua, est iustus homo, negatiua, non est iustus homo: & duæ infinitæ, affirmatiua, est non iustus homo, negatiua, nō est non iustus homo. Quarum, inquit, duæ negatiuæ s. infinita, & negatiua simplex sic se habebunt ad affirmationem & negationem sm consequentiam. i. ita alias duas affirmationes simplicem & infinitam ipsæ duæ negationes sequuntur, ut eas prioationes sequebant. Duę uero minime. i. simplex affirmatio & infinita affirmatio noo sese habebunt sm consequentiam, ipsę duæ affirmationes ad duas negationes, infinitam s. & simplicem, quas non sequebantur, sicut nec dudū has negationes priuatoriæ quoque affirmationes secutæ sunt. Qđ uero ait sm consequentiā ad affirmationem & negationem, non ita intelligendum est, quasi una sit affirmatio, aut una negatio. Sed quòd in quatuor propositionibus, in quibus duæ quidem affirmationes erūt, duæ uero negatiooes: affirmationes, simplex quidem est iustus homo, infinita autem, est non iustus homo: negationes autem, simplex quidem oon est iustus homo, infinita autem, non est noo iustus homo. Quoniam affirmationes duas simplicem quidem, est iustus homo, infinitam autem, est non iustus homo, duæ negationes sequebantur, simplex negatio quæ est, non est iustus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo, & rursus infinita negatio simplicem affirmationem sequebatur. Quoniam ergo (ut dictum est) duas affirmationes & simplicem & infinitā, duæ negationes simplex & infinita sequebātur. hoc autem & in priuationibus erat. idcirco dictum est ad affirmationē & negationem sm cōsequentiā sic se habere harum quatuor propōnum duas, sicut etiam se priuationes haberent: ad affirmationem autem & negationē dixit, q duas affirmationes duę negationes consequerētur: duæ uero minime. i. duæ affirmationes negationes duas noo sequerentur. neq; enim sequebaē negationem infinitam simplex affirmatio, aut simplicem negationem finita affirmatio, sicut nec in priuationibus erat, quod sępe supra monstratum est. Nequis autem nos arbitretur de eodem genere propositionum dicere sequi negationes, affirmationes. neque enim dicimus negationem simplicem sequi affirmationem simplicem. hoc enim impossibile est. nunquam enim sibi consentiunt simplex affirmatio, simplexque negatio; nec rursus infinita negatio, & infinita affirmatio,

affirmatio. neq; enim fieri potest, ut aut negatio quæ dicit, non est iustus homo, affirmationi quæ proponit, est iustus homo, consentiat. Aut affirmatio quæ dicit, est non iustus homo, consentiat negationi quæ dicit, non est non iustus homo: eam enim quæ dicit, est iustus homo, simplicem affirmationem, sequitur priuatoria negatio, quæ dicit, nõ est iniustus homo. sed negatiuam inquiunt infinitam, quæ est, non est nõ iustus homo, nõ sequitur affirmatiua simplex quæ dicit, est iustus homo. ergo quemadmodum negatiua priuatoria, quæ est, non est iustus homo, sequitur affirmatiuã simplicem, quæ dicit, est iustus homo, non eodem modo eadem simplex affirmatio, quæ dicit, est iustus homo, sequitur infinitam negationem, quæ dicit, non est non iustus homo. Quibus dicendum est nõ eos hanc consequentiam recte intelligere, nec quicquã in hac huiusmodi propositionũ consequentia discrepare. Cur enim hoc non notauerunt, quòd non sequitur negationem infinitam quæ est, non est non iustus homo, finita affirmatio quæ dicit, est iustus homo? Nã hoc nihil mirabile debet uideri. idcirco enim simplex affirmatio quæ dicit, est iustus homo, nõ sequitur infinitam negationem quæ dicit, non est non iustus homo, quoniam nec antea priuatoriam seqoebatur. neque enim sequebatur eadẽ simplea affirmatio quæ dicit, est iustus homo, priuatoriam negationem, quæ dicit, non est iniustus homo: & ea causa est, cur infinitam quoque non sequitur. infinita enim & priuatoria (ut supra sæpe iam dictum est) sibi consentiũt. Quare nulla est discrepantia. nam si simplea affirmatin negationem priuatoriam sequeretur, eodem quoq; modo infinitam negationem sequeretur. nunc autem quoniam simplea affirmatio priuatoriam negatiuam non sequitur, nec infinitam quoque sequitur negatiuam. Illos autẽ, qui sumpserũt quòd sequeretur priuatoria negatio simplicem affirmationem, & in eadem consequentia discrepare dixerunt, quòd simplex affirmatio nõ sequeretur infinitam negationem, nõ ita oportuit discrepantiam sumere, sed magis si quemadmodum priuatoria negatio sequeretur affirmationem simplicem, sic infinita negatio non sequeretur simplicem affirmationẽ, tunc in consequentia discreparet, nunc autem nulla est omnino discrepantia. Atque in hac quidem parte nihil omnino discrepant atq; discordãt. Videamus nunc in altera parte, quã illi esse discrepantiam dicunt infinitarum consequentiæ & priuatoriarũ ad simplices, ut in ea quoq; si quid uere discrepent, uideamus. Dicunt enim affirmationi quidem priuatoriæ, quæ dicit, est iniustus homo, consentientẽ esse & concordãtem simplicem negatiuam quæ dicit, non est iustus homo. & sicut negatio priuatoria sequitur simplicem affirmationem, aiunt quòd non ita sequitur simplicem negationem quæ dicit, non est iustus homo, infinita affirmatio quæ dicit, est non iustus homo. hæc enim illam non sequitur. Quibus dicendum est rursus, quòd idcirco infinita affirmatio quæ dicit, est non iustus homo, non sequitur simplicem negationẽ quæ proponit, non est iustus homo, quoniam priuatoria affirmatio, quæ dicit, est iniustus homo, non sequitur simplicẽ negationem quę proponit, non est iustus homo. Quod si priuatoria affirmatio sequeretur simplicem negationem, sequeretur sine dubio infinita quoque affirmatio eandem simplicem negationem. Nunc autem quoniam priuatoria affirmatio simplicem negationem non sequitur, nec infinita affirmatio simplicem sequitur negationem: affirmatio enim priuatoria & affirmatio infinita sibimet consentiunt. Illos uero qui discrepantiam ostendere uoluerunt infinitarum & priuatoriarum consequentiæ ad simplicem, quòd cum negatio simplex sequeretur affirmationem priuatoriam, non eodem modo affirmatio infinita sequeretur simplicẽ negationem, non ita oportuit colligere discrepantiam: sed potius, si quemadmodum affirmatiua priuatoria quæ dicit, est iniustus homo, non ita infinita affirmatio quæ enunciat, est non iustus homo, non sequeretur simplicem negationem quę est, non est iustus homo, tunc oportuerat dicere aliquid discrepare consequẽtiam priuatoriarum & infinitarum ad simplices. Nũc autem cum eodem modo priuatoria affirmatio nõ sequatur simplicem negationem, quo infinita affirmatio non sequitur eandem simplicem negationem: manifestũ est nullam esse in his discrepantiam: immo in omnibus simillimam consequentiam, & illos nihil per hanc rationem, quam nolunt addere recte differere, immo potius maioribus obscuram sententiam obscuritatibus implicare, sed potius ita intelligendum est, ut id quod ait, Quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem sese habebunt secundum consequẽtiam, ut priuationes, duæ uero minime: ita accipiamus, tanquam si ita dixisset, quatuor propositionum duarum simplicium, duarum uero infinitarum, duas affirmationes, id est simplicem & infinitam sequuntur duæ negationes, simplex & infinita scilicet, sicut priuationes quoque. In priuationibus enim affirmatiuam simplicem sequebatur priuatoria negatio, & simplea negatio priuatoriam affirmationem: reliquæ uero duæ, id est simplex affirmatio & infinita affirmatio, nullam habent consequentiam ad negationes, id est ad simplicem & infinitam, sicut nec priuationes quoq;. nam affirmatio priuatoria non sequebatur negationem simplicẽ, nec simplex affirmatio priuatoriam negationem, ut dicamus hoc modo. Quare quatuor istæ erunt, duæ simplices, duæ infinitæ, quarum id est duarum simplicium & duarum infinitarum, duæ quidem, id est negationes simplex & infinita ad duas affirmationes sequuntur, id est simplicem & infinitam. Hoc est enim quod ait, ad affirmationem & negationem sic se habebunt secundum consequentiam, id est consequuntur negationes ad eas quæ sunt affirmationes, sicut in priuationibus quoque dicebatur: duæ uero, id est affirmationes simplex & infinita, non habent se secundum consequentiam ad duas negationes, id est simplicem & infinitam, sicut priuationes quoque se secundum consequentiam non habebant: nam priuatoriam negationẽ non sequebatur affirmatio simplex, nec simplicem negationem priuatoria affirmatio. Est alia quoque simplicior expositio, quam Alexander post multas alias expositiones, in quibus animaduertit, edidit hoc modo. Cum sint, inquit, quatuor propositiones, quarum duæ sunt infinitæ, duæ uero simplices: duæ, inquit infinitæ, æqualiter se habent secũdum affirmationem & negationem ad priuatorias, duæ uero simplices ad easdem priuatorias se similiter non habent hoc modo: affirmatiua enim infinita consentit affirmatiuæ priuatoriæ: ea enim quæ dicit infinita affirmatio, est non iustus homo, ei cõsentit affirmationi priuatoriæ quæ dicit, est iniustus homo. ea uero infinita negatio quæ dicit, non est non iustus homo, priuatoriæ negationi consentit quæ dicit, non est iniustus homo. atque hę quidem duæ, id est infinita affirmatio & infinita negatio, ita sese habent ad affirmationem & negationem, ut priuationes, id est eadem affirmant uel negant quæ priuationes affirmant uel negant: duæ uero minime, id est duæ simplices, minime ita se habent ad affirmationem & negationem sicut priuationes. nam omnino non cõtingit simplex affirmatio priuatoriam affirmationem. ea enim quæ dicit, est iustus homo, nõ consentit ei quæ dicit est iniustus homo: nec rursus negatio simplex priuatoriæ negationi cõsentit. ea.n. quæ dicit, nõ est iustus homo, quæ est simplex negatio plurimũ dissidet ab ea quæ dicit, non est iniustus homo, quæ est priuatoria negatio: ergò cum sint quatuor affirmatio simplex & negatio simplex, affirmatio infinita & negatio infinita, harum duæ, id est affirmatio infinita & negatio infinita, ita aliquid affirmant uel negant ut priuationes. hoc est enim quod ait, ita sese habẽt ad affirmationem & negationem, ut priuationes: duæ uero minime. neque enim ita affirmant & negant duæ simplices, sicut duæ priuatoriæ: affirmatio nãq; simplex ab affirmatione priuatoria discrepat. & rursus negatio simplex a negatione priuatoria lõge dissidet atq; discordat. Sed hæc (ut diximus) Alexandri expositio est post multas alias simplicior, non tamen repudianda. sed illa superior uerior esse uidetur, quod Aristoteles ipse testatur. ait.n. paulo post. hæc igitur, quemadmodum in resolutoriis dictum est, sic sunt disposita. hanc enim consequentiam quam supra in superiori expositione memoraui priuatoriarum & infinitarum ad simplices in primi libri priorum resolutoriorum, quæ ἀναλυτικὰ Græci uocant, fine disposuit. Dicit autem Porphyrius fuisse quosdam sui temporis, qui hunc exponerent locum. & quoniam ab Hermino, & Aspasio, & Alexandro expositiones singulas proferentes, multa contraria, & in expositionibus male ab illis editis dissidentia reperierunt, arbitratos

bitratos

pitratos fuisse librum hunc Aristotelis ut dignum esset, exponi omnino non posse, multosq; illo tempore uiros totam tuius libri præteriisse doctrinam. quod inexplicabilem putarent esse caliginem. Nos autem breuissime hunc locũ in prima editione præteriuimus: sed qnod illic pro intellectus simplicitate breuiter posuimus, hic omni latitudine totam sententiæ uim & prolixitatem digessimns. Quare, quoniam superiora digne (ut mihi nidetur) expressimus, sequentis textns ordinem sententiamq; nideamus.

Similiter autem se habent, & si uniuersalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo iustus. Negatio, non omnis est homo iustus. Omnis est homo non iustus, non omnis est homo non iustus. Sed non similiter angulares contingit ueras esse, contingit autem aliquando.

47. De infinitis quædam propositionibus prælocutus, nũc de iis quæ determinatæ sunt secundũ uniuersalitatis & particularitatis adiectionem dicit, quòd etiam ipsæ similiter se habeant, sicut illæ quoque quę sine ulla determinatione dicebantur, simplex scilicet propositio atq; infinita. Quod uero ait, Similiter autem se habent & si uniuersalis nominis affirmatio sit, alij ita intellexerunt, ut quod ait, similiter referatur ad numerum propositionum & oppositionũ. Nam sicut in his quæ infinitæ sunt, & indeterminatæ, duæ sunt oppositiones, una simplicis negationis & simplicis affirmationis, altera infinitæ affirmationis & infinitæ negationis, quatuor autem propositiones, quod supra iam dictum est: ita quoq; in iis quæ determinationem secundum uniuersalitaté particularitatemq; habent, quatuor fiunt propositiones, & oppositio duplex. Oppositio enim una est uniuersalis affirmationis simplicis, & particularis negationis simplicis, ut est, omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est, & hæc est quidem nna oppositio: Alia uero infinitæ uniuersalis affirmationis, & infinitæ particularis negationis, ut est, omnis homo non iustus est, non omnis homo non iustus est. Qnare hic quoque cum duæ sint oppositiones, erũt sine dubio propositiones quatuor, sicut in his de quibus supra dixerat, quæ scilicet determinatione carebant. Alij uero qui Aristotelis animum penitus inspexerunt, non aiunt similiter solum se habere determinatas propositiones ad numerũ oppositionum & propositionum, sed etiam ad consequentiam. nam quæ est consequentia negatinnum ad affirmationes in his propositionibus simplicibus, & infinitis, quæ præter determinationem dicuntur, eadem similitudo habetur, & in iis qnæ cum determinatione proferuntur. Sed quoniam nõ in omnibus omnia similia habent, idcirco addidit notás, sed non similiter angulares contingit esse ueras, contingit auté aliquando. Sensus autem huiusmodi est. Similiter inquit se habent hæ propositiones, quæ secundum determinationé dicuntur, infinitæ ad simplices, & simplices ad infinitas, quémadmodum illæ quoqne se habebant, quæ sine determinatione indefinitæ dicebantur. Sed habent quandam dissimilitudinem, quòd angulares propositiones in iis quæ cum determinatione dicnntur, non eodem modo ueræ sunt, quomodo illæ quæ sine determinatione proferebantur uel infinitæ uel simplices. uideamns ergo prins an eadem in iis quæ determinatæ sunt, sit consequẽtia quæ in iis est quæ indefinite proferuntur. Post uideamus quæ sit in angularibus dissimilitudo. disponantur ergo non solum hæ quæ simplices, uel infinitæ sunt, sed etiam quæ sunt priuatoriæ, & prius quidem disponantur hoc modo. Simplex affirmatio simplexq; negatio. Et hę quidem indefinitę, id est præter nniuersalitatis, aut particularitatis adiectionem. sub his, id est sub affirmatione quidem simplici ponatur negatio priuatoria, sub negatione uero simplici affirmatio priuatoria: hæ quoq; rursus indefinitę: ponatur auté sub affirmatione priuatoria, & sub simplici negatione affirmatio infinita. Sub priuatoria autem negatione & simplici affirmatione ponatur negatiua infinita, & hæ quoque indefinitę & indeterminatę sine nlla particularitate uel uniuersalitate. Sub his autem disponantur hæ quas determinatas uel uniuersalitatis quantitate uel particularitatis uocamus, & primo quidem affirmatio nniuersalis simplex, & contra hanc negatio particularis simplex. Sub affirmarione autem uniuersali simplici ponatur negatio particularis priuatoria, sub negatione auté particulari simplici uniuersalis affirmatio priuatoria. rursus sub negatione particulari priuatoria, & sub affirmatione uniuersali simplici ponatur negatio particularis infinita. Sub affirmatione uero uniuersali priuatoria, & sub negatione simplici particulari ponatur uniuersalis affirmatio infinita. erit autem huiusmodi descriptio.

Affirmatio simplex	Homo iustus est.
Negatio prinatoria	Homo iniustns non est
Negatio infinita	Homo non iustus nõ est

Indefinitæ

Homo iustus non est	Negatio simplex
Homo iniustus est	Affirmatio priuatoria
Homo non iustus est	Affirmatio infinita

Affirmatio vl̃is simplex	Omnis homo instus est
Negatio partic. prinatoria	Non oĩs homo iniustus est
Negõ particularis infinita	Nõ omnis homo nõ iustus est

Definitæ

Non omnis homo iustus est	Negatio particularis simplex
Omnis homo iniustus est	Affirmatio uniuersalis priua.
Omnis homo non iustus est	Affirmatio uniuersalis ĩfinita.

In hoc ordine propositionnm, quem supra descripsimns, quę sint angulares manifestum est. Sunt nanq; affirmationes quidem affirmationibus, negationes uero negationibus: & in his quidé quæ indefinitæ sunt, eodem modo angulares sunt affirmationes inter se & negationes. Simplex quidem affirmatio quæ dicit, est homo iustus, priuatoriæ affirmationi quæ dicit, est homo iniustus: & infinitæ affirmationi qnæ proponit, est homo non iustus, angularis est. Negatio nero simplex quæ est, nõ est hõ iustus, negationi prinatoriæ quæ dicit, nõ est homo iniustus: & negationi infinitæ quæ est, oõ est homo nõ iustus, angularis est. Ité siquis ad definitas propositiones aspiciat, idem sine aliqua dubitatione reperiet. Affirmatio enim uniuersalis simplex, quæ est, omnis homo iustus est, affirmationi nninersali priuatoriæ quæ enunciat, omnis homo iniustus est: & affirmationi uniuersali infinitæ quæ dicit, omnis est homo non iustus, angularis est. Item negatio particularis simplex quæ est, nõ omnis est hõ iustus, negationi particulari priuatoriæ quæ dicit, non omnis est homo iniustus: & negationi particulari infinitæ qnæ proponit, non omnis est homo non iustus, angulares sunt: Igitur affirmationes affirmationibus, & negationes negarionibus, angulares sunt, & in ordine indefinitarum propositionum, & in ordine definitarum. quocirca de earum consequentia speculandum est. dictum est enim prius ꝙ affirmationem indefinitã simplicé sequeretur prinatoria & infinita negatio, eas nero simplex affirmatio non sequeretur. rursus infinitam affirmationem, priuatoriamq; affirmationem sequitur simplex negatio, hæ uero negationem simplicem non seqnuntur. Rursus siquis ad ordinem definitarum respiciat, idem inueniet. affirmationem nãq; uniuersalem simplicem sequitur particularis priuatoria negatio, & particularis infinita negatio. Nã si uera est uniuersalis affirmatio simplex quæ dicit, omnis est homo iustus, uera est etiam particularis priuatoria negatio quæ dicit, non omnis est homo iniustus. hoc aũt idcirco euenit ꝙ ea quæ dicit, nõ omnis hõ iniustus est, idẽ potest quod simplex, & similis est ei quæ proponit, quidã homo iustus est, particulari simplici affirmationi. nam si non omnis homo iniustus est, quidã homo iustns est. sed particularis affirmatio simplex sequitur nniuersalem affirmatiuam simplicem. Quando.n. uera est uniuersalis affirmatio quæ dicit, omnis homo est iustus, uera est & particularis affirmatiua quæ proponit, quidam homo iustus est. sed ei quæ dicit, quidam homo iustus est, consentit particnlaris negatio priuatoria quæ proponit, non onmis homo est iniustus. Quocirca etiam particularis negatio prinatoria uniuersali simplici affirmationi consentit. Sequitur igitur eam quæ dicit, omnis est homo iustus, uniuersalem scilicet simplicem affirmationem, ea quę proponit, non omnis est homo iniustus, particularis negatio priuatoria. sed huic particu-

lari negationi priuatoriæ, quæ dicit, non omnis est homo in iustus, consentit particularis infinita negatio, quæ dicit, non omnis est homo non iustus. & uerum est, si non omnis est homo iniustus, quod non omnis est homo non iustus. idem enim est esse iniustum, quod non iustum, sed particularis priuatoria negatio sequitur simplicem uniuersalem affirmationem. Infinita igitur negatio particularis sequitur simplicem affirmationem uniuersalem, eiq; consentit, si prius affirmatio uniuersalis uera sit. Quocirca eam quę dicit, omnis est homo iustus, uniuersalem simplicem affirmationem sequuntur sine dubio particularis negatio priuatoria, non omnis est homo iniustus, & particularis negatio infinita, non omnis est homo non iustus. Quare hic quoque affirmationē negationes sequuntur, sed hoc non conuertitur. quoniam enim (ut dictum est) negatio particularis priuatoria quę dicit, non omnis est hō iniustus, consentit particulari affirmationi simplici, ei scilicet quæ dicit, quidam hō iustus est. hanc autem particularem affirmationem non sequitur uniuersalis affirmatio. neque enim si uerum est quendam hominem esse iustum, idcirco iam & omnem esse hominem iustum necesse est. quare non sequitur affirmatio uniuersalis simplex, oīs est hō iustus, affirmationē particularē, quidā hō est iustus. potest.n. hac uera, idest particulari, uniuersalis esse falsa. sed particularis affirmatio simplex particulari negationi priuatoriæ consentit. quare nec priuatoriam particularem negationem simplex affirmatio sequitur uniuersalis. Eam igitur quę dicit, non omnis est homo iniustus, non sequitur affirmatio uniuersalis simplex quæ proponit, omnis hō iustus est, sed particularis priuatoria negatio consentit particulari negationi infinitæ. uniuersalis igitur affirmatio simplex non sequitur particularem negationem infinitā. Ea igitur quæ dicit, omnis est homo iustus, affirmatio uniuersalis simplex, non sequitur eam quæ dicit, non omnis est homo non iustus, particularem infinitam negationem. Duę igitur negationes infinita & priuatoria particulares sequuntur uniuersalem affirmationem simplicem, sicut in his quoque erat quæ sunt indefinitæ. Duæ enim negationes infinita & priuatoria indefinitæ simplicem affirmatiuam sequebātur indefinitam, sed non econuerso. affirmatio enim uniuersalis simplex non sequitur negationes, particularem infinitam & priuatoriam, sicut nec indefinita quoque affirmatio simplex, indefinitas sequebatur negationes priuatoriam atque infinitam. Quare in hoc uno ordine similiter se habent definitæ his quæ sunt indefinitæ. æqualiter enim affirmationibus ueris ueræ sunt negationes, negationum ueritatem affirmationum ueritas non sequitur, nec in his consentit.

Rursus in alteram partem perspiciamus quemadmodum affirmationes uniuersales priuatoriam s. & infinitam, particularis negatio simplex sequatur. nanque uniuersalem affirmationem priuatoriam, omnis est homo iniustus, sequitur particularis negatio simplex, non omnis est homo iustus. ea enim quæ dicit, omnis est hō iniustus, consentit simplici uniuersali negationi quæ dicit, nullus homo iustus est. nam si omnis est homo iniustus, nullus est homo iustus. Sed hāc, idest uniuersalem simplicem negatiuam sequitur particularis simplex negatio. nam si uera est, quod nullus homo iustus est, uera est, quòd non omnis homo iustus est, sed uniuersalis negatio simplex uniuersali priuatoriæ affirmationi consentit. sequitur ergo particularis simplex negatio quę est, non omnis est homo iustus, uniuersalem affirmationem priuatoriam quæ proponit, omnis est homo iniustus, sed hæc uniuersali affirmationi infinitæ consentit. idem enim significat, omnis est homo iniustus, & omnis est homo non iustus. Quare sequitur quoq; particularis negatio simplex quæ est, non omnis est homo iustus, uniuersalem affirmationem infinitā quæ dicit, omnis est homo non iustus. Hic quoque affirmationes uniuersales priuatoriam atq; infinitam sequitur particularis negatio simplex, quæ est, non omnis est homo iustus, sed non conuertitur. etenim quoniam simplicem negationem particularem quæ dicit, non omnis est homo iustus, non sequitur uniuersalis negatio quæ proponit, nullus homo iustus est. neque enim si uera est non omnem hominem esse iustum, uera est, nullum hominem esse iustū. hæc autem, idest uniuersalis simplex negatio consentit, uniuersali affirmatione uniuersali priuatoria: non sequitur igitur uniuersalis affirmatiua quæ dicit, omnis est homo iniustus, simplicem particularem negationem, quę proponit, non omnis est homo iustus, sicut nec eandem particularem negationem uniuersalis negatio sequebatur, sed priuatoria uniuersalis affirmatio consentit cum infinita affirmatione uniuersali. igitur particularem negationem quę dicit, non omnis est homo iustus, uniuersalis affirmatio infinita non sequitur quæ proponit, omnis est homo non iustus. Quare hic quoque affirmationes duas uniuersales, idest priuatoriam atque infinitam, particularis simplex negatio sequitur: sicut affirmationes duas quoque indefinitas, priuatoriam atque infinitam, negatiua indefinita sequebatur: sed duæ affirmationes uniuersales priuatoria & indefinita non sequuntur particularem simplicem negationem, sicut duæ quoque indefinitæ affirmationes priuatoria & infinita simplicem negationem non sequebantur. Similiter igitur se habent definitę indefinitis secundum cōsequentiā. angulares non eodem modo se habent. nam indefinitarum propositionum angulares simul ueras esse contingit. nam si uerum est, quod est homo iustus, quæ est indefinita affirmatio simplex, nihil prohibet ueram esse etiam quæ dicit, est homo iniustus. & rursus ea quæ dicit, est homo non iustus, quę sunt indefinitæ affirmationes priuatoria & infinita. Rursus negationes negationibus quę sunt angulares ueras esse contingit, ut ea quę dicit, non est homo iustus, si uera est, nihil prohibet ueram esse etiam quę dicit, non est homo iniustus, & eam quæ proponit, non est homo non iustus. angulares ergo sibi indefinitas in ueritate consentire nihil prohibet, sed in his tantum terminis, ut in secundo huius operis uolumine docuimus, qui neque naturales sunt inesse, neq; impossibiles. Siquis enim sic dicat, est hō rationalis, huic angulares ueræ esse non possunt, hæ scilicet quę dicunt, est homo irrationalis, & rursus est homo non rationalis. rationalitas enim homini per naturam inest. Similiter autem & de impossilibus dicendum est, quod si sint talia quæ neq; impossibilia sint inesse, nec naturalia sint inesse, ut in ea propositione quæ dicit, est homo iustus, iustitiam neque naturalem esse necesse est homini, nec impossibile inesse, manifestum est quod angulares sibimet semper in ueritate consentiunt. atque hoc idem de negatiuis quoque angularibus recte dicitur. In his igitur terminis qui nec naturales sunt, nec impossibiles, semper angulares, & negationes negationibus, & affirmationes affirmationibus simul ueras esse contingit, & hoc quidem in his quę indefinitæ sunt. In his autem quæ definitæ sunt, & uniuersalitatis particularitatisque participes, non eodem modo sunt. In quibusuis autem terminis siue possibilibus, siue naturalibus, siue impossibilibus affirmationes affirmationibus sibimet angularibus in ueritate consentire non possunt. negationes autem negationibus angulares in his tantum terminis, qui neque naturales neque impossibiles sunt, in ueritate poterunt conuenire.

Et primum quemadmodum affirmationes affirmationibus sibimet āgularibus in ueritate cōsentire non possunt, in quibuslibet terminis demonstrandum est. Ea enim quæ dicit omnis est homo iustus, & ea quæ dicit, omnis est homo iniustus, quæ est scilicet angularis, uerę simul esse non possunt. Ea nanque quæ dicit, omnis est homo iniustus, nihil differt ab ea quæ proponit, nullus est homo iustus. sed omnis est homo iustus, & nullus est homo iustus, quoniam contrariæ sunt, simul ueræ esse non possunt. sed ea quæ dicit, nullus est homo iustus, cōuenit atq; consentit ei quę proponit, omnis homo est iniustus, quare omnis hō iustus est, & omnis hō est iniustus, simul uerę esse non possunt: sed eadē quę ꝑponit, omnis est hō iniustus, cōsentit (ut sæpe dictum est) ei quæ dicit, omnis est hō nō iustus. Quare nec in his, hæc in ueritate consentire poterit ei quæ dicit ꝙ oīs est hō iustus. affirmatio igitur uniuersalis simplex, oīs est hō iustus affirmationibus uniuersalibus priuatoriæ & infinitæ quæ sūt oīs est hō iniustus, & omnis est homo non iustus, sibimet angularibus, in ueritate simul nulla ratione cōsentit, sicut in his quæ indefinitæ erāt, & affirmationes affirmationibus, & negatiōes negatiōibus ī ueritate poterāt cōsētire. in his aūt quæ sunt definitę, affirmatiōes angulares simul ueræ esse nō possunt.

possunt. Recte igitur dictum est, quòd in alijs omnibus similis est consequentia definitarum & indefinitarum. affirmationibus enim consentiunt in ueritate negationes, negationibus autem affirmationes non omnino consentiunt. quę similitudo consequentiæ in utrisque est, idest & in his quæ definitæ sunt, & de his quæ indefinitæ. sed est distantia, quòd non similiter angulares contingit ueras esse, & affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus. indefinitis autem ueras esse contingit eas .s. quæ sunt angulares. in his autem quæ sunt definitæ, affirmationes affirmationibus angulares ueras esse aliquando nulla ratione contingit. Hoc autem manifestum erit, siquis & ea sibi proponat exempla, in quibus sunt termini naturales atque impossibiles; & ea in quibus sunt possibiles & non naturales neque impossibiles. in omnibus enim inueniet affirmationes affirmationibus, definitis definitas, angulares simul ueras esse non posse. Quod autem addidit, contingit autem aliquando, huiusmodi est. quanquam enim affirmationes affirmationibus angulares definitę simul ueræ esse non possunt quibuscunque positis terminis, potest tamen fieri ut negationes negationibus ueræ inueniantur. & fit hæc similitudo ad infinitas angulares. nam sicut illic negationes negationibus indefinitæ angulares ueræ simul esse poterant in his quæ neque naturalia sunt neque impossibilia essent: ita hic quoque, idest in ordine definitarum, negationes definitas negationibus definitis, angulares angularibus, simul ueras esse contingit in his quæ neq; sunt impossibilęs, neque naturales. Negatio enim simplex particularis quæ dicit, non omnis est homo iustus, potest simul uera esse cum ea quæ dicit, non omnis est homo iniustus. potest enim fieri, ut quidam sint iusti, quidam autem nō sint iusti, & in eo utræque ueræ sunt. & ea quæ dicit, non omnis est homo iustus, quia sunt quidam iniusti, & ea quæ dicit, nō omnis est homo iniustus, quia poterāt aliqui esse iusti: sed hæc consentit infinitæ negationi particulari quæ dicit, non omnis est homo non iustus. idem est enim dicere, nō omnis est homo iniustus, quod non omnis est homo non iustus.

Quocirca, & hæ sibimet angulares simul ueræ esse possunt: nam si quidam sunt iusti, quidam iniusti, uerum est dicere qđ non omnis est homo iustus, quia sunt quidam iniusti. Rursus uerum est dicere, non omnis est homo non iustus, quia sunt quidam iusti: negationibus igitur negationes angulares definitæ simul ueræ esse possunt, & hoc est simile indefinitis. in quibus sicut affirmationes affirmationibus, ita quoq; in ueritate angulares negationes negationibus cōsentiunt. Sensus ergo totus huiusmodi est. Similiter autem, inquit, se habet, idest similis erit consequentia propositionum, quemadmodum fuit in indefinitis, etiam si uniuersalis nominis fit affirmatio. i. etiam si definitæ affirmationes negationesq; ponantur, ut per subiecta exempla monstrauit dicens, affirmationi simplici uniuersali, omnis est homo iustus, opponi, nō omnis est homo iustus, particularem .s. simplicem. & rursus uniuersalem affirmationem infinitam proponens eam .s. quæ est, omnis est homo non iustus, huic illam opposuit, quę dicit, non omnis est homo non iustus. hæ, inquit, similiter se habent ad consequentiam quemadmodum indefinitæ. quo modo autem se illæ haberent ad consequentiam, supra monstratum est. sed non, inquit, similiter angulares contingit ueras esse. In his enim quæ erant indefinitæ, affirmationes affirmationibus angulares simul ueræ esse poterant. In his autem quæ definitæ sunt, simul uerę esse non possunt. Contingit autem aliquando, ut similiter angulares ueræ sint in his quæ definitæ sunt, quemadmodum & in indefinitis. negationes enim negationibus angulares definitæ simul in ueritate consentiunt, ut in his quoque inueniebatur, quas indefinitas supra descripsimus. Plenus est igitur huiusmodi intellectus. Herminus autem hoc aliter sic exponit, Similiter, inquit, duas faciēt oppositiones quatuor propositiones, si fuerint duæ simplices, duæ infinitę, determinatione tamen adiecta. hoc autem sic monstrat, proponit prius simplicem affirmationem uniuersalem quæ dicit, omnis est homo iustus. Contra hanc particularem simplicem negationem, non omnis est homo iustus. sub affirmatione uniuersali simplici, affirmationem uniuersalem infinitam, quę dicit omnis est homo non iustus. Contra hanc sub negatione particulari simplici particularem negationem infinitam quæ proponit, nō omnis est homo non iustus.

Omnis est homo iustus	Non omnis est homo iustus
Omnis est hō nō iustus	Non omnis est hō nō iustus

His ergo ita dispositis, duæ, inquit, sunt oppositiones. Contra enim eam quæ est, omnis est homo iustus. opponitur illa quæ proponit, non omnis est homo iustus. hoc autem idcirco, quoniam sibi contradictorie oppositæ sunt, uniuersalis affirmatio simplex & particularis negatio simplex, & est hæc quidem una oppositio. Rursus contra eandem affirmationem simplicem quæ dicit, omnis est homo iustus, opponitur uniuersalis affirmatio infinita quæ dicit, omnis est homo non iustus, & hoc contrario modo. Ea nanque quę dicit, omnis est homo non iustus, idem significat, eique cōsentit quæ dicit, nullus homo iustus est. sed hæc quæ proponit nullus homo iustus est, contrario modo opposita est ei quæ dicit, omnis est homo iustus. Quocirca etiam ea quæ dicit, omnis est homo non iustus, contrarie erit opposita ei quæ proponit, omnis est homo iustus. Est igitur hæc quoque altera oppositio. duæ ergo sunt oppositiones, quemadmodum etiam in his quæ sunt indefinitę, licet alio modo essent oppositæ, tamen duæ erant oppositiones. Secundum diametrum autem non contingit similiter ueras esse, ut ipse ait. Illas enim, quoniam indefinitę erant & secundum diametrum, quę erant homo est iustus, homo non est iustus, homo est nō iustus, homo non est non iustus, simul ueras esse contingebat, & omnes omnibus. Quod siquis ad indefinitarum descriptiones redeat, diligenter agnoscet. Hic autem, inquit, hoc est in his quæ definitæ sunt, non idem est. Hoc sic monstrat. Ea enim propositio quæ dicit, omnis est homo iustus, nō cōsentit contradictioni suę quæ dicit, non omnis est homo iustus. Rursus ea quæ dicit, omnis est homo non iustus, non consentit rursus ei quæ dicit, non omnis est homo nō iustus. hæc enim contrariæ ipsius consentiebat. quare cum uera est uniuersalis affirmatio simplex quæ dicit, omnis est homo iustus, sine dubio falsa est ea quę dicit, omnis est homo non iustus. Sed hac falsa, contradictio eius uera erit, uera est igitur ea quæ negat dicens, non omnis est homo non iustus. Quocirca hę duę propositiones angulares uerę aliquoties inueniuntur, omnis est homo iustus, non omnis est homo non iustus. contingit ergo aliquando ueras esse, sed non, inquit, omnino. Nam si a particulari negatione infinita cœperis nō idem est, idest non eadem ueritas uenit, hoc autem tali probatur modo. Si enim uera est, quod non omnis est homo nō iustus, falsa est ea quę dicit, omnis est homo non iustus. est enim ei contradictorie opposita. hac autem falsa quæ dicit, omnis est homo non iustus, non omnino ueram necesse est esse eam quæ propōit, omnis est homo iustus, idcirco quod hæ duæ sibi contrariorum loco oppositę sunt. contrarias autem propositiones simul falsas esse posse supra docuimus: ergo non necesse est si falsa est, omnis est homo non iustus, ueram esse eam quę dicit, omnis est homo iustus, quod si nō necesse est, hoc potest fieri, ut utręque sint falsę. quare euenit aliquando, ut uera hac propositione quę dicit, non omnis est homo non iustus, falsa sit illa quæ proponit, omnis est homo iustus. quare non similiter secundum diametrum in ueritate sibi propositiones consentiunt, atque hoc quidē Herminus non recta expositione dicens, ordinem turbat. Siquis autem uel hoc quod Herminus ait, diligenter agnoscit, uel id quod supra nos diximus, cognoscit: multam esse differentiam expositionis, & meliorem superiorem iudicans, ei, siquis nobis credit, recte consentiet.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt, aliæ autem ad id quod est non homo, quasi subiectum aliquod additum, ut, est iustus non homo, non est iustus non homo. Est non iustus non homo, non est non iustus non homo. magis autem plures his nō sunt oppositiones. hæ autem extra illas ipsæ secundum se erunt, ut nomine utentes eo, quod est non homo

48. Supra iam dixerat omne subiectum aut ex nomine simplici & finito, aut ex nomine rursus infinito consistere, & eorum oppositiones ostendit, quod essent duæ, & quatuor propositiones: duæ quidem simplex subiectum nomen habẽtes, duæ uero infinitum: & post has quando est tertiũ adiacens prædicaretur. Illic quoq; dupliciter oppositiones fieri dixit, cum scilicet finitum nomen esset uel infinitum prædicatum, earumq; inter se eam consequentiam demonstrauit qualem haberent priuatoriæ ad easdem ipsas simplices, quibus ex finito nomine propositiones compararentur: & quoniam omnis harum uarietas propositionum ita fit, cum est tertium prædicaretur, ut aut subiectum & prædicatum finita sint, aut subiectum quidem finitum, prædicatum uero infinitum (de quibus supra locutus est, cum earum consequẽtiam demonstrauit) aut infinitum habent subiectum, finitum uero prædicatum, aut infinitum & subiectum & prædicatũ. Et habent quidem propositiones utrunq; finitum, ut est, homo iustus est, homo iustus non est. finitum uero subiectum, infinitum prædicatum, ut est, homo non iustus est, homo non iustus non est. & harum quidem consequentia supra monstrata est. aliæ uero sunt quæ infinitum habent subiectũ, & quæ ut nomine utantur nomine infinito, ut non homo iustus est, non homo non iustus est. utuntur enim hæ propositiones subiecto, id est non homo, ut nomine, prædicato uero eo quod est iustus: hoc est enim quod ait, aliæ autem ad non homo, ut ad subiectum aliquod additum. Siquis.n. ponat non homo quidem subiectum: & de hoc aut finitum nomen prædicet, ut est iustus: aut infinitum, ut est non iustus, utroq; modo rursus duplicem faciet oppositionẽ. Quatuor autem sunt propositiones hæ.

Est non homo iustus	Non est non homo iustus
Est non homo non iustus	Non est non homo nõ iustus

In his igitur quatuor propositionibus, oppositionibus uero duplicibus, non homo quidem subiectum est, sed in superiori oppositione finitum quidem prædicatur nomen, quod est iustus. in inferiore uero infinitum, quod est non iustus. sed ille, inquit, quæ prædicatum quidem infinitum habent, subiectum uero finitum, uel quibus & prædicatum finitum est & subiectum, habent aliquam ad se consequentiam. Hæ uero quas postea memorauimus, id est, quæ infinitum habent subiectum, prædicatum autem uel finitum uel infinitũ, nullam habent consequentiam ad eas propositiones, quæ siue finito prædicato siue infinito, ex finito tamen subiecto consisterent. hoc enim est quod ait: Hæ autem extra illas ipsæ secundum se erunt. id est nullam consequentiam ad superiores, quæ ex finito subiecto constarent, habere ait eas quæ infinitum subiectum in propositionum ordine retinerent. Postquã igitur enumerauit & eas quæ ex utrisque finitis cõsisterent, id est & subiecto & prędicato, & illas quæ ex subiecto quidem finito, prædicato uero infinito essent, his etiã illas quæ ex subiecto infinito essent & ex finito prædicato, necnon illas addidit, quæ ex utrisq; infinitis constare uiderentur. Postquã igitur has enumerauit, ait. Magis autem plures his non erunt oppositiones. omnis enim oppositio (quod supra iam dictum est) aut est ex utrisq; finitis, ut, est homo iustus, non est homo iustus. aut ex finito quidẽ subiecto & infinito prædicato, ut est, homo non iustus est, homo non iustus non est. aut ex infinito quidem subiecto, finito uero prædicato, ut, est non homo iustus, non est nõ homo iustus. aut ex infinitis utrisque, ut est, non homo non iustus est, non homo non iustus non est. ut autem quinta oppositio reperiri possit nulla rerum ratione possibile est. de his ergo hæc dicta sunt, in quibus est tertium adiacens prædicatur.

In his vero in quibus, est, non conuenit: ut in eo quod est currere, vel ambulare, idẽ facit sic positum, ac si est adderetur, vt currit omnis homo, non currit omnis homo. currit omnis non homo, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationẽ ad id quod est homo, addendum est. omnis enim non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter. manifestum est autem ex eo quod est, Currit homo, non currit homo, Currit nõ homo, non currit nõ homo: hæc enim ab illis differũt eo quòd vniuersaliter non sunt. Quare omnis uel nullus nihil consignificat aliud nisi quod vniuersaliter de nomine vel affirmationem, vel negationem, ergo & cætera eadem oportet apponi.

49. Sunt quædam propositiones in quibus est quidem tertium adiacens prædicatum est, & hoc sono ipso & prolatione dignoscitur. aliæ uero sunt, in quibus tale uerbum prædicatur, quod tertium quidem adiacens non prædicetur, habet tamen coniunctum atque intra se uerbum est, quæ propositio si soluatur in participium atque uerbum est, quod ante solo uerbo dictum prædicatum, secũdo prædicabitur, tertio loco prædicabitur est, & fit similis propositio tanquam si prolatione quoque haberet est uerbum. siquis.n. dicat omnis homo currit, in hac propositione unum subiectum est, alterum prædicatum: homo enim subiectum est, prædicatũ autem currit. Neque enim possumus arbitrari in hac propositione tres esse terminos, idcirco quòd omnis quidem terminus non est, sed subiecti termini determinatio. Significat enim quòd res uniuersalis, id est homo, uniuersali subiicitur cursui, cum dicitur omnis homo currit, nulla est enim hominis exceptio, ubi omnem currere determinatio est. ergo non ponitur loco termini id quod dicimus omnis, sed potius subiecti termini determinatio est. Quocirca in hac propositione quæ dicit, oĩs homo currit, duo sunt termini, homo & currit. ergo in hac eadem, quãquam uerbum est non prædicetur in prolatione, tamen uerbi, quod est currit, significatione concluditur. Siquis enim hanc propositionem quæ dicit, omnis homo currit, soluat in participium atque uerbum, faciet omnis homo currens est. & idem significat participium uerbo coniunctum, quod significat uerbũ, quod utraque complectitur. nam cum dico omnis homo currit, omni homini actionem pręsto esse pronuncio. quòd si idem rursus dicam, omnis homo currens est, eandem actionẽ homini rursus adesse proposui. idem igitur significat uerbum currit, quod currens est, & in eadem propositione quæ dicit, omnis homo currit, licet in prolatione est non dicatur, tamen tertium potestate prędicatur, quod hinc cognoscitur, si tota propositio soluatur in participium atq; uerbũ. Quãobrem sicut ex nomine infinito subiecto fit affirmatio, non eodem modo ex infinito uerbo affirmatio fieri potest, sed mox in eo nis negationis agnoscitur. quoniã enim facimus affirmationem dicentes, omnis non homo currit, non homo, scilicet subiectum infinitum ponentes, non ita possumus dicere affirmationem fieri, cum proponimus omnis homo non currit. hæc.n. iam negatio est. quare ubicũq; fuerit non currit, uel non laborat, uel non ambulat, uel non legit, in omnibus negatio fit, in quibuscunq; infinitum uerbo prędicatur. Dubitabit autem aliquis an sicut ex infinito uerbo fieri affirmatio non potest, sed semper negatio ex hoc prædicamento fit, ita quoq; si eadem propositio soluatur in participium atque uerbum, an ex infinito posit affirmatio fieri participio. quęretur enim an sicut in hac propositione quæ dicit, omnis homo currit, qui ita proponit dicens, omnis homo non currit, facere affirmationem non potest, sed sine dubio negationem facit: ita quoq; si eadem soluatur in participium atq; uerbum, ut siquis dicat, omnis homo currens est, si fiat infinitũ non currẽs, & dicatur, omnis homo nõ currens est, an hęc affirmatio fit, an certe negatio, tantundem ualens, tanquã si aliquis dicat, omnis homo non est currens. Sed fuerunt qui hoc cũ ex multis aliis, tum ex aliquo Platonis syllogismo colligerent, ut quid ex ea re definirent: doctissimorum uirorum auctoritate cognoscerent. ex duabus .n. negatiuis syllogismus fieri non potest. in quodam enim dialogo Plato huiusmodi interrogat syllogismũ. Sensus inquit non contingit rationem substantiæ, quod non cõtingit rationem substantiæ, nec ipsius ueritatis notionem cõtingit. Sensus igitur ueritatis notionem non contingit. uidetur.n. ex omnibus negatiuis fecisse syllogismum, quod fieri nõ potest, atq; ideo aiunt infinitum uerbum, quod est non contingit, pro participio infinito posuisse, id est non cõtingens est, est enim in pluribus aliis inueniendi facultas frequẽter uer-

bum

bum infinitum positam pro nomine infinito. Quare uerbum quidem dixere quidam, semper facere negationē, si infinitū apponatur. Participia autē uel nomina si sint infinita posse facere affirmationem, & ideo quotiescumque a magnis uiris infinitum uerbum & duæ negationes in syllogismo ponunt, hac ratione defenditur, quo dicatur uerbū infinitū pro participio esse positum: quod participium nominis loco in propositione prædicatur, & id quidē Alexander Aphrodiseus arbitrabatur cæteriq; complures. iccirco enim aiunt non posse fieri ex infinito uerbo affirmationē, quoniam sicut ad uerbum, est, iuncta particula negatiua mox totam perficiet negationem, sic etiam uerba quæ sunt infinita, uel quæ in se complectuntur uerbum est, nō facient infinitam affirmationem, sed potius negationē. Siquis enim sic dicat, homo currens non est, nullus hanc dixerit affirmationē. Siquis uero sic dicit, homo non currit, iccirco nec hęc propositio affirmatio est, quoniam currit, est uerbum intra se continet, & sicut ad est uerbum particula negatiua iuncta non facit affirmationem, sed potius negationem; ita quoq; ad aliud uerbum iuncta negatio, quod intra se continet est uerbum, plenam perficit negationem. Aristoteles autē non uidetur ista discernere, sed similiter arbitrari, siue cum participio ponatur est uerbum, siue sine participio uerbum illud quod uerbum est intra sę claudit atque complectitur. dicit enim hoc modo, In his uero in quibus est non conuenit, ut in eo quod est currere uel ambulare, idem facit sic positum, ac si est adderetur, & huius subiecit exemplum, ut currit omnis homo. In hac enim propositione quæ dicit, currit omnis homo, non quidem conuenit poni est uerbum. eodē modo & siquis dicat, omnis homo ambulat, hic quoq; est uerbum non conuenit poni. sed hæc talia sunt, tanquam si est adderetur, quod exemplo docuit. nam sicut est currens omnis homo, affirmatio est cursus præsentiam mōstrans, ita quoq; currit omnis homo, affirmatio est, idem ualens, idemque significans: & has ex simplicibus subiectis affirmationes in quibus est dici non conuenit, consequenter enumerat dicens, currit omnis homo, mediam ponens determinationē: quę est omnis, inter currit, quod est prædicatum, & subiectū quod est homo. Contra hanc opponit simplicem negationē dicēs, non currit omnis homo. Rursus facit affirmationem ex infinito nomine, currit omnis nō homo. huic opponit negationem infiniti nominis subiecti, non currit omnis non homo. & has iccirco proposuit, ut mōstraret idem in his euenire, in quibus est non conuenit prædicari, quod in illis quoq; in quibus est tertium adiacens prædicabatur. sed quoniam in negatione infiniti nominis substituit, nō currit omnis non homo, ait. nō enim dicendum est nō omnis homo, sed non negatio ad id quod est homo, addenda est. Poterat enim quis dicere nō recte fecisse negationem eius affirmationis quæ est, currit omnis nō homo: hanc quæ dicit non currit omnis nō homo, sed potius ita debuisse oppositionem constitui, currit omnis non homo, non currit nō omnis homo. ex hoc autem demōstrat ita faciēdam esse negationem, ut eam ipse disposuit. dicit.n. non enim dicendum est, non omnis homo, sed nō negatio ad id quod est hō. addenda est, qui est sensus huiusmodi, Quoties facimus, inquit, negationem contra hāc affirmationem quæ dicit, currit omnis non homo, non est negatiua particula, non, adiungēda ei quod est omnis, sed potius subiecto quod est homo. Cum enim ita dicimus, currit omnis nō homo, facienda est negatio, non currit omnis nō homo. Non enim dicendum est, non currit nō omnis homo, id est, nō, negatiua particula nō est adiiciēda ad omnis, sed potius ad homo. huiusmodi hæc causa est, ꝙ omnis determinatio in terminorū numero non ascribitur, sed potius ad uim suam, id est ad determinationem. non.n. aliquid uniuersale significat ipsum omnis, sed significat quidem uniuersale, quod est homo uniuersaliter: omnis autem determinatio est, qm̄ id quod uniuersale est, id est homo uniuersaliter prædicatur. non ergo aliquid uniuersale significat determinatio omnis, sed potius ꝙ uniuersale nomē uniuersaliter ꝑdicatur. Atq; ideo quoties in his negatio fit, ad subiectum potius nomē trahi oportet negationem, nō ad determinationem. sed ne forte quis dubitet, ut etiā in aliis quoq; ita fieri oportere oppositiones dicat. in his.n. quæ subiectum finitum habent, cum dicimus omnis homo currit, si contra hanc contradictorie opposita negatio ponitur, ad determinationem negatiua particula est cōstituenda, ut contra eam quæ dicit, omnis homo currit, ea sit quæ dicit, non oīs homo currit. In his autem quæ ex infinito nomine subiecto fiunt, siue in affirmatione, siue in negatione, a subiecto nomine nō est separanda negatio. hoc autem ita esse facillima ratione cognoscitur, si determinationes paulisper auferātur, & in his propositionibus ex infinito nomine subiecto quæ sunt indefinitæ speculatio fiat. Sit enim affirmatio indefinita, non homo currit. contra hanc erit negatio, non homo non currit. Si igitur hæ propositiones factæ sunt, in uniuersalibus terminis: uniuersalis enim terminus est, homo. sed non habent additam determinationem, quòd uniuersaliter prædicantur, id est omnis: & seruata est & in affirmatione & in negatione ad subiectum negatiua particula. Semper enim fiebat nomen infinitum. etiam tunc quando additur aliquid quod determinet, non ad determinationem addenda est negatio, sed potius ad subiectum nomen, quod cum in affirmatione fuerit infinitum: hoc idem infinitū ut in negatione reuertatur prouidēdum est. sicut enim finitum terminum & simplicem in his indefinitis propositionibus ad affirmationem & negationem custodiri oportet, ut dicamus, currit homo, nō currit homo: ita quoq; in ea propositione quæ est ex infinito nomine subiecto, idem seruandum est, ut quod in affirmatione subiectum est, idem seruetur etiam in negatione. Quod si hoc in iis quæ sunt indefinitæ euenit, cur non etiam in illis idem fieri oportere uideatur quæ definitæ sunt? hoc solum.n. definitæ ab indefinitis differunt, quòd cū indefinitæ uniuersalia prædicent prætet uniuersalitatis determinationem, determinatæ & definitæ idem illud prædicant uniuersale cum adiectione & significatione quòd uniuersaliter prædicatur. Nihil igitur aliud omnis uel nullus significat, nisi quòd Id quod uniuersale dicitur, uniuersaliter prædicatur. ergo omnia eadem quæ in affirmatione & negatione in indefinitis ponebantur, eadem quoq; & in eisdem determinatis seruāda sunt. omnis enim & nullus non sunt termini, sed uniuersalis termini determinationes. His igitur ab Aristotele discursis, nos quoq; a Syriano, cui Philoxeno cognomen esse supra retulimus, propositionum omnium numerū, de quibus in hac libri disputatione perpendit, nimis ad rem pertinentem atque utilem transferamus, & prius perspiciendum est in categoricis propositionibus quot indefinitæ sint. Quātæ enim fuerint indefinitæ, tot erunt uniuersales, tot particulares, tot singularium atq; indiuiduorū propositiones. & prius quidem affirmationes perspiciamus hoc modo. Quatuor modi sunt propositionum, aut enim indefinitæ sunt, aut uniuersales, aut particulares, aut singularium atq; indiuiduorū. Si ergo perspiciantur quantæ sint indefinitæ affirmationes, & has si per quaternarium numerum multiplicauero, colligitur mihi numerus affirmationum: quem si duplico, colligitur etiam negationum hoc modo. Prædicatur enim est aut ipsum solum, aut certe tertium adiacens cum alio. & si solū prædicatur, aut ad nomen simplex atq; finitum prædicatum est, aut ad infinitum. ex his, duæ sunt affirmationes. est homo, est nō homo. Quoties aūt est tertium adiacens prędicatur, quatuor erunt affirmationes, aut cum subiectū infinitum est solum, ut est non homo iustus: aut cum prædicatum infinitum est solum, ut est, homo est non iustus: aut cum utraq; finita sunt, ut est, iustus homo: aut cum utraq; infinita sunt, ut est, non iustus non homo. Magis autem plures his non erunt oppositiones, ut ipse ait. cū igitur sex sint affirmationes: duæ quibus est prædicatur, quatuor uero quibus est tertium adiacens. has si per quaternarium ducam. xxiiij. fient, quas rursus si binario numero multiplicem. xlviij. mihi summa succrescet. tot igitur erunt affirmationes & negationes quæcunque uel prædicato est uerbo, uel adiacenti & prædicato fiunt. Quare, quoniam tres sunt aliæ qualitates propositionum, quæ sunt necessariæ, contingentes, & inesse tantū significantes. secundum quas qualitates istæ omnes propositiones proferuntur, has quadraginta octo propositiones si in ternarium numerum duxerimus, scilicet secundum propositionum qualitates. cxliiij. omnium propositionum prædicatiuarum, de quibus hoc libro tractat, numerositas cre-

fcet. Sed nunc pręter has tres qualitates eas quę funt.xlviij. propofitiones cum negationibus fuis, quas fi per qualitates propofitionis neceffariam fcilicet, contingentem, & ineffe fignificantem multiplicauero, cxliiij. fient: fubter afcripfimus.

Propofitiones de fecundo adiacente.xvj.

Eft homo	Non eft homo
Eft omnis homo	Non eft omnis homo
Eft quidam homo	Non eft quidam homo
Eft Socrates	Non eft Socrates
Eft non homo	Non eft non homo
Eft omnis non homo	Non eft omnis non homo
Eft quidam non homo	Non eft quidam non homo
Eft non Socrates	Non eft non Socrates

De tertio adiacente. xxxij.

Eft iuftus non homo	Non eft iuftus non homo
Eft iuftus omnis non homo	Non eft iuftus ois non homo
Eft iuftus quidam non hô	Nnn eft iuftus quidam nô hô
Eft iuftus non Socrates	Non eft iuftus non Socrates
Eft non iuftus homo	Non eft non iuftus homo
Eft non iuftus omnis homo	Non eft non inftus ois homo
Eft non iuftus quidã homo	Non eft non iuftus quidã hô
Eft non iuftus Socrates	Non eft non iuftus Socrates
Eft iuftus homo	Non eft iuftus homo
Eft iuftus omnis homo	Non eft iuftus omnis homo
Eft iuftus quidam homo	Non eft iuftus quidam homo
Eft iuftus Socrates	Non eft iuftus Socrates
Eft non iuftus non homo	Non eft non iuftus nô homo
Eft non iuftus omnis nô hô	Nô eft non iuftus ois non hô
Eft non iuftus quidã nô hô	Nô eft non iuftus quidã nô hô
Eft non iuftus non Socrates	Nô eft nô iuftus nô Socrates

Has igitur propofitiones Syriano calculis colligēte, nos quoq; nominatim difpofuimus iccirco, quoniam facilior fides habebitur numero, fi per exempla prodantur. Simul ēt quoniam male doctus de his propofitionibus peruerfifsime contendebat, & affirmationes quidem negationum loco ponens, negationes nero affirmationum, totum ordinem confundebat. Quare nequem illius oratio a rectę rationis ueritate traduceret, iccirco hanc ad clarioris memoriæ fubfidiũ fecimus difpofitionem.

Quoniam uero contraria eft negatio, ei quæ eft, omne animal eft iuftum, illa quæ fignificat, quod nullum animal eft iuftum: hæ quidem manifeftum eft, quod nũquam erunt neque ueræ fimul, neq; in eodem ipfo. His uero oppofitæ, erũt aliquando, ut non omne animal iuftum eft, & eft aliquod animal iuftum.

50. Hoc quoq; eft diligentifsime fuperius demonftratum, quod contrariæ aliquoties uerum falfumq; diuiderent, fi aut in rebus naturalibus, aut in impofsibilibus proponerentur: aliquoties uero fimul inueniri poffe falfas, fi res neq; naturales, neq; impofsibiles prædicarent, contrarias autem effe dictum eft, fiquis & affirmatiue & negatiue uniuerfalem faceret enunciationem. ergo nunc hoc dicit, Quæ funt, inquit, contrariæ fimul ueræ effe non poffunt, & hoc non fine quadã rerum determinatione locutus eft, ait enim, Quoniam uero contraria eft negatio ei quæ eft, omne eft animal iuftum. f. affirmationi, illa quę fignificat, quòd nullum eft animal iuftũ. f. negatio. hæ quidem inquit, quoniam funt contrariæ, quæ fimul ueræ effe non poffunt, manifeftum eft φ nunquam erũt, neq; ueræ fimul, neq; in eodem. fed quod dixit, neq; ueræ fimul hmôi eft. Nihil. n. prohibet alio, & alio tempore & affirmationem ulem, & negationem ueraciter poffe proponi, ut fiquis dicat, omnis homo iuftus eft. hoc fi aureo feculo dicetur, uerifsime proponeretur. Quod fiquis rurfus dicat, Nullus homo inftus eft, hoc fi ferreo feculo enunciaret, erit uera propofitio. Quare contingit affirmationem, & negationem uniuerfalem ueras effe, quas manifeftum eft effe contrarias, fed non fimul. Illa. n. in aureo feculo, fi ita contingit, illa in ferreo feculo, fed hęc tempora diuerfa funt, & nõ funt fimul. quare recte hoc quoq; addidit ut diceret, manifeftũ eft quod nunquam erunt neq; uerę fimul. Quod autem addidit, neq; in eodem, ad aliam einfdem rei determinationem ualet. poffunt enim rurfus eodem tempore & fimul uniuerfalis affirmatio & uniuerfalis negatio ueræ effe, fed fi non de eodem orædicentur, ut fiquis dicat, omne animal rationale eft. hoc fi de hominibus prædicetur, nera eft affirmatio. qđ fiquis dicat nullum animal rõnale eft, hoc fi de eqnis enunciet, uera erit, uno eodemq; tempore cõtra uniuerfalem affirmationem uniuerfalis facta negatio, fed non de eodem. illa. n. affirmatio de hominibus facta eft, hęc uero de equis negatio. Quamobrem dictum eft nunquam effe poffe fimul cõtrarias neras, neq; in eodem. i. nec uno eodemq; tempore, nec de uno fubiecto: fed quòd his oppofitæ erunt, uniuerfali quidem affirmationi particularis negatio, uniuerfali autem negationi particularis affirmatio, & has diximus iccirco fubcontrarias dici, quod diuerfa quodammodo contrariis patiantur, manifeftum eft, quoniam ficut contrariæ ueræ fimul effe non poffunt, diuidunt tamē aliquoties inter fe ueritatē, & falfitatem. ita quoque & fubcontrariæ diuidunt quædam inter fe nerum falfumq; aliquoties, quando contrariæ quoq; diuiferint. fimul autem neræ inueniri poffunt, quando uniuerfales & contrariæ fimul falfæ funt. ut autem fimul falfæ fint, nulla rerum ratione cóntingit. Ergo contrarias quidē fimul ueras effe atq; in eodem nũquam quifquam poterit inuenire. Subcõtrariæ autem quæ uniuerfalibus & contrariis oppofitæ funt, fibi inuicem comparatas ueras inueniri pofsibile eft, ut in eo ipfo exemplo quod ipfe propofuit, non omne animal iuftum eft, nera eft. rurfus, eft aliquod animal iuftum, hæc quoque uera eft. Quare contrariæ fimul uerę effe non poffunt, Subcontrarias fimul ueras nihil prohibet inueniri.

Sequitur uero hanc quidem quæ eft, nullus homo eft iuftus, illa quæ eft, omnis homo eft non iuftus. Illam uero quæ eft, aliquis homo iuftus eft, oppofita, non omnis eft homo non iuftus, neceffe eft enim aliquem effe.

52. De confequentia propofitionum fimplicium atq; infinitarum fufficienter quidem fupra differuit. Sed nunc hæc efe huic intentio, Non quæ particularis affirmatio, quam uniuerfalem affirmationem uel negationem fequatur, quod fupra iam monftrauit: fed quæ uniuerfalis negatio uniuerfalem fequatur affirmationem, uel quę particularis negatio particulari .f. affirmationi confentiat, proponitq; has quatuor dicens, negationem fimplicem uniuerfalem & affirmationem infinitam uniuerfalem fefe fequi, & fibimet confentire: nec minus his oppofitas. i. particularem affirmationem fimplicem, & particularem infinitã negationem, & in ueritate & in falfitate fe fequi, & a fe nullo modo difcrepare. Difponanť. n. hę quatuor, prior affirmatio infinita uniuerfalis q̃ dicit, omnis homo eft non iuftus, fub hac ei confentiens fimplex uniuerfalis negatio quę proponit, nullus homo iuftus eft. Rurfus in altera parte contra affirmationem infinitam, particularis fimplex affirmatio quæ dicit, eft aliquis homo iuftus, & fub hac particularis infinita negatio quę proponit, non omnis eft homo non iuftus.

Omnis eft hô non iuftus	Eft aliquis homo iuftus
Nullus eft homo iuftus.	Nô ois eft hô nô iuftus

His ergo ita difpofitis, fi affirmatio uniuerfalis infinita nera fit, ea quę dicit, omnis eft homo non iuftus, nera eft etiã ea quę proponit, nullus eft homo iuftus, quę eft uniuerfalis fimplex negatio: hoc autem melius in inferioribus cognofcitur exemplis. Dicať. n. omnis eft homo non quadrupes, uera eft. rurfus nullus eft homo quadrupes, hæc quoque uera eft. Quod fi una harum fit falfa, falfa quoq; erit & altera. nã fi falfa eft,

sæ est, quod omnis est homo nõ iustus, sicut uere quoque falsa est, illa quoque negatio simplex mendacissime prædicauit quæ dicit, nullus est homo iustus. Quocirca affirmatio uniuersalis infinita, & negatio uniuersalis simplex sibimet consentiunt. ut una uera, alteram ueram esse necesse sit. alterius falsitatem reliquæ quoque falsitàs consequatur. idem quoque euenit in parte altera. nam si uera est, quod quidã homo iustus est, uera quoque est, quod non omnis est homo nõ iustus, est enim aliquis. Nam si quod dicitur, nõ omnis, tantundem est, tanquam siquis dicat, quidam non est, quod in alio quoque exemplo manifestius apparebit. Siquis dicat, nõ omnis est hõ iustus, hoc est dicere, quidam homo iustus nõ est, ergo non omnis, quidam non, significat. Siquis ergo ita proponat, quidam homo non iustus non est, quem dicit non esse nõ iniustum, iustum esse confirmat. Quare ille de quo dicitur, quod non iustus nõ est, erit iustus. Vnde fit ut ea quæ dicit, nõ omnis est homo nõ iustus, consentiat ei quæ dicit, quidam homo iustus est. Sed hæc non consentit ei quæ dicit, quidam homo nõ iustus est. non igitur hęc consentit ei quæ proponit, non omnis homo est non iustus. Sed quoniam hoc fortasse aliquatenus uidetur obscurius, consequentiæ ipsarum hoc modo sumendæ sunt. Sitq; nobis hoc positum, affirmationem uniuersalem infinitam, & negationem uniuersalem simplicem sibimet consentire, ut unius ueritatem & falsitatem alterius ueritas aut falsitas consequatur. Si falsa est affirmatio infinita uniuersalis quæ dicit, omnis est homo nõ iustus, uera erit huic opposita particularis infinita negatio quę proponit, nõ omnis est homo nõ iustus: sed cum falsa est affirmatio uniuersalis infinita, falsa quoque est, & uniuersalis simplex negatio quę dicit, nullus est hõ iustus. sed hac falsa particularem affirmationẽ quæ huic cõtradictorie opposita est, ueram esse necesse est, quæ est, quidam homo iustus est. Quocirca quãdo affirmatio uniuersalis infinita falsa est, uera est particularis infinita negatio. & quando uniuersalis negatio simplex falsa est, uera est simplex affirmatio particularis. Sed affirmatio uniuersalis infinita, & negatio uniuersalis simplex simul falsæ sunt, & sibimet in falsitate consentiunt, simul igitur ueræ erunt simplex particularis affirmatio, & infinita negatio particularis. Rursus si uera est affirmatio uniuersalis infinita, falsa erit negatio particularis infinita. ei enim contradictorie opposita est. Si rursus uera est uniuersalis simplex negatio, falsæ est particularis simplex affirmatio, sed uniuersalis affirmatio infinita, & uniuersalis negatio simplex simul ueræ sunt, simul igitur erunt falsæ particularis affirmatio simplex, & particularis infinita negatio. Quare hæ quoque, idest, particularis affirmatio simplex, & particularis infinita sibimet in ueritate & falsitate consentiunt, & ueritatem suam & mendacium inuicem consequuntur. Quare affirmatio quidem & negatio, utraque uniuersalis, hęc simplex, illa infinita sequuntur sese, sibiq; consentiunt. Particulares autem, idest uniuersalibus oppositæ, simplex affirmatiua & negatiua infinita, ipsæ quoque sibimet consentiunt. Quare rectus ordo est, ut sicut affirmationi uniuersali infinitæ consentit simplex uniuersalis negatio: ita perticulari affirmationi simplici, particularis negatio infinita consentiat.

Manifestum est autem, quod etiam in singularibus, si est uerum interrogatum negare, quod & affirmare uerum est, ut putas ne Socrates sapiens est? non. Socrates igitur non sapiens est. In uniuersalibus uero non est uera quæ similiter dicitur, uera est autem negatio, ut putas ne omnis homo sapiens est? non omnis igitur homo non sapiens est, hoc enim est falsum. sed, non igitur omnis homo sapiens est, uera est: hæc .n. opposita est, illa uero contraria.

53. De consequentia proposit ionum disputans, & sibi quẽadmodum consentirent, illum tractatũ parumper egressus docere proposuit, quæ ueniant in responsionem de singularibus, si ad prędicationẽ ipsarum sit particula negationis xposita. quæ rursus in his quæ de uniuersalibus sunt propositionibus, si ad præcationem addita particula negatiua concurrat, neque enim oportet similiter facere enunciationes. Non .n. simile est quod ex utraque prędicatione contingit. hoc autem ita manifestum est. Siquis de singulari aliquo interrogatus neget, ille qui interrogauerit, potest facere ex infinito nomine prædicato conclusionem, illam scilicet negationem iungens, quam respondens ante negauerat. & hoc ueraciter prædicabit. De uniuersalibus autem apparebit non eandem ueritatem posse contingere, si ex his affirmatio componatur. Siquis enim interroget alium putasne Socrates sapiens est? si ille respondet non, uere ille concludit dicens, Socrates igitur non sapiens est. Sit autem hoc quoque in alio clariori exemplo manifestum. si interrogaremus aliquem hoc mõ. Socrates ne Romanus est? atque ille respondeat non: nos uere cõcludere possumus, Socrates igitur nõ Romanus est. facientes ex negatione quam ille respondebat, & ex nomine, quod in propositione prędicauimus affirmationem ex infinito nomine quę dicit, Socrates non sapiens est, uel Socrates non Romanus est. Has enim affirmationes esse ex infinito nomine supra monstratum est. Si igitur eodem modo aliquis in uniuersalibus subiectis interroget dicens, omnis ne homo sapiens est? nos utiq; respondebimus nõ. Tum ille eadem similitudine concludit, dicit enim, omnis igitur homo nõ sapiens est. Quocirca nullus hõ sapiens est. ea.n. quæ dicit, omnis homo non sapiens est, consentire monstrata est ei quæ dicit, nullus homo sapiens est. Videbitur igitur quodammodo ex uera responsione falsa illata esse conclusio: cui nos dicimus negationem quidem nos respondisse, non ut ea negatio ad prędicatum iungeretur, sed ad determinationem. neque enim nos noluisse ab omni homine sapientiam tollere, cum interrogãte aliquo an omnis hõ sapiens esset, nos negaremus: sed ab omni potius, idest determinatione, uoluisse nos abstrahere sapientiam, illud .s. significãtes, quod alicui esset, & alicui non esset sapientia, ut quod diximus non tantũ ualeret, quã tum si diceremus nõ omnis. igitur si illa negatio ad nomen, idest ad sapientem iungatur, uniuersalis fit affirmatio quę dicit, omnis hõ nõ sapiens est, consentiẽs uniuersali negationi, quæ proponit, nullus homo sapiens est. sed hęc contraria est interrogationi. fuit enim interrogatio, omnis ne homo sapiens est? hæc habet uniuersalem affirmationem, cui contraria est uniuersalis negatio, cui rursus negationi consentit uniuersalis affirmatio infinita. Quocirca affirmationi quoque uniuersali simplici, quę in interrogatione posita est, idest omnis ne homo sapiẽs est? contraria est ea quę dicit cõclusio, quod omnis homo nõ sapiẽs est. Quod si dicatur, nõ omnis homo sapiẽs est, & uerum est, & ei opposita est. Cõtra enim eam quæ dicit interrogationem, omnis ne homo sapiens est? cum responsum fuerit, nõ, & iuncta negatio fuerit ad omnis, particularis negatio fit dicẽs, nõ omnis hõ sapiẽs est, quę est opposita uniuersali affirmationi, ei quæ in interrogatione est posita uniuersali. hoc est enim quod ait, hæc est enim opposita, illa uero cõtraria. Per uerba autem sensus iste sic constat. Manifestum est autem, inquit, quod in singularibus, ut est Socrates, & quicquid indiuiduum est: si uerum est interrogatum negare, idest si, quãdo aliquid quis interrogat, uere ille negauerit: ut cum aliquis interrogat an Romanus sit Socrates, ille neget, qđ & affirmare uerum est, ut ille qui interrogat ex negatione & nomine prædicato infinitam faciat affirmationẽ, & huius est exemplum, putas ne Socrates sapiens est? Responsio, nõ. cõclusio, Socrates ergo nõ sapiẽs est. sed hoc nõ similiter in uniuersalibus se habet, quod per hoc mõstrat quod ait, in uniuersalibus uero nõ est uera, quæ similiter dicitur. idest nõ uera est affirmatio infinita facta ex prædicato nomine, & respondẽtis negatione, sed potius uera est negatio, nõ affirmatio. huius exemplum tale est, nam interrogatio est, ut Putas ne omnis homo sapiẽs est? Respõsio, nõ: falsa cõclusio, omnis igitur homo nõ sapiẽs est, hoc autem falsum est, & non simile est ei quod supra de singulari subiecto prædiximus, sed potius illa quæ dicit, non omnis igitur homo sapiens est, ut respõdẽtis negatio ad omnis iungatur, & fiat negatio particularis. est enim hæc uera, hæc autem est etiam opposita. Nam cum affirmatio uniuersalis interrogata esset ea quæ dicit, omnis ne homo sapiẽs est? ex negatiua particula factum est, non omnis homo sapiens est in conclusione, & sunt oppositæ. Illa est enim affirmatio uniuersalis,

ſalis, hæc autem particularis negatio, illa uero contraria. Nam ſi, non negatio ad prædicatum iungatur, fit uniuerſalis affirmatio infinita, quæ conſentit uniuerſali negationi finitæ, ſed hęc contra uniuerſalem affirmationem finitam, quæ in interrogatione eſt poſita, contraria eſt. Contraria igitur erit etiam illa quæ uniuerſalis eſt affirmatio infinita. Quę autem cauſa eſt, cur iu ſingularibus, uel affirmatio ex infinito nomine, uel negatio ſibimet finita conſentiant: in uniuerſalibus autem nniuerſalis affirmatio ex infinito nomine nõ cõſentiat particulari negationi finitæ, quærendum eſt. Etenim ſiquis dicat Socrates non ſapiens eſt, & Socrates ſapiens nõ eſt, idem eſt, & hæ duę ſibimet conſentiunt. ſiquis autem dicat, omnis homo non ſapiens eſt: & rurſus, non omnis homo ſapiens eſt, hæ duæ non ſibimet conſentiunt. Sed hęc ratio eſt, quòd in ſingularibus ſubiectis non ſunt duplicea oppoſitiones, ſed una tantum, ideſt quæ oegationem facit. In uniuerſalibus autem uniuerſaliter prędicatis, duplex oppoſitio eſt, una contraria, una uero contradictoria. Si ſit ergo huiuſmodi affirmatio quę dicit Socrates ſapiens eſt, contra hanc una oppoſitio eſt quæ proponit Socrates ſapiens uon eſt. Si ergo dicat aliquis Socrates non ſapiens eſt, hæc nullum alium habebit intellectum quam ea quę dicit Socrates ſapiens non eſt. unam enim tantum ſolam diximus in ſingularibus oppoſitionem. Quare quæcunque aliæ fuerint, eadẽ ſignificatione concurrerent, in uniuerſalibus uero uniuerſaliter prædicatis non eodem modo eſt. Nam ſi ſit affirmatio uniuerſalis quæ dicit, omnis homo ſapiens eſt, contra hanc etiam illa eſt quæ dicit, nullus homo ſapiens eſt, etiam illa quæ dicit, non omnis homo ſapiens eſt. & illa eſt contraria, hæc contradictoria: ſimplex ergo hæc oppoſitio ſibi non poteſt conſentire. illa enim totum tollit, quæ eſt uniuerſalis negatio, illa partem definite, quæ eſt particularis negatio. Sed uniuerſalis negatio uniuerſali affirmationi ex infinito nomine conſentit, diuerſa igitur erit hęc quoque a particulari definita negatiooe. & quoniam duplex eſt oppoſitio in uniuerſalibus, & ſimplex in ſingularibus, recte in eadem ſimilitudine prædicationis, non eadem ueritas falſitaſque contingit.

Illæ uero quæ ſunt contraiacentes ſecundum infinita nomina uel uerba, ut in eo quod eſt, non homo, uel non iuſtus, quaſi negationes ſine nomine & uerbo eſſe uidebuntur, ſed non ſunt: ſemper enim uel ueram eſſe, uel falſam neceſſe eſt negationem. Qui uero dixit non homo, non plus dicente homo, ſed etiam minus, uerus uel falſus fuit, ſi nõ aliquid addatur.

54. Nouimus oppoſitiones ex infinitis fieri poſſe nominibus, has ergo diſſoluens Ariſtoteles ſumit per ſe dictionem nominis infiniti, & de ea diſputat, ſi contra finitum nomen comparetur, an quædam enunciatiua oppoſitio uideatur. Siquis enim ſumat id quod dicitur oon homo, & opponat contra id quod dieimus, homo, uidebitur fortaſſe aliquatenus facere oppoſitionem. cum enim omnis negatiua particula adiecta uerbo quod continet propoſitionem, oegationem faciat, etiam ſi modus aliquis propoſitionis non prædicetur, quod poſterius demonſtrãdum eſt, ita etiam nomini uĩ, cum adiecta fuerit negatiua particula, quandã facere negationem. ut ſi noo particula, iungatur ei quod eſt, homo, faciat, non homo: hoc eſt enim quod ait, Illæ uero quæ ſunt ſecundum infinita nomina uel uerba oppoſitæ, ut in eo quod eſt non homo, uel non iuſtus, quaſi negationes ſine nomine uel uerbo eſſe uidentur. Siquis enim dicat ooo currit, hæc fit ſine oomine negatio, quod ſiqois dicat non homo, hęc quoque eſt ſine uerbo negatio. Quæ dictiones ſecundũ infinitum nomen, aut nerbom oppooũtur finito nomini uel uerbo, quod eſt homo, & currit. uidebuntur ergo hę negationes ſecundum infinitum nomen uel uerbum quę prædicãtur, ſed non ſunt. Maxima enim ratio has oegationes nõ eſſe conuincit, quòd omnis negatio uel uera, nel falſa eſt. qđ autem dicimus non homo uel oõ currit, licet ſimpliciæ quoque & ſioita, homo ſ. atque currit, ohil uerum falſumue ſignificet, tamen hęc infinita multo minus aliquid uerum, aut falſum demonſtrant, non quòd ſimplicia uerum aliquid falſumue ſignificent, idcirco dicimus infinitas dictiones ſimplicibus minus uerum, aut falſum monſtrare. ſed quòd quanquam nihil uerum falſumue deſignet ſimplex nomen aut uerbum, tamen definitum quiddam proponit, ut in eo quod eſt homo, finitum quiddam eſt, & una ſpecies. Is uero qui dicit, non homo, prǽſeotem quidem ſpeciem interimit, infinitas autem alias dat intelligere ipſas nihil ponens. Quocirca, quanquam finita uerba uel nomina per ſe uera uel falſa eſſe oon poſſint, niſi cum aliis iuncta ſint: tamen longe minus ueritatis aut falſitatis capacia ſunt nomina infinita uel uerba, quę nec hoc ipſum quidem quod ſignificant ponunt, ſed illud quidem perimunt, nihil autem per ſe aliud in ſignificatione conſtituunt. Poſtremo propinquius ad ueritatis, uel falſitatis finita ſunt intellectus. Minus igitur uera uel falſa eſt dictio nominis infiniti, quam alicuius ſimplicis, & finiti uocabuli.

Significat autem, eſt omnis non homo iuſtus, nulli illarũ idem, nec huic oppoſita ea quæ eſt, non eſt omnis non homo iuſtus. Illa uero quæ eſt, omnis non iuſtus non homo, illi quæ eſt, nullus iuſtus non homo, idem ſignificat.

55. Poſtquam de propoſitionibus infinitum habẽtibus prędicatum ſufficienti diſputatione locutus eſt, earumque oppoſitiones oſtendit, conſequentiaſque demonſtrauit, atque in medio de infinitis nominibus, quòd non eſſent negationes breuiter pernotauit: nunc redit ad eas propoſitiones, quæ ſubiectum habent infinitum, prędicatum uero uel finitum, uel infinitum; & primum quidem an eædem ſint, idemque ſignificent, habeantque ordine aliquam conſequentiã hæ propoſitiones quæ ex infinito ſubiecto ſunt, cum his quę ex infinito prędicato ſunt, uel ex utriſque finitis, docet. Ait enim has duas propoſitiones quæ ſunt, eſt omnis nõ homo iuſtus, non eſt omnis non homo iuſtus, nulli illarum idem ſignificare, quæ aut ex utriſque finitis ſunt, aut ex prædicato infinito. & diſponantur quidem illæ, quæ aut ex utriſque finitis ſunt, aut ex prędicato infinito, & primum quidem ponatur ſimplex affirmatio uniuerſalis, ſub hac negatio uniuerſalis ex prædicato infinito ſuperiori ſimplici affirmationi cõſentiens. Contra uero ponatur uniuerſalis ſimplex negatio, & ſub hac uniuerſalis ex infinito prędicato affirmatio, quas conſtat ſibimet conſentire præcedente affirmatione uniuerſali, quæ eſt ex infinito ſ. prędicato.

Eſt omnis homo iuſtus — Nullus eſt homo iuſtus

Conſentientes — Contrariæ — Contrariæ — Conſentientes

Nullus eſt hõ nõ iuſtus — Eſt omnis hõ nõ iuſtus

Cũ igitur ita ſint affirmationes poſitæ & negationes, quæ ſimplex quidem ſubiectum habent, infinitum uero uel ſimplex prædicatum. nunc Ariſtoteles dicit, quod hæ propoſitiones quæ ſubiectum habent infinitum, nulli illarum ſuperiorum quas diſpoſuimus idem ſignificant. hęc enim quę dicit, eſt omnis non homo iuſtus, non conſentit ei que dicit, eſt omnis homo iuſtus: nec rurſus ei quæ dicit, eſt omnis homo non iuſtus. nec his rurſus quæ ſunt, nullus eſt homo iuſtus, uel nullus eſt homo non iuſtus. hæ enim omnes hominem ſubiectum habent, illæ uero non hominem. Quocirca nec huius negatio, ideſt uniuerſalis affirmationis ex infinito ſubiecto, particularis ſcilicet negatio, cum ulla earum quæ finitum habent ſubiectum, poterit conſentire. Ea enim quæ dicit, non eſt omnis non homo iuſtus, neque cum ea quæ proponit, eſt omnis homo iuſtus, neque cum ea quæ dicit, eſt omnis homo non iuſtus, neque cum his quæ enunciant, oullus eſt homo iuſtus, uel nullus eſt homo non iuſtus. Sed non hoc dicit, quòd ex infinito ſubiecto propoſitiones diuerſæ ſunt his, quę ſunt uel ex finito prędicato, uel ex infinito, ſubiecto tamen finito. poſſunt.n. diuerſæ quidem

eſſe

esse prędicationes, idem tamen aliquoties significare, ut ea quæ dicit, omnis est homo iniustus, cum diuersa sit ab ea, quę dicit, nullus est homo iustus, idem tamē aliquādo significat, si affirmatio priuatoria præcesserit. Dictum est.n.qđ affirmationibus præcedētibus negationes sine dobio sequerētur. ergo nō hoc dicit, quod diuersæ sunt propositinnes ex infinito nomine subiecto iis quæ sunt ex prædicato uel finito uel infinito, subiecto tamen finito: sed quod omnino sibi non consentiant, uel non idem significent, idest tota sine uirtute propositionis dissimiles. Atq; quidem hæc dixit de his quæ infinitum subiectum haberent, infinitum uero uel finitum prædicatum: uenit autem nunc ad ipsarum consequentias quæ ex infinito oomine subiecto constant, & ex utroq; infinito. & sicut supra consequentiam earum quæ ex utrisque finitis erant uel ex infinito prædicato docuit: ita quoque nunc ecōuerso quæ ex utrisq; infinitis nominibus constant, uel ex infinito nomine subiecto qualem ad se habeant consequentiam, monstrat dicens. Illa uero quæ est, omnis non iustus non homo, illi quæ est, nullus iustus non homo, idem significat, has duas tantum propositiones mōstrat, affirmatiuam scilicet uniuersalem ex utrisque infinitis, quæ dicit, omnis non iustus non homo, ei consentire quæ est uniuersalis negatio ex solo infinito subiecto, quæ dicit, nullus iustus non homo. In his autem subauditur particula, est, ut sit tota propositio, omnis non iustus non homo est, & rursus, nullus iustus non homo est. nam sicut in his quæ finitum habebant subiectum, infinitum uero uel finitum prædicatum, affirmatinnem ex finito subiecto & infinito prædicato, eam scilicet quæ dicit, est omnis homo nō iustus, sequebatur simplex uniuersalis negatio, quæ ex utrisque finitis constat, oullus homo iustus est: ita quoq; in his permutatis tantum subiectis idem uenit. Nam sicut illic oegatio ex utrisque finitis uniuersalis sequebatur affirmationem ex finito subiecto & infinito prędicato: ita quoq; affirmationē ex utrisque infinitis uniuersalem, sequitur negatio ex infinito subiecto, ipsa quoq; uniuersalis, & has quidem duas propositiones ascripsit, solam in his consequentiam ostendēs. Cæteras autem quia putabat intellectu esse faciles, persequi neglexit. Nos autem eas nequid relictum uideatur, apponimus: est enim cōsequentia hoc modo.

Est omnis nō hō nō iustus	Est omnis oō hō iustus
Nullus non hō iustus est	Nullus nō hō nō iustus ē
Quidā non hō iustus est	Quidā nō hō nō iustus est
Nō ē ois nō hō nō iustus	Nō ē omnis nō hō iustus

Has igitur siquis diligenter inspexerit duas comparationes duabus conuenientissimam consequentiam consensumque monstrabunt.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de Interpretatione

LIBER QVINTVS.

MAXIMAM operis huius emensi partē ea quæ sequuntur licet magnis quæstionibus impedita, tamen audacius atque animosius exeqnemur: nec desatigari in singulis partibus oportet, totius dialecticæ prodere aggressos atque expedire doctrinam, itaq; rectam commentationis seriem contexīmus.

Transposita uero nomina & uerba idem significant, ut, est albus homo, est homo albus: nam si hoc nō est, eiusdem multæ erunt negationes, sed ostensum est, quod una unius est. eius enim quæ est, est albus homo, negatio est, non est albus homo: eius uero quæ est, est homo albus, si non eadem est ei quæ est, est albus homo, erit negatio, uel ea quæ est non est nō homo albus, uel ea quæ est non est hō albus Sed altera quidem est negatio eius quæ est, est non homo albus: altera uero eius quæ est, est albus homo, Quare erunt duæ, unius.

56. Docet nunc si nomina & uerba transferantur, & aliud prius, aliud uero posterius prædicetur, unam sine dubio significantiam retioere. Siue enim quis dicat, est homo albus, siue est albus homo, siue homo albus est, siue albus homo est, siue quomodolibet aliter ordinem prædicationis permutet, eadem sine dubio significatio permanebit. & hoc quidem fortasse oratoribus uel poetis nō eodem modo perspiciēdum est, quo dialecticis. Et enim quantum ad compositionem orationis spectat, maxime differt quo uerba & nomina prædicaticationis suæ ordine proferantur. Multum.n. ioteresi in eo quod ait Cicero, ad hanc te ameotiam natura peperit, uoluntas exercuit, fortuna seruauit, ita dixisse ut dictum est, an ita, ad hanc te amentiam peperit natura, exercuit uoluntas, seruauit fortuna. Sic enim minor est sententię magnitudo, minusque in ea lucet id quod, si sic componatur, eminet, & sese uel nolentibus hominum auribus animisque patefacit. Rursus cum dicit Virgilius, paciq; imponere morem, potuisset seruare metrum, si ita dixisset, moremque imponere paci, sed esset debilior sonus, nec in eo ictu uersus tam præclare ut nunc compositus diceretur. ergo non idem ualet oratoribus uel poetis uerborum nominumque ordo mutatus. Qui enim ad compositionem spectant, multum in ordine sermonum ornamenti reperient. Dialecticis uero quibus nulla est ad orationis leporem cura loquendi, quibusque sola ueritas perscrutatur, nihil differt quolibet ordine uerba & nomina permutentur, cum tamen eandem uim quam prius in significatione retineant. sed nec apud ipsos modis omnibus permutato ordine dictionis eadem semper uis significatioq; seruatur. Hæc enim particula quæ negatiua est .i. non multum ualet, multamque differentiam perficit uariis adiecta locis. Siquis enim dicat. homo albus non est, faciet indefinitam simplicem oegationem. Siquis uero dicat, homo nō albus est, faciet indefinitam ex infinito prædicato affirmatinnem. Siquis autem prædicet, nō homo albus est, idem quoque constituit, ex infinito subiecto indefinitam affirmationem. rursus siquis dicat, omnis homo nō iustus est, hęc consentit ei quæ dicit, nullus homo iustus est. Quod si idem non ad uniuersalem determinationem ponatur, ut dicatur, non omnis homo iustus est, non iam uniuersalis affirmatio infinitæ prędicationis cōsentiens uniuersali simplici negationi fit, sed potius particularis negatio simplex. Vides ne igitur quam multas faciat differētias negatiua particula diuersæ nominum prædicationi coniuncta? Sed quanquam hæc ita sint, potest tamen alio modo eadem diuersis in locis posita eādem uim significationemq; seruare. si enim sit posita nō particula cū uniuersalitate sua, cum eadem ipsa sæpius permutetur, idem sine dubio in significatione consistit. Siquis enim dicat, non omnis homo albus est, particularis est simplex negatio. siquis uero sic dicat, homo non omnis albus est, eadem significatio est. Vel si hoc modo, homo albus non omnis est, nec hæc a superiore significatione discedit. uel siquis amplius quoq; permutet dicēs, homo albus est non omnis, a priori significatione nil discrepat. Eodem modo uel si quomodolibet aliter permutetur, cum propria tamē uniuersalitatis determinatione diuerso modo permutata idem semper necesse est in significatione seruetur. eodem modo si eadem, nō, particula cum alio nomine uel uerbo iuncta sæpius transferatur. ut cum dicimus, homo iustus non est. rursus homo noo est iustus. rursus non est homo iustus, eadem significatio retinetur. Quocirca si sola particula negatiua permutata sit, & non eodem semper ordine prædicetur, multas differētias faciet propositionum. Sin uero iuncta cum alio nomine sæpius (ut dictum est) transferatur, eadem in translationibos omnibus significatio permanebit. His igitur ita dispositis uidendum est quæ sit Aristotelis demonstratio, uerba & nomina trāsposita eandem semper uim significationemq; subiicere. ait enim, Trāsposita uero uerba & nomina idē significāt, ut est albus homo, est homo albus. hæc enim trāspositis nominibus

nibus atque uerbis eandem retinēt significationem. In illa enim prius albus est, posteribus homo, in hac autem prior homo, posterior albus. quod si hoc falsum est, & non sint eædem, sed a se diuersæ sunt, impossibile aliquid inconuenięsque contingit. erunt enim duæ negationes unius affirmationis, quod est impossibile. Ostēsum enim est quod una unius est affirmationis negatio. Nunc igitur uideamus si hæ affirmationes quæ dicun', est albus homo, & est homo albus, non sunt eædem, sed diuersæ, quemadmodum unius affirmationis duæ sunt negationes; & primo quidem disponantur hoc modo, est albus homo, est homo albus, huius ergo propositionis quę dicit, est albus homo, erit negatio ea, scilicet quę proponit, non est albus homo. alia nanque quæ esse possit rationabiliter nō potest inueniri. disponantur igitur rursus eædē, & superior affirmatio cum propria negatione.

Est albus homo
Non est albus homo
Est homo albus

Cum igitur eius quę dicit, est albus homo, negatio sit ea quæ proponit, nō est albus homo, si ea quæ dicit, est homo albus, diuersa erit ab ea propositione quæ pronunciat, est albus homo, alia erit eius negatio. sit ergo aut ea quæ dicit, nō est non homo albus, aut ea quæ dicit, non est homo albus. Rursus igitur disponātur duæ quidem affirmationes primę alternatim positæ, & econtrario confessa prioris negatio. Contra secundum uero utræque hæ negationes, quas diximus, ascribantur.

Est albus homo — Non est albus homo

Est homo albus — Non est homo albus

Non est non homo albus.

His igitur ita discretis, eius propositionis quæ dicit, est homo albus, nō potest esse illa negatio quæ dicit, non est non homo albus. Illius est enim negatio quę habet subiectum infinitum, quę dicit, est non homo albus. similiter autem & si quamlibet aliam quis posuerit negationem, eius sine dubio alia reperitur affirmatio. Vnde fit ut relinquatur ea eius esse negatio quæ proponit, non est homo albus, est ergo negatio eius quę dicit, est homo albus, ea quæ dicit, non est homo albus. sed eius affirmationis quę proponit, est albus homo, negatio est & ista quę dicit, non est homo albus. Quod probat ea res quod inter se uerum falsumq; diuidunt. nam si uerum est esse album hominem, falsum est nō esse hominē album. Quod si in aliquibus uerum inuenitur, hoc secundum definitionem propositionis agnoscitur, non secundum negationis formam, ut magis secundum quantitatem non sint sibi oppositę potius quam secundum qualitatem. quod illa res monstrat siquis sic dicat. Est albus omnis homo, si contra hanc ponatur, non est omnis homo albus, perspicuum est quòd inter se & ueritatem diuidunt & falsitatem. unam enim ueram esse necesse est, unam falsam. quare etiam si determinationes auferantur, eadem oppositio redit, licet sit indefinita. Nam sicut in ea quę dicit, omnis hō iustus est, nō oīs hō iustus est, sublatis oīs & nō omnis, hō iustus est, & hō iustus nō est, affirmatio & negatio oppositę sunt: Ita quoque in his sublato omnis & nō omnis, ea quæ dicit, est albus hō, ei quæ dicit, nō est hō albus, opposita est. additis enim determinationibus una semper uera est, altera falsa, sed diximus quod affirmationis eius quę dicit, est albus homo, negatio est, non est albus homo. Duæ igitur negationes, non est albus homo, & nō est homo albus, unius affirmationis sunt, eius .s. quæ enunciat, est homo albus. quod euenit si negationes hæ quæ dicunt, non est homo albus, & non est albus homo, a se diuersę sunt. quod ex eo contingit quod prius positum est, eam quæ dicit, est albus homo, diuersam esse ab ea quæ dicit, est homo albus. quod si hoc impossibile est, ut una affirmatio duas habeat negationes, & perspicuum est contra eam affirmationem quæ dicit, est homo albus, utrasque has negationes quæ dicunt, nō est albus hō, & non est hō albus opponi, hæ a se diuersę nō sunt, sibiq; consentiunt, & tantum permutatione nominis distāt, cæteris autem omnibus eædē sunt, quod si hę negationes eædē sunt, eædē quoq; sunt affirmationes. Recte igitur dictū est, quod transposita nomina & uerba eandem nim significationemque seruant. Sensus ergo totus ita se habet: Hoc autem modo ordo uerborum. Trāsposita, inquit, nomina & uerba idem significant, & est horū exemplum, ut est hō albus, est albus hō. In his.n. nomina transposita sunt. Nam si hoc non est .i. si non idē significant nomina & uerba transposita, quiddā impossibile & incōueniens contingit. Ait enim eiusdem multę erunt negationes .i. eiusdē affirmationis multę negationes erunt. sed hoc impossibile est. ostensum est enim quòd negatio una unius est affirmationis. Duæ ergo negationes uni opponi affirmationi, si uerba & nomina trāsposita non idem significant, sic demonstrat eius enim quæ est, est albus homo scilicet affirmationis, negatio est, non est albus homo. Contra illā enim affirmationem hæc negatio iuste opponitur. eius uero quæ est, est homo albus idest alterius affirmationis, si non eadem est, ei quæ est, est albus homo .i. si diuersa est a priori propositione quæ dicit, est albus hō, & non est ei eadem, ac si diceret, si ei non consentit, erit negatio uel ea quæ est, non est albus homo, uel quæcunque alia. quam siquis ponat esse negationem una ratione refellitur, quam hic quoque posuit. refellitur autem hoc modo. ait enim, Sed altera quidem est negatio eius quę est, est non homo albus, altera uero eius quæ est, est albus homo. Inter duas .n. negationes quas posuit illam .s. quæ dicit, non est non homo albus, & eam quæ proponit, nō est homo albus, illa quæ dicit, non est nō homo albus, negatio est affirmationis infinitum habentis subiectum, quæ dicit, est non homo albus, alia uero .s. quæ proponit, non est homo albus, eius est negatio quę dicit, est albus homo. cum ea enim uerum diuidit, atque falsum. Quare erunt duę negationes unius affirmationis, sed hoc impossibile est.

Quod igitur trāsposito nomine & uerbo eadem sit affirmatio & negatio manifestum est.

57 Superiorem argumentationem hac huius sententie cōclusione confirmat. fecit autem hunc syllogismum in secundo modo hypothetico, quem indemonstrabilem uocant hoc modo, Si primum est, secundum est, sed secundum non est, primū igitur nō est .i. si transpositis uerbis & nominibus non sunt eędem propositiones, unius affirmationis duę sunt negationes, sed hoc impossibile est. Non igitur diuersæ sunt propositiones transpositis uerbis & nominibus.

DE VNITATE ENVNCIATIONVM.

At uero unum de pluribus, uel plura de uno affirmare uel negare, si non est unum ex pluribus, non est affirmatio una neque negatio. Dico autē unum, non si unum nomen positum sit, non sit autem unum ex illis, ut homo est fortasse & animal & mansuetum & bipes, sed ex his etiam unum fit, ex albo autem & homine & ambulare, non fit unum. Quare nec si unum aliquid de his affirmet aliquid, erit affirmatio una; sed uox quidem una, affirmationes uero multę. nec si de uno ista, sed similiter plures.

58. Multos talis loci huius caligo cōfundit, ut digne exequi & quod ab Aristotele dicebatur expedire nō possent. Nos autē supra iā diximus magnæ fuisse curę apud Peripateticæ sectæ principes diiudicare, quę esset una affirmatio uel negatio, quæ plures. Neq; .n. uocis sonitu cognoscuntur, aut numero terminorū. est .n. ut una quidē res de una prædicetur, & non sit una enūciatio. potest etiā fieri, ut uel plures de una re prædicētur, uel una de pluribus, una tñ ex his oībus enūciatio fiat, quę res magnæ apd' eos cautelę fuit, ut ubi īcidisset pspecta regula nō lateret. Nā siquis dicat, canis aīal ē, nō una est enūciatio. canis .n. multa significat. Siquis uero dicat, hō animal rationale mortale est, uel animal rationale mortale hō est. singulę enunciationes sunt, idcirco qm̃ unum ex omnibus quiddā fieri potest: nam de animali rationali atq; mortali simul innectis, unus hō perficitur. Item alia sunt quę plura prædicantur; de quibus unum aliquid effici constituique

non

nō poſsit. neque ſi illa de altero prædicentur, neque ſi de illis aliud, una affirmatio uel negatio eſt, ſed tot dicēdæ ſunt affirmationes eſſe, quot ſint hęres, quæ uel de una prædicantur, uel de quibus una dicitur. ut cum dicimus, Socrates caluus philoſophus ambulat, ex caluitie, & philoſophia, & ambulatione, nihil unum coniungitur, ut hæc quaſi alicuius ſpeciem forment. Quocirca ſiue hæc de uno prędicentur, ſi ne unum de iſtis, non poterit una eſſe enunciatio, & communiter quidem totius propoſiti ſenſus huiuſmodi eſt. Nūc autem ad ipſius Ariſtotelis uerba ueniamus. Dicit enim, At uero unum de pluribus, uel plura de uno affirmare uel negare, ſi non eſt unum ex pluribus, non eſt una affirmatio, neque negatio. Si inquit plura de uno prædices, ut cum dicis. Socrates philoſophus ſimus caluus eſt, uel rurſus cum unum de pluribus prædicas, cum dicis, ſimus philoſophus caluus Socrates eſt, ſi ex his pluribus quæ uel prædicas, uel ſubiicis, unum aliquid non fit, quemadmodum fieri unum poteſt dę his quæ prędicamus, ſubſtantia animata ſenſibilis, id quod eſt animal, non fit una affirmatio, nec una negatio. quandoquidem plura uel prædicantur uel ſubiiciuntur, ex quibus congregatis una ſpecies non exiſtit. Quòd ſi unum de uno aliquis prædicauerit, quorum unum nomen plura ſignificet, ex quibus unum aliquid non fiat, rurſus non eſt una affirmatio nec una negatio. Siquis enim dicat canis animal eſt, nomen canis ſignificat & latrabilem, & cęleſtem, & marinum, ex quibus iunctis nihil unum efficitur. Quare, quoniam ex his pluribus unum aliquid effici non poteſt, ex illo quoque canis nomine non fit una affirmatio & una negatio, quod prædicatur aut ſubiicitur, cum ſignificet multa, ex quibus unum fieri non poſsit. quod per hoc oſtendit quod ait, Dico autem unum, nō ſi unum nomen ſit poſitum, non ſit autem unum ex illis. Poteſt enim fieri ut unum nomen de uno prædicetur. ſed ſi unum ipſorum plura ſignificat, ex quibus unum non fit, non eſt una negatio uel affirmatio. neque .n. uox una perficit enunciationem, ſed eius quod ſignificatur ſimplicitas, uel ſi plura ſint in unum collecta, aliquid unū faciendi potentia. huius autem rei ſubiecit exemplum, qđ plurimos fefellit dicens, ut homo eſt fortaſſe & animal & bipes & manſuetum. ſed ex his unum fit. ex albo autem, & homine & ambulare non unum. Putauerunt alii hunc ita dixiſſe ut oſtenderet, exempli gratia, ſe hanc quaſi definitionem dediſſe, ne forte aliquis arbitretur hanc quaſi ueram hominis definitionem poſuiſſe, quæ eſt animal bipes manſuetum. Idcirco enim, inquiunt, dixit fortaſſe, & animal & bipes, & manſuetum: nequis omnino putaret huiuſmodi eſſe hominis definitionem Ariſtotelem arbitrari. Alii uero hoc non ita dictum accepere, ſed potius in hanc ſententiam dictum Ariſtotelis ſcripturamque interpretati ſunt. ut homo eſt qui & animal & bipes & manſuetum, ſed ex his unū fit, ut ita intelligeretur, homo quidem æqualiter ſe habet ad id quod eſt homo, & ad id quod eſt animal bipes manſuetum. Quocirca ſi idem eſt & æquum, dicere hominem quod animal bipes manſuetum, neceſſe eſt quoties de uno plura hæc prædicantur .i. animal bipes manſuetum de homine, quoniam æquale eſt homini, quod uerum eſt, unum quiddā prædices, quamuis tres uoces prædicare uidearis. Sed omnes hi nihil omnino intelligunt, ſed eſt melior expoſitio quā Porphyrius dedit, Volens, inquit, Ariſt. demonſtrare quę una eſſet affirmatio, quæ non una, dixit primo, Quoniam plura de uno prędicare, uel plura uni ſubiicere, non eſt unā enunciationem facere, niſi ex illis pluribus unum aliquid fieret. uidens item quod adhuc plures poſſent eſſe affirmationes etiam in his prædicatis, quę cum plura ſint, unum tamen ex his fieri poſsit, hoc dixit, ut homo eſt fortaſſe & animal, & bipes, & manſuetum. Quod autem dico tale eſt. manifeſtum quidem fit, quoniam ſi plura de uno prędicentur, ex quibus unum fieri non poſsit: uel plura ſubiiciantur uni, ex quibus unum non fit, non eſt una affirmatio nec una negatio.

Nunc autem tractemus de his pluribus, ex quibus unum aliquid fieri poſsit. Inueniemus enim & in his, in ipſo modo enunciandi, plures aliquoties enunciationes, & non unam reperiri, quanquam ex pluribus unum fieri aliquid poſsit. Siquis enim ſic dicat, animal rationale mortale homo eſt, ſimul iungens animal rationale mortale, quoniam continue dictum eſt, & ex his unum aliquid fit, una eſt affirmatio. Si uero ſit aliquid interualli, ut ita quis dicat. homo animal, & rurſus rationale, & aliquantulum requieſcens dicat mortale eſt, non eſt una affirmatio, nec una negatio. Hęc enim intercapedo plurimas efficit enunciationes. rurſus ſi cum coniunctione dicantur, homo animal & rationale, & mortale eſt, ſic quoque multæ ſunt propoſitiones. Nec differt aliquid uel requieſcendo, uel interponendo coniunctiones dicere, quam ſiquis dicat, homo animal eſt, homo rationalis eſt, homo mortalis eſt, quæ perſpicue propoſitiones multę ſunt. Videns ergo hoc Ariſt. ita dixit. homo eſt fortaſſe & animal, & bipes, & manſuetum, ad hoc inquit fortaſſe, tanquam ſi ita diceret, & de homine quidem, & bipede, & manſueto fit unum, ſed eſt aliquoties forte, ut plures propoſitiones ſint, cum ea coniunctio quędam ſeparat atque diſcernit. erit enim fortaſſe homo & animal, ut hæc una ſit ꝓpoſitio, & bipes ut altera, & manſuetum rurſus, ut altera. ſed ex his omnibus unum aliquid fit, quæ cum continue prolata ſunt, quoniam ex his unum aliquid efficitur, una eſt propoſitio. non autem idem euenit in omnibus. ex albo enim, & homine & ambulare non unum fit. Siquis enim dicat, Socrates homo albus ambulat, non eſt una affirmatio, quoniam ex homine & albedine & ambulatione nulla omnino ſpecies fit. Quare concluſio eſt, quoniam nec ſi de his pluribus, ex quibus unum non fit, unum aliquid prædicetur, ut ex cane terreno, & cęleſti, & marino, quoniam unum nō fit, & de his unum aliquid prædicetur, quod dicimus canis, huiuſmodi nomen quod plura ſignificat, ex quibus unum nō fit, ſi de altero prædicetur, uel ſubiiciatur alteri, non fit una affirmatio nec una negatio, ſed erit quidem uox una, affirmationes uero plurimæ. ſiue enim unum de pluribus prędicetur, ex quibus non fit unum, uel plura huiuſmodi de uno: uel ſi unum de uno prædicetur, quod prędicatum plura ſignificet, ex quibus unum non fit, ſiue illud prędicatum alteri ſubiiciatur, omnino non fit una affirmatio nec una negatio: Eſt autem regula huiuſmodi, Vna affirmatio eſt, ſi aut duo termini ſingulas res ſignificent, aut ſi plura ita de uno prędicent, uel uni ſubiiciant, ut ex his unū aliquid fieri poſsit, aut unum nomen quod uel prędicatur uel ſubiicitur, talia ſignificet plura, quæ omnia unam quodammodo ſpeciem ualeant congregare.

Si ergo dialectica interrogatio reſponſionis eſt petitio, uel propōnis, uel alterius partis contradictionis, propoſitio uero unius contradictionis pars eſt: non erit una reſponſio ad hæc. neque enim eſt una interrogatio, nec ſi ſit uera. dictum eſt autem de his in Topicis. Simul autem manifeſtum eſt, quod nec hoc ipſum quid eſt, dialectica interrogatio eſt. oportet enim eſſe datum, ut ex interrogatione eligat utram uelit contradictionis partem enunciare. Sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc ſit homo, an non hoc.

59. Quiſquis dialectica utitur interrogatione, hic aut ſimpliciter interrogat, atque unam propoſitionem in interrogatione ponit, ut contra eam ſit una reſponſio, aut utraſq; interrogans dicit, ad quas non ſit ſimplex reſponſio, ſed una tota propoſitio reſpondetur. Siquis .n. dicat interrogans, Socrates animal eſt? contra hanc talis eſt reſponſio, aut ita, aut non. Siquis uero hoc modo interroget, Socrates animal eſt an non? contra hanc non eſt una reſponſio. ſi .n. reſpōdetur ita, de qua annueris ignoratur, de affirmatione an de negatione. rurſus ſi non, reſponderis, neſcitur quam negari uolueris affirmationem an negationem. Quare contra huiuſmodi interrogationes tota propoſitio reſpondenda eſt, id eſt altera pars contradictionis, aut tota affirmatio, aut tota negatio, ut dicas, aut eſt animal Socrates, aut ſi hoc non uidetur, reſpondeas, non eſt animal Socrates. In his igitur quæ multa ſunt, ex quibus unum fieri nequit, ſi fiat una interrogatio, & ipſa reprehenſibilis eſt, & contra eam una reſponſio. quiſquis enim ea plura interrogat, ex quibus unū eſſe non poſsit, multas facit interrogationes, contra quas ſi ſimpliciter reſpondeatur, ēt ſi uera ſit ipſa reſponſio, tamen iure reprehēditur. Contra enim multiplicem interrogationem

nem multiplex debet esse responsio. Siquis enim dicat interrogans, Socrates philosophus est & legit & ambulat? quia potest fieri, ut sit quidem philosophus & legat, non autem ambulet. uel ambulet, sed non legat. potest item fieri, ut & legat & ambulet. contra huiusmodi propositionem non erit una responsio. Nam qui ita interrogauit, Socrates philosophus est & legit & ambulat? aut imperite, aut captiose interrogauit. Contra quam interrogationem si cōtigerit Socratem philosophum esse & legere & ambulare, si respondeat, ita est, hæc quoque responsio reprehenditur. Contra plures enim interrogationes una responsio non debet adhiberi, etiam si uere per unam illam respondeatur. sicut in hac quoque si & philosophus est & legit & ambulat. Quocirca si interrogatio dialectica respōsionis petitio est, per quam responsionem fiat propositio, ut cum quis dixerit interrogans, dies est? alius respondeat, non: fiet inde negatio, dies non est. uel certe altera pars oppositionis cum ita interrogatur, dies est, an dies non est? ut cōgrue respondeatur diem esse, aut diem non esse. i. tota propositio. hæ quæ ex his pluribus fiunt atque interrogantur, cum unum ex his fieri non posit, non sunt simplices interrogationes. Quocirca nec ad eas reddenda est simplex responsio. de his autem se in Topicis dixisse commemorat. Rursus quia dialectica interrogatio responsionis est petitio (ut supra dictum est) uel propositionis, uel alterius partis contradictionis, quod paulopost demonstrabitur: imperite illi interrogant, qui ita dicunt, quid est animal? uel quid est homo? oportet enim qui dialectice interrogat, dare ex interrogatione optionem, an sibi respondés affirmationem eligere uelit, an negationé. qui uero sic interrogat, ut quid est aliqua res, uelit dicere respondentem: non est illa interrogatio dialectica. Interrogant autem quidam hoc modo, putas ne anima ignis est? cum respondens negauerit, addūt, nōne tibi uidetur aliquid esse inter ignem atque aerem medium corpus, ut sit anima? cum respondens hoc quoque abnuerit, illi persequuntur, an fortasse magis tibi uidetur aquā esse animam uel terram? cum ille neque terram neq; aquam animam esse consenserit, tunc defessi interrogationibus ita interrogant: Quæ res est ergo anima? hæc autem non est interrogatio dialectica, sed potius discipuli ad magistrū aliquid discere cupientis. Qui enim aliquid addiscere cupit, interrogat eum qui docere potest, quid sit id de quo ambigit. Dialecticus autem (ut dictum est) ita interrogare debet, ut respondenti sit copia an affirmationem an negationem uelit eligere. Oportet enim scire ꝙ omnis interrogatio responsionis est petitio. Dialectica uero non cuiusdam responsionis, sed eius quæ in utraq; parte habeat oppōnem. ergo hoc ipsum quid est, non est dialectica interrogatio. Oportet. n. ita interrogare, ut ex interrogatione respondens possit eligere alteram cōtradictionis partem. debet enim determinare & definire is qui interrogat, an hoc sit quod dicitur, an non. ut homo animal est an non? ut ille aut affirmationem respōdeat, aut negationem. Quòd autē dixit dialecticā interrogationem petitionem esse responsionis, uel propositionis, uel alterius partis contradictionis, huiusmodi est. Quisquis interrogat affirmationem, aut eandem expetit ut auditor sibi respondeat, aut contradictionem, ut siquis sic interroget, homo animal est? si ille annuerit, propositionem reddidit, eam. s. quam proposuit interrogans. si uero interrogante aliquo, an homo animal sit, respondens dixerit, non est, contradictionem respondisse uidebitur. Ille enim affirmationem interrogauit, ille negationem respondit, quod est contradictio. Rursus si negationem interroget, & ille respondeat negationem, eandem propositionem reddidit, quam is qui interrogauit ante proposuit. Sin uero interrogāte aliquo negationem, ille affirmationem responderit, contradictio responsa est. Hoc est igitur quod ait, interrogationem respōsionis esse petitionem, & cuius respōsionis addidit: uel propositionis, si idem respondeat, quod ille interrogat: uel alterius partis contradictionis, si cum hic affirmationem interroget, ille responderit negationem: uel si cum hic negationem in interrogatione posuerit, ille affirmationem in responsione reddiderit. Interrogationis autem secundum Peripateticos duplex species est, aut cum dialectica interrogatio est, aut cum non dialectica. Non dialecticæ autem interrogationis duæ species sunt, una quidem quando sumentes accidens interrogamus, cui illud accidat. ut cum uidemus domum Ciceronis, si interrogemus, quis illic maneat: uel quando subiectum quidem ipsum & rem sumimus, quid aūt illi accidat interrogamus. ut si ipsum Ciceroné quis uideat, & interroget, quo diuertat. & hæc una species est eorū quę secundum accidens non dialectice interrogamus. Altera uero quando proponentes nomen quid sit quærimus, aut genus, aut differentiam, aut definitionem requiremes. ut si quis interroget quid sit animal, uel quando definitioné aut aliquid superius dictorum sumimus, & quærimus cuius illa sint. ut siquis quærat, animal rationale mortale, cuius sit definitio.

DE DIVISIS PRAEDICATIS CONIVNGENDIS.

QVONIAM *vero hac quidem prædicantur composita, ut unum sit omne prædicamentum eorū quæ extra prædicantur, alia vero non, quæ differentia est? de homine enim uerum est dicere, & extra animal, & extra bipes, & hac vt vnum. Et hominem, & album, & hac vt vnum. Sed non, si citharœdus est, & bonus, est & citharœdus bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, & vtrunq; dicetur, multa inconuenientia erunt. De homine enim verum est & hominem, & album dicere, quare & omne. Rursus si album: & omne. Quare erit homo albus albus, & hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitū. Amplius, si Socrates, Socrates est & homo, & Socrates Socrates homo. Et si homo & bipes, & homo homo bipes.*

60. Multa sunt quæ cum singulatim vere prædicētur, siquis ea coniungat & prædicet, veram prædicationé tenent. Sunt autem alia, quæ si per se & disiuncta prædicentur, vera sunt, sin vero coniuncta dicantur, veritatem in prædicatione non retinent. quæ ergo sit horum differentia oportet agnosci. Si quis enim dicat, Socrates animal est, verum dixerit. siquis rursus prædicet, quòd Socrates bipes est, hoc quoque verum est, quæ si coniuncta dicantur, vt est Socrates animal bipes est, a propria ueritate non discrepat, atque hæc quidem in genere & differentia, ea quæ substātialis est Socrati. Quod si de accidente quoque dicatur, potest idem nihilominus euenire. Siquis enim sic dicat, Socrates homo est, verum est. & rursus, Socrates caluus est, hoc quoque verum est. quod si iungat dicens, Socrates homo caluus est, ueram rursus ex cōiunctis faciet prędicationem. Atq; in his quidé ea quæ singulatim uere dicebantur, iuncta ueraciter prædicata sunt. Sunt autem alia in quibus singillatim quidem prædicata uera sunt, iuncta uero qualitatem ueritatis amittunt, ut siquis dicat, quòd Socrates bonus est, uerum est. rursus Socrates citharœdus est, sic quoque hoc uerum est. Hæc coniungere non necesse est, ut sit uerum, Socrates bonus citharœdus est. potest enim bonus quidem esse homo, & cum sit citharœdus, non tamen esse bonus, sed in alia quidem re bonus, in alia tantum artis illius cognitor, non tamen in ipsa perfectus. Hoc autem facilius tali liquebit exemplo. Siquis enim dicat, quòd Tyberius Gracchus malus est, uerum est. rursus, Tyberius Gracchus orator est, hoc quoq; uerum est. si coniungens dicat, Tyberius Gracchus malus orator est, falso dixerit. optimus. n. orator fuit. Sed nequis nos ita dicētes ignorare putet oratoris esse definitionem uirum bonum dicendi peritum, hæc dicta sunt ad exemplum potius quā ad ueritatem. Atque hæc quidem proposita ab Aristotele sunt, cuius in textu uerba sic constant. Quoniam uero, inquit, hęc quidem prædicantur composita, ut ex his unum prædicamētum fiat eorum, quæ extra uere prædicata sunt: alia uero cū extra singillatim uere prædicarentur, iuncta ueram non faciunt prædicationem: inquirendum est quæ eorum sit differentia. exempla autem horum talia sunt. Eorum quidé quę extra prædicantur uere, nec si coniuncta sunt, naturam ueritatis amittunt, tale exemplū est, de homine. n. uerum est di-

cere

cere & animal & bipes , rursus animal bipes , uerum est de eodem homine dicere , ut de Socrate . de eodem quoq; Socrate & hominem extra & album, si ita contingit, uerum est dicere . & de eodem predicare homo albus a ueritate nō discrepat , atq; hęc quidem quæ extra singulatim prędicantur uere, & iūcta uera sunt . Quod si de aliquo prędicetur quòd citharœdus est , & uerum sit : et rursus quod bonus est , & uerum sit , non necesse est dicere , quòd bonus citharœdus est . Potest.n.esse quidem solum citharœdus , boous autem homo . Hucusq; quidem ista disposuit. Quoniam autē uidebantur quidam arbitrari , quòd omnia quę singulatim uere prædicarentur , eadem quoq; cumposita recte dicerentur: Contra hos dicit, quod multa erunt inconuenientia, multaq; impossibilia sunt , siquis dicat , omue quod singulatim prædicatur ueraciter , id iunctum uere prædicari . De homine .n.uerum est dicere, quòd homo est, nam de Socrate qui homo est , uere dicitur quòd homo est . rursus de eodem uere dici potest , quòd albus est. Quare & si hæc iungas, & ut unū prædices , uerum est dicere de aliquo humine , quòd homo albus est , sed homo qui albus est , uerum est dicere de eo q albus est. quare etiam si bæc iungas, erit prædicatio, Socrates homo albus albus est . nam de Socrate uerum erat dicere, quod homo albus est , sed de homiue albo , uerum est dicere quod albus est, hæc coniuncta Socrates homo albus albus est faciunt. quòd si de eodem homine albo, rursus album prædicare uelis , uerum est. quocirca & si iungas: Erit igitur prædicatio homo albus, albus , albus est , atq; hoc in infinitum . Rursus siquis de aliquu homine dicat , quòd ille homo musicus est, si uerum dicar adiciatq; , quòd idem homo ambulans est, uerum dicit , si iungat, quòd ille humo ambulans musicus est . sed si uerum est de aliquo homine prædicare, q sit ambulans musicus , de ambulante autem musico uerū est dicere , quòd musicus est , erit ille homo ambulans musicus musicus . sed de eodem uerum est dicere quòd ambulans est, uerum erit igitur de eo rursus dicere , quod homo ambulās ambulans , musicus, musicus est . Amplius quoque Socrates Socrates est , & rursus homo , erit igitur Socrates , Socrates , homo . sed & bipes , erit igitur Socrates homo bipes. sed de Socrate uerū est dicere , quòd Sucrates homo , bipes est . sed cum dixi humioem, de eo iam & bipedem dixi, omnis.n.homo bipes est . uerum est ergu de eo dicere , quod bipes est. sed uerum erat dicere quod Socrates , Socrates homo bipes est: uera igitur prædicatio erit Socrates Socrates bipes bipes homo est . sed rursus hominem dixi, atque in eo aliud bipes oominaui , omnis enim homo bipes est . Socrates igitur homo bipes bipes bipes est, & hoc in infinitum protracto , superflua loquacitas inuenitur . non igitur fieri potest, ut modis omnibus quicquid extra dicitur, id iunctum uere prædicetur.

Quòd ergo siquis simpliciter dicat complexiones fieri, plurima inconuenientia euntingit dicere , manifestum est . Quemadmodum autem punendum sit nunc dicimus . Eorum igitur quæ prædicantur, & de quibus prædicātur, quæcunq; secundum accidens dicuntur , uel de eodem , uel alterum de altero , hæc nun erunt unum , ut homo albus est , & musicus . sed non est idem musicum & album . accidentia enim sunt utraq; eidem , nec si album musicum uerū est dicere , tamē erit album musicum unū aliquid, secundum accidens enim album musicum dicitur. Quare non erit album musicum unū aliquid , quo circa nec citharœdus bonus simpliciter , sed animal bipes, non enim sunt secundum accidēs: Amplius nec quæcunq; insunt in alio . Quare neq; album frequenter, neq; homo, homo animal est uel bipes, sunt enim in homine animal & bipes.

61 . Quæ superius comprehendit , ea nunc apertissima ratione determinat dicens , de his solis extra prædicatis ueraciter non posse unam prædicationem fieri ueram, si coniuncta sint , quæcunque aut accidentia sunt eidem, aut cum unū alij accidit , accidens aliud de illo accidenti prædicatur . Siquis.n.de Socrate dicat, quod Socrates citharœdus est, rursus Socrates bonus est , si utraque uere prædicet , duo accidentia de unu subiecto prædicauit , id est de Socrate . Quocirca non potest ex his fieri una prædicatio , ut dicatur , Socrates citharœdus bunus est. rursus si de Socrate prædicetur musicus. sit enim Socrates musicus , de musico autem si prædicetur albus , & hoc fortasse sit uerum , non tamen iam necesse est musicum album esse . Si enim sit musicus Socrates, si de eodem musico albus prædicetur, prædicatur quidem de Socrate subiecto musicus, de musico autem quod est accidēs prædicatur album rursus aliud accidens . Ergo non potest hic una fieri uera propositio, ot dicatur , Socrates albus musicus est , neque.n.semper musicus albus esse potest, sed hanc naturam habent accidentia , ut ueniant & recedant : ergo si eius qui musicus albus est , in Sole stantis cutem calor fuscauerit , non erit quidem albus cum sit musicus . Quocirca neque tunc, cum uere prædicabatur, quod Socrates musicus albus est, neque tunc fuit uera rectaque prędicatio, nō enim habet naturam permanendi accidens , ut semper uere prædicetur . Ratio autem uerborum sic constat . Quòd igitur siquis , inquit , dicat omninu quomodolibet complexiones fieri , id est ut quod singulatim prædicaueras, hoc complexū connexumque proponas , plurima inconuenientia dicere contingit . Multa enim concurrunt impossibilia, sicut supra ipse monstrauit tunc , quando ad nimiam loquacitatem perduxit eos, eadem frequenter nomina repetentes. Quemadmodum ponendum est nunc dicimus , id est quemadmodum autem debeant , quæ singulatim uere dicuntur iuncta prædicari , nunc inquit , dicimus. Omnia inquit, quæ prædicantur de aliquu , & rursus de quibus alia prædicantur , duplicē modo sunt . aut enim accidētia sunt , aut substantialia. & alię quidem prædicationes, sunt secundum accidens, quoties aut accidentia duo de substantia , aut accidens de accidenti alicuius substātiæ prædicatur. aliæ uero nun secundum accidēs, quoties aliquid de aliquo substantialiter dicitur. Eorum igitur quæcunq; secundum accidens dicuntur, eorum uel si duo sunt accidentia , & de eodem prædicentur, uel si alterum accidens de altero accidenti dicatur , ex his nō potest una fieri prædicatio , neque erit unum si iuncta sint, ut homo & albus est , & musicus . album enim musicum , quoniam in unā formam non concurrunt , non faciunt unam propositionem . Nun enim idem est album & musicum, utraque enim eidem sunt accidentia , non tamen idem sunt. nec si album de musico prædicemus, id est accidens de accidenti, & hoc uerū sit: non tamen necesse est, id quod musicum est esse album , neq; enim est unum aliquid . Accidenter enim id quod musicum est, album est . Quoniam enim idipsum cui musicum accidit album est , iccirco musicum album dicitur . non est autem idem musicum album. Quocirca eadem ratione tenetur , ut nō possit idem esse citharœdus bonus , nec in unum corpus coniuncta faciant unū aliquid, quanquā singulatim uere prędicentur. quòd siquis aliquid substantialiter prædicet, duasq; res singulatim dicat, pussunt in unam propositiunem redire, quæ substantialiter uere seiuncte separatimque ponuntur. humo enim cum & animal sit & bipes , est animal bipes , & sit ex his una prædicatio . Nam neque animal secundum accidens inest homini nec bipes , quod per hoc ostendit quod ait . sed animal bipes . nun sunt enim secundum accidens. Addit quoque illud , quod nec ea iuncta recte ponuntur, quæcunque uel latenter, uel in prolatione in aliquo terminurum continentur, qui in propositione positi sunt . Iccirco enim de homine albo nun debet dici albus , ut ueniat prædicatio homo albus albus , quoniam in homine albo cōtinetur album . Rursus de homine iccirco non debet prædicari bipes , quoniam licet non sit prolatum , tamen qui homo est, bipes est . sed de homine siquis bipes prædicet , de re duos habente pedes , deque hac differentia quod est bipes prædicat bipes . Quocirca erit hic quoque homo bipes bipes. homo enim bipes continet intra se : & qui dicit hominem cum sua differentia dicit . Siquis ergo adhuc prædicet bipes , de re duos habente pedes , bipedem prædicauit . Erit ergo homo bipes bipes . sed ita prædicari non debet . Continetur enim in homine bipes . ad quod si rursus bipes prædices , molestissimam facies repetitionem . hoc enim est quod ait . Amplius nec quæcunque insunt in

alio, idest continetur, aut prolatione, ut in eo quod est homo albus, continetur in eo albus, quoniam prolatione iam dictum est. aut potestate & ui, ut in eo quod est homo continetur bipes, quanquam dictum penitus non sit.

DE CONIVNCTIS PRAEDICATIS DIVIDENDIS.

VERVM autem est dicere de aliquo & simpliciter, ut quendam hominem, hominem: aut quendam album hominem, hominem album. Non autem semper. sed quando in adiecto aliquid quidem oppositorum inest, quod consequitur contradictio, non uerum, sed falsum est, ut hominem mortuum, hominem dicere. quando autē non inest, uerum est.

62. Hæc quæstio superiori contraria est. illic enim quærebatur si quæ singulatim prædicarentur, an semper uere eadē coniuncta cōpositaq; dicerentur. hic aūt conuerso ordine id quærit, an ea quæ composita uere prædicantur, singulatim dicta uere dicantur. post obitum enim Socratis possumus dicere, hoc cadauer homo mortuus est, & hominem mortuumque iungentes, unam inde ueram prædicationem facere. solum autem hominem dicere cadauer illud, nō est uerum. rursus eundem Socratem uiuum, uerum est dicere quod animal bipes est, & singulatim uerum est dicere, quod animal est. Quare quæritur quæ sit huius quoq; differentia prædicationis, ut cum coniuncta dicantur & uere de subiectis prædicētur, alias quidem & extra dici uere possint, alias uero pręter illam coniunctionem, simplicia si dicantur, falsa sint. hoc autem quasi dubitans dixit. ita enim legendum est, quasi si dubitans diceret sic. Verum est autem dicere de aliquo compositum coniunctumque aliquid, ut de aliquo homine hoiem: aut de aliquo albo albū. ita ut extra horū aliquid simpliciter pręd̄icetur? an certe nō semper, Et dat regulem qua pernoscamus, an quæ composita dicuntur, eadē singulatim dici possint, an minime. Quoties .n. talia sunt quæ prædicantur cum alio, ut in se non habeant contradictionē pręd̄icata, possunt dici & separata ueraciter. Quod si habeant in se contradictionem aliquam, quæ prædicantur & composita dicuntur, separata uere prædicari non possunt, ut ea quæ dicit cadauer hominem mortuum, uere dicit. solum autem dicere hominem uere non potest. iccirco quoniam prius cum coniunctione prædicauit dicens, hominem mortuum, mortuusque adiacet hominis prædicamēto. cum homine enim pręd̄icatum mortuum contradictionem tenet cōtra hominem. Est .n. homo animal. mortuus uero nō animal. ergo mortuus & homo contradictionem quandā inter se habent. Illud enim est animal, illud uero non animal. Quocirca, quoniam inter se habent hæc quandam contrarietatem, separatus homo, de mortuo homine solus nō dicitur. Eodem quoq; modo est, siquis dicat manum esse marmoream statuæ, uerum dicit. solum autem manum dicere eam quę statuę est, falsum est. habet enim manus potestatem dādi accipiendiq;. sed illa marmorea non habet. ergo est quędam cōtradictio inter manū & manū marmoreā, ꝙ illa dare atq; accipere potest, illa nō potest. hæc enim sibi opponuntur contradictionis modo. Ergo quotiescunq; tale aliquid pręd̄icatur, ut homo de cadauere, cui tale aliquid cōiunctum sit atque adiacet, quod faciat contradictionem cōtra prædicatum, ut hic adiacet mortuus homini, simulque pręd̄icatur de cadauere, ut faciat cōtra ipsum hominē contradictionem eamque in se contineat, nō potest separari uera pręd̄icatio, ut singulatim dicatur. Si uero nō sit ista contradictio, potest, ut in eo quod est Socrates animal bipes est, animal & bipes nulla contradictione opponuntur. Quocirca potest de eo & animal singulatim atque simpliciter & bipes dici. sensus quidē est huiusmodi. Ordo autē se sic habet. dubitans enim dixit, Verum est aūt aliquid dicere de aliquo composite & connexe, & rursus simpliciter, ut quēdā hominē, aut quendā album hominem? an certe nō, semper, sed tunc quādo in adiecto, idest in eo quod adiectū cum aliquo prædicatur, inest aliquid oppositorum talium quæcunque consequitur contradictio, idest quam oppositionē mox consequitur contradictio, ut oppositionē hominis, & mortui sequatur contradictio, animal scilicet, & nō animal. Si igitur sic sint, nō est simpliciter uerum prædicari, sed falsum, ut hominē mortuum, quem coniuncte uere dicere possis, eundem hominem solum non uere prædicabis. Quando .n. hęc oppositio in his quę prædicantur non est, uerum est, qđ coniuncte pręd̄icaueris, & simpliciter prædicare. Adiectū est autem in quo uenit aliquoties oppositio huiusmodi, ut in eo qđ est hō mortuus, mortuus adiicitur homini. Aliter .n. uere homo de cadauere non potest pręd̄icari.

An etiam, quando inest, semper non uerū est, quando uero non inest, nō semper uerū est, ut Homerus est aliquid, ut poeta. ergo etiam est, an non? Secundum accidens enim prædicatur esse de Homero, quod est poeta, sed non secundum se prædicatur de Homero, quod est.

63. Quoniam supra dixerat quando esset in adiecto contradictio, non esse uerum simpliciter pręd̄icare. quando uero non esset uerum esse quod coniuncte diceretur, simpliciter dicere. hoc ipsum quoniam uidebatur in aliquibus non esse uerum, consequenter emendat. Ait enim uerum esse illud quod supra dictum est. quandocunque in adiecto esset aliqua contradictio nō esse uerum simpliciter pręd̄icare quod coniuncte diceretur. Quando autem non inest contradictio, non semper uerum est pręd̄icare simpliciter, quod coniuncte uere diceretur. Sed aliquoties quidem uerum, aliquoties autem falsum. huius rei tale exemplum est. Cum dico Homerus poëta est, est & poeta coniuncte de Homero uere prædicaui. Sin uero dixero Homerus est, falsum est, quanquam non sit aliqua contradictio inter est & poëtam, neque in adiecto est ulla talis oppositio quam consequatur contradictio. cur autem hoc eueniat, talis ratio est. De Homero enim poetam quidem principaliter prædicamus, cum dicimus Homerus poëta est: est autem uerbum de poeta quidem prædicamus principaliter, de Homero autem secundo loco. non enim iccirco pręd̄icamus esse, quia Homerus est, sed quia poeta est. Sublato igitur eo qđ principaliter prædicatur, idest poeta, licet nullam contradictionem habeat, est, quod adiacet poetę, contra poetam, non fit uera prædicatio, dicendo, Homerus est. secundum accidens enim est pręd̄icatur, non principaliter. sublata autem principali prædicatione, quod secundum accidens prædicabatur, falsum continuo repetitur, quod autem addidit.

Quare in quibuscunq; prædicatis contrarietas nō inest, si definitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicantur, & non secundum accidens, in his aliquid & simpliciter uerum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est uerū dicere esse aliquid. opinatio enim eius est, non quoniam est, sed quoniam non est.

64. Ea quę supra dixit, una ratiōne colligit dicens, quęcūque eo mō pręd̄icantur, ut neq; in nominibus, neq; in definitionibus proprijs aliquam teneāt contrarietatē hęc & extra simpliciterq; prædicata, uera sunt. ut in eo quod est mortuus atque hō, hæc quidem nominibus nullius contrarietatis contradictionis ue sunt. Sed si horum pro nominibus definitiones sumantur, mox contrarietas oppositionis agnoscitur. Si quis enim hominis definitionem dederit, dicet esse animal rationale. Siquis mortui, dicet esse corpus uita priuatum atque inanimatū, atq; ex hoc tota uis contradictionis apparet. Quocirca si sumantur definitiones pro nominibus, & in his aliqua contrarietas inesse uidebitur, uel si secundum accidens aliquid pręd̄icetur, ut est, de Homero, cum de poeta principaliter prædicetur, non prædicabuntur simpliciter uere, quæcunq; cōposita prædicabātur. qđ si neq; cōtrarietas ulla sit, & per se prædicētur, & nō per accidens, quicquid composite uere dicitur, hoc et simpliciter uere pręd̄icatur. Quoniam autem fuerunt quidam qui hoc ipsum quod non est, esse dicerent, totum syllogismum his propositionibus coniungentes. Quod nō est, opinabile est. quod autem opinabile est, est. igitur est quod non est. hoc ergo dicat, si

cie, si uerum est prędicare, inquit, de eo quod non est, q̃ opinabile est, est quidem uerbum de opinabili prędicamus, de eo autem qđ non est, s̃m accidens. Quoniam.n. quod nó est, opinabile est, iccirco secundo loco de eo quod non est, uerbum est prędicamus. Quare nó possumus simpliciter dicere esse quod non est. Iccirco enim opinabile est, quia non est, Scibile enim esset, si per se esset, non opinabile. sicut Homerus iccirco esse dicitur, quia poëta est, non quia per se est. Vel certe iccirco dicitur Homerus esse poeta, quia poësis ipsius extat & permanet, sicut aliquos in filiis sæpe uiuere dicimus. Quocirca id quod non est, iccirco esse dicitur opinabile, quoniam ipsius est opinatio. Non autem quoniam id quod non est, per se aliquid esse potest. His igitur ante perstrictis, atque ordine terminatis, ad propositionum modos, rem in dialectica utilissimam, de propositionibus tractatum disputationemque conuertit. Restat nunc, de propositionum modis oppositionumq; disserere. Multis enim dubitatum est rationibus, an idem modus esset propositionum sine modo propositarum, qui illarũ quoq; quæ propriis modis, & qualitatibus terminantur. inchoat autem de his rebus dubitationem sic.

DE MODALIVM COPIA.

His uero determinatis perspiciendum est, quemadmodum sese habent affirmationes & negationes ad se inuicem, hæ .s. quæ sunt de possibili esse, & non possibili, de contingenti & non contingenti, de impossibili, & necessario, habent enim aliquas dubitationes.

45. Omnis propositio aut sine ullo modo simpliciter pronũciatur, ut Socrates ambulat, ut dies est, & quicquid simpliciter & sine ulla qualitate prędicatur. Sunt autem aliæ, quæ cum propriis dicuntur modis, ut est, Socrates uelociter ambulat. Ambulationi enim Socratis modus est additus, cum dicimus eum uelociter ambulare. quomodo enim ambulat significat id qđ de ambulatione eius uelociter prædicamus. Similiter autem siquis dicat, Socrates bene doctus est, quẽadmodum sit doctus ostendit, nec solum doctus dixit, sed modum quoque doctrinæ Socratis adiunxit. Sed quoniam sunt modi alii, per quos aliquid fieri posse dicimus, aliquid non posse, aliquid necesse esse, aliquid contingere, quæritur in his quoque quemadmodum fieri contradictionis debeat oppositio. in his enim propositionibus quæ simpliciter & sine ullo modo prædicantur, facile locus contradictionis agnoscitur. Huius enim affirmationis quæ est Socrates ambulat, negatio si ad uerbum ponatur, ut est, Socrates nõ ambulat, rectissime oppositione facta, ambulare a Socrate disiunxit. Rursus huius propositionis quæ est, Socrates philosophus est, siquis ad est uerbum negationem ponat, integram faciet negationem dicens, Socrates philosophus non est. neque enim fieri potest, ut ad aliud in simplicibus affirmationibus negatio ponatur, nisi ad id uerbum quod totius uim continet propositionis. Siquis enim in hac propositione quæ est, homo albus est, non dicat fieri negationem eam quæ est, homo albus non est, sed potius homo nó albus est: hoc modo falsum ostenditur propositum, per lapidem. Interrogetur enim de eo an lapis ille homo albus sit, ut si ille negauerit, ponens negationem eius quæ est, homo albus est, eam quę dicit, homo non albus est, dicatur ei, si non est de hoc lapide uera affirmatio, quæ dicit, homo albus est, uera erit de eo negatio .s. ea quæ dicit, homo non albus est. sed hæc quoque falsa est. omnino enim lapis homo non est: atque ideo de eo non poterit prædicari, quòd homo nó albus est. Quod si neque affirmatio, neque negatio de eo uera est, hoc autem impossibile est, ut contradictoriæ affirmationes, & negationes de eodem prædicatæ utræque falsæ sint: constat eius affirmationis quæ dicit, homo albus est, non esse illam negationem quæ dicit, homo non albus est. sed potius eam per quam proponitur, quòd homo albus non est. Nusquam igitur alibi ponenda est negatio in his quæ simpliciter & sine modo aliquo ponuntur, nisi ad uerbum quod totam continet propositionem. de his autem sufficienter supra iã diximus. In his autem in quibus modus aliquis apponitur, dubitatio est, an ad modum illum ponatur negatiua particula, an locum suum seruet ad uerbum, sicut in his quoq; propositionibus fiebat, quæ simplices & sine ullo modo proponuntur. Nam si seruet locum suum negatiua particula, ut ponatur ad uerbum, proprietas contradictionis excidit, & uerum inter se falsumque non diuidit. Modus enim quidam est faciendi aliquid, quoties dicimus aliquid possibile esse, uel necesse esse, uel quicquid huiusmodi est. Ergo siquis me dicat nunc posse ambulare, idemque neget, negationem ponens ad uerbum quod est ambulare, dicatque, me posse non ambulare: affirmatio & negatio contradictoriæ de eodem dictæ ueræ simul inuenientur. Me nanque & ambulare posse & non ambulare manifestum est. Quod si in hoc modo possibilitatis non recte uerbo particula negatiua coniungitur, etiam in his quoque quæ nullam habent differẽtiam, an ad modum, an ad uerbum negatio ponatur, custodienda est talis oppositio, quę huic speciei propositionum conueniat, quæ cum modo proferuntur. ut in hac propositione quæ dicit, Socrates uelociter ambulat, siue quis ita neget, Socrates uelociter non ambulat, ad uerbum ponens negationem. siue sic, Socrates non uelociter ambulat, modo negatiuam particulam iungens, prope simile esse uidebitur, diuidit.n. cum affirmatione ueritatem falsitatemq; utroq; modo aptata negatio. Sed quoniam sunt plures modi, in quibus si ad uerbum iungatur particula negatiua, non est negatio superius enunciatæ affirmationis. Iccirco seruanda est in omnibus secũdum modum propositionibus ista proportio, ut uno eodemque modo cunctarum fieri oppositiones dicantur, ut in illis quidem negatio quæ simplices sunt, rem neget. In his autem quę cum modo sunt, modum neget. ut in eo quod est, Socrates ambulat, rem ipsam .i. ambulat neget: adimatque propositio dicens, Socrates non ambulat. In his autem quę cum modo sunt, rem quidem esse consentiat, modum neget, ut in ea propositione quæ dicit, Socrates uelociter ambulat, negatio dicat, Socrates non uelociter ambulat. ut siue ambulet, siue non ambulet, nulla sit differentia. Modum autem, idest uelociter ambulandi perimat ex aduerso constituta negatio, quanquam hoc in quibusdam non fit, simul .n. cum modo ipso & rem perimi necesse est, ut in eo quod est, Socrates potest ambulare, Socrates non potest ambulare, & modum & rem modo ipsi coniuncta particula negationis intercepit. sed hoc in his fere euenit in quibus non fieri quidem aliquid dicitur, & actui ipsius non additur modus, sed potius faciendi in futuro modus, ut siquis dicat Socratem ambulare posse, non quod iam ambulet, sed quod eum scie ambulare possibile. hic si possibili negatio coniungatur ẽt rem ipsam abstulisse uidebitur de qua illa possibilitas prædicabatur. siquis autem dicat, quòd Socrates uelociter ambulat, facere eum aliquid dicit, modumque illi actui iungit, ut quemadmodum illud faciat, quod facere dicit, quilibet agnoscat. in his res quidem permanet, modus autem subruitur, ut supra dictum est. An certe illud magis uerius est dicẽdum, quòd semper huiusmodi propositiones modum quidẽ auferunt, rem uero de qua modus ille prædicatur, non permanet, & in quibus ponitur res, ut in eo quod est Socrates uelociter ambulat, & in quibus prædicatur actus ipse etiam pręsens: quia fiat atque agatur, manifestum est modum quidem subrui, rem uero quæ fieri dicitur, permanere, ut cum dicimus, Socrates non uelociter ambulat. Ambulare enim eum quidem non subtractum est, sed tantum hæc negatio uelocitatem ab ambulatione disiunxit. In his autem quæ possibilitatem aliquid in futuro faciendi per modum ponunt, nullus oĩno actus ponitur, sed tñ modus, ad quem modum iuncta negatio modum quidem perimit. sed res illa de qua modus prædicabatur, non permanet, iccirco quoniam nec tūc cum prędicabatur, cum modo aliquid fieri agiue propositum est. ut siquis dicat Socratem possibile esse ambulare, positus quidem modus est, res uero actu constituta non est. Nõ enim dictum est quòd ambulat, sed quòd eum possibile est ambulare. Hanc ergo possibilitatem tollit negatio in propositione quæ dicit, Socratem non possibile est ambulare. Sed in eadem propositione res de qua dicebatur modus illo non permanet. hoc autem iccirco euenit, quia nec in affirma

tione quidem poſita eſt res de qua prædicatus eſt modus. atque ideo non a negatione perempta eſt res, quippe quã negatio poſitam non inuenit, ſed tantum modum, qui etiã ab affirmatione conſtitutus eſt. Magna autem diſtantia eſt, an ad modum negatio ponatur, an ad uerbum. Nam ſi ad uerbum ponatur, prædicatum a ſubiecto diſiungitur, ut eſt Socrates non ambulat. Nam ambulat, quod eſt prædicatum, a ſubiecto, quod eſt Socrates, diuiſum eſt. Sin uero ad modum ponatur, non prædicatum a ſubiecto diuiditur, ſed a prædicatione potius diſiungitur modus, ut in eo quod eſt, Socrates non uelociter ambulat, non ambulationẽ a Socrate propoſitio iſta diſiungit, ſed uelocitatem ab ambulatione, id eſt modum a prædicato, & hoc in his facilius euidentiuſq; apparet, quæcunq; ita prædicantur, ut & fieri & non fieri poſſe dicantur. Oportet autem quid ſit poſsibile, quid neceſſarium, quid ineſſe definire, eorumq; ſignificationes oſtendere. quod nobis ad huius loci ſubtilitatem proderit, quem tractamus; & ſuperiora quæcunq; de contingentibus dicta ſunt, magis liquebunt; & analyticorum mentẽ nobis apertiſsima luce uulgabit. Quatuor modi ſunt quos Ariſtoteles in hoc libro de interpretatione diſponit. Aut enim aliquid eſſe dicitur, aut cõtingens eſſe, aut poſsibile eſſe, aut neceſſe eſſe. Quorum contingens eſſe & poſsibile eſſe idẽ ſignificat, nec quicquã diſcrepat dicere poſſe cras eſſe circenſes, & rurſus, contingere cras eſſe circenſes, niſi hoc tantum, ꝙ poſsibile quidem poteſt priuatione ſubduci, contingens uero minime. Contra enim id quod dicitur poſsibile eſſe, & negatio poſsibilitatis infertur aliquoties, ut eſt non poſsibile eſt eſſe. & priuatio, ut eſt impoſsibile eſſe. Namq; quòd dicimus impoſsibile eſſe, priuatio poſsibilitatis eſt: in contingenti autem quanquam idem ſignificet, ſola tãtum opponitur negatio, nulla uero priuatio reperitur. ut in eo quod eſt contingens, ſi hoc perimere uolumus, dicimus non contingens, & hæc negatio eſt. Incontingens autem nullus dixerit, quod eſt priuatio. Cum ergo contingens eſſe, & poſsibile eſſe idem ſignificent: multa in his diuerſitas eſt ſcd̃m Porphyrium, quæ ſunt neceſſaria & ineſſe tantũ ſignificãtia: & contingentia uel poſsibilia. Quod enim eſſe aliquid dicitur, de præſenti tẽpore iudicatur. Siquid.n. nũc alicui ineſt, hoc eſſe prædicatur. Quod uero ita ineſt, ut ſemper ſit & nunquã mutetur, illud neceſſe eſſe dicitur, ut Solis motus, Lunæq; cum terra obſiſtit, defectus. Quæ autem contingere dicuntur uel poſsibilia eſſe, illorũ neq; ſm̃ præſens, neque ſecundum aliquã immutabilitatem ſpeculamur euentum, ſed tantũ reſpicimus, quantum contingentis propoſitio pollicetur. Quod enim poſſe eſſe uel contingere dicitur, nondum quidem eſt, ſed eſſe poterit. ſiue autem eueniat, ſiue nõ eueniat, quia tamen eſſe poteſt, cõtingens & poſsibilis dicitur propoſitio. non enim ex euentu diiudicãtur propoſitiones, ſed potius ex ſignificatione, hoc modo. Siquis enim dicat poſſe eſſe cras circenſes, poſsibilis eſt contingenſq; affirmatio. Quod ſi cras ſint circenſes, non tamen eſt aliquid actu propoſitionis cõtingentis uel poſsibilis permutatum, ut neceſſe fuiſſe uideatur, qđ illa poſsibiliter promittebat. Quod ſi rurſus non ſint circenſes, omnino nec ſic aliquid permutatum eſt, ut neceſſe fuiſſe non eſſe circenſes uideatur. Non.n. (ut dictum eſt) ſecundum euentum iſta iudicantur, ſed ſecundum propoſitionis potius ipſius promiſſum. quod enim dicit, quiſquis dixerit cras poſſe eẽ circẽſes, hoc (ut opinor) ſiue ſint, ſiue non ſint, nulla tamẽ interclusum eſt neceſsitatẽ, ne non ſint. Quare quatuor modorum duo quidem idẽ ſunt, id eſt contingens atque poſsibile: hi duo autem cum duobus reliquis atque ipſi reliqui a ſe diſſentiunt. Poſsibile enim & contingens diſtat ab ea propoſitione quæ dicit aliquid eſſe. hæc enim ſecundum poſsibilitatem futuri temporis affirmationem proponit, illa uero ſecundum præſentis actũ. Vtræq; uero, & ea quæ eſſe, & ea quæ poſsibile eſſe uel contingere ſignificat, a neceſſaria propoſitione diſiunctæ ſunt. neceſsitas enim non modo ineſſe uult aliquid, ſed etiam immutabiliter ineſſe, ut illud quod eſſe dicitur, nunq̃ eſſe non poſsit. Quocirca conſequentiæ quoque ordinis euidenter apparent. Quod enim eſt neceſſarium, ſine eo quod eſt eſſe, uel contingere eſſe, uel poſsibile eſſe non dicitur. Quicquid enim neceſſarium eſt, & eſt, & eſſe poteſt: uel ſi eſſe non poſſet, non eſſet omnino. Quod ſi non eſſet, nec neceſſe eſſe diceretur. Quare omne neceſſarium & eſſe dicitur, & poſsibile eſt. ſed non æque omne quod eſt, neceſſarium eſt. poſſunt enim quædam eſſe, quæ ut ſint, non neceſſe eſt. ut Socratem ambulare, uel cætera quæ de ſeparabilibus ſumuntur accidẽtibus. Nec rurſus quod contingit eſſe, uel eſſe poſsibile eſt, mox eſſe neceſſe eſt. Quare neceſſe eſſe quidem ſequuntur eſſe & poſsibilitas, ſed neque eſſe neque poſsibile eſſe, neceſsitas ulla conſequitur. Rurſus omne eſſe ſequitur poſſe eſſe. Quod.n. eſt & poteſt eſſe. Nam ſi eſſe non poſſet, ſine ulla dubitatione non eſſet. poſsibile autẽ eſſe non conſequitur eſſe. Quod.n. poſsibile eſt eſſe, poteſt & non eſſe, ut me poſsibile eſt nunc quidem procedere, ſed hoc mihi non eſt neceſſe. non.n. nunc procedo. Quare gradatim oĩs eſt hæc conſequẽtia, neceſſe eſt nãq; & eſſe ſequitur & poſsibilitas. Rurſus eſſe eadẽ ſequitur poſsibilitas. poſsibilitatem autem nec eſſe ſequit̃, nec neceſsitas. Liquet ergo, quòd duo modi ſunt poſsibilium: unum quod iam ſequitur neceſsitatem: alterũ quod non ſequitur ipſa neceſsitas. Nam cum dico neceſſe eſt ut nũc Sol moueatur, hoc etiã poſsibile eſt. cũ dico poſsibile eſt nunc me ſumere codicem, non neceſſe eſt. Recte igitur ab Ariſtotele paulopoſt dubitabit̃, an ſit illud poſsibile, quod neceſsitati cõueniat. Sed cum ad eadem loca uenerimus, quid ſibi iſta poſsibilium ſimilitudo uelit, & quemadmodum diſcerni poſsit, agnoſcemus. Nunc autem quoniã affirmatiuarum propoſitionum conſequentias explicuimus, negatiuarũ rurſus conſequentias exploremus. Harũ nanque quatuor propoſitionũ quæ fiunt ex eſſe, ex neceſſe eſſe, ex poſsibili eſſe, & cõtingere eſſe, quatuor negationes ſunt, nõ eſſe, non neceſſe eſſe, non poſsibile eſſe, non contingẽs eſſe. Sed quemadmodum affirmationes contingere eſſe, & poſsibile eſſe eædẽ erant ſecundum ſignificationũ ſimilitudinẽ: ita quoq; negationes eædẽ ſunt. neq;.n. diſcrepat quicquam dicere non poſsibile eſt, q̃ ſi enunciet non contingit. Conſequentiæ aũt ſe in affirmatiuis habebãt hoc modo, ut neceſſarias propoſitiones ſequerẽtur eſſe aliquid ſignificantes atq; poſsibiles. Eas aũt quæ eſſe aliquid dicerent, eædem poſsibiles ſequerentur. ſed neq; poſsibilibus, eſſe aliquid ſignificantes, nec neceſſariæ conſentiebant. In negatiuis uero cõtra eſt: negationem enim poſsibilitatis ſequitur, & eius quę eſt eſſe aliquid ſignificantis negatio, & neceſſariæ. Negationem uero neceſſarij neque eius quod eſt eſſe, neque eius quod eſt poſsibile eſſe, negatio ſequitur. Diſponantur enim in ordinem omnes, hoc modo.

Poſsibile eſſe	Non poſsibile eſſe
Contingens eſſe	Non contingens eſſe
Eſſe	Non eſſe
Neceſſe eſſe	Non neceſſe eſſe

Repetendum igitur breuiter eſt affirmatiuarũ conſequẽtias, ut quẽadmodũ ecõuerſo ſint in negatiuis euidentius pateſiat. Eſſe ſequit̃ poſsibilitas & contingentia. Poſsibilitatẽ uero & contingentiã eſſe nõ ſequitur. Neceſſe uero eſſe ſequit̃ & eſſe, & poſsibilitas & cõtingẽtia. poſsibilitatẽ aũt & contingentiã nec eſſe ſequit̃ nec neceſsitas. In negationibus uero ecõtrario eſt, nõ poſſe eſſe & nõ cõtingere eſſe ſequit̃ nõ eſſe. quicquid.n. non põt eſſe, nõ eſt. non eſſe aũt nõ poſſe eſſe nõ ſequitur. quod.n. nõ eſt, non oĩno interclusum eſt, ut eſſe nõ poſsit. Nunc.n. ego Traiani forũ nõ uideo, ſed nõ eſt neceſſe ut nõ uideã. fieri.n. põt ut propius accedens, uideã. Rurſus nõ poſſe eſſe, & nõ cõtingens eſſe, nec nõ eſſe ſequit̃, nec nõ neceſſe eſſe. Quod.n. nõ eſt, nõ uidebitur uere dici, ꝙ illud eſſe non põt, ſed potius ꝙ põt non eſſe, uel eſſe, qđ eſt, nõ neceſſe eſſe. Quod.n. non eſſe põt, nõ uidebitur uere dici, ꝙ illud nõ neceſſe eſt eſſe, ſed potius, ꝙ illud neceſſe eſt nõ eſſe. i. nullã eſſentiã habere. Negationem aũt neceſsitatis. i. non neceſſe eſſe, neq; nõ eſſe ſequitur, neq; non poſsibile eſſe. Me.n. dum ambulo nõ neceſſe eſt ambulare, neq;.n. ex neceſsitate quiſq̃ ambulat. nec rurſus quod nõ eſt neceſſe, id nõ põt fieri, quiſquis.n. ambulat nõ quidẽ ambulare illi neceſſe eſt, ſed tamen poteſt. Atq; ideo quod non eſt neceſſe eſſe, non omnino interclusum eſt, ut eſſe non poſsit. Et de non contingenti eadem ratio eſt. diuerſo ergo modo quã

in affir-

in affirmationibus negatiua conuersio est. Illic enim necessitatem & essentia et possibilitas sequebatur. essentiam autem possibilitas, sed neq; possbilitatem essentia uel necessitas. nec rursus necessitas essentiam sequebatur. Hic autem non possibile esse, & non esse, & non necesse esse consequitur. Sed neq; non necesse esse, non esse sequitur. neque utrasq;, possibilitatis negatio, quæ non posse esse aliquid proponit. An magis illud dicendum est, quòd sicut se in affirmationibus habet: ita quoque in negationibus, ut Theophrastus acutissime perspexit: fuit enim consequentia in affirmatiuis, ut necessitatem & esse cōsequeretur & possibilitas. possibilitatem uero nec esse sequeretur nec necessitas. Idem quoq; penitus perspicientibus in negationibus apparebit. ueniens nanque negatio in necessario faciensq; huiusmodi negationem quę dicit, non necesse est esse, uim necessitatis infringit, & totam propositionem ad possibile ducit. quod enim non necesse est esse, fracto rigore necessitatis ad possibilitatem perductum est, sed possibilitatem, nec esse sequebatur, nec necessitas. Recte ergo fractam necessitatem & ad possibilitatem perductam cum negatio dicit non necesse esse, nec non esse, nec non contingere esse consequitur. Rursus qui dicit possibile esse, si ei disiunctio negationis addatur, tollit possibile, & ad necessitatis perpetuitatem negatiua forma totam propositionem reuocat, ut est non possibile, quod enim est possibile, non est adhuc, quando dicitur sed in futuro: sic quidem negatio illius in necessitatem uersa de eo quod est mutare non poterit. quod enim non possibile est esse, fieri non potest ut sit, quod autē fieri non potest ut sit, necesse est ut non sit. ergo necessariā quandam uim habet hæc propositio in qua dicimus, non posse esse aliquid, sed necessitatem sequebatur & essentia & possibilitas. Non necesse autem esse ad possibilitatem respicit. Recte ergo non necesse esse, quod est etiam possibilitatis, sequitur propositionē quæ dicit, non posse esse, quod est necessitatis. Alij ergo ordines propositionum sunt, uis tamen eadem, ut necessitatem cuncta sequantur, possibilitatem uero necessitas non sequatur. Hic oritur quæstio subdifficilis. nam si necessitatem sequitur possibilitas, nō necesse autem possibilitati confine est, cur necesse esse nō sequatur id quod dicimus non necesse esse. nam si possibilitas sequitur necessitatem, non necesse autem esse sequitur possibilitatem. Sequi debet necessitatem ergo id quod non necesse est prædicamus. Quę hoc modo dissoluitur, non possibile esse, quanquam uim habeat necessitatis, differt tamen a necessitate, quòd illa affirmatiuam habet speciem, illud uero negatiuam. sic etiam possibile esse & nō necesse esse differunt eo tantum, quod illud est affirmatiuū, illud uero negatiuum, cum uis eadem significationis sit. Sed necessitatē affirmatio possibilitatis & cōtingentis sequebatur, quāquā enim possibilitatē imitetur eiq; consentiat id quod dicimus non necesse esse, tamen negatio quædam est. Recte igitur affirmationem quæ est necesse esse, nō sequitur negatio per quam aliquid non necesse esse proponimus. Et hāc quidem huius solutionem quæstionis Theophrastus uir doctissimus reperit. Nos autem his determinatis ad sequentia procedamus. Sunt enim, ut ipse Aristoteles ait, in his multæ dubitationes, sed totius textus plenissimum sensum primo ponamus, qui & si longus est, tamen ne intercisa uideatur esse sententia, non grauabor apponere.

Nam si eorum quæ complectuntur, illæ sibi inuicem opposite sunt contradictiones, quæcunq; secundum esse & nō esse disponuntur, ut eius quæ est, esse hominē, negatio est, non esse hominem; non, esse non hominem. Et eius quæ est, esse album hominem, negatio est ea quæ est, non esse album hominem; sed non, esse non album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit verum dicere, esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, et quibuscunq; esse non additur, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut eius quæ est ambulat homo, negatio est, non ea quæ est, ambulat non homo; sed ea quæ est, non ambulat homo: nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse.

66. Hęc Aristotele subtiliter discutiēte, illud oportet agnoscere, quod multum differt ipsius possibilitatis uim naturamq; definire, uel propriæ scientiæ qualitate concludere: & possibilem enunciationem qualis esse debeat iudicare. Nanq; in possibilis cognitione illud solum perspicitur, an id quod dicitur, fieri possit nullo extrinsecus impediēte causam. quod, etiam si accidat, nihil de statu prioris possibilitatis permutatur, uerum ipsius possibilis enunciationis diiudicatio plurimum differt: quod mox poterit ex ipsa de possibilibus enūciationibus disputatione cognosci. Nam sicut non est idem hominis definitionem respondere quærentibus, & ipsam definitionem alio termino definitionis includere: ita nō idem est de possibili enunciatione & quid ipsum possibile est tractare. Vnde fit, ut cum possibile atque contingens idem in significationibus sit, diuersum esse in enūciationibus uideatur. Supra nāque docuimus possibilitatem & cōtingentiam eiusdem significationis esse, ut quod contingeret fieri, idem esset possibile. & quod possibile esset, idem quoq; contingeret. Sed possibilis enunciatio, non est eadem quæ contingens. neque enim siquis possibilem affirmationē proponat, eique opponat contingentem negationem, rectam faciet contradictionem. Siquis enim dicat, quodlibet illud esse possibile, alius respondeat negans rem illam contingere, licet quantum in significatione est, priorem possibilitatē abstulerit, non tamen dicenda est contradictio, in qua alij termini in negatione, alij in affirmatione enunciati sunt. Possibilis enim affirmatio de possibilitate, negationem non de cōtingentia habere debebit. Idem quoq; in contingētibus. Neque enim siquis aliquid contingere dixit, opponenda illi est possibilitatis negatio, licet idem sit possibile quod cōtingēs. Constat ergo diuersissimā esse rōnem modi per se diiudicandi & enūciationis, quæ cū modo & qualitate prędicatur. Vnde fit, ut quāquā idē in significationibus possibilitas & contingentia sint, quasi diuersa ab Aristotele in modorū ordine proponātur. illud aūt ignorandum non est, quod Stoicis uniuersalius uideatur esse possibile a necessario. Diuidūt.n. enūciationes hoc modo. Enūciationū inquiūt aliæ sunt possibiles, aliæ impossibiles. Possibiliū aliæ sunt necessariæ, alię nō necessariæ. Rursus non necessariarū aliæ possibiles, aliæ impossibiles. Stulte atq; improuide idē possibile & genus nō necessarij & speciē constituētes. Nouit autē Aristoteles id possibile quod nō necessariū est, & id possibile rursus quod necessariū esse pōt. Eodē nanq; modo nō diciē possibile esse quod uel ex falsitate in uerū transit aliqñ, uel rursus ex ueritate in falsitatē. ut siquis dicat nunc, quoniam dies est, uerū dixerit. idē si hoc nocte prædicet, falsum est, & hæc ueritas propōnis in falsum est permutata. Sic ergo quædā sunt possibilitates, ut eas esse & nō esse cōtingat, quæ non eodē modo dicunt quēadmodū illæ quæ mutabilē naturā non habent. ut hæ s. quas necessarias diximus, ut siquis dicat Solē moueri, uel Solē possibile esse moueri: hæ nunquam ex ueritate in falsitatē mutabuntur. Sed nūc de Aristotelis & Stoicorū dissensione tacendū est. Illud tñ solū studiosius perquirendū est, quo loco sit ponēda negatio in his propōnibus in quibus modus aliquis prędicatur, aut quæ dicunt esse possibiles enunciationes, contingētes, & necessariæ, & quæcunq; eū modo sint propōnes. Illæ ueraciter esse secundum modū sicut aliæ secundum esse dicentur, in quarū significationibus rei de qua prædicantur subsistendi qualitas inuenit. ut cū dico, Socrates bene loquitur, modus quidam est bene loquendi Socratis. Ergo sicut in his propōnibus, quæcunq; cuiuslibet illius rei subsistentiam promittunt, ad ipsam subsistentiā negatio ponitur. ut cum dicimus, Socrates est, ad esse aptatur negatio, cum negamus, Socrates non est: Ita quoq; in his quæ modū subsistentiæ dicunt, ad eum modum ponenda est negatio, qui ad illam subsistentiam uidetur adiectus. ut cū dicimus, Socrates bene loquitur, modus ipsius rei est id quod prædicamus bene. Ad hunc ergo modū & qualitatē ponenda est negatio. Plures aūt propōnes uel contingentes eas esse dicimus in quibus ipse modus monstratur, & non potius esse de modo dicitur, sed modus de eo quod est esse. Cum enim dicimus, possibile est, esse quidem, quiddam dicimus, quemadmodum autem sit, additum est, id est possibile, ut non necessarium, neque alio aliquo modo, nisi tantum secundum potestatē dicatur. fit ergo esse subiectum,

prædicatum uero modus, uel contingens, uel possibile, uel necessarium, uel quilibet alius: Atque hæ quidem propositiones secundum modum dicuntur, in quibus de substãtia nihil ambigitur. de modo autem & sola qualitate tractatur. Sin uero subiiciatur modus quidem, prædicetur uero esse, tunc de substantia rei quæritur non de modo. ut siquis dicat possibile est, ut ipsum possibile in rebus esse pronunciet; huic propositioni nullus modus adiectus est. Cum .n. dicimus possibile est modum habere, hoc ita per se non dicimus, sed particulam propositionis ablatam, ita eam perspicimus quasi si cum propositione esset coniuncta, quam si cum propria propositione iunximus quali modo prædicetur apparet. Cum enim dicimus possibile est, ut modum significet, particula propositionis est: quam si suo corpori aggregemus facientes aliquam propositionem, quid modus ille profiteatur, agnoscimus. Age enim id quod dicimus possibile est, coniungamus aliis prædicamentis, atque inde una enunciatio conficiatur, dicamusq; Socratem ambulare possibile est. Vides ne modum in propositione possibile: ut etiã siue Socrates ambulet, siue non ambulet, posse eum tamen ambulare ex ipso propositionis modo quilibet agnoscat? Ita igitur de toto auferentes partem possibilem enunciationẽ quasi tota sit propositio speculamur, ut in his dictionibus fieri solet quæ pluralitatem determinant: ut si dubitamus contra omnis, an nullus ponatur, an non omnis, ita eas speculamur, quasi integras propositiones, quas determinationes propositionum esse manifestum est. Concludenti ergo dicendum est in his quæ modum prædicant, omnes aliæ res subiectæ sunt, uel esse, uel ambulare, uel legere, uel dicere, uel quicquid aliud cum aliquo modo fieri dicentur. In his autem ubi modus ipse subiicitur, esse uero prædicatur, ut sit integra propositio, non est cum modo propositio: sed ibi tantũ de substantia modi proponitur, ut siquis dicat possibile est, quiddam in rebus dicit esse possibile: & rursus contingens est, quiddam in rebus dicit esse quod contingat: & rursus necesse est esse, quiddam dicit in rebus quod sit necesse. hic non de modo, sed de solo esse tractatur. Quare quoties esse quidem subiicitur, modus autem prædicatur, ut cum dicimus Socratem ambulare possibile est, ad modum iungenda negatio est: quoties uero modus subiicitur, esse autem prædicatur, ad esse ponenda negatio est. ut cum dicimus possibile est, quia ita dicimus tanquam si diceremus possibilitas est. & cum dicimus contingens est, ita dicimus tanquam si diceremus contingentia est, ad esse ponenda negatio est, dicendumque est possibile non est, quod idem ualet tanquam si diceretur, possibilitas non est. Eodem quoque modo & de contingentia. Non autem perfecte speculantibus idem semper uideri debet subiectum, quod primo loco reperiri dicitur. Idem prædicatum semper, quod secundo loco prædicatur. In quibusdam enim uerum est: In aliis uero ex significatione potius propositionum colligimus, qui terminus subiectus sit, qui uero prædicatus. Nam cum dico homo animal est, prius mihi necesse est hominem dicere, post prædicare animal, atq; ideo subiectum dicitur homo, animal uero prædicatur. In his autem in quibus modus additur, sicut est cum dicimus, Socrates bene loquitur, idem ualet tanquam si dicamus, Socrates bene loquens est, & hoc quidem bene prius dictũ est, postea uero loquens est, & uidetur esse quidẽ subiectũ id quod dictum est bene: Prædicatum autem id quod dictum est loquens est. Sed hoc falsum est, & hinc facillime potest inueniri, quod loquentem quidem eum esse nullus ignorat, quisquis audit Socratem bene loquentem esse. uim autem totius propositionis modus continet. in id enim intendendus est animus, non si loquatur, hoc enim indubitatum est. Nam qui eum bene dicit loqui loqui quoq; consentit. Quare ad modũ intẽdendus est animus ad id quod dictum est bene. Socrates enim bene loquitur. quod dixit loqui quidem non sufficit dicere, nisi etiam dicat bene. Continet ergo totam propositionem modus, sed rursus totã propositionẽ cõtinet prędicatio, modus igiť in his ꝓpositionibus potius prędicatur. Cõcludẽdũ igitur uniuersaliter est, omnem modorum contradictionem non secundum esse uerbum fieri, nec secundum id rursus uerbũ qđ in se contineat, sed potius secundum modum. Continere autem in se uerba id quod est esse dicuntur, ut cum dicimus loquitur, tantundem enim ualet tanquam si dicamus loquens est. Quare quęcunque propositiones quemlibet illum in se retineant modum, dubitandum non est, quin non ad id quod ponit esse, negatio iuste applicetur, sed potius ad eum modum, quo aliquid esse fierine pronunciet. Omnis nanque cum modo affirmatio talis est, ut nõ intendere debeat animum auditor ad id qđ esse dicitur, sed ad id potius quomodo illud esse dicatur, ut cum dicimus, Socrates bene loquitur, nõ ꝓspiciẽdũ est an loquatur, sed potius illuc animi dirigenda intentio est quemadmodum loquatur. hoc enim uidetur continere totam propositionem. Ergo contra possibile esse, non est ea negatio quæ dicit, possibile nõ esse, sed non possibile esse. eodem modo & contra eam quæ dicit, contingere esse, non ea quæ enunciat contingere non esse, sed potius ea negatio est, quæ dicit non cõtingere esse. Idem quoque in necessariis impossibilibusque modis, cæterisque, quæ nunc Aristoteles pro solita breuitate transgressus est, faciendum uidetur. Sed quoniam commentationis uirtus est non solum uniuersaliter uim sensus exprimere, uerum etiam textus ipsius sermonibus ordiniq; cõnectere ea, quæ superius confuse dicta sunt, nũc per sermonum ipsorum ab Aristotele dictorum ordinẽ diuidamus. His uero determinatis ꝓspiciendũ est quẽadmodũ se habẽt negationes & affirmationes adinuicẽ, hę scilicet, quę sunt de possibili esse, & non possibili esse, cõtingere & nõ cõtingere, de impossibili & necessario. habent .n. aliquas dubitationes. Perspiciẽdum inquit est de affirmationibus negationibusq; qua ratione uideãtur opponi. In his propositionibus quas quidam modus continet, ut in his quæ sunt possibiles, uel contingentes, uel necessariæ, uel impossibiles, uel ueræ, uel falsæ, uel bene uel male, uel quicquid aliqua qualitate prędicatur. Habẽt .n. inquit aliquas dubitationes, & quas dubitationes habeant cõtinuo eas subiicit. Nam si eorũ quę complectũtur illę sibi inuicem oppositæ sunt cõtradictiones, quæcunq; sm esse & non esse disponuntur. Sensus totus huiusmodi est, In omnibus complexionibus propositionũ illa in his oppositio ualet, quæcunq; secundũ esse & nõ esse fit, ut cum dicimus hõ est, huius negatio est, homo non est. sed nõ ea quæ dicit nõ homo est. Et rursus eius quæ proponit, est albus homo, illa negatio est quę dicit, nõ est albus homo, non ea quæ proponit, est non albus homo. hoc ipsum autem quoniam eius quæ dicit est homo albus, negatio est quæ dicit, non est albus hõ, non ea quę proponit est nõ albus hõ, sic demonstrat. Si .n. de omnibus aut dictio est aut negatio, lignum erit uerum dicere, esse nõ album hominem. Breuiter dictum est, sed ita posse uidetur exponi. propositum inquit sit lignum, de quo duæ enunciationes dicantur, illud tamen nobis manifestum sit de omnibus, si affirmatio uera est, falsam esse negationem, eam .s. quæ contradictorie opponitur, & si uera negatio est, falsa affirmatio esse pronũcietur. Igitur de proposito ligno, quod lignũ hoc est albus homo, hoc falsum est. Si igitur hæc affirmatio falsa est, uera debet esse eius negatio. Si ergo ea est negatio affirmationis quæ dicit, est albus hõ, quæ negat dicens, est non albus homo, hęc negatio uere prædicatur de ligno, dicente quolibet quod lignum hoc est nõ albus homo. Sed hoc fieri nõ potest. perspicue enim falsum est lignum non album hominem esse. quod enim omnino nõ est homo, nec non albus homo esse potest. falsæ ergo sunt utræque, & affirmatio quæ dicit de ligno, quod lignũ est albus hõ, & negatio de eo quæ dicit, quod est non albus hõ. Quod si sunt falsę utræq;, hęc negatio illius affirmationis non est. Quærẽda est ergo alia quæ cum ea diuidat uerũ atq; falsum. Qua in re nulla alia reperitur contra eam quę dicit, est albus homo, præter eam quæ dicit, non est albus hõ. nam si ea dicitur esse affirmationis huius quę dicit, est albus hõ, negatio, quæ enũciat est nõ albus hõ: erit ut de ligno, de quo affirmatio dicta falsa est, uera sit enunciata negatio. eritque de ligno uerum dicere, quod lignum hoc est non albus homo, sed hoc impossibile est. Constat ergo eam propositionem quæ dicit, est non albus homo, illius affirmationis non esse negationem quę proponit, est albus hõ. Sed eam quæ dicit, non est albus homo, negationem esse eiusdem affirmatio-

nis

nis quæ dicit, est albus homo. Vides ne ergo ut prope in omnibus affirmationes & negationes secundum esse, uel non esse fiant? Illa enim, album quidem esse dicit, illa negat, album non esse dicens. rursus illa dicit hominem esse, illa uero negat, dicens hominem non esse, & in cæteris eodẽ modo est. Quod si hoc modo & in quibuscunque esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur, ut eius quæ est, ambulat homo, non ea quæ est ambulat non homo, negatio est. sed ea quæ est, non ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse. Nec hoc solum inquit in his euenire potest propositionibus, quæ secundum esse uel non esse disponuntur: sed etiam in his quæcunque uerbis talibus continentur, ut uerba illa uim eius, quod est esse concludant, ut est homo ambulat, in se continet esse. Idem enim est ambulat, quod ambulans est. Ad hæc ergo uerba quæ in propositionibus esse continent, aptanda negatio est. Si enim omnis contradictio secundum esse uel non esse fit, hæc autem uerba esse propria significatione concludunt, quoniamque uerba hæc ita ponuntur tanquam sic hoc ipsum esse poneretur: manifestum est ad ea uerba quæ esse continent, negationem poni oportere, ad earũ similitudinem propositionum, quæ secundum esse uel non esse supradicta ratione sibimet opponuntur. His ergo ante prædictis quid inconueniens ex his posit esse prosequitur.

Quare si hoc modo in omnibus, & eius quæ est, possibile est esse: negatio est, possibile est non esse, sed nõ ea quæ est, non possibile est esse. Videtur autem idem posse & esse, & non esse. Omne enim quod est possibile diuidi, uel ambulare & non ambulare, & non diuidi, possibile est.

67. Superius demonstratum est, quemadmodum in iis quæ complectuntur enunciationibus secundum esse potius, & non esse fierent oppositiones: nunc hoc dicit, Si hoc inquit in omnibus propositionibus faciendum est, ut earum contradictiones secundum esse & non esse ponantur, in iis quæ aliquid posibile esse pronunciamus: non ita ponenda negatio est, ut dicat non posibile esse, sed potius secundum nõ esse constituenda est, ut dicatur posibile non esse, negationem eius esse, quæ dicit posibile esse. Sed si hoc inquit dicimus, affirmatio & negatio contradictoriæ uerum inter se falsumq; non diuidunt. omne enim quod potest esse: idem etiam potest non esse. Quod enim potest diuidi, idem potest non diuidi, & quod potest ambulare, idem potest non ambulare. Quæ autem sit huiusmodi posibilitas, per quam cum dicitur aliquid fieri posse, illud tamen relinquatur posse non fieri, consequenter explanat dicens.

Ratio autem est, quoniam omne quod sic possibile est, nõ semper in actu est. Quare inerit ipsi etiam negatio, potest igitur & non ambulare quod est ambulabile, & non uideri quod est uisibile. At vero impossibile est de eodem oppositas esse ueras dictiones. Non igitur eius quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse. contingit enim ex his aut idem ipsum affirmare, & negare simul de eodem, aut non secundum esse & non esse, quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes. Si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum. Est igitur negatio eius quæ est possibile esse, ea quæ est, non possibile esse, & non ea quæ est, possibile non esse. Eadem quoque ratio est in eo quod est, contingens esse, etenim negatio eius est, non contingens esse. Et in aliis quoque simili modo, ut in necessario, & impossibili.

68. Causa est igitur inquit, cur id quod posse esse dicitur, idem posit non esse. quòd omne quod posibile dicimus, ita pronunciamus, ut non semper in actu sit. i. non sit necessarium. omne nanque quod semper in actu est, necessarium est. ut Sol semper mouetur. itaque illi semper agitur motus. Siquis autem me dicat ambulare posse, quoniam mihi ambulationis motus non semper agitur, & inest mihi aliquotiens non ambulare: inest quoque illud, ut uere de me dicatur posse me non ambulare, cum uere pronunciatur posse ambulare. Ergo quæcunque non semper in actu sunt, & posse esse & posse non esse recipiunt. Potest ergo quod est ambulabile, idest quod ambulare potest, nõ ambulare, & quod est uisibile non uideri. Quocirca docet non esse negationẽ eius quæ dicit, posse esse, eam quæ proponit, posse non esse. Idcirco quoniam utræque sunt ueræ, ut in iis quæ (ut ipse ait) non semper actu sunt. Contingit enim unum ex utrisq;, quæ Aristoteles dicit, aut idem ipsum dicere, & negare simul de eodem: aut non secundum esse & non esse, quæ opponuntur, fieri affirmationes, & negationes, idest ut aut idem sint affirmatio & negatio, sibique consentiant, si secundum esse & non esse in omnibus contradictio fit, ut est in eo quod est posse esse & posse non esse. idem enim utræq; sunt, sibique consentiunt, & siquis dicit eam esse contradictionẽ, dicit consentire sibi contradictionem, quod imposibile est: Aut certe non in omnibus affirmationibus & negationibus secundum esse & non esse ea quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes, idest non in omnibus affirmationibus & negationibus secundum oppositionem esse uel non esse, uel eorum uerborum quæ esse continent, fieri contradictionem. Si ergo, inquit, illud imposibilius est, hoc erit magis eligendum. Duo supra posuerat, quæ ex supradictis rationibus euenirent, aut unum & idem dicere & negare simul de eodem, id est ut & dictio & negatio idem essent simul de eodem prædicatæ, sibique consentirent: aut non secundum esse uel non esse contradictionem fieri. Sed uidentur utraque quasi quodammodo inconuenientia esse. quippe cum illud unum etiam imposibile sit, ut affirmatio negatioque consentiant. illud alterum non secundum esse uel non esse fieri oppositiones, inconsentiens sit aliis propositionibus, in quibus hoc modo fieri contradictionem manifestum est. Nunc ergo hoc dicit, quoniam utrumque, inquit, inconueniens est, unum ex his erit eligendum, idest quod minus est imposibile, hoc sumendum est. Minus autem est imposibile, ut secundum esse & non esse nõ fiant oppositiones. hoc enim nihil prohibet. Illud autem imposibilius est, ut affirmatio negatioque sibi consentiant. Hoc igitur erit eligendum potius, idest has quæ cum modo sunt propositiones, non eas habere oppositiones, quæ secundum esse uel non esse fiunt, sed potius eas quæ ad modum ponuntur. Non autem dixit ita imposibilius est, tanquam sic alterum imposibile sit. Sed adhoc potius retulit, quòd utraque quasi inconuenientia uidẽtur. quorum unum etiam imposibile esse non dubium est. Hinc quoque disposuit ordinem secundum modum aliquem pronunciatarum propositionum, quæ non secundum esse negationes ponunt. dicit enim, Est ergo negatio eius quæ est posibile esse, ea quæ est, non posibile esse, negationem .s. addens non ad esse uerbum, sed ad modum, quod est posibile. eandem quoque rationem dicit esse & in contingentibus. Eius enim quæ est contingere esse, negatio est non contingere esse. Docet etiam de necessario & imposibili idem sibi uideri. Quæ autem natura sit huius oppositionis, licet breuiter, ueracissime tamen expressa est. de qua nos superius diutius locuti sumus. quòd siquis perspicacius intẽdit illius intelligentiam loci, cum hac gradatim proficiscente expositione communicet.

Fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse appositiones, subiecta uero res, hoc quidem album, illud uero homo. Sic hoc loco, esse quidem & non esse subiectum fit, contingere uero & posse, appositiones, determinantes quemadmodum in illis esse & non esse, ueritatem & falsitatem, sic hic in eo quod est esse possibile, & esse non possibile. Eius uero quæ est, possibile est non esse, negatio est non ea quæ est, non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse. Et eius quæ est possibile est esse, non ea quæ est, possibile est non esse, sed ea quæ est non possibile est esse. Quare & sequi sese inuicem uidebuntur hæ, possibile est esse, possibile est non esse. Idem enim possibile est esse, & non esse. Non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse, sed possibile est esse, & non possibile est esse nunquam simul in eodem ueræ sunt. opponun-

tur

tur enim. At uero nec possibile est non esse, & non possibile est non esse, nunquam simul ueræ sunt. Similiter autem, & eius quæ est necessarium esse, negatio non est ea quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessarium esse. Eius uero quæ est necessarium est non esse, ea quæ est, non necessarium non esse. Et eius quæ est impossibile esse, non ea quæ est impossibile non esse, sed non impossibile esse. eius uero quæ est impossibile non esse, ea quæ est non impossibile est non esse.

69. Appositiones uocat prædicationes. dicit ergo in his propositionibus quæ præter aliquem modum dicuntur, prædicantur quidem semper esse & non esse, uel ea uerba quæ esse continent. subiiciuntur uero res de quibus illa prædicantur, ut album, cum dicimus album est, uel homo, cum dicimus homo est. Atque ideo quoniam in his prædicatio totã continet propositionem, ueritatem & falsitatem prædicatio illa determinat. Prædicatur autem esse, uel aliquid quod esse continet. Iure secundum esse & non esse contradictiones ponuntur. In his autem, idest in quibus modus aliquis prædicatur, esse quidem subiectum est, uel ea uerba quæ esse continent: modus autem solus quodammodo prædicatur. nam quod dicitur esse solum sine modo aliquo ipsius rei substantia pronunciatur, & quæritur in eo quodammodo an sit, idcirco esse ponente affirmatione, dicit negatio, non esse. In his autem in quibus modus aliquis est, nõ dicitur aliquid esse, sed cum qualitate quadam esse, ut esse quidem nec affirmatio ambigat nec negatio. De qualitate autem, idest quo modo sit, tunc inter aliquos dubitatur, atque ideo ponente aliquo quòd Socrates bene loquitur, non ponitur negatio, quòd bene non loquitur, sed quod non bene loquitur. Idcirco quoniam (ut dictum est) non ad esse, uel ad ea uerba quę esse continent, & propositionem totam constituunt, sed potius ad modum intenditur animus audientis, cum affirmatio aliquid esse pronunciat. Si igitur hoc continet totius propositionis uim, quod autem propositionis uim continet prædicatur, & secundum id quod prædicatur semper oppositiones fiunt, recte solis modis uis negationis apponitur. His autẽ rationabiliter constitutis, illud rursus exequitur, quod non modo contradictio non est, posse esse & posse non esse, uerum etiam huiusmodi propositiones, quæ cũ modo sunt positæ, negationem tamen habent ad esse iunctam, omnino negationes non sunt, sed affirmationes: possunt enim earum negationes aliæ reperiri. ait enim, Eius uero quæ est, possibile non esse, negatio est, non possibile non esse, intantum inquit, non est ulla contradictio eius quæ est posse esse, & eius quæ est, posse non esse, ut ea quæ dicit posse non esse, non esse negatio, sed potius affirmatio conuincatur. Affirmatio autem affirmationi nunquam opponitur contradictorie. Docetur autem esse affirmatio ea quę dicit, posse non esse, quod eius quædam alia negatio repetitur, ea s. quæ dicit, non posse non esse, simulque illud aiungit. Cum sint, inquit, huius propositionis quæ dicit, aliquid posse esse, duæ quæ uideantur esse negationes, ea scilicet quæ dicit, posse non esse, & ea quæ proponit, non posse esse: hinc agnoscitur quæ harum sit contradictoria, contra eam quæ dicit, posse esse, affirmationem. Quæ enim uerum falsumque cum ea diuidit, ipsa potius potest negatio esse, quam ea quæ illi cõsentit. Ei uero quę est, posse esse, consentit ea quæ dicit, posse non esse. ut supra iam docui. ea autem quæ dicit, non posse esse, si falsa est, uera est quæ dicit, posse esse. Sed si hæc rursus falsa est, uera illa quę enunciat, non posse esse. diuidunt ergo hæ ueritatem falsitatemque, quod in singulis exemplis facile poterit inueniri. Age enim dicat quis me posse ambulare, ille uerum dixerit. Si uero quis dicat, nõ posse me ambulare, mentitus est. Rursus siquis dicat posse Solem consistere, mentitur. Siquis uero dicat, non posse Solem consistere; de ipsius nullus ambigit ueritate. Diuidunt ergo ueritatem falsitatemque hæ scilicet quæ dicunt, posse esse & non posse esse. illæ uero sese sequuntur, quæ dicunt posse esse, & posse non esse. Quæ ergo sibi consentiunt, contradictiones non sunt: quæ autem ueritatem falsitatemque diuidunt, ipsas esse contradictiones magis putandum est, quod per hoc ait. Quare & sese sequi inuicem uidebuntur. Quæ autem propositiones sequantur sese, dicit, idest possibile est esse, & possibile non esse. Cur autem sese sequantur monstrat adiiciẽs: non enim contradictiones sibi inuicem sunt. si enim contradictiones essent, nunquam sese sequerentur. Sed quæ sint cõtradictiones declarat dicens, Sed possibile est esse, & non possibile esse, nunquam simul sunt. Cur autem nunquam simul sunt, non tacuit. ait nanque, Opponuntur enim. nam idcirco nunquam simul sunt, quia ueritatem falsitatemque diuidunt, quoniam opponuntur. Docet quoque eius propositionis quę dicit, posse non esse, illam esse negationem quæ proponit, non posse non esse, & ex eadem ui ad hanc propositionem transit. Dicit enim, At uero nec possibile nõ esse, & non possibile non esse, nunquam simul ueræ sunt. per quod ostenditur illam esse affirmatiuam, illam uero negatiuam: Vniuersaliter enim quæcunque idem de eodem hæc ponit, hæc aufert: si illa sit affirmatiua, illa negatiua, & nihil æquiuocationis, aut uniuersalium determinationis impediat, contradictorie sibimet opponuntur. Cætera iam ita, ait, per se expedita sunt, ut longa expositione non egeant. Sed quædam in eorum ordine permiscenda sunt, per quæ id quod per se est lucidum, clarius monstretur. Prosequitur enim similiter cæteros modos, dicens quę propositiones, quarum affirmationum, non sint negationes, & quæ sint: & eis quas negationes esse dicit, ut affirmationes esse demonstret, alias negationes opponit. Similiter autem inquit, & eius propositionis, quę est necessarium esse, non est ea negatio quæ dicit, necessarium non esse: hæc enim affirmatio est, sicut mox negatione opposita comprobauit. sed potius ea negatio est eius quæ est necessarium esse quæ dicit, non necessarium esse. Eodem quoque modo cuncta prosequitur dicens, eius uero quæ est, necessarium non esse, quam supra dixerat non esse oppositam ei quæ dicit, necessarium est esse, illa negatio est quæ proponit, non necessarium non esse. Quęcunque enim negationem ad esse positam habent, illæ si cum modo sunt, affirmationes esse putandæ sunt. Eius uero quę est, impossibile esse, non est ea negatio quæ dicit, possibile non esse. non enim ad modum habet negatiuam particulam iunctam, sed potius ea quæ dicit, non impossibile esse. Hæ nanque inter se uerum falsumque diuidunt. illius uero quæ ad esse habet particulam negatiuam, quam affirmationem esse manifestum est, id est eius quæ dicit, impossibile non esse, ea negatio est quæ dicit, non impossibile non esse. Concludit etiam breuiter id quod supra demonstrauit dicens.

Vniuersaliter uero (quemadmodum dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere, tanquam subiecta, negationem uero & affirmationem hæc facientem ad esse, & nõ esse apponere, & has putare oportet esse oppositas dictiones, possibile, non possibile, contingens, non contingens, impossibile, non impossibile, necessarium, non necessarium, uerum, non uerum.

70. Vniuersaliter, inquit, dicimus, sicut iam supra dictum est, in his propositionibus quæ modos additos habent, esse & non esse subiecta potius fieri, modos uero prædicari, atque ideo ad unum quemlibet modum, idest secundum unũ fieri debere affirmationem & negationem semper, ut sicut prædicatus modus affirmationem continet, ita negatiua particula ad modum iuncta totam hoc modo contineat negationem: proponit autem eas quas putat esse oppositas dictiones hoc modo, possibile, non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necessarium non necessarium. Quod autem addit uerum, non uerum, ad hoc pertinet, ut omnes modos includeret, uere enim modus quidem est, sicut & bene, sicut uelociter, sicut læte, sicut grauiter, & quicunque modi sunt: hocq; modo facienda est contradictio, uerum est, non uerum est, non autem non est uerum, uelociter ambulare, nõ uelociter ambulare, sed non illa quæ dicit, uelociter nõ ambulare. Concludẽti ergo semper ad modum iungenda negatio est. illę .n. semper sibimet opponuntur, ut supra iam dictum est, quę secũdum prędicationes habent negatiuas particulas iunctas. Prædicantur au-

tem in his modi, ut supra iam demonstrauimus. Secundũ modos ergo in his negatio posita integram uim cõtradictionis efficiet. Expeditis modorum oppositionibns, de consequentia propositionum atque consensu habebitur subtilis utilisque tractatus. Si ergo possibile esse simpliciter diceretur, simplex & facilis propositionum uideretur esse consensus, nec quicquam in earum consequentia posset errari. Nunc autem, quoniam dupliciter dicitur secundum diuersos modos, nõ eædem propositionum sunt consequentiæ. Quod autem dico tale est. Possibilis duę sunt partes, unum quod cum non sit, esse potest. Alterum quod ideo sit possibile, quòd iam est. prior quidem pars corruptibilibus, & permutabilibus propria est. mortalis .n. Socrates poterat esse cum nõ fuit, sicut ipsi mortales qui sunt id quod ante nõ fuerant. potest enim homo cum non loquitur, loqui, & cum nõ ambulat ambulare. Ergo hæc pars secundum id dicitur quod iam quidem non est, esse tamen potest. illa uero alia pars possibilis quę secundum id dicitur, quod iam est aliquid actu nõ potestate, utrisque naturis accommodatur & sempiternis .s. & mortalibus. Nam quod in sempiternis est, esse possibile est. Rursus quod est in mortalibus, nec hoc a subsistendi possibilitate discedit, sed tantũ differt, quia id quod in æternis est, nullo modo permutatur, & semper esse necesse est, illud uero quod in rebus mortalibus inuenitur, poterit & non esse, & ut sit, non est necesse. Ego nanque cum scribo, inest mihi scribere. Quocirca & scribere mihi possibile est, sed quoniam ipse mortalis sum, non est hæc potestas scribendi necessaria. neque enim ex necessitate scribo. At uero cum dicimus cęlo inesse motum, nulla dubitatio est, quin necesse sit cęlum moueri: in mortalibus ergo rebus cum est aliquid, & esse potest, & ut sit, non est necesse. in sempiternis autem, quod est, necesse est esse, & quia est, esse possibile ẽ. Cũ ergo possibilis principaliter duę sint partes, una quæ secundum id dicitur quod cum non sit, esse tamen potest: Altera quę secundum id prædicatur, quod iam est aliquid actu, non solum potestate. huiusmodi possibile quod iam fit actu, duas ex se species profert, unam, quæ cum sit non est necessaria: alteram quę cum sit, illud quoque habet, ut eam esse necesse sit. Nec hoc solius Aristotelis subtilitas deprehendit, uerum Diodorus quoque possibile ita definit dicens, quod est, aut non est. Vnde Aristoteles id quod Diodorus ait, non est, illud possibile putat, quod cum non sit, fieri tamen potest. Quod autem dixit Diodorus, est, id possibile Aristoteles interpretatur. quod idcirco dicitur esse possibile: quia iam est actu. Cuius possibilitatis modi duas partes esse docuimus, unam .s. quam necessariam dicimus: alteram quam non necessariam prædicamus. Huius autem non necessariæ duæ rursus partes sunt, una quæ a potestate peruenit ad actum: altera, quæ semper actu fuit, aliquando res illa quę susceptibilis illius est, fuit: & illa quidem quæ a possibilitate ad actum uenit, utriusque partis cõtradictionis susceptibilis est, ut nunc ego scribo, & ex potestate ad actum ueni, & agens possum scribere. ante .n. quã scriberem, erat mihi scribendi potentia. Sed ex potestate scribendi ueni ad actum scribendi. Quare utraque mihi cõueniunt & scribere & non scribere: possum enim & nõ scribere, possum & scribere, quæ est quodammodo contradictio. Atq; ideo quæcunque a potestate ad actum ueniunt, ea & facere possum & non facere, & esse & non esse, ut qui loquitur, quia ante potuit loqui quam loqueretur, & nunc ideo potest loqui, quia loquitur, & potest loqui & potest nõ loqui. Alia uero, quæ nunquam antea potestate fuit, sed semp actu, aliquando res ipsa fuit quę aliquid potestate esse diceretur, ad unam rem tantum apta est, ut ignis nunquam fuit ante potestate calidus, ut postea calidus actu sentiretur; nec nix antea frigida potestate, post actu. Sed aliquando fuit ignis actu calidus, fuit & aliquando nix frigida actu. Quocirca hę potentiæ non sunt aptæ ad utraque. Neque .n. ignis frigus incurrere, nec nix calidum unquam potest efficere. Quare facienda a principio huiusmodi diuisio est. Possibilis alia pars est, quę cum non sit, tamen esse potest. Alia uero quæ actu est, & ideo possibile dicitur. Si enim esse nõ posset, nec esset omnino. Huius autem possibilitatis quæ secundum illum dicitur modum, quod iam actu sit, duæ partes sunt, una secundum id quod ex necessitate esse dicimus: Altera uero secundum id quod cum sit, non tamen esse ex necessitate aliquid arbitramur. Huius autem non necessarię potestatis duæ sunt aliæ partes. una, quæ qm̃ ex potestate ad actum uenit, & esse & nõ esse recipiet facultatẽ: Altera quæ quia nunquam actum habere destitit, aliquando fuit id qđ dicitur ei esse possibile, ad unam tantum partem apta est atque possibilis, ad eam .s. quam actu semper exercuit, ut igni calor, & niui frigus, & adamanti durities, & aquę liquor. Sed nullus arbitretur ex necessarię possibilitatis specie esse id quod dicimus nunquam potestate fuisse actus quosdam in quibusdam rebus, ut igni calorẽ. ipse enim extingui ignis potest. In illis autem quę necessariæ sunt, non modo qualitas a subiecta re discedere nunquam debet, quod uidetur etiam in igni, a quo sua qualitas caloris non recedit. sed etiam illud, quod subiecta illa substantia immortalis esse uideatur, quod igni non accidit. Solem .n. & cætera huiusmodi corpora quæ superna sunt & cęlestia, immortalia peripatetica disciplina putat. atq; ideo consentienter sibi docet Solem necessario moueri, quod nõ modo a Sole motus ille nunquam recedit, sed ne Sol quidẽ ipse esse desinet. His ergo prædictis id, ad quod hæc præmissa sunt .i. consequentia propositionum diligentius exequenda est.

DE MODALIVM CONSENSV.

CONSEQVENTIAE uero secundum ordinẽ fiunt ita ponentibus. Illi enim quæ est, possibile est esse, sequitur illa quæ est, contingens esse, & hæc illi conuertitur, & non impossibile esse, & non necessariũ esse. Illi uero quæ est, possibile non esse, & contingens nõ esse, ea quæ est, non necessarium non esse, & non impossibile non esse. Illi uero quæ est, non possibile esse, & non contingens esse, ea quæ est, necessarium non esse, & impossibile esse. Illi uero quæ est, non possibile non esse, & non cõtingens non esse, illa quæ est, necesse est esse, & impossibile non esse. consideretur autẽ ex subscriptione quod dicimus.

Possibile esse	*Non possibile esse*
Contingens esse	*Non contingens esse*
Non impossibile esse	*Impossibile esse*
Non necessarium esse	*Necessarinm non esse*
Possibile non esse	*Non possibile non esse*
Contingens non esse	*Non contingens nõ esse*
Non impossibile nõ esse	*Impossibile non esse*
Nõ necessarium nõ esse	*Necesse est esse*

7c. Hęc Aristoteles cõsentienter his quæ nos supra præmisimus addidit de consequentia propositionum, quę etsi manifesta sunt acute perspicientibus, tamen ne nos nihil huic quoque loco addidisse uideamur, breuissima expositione ea percurrimus. Primum uoluit demonstrare, quod quæcunque de possibili dicerentur, ea etiam de contingenti uerasissime dici possunt. atque ideo ait, Illi quæ est, possibile esse, consequentem esse illam quæ dicit, contingere esse. Et ne in his aliquid discrepans uideretur, adiecit dicens, & hæc illi conuertitur: ut intelligeremus quod esset possibile, hoc contingere. & quod contingeret, illud esse possibile. quare quæ sibi conuertuntur, ea æqualia sunt atq; eadem. Quicquid ergo in possibili dici potest, idem in contingenti prædicatur. hæc ergo .i. contingens & possibile sequi dixit illam propositionem quę diceret, nõ impossibile esse, & eam quæ necessarium negat, idest non necesse esse. ait enim, Illi .n. quę est possibile esse, illa quę est contingere esse, & hęc illi conuertitur, & ea quę est, non impossibile esse, & non necessarium esse: tanquam si hoc diceret, & possibile esse sequitur contingentia. et hæc utraque sibi conuertuntur. sed has sequitur non impossibile esse, & non necessarium esse. Hoc quam recte dictum sit, neminem latet. Nam quod est possibile

est posibile esse, id esse cōtingit, ut sit nō imposibile esse. Nā si esset imposibile, nō diceret posse esse, qd ut nō esset, ratio imposibilitatis astringeret. Ergo id qd potest esse, nō imposibile est esse. Similiter aūt nō est necesse esse, id quod posse esse dicitur. Hoc aūt idcirco euenit, quia id qd posibile prædicamus ad utranq; partem facile uertitur. Nam & ut sit fieri potest, & ut non sit. At uero necessitas & imposibilitas in alterutra parte constringitur. nam quod imposibile est esse, esse nunquam potest. Porro autem quod necesse est esse, non esse nunquam potest. ergo id quod negamus imposibile esse, cōsentire facimus posibilitati. Id autem quod negamus necessarium, rursus eidem naturæ uim posibilitatis adiungimus, ut sit hoc modo dicendum, & ut uerius loquamur, ita dicendum est, quod posibile est & esse potest, & non esse. Rursus quod imposibile est esse, non potest esse. quod necesse est, non potest non esse. ergo si imposibilem enunciationem negationis adiectione frangamus dicentes non imposibile esse, illi partem posibilitatis adiungimus, in qua esse posse aliquid dicimus. Sin uero necessariæ propositionis rigorem negatione minuamus dicentes, non necesse esse: illud euenit ut, ad eam partem necessariam propositionem applicemus, quæ in posibilitate est, ut posit non esse. Quare posibilitatem sequitur non esse imposibile, idcirco quia quod posibile est, fieri poterit. Eandem posibilitatem rursus sequitur propositio, quæ dicit, non necesse est esse, idcirco quia quod posibile est, poterit & non esse. Aliter idē dicimus, quod posibile est, non est uerū dicere, qd imposibile est, quia fieri potest. Rursus qd posibile est, nō est uerū dicere, quod necesse est. potest.n. qd posibile est esse, idē non esse. Quare si de posibilitate imposibilitas & necessitas recte dici nō potest, eorum negatiōes posibilitati cōsentient, quæ sunt, nō imposibile esse, & nō necessariū esse Sed meminisse debemus eādē semper in omnibus de cōtingēti & de posibili rationē esse. De eo, scilicet posibili, qd cum adhuc nō sit, poterit tū esse aut nō ēē. Aliā rursus cōsequētiā dicit hoc mō. Illi uero quæ est posibile nō esse & contingere nō esse, illa quæ est, nō necessarium non esse, & non imposibile non esse, propter eandem causam hanc quoq; cōsequentiā dicit. Illi enim quæ est posibile non esse, & ei quæ est contingere non esse, illa consentire ait quæ dicit, non necesse non esse, & non imposibile non esse. Hoc autem ideo, quia qd potest nō esse potest etiam esse. & rursus quod contingit non esse, contingit esse. At uero quod necesse est non esse, illud nō potest esse. quod autem posibile est non esse, illud non esse non poterit. quare a posibili utræque discrepant. Namq; posibilitati quæ posse aliquid esse promittit, contrarium sentit ea quę dicit, necesse esse non esse. Rursus quia posibilitas habet in se uim ut id quod potest esse, posit & non esse, dissentit ab ea, multumque discrepat quæ dicit, imposibile esse non esse. Quod si sit propositio quæ prædicat necesse esse non esse, & rursus quæ dicit imposibile esse non esse a posibilitate dissentiunt. Recte nimirum harum negationes posibilitati consentire creduntur. Posibiles autem propositiones uoco huiusmodi, quæ uel in affirmatione uel in negatione posibilitatem aliquā mōstrant, altera parte nō interclusa. ut quæ dicit posibile esse aliquid. ab hac non intercluditur ea, per quam dici potest, possibile esse non esse: uel siquis dicat posibile aliquid non esse, ab hac rursus interclusum non est, ut esse possit. atque ideo affirmationem quæ dicit posse esse, posibilem uoco. Nec minus eam quæ dicit aliquid pose non esse. Et in istis propositionibus quas Aristoteles ponit, in quibus dicit posibile non esse, non uideatur ita dicere, tanquam si hoc modo pronunciet, ut uelit intendere aliquid imposibile esse, cum dicit posibile non esse. Ita enim hanc propositionem dicit, non quod posibilitatē illam auferat, sed quod dicat posibile esse aliquid ut non sit. Subaudiendum enim est adiungendumque ad posibile uerbum quod est esse, ut cum ille dicit, posibile non esse, nos intelligamus posibile esse non esse, idest possibile esse ut non sit. Tertiam consequentiam ponit hanc, in qua consentire dicit illi, quę est non posibile esse, & non contingens esse, illam quæ dicit, necessarium non esse & imposibile esse. hoc ita planum est ut expositione non egeat.

Quod .n. non posibile est, hoc fieri non potest. quod fieri non potest, necesse est ut non sit. quod autem necesse est ut non sit, imposibile est. Recte ergo dicitur eā propositionē quæ dicit aliquid non pose esse, & eam quæ dicit non contingere esse, consequi illas, & quæ esse cum necesse esse negant, & quæ imposibilitatem affirmant. Quod autem dicit tale est. non necesse esse contingens est esse. necesse autem non esse non contingens esse. non est contingens, scilicet esse, & necessarium non esse. Reliquam consequentiam in qua eas propositiones quę dicerent, non posibile esse aliquid non esse, & non contingere non esse, illis quæ proponerent necesse esse, & imposibile non esse consentire dicit. neq; ullam habet hoc obscuritatem. Nam quod non est posibile ut nō sit, hoc imposibile est ut non sit. id enim quod dicimus imposibile esse, idem ualet tanquam si dicamus non posibile esse. Quod enim facit negatio in ea interpretatione qua dicimus non posibile, idem facit priuatio in ea qua dicimus imposibile. Quod autem imposibile est non esse, late patet, quia necesse est esse. Ergo & quod non est posibile ut non sit, manifestū est q necesse est esse. idem quoq; & de contingenti dicendum est. Describit autem eas hoc modo, ut non solum mente & ratione capiantur, uerum etiam subiectis oculis facilior intellectus sit. Nos autem ut sit lucidior explanatio, de his duos facimus ordines, & in primo quidem eas posuimus quæ præcedunt. in secundo uero eas quæ sequuntur, ut sit multa facilitas per se earum rationes non intelligentibus, ad descriptionem tamen respiciētibus, quę quam sequatur agnoscere.

Præcedentes	Sequentes
Posibile esse	Non imposibile esse
Contingens esse	Non necesse esse
Pręcedentes	Sequentes
Posibile non esse	Non nesarium non esse
Contingens non esse	Non imposibile non esse
Præcedentes	Sequentes
Non posibile esse	Necessarium non esse
Non contingens esse	Imposibile esse
Præcedentes	Sequentes
Non posibile non esse	Necesse esse
Non contingens non esse	Imposibile non esse.

Hac ergo descriptione facta quid Aristoteles communiter de propositionibus uniuersaliterq; tractauerit, nulli solertius intuenti uidetur ambiguum. Cętera uero quæ singulatim de eorum consequentiis disputauit, quoniam defatigari nolumus lectores, sextum uolumen expediet.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de Interpretationę

LIBER SEXTVS.

SEXTVS hic liber longę commentationi terminum ponit, quæ quodam magno labore cōstiterit ac tēporis mora. Nam & plurimorū sunt i unū coaceruatæ sententiæ, & duorū ferme annorum spatiū continuo commentandi sudore consumpsimus. Neq; ego arbitror quibusdam sinistre interpretantibus gloriose factum uideri, ut quod dici breuiter posset, id nos ōstentatione doctrinę, non ad lectorum scientiam potius quam prolixitate ad fastidium tenderemus. Quibus respōsū uelim, non hoc tam mēdaciter esse sensuros, si prioris cōmenti perlegerint breuitatem. nam neque breuius explicari potuit angustissimorum obscuritas impedita sermonum: & quam multa ad plenam huius libri intelligentiam desint, agnoscent. Quid autem utrumq; opus legentibus utilitatis exhibeat, hinc facillime mihi uidetur posse perpendi. Quod cum hanc secundam editionem in manus quisquam primum sumpserit, ipsarum rerum spatiosa uarietate confunditur, ut qui in maioribus mentem intendere nequit, editionis primæ breuitatem simplicitatemque desideret. Quod siquis ad prioris editionis duos libros lector accesserit, sumpsisse sibi ad scientiam quiddam

fortasse uidebitur. sed cum postremo hanc secundam cognouerit editionem, quam multa in prima ignoraret agnoscit, nec homines a legendo longum opus labore deterreat, cũ nos non impedierit ad scribendũ. Sed ne ipsum quoq; procœmium tendi longius uideatur, ad Aristotelis seriem, & ad ea quæ de consequentia propositionum diligenter exequitur, reuertamur. Ea quæ cõiter uniuersaliterq; de propositionibus & de earum ad se inuicem consequentiis speculanda fuerant, in superiori ipsarum propositionum descriptione disposuit. Nunc uero quæ singulatim singulis accidunt, diligentissimo tractatu persequitur. ait enim ita.

Ergo impossibile & non impossibile, ad illud quod est, cõtingẽs & possibile, & nõ cõtingens & nõ possibile sequũtur quidẽ cõtradictorie, sed cõuersim. illud.n. quod est possibile esse, negatio sequitur impossibilis, negationẽ uero affirmatio. Ad.n. quod est, non possibile esse, sequitur illud quod est, impossibile esse. Affirmatio enim est, impossibile esse, non impossibile uero, negatio.

72. Consequentia propositionum (ut superior descriptio docet) secundum possibile & necessarium facta est. quam rem illa quoque secuta est, ut ex contingentibus & impossibilibus propositionibus consequẽtiisque diceret. Nam cum contingens recto modo possibili consentiat, impossibile conuerso ordine necessarium est, ut paulopost docebimus. Speculatur ergo de possibili, & contingenti, & impossibili, quemadmodum ad se inuicem uel quas habeant consequentias, idque constituit hoc modo dicens. Impossibile & non impossibile, sequuntur quidem possibile, & non possibile contradictorie quidem, sed conuersim. Hoc autem huiusmodi est. Scimus affirmationem priuatoriam esse eam quæ dicit impossibile esse. huius uero negationem, non impossibile esse. Rursus affirmationem possibilem, eam quæ dicit possibile esse. huius negationem quæ proponit, non possibile esse. Sequitur ergo affirmationem possibilem negatio impossibilis. nam quod possibile est, idem est non impossibile. Alioqui si ea quæ dicit, non impossibile esse, non sequitur possibilitatem, sequitur eius affirmatio, idest impossibile esse. Erit ergo quod possibile est, impossibile, quod fieri non potest. Quod si impossibilitas possibilitatem non sequitur, non impossibile esse sequitur possibilitatem. At uero negationem possibilitatis sequitur affirmatio impossibilitatis. Nam qđ non possibile est, impossibile est. Eandem.n. uim obtinet negatio in propõnibus q̃ & priuatio. & de contingẽti hoc modo. Nam qđ contingens est esse, illud est non possibile. nã si contingens & possibile sequũtur se, possibile uero & nõ impossibile cõsentiunt, contingens ẽt & non impossibile idẽ designãt. Rursus non cõtingens, & impossibile idem uideri poterit perspicienti. quod non contingens quidem & non possibile idem sentiunt. sed nõ possibile impossibili consentit. Quocirca & non contingens quoque impossibile aliquid esse denunciat. Fit ergo, ut affirmatio impossibilitatis, contradictionem possibilitatis sequatur. Sed non ut affirmatio affirmationem, nec ut negatio negationẽ, sed conuersim, idest ut affirmatio negationi, negatio uero affirmationi consentiat. Affirmationem nanque quę est, possibile esse, sequitur negatio impossibilitatis, quæ dicit non impossibile esse. negationem uero possibilitatis, quæ est non possibile esse, sequitur impossibilitatis affirmatio, quæ proponit impossibile esse. Idem quoque & de contingenti dicendum est. Affirmationem nanque contingentis, sequitur negatio impossibilitatis. negationem uero contingentis, sequitur affirmatio impossibilitatis. omnino enim quicquid de possibilitate proponitur, idem de contingentibus iudicatur. Disponantur ergo modo, primum affirmatio impossibilis, contra eam negatio impossibilis. Et sub affirmatione impossibili ponantur ex contingẽtibus & possibilibus, quas ipsas sequitur impossibilitas. Sub negatione uero impossibilitatis, illæ possibilis & contingentis propositiones, quibus ipsa impossibilitatis negatio consentit, hoc modo.

Impossibile esse	Non impossibile esse
Non possibile esse	Possibile esse
Non contingens esse	Contingens esse.

Patet ergo ut cõtradictiones quidẽ aliis cõtradictionibus cõsentiant. Qua in re illud quoq; manifestũ est, q̄ affirmationes negationibus, negationes uero affirmationibus consentiant. sensus ergo totus talis. Sermonũ uero rõ hæc est. Impossibile, ĩquit, & nõ impossibile.s. quę est cõtradictio duas cõtradictiones.i. illud qđ est cõtingens & possibile, & nõ cõtingens, & nõ possibile, seq̃ñt quidẽ cõtradictorie. Nã una cõtradictio impossibilis, & nõ impossibilis, duas sequĩt contradictiones.i. cõtingens, & non cõtingẽs: possibile, & non possibile. sed quãquã cõtradictiones sequãt alia cõtradictio cõuersim tñ sibi cõsentiunt. Nam qđ est possibile esse, sequĩt negatio impossibilis, ut superior descriptio docet. negationẽ uero possibilis sequĩt affirmatio impossibilis. nã qđ est nõ possibile cõsentit ei qđ ĩpossibile. Est aũt affirmatio impossibilis ea quæ dicit, impossibile eẽ. & q̃q̃ inuoluta sit sermonũ rõ, tñ siquis ẽm superiorẽ expositionẽ ad ipsius Aristotelis sermones superiores redeat, & qđ illis deest, ex nostra expositione compenset, sensus planissimus a rõne non deuiat.

Necessarium uero quemadmodum sit, considerandum est. Manifestum est aũt, quòd non eodẽ modo, sed contrariæ sequuntur. Contradictoriæ autem sunt extra. Non.n. est negatio eius quod est, necesse non esse, non necesse est esse. contingit.n. esse ueras utrasq; in eodem. Quod.n. est necessarium non esse, non est necessarium esse.

73. Possibilis atq; impossibilis dudum comparatione didicimus, qđ affirmationem possibilem impossibilis negatio sequeretur. rursus negationi possibilis affirmatio impossibilis consentiret. Quærens ergo nunc, quẽadmodum possibiliũ, & necessariarum propõnum fiant cõsequẽtiæ, dicit nõ eodẽ modo in his euenire quẽadmodũ in illis euenit, quæ ex possibilis & impossibilis cõparationibus nascebantur. in illis.n. contradictiones oppositę, cõtradictiones rursus oppositas sequebantur, ut affirmationẽ negatio, negationẽ affirmatio sequeretur. In his autem hoc est in possibilibus & necessariis nõ eodem modo est, sed cõtrariæ quidem consequuntur. cõtradictoriæ uero & oppositæ extra sunt & non sequunt. Et prius quidẽ quæ sint cõtrarię, quę cõtradictorię disponamus. propositionis.n. quæ dicit necesse eẽ, ea quæ proponit nõ necesse esse, cõtradictoria est, ea uero quæ dicit necesse non eẽ, cõtraria. ut siquis dicat Solẽ esse necesse moueri. huic est opposita contradictorie, Solẽ non necesse esse moueri. Cõtrarie uero, Solem necesse esse non moueri. Possibilem ergo propositionem sequitur contradictio necessaria. Contradictionem uero possibilis, nõ sequitur necessitas. Quod eueniret, si in his sese oppositæ sequerentur. Sed potius ea quæ est contraria necessitati. Age enim oppositioni quæ dicit, possibile esse, uideamus quæ ex necessariis cõsentiant. Illa quidem quæ dicit, necesse esse, non ei poterit consentire. Quod enim possibile est esse, potest & nõ esse. quod autem necesse est esse, non poterit non esse. Ergo si possibilitatem necessitas non sequitur, sequitur eam necessitatis cõtradictio. non sequitur ergo propositionem possibilem, ea quæ proponit necesse esse: sed contradictio necessitatis quæ proponit non necesse esse. Sed contradictioni possibilis, necessitas non consentit. Neq; enim dicere possumus, quòd eã propositionem quæ dicit non possibile esse, sequitur ea quę proponit necesse esse. sed potius contraria necessariæ, illa quæ dicit necesse esse non esse. Nam cum non possibile est, necesse est non esse. Disponantur enim hæ scilicet quæ sequuntur, & sub his necessariæ, & quæ sit contradictio, quæ contrarietas ascribatur.

Possibile esse	Non possibile esse.
Non necesse esse	Necesse esse non esse

Contradictoriæ   Contrariæ

Necesse esse

Nulli

Nulli ergo dubium est, quin affirmationem possibilis, sequatur necessarij negatio, negationem uero possibilis non sequatur necessarium, sed potius contrarietas necessarij. nam cum possibile esse sequatur contradictio necessitatis, quæ est non necesse esse: contradictionem possibilis quæ dicit, non possibile esse, non sequitur necessitas ipsa: sed potius contraria illa.s.quæ proponit, necesse esse non esse. Sensus ergo huiusmodi est.talis uero est ordo sermonũ. necessarium uero, inquit, quemadmodum sit, id est quas habeat consequentias considerandum est. Primo quidem definit dicẽs. Manifestum est, ꝙ non eodẽ modo. quo loco subaudiendum est, quemadmodum in his quæ possibiles sunt & impossibiles, sed contrariæ sequuntur, contradictoriæ uero extra sunt, & non sequuntur. Nanq; contradictionem possibilis, non necessarij cõtradictio, sed (ut supra docuimus) contrarietas sequebatur. Non enim contradictio contradictioni in hac necessarij consequentia consentiebat. Sequebatur nanq; possibilitatem illud quod est non necessarium, non possibile autem sequebatur ea propositio quæ dicit, necesse esse non esse, non autem necesse esse. Sed rursus necesse esse non esse, & non necesse esse, non sunt cõtradictiones. Sed non necesse esse quidem negatio necessarij est, illa uero quæ dicit, necesse esse non esse, contraria necessarij. cõtra se autem non sunt contradictoriæ. Possunt nanque in uno eodemq; simul inueniri. quod per hoc ait, quod dixit. Contingit enim ueras esse in eodem utrasque. nam quod necessarium est non esse, non est necessarium esse, ut quoniã necesse est hominem quadrupedem non esse: non est necessarium hominem quadrupedem esse. Nam si hoc falsum est, necesse erit hominem esse quadrupedem, cum necesse sit nõ esse. Quocirca manifestum est, quòd simul aliquando inueniri possunt, non necesse esse, & rursus necesse esse non esse propositiones. quæ cum contra se sunt, contradictiones non sunt. Causam uero reddens, cur cum secũdum possibilis cõparationem ad contradictiones sit reddita consequentia, nõ eodem modo in necessariis potuerit euenire, sic dicit.

Causa autem cur non sequantur similiter cæteris est, quoniam cõtrarie impossibile necessario redditur idem ualens. Nam quod impossibile est esse, necesse est hoc, non quidem esse, sed potius non esse. Quod uero impossibile est non esse, hoc necessarium est esse. Quare si illa similiter sequuntur possibile, & non possibile, hæc è contrario. Quoniam non significant idem necessarium & impossibile; sed (quemadmodum dictum est) conuersim.

74. Causa est inquit, cur consequẽtia in necessariis ita redditur, ꝙ necessarium semper impossibili contraria ratione consentit. Nam quod impossibile est esse, necessarium est non esse. & rursus quod necesse est esse, hoc impossibile est non esse. fit igitur contrarietas quædam. nam cum impossibilitas esse habet, necessitas nõ esse: & cum necessitas esse, impossibilitas non esse. Ergo idem ualet impossibilitas & necessitas, non eodem modo reddita. sed si necessitas secũdum esse, impossibilitas secundum non esse redditur. & si impossibilitas secundum esse, secũdum non esse necessitas. quare icciro euenit ista contrario modo conuersio. nã ubi est impossibile esse, ibi est necesse non esse. sed impossibile esse & non possibile esse consentiunt. Igitur non possibile esse, & necesse non esse consentiunt. Nulli ergo dubium est icciro necesse non esse, sequi possibilis negationẽ, quoniam impossibilitas quæ sequitur possibilis negationẽ, consentit ei quæ dicit, necesse non esse. hoc autẽ ideo quia impossibilitas & necessitas idem ualent (ut dixi) si contrarie proponantur. Quare quod dicitur hoc modo est. Causa autem est inquit, cur non sequantur similiter cæteris, id est quæ secundum possibile & impossibile factæ sunt, quoniam contrarie impossibile necessario redditur idem ualẽs, id est contrario modo reddita, & pronunciata impossibilitas necessitati idem ualet. Nam si impossibile est esse, necesse est hoc non esse. Sed si est necesse non esse, hoc non est possibile esse. Nullus ergo dixerit quòd necesse est esse, sed potius, quod necesse est non esse, tanquã si ita dixisset, Nam si impossibile est esse, necesse est hoc non esse. Sed non putandum est, quòd impossibile est esse, hoc est quod necesse est esse. Quod si rursus impossibile est non esse hoc necesse est esse. Conuersim igitur & contrarie impossibilitas necessitati redditur idem ualens, id est contrario modo reddita & pronunciata impossibilitas necessitati. Quòd si impossibilitas ad possibile simili contradictione, & contradictionum conuersione consequentiam reddit, idem autem ualet impossibilitas & necessitas contrarie prædicata: nulli dubiũ est quin recte hic contraria, & non opposita fuerit consequentia. An certe ita exponendum est, quoniam, in consequentia impossibilis, & non impossibilis ad eas quæ proponebant possibile & non possibile, eam quæ est non possibile e a quæ dicit, aliquid esse impossibile, sequebatur: contrarie uero impossibile, idem ualet quod necessarium, manifestũ est, quòd similiter se habet, id est, eo modo quo dictum est, impossibile ad consequentiam possibilis & non possibilis. Impossibile uero ei quod est non possibile cõsentaneum sit id quod econtrario idem ualet, id est necessarium non esse, id sequi eam propositionem, quam etiam impossibilitas sequebatur. Est autem contrarie idem ualens impossibilitati ea quæ est necessarium non esse, sequiturq; impossibilitas eam propositionem, quæ est non possibile esse, necessarium non esse. igitur sequitur eam quæ est non possibile esse, ut sit sensus hic, quoniam impossibile necessario idem potest econtrario. Similiter uero sese habet, id est eodem modo quo dictum est, impossibilis consequentia ad eas quas dixi possibile & non possibile.

An certe impossibile est sic poni necessarij contradictiones. Nam quod est necessarium esse, possibile est esse. nam si non, negatio sequetur. Necesse enim est aut affirmare aut negare. Quare si non possibile est esse, impossibile est esse, Igitur impossibile est esse, quod necesse est esse. quod est inconueniens. At vero illud quod est possibile esse, non impossibile esse sequitur: hoc uero illud quod est non necessariũ est esse. Quare contingit, quod est necessarium esse, non necessarium esse. quod sane est inconueniens. At uero neq; necessarium esse sequitur ad possibile esse, neq; necessarium non esse. Illi enim utraque contingit accidere, horum autem vtrumlibet uerum fuerit, nondum erunt illa vera. Simul enim possibile est esse, & non esse. Si vero necesse est esse, uel non esse, non erit possibile utrumq;. Relinquitur ergo non necessarium non esse sequi ad possibile esse. hoc enim verum est, & de necesse esse. hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur ad non possibile esse. Illud enim sequitur hoc quod est, impossibile esse, & necesse non esse. Cuius negatio est, non necesse non esse. Sequuntur igitur & hæ contradictiones secundum prædictum modum. & nihil impossibile contingit sic positis.

75. Superius quidem propositionum facta cõuersio ita est, ut possibilem propositionẽ, necessarij negatio sequeretur. atq; his ita positis non euenit, ut contradictio contradictionem sequeretur, nec ut conuerso modo sequeretur. quod in illis scilicet eueniebat, in quibus possibilium, & impossibilium consequentia considerabatur: quoniã contradictio necessarij quod est, scilicet non necessarium esse, sequebatur possibilem propositionem. Possibilis uero contradictionẽ non consecuta est necessitas, sed contrarium necessitatis. Hoc permutare uolens intendit ita constituere consequentias, ut simili modo contradictio quidem contradictioni cõsentiat, sed conuersim. hoc autem hac ratione disponit. Dicit enim erraui fortasse ꝙ necessarij & possibilis consequẽtiam ex possibili inchoaui & non ex necessario, ut hac eius consensione mentiretur. posuit enim præcedens possibile esse, eiq; fuit consentiens non necessarium esse. Et hoc quidem superius. Nunc autem conuertit & dicit. An fortasse, inquit, errore lapsi, ita has consequentias constituimus, ut primo poneremus possibile esse, huic autẽ adiungeremus uelut consequens necessarij negationem, quę diceret non necesse esse? An potius illud uerum est, ut posito prius necessario, necessitati possibilitas consentiens subsequatur?

quatur? Videtur enim omnem necessariam propositionem possibilitas consequi. quod siquis negat, illi confitendum est, quòd negatio possibilis sequitur necessitatem. In omnibus enim aut affirmatio aut negatio est. ergo si necessariam propositionem non sequitur possibilitas, possibilitatis negatio consequitur, ut ita dicatur: qđ necesse est esse, nō possibile est esse. sed dudum dictum est, quòd ei propositioni quę proponeret non possibile esse, impossibilitas consentiret. sed si nō possibile esse, consequitur necessitatem, & impossibilitas igitur consequetur necessitatē. Erit itaq; recta propositionum consequentia, si necesse est esse, impossibile est esse. sed hoc fieri non potest. Si igitur impossibilitas non sequitur necessitatem, sequitur autem propositio quæ aliquid non posse esse denūtiat impossibilem propositionem, necessariç propositioni possibilitatis negatio', quæ est non possibile esse, non consentit. quòd si hęc necessariç enunciationi non consentit, consentit affirmatio. Necessitatem igitur possibilitas consequitur. Erit ergo recta propositionum consequentia hoc modo. Si necesse est esse, possibile est esse. Sed rursus alia nobis ex his impedimēta nascuntur. Nam siquis necessitati dicat propositionem possibilem consentire, quia possibilitati ea propositio quæ dicit, non impossibile esse, & rursus ea quæ enunciat, non necesse esse, consentit, quod superior ordo prædocuit: erit, ut necessariæ propositioni consentiat ea quæ dicit, non necesse esse. erit igitur recta consequentia, si necesse est esse, non necesse est esse. sed hoc rursus est impossibile. Quod si ita est, aliquid in consequentiis propositionum permutandum est, ut possit ipsa sibi ratio consentire. An igitur illud primo inconueniēter dictum est, quòd necessarij negatio affirmationem possibilē sequeretur, ut ea quæ est non necesse esse, sequatur eā quæ dicit possibile esse. uel certe illud non recte sensimus, possibilem propositionem ad necessariam consentire, quod quia perabsurdum est. nullus.n. dixerit necessitati possibilitatem esse contrariam. euenit.n. quod necesse est, hoc fieri nō posse, rectaq; est hæc consequentia, si necesse est esse, possibile est esse, sic ut potius cōtradictio necessarij propositionē possibilem non sequatur. sed cum hęc dicūtur illud intelligi placet, quòd necessitatem possibilitas sequatur, ut id quod est necesse, hoc possibile esse dicatur. Istud altius perspicientibus propositum est. Nam aliud est rem dicere esse necesse, aliud esse possibile. illud autem quod per se possibile est, nō modis omnibus fit necesse. Nam si necesse est, fieri non potest ut non sit. quod uero possibile est, & non esse pōt, igitur quod possibile est, non erit necesse. dico autē quia neq; ea propositio sequitur possibilitatem quæ necessitati omnino contraria est. Est nanq; necessariæ propositioni cōtraria quæ dicit, necesse est non esse. Hanc possibilitati cōsentire nullus impellet. Nam quod necesse est non esse, illud non potest esse. quod autem possibile est, illud esse & non esse potest. Necessitas ergo propositionis quæ secundū esse prædicatur, iccirco non sequitur possibilitatem, quòd possibilitas quidem & non esse potest. necessitas uero quæ secundum esse est, non potest non esse. Rursus necessitas quæ secundum non esse prædicatur, a possibilitate differt, eamque non sequitur, quòd necessitas ea quæ secundum non esse dicitur, nō potest esse. possibile uero & esse & non esse potest. Quòd igitur ut neque opposita negatio necessarij possibilitatem sequatur, quæ non necesse esse proponit, nec ipsa necessitas affirmandi, quæ dicit necesse esse, neq; huic cōtraria quæ dicit necesse esse non esse. Sed in his quatuor uidebuntur. est.n. necessaria affirmatio quæ dicit, necesse est esse, huic opposita est ea quæ prædicatur, non necesse esse. Rursus contraria necessitati affirmatio est quæ dicit, necesse est non esse. huic opponitur ea quæ proponit, non necesse est non esse, quod subiecta descriptio docet.

Necesse est esse	Non necesse est esse
Necesse est non esse.	Non necesse est non esse.

Si igitur neq; ea quæ dicit necesse est esse, neq; huic opposita, quæ proponit non necesse est esse, nec necessitati cōtraria, cuius sententia est, quod necesse est non esse, possibilitati consentit: restat ut ei consentiat quarta, quæ dicit non necesse est non esse, quæ scilicet quarta aliquatenus etiā ipsi necessitati consentit, necessitas uero ipsi possibilitati minime. Omne enim quod necesse est esse, & possibile est esse, & ut non sit non est necesse. Iccirco autem hæc propositio quę dicit, non necesse est non esse, necessitati consentit: quia necessitati quidem contraria est ea quæ dicit, necesse est nō esse, huic uero opposita est ea quæ proponit, non necesse est non esse. Quare consentiet ei propositio, quæ contradictoria est sibimet oppositæ affirmationi. Quod siquis attentius inspicit, & ad suprascriptum omnino reuertitur, facile cognoscit. Si igitur possibile esse (ut dictum est) sequitur ea propositio quæ dicit, non necesse est non esse, negationem possibilem sequitur huic opposita quæ dicit, necesse est non esse. erit itaq; huiusmodi consequentia. si possibile est esse, non necesse est non esse. Rursus si non possibile est esse, necesse est non esse. Reuersa est illa consequentia, quæ contradictorie quidem fiebat, sed conuersim. sicut supra de impossibilibus dictum est: hic nanq; affirmationem possibilem negatio sequitur quę necessarium quidem destruit, sed id quod ad non esse ponitur, ea scilicet quæ dicit, non necesse est nō esse. Rursus negationem possibilem affirmatio sequitur necessaria, quæ secundū non esse ponitur. Est igitur hic quoq; eadem conuersio, ut contradictio quidem contradictionem sequatur, sed cōuersim, ut affirmatio negationi, negatio uero affirmationi conueniat. Melius uero hoc, si sub oculis cadet, liquere credimus. atq; ideo apertissime sententiam rei subiectæ dispositionis nos ordo commoneat.

Possibile est esse	Non possibile est esse.
Non necesse est non esse	Necesse est non esse.

Omnis quidem sententia talis est. Ordo autem sermonū huiusmodi est. Postquā dixit de possibilium & impossibiliū consequentia, quòd contradictiones quidem contradictionibus conuenirent, sed conuersim, id est quòd affirmatio negationi, negatio uero consentiret affirmationi: hæc eadē inquit, consequentia quemadmodum in necessariis eueniat, uidendum est. Speculatus igitur & de necessariis idem non reperit. nā eum dixisset necessarij negationem possibilitati consentire, affirmatio necessaria negationi possibilitatis non consentit. Eiusdem rei reddens causas illud arguit, quòd impossibilitas necessitati idem ualeret contrarie reddita. Quā rem emendare uolens ita dixit. An certe, inquit impossibile est sic poni necessarij contradictiones, ut negationem, scilicet necessarij, possibilitati consentire diceremus. Addidit autem dubitationem quandam, quæ ita sese habet. Nam quod est inquit, necessarium esse, illud sine dubio possibile est esse. Nam si non, id est si quod necessarium est, possibile non est, negatio possibilitatis cōsequitur. Necesse enim in omnibus rebus aut dicere, id est affirmare, aut certe negare: in omnibus nāq; rebus, aut affirmatio uera est, aut negatio. quare si non possibile est esse, id est si hoc est non possibile esse, qđ impossibile est, fiet id quod necessarium est esse. Sequitur autem propositionem quæ dicit, non possibile est esse, illa quæ proponit impossibile est esse, & fit aliquid impossibile, ut dicatur, igitur impossibile est esse id quod necesse est esse. sed hoc inconueniens est. ergo id docuit quòd necessitatem possibilitas sequeretur. Nūc autem aliud addit. quoniā supra dixit possibili ꝓpositioni necessariç affirmationis negationem consentire, nunc de eadem re dubitationem profert dicens. At uero illud quod possibile est esse, nō impossibile esse sequitur. Nam quod possibile est, hoc non est impossibile, sed quod non est impossibile esse, non necesse est esse. ergo si non impossibile est esse sequitur possibilitatem, non impossibilitatem autem sequitur id quod dicitur nō necessarium esse, sequiturq; possibilem propositionem id quod dicimus non necessarium esse: nulli dubium quin si necessitatem possibilitas sequitur, sequatur affirmationem necessariam negatio necessarij. Quare contingit quod necessarium est esse, idipsum non necessariū esse, quod est inconueniēs. Constat ergo quoniam affirmationem possibilem nō sequitur opposita negatio necessariæ affirmationi, iccirco quòd illud remouendum est, ut supra diximus, ne sequantur possibilem affirmationem negatio necessariæ, ut necessitas

possibilitas sequatur. Quod quia fieri nullo mō potest, illud est remouendum, ne possibilitatem necessitati opposita negatio subsequatur. Igitur ea quæ dicit non necesse est esse, non sequitur possibilitatem. Et quia hæc omnia in medio tacuerat, supra dictis addidit. At uero neque necessarium sequitur possibile esse, hoc scilicet sententiæ includens possibilitati non consentire necessarium. Nec hoc solum, sed neque illud quod dicimus necessarium non esse, hoc ut tractatum sit, ipse planius monstrat. Illi enim, idest possibili, utraq; contingit accidere & esse scilicet, & non esse, horum autem, idest necessarii secundum esse, & necessarij secundum non esse, si utrumlibet uerum fuerit, non erunt illa uera, & hoc ipse exponit. de possibili enim utroque ita dicit, Simul enim est possibile & esse & non esse. hoc est ergo quod ait, Illi enim utraq; contingit accidere. Sin uero, inquit, necesse est esse & non esse, idest si non potest nō esse, & non poterit esse, non erit possibile utrunq;, ut si esse necesse est, non poterit non esse, uel si non esse necesse sit, non poterit esse. tres igitur propositiones, non necesse esse, necesse esse, necesse esse non esse, possibilitatem non sequuntur. Relinquitur ergo hoc, idest ut quarta propositio, quæ opponitur necessariæ secundum non esse affirmationi, possibilitatē sequatur, idest non necessarium non esse sequi possibile esse. sed quia possibile consentit necessario, hæc quoq; consentit necessario. Namq; hoc est quod dixit, hoc enim uerum est & de necesse esse. Nam quod necesse est esse, non necesse est ut non sit. hæc igitur propositio quæ dicit, non necesse est non esse, contradictio eius affirmationis est, quę sequitur negationem possibilitatis, eam scilicet quæ dicit non possibile esse. Nam cum affirmationem eam quæ est, scilicet possibile esse, sequetur necessarij secundum non esse negatio ea, quæ proponit non necesse est non esse. Negationem possibilem, eam scilicet quæ proponit non possibile esse, sequitur affirmatio necessaria secundum non esse, quæ dicit necesse est non esse: quam eādem quę proponit, non possibile est esse, quæ est scilicet negatio possibilitatis, impossibilis affirmatio sequit̄, quæ proponit impossibile est esse. Hoc est ergo quod ait, hęc enim fit contradictio eius quæ sequitur id quod est, non possibile esse. Nam cum possibilem affirmationem sequatur necessaria secundum non esse negatio, quæ dicit, non necesse est non esse, hæc necessaria secundum non esse negatio, contradictio est eius quæ sequitur negationem possibilitatis. Illud enim, idest negationem possibilitatis, sequitur, id quod est impossibile. Nam cum negatio possibilitatis fit quæ dicit, nō possibile esse, hāc sequitur ea quę dicit, impossibile est esse: cui cōsentit ea quæ dicit, necesse esse nō esse. Sequitur igitur possibilis propositionis negationem ea quæ dicit necesse esse non esse, cuius est contradictio ea quæ dicit, non necesse est non esse. Fit ergo id quoq;, ut cōtradictio contradictionem sequatur, sed conuersim. Quod ait per hoc cum dixit, Sequuntur igitur & hæ contradictiones secundum prædictum modum, eum scilicet, ut affirmatio negationem, negatio uero sequatur affirmationem. & nihil quidem erit, uel inconueniens, uel impossile ita positis consequentijs, ut affirmationē quidē possibilē negatio necessarii secundum non esse sequatur: negationi uero possibilis affirmatio necessaria secundum nō esse cōsentiat. quibus explicatis alias rursus adiicit dubitationes.

Dnbitabit autem aliquis si ad illud quod est necessarium esse, possibile esse sequatur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur, non possibile esse: & siquis dicat non hanc esse contradictionem, necesse est ipsum dicere possibile non esse, sed utraq; falsæ sunt de necesse esse. At uero rursus idem uidetur esse possibile incidi, & non incidi: & esse, & non esse. Quare erit necesse esse, contingens non esse, hoc autem falsum est.

76. Supra consequentias ita disposuit, ut præcedēs necessarium possibilitas sequeretur, nunc de eodē ipse ambigit. Siue enim disponat cōsentire necessario possibile, siue quis neget, ntrumq; nidetur incongruum. Nam siquis neget possibilitatem necessitati congruere, id dicit quoniā possibilitatis negatio necessariæ propositioni conueniet. Siquis enim abnuat propositioni, quæ dicit aliquid necesse esse, consentire eam quæ proponit possibile esse: is illud abouere non potest qnin negatio possibilitatis necessitati consētiat, eritque integra consequentia, quæ dicit si necesse est esse, non possibile est esse, quandoquidem illa falsa est consequentia quæ dicit, si necesse est esse, possibile est esse. Quod si hoc fieri non potest, ut possibilitatis negatio necessariæ consentiat affirmationi: illud uerum est, affirmationem possibilem necessariæ conuenire. Sed in hoc quoq; maior inerit difficultas. Omne nanque quod possibile est esse, possibile est & non esse. Sed si possibilitas necessitatem sequitur, erit id quod necesse est, nt possit esse & possit non esse, secundum naturā scilicet possibilitatis, quæ ipsi conuenit necessitati, sed hoc impossibile est. Non igitur possibilitas sequitur necessitatem. quod si possibilitas necessitatem non sequitur, negatio possibilitatis sequitur, ea scilicet quę est nō possibile esse, euenientq; ea rursus incommoda, quæ dudum cum eum locum tractaremns, expressimus. Quod siquis possibilitatis non uelit esse negationem eam, quæ dicit non possibile esse, sed potius eam quæ dicit possibile non esse, quanquam ille non recto ordine affirmationi negationem accōmodet, cum dictum supra sit, quoties cum modo propositiones dicuntur, ad modos ipsos potius negationē poni oportere q̃ ad uerba: dandæ tamen manus sunt, ut cum eo quoque concesso, quod ad defensionem utile aliquibus uideri possit, argumentationis falsam sententiam fregerimus penitus, atq; altius sit ueritas constituta. Sit ergo negatio possibilitatis quam ipsi uolunt, idest ea quę dicit possibile esse non esse, sed hec quoque necessitati non conuenit. Siquis enim dicat quod possibile esse necessariū non sequitur, sequitur mox possibilis contradictio necessitatem. ꝙ siquis contradictionem possibilis ponat eam, quæ dicit possibile non esse, eamq; necessitati consentire putat: erit secundū eum recta consequentia, si necesse est esse, posibile est non esse, sed hoc fieri non potest. quod enim necesse est esse, nō potest nō esse. Si igitur possibilitas nō sequitur necessitatē (erit enim quod necesse est contingens. possibile nanq; & contingens idem ualent) negationes possibilitatis, siue ea quę dicit, non possibile esse, siue ea cuius sententia est, possibile est non esse, necessitati conuenient. sed utrumq; impossibile est. ꝙ si hæc non sequuntur, sequitur ea quæ est earum affirmatio, idest possibilitatis, sed hoc quoq; fieri non potest, ut sępius supra monstrauimus. Hæc ergo huiusmodi quæstio in sequenti ordine ab ipso resoluitur. Nunc autē quoniam quęstionis supra dictæ talis sensus est, uerba ipsa sermonumq; ordo uideatur. Ait nanq;, Dubitabit autem inquit aliquis si illud quod est necessarium esse, possibile esse sequitur, idest si necessitati possibilitas consentit. Nam si non sequitur, idest si negat aliquis ut possibilitas necessitatem sequatur, contradictio consequitur possibilitatis. Nā ꝙ possibilitas nō sequitur, contradictio possibilitatis sequitur, ea scilicet quę dicit, non possibile esse, & prætermisit qđ ex his esset impossibile. Hoc autem est, ut si necessitatē possibilitas non sequatur, & contradictio possibilitatis consentiat, sit recta consequentia, si necessarium est esse, nō possibile est esse, quod est inconueniens. Et siquis non hanc dicat esse contradictionem, idest siquis neget possibilitatis contradictionem esse quæ dicit non possibile esse, illud certe necesse ei dicere, quod possibilitatis contradictio ea sit quæ dicit, possibile esse non esse. sed utręque falsæ sunt de necesse esse. Nam quod necesse est, fieri non potest ut non possibile sit, & rursus quod necesse est, fieri non potest ut possibile sit non esse. Rursus uidetur idem esse possibile incidi & non incidi. Possibilitas enim affirmationi negationiq; communis est. nanq; & esse & non esse potest quod possibile esse dicitur. hoc autem falsum est de necessario prædicari. Necessarium nanq; si est, non esse nō poterit. si non est, nulla ratione contingit. Quod siquis dicat, quod possibilitas necessitatē sequitur, eadem possibilitas consentit contingenti, & erit necesse esse contingens non esse, idest erit contingens id quod necesse esse prædicatur. Nam si qđ possibile est esse, potest non esse, quod autē potest non esse, contingit ut non sit: non dubinm est, quin si necessitatem

tem possibilitas sequitur, eam sequatur quoque & contingentia, sed contingens possumus dicere in negatinne, ut dicatur contingit non esse. est igitur quod necesse est esse, cótingens non esse. hoc autem falsum est. atque hic quidem ordo sermonum est, ut in aliis fere omnibus perplexus atq; constrictus: alias enim similitudo enunciationum, alias id quod deest implieitam reddit obscuramque sententiam. Quòd siquis Aristotelis uerbis seriem nostræ expositionis annectat, & quod illic propter similitudinem confusum est, per exposirionis nostræ distinctionem ac separationem disgreget, quod uero in Aristotelis sermonibus minus est, hunc compenset, sententiæ ratio totius elucebit. Nunc ergo quoniam proposuit quæstionem, eam continenter exequitur his uerbis.

Manifestum est autem quod non omne possibile uel esse uel ambulare, & opposita ualet. Sed est in quibus non sit uerum. Ac primum quidem in his quæ non secundum rationem possunt, ut ignis calefactibilis est, & habet uim irrationabilem: ergo secundũ rationem potestates eædem plurimorum etiam contrariorũ sunt. irrationabiles uero nõ omnes, sed quemadmodum dictũ est, ignem nõ est possibile calefacere & nõ calefacere, neq; quæcũq; alia semper agunt. Alia uero possunt & secundum irrationabiles potestates simul opposita suscipere. sed hoc idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, neq; quæcunq; secundum eandem speciem dicuntur.

77. Cum de possibilis, & necessarij consequentia dubitasset, cumque si possibilitas necessitati cõsentiret, quod erat incommodum, uel si possibilitas rursus necessitatem sequeretur: necessitas ipsa cui possibilitas consentiret, in se & esse & non esse susciperet. Nunc incongruentem ambiguitatem rationabili argumentatione dissoluit dicens. Non uere illud metuit, ne possibilitas necessitatem consequés, ipsam naturam necessitatis atq; rigorem frangeret, ut id quod necesse esset, in contingentiam permutetur. neque enim inquit, omne quod possibile est esse, & possibile est non esse. Sunt enim plura quæ unam tantum uim continent, & ad negationem nullo modo sunt apta, ut in his possibilitatibus, quas irrationabilis actus efficit. Nam cum sit possibile igné calefacere, non est possibile nr non calefaciat. Quare hæc potestas non potest opposita. Si qua enim potestas opposita potest, illa & non esse potest & esse, & facere & non facere: quæ uero non potest opposita, unam rem tantum potest, quę affirmationem tantum dat, negationem uero repudiat. Si quis enim ponat possibilitatem necessitati consentire, non idcirco iam necesse est ipsam necessitatem in contingentiá uerti, cui contingenti. s. possibilitas consentit. Non enim inqnit, omne possibile utrumque potest, idest & posse esse & posse non esse. Atque ideo non omne possibile contingentiæ consentit. docet autem hoc his modis. In his inquit quæ non secundum rationem possunt, possibilitas quæ esse dicitur, non ualet opposita. ut ignem calefacere irrationabile est. nulla enim ratio est cur ignis calefaciat. Omnium nanque quæ naturaliter fiunt nulla ratio est: ergo hæc quorũ potestas irrationabilis est, non possunt opposita. ut ignis nõ potest calefacere, & non calefacere. Si enim utrumque possunt, opposita possunt. Calefacere enim, & non calefacere opposita sunt. Cum ergo irrationabiles potestates opposita non habeant agendi facultatem, illa quæ secundum rationé fiunt, ad oppositorum actum poterũt retineri, ut quicquid ex uoluntate & ratione conceptum est, ad utrunque ualeat. Medicinam nanque mihi exercere & possibile est, & possibile non est: uel rursus ambulare, & non ambulare. Quod enim quisquis animi ratione, uel appetentia uult, hoc ex ratione uenire dicitur. Et in his omnibus illa potestas est, quę ad utrunque ualeat, idest ad affirmationem & negationem, ut sit scilicet & non sit. In his autem quæ sunt irrationabilia, licet in solis uenire possit, ut ea potestas quæ dicitur, non etiam possit opposita: tamen non omnis irrationabilis potestas opposita non potest, ut aqua & frigida & humida est. ergo & frigescere potest facile & humectari, sed eadem per mutata in calidam potest frigescendi uim non habere, cum non possit humectandi amittere potestatem, dum aqua sit. Quocirca non omnis potestas ualet opposita, sed ualet quidem opposita potestas ea quæ secundum rationabiles motus ualuit. Illa uero potestas quæ opposita non ualet, in solis irrationabilibus inuenitur, licet non in omnibus. Sunt enim irrationabiles potestates, quę utrunque possunt, ut id quod dictum est de aquæ frigore. Et tota quidem sententiæ uis talis est. Nunc quis sit sermonum ordo explicetur. Manifestũ est inquit, quòd non omne possibile uel esse uel ambulare, opposita ualet. Quod ita dictum esse manifestum est, non ut putaremus, quòd omne quod ambulare potest, uel quod esse potest, non possit opposita, idest non possit non esse. hoc enim uidetur textus ostendere, sed nemo ita intelligat, potiusque sic dictum uideatur. Manifestum est quòd non omne possibile, ut possibile frequenter solemus usurpare, cum dicimus possibile esse ambulare, opposita ualet. Neque enim omnis potestas affirmationi negationique conueuit. Sed sunt quædam quæ unum tantum possunt, ut supra iam diximus: atque hoc apertius intelligitur, si ita dicamus. Manifestum est enim quòd non omne possibile & opposita ualet, quoniam scilicet possibile frequenter & de esse & de ambulare pdicamus. hoc ita cogitans facilius quis agnoscit, quid ipsius textus uerba denuncient, cũ etiam adminiculari quis debeat obscuris sensibus patientia atque consensu, quod ad sententiam potius dicentis specter, & si sermonum ratio ita nõ habeat. Hoc ergo ita constituto manifestum est. s. nõ omnes potestates opposita ualere, sed esse quasdam in quibus non sit uerum dicere quòd opposita ualent. & datur exemplum in his quidem quæ irrationabiliter possunt, id est non secundum aliquam rationem, quarum scilicet potestatũ reddi ratio non potest, quod ipsarum sit natura. ur quòd ignis calefactibilis est, idcirco de eo ratio reddi non potest. hoc nanq; illi naturaliter adest, ur hæc quidem ignis potestas nõ ualeat opposita, licet sit irrationabilis. Quæ uero rationabiles sunt, & secundum rationabilem potestatem eædem plurimorum etiam contrariorum sunt. Nam quibus ratio dominatur, ad utraq; opposita natura ipsorum apta est, ut eædem potestates sint plurimorum quæ sunt contraria. ut si est mihi possibile ambulare, quoniam hoc ex ratione & uoluntate fit, sit possibile non ambulare, & est hoc potestatis nõ unius, sed plurimorum, eorumq; contrariorum. licet enim affirmatio & negatio sit quodammodo ambulare & non ambulare: tamen nunc ab Aristotele in contrarij uice disponitur, & hoc quidem iu omnibus rationabilibus potestatibus planum est, eas plurimorum esse contrariorum, & opposita ualere. quæ uero secundum rationem nõ sunt, licet sint quædam quę opposita naleant, non tamen omnia. Nam cũ aqua frigefaciendi habeat potestatem, quod irrationabile est: est ei rursus alia potestas calefaciendi, cum ipsa sit calefacta, sed non in omnibus potestatibus irrationabilius hoc inueniri potest. Ignis enim (ut dictum est) nnam calefaciendi tantum uidetur habere porestatem. hoc enim est quod ait, Irrationabiles uero non omnes, idest opposita ualent, sed quémadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere, & non calefacere: daturque in omnibus regula quæ nõ sint possibilia contrariorum, ea. s. quæ semper unam rem actu continent, ut ignis semper calet, Sol semper mouetur, & cætera huiusmodi. quod per hoc ait, quod dixit, Neque quæcunq; alia semper agunt. Alia uero possunt quædam opposita etiá secundum irrationabiles potestates, ut dictum est de aqua. Sed hoc idcirco dictum esse testatur, ut cognosceremus nihil euenire contrariorum, siquis diceret possibilitatem necessario consentire. Cum enim non omnis possibilitas contraria ualeret, ea. s. necessitati consentit, quę contraria non ualet, sed unam rem semper agit. hoc est enim quod ait, Sed hoc quidem idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, nec quæcunq; secundum eandem speciem dicuntur. Quod air, Neque quæcunq; secundum eandem speciem dicuntur, tale est. Non modo omne quod dicitur possibile contrariorum esse non potest, sed etiam ea quę sub eadem specie sunt, quædam contraria non possunt, ut ea quæ sunt irrationabilium. Nam cum omnium irrationabiliũ in eo quod irrationabilia sunt, una sit species, tamen ne in

his quidem inueniri potest, ut iu omnibus eadem sit contrariorum potestas, ut de igne quod supra dictum est. Nam cum eius irrationabilis sit potestas, non tamen talis est, ut ad contraria transferatur. Recte igitur dictum est, quoniam neq; quę sub eadem specie sunt poterunt omnia contrariorũ esse potentia. Nam cum ignis potestas cum aliis omnibus potestatibus irrationabilibus sub ea sit specie, quę irrationabilis est potestas, tamen non ualet opposita. Atq; hoc quidem quod attentare possit totam quæstionem, nou tameu ualidissime dissoluere prædiximus. Quod uero maxime dirigat dubitationem ambiguitatemq; constituat, ipse continuata oratione addidit dicens.

Quædam vero potestates æquiuocæ sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem quoniam verum est vt in actu, vt possibile est ambulare, quoniam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam iam est actu quod dicitur possibile. Illud uero quoniam forsitan aget, ut possibile est ambulare quoniam forsan ambulabit, & hæc quidem in mobilibus solis est potestas, illa vero, & in immobilibus. In utrisq; autem uerum est dicere, nõ impossibile esse ambulare, vel esse, & quod ambulat iam, & agit & ambulabile est. Sic ergo possibile non est verum de necessario simpliciter dicere, alterum autem dicere verum est. Quare, quoniam partem uniuersale sequitur, illud quod ex necessitate est, sequitur posse esse, sed non omnino.

78. Quid hæc sententia contiueret, quam nunc Aristoteles proposuit, quinto quidem libro diligenter expressimus, & nunc eam breuiter exequamur. Expositionis enim causa doctrinæq; hunc secundum nos expositionis sumimus laborem, non augendi prolixitate fastidij. Talis ergo est sentẽtia tota. Possibile quod frequenter in rebus dicimus nõ simpliciter dicitur. Atq; ideo, quoniã possibile a potestate traductum est, ut ipsa quoq; potestas ęquiuocum est. Hoc hinc manifestum est, ꝙ quædam possibilitates ad hoc dicuntur non quoniam aguntur, sed quoniam ut agantur nihil impedit. ut si de aliquo sano corpore omnibusq; aliis quæ impedire poterant remotis, sedente, dicatur possibile esse ambulare eum, nõ qm̃ ambulat, sed quoniam ut ambulet uihil omnino prohibet. Quædam uero possibilitates ita dicuntur, quoniam iam actu sunt atque aguntur, ut siquis de ambulãte homine dicat, possibile esse eum ambulare. atque ideo ea possibilitas quæ non secundum actum aliquem dicitur, sed secundum id quod posset agere, dicitur eo ꝙ agere nõ prohibetur, a potestate possibilitas nominatur. Hæc uero quæ iam agit atq; in actu est, actus ipse possibilitas appellatur. Duæ uero sunt significationes possibilitatis: una, quæ eam possibilitatem designat, quæ est potestate, quæ secundum actum uon fit: Altera, quæ eam possibilitatem significat quę actu fit. Hæc autem possibilitas quæ iam actu est, aut ex potestate ad actum transit, aut semper in actu naturaliter fuit. ut cum homo ex eo quod sedet, non ambulat, potest ambulare, atq; ideo ex potestate in actum uertitur. Sol uero cum mouetur, nunquam ex potestate in actum uertitur. Neque enim aliquando hunc motum non egit. Neq; ignis ut nunc non caleret, aliquando non caluit. Ergo ea rursus possibilitas, quæ secũdum actum aliquem dicitur duas intra se species continet: unam, quæ talẽ actum possibilitatis designet, quẽq; non esse non liceat, & hæc dicitur necessaria, quæ nunquam ex potestate in actum uertitur, sed in actu naturaliter mãsit: Alteram uero quam liceat & non esse, quæ scilicet ex potestate in actum migrauit, & hoc non necessarium cũ sit actu, & hæc talis possibilitas, quæ ex potestate in actum uertitur, in solis mobilibus est, hoc est quæ moueri possunt, hæc aũt sunt corporalia, incorporalia uero non moueri, quibus rationibus astruatur, paulopost dicemus. Illæ uero quæ semper in actu proprię naturę qualitate manserunt & in mobilibus inueniuntur. ut igui calor qui semper actu, & nunqnam fuerit potestate, & in his quæ sunt immobilia, hæc autẽ sunt incorporalia & diuina. Quare possibilitas ea quæ ex potestate in actum migrauit, solorum est corruptibiliũ & corporaliũ. Ea nero quæ semper actu fuit, diuinis corporalibusq; communis est. ut igitur tota ratio breuiter attingatur, ita dicendum est, possibilitas æquiuoca est & multa significans. Est.n. una possibilitas, quæ ipsa quidem cum non sit in actu, esse possit. atque ideo de ea possibilitas prædicatur. Est autem alia quæ iam est actu, hæc autem quæ iam actu est, non æquiuoca est, sed genus. habet enim sub se species, eã possibilitatem quæ actu quidem est, sed ex potestate migrauit. aliam uero quæ actu est, sed ex potestate non migrauit. Et illa quidem quæ ex potestate non migrauit, ipsa dicitur necessaria, quę nnnquã relinquit subiectum: Illa uero quæ ex potestate ad actum transit, sine ulla dubitatione dicitur non necessaria. idcirco quòd poterit relinquere aliquando subiectum. Sed de his utrisque, scilicet quæ uel in potestate, uel in actu, possibilitates dicuntur, communis esse poterit prędicatio, si dicamus utrasque esse non impossibiles. Nam & qui potest ambulare cum non ambulet, & qui iam ambulat, uerum est de his dicere, quòd nõ est impossibile eos id agere quod possunt agere, uel agunt. Cum uero sub significatione possibilitatis duo sint, nna possibilitas quæ actu nõ est: Alia uero quæ actu est. Illa possibilitas quæ secundum potestatẽ dicitur, uecessariæ nou accommodatur, neque aliquãdo necessitati poterit consentire. Restat igitur ut sub ea pluralitate necessitas ponatur quæ actu est. sed ea quoque habet unam speciem, per quam ex potestate iu actum migrat, quę est non necessaria. quare ne in hac quidem poni potest necessitas. Restat igitur, ut quoniam id quod necesse est esse, nullus negat esse possibile. Sub possibili autem est & ea quę potestate esse dicitur. Sed necessitas nou ponitur neque sub ea potestate quæ actu est, & subiectum poterit relinquere. sed ponatur sub eo actu qui subiectum relinquere non potest. ut sit necessitas, possibilitas, quæ actum & subiectum nunquam relinquat, eo quod ad actum ex potestate non uenerit. Species igitur quędam erit necessitas possibilitatis. siquidem illic ponitur ubi est ea possibilitas quæ actu semper est. quòd si speciem sequitur genus, & ubi est species, genus deesse non potest, sequitur speciem suam, id est necessitatem genus proprium, id est possibilitas, sed uon omne. Ea uero possibilitas necessitatem nou sequitur quæ potestate tantum est, non etiam actu: neque ea quæ cum sit actu, relinquere subiectum potest, sed ea tantum quæ cum actu sit nunquam poterit a subiecto discedere. Sequitur ergo possibilitas necessitatem, nihilque euenit impossibile, sed ea ut dictum est quæ in actu sit, & nunquam in subiecto natura esse desistat. Totus quidem sensus huiusmodi est, ratio uero uerborum ita constabit. Quædam uero inquit potestates æquiuocæ sunt, sed hoc idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas æquiuoca est. Est enim potestas quæ ut genus sit, ea scilicet quæ secundum actum prædicatur. Quemadmodnm autem quædam potestates æquiuocæ sint exequitur dicens. Possibile enim non simpliciter dicitur, & hoc partitur. sed hoc quidem quoniam uerum est, ut in actu. ut possibile est ambulare, quoniam iam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam iam est actu quod dicitur possibile. Hoc planius nihil potuerit demonstrari quam si illud possibile dicatur, quod iam agitur. Quod siquis possibile esse neget, hoc ait & fieri atque esse dicit. quod impossibile est. sed hoc omnem modum rationabilitatis excedit. Aliam uero partem significationis possibilitatis hanc dicit. Illud uero quod forsitan aget, & dat huius exemplum, ut possibile est ambulare, quoniam ambulabit. Non ergo quod iam agit, sed quod forsitan aget, id est quod ut agat fortasse nihil prohibet. Et hoc quidem inquit in mobilibus solis est potestas, hæc scilicet potestas, quæ potestate dicitur non secundum actum. Mobilia uero, ut dictum est, sola corpora dicit. Illa uero id est quæ actu est, & in immobilibus, atque ideo addidit hoc cum dicit, & iu immobilibus, nt non suspicemur in solis esse diuinis actus possibilitatem, sed etiam in mortalibus atque corporeis. In utrisque uero uerum est dicere, non impossibile esse ambulare, uel esse, quod ambulat iam, & quod agit & ambulabile est. In utrisque inquit significationibus una prædicatio poterit conuenire, ut dicamus non esse impossibile uel ambulare quod iam ambulat, uel ambulare quod potest ambulare & non ambulat.

bulat. quod per hoc ait quod diximus ambulabile est. Ambulabile enim est, quod non quidem ambulat, possit tamen ambulare. His addit, sic igitur possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere, id est sic possibile quemadmodum æquiuoce possibilitas prædicatur, non est uerũ de necessario simpliciter & uniuersaliter atq; omnino prædicare. hoc est non omne possibile necessario consentit. Alterum autem, id est possibile uerum est, hoc est de necessario prædicare. Illud scilicet quod secundum actum dicitur immutabile. Quare, quoniam partem suam, id est speciem, id quod est uniuersale, id est genus sequitur, illud quod ex necessitate est, quod scilicet species est possibilitatis, sequitur posse esse, id est possibilitas, sed non inquit omnino. Nam illa possibilitas, quæ in actu prædicatur, & relinquere subiectum potest, non sequitur necessitatem: sed ea tantum quę cum in actu sit, neque ex potestate in actum uertitur, neque poterit subiectum relinquere. Atque hæc quidem quæ Aristoteles dixit huiusmodi sunt. Quæ uero nos distulimus, ut doceremus immobilia esse diuina: Mobilia uero sola corpora uocari, breuissime demonstrandum est. Sex motus species esse manifestum est, sicut in prædicamentorum libro Aristoteles digessit, quanquam hoc in physicis permutauerit, sed nunc ita ponamus tanquam si omnino sex sint. Si secundum nullam motus speciem moueri diuina atque incorporalia ratio declarauerit, ordine conuincitur non moueri diuina. Ergo quæ neque generantur, neque corrumpuntur, neque crescunt, neque minuuntur, neque de loco in locum transeunt, quippe quæ plenitudine naturæ suæ ubique tota sunt, nec de Deo aliquid intelligi fas est, nec rursus aliquibus passionibus permutantur. Quod si secundum nullum horum motuum diuinarum rerum permutabilis est natura: manifestum est ea omnino non esse mobilia, atque sex motus hos solis corporibus euenire. Atq; hæc quidẽ de plurimis, quę de ea re possunt dici rationibus atque argumentis, libasse sufficiat. Nunc quoniam Aristoteles consentire necessario possibilitatem non omnem docuit, & quæ ei conueniret expressit, rursus de ipsorum consequentia, & quid primo & quid posterius poni debeat, memoriter subiicit dicens.

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est, omnium, uel esse, uel non esse. Et alia ut horum consequentia considerare oportet. Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt, quoniam quod ex necessitate est, secundum actum est. Quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt, & hæc quæ sine potestate sunt, actu sunt, ut primæ substantiæ. Alia uero sunt actu cum possibilitate, quæ natura quidem priora sunt, tempore uero posteriora. Alia uero nunquam sunt actu, sed potestate solum.

79. Postquam de possibilis & necessarij consequẽtia quid uideretur exposuit, hæc ad emendationem, quodammodo superioris ordinis apponit. Et quoniam superius a possibili inchoans cæteras omnes propositiones, ad possibile & contingens, & ad eorum consensum reduxit: nunc hoc rationabiliter mutat, ut non potius a possibilitate inchoandũ sit, sed a necessitate. Nam siquis aduertat diligentius superiorem descriptionem, primo positum est possibile & contingens. & ad eadem cunctorum sensus relatus est. Nunc hoc permutandum uidetur. Dicit enim fortasse hoc esse rectius, ut magis propositionum consequentia a necessariis inchoetur. Est autem totus sensus huiusmodi. Quoniam inquit, necessaria sempiterna sunt, quæ autem sempiterna sunt, omnium aliorum quæ sempiterna non sunt, principium sunt: necesse est ut id quod necessarium est, cęteris omnibus prius esse uideatur. ergo consequentiæ quoque eodem modo faciendæ sunt, ut primum quidem necessitas, post uero possibilitas, & cætera proponantur, sintque consequentiæ hoc modo.

Necesse est esse	Non necesse est esse
Non possibile est non esse	Possibile est non esse
Non contingens est nõ esse	Contingens est non esse
Impossibile est non esse	Non impossibile est nõ esse
Necesse est non esse	Non necesse est non esse
Non possibile est esse	Possibile est esse
Non contingens est esse	Contingens est esse
Impossibile est esse	Non impossibile est esse

Vides ne igitur ut primo quidem necesse esse, et non necesse esse propositum sit? secundo uero loco ad necessitatis cętera consensum consequentiamq; relata sint? Hoc est ergo quod dixit fortasse principium quoddã esse oĩum uel esse uel non esse, id quod esset necessariũ. ut a necessario speculãdarum propositionum principium sumeretur, quod esse aliarum propositionum uel non esse secundum consequentiam consensum cõstitueret: & quoniã prius positum est necesse esse, huic consentit ea quæ dicit, non possibile non esse. Istius ergo propositionis quæ dicit, non esse possibile ut non sit, quæ.s.non esse denunciat (tollit.n.possibile quod nondum est) principium est necessitas, cui sine ulla dubitatione consentit. & rursus quoniam ei quæ dicit, non necesse esse, consentit ea quæ dicit, possibile esse nõ esse. huius propositionis quæ aliquid esse constituit.i.possibile, principiũ est ea propositio quæ dicit, non necesse esse. Ergo siue affirmatiue necessitas proponatur, siue negatiue, uidetur quoddam principium esse cæterorum, & cætera uelut his, id est necessarijs, consentiẽtia iudicari oportere. Et hoc est quod ait, Et alia ut horum consequentia cõsiderare oportet. Cur aũt illud eueniat, consequenter ostendit dicens. Quoniam ea quę necessaria sunt, actu sunt, ut frequenter supra monstratum est. ea uero quę necessaria sunt, sempiterna sunt, quę uero sempiterna sunt, priora sunt his quorum sunt huiusmodi potestates quæ in actu nondum sunt: manifestum est, quòd & quæ actu sunt, & ex potestate ad actum non ueniunt, priora sunt. sed de eo actu loquimur qui ex potestate ad actum non uenit, sed semper actu proprię naturæ cõstitutione permansit. ut cum ignis calet, uel Sol mouetur, & cætera huiusmodi, ita sunt, ut actum nunquam reliquerint, neque ab his actus abfuerit aliquando, neque ex potestate ad hũc uenerint actum. Quoniam ergo huiusmodi fuerunt ut semper essent. quæ autem semper sunt, ea omnibus sunt priora. erũt etiam potestate secundum propriã naturam priora, sed quæ priora sunt, semper sempiterna sunt. & rursus, eadẽ necessaria sunt actu, & necesse est ut ea quæ actu sunt, his quę sunt potestate priora sint. Post hæc fit rerum diuisio ab Aristotele hoc modo. Rerum aliæ sunt actu semper quæ ex potestate non uenerint, & istæ sunt quarum nullæ sunt potestates, sed semper in actu sunt. Aliæ uero, quę ex potestate in actum remigrarunt, quarum quidem substantia & actus secundum tempus posterior est potestate, natura uero prior. In omnibus.n.illud quod est actu, prius est & nobilius, quã id quod potestate est. Illud.n.quod potestate est, adhuc ad actum festinat. & ideo perfectio quædam actus est, potestas uero adhuc quiddam est imperfectum, quod tunc perficitur, cum ad actum aliquando peruenitur. Quod autem perfectum est, eo quod est imperfectum, generosius & prius esse manifestum est. Nam si res quæ ad actum suum ex potestate uenerunt, prius fuerunt potestate, post uero actu, ergo actus earũ rerum posterior est potestate si ad tempus referamus, prior uero eadem potestate, si ad naturam. & hoc est quod ait, Alias res esse quæ cum possibilitate sunt, & actu sunt: sed actum potestate tempore quidem posteriorem habent, natura uero priorem. Quasdam autem res esse in quibus sola potestas sit, nunquam actus, ut numerus infinitus. Crescere enim numerus potest in infinita. Quicunq; uero numerus dictus sit, uel centũ, uel mille, uel decem millia, & cæteri, finitus esse necesse est, ergo actu numerus nunquam est infinitus. Quoniam uero potest in infinita concrescere, idcirco solum potestate est infinitus. Eodem quoq; modo & tẽpus. Quantumcunque enim tempus dixeris finitum est, sed quoniam tempus potest in infinita concrescere, idcirco di-

cimus tempus esse infinitum, quod potestate sit infinitum nō actu. Nihil enim actu poterit esse infinitum. Quod autem supra diximus, quę semper actu essent primas esse substantias, non ita putandum est, Primas eum substantias dicere quemadmodum in categoriis, ubi primas substantias indiuiduas dicit. hic autem primas substantias quæ semper actu sunt, idcirco nominat, quia, ut dictum est, quæ semper actu sunt, principalia cæterarum rerum sunt, atq; ideo primas substantias eas esse necesse est,

QVID AFFIRMATIONI MAGIS *repugnet, negatio an prædicatum contrarium,*

V T R V M *autem contraria sit affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, ut quæ dicit, quod omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est, an omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, ut Callias iustus est, Callias iustus nō est. Callias iniustus est, quænam harum contraria est?*

80. Post propositionum consequentias pertractatas, & eas subtili inquisitione dispositas, illud exoritur inquirendum, quod magnam utilitatem ita præfert, ut quantum in eo utilitatis sit, prima quoq; fronte legentium mentibus ingeratur. Nam cum sit manifestum, quod affirmationem opposita negatio semper oppugnet, maximeq; perimat uniuersalem affirmationem uniuersalis negatio; quoniamque non ignoratur quod affirmatio priuatoria, quę contrarium affirmat, ipsius quoq; contrarij perimat propositionem: quæritur quę magis perimat magisque oppugnet affirmatiuam, utrum ne ea quæ uniuersalis negatio est, an ea quę contrarii, uel priuationis affirmatio. Sit enim positum hāc esse affirmationē, quę proponit, omnis homo iustus est, hanc ergo duę perimunt propositiones, & uniuersalis scilicet negatio quę dicit, nullus homo iustus est, & ea quæ priuationem iustitiæ prędicat affirmando, ea scilicet quæ dicit, omnis homo iniustus est. Affirmatio igitur quę proponit, omnis homo iustus est, perimitur & a negatione propria uniuersali quæ dicit, nullus homo iustus est, & ab affirmatione priuatoria quæ proponit, omnis hō iniustus est. Cum igitur ab utrisq; perimatur, quæ autem perimitur, ei quæ eam perimit uidetur esse contraria, quoniamque, ut dictum est, a duabus perimitur, & duę unius contrariæ esse non possunt, quæ duarū propositionum quas supra memorauimus, idest negationis uniuersalis & priuatorię affirmatiuæ, contraria sit uniuersali affirmationi superius comprehensę quærendum est. In qua re quā sit utilis quæstio nullus ignorat, qui cogitat, quia nisi hoc ab Aristotele quæsitum enodatumque esset, magna foret dubitatio, an illud reciperetur, ut duo unius possent esse contraria, quod manifeste fieri non potest. Nam cum duo unam rem perimant, quis esset qui dubitaret aut unam rem duabus opponi, aut duabus unam rem perimentibus quæri oportere, quę magis earum uideretur contraria? Contrarias autem dicimus, non secundum eum modum quem Aristoteles in prędicamentis explicuit, sed tantum ad id qđ res rem, uel propositio perimit propositione, ut quasi hoc modo quęratur. Affirmatio uniuersalis secundum quam magis perimitur? utrumne secundum eam quæ uniuersalis est negatio, aut secundum eam quæ uel priuationem prędicat, uel quodlibet aliud, quod ex ipsa oppositionem uim cōtrarii repræsentet? unde etiam illud latere non oportet uniuersali esse dubium inter uniuersalem affirmatione priuatoriam, & uniuersalem negationem, quæ esset opposita contrarie. Supra enim iam dictum est, affirmationi uniuersali negationē uniuersalem esse contrariam: Sed hic, ut dictum est, non hoc dicitur, sed illud potius, quæ magis perimat rem. Nam quæ magis perimit, ea propemodum uidebitur esse magis contraria. Atque ideo non solum de uniuersalibus proposuit, sed ne suspicaretur quis, quòd illam contrarietatem diceret, quam uel in prædicamētis locutus est, uel rursus supra cum de uniuersali affirmatione & negatione loqueretur, de particularibus adiecit, quibus non erant contrarię affirmatio & negatio. Nam si recte superius comprehensa meminimus, affirmatio uniuersalis & negatio uniuersalis contrariæ esse dicebantur. Nec solum hoc, sed etiam secundum iustum & iniustum constituit quęstionem, quòd habitus & priuatio potius est, quam ulla contrarietas. Quare ut diximus intelligendum est, esse nunc in quæstione, quę propositio quam propositionem proxime efficaciusque destruat ac perimat. huius inquirendæ rei ratio existet hoc modo.

Nam si ea quæ sunt in uoce, sequuntur ea quæ sunt in anima, illic autem contraria est opinio contrarij, ut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus. etiam in his quæ sunt in uoce affirmationibus, necesse est similiter sese habere. Quod si neq; illic contrarij opinatio contraria est, nec affirmatio affirmationi contraria erit, sed ea quæ est dicta negatio. Quare considerandum est, quæ opinatio uera, falsæ opinationi contraria sit, utrum negatiuis, an certe ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem huc modo. Est quædam opinatio uera boni, quòd bonum est, alia uero falsa, quod bonum non est, alia quod malum est. quænam ergo harum contraria est ueræ, & si est una, secundum quam contraria?

81. Hæc est inuestigatio, quæ magis sit uniuersali affirmationi contraria, utrumne priuatoria uniuersalis affirmatio, an uniuersalis negatio. Hinc sumitur, quod omnis fere proprietas, quam in uocibus necesse euenire est, ex opinionibus uenit, quas uoces ipsæ significant. Quod igitur quærēdum in uocibus est, hoc prius est in opinionibus ꝓspiciendū. Neq;.n. fieri potest ut cum uocū significationes ex opinionibus ueniant, quas scilicet uoces ipsę significant, non prius proprietates uocum in opinionibus reperiantur. Requirēdum igitur est, quemadmodum se ista in opinionibus posita habeant, ut quod in his fuerit repertum, ad uoces rationabiliter transferatur. Quæratur igitur prius in opinionibus hoc modo. Si opinio priuatoria uniuersalis affirmationis magis est contraria opinioni simplicis uniuersalis affirmationis, quam opinio uniuersalis negationis: manifestū est, quòd priuatoria uniuersalis affirmatio magis perimit uniuersalem simplicem affirmationē quam uniuersalis negatio. Quod si illud magis non reperērit, sed quod opinio uniuersalis negationis opinionem uniuersalis affirmationis magis perimat potius, quam opinio priuatoriæ affirmationis: constat quod uniuersalis negatio magis contraria est uniuersali affirmationi potius, quam priuatoria affirmatio. Hoc autem ut inueniatur, ita faciendum est. ponatur opinio quædā uera, contra eam duæ falsæ, quarum una affirmatio sit priuatoria, altera uniuersalis negatio. De duabus igitur falsis quam mendaciorem ratio inuenit, eam dicimus ueræ opinioni magis esse contrariam. Sint igitur tres opiniones una uera, duæ falsę, & sit quidem uera hæc quæ id quod bonum est, bonum esse arbitratur, ea scilicet quam dicit Aristoteles opinionem esse boni quod bonum est, falsa uero una quæ quod bonum est, bonum non esse dicit, ea est quam dicit Aristoteles falsa boni quod nō bonum. Reliqua quę id qđ bonū est, malū esse arbitratur, ea est quę ab Aristotele dicta est opinio boni ꝙ malū est. Ex his igitur tribus una uera duabus falsis quærēdū est, quę magis sit cōtraria ueræ. sed quia cōtingit sæpe & negationē & priuationē unū significare in his præsertim cōtrariis in quibus nulla medietas inuenitur, addidit: & si est una secundū q̄ cōtraria. Hoc aūt huiusmodi est, in his cōtrarijs in quibus nulla medietas est, idē negatio ualet qđ etiā priuatio. In his uero in quibus est quædā medietas, affirmatio priuatoria & negatio non eiusdem significationis sunt. Age enim sint huiusmodi contraria quæ sint immediata, genitum esse & ingenitum esse. In cōtrariis igitur immediatis idem priuatoria affirmatio quod negatio ualet. In his autem quę medietatē habent, nō idem. Neq; enim æquum est dicere quemlibet illum esse malum, & rursus non esse bonum. Nam cum bonū negatur, potest aliquid medium audientis animus suspicari. cum uero malū ponitur, tota audientis suspicatio in contrarium reiecta est. atq; ideo non idem significant. Sed quia sæpe (ut dictum est)

priuatio

priuatio uel contrarietas negationi consentit, quoties tales quædam propositiones reperiuntur, in quibus nihil negatio ne discrepet priuatoria affirmatio, quærendum est, ut Aristoteli uidetur, secundum quam potius prolationem, uel opinionem uerę affirmationi uel opinioni contraria propositio uel opinio fiat. Quanquam enim interdum idem significent, alio tamen modo ipsis propositionibus utimur. Nam qui negationem ponit, id quod est dicit non esse, qui uero priuationem id quod non est dicit esse. Cum igitur diuersum initium, & diuersa intentio quodammodo sit propositionum sub eadem significatione, & quæ earum magis uerę propositioni contraria sit, & secundum quem motum animi magis uera propositio perimatur, quærendum est. Hoc est enim quod ait. & si est una, secundum quam contraria. Non enim dicit quòd omnino negatio & priuatio unũ sunt: sed in his in quibus idem sunt, hoc est in immediatis contrariis, & quando idem significant. quoniam non secundũ unum motum animi, unam significationem dicunt, qui contrarium uel priuationem ponunt, & qui negationem secundum quam contraria magis est propositio, utrum ne sm eã eam quæ priuationem ponit, an sm eam quę negationem. Post hæc quemadmodum sit contrarietatis natura designat.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quod bonum est, & mali quod malum est, eadem est fortasse opinio & uera, siue plures, siue una sit. Sunt autem contraria ista, sed non in eo quod contrariorum sunt contraria, sed magis in eo quod contrarie.

82. Sensus quidem breuiter expeditus, sed summa rationis ueritate contextus est. Cum enim de contrariis disputat quemadmodum contrariæ opiniones esse posint, prima frõte disponit. Arbitrabantur enim quidam cõtrarias esse opiniones, quæ de contrariis aliquid arbitrarentur, sed hoc falsum esse conuincitur. Neque enim si bonum & malum contrarium est, & aliquid de bono & malo opinetur, mox necesse est, ut contrarietas subsequatur. Age enim quilibet de bono opinetur, quòd bonum est, rursus de malo opinetur, quòd malum est. Cum igitur idem de bono, & malo opinetur: illud quòd bonum est, hoc quòd malum, tamen contrariæ opiniones non sunt. Neque enim contrarium est opinari id quod bonum est, bonum esse, & id quod malum est, malum esse: utræque enim uerę sunt. Opinionum autem contrarietas ueritate & falsitate agnoscitur. Hoc autem modo huiusmodi opiniones contrariæ esse possunt, quæ de eadem quodammodo affectione animi proficiscuntur, id est opiniones cognoscentes quicquam quod uerum est. Non igitur siquis contrariorum aliquam opinionem habeat, & quicquam de contrariis arbitretur, statim necesse est subsequi in opinionibus contrarietatem. Ergo non est contrarietas opinionum in ea arbitratione quæ contrariorum est, uel quæ de contrariis habetur: sed potius contrarietas in opinionibus tunc fit, quoties de una eademq; re contrarie quis opinatur. ut quælibet res sit proposita bona, de ea siquis cõtrario modo opinetur quòd bonum est, de eadẽ rursus quòd malum est, opinio quæ id quod est bonum, bonum esse putat, uera est: altera uero quæ id quod est bonum, malum esse arbitratur, falsa est. Vera autem & falsa contrariæ sunt. Recte igitur has opiniones, quas ueritas falsitasque disiungit, contrarias esse dicimus, etsi non contrariorum sunt, sed de una eademq; re per contrarietatem dictæ. Rectæ igitur dictum est non oportere definire contrarias opiniones in eo quod contrariorum sint, sed potius in eo, quod de eadem re contrarie suspicẽtur. Ordo uero sermonum talis est. Nam arbitrari inquit contrarias opiniones definiri in eo qđ contrariorum sint, idest in eo quod quædam de contrariis opinentur, falsum est. Quomodo autem falsum sit ipse declarat. Boni enim quod bonum est, & mali quòd malum est, eadem fortasse est, idest non sibi sunt contrariæ opiniones, sed utræque idem sunt. Quemadmodum autem idem sint, ipse subiungit dicens, & uera. Idcirco enim idem sunt, quia ueræ sunt. Contrarietas autem in ueritate, ut dictum est, & falsitate est posita. Quare si consentiunt, idem in ueritate, & falsitate esse uidebuntur. Nec hic numerositas impediet. siue enim plures, siue una sit, in eo quod ueræ sunt, idem sunt. Sunt autem inquit ista contraria, id est quæ in opinionibus uersantur, sed non in eo quod uel contrariorum sunt, uel de contrariis arbitrantur, contrarię opiniones inueniũtur: sed ipsorum contrarietas inde nascitur, quòd de una re contrario modo opinantur. hoc est quod ait, Sed magis in eo quod contrarie. hic autem contrarie aduerbij loco positum est tanquam si diceret, sed magis ea re contrariæ sunt, quòd contrarie opinantur, & subintelligimus de una s. re. Si enim de una re nõ contrarie opinentur, sed de pluribus, poterunt non esse contrarię. Quod facile cauteq; perspiciens unusquisque reperiet.

Si ergo est boni quod est bonum opinatio, alia uero quod non est bonum. Est uero & alia quod aliquid aliud est, quod non est, neque potest esse. Aliarum quidem nulla ponenda est, neque quæcunque esse, quod non est, opinantur: neque quæcunque non esse quod est, (Infinitæ enim utræque sunt & quæ esse opinantur quod non est, & quæ non esse, quod est) sed in quibus est fallacia. Hæ autem sunt, ex quibus sunt generationes. ex oppositis uero sunt generationes, quare etiam fallaciæ.

83. Validam quidem sententiam breuissimis sermonibus clausit, cuius, ut breuiter dicendum sit, hæc uis est. Qui de contrarietate propositionum nosse quærebat, debebat primo quæ propositionum esset infinitas constituere, atque ad eam uim contrarietatis aptare. In omnibus enim contrariis unum uni contrarium est. Si autem sit quædam in propositionibus infinitas, illa tota infinitas propositionum uni propositioni contraria esse non poterit. Hoc sumendo, totum textum argumentationis ingreditur. Atque non solum expectari oportet in propositionibus, quòd falsa ueræ sit contraria, sed quod inter omnes falsas illa falsa sit ueræ contraria, quæ una est & non infinita. Possunt autem esse infinitæ propositiones & falsæ, potest una finita, eadem quoque falsa, quæ ueræ contraria esse rationabiliter ponenda est. Volens ergo constituere quòd negatio potius contraria sit affirmationi, quam ea affirmatio quæ contrarium ponit, hoc dicit. Potest inquit esse opinatio quædam, quæ id quod est de una quaque re esse opinetur. Est etiam alia, quæ id quod nõ est, rem illam esse arbitretur. Est autem alia, quæ id quod secum habet res illa proposita, non eam habere putet. Est rursus alia, quæ id quod est res ipsa, non eam id esse arbitretur. Vt autem hoc peruagatum luceat exemplum, sumpsit propositum, de quo opinaretur aliquis id quod est bonum. Siquis igitur hoc bonum bonum esse opinetur, uere opinabitur. Rursus siquis hoc esse bonum quod non est bonum putet, false opinabitur. ut siquis arbitretur quòd lędit, quòd inutile est, quòd iniustum est: is ea de bono opinabitur quę non sunt, & hoc falsum est. Rursus qui id quod in se habet bonum, non habere arbitratur, is opinabitur hoc modo, bonum non est utile, bonum non est iustum, bonum non est expetendum, & is quoque fallitur. Quòd siquis sit qui hoc ipsum quod est bonum, non esse bonum arbitretur, ut non putet bonum neque malum esse id quod non est, neque expetendum esse id quod in se habet, sed id quod est ipsum bonũ, idest ipsam boni essentiam, ita arbitretur bonum non esse bonum, cæteræ igitur omnes opiniones infinitæ sunt. Possumus enim permulta colligere falsa, quæ cũ non sint, de unaquaque re, ea tamen esse dicamus, ut in eo ipso bonum possum dicere, quia malum est, possum quia turpe, quia iniustum, quia uitabile, quia periculosum est, & cætera quæcũque in bono nullus inueniet, & hæc sunt infinita. Rursus possum dicere ea quæ habet bonum non esse in bono, ut si dicã bonum non esse utile, bonum non esse expetendum, bonum non esse quod auget, atque hæc quidem rursus infinita sunt. Sed quando id quod est aliqua res aufert opinio, hoc facere nisi semel non potest. Neque enim aliqua per id effici possunt, si quòd bonum est, non esse bonum arbitratur. ergo cæteræ quæcunque aut id quod non est, esse arbitrantur, aut id quod habet in se bonum, non habere arbitrantur, falsæ sunt, sed in infinitum. Bonum autem nunc ita usurpat, tanquam si dicat

dicat bonitas. Siquis autem ipsam bonitatem non esse bonũ arbitretur, is & falsus est, & definito modo falsus est. Sed in falsis quæ definita sunt, & una numero, ea magis & proxime ueris uidentur esse contraria. una enim res semper uni rei est contraria. Quocirca hæc recte magis contraria est, quæ negat id quod est potius, quam ea quæ negat, uel id qđ in se habet, uel affirmat quod in se non habet. Hoc autem ut clauderet non recto sermone usus est, sed ad qniddã aliud orationem detorsit, quæ res confusionem non minimam fecit. Nam cum dixisset non debere nos illas potius ponere contrarias ueræ opinioni, quæ infinitæ sunt, subiunxit, illud quod ait, sed in quibus est fallacia. hæ autem sunt ex bis ex quibus sunt & generationes. Hoc autem talem sententiam claudit, inquit opiniones ueris opinionibus opponendum esse contrarias in quibus principium est fallaciæ. Fallaciæ autem ex his nascuntur, ex quibus etiam generationes, generationes autem in oppositis inueniuntur, boc autem tale est. Omnis generatio ex permutatione eius quod fuit surgit. nisi enim id quod fuit, prius esse desierit, non potest esse generatio. Omne enim quod gignitur, in aliam quodammodo formam substantiæ permutatur. Ergo cum non fuerit id qđ fuit, tunc gignitur, & est quoddam aliud quam fuerit. & qui fallitur, id quod est quælibet res non esse arbitratur. Nã qui quod bonum est, malum esse putat, fallitur, sed fieri aliter non potest, ut sit malum nisi non sit bonum, & de cæteris eodem modo. Fallacia igitur est, & principium fallaciæ, cum quis id quod est aliqua res, non eam esse arbitratur. Hæc autem fallacia ex his est, ex qnibus sunt generationes. Omnis enim generatio ut dixit, ex detrimento surgit, nt qnod fit dulce non fit ex albo, sed non dulci. Et rursus quod fit album non fit ex duro, sed ex non albo, & cæteræ generationes ex negationibus potius proficiscuntur, & est prima fallacia. Quod si ibi prima fallacia ex quibus sunt generationes, ubi integerrima falsitas est & ꝓxima ueræ opinioni: non hæc autem nisi in oppositis reperiuntur, hoc est in affirmationibus & negationibus: dubium non est quin negationis opinatio magis contraria sit ei opinioni, quæ contrarium aliquid in arbitratione confirmat. Et sensus qnidem huiusmodi est, nerba autem sese sic habent. Si ergo, inquit, est boni, quòd bonum est opinatio, quæ scilicet uera est. Est autem quod non bonum est, quæ falsa est ac definita. Est uero quòd aliquid aliud est, quod non est, neque potest esse, idest ea quæ id ef se ascribit quod non est. aliarum quidem omnium nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinatur, idest quæ id quod non est res proposita, eam esse putat; neque quæcunque non esse quod est, idest neque ea quæ id quod habet res proposita in opinionibus negat. Cur autem ista non opinantur contrarie docet hoc modo. Infinitę enim, inquit utræque sunt, & quę opinantur, quod non est, & quæ nõ esse quod est. sed quæ magis ponenda est? In quibus est, inqnit, fallacia, idest in quibus principium fallaciæ est. Principium autem fallaciæ unde ducitur? ex bis ducitur, ex quibus sunt & generationes. unde autem sunt generationes? ex oppositis. Omnis enim, ut dictum est, generatio, ex eo quod non est, in id quod est surgit, quod scilicet ad negationem uergit. Quare, inquit, etiam fallacia & principium fallaciæ in oppositix innenitur, nbi etiam generationes, ex quibus est ipsa fallacia.

Si ergo quod bonum est, & bonum, & non malum est, & hoc quidem secundum se, illud uero secundum accidẽs. Accidit enim ei malum non esse, magis autem est in unoquoque uera, quæ secundum se est: & falsa, siquidem & uera. Ergo ea quæ est, quod non est bonum, quod bonum est, eius quæ secundum se falsa est. Illa uero quæ est, quod malum est, eius quæ est secundum accidens. Quare magis erit falsa de bono ea quæ est negationis opinio, quam ea quæ est contrarij.

84. Licet hæc omnia primæ editionis commentario diligẽtissime explicuerimus, ne tamen curta expositio huius libri esse uideatur, hic quoque eadem repetens explicabimus. Est nanq; ingressus buius argumentationis huiusmodi. Si inquit nera posita propositione, plures sunt quæ eam perimũt falsę, illa inter eas ueræ propositioni magis erit contraria, quæcunq; magis est falsa. Quærendum igitur est, quæ inter plures falsas propositiones magis falsa sit, nt ea ueræ propositioni magis uideatur esse contraria. hoc autem per ueritatem dicendum est. Nam cum nere, & per se aliquid dici possit, & per accidens: illud tamen maxime ueritatis naturam tenet, quod secundum rem ipsam dicitur potius, quam quod secundum accidens uenit. ut siquis de bono opinetur, quod bonum est, hic secundum rem ipsam ueram opinionem habet. Sin quis uero arbitretur quòd bonum utile est, uerum quidem opinabitur, sed ista ueritas de bono per accidens sit boni. accidit enim bono, ut utile qnoq; sit. Quare illa quæ bonum bonum eẽ arbitratur, per se uera est. i. secundum ipsam rem uera est. Illa nero quæ id quod bonum est, ntile esse opinatur, per accidens boni uera est. In quam rem propinquior naturæ bonitatis est, ea quæ id quod bonum est, bonũ esse arbitratur, qnam ea qnæ id quod bonnm est, ntile. Qđ si ita est, uerior est illa quę secundum ipsam rem uera est, potius quam ea quæ secundum accidens uera esse uidetur. His igitur ita constitutis, & de falsitate idem dicendum est. Falsa enim propositio, quæ illi ueræ contraria est: ea quæ secundum se est, magis falsa est, quam ea quæ eam ueram perimat quæ secundum accidens est. Nam si uerior est ea quę de ipsa natura rei nerum aliquid opinatur, illa erit magis falsa quę perimit ueriorem. Quod si illa, quanquam sit uera, minns tamen, quia de rei accidente pronunciat: minns quoque illa erit falsa, quę minus ueriorem perimit. His igitur ita cõstitutis uideamus nunc quemadmodum se in his habẽt opinionibus, uel propositionibus de quibus nunc tractatur. Idem igitur sit exemplum, ut supra dictum est, id quod bonum est, & bonum est, & non malum. sed quod bonum est, secundũ ipsam rem est. quod uero malum non est, accidit ei: nam id quod bonum est, per naturam bonum est, quod uero malũ non est, secundo loco, & quasi accidenter est. Ergo opinio de bono quod bonum est, uerior est propinquiorque naturæ ea opinione quæ est de bono quod malum non est. Si igitur ita est, & ea qnæ ueriorem opinionem perimit, magis falsa est, qnam ea quæ ueram, quæ quanquam uera sit, minus tamen est uera: manifestum est, quòd negatio magis falsior est quam affirmatio, quæ contrarium ponit. Nam negatio dicit, non est bonum quod bonum est, affirmatio uero malum esse quod bonum est, negatio quæ est non esse bonũ quod bonum est: illam secundum se opinionem ueram perimit quæ dicit, bonum esse quod bonum est. Illa nero affirmatio contrarij, quæ est, malum esse quod bonum est: illam opinionem perimit ueram quæ de bono secundum accidẽs est, i. non malum esse qđ bonum est. Constat igitur magis falsam esse opinionem quæ dicit, non esse bonum quod bonum est, potius quam ea quæ opinatur, malum esse quod bonum est. Quod si est falsior magis contraria, magis igitur contraria est negationis opinio quam contrariæ affirmationis. Expedito igitur sensu, uerba ipsa demonstranda sunt. Si ergo inquit quod bonum est sit bonum & non sit malum. & boc quidem secundum se, id est, ut quod bonum sit, bonum esse dicatur. Illud nero secundum accidens, hoc est quod bonum est, ut malum non sit. Accidit enim ei malum non esse, magis autem in unoquoque est uera, quæ secuodum se est. Nã quod secundum uniuscuiusque naturam est, propinquius est ei rei cui est secundum naturam. Quocirca, & ueritas secundum rem, quia rei proxima est, uerior est, quam ea quæ secundum accidens est. hoc est enim quod ait, Magis autem in unoquoque est uera quæ secundum se est. Quod si hoc ita est, etiam falsa, idest etiam illa falsitas est magis falsior quæ illam perimit opinionem uel propositionem, quæ secundum se nera est. Siquidem illa secundum se uera, uerior est quã quæ secuodum accidens rei uera est. hoc est enim quod dicit, Siquidem & uera. hoc igitur exponens exemplo confirmat. Ergo ea quæ est, quòd non est bonum quod bonum est, eius quæ secundum se est, falsa est, hoc est illa quæ opponitur illi opinioni quæ secundum se uera fuit. hoc enim hæc uerba demonstrant, cum dixit, Ergo ea quæ est, quòd non est bonum quod bonum est, eius quæ secundum se est, falsa est, idest, quæ ipsum bonum negat bonum esse, per se ueræ propositionis falsa est, id est opposita. falsitas

enim

enim ueritati opponitur. Illa uero quæ est quod malum est: eius quæ est secundum accidens, hoc est illa opinio, quę id quod bonum est, malum arbitratur esse, falsa est, & apta ei propositioni quæ est secundum accidens uera.i. quæ opinabatur bonum non esse malum. Quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quam ea quę est cõtrarii, idest magis contraria est negatio quam affirmatio contrarii. Siquidem cum sint de bono utræque prędicatæ, falsior tamen negatio reperitur. Sed quod dixit bono accidere, ut malum non sit, non ita intelligendum est quemadmodum solemus dicere, subiecto aliquid accidere. neque enim fieri potest. sed accidere hic intelligendum est secundo loco dici, principaliter enim quod est bonum dicitur bonum: secundo uero loco dicitur, non est malum, hoc autẽ tractum est a similitudine substantię & accidentis, unaquæque enim substantia principaliter quidem subiecta est, secundo uero loco uel alba, uel bipeda, uel accidens, uel quicquid substantiis accidere potest.

Falsus autem est maxime circa singula qui habet contrariam opinionem. Contraria enim eorum sunt quæ plurimũ circa idem differunt. Quod si harum contraria quidem est altera, magis uero contraria est contradictio, manifestum est, quoniam hæc erit contraria.

85. Vis omnis argumentationis, ut breuissime expediatur, huiusmodi est. Omne uerum aut secundum se uerum est, aut secundum accidens: quia necesse est etiam falsum, aut secundum se falsum esse, aut per accidens. Verum autẽ illud, esse uerius constat quod secundum se est, potius quã illud quod per accidens. qui uero contrariam de re alicuius habet opinionem quam res ipsa est, necesse est ut plurimum falsus sit. Etenim contrarietas opinionũ est, quoties de una eademq; re longissime a se abSistẽtes opiniones sunt. Quod igitur magis falsum est, hoc erit etiam contrarium. Illud enim quod magis a ueritate abest, hoc magis falsum est. In opinionibus uero quæ a se plurimum differunt, ea sunt contraria. illa igitur in opinionibus contraria est quæ plurimũ falsa est. Est autem ut dictum est plurimum falsa, quæ secundum se falsa est, idest quæ illam perimit propositionem quæ secundum se uera est, hęc autem negatio est. negatio igitur contraria est affirmationi potius quam ea affirmatio quæ cõtrarium ponit. Talis igitur sensus his uerbis includitur. Falsus est autem magis inquit, circa singula qui habet contrariam opinionem. Quanquam enim possit esse quilibet falsus, etiam si de eadem re contrariam non habeat opinionem, ille tamen magis fallitur, qui contrarium aliquid opinatur. Hoc autem cur eueniat dicit. Contraria enim eorũ sunt quę plurimum circa idem differunt. Idcirco enim maxime falsa contraria opponuntur, quia contrarietas non nisi in plurimum discrepantibus inuenitur. Quod si harum cõtraria est altera, idest quod si harum propositionum uel quæ per se falsa est, uel quæ per accidens: unam contrariam esse necesse est, magis uero contraria contradictionis, hoc est, magis autem falsa negatio. Hoc enim quod ait, magis uero contraria hæc, hoc sensit tanquam si dixisset, magis uero falsa contradictionis est, idest magis uero falsa negatio est. concludit, si illa ut dictum est superius ita sunt, manifestum esse quod hęc idest contradictionis erit contraria.

Illa uero quæ est, quod malum est, quod bonum est, implicita est. Etenim quoniam non bonum est, necesse est forte idem ipsum opinari.

86. Postquam idcirco contrarium potius negationem mõstrauit esse: quod hæc magis esset falsa, quam ea quæ contrarium affirmaret, & distinctione falsitatis contrariam esse propositionem opinionemq;, quæ rem propositam negaret edocuit. Nunc ex simplicibus, implicitisq; propositionibus opinionibusq; idẽ nititur approbare. Dicit .n. ꝙ ea affirmatio quæ contrarium ponit implicita & non sit simplex. Idcirco autem implicita est, quòd quæ arbitratur id quod bonum est, malum esse, mox illum quoq; opinari necesse est id qđ bonum est, bonum non esse. Neq; enim aliter malum esse potest, nisi bonum non sit. Quare, qui quod bonum est, malum esse arbitratur, & rem bonam malum putat, & eandẽ ipsam non esse bonum. Non igitur simplex est hæc opinio de bono, quod malum est, continet enim intra se illã quod non est bonum. Qui uero opinatur non esse bonum quod bonum est, non illi quoq; necesse est opinari quod malum est. Potest enim & non esse aliquid bonum & malum non esse. Atq; hoc quidem in his inuenitur rebus, in quibus aliqua medietas poterit inueniri. hoc quoque cautissime addidit. His igitur ita positis, quoniam contrarii opinio non est simplex, simplex uero est negationis, necesse est, ut contra simplicem opinionem, simplex opinio potius uideatur esse contrarium. Est autem simplex opinio boni, quòd bonum est uera. Simplex uero boni, quod bonum non est, falsa. Simplici igitur opinioni de bono quod bonum est, simplex erit contraria negatio, quæ est boni, quod non est bonum. Tota uero uis huius argumentationis hæc tracta est, quoties uera est quædam propositio: & duę quę eam perimere possint, si una earum nihil indigens alterius ueram propositionem perimat, reliqua uero pręter alteram eandẽ propositionem perimere non possit: illa magis dicenda cõtraria est, quæ sibi sufficiens, nec reliqua indigens, propositam propositionem perimere ualet. ueram autem propositionem de bono quod bonum est sola negatio perimere potest: & ad illius ueræ interitum est sibi ipsa sufficiens quæ dicit, quod bonum non est. Illa uero quæ opinatur malum esse, sibi sola non sufficiet, nisi illa quoq; ei auxilietur, quæ est, id quod bonum est bonum non esse. Idcirco .n. contraria illam aufert, quia secum negationes trahit. manifestum est hãc quę ad ueræ propositionis interitum sibi ipsa sufficit recte magis contrariam uideri quam quæ sibi ipsa non sufficit, nisi ei uis negatiuæ propositionis addatur.

Amplius si etiam similiter in alijs oportet se habere, & hic uidebitur bene esse dictum. Aut .n. ubiq; ea quæ est contradictio, aut nusquam. Quibus uero non est contrariũ, de his quidem est falsa ea, quæ est ueræ opposita, ut qui hominem non putat hominẽ, falsus est. Si ergo hæ cõtraria sunt, etiam aliæ quæ sunt contradictiones.

87. Quod de his inquit, propositionibus dicimus, si hoc in omnibus inuenitur, firmum debet esse quod dicimus. Neque enim uerisimile est in alijs quidem propositionibus negationes esse contrarias. In aliis uero affirmationes, quę contrarium ponunt. Sed si hoc in omnibus propositionibus inuenitur, & contradictionibus, ut contradictio potius contraria sit, idest negatio, quam quæ contrarium habet: nihil est dubium quin hæc ratio consistat in omnibus. Sin uero in aliis ea quę contrarium ponit magis contraria est, quam negatio, hic quoq; ita sese manifestum est non habere: ubi enim inueniri potest contrarietas, in his dubitatio est quænam sit contraria utrumne ea, quæ contrarium affirmat, an ea quæ id quod propositum est negat. Ergo in his, in quibus dubium non est, quemadmodum sit hoc, speculandum est. Dubium autem non est in his in quibus non est contrarietas, ut in substantiis. Hic enim solæ sunt contrarię negationes. Si ergo huic contrariæ opinioni quæ est de homine, ꝙ homo est, illa opponitur, quæ est de homine quod homo nõ est: manifestum est in alijs quoq; in quibus contrarietas inuenitur, locum contrarietatis negationẽ potius obtinere. Nam si in his in quibus contrarietas est, ut in bono & malo, manifestum est non potius illam esse contrariam quæ bonũ negaret, quam illam quæ malum obtineret, ei quæ id quod bonum est, bonum esse arbitrẽtur, nec in his eam contrariam esse oporteret, in quibus contrarietas nulla est. Quid enim attinet cum de homine dicimus quod contrarium non habet, ibi esse negationem contrariam? Cum uero de bono quod contrarium habet, ibi non esse, sed potius eam quæ contrarium poneret. Quocunq; enim uertitur negatio, suã uim in omnibus seruare debet. Quod ergo dicitur ab Aristotele, ut breuiter explicem, tale est, Si in alijs negatio est contraria, hic quoq; negationem esse contrariam manifestum est. Quod si in alijs minime, in his quoque quæ supra posuit, sed in omnibus aliis in quibus contrarietas non inuenitur cõtradictio cõtrarietatis locũ tenet, & in his igitur in quibus est cõtrarietas eundẽ locũ neq; alium tenebit, quod

his

his uerbis explicuit, Amplius si etiam in aliis simmiliter oportet se habere, & hic uidebitur bene esse dictũ. Nam si in omnibus aliis ita se habere necesse est, & in his quæ supra dicta sunt ita sese habet, & id quod dictum est optime dictũ esse uidebitur. Aut enim ubiq; ea quæ est contradictionis, aut nusquam alicubi quidem contrariam reperiet, alicubi uero minime. quibus uero non est contrarium, ut in substã tiis, in quibus nulla est contrarietas. Hoc enim nos sibene meminimus, prædicamẽta docuerunt, de his est quidem falsa ea quæ est opposita ueræ, idest in his inuenitur quidem opposita falsa opinio ueræ opinioni, sed quæ sit ista, manifestum est. Nam ubi nulla contrarietas est, liquet contradictionis esse contrarietatem, ut qui hominem non putat hominem, falsus est. Hoc enim sola contrsrietas ueræ propositionis inuenitur. Si ergo hæ contrariæ sunt, & illæ aliæ quæ sunt contradictionis, idest si in his quæ contrarietatem non habent, negstiones sunt contrariæ (necesse est enim aliquas esse contrarias) in aliis omnibus, etiam in quibus est aliqua contrarietas, ut bono & malo, negatio locum obtinet contrarietatis.

Amplius similiter se habent boni quoniam bonum est, & non boni quoniam non bonum est. Et ad has boni quoniam non bonum est, & non boni quoniam bonum est. Illi ergo quæ non boni quoniam non bonum est, ueræ opinioni quæ nam est contraria? Non enim ea quæ dicit quoniam malum est, simul enim aliquando erunt uera. Nunquam autem uera ueræ contraria. Est enim quiddam non bonum, malum, quare contingit simul esse ueras. At uero nec illa quæ est quoniam non malum, uera enim & hæc, simul .n. & hæ erunt. Relinquitur ergo ei quæ est, non bonum quoniam non bonum est, contraria ea, quæ est non boni quoniam bonum est, falsa enim hæc. Quare & ea quæ est boni quoniam non bonum est, ei quæ est boni quoniam bonum est.

88. Quęcunq; superius dicta sunt, ea rursus ualidiore per proportionem argumentatione confirmat. Proportio autẽ est rerum inter se inuicem similitudo. Si igitur positæ sint res quatuor, quarum duæ sint præcedentes, reliquæ sequentes, & sic se habet prima ad secundam, quemadmodum tertia ad quartam, necesse est ita se habere primam ad tertiam, quẽadmodum fuerit secunda ad quartam. Hoc enim ipsum breuiter facillimeq; numeris agnoscimus. Sit enim primus numerus .ij. secundus .vi. rursus inchoantibus. Tertius .iiij. Quartus .xij.

In his igitur præcedentes quidem sunt duo & quatuor: sequentes uero sex & duodecim. Sunt autem ut duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Nam sicut duo, senarii tertia pars est, ita quaternarius duodenarii tertia pars est. Quocirca sicut quaternarius præcedens ad sequentem, ita alius præcedens ad alium sequentem erit, & ut præcedens ad precedẽtem, ita sequens ad sequentem: sed ad quatuor qui sunt præcedentes duo medietas est, & sex igitur ad duodecim medietas est. Ergo in omni proportione hoc respiciendũ est, quòd si de quatuor propositis rebus, sicut prima est ad secundam, ita tertia ad quartam erit, ut prima ad tertiam, ita secunda ad quartam. Ista igitur numerorum proportio ad propositionum uim naturamq; transferatur, sintq; duæ propositiones primæ, quarum una præcedens, altera sequens: & aliæ rursus duę, quarum una præcedens, altera similiter sequens, & in his sit aliqua similitudo. Sit enim prima boni quoniam bonum est, hanc sequatur boni, quoniam bonum non est. Rursus sit præcedens tertia non boni quoniam bonum non est, hanc autem sequens quarta, non boni quoniam bonum est.

Præcedentès.	Sequentes.
.i. Boni quoniam bonũ est.	.ij. Boni quoniã bonũ nõ est.
.iij. Nõ boni qm̃ bonũ nõ est.	iiij. Non boni qm̃ bonũ est.

Perspiciatur igitur in his quæ sit similitudo proportionũ. Est .n. ut prima boni quoniam bonum est ad secundam boni, quoniam bonum non est: ita tertia non boni quoniam bonum non est, ad quartam non boni quoniam bonum est. Nam sicut boni quoniam bonum est, uera propositio est, falsa autem boni quoniam non est bonum: ita quoque non boni quoniam bonum non est, uera propositio est, falsa autem non boni quoniam est bonum. Quod si ita est, & eodẽ modo sese habet opinio boni quoniam bonum est, ad opinionẽ quæ est boni, qm̃ bonũ non est: quemadmodum etiam opinio non boni quoniam non bonum est, ad opinionem non boni quoniam bonum est. & quemadmodum se habet prima ad tertiam, ita sese habebit secunda ad quartam. Quẽadmodum sese habet igitur boni quoniã bonum est, ad eam quæ est non boni quoniam non bonum est, cum utræq; sint ueræ: ita sese habet opinio boni quoniam bonum non est ad opinionem non boni quoniam bonum est. quod ipsæ quoque utręque sunt falsæ. nam sicut istę simul ueræ, ita illę simul falsæ, quocirca ut est prima ad tertiam, ita secunda ad quartam. Ostensa igitur hac proportione, immutato ordine, eædem disponantur, sed sit prior opinio ea, quæ est non boni quoniam bonum non est, eaque sequatur boni quoniam bonum est, & sub his præcedens tertia non boni quoniam bonum est, quarta sequens boni quoniam bonum non est.

Præcedentes.	Veræ	Sequentes.
.i. Non boni qm̃ bonũ nõ ẽ	ij. Boni quoniam bonum est	
iij. Non boni qm̃ bonum est	iiij. Boni qm̃ bonum non est	
	Falsæ.	

Vt igitur superius demonstratum est, ita sese habet opinio non boni quoniam non bonum est, ad eam opinionem quę est boni quoniam bonum est: quemadmodum non boni quoniam bonum est, ad eam quæ est boni quoniam non bonum est. Vt enim illæ simul uerę, ita hæ simul falsæ eademque proportio est. Quocirca erit sicut prima quæ est nõ boni quoniam non bonum est ad tertiam, eam quę est non boni quoniam bonum est: ita erit secunda boni quoniam bonum est, ad quartam boni quoniam non est bonum. Requirendum igitur est quemadmodum sit prima ad tertiam, ut ex eo speculemur, quemadmodum sit secunda ad quartam. Dico enim quòd huic opinioni quæ arbitratur non esse bonum quod bonũ est, cõtraria illa est quę arbitratur id quod bonum nõ est, bonum esse. Age enim, si potius est contra eam opinionem, quæ id quod bonum non est, bonum putat, sit ea quæ id quod bonum nõ est malum putat, sed hoc fieri non potest. Cõtrariæ enim opiniones simul nunquam ueræ sunt, possunt autem simul hæ esse ueræ. Siquis enim parricidium, quod nõ est bonum, putet nõ esse bonum, idẽ quoque parricidium quod per naturam non est bonum, malum putet, uere utraq; opinione arbitratur. igitur nõ est contraria opinio ea quę id quod bonum nõ est nõ bonum putet, ei quæ id quod bonum nõ est, malum arbitratur. Rursus ponatur eidem opinioni de nõ bono quòd nñ est bonum, contraria ea quę arbitratur id quod nõ est bonum nõ esse malum. Id quoq; contrarium nõ est. Fieri enim potest, ut id quod bonum non est, nec malum sit. Neque enim omnia quæcunque bonum non sunt, mala sunt statim: sed est ut bona quidem

dem non sint, tamen nec mala sint. Siquis enim lapidem nequicquam iacentem quod per se bonum non est, non bonum esse putat, uere arbitretur, idem ipsum lapidem quod per se bonum non est, si non malum putet, nihil eius opinioni falsitatis incurrit. Quare, quoniam ea quæ est non boni quõ non bonum est, & cum ea quæ est non boni quoniam malũ est, & cum ea quæ non boni quoniam non est malum, uera aliquoties inuenitur, neutri contraria est. Restat igitur ut ei sit contraria opinio non boni quoniam bonum est, quæ opinatur id quod non est bonum, bonum esse. hæc autem est, nõ boni quoniam bonum est, quoniam opinatur id quod non est bonum bonum esse. Contraria igitur est non boni quoniam non bonum est, ei quæ est non boni quoniam bonum est. Sed hic ita sese habet opinio non boni quoniam bonum est, ad opinionem non boni quoniam nõ bonum est: quemadmodum opinio boni quoniam bonum est, ad eandem opinionem quæ est boni quoniam non bonum est. Sed prima tertiaque contrariæ. Secunda igitur quartaq; secundum similitudinem proportionis sunt sine ulla dubitatione contrariæ. Potest uero & simplicius intelligi hoc modo, Si boni quoniam bonum est opinio, & non boni quoniam non bonum est opinio, similes secundum ueritatem sunt: boni autem quoniam non est bonum, & rursus nõ boni quoniam bonum est, ipsæ quoq; similes secundum falsitatem sunt: si una falsarum uni uerarum opinionum inuenta fuerit cõtraria, erit reliqua falsa, reliquæ ueræ contraria. quod sola efficit similitudo. Ostenditur autem una falsa uni ueræ, quẽadmodum supra exposuimus, contraria. hoc est ea quæ dicit id quod non est bonum esse bonum, ei quæ arbitratur id quod non est bonum non esse bonum. Relinquitur igitur ea quæ arbitratur id quod bonum est non esse bonum, contraria esse ei quę opinatur id quod bonum est esse bonum. Qua in re colligitur negationem potius, quam contrarium ponẽtem affirmationem, ueræ affirmationi esse contrariam. Perplexa igitur sentẽtia his modis quibus diximus, expedita est. sed se sic habet ordo sermonum. Amplius inquit, similiter se habet boni quoniam bonum est, & non boni quoniam non bonum est, quæ utræq; ueræ sunt. & super has, boni quoniã non bonum est, & non boni quoniam bonum est, quæ sunt utræque mendaces. Illi ergo quæ est non boni quoniam non bonum est ueræ opinioni, quænam est contraria? hoc quasi interrogatiuo modo dictum est. Non ea quæ dicit quoniam malum est. Quoniam simul aliquando esse poterunt ueræ. hoc autem in contrariis non potest inueniri. nunquã enim ueræ uera contraria est. quemadmodum autem fieri potest ut simul sint ueræ, quoniam est quiddam non bonum malum, quare contingit simul ueras esse. At uero nec illa quæ est nõ malum. Simul enim & hæ erunt, id est possunt aliquãdo simul esse ueræ, in his præsertim rebus, quæ inter bonum malumq; sunt. Relinquitur ergo ei quæ est non boni quoniam non bonum est, quæ ueræ est contraria; ea quæ est non boni quoniam bonum est, quæ falsa est, & simul uera non potest inueniri. Quare ad similitudinem superius positam reuertitur ut dicat, & eam quæ est boni quoniam non bonum est, contraria ei quæ est boni quoniam bonum est. quod siquis ea quæ superius dicta sunt, diligentius intuetur, nec in totius sententiæ statu, nec quicquam in ordine fallitur.

Manifestum est autem quòd nihil interest, nec si uniuersaliter ponamus affirmationem, huic enim vniuersalis negatio erit contraria, vt opinioni quæ opinatur, quòd omne quod est bonum bonum est: ea quæ est, quòd nihil horum quæ bona sunt, bonum est.

89. In superiori argumentatione omnia de infinitis explicuit. Sed quoniam fortasse aliquis poterat suspicari non eãdem rationem esse posse in his propositionibus quæ sunt definitę, atque in his aliquid interesse, utrum eadem demonstratio eis quæ definitæ sunt eueniret, hoc addit. nihil interest, utrum eandem demonstrationem quam ipse superius in propositionibus indefinitis fecit, quisquam faciat in uniuersalibus, quæ iam sine dubio definitæ sunt. Siquis enim secundum indefinitarum propositionum superiorem dispositionẽ, definitas disponat, easque secundum prædictum modũ speculetur, non aliam uniuersalis affirmationis opinioni cõtrariam reperiet, quam eam quę uniuersalis negationis opinio. Nihil enim interest inter indefinitas definitasq; propositiones, nisi quòd indefinitę quidem sine determinatione, definitę uero cum argumento determinationis sunt, uel uniuersalitatis uel particularitatis: hoc est.n. quod ait, nihil interest nec si uniuersaliter ponatur affirmatio. uniuersali nanq; affirmationi uniuersalis contraria erit negatio. ut opinioni quæ opinatur, quòd omne quod est bonum, bonum est, quæ scilicet est, uniuersalis affirmationis, ea sit contraria quæ est, quòd nihil eorum quæ bona sunt bonum est, hoc est opinio uniuersalis negationis, hoc autem cur fiat ostendit.

Nam eius quæ est boni quoniam bonum est, si uniuersaliter sit bonum, eadem est ei quæ opinatur id quod bonũ est, quoniam bonum est. Hoc autẽ nihil differt ab eo quod est, quoniam omne quod est bonum, bonum est. Similiter autẽ & in non bono.

90. Gradatim indefinitam propositionem ad similitudinẽ uniuersalis adducit. dicit autem quæcunque fuerit indefinita propositio, ei si quod in sermone solemus dicere quicquid addatur, uniuersalis fit, ut nihil omnino distet ea quæ ad rẽ in affirmatione omne prædicat. ut ea opinio uel propõ quæ est de bono quoniam bonum est, hoc.s. opinatur, quoniam bonum bonum est, huic addatur quicquid, ut ita dicamus, quicquid bonum est, bonum est, nihil differt ab ea quæ opinatur omne bonum bonum est. Quare eadem uis est superioris demonstrationis in propositionibus indefinitis, quæ etiam in uniuersalibus, quæ paululum quiddam distant, sed non ad qualitatem, nec ad uim propositionis, sed ad quantitatem refertur. Vniuersalitas.n. quantitati apponitur. Et sensus quidem huiusmodi est: uerba uero sic sunt. Superius proposuerat nihil interesse an indefinita esset propositio, an uniuersalis: cur autem nihil intersit hoc modo dicit, Nam ea quæ est boni quoniam bonum est.i. indefinita affirmatio, si uniuersaliter sit bonum, id est si bonum uniuersaliter proferatur, eadem est ei quæ opinatur quicquid bonum est, quoniam bonũ est, idest nihil discrepat ab ea opinione quę opinatur, quicquid bonum est bonum esse. huiusmodi autem opinio nihil differt ab ea quæ aperte uniuersaliter proponitur, quæ est omne quod est bonum bonum est. Similiter autem & in non bono, id est non bonum eadem ratione dicimus. Ea nanque propositio uel opinio, quæ opinatur nõ bonum esse, si ei addatur uniuersalitas, nihil differt ab ea quæ uniuersaliter aperte proponitur, quæ est, omne quod bonũ non est, non est bonum.

Quare si in opinione sic se habet (Sunt autem hæ quæ sunt in uoce affirmationes & negationes notæ eorum quæ sunt in anima:) manifestum est quoniam affirmationi contraria quidem negatio est circa idem uniuersalis, vt ei quæ est quòd omne bonum, bonum est, uel quòd omnis homo bonus est, ea quæ est quoniam nullum, vel nullus. Contradictorie autem quoniam non omne, aut non omnis.

91. Superius omnes argumentationes ad bonum tollit, redigitq; ad cõclusionem omnem quæstionis uim. Supra enim negationes & affirmationes earum cõtrarietates de opinionibus pensare oportere prædixerat. Nunc uero, quoniam in opinionibus reperit illam contrariam esse, quæ esset uniuersalis negatio, idem refert ad propositiones, quas manifestũ est, quoniam uoces sunt & significatiuæ, animi passiones designare. In principio.n. libri significatiuas uoces, passiones animæ monstrare ueraciter docuit: nunc ea uelut probaturus, quoniam in opinionibus illa contraria uniuersali affirmationi reperta esset, quę esset uniuersalis negatio potius quã ea quæ contrariam uniuersali affirmationi affirmaret, idem quoque arbitratur in uocibus prouenire, hoc est affirmationi uniuersali non affirmationem contrariam rem ponentem, sed uniuersalem negationem esse contrariam, contradictorias uero eas, quæ cum affirmatio uniuersalis esset particularis negatio inueniretur. Atque hoc quidem plenissime dictũ est, nec aliquis in uerbis error est, sed nos ut cætera nihil ambiguum relinquentes ipsorum quoque uerborum

rum sensum eorumque ordinem prosequimur. Ait.n. Quare si in opinione se sic habet, id est quòd opinio negationis contraria inuenitur opinioni affirmationis, potius quã contrarium ponens affirmatio. Sunt autem hæ quæ sunt in uoce affirmationes & negationes notæ earum quæ sunt in anima. Nam sicut in uoce affirmatio & negatio est, ita quoq; etiam in opinione, cum ipse animus in cogitatione sua aliquid affirmat, aut aliquid negat, quod nos alio loco diligentius expediemus. ergo quoniam affirmationes & negationes quæ sunt in uoce, notę earum sunt affirmationum uel negationũ quæ sunt in anima: manifestum est quòd est affirmationi cõtraria quidem negatio circa idem uniuersalis. circa idẽ autem addidit, ne disiunctim affirmationes & negationes contrarias diceremus, sed ait affirmatio & negatio esse de una eademq; re, & illam quidem uniuersaliter affirmare, illam uero uniuersaliter negare. Earum autem hæc sunt exempla. ut ei quæ est, omne bonum bonum est, uel omnis homo bonus est; ea quæ est nullum, id est nullum bonum bonum est, quæ contraria est. uel nullus, hoc est, nullus homo bonus est. Contradictoria autem aut non omnis, id est non omnis homo bonus est, contra eam quæ dicit omnis homo bonus est, aut non omne, hoc est, non omne bonum bonum est, cõtra eam quæ dicit, omne bonum bonum est. Constat igitur in his propositionibus quas supra posuit, magis esse cõtrariam affirmationi quæ dicit omnis homo iustus est, eam quæ dicit nullus homo iustus est, potius quam eam quæ dicit, omnis homo iniustus est.

Manifestum est autem quòd & veram uera non contingit esse contrariam, nec opinionem, nec contradictionem. Contraria enim sunt quæ circa opposita sunt, circa eadem autem contingit verum dicere eundẽ, simul autem non cõtingit eidem inesse contraria.

92. Post hæc libri terminum expedit in ea speculatione & demonstratione, per quam licet uerum sit manifestumque omnibus, duas propositiones ueras non esse contrarias, tamen idipsum monstrare conatur. Est autem huius argumentationis ingressus huiusmodi. Ea quæ sunt contraria, opposita sunt. opposita uero non possunt eidem simul inesse. Cõtraria igitur eidem simul inesse non possunt, de quibus autẽ simul aliquid uerum dici potest, illa simul eidem inesse possunt. quæ uero simul eidem inesse non possunt, de his simul ueræ propositiones, affirmatio & negatio esse non possunt. Sed contraria simul eidem inesse non possunt, quæ igitur simul uerum dicunt, contrariæ non sunt. idcirco quia de quibus affirmatio & negatio simul ueræ esse possunt, illa simul eidem insunt, Quocirca quæ simul ueræ sunt, contrariæ non sunt. Sensus quidem hic est: uerba autem sic constant. Manifestum est autem inquit quod & ueram ueræ non contingit esse contrariam, idest duas ueras propositiones non posse esse contrarias, nec opinionem, nec contradictionem. si opinio non est ueræ ueræ contraria, multo magis nec cõtradictio quæ ex opinionibus uenit. Contradictionem autem hic pro contrarietate posuit, de ea.n. nunc agebatur. Contrariæ enim sunt, quæ circa opposita sunt, id est omne contrarium est oppositum. Circa autem eadem cõtingit uerum eundem dicere, idcirco quod de his solis & negatio & affirmatio ueræ simul esse possunt, quæ eidem simul esse contingit, simul autem eidem non contingit inesse contraria, ut concludatur, Quoniam de quibus & affirmatio & negatio simul ueræ sunt, ea eidem simul inesse possunt, contraria uero simul eidem inesse non possunt. quæ ergo simul ueræ sunt, nõ possunt esse contrariæ. Noster quunque labor iam tranquillo constat portu. nihil.n. (ut arbitror) relictũ est, quod ad plenam huius libri notitiam pertineret. Quare si rem propositam, studio, diligentiaq; perfecimus: erit perutile his qui harum rerum scientia complectendarũ cupiditate tenebuntur. Sin uero minus id effecimus, quod nobis propositũ fuit, ut obscurissimas huius libri sententias enodaremus, labori nostro nihil ut aliis nocituro, & si nõ oportebit, obloquitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI INTRODVCTIO AD CATEGORICOS SYLLOGISMOS,

MVLTA veteres philosophiæ duces posteriorũ studiis contulerunt, in quibus priusquã ad res profunda mersas caligine peruenirent, quadam quasi intelligentię luctatione præluderent. Hinc institutionum breuior compendij facilitate doctrina. Hinc per ea quæ illi προλεγόμενα uocant, ad intelligentiam promptior uia munitur. Huius igitur æmulus prouidentiæ statui obscurarum aditus doctrinarum præmissę institutionis luce reserare, & præsentem operam syllogismis, quorum connexionibus omnis ratio continetur, addicere: Modumq; eum custodire dicendi, ut facilitati atq; intelligentiæ seruientes, astringamus a ueteribus dicta latius, enunciata breuius, porrigamus, obscurata improprij nouitate sermonis, cõsueti uocabuli proprietate pãdamus. Sed qui ad hoc opus lector accedit, ab eo primitus petitum uelimus, ne in his quæ nunquã alias attigerit, statim audeat iudicare; neue siquid in ludo puerilium disciplinarum rudis adhuc, & nõdum firmus acceperit, id amplexandum atque etiam colendum putet. alia enim teneris atq; imbuendis adhuc auribus accommodata; alia firmis ac robustioribus doctrina mentibus, reseruatur. Quare siquid est quod discrepet, ne statim obstrepat, sed ratione consulta, quid ipse sentiat, quid nos afferamus, ueriore mentis acumine, & subtiliore consideratione diiudicet. Ita nanque eueniet, ut quæ in primo statim studendi aditu didicerunt, perspecta penitus ac potius deprehensa contemnant. At si iam quisq; suæ scientiæ defensor esse cupidus malit. (Habent hoc quoq; uitij homines quos comprehendit discendi uetus ac longa segnities, ut ab arreptis semel opinionibus non recedant, ne in senectute discendo, nihil usq; in senectutem didicisse uideantur.) Si inquã malunt uindicare quã uertere, quæ uulgaris semel studiis imbiberunt, nemo expetit ut priora condẽnent, sed ut maiora quædam construant, atq; altiora coniungant. Non.n. una atque eadem diuersarum ratio disciplinarum, cum sit diuersissimis disciplinis una atque eadem subiecta materies. Aliter.n. de qualibet orationis parte grammatico, aliter dialectico disserendum est; nec eodem modo lineam uel superficies mathematicus ac physicus tractant. Quo fit, ut altera alteram non impediat disciplina, sed multorum consideratione coniuncta, fiat uera naturæ atq; ex omnibus explicata cognitio, sed de his hactenus, nunc de propositis ordiamur.

DE NOMINE, ET VERBO, ET VTRVM hæc duo tantum sint orationis partes.

Caput primum.

QVONIAM igitur nobis hoc opus est in categoricos syllogismos, syllogismorũ uero compago propositionibus texitur, propositionum uero partes sunt nomẽ & uerbum, pars autem ab eo cuius pars est, prior est: de nomine & uerbo quæ prima sunt, disputatio prima ponatur, deinde de propositione, ad ultimum de syllogismorũ connexione tractabitur. Nomen est uox significatiua secundum placitum sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata. Quæ definitio paulo enodatius explicanda est: nomen.n. uocem esse dicimus, quoniã uox nominũ genus est, omne autem genus de sua specie prędicatur, omnisq; definitio a genere sumit. ut si definias hoiem, prius animal dicas, quod est genus; post uero differentias iungas, quæ sunt rõnale & mortale. Ita igitur nos quoq; in nominis definitione uocem

uocem quidem ut genus sumimus, cætera autem uoci quasi differentias aggregamus, uelut quod nomen, designatiua uox dicitur. Sunt.n.uoces quæ nihil designant, ut syllabæ, nomen uero designatiua uox est, quoniam nomen designat id semper cuius nomen est. Secundum placitum uero adiunctum est, quoniam nullum nomen natura significat, sed secũdum placitum ponentis, constituentisq; uoluntatem. Illud .n.unaquęq; res dicitur, quod ei placuit qui primus rei nomen impressit. Aliæ.n.sunt uoces naturaliter significantes, ut canum latratus, iras canum significat, & alia eius quædã uox, blandimenta. gemitus etiam designant dolorem, sed nõ sunt nomina, quia non designant secundũ placitum, sed sm naturam. Sine tẽpore uero, quòd & uerba uoces sunt significatiuæ, & sm placitum, sed distant a nominibus, quia nomina quidem sine tempore sunt, uerba uero cum tempore. Cuius nulla pars significatiua est separata, nomina ab oratione disiungit. Oratio nanq; uox est significatiua secundum placitum, & aliquoties sine tempore, ut hic uersus. Nerine galatea thymo mihi dulcior hyblæ. Sed orationis partes, separatæ a tota oratione, designant: nominum uero nihil extra designat, atq; in illis quidem nominibus quæ figuræ sunt simplicis, nihil pars omnino significare manifestum est, ut in eo quod est Cicero, nulla pars separata designat, neque ci, neq; ce, neq; ro. At si nomen compositum fiat, significare aliquid separatæ partes uidentur, sed in eodem nomine qđ ex utrisq; compositum est, separatæ nihil designant. ut si dicam magister, partes eius nominis sunt magis atque ter, quę sumpta extrinsecus, & a nominis parte separatæ, significatione non carent: utraq;.n.aduerbialiter significat quantitatẽ. sed cum magister, quod est compositum nomen, alicuius artis peritum doctoremq; significet, magis neque partem doctoris, neque totum doctorem poterit designare: eodem quoque modo ter, neque in toto significat, neq; in parte doctorem.i.rem illam quę magistri uocabulo subiecta est, nulla ratione designat. Compositorum ergo nominum partes nihil eius rei, quam in unum conuenientes uocabulum designabant, disiunctæ distractæq; significant, alias uero significare possunt, sed tunc non partes nominis, sed ipsa sunt nomina. quod.n.coniuncta significant, id diuisa atque seposita nõ designant. Iuncta autem magis & ter doctoris significationem tenebant. separata igitur omnem significationem doctoris amittũt. Sed nequis superius posito calumnietur exemplo, nec magister compositum nomen esse concedat, uirfortis esse compositum nomen si uno proferatur accẽtu, nullus negabit, cuius partes uir atq; fortis quod in eo quod est uir fortis significare dicantur, non iam nominis partes, sed ipsa sunt nomina, nec uir fortis unius erit nomen, sed potius oratio, quæ duorum nominum collata significatione conuincitur, quod uir fortis cum unius accentus intẽtione prolatum non est oratio, sed nomen, cuius partes nomina esse non poterunt, ac si nomina non sunt, cum neque naturales affectus neq; actus, ut uerba significent, omnino nihil designant. Quare concludendum est, cum quælibet uoces propriam significationẽ tenent, nõ partes nominum, sed ipsa esse nomina; cum uero unius formam nominis copulauerint, eo quòd considerantur ut partes, uim propriæ significationis amittere. sed de his in commẽtario libri περὶ ἑρμηνείας Aristotelis, satis dictum est, & maior eius rei tractatus est, quã ut nũc totus ualeat expediri. sed quoniam sunt quędam uoces, quæ & designatiuæ sunt, & secundũ placitum, & sine tẽpore, quarũq; partes nihil extra significant, neq; tamen proprietates nominis naturãq; obseruent, discernendæ priua sunt, additisq; differentiis a nomine segregandæ, ut quæ sit uis nominis euidenter appareat. Adiecta.n.semper negatio nomini, uocẽ dubiam facit, quæ neque uerbo, neq; orationi, & si interius consideratum sit, neq; nomini possit annecti, ut siquis dicat, nonhomo, uox est significatiua. designat.n.quicquid hõ non fuerit, sm placitum. eas.n. omnino partes habet, quas ad significationẽ uel negationis uel hominis, placitum uocabula ponentis assumpsit. sine tempore, quæ res eam uocem quę dicit, nõ hõ, separat ac seiũgit a uerbo, cuius partes nihil extra significant, ne oratio esse uideatur. non homo.n. uox seiuncta, est ex negatiua particula, & homine, quæ in eodem nomine separata nihil designãt. significat enim nonhomo, uel equum, uel canem, uel quicquid (ut dictum est) nonhomo non fuerit. Sed quæ est negatiua, neque hominis, neq; equi, neq; ullius substantiæ significationẽ tenet. Item homo, neque canem, neque quicquid homo non fuerit, significare potest. Quocirca in ea uoce quæ est nõhomo, partes nihil separatæ significant eius rei, quam tota uocis compositio designabat. Atq; ideo nec in oratione quidem poni potest. Siquis enim eam uocem quæ est nonhomo orationẽ concedat, nihil aliud eam esse fatebitur quã negationẽ. Negatio autem omnis uera uel falsa est. Qui autẽ dicit nonhomo, neque ueritatẽ enunciat, neq; mendacium. Præterea ab omni negatione siquis negatiuum seiungat aduerbium, affirmatio relinquetur. ab ea autem uoce quæ est nõhomo, siquis auferat id quod est negatiuum aduerbium, homo relinquetur, quod nondũ est affirmatio. Quocirca si nonhomo hæc uox, negatio esse nõ potest, nihil autem aliud esse uideretur, si esset oratio, concludendum est negationem iunctam cum nomine orationem esse non posse. Nomen enim omne certum aliquid definitumq; significat, ut homo, equus, canis, & cætera; nonhomo autem uox aufert quidẽ quod significat a nomine, nec præscribit quid ipsa significet. Quocirca quoniam significat quidem aliquid, sed non finitum, negatio iuncta cum nomine, infinitum nomen uocetur. Addenda est ergo definitioni nominis differẽtia, scilicet ut nomen sit, quod cum cæteris quæ dicta sunt, sit definitæ significationis. Iam uero casus nominum non altius intuentibus nomina uidentur. Quis enim Catonis, & Catoni, atq; huiusmodi uoces, quæ rectis nominibus inflectuntur, nomina esse non existimet? Sed hæ quoq; uoces a nomine quadam differentia discrepabunt. Omne enim nomen iunctum cum est uerbo, enunciationem reddit ac suscipit mendacij ueritatisq; naturam, ut Cato est, uel dies est. at si est uerbũ casibus adiungatur, neque enunciatio fit, neq; plena sententia orationis absoluitur, ut Catonis est, nec sententiam habet absolutam, nec ueri aliquid potest notare, nec falsi; atque idcirco non nomina, sed casus nominum nuncupantur. Nam cum id a quo quicq; flectitur, primũ fit, illud uero quod inflexione primi nascitur, fit secundum; neq; idem primum ac secũdum esse possit: manifestum est casus nominum non idẽ esse quòd nomina, idcirco cæteros quidem genitiuum, datiuum, accusatiuum, casus appellant grãmatici, primũ uero rectum ac nominatiuum, ꝙ hic locũ principem in significatione possederit. Facienda est igitur nominis plena neq; ullo diminuta definitio sic. Nomen est uox significatiua secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, aliquid finitum designans, cum est uerbo coniuncta faciens enunciationem. Separat igitur nomen uox quidem ab sine articulis atque inanimatis sonis. Designatiua uero a uocibus quæ nihil significant. Secũdum placitum a uocibus aliquid natura significantibus. Sine tempore a uerbo quod a temporis significatione non recedit. Cuius nulla pars separata significat, ab oratione; cuius quemadmodum partes extra significent, paulo posterius disseram. Aliquid definitum designans, ab his uocibus, quæ nomen negationemque coniungunt, & nomina faciunt infinita. Cum est uerbo faciens enunciationem, a casibus, qui cum est copulati non possunt plenam perficere atque explicare sententiam. In uerbo quoque eadem fere cuncta conueniunt, nisi quòd in significatione temporis a nomine separatur. Omne enim uerbum actionem passionemue designat, quæ fieri sine temporis notatione non potest. Est itaque uerbi definitio hæc. Verbum est uox significatiua, secundum placitum, cum tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, ut currit, uincit. sed si uerbis negatiua copulentur aduerbia, fiunt infinita uerba, sicut fieri nomina diximus infinita, ut cum currit, aut uincit, certum aliquid finitumue designet, addita negatione, id quidem quod a uerbo designatur, intercipit. Quid uero aliud fieri dicat tali significatione non terminat. præterea negatio iuncta cum uerbo siue in eo quod est, siue in eo quod non est, recte dici potest, ut homo non currit. non esse autem orationem, aut enunciationem negatiuam illa prorsus ar-

gumenta monſtrabunt, quæ infinitum nomẽ ab oratione aut negatione diuidebant. Sed quoniam principaliter præſentia quæque ſentimus, his autem rebus quas præſenti ſenſu concipimus, indita eſſe a mortalibus uocabula manifeſtum eſt: recte dicis uerbum ſemper ſignificationem temporis habere præſentis, ut currit, aut uincit. Curret autem aut uincet, & cucurrit, aut uicit, non ſunt uerba, ſed uerborum caſus .ſ. quia a præſentis temporis ſignificatione flectuntur. Eſt ergo uerbi plena definitio ſic. Verbum eſt uox ſignificatiua ſecundum placitum cum ſignificatione temporis, cuius nulla pars ſignificatiua eſt ſeparata, aliquid finitum deſignãs, & præſens. Reſtat igitur ut de oratione dicamus: ſed prius uidetur eſſe monſtrandum, utrum ne nomen & uerbum ſola in partibus orationis ponantur, an, ut grammatici uolunt, & reliquæ orationis partibus debeant aggregari. Grammatici enim conſiderantes uocum figuras, octo orationis partes annumerant. Philoſophi uero, quorum omnis de nomine uerboq; tractatus in ſignificatione eſt conſtitutus, duas tantum orationis partes eſſe docuerunt. Quicquid plenam ſignificationem tenet, ſi quidem ſine tempore ſignificat, nomen uocantes; uerbum uero, ſi cum tempore: atq; ideo aduerbia quidem atque pronomina nominibus iungunt, ſine tempore enim quiddam conſtitutum definitumq; ſignificãt. nec intereſt ꝙ flecti caſibus nequeunt: non eſt hoc nominum proprium ut caſibus inflectantur. ſunt enim nomina quæ a grammaticis aptota nominantur. Participium uero, quia tẽporis ſignificationem trahit, & ſi caſibus effertur, uerbo tamen recte cõiungitur. Interiectiones autem, ſi quidem naturaliter ſignificent, nec uerbo nec nomini copulandę ſunt: uerbi enim ac nominis definitiones nõ habent naturalia, ſed ad ponentis placitum conſtituta, atq; ideo nec in orationis partibus numerabuntur. Oratio enim poſitione ſignificat. nam ſi naturaliter ſignificaret oratio, non diuerſa gẽtes oratione loquerentur. Siquæ uero interiectionum poſitione ſignificant, quoniam finitam ſine tempore affectionem deſignant, recte nominibus annumerantur. Quæ uero ipſæ quidem nulla propria ſignificatione nituntur, cum aliis uero iunctæ deſignant, ut coniunctiones atque præpoſitiones: illę ne partes quidem orationis eſſe dicendæ ſunt: oratio enim ex ſignificatiuis partibus iuncta eſt. Quocirca recte nomen ac uerbum ſolæ orationis partes eſſe dicuntur.

De oratione et enunciatione, deq; eorum partibus et ſpeciebus, & quinã termini ſint appellandi. Cap. 11.

ORatio eſt uox ſignificatiua ſecundum placitum, cuius partes aliquid extra ſignificant, ut dictio, non ut affirmatio. Oratio igitur habet ſimul cum uerbo & nomine commune, quòd uox eſt, ꝙ ſignificatiua eſt, ꝙ ſecũdum placitum eſt. ſeparatim uero cum nomine illi commune eſt, quòd aliquando ſine tempore eſt, ut Virgilianus quẽ ſupra diximus uerſus. Nerine Galatea thymo mihi dulcior hyblæ. & qui ſequitur, Candidior cygnis hedera formoſior alba: Cum uerbo autem, quod interdum cum temporis ſignificatione profertur, ut Siqua tui Corydonis habet te cura, uenito. Differt autem ab utroq;, ꝙ partes orationis a tota ſeparatæ oratione ſignificant. Sunt enim partes orationis nomẽ & uerbum quæ ſignificatiua eſſe, dum ea definiremus, oſtendimus. ſignificant igitur partes orationis ut dictio, non ut affirmatio, quanquã aliquoties quidem ut affirmatio, ſed non ſemper tamen, ſemper autem ut dictio. eſt enim dictio, ſimplex uerbi ac nominis nuncupatio. nam cum dicimus, ſi dies eſt, lux eſt, hanc totam orationem ſi diuidere in partes uelimus, ſcilicet dies eſt, lux eſt, utraq; pars ut affirmatio ſignificabit, dies eſt, lux eſt, affirmationes eſſe manifeſtum eſt. at ſi minutatim tota orationis membra carpamus, uſque in nomina ac uerba poſtrema fiet reſolutio. Dicemus enim partes eſſe ſuperius poſitæ orationis, dies & lux & eſt, quæ per ſe prolata non ſunt affirmationes, ſed tantum dictiones. omnis uero oratio quoniam ex uerbis nominibuſque conſiſtit, in nomina & uerba ſolui poteſt. non enim omnem orationem in affirmationem cedi poſsibile eſt, ueluti ſiquis dicat lux eſt, huius partes ſunt, lux atque eſt, quas non eſſe affirmationes, ſed ſimplices dictiones, nullus ignorat. Cum igitur oratio quidem nõ ſemper in affirmationẽ ſolui queat, ſemper autem in ſimplices dictiones, iure dictum eſt orationis partes extra aliquid deſignare non ut affirmationes, ſed potius ut dictiones. Orationis autem ſpecies, ut arctiſsime diuidamus ſunt quinque Interrogatiua, ut Quo te Mœri pedes? an quo uia ducit, in urbem? Imperatiua, ut Suggere tela mihi. Inuocatiua, ut Dij maris & terræ, tempeſtatumque potentes. Deprecatiua. Ferte uiam uenti facilem, & ſpirate ſecundi. Enunciatiua: Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis, Fiſtula. Quarum quidem præter enunciationem nulla uel eſſe aliquid, uel non eſſe deſignat. Cæterę nanque uel interrogant, uel inuocant, uel imperant, uel precantur. Enunciatio uero ſemper eſſe aliquid aut non eſſe ſignificat. Atque ideo ſola enunciatio eſt, in qua ueritas uel falſitas inueniri queant, unde etiam enunciationis naſcitur definitio: eſt enim enunciatio quæ uerum falſumue denunciat. Hanc etiam proloquium uel propoſitionem Tullius uocat. quæ quidem partim ſimplex, partim compoſita: Simplex eſt quæ conditione ſepoſita eſſe aliquid uel non eſſe proponit, ut Plato philoſophus eſt. Compoſita uero, quæ ex duabus ſimplicibus copulate conditione conſiſtit, ut Plato ſi doctus eſt philoſophus eſt. Simplicium uero enunciationum alias in qualitate ſitas, alias in quantitate differentias inuenimus: in qualitate quidem, quòd alia affirmatiua, alia negatiua eſt, enunciatio. Affirmatiua eſt enunciatio aliquid de aliquo ſignificans, ut Plato philoſophus eſt, philoſophum de Platone prædicamus. Negatiua uero eſt enunciatio aliquid ab aliquo prædicatione ſeiungens, ut Plato philoſophus non eſt, philoſophum enim a Platone tali prædicatione ſeiunximus. Secundum quantitatem uero differentiæ enunciationum ſunt, quòd aliæ quidem uniuerſales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ ſingulares. Vniuerſales ſunt quæ ſiue affirment, ſiue negent, uniuerſaliter tamen enunciant uniuerſale ſubiectum, ut omnis homo ſapiens eſt, nullus homo ſapiens eſt, homo. uniuerſale quiddam eſt, multos enim ſub ſe indiuiduos coërcet & continet, qui uniuerſaliter enunciatur, dum ei omnis uel nullus adiungitur. Particulares uero, quæ uel affirmando, uel negando ambitum ſubiecti uniuerſalis in partem redigunt, ut quidam homo ſapiens eſt, quidam homo ſapiens non eſt: hic enim uniuerſalitas hominis, adiecta particulari determinatione, minuta eſt, atque in partem redacta. Indefinitæ uero ſunt quæ abſque uniuerſalitatis & particularitatis determinatione dicuntur, ut eſt homo ſapiens, non eſt homo ſapiens. Singulares uero ſunt quæ de ſingulari aliquid & de indiuiduo affirmando negandoue proponunt, ut Socrates ſapiens eſt, Socrates ſapiens non eſt. Differt autem particularis propoſitio a ſingulari, quòd particularis quidem unum aliquem ſubiicit, nec quis ſit iſte deſignat, ut quidam homo ſapiens eſt, quis iſte homo ſit, propoſitio non declarat. Singularis uero unum aliquem ſumit, & quis iſte ſit ſignificat, ut Socrates ſapiens eſt: unum enim & hunc Socratem, ſapientem eſſe propoſuit. Amplius, particularis omnis uniuerſalem quidem terminum ponit, ſed ei detrahit uniuerſalitatem, dum qualitatem particularitatis adiungit. ut in propoſitione, quidam homo ſapiens eſt, homo uniuerſalis eſt terminus, multos enim propria prædicatione concludit: ſed quia dicitur quidam, ad unum homo redigitur, qui uniuerſale perſiſteret, niſi particularitas fuiſſet adiuncta. In ſingularibus uero propoſitionibus prædicato termino ſemper indiuiduum ſupponitur, ut Socrates ſapiens eſt. Socrates enim ſingularis eſt atque indiuiduus. Idcirco igitur illa particularis propoſitio, quæ partem ex uniuerſalitate detrahit: hæc ſingularis, quæ in ſingularis atque indiuidui prædicatione conſiſtit. Simplicium uero enunciationum partes ſunt ſubiectum atque prædicatum. Subiectum eſt quod prædicati ſuſcipit dictionem, ut in ea propoſitione quæ eſt, Plato philoſophus eſt, Plato ſubiectum eſt, de ipſo enim philoſophus prædicatur, & in eo philoſophi ſuſcipit dictionem. Prædicatum uero eſt quod dicitur de ſubiecto, ut in eadem propoſitione, philoſophus dicitur de Platone ſubiecto. ſemper enim quod ſubiectum

eſt uel

est uel minus est, uel æquale prædicato: minus quidem ut in ea propositione de qua paulo ante tractauimus. Plato enim philosophi nomen non potest æquare, neq; enim solus Plato philosophus est. Aequalis uero ē subiectus terminus prędicato, ut siquis dicat, homo risibilis est: hō enim qui subiectus est terminus, prædicato risibili coæquatur. unde fit ut possit reddi reciproca prędicatio scilicet ut uices subiectum prædicatumq; permutent, subiectumq; fiat, quod erat antea prædicatū, uersoq; ordine prædicetur quod fuerat ante subiectum, ut si dicatur quod risibile est, homo est. Omnia.n. quæ sunt ęqualia de se inuicem prædicantur. ut uero id quod subiectum est, maius possit esse prędicato, nulla prorsus enūciatione contingit. ipsa enim prædicata natura minora esse non patitur. Sed quod æquale uel maius est, id semper de æquali, uel minore prædicatur. Has uero enunciationū partes, id est prædicatum atq; subiectum, terminos appellamus. Termini uero dicuntur quòd in eos postrema fit resolutio. itaq; in singularibus uel indefinitis ꝓpositionibus duos terminos semper inuenimus, & uerbū quod propositionis determinet qualitatem, ut in propositione qua dicimus Socrates sapiens est, Socrates quidem ac sapiens terminos esse manifestum est, est uero uerbum non est terminus, sed designatio qualitatis, & qualis propositio sit negatiua an affirmatiua significat, & nunc quidem solo est uerbo propositioni accommodato, facta est affirmatio. At si nō, quod est aduerbium negatiuum, esset adiunctum, ita diceretur, Socrates sapiens non est, atque hoc modo mutata qualitate fieret de affirmatione negatio. est igitur & non est, non sunt termini, sed ut dictum est significatio qualitatis. Eadem omnia etiam in indefinita propositione conueniunt. ꝙ si sint tales orationes, Socrates est, dies est: est ui gemina fungitur scilicet prædicati, est enim uerbum de Socrate & die prædicatur, & signi qualitatis. idem nanq; est solum positum, affirmationem efficit, cum negatiuo aduerbio, negationem. At si sint propositiones quæ differentias secum habeant quantitatum, ut sunt uniuersales ac particulares, eadem uis permanet terminorum: omnis enim ac nullus, & quidam, terminis non annumerantur, sed enunciationum significant quantitatem. Atque ideo recte quod subiicitur ac prædicatur termini nuncupati sunt, quoniam in eos tantū resoluitur propositio. Cætera enim quæ simplicibus enunciationibus adiunguntur, aut qualitatem propositionum retinent, aut quantitatem significant.

Categoricarum propositionum diuisio, in disperatas & participantes: harumq; contrariarum & subcontrariarum conditiones. Cap. III.

PRopositionum uero simplicium aliæ sunt, quæ in nulla parte conueniunt, ut Plato philosophus est, & uirtus bona est: utræque enim aliud quiddam de alio prædicant, nec habent aliquid in proponendi ratione commune. illa enim Platonem philosophum dicit, illa uirtutem bonā esse pronunciat. Aliæ uero sunt quæ aliqua terminorū participatione iunguntur. id autem duobus fieri modis potest, aut enim ordine eodem, aut per ordinis commutationem. Eodem uero ordine duplici modo, si uel simplices terminos in utrisque constituas, uel si per oppositionem fiat participatio terminorum, quod tribus neque amplius continget modis. nam uel prædicato, uel subiecto, uel utrisque terminis negatio copulatur. Ordinis etiam commutatione conueniunt duobus modis, aut enim per simplicem terminorū prædicationem, aut per eorundem terminorum oppositionem. Hæc quoque oppositio terminorum triplicem recipit modum, cum negatio uel prædicato, uel subiecto, uel utrisq; coniungitur. Illæ uero quæ altero termino participant sunt tribus modis, uel cum in una propositione quod prædicatur in altera subiectum est, uel cum idem in utrisque prędicatur, uel cum idem in utrisq; subiectus est. Et quoniam omnium sibimet conuenientium propositionum ordinatissimam fecimus diuisionem, nunc de singulis quibusq; tractemus: ac primum de ea propositionum conuenientia quæ cum utrisq; participet terminis, participandi tamen ordinem seruent: ea est huiusmodi, omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est. utraq; enim propositio hominem subiicit, & prædicat sapientem, & cum utroq; termino congruant, sunt tamen diuersæ, quoniam hæc affirmatio est, illa negatio, & hoc quidem exempli gratia dictum sit; plenius uero fiet de tali participatione tractatus hoc modo. Cunctarum simplicium propositionum differētias, uel in qualitate, uel in quātitate sitas esse ostendimus: in quantitate, cum uniuersaliter pronunciat uel particulariter; uel indefinite, uel singulariter proferuntur: in qualitate uero, cum hæ quidem affirmatiuæ sunt, illæ uero negatiuæ. Si igitur quatuor illas, duabus his aggregemus, fiunt mistæ cum utrisque octo differentiæ, quæ simul qualitatem quantitatemq; contineant. Sunt autē mistæ hæ, affirmatio uniuersalis, negatiò uniuersalis, affirmatio particularis, negatio particularis, affirmatio indefinita, negatio indefinita, affirmatio singularis, negatio singularis. Quarum quidem indefinitas singularesq; segregemus, & de uniuersalibus ac particularibus disseramus. Describatur ergo uniuersalis primum affirmatio, omnis homo iustus est: cuius aduersum teneat locum negatiua propositio uniuersalis, nullus homo iustus est. item sub uniuersali affirmatione ponatur particularis affirmatio, quidam homo iustus est: hanc aduersa fronte respiciat, sitque uniuersali negatiuę supposita particularis negatio, quidam homo iustus non est.

Vniuersalis affirmatio	Vniuersalis negatio
Omnis homo iustus est	Nullus homo iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam homo iustus non est
Particularis affirmatio	Particularis negatio.

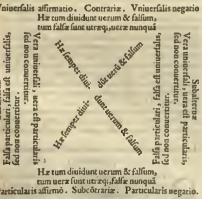
Harum igitur, affirmatio atque negatio uniuersalis qualitate quidem discrepant, sed quātitate cōcordant. nam quòd hæc quidem affirmatio est, illa uero negatio, sunt in qualitate diuersæ: quia uero utraque uniuersalis est, quantitate conueniunt. Harum igitur uel utrasque falsas, uel unam ueram, alteram falsam accipere possibile est, utræque autem simul ueræ nequeunt inueniri: nam in proposita descriptione, affirmatio quæ est, omnis homo iustus est, & negatio quæ est, nullus homo iustus est, cum utræque sint uniuersales, neutra tamen est uera. At si sit affirmatio, omnis homo animal est, atque uniuersaliter denegetur ita, nullus homo animal est, uel ita, omnis homo lapis est, nullus homo lapis est, unam ueram, alteram falsam esse necesse est. Atque ideo quoties ea prędicantur quæ & conuenire subiecto, & ab eo ualeant segregari, & uniuersaliter illa confirmat, hęc denegat, utrasque falsas contingit, uelut superius positis declaratur exemplis. iustitia enim cum esse in hominibus possit, non tamen ita hominibus inhæsit, ut ab eis separari nullo modo queat: atque ideo quia neq; omnis homo iustus est, neque omnis homo iustus non est, contingit utrasque mentiri. At si tale sit quod a subiecto abstrahi separarique non possit, uel quod nunquam possit euenire subiecto, & quæ uniuersaliter affirmatiua est, uniuersaliter abnuatur, euenit uni ueritatem, alteri semper adesse mendacium, sed ita; ut si a subiecto quod prædicatur non potest segregari, uera sit semper affirmatio, falsa negatio. At si quod euenire non potest prædicatur, affirmatio quidem falsa sit, sed uera sit negatio: quoniam animal non potest ab homine segregari, quæ hominem animal esse confirmat, uera est, falsa uero illa quę denegat. Item si quod non potest fieri prædicetur, fiatque affirmatio, omnem hominē esse lapidem, idque aduersa propositio neget, nullumque hominem lapidem esse concedat, negatio quidem ueritati, affirmatio autem iuncta est mendacio. Simul autem ueras esse affirmationem uniuersalem, uniuersalemque negationem nulla poterunt exempla monstrare. atque ideo uniuersalis quidem affirmatio uniuersalisq; negatio contrariæ dicuntur. nam ut in contrarijs aliquid medium continentibus potest neutrum inesse subiecto, ut corpus neque nigrum sit neque album, quoniam est quod præter ea esse possit, ut rubrum. itemque in contrariis medietate carentibus necesse est alterum semper inesse subiecto, ut omne animal aut dormit aut uigilat, quoniam inter dormire ac uigilare ni-

hil medium est. ut antem simul atq; in eodem utraq; contraria reperiantur, fieri nequit. ita etiam in uniuersalibus affirmatione ac negatione, ut utræq; falsæ sint, exemplo contrariorum aliquid medium claudunt, uel altera uera, falsa uero altera, sicut in contrariis quæ medio carent, fieri posse manifestum est. sed impossibile est, ut utriusq; sententia in ueritate conueniat, sicut nulla contraria simul esse patiuntur. Atq; ideo uniuersalis affirmatio uniuersalisq; negatio cõtrariæ nominantur. Hæ igitur non eam uim ipsa semper aduersitate conseruant, ut eis sit perpetua atq; incõciliata discordia: nec se semper inuicem perimunt, quæ cum sententia dissideant, communi tamen falsitate concordant. Si igitur earum una summota sit, non necesse est, ut esse altera consequatur, fieri enim potest ut neutra sit. uelut si omnem iustum esse hominem destruat, non est consequens ut nullus homo sit iustus. Quæ autem sub his propositionibus collocantur, id est particularis affirmatiua atque negatio, subcontrariæ nomen habent, idcirco quòd uniuersalitati particulare commune subiectum est. cum igitur nniuersales intelliguntur esse contrariæ, subcõtrarias esse necesse est, quæ sub uniuersalibus contrariis collocantur. Horum quoq; quantitas est eadem, quoniam utræque sunt particulares: diuersa qualitas intelligitur, quoniam affirmatio hæc est, illa uero negatio: sed quanquam contrariis uideantur esse subiectæ, conuerso tamen modo particulares in ueritate sibimet, non in falsitate consentiunt: nam ut hæc uerum, falsum illa pronunciet, atque utræque sint ueræ, facile propositis declaratur exemplis: ut uero utræq; falsæ sint, non potest inueniri. Nam si quod neque separari, neque possit adesse subiecto, alterutra enunciet propositio; una est ueritati, altera cognata mendacio. Et si quidem quod a subiecto separari non põt prædicetur, affirmatio sola ueritatis calculum tenet: at si quod subiecto impossibile adesse dicatur, sola obtinet negatio ueritatem. ut siquis enunciet, quidam homo animal est, & alius neget, quidam homo animal non est: uel ita, quidã homo lapis est, quidam homo lapis non est, utraque affirmationũ negationumq; oppositio uerum inter se falsumq; partitur. Sed in prioribus quidem affirmatio, in posterioribus autem uera negatio est. At si quod euenire quidem possit, sed a subiecto tamen aliquando ualeat segregari, affirmatio particularis, negatioq; pronuncietur, utrasque ueras esse necesse est, ut quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est: ut uero utræque falsæ sint, nulla poterunt exempla congruere. Quocirca ne istæ quidem, quas subcontrarias appellamus, semper sese inuicem perimunt, quandoquidem aliquoties in ueritate concordant.

Contradictoriarum, & subalternarum propositionum examen in quacunq; materia. *Cap.* IIII.

AT si omnibus differentiis dissidentes, ac se inuicẽ destruentes inuenire conemur, respiciendę sunt angulares. hæ uero sunt uniuersalis affirmatio, & negatio particularis, uel uniuersalis negatio, & affirmatio particularis: his enim tanta inter se discordia manifesta est, ut neque in falsitate unquam, neque in ueritate conueniant; semperq; necesse est cum affirmatio sit uera, negationẽ esse mendacem, cum negationi adsit ueritas, affirmationi esse propriam falsitatem. Ac primum cum geminas esse propositionum differentias dixerimus, in qualitate scilicet & quãtitate, harum & qualitas diuisa esse probatur & quantitas: nã quòd hæc affirmatio est, illa negatio, in qualitate dissentiunt, quòd uero hæc uniuersalis, illa particularis, quãtitate discordant. item neq; in falsitate, neq; in ueritate unquam poterunt conuenire. siue enim de his quæ a subiecto abesse non possunt, unam semper ueram esse necesse est, alteram, falsam. nam si talis terminus prædicatur, ut eum uel adesse subiecto, uel non adesse contingat, uniuersales semper falsæ sunt, particulares ueræ sunt: siquis enim ita proponat, omnis homo iustus est, atque alius neget, quidam homo iustus non est, uniuersalis affirmatio falsa est, particularis est uera negatio. Similiter autem siquis ita pronunciet, nullus homo iustus est, uniuersalis negationis falsa, particularis affirmationis uera sententia est: ita in his quæ uel adesse subiecto uel abesse contingant, uniuersales falsitati coniunctæ sunt, particulares obtinent ueritatem. At si tales termini sint, qui separari atq; a subiecto diuidi nequeant, siue illa sit uniuersalis, siue particularis, hærebit semper affirmationi ueritas, negationi mendaciũ. ut siquis uniuersaliter enũciet, omnem hominem esse animal, aliusq; particulariter neget, quẽdam hominem non esse animal, affirmatio uniuersalis uerum loquitur, particularis negatiuæ falsa sententia est. Item siquis uniuersaliter negãdo proponat, nullum hominẽ esse animal, particularem affirmationem ueritas sequitur, hæret uniuersalis negatio falsitati. Quod si sint quæ prædicantur, ut nunq̃ possint adesse subiecto, seu illæ uniuersaliter seu particulariter proponantur, negationes ornat ueritas, affirmationes falsitas decolorat. Siquis enim confirmat dicens, omnem homioem lapidem esse, aliusq; quendam hominem non esse lapidem respondeat, uniuersalem affirmationẽ falsitas, particularem negationẽ ueritas tenet. q si ita quis uniuersaliter neget, nullus homo lapis est, & particulariter affirmet, quidam hõ lapis est, uniuersali constat negatione ueritas, particularis affirmatio non caret falsitate. Quoquo igitur modo prædicata, uel subiecta mutaueris, si tamen uniuersalem affirmatiuam particulari negatiuæ, uel uniuersalem negatiuam particulari affirmatiuæ consertam a singulari consideratione cõmittas, si hæc falsa, illam ueram esse contingit; & si hęc uera est, illã falsam necesse est inueniri. atq; idcirco has inter se oppositas & contradictorias nuncupamus. Et hactenus quidem affirmationes & negationes aduersis intentionibus conferentes, quid in eis discordiæ ac diuersitatis esset, ostẽdimus. Nunc uniuersalem affirmationem particulari affirmatiuæ, & uniuersalẽ negationem particulari negatiuæ ad ueritatis falsitatisq; conuenientiam comparemus: harũ nãq; inter se nulla discordia est, atq; ideo non de earum dissensu, sed de consensu potius uidetur esse quærendum. Primũ igitur uniuersalis affirmatio, & particularis affirmatio subalternæ dicũtur, quoniã altera subiacet alteri. i. particularis affirmatio uniuersali affirmationi supposita est atq; subiecta, ueluti pars intra totius semper ambitum latet. idemq; de uniuersali & particulari negatiua dicendum est: subalteroæ. n. uocãtur, quòd superior atq; amplior uniuersalis negatio intra se particularem negationem claudit & cõtinet. Hæc igitur tali rõne consentiunt. si. n. uniuersales in ueritate præcedant, particulares ueras esse necesse est. ut siquis uniuersaliter affirmando proponat, omnẽ hominẽ animal esse, ea cũ sit uera, particularis sibi affirmationis ueritatem comitẽ trahit, ea uero est, quidam hõ animal est: nam si uerũ est omnẽ hominem esse animal, uerũ est esse aliquem. Item siquis uniuersaliter enunciet, nullum hominẽ esse lapidem, & uerum dixerit, subiecta ei particularis negatio idẽ retinet, nec mentitur qui dixerit, quendam hominem lapidem nõ esse. ita igitur uniuersalibus affirmatione ac negatione uera dicẽtibus, particularis affirmatio & negatio ueram uniuersaliũ sentẽtiam consequuntur. At si uniuersales falsæ sint, non necesse est particulares uniuersaliũ consensu præbere mendaciũ, uelut in his uniuersalibus quæ proponunt, oẽm hoiem esse iustum, uel nullum hoiem esse iustum. quæ cum una sit affirmatio, altera negatio, utræq; sunt falsę, sed eas particulariũ falsitas nõ ex necessitate cõsequitur. nam & quendã hominem esse iustũ, quæ particularis est affirmatio, uere quis dixerit: atq; ideo falsis uniuersalibus, particulares ueras esse non necesse est. quod. n. uniuersalis affirmatio falsa dicatur, omnem hoiem esse lapidẽ, errat particularis affirmatio, quæ proponit quendã hominẽ esse lapidem. at si uniuersalis negatio falsa proponatur, nullũ hoiem esse animal, nõ idcirco particularis erit uera negatio, si pronunciet quendã hominem non esse animal. Atque ideo uniuersalibus quidẽ in ueritate manentibus, particulares necesse est uniuersalium cõsentire ueritati. at si uniuersalibus falsitas inhærebit, particulares tum ueras, tum etiam falsas esse possibile est: ueras quidem siquid tale prædicetur, quod adesse subiecto possit, & a subiecto ualeat separari: falsas esse utrasque affirmationem quidem particularem, si in eo sit uniuersalis falsa affirmatio, quod subiecto non potest conuenire: negationem particularem, si in eo uniuersalis negatio mentiatur, quod a subiecto non potest segregari, ut posita superius exempla declarant.

rant. Quod si ad ueritatis & falsitatis consequentiam particulares propositiones locum principem sortiantur, contraria eis uniuersales propositiones ratione conueniunt: nam si sint falsæ, particulares falsas esse necesse est: sin uero particulares ueræ sint, tum uniuersales ueræ sunt, tum etiã falsæ. nam si particularis affirmatio est falsa, quæ dicit, aliquem hominem esse lapidem, uniuersalis quoque affirmatio falsa est, quæ proponit, omnem hominem esse lapidem. Item si particularis est falsa negatio quæ decernit, quendam hominem non esse animal, falsa erit uniuersalis negatio quæ nullum hominem animal esse contendit. At si particularis affirmatio uel negatio ueræ sunt, idque prædicatur quod a subiecto diuidi ac segregari queat affirmationẽ negationemq; uniuersales non est dubium posse mentiri, ut quoniam ueræ sint particulares quæ proponunt, quendam hominem esse iustum, & quẽdam hominem non esse iustum, his superpositas uniuersales falsas esse manifestum est, ut ea quæ dicit, omnis homo iustus est, & nullus homo iustus est. At si quid tale affirmatio particularis pronunciet, quo subiectum carere non possit, uera erit superposita affirmatio uniuersalis. ut cum aliquis enunciat, quendã hominem esse animal, huic uniuersalis affirmatio in ueritate consentit, quæ est, omnis homo animal est. At si quid particularis negatio tale proponat, quod subiecto nequeat inhærere, ueritatem particularis negationis uniuersalis negatiuæ ueritas necesse est cõsequatur, ut cum aliquis dicit, quendam hominem lapidẽ non esse, consonat uniuersalis ueritas propositionis, quæ nullũ hominem lapidem esse pronunciat. quo fit ut præcedẽtibus quidem uniuersalibus ueris, particulares ueras esse necesse sit: præcedentibus uero in falsitate particularibus, uniuersalium ueritas non subsequatur. Manentibus uero uniuersalibus falsis, particulares mendacium dicere non sit necesse, sicut ne uera quidem particularibus proponentibus, ueram uniuersalium necesse est esse sententiam, & hoc quidem exempla docuerunt: ut aũt firma demonstratione clarescat, utilis ad euidentiam rerum descriptio proponatur.

Ex his ergo quæ superius dicta sunt, intelligi potest, contrarias quidem uel uerum inter se falsumq; diuidere, uel simul posse mentiri, ueras simul esse non posse: Subcõtrarias uero, uel utrasq; ueras esse, uel alteram uerã, alterã falsam, nunq̃ tñ simul proferre mendacium: Angulares autem neq; in ueritate unquã, neq; in mendacio consonare, sed uni semper uerã, alteri semper falsam esse sententiam Nunc demõstrandum est uniuersalibus ueris particulares non posse mẽtiri, falsis autem uniuersalibus, posse particulares non falsa proferre. Dico enim si uniuersalis affirmatio sit uera, particularẽ quoq; affirmationem ueram futuram. nã si falsa est, erit uera quæ particulari affirmationi opponitur uniuersalis negatio. sed posita est uera affirmatio uniuersalis, hoc igitur modo utrasque simul ueras esse cõtingit, affirmationem scilicet uniuersalẽ, uniuersalemq; negationem, quod euenire non posse monstratum est. nõ igitur fieri potest, ut affirmatiua uniuersali uera proposita, particularis affirmatio mẽtiatur. Rursus si uera est uniuersalis negatio, particularẽ quoq; negationem uerã esse concedo: nam si falsam quis dixerit, uniuersalem affirmationẽ, quæ est ei opposita, uerã necessario esse fatebitur. at si uniuersalis negatio uera esse proposita est, simul igitur uniuersales negationem & affirmationem ueras esse contingit, quod fieri non posse superius posita exempla docuerũt. At si falsa est uniuersalis affirmatio, particularis uel falsum poterit enunciare, uel uerũ. quo posito nihil impossibile comitatur, siue enim falsa sit, erit uera negatio uniuersalis, seu uera illa sit, uniuersalem negationem falsitas obtinebit. Quo fit ut falsa uniuersali affirmatione, uniuersalis negatio, tum ei falsitate consonet, tum ab ea ueritate discordet, quod non esse impossibile superioribus docetur exemplis. Eodem quoq; modo & si uniuersalis negatio falsa sit, particularem negationem uel ueram uel falsam esse possibile est, neq; idcirco aliquid sequitur incongruum. Particulari nanque negatione uera, uniuersalis affirmatio mentietur, eadẽ falsa, uerum uniuersalis affirmatio pronunciat. quo fit ut falsa uniuersali negatione proposita, affirmationem uniuersalem tum ueram, tum falsam rationis demõstret euentus. quod impossibile non est. Rursus si particulares falsæ sunt, uniuersalis quoq; falsitas sequitur: nam si particularis affirmatiua pronunciet mendaciũ, uniuersali quoq; affirmationi falsitas inhęrebit. nam si hæc uera est, falsa erit ei opposita negatio particularis: sed affirmationem particularem constituimus esse mendacem, simul igitur particularis affirmatio & negatio falsa sunt. quod esse inconueniens precedens tractatus declarauit. Item si particularis negatio falsa dicatur, uniuersalis quoque negationis falsitas cõsonabit. nam si negatio uniuersalis uera est, falsa est opposita, quę est affirmatio particularis, quo modo utrasq; particulares affirmationem s. ac negationem simul falsas esse contingit. quod fieri non posse prædiximus. At si uera sit affirmatio particularis, falsa uel uera uniuersalis affirmatio esse potest: sed si falsa sit, particularem negationẽ ueram esse necesse est: si uera sit, habebit particularis negatiua mẽdacium. Sed cum uera sit affirmatio particularis, negationem particularẽ uel falsam esse uel ueram nihil est impossibile. Rursus si negatio particularis teneat ueritatem, uniuersalis negatio uel ueritatem tenere potest, uel proferre mendacium. Nam si uera est, oppositam affirmationem particularem falsam esse manifestum est: si falsa est, ueritatem particularis affirmatiua custodiet. quo fit ut si particularis negatio teneat ueritatẽ, affirmatio particularis uera uel falsa sit, quorum neutrũ impossibile non esse pręmissa docuerunt. atque hæc quidem de uniuersalibus dicta sufficiant.

De indefinitis & singularibus propositionibus, & quæ sint obseruanda si oppositas conficere uolumus. Cap. IIII.

NVNC de indefinitis ac singularibus disseramus: quarum quidem indefinitæ sunt, quibus nulla significatio determinationis adiungitur, sed præter uniuersalis & particularis intelligentiam quantitatis proferuntur, ut homo iustus est, homo iustus non est. quibus tametsi (ut dictum est) nulla significatio determinationis adiũgitur, uim tamen obtinent particularium propositionum. nanque ut illæ, quas subcontrarias in priore descriptione signauimus, alias quidem inter se uerum falsumque distribuũt, alias quidem inuicem ueritate conspirant, nunquã tamen simul uidentur posse mentiri: ita etiam indefinitæ, siquidem tale est quod enunciat, quod subiecto semper inesse necesse sit, affirmatio est uera, falsa negatio, ut in his propositionibus, homo animal est, homo animal non est. at si id in indefinitis propositionibus efferatur quod subiecti natura non suscipit, negatio quidem uera est, sed affirmatio iuncta est falsitati, ut siquis dicat, homo lapis est, homo lapis non est. ut uero utræque in pronuncianda falsitate consentiant, non potest inueniri. Eędem tamen ab uniuersalibus affirmatiuis, atque negatiuis, ita dissentiunt, ut quoquo modo subiecta permutes, una semper ueritatis, altera sit semper plena mendacij. Exemplum uero huiusmodi

prædicati quod, subiecto semper inhæreat, hoc est, omnis homo animal est, homo animal non est, nullus homo animal est, homo animal est. Hic indefinitæ ni eadem funguntur qua & particularis. Huius uero quod nunquam inhæret, hoc est, omnis homo lapis est, homo lapis non est. Nullus homo lapis est, homo lapis est, in his quoq; indefinitæ uniuersalibus oppositæ per unamquamque oppositionem unam ueram, falsam alteram reddiderunt. Item eius quod suscipere subiecti natura ualeat & posit amittere. Omnis homo iustus est, homo iustus non est Nullus homo iustus est, homo iustus est. in his etiam indefinitæ particularibus immutatæ sunt, quæ uniuersalibus obiectæ per unamquamq; propositionum aduersitatem, uni semper uerum, alteri diuisere mendacium. Præterea quoquo modo terminorum exempla ponantur, si affirmationes affirmationibus, negationes negationibus comparemus, uniuersalibus ueris, indefinitarũ ueritas prouenit. ut cum ueræ sunt, omnem hominem esse animal, & nullum hominem esse lapidem, constat ueritas indefinitis quæ proponunt, & hominem animal esse, & hominem lapidem non esse. At si uniuersalium falsitas antecedat: indefinitarum uel ueritas, uel mendacium uariabit, hoc modo. Falsa enim est uniuersalis enunciatio quę proponit omnem hominem esse iustum, sed ea quæ dicit, hominem esse iustum, tenet in humanæ naturę parte ueritatem. Nam si non habet omnis homo iustitiam, cum tamen aliquis habeat, uere dici potest, hominẽ esse iustum. Item cum proponitur uniuersaliter, Nullus homo iustus est, falsum est. At si id indefinitæ denegetur, a ueritate non discrepat. Nam cum sit aliquis homo non iustus, non mentietur qui pronunciauerit, hominem non esse iustum. Item cum sit falsa quæ uniuersaliter affirmat dicens, omnem hominem esse lapidẽ: falsa est quæ idem indefinita enunciatione confirmat dicẽs, hominem esse lapidem. Rursus cum sit falsa negatio per quam proponitur, nullum hominem esse animal, falsa est indefinita negatio quæ pronunciat, hominem non esse animal. Hic quoque particularium similitudo seruata est. Nam in subalternis uera uniuersalitas, ueritatem particularitatis trahebat. Falsa uero uniuersalitas nec ueritatis nec mendacii necessitatem particularibus afferebat. Eadem omnia uniuersalium atque indefinitarum collatione proueniunt. Rursus si indefinitas primum falsas constet, uniuersales quoque necesse est esse mendaces. ut si falsum sit esse hominem iustum, falsum erit omnem hominem esse iustum. quandoquidem non capit ueritatem, si iustus uel unus homo non fuerit. Item si indefinita negatio mentiatur, uerum uniuersalis negatio non habebit. ueluti si falsa sit ea quæ dicit, hominem non esse iustum, quandoquidem non potest uniuersaliter ab homine denegari, si uel uni hominum probabitur adesse iustitia. At si indefinitæ sententiam ueritatis obtineant, uniuersales, tum ueras, tum eueniet esse mendaces. uelut cum dicimus hominem esse iustum, uerum est. est .n. homo qui iustitia non careat, huius uniuersalis negatio mẽtietur, cum quis dixerit nullum hominem esse iustum. At si id affirmabitur indefinite quod a subiecto diuelli secernique non posit, uera nihilominus erit affirmatiua quæ proponit, omnem hominem esse animal. At si id quod subiecti naturam non recipit, proponit indefinita negatio, uelutisi dicat hominem lapidem non esse: nihil ab eius ueritate uniuersalis negatiua dissentiet, ut ea quæ nullum hominem lapidẽ esse proponit. nihil igitur dubium est indefinitas particularibus esse consimiles, eandemq; uim ueritatis ac falsitatis significationibus obtinere, de quibus sufficienter dictũ est. Nunc de singularibus explicemus quæ, nihil superioribus similes extant. Illę nanque quoniam constituebant uniuersale subiectum, de quo prædicatum terminum dicerent, idcirco suscipiebant etiam differentias quantitatis. Nã qđ uniuersale est, & uniuersaliter, & particulariter, & indefinite poterit pronunciari. At hę quæ unum aliquid ponunt, singulariter atque indiuidue, differentias quantitatis habere nõ possunt, atq; ideo sola in eius relinquitur discrepantia qualitatis, quod hæc quidem affirmatio, illa uero negatio est. Semper igitur inter se affirmatio & negatio singularis, uerum falsumque distribuent: si nõ cætera impediant quæ sensum in alias atque in alias significationes solent deflectere ac detorquere. Cum uero unum atque idem prædicatum atque subiectum in affirmatione & negatione cõstiterit, uno eodemque sumptum tempore, uno eodemq; prolatum mõ, ad unum atque idem relatum, de una atq; eadem parte propositum, necesse est ex his unam semper esse ueram, alteram semper esse falsam. Nam siue æquiuocos terminos sumant, siue nõ ad idem tempus procedant, siue alius utrisque insit modus, siue ad alias partes, uel ad aliquid aliud referantur, ueras utrasque esse contingit. Age enim æquiuocum terminum sumat affirmatio, dicatque Cato Vticę se peremit: negetq; negatio, Cato se Vticæ non peremit. Hic igitur utræque sunt ueræ, quoniam Cato æquiuocum est. Nanque Cato prętorius Vticæ sibi manus intulit, Cato uero censorius minime. Item proponatur affirmatiua hoc modo, Nocte lucet: negatio respondeat, nocte non lucet. Hic igitur lucere æquiuocum est. Atq; ideo nihil impedit quo minus utræq; in ueritate permaneant. Affirmatio nanque cum dicit lucere nocte, Lunæ loquitur lucem. Illa uero cum negat, de Solis luce significat. Hic igitur æquiuocũ prædicatum utrasque uerum conseruare permisit. Item siquis de Socrate proponat dicens, Socrates sedet; atque alius neget, Socrates non sedet: utręque ueræ esse queunt, si ad diuersa tempora referantur. Potest enim nũc quidem Socrates sedere, alio uero tempore non sedere. Rursus siquis humani oculi colorem nigrum esse confirmet, aliusq; nigrum nõ esse contendat: utriq; uerum loquentur, si ad singulas oculi partes affirmatio negatioq; referantur. Nam quod circa orbem est qui medius pupulam tenet, album est: ipse uero orbis niger uisitur. Rursus si de Socrate inter duos locato quis dixerit Socrates dexter est, aliusque respondeat Socrates dexter non est, utrisque constare ueritas potest. Ad eum qui cum sinistra Socratis est, dexter est. Ad eum uero cuius lęuo lateris pars Socratis dextra coniungitur, dexter non est. Item siquis ouum animal esse constituat, aliusque ouum animal esse neget, utręque a ueritate nõ dissonant. Nanq; ouum potestate animal est, actu animal nõ est. Ita igitur inter se singularium subiectorum propositiones uerum falsumq; distribuent, ut unam, ueritatem necesse sit habere; alteram mendacium. Si neque quod subiectum est, neque quod prędicatum, aliqua sit æquiuocatione confusum, ad idem tempus, ad easdem partes, ad eundem modum, eandemque rem, ad quam affirmatio retulit, ea quæ proponuntur in negatione afferatur, ut siquis de Socrate pronunciet, Socrates caluus est, Socrates caluus non est. Si igitur de Socrate eodem affirmatio negatioque proponant: Si eandem caluitij significationem affirmatio sumpserit & negatio: Si eandem utræq; capitis partem loquantur. Si uel actum utræque, potestatemue significent: Si nulla diuersitate temporis erretur: Si non ad alium affirmatio, ad alium negatio referatur, una semper ueritati coniuncta est, retinet semper altera falsitatem.

De propositionibus participantibus eisdem terminis, & eadem ordine, sed per oppositionem. Cap. VI.

QVoniam de ea conuenientia propositionum, quæ utrisque simplicibus terminis eodemq; ordine captaretur, explicui: nũc de ea participatione dicendum est quæ per oppositionem & utrosque terminos, & eundem ordinem seruat. hoc autem (ut dictum est) tribus contingere modis potest, aut enim prædicatus tantum, aut subiectus terminus, aut uterque cum negatione proponitur. Ac tum enunciatio, uel ab infinito subiecto, uel ab infinito prædicato, uel ab infinitis utrisq; cõsistit. Quoties .n. nomini negatio subiungitur, nomẽ redditur infinitũ: atq; ideo per oppositionẽ participatio fieri dicitur. Nomini enim simplici semper infinitũ nomen opponitur, ut homo non homo, animal non animal, & cætera. Quæ cum ita sint, disponantur simplices, atq; ex earum natura cęteras colligamus. Primo igitur propositionum series describatur, ea scilicet quę utrisque iungitur finitis, propositisque simplicibus, ita ex infinitis omnibus copulatarum propositionum ordo iungatur, ut affirmationes affirmationibus, negationes negationibus, aduersis frontibus collocentur.

Simplices

Simplices	Ex utroque infinito

Habentia prædicatum maius semper inhęrens

Omnis homo rationalis est	Omnis nõ hõ oõ rõnalis est
Nullus homo rationalis est	Nullus oõ hõ nõ rõnalis est
Quidam homo rationalis est	Quidã nõ hõ non rõnalis est
Quidam hõ rationalis oõ est	Quidã nõ hõ ñ rõnalis nõ ẽ.

Habentia prędicatum separabile minus

Omnis hõ gramaticus est	Omnis nõ hõ nõ gramaticus est
Nullus hõ grãmaticus est	Nullus non hõ nõ gramaticus ẽ
Quidam hõ gramaticus ẽ	Quidã non hõ ñ gramaticus est
Quidã hõ grammatic' ñ ẽ	Quidã ñ hõ ñ grãmaticus ñ est

Habentia prędicatum ounquam cohærens

Omnis homo lapis est	Omnis non homo non lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus non homo non lapis est
Quidam homo lapis est	Quidam non homo nõ lapis est
Quidam hõ lapis non est	Quidã non homo nõ lapis nõ est

Habentia prædicatum separahile maius

Omnis homo iustus est	Omnis non homo non iusnis ett
Nullus homo iustus est	Nullus nõ homo noo iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam nõ homo non iustus est
Quidã hõ iustus non est	Quidã nõ hõ nõ iustus non est

Habentia prędicatum ęquale semper cohęrens

Omnis homo risibilis est	Omnis non homo nõ risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus nõ homo nõ risihilis est
Quidam homo risibilis est	Quidã non homo nõ risibilis est
Quidã hõ risibilis non est	Quidã nõ hõ nõ risibilis noo est

Harum igitur talis est consocianda falsitate uel ueritate proprietas, ut affirmationes quidẽ inter se uniuersales, particularesque negationes, uel in ueritate, nel in mendacio consentire queant, nel nerum inter se falsumque dinidere. Siquid .n. de subiecto tale prędicetur, quod uel á subiecto nequeat segregari, ut ab homine rationabilitas: oel a subiecto quidem recedere queat, sed subiecti naturam non possit æquare, ut hominis grammaticus, unam neram, alterã falsam esse proueniet. Nam qui dicit, omnis homo rationalis est, uerum loquitur; & qui dixerit, omnis non homo nõ rationalis est, mentietur. Diuinæ nanque substantiæ rationis quidem compotes sunt, sed homines non sunt. Item siquis pronunciet, omnis homo grammaticus est, falsum dixerit. At qui propouit omnis noo homo nõ grammaticus est, uerum dixerit. Nam qui homo non est, grammaticus esse non potest. At si id de subiecto prędicetur, quod uel nunquam suhiecto ualeat connenire, ut lapis honuni, uel conueniens ab eo possit abscedere, cum sit maius atq; oniuersalius subiecto, ut iustitia homini, simul utrisque falsitas prouenit. Nam siquis dicit, omnis homo lapis est, falsam fecerit propositionem. Eodem quoque modo qui dixerit, omnis non homo non lapis est, cum silex homo non sit, sed lapis, Item propositio, omnis homo iustus est, falsa est, cuius sequitur falsitatem, omnis non homo non iustus est. Nam diuinis substantiis adest semper iustitia, cum non ad sit humanitas. At siquid tale de suhiecto prædicetur, quod & semper ei copuletur, neq; tamen subiectum possit excedere, ut risibibile homini, utrinque sententia in significandi ueritate concurrit, omnis homo risibilis est, uera est: omnis non homo non risibilis est, hęc etiam retinet ueritatem. Nam quia risibile hominis proprium est, recte dicitur non esse risibile quicquid homo oon fuerit. Eadem omnia in particulari negatione redduntur. Nam siue quæ suot maiora subiecto, atq; ah eo discedere nequeunt, ut rationabilitas ab homine: uel quæ discedunt quidem, sed sunt minora subiecto, ut grammaticus de homine: de suhiecto prædicentur, unam ueram, alteram falsa faciunt. Nam qui dicit quidam homo rationalis non est, falsum proposuit. qui uero respõdet, quidam non homn non rationalis non est, uerum loquntur. Diuina quippe substantia non est quidam homo, sed carere non potest humanæ ratione naturæ. Item quidam homn grammaticus non est, uera est: sed falsa est si dicam, quidam oon homo non grammaticus non est. Cum illud sit uerius, quoniam qui homo non fuerit, non potest esse grammaticus. At si quæ uel nnnquam de subiecto possunt uere prædicari, ut lapis de homiue, uel prædicantur quidem & sunt maiora subiecto, sed ab eo discedere separariq; patiuntur, ut iustitia ab homine, neras protinus utrasque conseruant. Nam qui dicit, quidam homo lapis non est, nerum dixerit. At siquis respondeat, quidam non homo non lapis non est, is quoq; nerum dixerit, si quidem de silice uel de huiusmodi cæteris uelit intelligi, quæ cum non sint homioes, non lapides non sunt. Item quidam homo iustus non est, propositio neritatem tenet. Sed ne illa quidem falsa est quæ proponit, quendam non hominem non iustum nõ esse. Hoc enim, ut dictum est, in diuinis substantiis inuenitur, ut iustitiam teneant, quamuis ab hominis definitione seiunctę sint. Item si id quod abesse non potest, & sit æquale subiecto, de eodem subiecto prædicetur, ut risibile homini, incurrit utrisque mendacium. Nam quidam homo risibilis non est, falsa est. cuius falsitati sese æmulam præstat quæ proponit, Quidam non homo non risibile non est, quasi qui hõ oon sit, possit esse risibilis. Ita igitur in affirmationibus quidem uninersalibus & particularibus negatiuis, ueritas falsitasque & simul aliquoties inuenitur, & inter utrasque diuiditur. Negationes uero uniuersales, & particulares affirmationes non simili respondent modo. Sed negationes quidem uniuersales, unam uerum dicere, alteram falsum, & simul utrasque falsas esse, possibile est, simul autem ueras nunquam esse contingit. Nam si id quod adesse subiecto nõ potest, prædicetur, ut lapis homini, unam ueram faciunt, alteram falsam. ut est, Nullus homo lapis est, uera est, falsa est quę proponit, nullus non homo non lapis est. Omnia quippe animalia præter hominem ita non sunt lapides, sicut ab hominum natura seiuncta sunt. Quicquid uero aliud de subiecto prædicetur, neutri constare ueritas potest. ut siquis proponat, Nullns homo rationalis est, falsum dixerit. Aliusque respondeat, nullus non homo uon rationalis est, hanc quoque conuincit ratio mentiri, equus qnippe non homo est, nec eum qnis dixerit rationis esse participem, ut aũt simul ueræ sint, nullus poterit terminus approbare. Particulares autem affirmatiuæ in differentiam ueritatis falsitatisque discedunt, quoties aliquid tale de subiecto dicitur, quod nunquam possit adesse subiecto, ut lapis. nam siquis enunciet, quidam homo lapis est, falsa propositio est. At si quis respondeat, quidam non honio non lapis est, tenet contraria ueritatem, equus quippe non homo est, nec lapis esse dicetur. Quicquid uero aliud de subiecto prædicabitur, est eas in ueritatis significationem conuenire, ut, Quidam homo rationalis est, uera est; Quidam non homo non ratio oalis est, huic quoq; ueritas constat. equus quippe nõ homo est, nec ratione subsistit, ut uero simul falsæ sint, nullis reperietur exemplis. Ad hunc igitur modum & de cęteris quæ uel subiectum uel prædicatum retinent infinitum, ad ueritatis falsitatisque consensum, enunciationum proprietas consideranda est. de quibus modo breuiter quid eneniat, tetigisse sufficiat, singula uero lectoris exploranda diligentiæ, & per conuenientes terminos rimanda permittimus. disponantur igitur propositiones quæ ex utrisq; simplicibus terminis constant, easque quarum subiectum tantum abnuatur, ex aduersa parte respiciant.

Simplices.	Ex subiecto infinito.

Habentia prædicatum semper hęrens maius

Omnis homo rationalis est	Omnis non homo rationalis est
Nullus hõ rationalis est	Nullus noo homo rationalis est
Quidã hõ rationalis est	Quidã non homo rationalis est
Quidã hõ rationalis nõ est	Quidã nõ hõ rationalis non est

Habentia

Habentia prædicatum ſemper hærens, æquale

Omnis homo riſibilis eſt	Omnis non homo riſibilis eſt
Nullus homo riſibilis eſt	Nullus non homo riſibilis eſt
Quidam homo riſibilis eſt	Quidam non homo riſibilis eſt
Quidã hõ riſibilis nõ eſt	Quidã non homo riſibilis nõ eſt

Habentia prædicatum ſeparabile, maius

Omnis homo iuſtus eſt	Omnis non homo iuſtus eſt
Nullus homo iuſtus eſt	Nullus non homo iuſtus eſt
Quidã homo iuſtus eſt	Quidã non homo iuſtus eſt
Quidã hõ iuſtus nõ eſt	Quidam nõ hõ iuſtus nõ eſt

Habentia prędicatum ſeparabile, minus

Omnis hõ grãmaticus eſt	Omnis non homo grãmaticus ẽ
Nullus hõ grãmaticus eſt	Nullus non hõ gramaticus eſt
Quidã hõ grãmaticus eſt	Quidã non hõ grammaticus eſt
Quidã hõ grãmaticus ñ ẽ	Quidã nõ hõ grãmaticus non ẽ

Habentia prædicatum nunquam hærens

Omnis homo lapis eſt	Omnis non homo lapis eſt
Nullus homo lapis eſt	Nullus non homo lapis eſt
Quidã homo lapis eſt	Quidam nõ homo lapis eſt
Quidã hõ lapis non eſt	Quidã non hõ lapis non eſt

In harum igitur affirmationibus quidem uniuerſalibus, ueritas & falſitas diſtribuitur, ſi quid tale de ſubiecto prædicetur quod abeſſe non poſsit, ſiue illud maius ſit, ut animal homine, ſiue æquale ut riſibile homini. In his enim unam ueram, alteram falſam eſſe neceſſe eſt, quicquid uero præter ea fuerit prædicatum, unam ſemper ueritas, alterã ſemper falſitas conſequetur, ut autem ſimul ueræ ſint, nequit oſtendi. Particularium uero, in affirmationibus quidem, ſiquidem ea prædicentur quæ ualeant trãſire ſubiectum, ſiue ab eo ſeparari nequeunt, ut animal ab homine, ſeu poſsint, ut iuſtitia ab homine: loquitur utraq; uera ſententia. Quicquid uero præter ea fuerit prædicatum, unam ueritas, alteram falſitas tenet, falſæ uero ſimul nequeunt inueniri. Negationes uero particulares, ſi quidẽ id prædicẽt quod a ſubiecto non poſsit abſcedere, ſiue illud maius ſit ut rationale homine, ſeu æquale, ut riſibile homini, uni conſtabit ueritas, altera mentietur. Siquid uero præter ea fuerit prædicatũ, ueras ſemper utraſq; cõſtat, ut in eas communis falſitas nunquam poſsit incidere. Item diſponantur in ordinem primum quidem ſimplices, has e regione reſpiciant quæ ſubiecto ſimplici, infinito deneganrur prædicato.

Simplices.	Ex infinito prædicato.

Habentia prædicatum nunquã cohærens

Omnis homo lapis eſt	Omnis homo non lapis eſt
Nullus homo lapis eſt	Nullus homo non lapis eſt
Quidam homo lapis eſt	Quidam homo nõ lapis eſt
Quidã hõ lapis non eſt	Quidã hõ non lapis non eſt

Habentia prędicatum ſemper hærens, maius

Omnis homo animal eſt	Omnis homo non animal eſt
Nullus homo animal eſt	Nullus homo non animal eſt
Quidã homo animal eſt	Quidã homo non animal eſt
Quidã hõ animal non eſt	Quidã hõ nõ animal non eſt

Habentia prædicatum ſemper cohærens, ęquale

Omnis homo riſibilis eſt	Omnis homo non riſibilis eſt
Nullus homo riſibilis eſt	Nullus homo non riſibilis eſt
Quidam homo riſibilis eſt	Quidam homo non riſibilis ẽ
Quidam hõ riſibilis non ẽ	Quidã homo non riſibilis non ẽ

Habentia pręedicatum ſeparabile, maius

Omnis homo iuſtus eſt	Omnis homo non iuſtus eſt
Nullus homo iuſtus eſt	Nullus homo non iuſtus eſt
Quidam homo iuſtus eſt	Quidã homo non iuſtus eſt
Quidam homo iuſtus non eſt	Quidã hõ non iuſtus nõ eſt

Habentia prędicatum ſeparabile, minus

Omnis hõ grãmaticus ẽ	Omnis hõ non grãmaticus eſt
Nullus hõ grãmaticus eſt	Nullus homo nõ grãmaticus eſt
Quidã hõ grãmaticus eſt	Quidã homo nõ grãmaticus eſt
Quidã hõ grãmaticus nõ ẽ	Quidã hõ nõ grãmaticus non eſt

Harum igitur affirmationes uniuerſales, ſiquidem prædicent quod ſubiecto nequeat conuenire, ut lapis homini: uel a ſubiecto, cum ſit æquale uel maius, non poſsit abſcedere, ut animal uel riſibile ab homine, unam ſemper neceſſe eſt ueritatem, alteram proferre mendacium. Quicquid uero pręter ea fuerit prædicatum, utriſque falſitas inuenitur, ut ad ueritatem conuenire non poſsint. Negationes uero uniuerſales ſi quidem id de ſubiecto prædicent, quod ſubiecto adeſſe poſsit & abeſſe, ita ut excedat, ut uirtus hominem, uel id quod adeſſe quidem queat, ſed non poſsit adæquare ſubiectum, ut grammaticus hominem, utræq; in falſitate communicant. Quicquid uero aliud fuerit prædicatum, unam ueritas, alteram falſitas conſequetur, ut autem ſimul ueræ ſint, nequit oſtendi. Particularium uero, affirmationes quidem ſimul uerę ſunt, ſi id quod uel adeſſe poſsit uel abeſſe prædicetur, ſiue illud maius ſit, ut iuſtitia homine, ſeu minus, ut grammaticus ab homine. Siquid uero aliud fuerit prędicatum, ueritas in eas ac falſitas diſtribuitur ita, ut nunquam communem conſonent falſitatem. Particulares quoque negatiuæ in ſimilibus terminis ueritate concordant. Nam ſi quod adeſſe uel abeſſe poteſt, ſiue illud maius ſit, ut iuſtus ab homine, ſiue minus, ut grammaticus ab homine, de ſubiecto prædicetur, ueritas utriſque conſtabit. In aliis uero cunctis prædicationibus uni ueritas, alteri falſitas cedit. Nunquam tamen utræque in prodenda falſitate conſentient. Præter hanc autem inter ſe conuenientiã propoſitionum, habent aliquid hæ proprium, quę prædicatum adiecta negatione pronunciant, quod cæteris ineſſe non poſsit. Affirmationes nanq; negationibus, negationeſque affirmationibus quarum uniuerſalis eſt propoſitio: Itemq; particulares affirmationes negationibus, negationes affirmationibus ita conueniunt, ut nunquam neque in falſitate neq; in ueritate diſcordent. Conuenientium autem ordinẽ ſeriemq; deſcribimus, quas ſiquis in ſuperius poſita reſpexerit, uidebit angulariter conuerſas.

Omnis homo rõnalis eſt	Cõueniũt	Nullus hõ nõ rõnalis ẽ
Omnis hõ non rõalis eſt	Cõueniũt	Nullus homo rõnalis ẽ
Quidã hõ nõ rõnalis eſt	Cõueniũt	Quidã hõ rõnalis nõ ẽ
Quidã homo rõnalis eſt	Cõueniũt	Quidã hõ nõ rõnal ñ ẽ

Quod idcirco in his tantum uidetur euenire, quod de eodem ſubiecto uterq; intelligitur ordo oppoſitionis. Nam quæ dicit, omnis homo rationalis eſt, de homine rationale prędicauit. Item quæ proponit, omnis homo non rationalis eſt, de eodem homine rationale ſeiunxit, ut merito ſimplices affirmationes negationi conſentiant. At non in aliis intelligitur idem eſſe ſubiectum. Nam & illa quæ proponit, omnem non hominem eſſe rationalem, & illa quæ enunciat omnem non hominem eſſe non riſibilem, de homine non loquuntur, ſed de quolibet alio quod hominis negatione relinquitur. Atque ideo uelut extraneæ, atque a ſemet alienę, nec in ueritate poſsident aliquam nec in falſitate concordiã. Indefinitas autem propoſitiones, quũ particularibus ſimiles eſſe monſtrauimus, adiungẽdas ſuperioribus non putaui. Idẽ .n. indefinitis neceſſe eſt euenire, quod particularibus ſolet incurrere.

De propoſitionum conuerſione ſimplici & per accidens. Cap. VII.

EXpeditis igitur his propoſitionibus quæ ex utriſq; cõmunicant terminis atq; eodem ordine collocatis, nũc eam propoſitionum conuenientiam uel participationem

nem loquamur, quæ in utrisque quidem terminis conuenientia, sed ordinis commutatione consistunt, cuius disceptionis hic finis est, de propositionum conuersione docuisse. Quid enim est aliud propositiones mutato ordine conuenire utrisq; terminis, nisi propositiones conuerti? Conuerti autem uel sibi, uel aliis propositiones dicuntur, quoties mutato ordine terminorum, idest quod subiectum fuerat prędicato, & quod prędicabatur ante subiecto, ueritatem simul obtinent uel falsitatem. De quibus plenissime hic disputandi sumemus exordium. Quatuor propositiones esse prędiximus, quæ habeant differentias quantitatum & utrisque terminis absque ordinis permutatione participant. Hæ uero sunt affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis, affirmatio particularis negatio particularis. Harum igitur particularis affirmatio, particulariter quidem sibi ipsa conuertitur, uniuersali autem affirmationi per accidens. Et rursus, uniuersalis negatio, loco principe sui recipit conuersionem, ad particularem uero negationem per accidens conuerti potest. Affirmationis uero uniuersalis ad seipsam perpetua non potest esse conuersio, ad particularem uero affirmationem per accidens potest. Nec uero negationis particularis ad seipsam principaliter stabilis ac firma cōuersio est: sed negationi uniuersali secundo loco, atque accidētaliter. Quæ omnia facilius declarantur exemplis. Affirmatio enim particularis, ea quæ proponit, Quidam homo albus est, facile sibi ipsa conuertitur, si dicamus, Quoddam album homo est, atque in utrisque simul ueritas constat. At siquis proponat, Quendam hominem esse lapidem, eamq; conuertat dicens, Quendam lapidem esse hominem, mansit in utrisque mendacium. Hoc igitur modo affirmatio particularis sui recipit conuersionem. Item negatio uniuersalis conuerti potest, ut siquis enunciet, nullum hominem esse lapidem, eandemque conuersis terminis dicat, nullum lapidem esse hominem, simul ueritatem tuentur. At siquis dicat, nullum hominem esse animal, atque eandem sub terminorum conuersione proponat dicens, nullum animal esse hominem, neutra suam perdidit falsitatem. Hoc igitur modo uniuersalis quoque negatio sibi ipsa conuertitur.

Vniuersalis uero affirmatio non tenet perpetuam conuersionem. quamuis enim quoties de speciebus propria prædicantur, conuerti uniuersales affirmationes queant. ut siquis dicat, Omnis homo risibilis est, poterit terminorum ordinem permutare, Omne risibile esse hominem, tamen non est hæc æqualis atque in omnibus terminis fida conuersio. quid enim cum quis ita proponit? Omnis homo animal est, nunquid conuertere uere potest, ut omne animal hominem esse pronunciet? Quare cum aliquoties uniuersalis affirmatio conuersa propriam non teneat ueritatem, dicitur conuersionis naturam non posse suscipere. Negatio quoque particularis interdum uidetur posse conuerti. ueluti si quis enunciet, Quendam hominem lapidem non esse, uerum loquatur, cum dixerit, Quendam lapidem hominem non esse, sed est instabilis & incerta conuersio. nam cum quidam homo grammaticus non sit, falsum est dicere, quendam grammaticum hominem non esse. Ita igitur hæc quoque conuersio protinus a sua ueritate deficit. Superius igitur propositarum quatuor enunciationum, duæ quidem oppositæ, idest particularis affirmatio & uniuersalis negatio, conuersionem sui firmam perpetuamq; suscipiunt: Duæ uero oppositæ, idest affirmatio uniuersalis, & negatio particularis, conuersionis non tenent firmitatem. sed quia uniuersalis affirmatio, quæ in sui conuersione uidetur instabilis, si uera est, particularem quoque affirmationem ueram esse necesse est. Si autem particularis affirmatio conuersa non amittit propriam ueritatem, uniuersalis quoque affirmatio conuersa particulari affirmationi eandem ueritatem sonabit, uelut his exemplis probabitur. Siquis enim proponat, omnem hominem esse animal, uerum dixerit. huius subalterna particularis affirmatio, quendam hominem esse animal, ea quoque uera est, quoniam uniuersalis affirmationis ueritas antecessit. Sed eadem conuerti sibi uerissime potest, dicitur enim quoddam animal esse hominem. Quocirca affirmatio uniuersalis quæ proponit, omnem hominem esse animal, & conuersa particularis affirmatio quæ pronunciat, quoddam animal esse hominem, utræque simul a ueritatis significatione non deficiunt. Ita igitur uniuersalis affirmatio, quæ sui conuersionem perpetuam ferre non poterat, per accidens particulari affirmationi conuersa est. Per accidens autem ideo, quoniam particularis affirmatio principe sibiipsa loco conuertitur, conuersæ autem particulari affirmationi uniuersalis affirmatio eandem retinet in ueritate sententiam. Eadem ideo est etiam uniuersalis negationis, quæ quoniam ipsa principaliter conuerti potest, conuersęque negationi uniuersali illa quæ subalterna est, eandem ueritatis refert sententiam. Particularis negatio conuersa ad ueritatis significationem poterit conuenire, ut siquis nullum hominem esse lapidem confirmet, & huius conuersio est, nullum lapidem esse hominem, quæ cum uera præcedat, subalternæ particularis negatiuæ perficit ueritatem, ea uero est quidam lapis homo non est, quę comparata uniuersali negationi quæ dicit, nullum hominem esse lapidem, quamuis terminis discrepans, tamen similis ueritate proponitur. Igitur particularis negatio quę sibiipsi conuerti non poterit, uniuersali negationi per accidens conuerti potest. Per accidens autem idcirco, quoniam uniuersalis negatio in seipsam priore loco conuerti potest. Per conuersionem autem sui cum particulari negatione, similem ueritatis uidetur obtinere sententiam. Itaq; concludendum est particularem quoq; affirmationem uniuersalemq; negationem conuersionem sui firmam ac stabilem custodire. Affirmationem autem uniuersalem particularemque negationem in conuertendo firmas esse non posse, sed hanc affirmationi particulari, illam uniuersali negationi per accidens posse conuerti.

De propositionum conuersione per contra positionem Cap. VIII.

Restat nunc de ea propositionum conueniētia uel participatione disserere, in qua utrinq; terminorū ordine permutato uni uel utrique eorum negatiuum copulatur aduerbiū. Atque in his enunciationibus conuerti termini per oppositionē dicuntur. unusquisque enim terminorum negatione præposita terminis simpliciter pronunciatis uidetur oppositus. Huius uero participationis est triplex modus, aut enim prædicato tantum termino, negatio iungitur, aut subiecto, aut utriq; termini denegantur. Primum igitur supposita descriptione pandantur exempla: post autem quemadmodum se habent ad ueritatis falsitatisue consensum consequentis ordine disputetur. Ac primum quidem de hac disseremus, cuius subiectum prædicatumque negatur: post uero cuius subiectum solum: postremo cuius qui prædicatur terminus cum negatione profertur. Atque earum quidem naturam atque ordinem ex simplicibus informabimus. Simplices autem in quantitatū differentiis constitutas quatuor esse monstrauimus. Sit igitur prima quidem affirmatio uniuersalis quæ proponat, omnem hominem esse animal: aduersum hanc collocetur affirmatio uniuersalis, quæ non solum conuersis terminis enuncietur, uerum in unoquoque termino negatiuum aduerbiū habeat adiunctum hoc modo. Omne non animal non homo est. Rursus proponatur uniuersalis negatio, ea quæ est, nullus homo animal est: huic aduersum teneat locum uniuersalis negatio terminis cum negatione conuersis, idest nullum non animal non homo est. Item sit particularis affirmatio simplex, Quidam homo animal est: huic terminus atq; ex aduerso referatur particularis affirmatio, quæ commutatis in ordinem terminis negationes utrisque gestet oppositas, ut est, Quoddam non animal non homo est. Item sit particularis simplex negatio quæ proponat, Quendam hominem animal non esse: hāc ex aduerso respiciat particularis negatio, quæ permutatis ad ordinem terminis aduerbiū negationis adiecerit, ut est, Quoddā nō animal nō hō nō est.

Simplices.	Conuersæ utrisq; infinitēs.
Omnis homo animal est	Omne non animal nō homo est
Nullus homo animal est	Nullum nō animal nō homo est
Qnidam homo animal est	Quoddā non animal non hō est
Quidā hō animal non est	Quoddā animal non hō nō est:

Sed

Sed quãqnam huiusmodi participationis plures esse differentias nonerimus, ad instructionem tamen caregoricorum syllogismorum de hac tantum proposuisse sufficiat: quarum quidem propositionum pars ex simplicibus nominibus constat, pars uero ex infinitis. Nam propositio uniuersalis, quæ est, omnis homo animal est, ex utrisque nominibus finitis constat. nanq; & homo & animal finita nomina esse manifestum est. Ea uero affirmatio quę proponit, omne non animal non hominem esse infinitorum terminorum positione coninncta est. non animal enim & non homo nomina esse infinita, in nominis definitione prædiximus. Quæ quidem sese ad ueritatis falsitatisque rationem sic habent, ut enim negationibus adiunctis infinita noia simplicibus opponuntur: ita et iam conuersio propositionum e contrario contingit quam pauloante in simplicibus habebatur. In illis enim affirmatio uniuersalis particularisque negatio conuersionem stabilem non tenebant. Affirmatio autem particularis atque uniuersalis negatio cõuersæ certissime tuebantur uel in ueritate, uel in falsitate consensum. Hic omne diuersum est. Vniuersalis nanq; affirmatio, & particularis negatio per oppositionem sibiipsa conuertitur, uniuersalis autẽ negationis & particularis affirmationis non est ad neritatis falsitatisue consensum fida conuersio. Ac primum de uniuersali affirmatione tractemus, quæ cum in simplcibus uera sit, ueritatem quoq; per oppositionem conuersa custodit, ut ea quę dicit, omnem hominem esse animal, uera est, atq; illi per oppositionem conuertitur, idest omne non animal non homo est, eam quoq; ueram esse necesse est. Propositionis autem huius ista sententia est, quoniam non est homo, quicquid animal non est, quod ucrum esse nullus ignorat. Item si sit falsa uniuersalis affirmatio in simplicibus terminis constituta, falsa quoque eius per oppositionem probabitur esse conuersio. nam cum dicimus, Omnis lapis animal est, falsa est, atque illi per oppositionem conuertitur, idest omne non animal non lapis est, eam quoque falsam esse necesse est. Id enim ex tali enunciatione sentitur, quoniam quicquid animal non fuerit, id lapis non est, quod apertissime falsum est, cum lapis ipse animal non sit. Quod si uniuersalis affirmatio terminorum oppositionem conuersa sibimet in ueritate conuenit, & in falsitate, non est dubium quin uniuersalis simplex affirmatio stabili per oppositionem conuersione monstretur. Idem de simplici etiam particulari negatione dicemus. nam cum hæc falsa est, ut ea quæ dicit, Quidam homo animal non est, illa quoqne falsitatem tenebit, quæ huic terminorum oppositione conuertitur, ut ea quæ proponit, Quoddam non animal non homo non est. Id .n. ex hac enunciatione colligitur, quod res quæ non sit animal, sit homo. etenim hoc est esse hominem, quod non esse nõ hominem. At si uera sit negatio particnlaris ex simplicibus terminis inncta, ut est quidam lapis animal non est, non deerit ueritas cum terminorum oppositione conuersæ quæ proponit, Quoddam non animal non lapidem non esse. Id enim conuersio ista significat, quod res quædam quæ animal non sit, lapis sit. hoc est enim esse lapidem, quod non esse non lapidem. Quod si particularis simplex negatio per oppositiones propriæ conuersioni & in ueritatis & in falsitatis significatione concordat, non est dubium particularem simplicem negationem certo sibi ac stabili modo per oppositionem terminorum posse conuerti. In negatione uero uniuersali non est perpetua neque fida conuersio. Quod quidem fallere poterit siquis ad solam respiciat conuenientiam falsitatis. Nam cum sit falsa simplea uniuersalis negatio quæ proponit, nullum hominem esse animal, falsa est quæ ei per oppositionem conuertitur, ut est, nullum non animal non homo est. Id enim ex hac propositione monstratur, quoniam omne quod animal non est, id homo est, hominem esse significat, quicquid animal non sit, quæ proponit, nullum esse non hominem, qui animal non sit. Sed hic in falsitate consensus ad ueritatem usque non peruenit. Age enim sit uera simplex uniuersalis negatio, nullus homo lapis est, non uera potest esse, nullus non lapis non homo est. Id nãq; designat ista conuersio, quoniam quicquid lapis non fuerit, id homo est, hominem nanque esse designat quod lapis non sit, qui pronunciat nullum esse non hominem, quod lapis non est. quod apertissime falsum est. quamnis enim multa proferam quæ cum lapides non sint, tamen ab hominum natura seiuncta sunt, ut equus, arbor, atque alia plurima. Si igitur negatio uninersalis per oppositionem propriæ conuersioni in falsitate quidem conuenit, nec tamen in neritate consentit: recte pronunciatur conuersionem perpetuam, atque æquabilem non habere. Eadem quoqne ratio est in affirmatione simplici particulari. Nam in hoc quoque sæpe error deprehenditur, ut certe propositionũ conuersiones putentur, siquis non ad falsitatis quoque, sed ad solam conueniẽtiam ueritatis aspiciat. Nam cum affirmatio simplex particularis uera sit, ut est Quidam homo animal est, si huius termini cum oppositione conuertantur, fiatque propositio. Quoddam non animal non homo est, a ueritate non discrepat. Qnid enim aliud enunciatio ista designat, quam esse rem aliquam, quæ cum animal non sit, ne homo quidẽ sit, ut lapis simul & animalis & hominis natura deficiat? Sed hic in ueritate consensus ad falsitatem usq; non tendit. Quid enim si sit falsa simplex affirmatio particularis? ut est, quidã homo lapis est, non erit eius per oppositionem falsa conuersio? quiddam nõ lapis non homo est? Atqui hæc firma ueritate consistit: id enim ex hac propositione datur intelligi, quod sit quiddam quod cum lapis nõ sit, ne homo quidem sit, ut equus atque arbor, quæ neq; hominis, neque lapidis definitione claudũtur. Quod si particularis affirmatio dum per oppositionem conuertitur, in neritate quidem tenet secum ipsam concordiam: in falsitate autem sibimet ipsa dissensit: rectum est pronunciare quod termini negatione cõiuncta conuersionem firmam, stabilemque non teneant. Quare cum in simplicibus, ac pręter oppositionem conuersionibus, uniuersalis quidem negatio particularisque affirmatio perpetua, fidaque terminorum permutatione uertantur: Affirmatio uero uniuersalis particularisq; negatio minime, dum per terminorum oppositionem, simplex propositio sibi ipsa conuertitur: omnia (ut dictum est) aduersa ratione cõtingunt. Vniuersalis nanq; affirmatio & particularis negatio firmam negatarum partium retinẽt cõuersionem. uniuersalis autem negatio in falsitate quidem recte sibi ipsa conuertitur; in nerirate autem sibi ipsa discordat. Particularis autem affirmatio in ueritate quidem sibi conuenit, sed in falsitate dissentit. Similis autem contemplatio est in his quę conuerso ordine terminorum prædicato tantum uel subiecto, sibi copulant negationem. in quibus, ut in superioribus quoque fecimus, propositionum tantum ordinem describemus, & quid eueniat, sub breuitate mõstrabimus, perquirenda, atque examinanda singula, lectoris diligentiæ derelinquentes. Descriptis ergo simplicibus, ex aduersa parte, quæ conuerso ordine, prædicatum cum negatione pronuntiat, conferantur.

Simplices.	Conuersę de prædicato infinito.
Omnis homo animal est	Omne animal non homo est
Nullus homo animal est	Nullum animal nõ homo est
Quidã homo animal est	Quoddam animal nõ homo est
Quidã hõ animal non est	Quoddam animal nõ hõ non est
Omnis homo iustus est	Omnis iustus nõ homo est
Nullus homo iustus est	Nullus iustus nõ homo est
Quidam homo iustus est	Quidã iustus nõ homo est
Quidã hõ iustus non est	Quidã iustus nõ hõ nõ est
Omnis hõ grãmaticus est	Omnis grammaticus non hõ est
Nullus hõ grãmaticus ẽ	Nullus grãmaticus nõ homo est
Quidã hõ grãmaticus est	Quidã grãmaticus nõ homo est
Quidã hõ grãmaticus nõ ẽ	Quidã grãmaticus nõ hõ nõ est
Omnis homo lapis est	Omnis lapis non homo est
Nullus homo lapis est	Nullus lapis non homo est
Quidam homo lapis est	Quidã lapis non homo est
Quidam hõ lapis non est	Quidã lapis nõ hõ non est
Omnis homo risibilis est	Omne risibile nõ homo est
Nullus homo risibilis est	Nullũ risibile nõ homo est

Quidam

Quidã homo risibilis est	Quoddã risibile non homo est
Quidã hõ risibilis nõ est	Quoddã risibile nõ hõ non est

Harum igitur in affirmationibus quidem uniuersalibus si ea de subiecto prędicentur, quę & adesse & abesse contingant, siue illud subiecto maius sit, ut iustitia homine, siue minus ut grammaticus homine; uel si ea quæ omnino adesse non possunt, ut lapis homini, simul semper falsas esse necesse est. Siquid uero præter hæc fuerit prædicatũ, unam uerã, falsam alteram esse proueniet, nunquam uero utrique ueritas consonabit. In negationibus uero uniuersalibus siquidẽ ea de subiecto prædicentur, quæ a subiecto ualeant segregari, siue illa maiora sint, ut iustitia homine, siue minora, ut eodem homine grammaticus, utrisque aderit falsa sententia. Quicquid uero reliquorum fuerit prædicatum uniuersum, alteri faciet adesse mendacium. nunquam uero in his concors ueritas inuenitur. In particularibus uero affirmationibus siquidem ea prędicentur, quę cum separari possint tum uel maiora sunt, ut iustus homine, uel minora, ut grãmaticus homine, communis affirmationes ueritas obtinebit. Alia uero quælibet prædicatio unam ueram, alteram semper faciet esse mendacem, sed nunquam communiter mentientur. In negationibus uero particularibus hic modus est, ut siue ea quæ adesse nõ possunt, ut lapis homini, siue quæ possunt ac poterũt segregari, cum tamen eorũ aliud maius sit, ut iustitia homine, aliud minus, ut grammaticus homine, prædicentur, ueritas utrisque constabit. Quicquid uero absque his prædicabitur, ueritatem uni, alteri diuidet falsitatem, simul tamen falsas esse non euenit. Item descriptio supponatur quę priore parte simplicibus collocatis, eas quæ conuerso ordine subiectum cum negatione proponunt, contraria fronte constituat.

Simplices.	Conuersæ de subiecto infinito.
Omnis homo animal est	Omne nõ animal homo est
Nullus homo animal est	Nullum nõ animal homo est
Quidã homo animal est	Quoddã nõ animal homo est
Quidã hõ animal nõ est	Quoddã non animal hõ non est
Omnis homo risibilis est	Omne non risibile homo est
Nullus homo risibilis est	Nullum non risibile homo est
Quidã homo risibilis est	Quoddam non risibile homo est
Quidam hõ risibilis nõ est	Quoddam nõ risibile hõ nõ est
Omnis homo lapis est	Omnis non lapis homo est
Nullus homo lapis est	Nullus non lapis homo est
Quidam homo lapis est	Quidam nõ lapis homo est
Quidam hõ lapis nõ est	Quidam non lapis hõ nõ est
Omnis homo iustus est	Omnis non iustus homo est
Nullus homo iustus est	Nullus nõ iustus homo est
Quidam homo iustus est	Quidã nõ iustus homo est
Quidam hõ iustus nõ est	Quidã non iustus hõ nõ est
Omnis hõ grãmaticus est	Omnis non grãmaticus hõ est
Nullus hõ gramaticus est	Nullus nõ grammaticus hõ est
Quidã hõ grãmaticus est	Quidam nõ grãmaticus hõ est
Quidã hõ grãmaticus nõ ẽ	Quidã nõ grãmaticus hõ nõ est

Superius igitur descriptarum enunciationum affirmatione quidem uniuersales, si ea de subiecto prędicentur, quę ab eo nunquam ualeant amoueri, siue illud maius sit, ut animal homine, seu æquale, ut risibile homini, seu tale quod subiecto nullo modo possit obtingere, ut lapis homini, uni ueritatem dispertient, alteri falsitatem. At si quod absque his prædicabitur utrasque falsitas obtinebit. Communi autem propositionum ueritati locus esse non poterit. At in negationibus si quidẽ uniuersalia & maiora prædicentur, seu ea quæ relinquere subiectum nequeant, ut animal hominem, seu quæ possint, ut iustitia hominem, utrisque falsitas inhærebit. Alia quęlibet prædicamenta unam ueram faciunt, alteram falsam, ita ut communis utræque ueritatis non possint esse participes. At in particularibus affirmationibus quidem, si quidem maiora de subiecto prædicentur, quæ uel nunquam subiecti cõiunctione discedant, ut animal homine, uel etiam segregentur, ut iustitia ab homine, respondebit utrisq; ueritatem, cæteræ uero prędicationes ueritatem propositionibus falsitatemue distribuunt, in commune participantibus falsitatem. Particulares uero negationes, si quidem ea prædicent quæ possint a subiecto separari, siue illud maius sit, ut iustitia homine, seu minus, ut grammaticus homine, ueras utrasque esse necesse est. Siquid uero extra prædicabitur, uni oportet uerum, alteri adesse mendacium, ut simul falsæ nequeant inueniri. Atque hæc quidem de his propositionibus, quæ cum determinatione proferuntur dicta sunt. quæ uero indefinitæ sunt, quoniam particularium proprietatibus adæquantur, eadem omnia comparatæ uniuersalibus obtinebunt, quæ in superiore descriptione particularium propositionum ordo seruauit. Restarent subiectorum singularium propositiones. de quibus, quoniam & longum est dicere & nihil ad operis propositi affert utilitatem, & sibiipse exemplo earum quas superius proposuimus, easdem lector inueniet, prætereundum uidetur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI

DE SYLLOGISMO CATEGORICO

LIBER PRIMVS.

MVLTA græci ueteres posteris, suis in cõsultissimis reliquere tractatibus, in quibus prius quam ad res densa caligantes obscuritate uenirent, quasi quadam intelligentiæ luctatione præludunt. hinc per introductionem est facilior discibiliorque doctrina: hinc per ea quæ illi προλεγόμενα uocant, nos prædicenda possumus dicere, ad intelligentiam promptior uia munitur. Hanc igitur prouidentiam non exosus, statui ego quoque in res obscurissimas, aliquem quodammodo pontem ponere, mediocriter quicque delibãs, ita, ut siquid breuius dictum sit, id nos dilatatione ad intelligẽtiam porrigamus: siquid suo more Aristoteles nominum, uerborumque mutatione turbauit, nos intelligentiæ seruientes, ad consuetum uocabulum reducamus: siquid uero, ut ad doctos scribens, summa tantum tangens designatione monstrauit, nos id introductionis modo, aliqua in eas res tractatione disposita, perquiramus. Sed siqui ad hoc opus legendum accesserint, ab his petitum sit, ne in his quæ nunquam attigerint, statim audeant iudicare: neue siquid in puerilibus disciplinis acceperint, id sacrosanctum iudicent. Quandoquidem, res teneris auribus accõmodatas, sæpe philosophię seuerior tractatus eliminat: siquid uero in his non uidebitur, ne statim obstrepant, sed ratione cõsulta, quid ipsi opinẽtur, quidue nos ponimus, ueriore mẽtis acumine, & subtiliore pertractata ratione, diiudicẽt. Et his quidem, si nos (ut arbitror) non suffecimus, eos commẽtarios, de quibus hęc nos protulimus, degustent, blãdo fortasse sapore subtilitatis eliciti, quamuis infrenes & indomiti certatores sint, ueterũ uirorum inexpugnabilibus auctoritatibus acquiescent; siquis uero grecæ orationis expers est, in his, uel siqua horum sunt similia, desudabit. Itaque hæc huius procemii lex erit, ut forum nostrum nemo, non intellecturus, & ob id culpaturus, inspiciat. sed ne procemiis nihil afferentibus tempus teratur, inchoandum nobis est, illo prius depulso periculo, ne a quoquam stilo culpetur oratio. Non enim eloquentiæ compositiones, sed planitiem consectamur. qua in re, si hoc efficimus, quamlibet incompte loquentes, intentio quoque nostra nobis perfecta est.

DE NOMINE ET VERBO, ET AN hæc sola sint partes orationis Caput primum.

SEd quoniam syllogismorū structura nobis est hoc opere explicanda, syllogismis autem prior est propositio, de propositionibus hoc libello tractatus habebitur. Et quoniam propositionis partes sunt nomen & uerbum, pars autem ab eo cuius pars est, prior est: de nomine & uerbo, quæ prima sunt, disputatio prima ponatur. Nomen est uox designatina ad placitum sine tempore, cuius nulla pars extra designatiua est. uox autem dictum est, quia uox nominum genus est. Omnis autem definitio a genere trahitur, ut si definias hominem, animal dicis, id est genus. post uero rationale: id est defferentiā. Designatina uero dicta est, quia sunt uoces quædam, quæ nihil significant, ut sunt syllabæ. Nomen uero designat id cuius est nomen. Ad placitum uero, quia nullum nomē aliquid per se significat, sed ad ponentis placitum. Illud enim unaquæque res dicitur, quod ei placuit, qui primus rei nomen illud impressit. Sunt enim uoces naturaliter significātes, ut canum latratus, iras canum significat, & alia eius quædam uox, blandimenta, sed nō sunt nomina, quia nō sunt ad placitū significantes, sed natura. Sine tēpore uero, qđ uerba quidē uoces sunt & designatiuæ, & secundū placitū; sed distant, quod nomina sine tempore sunt, uerba cum tempore. Cuius nulla pars extra designatiua est, nomen ab oratione disiungit, quod oratio & ipsa uox est, & designatiua, & secundum placitum, & aliquoties sine tempore est, sed orationis partes significant, nominum uero minime. In Ciceronis enim nomine nulla pars extra designatiua est, neque ci, neque ce, neq; ro. Neque si ex duobus integris nomina sint. Quod enim in uno consignificat, id extra non significat. In nomine enim magister, magis & ter consignificant, quia est magister. sublatum uero ter & magis, non erit alicuius significatio, nisi tibi hoc alii nomen date placuerit. Omnia enim nomina non naturaliter sunt, sed ad placitum ponūtur. Sed de hoc in commētario libri περὶ ἑρμηνείας Aristotelis dictum est, & maior eius rei tractatus est, quam ut nunc queat expediri. Reuertamur igitur ad nomen. sed quoniam sunt quędam uoces, quæ & designatiuæ sunt, & secundum placitum & sine tempore, quarum dubia sit natura, idest non homo. hoc enim significat quiddam & secundum placitum. impositum est enim, sed dubium est, cui subdi possit. nomini enim non potest. Omne enim nomen significat aliquid definitum. nonhomo autem, quod definitum est, perimit. oratio uero dici non potest. Omnis enim oratio ex nominibus & uerbis constat. non homo autem, neque ex nominibus constat, neq; ex uerbis. sed multo magis esse non potest uerbum. Omne enim uerbum cum tempore est, nonhomo uero sine tempore est. quid sit ergo ita uidēdum est. Quoniam nonhomo uox, significat quiddam, quid autem significet in homine ipso non cōtinetur. Potest enim nonhomo & equus esse, & lapis, & domus, & quicquid homo non fuerit; quoniam ea quæ significare potest, infinita sunt, infinitum nomen uocatur. Et quoniam sunt quædam uoces & designatiuæ, & ad placitum, & definitæ, & quarum partes extra nihil significāt, ut sunt casus nominum, ut Ciceronis & Cicerone, & cętera, hæc nomina nō erunt. Omne enim nomen iunctum cum est uerbo, aut uerum, aut falsum demonstrat, ut si dicas, dies est, hoc uero, aut uerum, aut falsum est. si uero casum iungas, neque uerum, neque falsum efficis. Si enim dicas, diei est, nihil quod sit, aut nō sit, demonstrasti. Itaq; nihil ex hoc neque uerum neque falsum efficies. Et merito nomen id dictum uidetur. Quod enim primo uocabulum, nomina rebus imponentes dixerunt, id solum nomen uocabitur merito. Qui enim primus circo circum nomen imposuit, ita dixisse uidetur, dicatur hoc circus. Atque ideo primus hic casus nominatiuus uocatur, quod nomen sit: Aliis uero nominibus, non nominis, cæteros casus appellauere. Ergo a capite reuoluēdū est. Nomē esse uocem dictū, qđ uox nominū genus sit. Designatiuam quod sunt quædam uoces, quæ nihil designāt. Ad placitum, ut ab his uocibus separetur, quæ naturaliter significant, ut sunt pecudum. Sine tempore, ad diuisionem uerbi, quod cum tempore est. Cuius nulla pars extra significat, ut diuideretur ab oratione, cuius partes nomina sunt & uerba, quæ significāt. Finitam uero, ut ab infinitis separetur. Rectam, ut a casibus distingueretur. Et in uerbo eadem omnia fere cōueniunt. Est enim uerbum uox significatiua ad placitum cum tēpore, cuius nulla pars extra significatiua est. Et quia est quędā uox significatiua & ad placitū cum tempore, cuius pars nihil significat, ut nonalbet. Albet enim qđ cum nō, iunctum consignificat, solum nō significat: & quia nihil definitū monstrat. quod enim nō albet, potest & rubere, potest & nigrescere, potest & pallere, & quicquid aliud esse quod nonalbet, ideo infinitum uerbum uocatum est. Faciebat autem & faciet, ut superius in nomine nō uerba, sed casus uerborum sunt. Repetēdum est igitur ab initio, Verbum esse uocem dictum a genere. Significatiuam, ut a non significatiuis uocibus diuidatur. Ad placitum, ut ab illis quę natura sunt significatiuæ uocibus separetur. Cū tempore, ut a nomine diuideretur. Præsens aliquid significans, ut a uerbi casibus disiungeretur; Finitam, ut ab infinitis disterminaretur. Restat ergo nunc quid sit oratio dicere. Hæc enim ex nomine & uerbo componi uidetur. sed prius utrum nomen & uerbum solæ partes orationis sint, consideremus, an etiam aliæ sex, ut grammaticorum opinio fert, an aliquæ ex his in uerbi & nominis iura uertātur. quod nisi prius constitutum sit, tota propositionum, ac deinceps ea ipsa quæ ex propositionibus componitur syllogismorum ratio titubabit. Nam si ex quo sint genere termini nesciatur, totum ignorabitur. Nomen & uerbum duæ solæ partes sunt putandæ: cæterę enim non partes, sed orationis supplementa sunt non etiam partes. ut enim quadrigarum frena, uel lora, non partes, sed quædam quodammodo ligaturæ sunt, & ut dictum est supplementa non etiam partes, sic coniunctiones, & prępositiones, & alia huiusmodi, quæ nulla propria significatione nituntur, sed solū alijs iunctæ designant, non partes orationis sunt, sed quædam colligamenta. nam interiectiones, si quidem naturaliter significant, nec uerbo sunt nec nomini copulandæ, sin positione designant, nominibus adiungendæ: quoniam finitā sine tempore affectionem declarant. pronomina quoq; cum non definitū quiddā & constitutum sine tempore demonstrent, rectè nominibus annumerantur. Participiū uero quod uocatur, uerbi loco ponetur. qm̄ tēporis demōstratiuū est. Aduerbium uero nomen est, cuiusdam enim definitæ significationis est sine tempore, qđ si per casus nō flectitur nihil impedit. non .n. est proprium nominis flecti per casus. sunt enim quędā nomina quæ flecti nō possunt, quæ a grāmaticis monoptota nominātur, sed hoc grāmaticæ magis, q̄ huius cōsiderationis est.

De oratione & enunciatione, deq; earum diuisionibus Cap. II.

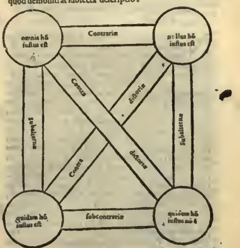
ORatio est uox designatina ad placitum, cuius partes aliquid extra significant, ut dictio, nō ut affirmatio. Et est orationi commune cum nomine & uerbo, quod uox est, & designatiua, & ad placitū. Cuius .n. partes ad placitū sunt, ea quoq; ipsa ad placitum est. Orationis aūt partes sunt nomē & uerbū. sed hęc ad placitū, oratio igitur ad placitū est. Termini uero orationis a dialecticis nominātur nomina & uerba. Termini uero dicti sunt, qđ usq; ad uerbū & nomē resolutio partiū orationis fiat, ne quis orationē usque ad syllabas nominū uel uerborū, tentet resoluere, quæ iam designatiuæ nō sunt. Distat autē a nomine uel uerbo oratio, qđ illius partes extra significant, uerbi & nois partes nihil extra designāt. Est aūt dictio, unius simplex uocabuli nuncupatio, uel simplex affirmatio. Atq; ideo dictū est orationis partes significare, ut dictionem, idest ut simplicem uocabuli nuncupationē. In oratione enim, Socrates ābulat, utraq; extra significat, tantum, quantum simplex uocabuli nuncupatio designare queat. Quo modo autem, ut affirmatio simplex, non significet, in commentario perihermenias explicui. Quid autē sit affirmatio & negatio, paulopost explicabimus. Sunt uero species orationis in angustissima diuisione, quinq;. Interrogatiua, ut putasne anima immortalis est? Imperatiua, ut accipe codicem. Optatiua uel deprecatiua,

ua,

na, ut faciat deus. Vocatiua, ut adesto deus. Enunciatiua, ut Socrates ambulat, sed in illis quatuor nulla neq; ueritas est, neq; falsitas. Enunciatiua uero sola, aut uerum aut falsum continet. Atque hinc propositiones oriuntur. Enunciatio autem in duas partes secabitur, in affirmationem, & negationem. Affirmatio, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio, est enunciatio alicuius ab aliquo. Et est affirmatio, ut puta, Plato philosophus est. Negatio, Plato philosophus nō est. Affirmatio enim de Platone philosophiā enunciat aliquam, idest Platonem esse philosophum. Negatio uero, a Platone aliquā philosophiam enunciando tollit, idest enunciat Platonem nō esse philosophum. Enunciatiuarum igitur orationum, aliæ sunt simplices, aliæ nō simplices. Simplices sunt, ut si dicas, dies est, lux est; non simplices, ut si dies est, lux est. Affirmationes uero simplices & negationes, aliæ sunt uniuersales, aliæ sunt particulares, aliæ indefinitæ: uniuersales sunt quæ, aut omne affirmant, ut omnis homo animal est: aut omne negant, ut nullus homo animal est: particulares uero, quæ aliquem affirmant, uel aliquē negant, ut aliquis homo animal est, aliquis homo animal non est; indefinitæ uero, quæ neq; uniuersaliter affirmant, aut negant, neq; particulariter, ut homo animal est, homo animal non est. Diuiditur autem simplex propositio in duas partes, in subiectum & prædicatum, ut homo animal est, homo subiectum est, animal uero de homine prædicatur. hæ autem partes termini nominantur: quos definimus sic. Termini sunt partes simplicis propositionis, in quibus diuiditur principaliter propositio. Est enim simplicis propositionis, uniuersalis secunda diuisio, ut sit in propositione, omnis homo animal est, omnis homo unus terminus, alius uero, animal est. Sed hoc secundo loco, illud uero principaliter. Nam primi termini sunt subiectum & prædicatum. Est enim & non est, non magis termini sunt, quam affirmationis uel negationis designatiua sunt; & omnis uel nullus, uel aliquis, non magis sunt termini, quam definitionum, utrum particulariter, an uniuersaliter dictum sit, designatiua sunt. Diuiditur ergo, ut dictum est, propositio in id qđ subiectum est, & in id quod prædicatur. Dico autem subiectum, ut in, omnis homo animal est, propositione, hominē: id uero quod prædicatur, dico animal. & semper quod prædicatur, aut abundat & superest subiecto, aut æquatur. Minus autem prædicatum a subiecto nunquam reperietur. Sed id quod dicimus, demonstremus exemplis. subiecto prædicatum abundat, quoties genus aliquod de aliquo prædicatur, ut si dicas, omnis homo animal. Non enim potes conuertere, ut dicas, omne animal homo est, quia animal ab homine plus est & abundat. Aequatur autem prædicatum subiecto, quoties proprium quoddam cuipiam prædicatur, ut omnis homo risibile est, potes conuertere, omne risibile homo est. ut autem minus sit id quod prædicatur, fieri nequit. Dicitur etiam præcedere prædicatum, sequi quod subiectum est. prædicatum enim magis idoneum est constituere propositionem, quam id quod subiectum est.

De propositionum categoricarum uaria inter se participatione Cap. 151

Simplicium autem propositionum, aliæ sunt in nullo sibi participantes, ut sunt, omnis homo animal est, & uirtus bona est, & aliæ huiusmodi propositiones: aliæ uero quæ participāt. Participātiū, aliæ sunt quæ in utroque termino participant, aliæ quæ in altero. & quæ altero termino participant, tribus modis, utroq; uero duobus. ostēdamus ergo exemplis, quomodo altero tribus modis participant. communis enim terminus est, cum in una subiectus sit, in altera prædicatus, ut est omnis homo animal est, & omne animal animatum. in priore enim propositione animal prædicatur ad hominem, in posteriore prædicatur ad animal animatum, & fit animal subiectum. Et est hic primus modus de eis quæ altero termino participant. Secundus uero modus est, in quo in utrisque communis terminus prædicatur, ut siquis dicat, omnis nix est candida, & omnis margarita candida. Etenim in prima & secunda propositione, candida prædicatur, in prima ad niuē, in secunda ad margaritā. Et est hic secundus modus altero termino participātium. Tertius uero modus est, quoties in utrisq; propositionibus communis terminus subiectus est, ut si dicas. Virtus bonū est, uirtus iustū est. in utrisq; .n. ad iustum & ad bonum uirtus subiectū est. Sunt igitur participantes alterū terminū his tribus modis, aut cū in una communis terminus prædicatur, in alia subiectus est: aut cum in utrisq; prædicatur, aut cum in utrisq; subiectus est. Earū uero quæ ad utrosq; participant terminos duo sunt modi. Aliæ .n. ad eundē ordinem, aliæ ad ordinis commutationē. Ad eundē sunt, quæ de eodē idē demonstrāt, uel affirmatiue uel negatiue, uel uniuersaliter, uel particulariter. & uniuersaliter quidē ut omnis uoluptas bonum est, nulla uoluptas bonū est. & rursus particulariter, quædā uoluptas bonū est, quędam uoluptas bonū nō est. Ad ordinis uero commutationem sunt, quoties qui in altera subiectus est terminus, in alia prædicatur, ut omne bonum iustum est, & omne iustū bonum. Nā in priore, bonū subiectū est, iustum, prædicatū: in secunda, iustū, subiectum est, bonū, prædicatū. Nunc ergo, qm̄ aliæ ad eundē ordinē, aliæ ad ordinis commutationē sunt: prius dicemus de his, quæ ad eundē ordinē, utroq; termino participāt. Et qm̄ sunt propositiones, aliæ affirmatiuæ, alię negatiuæ, alię uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ: duæ sunt, ex his, quæ qualitate differūt, tres quæ quantitate. Et sunt quæ qualitate differūt, affirmatiua & negatiua: quātitate uero quæ differūt, sunt uniuersalis, particularis, & indefinita. In affirmatiuis .n. & negatiuis quale quid sit aut nō sit, ostēditur. In uniuersali, particulari, et indefinita, de omniū uel nullorū uel nōnullorū quātitate mōstratur. Ex his ergo quinq; differētijs, id est uniuersali, particulari, indefinita, affirmatiua, negatiua, sex coniunctiones fiūt, ita ut tribus quæ ad quātitatē dicuntur, duæ, quæ ad qualitatē dicūtur, aptētur: & fit uniuersalis affirmatiua, & uniuersalis negatiua, ut omnis hō iustus est, nullus hō iustus est: & particularis affirmatiua, & particularis negatiua, ut quidā hō iustus est, quidā hō iustus nō est: & indefinita affirmatiua, & indefinita negatiua, ut hō iustus est, hō iustus nō ē. fiūt ergo ex duabus quæ sunt ad qualitatē, tribus quæ sūt ad quātitatē iūctis, sex cōiunctiones, a quibus indefinitas affirmatiuas & negatiuas separemus, & de solis uniuersalibus & particularibus tractatus habeatur. Subscribātur ēt earum participātiū, quæ ad eundem ordinē utroq; termino participant, duæ uniuersales propositiones, una affirmatiua, & altera negatiua, & sit affirmatiua uniuersalis, oīs hō iustus est, & cōtra ipsam, uniuersalis negatiua, nullus hō iustus est. Itē sub his ponātur particularis affirmatio, & particularis negatio, ita ut sub uniuersali affirmatiua ponatur particularis affirmatio, & sub uniuersali negatiua ponat̄ particularis negatio, & sit particularis affirmatiua, quidā hō iustus est, & contra ipsam particularis negatiua, quidam homo iustus nō est, quod demonstrat subiecta descriptio.

In superiori igitur descriptione, uniuersalis affirmatiua, & uniuersalis negatiua, contrarię sunt: subcontrariæ uero, particularis affirmatiua & particularis negatiua: subalternæ uero dicuntur, uniuersalis affirmatiua & particularis affirmatiua. & item, uniuersalis negatiua, & particularis negatiua: contraiacentes sunt angulares, idest uniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua. & item, uniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, ut Omnis homo iustus est, Quidam homo iustus non est. Nullus homo iustus est, Quidam homo iustus est. & sunt ut hoc modo definiri possint. Contrariæ sunt, quæ uniuersaliter eidem idem hæc affirmat, hæc negat. Subcontrariæ sunt, quæ particulariter eidem idem, hæc affirmat, hæc negat. Subalternæ sunt, quę eidem idem affirmant, uel negant, hæc particulariter, illa uniuersaliter. Contraiacentes sunt, quando eidem eandē rem, hæc affirmat, hæc negat; uel hæc negat, hæc affirmat; illa generaliter, hæc particulariter. Et uocātur contrariæ, quia quod affirmatio uniuersaliter ponit, negatio uniuersaliter tollit. Subalternæ uero, quoniam quod illa uniuersaliter ponit, etiam hęc particulariter ponit. Subcontrarię uero dictę sunt, uel quòd naturaliter sub ipsis contrarijs positę sunt, ut descriptio docet; uel quod à contrarijs diuersæ sunt, & ipsis contrariis quodammodo contrariæ. Nam contrariæ, ut utræque simul sint, fieri non potest: ut utræque omnino non sint, fieri potest. Contrariam uim obtinebunt subcontrarię. nam ut utręque omnino non sint, fieri non potest, ut utræque simul sint, fieri potest. quod in sequentibus melius explicabitur. Contraiacentes dicuntur, quoniam uniuersalis affirmatio uel negatio, particularem affirmationē uel negationem angulariter respiciunt. Cum autem singulæ propositiones habeant duas differentias, unam ad qualitatem, alteram ad quantitatem: ut quę uniuersalis affirmatiua est, habeat differentiam ad quantitatem, quòd uniuersalis est; & aliam ad qualitatem, ꝙ affirmatiua est. Eodem modo ceterę propositiones binas habeant differentias, unam secundum qualitatem, alteram secundum quantitatem. Subalternæ quæ sunt, una tantum differentia distant quantitatis, ꝙ hæc particularis, illa uniuersalis est. Nam qualitatis differentiam, nullam retinent. utræque enim affirmatiuæ uel negatiuæ sunt. Illæ uero aliæ, idest contrariæ & subcontrariæ ad qualitatē, ꝙ illa affirmatiua, illa negatiua est. nam ad quantitatem nihil differunt. utræq; enim contrariæ uniuersales, utræque subcontrariæ particulares sunt. illę autem quæ contraiacentes dicuntur, utrisque differentijs differunt. Nam & illa uniuersalis affirmatio est, hæc particularis negatio; & illa uniuersalis negatio est, hæc particularis affirmatio.

De propositionum categoricarum ueritate & falsitate *Cap.* IIII.

NVnc quoniam quæ secundum qualitatem, uel secundum quantitatem, & quomodo differant dictum est, earum proprietates, quę secundum uerum, falsumque sunt explicemus. Igitur earum quæ subalternæ sunt, si fuerit uera uniuersalis affirmatio, uera erit particularis affirmatio. Si enim omnis homo iustus est, uera est; uera erit etiam quæ dicit, aliquis homo iustus est. Nam si omnis hō iustus est, & quidam. Eodē modo negatiuæ subalternæ. nam si uniuersalis negatiua uera fuerit, erit etiam uera negatiua particularis. ut si nullus homo iustus est, uera fuerit: etiam erit uera, quidam homo iustus non est. nam si nullus homo iustus est, nec quidam. Conuerti autem non potest: nam si particularis uera fuerit; non necesse erit ueram esse etiam uniuersalem, ut si, quidam homo iustus est, uera fuerit, nō necesse erit ueram esse, omnis homo iustus est. possunt .n. esse non omnes, Et eodem modo de negatiua. Nam si particularis negatiua uera fuerit, ut est, quidam homo non est iustus; non necesse erit uniuersalem, nullus homo iustus est, ueram esse. Potest .n. fieri ut quidā iusti sint. Ergo dicamus, in subalternis propositionibus si uniuersales ueræ sint, ueras esse necesse est particulares, sed non conuertitur. Nam si particulares ueræ fuerint, non necesse est ueras etiam uniuersales esse. Particulares uero ad uniuersales contrariam conuersionem habent. nam (ut superius) si uniuersales ueræ essent, etiam particulares ueræ essent, & si particulares ueræ essent, non omnino ueræ essent etiam uniuersales: In particularibus, si particulares falsæ fuerint, falsæ erunt etiam uniuersales. nam si particularis, quidam homo iustus est, falsa fuerit: uniuersalis etiam, omnis homo iustus est, falsa erit. nam si, quidam hō iustus est, falsa est; uera est, nullus hō iustus est. si uera est, nullus hō iustus est; falsa est, omnis hō iustus est. Falsa igitur particulari, falsa erit uniuersalis. Item si negatiua particularis falsa fuerit, quę est, quidā hō iustus non est: falsa erit etiam, nullus homo iustus est. nam si falsum est, quidā hō iustus non est, uera est, omnis homo iustus est. si uera est hæc, falsa est, nullus homo iustus est, falsa igitur particulari, falsa erit etiam uniuersalis. Sed non conuertitur, ut si uniuersales falsæ sint, falsas necesse sit esse particulares. nam si uniuersalis, omnis homo iustus est, falsa fuerit: non necesse est particularem, quidā hō iustus est, falsam esse. Potest enim fieri, ut si omnis homo iustus non fuerit, sit quidam iustus; & item si uniuersalis negatiua, nullus homo iustus est, falsa fuerit: non necesse erit, quidam hō non est iustus, falsam esse. nam si falsa, nullus homo iustus est: uerum est, esse aliquos iustos; uera est etiam quæ dicit, quidam homo iustus non est, ꝙ sint quidam etiam non iusti. Repetens igitur a capite dicat, ꝙ in subalternis, si uniuersales ueræ fuerint, ueræ erūt etiam particulares. sed non conuertitur. Item si particulares falsæ fuerint, falsæ erunt etiam uniuersales. sed non conuertitur. Cōtrarię uero simul esse ueræ nunquam possunt. Potest autem fieri, ut alias utręque falsæ sint, alias una uera, altera falsa: utræque falsæ sunt, ut si quis dicat, omnis homo grammaticus est, falsa est: nam non omnis. & nullus hō grammaticus est, falsa est: nam non nullus. Est autem una uera, altera falsa, ut siquis dicat, omnis hō bipes est, hæc affirmatiua uera est. nullus homo bipes est, hæc negatiua falsa est. Et itē omnis hō quadrupes est, hęc affirmatiua falsa est. Nullus hō quadrupes est, hęc negatiua uera est Sunt ergo contrarię aliquoties utręq; falsæ, aliquoties inter se uerum falsumq; diuidentes. ut utręq; autem uerę sint, fieri nunquā potest. Subcontrarię uero contraria patiuntur. nam falsę nunquā reperiri queūt. sed alias ueræ utręq; sunt, ut, est, quidam hō grammaticus est, uera est; & quidā homo grāmaticus non est, etiam hęc uera est. Potest .n. alius esse grammaticus & alius nō esse. Alias una uera est, altera falsa. uera est enim affirmatio, quidam homo bipes est: falsa est autem negatio, quidam homo bipes non est. item falsa est affirmatio, quidā hō quadrupes est: uera est negatio, quidā homo quadrupes non est. ut uero utręq; falsę sint, fieri nunquam potest. Restat igitur, ut de contraiacentibus dicamus, quæ neq; falsę simul aliquando esse possunt, neq; uerę, sed semper una uera est, altera falsa. quod facilius liquet, si quis sibi quęcunque fingat exempla. Res admonet, ut quędam de indefinitis propositionibus consideremus. Indefinitę etenim propositiones ęquam uim retinent particularibus propositionibus. Dictum est .n. quòd si uniuersales, uel affirmatiuæ uel negatiuę in subalternis ꝓpositionibus essent uerę, essent quoq; uerę particulares. Nunc uero dicimus. quòd si uniuersales propositiones ueræ fuerint, ueræ erunt etiam indefinitæ. Nam si uera est, Omnis homo bipes est, uera est etiam, quidam homo bipes est; uera erit etiam indefinita quæ dicit, homo bipes est. Item dictum est, quòd si particulares falsæ essent, falsę essent etiam uniuersales: nūc uero dicēdū est, qđ si indefinita falsa fuerit, falsa erit ēt uniuersalis. Nā si falsa est quæ dicit, Homo quadrupes est, falsa erit etiam quæ dicit, quidā hō quadrupes est, & omnis hō quadrupes. Atq; idē hoc etiam in negatiuis conuenire uidetur. Vnde cōstat, ꝙ omnes indefinitæ particularibus ꝓpositionibus æquam uim cōtinent. Rursus dictū est, ꝙ subcōtrariæ, quæ particulares affirmatiuæ & negatiuæ sunt, simul ueræ esse possunt, diuidere etiam uerum falsumq; ualent, simul uero falsas esse non posse. hoc idem in indefinitis propositionibus expectandū est. Nam diuidunt inter se uerū falsumq;, ut siquis dicat homo bipes est, uera est. hō bipes non est, falsa est: & item homo quadrupes est, falsa est. hō quadrupes non est, uera est. ueræ autem simul inueniri possunt.

ut siquis

ut ſiquis dicat, homo grammaticus eſt, ſiquis hoc dicat de Donato, uerum eſt. Item homo grammaticus non eſt, ſiquis hoc dicat de Catone, uerum eſt. ut ſimul falſæ ſint, nunquam reperiemus. Hinc quoq; oſtenditur indefinitas cum particularibus æquali eſſe potentia. Amplius quod dictum eſt, contraiacentes, ideſt uniuerſalem affirmatiuam & particularem negatiuam, & item, uniuerſalem negatiuam & particularẽ affirmatiuam, neq; ueras ſimul eſſe neque falſas, ſed inter ſe diuidere uerum falſumq;, hoc idem euenit in indefinitis. Nam uniuerſalis affirmatiua, & indefinita negatiua, uel uniuerſalis negatiua & indefinita affirmatiua, neq; ueræ ſimul eſſe poſſunt, neq; ſimul falſę. Diuidunt autem inter ſe uerum falſumq;. nam ſi dixeris, omnis hõ bipes eſt, uera eſt, & ſi dicas, hõ bipes non eſt, falſa eſt. Item ſi dixeris, hõ quadrupes eſt, falſa eſt. ſi dixeris, nullus hõ quadrupes eſt, uera eſt. unde hinc quoque colligere licet, omnes indefinitas poteſtate & ui æquales eſſe particularibus. Sunt etiam quædã propoſitiones, quę diuidunt quidem & ipſæ uerum & falſum, ut Deus fulminat, Deus non fulminat. Sed iſtæ tunc diuidunt inter ſe uerum & falſum, cum idem tempus, idem ſubiectum, idem prædicatum ſit. quod autem dico tale eſt, ſi æquiuocum ſubiectum fuerit, non diuidũt uerũ & falſum. Siquis .n. dicat, Cato ſe Vticæ occidit, & reſpõdeatur, Cato ſe Vticæ nõ occidit, utræq; ueræ ſunt. Nam & Cato minor ſe Vticæ peremit, & Cato cenſorius ſe Vticæ nõ occidit. Sed hoc idcirco euenit, ꝙ Catonis nomẽ æquiuoce dicitur. Dicitur .n. & maior Cato cenſorius, & minor Vticenſis. Itẽ ſi æquiuoca fuerit in propoſitione prædicatio, uerum inter ſe affirmatio negatioque non diuidũt. Siquis enim ſic dicat, in nocte lucet, & reſpondeatur, in nocte non lucet: fieri poteſt ut utræque ueræ ſint. Nam in nocte lucerna lucere poteſt, & Sol lucere non poteſt. hoc ideo euenit quia lucere ęquiuoce & ad lucernæ lumen, & ad Solis dicitur. Amplius ſi aliud & aliud in ſubiectis & prædicatis tempus fuerit, uerum falſumq; inter ſe affirmatio negatioq; non diuidunt: nam ſiquis dicat, Socrates ambulat, & reſpondeatur Socrates non ambulat, poſſunt utræq; uerę eſſe. poteſt enim fieri ut Socrates alio tempore ambulet, alio tempore non ambulet, ſed aut ſtet, aut ſedeat, aut quodlibet. aliud in talibus ergo propoſitionibus quales ſunt, Socrates ambulat, Socrates nõ ambulat, illæ inter ſe uerum falſumq; diuidũt, quæ ad idẽ ſubiectum, ad idem prædicatum, ad idem tempus, dicuntur. Sunt etiam aliæ: quæ contradictoriæ uocantur, quæ ſunt huiuſmodi, quoties affirmationẽ uniuerſalem tollit negatio particularis, ut eſt omnis homo iuſtus eſt, nõ omnis homo iuſtus eſt: & rurſus, nullus homo iuſtus eſt, non nullus homo iuſtus eſt. in his .n. uniuerſalis determinatio tollitur. ſed de his alias.

De propoſitionum categoricarum commutatione ſimplici Cap. V.

ET quoniam dictum eſt de his quæ eodem ordine participant: dicamus nunc de his quæ ordinis commutatione participant. Harum quoq; propoſitionũ, quæ ad commutationem ordinis participant, duplex modus eſt. eſt .n. per contrapoſitionem conuerſio, ut ſi dicas, omnia homo animal eſt, omne non animal non homo eſt. Simplex conuerſio eſt, ut ſi dicas, omnis hõ riſibile, & omne riſibile hõ, ſed in illis terminorũ tantũ commutatio conuerſionem facit, in quibus neq; prædicatũ ſubiecto, neq; ſubiectũ prædicato abundat. In hac .n. propoſitione quæ dicit, omnis hõ riſibile. hõ ſubiectũ, riſibile pędicatum æquam uim habẽt, & ideo cõuerti poteſt, ut ſit riſibile ſubiectũ, & hõ prædicatũ, & dicatur omne riſibile hõ. In quibus uero unus terminus alio abundauerit, conuerti propoſitio non poteſt. Nam ſi dicas omnis hõ animal eſt, uera eſt, nõ tamen poteſt fieri, ut conuerſa hæc propoſitio terminis commutatis uera ſit, falſum eſt enim dicere omne animal hõ eſt. Sed hoc cur euenit quia hoĩe animal abũdat. Illa uero cõuerſio, quæ ꝑ cõtrapoſitionẽ ſit, hoc mõ ſit: quoties qđ in affirmatiua ſubiectũ fuerit, idem mutatũ & factũ pędicatũ ad negatiuã particulam ponitur, ut eſt, omnis hõ animal eſt. Hic hõ ſubiectũ eſt, & ad hoc animal prædicatur. Si uero quis per contrapoſitionem conuertat, & faciat animal ſubiectum, hominem prædicatum, & ad hominem particulam negatiuam ponat, hoc modo faciet, Omne nõ animal nõ homo eſt, & erit iſta conuerſio, omnis homo animal eſt, omne non animal non homo eſt. ſed de his poſterius tractabimus, nunc ad ſimplices reuertamur. Cum ſint igitur quatuor propoſitiones, quarũ duæ uniuerſales ſunt, ideſt affirmatiua & negatiua: duę uero particulares, ideſt affirmatiua & negatiua, particularis affirmatiua, & uniuerſalis negatiua commutatis terminis ſibi ipſa cõuertitur. Conuertuntur autem illæ (ut dictum eſt) quoties commutatis terminis, uel ſimul ueræ ſunt, uel ſimul falſę. Nam ſiquis dicat, quidam homo animal eſt, uera eſt. Conuerſio uero eius, quæ eſt quoddam animal homo eſt, uera eſt. Item, quidam homo lapis eſt, falſa eſt, quẽadmodum & eius conuerſio, quidam lapis homo eſt, nam & iſta falſa eſt. Eſt igitur particularis affirmatiua quæ commutatis terminis ſibi ipſa conuertitur. Idem uero patitur uniuerſalis negatio. Siquis enim dicat, nullus homo lapis eſt, uera eſt, & poteſt conuerti nullus lapis homo eſt, nam & iſta uera eſt. Item, nullus homo rhetor eſt, falſa eſt; & eius conuerſio, nullus rhetor homo eſt, falſa eſt. In quatuor igitur his propoſitionibus, duæ tantũ contraiacentes ſibi ipſę conuertuntur, ideſt particularis affirmatio, & uniuerſalis negatio. Aliæ uero duæ ſibi ipsæ non conuertuntur. Nam neq; uniuerſalis affirmatio, neq; particularis negatio ſibi ipſa conuertitur. Siquis enim dicat, Omnis homo animal eſt, uera eſt. Siquis uero conuertat, omne animal homo eſt, falſum eſt. Non igitur ſibi ipſi conuerti poteſt, quoniam conuerſa prioris ueritatem non recipit. Neque uero particularis negatio ſibi ipſa conuertitur. nam ſiquis dicat, quidam homo grammaticus non eſt, uera eſt; ſi uero conuertat, quidã grammaticus homo non eſt, falſa eſt, Omnis enim grammaticus homo eſt. Repetendum eſt igitur a capite, quod cum quatuor propoſitiones ſint, affirmatio uniuerſalis, negatio uniuerſalis, affirmatio particularis, negatio particularis, particularis affirmatio, & uniuerſalis negatio quæ contraiacentes ſunt, ſibi ipſis conuerti poſſunt. Vniuerſalis uero affirmatio, & particularis negatio, quæ ipſæ contraiacens ſunt, nunquam poſſunt ſibi ipsis conuerti. Nec hoc nos turbet, quòd quædam affirmationes uniuerſales, & quædam particulares negationes conuerti poſſunt. Poteſt enim dici, omnis homo riſibilis eſt, omne riſibile homo eſt, & utræque uerę ſunt. Et iterum, omnis homo hinnibilis eſt, falſa eſt, & omne hinnibile homo eſt, & hęc quoq; falſa eſt. Item in particulari negatione, quidam homo non eſt lapis, uera eſt, & quidam lapis non eſt hõ, uera eſt. Item quidam homo non eſt riſibile, falſa eſt; quoddã riſibile homo non eſt, & hæc quoq; falſa eſt: ergo uidentur poſſe uniuerſales affirmationes, & particulares negationes conuerti & conuertuntur quidẽ, ſed non uniuerſaliter. Generaliter autẽ dico propoſitiones poſſe cõuerti, quoties uniuerſaliter, ideſt in omnibus conuertuntur. Iſtæ autem in duabus ſolis materiebus conuerti poſſunt. Siquis enim propriũ, cuiuslibet ſpeciei ad ipſam ſpeciẽ, cuius eſt proprium uelut ad ſubiectum prædicet, poteſt conuertere. Nam quia riſibile propriũ eſt homini, ſi pędices riſibile, & ſubiicias hominẽ, ut eſt omnis homo riſibile eſt, potes iterum ſubiicere riſibile, & hominẽ prædicare. ut ſi dicas, omne riſibile eſt hõ. In illis uero ſimul falſæ ſunt generaliũ affirmationũ conuerſiones, in quibus id qđ prædicatur ad ſubiectũ nullo tẽpore uere dici poteſt, ut ſiquis dicat, omnis hõ lapis eſt, falſa eſt. Et iterũ, omnis lapis hõ eſt, falſa eſt. hæc, qm̃ nullo tẽpore neque hõ lapis eſt, neq; lapis hõ, uere pędicabitur. In particularibus negatiuis contrarium eſt, nam tum falſæ ſunt, cum proprium ſubiectum eſt, aut prædicatũ. ut ſiquis dicat, Quidam homo riſibile nõ eſt, falſum eſt. Item quoddã riſibile hõ non eſt, & hæc quoq; falſa eſt. In illis ueræ ſunt, quando id quod affirmando nullo tempore uere prædicari poteſt, ad ſubiectũ pędicãt. ut ſi dicas, quidam hõ lapis nõ eſt, uera eſt. Iterũ quidã lapis homo non eſt, uera eſt. Ergo uniuerſales affirmationes tum ſibi conuertuntur, ut ueræ ſint, cum proprium pędicant: tum sibi conuertuntur, ut falſæ ſint, cũ id quod nullo tẽpore ad ſubiectũ uere dici poterit, pędicatur. Itẽ in particularibus negatiuis, tum falſæ ſunt, cum propriũ

prædicant, tum ueræ, cum id quod nullo tempore uere dici poterit, prædicant. In his ergo solæ cõuerti possunt istæ. In aliis uero conuerti non possunt. Atq; ideo uniuersaliter non conuertuntur. remanet ergo ut in aliis rebus omnibus, ut superius dictum est, non conuertantur.

De propositionum categoricarum commutatione per accidens Cap. VI.

HOc uero perspiciendum est, quod particularis affirmatio quæ sibi ipsa conuertitur, uniuersali affirmationi quæ sibi non conuertitur, per accidens conuerti potest. Et item contraiacens uniuersali affirmationi particularis negatio, quæ sibi ipsi non conuertitur, conuerti potest per accidens negationi uniuersali, quæ sibi ipsi conuertitur. Sed quomodo particularis affirmatio, & uniuersalis negatio sibi ipsis conuertantur, ostendimus. Nunc uero quomodo particularis affirmatio uniuersali affirmatiõi per accidens, uel quomodo particularis negatio uniuersali negationi per accidens conuertantur, demonstrandum est. Dictum est superius, quod si uera est uniuersalis affirmatio, uera est etiam particularis, & sequeretur particularis uniuersalem. Nam si uera est, omnis homo animal est, uera est etiam, quidam homo animal est. Si enim omnis, & quidã, sed particularis affirmatio sibi ipsa conuertitur, conuertitur etiam uniuersali affirmationi. Nam si omnis homo animal est, quidam homo animal est. Sed ista sibi conuertitur, hoc modo si dicas, quoddam animal homo est. Potest igitur cõuerti ad, omnis homo animal est, uniuersalem affirmationem, particularis affirmatio, quæ est quidam homo animal est, & conuertitur, ut si dicas, quoddam animal homo est: utræque enim ueræ sunt, & quæ dicit, omnis homo animal est, & quæ dicit, quoddam animal homo est. Per accidens autem conuerti dicitur particularis affirmatio uniuersali affirmationi, quia particularis affirmatio sibi ipsa principaliter conuertitur; secundo uero loco, uniuersali affirmationi cõuertitur. Restat igitur, ut hoc monstremus. Quomodo particularis negatio, quæ sibi non conuertitur, uniuersali negationi quę sibi conuertitur, per accidens conuertatur, & hic eadem ratio est. Nam quoniam uniuersalis negatio, si uera est, uera est etiam particularis, uniuersalis uero negatio sibi ipsa conuertitur, potest uniuersali negationi conuersæ particularis conuerti negatio. Age enim uniuersalẽ negationem, id est, nullus homo hinnibilis est; conuertamus, ut sit nullum hinnibile homo est. Sed istam propositionem, idest uniuersalem negatiuam, quæ est, nullus homo hinnibilis est, sequitur particularis negatio, quæ est, quidam homo non est hinnibilis. Conuerte igitur uniuersalẽ quæ est, nullus homo hinnibilis est, & fac, nullum hinnibile homo est. conuerte hanc particularem negationem quæ est, quidã homo non est hinnibilis, & fac quoddam hinnibile non est hõ, utraq; ergo ueræ sunt. Nam & nullũ hinnibile hõ est, quę est uniuersalis conuersio negationis, uera est, & quoddam hinnibile non est homo, quę conuersio particularis negationis est. Cur autem per accidens conuerti dicatur, superius dictum est. Liquet ergo talis conuersio per accidens. Quod igitur habet uniuersalis affirmatio, hoc habet contraiacens particularis negatio; utræque enim sibi conuerti non possunt. Quod autem habet uniuersalis negatio, hoc habet, & ei contraiacens affirmatio particularis. utręque enim sibi conuerti possunt. Iunctæ ergo quæ sibi conuerti possunt, & quę sibi conuerti non possunt, ut quæ sibi conuerti potest, iungatur ei quæ sibi conuerti non potest: & quæ sibi conuerti non potest, iungatur ei quæ sibi conuerti potest, faciunt per accidens conuersiones, quę superius demonstratæ sunt.

De propositionum categoricarum commutatione per contrapositionem Cap. VII.

REstat ut de his conuersionibus dicamus, quæ per contrapositionem fiunt, & primum earum sit dispositio in descriptione subiecta. generalis enim affirmationis, quæ dicit, omnis homo animal est, conuersio per contrapositionem est quæ dicit, omne non animal non homo est. Item generalis negationis quę dicit, nullus homo animal est, conuersio per contrapositionem est, nullum non animal non homo est. Item particularis affirmationis quæ dicit, quidam homo animal est. conuersio per contrapositionem est, quæ dicit, quoddam non animal non homo est. Itẽ particularis negationis quę dicit, quidam hõ animal non est, conuersio per contrapositionem est, quæ dicit, quoddam non animal non homo nõ est, quod demonstrat subiecta descriptio.

Omnis homo animal est	Omne non animal nõ homo est
Nullus homo animal est	Nullum nõ animal nõ homo est
Quidã homo animal est	Quoddam nõ animal nõ hõ est
Quidã hõ animal nõ est	Quoddã nõ animal nõ hõ nõ est

His ergo ita positis, quo modo dictum est superius in simplici terminorum cõuersione, quod particularis affirmatio, & generalis negatio sibi ipsis cõuerterẽtur. Generalis uero affirmatio, & particularis negatio sibi ipsis non conuerterẽtur, hic in per cõtrapositione cõuersionibus cõtra est. Nam generalis affirmatio per cõtrapositionẽ, sibi ipsa cõuertitur, & particularis negatio sibi ipsa cõuertitur. Generalis uero negatio & particularis affirmatio per contrapositionem sibi nõ cõuertuntur. Quod ita esse his exemplis probabimus. Si enim uera sit affirmatio generalis quę dicit, Omnis homo animal est, uera erit eius per contrapositionem conuersio quę dicit, Omne non animal non homo est. Quod .n. animal non fuerit, id homo nõ erit. Et si falsa fuerit generalis affirmatio quæ dicit, omne animal homo est, falsa erit etiã eius per contrapositionem conuersio quæ dicit, omnis nõ homo nõ animal est. potest enim fieri ut quod homo nõ est, animal sit. Illa enim negat esse animal quod homo non fuerit. Quod si, cum uera est generalis affirmatiua, uera est eius per contrapositionem conuersio; & si, cum falsa est generalis affirmatio, falsa est eius per cõtrapositionẽ conuersio, non est dubium quin generalis affirmatio possit sibi ipsa cõuerti. Item nunc ostẽdẽdũ est, quomodo particularis negatio sibi ipsa per cõtrapositionẽ cõuertitur. Nam si falsa est quæ dicit, quidã hõ animal nõ est, falsa erit etiam eius per contrapositionẽ cõuersio quæ dicit, quoddã nõ animal nõ hõ non est. hoc enim uidetur hęc propositio dicere, ac si diceret quædã res quæ animal nõ est, hõ est. Qui .n. dicit, nõ hõ nõ est, hominẽ esse significat quod animal nõ sit. Hoc uero aperte falsum est, Omnis .n. hõ animal est. Et si uera fuerit particularis negatio quæ dicit, quoddã animal hõ nõ est: uera erit & eius per contrapositionẽ cõuersio quæ dicit, quidã nõ homo nõ animal nõ est. Aequale est enim ac si diceret, res quæ homo non est, non est non animal, sed est animal, ut equus & bos hõ nõ est, & non est nõ animal. Ergo si, cum particularis negatio falsa est, falsa est etiam eius per contrapositionem conuersio; & si cum particularis negatio uera est, uera est eius per contrapositionem conuersio, non est dubium, quin particularis negatio possit per contrapositionem sibi ipsa conuerti. Nunc quoniam ostensum est generalem affirmatiuam, & particularem negatiuam per contrapositionem sibi posse conuerti, ostendamus generalem negatiuam, & particularem affirmatiuam per contrapositionem sibi non posse conuerti. Et prius de generali negatione dicendum est. Nam si generalis negatio uera est, nõ necesse erit per cõtra positionem sibi conuersam uerã esse. Sed si falsa fuerit, & per contrapositionem sibi conuersam falsam esse necesse est. Nam si falsa est quæ dicit, Nullus homo animal est, falsa erit fortasse eius per contrapositionem conuersio, quæ dicit, nullum non animal non homo est. ęquale est enim ac si dicat, nulla res est quæ non sit animal, & sit non homo, quod est omnis res quæ animam non habet, homo est. quod aperte falsum est. Item si uera fuerit generalis negatio, falsa erit eius per contrapositionẽ conuersio. Nam si uera est quæ dicit, nullus homo est lapis, falsa erit eius per contrapositionem conuersio quæ dicit, nullus non lapis non homo est. æquale est .n. ac si dicat, nulla res est quæ cum non sit lapis, non hõ sit, quod est, omnis res quæcunq; lapis nõ fuerit, homo erit, quod falsum est. Innumerabilia

bilia enim inuenies, quæ non sunt lapides, & non homines non sunt. Ergo qm̄, si generalis negatio falsa fuerit, falsa est eius per contrapositionē conuersio; & si eadem uera fuerit, falsa erit eius per contrapositionem conuersio, non est dubium generalem negationem sibi non posse conuerti. Quod enim in aliquo fallit, generaliter colligi non potest. Restat igitur, ut id quod reliquum est monstremus, particularem affirmationem per contrapositionem sibi non posse conuerti. Cum enim fuerit particularis affirmatio uera, uera erit eius etiam per contrapositionem conuersio. Nam si uera est quæ dicit, quidam homo animal est, uera est eius per contrapositionem conuersio, quoddam non animal non homo est. æquale est enim ac si dicat, quædam res quæ animam non habet, homo non est, quod uerum est. Lapis .n. animam non habet, & tamē homo non est. Item si particularis affirmatio quæ dicit, quidam lapis homo est, falsa est, uera erit eius per contrapositionem conuersio quæ dicit, quidam non homo nō lapis est. æquale est enim ac si diceret, quædam res quæ homo non fuerit, lapis non est, quod uerum est. Equus .n. hō nō est, & tamen lapis nō est. Ergo si, cum in quibusdam particularis affirmatio uera fuerit, uera erit eius per contrapositionem conuersio: & si, cum in quibusdam falsa fuerit particularis affirmatio, uera erit eius per contrapositionem conuersio, non est dubium particulares affirmationes per contrapositionem sibi non posse conuerti. Generalis uero negatio & particularis affirmatio, quæ contraiacentes sunt, in per contrapositionem conuersionibus contraria patiuntur. Nam in generalibus negatiuis, siue generales negatiuæ ueræ fuerint, siue falsæ, per contrapositionem conuersiones semper falsæ sunt: in particularibus autem affirmatiuis, siue particularis affirmatio uera fuerit, siue falsa, eius per contrapositionem conuersio uera est. Repetendum est igitur a superioribus, & cōfirmando quòd in simplicibus terminorum conuersionibus particularis affirmatio, & generalis negatio sibi conuerti possunt. Generales uero affirmatio & particularis negatio sibi conuerti non possunt. In his uero conuersionibus quæ per contrapositionionem fiunt, contra est. Nam generalis affirmatio & particularis negatio per contrapositionem sibi ipsis conuerti possunt. Generalis uero negatio, & particularis affirmatio per cōtrapositionem sibi ipsis conuerti non possunt. Et generalis negatio & particularis affirmatio quæ sunt contraiacentes in ueri falsiq; distantia (ut demonstratum est) sibi ipsis inuicem contraria patiuntur. Hæc de categoricorū syllogismorū categoricis propositionibus dicta sufficiāt. Siqua uero in his prætermissa sunt, in peri hermenias Aristotelis commentario diligentius subtiliusq; tractata sunt.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI

DE SYLLOGISMO CATEGORICO

LIBER SECVNDVS.

Quid sit dici de omni & nullo, quidq; esse in toto & nullo, & cur literis pro terminis utamur. Cap. I.

SVPERIORIS series uoluminis, quod ad categoricorum syllogismorum propositiones attinebat, explicuit: Nūc autem quantum introductionis patitur tēperamentum, de ipsa categoricorū syllogismorum ratione tractabitur. Et qm̄ omnium compositorū firmitudo uel uitium, aut in his maxime reperitur, ex quibus est compositū, aut penes bonā malamue compositionē eius laus uituperatioq; tenet. Nāq; domus si sit fortibus lapidibus debilibusue cōstructa, ipsa quoq; est fortis aut debilis. Porro autem si artificis cōpositionē æquabilem solertemq; fuerit nacta, ipsa quoq; cōstructio merito stabilitatis erit laudabile fundamentū. si uero insolertior cōpositio fiat, tota quoq; quāuis ex bonis ordinata lapidibus, nulla sese gerēs fabrica stabilitate nutabit. Nos quoq; hāc eandē imaginē secuti, prius de his, quibus ipse syllogismus cōstat, idest ꝓpositionibus, explicuimus: Nunc uero de ipsa inter se syllogismorum coniunctione, cōpositioneq; tractabimus. Illud uero meminisse debebis, introducēdis hic me præstitisse docēdis, nō introductis. Et prius quid sit esse in omni, uel non esse, paucis ostēdam. Siqua .n. res alterius genus fuerit, omnem intra se speciem continebit, & in toto species genere illa esse dicetur. Sit .n. genus animal, homo uero species. homo ergo, qm̄ minus est quā animal, in toto animali esse dicetur. Omnis .n. hō animal est. Siquis ergo sic dicat aliquā rem de omni alia re prædicari cōuersa uice nihil interest. Nā sicut in toto animali hō est, sic etiam animal de omni homine prædicatur. In toto uero nō esse, est, quoties alia res ab alia re omni disiuncta est, ut si dicas animal in nullo lapide est. nullū enim animal lapis est. & si dicas, animal de nullo lapide prædicatur, de nullo .n. lapide animal dicitur. Definimus ergo in toto esse, uel in toto non esse sic, in toto esse, uel de omni prædicari, dicitur quoties non potest inueniri aliquid subiecti, ad quod illud qđ prædicatur, dici nō possit. Nanq; nihil hominis inuenitur, ad qđ animal dici non possit. In toto uero non esse, uel de nullo prædicari dicitur, quoties nihil subiecti poterit inueniri, ad qđ illud qđ prædicatur dici possit. Nihil .n. lapidis inueniri potest, de quo possit animal prædicari. Illud sane notandū est, ꝙ esse in toto uersa uice dicitur. Nam si aliquid de omni aliquo prædicatur, illud de quo illud prædicatur, in toto illo esse dicitur qđ prædicatur, ut animal de omni homine dicitur. Homo uero in toto est animali, dest uelut quædā pars intra totū animal latet. Et siquid in alio omni fuerit, in eo toto res illa de qua superius dicebatur esse dicitur, ut idē animal cum in omni sit homine, & de eo omni prædicetur, hō in toto est animali. His igitur ita positis, quotiescunq; ita dicimus, ut literas pro terminis disponamus, pro breuitate hoc & compendio facimus, id qđ per literas demonstrare uolumus, uniuersaliter demonstramus. Nam fortasse in terminis aliquibus falsum ingerendū necesse sit. In literis uero nunquā fallimur, quoniam ad hoc utimur literis, quasi terminos poneremus. In literis uero ipsis, nisi terminorū cōiunctio per se firma ualensq; fuerit, ulla neq; ueritas, neq; falsitas reperietur. Quoties igitur aliud de alio omni prædicari uolumus ostēdere, sic ponimus. Sit primus terminus .a. secundus .b. & prædicetur .a. de omni .b. Hoc aūt ita accipito, tanquā si posuerimus .a. animal .b. hominem. Eodē mō & de negatiuis. Nā si dicamus .a. de nullo .b. prædicatur, talē est ac si dicamus .a. qđ est animal, de nullo lapide prædicat̄ qđ est .b. & alia quæcūq; eis fuerint cōsimilia.

De syllogismorum figuris & eorum differentijs Cap. II.

OMnis aūt syllogismus simplex, tribus terminis demōstratur atq; cōcluditur. Sed prius ipsorum syllogismorū figuras aspiciamus: Post uero de modis ordinibusq; eorū tractabimus. Tribus igitur terminis ita positis, ut ꝓpe se & sibi cōnexi sint, tres, nō ultra, fieri cōplexiones necesse est, hoc mō. Sit .n. .a. sit .b. sit .c. aut .n. .a. de .b. ꝓdicabitur, & .b. de .c. aut certe .a. & de .b. prædicabitur, & de .c. uel ijsdē ipsis a. & b. c. terminus uidebit̄ esse subiect⁹. Sit enim .a. bonū, sit .b. iustū, sit .c. uirtus: aut .n. a. idest bonū erit in omni .b. idest iusto, & dicetur, omne iustū bonū est, & itē .b. iustum in omni .c. idest uirtute. & dicetur, omnis uirtus iusta est. Et erunt huiusmodi propositiones. Omne iustum bonum est, omnis uirtus iusta est. Aut .a. idest bonum, de .b. quod iustum est, & .de .c. quod uirtus est prædicabitur, ut sit, omne iustum bonum est. Omnis uirtus bona est. Aut certe .a. bonum .b. iusto & c. uirtuti. subiacebit. Vt dicatur, omne bonum iustum est, omne bonū uirtus est. In hac enim complexione .b. & .c. de solo .a. termino prædicantur. Vbi uero .a. de omni .b. termino, & .b. item prædicatur de omni .c. Hanc figuram uoco primam: quæ diffinitur sic. Prima figura est, in qua is qui subiectus est, de alio prædicatur. Nanq; .b. quod .a. termino subiectū est, ad .c. item

terminum prædicatur. Extremitates uero dico huius figuræ quod prædicatur & quod subiectum est, idest.a.c. Nanq; a.prædicatur de.b.termino, c.uero terminus.b.termino subiacet. Medium autem illud uoco qnod alij subiacet, & de alio prædicatur, id est.b. Nam.b.terminus.a.termino subiacet, de c. uero termino prædicatur. Maior uero extremitas est, quæ prima prædicatur, id est.a.Nanq; idem.a.de.b.termino prædicatur. Minor uero, qnæ medio termino subiicitur, idest .c. Nāq;.c.terminus medio termino, idest.b.subiectus est, de eo enim. b. medius terminus dicitnr. Maior uero terminus.a.uocatus est, id est qui prædicatur, quoniam omne prædicatum, ab eo de quo prædicatur maius est. Et in conclusione, sicut in prima propositione, semper. a. terminus prædicatur.a.enim bonum prædicatur de. b.iusto. Et dicitur omne iustum bonum est, b. uero medius terminus prædicatur de.c.& dicitur, omnis nirtus iusta est. Ex his igitur concluditur in syllogismo, omnis uirtus bonum est,& a. bonum nominabitur de.c.uirtute, atque ideo maior a nobis extremitas appellatur.

Maior extremitas: Medius terminus: Minor extremitas
A B C
Bonum Iustum Virtus

Id uero meminisse debemus, quòd ea quæ paria sunt, retorqueri possunt,& ad se inuicem prædicari: & sicut id quod prædicatur in eo quod subiectum est, omni est, ita rursus conuersim quod fuerit subiectum, in eo quod antea prædicabatur, omni erit. Nam si.f.&.g.duo termini, ita sibi sint æquales, ut neuter neutro maior sit, cum prædicaueris.f.de omni.g.erit f.terminus in omni.g.termino. Si uero conuertas & prædices.g.terminum de.f.termino,erit iterum.g.terminus in omni.f.termino. Sit enim.f.risibile.g.homo. ergo si prędices.f.risibile,&.g.hominem subiicias.f.risibile in omni.g.inuenitur. Omnis enim homo risibilis est. Si uero prædices.g.hominem ad. f.risibile.g.homo in omni.f.risibili reperitur. Omne enim risibile homo est. Quid autem termini sint, uel quid prædicatio, aut subiectio, priori de propositionibus libro satis dictum est. Sed ne forte erremus, quod uidetur uniuersalis affirmatio conuersa. Nam de hoc quoq; superius dictum est. Modo uero hoc solum monstrare uolumus, quòd quæ sunt in toto paria, sola conuertantur. Hoc tamen prodest ad ostensionem syllogismorum, quæ fit in circulo, quam in analyticis diximus. Ac de prima syllogismorum categoricorum figura expeditum est.

Secunda uero figura est quoties.a.terminus de utrisq; . b, &.c.terminis prædicaẗ,hoc modo. Si.n.dicas.a.bonū de oi. b. iusto, ut sit hoc modo propositio. Omne iustum bonum est. Et inde. a. bonum de omni.c. uirtute, ut dicas. Omnis uirtus bonum est, solum.a. de utrisque.b. &.c.terminis prædicasti,& erit hæc secunda figura. Medius autem terminus in hac figura erit qui de utrisque prædicatur, id est.a.Extremitates uero ea quæ subiecta sunt, id est.b. & c. Maior uero extremitas est de qua primo a. terminus appellatur, id est b, iustum,uel si ad.c.primo prædicabitur.c.terminus maior extremitas inuenitur, idcirco quòd ea extremitas, de qua medius terminus primo prædicatur, in conclusione ipsa quoque prædicabitur, ut posterius demonstrandum est. Minor uero extremitas erit ad quod medius terminus posterius prædicabitur.

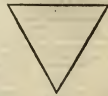
Medius terminus
a
bonum

iustum uirtus
b c
Maior extremitas Minor extremitas

Tertia uero figura est quoties.a. &. b. termini de uno.c. prædicantur. Siquis enim prædicet.a.idest bonum, de.c.id est uirtute, ut sit huiusmodi propositio. Omnis uirtus bonum est. Item.b.prædicetur de. c. ut sit omnis uirtus iustum est, tertiam figuram facit. In hac nero figura medius terminus erit, qui utrisque subiectus est, id est. c. Nanque de.c. termino. a. &. b. termini prædicantur. Maior uero extremitas est quæ primo prædicatur, id est.a. Minor nero, quæ postea, id est.b.uel si quemlibuerit.b.prius.a.posterius prædicare, secundum priorem posterioremque prædicationem, maior minorue extremitas inuenietur.& hic quoque maior extremitas in conclusionibus, sicut in superioribus aliis figuris, de minore prædicatur.

Maior extremitas Minor extremitas
a b
bonum iustum

uirtus
c
Medius terminus

De syllogismo perfecto & imperfecto, & quòd secunda figura & tertia de prima nascantur.
Caput III.

EXpeditis igitur tribus syllogismorum figuris, dicendū est, quia perfectus syllogismus est, cui ad integram probatamque conclusionem, ex superius sumptis & propositis nihil deest. Sed modo atque ordine facta conclusio nihil dehabens per ea, quę antea proposuit, terminatur. Imperfectus uero syllogismus est, cui nihil æque ad perfectionem deest, ueruntamen in his, quæ in propositionibus sumpta sunt, aliqua desunt, cur ita esse uidetur. sed & hę definitiones omnes posterius liquebunt. Nunc autem unde hę figuræ nascantur, breuiter explicandum est. Quoniam unde nascuntur, in eadem iterum resoluuntur. Sed secunda & tertia figura, de prima figura nasci & procreari uidētur. Sit enim. a. terminus in omni.b. termino. & de omni eo prædicetur;b.uero terminus de omni.c.termino prędicatur.hęc ut dictum est prima syllogismorum figura est. Siquis igitur maiorem extremitatem propositionemque conuertat, & quod fuerat antea prædicatum, faciat esse subiectum, secundam faciet figuram. Nam quemadmodum.a.terminus prædicatur de.b.termino.ita.b.de.c. Si ergo conuertatur,& fiat ut.b.

ut.b. terminus de.a.termino prædicetur, inuenitur.b.terminus, qui antea medius fuerat, & .a. termino subiectus, de.c. uero termino prædicatur, ad utrosq; terminos prędicatiuus. Age enim quoniam.a.bonum de.b.iusto prædicabatur.b.uero iustum de. c.uirtute prædicabatur, erat propositio, omne iustum bonum est, omnis uirtus iusta est: manente propositione quæ est, omnis uirtus iusta est, prima oropositio, id est omne iustum bonum est, contraneratur, & fiat omne bonū iustum est. Inueniuntur igitur propositiones sic: omne bonum iustum est, omnis uirtus iusta est, & iustum idest.b.de.a. &.c.terminis prædicabitur. Conuersa igitur maiore prioris figuræ extremitate, secunda syllogismorum figura procreatur. Tertia nero figura nascitur minori propositione cōuersa. Nam si a. bonum prædicatur de.b. iusto, ut dicatur, omne iustum bonum est. b. nero iustum prædicatur de. c. uirtute, ut dicatur, omnis uirtus iusta est, si priore propositione manente, id est, omne iustum bonum est, secunda quæ est, omnis uirtus iusta est, conuertatur, & fiat, omne iustum uirtus est: inueniētur omnes propositiones sic. Omne iustum bonum est. Omne iustum uirtus est, & de.b.iusto.a.&.c.termini prædicantur, & fit tertiæ figuræ connexio. Conuersis igitur primis posterisq; extremitatibus primæ figuræ, tertia uel secunda figura nascuntur. At uero unaquæq, harū trium figurarum, habet sub se plures syllogismorū modos, ut modi sub figuris ita fiot, ut sunt species sub suis generibus. Habet enim prima figura sub se, Aristotele auctore, modos quatuor: sed Theophrastus, & Eudemus super hos quatuor, quinque alios modos addunt Aristotele dāte principium in secundo priorū analyticorum uolumine, quod melius postmodum explicabitur. Secunda uero figura habet sub se quatuor modos. Tertia uero auctore Aristotele sex. addūt etiā alij unum, sicut ipse Porphyrius, superiores.s.sequens.

De nouem syllogismorum modis primæ figuræ. Cap. IIII.

ET quoniam (ut superiore libro dictum est) aliæ propositiones affirmatiuæ sunt, aliæ negatiuæ, & earum aliæ uniuersales, aliæ uero particulares, secundū eas ipsas, propositiones syllogismorum conclusionesque iungūtur. Nanque primę figuræ primus modus est, qui fit ex duabus uniuersalibus affirmatiuis, uniuersalem colligens affirmatiuam. Si enim.a.terminus fuerit in omni.b.termino, & si.b.terminus de omni.c termino fuerit prædicatus.a.terminus de omni.c termioo prędicabitur. Nanque.a.bonum si prædicetur de omni.b.iusto, ut sit, omne iustum bonum est. b.uero iustum, si prædicetur de.c.uirtute, ut sit, omnis uirtus iustum est, necessario concluditur, extremitatibus ad se inuicem prędicatis, idest.a.&.c.ut sit, omnis uirtus bonum est. Sunt igitur huiusmodi propositiones, atque conclusio. Si.a.in omni.b.fuerit, &.b.in omni.c.fuerit. a, terminus de omni.c.prædicabitur, id est.

Omne iustum bonum est.
Omnis uirtus iusta est, & conclusio. barbara
Omnis igitur uirtus bonum est.

Et hic primæ figuræ Primus modus est. Secundus uero modus primæ figurę ē quoties ex prima uniuersali negatiua, & secunda uli affirmatiua, cōclusio uniuersali negōne colligitur. Si.n.sit.a. malum.b.bonū. c. iustū.a.terminus de nullo b.termino prædicabitur. Nullum enim bonum malum est, b. uero terminus de omni.c.termino prædicabitur. Omne.n. iustum bonum est. Quare colligitur, nullum iustum malum est, ut est hoc modo. Si.a.terminus de nullo.b.termino prædicatur, b.uero terminus de omni.c.termino fuerit prædicatus, a.terminus de nullo.c.prædicabitur.ut est.

Nullum bonum malum est.
Omne iustum bonum est. celarēt
Nullum igitur iustum malum est.

Tertius uero modus primæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatiua, & particulari affirmatiua, particularis affirmatiua colligit. Nā si.a.uirtus de omni.b. id est bono pdicetur, & b.bonum de quodam.c.id est iusto fuerit prędicatū particulariter, erit quoque conclusio particularis, hoc modo, ut.a. uirtus de quodam.c.iusto particulariter prædicetur. Si igitur fuerit.a.terminus in omni.b. &.b. terminus in aliquo.c. particulariter, erit.a.terminus in aliquo.c.particulariter, ut sit.

Omne bonum uirtus est.
Quoddam iustum bonum est. darij
Quoddam igitur iustum uirtus est.

Quartus modus primæ figuræ est talis, quoties ex uniuersali negatione, & particulari affirmatione, particularis negatiua colligitur. Nam si.a.terminus, de nullo b.termino prędicetur, b.uero terminus de quodam.c.termino prędicetur, a.terminus de quodam.c.termino non prędicabitur, quod monstrat subiecta descriptio. Nam sunt huiusmodi propositiones.

Nullum bonum malum est.
Quoddam iustum bonum est. ferio
Quoddam igitur iustum malum non est.

Hos ergo quatuor in prima figura modos io analyticis suis Aristoteles posuit. Cæteros uero quinq; modos Theophrastus & Eudemus addiderunt, quibus Porphyrius grauissimę uir auctoritatis uisus est cōsensisse, qui sunt huiusmodi. Nā quoniam particularis affirmatina sibiipsi conuertitur, quisquis ostenderit in conclusione. a. termioum de quodā.c.termino particulariter prędicari: in eadem ipsa conclusione monstrauit, quod.c.terminus de.a.termino rursus particulariter prædicetur. Nam si sibi particularis propositio in cōclusione conuertitur; si. a. terminus in quodam.c. termino fuerit.c.termious de quodam.a.termino prædicabitur. Item quisquis uniuersalem negatiuam in conclusione probauerit, necesse est eum ipsius quoque conuersionem in eadem conclusione probasse. Vniuersalis enim negatio semper sibi cōuertitur. Nam siquis probauit, quod.a.terminus de nullo.c. termino prędicetur, noo est dubium quin in hac conclusione illud quoque probatum sit, quod.c.terminus de nullo.a.termino prædicetur. Semper enim (ut dictum est) uniuersalis negatiua sibiipsi conuertitur. uniuersalis quoque affirmatiua duplici conclusioue continetur. Nam quisquis ostēdit a.terminum de omni.e.termino prædicari: Illud quoq; ostēdit quod .c. terminus de quodam. a. termino particulariter prædicetur. Siquis.n.probauerit animal de omni homine prædicari, ita dicens, Omnis homo animal est: illud quoq; necessario monstrauit particulariter, quoniam quoddā animal homo est. Ita semper uniuersalis oegatio & uniuersalis affirmatio, et particularis affirmatiua dupliciter concluduntur. Aliæ enim sibiipsis conuertuntur, quæ particularis est, particulariter; quæ uniuersalis, uniuersaliter. Alia uero cum ipsa uniuersalis affirmatiua sit, particulariter sibiipsi conuertitur. Particularis autem negatio nunquam sibiipsi conuertitur. Atque ideo simplicem in se retinet conclusionem. Hoc autem quod nuper diximus in secundo priorum analyticorum libro ab Aristotele monstratur, quod scilicet Theophrastus & Eudemus principium capientes, ad alios in prima figura syllogismos adiiciendos animum adiecere, qui sunt huiusmodi, qui κατ' ἀνάκλασιν uocantur, id est per refractionem quandam conuersionemque propositionis.

Et est Quintus modus ex duabus uniuersalibus affirmationibus particularē colligens affirmatiuā hoc modo. Si.a.fuerit in omni.b.&.b.fuerit in omni. c. posset equidē cōcludi quod a. terminus esset in omni.c.termino. Sed quoniam ista uniuersalis propositio (ut dictum est) particulariter conuertitur, prætermisso eo q.a.terminus de omni.c.termino prędicatur, conclusio esse dicitur, quod.c.terminus, de quodā a.termino prædicatur, quod hoc exemplo monstrādum est. Si enim sint propositiones sic, omne iustum bonum est, omnis uirtus iusta est, posset concludi equidem quoniam omnis uirtus bonum est. Sed quoniam ita propositio sibi conuertitur, ut sit quoddam bonum uirtus est, particulariter, particularis syllogismus conclusioque colligitur ex duabus uniuersalibus affirmatiuis. Eius uero forma talis est.a.terminus in omni.b b.terminus in omni. c. igitur.c.terminus in quodam.a.ut est.

Omne iustum bonum est.
Omnis uirtus iusta est. baralip
Quoddam bonum uirtus est.

Per conuersionem refractionemq; dicitur, quoniam quod uniuersaliter

uniuerſaliter colligebatur, conuerſum particulariter collectum eſt. Sextus modus eſt primæ figuræ qui fit ex uniuerſali negatiua, & uniuerſali affirmatiua uniuerſalem cõcluſionem per conuerſionem colligens. Nam ſi.a.terminus in nullo.b. fuerit. b.uero terminus in omni.c. termino fuerit, poſſet equidem colligi, quoniam.a.terminus in nullo.c.termino eſt. Sed quoniam uniuerſalis negatiua conuertitur, dicimus quoniam.c.terminus in nullo.a.termino eſt, ut fit hoc modo.

Nullum bonum malum eſt. celãtes
Omne iuſtum bonum eſt, poſſet colligi
Nullum iuſtum malum eſt.

Sed ex his per conuerſionem colligimus.

Nullum malum iuſtum eſt.

Septimus modus primæ figuræ eſt, qui ex uniuerſali affirmatiua & particulari affirmatiua per conuerſionem particularẽ colligit affirmatiuam. Si enim fuerit.a.terminus in omni.b. &.b.terminus de quodam.c.termino prædicetur, poteſt.a.terminus de quodam.c.termino prædicari. Sed quoniã particularis affirmatio ſibi ipſa conuertitur, per conuerſionem fit concluſio, & dicetur.c.terminus de quodam.a.termino prædicari, ut fit ſic.

Omne bonum uirtus eſt. dabitis
Quoddam iuſtum bonum eſt.
Poſſet equidem concludi quoniam
Quoddam iuſtum uirtus eſt. Sed quia particularis affirmatio conuertitur, dicimus qm̃ quædam uirtus iuſta eſt.

Octauus modus primæ figuræ eſt, quoties ex uniuerſali affirmatione & uniuerſali negatione particulariter colligitur. Si enim.a.terminus de omni.b.termino prædicatus fuerit. b.uero terminus de nullo.c.termino prædicetur, nõ poſſet colligi, quoniam.a.terminus de nullo.c.termino prædicatur. cur autem non poſsit in reſolutoriis dictum eſt. Sed quoniam uniuerſalis negatiua ſibi ipſa conuertitur: poteſt dici & conuerti, quoniam.c.terminus de nullo.b.termino prædicatur.b.uero terminus de quodam.a.termino dicitur, quoniam uniuerſalis affirmatiua particulariter ſibi ipſa conuertitur, quare.c.terminus de quodam.a.termino non prędicabitur, ut ſit ſic. Omne bonum iuſtum eſt, Nullum malum bonum eſt, non poſſet colligi, quoniam nullum malum iuſtum eſt. Sed conuertitur ſic.

Omne bonum iuſtum eſt. fapeſmo
Nullum malum bonum eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

Nonus modus primæ figuræ eſt, qui ex particulari affirmatiua & uniuerſali negatiua particularem colligit negatiuam per conuerſionem. Si enim.a.terminus de quodam.b.termino.b.uero terminus de nullo.c.termino prędicetur, non poteſt quidem dici, quoniam.a.terminus de quodam.c.termino non prædicabitur. cur autem non poſsit hoc quoque in reſolutoriis diximus. Sed quoniã uniuerſalis negatio conuerti poteſt, dicetur quoniam.c.terminus de nullo.b.termino prædicatur, &.b.terminus de quodam.a prædicatur.c. igitur terminus de quodam.a.non prædicabitur, ut ſit ſic.

Quoddam bonum iuſtum eſt. friſeſmo
Nullum malum bonum eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

De quatuor ſyllogiſmorum modis ſecundæ figuræ. Cap. V.

EXpeditis igitur nouem primæ figuræ modis, ad ſecundæ figuræ quatuor modos ueniamus. Illud tantũ conſtet, quòd quemadmodum in prima figura per nouem ſupradictos modos, & affirmatio uniuerſalis, & negatio uniuerſalis, & affirmatio particularis, & negatio particularis, in concluſione colligitur. In ſecunda figura affirmatiuam, neque generalem, neque particularem poſſe colligi, ſed tãtum uel particulariter, uel uniuerſaliter ſolas colligi negatiuas. Eſt autem ſecũdæ figuræ primus modus hic, quoties ex uniuerſali negatione, & uniuerſali affirmatione, uniuerſalis negatiua colligitur. Si enim.a.terminus de nullo.b. termino, & de omni.c.termino prædicetur, b.terminus de nullo.c.termino prædicabitur. Sit enim.a.bonum, ſit.b.malum.c.iuſtum. Siquis igitur ſic dicat.

Nullum malum bonum eſt. ceſare
Omne iuſtum bonum eſt, concludit
Nullum iuſtum malum eſt.

Liquet igitur maiorem extremitatem de minore in concluſione prædicari. Sed omnes ſecundæ figuræ ſyllogiſmi quamuis ueri ſint, uerum tamen ex ſeipſis nõ probant, ſed ex primæ figuræ modis implentur. Nãq; ſi.a.terminus de nullo.b. termino prędicetur, & in omni.c.termino ſit, nondum probatum eſt, quoniam omnino.b.terminus de nullo.c.termino prædicetur. Sed ſiquis ex iſto ſecũdæ figuræ primo modo, primæ figuræ ſecundum modum faciat per conuerſionem, totus ſyllogiſmus concluſioque probata eſt. Siquis enim in hoc ſyllogiſmo qui eſt.a.terminus, in nullo.b.& idem.a.terminus de omni.c.prædicet̃, &.a.b. propoſitionem conuertat, ut faciat eſſe.b.a. Nam omnis uniuerſalis negatiua conuertitur. Siquis igitur dicat quoniam.a.terminus de nullo.b.termino prædicatur, &.b.igitur de nullo.a.termino prædicabitur. Sed.a.terminus de omni.c.termino prædicabitur. Fit igitur primæ figuræ ſecundus modus, ex uniuerſali negatiua, & uniuerſali affirmatiua, uniuerſalem colligens negatiuã, ut ſit concluſio. De nullo igitur.c.termino.b.prædicabitur. His igitur conuerſionibus, omnis ſecũdæ & tertiæ figuræ ſyllogiſmus concluſioque colligitur & probatur. Atque ideo quoniam ex ſeipſis non ſunt probati niſi ex ſuperioribus comprobentur.i.primę figurę modis, quicunque in ſecunda uel tertia figura inuentus fuerit, imperfectus uocatur ſyllogiſmus. Secundus uero modus ſecundæ figuræ eſt, quoties ex uniuerſali affirmatiua & uniuerſali negatiua cõmutatis ordinibus uniuerſalium, rurſus negatiua concluditur Si enim.a.terminus in omni.b.termino ſuerit, & de nullo.c.termino prędicetur.b.terminus de nullo.c.termino p̃dicabitur. Sit enim.a.bonum.b.iuſtum.c.malum, Si quis igitur ſic dicat.

Omne iuſtum bonum eſt. cameſtres
Nullum malum bonum eſt, concludit
Nullum igitur malum iuſtum eſt.

Sed hęc complexio coniunctioq; propoſitionum duplicem conuerſionem habet. Oſtenditur enim de ſecundo primę figurę modo ſic. Nam ſi.a.terminus in omni.b.termino eſt, & de nullo.c.termino prędicatur, hic uniuerſalis negatiua conuertitur. Erit igitur ut.c.terminus de nullo.a.termino prædicetur. Quòd ſi ita eſt, erit huiuſmodi ſyllogiſmus, c.terminus de nullo, a, termino prędicatur, a,terminus in omni,b,termino eſt.c,igitur terminus de nullo, b, termino prædicabitur. Ecce una conuerſio facta eſt propoſitionis negatiuæ. Sed quoniã diximus concludi non.c,in nullo,b, ſed.b,in nullo,c,termino, hic uniuerſalis concluſio negatiua cõuertitur. Et ſicut concluſum eſt,c,terminum de nullo,b,termino prędicari: ita concluditur de nullo, c, termino,b, terminũ prędicari. Tertius modus ſecundę figurę eſt, quoties ex uniuerſali negatiua, & particulari affirmatiua, particularis negatiua colligitur. Si enim,a,terminus de nullo,b,termino prędicetur, & in quodam, c,termino ſuerit, b,terminus de quodam.c.termino non prędicabitur. Sit enim,a,bonum,b,malum,c,iuſtum. Siquis igitur ſic dicat.

Nullum malum bonum eſt. feſtino
Quoddam iuſtum bonũ eſt: concludat neceſſe eſt
Quoddam iuſtum malum non eſt.

Hic quoque ſyllogiſmus per conuerſionem hoc modo probatur. Nam ſi,a,terminus de nullo,b,termino prędicatur, & b, terminus de nullo,a,termino prędicabitur. Sed,a,terminus de quodam.c.termino prędicatur. Redit igitur primę figuræ modus quartus, qui eſt ex uniuerſali negatione, & particulari affirmatione, particularem ſcilicet colligens negatiuam, ut in hoc quoque ſyllogiſmo. Nam hic quoq; particularem negatiuam colligit, ideſt. b, terminum de quodam c.termino nõ prędicari. Quartus modus ſecundę figurę eſt qui ex uniuerſali affirmatione, & particulari negatione, particularem colligit negatiuam. Nam ſi.a.terminus in omni.b.termino ſit, & de quodam.c.termino non prędicetur. b.terminus de quodam.c.termino non prędicabitur. Sit enim, a, bonum, b, iuſtum, c, malum. Siquis igitur dicat.

Omne

Omne iustum bonum est.
Quoddam malum bonum non est, concludit
Quoddam igitur malum iustum non est. baroco

Hęc uero complexio atque ordo propositionum per côuersionem non potest approbari. Generalis enim affirmatiua sibi ipsa conuerti nô potest. Monstratur igitur iste syllogismus ex prima figura, non per conuersionem, sed per impossibilitatem. quoniam si particularis cõclusio negatiua in hoc syllogismo non concluditur, aliquod inconueniens impossibileq; contingit. Sed hęc impossibilitas per primam figuram demonstrabitur. Dico enim, quoniam si.a.terminus de omni.b.termino prædicetur, & in aliquo. c.termino non fit, talem colligi conclusionem. ut.b.terminus de aliquo. c. termino non prædicetur. Nam si hoc falsum est, huic contraiacens propositio uera erit. Particularibus autem negatiuis uniuersales affirmatiuę contraiacentes sunt, ut in superiore libro docuimus. si igitur hic particularis negatio non est cõclusio, erit generalis affirmatio. Sit enim affirmatio generalis, &,b,terminus de omni,c,termino prædicetur, sed, a, terminus de omni,b,termino prędicatur, b, uero terminus de omni,c,termino prædicari dicitur. A. igitur terminus de omni.c.termino prædicatur, quod fieri non potest. Ita enim a,c, propositionem posuimus prius, ut diceremus. a.terminum de quodam,c,termino non prædicari. Hoc igitur ostẽsum est per primum modum primæ figuræ. Quare in secunda figura omnis syllogismus imperfectus est, & eius probacio, aut per conuersionem in primam figuram reducitur, aut ex hypothetica dispositione per impossibilitatẽ: & primam figuram, aliter fieri non posse monstratur: & alij quidem omnes per impossibile probantur, quod paulopost de monstrabitur.

De sex septemue modis syllogismorum tertiæ figuræ Cap. VI.

REstat ut tertiæ figuræ modos atque ordines explicemus. Sed antea quã id faciamus, illud prius uidendũ est, quòd in tertiæ figuræ modis nunquam conclusio colligitur uniuersalis. Sed si uel negatiuæ uel affirmatiuæ fuerint, collectiones particulares semper erunt, nunquam etiam generales. Est autem tertię figuræ Primus modus hic, qui ex duabus uniuersalibus affirmationibus particularem colligit affirmationem. Nam si,a,&, b, termini de omni, c, termino prædicentur, a, terminus de quodã,b,termino prædicabitur, per conuersionem. Nam si, b, terminus de omni c.termino prædicatur, & uniuersalis affirmatio particulariter sibi conuertitur.c.terminus de quodam,b, termino prædicatur. Quòd si ita est, fit Tertius primæ figuræ modus, qui est ex uniuersali & particulari affirmatiua, & colligit.a. terminum de quodam, b,termino prædicari. Sit enim. a.iustũ b,uirtus.c.bonum. Siquis enim sic dicat.

Omne bonum iustum est.
Omne bonum uirtus est, fit conclusio,
Quædam uirtus iusta est. darapti

Mutant alij terminos, & uolunt facere secundum modum, ut sit,a,uirtus,b,iustum, c,bonum, ut fit talis syllogismus.

Omne bonum uirtus est.
Omne bonum iustum est, & concludatur
Quoddam iustum uirtus est. dapamis

Sed hunc Aristoteles a superiore non diuidit, & hos duos, unum modum putat, & idcirco nos septem tertiæ figuræ esse diximus modos dubitantes, sed magis Aristoteles sequẽdus est, atque ideo alium modum dicamus esse qui possit integre uideri secundus. Secundus uero modus tertiæ figuræ est, quoties ex uniuersali negatione, & uniuersali affirmatione, negatio colligitur particularis. Si enim.a.terminus de nullo.c. termino. b, terminus uero de omni; c, termino prędicetur, a, terminus de quodam, b, termino non prędicabitur. Nam si,a,terminus de nullo.c.termino prędicatur, b,uero de omni,c,&,a,terminus de quodam,b,termino non prædicabitur. Particulariter.n.sibi uniuersalis affirmatiua conuertitur. Concluditur igitur in quarto primę figurę modo.a.terminum de quodam,b,termino non prædicari. Sit.n. a,malum,b,iustum,c,bonum. Siquis sic dicat.

Nullum bonum malum est.
Omne bonum iustum est, concludat necesse est.
Quoddam igitur iustum malum non est. felapto

Ex quo considerandum est maiorem extremitatem in conclusionę prędicari. Tertius modus tertię figurę est, quoties ex particulari & uniuersali affirmatiua, particularis affirmatio concluditur. Si enim,a,terminus de quodam,c.&,b,terminus de omni, c,termino prædicetur, concluditur, a, terminum de quodam, b, termino prędicari per duplicem conuersionem. Quoniam enim,b,terminus de omni,c,termino prędicatur: &, a, terminus de quodam, c, termino prædicatur: & particularis affirmatiua semper sibiipsi conuertitur.c, terminus de quodam,a,termino prædicabitur. Sunt igitur propositiones sic. b, terminus de omni, c, termino. c, uero terminus de quodam, a, termino prædicatur. quòd si ita est, colligitur in primæ figurę modo tertio.b,terminum de quodam,a, termino prædicari. Atq; ita particularis affirmatiua conuertitur,&,a,terminus de quodam, b, termino prędicabitur, eruntq; duplices conuersiones, una propositionis, alia conclusionis. Sit enim.a.iustum,b,uirtus,c,bonum. Siquis igitur sic dicat.

Quoddam bonum iustum est,
Omne bonum uirtus est, concludat necesse est.
Quædam uirtus iusta est. disamis

Quartus modus tertiæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatione, & particulari affirmatione, affirmatio particularis colligitur. Nam si,a,terminus de omni,c,termino prędicetur. b, uero terminus in quodam,c,termino sit, concluditur,a,terminum de quodam,b,termino prædicari per conuersionem. Si enim, b,terminus de quodam,c,termino prædicetur, &, c,terminus de quodam, b, termino prædicatur, quoniam particularis affirmatiua sibi ipsa conuertitur, & fit syllogismus in primæ figuræ tertio modo, qui fit ex uniuersali affirmatiua & particulari affirmatiua particularem colligens affirmatiuam, ut fit syllogismus hoc modo. a, terminus in omni,c,&,c, terminus in quodam,b. Igitur,b,terminus in quodam, b, fit, a, uirtus, b, iustum, c, bonum. Siquis igitur sic dicat.

Omne bonum uirtus est.
Quoddã bonum iustum est, concludet quoniã
Quoddam iustum uirtus est. datisi

Quintus modus tertiæ figuræ est, quoties ex particulari negatione, & uniuersali affirmatione, particularis colligitur negatiua. Sed hic modus per conuersionem probari nõ potest, sed per impossibilitatem, sicut quartus secundæ figuræ probatus est modus. Si enim.a.terminus de quodam, c, termino non prædicetur.b,uero terminus de omni. c. termino prædicetur.a,terminus de quodam,b, termino non prædicabitur, nam si non ita est, erit illud uerum,a.terminum de omni,b,termino prædicari.sed,b,terminus de omni,c,termino prædicatur. a, igitur terminus de omni, c,termino prædicabitur, quod fieri non potest. Prius enim ita positum est, a, terminus, ut de quodã,c,termino non prædicaretur. Quod si generalis affirmatio in conclusione syllogismi non est, ut sit,a, terminus in omni, b, termino, erit huic contraiacens particularis negatio, ut,a,terminus de quodam, b, termino non prædicetur. Sit enim,a, malum,b,iustum,c,bonum. Siquis igitur sic dicat.

Quoddam bonum malum non est.
Omne bonũ iustum est, concludat necesse est,
Quoddam igitur iustum malum non est. brocardo

Sextus modus tertiæ figuræ est, quoties ex uniuersali negatiua & particulari affirmatiua, particularis negatio colligitur per conuersionem. Nam si.a.terminus in nullo, c, termino sit. b, uero terminus de quodam, c, termino prędicetur, fit conclusio,a, terminum de quodam, b, termino non prędicari. Nã si, a,terminus de nullo, c,termino prędicatur b. uero terminus de quodam.c.termino prædicatur., &, c, terminus de quodam, b,termino prædicabitur: quoniã particularis affirmatiua potest conuerti. Fit igitur talis syllogismus, ut,a,terminus de nullo,c,termino prædicetur,c,terminus de quodam, b, termino prædicetur: &, a, terminus de quodam, b, termino non prædicetur. Sit,a,malum,b, iustum.c.bonum. Siquis igitur dicat.

Nullum

Nullum bonum malum est.
Quoddam bonum iustum est, concludit,' ferison
Quoddam iustum malum non est,

Quid sit syllogismus, & quot eius species. *Cap.* VII.

HIs igitur expeditis, quid ipse syllogismus sit, definiẽdum est. Definitur autem sic, Syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam atque concessis, aliud quiddam, quã sint ea quæ posita & concessa sunt, necessario contingit per ipsa quæ concessa sunt. Orationem diximus esse syllogismum idcirco, quoniam omnis definitio a generali trahitur. Genus autem syllogismi est oratio. quod autem dictum est, in qua positis quibusdam & concessis, ita intelligendum est, quasi sic dictum esset, secundum quam positis, & concessis: ut enim syllogismus fiat, ante aliquid a proponente dicitur, qđ audiens concedat. quod si ille concesserit, coocludit, & perficit syllogismum, idcirco quia dubiæ res per quædam concessa & probata monstrantur. conceditur autem ęqualiter & affirmatio & negatio uera. Cætera uero in syllogismi definitione talia sunt, quæ non integre dispositos syllogismos, a syllogismorum definitione nerorũ discernant. Nam quod dictum est, in qua positis quibusdam, sumptorum scilicet, & propositionum multitudo monstratur. Sunt enim qui putantur esse huiusmodi syllogismi, in quibus tantum una propositio est & nna conclusio. qualis est hic, Vides, uiuis igitur. homo es, animal igitur es. Et alia huiusmodi, quos scilicet ueteres in syllogismis non acceperunt. syllogismus enim est aliquorum collectio. At uero collectio non nisi plurimorum est: & quicunque unam posuit propositionem, ille non colligit, nullum igitur faciet syllogismũ. debet enim syllogismus, ut angustissimus sit, duabus propositionibus comprobari. Quod autem dictum est, aliud quiddam necessario euenire, quam sint ipsa quę cõcessa sunt: quoniam frequenter tales ab aliquibus fiunt syllogismi, ut ea quæ proposuerunt, ipsa etiam in conclusione concludant. ut est hic, si homo es, homo es, homo autem es, homo igitur es. Idem enim conclusit, quod ante proposuit. Atq; ideo ad istorum discretionem, aliud quiddam contingere debere dictũ est, quã sint ea quæ concessa sunt, ut in superioribus omnibus syllogismis, quos in trium figurarum modis & demonstratione posuimus. Tales nero syllogismi, quales nunc dicti sunt perridiculi sunt, ꝙ id quod ante concessum est, quasi dubium quiddam in conclusione colligitur. Nam quod positum est, necessario contingere, ad hoc pertinet, quoniam frequẽter ad inductionem ueræ quædam propositiones sunt, quarum conclusio nullo modo nera est. ut siquis sic dicat, Qui musicam nouit, musicus est, & cõcedatur. Et qui arithmeticam, arithmeticus est, & qui medicinam, medicus est, & qui bonum, bonus est. Cum igitur hæc omnia concessa sunt, dicat, & qui malum, malus est. Quod quasi superioribus simile uidet, sed omni modo falsum est. Boni enim homines non aliter canent, nisi mala nouerint. Atque ideo propter eas cõclusiones, quę sunt per eas propositiones quæ per inductionem dicuntur, additum est conclusiones in syllogismis necessarias contingere, id est ex necessitate cõtingere. Est etiam alia expositio, sed in analyticis nostris iam dicta est. Illud uero quod dictum est, per ipsa quę posita sunt, hoc propter eos dictum est, qui tales faciunt syllogismos, in quibus aut minus aliquid, aut plus, aut aliud propositũ est, quã proponi debuerat. Fiunt enim huiusmodi syllogismi. Siquis enim ita dicat, Socrates homo est, omnis homo animal est, & concludat, Socrates igitur animatus est; minus proposuit, quod non dixit, Omne animal esse animatum. Nunc si sic proposuisset, recte Socrates animatum esse concluderet ita dicendo, Socrates homo est, Omnis homo animal est, & omne animatum est, Socrates igitur animatus est. Plus autem proponere hoc est, ut siquis sic dicat, Omnis homo animal est, Omne animal animatum est, sed & Sol in ariete est, omnis igitur homo animatus est. hic uero superfluum est, quòd Solem in ariete esse interposuit. Aliud autem quã necesse est, quidam proponit hoc modo, ut siquis sic dicat, omnis homo animal est, uirtus autem bonum est, omnis igitur homo animatum est, nulla igitur harum propositionum ad rem pertinet, quam concludere cupiebat. Expedita igitur syllogismi definitione, ad priorum modorum naturam resolutionemq; ueniamus, & prius omnes in ordinem disponantur.

Primæ figuræ modi.

Primus Omne iustum bonum est. barbara
Omnis uirtus iusta est.
Omnis igitur uirtus bona est.
secundus Nullum bonnm malum est. celarent
Omne iustum bonum est.
Nullum igitur iustum malum est
tertius Omne bonum uirtus est. darij
Quoddam iustum bonum est.
Quoddam igitur iustum uirtus est.
quartus Nullum bonum malum est. ferio
Quoddam iustum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.
quintus Omne iustum bonum est. baralip.
Omnis uirtus iusta est,
Quoddam igitur bonum uirtus est.
sextus Nullum bonnm malum est. celantes
Omne iustum bonum est.
Nullum igitur malum iustum est.
septimus Omne bonum uirtus est. dabitis
Quoddam iustum bonum est.
Quædam igitur uirtus iusta est.
octauus Omne bonum iustum est. fapesmo
Nullum malum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.
nonus Quoddam bonum iustum est. frisesmo.
Nullum malum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

Secundæ figuræ modi.

Primus Nullum malum bonum est. cesare
Omne iustum bonum est.
Nullum igitur iustum malum est.
secundus Omne iustum bonum est. camestres
Nullum malum bonum est.
Nullum igitur malum iustum est.
tertius Nullum malum bonum est. festino
Quoddam iustum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.
quartus Omne iustum bonum est. baroco
Quoddam malum bonum non est.
Quoddam igitur malum iustum non est.

Tertiæ figuræ modi.

Primus Omne bonum iustum est. darapti
Omne bonum uirtus est.
Quędam igitur uirtus iusta est.
secundus Omne bonum uirtus est. dapamis
Omne bonum iustum est.
Quoddam igitur iustum uirtus est.
tertius Nullum bonum malum est. felapton
Omne bonum iustum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.
quartus Quoddam bonum iustum est. disamis
Omne bonum uirtus est.
Quædam igitur uirtus iusta est.
quintus Omne bonum uirtus est. datisi.
Quoddam bonum iustum est.
Quoddam igitur iustum uirtus est.
sextus Quoddam bonum malũ non est, brocardo
Omne bonum iustum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.
septimus Nullum bonum malum est. ferison
Quoddam bonum iustum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

Hi sunt igitur omnes trium figurarum modi quorum primæ figuræ quatuor primi indemonstrabiles nominantur & directi,

directi, id est sine aliqua conuersione monstrati; indemonstrabiles autem, quoniam non per alios demonstrantur, & perfecti dicuntur, quoniam per seipsos comprobantur. Et primi quoniam positione, & natura primi sunt, & in eos omnes cæteri resoluuntur. Illi quoque quinque primæ figuræ modi, imperfecti & per conuersionẽ sunt. Secundæ uero figuræ, & tertiæ, omnes imperfecti sunt, quoniam per primos primæ figuræ modos quatuor comprobantur. Nãq; in ipsos resoluuntur, ut eos per conuersionem resoluamus & per impossibilitatem, ut duo illi superius demõstrati sunt. considerenus igitur eorum principia, quoniam unde nascũtur, in idipsum resoluuntur.

De resolutione syllogismorum primæ & secundæ figuræ Cap. VIII.

Quintus igitur primæ figuræ modus de primæ primo figuræ modo procreatur. Binis enim propositionibus prioribus manentibus, conclusio primi modi particulariter conuersa, quintum efficit syllogismumq; quod in subiecta declaratur descriptione.

Primus primæ		Quintus primæ
Omne iustum bonũ est,	eadem	Omne iustum bonum est
Omnis uirtus iusta est	eadem	Omnis uirtus iusta est
Omnis uirtus bona est	uersa	Quoddã bonũ uirtus est

Sextus uero primæ figuræ modus, de secundo primæ figuræ modo capit principiũ. Manentibus enim duabus prioribus propositionibus secundi modi, uniuersali conclusione uniuersaliter cõuersa, sextus nascitur syllogismus, ut subiecta docet descriptio.

Secundus primæ		Sextus primæ
Nullum bonũ malũ est	eadem	Nullum bonum malũ est
Omne iustum bonũ est	eadem	Omne iustũ bonum est
Nullũ iustum malũ est	uersa	Nullũ malum iustũ est

Septimus modus primæ figuræ, de tertio primæ figuræ nascitur modo. Manẽtibus enim binis propositionibus prioribus, particulari affirmatiua in conclusione conuersa, septimi modi collocatio procreatur hoc modo.

Tertius primæ		Septimus primæ
Omne bonũ uirtus est	eadem	Omne bonum uirtus est
Quoddã iustũ bonũ est	eadem	Quoddam iustũ bonũ est
Quoddã iustũ uirtus est	uertiẽ	Quædam uirtus iusta est.

Octanus uero, & nonus primæ figuræ modus, in quartum primæ figuræ modum resoluuntur, non etiam initiũ sumunt. Octauus resoluitur in quartum hoc modo: in primam enim quarti secunda octaui uniuersaliter conuersa, & prima propositione octaui modi particulariter in secũdam quarti modi conuersa, eadem conclusio colligitur, id est negatio particularis.

Quartus primæ		Octauus primæ
Nullum bonũ malum est vlr	X cõuersa	Oẽ bonũ iustum est
Quoddã iustum bonũ est plr	cõuersa	Nullũ malũ bonũ ẽ
Quoddã iustũ malũ nõ ẽ	eadẽ cõclo	Qđdã iustũ malũ nõ ẽ.

Nonus uero modus in quartum modum resoluitur sic: prima quarti in secundam noni propositionem uniuersaliter conuertatur, & secunda quarti particulariter in primam noni, & eadem conclusio maneat, negatio particularis hoc modo.

Quartus primæ		Nonus primæ
Nullũ bonũ malũ est. ulr	X cõuersa	Quoddã bonũ iustũ est
Qđdã iustũ bonũ est. plr	cõuersa	Nullũ malũ bonum est.
Qđdã iustũ malũ nõ ẽ,	eadẽ cõclo,	Qđdã iustũ malũ nõ est.

Resolutis igitur quinque primæ figuræ modis in quatuor superiores, secundæ figuræ quatuor modos in prioris figuræ modos quatuor resoluamus, quorum tres per conuersionem probantur: Quartus uero per solam impossibilitatem. Ac uero primus, & secundæ figuræ secundus modus, in secundũ prioris figuræ modum resoluuntur, & resoluitur Primus sic. Conuersa enim prima uniuersali negatione uniuersaliter, & manente secunda uniuersali affirmatione, eadem conclusio utrorumq; nascitur.

Secundus primæ		Primus secundæ
Nullum bonũ malũ est.	conuersa	Nullum malũ bonum est
Omne iustum bonũ est.	manet	Omne iustum bonum est
Nullum iustum malũ est.	eadem	Nullum iustum malũ est

Secundæ figuræ secundus modus in primæ figuræ secundum modum resoluitur sic. Conuersa secunda propositione, & prima secunda manente, uniuersaliter fit conuersa conclusio.

Secundus primæ		Secundus secundæ
Nullũ bonum malũ est.	cõ- X nee.	Oẽ iustũ bonum est
Omne iustũ bonum est.	nia uersa.	Nullũ malũ bonũ est
Nullum iustũ malũ est	conuersa.	Nullum malum iustũ est.

Tertius uero secundæ figuræ modus, ad quartum primæ figuræ modum reuocatur. Vt enim uniuersalis negatio in primam propositionem uniuersaliter conuertatur & secũdę propositiones maneant, idem syllogismi terminus propositioq; colligitur, hoc modo.

Quartus primæ		Tertius secundę.
Nullũ bonum malum est	cõuersa	Nullũ malũ bonum est
Quoddã iustum bonũ est	similis	Quoddã iustũ bonũ est
Qđdã iustũ malũ non est	eadem	Quoddã iustũ malũ nõ ẽ

Quartus modus secundæ figuræ, quoniam iam primo cũ factus est, per conuersionem in superioris primę figuræ modum, retorqueri non poterat, sed per impossibile demonstratum est, hic quoq; per impossibile ad superiores reducitur modos. Et quoniam omnes secundę figuræ modi per impossibile monstrantur, idcirco nos quoq; inchoãtes a quarto, omnes per impossibile resoluamus. Nam quartus secũdæ figuræ modus in primum primæ figure resoluitur per impossibilitatem. Tertius in secundum, secundus in tertium, primus in quartum, quod hoc modo liquebit. Siquis ergo duas istas concesserit propositiones, id est, omne bonũ uirtus est, & quoddam iustum uirtus non est, necesse est quoq; conclusionem concedat, quæ est. Quoddam igitur iustũ bonum non est. Nam si hęc falsa est, erit ei contraiacens uera, quę est, Omne iustum bonum est. sed & illam concessit, quę est, prima quarti modi. i. omne bonum uirtus est. Ex his igitur concludat, omne igitur iustum uirtus est. Sed prius cõcessit quarti modi secundam propositionem quę est, Quoddam iustum uirtus non est: Nunc uero concedit, Omne iustum uirtus est, duas sibi contraiacentes simul conclusurus est, quod fieri non potest. Hoc autem idcirco euenit, quia conclusio quarti modi, in primi modi secundam propositionem conuersa est. q; si secũda propositio primi modi in quarti conclusione non colligitur, quarti conclusio, id est particularis negatio pmanebit. Sed ne forte nos conturbet quòd alios terminos in resoluẽdo modos posuimus, quã superius in disponendo. non enim modo in terminis laboramus, sed in figuris & modis, & complexionibus construendis atque resoluendis operam consumimus. Eodem modo & cæteri secundæ figuræ in primos quatuor resoluuntur.

Quartus secundę		Primus primę
Oẽ bonum uirtus est.	cõcessę ĩ utrisq;	Oẽ bo. uirtus ẽ.
Quoddã iustũ uirtus nõ ẽ,	contraiacẽtes	Oẽ iustũ bonũ ẽ,
Qđdã igiẽ iu. bo. nõ ẽ	pmutatim iacent.	Oẽ igiẽ iu. uir. ẽ.

Tertius secundę figurę modus, secundo primæ figuræ modo sic resoluitur. Siquis duas primas tertij modi concesserit, particularem quoque negationem concludet, quæ est, quoddam igitur iustum bonum non est. Nã si hæc falsa est, uera erit contraiacens, quę est, omne iustũ bonũ est. Sed etiã illa concessa est, quæ est, Nullum bonum malum est. Ex his ergo colligitur, Nullum igitur iustum malum est. Sed prius concessa erat, Quoddam iustum malum est. Nunc uero nullum iustum malum est, duas sibi contraiacentes, uno tempore concedit, quod fieri non potest. Sublata igitur uniuersali conclusione quæ est. Omne iustum bonũ est, remanebit particularis negatio, quę est. Quoddam iustũ bonum nõ est.

Nullum

Tertius secundę		Secundus primę
Nullū bonū malū est.	cōcessę in utrisq;.	Nullū bo.malū est.
Quoddā iustum malū est.	cōtra X iacē.	Omne iustū bo.est.
Qddā igit iu. bo.nō est,	cōtra iacē.	Nullū ergo iu.ma.ē.

Secundus secundę figurę in tertio primę figurę modo sic resoluitur. siquis duas secundę figurę propositiones concesserit: conclusionem quoque concedit, quæ est, Nullū igitur iustum bonum est. Nam si hęc falsa est, erit uera contraiacēs ęi particularis affirmatio, Quoddam iustum bonū est. Sed idem concessit illam quę est, Omne bonum uirtus est, concludat necesse est, Quoddam iustum uirtus est. Qui iam ante concesserat secundam secundi modi, quę est, Nullum iustum uirtus est, duas contraiacentes uno tempore concedit, quod fieri non potest.

Secundus secundę		Tertius primę
Oē bonū uirtus est.	cōcessę in utrisq;.	Oē bonum uirtus est.
Nullū iu. uirtus est,	contra X iacen.	quoddā iustū bonū est
Nullū iu. bonū est,	contra iacē.	quoddā iustū uirtus est.

Primus item secundę figurę modus in quartum primæ figurę sic resoluitur. Qui concedit duas primi modi propositiones, concedat necesse est & conclusionem. Nam si illa falsa est, erit uera contraiacens ei particularis affirmatiua, quę est, Quiddam iustum bonum est. Sed idem concessit illam, quę est, Nullum bonum malum est, concludat necesse est, Quoddam igitur iustum malum non est. Qui ante cōcesserat illam, quę est, Omne iustum malum est, uno tempore duas contraiacentes concedit, quod fieri non potest. Sublata igitur particulari affirmatione, quę est, Quoddā iustum bonum est, remanet illa, quę est. Nullum iustum bonū est.

Primus secundæ		Quartus primę
Nullū bo.malū est.	concessę in utrisq;.	Nullū bo.malū est.
Omne iu. malū est.	contra X iacen.	Quoddā iustū bo. est
Nullū iu. bonū est,	contra iacē.	Quoddā igit iu.ma.nō ē.

De resolutione syllogismorum tertiæ figuræ Cap. IX.

SEquitur ut tertiæ figuræ modos ad primos quatuor reducamus. quorum quinq; per conuersionem & per impossibilitatem ad primos quatuor resoluuntur, unus uero solus, id est quintus, per solam impossibilitatem in priora resoluitur. Primus tertiæ modus figuræ, in tertium primę figuræ modum hoc modo resoluitur: si enim prima propositio tertij modi primæ figuræ maneat, & secunda propositio particularis tertij modi primæ figuræ uniuersaliter conuertatur, & sit secunda propositio primi modi tertiæ figuræ, eadem conclusio colligitur, id est affirmatio particularis.

Tertius primę		Primus tertiæ
Omne bonum iustum est.	Manet.	Omne bonum iustū est.
Quędā uirtus bona est.	Conuersa.	Omne bonū uirtus est.
Quædam uirtus iusta est,	Manet,	Quædam uirt. iusta est.

Vel certe sic, quia superius talem syllogismum diximus terminis commutatis, quem Aristoteles dissimilem non putat.

Tertius primę		Primus alter tertiæ
Omne bonum uirtus est,	Manet.	Omne bonum uirtus est,
Quoddā iustum bonū est.	Conuersa.	Omne bonum iu. est
Quoddam iustū uirtus est.	Manet,	Quoddā iu. uirtus est.

Secundus modus tertiæ figuræ, in quartum modum primæ figuræ, hoc modo resoluitur. Si enim primæ propositiones secundi tertiæ figuræ modi, & quarti modi primæ figurę maneant, quarti uero modi primæ figuræ, secūda propositio uniuersaliter conuertatur, & secunda fit propositio secundi modi tertiæ figuræ, eadem conclusio procreatur.

Quartus primę		Secundus tertiæ
Nullū bonum malum est,	Manet,	Nullū bonum malū est
Quoddā iustum bonū est,	Conuersa.	Oē bonum iustum est
Quoddā iu. malū nō est,	Manet.	Quoddā iustū ma.nō est.

Tertius modus tertiæ figuræ, In tertium modum primæ figuræ resoluitur. Si enim propositio prima tertij primę figuræ modi, & secunda propositio tertij modi tertiæ figurę maneat, & secūda propositio tertij modi primæ figuræ particularis; particulariter conuertatur, & sit prima tertij modi tertiæ figuræ conuersa particulariter conclusio nascitur.

Tertius primæ		Tertius tertię
Omne bonum uirtus est,	X	Quoddam bonum iustum est,
Quoddam iustū bonū est,		Omne bonum uirtus est,
Quoddā iu. uirtus ē.	Cōuersa parti.	Quædā uir. iusta est.

Quartus modus tertię figuræ, in tertium modum primæ figuræ resoluitur: si enim utrorumque primæ maneant propositiones, & secundæ particulares particulariter conuertantur, eædem conclusiones nascuntur.

Tertius primę		Quartus tertię
Omne bonum uirtus est.	Manet.	Omne bonum uirtus est
Quoddā iustum bonū est.	conuertit.	Quoddā bo.iustū est.
Quoddam iu. uirtus est.	Manet.	Quoddā iustū uirtus est.

Reliquus sextus syllogismus tertiæ figuræ de primę figurę quarto modo procreatur: manentibus enim primis eorū propositionibus, atque secundis particulariter immutatis, particularis in utroq; manebit conclusio.

Quartus primæ		Sextus tertiæ
Nullum bonū malum est	Manet.	Nullum bonū malum est
Quoddā iustum bonum est,	Mutara.	Quoddā bo.iustū est
Quoddā iu. malū non est.	Manet.	Quoddā.in.malū nō est

Quintus autem qui restat, sicut ante per impossibile, probatur: ita etiam nunc per impossibilitatem resoluitur. Sed quemadmodum unus fuerit resolutus, eodem ordine omnes resoluendi sunt. Resoluitur autem sextus tertiæ figuræ modus, in tertium primæ figurę modum. Quintus autē tertię figurę modus resoluitur in primū primę figurę. Quartus tertiæ figurę modus resoluitur in quartum primæ figuræ modum. Tertius tertiæ figurę modus, resoluitur in secundum primæ figurę modum. Secundus tertiæ figurę modus resoluitur in primum primę figurę modum. Primi tertię figuræ modi resoluūtur in secundos primæ figuræ modos. Resoluitur autem per impossibilitatem sextus tertiæ figurę modus in primę figurę modum tertium, hoc modo. Si quis igitur duas propositiones sexti modi tertiæ figurę concesserit: concedat etiam necesse est conclusionem, quę est, Quoddam iustum malum non est. Nam si hęc falsa est, erit uera contraiacens ei, primæ figurę tertij modi prima propositio quæ est, Omne iustum malum est. Sed iam concessit propositionem secundam, quę est, Quoddam bonum iustū est. Ex his igitur concedat necesse est, Quoddam bonum malum est: quia ante concesserat primam propositionē sexti modi tertię figurę, quæ est, Nullum bonum malum est, uno tempore duas sibi contraiacentes concedit, quod fieri non posse descriptio declarat.

Sextus tertię		Tertius primę
Nullum bonū malū est.cōtra	iacen.	Oē iustū malū est.
Quoddam bo.iu.est.	con- X cessæ.	Quoddā bonū iu.est
Quoddā iu.malū nō ē.cōtra-	iacen.	Quoddā bo.ma.est.

Hoc modo omnes cæteri modi tertiæ figuræ, in primos modos primæ figuræ referuntur, quod subiecta descriptio declarat, in qua prior quintus, qui per conuersionem resolui non potuit, per impossibilitatem resolutus est.

Quintus tertię		Primus primæ
Quoddā bo.malū nō ē, cōtra	iacen.	Omne iustū malū est.
Oē bonū iustū est. concessæ	X in utrisq;.	Oē bonū iustū est.
Quoddā iu.ma. nō est.cōtra	iacen.	Oē bonum malū est.

Quartus

Quartus tertiæ		Quartus primæ
Omne bonũ uirtus est. cõtra.	iacen.	Nullum iustũ uir. est
Quoddã bo. iu. est concessę X	in utrisq;.	Quoddã bo. iũ. est
Quoddam iu. uir. est. cõtra.	iacẽ.	Quoddã bo. uir. nõ est.

Tertius tertiæ		Secundus primę
Quoddã bonũ iu. est. contra.	iacen.	Nulla uir. iusta est
Omne bonũ uirtus ẽ. cõcessę. X	in utrisq;.	Oẽ bonũ uir. est
Quædã uirtus iu. est. contra.	iacẽ.	Nullũ bonũ iustũ est.

In resolutione modi secundi tertiæ figurę in primum modum primæ figuræ, hęc impossibilitas euenit, quòd duas contrarias uno tempore concedit, quod fieri nequit. Nunquam enim duæ contrariæ, uno tempore simul ueræ inuenientur.

Secundus tertiæ		Primus primę
Nullum bonũ ma. est, cõtra.	iacen.	Omne iu. malum est
Omne bonũ iu. est. concessę X	in utrisq;.	Oẽ bonum iu. est
Qđdã iu. ma. non est. cõtra.	riæ.	Omne bo. malũ est.

Et in sequenti quoq; syllogismo duas contrarias cõcedit, quod impossibile est.

Primus tertiæ		Secundus primę
Oẽ bonum iu. est, contra.	iacen.	Nulla uirtus iustũ est.
Oẽ bonũ uir. est, concessę X	in utrisq;.	Oẽ bonũ uirtus est.
Quædã uir. iusta est, cõtra.	rię.	Nullũ bonũ iustũ est.

Nec nos illud turbet, quod in quibusdam contraria propositio & conclusio inuenitur, in quibusdam uero contraiacens. Nanq; æqualiter peccauit tam qui utrasque contrarias concesserit, quã qui utrasq; contraiacentes. Nam quo modo contraiacentes uno tempore uerę esse non possunt unquam, sic etiam contrariæ.

Primus alter tertiæ		Secundus primę
Oẽ bonum uirtus est. contra.	iacen.	Nullum iu. uir. est.
Oẽ bonum iustũ est. concessæ X	in utrisq;.	Oẽ bonum iu. est
Quoddã iu. uirtus est, contra.	riæ.	Nullũ bo. uirtus est.

Hæc de categoricorum syllogismorũ introductione Aristotelem plurimum sequens, & aliqua de Theophrasto & Porphyrio mutuatus, quantum parcitas introducendi permisit, expressi. Siqua uero desint in analyticis nostris calcatius exprimemus. Nunc uero quantum ad solam categoricorum syllogismorum formam spectabat, perfectum hic nobis est, & ad cumulum introductionis elaboratum. Nec hoc nos perturbet, siquæ hic propositiones & conclusiones falsæ sunt, quandoquidem non ueritates rerum, sed connexiones syllogismorum, figuras, & modos suscepimus differendos. Nam his cognitis, si quos ad perfectum studium logicæ disciplinę disputationis subtilitas traxerit, prius de ambiguis disputationibus discant, post ab his ueritas in rebus, mendaciumque meditabitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI DE SYLLOGISMO HYPOTHETICO

Ad Symmachum.

CVM IN omnibus philosophiæ disciplinis ediscendis, atque tractandis, summum uitæ positum solamen existimem, tum iucundius, & ueluti cum quodam fructu etiam laboris arripio, quæ tecum communicanda compono. Nam & si ipsa speculatio ueritatis sua quadam specie spectanda est, sic tamen amabilior cum in commune deducitur. Nullum enim bonum est, quod non pulchrius elucescat, si plurimorum notitia comprobetur. Nam quod alias taciturnitate compressum, iam iam est silẽtio periturum, latius efflorescit, & ab obliuionis interitu scientium participatione defenditur, fit quoque iucundior disciplina, cum inter eiusdem sapiẽtiæ conscios iubet esse sapientem. Quod si accedat (ut tecum mihi nunc res est) ea quæ sponte iucunda sunt, in amicitiæ participationem deduci, necesse est studij suauitatem, quodam ueluti dulcissimo charitatis sapore cõdiri. Nam cum id in se obtineat amicitia proprium munus, ut nolit habere solitarias cogitationes, tunc quod honeste quisque cogitat, nulli prôptius, nisi quem diligit, confitetur. Quo factum est, ut etiamsi immensus labor cœpto operi uiam negabat, animus tamen ad efficiendum quod aggressus fuerat, tui contemplatione sufficeret. Quid enim magnum studiosus tui amor efficeret, si intra facilitatis terminos constitisset? Quod igitur apud scriptores quidem græcos per quamrarissimos strictim atq; confuse, apud Latinos uero nullus reperit, id tuæ scientiæ dedicatum, noster, etsi diuturnus, cœpti tamen efficax, labor excoluit. Nam cum categoricorum syllogismorum amplissime notitiam percepisses, de hypotheticis syllogismis sæpe quærebas, in quibus ab Aristotele nihil est cõscriptum. Theophrastus uero uir omnis doctrinæ capax rerum tãtum summas exequitur. Eudemus latiorem docendi graditur uiam, sed ita, ut ueluti quædam seminaria sparsisse, nullum tamen frugis uideatur extulisse prouentum. Nos igitur quãtum ingenij uiribus, & amicitiæ tuæ studio suffecimus, quæ ab illis uel dicta breuiter, uel funditus omissa sunt, elucidanda diligenter, & subtiliter persequenda suscepimus. in qua re superatæ difficultatis præmium fero, si tibi munus implesse uidear amicitiæ, etsi non uidear satisfecisse doctrinæ.

DE PROPOSITIONIS CATEGORICAE & hypotheticæ distinctione, illarumque syllogismis Cap. 1.

OMNIS syllogismus certis & conuenienter positis propositionibus continetur. propositio uero omnis aut categorica, estquæ prædicatiua dicitur, aut hypothetica, quæ cõditionalis uocatur. Prædicatiua est in qua aliud prædicatur de alio, hoc modo, homo animal est. Hic enim animal de homine prædicatum est. Hypothetica est quæ cum quadam conditione denunciat esse aliquid si fuerit aliud, ueluti cum ita dicimus, Si dies est, lux est. Hypotheticę autẽ propositiones ex categoricis constant, ut paulo posterius apparebit. quo fit, ut syllogismus, qui ex categoricis propositionibus iunctus est, categoricus quidem appelletur, id est prædicatiuus: qui uero ex hypotheticis propositionibus constat, dicatur hypotheticus. i. conditionalis. Vt ergo horum syllogismorum differẽtia peruideatur: spectanda prius est eorum in propositionum natura discretio. uidetur enim in aliquibus ꝓpositionibus nihil differre prędicatiua propositio a conditionali, nisi tantum quodam orationis modo. Velut siquis ita proponat, Homo animal est, Id ita si rursus enunciet, si homo est, animal est: Hæ propositiones orationis quodam modo diuersæ sunt: Rem uero nõ uidentur significasse diuersam. Primum igitur dicẽdum est, quòd prædicatiua propositio uim suam non in conditione, sed in sola prædicatione constituit: In conditionali uero cõsequentiæ ratio ex conditione suscipitur. Rursus prædicatiua simplex est propositio: Conditionalis uero esse non poterit, nisi ex prædicatiuis propositionibus coniungatur, ut cũ dicimus, si dies est, lux est: dies est, atque lux est, duæ sunt propositiones prędicatiuę, id est simplices. Adhuc illud est, quo maxime declaratur utrorumq; proprietas, quòd prædicatiua quidem propositio habet unum subiectum terminum, alterum prædicatum, & id quod in prædicatiua propositione subiicitur, illius suscipere uidetur nomẽ, quod in eadem propositione prædicatur hoc modo, ut cum dicimus, homo animal est, homo subiectum est, animal prædicatum, & ho-

mo animalis suscipit nomen, cũ ipse homo animal esse proponitur. At in his propositionibus quæ conditionales dicũtur, non idem prædicationis est modus. Neque enim omnino alterum de altero prædicatur, sed id tantum dicitur, esse alterum, si alterum fuerit, ueluti cum dicimus, si peperit, cum uiro concubuit, non enim tunc dicitur, ipsum peperisse id esse, quod est cum uiro concumbere, sed id tantum proponitur, quòd partus nunquam esse potuisset, nisi fuisset cum uiro concubitus. quòd si quando in una eademque propositionum proprietas incurrerit, tunc secundum modum enunciatę propopositionis intelligendi ratio uariabitur hoc modo. Nam cum dicimus homo animal est, propositionem facimus prædicatiuam, at si ita proponamus, si homo est, animal est. In conditionalem uertitur enunciationem. In prædicatiua igitur id spectabimus, quòd ipse homo animal sit, id est nomen animalis in se suscipiat. In conditionali uero illud intelligimus, quòd si fuerit aliqua res, quæ homo esse dicatur, necesse sit aliquam rem esse quæ animal nuncupetur. Itaque propositio prædicatiua rem quam subiicit, prædicatæ rei suscipere nomen declarat. Conditionalis uero propositionis hęc sententia est, ut ita demum sit aliquid, si fuerit alterum, etiam si neutrum alterius nomẽ suscipiat. Ita igitur propositionibus disgregatis ex enunciationum proprietate syllogismi quoque uocabulum susceperunt, ut alij dicantur prædicatiui, alij conditionales. Nam in quibus propositiones prædicatiuæ sunt, eos prædicatiuos syllogismos uocamus. In quibus uero hypothetica propositio prima est, (Potest nanq; & assumptio & conclusio esse prædicatiua) hi tantum per unius hypotheticę propositionis naturam, hypothetici & conditionales dicuntur. Ac de simplicibus quidem, id est de prædicatiuis syllogismis duobus libellis explicuimus, quos de eorum constitutione confecimus. Post uero simplicium syllogismorum disputationem ordo est, ut de non simplicibus disseramus. Non simplices uero syllogismi sunt, qui hypothetici dicuntur, quos latino nomine conditionales vocamus. Non simplices autem dicũtur, quoniam ex simplicibus constant, atque in eosdem ultimos resoluuntur. Cum præsertim primæ eorũ propositiones vim proprię consequentiæ ex categoricis, idest ex simplicibus capiant syllogismis, nanque prima propositio hypothetici syllogismi si dubitetur an vera sit, prædicatiua conclusionẽ demonstrabitur. Assumptio uero in pluribus modis talium syllogismorum prædicatiua esse perspicitur. Itemque conclusio ueluti cum dicimus, si dies est, lucet. Atqui dies est, hæc assumptio prædicatiua est, si quæratur, prædicatiuo probabitur syllogismo, lucet igitur, cõsecuta est rursus prædicatiua conclusio, super hæc omnis conditionalis propositio ex prædicatiuis (ut dictum est) iungitur. Quod si ex his & fidem capiunt, & ordinem partium sortiuntur, necesse est categoricos syllogismos hypotheticis uim conclusionis ministrare.

De duplici hypothesi, deq; uaria hypotheticarum enunciatione, consecutione, atque diuisione Cap. II.

SEd quoniam de hypothesi loquimur, quid significet hypothesis prædicendum est: Hypothesis nanque, unde hypothetici syllogismi accepere uocabulum, duobus (ut Eudemo placet) modis dicitur, aut enim tale aliquid acquiritur per quandam inter se consentientium conditionem, quod fieri nullo modo possit, vt ad suum terminum ratio perducatur: aut in conditione posita consequentia, ui coniunctionis vel disiunctionis ostenditur. Ac prioris quidem propositionis exemplum est, ueluti cum res omnes corporales materiæ formæque concursu subsistere demonstraremus. Tunc enim quod per rerum naturam fieri non potest, ponimus, id est omnem formæ naturam a subiecta materia, si non re, saltem cogitatione separamus, & quoniam nihil ex rebus corporeis reliquum sit, demonstratum atque ostensum putamus eisdem conuenientibus, corporalium rerum substantiam confici, quibus a se disiunctis ac discedentibus interimatur. In hoc igitur exemplo posita consentiendi conditione, vt id paulisper fieri intelligatur quod fieri non potest, vt formæ a materia separentur, quid consequatur intendimus, perire scilicet porpora, vt eadem ex iisdem consistere conprobemus. Nam quoniam interitus corporalium rerum sequitur, iure dicimus res omnes corporeas forma materiaque consistere. Sed huiusmodi propositiones, quæ ex consentientium conditione proueniunt, nihil his differunt, quas simplices, categoricæ institutionis primi libri tractatus ostẽdit. Quæ vero a simplicibus differunt, illæ sunt, quando aliquid dicitur esse, vel non esse, si quid fuerit vel non fuerit. Hæ semper cum coniunctionibus proponuntur, vt cum dicimus, si homo est, animal est. Si ternarius est, impar est, & cætera huiusmodi. hæc enim ita proponuntur, vt si quodlibet illud fuerit, aliud consequatur, vel cũ dicimus si hõ est, equus non est. Rursus hic eodem modo proponitur in negatione, quo superius in affirmatione proponebatur. hic enim dicit, Si hoc est, illud non est. Et ad hunc modum cæteræ. possunt autem aliquando etiam hoc enunciari modo, cum hoc sit, illud est, ueluti cum dicimus, cum homo est, animal est, vel cũ homo est, equus non est. quæ enunciatio propositionis eiusdem potestatis est, cuius ea quæ hoc modo proponitur, Si homo est, animal est. Si homo est, equus non est. Fiunt vero propositiones hypotheticæ etiam per disiunctionem ita, aut hoc est: aut illud est. Nec eadem uideri debet hæc propositio, quæ superius sic enunciatur. Si hoc est, illud non est. Hæc enim non est per disiunctionẽ, sed per negationẽ. Negatio vero omnis indefinita est, atque ideo & in contrarijs, & in cõtrariorum medietatibus, & in disperatis fieri potest. Disperata autem ea uoco, quæ tantum a se diuersa sunt, nulla contrarietate pugnantia, veluti terra, uestis, ignis, & cætera. Nam si album est, nigrum non est, Si album est, rubrum non est. Si disciplina est, homo non est. At in ea quæ per disiunctionem fit, alteram semper poni necesse est, hoc modo, aut dies est, aut nox. quod si ea cuncta quę per negationem dici cõuenit, ad disiunctionem transferamus, ratio non procedit. Quid enim si quis dicat, aut album est, aut nigrum, aut album est, aut rubrũ: aut disciplina est, aut homo? fieri enim potest vt nihil sit horum. Igitur quoniam per disiunctionem propositio in certis tãtum rebus, in quibus alterum eorum euenire necesse est, ponitur. hæc autem per negationem separatio, in omnibus etiam his quæ suam inuicem naturam non perimunt poni potest, aperta ratione discreta est. Omnis igitur hypothetica propositio vel per connexionem fit (per connexionem vero illum quoque modũ qui per negationẽ fit esse pronuncio) vel per disiunctionẽ: vterque enim modus ex simplicibus propositionibus comparatur. Simplices autem propositiones sunt quas prædicatiuas primo institutionis categoricæ libro diximus. Hæ vero sunt, cum aliquid de aliquo prædicatur, vel affirmando, vel negando, vt dies est, lux est. At si his media conditio interueniat fiet. Si dies est, lux est, fitque una hypothetica propositio ex duabus categoricis iuncta. Sed quoniam omnis simplex propositio vel affirmatiua vel negatiua est, quatuor modis per connexionẽ fieri hypotheticę propositiones possunt: aut enim ex duabus affirmatiuis, aut ex duabus negatiuis, aut ex affirmatiua & negatiua, aut ex negatiua & affirmatiua. Harum omnium exempla subdenda sunt, quo id quod dicimus clarius innotescat. Ex duabus affirmatiuis, si dies est, lux est. Ex duabus negatiuis, si non est animal, non est homo. Ex affirmatiua & negatiua, si dies est, nox non est. Ex negatiua & affirmatiua, si dies non est, nox est. Sed quoniam dictum est idem significari, si coniunctione & cum, quando in hypotheticis propositionibus ponitur, duobus modis cõditionales fieri possunt. Vno secundum accidens, altero ut habeant aliquam naturæ consequentiam. Secundum accidens hoc modo, vt cum dicimus, cum ignis calidus sit, cęlum rotundum est. Nõ enim quia ignis calidus est, cęlum rotundum est: sed id hæc propositio designat, quia quo tempore ignis calidus est, eodem tempore cęlum quoque rotundum est. Sunt autem alię quę habent ad se consequentiam naturæ. harum quoque duplex modus est: vnus, cum necesse est cõsequi, ea tamen ipsa cõse-

quentia

quētia non per terminorum positionem fit, alius uero cum fit consequentia per terminorum positionem. Ac prioris quidem modi exemplum est, ut ita dicamus, cum homo fit, animal est. hęc enim consequentia inconcussa ueritate est subnixa. Sed non idcirco animal est, quia homo est, non enim idcirco genus est, quia species est, sed fortasse a genere principium ducitur. magisque essentiæ causa ex uniuersalibus trahi potest, ut idcirco sit homo, quia animal est. Causa enim speciei genus est, ut qui dicit, cum homo fit, animal est, rectam ac necessariam consequentiam facit, per terminorum uero positionem talis consequentia non procedit. Sunt autem aliæ hypotheticę propositiones, in quibus & consequentia necessaria reperietur, & ipsius consequentiæ causam terminorum positio facit hoc modo. Si terræ fuerit obiectus, defectio Lunæ cōsequitur. hęc enim consequentia rata est, & idcirco defectio Lunæ cōsequitur, quia terrę interuenit obiectus. Istæ igitur sunt propositiones certæ atq; utiles ad demonstrationem. Partimur autem propositiones hypotheticas in suas ac simplices propositiones, & primam quidem, cui coniunctio præponitur, præcedentem dicimus, secundam uero consequentem, ut in hac, si dies est, lux est. præcedentem dicimus eam quæ dicit, si dies est, consequentem uero partem, lux est. In disiunctiuis uero propositionibus ordo enunciandi præcedentem & consequentem facit, ut, aut dies est, aut nox est. Nam quæ prima proponitur præcedens, quæ posterior, consequens appellatur. Ac de partibus quidē hypotheticarū propositionum ista sufficiūt.

De duplici illatione ab antecedenti ad consequens affirmatiue: a consequenti ad antecedens negatiue. Cap. III.

Illud nunc expediendum uidetur, quod etiam ab Aristotele dicitur. Idem cum sit & nō sit, non necesse est idem esse, ueluti cum sit. a. si idcirco necesse est esse. b. idem. a. si non sit, non necesse est esse. b. Idcirco quoniam non est. a. Ad huiusmodi uero rei demonstrationem impossibilitatis definitio præmittenda est, quæ est huiusmodi. Impossibile est quo posito aliquid falsum atq; impossibile comitatur, eo nomine, quòd impossibile primitus propositum fuit. Sit igitur positum, cum sit. a. esse. b. id est hanc inter. a. & b. esse consequentiam, ut si concessum fuerit esse. a. necesse sit concedere esse. b. Itaque proponatur, si. a. est. b. est, dico quia si a. non fuerit, non necesse est esse. b. Ac primum quæ sit propositionum consequentia consideremus. Si enim fuerit tale coniunctum, ut si sit. a. etiam. b. esse. necesse sit. Si. b. non fuerit, etiam. a. non esse necesse est, quod ex tali demonstratione cognoscitur, si sit. a. necesse sit esse. b. dico quia si. b. non sit. a. non erit. Ponatur enim non esse. b. & sit, si fieri potest. a. Sed dictum est, si sit. a. necessario concedi esse. b. Cum sit igitur. b. non erit. b. Nam quia ponimus non esse. b. non erit b. quia uero ponimus esse. a. erit. b. erit igitur. b. ac non erit, quod fieri non potest. Impossibile est igitur non esse. b. & esse. a. Et demonstratione quidem firma sic utimur. Exemplo uero id clarius innotescet. Nam si est homo, est animal; Si non est animal, non est homo. Non uero si homo nō fuerit, animal non est. Multa enim sunt animalia quæ homines non sunt. Itaque in consequentia propositiones coniunctę, si est primum secundum esse necesse est. Si secundum non fuerit, non erit primum. At uero si primum non fuerit, nō necesse est ut non sit secundum, nec uero necesse est ut sit. Id enim demonstrandum esse dudum nobis propositum fuit. Sit enim. a. idq; cum sit, necesse sit esse. b. dico quia si non fuerit. a. non necesse est esse. b. nec id dico, quoniam si non fuerit. a. necesse est non esse. b. sed tantum non necesse est esse. b. Nam quia paulo ante demonstratum est, si. b. non fuerit, necessario non esse. a. si eundem. b. terminū non esse contigerit, non erit. a. Sed si cum non sit. a. necesse est, esse. b. idem. b. ex necessitate erit, ac non erit. Nam quia. b. terminum non esse contingit, non erit. Quia uero si. a. nō fuerit. b. esse necesse erit. idē igitur. b. terminus erit ac nō erit. quod est impossibile. Ex his igitur demonstratum esse arbitror in coniuncta hypothetica propositione, si sit primum, consequi, ut sit secundum. si non sit secundum, consequi, ut nō sit primum. Si uero non sit primum, non consequi, ut sit, uel non sit, secundum. Nam & illud apparet, si sit secundū, non consequi, ut sit uel non sit primum, ut in ea propositione quæ est, si homo est, animal est. si animal sit, non consequitur, ut sit homo uel non sit. quod si primum non sit, non consequitur, ut necessario sit uel non sit secundum, uelut in eadē propositione, si homo non fuerit, non necesse est, ut aut sit animal, aut non sit. Ex omnibus igitur solæ duæ consequētiæ stabiles sunt, & immutabiliter constant, Si sit primum, ut consequatur, ut sit secundum. Si secundum non fuerit, necessario consequi, ut non sit primum.

De simplicibus hypotheticis & compositis, earumq; inter se comparatione: deque hypothetica media & disiuncta. Cap. IIII.

His itaque determinatis illud adiūgam, quoniam cum omnis hypothetica propositio simplex non sit atque ex aliis propositionibus coniungatur, sunt tamē hypotheticæ quędam, quæ si reliquis conditionalibus comparentur, simplices existimentur. Omnis enim conditionalis propositio aut connexa est, aut disiuncta. hę uero quoniam ex prædicatiuis copulantur, in connexis propositionibus quatuor fieri necesse est huius copulationis modos. Nāque hypothetica propositio, aut ex duabus simplicibus coniuncta est, & uocatur simplex hypothetica, ut hæc. Si. a. est. b. est, ueluti cum dicimus, si homo est, animal est. homo enim est, & animal est, duæ sunt simplices propositiones: Aut ex duabus hypotheticis copulatur, & dicitur composita, ueluti cum dicimus. Si cum. a. est. b. est, cum sit. c. est. d. ueluti cū tali propositione enunciamus, si cum homo est, animal est, cum sit corpus, erit substantia. Etenim si cum homo est, animal est, una est hypothetica. Alia uero, cum sit corpus substantia est, ex quibus coniungitur una propositio, quæ composita nuncupatur: Aut ex una simplici, & ex una hypothetica copulatur, uelut hęc, Si. a. est, cum sit. b. est. c. ueluti cum dicimus, si homo est, cum sit animal, est substantia. Nanque homo est, simplex est propositio, cum sit animal esse substantiam, hypothetica ex ipsa consequentia conditionis ostenditur: Aut ex priore hypothetica & simplici posteriore committitur, ut cum dicimus, si cum sit. a. est. b. erit & . c. ueluti hoc modo, si cum sit homo, animal est, erit & corpus: hypothetica nanq; est ea quæ proponit, si cum sit homo animal est. Simplex posterior quæ hanc hypotheticam propositionem sequitur, id est corpus esse: hæ quoque quoniam non ex simplicibus copulatæ sunt, compositæ dicūtur. Sed priores quidem, quæ ex simplicibus propositionibus constant, & simplices hypotheticæ nuncupantur, in duobus terminis cōstitutæ sunt. Terminos autē nunc partes propositionis simplices, quibus iunguntur appello. Quæ uero compositæ hypotheticæ sunt, illæ quidem quæ ex duabus hypotheticis cōstant, quatuor terminis copulatæ sunt. Illæ uero quæ ex hypothetica & simplici, uel ex simplici atque hypothetica cōiunctæ sunt, tribus terminis coniunctæ sunt. Harum igitur quæ sunt hypotheticæ simplices uel compositæ, differentiæ similitudinesque dicendæ sunt. Nam quæ ex simplicibus copulantur, si ad eas quæ ex hypotheticis duabus iunctæ sunt, comparentur, consequentia quidem eadem est, & proportio manet, tantum termini duplicantur. Nam quem locum in his propositionibus hypotheticis, quæ ex simplicibus constant, ipsæ simplices propositiones tenent, eundem in his propositionibus quæ sunt hypotheticæ ex hypotheticis constantes, illæ conditiones tenent, quibus illæ propositiones inter se iunctæ & copulatæ esse dicuntur. Nam in hac propositione quæ dicit, si est. a. est. b. & in ea quæ dicit, si cum sit. a. est. b. cum sit. c. est. d. quem locum in ea propositione quæ ex duabus simplicibus continetur, tenet ea quæ prior est, si est. a. eundem locum tenet. in ea propositione quæ ex duabus hypotheticis propositionibus copulatur, ea quæ prior est, si cum est. a. est. b. hic nanque duarum inter se propositionum coniunctionis conditione facta est consequentia. Itemque quam uim obtinet ex utrisque simplicibus copulatæ hypotheticæ sequens portio quæ infertur, id est esse. b. eandem uim obtinet in propositione ex

hypotheticis iuncta ea quæ sequitur, id est cum sit.c.esse.d. Atque id tantum differt, quia cum in prima propositione ex simplicibus iuncta, propositio propositionem sequatur: in secunda propositione ex hypotheticis iuncta, conditio consequentiæ, conditionis consequentiam comitatur. Nihil enim est aliud dicere si.a.est.b.est, quam ei propositioni, per quam dicimus esse.a.illam esse comitem per quam.b.esse prædicamus. at in ea propositione quæ ex hypotheticis iuncta est, cum dicimus. Si cum sit.a.est.b.cum sit.c.esse.d.illud dicitur, ei consequentiæ, quæ inter.a.&.b.est, eam esse consequentiam comitem, quæ est inter.c.&.d. ita, ut si sequetur posito.a.esse.b.consequatur sine dubio.c.posito, esse.d. At in his propositionibus quę ex simplici & hypothetica consistunt, illa ratio est, ut uel propositionem conditio consequentiæ sequatur, uel conditionem consequentię propositio comitetur. Nam cum dicimus, si est.a.cum sit.b.esse.c. id intelligi uolumus, ei propositioni, per quã dicimus, si est.a. consequi eam conditionem per quam dicimus, cum sit.b.esse.c. idest, ut si est.a.necesse sit.b.termino comitem esse.c.terminum.cum uero dicimus, si cum est.a.b.est.c.esse, nihil aliud intelligi uolumus, nisi duarum inter se consequẽtiam propositionum, alterius propositionis consequi ueritatem, ut si habeant inter se consequentiam.a.atque.b.necesse sit hanc conditionem consequentiæ propositionis eius per quam dicimus esse.c.consequi ueritatem, id est si necesse est.a.posito esse.b.necesse sit etiam.c.esse. Similes igitur syllogismi fient earum propositionum quæ ex simplicibus, & earum quæ non ex simplicibus utrisq; iunguntur. Earum uero quę ex una simplici & ex altera hypothetica copulantur, diuersi quidem a superioribus, ipsi tamen inter se similes fiunt. nec interest utrum prima hypothetica, secunda sit simplex, an econuerso prima simplex, secunda hypothetica, ad syllogismorum modos: nisi forsitan ad ipsius tantum ordinis commutationem. Cum igitur demõstrata fuerit earum propositionum quæ ex simplicibus constant, ratio syllogismorum, demonstrata uidetur esse, earum quoque propositionum, quæ hypotheticis committuntur. Et cũ quarumlibet earum propositionum quæ ex simplici & hypothetica constant syllogismorum natura perspecta fuerit: etiam conuersi ordinis propositionum natura quales faciat syllogismos offendetur. Est etiam species alia propositionũ in connexione positarum, quæ media quodammodo sit earum propositionum, quæ ex hypotheticis simplicibusq; iunguntur, & earum quæ ex duabus hypotheticis copulantur. Nam si ad numerum respicias terminorum, quasi ex tribus terminis constant, sin ad conditionales animum referas, quasi ex duabus conditionalibus uidentur esse compositæ: quæ medietas euenit idcirco, quoniam unus in his terminus cõmunis utrisque conditionalibus inuenitur. Proponuntur uero hę uel per primam figuram, uel per secundam, uel per tertiã. Per primam hoc modo. Si est.a.est.b.& si est.b.est.c.igitur b. in utrisque numeratur, & sunt quidem tres termini, hi.a.est.b.est.c.est, duæ uero conditionales hoc modo, si est.a.est b.si est.b.est.c. Nanq; .b.utrisq; communis est, atque ideo inter eas propositiones, quæ ex tribus terminis, & ęas quæ ex quatuor componuntur, mediæ sunt huiusmodi propositiones. Per secundam uero figuram proponitur hoc modo, Si est.a.est.b.si non est.a.est.c. Per tertiam uero figuram sic Si est.b.est.a.si est.c.non est.a. At de connexis quidem ista sufficiant. Disiunctiuæ uero propositiones semper ex cõtrariis constant, ut hoc, aut est.a. aut.b.est, altero enim posito alterum tollitur, & interempto altero ponitur alterum. Nam si.est.a.non est.b. Si non est.a.est.b. Eodem modo etiam, si sit b.non erit.a.si non est.b.erit.a.

De categoricarum propositionum numero *Cap. V.*

His igitur expeditis ad connexas reuertamur, in illis enim uel propositio propositionem, uel conditio conditionem, uel propositio conditionem, uel conditio propositionem sequitur. Dicendum est igitur quæ propositiones quarum propositionum consequentes esse uideãtur, Quæ contrarietatis modo quã longissime a se differant, Quæ uero oppositionis cõtradictione dissentiant. Simplicium nanque, id est prædicatiuarum propositionũ, aliæ præter modum proponuntur, aliæ cum modo: præter modum sunt quęcunque purum esse significant hoc modo, dies est, Socrates philosophus est, & quæ similiter proponuntur. Quæ uero cum modo sunt, ita proponuntur. Socrates uere philosophus est. Hic enim, uere, modus est propositionis, sed maximas syllogismorum faciunt differentias, hæ propositiones cum modo enunciatæ, quibus necessitatis aut possibilitatis nomen adiungitur. necessitatis hoc modo, cum dicimus, ignem necesse est calere. possibilitatis, ut cum ita proponimus, possibile a Grecis superari Troianos. Quo sit ut omnis propositio aut inesse significet, aut inesse necessario, aut cum non sit aliquid, tamen enunciet posse contingere. quarum quidem, ea quæ inesse significat, simplex est, neq; in ullas partes alias deduci potest, Ea uero quæ ex necessitate aliquid inesse designat, tribus dicitur modis. uno quidem quo ei similis est propositioni quæ inesse significat, ut cũ dicimus, necesse est Socratem sedere, dum sedet, Hæc enim eandem uim obtinet ei quæ dicit, Socrates sedet, Alia uero necessitatis significatio est, cum hoc modo proponimus, hominẽ necesse est cor habere, dum est atq; uiuit. hoc enim significare uidetur hæc dictio, non quoniam tandiu necesse sit habere, quandiu habet, sed quoniam eum necesse est tãdiu habere, quandiu fuerit ille qui habet. Alia uero necessitatis significatio est uniuersalis & propria quæ absolute prædicat necessitatẽ, ut cum dicimus, necesse est Deum esse immortalem, nulla conditione determinationis apposita, Possibile autem item tribus dicitur modis. Aut enim quod est, possibile esse dicitur, ut possibile est Socratem sedere dum sedet. Aut quod omni tempore contingere potest, dum ea res permanet, cui aliquid contingere posse proponitur, ut possibile est Socratem legere. quandiu enim Socrates est, potest legere. Item possibile est, quod absolute omni tempore contingere potest, ut auem uolare. Ex his igitur apparet alias propositiones esse inesse significantes, alias necessarias, alias contingentes atque possibiles. quarum necessariarum contingentiumque cum sit trina partitio, singulæ ex iisdem partitionibus ad eas quæ inesse significant, referuntur. Restant igitur duæ necessariæ, & duæ contingentes, quæ cum ea quæ inesse significat, enumeratæ, quinque omnes propositionum faciunt differentias. Omnium uero harum propositionum aliæ sunt affirmatiuæ, aliæ negatiuæ. Affirmatiua inesse significans est quæ dicit, Socrates est. Negatiua quæ proponit, Socrates non est. Necessariarum uero propositionum affirmatiuarum duæ uidentur esse negationes, una contraria, altera uero opposita. Eius nãque quæ dicit, necesse est esse.a.quolibet modo ex utrisq; qui dicit sunt, aut ea est negatio quæ dicit: necesse est non esse.a.aut ea quæ dicit, non necesse est esse.a. Quarum quidem ea quæ dicit, necesse est non esse.a. contraria est ei quæ dicit, necesse est esse.a. Vtræque enim falsæ poterunt inueniri, ueluti cum dicimus necesse est Socratem legere, necesse est Socratem non legere, utraque mentitur. Nam & cum legit, non ex necessitate legit: & cum non legit, nulla ne legat necessitate constringitur. sed est utrũq; possibile. At uero ea quæ dicit, non necesse esse.a. opposita est ei quæ proponit, necesse est esse.a. Vna enim semper uera est, semper falsa altera reperitur. In contingentibus uero atque possibilibus eadem ratio est. huic enim quæ dicit, contingit esse.a.tum ea uidetur obiecta quæ dicit, contingit non esse.a. tum ea quæ proponit, non contingit esse.a. Atque ea quidem quæ dicit, contingit non esse.a. contingens negatio nuncupatur, ueraque esse potest cum ea affirmatione quæ dicit, contingit esse.a. ueluti cum dicimus contingit sedere Socratem, contingit non sedere Socratem. Et hę quidem non dicuntur esse contrariæ quoniam simul ueræ esse possunt. At uero oppositæ sunt, quoties ipsum contingens negatur, ut si aduersus eam quæ dicit, contingit esse.a. ea opponatur quæ dicit, non contingit esse.a. Id enim ista significat omnino non posse contingere. Quæ cum ita sint, cumque inesse significantes propositiones præter ullum dicuntur modum, his ad esse iuncto aduerbio negatiuo, negatio plena perficitur. Quę uero cum modo proponuntur, si necessariæ sint & ad esse

negatio

negatio iungatur, ut ea quæ dicit, necesse est non esse, fit necessaria negatio. Si uero ipsi necessario negatio præponatur, fit necessarij negatio, affirmationi uehemēter opposita, ut ea q̄ dicit nō necesse est esse. Itē in contingētibus, si ad esse negatio præponatur: fit contingens negatio, ut ea quæ dicit, contingit non esse.a. Si uero ipsi contingenti negatio iungatur, fit contingentia negatio, contingenti affirmationi uehementer opposita, ut ea quæ dicit, non contingit esse. Sed quoniam omnis propositio, aut uniuersalis est, aut particularis, aut indefinita, aut singularis: proponitur uniuersalis hoc modo, Omnis homo legit: Particularis sic, Quidā homo legit: Singularis sic, Socrates legit: Indefinita sic, Homo legit, necesse est, ut sicut in categoricorū syllogismorum institutione monstratum est, illæ tibi maxime uideantur oppositę quęcunq; uel uniuersale affirmant, si particulariter denegatur, uel uniuersale denegant si particulariter affirmetur: & quæ singulares sunt, si illa quidem in affirmatione posita, illa uero in negatione, Quæ cum ita sint, si hęc eadem ratio ad cōtingentes & necessarias referatur, idem in necessariis & contingentibus inuenitur, ut si quis dicat, omnem.a.terminum esse necesse est, aliusque neget dicens, non necesse est omnem.a. terminum esse, fecit oppositam negationem. Et si dicat aliquis, contingit omnem.a.terminum esse, idque aliquis neget, non contingit omnem.a. terminum esse, fecit oppositam negationem. In utrisque enim negatio & modum remouet, & significationē uniuersalitatis extinguit. Atque hoc quidem in simplicibus & categoricis propositionibus euenire necesse est, de quarū natura diligentius persecuti sumus in his uoluminibus, quæ in secundę editionis expositione περὶ ἑρμηνείας inscripsimus.

De numero propositionum hypotheticarū: deq; necessaria consecutione inter partes ipsarum: & quæ sint affirmatiuæ queue negatiuæ appellandæ. Cap. VI.

SIquis igitur propositionum omnium conditionaliū numerum quærat, ex categoricis poterit inuenire. Ac primum in connexis ex duabus simplicibus inquirēdus est hoc modo. Nam quoniam propositio simplex hypothetica ex categoricis duabus iungitur, una earum uel inesse significabit, uel contingere esse dupliciter, uel necesse esse dupliciter, q̄ si sunt affirmatiuę quinquies affirmatiua enūciatione proponentur. Sed quoniam omnis affirmatio habet oppositam negationem, rursus quinquies negatiua enūciatio poterit pronunciari. Erunt igitur in prima propositione quæ una pars est hypotheticæ propositionis in negatione & affirmatione constitutæ modorum propositiones decem. Secunda etiam propositio quæ pars est hypotheticæ, totidē affirmationibus & negationibus proponi potest. Erunt igitur eius quoque enunciationes decem. Sed cum prima propositio secundæ propositioni quadam consequentia copuletur, ut una hypothetica fiat, omnes decem affirmatiuæ, ac negatiuæ propositiones omnibus decem affirmatiuis negatiuisq; propositionibus applicabuntur. Itaq; complexæ centum omnes efficiunt propositiones hæ, quæ connexæ ex simplicibus coniunguntur. Secundum hunc uero modum potest propositionum numerus inueniri etiam in his propositionibus, quæ ex categorica & hypothetica copulantur, uel quæ ex duabus conditionalibus fiunt. Nam quæ ex cōditionali & categorica constant, uel quæ e diuerso: ex tribus categoricis iunctæ sunt. Quod si duarum inter se prædicatiuarum affirmatione uel negatione complexio, uel esse, uel necessario, uel contingenter esse, quinq; modis, centum efficit complexiones, quoniam tertia propositio uel affirmatiua erit uel negatiua, & si affirmatiua quinque modis, uel inesse significans, uel necessario inesse dupliciter, uel contingenter inesse dupliciter. Itemque totidem negabitur modis, simul non amplius quā decies proponetur. Quo fit ut tertia propositio cum duabus superioribus centum inter se modis copulatis atque complexis iuncta atq; commissa, mille omnes faciat complexiones. Centum nanque duarū propositionum modi cum decem modis tertię propositionis cōplicati mille perficiunt. Decies enim centum mille sunt. Rursus quoniam ex duabus hypotheticis iuncta conditionalis, quæ ex quatuor categoricis copulatur, & duæ inter se primę categoricæ centum complexionibus iungebantur, necesse est ut posteriores quoque duæ centum complexionibus connectantur. quòd si centum superiorum propositionum categoricarum modi, centum posteriorum categoricarum modis complicentur, fient decem millia complexiones. In illis autem propositionibus, quæ tribus uariantur figuris, siquidem medius terminus similiter & in prima & in secunda hypothetica proponatur, mille erunt complexiones ad earum similitudinem, quæ ex tribus categoricis connectuntur. Tunc enim unus atque idem terminus in utrisque tres neq; amplius faciet enunciationes: Similiter uero in utrisq; proponitur hoc modo, Si est.a. est.b.si est.b.est.c. hic enim.b.terminus & ad.a.terminum & ad.c.positus est, inesse significans. Idem in necessariis & contingentibus intelligendum. At si ita proponatur, Si est.a. est.b.& si necesse est esse.b.est, uel non est.c. duæ propositiones conditionales id est quatuor prædicatiuæ fiunt. Quo fit, ut secundum eas quæ ex prædicatiuis quatuor connectuntur decem millia faciant complexiones: atque hi numeri tam in prima, quā in secunda, uel tertia figura sunt inspiciendi. Et nos quidem quantus esse propositionū numerus posset ascripsimus, nunquam tamen dissimiliter terminus medius enunciatur. Nāq; ut fiat extremorum conclusio, medius terminus intercedit, cuius communitas extrema coniungit. Quod si medius diuersis modis in utraque propositione dicatur, non connectuntur extrema, atque ideo ne syllogismus quidem fieri ullus potest. cum præsertim ne una quidem propositio dici possit, in qua medius terminus dissimiliter enunciatur. Longe autem multiplex numerus propositionum existeret, si inesse significantes & necessarias & contingentes affirmatiuas negatiuasque propositiones per uniuersales & particulares, uel oppositas, uel subalternas uariaremus: sed id nō conuenit, quia conditionalium termini propositionum indefinito maxime enunciantur modo. Atque ideo superuacuum iudicaui determinatarum secūdum quantitatem propositionum quærere multitudinem, cum determinatæ conditionales proponi non soleant. fere autem hypotheticæ propositiones ne per necessitatem quidem uel per contingens enūciantur, sed illæ maxime in usum collocutionis ducuntur, quæ inesse significant. Omnes uero necessariā consequentiam tenere uolunt, & quę inesse significant, & quibus necessitas additur, & quibus prędicatio possibilitatis aptatur, Etenim terminus applicatur. Necessitas uero hypotheticæ propositionis & ratio earum propositionum, ex quibus iunguntur inter se connexiones, consequentiā quærit, ut cum dico, Si Socrates sedet, uiuit: neque sedere eū, neque uiuere necesse est. Sed si sedet, necesse est uiuere. Item cum dicimus si Sol mouetur, necessario uenit ad occasum, tantundem significat quantum, si Sol mouetur, uenit ad occasum. Necessitas enim propositionis in consequētiæ immutabilitate consistit. Item cum dicimus, si possibile est legi librū, possibile est ad tertium uersum peruenire. Rursus necessitas consequentiæ seruata est. Nam si possibile est legi librū, necesse est id possibile esse, ut ad tertium uersum perueniatur. Opponuntur autem hypotheticis propositionibus illæ solæ, quæ earum substantiam perimūt. Substantia uero propositionum hypotheticarum in eo est, ut earum consequentiæ necessitas ualeat permanere. Siquis ergo recte conditionali propositioni repugnabit, id efficiet ut earum destruat consequentiam, ueluti cum ita dicimus, Si est.a. est.b. non in ea repugnabit, si monstret, aut non esse.a. aut non esse.b.sed si posito quidē.a.ostendit non statim consequi esse.b.sed posse esse.a.etiā si.b.terminus non sit.sed si negatio sit, cōditionalis eodē destruetur modo, ut cū dicimus si est.a.b.nō est. Non ostendēdum est, aut non esse.a.aut b.esse, sed cum sit.a.posse esse.b.terminum. Sunt autem hypotheticæ propositiones, aliæ quidem affirmatiuæ, aliæ negatiuæ, sed de his nunc loquor, quæ in consequentia positæ in connexione esse dicuntur. Affirmatiua quidem ut cum dicimus, Si est.a.est.b.si.a.non est.b.est, Negatiua, Si est a.non est.b. Si non est.a.non est.b. Ad consequen-

tem enim propositionem respiciendum est, ut an affirmatiua an negatiua sit propositio iudicetur. Idem de compositis propositionibus conditionalibus intelligi oportebit. De his autem propositionibus quæ in disiunctione sunt positæ, cum de earum syllogismis tractauero commodius atque uberius dicam.

De partibus syllogismi hypothetici *Cap. VII.*

HYpotheticos syllogismos, quos latine conditionales uocamus, alii quinq;, alii quatuor, alii tribus constare partibus arbitrantur, quorum mox controuersiā diiudicabo, si prius quibus nominibus talium partes syllogismorum appellentur ostendero. Quoniam enim omnis syllogismus ex propositionibus texitur, Prima uel propositio uel sumptum uocatur. Secunda uero dicitur assumptio, ex his quæ infertur, conclusio nuncupatur. Cum .n. ita dicimus, Si homo est, animal est, Homo autem est, animal igitur est; ea quidem enunciatio per quam dicimus, si homo est, animal est, propositio uel sumptum uocatur; ea uero quam huic adiunximus, est autem homo, assumptio dicitur, tertia conclusio nominatur, per quam ostendimus esse animal qui fuerit homo. Sed quoniam sæpe euenit, ut propositionis enunciatæ consequentia non sit uerisimilis, propositioni sæpe adiungitur approbatio, per quam id quod est propositum, uerum esse monstretur. Assumptio quoq; sæpe ad fidem per se non uidetur idonea, huic quoq; iuuamen probationis adiungitur, ut uera esse uideatur. Quo fit ut sæpe quinque partes, sæpe quatuor, interdum tres hypotheticos syllogismos habere contingat. Nā quinq; constabit partibus, si & propositio & assumptio probationibus indigebunt. quòd siue propositio, siue assumptio probatione indigebit quadripartitus est syllogismus. quod si neutra est approbanda, tripartitus esse relinquitur. In hac nero sententia etiam M. Tullius esse deprehenditur. In rhetoricis .n. syllogismos quosdam quinquepartitos esse, qnadripartitos alios confirmat. Quibus uero talium syllogismorum non placet partes ultra ternarium numerum propagari: hi propositionum probationes, atq; assumptionum non putant in syllogismi partibus esse ponendas. Neque enim propositionem esse, de qua syllogismus potest existere, cui non consentit auditor. Quod si per se dubia est ea probatio, quæ propositioni dubiæ adiungitur faciens fidem eidem cui adiungitur propositioni, facit ut sit idonea syllogismo: ac per hoc tunc incipit esse syllogismi propositio, cum talis per probationem redditur, ut ex ea aliquid colligi possit: tunc uero aliquid ex ea colligi potest, cum probationis auxilio poterit ab auditore concedi. Quocirca membrum quoddam, & quasi fulcimentum dubię propositionis, uel assumptionis probatio esse uidetur, non pars etiam syllogismi. Sed nostra sententia his potius accedit, qui tribus partibus eum cōstare pronunciat. Etenim quęlibet probatio, quæ uel propositioni uel assumptioni copulatur, propositionis esse, uel assumptionis probatio dicitur. Cum igitur non ad syllogismum, sed ad propositionem uel assumptionem referatur, cuius est probatio, non oportet eam syllogismi proprie partem uideri. Nam illud quod obiici potest, nullus ignorat quin partium partes etiam totius esse partes dicantur. Sed plurimum refert utrum ipsæ sint primitus partes totius: an in secundarum partium postremitate ponantur. Amplius si sit per se nota probabilis propositio, totus syllogismus probatione non indiget. Quod si per se propositionis nulla fides est, necesse est, ut ea propositio quodam uelut testimonio probationis indigeat. Non igitur syllogismus probatione, in eo quod syllogismus est, indigebit, sed propositio, si fide propria fuerit destituta. Idem etiam de assumptione dici potest. Quare manifestum est eorum esse sententiam prępónendam, quæ asserit syllogismum tribus partibus tantum iungi. Præterea si qua propositio probationis indigeat, ut eam uera fides sequatur, aliquo demonstrabitur syllogismo. Quocirca qui fieri potest, ut recte syllogismus pars syllogismi simplicis esse dicatur? Ipsam enim probationem propositionis syllogismū, uel ex syllogismo esse necesse est.

De hypotheticis connexis atque simplicibus, deq; illarum syllogismis tam perfectis quam imperfectis Cap. VIII.

HIs ita determinatis de his protinus syllogismis, quorum propositiones in connexione positæ, duobus terminis constant, explicandum uidetur. Horum autem duplex forma est, quatuor enim sunt per præcedentis propositionis affirmationem, qui sunt primi hypothetici atque perfecti, quatuor uero per sequentis negationē, qui cum demonstratione indigeant, non uidentur esse perfecti. Prioris uero negatione, & sequentis positione nullus omnino syllogismus efficitur. Omnium igitur talium propositionum primum numerus explicetur, ut qui fiant ex his syllogismi, facilis acquiratur agnitio. Sunt autem quatuor.

Si est .a. est .b.
Si est .a. non est .b.
Si non est .a. est .b.
Si non est .a. non est .b.

Ac de prioribus quidem syllogismis atque perfectis primo loco dicendū est. Horū enim primus modus est hic a prima ueniens propositione, Si est .a. est .b. Atqui est .a. est igitur .b. cum enim prima propositio tantum conditionem proponat, ut si sit .a. necesse sit consequi essentiam .b. termini, id assumptio quod præcedit assumit ac ponit, dicitque. Atqui est .a. consequitur igitur ut sit .b. Id enim ex consequentia primę propositionis effectum est. At si id quod sequitur, assumendo ponamus, nullus efficitur syllogismus. Age enim sit huiusmodi consequetia ut, si sit .a, sit .b. assumaturque quod sequitur hoc modo. At est .b, non consequitur ut sit uel non sit .a. Id uero clarius fiet exemplo. sit enim propositio, si homo est, animal est, assumaturq; esse animal scilicet quod sequitur, non necesse erit hominem uel esse, uel non esse; potest enim cum sit, alias hoc uel esse uel nō esse. Secundus uero modus est eorum in quibus prior propositionis pars in assumptione reperitur, qui uenit ex secunda ꝓpositione superius digesta, hoc mō est, Si est .a. non est .b. atqui est .a. non est igitur .b. id enim propositū fuerat, si esset .a. non esse .b. Sumpto igitur præcedente, consequentis est facta conclusio, quod si consequens sumas, nullus uidetur fieri syllogismus, quia nec consequitur ulla necessitas hoc modo, si est .a. non est .b. atqui non est .b. nō necesse est esse .a. uel non esse. Age enim ita sit propositio, si est nigrum, non est album, & id quod sequitur assumatur, atqui non est album, non necesse erit esse nigrum uel non esse, quia cum non sit album, poterit aliquod esse medium. Tertius uero modus talium syllogismorum est qui uenit ex tertia propositione quorum in assumptione ponitur id quod præcedit hoc modo, Si non est .a. est .b. atqui non est .a. est igitur .b. Hęc conclusio rursus ex conditione propositionis euenit, id enim fuerat propositum, ut si non esset .a. esset .b. Quod si conuertas, & sumas esse .b. idest quod consequitur, non necesse erit esse, uel non esse id quod præcedit. Sed huius exemplum non potest inueniri eo, quod si ita proponatur, ut cum nō sit .a. sit .b nihil esse mediū uideatur inter .a. atque .b. Sed in his si alterum non fuerit, statim necesse est esse alterum, & si alterum fuerit, statim necesse est alterum non esse, uidetur ergo quodammodo ex consequenti posito in his fieri syllogismus. Sed quantum ad rei naturam ita est, quantum uero ad propositionis ipsius pertinet conditionem, minime consequitur. Quod quidem ex his patet, quæ superius dicta sunt. In utrisque enim superioribus modis, consequenti posito, nihil ex necessitate collectū est: hic uero tertius modus, quantum ad complexionem propositionum pertinet, in quo si id ponendo quod sequebatur assumitur, nullum efficit syllogismum: quantum uero ad rerum naturam, in quibus solis hæ propositiones enunciari possunt, uidetur esse necessaria consequentia, hoc modo, ut si dies non est, nox sit, si nox sit, dies non sit, ex necessitate consequitur: similesq; sunt ij syllogismi his qui in disiunctione sunt constituti, de quibus paulo posterius commemorabo, quorumq; ad illos & differentias & similitudines dabo. Quartus modus est ex quarta propositione, cum ita proponitur,

Proponitur, Si .a. non est .b. non est: atqui non est .a. non est igitur .b. Rursus enim id quoq; consequi ex propositione monstratur, quæ proposuit non fore .b. si .a. prior terminus non fuisset. At si id quod sequitur assumamus, nulla uidetur fieri posse necessitas. ueluti si ita dicamus, non est autem .b. non necesse erit esse, uel non esse .a. Age enim proponatur, si animal non est, non esse hominem; assumaturq;, at non est homo, non necesse est, ut uel sit, uel non sit animal. Demonstratum igitur est in huiusmodi syllogismis, si id quod præcedit ponendo assumitur, perfectos, atq; ex ipsis propositionibus probabiles, & necessarios fieri syllogismos. Si uero id quod sequitur ponendo assumatur, nullam fieri necessitatem præter in tertio modo, qui cum sit similis his syllogismis, qui per disiunctionem propositis enunciationibus fiunt, uidetur in rebus de quibus proponi potest, seruare necessitatem, cum in complexione non seruet, quòd ex cæteris tribus modis arguitur primo, secundo, atq; quarto, in quibus sumpta sequente ponédę propositionis parte, nihil ex necessitate conficitur. Ac de his quidē syllogismis, qui duobus terminis iunguntur, quorum prima pars propositionis ponendo assumitur, quantū ad institutionis pertinet modum, sufficienter expressimus. Nunc uero dicendum est de his quorū cōsequens propositionis ita sumitur ut perimatur. Ex his quoq; quatuor fiunt modi, cum prior propositionis pars in assumptione non possit interimi, ut ulla syllogismi necessitas consequatur. Est igitur primus modus talium syllogismorum a prima propositione ueniens hic, Si est .a. est .b. at non est .b. non est igitur .a. hic igitur .b. terminus, qui in prima propositione consequens fuerat, in assumptione est interemptus, ut .a. terminus, qui propositionis prima pars fuerat, interimeretur, eaq; necessitas tali ratione probabitur, propositum nanq; est, si .a. sit .b. esse, Et assumptio facta est, ut consequens pars propositionis interimeretur, idest non esse .b. Dico quia consequitur non esse a. Nam si potest esse .a. cum non sit .b. frustra erit prima propositio, quæ ait, si .a. sit ,b. esse, atqui ea propositio ualet: cum igitur sit .a. est .b. Quod si cum non sit .b. sit .a. quod scilicet ex assumptione proponitur, idem .b. erit, & non erit: Non erit, quia .b. non esse proponit assumptio: erit autem, quia si est .a. erit .b. quod fieri non potest. Non igitur si .b. non fuerit, erit .a. Hic est ergo primus modus talium syllogismorum, qui ex interempta parte consequenti propositionis fiunt, qui non sunt perfecti, neq; ex se cogniti, sed indigent uel eius quam superius proposui, uel alterius cuiuslibet probationis, ut ueri esse monstrentur. Quod si prima pars propositionis interimatur, non erit syllogismus, age enim ita dicamus, Si est .a. est ,b. atqui non est .a. non sequitur, ut sit uel non sit .b. ut etiam demonstretur exemplo. Sit enim propositio, si homo est, animal est. Sed homo non est, non necesse erit uel esse animal, uel non esse. Secūdus modus per contradictionē assumptionis, qui a secunda propositione descendit, ille est cum ita proponimus, Si est .a. non est. b. Atqui .b. est, igitur .a. non est. Hic enim rursus secunda pars propositionis interēpta, nam cum secunda pars propositionis .b. non esse diceret, si .a. fuisset, assumptio .b. esse pronunciat. Affirmatio autem perimit negationem, quam assumptionem consequitur, ut .a. non sit hoc modo. Sit enim propositio, si .a. est .b. non est, & sit .b. Dico quia non erit .a. nam si erit .a. cum sit .b. idem .b. erit, & nō erit. Non erit quidem ex prima propositione quæ dicit, si est .a. non est .b. erit autem per assumptionem, qua dicimus esse .b. At si pręcedēs pars propositionis auferatur, nō fiet ulla necessitas. Age enim in huiusmodi propositione. Si .a. est .b. nō est, ita dicamus, Atqui nō est .a. nō consequitur, ut sit uel nō sit .b. Id uero tali arguitur exemplo. Dicemus enim, si nigrum est, album non est. assumamusque non esse nigrum, non statim consequitur, ut uel album sit uel non sit. Potest enim esse aliquod mediorum. Tertius modus ille est ex tertia propositione deductus, cum ita proponimus. Si .a. non est .b. est .b. autem non est .a. igitur est. Hic quoq; consequens pars propositionis assumpta est, & cum in propositione affirmaretur, in assumptione negata est, & est rata consequentia, & perficiens syllogismum hoc modo. Nam si uerum est, cum non sit .a. esse .b. dico quia si .b. non sit, est .a. nam si poterit cum .b. non sit, non esse .a. frustra est prima propositio, quæ dicit, cum non sit .a. esse .b. eritq; .b. ac nō erit. Non erit quidem ex ea assumptione quæ proponit, nō esse .b. erit autem, quia si .a. terminus esse negabitur, posito non esse .b. termino, cum non sit .a. erit .b. quod est impossibile. Non igitur potest fieri, ut cum non sit .b. non sit .a. Consequitur igitur, ut cum non sit .b. sit .a. Quod si prior pars propositionis, quæ præcedens est, auferatur, nullus est syllogismus hoc modo: cum enim dicemus, si .a. non est, esse .b. si assumamus, atqui est .a. nihil eueniet necessarium, ut uel sit .b. uel non sit, secundum ipsius complexionis naturā. nam hic quoq; ut in his in quibus in assumptione secundus terminus ponebatur, dicendum est, secundum ipsius quidem complexionis naturam nullum fieri syllogismum. Secundum terminos uero in quibus solis dici potest, necesse est, si .a. fuerit .b. non esse, in contrariis enim tantum & in his immediatis .i. medium nō habentibus hæc sola propositio uere poterit prædicari, uelut cum dicimus, si dies non est, nox est, siue non fuerit dies, nox erit: siue nō fuerit nox, dies erit: siue dies fuerit, nox nō erit: siue nox fuerit, dies non erit. Quartus modus est horum syllogismorum ex quarta propositione descendens, cuius hæc prima propositio est, Si non est .a. non est .b. est autem .b. erit igitur a. hic quoq; secunda pars propositionis assumpta est, & quoniam eadem negatione fuerat posita, affirmatione est interempta. Affirmatio enim uim negationis interimit. hic quoque eodem modo syllogismi necessitas continetur. nam si, posito cum non sit .a. non esse .b. sumatur esse .b. dico quia consequens est etiam .a. esse: nam si potest cum sit .b. non esse .a. frustra est prima propositio, quę cum .a. non sit ,b. non esse pronunciat. fiet igitur rursus ut idem .b. sit. ac non sit. Ex assumptione nanque erit .b. ita enim dicitur, atqui .b. est. Si uero hoc posito possit nō esse .a. rursus .b. non erit, quia prima propositio ait, si non sit .a. non est .b. quod est impossibile. Quod si ea portio propositionis, quæ pręcedens est, auferatur, nihil euenit necessarium. Age enim ita dicamus, si non est .a. non est .b. assumamusque, atqui est .a. non consequitur, ut .b. uel esse, uel non esse necessario concludatur. ut in hoc syllogismo, si non est animal, non est homo, atqui est animal, non necesse est uel esse hominem, uel non esse. Hi igitur quatuor syllogismi imperfecti dicuntur idcirco, quoniam per se non habent apertam atque perspicuam consequentię necessitatem, eaque illis ex probatione conficitur. Vt igitur breuiter concludendum sit in hypotheticis simplicibus syllogismis connexas habentibus propositiones, quoquo modo factis, siquidem prima pars propositionis assumitur, si ea ponatur, fient quatuor syllogismi per se noti, atque perfecti. si uero id quod consequitur assumatur, nulla est syllogismi necessitas, nisi in tertio tantum modo, qui non propter complexionis naturam, sed propter terminorum contrarietatem, in quibus solis dici potest, uidetur conclusionis necessitatem tenerę. Itaq; si quid in assumptione ex his quæ in propositione sunt pronunciata ponantur, quatuor uel quinque fieri necesse est syllogismos perfectos: quatuor, ubi prima pars propositionis, quinque uero ubi secunda pars propositionis ponendo assumitur, si non ad complexionis naturam, sed ad terminos aspiciamus. Si quid uero ex his in assumptione quę prima propositio enunciat, auferatur, si quæ est consequens pars propositionis auferatur, fient imperfecti & probatione indigentes quatuor syllogismi. Si uero prior propositionis pars auferatur, nulla erit necessitas syllogismi, nisi in tertio tantum modo, ubi non facit necessitatem complexio, sed terminorū natura. Quocirca hic quoq; quatuor, uel quinq; sunt syllogismi: quatuor quidē, si secunda pars propositionis fuerit interēpta. Quintus uero si eum non cōplexionis natura, sed terminorū proprietas metiatur. Quocirca si ex duobus terminis propositio prima constat: octo sunt uel decē, nec āplius syllogismi.

De hypotheticis compositis ex prædicatiua & conditionali & earum syllogismis. Cap. IX.

AC de his quidem conditionalibus syllogismis, quorum propositiones connexę sunt, & ex duabus prædicatiuis simplicibus

simplicibus constant, sufficienter ex peditum est. Nunc de his syllogismis dicendum est, qui ex prædicatiua & hypothetica, uel ex hypothetica prædicatiuaque connectuntur. Horum autem facile complexiones omnium syllogismorũ apparebunt, si prius earum numerus exponatur. Sunt igitur priores quidem, quæ ex prædicatiua, atque hypothetica connectuntur hæ.

Si sit .a. cum sit b. est .c.
Si sit .a. cum sit .b. non est .c.
Si sit .a. cum non sit .b est .c.
Si sit .a. cum non sit .b, non est .c.
Si non sit .a. cum sit .b. est .c.
Si non sit .a. cum sit .b. non est .c.
Si non sit .a. cum non sit .b. est .c.
Si non sit .a. cum non sit .b. non est .c.

Ac primum quæ sit earum natura, uidetur esse tractandum. Neq; enim quoquo modo conditio ponatur, conditionalis propositio fiet, sed si illa consequentia propter positam euenit conditionem, nam siquis ita dicat, si homo est, cum sit animal, animatum est: non uidetur facere opposita conditio consequentię necessitatem. Nam etiam si non sit homo, nihilominus tamen cum sit animal, animatum est. at si ita ponatur, Si sit homo, cum sit animatum, est animal: uidetur consequentiæ ratio in conditione consistere. Neq; enim necesse est cum animatum sit, animal esse: nisi homo uel aliquid tale fuerit, quod animatum esse proponitur. Tunc enim quod animatum est, animal esse necesse est, homo nanque uel quodlibet aliud tale animatum est. Per singulas igitur propositiones eundum est, & spectanda est earũ singularum natura hoc modo. Prima propositio per quam enunciatur, Si est .a. cum sit .b. est .c. talis esse debet: ut .b, quidem posit esse etiam præter .a. si tamen .a. fuerit .b. nõ esse non posit. Rursus idem .b. terminus posit esse etiam cum non est .c. nec sit necesse, ut .b. posito sit etiam .c. sed tunc tantum necesse sit esse .c. quando .b. terminus .a. terminum sequitur, ut si sit .a. homo .b. animatum .c. animal. animatum enim & prçter hominem, & præter animal esse potest. Si uero sit homo, animatum esse necesse est, & cum animatũ hominis essentiã consequatur, cõsequitur ut ipsum animatum sit animal. Itẽ Secundã propositionẽ, quæ ait, Si est .a. cum sit .b. non est .c. huiusmodi esse oportebit, ut .b. quidem prçter .a. esse posit, sed cum fuerit .a. necesse sit esse etiam .b. at uero .c. tale sit, ut simul quidem cum .a. esse non posit, cum .b. uero esse possit, & non esse: sed tunc tantum cum .b esse non posit, quando .b. terminus .a. terminum sequitur, ut sit .a. homo .b. animatum .c. insensibile. Namque animatum præter hominem esse potest, at si homo sit, ut sit animatum necesse est. insensibile uero potest esse animatum & non esse. Sed tunc insensibile, & animatum non conueniunt, cum idcirco est animatum, quia homo esse prædictus est. Tertia uero propositio .a. quidem terminum debet habere, qui nunquam simul esse posit cum .b. termino .c. uero terminum talem esse oportebit, ut posit esse quidem & non esse, si non fuerit .b. sed tunc tantum necesse sit esse .c. terminum, si .b. terminus non sit: si idcirco non est .b. quoniam .a. terminus esse prædictus est, ut si sit .a. homo .b. inanimatum .c. sensibile. Nam si est homo, non est inanimatum. sensibile uero esse potest simul & non esse, cum inanimatum non sit. Possunt .n. esse quædam, quæ nec inanimata sunt, nec sensibilia, ut arbores. Idem tamen sensibile necesse est, esse cum non sit inanimatum, si idcirco inanimatum non est, quia homo esse prædictus est. Rursus Quarta propositio huius esse debet proprietatis: ut .b, quidem terminus nullo modo esse posit, si fuerit .a. at uero .c. posit esse & non esse, si non fuerit .b. Sed tunc tantũ c. cum non fuerit, b. non esse necesse sit, si .b. terminus nõ sit: quia .a. terminus prius esse propositus est: ut si sit .a. homo .b. inanimatum .c. insensibile: inanimatum enim non erit si fuerit homo: insensibile uero potest esse & non esse: si non sit inanimatum. Tunc tantum insensibile non esse necesse est, cum inanimatum non sit: cum idcirco inanimatũ non sit: quia homo esse prædictus est. Quinta quoq; propositio tales habere terminos debet, ut .a. quidem si non sit, necesse sit esse .b. si b. terminus sit, posit & esse & non esse .c. Tunc tantum .c. esse necesse sit, cum fuerit .b. cum idcirco est .b. quia .a. terminus esse negatus est: ut si sit .a. quidẽ animatum .b. uero insensibile .c. inuitale, igitur si non sit animatum, statim consequitur, ut sit insensibile, inuitale autem potest esse, si sit insensibile, ut lapis: potest uero nõ esse inuitale, si sit insensibile, ut sunt arbores. Sed tunc tantum posito insensibili cõsequitur, ut inuitale esse necesse sit, cum idcirco sit insensibile, quia non est animatum.

Sexta uero propositio tales habere terminos desiderat, ut b. quidem esse necesse sit, si non fuerit .a: at uero .c. terminus si sit .b. uel esse uel non esse posit. Tunc tamen .c. non esse necesse sit, cum sit .b. quando idcirco est .b. quia .a. terminus non esse propositus est, ueluti si sit .a. animatum b. insensibile .c. uitale. Nam necesse est esse insensibile, si non fuerit animatum; cum uero sit insensibile, fieri quidem potest ut non uiuat, ueluti lapis, fieri autem potest ut uiuat, ueluti arbor. Tunc tamen necesse est non uiuere, cum sit insensibile, quando idcirco est insensibile, quia animatum non esse propositum est. Septimus modus talibus terminis debet esse contextus, ut .b. quidem sine .a. esse non posit .c. autem si non sit .b. esse & non esse posit. Tunc tamen necesse sit .c. terminum esse, si non sit .b, cum idcirco .b. non esse positum sit, quoniam .a. fuerat ante denegatum. Sit enim .a. quidem animatum .b. uero sensibile .c. inuitale. Sensibile igitur esse non potest nisi fuerit animatum. Si igitur non sit animatum, non erit sensibile, si uero non sit sensibile, potest esse inuitale, uelut in lapidibus: idem potest non esse, uelut in arboribus. Tunc tamen sensibili denegato, inuitale necesse est esse, cum idcirco non sit sensibile, quia animatum non esse positum est. Octaua propositio his terminis connectenda est, ut .b. terminus esse non posit, si non fuerit .a. cum uero non sit .b. terminus c. & non esse & esse posit. Sed tunc necesse sit .c. terminum non esse, cum non fuerit .b. Cum idcirco non sit .b. quia .a. terminus prius esse negatus est, ut si sit .a. quidem animatum .b. uero sensibile .c. uitale. sensibile igitur esse non potest, nisi fuerit animatum. Idem tamen sensibile si nõ sit, & esse & non esse uitale potest. non esse, ut lapides; esse uitale ut arbores. Tunc tamen necesse est uitale non esse, si non sit sensibile, cum idcirco sensibile non sit, quia prius animatum esse negatum est. Ex his igitur constat .c. terminum quoquo modo fuerit .b. in conditionalibus propositionibus, quæ in tota enunciatione post prædicatiuas locãtur, posse tam loco affirmationis quam negationis assumi. Ex quibus assumptionibus fiunt complexiones uariæ syllogismorum. His igitur ita expeditis de omnibus in commune præcipiendum uidetur. nam cum sint octo propositiones, quæ ex prædicatiua hypotheticaq; nectuntur, quæ superius ascriptæ sunt, earum quatuor ita faciunt consequẽtiam, si .a. terminus sit. Quatuor uero ita conditionẽ proponunt, ut .a. terminus non sit. Fiunt uero ex his syllogismi hoc modo. Ex prima propositione, Si est .a. cum sit .b. est .c. Atqui est .a. cum igitur sit .b. est .c. uel sic. Atqui cum sit .b. non est .c. non est igitur .a. Posse autem huiusmodi esse assumptionem ex superius descripta propositionum natura cognoscitur. Ex secunda propositione, Si est a. cum sit .b. non est .c. Atqui est .a. cum igitur sit .b. non est .c. uel ita. Atqui cum sit .b. est .c. non est igitur .a. Ex tertia, Si est .a. cum non sit, b. est .c. Atqui est .a. cum igitur non sit .b. est .c. uel ita, atqui cum non sit .b. non est. c. nõ est igitur .a. Ex quarta Si est .a. cum non sit .b. non est .c. Atqui est .a. cum igitur non sit .b non est .c. uel ita. Atqui cum non sit .b. est .c. non est igitur .a. In his igitur quatuor propositionibus, in quibus .a. terminus esse proponitur, si assumptum fuerit eundem .a. terminum esse .c. terminus, uel esse uel non esse monstratur, idem uero si .c. terminus assumatur. siquidem cum est non esse, uel cum non est esse assumatur .a. terminus non esse monstrabitur. Ex quinta etiam propositione ita syllogismi fiunt, Si non est .a. cum sit .b. est .c. Atqui non est a. cum igitur sit .b. est .c. uel ita. Atqui est .a. cum igitur sit .b. non est .c. uel ita, Atqui cum sit .b. non est .c. est igitur .a. uel sic, Atqui cum sit .b. est .c. non est igitur .a. Quod idcirco euenit, ut huiusmodi propositio quatuor colligat syllogismos, quia in his tantũ

si non

si non sit aliquid, esse aliud proponi potest, in quibus contraria medietatibus carent. in his enim uel interempto altero alterum ponitur, uel posito altero alterum necesse est perimatur. Ex sexta, Si non sit .a. cum sit .b. non est .c. atqui non est .a. cum igitur sit .b. non est .c. uel ita, Atqui cum sit b. est .c. igitur est .a. Ex septima, Si non est .a. cum non sit .b. est .c. Atqui non est .a. cum igitur non sit b. est .c. uel ita, Atqui est .a. cum igitur non sit .b. non est .c. uel ita. Atqui cum non sit .b. non est .c. est igitur .a. uel ita. Atqui cum non sit .b. est .c. non est igitur .a. In hac quoque complexione propter eandem causam quatuor collectiones fiunt. Ex octaua, Si non est .a. cum non sit .b. non est .c. Atqui non est .a. cum igitur non sit .b. non est .c. uel ita. Atqui cum non sit .b. est .c. est igitur .a. In his quatuor quoque propositionibus, siquidem .a. non esse assumatur .c. terminus uel esse uel non esse cōcluditur: si uero .c. cum est non esse, uel cum non est esse assumatur .a. terminus semper esse concluditur, nisi in quinto & septimo tantum modis, ubi cum .c. esse assumitur .a. non esse monstratur. Omnium uero communis est ratio præter quintum ac septimum modum, ut si .a. terminus ita assumatur, quomodo in prima enunciatione propositus est, conditio, quæ sequitur, in conclusione firmetur. Si uero conditio, quæ sequitur contrario modo atq; in enunciatione proposita est assumatur, categorica propositio quę prima est interimatur. In septimo uero, uel quinto modo quaque ratione sit assumptum alterum, in utrisque partibus faciet conclusionem. Itaq; fiunt sexdecim uel uiginti potius syllogismi. Octo quidem si .a. terminus ut est propositus, assumatur. octo uero, si .c. terminus conuerso modo, atque in propositione est positus, assumatur. Quatuor uero ex septimo & quinto modis utrobique facientibus conclusionem. Reliquis uero complexionibus nulla est consequentia necessitatis. Vt autem planior intellectus fieret, ipsas propositiones cum suis terminis positas annotaui, ut secundum prædictos assumptionum modos, non ratione solum demonstratio fieret, uerumetiam per exemplum currentibus doctrina clarior elucesceret.

Si est .a. homo, cum sit .b. animatum, est .c. animal.
Si est .a. homo, cum sit .b. animatum: non est .c. insensibile.
Si est .a. homo, cum nō sit .b. inanimatum, est .c. sensibile.
Si est .a. homo, cum non sit .b. inanimatum, non est c. insensibile.
Si non est .a. animatum, cum sit .b. insensibile, est .c. inuitale.
Si non est .a. animatum, cum sit .b. insensibile, non est .c. uiuens.
Si non est .a. animatum, cum non sit .b. sensibile, est .c. inuitale.
Si non est .a. animatum, cum non sit .b. sensibile, non est .c. uitale.

De hypotheticis compositis ex conditionali & prædicatiua, & earum syllogismis Cap. X.

EXpeditis igitur his syllogismis, qui ex talibus propositionibus fiunt, quæ ex prima prędicatiua, secunda hypothetica copulantur, nunc ad eos transitum faciamus, qui ex prima conditionali, secunda uero prædicatiua nectuntur, quarum omnium numerus ponendus est, ut de quibus loquamur, lector agnoscat.

Si cum sit .a. est .b. est .c.
Si cum sit .a. est .b. non est .c.
Si cum sit .a. non est .b. est .c.
Si cum sit .a. non est .b. non est .c.
Si cum non sit .a. est .b. est .c.
Si cum non sit .a. est .b. non est .c.
Si cum non sit .a. non est .b. est .c.
Si cum non sit .a. non est .b, non est .c.

Prima igitur propositio tales habere terminos debet, ut .a. quidem possit esse præter .b. & c. Sed tunc si .a. fuerit .c. esse necesse sit, cum .a. terminum .b. terminus subsequatur. ut si sit .a. quidem animatum .b. homo .c. animal: animatum nanque & pręter hominem & præter animal esse potest. Tunc uero id quod animatum est, esse animal necesse est, si id quod est animatum, homo est. Secunda propositio talibus terminis contexenda est, ut .a. quidem præter .b. atque .c. & cum eisdem esse possit. Tunc tamen necesse sit non esse .c. cum est .a. si .a. posito .b. subsequatur: ut si .a. sit animatum .b. homo .c. equus. Animatum quippe, ut & homo, uel equus sit fieri potest. Tunc uero necesse est id quod animatum est, non esse equum .c. idipsum quod animatum est, homo fuerit. Tertia propositio his terminis copulatur, ut .a. quidem cum .b. & .c. uel esse, uel non esse possit: tūc tamen necesse sit simul esse, cum .c. si posito .a. termino .b. terminus abnuatur, ut si sit .a. animatum .b. animal .c. insensibile: Nam quod animatum est, uel animal, uel non animal, uel insensibile, uel non insensibile esse potest, sed tūc necesse est id quod animatum est esse insensibile, si animato posito animal abnuatur. Quartæ propositionis hi termini sunt, ut .a. quidem cum .b. & cum .c. esse, & non esse possit. Tunc uero ab eo .c. modis omnibus separetur, si posito .a. termino .b. terminus abnuatur, ut si sit .a. quidem animatum .b. animal .c. homo. Nam quod animatum est, & animal esse, & non esse, itemque homo esse & non esse potest: tunc tamen necesse est, ut cum sit animatum, non sit homo, cum posito animato esse animal denegetur. Quinta uero ꝓpositio his terminis cōnectitur, ut si nō sit .a. possit & esse & non esse .b. atque .c. Tunc tamen cum non sit .a. terminum .c. esse necesse sit, si posito non esse .a. esse .b. terminum consequatur, ut si sit .a. quidem inuitale .b. homo .c. animal. Nam si non sit inuitale, tunc possunt homo atq; animal esse uel non esse. at tunc necesse est esse animal negato inuitali, si cum inuitale negabitur, esse hominē subsequatur. Sextam uero propositionē talia debent membra contingere, ut si non sit .a. terminus .b. atq; .c. uel esse uel nō esse possint. Tunc uero denegato .a. termino .c. non esse necesse sit, cum negationem .a. termini .b. termini affirmatio comitabitur, ut si sit .a. inuitale .b. homo .c. equus. Nam quod non est inuitale, potest uel homo uel equus esse, uel nō esse, sed necesse est non esse equum, inuitali denegato, si negationem inuitalis hominis positio subsequatur. Septimæ propositionis hos esse terminos oportebit, ut si non sit .a. termini .b. atq; .c. & esse & non esse possint. Sed tunc necesse sit esse .c. terminum, si negationem .a. termini .b. termini negatio subsequatur. ut si sit .a. animal .b. animatum .c. inuitale, animal quidem si non sit, animatum, & inuitale esse & non esse possit. Tunc uero necesse est, si animal non sit, inuitale esse, quando si animal non sit, non erit animatum. Octaua propositio est, cum negato .a. termino possunt & esse & non esse .b. atque .c. termini. Sed tunc necesse est si .a. terminus abnuatur, non esse .c. terminum, cum negationem .a. termini, negatio .b. termini subsequetur, ut si sit .a. inuitale .b. animal .c. homo. Si igitur non sit inuitale, potest & esse, & non esse animal & homo. His igitur ita expeditis illud in commune dicendum est, quod superiores quatuor propositiones ita faciunt conditionem, si fuerit .a. Posteriores uero, si non fuerit. ex quibus omnibus syllogismi tali ratione nascuntur. Ex Prima propositione, Si cum sit .a. est .b. est .c. Atqui cum sit .a. est .b. est igitur c. uel ita, atqui non est .c. cum igitur sit .a. non est .b. Posse uero fieri tales conclusiones, ex superius descriptarum propositionum natura cognoscimus. poterat enim .a. terminus esse, & non esse cum .b. Item ex Secunda, Si cum sit .a. est .b. non est .c. Atqui cum sit .a. est .b. non est igitur .c. uel ita, atqui est .c. cum igitur sit .a. non est .b. Ex Tertia uero utrobique assumptis terminis collectiones fiunt, ut si cum est .a. non est .b. est .c. Atqui cum sit .a. non est .b. est igitur .c. Vel ita, atqui cum sit .a. est .b. non est igitur .c. Vel ita, Atqui non est .c. cum igitur sit .a. est .b. uel sic, atqui est .c. cum igitur sit .a. non est .b. Quæ idcirco facta est utrobiq; collectio, quoniam in his terminis hæ propositiones poterant poni, in quibus immediata contraria reperiebantur. In illis enim alterius positio alterutrum perimebat, & alterius interemptio ponebat alterum. Ex Quarta, si cum sit .a. nō est .b. nō est .c. Atqui cum sit .a. non est .b. non est igitur .c. Vel ita: atqui est .c. cum igitur sit .a. est .b. Ex Quinta, si cum non sit .a. est .b. est .c. Atqui cum non sit .a. est .b. est igitur .c. uel sic, atqui non est .c. cum igitur non sit .a. non est .b. Ex

sexta

Sexta si cum non sit .a. est .b. non est .c. Atqui cum non sit .a. est .b. non est igitur .c. uel sic: Atqui est .c. cum igitur nō sit .a. non est .b. Ex Septima utrobiq; colligitur hoc modo, si cum non sit .a. non est .b. est .c. Atqui cum non sit .a. non est .b. est igitur .c. uel ita. Atqui cum nō sit .a. est .b. non est igitur .c. Vel ita, atqui non est .c. cum igitur non sit a. est .b. Vel sic, atqui .c. est, cum igitur nō sit .a. nō est .b. Hic quoque propter eandem causam in alterutra assumptione syllogismus fiet. Nam esse aliquid cum aliud non sit, in immediatis tantum cōtrariis dicebatur. Ex Octaua, Si cum non sit .a. nō est .b. non est .c. atqui cum non sit .a. non est .b. non est igitur .c. Vel ita, atqui est .c. cum igitur non sit .a. est .b. In omnibus igitur superius descriptis syllogismis hæc ratio est, ut si .b. terminus assumatur ita, ut in propositione est positus, ita .c. terminum concludat, ut in eadem propositione fuerat collocatus. At si .c. terminus contrario modo assumatur, quam in propositione fuerit positus, contrario modo .b. terminus in conclusione monstrabitur, præter tertium, & septimum modum, in quibus etiamsi .b. terminus contrario modo atque in propositione est positus, assumat c. terminum contrario modo atque positus est, colligit: uel si .c. terminus, ita ut in propositione est positus assumatur, simili modo .b. terminum concludit, ut in eadem propositione fuerat collocatus. Quare sexdecim quidem uel uiginti fiunt syllogismi. Assumptis nanque primis hypotheticis propositionibus fiunt octo, octo uero si secundæ prædicatiuæ assumantur, quatuor autem his adiunguntur ex tertio atque septimo modo utrobique colligentibus, ut omnes etiam in his propositionum complexionibus fiāt sexdecim uel uiginti syllogismi. Quoquo autem alio modo assumptiones uerteris, nihil euenit necessarium. ut autem omnis propositionum & syllogismorum ratio collucescat, exēpla subiecimus, quibus facilius id qđ superius docuimus colliquescat.

Si cum sit .a. animatum, est .b. homo, est .c. animal.
Si cum est .a. animatum, est .b. homo, non est .c. equus.
Si cum sit .a. animatum, nō est .b. animal, est .c. insensibile.
Si cum sit .a. animatum, non est .b. animal, nō est .c. homo.
Si cum non sit .a. inuitale, est .b. homo, est .c. animal.
Si cum non sit .a. inuitale, est .b. homo, non est .c. equus,
Si cum non sit .a. animal, nō est .b animatum, est .c. inuitale.
Si cum non sit .a. inuitale, non est .b. animal, non est .c. hō

Ac de his quidem syllogismis, qui talibus propositionibus connectuntur quę ex hypothetica prædicatiuaq; consistunt, sufficienter dictum est.

De hypotheticis medijs & earum syllogismis in prima figura Cap. XI.

NVnc de his dicendum est syllogismis, quorum propositiones ita tribus terminis continentur, ut mediæ sint earum, quæ ex hypothetica prædicatiuaque texuntur, & earum quę ex duabus hypotheticis connectuntur: quas idcirco hoc loco proponimus, quia ut superiores, ita hæ quoque tribus terminis continentur, & a similibus ad similia facilior tractatus fiet. harum uero sunt multiplices syllogismi, quorum nullus poterit esse perfectus, cum nec per se perspicui sint, & ut his fides debeat accommodari, adiumento extrinsecus positæ probationis indigeant. est autem probatio talium syllgismorum alio constitutus ordine syllogismus. fiunt autem, ut dictum est, tum per primam, tum per secundam, tum uero per tertiam figuram. Sunt autem primæ figurę propositiones hę.

Si est .a. est .b. & si est .b. est .c.
Si est .a. est .b. & si est .b. non est .c.
Si est .a. non est .b. & si non est .b. est .c.
Si est .a. non est .b. & si non est .b. non est .c.
Si non est .a. est .b. & si est .b. est .c.
Si non est .a. est .b & si est .b. non est .c.
Si non est .a. non est .b. & si non est .b. est .c.
Si non est .a. non est .b. & si non est .b. non est .c.

Ergo si ratio colligentię talis sit, ut constituat & confirmet assumptio, quod enunciatio prima pronunciat sexdecim necesse est fieri complexiones. ex quibus octo tantum seruant consequentiæ necessitatem: reliquæ uero octo nihil idoneum uidentur habere ad fidem. Rursus id quod prima propositio constituit, euertat assumptio, sic quoque sexdecim necesse est fieri complexiones. quarum octo firma necessitas tenet: octo uero reliquas infida sæpius uarietas tenet. Fiunt uero syllogismi, tum in prima figura, tum in secunda, tum uero in tertia. Omnes igitur trium figurarum modos a prima ordientes, ut nihil subterfugiat explicemus. Est enim primæ figuræ primus modus a prima ueniens propositione, cum ita proponimus. Si est .a. est .b. & si est .b. necesse est esse .c. Tunc enim, si est .a. etiam .c. esse necesse est, cuius hæc demonstratio est. nam si est .a. consequitur ut sit .b. id est enim quod proponit prima propositio, si sit .a. esse .b. at si .b. fuerit, est .c. id est enim quod secunda pars propositionis pronunciat, si sit .b. consequi necessario ut sit .c. Quibus ita concessis euenit, ut cum sit .a. etiam .c. esse necesse sit, imperfectum uero hunc dicimus syllogismum, quia testimonio probationis indiguit. Probatio uero ea fuit, per syllogismum demonstratio. ita nanque firmamus talis consequentiæ necessitatem. Cum enim ita proponeretur. Si est .a. est .b. & si est .b. necesse est ut sit .c. poneretque assumptio id, quod affirmatio constituerat, esse .a. eamque sequi assumptionem talis conclusio diceretur, quod necessario esset .c. neque id esset ex ipsius syllogismi natura & proprietate perspicuum, addita est probatio per syllogismum hoc modo, Si est .a. est .b. At si est .b. est .c. Si igitur est .a. necesse est, ut sit .c. Et in reliquis quidē eandem rationem expectari oportere manifestum est. Et hæc quidem complexio ea est, quæ id quod primo in propositione positum fuerat, assumit atque constituit. quod si id ponendo quis quod sequebatur assumat, nulla est necessitas syllogismi, ueluti cum dicimus, Si est .a. est .b. & si est .b. necesse est esse .c. Atqui est .c. non necesse est esse .b. uel nō esse. Sed cum non sit necesse .b. esse uel non esse, non erit necesse .a. esse uel non esse. idem quoque tale firmabit exēplum. Si est homo, animal est, & si est animal, erit corpus animatum, atqui est corpus animatum. non necesse erit animal esse, quocirca ne hominem quidem. Secundus quoq; modus est hic primæ figuræ, cum ita proponimus, Si est .a. est .b. & si est .b. necesse est non esse .c. at uero est .a. Non est igitur .c. Huius demonstratio talis est. nam si est a. est .b: Id enim prima conditio monstrabat, quæ est, si sit .a. esse b. Cum uero sit .b. necesse est non esse .c. Id enim consequentia præferebat, in qua pronunciabatur, si esset .b. consequi ex necessitate, ut non esset .c. si igitur sit .a. non erit c. quòd si id quod propositio ultimum constituit, ponat assumptio, idest non esse .c. nullus est syllogismus. Nam si de aliqua re ita proponatur, si homo sit, est animal, & si est animal, non est lapis, at non est lapis, non necesse erit aut esse, aut non esse animal. eodem modo nec hominem: potest enim si lapis non sit, esse lignum, uel cætera, quæ nec animalia sunt, nec inter homines numerantur. Tertius uero modus est primæ figuræ, cum id assumptio constituit, quod propositio prima ponebat, cuius ex tertia propositione principium est cum ita proponimus. si est .a. non est .b. & si non est .b. necesse est esse .c. Hic enim rursus si .a. terminus assumatur ita, ut in prima est enunciatione positus, ita dicetur, atqui est .a. est igitur .c. Probatio uero similis est superioribus. Nam quia est a. non est .b. & quia nō est b. est .c. quia igitur est .a. est .c. Quod si .c. terminus assumatur, nihil necessarium fiet. Vt si ita proponamus, si homo est, non est insensibile, si non est insensibile, animal est, est autem animal, non est necesse esse hominem. Quartus modus est, qui ex quarta proposione principium capit, qui ex tali propositione formatur, Si est .a. non est .b. & si non est .b. non est etiā .c. Hic enim si .a. est, necesse est nō esse c. Demonstratio uero eadem est, quæ in prioribus modis. Quod si non esse .c. assumatur, nulla erit necessitas complexionis hoc modo. Agè enim proponatur, si est homo, non est irrationale, & si irrationale non est, non est inanimatū. Atqui non est inanimatum, non necesse est esse hominem. Quintus modus est ex quinta enunciatione descendens. Cuius prima talia est propositio, Si non est .a. est .b. si est .b. etiam .c. necesse est esse: atqui non est .a, c. igitur necesse est esse. Hic quoque prius dicta conditio facit consequentiam necessitatis,

necessitatis, at si id quod est .c. assumatur, nulla necessitas eueniet. Sit enim propositio, si non est irrationale, rationale est, & si rationale est, animal est, & assumamus, est animal, non necesse erit uel esse, uel non esse irrationale. Sextus modus est ita propositus, quem sexta propositio facit, Si non est .a. est .b. & si est .b. non est .c. atqui non est .a. non est igitur .c. Similis uero superioribus est demonstratio, at si .c. assumatur, eodem modo nullus est syllogismus. Nam si sit propositio, si animatum non est, inanimatum est, & si inanimatum est, sensibile non est: si assumamus, atqui non est sensibile, non necesse erit uel esse, uel non esse animatũ. Septimus modus est, qui ex septima propositione procedit, Si .a. non est .b. non est, & si .b. non est, necesse est esse .c. atqui non est .a. necesse est igitur esse .c. quod si .c. assumatur, nihil fit necessarium. nam si proponamus, si non est animatum, non est animal, & si animal non est, insensibile est, assumamusque, atqui est insensibile, non necesse est uel esse, uel non esse animatum. Octauus modus est, qui ita proponitur, Si non est .a. non est .b. & si non est .b. necesse est non esse .c. atqui non est .a. non est igitur .c. quod si .c. assumatur, nulla erit necessitas. Age enim ita proponamus, si non est animatum, non est animal, & si non est animal, necesse est non esse sensibile, at non est sensibile, non necesse erit non esse animatum, ut arbores, herbas, & quicquid uitali tantum anima, non etiam sensibili uegetatur. In prima igitur figura ex tribus terminis fiunt hypotheticæ sexdecim complexiones ita, ut id quod positum est in propositione, id in assumptione quoque ponatur. Octo quidem, si .a. terminus in assumptione ponatur: Octo uero, si .c. Quod si .a. terminus ponendo assumatur, erunt octo necessarij syllogismi, si uero .c. terminus ponẽdo assumatur, nullus efficitur syllogismus. Eodem quoque modo syllogismorum complexionumque ordo constabit, si id in assumptione, quod in propositione positum fuerat, auferatur. Fient quippe sexdecim complexiones. quarum octo quidem ubi id quod sequitur aufertur, integra necessitate perdurant. octo uero in quibus id quod præcedit aufertur, necessitatem non eadem ratione conseruant. horum uero omnium subdantur exempla. Primus igitur modus hic est. Si est .a. est .b. & si est .b. etiam .c. esse necesse est: at non est .c. igitur .a. non est. quod si assumamus, at non est .a. nihil eueniet necessarium. Sit enim propositio hæc, si homo est, animal est, & si animal est, animatum esse necesse est: atqui non est homo, non igitur necesse erit, ut sit, uel non sit animatum. Secundus modus est, Si est .a. est .b. & si est .b. non esse .c. necesse est: atqui est .c. igitur .a. non erit. quod si assumamus ita, atqui non est .a. non necesse erit .c. esse, uel non esse. nam si sit propositio talis, si homo est, animal est, & si animal est, lapis non est: si assumamus, atqui non est homo, non necesse erit lapidem esse, uel non esse. Tertius modus est, Si est .a. non est .b. & si non est .b. necesse est esse .c. atqui nõ est .c. necesse est igitur non esse .a. quod si .a. terminum tollat assumptio, nihil euenit necessarium. Age enim sit propositio, si homo est, non est inanimatus, & si inanimatus non est, animatum esse necesse est: atqui non est homo, non necesse est esse, uel non esse, animatum. Quartus modus, Si est .a. non est .b. & si non est .b. necesse est non esse .c. At est .c. igitur .a. non erit. quod si assumamus non esse .a. nulla complexionis necessitas inuenitur. nam si sit propositio, si homo est, non est irrationale, si irrationale non est, inanimatum eum non esse necesse est, Atqui non est homo, non necesse est eum esse uel non esse inanimatũ. Quintus, Si .a. non est .b. est, & si .b. est, etiam .c. esse necesse est, atqui nõ est .c. igitur .a. nõ esse necesse est, quod si .a. terminus assumatur, nullus fiet syllogismus. sit enim propositio, si irrationale non est, rationale est, & si rationale est, animal est, atqui irrationale non est, non necesse erit esse, uel non esse animal. Sextus, Si non est .a. est .b. & si est .b. necesse est .c. non esse. Atqui est .c. igitur .a. esse necesse est. quòd si .a. terminum sumam, nulla necessitas inuenitur. sit enim propositio talis, si animatum non sit, inanimatũ est, & si inanimatum est, sensibile non est: atqui animatum est, non erit necesse, uel esse uel non esse sensibile. Septimus, Si non est .a. non est .b. & si non est .b. necesse est esse .c. atqui .c. non est, igitur .a. esse necesse est. quod si .a. terminũ sumpserimus, complexio nullam faciet necessitatem. Sit enim propositio talis, si animal non sit, non est rationale, si rationale non est, irrationale est, & assumamus, atqui animal est, non necesse est uel esse irrationale, uel non esse. Octauus modus est qui hac propositione formatur, Si non est .a. non est .b. & si .b. non est .c. non esse necesse est: atqui est .c. igitur .a. esse necesse est. Quod si .a. terminum sumpseris, non fiet ulla necessitas: sit enim propositio, si nõ est animal non est homo, & si non est homo, necesse est non esse risibile. Atqui est animal, non necesse erit esse, uel non esse risibile. ac de prima quidem figura satis dictum est, sequenti uero uolumine de secunda tractabitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI

DE SYLLOGISMO HYPOTHETICO

LIBER SECVNDVS.

De syllogismis ex hypotheticis medijs in secunda figura Cap. I.

CONDITIONALIVM propositionum, quæ tribus terminis constant, secunda figura est, quoties cum aliquid dicitur, uel esse uel nõ esse, consequitur, ut duo quædam uel esse uel non esse dicantur. uariantur autẽ in ipsis propositionibus, uel etiam in conclusionibus secundum assumptionis ordinem multis modis. quod ut facilius innotescat, primum cunctæ propositiones in ordine digerantur, in quibus illud est prædicendum, quòd sæpe æquimodæ propositiones ponuntur, sæpe uero non, ac de æquimodis quidẽ nullus est syllogismus. Aequimoda enim propositio est, si ita dicamus, Si .a. est .b. est, & si est .a. non est .c. ac si sint inæquimodæ faciunt syllogismum. Inæquimoda uero secundæ figuræ propositio est in his syllogismis hypotheticis, quorum enunciationes tribus terminis componuntur, ueluti cum ita proponimus. Si est .a. est .b. si autem non est .a. est .c. huius propositionis tale intelligatur exemplũ, si animal est, animatum est, si animal non est, insensibile est, hic igitur animal, quod est .a. non est uno modo propositum in utrisque, sed ad .b. quidem affirmatiue, ad .c. uero negatiue coniungitur, & id uocatur non æquimode prædicari. Quod si in utrisque .a. esse uel non esse poneretur, æquimoda prædicatio diceretur. Disponantur igitur (ut dictum est) omnes non æquimodæ propositiones hoc modo, Si est .a. est .b. si non est .a. est .c. Si est .a. est .b. si non est .a. non est .c. Si est .a. non est .b. si non est .a. est .c. Si est .a. non est .b. si non est .a. non est .c. Nunc igitur .a. quidem esse positum est cum .b. non esse uero cum .c. Rursus .a. non esse ponamus cum .b. esse uero cum .c. Si non est .a. est .b. si est .a. est .c. Si non est .a. est .b. si est .a. non est .c. Si non est .a. non est .b. si est .a. est .c. Si non est .a. non est .b. si est .a. non est .c. Si igitur non sit æquimoda propositio, assumpto quidem .b. fiunt sexdecim complexiones, quarũ tantum octo sunt syllogismi. Rursus si assumatur .c. sic quoque sexdecim complexiones fiunt, sed in octo tantum syllogismorum deprehẽditur firma necessitas. Sit igitur primus modus secundæ figuræ hic ex prima ueniens propositione, Si est .a. est .b. si autem non est .a. est .c. Dico quoniam si nõ est .b. est .c. quoniam enim si est .a. est .b. secundum ordinẽ consequentiæ, si non est .b. non erit .a. atqui si non esset .a. esset .c. si igitur non sit .b. erit .c. quòd si idem .b. esse ponatur, nihil euenit necessarium. Age enim sit .b. non necesse est esse uel nõ esse .a. Nihil igitur sequitur necessarium, ut sit uel non sit .c. ut si sit .a. animal .b. animatum .c. insensibile. nam si est animal, est animatum. si uero non est animal,

animal, insensibile est. At qui si sit animatum, non necesse est esse animal, uel non esse. non est igitur necesse esse insensibile, uel non esse. quòd si. c. terminus assumatur, siquidẽ non esse ponatur, erit necessario. b. Si uero esse, nullus erit syllogismus. nam si non est. c. est. a. at si est. a. est. b. si igitur non est. c. est. b. Quod si est. c. non necesse est esse. a. aut fortasse necesse sit non esse. Hæc enim propositio, id est si non est. a. est. c. in talibus tantum euenit, in quibus alterum eorum esse necesse sit. Quod si est. c. non erit. a. si non est. a. nihil ad. b. ueluti si est insensibile, non erit animal. at si non sit animal, nihil animatum, uel esse uel non esse necesse erit. Ex Secunda rursus propositione fit syllogismus cum ita proponimus, Si est. a. est. b. si nõ est. a. non est. c. Dico quia si non est. b. non est. c. propositum quippe est, si est. a. est. b. Ordo uero consequentium est, si non est. b. non est. a. quòd si non est. a. non est c. si igitur non est. b. non est. c. quod si fuerit. b. nõ necesse est esse. c. Sit enim. a. animal. b. animatum. c. rationale, & proponatur, si animal est, animatum est, si animal non est rationale non est. Atqui est animatum, non necesse est esse animal, quo fit, ut ne rationale quidem. quòd si. c. terminũ esse dicat assumptio, siquidem. c. terminus affirmatus fuerit, erit. b. Quod si idem. c. terminus abnuatur, nullus est syllogismus. nam quoniã si est a. erit. b. si nõ est. a. non erit. c. si est. c. erit. a. At cum est. a. est. b. si est igitur. c. erit. b. quòd si non sit. c. nihil fit necessarium. nam in hac propositione, quæ dicit, si animal est animatum est, si animal non est, rationale non est, assumamus, Atqui non est rationale, non necesse erit uel esse, uel non esse animal, quocirca ne animatum quidem. Item ex Tertia propositione talis est syllogismus, Si est. a. nõ est. b. & si non est. a. est. c. Dico quia si. b. est, est, c. nam quoniam ita propositum est. si est. a. non esse. b. necesse est consequi, ut si sit. b. nõ sit. a. At si non sit. a. erit. c. si igitur. b. sit, erit. c. Quod si non sit. b. nihil est necessarium. sit enim. a. animal. b. inanimatum. c. insensibile, in hac propositione quæ dicit. si est animal, non est inanimatum, si non est animal, est insensibile, si assumamus, non est inanimatum, non necesse erit animal esse, uel non esse, quare ne insensibile quidem. Si uero a. c. termino fiat assumptio, siquidem non sit. c. non erit. b. Si uero. c. sit, nulla necessitas erit conclusionis. Nam quoniam ita propositum est, ut si sit. a. non sit. b. si uero non sit. a. sit. c. ea rerum est consequentia, ut si non sit. c. sit. a. in his enim tãtum terminis dici potest qui medietate priuati sunt. At si sit. a. non est. b. Si igitur non sit. c. non erit. b. Quod si sit. c. nullus est syllogismus. Nam in hac propositione quæ dicit, si est animal, non est inanimatum, si uero non est animal, insensibile est. Assumat aliquis esse insensibile, sequitur quidẽ ut non sit animal, sed non sequitur ut uel sit, uel non sit animatum. Ex Quarta propositione est syllogismus ita. Si est. a. non est. b. si non est. a. non est. c. Dico quoniam si est. b. nõ est c. nam quoniam ita propositum est, si est. a. nõ est. b. ea rerum consequentia est, ut si sit. b. non sit. a. Atqui cum non sit. a. positum fuerat non esse. c. Si igitur sit. b. non est. c. Quod si. b. nõ esse assumatur, nullus erit syllogismus. Age enim sit. a. quidẽ animal. b. inanimatum. c. rationale, & sit hec propositio. Si est animal, non est inanimatum, si non est animal, non est rationale: assumamus igitur non esse inanimatum, nõ necesse erit esse animal, quocirca nec rationale. Rursus si. c. terminus assumatur, si quidem esse ponatur, necesse erit nõ esse. b. At si non est. c. nullus est syllogismus. nam quoniã propositum est, si. a. sit, non esse. b. si. a. non sit, non esse. c. necesse est: ut cum sit. c. sit etiam. a. at si sit. a. non sit. b. si igitur sit. c. nõ erit. b. quod si. c. non esse ponatur, nullus est syllogismus. ueluti in hac propositione, si est animal, non est inanimatum: si non est animal, non est rationale. Siquis igitur assumat non esse rationale, non necesse erit esse, uel nõ esse animal, quocirca ne inanimatum quidem esse uel non esse. Atque in his quidem quatuor propositionibus ita. a. terminus positus est, ut ad. b. quidem esse diceretur, ad. c. uero non esse, quòd si ordo mutetur, rursus quatuor erunt alij syllogismi: si. b. terminus assumatur. Quatuor etiam alij si. c. ex utraque autem parte quaternæ, complexiones erunt, quæ nullos faciũt syllogismos. Sit enim Quinta propositio, Si non est. a. est. b. si, est. a. est. c. Dico quia si non est. b. erit. c. Assumatur enim, atqui non est. b. erit igitur. a. hic enim cõsequentiæ ratus ordo constabat. Sed cum est. a. est. c. si igitur non est. b. erit. c. Quod si. b. esse ponatur, nihil fit necessarium. si enim est. b. nõ erit. a. quòd si. a. non est, nihil ad. c. quocirca nullus est syllogismus. Non esse autem. a. si. b. sit, ea propositio demonstrat, per quam dicimus, si non est. a. est. b. Hoc enim in immediatis tantum contrariis euenit. Age enim sit. a. quidem animal. b. uero insensibile. c. uero animatum & proponatur. Si animal non est, insensibile est. Si animal est, animatum est, & ponatur esse insensibile, necesse est non esse animal. Sed non animatum quidem uel esse uel non esse necesse est. Quod si. c. terminus assumatur, si quidem negatiue, faciet syllogismum, affirmatiue uero, nullo modo. nam si non est. c. non est. a. Quod si non est. a. est. b. si igitur. c. nõ est. b. est. Quod si sit. c. non necesse est esse uel non esse. a. quo fit, ut ne. b. quidem esse uel non esse necesse sit: nam si est animatum, non necesse est esse uel non esse animal, cum uero animal nõ sit, non necesse est insensibile uel esse, uel non esse. Propositio uero eadem est quæ in superioribus. Rursus ex Sexta propositione fit syllogismus hoc modo, Si non est. a. est. b. & si est. a. non est. c. Dico quia si non est. b. non erit. c. si enim nõ est. b. est. a. at si est. a. non est. c. si igitur non est. b. non erit. c. Quod si. b. terminum ponat assumptio: nulla est necessitas conclusionis: si enim est. b. non est. a. id enim ex superioribus manifestum est. at si non est. a. nihil ad. c. Tunc enim. c. non erat, si esset. a. Exemplũ uero hoc est, ut si sit. a. animal. b. insensibile. c. inanimatum. Si igitur sit propositio talis, si non est animal, est insensibile, si est animal, non est inanimatum. Atqui est insensibile, non est igitur animal, sed non cõsequitur ut sit, uel non sit inanimatum. Quod si. c. terminũ sumpserimus, siquidem affirmes, facies syllogismum. nam si est. c. non erit. a. quòd si. a. nõ sit, erit. b. Si igitur. c. fuerit, erit. b. At si negaueris. c. nihil est necessarium. Si enim assumamus, atqui non est. c. non necesse erit esse, uel non esse. a. Quocirca ne. b. quidem. Nam si inanimatum negaueris, non necesse est esse uel non esse animal. quocirca ne insensibile quidem esse uel non esse. Ex Septima propositione cõclusio est cum ita proponimus, Si non est. a. non est. b. si est. a. est. c. Dico quia si est. b. erit. c. nam quoniam ita propositum est, si non esset. a, non esset. b. erit. a. si sit. b. Atqui si sit. a. erit. c. Si igitur sit. b. erit. c. Quod si. b. terminum neget assumptio, nulla erit in conclusione necessitas. nam si non sit. b. nihil erit necessarium esse uel non esse. a. Quocirca ne. c. quidẽ. uelut in his terminis, si enim sit. a. animatum. b. animal. c. uiuere, si sic enunciemus, si non est animatũ, non est animal. si est animatum, uiuit: si igitur assumamus, Atqui non est animal, non necesse est esse, uel non esse animatum. Quocirca nec uiuere. Quod si assumamus. c. terminum, si quidem negemus, erit syllogismi perfecta necessitas: si uero affirmemus, nulla est conclusio. nam si non est. c. erit. a. si nõ est. a. non erit. b. si igitur non sit. c. nõ erit. b. Quod si affirmetur c. nihil est necessarium, siue enim necesse est esse, siue non necesse est esse. a. nihil ad. b. ut in superioribus terminis poterit ostendi. si enim uiuit: etsi necesse est esse animatũ, non necesse est tamen esse animal, uel non esse. Quod si nõ est necesse esse animatum, non necesse est esse uel nõ esse animal. ut uero necesse sit non esse animatum, fieri non potest. Ex Octaua propositione conclusio talis est, cum ita proponitur Si non est. a. non est. b. & si est. a. non est. c. Dico quoniam si est. b. non est. c. nam si est. b. est. a. quòd si est. a. nõ est c. si igitur est. b. non erit. c. Quod si. b. terminũ neget assumptio, nihil est necessarium. si enim non sit. b. non necesse erit. a. esse uel non esse. quo fit ut ne. c. quidem, uelut in his terminis. si sit. a. animatum. b. animal. c. inanimatum. Si igitur proponamus, si non est animatum, non est animal. si est animatum, non est inanimatum: & assumamus, sed non est animal, non necesse est esse, uel non esse animatum: quocirca ne inanimatum quidem: at si. c. terminus assumatur, si quidem cum affirmatione ponatur: erit necessitas syllogismi: nam si est. c. non est. a. quod si non est. a. non est. b. si igitur est. c. non est. b. At si. c. terminum neget assumptio: nihil est necessarium. nam si non est. c. non necesse erit esse uel non esse. a. quo fit ut ne. b. quidem. nam si non est inanimatum: fortasse quidem necesse sit esse animatum: sed non necesse est animal esse. Inuenientur autem termini, in quibus non

non necesse sit esse.a neluti si ponamus .c.nigrum.a.albū: ne gato nigro, non consequitur ut affirmetur album. Et Secundæ quidem figuræ in æquimodas complexiones omnes (ut arbitror) explicuimus: si uero æquimodę sint: nullus omnino fit syllogismus: æquimodę uero fiūt hoc modo: quotiescunque enim.a.terminus ad.b.&.ad.c.simul esse uel non esse ponitur, quoquo modo.b.atque.c.termini uarientur. Harum igitur quæ æquimodę esse dicuntur complexiones: nulla est complectibilis. Sunt autem omnes æquimodę cōplexiones hæ.

Si est.a.est.b.si est.a.est.c.
Si est.a.est.b.si est.a.non est.c.
Si est.a.non est.b.si est.a.est.c.
Si est.a.non est.b.si est.a non est.c.
Si non est.a.est.b.si non est.a.est.c.
Si non est.a.est.b.si non est.a.nón est.c.
Si non est.a.non est.b.si non est.a.est.c.
Si non est.a.non est.b.si non est.a.non est.c.

Quarum imbecillam conclusionem, atque omni carentem necessitate, ex assumptionibus quoquo modo factis inueniamus: necnon secundum superius descriptos modos etiam terminos facillime repetire poterimus, per quos demonstretur nullam in talibus complexionibus inueniri posse constantiam. Ac de Secunda quidem figura: quanti sint, & quot modis fiant syllogismi diligenter ostendimus. Fiunt, autem si inæquimodę quidem complexiones fuerint, b.termino assumpto, syllogismi Octo, totidemque si.c.terminus assumatur: sunt igitur Secundæ figuræ.xvi.syllogismi: totidem uero.b.atque.c.termino, non ita, ut oportet, assumptis complexiones fiunt: quibus nihil admodum colligatur.

De syllogismis ex hypotheticis medijs in tertia figura. *Cap. II.*

NVnc igitur de Tertia figura dicendum est. In qua quidem totidem complexiones fiunt, & totidem syllogismi: sed ita ut non æquimodę propositiones ponantur. Quod si æquimodę fuerint, nullus omnino (ut in Secunda figura dictum est) fiet syllogismus. Exponamus igitur omnes figurę Tertiæ inæquimodas propositiones. Si est.b.est.a.si est.c non est.a. Si est.b.est.a.si non est c.non est.a. Si non est.b.est.a.si est.c.non est.a. Si non est.b.est.a.si non est.c.non est.a. Et nunc quidem.a.cum b.esse, cum.c.uero non esse propositum est. Rursus uero.a.quidem cum.b.non esse: cum.c.uero esse proponatur. Si est.b.non est.a.si est.c.est.a. Si est.b.non est.a.si non est c.est.a. Si non est.b.non est.a.si est.c.est.a. Si non est.b.non est.a.si non est.c.non est.a. Tertiæ igitur figuræ primus modus est huiusmodi. Si est.b.est.a.si est c.non est.a. qui quidem diuersus est a Secundæ figuræ primo modo. Illic enim si.a.esset uel non esset.b.&.c.esse dicebantur: Nunc uero si.b.uel.c.fuerint.a.uel esse uel non esse proponitur. Aequimodę autem propositiones non sunt, quæ in alia parte.a.esse, in alia non esse constituunt, uelut in superius comprehensa propositione. Nam si est.b.est.a.si est.c.nō est.a. Quibus ita positis dico, quoniam Si est.b.non esse.c.necesse est. Si enim est.b.est.a. quòd si est.a.non est.c.si igitur est.b.non est.c. Quod si.b.terminus abnuatur, nullus est syllogismus. etenim si b.non sit, non necesse erit esse uel non esse.a.nec.c.igitur necesse erit esse uel non esse. uelut in hoc exemplo, Si sit.b.animal.a.animatum.c.mortuum, & proponatur: si animal est, animatum est, si mortuum est, animatum non est, Atqui non est animal, non necesse est esse, uel non esse animatum. Quæ enim non sunt animalia, possunt esse animata, ut arbores: possunt esse non animata, ut lapides. Quocirca si animal non fuerit: ne mortuum quidem esse, uel non esse necesse est. Plura enim non sunt animalia, quę mortua non sunt, ut lapides, illa enim mortua dicuntur, quæ aliquando uixerunt. Ab assumptione uero.c.termini affirmatio faciet syllogismum. Nam si.c.est.b.non erit. si enim.c.est, non est.a. At si non sit.a.non erit.b.si igitur.c.est.b.non erit. Negatio uero.c.nihil explicat necessitatis. Nam si non est.c.non necesse est esse uel non esse a. Quo fit ut ne.b.quidem: nam si non sit mortuum, non est necesse esse animatum uel non esse. Quædam enim quæ non sunt mortua, animata sunt, ut arbores. Quædam uero cum mortua non sint: non sunt animata, ut lapides. quo fit ut ne animal quidem esse uel non esse necesse sit, si mortuum destruatur. Ex Secunda propositione hic modus est colligendi Si est.b.est.a.si non est.c.non est.a. Dico quidem si est.b.erit.c. Nam si est.b.est.a.quòd si est.a. est.c. Ita enim conuertitur talis propositio, quæ ait, si non est.c.non est.a.si igitur est.b.est.c. Quod si.b.terminus negetur: nulla fit necessitas syllogismi. Nam si nō est b.non necesse est esse uel non esse.a. Quocirca ne ad c.quidem ulla necessitas perueniet, ut in his terminis patet. nam si sit.b.animal.a.animatum.c.corporeum.& proponatur, si est animal, est animatum: si non est corporeum, non est animatum: & assumatur, Atqui non est animal, non necesse est esse, uel non esse corporeum. C.uero terminus si negetur: erit necessitas syllogismi. Nam si non est.c.non, est.a. Quod si non est.a.non est.b. Ita enim converti potest. Si igitur non est.c.non erit.b. Si affirmetur.c.nulla est necessitas: nam si est corporeum, non necesse est animatum esse uel non esse. Quocirca nec animal quidem esse uel non esse necesse est. Tertia propositio talem recipit conclusionem. Si non est.b.est.a.si est.c.non est.a.dico quia si non est.b.non erit.c.si enim non sit.b. est.a. Quod si sit.a.non erit.c.ita enim poterat conuerti ea pars propositionis: quæ si esset.c.terminus.a.terminum non esse dicebat. Fit igitur, ut si non sit.b.non sit c. Quod si affirment esse.b.terminum: nulla est necessitas conclusionis. Nam si sit.b.necesse est quidem non esse.a.sed non necesse est, esse.c.ut in his terminis, si sit.b. animatum.a.inanimatum.c.animal. Siquis igitur sic proponat. si non est animatum, inanimatum est: si est animal, non est inanimatum. Si igitur ponamus esse animatum, sequitur quidem, ut non sit inanimatum: sed non necesse est ut sit animal. Si.C.uero terminus affirmetur, fiet necessaria conclusio, hoc modo. Nam si est.c.non est.a. si non est.a.est.b. Id enim sequebatur eam propositioné, quæ si non esset.b.terminus.a.terminum esse dicebat. Si igitur sit.c.est.b.quod si idem.c.terminus abnuatur, nullus est syllogismus. Nam si non sit.c.non necesse est esse uel non esse.a. Quo fit ut ne.b.quidem. Nam si non est animal, non necesse est esse, uel non esse inanimatum. Quocirca ne animatum quidem. Ex Quarta propositione talis est syllogismus: Si non est.b.est.a.si non est.c.non est.a. Dico quia si non est.b.est.c. Nam si non est.b.est a.si uero.a.fuerit: necesse est esse.c. Id enim consequitur eam propositionis partem quæ ait: Si non est.c.non est a. Si igitur non sit.b.est.c. At si.b.terminus affirmetur: nullus est syllogismus. Sequitur enim ut non sit.a.sed non sequitur, ut sit uel non sit.c.uelut in his terminis. Nam si sit b.quidem insensibile.a.animal.c.animatum, & proponatur si non est insensibile, est animal: si non est animatum, non est animal: si sit insensibile, non est animal.sed non necesse est esse uel non esse animatum. C.uero terminus si negetur, fiet protinus syllogismus. Nam si non est.c.non est.a. si non est.a.erit.b. Id enim consequitur eam propositionis partem, quæ dicit: Si non est.b.est.a. Si igitur non sit.c.erit.b. Quod si sit.c.non necesse est esse uel nō esse a. Quo sit, ut ne.b.quidem. Nam si est animatum, non necesse est esse animal uel non esse. Quo fit ut ne insensibile quidem esse uel non esse necesse sit. Et hactenus quidem quatuor modos ita disposuimus: ut ad.b.terminum quoquo se modo habet.a.terminus esse poneretur, ad.c. uero non esse. Nunc ita statuamus, ut.a.terminus ad. b.terminum non esse dicatur, ad.c.uero esse, ordine scilicet commutato. Omnes uero esse non æquimodas propositiones illud ostendit, quòd.a.quidem affirmatiue ad.b.est, ad.c.negatiue proponitur: aut si negatiue ad.b.affirmatiuam ad.c.retinet enunciationem.

Quinta igitur propositio talem facit syllogismum: cum talis est propositio: Si est. b. non est, a. si est. c. est. a. Dico quia si est. b. non est. c. nam si est. b. non est. a, Si uero nō fit. a. non est. c. Id enim talem propositionem consequebatur: quæ si esset. c. terminus. a. quoque esse dicebat: si est igitur. b. non est. c. At si negetur. b. nullus est syllogismus; si enim non sit. b. non necesse est esse. a. Quo fit ut nec ad. c. quidem necessitas ulla perueniat: & in terminis idem patet, nam si sit. b. quidem mortuum. a. animatum. c. animal; & sit ita propositio: Si est mortuum non est animatum: si animal est, animatum est: & assumamus non esse mortuum; non necesse est esse uel non esse animatum: nam & quæ adhuc animata sunt, & quę nunquam fuerunt, non sunt mortua. quocirca non sequitur, ut sit uel non sit animal. Quod enim mortuum non est, potest esse animal, ut canis uiuens: & nō esse, ut lapis. At si. c. terminus affirmetur, erit perfecta conclusio non esse. b. nam si sit. c. est. a, si uero sit. a. non erit b, Id enim consequitur superius positum propositionis modum; si igitur sit. c. non erit. b. at si negetur. c, neque ad. a. neque ad. b. necessitas ulla perducitur: uelut in his terminis, nam si non est animal: neque animatum, neque mortuum, uel esse, uel non esse necesse est. Sextæ propositionis hæc conclusio est, Si est. b. non est. a. si non est. c. est. a. Dico quia si est. b, erit. c. nam si est. b, non est. a. si non sit. a. erit. c. Talis enim in hac parte propositionis est consequentia. Si igitur sit. b. erit. c. quòd si. b. terminus abnuatur, nihil necessarium fiet: nam si non sit. b. nec. a. nec. c. terminos uel ad esse uel ad non esse sequitur ulla necessitas: ut in terminis patet: nam si sit. b. mortuum. a. animatum. c. inanimatum: & proponatur, si mortuum est, non est animatum: si inanimatum non est, est animatum: si non sit mortuum, non necesse est esse, uel non esse animatum, Quocirca ne inanimatum quidem, at si. c, terminus assumatur; si quidem in negatione sit positus, fiet rata conclusio non esse b. terminum: nam quoniam non est. c, est, a. at si sit, a. non est. b. si igitur nō sit, c, non erit, b. Quod si affirmetur. c. terminus; nihil est necessarium, neque enim si sit. c. quamuis. a. non esse necesse sit; ad. b. terminum necessitas nulla perueniet: ut etiam in terminis patet. nam si sit inanimatum, necesse est non esse animatum: sed non necesse est esse mortuum. Septimæ propositionis talis est syllogismus. Enuncietur enim, si non est. b. non est a. si est. c. est. a. dico quia si non est. b. non est. c. si enim non sit. b. non erit. a. quod si. a. non fuerit, non erit. c, Idem enim sequebatur eam propositionem qua dicebatur, si esset. c. terminus. a, quoque consequi ut esset: si igitur non sit. b. non erit. c. Quod si affirmetur. b. nihil est necessarium. neq; enim si sit. b, uel. a. uel. c. esse aut non esse necesse est. ut in terminis patet: nam si sit. b. animatum. a. animal. c. sensibile, & sit propositio, Si animatum non est, non est animal: si sensibile est, animal est. si assumatur esse animatum, neque animal necesse est esse, neque sensibile. At si per. c. terminum fiat assumptio, si quidem affirmabitur, erit firma cōclusio. si negetur, nullus est syllogismus. nam si est. c. est. a. si sit. a. erit. b. Id enim consequebatur eam propositionem quæ ait, si non sit b. non esse. a. si igitur sit. c. erit. b. At si idem. c. terminus abnuatur, nihil est necessarium. nam si non sit. c. neque ad. a. neque ad. b. terminum necessitas ulla constringit. uelut si nō sit sensibile: non sit forsitan animal, sed non necesse est esse animatum. Reperientur uero termini in quibus ne. a. quidem non esse necesse est. Octauus modus est in quo ita proponitur, Si non est. b. non est. a. & si non est. c. est. a. Dico quia si non est. b. non est. c. si enim non sit. b. nō erit. a. Quod si non sit. a. erit. c. id enim consequebatur eam partem propositionis, quæ dicebat, si non est. c. est. a. Si igitur non sit. b. erit. c. Quod si. b. terminus affirmetur, nihil est necessarium. nam si sit. b. neque esse, neque non esse necesse est. a. terminum. quo fit ut ne. c. quidem. Id uero tali liquet exemplo, si sit. b. animatum. a. animal. c. insensibile, & proponatur. si non sit animatum, non est animal. si non sit insensibile, est animal. Si igitur affirmemus in assumptione, b. terminum, & dicamus: atqui est animatum, non necesse est esse, uel non esse animal, uel insensibile. Quocirca nullus est syllogismus. At si. c. terminus abnuatur, fiet protinus syllogismus. nam si non est. c. est. a. si uero est. a. erit b. si igitur non sit. c. erit. b. Quod, si. c. terminus affirmetur, nihil est necessarium; nam & si. a. terminum nō esse necesse est, quantum ad. b. terminum nihil necessarium cadit: id uero tali demonstratur exemplo. si sit insensibile, non est animal. quòd si non est animal, non necesse est esse uel non esse animatum. In non æquimodis igitur propositionibus siue. b. siue. c. terminus assumatur. viij. necesse est ex utraque parte fieri syllogismos. Reliquæ uero ex utraque parte octenæ complexiones necessitate priuatæ sunt. At si sint æquimodę, nullus omnino est syllogismus. Aequimodę uero dicuntur quoties. a. terminus ad utrosque uel esse uel non esse proponitur, Omnes autem æquimodę propositiones sunt huiusmodi,

Si est. b. est. a. si est. c. est. a.
Si est. b. est. a. si non est. c. est. a,
Si non est. b. est. a. si est. c. est. a.
Si non est. b. est. a. si non est. c. est. a.
Si est. b. non est. a. si est. c. non est. a.
Si est. b. non est. a. si non est. c. non est. a.
Si non est. b, non est. a. si est. c. non est. a.
Si non est. b. non est. a. si non est. c. non est. a.

In quibus & per consequentiam propositionum superius designatam, & per exempla currentes possumus lucide & constanter agnoscere, nullam omnino in syllogismis fieri necessitatem. Quocirca cum tribus terminis texitur propositio, & ex Prima quidem figura fiunt syllogismi xvi. & ex Secunda syllogismi xvi. ex Tertia etiam totidem colligūtur: omnes ex tribus terminis syllogismi quadraginta octo sunt,

De hypotheticis duplicibus Cap. III.

Restat uero, ut de his syllogismis nūc dicamus, qui duabus hypotheticis connectuntur, quorum quidem cōsequentiæ similis modus est, ut in his propositionibus, quæ ex duabus categoricis, ac simplicibus efficiebantur, In omnibus enim, si quidem uelimus astruere, primam totius propositionis assumemus partem, si uero in conclusione aliquid est destruendum, secunda negabitur. Siue autem prima denegetur, siue posterior affirmetur, nulla fit omnino necessitas, nisi in Quinta, Septima, Tertiadecima, & Quintadecima propositione. In quibus non complexionis natura, sed terminorum proprietas consequentiā facit, sicut in syllogismis fieri docuimus, qui in his propositionibus constant, quæ duabus simplicibus continētur. Horum autem omnium, qui ex duabus hypotheticis constant, propositiones apposui, quarum differentias cū lector agnouerit, ad earum exempla necesse est reuertatur, quæ ex simplicibus & categoricis iunctæ sunt. Sunt autem omnes propositionum differentiæ, quæ ex duabus hypotheticis copulātur, huiusmodi.

Si cum est. a. est. b. cum sit. c. est. d.
Si cum est. a. est. b. cum sit. c. non est. d.
Si cum est. a. est. b. cum non sit. c. est. d.
Si cum est. a. est. b. cum non sit. c. non est. d.
Si cum sit. a. non est. b. cum sit. c. est. d.
Si cum sit. a. non est. b. cum sit. c. non est. d.
Si cum sit. a. non est. b. cum non sit. c. est. d.
Si cum sit. a. non est. b. cum non sit. c. non est. d.
Si cum non sit. a. est. b. cum sit. c. est. d.
Si cum non sit. a. est. b. cum sit. c. non est. d.
Si cum non sit. a. est. b. cum non sit. c. est. d.
Si cum non sit. a. est. b. cum non sit. c. non est. d.
Si cum non sit. a. non est. b. cum sit. c. est. d.
Si cum non sit. a. non est. b. cum sit. c. non est. d.
Si cum non sit. a. non est. b. cum non sit. c. est. d.
Si cum non sit. a. non est. b. cum non sit. c. non est. d.

In his quoque propositionibus illud inspiciendum est, quòd cum Sexdecim sint: Octo quidem ita uariantur, ut tamen in omnibus. a. terminus esse ponatur: Octo uero ita, ut idem. a. terminus non esse dicatur. Non uero quoquo modo positæ fuerint, habebunt uim conditionalium

tionalium

tionalium propositionum ex duabus hypotheticis constantium. Nam siquis sic dicat, si cum homo est, animal est, cum sit animatum, corpus est: non fecit eam propositionem quæ ex duabus conditionalibus cõstat. Neq; enim idcirco quod animatum est, animal est: quia qui homo est, animal est, nec conditio sequitur conditionem, sed si eas separes, per seque pronuncies, utraque habet in terminorum consequentia necessitatem. Nam & qui homo est, animal est, & quod animatum est, corpus est, & per se istę propositiones ueræ sunt, nec cõditione iunguntur. ut igitur singularum natura clarescat de unaquaque est differendum. Prima igitur propositio talis esse debet, ut sit. a. positum. b. terminus non continuo subsequatur. Itemque si. c. ponatur, non necesse sit. d. terminum consequi, sed posito quidem. a. termino terminũ c. posito uero. b. terminum. d. esse necesse sit. Tunc enim eueniet, ut si posito. a. fuerit. b. necesse sit. c. posito subsequi, d. ut, si sint termini. a. homo. b. medicus. c. animatum. d. artifex. Posito enim homine non necesse est ut medicus sit, & cum sit animatum, nõ necesse est ut artifex sit. At si homo sit, necesse est, ut sit animatum: & si medicus est, necesse est ut artifex sit. Hoc itaq; posito eueniet, ut si cum homo sit, medicus est, cum sit animatum, sit artifex. Secunda propositio ita esse debet, ut. a. atque. b. item. c. atque. d. pręter se esse possint, sed. a. præter. c. esse non possit. b. autem atque. d. simul esse non possint. Tunc enim eueniet, ut si posito. a. termino b. fuerit consecutum, posito. c. non esse. d. necesse sit, ut si sit a. homo. b. niger. c. animatum. d. album, homo nanque pręter nigrum, & animatum præter album & esse & non esse potest: homo uero præter animatum nigrum aut cum albo esse non possit, euenitque ut si cũ sit homo, niger est: cum sit animatum, non sit albus. Item tertiæ propositionis tales terminos esse oportebit, ut. a. præter. b. esse possit. c. uero nel cum. a. uel cum. d. esse non possit. quocirca euenit, ut si posito. a. termino fuerit. b. negato. c. termino. d. esse necesse sit, ut si sit. a. quidem animatum. b. medicus. c. inanimatũ. d. artifex: animatum enim præter medicum esse potest, inanimatum uero neque cum animato, neque cum artifice iungi potest: itaque si cum animatum est medicus est, cum inanimatum non sit, artifex est. Quarta propositio his terminis contexenda est, ut. a. quidem cum. d. termino. c. autem cum. d. nel esse uel non esse possit. Neq; uero. a. cum. c. neq; b. cum. d. ullo modo esse possibile sit. Tunc enim euenit, ut si. a. posito. b. subsequatur. c. negato, negetur etiam. d. ut si sit. a. homo. b. niger. c. inanimatum. d. album, homo quidem præter nigrum: inanimatum uero præter album & esse & non esse potest. neque tamen homo cum inanimato, neque nigrum cum albo esse possibile est. si tamen cum homo sit: niger est, sequitur ut cum non sit inanimatum, non sit album. Quintę propositionis hæc membra sunt: ut. a. præter. b. & c. præter d. esse & non esse possint, sed. a. præter. c. esse non possit. b. atque. d. nunquam simul esse possint, ita ut si alterum non sit: alterum esse necesse sit: tunc enim eueniet, ut si. a. posito. b. negetur. c. posito. d. subsequatur: ut si sit. a. quidem homo. b. æger. c. animatum. d. sanus. homo quidem præter ægritudinẽ: animatum uero præter sanitatem & esse & non esse potest: sed si homo sit: animatum esse necesse est. & si non sit æger: sanum esse necesse est. itaque fiet, ut si cum homo est, non sit æger: cum sit animatum, sit sanus. Sexta propositio hos terminos habere desiderat, ut. a. pręter. b. & c. præter. d. & esse, & non esse posit. Idem uero. a. præter. c. & d. pręter b. esse non posit. tunc. n. eueniet ut si. a. posito non est. b. posito. c. non sit. d. ut si sit. a. homo. b. artifex. c. animatum d. medicus: homo quidem præter artificium, & animatum uero præter medicinam esse & non esse potest. neque uero homo præter animatum, neque medicus præter artificium esse potest. Quo fit, ut si cum homo est, artifex non est, cum sit animatum, non sit medicus. Septimę propositionis hi termini sunt, ut. a. quidem præter. b. esse posit. c. uero neque cum. d. neque cum. a. esse possit. b. etiam cum. c. simul esse non possit: ita nanque euenit, ut si posito. a. esse. b. denegetur, negato. c. termino. d. sequatur: ut si. a. quidem sit animatum. b. sanum. c. inanimatum. d. ægrum. Animatum quidem præter sanitatem & esse & non esse potest. Inanimatum uero neque cum animato: neque cum ægro conuenire potest. Quo fit, ut si cum animatum est: sanum non est: cum non sit inanimatum: ægrum sit. Item octaua propositio his terminis copulanda est, ut. a. quidem præter. b. terminum & esse & non esse possit. c. uero neque cum. a. neque cum. d. esse possit, sed. d. præter. b. esse non possit. Hoc enim pacto eueniet, ut si. a. posito. b. denegetur, denegato. c. termino. d. terminus non sit, ut si sit. a. animatum. b. artifex. c. inanimatum. d. medicus. Animatum enim præter artificium & esse & non esse potest. Inanimatum uero neque cum animato, neque cum medico conuenit: Medicus uero præter artificium esse non potest. unde euenit, ut si cum animatum est, non sit artifex, cum non sit inanimatum, non sit medicus. Nona propositio fiet, si. a. quidem atque. b. simul esse nõ possint. c. uero possit esse pręter. d. cum. a. uero esse non possit. Tunc enim eueniet, ut. a. si denegato. b. esse consequitur. c. posito. d. sequatur, ut si sit. a. quidem inanimatum. b. medicus. c. animatũ. d. artifex. Inanimatum quippe medicus esse non potest, animatum uero potest non esse artifex: inanimatum uero atque animatum simul esse non potest. Quo fit, ut si cum non est inanimatum, medicus sit, cum sit animatum sit artifex. Decimam propositionem tales termini copulabunt, ut. a. quidem præter. b. at uero. c. præter. d. esse possit, sed. a. cum. c. & b. cum. d. esse non possit. ita enim proueniet, ut si negato. a. esse. b. consequatur, posito. c. termino. d. non esse necesse sit, ut si sit. a. inanimatum. b. nigrum. c. animatum. d. album. Inanimatum quippe præter nigrum, & animatum præter album & esse & non esse possunt. Sed inanimatum cum animato, & nigrum cum albo simul esse non possunt. Sed si negatum fuerit inanimatum, & consecutum sit nigrum, posito animato album esse negabitur. Item Vndecima propositio ea sit, ut neque. a. cum. b. neque. c. cũ d. simul esse possit. a. uero, sine. c. & b. sine. d. esse non possit. ita enim si cum. a. sit negatũ. b. sequatur, cum. a. negabitur d. esse necesse est: ut si sit. a. inanimatum. b. medicus. c. inuitale. d. artifex, inanimatum quidem medicus esse non potest. quocirca ne inuitale quidem artifex: sed quod inanimatum est, non potest non esse inuitale, itemq; qui medicus est, non potest non esse artifex. Si igitur inanimatum negetur, & medicum esse consequatur, cum negabitur esse inuitale: artifex esse consequitur. Duodecima propositio est quam talibus terminis constare oportebit, ut. a. quidem præter. b. at uero. c. pręter. d. uel esse uel non esse possit. A. uero sine. c. & b. cum. d. esse non possint: ita enim cadet, ut si. a. negato b. sequatur. c. negato. d. etiam negetur, ut si fuerit. a. inanimatum. b. album. c. inuitale. d. nigrum: inanimatum quidẽ præter album, inuitale autem pręter nigrum uel esse uel nõ esse potest. Si tamen inanimatum homo sit, & sit albũ: cum inuitale non sit, non erit nigrum. Tertiadecima propositio his terminis connectenda est: ut. a. quidem præter. b. at uero. c. præter. d. esse possit. a. uero atque. c. & b. atque. d. ita simul esse non possint, ut si alterum eorum non fuerit, alterum esse necesse sit. ita nanque fiet, ut si cum. a. negatum sit. b. negetur: cum c. affirmatum fuerit. d. affirmetur, ut si sit. a. irrationabile. b. ægrum. c. rationabile. d. sanum. Irrationabile nanque præter ægrum, & rationabile præter sanitatem esse potest: irrationabile uero atque rationabile, & ægrum atque sanum simul esse non possunt: si tamen alterum eorum non fuerit, alterum esse necesse est: itaque fit ut si irrationabili denegato, ægrum denegetur, rationali posito, sanum ponatur. Quartadecima propositio his texenda membris est, ut. a. quidem præter. b. & c. præter. d. esse possint. Sed. a. atque. c. simul esse non possint, ita ut cum alterum non fuerit, alterum esse necesse sit. d. uero præter b. esse non possit. Fit igitur, ut si cum sit. a. denegatum. b. denegetur, cum sit. c. non sit. d. ut si sit. a. inanimatum. b. artifex. c. inanimatum. d. medicus. Inanimatum quidem præter artificem, animatum uero præter medicum esse potest, inanimatum uero cum animato non conuenit, & medicus ab artifice nullo modo separatur. Fit igitur, ut si cum non est inanimatum, non sit artifex: cum sit animatum, non sit medicus. Quintadecima propositio hos terminos habere debet: ut. a. quidem si non sit. c. non

esse necesse sit. B. uero atque.d.talia sint, ut altero eorũ negato alterum eorum esse necesse sit. Ita nanque fiet, ut si cũ sit.a.denegatom.b.negetur,cum negabitur.c.affirmetur.d.ut si sit.a.quidem irrationale.b. sanum. c. inanimatum.d. ægrũ: irrationale quidem si noosit: non est inanimatum, sanum etiam atque ægrum simul esse non possunt, & qui sanum negauerit ægrum necesse est affirmet. Itemque e diuerso: est igitur ut si negato irrationabili, negetur sanum: negato inanimato ægrum,ponatur. Sextadecima propositio est, quæ his terminis constat: ut.a.quidem præter.c. At uero. d. præter.b.esse nõ posit.a.uero cum.b.&.c.cum. d.esse nullo modo queant. Euenit igitur, ut si. a. quidem negato negabitur b. denegato.c.terminus.b.abnuatur,ut si sit. a. inanimatum, b. artifex. c. inuitale.d. medicus: inanimatum igitur præter inuitale,& medicus præter artificem esse non potest, inanimatum nero cum artifice, & inuitale cum medico esse non poterit. Si igitur negato inanimato, negetur artifex, negato inuitali,negetur medicus. Atque hæc quidẽ ratio propositionum,quarum superius exempla descripsimus, idcirco intelligatur assumpta, ut earum natera clarescerct: non quo aliter inter se termini esse non posint. Nam ut supernus dictum est, non sufficit quolibet modo iungere terminos, ut fiant hypotheticæ propositiones ex duabus conditionalibua coniugatæ. Non enim siquis dicat; si cum homo est, animal est, cum dies est, lucet, talem fecerit propositionẽ, quæ duabus conditionibus constet: idcirco quia prior conditio non est secundæ causa conditionis. hoc igitur superius positarum propositiouum ratio demonstrat: quemadmodum fit, ut conditionem conditio consequatur. Quæ cum ita sint, de earum dicendum est syllogismis.

De syllogismis ex hypotheticis duplicibus Cap. IIII.

FIt igitur ex Prima propositione syllogismus hoc modo. Si cum est. a. est.b.cum sit.c.est.d. Atqui cum sit a. est. b. cum igitur sit.c.erit.d. Vel ita, Atqui cum sit c. non est. d. cum igitur sit. a. non est. b. Posse uero hanc esse assumptionem superius descripta propositionum natura demonstrat. Irem ex Secunda propositione, Si cum est.a.est b. cum sit.c.non est.d. Atqui cum sit.a.est.b.Cum igitur sit.c. non est.d. Vel ita. Atqui cum sit.c.est.d.cum igitur sit. a. nõ est.b. Ex Tertia. Si cum sit.a.est.b.cum nõ sit.c.est.d. Atqui cum sit.a. est.b.cum igitur nõ sit.c.est.d. Vel ita. Atqui cum non sit.c.nõ est.d. Cum igitur sit.a.non est.b. Item ex Quarta, Si com sit.a.est. b.cum nõ sit.c.non est.d.Sed cũ sit.a.est.b. Cum igitur non sit.c.non est.d.Vel ita. Atqui cum non sit.e. est. d. cum igitur sit. a. non est. b. Ex Quinta propositione fiunt quatuor collectiones: ita nanque termini proponũtur, nt utrobiq; fiat rata conclusio hoc modo. Si cum est. a. non est.b.cum sit.c.est.d. Atqui cum sit. a. non est. b. cnm igitur sit.c.est.d.uel ira. Atqui cum sit.a.est.b.cum igitur sit. c. non est,d. uel ita. Atqui cum sit. c.non est.d. cum igitur sit. a.est b. uel ita. Atqui cum sit. c. est. d.cum igitur sit.a.non est. b. Ex Sexta, Si cum est. a. non est.b.cum sit.c.non est. d. Atqui cum sit. a. non est. b. Cum igitur sit.c.nõ est.d.uel ita. Atqui cum sit.c.non est.d. Cum igitur sit.a.est.b. Ex Septima item fiunt quatuor syllogismi hoc modo: Si cum est. a. non est.b, cum non sit. c. est.d. Atqui cum est.a. non est.b. Cum igitur non sit. c. est. d, uel ira. Atqui cum sit. a.est. b.cum igitur non sit.c. noo est. d. uel ita. Atqui cum non sir. c. non est.d. cum igitur sit. a. est. b. uel ita. Atqui cum non sir. c. est.d. Cum igitur. a. sit, non est. b. Ex Octaua propositione, Si cum est. a. non est. b. cum non sit. c. non est. d. Atqui cum sit. a. non est.b.cum igitur non sit.c.oõ est. d. uel ita. Atqui cum non sit.c.est.d.cum igitur sit. a. est.b. Hactenus quidem ex huinsmodi propositiooibus, quæ.a.esse proponebãt, atq; ita cæteros terminos affirmando negandoq; nariabant, ostẽdimus qui fierent syllogismi. Nunc ex his propositionibus quinam syllogismi fiant dicendum est, quæ ita cæteros terminos uariant, ut.a.quidem non esse proponant. Ex Nona enim propositione fit syllogismus ita, Si cum non est. a.est.b. cum sit. c. est. d. Atqui cum non sit.a. est.b.cum igitur sit.c. est.d. ue ita. Atqui cum sit.c.non est.d.cum igitur non sit.a. non est. b. Item ex Decima: Si cum nõ est.a.est.b.cum sit.c. noo est. d. Atqui cum non est.a. est.b. cum igitur sit. c. non est. d. uel ita. Atqui cum sit.c.est.d.cum igitur non sit.a.non est. b. Ex Vndecima, Si cũ non est. a.est.b.cum non sit.c.est d. Atqui cum non sit.a.est.b.cum igitur nõ sit.c.est.d.uel ita. Atqui cum non sit. c. non est.d.cum igitur non sit.a.nõ est.b. Ex Duodecima, Si cum non sit. a. est.b. cum non sit. c. non est. d. Atqui cum non sit. a. est. b. cum igitur non sit. c. non est. d. uel ita. Atqui cum non sit.c.est. d. cum igitur non sit a. non est. b. Ex Tertiadecima, quæ quatuor colligit syllogismos hoc modo. Si cum non est. a. non est.b.cum sit.c.est d. Atqui cum non sit. a. non est. b. cum sit.c. est d. uel ita. Atqui cum non sit. a. est. b. cum igitur sit. c. non est. d. uel ita. Atqui cum sit. c. est.d. cum igitur non sit. a. non est.b, uel ita. Atqui cum sit. c. noo est.d.cum igitur non sit.a.est.b, Item ex Quartadecima: Si cum nõ est. a.non est.b.cum sit.c. non est. d. Atqui cum non est.a.non est.b. Cum igitur sit.c. non est. d. uel ita. Atqui cum sit. c. est. d. cum igitur non sit. a. est. b. Quintadecima rursus quatuor colligit syllogismos, hoc modo. Si cum non est. a. noo est. b. cum non sit. c. est. d. Atqui cum non sit. a. non est.b.cum igitur nõ sit. c.est.d.uel ita. Atqui cum non sit.a.est.b.cum igitur non sit.c. est.d.uel ita. Atqui cum non sit.c.non est.d. cum igitur non sit. a. est.b. uel ita. Atqui cum non sit.c.est. d. cum igitur non sit.a.non est. b. Ex Sextadecima propositione. Si enm non sit. a. non est. b. cum non sit. c. non est.d. Atqui cum non sit. a. non est. b. cum igitur non sir. c. non est. d. Vel ita. Atqui cũ non sit. c.est.d. Cum igitur non sit. a.est.b. Ex quibus omnibus quadraginta conclusiones fiunt. Sexdecim quidem assumpta prima conditione, ita ut in prima propositione est posita. Sexdecim uero, assumpta secunda conditione contrario modo atque in propositione est collocata. Octo uero, ex quinta septima, tertiadecima & quintadecima propositionibus fiunt assumptis primis quidem conditionibus contrario modo atq; in propositione proferebãtur, secundis uero conditionibus eodem modo assumptis ut in propositione fuerant collocatæ. Vt igitur omnium propositiooum, conclusionumque ratio clarescat, omnes huiusmodi enunciationes cum propriis proposuimus exemplis.

Si cum sit.a.homo, est.b.medicus: cum sit.c.animatum.est.d. artifex.

Si cum sit.a.homo, est.b.niger: cum sit.c.animatus, non est d. albus.

Si cum sir.a.animatum, est.b.medicus: cum non sit.c.inanimatum est.d.artifex.

Si cum sit.a.homo, est b.niger: cum non sit. c. inanimatus, non est.d. album.

Si cum sit.a.homo, non est. b. æger: cum sit. c.animatus, est d. sanus.

Si cum sit. a. homo, non est. b. artifex: cum sit.c.animatus, non est.d.medicus.

Si cum sit.a.animal, non est. b. sanus: cum non sit. c. inanimatum, est.d. ægrum.

Si cum sit.a. animatum, non est.b.artifex: cum non sit.c. inanimatum, non est.d.medicus.

Si cum non sit.a. inanimatum, est.b.medicus: cum sit.c. animatum, est.d.artifex.

Si cum non sit.a.inanimatum est.b.niger, cum sit.c.inanimatum, non est.d.album.

Si cum non sit. a.inanimatus, est.b.medicus: cum non sit. c. inuitale, est.d.artifex.

Si cum non sit. a. inanimatum, est. b.album: cum non sit. c. inuitale, non est.d.nigrum.

Si cum non sit.a.irrationale, non est b.ægrum: cum sit.c.rationale, est.d.sanum.

Si cum non sit. a. inanimatum, non est.b.artifex, cum sit.c. animatum, non est.d.medicus.

Si cum non sit. a.irrationale, non est. b.sanum, cum non sit c.inanimatum, est.d.ægrum.

Si cum non sit. a. inanimatum, non est.b.artifex, cum non sit c.inuitale, non est.d.medicus.

De hypotheticis disiunctis & earum syllogismis Caput V.

AC de his quidem qui per connexionem fiunt, hęc dicta sint. Hi uero qui in disiunctione sunt positi, illis uidentur adiuncti, eorumque modos formasque suscipiunt, quos superius in connexione positos ex his propositionibus fieri diximus, quę duabus simplicibus iungerētur. Si igitur in disiunctione propositarum propositionū ad earum similitudinem monstrauero, quæ in connexione positæ ex simplicibus copulatæ sunt, quot modi, qualesq; conclusiones sunt in unaquaque illarum, quæ per connexionem fiunt propositionum, tot etiam in his esse necesse est, quæ per disiunctionem pronunciatæ eandem uim cōnexionis habere monstrantur. Quatuor igitur superius differentias per connexionem enunciatarum propositionum esse diximus, si ex simplicibus propositionibus copularentur hoc modo.

Si est .a. est .b.
Si non est .a. non est. b.
Si est .a. non est .b.
Si non est .a. est .b.

Per disiunctionem quoque propositiones quatuor tenent differentias hoc modo.

Aut est.a. aut est.b.
Aut non est.a. aut non est.b.
Aut est.a. aut non est.b.
Aut non est.a. aut est.b.

Quarum quidem ea quæ prima est & proponit, Aut est.a. aut.est.b. in his tantum dici potest, in quibus alterum eorū esse necesse est, uelut in contrariis medietate carentibus, similisq; est ei propositioni, quæ dicit. Si nō est. a. est. b. Quæ enim proponit, Aut est.a. aut est.b. id intelligit, neque simul utraque esse posse: & si unum non fuerit, consequi ut sit alterum. Itaque si non sit.a. erit. b. sed hæc una est earum propositionum, quas in his quæ per connexionem fiūt, superius numerauimus. Quicunque igitur syllogismi in ea propositione fiunt, quæ est, Si non est. a. est. b. Hi etiam in ea faciēdi sunt, quæ per disiunctionem proponetur, ut cū dicimus, aut est. a. aut est. b. Fiunt igitur in superiore quatuor modis. Quamlibet enim partē propositionis assumpseris, siue precedentem, siue etiam consequentem, siue negatiuo modo, siue affirmatiuo, faciet syllogismum. Nam si hæc propositio sit, Si non est.a. est.b. siue non sit. a. erit. b. siue sit. a. non erit. b. siue non sit. b. erit. a. siue sit. b. nō erit. a. In propositione quoque disiunctiua idem est. Nam cum dicitur. Aut est. a. aut est. b. siquidem. a. fuerit. b. nō erit. Quod si. a. non fuerit erit b. & si. b. non sit, erit. a. si. b. fuerit, non erit. a. Id quoq; tali declaratur exemplo. Nam si sit propositio: aut æger est, aut sanus, quicquid horum in assumptione assumptum fuerit, uel negatum, altera pars uel affirmabitur, uel negabitur hoc modo. Nam si sanus est, nō est æger. si non est sanus, est ęger. si æger est, non est sanus. si non est æger, est sanus. Item ea propositio disiunctiua, quæ proponit, Aut. a. non est, aut. b. non est, fit quidem de his, quæ quolibet modo simul esse nō possunt, etiam si nō alterum eorum esse necesse sit, similisq; est ei propositioni connexæ, per quam ita proponitur, si est a. non. est. b. Quæ enim sic enunciat, aut non est. a. aut nō est b. id nimirum sentit, Quod. si. a. sit. b. esse non possit, id ita probabitur. Cum enim proponitur hoc modo, Aut nō est. a. aut non est. b. cum si assumatur esse. a. non erit. b. Quocirca ei propositioni connexæ similis est, quæ ita enunciat, si sit. a. non esse. b. In hac uero propositione, duæ tantum complexiones syllogismos procreabant. Nam si esset. a non erat. b. & si esset. b. non erat. a. Si cum non esset. a. non necesse erat esse, uel non esse. b. Siue autem non esset. b. nō necesse erat esse, uel non esse. a. Quocirca & in disiunctiua propositione totidem syllogismos esse necesse est. totidem uero incollectibiles complexiones. nam cum ita proponitur, Aut non est. a. aut non est. b. ita dicitur, si sit. a. non erit b. & si sit. b. non erit. a. Siue autem non sit. a. nō necesse erit esse, uel non esse. b. siue non sit. b. non necesse erit esse, uel non esse. a. uelut in his apparet exemplis. Si enim quis dicat, aut non est album, aut non est nigrum, sed assumat, Atqui est album, non erit nigrum. Vel rursus, Atqui est nigrū, non erit album. Siue album non esse assumpserit, nō necesse erit esse, uel non esse nigrum: siue nigrum non esse assumpserit, ut sit uel non sit album, nullam faciet necessitatem. Item ea propositio per quam ita proponitur, Aut est. a. aut nō est b. dicitur quidem de sibimet adhęrentibus, proponiturque in his propositionibus, quæ de maioribus ad minora tendūt, similisque est ei propositioni connexæ, quæ enunciat. Si nō est. a. non est. b. Nam si quis dicit, aut est. a. aut non est. b. si assumat, Atqui non est. a. modis omnibus non erit. b. Si igitur non sit. a. non erit. b. Id enim hæc disiunctio præmittebat: in hac uero si quidem. a. negaretur, uel affirmaretur. b. fiebat aliquis syllogismus. Siue autem. a. affirmaretur, siue. b. negaretur, nulla erat in conclusione necessitas. Idem prouenit in disiunctiua. Nam cum proponitur, Aut est. a. aut non est. b. si quidem non sit. a non erit. b. Si uero sit. b. erit. a. Quod si sit. a. uel non sit. b. nihil est necessarium. Id uero in his terminis approbabitur, si quis ita proponat, aut animal est, aut non homo: si igitur animal non sit, non erit homo. si homo sit, animal est. siue autem animal sit, nō necesse est esse hominem. siue homo non sit, non necesse est animal interire. Ea uero propositio quæ dicit, Aut non est a. aut est. b. in his quæ sibi adhęrent proponi potest. & a minoribus ad maiora contendi; & est similis ei propositioni connexæ quæ dicit, Si est. a. est. b. Nam cum ita quis enunciet, si quidem assumatur esse. a. statim consequatur ut sit. b. Sed in hac propositione si quidem affirmaretur esse. a. sequebatur, ut esset. b. Quod si negaretur. b. sequebatur, ut non esset. a. Siue autem negaretur. a. siue affirmaretur. b. nihil necessarium uidebitur accidere. Et in ea igitur propositione disiuncta, quæ dicit, Aut non est. a. aut est. b. siquidē fuerit. a. erit. b. si non fuerit. b. non erit. a. Siue autem non sit. a. siue sit. b. nulla est necessitas syllogismi. ut in hoc declaratur exemplo, aut non est homo, aut animal est. Si igitur assumamus, Atqui est homo, erit animal. Si negemus esse animal, non erit homo. si autem hominem negemus uel animal affirmemus, nihil necessarium cadet. Quocirca ex his quæ superius dicta sunt declaratur, quot disiunctarum propositionum syllogismi sint, uel quibus ab his quæ connexæ sunt, differentiis segregentur. Quæ enim connexæ sunt, quādam in eo quod est esse uel non esse consequentiam monstrant: quę uero per disiunctionem proponuntur, ita sunt ut sibimet consentire non possint. Inuenias quoque per connexionem propositiones, quæ id intelligi nolunt, ut a se nequeant separari, ut cum ita proponimus. si est. a. est. b. Id nimirum hęc propositio intelligit, quòd si esse potuerit. a. statim consequitur, ut sit etiam. b. Nulla uero earum quæ in disiunctione sunt, ita proponitur, ut simul esse uideantur. Cū enim dicimus, aut est. a. aut. b. est, aut easdem propositiones quolibet alio modo uariamus, id aut coniunctio quæ disiunctiua ponitur, sentit simul eas esse non posse. Et cum late earum pateat differentia, idcirco nunc de eisdem pauca subiunximus. quoniam totidem syllogismos fieri dicebamus in his propositionibus, quæ per disiunctionem fierēt: quot etiam fuerunt in cōnexis. Et quoniam de omnibus, qui quoquo modo possint fieri, hypotheticis syllogismis sufficiēter dictum est: hic operis longitudinem terminemus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI, DE DIVISIONE.

QVAM magnos studiosis afferat fructus scientia diuidendi, quamque apud peripateticā disciplinam, semper hæc fuerit in honore notitia, docet & Andronici, diligentissimi senis, de diuisione liber editus, & hic idem a Plotino grauissimo philosopho comprobatus, & in libri Platonis, qui Sophistes inscribitur, commentariis, a Porphyrio repetitus, & ab eodem per hanc, introductionis laudata in categorias utilitas. Dicit enim fore necessariam generis, speciei, differentiæ, proprii, accidentisq; peritiam: cum propter alia multa, tum propter utilitatem, quę est maxima partiendi. Quare, quoniam maximus usus est, facillimaq; doctrina: ego quoque id, sicut pleraq; omnia, romanis auribus tradens, introductionis modo, habitaq; in eandem rem, & competenti, subtilique tractatione, & moderata breuitate, perscripsi: ut nec anxietas concisæ orationis, & non perfectæ sententiæ, legentium mentibus ingeratur, nec superuacuam loquacitatem, harum rerum inexpertes, rudes, insolentesque noui, audientium mentes haberent. Nec uero ullus liuor, id quod & arduum est natura, & ignotum nostris, nobis autem & magno labore, & legentium utilitate digestum, obliquis morsibus obtrectationis offuscet. Denique potius uiam studiis, nunc ignoscendo, nunc etiam comprobando, quam frena bonis artibus stringant, dum quicquid nouum est impudenti obstinatione repudiāt. Quis enim non uideat plurimum ad bonarum artium ualere defectum, si apud mentes hominum nunquam sit desperatio displicendi? Sed hæc hactenus.

DE DIVISIONIS DISTRIBVTIONE Caput I.

NVNC diuisionis ipsius nomen diuidendum est, & secundum unumquodque uocabulum uniuscuiusque propositi proprietates partesque tradendæ sunt. Diuisio nanque multis modis dicitur. Est enim diuisio generis in species. Est rursus diuisio, cum totū in proprias diuiditur partes. Est alia, cum uox multa significans, in significationes proprias recipit sectionem. Præter has tres est alia diuisio, quæ secundum accidens fieri dicitur. Huius autem, est triplex modus: Vnus, cum subiectum in accidentia separamus: Alius, cum accidens in subiecta diuidimus: Tertius, cum accidens in accidentia secamus: hoc ita fit, si utraque eidem subiecto inesse uideantur. Sed harum omnium exempla subdenda sunt, quatenus totius huius diuisionis ratio elucescat. Genus diuidimus in species, cum dicimus; animalium, alia rationalia, alia irrationalia. Rationalium, alia mortalia, alia immortalia. Vel cum dicimus colorum, alia alba, alia nigra, alia media. Oportet autem omnem diuisionem generis in species, aut in duas fieri partes, aut in plures. Sed neque infinitæ species esse generis possunt, nec minus duabus. Hoc autem cur eueniat, posterius demonstrandum est. Totum in partes diuiditur, quoties in ea, ex quibus est compositum, unumquodq; resoluimus, ut cum dico, domus aliud esse tectum, aliud paries, aliud fundamentum: & hominem coniungi anima & corpore. Cumque hominis dicimus partes esse, Catonem, Virgilium, Ciceronem, & singulos, qui cum particulares sint, uim tamen totius hominis iungunt, atque componunt. Neque enim homo genus, nec singuli homines species, sed partes, quibus totus homo coniungitur. Vocis autem in significationes proprias diuisio fit, quoties una uox multa significans aperitur, & eius pluralitas significationis ostenditur. ut cum dico, canis, quod est nomen, & hunc quadrupedem latrabilemque designat, & cælestem, qui ad Orionis pedem morbidum micat; Est quoq; alius marinus canis, qui in immoderatam corporis magnitudinem crescens, ceruleus appellatur. Sed huius diuisionis duplex modus est. aut enim unum nomen multa significat, aut oratio iam nominibus, uerbisque composita: & nomen quidem multa significat, ut id quod supra proposui. oratio uero multa designat, ut, Aio te Aeacida Romanos uincere posse. & nominis quidem per significationes proprias diuisio, æquiuocationis partitio nūcupatur: orationis uero in significationes proprias distributio, ambiguitatis discretio est, quam græci ἀμφιβολίαν uocant; ita ut nomen multa significans, æquiuocum, oratio uero multa designans, amphibola atque ambigua prædicetur. Eorum autem quæ secundum accidens diuiduntur, subiecti in accidentia diuisio est, ut cum dicimus, omnium hominum, alii sunt nigri, alii candidi, alij medij coloris. Hæc enim accidentia sunt hominibus, non hominum species: & homo his subiectum, non horum genus est: Accidentis uero in subiecta sectio euenit, ut est, omnium quę expetuntur, alia in anima, alia in corporibus sita sunt. Animæ nanque atque corpori id quod expetitur, accidens, non genus est: & boni, quod in anima, & in corpore est situm, non sunt hæc species, sed subiecta. Accidentis uero in accidentia diuisio est, ut omnium candidorum, alia sunt dura, ut margarita: alia liquentia, ut lac. Liquor nanque, & albedo, atque durities hæc sunt accidentia. Sed album in dura atque liquida separatum est. Cum ergo sic dicimus, accidens, in alia accidētia separamus. Sed huiusmod diuisio uicissim semper in alterutra permutatur. Possumus. n. dicere, eorum quæ dura sunt, alia sunt nigra, alia alba: & rursus eorū quę liquida, alia sunt alba, alia nigra. Sed hæc rursus cōuersa diuidimus: eorum quę sunt nigra, alia sunt liquentia, alia dura: & eorum quę sunt alba, alia liquentia, alia uero dura. Differt autem huiusmodi diuisio ab omnibus quæ supra dictæ sunt. Nam neque significationem partiri possumus in uoces, cum uox in proprias significationes discernatur. Nec partes in totum diuiduntur, quamuis totum separetur in partes. Nec species secantur in genera, licet genus in species diuidatur. Quod uero superius dictum est, hanc diuisionem ita fieri, si utraque contingerent eidem inesse subiecto, si attentius perspicitur liquet. Nam cum dicimus, eorum quæ dura sunt, alia esse alba, alia nigra, ut lapis atque ebenus: manifestum est ebeno utraque inesse & duritiem & nigredinem. In cæteris quoque id diligens lector inueniet.

De differentijs diuisionum secundum se Cap. II.

QVibus autem summa ope ueritatis ratio inquiritur, his prius intelligendum est, quæ sit horum omnium simul proprietas, quibusq; inter se singulatim differentiis segregentur. Omnis enim uocis & generis & totius diuisio, secundum se diuisio, nuncupatur. Reliquę uero tres, in accidentis distributione ponuntur. Secundum se autem diuisionis huiusmodi differentia est. Differt enim diuisio generis a uocis diuisione, quòd Vox quidem in proprias significationes separatur: Genus uero non in significationes, sed in quasdam a se quodammodo procreationes disiungitur: & genus semper speciei proprię totum est, ut uniuersalius in natura. Aequiuocatio uero uniuersalior significata re, dicitur totum in uoce, non etiam totum in natura. Illo quoque modo a uocis distributione diuiditur, quòd nihil habent commune præter solum nomen, quæ sub ea uoce sunt. Quæ uero sub genere collocantur: & nomen generis, & definitionem suscipiunt. Amplius quoque non eadē apud omnes uocis est distributio. Quod enim apud nos dicitur canis, cum eius multæ significationes in lingua Romana sint, simpliciter forrasse prædicatur in barbara, cum ea quę apud nos uno nomine nuncupantur, illi pluribus fortasse significent nominibus. Generis apud omnes eadem diuisio

uisio distributioque permanet. Vnde fit, ut uocis quidem diuisio, ad positionem consuetudinemque pertineat: generis uero, ad naturam. Nam quod apud omnes idem est, naturæ est. Consuetudinis uero est, quod apud aliquos permutatur. Et hæ quidem sunt differentiæ generis distributionis & uocis. Generis quoque sectio a totius distributione seiungitur, quòd totius diuisio secundũ quantitatem fit. Partes enim totam substantiam coniungentes, actu, aut ratione animi & cogitatione separantur: Generis uero distributio qualitate perficitur. Nam cum hominem sub animali locauero, tunc qualitate diuisio facta est. Quale nanque animal est homo, idcirco quoniam qualitate formatur. Vnde quale sit animal homo respondens, aut rationale respondebit, aut certe mortale. Amplius genus omne naturaliter prius est propriis speciebus, totum autem propriis partibus posterius est. Partes quæ totum iungunt, compositi sui perfectionem, alias natura tantum, alias ratione quoque temporis antecedunt. Vnde fit ut genus in posteriora, totum uero in priora soluamus. Hinc quoq; illud uere dicitur, si genus interimatur, statim species deperire. Si species interempta sit: non peremptum genus in natura consistere. Contra euenit in toto. Nam si pars totius perit, totum non erit, cuius pars una sit interempta. Sed si totum pereat, partes remanent distributæ, ut si de integra domo quis abstulerit tectum, totum quod ante fuit, interrupit. Sed perempto toto, parietes, & fundamenta constabunt. Amplius quoque genus speciebus materia est. Nam sicut æs accepta forma transit in statuam: ita genus accepta differentia transit in speciem. Totius uero partium multitudo materia est; forma uero earundem partium compositio. Nam sicut species ex genere constat & differentia: ita totum constat ex partibus. unde fit, ut totum ab unaquaque parte sua, partium ipsa compositione differat; species uero a genere, differentiæ coniunctione. Amplius quoque species idem semper quod genus est, ut homo idem est quod animal, & uirtus idem est quod habitus. Pars uero non semper idem est quod totum. Neque enim idem est manus quod homo, nec idem paries quod domus. Et in his quidem quæ dissimiles partes habent, hoc clarum est. Sed non eodem modo in his quæ similes, ut in æris uirgula, cuius partes quia sunt continuæ, & eiusdem sunt æris, uidentur idem esse partes quod totum est, sed falso: fortasse enim idem sunt partes huiusmodi, substantia, non etiam quantitate. Restat autem uocis & totius distributionis differẽtias dare. Differunt autem, quòd totum quidem constat partibus: uox uero non constat ex his quæ significat. Et fit totius diuisio quidem in partes: uocis autem non fit in partes, sed in eas res, quas ipsa uox significat. unde fit ut sublata parte una, totũ pereat: sublata una re quam uox significat, multa designans, uox illla permaneat.

De diuisione generis & quibus differentijs fieri debeat *Cap. III.*

NVnc ergo, quoniam secundum se diuisionis differentiæ dictę sunt, generis distributio pertractetur. Primum quid genus sit definiendum est. Genus est qđ prædicatur de pluribus specie differẽtibus in eo, qđ quid est: species uero est, quam sub genere collocamus. Differentia, qua aliud ab alio distare proponimus. Et est quidem genus quod interroganti, quid quæque res sit, conuenit responderi. Differentia, quę ad qualis percunctationem, rectissime respondetur. Nam cum quis interrogat, quid est homo? recte animal: Qualis est homo? conuenienter rationalis respondetur. Diuiditur autem genus, alias in species, alias in differentias, si species quibus oportet genus diuidi, nominibus carent, ut cum dico; animalium, alia rationalia sunt, alia irrationalia. Rationale & irrationale differentiæ sunt. Sed quoniam speciei huius, quę est animal rationale, nomen unum non est; idcirco pro specie differentiam ponimus, eamq; superiori generi copulamus: omnis enim differentia in proprium genus ueniens, speciem facit. Vnde fit ut quædam materia, genus sit; forma, differentia. Cum autem propriis nominibus species appellatur, non in differentias, sed in species fit recta generis diuisio: unde est ut ex pluribus terminis definitio colligatur. Si enim omnes species suis nominibus appellarentur, ex duobus solis terminis omnis fieret definitio, ut cum dico, quid est homo? quid mihi necesse esset dicere, animal rationale mortale, si animal rationale esset proprio nomine nuncupatum? cum reliqua quoque differentia, idest mortali iunctum, definitionem hominis uerissima ratione & integra conclusione perficeret. Nunc autem ad definitiones integras, specierũ diuisio necessaria est; & forte in eodem diuisionis definitionisque ratio uersatur. Nam diuisionibus iunctis una componitur definitio. Sed quoniam alia sunt ęquiuoca, alia uniuoca, & quæ sunt uniuoca, ipsa in generum suscipimus sectiones; quæ uero sunt æquiuoca, in his diuisio sola significationis est: uidendum prius est quid sit æquiuocum, quid uniuocum, ne cum ista fefellerint, æquiuocum nomen quasi in species, ita in significatiuas uoces resoluamus. unde fit ut rursus ad diuisionem necessaria sit definitio. Quid enim sit æquiuocum, quid uniuocum definitione colligimus. sunt autem differentiæ, aliæ, per se: aliæ, per accidens: & harũ, aliæ sunt consequẽtes statim, aliæ relinquẽtes statim. Relinquẽtes huiusmodi sunt, ut dormire, sedere, stare, uigilare; consequẽtes uero, ut capilli crispi, si nõ admissi sunt calamistro; & glauci oculi, si nõ sint quadã extrinsecus debilitate turbati. Sed hęc ad generis diuisionem sumenda nõ sunt, Neq; .n. ad definitiones sunt commoda. omne .n. quod ad diuisionem generis aptum est, idem ad definitiones rectissime congregamus. Illa uero quæ per se sunt, sola ad diuisionem generis apta sunt. Hęc enim informant & perficiũt uniuscuiusq; substantiã; ut hominis, rationabilitas & mortalitas. Sed has quemadmodum probare possimus: utrum ex eo sint genere statim relinquentium, an consequentium, an in substantia permanentium, hoc modo est uidendum. Neque enim sufficit scire quas in diuisione sumamus, nisi illud quoque cognitum sit, quemadmodum easdem ipsas quæ sumendæ sunt, & quæ reiciendę, rectissime cognoscamus. Videndum ergo primum est, utrum proposita differentia, omni possit, & semper inesse subiecto. quòd si ipsa uel actu uel ratione seiungitur, hęc a diuisione generis separanda est. Si enim sæpe & actu & ratione seiunguntur, ex eo sunt genere, quæ statim relinquunt, ut sedere, quod frequentius quidem separatur, & actu ipso a subiecto diuiditur. Quę uero ratione sola a subiecto diuiduntur, ea sunt consequentium differentiarum, ut glaucis oculis esse, a subiecto ratione seiungimus, ut cum dico, est animal luminibus glaucis, ut quilibet homo; quòd si hic non esset huiusmodi, non eum res aliqua esse hominem prohiberet. Aliud rursus est quod ratione separari non possit, quod si separatum sit, species interimatur. ut cum dicimus inesse homini, ut solus numerare possit, uel geometriam discere: quòd si hæc possibilitas ab homine seiungitur, homo ipse non permanet. Sed hæ non statim earum differẽtiarum sunt, quæ in substantia insunt. Nam non idcirco homo est, quoniam hęc facere potest, sed quoniam rationalis est, atque mortalis. Hæ igitur differentię, per quas species consistit, ipsæ & in definitione speciei, ut hominis, & in generis eius diuisione, quod continet speciem, ut ipsum hominem, collocantur. & uniuersaliter dicendum est, quęcunq; differentiæ huiusmodi sunt, ut non modo pręter has, species esse non possit, sed per eas solas fit, hæ uel in diuisione generis, uel in specie definitione sumendę sunt.

Quòd diuisio generis per opposita fieri et bimembris esse debeat *Cap. IIII.*

QVoniam uero quædam sunt, quæ differunt, quæ contra se in diuisionibus poni non debent, ut in animali, rationale & bipes. Nullus enim dicit, animalium, alia sunt rationalia, alia duos pedes habentia, idcirco quod rationale & bipes licet differant, nulla tamen a se oppositione seiunguntur. Constat quæcunq; a se aliqua oppositione differunt, eas solas differentias sub genere positas, genus ipsum posse disiungere. Sunt autem oppositiones quatuor, aut ut contraria, ut bonum malo: aut ut habitus &

priuatio

priuatio, ut uisus & cæcitas. Quanquam sint & quædam res, in quibus discernere difficultas sit, utrum in contrarijs, an in priuatione & habitu eas oporteat collocari, ut sunt motus quies, sanitas ægritudo, uigilatio somnus, lux tenebræ. Sed hæc alias, nunc de reliquis oppositionibus dicẽdum est. Tertia oppositio est, quæ est secundum affirmationem & negationem, ut Socrates uiuit, Socrates non uiuit. Quarta, secundum relationem, ut pater filius, dominus seruus. Secundum quas igitur harum oppositionum quatuor, diuisio generis fit, rectissima ratione monstrandum est. Manifestum est enim & oppositiones esse quatuor, & genera & species per opposita separari. Nunc ergo dicendum est, secundum quam oppositionem harum quatuor, uel quemadmodum species a genere disiungi conueniat. & prima quidem fit contradictionis oppositio. Voco autem contradictionis oppositionem, quæ affirmatione & negatione proponitur. In hac igitur negatio per se nullam speciem facit. Nam cum dico, homo, uel equus, uel aliquid huiusmodi species sunt. Quicquid autem quis negatione protulerit speciem non declarat. Non enim esse non hominem species est. omnis enim species constituit esse. Negatio uero, quicquid proponit, ab eo quod est, esse disiungit, ut cum dico homo, quasi sit quiddam locutus sum. Cum uero, non homo; substantiam hominis negatione destruxi. Sic igitur per se caret diuisio generis in species negatione. Necesse est autem sæpe speciem negatione componere, cum ea, quam simplici nomine speciem uolumus assignare, nullo uocabulo nuncupatur, ut cum dico imparium numerorum, alij primi, ut tres, quinq;, septem; alij non primi, ut nouem; & rursus, figurarum, aliæ sunt rectilineę, aliæ non rectilineæ, & colorum, alij sunt albi, alii nigri, alij nec albi, nec nigri. Ergo quando nomen unum speciebus positum non est, eas negatione proferre necesse est. Hoc igitur cogit interdum necessitas, non natura. Ideoque quoties negatione facimus sectionem, prius aut affirmatio, aut simplex dicendum est nomen, ut est numerorum, alii sunt primi, alij non primi. Nam si prius negatio dicta sit, tardior fit eius rei quam proponimus, intellectus. Nam cum primum dicis esse aliquos primos numeros, cum quales sint primi, exemplo uel definitione docueris, quales sint nõ primi, mox auditor intelligit. Sin uero e contrario feceris, aut neutrum subito, aut tardius utrumq; cognoscet. Diuisio uero quæ propter apertissimam generis naturam reperta est, debet potius ad intelligibiliora deducere. Amplius quoque prior est affirmatio, posterior uero negatio. Quod autem primum est, in diuisione quoque primitus oportet ordinari. Necesse est quoque semper finita infinitis esse priora, ut æquale inęquali, uirtutem uitijs, certum incerto, stabile & fixum instabili & mutabili. Sed omnia quæ aut definita parte orationis, aut affirmatione proferuntur, plus finita sunt, quam aut nomen cum particula negatiua, aut tota negatio. Quare finito potius, quam infinito est facienda diuisio. Sed si cui per hæc quædam paretur anxietas, aut obscuriora sint fortasse, quam ipse desiderat, nihil ad me cognitionem facilem pollicentem. Neque enim rudibus hæc totius artis, sed imbutis, & ulteriore pene loco progressis, legenda & discenda proponimus. Qui uero huius operis, idest dialectici ordo sit, cum de ordine peripateticæ disciplinæ mihi dicendum esset, diligenter exposui. Hæc quidem dicta sunt de oppositione, quam affirmatio & negatio constituit. Illa uero quæ secundum habitum priuationemque fit, ipsa quoque superiori uidetur esse consimilis. Negat enim quodammodo priuatio habitum. sed differt, quòd semper quidem potest esse negatio: priuatio uero non semper, sed tunc quando habere habitum possibile est: hoc uero nos iam prædicamenta docuere. Quare forma quædam intelligitur esse priuatio. Non enim tantum priuat: sed etiam circa seipsam priuatum queng; disponit. Neq; enim cæcitas oculum solum priuat lumine, sed ipsa quoque secundum se priuatum luce disponit. cæcus enim dicitur a priuatione quodammodo quasi dispositus & affectus. hoc quoq; Aristoteles testatur in physicis. Vnde fit, ut priuationis differentia, ad generis diuisionem frequenter utamur. Sed hic quoq; eodem modo, sicut in contradictione faciendum est. Prius enim ponendus est habitus, qui est affirmationi consimilis, post uero priuatio, quæ negationi. Aliquoties tamen priuationes quædam habitus uocabulo proferuntur, ut orbus, cæcus, uidius. Aliquoties in particula priuationis, ut cum dicimus finitum infinitum, æquale inęquale. Sed in his æquale, & finitum in diuisione ponenda sunt prima, priuationes uero secundæ. Ac de oppositione quidem priuationis & habitus, hæc dicta sufficiant. Contrariorum uero oppositio dubitatur fortasse an secundum priuationem & habitum esse uideatur, ut album & nigrum: an album quidem priuatio nigri sit, nigrum uero albi. Sed hæc alias. Nunc autem ita tractandum est, tãquam si sit aliud oppositionis genus, sicut est in prædicamentis ab ipso quoque Aristotele dispositum. In contrarijs autem generum multa diuisio est. Fere enim cunctas differentias in contraria deducimus. Sed quoniam contrariorum alia sunt medio carentia, alia mediata: ita quoque diuisio faciẽda est, ut colorum, alia sunt nigra, alia sunt alba, alia neutra. Fieret autem omnis definitio, omnisque diuisio duobus terminis, nisi (ut supra dictum est) indigentia, quæ sæpe existit in nomine, prohiberet. Quo autem modo utræq; duobus terminis fierent, erit manifestum hoc modo. Cum enim dicimus animalium, alia rationalia sunt, alia irrationalia: animal rationale ad hominis definitionem tendit. Sed quoniam animalis rationalis unum nomen non est, ponamus ei nomen .a. literam. Rursus .a. literæ, quod est animal rationale, alia mortalia sunt, alia immortalia. Volentes igitur definitionem hominis reddere dicemus, homo est .a. litera mortalis. Nam si hominis definitio est, animal rationale mortale: animal uero rationale per .a. literam significatur. idem sentit .a. mortale, tanquam si diceretur, animal rationale mortale .a. enim (ut dictum est) animal rationale significat. Sic ergo .a. litera & mortali, duobus terminis, facta est hominis definitio. Quòd si reperirentur in omnibus quoque nomina, duobus terminis semper tota fieret definitio. Diuisio quoque nominibus positis, quoniã semper in duos terminos secatur, manifestum est, siquis generi & differentiæ cum deest nomen, imponat, ut cum dicimus. Figurarum quæ sunt trilateræ, aliæ sunt æquilateræ, aliæ duo latera habentes æqualia, aliæ totæ inæquales sunt. Trina igitur diuisio ista, si sic proferretur, fieret duplex. Figurarum quæ sunt trilateræ, aliæ sunt æquales, aliæ inæquales. Inæqualium, aliæ sunt duo latera tantum æqua habentes, aliç tria inæqualia, idest omnia. & cum dicimus rerum omnium, alia sunt bona, alia sunt mala, alia indifferentia, quę scilicet neque bona, neq; mala sunt. si ita diceretur, gemina diuisio proueniret. Rerum omnium, aliæ sunt differentia, alia indifferentia. Differentium, alia sunt bona, alia mala. Ita ergo diuisio omnis in gemina secaretur, si speciebus & differentijs uocabula nõ deessent. Quartam uero oppositionem diximus, quæ est secundum ad aliquid, ut pater, filius: dominus, seruus: duplex, medium: sensibile, sensus. Hæc igitur nullam habent substantialem differentiam, qua a se discrepent: immo potius habent huiusmodi cognationem, qua ad se inuicem referuntur, ac sine se esse non possint. Non est ergo generis in relatiuas partes facienda diuisio, sed tota huiusmodi sectio a genere separanda est. Neque enim hominis est species seruus aut dominus, nec numeri medium aut duplum. Cum igitur quatuor sint differentiæ oppositionum, affirmationis & negationis, si non necesse est, semper tamen relationis reiicienda est diuisio; priuationis & habitus, & contrariorum sumendæ. Maxime autem contrarietas in differentijs ponenda est, necnon etiam priuatio: idcirco quoniam quiddam contra habitum contrarium uidetur opponi, ut est finitum & infinitum. Quanquam enim priuatio sit infinitũ, tamen contrarij imaginatione formatur. est quædam nanque (ut dictum est) forma.

Diuisionis præcepta, & quod idem genus multis diuisionibus possit diuidi Cap. V.

DIgnum uero inquisitu est, utrum in species, an in differentias recte genera diuidantur. Definitio nanque diuisionis

sionis

sionis generis est in species proximas distributio. Oportet igitur secundũ naturã diuisionis, id est secundũ definitionẽ, in proprias species semper fieri generis disgregationem. Sed hoc interdum fieri nequit propter eam, quam supra reddidimus causam. Multis enim speciebus posita non sunt nomina. Atque ideo, quoniam quædam sunt prima genera, quędam ultima, quædam media: primum quidem ut substantia, ultimum, ut animal, medium ut corpus: corpus nanque animalis genus est, substantia corporis; quemadmodum neque super substantiam quicquam inueniri potest quod generis loco ualeat collocari, sic neque sub animali: homo nanque species, non genus est. Quare antiquior uidebitur in species diuisio, si indigentia nominum non sit. quòd si his nominibus non abundamus, prima genera usq; ad ultima conuenit in differentias separare. Hoc autem fit hoc modo, ut primum genus in suas differentias disgregemus non in posterioris: & rursus posterius in suas, sed non in posterioris. Neque enim eædem sunt differentiæ corporis, quæ animalis. Siquis enim dicat: substantiæ aliud est corporale, aliud incorporale, recte diuisionem fecerit. hę nãque differentię propriæ substantiæ sunt. Siquis uero sic dicat, substantiarum alia sunt animata, alia inanimata, hic non recte substantiam differentiis segregauit. Corporis nãque differentiæ hæ sunt, non substantiæ, idest secundi generis, non primi. Quare manifestum est secundum proprias differentias, non secundum posterioris generis, priorum generum diuisionem esse faciendam. Quoties autem genus aut in differentias, aut in species soluitur, post diuisionem factam mox definitiones, aut exempla subdenda sunt. Sed siquis definitionibus non abundat, satis est exempla subiicere, ut cum dicimus, corporum, alia sunt animata, subiiciamus, ut homines uel feræ: alia inanimata, ut lapides. Oportet autem diuisionem quoque sicut terminum, neque diminutam esse, neque superfluam. Nam neque plures species quam quæ sub genere sunt oportet apponi, neque pauciores, ut in seipsam diuisio, sicut terminus conuertatur. conuertitur enim terminus sic: uirtus, est mentis habitus optimus. Rursus, mentis habitus optimus, uirtus est: sic etiã diuisio. omne enim proprium genus, est aliquid eorum quæ sunt species. Rursus, quælibet species, proprium genus est. Fit autem generis eiusdem diuisio multipliciter, ut omnium corporum, & quæcunque sunt alicuius magnitudinis: Sicut enim circulum in semicirculos, & in eos quos græci nocant τομεῖς, nos diuisiones possumus dicere, distribuimus: & tetragonum, alias ducta per angulum diametro, in triangula: alias in parallelogrammata, alias in tetragona separamus. Ita quoque genus, ut cum dicimus, numerorum alij sunt pares, alij impares: & rursus, alij primi, alij non primi: & triangulorum, alia sunt æquilatera, alia duo sola latera æqualis habentia, alia totis inæqualia lateribus: & rursus triangulorum alia sunt rectiangula, alia acutos habentia tres angulos, alia obtusi unius. Sic igitur generis unius fit diuisio multiplex. Illud autem scire perutile est, quoniam genus una quodammodo multarum specierum similitudo est, quæ earum omnium conuenientiam substantialem monstret, atque ideo collectiuum plurimarum specierum genus est. Disiunctiuę uero unius generis species sunt, quæ quoniam differentijs informantur (ut dictum est) idcirco sub uno genere minus duabus speciebus esse nõ possunt. omnis enim differentia in differentiũ pluralitate consistit. Sed de diuisione generis & speciei perplura dicta sunt.

De arte definiendi speciem sumpta ex diuisione generis Caput VI.

HAnc igitur insistentibus uiam promptior per diuisionem generis ad speciei definitionem facultas aperitur. Oportet autem non solum quas ad definitionẽ sumamus differentias addiscere, sed ipsius definitionis artẽ diligentissima cognitione complecti. Et illud quidem, an ulla possit definitio demonstrari, & quemadmodum per demonstrationem ualeat inueniri, & quæcunque de ea subtilius in postremis analyticis ab Aristotele tractata sunt, prętermittam. Solam tantum exequar definiendi regulam. Rerum .n. aliæ sunt superiores, alię inferiores, aliæ mediæ. Superiores quidem definitio nulla complectitur, idcirco quod earum superiora genera inueniri non possunt. Porro autem inferiores ut sunt indiuidua, ipsa quoque specificis differentijs carent. Quocirca ipsa quoque a definitione seclusa sunt. Mediæ igitur, quæ & habent genera, & de alijs uel generibus, uel speciebus, uel indiuiduis prędicantur, sub definitionem cadere possunt. Data igitur huiusmodi, specie quę & genus habeat, & de posterioribus prædicetur, primo eius sumo genus, & illius generis differentiis diuido, & adiungo differentiã generi, & uideo num illa differentia iuncta cum genere, æqualis possit esse cum ea specie, quam circumscribendam definitione suscepi. quòd si minor fuerit species, illam rursus differentiam, quam dudum cum genere posueramus, quasi genus ponimus, eamque in alias suas differentias separamus. & rursus has duas differentias superiori generi coniungimus: & si æquauit speciem, definitio speciei esse dicetur: sin minus fuerit, secundam differentiã rursus in alia separamus. Quas omnes coniungimus cum genere, & rursus speculamur, si omnes differentiæ cum genere illi æquales sint speciei, quæ definitur, & postremo toties differentias differentijs distribuimus, usque dum omnes iunctæ generi speciem æquali definitione describant. Huius autem rei clariorem facient exempla notitiam, hoc modo. Sit enim nobis propositum definire nomen, uocabulum nominis de pluribus nominibus prædicatur, & quodam modo species est continens sub se indiuidua. Definio ergo nomen sic, sumo eius genus, quod est uox, & illud ita diuido, uocum aliæ sunt significatiuæ, aliæ uero minime. uox non significatiua nihil ad nomen: etenim nomen significat. Sumo ergo differentiam, quæ est significatiua, & iungo cum genere, idest cum uoce, & dico, uox significatiua. & tunc respicio utrum genus hoc & differentia nomini sint æqualia. Sed nondum sunt æqualia, potest enim uox significatiua esse, & non esse nomen. Sunt enim quædam uoces, quæ dolorem aliasque animi passiones designant naturaliter, quæ nomina non sunt, ut interiectiones. Rursus ipsam uocem significatiuam in alias differentias diuido: uocum significatiuarum, aliæ sunt secundum positionẽ hominum, aliæ naturaliter. & uox quidem significans naturaliter nihil ad nomen, uox uero significans secundum positionem hominum, nomini congruit. Quocirca has duas differentias, significatiuam, & secundum positionem, iungo cum uoce, idest cum genere, & dico Nomen est uox significatiua secundum placitum. Sed rursus mihi non æquatur ad nomen. Sunt nanque & uerba uoces significatiuæ & secundum positionem. Non igitur solius nominis definitio est. Distribuo iterum differentiam, quæ est secundum positionem, & dico. Secundum positionem uocum significatiuarum, aliæ cum tempore, aliæ sine tempore: & differentia quidem cum tempore nomini non coniungitur, idcirco quòd uerborum est consignificare tempora, nominum uero minime. Restat ergo, ut congruat illa differentia quæ est, sine tempore. Iungo igitur has tres differentias generi, & dico, Nomẽ est uox significatiua ad placitum sine tempore. Sed rursus mihi non plena conclusio definitionis occurrit: potest enim uox & significatiua, & secundum positionem, & sine tempore esse, & nomen non esse unum, sed nomina iuncta, quæ est oratio. ut, Socrates cum Platone & discipulis, & quanquam imperfecta quidem sit hęc oratio, tamen est oratio. Quocirca ultima differentia quæ est sine tempore, alijs item differentijs diuidenda est, & dicemus, uocum significatiuarum secundum positionem sine tempore, aliæ sunt quarum pars extra aliquid significat, hoc pertinet ad orationem: aliæ quarum pars extra nihil significat, hoc pertinet ad nomen. Nominis enim pars nihil extra designat. Fit ergo definitio sic, Nomen est uox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars extra significat separata. Vides ne igitur quam recta definitio constituta sit? Nam quod diximus uocem, a cæteris sonis nomen disiunxi: quòd significatiuam apposui, nomen ab non significatiuis uocibus separaui: quòd secundum placitum, & sine tẽpore, ab naturaliter significatiuis uocibus, & a uerbis proprietas nominis disiuncta est: quòd eius partes

tes

tes extra nihil significare proposui, ab oratione disiuncti, cuius partes aliquid separatæ extra significant: unde fit, ut quodcunque nomen fuerit, illa definitione claudatur; & ubicunque hæc oratio definitionis aptabitur, illud esse nomen non dubites. Illud quoque dicendum est, quod genus in diuisione totum est, in definitione pars: & sic est definitio, quasi partes totum quoddam coniungant: sic est diuisio, quasi totum soluatur in partes: & est similis diuisio generis, totius diuisioni; definitio, totius compositioni. Nanq; in diuisione generis, animal totum est hominis. intra se enim complectitur hominem. In definitione uero pars est: species nanque genus differentijs iunctum componit, ut cum dico, animalium, alia sunt rationalia, alia irrationalia: & rursus rationaliũ, alia sunt mortalia, alia immortalia: animal rationalis totum est, & rursus rationale, mortalis, & hæc tria sunt hominis. Si uero in definitione dicam, homo est animal rationale mortale, tria hæc unum hominem coniungunt. Quocirca pars ipsius hominis & genus, & differentia reperitur. Sic ergo in diuisione genus est totum, species pars. Eodem quoque modo, differentię totum sunt, species in quas ille diuiduntur, partes sunt. In definitione uero & genus & differentiæ, partes sunt: Definita uero species totum. sed hæc hactenus.

De diuisione totius in partes *Cap. VII.*

NVnc de ea diuisione dicamus quæ est totius in partes. Hæc enim erat secunda diuisio post generis diuisionem. Quod enim dicimus totum, multipliciter significamus. Totum nanque est quod continuum est, ut corpus, uel linea, uel aliquid huiusmodi. Dicimus quoque totũ quod continuum non est, ut totum gregem, uel totum populum, uel totum exercitum. Dicimus quoq; totum quod uniuersale est, ut hominem, uel equum. Hi enim sunt toti suarum partium, idest hominum, uel equorum, unde & particularem unumquemque hominem dicimus. Dicitur quoque totum, quod ex quibusdam uirtutibus constat: ut animæ alia est potentia sapiendi, alia sentiendi, alia uegetandi, & hę partes sunt, non species. Tot igitur modis cum totum dicatur, facienda est totius diuisio, primo quidem si continuum fuerit, in eas partes, ex quibus ipsum totum constare perspicitur. Aliter enim diuisio non fit. Hominis enim corpus ita in partes suas diuides, in caput, manus, thoracem, & pedes, & si quo alio modo secundum proprias partes fit recta diuisio. Quorum autem multiplex est compositio, multiplex etiam est diuisio, ut animal separatur quidem in partes eas, quæ sibi similes habẽt partes, in carnes & ossa, rursus in eas quæ similes sibi non habent partes, in manus & pedes. Eodem quoque modo & nauis & domus. Librum quoque in uersus, atq; hos in sermones, hos autem in syllabas, syllabas in literas soluimus. Ita fit ut syllabæ, & literæ, & nomina, & uersus, partes quædam totius libri esse uideantur, alio tamen modo acceptæ: non enim omnes partes totius, sed partes partium sunt. Oportet autem non omnia speculari quasi actu diuidantur, sed quasi animo & ratione: ut uinum aquę mistum diuidimus in uina aquæ mista, hęc actu: diuidimus etiam in uinum & aquam, ex quibus mistum est, hęc ratione. Hæc enim iam mista actu separari non possunt. Fit etiam totius diuisio in materiam atq; formam. aliter enim constat statua ex partibus suis, aliter ex materia & forma, idest ex ære & specie. Similiter autem etiam illa tota diuidenda sunt, quę cõtinua non sunt. Eodẽ quoque modo & ea quæ sunt uniuersalia, ut hominum, alij sunt in Europa, alij in Africa, alij in Asia. Eius quoque totius, quod ex uirtutibus constat, hoc modo facienda est diuisio. Animæ alia pars est in uirgultis, alia in animalibus: Et rursus, eius quæ est in animalibus, alia rationalis, alia sensibilis est. Et rursus hæc alijs subdiuisionibus dissipantur. Sed non est anima horum genus, sed totum: partes enim hę animæ sunt, sed non ut in quantitate, sed ut in aliqua potestate & uirtute. Ex his enim potentiis substantia animæ iungitur: unde fit, ut quiddam simile habeat huiusmodi diuisio, & generis, & totius diuisioni. Nam quòd, si quęlibet pars eius fuerit, animæ prædicatio eam sequitur; ad generis diuisionem refertur; cuius ubicunque species fuerit, ipsum mox consequitur genus, quòd autem non omnis anima omnibus partibus iungitur, sed alijs alia, hoc ad totius naturam referri necesse est.

De diuisione uocis in significationes *Cap. VIII.*

REstat igitur ut de uocis in significationes diuisione tractemus. Fit autem uocis diuisio tribus modis. Diuiditur enim in significationes plures, ut æquiuoca uel ambigua. Plures enim res unum nomen significat: ut canis. Plures rursus una oratio, ut cum dico, Græcos uicisse Troianos. Alio autem modo secundum modum, hæc enim plura non significat, sed multis modis. ut cum dicimus infinitum, unam rem quidem significat, cuius terminus inueniri non possit. Sed hoc dicimus, aut secundum mensuram, aut secundum multitudinem, aut secundum speciem: secundum mensurã, ut est infinitum esse mundum, magnitudine enim eum dicimus infinitum: secundum multitudinem, ut est infinitam esse corporum diuisionem, infinitam nanque diuisionum multitudinem significamus: Rursus secundum speciem, ut infinitas dicimus figuras. Infinitæ enim sunt species figurarum. Dicimus etiam infinitum aliquid secundum tempus, ut infinitum dicimus mundum, cuius terminus secundum tempus inueniri non possit. Eodem quoque modo infinitum dicimus deum, cuius sempiternæ uitæ terminus inueniri secundum tempus non possit. Sic igitur hæc uox non plura significat secundum se, sed multimode de singulis prædicatur, unum tamen ipsa significãs: Alius uero modus secundum determinationem. quoties enim sine determinatione dicitur uox ulla, facit in intellectu dubitationem, ut est homo. hæc enim uox multa significat. Nulla enim definitione conclusa audientis intelligentia multis raptatur fluctibus, erroribusque, traducitur. Qđ enim quisque auditor intelligat, ubi id quod dicens loquitur, nulla determinatione concludit. Nisi enim quis ita definiat dicens. omnis homo ambulat, aut certe, quidam homo ambulat, & hunc nomine; si ita contingit, designet; intellectus audientis quod rationabiliter intelligat, non habet. Sunt etiam alię determinationes, ut siquis dicat, det mihi quod dare debet, nullus intelligit nisi intellectus & certa ratio determinationis addatur. uel siquis dicat, ad me ueni, quo ueniat, uel quando ueniat, nisi determinationẽ non cognoscitur. Est autem omne quidem ambiguum dubitabile, non omne tamen dubitabile est ambiguum. Hæc enim quæ dicta sunt, dubitabilia quidem sunt, non tamen ambigua. In ambiguis enim utraque auditor rationabiliter seipsum intellexisse arbitratur. ut cum quis dicit, audio Græcos uicisse Troianos, unus putat quòd Gręci Troianos uicerint; alius quòd Troiani Gręcos, & hæc uterque dicentis ipsius sermonibus rationabiliter intelligit. Cum autem dico, da mihi, quod dare debes, nullus ex ipsis sermonibus rationabiliter auditor intelligit. Quod enim ego non dixi, ille potius suspicabitur, quam aliqua ratione id quod a me prolatum non est, perspicaciter uideat. Tot igitur modis cum uocis diuisio fiat, aut per significantias, aut per modũ significationum, aut per determinationes: in his quæ secundum significantiam diuiduntur, non solum diuidendę sunt significationes, sed etiam diuersas res esse quę significantur, definitione demonstrandum est. Aristoteles enim hoc in topicis diligenter præcepit, ut in his quæ dicuntur bona, alia sunt bona, ut ea quę boni retinent qualitatem, alia quę ipsa quidem nulla qualitate dicuntur, sed quòd bonam rem faciunt, idcirco bona dicuntur. Oportet autem maxime exercere hanc artem, ut ipse Aristoteles ait, contra sophisticas importunitates. Si enim nulla subiecta sit res quã significat uox, designatiua esse non dicitur: sin uero una res sit quã significat, uox dicitur simplex; quòd si plures multiplex, idest multa significans. Diuidenda igitur hæc recte sunt, ne in aliquo syllogismo capiamur. Sin uero amphibola oratio est, id est ambigua, euenit ut aliquoties utroq; modo possibilia sint quæ significantur, ut id quod superius dixi, potuit enim fieri ut Græci uincerẽt Troianos, & Troiani Græcos superarent. Sunt uero alia quæ impossibilia

sunt

ſunt, ut cum dico, hominem comedere panem, ſignificat quidem quòd homo comedat panem, rurſus quòd panis hominem, ſed hoc impoſs ibile eſt. ergo quoties ad contentionem uenitur, diuidenda poſsibilia & impoſsibilia ſunt: quoties ad ueritatem, ſola poſsibilia dicenda, impoſsibilia relinquenda ſunt. Quoniam uero plures ſunt ſpecies plura ſignificantium uocum: dicendum eſt, quòd alię in particula, multiplicitatis ſignificationem habent, aliæ in tota oratione. Et earum quę in particula habent, pars ipſa æquiuoca dicitur. tota uero ipſa oratio, ſecundum æquiuocationẽ multiplex. Illa uero quæ in oratione tota ſignificationis multiplicitatem retinet (ut ſupra dictum eſt) ambigua nuncupatur. Diuiduntur autem ſignificationes æquiuocorum, & ſecundum ęquiuocationem unius particulæ orationum, definitione, ut cum dico, homo uiuit, intelligitur & uerus, & pictus. Diuiditur autẽ hoc modo, animal rationale mortale uiuit, quod uerum eſt: animalis rationalis mortalis aſſimulatio uiuit, quod falſum eſt. Diuiditur etiam qualibet adiectione quæ determinet, uel generis, uel numeri, uel alicuius articuli, ut cum dico, Canna Romanorum ſanguine ſorduit, & calamum demonſtrat, & fluuium: ſed diuidimus ſic, articulo quidem ut dicamus, hic Canna Romanorum ſanguine ſorduit genere uero, ut Canna Romanorum plenus ſanguine fuit: numero autem, ut Cannæ Romanorum ſanguine creuit, non cannæ. In illo enim ſingularis tantum eſt, in iſto pluralis etiam. Et de alijs quidem eodem modo: Sunt autem alia ſecundum accentum, alia ſecundum orthographiam. Secundum accentum quidem, ut pone, ponè. Secundum orthographiam, ut queror, & quæror, ab inquiſitione, & querela. Et rurſus hæc ſecundum orthographiam ipſam diuiduntur, & ſecundum actionẽ & paſsionem: quòd quęror ab inquiſitione paſsiuum eſt, queror autem a querela, agentis eſt. Ambiguarum uero orationum faciẽda eſt diuiſio: aut per adiectionem, ut audio Troianos uinci, græcos uiciſſe, aut per diminutionem, ut audio græcos uiciſſe: aut per diuiſionẽ ut græci uicerũt, Troiani uicti ſunt: aut per aliquã tranſmutationẽ ut cum dicitur, audio Troianos uiciſſe græcos, ita dicamus: Audio quòd gręci uicerint Troianos. Hæc enim ambiguitas quolibet eorum modo ſoluitur. Non tamen ita diuidenda eſt omnis uocum ſignificatio tanquam generis. In genere enim omnes ſpecies enumerantur, in ambiguitate uero tantæ ſufficiunt, quantę ad eum ſermonẽ poſſunt eſſe utiles, quem alterutra nectit oratio. Ac de uocis quidem diuiſione ſufficienter dictum eſt. Eſt autem & de generis, totiusq; diuiſione propoſitum, atque expeditum. Quare de omnibus ſecundum ſe partitionibus diligentiſsime pertractatum eſt.

De diuiſionibus per accidens *Cap. VIIII.*

NVnc de his diuiſionibus dicemus, quæ per accidens fiunt. Harum autem commune pręceptum eſt, quicquid ipſorũ diuiditur, in oppoſita diſgregari, ut cum ſubiectum in accidentia diuidimus, non dicimus corporum alia ſunt alba, alia dulcia, quæ oppoſita non ſunt, ſed corporum alia ſunt alba, alia nigra, alia neutra. Eodem quoque modo in alijs ſecundum accidens diuiſionibus diuidendum eſt; atque illud maxime perſpiciendum eſt, ne quid ultra dicatur, aut minus, ſicut fit in generis diuiſione. Non enim oportet relinqui aliquod accidens ex eadem oppoſitione, quod ſubiecto illi ineſt, quod non in diuiſione dicatur: neq; uero addi aliquid quod ſubiecto ineſſe non poſsit. Poſterior quidem peripateticæ ſecta prudentiæ differentias diuiſionum diligentiſsima ratione perſpexit; & per ſe diuiſionem, ab ea quæ eſt ſecundum accidens, ipſaſque inter ſe, diſiunxit ac diſtribuit. Antiquiores autem indifferenter, & accidente pro genere, & accidẽtibus pro ſpeciebus, aut differentijs utebantur. Vnde nobis peroportuna utilitas uiſa eſt, & communiones harum diuiſionũ prodere, & eas proprijs differentijs diſgregare. Ac de diuiſione quidem omni quantum introductionis breuitas patiebatur, diligenter expreſsimus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

DE DEFINITIONE.

Definitionis neceßitas, definitio, & uſus *Cap. I.*

DIcendi ac diſputandi prima ſemper oratio eſt, etiam dialecticis auctoribus, & ipſo M. Tulio ſæpius admonente, quæ dicitur definitio. Quippe cum in certamen contentionemque nihil poſsit (quod tamen in dictione conſiſtat) aliquando deduci, niſi de quo futura pugna eſt, prius fuerit definitione ita defixum, ut poſsit inter utrunque, qui inituri ſunt eam litem, eſſe manifeſtum quid ſit illud, de quo in futura quæſtione tractabitur: unde non ſolum commoditatis genere perſpicienda eſt uirtus definiendi, quia per hanc orationem res ſemper euoluitur, & quòd illa ſit, quæ illud de quo quæritur, explicat: uerum etiam quòd principalis ſemper adhibita, maximum lumen & manifeſtum parit rei, quæ in contrarium deducta, habet quæſtionem. Etenim ſi uerba, aut nota omnibus extitiſſent, aut unam ſignificantiam ſui ſemper tenerent, & non ambiguo uel obſcuro dicto audientes fallerent, & loquentes ſub diuerſa interpretatione deciperẽt: omnino definitio neceſſaria minime crederetur. At cum nomina rebus impoſita, uoceſque ſingulæ per ęſtimationem eius, qui ita res appellandas eſſe cenſuit, ita ſint inſtitutæ, & ita arte compoſitæ, ut nota quadam, in rerum ſignificationem, non aperta declaratione, ducerent audientes: neceſſarium admodum arbitror, noſſe quid ſit definitio, quibuſque ſpeciebus, ac partibus compleatur; ut facillime & eam rem quam declarat poſsit oſtendere, & tollat cognitis modis, in dicendo, ſua uarietate faſtidium. Ac prius eiuſdem ipſius, ut ordinem per præcepta ſeruare uideamur, definitionis adhibenda eſt definitio. Definitio eſt (ut M. Tullius in topicis ait) oratio quę id quod definit, explicat quid ſit. Hoc ita patet, & ita intelligi neceſſe eſt, ut & in quo genere ſit definitio, declarandum eſſe uideatur; & quid comprehendat, & quemadmodum perfecte eadem definitio definita eſt. Nomina uel uoces interdum res ſignificant, interdum facta, interdum ſingula dicta, interdum orationes: & quanquã his omnibus factis, ac dictis, & orationibus genus uideatur eſſe quod dicimus res, tamẽ proprio nomine & certa ſignificatione aliud eſſe uidetur quam factum, aliud quam dictum ſingulare atque unicum, aliud quam oratio. Ergo definitio non facti uox eſt, non rei alicuius, aut corporalis, aut incorporalis, ſed eſt oratio. Etenim talis dictio, quæ exprimit quid ſit id de quo quæritur ſine dubio appellatur oratio. ut oratio eſt exordium, & narratio, & cætera quæ partes orationis eſſe dicimus, ita ergo & definitio oratio eſt. Sed quoniam hoc generale nomen eſt, quod uti dicimus, conuenit etiam expoſitioni, narrationi, inuocationi, precationi, cęteriſque ſingulis quæ utique orationes eſſe dicuntur, ut id quod generaliter appoſitum eſt, poſsit ad id deduci de quo quęritur, adiecta eſt ſpecies. Quærebamus enim quid eſſet definitio, ad quam rem declarandã M. Tullius adiecit, quæ id quod definit, explicat quid ſit, talis oratio non niſi definitio eſt. Nam narratio oratio quidem eſt, quæ non explicat quod definit, ſed quod geſtum eſt. & item aliç ſingulæ orationes in ſuis officijs actionibuſque conſtitutę, aliud ſunt, quam iſta oratio, quæ id quod definit, explicat quid ſit: ita adiecta eſt ſpecies, ut cum genus ſupra ſit oratio, ſpecies ſit, quæ id quod definit, poſtremo tamen adiunctum ſit, quo certius id & magis proprie declaret quod dictum eſt, explicat quid ſit. Sunt enim aliæ orationes, quæ explicant magis quale quid ſit, aut quantum ſit. At uero hæc nihil horum, ſed tantum

quid

quid sit explicare: diuersa est enim in ista partitione cognitio: quippe cum aliud sit, scire quale sit, & quid sit explicare: Hoc enim in percipienda rei substantia continetur, illud in qualitate noscenda. & hæc quidem Ciceronis sit adhibita definitio. Nos tamen apertius idipsum quid sit definitio, nostra explanatione faciamus. Omne quod demonstratur oratione, aut an sit, aut quid sit, aut quale sit ostenditur. sed cum adhibetur oratio ad declarationem rei alicuius an sit, non est definitio. Item cum quale sit aliquid oratione monstratur, pari modo definitio non erit. Cum uero quid sit ostēditur, quod medium est inter an sit, & quale sit. Ita scilicet medium, ut an sit, nulla iam sit dubitatio. Item quale sit, nō eius qui requirit, sed qui definit, sit in scientia collocatum. Medium inquam hoc genus, quod ostendit idipsum de quo quæritur, quid sit; definitio nuncupatur. Omnis definitio in quæstione rem habet incertam. Omnis res, si certa est, definitione non eget: si incerta est, neque res est, quæri e definitione monstrari. Omnis enim res, si modo iam res est, quemadmodum diximus, certa est. Cum uero iam certa est, & qualitates suas habeat, quibus cum facile comprehēditur, facile quid sit agnoscitur. Nunquam enim quid sit intelligi potest, nisi quale sit fuerit comprehensum. Omnis definitio aut probandæ rei causa, aut si res in quæstione uersatur, augendæ, aut, si uel apud aduersarium, uel apud auditorē quælibet iam nota res est; confirmandæ assumitur. Nihilominus tamen definitio, ut res eadem quæ nota est; & certa, & fixa teneatur, adhibetur.

Definitionis diuisio in dialecticam, & rhetoricam; & huius in captiosam & collatitiam *Cap. II.*

Omnis definitio, aut rhetorica est oratio, aut dialectica. si est rhetorica, originem ex contentione suscipiens, per rei de qua quæritur partes, in suas se diuidet, nec in unius tractatu a suis rebus tota consistet, ut, cum uniuscuiusque rei plena & certa perfectio nota sit; cunctas per partes sibi eandem distribuant dicta certantium. Sepulturæ uiolationem, rem etiam certam plenamq; & perfectam retinemus, cum in eruto sepulchro est etiam animus & factum uiolantis, ut studio eruendi & profanandi manes hoc quispiam uideatur aggressus. Ergo uti diximus, uiolatio sepulturę constat & animo & facto: plenaque ipsa res est uiolati sepulchri ex his duobus. Aperuit sepulchrum quidam ut auferret ornamenta. idem sepulchri uiolati reus in iudiciū deuocatur. sine dubio definitiuam orationem & contentionem exprimentem quid sit uiolatio sepulturæ, necessario causa desiderat. sed singulis partibus totius facti ac pleni, utūtur oratores, ut sepulturæ uiolationem ponat unus, quòd apertum sit sepulchrum; contra alius, sepulturæ uiolatione dicat in animo contineri. ita existit definitiuæ orationis istę tractatus, ut cum totum quod agnoscitur in sepulturæ uiolatione, per partes suas fuerit distributum, easque partes oratores singuli tenuerint, contendendi genere, definitione uti uideantur. Sed non recte dicitur huiusmodi definitio, cum non sit certa, non plena, non integra, nisi cum totum quicquid ipsius rei est de qua quęritur, exprimens quid sit, oratio declararit: uerum hæc captiosa & falsa est, non certa rhetorum definitio. Est alia etiam, quæ rhetoribus accomodata cognoscitur, quæ longe a uirtute definiendi plenissime separatur, quæ per collationem non quid sit ostendit, sed hoc esse a simili, cum aliud sit, oratione concludit. ut cum quæritur quid sit accipere, utique re propria, uera, certa, nihil aliud est nisi propria manu aliquid ab aliquo oblatum sumere. Per collationem M. Tullius definit pecunias accepisse Verrem, cum comites, socij, ministriq; pecunias acceperint. Comites illi inquit tui, manus erant tuæ. Item in alio exemplo, cum quæritur quid sit inimicus; dicimus inimicum esse eū, qui aliquid mali molitus sit: hac Cicero collatione utens dicit. Inimicus est qui facit contra omnium rem, uoluntatem, honorem, dignitatem. Ex quibus colligimus huiusmodi definitiones contentioni oratorum maxime conuenire, longe tamen a uirtute definitionis esse discretas.

Rhetoricæ definitionis tractatio *Cap. III.*

Sed hæ definitiones, quæ oratoribus aptæ sunt & poetis, sui explicatione in oratione certum ordinem continēt. De qua re pręcepta sunt in rhetoricis a M. Tullio constituta, ita ut omnis definitio, hoc est oratio quæ explicat: de quo quęritur quid sit, his membris partibusque teneatur. primum uti breuiter id de quo quæritur quid sit, oratio nostra contineat, & hæc appellatur definitio: deinde eius definitionis supponatur approbatio, qua illud ostendimus: ut idipsum quod breuiter in definitione posuimus, ita esse argumentorum rationibus approbemus: deinde tertio loco inducimus deductionem eiusdem definitionis in eam speciē de qua quæstio est, & de qua iudicium est constitutum. ut cū generaliter rem definierimus, & ita esse de quo quæritur dixerimus, & postea per approbationem cōstituerimus uerum esse quod definimus. tertio loco ostendamus hoc esse quod gestum est, uel id esse de quo quæritur, quæ orationis pars, appellatur deductio generis ad speciem. Quarto loco in oratione nostra ponemus destructionem definitionis aduersæ partis, hoc est, uti quemadmodum aduersarij definierint, idipsum de quo supra definitionem constituimus, proponamus: eamq; aduersariorum definitionem, uitiosam esse doceamus, quæ quemadmodum uitiosa sit, postea declarabimus. Habet enim partes suas certas, integras, de quibus nunc dicere supersedemus. Est definitio inimicitiarū apud M. Tullium breuis, ita collocata. An tu maiores inimicitias putas esse, quā contrarias hominum uoluntates, & dissimilia studia? Hæc uti diximus definitio rhetorica est, & breuiter oratio conclusa quid sint inimicitiæ. Post quam definitionem adhibetur approbatio. Fidem ac religionem sanctissimam in uita qui putat, potest ne ei non inimicus esse qui fana spoliauerit omnia? deinceps reliqua quæ sequuntur. In quo quidem illud animaduertere licet, posse coniūgi & approbationem definitionis, & deductionem definitionis in speciem. Nanque hic M. Tullius inimicitias esse cōtraria studia & dissimiles uoluntates approbat ita, ut speciem ipsam, de qua quęrebatur, factā uerbis includat. potuit enim approbatio fieri, illas esse inimicitias quæ contrarias continent uoluntates, & in rationibus supponendis talis dictio componi, cum fidem alius seruet, infidelis sit alius, nulla dubitatio est, quin tali animo proui inter se affecti, inimici esse credantur. Item religioso uiro irreligiosus inimicus est, Alia ergo, si ex diuersis studiis & uoluntatibus supposita dicerentur, sola esset approbatio, non etiam deductio generis in speciem: at cum nunc ita nectitur dictio, fidem sanctissimam in uita qui putat, religionem colendam esse existimat, is sine dubio inimicus est ei qui fana spoliauit, omnia templa uiolauit, delubra polluit. Hic etiam Verris idem factum, de quo quæritur, ita specialiter continetur, & includitur, ut simul cum approbatione & deductione generis in speciem, clausum teneatur. post adiungitur, ut diximus, destructio definitionis aduersæ partis, sed per concessionem dissimilium. an si cōtra rem meam fecisset iniuriam aliquis, iure ei me inimicum esse profiterer? Ponamus igitur aduersæ partis definitionem talem. Inimicitiæ sunt, cum contra rem meam, aut fecit aliquis, aut dixit iniuriam. Hanc definitionem sic destruit M. Tullius, ut concesso eo, quod ita est definitum, nihilominus & alio modo sint inimicitiæ, cū aliquis faciat contra omnium rem, honorem, & dignitatem. Talis igitur semper circa rhetoricam definitionem, per mēbra quatuor texitur oratio, ut sit definitio, approbatio definitionis, deductio definitionis ad speciem, deinde postrema destructio definitionis partis aduersæ, sed hæc apta rhetoricis, non etiam philosophis esse uidetur.

De dialectica definitione quæ sola substantialis nominatur ex genere & differentijs composita *Cap. IIII.*

Illa autem quæ philosophorum propria est, etiam oratoribus conuenit; eamq; sibi, & ad materiam suam, & ad propriæ ornamentum dictionis, adiungit orator. Omnia enim recte orator exprimit quæ sunt in dicēdo philosophorum.

rum. Nam & uero utitur argumento, quod est philosophorum proprium; utitur etiam necessario. At contra philosophus in disputationibus propriis, rhetorum cuncta condemnat: neque enim adiungit aliquando signum, neq; quod credibile dicitur, & omne probabile penitus a uirtute sui sermonis excludit. Ergo definitio, quæ est philosophorum propria in rebus exprimendis; quæ explicat quid sit, non quale sit; quemadmodum membris suis constare debeat, exponemus. Definitiones esse principia disputandi, & supra diximus, & M. Tullius probat cum in dialogis omnibus, tum etiam in eo libro, qui Topica inscribitur: in quo docet primum argumentorum locum esse definitionem, hoc est a toto, cui loco qui appellatur a toto, necessario adhibenda est definitio, ita ut argumenti locus a toto, sit definitio. Porro, ut supra diximus, explicandi argumenti quod a toto est, dicitur definitio. Ergo præceptis & dialecticorum, & philosophorum omnium, illud tenere debemus, non esse definitionem, nisi solam, quæ in ea re quam definire uolumus, prius quam eius rem esse intelligimus, declaret atque ostendat substantiam. hoc ut apertius fiat, docebimus nullam esse definitionem certam, integram, approbandam, nisi eam, quam dicunt philosophi substantialem, Græce οὐσιώδης appellatur. Quid autem substantiale sit, alibi explicandum. Ad cognitionem interim illud accedat. Quoties de aliquo quæritur quid sit, tunc posse esse certam ac substantialem definitionem: quoties eius rei de qua quæritur (uti diximus) genus ponimus, & inde cętera per differentias in oratione subiungimus. Non alienum autem uidetur exemplum ponere, & sic ad reliqua quæ sunt obscura transire. Quæritur homo quid sit. huic utique genus est animal. Cum igitur in definitione, qua explicabo quid sit homo, animal dixero, ac deinde reliqua cōnectam; erit substantialis definitio. Substantiam enim hominis declaraui, cum dixi animal. Item cum quæro quid sit album aut nigrum, si dixero album est color; quia color genus est ad hoc, de quo quæro, album uel nigrum: iam substantialis erit definitio, quæ incipit a genere, & sic cætera connectit. Hæc substantialis esse dicetur, Hæc propria, Hæc integra, Hæc a philosophis probata, ita ut alio modo facta, definitio nunquam esse dicatur. uerum a quibusdam hoc nomen etiam ad alia, quæ alio modo definiuntur, sæpe transfertur. Ergo hæc substantialis definitio a M. Tullio sic explicatur. Oportere nos posito genere, eius rei de qua quæritur, subiungere species: ut alia quæ uicina esse possint, discretis communionibus separemus: & tandiu interponamus differentias, quandiu ad proprium eius de quo quæritur, signata eius expressione ueniamus. Ipse in topicis exempla subiecit. Nos uero ne fiat in exemplis lectori ex iure confusio, hoc proponamus exemplum. homo est animal rationale mortale terrenum bipes risus capax. Animal cum dictum est, substantia hominis declarata est. Est enim, ut supra diximus, ad hominem genus animal. Omne autem genus speciei suæ substantialis est declaratio. sed hic animal quia late patebat, adiecta species est, terrenum, iam exclusum est quod aut aëreum est, aut humidum. Bipes uero, propter alia animalia positum est, quæ plurimis pedibus innituntur. Item rationale, propter illa quæ ratione egent. Mortale autem, propter id quod Deus est. Quibus, omnibus animalibus quæ conuenire poterant ad superiora in oratione posita, discretis atque seclusis, adiectum est proprium in parte postrema. Est enim solum hominis quòd ridet. Sic perfecta omni ex parte definitio est ad hominem declarandum, cum posito genere, exclusis omnibus per differentias quæ poterant conuenire, ad proprietatem eius de quo quærebatur, peruenit oratio. Atq; hoc præceptum Tullianum est. Eousque eum qui definiat species in oratione interponere, & adiicere differentias oportere, quousque ad proprietatem, quę iam communis esse non possit: sermo perueniat. Verum Aristoteles definitionem perfectam & plenam ait consistere ex genere & differentia: ex genere etiam & differentiis. Hoc idem nos supra docuimus, cum interposita species differentia sua, alia quæ possent esse consimilia, separaret. Quidam tamen cautiores plenioresque in docendo, definitionis ipsius quasi quædam membra constituunt; dicuntque eam perfectam definitionem, istam quam appello substantialem, ex quinq; partibus, id est genere, specie, differentia, accidenti, proprio, debere consistere. Sed accidens in definitione, minimum: proprium, plurimum ualet. Et recte quidem ac uere ista commemorant, nec aliena aut a principe harum artium Aristotele, aut a M. Tullio, qui de istis pręcepta tradiderunt, iudicanda sunt. Constat enim his quinq; partibus ueluti membris suis integra definitio. uerum & Aristoteles in libris quos Topica appellauit, docuit quid genus sit, quid species, quid differentia, quid proprium, & quid accidens. Et plurimi præterea philosophi libris suis complexi harum uim rerum & potentiam declararūt. Nos, quia iam uno libro de his quinque rebus plenissime disputauimus, ne res rei interposita obscuritatem pariat, aut dicta repetamus, lectorem ad librum qui iam scriptus est, si adest ei indigentia, ire uolumus: nunc sibi non esse impedimento quod hic prætermissum est, animaduertat. Id enim etiam illis omnibus cognitis ex præceptorum necessitate retinebit. In oratione ista substantiali tandiu interponere debemus species & differentias, quandiu seclusis omnibus, quæ hoc idem esse possunt, eo perueniatur, ut proprietas iam certa teneatur. M. Tullius in Topicis ius ciuile uoluit definire: & ut oportuit, cœpit a genere. dixit enim in principio, ius ciuile est æquitas: hoc iuris genus est. Sed quoniam eadem æquitas, nunc constituta est, nunc naturalis; ius autem ciuile æquitas est ab hominibus instituta: ideo adiecit, ius ciuile est æquitas constituta. Posito genere, adiecta specie, speciem aliam separauit, scilicet naturalem. Sed quoniam etiam ius gentium æquitas constituta est, & non est tamen ciuile, adiectum id quod separare potuisset ius gentium: his, inquit. M. Tullius, qui eiusdem ciuitatis sunt. Qua specie interposita, ius ciuile descripsit. Est etiamnum quod cum altero possit esse commune hoc ipsum, quod supra dictum est, uniuersum. Etenim religionum iuri & sacrorum omnium conuenit. Nanque ius religionum æquitas est, & constituta æquitas, & his omnibus qui eiusdem sunt ciuitatis. Sed illud ius non appellamus esse ciuile, quod est pontificum. hoc igitur, ut posset excludere, & ius ciuile usque ad proprium definire, adiecit, ad res suas obtinendas. Demus aliud exemplum in orationibus positum, quo facilius res & manifestius explicetur. Definit. M. Tullius quid sit gloria, his ut opinor uerbis. Gloria, inquit, est illustris & peruagata recte factorum, & præmagnorum, uel in suos ciues, uel in rempub. uel in omne genus hominum, fama meritorum. Gloria igitur substantialiter definita est, cum dictum est fama. Est enim gloriæ genus fama. quæ quia nunc rerum malarum est, nunc bonarum: idcirco genus est. cui species addita est, illustris, quod laus est, fama enim quæ bonarum rerum est, laus est, & illustris: hac igitur re exclusa est fama deterior. Et quoniam hæc fama laudatrix, potest nunc pro merito, nunc ultra meritum esse: (frequenter enim aliter quam res gesta est, opinio de aliquo emanauit) idcirco inquit, fama meritorum: ea sunt enim merita, quæ cum præstamus, mereri nos gloriam faciunt. Ergo Cicero, qui uolebat tunc gloriam Cæsari dare cum reipublicæ præfuisset, idcirco ista facta uel merita generaliter posita diuisit in species, & adiunxit. cum in suos ciues, tum in rempublica, uel in omne genus hominum, quæ scilicet factorum recte species, subiectæ, usque ad proprietatem gloriæ conueniret. Habet enim nunc certam & ueram proprietatem in partibus gloria. Nam omne quod præstamus, aut quasi debitum damus, aut quasi non debitum. cum recte facimus, si sola facta sunt quæ quasi debita sunt, dicitur illustris fama factorum: cum autem ultra quod debitum est, facimus, præstandi beneuolentia, & benignitate tribuendi, hæc merita nuncupantur. Conclusit igitur utrunque genus præstandi cum dixit, illustris & peruagata fama recte factorum, & præmagnorum,

rum, cum in rempub. tum in omnes ciues fama meritorum. Ex his omnibus arbitror apertam esse eam definitioné, quæ substantialis esse debet, sic esse dicendam, ut posito eius rei de qua quæritur genere, & adiunctis speciebus cum differentia, usque ad eius proprium, diclusa omnino communione, ueniamus.

De ea definitione, quæ partes integrales uel subiectiuas enumerat. Cap. V.

AC si uelimus iudicium ueri philosophis auctoribus sequi, nulla dicetur alia definitio. Etenim reliquæ intellectum potius rei tribuũt, non plenissime quid sit ea res adhibita oratione declarant. ueruntamen quoniam translato nomine, etiam cæteræ orationes hoc idem imaginaria dictione retinentes, pari nomine nuncupãtur, ut definitiones dicantur: ponendas arbitror reliquas species, quo facilius & quid cæteri dicant, nosse possimus, & definitionis cognito multiplici modo, facile, uti supra dictum est, definiendi ueritas referetur. M. Tullius in Topicis de tribus locis primis tractans, a toto, a partibus, a nota: cum a toto argumentum est, ut supra docuimus, definitionem esse adhibendam dicit, illic enim ponitur genus, quo quid res ipsa sit de qua quæritur, explicetur. At a partibus cum argumentum est, etiam ipsa quidem dicitur definitio, uerum translato nomine, cum enumeratis omnibus totius partibus, sic quod totum est, recognoscitur: Hac pene re nihil interest, utrum in definitione, quæ est a toto, cunctas partes totius ex definitione noscamus: an collectis omnibus partibus, quod totum est, ex partium enumeratione capiamus. Cicero talem definitionem, partium enumerationem appellat: sed eam definitioni tribuens, quoniam & enumeratio partium idipsum de quo quæritur quid sit, ostendit. & hoc idem agit supra posita definitio, cum oratio quæ quid sit ostendit, dicitur definitio. unde nulli dubium est, quin etiam ista definitio esse dicatur. posuit igitur M. Tullius explicans quid sit liber, sed factus uel in contrario, quid sit non liber, quoniam libertas censu datur, datur uindicta, datur testamento, & hæ partes dandæ libertatis sunt. si inquit neque censu, neque uindicta, neque testamento liber est, non est igitur liber. sic positis partibus, quibus liber efficitur, sequitur negatio libertatis, si nulla harum partium in danda libertate pręcessit. Nec nos moneat, quòd quid non sit liber in definitione est constitutum, non quid sit. Par enim ratio est, & eadem definiendi uis, & cum quid non sit ostenditur, & cum quid sit adhibita definitione nudatur. Quanquam M. Tullius aliter in eodem libro Topicorum ait esse duo genera definitionum. Primum enim, cum id quod est, definitur. Secundum, cum id, quod sui substantiam non habet, definitur, hoc est quod non est. & hoc partitionis genus in his quæ supra dixi, clausit & extenuauit. Sed alia esse uoluit, quæ esse dicebat, alia quæ non esse. Esse enim dicit ea, quorum subiacet corpus, ut cum definimus quid sit aqua, quid ignis. Non autem esse illa intelligi uoluit, quibus nulla corporalis uidetur esse substantia, ut sunt pietas, uirtus, libertas. Sed nos omnia ista, uel quæ sunt cum corpore, uel quæ sunt sine corpore, si in eo accipiuntur, ut aut per se esse, aut in aliquo esse uideantur, in uno genere numeranda ducimus: ut ista omnia esse intelligantur, quibus omnibus sua potest esse substantia, siue illæ corporales, siue ut certissimum est, & recto nomine appellari possunt, qualitates. Verum præter hæc definitio est, cum aliquid, quid non sit, ostenditur. Definitione enim opus est, ut possimus docere quid non sit. Ergo si partitione enumeratis partibus quid libertas sit, dicimus: quid non sit libertas, eadem partitione monstrabimus. Fiet igitur etiam a partibus definitio, ut si dicam, si nec masculus est, nec fœmina, homo non est. Item si nec seruus est, nec liber, homo non est. Sane hic admonendum puto. partes sæpe ab ipso de quo quæritur toto, accipi ad eius definitionem, sæpe non ab eodem ipso, sed ab eo quod ei accidit, ut accidentis enumeratio partium, possit definire quod totum est. Nanque cum totum sit homo de quo quæritur, quid sit, non eius partes sunt seruus, ac liber, sed accidentia homini. Quorum enumeratio cum fuerit constituta, homo quid sit, ostenditur. Sane etiam illud admonendum hic arbitror, cum a partibus fit definitio, posse contingere, ut modo totum ab omnibus partibus colligatur, ut supra ostendimus: modo ita partes enumerentur in definitione, ut in singulis totum sit, sicut illud in controuersiis est. auxilium ferre, est decernere, mittendo: proficisci, uenire, etiam si non pugnaueris: hostes ne dimicent, terrere. Sic M. Tullius multis in locis, & ipse pro Cornelio, ubi quæritur, quid sit maiestatem minuere, tractat: quòd malam legem tulit, quòd legendo codicem, intercessionem sustulit, quòd seditionem fecit. In quibus omnibus definitur læsa maiestas. Sed ita singula sunt, ut in ipsis singulis totum, id est læsa maiestas possit ostendi. Hoc etiam pro M. Celio tenet, ubi per enumerationem malorum per quos fit dolus malus, definitio ita fit, ut singulis speciebus dolus malus possit agnosci. Hoc cum aperte positum intelligamus, tum illud quoque manifestum est, notionem quandam in ista definitione, non rem plenissimam contineri, & longe illam præstare definitionem quam supra posuimus, cum genere collocato ad declarationem rei, quæ definitur, substantiam eius indicans affertur oratio. Sane adiciendum arbitror, non esse quandam necessitatem in ista partium enumeratione, ubi est quodammodo definitio, si infinitæ partes fuerint, uel plurimæ species, quarum partitione facienda enumeratio est. non inquam arbitror in ista enumeratione uniuersa quæ infinita sunt, nos debere concludere. Sufficit enim uel plurimorum effici enumerationem, cum in infinitis non sit aliquid prætermittere uitiosum. Hoc Cicero in Topicis collocauit, posse nos ius ciuile enumeratione definire. Quod in legibus, more, æquitate, consistit. non autem totum ius enumeratum est. Quippe cum sit, & in Senatusconsultis, & plebiscitis, sit in edictis, & principum iussis, sit fortasse adhuc & in aliis. Sed cum enumeratis ex infinitis, aliquibus partibus notio data fuerit iuris, quid ius ciuile sit in similibus existimabimus. Ergo diuisione uel partitione, efficitur ista de qua loquimur definitio: sic enim ipsa diuisione eademque partitione, enumeratis uel omnibus, si paucæ sunt, uel multis, si infinitæ, aut speciebus aut partibus, ad cognitionem rei de qua quęritur, notionemque deducimur. Sciamus autem diuisionem a genere esse, cum species enumerantur, partitionem, cum partes. Quapropter animal definiamus. huic cum sint species numero infinitæ, ut Homo, Bos, Equus, Leo, Piscis: item cætera, paucis enumeratis speciebus, possumus quid sit animal, declarare. At si illas species tetigero, quæ differentiæ magis sunt: quæ ipsæ tres esse possunt, humidum, terrenum, cęleste. enumeratione harum rerum omnium, animal definitum sit: hoc idem & in partium enumeratione seruabis, ut si dicamus, mundus est, mare, terra, cęlum, enumeratione partium, sed non tamen omnium, quid mundus sit, explicatum est. At si hoc idem per partes alias infinitas uoluerimus adhibita enumeratione quid mundus sit definire, quoniam ut M. Tullius ait, enumeratio partium sæpe est infinitior: præceptum nobis illud est, ne aliquod uitium in enumeratione credamus, cum aliquid præterimus, ea duntaxat in re, ubi partes sunt infinitæ. Ergo poterimus dicere, Mundus est Sol, Luna, Astra, Aër, & cuncta quæ in eo sunt, id est terra & cætera: quæ etsi non enumeratis partibus omnibus enunciata proferimus, ex dictis, partium similitudine comprehensa: quid sit mundus ostendimus. Hoc igitur modo, definitio etiam partium enumeratione tractabitur. Partes pro speciebus poni rationalis licentia est, ut totum pro genere: nunquam tamen genus pro toto, aut pro parte species nominatur. Omne cuiusq; genus suas ad species, est quasi totum, unde totum pro genere iure dicimus. Eodemque modo, partes pro specie nominabimus. Nam si ad id, genus & uocabulũ quod dicitur totum, iure sociatur,

par

par ratio est pro speciebus partes quasi sub totius appellatione enumerare. Illud tamen probe admonitum uolo: cum duo genera rerum sint, corporalia & incorporalia, in utroque & genus & totum accipi. ac pari modo partes & species nominari, sed separata rationis propriæ sectione, ut cum genus qualitatis modo fuerit nominatum, ei species suppositas intelligere debeamus. cum uero totum, non quo qualitas eius animaduertatur, quæ significatur semper in genere, sed quasi quoddam substantiale corpus, ut id sectum in partes suas atque distributum, quasi cuiusdam quantitatis receperit sectionem. Siue illud corpus sit, siue ut diximus incorporale, animaduersione utriusque cognationis, quæ aut in qualitate, aut in quantitate est. Si qualitate rem appellatam uelimus: genus esse dicamus, & huic species esse suppositas. si quantitatem quandam in eo quod totum est comprehendimus: merito ac iure partes in sectione esse dicimus. Concesso illo ad usum & licenter accepto, ut species partium nomine nuncupemus: Genusque ipsum, quod circa qualitatem diximus, totius appellatione sine uitio proferamus: nunquam tamen quod qualitatis est, ubi totum dicendum est, genus proferamus, nec sub toto aliquando species, sed semper partes nominabimus.

De definitione quæ a rei vocabulo sumitur Cap. VI.

TErtia definitio est quæ a nota ducitur, cum uis uerbi uel nominis, quæ in compositione sita est, rem suam, facta quadam separatione, designat. Fides est, inquit M. Tullius, cum fit quod dicitur. hic itaque perspici licet, ueluti simplex nomen sit fictum, atque compositum: ut in res suas, obscura licet compositione, resonet: pene enim ex iisdem syllabis, rem suam dicentibus, uerbum compositum ad id quod significat, ex discretione cognoscimus. Sed sæpe uerbum simplex & purum, nulla compositione connexum, in definitionem a nota ducetur, ubi est uis eius, quã Græci appellant ἐτυμολογίαν, at Cicero ueriloquium, si non potest ex discretione, quæ nulla est, compositionis ostẽdi, sed adhibita declaratione, ac denominatione, quodammodo quid sit id de quo quæritur, explicari: ut a bonitate bonus, & a malitia malus, & a sapientia sapiens. Etenim cum in alio nomine res cognita est, facile, hoc quod ab eo est deriuatum, & quodammodo denominatum, ad cognitionem deducit, ut quid sit ostendat. ut in Pisonem Cicero, consulem a consulendo ait dictum, maximeque inquit, quòd uis eius nominis ipsa præscribit reipublicæ consulendo. Et hoc definitionis genus esse dicendum est. Ac quanquam M. Tullius in topicis argumenti locum fecerit, quem nominauit coniugatum, qui est finitimus loco qui a nota est: nos tamen non aliter, neque contra, sed cum pari præceptione definitionem iure dicemus, seruantes præceptum, uti cum compositum nomen diuisione in res suas quas sonat, accepta, id quod significat intelligamus, sit definitio a nota. cum autem simplex uerbum unde sit denominatum accipere cœpimus, argumentum a coniugato licet accipiamus, ut M. Tullius posuit, definitionem tamen esse dicemus: quia quid sit ostendit, quod proprium est definitionis. Hæ sunt tres nunc a me positæ principales definitiones, substantialis, quæ a toto est, a partium enumeratione: & nota: ita ut illa quæ prior est, sola uere definitio nuncupetur. Istæ autẽ duæ, nominis honore, & honestate. quia id de quo quæritur, quid sit, ostendit: non ueræ, sed tamen definitiones esse dicentur. Nunc ad illam quæ a toto est definitionem reuertamur, quia ipsa in se recipere formas potest plurimas.

Definitionis in quindecim species partitio et earum cuiusque explicatio. Cap. VIII.

SEd ex his primum eas quas colligere potuimus, partiemur: (Sunt enim & aliæ fortasse) deinde rationes, ac differentias, & exempla dicemus. Est igitur prima quæ Græce οὐσιώδης Latine substantialis appellari potest. Secunda est ἐννοηματική, quæ solam notionem subiicit. Tertia ποιότης, quæ a qualitate nomen accipit. Quarta ὑπογραφική quæ a M. Tullio descriptio nominatur. Quinta κατ' ἀντίληξιν Latine ad uerbum possumus dicere. Sexta κατὰ διαφοράν, Latini de eodem & de altero nominant, quæ differentia dici potest. Septima est κατὰ μεταφοράν, id est per translationem. Octaua est κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est per priuantiam contrarij eius. Nona κατὰ ὑποτύπωσιν, id est per quandam imaginationem. Decima est ὡς τύπος Latine ueloci. Vndecima est κατ' ἔνδειαν πλήρους ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους id est per indigentiam pleni ex eodem genere. Duodecima est κατ' ἔπαινον, id est per laudem. Tertiadecima est κατ' ἀναλογίαν, id est iuxta rationem, quæ proportio dicitur. Quartadecima est κατὰ τὸ πρός τι hoc est per id quod ad aliquid est. Quintadecima est αἰτιώδης causam tribuens. De prima definitione plenus in superioribus sermo confectus est, cum substantialis, quæ sit definitio, quibusque partibus compleatur ostendimus. Secunda dicitur ἐννοηματική, quam notionem non proprio nomine, sed communi possumus dicere. In omnibus enim reliquis definitionibus notio rei profertur, non substantialis explicatio declaratur. Verum hæc quæ secunda est, hoc modo semper efficitur, cum proposito eo quod definiendum est, neque dicto eius genere, uerbis in rei sensum ducentibus audientem, quid illud sit de quo quæritur, explicatur. Estque huic pene familiare, res propositas per superiecta nomina definire, ut si dicam homo est, quod rationali conceptione, & exercitio, præest animalibus cunctis. hic non quidem ipsum quid sit dixi, sed dicendo quid agat, quasi quodam signo in notitiam deuocaui. Alia sunt apud M. Tullium in rhetoricis multa, ut honestum causæ genus est, cui statim sine oratione nostra fauet auditoris animus. Item admirabile, a quo alienatus est animus eorum qui audituri sunt. Sic reliquas in secundo libro adhibet definitiones in uirtutibus declarandis. primum cum dicit quid sit ipsa Virtus, ponitque eius definitionem, habitus naturæ modo, atque rationi consentaneus. hic quoniam genus posuit ut habitum diceret, substantialis definitio est. At cum dicit, Memoria est per quam animus repetit illa quæ fuerunt. Et item Intelligentia est per quam illa respicit quæ sunt: ac pari modo, Prouidentia, est, per quam futurum aliquid uidetur antequam factum sit. satis clarum est non substantialem istam definitionem, sed quemadmodum diximus, eam quæ ἐννοηματική Græce dicitur, cum rei notio non substantiali ratione percepta, sed actu res cognita proferatur. Tertia definitionis species est, quæ ποιότης dicitur. hæc dicendo quid sit, quale sit, ostendit: & ut supra, nostrum proponemus exemplum, ut facile appareat de eodem uno plures definitiones confici posse, hominem primum substantialiter definiuimus: deinde secundæ definitionis modo, notionem eius expressimus: Nunc per Tertiam definitionem, quid homo sit explicabimus. Homo est, ubi pietas, ubi iustitia, ubi æquitas, ubi continentia, ubi rursus malitia, uersutia, cæteraque uitia uersantur. qui ingenio ualet, artibus pollet, & cognitionem rerum, aut quod agere debeat, diligit: aut animaduersione quod inutile sit, contemnit, repudiat, reiicit. His qualitatibus expressus est homo: non enim ullum aliud animal his motibus mentis, qualitatem designantibus, exigit uitam, sed solum hoc animal, quod est homo, qualitatibus in mente positis & constitutis, quasi quidam uel naturalis artifex, uel uitæ gubernator impletur. Hæc quidem Tertia & Secunda illa, possunt uideri quibusdam esse communes. nam sæpe sufficit in qualibet harum ad definitionem eius rei de qua quæritur, solum eius proprium nominari: ut si dicam homo est quod ridet: hoc enim proprium hominis, neque ullius animalis est, quo dicto tacitisque aliis omnibus, quibus homo possit ostendi, solo tamen sui proprio declaratus est. Et hoc Cicero de proprietate dixit genus definitionis quod notioni applicari potest, ut quibusdam uidetur, potest etiam huic definitioni quæ qualitatis sortita est nomen. Vnde quidam has duas inter se nullo fine discretas, unam esse potius censent, cum satis appareat, illam

nullis positis qualitatibus, notionem ut supra docuimus, posse compleri. hanc positis qoalitatibus, quæ res sit, tacito etiam eius proprio, posse ostēdere. Quartam nos definitionem ὑπογραφικὴν diximus oon nomerum quasi proprium collocantes, sed instituto ordine ad faciliorem cognitionem, uocabulum exhibitæ nunc rationi sociantes. non enim quarta, quæ est ὑπογραφή, quæ a nobis descriptio dicta est, quarta dicenda est. Sed quia ordo propositionis exegerat, ideo nomen numeri collocauimos hoc loco. Nanque qui quartus est: Cicero de eodem & altero definitionem posuit, & sic ὑπογραφικὴν quintam constituit, sed nos omissa numerositate, quid ὑπογραφικὴ sit, quæ a M. Tullio descriptio nominatur, proposita ratione docebimus, & per exemplum: quæ oratio non quid sit, dicit, sed potius adhibita circuitione dictorum, factorumque, quid quæque res sit, descriptione declarat. Descriptiua ista dicitur esse definitio, ut cum quæritur, quid auarus sit? quid crudelis? quid luxuriosus? & uniuersa auari, luxuriosi, crudelis natura describitur. Quæ definitionis species dicitur ex hortationis genere descriptio, ut luxuriosus est, uictus non necessarij, sed sumptuosi & onerosi appetēs, in delitias affluens, in libidinem prouus. Hæc, & alia definiunt luxuriosum, & descriptione definiunt. Hæc definitio apta semper est oratori. huic enim laus dicendi per circuitum tribuitur propter honestatem, non ille aptior, & determinatus sermo, qui ueluti familiaris est definitioni, quam supra substantialem esse præcepimus. Idcirco multis in locis M. Tullius cum definiendum aliquid dicit, non substantialiter præcepit esse definiendum, sed potius describendum, & hoc nomine utitur, ut cum quæritur inquit, quid sit fur, & quid sit sacrilegus, sua descriptione monstrandum est. Quinta species definitionis est, quam κατ᾽ἀντίλεξιν diximus, Latine ad uerbum possumus dicere, hæc uocem illam, de cuius re quæritur, alio sermone designat uno ac singulari, & quodammodo quid illud sit uno uerbo positum, uno uerbo alio declarat, ut conticescere, tacere est: item latus haurit apertum, idest percutit: item cum terminum dicimus finē. aut populatas interpretamur esse uastatas: & omnino cū onius ucibi rem uerbo manifestiore alio declaramus. hæc erit quinta, de qua loquimur, definitio. M. Tullius hac usus est in topicis, cum locum argumenti definiens dixit esse sedem, ita locum nomine uno, cuius rem quærebat, alia appellatione ad uerbum posita per definitionem quid esset, ostendit. sedem dicendo. hanc græci κατ᾽ἀντίλεξιν appellant, ut ἀνήρ ἐστιν ὁ ἄνθρωπος. Sexta species definitionis est, κατὰ διαφορὰν, hanc nos per differentiam dicimus. Scriptores uero artium de eodem & altero nominant. ut cum quæritur, quid inter regem sit, & tyrannum, adiecta differenria, quid uterque sit, definitur: & omnis quidem definitio sicuti, docuimus supra, non nisi appositis differentiis, comprehensoque suo proprio, quid sit de quo quęritur, exprimit, non tamen hoc idem uidebitur esse modus iste de quo nunc loquimur. siquidem sola differentia cum posita fuerit inter duos, de quibus quæritur quid sit, utrunque cognoscitur: etenim in superioribus sola quæq; definiuntur, hic duo, quasi cognita, sed quadam inter se communione confusa, adiecta differentia secernuntur, per quam quid sit utrunque cognoscitur. ut Rex est modestus & temperatus: Tyrannus uero crudelis. Ex hoc illud est Terentij, Pudore ac liberalitate liberos retinere satius esse puto, quam metu. hoc pater ac dominus interest. Item M. Tullius pro Sexto Roscio. Atque inter hāc uitam perpolitam humanitate & illam immanem, nihil interest, quam ius atque uis. Septima est κατὰ μεταφορὰν, id est per translationem, ut Cicero in Topicis, littus est quo fluctus eludit. Item, adolescentia est flos ætatis. senectus occasus ætatis. Hæc uarie tractari potest. modo enim ut moneat, modo ut designet: modo ot uituperet, aut laudet. ut moueat, Nobilitas est uirtus maiorum apud posteros sarcina. ut designet. Caput est arx corporis. ut uituperet. Diuitiæ sunt breuis uitæ longum uiaticum. ut laudet, Adolescentia est flos ætatis. His itaque & alus modis proferri potest ista definitio, in quo genere tamen illud cauendum est, ne aut longe sit petita translatio, aut turpis: longe petita translatio est, ut, turba reipublicæ, chaos est legum. Quod Tullius pro Sexto Roscio temperauit, quasi sempiterna nox esset inquit, in quo etiam si sit quasi, ut per similitudinem sit, definitio accipi potest, temperamentum accipiēs ex particula similitudinis. Turpis translatio fit duobus modis, cum honesta turpibus definimus, aut turpia honestis, ut siquis patrationem definiens, lacrymas dicat Veneris fatigatæ, quem sudorem melius nominaret: aut contra aliquis dicat, lacrymæ sunt doloris patratio. huic uitio nec superior particula temperamentum tribuit. ergo magnopere istud uitare debemus. Octaua species definitionis est κατ᾽ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est per priuantiam contrarij eius quod definitur. ut bonum est, quod malum non est. hoc genere definitionis uti debemus cum contrarium notū est. Nam hæc duo cum ita intelligentur, ut alterum sine altero esse non possit, alterius cognitio quomodo fiet, nisi fuerit utrunq; comprehensum? Cum igitur alterum quæritur quid sit, utique hac definitione comprehendi non potest, cum utrunque nescitur, quod se ita naturaliter ligat, ut necessariam cognitionem sibi unius comprehensione connectat. Periclitatur ergo talis definitio. unde an contrariū eius notū sit, scire debemus, ut hoc sublato, fiat eius cognitio quod definitur. Quare melius sæpe fit, si quærentes aliquid quod definiendum sit, contrarium eius definiamus, quo sublato, illud quod quæritur declarabimus. ut si bonū est quod prodest cum honestate, id quod tale non est, malum est. Cicero in rhetoricis, Necessaria demonstrantur ea, quæ aliter ac debentur, nec fieri, nec probari possunt. Ponamus enim necessarium & non necessarium contraria, ut omnia cōtraria hic nos ponere intelligas, quorum sublatione, id quod quæritur, definiatur, Ergo quod non est necessarium, ita definiri potest, quòd aliter ac dicitur & fieri & probari potest. hoc cum tollo necessarij definitionem constituo. Ergo recte fieri potest huiusmodi definitio, sed hoc modo quemadmodum docui. Et hoc est quod M Tullius in partitionibus præcepit, sæpe ex contrariis esse definiendum. Sub hanc definitionem cadunt etiam notiones, cum accidentia tolluntur, & alia omnia quæ diuersa sunt, & cum contrarium accidentis uel consequentis accidentis tollitur, ut siquis esse substantiam dicat, quod neque qualitas, neque quantitas, neque reliqua accidentia sit, cum alia quæ diuersa sunt, tolluntur: talis est definitio, ut siquis hominem definiēs tollat omnia animalia, uel generaliter, uel specialiter. Quo genere definitionis Deus definiri potest. Etenim, cum quid sit Deus nullo modo scire possimus, sublatione omnium existentium, quæ Græci ὄντα appellant, cognitionem Dei, nobis circunscripta, & ablata notarum rerum cognitione, supponit. Deus est, neque corpus, neque ullum elementum, neque anima, neque mens, neque sensus, neq; intellectus, neque aliquid quod ex his capi potest. His talibus sublatis, quid sit Deus poterit definiri, magis si addas, quod etiam definiri non potest, id Deum esse. Contrarium accidentis, uel consequentis cum tollitur, talis est definitio. Vigilare est uti sensibus, dormire est nō uti sensibus, naturaliter possunt uideri huiusmodi definitiones conuenire illi definitioni, quam supra ἐννοηματικὴν diximus. Verum illa ex accidentibus eius rei, quam definimus constat, uel consequentibus, hæc ex contrariis. itaque illa quæ ἐννοηματικὴ est, ex accidentibus fit, ut docet M. Tullius Pisonem non fuisse consulem, ita. An uero reliquo tempore consulem te quisquam duxit? quisquam tibi uenienti in curiam assurrexit? quisquam consulenti respondendum putauit? Atque huius loci superior oratio, & consequens in hac definitione consistit. Qua uariis modis explicat eum non fuisse consulem, docens etiam per ea quæ repugnant consuli a dictis, factis, cogitatis. A consequentibus sic definit, Consulem, animo esse oportet consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere consulatus. hucusque a consequentibus. Omnia enim consequentia sunt ex hoc quod dixi munere consulatus. unde ἐννοηματικὴ hæc erit definitio. Hoc apertius ut fiat, dabo aliud exemplum. M. Tullius in eadem, Quid est aliud furere quā non cognoscere homines? nō cognoscere leges? non senatum? non ciuitatē? cruentare corpus

pus ſuum? Ergo conſequentia accidẽtia colligere definitionis eſt ἐννοηματικῆς: eius uero quod definies, contrariũ tollere, huius eſt, quam octauã ſupra diximus definitionẽ. Nona ſpecies definitionis eſt κατὰ ὑποτύπωσιν, id eſt per quandam imaginationem, ut, Aeneas eſt filius Veneris & Anchiſæ. hæc ſemper in indiuiduis uerſatur, quæ græci ἄτομα uocant. Deſideratur autem iſta definitio circa nomina quæ homonyma ſunt, indiuidua duntaxat, ut Aiax; & Oileus, & Telamonius. Item ſubuenit in eo genere dictionis, ubi aliquem pudor, aut metus eſt nominare. Me uidelicet, inquit M. Tullius, ſicarij illi deſcribebant, de domo ſua ſic. At pro Fundanio ita; deſcripſiſti ne eius neceſſariũ, noſtrum competitorem, iſtum ipſum: eius nunc ſtudio, & gratia, tota accuſatio iſta munita eſt. In metu fuerat nominare: ideo ergo deſcriptus eſt. Item pro Cornelio, maieſtatis ipſa ſunt, legite ut legebatis, hinc intelligetis nulla tenuiſsima ſuſpitione deſcribi aut ſignificari Corneliũ. Hæc tantum de propriis nominibus. Alia illa ſit, quã ὑπογραφικὴν diximus, ſuperior definitio. Ergo a genere, patria, corpore, factis, dictis, ſiue caſibus, atque ab animo, unum illum quem uolumus, definitionis genere declaramus. Decima ſpecies eſt ὡς τύπος. hanc Veluti dicimus, ut ſi quęratur, quid ſit animal; reſpondeatur, ut homo: ſic Ariſtoteles dicit οὐσία ἐστὶν ὡς ἄνθρωπος. rem enim quæſitam, ſubiunctum declarat exemplum. & hoc eſt proprium definitionis, quid ſit illud quod quæritur, declarare. Vndecima ſpecies definitionis eſt κατ' ἔνδειαν τοῦ πλήρους ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, id eſt, per indigentiam pleni ex eodem genere. ut ſi quæratur, quid ſit quadrans: reſpondeatur, cui dodrans deeſt, ut ſit aſsis. Duodecima ſpecies definitionis, eſt κατ' ἔπαινον, id eſt per laudem, ut M. Tullius pro Cluentio. Lex eſt mẽs, & animus, & conſilium, & ſcientia ciuitatis. Et nos quidẽ ut definitionem oſtenderemus, ita poſuimus exemplum. Nam hoc idem M. Tullius dicens non adhibita oratione definitionis, ſimpliciter collocauit: Mens inquit & animus ciuitatis, & conſilium, & ſcientia poſita eſt in legibus. Sed ut nos ſupra docuimus, definitionem nihil aliud uoluit quam orationem eſſe. Ergo diuerſo modo M. Tullius protulit, quod a nobis conuerſum, oratione ſua, formam definitionis accepit. Hæc longe ab illo modo diſtat, qui fit per metaphoram: non enim translatio eſt, cum lex, mens dicitur ciuitatis, nec tamen genus eſt, ut οὐσιώδης, id eſt ſubſtantialis, habeatur. Conſequens eſt, ut & per uituperationẽ, ſed ſine tranſlatione, ponatur, ſic uideri poteſt a M. Tullio definitum. Seruitus, eſt poſtremum malorum omnium, nõ modo bello, ſed morte etiam repellendum. Quanquam enim ita ſit exorſus, Pax eſt tranquilla libertas. Sed inter pacem & ſeruitutem plurimum intereſt, ut per differẽtiam definitio eſſe uideatur: tamen quia nõ articulum illum breuiter quo diſtaret, oſtendit: ſed unamquanque rem ſuo genere definiuit, collatione magis quo diſtarent oſtendit, nõ genere definitionis per differentiam. Erit igitur prior pacis definitio, ἐννοηματικὴ a conſequentibus eius rei quam definiebat: Pax eſt tranquilla libertas, hęc ſecunda magis per uituperationem. non enim aut conſequens eius eſt, aut aliquid horum quæ ἐννοηματικῇ definitioni dedimus, ſed ſola uituperatio, quę ſeruitutem malorum omnium dicit eſſe poſtremum. Nec accipitur rurſus malum quaſi genus ad ſeruitutem: nam malum qualitas eſt, ſeruitus ad aliquid. unde cum diuerſæ ſint res, malum genus eſſe non poteſt ad ſeruitutem. Iure igitur per uituperationem ſacta, dicitur ſeruitutis ſuprapoſita definitio. Tertiadecima ſpecies definitionis eſt κατ' ἀναλογίαν, id eſt iuxta rationem, quæ proportio dicitur. Cum aliquid quod comparari licet cum altero, id eſſe dicitur, quod illud eſt alterum, propter rationum ſimilitudinem. ſed hoc contingit cum maioris rei nomine definitur res inferior, & quòd hoc additur, quod ſit inferior. Græci ſic definiunt ἄνθρωπος ἐστὶ μικρόκοσμος. id eſt, homo eſt minor mundus. Cicero hac uſus eſt ſic, qui plurimum tribuunt Edicto, Prætoris Edictum, legem annuam dicunt eſſe. Quartadecima ſpecies definitionis eſt κατὰ πρός τι, id eſt ad aliquid, ut pater eſt, cui eſt filius. Cicero in rhetoricis ſic, genus eſt quod plures partes amplectitur. Item, pars eſt quę ſubeſt generi. Quintadecima ſpecies eſt αἰτιώδης, Latini ſecundum rei rationem uocant, ut, dies eſt, Sol ſuper terras. Nox, Sol ſub terris: ut enim aut dies, aut nox ſit, cauſa eſt aut ſupra terras Sol, aut ſub terris. Sunt & aliæ fortaſſe ſpecies definitionis, uerum ſiquis inuenerit, adijciat ad numerum: modo illud diligenter attendat, ne forte harum alicui ſpecierum illud quod inuenerit poſsit adiungi. Nec nos rurſus fruſtra aliquis exiſtimet tot ſpecies ſeparaſſe, quòd poſſunt ſibi aliquæ conuenire. Conſideratione enim plenius accommodata, omnes inter ſe magno cernet diſcrimine ſeparatas. teneat mõ quod ſupra ſæpe præcepi, ſolam illam appellari definitionem, quę a genere exordium ſumens, ad proprium rei quæ definitur, ſeparando per differentias quæ communia poterant eſſe, deſcendit.

De uitijs definitionum. *Cap. IX.*

NVnc iam de uitiis definitionis, ut promiſſum eſt, explicemus. Definitio ſubſtantialis, quam primam docuimus, quam ſolam diximus definitionem, duo uitia recipit principalia. Si ea oratio quę definit, aut amplius complexa fuerit, aut minus quam res plena ſit, declarauit. Oportet enim, ut oratio definitiua ita componatur ad nomẽ, cuius rem definit, ut parem potentiam exprimendo, atque ipſum uocabulum præſter; conuerſimque nomen & definitio ſe inuicem collata declarent. Vt ſi quæras, quid homo eſt? recte reſpondeatur, animal terrenum, rationale, mortale, bipes, riſus capax: hoc rurſus ſi conuertas, hominis ſit optima declaratio. Quærenti enim quid eſt animal terrenum, rationale, mortale, bipes, riſus capax: ſiat recta reſponſio, homo eſt. At ſi ita definias, homo eſt ſubſtantia animata ſenſibilis, eſt quidem declaratio hominis. Nã hæc omnia homo eſt, uerum ſi conuertas, non ualebit. Non.n. ſubſtantia animata ſenſibilis, homo tantum eſt: peccat igitur definitio per abundantiam, quia amplius continet, quam quærebatur. Et omnino peccat definitio, quæ genus ponit, quod ultra ſe eſt: uicinius enim quod ſupra eſt, genus, magis declarat. Item peccat minus continens quã neceſſe eſt, ut, cupiditas eſt aliena appetendi deſiderium: quod ſimiliter conuerſum non manet: quia minus comprehenſum eſt definitione, quam res nominis poſtulabat. Late enim cupiditas patet, nec ſola auaritia eſt: ergo uitioſa eſt definitio minus complexa, quam quærebatur. Ac ſi diceret, cupiditas eſt auaritia, quaſi exemplum daret, & auditorem tranſmitteret in totum, quod cupiditas eſt, ſimilitudinis propoſitione, ut auaritiæ, eſſet illa definiendi ſpecies, quam decimam collocauimus ὡς τύπος. Nunc ad totum tranſmiſit per exemplum, ſed quaſi totum continens, multa a toto prętereundo peccauit: unde non poterat fieri ad nomen ex definitione conuerſio. hæc duo uitia ſi uitentur, integra definitio eſt, neque hæc ſola, quæ ſubſtantialis eſt, ſed etiam reliquæ ſpecies. Nunc hęc de uitiis. Cicero cum in rhetoricis tria eſſe uitia docuit, mala inquit definitio ſit, cum aut communia deſcribit hoc modo, ſeditioſus eſt is, qui malus eſt, atque inutilis ciuis. Nam hoc non magis ſeditioſi, quã ambitioſi, quam calumniatoris, quã alicuius hominis improbi uim deſcribit. hanc definitionem diximus abundãtia eſſe uitioſam. Aliud uitium adiungit ita: aut falſum quiddam dicit, hoc pacto, ſapientia eſt pecuniæ acquirendæ intelligentia. Hoc uitium Cicero adiecit, præter illa duo quę dixi. Tertium enim ipſe poſuit quod a nobis ſecundum eſt conſtitutum. Ita enim ait: aut aliquid non graue, nec magnum continens, ſic. Stultitia eſt immẽſæ cupiditas gloriæ. hæc ideo peccat, quia minus comprehendit, quod ſic exprimit M. Tullius. Eſt hæc quidem ſtultitia, ſed ex parte quadam, non ex omni genere definita. Præter hæc idem M. Tullius in ſecundo rhetoricorum adiecit duo uitia. Si aut turpis ſit, aut inutilis definitio: id autem (ut ipſe ait) ex honeſtatis & utilitatis partibus approbatur. Ac de turpi definitione nos in ſuperioribus diximus, cũ definitionẽ per tranſlationẽ tractaremus. ſed illud uitiũ in uerbo eſt. fieri aũt poteſt, ut omnis oratio uel inhoneſta contineat, uel inutilia comprehẽdat. In Philippicis M. Tullius in oratione prima docebat ab Antonio Cæſaris acta ſubuerti, & id denegabat

Antonius. Attulit uterque definitioné, ut ostenderet quid sit actum eius qui togatus cum potestate in ciuitate uersetur. Docui in superioribus afferendæ definitionis partes esse quatuor. Primam esse definitionem: Secundá, approbationem definitionis: Tertiam, deductionem definitionis ad speciem: Quartam, destructionem definitionis aduersæ partis. Cicero actum eius qui sit in republica cum potestate, definit Leges esse, Antonius, chirographa. Ergo sua oratione Cicero & definit, & approbat, & deducit ad speciem, & destruit definitionem aduersæ partis. Definitio Ciceronis est hæc: Ecquid est, quod tam proprie dici possit actum eius qui togatus in republica, cum potestate & imperio uersatus sit, quam lex? deinde subiungitur eius definitionis approbatio hoc modo, Quære acta Gracchi, leges Semproniæ proferentur. Quære Syllæ, Corneliæ. Quid Cn. Pompeij tertius consulatus in quibus actis consistit? nempe in legibus: Hæc approbatio est. Deinde adiungitur deductio definitionis ad speciem. a Cæsare ipso si quçres quidnam egisset in urbe & in toga, leges multas respondet se, & pręclaras tulisse. Sequitur reprehensio definitionis aduersæ partis, eaque fit bipartiro: aut enim ex illis omnibus uitiis aliquid in ea reprehensione concluditur, aut cócesso eo quod aduersarij dicunt, per comparationem magis hoc esse quod nos dicimus, approbamus. Hic utrunque M. Tullius facit. Nam & de uitijs illa ponit, ut falsam definitionem doceat, & turpem, & inutilem: ac deinde concedens, magis suam confirmet definitionem, dicatq; potiorem. Falsam definitionem sic Cicero probat, excutiendo quid consequens sit. His enim probatur falsa definitio, si suum propeium non habeat, si magis contrarium habeat, si consequens suum non teneat, si aliter dicta sit, atque in uulgi est opinione. Hic ergo, quoniam quæritur quid sit actum togati ciuis in republica cum potestate degentis; dictumque est nihil aliud esse quam leges: aduertendum quod Antonius dixerat chirographa esse, consequentia diligenter aduertens falsam docet definitionem sic, Is qui cum potestate est in republica, cum egerit aliquid, actum mutare non potest, hoc competit legi: ut cum lata sit, nunquam a latore mutetur. At uero Chirographa, quia domesticus actus est, hanc consequentiam habent, ut & mutétur, & sæpe non proferantur. Ergo M. Tullius ita reprehendit chirographa actum nó esse, quia consequentia non habent actus, dicens, Chirographa uero aut mutaret, aut non daret, aut, si dedisset, non istas res in actis suis duceret. & quia per cócessionem reprehendit, ait, sed ea ipsa concedo, ac quibusdam etiá in rebus conniueo: in maximis uero rebus, idest in legibus, acta Cæsaris dissolui ferendum non puto. Adiungit post hæc reprehensionem similiter duplicem, unam ex uitijs, ut & turpem definitionem dicat & inutilem: deinde concedat, conclusurus ex comparatione, suam potiorem, dicens esse turpem & inutilem in huiusmodi dicto, quod est, nisi forte, siquid memoriæ causa retulit in libellum, id numerabitur in actis, & quamuis iniquum & inutile sit, defenditur. Aequitas uirtus est. Virtus autem ipsa honestum, ergo iniquitas turpis est. quia turpido contraria est honestati. Sic igitur turpem & inutilem ipsis uerbis reprehendit definitionem. Deinde adiecit postremum illud per concessionem hoc modo. Quod ad populum centuriatis comitijs tulit, id in actis Cæsaris nó habebitur? hæc minus acuto quoq; satis esse duxi.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI

COMMENTARIORVM IN TOPICA *Ciceronis*

LIBER PRIMVS.

EXHORTATSONE tua, Patrici Rhetorú peritissime, quę honestati præsentis propositi, & futuræ ætatis utilitati coniuncta est, nihil antiquius existimaui. Cui muneri libentius acquieui, non quòd ad instruendum te commentarios, in M. Tulii Topica laborare me credidi: (Ridiculus quippe forem si Mineruam, ut aiunt, literas docere uellem), sed ut ex disciplinarum liberalium sumptum penu, nostræ apud te semper pignus amicitæ permaneret. Quod enim munus ex animo diligentibus, iucundius inueniri potest, quam quod ipsius animi partes format & instruit? Nam cætera fere caduca, imbecilla, labantia, & si ad fortunæ uicem spectes, pene semper aliena sunt. At uero opulentiam literarum, nec præsens imminuit ætas, earumque auctoritatem ipsa etiam cuncta conficiens, auget potius & confirmat uetustas. Accipe igitur opus, non efficientiæ securitate, sed amicitiæ præsumptione susceptum: apud quam nescio quonam pacto garrire non dedecet: simul quia prælato a nobis munere cum tuorum aliquid operum postulauero, iniurius fueris, si negabis. Sed cum in M. Tullii Topica Marcus Victorinus rhetor plurimæ in differendi arte notitiæ commenta conscripserit: non me oportuisset melioribus forsitan attérata contingere, nisi esset aliquid, quo se noster quoque labor exercere, atq; parere potuisset. Quatuor enim uolminibus Victorinus in Topica conscriptis, eorum primo declarandis tantum libri principijs occupatur. Addit etiam & siqua in eodem uolumine prædicenda fuisset, perpendit, ut ab exordio uoluminis topicorum, quod est. Maiores nos res scribere ingressos C. Trebati, usque ad eum locum qui est, Sed iam tempus est, ad id quod instituimus, accedere: primi uoluminis Victorini expositio terminetur. Secundo uolumine de iudicandi, atque inueniendi dialecticæ partibus, & de loco, atque argumenti definitione pertractat: ut ab eo loco Topicorum, qui est, Cum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, Vnam inueniendi, alteram iudicandi: usque ad eum locum, qui est, Itaque licet definire locum esse argumenti sedem: Argumentum autem rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem, secundi libri explanatio subsistat. Tertius uero atque quartus discretionem locorum inter se, eorumq; exempla multiformiter persequuntur ita; ut tertius quidem Tulliana sibi de iure proponat exempla, Quartus uero eosdem locos per alias rursus similitudines monstret ex Virgilio, & Terentio poëtis: oratoribus, Cicerone, & Catone, ut quod præceptis ostenditur, exemplis multipliciter collucescat. neque ab eo loco, qui est in topicis, sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, expositio progressa eum transcendit locum qui est, Valeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat. Quanta uero pars reliqua sit Topicorum, ipsius uoluminis magnitudo demonstrat, quam Victorinus neque attigit, neque attingere potuisset, ita est rebus minimis immoratus, nisi opus multa librorum pluralitate distenderet. Nos uero & hanc ipsam particulam, quam Victorinus attigit diligenter (ut possumus) aggrediamur, & longius expositione progressi, cum Topicorum debemus fine consistere. Quare hinc de tota operis propositione conuenienss sumamus exordium. Sed antequam de Topicæ facultatis

cultatis ratione pertractem, Procemiuum, quo ad Trebatium M. Tullius utitur, paucis absoluam. Ait enim,

Maiores nos res scribere ingressos C. Trebati, & iis libris, quos breui tempore satis multos edidimus, digniores, e cursu ipso reuocauit uoluntas tua. Cum enim mecum in Tusculano esses, & in bibliotheca separatim uterque nostrum ad suum studium libellos, quos uellet, euolueret: incidisti in Aristotelis Topica quedã, quæ sunt ab illo pluribus libris explicata. Qua inscriptione commotus, continuo, a me eorum librorum sentẽtiã requisisti. Quam tibi cum exposuissem disciplinam inueniendorum argumentorum, ut sine ullo errore ad eam rationem uia perueniremus ab Aristotele inuenta, illis libris contineri: uerecunde tu quidem, ut omnia, sed tamen ut facile cernerem te ardere studio, mecum ut tibi illa traderem, egisti. Cum autem ego te, nõ tam uitandi laboris mei causa, quam quod tua id interesse arbitrarer, uel ut eos per te ipse legeres, uel ut totam rationem a doctissimo quodam rhetore acciperes, hortatus essẽ: utrunque (ut ex te audiebam) es expertus. sed a libris te obscuritas reiecit. Rhetor autem ille magnus hæc (ut opinor) Aristotelica se ignorare respondit. quod quidem minime sum admiratus eum philosophum Rhetori non esse cognitum, qui ab ipsis philosophis, præter admodum paucos, ignoretur. Quibus eo minus ignoscendum est, quòd non modo rebus his, quæ ab illo dictæ, & inuentæ sunt, allici debuerunt: sed dicendi quoque incredibili quadam cum copia, tum etiam suauitate. Non potui igitur tibi sæpius hoc roganti, & tamen uerenti ne mihi grauis esses (facile enim id cernebam) debere diutius: ne ipsi iuris interpreti fieri uideretur iniuria. Etenim cum tu mihi meisque multa sæpe cauisses, ueritus sum, ne si ego grauarer, aut ingratum id, aut superbum uideretur. Sed dum fuimus una, tu optimus es testis, quam fuerim occupatus. Vt autem a te discessi in Græciam proficiscens, cum opera mea nec res publica, nec amici uterentur, nec honeste inter arma uersari possem, ne si tuto id quidem mihi liceret: ut ueni Veliam tuaque & tuos uidi, admonitus huius æris alieni, nolui deesse, ne tacitæ quidem, flagitationi tuæ. Itaque hæc, cum mecum libros non haberem, memoria repetita in ipsa nauigatione conscripsi, tibique ex itinere misi, ut mea diligentia mandatorum tuorum, te quoque, & si admonitore non eges, ad memoriam nostrarum rerum excitarem. Sed iam tempus est ad id, quod instituimus, accedere.

1. Omne procemium, quod ad componendum intendit auditorem, ut in rhetoricis discitur, aut beneuolentiam captat, aut attentionem præparat, aut efficit docilitatem. his tribus partibus sibi Cicero Trebatium format. Nam quòd se a magnarum rerum inchoatione reuocatum ad amici cõtulit uoluntatem, fauorem Trebatij uelut iudicis, beneuolentiæ partibus meretur. Maiores autem res sunt, a quarũ scriptione ad amici studium uersus est, moralis philosophiç tractatus. Maior est .n. morum ratio, quam peritia disserendi. Id autem tempus fuisse coniicimus, quo propter turbulenta reipu. tempora in otium se contulit, atque ad philosophiæ disciplinas. Sed quia nobis audientium mentes ueritatis quoque opinio præsumpta conciliat: in eo etiam præparandæ beneuolentiæ partibus utitur. Quod in commemorandis ueraciter iis, quæ Trebatius nouerat, facit illis fidem quæ posterius euenire, & Trebatio potuerunt esse ignota. Hæc autem sunt, quòd in Tusculano ad suum studium uterque libros euoluerit: quodque Trebatius casu in Aristotelis topica inciderit: & quòd titulum operis admiratus, a M. Tullio inscriptionis sententiam perquisierit. Illud etiam quod ei Cicero se exposuisse commemorat, inueniendorum argumentorum illis libris scientiam contineri, ut sine ullo errore ad argumentorum inuentionem uia quadam, & recto filo atq; artificio ueniretur. Quæ res breuiter enunciata, uelut intentionem operis monstrat, & docilem perficit auditorem. In hoc nanque uidetur esse comprehensum quæ sit intentio Topicorum: quoniam Cicero ait disciplinam esse inueniendorum argumentorum, non ut inueniantur, (id enim natura suppeditat) sed ut sine ullo labore, ac sine ulla confusione, non casu, ad ea mens, sed quadam uia & ratione perueniat. Post hanc beneuolentiæ captationem, Trebatij laudem subiungit, cum eius uerecundiam in his commemorat expetendis: quæ si postulanti amico Cicero præstitisset, & gloriæ præmium ferret & gratiæ. Sed quod petenti Trebatio ut ei Topica traderet, minime concessit, Id non proprii laboris fuga, sed Trebatii potius causa factum esse contendit, ut in eo quoque Trebatij ueluti tunc repulsi, subiratus forsitan animus nunc non sit alienus. Intererat uero Trebatii, ut uel per se ipse illa legens exercitatior fieret, uel ei perfectius si qua dubitaret rhetor doctior expediret. Vtrunque uero a Trebatio se narrat audisse. Nam & expertum eum, ut per se ipse legeret, sed obscuritate reiectum: & illum rhetorem a quo Topicorum explanationem petiisset, illa sese Aristotelica ignorare confessum. quæ res propter operis difficultatem necesse est auditorem reddat attentum. Ea quippe non negligentes inspicimus, quæ non facilis esse intelligentiæ suspicamur. in quo etiam Cicero minime se miratum esse commemorat, quòd is philosophus a rhetore nesciretur: qui multis etiam philosophis uideretur incognitus. quorum etiam iure culpat ignauiam, quòd ad Aristotelicæ philosophiæ disciplinam non inuentorum utilitas, non orationis nitor illexerit. In quo etiam maioris perspicaciæ crescit attentio: quia facile ad studiũ mentes, aliorum segnities culpata conuertit, in quocunque uero attentio fuerit, non poterit abesse docilitas. In his etiam laus quædam Trebatii latenter inducitur. Magnum est enim philosophis in suo quasi munere cessantibus, hunc proprio quidem studio præpeditum, alienæ scientiæ secreta rimari. Iam uero sequentia multo etiam clarius beneuolentiam petunt, uelut hoc, quod elegantissime dictum est, ueritum se esse, ne si modeste postulantis uerecundiæ pernegasset, ipsi quodammodo iuris interpreti fieri uideretur iniuria: & quòd præcedens Trebatij meritum percepti beneficii memor exequitur: id uero est, quòd uel ipsi, uel iis quos ipse defenderit, plura cauisset. Fuit igitur, ut ait, uerendum, ne si restituere gratiam noluisset, aut ingratum id, aut superbum esse uideretur. Ingratum quidẽ, si magna Trebatii merita, quibus ipse usus fuerat, paruo æstimare uideretur, cum nullam ei gratiam restituendam putaret: superbum uero, si sperneret. Ad idem cætera reuertuntur, idest ab beneuolentiam. Quod eiusdem testimonio nititur, dum fuerit in urbe, se ne debitam redderet gratiam occupationum necessitate constrictum. Quod ut uenerit Veliam, amicorum Trebatii conuentione commonitus, ne tacitæ quidem eius flagitationi deesse uoluisset: & quod licet librorum copia nulla suppeteret, de memoriæ tamen repetita promptuariis in ipsa nauigatione conscripserit; eiq; ex itinere miserit, ut beneficii cumulo parendi etiam celeritas adderetur. Quæ cum omnia benignum captare Trebatii uideantur assensum, quædam tamen breuitas topicorum memoria repetita, attentionis necesse est animaduersione fungatur. ipsa nanque memoriæ repetitio breue monstrat esse quod colligit. quodque diligentiç sibi fuerint mandata Trebatij: & quòd ad excitandam sui memoriam quasi pignus amico aliquod atque monimentum uoluisset extare. Cui adijcit illud, & si admonitore non eges, ne offendat animum amici, sedulitate, si quem commonendum credit, obliuionis uideatur arguere. Hęc omnia (ut dixi) beneuolentiæ partibus plena sunt. Sed de procemio satis dictũ est: nunc ad sequentia transeamus. Nec siquis hæc apud Victorinum latius tractata repererit, nos neglectæ integritatis stringat inuidia. Nam nec in singulis (ut ille facit) uerbis hærere uolumus, & ad ãpliora huius operis festinamus.

Cum omnis ratio diligens disserẽdi duas habeat partes, unam inueniendi, alteram iudicandi: utriusque princeps,

ut

ut mihi quidem uidetur, Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaborauerunt. Iudicandi enim uiam diligenter persecuti sunt, ea scientia, quam Dialecticen appellant. Inueniendi uero artem, quæ Topice dicitur, quæque ad usum potior erat, & ordine naturæ certe prior, totam reliquerunt. Nos autem, quoniam in utraque summa utilitas est, & utranque, si erit otium, persequi cogitamus; ab ea qua prior est ordiemur.

2. Cum philosophia maximis in rebus operam suam studiumque consumat; cumque & in naturalibus inspectionem, speculationemque adhibeat; & in moralibus actionem, & sic formare gestiat mores, ut uera uitæ ratio persuaserit: euenire necesse est, ut secundum id quod ratio tenendum, omittendumue, faciendumque, aut non faciendum esse decreuerit, uel iudicium constituatur assensus, uel exercendæ uitæ dirigatur intentio. Erit igitur necessarium, uel in naturali speculatione, uel in moralium actionum cogitatione, ut certa ratio, uel quod in rebus speculandū est, inueniat, uel quod in actum uiuendi duci oporteat, ante perpēdat. Hæc autem ratio, nisi uia quadam processerit, sæpe in multos necesse est labatur errores. Quod ne passim fieret, atque ut certis regulis tractatus insisteret, uisum est antiquæ philosophię ducibus, ut ipsarum ratiocinationum, quibus aliquid inquirendum esset, naturam penitus ante discuterent: ut his purgatis atque compositis, uel in speculatione ueritatis, uel in exercendis uirtutibus uteremur. Hæc est igitur disciplina, quasi differēdi quædam magistra, quam Logicē Peripatetici ueteres appellauerunt. Hanc Cicero definiens, differendi diligentem rationem uocauit. Hæc uario modo a plerisque tractata est, uarioque etiam uocabulo nuncupata. Vt enim dictum est, a Peripateticis hęc ratio diligens differendi, Logice uocatur, continens in se inueniendi, iudicandique peritiam. Stoici uero hanc eandem rationē differendi paulo angustius tractauere. nihil enim de inuentione laborantes, in sola tantum iudicatione consistunt; deque ea, præcepta multipliciter dantes, Dialecticam nuncupauerunt. Plato etiam Dialecticam uocat, facultatem, quę id quod unum est, possit in plura partiri, ueluti solet genus per proprias differentias, usque ad ultimas species separari, atque ea quæ multa sunt, in unum generum ratione colligere. hanc igitur Plato Dialecticam dicit; Aristoteles uero, Logicam uocat: quam (ut dictum est) Cicero definiuit, diligentem differendi rationē. Et huius uno quidem modo, trina partitio est. omnis nanque uis Logicæ disciplinæ, aut definit aliquid, aut partitur, aut colligit. Colligendi autem facultas, triplici diuersitate tractatur: aut enim ueris ac necessarijs argumentationibus disputatio decurrit, & disciplina, uel demonstratio nuncupatur: aut tantum probabilibus, & Dialectica dicitur: aut apertissime falsis, & Sophistica, idest cauillatoria perhibetur. Logica igitur, quæ est peritia differendi, uel de definitione, uel de partitione, uel de collectione, idest uel de ueris ac necessarijs, uel de probabilibus, idest uerisimilibus, uel de sophisticis, idest cauillatoriis argumentationibus tractat. has enim collectionis partes esse prędiximus. Atque hæc est una Logicæ partitio, in qua Dialecticam Aristoteles uocat facultatē per probabilia colligendi. Rursus eiusdem Logicæ altera diuisio est, per quam diducitur tota diligens ratio differendi in duas partes, unam inueniendi, alteram iudicandi. hoc autem uidetur etiam ipsa Logices definitio monstrare. nam quia Logica, ratio differendi est, non potest ab inuentione esse separata. Cum enim nemo præter inuentionem differere possit, differendi ratio, inuētionis est ratio. Rursus quoniam Logica, diligens est ratio differendi, ab ea iudicium non potest abesse: ipsa enim diligentia rationis in differendo posita, iudiciū est. Neq; enim potest quisquam diligenter differere, nisi quale sit iudicauerit id, quod in disputationem sumitur. Quod si ad differēdi ordinem diligentia rationis adhibetur: non est dubium, quin hoc iudicium ad inuentionum uarietatem sit accommodatum. His igitur ita expeditis, uidendum est, hæ diuisiones, quanam se cognatione contingant. Inuentio quippe cæteris omnibus, ueluti materiæ loco, supponitur, hoc modo. Nisi enim inuentio fuerit, non potest esse uel definitio, uel partitio: quoniam unumquodque generum uel differentiarum inuentione, uel specierum collectione, aut diuidimus, aut etiam definimus. Iam uero si absit inuentio, nequit esse collectio. Non erit igitur necessaria, nec uerisimilis, nec sophistica argumentatio: hæc enim tria inuentioni superueniunt, ut uel necessarium, uel probabile, uel cauillatorium sit argumentum. Necessitas enimuero, & probabilitas, & cauillatio, formę quædam sunt: quæ dum inuētionibus assistunt, necessaria, uel probabilia, uel cauillatoria faciunt argumenta. Eadem quoque ratio partitiones, definitionesque complectitur. Indiscreta nanque inuentionis potestas, cum definitiua, tum diuisibilis appellari potest, cum definiendis, partiendisue rebus adhibetur. Quę hoc modo ex inuentionis materia, & differentiarum supra positarum forma composita, rursus iudicationi materiæ fiunt. nam prior illa partitio Logicæ tribus partibus segregata, ita partes explicat, ut habeat inuentionē materiā singularum, ipsa uero iudicationi materiam præstat. Etenim cum definit aliquis, uel rei propositę diuisionem facit, inuenit quidem diuisioni definitioniq; differentias accōmodatas: sed an recte uel definiat, uel diuidat, iudicatione perpendit. Ita priores logicæ partes, secundę diuisionis membra coniungunt: ut materiam quidem sui habeant inuentionem, iudicationi uero fiant ipsæ materia. Quod in reliqua etiam colligendi parte contingit. nam & ea quæ de probabilibus tractat, habet inueniendi suppositam materiam, quæ uerisimilia reperit argumenta, & de huiusmodi argumento iudicatio perpendit. est enim iudicium hoc ipsum internoscendi, quod non necessaria inuentio est, sed uerisimilitudinem tenet. Illa quoque pars, quæ de necessariis argumentationibus aptatur, habet subiectam materiam necessariæ inuentionis; eiusque est iudicium, ut cum necessaria sunt quæ inuenit, necessaria quoque esse perpendat. Necnon cauillandi pars, utraque in se continet: quandoquidem & inueniri falsa possunt; & falsa esse, iudicatione discerni. Quo fit, ut prior logices diuisio secundam etiam continere uideatur. nam definitio, partitio, atque collectio, inuentionem continent, & iudicium: quia neque existere præter inuentionem, neque agnosci præter iudicium possunt. Sed cum omnis inuentio iudicationi subiecta sit; cumque prioris diuisionis partes sine utroque esse non possint: euenit, ut prima partitio inuentionem, iudiciumque coniungat. Secunda uero hæc diuisio, qua Cicero etiam partitur logicam, segregat huiusmodi facultates, & inueniendi materiam a iudicationis parte secernit. Iudicium uero, in colligendi ratione proprias partes habet. nam omnis argumentatio, omnisque syllogismus propositionibus struitur; omneque compositum duo in se quædam retinet, quæ speculanda esse uideantur. unum quidem, quę sint illa, ex quibus id, quod compositum est, intelligatur esse connexum: aliud uero quanam sit suarum partium coniunctione compositum. ut in pariete, siquidem lapides ipsos, quibus paries structus est, inspicias, quasi materiam spectes: si uero ordinem compositionemque iuncturæ consideres, tanquam de formę ratione perpendas: Ita in argumentationibus, quas propositionibus compaginari, atque coniungi supra retulimus, gemina erit speculationis, & iudicandi uia. Vna quæ propositionum ipsarum naturā discernit, ac iudicat, utrum ueræ ac necessariæ sint, an uerisimiles, an sophisticis applicentur: & hæc quasi materiæ speculatio est. altera uero iudicij pars est, quæ inter se propositionum iuncturas compositionesque perpendit: hæc quasi formam iudicat argumentorū. Quę cum ita sint, hoc modo fit in continuū ducta partitio: ut ratio diligens differendi, unam habeat inueniendi partem, alteram iudicandi: tum de ipsa inuentione, tum de inuentionis collocatione, quæ forma est argumentationis. Atque ea quidem pars, quę de inuentione docet, quędam inuentionibus instrumenta suppeditat, & uocatur Topice: cur autem hoc nomine nuncupata sit, posterius dicam. Illa uero pars, quæ in iudicando posita est, quasdam discernendi regulas subministrat, & uocatur Analytice: & si de propositionum iunctura consideret, analy-

tice

tice prior: sin uero de ipsis inuentionibus tractet, ea quidē pars, ubi de discernendis necessariis argumentis dicitur, analytice posterior nuncupatur: ea uero, quæ de falsis atque cauillatoriis, idest de sophisticis, Elenchi. De uerisimiliū uero argumentationum iudicio, nihil uidetur esse tractatū, idcirco, quoniam plana est atque expedita ratio iudicandi de medietate, cum quis extrema cognouerit: si enim quis di iudicare necessaria sciat, idemque falsorum argumentorum posit habere iudicium, uerisimilia, quæ in medio collocata sunt, discernere non laborat. Expeditum igitur est, ut arbitror, quid sit quod ait Cicero: rationem diligentem differendi, duas habere partes, inueniendi unam, alteram iudicandi. Illud etiam diligentius expositum est, quæ sit ratio, quam Stoici Dialecticen uocant. ea est enim quæ iudicandi peritiam tenet, & quam eodem nomine Plato partiendi per differentias, atque ad genus reuocandi facultatem uocat: quamque eodem nomine Aristoteles, non totam differendi artem, ut Stoici: sed eam tantum nuncupet, quæ de proposita quæstione uerisimilibus colligat argumentis. atque ideo perfectius Aristoteles de Logica tractauit, quoniam de duobus, ultra quæ nihil est tertium, differuit, de inueniendo scilicet, & iudicando: cum Stoici, inuentione neglecta, iudicationis tantum instrumenta tradiderunt. atque ideo iure eos increpat Tullius, quoniam id maxime reliquere, quod & natura prius, & usu potius erat. Natura quidem, quia fieri non potest, ut de inuentione iudicetur, nisi ipsa inuentio prius extiterit. Ad usum uero, quia longe utilius est nuda, & præter artem prolata naturali inuentione, susceptum sæpe negotium tueri: quam nihil inueniente alio mutum ipsum inermeque & tacitum uersare iudicium. Dat uero Tullius de utroque sententiam; & ait summam pariter utilitatem in utroque consistere; & se de utraque, si otium fuerit, uelle differere. Ab ea autem quæ prior est, id est inuentione, quam Topicen appellari diximus, ordiendum putat.

Vt igitur earum rerum quæ absconditæ sunt, demonstrato & notato loco facilis inuentio est: sic cum peruestigare argumentum aliquod uolumus, locos nosse debemus. Sic enim appellatæ sunt ab Aristotele hæ quasi sedes, e quibus argumenta promuntur. Itaque licet definire Locum esse argumenti sedem: Argumentum autem rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem.

3. Post diuisionem Logicæ disciplinæ, quam diligentem differendi rationem esse definiuit: de Topice, quæ inueniendi ars esse prędicta est, expedire contendit. Ac primum quid sint loci, termino definitionis includit; eiusque artis, quæ Topice dicitur, sub exēpli quadā claritate designat intentionem. Est enim Topices intentio, argumentorum facilis inuentio. Non igitur inuenire docet Topice, quod est naturalis ingenii: sed facilius inuenire. Omnis quippe ars imitatur naturā, atq; ab hac materia suscepta, rationes ipsa uiamque conformat, ut cum facilius id quod ars quæq; promittit, tum elegantius fiat: uelut parietem struere, naturalis ingenii est, sed arte fit melius. Argumentum autem ratio est, quæ rei dubiæ faciat fidem. Multa enim sunt, quæ faciunt fidem. sed quia rationes non sunt, ne argumenta quidē esse possunt: ut uisus facit fidem his quę uidentur, sed quia ratio non est uisus, ne argumentum quidem esse potest. Differentiam uero unam sumpsit, eam quę faciat fidem: omne enim argumentum facit fidem. Si igitur iunxerimus genus ac differentiam, & id esse argumentum dicamus quod rationem quæ faciat fidem, num tota argumēti natura monstrata sit? Minime. Quid si eius rei, de qua nemo dubitat, aliqua ratione facere quis fidem uelit, num idcirco illa, quòd fidem faciat, uocabitur argumentum? Nullo modo. argumentum nanque est quod rem arguit, id est probat: nihil uero probari, nisi dubium, potest. Nisi ergo sit res ambigua, & ad eam ratio fidem faciens afferatur, argumentum esse non poterit. Addita igitur alia differentia, quę est: rei dubiæ, facta est integra definitio argumenti, ex genere & duabus differentiis constans. genere quidem, ratione. una uero differentia, quod faciat fidem: altera uero, quod rei dubiæ: ut sit tota definitio, id esse argumentum, quod sit ratio, rei dubiæ faciens fidem. Quæ cum ita sint, necesse est, ut ubi dubitatur aliquid, ibi sit quæstio. Quod si argumentum præter rem dubiam esse non poterit: nullo modo esse preter quæstionem potest. Quęstio uero est dubitabilis propositio. Propositio uero est oratio uerum falsumue designans. Omnis igitur propositio siue constanter atq; pronunciatiue proferatur, ut siquis dicat, Omnis homo animal est: siue ad interrogationem dirigatur, ut siquis interroget, Putas ne omnis homo animal est? retinet proprium nomen, & propositio nuncupatur. At si eadem, uelut dubitabilis proferatur, fit quæstio, ut siquis quærat, an omnis homo animal sit. Quot autem modis quæstio diuidatur, nunc explicandi locus non uidetur accōmodus: sed in iis libris dicemus, quos de Topicis differentijs formare molimur. Ad quæstionem igitur, idest ad dubitabilem propositionem, omnis intentio dirigitur argumenti, non uero ut totā cōprobet quæstionem, sed ut partem eius ratione confirmet. neque enim tota quæstio defenditur, sed una eius quælibet pars argumentatione firmatur. nemo enim defendit cælum rotundum esse, & non esse: si enim ita quis defenderet, totam quæstionem uideretur probare. Sed cum ita consideratur, Vtrum rotundum sit cælum, an non sit, in una tantum consistit quæstionis parte defensio, siue quę affirmat, siue quę negat. Omnis enim quęstio contradictionibus constat. Nam siqua res ab altero affirmetur, negetur ab altero: totum hoc contradictio nuncupatur, ut siquis dicat, Cælum rotundum est: alter neget dicens. Cælum rotundum non est. Cælum rotundum esse, & non esse, contradictio perhibetur. Dubitabilis uero propositio, quam quęstionem esse prædiximus, & affirmationem in se continet & negationem. hoc enim ipso quod dubitabilis est, contradictionem uidetur includere. cum enim dubitat quis utrum ne cælum rotundum sit, siue adiungat, an non sit, siue reticeat, ipsa dubitatio partem secum alteram trahit. si enim unam partem propositio tueatur, dubitabilis non est, atque idcirco nec quæstio. Cum igitur omnis quęstio duas habeat partes, affirmationis unam, alteram negationis: necesse est, ut sit semper ex alterutra parte defensio: ut unus quidē affirmationis partem, negationis alter defendat: & hic quidem, ad astruendam affirmationem; ille uero ad destruendam, quæ potuerit argumenta perquirat. Nihil uero interest utrum quis affirmationem ponat, an destruat negationem, aut negationem defendat, an oppugnet affirmationem. Age enim, sit quęstio, Vtrum cælum rotundum sit. Siquis eam sibi quæstionis partem assumpserit, quę esse defendit: ad eam constituendam cuncta necesse est sibi comparet argumenta, atque in hanc affirmationem quidem ponit, sed destruit negationem. siquis uero neget id, ac dicat non esse cælum rotundum, suscipit sibi partem alterā quæstionis quæ fuerat reliqua, id est negationem; in eaque consistit, & ad hanc approbandam perquisitis nititur argumentis. itaque qui negationem ponit, labefactat affirmationē. Quæ cum ita sint, demonstratum arbitror, non totam quæstionem, sed eius aliquam partem ad defensionem uenire. Sed quod quisque defendet, ad hoc quoque argumenta perquirit. Ad partem igitur quæstionis astruendam, destruendamne argumenta sumuntur. atque hæc quidem siquis minus intelligit, ne a nobis obscure dicta esse causetur. si enim quæ in dialectica, uel a nobis dicta Latina oratione, uel a Græcis scripta sunt, ignorabit, mirum est, si quam partem eorum quæ dicimus, aduertere ualeat, nedum stupeamus, quòd non omnia comprehendat. Sed quoniam dubitabilem propositionem, quæstionem esse prædiximus, euenit, ut quas partes habeat propositio, easdem etiam quęstio retinere uideatur. Omnis autem simplex propositio duas habet partes in terminis constitutas. Simplex uero propositio est huiusmodi, Omnis homo animal est. Terminos uero uoco, simplices orationis partes, quæ continent propositionem, ut animal & homo. Hi uero sunt prædicatus atque subiectus. prædicatus est in propositione maior terminus collocatus: subiectus uero minor. Maior uero terminus, de subiecto dicitur: minor autem de maiore nullo modo prædicatur: ut animal quoniam maius est, quam

homo

homo, de homine prædicatur. dicitur enim omnis homo animal est. homo uero de animali non dicitur. nemo enim uere dicit, omne animal homo est. Hac igitur ratione internoscere possumus qui terminus in propositione maior, qui uero sit minor. Omnis autem quæstio, ut dictum est, quoniam dubitabiles partes habet, & ad easdem comprobandas argumenta sumuntur: necesse est, ut quicquid in quæstionibus comprobatur, id argumentorum ratione firmetur. Argumentum uero nisi sit oratione prolatum, & propositionum contextione dispositum, fidem facere dubitationi non poterit. Ergo illa per propositiones prolatio, ac dispositio argumenti, argumentatio nuncupatur. quæ dicitur enthymema, uel syllogismus. cuius definitionem in Topicis differentijs, apertius explanabimus. Omnis uero syllogismus, uel enthymema, propositionibus constat, omne igitur argumẽtum syllogismo uel enthymemate profertur, Enthymema uero est imperfectus syllogismus: cuius aliquæ partes, uel propter breuitatem, uel propter notitiam prætermissæ sunt. Itaque hæc quoque argumentatio a syllogismi genere non recedit. Quoniam igitur syllogismus omnis propositionibus constat, propositiones uero terminis, terminique inter se differunt, eo quòd unus maior est, alter minor: fieri non potest, ut ex propositionibus conclusio nascatur, nisi per terminos progressæ propositiones, extremos terminos alicuius tertij medietate coniunxerint. id facillimo demonstratur exemplo. Sit enim quæstio utrũ homo substantia sit, an minime. Sumo mihi quęstionis partem alteram comprobandam, ea est hominem esse substantiam. In hac igitur duo sunt termini, substantia atq; homo, quorum maior substantia, minor homo: quod ex eo quoque poterit ostendi, quoniam posterius substantia in prolatione profertur uelut in hoc ipso quod dicimus, homo substantia est, prius hominem, posterius substantiam nominamus. Vt igitur substantiam atque hominem iungam: necesse est medium terminum reperiri, qui utrosque copulet terminos, hic sit animal, fiatque una propositio, omnis homo animal est. in hac igitur propositione animal prædicatur: homo subijcitur. Rursus adiungo, omne autem animal substantia est, in hac rursus animal supponitur, substantia prædicatur. Itaque concludo, omnis igitur homo substantia est. ac per hoc, homo quidem semper subiectus est: Animal uero ad hominem quidem prędicatum est, ad substantiam uero subiectum. Substantia uero ipsa semper prædicata persistit. Vnde fit ut minor quidem sit homo, maior uero homine substantia, medius autem terminus animal.
Quoniam igitur extremi termini, medii interpositione copulantur, eoque modo quæstionis inter se membra conueniunt, adhibitaque probatione soluitur dubitatio, nihil est aliud argumentum, quam medietatis inuentio. hæc enim uel coniungere, si affirmatio defendatur: uel disiungere, si negatio uindicetur, poterit extremos. Quæ cum ita sint, duarum propositionum & tertiæ conclusionis: Maior quidem propositio dicitur ea, quæ maiorem terminum continet, idest in qua maior quidem prædicatur, medius uero supponitur, ut omne animal substantia est: Minor uero propositio est, quæ medium quidem terminum prædicat, subijcit autem minorem, ut omnis homo animal est. Sed quoniam a maioribus necesse est ad minora descendere: eius conclusionis, quæ ex duabus propositionibus nascitur, illa quasi effectrix & propria propositio uidetur esse, quæ prima est: hæc autem est, omne animal substantia est, quod qui priores posterioresque nostros analyticos, quos ab Aristotele transtulimus, legit minime dubitat. Sed & siquis quæ illic scripta sunt nesciens, ad hæc legenda proruperit, etiam si rationem rerum quas non intelligit, minime comprehendit: ita tamen, ut dictum est, esse confidat, seque id in Aristotelis analyticis uberius inuenturum esse, si legerit, arbitretur. Natura igitur rerum fert, ut ubi quid maius ac minus est ibi maximum quoque aliquid inesse necesse sit. Quo fit ut sint quædam maximę propositiones, quoniam minores maioresque esse monstrauimus, quarum natura ex simplicium propositionum partitione sumenda est. Omnis enim simplex propositio, uel affirmatiua est, uel negatiua, earumque alię sunt uniuersales, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Aliæ particulares, ut quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. Aliæ indefinitæ, ut homo iustus est, homo iustus non est. Alię singulare aliquid atque indiuiduum continentes, ut Cato iustus est, Cato iustus non est. Harumque omnium aliæ sunt dubitabiles, aliæ indubitatæ: Supremas igitur ac maximas propositiones uocamus, quæ & uniuersales sunt, & ita notæ atque manifestæ, ut probatione non egeant, eaque potius quæ in dubitatione sunt, probent. Nam quæ indubitata sunt, ambiguorum demonstrationi solent esse principia: qualis est, omnem numerum uel parem esse, uel imparem; & æqualia relinqui, si æqualibus æqualia detrahantur, cæteræque de quarum nota ueritate non quęritur. Maximas igitur, idest uniuersales ac notissimas propositiones, ex quibus syllogismorum conclusio descendit, in Topicis ab Aristotele conscriptis, locos appellatos esse perspeximus. Quod enim maximæ sunt, idest uniuersales propositiones, reliquas in se, uelut loci corpora, complectuntur. quòd uero notissimę atque manifestę sunt: fidem quæstionibus præstant, eoque modo ambiguarum rerum continent probationes. Has autem aliquoties quidem in ipsis syllogismis atque argumentationibus inhærere conspicimus, alias uero in ipsis quidem argumentationibus minime continentur, uim tamen argumentationibus subministrant. ut si uelimus ostendere, regnum melius esse quam consulatum, dicemus, Regnum cum sit bonum, diuturnius est quam consulatus. Omne uero quod est diuturnius bonum, melius est eo quod parui est temporis. regnum igitur melius est consulatu. Hic igitur maxima propositio atque uniuersalis, & per se cognita, neque indigens probatione, argumentationi inserta est; ea uero est, Omnia quæ diuturniora sunt bona, meliora esse his quæ sunt temporis breuitate constricta. At si uelimus ostendere non esse inuidum qui sapiens sit, dicamus, Inuidus est qui mœret aliena felicitate, non autem sapiens est quem felicitas aliena contristat: non est igitur inuidus sapiens. Hic maxima propositio argumentationi non uidetur inclusa, sed extrinsecus posita, syllogismo tamen uires ministrat, Hæc uero est, Quorum diuersæ sunt definitiones, diuersas esse substantias necesse est. Quisquis igitur uel Aristotelis græca, uel nostra ab Aristotele translata topica perspexerit, has illic propositiones, locos inueniet nuncupari, quæ sunt maximæ atque uniuersales, & uel per se necessariæ, uel per se probabiles ac notæ. Sed quoniam has propositiones plures, ac pene innumerabiles esse necesse est: restat adhuc quo amplius ratio speculationis ascendat. Possumus enim diligenti tractatu considerationis adhibito, omnium maximarum atque uniuersalium propositionum differentias perpendere, atque innumerabilem maximarum propositionũ, ac per se notarum multitudinem, in paucas atque uniuersales colligere differentias, ut & alias dicamus in definitione consistere, alias in genere, atque alias alio modo, quod paulopost apertius demonstrabo. Omnes igitur maximæ propositiones, quæcunque sub definitionis, uerbi gratia, rationem cadunt, uno definitionis nomine continebuntur. Et sicut illę reliquarum propositionum loci esse dicebantur, quòd eas intra suum ambitum continerent: ita ipsarum maximarum atque uniuersalium propositionum, quas minorum propositionum locos esse prędiximus, illæ differentiæ, & si non uere, tamen quadam ueluti imagine loci esse uidebuntur, in quas fuerint conuenienti ratione reductę. Sed istę locorum idest propositionum maximarum differentiæ quas etiam ipsos locos nominamus, possunt subiectarum propositionum etiam genera nuncupari. Nam differentiæ continentes, etiam genera communiter possunt uideri, ut, irrationale cum a rationali uelut diuisibili differentia dissideat, tamen equi & canis, differentia specifica est, & ad eos locum generis tenet. Nanque animal, irrationabili, irrationabile, equi genus est. Ita etiam in maximis propositionibus. Nam quòd aliæ sunt ex toto, aliæ ex partibus, hoc inter se comparatæ differentiæ diuisibiles sunt: ad ipsas uero maximas propositiones differentiarum continentię, uelut generis loco sunt. Nam propositionis ex toto uenientis, genus est idipsum quod uocatur ex toto. Item propositionis a partibus ductę, quamuis notæ sint atque manifestæ,

genus est, quod a partibus: & cæteræ differentiæ earum propositionum, quę cum sint maximæ, tamen eisdem uidentur includi, uelut quædam genera sint. quæ uero sint hæ differentiæ paulo posterius differam. De his igitur nunc locis tractare Tullius instituit, qui maximas propositiones, quas superius diximus, idest per se notas atque uniuersales continent, atque includunt. Hæ uero sunt maximarum differentiæ propositionũ. De uniuersaliũ igitur enunciationũ, per seque notarum differentijs differit, ut sit interger locus, argumenti sedes. Nam si argumentum omne per propositiones ad conclusionẽ usque perducitur: Omnes uero reliquæ propositiones in prima maximaque propositione continentur, ipsaque prima ae maxima propositio, tum pars est argumentationis, idest syllogismi, tum extra posita, argumentationi uires ministrat, ut utroque modo; quoniam perficit argumentum, pars argumentationis quædam esse uideatur: non est dubium quin hæ differentiæ, quæ propositiones maximas continent, eędem omnes etiam contineant argumentationes; ut maximarum propositionum differentię iure, loci argumentorum, & quasi quædam ultimæ sedes esse uideantur. Nam ex his quatuor significationibus appellationum duarum, argumentationis scilicet atque argumenti, unam quamlibet esse necesse est. Aut enim elocutio & contextio ipsa propositionum cum maximis propositionibus, nel extra syllogismum positis, uel in eodem inclusis, argumentatio uocatur: argumentum uero mens & sententia syllogismi. Aut elocutio ratiocinationis cum maximis propositionibus, & sententia syllogismi argumentum esse dicetur, ut idem sit argumentum, quod argumentatio. Aut argumentatio quidem uocabitur tota contextio syllogismi cum sententia: sed argumentum maxima propositio. Aut integer ratiocinationis ordo præter maximas propositiones argumentatio dicetur: sententia nero argumentationis argumentum. reliqua uero maxima propositio, locus. Sed cum hæc ita sint, siue quis ipsarum propositionum contextionem, & usq; ad conclusionem continuum ductum cum maxima propositione, uel extra posita, uel propositionibus ratiocinationis inclusa, argumentationem uocare uelit: argumentum uero sententiam, mentemque ratiocinationis, nihilominus locos intelligimus maximarum propositionũ differentias. Siue quis ratiocinationis totius uim, atq; sententiam totam cum maxima propositione, uel intra, uel extra posita argumentationem simul, & argumentum nocet: non est dubium quin totius ratiocinationis locus ille sit, qui est maximæ propositionis differentia. continet enim maximam propositionem, in qua propositiones cæteræ continentur. Siue argumentationem quidem totam ratiocinationis contextionem uocari placeat argumentum uero maximam propositionem: recte rursus locus putabitur maximę propositionis differentia, quę argumentum claudit & continet. Quod si argumentum quidem sensus ipse totius ratiocinationis intelligatur, argumentatio nero integra ratiocinationis prolatio, extra uero & ab utrisque diuersum ualens, uelut locus quidam maxima propositio consideretur: sic quoque maximarum differentiæ propositionum loci esse uidebuntur. nam cum differentia ipsa maximam propositionem contineat, eiusque sit locus, maxima uero propositio argumentationi uel argumento uires ministret: non est dubium quin ea toti argumenro locus esse uideatur, quod totum intra maximæ propositionis ambitum claudit. Demonstratum igitur est quæ sint argumentorum sedes, idest ubi argumenta clsuduntur. hæ sunt autem maximarum propositionum differentiæ, quæ uocantur loci: quid etiam argumentum, quoniam est ratio rei dubiæ faciens fidem. quæ sit uero res dubia, idest pars altera quęstionis, quid sit quęstio, id est dubitabilis propositio. quid sit simplex propositio, idest enunciatio quæ prędicato ac subiecto termino contineatur, uerum falsumue designans. quæ omnia meminisse oportet. Maximarum enim propositionum differentię, quas locos esse prediximus, ab his dicũtur terminis, qui prius in propositione sunt, posterius in quęstione considerantur, prędicato, scilicet atque subiecto. Ex his etiam quę superius dicta sunt, quid distent topica Ciceronis atque Aristotelis apparuit. Aristoteles nanque de maximis propositionibus differit: has enim locos argumentorum esse posuit, ut nos quoque supra retulimus. Tullius uero locos non maximas propositiones, sed earum continentes differentias uocat, ac de his docere contendit.

Sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alij in eo ipso de quo agitur hærent, alii sumuntur extrinsecus. In ipso, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus, quæ quodammodo affecta sunt ad id, de quo quæritur. Extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt longeque disiuncta sunt.

4. Post definitionem loci, atque argumenti facit plenissimam diuisionem locorum. Ac primum, quoniam omnis diuisio cuncta debet amplecti, neque superfluum quicquam interponere, nec omittere, quod sit necessarium: id M. Tullius proposita diuisione patefacit dicens. Ex his locis, in qui bus argumenta inclusa sunt, alios in eo ipso, de quo agitur, hærere, alios extrinsecus assumi. nihil enim huic diuisioni posse uidetur addi nel minui: quandoquidem breuiter cuncta complectitur. Argumentorum enim loci quicunque sumũtur, aut in ipso de quo agitur, hærent, aut minime. Id autem minime extrinsecus positos esse designat. Quod si inter id quod dicimus in ipso de quo agitur hærere argumentorum locos, & non hęrere nihil est medium (Inter affirmationem enim atque negationem nulla est medietas) cumque in ipso de quo agitur non inhærere locum argumenti, id sit extrinsecus assumi: dubium non est quin nihil intersit medium inter ea argumenta, quorum in hoc ipso hærent loci de quo agitur, & ea quorum extrinsecus assumuntur: extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt longeque disiuncta sunt. sed quid ipsum sit de quo agitur, facilior explanatio est, si eorum quæ prius dicta sunt, meminerimus. Nam cum de quæstione loqueremur, eandem diximus esse quæstionem: quæ esset dubitabilis propositio. Sed quoniam propositio subiecto prędicatoque constaret: quæstionem quoque diximus subiecto prædicatoque coniungi. Prædicatum igitur uel subiectum est hoc ipsum de quo agitur. Nam cum de alterutra quæstionis parte dubiretur: id in hac ãbiguitate quęritur, utrum prædicatus terminus inesse subiecto uideatur, an minime. Nam cum omnis quæstio in affirmationem negationemque diuidatur: si prædicatus subiecto inest, fit ex eo uera affirmatio, si non inest, fit uera negatio. Sed in quæstionibus disceptandis, alrer affirmationem, alter negationem tuetur, idest alrer prædicatum inesse subiecto, alter nõ inesse defendit. Quod uero ex alterutra parte defenditur, hoc est ipsum de quo agitur. Ipsũ igitur est prædicatus terminus uel subiectus, de quibus agitur. atque ut id exemplo clarius fiat, Sit quæstio, an Verres furtum fecerit. hic Verres subiectum est: furtum facere prædicatum. quòd si furtum Verri coniungitur, idque argumentationibus comprobatur: quæstionis affirmatio demonstrata est. Si furtum a Verre seiungitur: quęstionis rursus negatio comprobatur. Ipsum itaque de quo agitur, nihil est, nisi uterlibet eorum terminus, qui in quęstione proponuntur, siue prædicatus, siue etiam subiectus. qui quidem termini per se argumenta esse non possunt, neque uero per se argumenta præstare. si enim ipsi simplices ut sunt, argumenta esse possent, uel argumentorum præstare materiam: nullam in quæstione relinquerẽt dubitationem. Sed quoniam de ipsis adhuc in quæstione dubitatur, an eorum possit esse rata coniunctio: ipsi quidem neque per se argumenta esse, neque per se argumenta præstare poterunt. ea nero quę ipsis insunt, uel extrinsecus posita sunt, argumentorum copiam subministrãt. Nam quod Victorinus quęrit, & explicat latius, ne commemoratione quidem mihi dignum uidetur. Quęrit enim, quæstio ipsa de quo agitur, an habeat locum, quod minime oportuit. quoniam, ut dictum est, locus de quo nunc agimus, nõ cuiuslibet rei locus est, sed argumenti, argumentum uero rei dubię faciens fidem, res uero dubia pars quæstionis. Quod si argumentum quęstio, uel pars quęstionis esse non potest, locus uero de quo agimus, argumenti est locus: nõ est dubium quin locus quęstionis esse non possit. Amplius. Omnis quęstio dubitabilis est, argumẽtum uero omne quæ-

stionis

stionis purgat ambiguum. non est igitur idem argumentum quod quæstio. sed loci, argumentorũ sunt loci, non sunt igitur quæstionis. Hoc igitur præmisso, intelligamus ipsum de quo agitur, quemlibet terminum in quæstione propositum, siue prædicatum, siue subiectum, qui cum per se res sint, ipsi quidem argumentum esse non possunt. habere autem in se quædam possunt, in quibus argumenta sint collocata, & quæ sedes argumentorum esse intelligantur. Quæ quidem cum terminis his de quibus agitur, inhærere uideantur: nõdum tamen sunt argumenta, sed quasi iam argumenta complectentes loci, & uelut naturali sede condentes. Idem de his locis qui extrinsecus assumuntur, dicendum est. ipsi nãq; positi sunt exterius, & quodammodo a propositionum terminis ablegati, & res quædam sunt, sed intra se argumentorum copiam claudunt: atque, ut breui sententia colligam, ipsum de quo agitur, nihil est aliud, nisi quilibet in quæstione terminus collocatus. Hi argumenta esse non possunt, neque ab his trahi aliquod argumentum. Quo fit ut termini ipsi qui in quæstione sunt positi, nec argumenta, nec loci sint, sed tantum res. Rursus ea quæ in his hærent, de quibus agitur, ipsa quidem res esse manifestum est, sed claudũt in se argumentorum copiam: ut cum ex his sumi aliquod oporteat argumentum, locorum uice fungantur. Itaque si quis per se ea speculetur, res sunt: si quis ab his aliquod argumentum quęrat educere, loci fiunt. Et hæc communiter quidem de principalibus ac maximis locis dicta sint. Hi uero sunt qui in ipsis de quibus agitur hærent, uel qui assumũtur extrinsecus. Vt igitur faciat plenam locorum diuisionem, quos simpliciter ac maximos posuit locos, eosdem uelut in quasdam species resecat dicens, In ipso tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quærimus. Et locorum, qui in ipso sunt de quo agitur constituti, quatuor partium facta diuisio est. Hi quippe qui in ipso de quo agitur, hærent, uel ex toto eo de quo agitur termino, uel ex partium eius enumeratione, uel ex nota, uel ex affectis intelliguntur existere. Id ita esse breui ratione firmabitur. Necesse est enim quemlibet eorum terminorũ qui in quæstione sunt collocati, & definitiones habere proprias, & partes, & nomina, & ad res alias quadam relatione coniungi ac referri. Ergo locus qui dicitur ex toto, is est, quoties argumentum ex alicuius definitione termini qui est in quæstione tractatur, siue subiecti, siue prædicati. Ex partium enumeratione, quoties ab eius termini partibus, qui in quęstione, positus est, ducitur argumentum. A nota, quoties ab eiusdem termini uocabulo nascitur argumentum. Ab affectis uero, quoties ab his quæ ad propositum terminum relatione aliqua reducũtur, argumentatio proficiscitur. Quorum similitudines omnium posterius explicabo, quando ea quę super his rebus declarandis Cicero posuit, exempla tractauero. Nunc illud est considerandum, ait enim Tullius, Ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt: alios in eo ipso de quo agitur, hærere: alios extrinsecus assumi. quod ita dictum uidetur, tanquam diuersi sint loci, qui in his de quibus agitur, hærent, & ipsum illud de quo agitur. Nihil enim in seipso hærere potest, aq; per hoc quòd in aliquo hæret, ab eo in quo hæret diuersum est. quòd si loci sunt aliqui, qui in his hæreant, de quibus agitur: non est dubium quin hi loci ab his de quibus agitur, sint diuersi. Rursus cum dicit, In ipso, tum ex toto, tum ex partibus eius, tanquam non de diuersis loquatur, ita ait, In ipso locos esse, tum ex toto, tum ex partibus, tum ex nota. Quasi uero aliud sit ipsum quam totum, aut aliud ipsum quã omnes undiq; eius partes. Vnaquęq; enim res idem est quod totum. Idem nanque est Roma, quod tota ciuitas. Rursus idem est unaquęque res, quod eius singulæ partes in unum reductæ, uelut idem est homo, quod caput, thorax, uenter, ac pedes, cæteræque in unum partes coniunctæ, atque copulatæ. Quomodo igitur tanquam de diuersis, primum locutus est, cum locos hærere in his terminis de quibus agitur, dixit? Post autem uelut de eisdem loquitur, cum in ipso locos, tum ex toto, tum ex partibus esse proponat? Nihil enim differt dicere in ipso, tum ex toto, tum ex partibus, quam si ita dixisset, in ipso, tum ex ipso. Nam si idem est ipsum, quod totum ac partes: idem est dicere in ipso hærere locum, ex toto, aut ex partibus, quod in ipso hærere locũ, qui est ex ipso: quod ne intelligi quidem potest, quemadmodum in ipso hærere possit, quod ipsum est, cum nihil sibi hęreat, ut superius expediui. Sed quemadmodum paulo ante exposui, unaquęq; res cum & definitionem habeat & partes, si pernoscamus quæ sit definitionis uis, & quæ partium: cunctus ambiguitatis nodus absoluitur. Est enim definitio, coactæ in se atq; complicatæ rei explicatio, uelut cum dicimus hominẽ esse animal rationale mortale. Nam id quod breuiter nomen, atque anguste designabat, id explicauit ac protulit, & per substantiales quodãmodo partes definitio patefecit. Alium igitur necesse est esse intellectum rei, quæ complicata est, in eo quod sibimet coacta atque in unum redacta est: alium eiusdem rei explicatæ atque dissertæ, in eo quod expedita atque diffusa est. Nam etsi idem rei definitio quod nomẽ significat: illud tamen ipsum quod nomẽ anguste, confuseq; designat, apertius definitio disserit, ac patefacit. Recte igitur aliud quiddam est ipsum, aliud eius definitio, etiamsi unum idemq; est utrisq; subiectum. Vt enim dictum est, ipsum, singulum est: definitio, ipsius singuli per partes distributio, atque enumeratio. Partes autem nunc substantiales dico, non quæ magnitudinem iungunt, sed quæ proprietatem rationemq; substantiæ. Sed quod in definitione dictum est secundum eas partes, quæ substantiam iungunt, id in partibus intelligendum est, quæ magnitudinem copulant, uelut domus quæ fundamento, parietibus, tectoque coniungitur. Nam cum ea nihil sit aliud, nisi q; partibus copulatur: ipsa tamen una quædam est, atque coniuncta: partitio uero eius per quędam membra distributio est. atq; ideo licet unum sit, quod ipsum est totum, & quod sunt partes undique confluentes: non tamen eundem necesse est habere intellectum, cum ipsum integrum consideratur, & cũ in partes ipsas quibus iunctum est, distribuitur. Ex nota uero locus apertissime ab eo termino diuersus est, qui in quęstione constitutus est. Quis enim dicat, id esse cuiuslibet rei uocabulum quod ipsa res est, quam designat? Ea uero quæ ad id de quo agitur affecta sunt, & si extra posita uidentur: terminum tamen in quęstione propositum uelut e regione respiciunt, quę in multas secari necesse est partes. Omnis enim res, id quod est, unum est: multa uero sibimet retinet adiũcta, quę hoc ab his quę omnino extrinsecus sunt, differre intelliguntur, q; ea quę affecta sunt, in relatione sunt posita; ut post & ipsarum propositio, & exemplorum ratio monstrabit. Ea uero quę sunt extrinsecus, in nulla relatione sunt constituta, atq; ideo hęc extrinsecus solum, illa uero affecta sunt nuncupata: habet enim aliquam quodammodo cognationem ad id ad quod reducitur, id quod referatur ad aliquid. Sed omnes fere hos locos, quos nunc simplices, atque indiuisos ponit, posteriore tractatu diuidit: ut nunc quoque eos locos qui in ipso sunt, distribuit, cum alios ex toto fieri proponit, alios ex partibus, alios ex nota, alios ex affectis, affectaque ipsa suis partibus secat. Extrinsecus uero locum in testimonio positum esse confirmat. testimonij uero uim in auctoritate constituit, auctoritatem uero diducit in proprias partes, sed hoc posteriore tractatu liquebit. Nunc uero eos simplices, atq; indiuisos locos proponit: & ueluti simplicibus subdit exempla. Restat autem nunc unum, quod uidetur esse quęrendum, an hi loci qui in locos alios diuiduntur, eorum quos intra se continent, locorum loci esse possint, ut eorum qui sunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis, is unus quidam quasi locus sit, qui est in ipso. Nihil quidem prorsus officeret locorum locos putare: fieri enim potest, ut locus amplior intra semet angustiores contineat locos, ueluti prouincia ciuitates. sed nunc hæc similitudo non conuenit. Locus enim est ex quo ducitur id, in quo argumentum est positum. quòd si loci locus esse posset, & is qui est ĩ ipso de quo agitur, eos qui sunt ex toto, uel ex partibus, uel ex nota, uel ex affectis, uelut quidam locus includeret: non essent, ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis loci, sed argumenta: quoniam in eo hęrerent loco, qui in eo ipso de quo agitur, termino, esse prædictus est. Non igitur locus esse poterit loci, sed uelut genera in species, ita nunc fit diuisio locorum, nec hoc supe-

rius

rius dictis uideatur esse contrarium, cum & maximas propositiones, & earum differentias cōtioentes communi nomine appellauimus locos: nam maximæ propositiones licet eo ipso quod maximæ sint, includant cæteras, & uocentur loci: tamen quia sunt notissimæ, possunt rebus dubiis esse argumenta. Iure igitur earum differentiæ loci nominātur, quòd in locorum speciebus, aliter sese habet, quæ prorsus argumenta esse nō possunt. Nam in ipso locus, uelut in species quasdam, diuiditur in eos qui sunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis: unusquisque enim horum locorum primi loci integruio uidetur ferre uocabulum. nam ut hominē animal dicimus, itemque equum atque bouem, animalia nuncupamus; sic is locus qui ex toto est, in ipso esse dicitur: itemque qui ex partibus, ac nota, atque ex affectis, in ipso sunt, sed ex bis locis argumenta quidem duci possibile est: ipsa uero argumenta ut sint, fieri nequit.

Sed ad id totum, de quo differitur, cum definitio adhibetur, quasi inuolutum euoluit id de quo quæritur. Eius argumenti talis est formula: Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. Eius autem æquitatis utilis cognitio est: Vtilis ergo est iuris ciuilis scientia.

5. Post locorum bifariam diuisionem, in ipso scilicet de quo agitur, & extrinsecus positorum, partitus est eum locum qui est in ipso, in quatuor membra, id est a toto, a partium enumeratione, a nota, ab affectis. Nunc igitur antea quā diuidat eum locum, quem ab affectis esse proposuit, superiorum trium, quos in primo interim tractatu minime diuisurus est, sed indiuiduos relicturus, exempla supponit. Hi uero sunt a toto, a partibus, a nota. Ac de eo quidem loco qui est a toto ita differuit, ac disputauit. Tum inquit dicimus a toto locum argumenti, quando totum illud quod in quæstione positum est, definitione complectimur: quæ definitio rei dubiæ de qua agitur, facit fidem. Sed definitio omnis, ut superius quoque dictum est, id quod nomine inuolute designatur, euoluit & explicat: atque ideo non terminus qui in definitione ponitur, sed quæ in ipso sunt, possunt argumentis præstare materiam. Sunt autem in unoquoque propriȩ definitiones. Definitio enim est oratio substantiam uniuscuiusque significans. quòd si ab unaquaq; re, propria substantia non recedit, ne definitio quidem recedit. est ergo definitio in ipso termino, de quo agitur: quæ definitio totum terminum necesse est comprehēdat, neq; enim partem substantiæ, sed totius termini substantiam monstrat. Sed quoniam ex ea definitione fides fit rei dubiæ: trahitur ex definitione argumentum, quæ definitio in ipso termino est de quo agitur, & ȩius termini totum est. Itaque argumentum quod a definitione ducitur, ab eo ducitur loco, qui in ipso termino est, qui in quæstione est collocatus. Sed quoniam multi loci sunt in ipso, hic locus a toto est. Definitio enim totum terminum comprehendit, atque id quod inuolute nomine significabatur, euoluit atque aperit. Eius argumenti talis est formula: Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinēdas: eius autem æquitatis utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciuilis scientia. Est enim quæstio, an iuris ciuilis scientia sit utilis. hic igitur ius ciuile supponitur, utilis scientia prædicatur. Quæritur ergo, an id quod prædicatur, uere possit adhærere subiecto. Ipsum igitur ius ciuile non potero ad argumentum uocare: de eo enim quæstio constituta est. respicio igitur quid ei sit insitum. uideo quoniam omnis definitio ab eo non seiungitur, cuius est definitio: ne a iure ciuili quidem propriam definitionem posse abiungi. Definio igitur ius ciuile, ac dico, Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. post hoc cōsidero num hæc definitio reliquo termino, utili sciētiæ, possit esse coniuncta, id est an æquitas constituta his qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas, utilis scientia sit: uideo esse utilem scientiam dictæ superius ȩquitatis. Concludo itaque, Iuris igitur ciuilis scientia utilis est. hoc igitur argumentum est ex eo loco, qui est in ipso, hoc est in iure ciuili, qui terminus in quæstione est constitutus: hic locus uocatur a definitione, quæ definitio quoniam totum est, argumentum est a toto. Omnis autem locus a toto, in ipso est. Nec nos ulla dubitatio perturbet, quod ius ciuile, & rursus, scientia utilis, quædam sunt orationes, quas inter terminos collocamus. Non enim omnis terminus simplici orationis parte profertur, sed aliquoties orationes integræ in terminis constituuntur. In hac igitur argumentatione, maxima ac per se nota propositio est ea, per quam intelligimus, Omnia quæ definitioni alicuius coniunguntur, ipsa quoque illis quorum definitio est, ex necessitate copulari. Sequitur enim cum definitio iuris ciuilis utili scientiæ possit adiungi: iuri quoque ciuili utilem scientiam posse copulari. est igitur hoc argumentum tractum ab eo loco, qui est in ipso. Omnis enim definitio in eo termino est quem definit. eorum autem locorum qui in ipso sunt, est locus a toto. Omnis enim definitio totum monstrat atque aperit. Maxima propositio hęc, Quibus aliquorum definitio iungitur, eisdem necessario ea quæ definiuntur, aptantur.

Tum partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo: Si neque censu, neque uindicta, neque testamento, liber factus est, non est liber: nec ulla est earum rerum, non est igitur liber.

6. Sit quęstio utrum aliquis, quem seruum esse constiterit, sit liber. Quoniam faciendi liberi tres sunt partes: una quidem, ut censu liber fiat: censebantur enim antiquitus soli ciues Romani. Siquis ergo consentiente uel iubente domino, nomen detulisset in censum, ciuis Romanus fiebat, & seruitutis uinculo soluebatur: atque hoc erat censu fieri liberum, per consensum domini nomen in censum deferre, & effici ciuem Romanum. Erat etiam pars altera adipiscendæ libertatis, quæ uindicta uocabatur. Vindicta uero est uirgula quædam, quam lictor manumittendi serui capiti imponens, eundem seruum in libertatem uindicabat, dicens quædam uerba solennia, atque ideo illa uirgula uindicta uocabatur. Illa etiam pars faciendi liberi est: siquis suprema uoluntate in testamenti serie, seruum suum liberum scripserit. Quæ quoniam partes sunt liberi faciendi, siquis aliquem, quem seruum fuisse constiterit, monstrare uelit, non esse liberum factum: dicet, Si neque censu, neque uindicta, neque testamento, liber factus est, non est liber. At nulla earum parte liber factus est. Non est igitur liber. Si enim omnes partes a qualibet illa re abiunxeris, totum necessario separasti. Nam cum totum in suis partibus cōstet, siquid nulla cuiuslibet parte cōiugatur, a toto etiam segregatur: partes autem duobus dicimus modis, uel species, uel membra. Species est, quæ nomen totius integrum capit, uelut homo atque equus animalis: utraque enim per se integro nomine animalia nuncupantur. Est enim homo animal, & rursus equus animal. Item membra sunt, quæ cum totum efficiant, coniuncta totius capiunt nomen: singula uero nullo modo. ut cum fundamentum, parietes, & tecta, domus membra sint: simul omnia domus dicuntur: fundamenta uero sola, domus uocabulo minime nuncupantur, neque parietes, neque tecta. In his igitur quæ species sunt, quoniam nomen totius integrum capiunt, nisi sigillatim omnes partes ab eo, de quo dubitatur abiunxeris, non possis totum abesse monstrare. Dictum est enim unamquamque partem totius uocabulum integrum capere. Vt quoniam faciendi liberi tres sunt species, census, uindicta, testamentum: si quaslibet duas remoueris, una tamen permanserit, liberum necessario confitebere. Siue enim censu tantum, siue uindicta, siue testamento sit liber factus: liberum esse constat. ergo in his nisi omnes species semoueris, non potes destruere quod in quæstione propositum est. At si affirmare uelis, atque astruere: sufficit tantum unam quamlibet speciem demonstrare, ut si uelis ostendere liberum, sat est, ut monstres, aut uindicta, aut censu, testamentoue liberum factum. Quod si destruere uelis, non sufficit ostendere, aut censu, aut uindicta, aut testamento liberum non esse fa-

ctum, sed nullo eorum modo ad libertatem uenisse. Itaque his partibus quæ species sunt, si destruere uelis, cunctis utendum est: si astruere, una sufficit. At uero hæ partes, quæ sunt membra, contrario modo sunt, si destruere uelis, sat erit unam seiungas: si astruere, cuncta adesse necessario comprobabis. Nam si uelis ostendere non esse domum: sufficit, ut aut fundamenta non esse dicas, aut parietes, aut tecta, nam siquid horum defuerit, domus non potest appellari. At si uelis ostendere domum esse; nisi cuncta in unum coniunxeris, id quod proponis, astruere non ualebis. Omnes uero hi loci a partium enumeratione ducuntur. quia in his partibus quæ species sunt, cunctæ partes enumerantur, ut destruas: in his uero quæ membra sunt, cunctæ partes enumerantur, ut astruas. Quæstio est igitur in proposito Ciceronis exemplo argumẽti a partium enumeratione deducti, An is quem seruum fuisse constitit, liber sit. Is quem seruum fuisse constat, subiectus est terminus: liber uero prædicatus. neutrum igitur eorum terminum ad argumentum ducere poterimus: de quibus enim dubitatur, ipsi fidẽ dubitationi facere non possunt. Video igitur quid in altero eorum sit, quoniam uero partes omnes in eo sunt cuius partes sunt: quoniamq; libertas data, habet proprias partes; sumo eas atque dinumero, & requiro, an ulla earum partium uideatur inesse subiecto. sed nulla inest: Concludam igitur non esse liberum. Vnde manifestius demonstratur, non solum ab eo termino qui subiectus est, argumenta sumi posse, uerumetiam ab eo qui est prædicatus. Nam prius exemplum quo demonstrabat, Iuris ciuilis scientiam esse utilem, Ius ciuile quod subiectum erat, definiuit, ductumque inde argumentum rei dubiæ fecit fidem. Hic uero libertatis partes enumerantur, qui est terminus prædicatus. Est igitur ut dictum est quæstio, An quem seruum esse constiterit, liber sit. Terminus, is quidem quem seruum esse constiterit, subiectus est: prædicatus uero, liber. In ipso, id est in prædicato partes sunt, quæ enumerantur: a qua enumeratione dum trahitur argumentum, fit argumentum in ipso, ex partium enumeratione. Maxima propositio, Cuius partium nihil rei propositæ copulatum est, ei ne totum quidem esse potest coniunctum. Hic uidetur esse dubitandum, num locus a toto, atque a partibus idem sit, cum omnes partes totum faciant, si coniungantur. Sed respondebitur, cũ sit argumentum ab enumeratione partium, totum diuiditur, non coniugitur: diuidendo enim argumentatio procedit. Nam quisquis partem cuiuslibet sumpserit, eo ipso, quo partem sumpserit, rem uidetur esse partitus. Qui uero rem diuidit, dissipat potius quam conficit totum. Sed restare adhuc ambiguitas potest: nam definitio quoque inuolutam nominis significationem explicat, per quandam substantialium partium enumerationem. Enumeratio uero partium quædam ipsarum a se partium dissipatio est. Sed aliud est eiusdem rei partes enumerare, aliud definitionis. Nam rei partes, ea re, cuius partes sunt, semper minores sunt, ut caput, uel thorax, uel cætera membra, toto homine: partes uero definitionis tota re quæ definitur, si substantiales sunt, probantur esse maiores, ut animal homine maius est. Itemque rationale & mortale, eundem hominem, uelut maiora continent: & sunt singulæ partes definitionis eiusdem quæ est, animal rationale mortale. Partitio igitur sumit partes rei, quam partitur, minores semper. Quæ uero sumit definitio, uniuersalia sunt per se, totaque, & cõtinentia definiti, quamuis posita in definitione partes fiant: ut in his quæ superius exempla proposui, facile intelligi potest. Vnde manifestum est locũ a toto, qui definitionis est, & locum a partium enumeratione, esse diuersos.

Tum notatio, cum ex ui verbi argumentum aliquod elicitur hoc modo: Cum lex Aeliasanctia assiduo uindicem assiduum esse iubeat. Locupletem iubet locupleti, is est assiduus, ut ait Aelius, appellatus ab are dando.

7. Tertius eorum, qui in ipso sunt, locus a notatione est constitutus. Notatio uero est quædam nominis interpretatio. Nomen uero semper in ipso est. Vt enim definitio id quod in nomine inuolutum est, declarat, expedit, atque diffundit: ita etiã nomen id quod a definitione dicitur euolute, inuolute confuseque designat. quòd si definitio in ipso est: nomen quoque in ipso esse de quo agitur, non potest dubitari. Ex notatione autem locus uocatus est, quia nomẽ omnem rem notat, atque significat. Vindex est igitur, qui alterius causam suscipit uindicandam, ueluti quos nunc procuratores uocamus. Lex igitur Aelia Sanctia, assiduo uindicem assiduum esse iubet. Quæritur utrum cum lex æliasanctia uindicem uelit esse assiduo assiduum, locupletem uelit locupleti. Hic igitur subiectus quidem terminus est, lex ælia sanctia uindicem uolens assiduo assiduum: prædicatus uero locupletem iubet locupleti. ipsos igitur terminos non potero ad fidẽ quæstionis adducere. de ipsis enim de quibus ambigitur, nulla effici fides potest. Quæro igitur quid in ipsorum altero sit: ac uideo unum eorum terminum esse, legem æliam sanctiam, quæ assiduum assiduo uindicem esse decernat, id est subiectũm: huius orationis interpretor partem, quæ est assiduus. Quid enim est assiduus aliud, nisi assem dans? assem uero dare nisi locuples nõ potest, assiduus igitur locuples est. Cum igitur lex ælia sanctia assiduo uindicem assiduum esse constituat, locupletem iubet locupleti. assiduus quippe est locuples, a dando ære nominatus. Argumentum igitur hoc tractum est ex eo loco, qui est in ipso, id est a nominis interpretatione: nomen enim in ipso illo est, cuius nomen est: cuius interpretatio notatio nuncupatur. Sed ab huius interpretatione factum est argumentum. Igitur hoc argumentum ex eo loco est, qui est in ipso, id est a nomine, & eorum qui in ipso sunt, a notatione, id est a nominis interpretatione. Maxima propositio est, Interpretationem nominis idem ualere quod nomen. Sed paulo confusius a Cicerone dicta argumentatio maximum præstat errorem. Ita enim dici oportuit, Assiduus est, qui assem dat: qui uero assem dat, locuples est, assiduus igitur locuples est. Lex autem æliasanctia assiduum assiduo esse uindicem iubet, locupletem igitur locupleti uindicem esse præscripsit. Quod si ita dictum esset, apertior argumentatio fuisset. Nunc uero ita dixit. Cum lex ęlia sanctia assiduo uindicem assiduum esse iubeat: locupletem iubet locupleti, & cætera subiunxit, ut ostenderetur locuples esse assiduus: hoc autem tantundem ualet, quod ait, legem ęliam sanctiam assiduo assiduum uindicem cum iuberet esse, locupletem locupleti esse præcepisse, tãquam si diceret, qui assiduus est, locuples est. Nisi enim is qui assiduus est, locuples sit, non consequitur, ut cum lex ælia sanctia, assiduum assiduo uindicem esse iusserit, locupletem iusserit locupleti. & argumenti conclusionem priorem posuit, subiecit uero probationem. Conclusio nãque est, cum lex Aelia Sanctia, assiduum assiduo uindicem uelit esse, locupletem iubet locupleti, atque hanc præmisit. probatio uero est rationis, assiduum esse locupletem ab ære dãdo nominatum, & hanc intulit conclusionem. Restat is locus eorum qui in ipso sunt, qui ducitur ab affectis. Cuius expositionem, quoniam uaria est multiplexq; diuisio, differamus: ac primi uoluminis terminum hucusq; sistamus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER SECVNDVS.

IN TAM difficillimi operis cursu non sum nescius mi Patrici, quin labor hic noster, quem te adhortante suscepimus, dum iudicio multitudinis imperitæ aut eleuatur, aut premitur, facile uariis reprehensionibus mordeatur. Nam & illi, quibus hoc totum differendi displicet genus, uelut superuacaneum studium familiari prauis mentibus cauillatione, despiciunt: & qui maximum huius scientiæ fructum putant, sua cæteros segnitie metientes, tanto nos

to nos operi pares esse non existimant. Quorum quidem priores, si non inuidia laboris alieni æstimationem premũt, sed reprehensioni iudicioque consentiunt: nullo modo ferendos esse puto. Multo quoque in me libentius detorserim prauæ opinionis inuidiam, ac nostris eos diffidere uiribus facillime patiar, potius quam tantæ disciplinæ calcare rationem. Sed proh diuinam atque humanam fidem, quę est hęc hominum prauitas? quę tantę est imprudentia cęcitatis, ut pene sua sese ipsi confessione condemnent? Nullus est enim qui se uideri nolit peritissimũ differendi: quin etiã obiectare ipsi aliquid, & resoluere obiecta conantur: & si facile id factu esset, cũcti ad scientiam logicæ disciplinę uelut ad communia quædam sapientiæ lucra concurrerent. Iã uero quid absurdius fingi potest, quam quod probabilibus (ut ipsi existimant) argumentis, inutile studium dialecticæ nituntur astruere? Quid enim cõuenit differendi artem differendo peruertere, ut cuius opinionem affectes, eiusdem despicias ueritatem? Sed ut cantor ille, discipulum sibi ac musis canere iubebat: ita & ego quoq; mihi ac tibi, nõ musæ, sed tanquam musarum præsidi cecinerim: atq; id quod multo labore studioque collegi, non rhetorica tantum facultate, uerũ etiam dialectica subtilitate depromam. Quæ uero sequuntur huiusmodi sunt.

Ducuntur etiam argumenta ex his rebus, quæ quodammodo affectæ sunt ad id de quo quæritur. Sed hoc genus in plures partes distributum est. Nam alia coniugata appellamus, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex cõiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum.

8. Postquam locos eos, ex quibus argumenta ducuntur, gemina partitione distribuit, alios in ipso de quo agitur hærere dicendo, alios extrinsecus assumi: eumque locum qui in ipso de quo agitur hęret, in quatuor species secuit, id est a toto, a partibus, a nota, ab affectis: superioribus quidem tribus exempla subiecit, quæ nos primo uolumine quantum diligenter fieri potuit, explicauimus. Restat is locus quem posuit quartum, id est ab affectis. huius cũ multæ sint species, integri atque indiuisi proponere non potuit exemplum. Nam quorum facienda partitio est, melius per singula membra dispositis aperiuntur exemplis. Hunc igitur locum diuidit hoc modo, Locus qui ex affectis est, partim ex coniugatis, partim ex genere, partim ex forma descendit: ex similitudine etiam, & ex differentia, & ex contrario: necnon etiam ex coniunctis, ex antecedentibus, ex consequentibus, ex repugnantibus, ex causis etiam atque ex effectis causarum, & ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum. quæ omnia Tullius paulopost conuenientibus rerum similitudinibus illustrat. Nunc illud nobis dicendum est, quæ sit affectorum natura, & quid habeant proprietatis. Sunt enim affecta, quæ quodammodo ad aliquid referri possunt, & cognata sunt ad id, ad quod referũtur. Omnia uero quæ se aliqua relatione respiciunt, aut amica inter se, aut dissidentia conferuntur. Si amica: uel substantialiter, ut genus, forma, antecedentia, consequentia, causa, effectus: uel in qualitate, ut coniugatum, simile, coniunctum: uel in quantitate, ut paria. Quæ uero sibi dissidentia cõferuntur, partim a se differentia sunt tantum, partim aduersa: sed aduersa, partim in qualitate, ut contraria, & repugnantia: partim in quantitate, ut maius ac minus. Quæ cum ita sint, manifestum est, & amica sibi cognationis relatione coniungi, & dissidentia hoc ipso quo sibi aduersa sunt, ad se inuicem comparari. Nam quæ amica sunt, amicis amica sunt: & dissidentia, a dissidentibus dissident. Ita igitur & genus formæ genus est: & forma generis forma: & antecedentia consequentium antecedentia: & consequentia antecedentium consequentia. & causa effectuum causa, & effectus causarum effectus: & coniugata coniugatis coniugata sunt, & simile simili simile: & coniunctum coniuncto coniunctum; & paria paribus paria, & differentia differentibus differentia: & maiora minoribus maiora: & minora maioribus minora sunt: & contraria contrariis cõtraria: & repugnantia repugnantibus repugnantia sunt. Affecta igitur sunt quæ cum a se inuicem diuersa sint, ad se inuicem tamen referuntur. Sed quo ordine Tullius superius descripsit locos: nos definitiones omnibus apponemus. Eorum igitur quę ad se inuicem affecta dicuntur, in M. Tullij disputatione prima sunt coniugata. sed Cõiugata uoco, quæcunque ab uno nomine uaria prolatione flectuntur, ut a iustitia, iustus, iustum, iuste. Hæc inter se cum ipsa iustitia, unde eorum uocabulum fluxit, coniugata dicuntur. Genus uero quod de multis specie differentibus in eo quod quid est, prædicatur, uelut animal dicitur de homine atque equo, quæ specie differunt, & in eo quod quid sit prædicatur. Interrogantibus enim nobis quid sit homo uel equus: Respondetur animal. Quod genus, licet necesse sit ab eo esse diuersum cuius genus est: cognatum tamen est ei, quia ad id substantiæ relatione coniungitur. Species etiam est, de qua genus superius prædicatur, quam Cicero formam uocauit, uelut homo animalis. Similitudo est unitas qualitatis. Nam duo quæ sibi similia sunt, eandem necesse est habere qualitatem. Et quoniam ipsum sibi simile esse non potest: aliud necesse est simile consideretur. sed aliud esse non poterit, nisi fuerit in aliqua parte diuersum. Ergo similia, a se in alia quidem re diuersa sunt, in alia uero congruunt. In ea uero re, qua secundũ qualitatem congruunt, esse similia intelliguntur, in eaque ad se similitudinis illius copulatione referuntur. Differentia est, qua unumquodq; differt ab alio: ut homo ab equo rationabilitatis differentia discrepat. Hæc igitur, prędicatione quidem propriæ naturæ ad ea refertur, quorum est differentia. ut rationabilitas ad hominem: dissimilitudinis uero ratione, ad ea a quibus discrepat id cuius est differentia, ut rationabilitas ad bouem. Contraria uero sunt, quæ in eodem posita genere, longissime a se discrepant, ut album atque nigrum. quæ licet in uno qualitatis genere ponantur: a se tamen quam longissime recedunt, ea quoque ad se referri nullus ignorat. Aliud est enim quod sunt, aliud quod contraria sunt. Quod enim nigrum est, quale est. quod uero contrarium est, ab albo plurimum discrepans est. Coniuncta uero sunt, quæ unicuique rei finitimam naturam tenent, uelut timori pallor adiunctus est. Hæc talia sunt, ut sępius quidem adiunctis sibi cohærescant, neque tamen ex necessitate his, quibus uicina sunt, adesse cogantur. Nam sæpe timori pallor assistit: non tamen semper, uelut cum dissimulatione premitur metus. atque ideo uerisimilia ex adiunctis argumenta nascuntur. Nam quæcunque coniuncta sunt, ea his quibus adhærent, indicio esse solent. Sed de his in posteriore disputatione diligentius differam. Antecedentia uero sunt, quibus positis aliud necesse est cõsequatur. ut quia bellum est, esse inimicitias necesse est. Hęc ordinis necessitatem tenent. consequentia enim ab antecedentibus separari nequeunt. Consequens uero est quicquid, id quod antecedit insequitur. ut inimicitię bellum consequuntur. Nam si bellum est, inimicitias esse necesse est. habetque locus hic illud notabile & spectandum, quòd sępe quę naturaliter priora sunt: tamen ipsa sunt consequẽtia. Sępe quę naturaliter antecedunt, & in propositione priora sunt. Nanq; inimicitię prius existere, quam bella solent. Sed non possumus proponere inimicitias ut bellum sequatur. Non enim possumus uere dicere, si inimicitię sunt, bellum est: sed pręponimus bellum, & inimicitię quę natura priores sunt, subsequuntur: ita, si bellũ est, inimicitiæ sunt. Nunc igitur inimicitiæ, quæ naturaliter bellum præcedunt, eadem bella in propositione comitantur. At si dicam si superbus est, odiosus est. Superbia & naturaliter & in propositione odium pręcedit. prius enim superbia consuenit existere: post uero atque ex eadem superbia ueniens odium sequi. Nec interest utrum naturaliter quælibet antecedat res aliquam, an uero consequatur, dum id in propositione annotemus, eam esse rem antecedentem, quę siue naturaliter prior sit, siue posterior, alteram tamen rem secum necessario trahat. Repugnantia uero intelliguntur quoties id quod alicui cõtrariorũ naturaliter iunctũ est, reliquo cõtra-

rio comparatur, ut quoniam amicitiæ atque inimicitiæ contraria sunt. inimicitias uero consequitur nocendi uolunt as. amicitia & nocendi uoluntas, repugnantia sunt. Hęc quoque ad se contrarietatis similitudine referuntur. Causa est, qua pręcedente aliquid efficitur, ut causa diei est Solis ortus. Effectum est quod præcedens causa perficit, ut dies quem Solis ortus emittit. Maiorum uero comparatio est, quoties ei quod minus est, id quod maius est, comparatur. ut si nemo innocens pelli in exilium debet: multo magis ne Tullius quidem, qui non innocens solum, uerum etiam patriæ fuit liberator: plus est enim patriæ esse liberatorem, quam innocẽtem. Parium uero, quoties inter se paria comparantur. ut si hic ciuis innocens pelli in exilium non debet, quia innocens est: nec ille quidem qui est innocens carere patria iuste potest. Minorum uero, quoties minora maioribus conferuntur: ut si Ciceronem liberatorem patriæ præmio nemo dignum putauit: nemo eum putet præmio dignum, qui cum tantum innocens fuerit, nulla in rempublicam contulit merita. Hæc itaque omnia cognata sibi esse, & ad se referri inuicem, & se uelut e regione conspicere nullus ignorat. Nam, ut de coniugatis primum loquamur, & iustitia ad id quod iustum est, uel id quod iuste fieri potest, spectat, & eum qui iustus est, perficit. Cætera quoq; habent ad se non modo uocabuli cognationem, uerum etiam cuiusdam naturæ congruentiam, ita tamen ut a se diuersa sint. Neque idem est iustitia, quod iustus. Omne enim quicquid ab aliquo inflectitur, ab eo a quo inflectitur est diuersum, eidemque cognatum, a quo etiam probatur inflexum. Genus etiam cognatum esse ei cuius genus est, id est speciei, quam Cicero formam uocauit, dubium non est. Genus enim speciei genus est, & species generis species. itaque ad se inuicem referuntur, licet idem genus ac species non sint. Illud sane uidendum est, quoniam quas nos species nuncupamus, eas Cicero formas uocat. Cui quidem, dum quod dicit intelligam, concedam libenter quibus uoluerit, uti nominibus: mihi uero non idem concedi potest. Nam qui explanationis lucem professus est, in his uerbis debet, quæ sunt in usu posita, uersari. Id autem quod supponitur generi, ut species, quã forma potius nuncupetur, usus obtinuit. Iam uero simile nisi simili simile esse non potest; & quod differt, nisi a dissimili differre non potest. Contraria etiam contrariis intelliguntur esse contraria, coniunctaque cõiunctis adhærescunt. Et quæ sunt antecedentia, aliquid quod potest consequi, antecedunt. Id etiam quod est consequens illud quod antecessit, insequitur. Omne quinetiam repugnans, repugnanti sibimet intelligitur inimicum. Causa insuper effectus sui causa est. Quod enim quæuis causa efficit, eius rei quam efficit causa est. Effectus quoque causæ alicuius effectus est. Comparatio uero maiorum minora respicit, minorum uero maiora, parium paria: atque in omnibus ea natura esse deprehenditur, ut cum per se res quædã sint diuersæ ab his ad quæ referuntur: affecta tamẽ esse, dum comparantur, appareant; diuersa uero esse ab his ad quæ referantur, illa res approbat, quoniam nihil ad seipsum referri potest. Quæ cum ita sint, iure affecta sunt nuncupata. Quæ omnia eius loci qui ex affectis dicitur, species, uel formæ sunt, ipso etiam testante Cicerone, qui ait, Sed hoc genus in plures partes distributum est. Cum enim genus dixit, quas scindit a genere species esse significauit. Præterea omnia hæc, & nomen generis suscipiunt & definitionem. Affecta enim sunt ad aliquid, quæ ad id, ad quod affecta sunt, referri queunt. Coniugata uero, & genus, & forma, & cætera, ad ea semper ad quæ sunt affecta, referuntur. Sed ut in superioribus locis dictum est, qui in ipso de quo agitur hærebant, id est ex toto, ex partibus, ex nota: ut ex toto eo intelligatur termino, qui fuisset in quæstione propositus. Itemque ex eius partibus, atque ex eius nota. Eodem modo etiam in iis quæ affecta sunt dicemus, ad eum terminum affecta considerari, qui subiecti uel prædicati loco positus continet quæstionem. Superest nunc illud dicere, cur quæ affecta sunt, in ipso de quo agitur esse dicantur. Etenim in ipso de quo agitur termino, quatuor locos esse significauit Cicero, id est ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis. Quorum tria quidem superiora manifestum est in eo hærere, de quo agitur termino. Definitio enim cuiuslibet rei, quod totum est, in illo ipso est, quod definit. Partes etiam in ipso illo sunt, quod collectione coniungunt. Nota etiam in illo est, quod appellatione significat. Affecta uero extrinsecus posita uidentur, quippe quæ referuntur ad id, ad quod affecta sunt, id est ad id, de quo agitur, quæ non referrentur, nisi extrinsecus posita intelligerentur. Cur igitur ea etiam quæ affecta sunt, ad id, de quo agitur, inter eos numerauit locos, qui ipsi de quo quæritur, termino cohęrent? dicendũ est, Quoniam id quod adhęrere dicitur, non idem est ei, cui adhærere prædicatur. quæ cum diuersa sint, cogitatione tamen quadam intelliguntur esse coniuncta: ueluti non idem est definitio, quod ipsa res, quæ definitione describitur. Si enim definitio clarius efficit id quod definit; nihil uero ipsum sese clarius quam est efficere potest: manifestum est id quod definitur, a definitione esse diuersum. Sed idcirco hærere definitionem in eo quod definitur dicimus, quia est ei cognata atque coniuncta. quippe quæ dum eius proprietatem significat, ab eius substantia non recedit. Partes etiã ac notæ diuersa sunt ab eo, quod uel copulant, uel designãt. Sed quia illæ propositum terminum iungunt, illæ significãt, habentes aliquam cum proposito termino cognationem, in ipso de quo agitur, hærere perhibentur. Ita etiam in affectis, licet extrinsecus sint: neque enim idem sunt, quod ea sunt ad quæ intelliguntur affecta. necessario tamen, quia aliquam cognationem cum his habere considerantur, in ipsis hærere dicuntur, ad quæ affecta sunt. Qui uero eorum naturalis ordo sit, uel quę differentia, uel quæ sit alia locorum partitio, licet in Topicis differentiis opportunius expediẽdum sit: tamẽ cum exempla Ciceronis, quæ in his explicandis attulit, exposuero, subiungam.

Coniugata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem. Eiusdem autem generis verba sunt, quæ orta ab uno varie commutantur, ut sapiens, sapienter, sapientia. hæc verborum coniugatio συζυγία dicitur, ex qua huiusmodi est argumentum: Si compascuus ager est, ius est compascere.

9. Definitio coniugatorum a Cicerone prolata talis est. Coniugata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem, id est quæ ab uno uerbo uariis inflectuntur modis. Ex eodem quippe genere uerba sunt: Iustitia, iustus, iuste, iustũ, & quęcunque alia in diuersas possunt uocabulorum species inflecti. Quæcunque enim ab uno quolibet orta uarie commutantur, hæc a Græcis quidem σύζυγα dicuntur, apud Latinos uero coniugata. Nam quod Græci συζυγίαν dicũt, nos coniugationem appellamus. Hęc aũt sunt, ut sapiens, sapiẽter, sapientia, & quæcũq; in uarias partes orationis, uariasq; inflexiones, ab uno quodam ducta cernuntur. Ex coniugatis igitur argumenti nascentis hoc exemplum est, Sit enim dubitabile, an in aliquo agro mihi atque uicino simul pascere liceat pecus: id est, an ius sit compascere. Subiectum igitur est ager: cõpascere uero prædicatum. Faciemus itaq; argumentum hoc modo: Hic de quo quæritur ager cõpascuus est, in compascuo autem licet cõpascere, in hoc igitur agro licet compascere. Hic igitur compascendi iuris argumentũ ex compascuo sumptum est, ex coniugato uidelicet. Compascere enim & compascuum coniugata sunt. Sumptum uero est argumentum, ius esse compascere, quoniam sit ager compascuus. Sed coniugatum est compascuum ei quod compascere. A coniugatis igitur sumptum est argumentũ: quod coniugatum in ipso est de quo agitur, id est in compascẽdo. omnia enim ea eodem fluunt, & sui sunt continentia, atque se respicientia. Factum est igitur argumentum ex eo quod est in ipso, ab affectis, id est a cõiugatis. Maxima uero propositio est, Coniugatorum in eo quod coniugata sunt, unam atque eãdem esse naturam. uel sic, Cui cõuenit aliquid, huic etiam coniugatum eius posse sociari.

A genere sic ducitur: Quoniam argentum omne mulieri legatum est, non potest ea pecunia, quæ numerata domi relicta est, non esse legata. Forma enim a genere quoad suum nomen retinet, nunquam seiungitur: numerata

rata

rata autem pecunia nomen argenti retinet : Legata igitur uidetur.

10. Genus eſt quod de qualibet ſpecie in eo quod quid eſt prædicatur. In eo aūt quod quid eſt prędicari dicitur qđ de qualibet ſpecie interrogantibus, quid ſit reſponderi conuenit: & eius de qua reſpondetur ſpeciei ſubſtantiam mōſtrat. Semper uero genus propria ſpecie maius eſt: eamque intra ambitum ſuæ prædicationis includit. Quo fit, ut quamuis in alia quoq; diſpartiri genus poſsit, ſpeciem tamen ſuam nullo modo derelinquat, uelut animal quidem prædicatur de homine, & hominis ſubſtantiam monſtrat: interrogantibus enim nobis quid eſt homo, animal reſpondetur. Idem tamen deduci in alia poteſt, uelut in equum, atque bouem, quæ animalia nuncupantur. Sed ita deducitur in diuerſa, ut unamquamque earum ſpecierum quas continet, non relinquat. Vbicunque enim fuerit homo, neceſſe eſt ut ibi ſit animal, homo enim animal eſt. Idemque de boue, ac de cæteris. Ergo liquido demonſtratū eſt, nomē generis a ſpecie nullo modo ſeparari. Quod ſi aliquando generis uocabulum uniuerſaliter enuncietur, neceſſe eſt omnes ſpecies deſignari, ut ſiquis dicat, omne animal, & hominem deſignabit & bouem, & cæteras omnes ſpecies ſub animalis nomine collocatas. Quæ cum ita ſint, Quidam teſtamēto mulieri argentum omne legauerat: Quæritur an ei etiam numerata pecunia ſit legata: numerata igitur pecunia in hac quæſtione ſubiectum eſt, legata uero prædicatum. Conſidero igitur in alterutro eorum quidnam inſit, ut ex eo quod in ipſo eſt, aliquod argumentum requiram: uideo ſubiectū terminum, qui eſt numerata pecunia, habere argentum genus, quod affectum eſt ſcilicet ad ſpeciem ſuam, ad quam refertur. Quæ enim ad ſe inuicem, referuntur, affecta ſunt. Ergo quoniam argentum omne legatum eſt, & genus ſpeciem propriam nō relinquit, neceſſe eſt ut numerata quoq; pecunia ſit legata. Nam cum omne nomen generis legatū ſit, nihil de ſpeciebus uidetur exceptum: uelut ſiquis dicat omne animal uiuere, non, ut arbitror, tantum hominem, uel bouem, uel equum, uel ſigillatim cætera, uel unum, uel plura uiuere dicit, ut tamen aliqua cum ſint animalia, uitæ munere carere cōtendat, ſed omne prorſus quicquid fuerit animal, uiuere proponit. Cum igitur omne genus, id eſt omne argentum legatum ſit, nulla ſpecies excipitur. At numerata pecunia argentum eſt: ſit igitur ut numerata quoque pecunia legati uocabulo poſsit includi. Eſt igitur quæſtio quidē, ut dictum eſt, An numerata pecunia legata ſit. Argumentum ab eo quod in ipſo eſt, id eſt a genere, quod ineſt propriæ ſpeciei, quod ita ineſt, ut ad id referatur, hoc autem eſt argentum. ab affectis uero, ideſt a genere, prædicatur enim, ut genus argentum de numerata pecunia. Interrogantibus enim nos quid ſit numerata pecunia, iure reſpondemus, argentum. Maxima propoſitio eſt: Cui conuenit omne genus, eidem unamquamq; ſpeciem conuenire. Quam M. quoque Tullius diuerſis quidem uerbis, ſed eadē ſignificatione propoſuit dicens. Forma enim a genere quoad ſuum nomen retinet, nunquam ſeiungitur, numerata autem pecunia nomen argenti retinet, legata igitur uidetur.

A forma generis, quam interdum, quo planius accipiatur, partem licet nominare, hoc modo: Si ita Fabiæ pecunia legata eſt a uiro, ſi ei uiro materfamilias eſſet, Si ea in manum non conuenerat, nihil debetur. Genus enim eſt vxor, eius duæ formæ, una matrumfamilias, hæ ſunt quæ in manum conuenere: Altera earum quæ tantummodo uxores habentur, qua in parte cum fuerit Fabia, legatum ei non uidetur.

11. Species eſt, quæ propriis differentiis informata ſub prædicatione generis collocatur. Differentiæ uero propriæ a cæteris eam ſpeciebus ſeparant atque ſeiungunt. uelut homo cum ſit animalis ſpecies, differentiis informatur rationabilitatis atque mortalitatis, & ſeiungitur ab his animalibus, quæ æterna ſunt, uelut Sol a Platonicis creditur, & ab his animalibus, quæ ſunt rationis expertia. Cum igitur omnes ſpecies inter ſe propriis differentiis diſtent, neceſſe eſt, quod de altera ſpecie dicitur, id in aliam non poſſe trāſferri, uelut quod de homine dicitur ſpecialiter, idē de equo, atque boue non poſsit intelligi. Ducitur autem a ſpecie, quoties genus ipſum ueluti in quandam cōtrahitur portionem. Velut ſiquis dicat, Illud animal ſibi adduci debere, quod ſit rationale & mortale. Non utique de equo, uel boue, aut de cæteris, niſi tantum de homine dictum eſſe intelligitur. Vt igitur generaliter dictum genus omnes ſpecies claudit, cum quis dicit omne animal: ſic quodlibet animal deſignatam ſpeciem facit. quæ cum ita ſint, a forma generis, id eſt a ſpecie generis tale ſit argumentum, quam formam generis, Cicero partē ſæpe nominat, quo id quod dicitur planius fiat. Notius enim nomen partis eſt, quā formæ. quo autem diſtet forma a partibus & non ſtrictim ſuperius diximus, & paulopoſt a Cicerone ipſo latius explicabitur. Nunc de propoſito uideamus exemplo. Vxoris ſpecies ſunt duæ, una matrumfamilias: altera uſu, ſed communi generis nomine uxores uocantur. ſit uero id ſæpe, ut ſpecies iiſdem nominibus nuncupentur, quibus & genera. mater uero familias eſſe non poterat, niſi quæ conueniſſet in manum. hæc autem certa erat ſpecies nuptiarum. Tribus enim modis uxor habebatur, uſu, farreatione, coëmptione, ſed confarreatio ſolis pontificibus conueniebat. Quæ autem in manum per coëmptionem conuenerant, hæ matresfamilias uocabantur: Quæ uero uſu uel farreatione, minime. Coëmptio uero certis ſolennitatibus peragebatur, & ſeſe in coëmendo inuicem interrogabant, uir ita, an mulier ſibi materfamilias eſſe uellet. illa reſpondebat, uelle. Item mulier interrogabat, an uir ſibi paterfamilias eſſe uellet, ille reſpondebat, uelle. Itaque mulier, uiri conueniebat in manum, & uocabantur hæ nuptiæ, per coëmptionem, & erat mulier materfamilias, uiro loco filiæ. Quā ſolennitatem in ſuis inſtitutis Vlpianus exponit. Quidam igitur extremo iudicio, omne Fabiæ uxori legauit argentum, ſiquidem Fabia ei non tantum uxor, uerum etiā certa ſpecies uxoris, id eſt materfamilias eſſet. quæritur an uxori Fabiæ legatum ſit argentum. Vxor Fabia, ſubiectum eſt. legatum argentum, prædicatum. Quæro igitur quodnam ex his argumentum ſumere poſsim, quæ in quæſtione ſunt poſita. ac uideo uxori duas ineſſe formas: quarum una tantum uxor eſt, altera materfamilias, quæ in manum conuentione perficitur. Quod ſi Fabia in manum non conuenit, nec materfamilias fuit, id eſt non fuit ea ſpecies uxoris, cui argentum omne legatum eſt. Quocirca quoniam id quod de alia ſpecie dicitur, in aliam dici non conuenit; cumque Fabia præter eam ſpeciem ſit, quæ in manum conuenerit, id eſt quę materfamilias ſit, & uir matrifamilias legauerit argentum, non uidetur Fabiæ eſſe legatum. Quęſtio igitur, ut dictum eſt, an uxori Fabiæ omne argentum legatum ſit. ſubiectum, uxor Fabia. prædicatum uero, legatum argentum. Argumentum ab eo, quod eſt in ipſo, de quo quæritur, id eſt ab eo quod eſt in uxore, de qua quęritur. Eſt autem in uxore, de qua quęritur, ſpecies uxoris: ea ſcilicet quæ in manum non conuenit, quę ad eam affecta eſt. Omnis enim ſpecies ad ſuum genus refertur, id eſt forma. factum eſt igitur argumentum ab eo quod eſt in ipſo, ab affectis, a forma generis. Maxima propoſitio eſt, Quod de una ſpecie dicitur, id in alteram non conuenire.

A ſimilitudine, hoc modo: Si ædes exeſæ corruerunt, uitiumue fecerunt, quarum uſusfructus legatus eſt, hæres reſtituere non debet, nec reficere: non magis quam ſeruū reſtituere, ſi is cuius uſusfructus legatus eſt, deperiſſet.

12. Similia dicuntur, quæ eiuſdem ſunt qualitatis, ex quibus hoc modo ſumitur argumentum. Quidam teſtamento ædium uſumfructum legauit, id eſt conceſsit ędes, ut his alius dū uiueret, uteretur. hę cœperunt uel uitium facere, ideſt ruinam minari, uel etiam corruerunt. Petit igitur ab hęrede is, cui ędium uſusfructus legatus eſt, ut earum ſibi ædium quæ a teſtatore legata ſunt, damna cōpenſet: & ędes quæ uitium fecerunt, uel corruerunt, reſtituat. Quęritur an earum ędium, quarum uſusfructus legatus ſit, uitium uel ruinam hęres reſtituere cogatur. Hic igitur ſubiecta quidē oratio eſt, ueluti quidā terminus, ędiū quarū uſusfructus legatus ſit,

tus sit, ruinam uel uitium. Prædicata nero oratio, loco termini constituta, ab hærede restitutio. Sumo igitur a simili argumentum, hoc modo, Quoniam siquis serui usumfructum legauerit, isque seruus aliquo modo deperierit, non cogitur restituere hæres seruum: ne nunc quidem cogetur hæres restituere ædes, quæ in usumfructum legatæ, ruinā, uitiumne fecerunt. Simile est enim serui usufructus legatio, ædiū usufructus legationi. Simile est etiā seruū in usūfructū legatū si deperierit, ab hærede nō restitui, & ædium in usumfructū legatarū uitium ruinamue ab hęrede non refici, Est igitur quæstio quidē, An ędium in usumfructū legatarū uitium, uel ruinā hæres restituere cogatur. Terminus uero, subiectus quidem, ædium in usumfructum legatarum uitium uel ruinam: Prædicatus autem, ab hærede restitutio, Argumentum nero ab eo quod in ipso est, idest ab eo quod inest, uel ruinę, uel uitio ædium in usumfructum legatarum. Id autem est affectū, id est similitudo, Omnis enim similitudo ei inesse perpenditur, quod est simile, similitudo uero est serui usufructus legati pereuntis, quem restituere hæres non cogitur. Maxima uero propositio, Similibus rebus eadem conuenire,

A differentia: Non si uxori uir legauit argentum omne quod suum esset; idcirco quæ in nominibus fuerant, legata sunt. Multum enim differt in arca ne positum sit argentum, an in tabulis debeatur,

13. In rebus plurimum differentibus quod de altera earum dicitur, non uidetur in alteram conuenire. Id eum ita sit, quidam argentum suum omne legauit uxori. Illa pecuniam quoque quæ in nominibus debebatur, suam esse dicebat; quòd omnis pecunia nomine uocaretur argenti. Quæritur an id quoque argentum, quod in nominibus debebatur, legatum sit. Hic igitur subiectus est terminus, argentum qđ in nominibus debebatur: legatum nero, prædicatus, A differentia igitur faciemus argumentationem, hoc modo, Idem de plurimum differentibus rebus intelligi non potest. Plurimum uero differt argentum in area ne sit positum, an in nominibus debeatur. Nam quæ posita in arca pecunia est, iuris est nostri, in nominibus uero debita, non est nostra, nam quod mutuum datur, ex meo fit accipientis. atque ideo non cogitur eandem ipsam pecuniam debitor restituere creditori, sed aliam tantam. In area uero posita pecunia, & in nominibus debita, non sunt argenti uel pecuniæ species, sed differentię: nam argenti species, signatum ac non signatum esse dictæ sunt. Qualitas nero pecuniæ, in possessione positæ uel non positæ, sed non modis omnibus alienæ, in his differentiis constat, ut alia sit in arca posita, reliqua in nominibus debeatur. atque hoc idcirco dictum est, nequis non a differentijs, sed a specie argumentationem ductam putaret. Qualitas .n. substantialis non speciebus, sed differentijs annumeratur. Cum igitur suum omne quod fuerit argentum, uir uxori legauerit; cumque manifestum sit, id ad eam pertinere, quod fuerit suum legantis, id est quod in area fuerit conditum; non potest idem intelligi de eo quod in nominibus debebatur. Quoniam, sicut dictum est, id quod in nominibus debetur, ab eo quod in arca positum est, plurimum differt. Facta est igitur argumetatio ab eo quod in ipso inerat, de quo quærebatur, Quærebatur uero de argento in nominibus debito. In hoc nero inerat propria differentia, qua ab alio differebat argento, eo .s. quod in area positum fuerit. Id nero est affectum, id est differentia. Maxima uero propositio, De rebus plurimum differentibus, idem intelligi non posse.

Ex cōtrario autem sic; Non debet ea mulier, cui uir bonorum suorū usumfructum legauit, cellis uinarijs, & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. Vsus enim nō abusus legatus est. ea sunt inter se contraria.

14. Quod de aliqua re dicitur, id in eius contrarium non potest conuenire. Idem enim de duobus contrarijs intelligi nullo modo potest. Quidam igitur supremæ uoluntatis arbitrio uxori bonorum suorum usumfructum legauit: mulier cellas uinarias oleariasque plenas ad usumfructum proprium deuocabat. Quęritur an penus quoque usufructus legatus sit. penus igitur usufructus subiectus est: legatus, prædicatum. A contrario igitur sumitur argumentum, hoc modo, Vtimur his quę uobis utentibus permanent: his uero abutimur, quæ nobis utentibus pereunt, ergo cum permanere ac perire contraria sint, usus quoque & abusus contraria necesse est iudicentur. Quod si cætera quidem utendo permanent, cellæ autem uinariæ atque oleariæ utendo consumuntur: aliarum quidem rerum usufructus esse potest, penus uero non potest usus esse, sed potius abusus. Ergo cum uir uxori usumfructum bonorum suorum legauerit, nō potuit legare contrarium, quod est abusus, est uero abusus uini atque olei. uinum igitur atque oleum ad usumfructum mulieris non potest pertinere. Argumentum ab eo quod in ipso est, de quo agitur, idest ab usufructus legatione atque ab affecto, idest contrario. contraria uero in contrarijs nō ita sunt, tanquam definitio in eo quod definitur, sed tanquā relatio, Omnis enim relatio in relatiuis, omniaque contraria non id quod sunt, idest qualitates, sed hoc ipsum quod contraria sunt, in contrariis esse dicuntur: quia non secundum qualitatem propriam, sed secundū distantiam plurimā sibi inuicem conferuntur. Maxima propositio est, Quod alicui conuenit, id eius contrario non conuenire,

Ab adiunctis: Si ea mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit, non uidetur ex edicto Prætoris secundum eas tabulas possessio dari: adiungitur enim ut secundum seruorum, secundum exulum, secundum puerulorum tabulas possessio uideatur ex edicto dari,

15. Adiuncta sunt, quæ proximum ac finitimum locū tenent, ut si unū eorū quolibet extiterit modo, alterū quoque uel extitisse, uel extare, uel extaturū esse uideatur. hæc .n. sibi quasi uicina sunt. Quæ uero in existendo sibi sunt proxima, hęc uel antecedere rem uolunt, ut amor sæpe concubitum: uel simul esse, ut pallor & timor. uel euenire posterius, ut post iracundiam cædes. Eaque est adiunctorum natura, ut quanuis separari quidem possint: tamen sese inuicem monstrent. Nam neque qui amauit, necessario potitus est: & sępe qui potitus est, non amauit, Nec qui pallet, necessario timet, & sæpe non timens pallet. Nec ex necessitate iratus occidet, & occidit sępe aliquis non iratus. Sed tamen si de singulis inquiratur, eum concubuisse qui amauit, & pallere qui timet, & occidisse qui fuerit iratus, uerisimile est: non quòd ita necesse sit, sed quia ex uicinis uicina colligimus. Nam quod ad exemplum attinet huius argumenti, hæc similitudo est, Capitis diminutio, est prioris status permutatio. Id multis fieri modis solet, uel maxima, uel media, uel minima. Maxima est, cum & libertas & ciuitas amittitur, ut deportatio. Media uero, in qua ciuitas amittitur, retinetur libertas, ut in Latinas colonias trāsmigratio. Minima, cum nec ciuitas, nec libertas amittitur, sed status prioris qualitatis imminuitur, uelut adoptatio, aut quibuslibet alijs modis prior status, retenta ciuitate, potuerit immutari. Mulieres uero antiquo iure tutela perpetua continebat. Recedebant nero a tutoris potestate, quæ in manum uiri conuenissent. itaque fiebat eis prioris status permutatio; & erat capite diminuta, quæ uiri conuenisset in manum. Quædam igitur, quæ se nunquam capite diminuisset, idest quę in manum uiri minime conuenisset, sine tutoris auctoritate testamentum fecit. Quæritur an secundum eius tabulas ex edicto Prętoris debeat dari possessio, Hic subiectus quidem terminus, mulieris nūquā capite diminutæ tabulæ. prædicatus nero, possessionis concessio. Sumitur ergo ab adiunctis argumentum, hoc modo. Nam si secundum mulieris tabulas nunquam capite diminutæ possessio detur: nihil causæ est, cur non secundum puerulorum quoque, & seruorum tabulas, ex edicto Prætoris possessio permittatur. Quid enim officere potest, ne secundum mulieris nunquam capite diminutę tabulas possessio deferatur? Id scilicet, quòd ea quæ testamentum confecerat, sui non fuit iuris. quod idem & de pueris, & de seruis dici potest. Illorum enim ętas, istorum conditio,

tio, in alterius ſita eſt poteſtate. Adiungitur ergo, Si ſecundũ mulieris, quę in ſuo iure non eſſet, tabulas, poſſeſsio detur: ſecũdũ puerulorũ quoq; & ſeruorũ tabulas poſſeſsionem dari, qui ſui iuris minime ſint, quãdoquidem illi ſub tutoris, iſti ſunt ſub domini poteſtate. Proximum nanque eſt rei de qua quæritur, quod eius eſt conſequens, & poſtea exiſtens, ut ſecundum ſeruorum puerorumque tabulas bonorum poſſeſsio detur, ſi illud quod eſt in quæſtione conceditur. Quæritur enim an ſecundum mulieris tabulas nunquã capite diminutæ poſſeſsio detur. Quam rem conſequitur, ut ſi id fiat, ſecundum ſeruorum quoque, puerorumq; tabulas deferatur, quod quia fieri non oportet: ne rei quidem pręcedentis exiſtere debebit exemplum. Nec tamen neceſſaria eſt conſequutio, ſed uicina. Nam fieri poteſt, ut id recipiatur ſolum, ſecundum mulieris tabulas poſſeſsionem dari: non uero id, ut ſecundum tabulas ſeruorum, uel puerorum poſſeſsio concedatur. Sed proximum eſt, ut qui nunc hoc recepit, poſterius illud admittat. Eſt igitur argumentum ab adiunctis, id eſt ab eo quod in ipſo hęret, de quo quæritur. eſt autem quæſtio de mulieris nunquam capite diminutæ tabulis, ab affectis .ſ. ab adiunctis. Maxima propoſitio, Ex adiunctis adiuncta perpendi.

Ab antecedentibus autem, & conſequentibus, & repugnantibus, hoc modo: Ab antecedentibus, Si uiri culpa factum eſt diuortium, & ſi mulier nuncium remiſit, tamẽ pro liberis manere nihil oportet.

16. Antecedentia ſunt, quibus poſitis, aliud neceſſario conſequatur, licet illud quod antecedit, minus ſit atq; poſterius. Minus quidem: ut, ſi homo eſt, animal eſt. homo enim minus eſt animali, & tamen poſito homine conſequitur, ut animal ſit. Poſterius uero: ut, ſi peperit, cum uiro concubuit. poſterius enim eſt peperiſſe quam cum uiro concubuiſſe. Aliquoties uero & quod æquale, & quod ſimul, & quod prius eſt, ponitur ut antecedens. Aequale quidem: ut, ſi homo eſt, riſibilis eſt. Simul uero, ut, ſi terræ obiecta eſt, Luna deficit. Et hęc ſibi conuertuntur, ut conſequentia fiant antecedentia. ut, ſi riſibilis eſt, homo eſt, & ſi Luna defecerit, terrę adſit obiectio. Antecedẽs uero prius eſt, ut, ſi arrogans eſt, odioſus eſt. Prius enim eſt arrogãs, poſterius odioſus. Illud tamen in omnibus manet, poſitis antecedentibus, neceſſario conſequentia trahi. Exempli uero talis eſt explanatio. Ciuitatis Romanæ iure, liberi retinentur in patrum arbitrio, uſque dum tertia emancipatione ſoluantur. Ergo ſi quando diuortium interceſsiſſet culpa mulieris, parte quadam dotis pro liberorum numero mulctabatur. De qua re Paulus Inſtitutorum libro ſecundo, titulo de dotibus, ita diſſerit, Si diuortium eſt matrimonij, & hoc ſine culpa mulieris factum eſt: dos integra repetetur. quòd ſi culpa mulieris factum eſt diuortium: in ſingulos liberos ſexta pars dotis a marito retinetur, uſque ad mediam partem duntaxat dotis. Quare, quoniam quod ex dote conquiritur, liberorum eſt, qui liberi in patris poteſtate ſunt: id apud uirum neceſſe eſt permanere. Facto igitur diuortio contenditur, An dotis pars pro liberis, apud uirum debeat permanere. Hic ſubiectum quidem eſt, factum diuortium a muliere nunciatum: prædicatum uero, apud uirum ſextæ partis dotis poſt diuortium permanſio. Quæſtio, an poſt diuortium factum, muliere nuntium remittente, ſextam dotis partem apud uirum manere oporteat. Quęro igitur, ſi ab antecedentibus argumentum faciendum eſt, quid antecedat, quid conſequatur. At ſi uiri culpa factum eſt diuortium: uideo, mulierem dotis parte non poſſe mulctari, etiam ſi prima repudij nuncium miſit. Quod enim anteceſsit, ut uiri culpa fieret diuortium, id non permittit, ut dotis pars mulieri pereat: quamuis prima repudii nuntium mittat. Non enim quia prius libellum repudii nuntiauit, dotis parte mulctanda eſt, ſed abſoluenda potius damno, quòd non ſua factum eſt, ſed uiri culpa diuortium. Igitur antecedens eſt, uiri culpa factum diuortium: conſequens uero, dotis partem non retineri. Nam ſi hoc eſt, illud eſt. Argumentationem uero faciam hoc modo; Si uiri culpa factum eſt diuortium, etiam ſi mulier repudij nuntium miſit, nullo modo tamen dotis parte, mulctabitur. Sed uiri culpa diuortium factum eſt: Non igitur iure mulier dotis parte mulctabitur. quod ſi non mulctabitur dotis parte: nihil in uiri domo liberorum cauſa, dotis nomine relinquetur. ſed non mulctabitur dotis parte: nihil igitur apud uirũ dotis relinquetur pro liberis. Vtriuſq; uero cõcluſio ſyllogiſmi hæc eſt, Si igitur uiri culpa factum eſt diuortium, pro liberis manere nihil oportet. Argumentum, ab eo quod in ipſo eſt de quo agitur. uerſatur quippe intentio de dotis parte, eiuſque apud uirum poſt diuortiũ, quod prima nuntiauerit, retentione. hoc uero anteceſsit, uiri culpa. quod quia pręcedens eſt, affectum eſt: omne enim quod præcedit, ad id quod ſequitur, neceſſe eſt ut referatur. Maxima propoſitio eſt, Vbi eſt antecedens, ibi erit & conſequens. at in hac quæſtione eſt antecedens, id eſt, uiri culpa factum diuortium: ibi igitur conſequens erit, ſextas non retineri. Cur autem ita ſuperius argumentum concluſionibus intexuerim: cum de his M. Tullio latius exequente tractauero, euidentius apparebit.

A conſequentibus: Si mulier cum fuiſſet nupta cum eo, cui connubii ius non eſſet, nuncium remiſit, quoniam qui nati ſunt, patrem non ſequuntur, pro liberis manere nihil oportet.

17. Conſequentia ſunt, quæ, cum fuerint antecedentia poſita, conſequuntur: ueluti ſi dicamus, Si homo eſt, animal eſt, animal eſt conſequens. Sed in propoſito exemplo non ſatis apparet a conſequentibus argumentum, ſed ab antecedentibus potius, quod paulo poſt liquebit. Filij non iure ſuſcepti, in patrum non erant poteſtate, ſed matres potius ſequebantur. Non autem omnibus erat connubium cum Romanis; nec erant nuptiæ iure contractæ, quæ aut non inter ciuem Romanum, ciuemque Romanam inibantur. aut cui princeps populuſue ciuitatem, uel connubium non permiſiſſet, eo ſcilicet modo, ut in poteſtatem parentum liberi redigerentur. Illud quoque uidendum, quod ex impari matrimonio ſuſcepti, non patrem, ſed matrem ſequuntur. Ergo quædam Romana uel cum Latino, uel cum peregrino, uel cum ſeruo, cum quo connubii ius non erat, nuptias fecit, dotem contulit; factoque inter eos diuortio, contenditur, an nuptæ mulieris cum eo cum quo connubij ius non erat, apud uirum dotis pars poſt diuortium debeat permanere. Hic ſubiectum quidem eſt, nupta mulier cum quo connubium non erat: prædicatum uero, dotis partis apud uirum poſt diuortium retentionis iure permanſio. Sumitur ergo a conſequentibus argumentum hoc modo. Nam quia nuptias fecit, cum eo cum quo connubij ius nullum eſt: id conſequitur, ut liberi patrem non ſequantur. Si autem liberi patrem non ſequuntur, nec in patris quidem ſunt poteſtate. at ſi in patris poteſtate non ſunt, matrique applicantur: apud uirum dotis pars non poterit permanere. Hic igitur antecedens eſt, cum eo, cum quo connubij ius non erat, nuptiæ: conſequens uero, nihil pro liberis dotis nomine manere oportere. Concludatur argumentatio, Quoniam non permiſſo conoubio, liberi qui procreãtur patrem non ſequuntur, ne dotis quidem pars apud patrem pro liberis manere debet. quandoquidem non patrem filii, ſed matrem ſequuntur. Probatum eſt igitur pro liberis manere nihil oportere ex hoc, quòd cum eo mulier nuptias fecit, cum quo connubii ius non erat. hoc uero erat antecedens. Non ergo a conſequenti, ſed ab antecedenti potius factum deprehenditur argumentum. Quod ſi per id quod nihil dotis nomine manere oporteret, probaretur eam nuptias cum eo feciſſe, qui cum connubii ius non eſſet; recte a conſequentibus argumentum factum eſſe diceretur. Fieret uero a conſequentibus argumentum, ſi ita poneretur, Si quid ex dote pro liberis manere oporteret, quia patrem liberi ſequuntur, cum eo nupta eſſe probaretur mulier, cum quo connubij ius erat. Aſſumo quod eſt conſequens. Sed mulier cum eo nupta non eſt cum quo conoubii ius erat. Concludo antecedens, Nihil igitur dotis pro liberis manere oportebit, quia patrem liberi non ſequuntur. Argumentum, ab eo quod in ipſo eſt, de quo quæritur. Quæritur enim de his nuptijs, quarum nullum fuerit iure connubium. Ex affectis. Omne

enim

enim consequens ad id quod præcedit refertur. Maxima propositio est, Vbi consequens non est, ibi ne antecedens quidem esse potest. Ac de his erit alius uberius differendi locus.

A repugnantibus: Si paterfamilias uxori ancillarum usumfructum legauit a filio, neque a secundo hærede legauit, mortuo filio, mulier usumfructum non amittet. Quod enim semel testamẽto alicui datum est, id ab eo inuito cui datum est, auferri non potest. repugnat enim recte accipere, & inuitum reddere.

18. Secundus hæres dicitur, qui hæredi instituto substituitur. Veluti siquis filium instituat hæredem, scribatque, Si is filius intra pubertatem decesserit, nepotem uel quélibet alium hæredem esse oportere. Nepos igitur uel quilibet alius, secundus hæres dicitur. Repugnantia sunt, quæ (ut dictum est) contraria sequuntur, si ipsis contrarijs comparentur. Quidam igitur hæredem testamento scripsit filium, eique secundum substituit hæredem, uxorique suæ ancillarum usumfructum legauit a filio, dixitque ut uxori filius eius usumfructũ ancillarum permitteret, neq; illud adiecit, ut etiam secundus hæres eundem usumfructum mulieri coocederet. Succesit filius, ac mulieri ancillarum contulit usumfructum. Illo mortuo intra pubertatem, agit secundus hæres, & usumfructum ancillarum mulieri extorquere conatur, dicens, usumfructum ei a filio legatum, a se uero minime. Quęritur utrum ea mulier legatum, quod testamento acceperat, inuita posit amittere. Hic igitur subiectum est, legatum quod testamenti iure, recte accepit. Prędicatum uero, inuitam posse amittere. Sumo igitur argumentum a repugnantibus. Repugnans uero est, si id quod contrario consequens est, alteri contrario comparetur, uelut in hoc ipso quod tractamus exemplo, recte accipere, & non recte accipere, contraria sunt, sed non recte accipere, comitatur inuitum reddere. Iure enim inuitus reddit, quod non recte accepit. Repugnat igitur inuitum reddere ei quod est recte accipere. Faciemus igitur argumentum sic, Qui testamento accepit, recte accepit. Quod autem recte accipitur, inuito eo qui semel recte accepit, auferri non potest. At mulier testamento usumfructum ancillarum accepit: Id igitur ei inuitæ non poterit auferri. Argumentum, ab eo quod in ipso est de quo agitur, idest de eo quod recte acceptum est. In ipso uero est uelut affectum contrarietatis modo, ut superius dictum est. Est autem argumentum a repugnanti. Maxima propositio, Repugnantia conuenire non polse.

Ab efficientibus causis, hoc modo: Omnibus est ius parietem directum ad parietem cõmunem adiungere, uel solidum, uel fornicatum. At siquis in pariete communi demoliendo damni infecti promiserit, non debebit præstare quod fornix uitii feeerit. Non enim eius uitio qui demolitus est, damnum factum est, sed eius operis uitio quod ita ædificatum est, ut suspendi non poßit.

19. Causarum quidem multa sunt genera, quæ Cicero paulo posterins diuidit: sed nunc de efficientium causarum differit argumento. Efficiens uero causa est, qua pręcedente aliquid effectum est, non tempore, sed proprietate naturę, uelut in hoc quod nunc declaramus exemplo. Damni infecti promissio est, quoties quis promittit, Si quod damnum eius opera contigerit, sua restitutione esse pensandum. Ius autem est, parieti cómuni, parietem alium, uel fornicatũ, idest arcum habentem, uel directum continuumque coniungere. Quidam igitur ad parietem communem, alium extrinseeus parietem iunxit, deditque satis damni infecti. Communis autem paries fornicatus fuit, idest arcum habens, uel signinam fabricam sustinens, adiungente igitur eo qui satis dederat, & ut adiungeret, demoliente partem parietis quo iunctura cohæresceret, uitium communis paries fecit. Quæritur an damni infecti promissio cogat eum qui promiserit, damnum restituere. Subiectus terminus est, damni infecti promissio: prædicatus, uitij restitutio. Suminus igitur argumentum a causis hoc modo, Si is qui damni promisit infecti restitutionem, eius uitii causa fuit, restituere debet uitium quod eius accidit culpa. quod si ea natura parietis fuit ut suspendi, sustineriq; non posset (fornicati enim parietis non ea natura est, ut suspendi queat) parietis potius forma, quam demolientis culpa, uitium fecisse uidebitur: atque ita non cogitur restaurare uitium qui se damni infecti promissione obstrinxerit. Fiet igitur argumentatio hoc modo. Si penes parietis formam constitit, ue eo adiungente parietem qui damni infecti promiserat, uitium fieret: id uitium, qui promisit, præstare non cogitur. Fuit autem causa paries ut uitium fieret: qui ea fuit natura ut suspendi sustinerique non posset. Non igitur quod fornix uitium fecerit, pręstare debet qui damni, promisit infecti. Argumentum ab eo quod in ipso est de quo agitur, idest in uitij restitutione, ex affecto, idest ex causa. Causa enim uitii, forma est parietis, non culpa coniungentis parietem. Itaque factum est, ut fornix uitium faceret. quę causa uitii, cum absit ab eo qui parietem iunxit: abest etiam eiusdem uitii restitutio. Maxima propositio, Vnamquamque rem ex causis spectari oportere.

Ab effectis rebus, hoc modo: Cum mulier uiro in manum conuenit, omnia quæ mulieris fuerunt, uiri fiunt dotis nomine.

20. Effecta sunt, quę aliquibus efficiuntur causis, non tempore pręcedentibus, sed natura. uelut si quæratur, Vxore defuncta quę in manum uiri conuenit, an eius bona ad uirum pertineant. In qua quæstione, bona uxoris defunctæ quæ in in manum uiri conuenerit, subiectum est: ad uirum autem pertinere, prædicatum. Quæro igitur argumentum ab effecto, dispicioque quid perfecerit ipsa in manum coouentio, atque ex eo argumentum traho. id autem est, Omnia uiri dotis nomine fieri, quæcunque mulieris fuere. Ipsa igitur in manus uiri conuentio, omnia quæ mulieris fuere, uiri fecit dotis nomine, non præcedens tempore, sed statim propria ui naturę. Nam ut in manum quæcunque conuenerit, mox eius bona, dotis nomine uirum sequuntur, Facio igitur argumentum sic. Si mulier quæ defuncta est, in manum conuenit: in manum uero conuenientis mulieris bona uiri fiunt dotis nomine: hęc quoque bona de quibus agitur, uiri sunt. Argumentum ex eo quod in ipso est, de quo agitur, continetur. Agitur enim de bonis eius quæ in manum conuenerit, scilicet ab affectis, idest a causæ effectis. Effectum nanque est, in manum conuentionis omnia quæ mulieris sunt, uiri fieri dotis nomine. Quanquam hic quoque non ab effectis, sed a causa factum argumentum esse monstretur. Ostensum est enim fieri uiri dotis nomine quicquid mulieris fuerit, ex eo quod mulier in manum conuenerit. Sed hæc causa est ut quæ mulieris erant, uiri fiant dotis nomine. Sed dicat quis, ex eo quod ea quæ mulieris fuerant, uiri fiunt dotis nomine, id approbari quòd defunctæ bona ad uirum debeant pertinere. Sed quæ mulieris sunt, ea uiri fieri dotis nomine, & bona ad uirum pertinere: uel idem est, uel neutrum alteri causa est. uel siquis dicat eam esse causam ut bona mulieris uiro debeant cedere, quòd per in manua conuentionem, uiri facta sunt dotis nomine: a causa rursus, ac non ab effectis, factum esse argumentum putabit, idest a dote. ab effectis uero non oportet aliud nisi causam probari. Esset uero ex effectis argumentum, ut ex eo causa probaretur hoc modo, Si quæstio esset, an mulier in manum uiri conuenisset, & iodubitatum haberetur, omnia quæ fuissent mulieris, uiri facta dotis nomine diceretur ita. Si omnia quæ fuere mulieris, uiri facta sunt dotis nomine: mulier in manum uiri conuenit. sed omnia quæ fuere mulieris uiri facta sunt dotis nomine: mulier igitur in manum uiri conuenit. Maxima propositio, Causas ab effectis suis non separari.

Ex comparatione autem omnia ualent, quæ sunt huiusmodi. Quod in re maiore ualet, ualeat in minore: ut si in urbe fines non reguntur, nec aqua in urbe arceatur. Item contra: Quod in re minori ualet, ualeat in maiore. licet idem exemplum conuertere. Item, Quod in re pari ualet

ualeat

ualeat in hac, quæ par est: ut quoniam usus auctoritas fundi biennium est, sit etiam ædium. At in lege ædes non appellantur, & sunt cæterarum omnium, quarum annuus est usus: ualeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat.

21. A comparatione locus qui dicitur, tripartito scinditur. aut enim a comparatione maiorum, aut a comparatione minorum, aut a comparatione parium nascitur. A comparatione igitur maiorum est, quoties maiora minoribus comparantur, hoc modo, ut Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. Sit enim quæstio, an in Vrbe aquam liceat arceri. In hac igitur subiectus est terminus, in Vrbe aqua: prædicatus uero, ius arcendi. Regi fines dicuntur quoties unusquisque ager proprijs finibus terminatur. Arcet uero aquam, qui eam per sua spatia meare non patitur. Faciamus igitur argumentum sic. Quoniam plus est regi fines, minus uero arceri aquam: si in ciuitate fines non reguntur, quod maius est: ne id quidem quod minus est, fiet, ut aqua in ciuitate arceatur. Hic igitur sumptum est argumentum ab eo quod in ipso hæret, de quo quæritur. Quæritur uero de arcendæ aquæ iure, ab affecto scilicet, idest a maiori, quod refertur ad id quod minus est. Notandum uero, quòd Tullius maximam propositionem argumentationi inclusit, hoc modo, Quod in re maiori ualet, ualeat in minori. & deinceps ea nixus, argumentationem expediuit, ut manifestius appareat id quod in primo uolumine commemoratum est, has maximas propositiones aliquoties quidem argumentationibus includi, ut in præsenti monstratur exemplo: alias uero, uires argumentationibus dare, ut in superioribus exemplis locorum. quòd si idem conuertamus exemplum, dicemus, Quod in re minori ualet, ualeat etiã in maiori. At in Vrbe aqua arcetur: regantur igitur fines. Hic tamen quęstio permutatur, hoc modo. Quæritur enim an in urbe fines oporteat regi. Sed a minore sumitur argumentum, idest ab arcenda aqua: ut sit hic quoq; argumentum ab eo quod in ipso est, idest ab eo quod est in regendis finibus, ab affecto scilicet, idest a minori. Id enim quod minus est, affectum est: illud nanque respicit id ad quod comparatur. Hic quoque maxima propositio a Tullio posita est, eaque est, Quod in re minori ualet, ualet etiam in maiori. A paribus uero fit similiter comparatio. Necesse est enim ut ualeat æquitas, quæ paribus in rebus paria iura desiderat. Plurimarum igitur rerum usucapio annua est. ut siquis eis anno continuo fuerit usus: eas firma iuris auctoritate possideat, uelut rem mobilem. Fundi uero usucapio, biennij temporis spatio continetur. de ædibus in lege nihil scriptum est. Quæritur ergo, usus ædium uno ne anno, an biennio capiatur. Faciemus a paribus argumentationem. & quoniam immobilium æqua possessio est, ædes uero immobiles sunt, ut biennio fundus uso capitur: ita etiam oportet ędes usucapere biennio possidentem. Aequitas enim paribus in rebus paria iura desiderat. Quę etiam maxima propositio a Tullio clarissime posita est: sed exemplum restrictius positum est, nec promptissime ad intelligendum. Ita nanque ait, Vt quoniam usus auctoritas fundi per biennium est, sit etiam ædium. hic igitur ędium usus auctoritatem biennio fieri sentit. sed adiungit, At in lege ędes non appellantur, & sunt cæterarum omnium quarum annuus est usus. hic rursus ædes in his uidetur ponere, quę annuo usu capiuntur, & concludit nihil definiens, nisi, Valeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat. Sed uidetur ita dictum, quoniam immobiles sunt ædes ut fundus, biennio uero fundus usucapitur, ędes quoque biennio usucapiantur. & sibi ipse rursus opponit: sed in lege duodecim tabularum, de ędibus nihil scriptum est, & inter eas relictæ sunt res taciturnitate legis, quarum est usus annuus. Nam cum de fundo pręscriberet lex biennij usucapionem, tacuit ędes, & iis potius hac taciturnitate eas iunxit, quarum annuus est usus. Sed soluit obiectionem ita: sed æquitas paribus in rebus, paria iura desiderat. Itaque quoniam æque fundus, atque ædes immobiles sunt, æque biennio usucapientur. Factum est igitur hic quoque argumentum ab eo quod in ipso est, de quo quæritur, idest ab affecto, idest pari. Nam cum agatur de ædium possessione, argumentum sumptum est ab usucapione fundorum. Expeditis igitur his locis, qui in ipso de quo agitur, inhærebant: Nunc iam loci eius quẽ dixit esse extrinsecus, ponit exemplum. Hic uero est qui sumitur ab auctoritate iudicij locus ualde probabilis, etiam si non maximæ necessitatis. Quæ enim necessaria sunt, hæc ex propria considerantur natura: Quæ uero probabilia sũt, plurimorum iudicium expectant. Ea nanque sunt probabilia, quæ uidentur uel omnibus, uel pluribus, uel maxime claris, atque pręcipuis, uel secundum unamquamque artem, scientiamque eruditis, ut quod medico in medicina, geometræ in geometria, cæterisq; in propria studiorum facultate uersatis. de quo extrinsecus loco sic loquitur.

Quæ autem assumuntur extrinsecus, ea maxime ex auctoritate ducuntur. Itaque Græci tales argumentationes ἀτέχνους uocant, idest artis expertes.

22. Alia quippe argumenta sunt, quæ ipse elicit orator, atque ipse quodammodo ex designatis locis sibi comparat, & propria facultate conquirit. Alia quæ extrinsecus posita nõ ipse inuenit, sed præsentibus utitur & paratis, ueluti testimonia, tabulæ, fama, cæteraque, de quibus M. Tullius latius tractaturus est. Non enim sibi ipse testimonia parat orator: sed paratis utitur. nec ipse iudicium facit: sed iam posito ac spontaneo rumore ueniente utitur ad causam. atque idcirco hos locos Græci ἀτέχνους uocant, idest inartificiales, atque ut Tullius dixit, artis expertes: quæ enim non proprio oratoris artificio comparantur, sed se extrinsecus uenientia subministrant, hæc iure artis expertia sunt appellata. Huius exemplum est.

Vt si ita respondeas, Quoniam P. Scæuola id solum esse ambitus ædium dixerit, quantũ parietis communis tegẽdi causa tectũ proijceretur, ex quo in tectũ eius ædes qui protexisset, aqua deflueret, id tibi ius uideri.

23. Solum ambitus ædium est, quantum soli ædium ambitus claudit. Scęuola igitur dixit id esse ambitus ædium solum, quod tecti diffusione tegeretur. Manifestum est enim tecta latius fundi, nec parietibus adæquari, ut stillicidium longius cadat. Quæ cum ita sint, quidam parietem communem tegere nitebatur, quæritur an sit aliquod ius tegendi. Respondeas tu, inquit, Trebati, id ius esse tegendi parietis cõmunis, ut in eius qui tegit, non in aliud quodlibet tectum, stillicidii aqua fundatur. alias non esse iuris, ut tegat quis parietem, stillicidio in uicini tecta defluente. Hæc enim stillicidii seruitus noua, nisi consentiente uicino, nihil iuris habet. Sed si huic respõso opponatur, Ne sic quidẽ, ut tegat, esse iuris, quandoquidem ædium solum tantum est, quantum cuiusque parietes claudunt. Qui uero tegit, tectum longius mittit. Tu, inquit, responsum tuum Scęuolę auctoritate firmabis, dicens Scęuolam respondisse, Hoc esse solum ambitus ædium, quantum tectum proiiceretur, non quantum parietes ambirent. Ius est igitur proiicere tectum, qui intra ambitum adhuc suarum ędium tegit, sed ita, ut in suum aqua defluat, nec uicino noua noceat seruitute. In qua quæstione neq; a subiecto, neq; a prædicato termino ductum est argumentum, quod in his locis considerari moris est, qui in ipsis hærent, de quibus agitur terminis, ut in omnibus exemplis est diligentissime declaratum. Sed quia sumitur argumentum extrinsecus, dubitationi iudiciũ cuiuslibet opponitur, ut nunc Scęuolæ, cuius auctoritate responsum est: atque ideo ex loco qui uocatur extrinsecus, sumptum dicitur argumentum.

His igitur locis, qui sunt expositi, ad omne argumentum reperiendum tanquam elementis quibusdam significatio & demonstratio datur. Vtrum igitur hactenus satis est? tibi quidem tam acuto & tam occupato puto: sed quoniam auidum hominem ad has discendi epulas recepi, sic accipiam, ut reliquiarum sit potius aliquid, quam te hinc patiar non satiatum discedere.

Omne

24. Omne elementum principium est eius rei, cuius elementum esse perpenditur. Nam eius quod ex elementis fit, ipsa elementa necesse est loco esse principii. Ergo, quoniã hi loci superius designati, argumentorum quasi quædã principia sunt. ipsi enim sunt qui continent argumenta: omne autem quod continet, eius quod continetur, principium est: Idcirco ait Cicero ueluti quædam elementa argumentorum uideri locos hos, quos superius posuit; cautissimeque adiecit, quasi quædam elementa. Non enim integre elementa, sed quasi in similitudine elementorum sunt hi loci, qui in argumentis efficiendis sumuntur. Idcirco quoniã argumentorum quædam uidentur esse principia. alioqui elementum omne, minima pars eius est, cuius elementum est, & id quod ex elementis efficitur, partis uice coniungit, ut literæ orationem. at uero locus, non pars argumenti, sed totum est. est enim significatio quædam, & demonstratio ad reperiendum argumentum data: ut si locum respexeris, noueris ubi conditur, unde duci debeat argumentum. Sed reliqua ad Trebatium expeditissime dicta sunt; blanditurque ei dicens etiam breuia posse sufficere, acuminis prærogatiua, præsertim cum sit iuris occupatione districtus, & tempus legendi plura non habeat. Sed quoniam, ut inquit, auidissimum studii ad has doctrinarum epulas recepit, non uult degustatũ, sed satiatum relinquere, ut nõ desit aliquid, sed de pleno etiam relinquatur. factaque est a conuiuando translatio iucundissima. Declaratis igitur locis omnibus, eorumque exemplis diligenter expositis, pauca quædam de locorum ui, atque ordine disputabo: quibus plenissima disputatione expeditis, ad ea quæ restant explananda, transgrediar. sed id tertio iam uolumine faciendum est, quoniam secundus liber habet proprium modum.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER TERTIUS.

ANTEQUAM latiorem M. Tullii diuisionem de enumeratis superius locis aggrediar, pauca, ut sum pollicitus, de ui, atque ordine locorum mihi uidentur esse tractanda: ut eorum natura diligẽtius cognita, facilior se argumentorum copia subministret. Primum, igitur quoniam loci omnes diuisi sunt in eos, qui in ipso hęrent de, quo quæritur, & in eos qui extrinsecus assumerentur; uidendum est, quinam sint hi loci, qui in ipso hęrent de quo quæritur, & quid ab ipsis rebus differunt, in quibus hærere dicuntur. Atque illud quidem planissime expeditum est, ipsos dici terminos illos, qui in quæstione uersantur. horum esse alterum prædicatum, alterum uero subiectum, superior expeditio patefecit. Ab eo igitur termino de quo agitur, quid differt locus a toto? quandoquidem idem est, ipsum esse, quod totum: neque enim est aliud esse quemlibet terminũ in quæstione propositum, quam totum esse terminum eundem qui in quæstione est constitutus. De partibus quoque idem dicimus. nam si omnes partes efficiunt id, cuius partes sunt, terminumque in quæstione propositum suæ partes efficiunt: non est dubium quin partes quoque omnes conuenientes idem esse quod ipsum est in quęstione propositum, rectissime intelligantur. Notatio uero eodem modo illud ipsum est, quod in quæstione proponitur. rem enim unamquamque, omne uocabulum designat in quæstione ac denotat. Fit igitur ut totum, partes, ac nota, idem quod est ipsum de quo quæritur, esse uideantur. In tanta igitur similitudine rerum danda est differentia. neque enim, ut dictum est, si locus hæret in eo ipso de quo quæritur, atque ab ipso de quo quæritur capi non potest argumentum, fieri potest, ut locus idem esse possit, quod ipsum est, de quo quæritur. Sed hęc differentia est, ipsum est, quod confuse ac singulariter intelligitur, ut homo, in eo inest totum suum, quod est definitio ipsius. Igitur totum, ab eo quod ipsum est, intelligentia separatur. quòd illud quidem singulariter intelligitur, hoc uero sub generis ac differentiarum enumeratione monstratur. diuidit enim definitio atq; dispertit, totumque patefacit, quod in re ipsa singulariter intelligebatur. De partibus quoque eadem ratio est. si enim ad membrorum multitudinem, uel specierum omnium enumerationem, singularis termini referas intellectum: statim ipsius ac partium differentias comprehendas. Nota etiam, ab eo cuius nota est, facile distat. quia illud uox & significatio est, illud res significationi supposita. Eorum uero quæ affecta sunt, non sunt dubiæ differentiæ ab his, quorum affecta esse monstrantur. Quis enim idem dicat esse coniugatum, quod est id cui coniugatum est? quis idem dicat esse iuste, quod iustitia? quis genus idem quod forma? quis contraria? quis similia? quandoquidem neque contrarium, sibi ipsi contrarium esse potest: nec simile, sibi ipsi simile: nec genus, sibimet ipsi genus, & de cæteris eadem ratio est. Nunc illud dicendum est, propter quod ista præmisimus. quandocunque enim ab illis tribus locis, qui primi propositi sunt, argumenta sumuntur, idest a toto, a partibus, a nota: fit ut ipse quidem terminus ad cuius fidem quæritur argumentum, intra quamlibet earum rerum contineatur: quæ cum ad argumentum ductæ fuerint, loci esse monstrantur. uelut cum fit argumentum a toto, ipse quidem terminus, cui fides affertur, intra totum comprehenditur: totum uero ipsum quod est definitio, res est. siquidem orationem, rem uocari placet. At si ex ea sumitur argumentum, fit locus. Itaq; ipsum quidem de quo agitur, intra totum clauditur: a quo toto cum fit argumentum, fit ipsum totum, locus: quod totum, quoniã claudit terminum qui in quæstione uersatur, eidem termino uidetur inhęrere. quo fit, ut locus quoque qui a toto est, eidem inhæreat termino, de quo in quæstione dubitatur. Partium quoque enumeratio eundem terminum claudit, quem partium collectione coniungit. Ipsaq; partium enumeratio res quædam est, si oratio rebus annumeranda est: sed si ab ea ducitur argumentum, fit locus. Sed quoniam partium multitudo in eodem termino est, quem conuentus partium iungit: necesse est eum quoque locum qui est a coniunctione partium, ipsi illi termino de quo quæritur, inhærere. Nota etiam rem designat, & significatione aliquo modo comprehendit. a qua si ducitur argumentum, fit locus. & quoniam nomen omne ei uidetur adesse, cuius intelligentiam significat: locus quoque qui est a notatione, in ipso hæret, de quo uersatur intentio. At in affectis quæ in tredecim partes diuisa sunt, non idem est. Nam quoniã respicientia quodammodo terminum sunt, & quasi extrinsecus constituta: non uidentur eodem modo coniuncta esse cum termino, quo coniuncti sunt hi loci, qui a toto, a partium enumeratione, a nota esse prædicti sunt: sed tamen id quod affectum est, ad aliquid dicitur. Id uero aliquid, iunctum est illi semper quod ad eius ducitur relationem, ac sine eo esse nunquam potest: quia cum ipso nascitur, & quodammodo altero dicto, intelligitur alterum. Nam si id de quo quæritur, eiusque affecta perpendas, ea quæ perhibentur affecta, extra id de quo ambigitur, posita esse consideres: nihil enim eorum quę sunt ad aliquid, ex seipso esse potest, sed est semper ex altero: ut enim in prædicamentis ostenditur, omnia quę ad aliquid dicuntur, opposita sunt: non tamen ita disiuncta sunt, ut omnino sint distributa. sed quoniam relatiua prędicatione iunguntur: necesse est aliquo modo in ipso sint, ad quod uidentur affecta. Omne quippe affectum, ex eo ad quod affectum est, suscipit formam, & sine eo esse non potest: & dicto altero, alterius so statim subiicit intellectus. ut cum dixero dimidium, duplum intelligitur: & cum patrem nominauero, filius ad intelligentiam uenit. & omnia quæcunque ad aliquid sunt, ex sese pendent, nec a se inuicem deseruntur. Igitur omne affectum, & ad ipsum respicit ad quod refertur, & in ipso est. Ad ipsum quidem respicit, quoniam affectum suum, uelut ad aliquid, relatiuæ more prædicationis refertur. In ipso uero est, quòd ea est affectorum natura, ut alterum existat ab altero, seque ipsa possideant. quandoquidem & id quod affectum uocatur, eius est termini ad quem consideratur affectum: & terminus in quæstione propositus affecto suo intelligitur

telligitur esse connexus. Quæ cum ita sint: cum argumentum sumitur a coniugatis, quoniam id quod coniugatum est, affectum est ad id quod ei ex altera parte est coniugatum; id quidem de quo quęritur, in altrinsecus posito coniugato hæret. Is uero locus unde argumentum trahitur, ab altero ducitur coniugato, ueluti si compascuus ager est, ius est compascere. Igitur compascere atque compascuum, coniugata sunt, sed quærebatur an ius esset compascere. Tractum uero est argumentum a compascuo. Itaque terminus quidem de quo fuit quęstio, in altero coniugato positus deprehenditur, idest in compascendo: locus uero unde argumentum tractum est, in altero est, idest in compascuo. Item quoties a genere ducitur argumentum, id de quo quæritur in forma hærere necesse est. ut cum ostenditur legata esse numerata pecunia, quoniam fuerit argentum omne legatum. Quęritur enim de numerata pecunia, quæ est species argenti, & argumentum tractum est ab argento, idest genere. Itaque ipsum de quo quærebatur, in forma fuit, idest in specie. Argumentum uero tractum est ab affecto, idest a genere. Quod si a forma generis argumentum fiat, conuerso modo est. id quidem quod quæritur in genere esse monstratur: ipsum uero unde sumptum est argumentum, in forma esse perpenditur. Nam cum quæratur, an legatum sit uxori argentum, ostenditur non esse legatum. quia nõ fuerit uxori tantũ legatũ, sed matrifamilias uxori. uxor uero, genus est: materfamilias, species uxoris. Quęritur igitur de uxore, idest de genere. Argumentum factum est a matrefamilias, idest a forma. Quoties uero a similitudine trahitur argumentum, quoniam id quod simile est, non sibi, sed alteri simile esse perpenditur: res siquidem de quo quæritur, in uno eorum quę sunt similia, posita est: at uero locus, in altero est. uelut cum quæritur an hæres restituere uitium ruinamue cogatur ædium in usumfructum relictarum. In hoc igitur quæstio est: locus uero a similitudine, quia non oportet hęredem ædes restituere, sicut nec mancipium, si id aliqua ratione depereat. Cum igitur similis sit ædium ususfructus atque mancipii: quod quæritur, in ædium usufructu positum est: locus uero, in usufructu mancipii. In differentia quoque idem est. eorum namque quæ differunt, in altero positum est id quod quęritur, in altero uero illud a quo id quod est ambiguum, comprobatur. ut cum quæritur, an id quoque argentum quod in nominibus debeatur, legatum sit. Hic igitur illud est quod dubitatur. In eo uero quod ab hoc differt, locus est, a quo ostenditur minime legatum esse argentum quod in nominibus debeatur: quia multum differt in arca ne sit positum, an in nominibus scriptum. A contrario quoque idem est, ut in eo quod quęritur, an ususfructus penus legatus sit. In usufructu igitur quęstio est, sed probatur minime esse legatus. quia non potest esse usus earum rerum, quæ utendo pereunt, sed potius abusus, in abusu igitur locus est, scilicet in altero contrariorum, cum fuerit in usu quæstio. Ab adiunctis etiã locus eodem modo ab eo quod quęritur segregatus est, ut in uno adiuncto quæstio, in altero uero sit locus. Nam cum quæratur an secundum mulieris tabulas nunquã capite diminutæ possessio detur, in hoc quæstio est, an detur: at in eius adiuncto, locus. Ostenditur enim minime dari debere possessionem, quia sit proximum, ut secundum puerorum quoq; atque seruorum tabulas bonorũ possessio concedatur. Ab antecedentibus uero ita est locus, ut quæstio sit in consequentibus. Nam cum quæritur, an aliquid dotis nomine pro liberis manere oporteat: sumitur argumentum nullo modo manere oportere ex antecedentibus, quòd uiri culpa factum est diuortium: locus itaque, in antecedenti: quæstio uero, in consequenti. Consecutum est enim nihil apud patrem pro liberis permanere, cum uiri culpa præcesserit. A consequentibus uero si sit argumentum, res quæ dubia est, in antecedentibus esse deprehenditur. uelut cum quæritur, an diuortio facto, si cum eo nupta esset mulier qui cum connubii ius non esset, dotis nomine aliquid pro liberis manere oporteat: Fit argumentum sic, Siquid ex dote pro liberis manere oporteret, quia patrem liberi sequerentur, cum eo nupta esset mulier, qui cum connubii ius esset, hic antecedens est, siquid de dote pro liberis manere oporteret, & in eo quæstio, an aliquid manere oporteat. consequens uero, cum eo mulier nupta, qui cum connubii ius non esset, a quo sumitur argumentum, idest a consequenti. Nam cum manifestum sit, non cum eo nupta esse, cum quo connubii ius erat: ostenditur quòd minime patrem liberi sequantur, atque idcirco nihil pro liberis manere oportere. Hic igitur res quidem quæ dubitatur, in antecedenti est, in eo scilicet, an ex dote pro liberis manere aliquid oporteat: argumentum uero in eo loco, qui est in consequentibus, idest in muliere quæ nupta est cum eo, cum quo nulla erant iura connubii. A repugnantibus etiam quoties argumenta sumuntur, res quidem dubia in altero repugnanti, in aduerso uero locus est argumenti: ut cum quæritur, an possit inuita mulier reddere legatum quod recte testamento semel accepit. Locus a repugnanti, minime posse inuitam reddere quod recte accepit. Quæstio igitur est in eo, quod intelligitur inuitam reddere: argumentum uero, in altero repugnanti, idest in eo quòd intelligitur, recte accipere. Pugnat enim inuitam reddere, & recte accipere. sed quæstio in uno eorum est, locus in altero. Quoties uero a causis efficientibus ducitur argumentum, quæstionem in effectis esse necesse est. ut exemplo quo quæritur, an qui satis dederit damni infecti, uitium parietis præstare cogatur. In hoc igitur, idest uitio parietis, quæstio est, sed de causa trahitur argumentum. Dicitur enim non oportere præstare: quoniam natura parietis causa fuerit uitij, non is qui de præstando uitio satis dedisset. effectum ergo causę uitium parietis fuit. Itaque quæstio quidem, in effecto: locus uero esse consideratur ex causa. At si ab effectis aliquid approbetur, locus in effecto, quæstio in causa est constituta. ueluti cum quæritur, an mulier quędam, cuius bona uiri facta sint dotis nomine, in uiri manũ conuenerit. Quoniã ergo ex in manũ conuentione perficitur, ut bona mulieris post eius mortem uir adipiscatur, argumentum ducitur ab effectis. Efficitur enim per in manum conuentionem, ut quæcunque sunt mulieris, uiri fiant dotis nomine. ergo cum ea quæ mulieris fuere, uir nomine dotis adipiscatur, mulierem in manum uiri necesse est conuenire. Quæstio itaq; est de muliere, an in manum uiri conuenerit: argumentum uero, ab effectu causæ, idest in manum conuentionis. hoc uero est, quòd ea quæ fuere mulieris, uir nomine dotis acquirit. quo fit, ut quod quæritur, in causa: locus uero sit in effectis. A comparatione uero maiorum si fuerit argumentum, quæstio erit in minoribus. ut si quæratur, an in urbe aqua debeat arceri, defendaturque minime debere: neque enim fines reguntur. ita in aqua arcenda, quod minus est, quæstio est: locus uero, in finibus regendis, quod maius est. Contrarie uero, si a minore argumentum ducatur: erit id quod dubitatur, in re maiori, ut si dubitetur, An fines in ciuitate regantur: Respondeamus minime. quoniam ne aqua quidem arcetur. Ita id quod dubitatur, in re maiore consistit: illud uero unde argumentum sumitur, in minori. Et in comparatione parium similis ratio est: in uno enim eorum quæ sunt paria, quęstio consistit, in altero locus intelligitur argumenti. ueluti cum quęritur, an ędium usus biennio capiatur, id approbamus, quoniam fundorum quoque. Cum ergo paria sint fundus atque ędes: quæstio quidem de ædibus est, argumentum uero ducitur a fundo. Ac de m quidem locorum, quoque a se modo quæstiones & loci argumentorum separentur, hæc dicta sint. Nunc eorum ordinem breuissime commemorabo. Ex hoc itaque oritur omne iudicium, qui locus prior, qui sit posterior existimandus, si eos terminos consideremus, qui in proposita quęstione uersantur. Quæcunque enim his terminis propinquiora sunt, hæc rectissime priora numerantur. Posteriora uero quantum a propositis longissime quæque recesserint: id autẽ tali ratione clarescet. Primũ nanq; locorũ est diuisa pluralitas in eos qui in ipso sunt de quo agitur, & in eos qui assumuntur extrinsecus: in quo prępositos esse intelligimus eos locos qui in ipso sunt, his locis qui trahuntur extrinsecus. Hic uero locus qui in ipso est, in primas quatuor distribuitur partes: quarũ prima est definitio, qui locus a toto est nũcupatus. Idcirco autẽ primus a toto locus ponitur, quoniam nihil est

alicui

alicui tam proximum, quam propria definitio. Consequitur enumeratio partium. quia post definitionem proximum locum partes tenere debent, quæ totum id, cuius partes dicũtur esse, coniungunt. His apponitur nota, quæ quasi conuerso modo definitio est. Nam sicut definitio explicat quod implicite nota designat: ita nota inuoluit, & confuse indicat, quod patefacit atque expedit definitio. Nota uero tertia ideo est, quia definitio substantiam secet: partium enumeratio ea dinumerat, quæ totum compositum iungunt: nota uero nihil efficit, sed tantum designat. Post hæc quæ in ipsis termiois principaliter hærent, illa quæ sunt affecta numerantur, quæ iam non ipsis insunt terminis, sed eosdem oelut extrinsecus posita consequuntur: atque idcirco solum in ipsis esse dicuntur, quoniam sine his esse non possuot, quorum prima suot coniugata. Nihil eoim inter affecta sic proximum est, quam id quod & re & nomine participat, nisi quod parua nominis inflexione seiungitur. Nam id quod iustum est, & iustitia participat, & inflexo iustitiæ nomine nuncupatur: & in cæteris quidem coniugatis idem est. Post hæc aonumeratum est genus, Genus uero est, quod cuiuslibet uniuersaliter substantiam monstrat, & quod multorum specie diuersorum substantialis est similitudo. quod a propositis terminis longios quam coniugata, se iungitur: quia tametsi substãtiam monstrat, tamen ne inflexo quidem uocabulo cum termioi nomine copulatur, sed longe lateque diuerso. Huic adiuncta est species, quam formam Tullius apppellauit, quia nihil est tam proximum generi, quam species. Species uero est substantialis indiuiduorum similitudo, & quod sub genere ponitur. Post hanc, similitudo est constituta. etenim post illud idem quod in substantiis intelligitur, illud idem recte ponitur, quod in qualitate esse perpenditur. Paulatim uero res incipit a similitudine recedere, nec statim ad contrarium uenit, sed prius a differentia locum statuit. Nam remota similitudine nihil aliud occurrit prius, nisi differentia, post hanc, a contrario locum ducit, idest a maxime differẽtia, rursus ad amica sibi affecta conuertitur: sed oon eo modo amica, quo sunt similia. adiuncta enim proponit, quæ nõ sunt integræ similitudinis, sed inter se indicij, & ueluti cuiusdam rerum sibi cohærentium propinquitatis. Post adiuncta uero antecedentia Tullius posuit. post id enim quod aliquo modo iunctum est, aliquid necesse est, aut antecedens, aut consequens iotelligatur. Prius itaque antecedens, post consequens collocatum est. Post hæc repugnantia dixit, ut quodammodo duplex ordo contrarietatum ac similitudinũ nasceretur. Prius eoim proposuit a simili, a differentia, a cõtrario. atque hic uniuersus ordo est similium & contrariorum. Rursus ab adiunctis, ab antecedentibus, a consequentibus, a repugnantibus. Hic rursus secundus ordo similium & contrariorum esse deprehenditur. sed primus ualde euidentior, quam secundus: plus est enim simile esse quam adiunctum: plus est differre, quam antecedere, uel consequi: plus etiam est contrarium, quam repugnans. Et in suo quæque ordine plenam retinent formam, uelut quia similitudo propinquitatem quandam tenere debet, propinquius est enim id quod est simile, ei, cui simile esse consideratur, quã id quod adiunctum est ei cui naturali uicinitate coniungitur. Rursus quoniam differentia dissimilitudinis auctor est: dissimilius est id, quod ab aliquo differt, quam id quod consequitur, uel antecedit. Rursus quoniam contrarium longissime ab eo cui contrarium est, oportet abscedere: longius abscedit cootrarium, quam repugnans. Post hæc quid aliud restare poterat, quam effectorum causas quærere? aut post effectorum causas quid aliud quam ipsarum causarum perquirere effectus? Præterea, a comparatioue loci, postremum ordinem teneut, quia siue similitudioem, siue dissimilitudinem, in sola obtinent quantitate. Ac de locorum ordine satis dictum est. Illud præterea considerandum puto, Num hi quoque argumentorum loci, qui in ipso hærent de quo quæritur, inter affecta iure numerentur. Quandoquidem quæ affecta sunt, idcirco esse dicuntur affecta, quia suot ad aliquid, & prooositi termini relatione nectuntur. Nam & definitio, alicuius est definitio: & totum, partium totum est: & nota, significati nota est. Sed inspicienda natura est singulorum, & uidendum, num similiter hæc ad aliquid referantur, ut cætera. Nam definitio rem quam defioit, quodammodo explicat, atque conformat. Item partes, rem cuius partes sunt, propria coniunctione perficiunt. Nota uero, eius intellectum communiter tenet: & cum hæc, cætera quæ uocantur affecta, non faciant, inre hęc non inter affecta ponuntur: sed in eo ipso, quod uoluti conficiunt atque conformant, inesse dicuntur. Sed quoniam de ni atque ordine locorum sufficienter dictum est, nunc ad sequentia transeamus. Præter omnia enim quæ superius dicta sunt, illud animaduertendum maxime est, quia non siquid in argumentis fuerit sumptum, illud eorum argumentorum locus dicendus est, nisi ooo solum insit argumentis, uerumetiam ab eo argumenta nascantur. id quod dico, planiore liquebit exẽplo. Si quod enim fuerit argumentum in quo sumatur genus uel species: non statim illud argumentum ex genere uel specie tractum esse dicitur, nisi ei argumento uires generis uel speciei qualitas subministret. Age enim, sit quæstio, An idem sit animali esse quod uiuere, & fiat argumentatio sic, Non idem est animali esse quod uiuere, quia ne inanimato quidẽ idẽ est esse, quod mori: plurima quippe sont inanimata, neque moriuntur. Nam quę nunquam uixere, ne mori quidem posse manifestum est. Hoc igitur inanimatum genus est lapidum, ac fusilium metallorum, & sumptum est in argumeotum, sed non ex genere factum est argumentum, licet in eodem genus uideatur inclusum, sed potius a contrario. Namque contrarium est, uitæ quidem mors, animali inanimatum, sed mori non sequitur inanimatum, igitur ne animal quidem uiuere. Noo ergo ex genere locus iste dicẽdus est, sed potius ex contrario, quamuis genus huiusmodi contineat argumentum: tunc enim locus esset a genere, si ab animalis, uel a uiuendi genere argumenti ratio traheretur, uelut si ita fieret argumentum, Animali esse, substantiæ est esse, ipsum uero uiuere, substantia non est, sed in substãtiam uenit. Non est igitur idem uiuere, quod animali esse. A substantia igitur tractum est argumentum, a genere uidelicet animalis, Hoc igitur argumentum, & genus continet, & ex genere ductum est. in priore uero, etsi genus cõtinet, a contrario tamen ductum esse perpenditur. Illud enim semper speculandum est, noo quid in argumeoto sit, sed ex quo ducitur argumentum, & in cæteris quidem eadem ratio tenenda est: oeq; est enim in singulis immotandum. Siquis.n. diligentiam decursæ superius expositionis exercuit, facile in reliquis colliget, quod uno declaratur exemplo.

Quando ergo unusquisq; eorum locorum, quos exposui, sua quadam membra habet, ea quam subtilißime persequamur, & primum de ipsa definitione dicatur. Definitio est oratio, quæ id quod definitur explicat quid sit.

25. Propositis igitur breuiter argumentorum locis, eosdẽ subtilius atque enodatius statuit per suas partes & cõuenientia membra partiri. Ita enim locorum omnium diligentius natura considerabitur, si nõ confuse solum, uerumetiam distributim, & in suarum partium proprietate noscantur. Dat uero hoc multam inueniendorum copiam argumentorum: ut enim de definitione dicamus, Si cunctas aliquis definitionum partes agnouerit, ex omnibus sibi poterit argumenta conquirere; eritque in inueniendis copiosior argumentis eo, qui quot sint definitionis species ignorat. Ex tot enim definitionum partibus argumenta producet, quantas quis definitionum partes esse cognouerit. Is uero habebit plurimam talium locorum facultatem, quem definitionum diuersitas non latebit. Ob hoc igitur M. Tullius, quos confuse atque indigeste posuit locos, nunc eosdem diligentiore ratione partitur. Ac primum illud propensiore consideratione tractandum est, quod ut dictum est, etiam loci ipsi res quædam sunt: sed tunc esse intelliguntur loci, cum ab his trahitur argumentum. Ergo nunc Cicero non principaliter locos, sed res ipsas diuidit, quæ ad argumentum ductæ, speciẽ sumunt locorum. Definitio nanq; & pars, & nota, res quædam sunt, sed cum ab his argumentum ducitur, loci fiunt. Cum igitur M. Tullius res ipsas ita ut sunt, naturaliter partiatur: simul cum rebus diuidit locos. Si enim res una est a qua duci poterit argumentum, unus est etiam locus: at si illa diuiditur,

diuiditur, quot partes eius rei fuerint, tot erunt etiam loci generis eiusdem, de quo argumenta nascuntur. Quæ cum ita sint, cumq; primus omnium locus a toto sit, id est a definitione: prius quid sit Definitio, definitione declarat, ut pate facta rei natura, species eius, uel membra, conuenienti ordine partiatur. Definitio, inquit, est oratio, quæ id quod definitur, explicat quid sit. sicut definitio est hominis, animal rationale mortale. Dictũ uero cautissime est, explicat. Nam quod nomen confuse denunciat, id definitio per quædam substantialia membra diffundit. Quod enim confuse nomine hominis declaratur: id aperit atq; explicat definitio, dicens, hominem esse animal rationale, & mortale. Nam nisi ita dixisset, potuerat esse communis definitio, generi quoque, uelut hoc modo, Definitio est, quæ designat quid est id quod definir. Sed genus quoq; designat quid est, id de quo prædicatur, sed non explicat quid sit. Sola enim definitio explicat quid sit; quæ oratione perficitur. Genus uero, & cætera quæ singulis plerunque nominibus proferuntur, minime. Explicat autem definitio id quod definitur, nõ quoquo modo, idest non in eo quod quale, uel quantum est, non in quolibet aliorum prædicamentorum, sed quid sit, id est eius quod definit, substantiam monstrat. Ea uero definitio, substantiam digerit, quæ ex genere differentiisque consistit: hæc nanque uniuscuiuslibet substantiam significant, sicut in his dictum est, ubi de genere, specie, differentia, proprio, accidentique tractatum est. Ergo omnis definitio explicat quid sit id quod definitur. Aristoteles uero eodem pene modo definitionem determinat, dicens, Definitio, est oratio quid est, esse significans. M. Tullius partitur hoc modo.

Definitionum autem duo sunt genera prima: unum earum rerum quæ sunt, alterum earum quæ intelliguntur. Esse ea dico, quæ cerni tangiue possunt, ut fundum, ædem, parietem, stillicidium, mãcipium, pecudem, supellectilem, penus, & cætera. quo ex genere quædam interdum nobis definienda sunt. Non esse rursus ea dico, quæ tangi demonstrariue non possunt, cerni tamen animo, atq; intelligi possunt: ut si usucapionem, si tutelam, si gentem, si agnationem definias: quarum rerum nullum subest quasi corpus, est tamẽ quædam conformatio insignita, & impressa intelligentia, quam notionem uoco. ea sæpe in argumentando definitione explicanda est.

26. Omnem definitionem manifestum est ad aliquid dici: alicuius est enim semper definitio. Quæ uero ad aliquid dicuntur, quandam proprietatem ex his sumant necesse est, ad quæ referuntur. Quo fit, ut ex his rebus quas determinat definitio, in ipsas definitiones quædam proprietas transferatur, sed quia quod ad aliquid refertur, id non potest esse idẽ ei ad quod dicitur: proprium quoq; ipsum quod refertur ad aliud formã necesse est possidere. Eoq; fit, ut in definitionibus, & sua insit forma, & ea quam ab his accipiunt, quæ definiunt, consideretur. Quod M. Tullius uidens, primum diuidit definitiones secundum ea quæ definiuntur, quarum genera duo esse proponit, unum earum rerum quæ sunt, alterũ earum, quæ intelliguntur. Has igitur definitionum differentias ex his uidetur sumpsisse; quę in definitione monstrãtur: Omnia enim quę definiuntur, aut corporalia sunt, aut incorporalia; Res enim omnes in hæc primitus diuiduntur. Ea uero quæ corporalia sunt, esse dicit: ea quæ sunt incorporalia, non esse: Non quòd omnino ea quę incorporalia sunt, non sint, alioqui nec definitionem susciperent. Nam si definitio est qua explicatur id quod definitur quid sit: eius rei, quæ omnino non est, nec quid sit, explicatio ulla esse potest. Sed quia humanum genus sensibus degit, id maxime esse arbitratur, quod sensuum comprehensioni subiicitur. Quis enim sibi non magis lapidem scire uideatur, aut hominem, quam iustitiam, uel hæreditatem, vel quicquid aliud nõ sensibus, sed intelligentia cõprehendit? Vnde fit, vt propter euidentiam cognitionis ea magis esse uideantur quæ subiecta sunt sensibus, ea minime, quæ intelligentię ratione capiũtur. Sed id sciendum est, M. Tullium ad hominum protulisse opinionem, non ad ueritatem. Nam vt inter optime philosophantes constitit, illa maxime sunt, quę longe a sensibus segregata sunt: illa minus, quæ opiniones sensibus subministrant. Vnde etiam idẽ Cicero in Timęo Platonis ait. Quid est quod semper sit, nec vllum habeat ortum, & quod gignatur, nec unquam sit? Quorum alterum, intelligentiæ ratione comprehenditur: alterum affert opinionem sensus rationis expers. Hic igitur id quod semper sit, rationi adiecit: id vero quod nunquam sit, sensibus cõiunxit. Sed, vt dictum est, corporea esse, & incorporea non esse, non ad veritatem, sed ad communem quorumlibet hominum opinionem locutus est. Ponit igitur exempla earum quidem rerum quæ sunt, formas quasdam corporalium rerum, vt fundum, ædes, parietes, stillicidium, atq; id genus: quæ corporalia esse, hac rõne ostendit, quoniam cerni tangiq; possunt. Earum vero rerum quæ non sunt, exempla posuit, vsucapionem, tutelam, gentẽ, cæteraque quæ sunt incorporea: quę ex hoc incorporea esse monstrauit, quod ait, ea tangi demonstrariue non posse, sed intelligentia atq; animo comprehendi. Cur uero ea non esse dixerit, supposuit rationem dicens: Nullum quasi corpus earum rerum esse, nec molem aliquam quę feriat sensum. Quod enim corpus esse potest vsucapionis? Nã ipsa quæ vsucapiũtur, corporea sunt, ipsa uero usucapio corporea non est. Ipsa enim per vtẽdi consuetudinem possidendi firmitudo, quodnam corpus habere potest? Item, quod quis tutela regit corporale est, homo nanq; est: Ipsa vero cura tutelę, atq; ipsum ius alium tuendi, nihil omnino corporis habere potest. Homines quoq;, qui in eadem gentilitate sunt, corporei sunt: Ipsa vero gentilitas, idest communis nominis liberorum societas, ut Scipionum, Valeriorum, & Brutorum, certe incorporea est: sed quædam earum rerum incorporalis animi conceptio est, atque intelligentia. quam notionem vocauit. Ipsa enim imaginatio vsucapionis vel tutelæ, atque intellectus incorporalis rei, notio dicitur, quam gręci ἔννοιαν vocant. Diuisit igitur definitionem in has duas partes, scilicet secundum subiecti differentias, ut alias quidem esse diceret definitiones earum rerum quæ sunt, idest corporalium; alias vero earum quæ non sunt, idest incorporalium. Hinc quæri potest, quod etiam superius breuiter commemoraui, Quonam modo definitio non inter affecta numeretur, cum omnis definitio ad aliquid esse uideatur? Idcirco enim affecta esse dicta sunt, similitudo, contrarium, & cætera, quoniam semper ad aliquid referuntur. Quod si etiam definitio refertur ad aliquid, nec est absolutæ ac propriæ considerationis, ea quoque inter affecta ponenda est. Sed occurritur, quoniam ea quæ affecta sunt, tanquam vmbræ quędam corpus, ita extra posita, non possunt id relinquere ad quod probantur affecta, & aut omnino substantiam eorum ad quę affecta sunt, non significant, vt contrarium, simile, & cætera: aut si quãdo designant, vna quædam pars intelligitur esse substantiæ, uelut, genus, species, differentia. Non enim genus tota substantia est speciei: quandoquidem non solum genus speciem format, sed differentiæ quoque. nec differentiæ totam substantiæ continent formam: quandoquidem non sola differentia speciem perficit: sed etiam genus. Ipsa vero species, quædam generis pars est: at vero definitio, etsi ad aliquid est, tamen totam substantiam monstrat, atque exæquatur ei rei quam definit, & substantiam perficit: ut neque extra posita sit, sicut similitudo, & contraria, neque pars eius substantiæ sit, quam definitione determinat, sed potius ipsa substantia. Ac de hac quidem re satis dictum est. Idem vero de partibus dici põt. Nã cõiunctæ partes, totum id efficiunt cuius partes sunt. Nota quoque totum significat id quod designat, atq; omnia coæquantur, & definitum definitioni, & partes toti, & nota rei quam significatione declarat, si non sit æquiuoca, uel si res quæ designatur, non sit multiuoca. Sane illud dubitari recte potest, cur cum dixisset duo genera esse definitionum: non ipsas definitiones partiens est, sed quæ definiuntur, idest corporale atque incorporale. Quod idcirco dictum uidetur, quia definitio cum sit ad aliquid, ut dictum est, quandam capit ex his, quorum substantiam determinat, qualitatem.

Atq; etiam definitiones, aliæ sunt partitionum, aliæ diuisionum. Partitionum, cum res ea quæ proposita est, quasi

in membra discerpitur, ut si quis ius ciuile dicat id esse, quod in legibus, Senatusconsultis, rebus iudicatis, iurisperitorum auctoritate, edictis magistratuũ, more, æquitate consistat. Diuisionum autem definitio formas omnes complectitur, quæ sub eo genere sunt, quod definitur, hoc modo: Abalienatio est eius rei quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, inter quos ea iure ciuili fieri possunt.

27. Quoniam definitio ita ex subiecta re quam definit, proprietatem capit, ut tamen formam propriam non relinquat: idcirco post eas differentias definitionum, quæ ab his rebus tractæ sunt, quæ definiebantur, nunc a propria forma definitionum differentias tradit. Propria uero forma uniuscuiusque compositi in suis partibus constat. itaque ex partibus definitionum tales differentias docet, quòd aliæ definitiones per diuisionem, aliæ per partitionem fiunt. Definitur enim res quælibet dum aut eius species omnes enumerantur, aut partes. Partes uero a specie quo differant, paulo posterius dicam. Nunc exponenda arbitror Ciceronis exẽpla. dat enim partitionis exemplum hoc, Sit enim propositum definire quid sit ius ciuile, dicemus ita, Ius ciuile est, quod in legibus, Senatusconsultis, rebus iudicatis, iurisperitorum auctoritate, edictis magistratuum, more, æquitate consistit. Lex igitur est, quam populus centuriatis comitiis sciuerit. Senatusconsulta sunt, quæ fuerint senatus auctoritate decreta. Res iudicatę sunt, quæ inter eos qui super aliqua re ambigunt, sententia iudicum fuerint constitutæ: quarum exemplo cæteræ quoque iudicantur. Iurisperitorum auctoritas est eorum, qui ex duodecim tabulis, uel ex edictis magistratuum, ius ciuile interpretati sunt, probatæ ciuium iudiciis, credităque sententiæ. Edicta magistratuum sunt, quæ Prætores urbani uel peregrini, uel Aediles curules iura dixere. Mos, est quod in ciuitate solitum est fieri. Aequitas, est quod naturalis ratio persuasit. Hæc igitur omnia unam formam iuris efficiunt, tanquam partes, uelut hominem, caput, brachia, thorax, uenter, crura, atque pedes. Partitio est enim, ut ipse ait, quæ unãquamque rem propositam, quasi in membra discerpit. Alteram uero partem definitionis, quæ per diuisionem fit specierum, tali monstrat exemplo. Definit enim quid sit abalienatio eius rei, quę mancipi est, dicens, Abalienatio est eius rei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut cessio in iure, inter quos ea iure ciuili fieri possunt. Nam iure ciuili fieri aliquid, non inter alios, nisi inter ciues Romanos potest: quorum est etiam ius ciuile, quod duodecim tabulis continetur. Omnes uero res quæ abalienari possunt, idest quę a nostro ad alterius transire dominium possunt, aut mancipi sunt, aut non mancipi. Mancipi res ueteres appellabant, quæ ita abalienabãtur, ut ea abalienatio per quandam nexus fieret solennitatem. Nexus uero est quædam iuris solennitas, quæ fiebat eo modo quo in Institutionibus Caius exponit. Eiusdem autem Caii libro primo Institutionum de nexu faciendo, hæc uerba sunt. Est autem mancipatio, ut supra quoque indicauimus, imaginaria quædam uenditio. quod ipsum ius proprium Romanorum est ciuium; eaque res ita agitur, adhibitis non minus quam quinque testibus Romanis ciuibus puberibus, & præterea alio eiusdẽ cõditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur libripens. is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit, Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isq; mihi emptus est hoc ęre, ęneaque libra. Deinde ęre percutit libram, indeq; æs dat ei a quo mancipium accipit, quasi prętii loco. Quæcunque igitur res lege duodecim Tabularum aliter, nisi per hanc solennitatem, abalienari non poterat. sui iuris autem cæteræ res, nec mancipi uocabantur. Eædem uero etiam in iure cedebantur. Cessio uero tali fiebat modo, ut secundo commentario idem Caius exposuit, In iure autem cessio fit hoc modo. Apud magistratum populi Romani, uel apud Prætorem uel apud Præsidem prouincię, is cui res in iure ceditur, rem tenens ita uindicat, Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio. Deinde postquam hic uindicauerit, Prætor interrogat eum qui cedit, an contra uindicet. quo negante, aut tacente, tunc ei qui uindicauerit, eam rem addicit, idq; legis actio uocabatur. Res igitur quæ mancipi sunt, aut nexu, ut dictum est, abalienabantur, aut in iure cessione. Has autem solennitates quasdam esse iuris, ex superioribus Caij uerbis ostenditur. At si res ea quæ mancipi est, nulla solennitate interposita tradatur, abalienari non poterit, nisi ab eo cui traditur, usucapiatur. Quæ cum ita sint, recte definita est secundum diuisionem abalienatio rei mancipi, scilicet quæ aut nexus traditione, aut in iure cessione perficitur. Nam pura traditione, abalienatio rei mancipi non explicatur. Species uero has esse, non partes, hinc intelligitur: quia siquis nexu abalienet rem mancipi, id quod suum fuit, in alterius potestatem pleno iure transtulit. Quod si etiam in iure cedat, plenum abalienationis ius erit. Vbi autem plenum nomen eius, quod diuidunt, partes suscipiunt: illud genus, & has species esse, paululum quoq; dialectica cognitione imbutus intelligit. Quæ cum ita sint, diuisit Cicero definitionem in duas partes: unam quę partium enumeratione fieret, alteram quæ per partium diuisionem. Vtraque uero definitio partes enumerat: Sed hoc interest, quia hæc quidem species, illa uero membra partitur. Hic suboritur quæstio ualde difficilis. Nam si definitio est etiam partitio, mirum uideri potest, quemadmodum alter fit a definitione locus, alter a partium enumeratione: quæ res maximam confusionem præstat. Nam cum superius in locorum enumeratione alter à definitione locus, alter fit a partium enumeratione propositus (cumque nunc enumerationem partium, uel diuisionem, definitionis species esse confirmet: non est dubiũ, quin cum idem sit partium enumeratio quod definitio (idẽ nanq; est species quod genus) idẽ fit locus a definitione, qui est a partiũ ęnumeratione. Cuius quæstionis ualde difficilis, facilior absolutio est, si definitionũ ipsarum formas ac distãtias colligamus. Multis nanque modis fieri definitio potest. inter quos unus est uerus atque integer definitionis modus, qui etiam substantialis dicitur, reliqui per abusionem definitiones uocantur. De quibus omnibus paulopost erius integram faciam diuisionem. Nunc in commune sic disserã. Nam quia omnis definitio explicat quid sit id quod definitur: Explicatio autem fit duobus modis, uno quidem, cum pro re minime cognita, planius aliquid affertur: alio uero, cum fit quędam partium enumeratio. Ac de priore quidem modo, posterius. Nunc uero de enumeratione partium ita dicendum est, quod omnis definitio, quæ per partium enumerationem fit, quasi quędam partitio recte intelligitur. Dictum est, id quod in nomine confuse significaretur, in definitione, quæ fit enumeratione partiũ, aperiri, atque explicari. quod fieri non potest, nisi per quarundam partiũ nuncupationem. nihil enim dum explicatur oratione, totũ simul dici potest. Quæ cum ita sint, cumq; omnis huiusmodi definitio, quædam sit partium distributio: quatuor his modis fieri potest. Aut enim substantiales partes explicantur, aut proprietatis partes dicuntur, aut quasi totius membra enumerantur, aut tanquam species diuiduntur. Substantiales partes explicãtur, cum ex genere ac differentiis definitio constituitur. Genus enim quod singulariter prędicatur, speciei totum est. Id genus sumptum in definitione pars quædam fit. Non enim solum speciem complet, nisi adiciãtur etiam differentiæ, in quibus eadem ratio quæ in genere est. Nam cum ipsæ singulariter dictæ totam speciem claudant: in definitione sumptæ, partes speciei fiunt, quia non solum speciem quidem esse designãt, sed etiam genus. Huius exemplũ est, Homo est animal rationale mortale. Cum ergo tota definitio homini coæquetur, totiusque definitionis partes sint, tum animal, tum rationale tum mortale, ipsius hominis partes esse uidẽtur singula, quæ eiusdẽ definitionis partes sunt. Hæc igitur proprio nomine, definitio nuncupatur. Itẽ est illa definitio, quãdo in unum accidẽtia colliguntur, atque unum aliquid ex his efficitur: & est ueluti quędã partium enumeratio, nõ in substantia, sed in quadam accidentium collectione posita. huius exemplum est, Animal est, quod moueri propria uoluntate possit. Animali nanque & motus est accidens, & uoluntas, & possibilitas: sed hæc iuncta perficiunt animal, non substantialiter constituentia, sed per quędã accidentia designantia, quæ animalis quasi quędã

partes

partes sunt, & hæc, descriptio nuncupatur. At si non accidentia rei, sed quasi membra quædam dicamus, ex quibus componitur atque coniungitur, atque inde definitionem facere tentemus, hoc modo dicimus. Domus est quæ fundamento, parietibus, tectoque consistit. Hic membra quędam sumpta sunt ad definitionem, quibus res tota coniungitur, & hæc uocatur per enumerationem partium definitio. At siquis ita definiat, ut non in definitione ponat membra, sed species: a diuisione specierum definitio nuncupatur. uelut siquis hoc modo pronunciet, Animal est substantia, quæ uel sensu tantum, uel sensu & ratione nitatur. Hæc igitur quatuor a se differre manifestum est. In ea nanque definitione, quæ per substantiales partes efficitur, singulæ partes maiores esse uidentur, & substantialiter uniuersaliores ab ea re, quam definiunt, ut animal, maius est ab homine. Mortale etiam atque rationale, singula hominis transgrediuntur naturam, quæ in unum conuenientia, eidem quo sigillatim maiora sunt, coæquantur. Accidentia uero quæ in definitione ponuntur, omnino a substantiæ ratione disiūcta sunt. In ea uero definitione quæ ex partium enumeratione perficiturt, alia sunt, quæ enumerantur, ut singula totius definiti nomen capere non posiint, atque idcirco eodē minora sunt: ut fundamenta non possunt domus uocabulo nuncupari. Fundamenta enim domo minora sunt, itemque cæteræ partes. At uero in ea definitione, quæ per diuisionem fit, singulæ quidem partes tota ea re quæ definitur, minores sunt: totum tamen definitæ rei nomen suscipiunt. ut rationale nomen capit animalis, eodem modo irrationale. Quibus ita discretis, quotiescunque ab ea definitione, quæ per substantiales partes efficitur, uel ab ea quæ per accidentium enumerationem colligitur, argumentatio fit, a definitione, id est a toto, tractum dicitur argumentum. Quoties uero ab ea definitione, quæ uel per membrorum enumerationem, uel per specierum diuisionem perficitur, argumentatio fit: ab enumeratione partium argumentum ductum esse perhibetur. Sed M. Tullius, quia iam partitionem definitionis ingressus est, etiam hanc interposuit, quæ non ad definitionem, sed ad enumerationis partium locum pertinebat. Huius uero rei argumentum est, quia eum post, de eisdem locis latius tractans, de enumeratione partium loqueretur: nullam aliam enumerationem partium posuit, nisi eam, quam nunc definitionis speciem dixit. Nec tamē est arbitrandum, omnem partitionem, definitionis locum posse obtinere, ut siquis sic dicat, Fundamenta, parietes, & tectum domus est. id non est necesse. potest nanque esse porticus publicis usibus destinata: potest item aliud quodlibet, ut theatrum quod propter ampliores sonitus exhibendos tegi solet. Sed id nunc intelligere nos oportet, posse per partitionē aliquid sæpe definiri, cum partium illa collectio unam rem tantum posiit efficere, ut si nihil esset aliud quod fundamenta, parietes atque tectum posset habere, nisi domus: iure definitio facta esse uideretur, Domum esse quam fundamenta, parietes, tectumq; perficiunt.

Sunt etiam alia genera definitionum, sed ad huius libri institutum illa non pertinent: tantum est dicendum, qui sit definitionis modus.

28. Hunc locum Victorinus unius uoluminis serie aggressus exponere, & omnes definitionum differentias enumerare, multas interserit, quæ definitiones esse pene ab omnibus reclamantur. Inter definitiones enim ponit & nomina, quod specialiter Arist. in omni doctrinarum genere peritissimo non uidetur, pernegatq; in Topicis nomine fieri definitionem. ueluti siquis dicat, quid est conticescere? & respondeatur, tacere, hæ nullo modo definitiones habēdæ sunt. Quod etiam ex ipsius M. Tullij definitione approbari potest, per quā definitio quid esset, ostendit. Dixit enim definitionem, esse orationem, quæ id quod definitur, explicat quid sit. Sed cum nomen non sit oratio, manifestum est, nomine definitionem non posse constitui, cum præsertim, ne omnia quidem quæ oratione promuntur, atque aliquid ostendunt, proprio definitionis nomine designentur: ueluti descriptiones, omnisque alia oratio, quæ nō ex substantialibus partibus, sed ex quolibet alio modo coniunctis efficitur, quod ne ipse quidem Victorinus ignorat. Sed uidetur id definitionis loco ipse sibi Victorinus ad differendi sumpsisse propositum, quod quoquo modo rem subiectam posset ostendere. Idcirco enim nomen quoque in definitionum numerum recepit, quoniam sæpe notiore uocabulo fit clarius, quod ignotiore antea prolatum latebat. Idcirco etiam nos superius diximus explicationem fieri duobus modis. Vno quidem cum pro re minime cognita, planius aliquid afferatur: Alio uero, cum fit per quandam partium enumerationem, ut ea quidem explicatio, in qua notius aliquid affertur, nominis fit: ea uero quæ fit per partium enumerationem, orationis: quanquam etiam in ipsis orationibus semper planius aliquid afferatur, quo notius fiat illud de quo differitur. Vt igitur nihil expositio nostra prætermittat, & definitionis proprietas appareat, itaque omnia in notitiam deducantur, ut nec uera definitio nesciatur, & quę non sit proprie uereq; definitio, sub scietiam cadat: talis definitionum differentia facienda est. Definitionū enim aliæ propriæ definitiones sunt, aliæ abusiuo nuncupantur modo. Ac propriæ quidem definitiones sunt, quæ ex genere differentiisque consistunt, uelut hæc, Homo est animal rationale mortale. hic enim animal genus est, rationale uero, & mortale, differentiæ. Earum uero definitionum, quæ non proprie, sed abutendo definitiones uocantur, aliæ sunt quæ singulis nominibus denotantur, aliæ uero quas explicat ac depromit oratio. Atque illarum quidem definitionumquæ tantum nomine designantur, aliæ sunt quæ κατ' ἀντίλεξιν, id est ad uerbum, fiunt, cum pro nomine redditur nomen, uelut si dicat aliquis, Quid est conticere? & respondeatur, tacere. Quid est haurit? percutit. Alia uero, quæ exempli gratia ponuntur, ut cum uolumus designare quid est substātia, exempli gratia dicimus, ut homo, hæc uocatur Græce ὡς τύπος. quæ idcirco, ut dictum est, inter definitiones ponitur, quoniā id quolibet modo aliquid designat, eius quod designatur, & si non proprie, tamen aliquo modo uidetur esse definitio. Earum uero definitionum, quæ in oratione consistunt, neque tamen sunt propriæ, multæ sunt diuersitates. quarum est omnium nomē commune descriptio. Harū aliæ fiunt partitione, aliæ diuisione, de quibus superius dictum est. Aliæ uero substantiales quidem differentias sumunt, sed genus non adiiciunt, atque hæc quidem a Victorino ἐννοηματικὴ dicitur, quasi quandam communem continens notionem. ueluti siquis dicat, Homo est, quod rationali conceptione uiget, mortalitatique subiectum est. Hic igitur genus positum non est, sed differentiæ substantiales. Aliæ uero sunt, quæ pluribus quidem qualitatibus designātur, accidentibus tamen, ita ut singulæ qualitates etiam si non coniungantur, posiint tamen, quod demonstratur efficere. ut Homo est, ubi pietas est, ubi æquitas: & rursus, ubi malitia & uersutia esse possunt: nam & si cætera nullus adiungat, sufficit ad ostendendum hominem dicere, ubi pietas inesse potest, uel ubi iustitia, uel cætera. Hæc uocatur ποιότης. Aliæ uero sunt, quæ pluribus in unum accidentibus coniunctis efficiuntur, ut siquis luxuriosum definire uelit, dicat, Luxuriosus est, qui pluribus & non necessariis sumptibus in delitias affluit, & in libidinem fertur effusior. omnia enim coniuncta, luxuriosum uidentur efficere, singula uero, minime. Hæc uocatur ὑπογραφική. Alię quoque sunt eo modo, ut ad signandam differentiam proponantur in his rebus, quæ indiscreto fine coniunctæ sunt. ut si dubitet quis, Nero imperatorne an tyrannus fuerit: dicit eum tyrannum fuisse, quoniam crudelis fuerit atq; intemperans. Hæc enim adiuncta differentia, tyrannum ab Imperatore seiungit. Aut etiam si de eodem tyranno, atque Rege dubitetur quid uterque sit: iuncta differentia utrosque designat, ut si temperantia quidem Regi, & pietas: tyranno uero & intemperantia & crudelitas conuenire dicatur. hęc uocatur, κατὰ διαφοράν. Alia quæ per translationem dicitur. ut, Adolescentia est flos ætatis. Illa quoque definitio esse dicitur, quæ fit ex priuatione contrarij. ut, Bonum est, quod malum non est. Illam quoque Victorinus definitionem ponit, quæ tantum propriis nominibus aptari potest, quæ etiā ἀντιτύπωσις appellatur. ut, Aeneas est Veneris & Anchisæ

filius. Præter has etiam illa est, quæ fit per indigentiã pleni. ut, Quadrans est, cui dodrans deest, ut sit as. Ponit etiã Victorinus inter differentias definitionum illam quoq; quæ per quandam laudem fieri potest, ut, Lex, est mens, & animus, & consilium, & sententia ciuitatis. Quod maxime ratione caret. Non enim laudis modus illi faciet differentiam. Illa enim consideranda sunt, quę in definitione ponuntur, non quo animo constituta sunt. Quod si recipienda fuit laudandi uoluntas inter differentias definitionũ, cur nõ uituperandi quoque uoluntas aliam differentiam definitionis efficiat? Sed hoc apertissime inconueniens, & ueritati uidetur esse contrarium. Fiunt etiam definitiones per proportionem, ut siquis dicat, Homo est minor mundus. sicut enim mundus ratione regitur: ita quoque, quoniam homo multis partibus iunctus, habet tamen in omnibus rationem ducem, minor mũdus dici potest. Fiunt etiam definitiones a relationibus, cum dicitur, Quid est pater? respondetur, cui est filius. Causa quoque solet efficere definitionem, ut cum dicimus, Quid est dies? respondetur, Sol super terrã. causam enim, idest Solem, pro re ipsa cuius causa est, interposuimus. Atque ita diem definitione monstrauimus. Hæ sunt definitionum differentiæ, quas in eo libro, quem de definitionibus Victorinus edidit, annumerauit. quas M. Tullius prætermittit eo nomine, quòd eas minime necessarias existimauerit. Nos uero nequid perfecto deesset operi, etiã quæ sunt a Cicerone prætermissa subiecimus.

Sic igitur ueteres præcipiunt, cum sumpseris ea quæ sunt ei rei, quam definire uelis, cum alijs communia, usque eo persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit. Vt hoc, Hæreditas est pecunia: commune adhuc: multa enim genera sunt pecuniæ. Adde quod sequitur, Quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. nondum est definitio. multis enim modis sine hæreditate teneri mortuorum pecuniæ possunt. Vnum adde uerbum, Iure: iã a communitate res disiuncta uidebitur, ut sit explicata definitio, sic: Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Nondum est satis, adde: Nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta. confectum est. Itemq; ut illud, Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt. non est satis. Qui ab ingenuis oriundi sunt. ne id quidem satis est. Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit. abest etiam nunc. Qui capite non sunt diminuti. hoc fortasse satis est. Nihil enim uideo Scæuolam Pontificẽ ad hãc definitionem addidisse. Atq; hæc ratio ualet in utroque genere definitionum, siue id quod est, siue id quod intelligitur, definiendum est.

29. Definitionis ratione proposita, diuisaque per singulas partes tum materiæ, tum etiam formæ: Materiæ quidem, cum definitionem esse dixit, uel earum rerum quę corporeę essent, uel earum quæ incorporeæ: Formæ uero, cum aut partitionibus, aut diuisionibus definitiones fieri docuit. Prætermissisq; cæteris quæcunque ad propositum opus minime pertinerent: nunc quod utilissimum est, maximeque totam definitionum intelligentiam significare potest, exequitur. Id autem est, Qui sit in omnibus, quæcunque quomodolibet fiunt, definitionis modus. Est autem una atque omnibus communis definiendi ratio, ut ex communitatibus inter semet iunctis, atque compositis, in unam proprietatẽ rei definitio colligatur. Omnia enim quæ communia atque uniuersalia sunt, siquid eis fuerit adiectum, determinatione minuuntur, & ad particularitatem redeunt: atq; eo ambitu quo concludebant cuncta, cohibentur, ueluti cum generi adiicitur differentia, & fit species. Nam cũ genus per se proprio ambitu multas species contineat: ei si propriam adiicias differentiam, minuitur, & in quandam quodammodo particularitatem redit, ueluti cum dicimus animal, hoc nomen multa concludit. At si ei rationale adiicias, faciasq; animal rationale, minus erit a simplici. Minus namq; est animal rationale, a simpliciter animali. Ita additio differentiæ, quod maius fuit, in particularitatem quãdam redegit, atque cohibuit. Quoties igitur aliqua res definiẽda est, sumitur id, quod ei cum pluribus aliis commune est, huic adiiciuntur differentiæ, statimq; necesse est minuatur id, quod pluribus fuerat ante commune. & si hac differentiæ additione in tantum modum decreuerit, ut rei quæ definitur, fiat æqualis, alias differentias colligere atque aptare non necesse erit, sed id ipsum quod ita decreuit, ut æquale sit ei, quod definitur, definitionem esse necesse est. At si adhuc amplius sit ab ea re quæ definitur: quæramus necesse est aliam differentiam, qua adiuncta numerus quidam crescat, uis autem communitatum, differentiarum additione decrescat, atque id hactenus faciendum, quatenus, ut dictũ est, ea quæ ad definitionem sumuntur, ei quod definiendum est, adæquentur. Vt igitur id non ratione solum, uerum cõuenięti quoque clarius fiat exemplo, sumatur res notissima ad definitionem, id sit homo. Huius igitur ita quærimus definitionem. sumimus quod ei cum pluribus aliis commune est, idest animal. Dicimus igitur hominem esse animal. nõdum est definitio. Primum, quia, ut dictum est, solo nomine definitio reddi non potest: dehinc, quia animal maius est homine. Vt igitur minuatur animal, & homini coęquetur, addimus differentiam, qua adiuncta, rerum quidem numerus crescit, uis autem rei atque amplitudo minuitur. Addo igitur rationale, efficioque animal rationale. Minus est igitur animal rationale, quam proprie animal. Dico autem hominem esse animal rationale. Sed id nondum coęquatur ad hominem: possunt enim esse animalia rationabilia, sicut Platoni quoque de astris placet, quæ homines nõ sunt. Addo igitur rursus aliam differentiam, si quoquo modo iterum definitio contrahatur, ut fiat homini quod definitur, æquale. Adiungo igitur mortale, ac dico hominem esse animal rationale mortale. id æquatur ad hominem. Nam & qui homo est, animal rationale mortale est, & quod animal rationale mortale est, homo est. Dico igitur hominis hanc esse definitionem, quæ ex pluribus communibus iunctis, unum tamen quoddam, homini proprium atque æquale conficit. Atque in cæteris definitionibus eadem ratio est, ut definitiones fiant collectis communitatibus, in unumque copulatis, cum necesse sit illa copulatione, quæ communia sunt, contrahi, atque in minorem cohiberi modum, eique quod definitur ex cõmunitatibus iunctis aliquid proprium atque æquale componitur. Hoc est igitur quod ait Cicero, hunc esse definitionis modum, Cum sumpseris ea quæ sint ei rei, quam definire uelis, cum aliis communia, usque eo persequi, ut proprium efficiatur, quod in nullam aliam rem transferri possit: ut his uerbis & hac sententia breuiter significare uideatur hanc esse definitionem, Quæ ex substantialibus communitatibus iuncta, atque in minorem modum redacta, fit ei rei, quæ definitur, æqualis. Exempla uero quæ ponit, huiusmodi sunt: unum definiendæ hæreditatis, alterum Gentilitatis. Hęreditatis quidem hoc modo, Hæreditas est pecunia. Commune hoc, & multis aliis conueniens, quę hęreditates nõ sunt, ut donationibus, ut furtis, uel quibuslibet aliis pecuniariis rebus, quæ minime sunt hęreditates. Huic igitur pecunię addendum aliquid fuit. i. Quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. Hæreditas enim pecunia est, ad quempiam alicuius morte perueniens. Sed ne id quidem plenum hęreditatis explicat intellectum. Commune nanque est. Et pecunię mortuorum pluribus teneri modis possunt, uelut si bello quis uictus est, ac spoliatus. Addendum igitur est aliquid, Iure. ut sit, Hæreditas est pecunia, quę morte alicuius ad quempiam iure peruenit. Hęreditates enim iure capiuntur. Videatur forsitan hoc loco definitionem posse consistere, sed minime. quid enim? si legata pecunia est, hæreditas quidem dici non potest, capta tamen morte alicuius iure pecunia est. Nam si testamenta iure fiunt, pecunia etiam iure legatur. Adiiciendum est aliquid, id scilicet quo ab hęreditatibus legata separentur: ut dicamus, hęreditatem esse pecuniam morte alicuius ad quempiam peruenientem iure, quę legata non sit. Num satis est definitioni? Minime. Quid enim si meum quidem dominium sit fundi, uel alicuius pecuniariæ rei, alterius uero usufructus? Nam mor-

te eius

te eius, cui ususfructus competit, ad me res illa reuertitur, quæ in meo dominio proprietatis possessione iure tenebatur: neque tamen hæreditas esse potest. adiiciendum igitur est, minime possessione esse retentam, idest, ut proprietatis possessione, id quod ex morte alicuius iure non legatũ peruenit, non retineatur. Hoc autem modo possessione retineri potest, si sit nostra proprietas, & eius qui decesserit usufructus. Coniuncta igitur omnia in unum, facient hæreditatis definitionem hoc modo, Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure, non legata, neque possessione retenta. Hæc definitio est æqualis hęreditati. Nam ut hæreditas, pecunia est morte alicuius ad quempiam perueniens iure, neque legata, neque possessione retenta: Ita quæcunque pecunia alicuius morte ad aliquem iure peruenerit, neque legata sit, neque retenta, hāc hæreditatem esse necesse est. Sed cum M. Tullius ad eum usq; locum definiendo uenisset, ut diceret hæreditatem esse pecuniam, quæ morte alicuius ad quempiam peruenisset iure, ait: Iam a communitate res disiuncta uidebitur, ut sit explicata definitio, sic, Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam iure peruenit. Idque ita dictum est, quasi iam plena facta sit definitio. Quid enim est aliud explicatam esse definitionem, & a communitate disiunctam, nisi perfectam, & cui desit nihil? Sed rursus, quasi non sit explicata definitio, nec a communitate disiuncta, adiicit, Nondum est satis: adde, nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta. Cuius adiectionis hæc ratio est. Fecit enim definitionem aliis adiunctis, aliis separatis. Itaque id quod definiebat, uel his quæ adiunxit, uel his quæ separauit, a cæterorum omnium communitate segregauit. Hæreditatem enim dixit esse pecuniam. huic addidit, morte alicuius ad aliquem peruenientem. separauitque eam ab iis pecuniis, quæ non morte alicuius ad aliquem, sed cōtractu uiuentium peruenirent. addidit iure, ut ab his pecuniis separaret, quæ per uim morte alterius ad quempiam peruenirent. His igitur duobus, morte, atque iure, ea pecunia effecta est, quæ a cæteris ita separetur, ut tamen per legitimum acquirendi modum, non inter utrosq; uiuos, sed inter unum uiuum atque alterum mortuum fieret. Hæc igitur una separatio a cæteris facta est, atque ideo ait explicatam esse definitionem, & a communitate disiunctam. Sed quoniam in ea ipsa pecunia, quæ morte & iure ad aliquem peruenit, inerant quædam quæ hæreditates non essent, harum separatione, plena effecta est hæreditatis definitio. Nam cum diceret, hæreditatem pecuniam esse, itemque, quæ morte alicuius ad aliquem peruenisset, itemq; quæ iure: hęc omnia efficientia substantiam hæreditatis apposita sunt.

Sed quoniam erant in hac collectione quędam, ad quę huius collectionis intellectus transferri posset, nec tamen essent hæreditates, ueluti legatum, aut possessionis retentio: his subtractis, reliqua fuit hæreditas, de qua intelligi posit, pecunia alicuius morte ad quempiam iure perueniēs. Non igitur legatum, aut possessionis retentio, substantiam hæreditatis efficiunt, quippe quæ impedirent ad eius substantiam demonstrandam, nisi remouerentur. At uero nec negatio quidem, cuiusquam substantiam perficit, sed tantum quid non sit, ostendit. Quod si legatum & possessionis retentio hęreditatis substantiam non modo nō complent, uerum etiam impediunt atque corrumpunt, nisi fuerint disiūcta atque seposita; cumq; harum negatio nihil ex hæreditatis substantia monstret, sed tantum quid non sit, ostendat: relinquitur pars superior, id est pecunia morte alicuius ad quempiam iure perueniens, quæ substantiam hæreditatis ostendat, eaque sit explicata definitio, a cæterisq; disiuncta. Sed quoniam rursus, ut dictum est, quædam sunt ad quæ deriuari huius definitionis intelligentia posit, idcirco ad discretionem integram designandam reliqua pars additur.

Itaque quoniam ista demonstrant hæreditatem, efficiuntq; substantiam, iure dictum est, iam a communitate res disiuncta uidetur, ut sit explicata definitio: Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Sed quoniam rursus hic intellectus ad plura intra se posita poterat conuenire, non immerito additum est: Nondum est satis, & cætera. quæ legatum & possessionis retentionem ab hæreditatis definitione seiungunt: ac de priore quidem hæreditatis exemplo hæc dicta sint. Ad huius uero similitudinem etiam secundum tractat exemplum, quod de definitione gentilitatis est positum. Gentiles enim sunt, qui eodem nomine inter se sunt, ut Scipiones, Bruti, & cæteri. Quid si serui sunt? num ulla gentilitas seruorum esse potest? Minime. Adiiciendum igitur, Qui ab ingenuis oriundi sunt. Quid si Libertinorum nepotes Ciuium Rom. eodē nomine nuncupentur? num gentilitas ulla est? Ne id quidem. Quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur: addatur igitur, Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit. Quid si per adoptionem in alterius familiam transeat? tunc etiam si eius gentis ad quam migrauit, nomine nuncupetur, licet ab ingenuis, & ab iis ortus parentibus sit, qui nunquam seruitutem seruierint, tamen quoniam in familia gentis suæ non manet: ne in gentilitate quidem manere potest, addendum igitur est, Neq; capite sunt diminuti. Hoc fortasse, inquit, satis est secundum Scęuolę Pontificis definitionem: nihil enim ulterius adiecit, ut sit definitio gentilium hæc, Gentiles sunt, qui inter se eodem sunt nomine, ab ingenuis oriundi, quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, & ubi gentilitatē nulla capitis diminutio destruxit. Hæc quoque definitio facta est ex pluribus communitatibus in unum confluentibus atq; unam proprietatē eius rei quæ definiebatur, id est gentilitatis, facientibus. Hic igitur definitionis modus in utroque genere rerum ualet, siue quæ sunt, siue quę non sunt, id est siue corporalium, siue incorporalium. Nam, ut superius ostensum est, id esse, Cicero dicit, quod corporale sit: id non esse, quod est incorporale. Ac postremo omnium definitionum modus hic est, ut ex pluribus communitatibus aliqua proprietas fiat. Sed distant a se definitiones, quòd hę quę proprie definitiones uocantur, ex his cōmunitatibus coniunguntur quæ substantiales sunt. Illæ quę uero quę non uerę, sed abutendo definitiones dicuntur, ex accidentibus communitatibusque congregantur.

Partitionum autem, & diuisionum genus quale esset, ostendimus: sed quid inter se differant, planius dicendũ est. In partitione quasi membra sunt, ut corporis, caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, & cætera. In diuisione formæ sunt, quas Græci ἰδέας uocant, nostri si qui hæc forte tractant, species appellant, non pessime id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim ne si Latine quidem dici posit, specierum, & speciebus dicere, & sæpe his casibus utendum est: at formis & formarum uelim. Cum autem utroq; idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Genus & formam definiunt hoc modo: Genus est notio ad plures differentias pertinens. Forma est notio, cuius differentia ad caput generis, quasi fontem referri potest. Notionem appello, quod Græci tum ἔννοιαν, tum πρόληψιν dicunt. Ea est insita et ante percepta cuiusq; formæ cognitio enodationis indigens. Formæ igitur sunt hæ, in quas genus sine ullius prætermissione diuiditur: ut si quis ius in legem, morem, æquitatem diuidat. Formas qui putat idem esse quod partes, confundit artem, & similitudine quadam conturbatus non satis acute quæ sunt secernenda, distinguit. Sæpe etiam definiunt & oratores, & poetæ per translationem uerbi ex similitudine cum aliqua suauitate. sed ego a uestris exemplis, nisi necessario non recedam. Solebat igitur Aquilius collega & familiaris meus, cum de litoribus ageretur, quæ omnia publica esse uultis, quærentibus iis ad quos id pertinebat, quid esset litus, ita definire, qua fluctus eluderet. hoc est quasi qui adolescentiam florem ætatis, senectutem occasum uitæ uelit definire. Translatione enim utens discedebat a uerbis propriis rerum, ac suis. Quod ad definitiones attinet, hactenus: reliqua uideamus.

30. Quoniam definitionum formas in partitionē, diuisionemq; distribuit: ne qua rerum auditor similitudine turba-

retur, diuisionis ac partitionis differentias prodit. ac primũ aliud partes, aliud species esse demonstrat. Species enim sæpe partes: partes uero nunquã species appellantur. Differunt uero hæc a se, quoniã partes totius, membra cõiungũt. Species uero genus diuidit, atq; dispertit. Nam ut superius quoque dictum est, partes eius quod copulant, non suscipiunt nomen totius. Neque enim fundamenta, uel tectum domus esse dici possunt: nam nisi omnia quæ quid efficiunt, iuncta sint: totius uocabulum singula non habebũt. At uero species etiam singulæ, generis suscipiunt nomen, ut homo animalis: quo fit, ut in his illa quoque differentia possit agnosci, quòd partes quidem, totius partes: species uero non totius, sed uniuersalis rei, idest generis species esse dicuntur. Differt uero totum a genere. quòd genus quidẽ uniuersale est, totũ uero minime. quod probatur hoc modo, Si enim id quod totum dicitur, ut domus, uniuersale esset, partes quoq; eius, totius susciperent nomẽ. At nõ suscipiunt, ut sæpe monstratũ est, quod igitur totum est, uniuersale non est. Genus uero uniuersale esse manifestum est: quoniã eius nomen deductæ ab eo formæ suscipiunt. Item alia differentia. Genus semper speciebus suis prius est, totum uero suis partibus posterius inuenitur: nisi enim partes fuerint, totum non potest cõiungi. Quo fit, ut si genus pereat, species quoq; perimantur. Si species intereat, maneat genus, quod in partibus totoq; contrarium est. Nam si pars quælibet una pereat, totum necesse est interire: si uero totum, quod partes iunxerant, dissipetur, partes manent distributæ. ueluti si domus, tecta, & parietes, & fundamenta a semetipsis extrinsecus posita intelligantur: domus quidem non erit, quia coniunctio destructa est, partes tamen manebunt. Propriis igitur nominibus M. Tullius partes quidem ueluti totius membra appellat, species uero formas: idcirco, quoniam non satis ei apta uidetur inflexio casuum ab eo nomine qđ est species. Et licet plures, inquit, usurpauerint hoc nomen: tamen quoniam dura est huius nominis per casus inflexio, cum dicitur speciei, specierum, speciebus: ideirco commoditatem in dicendo, ut ipse ait, non arbitratus est negligendam, ut formas uocaret, in cuius nominis casibus nulla sentitur asperitas. Et quoniam forma præter Genus esse non potest (nihil enim præter suum potest esse principium) utrorumque apposuit definitiones, dicens, genus esse notionem ad plures differentias pertinentem. Notio uero, intellectus est quidam, & simplex mentis conceptio, quæ ad res plures pertineat a se inuicem differẽtes. Id uero genus esse manifestum est, quod apertissimo liquet exemplo. Animalis quippe intellectus ad plures differentias pertinet, ad rationale, scilicet atque irrationale: ad mortale etiam, atque immortale: ad ambulabile, reptibile, uolatile, natabile: & est eorum omnium, quæ sub his differentiis sita sunt, genus. Idem uero significat hæc definitio, quod etiam uetus: hæc est huiusmodi. Genus est, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid est, prædicatur. uelut animal, genus ad plures res specie differentes, id est ad hominem atq; equũ, in eo quod quid est, prædicatur. Nam interrogantibus quid est homo uel equus, animal dicitur. Item formæ definitionem talem dedit, Forma est notio, cuius differentia ad caput generis, quasi fontem, referri potest: & recte. Nam si formæ a genere deducuntur, species necesse est referantur ad genus. Si igitur principium quoddam & fons formæ genus est: necesse est ut intellectus formæ ad primordium suũ, id est notionem generis reuertatur. Intellectus enim hominis refertur ad animal, itemq; equi, & cęterorum. Notionem uero appellat, quod. Græci ἔννοιαν dicunt. huius hæc est definitio. Notio est insita, & ante percepta cuiusq; formæ cognitio, enodationis indigens. Hęc uero definitio, hinc tracta est, quòd Plato ideas quasdam esse ponebat, id est species incorporeas, substantiasque constantes, & per se ab aliis naturæ ratione separatas, ut hoc ipsum homo, quibus participantes cæteræ res, homines, uel animalia fierẽt. At uero Aristoteles nullas putat extra esse substantias: sed intellectam similitudinem plurimorum inter se differentiũ substantialem, genus putat esse, uel speciem. Nam cum homo atque equus differant rationabilitate atque irrationabilitate: horum intellecta similitudo efficit genus. Nam similitudo equi & hominis substantialis in eo est, quòd uterque substantia est, uterque animatus, uterque sensibilis, quæ iuncta efficiunt animal: est animal namq; substantia animata sensibilis. Igitur hominis atque equi similitudo, est animal, quod est genus. Rursus cum Plato atq; Cicero, numero accidentibusq; distarent: horum similitudo, quæ est humanitas intellecta atq; animo formata, species est. Ergo communitas quædam, & plurimorum inter se differentium similitudo notio est: cuius notionis aliud genus est, aliud forma. Sed quoniam similium intelligentia est omnis notio, in rebus uero similibus necessaria est differentiarum discretio, idcirco indiget adhuc notio quadam enodatione ac diuisione. uelut ipse intellectus animalis sibi ipse non sufficit. Nam mox animus ad aliquod animal, id est uel hominem, uel equum deducitur inquirendum, & hominis notio uel ad Tullium, uel ad Platonem, uel ad quemlibet singularium personarum refertur. Quę cum ita sint, quoties genus diuiditur in formas, nullam prætermitti oportebit. Est .n. uitium uel maximum, si qua diuidentem forma prætereat. ueluti siquis ius diuidere uelit, in legem, morem, atque ęquitatẽ necesse est partiatur. Nã & lex, & mos, & ęquitas, & singula & in commune, iuris uocabulo subiecta sunt. Culpat uero illorũ inscitiã, qui idem species uel formas putant esse, quod partes: conturbarique eos inscitia dicit, quòd res a se plurimum differentes imperite atque improuide distinguere, ac segregare non curant. Sed quoniam de definitione loquebatur, addit aliam speciem definitionis, quam nos superius enumerauimus: quæ per translationem, non proprietatis, ueritatisque, sed splendoris atq; ornatus ratione perficitur. quod poetarum atq; oratorum esse autumat, quibus luculenta oratio curæ est. Huius definitionis exemplum a iure ciuili Tullius petit; aitq; se non aliter ab exemplis notioribus Trebatio recessurum, quam si necessitas cogat. Per translationem uero definitio est, ueluti cum Aquilius litus definire uolens, dicebat litus esse quo fluctus eluderet. hoc eludere ab iis translatum est, qui agitatione aliqua, causa lusus mouentur. Itemq; adolescentia est flos ætatis, id ab arboribus ductum est, quarum fructus, flores præcedunt. Et senectus, uitę occasus, id a die ductum est, qui definit esse cum sol occiderit, quæ translationes a proprietate discedunt, & quadam similitudine subiecta significant. Est enim translatio, quoties habentis rei nomen, propter alterius rei similitudinem, a re simili nomen imponitur, ut motus habet proprium nomen, item lusus suo uocabulo nuncupatur: sed qui dicit, qua fluctus eluderet, a similitudine agitationis, ad fluctuum motum, uocabulum transfert. Ac de definitionibus quidẽ disputationem terminans, ad partitiones transitum facit. Sed nunc tertio uolumini satis est, reliqua in posterum differamus.

ANITII MANLII SEVERINI, Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER QVARTVS.

EXPLICARE non possum mi Patrici, quãtas sæpe in difficillimi operis cursu uires afferat amicitiæ contemplatio: cum & ijs studiosius cõponamus, quos reposito penitus amore diligimus, & placere cupientibus multa sese rerum copia subministret. Huc accedit, quòd ut quæq; in mentem uenerint, iniudicata, atq; etiam incastigata promuntur. quandoquidem apud chari pectoris secretum nihil est periculi proferre, quod sentias. Est igitur mihi, cum tuam beneuolentiã specto, pronum omne, atq; ut ita dicam, uoluptarium quod in tuæ pręscriptum iucunditatis impenditur. Sed cum memet ipse perpendo, uereor ne imperato muneri par esse non possim, & deficientis culpa in adhortantis cedat iniuriam. Quo fit, ut tibi etiã atq; etiam prouidendum sit, ne tuis ipse moribus emendatus, nostri

nostri alicuius erroris sarcinam feras. Nosti oblatrantis morsus inuidiæ: nosti quam facillime in difficillimis causis liuor iudicium ferat. Quæso igitur extremam nostro operi manum, communis negotii studiosus imponas: abundantia resceces, hiantia suppleas, errata reprehendas, sis postremo nostri laboris, tuæque adhortationis assertor. cum præsertim me securum peractum reddat officium: te amici pudor dignus posſit cõuenire, si displicet. Sed hęc alias, nũc operis suscepti tramitem persequamur. Quoniam locorũ in ipsis de quibus quæritur terminis inhęrentiũ, alii sunt a toto, alii a partibus, alii a nota, alii ex affectis: De eo quidem loco, qui a toto est, & in definitione est constitutus, sufficienter disseruit superiore tractatu. Nunc uero de partium enumeratione dicere instituit, rectam ordinis uiam scilicet insistens, ut non solum exemplo qualis esset partium enumeratio perdoceret, uerum ratione quoque ostenderet, quomodo partium enumeratione in argumentationibus esset vtendum.

Partitione autem sic utendum est, nullam ut partem relinquas: ut si partiri uelis tutelam, insciente facias, si ullam prætermittas. At si stipulationem, aut indiciorum formulam partiare, non est uitium in re finita prætermittere aliquid. Quod idem in diuisione uitiosum est. Formarum enim certus est numerus, quæ cuiq; generi subiiciantur. Partium distributio sæpe est infinitior, tanquam riuorum a fonte deductio. Itaque in oratoriis artibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint, subiungitur absolute: at cũ de ornamentis uerborum, sententiarumq; præcipitur, quæ uocantur σχήματα, non fit idem. Res enim est infinitior, ut ex hoc quoq; intelligatur, quod uelimus inter partitionem, & diuisionem interesse. Quanquam enim uocabula prope idem ualere uideantur: tamen quia res differebant, nomina etiam distare noluerunt.

31. Sensus huiusmodi est: Rerum quæ partibus coniungũtur, aliæ quidem paucas, ac facile intelligibiles, comprehẽsibilesque partes habent: aliæ vero plures intellectuq; difficiles. In his igitur partibus quæ sunt paucæ, ac facile sub intelligentiam cadunt, vel maximum vitium est, si partiendo aliquid relinquatur. In his vero quarum, vt ipse ait, infinitior numerus est, & confusior perspectio, minus vitiosum est, si qua diuidentem pars in enumeratione prætereat. Fit autẽ hoc non solum per eas res, quæ aliquibus partibus constant, verum etiam sæpe per partes ipsas, quas in distributione partimur: vt si hominis corpus velimus intellectu ac ratione per propria membra disiungere, faciemus ita, caput, humeros, manus, thoracem, ventrem, suras, atque pedes. Et quoniam maiores partes sumpsimus ad diuidendum, idcirco nihil prętermissum esse videtur. at si minutissimas particulas persequamur, tum oculi quoque, & labia, & nares, atque aures, earumq; partes persequendæ sunt, idq; in toto corpore faciendum est. eoque modo difficilior erit partitio, cum sit partium numerus infinitior. Sæpe etiã, ut dictum est, res ipsæ his partibus iunctæ sunt, quarum nõ sit facilis inspectio. ut si quis stipulationum, & iudiciorum formulas partiatur, uel etiam si figuras loquendi, quæ σχήματα græci uocant, diuidi necesse sit. Hic igitur si quid prætermissum sit, non erit uitium partientis: quia partium natura multiplex sæpius obtendit errorem. At siquis genus diuidat, perniciosum est aliquam præterire formam, quoniam formarum finita quantitas est. Nam quia semper in contrarium diuiduntur, aut duę sunt semper species generis, aut tres: & hæ tres, cum ea tertia, quæ sumitur, ex contrariorum permistione perficitur, vt si colorem diuidamus, dicendum est ita, Coloris aliud est album, aliud nigrum, aliud medium. Idque medium, ex albi coloris ac nigri commistione coniunctum est, quamuis in quamlibet aliam coloris speciem trãsferatur, seu purpurei, seu rubri, seu uiridis. Itaque si tale est quod diuidis, talesque sunt partes, quas ad diuisionem sumis, quas non difficulter intelligentia comprehendas, uitium erit, si quid omiseris, uelut si tutelas partiaris. Tutela quippe quatuor fere modis est: aut enim per consanguinitatis gradum est, aut patronatus iure defertur, aut testamento patris tutor eligitur, aut vrbani Prętoris iurisdictione formatur. & sunt forsitan plures, sed nunc istæ sufficiunt. Hic igitur & paucæ partes, & facile comprehensibiles. At si stipulationum formulas & iudiciorum comprehendere uelis, quoniã multæ in his partes sunt, non erit uitiosum, si quid omiseris. In promptu uero est exẽplum partium, quod de tutelis est dictum: magis enim vt genus in formas, quam vt totum in partes, tutela diuisa est. Nam siue per sanguinitatem sit tutor, siue patronatus iure, siue cæteris modis, integrum tutelæ ius habet. quod in singulis partibus non solet euenire, vt totius integrum capiãt nomen. Sed ut conueniens videatur exemplum, requirendæ sunt tales tutelarum partes, quæ iunctæ tutelas efficere posſint, non quę singulæ tutelæ nomine designentur. quod nescio an quisquam iurisperitiæ professor, tales tutelæ partęs ediderit. Merobaudes vero rethor ita ĩtelligẽdum putauit, vt id quod ait: Partitione sic vtendum est, vt nullam partem prætermittas, de diuisione dixerit, idest de vna parte propositæ partitionis. Nam & diuisio, & per membra distributio, partitio nuncupatur. In diuisione enim vitiosum est aliquid prætermittere: in partitione membrorum, minime. Ita exemplum de tutelis ei partitioni accommodatum dedit, quæ est diuisionis. At si diuisionem facias, id est formarum a genere partitionem, summum est uitium aliquid prætermittere: quoniam cum sit finitus formarum numerus, si quid omissum sit, inscitia præteritur. vt si oratorias quęstiones in formas diuidere velimus, dicemus omnem rhetoricã quæstionem, aut de facto esse, aut de qualitate facti, aut de nomine. At si locutionum figuras, sententiarumque distribuam, non erit, vt dictum est, uitium, transire aliquid. quandoquidem sententiarum inter se atq; locutionum figuræ & multiplices, & varia ratione diuersæ sunt. Hic quoque figurarum partes non ita videntur accipi posse, quemadmodum totius, sed ut species generis. Vnaquæque enim figurarum, quæ infinitæ sunt, uelut figuræ generalis species est. qđ possumus ĩtelligere ex his uerbis rhetorum, ubi de elocutione tractatur. Nullæ nanque sunt figurarum partes, quæ figuras iungant ita, ut singulæ figuræ nomen uniuersalis figuræ non posſint admittere. Sed obiici nobis potest. Et quomodo infinitæ sunt figuræ, si species sunt? Sed respondebo leuiter. Elocutione mutata figuram quoque mutari, atque idcirco in potestate esse dicemus, figuras facere, quas is qui tractat, difficile, antequam fiant, potest agnoscere. hæ uero nõ substãtialibus quibusdam differentiis cõstituũtur, sed potius accidentibus explicantur. vnde fit vt tum communis nominis in significationes partitio fieri uideatur, cum figura diuiditur, potius quam generis in species. Omnia vero significata cuiusq; nominis, diuisione includere, difficile est: quia noua plerunque finguntur, sed ne id quidem rerum ratio permittit. Nam unaquæque figura generalis figuræ nomine, & definitione comprehenditur. Quocunque enim modo figura definitur, eadem erit definitio etiam uniuscuiusque figuræ. Quę res, unamquamque figuram, uniuersalis figuræ speciem esse declarat: uniuoca enim sunt species & genus. Sed est illud verius, partitionem figurarum ad elocutionem ipsam Tullium retulisse, cuius pars quædam est figura, non species: uariis enim multiplicibusq; figuris elocutio luculenta contexitur. Siquis igitur elocutionem partiri uelit in figuras, non genus in species, sed totum secabit in partes. Quæ cum ita sint ex hoc quoq; apparet, quid intersit, inter diuisionem partitionemq;: cũ partitio interdum talis sit, ut si quid in ea prætermissum sit, nihil afferat uitii. Diuisio vero formarum talis est, ut in ea non queat aliquid sine culpa præteriri. Quo factum est, ut quia res differebant, diuersa etiam vocabula rebus inter se distantibus inderentur.

1. *Multa etiam ex notatione sumuntur: ea est autem cum ex ui nominis argumentum elicitur, quã græci ἐτυμολογίαν appellant, idest uerbum ex uerbo ueriloquium. Nos autem nouitatem uerbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia sunt uerba rerum notæ. Itaq; hoc idem Aristoteles σύμβολον appellat, quod latine est nota. Sed cum intelligitur quid significet, minus laborandum est*

de nomine

da nomine. Multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex uerbo, ut cum quaeritur postliminium quid sit, non dico quae sint postliminii. Nam id caderet in diuisionem, quae talis est: Postliminio redeunt haec, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quae fraena recipere solet. Sed cum ipsius postliminij ius quaeritur, & uerbum ipsum notatur. in quo Seruius noster (ut opinor) nihil putat esse notandū nisi post, & liminium illud productionem esse uerbi uult, ut in finitimo, legitimo, aeditimo, non plus inesse timum, quam in meditullio, tullium. Scaeuola autem P. filius iunctum putat esse uerbum, ut sit in eo & post, & limen: ut quae a nobis alienata sunt, cum ad hostem peruenerint, & ex suo tanquam limine exierint, hinc ea cum redierint post ad idem limen, postliminio uideantur rediisse. Quo in genere etiam Mancini causa defendi potest, postliminio rediisse, deditum non esse, quoniam non sit receptus. Nam neq; deditionem, neque donationem sine acceptione intelligi posse.

32. Post enumerationem partium, recto ordine de notatione perpendit. Notatio igitur est, quoties ex nota aliqua rei, quae dubia est, capitur argumētum. Nota vero est, quae rem quamque designat. Quo fit, ut omne nomen nota sit idcirco, quod notam faciat rem de qua praedicatur, id Aristoteles σύμβολον nominauit. Ex notatione autem sumitur argumentum, quoties aliquid ex notatione, idest nominis interpretatione colligitur. Interpretatio uero nois, ἐτυμολογία graece, latine ueriloquium nuncupatur: ἔτυμον enim uerum significat, λόγος orationem. Sed quia id ueriloquium, minus in vsu latini sermonis habebatur, interpretationem nominis notationem Tullius appellat. Ea est huiusmodi, vt si quaeras quid est postliminium? In qua quaestione non illud videtur inquiri, quae res postliminio reuertantur. Hoc enim in diuisionem caderet, idest earum omnium rerum enumeratione, quae postliminio redeunt, postularet, velut si ita dicamus: Postliminio redeunt, hō, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quę frenos recipere solet, idest domita. Nunc enumeratae sunt res, quae postliminio reuertātur. At cum quod sit ipsum postliminii ius quaeritur, potest ex ipsius nominis interpretatione cognosci. Postliminio enim redit, quisquis captus ab hostibus ad patriam remeauerit. Nanque dum captiuitatem hostium patitur, ius ciuis amittit. omnia vero iura recipit, si postliminio reuertatur. Ergo ex notatione nominis ita ius postliminij clarescere potest, ut quia semper, post, id significat quod retro relinquitur, postliminii vocabulo quaedam reuersio significatur, vt Seruius probat, qui ex aduerbio post, vim nominis interpretatur, reliquam vocabuli partem protractionem esse confirmans. nam in eo quod est postliminium, ex eo quod post dictum est, interpretationem nominis sumit. liminium vero, superuacuo putat esse productum: Ad horum nominum formam: meditullium, prima enim pars, medium significat, tullium vero, nihil: & legitimum, & aeditimum. In utrisque enim, lex ibi, aedes ibi, aliquid, timum vero nihil omnino designat. Id vero nomen quod est postliminium, Scęuola P. filius, ex aduerbio post & limine putat esse compositum: nam quia ad idem limē, quod prius reliquit, reuertitur is qui postliminio redit, idcirco ex vtrisq; significationibus arbitratur nomen esse compositum. Quaecunq; enim a nobis abalienata ad hostem perueniunt, eum a nostro limine exierint, si post ad idem limen reuertantur, postliminio redeūt. Quo modo etiam Mancini causa defendi potest, quem cum populus Romanus ob foedus male ictum dedidisset, hostes eum suscipere noluere: qui cum reuersus esset, postliminio rediisse videbatur, idcirco, quia si eum hostes recepissent deditum a ciuibus, etiam si quo modo ab hostibus effugisset, non videretur postliminio regressus, qui iudicio ciuium omni libertatis iure fuisset exutus. sed quoniam nec deditio, nec datio, nec donatio, praeter acceptionem videtur posse consistere, idcirco qui non sit susceptus, ne deditus quidem intelligi possit. Recte ergo Mācinus qui non deditus, in hostium, si ea vti vellent, peruenerat potestatem, cum in patriam remeauit, iure postliminio redisse, defensus est.

Sequitur is locus, qui constat ex his rebus, quae quodam modo affectae sunt ad id de quo ambigitur, quem modo dixi in plures partes distributum. Cuius primus est locus ex coniugatione, quam graeci συζυγίαν uocant, finitimus notationi, de qua modo dictum est: ut si aquam pluuiam eam modo intelligeremus, quam imbri collectam uideremus, ueniret Mutius, qui quia coniugata uerba essent pluuia, & pluendo, diceret omnem aquam oportere arceri quae pluendo creuisset.

33. Cum locum, qui ipsis de quibus quaeritur, inhaereret, in quatuor differentias supra distribuit, a toto, ab enumeratione partium, a nota, ab affectis: quoniam diligenter de superioribus tribus paulo ante tractauit: nunc quartum locum. i. affecta persequitur. Et quoniam locus ab affectis i plurimas differentias soluebatur, quarum prima a coniugatis proposita est: primum loquitur de coniugatis, quę multum a notatione non differunt. Nam quia notatio ex vi nominis trahitur, itemq; coniugatio similitudine uocabuli continetur, aliquod inter se veluti confinium tenēt. Sed hoc interest, quia notatio, expositione nominis: coniugatio, similitudine vocabuli ac deriuatione perficitur. Et quoniam facilis & intellectu & tractatu locus est, tantum ponere sufficit exemplum, quod est huiusmodi. Aqua pluuia est, quae pluendo colligit, & crescit. Pluendo vero atq; pluuia coniugata sunt: in uno enim eodemq; vocabulo diuersus nominum terminus differentiam facit. Item, Ius est aquam pluuiam arceri, id est, vt si in alicuius agro pluuia aqua colligatur, & in alterius agrum defluat, eaq; vicini frugibus nocitura cōcrescat: arceat eam suis finibus ille, q. id sua putat interesse, ne defluat. Si fluuius igitur pluuia creuerit, quaeritur, an debeat arceri. Respondetur inquit Mutius, quoniam aqua pluuia a pluendo dicta sit, fluuium quoq;, qui pluendo creuerit, aquam esse pluuiam, atq; arceri debere.

Cum autem a genere ducetur argumentum, non erit necesse id usque a capite accersere: saepe etiam citra licet, dummodo supra sit quod sumitur, quam id ad quod sumitur, ut aqua pluuia ultimo genere ea est, quae de caelo ueniens crescit imbri, sed propiore loco, in quo quasi ius arcendi continetur. Genus est, aqua pluuia nocens: eius generis formae, loci uitio, & manu nocēs: quarum altera iubetur ab arbitro coerceri, altera non iubetur.

34. Talis generum specierumque intelligitur esse natura, ut cum colliguntur uel etiam diuiduntur, ab indiuiduis per species & genera, usque ad maxima genera possit ascendi: itemque a maximis generibus per infra posita genera, usque ad indiuidua valeat esse descensus. Id vero vno clarum fiet exemplo. Cicero quippe, indiuiduum est: huius species, homo: huius genus, animal: huius superius genus est, corpus animatum, & si longius ascendas, corpus vlterius genus inuenies: si prolixius egrediare, substantia vltimi loco generis occurrit. Cum igitur multa sint genera, si cuiuslibet speciei genus assignandum sit, non necesse erit, inquit, maxima & principalia genera semper exquirere: verum eorum quoque aliquid, quae in medio locata sunt, oportebit adhibere: illa tamen ratione seruata, vt semper genus superius sit eo, ad quod praedicatur vt genus. Extrema quippe inscitia est, si cum genus semper natura speciebus propriis superponatur, loco generis, id quod est inferius, collocetur. Quocirca vitiosum est, si quis corporis genus dicat esse corpus animatum. Quo fit, vt si ad speciem aptandum est genus, eorum quae superiora sunt, aliquid aptemus, & non erit necesse vltimum semper genus adhibere. vt si homini genus proprium praeponere velimus: non necesse est, vt substantiam praeponamus, sed uel corpus, vel corpus animatum, vel quod maxime fieri oportet animal. Illa enim semper genera sumenda sunt, quaecunque proxima formis adhaerent, eaque in definitione maxime requiruntur: sed in argumentationibus nihil differt, utrum proximum eligas, an superius genus. Nam quoniam ex continenti fit argumētatio, plus continet id qđ est superius genus. Quocirca si de homine aliquid ambigitur, &

tur, & a geuere argumentandi ſumitur locus: quicquid de animali dicetur, id etiam de homine prędicabitur. Quo fit, nt ſiquid etiam de animato corpore prædicetur: idem etiam de homiue dici poſsit. Vt igitur argumentationes ex proximis generibus fiunt: ita etiam ex ulterius conſtitutis. Sed in his omnibus illud eſt, quod maxime conſiderandum uidetur, ne id quod eſt inferius, ſuperiori præponatur ut genus. Et ſententia quidem talis eſt. Quod uero ad exemplū attinet, declarabitur hoc modo. Sit aqua pluuia, genus, ea quæ deiecta de cęlo imbri colligitur: huius ſpecies duplex eſt. alia enim aqua pluuia nocens eſt, alia non nocens. Nocentis quoque duplex ſpecies eſt, alia manu, alia uitio. Sed aqua pluuia manu uocens eſt, quæ ita loco aliquo excipitur, ut inde profluens uicino noceat, ſi locus is non ſit naturaliter talis, ſed manu hominis excipiendæ aquæ fuerit apparatus. Vitio uero, quoties naturaliter ita ſeſe locus habet, ut excipere aquam poſsit & nocere uicino. Si igitur, eius aquæ, quam quis arceri uelit, ne ſibi noceat, a uicino, genus uelit esquirere: uon neceſſe eſt ab ultimo uſque genere deducere, ut dicat, aquæ eius quam quis uelit arceri, genus eſſe aquam pluuiam, ſed poteſt id quod inquirit genus paulo inferius inuenire, ut huius aquæ, quam arceri deſiderat, id genus eſſe dicat, quod eſt, aqua pluuia nocens: Quod ſi genus proximum quærat, illud poterit adhibere, quod eſt, aqua pluuia manu nocens: hoc enim arcere quis cogitur, quod manu fit noxium. Quod uero loci forma uel uitio, incommoditatis aliquid apportat, arcere non cogitur. Quod autem diximus, eius aquæ, quam arceri oporteat, geuus eſſe aquam pluuiam manu nocentem: ita intelligendum eſt, ſi aqua, quæ arceri debet, plurima ſub ſe habeat indiuidua, & ſimilia: tunc enim demum eius aquæ quæ arceri debet, aqua pluuia manu noceus genus eſſe poterit. quòd ſi aqua quæ arceri debet iu nulla indiuidua diducatur, ipſa eſt indiuidua, uec eſt eius genus aqua pluuia nocens manu, ſed ſpecies. Quod ſi cui paululum uidetur obſcurius: hic ſi eos commentarios, quos de genere, ſpecie, differentia, proprio, atque accidenti, compoſuimus, libris quinque digeſtos inſpexerit, nihil horum poterit incurrere, quo caliget.

Commode etiam tractatur hæc argumentatio quæ ex genere ſumitur, cum ex toto perſequare partes, hoc modo: Si dolus malus eſt, cum aliud agitur, aliud ſimulatur, enumerare licet quibus id modis fiat: deinde in eorum aliquem id quod arguas dolo malo factum, includere: quod genus argumenti in primis firmum uideri ſolet.

35. Dictum eſt quemadmodum genus ad ſpeciem debeat aptari, atque in eo præſcriptum eſt, ut niſi id quod eſt ſuperius, adhiberi non debeat. Nunc illud adiungitur, quemadmodum eius loci, qui a genere ducitur, in argumentatione commodior uſus eſſe poſsit. Quotieſcunque enim de re aliqua dubitatur, ſi facta generis alicuius diuiſione, ſub aliqua eius generis parte id, de quo ambigitur, potuerimus includere: tunc a genere tractum eſſe argumentum uidetur, hoc modo, Sit dolus malus, quando aliud agitur, aliud ſimulatur. Huius ergo ſi ſpecies diuidantur, & id quod factum eſſe arguimus, alicui earum ſpecierum quæ a dolo malo deductæ ſunt, potuerimus adiungere: quicquid de dolo malo exiſtimabitur, idem etiam de ea re quam arguimus, neceſſe eſt iudicari, & factum eſt argumentum a genere. Nam de quo quæritur, ſpecies eſt, & id a quo ſumitur argumentum, genus eſt, ut ſi ita contigit, dolus malus: locus uero hic ab eo qui eſt a partium enumeratione diuerſus eſt. Nec ſi enumeramus partes, ideſt formas aut ſpecies, ideirco non a genere, ſed ab enumeratione partium ducitur argumentum. Quoties enim ipſa partium enumeratione utimur ad argumentationem, tūc ab eadem partitione argumentum tractum eſſe dicimus, ut hoc modo, Si fundamenta, & parietes, & tectum habet, & habitationi eſt deſtinatus locus, domus eſt: ipſa igitur partitione utentes, domum eſſe probauimus. Quoties uero ſub genere aliquid collocandum eſt, diuiſiſque partibus alicui eorum quæ a genere deducuntur, id de quo quæritur aggregamus, ut hoc modo, Si Ciceronem animal eſſe monſtremus, dicemus ita. Omne animal aut rationale eſt, aut irrationale: ſed Cicero rationalis eſt, animal igitur eſt. Non partitione utimur principaliter ad argumentū conſtituendum, ſed idcirco genus diuiſimus, ut in unaqualibet diuiſione, id quod nitebamur oſtendere, poſſet includi, ideſt ut id de quo dubitatur, in aſſumpti continentia generis redigeretur, itaque de eo per geoeris naturam fides fieret. Sic ergo a genere facta argumētatio iure dicetur. Amplius ita partium enumeratio totius efficere ſubſtantiam ſolet, ſiue illud uniuerſale ſit, ut genus, ſiue partium coniunctione compleetur, ut totum. At uero hæc diuiſio generis, in cuius parte quęlibet illa res de qua contenditur, includenda eſt, non id efficit, ut totius ſubſtantia conſtituatur, ſed ut illud quod approbare quærimus, intra geuus collocetur. Quem argumentationis modum in primis M. Tullius ualidum eſſe confirmat. Illa enim regula ſatis uera eſt atq; neceſſaria: Quæ de geuere prędicantur, eadem de ſpecie modis omnibus prædicari. Illud uero quæri perutile eſt, Cum aliquid dè particularibus probatur ex ſuperpoſita proxima ſpecie, ut ſi Socratem rationalem eſſe approbemus, quoniam ſit homo, cum ſit homo rationalis: utrum ex genere, an ex forma argumentum ductum eſſe arbitremur. Nam ſi dicamus ex genere, ultima ſpecies genus eſſe non poteſt: ſi ex ſpecie, ſuperpoſitum genus ſemper ſpecies probare deſiderat. Socrates uero cui fidem præſtat homo, quoniam rationalis eſt, genus hominis non eſt. Sed dicendum eſt, quoniam uelut a genere tractum uidebitur argumentum. Nam ex genere, quaſi ex contiuenti atque ampliori, & de ſubſtantia prædicati fides ducitur: quam ſortem ad ſua indiuidua ſpeciem nemo dubitat obtinere. Nam & continet ea & de eorum ſubſtantia prædicatur.

Similitudo ſequitur, quæ late patet, ſed oratoribus, & philoſophis magis quam nobis. Et ſi enim omnes loci ſint omnium diſputationum ad argumenta ſuppeditanda, tamen alijs diſputationibus abundantius occurrunt, alijs anguſtius. Itaque genera tibi nota ſint: ubi autem his utare, quæſtiones ipſæ te admonebunt. Sunt enim ſimilitudines quæ ex pluribus collationibus perueniunt quo uolunt, hoc modo: Si tuor fidem præſtare debet, ſi ſocius, ſi cui mandaris, ſi qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. Hæc ex pluribus perueniens quo uult, appellatur inductio, quæ græce ἐπαγωγὴ nominatur, qua plurimum eſt uſus in ſermonibus ſuis Socrates. Alterum ſimilitudinis genus collatione ſumitur, cum una res uni, par pari comparatur, hoc modo: Quemadmodum ſi in urbe de finibus controuerſia eſt, quia fines magis agrorum uidentur eſſe quam urbis, finibus regendis adijcere arbitrum non poßis: ſic ſi aqua pluuia in urbe nocet, quoniam res tota magis agrorum eſt, aquæ pluuiæ arcendæ adijcere non poßis arbitrum. Ex eodem ſimilitudinis loco etiam exempla ſumuntur, ut Craſſus in Curiana cauſa exemplis plurimis uſus eſt, agens de eo qui teſtamento ſic hæredem inſtituiſſet, ut ſi filius natus eſſet in decem menſibus, iſq; mortuus prius, quam in ſuam tutelam ueniſſet, ſecundus hæres hæreditatem obtinuiſſet: quæ commemoratio exemplorum ualuit, eaq; uos in reſpondendo uti multum ſoletis. Ficta etiam exempla ſimilitudinis habent uim, ſed ea oratoria magis ſunt, quam ueſtra, quanquam uti etiam uos ſoletis, ſed hoc modo: Finge mancipio aliquem dediſſe id, quod mancipio dari non poteſt, num idcirco id eius factum eſt qui accepit? aut num is qui mancipio dedit, ob eam rem ſe obligauit? In hoc genere oratoribus & philoſophis conceſſum eſt, ut muta etiam loquantur, ut mortui ab inferis excitentur, ut aliquid quod fieri nullo mō poßit, augēdæ rei gratia dicatur, aut minuendæ, quæ Hyperbole dicitur, & multa mirabilia alia. Sed latior eſt cāpus illorū, eiſdē tamen ex locis (ut ante dixi) & in maximis & in minimis quæſtionibus argumenta ducunt.

36. De similitudinis loco plane atque expedite disseruit, omnemque aperuit intellectum, similitudinum diuidens formas; præscripsitque apertissime, quibus magis ex similitudine argumenta contingerent. i. philosophis, atq; oratoribus: etenim similitudo persuasionibus uidetur aptissima. Nam quod in unam uel plures extra eam de qua quæritur, causam cadere solet: facile credi potest in eam quoque de qua ambigitur, conuenire. Idcirco ex similitudine tractæ argumentationes, magnum oratoribus usum prestant. Philosophis quoque, quoniam non in omnibus quæstionibus demonstratione utuntur, sed aliquoties uerisimilia colligũt, quo id facilius persuadeãt quod nituntur ostendere. inde similitudo rerum sæpe est inquirenda. atque idcirco locus a similitudine oratoribus maxime philosophisq; conducit, non tamen solis. Omnes enim loci communes sunt cuiusque materiæ, sed in aliis uberius incidunt, in alijs angustius inueniuntur. Quocirca cognitis, atque ante perceptis locis, quæstiones ipsæ quæ tractabuntur, quibus locis uti debeat, solertem animum poterunt admonere. Omnis uero similitudo duplex est. aut enim ex pluribus similitudo colligitur, & inductio nuncupatur, quod Græci ἐπαγωγὴν nominant: aut singulæ res per similitudinem comparantur. Ac prior quidẽ huiusmodi est, Si tutor fidem præstare debet, si socius, si cui mandaueris, si qui fiduciam acceperit: debet etiam procurator. Nam cum in pluribus rebus fides præstari debeat: unaque similitudo fit in fide præstanda tam in tutore quam socio, atque eo cui mandatum sit, eoque qui fiduciam acceperit, debet eadem similitudo procuratori etiã conuenire. Fiduciam uero accepit, cuicunque res aliqua mancipatur, ut eam mancipanti remancipet. uelut, siquis tempus dubium timens, amico potentiori fundum mancipet, ut ei, cum tempus, quod suspectũ est, præterierit, reddat: hęc mancipatio fiduciaria nominatur, idcirco quòd restituendi fides interponitur. Hac similitudinis collectione plurimum Socrates esse usus dicitur, ut in Platonis, aliorumque eius sectatorum uoluminibus inuenitur. Quoties uero una res uni rei per similitudinem comparatur, hoc modo colligitur argumentum. Regendorum finium arbitri esse dicuntur, qui finalia litigia discernunt. ut si fuerit de finibus orta contentio, eorum dirimatur arbitrio. Sed fines, in agrorum tantum limitibus esse dicuntur: arbitri autem finium regendorum in ciuitate esse non possunt. Item arceri aquam, in agris tantum dici solet, ubi si ex aliquo loco aqua pluuia colligatur, & defluens in campos, uicini pascua, frugesue corrumpat: arbitri arcendæ aquæ a magistratibus statuebantur. Quæritur ergo, an in urbe arcendæ aquæ arbitrum possimus adigere. Et argumentum capitur ex similitudine. Si regendorum finium, quia solius agri sunt, in Vrbe arbitrum adigere non possis: ne aquæ quidem arcendæ, quia solorum esse uidetur agrorum, in Vrbe arbitrum possis adigere. Hic igitur una res uni rei similitudine coniuncta est. Ex eodem etiam similitudinis loco illa sumit Cicero proponit, quæ uocantur exempla, ueluti Crassus in causa Curiana, quæ fuit huiusmodi. Quidam prægnantem uxorẽ relinquens, scripsit hæredem posthumum, eiq; alium substituit secundum, qui Curius uocabatur, ea conditione: ut si posthumus, qui intra menses decem proximos nasceretur, ante moreretur, quam in suam tutelam peruenisset, idest ante obiret diem, quam testamentum iure facere posset, secundus hæres succederet. quòd si ad id tempus peruenisset, quo iam firmo iudicio in suam tutelam receptus, iure ciuili, instituto posset hærede defungi, secundus heres .i. Curius, non succederet. quæ uocatur substitutio pupillaris. quæsitũ est an ualeret ita instituta ratio. Crassus igitur multa protulit exempla, quibus ita institutus hæres obtinuisset hæreditatem. quæ exemplorũ commemoratio iudices mouit. Dicit etiam ipsos quoq; iurisconsultos uti sępius exemplis, ueluti cum fingitur propositio, ut casus de quo agitur per similitudinem intelligatur, hoc modo, Siquis enim iurisperitus adiiciat id, quod non iure contractum est, nollius esse momenti; adhibeatque exemplum tale, uelut siquis rem non mancipi mancipauerit, num idcirco aut rem alienauit, aut se reo facto potuit obligasse? minime. Quod enim non iure contractum est, nil retinet firmitatis. Et alia huiusmodi apud iurisperitos inueniuntur: in quibus oratores maxime ualent, quibus etiam intantum fingere licet, ut eorum oratione etiam mortui sæpe ab inferis excitentur. quod Tullius in ea facit oratione, qua Cælium defendit. Sed latior, inquit, est illorum campus, id est oratorum, quibus spatiari ac deuagari licet. Nec idcirco minus cæteris quoq; facultatibus similitudines prosunt, quoniã eadem argumenta maximis minimisq; causis conueniunt. quo fit ut loci quoq; argumẽtorum diuersarum artium quæstionibus accommodentur.

Sequitur similitudinem differentia, res maxime contraria superiori: sed est eiusdem facultatis dissimile & simile inuenire. eius generis hae sunt, non quemadmodum quod mulieri debeas, recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas: ita quod pupillo, aut pupillæ debeas, recte possis eodem modo soluere.

37. Eiusdem facultatis est similitudines differentiasque cognoscere. qui enim scit, quid sit idem, nosse poterit quid sit diuersum. Omnis uero similitudo idem aliquid esse constituit. quod enim idem est secundum qualitatem: id simile esse necesse est. Omnes quippe res, aut substantia eædem sunt, aut qualitate, aut cæteris prædicamentis. quod si ita est, & animus intelligere hoc idem in pluribus prædicamentis potest: sed cum hoc ipsum idem in prædicamentis notat, eodẽ modo in eisdem prædicamentis, quod diuersum est intuetur. sed simile idem est, differentia uero diuersum. Idem igitur animus eademq; intelligentia similitudinem differentiamq; cognoscit. Differentiarum uero multę sunt species. alię quippe sunt substãtiales, ut homini rationale: aliæ non substantiales, sed inseparabiles, ut nigrum æthiopi, atque coruo: aliæ uero, mobiles neque constantes, ut sedere, stare, & huiuscemodi cæteræ quibus, & ab alijs hominibus, & a nobis ipsis sæpe distamus. Item differentiæ aliæ aliquo modo sunt generum diuisibiles, aliæ aliquo modo specierũ cõstitutiuæ: Sed si a cõstitutiuis argumentũ ducatur, uelut a genere ducitur. Nam sicut genus continet speciem: ita differentię continent species. Sane si differẽtiæ constitutiuę ut genera intelligentur, fides ab his ad ea aptabitur quæ constituunt. hæc enim talium differentiarum ueluti formæ quædam sunt. Siu uero sint diuisibiles, si quidem ad ea probanda, idest genera quæ diuidunt, earum ducitur fides, a forma argumentum fieri uidetur. nam tales differentiæ eorum quæ diuiduntur, formę quædam sunt. Quod si ad ea probanda referuntur, quæ in contrariam partem genus diuidunt, tunc proprie a differentia fieri argumentum uidetur, quia contrariæ ueluti differentiæ comparantur. Quod uero ad exemplum attinet Tullij huiusmodi est. Mulieres antiquitus perpetua tutela tenebantur, pupilli item sub tutoribus agunt. sed mulieribus si quid debitum fuisset, sine tutoris auctoritate poterat solui, pupillis uero minime. Ergo si quęratur, an id quod debeatur pupillo cuilibet, renuente tutore possit exolui: a differentia sumitur argumentum sic. Non sicut mulieri sine tutoris auctoritate debitum possis exoluere, eodem modo nisi auctoritas tutoris accesserit, pupillo soluere, quod debeas, possis. Illę enim perpetua tutela, etiam prouecta iam ætate continentur: istorum tutelæ certus annorum numerus terminum facit, atq; idcirco solui pupillo sine tutoris auctoritate non poterit. Differt enim persona mulierum a persona pupillorum, uel in eo quod pupilli non perpetua reguntur tutela, mulieres uero perpetua: uel quòd pupillus nullum suæ rei administrandæ utilitatis iudicium habere potest: cum sit aliquis mulieribus, & si non firmus, in explicanda familiaris rei utilitate delectus.

Deinceps locus est qui a contrario dicitur. Contrariorũ autem genera sunt plura, unum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt, ut sapientia, stultitia. Eodem autẽ genere dicuntur, quibus propositis occurrũt tanquam e regione quadam contraria, ut celeritati tarditas, non debilitas:

tas: ex quibus contrariis argumenta talia existunt. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur: & bonitatem, si malitiam. hac qua ex eodem genere contraria sunt, appellantur aduersa. Sunt alia contraria, qua priuãtia licet appellemus latine, grace appellantur στερητικά. Præpositio enim in, priuat uerbum ea ui quam haberet, si in, præpositũ nõ fuisset, ut dignitas indignitas, humanitas inhumanitas, & catera generis eiusdem. quorum tractatio est eadem, qua superiorum, qua aduersa dixi. Nam alia quoq; sunt contrariorum genera, uelut ea qua cum aliquo conferuntur, ut duplum simplum, multa pauca, longum breue, maius minus. Sunt etiam alia ualde contraria: qua appellantur negantia, ea ἀποφατικά graci, contraria aientibus, ut si hoc est, illud non est. Quid enim opus exemplo est? tantum intelligatur in argumento quærendo contrariis omnibus contraria non conuenire.

38. Diuiso differentiæ loco, nunc de contrariis tractat: quare vti rerum ordo clarius colliquescat, pauca mihi ex Aristotele sumenda sunt, quæ ille vir omnium longe doctissimus, de hac diuisione tractauit, quanquam M. Tullius re quidem Aristoteli fere consentit, sed ab eo nominum interpretatione diuersus est. Nam quæ Aristoteles opposita. i. ἀντικείμενα vocat, ea Tullius cõtraria nominat: sed hęc paulo posterius, nunc Aristotelis diuisio consideretur. Oppositorum igitur secundum Aristotelem alia sunt contraria, alia priuatio, & habitus, alia relatiua, alia contradictoria. Contraria quidẽ, vt album atque nigrum. Habitus vero & priuatio, vt visus, & cæcitas, dignitas & indignitas. Relatiua vero, vt pater filius, dominus seruus. Contradictoria, vt est dies, non est dies. horum omnium tales inter se differentiæ considerantur. Nam quæ contraria sunt, partim mediata sunt, partim vero medio carent. Mediata sunt, vt album nigrum: est. n. horum medius quilibet alius color, vt rubens, vel pallidus. & horum contrariorum non necesse est alterum semper inesse corporibus. Neque enim omne corpus, aut album, aut nigrum est, sed aliquoties in horum medietate est constitutum, vt sit rubrum, vel pallidum. Immediata vero contraria sunt, quorum nihil medium poterit inueniri, vt grauitas & leuitas: horum enim nihil est medium. Nam quæ leuia sunt, sursum feruntur: quæ grauia, deorsum. Quod autem sit corpus, quod neque sursum, neque deorsum feratur, nihil poterit inueniri. Sed immediata contraria talia sunt, vt alterum eorum cui potest accidere, semper inhæreat, vt in proposito superius exemplo. Necesse est enim omne corpus, vel leue esse, vel graue. quia leuitas & grauitas medium non habent, quod præterea inesse corporibus possit. At ea quæ in priuatione & habitu sunt, vt cæcitas & visus, distant quidem ab his contrariis, quæ claudunt aliquam medietatem, quod ipsa medietatem non habent: ab his vero contrariis differunt, quæ sunt immediata, quoniam horum cõtrariorum alterum semper subiecto inesse necesse est, vt corpori grauitatem, vel leuitatem: priuationem vero, & habitum non semper. vt cum sit habitus quidem visus, priuatio autem cæcitas: non omne quod videre potest, aut videt, aut cæcum est. Infans quippe nondum editus, neque videt, quia nondum processit in lucem, neque cæcus est, quia nondum habuit visum, quem potuisset amittere. Idem de catulis dici potest, qui statim nati nequeunt intueri: nam tunc eos, nec cæcos dicere possumus, nec videntes. Et postremo contraria semper in suis qualitatibus considerantur. priuationes autem, non qđ ipsæ sint aliquid, sed ex habitus absentia colliguntur: neque enim cæcitas est aliquid, sed a visus intelligitur abscessu. Tã vero priuatio quam contrarietas differt a relationis oppositione, eo quod neque contraria, neque priuatoria simul esse possunt: idem enim in vno eodemque tempore, vno eodẽq; in loco, album & nigrum, videns & cæcum esse non poterit. sed relatiua a se nequeunt separari. neque enim potest esse filius sine patre, nec seruus, si dominus non sit. Amplius. Contraria ad se & priuatoria non referuntur. nemo enim dicit album nigri, vel nigrum albi, vel cæcitatem visus, vel visum cæcitatis. Quæ vero in relatione sunt posita, in ipsa relationis prædicatione consistunt, vt duplum dimidij, dominus serui, & cætera ad hunc modum. Tam vero contraria, & priuatoria, quam etiam relationes differunt a contradictionibus. quoniam contradictiones quidem semper in oratione consistunt, & in altera earum parte veritas, in altera falsitas inuenitur. Contraria vero, & priuatoria, & relationes, in simplicibus partibus orationis inueniuntur, & in his neque veritas neque falsitas inest. nam cum dico album, nigrum, cæcitas, visus, dominus, seruus, simplices orationis partes sunt, neque verum, neque mendacium continentes: in simplicibus enim partibus orationis veritas, vel falsitas nulla est. Cũ autem dico, dies est, dies non est, vtræq; propositiones, una in affirmatione, altera in negatione posita, orationes sunt. Sed M. Tullius non tam proprijs nominibus quam notioribus vtitur. ait enim Contrariorum alia esse, quæ aduersa vocẽtur, alia quæ priuantia, alia quæ in comparatione sint. alia quæ aientia & negantia nuncupantur. Sed quæ contraria nominat, opposita verius dicerentur. quę aduersa dicit, contrariorum melius susciperent nomen. quæ in collatione nominat, ea relatiua, uel ad aliquid certius vocarentur. sed vtatur nominibus vt volet, dum res ipsæ certa proprietatis suæ ratione signentur. nos vero in cæteris quos edidimus libris eo nuncupauimus modo, quo superius in Aristotelis dictum est diuisione. Secundum M. Tullium igitur contrariorum alia sunt aduersa, vt sapientia stultitia. alia priuantia, vt dignitas, & indignitas. alia quæ cum aliquo conferuntur, vt duplum simplum. alia quæ appellantur negantia, e contrario aientibus constituta, vt si hoc est, illud non est. Aduersa igitur sunt, quæ sub vno genere posita, plurimum a se differũt, vt album, nigrum, quę a se plurimum distant sub vno genere posita, idest sub colore. Item celeritati tarditas aduersa est, positis vtrisque sub motu. neque enim celeritati debilitas opponenda est, quia debilitati firma valetudo contraria est, quod in diuisione omisit Cicero, sed docuit exemplo. Illa quoque dicuntur aduersa, quæ in diuersis generibus sita, plurimum a se discrepare intelliguntur: vt sapientię stultitia. Illa enim sub genere boni est: hęc vero sub mali, quanquam huiusmodi exemplum priuationem potius spectare videatur. nam stultitia priuatio est sapientiæ, nec quicquam est aliud stultitia nisi sapientiæ, & rationis absentia. sed quę sint, quæ priuantia Cicero appellat, posterius demonstrabo. Ex his aduersis hoc modo sumitur argumentum: Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur: si bonitatem appetimus, malitiam fugiamus, quanquam malitia quoque secundum eundem modum qui superius dictus est, priuationibus possit adiungi. Priuantia vero secundum Ciceronem sunt, quę gręce στερητικά appellantur, quę habent eam partem orationis prępositam, quæ cum fuerit adiecta, semper fere aliquid demit, ea est, in, præpositio. hæc enim syllaba cui fuerit apposita, demit fere aliquid ex ea vi, quam esset res quælibet habitura, si in, syllabam præpositam non haberet, vt humanitati inhumanitas: In nanque præposita id de quo dicitur, humanitate priuauit, vt dignitas: indignitas. Et Tullius quidem ea tantum priuantia esse confirmat, in quibuscunque syllaba ista pręponitur: priuantium quippe natura, secundum Tullium, huius syllabæ commemoratione finitur. a Peripateticis vero accepimus priuatiões cum simplicibus nominibus, tum cum priuatoriis syllabis efferri. Simplicibus nominibus, vt cæcitas. cum priuantibus vero syllabis, vt indignitas, inhumanitas. Quocirca secundum M. Tullium cæcitas non erit priuatio uisus, sed ei aduersum. atque idcirco forsitan stultitiam inter aduersa numerauit, quoniam non habet, in, syllabam ex qua priuationes arbitratur existere. Ex quibus eodem modo vt in superius positis aduersis, argumenta ducuntur. Inhumanitatem auersemur si humanitas consectanda est. Illa vero contraria, ut ait Tullius, quæ cum aliquo conferuntur, talia sunt, vt duplum simpli. Id tantundem est, tanquam si diceret duplum dimidii. simplum enim dupli dimidium est. & pater filii, eaque sunt semper reciprocantia, aliquoties quidem septimo casu, aliquoties vero genitiuo: nã filius patris est filius, & pater filij. hæc secundum genitiuum conuersio est. & duplum simplo duplum est: hæc secundum septimum casum. sunt etiam quæ accusatiuo, vt pauca ad multa, & magnum ad paruum. Item negantia sunt quę in affirmationibus

&

& negationibus posita sunt, ut si hoc est, illud non est, ueluti si dies est, nox non est, atque hanc oppositionem Cicero ualde dicit esse contrariam: Ex quibus omnibus secundum superius dictum modum argumentorum facultas est: nam ex relatiuis cōtrariis ita sumimus argumentum, Si pater est, fieri non potest quin ei filius sit. Ex negantibus autē quæ ἀποφατικὰ (ut ait) græci uocant, ita, si Sol supra terram fuit, nox esse non potuit: hæc enim affirmatio illam perimit negationem. cur uero hęc negātia esse constituerit, mirandum est. Nam quæ negantia sunt, aientibus opponuntur, & simul esse non possunt, ut diem esse, ac diē non esse. hoc uero consequens est, cum ita dicatur, si hoc est, illud non est, ut si dies est, nox non est: atque affirmationem negationemq; Tullius ualde dicit esse cōtrariam, sed in hac consequentia nequeunt esse contraria. Nam quod est consequens, contrarium non est.

Ab adiunctis autē posui equidem exemplum paulo ante, multa adiungi, quæ suscipienda essent, si statuissemus ex edicto secūdum eas tabulas possessionū dari, quas hic instituisset, cui testamēti factio nulla esset. Sed locus hic magis ad coniecturales causas, quæ uersantur in iudiciis ualet: Cum quæritur quid aut sit, aut euenerit, aut futurum sit: aut quid omnino fieri possit. Ac loci quidem ipsius formula talis est. Admonet autem hic locus, ut quæratur, quid ante rem, quid cum re, quid post rem euenerit. Nihil hoc ad ius, ad Ciceronem inquibat Gallus noster, si quis ad eū quid tale retulerat, ut de facto quæreretur. Tu tamen patiare nullum a me artis institutæ locum præteriri, ne si nihil nisi quod ad te pertineat scribendum putaris, nimium te amare uidear. Est igitur magna ex parte locus hic oratorius, non modo non iurisconsultorum, sed ne philosophorum quidē. Ante rem enim quæruntur, quæ talia sunt, apparatus, colloquia, locus, constitutū conuiuium. Cum re autem, pedum crepitus, strepitus hominum, corporum umbræ, & siquid eiusmodi est. At post rem, pallor, rubor, titubatio, & si qua alia signa conturbationis & conscientiæ: præterea restinctus ignis, gladius cruentus, cæteraq; quæ suspicionem facti possunt mouere.

39. Quid sit ab adiunctis locus, breui superius monstrauit exemplo, eo scilicet quo dixit, Si secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas possessio bonorum daretur; consequens esse, ut secundum quoque puerorum, & seruorū tabulas possessio permitteretur. Sed nunc formam ipsam &, quasi subiectum loci monstrare proponit, quæ est huiusmodi, Ab adiunctis enim locus est, cum ex eo quod proponitur aliquid aliud uel esse, uel fuisse, uel futurum esse argumentatione colligitur, ut in eo ipso quod dudum posuit exemplo. Approbatur enim non debere secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas, bonorum possessionem dari: quia si id fuerit positum, id futurum est, ut secundum puerorum quoque ac seruorum tabulas, bonorum possessio permittatur. Talia uero sunt quæ dicuntur adiuncta, ut circa rem fere quæ quæritur, inueniantur, neque tamen necesse sit ei semper adhærere. Et forma quidem huius loci talis est, ut hanc quoque definitionem possit admittere: Ab adiunctis locus est, cum ex aliquibus, quæ sunt proxima eis, de quibus quęritur rebus, id quod quæritur uel fuisse, uel esse, uel futurum esse monstratur. qui locus est coniecturalibus causis maxime necessarius. Cum enim de facto quæritur, tum si id factum est quod dubitatur, quid uel fuerit, uel sit, uel futurum sit, considerari solet. Multa enim sunt quæ unicuiq; adiuncta rei, uariorum euentu temporū colliguntur: idcirco enim quid ante rem, quid cum re, quid post rem euenerit, in coniecturalibus causis inquiritur, quę ab oratoribus tractantur solis, neque iurisconsultis in huiusmodi negotiis cum rhetorica facultate ulla communio est. Iuris enim peritus de facti qualitate, non etiam de ipsius facti ueritate respondet: idcirco quoties ad Gallum peritum iuris facti quæstio deferebatur, nihil ad nos inquibat; & ad Ciceronem potius consulentes, idest ad rhetorē remittebat. In quo Tullius facete ad Trebatium iocū miscuit dicens, Quanquam locus hic ab adiunctis coniecturalibus causis maxime utilis, nihil consultorum iuris prudentiam iuuet, patiere me tamen inquit, nullam suscepti operis partem præterire: ne si in hoc libro nihil præter tuæ artis exempla conscripsero, tuæ tantum gratiæ uideatur addictus. Ab adiunctis uero locus, qui non modo iurisconsultis, sed ne philosophis quidem præter oratores, non patet, trium sæpe temporum ratione tractandus est. Nam de facto si quæritur, quid uel ante id, uel cum eo, uel post id fuerit, necesse est uestigari. Ante rem quidem, hoc modo. Apparatus: uerisimile est enim effecisse aliquem quod ante efficiendum parauit. Colloquia: fieri enim potuit ut amauerit, qui sæpe fuerit collocutus. Locus: uelut cum ad aliquid faciendum opportunus locus eligitur. Constitutum conuiuium: uelut siquis constituto ante conuiuio in eo fecisse aliquid arguatur, capiaturq; coniectura facti, ex eo ipso, quod sit conuiuium constitutum. atque horum omnium ante rem de qua quæritur exempla sunt. Cum re uero, hoc modo; Pedum crepitus, uelut si isse in quempiam locum aliquis accusetur, pedum crepitu deprehensus esse probabitur: uel si fuisse adulter in cubiculo, ex umbra corporis designetur. Hæc cum ipsis de quibus quęritur inspecta, eisdem tamen intelliguntur adiuncta. Post rem uero, si quas conscientiæ maculas pallor, rubor, titubatioq; prodiderit. Restinctus ignis, uelut si clam factum aliquid extincto igni uelimus ostendere, ut tutius, notitiam submouentibus tenebris, cōmitteretur. Item gladius cruentus peractum facinus monstrat. Hęc omnia post rem facto intelliguntur adiuncta; & semper ante rem, cum re, & post rem, secundum rationem temporum intelligendum est: neque ita ut in antecedentibus & consequentibus. Illic enim naturæ ratio consideratur: omnia quippe simul sunt. nam quod antecedit, si positum sit, statim est id quod cōsequitur, ut si ponas hominem, statim animal esse necesse est. nec ante, secundum tempus, homo dici potest, post uero subsequi animal: ut ante aliquis apparatus est secundum tempus, posterior effectus. Itaque illic antecedentia & cōsequentia nominātur, hic ante rem, cum re, & post rem. Idcirco quòd illud quidem, non secundum tempus, sed secundum principalitatem naturę secum simul aliquid trahentis antecedens dicitur, Consequēs, id quod antecedens comitatur. Ea uero quę secundum temporis priorem posterioremue rationem considerantur, adiuncta, idcirco ante rē, cum re, & post rē cepere uocabulū.

Deinceps est locus dialecticorum proprius ex consequentibus et antecedentibus, et repugnantibus, qui etiā ab adiunctis longe diuersus est: nam aiuncta de quibus paulo ante dictum est, non semper eueniunt, Consequentia autem semper. Ea enim dico consequentia quæ rem necessario consequuntur: itemq; & antecedentia & repugnantia. Quicquid enim antecedit quamque rem id cohæret cū re necessario: & quicquid repugnat, id eiusmodi est, ut cohærere nunquam possit.

40. Expedito adiunctorum loco, nunc de antecedentibus, & consequentibus, & repugnantibus disserit. Qui locus, cum sit unus, in tria uelut membra diuisus est. M. quidem Tullius loci huius uocabulum tacuit, mihi autem totus cōditionalis appellandus uidetur: Cuius cum promptissime natura claruerit, nomen quoque ei, quod nos posuimus, recte inditum manifestius apparebit. Primum igitur singularum partium definitio proponenda est. Itaque antecedens est, quo posito aliud necesse est consequatur. Itemque consequens alicuius est, quod esse necesse est, si illud cuius est consequens, præcessisse constiterit. Repugnans est, quod simul cum eo cui repugnare dicitur, esse non possit. Antecedentium igitur, atque consequentium, & repugnantium, unum esse locum prædiximus: qui quomodo sit unus, paucis ostendam. Primum igitur, dum quæreretur quonam modo unus esset locus a consequentibus, antecedentibus & repugnantibus, dicebatur quoniam eiusdem mentis esset atq; intelligentiæ, tam consentanea sibimet quā dissidentia prouidere,

uidere : idcirco hunc quoque locum vnum videri . Conſentaneorum nanque duæ ſunt partes, antecedens vna, altera conſequens. Nam cum altero præcedente comitatur alterũ, illa ſibi in ipſa naturæ conſequentia, conſentire neceſſe eſt. Repugnantium vero, tametſi duæ partes ſint, vnum tamen eſt vtriſque vocabulum: vtraque enim repugnantia nominãtur. Duo vero eſſe, quæ ſibimet repugnent, atque a ſe diſſentiant, nullus ignorat: ſed eo diſtant, quòd antecedentium & conſequentium duo ſunt nomina, licet vnus ſit vtriuſq; conſenſus. Repugnantibus vero vnum nomen eſt, cum ſit vnus in vtriſque diſſenſus. Ergo eadem mens, eademq; intelligentiæ ratio, id quod præcedit, & id quod comitatur, intelligit. Neq; enim fieri poteſt, vt antecedens aliquid intelligatur, niſi in eodem quid ſit conſequens conſideret. Eodem quoq; modo nec conſequens, niſi appareat quid præcedat. Item repugnans aliquod intelligere nemo poteſt, niſi intelligat cui repugnet. ſed quoniam eadẽ ratio poteſt ſimilia diſsimiliaq; perſpicere: Antecedentium vero & conſequentium conſenſus quidam, & per naturæ ſimilitudinem concordia eſt : diſſenſus vero in repugnantibus, ac diſsimilitudo, neceſſe eſt, vt vna atq; eadem ratio antecedentium conſequentiumque naturam, & repugnantium ſpectet, quo fit vt vnus quoq; locus ſit eorum quæ vna intelligentia comprehendit . Sed hic opponebatur. Cur igitur alium ex ſimilitudine, alium ex cõtrario locum M. Tullius ſuperius enumerauit ? Nam ſecundum propoſitam rationem, quoniam ſimilitudinem & contrarietatem intelligentia vna perpendit, vnus locus ſimiliũ contrariorumq; eſſe debuiſſet. ſed reſpondebatur, quoniam non eodem modo ſibi antecedentia & conſequentia conſentire dicuntur, ſicut ea quæ ſimilia nuncupantur . In his nãq; vna tantum qualitas inuenitur, & ſecundum eandem qualitatem ſimilia eſſe dicuntur: at in antecedentibus & cõſequẽtibus non qualitatis ſimilitudo, ſed quidam naturæ cõſenſus eſt. Et quę ſimilia ſunt, ſine ſe eſſe poſſunt ; antecedentia vero & conſequentia ſine ſe eſſe non poſſunt , atq; idcirco nõ videtur eſſe conſequentium & antecedẽtium cum ſimilitudine vlla communio naturę. Quæ ratio non valde videtur idonea , nec explicat , quod demonſtrare conatur . Illud certe firmiſsimum eſſe conſtat, quod huius loci tractatus conditionalibus ſemper propoſitionibus accommodaretur . Conditionalis vero propoſitio eſt, quæ cum conditione pronũciat eſſe aliquid, ſi aliud fuerit: veluti cum dicimus, ſi dies eſt , lucet. Hæc igitur rerum conſequentia facile in repugnantiam vertitur. Nam ſi rebus conſequentibus negatio interponatur, ex conſequentibus repugnantia redduntur, hoc modo . Si dies eſt, lux eſt. Repugnantia ſunt ita. Si dies eſt, lux non eſt : repugnant enim diem eſſe & lucem non eſſe . Quæ repugnantia in conditione conſiſtit. Dicimus enim ſi nox eſt, lux non eſt . nam diei contrarium eſt nox. Conſequens vero noctis, lucem non eſſe. quare eſſe diem & non eſſe lucem repugnat. Argumentum vero eſt, hanc repugnantiam in conditione conſiſtere. quia ſi conditio deficiat, nulla eſt repugnãtia, hoc modo, dies eſt, lux non eſt: vtræq; enim diſiunctæ ꝓpoſitiones ſuas ſententias gerunt, nec quicquam intelliguntur habere cõmune, atq; ideo diuerſis acceptæ temporibus verę ſunt, nec repugnant . Nam ſicut in his propoſitionibus dies eſt, lux eſt, nulla eſt conſequentia, quoniam cõditio deeſt, quæ propoſitionem facit connexam, ſed vtręq; a ſe diſiunctæ ſuam ſententiam claudunt: ita in his quibus proponitur, dies eſt, lux non eſt, nulla eſt repugnantia , quoniam ſeruat ſuam vtraq; ſeparata ſententiam. At ſi his conditio interueniat: ſuperiorum quidem ita ſententia copulatur , vt conſequentes fiant: poſteriorum vero ita, vt repugnantes hoc modo, ſi dies eſt, lux eſt. Hæc conſequens propoſitio, ex duabus per conditionem mediam, effecta eſt vna. At ſi ſit ita, Si dies eſt, lux non eſt, repugnat. Negatum enim quod ſequitur, repugnare neceſſe eſt. Amplius. argumentum quod ex antecedentibus & conſequentibus fit, ex vnius propoſitionis cõnexæ partibus naſcitur. nam conditionalis propoſitionis cõnexæ vna pars eſt antecedens, alia conſequens. Quod ſi a repugnantibus argumentum fiat, ruſus ab vnius propõnis membris tale argumentum naſci oportebit. igitur ex his propõnibus, dies eſt, lux eſt, vna eſſe non poteſt niſi a cõditione copulentur, vt vnum ſit antecedens, aliud conſequens: & ideo in his ex antecedenti, & conſequenti argumentum eſſe non poteſt, quoniã duæ ſunt. Ex illis quoq; propõnibus quæ ſunt dies eſt, lux non eſt, vna eſſe non poterit, niſi conditionis adiunctione in vnius quodammodo propõnis ſententiam reducantur. cuius propoſitionis partes ſunt repugnantes. Nã vt in connexa propoſitione vna pars antecedens, alia eſt conſequens: ita in repugnãti vtraq; pars propoſitionis a ſemet inuicem repugnat, ac diſsidet. Amplius repugnans propoſitio connexæ partem contrariam tenet. nam vt in illa, qđ antecedit ſecum id quod ſequitur trahit, ita in hac propoſitiõe partes ſimul eſſe non poſſunt . Contrariæ vero differentiæ ſub eodem genere poni ſolent. Si igitur connexa propoſitio in conditione eſt conſtituta: repugnans quoq; in cõditione ſubſiſtit. Quod ſi & conſequentiam propoſitionum & repugnãtiam conditio facit, non eſt dubium quin locus hic iure conditionalis vocetur , ac ſit vnus poſitus in conditione diuiſis partibus. i. in antecedentem conſequentemq; & repugnãtem. Connexæ nanq; propoſitionis vna pars antecedens eſt, alia conſequens. Repugnantis vero propoſitionis vtraq; repugnat ac diſsidet. Itaq; connexæ propoſitionis partes antecedens & conſequens ſunt, repugnantis vero repugnantes . Nec illud intelligentiam turbet, ꝙ dies eſt, & lux eſt, quadã ſibi ratione conſentiunt. Item dies eſt, & lux non eſt, quaſi a ſe diſſentiunt atq; diſcordant. nam connexa eſt propoſitio, ſi cum aliud anteceſſerit aliud conſequatur. Item repugnans, ſi vno poſito, aliud inferatur , quod eſſe non poteſt, niſi id ius conditionis efficiat . Quo circa , aperte demonſtratum eſſe arbitror, conditionalem hunc locum vocari, & recte vnum eſſe a M. Tullio conſtitutum. Quomodo vero fiat ab antecedentibus & conſequentibus, & repugnãtibus argumentum, poſterius dicam. Sed quoniam nullius facultatis alterius eſt quid vel quamque rem conſequitur , vel quid cuique repugnet inſpicere, niſi dialecticæ tantum, quæ huius quam maxime rei peritiam profitetur: idcirco ait hunc eſſe locum totũ dialecticorum, qui etiam ab adiunctis longe lateque diuerſus eſt . Primum quòd adiuncta prodere ſeſe, atq; oſtendere inuicem poſſunt, non vero perficere atq; adimplere naturã: veluti ambulationem, pedum ſtrepitus , ſignificare quidem ac denunciare poteſt, efficere vero non poteſt. Neque enim ambulationem efficit pedum ſtrepitus, nec vero ex neceſsitate ambulatio vt ſit, pedum ſtrepitus auctor eſt; ſed ſępe ita ambulatur, vt nullus pedum ſtrepitus exaudiatur , ſępe non mutato loco moueri pedes ac ſtrepere præter ambulationẽ queunt, idcirco non ſemper inueniuntur adiuncta : propoſitoq; termino, quem probare contendimus, ſæpe ex adiũctis argumenta deficiunt, quia ipſa quoq; aliquoties deficere videntur adiuncta . Præcedentia vero & conſequentia , & repugnantia nunquã deſunt: omne enim quicquid in rebus eſt, habet quod ſe aut ſequatur naturaliter, aut præcedat. Eſt etiã a quo per naturæ diuerſitatem diſsideat, velut animal ſequit̃ quidem hominem, pręcedit vero ſubſtantiam . dicimus .n. ſi homo eſt, animal eſt: ſubſtantia vero præcedit, cum proponimus, ſi animal eſt, ſubſtantia eſt. Repugnat vero mortuo, cũ enuntiamus. Si animal eſt, mortuum non eſt . Præterea quæ ſunt adiuncta, temporibus diſtributa ſunt , vt ante rem , cum re, poſt rem. Quæ vero ſunt antecedentia, conſequentia , & repugnantia , quomodolibet in temporibus ſint , nihil refert. Nam priora ſæpe temporibus comitantur , & temporibus poſteriora pręcedunt: & quę ſimul temporibus ſunt alias pręcedunt, alias vero conſequuntur , vt ſuperius quoque ſępe diximus. Amplius. quæ antecedentia ſunt, & conſequentia relinquere ſeſe non poſſunt, nec ſibi repugnantia cohęrere , & ſunt repugnantia neceſſario ſibimet inconnexa: quæ vero ſunt adiuncta nihil obtinent neceſsitatis , quia & iungi ſibimet, & a ſe ſeparari queunt. Quæ cum ita ſint, quinſtio difficilis vehementer oboritur . uidetur enim minus el tuentibus, nihil hic locus differre his locis qui dicti ſunt vm a genere, vel a ſpẽ, vel a contrariis: nam genus ſemper ſpẽm ſequitur, ſpeciem genus pręcedit , contraria ſimul eſſe nõ poſſunt. Quę ſoluenda eſt hoc modo . Primum quia non oẽ conſequens genus eſt, nec omnis ſpẽs antecedens. Repugnẽtia vero non ipſa contraria, ſed contrariorum ſunt conſequẽtia, vt in locorum , qui a M. Tullio propoſiti ſunt expoſitione monſtrauimus . Dehinc quia cum a genere ſit argumen-

rum, ipsum genus assumitur: eodem quoque modo & species, cum ab ea aliquid uolumus approbare. Cum uero ab antecedentibus aliquid monstrare contendimus, eo quod in conditionali propositione præcessit, utimur in assumptione, etiam si non fuerit genus. Item si a consequenti argumentum fiat, etiam si species non sit, a consequenti parte conditionalis propositionis ducitur argumentum. ueluti cum ita dicimus, Si ignis est, leuis est. Ignis antecedit leuitas sequitur. sed neutrum neutri est genus aut species. assumitur itaque, atqui ignis est, nunc igitur id quod antecedebat assumpsi: ex quo monstratur conclusio, leuis igitur est. At si ita assumamus, sed non est leuis: id quod consequebatur assumpsi. Concluditur ergo atque monstratur, non est igitur ignis. Vides igitur ut de his præcedentibus & consequentibus nunc loquamur, quæ in conditionali propositione posita, uel præcedere uel consequi intelliguntur. Cum uero fit ex genere argumentum, species quidem est, de qua aliquid probare contendimus: genus uero assumimus, non quasi præcedens, sed quasi continens, ut quicquid esse consideratur in genere, id etiam formę quoq; debeat aptari. Genus .n. quoad permanet, a sua specie non recedit, cum uero de specie sumimus argumentum, genus quidem est, de quo aliquid quæritur: sed id laboramus, ut quod de genere conamur ostēdere, id ex specie possit facilius agnosci. Vt cum uxori Fabiæ relictum fuisset legatum, si matet famīlias esset, quoniam non conuenit in manum, scilicet ab in manus conuentione, quæ est species uxoris, uxorem quod est matris familiæ genus, a legati iure seiungimus, & legatum ad speciem, idest matremfamilias deriuamus. Sed illud inter ius dispiciendum uidetur, num locus ab antecedentibus & consequentibus totus superuacaneus esse uideatur: cum quolibet modo fuerint ex eo argumenta composita, a cæteris locis, quos superius descripsimus, non recedant. Nam quodcunque ab antecedentibus & consequentibus ducitur argumentum, id uel a toto, uel a partibus, uel cōiugatis, uel ab aliquo reliquorum, tractū esse perpenditur, hoc modo, si utilis est æquitas constituta ad res suas obtinendas. utile est ius ciuile: at id quod præcedit, quod sequitur igitur. Hoc est a definitione argumentum, scilicet ab assumptione præcedentis. At si ita dicam, sed non est utile ius ciuile, non est igitur utilis æquitas constituta ad res suas obtinendas. hic per consequentis assumptionem a definitionis loco sumptum est argumentum. Item a partium enumeratione, si neque censu, neque cæteris, non est liber. at censu uel cæteris, est igitur liber. at non est liber, neque censu, igitur neque cæteris manumissus est. Sed notandum est, quę sit uis uniuscuiusq; argumenti, & quonam modo proferatur. Sunt enim argumenta, quæ prædicatiuis apta sint syllogismis, ut a definitione fiat sic. Ius ciuile est æquitas cōstituta his, qui eiusdem sunt ciuitatis ad res suas obtinendas. Id uero utile est, utile est igitur ius ciuile. Itē a partibus, qui neq; censu, neq; uindicta neq; testamēto est manumissus: hic ex seruitute liber factus non est. Stichus uero neque testamento, neque censu, neque uindicta manumissus est. Stichus igitur liber non est, & in cæteris eodem modo. Omnia uero quæcunque per categoricum syllogismum proferri possunt, eadem per conditionalem syllogismum dici queunt. Omnis nanque prædicatiua propositio in conditionalem uerti potest, hoc modo. Omnis homo animal est, prædicatiua est, hæc facile uertitur in conditionalem ita, si homo est, animal est. Non uero omnis conditionalis in prædicatiuam uerti potest, velut hæc, si peperit, cum uiro concubuit. Nemo enim dicere potest ipsum, peperisse, id esse quod cum uiro concumbere, quo modo dicimus hominem id esse quod animal sit, alia enim ratio est in his propositionibus quæ ita dicuntur, quæ peperit, cum uiro concubuit. Hæc enim similis est ei quæ dicit, si peperit, cum uiro concubuit, sed prædicatiua propositio id esse subiectum dicit, quod fuerit prædicatum. Conditionalis uero id ponit, ut si id quod antecedens fuerit, necessario comitetur quod subsequitur. Cum uero prædicatiua est propositio; si ea uertatur in conditionalem, alia nimirum redditur propositio. Nam cum dicitur omnis homo animal est, ipse homo animal esse proponitur. Cum uero, si homo est, animal est, non id sentitur, ut ille qui homo est, animal sit, sed proposito esse hominem, consequi ut sit animal. Ergo conditionalis syllogismus in antecessione, & consecutione positus, licet per difinitionem & per partium enumerationem, & per coniugationem, & quolibet alio fiat modo: tamen in propria forma se continet, & est conditionalis, idest utens propria potestate, ut quodammodo cætera argumenta suæ ueluti naturæ uideatur habere subiecta. ut cum sit a definitione argumentum, siquidem per prædicatiuam formam factus fuerit syllogismus, a definitione ductum esse dicatur. sin uero per hypothesin facta fuerit argumentatio, conditionalis fit syllogismus, quem discernat assumptio, utrum ab antecedentis, an a consequentis parte promatur. Quo fit ut etiam si per cæteros locos conditionale argumētum proferatur, tamen suam quandam habeat formam, quandoquidem in antecessione & consecutione est constitutus. Tunc enim definitio, partes, coniugatio, & cætera ueluti res ipsæ fiunt, ac non locus, cum uenerint in conditionem. At si conditio cesset, ex ipsis profectum uidebitur argumentum. Quod si propositionem conditio copulauerit, ipsa quidem ea sunt, quæ in propositionibus continentur, ueluti quædam argumenti partes, locus uero in conditione est constitutus. Atque hæc ita dicta sunt, quasi aliter conditionalis hic locus tractari non ualeat, nisi eorum aliquem, quos prædiximus includat, nam potest præter eos etiam sępe reperiri, ut cum dicimus, Si homo est, risibilis est. Si coruus est, niger est. Hic enim nec definitionem, nec partes, nec ullum alium locum superius enumeratarum continet argumentum. Amplius, facile est in singulis eorum differentias peruidere, locus quippe a toto, a substantia trahitur. A partibus uero, a rei compositione: nam in simplicibus terminis tale argumentum non potest inueniri. A nota, ab interpretatione. A coniugatis, ab eo quod ex eodem utrunque deducitur. A genere, a continenti. A forma, ab eo quod continetur. A differentia, ab eo quod discrepat. A similibus, ab eadem qualitate. A contrarijs, ab eo quòd a se longe diuersa sunt. A causis, ab his quæ efficiendi uim habent. Ab effectis, ab his quæ uim alterius efficientiæ susceperunt. Ab adiunctis, a uicinitate naturę. A comparatione, maiorum, parium, uel minorum, a relatione ad æqualem uel in æqualem quantitatem. Ab antecedentibus uero longe alius modus est. Constat enim in eo quod si propositum quid fuerit, aliud quiddam modis omnibus existet, quod consequens appellatur: huius uero intelligentia consistit in eo, quòd præcedente quolibet, aliud subsecutum est. repugnantium uero intelligentia cōsistit, non modo, quòd neque sequi, neque antecedere possunt: uerum etiam quòd simul esse non possunt, quæ in conditione consistere dubium non est. His igitur ita expeditis, quoniam M. Tullius proprietatem loci succinctè, ut in transcursu posuit, euidenter expressit: nunc quibus modis eodem loco uti conueniat, adiungit. Quæ Topicorum pars, quoniam diligentius explananda est, finem quarto uolumini faciam, quinto cætera redditurus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER QVINTVS.

DE omnibus quidem hypotheticis syllogismis, Patrici rhetorum peritissime, plene abūdāterq; digessimus his libris quos de eorum principaliter institutione conscripsimus: a quibus integrā perfectamq; doctrinā, cui reuoluēdi illa uacuū tēpus est, lector accipiet. Sed quia nunc Ciceronis Topica sumpsimus exponenda, atq; in his aliquorum M. Tullius modorum meminit, dicendum mihi breuiter existimo de his septem cōditionalibus syllogismis, quæ eorum natura sit, propositionumque contextio, ut cum hæc ad scientiam rite prælibata peruenerint, Tulliana

facilius

facilius noscantur exempla. Omne igitur quod in quæstione dubitatur, aut uerisimilibus, aut necessariis probabitur argumentis. Argumentum uero omne aut in syllogismi ordinem cadit, aut ex syllogismo uires accipit. Syllogismus uero omnis propositionibus constat. Propositiones autem uel simplices sunt, uel compositæ. Simplices sunt quę simplicibus orationis partibus coniungũtur. Copulant autem incompositam propositionem simplices orationis partes, nomen & uerbum, ueluti cum dicimus, Dies est, uel dies uernus est, uel dies serenus est: hic enim omnem uim propositionis nomen connectit & uerbum. Omnis autem simplex propositio ex subiecto prædicatoque consistit. Subiectum est, de quo dicitur id quod prædicatur. Prædicatum est, quod de eo dicitur quod subiectum est. Verbum autem aliquoties prædicato nomini adiungitur, aliquoties ipsum prædicatur. prædicato nomini adiungitur, ut in hac propositione, quæ dicit, Dies serenus est: dies enim subiectus est, serenus prædicatus, Est uero, uerbum sereno adiũctum est, quod diximus esse prædicatum. At si talis sit propositio, quę solo nomine constet & uerbo, ueluti cum dicimus, Dies est: tunc dies subiicitur, est uerbum sine dubio prædicatur. sine uerbo autem nulla est propositio. Omnis enim propositio uel uera, uel falsa est. nisi autem uerbum sit quodlibet adiunctum, quo esse aliquid, aut non esse dicatur, nulla ueritas aut falsitas in propositionibus deprehenditur. Sæpe autem propositiones etiam ex totis orationibus constant, ut si dicamus, Transire in Africam utile est Romanis: hic enim subiectum quidem est transire in Africam: utile autem Romanis, prædicatum, est uero prædicato coniungitur. Huiusmodi igitur omnes propositiones prædicatiuę dicuntur. Prædicatiuæ uero appellãtur, quia aliud de alio prædicant. Omnesque qui ex his propositionibus fiunt syllogismi, secundum enunciationum suarum formas prædicatiui appellantur. Ex his autem prædicatiuis propositionibus existunt compositæ propositiones: quarum aliæ quidem copulatiua coniunctione nectuntur, ut, & dies est, & lux est. Aliæ uero per conditionem fiunt, quæ etiam conditionales enũciationes uocantur. Hæ uero sunt, quæ coniunctione quadam partibus interposita, ad consequẽtiam, conditionemq; ducuntur. Age enim sint duæ propositiones prædicatiuæ, una quidem, quæ dicit, animal est: alia uero quæ proponit, homo est. His si coniunctio interueniat, faciet, si homo est, animal est. Vides igitur ut duas prædicatiuas propositiones in unam conditionem cõiunctio copulauerit. Quę cum ita sint, omnes hæ propositiones hypotheticæ, id est conditionales uocantur, atque ex his syllogismi tales existunt, quibus hypotheticis uel conditionalibus nomen est. Omnis autem hypothetica propositio, uel per connexionem fit, uel per disiunctionem. Per connexionem hoc modo. Si dies est, lux est. Per disiunctionem ita, aut dies est, aut nox est. Earum uero quæ per connexionem fiunt, aliæ ex duabus affirmatiuis copulatæ sunt, ut si dies est, lux est: nanque dies est, & lux est, utræq; aliquid affirmant. Aliæ ex duabus negatiuis, ut si lux non est, dies non est: nam lucem non esse, & diem non esse, utraque negatio est. Aliæ uero ex affirmatiua negatiuaq; coniunctæ sunt. ut si dies est, nox nõ est. Alię uero ex negatiua, affirmatiuaque copulantur, ut si dies non est, nox est: omnes tamen in connexione positæ sunt. Aut enim affirmatio affirmationẽ sequitur, aut negatio negationem, eiq; connexa est, aut affirmationem negatio, aut negationem affirmatio. Sed ex connexis repugnantes manifestum est nasci: nanq; ubi affirmatio sequitur affirmationem, his si media negatio interposita sit, repugnantiam facit hoc modo, si dies est, lux est: hic affirmatio sequitur affirmationem. At cum dico, si dies est, lux non est: repugnãt inter se partes propositionis connexæ interposita negatione. Item quoties negatio sequitur negationem, si posteriori propositionis parti negatiuum dematur aduerbium, repugnantes fiunt, hoc modo, Si animal non est, homo nõ est. hæc connexio est ex duabus proposita negatiuis. At si posteriori parti, id est homo non est, negatiuum detrahatur aduerbium, fiet, Si animal non est, homo est, quod repugnat. At si affirmatio negationem sequatur, siue posteriori parti negatio iungatur, siue priori auferatur, repugnantes fiunt, hoc modo, si dies non est, nox est hic igitur affirmatio sequitur negationem. Siue igitur posteriori parti, id est nox est, negatio copuletur, ut sit ita, si dies nõ est, nox non est: siue priori auferatur, ut sit ita, si dies est, nox non est, repugnantem fieri propositionem necesse est. Quod si negatio affirmationem sequatur, & posteriori parti negatiuum aduerbium subtrahatur, propositionis connexæ partes in repugnantiam cadunt, hoc modo, Si uigilat, non stertit. hic affirmationem sequitur negatio: sed si posteriori parti, id est non stertit, negatio dematur, fiet, si uigilat stertit, & erit repugnans. Sed in connexis atque disiunctis propositionibus illud intelligendum est, quod in earum partibus & uis quæstionis includitur, & argumenti. Age enim dubitetur, an lux sit, idq; approbandum sit, ex eo quòd dies est. Si igitur ita fiat propositio, si dies est, lux est: ea quidẽ pars totius propositionis, quæ sequitur, id est lux est, quæstionis est. De ea nanq; quæritur, an lux sit. Ea uero quæ prior est, id est dies est, uim continet argumenti. Ex eo enim quòd dies est, lux esse probabitur. Et in cæteris quidem uel connexis, uel disiunctis eadem ratio est. In omnibus uero his, quoniam syllogismus atque argumentatio ad demonstrãdam partem alteram quęstionis accommodatur, quæstio uero omnis dubitabilis est: oportet syllogismos, qui accommodantur ambiguæ quæstioni, indubitabiles esse atque perspicuos: qui ut tales sint, ex claris atque apertis & in ueritate patẽtibus propositionibus necesse est constẽt: propositiones uero partim per se notæ sunt, partim aliquibus probationibus indigebunt. Omnis uero syllogismus enunciatione proposita habet alicuius partis assumptionem, ut quod est in quæstione concludat, hoc modo, Si dies est, lux est. Vt igitur lucem esse demonstrem, assumam unam partem propositionis superius constitutę, dicamq;, Sed dies est, ac tunc demum id quod est in quæstione concludam, lux est igitur. Ergo cum ad syllogismi conclusionem, & tota enunciatione in proponendo, & in assumendo parte enunciationis utamur: necesse est, ut ea quibus utimur nil habeãt dubitabile. Siquidem ex his ea quæ sunt ambigua, capiunt fidẽ. Quòd si propositio aliquoties quidem per se nota est, atque perspicua, aliquoties uero probationis indigens inuenitur: assumptio quoque aliquoties per se uera esse notabitur, aliquoties approbationis indiget adiumentis. Quo fit, ut si & propositio & assumptio demõstrandę sint, quinquepartitus (ut Cicero etiam in rhetoricis auctor est) syllogismus fiat, constans ex propositione, eiusque probatione, assumptione, eiusdemq; probatione, & conclusione. Quod si neutra sit approbanda, tripartitus fit, ex propositione scilicet, assumptione, & conclusione. Quod si altera earũ demonstrãda sit, fit quadripartitus, ex propositione scilicet, & assumptione, atque unius earum approbatione, & conclusione. Conclusionis uero ipsius probatio pręcedente propositione atque assumptione perficitur. Quę cum ita sint, cumq; omnis propositio hypothetica in connexionem disiunctionemq; diuidatur: in cõnexis propositionibus aliud dicimus pręcedens, aliud consequens. Idem autem consequens & connexum uocamus, uelut in hac propositione, si dies est, lux est. Dies est, pręcedit, annectitur, lux est. In disiunctis autem non est eadem ratio: quia cum ea quę proponuntur simul esse non possint, nullo modo dicuntur esse connexa. Pręcedens autem & subsequens inde iudicatur, quia quod primum ponitur, iure antecedens uocatur: quod posterius, iure subsequens dicitur. Ex his igitur propositionibus, quę connexę sunt, fit Primus & secundus hypotheticorum syllogismorum modus. Addita uero negatione propositioni connexę, & ex duabus affirmationibus copulatę, atque insuper denegata, Tertius accedit modus. Ex disiunctis autem propositionibus diuerso modo assumptionibus factis, Quartus & Quintus. Vtrisq; uero per negationem compositis, Sextus, & Septimus. atque hę septem sunt hypotheticę conclusiones, quarum M. Tullius in Topicis meminit: quarum omnium deinceps ordo atque exempla subdenda sunt. Primus igitur modus est, cum in connexa propositione assumpto eo quod pręcedit, uolumus mon-

strare quod sequitur, & ita esse oportere, ut est in connexione prolatum. In quo si id quod connexum est, ac sequitur, assumpserimus, nullus omnino fit syllogismus. Huius exemplum tale est, si dies est, lucet. si igitur lucere monstremus, assumamus, necesse est diem esse, hoc modo. atqui dies est, consequitur ergo ex necessitate, lucere: quòd si lucere assumamus, itaque dicamus, atqui lucet, non necesse est diem esse, atq; ideo nulla necessitas euenit conclusionis. Vbi uero nulla necessitas est, ne syllogismus quidẽ intelligi potest. Est igitur primus modus in hanc formam. Si dies est, lucet: dies autem est, lucet igitur. Inueniuntur tamen in quibus æquo modo ualet assumptio, siue pręcedẽs, siue subsequens assumatur, ut in homine, atque risibili. Si enim homo est, risibile est. atqui homo est, risibile igitur est. Atqui risibile est, homo igitur est. sed in his hæc causa est, quia homo atque risibile æqui sunt termini, atque idcirco uno posito alterum comitari necesse est: sed quia hoc in omnibus non est, idcirco dicimus non esse uniuersale, ut assumpto posteriore, quod præcedebat probetur. Secundus uero modus est, quoties assumpto posteriore atq; consequenti, quod antecesserat, aufertur, hoc modo. Si dies est, lucet. hic si assumamus lucere, contrario modo atque in propositione prolatum est, dicentes, atqui non lucet. in eo igitur sequitur non esse diem. quòd si diem negemus, id est quod antecedit in assumptione contrario modo, atque positum est in propositione, proferamus, non tollitur, quod est connexum. ut si dicamus, atqui non est dies, non mox sequitur non lucere. Potest enim non esse dies, & tamen lucere. Est igitur secundi modi forma huiusmodi. Si dies est lucet, atqui non lucet, non est igitur dies. Primus igitur modus assumit, quod præcessit, ut approbet quod connexum est: non potest uero assumere quod connexum est, ut approbet quod præcessit. Secundus autem assumit econtrario quod sequitur, ut quod præcessit euertat. non potest autem econtrario assumere quod præcessit, ut id quod connexum est, auferatur. Tertius modus est, cum inter partes connexæ, atque ex duabus affirmationibus copulatæ propositionis, negatio interponitur, eaque ipsa negatio denegatur, quę propositio ὑπεραποφατικὴ Gręco sermone appellatur, ut in hac ipsa, quam superius proposuimus, si dies est, lux est. si inter huius propositionis partes, negatio interueniat, fiet hoc modo. Si dies est, lux non est, hanc si ulterius denegemus, erit ita, non si dies est, lux non est. cuius propositionis illa sententia est, quia si dies est, fieri non potest, ut lux non sit. Quæ propositio superabnegatiua appellatur, talesque sunt omnes, in quibus negatio præponitur negationi, ut non non est dies: & rursus, Necnon Ausonij Troia gens missa coloni. In hac igitur si priorem partem, id est diem esse, in assumptione ponamus, consequitur etiam lucem esse, hoc modo: non si dies est, lux non est, atqui dies est, lux igitur est. Qui modus a superioribus plurimum distat. quòd in eo modo qui fit ab antecedẽtibus, ponitur antecedens, ut id quod sequitur, astruatur. In modo uero qui fit a consequentibus, perimitur consequẽs, ut id quod præcesserat, auferatur. In hoc uero neutrum est: nam neque antecedens ponitur, ut quod sequitur confirmetur, nec interimitur subsequens, ut id quod præcesserat, euertatur: sed ponitur antecedens, ut id quod sequitur, interimatur. Hic autem propositionis modus partes inter se suas continet repugnantes. aduersum quippe est, ac repugnat, si dies est, non esse lucem, sed idcirco rara propositio est, quia consequentium repugnantia facta per mediam negationem alia negatione destruitur, & ad uim affirmationis omnino reuocatur. Nam quia consequens esse intelligitur, ac uerum est, si dies est, esse lucem: repugnat ac falsum est, si dies est, non esse lucem. quæ denegata rursus uera est ita, Non si dies est, lux non est, & fit consimilis affirmationi, si dies est, lux est, quia facit affirmationem geminata negatio. Similiter uero fiunt ex repugnantibus propositionis partibus argumenta, uel si duabus negationibus, uel si negatione & affirmatione, uel si affirmatione & negatione iungatur. Quomodo vero fiant ex talibus connexis repugnantes, superius dictum est. fit uero ex ea propositione, quæ duabus iungitur negatiuis ex repugnantibus argumentum hoc modo. Sit propositio, Si non est lux, dies non est. fiat repugnãs ita, si non est lux, est dies, huic iungamus negationem, ut fiat uera, ita, non si lux non est, dies est. atqui lux non est, dies igitur nõ est. Item fit ex negatione atque affirmatione propositio hæc. Si dies nõ est, nox est. huic additur ex posteriore parte negatio, & fit ita. Si dies non est, nox nõ est, fit repugnans. hæc nihilominus abnuatur ut fit uera, non si dies non est, nox non est, assumimusq;, atqui dies non est, concludimus, nox igitur est. Item ex eadem propositione. quæ ex negatiua affirmatiuaq; coniungitur, & dicit, si dies non est, nox est. si a priori parte negatio subtrahatur, fiet repugnans, hoc modo, si dies est, nox est. huic apponatur negatio, ut uera esse possit, hoc modo, non si dies est, nox est, assumamusq;, atqui dies est, cõcluditur, nox igitur non est. At si sit ex affirmatione & negatione propositio coniuncta, uelut hæc, si uigilat non stertit: demitur posteriori parti negatio, ut fiat ita. Si uigilat stertit, sed hæc repugnat. Tota rursus propositio denegetur, ut fiat uera hoc modo. Non si uigilat stertit, assumimus, atqui uigilat. Cõcludamus necesse est, non stertit igitur. Sed hæ quatuor ex repugnãtibus conclusiones in tertio modo consistere intelliguntur, quarum quidem Tullius tres commemorauit, unamq; præcepto docuit, eam quam propositio talis efficit, quæ duabus iungitur affirmatiuis: Duas uero exemplo, scilicet eã quæ ex tali propositione nascitur, quam duæ copulant negationes: & eam quæ ex propositione tali connexa procreatur, quæ ex affirmatione negationeque consistit. Reliquam uero præteriit, quod illarum similitudine etiam hæc in Tertium conclusionis modum uidebatur incidere. Quartus modus in disiunctione consistit, hoc modo. Aut dies est, aut nox est, sed dies est, nox igitur non est. Huius hæc ratio est; quia disiunctiua enunciatione proposita prior pars eius assumitur affirmando, ut subsequens auferatur: ex ea enim propositione, quæ dicit, aut dies est, aut nox est, assumimus, atqui dies est, scilicet affirmantes esse diem. quam assumptionis affirmationem consequitur non esse noctem. Quintus modus est, cum in eadem disiunctiua propositione, id quod primum est, negando assumitur, ut id quod est posterius, inferatur, hoc modo. Aut dies est, aut nox est, atqui dies non est, per negationem scilicet facta est assumptio, consequitur esse noctem. Sextus uero modus, ac Septimus ex Quarti & Quinti modi disiunctiua propositione deducuntur, una negatione uidelicet adiuncta, & disiunctiua propositione detracta, additaque coniunctiua his propositionibus, quæ superius in disiunctione sunt positæ hoc modo. Non & dies est, & nox est. Dudum igitur in disiunctiua ita fuit, aut dies est, aut nox est. Ex hac igitur propositione sublata, aut coniunctione, quæ erat disiunctiua: adiecimus, &, quæ copulatiua est, præposuimusque negationem. Itaque fecimus ex partibus disiunctiuæ propositionis copulatis addita negatione propositionem Sexti, atque Septimi modi quæ est. Non & dies est, & nox est. In qua si assumatur esse diem, noctem non esse consequitur ita, atqui dies est, non est igitur nox. Septimus uero modus est, cum prima pars propositionis negando assumitur, ut posterior subsequatur, hoc modo. Non & dies est & nox est. atqui dies non est. Nox igitur est. Atque hic modus propositionum in solis his inueniri potest, quorum alterum esse necesse est, ut diem uel noctem, ægritudinem uel salutem, & quicquid medium non habet. Quo autem modo omnium syllogismorum conditionalium ueritas sese habeat, his diligentissime explicuimus libris, quos de hypotheticis conscripsimus syllogismis. Nunc uero, non quòd de his perfectior consideratio inueniri possit, hæc apposuimus: sed id, quod ad explanandum M. Tullij sententiam poterat accommodari. Vt igitur cuncta, quæ diximus breuiter colligantur:

Primus modus est, quoties in connexa propositione, primũ, ut in propositione locatur, sic assumitur, ut consequatur secũdum, hoc modo. Si dies est, lux est, atqui dies est, lux igitur est. Secundus modus est, quoties in cõnexa propositio-

ne

ne secundum econtrario assumitur quam in propositione collocatum est, ut id quod primum est auferatur, hoc modo. Si dies est, lux est. atqui non est lux, non igitur dies. Tertius modus est, cum connexę propositionis partes ex affirmationibus iunctę, negatione diuiduntur, totiq; propositioni negatio rursus adiungitor, assumiturq; quod prius est, sicut in propositione est enunciatum, ut econtrario cõcludatur secundum, quod in propositione prolatum est, hoc modo. Non si dies est, lux non est, atqui dies est, lux igitur est. Hic ergo posito quod præcedebat, id est esse dié, euersum est quod sequebatur, id est non esse lucem: negationé quippe affirmatio omnis euertit. Vel cum connexæ propositionis ex negationibus iunctæ, secundæ parti negatio detrahitur, totaque propositio denegatur, positaque priore propositionis parte, interimitur quod subsequitur, hoc modo, Non si lux non est, dies est, atqui lux non est, dies igitur non est. Vel si connexæ propositionis ex negatione atq; affirmatione compositæ, secundæ parti negatio iungatur, eaque insuper denegetur, ponaturque quod prius est, ut id quod sequitur auferatur, hoc modo. Non si dies nõ est, nox non est, atqui dies non est, nox igitur est. Vel si in eadem propositione, quæ ex negatione atque affirmatione copulata est: priori parti negatio subtrahatur, eaque denegetur, ponaturque quod primum est, ut id quod sequitur auferatur hoc modo. Non si dies est, nox est, atqui dies est, nox igitur non est. Vel si connexæ propositionis ex affirmatione & negatione copulatę, posteriori parti negatio dematur, totaque iosuper denegetur, positoq; priore, id quod sequitur interimatur, hoc modo. Non si uigilat stertit, atqui uigilat, non stertit igitur. Atque hæc omnia in tertio modo esse intelliguntur, atq; ex repugnantibus fiũt, & semper id, quod antecedit ponitur, ut id quod sequitur, auferatur. Nam, non sicut in propositione conditionali, quia negata repugnantia partium fit uera, prior pars ponitur, siue affirmatiua, siue negatiue: ita eam reddit assumptio. Sed ut prior pars fuerit assumpta, reliqua contraria enunciatione concluditur. Nam si assumptio fuerit affirmatiua, erit negatiua conclusio: Si assumptio negatiua, erit conclusio affirmatiua. Quartus modus est, cum in disiunctiua propositione primum ponitur, ut auferatur secundum, hoc modo, Aut dies est, aut nox est, atqui dies est, nox igitur non est. Quintus modus est, quoties in disiunctiua propositione aufertur quod prius est, ut ponatur secundum, hoc modo, Aut dies est, aut nox est, non est autem dies, nox igitur est. Sextus modus, cum his rebus, quæ in disiunctionem uenire possunt, id est contrariis uel repugnantibus medietate carentibus negatio præponitur, & copulatiuæ cõiunctiones adiunguntur, poniturque quod primum est, ut id quod est subsequẽs auferatur, hoc modo. Non & dies est & nox est, dies autem est, nox igitur non est. Septimus modus est, cũ in eadem propositione aufertur id quod præcedit, ut ponatur id quod consequitur hoc modo. Non & dies est, & nox est. atqui dies non est, nox igitur est. His igitur ita prædictis ad Ciceronis uerba ueniamus.

Cum tripartito igitur distribuatur locus hic, in consecutionem, antecessionem, repugnantiam, reperiendi argumẽti locus est simplex, tractandi triplex: nam quid interest, cum hoc sumpseris, Pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit argentum omne legatum, utrum hoc modo cõcludas argumentum? Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. Est autem pecunia signata argentum, legata igitur: An illo modo? Si numerata pecunia non est legata, non est numerata pecunia argentum. est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est: An illo modo? Non & legatum argentum est, & non legata est numerata pecunia. Legatum autem argentum est, legata igitur numerata pecunia est.

41. Eum locum qui ex antecedentibus, consequentibus, & repugnantibus esset, unum recte uideri, eumq; in conditione esse positum, sed trina partitione distribui, superius explicatum est, idq; M. Tullius euidentius notat dicens, intellectum quidem eius consideratioñeq; in conditione positã, unam esse, sed per argumentationis tractationem tripartito diuidi. Cuius rei per primum ac secundum & tertiũ hypotheticorum syllogismorum modum, sicut paulo superius diximus, exempla subiecit. Quæ quoniam implicatiora uidentur, quã ut primo statim auditu comprehendantur: uisum est, paulisper apertioribus exemplis animum lectoris imbuere, ut in facilioribus primum exercitata intelligentia, sine magno negotio, quæ sunt difficiliora perpẽdat. Ab antecedentibus igitur argumentatio fit, quoties enunciata propositionis conditione, sumitur id quod antecedit, ut id quod sequitur inferatur, hoc modo. Sit enim dubium, an Tullius animal sit, concedaturque eundem Ciceronem, esse hominem, & sit rata propositio hæc. Tullius si homo est, animal est. Homo antecedit, animal sequitur. Si igitur ex antecedenti uelim facere argumentationem, assumam id quod præcedit hoc modo, sed homo est Cicero, consequitur animal esse Ciceronem. & est hic primus quem supradiximus, modus. Rursus a consequenti argumentatio fit, quoties in conditione proposita, id quod consequitur, tollit assumptio, ut id quod præcesserat interimatur, hoc modo. Si homo est Cicero, animal est, antecedit homo, sequitur animal: Si igitur ex consequenti facere argumentum uelim, dicam, atqui non est animal, sequitur ne esse hominem quidẽ, sed id perspicue falsum est: esse enim hominem constat. falsum est igitur animal non esse. Tullius igitur animal est: & hic dictorum superius secundus est modus. Quod si a repugnãtibus fiat, in Tertio scilicet modo digestarum superius conclusionum, faciemus ita. Non si homo est Tullius, animal non est: repugnat enim esse hominem & animal nõ esse: hic si assumamus esse hominem, animal quoque esse, recta ratione concludimus hoc modo, atqui homo est, animal igitur est. atque hic quidem modus ex ea propositione connexa conuersus est, quæ ex duabus coniuncta est affirmatiuis. His igitur tribus modis Tullius qui homo esset, animal quoque monstratus est esse: Nunc quidem dum id quod antecedit, assumimus, idest esse hominem: Nunc uero dũ id quod consequitur, in assumptione denegamus, id est non esse animal: Nunc autem repugnantiam denegantes eorum, quæ sibi sunt consequentia, posito quod præcedebat, id quod sequebatur intulimus. Quibus ita præcognitis, nunc M. Tullij tractemus exempla. Cum enim dixisset, loci in consecutione, antecessione, & repugnantia positi, reperiendi quidẽ argumenti simplicem esse intellectum, tractandi autem triplicem, adiecit, Nam quid interest, cum tibi sumpseris ad demonstrandum pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit argentum omne legatum, utrum id ab antecedentibus, an a consequentibus, an a repugnantibus probes? Nanque eadem sententia in conclusione colligitur, & argumentationum diuersitas non in re, sed in antecedentium & consequentium & repugnantium tractatu est constituta. Primum igitur ponatur, quod testamento aliquis omne suum argentum mulieri legauerit, quæraturq; an numerata quoq; pecunia mulieri legata sit. Concedaturq; numeratam etiã pecuniam argentum appellari. Argumentum igitur in primo modo ex antecedentibus tali ratione contexitur. Proponimus enim sic, Si pecunia signata, numerataq; argentum est: eadem pecunia signata numerataq;, legata mulieri est: hic igitur præcedit numeratamque atque signatam pecuniã argentum esse, sequitur legatam esse mulieri. Id igitur quod præcessit assumimus dicentes, at est signata ac numerata pecunia argentum: concludimus, numeratam signatãq; pecuniam mulieri esse legatam. eritq; totius argumẽtationis hic textus. Si pecunia signata, numerataq; argentum est, legata mulieri est. At est pecunia signata numerataq; argẽtum, igitur legata est mulieri. In quo si ad sæpius præmissa, plurimisq; exẽplis superius enodata lectoris animus reuertatur: hanc argumentationem in primo modo ab antecedentibus esse compositam non ignorabit. A consequentibus uero, hoc modo. Si numerata pecunia non est legata mulieri, cui sit argentum omne legatum, numerata pecunia non est argentum. Hic igitur præcedit, numeratam pecuniam non

esse legatam, cum sit argentum omne legatum: sequitur numeratam pecuniam argentum non esse. Si igitur id quod est posterius auferamus, idest numeratam pecuniam non esse argentum, dicemus, Atqui est numerata pecunia argentû affirmatio nanq; tollit negationẽ. Sequitur igitur, ut pars præcedens auferatur, ea quæ erat, non esse legatam mulieri pecuniam numeratam, cum argentum ei fuisset omne legatum. Sed cum sit omne negatio affirmatione consumitur, dicimusque in conclusione. Est igitur numerata pecunia mulieri legata, cum ei sit argentum omne legatû, eritq; huiusmodi argumentatio. Si nõ est mulieri legata pecunia numerata, cum ei sit argentum omne legatum, non est argentum numerata pecunia. Atqui est argentum numerata pecunia, legata est igitur mulieri numerata pecunia cum ei fuerit argentum omne legatum. Sed quod Tullius breuitatis causa præterijt, idest illam partem propositionis, quæ ait, Cum sit mulieri argentum omne legatum: nos apertioris intelligentiæ causa subiunximus. Nec perturbare lectorem debet, quòd cum in superioribus exemplis in secũdo modo per negationẽ facta fuerit semper assumptio, & per negationem rursus illata conclusio, nunc per affirmationem & assumptio & conclusio facta est. Cuius rei euidentissima ratio est. Nam cum in superioribus exemplis prima propositio ex affirmationibus fuerit constituta, atq; in secundo modo, assumptio id quod sequebatur, auferret, atq; interimeret id quod præcedebat: necessariũ erat duplicem affirmationem geminata negatione consumi, hoc modo. Si dies est, lux est, utræque ex affirmatione sunt constitutæ. Vt igitur posterior pars, idest lux est, quæ affirmatio est, interimatur, deneganda est. Dicam igitur, atqui non est lux. quo fit ut præcedentẽ quoque partem, idest dies est, quam affirmationem esse manifestum est, negatione tollamus concludentes, Dies igitur non est. At in hoc Ciceronis exemplo utraque pars primæ atque hypotheticæ propositionis negationibus enunciata est, quæ in assumptione uel conclusione non ab aliis nisi ab affirmationibus auferuntur hoc modo: est enim tale Ciceronis exemplum, Si legata non est mulieri numerata pecunia, non est numerata pecunia argentum. uides ut sit utraq; negatio? Nam & non esse legatam mulieri pecuniam numeratam, & non esse numeratam pecuniã argentum, utræque in negatione sunt positæ. Quòd si auferenda est per assumptionem, propositionis consequens pars, quoniam negatio est, non esse numeratã pecuniam argentum: dicendũ est, argentum esse pecuniam numeratã. Et si in conclusione auferenda est pars præcedẽs, ea quæ negatio est, idest, non esse legatam mulieri pecuniam numeratam: dicendum est, Legata igitur mulieri numerata pecunia est. Et secundus quidem modus rite a consequentibus factus huiusmodi est. Illud tamen est diligentius annotandum, quod superius M. Tullius, cum locorum omnium breuiter exempla disponeret, loci huius, qui a consequentibus ducitur, inconueniens secundo conditionalium syllogismorum modo subiecit exemplum, potiusq; primo conuenit modo, quia non a consequentibus conclusionem, sed ab antecedentibus facit. Ita quippe posuit a consequentibus, si mulier cum fuisset nupta cum eo quicum connubiũ ius concessum non esset, nuntium remisit: quoniã qui nati sunt, patrem nõ sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Hic igitur cum quæratur, an dotis pars apud uirum debeat permanere, id qđ præcedit assumitur, ut fiat rata conclusio hoc modo. Sed mulier cum eo nupta est quicum connubii ius nõ fuit, concluditur, Quoniã igitur qui nati sunt, patrem nõ sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. & ita non est a consequentibus argumentum: quia non id quod consequebatur assumptum est, sed id quod præcedebat. Erat quippe antecedẽs, nupta mulier præter connubij ius: sequebatur, cum filij patrem non sequebantur, pro eis nihil ex dote retineri. Sic igitur Tullius pro eo qđ est a consequẽtibus argumentum: ab antecedentibus potius dedit exemplum. Potest uero ita fieri a consequentibus argumentum, si id de quo quæritur prius ponatur, & id quod assumendum est posterius, hoc modo, Si quid ex dote pro liberis manere oportebit, quia patrem liberi sequuntur. cum eo nupta est mulier, qui cum connubij ius esset. Sumo igitur id quod consequitur per negationem ita sed non est nupta mulier cum eo quicum connubii ius erat, atque ideo qui nati sunt, patrem non sequuntur. Perimitur ergo in conclusione, id quod in propositione præcesserat, ita, pro liberis igitur manere nihil oportet. Sed de secundo modo ista sufficiant, nihil nanque, ut arbitror, prætermissum est. Tertius modus a repugnantibus longe perspicuus est hoc modo. Non & legatum omne argentum est, & non est legata mulieri pecunia numerata. Hic nanq; consequens erat, Si argentum esset omne legatum, pecuniam quoque numeratam fuisse legatam. Vt igitur fieret repugnãs, huic consequentiæ interposita negatio est, dictumque est, Si argentum omne legatum esset, numeratam pecuniam non esse legatam. quod quia pugnat & falsum est, ad ueritatem alia negatione sic reducitur, Non si legatum argentum est, non est legata numerata pecunia, ut scilicet ei affirmationi conueniat, quæ dicit: Si legatum argentum est, legatam esse pecuniam numeratam. Assumimus igitur huic propositioni argentum omne esse legatum: & cõsequitur omnem numeratam pecuniam mulieri esse legatam, ut sit forma argumentationis huiusmodi, Non si legatum argentum est, non est legata numerata pecunia. Atqui legatũ argentũ est, legata est igitur numerata pecunia. M. uero Tullius propositionẽ ita formauit. Non & legatũ argẽtum est, & non est legata numerata pecunia: sed nos idcirco causalem cõiunctionem apposuimus eam, quę est, si, ut ex quo esset genere talis propositio monstraremus. Namque id ex consequenti connexo, negatione addita, fit repugnans. Connexum uero nulla æque ut, si, coniunctio posset ostendere: quanquam idem efficiat, & copulatiua coniũctio. Nam quę connexa sunt, etiam coniuncta esse intelliguntur ex hoc quod paulo ante diximus. Quod argumentum ex ea propositione profectum est, quę duabus affirmationibus copulabatur, & iuncta negatione insuper denegata est. In omnibus igitur illud est approbatum, pecuniam numeratam mulieri deberi, cum sit argentum omne legatum. Sed nunc quidem ex supra dictis propositionibus, id quod antecedebat, assumpsimus: Nunc uero, id quod consequebatur: Nunc autem id quod repugnabat. Ac de explanandis Ciceronis exemplis, ut arbitror, satis est. Illud autem dubitationem mouere potest. Nam siquis minus callidus ad Ciceronis exempla respiciat, eundem locum arbitrabitur esse a genere, quem ab antecedentibus, & cõsequẽtibus, & repugnãtibus esse diximus. Illo falsus errore, quòd in utrisque locis eodem Cicero utitur exemplo. Argenti uidelicet & numeratæ pecunię. sed diligentius intuenti, in eisdem rebus diuersus argumentationum uidebitur esse tractatus. Aliud quippe est dicere, cum argenti species sit numerata pecunia: si genus legatum sit, & speciem esse legatam, quoniam nunquam species a genere separatur. Aliud est in cõditione enumerationẽ proponere, & eiusdem partibus assumptis, argumentationẽ uaria ratiocinatione formare, ut superius demonstratum est: cum præsertim huiusmodi ex consequentibus, antecedentibus, & repugnãtibus argumentationes etiã præter genera ac species fieri possint, uelut nos superius indicauimus in die atq; luce. Nam neque dies lucis, neq; lux diei species, aut genus est. Sed in tantum in his considerari debet, quia posito altero, alterũ necessaria ratione subsequitur. Differunt igitur loci a genere uel a specie ab eo loco, qui in cõditione est cõstitutus: quoniã illi ex uniuersalitatis specie ac partis ratione ducũtur: hic autẽ in cõsequentiæ ac repugnantiæ ordine tractatur. Post hæc igitur Tullius hypotheticorum syllogismorum modos, conclusionesq; dinumerat, hoc modo.

Appellant autem Dialectici eam conclusionẽ argumenti, in qua cum primum assumpseris, consequitur id quod annexum est, primũ conclusionis modum. Cum id quod annexum est negaris, ut id quoq;, cui fuerit annexum, negandũ sit, secundus appellatur concludendi modus. Cum aũt aliqua coniuncta negaris, & his alia negatio rursus adiungitur, & ex his primũ sumpseris, ut quod relinquitur, tollendũ sit: is tertius appellatur conclusionis modus. Ex hoc illa Rhe

torum

torũ sunt ex cõtrariis conclusa, quæ ipsi enthymemata appellant: non quod omnis sententia proprio nomine enthymema non dicatur, sed ut Homerus propter excellentiam, commune poetarum nomen efficit apud græcos suum, sic cum omnis sententia enthymema dicatur, quia uidetur ea, quæ ex contrariis conficiatur, acutißima, sola propriè nomen commune possedit. Eius generis hæc sunt, hunc metuere, alterum in metu non ponere: eam quam nihil accusas, damnas: Bene quam meritam esse dicis, existimas male mereri? Id quod scis prodest, nihil id quod nescis, obest? Hoc disserendi genus attingit omnino uestras quoque in respondendo disputationes. Sed philosophorum magis, quibus cũ oratoribus illa ex repugnantibus sententiis communis conclusio, quæ a dialecticis tertius modus, a rhetoribus enthymema dicitur. Reliqui dialecticorum modi plures sunt, qui ex disiunctionibus constant: ut, aut hoc, aut illud: hoc autem, non igitur illud. Itemque aut hoc, aut illud: non autem hoc, illud igitur. Quæ conclusiones idcirco ratæ sunt, quod in disiunctione plus uno uerum esse non potest. atque ex his conclusionibus quas supra scripsi, prior quartus, posterior quintus, a dialecticis modus appellatur. Deinde addunt coniunctionem negatiuam, sic, non & hoc est & illud: hoc autem est, non igitur illud. hic modus est sextus. Septimus autem, non & hoc & illud: non autem hoc, illud igitur. Ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur, in quibus est tota fere dialectica. Sed ne hæ quidem quas exposui, sunt ad hanc institutionem necessariæ.

42. Etsi multipliciter superius cuncta digessimus, nec expositionis indiget repetita toties disputatio: erit tamẽ operæ pretium, si quam breuissime potero M. Tullii uerbis mediocris lucem commentationis interseram. Septem igitur modos hypotheticos enumerans ait. Cum in connexis propositionibus id quod est primum assumitur, ut ostendatur secundum: Primum a dialecticis modum vocari, hoc modo, Si hoc est, illud est: quod dicit, hoc, primum est: quod vero ait, illud, secundum. assumitur ergo quod primum est, atqui hoc est: concluditur igitur id quod secundum est, illud igitur est. velut in his rursus exemplis. Si homo est, animal est. Assumitur, atqui homo est. Concluditur, animal igitur est. Secundum vero modum ait esse Tullius connexis propositionibus textum, in quo si secundum negatur, sequitur, vt id etiam quod primum est, abnuatur hoc modo. Si hoc est, illud est. Illud autem non est, igitur ne hoc quidem est. In exemplis ita, Si homo est, animal est: animal autem non est, homo igitur non est. Sed Tullius ita dixit. Cum id, quod annexum est negaris, vt id quoque cui fuerit annexum negãdũ sit, secundum esse modũ, quasi cõnexa propositione affirmatiuis partibus iuncta. Vniuersaliter autem rectius diceretur, cum id quod annexum est, idest secundum, perimitur: perimi illud quoq; cui annexum est, idest primum: vt si affirmatiuum est, id quod annexum est, negatione perimatur: sin vero negatiuum, affirmatione. Et de eo quoque cui annexum est, id est primum idem est, vt si in connexa propositione affirmetur, in conclusione denegetur, secundum nunc propositum Ciceronis exemplum. Si vero negatiua sit propositionis prior pars, in conclusione contraria affirmatione tollatur. Tertium uero modum ait esse Cicero, cum ea quæ coniũcta sunt, denegantur, & his alia negatio rursus adiungitur. vt quia animal homini coniunctum est, ita dicamus. Non & homo & non animal est? atque ex his vnum ponitur, vt quod relinquitur auferatur, hoc modo. Ponimus hominem esse dicentes, Atqui homo est. Quod ergo relinquitur, non est animal, aufertur, atque concluditur, animal igitur est. Fit argumentatio hoc modo, Non & homo est, & non animal, atqui hõ est, animal igitur est. Ex his nasci dicit enthymemata ex contrariis conclusa, quibus plurimum rhetores uti solent: atque hæc enthymemata nuncupantur, non quod eodem nomine omnis inuentio nuncupari non possit. Enthymema nanque est mentis conceptio, quod potest omnibus inuentionibus conuenire: Sed quia hæc inuenta, quæ breuiter ex contrariis colliguntur, maxime acuta sunt, propter excellentiam speciemque inuentionis commune enthymematis nomen proprium factum est, vt hæc a rhetoribus quasi proprio nomine enthymemata vocentur. Sicut apud græcos quoque poëta Homerus tantum dicitur, & quisquis ex Homero aliquid profert, ita dicere cõsueuit, Hunc versum poëta locutus est, & tunc non alius intelligitur præter Homerum. Non quod cæteri non sint poëtæ, sed quod excellentia huius commune nomen vertit in proprium. Fiunt vero hęc enthymemata hoc modo, ex contrariis videlicet texta, hunc metuere, alterum in metu non ponere, velut si de Lẽtulo, & Cethego, cæterisque diceretur. Paucos ciues interficere metuis, ne respublica intereat nihil laboras. Connexum quippe est, ut quicunque noluit interire paucos ciues, rempub. multo magis nolit extingui. Quibus cum interponitur negatio, fit ex repugnantibus argumentum. Sed hoc breuiter Tullius enunciauit: nos uero argumentum in syllogismum redigamus, a repugnantibus, scilicet ex quo enthymemata nasci solent, hoc modo. Sit connexum, siquis metuit ciues paucos interfici, is metuit interire rempub. Huic interponitur negatio sic. Siquis metuit ciues paucos interfici, is non metuit interire rempublicam? iungitur alia negatio. Non siquis metuit paucos ciues interfici, non metuit interire rẽpublicam. Quæ duę negationes vni affirmationi pares sunt: quæ dicit. Siquis metuit hoc, metuit & illud. cuius quidem assumptio est, at metuit hoc. conclusio sequitur, metuit igitur & illud: quæ tantundem ualet, si negando interrogetur ita, hoc metuis, illud non metuis? Sed quia non totus (vt supra posuimus) in his argumentationibus ponitur syllogismus, sed propositio, cuius assumptio & conclusio notæ sunt: idcirco enthymema dicitur, quasi breuis animi conceptio. Et in cæteris exemplis idem modus est. Sed hæc quidem Ciceronis similitudo non tam ex repugnantibus, quam ex cõtrariis argumentum intelligitur continere. Metuere, quippe & nõ metuere cõtraria sunt: nisi hæc ipsa uerborum prolatio a cõtrariis argumentum ad repugnantia retrahat. Nam, quod dicit hunc metuere, alterum in metu non ponere, tale est, ut repugnantia uideantur. Etenim metuere & non metuere contraria sunt. In metu autem non ponere, & metuere, prolatione ipsa tam contraria quam repugnantia intelliguntur, licet eadem probetur esse sententia. His adiecit alia rursus exempla, eam quam nihil accusas, damnas. Huius enthymematis talis est integer syllogismus, nõ si nihil accusas, dãnas, sed nihil accusas, non damnas igitur. Venit ergo hoc argumentum ex ea propositione connexa, quæ ex duabus componitur negatiuis, ita. Si nihil accusas, non damnas. posteriori vero parti detracta negatio est, & insuper tota est propositio denegata hoc modo, non si nihil accusas, damnas. & ex ea factum est argumentum, quod positum in interrogatione efficit enthymema, hoc modo. Quam nihil accusas, dãnas? Bene quam meritam eẽ dicis, autumas male mereri? Huius quoque enthymematis talis est collectio. non & bene meritam esse autumas, & male mereri. atqui bene meritam esse autumas, non male igitur mereri, quod enthymema ex ea propositione connexa perficitur, quæ constat ex affirmatione, & negatione, ita. Si bene meritam esse dicis, autumas non male mereri. Cuius ex posteriore parte dempta negatione, totaq; propositione denegata, fiet propositio, Non si bene meritam esse dicis, autumas male mereri. quod in interrogatione deductum facit enthymema, Bene quam meritam esse dicis, autumas male mereri? Item id quod scis prodest, nihil id quod nescis obest, hoc quoque enthymema tali nectitur syllogismo. Non id quod scis prodest, & id quod nescis non obest. at id quod scis prodest, obest igitur id quod nescis. hoc argumentum ex ea propositione compositum est, quæ duabus affirmationibus iuncta acceperit mediam negationem, & insuper denegata est. Quod interrogatum fit enthymema hoc modo: id quod scis prodest, nihil id quod nescis obest? Omnium uero superius exemplorum ista sententia est. Nã quam quisquam nihil accusat, eam damnare rectè non potest. Et eam quam bene meritam esse autumat, male mereri

eandem

eandem turpe est. Et si id quod scit quisque in causa proderit: oberit si est contrarium id quod nescit. Hunc uero locum communem esse oratoribus, ac philosophis dicit. Sed apud illos tertium modum, apud rhetores uero enthymema nuncupari. Reliqui inquit modi plures sunt. nam cum tres superius enumerasset modos, adiungens quatuor, plures dixit. Hi sunt in disiunctionibus constituti hoc modo, aut hoc, aut illud. hoc autem, nō igitur illud. qui est quartus modus a nobis quoque supra positus ita, aut dies est, aut nox est. Dies autem est, non igitur nox est. & semper quod ait Cicero, hoc, ad pręcedens spectat: quod uero ait illud, ad consequens, siue in connexis propositionibus, siue disiunctis. Itē aut hoc aut illud; non autem hoc, illud igitur. Hic quoque quintus modus est, uelut in his exēplis. Aut dies est, aut nox est, non autem dies, nox igitur est. Quarum conclusionum necessitatem ex eo dicit euenire, quia quæ in disiunctione sunt posita, medium non uidentur admittere, ut esse aliud præter eorum alterum possit. atq; ideo uno sublato alterum esse, unoque posito alterum non esse concluditur. Quod si sit medium, quod præter alterutrum esse possit, nec uera ꝓpositio, nec rata est conclusio. uelut in his, aut album est, aut nigrum, id falsum est. Esse enim præter ea rubrum potest. Sed ponamus esse album, uel auferamus, non necesse erit nō esse uel nigrum, quia quod rubrum est, medium esse potest. Deinde, inquit Tullius, addunt coniunctionum negantiam in disiunctiuis, scilicet propositionibus hoc modo. Non & hoc, & illud. hoc autē, non igitur illud. idem est, non & nox & dies est, nox autem est, non igitur dies est. Hic igitur sextus modus esse prædictus est. Septimus autem est ex eadem ueniens propositione hoc modo. Non & hoc & illud, non autem hoc, illud igitur. uelut si ita dicamus, non & nox, & dies est, nox non autem est, dies igitur est. Quæ propositiones nisi in disiunctis, medioque carentibus rebus ratam conclusionem habere non poterunt. age enim ita dicamus, Nō & album & nigrum, ponamusque non esse album, non consequitur ut sit nigrum, potest enim esse quod medium est. Huiusmodi igitur per negationem coniunctionum (vt Tullius ait) propositio, si ratas factura est conclusiones, in disiunctis rebus, medioque carentibus accommodetur, alias non erit rata conclusio. Distat uero propositio tertii modi a propositione sexti & septimi, quod tertii modi propositio ex coniūctis nascitur. Hæc uero sexti & septimi ex disiunctis terminis existit, ut in superioribus patet exemplis. Ex his igitur, inquit, modis conclusiones innumerabiles nascuntur. Vnus enim quilibet eorum modus infinitis conclusionibus aptari potest: ueluti primus ac secundus in omnibus quæ sibi connexa sunt, quorum nullus est numerus, si quis persequi uelit. Itemque repugnantium infinita est multitudo, in quibus tertius modus est utilis. Item plura disiūcta sunt, in quibus quartus & quintus & sextus & septimus plurimum ualent. Atq; in his, inquit, omnis fere est dialectica, sed ad topicos locos tres primi modi sunt necessarii, qui antecessionem, consecutionem, & repugnantiam tenent. Reliqui uero complendæ disputationis magis gratia quam quod ad hanc institutionē necessarii fuerint, uidentur adiecti.

Proximus est locus rerum efficientium, quæ causæ appellantur: Deinde rerum effectarum ab efficiētibus causis. harum exempla ut reliquorum locorum pauloante posui, & quidem ex iure ciuili, sed hæc patent latius. Causarum enim genera duo sunt. Vnum quod ui sua id quod sub ea subiectum est, certe efficit, ut ignis accendit. Alterum quod naturam efficiendi non habet, sed sine quo effici non possit, ut si quis æs causam statuæ uelit dicere, quod sine eo non possit effici. Huius generis causarum sine quo non efficitur, Alia sunt quieta, nihil agentia, stolida quodammodo, ut locus, tēpus, materia, ferramenta, & cætera generis eiusdem. Alia autem præcursionem quandam adhibent ad efficiendum, & quædam afferunt per se adiumenta, & si non necessaria, ut amori congressio causam attulerat, amor flagitio. Ex hoc genere causarum ex æternitate pendentium Fatum a Stoicis nectitur. Atq; ut earum causarum sine quibus effici non potest, genera diuisi, sic etiam efficientium diuidi possunt. Sunt enim aliæ causæ quæ plane efficiant nulla re adiuuante, aliæ quæ adiuuari uelint, ut sapientia efficit sapientes, sola per se beatos efficiat nec ne, quæstio est.

43. Post eum locum qui in conditione est constitutus, consequens erat is qui considerabatur ex causis. post hūc is enumeratus locus est, qui in effectis causarum positus, argumenta præstabat. Quorum quidem superius M. Tullius exempla proposuit, nunc rationem latius tractat. Cum igitur Aristoteles quatuor posuerit causas, quibus unumquodque conficitur; Primam, quæ mouendi principium est. Secundam, ex qua fit aliquid, quam materiam uocat. Tertiam, rationē ac speciem, qua unumquodque formatur. Quartam, finem propter quem quodlibet efficitur. M. Tullius principalem causarum diuisionem facit inter ea, quæ efficiant aliquid, & inter ea sine quibus effici nequeat, ut id quod efficit, ad eam causam referatur, in qua motus principium constitutum est: id uero sine quo non fit aliquid, tum ad intellectum materiæ transferatur, uel eorum quæ coniuncta materiæ efficientis adiuuant facultatem; tum ad reliquas causas ducatur, ut paulo posterius apparebit. Eius igitur causæ, quæ ui sua id quod subiectum est, efficit, tale proponit exemplum, ut ignis accēdit. Nam accensionis ipsius causa ignis est, & id efficere pōt: atq; illud, quod accenditur, mouet atq; permutat. Eam uerò causam, sine qua id quod faciendum est fieri nequit, ab una eius parte designat, ueluti cum dicit æs causam esse statuæ ꝙ sine eo statua non possit existere. hoc.n. ut per faciendam diuisionem clarescet, non ea ipsa est causa sine qua non efficit, sed pars eius esse monstrabitur. Eam uero causam sine qua, id quod faciendum est, effici non potest, diuidit hoc modo. Alia.n. sunt quieta, nihil agētia, sed stolida quodammodo, ac per se, nisi agendi extra motus accesserit, immobilia: horum exempla sunt, locus, tempus, materia, instrumentum. Omne enim quod fit, locum necesse est habere subiectum, in quo ni si aliquid fiat, locus ipse immobilis est ad aliquid explicandū. Itemq; materia & instrumenta, nisi manu moueantur artificis, ipsa naturaliter nihil egerint. Tempus quoq; operationi subiectum est: quæ si desit, nihil, ipsum propriæ naturæ ratione, perfecerit. Atq; hæc quidem sunt, quæ nihil agētia, tamen causæ sunt, si his efficiens operatio superueniat. Alia uero quę in motu posita præcursionem quandā ad efficientiā ac præparationem uidentur afferre. uelut amoris, causa est congressio, quę præcessit; & amor, flagitii. Ex his inquit causis stoica disputatio fatum connectit. Fatum.n. dicunt eē præcedentium causarum subsequētiumq; rerum perplexionem quandam, & catenę more continentiam, hoc mō. Ideo profectus est peregre, quia parentum iracundiā ferre non poterat. idcirco parentum iracundiam non ferebat, quia amicę amore detinebatur. idcirco amabat, ꝙ sæpe fuerat ante congressus. ideo congressus est, quia aliquid ut congrederetur ꝓcessit. itaq; ordine præcedentium consequentiūq; rerum, Fatū (ut dicit) a Stoicis nectitur. Item diuidit eam causam, quę ui sua efficit aliquid in eā quę ad efficiendum sibi sufficiat, eāq;, quæ extrinsecus adminiculationis indigeat. Sufficit igit̄ sibi ad efficiendum causa, ut sapientia, quę efficere sapientes per se nullo penitus adiuta solet. Sed hæc an sola beatos efficere possit, quæritur, an ei sint extrinsecus addenda quæ iuuent, uel fortunæ bona, uel corporis. Itaq; ea causa, quæ ui sua efficit aliquid, aut talis est, ut ei nulla sint extrinsecus adiumēta quærenda, aut talis, ut ei foris aliquod adminiculum conueniat, uelut artifici instrumenta quædam, quibus id quod efficiendum est, explicet atque conformet. Earum uero omnium, quæ Tullius statuit in alterutra diuisione causarum, illa quidem, quæ ui sua explicant ea quorum causæ sunt, omnia tam per se ad efficiendum ualētia, quam quęsiti extrinsecus iuuaminis indigentia, in ea Aristotelicæ diuisionis causa locabuntur, quæ est principium motus. Quanquam de sapiētia tali causæ non conuenit exemplum, sed potius ad rationem formamq; contendit. Nanque sapientia ratione quadā atq; forma efficit sapientes. Eius uero causa, quā Tullius refert, sine qua non fit aliquid, materia quidem, tēpus, & locus, idest ex quo fit, uel in quo fit, quæ sunt efficienti substātia naturæ, ut uno intellectu comprehendantur, uel materia

sunt

sunt uel materiæ uice supposita. Instrumenta uero ei causæ sunt, quæ ad finem spectant, sed non ipsa finis. quia non finis instrumenta respicit. sed hæc, finem. Instrumenta nanque propter aliquem finem parãtur. Sed mirum uideri potest, cur congressionem, amoris causam non inter ea enumerauit, quæ habent efficiendi uim, sed inter eas posuerit causas, sine quibus effici non potest, cum tamen agat aliquid atque moueat. Nam ipsa congressio aliquid uidetur efficere, similisque est ei causę, quę ipsa quidem habet efficiendi uim, sed sine adminiculo non potest: ueluti cum quæritur de sapientia, an sola beatum possit efficere. Sed Merobaudes rhetor ita disseruit, earum causarum, quæ efficiendi uim haberent, eam esse facultatem, ut etiam si adiumentis extrinsecus indigeant, effectus tamen earum ad id spectet, quod efficiendum est: at in his causis, quæ sunt præcursoriæ, etiam si eis antecedentibus aliquid existit, non tamen id quod existere intelligitur, præcursio principaliter operatur. Sed ista quidem ueluti sub quadam occasione pręcurrit: illa uero res, quæ existere dicitur alijs operantibus nascitur, uelut in congressione solitum est fieri. Fortasse enim non propter amorem quisque congreditur: sed præcedente congressione, amor existit, quem non congressio principaliter appetebat. Itaque quoniam præter congressionẽ amor existere nõ potuit: recte inter eas causas congressio locata uidetur, sine quibus non efficitur: quoniam uero non efficit ui sua, quandoquidem nec principaliter ut efficiat, spectat, sed tantum ea antecedente aliquid existit: recte inter præcursorias, ac non inter efficientes causas est collocata.

Quare cum in disputationem inciderit causa efficiens aliquid necessario, sine dubitatione licebit quod efficitur ab ea causa concludere. Cum autẽ talis causa erit, ut in ea non sit efficiendi necessitas, necessaria conclusio non sequitur. Atq; illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet. Hoc autẽ sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Non enim si sine parentibus filij esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria. Hoc igitur sine quo non fit, ab eo in quo certe fit, diligenter est separandum. Illud enim est tanquam, Vtinam ne in nemore Pelio securibus Cæsæ cecidissent abiegnæ ad terram trabes: nisi enim cecidissent abiegnæ ad terram trabes, Argo illa facta non esset, nec tamen fuit in his trabibus efficiendi uis necessaria. At cum in Aiacis nauem crispisulcans igneum fulmen iniectũ est, inflammatur nauis necessario.

44. Prima quidem causarum diuisio secundum Tullium fuit in ea, quæ efficerent aliquid, & ea sine quibus effici non posset: atque illud quidem quod efficeret, in gemina item partitus est, scilicet in id quod ad efficiẽdum aliquid necessariam uim possideret, neque ullius indigeret extrinsecus adiumenti, & in id quod nisi alijs adiuuantibus operari atq; efficere nõ posset. Ac primum de ea loquitur causa, quæ efficiendi uim tenet. Eius enim ea pars cui efficiendi necessitas adest, statim secum conclusionem comitem trahit. Dicta enim causa, quæ necessario aliquid efficit, effectus etiã necesse est consequatur: ueluti si Solem affuisse quis dixerit, lucem quoq; affuisse monstrabit. aut cum alicui adesse sapientiam dixerimus, sapientem necesse est fateamur. At in his causis efficientibus, quę extra positis indigent adiumentis, non eadem ratio est. neque enim ut quæque huiusmodi causa dicitur, ita necesse est effectum sequi. Non enim huiusmodi causa necessario efficit quod uult, nisi extra positis auxilijs adiuuetur. Idem est etiam in ea causa, quæ ipsa quidem efficiendi uim non habet, sed sine ea non prouenit effectus. Nam ut Tullius quoque commemorat, nullam in efficiendis rebus adhibet necessitatem, atque ideo dicta causa non statim sequitur effectus. Neque enim si congressus est, mox amauit: nec si fuit æs, statuam quoque fuisse necesse est. ex quo aliarum causarum partitio nascitur. Aliæ nanque causæ sunt necessariæ, aliæ minime. Non necessariarum aliæ sunt efficientes, aliæ sine quibus non efficitur. Necessariarũ uero causarum conclusio non solet conturbare, ut enim hæc causa fuerit dicta, statim in conclusione sequuntur effectus. Non necessariarum uero, quæ sunt partim efficientes, quod nunc tacuit, sed paulo ante prædixit, non habent subsequẽtem effectæ rei conclusionem. Neque enim si liberi sine parentibus non sunt, idcirco in parentibus efficiendi causa necessaria fuit, cum uideamus in hominum esse potestate ne gignant. Ea uero causa, quæ ipsa quidem non efficit, sed sine ipsa effici non potest, huiusmodi est quemadmodum Enniano uersu declaratur. Nisi enim cecidissent abiegnæ trabes ad terram, Argo illa facta non esset. Ex trabibus nanque Argo facta est, sed nulla inerat trabibus necessitas, ut ex eis fieret nauis. At uero ea causa, quæ est efficiens, & quæ in se suam continet necessitatem, talis est; quale cum in Aiacis nauim igneum crispisulcans fulmen iniectum est: statim enim accendi necesse est nauim, quia ignis accendendi necessaria causa est, & sensus quidem est huiusmodi. Ordo autem paulo confusior est, ait enim hoc modo. Atque illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet: hoc autem sine quo non efficitur, sæpe conturbat, quod cum dixisset, cumque uel utriusque uel alterius exemplum pónere debuisset, neutro conueniens exemplum similitudine dedit. Nanque cum uel necessariam causam efficientem, uel eam sine qua non efficitur, proposuisset, eius causæ posuit exemplum, quæ efficiat quidem aliquid, sed non sine extra positis adiumentis, hoc modo. Non enim si sine parentibus filii esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria. Parentes enim & maxime masculini sexus, efficiens causa est, sed non sine fœmina, idest non sine materia quadam, & ea causa sine qua fieri non possit, cum ipsa uim efficiendi non habeat. Itaq; nec causæ necessarię & efficientis posuit exemplum, nec eius sine qua fieri nihil possit, sed efficientis quidem, non tamen necessariæ. sed uidetur tacuisse in propositione id, cuius posuit exemplum, ita enim apertius dici potuisset. Atque illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet. Hoc autem quod non habet efficiendi uim necessariam, uel hoc sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Itaque sic intelligendum est, quasi ita sic dictum: nam de necessaria causa nullũ posuit exemplum. Quod uero subiecit, utrisque causis cõuenit posterius enumeratis, tam efficienti non necessariæ, quam eius sine qua nihil efficitur. Parentes nanque tam masculini sexus, quam fœminini esse dicuntur. quorum quidem masculini sexus ea causa est, quæ efficiat, sed non necessaria. Fœminini uero ea, quæ non efficiat, sed sine quã effici non possit. Quæ cum ita sint, discernendæ sunt causæ & peruidenda necessitas. Nec omnis causa pręmittenda ut subsequatur effectus, sed ea tantum in qua est efficiendi necessitas, etiam si extrinsecus adiumenta defuerint.

Atque etiã est causarum dissimilitudo, quòd aliæ sunt ut sine ulla appetitione animi, sine uoluntate, sine opinione, suum quasi opus efficiant, uelut omne intereat quod ortum est. Aliæ autem aut uoluntate efficiunt, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut casu. Voluntate, ut tu cum hunc libellum legis. Perturbatione, ut siquis euentum horum temporum timeat. Habitu, ut qui facile & cito irascatur. Natura, ut uitium in dies crescat. Arte, ut bene pingat. Casu, ut prospere nauiget. Nihil horum sine causa, nec quicquam omnino, sed huiusmodi causa non necessaria.

45. Facit aliam rursus causarum diuisionem, ita, Causarum enim aliæ sunt quæ sua quadam ui, sine appetitione, sine uoluntate, sine opinione, unum atque eundem in efficiendis rebus ordinem tenent, ut est Interire omnia quæ orta sunt. Nam quia ortum ęst, idcirco etiam necesse est interire, nec tamen ipse ortus, ut cætera intereant, uel appetitu aliquo, uel uoluntate, uel opinione efficit: sed ita est ab æterno rerum statu, ut quicquid ortum est, quia accepit esse, aliquando etiam esse desistat. Item aliæ sunt causæ, quæ aut in uoluntate, aut in perturbatione animi, aut in habitu, aut in natura,

natura, aut in arte, casu ne consistunt. Voluntate, ut si quęrat aliquis: cur Trebatius librum legat, respondebitur, quia legendi uoluntas est. Perturbatione animi, ut siquis timore pallescat, aut urbem fugiat, bellis ciuilibus conturbatus. Habitu, ut si idcirco Trebatius facile de iuris ratione respōsiderit, quoniam multo usu constantem ciuilis scientiæ habitum tenet. uel siquis idcirco irascatur facile, quia eius animus per iracundiæ habitum efferatus est. Natura, ut si quis idcirco dicatur irasci, quia naturaliter iracundus est, idque ei in dies uitium crescat. Arte, ut si idcirco bene quisque pingat, quia eius artis peritus esse proponatur. Casu, ut quę in nostra potestate nullomodo sunt, fiunt tamē, uelut incerto præsertim tempore, prosperitas nauigandi. Atque horum omnium nihil a causa uacuum est: nec quicquam est in rebus, quod non aliqua causa perficiat. Omnia enim quæ fiunt, habent aliqua rationem, cur facta sint. quā siquis reddere posit, causam quoq; reddiderit. Id est enim causa, propter quam unumquodq; fit. Omnes uero causæ, quę uel ex uoluntate, uel perturbatione animi intelliguntur, ad eam causam pertinent, quæ est mouendi principium, ut in Aristotelica diximus diuisione. Hæc enim ut aliquid efficiatur, mouendi principium sunt. at in arte, uel habitu, uel natura, illa causa est, quæ in ratione consistit. Species enim ac ratio uniuscuiusq; efficiendæ rei in arte, & habitu, & natura posita est. Casus uero exterior causa, nec inter principales annumeratur secundum Aristotelem, secundum uero M. Tullium Casus est latens effectæ rei causa. quod quale sit, paulo posterius designabitur.

Omnium autem causarum in alijs inest constantia, in alijs non inest. In natura, & arte constantia est, in cæteris nulla. Sed tamen earum causarum, quæ non sunt constantes, aliæ sunt perspicuæ, aliæ latent. Perspicuæ sunt, quæ appetitionem animi iudiciumque tangunt. Latent, quæ subiectæ sunt fortunæ. Cum enim nihil sine causa fiat, hoc ipsum fortunæ euentus qui obscura causa & latenter efficitur. Atque etiam ea, quæ fiunt partim sunt ignorata, partim uoluntaria. Ignorata, quæ necessitate fiunt, uoluntaria, quæ consilio. Quæ autem fortunæ: uel ignorata, uel uoluntaria. Nam iacere telum uoluntatis est: Ferire quem nolueris, fortunæ. Ex quo aries ille subijcitur in uestris actionibus. si telum manu fugit, magis quam iecit; Cadunt etiam in ignorationem atq; imprudentiam perturbationes animi, quanquam sunt uoluntariæ: obiurgatione enim & admonitione deijciuntur, tamen habent tantos motus, ut ea quæ uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata uideantur.

46. Rursus causarum diuisionem aliam claram ac perspicuā prodit. Causarum nanque aliæ sunt constantes, aliæ uero inconstantes. Constantes sunt, quarum non fere uariatur effectus. Inconstantes uero, quæ huc atque illuc faciliori bus mutationibus transferuntur. Omnia igitur, quæ ex natura atque arte descendunt, constantia sunt. Natura quippe atque ars suum semper opus efficiunt, nisi subiectæ materię obster incertum. Nam quod unus idemque artifex ex eadem sæpe materia, non admodum similes statuas format, non est hæc in arte uarietas: sed tum in artificis manu, quæ integritatem artis assequi non potest: tum in ipsa materia, quæ efficientiæ atq; formę non æqualiter cedit. Idē est in natura, seruat nanque constantiam suam cum hominē format ex homine. Itaq; similia in cæteris ex similibus gignit, at cum monstrosum aliquid effertur: non naturæ uitio, sed materiæ potius applicatur, ex qua id quod efficere contendebat, non ita potuit natura explicare. Sed inter constantes causas habitus quoque debuit adiungi, nam quod ex habitu cuiusque fit, id constans, nec mutabile esse solet. Quandoquidem idcirco habitus dicitur, quia diuturnitate habendi in naturę similitudinem uertitur. Sed forsitan illud Tullius uidit, quòd natura atque ars, non tam in effectibus constantes, quam in propria ratione esse intelliguntur, in tantum ut quod ars ac natura delinquit, materiæ sæpius imputetur: habitus uero ipse consuetudine quadam collectus est, qui non ratione aliquid & propria constantia, sed usu facit. Atque idcirco forsitan habitum, qui inter cætera prę ter artem & naturam uidebatur esse constantior, a causis constantibus segregauit. Ea uero quę non sunt constantia, in ea diuidit, quæ sunt perspicua, & in ea quæ latent. Perspicua sunt, quę ab animi quolibet motu, uel appetitione, uel iudicii ratione profecta sunt. Latent uero, quæ fortunæ subiacent. Nam quia non ignorat animus, in quam partem decliuet, qui tametsi boni aliquando habet iudicium, nunquam tamen eius rei quam efficit, notionem relinquit, præter eos, qui funditus mente capiuntur, & in quibus iam nulla uoluntas est, necesse est nota esse, quæ ex uoluntate uel animi iudicio fiunt. Fortuna uero atque casus semper ignotus est: cuius quidem natura æque incerta est, atq; ea quę casibus ipsis fiunt. Sed M. Tullius definit esse casum, euentum causis latentibus effectum. quę non uidetur integra definitio. Quid enim si adhuc lateret quibus causis Solis defectus Lunęque contingeret? num idcirco casu ac fortuna fierent, quę constantibus cæli motibus administrātur? An casus quidem putaretur ab his qui defectus rationem reperire non possent: per se autem consideratus, nullo quidem modo esset casus? Sed M. Tullius, non qui uideretur esse casus his, qui eius naturam minime perspexissent, sed quid omnino fortunæ euentus esset, definitionis ratione monstrabat. Euentum uero latentibus causis Cicero casum esse ita concludit. Cum omnia certis de causis fiant, quorum ratio cognoscitur, eorum euentus casu fieri non posse monstrantur, sed putantur aliqua fieri casu eorum, quorum causa nulla ratione cognoscitur. Ex quo euenit, ut fortunæ sit euentus, qui latentibus causis efficitur. Hic igitur in rebus quidem ipsis constantiam ponit, casum uero non re, sed opinione metitur. Quo fit, ut si alter effectę rei nouerit causam, id quod accidit, fortunę non sit euentus. Idem tamen sit alteri fortunæ euentus, si rationem alter ignoret. Quod uero omnium rerum causas esse dicit, non determinat quales, atque ideo nec de fortuna ipsa, quorum euentuum causa sit, mōstrat. Nec me læuæ hominum mentes arrogantię notent, quod uelut affectata auctoritate Tullianis sententiis pugnem: cum aduersus eas si quid uidebitur, non nostra, sed ab antiquissimis tractata compensem. Quod si nostra quoque diceremus, oporteret tamen eos, non personarum uetustatem, sed eorum quæ opponuntur considerare rationem, nec odisse potius quæ aduersus magni nominis uiros dicuntur, quam contraria si possent, argumentatione reuincere. Nam si eis M. Tullius in definitione rerum nimium placet, quænam est inuidia nos quoque Aristotelicam rationem probare? quòd si intemperanter molestissimi esse pergunt, audiant M. Tullium secundo Tusculanarum disputationum libro adhortantem potius, atque ad certamen uocantem hoc modo. Sed tamen tantum abest, ut scribi contra nos nolimus, ut id etiam maxime optemus. Ipsa enim græciæ philosophia nunquam in honore tantum fuisset, nisi doctissimorum contentionibus, dissensionibusque creuisset. Quamobrem hortor omnes, qui facere id possunt, ut eius quoque generis laudem iam languenti græciæ eripiant, & transferant in hanc urbem: sicut reliquas omnes, quę quidem erant expetendę, studio atq; industria sua maiores nostri transtulere. Et rursus nos, qui sequimur probabilia, nec ultra quam quod uerisimile occurrit progredi possumus, & refelli sine pertinacia & refellere sine iracundia parati sumus. Quocirca quæ malum ratio est ipsius M. Tullij uoluntatem iudiciumq; conuellere, cum eiusdem contra nos sententijs atq; auctoritate uitantur? Sed sicui cōmentarios nostros inspicere uacuū fuerit: sciat hæc nos ex Aristotelis secūdo phys. uolumine aduertisse, quæ tametsi altioris philosophiæ disputationes tangunt: non tamen studijs inuidendum, si rhetoricis quoq; ac dialecticis disputationibus admisceamus, quę sunt profundiora naturę. Neque pigrescere ac dilassari animos dignum est, quos intentiores ac uegetos ipsa rerum ambiguitas & uariarum cognitio speculationum deberet efficere, cum pręsertim ea librorum natura sit, ut ad legendum studiosos teneat, nullum cogat ignauum. Dicamus igitur quid euentus sit fortunæ,

tunæ: uel quarum rerum sors causa esse dicatur. Omnia igitur fiunt, uel immutabiliter ac semper, ut quod Sol oritur; uel sæpius, ut quod equus quadrupes nascitur: uel raro, ut si equus cum quinque uel tribus pedibus procreetur: uel æque, ut in quibus faciendarum rerum nihil interest, quo potius uoluntatem uergamus. Atq; illud quidem quod semper fit, nihil habet oppositum, quod ullo modo aliter fiat. Id uero quod sæpe contingit, habet aduersum id, qđ rarius euenit: neque enim sæpius fieret, ac non semper, nisi diuersum raro quidem, sed aliquando contingeret. Quod igitur ex fortuna fit, in sempiternis non est. Quis enim casu Solem dicat oriri? Ne in his quidem, quæ frequentius fiunt. Nullus enim casu equum dixerit esse quadrupedem. Nec uero in his, quæ fieri æqualiter solent. Nam quæ uoluntaria sunt, non uidentur esse fortuita. Restat igitur, ut in his fortunæ euentus sit, quę rarius fiunt. Eorum uero, quæ fiunt, partim finem aliquem spectant, partim minime. Quis enim finis esse potest, si manum extendam, si genua complicem, atque aliquid iacens humi tollam, quod nullis usibus applicem? At uero ea, quæ aliquem finem spectant, partim uoluntatis sunt, partim naturæ. Volūtatis, ut siquis idcirco domo egrediatur, ut uideat amicum. Naturæ, ut qđ est in animalibus. Omnia quæ ab ea fiunt certam animalis respiciunt utilitatem, atque ad eius salutem conseruationē, que omnium membrorum momenta sunt constituta. Casum igitur ac fortuitos euentus in his esse ponimus, quæ cū rarius fiant, in his tamen per accidens eueniunt, quæ propter aliquid fiunt. Veluti siquis egressus domo ut amicum uideret, præteriens cadente desuper lapide, ictus est. Id igitur quod euenit, in rariore causa ponendum est. Accessit uero ei uoluntati, quæ certum respiciebat finem. Ea uero fuit domo egrediendi causa, ut amicum uideret. Rursus, quoniam lapis naturaliter grauis est, grauitas uero terram petit: Casus quidem lapidis propter aliquid naturaliter factus est. Ad id enim lapidis natura tendebat, ut in suum locum pondus ueniens conquiesceret. Sed huic naturali intentioni accidit id quod rarius euenit, scilicet ut percuteret caput. quo fit ut sit secundum Aristotelem Fortuna uel Casus, causa per accidens rarius euenientium in his rebus quæ propter aliquid fiunt, Quæ cum ita sint, cumque definitio Aristotelica a Tulliana plurimum discrepet, illud tamen in utrisque constat, id quod fortunæ subiectum est, incertis casibus semper esse suppositum. Nam licet in his rebus sępe Fortuna suos experiatur actus, quæ uoluntate sunt, & ad aliquem finem referuntur: extra tamen accidit quod fortunæ est, nec ab eo fine uenit, quem sibi animus ante perspexerat. Sed cum Cicero diuisisset causas in eas quę perspicuę sunt, & in eas quæ laterent; Cumque eas quæ perspicuę sunt diceret esse, quæ appetitionem animi, iudiciumque tangerent: manifestum est eum uel artem, uel uoluntatem, uel perturbationem, uel habitum in his causis ponere quæ perspicuæ sunt. Voluntas quippe atque animi perturbatio in appetitione ponitur. Sæpe enim ex perturbatione aliquid appetimus, artem uero, uel habitum in iudicio. arte nanq; iudicamus, habitus uero ad utrunque pertinet. Nam, & uoluntates consuetudo ministrat, & multo usu peritiaque fit quædam constantia iudicandi. Casum in non perspicuis posuit. De natura incertum est, utrum inter perspicuas, an inter latentes, causas ipsam collocet. Nam si inter latentes. ipsam naturam casum uideretur putare. Cuius opinionis nulla ratio est. Quod si inter perspicuas: quænam appetitio animi, uel iudicium in natura est? Neque enim appetendo aliquid uel iudicando facit natura, nisi forte quoniā ex ipsa sæpe habilitas quędam mentis & corporis existit. Quæ habilitas ad unamquanque rem adiuuat uoluntatem. id enim maxime uolumus, ad quod habiles sumus. Sed natura inter perspicuas causas ponitur, quæ iudicio quoque coniuncta est. ut si naturaliter sano quisque iudicio compositus est. appetitioni etiam, ut si naturaliter aliquid animus petat. His adiungit aliam causarum diuisionem. Ait enim alias causas esse uoluntarias, alias ignoratas: Voluntarias eas, quæcunque ex iudicio ueniunt animi. Ignoratas, in quibus necessitas domina est, idest in quibus, aut omnino non uolumus, aut ne si uelimus quidem aliter facere possumus, ut in natura atque casu. Necessitate enim quadam naturæ grauia deorsum feruntur. necessitate item factum dicimus, ut aliquis ignorans iacto trās parietē lapide prætereuntē hominem peremerit. Eaque necessitas talis est, non quod aliter fieri nō potuisset, nisi ut lapide iacto percuteret: sed quia uoluntas defuit, & non idcirco, quia noluit, fecit. Prior uero necessitas iam talis est, in qua nulla uoluntas est, uel ea quæ est ne id quod cupit efficiat, ualidiore necessitate constringitur. Nam cum lapis deorsum propria grauitate deponitur: nulla uoluntas est, sed tantum naturæ necessitas. at si homo deorsum cadat, est quidem non cadendi uoluntas, sed ferri quo non uult, ualidior naturæ causa compellit. Voluntatem uero a fortuitis euentibus uno eodemq; aptissimo secreuit exemplo, ueluti si telum manu iaciat, nolensq; feriat prætereuntem. Nam iecisse ex uoluntatis principio nascitur. Idcirco enim iecit, quia uoluit. Ignorauit uero quod percuteret, neque enim iecisset, si se percussurum præuidere potuisset. Neque iecit, quia uoluit percutere. Si autem non ignorasset, non percutere potuisset. Vnde etiam machinamentum quoddam atque defensio in iurisperitorum responsionibus inuenitur, hoc modo. Si telum manu fugit, magis quam iecit. Nam si quis cædis accusetur, optima solet esse defensio, si alia non suppetit, fugisse manu telum, magis quam uoluerit iecisse, ut non uoluntati, quę cōdemnatur in culpis, sed ignorantiæ factum tribuatur. De perturbationibus autem animorum paulo confusius iudiciū est. Dubitari enim potest utrum ex uoluntate, an necessitate, an ex ignoratione uenerit, quod perturbatione peccatur. uidentur enim uoluntaria esse peccata. quoniam qui perturbatus est, appetit aliquid, aut fugit: sed in hoc perturbatio eius apparet quod non fugienda uitat, & non appetenda nimis exoptat. Porro autem, quoniam in perturbationibus sunt confusa iudicia: (neque enim aliter id quod fugiendum est, sæpe appetunt perturbati, nisi obcæcato, obscuratoque iudicio. quod uero fit animi confusione, sæpe tale est, ut nollet admisisse qui fecit) euenit, ut nō inter uolūtarias, sed inter ignoratas uel necessarias causas animorum perturbatio sit. Intantum uero qui perturbatus est, a uera discretione discedit, ut in eam possit recta bene consulentium admonitione reduci. Quo fit ut animorum perturbatio iure a causis uoluntariis segregetur: & aut in ignoratione, aut in necessitate ponatur. Nam quod ait, Tamen habent tantos motus ut ea quæ uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata uideantur, ita intelligendum est, Quoniam omnis animi passio iudicium conturbat, confundit uero rectam discretionem si acrior fuerit, quam ut rationis retinaculis tēperetur, & fit quædam ex perturbationibus, ueluti uiolenta necessitas: ut dubium sit, utrum is qui aliquid perturbatus animo facit, ignorans faciat, ueluti cum casu ignorans delinquit, cum futurum non prouidet casum, an sciens faciat, uel necessitate ducatur. Quod igitur dixit, aut necessaria esse, aut ignorata: & diuisit a necessariis ignorata, non pugnat contra id quod superius dixit, ea quæ ignorata sunt, esse necessaria. Nam id quod est ignoratum, ita quodammodo diuidit: Ignoratorum alia quadam necessitate fiunt, dum aut nulla uoluntas est, aut ea quæ est, necessitati nequit obsistere, Alia casu, cum in his faciendis, quæ ignorantur, nulla uoluntas est. Quod igitur dixit perturbationes animi, aut in necessariis causis poni, aut in ignoratis, id sine dubio sensisse intelligitur, perturbationes animi, aut in his esse ignoratis, in quibus ea necessitas est, ut uoluntas obsistere non possit: aut in his, in quibus nulla uoluntas est, sed fit delictum cæcitate iudicii. uelut in his qui immoderatius amoris cupiditati deseruiunt: aut enim confuso iudicio ab honestate discedunt, & dum quasi bonum appetunt, in malum decidunt ignorantes. atque ita in casu quodam atq; errore ponitur amor immodicus. aut nouit quidem quod appetit esse uitandum, sed maioris actu cupiditatis impellitur, atque ita inter ea necessaria ponitur, quæ aut non habent uoluntatem, aut eam ita infirmam ac debilem, ut nullo modo ualidioribus passionibus obnitatur.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi commentariorum in Topica Ciceronis

LIBER SEXTVS.

FORE quosdam Patrici Rhetorum peritissime, non dubitauerim, qui hunc in Topicis altiorem ex philosophia tractatum uaria obtrectatione reprehendant: quia inter logicam disputationem physicam interposuit. Hi uero sunt, uel quibus hoc totum philosophari displiceat, uel qui in argumentorum locis naturales admisceri causas oportuisse non existiment. Sed contra priores quidem, & a M. Tullio, & ab ipsa quodam modo humana ratione, quæ in motu posita aliquid semper inquirit, atque amore scientię neque decipi patitur, neque ullo modo a ueritatis ratione traduci, sæpe multumq; responsum est. His uero qui sequestrãdas ab oratoria facultate philosophiæ disciplinas putant, respondendum breuiter existimo. Ratione quidem reperiri aliquid potest, sed id melius atque facilius artifex faciet, si in opere construendo artis facultatem atq; elegantiam comparet. In argumentis quoque idem esse manifestum est, ui nanque naturalis ingenij argumẽta promuntur. Sed ars facultatem imitata naturæ, uiam quandam rationéq; reperit, qua id effici facilius ac melius possit. In qua re illorum necesse est reprehendatur error, qui Rhetoricam facultatem naturalem esse dixerũt: quoniam quilibet totius artis alienus, & intendere in alterum crimen, & sese purgare solet, & argumento aliquid probare contendit. Reprehendendi etiam sunt qui eandem facultatem in sola arte positam esse dixerunt. Oportuit enim eos animaduertere, omnem quidem artem sui materiam effectus ex natura suscipere, sed in ea tamen ratione propriam facultatem elegantiamq; experiri. Hæc itaque, quæ artium ratio perficit, ab imperitis etiam fieri, utcunq; contigerit, possunt. Bene autem ac facile nemo efficit, nisi artis ratione fuerit instructus. Cum igitur totius operis hæc sit intentio, ut argumenta, quæ confusa & ueluti clausa natura suppeditat, artificialiter uestigentur, quid sit per quod efficere id quod promittit ars ualeat, sub exempli notatione demonstrat: ut enim facilius argumenta reperiantur, illa res efficiet, si demonstrentur loci in quibus argumenta sunt collocata. Etenim ut si quis aliquid quærat, facilius id inuestigare possit atque inuenire, si locus ei monstretur, ubi sit positum id quod inquirit: ita etiam cum quis argumentum inuenire conatur, si ei locus ubi argumentum sit positum, declaretur, facilius argumentum quod quærit, ualebit inuenire. Ita enim Aristoteles, & ita Tullius appellat eas sedes, in quibus argumenta sunt collocata, id est locos, qui ab Aristotele Topica uocati sunt. Sed quoniam de sedibus argumentorũ loquimur, hæ cuiusmodi sint, paulo altius expediamus. Locus enim non uno modo intelligitur. Ac relinquamus quidem eos locos, quos Victorinus frustra, atque inconueniẽter interserit, uelut eos, qui corpora concludunt. Ac simpliciter intelligamus eos locos argumentorum esse, qui intra se continent argumẽta. in quibus exponendis posterius quid sit quod dicimus, clarius apparebit. Nunc communiter de tota locorum ratione, deq; argumentatione, ac de quæstionibus & propositionibus, earumq; terminis uidetur esse tractãdum. Ac primum quoniam locus qui tractatur in Topicis, non cuiuslibet rei, sed tantum locus est argumenti: Exposito prius argumenti intellectu, deinceps de loci ratione tractabimus. Definit igitur Tullius argumentũ hoc modo. Argumentum est ratio, quæ rei dubiæ faciat fidem. Sumpsit igitur rationem ut genus. Omnes enim iniuriosi sunt, qui orationis uirtutem a sapientiæ ratione seiungunt, aliamq; esse dicendi artem uelint, aliam intelligendi. Nam si nihil oratione aliud agimus, nisi quod interius cogitata uulgamus, quæ malum ratio est, orationis elegantiã a sententiarum grauitate seponere? quæ porro sentẽtiarum grauitas esse potest, sine earum rerum, de quibus dicendum est, comprehensione? Quæ uero aliã disciplinã naturam, proprietatemque rerum omnium docet, uel quæ omnino eorũ quæ intelligi possunt, scientiam profitetur? nisi hæc tantum, ex qua nos pauca præsumpsimus, philosophia? quæ longe aliter de his ipsis in proprio sapientium tractatu disputare solet, neque ita cursim, ut nos. quæ si ut in illorum libris solet, prolixius differenda sumpsissem, quis ferret insolentiũ hominum temeritatem, prouectus suos culpare uolentiũ, quibus prouectibus proficerent, si studiosi potius quã queruli esse mallent? Sed his contentionibus, neque antiqua caruit ætas, nec nos ita delicati sumus, ut quibus patientia doctissimorum hominum sæpius obstitit, ferre nolimus, dũ & pluribus prodesse possimus, & sapientium iudicia consequamur: ad quem finem hic noster labor, & totius operis summa contendit. Sed hæc hactenus. nunc susceptæ expositionis ordinem persequamur.

Toto igitur loco causarum explicato, ex earum differentia in magnis quidem causis uel oratorum vel philosophorum magna argumentorũ suppetit copia: in uestris autem, si non uberior, at fortasse subtilior. Priuata enim iudicia maximarum quidem rerum, in iurisconsultorum mihi uidentur esse prudentia. Nam & adsunt multum, & adhibentur in consilia, & patronis diligentibus ad eorum prudentiam confugientibus hastas ministrant. In omnibus igitur iudicijs, in quibus ex fide bona est additũ, plurimus causarũ usus est: vbi ẽt ut inter bonos bene agi oportet; in primisq; in arbitrio rei uxoriæ, in quo est quid melius, æquius parati esse debent. Illi dolum malum, illi fidem bonam, illi æquum bonum, illi quid socium socio, quid eum qui negotia aliena curasset, ei cuius ea negocia fuissent, quid eum qui mandasset, eumue cui mandatum esset, alterum alteri præstare oporteret, quid uirum uxori, quid uxorem uiro tradiderunt. Licebit igitur diligenter cognitis argumentorum locis, non modo oratoribus & philosophis, sed iuris etiam peritis copiose de consultationibus suis disputare.

47. Diuiso causarum loco, atque ordine suis partibus distributo, de loci eiusdem facultate, quibusque uberius, quibusque angustius accommodetur, uti sæpe Ciceroni mos est, differit. Primum enim inquit oratoribus ac philosophis, quorum in disputationibus larga materia est: multa ex causarum loco argumentorum suppetit copia. Communis quippe oratoribus ac philosophis hic locus esse prospicitur, qui est a causis. His naturas rerũ quod est philosophiæ proprium; illis quòd oratorię facultatis est, facta probantibus. Nam & cum res quælibet quęritur, eius causę a philosophis uestigari solent. Quibus præmissis, ut superius dictum est, comitatur statim quod concludendum est, & oratores ad suspicionem mouẽdam detergendamue factorum causas requirunt. Hoc quippe stabile in hominum mentibus manet, quod neque factum, neque res ulla præter illam omnium principem naturam, sine propriis causis possit existere. Quo fit ut uberrimus causarum usus sit in rhetorum orationibus, philosophorumque tractatu. Sed ut hunc libellum M. Tullius scribens pleraq; omnia Trebatio dedisse uideatur, hũc locum iuris quoq; consultis attributum esse demõstrat dicens. Et si non tam uberes opportunitates habeat hic locus in iurisperitorum responsionibus: subtilius certe atq; acutius pro ipsius artis natura tractari potest, scilicet ubertatem quæ deerat, subtilitate quę poterat inesse compensans. Habent enim etiam ipsi proprium campum, in quo eorum uirtus possit enitere. Est enim iurisconsultorum prudentiæ priuatarum quæstio causarum, maximeq; in illis negotiis hic causarum locus examinabitur, in quibus bonæ fidei iudicia nectuntur. In his enim qui fuerit animus contrahentium quæri solet, qui deprehendi uix poterit, nisi pręcedentibus causis intelligatur. In his igitur iudiciis in quibus additur, ut ex bona fide iudicent, idest ubi ita iudices dantur, ut non strictas inter litigantes stipulationes, sed bo-

nam fidem quærant; plurimus causarum usus est, in quibus additur. Vt inter bonos bene agi oportet. cōsiderantur mores, inquiruntur consilia, statuitur quibus quidq; de causis, administratum sit. In primisq; in iudicio uxoriæ rei, uberrimus causarum tractatus est. Est autem iudicium uxoriæ rei, quoties post diuortium de dote contentio est. Dos enim licet matrimonio constante in bonis uiri sit: est tamen in uxoris iure, & post diuortium uelut res uxoria peti potest. Quę quidem dos interdum his conditionibus dari solebat: ut si inter uirum uxoremq; diuortium cōtigisset, quod melius ęquius esset, apud uirum remaneret, reliquum dotis restitueretur uxori, idest ut quod ex dote iudicatū fuisset melius ęquius esse, ut apud uirum maneret, id uir sibi retineret, quod uero non esset melius æquius apud uirum manere, id uxor post diuortium reciperet. In quo iudicio non tantum boni natura spectari solet, uerumetiam comparatio bonorum fit, ut non tam quod æquum, sed melius ęquiusq; est, id sequendum sit. Quæ omnia ex præcedentibus causis inuestigari solent. Nam si uiri culpa diuortium factum est, æquius melius est nihil apud uirum manere. Si mulieris est culpa, æquius melius est sextans retineri. In hisq; omnibus peritissimi iurisconsulti esse debent. quo fit ut Trebatium quoque hortetur ad studium. Multa enim esse dicit, quæ eorum operam expectant: illi enim inquit dolum malum, illi bonam fidem, illi æquum & bonum: illi etiam quid socius socio præstare debeat, quid is qui alienum in se gerendum sponte negotiū suscepisset, ei cuius id negotium fuerat. Quid is qui mandauerit ei cui mādauerit suorum negotiorum actiones. quid uir uxori, quid uxor uiro tradiderit. Quæ omnia ad posteriora causæ sunt, atq; exinde iudicia sumuntur: idcirco enim uerbi gratia, quodlibet illud iudex pronunciare debet in uxoris ac uiri causa, quia uirum hoc præstare oportet uxori, idcirco etiam mandato rei cui mandauerit, obligatus esse iudicādus est, quia inter mandatorem susceptoremq; negotii illud est obseruandum. omnia quoq; quæ quisq; alteri præstare debet ea in tractandis iudicandisq; negotiis causæ sunt. quocirca recte conclusit diligenter cognitis argumentorum locis, & oratoribus, & philosophis, & iurisconsultis, argumentorum copiam non defuturam.

Coniunctus huic causarum loco ille locus est, qui efficitur ex causis. ut enim causa effectum indicat, sic quod effectum est, quæ fuerit causa demonstrat. Hic locus suppeditare solet oratoribus & poetis, sæpe etiam philosophis, sed his qui ornate, & copiose loqui possunt, mirabilem copiam dicendi, cum denunciant quid ex quaque re sit futurum. Causarum enim cognitio cognitionem euentorum facit.

48. Omnia quæ ad se referuntur recte dicuntur esse coniuncta: ipsa enim relatio rerum efficit coniunctionem. quod si causa alicuius causa est, non alterius, nisi sui effectus est causa: itemq; si est aliquis effectus, ex causarum prīcipiis uenit. iure igitur ab effectis locus, causarum loco debet esse coniūctus. Quoniam uero semper quæ ad se referuntur ęquantur, necesse est, quæ ubertas sit causarum, eadem quoq; sit effectorum. Quoniam enim causa præter effectum esse non pōt, cum sit causa semper effectuū, necesse est, ut ex euētibus quoque atq; effectibus, plurima suppetant argumenta. siquidem ex causis etiam plurima contrahuntur: nam sicut cuiuslibet effectus potest causa tractari, sic ex qualibet causa potest, qui sit euentus ostendi, recteque ait, Causarum cognitio euentorum cognitionem facit: ut enim in prædicamentis ostenditur, sciri relatiuum aliquod non potest præter reliqui scientiam relatiui.

Reliquus est comparationis locus, cuius genus & exemplum supra positum est, ut cæterorum, nunc explicanda tractatio est. Comparantur igitur ea omnia, quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur. in quibus spectantur hæc, numerus, species, uis, quædam etiam ad res aliquas affectio. Numero sic comparabuntur ut plura bona paucioribus bonis anteponantur: pauciora mala, malis pluribus. Diuturniora bona breuioribus, longe & lata peruagata angustis: ex quibus plura bona propagentur, quæq; plures imitentur & faciant. Specie autem comparantur, ut anteponantur, quæ propter se expetenda sunt, his quæ propter aliud, & ut innata atque insita assumptis, & aduenticiis, integra contaminatis, iucunda minus iucundis, honesta ipsis etiam utilibus, procliuia laboriosis, necessaria non necessariis, sua alienis, rara uulgaribus, desiderabilia his quibus facile carere possis, perfecta inchoatis, tota partibus: ratione utentia rationis expertibus, uoluntaria necessariis, animata inanimatis, naturalia non naturalibus, artificiosa non artificiosis. Vis autem in comparatione sic cernitur. Efficiens causa grauior quam non efficiens. Quæ seipsis contenta sunt, meliora, quam quæ egent aliis. Quæ in nostra quam quæ in aliorum potestate sunt. Stabilia incertis. Quæ eripi non possunt his quæ possunt. Affectio autem ad res aliquas est huiusmodi. Principum commoda maiora, quam reliquorum, Itemq; quæ iucundiora, quæ pluribus probata, quæ ab optimo quoque laudata. Atque ut hæc in comparatione meliora sunt, sic deteriora quæ his sunt contraria. Parium autem comparatio nec elationē habet, nec submißionem: est enim æqualis. Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa comparentur. Quæ ita fere concluduntur. Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum est, pari gloria debent esse hi, qui consulunt & hi qui defendunt: at quod primum est: quod sequitur igitur.

49. Omnis comparatio duplex est: aut enim æqualia sibimet comparantur, aut inæqualia: sed in his quæ sunt æqualia, semper eadem esse notatur æqualitas. Inæqualia autem in gemina ueluti membra diuiduntur, minoris, scilicet atq; maioris. Nam quod minus est, non per se minus est, sed comparatione maioris. Itemque quod maius est, minoris comparatione dicitur maius. Quæ cum ita sint, diuidit, atq; ante oculos ponit omnium comparationum modos, & quod raro in superioribus locis fecit, ipsas maximas propositiones ponit in comparationibus constitutas, ut si quando loco sit nobis comparationis utendum, habeamus quoddam, uelut inuentionis exemplar, ad quod quærentem animum possimus aduertere. Omnis igitur comparatio, aut in numero cōstat, aut in specie, aut in ui, aut in aliqua locata extrinsecus affectione. Nam quodcunq; conferre contēdimus, aut numero comparamus, & secundum id aliud maius, aliud minus esse decernimus. Aut speciem ipsam intuentes, eamque alii comparantes de excellentia iudicium damus. Aut illud consideramus, quid res quæq; possit efficere, & quantū eius progredi possit natura. Aut ex aliorum quodammodo continentia, & ex circunstantium affectione rem quam alii cōferimus intuemur. Numero igitur quæ comparantur, si ex eodem sint genere, plura paucioribus anteponuntur, uelut si bona omnia sint equalia, iure quisquam plura bona paucioribus anteponit. Et est hæc maxima propositio, Plura bona paucioribus anteponuntur. & in cæteris quoque eadem ratio perspicitur maximarum propositionum. At si omnia in contrario sint genere, pluralitati paucitas præferenda est, ut pauca mala pluribus malis, mala uero ipsa bonis nullo modo conferuntur. Quæ enim ullo modo compensantur, in eodem esse genere debent, non in contrario. Nam cum aduersum se contraria e regione locata sunt, conferri compararíq; nō possunt, quod sibi intelliguntur esse inimica. Est etiam secūdum numerum comparatio in temporis quoque ratione. Nam cum tempus certis quibusdam spatiis diuidatur, uelut horæ, diei, mensis, atque anni. Ex æqualibus bonis ea magis eligenda sunt quæ diuturnius perseuerant, quod in numero positum esse nullus ignorat. Ipsa enim diuturnitas plurimos esse uel dies, uel menses, uel annos fatetur, quibus duret id quod eligitur. Longe ēt peruagata bona, angustis, & in unū minimū locū coarctatis numeri cōparatione pcedūt. Nā q̄ lōge lateq; peruagata sunt, ea in plurimas gentes regionesq;

diffusa sunt: pluralitas uero cuiuslibet rei numerũ spectat. Iam uero ex quo plura propagantur bona, quis non iudicet esse meliora his quorum est inops bonorum contractiorque fœcunditas? Quis etiam bonum quod plures imitentur ut faciant, cęteris quæ ita non sint, excellere non arbitretur? quæ in numero constare quis nesciat, quando in numero pluralitas constat? Specie uero comparantur, quæ per se ipsa considerata, suæ quodammodo pulchritudinis merito cæteris anteferuntur. Meliora enim sunt quæ propter se, quã quæ propter aliud expetũtur. ueluti salus quę propter se expetitur, medicina quæ ꝓpter saluẽ. Quocirca melior est salus, quam medicina. atq; hæc non ad aliquem numerum, nec postremo ad aliquam quantitatem, sed ad ipsam speciẽ salutis ac medicinæ considerationem referentes iudicium promimus. Illa quoque quæ innata atque insita sunt, assumptis & aduentitijs meliora iudicantur. Vnde innata moribus grauitas, longe amplius excellit ea, quę per imitationem affectatur. Integra etiam potius quam cõtaminata melioris rei iudicium ferunt. Nam quæ integra sunt, suam speciem seruant: quæ contaminata sunt, atq; ex aliqua parte uitiata, siqua etiam inerat, speciei pulchritudinem perdiderunt. Iucunda minus iucundis meliora, communis omnium animaliũ natura diiudicat. Honesta utilibus sapientes anteponunt. procliuia laboriosis anteferri illa res monstrat, quòd nemo ad eundem finem per laboriosam atque asperam uiam tendere cupiat, ad quem possit procliui, facilique itinere peruenire. Labor quippe omnis iniucundus est, iucunda est facilitas. Necessaria etiam non necessarijs partim præferri, partim etiam postponi debent. Quod Marcus Tullius tacuit. Necessaria quippe præferuntur his non necessariis, quæ non boni ratione, sed uoluptatis appetitione sunt constituta. ueluti luxu regio parata conuiuia nullus sapiens iudicet esse meliora his, quæ naturæ expleant indigentiã. Quædam uero sunt quæ ipsa specie boni, cum non necessaria sint, meliora sunt necessarijs. Nam uiuere necessarium est, & sine eo subsistere animal nequit: philosophari uero non est necessarium: melius tamen longeq; excellentius est philosophum uiuere, quam tantum uiuere. Illud .n. raro paucisq; etiam utentibus ratione concessum: Illud pecudibus commune nobiscũ. Sua quoq; alienis iure meliora esse dicuntur, ueluti hominibus ratio potius quam uoluptatis appetitio: illud enim proprium est hominis, illud alienũ. Rara quoque uulgaribus meliora sunt. atq; hic locus approbat id quod superius dictum est, philosophantem uitam ipsa uita esse meliorem. Nam quæ rara sunt, facile id quod uulgare est antecedunt. Desiderabilia etiam his, quibus facile carere possis, illa res approbat esse meliora, quòd maxime desiderantur, & sine his anxia uita est, ueluti siquis capillis usum conferat. Aegrius enim toleramus carere usu quam capillis. ita ex hoc meliorem esse usum capillis iudicamus. quod his facile, illo, æquo animo carere non possumus. Perfecta etiam imperfectis naturaliter excellunt: illa enim suam forma adepta sunt, illa minime. Tota etiam partibus eodem modo excellentiora esse arbitramur. Nam quod totum est, habet naturæ propriam formam. Quod uero pars est, & ad totius nititur perfectionem, nondum suæ pulchritudinis speciem cepit, nisi ad totius integritatem referatur. Iam uero ratione utẽtia rationis expertibus nullus dubitat esse meliora. Voluntaria quoq; necessariis iure anteponuntur. Nanque uoluntaria libera sunt: quę necessaria, quodã nos ueluti dominio necessitatis astringunt. atque ideo meliora esse uoluntaria necessariis existimamus: quanquam in hoc etiam illud intelligi possit, quod a nobis superius dictum est: non necessaria sæpe necessariis anteponi, quandoquidem ea quæ uoluntaria sunt, non fuerint necessaria, uoluntaria uero meliora sunt necessariis. Non necessaria igitur sæpe necessariis excellunt. Animata quoq; inanimatis, ipsius animę negatione considerata, anteponenda esse ratio persuadet. Naturalia etiam non naturalibus, & artificiosa inartificiosis. Optimusque hic gradus est, ut naturam arti, artem præferas inertię: ars quippe imitatur naturam. Quo fit ut id qđ in se retinet pulchri ex natura ueniat, cuius imitari speciem cupit: longe uero postrema sunt, quę cum artificio carent, non a specie solum naturæ, uerum etiam ab imitatione discedunt. atque hæc quidẽ de specie in comparationibus considerantur. Vis autem in eo cõsistit, in quo consideratur quid unaquæque res possit efficere. nam quod quæque res potest, ea uis eius rectissime dicitur. Efficiens igitur causa grauiorem uim habet, quã ea quæ nihil efficit, uelut artifex melior quam materia: illa quippe stolida est atq; inmota, nec aliquid efficiens, nisi formam ab artifice, idest ab efficiente causa susceperit. Item quæ se ipsis contenta sunt, meliora esse his uidentur, quę egent alius. ueluti omnium Deus optimus est, quia nullo indiget, & ipso cuncta sunt indiga. Item quę in nostra sunt potestate magis eligenda sunt, quam quę in aliena manu posita facile labuntur. quo fit, ut sit uirtus melior quam diuitiæ. Nam uirtus est in nostra potestate, diuitiarum fortuna domina est. Iam uero stabilia incertis, quæ eripi non possunt, his quæ possunt, si tamen bona sunt, quis non intelligat esse meliora? quorum tamen locorum pars contraria contrariũ tenet, inspectis quippe his quæ meliora sunt, si horum aduersa uideamus deteriora sunt. Restat in affectione posita comparatio, quæ ita tractatur, ut non per semetipsam rea quæ alij confertur, sed ex alterius cuiuslibet consideratione pensetur. uelut in tribus quibusdam rebus si duæ ad se inuicẽ comparentur, eo quòd ad tertiam plus minusue iunguntur. Sint enim duo quædam humanis rebus accommodata, quarum una principibus atq; etiam ipsi reipublicæ accommodatior. Hic igitur iudicabimus eam rem esse meliorem, quæ melioribus prodest .i. aut reipublicæ uel principibus, nõ cõsiderantes ut sese res habeat, sed quantum republicæ uel principibus adiuncta sit. Hæc igitur res ex affectione est cõparata, meliusque iudicatur id quod principibus commodum est, quam id quod aliquibus priuatis, quoniam principes reliquorum etiam continent statum. Eodem modo sunt quæ sequuntur, ut quæ iucũdiora sunt pluribus, quæ clariora inter multos, quæ a pluribus comprobata sunt, meliora ducantur. Nam etiamsi minus ipsa huius naturæ sint, affectione tamen ut dictum est, eorum quibus, uel iucundiora, uel inter quos clariora sunt, aut a quibus probantur, meliora existimanda sunt. Sed quanquam id quod a pluribus bonum ducitur, superius in ea comparationis parte posuerit, in qua fiebat secundum numerum comparatio: nihil tamen impedit eundem locum secundum aliam atque aliam considerationem diuersis generibus subdi. uelut ala auis cum substantia sit, eadem tamen ad aliquid esse intelligitur, si ad alatum consideretur. Illa quoq; ex affectione uidentur esse meliora, quę ab eo laudata sunt, contra quem dialectica orationẽ, uel rhetorica facultate disseritur. Nam ut reuincere aduersarium possis, sat est si eum tibi consensisse monstraueris: atque id aliquando uelut optimum prædicasse, quod tu melius re proposita monstrare contendas. Dictis igitur omnibus meliorum locis, his oppositi quæ deteriora sunt continebunt. Parium uero nulla discretio est. Neque enim quod par est, aut intentionem sumere, aut remissionem potest. Quibus autem modis inter se maiora minoraq; penduntur, iisdem inter se paria conferuntur. Nam quæ uel numero, uel specie, uel ui, uel affectione fuerint, ęque paria esse dicuntur. Commune autẽ cunctorũ exemplum est quod Cicero in qualitate constituit, quę qualitas in cunctis paribus æqua est, seu uel numero, uel specie, uel ui, uel affectione paria sunt. Nam in eorum comparatione quæ maiora uel minora sunt, una quædam qualitas est, sed horum accessione uariantur. Nam quibus in eadem qualitate maior numerus, pulchrior species, efficacior uis, ad pretiosiora coniunctior affectio, ea meliora esse existimabuntur. Quę si æqua fuerint, in eadem qualitate paria sunt. Exemplum uero quod proposuit, ad blandiendum Trebatii animum ualet, cum propriam, idest oratoriam facultatem, cum iurisperitorum laude coniungit, hoc modo. Si consilio iuuare ciues, quod iurisperitorum est, & auxilio, quod oratorum est, æqua in laude ponendum est: pari gloria debent esse hi qui consulunt, idest periti iuris, & hi qui defendunt, idest oratores. Atqui primum est .i. consilio iuuare ciues, & auxilio, æqua in laude ponendum est. Quod sequitur igitur, idest infertur. Ea uero conclusio est, per quam dicimus. Hi igitur qui consulunt, & hi qui defendunt, pari

glori

gloria esse debent. Hoc autem breuiter dialecticorum more protulit, qui sic enunciant, Si dies est, lucet. At quod primum est, id autem tantũdem est, ac si dicatur. Atqui dies est. In propositione enim quæ est, Si dies est, lux est, prior est propositio, dies est. Concludunt quod sequitur .i. igitur esse lucẽ. Id .n. in prima parte propositionis, quę erat. Si dies est, sequebatur. Igitur hic quoque Cicero sic protulit. At quod primũ est, idest consilio & auxilio iuuare ciues æqua in laude esse ponẽdum. id enim erat primum in ea propositione quæ dicebat. Si consilio & auxilio ciues iuuare, æqua in laude poneretur: pari gloria esse oratores iurisq; consultos. Quod sequitur igitur, idest pari gloria debent esse qui cõsulunt ac defendunt. id enim erat consequẽs in ea propositione quæ statuebat. Si consilio & auxilio ciues iuuare par esset, pares esse qui consulunt ac defendunt.

Perfecta est omnis argumentorum inueniendorum præceptio, vt cum profectus sis a definitione, a partitione, a notatione, a coniugatis, a genere, a forma, a similitudine, a differentia, a contrarijs, ab adiunctis, a consequentibus, ab antecedentibus, a repugnãtibus, a causis, ab effectis, a comparatione maiorum, minorum, parium, nulla præterea sedes argumenti quærenda sit.

30. Tametsi ex his quæ dicta sunt, intelligatur nullum argumenti locum esse præteritum, breuiter tamen Ciceronis conclusionem, qua se nihil omisisse commemorat, ad ampliorem doctrinæ fidem, approbãdam reor. In his enim nihil omnino prætermittitur, quæ certa ratione tractantur. Nulla uero certior ratio diuisione: quod enim quisque partitur a communibus in particularia deducens, cum rectum iter insistat, labi atq; in errorem deduci non potest. Locorũ igitur omnium prima diuisio fuit in ea, quæ in ipsis hærerẽt, & ea quæ assumerentur extrinsecus. Cuius diuisionis nihil mediũ reperiri potest. aut .n. in ipso est aliquid de quo quęritur: aut extrinsecus necesse est assumatur. Videamus igitur nunc quemadmodum disputatio per nihil omittentem diuisionem feratur. Eorum igitur locorum, qui in ipsis sunt de quibus agitur, nunc ex toto, nunc ex partibus, nunc ex uocabulo, nunc ex affectis sumitur argumentum. In his igitur quoniam nihil relictum sit, perspicue apparet. In eo enim quod coniunctum est, duplex discretio est: Vna ex eo ipso quod formatum est, atque compositum, quod totum est, in quo etiam definitiones adhibẽtur: Alia in eius partibus inspiciendis, ex quibus compositi forma coniuncta est. Sed quoniã natura hominũ id quod intelligit, uoce sæpius prodit: necesse est ut nomen quoq; quod ad intellectus declarationem adhibetur, ostendat aliquam rei, quam significat proprietatem. Intellectus quippe, qualitatem rei, quam intelligit significat. Quocirca nomen quoq; intellectus qualitatẽ designat. Iure igitur dictum est proprietatem quandã rei uocabulo significari, atque ita ex eo trahi argumentum potest, quod uocatur a nota. Horum uero locorũ alias partitiones dedit, quas paulo post breuius colligemus. Affecta uero, quæ, ut superius dictum est, in relatione consistũt, ipsa etiã rite diuisa sunt. Nam quæ referuntur ad aliquid, aut substãtialia sunt, aut accidẽtia. Substantialia, ut cõiugata: nã iusto, in eo quod iustus est, iustitia substantiã facit. Nec id dico, q̃ homini esse ex iustitia cõstituatur, sed iusto, qui iustitia discedente corrũpitur. Similis & de eo qđ est iuste aduerbio rõ est. Est etiã substantiale, genus, species, differẽtia, causa, effectus. Accidentia, ut contrarium, simile, adiunctũ, paria, maiora, minora. Consequẽtia uero, atque repugnãtia, quoniam ut superius dictum est, in cõditione posita sunt, nunc substantialia reperiuntur, nunc uero in accidentibus considerantur. Substantialia, ut cum genus antecedit speciem: accidentia, cum nigredo præcedentem sequitur coruum. quanquam etiam in causis aliquæ accidentes esse possint. De quarum omnium proprietatibus Tullius supra disseruit. Atque ut sub breuissima descriptione tota locorum diuisio colligatur, erit hoc modo. Omne argumentum aut ex his locis ducitur, qui in ipso de quo quæritur inhærent, aut ex his, quæ extrinsecus assumuntur. Is uero locus qui in ipsis de quibus ambigitur, positus est, diuiditur in eum locum, qui est ex toto, & in eum, qui est ex partibus, & in eum qui est ex nota, & in eum qui, est ab affectis. Is autem qui a toto est, a definitione locus uocatur. Definitionũ uero alię sunt propriæ, aliæ non propriæ, Non propriarũ uero, aliæ sunt quæ singulis nominibus denotantur, aliæ quæ oratione panduntur. Earum uero quæ singulis nominibus fiunt, aliæ sunt in quibus pro nomine redditur nomen, quæ dicuntur, κατ' ἀντίλεξιν. Aliæ quæ exempli gratia nomen subiiciunt quæ dicuntur ὡς τύπου. Earum uero quæ oratione declarãtur, aliæ fiunt a partitione, aliæ a diuisione, aliæ a differentiis præter genus, quæ ἐννοηματική dicitur. Aliæ quæ ex pluribus qualitatibus fiunt, etiam singulis totum id significantibus, quod omnis qualitatum collectio declarat, quæ uocantur ποιώδεις. Aliæ quæ ex accidentibus, non singulis, sed cunctis unum aliquid efficientibus, constant. Aliæ quæ ad differentiam dantur, alię per trãslationem, aliæ quæ ex priuatione contrarij, aliæ quæ propriis nominibus aptantur, quæ etiam ὑποτυπώσεις dicuntur. Aliæ per indigentiam pleni, aliæ per proportionem, aliæ per relationem, aliæ per causam. Item alia definitionis diuisio secundũ Tulliũ principalis, quòd aliæ corporalium rerum sint, aliæ incorporalium, & definitionis quidem locus ita diuisus est. A partibus autem locus diuiditur in partitionem & diuisionem. A nota uero locus simplex est. Ab affectis autem, alij sunt a coniugatis, alij a genere, alij a forma, alij a simili, alij a differentia, alij a contrarijs, alij ab adiunctis, alij a consequentibus, antecedẽtibus, & repugnãtibus: alij a causa, alij ab effectis, alij a comparatione parium, maiorum, uel minorum. Genus uero diuiditur in suprema genera, & in ea quæ etiam species esse possunt. Species quoque diuiditur in ultimas species, & in ea quæ etiam genera esse possunt. Similium quoque alia in singulis considerantur & uocantur exempla: alia in pluribus, & appellatur inductio: alia in cõiunctis, & uocatur proportio. Item differentiarum, aliæ sunt substantiales, aliæ etsi non substantiales, inseparabiles tamen: aliæ neque substantiales, neque inseparabiles. Cõtrariorum alia dicuntur aduersa, alia priuantia, alia negantia, alia relatiua. Adiunctorum uero alia sunt, quæ ante rem existunt, alia quæ cum re, alia uero post rem. Locus uero conditionalis diuiditur in antecedens, consequens, & repugnans. Causarum quoq; multiplex locus est: aliæ nãq; sunt, quæ ui sua efficiunt, aliæ sine quibus effici non potest. Earũ uero quæ ui sua efficiunt; aliæ sunt necessariæ nihilo indigentes ut efficiant, aliæ uero indigentes ut efficiãt, alię uero indigentes & non necessariæ. Earum uero sine quibus non efficitur, aliæ sunt mobiles, aliæ immobiles. Item causarum, aliæ sunt non spontaneæ, aliæ ex uoluntate, aliæ ex perturbatione, aliæ ex habitu, aliæ ex natura, aliæ ex arte, aliæ ex casu. Rursus causatum, aliæ sunt constantes, aliæ inconstantes. Amplius, causarum aliæ sunt uoluntariæ, aliæ ignoratæ. Ignoratarum pars in casu, pars in necessitate est constituta. Necessariarum pars in ui, pars in scientia posita est. Effecta uero intantum diuidi possunt, inquantum ad superius dictas causas referuntur. Locus uero a comparatione minorum, parium, atque maiorum, diuiditur in numerum, speciem, uim, ad res alias affectionem. Quæ cum ita sint, cũq; nihil sit in diuisione prætermissum: recte M. Tullius partitionem conclusit, dicens, nullam argumenti sedem esse prætcritam. Restat igitur locus qui extrinsecus sumitur: quem quoniam iurisconsultis est utilis, non Trebatij causa, sed ne quid perfecto operi deesse uideatur, adiungit.

Sed quoniam ita a principio diuisimus, ut alios locos diceremus in eo ipso, de quo ambigitur, hærere, de quibus satis est dictũ; alios assumi extrinsecus; de ijs pauca dicamus: etsi ea nihil omnino ad uestras disputationes pertinent, sed tamen totam rem perficiamus, quandoquidem cœpimus. Neque enim tu is es, quem nihil nisi ius ciuile delectet: & quoniam ad te hæc ita scribuntur, ut etiam in aliorum manus sint ventura, detur opera, ut quamplurimum ijs, quos recta studia delectant, prodesse possimus.

51. Ne locus nihil iurisperito profuturus negligētiam sui faceret, Trebatium ut in proœmio magnus orator reddit attentum. ait. n. ita sese diuisisse in principio, ut alios locos in ipsis hærere diceret, de quibus ageretur, alios extrinsecus assumi. Et cum de superioribus locis idonee disputatū sit, intractatam reliquam partem non oportere præteriri. Neque enim hunc esse Trebatium, qui sua arte contentus, cæterorum studia negligat: uerum diligentia atq; ingenio plurimum ualens, cuncta ad se pertinere ducat, quæ liberalibus studiis annumerentur. Simul dandam esse operam dicit, quoniā beneuolo animo Ciceronis opus Trebatius esset editurus, ut cum in multorum manus uenisset, prodesse iis in integrum posset, qui rectis studiis tenerentur, hoc quoque Trebatio beneficij nomine concedens, q̄ ad eum scripta, & per eum edita plurimis profutura conscriberet.

Hæc ergo argumentatio quæ dicitur artis expers, in testimonio posita est. Testimonium autem nunc dicimus, omne quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem.

52. Extrinsecus positum argumenti locum, quem M. Tullius uocat artis expertem, in testimonio positum esse pronunciat. Dubitari autem potest quid hic locus a superioribus differat, quos in affectis locauit. Nam uti affecta semper in relatione sunt constituta: Ita etiam testimonia, ad ea quorum sunt testimonia, referuntur. Omne enim testimonium, testatæ rei testimonium est. Quocirca cur, aut ea quæ affecta dudum uocata sunt, non extrinsecus collocentur: aut ea quæ nunc uocantur extrinsecus, non inter affecta ponantur, quæri potest. cum præsertim ea quæ adiuncta esse negotio superius diximus, ueluti quoddam testimonium sæpe rebus afferant, cum ex eorum quæ præcesserunt, uel consecuta sunt signis, quod gestū sit considerari solet. Quorum omnium communis illa solutio est: quòd ex affectis argumenta quæ fiunt, ab oratore inueniuntur, eiusque opera atque industria nascuntur: Ea uero quæ extrinsecus posita sunt, rei tantum testimonium præbent. non. n. inueniūtur ab oratore, sed his orator utitur positis atq; ante constitutis. Nam quæ a genere, uel a specie, uel a cæteris affectis argumenta sunt, ab ipso quodammodo oratore reperiūtur. Testimonia uero sibi ipse non efficit, sed ad causam utitur ante præparatis. Quo fit, ut argumenta ex affectis in causa statim atque ex tempore nascantur: ea uero quæ in testimoniis posita sunt, ante rem præcurrentia confirmando usum negotio posterius præstent. Et in adiunctis ab oratore cōiectura colligitur, & auditorum mentibus intimatur. Testimonia uero non in coniecturis, aut in suspicionibus, sed in rei gestæ narratione consistunt, Ostendit autem uehemētius quid esset testimonium, cum dicit, id a se testimonium uocari quod ab aliqua externa re sumitur. Omnia quippe affecta, ab eis ad quæ affecta sunt, non uidentur externa. Testis uero cum re testificata nulla cognatione cōiungitur, nisi sola notitia, quæ nihil ad rem quę gesta est attinet: cum si gestum negotium nullus agnosceret, nihilominus tamē gesta res esset. sed id poterit etiam ad similitudinē duci. Quid enim minus esset aliquid, si ei simile nihil reperiretur? sed quod simile est, ei cui simile est, eadem qualitate coniungitur: quæ qualitas utrunq; conformat. Scientia uero quāuis efficiat testem, nulla tamen qualitate coniungitur cum re, cuius illa notitia est. Neque enim scientis notitia, rei gestæ qualitas dici potest, cum si notitia qualitas rei posset intelligi, pereuntibus his qui rem norunt, res uel interiret, uel mutaretur. quorum neutrum euenire necesse est: quandoquidem absumptis scientibus, res ignorata poterit permanere.

Persona autem non qualiscunque testimonij pondus habet: ad faciendam. n. fidem auctoritas quæritur. Sed auctoritatem aut natura, aut tempus affert. Naturæ auctoritas in virtute inest maxime. In tempore autem multa sunt quæ afferāt auctoritatē, ingenium, opes, ætas, fortuna, ars, usus, necessitas, concursio etiam nonnunquam rerum fortuitarum. Nam & ingeniosos, & opulentos, & ætatis spatio probatos, dignos quibus credatur putant: non recte fortasse, sed uulgi opinio mutari uix potest, ad eāq; omnia dirigunt, & qui iudicant, & qui existimant. Qui enim his rebus quas dixi, excellunt, ipsa virtute videntur excellere. Sed reliquis quoque rebus, quas modo enumeraui, quāquam in ijs nulla species virtutis est, tamen interdum confirmatur fides, si aut ars quædam adhibetur: magna enim est uis ad persuadendum scientiæ: aut usus. Plerunq; enim creditur ijs, qui experti sunt. Facit etiam necessitas fidem, quæ tum a corporibus, tum ab animis nascitur. Nam & uerberibus torti, & igne fatigati quæ dicunt, ea videtur veritas ipsa dicere: & quæ a perturbationibus animi sunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia necessitatis uim habent, afferunt auctoritatē, et fidem. Cuius generis etiā illa sunt, ex quibus nonnunquam uerum inuenitur, pueritia, somnus, imprudentia, uinolentia, insania. Nam & pueri sæpe indicauerunt aliquid, ad quod pertineret ignari: & per somnum, uinum, insaniam, multa sæpe patefacta sunt. Multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt, ut Staterio nuper accidit: qui ea locutus est bonis uiris subauscultantibus pariete interposito, quibus patefactis, in iudiciumq; prolatis, rei capitalis iure damnatus est. Huic simile quiddam de Lacedæmonio Pausania accepimus. Concursio autē fortuitorum talis est, ut si interuentum est casu, cum aut ageretur aliquid quod proferendum non esset, aut diceretur. In hoc genere etiam illa est in Palamedem coniecta suspicionum proditionis multitudo: quod genus refutare interdum ueritas uix potest.

53. Quoniam locū artis expertem in testimonio positum esse dixit, in testimoniis uero personarum fidem suam interponentiū auctoritas quæritur: necessariū fuit, quibus rebus fieri soleat auctoritas, expedire. Ac cætera quidē clarissime atq; apertissime dicta sunt. Sed q̄m auctoritatē in naturā tempusq; diuisit; cūq; in tempore, ingeniū, opes, ætatē, fortunam, artē, usum, necessitatem, concursionem ēt nonnunquam rerum fortuitarum locauit: quæri pōt, Quid. n. attinet ad tēpus ingeniū? quid ars? quid usus? Nam ætas atq; opes, fortuna, & fortuitarum rerum concursio, subiecta sunt tempori: quoniam unumquodq; eorum uariis temporū uicibus permutatur. Ingeniū vero, naturæ potius oportuit attribui: artē atq; usum tertiū quiddam. quoniā neq; tempori neque naturę subiiciuntur. Quāquam uirtus quoq; ipsa, quam M. Tullius in naturæ ratione constituit, quibusdā non naturalis, sed tū doctrina, tum recta exercitatione uiuēdi uideatur ascita. Sed hęc ita intelligenda diuisio est, quod omnis auctoritas aut ex magnis atq; excellētibus rebus, & per naturā optimis uenit: aut ab his quæ inferiore loco sunt constituta, fidē non ex naturæ qualitate, sed ex uulgo insitis opinionibus capit. Et maximas quidē excellentesq; res in natura cōstituit: quæ semper, ut ipse Tullius multis in locis defendit, boni est appetens. At uero quæ posteriora sunt, in tempore posuit, idcirco, q̄ omnia tempori subiecta, principalis boni non retinent statum. Virtus quidē in deterius flecti non potest. Ingeniū uero atq; opes, fortuna, & ars, atq; usus sæpe non recta exercitatione deprauātur. Nā quicquid horū fuerit a uirtute seiunctum, dignitatē ueræ laudis amittit. Et de uirtute quidē distulit dicere. Posteriorē uero partem id est in tempore positæ auctoritatis diuisit, & euidentissimis patefecit exēplis. Nā & ingeniis fides adest, atque ex ea prę-sto est auctoritas plurima. Eos quippe sapientius loqui homines credunt, quorū ingeniū ad expedienda quæ proposuerint, sufficit. opibus quoq; præpollētes, dignos fide iudicant. fortuna quoque & dignitate præclaris, maiestatē auctoritatis impertiunt: nō recte fortasse, sed & iudiciū in negotiis, & existimatio uitæ, opinione hominū maxime continetur. quæ quia mutari uix potest, ad eam cuncta diriget, ea quæ sibi tractanda regendaq; proponet orator. Ars etiā, atq; usus plurimum ualent. In utrisque enim fidem noticia facit. Necessitas quoq; quasi id quod latebat, extorquens, auctoritate subnixa est. Quæ tum ab animo, tum a corporibus uenit. A corporibus, cū igni, ferro, ac uerberibus uerū quod latet, aperitur. Ab animoq;, cum mens quadam pertur-

bationis

bationis uel ignorantiæ necessitate confunditur. Tunc.n. quid dici, quid taceri debeat, minime distinguens, uerum quod occultum erat, prodit atq; effundit in lucem. Nā iracundia sæpe, & qualibet animi perturbatio, quod occultandum foret, haud continet: quæ idcirco habet auctoritatem ad fidem, quia simpliciter prodita sunt, nec ulla calliditatis arte prolata. Quinetiam ignorantia puerorum, uinolentia, somnus quædam sæpe produxit in medium, in quibus si iudicium fuisset ullum, prolata nō essent. Sæpe etiam homines præter ullam animi perturbationem imprudentes propria confessione obligati sunt, dum cuncta simpliciter effundūt, quæ sibi nocitura non existimant, ut Staterio euenisse proposuit, qui interposito pariete testibus audientibus ea confessus est, ignorans se ab insidiantibus audiri, quibus uulgatis, in iudiciumq; prolatis, capitali sententia condemnatus est. Atq; hæc quidem ignorantia, in necessitate constituta est. Nā qui nescit, id quod ignorat, ne si uelit quidem poterit euitare. Quæ autem necessitas extorquet, ipsa quodammodo uidetur ueritas dicere, atque ideo eis ueluti auctoritate subnixis fides adhibetur. Cōcursio etiam rerum fortuitarum facit fidem, quæ cum aliquoties falsa designat: tamen ita est uehemens, ut se ab ea ueritas explicare uix possit. Quale est quod de Palamede narrat: Phryx extinctus, qui quasi a Priamo missus uideret, repertæ Priami literę Phrygia manus imitata, quæ concurrentia, fidem facerent proditionis. Hinc dicit Cicero, talis etiam fortuitarum rerum concursio est.

Finis huius Sexti desideratur, & totus Septimus, quo sequens Ciceronis textus exponebatur.

Huius etiā generis est fama vulgi, quoddā multitudinis testimonium. Quæ aūt uirtute fidem faciunt, ea bipartita sunt. Ex quibus alterū natura valet, alterū industria. Deorum.n. uirtus natura excellit, hominū autem industria: Diuina hæc fere sunt testimonia. Primū orationis: oracula .n. ex eo ipso appellata sunt, quòd inest his deorum oratio. Deinde rerū, quibus insunt quasi diuina quadā opera. Primum ipse mundus, eiusq; omnis ordo & ornatus; deinceps aerei uolatus auium atq; cātus: deinde eiusdē aeris sonitus, & ardores, multarūq; rerū in terra portenta, atque etiam per exta inuenta præsensio. A dormientibus quoq; multa significata uisis: quibus ex locis sumi interdum solēt ad fidē faciendā testimonia deorū. In homine uirtutis opinio ualet plurimū. Opinio aūt est, non modo eos uirtutē habere qui habeant, sed eos ēt qui habere videantur. Itaq; quos ingenio, quos studio, quos doctrina præditos uident, quorumque vitam constantem, & probatā, ut Catonis, Lælij, Scipionis, aliorūq; plurium, rentur eos esse quales se ipsi uelint. Nec solū eos censent tales esse qui in honoribus populi, req; pub. versantur, sed & oratores, & philosophos, & poetas, & historicos, ex quorū & dictis, & scriptis sæpe auctoritas petitur ad faciendam fidem. Expositis omnibus argumentādi locis, illud primū intelligendum est, nec ullam esse disputationem, in qua non aliquis locus incurrat, nec fere omnes locos incidere in oēm quæstionē, & quibusdam quæstionibus alios, quibusdam esse alios aptiores locos. Quæstionū duo sunt genera, alterū infinitum, definitū alterum. Definitū est quod ὑπόθεσιν Græci, nos causam. Infinitum, quod θέσιν illi appellant, nos propositum possumus nominare. Causa certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotijs cernitur, aut in omnibus aut in plerisq; eorū. Propositū autē in aliquo eorum, aut in pluribus, nec tamen in maximis. Itaque propositū pars causæ est. Sed omnis quæstio earū aliqua de re est, quibus causæ continentur, aut una, aut pluribus, aut nonnunquam omnibus. Quæstionum autem quæcunq; de re sint, duo sunt genera, unum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis sunt hæ, quarum finis est scientia: ut si quæratur, a natura ne ius profectum sit, an ab aliqua quasi conditione hominum & pactione. Actionis autem huiusmodi exempla sunt: Sit ne sapientis ad remp. accedere. Cognitionis quæstiones tripartitæ sunt, cum an sit, aut quid sit, aut quale sit, quæritur. Horum primū coniectura, secundum definitione, tertium iuris, et iniuriæ distinctione explicatur. Coniecturæ ratio in quatuor partes distributa est. Quarum una est, cū quæritur, sit ne aliquid. Altera, unde ortū sit. Tertia, quæ id causa effecerit. Quarta, in qua de mutatione rei quæritur, sit nec ne, sic. Ecquidnam honestū sit, ecquid æquū re uera: an hæc tantū opinione sit. Vnde aūt sit ortum, ut cum quæritur, natura an doctrina possit effici uirtus. Causa efficiens sic, ut cū quæritur, quibus rebus eloquentia efficiatur. De commutatione sic, possit ne eloquentia cōmutatione aliqua conuerti in infantiā. Cum aūt quid sit quæritur, notio explicanda est, & proprietas, & diuisio, & partitio. Hæc.n. sunt definitioni attributa. additur etiam descriptio, quam Græci ὑπογραφὴν uocant. Notio sic quæritur, sit ne id æquum, quod ei qui plus potest, vtile est. Proprietas sic, in hominem ne solum cadat, an etiam in belluas ægritudo. Diuisio & eodem pacto partitio sic, Tria ne genera bonorū sint. Descriptio, qualis sit auarus, qualis assentator, cæteraq; eiusdem generis, in quibus & natura et uita describitur. Cum autem quæritur, quale quid sit, aut simpliciter quæritur, aut comparate. Simpliciter, expetenda ne sit gloria. Comparate, præponenda ne sit diuitijs gloria. Simplicium tria genera sunt, de expetendo fugiendoq;, de æquo & iniquo, de honesto & turpi. Comparationum autem duo, vnum de eodem & alio, alterum de maiore & minore. De expetendo, & fugiendo huiusmodi: Si expetendæ diuitiæ, si fugienda paupertas. De æquo & iniquo, Aequum ne sit ulcisci a quocunq; iniuriam acceperis. De honesto & turpi, Honestum ne sit pro patria mori. Ex altero autem genere, quod erat bipartitum, unum est de eodem, & alio: ut si quæratur, quid intersit inter amicum & assentatorem, regem & tyrannum. Alterum, de maiore, & minore: vt si quæratur, Eloquentia ne pluris sit, an iuris ciuilis scientia. De cognitionis quæstionibus hactenus. Actionis reliquæ sunt, quarum duo sunt genera, unū ad officium, alterum ad motum animi uel gignendum, uel sedandum, planene tollendum. Ad officium sic, cum quæritur, suscipiendi ne sint liberi. Ad mouendos animos, cum fiūt cohortationes ad defendendam remp. ad gloriam, & ad laudem: quo ex genere sunt querelæ, incitationes, miserationesque flebiles: rursusq; oratio tum iracundiam restinguens, tum metum eripiens, tum exultantem lætitiam comprimens, tum ægritudinem abstergens. Hæc cum in propositis quæstionibus genera sint, eadē in causas trāsferuntur. Loci aūt qui ad quasq; quæstiones accōmodati sunt, deinceps est uidendum. Omnes illi quidem ad plerasq;, sed alij ad alias, vt diximus, aptiores. Ad coniecturā igitur maxime apta, quæ ex causis, quæ ex effectis, quæ ex coniunctis sumi possunt. Ad definitionem autem pertinet ratio et scientia definiendi. Atq; huic generi finitimū est illud, quod appellari de eodem & altero diximus: quod genus forma quædam definitionis est. Si.n. quæratur idē ne sit pertinacia & perseuerantia, definitionibus iudicandum est. Loci autē conuenient in eius generis quæstionē, consequentes, antecedentes, repugnantes, adiunctis etiam duobus ijs, qui sumuntur ex causis & effectis. Nam si hanc rē illa sequitur, hanc nō sequitur: aut si huic rei illa antecedit, huic nō antecedit: aut si huic rei repugnat, illi nō repugnat: aut si huic rei hæc, illius alia causa est: aut si ex alio hoc, ex alio illud effectū est: ex quouis horum id de quo quæritur, idem ne an

aliud sit, inueniri potest. Ad tertium genus quæstionis in quo quale sit quæritur, in comparationem ea cadunt, quæ paulo ante in cõparationis loco enumerata sunt. In id autẽ genus in quo de expetendo fugiendoq; quæritur adhibentur ea quæ sunt aut animi, aut corporis, aut externa, uel commoda uel incommoda. Itemq; cum de honesto turpiq; quæritur, ad animi bona uel mala omnis dirigenda oratio est. Cum autem de æquo & iniquo disseritur, æquitatis loci colliguntur: hi cernuntur bipartito, & natura, & instituto. Natura partes habent duas, tuitionem sui, & ulciscendi ius. Institutio autem æquitatis tripartita est. Vna pars legitima est, altera conueniens, tertia moris uetustate confirmata. Atq; etiam rursus æquitas tripartita dicitur esse. Vna ad superos deos, altera ad manes, tertia ad homines pertinere. Prima pietas, secunda sanctitas, tertia iustitia, atq; æquitas nominatur. De proposito satis multa, deinceps de causa pauciora dicenda sunt. Pleraq; enim sunt ei cum pposito cõmunia. Tria sunt igitur genera causarũ: Iudicij, Deliberationis, Laudationis. Quarum fines ipsi declarant, quibus utendum locis sit. Nam iudicij finis ius est, ex quo etiam nomen. Iuris autem partes tum expositæ, cum æquitatis. Deliberandi finis utilitas, cuius hæ partes, quæ modo expositæ rerum expetendarum. Laudationis finis honestas, de qua item est ante dictum. Sed definitæ quæstiones a suis quæq; locis quasi proprijs instituuntur, in accusationẽ, defensionemq; partitæ. In quibus existunt hæc genera, ut accusator personam arguat facti, Defensor aliquid opponat de tribus, aut non esse factum: aut si sit factum, aliud eius facti nomen esse, aut iure esse factum. Itaq; aut inficialis, aut coniecturalis prima appelletur, definitiua altera, tertia quamuis molestum nomen hoc sit, iuridicialis uocetur. Harum causarum propria argumẽta ex his sumpta locis, quos exposuimus in præceptis oratorijs explicata sunt. Refutatio autem accusationis, in qua est depulsio criminis, quoniam græce στάσις dicitur, latine appelletur status: in quo primum insistit quasi ad repugnandum congressa defensio. Atque etiam in deliberationibus & laudationibus ijdem existunt status. Nam & negantur sæpe ea futura quæ ab aliquo in sentẽtia dicta sunt fore, si aut omnino fieri non possunt, aut sine summa difficultate non possunt. In qua argumentatione status coniecturalis existit. At cum aliquid de utilitate, honestate, æquitate disseritur, deque his rebus quæ his sunt contrariæ, incurrunt status aut iuris, aut nominis: quod idem contingit in laudationibus. Nam aut negari potest id factum esse quod laudatur, aut non eo nomine afficiendum, quo laudator affecerit, aut omnino non esse laudabile, quod non recte, non iure factũ sit. Quibus omnibus generibus usus est nimis impudenter Cæsar contra Catonem meum. Sed quæ ex statu contentio efficitur, eam græci κρινόμενον uocant: mihi placet id, quoniam quidem ad te scribo, qua de re agitur, uocari. Quibus autem hoc, qua de re agitur, continetur, hæc continentia uocentur quasi firmamenta defensionis, quibus sublatis defensio nulla sit. Sed quoniam lege firmius in controuersijs disceptandis esse nihil debet, danda est opera, ut legem adiutricem, & testem adhibeamus. In qua re alij quasi status existunt noui, qui appellantur legitimæ disceptationes. Tum enim defenditur non id lege dici, quod aduersarius uelit, sed aliud. Id autem contingit cum scriptum ambiguũ est, & duæ differentes sententiæ accipi possunt. Tum opponitur scripto uoluntas scriptoris, ut quæratur, uerba ne plus an sententia ualere debeat. Tum legi lex contraria affertur. Ita sunt tria genera, quæ controuersiã in omni scripto facere possunt, ambiguum, discrepantia scripti & uoluntatis, scriptura contraria. In hoc perspicuum est, non magis in legibus, quam in testamentis, in stipulationibus, in reliquis quæ ex scripto aguntur, posse controuersias easdem existere. Horum tractationes in alijs libris explicantur. Nec solum perpetuæ actiones, sed etiam partes orationis ijsdem locis adiuuantur, partim proprijs, partim communibus: ut in principijs, quibus ut beneuoli, ut dociles, ut attenti sint qui audiant, efficiendum est proprijs locis. Itemq; narrationes, ut ad suos fines spectent, ut planæ sint, ut breues, ut euidentes, ut credibiles, ut moderatæ, ut cum dignitate. quæ quanquam in tota oratione esse debent, magis tamen sunt propria narrandi. Quæ autem sequitur narrationem fides, ea persuadendo quoniam efficitur, quia ad persuadendum loci maxime ualeant, dictum est in his, in quibus de omni ratione dicendi diximus. Peroratio autem & alia quædam habet, & maxime amplificationem: cuius effectus hic debet esse, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur: & si ita iam affecti ante sint, ut augeat eorum motus, aut sedet oratio. Huic generi, in quo & misericordia, & iracundia, & odium, & inuidia, & cætera animi affectiones perturbantur, præcepta suppeditantur alijs libris, quos poteris mecum legere, cum uoles. Ad id autem quod te uelle senseram, cumulate satisfactum esse debet uoluntati tuæ. Nam ne præterirem aliquid, quod ad argumentum in omni ratione reperiendũ pertineret, plura, quã a te desiderata erant, sum complexus, feciq; quod sæpe liberales uenditores solent, ut cum ædes fundumue uendiderint, rutis cæsisque receptis, concedant tamen aliquid emptori, quod ornandi causa apte & loco positum esse uideatur. Sic tibi nos ad id quod quasi mancipio dare debuimus, ornamenta quædam uoluimus non debita accedere.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI

DE DIFFERENTIIS TOPICIS

LIBER PRIMVS.

OMNIS ratio differendi, quam Logicẽ peripatetici ueteres appellauere, in duas distribuitur partes: unam inueniendi, alteram iudicandi. Et ea quidem pars quæ iudicium purgat, atq; instruit, ab illis analytice uocata, a nobis potest resolutoria nuncupari. Ea uero, quæ inueniendi facultatẽ subministrat, a græcis Topice, a nobis localis dicitur. Ac de illa quidem parte, quæ iudicandi magistra est, alias disputabitur. Nunc uero consilium est aperire qui sint loci, quæ eorum differentiæ, qui etiam quibus apti sint syllogismis. Nec id simpliciter atque uniformiter uidetur esse faciendũ, uerum duplex est tradenda partitio: una quidem ex græcis uoluminibus eruta: altera uero ex M. Tullij Topicis sumpta. Atque in his illud ad perfectionem speculationis est astruendum, ut quibus utraque modis diuisio differat, quibusque conueniat explicetur, quoque modo alteram uicissim possit includere. Et nunc quidem non in singulis immorabimur, sed de tota diuisione communiter disseremus, locorum tãtum, ex quibus argumenta nascuntur, definitiones, exempla, differentiasque colligentes. Singula uero pro qualitate

qnalitate operis diligencius, vel his octo voluminibus expedita sunt, quibus Aristotelis Topica in latinam vertimus orationem, vel his septem, quibus M. Tullij Topicis lucem plenæ expositionis infudimus. Illic igitur cuncta sunt propriis atq; enodatis partibus expedita: hic vero quæ alias p membra patefacta sunt, cõmuni speculatione tractãtur. Nec dialecticos solum locos, sed etiam rhetoricos, quoue hi inter se, atque a dialecticis differant, cura est exequendi, vt omnibus vndique locis plena consideratione propositis, eorumque differentiis inter se & communnitatibus pernotatis, & argumentorum copia comparetur, & locorum clara possit esse distinctio. Vt igitur cuncta perspicuis rationibus cõstent, paulo altius ordiendum est. Propositio est oratio verum, falsumue significans, vt siquis dicat cęlum esse volubile. hæc & enunciatio, & proloquium nuncupatur. Quæstio est in dubitationem ambiguitatemque adducta propositio, vt siquis quærat, an cęlum sit volubile. Conclusio est argumentis approbata propositio, vt siquis cęlum ab aliis rebus probet esse uolubile. Enunciatio quippe, siue sui tantum causa dicatur, siue ad aliud afferatur approbandum, propositio est: si de ipsa quæritur, quæstio: si ipsa est approbata, conclusio. Idem est igitur propositio, quæstio, & conclusio, sed differunt modo supra dicto. Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Non vero idem est argumentum & argumentatio. Nam vis sententiæ, ratioque ea, quæ clauditur oratione, cum aliquid probatur ambiguum, argumentum vocatur: Ipsa vero argumenti elocutio, argumẽtatio dicitur. Quo fit, vt argumentum quidem virtus & mẽs argumentationis sit atque sententia, argumentatio vero argumenti per orationem explicatio. Locus autem sedes est argumenti, vel id, vnde ad propositam quæstionem conueniens trahitur argumentum. Quæ cum ita sint, singulorũ natura diligentius tractanda est, eorumq; per species ac mẽbra, vt diximus, figurasq; diuisio facienda est.

DE PROPOSITIONE EIVSQVE *varijs distinctionibus.* *Cap. I.*

AC prius de propositione differendum est. Hanc esse diximus orationem veritatẽ vel mendacium continẽtem. Huius duæ sunt species, affirmatio vna, altera vero negatio. Affirmatio siquis sic efferat, cęlum volubile est. Negatio siquis ita pronunciet, cęlum volubile non est. Harum vero, aliæ sunt vniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares. Vniuersales quidem, vt siquis ita proponat, Omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Particulares vero, siquis hoc modo dicat, Quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. Indefinitę hoc modo, Homo iustus est, homo iustus non est. Singulares vero sunt, quæ indiuiduum, aut quid singulare propoount. vt Cato iustus est, Cato iustus non est. etenim Cato indiuiduus est, ac singularis. Harum vero alias prædicatiuas, alias conditionales vocamus. Prædicatiuæ sunt quæ simpliciter proponuntur, idest quibus nulla vis conditionis adiungitur vt siquis cęlum esse volubile simpliciter dicat. At si conditio huic copuletur, fit ex duabus propositionibus vna conditionalis hoc modo, Cęlum si rotundum est, volubile est. Hic enim conditio id efficit, vt ita demum cęlum volubile esse intelligatur, si sit rotundum. Quoniam igitur aliæ propositiones prædicatiuæ sunt, aliæ conditionales: prædicatiuarum partes, terminos appellamus, hiq; sunt prædicatus, & subiectus. Terminos autem verba voco, & nomina quibus propositio nectitur, vt in ea propositione qua dicimus, Homo iustus est. Hæc duo nomina, idest iustus & homo propositionis partes vocamus, eosdem etiã terminos dicimus: quorum alter subiectus est, alter prædicatus. Subiectus est terminus, qui minor est: prædicatus vero qui maior: vt in ea propositione qua dicitur, homo iustus est, homo quidem minus est, quam iustus. Non enim in solo homine esse potest iustitia, verum etiã in incorporeis diuinisque substãtiis. atque ideo maior est terminus iustus, homo vero minor. quo fit vt homo quidem subiectus terminus sit, iustus vero prædicatus. Quoniam vero huiusmodi simplices propositiones alterum habent prædicatum terminum, alterum subiectum terminum, a maioris priuilegio, propositio prædicatiua vocata est. Sæpe autem euenit, vt hi termini sibi inuicem inueniantur æquales hoc modo, Homo risibile est. Homo nanque & risibile, vterque sibi subiectus æquus est terminus. nam neque risibile vltra hominem, nec vltra risibile homo porrigitur. Sed in his necesse est hoc euenire, vt si quidem inæquales termini sint, maior semper de subiecto prædicetur. Si vero æquales, vterque conuersa prędicatione de se dicatur: vt vero minor de maiori prædicetur, in nulla propositione contingit. Fieri autem potest, vt propositionum partes, quas terminos dicimus, non solum in nominibus, verum in orationibus inueniantur. Nam sæpe oratio de oratione prædicatur, hoc modo: Socrates cum Platone & discipulis de philosophiæ ratione pertractat. Hæc quippe oratio, quæ est, Socrates cum Platone & discipulis, subiecta est. Illa vero, de philosophiæ ratione pertractat, prædicatẽ. Rursus aliquando nomen subiectum est, oratio prædicatũ, hoc modo: Socrates de philosophiæ ratione pertractat. Hic enim Socrates subiectus solus est: oratio qua dicimus, de philosophiæ ratione pertractat, prædicatur. Euenit etiam vt supponatur oratio, & simplex uocabulum prędicetur, hoc modo: Socratis similitudo cum supernis diuinisque substantiis, iustitia est. Hic enim oratio, per quam profertur Socratis similitudo cum supernis diuinisque substantiis, subiicitur, iustitia vero prædicatur. Sed de huiusmodi propositionibus in his commentariis, quos in περὶ ἑρμηνείας Arist. libros conscripsimus, diligentius disseruimus. Conditionaliũ vero propositionum, quas græci hypotheticas vocant, partes, sunt simplices propositiones: cuius quidem ea pars quæ prius dicitur, antecedens, quæ posterius, consequens appellatur, vt in hac propositione quę dicit: Si rotundum est, volubile est. Rotundum esse antecedit, volubile esse consequitur. Harum quoque aliæ sunt simplices conditionales, aliæ coniunctæ. Simplices sunt, quæ prædicatiuas habent propositiones in partibus, vt in ea quam superius diximus: Si rotundum est, volubile est. Rotundum est enim & volubile est, vtræque diuisæ ac sigillatim acceptæ prædicatiuæ sunt. Coniunctarum vero multiplex differentia, de quibus in his voluminibus diligentissime perstrinximus, quæ de hypotheticis composuimus syllogismis. Simplicium vero hypotheticarum propositionum quatuor sunt differentiæ. Aut enim ex duabus affirmatiuis categoricis constant, vt si rotundum est, volubile est, vtraque enim affirmatiua est. Aut negatiuis duabus: vt, si cęlum rotundum non est, volubile nõ est. Nam rotundum non esse, & volubile non esse, vtræque negationes sunt. Aut ex affirmatiua & negatiua: vt, si quadratum est, volubile non est. Quadratum enim esse, affirmatio est. volubile non esse, negatio est. Aut ex negatiua & affirmatiua, vt si rotundum non est, stabile est. Rotundum non esse, negatio est, stabile vero esse, affirmatio. Propositionum quoque aliæ sunt per se notæ, & quarum probatio nequeat inueniri: aliæ quas tametsi animus audientis probet, eisque consentiat, tamen possunt aliis superioribus approbari. Et illæ quidem, quarum nulla probatio est, Maximæ ac principales vocantur, quod his illas necesse est approbari, quæ vt demonstrari valeant, non recusant. Est autem Maxima propositio vt hæc, Si de æqualibus æqualia demas, quæ derelinquuntur æqualia sunt. Ita enim hoc per se notum est, vt aliud notius quo approbari valeat, esse non possit. Quæ propositiones cum fidem sui natura propriam gerant, non solum alieno ad fidem non egent argumento, verum cæteris quoque probationis solent esse principium. Igitur per se notæ propositiones, quibus nihil est notius, indemonstrabiles, ac maximæ & principales vocantur. Quę vero quanuis auditoris iudicio comprobentur, habent tamen aliquid notius naturaliter, ex quo si de his fiat quæstio, velut ex alieno fidem capiant, hæ demonstrabiles, ac minores posterioresque dicuntur. Et de propositionibus quidem ista sufficiant.

De quæstione categorica. *Cap.* *II.*

QVæstin vero dubitabilis est propositio, in qua necesse est fere eadem considerari, quæ dudum in propositione dicta sunt. Aliæ nanque simplices, aliæ compositæ sunt. Simplices sunt, vt hæ quæ ex simplici propositione descendunt hoc modo, vt si quæratur, an cęlum sit volubile. Hęc enim ab ea venit propositione quæ dicit, cęlum esse volubile. Atque si a conditionali composita propositione suscipit initium, erit conditionalis atque composita hoc modo: an si cęlum est rotundum, volubile est: hæc enim a conditionali propositione principium sumit, quæ est: Si cęlum rotundum est, volubile est. Quæstio ergo alias quidem prædicatiua est, alias conditionalis. Quo fit vt eædem partes quæstionis sint quæ, dudum esse dictæ sunt propositiones. Prędicatiuę igitur quæstiones habent terminum prædicatum atque subiectum, vt in ea quæ dubitatur, an cęlum sit volubile. Nam volubile prædicatū, cęlum vero subiectum est. Maior enim terminus est, volubile, quam cęlum. neque enim cęlum solum volubile dici potest. Quæ vero coniuncta est quæstio, habebit partes, quod prędicatur, & quod subiicitur, quod antecedit, & quod cō sequitur, vt in ea quæ dicit, an si cęlum rotundum est volubile est. antecedit rotundum esse, sequitur volubile esse. Quæ cum ita sint, in prædicatiua quæstione dubitatur, an subiecto termino prædicatus inhęreat: In hypotheticis vero quæstionibus illud tantum quæritur, an illam rem quæ pręcedit, comitetur id quod sequens esse proponitur. Omnia vero, quæ de prædicatiuis propositionibus dicta sunt, id est quòd alię vniuersales, alię particulares, alię indefinitę, alię singulares: eadem possunt dici fere in prędicatiua quęstione. Hoc etenim tantum quęstio a propositione diuersa est, quòd propositio quidem, vel enunciata simpliciter, vel aliud probans, oratio est, verum falsumue significans. Quęstio vero, cum sit ipsa quidem oratio, dubitabilis tamen est propositio. Addita igitur dubitatione, quę in propositione considerantur, eadem etiam conuenit in quęstione tractari. Quęstionis autem duæ sunt spēs, Vna quę dicitur a dialecticis Thesis. hæc huiusmodi est quę de re cęteris circunstantiis nuda, quęrit ac differit. Quales, a dialecticis maxime, ad disputationem sumuntur, vt voluptas ne summum bonum sit? Ducenda ne vxor? Hęc a nobis propositio, vel propositum dicitur: Altera uero, quæ a gręcis uocatur hypothesis, a nobis dicitur causa. hęc quæstio est personis, temporibus, factis, cęterisque circunstantiis implicita, ea est huiusmodi, Iure ne Cicero in exilium dubio reipublice tempore detrudatur, quia iniussu populi ciues Romanos necauerit. Huius autem duplicis quęstionis subdiuisiones alias esse necesse est: & Thesis quidem philosophis, Hypothesis uero oratoribus attributa est. Sed eius quidē qōnis quæ est hypothesis posterius diuisiones dabo. Nūc de Theseos diuisione pertractabo, quę in quatuor diuiditur species. In omni enim dialectica quęstione prędicatiua, dubitatur, an ei quod subiectum est, id quod prędicatur, inhęreat. Cum uero aliquid alicui inesse proponitur, id aut maius erit eo de quo prædicatur, eique substantialiter inesse contenditur: Aut maius quidem eo erit, sed non de substantia ipsius prędicabitur: Aut ei erit ęquale, & in substantia p̄dicabitur: Aut ei erit ęquale, sed minime eius substantiam continebit. Nam ut id quod minus est, de eo quod maius est prędicemus, in nulla propositione euenit. Sed si tale est, quod in quęstione proponitur, ut subiecto sit maius, & de subiecti substantia prędicetur, erit genus. Omne enim genus est maius eo de quo prędicatur, & de substantia eius dicitur, ut animal hominis. At si maius quidem fuerit, sed de substantia eius non prędicetur, erit accidens, ut album homini. Quòd si ęquale quidem sit, sed substantiale, subiecti erit definitio, ut animal rationale mortale homini. hoc nanque conuertitur, & subiecti rationem, idest hominis substantiam monstrat. Quòd si ęquale quidem sit, sed a ratione substantię seiunctum, erit proprium, ut risibile homini. Itaque dialecticæ simplices quęstiones, aut de genere, aut de accidenti, aut de definitione, aut de proprio fiunt. Possunt uero fieri etiam de differentia quęstiones, cum quæritur cęlestia corpora rationalia sint nec ne, uel cum dubitatur ea ne sit tyranni ac principis differentia, quòd hic legibus sumpsit imperium, ille violenta dominatione populum premit. Sed tantundem est de differentia quærere, quantum si de genere dubitetur. Aut enim constitutiua erit differentia, aut diuisiua. Sed si constitutiua fuerit, quasi generis obtinet locum, ut rationabilitas homini, uel si ratione degunt cælestia corpora, cælestibus quoque corporibus. At si diuisiua fuerit, uelut species consideratur. omnis enim species cum diuisibili differentia est. Quòd si differentia nunc quidem loco generis, nunc uero speciei loco utimur: ambigi non potest, cum de ea quæritur, de genere dubitari. Fieri uero potest, ut aliquid in certamen comparatione ducatur, uelut cum ambigitur, an melior sit fortitudo iustitia. Sed hęc quęstio in accidentis necesse est dubitatione ponatur. Nanque ad comparationem nihil nisi accidens uenit: hoc enim solum recipit magis & minus. Rursus de eo quod est idem, potest fieri certamen, ut an idem sit utile quod honestum. Sed hæc quæstio desinitioni aggreganda est. Quarum enim rerum eadem est definitio, ipsę quoque sunt eędem. Quarum uero diuersa substantię ratio est, ipsæ quoque sunt diuersæ. Igitur simplicis dialecticę quæstionis recte quatuor species esse dicuntur, de quibus sufficienter dictum est.

De quæstione hypothetica. *Cap.* *III.*

NVnc igitur de conditionalibus quæstionibus tractandum est. quarum quidem alia constat ex affirmatiuis duabus, alia ex duabus negatiuis, alia ex affirmatione & negatione, alia ex negatione & affirmatione. Si igitur ex duabus affirmationibus conditionalis constat propositio, id quæritur an affirmatio affirmationem sequatur. Quòd si ex duabus negationibus propositio iuncta sit: id in decertatione est, an negatio negationem comitetur. Quòd si ex affirmatione & negatione, uel negatione, & affirmatione copuletur: id ambigitur, an affirmationem negatio, an negationem affirmatio comitetur. Ac prius quidem eius quęstionis facienda est diuisio in qua disceptatur, an affirmationem affirmatio consequatur, quę prędicatiuarum quęstionum non effugit diuisionem. Nam ut pręcedat aliquid, & aliud consequatur, in his uere rebus euenire solet, quas paulo superius commemoraui. Speciem quippe sequitur genus, & differentia, & definitio, & proprium, & inseparabile accidens. Item proprium ac definitionem sequitur species: proprium uero sequitur differentia & definitio, & definitionem sequitur proprium & differentia, hoc modo. Nam si homo est, animal est. & si homo est, rationale est. & si homo est, animal rationale mortale est. & si homo est, risibile est. & si Aethiops est, niger est. Si risibile est, homo est. Si animal rationale mortale est, homo est. Si risibile est, rationale est. Si risibile est, animal rationale mortale est. Si animal rationale mortale est, risibile, & bipes est. Pręter hęc autem, alias quidem effectus causam, alias quidem effectum causa sequitur. Effectus causam ita, Si sol pręsto est, lucet. effectum causa hoc modo, Siquid exustum est, ignis affuit. uel sic, Si sol uidetur, lucet. Item totum partes sequuntur, ut si integra domus est, & tectum & parietes & fundamenta consistunt. Modus etiam sequitur nomen principale, ut si iustitia bona est, & quod iuste est, bonum est. Nomen etiam principale sequitur modum, ut si quod iuste est, bonum est; & iustitia bona est. Accidentia quoque comitatur id quod subiectum est, ut si album est, corpus est. Quæ cum ita sint, conditionalis quoque simplicis, ex duabus affirmationibus copulatę, illa fere diuisio facienda est quæstionis, quòd in ea uel de genere, uel de differentia, uel de specie, uel de proprio, uel de definitione, uel de accidenti, uel de causa atque effectu, uel de toto ac partibus, uel de modo ac principali nomine dubitetur. Atque hæc de ea quæstione intelligenda sunt, quæ cum sit hypothetica simplex, ex duabus tamen iungitur affirmatiuis. In iisdem etiam differentiis illas quoq; cōsistere necesse est qōnes, quæ ab his ueniunt propositionibus quę ex utraq; cōstant negatione, Nam si genus non est, species non est.

Item

Item si differentis uel definitio uel proprium nõ sit. species non erit. Et de cęteris quidẽ quę superius dicta sunt, eodẽ modo considerãdum est. Quicquid enim antecedit ut aliud consequatur, si id quod sequitur non fuerit, nec illud est qđ antecedit. Earum uero quęstionum, quæ ex affirmatione & negatione consistunt, illa fere diuisio est: quòd uel in diuersis generibus, uel in diuersis speciebus, uel in contrarijs, uel in priuatione atque habitu continentur. Vt enim affirmationem negatio consequatur, aut diuersum ponitur genus, ut quod ab eo diuersum est, abnuatur hoc modo. Si homo est, albedo non est: uel si substantia est, qualitas non est. Vel si sub eodem genere diuersæ species proponantur, hoc modo, Si homo est, equus non est. Vel si contraria, ut si album est, nigrum non est. Vel si priuationes, ut si cæcus est, non uidet: & postremo in omnibus, quæcunq; eadem non sunt, euenit, ut si unum est, alterum non sit. Ita ut propositam affirmationem negatio comitetur, aut diuersa erunt genera, aut diuersæ species, aut contraria, aut priuantia, aut quolibet alio modo sibi inuicem inconuenientia. Vt autem negationem affirmatio consequatur, quę erat quarta conditionalis propositionis differentia: fieri non potest, nisi in his contrariis quæ medio carent, & quorum alterum semper inesse necesse est, hoc modo, Si dies non est, nox est. Si tenebrę non sunt, lux est. Facta igitur prędicatiuarum quæstionum ac conditionalium diuisione, illud insuper uidetur addendum, quòd omnis quæstio uel ex ratione differendi, uel ex naturali, uel ex morali trahitur speculatione. Ex differendi ratione hoc modo, An affirmatio & negatio species sint enunciationis. Ex naturali ita, An cęlum rotundum sit. Ex morali sic, An uirtus ad beatitudinem sola sufficiat. Præterea quæstio omnis uel est simplex uel composita. Simplex quoties affirmatione & negatione diuiditur ita, ut totum alteri affirmare alteri negare necesse sit, hoc modo, An cælum rotundum sit nec ne. Hic enim una pars quęstionis affirmationem tenet, alia negationem. Nam cum alter esse defendit, affirmat: alter uero negat, cum non esse contendit. Composita quæstio est quæ in plures distrahitur affirmationes hoc modo. Vtrum cælum rotundum sit, an quadratum, an longum, aut cuiuslibet alterius formæ. Hic enim plures affirmationes probare necesse est, qui diuersa defendunt. Et de quæstione quidem quantum ad præsens negotium, pertinebat sufficienter dictum est.

De conclusione, & argumento, & quibus quæq; disciplina argumentis utatur — *Cap. IIII.*

Conclusio uero est argumentis approbata propositio: de qua eadem fere dici possunt quæ de propositione. Quæ quoniam diligenter superius explicata sunt, de argumento deinceps tractandum uidetur. Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Hanc semper notiorem quęstione esse necesse est. Nam si ignota notis probantur, argumentum uero rem dubiam probat: necesse est, quod ad fidem quæstionis affertur, ipsa sit notius quęstione. Argumentorum uero omnium, alia sunt probabilia & necessaria: alia probabilia, & non necessaria: alia sunt necessaria sed non probabilia: alia nec probabilia nec necessaria. Probabile uero est quod uidetur uel omnibus, uel pluribus, uel sapientibus, & his uel omnibus, uel pluribus, uel maxime notis, atq; pręcipuis, uel quod unicuiq; artifici secundum propriam facultatem, ut de medicina medico, gubernatori de nauibus gubernandis: id præterea quod uidetur ei, cum quo sermo conseritur, uel ipsi qui iudicat. In quo nihil attinet uerum falsumue sit argumentum, si tantum uerisimilitudinem teneat. Necessarium uero est, quod ut dicitur ita est, atque aliter esse non potest. Probabile quidem ac necessarium est, ut hoc, Si quid cuilibet rei sit additum, totum maius efficitur. Neq; enim quisquam ab hac propositione dissentiet, & ita sese habere necesse est. Probabilia uero ac non necessaria sunt, quibus facile mens auditoris acquiescit, sed ueritatis non tenent firmitatẽ, ut hoc, Si mater est, diligit filium. Necessaria uero ac non probabilia sunt, quę ita ut dicuntur sese habere necesse est, sed his facile non consentit auditor, ut est hoc, Obiectu lunaris corporis, Solis euenire defectum. Neq; necessaria uero, neque probabilia sunt, quæ neq; in opinione hominum, neq; in ueritate consistunt, ut hoc, Habere Diogenem cornua. Quoniam unusquisq; habeat quod nunquam perdiderit. Quæ quidem nec argumenta dici possunt. Argumenta .n. dubiæ rei faciunt fidem. Ex his autem nulla fides est, quæ neque in opinione hominum, neque in ueritate sunt constituta. Dici tamen potest nec illa quidem esse argumenta, quæ cum sint necessaria, minime tamen audientibus approbantur. Nam si rei dubiæ fit fides, cogẽdus est animus auditoris per ea quibus ipse acquiescit, ut conclusioni quoque quam nondum probat, possit accedere. Quod si, quæ tantum necessaria sunt ac non probabilia, non probat ille qui iudicat: necesse est, ut ne illud quidem probet, quod ex huiusmodi ratione conficitur. Itaque euenit ex huiusmodi ratione, quæ tantum necessaria sumit ac non probabilia, non esse argumenta. Sed non est ita: atq; hæc interpretatio non rectè probabilitatis intelligentiã tenet. Ea sunt enim probabilia, quibus sponte atque ultro consensus adiungitur .s. ut mox ac audita sunt, approbentur. Quæ uero necessaria sunt ac non probabilia, alijs probabilibus ac necessarijs argumentis antea demonstrantur: cognitaq; & credita ad alterius rei, de quæ dubitatur, fidem trahuntur, ut sũt speculationes .i. theoremata, quæ in geometria considerantur. Nam quę illic proponũtur, talia non sunt, ut his spõte animus discentis accedat. Sed quoniam demonstrãtur aliis argumentis, illa quoque scita & cognita: ad aliarum speculationum fidem ducuntur. Itaque quę probabilia per se non sunt, sed necessaria, his quidem auditoribus, quibus nondum demonstrata sunt, ad aliud aliquid approbandum argumenta esse non possunt. His autem qui prioribus rationibus, eorum, quibus non acquiescebant, fidem ceperũt, possunt ea si quid ambigunt, ad argumentũ uocari. Sed quia quatuor facultatibus differendi omne artificium continetur: dicendum est, quæ quibus uti nouerit argumentis, ut cui potissimum disciplinæ locorum paretur ubertas, euidenter appareat. Quatuor igitur facultatibus earumque uelut opificibus, differendi omnis ratio subiecta est .i. dialectico, oratori, philosopho, sophistæ. Quorum quidem dialecticus atq; orator in communi argumentorũ natura uersatur. Vterq; enim siue necessaria siue minime, probabilia tamen argumenta sequitur. His igitur illæ duę species argumenti famulantur, quę sunt probabile ac necessarium, probabile ac non necessarium. Philosophus uero ac demonstrator de sola tantum ueritate pertractat. atque siue sint probabilia, siue non sint, nihil refert, dum modo sint necessaria. Hic quoq; his duabus speciebus utitur argumenti, quę sunt probabile ac necessarium, necessarium ac non probabile. Patet igitur in quo philosophus ab oratore ac dialectico in propria consideratione dissideat: in eo .s. quòd illis probabilitatem, huic ueritatem constat esse propositam. Quarta uero species argumenti, quam ne argumentum quidem rectè dici supra docuimus, sophisticis solis est attributa. Topicorum intentio est uerisimilium argumẽtorum copiam demonstrare. Designatis enim locis, ex quibus probabilia argumenta ducuntur, abundans & copiosa necesse est fiat materia differendi. Sed quoniam (ut supra dictum est) probabilium argumentorum alia sunt necessaria, alia non necessaria: cum loci probabilium argumentorum dicuntur, euenit ut necessariorum quoq; doceantur. Quo fit, ut oratoribus quidem ac dialecticis hęc principaliter facultas paretur: Secundo uero loco philosophis. Nam in quo probabilia quidem omnia conquiruntur, dialectici atque oratores iuuantur: In quibus uero probabilia ac necessaria docentur, philosophiæ demonstrationis ministratur ubertas. Non modo igitur dialecticus atque orator, uerum etiam demonstrator, ac ueræ argumentationis effector, habet quod ex positis locis possit assumere: cum intra argumentorum probabilium locos, necessariorum quoq; principia, traditio ista contineat. Illa uero argumenta, quæ necessaria quidem sunt, sed non probabilia, atq; illud ultimum genus .s. nec probabile nec necessarium, a propositi operis consideratione seiunctum est: nisi quod interdum quidam.

sophistici

ſophiſtici loci exercendi gratia lectoris, adhibentur. Quocirca Topicorum pariter utilitas intentioq; patefacta eſt. His enim & dicendi facultas, & inueſtigatio ueritatis augetur. Nam quòd dialecticos atque oratores locorum iuuat agnitio, orationi per inuentionem copiam præſtat: quòd uero neceſſariorum doctrinam locorum philoſophis tradit, uiam quodammodo ueritatis illuſtrat. Quo magis peruestiganda eſt, rimandaq; ulterius diſciplina, eaque cum agnitione percepta ſit, uſo atque exercitatione firmanda. Magnum enim aliquid locorum conſideratio pollicetur .ſ. inueniendi uias. Quod quidem hi qui ſunt huius rationis expertes ſoli prorſus ingenio deputant, neque intelligunt quantum hac conſideratione quæratur, quæ in artem redegit uim poteſtatemque naturæ. Sed de his hactenus. Nunc de reliquis explicemus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi de differentijs Topicis

LIBER SECVNDVS.

De argumentatione & eius ſpeciebus, ſyllogiſmo, inductione, enthymemate, & exemplo Cap. I.

OMNIA quidē, quæ ſuperioris ſerie uoluminis expedita ſunt, minus quibuſdā forſitā eruditis ſuperuacanea quodam modo, & quaſi dependentia uidebuntur. Nam cum de differentiis Topicis librorum titulum legerint, omiſsis doctrinæ gradibus ſtatim finem operis attendunt. Mihi autem id neceſſarium uidetur, quod niſi ſit præcognitum, ad ulteriora diſcētis animus peruenire non poſsit. Hi quoque, qui nunc omnem primi uoluminis diſputationem ſuperfluam putant, ſi cuncta perlegant, contextionemque operis mente ac ratione colluſtrent, deſinent profecto iudicare ſuperfluum, quod neceſſario uiderint in parte operis collocatum. Atque hæc hactenus. Sed quoniam de his quæ antea poſuimus, ideſt de propoſitione, quæſtione, concluſione, argumento ſufficienter dictum eſt: nunc de argumentatione tractemus. Argumentatio eſt per orationem argumenti explicatio. Huius autem ſpecies duæ ſunt, una quæ ſyllogiſmus, altera quæ uocatur inductio. Syllogiſmus eſt oratio, in qua quibuſdam poſitis & conceſſis, aliud quiddam per ea ipſa quæ conceſſa ſunt, euenirē neceſſe eſt, quam ſint ipſa quæ conceſſa ſunt. Huius definitionis rationem ſecundus quidem liber eorum, quibus inſtititutionē in categoricos ſcripſimus ſyllogiſmos plene continet. Sed propter intellectus facilitatem, idem breuiter aperiemus exemplo. Sit .n. ſyllogiſmus hic, omnis homo animal eſt, omne animal ſubſtantia eſt, omnis igitur homo ſubſtantia eſt. Totum igitur hoc oratio eſt, in qua poſitis quibuſdam & conceſsis, ideſt duabus propoſitionibus quę ſunt, omnis homo animal eſt, & omne animal ſubſtantia eſt: per ea ipſa quæ conceſſa ſunt, efficitur aliud aliquid, id .ſ. quod eſt concluſio, omnis igitur homo ſubſtantia eſt. per propoſitiones enim quæ conceſſæ ſunt, ſequentia neceſſario concluſionis infertur. Sunt autem propoſitiones hæ, omnis homo animal eſt, & omne animal ſubſtantia eſt: atq; ex his efficitur aliud quiddam, quam ſunt ipſa quæ conceſſa ſunt. Concluditur enim igitur omnis homo ſubſtantia eſt. Quod longe diuerſum eſt, & ab ea propoſitione quæ dicit, omnis homo animal eſt, & ab ea quæ proponit, omne animal eſſe ſubſtantiam. Syllogiſmorum uero alij prædicatiui ſunt, qui categorici uocantur: alii conditionales, quos hypotheticos dicimus. Et prædicatiui quidem ſunt, qui ex omnibus prædicatiuis propoſitionibus connectuntur, ut is quem exempli gratia ſuperius annotaui. omnibus enim prædicatiuis propoſitionibus texitur. Hypothetici uero ſunt, quorum propoſitiones conditione nectuntur, ut hic, Si dies eſt, lux eſt: eſt autem dies, lux igitur eſt. propoſitio enim prima conditionem tenet hanc, quoniam ita demum lux eſt, ſi dies eſt. Atq; ideo ſyllogiſmus hic hypotheticus ideſt conditionalis, uocatur. Inductio uero eſt oratio per quam fit a particularibus ad uniuerſalia progreſsio hoc modo, Si in regendis nauibus non ſorte, ſed arte eligitur gubernator: ſi in regendis equis auriga non ſortis euentu, ſed artis commendatione aſſumitur: ſi in adminiſtranda republica non ſors principem facit, ſed peritia moderandi, ſimiliaque in pluribus conquiruntur, quibus infertur, & in omni quoque re, quam quiſque regi atqui adminiſtrari grauiter uolet, non ſorte accommodat ſed arte rectorem. Vides igitur quo mō per ſingulas res currat oratio, ut ad uniuerſale perueniat. Nam cum non ſorte regi, ſed arte nauim, currum, & rempublicam collegiſſet, quaſi in cæteris quoq; ita ſeſe res habeat, quod uniuerſale erat concludit, hoc modo, In omnibus quoque rebus non ſorte ductum, ſed arte principem debere pręponi. Sæpe autem multorum collecta particularitas, aliud quiddā particulare demonſtrat, ut ſiquis ſic dicat. Si neq; nauibus, neque curribus, neq; agris ſorte præponuntur rectores, ne rebus quidem publicis rectores ſorte ducendi ſunt. Quod argumentationis genus maxime ſolet eſſe probabile, & ſi non æquam ſyllogiſmo habeat firmitatem. Syllogiſmus nanq; ab uniuerſalibus in particularia decurrit, eſtque in eo ſi ueris propoſitionibus contexatur, firma atque incommutabilis ueritas. At inductio quidem habet maximam probabilitatem, ſed interdum à ueritate deficit, ut in hac, Qui ſcit canere, cantor eſt, & qui luctari luctator eſt, quique ædificare ædificator eſt. Quibus multis ſimili ratione collectis inferri poteſt, qui ſcit igitur malum, malus eſt. quod non procedit. Mali quippe notitia deeſſe bono non poteſt. uirtus enim ſeſe diligit & aſpernatur contraria, cum uitare uitiū niſi cognitū nequeat. His igitur duobus uelut principiis & generibus argumentandi, duo quidem alij deprehenduntur argumentationis modi: unus quidem ſyllogiſmo, alter uero inductioni ſuppoſitus. In quibus quidem promptum ſit conſiderare, quòd ille quidem a ſyllogiſmo, ille uero ab inductione ducat exordium, non tamen aut hic ſyllogiſmum, aut ille impleat inductionem. Hi autem ſunt enthymema, atque exemplū. Enthymema quippe eſt imperfectus ſyllogiſmus, ideſt oratio in qua non omnibus antea propoſitionibus conſtitutis, infertur feſtinata concluſio. ut ſiquis ita dicat, homo animal eſt, ſubſtantia igitur eſt. prætermiſit enim alteram propoſitionem, qua proponitur, omne animal eſt ſubſtantia. Ergo quoniā enthymema ab uniuerſalibus ad particularia probanda contendit, quaſi ſimile ſyllogiſmo eſt: quòd uero non omnibus, quæ conueniunt ſyllogiſmo utitur propoſitionibus, a ſyllogiſmi ratione diſcedit, atque ideo imperfectus uocatus eſt ſyllogiſmus. Exemplum quoque inductioni ſimili ratione copulatur, & ab ea diſsidet. Eſt enim exēplum quod per particulare propoſitum, particulare quoddam contendit oſtendere hoc modo. Oportet a Tullio conſule necari Catilinam: cum a Scipione Gracchus fuerit interemptus. Approbatum eſt enim Catilinam a Cicerone debere perimi: quòd a Scipione Gracchus fuerit occiſus. Quæ utraq; particularia eſſe, ac non uniuerſalia ſingularum deſignat interpoſitio perſonarum. Quoniam igitur ex parte pars approbatur, quaſi inductionis ſimilitudinem tenet id quod exemplum uocamus: quod uero non plures quibus id efficiat, colligit partes, ab inductione diſcedit. Ita igitur duæ ſunt argumentandi ſpecies principales, una quæ dicitur ſyllogiſmus, altera quæ uocatur inductio. Sub his autem & uelut ex his manantia enthymema atque exemplum. Quæ quidem omnia ex ſyllogiſmo ducuntur, & ex ſyllogiſmo uires accipiunt. ſiue enim ſit enthymema, ſiue inductio, ſiue exemplum ex ſyllogiſmo quam maxime fidem capit. quod in prioribus reſolutoriis quæ ab Ariſtotele trāſtulimus, demōſtratū ē. Quocirca ſatis eſt de ſyllogiſmo differere, quaſi principali, & cæteras argumētationis ſpecies continente.

De locis & eorum per diuiſionē inuentione Cap. II.

REſtat nunc quid ſit locus aperire. Locus nanque eſt (ut M. Tullio placet) ſedes argumenti. Cuius definitionis quæ ſit uis, paucis abſoluā. Argumenti enim ſedes partim propoſitio maxima intelligi poteſt, partim

maximæ

maximæ propositionis differentia. Nam cum sint aliæ propositiones quæ cum per se notæ sint, tum nihil ulterius habeant quo demonstrentur, atque hæ maximæ, & principales vocentur; sintque aliæ quarum fidem primæ ac maximæ suppleant propositiones: necesse est, ut omnium quæ dubitantur, illæ antiquissimam teneant probationem, quæ ita aliis facere fidem possunt, ut ipsis nihil notius queat inueniri. Nam si argumentum est quod rei dubiæ facit fidem, idq; notius ac probabilius esse oportet, quam illud est quod probatur: necesse est, ut argumentis omnibus illa maximam fidem tribuant, quæ ita per se nota sunt, ut alienæ probatione non egeant. Sed huiusmodi propositio aliquoties quidē intra ambitum argumenti continetur, aliquoties uero extra posita argumenti uires supplet ac perficit. Exemplum quidem est eius argumenti, quod maximam propositionem tenet, huiusmodi. Sit enim quæstio, an melius sit regnum cōsulatu. Ita igitur dicemus. Regnum diuturnius est, quam consulatus, cum utrumque sit bonum. At uero quod diuturnius est bonum, eo quod est parui temporis, melius est. Regnum igitur melius est quam consulatus. Huic igitur argumentationi maxima propositio, idest locus insertus est, illa scilicet diuturniora bona, sunt melioris meriti quam ea quæ parui sunt temporis: hoc enim ita notum est, ut extrinsecus probatione non egeat, & ipsum aliis possit esse probatio. Atque ideo hæc propositio totam continet probationem: & cum inde nascitur argumentum, recte locus, idest argumēti sedes uocatur. At uero quemadmodum extra posita propositio maxima, uires afferat argumento, tale sit exemplum. Sit propositum demonstrare, quoniam inuidus sapiens non est, Inuidus est qui alienis affligitur bonis: Sapiens autem bonis non affligitur alienis: Inuidus igitur sapiens non est. In hac igitur argumentatione propositio quidem maxima non uidetur inclusa, sed argumentationi uires ipsa maxima subministrat. Est enim huic syllogismo fides ex ea propositione per quam cognoscimus, Quorum diuersa est definitio, ipsa quoque diuersa esse. Est autem in definitione inuidi, alienis bonis tabescere. Quod quoniam non uenit in sapientē, idcirco sapiens ab inuido seiungitur. Est igitur uno quidem modo locus (ut dictum est) maxima, & uniuersalis, & principalis, & indemonstrabilis, atque per se nota propositio, quę in argumentationibus, uel inter ipsas propositiones, uel extrinsecus posita, uim tamen argumentis & propositionibus subministrat. Ideo aūt uniuersales, & maximæ propositiones, loci sunt dictæ, quoniam ipsæ sunt, quæ continent cęteras propositiones, & per eas fit consequens & rata conclusio. Ac sicut locus in se corporis continet quantitatem: ita hæ propositiones quæ sunt maximæ, intra se omnem uim posteriorum, atque ipsius conclusionis consequentiam tenent. Et uno quidem modo locus, idest argumenti sedes, dicitur maxima principalisque propositio, fidem cæteris subministrans. Alio uero modo loci uocantur maximarum differentiæ propositionum, quæ scilicet ab his ducūtur terminis qui in quæstione sunt constituti. De quibus deinceps differendum est. Cum enim sint plurimæ propositiones, quæ maximæ uocantur, hæque sint inter se dissimiles, quibuscunque differentiis inter se discrepant, eas omnes locos uocamus. Nam si ipsæ propositiones maximæ, argumētorum loci sunt, & differentias earum, argumentorum locos esse necesse est. Nam uniuscuiusque substantia ex propriis differentiis constat, ut hominis ex rationalitate, quæ eius est differentia. Et hi loci, qui sunt differentiæ propositionum, ipsis propositionibus uniuersaliores existunt, uelut uniuersalior est rationalitas homine. Atque ideo pauciores esse deprehenduntur hi loci, qui in differentiis positi sunt, quam propositiones ipsæ quarum sunt differentię. Omnia enim quæ uniuersaliora sunt, pauciora semper esse contingit, & ideo facile sub sciētiam cadere possunt, quorum tam multus numerus non est, ut cito a memoria discētis elabantur. Quæ uero sint hæ differentiæ, melius diuisione producuntur. In prædicatiuis autem quæstionibus unus quidem subiectus terminus dr̄, alius prædicatus. Nihil quippe in prædicatiuis quæstiōibus aliud quæritur, nisi an subiecto prædicatus inhæreat. Quod si inesse constiterit, quæritur ita ne insit, ut genus, aut ut accidēs, aut ut proprium, aut ut definitio. Nam si ostenditur non inesse, de quęstione nihil relinquitur. Nam quod non inest, omnino nec ut accidens, nec ut definitio, nec ut genus, nec ut proprium inesse potest. Quòd si inesse constiterit, restat quæstio quisnam modus sit de quatuor inherendi. Solum uero inesse ad accidens maxime pertinet. nam cum neque, ut genus, neque ut definitio, neque ut proprium inest, sed inest tamen, ut accidens inesse necesse est. Quę cum ita sint, eorum locorum, quos in maximarum propositionum differētia constituimus, facienda diuisio est. Per singula uero quęque currentibus manifestius apparebit exemplo, quid maximæ propositiones a suis differentiis distent. Etenim quæstiones, argumenta, propositiones maximas ac principales, earum locos, idest differentias, per unumquodque dabimus exemplum.

De locis a substantia rei sumptis. *Cap. III.*

Omnes igitur loci, idest maximarum differentię propositionum, aut ab his ducantur necesse est terminis, qui in quęstione sunt positi, prędicato, scilicet atq; subiecto, aut extrinsecus assumantur, aut horum medij, qui inter utrosq; uersantur. Eorum uero locorum qui ab his ducūtur terminis, de quibus in quęstione dubitatur, duplex est modus: Vnus quidem ab eorum substantia: Alter uero ab ab his quę substantiam eorum consequuntur. Hi uero qui a substantia sunt in sola definitione cōsistunt. Definitio enim substantiam monstrat, & substantię integra demonstratio definitio est. Sed id quod dicimus patefaciamus exemplis, ut omnis quęstionum, & argumentorum, & locorum ratio colliquescat. Age enim quæratur, an arbores animalia sint, fiatque huiusmodi syllogismus, Animal est substantia animata sensibilis: arbor uero substantia animata sensibilis non est, arbor igitur animal non est. Hæc de genere quæstio est, vtrum enim arbores sub animalium genere ponendæ sint quæritur. Locus qui in uniuersali propositione consistit, hic est, Cui generis definitio non conuenit, id eius cuius ea definitio est, species non est. Loci superior differentia, qui locus nihilominus nuncupatur, a definitione. Vides igitur, ut tota dubitatio quæstionis, syllogismi argumentatione tractata sit per conuenientes, & congruas propositiones, quę uim suam ex prima, & maxima propositione custodiunt, ex ea scilicet, quæ negat esse speciem, cui non conuenit generis definitio, atque ipsa uniuersalis propositio a substantia tracta est, unius eorum termini, qui in quæstione locati sunt, ut animalis, id est ab eius definitione, quæ est substantia animata sensibilis. Ita igitur in cæteris quæstionibus strictim ac breuiter locorum differentiis commemoratis, oportet uniuscuiusque proprietatem uigilantis animi alacritate percipere. Huius autem loci, qui a a substantia ducitur, duplex est modus: partim nanque a definitione, partim a descriptione argumēta ducuntur. Differt autem definitio a descriptione, quod definitio genus ac differentias sumit. Descriptio subiecti intelligentiam claudit, quibusdam uel accidentibus efficientibus vnam proprietatē uel substantialibus differentiis præter conueniens genus aggregatis. Sed hæ definitiones, quæ ab accidentibus fiunt, tametsi uidentur nullo modo substantiam demonstrare, tamen quoniam sæpe ueræ definitionis uice ponuntur, quæ substantiam demonstrant: illæ etiam probationes quæ a descriptione sumuntur, a substantiæ loco uidentur assumi. huius uero tale sit exemplum, quæratur enim an albedo substantia sit, hic quęritur an albedo substantiæ uelut generi supponatur. Dicimus igitur, substantia est, quę omnibus accidentibus possit esse subiectum. Albedo autem nullis accidentibus subiacet. Albedo igitur substantia non est. Locus, idest maxima propositio eadem, quę superius. Cuius enim definitio, vel descriptio ei, quod dicitur species esse, non conuenit, id eius quod species esse perhibetur, genus non est. Descriptio uero substantię albedini non conuenit, albedo igitur substantia non est. Loci differentia superior, a descriptione, quam dudum locauimus in ratione substantię. Sunt etiam definitiones quę non a rei substantia, sed a nominis significatione ducuntur, atque ita rei de qua quæritur, applicantur. ut si quæratur utrum philosophiæ studendum

dendum

dendum sit, erit argumentatio talis: Philosophia amor sapientiæ est, huic studendum nemo dubitat, studendum igitur est philosophiæ. Hic enim non definitio rei, sed nominis interpretatio argumentum dedit: quo Tullins etiam in Hortensio, in eiusdem philosophiæ usus est defensione, & uocatur Græce quidem ὀνοματικὸς ὅρος, Latine autem nominis interpretatio. Ac de his quidem argumentis quæ ex substantia terminorum in quæstione positorum assumuntur, claris (ut arbitror) patefecimus exemplis.

De locis sumptis a concomitantibus rei substantiam. Cap. IIII.

NVnc de his dicendum est, qui terminorum substantiam consequuntur. Horum multifaria est diuisio, plura sunt enim quę substantijs singulis adhęrescunt. Ab his igitur, quæ cuiuslibet substantiam comitantur, argumenta duci solent, aut ex toto, aut ex partibus, aut ex causis uel efficientibus, uel materia, uel naturali forma, uel fine. Et est efficiens quidem causa, quę mouet atq; operatur, ut aliquid explicetur. Materia uero, ex qua fit aliquid, uel in qua fit. Finis, propter quod fit. Sunt etiam inter eos locos qui ex his sumuntur quæ substantiam consequuntur, aut ab effectibus, aut a corruptionibus, aut ab usibus, aut præter hos omnes a communiter accidentibus. Quæ cum ita sint, eum prius locum qui a toto fit inspiciamus. Totū duobus modis dici solet, aut ut genus, aut ut id quod integrum ex pluribus partibus constat. Et illud quidem quod ut genus totū est, hoc modo sæpe quæstionibus argumenta suppeditat, ut si sit quæstio, an iustitia utilis sit, fit syllogismus: Omnis uirtus utilis est, iustitia uirtus est, iustitia igitur utilis est. Hic est quæstio de accidenti, idest an accidat iustitiæ utilitas. Locus est is qui in maxima propositione consistit: Quæ generi adsunt, speciei adsunt. Huius superior locus est, a toto, idest a genere, uirtute scilicet quæ iustitiæ genus est. Rursus sit quæstio, an humanæ res prouidentia regantur, dicemus, Si mundus prouidentia regitur, hominis autem partes mundi sunt, humanæ igitur res prouidentia reguntur. Quæstio de accidenti. Locus, Quod toti cōuenit id congruit & parti. Supremus locus, a toto, id est ab integro quod partibus constat. Id uero mundus est, qui hominibus totum est. A partibus etiam duobus modis argumenta nascuntur: aut enim a generis partibus quæ sunt species, aut ab integri, id est totius, quæ partes tantum proprio uocabulo nuncupantur: & de his quidem partibus quę species sunt, hoc modo fit quæstio, an virtus mentis bene constitutæ sit habitus. Quæstio est de definitione, id est an habitus mentis bene cōstitutæ sit uirtutis definitio. Faciemus itaq; a speciebus argumentationem sic. Si iustitia, fortitudo, moderatio, atque prudentia habitus mentis bene constitutæ sunt: hæc autem quatuor uirtuti ueluti generi subijciūtur, uirtus ergo bene constitutæ mentis est habitus. Maxima propositio: Quod in singulis partibus inest, id toti inesse necesse est. Argumentum uero a partibus, id est a generis partibus, quæ species nuncupantur. Iustitia.n. fortitudo, modestia, & prudentia, uirtutis species sunt. Item ab his partibus quæ integri partes esse dicuntur, fit quæstio, an sit utilis medicina, hæc in accidentis dubitatione constituta est, dicemus. Si depelli morbos, salutemq; seruari, mederique uulneribus utile est, utilis medicina est. At depelli morbos, seruari salutem, mederiq; uulneribus utile est, utilis igitur medicina est. Sæpe autem & una quælibet pars ualet ut argumentationis firmitas constet hoc modo, ut si de aliquo dubitetur, an sit liber factus. Si eum uel cēsu uel testamento, uel uindicta manumissum esse monstremus, liber factus ostensus est. atque hæ partes erant dandæ libertatis. ut rursus si dubitetur, an sit domus, quod eminus prospicitur: dicemus quoniam non est. Nam uel tectum, uel parietes, uel fundamenta ei desunt. ab una rursus parte factum est argumentum. Licet autem non solum in substātiis, uerumetiam in modo, in temporibus, in quantitatibus, in loco totum partesque respicere. Id.n. quod dicimus semper in tempore totum est. Id quod dicimus aliquando, in tempore pars est. Rursus si simpliciter aliquid proponamus, in modo totum est, si cum adiectione aliqua, pars fit in modo. Item si omnia dicamus, in quantitate totum dicimus, si aliquid a quantitate excerpsimus, quantitatis ponimus partē. Eodem modo & in loco, quod ubiq; est, totū est: quod alicubi, pars. Horū autem omnium hęc communiter debētur exempla, a toto ad partem secundum tempus. Si deus semper est, & nunc est. A parte ad totum secundum modum. Si anima aliquo modo mouetur, & simpliciter mouetur. Mouetur autem cum irascitur: uniuersaliter igitur & simpliciter mouetur. Rursum a toto ad partes in quantitate. Si uerus est Apollo in omnibus uates: uerum erit Pyrrhum Romanos superare. Rursus in loco, si Deus ubique est, & hic igitur est. Sequitur locus, qui nuncupatur a causis: sunt uero plures causæ, quę uel principium motus præstant atq; efficiūt, uel specierum formas subiectæ suscipiunt, uel propter eas aliquid fit, uel quæ cuiuslibet forma est. Argumētum igitur ab efficiente causa, ut siquis iustitiam naturalem uelit ostendere, dicat, Congregatio hominum naturalis est, iustitiam uero congregatio hominum fecit, iustitia igitur naturalis est. Quęstio de accidēti. maxima propositio, Quorum efficientes causæ sunt naturales, ipsa quoque sunt naturalia. Locus ab efficientibus causis. Quod enim uniuscuiusq; causa est, id eam rem efficit, cuius est causa. Rursus siquis Mauros arma non habere contendat, dicet idcirco eos armis minime uti, quòd his ferrum desit. Maxima propositio, Vbi materia deest, & quod ex materia efficitur desit. Locus a materia. Vtrunque uero, id est ab efficientibus atque materia, uno nomine a causa nuncupatur. ęque enim id quod efficit, atque id quod operantis actum suscipit, eius rei quæ efficitur causę sunt. Rursus a fine, sit propositum sic, an iustitia bona sit. fiat argumentatio talis, si beatū esse bonum est, & iustitia bona est. hic enim est iustitię finis, ut siquis secūdum iustitiam uiuat, ad beatitudinem perducatur. Maxima propositio, Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est. Locus a fine. Ab eo quoq; quod cuiuslibet forma est, ita, non potuisse uolare Dedalum, quoniam nullas naturali forma pennas habuisset. Maxima propositio, Tantum quęque posse, quantum forma naturalis sua permisit. Locus a forma. Ab effectibus uero, & corruptionibus, & usibus hoc modo. Nam si bona est domus, & constructio domus bona est. & econtrario, si bona est constructio domus, bona est domus. Rursus, si destructio domus mala est, bona est domus: & si bona est domus, mala est destructio domus. Et si bonum equitare est, bonus est equus: & si bonus est equus, bonum est equitare. Est autem primum quidem exemplum a generationibus, quod idem ab effectibus uocari potest. Secundum a corruptionibus. Tertium ab usibus. omnium autem maxima propositio, Cuius effectio bona est, ipsum quoque bonum est. & econuerso, Cuius corruptio mala est, ipsum quoque bonum est, & econuerso. Et cuius usus bonus est, ipsum quoque bonum est, & econuerso. A communiter accidentibus argumenta fiunt quoties ea sumuntur accidentia, quę relinquere subiectum uel non possunt, uel non solent: ut siquis hoc modo dicat. Sapientem non pœnitebit, pœnitentia enim malum factū comitatur. Quod quia in sapiente non conuenit, ne pœnitentia quidem. Quęstio de accidente. Maxima propositio, Cui non inest aliquid, ei nec illud quod eius est consequens inesse potest. Locus a communiter accidentibus.

De locis extra rei materiam positis. Cap. V.

EXpeditis igitur locis his, qui ab ipsis terminis in quęstione positis assumuntur: nunc de his dicendum est, qui licet extrinsecus positi, argumenta tamen quęstionibus subministrant. Hi uero sunt uel ex rei iudicio, uel ex similibus, uel a maiore, uel a minore, uel a proportione, uel ex oppositis, uel ex transumptione. Et ille quidem locus, qui rei iudicium tenet, est huiusmodi, vt si dicamus id esse quod uel omnes iudicant, uel plures: & hi uel sapiētes, vel secundum unamquāq; artium penitus eruditi. Huius exemplum est, Cęlum esse uolubile, quod ita sapiētes atq; astrologi doctissimi iudicauerūt. Quæstio de accidente. Maxima ꝓpositio, Quod omnibus vel pluribus, vel sapiētibus

bus hominibus uidetur, ei contradici non oportere. Locus a rei iudicio. A similibus uero boc modo. Si dubitetur an hominis proprium sit bipedem esse, dicemus. Similirer inest equo quadrupes, ut homini bipes. Non est autem equo quadrupes proprium. Non est igitur homini bipes propriũ. Quęstio de proprio. Maxima propositio, Si quod similiter inest, non est proprium, oec id de quo quæritur, esse proprium potest. Locus a similibus, hic vero in gemina diuiditur: hæc enim similitudo aur in qualitate consistit, aut in quantitate, sed in quantitate paritas, idest æqualitas nuncupatur: in qualitate similitudo. Rursus ab eo quod est magis. Si quæratur an sit animalis definitio, quod ex se moueri possit, dicemus sic. Magis oportet animalis definitionem esse quòd naturaliter uiuat, quam quod ex se moueri possit. Non est autem hæc definitio animalis quòd naturaliter viuat. Nec ea quidem igitur quæ minus videtur esse, quod ex se moueri possit, animalis definitio putanda est. Quæstio de definitione. Maxima propositio, Si id quod magis videtur ioesse non inest, nec id quod minus videbitur inesse inerit. Locus ab eo quod magis est. A minoribus vero conuerso modo. Nam si est bominis defioitio, animal gressibile bipes, cum id minus videatur esse definitio bominis, quã animal rationale mortale, sitque definitio hominis ea quæ dicit aĩal gressibile bipes, erir definitio hominis animal rationale mortale. Quæstio de definitione. Maxima propositio, Si id quod minus videtur inesse inest, id quod magis videbitur inesse, inerit. Multæ autem sunt diuersitates locorum ab eo quod est magis & mious argumenta ministrantium, quos in expositione Topicorum Aristotelis diligentius persecuti sumus. Item a proportione, vt si quæratur, an sorte sint eligendi in ciuitatibus magistratus, dicamus minime: quia ne in nauibus quidem gubernator sorte pręficitur, est enim proportio. Nam vt sese gubernator habet ad nauim, ita magistratus ad ciuitatem. Hic autem locus distat ab eo, qui a similibus ducitur. Ibi enim vna res vnicuilibet alij comparatur. In proportione vero non est similitudo rerum, sed quædam habitudinis comparatio. Quæstio de accidenti. Maxima propositio, Quod in vnaquaque re euenit, id in eius proportionali euenire necesse est. Locus a proportione. Ex oppositis vero multiplex est locus.. Quatuor enim sibimet opponuntur modis, aut enim vt contraria aduerso sese loco constituta respiciunt, aut vt priuatio & habitus, aut vt relatio, aut vt affirmatio, & negatio. Quorum discretiones in eo libro qui de decem prædicamentis scriptus est, commemoratæ sunt. Ab his hoc modo argumenta nascuntur. A cootrarijs, si quæratur an sit virtutis proprium laudari, dicam minime, quia nec vitij quidem vituperari. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Contraria contrariis conueniunt. Locus ab oppositis, id est ex cootrario. Rursus in quæstione sit positum, an proprium sit oculos habentium videre: Dicam non. eos nanque qui vident, alias etiam cæcos esse contingit. Nam in quibus est habitus, in eisdem etiam poterit esse priuatio, & quod est proprium, non potest a subiecto discedere. Et quoniam veniente cæcitate visus abscedit, non esse propriũ habentium oculos videre conuincitur. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Vbi priuatio abesse potest, habitus proprium non est. Locus ab oppositis secundum habitum & priuationem. Rursus sit in quæstione propositum, an patris sit proprium procreatorem esse: Dicam recte videri, quia filij est proprium procreatum esse. vt enim sese habet pater ad filium, ita procreator ad procreatum. Quæstio de proprio. Maxima Opropositio, ppositorum ad se relatorum propria, & ipsa ad se referuntur. Locus a relatiuis oppositis. Item sit in quæstione propositum, anj sit animalis proprium moueri. Negetur, quia nec inanimati quidem est proprium, non moueri. Quæstio de proprio. Maxima propositio; Oppositorũ opposita propria esse oportere. Locus ab oppositis secundum affirmationem, & negationem. Moueri enim & non moueri secundum affirmationem & negationem sibimet opponuntur. Ex transsumptione hoc modo fit, cum ex his terminis in quibus quæstio constituta est, ad aliud quiddam notius dubitatio transfertur, & ex eius probatione ea quæ in quæstione posita sunt, confirmantur, vt Socrates cum quid posset in vno quoque iustitia quæreret, omnem tractatũ ad reipublicæ transtulit magnitudinem, atque ex eo quod illic efficerer, in singulis etiã valere confirmauit. Qui locus a toto forsitan esse videbitur. Sed quoniam non inhæret his, de quibus proponitur terminis, sed extra posita res, boc tantum quia notior videtur, assumitur. Idcirco ex transsumptione locus hic conuenienti vocabulo nuncupatus est. Fit vero hæc transsomptio, & in nomioe, quoties ab obscuro vocabulo ad notius argumentatio transfertur, hoc modo, vt si quæratur an philosophus inuidear, sitquo incognitum, quid philosophi significet nomen: Dicemus ad vocabulum transferentes notius, oon inuidere, quia sapiens sit. Notius vero est sapientis vocabulum, quam philosophi. Ac de his quidem locis qui extrinsecus assumuntur, liquide dictum est. Nunc de mediis disputabitur.

De locis medijs. *Cap.* *VI.*

MEdij autem loci sumuntur vel ex casu, vel ex coniugatis, vel ex diuisione nascentes. Casus est alicuius nominis principalis inflexio io aduerbium, vt a iustitia inflectitur iuste. Casus igitur est a iustitia id quod dicimus iuste. Coningata vero dicuntur, quæ ab eodem diuerso modo deducta fluxerunt, vt a iustitia iustum iustus. Hæc igitur inter se, & cum ipsa iustitia coniugata dicuntur, ex quibus omnibus in promptu sunt argumenta. Nam si id quod iuste est, bonum est, & qnod iustum est, bonum est: & si qui iustus est, boous est, & iustiria, bona est. Hæc igitur secundum proprii oominis similitudinem consequuntur. Medii vero loci appellantur, quoniam si de institia quæritur, & a casu, vel a coniugatis argumenta ducuntur, neque ab ipsa substantia proprie neque coniuncte, neque ab iis quæ sunt extrinsecus posita, videntur trahi, sed ex ipsorum casibus, idest quadam ex ipsis leui mutatione deductis. Iure igitur hi loci medii inter eos qui ab ipsis, & eos qui sunt extrinsecus collocantur. Restat locus a diuisione qui tractatur hoc modo. Omnis diuisio vel negatione fit, nel partitione. Negatione fit, vt siquis ita pronunciet. Omne animal aut habet pedes, aut non habet. Partitione vero, velut siquis diuidat, omnis homo, aur est sanus, aut ęger. Fit autem voiuersa diuisio vel generis in species, vel totius in partes, vel vocis in proprias significationes, vel acceidentis in subiecta, vel subiecti in accidentia, vel accidentis in accidentia. Quorum omnium rationes in eo libro diligentius explicui, quem de diuisione composui. Atque idcirco inde ad horum omnium cognitionem cõgrua petantur exẽpla. Fiunt autem argumentationes per diuisionem, tum ea segregatione, quæ per negationem fit, tum ea quæ per partitionem. Sed qui his diuisionibus vtuntur, aut directa ratiocinatione contendunt, aut in aliquod impossibile atque inconueniens ducunt, atque ita id quod reliquerant, rursus assumunt. Quæ facilius quisque cognoscet, si prioribus analyticis operam dederit. Horum tamen talia in præsens præstabunt exempla notitiam: sit in quæstione propositum, an vlla sit origo temporis. Quod qui negare volet, id nimirum ratiocinatione firmabit nullo oiodo esse ortum, idq; directa ratiocinatiooe monstrabit hoc modo, Tempus aut originem habet, aut non. Sed quoniam mundus æternus est, (id enim paulisper argumenti gratia concedatur) mundus vero sine tempore esse non potuit, tempus quoque æternum est: sed quod æternum est caret origine, tempus igitur originem non habet. At si per impossibilitatem idem desideretur ostendi, dicetur boc modo, Tempus aut originem habet, aut oon: sed si rempus habet originem, non fuit semper. Tempus autem habet originem, fuit igitur quãdo non fuit tempus: sed fuisse temporis est significatio, fuit igitur tempus quando non fuir tempus. quod fieri nõ potest. Non est igitur vllum principium temporis. posito naq; vt ab vllo principium ceperit, inconueniens quoddam atq; impossibile contingit, fuisse tempus quando noo fuerit tempus. Reditur itaq; ad alteram partem quòd origine careat. Sed hæc quæ ex negatione diuisio est, cum per eam quælibet argumenta sumuntur, fieri nequit vt vtrumque sit, quod

affirmatione & negatione dividitur. Itaq; sublato uno, alterum manet: posito altero, reliquum tollitur. Vocaturq; hic a diuisione locus, medius inter eos, qui ab ipso duci solent, atq; eos qui extrinsecus assumuntur, Cum enim quæratur, an ulla sit origo temporis, sumitur quidem esse originem, & ex ea per propriam consequentiam de re ipsa quæ quæritur fit impossibilitatis & mendacii syllogismus. Quo concluso reditur ad prius quod uerum esse necesse est. Siquidem id quod ei oppositum est, ad impossibile aliquod inconueniensque perducitur. Itaque quoniam ex ipsa re, de qua quæritur, fieri syllogismus solet, quasi ab ipsis locus est deductus, quoniam uero non in eo permanet, sed ad oppositum redit, quasi extrinsecus sumitur. Idcirco hic a diuisione locus inter utrumq; medius collocatur. At uero qui ex partitione sumuntur, duplici fiunt modo. Aliquoties enim quæ diuiduntur, simul esse possunt, ut si uocem in significationes diuidamus, omnes simul esse possunt, ueluti cum dicimus, Amplector, aut actionem significat, aut passionem, uel utrumque simul significare potest. Aliquoties ueluti negationis modo quæ diuiduntur simul esse non possunt, ut aut sanus est, aut æger. Fit autem ratiocinatio in priore quidem modo diuisionis, tum quia omnibus adest quod quæritur, uel non adest: tum uero idcirco alicui adesse uel non adesse, quod alijs adsit aut minime. Nec in his explicandis diutius laborabimus, si priores resolutorij uel Topica Aristotelis diligentis animum lectoris instruxerint. Nam si quæratur, utrum canis substantia sit, atque hanc diuisionem faciat collocutor, Canis uel latrabilis animalis, uel marinæ belluæ, uel cælestis syderis nomen est, demonstretque per singula & canem latrabilem substantiam esse, marinam quoq; belluam, & sydus substantiæ posse supponi: monstrauit canem esse substantiam. Atq; hic quidem ex ipsis in quæstione propositis uidebitur argumenta traxisse. At in talibus syllogismis, Aut sanus est, aut æger; sed sanus est, non igitur est æger: sed sanus non est, æger igitur est. uel ita, sed æger est, sanus igitur non est. uel ita, sed æger non est, sanus igitur est. Ab his quæ sunt extrinsecus sumptus est syllogismus. i. ab oppositis. Idcirco totus hic a diuisione locus inter utrosque medius esse perhibetur, qui si in negatione sit constitutus, aliquo modo quidem ex ipsis sumitur, aliquo modo uero ab exterioribus uenit. Si uero a partitione ducantur argumenta, nunc quidem ab ipsis, nunc uero ab exterioribus copiam præstant.

De Themistij diuisione quod omnes locos complectatur *Cap. VII.*

ET græci quidem Themistii diligentissimi scriptoris ac lucidi, & omnia ad facilitatem intelligentiæ reuocantis talis locorum uidetur esse partitio. Quæ cum ita sint, breuiter mihi locorum diuisio commemoranda est, ut nihil præter eam monstretur esse relictum, quod non intra eam probetur inclusum. De quo enim in qualibet quæstione dubitatur, id ita firmabitur argumentis, ut ea uel ex ipsis sumantur quæ in quæstione sunt constituta, uel extrinsecus ducantur, uel quasi in confinio horum posita uestigentur. Ac præter hanc quidem diuisionem nihil extra inueniri potest, Sed si ab ipsis sumitur argumentum, aut ab ipsorum necesse est substantia sumatur, aut ab his quæ eam consequuntur, aut ab ijs quæ inseparabiliter accidunt, uel his adhærent, & ab eorum substantia separari seiungique uel non possunt, uel non solent. Quæcunque uero ab eorum substantia ducuntur, ea aut in descriptione, aut in definitione sunt, & præter hæc a nominis interpretatione. Quæ uero ea uelut substantiam cõtinentia consequuntur, talia sunt, ut uel generis, uel differentiæ, uel integri, uel specierum, uel partium loco circa ea quæ inquiruntur assistant. Item causæ, uel efficientes, uel materiæ, uel formæ, uel finis, uel effectus, uel corruptiones, uel usus, uel quantitates, uel tempus, uel modi. Quod uero proprie inseparabile uel adhærens accidens nuncupatur, id in communiter accidentibus numerabitur. Et præter hæc quidem aliud quod cuique inesse possit inueniri non potest. Quibus ita positis inspiciamus nunc eos locos, quos dudum extrinsecus pronunciabamus assumi. Ea enim quæ extrinsecus assumuntur, non sunt ita separata atque disiuncta, ut non aliquo modo quasi e regione quadã ea quæ quæruntur, aspiciant. Nam & similitudines & opposita ad ea sine dubio referuntur, quibus similia uel opposita sunt: licet iure atque ordine uideantur extrinsecus collocata. Sunt autem hæc, similitudo, oppositio, maius, minus, rei iudicium. In similitudine enim tum rei similitudo, tum proportionis ratio continetur. Omnia enim similitudinem tenent. Opposita uero in contrariis, in priuationibus, in relationibus, in negationibus constant. Comparatio uero maioris ad minus, quædam similium dissimilitudo est. Rerum enim per se similium discretio maius ac minus facit. Quod enim omni qualitate, omnique ratione disiunctum est, id nullo modo poterit comparari. Ex rei uero iudicio quæ sunt argumenta quasi testimonium præbent, & sunt inartificiales loci, atque omnino disiuncti, nec rem potius quam iudicium, opinionemque sectantes. Transumptionis uero locus nunc quidem in æqualitate, nunc uero in maioris minorisue comparatione consistit. Aut enim ad id quod est simile, aut ad id quod est maius, aut minus fit argumentorum rationumq; transsumptio. Hi uero loci quos mixtos esse prædiximus, aut ex casibus, aut ex coniugatis, aut ex diuisione nascuntur: in quibus omnibus consequentia & repugnãtia custoditur. Sed ea quidem quæ ex definitione, uel genere, uel differentia, uel causis argumenta ducuntur, demonstratiuis maxime syllogismis uires atque ordinem subministrant, reliqua uerisimilibus ac dialecticis. Atque hi loci, qui maxime in eorum substantia sunt, de quibus in quæstione dubitatur, ad prædicatiuos ac simplices, reliqui uero ad hypotheticos & conditionales respiciunt syllogismos. Expeditis igitur locis, & diligẽter tam definitione quam exemplorum luce patefactis, dicendum uidetur quomodo hi loci maximarum sint differentiæ propositionũ, idq; breui: neque enim longa disputatione res eget. Omnes enim maximæ propositiones uel definitionem continent, uel descriptionem, uel nominis interpretationem, uel totum, uel partes, uel genus, uel species, uel cætera quibus differunt inter se maximæ propositiones. Nam in eo qđ sunt maximæ nõ differũt, sed in eo quòd hæ a definitione quidem, illæ a genere, aliæ uero ueniunt ab aliis locis, & his iure differre, hique earũ differentiæ dicuntur. Sed quoniam diuisio Themistii patefacta est, nunc ad M. Tullij diuisionem transeamus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi de differentijs Topicis

LIBER TERTIVS.

De locis a M. Tullio traditis, eorumque inter se distinctione. *Cap. I.*

QVod locorum differentias multipliciter uarieq; tractamus, nihil mirum diligentibus ingeniis uideri debet: cum manifestum sit, unamquanque rem multis sæpe differentiis, atq; in uarias diuisionis figuras posse partiri. Nam quia singulas res non una, sed plures sæpe differentiæ comprehendunt: necesse est, ut secundum differentiarum uarietatem fiat diuersitas etiam diuisionum, ut & numeri nunc eas colligimus differentias, quòd alii pares, alij impares; nunc uero quòd alii primi atque incompositi, alii secundi atque compositi. Triangulorum etiam multis modis fieri partitionem geometricæ disciplinæ tenor ostendit. Id tamen in omnibus peruidendum est, ut nihil extra in qualibet diuisionis forma relinquatur, nihil ultra superfluum ac præterquam necesse est, aggregetur: quare quid mirum uideri debet, si cum antea secundum Themistium locorum differentias dederimus, nunc diuersas secundum M. Tullium depromamus? Cuius proposita breuiter partitione, atque exemplis conuenientibus expedita, tum demum quo differat, uel quo congruat superius digestæ diuisioni,

diuisioni, quo etiam altera claudat alteram commemorabo. Nam cum. M. Tullius omnem logicam facultatem, quam rationem diligentem disserendi dixit, duas habere partes proposuerit, unam inueniendi, alteram iudicandi: cumq; locos definierit esse argumenti sedes, a quibus scilicet argumenta promuntur: argumentum etiam rationem, quæ rei dubię faciat fidem, diuisionem locorum omnium hoc modo fecit. Ex his inquit locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alij in ipso hærent, de quo agitur, alij assumũtur extrinsecus. Duas igitur locorum species fecit: alios enim in ipsis quæstionum terminis hęrere proposuir, alios extrinsecus assumi: atque eos quidem, qui in ipsis hærerent de quibus quæritur, tali diuisione partitur. In ipso, inquit, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quęritur. Extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt, longeque disiuncta sunt. Post hæc eum locum qui ab affectis ducitur, in conuenientia membra partitus est, hoc modo. Alia enim inquit, sunt coniugata, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex coniunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione, maiorum, aut minorum, aut parium. Quorum quidem omnium & natura breniter attingēda est, & exempla ponenda. Eorum igitur locorum, qui in ipso de quo agitur hęrent, primum esse dixit a toto. Totum autem uniuscuiusque rei in definitione constat. Omnis enim definitio, rei quam definit adæquatur. quòd si unaquæque res tota est (nihil.n.integrum esse nisi totum potest) definitio quoque totum esse necesse est.i.quę totum rei, quam definit substantiam claudat. Definitio uero est oratio, quæ uniuscuiusque rei quidem esse designat. Ab hac ita ducitur argumentum: ut sit quæstio, an arbores quoque sint animalia; dicam, Animal est substantia animata sensibilis. Arbor non est substantia animata sensibilis. concludam, Non sunt igitur arbores animalia. Quæstio de genere. maxima propositio, Vnde definitio abest, inde illud quoque abesse, quod definitur. locus a definitione. Partes uero sunt, quarum conuentu efficitur totum. Partes etiam uocantur, quę diuidunt totum. hæ autem species, uel formæ nuncupari solent. a quibus hoc modo sumitur argumentum. Ab his quidem partibus, quarum cõiunctione componitur totum hoc modo, ut si sit dubitatio, an sit anima corporea: partiemur animam velut his tribus partibus, quod uel uegetabilem, uel sensibilem, uel intelligibilem præstet. at ipsum neque uegetare, neque sentire, neq; intelligere corporale est: cũq; nulla sit pars animæ corporalis, omnino anima corporalis non esse monstrata est. Quæstio de genere.i.an anima corpori subiiciatur ut generi. argumentum a partibus. Maxima propositio, A quibus partes absunt, totũ quoq; abesse. Locus a partibus totum coniungentibus. Item ab his partibus quæ totum diuidunt hoc modo, sit in quæstione, an anima secundum locum moueatur: Dicam motus secũdum locum tres species suot, crementum, diminutio, permutatio: anima uero neq; crescit, neq; minuitur, neq; ab alio loco ad alium transit: non igitur mouetur. Quæstio de accidenti. Maxima propositio eadem quę superius. locus a partibus totum diuidentibus. A nota argumētum est, quoties ab interpretatione nominis rei dubię fides quæritur, hoc modo, ut si dubitetur, an philosophia sit bonũ: dicemus, philosophia est amor sapientiæ, at id bonum est, philosophia igitur bonum est. Hic igitur rem non definiuimus, sed nomē definitione prodidimus. Quæstio de genere. Maxima propositio, Nominis interpretatione rem declarari. locus a notatione. Coniugata sunt, quæ ab eodem nomine flectuntur, ut a iustitia, iustum, iuste. Ab his ita capitur argumentum, ut si quæratur, an ridere gaudere sit: dicemus, si risus gaudium est, & ridere gaudere est. Quæstio de accidenti. Maxima propositio, Coniugatorum eandem esse naturam. Locus a cõiugatis. Genus est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid, prædicatur. Ab hoc ita ducitur argumentum, ut si quæratur, Vtrum anima numerus sit seipsum mouens, ut Xenocrati placuit: Dicemus, anima substantia est. Numerus uero substantia non est. igitur anima numerus non est. Quæstio de definitione. locus a genere. Maxima propositio: Quorum diuersa sunt genera, ipsa quoque esse diuersa. Forma est quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prędicatur. Ab hac fit argumentum hoc modo, ut si quæratur, An color in subiecto sit: id approbabimus eo, quoniam album uel nigrum in subiecto sunt. A specie s. ad genus deducentes. Quæstio de genere. Nã in subiecto esse uel non esse, accidens uel substantiam significat, quæ sunt prima rerum genera. Maxima propositio, In formis spectari generum proprietates. Locus a forma. Similitudo est eadem rerum differentium qualitas. Ab hac ita fieri argumentũ iudicatur, ut si quæratur, Sorte an electione rectores ciuitatibus dandi sint: negetur, quoniam ne in naui quidem sorte, sed electione peritus rector eligitur. Similis est nauis quidem ciuitati, gubernator autem magistratui. Quæstio de accidēte. locus a simili. Maxima propositio, De similibus idem est iudicium. Item a differentia, ut si quæratur, an idem sit rex quod tyrannus: dicemus minime. nam in rege, pietas, iustitia, mansuetudo, in tyranno cuncta diuersa sunt. Quæstio de definitione, locus a differentia. Maxima propositio, Differentium rerum nõ idem esse iudiciũ. Contraria uero quæ Cicero appellat, quatuor modis diuiduntur. Aut enim aduersa sunt, vt album nigrum: aut priuantia, vt iustitia iniustitia: aut relatiua, vt dominus seruus: aut negatiua, vt viuere, non viuere. Ab his omnibus ita argumenta ducuntur: ab aduersis, si bona est sanitas, mala est ęgritudo: a priuantibus, si iniustitiã fugimus, iustitiã sequamur: a relatiuis, quisquis pater esse uult, habeat filium: a negantibus, non me accusas fecisse quod me non fecisse defendis. Quæstiones de accidentibus. Maxima propositio, in aduersis, priuantibus, & negantibus: Contraria sibi conuenire non posse. In relatiuis autem, Absq; se relatiua esse non posse. Locus a contrariis, quæ melius opposita vocarentur. Adiuncta sunt, quę finitimum tenent locũ, ita ut temporibus quoq;, tum antecedant, ut amorem congressio: tum rei, cui adiuncta sunt, hæreant, ut ambulationi pedũ strepitus: tum consequantur, ut atrox facinus, mentis trepidatio. neque hęc necessaria sunt, sed frequenter eueniunt. Nam neq; qui congressus est, modis omnibus amauit, & qui congressus non est, uno semel aspectu in amorem incidit: & ambulante aliquo potest non esse strepitus pedum, & non ambulãte pedes strepere, si uno eodemq; loco consistens pedes moueat: & trepidare quis, cum nihil atrox fecerit, & non trepidare qui fecerit: ab his ducetur argumentum, uel cum amare aliquem suspicamur, quia fuerit ante congressus: vel ambulasse aliquem in locum, cum pedum strepitus fuerit auditus: uel atrox facinus commisisse, quem trepidare uideamus. atque in his quæstiones de accidentibus. Locus ab adiunctis. Maxima propositio, Ex adiunctis adiuncta perpendi. Antecedentia uero sunt, quibus positis statim necesse est aliud consequatur, uelut cum dicimus, Si homo est, animal est. Neque in his temporũ ratio, nec rerum necessitas uaria est, sed statim ut dictum fuerit id quod antecedit, id comitatur quod subsequens est. Hic uero locus totus in conditione est constitutus: posita enim conditione si sit antecedens, esse necesse est quod consequitur, hoc modo. Si peperit, cum uiro concubuit. Antecedens est peperisse, cum uiro concubuisse consequens: nam neq; illud quæritur quid prius tempore sit, quid posterius. Et sæpe ista ita uariantur, ut id quod posterius est tempore, antecedens esse uideatur in propositione, ut peperisse posterius est, quam concubuisse: tamen si peperit, modis omnibus cũ uiro concubuit, & hoc pręcedente & prius posito, necesse est illud intelligatur. Aliquoties uero simul sunt, ut si Sol ortus est, dies est. Aliquoties prius est quod pręcedit, posterius quod consequitur, ut si arrogans est, odiosus est, ex arrogantia enim quisque fit odiosus. Ex antecedenti igitur sumitur argumentum. Si peperit cum uiro concubuit. sumo quod antecedit, at peperit. concludo quod sequitur, cum uiro igitur concubuit. A consequentibus ita, sumo quod sequitur: at non concubuit cum uiro. concludo quod antecedit, non igitur peperit. Quæstio est de accidenti. Locus ab antecedentibus & consequentibus. Maximę propositiones, Posito antecedenti comitari quod subsequitur,

peremptp consequenti perimi quod antecedit, Repugnantia uero sunt contrariorũ consequẽtia, vt vigilare et dormire contraria sunt, stertere dormientibus adiunctũ est. Stertere igitur ac uigilare repugnantia sunt, ab his ita fit argumentum. Tu ne eum dicas uigilare, qui stertat? quæstio de accidente, argumentum a repugnantibus, maxima propositio, Repugnantia sibi conuenire non posse. Causa est efficiens, quæ quamlibet rem præcedens efficit, non semper tempore, sed proprietate naturæ, vt Sol diem, ab hac ita sumitur argumentum. Cur esse dubites diem, cum Solem in cęlo esse conspicias? Quæstio de accidenti: nam diem esse accidit aeri, id est esse propter Solem lucidum, argumentum ab efficientibus causis, maxima propositio, Vbi causa est, inde effectum abesse nõ posse. Effectum est quod efficit causa· ab hoc ita sumitur argumentum, An tu dubites amasse, quam rapuit? Quæstio de accidente, argumentum ab effectis, maxima propositio. Vbi effectus est, causam: abesse non posse, veluti non absuit amot, qui fuit causa, cur rapuerit, quod est effectus. Comparatio uero maioris est, quoties, id quod minus est maiori comparatur. Ab hoc loco ita sumitur argumentum, si is qui patriã bello persecutus est, tandem veniam meruit a ciuibus, cur non is quoque mereatur qui ob seditonem motam, actus est in exilium? Quæstio de accidenti. argumentũ a comparatione maioris, maxima propositio. Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. Minoris est comparatio, quoties maior res confertur minori, atque ex ea capitur argumentũ hoc modo. Si Caium Gracchum mediocriter labefactantem statum reipublicæ Scipio priuatus interfecit, cur non Catilinam orbem terræ cæde atque incendio uastare cupientẽ consules persequantur? Quæstio de accidenti, argumentum a comparatione minoris. Maxima propositio. Quod in re minore ualet, ualeat in maiore. Paria sunt, quæ eiusdem quantitatis sunt, & semper paritas similitudo est quantitatis. Ab hac ita fit argumentum. Si Demosthenem quis laudare desiderat, cur uituperet Tullium? Quæstio de accidenti, argumẽtum a comparatione parium, maxima propositio. Parium idem esse iudicium. Restat is locus quem extrinsecus dixit assumi, hic iudicio nititur, & auctoritate & totus probabilis est, nihil continens necessarium. Probabile autem est, quod uidetur uel omnibus, uel pluribus, vel doctis, & sapientibus, & inter hos claris atq; præstantibus, vel his, qui secundum unamquamque artem peritiã consecuti sunt, ut medico in medicina, geometræ in geometria, ab hoc loco tale est argumentum, veluti si dicam, Difficile est cum Carthaginẽsibus bellum gerere, quoniam id P. Scipio Cornelius Africanus dixit, qui sæpe fuerat expertus. Hic uero locus extrinsecus dicitur constitutus, quoniam non de his, qui prædicati vel subiecti sunt termini sumitur, sed ab extrinsecus posito iudicio uenit. Hic etiam inartificialis, & artis expers vocatur, quoniam non sibi hinc ipse conficit argumentum orator, sed præparatis positisque vtitur testimoniis. Expeditis igitur M. Tullij differentiis quibus ipse, a se maximas propositiones, quas locos esse diximus, separauit, pertractanda breuiter mihi videtur superius digesta partitio, ut ea quæ similia uidẽtur, a semetipsis ratione congrua segregentur. Similis enim videtur locus a toto ei, qui est a nota: uterque enim in definitione est constitutus. Nam interpretatio nominis quædam ipsius nominis definitio est. Sed illa eorum maxima est differẽtia, quia locus a toto rem definit, a nota vero rem non definit, sed nomen interpretatur. Diuersa uero sunt res ac nomen. Hoc enim significat, illa significatur. Item locus a partium enumeratione consimilis uidetur esse ei, qui est a forma. Nam & forma pars est, & qui genus diuidit, enumerat partes, neque aliter fieri ex forma argumentum potest, nisi diuidatur a genere: sumi enim omnino forma non potest, nisi per diuisionem. Sed hic quoque multa est differentia: nam partium enumeratio totas necesse est vt diuidat partes, easque uniuersas ad fidem argumentationis assumat, siue illæ partes, siue illæ sint species, vt genus quidem speciebus, totum uero partibus approbetur. In forma vero sufficit ad demonstrandum quod de genere dicitur vna quælibet. Item locus a contrario & repugnantibus videtur esse consimilis, sed habet differentiam, quia cõtraria primis sibimet frontibus opponuntur. Repugnantia vero per coniunctionem contrariorum sibi probantur aduersa, ut dormire ac vigilare statim sibi contraria sunt. Stertere uero repugnat uigilationi ideiteo, quia somno coniungitur. Adiuncta uero & antecedentia & consequẽtia quasi finitima sunt. Sed distant, quod in adiunctis nulla est necessitas, in antecedentibus vero & consequentibus maxima, in adiunctis uero tempora nimium valent. Nam quod adiunctum est, id vel præcedere rem solet, vel cum ea uno eodemque tempore esse, vel subsequi posterius. At in antecedentibus nihil horum est, sed non habita temporis ratione, mox vt fuerit antecedens, consequens esse necesse est: & si consequens non fuerit, antecedens necesse est interire.

De comparatione locorum Ciceronis & Themistij, & eorum inter se concordia. Cap. II.

AC de M. Tullij locis sufficienter dictum est, nunc ad Themistij diuisionem redeamus, ut quomodo sibi superius digestæ partitiones consentire possint breuiter explicemus: ac primum quidem totius partitionis communiter differentias colligamus. Superior diuisio docuit alios Themistij esse locos, qui in ipsis terminis, de quibus quæritur, insunt, alios qui extrinsecus assumuntur, alios qui inter utrosque versantur, vt hic trina intelligatur diuisio. At M. Tullij diuisio locos bifariam ostendit. Alios enim in eo ipso de quo agitur hærere proponit, alios extrinsecus assumi. Hic igitur omnes eos locos, quos medios Themistius proposuit, his applicuit atque coniunxit, qui sunt in ipsis de quibus agitur, terminis constituti: & communiter quidem talis diuisionum est differentia, quæ clarius apparebit, si singula persequamur. Eos igitur locos, qui positi sunt in terminis, de quibus in quæstione dubitatur, priore partitione Themistius, tum in substantia posuit tum in substantiæ consequentia. In substantia sunt definitio, descriptio, nominis interpretatio. Substantiæ uero consequentia sunt, genus, totum, species, pars, causa efficiens, materia, forma, effectus, corruptio, finis, vsus, communiter accidentia. Eos uero qui extrinsecus assumitur, tum in iudicio, tum in similitudine, tum in quantitatis comparatione, tum in oppositione, tum in proportione, tum in transumptione separauit. Quos uero inter vtrosque posuit, hos in casibus & coniugatis, & diuisione constituit. Sed M. Tullius eos, qui in ipso sunt, de quo quæritur, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur, posuit. Ipsa uero quæ affecta sunt, multifaria diuisione partitus est, solum uero iudicium extrinsecus segregauit, pluresque partes eorum, quæ in diuisione Themistij posita sunt substantiæ consequentia. Itemque locos medios, inter affecta numerauit. In tam uero varia diuisione necesse est, ut utræque sibi non eadem parte conueniant. Id vero in cunctis multipliciter diuisis fieri potest uelut si quis diuidat triangulorum formas sic: Triangulorum, aliæ sunt æquilateræ formæ, aliæ duo tantum latera habentes ęqualia, aliæ vero totis inæqualibus lateribus iunctæ. Rursus fit illa diuisio, ut alias dicat aliquis rectum habentes angulum, quæ orthogoniæ nuncupantur, alias dicat tribus acutis angulis contineri, quæ sunt oxygoniæ, alias in obtusum angulum tendi, quæ sunt ambligoniæ. Necesse est igitur, ut utræque sibi diuersa partium ratione conueniãt. Nam quod est orthogooium, id semper uel duobus lateribus æqualibus continetur, vel tribus inæqualibus. Sed quod est ambligonium, id uel duobus lateribus continetur ęqualibus, vel tribus inęqualibus. Sed quod est oxygonium, id uel tribus lateribus æqualibus, uel duobus inęqualibus cõtinetur. Rursus id quod est ęquilaterũ semper est oxygoniũ. id uero quod duobus æqualibus lateribus continetur, vel orthogonium, uel ambligonium, vel oxygonium esse potest. Quod uero tribus inæqualibus continetur lateribus, vel orthogonium, vel ambligonium esse necesse est. Secundum igitur hunc modum cunctam M. Tullij atq. Themistij

mistij diuisionem a principio pariter ordientes, inuicem sibimet clausam esse monstremus, in quibus omnibus & exēplorum, & intelligentiæ superius expeditæ præsens debet esse memoria. Disponamus igitur omnem Themistij diuisionem, & post hanc subiiciatur Tulliana partitio, ut ea quę dicenda sunt, apertios oculis subiecta clarescant.

Themistij diuisio.

Loci

Intrinsecus	Extrinsecus	Medij
A definitione	A rei iudicio	A casibus
A descriptione	A similibus	A coniugatis
A nois īterpretatōne	A maiore	A diuisione
A toto uel genere	A minore	
A partibus uel spē	Ab oppositis	
Ab efficientibus	A proportione	
A materia	A transumptione	
A forma		
A fine		
Ab effectibus		
A corruptionibus		
Ab usibus		
A communiter accidentibus		

M.Tulij diuisio.

Loci

In ipso	Extrinsecus
A toto	Ab auctoritate
A partibus	
A nota	
A coniugatis	
A genere	
A forma	
A similitudine	
A differentia	
A contrario	
Ab adiunctis	
Ab antecedentibus.	
A consequentibus	
A repugnantibus	
A causis	
Ab effectis	
A comparatione { maiorum, ninorum, parium	

Qmibus ita descriptis nunc quemadmodū. M.Tulij diuisio Themistij partitioni, conueniat explicemus. Eum igitur locum, quē Cicero dixit a toto, a substaotia Themistius esse proposuit. Vterq;.n.in definitione consistit, siue illa substātialis sit, siue descriptio. A partium enumeratione locos ex Ciceronis Topicis positus, idē est, qui in Themistij diuisione inter medios a diuisione nominatus est. Quoties.n.aliquid esse, uel non esse monstrare contendimus, si fidē a partium enumeratione capiamus, id ex diuisione necessario faciendum est. Diuisio uero aut formarū præcessit, aut partiū. Quāquam locus, qui ex diuisione a Themistio inter medios collocatus est, a Cicerone in generis tractatione ponitur. Ait.n. Tullius cum de genere loqueretur, hoc modo: Commode ēt tractatur hæc argumentatio, quæ ex genere sumitur, cum ex toto partes persequare, hoc modo, Si dolus malus est, cū aliud agitur, aliud simulatur, enumerare licet quibus modis id fiat, deinde in eorum aliquem id quod arguas dolo malo factū, includere. Quod genus argumenti in primis firmum uideri solet. A notatione Tullij locus is est, qui Themistij a nominis interpretatione. A coniugatis communis est locus, eum Themistius inter medios collocauit. A genere. M. Tullius posuit, a toto Themistius. A forma Ciceronis, a parte, idest specie Themistij. A similitudine communis quidem est, nisi quod M. Tullius sub ea proportionem comprehendit. A differentia M.Tullij, a toto in Themistij diuisione, uel a parte intelligi potest: a toto quidem, si sit constitutiua differentia, de qua sumitur argumētum, a parte uero, si sit diuisibilis. A contrario idem locus est, qui apud Themistium ab oppositis dictus est, & extrinsecus constitutus. Ab adiunctis ille est, qui in Themistij partitione a communiter accidentibus dicitur, inter consequentia substantiæ nominatus. Ab anteecdentibus & consequentibus locus multifariam spargitur. Nam & definitio & descriptio & antecedere rem & consequi possunt. Itēque nominis interpretatio. Item species antecedit, genus consequitur. Causa etiā efficiens antecedit, & sequitur effectus. Materiam uero sequitur effectus. Communiter accidentia quoq; si inseparabilia sint, necesse est, ut consequantur. Cōiugata ēt sese uel antecedunt, uel consequūtur. itaq; hic locus pluribus mixtus est, & non tam rebus ab aliis omnibus, quā tractatione diuersus: ipsa.n.conditio consequentiæ locum alium facit, cum ipsa conditio consequentiæ, uel in definitione, vel in descriptione, vel in forma, vel in causa, vel in cæteris posita sit. Repugnantia uero oppositis aggregantur. Efficientia causis efficientibus vel materiæ. Effecta illi sunt consimilia loco, quem Themistius posuit a fine. Nam causarum effectus finis est. A comparatione maioris uel minoris idē locus est, qui apud Themistiū inter extrinsecus locos ponitur a maiore & minore. A cōparatione pariū inter eos, qui a simili ducūtur esse putandus est. Dictū est enim in quantitate similitudinem esse parietatē. Restat locus utrisq; cōis, qui est extrinsecus collocatus, quē Cicero, sicut Themistius a rei iudicio esse proposuit. Et M.Tullij quidē diuisio superiorē Themistij partitionē tali modo poterit includere, quod licet in subiecta descriptione prospicere.

Tulliana diuisio.	Themistij diuisio.
A toto	A substantia
A partium enumeratione	A diuisione
A notatione	A nominis interpretatione
A coniugatis	A coniugatis
A genere.	A toto uel a genere
A forma	A parte vel specie
A similitudine	A simili & proportione
A differentia	A toto uel a parte
A contrario	Ab oppositis
Ab adiunctis	A communiter accidentibus.
Ab antecedentibus } A consequentibus }	A definitione uel descriptione, vel interpretatione, vel specie, vel causa, vel materia, vel communiter accidētibus vel coniugatis.
A repugnantibus	Ab oppositis
Ab efficientibus	A causis & materia
Ab effectis	A fine.
A maiori	A maiore
A minore	A minore
A pari	A similibus
Ab auctoritate.	A rei iudicio.

Omnis quidem M. Tullij partitio locorum in Themistij diuisione superioris descriptionis formula videtur conclusa. Nunc Themistij diuisio ad M. Tullij diuisionem reducenda est. Cuius quidem multa pars Ciceroni conuenit, sicut prior etiam descriptio docet. Quod uero ex Themistij supercst' diuisione, id si ad Tullianæ partitionis ordinem referatur, facili compendio quemadmodum ad se inuicem partitiones reducantur ostenditur. Nam con-

tiuuæ M. Tullii diuisioni ex Themistii locis in superiore descriptione conuenerant hi, Ciceronis quidē a toto: Themistii a substantia. A partium enumeratione Ciceronis, a diuisione Themistii. A notatione Ciceronis, a nominis interpretatione Themistii. A coniugatis utrorumq; communis. A genere Ciceronis, a toto Themistii. A forma Ciceronis, a parte, idest specie Themistij. A similitudine communis. A differentia Ciceronis, a toto uel a parte Themistii. A contrario Ciceronis idem apud Themistium ab oppositis. Ab adiunctis Ciceronis, eundem a cōmuniter accidētibus Themistius posuit. Ab antecedentibus & consequentibus, misti eum pluribus. A repugnantibus Ciceronis, idē a Themistio ab oppositis dicitur. Ab efficientibus Ciceronis, a causis Themistii. Ab effectis Tullii, a fine Themistij. A comparatione maioris, ac minoris, M. Tullii, iidem sunt a maiore ac minore Themistii. A comparatione parium Ciceronis, a similibus Themistii. Cum igitur. M. Tullii plena diuisio aliquibus membris Themistianæ diuisionis aptetur: fieri non potest, ut non membra Themistianæ diuisionis statim ad Tullianæ conuenientiam reducantur. Quocirca siquid reliquum est in Themistij diuisione, quod superiori formulæ non uideatur adscriptum, plene M. Tulli diuisioni poterimus aptare. Inuicem enim diuisiones alterna reciprocatione coniunctæ sunt. Restant autem ex Themistii locis hi, ab usibus, ab effectibus, & corruptionibus, & proportione, & transumptione. Quorum quidem ab usibus, si usus alicuius rei semper effector est: ei loco Ciceronis aptandus est; qui ab efficientibus nuncupatur. Quodsi ipse usus efficitur: ei loco Ciceronis adhibendus est, qui ab effectis uocatur. Ab effectibus uero, siquidem efficit aliquid effectus: ab efficientibus causis est. Si uero ipse effectus plenum aliquid confectumq; demonstrat: is locus est quem ab effectis Tullius dixit. A corruptionibus uero, ab efficientibus dici potest. Nam cum omnis generatio efficiat aliquid .i. substantiam formet, corruptio rursus ipsa quoq; efficit quiddam .i. substantiali forma spoliat ac priuat, uelut mors facit corporis dissolutionem. A proportione uero idem est, quem Tullius a similibus dixit: nam multorum in multis similitudo proportio est. Transumptio uero siquidem ad maiora fit, locus a maiorum comparatione est: Sin uero ad minora, locus est a minorum comparatione: Quodsi ad paria, locus est a parium cōparatione. Atq; in his omnibus reducendis, tale satis est descriptionis exemplum.

Themistij.		Ciceronis.
Ab usibus	Si ipse usus aliquid efficit	Ab efficiētibus
	Si ipse usus efficitur	Ab effectis
Ab effectibus	Si effectus aliquid efficit	Ab efficiētib.
	Si effectus efficitur	Ab effectis
A corruptionibus		Ab efficiētib.
A proportione		A similibus
A trāssumptiōe	Si fit ad maius	A maiore
	Si fit ad minus	A minori
	Si fit ad par	A pari

Ac de dialecticis quidem locis, quantum propositi operis ratio postulabat, explicuimus. Nunc uero de rhetoricis dicendum uidetur quid sint, uel quid a dialecticis discrepare uideantur ad cuius plenam: disputationem, integrum quarti uoluminis spatium reseruemus.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi, de differentijs Topicis

LIBER QVARTVS.

De Rhetorices, & Dialectices differentia, & breuiter de tota Rhetorices facultate *Cap. I.*

SIQVIS operis titulum diligens examinator inspiciat, cum de Topicis differentijs conscribamus: non id a nobis tantum expectare debebit, ut locorum inter se dialecticorum, uel etiam rhetoricorum differentias demus, uerum id multo magis ut dialecticos locos a rhetoricis segregemus: quod nos efficacius aggredi posse arbitramur, si ab ipsa facultatum natura, disputandi sumamus exordium. Ostensa enim dialecticæ ac rhetoricæ similitudine ac dissimilitudine, ab ipsarum facultatum necesse est formis etiam locorū qui eisdem facultatibus deseruiunt, communitates, discrepantiasque ducamus. Dialectica facultas igitur thesim tantum considerat. Thesis uero est sine circunstantijs quæstio. Rhetorica uero de hypothesibus idest de quæstionibus circunstantiarum multitudine inclusis tractat, & differit. Circunstantiæ uero sunt, quis, quid ubi, quando, cur, quomodo, quibus adminiculis. Rursus dialectica quidem si quando circunstantias, ueluti personam, factumue aliquod ad disputationem sumit, non principaliter, sed omnem eius uim ad thesim, de qua differit, transfert. Rhetorica uero si thesim assumpserit, ad hypothesim trahit, & utraque suam quidem materiam tractat, sed alterius assumit, ut proniore in sua materia facultate nitatur. Rursus Dialectica interrogatione, ac responsione constricta est. Rhetorica uero rem propositam perpetua oratione decurrit. Item dialectica perfectis utitur syllogismis. Rhetorica enthymematum breuitate contenta est. Illud etiam differentiam facit, quòd Rhetor habet aliū præter aduersarium iudicem, qui inter utrosque disceptet. Dialectico uero ille fert sententiam, qui aduersarius est. Ab aduersario enim responsio ueluti quędam sententia subtilitate interrogationis elicitur. Quæ cum ita sint, omnis earum differentia, uel in materia, uel in usu, uel in fine, est constituta. In materia, quia thesis atque hypothesis materia quidem utrisque subiecta est. In usibus, quòd hæc interrogatione, illa perpetua oratione disceptat: uel quod hæc integris syllogismis, illa uero enthymematibus gaudet. In fine uero, quòd hæc persuadere iudici, illa quod uult ab aduersario extorquere conatur. Quibus ita pręcognitis, paulo posterius & quæstiones rhetoricas, quæ in constitutionibus positæ sunt, & proprii generis enumerabimus locos. Nunc paulisper mihi uidetur de tota admodum breuiter facultate tractandum, magnum opus atque difficile. Quanta enim sibimet ars Rhetorica cognatione iungatur, non facile considerari potest, uixque est etiam ut auditu animaduerti queat, nedum sit facile repertu. De cuius quidem rei traditione nihil ab antiquis præceptoribus accepimus. De unoquoque enim præcipiunt, nihil de communi laborantes. Quam partem doctrinæ uacuam, ut possumus aggrediamur. Dicemus itaque de genere artis, & speciebus, & materia, & partibus, & instrumento, instrumentique partibus, opere etiā officioque actoris, & fine, post hæc de questionibus, ac de locis. Quocirca quod in communi speculandum est, hinc differendi sumamus exordium. Rhetoricæ igitur genus est facultas. Species uero tres, iudiciale, demonstratiuum, deliberatiuum. Et genus quidem id esse, quod diximus, patet. Species autem idcirco sunt, quas superius commemorauimus, quoniam in his est tota facultas Rhetoricæ, in iudiciali genere causarum integra est. Item in demonstratiuo, & deliberatiuo. Sed hæc genera sunt causarum. Omnes enim causæ uel speciales, uel indiuiduæ sub horum trium generum uno cadunt, ut sub iudiciali quidem speciales, ut maiestatis, uel repetundarum. Sub deliberatiuo uero quęcunque causæ consultationem habent, ut si specialiter accipias de bello uel de pace: si uero indiuidue de bello Pyrrhi uel pace. Eodem modo etiam in demonstratiuis quæcunque ueniunt in laudem, aut in uituperationem: specialiter quidem, ut laus uiri fortis: indiuidue uero, ut laus Scipionis, sub demonstratiuo ponuntur. Materia uero huius facultatis est, omnis quidem res proposita ad dictionem. Fere autem est ciuilis quęstio. in hanc species a Rhetorica uenientes, quasi quædam formæ capiunt sibi materiam, & triplici informatam tenent figura, quod posterius liquebit, ut ciuilis quæstio, quæ adhuc informis secundum species erat, fiat accepto fine unicuique specierum Rhetoricæ subiecta. ut informis adhuc ciuilis quæstio cum acceperit ex iudiciali finem iusti: fiat ipsa ciuilis quæstio in iudiciali genere constituta. Cum uero ex deliberatiuo sumpserit utile uel honestum: tunc fiet ipsa ciuilis quæstio in deliberatiuo causarum

sarum genere constituta. Si uero ex demonstratione sumpserit bonum, tum fit demonstratiua ciuilis quæstio. Veniunt autem vt in materiam species ex Rhetorica idcirco, quod aliter in materia sua quęlibet facultas non potest operari, quam si suas adhibeat partes. Absentibus enim cunctis partibus suis Rhetorica quoque ipsa est absens. Sed quoniã de speciebus dictum est Rhetoricæ, quoniam sunt genera causarum, ita sunt, vt omnium negotiorum, quæ in ciuili quæstione constituta sunt informatorum a fine iusto, iudiciale fit genus. Omnium vero quæ constituta in ciuili quæstione, honestum vel vtilem finem ceperunt, deliberatiuũ fit genus. Omnium quoque quæ in ciuili quæstione posita finem honesti tantum boniue sumpserunt, fit demonstratiuũ genus. Sed de his hactenus. Nunc de partibus Rhetoricæ prouidendum est. Partes enim Rhetoricæ sunt quinque, inuentio, dispositio, elocutio, memoratio, pronunciatio. Partes autem vocantur idcirco, quia si aliquid harum defuerit oratori, imperfecta facultas est: atque ideo quæ vniuersam formant oratoriam facultatem, ea partes facultatis eius dicere ius est. Sed hæ partes, quoniam Rhetoricæ facultatis sunt, totamque Rhetoricam facultatem componunt, necesse est, vt vbi fuerit Rhetorica integra, ipsę quoque partes consequantur in propriis speciebus, omnes igitur Rhetoricæ partes inerunt Rhetoricæ speciebus. Quocirca, & his ciuilibus negotiis tractandis adhibentur, quæ a prædictis speciebus Rhetoricæ informantur. æque igitur in iudiciali negotio, & in deliberatiuo, & demonstratiuo, inuentio, dispositio, elocutio, memoria, pronunciatioque conueniunt. Quoniam uero omnis fere facultas instrumento vtitur ad faciendum quod potest: erit etiam Rhetoricæ facultatis aliquod instrumentum, hoc vero est oratio, quæ partim in ciuili genere versatur, partim minime. De ea autem oratione nũc loquimur, quæ aliquam habet quæstionẽ, uel quæ ad finem expediendæ quæstionis accommodatur.

Ea vero oratio, quæ in ciuili genere versatur, continue decurrit. Ea vero quæ non est in ciuilibus causis, interrogatione & responsione explicatur. Sed prior rhetorica, secunda dialectica nuncupatur, quæ hoc a superiore differt, primum quod illa ciuilem hypothesim, hæc thesim considerat: dehinc quod illa continua, hæc intercisa oratione peragitur: & quod rhetorica oratio habet præter aduersarium, iudicem: Dialectica vero eodem iudice, quo aduersario vtitur. Hæc igitur rhetorica oratio habet partes sex, procemium, quod exordium est, narrationem, partitionem, cõfirmationem, reprehensionem, perorationem, quæ sunt partes instrumenti rhetoricę facultatis. Et quoniam Rhetorica in omnibus suis speciebus inest, eisdem inerunt. nec potius inerunt quam eisdem ea quæ peragunt, administrabunt. Itaque & in iudiciali genere causarum necessarius est ordo procemij, narrationis, atq; cęterorum, & in demonstratiuo deliberatiuoq; necessaria sunt. Opus autem rhetoricæ facultatis est docere, mouereq;. quod nihilominus iisdem fere sex instrumentis, idest orationis partibus administratur. Partes autem rhetoricæ, quoniam partes sunt facultatis, ipsæ quoque sunt facultates. Quocirca ipsæ quoque orationis partibus, quasi instrumentis vtentur in partem, atque vt his operentur, eisdem inerit. Nam in exordiis nisi quinq; sint prædictæ rhetoricæ partes, vt inueniat, disponat, eloquatur, meminerit, pronunciet, nihil agit orator. Eodem quoq; modo & reliquæ fere partes instrumenti, nisi habeãt omnes Rhetoricæ partes, frustra sunt. Huius autem facultatis effector orator est, cuius est officium dicere apposite ad persuasionem. Finis autem tum in ipso, tum in altero. In ipso quidem benedixisse, idest dixisse apposite ad persuasionem. In altero vero, persuasisse: neque enim signa impediunt oratorem quo minus persuadeat, officio facto, finis non est consecutus, sed is quidem, qui officio fuit contiguus, & cognatus, consequitur, facto officio: Is vero qui extra continetur, sæpe non consequitur, neque tamen Rhetoricam suo fine contentam, honore vacuauit. Hæc quidem ita sunt mista, vt Rhetorica insit speciebus, species vero insint causis.

De statibus seu constitutionibus causarum & eorum diuisionibus. *Cap. II.*

Causarum vero partes status esse dicuntur, quos etiã aliis nominibus, tum constitutiones, tum quæstiones nominare licet: qui quidem diuiduntur ita, vt rerum quoque natura diuisa est. Sed a principio, quæstionum differentias ordinamur, quoniam rhetoricæ quæstiones circunstantiis inuolutæ sunt, omnes aut in scripti alicuius controuersia versantur, aut præter scriptum ex re ipsa sumunt contentionis exordium. Et illæ quidem quæ in scripto sunt, quinque modis fieri possunt, vno quidem cum hic scriptoris verba defendat, ille sententiam. Atque hoc appellatur scriptum & voluntas. Alio modo, si inter se leges quadam contrarietate dissentiant, quas cum ex aduersa parte defendunt, faciunt controuersiam. atque hic vocatur status legis contrariæ. Tertio, cum scriptum, de quo contenditur, sententiam claudit ambiguam, hęc suo nomine ambiguitas nuncupatur. Quarto uero, cum ex eo, quod est scriptum aliud non scriptum intelligitur, quod quia per ratiocinationem, & quandam syllogismi consequentiam inuestigatur, ratiocinatio vel syllogismus dicitur. Quinto, cum sermo est scriptus, cuius non facile uis, & natura clarescat, nisi definitione detecta sit, hic vocatur finis vel inscriptio. Quos omnes a se differre non est nostri operis, uerũ Rhetorici demõstrare: hæc enim speculanda doctis, non rudibus discenda ꝓponimus, quamuis de eorum differentia in Topicorum cõmentis per transitum disseruimus. Earum autem constitutionum, quę prҿter scriptum in ipsarum rerum contentione sunt positę, ita differentię segregantur, ut rerum quoque ipsarum natura diuersa est. In omni enim rhetorica quęstione dubitatur, an sit, quid sit, quale sit: & prҿter hęc, an iure, uel more possit exerceri iudicium. Sed si factum uel res, quę intenditur ab aduersario negetur: quęstio est, utrum sit, itaque coniecturalis constitutio nominatur. Quod si factum quidem esse constiterit, quid vero sit id quod factum est ignoretur, quoniam uis eius definitione monstranda est: definitiua dicitur constitutio. At si & esse constiterit, & de rei definitione conueniat, sed quale sit inquiratur, tunc quia cui generi subiici debeat, ambigitur, generalis qualitas nuncupatur. In hac uero quęstione & qualitatis & quantitatis & cõparationis ratio uersatur. Sed quoniam de genere quæstio est, secundum generis formam in plura necesse est hanc cõstitutionem membra distribui. Omnis enim quæstio generalis, idest cum de genere & qualitate, & quantitate quæritur facti, in duas distribuitur partes. Nam aut in pręteritum quęritur de qualitate propositi, aut in præsens, aut in futurum. Si in præteritum, iuridicialis constitutio nuncupatur. Si præsentis vel futuri temporis teneat quæstionem, negotialis dicitur. Iuridicialis uero, cuius inquisitio præteritum respicit, duabus partibus segregatur: aut enim in ipso facto uis defensionis inest, & absoluta qualitas nuncupatur: aut extrinsecus assumitur, & assumptiua dicitur constitutio. Sed hæc in partes quatuor deriuatur. Aut enim cõceditur crimen, aut remouetur, aut refertur, aut quod est vltimũ, comparatur. Conceditur crimen, cum nulla introducitur facti defensio, sed uenia postulatur. Id fieri duobus modis potest, si depreceris, aut purges. Deprecaris cum nihil excusationis attuleris: purgas cum facti culpa his ascribitur, quibus obsisti obuiarique non possit: neque tamen personę sint. id enim in aliam constitutionem cadet. Sunt uero hæc imprudentia, casus, atque necessitas. Remouetur vero crimen, cum ab eo qui lacessitur, transfertur in alium. Sed remotio criminis duobus fieri modis potest, si aut causa remoueatur, aut factum. Causa remouetur, cum aliena potestate aliquid factum esse contenditur. Factum uero cũ alius, aut potuisse, aut debuisse facere demonstratur. atque hæc in his maxime ualent, si eius nominis in nos intendatur actio, quod non fecerimus id quod oportuit fieri. Refertur crimen cum iuste in aliquem facinus commissum esse contenditur, quoniam is in quem commissum sit, iniurius sæpe fuerit, atque id quod intenditur, meruit pati. Cõparatio est, cum propter meliorem vtilioremue rem factum, quod aduersarius arguit commissum esse defenditur. Horum

Cicero ponit in gestione negotii, quæ est secunda pars attributorum negotiis, & eam quidem circunstantiam, quæ est quando, diuidit in tempus, ut nocte fecit: & in occasionem, ut cunctis dormientibus. Eam uero circunstantiam, quę est ubi, locum dicit, ut in cubiculo fecit. Qnomodo uero ex circunstantiis, modum: ut clam fecit. Quibus auxiliis circunstantiam, facultatem appellat, ot cum multo exercitu. Quorum quidem locorum, & si ex circunstantiarum oatura discretio clara est: nos tamen beneuolentius faciemus, si uberius eorum a se differentias ostendamus. Nam cum ex circunstantiis, alias M. Tullius posuerit esse continentia cum ipso negotio, alias in gestione negotii. Atque in cōtinentibus cum ipso negotio illum adnumerauit locū, quem appellauit dum fit, ex ipsa prolationis significatione idem nidetur esse locus hic, dum fit, ei qui est ingestione negotii. Sed noo est ita, quia dum fit, illud est, quod eo tempore admissum est, dum facinus perpetratur, ut percussit, In gestione uero oegoti j ea sunt, quæ ante factum, & dum fit, & post factum quod gestum est, continent. In omnibus enim tempus, locus, occasio, modus, facultas inquiritur. Rursus dum fit factum est, quo administratum est negotium. quæ igitur sunt in gestione negotij, non sunt facta, sed facto adhærentia. Nullus enim, tempus, occasionē, locum, modum, facultatem, facta esse consenserit: sed (ue dictum est) æque cuilibet facto adhærentia sunt, atque id oullo modo derelinquunt, quia quadam relatione subiecta sunt ipsi quod gestum est, negotio. Item ea quæ sunt in gestione negotii, sine his quæ sunt continentia cum ipso negotio esse possunt. Potest. n. & locus, & tēpus, & occasio, & modus, & facultas facti cuiuslibet intelligi: etiamsi nemo faciat, qnod illo in loco, uel tempore, uel occasione, uel modo, uel facultate fieri posset. Itaque ea, quæ sunt in gestioe negotii, sine his, quæ continentia cum ipso negotio esse possunt: illa uero sine his esse nō possunt: factum enim prę ter locum, tempos, occasionem, modum, facultatemque esse non poterit. Atq; hęc quæ in attributis personę, ac negotio constāt, sunt ueluti in dialecticis locis ea, quæ in ipsis hærent, de quibus quæritur. Reliqua uero quæ uel sunt adiuncta negotio, uel gestum negotium consequuntur, talia sunt, qualia in dialecticis locis ea, quæ secundum Themistium partim rei substantiam consequuntur, partim suot extrinsecus, partim nersantur in mediis: secundum Ciceronem uero inter affecta numerata sunt, uel extrinsecus posita. Sunt enim adiuncta negotio, ipsi etiam æque fidem faciunt quæstioni, affecta quodammodo ad id de quo quæritur, & respicientia negotium, de quo agitur. Nam circunstantiæ septem in attributis personæ, uel negotio numeratę sunt. hæ cum cęperint alijs comparari, & quasi in relatiooem uenire, si quid ad se continens referatur, uel ad id quod continetur, fit aut species, aut genus. At si ad id referatur, quod ab eo longissime dittet, contrarium. Acsi ad finem suum atque exitum referatur, euentus est. Eodē quoque modo ad maiora, minora, & paria comparâtur. Atque omnino tales loci in his quæ sunt ad aliquid, considerantur. nam maius, & minus, aut simile, aut ęque magnum, aut disparatum accidit circunstantiis, quæ in attributis negotio atque personæ numeratæ sunt. ut dum ipsæ circunstātię alijs comparantur, fiat ex his argumentum dicti factiue quod in indicium trahitur. Distant autem a superioribus, quòd superiores loci uel facta continebant, uel factis ita adhærebant, nt separari non possint, ut locus, tempus, & cętera quę gestum negotium non relinquunt. Hæc nero quæ sunt adiuncta negotio, non adhęrent ipsi negotio, sed accidunt circunstātiis, & tunc demum argumentum præstant, cum ad comparationem ueniuot. Sumuntur uero argumenta noo ex contrarietate, sed ex contrario, & non ex similitudine, sed ex simili, ut apparcat oon ex relatione sumi argumentū, sed ex adiunctis negotio, & ea esse adiuncta negotio quæ sunt ad ipsum, de quo agitur, negotium affecta. Consecutio uero quæ pars quarta est eorum quæ negotijs attributa sunt, neque in ipsis inest rebus, quæ rerum substantiam non relinquunt, neq; ex comparatione reperitur, sed rem gestam uel antecedit, uel etiam consequitur. Atque hic totus locus extrinsecns est. Primum coim in eo quæritur id quod factum est, quo nomine appellari conueniat, in quo noo de re, sed de uocabulo laboratur. Qui deinde sint auctores eius facti, & inuentionis comprobatores, atq; æmuli: id totum ex iudicio, & quodam testimonio extrinsecus posito ad subsidiū confluit argumenti. Deinde & quæ eius rei fit lex, consuetudo, pactio, iudicium, sententia, artificium. Deinde quæritur, si natura eius euenire uulgo soleat, an insoleoter & raro. Et utrum homines id sua auctoritate comprobare, an ostendi his consueuerint, & cætera, quæ factum aliquod similiter confestim, aut interuallo solent consequi: quæ necesse est extrinsecus posita ad opinionem magis tendere, quam ad ipsam rerum naturam. Itaq; in hæc quatuor licet negotijs attributa diuidere, ut sint partim continentia cum ipso negotio, quæ facta esse superius dictum est: partim in gestione negotij, quæ non esse facta, sed factis adhærentia dudum monstrauimos: partim adiuncta negotio. Hæc (ut dictū est) partim in relatione ponuntur, partim gestum negotio consequuntur, horum fides extrinsecus sumitur. Ac de rhetoricis quidem locis satis dictum est.

De conuenientijs & differentijs locorum rhetoricorum ad locos dialecticos *Cap. IIII.*

NVnc illud est explicandum, quę sit his similitudo cum dialecticis, quæue diuersitas. quod cum idonee conuenienterque monstrauero, propositi operis explebitur intentio. Primo adeo nt in dialecticis locis (sicut Themistio placet) alii sunt qui in ipsis hærent, de quibus quæritur, alii assumuntur extrinsecus, alii uero medij inter utrosqoe locati sunt: sic in rhetoricis quoque locis alij in personis atque negotio consistunt, de quibus ex aduersa parte certatur, alii uero extrinsecus: ut hi qui gestum negotium consequuntur, alij uero medij. Quorum, proximi quidem negotio sunt hi, qui ex circunstantijs, reliqui in gestione negotij cōsiderantur. Illi uero qui in adiunctis negotio collocautur, ipsi quoque inter medios locos positi sunt, quoniam negotium, de quo agitur, quadam affectione respiciunt. Vel siquis ea quidem, quæ personis attributa sunt, uel quę continentia sunt cum ipso negotio, uel quę in gestione negotij considerantur, his similia locis dicat, qui ab ipsis in Dialectica trahuntur, de quibus in quæstione dubitatur. Consequentia uero negotium pooat extrinsecus: adiuncta uero inter utrunque constituat. Ciceronis uero diuisioni hoc modo fit similis. Nam ea quæ continentia sunt cum ipso negotio, uel ea quæ in gestione negotii considerantur, in ipsis hærent de quibus quæritur. Ea uero quæ adiuncta sunt, inter affecta ponuntur: sed ea quæ gestum negotiū consequuntur, extrinsecus collocata sunt. vel siquis ea quidem quæ continentia sunt cum ipso negotio, in ipsis hęrere arbitretur. affecta vero esse ea quæ sunt in gestione negotij, uel adiuncta negotio: extrinsecus aūt ea quæ gestum negotium consequuntur. Iam vero illæ perspicuæ sunt communitates, quod quidem ipsi pene in utrisque facultatibus versantur loci, vt genus, vt pars, vt similitudo, vt contrarium, vt maius, ac minus. De communitatibus satis dictum est. Differentiæ istæ sunt, quòd dialectici thesibus etiam apti sunt. Rhetorici tantum ad hypotheses idest ad quęstiones informatas circunstantiis assumuntur. Nam sicut ipsę facultates a semetipsis uniuersalitate & particularitate distinctę sunt: ita etiam eorum loci ambitu & contractione discreti sunt. Nam dialecticorum maior est ambitus, & quoniam præter circunstantias sunt, quæ singulares faciunt causas, non modo ad theses utiles sunt, uerum etiam ad argumenta quæ io hypothesibus posita sunt, eorumq; locos, qui ex circunstantiis constant claudunt, atque ambiunt: itaq; fit, ot semper egeat rhetor dialecticis locis: dialecticus suis possit esse contentus. Rhetor enim quoniam causas ex circunstantiis tractat, ex eisdem circunstantijs argumenta pręsumet, quæ necesse est ab uniuersalibus & simplicibus confirmari, qui sunt dialectici. Dialecticus vero qui prior est, posteriore non eget, nisi aliquando iociderit quæstio personę, ut cum sit incidens dialectico ad probandam suam thesim causa circunstantijs inclusa, tum demum rhetoricis utatur locis. Itaq; in dialecticis locis, si

Ita cōtigit a genere argumenta sumuntur, idest ab ipsa generis natura. Sed in rhetoricis ab eo genere, quod illic genus est, de quo agitur, nec a natura generis, sed a re generis ipsa, quę genus est. Sed ut progrediatur, ratio ex eo procedet, quòd natura generis ante præcognĩta est, vt si dubitetur, an fuerit aliquis ebrius, dicetur, si re fellere uelimus, nō fuisse, quoniam nulla in eo luxuries antecesserit, idcirco nimirum, quia cum luxuries ebrietatis quasi quoddam genus sit, cum luxuriea nulla fuerit, nec ebrietas quidem fuit. Sed hoc pendet ex altero. Cur enim si luxuries non fuit, ebrietas esse non potuit? Ex natura generis, id demonstratur, quod dialectica ratio subministrat. Vnde enim genus abest, inde etiam species abesse necesse est: quoniam genus species non relinquit. Et de similibus quidem, & de contrariis eodē modo, in quibus maxima est dissimilitudo inter rhetoricos ac dialecticos locos. Dialectica enim ex ipsis qualitatibus, Rhetorica uero ex rebus qualitatem suscipientibus argumenta uestigat, ut dialecticus ex genere idest ex ipsa generis natura, Rhetor ex ea re quæ genus est. Dialecticus ex similitudine, Rhetor ex simili, idest ex ea re, quę similitudinem tenet. Eodem modo ille ex contrarietate, hic ex contrario. Omnibus igitur quæ superius proposuimus expeditis, illud arbitror apponendū, quod M. Tullius Topica quæ ad C. Trebatiū peritū iuris edidit, non eo mō quo de ipsis disputari possit, disseruit, sed queadmodum rhetoricæ facultatis argumenta ducerentur, quod in his commentarijs diligentius expediuimus, qui a nobis in eiusdem Ciceronis Topica conscripti sunt. Quo autem modo de his dialecticis rationibus disputetur, in his commentariis, quos in Aristotelis Topica a nobis translata cōscripsimus, expeditum est.

ANITII SEVERINI BOETHII de duabus naturis et una persona Christi, aduersus Eutychen et Nestorium.

ANXIE te quidem diuque sustinui, ut de ea, quæ in conuentu mota est, quęstione loqueremur. Sed quoniam & tu quo minus uenires, occupatione distractus es: & ego in crastino constitutus negotiis implicabor, mandaui literis quæ coram loquendo seruaueram. Meministi enim, cum in concilio legeretur epistola, recitatum Eutychianos ex duabus naturis christum consistere confiteri, in duabus negare: Catholicos uero & ex duabus eum naturis consistere, & in duabus ęqualiter credi. Cuius dicti nouitate perculsus, harum coniunctionum, quæ ex duabus naturis, uel in duabus consisterent, differentias inquirebam, multum .s. referre ratus, nec inerti negligentia prætereundum quod episcopus scriptor epistolæ tanquā ualde necessarium pręterire noluisset. Hic omnes, apertam esse differentiam, nec quicquam in eo esse caliginis confusumque strepere. Nec ullus in tāto tumultu, qui leuiter attingeret quęstionem, nedum qui expediret, inuentus est. Absederam ego ab eo quem maxime intueri cupiebam longius, atque ab eo, si situm sedētium recorderis, auersus, pluribusque oppositis, nec si quidem cuperem, uultum utcumque eius aspicere poteram. ex quo mihi aliqua eius darentur signa iudicii. Atque ego quidē nihil cæteris āplius afferebam, immo uero aliquid etiam minus. Nam de re proposita æque nihil cæteris sentiebam. Minus uero quam cæteri ipse afferebam falsæ .s. scientiæ præsumptionem. Tuli ęgerrime fateor, compressusq; indoctorum grege conticui, metuens ne iure uiderer insanus, si sanus inter furiosos haberi contenderem. Meditabar igitur dehinc omnes animo quæstiones: nec deglutiebam quod acceperam, sed frequentis cōsilii iteratione ruminabam. Tandem igitur patuere pulsanti animo fores, & ueritas inuenta quærenti, omnes nebulas Eutychiani reclusit erroris. Vnde mihi maxime subijt admirari, quænam hæc indoctorum hominum esset audacia, qui inscientiæ uitium præsumptionis atque impudentiæ nube conentur obducere. Cum non modo sępe id quod proponatur ignorent, verum in huiusmodi contentionibus, ne id quidem quod ipsi loquantur, intelligant, quasi non deterior fiat inscientiæ causa, dum tegitur. Sed ab illis ad te trāseo, cui hoc quantulūcunq; est, examinandum prius perpendendumq; transmitto. Quod si recte se habere pronunciaueris: peto ut mei nominis hoc quoque inseras chartis: sin uero vel minuendū aliquid, uel addendum, uel aliqua mutatione variandum est, id quoque postulo, remitti meis exemplaribus, ita vt ad te reuertatur transcribendum. Quę vbi ad calcem ducta constiterint, tum demum eius cuius soleo iudicio censenda transmittam. Sed quoniam semel res a collocutione transfertur ad stilum, prius extremi sibique contrarij Nestorij atque Eutychis summoueantur errores: Post vero adiuuante Deo christianę medietatem fidei temperabo.

Quot modis natura dicatur, & quid sit natura. Cap. I.

QVoniam vero in tota quęstione contrarium sibimet hęreseon de personis dubitatur, atque naturis: hæc primitus differentiis segreganda. Natura igitur aut de solis corporibus, aut de solis prædicatur substantiis, id est corporeis & incorporeis, aut de omnibus rebus quæ quocūq; modo dicuntur. Cum igitur tribus modis natura dici possit, tribus modis sine dubio definienda est. Nā si de omnibus rebus naturam dici placet, talis definitio dabitur, quæ res omnes quæ sunt possit includere. erit ergo huiusmodi, Natura est earum rerum quæ cum sint, quoquo modo intellectu capi possunt. In hac igitur definitione & accidentia & substantiæ definiuntur. Hæc enim omnia intellectu capi possunt. Additum uero, quoquo modo, quoniam Deus & natura integro perfectoque intellectu intelligi non possunt, sed aliquo tantum modo cęterarum rerum priuatione capiuntur. Idcirco uero adiunximus, quæ cum sint, quoniam etiam ipsum nihil significat aliquid, sed nō naturam. Neque enim quod sit aliquid, sed potius non esse significat. Omnis uero natura est. Et si de omnibus quidem rebus naturam dici placet, hæc sit naturæ definitio, quam superius proposuimus. Sin uero de solis substantijs natura dicitur, quoniam substantiæ omnes, aut corporeæ sunt, aut incorporeæ: dabimus definitionem naturæ substantias significanti huiusmodi, Natura est quod facere, uel quod facere, & pati possit. Pati quidem ac facere, ut omnia corporea atque corporeorum anima. Hæc enim in corpore & a corpore & facit & patitur. Facere uero tantum ut Deus, cęteraq; diuina. Habes igitur definitionem eius quoq; significationis naturæ, quæ tantum substantiis applicatur. Qua in re substantiæ quoq; est reddita definitio. Nam si omnem natura substantiam monstrat, cum naturam descripsimus, substantiæ quoque reddita est descriptio. Quod si naturæ nomen relictis incorporeis substantiis, ad corporales usque contrahitur, ut corporeæ tantum substantiæ naturā habere uideantur, sicut Aristoteles, cæteriq; & eiusmodi & multimodæ philosophiæ sectatores putant: Definiemus eam ut ij etiam, qui naturam non nisi in corporibus esse posuerūt. Est autem eius definitio hoc modo. Natura est per se motus principium. Quod motus principium dixi, hoc est, quoniam corpus omne habet proprium motū, ut ignis sursum, terra deorsum. Item quod per se principiū motus naturam esse proposui & non per accidens, tale est, quoniam lectū quoq; ligneum deorsum ferri necesse est, sed deorsum per accidens fertur. Idcirco enim quia lignum est, quod est terra, pondere & grauitate deducitur. Non enim quia lectus est, deorsum cadit, sed quia terra est.i. quia terræ contigit ut lectus esset. Vnde fit, ut lignum naturaliter esse dicamus, lectum uero artificialiter. Est etiam alia significatio naturę, per quam dicimus diuersam esse naturam auri atque argenti, in hoc proprietatem rerum monstrare cupientes. Quæ significatio naturæ definietur hoc modo. Natura est unamquamq; rem informans specifica differentia. Cum igitur tot modis uel dicatur, uel definiatur natura, tam catholici quam Nestorius secundum ultimam definitionem duas in Christo naturas esse constituunt. Neque enim easdem in Deum atque hominem differentias conuenire.

Quid

Quid significet persona, & vnde nomen personæ sumptum sit. Cap. II.

SEd de persona maxime dubitari potest, quænam definitio possit aptari. Si enim omnis habet natura personam, indissolubilis nodus est, quænam inter naturam personamque possit esse discretio. Aut si non æquatur persona naturæ, sed infra terminum spatiumq; naturæ persona subsistit, difficile demum est, ad quas usque naturas persona perueniat, id est quas naturas conueniat habere personã quas a personæ uocabulo segregari. Nam illud quidem manifestum est, personam subiectam esse naturæ, nec præter naturam personam posse prędicari. Vestiganda sunt igitur hæc inquirentibus hoc modo. Quoniam præter naturam non potest esse persona, quoniamq; naturæ aliæ sunt substantiæ, aliæ accidentia, & videmus personam in accidentibus non posse constitui. Quis enim dicat vllam albedinis, vel nigredinis, vel magnitudinis esse personam? Relinquitur ergo vt personam in substantiis dici conueniat: sed substantiarum aliæ sunt corporeæ, aliæ incorporeæ. Corporearum vero, aliæ sunt viuentes, aliæ minime. Viuentium aliæ sunt sensibiles, aliæ minime. Sensibilium aliæ rationales, aliæ irrationales. Rationalium vero alia est immutabilis atque impassibilis per naturam, ut Deus; alia per creationẽ mutabilis atque passibilis, nisi impassibilis gratia substãtiæ ad impassibilitatis firmitudinem mutetur, ut angelorũ atq; animæ. Ex quibus omnibus neque in non uiuentibus corporibus personam posse dici manifestum est. Nullus enim lapidis vllam dicit esse personam, neque rursus eorum uiuentium quæ sensu carent. Neque enim vlla persona est arboris, neque uero eius quæ intellectu ac ratione deseritur. Nulla enim est persona equi uel bouis, cæterorũq; animalium, quę muta ac sine ratione vitam solis sensibus degunt. At hominis dicimus esse personam, dicimus Dei, dicimus Angeli. Rursus substantiarum aliæ sunt uniuersales, aliæ particulares. Vniuersales sunt quæ de singulis prædicãtur, ut homo, animal, lapis, lignum, cæteraque huiusmodi, quæ uel genera uel species sunt. Nam & homo de singulis hominibus, & animal de singulis animalibus, lapisque ac lignum de singulis lapidibus ac lignis dicuntur. Particularia uero sunt, quæ de alijs minime prædicantur, ut Cicero, Plato, hoc æs, unde hęc Achillis statua facta est. Lignum hoc, unde hęc mensa composita est Sed in his omnibus nusquam in uniuersalibus persona dici potest, sed in singularibus tantum atque indiuiduis. Animalis enim uel generalis hominis nulla persona est, sed vel Ciceronis, uel Platonis, uel singulorum indiuiduorum personæ singulæ nuncupãtur. Quocirca si persona in solis substantiis est, atque in his, rationalibus, substantiaque omnis natura est, nec in uniuersalibus, sed in indiuiduis constat, reperta est personæ definitio, naturæ rationabilis indiuidua substantia. Sed nos hac definitione eam quã Græci ὑπόστασιν dicunt, terminauimus: nomen.n. personæ videtur aliunde traductũ. Ex his.s. personis qui in comœdijs tragœdiisq; eos quorum interest homines repręsentabant. Persona vero dicta est a personando circũflexa penultima. Quod si acuatur antepenultima apertissime a sono dicta uidebitur. Idcirco aũt a sono, quia ecõcauitate ipsa, maior necesse est voluatur sonus. Græci quoq; has personas πρόσωπα uocant ab eo quod personantur in facie, atq; ante oculos obtegant vultum παρὰ τοῦ πρὸς τὰς ὦπας τίθεσθαι. Sed quoniam personis inductis histriones indiuiduos homines, quorũ intererat in tragœdia uel comœdia (ut dictũ est) repræsentabant, idest Hecubam, vel Medeam, uel Simonẽ, vel Chremetem, idcirco cęteros quoque homines, quorum certa pro sui forma esset agnitio, & Latini personas, & græci πρόσωπα nuncupauerunt.

Quid intersit inter essentiam, subsistentiam, substantiam, atq; naturam. Cap. III.

LOnge vero illi signatius, naturæ rationabilis indiuiduam substantiam ὑποστάσεως nomine uocauere, nos uero per inopiam significantium uocum translatitiã retinuimus nuncupationem, eam quam illi ὑπόστασιν dicũt, personam uocantes, sed peritior Græcia sermonũ ὑπόστασιν uocat indiuiduam subsistentiam, atque uti græca vtar oratione in rebus quæ a græcis agitatæ latina interpretatione trãslatæ sunt αἱ οὐσίαι ἐν μὲν τοῖς καθολικοῖς εἶναι δύνανται, ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος μόνοις ὑφίστανται, idest essentiæ in uniuersalibus quidem esse possunt, in solis uero indiuiduis & particularibus substant. Intellectus enim uniuersalium rerum ex particularibus sumptus est. Quocirca, cum ipsæ substantiæ in uniuersalibus quidem sint, in particularibus uero capiãt substantiam, iure substantias particulariter subsistentes ὑποστάσεις appellauerunt. Neque enim pensius subtiliusque intuenti idem uidebitur esse subsistentia, quod substantia. nam quod græci οὐσίωσιν, uel οὐσιῶσθαι dicunt, id nos subsistentiam, uel subsistere appellamus. Quod uero illi ὑπόστασιν, uel ὑφίστασθαι, id nos substantiam, uel substare interpretamur. Subsistit enim quod ipsum accidentibus ut possit esse nõ indiget. Substat autem id quod aliis accidentibus subiectum quoddam, ut esse ualeant, subministrat. Sub illis enim stat, dum subiectum est accidentibus. itaque genera uel species subsistunt tantum: neque enim accidentia generibus speciebusue contingunt. Indiuidua uero non modo subsistũt. (Nã neque ipsa indigent accidentibus, ut sint. Informata enim sunt iam proprijs & specificis differẽtijs,) sed accidentibus, ut esse possint ministrant substantiæ, idest subiecta, dũ sunt. Quocirca, εἶναι quidem esse, οὐσιῶσθαι uero subsistere intelligitur. neque enim uerborum inops est græcia, ut M. Tull. alludit, sed essentiam, subsistentiam, substantiam, personã, totidem nominibus reddit. Essentiam quidem οὐσίαν. Subsistentiam uero οὐσίωσιν. Substantiam ὑπόστασιν. Personam πρόσωπον appellãs. Ideo autem ὑποστάσεις græci indiuiduas substantias uocauerunt, quoniam cæteris subsunt. Et quibusdam quasi accidentibus suppositæ subiectæque sunt. Atq; idcirco nos quoque eas substantias nuncupamus, quasi suppositas, quas ὑποστάσεις. Cumque etiam πρόσωπα nuncupẽt easdem substantias: possumus nos quoque nuncupare psonas. Idem est igitur οὐσίαν esse, quod essentiam. Idẽ οὐσίωσιν, quod subsistentiam. Idem ὑπόστασιν, quod substantiam. Idẽ πρόσωπον, quod personam. Quare autem de irrationalibus animalibus græcus ὑπόστασιν non dicat, sicut nos de eisdem nomen substantiæ prædicamus, hæc ratio est, quoniam nomen hoc meliori applicatum est, ut aliqua id quod est excellentius, tametsi non descriptione naturæ secundum id quod ὑφίστασθαι, atque substare est: at certe ὑποστάσεως, uel substantiæ uocabulis discerneretur. Est igitur hominis quidem & essentia, idest οὐσία: et subsistentia, idest οὐσίωσις. Et ὑπόστασις, idest substantia. Et πρόσωπον, idest persona: οὐσία quidem atque essentia, quoniam est οὐσίωσις uero atque subsistentia, quoniam in nullo subiecto est. ὑπόστασις uero atq; substantia, quoniam subest cæteris quæ subsistentiæ nõ sunt idest οὐσιώσεις. πρόσωπον atque persona, quoniam est rationabile indiuiduum. Deus quoque & οὐσία est, idest essentia. Est enim, & maxime ipse est, a quo omnium esse proficiscitur. Et οὐσίωσις idest subsistentia. Subsistit enim nullo indigens. Vnde etiam dicimus unam esse οὐσίαν uel οὐσίωσιν, id est essentiam uel subsistentiam deitatis. Sed tres ὑποστάσεις, idest tres substantias. Et quidem secundum hunc modum dixere unam trinitatis essentiam, tres substantias, tresque personas. Nisi enim tres in Deo substantias ecclesiasticus loquendi usus excluderet, uideretur idcirco de Deo dici substãtia. Nõ quod ipse cæteris rebus quasi subiectum supponeretur, sed quod idem omnibus uti præesset, ita etiam quasi principium subesset rebus, dum eis omnibus οὐσιῶσθαι uel subsistere subministrat. Sed hæc omnia idcirco dicta sint, ut differẽtia naturæ atq; personæ, idest οὐσίας atq; ὑποστάσεως monstraremus. Quo uero nomine unumquodq; oporteat appellari ecclesiasticæ sit locutionis arbitrium.

Nestorij præsulis Constantinopolitani confutatio, qui duas personas in Christo asserebat. Cap. IIII.

HOc interim constet, quod inter naturam personamq; differre prędiximus. Quoniam natura est cuiuslibet substantiæ specificata proprietas: persona uero rationabilis naturæ indiuidua subsistentia. Hanc in Christo Nestorius

ftorius duplicem esse constituit, eo .s. traductus errore, quod putauerit in omnibus naturis dici posse personam. Hoc .n. præsumpto, quoniam in Christo duplicem naturã esse censebat, duplicem quoque personam esse confessus est. Qua in re eum falsum esse, cum definitio superius dicta conuincat, tum hæc argumentatio euidenter eius declarauit errorem: si enim non est Christi una persona, duasque naturas esse manifestum est, hominis .s. atque Dei (nec tam erit insipiens quisquam, quin utramque earum ratione seiungat) sequitur ut duæ uideantur esse personæ. Est enim persona (ut dictum est) naturę rationabilis indiuidua subsistentia, quę est igitur facta hominis Deique coniunctio? Num ita quasi cum duo corpora sibimet apponuntur, ut tantum locis iuncta sint, & nihil in alterum ex alterius qualitate perueniat? Quem coniunctionis modum Græci κατὰ παράθεσιν uocant: sed si ita diuinitas humanitati coniuncta est, nihil horum ex utrisque confectum est, ac per hoc nihil est Christus. Nomen quippe ipsum vnum quiddam significat singularitate uocabuli. At si duabus personis manentibus, ea coniunctio, qualem superius diximus, facta est naturarũ, unũ ex duobus effici nihil potuit. Omnino enim ex duabus personis nihil unquam fieri potest. Nihil igitur unum secundum Nestorium Christus est, ac per hoc omnino nihil. Quod enim non est unum, nec esse omnino potest. Esse enim atque unum conuertitur. Et quodcunque unum est, est, etiam ea quę ex pluribus coniunguntur, ut aceruus, chorus, unum tamen sunt. Sed esse christum manifeste ac ueraciter confitemur. Vnum igitur esse dicimus christum. Quod si ita est, unam quoque christi sine dubitatione personam esse necesse est: nam si duę personæ essent, unus esse non posset. Duos uero esse christos, nihil est aliud nisi præcipitatæ mentis insania. Cur .n. oino duos audeat christos uocare unũ hominẽ, aliũ deum? Vel cur eum qui deus est, christum uocat, si eum quoque qui homo est, christum est appellaturus? Cum simile nihil habeat ex copulatione coniunctum, cur simili nomine diuersissimis abutatur naturis? cum si christum definire cogitur utrisq; (ut ipse dicit) christis, non posit unam definitionis adhibere substantiam. Si enim dei atq; hominis diuersa subiecta est, unumq; in utrisq; christi nomen, nec diuersarum coniunctio substantiarum unam creditur fecisse personam, æquiuocum nomen est christi, & nulla potest definitione concludi. Quibus autem unquam scripturis nomen christi geminatur? Quid uero noui per aduẽtum saluatoris effectum est? nam catholicis & fidei ueritas, & raritas miraculi constat. Quam enim magnum est, quamque nouum quod semel, nec ullo alio seculo possit euenire, ut eius qui solus est deus, natura cum humana, quæ ab eo erat diuersissima, conueniret, atque ita ex distantibus naturis una fieret copulatione personæ. Secũdũ Nestorii uero sententiam quid contigit noui? Seruat inquit proprias humanitas diuinitasque personas. Quando enim non fuit diuinitatis propria, humanitatisq; persona? Quando uero non erit? Vel quid amplius in Iesu generatione cõtigit, quam cuiuslibet alterius? si discretia utrisque personis discretæ etiam fuere naturæ. Ita enim personis manentibus, illic nulla naturarum potuit esse coniunctio, ut in quolibet homine, cuius cum propria persona subsistat, nulla est ei excellentissimæ substantiæ cõiuncta diuinitas, sed fortasse Iesum id est personam hominis, idcirco christũ uocet, quoniam per eam mira quædam sit operata diuinitas. Esto uero deum ipsum christi appellatione cur uocet? Cur uero non elementa quoque ipsa simili audeat appellare uocabulo, per quæ deus mira quædam quotidianis motibus operatur? An quia irrationabiles substantiæ non possunt habere personã, quæ christi uocabulum excipere possint? Non ne in sanctis hominibus, ac pietate conspicuis apertus diuinitatis actus agnoscitur? Nihil enim intererit, cur non sanctos quoque uiros eadem appellatione dignetur, si in assumptione humanitatis, non est una ex coniunctione persona. Sed dicat forsitan, illos quoq; christos uocari, fateor, sed ad imaginem ueri christi. Quod si nulla ex homine atq; deo una persona coniuncta est, omnes ita ueros christos arbitrabimur, vt hunc qui ex uirgine genitus creditur. Nulla quippe in hoc adunata persona est ex dei atq; hominis copulatione. Sicut nec in eis, qui dei spiritu de uenturo christo prædicabant. Propter quod etiam ipsi quoq; appellati sunt christi. Iam uero sequitur, ut personis manentibus, nullo modo a diuinitate humanitas credatur assumpta. Omnino enim disiuncta sunt, quæ æque personis naturisque separantur, prorsus inquam disiuncta sunt. Nec magis inter se homines bouesq; disiuncti, quam diuinitas in christo humanitasq; discreta est, si mansere personæ. Homines quippe ac boues una animalis communitate iunguntur. Est enim illis secundum genus communis substantia, eademque in uniuersalitatis collectione natura. Deo vero atque homini quid non erit diuersa ratione disiunctum, si sub diuersitate naturæ, personarum quoq; credatur mansisse discretio? Non est igitur saluatum genus humanum, nulla in nos salus christi generatione processit? Tot prophetarum scripturæ populum illusere credentem. Omnis ueteris testamenti spernatur auctoritas, per quam salus mundo christi generatione promittitur. non autem prouenisse manifestum est, si eadem in persona est, quæ in natura diuersitas. Eundem quippe saluum fecit, quem creditur assumpsisse. Nulla uero intelligi assumptio potest, si manet æque naturę personæque discretio. Igitur qui assumi manente persona non potuit, iure non uidebitur per christi genereratione potuisse saluari. Non est igitur per generationem christi hominum saluata natura, quod credi nefas est. Sed quanquam permulta sint, quæ hunc sensum impugnare ualeant atq; perstringere: de argumentorum copia tamen hoc interim libasse sufficiat.

Eutychis abbatis Constantinopolitani confutatio qui unã naturam tantum in Christo aßerebat Cap. V.

TRansenndum quippe est ad Eutychem, qui cum a ueterum orbitis esset euagatus, in contrarium cucurrit errorem. Asserens tantum abesse, ut in christo gemina persona credatur, ut ne naturam quidem in eo duplicem oporteat confiteri. Ita quippe esse assumptum hominem, ut ea sit adunatio facta cum deo, ut natura humana non manserit. Huius error ex eodem quo Nestorij fonte prolabitur. Nam sicut Nestorius arbitratus, non posse esse naturam duplicem, quin persona fieret duplex. atque ideo cum in christo naturam duplicem confiteretur: duplicem credidit esse personam. Ita quoque Eutyches non putauit naturam duplicem esse, sine duplicatione personæ. Et cum non confiteretur duplicem esse personam, arbitratus est consequens, vt vna uideretur esse natura. Itaque Nestorius recte tenens duplicẽ in christo esse naturam, sacrilege confitetur duas esse personas. Eutyches uero recte tenens unam esse personam, impie credit unam quoq; esse naturam. Qui conuictus euidentia rerum (quandoquidem manifestum est aliam naturam esse hominis, aliam dei) ait duas se confiteri in christo naturas ante adunationem, unam uero post adunationem. Quæ sententia non aperte quod uult eloquitur, ut tamen eius dementiam perscrutemur: Adunatio hęc aut tempore generationis facta est, aut tẽpore resurrectionis: Sed si tempore generationis facta est, uidetur putare & ante generationem fuisse humanam carnem non a Maria sumptam, sed aliquo modo alio pręparatam. Mariam uero uirginem appositam, ex qua caro nasceretur, quæ ab ea sumpta non esset. Illam uero carnem quę ante fuerit, esse & diuisam atque a diuinitatis substantia separatam. Cum ex uirgine natus est, adunatam esse deo, ut una uideretur esse facta natura. uel si hæc eius sententia non est, illa esse poterit dicentis, Duas ante adunationem, unam post adunationem, si adunatio generatione perfecta est, ut corpus quidem a Maria sumpserit, sed antequam sumeret, diuersam deitatis diuinitatisque fuisse naturam: sumpta uero unam factam atque in diuinitatis cessisse substantiam. Quod si hanc adunationem non putat generatione, sed resurrectione factam: rursus id duobus fieri arbitrabitur modis. Aut enim genito Christo, & nõ assumente de Maria corpus, aut assumente ab eadem carnem, usque dum resurgeret quidẽ duas esse naturas, post resurrectionem unam factam. De quibus illud disiunctum nascitur, quod interrogabimus hoc modo, natus ex Maria Christus, aut ab ea carnem humanã

traxit

traxit, aut minime: si non confitetur ex ea traxisse, dicat quo homine indutus aduenerit. Vtrum ne eo qui deciderat præuaricatione peccati, an alio? Si eo de cuius semine ductus est homo, quem uestita diuinitas est? Nam si ex semine Abrahę atq; Dauid, & postremo Marię non fuit caro illa qua natus est, ostendat ex cuius hominis sit carne deriuatus. Quoniam post primum hominem caro omnis humana, ex humana carne deducitur. Sed si quem dixerit hominem, a quo generatio sumpta sit Saluatoris præter Mariam uirginem, & ipse errore confundetur, & ascribere mendacii notam summæ diuinitati illusus ipse uidebitur. Quandoquidē Abrahę atq; Dauid promittitur in sanctis diuinationibus, ut ex eorū semine toti mundo salus oriatur. Cum præsertim si humana caro sumpta est, nō ab alio sumi potuerit, nisi unde etiam procreabatur. Si igitur a Maria non est sumptum corpus humanum, sed a quolibet alio, per Mariam tamē est procreatum quod fuerat præuaricatione corruptum, superius dicto repellitur argumento. Quod si non de eo homine Christus indutus est, qui pro peccati pœna sustinuerat mortem. Illud eueniet, ex nullius hominis semine talem potuisse nasci, qui fuerit sine originalis pœna peccati. Ex nullo igitur talis sumpta est caro, unde fit ut nouiter uideatur esse formata. Sed hęc aut ita hominum uisa est oculis, ut humanum putaretur corpus, quod re uera non esset humanum, quippe quod nulli originali subiaceret pœnæ: Aut noua quædam uera nec pœnę peccati subiacens originalis ad tempus hominis natura formata est. si uero hominis corpus nō fuit, aperte arguitur mentita diuinitas, quæ ostenderet hominibus corpus, quod cum uerum esset, tum fallerentur hi qui uerum esse arbitrarentur. At si noua uera q; non ex homine sumpta caro formata est: Quo tanta tragœdia generationis? ubi ambitus passionis? Ego quippe ne in homine quidem non stulte fieri puto, quod inutiliter factum est. Ad quam uero utilitatem facta probabitur tanta humilitas diuinitatis? Si homo qui periit generatione, a passione Christi saluatus non est, quoniam negatur assumptus. Rursus igitur sicut ab eodem Nestorij fonte Eutychis error principium sumpsit, ita ad eundem finem relabitur. ut secundum Eutychem quoque non sit saluatum genus humanum. Quoniam non is qui æger esset & saluatione curaque egeret, assumptus est. Traxisse aūt hanc sententiam uidetur, si tamen huius erroris fuit, ut crederet non fuisse corpus Christi uere ex homine, sed extra atque a Deo in cęlo formatum, quoniam cum eo in cęlum creditur ascēdisse. Quod exemplum continet tale, Non ascendit in cęlum nisi qui de cęlo descendit. Sed satis de ea parte dictum uidetur, si corpus quod Christus excepit, ex Maria non credatur assumptum: si vero assumptum est ex Maria, neque permansit perfecta humana diuinaque natura, id tribus effici potuit modis. Aut enim diuinitas in humanitatem translata est, aut humanitas in diuinitatem, aut utraque in se ita temperatæ sunt atque commistæ, ut neutra substantia propriam formam teneret. Sed si diuinitas in humanitatē translata est, factū est, quod credi nefas est, vt in humanitate immutabili substantia permanente, diuinitas uerteretur. Et quod passibile atque mutabile naturaliter existeret, id immutabile permaneret. Quod uero immutabile atq; impassibile naturaliter creditur, id in rem mutabilem uerteretur. Hoc igitur fieri nulla ratione contingit, sed humana forsitā natura in deitatē videatur esse conuersa. hoc uero qui fieri potest? diuinitas in generatione Christi, & humanam animam suscepit, & corpus. Non enim omnis res in rem omnē uerti ac transmutari potest. Nam cum substantiarū aliæ sint corporeæ, aliæ incorporeæ, neque corporea in incorporeā, neque incorporea in eam quæ corpus est, mutari potest. Nec vero incorporea in se inuicem formas proprias mutāt. Sola enim mutari transformariq; in se possunt, quæ habent vnius materiæ commune subiectum. Nec hæc omnia, sed ea quæ in se facere & pati possunt. Id uero probatur hoc modo. Neque enim potest æs in lapidem permutari, nec vero idem æs in herbam. Nec quodlibet aliud corpus in quodlibet aliud transfigurari potest. Nisi & eadem sit materia rerum in se transeuntium, & a se & facere & pati possint, ut cum vinum atque aqua miscentur, utraq; sunt alia, quæ actū sibi passionemq; communicent. Potest enim aquæ qualitas a vini qualitate aliquid pati. Potest item uini ab aquæ qualitate aliquid pati. Atque idcirco si multum quidem fuerit aquę, vini vero paululum, non dicuntur immista, sed alterū alterius qualitate corrumpitur. Siquis.n.uinum fundat in mare, non mistum est mari vinum, sed in mare corruptum. Idcirco quoniā qualitas aquę multitudine sui corporis nihil passa est a qualitate uini, sed potius in seipsam uini qualitatem propria multititudine commutauit. Si vero sint mediocres, sibique æquales, uel paulo inæquales naturæ, quæ a se facere & pati possunt, illæ miscentur, & mediocribus inter se qualitatibus temperantur. Atque hæc quidem in corporibus, neque his omnibus, sed tantum quæ a se (ut dictum est) & facere & pati possunt, communi atque eadem materia subiecta. Omne enim corpus quod in generatione & corruptione subsistit, communem uidetur habere materiam, sed non omne ab omni uel in omni, uel facere aliquid vel pati potest. Corporea uero in incorporea nulla rōne poterunt permutari. quoniam nulla communi materia subiecta participant, quæ susceptis qualitatibus in alterutram permutetur. Omnis enim natura incorporeæ substātiæ nullo materiæ nititur fundamento. Nullum uero corpus est, cui non sit materia subiecta. Quod cum ita sit, cumq; ne ea quidem quę commu nem materiam naturaliter habent, in se transeant, nisi illis adsit potestas in se & a se faciendi ac patiendi. Multo magis in se uon permutabuntur, quibus non modo communis materia non est, sed cum alia res materiæ fundamēto nititur ut corpus, alia omnino materiæ subiecto nō egeat ut incorporeum. Non igitur fieri potest ut corpus in incorporalem speciē permutetur. Nec uero fieri potest, ut incorporalia in sese commistione aliqua permutentur. Quorum.n.communis nulla materia est, nec in se uerti, nec permutari queunt. Nulla autem est incorporalibus materia rebus, non poterunt in se igitur inuicem permutari. Sed anima & Deus incorporeæ substantiæ recte credantur. Non est igitur humana anima, in diuinitatem, a qua assumpta est, permutata. Quod si neq; corpus, neque anima in diuinitatē potuit uerti, nullo modo fieri potuit, ut humanitas conuerteretur in Deum. Multo minus uero credi potest, ut utraque in sese confunderentur. quoniam neq; incorporalitas transire ad corpus potest, neque rursus econuerso, corpus ad incorporalitatem. quandoquidem nulla his materia subiecta communis est, quæ alterutris substantiarum qualitatibus permutetur. At ita aiunt. Ex duabus quidem naturis Christum consistere, in duabus uero minime. Hoc scilicet intendentes, quoniam quod ex duabus consistit, ita unū fieri potest, ut illa ex quibus dicitur constare non maneant. ueluti cum mel aquæ confunditur, neutrum manet, sed alterum alterius copulatione corruptum quiddam tertiū fecit: ita illud quidem quod ex melle atq; aqua tertium fit, cōstare ex utrisq; dicitur, in utrisque uero negatur. Non enim poterit in utrisq; constare, quando utroruq; natura nō permanet. Ex utrisq; constare potest, licet ea ex quibus coniungitur, alterutra qualitate corrupta fiot: in utrisque uero huiusmodi constare, non poterit, quoniā ea quæ in se transfusa sunt non manent, ac non sunt utraq;, in quibus cōstare uideatur, cum ex utrisque constent in se inuicē qualitatū mutatione transfusis. Catholici uero utrūq; rationabiliter confitentur. Nam & ex utrisque consistere, sed id qua ratione dicatur, paulo posterius explicabo. Nunc illud manifestum est conuictam esse Eutychis sententiam, eo nomine, quod cum tribus modis fieri possit, ut ex duabus naturis una subsistat, ut aut diuinitas in humanitatem translata sit, aut humanitas in diuinitatem, aut utraq; permista sint: Nullum horum modum fieri potuisse superius dicta argumentatione declaratur.

Catholicæ fidei expositio, duas in Christo naturas, & vnam tantum personam asserentis. *Cap. VI.*

Restat vt quemadmodum Catholica fides dicat, & in utrisque naturis Christum, & ex utrisque consistere doceamus. Ex utrisque naturis aliquid consistere duo significat, unum quidem cum ita dicimus aliquid

ex duabus naturis iungi, ficut ex melle atque aqua. Id autẽ eſt ut ex quolibet modo confuſis, vel ſi una uertatur in alteram, vel ſi utræque in ſe miſceantur inuicèm, nullo modo tamen utræque permaneant: ſecundum hunc modum Eutyches ait ex utriſque naturis Chriſtum conſiſtere. Alter uero modus ex utriſq; conſiſtendi, quod Ita ex duabus iunctum eſt, ut illa tamen ex quibus iunctum eſſe dicitur, maneant, nec in alterutra uertantur, ut cum dicimus coronam ex auro gemmiſq; compoſitam. Hic neque aurum in gemmas translatum eſt, neque in aurum gemma conuerſa, ſed utraque permanent, nec formam propriam derelinquunt. Talia ergo ex aliquibus conſtantia & in his conſtare dicimus, in quibus conſiſtere prædicantur. Tunc enim poſſumus dicere coronam in gemmis auroque conſiſtere. Sunt enim gemmæ atque aurum in quibus corona conſiſtat. Nam in priore modo, non eſt mel atque aqua, in quibus illud quod ex utriſq; iungitur conſtet. Cum igitur utraſque manere naturas in Chriſto Fides Catholica confiteatur, perfectaſque eaſdem perſiſtere, nec alteram in alteram tranſmutari, iure dicit, Et in utriſq; naturis Chriſtum, & ex utriſq; conſiſtere. In utriſque quidem, quia manent utræque. Ex utriſque uero, quia utrarumque adunatione manentiũ una perſona ſit Chriſti. Non autem ſecundum eam ſignificationem ex vtriſque naturis Chriſtum iunctum eſſe, fides Catholica tenet, ſecundum quam Eutyches pronunciat. Nam ille talem ſignificationem coniunctionis ex utraque natura ſumit, ut non confiteatur in utriſque conſiſtere: neque enim utraſque manere. Catholicus vero eam ſignificationem ex utriſque conſiſtendi ſumit, quæ illi ſit proxima, eãq; conſeruet, quæ in utriſque conſiſtere confitetur. Aequiuocum igitur ex utriſque conſiſtere, ac potius amphibolum, & gemina ſignificatione diuerſa deſignans. una quidem ſignificatione non manere ſubſtantias, ex quibus illud quod copulatum eſt, dicatur eſſe coniunctum. Alio modo ſignificans ita utriſque coniunctum, ut utraque permaneat. Hoc igitur expedito æquiuocationis atque ambiguitatis modo, nihil eſt ultra quod poſsit opponi, quin id ſit quod firma ueraq; fides catholica continet, eundem Chriſtum hominem eſſe perfectum, eundem Deum, eundemque qui homo ſit perfectus atque Deus, Vnum eſſe Deum ac Dei filium, nec quaternitatẽ trinitatis aſtrui, dum homo additur ſupra perfectum Deum, ſed unam eandemque perſonam numerum trinitatis explere, Vt cum humanitas paſſa ſit, Deus tamen paſſus eſſe dicatur. Non quo ipſa deitas humanitas facta ſit, ſed quod a deitate fuerit aſſumpta. Item qui homo eſt, Dei filius appellatur, non ſubſtantia diuinitatis, ſed humanitatis, quæ tamen diuinitati naturali unitate coniuncta eſt, Et cum hæc ita intelligentia diſcernantur, permiſceanturq;, tamen unus idemq; & homo perfectus ſit, & Deus. Deus quidem quod ipſe ſit ex patris ſubſtantia genitus, homo uero quod ex Maria ſit uirgine procreatus. Itemque, qui homo, Deus: eo quod a Deo fuerit aſſumptus: & qui Deus homo, quoniam ueſtitus homine ſit. Cumque in eadẽ perſona aliud ſit diuinitas, quæ ſuſcepit, aliud quam ſuſcepit humanitas, idem tamen Deus atque homo eſt. Nam ſi hominem intelligas, idem homo eſt, atque Deus. Quoniã homo ex natura, Deus aſſumptione. Si uero Deum intelligas, idem Deus eſt atque homo, quoniam Deus eſt natura, homo aſſumptione: fitque in eo gemina natura, geminaque ſubſtantia, quoniam homo Deus: unaque perſona, quoniã idem homo atque Déus, mediaque eſt hæc inter duas hæreſes uia. Sicut uirtutes quoq; medium tenent. Omnis enim virtus in medio rerum decore locata conſiſtit. Siquidem vel vltra uel infra quam oportuerit fiat, a uirtute diſceditur, medietatem igitur uirtus tenet. Quocirca ſi quatuor hæc neque ultra eſſe poſſunt, ut in Chriſto, aut duę naturæ ſint, duæque perſonæ, vt Neſtorius ait: aut una perſona unaque natura, ut Eutyches ait: aut duæ naturæ, ſed una perſona, ut Catholica fides credit, aut una natura, duæque perſonæ. Cumque duas quidem naturas duaſque perſonas in ea, quæ contra Neſtorium dicta eſt, reſponſione, conuicerimus. Vnam uero perſonam unamque naturam eſſe nõ poſſe, Eutyche proponente monſtrauimus. Neque tamen tam amens quiſquam hucuſque extitit, ut unam in eo naturam crederet, ſed geminas eſſe perſonas. Reſtat ut ea ſit uera, quam fides catholica pronunciat, geminam ſubſtantiam, ſed unam eſſe perſonam. Quia uero pauloante diximus Eutychẽ confiteri duas quidem in Chriſto ante adunationem naturas, unam uero poſt adunationem; Cũq; hunc errorem duplicem interpretamur cælare ſententiam, ut hęc adunatio aut generatione fieret, cum ex Maria corpus hominis minime ſumeretur, aut ſumptum quidem ex Maria per reſurrectionem fieret adunatio: De utriſque quidẽ partibus idonee (ut arbitror) diſputatum eſt.

Ex quo ſtatu hominis corpus Chriſti aſſumptum ſit. Cap. VII.

NVnc quærendum eſt quomodo fieri potuerit, ut duæ naturæ in unam ſubſtantiam miſcerentur. Veruntamen eſt etiam nunc & alia quæſtio, quæ ab his inferri poteſt, qui corpus humanum ex Maria ſumptum eſſe non credunt: ſed alias fuiſſe ſequeſtratum præparatumq; quod in adunatione ex Mariæ vtero gigni ac proferri uideretur. Aiunt enim ſi ex homine ſumptum eſt corpus, homo uero omnis ex prima præuaricatione, non ſolum peccato & morte tenebatur, verum etiam affectibus peccatorum erat implicitus. Eaque illi fuit pœna peccati, ut cum morte teneretur obſtrictus, tamen eſſee reus etiam uoluntate peccandi, cur in Chriſto neque peccatum fuit? neque peccandi ulla uoluntas? Et omnino habet animaduertendam dubitationem, talis quæſtio. Si enim ex carne humana Chriſti corpus aſſumptum eſt, dubitari poteſt, quænam caro hæc quæ aſſumpta ſit, eſſe uideatur. Eum quippe ſaluauit quem etiam aſſumpſit. Sin uero talem hominem aſſumpſit, qualis Adam fuit ante peccatum, integram uidetur humanam aſſumpſiſſe naturam, ſed tamen quæ medicina penitus non egebat. Quomodo autem fieri poteſt ut talẽ aſſumpſerit hominem qualis Adam fuit, cum in Adam potuerit eſſe peccandi uoluntas atque affectio? unde factum eſt, ut etiam prætergreſsis diuinis præceptis, inobedientiæ delictis teneretur aſtrictus. In Chriſto uero ne uoluntas quidem ulla creditur fuiſſe peccandi. Cum præſertim, ſi tale corpus hominis aſſumpſit, quale Adæ ante peccatum fuit, non debuerit eſſe mortalis, quoniam Adam ſi non peccaſſet, mortem nulla ratione ſenſiſſet. Cum igitur Chriſtus non peccauerit, quærendum eſt, cur ſenſerit mortem, ſi Adæ corpus antequã peccaret aſſumpſit? Quod ſi talem ſtatum ſuſcepit hominis, qualis Adæ poſt peccatum fuit, uidetur etiam Chriſto non defuiſſe neceſsitas, ut & delictis ſubiiceretur, & paſsionibus confunderetur. Obductiſque iudicij regulis, bonum a malo non ſincera integritate diſcerneret quoniam has omnes pœnas Adam delicti præuaricatione ſuſcepit. Contra quos reſpondendum eſt, tres intelligi hominum poſſe ſtatus. Vnum quidem Adæ ante delictum, in quo tametſi ab eo mors aberat, nec adhuc ullo ſe delicto polluerat, poterat tamen in eo uoluntas eſſe peccandi. Alter in quo mutari potuiſſet, ſi firmiter in Dei præceptis manere uoluiſſet. Tunc enim id addendum foret, ut non modo non peccaret, aut peccare uellet, ſed ne poſſet quidem aut peccare, aut uelle delinquere. Tertius ſtatus eſt poſt delictum, in quo mors illum neceſſario ſubſecuta eſt, & peccatum ipſum uoluntaſque peccati, quorum ſummitatum atque contrariorum hæc loca ſunt. Is ſtatus qui primus eſſet, ſi in præceptis Dei Adam manere uoluiſſet. & is qui pœnæ fuit, quoniam manere noluit. in illo enim nec mors eſſe, nec peccatum nec uoluntas illa peccati. In hoc uero & mors, & peccatum, & delinquendi omnis affectio, omniaque in perniciem prona, nec quicquam in ſe opis habentia, ut poſt lapſum poſſet aſſurgere. Ille vero medius ſtatus in quo præſentia quidem mortis uel peccati aberat. Poteſtas uero utriuſque conſtabat, inter utrunque ſtatum eſt collocatus. Ex his igitur tribus ſtatibus Chriſtus corpore naturæ ſuæ ſingulas quodammodo indidit. Nam quod mortale corpus aſſumpſit, ut mortem a genere humano fugaret, in eo ſtatu ponendum eſt, quod poſt Adæ præuaricationem pœnaliter inflictum eſt. Quod uero non fuit in eo uoluntas

vol nntas ulla peccati, ex eo sumptum est statu, qui esse potuisset nisi voluntate insidiantis fraudibus applicasset. Restat igitur tertius status, idest medius, Ille scilicet qui eo tempore fuit, cum nec mors aderat, & adesse poterat delinquendi voluntas. In hoc igitur Adam talis fuit, ut manducaret ac biberet, ut accepta digereret, ut laberetur in somnum,& alia quę ei non defuerunt. Humana quidem, sed coocessa, & quæ nullam pœnam mortis inferrent. quæ omnia habuisse Christum dubium non est. Nam & manducauit,& bibit, & humani corporis officio functus est. Neque enim tanta indigentia in Adam fuisse credenda est, ut nisi manducasset, uiuere non potuisset. Sed si ex omni quidem ligno escam sumeret semper niuere potuisset, hisq; non mori. Idcirco paradisi fructibus indigentiam explebat. Quam indigentiam fuisse in Christo nullus ignorat, sed potestate, non necessitate: & ipsa indigentia, ante resurrectiouem in eo fuit. Post resurrectionem vero talis extitit, ut ita illud corpus immutaretur humanum, sicut Adæ præter præuaricationis uinculum mutari potuisset: quodque nos ipse Iesus Christus notis docnit optare, ut fiat uolnntas eius, sicut in cęlo & in terra, & nt adueniat eius regnum,& nos liberet a malo. Hæc enim nomina, illa beatissima humani generis fideliter credentium immutatio deprecatur. Hęc sunt quæ ad te de fidei meæ credulitate scripsi. qua in re siquid perperam dictum est, non ita sum amator mei, ut ea quæ semel effuderim, meliori sententiæ anteferre contendam. Si enim nihil est ex nobis boni, nihil est quod in nostris sententiis amare debeamus. Quod si ex illo cuncta sunt bona, qui solus est bonus: illud potius bonum esse credendū est, qnod illa incommutabilis bonitas, atque omnium bonorum causa, præscribit.

ANITII SEVERINI BOETHI ad Symmachum, quomodo trinitas est unus Deus,& non tres Dij.

INVSSTIOATAM diutissime quæstionem quantum nostrę menris igniculum illustrare lux diuina dignata est, formatam rationibus literisque mandatam, offerendam uobis communicandamq; curaui, tam uestri cupidus iudicii, quā nostri studiosus inuenti. Qua in re quid mihi sit animi quoties stylo excogitata commendo, cum ex ipsa materiæ difficultate, tum ex eo quod charis, idest uobis tantum loquor, intelligi potest. Neque enim famæ iactatione & inanibus vulgi clamoribus excitamur. Sed siquis est fructus exterior, hic non aliam potest, nisi materiæ similem, sperare sententiam. Quocunque igitur a uobis deieci oculos, partim ignaua segnities, partim callidus liuor occurrit, ut contumeliam uidear diuinis tractatibus irrogare, qui talibus hominū monstris non agnoscenda hic potius, quam proculcanda proiecerim. Idcirco stylum breuitate contraho, & ex intimis sumpta philosophiæ disciplinis, nouorum uerborum significationibus, uelo: ut hæc mihi tantum uobisque, si quando ad ea conuertitis oculos, colloquantur. Cæteros vero ita submouimus, ut qui capere intellectu nequiuerint, ad ea etiam legenda uideantur indigni. Sane tantum a nobis quæri oportet, quantum humanæ rationis intuitus ad diuinitatis ualet celsa conscendere. Nam cæteris quoque artibus idem, quasi qnidam finis, est constitutus, quousque potest uia rationis accedere. Neque enim medicina semper ægris affert salutem. Sed nulla erit culpa medentis, si nihil eorum, quæ fieri oportebat, omiserit. Idem quoque fit in cæteris. At quantum hæc difficilior quæstio est, tam facilior debet esse ad ueniam. Vobis tamen etiam illud inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis semina rationum, aliquos in nos nenientia fructus intulerint, ac de proposita quæstione, hinc sumamus initium. Christianæ religionis reuerentiam plures vsurpant, sed ea fides pollet maxime ac solitarie, quæ tum propter vniuersalium præcepta regularum, quibus eiusdem religionis intelligitur auctoritas, tum propterea quòd eius cultus per omnes pene mundi terminos emanauit, catholica vel vniuersalis vocatur. Cuius hæc est de Trinitatis unitate sententia, Pater, inquiunt, Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus. Igitur Pater, Filius, Spiritus sanctus, vnus Deus, non tres Dij. Cuius coniunctionis ratio est indifferentia: eos enim differentia comitatur, qui uel augent, vel minunnt, vt Arriani. Qui gradibus meritorum Trinitatem variantes distrahunt atque in pluralitatem deducunt. Principium enim pluralitatis, alteritas est: præter alteritatem enim nec pluralitas quid sit intelligi potest. Trium nanque rerum in quolibet tum genere, tum specie, tum numero, dinersitas constat. Quoties idem dicitur, toties diuersum etiam prædicatur. Idem uero dicitur tribus modis. Aut genere, ut idem homo quòd equus, quia idem genus ut animal: aut specie, ut idem Cato quòd Cicero, quia eadem species, vt homo: vel numero, ut Tullius & Cicero, quia vnum est numero. Quare diuersum etiam vel genere, vel specie, vel numero dicitur: sed numero differentiam, accidentium uarietas facit. Nam tres homines neque genere, neque specie, sed suis accidentibus distant. Nam uel si animo cuncta ab his accidentia separemus, tamen locus cunctis diuersus est, quem unum fingere nullo modo possumus. Duo enim corpora unum locum non obtinebunt, qui est accidens, atque ideo sunt numero plures, quoniam accidentibus plures fiunt. Age igitur ingrediamur, & unumquodque vt intelligi atque capi potest, discutiamus. Nam sicut optime dictum uidetur, eruditi est hominis, unnmquodque vt ipsum est, ita de eo fidem capere atque tentare. Nam cum tres sint speculatiuæ partes, naturalis, in motu, inabstracta. Considerat enim corporum formas cum materia, quæ a corporibus actu separari non possunt. Quæ corpora in motu sunt, ut cū terra deorsum, ignis sursum fertur, habetque motum forma materiæ coniuncta. Mathematica sine motu, inabstracta. Hæc enim formas corporum speculatur sine materia, ac per hoc sine motu. Quæ formæ cum in materia sint, ab his separari non possunt. Theologia sine motu abstracta atque separabilis. Nam dei substantia & materia & motu caret. In naturalibus igitur rationaliter, in Mathematicis disciplinaliter, in diuinis intellectualiter versari oportebit. Neque deduci ad imagines, sed potius ipsam inspicere formam, quæ uere forma, neque imago est, & quæ, esse ipsum, est: & ex qua esse, est. Omne nanque esse, ex forma est. Statua enim non secundum æs, quod est materia, sed secundum formam quæ in eo insignita est, effigies animalis dicitur, ipsumque æs nou secūdum terram, quæ est eius materia, sed dicitur secundum æris figuram. Terra quoq; ipsa, non secundum materiam dicitur, sed secundum siccitatem grauitatemque, quæ sunt formę. Nihil igitur secundum materiam esse dicitur, sed secundum propriam formam. Sed diuina substantia sine materia forma est, atque ideo unum, & est id quod est: reliqua enim nō sunt id quod sunt. Vnumqnodque enim habet esse suum ex his, ex quibus est, idest ex partibus suis, & est hoc atque hoc, id est partes suę coniunctæ, sed non hoc uel hoc singulariter, ut cum homo terrenus constet ex anima, & corpore, corpus & anima est: non, vel corpus, vel anima. Igitur in parte non est id quod est, quod uero non est ex hoc atque hoc, sed tantum est hoc. Illud uero est id quod est, pulcherrimum fortissimumque quia nullo nititur. Quocirca hoc uere unum, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud, præterquam id quod est: neq; enim subiectum fieri potest. forma enim est, formæ vero subiectæ esse nō possunt. Nam quod cæterę formæ, subiectæ accidentibus sint ut humanitas, nō ita accidentia suscipit eo quòd ipsa est, sed eo quod materia ei subiecta est. Dum enim materia subiecta humanitati suscipit qnodlibet accidens, ipsa hoc suscipere uidetur humanitas. forma uero quę est sine materia, nō poterit esse subiectū, nec inesse materiæ. Neque .n. esset forma, sed imago. Ex his enim formis quæ præter materiā sunt, istæ formæ uenerunt, quæ sunt in materia & corpus efficiunt. Nam cæteris quæ in corporibus sunt, abutimur formas uocantes, dum imagines sint. Assimulantur .n. formis his, quæ non sunt in materia constitutæ.

tutæ. Nulla igitur in eo diuersitas, nulla ex diuersitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo, atque idcirco nec numerus. Deus uero a deo nullo differt, nec uel accidentibus, uel substantialibus differentiis in subiecto positis distat: vbi uero nulla est differentia, nulla est omnino pluralitas: quare nec nnmerus. Igitur unitas tantum. Nam cum tertio repetitur deus, cum pater, & filius, & spiritus sanctus nuncupatur: tres unitates non faciunt pluralitatem numeri in eo quòd ipsæ sunt. Si aduertamus ad res numerabiles, ac non ad ipsum numerum. Illic enim unitatum repetitio numerum facit. Tres enim unitates ternarium faciunt, quia ipse numerus ex vnitatibus collectus est. In eo autem numero, qui in rebus naturalibus constat, repetitio vnitatum atq; pluralitas, minime facit numerabilium rerũ numerosam diuersitatem. Numerus enim duplex est. Vnus quidem quo numeramus, alter vero qui in rebus numerabilibus constat. Etenim unum res est: vnitas qua vnum dicimus. Duo rursus in rebus sunt, ut homines vel lapides dualia mihi, sed tum dualitas, qua duo homines uel lapides fiunt duo, & in cęteris eodem modo. Ergo in numero quo numeramus, repetitio vnitatum facit pluralitatem: in rerũ vero numero non facit pluralitatem vnitatum repetitio, uelut si de eodem dicam. Gladius vnus. Mucro vnus. Ensis vnus, potest enim unus tot vocabulis gladius agnosci. Hæc enim vnitatum repetitio, iteratio potius est quam numeratio, velut si ita dicamus, Ensis, mucro, gladius. repetitio quædam est eiusdem, non numeratio diuersorum. Velut si dicam sol, sol, sol, non tres soles effecerim, sed vno toties prædicauerim. Non igitur si de patre filio & spiritu sancto, tertio prædicatur Deus, idcirco trina numeratio numerum facit. hoc enim illis, ut dictum est, imminet, qui inter eos distantiam faciunt meritorum. Catholicis vero nihil in differentia constituentibus, ipsamque formam, vt est, esse ponentibus, neque aliud esse, quam est ipsum quod est, opinantibus: Repetitio recte de eodem, quam enumeratio diuersa videtur, cum dicitur deus pater, deus filius, deus spiritus sanctus. Atque hæc trinitas est vnus deus, velut ensis atque mucro vnus gladius. uelut sol, sol, sol, vnus sol. Sed hic interim ad eam dictum sit significationem monstrationemque, qua ostenditur non omnem unitatum repetitionem, numerum pluralitatéq; perficere. Non uero ita dicitur pater, & filius, & spiritus sanctus, quasi multiuocum quiddam. Nam mucro & ensis & ipse est, & idem. Pater vero ac filius & spiritus sanctus idem quidem est, non vero ipse. in qua re paulisper considerandum est, requirentibus enim ipse est pater qui filius, minime inquiunt. Rursus idem alter qui alter negatur. non est igitur inter eos in re omni indifferentia. Qua subintrat quem numerus ex subiectorum diuersitate confici superius explanatum est. De qua re breuiter considerabimus, si prius illud quẽadmodum de deo vnum quodque prædicatur, præmiserimus. Decem omnino prædicamenta traduntur, quæ de rebus omnibus uniuersaliter prædicantur, idest substantia, qualitas, quantitas, ad aliquid, vbi, quando, habere, situm, facere, pati. Hæc igitur talia sunt, qualia subiecta permiserint. Nam pars eorum in reliquarũ rerum prædicatione substantia est, pars in accidentium numero est. Ad hæc cum quis in diuinam verterit prædicationem, cuncta mutantur quæ prędicari possunt, aliquid uero omnino non potest prædicari. Nam substantia in illo non est vere substantia, sed vltra substantiam.

Item qnalitas, & cætera quæ euenire queunt, quorum ut amplior fiat intellectus, exempla subdenda sunt. Nam cum dicimus deus, substantiam quidem significare videmur, sed eam quæ sit ultra substantiam. Cum uero iustus, qualitatem quidem, sed non accidentem, sed eam quæ sit substantia. Sed vltra substantiam. Neque enim aliud est qnod est, aliud est quod iustus est, sed idem est esse deo, quòd iustus. Item cum dicitur magnus, vel maximus, quantitatem quidem significare videmur; sed eam quæ sit ipsa substantia talis, qualem esse diximus vltra substantiam. Idem est enim esse deo, quod magnus. De forma enim eius superius demonstratum est, quoniam is sit forma & vnum vere nec vlla pluralitas. Sed hæc prædicamenta talia sunt, vt in quo sint, ipsum esse faciant quod dicitur, diuise quidem in cæteris, in deo coniuncte atque copulate, hoc modo. Nam cum dicimus substantia ut homo uel deus, ita dicitur quasi illud de quo prædicatur, ipsum sit substantia, ut substantia homo uel deus. Sed distat. Quoniam homo non integre ipsum homo est, ac per hoc nec snbstantia. Quod enim est, alijs debet, quæ non sunt homo. Deus uero hoc ipsum quod est, deus est. Nec enim aliud est, nisi quod est, ac per hoc ipsum, deus est. Rursus iustus quod est qualitas, ita dicitur quasi ipse hoc sit de quo prædicatur, idest si dicamus homo iustus, vel deus iustus, ipsum hominem vel deum iustum esse proponimus, sed differunt quòd homo alter, alter est iustus, deus vero est idem ipsum quod iustum. Magnus etiam homo vel deus dicitur, atque ita qua ipse sit homo magnus, vel deus magnus. Sed homo tantum magnus, deus uero ipsum magnum existit, reliqua uero neque de deo, neque de cæteris prædicantur. Nam vbi uel de deo, uel de homine prædicare potest. De homine, vt in foro; de deo, vt ubique, Sed ita, vt non quasi ipsa sit res id quod prædicatur, de qua dicitur. Non enim ita homo dicitur esse in foro, quemadmodum esse albus, vel longus, nec quasi circunfusus, & determinatus proprietate aliqua, qua designare se possit, sed tantum quòd sit illud alijs informatum rebus per hanc prędicationem ostenditur: de deo vero non ita. Nam quod ubique est, ita dici videtur, non quòd in omni sit loco. Omnino enim in loco esse non potest, sed quod ei omnis locus adsit ad eum capiendum, cum ipse non suscipiatur in loco. Atque ideo nusquam in loco esse dicitur, quoniam vbique est, sed non in loco. Quando vero eodem prædicatur modo, vt de homine, heri uenit: de deo vero semper est. hoc quoque non quasi esse aliquid dicitur illud ipsum, de quo hesternus dicitur aduentus, sed quod ei secundum tempus accessit prædicatur.

Quod uero de deo dicitur, semper est, unum quidem significat, quasi omni præterito fuerit, omni quoquo modo sit pręsenti, omni futuro erit, quod de cælo & de cæteris immortalibus corporibus secundum philosophos dici potest. At de deo non ita, Semper enim est, quoniã semper præsens est in eo tempus. Tantumque inter nostrarum rerum præsens, quod est nunc, interest, ac diuinarum, quòd nostrum nunc quasi currens tempus, facit sempiternitatem. Diuinum uero nunc, permanens neque mouens sese, atque consistens, æternitatem facit. Cui nomini si adiicias semper, facies ei quod est, nunc, iugem indefessumque ac per hoc perpetuum cursum, quod est sempiternitas. Rursus habere uel facere eodem modo. Dicimus enim currit vestitus, de homine: de deo cuncta possidens, regit. Rursus nihil de eo quod est esse de vtrisque dictum est. Sed hæc omnis prædicatio exterioribus datur, omniaque hic quodammodo referuntur ad aliud. Cuius prædicationis differentiam sic facilius internoscimus, Qui homo est, uel deus, refertur ad substantiam qua est aliquid, idest homo vel deus. Qui iustus, refertur ad qualitatem, qua silicet est aliquid idest iustus. Qui magnus, ad quantitatem, qua est aliquid idest magnus. Nam in cæteris prædicationibus nihil tale est. Qui enim dicit esse aliquem in foro, vel vbique, refert quidem ad prædicamentum quod est vbi, sed non in quo aliquid est, velut iustitia iustus. Item cum dico currit, uel regit, uel nunc est, uel semper est, refertur quidem vel ad facere, uel ad tempus. Si tamen interim diuinum illud semper, tempus dici potest. Sed non in quo aliquo aliquid est, velut magnitudine magnum. Nam situm passionemq; requiri non oportet in deo, neque enim sunt. Iam ne patet quæ sit differentia prędicationum? Et patet quòd aliæ quidem quasi rem monstrent. Aliæ vero quasi circunstantias rei. Quodque illa quidem ita prędicantur, ut esse aliquid rem ostendant. Illa uero vt non esse, sed potius extrinsecus aliquid quodammodo affigant. Illa igitur quæ aliquid esse designant, secundum rem prædicationes uocentur: quæ cum de rebus subiectis dicuntur, uocantur accidentia secundum rem. Cum uero de deo, qui subiectus non est, secundum substantiam rei prædicatio nuncupatur, Age nunc de relatinis speculemur, pro quibus etiam

etiam quod dictum est sumpsimus ad disputationem. Maxime enim hæc non uidentur secundum se facere prædicationem, quæ perspicue ex alieno aduentu constare perspiciuntur. Age enim quoniam dominus & seruus relatiua sunt, uideamus utrum ne ita sit, ut secundum se sit prædicatio, an minime. Atque si auferas seruum, abstuleris quoque dominum. At non etiam si auferas albedinem, abstuleris quoque album. Sed interest quod albedo accidit albo, qua sublata perit nimirum album. At in domino si seruum auferas, perit uocabulum quo dominus uocabatur. Sed non accedit seruus domino, ut albedo albo, sed potestas quędam qua seruus coercetur. Quæ quoniam sublato deperit seruo, constat nõ eam per se domino accidere, sed per seruorum quodammodo extrinsecum accessum. Non igitur dici potest per prædicationem relatiuam quicquam rei de qua dicitur, secundum se addere, uel minuere, uel mutare. quæ tota non in eo quod est esse consistit, sed in eo quod est in comparatione aliquo modo se habere. Nec semper ad aliud, sed aliquoties ad idem. Age enim stet quisquam, igitur si accedam dexter, ero ei sinister, Ille ad me comparatus, erit dexter, non quod ita sit per se dexter, uelut longus, aut albus, sed quod ego dexter accesserim. Rursus ego sinister accedo, idem erit ille dexter, non quod ille sit per se dexter, uelut albus ac lõgus, sed quod me accedente fit dexter: atque id quod est, a me, & ex me est, minime uero ex se. Quare quoniam secũdum rei alicuius quæ in eo quod ipsa est, proprietatem non faciunt prędicationem, nihil alternare, uel mutare queunt, nullamque omnino essentiam uariare. Quocirca si pater ac filius ad aliquid dicuntur, nihilque aliud ut dictum est, differt nisi sola relatione: Relatio uero non prædicatur ad id de quo prædicatur quasi ipsa sit, & secundum rem de qua dicitur, non faciet alteritatem rei de qua dicitur. Sed si dici potest, quo quidem modo id quod uix intelligi potuit, interpretatum est personarum. Omnino enim magna regulæ est ueritas, in rebus incorporalibus, distantias effici differentiis, non locis. neque accessisse dici potest aliquid Deo, ut pater fieret, non enim cœpit esse unquã pater, eo quod substantialis quidem ei est productio filii. Relatiua uero prædicatio patris, si meminimus omnium in prioribus de Deo sententiarum, ita cogitemus processisse quidem ex Deo patre filium, dictum, ex utrisque spiritum sanctum. hos quoniam incorporales sint, minime locis distare. quoniam uero pater deus, & filius deus, & spiritus sanctus deus: Deus uero quoniam nullas habet differentias, quibus differat a Deo a nullo eorum differt. Differentię uero ubi absunt, abest pluralitas, ubi abest pluralitas, adest unitas. Nihil aliud gigni potuit ex Deo, nisi Deus, & in rebus numerabilibus repetitio unitatum non facit modis omnibus pluralitatem. Trium igitur idonee constituta est unitas. Sed quoniam nulla relatio ad seipsum referri potest, idcirco quod ea secundum seipsum est prædicatio, quæ relatione caret: Facta quidem est trinitatis numerositas, in eo quod est prædicatio relationis, sed seruata est substantiæ unitas, in eo quod est indifferentia uel substantiæ uel operationis, uel omnino eius quæ secundum se dicitur prædicationis. Ita igitur substantia continet unitatem, relatio multiplicat trinitatem, atque ideo sola sigillatim proferuntur, atque separatim, quæ relationis sunt. Nam idem pater qui filius non est, nec idem uterque qui spiritus sanctus: idem tamen deus est, & pater, & filius, & spiritus sanctus; idem iustus, idem bonus, idem magnus, idem omnia quę secundum se poterunt prędicari. Sane sciendum est non semper talem esse relatiuam prædicationem, ut semper ad differens prædicetur, ut est seruus ad dominum, differt enim. Nam omne æquale æquali æquale est, & simile simili simile est, & idem, ei quod est idem, idem est: similis est in trinitate relatio patris ad filium, & utriusque ad spiritum sanctum, ut eius quod est idem, ad id quod est idem. Quod si in cunctis aliis rebus non potest inueniri, facit hoc cognata caducis rebus alteritas. nos uero nulla imaginatione deduci: sed simplici intellectu erigi, & ut quodque intelligi potest, ita aggredi etiam intellectu oportet. Sed de proposita quæstione satis dictum est. Nunc uestri normam iudicii expectat subtilitas quæstionis. quæ utrum recte diuersa sit an minime, uestra statuat pronunciationis auctoritas. Quod si sententiæ fidei fundamentis, sponte firmissimis opitulante gratia diuina, idonea argumentorum adiumẽta prę̨stitimus, illuc perfecti operis lætitia remeabit, unde uenit affectus. Quod si ultra se humanitas nequiuit ascẽdere, quantum imbecillitas subtrahit, uota supplebunt.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi ad Ioannem ecclesiæ Romanæ diaconum, vtrum pater, & filius ac spiritus sanctus de diuinitate substantialiter prædicentur.

QVAERO an pater & filius ac spiritus sanctus de diuinitate substantialiter prædicentur, an alio quoque modo, uiam indaginis hinc arbitror esse sumendam, unde rerum omnium manifestum constat exordium, idest ab ipsis catholicæ fidei fundamentis. Si igitur interrogẽ, an qui dicitur pater substantia sit, respõdetur eẽ substantia. Quod si quæram, an filius substantia sit, idem dicitur. Spiritum sanctum quoque substantiam esse, nemo dubitauerit. Sed cũ rursus colligo, patrẽ, filium, spiritum sanctum, nõ plures, sed una occurrit esse: una igitur substantia trium nec separari ullo modo, aut disiungi potest: nec uelut partibus in unum coniuncta est, sed est una simpliciter. Quæcunque igitur de diuina substantia prædicantur, ea tribus oportet esse communia, idque erit signi, quæ sint quæ de diuinitatis substantia prædicentur. Quod quæcunq; hoc modo dicitur de singulis, in unum collectis tribus singulariter prædicabuntur hoc modo. Si dicimus pater deus est, filius deus est, spiritus sanctus deus est, pater filius ac spiritus sanctus unus deus. Si igitur eorum una deitas, una substantia est, licet Dei nomen de diuinitate substantialiter prædicari. Ita pater ueritas est, filius ueritas est, spiritus sanctus ueritas est: pater, filius, spiritus sanctus, non tres ueritates, sed una ueritas est. Si igitur una in his substantia, una est ueritas: necesse est ueritatẽ substantialiter prædicari de bonitate, de incommutabilitate, de iustitia, de omnipotentia, ac de cæteris omnibus, quæ tam de singulis, quam de omnibus singulariter prædicamus, manifestum est substãliter dici. Vnde apparet ea quæcunq; in singulis separatim dici conuenit, nec tamẽ in omnibus dici queũt; non substantialiter prædicari, sed alio modo. Qui uero ille sit, posterius quæram. Nam qui pater est, hoc uocabulum nõ transmittit ad filium, neq; ad spiritum sanctum. Quo fit ut nõ sit substantiale nomen hoc inditum. Nam si substantiale est, ut deus, ut ueritas, ut iustitia, ut ipsa quoque substantia, de cæteris diceretur. Item filius solus hoc recipit nomen. Neq; enim cum aliis iungitur, sicut in Deo, sicut in ueritate, sicut in cæteris superius dixi. spiritus quoq; sanctus non est idem qui pater ac filius. Ex his igitur intelligimus patrem, filium, ac spiritum sanctum, non de ipsa diuinitate substantialiter dici, sed alio quodammodo. Si enim substantialiter prædicaretur, & de singulis, & de omnibus singulariter diceretur. Hæc uero ad aliquid dici manifestum est: nam & pater alicuius pater est, & filius alicuius filius est, & spiritus alicuius spiritus. Quo fit ut nec trinitas substantialiter de Deo prædicetur, non enim pater trinitas: qui enim pater est, filius ac spiritus sanctus non est, nec trinitas filius, nec trinitas spiritus sanctus secundum eundem modum. Sed trinitas quidem in personarum pluralitate consistit, unitas uero in substantiæ simplicitate. Quod si personæ diuisæ sunt, substantia uero indiuisa sit, necesse est uocabulum quod ex personis originem capit, id ad substantiam non pertinere, at trinitatem personarum diuersitas facit, trinitas igitur non pertinet ad substantiam. Quo fit, ut neq; pater, neq; filius, neq; spiritus sanctus, nec trinitas, de Deo substantialiter prædicentur, Sed ut dictum est, ad aliquid. Deus uero ueritas, iustitia, bonitas, oĩpotentia, substantia, immutabilitas, uirtus, sapientia, & quicquid huiusmodi excogitari potest, substantialiter de diuinitate dicitur. Hæc si recte se ex fide habent, ut me instruas peto. Aut si aliqua re forte diuersus es diligentius intuere, quæ dicta sunt, & fidem si poteris rationemq; coniunge.

ANITII

ANITII MANLII SEVERINI Boethi, An omne quod est, bonum sit.

POSTVLAS ut ex Hebdomadibus nostris eius quæstionis obscuritatem, quæ continet modum quo substantiæ in eo quod sint, bonæ sint, cum non sint substantialia bona, digeram, & paulo euidentius monstrem. Idq; eo dicis esse faciẽdum, quod non sit omnibus notum iter huiusmodi scriptionũ. Tuus uero testis ipse sum quam hæc uiuaciter fueris ante complexus. Hebdomadas uero ego ipse mihi commentor, potiusque ad memoriam meam speculata cõseruo, quam cuiquam participo, quorum lasciuia ac petulantia nihil a ioco risuque patitur esse disiunctum. Prohinc tu ne sis obscuritatibus breuitatis aduersus, quæ cum sint arcani fida custodia, tamen id habent commodi, quod cum his solis qui digni sunt, colloquuntur. Vt igitur in mathematica fieri solet cæterisque etiam disciplinis, proposui terminos regulasque quibus cuncta quæ sequuntur efficiam. Communis animi conceptio est enunciatio quisq; quam probat anditam. Harum duplex modus est. Nam una ita communis est, ut omnium bominum sit, neluti si proponam hanc, Si duobus æqualibus æqualia auferas, ouæ relinquantur, æqualia esse: nullus id intelligens neget. Alia uero est doctorum tantum, quæ tamen ex talibus commnnibus animi conceptionibus uenit, ut est, Quæ incorporalia sunt, in loco non esse, & cętera, quæ tamen non uulgus, sed docti cõprobant. ij. Diuersum est esse, & id quod est. Ipsum enim esse nondum est. At uero quod est, accepta essendi forma, est atque consistit. iij. Quod est, participare aliquo potest. Sed ipsum esse, nullo modo aliquo participat. Fit enim participatio cum aliquid iam est. Est autem aliquid, cum esse susceperit. iiij. Id quod est, habere aliquid pręterquam quod ipsum est, potest: ipsum uero esse nihil aliud præter se, habet admistum. v. Diuersum est autem esse aliquid, & esse aliquid in eo quod est: illic enim accidens, hic substantia significatur. vj. Omne qđ est. participat eo quod est esse, ut sit, alio uero participat, ut aliquid sit. At per hoc id quod est, participat eo quod est esse, ut sit. Est uero ut particeps alio quolibet, omne simplex esse suum, & id quod est, unum habet. vij. Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est, omne simplex esse suum & id quod est, unum habet. viij. Omnis diuersitas est discors, similitudo uero quędam appetẽda est. Et quod appetit aliud, tale ipsum esse naturaliter ostenditur, quale est illud ipsum; quod appetit. Sufficiunt igitur quæ præmisimus; a prudente uero rationis interprete, suis unumquodque aptabitur argumentis. Quæstio uero huiusmodi est, ea quæ sunt, bona sunt. Tenet enim communis sententia doctorum omne quod est, ad bonum tendere. Omne autem tendit ad simile, quæ igitur ad bonum tendunt, bona ipsa sunt. Sed quemadmodum bona sunt inquirendum est, utrum ne participatione, an substantia. Si participatione, per seipsa nullo modo bona sunt. Nam quod participatione album est, per se in eo quod ipsum est, album non est, & de cæteris qualitatibus, eodem modo. Si igitur participatione sint bona ipsa, per se nullo modo bona sunt, non igitur ad bona tendunt. Sed concessum est, non igitur participatione sunt bona, sed substantia? Quorum uero substantia bona est, id quod sunt bona sunt. Id autem quod sunt, habent ex eo quod est esse. Esse igitur ipsorum bonorum est, omnium igitur rerum ipsum esse, bonum est. Sed si esse bonum est, ea quæ sunt in eo quod sunt, bona sunt, idemque illud est esse, quod bonum esse. Substantialia igitur bona sunt, quoniam non participant bonitate. Quod si ipsum esse in eis bonum est, non est dubium quin etiam substantialia, cum sint bona, primo sint bono similia, ac per hoc ipsum bona erunt: nihil enim illi præter seipsum simile est. ex quo fit, ut omnia quæ sunt, Deus sint, quod dictu nefas est. Non sunt igitur substantialia bona, ac per hoc non in his est esse bonum. Non sunt igitur in eo quod sunt bona. Sed neque participant bonitate. nullo enim modo ad bonum tenderent, nullo igitur modo sunt bona. Huic quæstioni talis poterit adhiberi solutio: Multa sunt quæ cum separari actu non possint, animo tamen & cogitatione separantur. Vt cum triangulum, uel cætera subiecta materiæ nullus actus separat, mente tamen segregans ipsum, triangulum proprietatemque eius præter materiam speculatur. Amoueamus igitur primi boni præsentiã paulisper ex animo, quod esse quidem contingit, idque omnium doctorum indoctorumque sententia, barbararum quoque gentium religionibus cognosci potest. Hoc igitur paulisper amoto ponamus omnia esse quę sunt, bona: atq; ea cõsideremus quemadmodum bona esse possent, si a primo bono minime defluxissent. Hinc intueor aliud in eis esse quod bona sunt, aliud quod sunt. Ponatur enim una eademque substantia bona esse, alba, grauis, rotunda: tunc aliud esset ipsa illa substantia, aliud eius rotunditas, aliud color, aliud bonitas. Nam si hæc singula idem essent, quod ipsa substantia, idem esset grauitas, quod color, quod bonum, & bonum quod grauitas, quod fieri natura non sinit. Aliud igitur tunc in eis esset esse, aliud aliquid esse: ac tunc bona quidem essent, esse tamen ipsum minime haberent bonum. Igitur si nullo modo essent, non a bono, ac bona essent, ac non idem essent quod bona, sed eis aliud est esse, aliud bona esse. Quod si nihil omnino aliud essent nisi bona, neq; grauia, neque colorata, neque spatij dimensione distenta, nec nulla in eis qualitas esset, nisi tantum bona essent: tunc non res, sed rerum uiderentur esse principium, nec potius uiderentur, sed uideretur. Vnum enim solumque est huiusmodi quod tamen est bonum, nihil aliudque sit. Quæ quoniam nõ sunt simplicia, nec esse omnino poterant, nisi ea id quod solũ bonum est, esse uoluisset. Idcirco quoniam esse eorum a boni uolntate defluxit, bona esse dicuntur. Primum enim bonum, quoniam est, eo quod est, bonum est: secundum uero bonum, quoniam ex eo fluxit, cuius ipsum esse bonũ est, ipsum quoq; bonum est. sed ipsum esse omnium rerum ex eo fluxit, quod est primum bonum, & quod bonum tale est, ut recte dicatur in eo quod est esse bonum. Ipsum igitur esse eorũ bonum est. Tunc enim in eo quod essent, non essent bona, si a primo bono minime defluxissent. Qua in re soluta quæstio est, idcirco enim licet in eo quod sint, bona sint, non sunt tamen similia primo bono. Quoniam nõ quoquo modo sint res, ipsum esse earum bonum est. Sed quoniam non potest esse ut ipsum esse rerum non a primo esse defluxerit, idest a bono: idcirco ipsum esse bonum est, nec simile ei a quo est. Illud enim quoquo modo sit, bonum est, in eo quod est, nõ enim aliud est præterquam quod bonum est, hoc autem, nõ ab illo nisi esset bonum, fortasse esse posset. Sed bonum in eo quod est, esse non posset. Tunc enim participaret forsitã bono, ipsum uero esse quod non haberent a bono, bonũ habere non possent. Igitur sublato ab his primo bono mente & cogitatione: ista licet essent bona, tamẽ in eo quod essent, bona esse non possent. Et quoniam actu non potuere existere, nisi illud ea quod uere bonum est, produxisset, idcirco & esse eorum bonum est, & non est simile substantiali bono, id quod ab eo fluxit, & nisi ab eo fluxissent, licet essent bona, tamen in eo quod sunt bona esse non possent, quoniam, & præter bonum, & non ex bono essent, cum illud ipsum bonũ primum est & ipsum esse sit, & ipsum bonum, & ipsum esse bonum. At non etiam alba in eo quod sunt alba, esse oportebit ea quæ alba sunt, quoniam ex uolnntate Dei fluxerunt, ut essent alba minime. Aliud est enim esse & aliud alba esse, hęc ideo quoniam qui ea ut essent effecit, bonus quidem est, minime uero albus: uoluntatẽ igiť boni comitata sunt, ut essent bona, in eo quod sunt. Voluntatem uero albi non sunt comitata, ut talis eius esset proprietas, ut esset album, in eo quod est. neque enim ex albi uoluntate defluxerunt. Itaque quia uoluit esse ea alba, qui erat non albus, sunt alba tantum. Quia uero voluit esse ea bona, qui bonus erat, sunt bona in eo quod sunt. Secundum hanc igitur rationem, cuncta oportet esse iusta, quoniam ipse iustus est, qui ea esse uoluit: ne hęc quidem, nam bonum esse, ad essentiam, iustum uero esse ad actum respicit. Idẽ autem est in eo esse, quod agere, idem igitur est bonum esse quod iustum, nobis uero non est idem esse qđ agere. Non. n. simplices sumus, non est igiť nobis idẽ bonos esse, ꝙ iustos: sed idem esse est nobis omnibus, in eo quod

quod ſumus, bona igitur omnia ſunt, non etiam iuſta. Amplius bonum quidem generale eſt, iuſtum vero non ſpeciale, nec ſpecies deſcendit in omnia. Idcirco alia quidem iuſta, alia non, omnia vero bona.

De vnitate & vno.

VNITAS eſt qua unaquæque res dicitur eſſe vna: ſiue enim ſit ſimplex, ſiue cõpoſita, ſiue ſpiritualis, ſiue corporea res vnitate vna eſt, nec poteſt eſſe una niſi vnitate, ſicut alba niſi albedine, nec quanta niſi quantitate. Non ſolum aũt vnitate vna eſt, ſed etiã tandiu eſt quicquid quod eſt, quandiu in ſe vnitas eſt. Cum autem deſinit eſſe vnum, deſinit eſſe id quod eſt, vnde eſt hoc. Quicquid eſt, ideo eſt, quod vnum eſt, quod ſic oſtenditur. Omne enim eſſe ex forma eſt in rebus creatis, ſed nullum eſſe ex forma eſt, niſi cum forma materię vnita eſt. Eſſe enim non eſt niſi ex coniunctione formæ cum materia. Vnde philoſophi dicunt illud deſcribentes: Eſſe eſt exiſtentia formę in materia. Cum autem forma materiæ vnitur, ex coniunctione vtriuſq; neceſſario aliquid vnum cõſtituitur. In qua conſtitutione illud vnum non permanet, niſi quandiu unitas formam cum materia tenet. Sed deſtructio rei non eſt aliud quam ſeparatio formæ a materia, ſed ſeparatio & unitio contraria ſunt. igitur ſeparatione ſi res deſtruitur, profecto in ſuo eſſe non niſi vnitate conſeruatur. Vnitio autem non ſit niſi ab unitate qua eſt, ab vnitione quod erat unum, diſſoluitur. Soluta autem vnione, deſtruitur eſſentia eius, quod ex earum vnitione prouenerat, & ſit non vnum. Quapropter ſicut vnitate res ad eſſe ducitur: ſic & in illo eſſe cuſtoditur. Vnum eſſe, & vnum, inſeparabiliter comitantur ſe, & vidẽtur ſimul natura, quia enim creator vnus eſt, ideo rebus quas condidit hoc in munere dedit, vt vnaquæq; eſſet etiam vna. Ac per hoc ex quo res habet eſſe, vna eſt. ideo motus ſubſtantiarum eſt ad vnum, & propter unum, & nihil eorum quę ſunt appetit eſſe, ſed omnia ſicut appetunt. Habere autem eſſe non poſſunt niſi vnum, ideo omnia ad vnum tendunt. Vnitas enim eſt quę vnit omnia, & tenet omnia diffuſa in omnibus quę ſunt. Quapropter quia materia non habet eſſe niſi per unionem ſui cum forma; Forma autem non tenet vnitatem cum materia, niſi unitas ſit: ideo materia eget unitate ad uniendum ſe, & de natura ſua habet multiplicari, diuidi, & ſpargi. Vnitas uero retinet, unit & colligit, ac per hæc ne materia diuidatur, & ſpargatur, neceſſe eſt ut ab vnitate retineatur. Quicquid autem per ſe non unitur, per ſe utique ſpargitur, quia omnis quæ facit aliquam rem contrariam agenti, facit contrariam factę rei. Contrariorum enim contrarij ſunt effectus. quia unitas facit unum, profecto materia facit diuiſionem, ac per hoc unitas per ſe retinet materiam. Sed quicquid per ſe retinet, non poteſt facere ſeparationem. Forma ergo exiſtens in materia eſt quæ perficit & cuſtodit eſſentiam cuiuslibet rei. Vnitas eſt deſcendens a prima unitate quæ creauit eam. Prima enim & una unitas, quæ eſt unitas ſibi ipſi, creauit aliam unitatem quæ eſt infra eam. Sed quia, omne creatum diuerſum eſt a quo creatur, profecto creata unitas a creante unitate omnino diuerſa eſſe debuit, & quaſi oppoſita. Sed quia creatrix unitas non habet principium neq; finem, nec permutationem, nec diuerſitatem: ideo creatæ unitati accidit multiplicitas, diuerſitas & mutabilitas, ita ut in quadam materia ſit habens principium ut in generatis, & finem, in quadam uero ut in creatis principium & finem, quia in quibuſdam ſubiacet permutationi & corruptioni. In quibuſdam enim materia eſt ſubtilis, ſimplex, remota a contrarietate, & ſeparatione, perficitur autem ei unitas & unitur cum ea ſicut hęc & illa. Sicut non diuiſibile in actu, ſicut in cęleſtibus corporibus, in quibuſdam unitas a materia inſeparabilis eſt, & ideo carent fine quia perpetua ſunt. In quibus uero materia fuerit ſpiſſa debilis non adæquatur eis unitas, ſed debilitatur in uniendo eorum eſſentiam, & ob hoc diſſoluitur eſſentia eorum, quia non retinetur ab unitate, ſicut in generatis quæ habent principium & finem. Quãto enim unaquæq; unitas propinquior fuerit primæ & ueræ unitati, tanto materia formata per illam erit magis una, & ſimplex: & econuerſo, quanto remotior fuerit a prima unitate, tanto erit multiplicior, & compoſitior, & ob hoc unitas quæ duxit ad eſſe materiam intelligentiæ eſt magis una, & ſimplex, & non multiplex, nec diuiſibilis eſſentialiter: ſed ſi diuiſibilis eſt, hoc ſiquidem accidentaliter eſt, & ideo hæc unitas ſimplicior, & magis una eſt omnibus unitatibus quæ ducunt ad eſſe cæteras ſubſtantias, eo quòd immediate adhæret primę unitati quæ creauit eam. Sed quia unitas ſubſiſtẽs in materia intelligentiæ, eſt unitas ſimplicitatis, ideo neceſſario unitas ſubſiſtens in materia animæ, quia infra eam eſt, creſcit & multiplicatur, & accidit ei mutatio & diuerſitas, & ſic paulatim deſcendendo a ſuperiori per unum gradum materię inferior unitas augetur, & multiplicatur quouſque perueniatur ad materiam quæ ſuſtinet quantitatem, ſcilicet ſubſtantiam huius: quæ quia a prima unitate remotiſsima eſt, & propter ſpiſsitudinem craſſitudine ſua oppoſita ſubſtantię ſuperiori quæ eſt ſubtilis & ſimplex, quoniam illa eſt ſubiectum principii & initii unitatis. Finis uero multum diſtat a principio, quoniam finis non eſt dictus niſi defectus uirtutis principij & terminus: unde ſecundum deſcenſum unitatis a ſuperiore ad inferius ſit degeneratio, ſiue ſimplicitatis & minorationis ſuę uirtutis ad ſimilitudinem aquæ, quæ in ortu ſuo ſubtilis & clara naſcitur, ſed paulatim deorſum fluens in paludibus & ſtagnis inſpiſſatur & obſcuratur, ſic paulatim uariatur unitas propter uaritatem materiæ quæ ſuſtinet eam. Nam quia aliquid eſt materiæ ſpirituale, & aliquid corporale, eſt aliquid eius purum & lucidum, & aliquid eius ſpiſſum & obſcurum, & hoc propter quantitatem: eius partes in aliquibus ſunt rariores ut in aere; in aliquibus uero ſtrictiores, ut in lapide. Ideo unaquæq; res materiæ ſecundum gradum ſuæ elongationis, a prima unitatis origine recipit unitatem, quę dignior eſt ex ſua aptitudine. Inde eſt quòd uidemus partes ignis nimis unitas ſimplices, & æquales adeo, quòd forma eius uidetur una non habens in ſe diuerſitatem. Partes uero aeris & aquæ inuenimus magis diuerſificatas & ſeparatas, adeo quòd partes eorum & unitates diſcerni poſſunt. In duris autem corporibus & ſpiſsis unitatis iam maior diuerſitas & obſcuritas eſt. Quia igitur materia in ſupremis formata eſt intelligentiæ forma, & forma rationalis animæ, deinde poſtea forma animæ ſenſibilis, deinde forma animę uegetabilis, deinde forma naturę, ad ultimum autem finis eſt forma corporis, hic non accidit ex diuerſitate uirtutis agentis, ſed ex aptitudine materiæ ſuſcipientis. Forma enim eſt quaſi lumen, eo quòd ſicut per lumen res uidetur, ſic per formam cognitio & ſcientia rei habetur, nõ per materiam: ſed hoc lumen in quibuſdam eſt clarius, in quibuſdã obſcurius, prout materia cui infunditur forma, eſt clarior & obſcurior. Quo enim materia fuerit ſublimior, ſit ſubtilior, & penetratur tota a lumine, & ideo ſubſtantia ipſa ſapientior & perfectior, ſicut intelligentia & rationalis anima. Et econuerſo, quo materia fuerit inferior, ſit ſpiſſior, & obſcurior & non ita penetratur a lumine, quo materia magis deſcendit, ſicut iam ſupradictum eſt, cõſtringitur, & ſpiſſatur & corpulentatur, & partes eius mediæ prohibẽt ultimas perfecte penetrari a lumine. Non enim eſt poſsibile ut tantum luminis penetret ſecundam, quantum primam, nec ad tertiam tantum luminis perueniat quantum ad mediam, & ſic paulatim donec perueniatur uſq; ad partem materiæ infimam. Quæ quia remotiſsima eſt a fonte luminis, lumen debilitatur in illa, nec tamen hoc ſicut dictum eſt propter lumen in ſe, ſed propter multam debilitatem & obſcuritatem materiæ in ſe. Quemadmodum lumen ſolis cum admiſcetur tenebroſo aeri, non eſt illius uirtutis, cuius eſt admiſtum claro aeri, uel quemadmodum pannus albus tenuiſsimus cum induitur a corpore nigro, occultatur candor eius propter abundantiam nigredinis. Vel quemadmodum ſi tres uel plures feneſtrę uitreæ una poſt aliam tectæ contra radium ſolis diſponantur in ordine, conſtat ſiquidẽ quòd ſecunda minus recipit luminis quam prima, & tertia minus quam ſecunda. Et ſic uſque ad ultimam ſit defectus luminis

luminis non propter lumen in se, sed propter elongationẽ fenestræ uitreæ a lumine, ita ut lumen formæ unitatis quod infusum est materiæ descendendo fiat debile, & obscurum, ita primum eius multum discrepet a medio, & medium ab ultimo: & propter hanc diuersitatem formæ unitatis, non uno modo, sed pluribus, dicitur aliquid ab unitate unum. Vnum enim aliud est essentiæ simplicitate unum, ut Deus. Aliud simplicium cognitione unum, ut angelus, & anima: quorum unumquodque est unum coniunctione materiæ, & formæ. Aliud est continuitate unum, ut arbor, & petra. Aliud est compositione unum, ut ex multis tabulis una arca, uel ex multis parietibus una domus. Alia dicuntur unũ aggregatione, ut populus, grex, congeries lapidum, uel acervus tritici. Alia dicuntur præpositione unum, ut rector nauis, & gubernator ciuitatis dicuntur unum similitudine officij. Alia dicuntur unum accidente, ut diuersa subiecta eiusdem qualitatis dicuntur unum in ea qualitate, sicut nix, cygnus unum sunt albedine. Alia dicuntur unum numero, ut diuersa accidentia quæ eidem subiecto insunt, dicuntur unum numero, idest in numerando, ut hoc dulce, & hoc ceruleum, uel hoc longum, uel hoc latum. Alia dicuntur unũ ratione: sed hoc duobus modis, quia ratione consortij, ut ens, intellectus, & res, aliquid, & uocabulum unum genus: uel ratione unius sacramenti, ut spiritus, aqua, & sanguis dicuntur unum. Alia dicuntur natura unum, ut participatione speciei plures homines unus. Alia dicuntur unum natione, uel lingua, ut multi homines dicuntur una gens, uel una tribus. Alia dicuntur unum more, sed hoc duobus modis, uel quia secundum consensum uirtutis, & dilectionis, ut multitudinis credẽtium erat cor unum, & anima. Vel secundum consensum eiusdem vitij plures homines dicuntur unum, ut qui adhæret meretrici unum corpus efficitur. Sic omnia unitatem appetunt, ut etiam ea multa sunt, quæ unum dici nolunt. Quæcunq; enim sunt, idem quod sunt, ut uera unitate esse nituntur, aut eam simulando uitiuntur. Quicquid enim est, uel est unum, uel est plura. Pluralitas autem non est nisi ex aggregatione unitatum, quæ unitates si sunt disgregatæ, faciunt multitudinem. Sin uero fuerint continuæ in materia, faciunt magnitudinem. Quapropter inter unitates quantitatis discretæ, & unitates quantitatis continuæ subsistentis in materia nihil interest, quia illæ disgregatæ sunt, & illæ continuæ. Continuum genus non est nisi ex discreto, quia intellectus continuitatis non est in continuo, nisi continuatio disgregatorum. Ac propter hoc necesse est, ut continua quantitas non adueniat in substantiã nisi ex unitatibus. Quando enim partem quantitatis signaueris, necesse est, ut sit unum uel plura. Sed omnis pluralitas (ut dictum est) ex unitatibus est. Vnde aperte datur intelligi, quod discretæ & continuæ quantitatis radix una est, eo quod composita sunt ex una re, & resoluuntur ad unum. Et etiam quia corporis partes quo magis fuerint sibi coniũctæ & constrictę, ipsum corpus erit spissius & magis quantũ ut lapidis: & econuerso, quo magis fuerint partes corporis dissolutæ, & latæ, ipsum erit subtilius & leuius, & minus quátum, ut aër. Verum est igitur, quod continua quantitas non uenit in substantiam, nisi ex coniũctione & constrictione unitatum in illa. Vnitas igitur est, qua una quæq; res una est, & est id quod est.

FINIS.

VENETIIS
Apud Vincentium Valgrisium,
M. D. LIX.

AMMONIVS HERMEAE F.

IN

PORPHYRII INSTITVTIONEM,

Ariſtotelis Categorias,

ET

LIBRVM DE INTERPRETATIONE:

IOANNE BAPTISTA RASARIO, MEDICO, NOVARIENSI, INTERPRETE.

In his libris latine reddendis, ſumma diligentia adhibita eſt, vt cum manuſcriptis codicibus conferrentur, & plerisq; locis reſtituerentur: quod, qui leget, ſedulo factum inueniet.

INDEX ETIAM RERVM OMNIVM COPIOSISSIMVS INEST.

CVM PRIVILEGIO VENETI SENATVS
IN ANNOS X.

VENETIIS
Apud Vincentium Valgriſium.
M D LIX.

ALOISIO GRADONICO
ANDREAE F.

IOANNES BAPTISTA RASARIVS
S. P. D.

ILLI ſemper mihi perbeati viſi ſunt, Aloiſi ornatiſsime, qui, cum in maxima ciuitate, clariſsimisq;, & fortunatis parentibus orti eſſent, ita ſe virtuti dediderunt, vt neque a patria, in qua nati, neque a parentibus, a quibus eſſent procreati, ſed a ſe ipſis laudem, honoremque ſibi petendum eſſe putauiſſent: ſiquidem ea demum vera gloria eſt, quæ a nobis exiſtit, non quæ a maioribus, quaſi hæreditario iure, ad poſteros transfunditur. id autem & Themiſtocles, & Iphicrates, & plerique ſummi, ac ſingulares viri ſæpenumero ſunt teſtati. ſed vt facile eſt homini recte inſtituto, & ad laudem nato gloriam ſibi parare, & eam, quam a maioribus traditam accepit, conſeruare atque augere: ita contra, qui virtutem deſpiciat, quique bonis artibus non ſit imbutus, is tum maiorum ſuorum res præclare geſtas obſcurabit, tum vero ipſe ita male ab omnibus audiet, vt nemo, niſi quis ſit eius quam ſimillimus, qui eius congreſſum, familiaritatemque non vitet, inueniri poſſe videatur. itaque tu, cui omnia facile ſuppetunt, quæ quidem ab hominibus bona exiſtimantur, cum hoc animo eſſes, vt neque patrius ſplendor, neque ampliſsima familiæ dignitas, neque affinitates clariſſimorum virorum tibi aditum ad rempub. patefacerent, ſed ipſe tuis virtutibus viam tibi ad præclara quæque conſequenda communires: ita te ſtudijs tradidiſti literarum, ac tantum progreſſus es, vt in iſta ætate pene puerili & Latinam, & Græcam linguam recte intelligas, & in vtraque, ac vero etiam in Etruſca eleganter, politeque multa & verſibus, & ſoluta oratione conſcribas. verum animus excelſus his rebus non contentus, cum noſſet ſe ad rerum cognitionem, & ad ſcientias natum, te impulit, ne diutius in his ſolum quaſi initijs morarere: ſed Platonis ſententia admonitus, te ei arti traderes, quam grauiſsimus ille philoſophus adoleſcentibus eſſe perdiſcendam ſuadet: in qua ineſt omnis tum ſubtilitas diſſerendi, tum veritas iudicandi: hæc enim nobis dat certas rationes, ac præcepta loquendi, quæ habent ordinem, & quaſdam errare etiam in ſcribendo non patientes vias: etenim qui hac diſciplina inſtitutus ſit, vt tute iam ſcis, cognitam habebit vim, naturamq; verborum: deinde quot modis quicque dicatur: qua ratione verum, falſum ne ſit, iudicetur: quid efficiatur e quoque, quod cuique conſequens ſit, quodque contrarium: tum quomodo quicque eorum, quæ ambigue dicuntur, diuidi oporteat, & quomodo cuiuſque rei natura definitione aperienda ſit: denique vero qua ratione id, quod propoſuerimus, demonſtremus, & ſub oculos ſubijciamus. itaque cum tanta ex hac arte vtilitas exiſtat, haud mirabile eſt, ſi tu incredibili ardebas deſiderio, vt illam perdiſceres: & Daniel Barbarus, vir optimus, atque ampliſsimus, & in omni genere ſcientiarum ſumma ſua cum laude verſatus, auunculus tuus, vt ad cæteras artes, quibus liberales doctrinæ, ingenuæque continentur, ſic ad hanc ipſam te vehementer imflammabat. Sed nihil opus erat volenti, & ſummopere cupienti ſtimulos admouere: eò enim tu citato curſu ferebaris. quare factum eſt, vt magnas iam in diſſerendi facultate progreſsiones eodem auunculo tuo duce feciſſe iudiceris. ego autem qui ingenium tuum ſemper amaui, ac de te ſemper ſic ſum auguratus, fore, vt non contentus oratoribus atque poetis, quibus hactenus ſtuduiſti, ad philoſophiam animum adiungeres, & diuino aliquo animi motu maiora concupiſceres: volui extare aliquod meum in te munuſculum, non quidem, vt inſtitutum tuum adiuuarem, aut te ad ſtudium ſummæ laudis cohortarer, cum te tua ſponte ſatis incitatum eſſe perſpiciam, & quando latinam interpretationem meam tibi minime neceſſariam eſſe intelligam: ſed vt eſſet ſummæ in te beneuolentiæ meæ, & ſingularis in tuos obſeruantiæ monimentum. quod ſane tu poſtulare a me quodammodo velle videbare, ſed pudor quidam ingenuus te deterrebat. ego vero, qui ſenſum animi tui probe noſſem, cum id per me iandiu decreuiſſem, & Ammonij explicationem in Porphyrij inſtitutionem tibi deſtinaſſem, ac deſpondiſſem, nolui eam tibi debere diutius.

itaque quamuis tu eum libellum perlegeris, & aliquot etiam Aristotelis volumina simul euolueris, tamen quia aditum ille ad omnem Aristotelicam rationem intelligendam patefacit: nunquam non fore vtilem iudicaui. eum igitur ad te mitto, vt scias, cum in hac facultate, cui nunc operam das, aliquantum sis versatus, tibi progrediendum esse ad naturæ contemplationem, tum vero ad eam philosophiæ partem, quæ in ciuitatibus administrandis est tota constituta: frustra enim in his studijs ætatem consumeres, si cognitionem solam, & non etiam actionem tibi finem statuisses. non debes autem ignorare, id patriam abs te expectare: cuius rei quanta uis, quantaque natura sit, præter cæteros, Vlysses vir sapientissimus declarauit, qui Ithacam illam in asperrimis saxulis, tanquam nidulum affixam, immortalitati anteponendam duxit. quo ergo amore inflammatus esse debes tu in eiusmodi patriam, quæ vna in terris domus est virtutis, imperij, dignitatis, libertatis? tibi autem est maiore diligentia enitendum, vt omnia, quæ uirtute consequi mortales possunt, tuo studio acquiras, quo grauior tibi proposita aduersaria est incredibilis expectatio eorum omnium, quæ ab optimo ciue, & præstantissimo viro expectari posse existimantur: quæ quidem tu, si eam viam tenebis, quam ingressus es, videris præstare facile posse: ac deus faxit, vt mihi multo maiora, quam quæ de te animo concepi, quæ quidem sunt maxima, propediem videre contingat: id quod fore præclara mihi indoles tua, magnum ingenium, ac singulares virtutes, quibus animus tuus iam excultus est, sine dubio pollicentur. Vale. Venetijs, Calen. Decemb. CIↃ IↃ LVIII.

INDEX COPIOSISSIMVS RERVM OMNIVM,

QVAE IN HOC LIBRO CONTINENTVR.

ABSOLVTE quod est, id necessarium significat 292.34
Absolute quod noo est, impossibile significat 592.35
Accidens 53.47
Accidens alterum cur de altero dicitur 116.1
Accidens aufertur substantia ablata 14.71
Accidens bipartito distribuitur 53.49
Accidens cur separari possit 16.52
Accidens de quibus dicatur 56.10
Accidens discretum non semper inest speciei 67.5
Accidens est in aliquo, non tanquam pars subiecti, sed ut sine illo constare non possit 519.36
Accidentis & differentiæ communitas & discrimen 64.38
Accidēs & propriū nihil quicquā rei naturę conferūt 16.46
Accidens immobile non reciprocatur 67.19
Accidens in multis speciebus inest 28.57
Accidens in substantia cohæret 14.69
Accidens quid sit 53.45.& 53.48.& 30.10
Accidens, quod separari potest, dicitur in quæstione in qua modus inuestigatur 29.10
Accidens, quod separari non potest, dicitur in quæstione in qua qualitas inuestigatur 29.20
Accidens quomodo à genere separetur 30.44
Accidentia continent, & continentur 64.70
Accidentia contraria miscentur quandoque, ac coniunguntur 64.53
Accidentia cur primæ substantiæ non appellentur 115.25
Accidentia de substantiis secundum naturam dicūtur 500.5
Accidentia dicuntur de substantia 115.55
Accidentia duo siue de eodem subiecto dicantur, certe etiā de se mutuo ex accidenti dicentur: siue alterum essentiale sit, alterum accidens; tum accidens de essentiali secundum naturam dicetur; essentiale uere de accidenti præter naturam 321.11
Accidentia in indiuiduis primo insident 61.33
Accidentia inseparabilia cogitatione separari possunt, sed non re ipsa 54.7
Accidentia intentionem, & remissionem capiunt 64.52
Accidentia licet inseparabilia postea, quam species, intelliguntur 66.25
Accidentia noo essent, nisi substantia foret 39.46
Accidentia non sunt corpora 53.65
Accidentia, quæ aduentitiam nacta sunt naturam, & quibus ita est natura comparatum, ut eidem insint, & non insint de indiuiduis prorsus prædicantur. quæ sanè indiuidua tum in accidentibus, tum in substantia mutari apta sunt: non proprie uero de speciebus, quæ quia corporis expertē, & immutabilem naturam habet, ne ipsorum quidem esse participes possunt 256.56
Accidentia quæ dicantur 16.75
Accidentia, quæ in prima substantia sunt, definitionem ei nunquam tribuunt, nomen quidem solum quandoque tribuunt 111.65
Accidentia sunt formis posteriora 61.26
Accidentia suapte natura substantiæ sunt inhęrentia 66.29
Accidentia sunt in aliquo, sed non ut pars in toto 120.5
Accidentibus ita natura comparatum est, ut in suis subiectis constent, & de eis dicantur 321.5
Accidentis & generis communitas 60.70
Accidentis, & generis differentia 61.22
Accidentis & proprij communitas 66.59
Accidentis & proprij differentia 67.10
Accidentium communio contentionem, & remissionem capit 61.38
Accretio, & decretio est motus quantitatis 199.25
Accubatio quæ dicatur 144.13
Actio cur longa dicatur 335.30
Actione eē aliud quippiam existere, & aliud potestate 8.49
Actione esse, uel re uera esse 49.14
Actionibus, & affectionibus naturæ quædam, ac proprietates sunt, quibus etiam inter se differunt, & aliorum quorundam agentium, aut patientium esse dicuntur: & eæ significantur à nobis interdum, ut sint de numero eorum, quæ sunt, & naturam quandam habere uideantur: interdum uero, ut à nobis considerentur, quasi in alijs quibusdam subiectis consistant: proinde uoces, quæ illarum substantias indicant, nomina uocantur: uerba autem, quæ ipsarum ad subiecta relationem declarant 235.4
Actionis finis est contemplationis initium 82.50
Actionis solius ubi fit priuatio, ibi ea efficitur priuatio, quę apta est, ut in formam regrediatur 348.61
Actio omnis & deliberatio è medio tolletur, si necessitate fiunt omnia 289.50
Actio quæ nominetur 179.74
Actu, aut potentia quæ sint 346.5
Actu ea sunt, quæ naturalem uim sunt consecuta 154.2
Actu id, qđ est, maxime distat ab eo, qđ potentia est 345.48
Actu quod est, eo, quod potentia sit, prius natura censetur 345.45
Actu quod est, perfectum est 50.19.&.345.40
Actu, sed non actus esse dicuntur, quæ infra globum Lunę sunt 345.35
Actus est ipsius habitus adiectio 179.60
Actus est naturæ ordine prior, quam potentia 344.47
Actus est natura prior facultate, quæ io habilitate spectatur 344.30
Actus in quibusdam discernit potentiam tempore 345.68
Actus ipse sunt res omnium longe primæ, atque summę: quales sunt quæ in rationem, & intelligentiam cadunt, & diuinæ 344.51
Actus ipsi noiantur formę ipsę à materia separabiles 344.65
Actus non esse dicuntur, sed actu ea, quæ infra globum Lunæ sunt 345.35
Actu sunt quæcunq; fiunt necessario 343.50
Actus superat potentiam in quibusdam ita uehementer, ut sola cogitatione, solaq; ratione ab ea separetur 345.50
Ad aliquid 106.43
Ad aliquid & contraria differunt 138.24
Ad aliquid proprium est, ut uno posito alterum inferatur, & altero sublato alterum adimatur 136.71
Ad aliquid quę dicuntur non habent naturam uere definitā, sed in aliis categoriis consistunt 139.44
Ad aliquid referri dicuntur quoniam qui unum nouit, ita ēt alterum noscat necessario 159.52
Ad aliquid simul se mutuo creant, simulque interimuntur 138.28
Adsignificare quid sit 233.52
Aduentitia quæ dicantur, & cur dicantur 16.47
Aduentitia quę uocentur 10.10
Aduerbia censeri nomina Aphrodisiensi placet 215.37
Aduerbia indicant uel quomodo prędicatum subiecto insit, uel quando, uel quoties, uel finite, uel infinite; uel quo ordine ad aliud collatum, & similia 254.37
Aduerbia plurima nihil significant 214.36
Aduerbia, præpositiones, articuli, & coniunctiones cur uere non dicantur orationis partes 215.13
Aduerbia, præpositiones, articuli & coniunctiones quem pręstent usum 215.11
Aduerbia quę ad enunciationes conficiendas; conferre iudicantur 214.30
Aduerbia quę ad alias orationis partes pręter enunciantem accommodentur 214.66
Aduerbia quędam à nominibus ortum ducunt 215.43
Aduerbia quędam sunt nomina 215.41
Aduerbia quę significant, sed tameo nihil ad enunciationem faciant 214.65

Aduerbium dicitur, ceu tali modo uerbis adhęreat 216.24
Aduersa apta sunt natura, ut in uno & eodem genere, uel in una & eadem specie uersentur 193.72
Aduersa duo cur in subiecto corpore simul inesse non possint 49.63
Aduersa habere formam debent, & utrumque finita esse natura 194.55
Aduersa inter se commutantur 181.53
Aduersa in unam et re, & eodem tempore actu inesse nō possunt, at potestate queunt 49.5
Aduersa non modo sese mutuo inferunt, sed etiam corrumpunt 181.51
Aduersa omnia necesse est uno genere contineri 194.68
Aduersa quando in uno esse possint 49.24
Aduersa, quæ cum coniunctione de subiecto dicuntur, uerū, falsumq; distinguunt 192.10
Aduersa quæcunque sunt, & in eodem subiecto consistunt quæque inter se commiscentur suscipiunt magis, & minus 45.64
Aduersa, quæ suapte natura alicui subiecto insunt præfinite, & nunquam in contraria mutantur 190.45
Aduersa satis habent firmam repugnantiam inter contraria 181.50
Aduersa sub aduersis sita sunt 194.65
Aduersa uel in eodem genere sita sunt, ut atror, & candor in colore; uel in contrariis generibus, ut iustitia, & iniustitia, hæc in uirtute, illa in uitio: uel ipsa sunt genera, ut bonum & malum, quæ ad nullum aliud genus pertinēt. sed solum sunt genera 194.33
Aduersa ut quæ cōtraria sunt, neutiquam inter se ita affecta sunt, ut uim, naturamq; suam inter se referant, sed tamen inter se sunt contraria 182.64
Aduersorum alterum quædam sunt, quæ suscipiant 49.29
Aduersorum diuisio 183.53
Aduersorum diuisio alia 183.71
Aduersorū, & affirmationis & negationis discrimē 192.16
Aduersorum, & eorum, quæ cum aliquo conferuntur distinctio 182.61
Aduersorum mutuum bellum natura animaduertēns, eadē superne, atque inferne connectenda existimauit: ac superne quidem communi genere; inferne uero communi subiecto copulauit 194.74
Aduersorum non necesse est semper alterum uerum esse, alterum falsum 191.2
Aduersorum oppositio in omnibus dici non potest 182.14
Aduersa quæcunque sunt huiusmodi, ut necesse sit alterum eorum inesse, aut ex accidenti, aut per se, inter ea nullū est medium 184.29
Aduersorum quædam medio uacant, ut, par, & impar; quędam medium habent; ut, album, & nigrum 183.54
Aduersorum quæ medium habent 183.57
Aduersa quæ sunt huiusmodi, ut utrunq; possit abesse à subiecto, in quo uel per se, uel p accidens insint, hæc non uacant medio 184.32
Aduersorum repugnantia est minus uehemens, quam habitus, & priuationis 181.55
Aduersorum scientia cur una 49.68
Aduncitas quid sit 184.27
Aër est humidior aqua 125.29
Aer fit, si corpus è denso in rarum transferatur 172.52
Aër quomodo fiat 127.59
Aër si mensuram ignei caloris accipiat, aer non permanebit 125.36
Aeternæ res suapte natura determinatæ sunt, talemque immutabilem essentiam sunt à Deo consecutę: atque ortui sunt obnoxiæ 182.23
Aeternas res uerisimile est à diis despici 282.28
Aeternis, diuinisq; rebus necessarium conuenit 343.67
Aeternorum uis hoc potissimum effugit, ut anceps sit, & in utramq; partem cadat 340.70
Affectam rem animo nec quisquā cōcipiet, nisi affectionem quoq; conceperit 246.38
Affectio genus est habitus 165.25
Affectio in quo differat ab habitu 163.50
Affectionem perpetuam in iis, quæ sunt, sitam esse nolebat Heraclitus 132.29
Affectionem quodammodo adepti sunt qui mediocriter aliquam rerum qualitatem habent 165.17
Affectiones facile commutari, celeriterq; euelli possunt, & distrahi 163.58
Affectiones quæ nuncupentur 160.71
Affectiones sunt non ipsorum habituum, sed earum partiū, quæ habitibus subiectæ sunt 188.33
Affectio motus est 129.58
Affectioni & habitui cur primas in qualitate tribuerit Aristoteles 162.53
Affectionis nomen duplex 161.22
Affectio quid significet 10.47
Affectio quid sit 160.74
Affectio tpis longinquitate in habitum transfertur 163.64
Affirmare 252.45
Affirmatio 251.58
Affirmatio, aut negatio in instantibus, ac præteritis necesse est uera sit, uel falsa: in iisquo, quæ ex rebus uniuersis cōstant omnino semper altera uera est, altera falsa necessario; item in iis, quæ ex rebus singulis 278.57
Affirmatio, aut negatio una non est ea, si duobus nomen unū impositum sit, ex quibus constare non possit unū 314.30
Affirmatio contrarii, & negatio idem significabunt, si prædicata sint ex contrariis medio uacantibus 349.60
Affirmatio contrarij, & negatio in quibus concurrunt, in iis non iam possumus, ut in differentibus quærere, utra earū magis repugnet ei affirmationi, quæ sit initio constituta 349.64
Affirmatio contrarij non potest reperiri 347.26
Affirmatio contrarij tum negationem non consequetur, si prædicata sint ex contrarijs, inter quæ media intercedant 349.47
Affirmatio cur sit negatione perfectior 217.16
Affirmatio est negatione prior ordine 250.25
Affirmatio & negatio omnis quomodo uerum, & falsum distinguat, & non distinguat 251.64
Affirmatio, & negatio omnis uel ex nomine, & uerbo, uel ex infinito nomine, uerboq; constat; ut nomen ab infinito nomine solum, & non item à casibus distinguat 232.49
Affirmatio, & negatio quando non una, neque simplex sit 277.18
Affirmatio, & negatio simplex quæ sit 277.11
Affirmatio ex transpositione minus patet, quam simplex negatio 297.4
Affirmatio falsa 252.38
Affirmatio ideo efformatur, qđ aliquid inesse dicat 255.53
Affirmatio infinita ad pauciora pertinet, quā priuās 298.38
Affirmatio infinita nunquam uere cum simplici potest in eodem conuenire 301.44
Affirmatio infinita ut efficiatur, omnino oportet negantem particulam prædicato anteponi 302.3
Affirmatio inter determinatas deterior est particularis uniuersali 269.52
Affirmatio modorum simplex 333.35
Affirmatio modorum ex transpositione 333.36
Affirmationem appellauit Aristoteles nomine coniunctionis 222.23
Affirmationem contrarij nullo modo comperies, nisi quod in affirmatione prædicatum sit, contrariū habeat 354.16
inter Affirmationem, & negationē pugnam Aristoteles cōtradictionem appellandam censet 252.70
Affirmationem ex subiecto infinito facit negans particula subiecto adiuncta 313.22
Affirmationem ex transpositione facit negans particula prædicato addita 313.23
Affirmationem in contingenti, quod plerunque fit, constat magis ueram esse 293.13
Affirmationem particularē duobus modis tollimus 272.17
Affirmationem particularem semper ueram, & negationem uniuersalem semper falsam comperies, si in materia necessaria has sumpseris 279.18
Affirmationem, uel negationem necesse est semper ueram esse,

esse, uel falsam 285.34
Affirmationem ueram cur negationi uerę præposuerit Aristoteles 253.30
Affirmatione & negatione quod continetur, non est affirmatio, & negatio 185.18
Affirmatio negationi contradictorio nomine opponitur, quæ rem uniuersam in eodem inesse dicit, sed non omnino 268.9
Affirmatione quod confirmatum est, idem negari negatione oportet 273.59
in Affirmatione quod continetur, id & unum esse, & de una re dici debet 293.18
Affirmationes comitantur negationibus, si simplices ad eas transpositionis compares, non tamen contra 303.55
Affirmationes contrariæ inter se plus differunt, quam affirmationis negatio; ubi contrarii oppositio potest suppetere 354.26
Affirmationes & negationes opponuntur inter se, in quibus idem subiectum, & idem prędicatum sumatur 270.20
Affirmationes, & negationes priuantes non dicuntur absolute affirmationes, & negationes 300.21
Affirmationes, & negationes quæ incertę, infinitæque sint 350.63
Affirmationes, & negationes, quæ simul pugnant, tamen contrarię non sunt 350.57
Affirmationes habitibus quibusdā proportione, negationes uero priuationibus respondent 250.38
Affirmationes in determinatis accidit ut negationibus comitentur 308.20
Affirmationes inter se maxime differunt 250.29
Affirmationes non omnino comitantur negationibus in iis, quæ non sunt determinatæ 308.24
Affirmationes potius, quam negationes finitę esse uidentur 332.20
Affirmatiōes sunt magis, quā negationes honoratæ 108.66
Affirmationibus infinitis, aut transpositionis responder hęc propositio Socratem iustum non esse possibile 333.27
Affirmationibus simplicibus possibilis, & contingentis comitatur negatio simplex necessarij 334.66
Affirmationi contrarium aliquid semper non est 263.60
Affirmationis, & negationis communitas 251.2
Affirmationis & negationis enunciatio est genus 216.60
Affirmationis, & negationis genus negat Aphrodisiensis eē enunciationem 244.10
Affirmationi falsæ cur negationem falsam anteponat Aristoteles 253.24
Affirmationi particulari contradictorio nomine particularis negatio opponitur 357.40
Affirmationi simplici particulari negatio particularis ex transpositione comitatur, & cum ea necessario reciprocatur 308.55
Affirmationis unius est negatio una 313.37
Affirmationi uniuersali negatio uniuersalis contrario nomine opponitur 357.39
Affirmationi uni una sola negatio potest repugnare: plures uero una non possunt 276.5
Affirmationum quæ uera, & quę falsa sit 252.56
Affirmatio omnis & negatio uidetur aut uerum, aut falsum significare 195.27
Affirmatio omnis quiddam de quodam dicit; idq; uel nomē est, uel uacat nomine 293.16
Affirmatio particularis, & negatio uniuersalis si sumantur in materia impossibili; affirmationem falsam, & negationem ueram comperies 279.20
Affirmatio particularis, & negatio uniuersalis si in materiā contingenti sumantur, affirmationem, utpote quæ contingens in parte esse dicat, ut etiam est ei natura tributū, ut sit, etiam ueram comperies, negationem uero, quæ contingens prorsus tollit, quod suapte natura quibusdam insit, quibusdam non insit, falsam 279.21
Affirmatio particularis uniuersali affirmatione in malis optabilior est 270.48
Affirmatio prior est negatione 244.13
Affirmatio priuans ad pauciora pertinet, quam simplex negatio 298.22
Affirmatiō priuans ad plura pertinet, quam infinita 298.38
Affirmatio quid sit 252.60
Affirmatio rei uniuersæ cōtrario nomine opponitur rei uniuersæ negationi 268.13
Affirmatio simplex impossibilis collocatur sub simplicibus possibilis, contingentisq; negationibus 334.74
Affirmatio simplex in uniuersalibus rebus uniuerse sumptis si falsa sit, affirmatio quoq; trāspositionis falsa erit 310.36
Affirmatio simplex si in singulis rebus falsa sit, affirmatio trāspositionis necessario uera erit 310.34
Affirmatio simplex si uera sit, negatio quoq; ex transpositione omnino uera est 296.67
Affirmatio transpositionis in rebus uniuersalibus non idem ualet, quod negatio, quę simplici affirmationi contradicens est: sed idem, quod eius contraria 310.62
Affirmatio transpositionis necessarij collocatur sub simplicibus possibilis, contingentisq; negationibus 335.2
Affirmatio transpositionis necessarie uera erit, si affirmatio simplex in singulis rebus falsa sit 319.34
Affirmatio uera 252.53
Affirmatio uniuersalis non potest in se conuerti: quandoquidem cogitur dicere ei omni, quod infinite principio prædicatum est, subiectum inesse 309.50
Affirmatio uniuersalis transpositionis idem significat, quod uniuersalis simplex negatio 308.57
Agere, & pati 177.65
Agere & pati efficitur ex substantia & qualitate 178.18
Agere & pati in qualitate uersantur 178.43
Agere quid 19.47
Agere, & pati repugnantiam recipiunt, & magis ac minus 177.68
Aiens neganti in qualitate pręstat 269.59
Aientia & negantia, omnia, quæ sunt, quæque non sunt, distinguunt 182.8
Aientia & negantia in uehementissima omnium contrariorum repugnatia uersantur 181.60
Aientium & negantium proprium illud est, eorum alterum uerum esse semper, falsumq; alterum 191.34
Aientium & negantium repugnantia uera reperitur, ac non solum in rerum singularium, sed etiam uniuersarum oppositionibus 181.73
Alia quæ dicantur 44.73
Alicubi, supra, infra figurantur ea, quæ constant ex partibus situm habentibus 135.25
Aliquis quid significet 14.33
Aliud quid sit 43.70
Alteramur in plerisq; affectionibus omnino; nulla tamen ex aliis motionibus existit 200.37
Alterans quid sit 90.57
Alterantur corpora, cum in Sole morantur 220.47
quod Alterat debet ei, qđ alterat, appropinquare 201.12
Alteratio cæteros motus antecedit, aut subsequitur 200.57
Alteratio est motus qualitatis 199.24
Alteratio non omnes motus sequitur 201.20
Alterum tribus modis dicitur 100.31
Alterum uel genere, uel specie, uel numero dicitur 194.11
Altitudo & latitudo quomodo agnoscatur 179.27
Altitudinis termini in rebus animatis 179.38
Ammonij præceptor fuit Proclus platonicus 209.22
Andronicus Rhodius 211.45
Angeli curant homines, & custodiunt 49.52
Anguli recti nunquam aliquò declinant 5.22
Angulus rectus quomodo fiat 152.26
Angustum & tenue quid sint 140.65
Anima, cum corpus ab ea secernitur, omnino à corpore nō segregatur 3.39
Animæ discessus à corpore duplex 3.27
Animæ essentiam qualis habitus compleat 169.26
Animæ nostrę actionum uires quę sint 6.47
Animæ nostræ duæ sunt actiones 6.46
Animæ nostræ, in qua ratio est, intellectio appellatur affectus 212.9
Animæ quando non potest conuenire definitio 109.47

Anima nostra duplicem potestatem habet 211.11
Anima nostra, dixit Arist. in libris de anima, nihil earum rerum, quæ hic sunt, sine hoc intellectu patiente cognoscit 211.66
Anima, ut Plato sentit, in qua ratio elucet per substantiam est immutabilis, per actionem uero mutabilis 128.60
Animal quid sit 14.7
Animalis differentiæ 102.36
Animantes rationis expertes non ex arte, sed natura agunt 242.16
Animatum quid sit 37.49
Animi eadem sensa aliis, atque aliis uocibus possunt declarari 218.70
Animi partes omnes philosophus ornat, & perficit 6.49
Animi sensa idem apud omnes ualent 217.33
Animi sensus sunt rerum simulacra 217.34
Animorum nostrorum uis duplex 2.63
Aiam Græci cur fœminino genere uocari statuerũt 227.3
Animus homini est datus, qui motu suo cieatur, quiq; ex arte agere posit 141.71
Animus neq; facere, neq; pati quicquam sine corpore uidetur; ut, irasci, confidere, concupiscere, & omnino sentire 212.7
Annus quid sit 132.50
Antiquiũs de solis animatis enunciatur 195.59
Antiquius quid dicitur, quod stet diutius 195.51
Antisthenis opinio 19.35
Appetitus facultas quid sit 211.16
Aqua est frigidior terra 125.30
Aqua fit, cum corpus densitatem capit 172.50
Aqua quomodo fiat 112.58
Argumenta ad impossibile 138.37
Argumentationes binæ sunt: altera ex contrariis progredit ad probandum, altera uero a non contrariis 274.30
Argumentationum, quibus Aristoteles conatur ostendere in materia contingenti concurrere inter se indeterminatas, consideratio 274.30
Argumentum ad impossibile 337.62.157.15
Argumentum ex proportione deductum 113.74
Argumentum ex relatione 113.60
Argumentum per instantiam 136.68
Argumentum, quod a contrariis ducitur, quomodo tractetur 274.36
Argumentum, quod a non contrariis ducitur, quodque eodem modo, quo illud a contrariis, progreditur, quam habeat uim 274.61
Aristoclem ueteribus placuit Platonem, & Thyrtamum, Theophrastum appellari 218.73
Aristoteles apud quem educatus fuit 73.27
Aristoteles frequens fuit Socratis 73.37
Aristotelis genus 73.15
Aristotelis libri quo sunt pacto explicandi 80.27
Aristotelis mater 73.21
Aristotelis pater 73.16
Aristotelis pater medicus 73.17
Aristotelis parentes ab Aesculapio genus ducebant 73.22
Aristotelis patria 73.16
Aristoteles quot annos uixerit 74.64
Aristotelis uita 73.14
Arithmetica quid sit 8.16
Ars, & natura uersantur in eo contingenti, quod plerunque euenit 286.20
Ars ex quadam insita nobis ui, quæ naturam superet, progreditur 242.17
Ars omnis, atq; scientia subiectum aliqđ, & finẽ habet 1.40
Arte, & natura quæ fiunt, ea plerunque, immo uero prorsus fiunt 156.50
Artes ipsæ, scientiæq; nihil inter se rationibus differunt 4.9
Artes omnes, quæ habent initium, id a philosophia nactæ sunt 5.27
Artes, quæ in ratione uersantur, atq; scientiæ, non solũ philosophia utuntur, uerum etiam sordidę 5.15
Artes quandoq; finem propositum non assequuntur; propterea quod materia eis subiecta fluat 286.23
Artes rerum nouarum inuentrices 148.30
Artifices ex eo dicuntur, ꝙ nonnulli singulis scientiis præditi sint 177.21
Artifex quisq; debet res suæ tractationi subiectas & propositas contemplari 242.71
Artificiosæ res habent quandam proportionem materiæ, & formæ 51.30
Artificiosæ res simul cum ipsarum arte exoriuntur 151.49
Articuli, coniunctiones, prępositiones, & ipsa itidem aduerbia quem præstent usum 215.11
Articuli dualis numeri, & omnis discrimen 356.20
Articuli dualis numeri perspicuam habent ab omnis differentiam 356.20
Articuli numeri multitudinis nihil ab omnis potestate differre uidentur 356.24
Articuli plurales in iis quoq; uere dicuntur omnino, in quibus omnis uere dicitur 356.27
Articuli, præpositiones, aduerbia, & coniunctiones cur uere non dicantur orationis partes 215.12
Articuli singulares, quos græci subiectis uniuersalibus in propositionibus iungunt, uim uniuersalis determinationis aientis habent 355.55
Articuli singulares græci subiectis uniuersalibus in propositionibus iungunt 355.55
Articulos plurales in quibus proferentes uerum dicimus, in eis non reciprocatur, ut omnis uere dicatur 356.32
Articulos plurales uere dici putamus, etiamsi in plerisq; tãtum uerum sit, quod enunciatur 356.35
cum Articulo usu receptum est, ut subiectum proferamus, & idem, quod uniuersale nos dicere existimemus in quibus prædicatum omni subiecto inest, in quibus uero non omni, non item 356.10
Articulus apud græcos eandem uim habet, quam uniuersalis determinatio 261.52
Articulus de quibus dicatur 261.57
Articulus dicitur uelut nominibus appensus, & ad illa relatus 216.20
Articulus dualis numeri, & multitudinis 356.20
Articulus, & determinatio si proferatur communissima fit enunciatio 356.40
Articulus per se significatione prorsus uacat 214.70
Articulus significat unam subiecti naturam a multitudine profectam 356.17
Articulus solus si dictus sit, non iam omnia, quæ sub communi sunt, comprehendi iudicatur 356.43
Ascensus quid sit 32.70
Aspectum non solum dicimus potentiam uidendi, sed oculos 187.69
Aspectus cui natura nondum aptus est, is neq; cæcus esse, neq; despicere dicitur 188.73
Aspectus priuatio est cæcitas 187.54
Aspera & læuia solum situ partium differunt 173.29
Asperum quod dicatur 171.10
Assertio, & negatio inter se contrariæ sunt 185.11
Assertio ulla uera esse non potest, in qua de re, quæ totum dicitur, aliquid omnino enunciatur: ex quo genere est illa enunciatio, omnis homo omne animal est 263.70
Astrononia in quibus uersetur 7.75
Astronomia quid sit 8.5
Auditoris officium 80.24
Augeri dicuntur illa, cum ex minoribus maiora redduntur 20.21

B

BONO malum contrarium est necessario 192.64
Bonum 321.50
Bonum ab omnibus expetitur 12.32
Bonum duplex 12.42
Bonum, & malum ad quam rem pertineat 79.4
Bonum & malum non sunt aduersa, sed priuantia 194.54
Bonum & malum non sunt ullius generis, sed ipsa sunt genera aliquorum 194.29
Bonum est duplex 182.43
Bonum in omnibus categoriis spectatur: sed quod in qualitate est unà diuiditur cum iis, quibus est natura comparatum

ratum,ut fint eius participes 321.56
Bonum opponit malo,ut moderatio immoderatiõi 193.13
Bono opponitur malum,uelut defectio redundãtiæ 193.14
Bonum quid fit 15.26

C

CAECITAS est aspectus priuatio 187.54
Cæcitas est oculorum proprie 187.69
Caluus nunquam comam recepit 189.34
Canem aiunt nescio quid habere philosophicum 177.65
Casu,& fortuna euenientia 156.30
Casu euenientia 156.32
Casu euenientia raro fiunt 156.38
Casus & fortuna uersantur in eo genere contingentis quod raro euenit 286.30
Casus & fortunæ discrimen 286.31
Casus ex motibus naturalibus consequitur 156.31
Casibus,funt multa uerba, quę iũcta orationes ueras,aut falsas faciunt,quæ etiam addi nominibus nõ possunt 231.55
Casum omnem ab aliquo, quod superiore loco fit, delabi oportet 231.8
Casum rectum cur Stoici nolunt casum appellari 231.9
Casum rectum nulla ratione par est casum appellari 231.6
Casu quæ dicantur 286.50
Casui si est,aut fuit,aut erit adiungatur, neq; uerum, neque falsum significat 231.34
Casus nominis uerbo EST iuncti neq; uerum, neq; falsum significant 222.35
Casus rectus cur dicatur 231.16
Casus rectus rem plane ipsam significat 14.49
Casus secundus partem rei significat 14.46
Categorema 232.4
Categoria nulla affirmationem significat nec negationem 195.71
Categorię alię pp qualitatem repugnantiã capiunt 174.53
Categoriæ ex complexu 178.15
Categoriæ in substantia sunt 199.21
Categoriæ nomen & in rebus,& in animi notitia,& in uocibus dicitur 92 67
Categoriæ oẽs præter substantiã cũ aliquo cõferunẽ 145.28
Categoriæ omnes sunt genera generalissima 502.28
Categoriæ quarum sint rerum 107.10
Categoriæ quatuor proprie & uere sunt, reliquæ ex mutua harum oriuntur coniunctione 178.20
Categoriæ res determinatas indicant 107.3
Categoriæ simplices sunt substantia, quantitas, qualitas, & quæ cum alio conferuntur 178.13
Categoriarum diuisio quædam 178.12
Categoriarum explanatio 73.1
Categoriarum liber cur ita sit inscriptus 83.29
Categoriarum diuisio 83.57
Categoriarum libri utilitas 83.24
Categoriarum una substantia est,reliquæ nouem, accidentia 154.73
Categorica enunciatio cur dicatur 247.45
Causa duplex 22.50
Character,quia aliter,atq; aliter in ipsa pronũciatione intelligitur,merito signum esse dici posset 220.39
Circulus quid sit 7.9
Circum est circa medium 140.1
Ciuitatis eiusdem non sunt consortes, qui iisdem uocibus non utuntur; utpote qui mutuas animi sui sententias non intelligant 218.16
Cęlos gręci cur masculino genere enunciant 237.16
Cognitio duplex est 182.51
Cognitionem parem,& æqualem rei, quæ cognoscitur ratio habet 282.64
Cognitiones tum artibus,tum scientiis conueniunt 4.8
Cognitionis potestas quid sit 211.14
Cognitio nostra ab imperfecto ad perfectum fertur 217.24
Cognitio præstantior re cognita 282.59
Cognitio,quæ media interiecta est inter cognoscentem, & rem,quæ cognoscitur quid sit 282.51
Cohærentia quæ sint 10.20
Color dum ex albo fit niger,in subsistentia commutat 28.1
Colores,quia colores sint,minime distant 353.5
Colores sunt patibiles qualitates eo,quod ab affectu orian-tur 170.23
Commentarij libri cur dicti 78.41
in Commotione utrum quod alteratur,aut ortu, aut interitu,aut incremento, aut diminutione, aut aliqua alia motione commutetur 199.53
Commune quatuor modis dicitur 87.54
Communia in multis,& in singulis considerantur 113.10
Communium uis 40.71
Commutatio nihil aliud est,nisi qualitatis mutatio 200.10
Comparari inter se non possunt ea,quæ diuersi sunt generis 352.70
Complens cum eo,quod completur,nõ cõnumerat 112.56
Composita sunt nobis usitatiora,ac notiora 93.48
Compositio a resolutione differt 18.27
Compositionis finis 18.34
Compositio quando fiat 18.31
Compositis simpliciora sunt anteponenda 83.44
Compositum ex multorum simplicium compositione conflatum est 18.39
Compositum in multa coniuncta resoluitur 18.48
Compositum qui resoluit, illud in unum simplex dissoluere fallitur ne,an non 18.41
Conceptuum quidam simplices,quidam compositi 82.7
in Conclusionibus,quæ in prima figura fiunt, necesse est, ut prædicatum dicatur de subiecto,quod in minore propositione sumptum sit,quod nõ solum nomine,& significatione idem maneat,sed etiam quantitate 274.5
Conclusionis quantitas in prima figura quantitatem minoris consequitur 274.9
Condiuisio quid sit 5.56
Coniunctio,atque disiunctio non omnis uerum, aut falsum capere potest 222.27
Coniunctio,& disiunctio substantiua esse debet,id est,declarare aliud alij inesse,aut non inesse, quod in solam enunciantem orationem cadit 222.31
Coniunctiones,articuli,præpositiones, & ipsa itidem aduerbia,cur uere non dicantur orationis partes 215.13
Coniunctiones,articuli,præpositiones,& itidem ipsa aduerbia quem præstent usum 215.11
Coniunctionis noie appellauit Arist.affirmationẽ 222.23
Coniunctio per se significatione prorsus uacat 214.70
Coniunctum quid sit 8.8
Consilium quid sit 166.74
Constare natura duobus modis intelligitur 226.22
Consultatio nobis non est.cum in alicuius artis exercitatione naturam imitamur,si modo perfecta in nobis,atque in promptu sit eius artis cognitio, quemadmodum necesse est,ut sit in eo,qui naturam sit imitaturus 289.46
Contradicere quale sit 253.51
Contradictio 251.59
ex Contradictione,aut oppositione una infinitæ ad finitam affirmationis singula,quæ ad compositam prædicationem sumpta sunt,non possunt considerari 301.62
Contradictionẽ nõ efficit quæuis falsa negatio causę cũquauis uera affirmatione;neq; quæuis uera negatio cum falsa affirmatione 253.40
per Contradictionem quæ opponuntur,inter ea non intercedit plurimum spatij, neque in eis falli contingit. 351.21
Contradictionem quæ propositiones non dicuntur efficere 257.54
Contradictionem quam appellandam censet Aristoteles 252.72
Contradictiones contrariæ ex oppositis constant 357.44
Contradictiones duæ 253.31
Contradictiones indeterminatæ duæ fiunt in propositionibus ex tertio apprædicato 296.20
Contradictiones,in quibus subiectus,uel prædicatus terminus homonymus est,non necesse est alteram propositionem ueram habere,falsam alteram 278.44
Contradictiones omnes,quæ in libro de interpretatione traduntur

duntur, sunt mille quingentæ ac duodecim 327.59
Contradictiones Socratis 318.50
Contradictiones tot sunt in propositionibus ex tertio apprędicato, quæ infinitum subiectum habeant, quot in iis, quæ ex subiecto finito constant 304.27
Contradictionis altera sola pars actu interrogari debet, si el uere occursurus sit, qui solum aut etiam, aut non respondeat: altera tamen etiam potentia proponitur 318.36
Contradictionis definitio 252.11.&.253.37
Contradictionis nomen quid significet 275.14
Contradictionis oppositio celebratur, ac laudibus ornatur 354.30
Contradictionis unius pars est propositio 316.68
Contradictio non est, quando duæ propositiones uerum, & falsum possunt simili modo pronunciare 253.66
Contradictio omnis impossibilis ex transpositione sub illis constituta est, quæ transpositionis sunt, sed ita, ut uicissim retro commeent 335.51
Contradictio omnis simplex impossibilis sub simplicibus illorum contradictionibus constituitur 335.49
Contradictio quid sit 252.3.&.275.1
Contradictio tota actu quæritur in interrogationibus apud Platonem 318.40
Contradictio uera, uel sententia ueræ contraria esse non potest 357.43
Contradictoriæ quæ ex rebus uniuersis constant, idq; omnino, & totum, earum necesse est alteram ueram esse, uel falsam, itemq; earum, quæ ex singulis constant 268.53
Contradictoriæ quæ ex rebus uniuersis, nec omnino constãt earum non semper una uera est, falsa altera 268.69
Contraria 180.40
Contraria capientes patiuntur 129.56
Contraria contrariorum obseruatione corriguntur 9.10
Contraria de eodem simul uera esse non possunt 358.2
Contraria definiuntur, quæ in eodem genere plurimum differunt 139.64
Contraria ea suscipiunt magis & minus, quæ apta sunt inter se uinceri 124.58
Contraria eidem simul conuenire non possunt 358.2
Contraria & quæ ad aliquid differunt 138.24
Contraria ex contrariis fiunt 347.66
Contraria fines sunt 124.71
Contraria in eadem parte simul consistere nullo modo possunt 194.20
Contraria multa efficere possunt ex facultates, quæ ratione ad agendum impelluntur 338.70
Contraria nihil simul accipit 138.42
Contraria non omnes rationis expertes facultates efficiunt 338.72
Contraria omnia ex Aristotelis opinione non habent medium 125.11
Contraria oppositis opposita in eadem re simul uerum non dicunt 358.14
Contraria primum per se sunt, absolutamq; subsistentiam habent, deinde inter se pugnant 138.20
Contraria quæ cum aliquo conferuntur 180.51
Contraria quæ proprie dicantur 348.41
Contraria quę proprie uocantur, oportet, ut ambo uel formæ sint, & utrunq; potentiam, & actum habeat, & alterũ pares alteri uires obtineat, ut repugnare mutuo possint; nec una forma ab altera corrumpatur, perfectioq; uniuersi perturbetur 348.41
Contrariarum formarum maior est inter se distantia, quã in qualibet spẽ ab eo, quod non est ad id, quod est 352.66
Contraria sibi uicissim interitum afferunt 134.13
Contrarias sententias esse censendum est, quod de rebus ipsis contrarie enuncientur 350.19
Contrarias sententias ex eo iudicari, quod sint ex contrariis falsum est 350.1
Contraria sunt species, quæ inter se distant plurimum. 355.15
Contraria suscipere queũt quædam facultatibus rationis expertibus prædita 339.2
Contraria ubi sunt, ibi est magis & minus 125.3
Contraria uel ut orationes, uel ut res opponuntur 181.20
Contraria ut accipiat non omnis uis apta est; nec eæ quidẽ, quæ eiusdem sunt speciei 339.41
Contrarij affirmatio negationem tum non consequetur, si prædicata sint ex contrariis, inter quæ media intercedant 349.47
Contrarij affirmationem nullo modo comperies, nisi quod in affirmatione prædicatum sit, contrarium habeat. 354.16
Contrarij affirmatio non potest reperiri 347.26
Contrarij oppositio ubi potest suppetere, ibi plus differunt inter se contrariæ affirmationes, quam affirmationis negatio 354.26
Contrarij oppositio ubi nobis non suppeditatur, nos sola priuatione, negationisque oppositione sumus contenti 354.24
Contrarij plurima est distantia a contrario 347.52
in Contrariis maxima est distantia eorum, quæ sunt similis generis 353.1
Cõtemplatio apud philosophos cognitionẽ significat 18.59
Contemplationis finis fit actionis initium 82.49
Contentio, & remissio magis, & minus significant 46.38
Contingens æquale habet solum consilium, atque iudicium 286.58
Contingens est esse, utrum sequatur ex hoc necessarium est esse, nec ne 342.37
Contingens, & possibile a materia expullulant 343.69
Contingens, & possibile idem significant 334.48
Contingens, & possibile inter necessarium, & impossibile media esse posita uidentur 334.70
Contingens, & possibile quod uere est, id neq; impossibile est esse, neq; necessarium esse est 343.9
Contingens habet essentiam in iis, quæ non semper agunt aliquid 290.67
Contingens indicat quod fit usque dum fit prædicatum, & quod non fit, usque dum non fit prædicatum 292.36
Contingens neq; necessarium, neq; instans est 13.68
Contingens non est in sempiternis, sed in iis solis, quarũ essentia in ortu, atq; interitu consistit 290.50
Contingens possumus interdum definite cognoscere, cum non est proprie contingens, sed ex antecedentibus eius generationis causis necessario consequitur 283.37
Contingens quid sit 13.41
Contingens, quod raro fit, negationem magis ueram habet: quod uero plerunq; affirmationem 293.13
Contingens tripartito diuiditur 286.15
Contingenti ablato instans aufertur 14.71
Contingentia cadentia in alterutram partẽ quæ sint 291.19
Contingentia cum infinitam sint sortita naturã, possunt euenire, & non euenire 283.12
Contingentia cur dij sciunt necessario, quando euentura sunt 283.33
Contingentia deorum cognitioni non incerta quidem, sed definita sunt 283.35
Contingentia gubernantur, atq; constituuntur a diis, eorũq; euenta definite cognoscuntur 282.19
Contingentia raro quæ appellentur 291.22
Contingentibus omnibus hoc inest, ut possint esse, & non esse 291.15
Contingẽtibus opponunt necessariæ propositiones 332.33
Contingentis, atq; eius, quod necessario euenit, eiusq; quod impossibile est discrimen 265.68
Contingentis propositiones omnes, sequuntur eas omnes, quæ possibilis sunt 334.44
in Contingentis significatione omnino contingit & nũ omni, quod contingit omni 331.30
Contingere multis modis dicitur 342.49
Contingere ut nulli, aut ut alicui non conueniat, in iis est propositionibus, quæ a[?]entem figuram habent 332.6
Contingit nullum hominem iustum esse, utrum hæc affirmatio, an negatio appellanda sit 331.70
Contingit ut fit, ei, quod fieri potest consequitur, retroq; id commeat uicissim 333.62

exContrarijs ortus omnis constat,& nascitur 350.45
Contrariorum alterum necessario inest in eo, quod id recipere potest; quia ei natura tributum est 189.59
Contrariorum differentia est aliorum oinm maxima 347.59
Contrariorum diuisio 181.20
Contrariorum eorum,inter quæ non est medium, alterutrũ necesse est semper inesse iis,quibus apta sunt natura, aut de quibus dicuntur 188.47
Contrariorum genera cur quatuor tantum sint 181.20
Contrariorum genera sunt quatuor 180.42
Contrariorum,inter quæ nihil interiectum est, alterum subiecto inest necessario 189.70
Contrariorum omnium repugnantia est uehemẽtissima aiẽtibus,& negantibus 181.60
Contrariorum participes sunt admodum qui consilio geruntur 341.14
Contrariorum participes sunt uniuersæ facultates rationis 3[illegible].11
Contrariorum quædam medio uacant,quædam medium habent 95.12
Contrariorum si sit res apta ad accipiẽdum, fieri põt inter ipsa cõmmutatio,nisi sicui alterũ natura sit tributum 189.13
Contrariorum si alterum sit in rerum natura,non est necesse alterum 193.30
Contrarium est contrario contrarium 593.45
Contrarium infinito est nihil 355.14
Cõtrarium quod in qualibus est,alterũ etiã in iis est 124.39
Conuersio quid sit 147.12
Cor qui uulneratum gerunt,si biduum,aut triduum uiuũt,id consequũtur arteriarũ beneficio,quæ in eo existũt 170.28
Corpora cęlestia non capiunt contraria 128.25
Corporis affectiones 571.46
Corporis diuisio nihil aufert præter magnitudinem quantitatis 4.47
Corporis figuræ 121.47
Corporis notio 132.20
Corporis nulla pars non continetur loco 135.17
Corporis partes necessario inter se per superficiem siue dimensione copulantur 135.1
Corporis terminus debet totum corpus extrinsecus,intacta tamen altitudine,circumplecti 131.54
Corporis trina dimensio substantialis quantitas est 133.39
Corpus condensatum fit terra 172.51
Corpus cum densitatem capit,fit aqua 172.50
Corpus cur inter quantitatis species numeretur 133.36
Corpus e denso in rarum translatum fit aer 572.52
Corpus ex raritate,& densitate commutatur 172.50
Corpus idem nunquam in eodem tẽpore in multis uĩ 50.55
Corpus nullum est infinita magnitudo 108.44
Corpus nullum finitum ptãtem infinitam habebit 108.43
Corpus nunquam fuit qualitatis expers 117.61
Corpus nũquã in maiori æque,ac in minori cõsideraĩ 50.48
Corpus omne corpori adiunctum accessionem affert ei, qđ addiramentum capit 50.51
Corpus omne diuiduum est 108.36
Corpus omne est sensibile 153.32
Corpus omne ex materia,& forma componitur 50.65
Corpus omne finitum est 131.39
Corpus omne in loco est,necessario 133.15
Corpus omne non est necesse esse in loco 97.29
Corpus per omnem dimensionem a loco comprehenditur 179.35
Corpus quibus præditum sit dimensionibus 4.33
Corpus,quod triplici dimensione sit præditum,lõgitudine, latitudine,& altitudine,& affectiones,& figuras, & uero etiam formas habet 171.44
Corpus quomodo a Geometris uocetur 131.36
Corpus rarefactum ualde,fit ignis 172.53
Corpus sex terminos habet 179.32
Corollarium quod appellatur 158.70
Corruptio,siue interitus quid 55.22
Crassum quid sit 140.64
Crassum quod dicatur 172.7
Cynici cur dicti 77.63

D

DAEMONES sumunt meritas animarum pęnas 48.12
Decipimur potius in similibus,& in iis, quæ inter se uicina,cognataq; sunt,quam in iis,quę natura multum distant 351.24
Decretio & accretio est motus quantitatis 199.23
Definitio 246.7
Definiendis iis,quæ cum alio conferuntur, ea quoque, cum quibus conferuntur,necessario commemorantur 145.42
Definiendum est prius id,de quo quis uelit tractare 1.18
Definienti aduersatur resoluens 18.17
Definitio & nomen quorum de subiecto dicatur 111.17
Definitio,& proprium, quæ mutuo utriq; termini esse possunt 53.47
Definitio ex fine ducta 1.55
Definitio ex quibus constet 26.29
Definitio ex qua fiat oratione 25.74
Definitio ex subiecto ducta 5.50
Definitio ex subiecto,& fine ducta 5.52
Definitio imperfecta quæ sit 57.20
Definitionem eandem oportet conuenire iis,in quibus magis,aut minus qđ inueniĩ; nõ tamẽ oĩno similiter 176.10
Definitiones & uni tantum rei conuenire,& totam illam rẽ complecti debent 31.28
Definitiones,in quibus abest quippiam,rẽ dilatant 155.31
Definitiones,in quibus aliquid superfluit, rem contrahunt, & coangustant 31.54
Definitiones per negationem maius ornamentum & decus rei,quæ definitur, afferunt 108.69
Definitiones qua potissimum de cã ὁρισμοὶ dicantur 31.30
Definitiones rem declarant 1.22
Definitiones rei uim,& naturam patefaciunt 17.56
Definitiones uitiosas quæ faciunt 31.33
Definitiones uocant positiones, quasi illę ante subiiciantur demonstrationibus 213.42
Definitionis & descriptionis differentia 26.6
Definitio omnis ex subiecto,aut fine, aut ab utrisque simul iunctis ducitur 1.49
Definitio per excellentiam 4.5
Definitio perfecta quæ sit 27.25
Definitio per negationem quandoq; rem definitam magis ornat 109.4
Definitio propria ex forma ducitur 89.50
Definitio propria quid sit 31.50
Definitio quando ex subiecto,quando ex fine ducatur 3.66
Definitio quibus comparetur 26.13
Definitio quid sit 1.26
Definitio sine diuisione fieri nequit 18.19
Definitio solet ĩ materia explicãda negatiõe adhiberi 109.6
Definitio uitiosa quæ sit 97.11
Definitio unde nomen traxit 5.27
Definitio unde sumatur 57.16
Definitio uni soli,& toti conuenit ei,cuius definitio est, & reciprocatur cum re, cuius est definitio 116.44
Definitio utitur diuisione 17.40
Definitiua ars quid efficiat 17.38
Definitum definito,& unum uni contrarium est 350.64
Deliberatio omnis & actio e medio tolletur, si necessitate fiunt omnia 289.50
Demonstrari quę non possint 29.37
Demonstratio ex ui,& natura rei fit,ut Plato facit 57.49
Demonstratione cur sit deterior sensus 108.56
Demonstrationem nobis cur suppeditauerit Arist. 79.8
Demonstrationem quæ habeant 29.34
Demonstrationes multæ sunt 34.68
Demonstrationes uerę ex quibus fiunt 57.55
Demonstrationi aduersatur resolutio 18.23
Demonstrationis officium 34.65
Demõstratiõis ope toti' philosophię finẽ cognoscim' 11.34
Demonstrationum causa tota ratio differendi a philosopho instituta est 209.62
Demonstrationum principia omnia,quæ medio uacent,quę quasi ex altera parte effatis diuidendo respondent, uocat Aristoteles positiones 253.47

Demonstratio omnium optima, quæ sit 34.67
Demonstratio quid efficiat 82.26
Demonstratio quid sit 79.9
Demonstratio reciprocata explodenda est 34.46
Demonstratio utitur definitione, & diuisione 28.6
Demonstratiuæ philosophiæ proprium 27.46
Demonstratiua methodo utitur Aristoteles in omni sua scriptione 79.43
Demonstratiuus syllogismus quando efficiatur 82.36
Densitas & raritas sunt qualitates 172.19
Dẽsitas naturalis & raritas, si non in uno corpore, sed in pluribus uersetur, non iam qualitas, sed situs nũcupatur 172.54
Densitas naturalis & raritas, quę in una re subiecta uersatur, qualitas est 172.54
Descensus quid sit 32.69
Descriptio ex qua fiat oratiõne 26.2
Descriptio frustra adhibetur in quibus rerum naturam definitione aperire licet 88.25
Descriptionis, & definitionis differentia 26.6
Descriptione quæ explicanda sint 26.23
Descriptio uere propria, & soli, & toti, & semper uult conuenire 101.68
Descriptio unde sumatur 26.8
Determinatio, & articulus si proferatur, communissima fit enunciatio 356.40
Determinationes cum terminis, quibus primum adiunctæ erant, transpositæ easdem propositiones cõficiunt 314.30
Determinationes neq; per se prædicari possunt, neq; aliis prædicatis recte coniungi 261.36
Determinationes per se transpositæ propositiones interdũ inuertunt, & falsas faciunt ex ueris 314.37
Determinationes quæ dicantur 256.28
Determinationes sunt quatuor 256.25
Determinationes uniuersales habent eam uim, & significãt prædicatũ inesse in iis omnibus, quæ in affirmatione uniuersali subiecto continentur; in uniuersali uero negatione non insunt omnibus 306.39
Determinationum officium 263.22
in Determinatis non solum accidit, ut negationes affirmationibus comitentur; sed etiam ut negationibus affirmationes 308.19
Dei actio est duplex 2.29
Dei uoluntas 166.72
Deorum mens ab omni materiæ concretione est secreta, cuius actio eodem cursu cum substãtia progreditur 341.31
Deos rerum omnium auctores, aut causæ adiuuantes sunt 281.66
Deum sapientem solum licet appellari 5.39
Deus cur mortalia omnia seruat, & custodit 49.49
Deus cur sit omni motu uacans 179.64
Deus ex substantia est bonus 556.28
Deus & uoluntatem & potestatem cõiunctas habet 166.58
Deus nõ est mutationis, neq; temporis particeps 345.60
Deus omnium rerũ formas, atq; exẽpla habet apud se 20.13
Deus quicquid uult id põt: & quod põt, id etiã uult 166.76
Deus quid sit 508.71
Dialectica interrogatio est propositio quædam 315.1
Dialectica interrogatio quid sit 317.5
ad Dialecticam interrogationem qui respondet, is unam solum propositionem debet afferre, quæ uel actu, uel potẽtia ab interrogante proposita sit 317.52
in Dialecticam interrogationem quomodo formetur quæstio quid est 319.5
Dialectica propositio cuius causa adhibeatur 318.57
Dialectica quid sit 81.16
Dialogi utilitas 78.69
Dialogorum scripta quæ dicantur 78.60
Dialogus quibus utatur argumentis 78.70
Dicendi artis munus 242.73
Dicendi genus sumptum ab Attica consuetudine 232.74
Dicendi ratio duplex 501.69
Dici de aliquo quot modis 515.59
Dici omnino, & totum in re uniuersa 254.67
Dici õino, & totum in re uniuersa quod appelletur 254.72
Dici præter naturam 100.6
Dici quot modis 48.28
Dici secundum naturam 100.5
Dictio a Platone dicitur pronunciatio 215.38
Dictio duas habet unius orationis differentias 246.55
Dictio & significatio in omni oratione necessario spectantur 246.53
Dictionis, & orationis discrimen 215.23
Dictionibus sunt priores syllabæ 196.8
Dictio quæ appelletur 214.8
Dictio quid sit 215.25
Dies quid sit 232.46
Differentia 43.24
Differentia conficit substantiam 59.12
Differentia cum alia differentia ad aliquid efficiendum coniungitur 59.16
Differentia cur in rebus potissimum appareat 26.13
Differentia cur speciei præponatur 25.65
Differentia de quibus dicatur 56.7
Differentię absolute quæ 44.37
Differentiæ ad definitiones utiles 47.32
Differentiæ ad genera additæ species efficiunt 44.29
Differentiæ aduersæ 48.5
Differentiæ diuisio 45.9
Differentiæ communes & propriæ ad generum diuisionem nihil faciunt 44.8
Differentiæ communes & propriæ quid faciant 44.33
Differentiæ contrariæ misceri inter se non possunt 64.53
Differentiæ cur formarum efficientes appellentur 44.30
Differentiæ definitio 51.65
Differentiæ descriptio 51.70
Differentiæ de speciebus indiuiduisq; dicuntur 520.27
Differentiæ, & accidentis communitas, & discrimen 64.38
Differentiæ & genera sunt partes specierum 118.8
Differentię, & generis communitas 57.14
Differentiæ & generis discrimen 58.12
Differentiæ & proprii communitas & discrimen 63.70
Differentiæ & speciei communitas & discrimen 62.69
Differentiæ formarum effectrices, quæ sint 52.40
Differentiæ formarum procreatricis diuisio 47.65
Differentiæ in unaquaq; specie sunt multæ 58.69
Differentiæ natura 43.37
Differentiæ non omnia, quæ separant, habentur 52.13
Differentiæ proprium 64.6
Differentiæ, quæ ad cuiusquam speciei ortum conueniunt, nihil quicquam inter se patiuntur 63.57
Differentiæ, quę ad diuidendum sunt nobis adiumẽto 47.28
Differentiæ, quę constituunt, semper sunt eędem licet non solę 103.59
Differentię quędam sunt, quę substantiæ expertes sunt 39.58
Differentię, quę diuiduut, quandoq; sunt eędem 103.61
Differentiæ quæ efficientes formarum appellentur 44.32
Differentię, quę magis & minus suscipiunt 45.64
Differentię quę magis substantię sint 117.23
Differentię, quę per se adsunt 45.50
Differentię, quæ per se adsunt nec magis nec minus capiunt 45.53
Differentię singulę naturam seruant suam 63.59
Differentię sunt efficientes formarum 26.32
Differentię sunt substantię 118.14
Differentię sunt substantię, & indiuiduum complent, & sunt particulares 118.23
Differentia & genus de specie synonyme dicuntur 120.48
Differentię tribuunt nomen, & definitionem rerum 117.9
Differentium genere differentię, specie differunt 302.20
Differre communiter 43.16
Differre inter se 43.39
Differre maxime 43.24
Differre proprie 43.28
Differentia formę comparatur 51.58
Differentia formę similis est 27.24
Differentia fortuita 43.50
Differentia, genus, species, rei naturã absoluunt 26.39
Differentia inseparabilis 43.48

Differentia inter genus,& ſpecies eſt interiecta 16.15
Differentia ita formas continet, ut a formis non contineatur 64.45
Differentia magis anguſta eſt, quam genus, quatenus ſub genus cadit, ut latior ſpecie 16.30
Differentia maxima quid efficiat 44.34
Differentia maxime propria ab eo, in quo inhęret, ne cogitatione quidem auellitur 44.35
Differentia minus, quã genus, & magis quã ſpẽs patet 16.23
Differentia nec ſeparabilis, nec fortuita 43.54
Differentia neq; intenditur, neq; remittitur 64.51
Differentia numero, ſpecie non differunt 30.14
Differentia omnis alicui adiuncta omnino diſsimilem alij facit 44.32
Differentia prior eſt ea ſpecie, quam creat 63.10
Differentia, quæ a re non poteſt auelli 43.47
Differentia quid ſit 30.4.&.43.35.&.35.46
Differentia quomodo a genere ſeparetur 30.44
Differentia quot modis dicatur 43.14
Differentiarum coniugationes 47.33
Differentiarum diſcrimen 119.40
Differentiarum diuiſio prima 41.69
Differentiarum,& ſubſtantiæ communitas 116.30
Differentiarum tria genera habemus 46.49.&.117.18
Differentias aliquorum effectrices effectis antiquiores ſunt 27.43
Differentia ſeparabilis 43.48
Differentias generum, quorum unum altero continetur, nihil prohibes eaſdem eſſe 103.50
Differentias generibus actu ineſſe, Platonis ſtudioſi uolunt 49.40
Differentias inſunt poteſtate in generibus 50.41
Differentia ſpecie inter ſe differunt numero 30.13
Differentias perficiunt genera 59.51
Differentiis & eſſentiis tributum eſt, ut quæ de eis dicuntur ſynonime dicantur omnia 120.8
Dij conſtituunt,& gubernant contingentia,& eorum euenta definite cognoſcunt 282.19
Dij cur multorum a nobis actionum domini conſtituti ſint 228.53
Dij fieri nequit, ut aliquid eorum, quæ ſunt, ignorent, cũ omnia producant, atq; diſponant 280.69
Dij nobis utuntur, tanquam a nobis moueamur 281.61
Dij noſcunt omnia, quæ facta ſunt, quæ ſont, quæ futura ſunt & quæ erunt eo modo, qui diis conueniat 282.72
Dij quales ſint 280.66
Diis neque præteritum quicquam, neq; futurum eſt 281.47
in Diis non dicitur erat, uel erit, quæ mutationem quandam indicant; ſed ſolum eſt 283.22
a Diis res æternas potius uerisimile eſt deſpici, utpote quæ deſtitutæ ſunt ea prouidentia, quæ in eas incumbit, quam eas, quarũ natura labitur, ac fluit 282.21
Dij uel definite ſciunt euentum contingentium, uel nulla eorum penitus notione ſunt præditi, uel infinitam eorum cognitionem æque, ac nos, habent 280.66
Diminutio eſt quantitatis eius, quod eſt detractio 100.23
Diſiunctio, atq; coniunctio non omnis uerum, aut falſum capere poteſt 222.27
Diſiunctio, atq; coniunctio ſubſtantiua eſſe debet, id eſt, declarare aliud alij ineſſe, aut non ineſſe, quod in ſolam enũciantem orationem cadit 222.31
Diſiunctionis nomine appellauit Ariſtoteles negationem 222.24
Diſquiſitio quædã omnino erit de rebus in uita geſtis 157.8
Differendi ars ab Ariſtotele & Platone diuerſa eſt tradita 17.14
Differendi artem quot modis tradiderit Ariſtoteles, & Plato 17.15
Differendi artis finis 264.21
Differendi facultas omnis in demonſtratione uerſat 41.59
Differendi ratione utetur is, qui rerum accidentia inueſtigabit 21.47
Differendi ratio tota a philoſopho inſtituta eſt demonſtrationum cauſa 209.62
Diſtantia plurimum in paucis conueniunt, & differunt plurimum 66.13
Diſtinctio rerum fit uocibus, uel nominibus, quæ aliquid ſignificant 24.17
Diuerſi generis quæ ſunt, ne comparari quidem poſſunt inter ſe 352.70
Diuerſum multis modis dicitur 102.63
Diuerſum quid ſit 43.71
Diuerſum, ſiue aliud triplici modo dicitur 30.25
Diuiditur, uel diuidi non poteſt omnis res 5.49
Diuine qui diſputent 21.49
Diuinæ res quæ ſunt 6.58
Diuinitas eſt omnium principium 6.8
Diuiſibilia, uel quæ diuiduntur, quot modis diuidanẽ 39.17
Diuiſio quę eſſe non poſsit 110.9
Diuiſio, quæ per repugnantiam conficitur, ſola omnia comprehendit 95.46
Diuiſio quid ſit 5.55
Diuiſioni eſt contraria reſolutio 18.9
Diuiſionis genus 550.8
Diuiſionis officium 17.30
Diuiſionis proprie tres ſunt modi 216.33
Diuiſionis uſus 18.35
Docendi genus facile,& difficile 13.20
Doctrinæ initium ſemper eſt a notioribus ducẽdum 160.31
Domus quid ſit 7.13
Dubitatio eſt facultatis principium, & quædam quaſi ad diſciplinam percipiendam uia 159.63
Dubitationis ſolutio per inſtantiam 129.46
Duo ſi ſint, continuo ſequitur unum eſſe, non contra 195.10
Duo uni non ſunt contraria, ſed unum uni 193.27
Durum quod dicatur 165.44

E

EA, quæ, cum omnium philoſophorum libros incipimus, prædicenda ſunt, quæ ſint 51.8
Effata quæ ſint 48.58
Effatum omne profecto aut ex nomine, & uerbo, aut ex infinito nomine, uerboq; conſtet neceſſe eſt 293.23
Effatum ſine uerbo eſſe nullum poteſt 293.24
Effatum Stoici enunciantem orationem uocant 209.63
Efficiens omne effecto prius eſt 27.36
Electio in quibus eſt, in eis eſt etiam conſultatio 167.3
Electio quid ſit 167.4
Elementa ſibi ipſa quomodo aduerſentur 523.59
Elementi nomen ſignificat pronunciationem, quod habeat σύνταξιν, id eſt cõſtitutionem, atq; ordinem quendã 220.36
Ens eſt decem categoriarum genus 104.54
Ens omnibus æqualiter non ineſt 13.60
Ens, ſiue id quod eſt tanquam homonyma uox in diuerſas ſignificationes diuiditur 39.7
Ens, uel id quod eſt, non diuiditur neq; ut genus in ſpecies, neq; ut totum in partes 39.29
Entia omnia ad unum genus non referuntur 39.1
Entia omnia ſuapte natura bonum expetunt 12.32
Enti neq; quicquam contrariũ eſt, neq; aliud quicquã ex iis contrariis, quæ contrarietate prædita ſunt, de eo dici aptũ eſt; ſed de oppoſitione contrariorum, & infinitorũ nomium aut uerborũ ad finita; q̃ entib' pticularib' cõuenit 353.25
Entium diuiſio 19.18.&.93.73
Enthymema ratiocinationis imperfectæ nomẽ ſortitur 4.64
Enthymema uerum 4.63
Enuncians oratio confici poteſt nominibus, pronominibus, uerbis,& participiis 254.30
Enuncians oratio debet philoſophus contemplari 243.9
Enuncians oratio ſola a cognoſcendi facultate proficiſcitur; hæcq; nunciat rerum cognitionem quæ in nobis eſt, aut ueram, aut ſimulatam 211.28
Enuncians oratio ſola uerum, falſumq; declarat 209.61
Enunciantem orationem Stoici uocant effatum 209.63
Enunciantis orationis definitio 243.34
Enunciantis orationis duo ſunt genera 210.13
Enunciantis orationis principia 212.39
Enunciatio communiſsima fit, ſi præter articulum determinatio quoq; proferatur 356.40

Ennnciatio diuiditur in affirmationem, & negationem. 216.36
Enunciatio ea de quaq; re nerior est, quæ sua ui ex se, & per se nera est 351.50
Enunciatio ea de quaq; re magis est falsa, quæ sua sponte, & per se est falsa 351.51
Enunciatio est affirmatione præstantior 217.18
Enunciatio finita 232.6
Enunciatio iuncta quæ 249.58
Enunciationem negat Aphrodisiensis genus esse affirmationis, & negationis 244.20
Enunciationes contrariæ quæ sint 254.66
Ennnciationes duę absolute ad unam orationem gignendam sine coniunctione, quæ actu sumpta sit, iungi non possunt 244.40
Ennnciationes hypotheticæ a categoriis ortum trahunt 210.47
Enunciationes multę sunt, quæ uel multa, & non unum aliquid significant, uel carent coniunctionibus 246.44
Enunciationis primum genus est affirmatio deinde negatio 243.51
Ennnciationum alia simplex, alia coniuncta 248.34
Enunciationum dinisio 248.34
Enunciationum subiecta, & prædicata 254.53
Ennnciatio omnis ex nominibus, & nerbis oritur 213.21
Enunciatio omnis necesse est ex uerbo, aut casu uerbi constet 244.60
Enunciatio omnis si aut uera, aut falsa est, certe omnia Insint aut non insint necesse est 284.67
Enunciationem perfectam conficit nomini solum uerbum additum 232.72
Enunciatio perfecta ut fit, debet in indicatiuo modo, ut grãmatici uocant, pronunciari 330.28
Enunciatio qnando fit 248.74
Enunciatio quomodo in affirmationem, & negationem diuidatur quæsitum est 216.39
Ennnciatio simplex quid fit 249.54
Enunciatio nna est, qnæ aut unũ aliquid declarat, ant ex una iuncta est coniunctione 246.43
Eorum quæ sunt, alia omnino separantur, alia non penitus seiunguntur, alia tum seiunguntur, tum a materia nihil semouentur 6.74
Eorum quæ sunt diuisio quædam 178.23
Eorum, quæ sunt triplex est ordo 6.56
Equi natura 2.51
Equus quid sit 9.37
Errat is in quaq; re uehementer, qui in diuersa, & contraria sententia est 351.58
E'νδεχόμενον significat id, quod omnino euenturum est 284.47
Esse in aliqua re quot modis dicatur 96.47
Essentiæ, & actionibus, & affectionibus antecedunt 223.63
Essentiæ quintæ Luna est ultima 125.46
Essentiis & differentiis tributum est, ut quæ de eis dicuntur, synonime dicantur omnia 120.8
EST uerbum, ceu quod non iam per se de subiecto tantum prædicatum, ut ambulare, & quælibet alia uerba; sed solum assumptum, ut prædicatum subiecto copuletur, solum aptum suapte natura est, ut prædicato coagmentetur, ipsumque apprædicari dicatur; & unam prædicationem, & ob eam ipsam causam integram propositionem efficiat 321.41
EST nerbum in oratione tertium dicitur 295.43
EST uerbum nomini iunctum perfectam orationẽ reddit, cum casibus uero imperfectam 231.53
Est uerbum perfectam facit orationem 296.10
EST uerbum prius esse, quod in propositionibus apprædicari posit 321.35
EST uerbum quandò apprædicetur, & quando non 299.7
Euentum quod nondum obtinuit, debet inuestigari an necessario sit euenturum 287.67
Exempla clariores reddere solent rationes, quam quæ sine exemplis proferuntur 285.48
Exemplum quid sit 4.71
Exercitatione, cuius gratia Plato institui uolebat 7.64
Explicandi initium sumit Ammonius, ut quinque capita, quæ antecedere uerborum auctoris explanationem consueuerunt, exponat 209.28

F

FACERE dnobus modis dicitur 178.74
Facere est in aliquid agere 178.69
Facere & pati categoriæ sunt eædem ratione subiecti, sed relatione differunt 195.15
Facere & pati in uno subiecto uersantur, hoc est, in motu 181.6
Facere sunt duæ species 178.70
Factio duplex est 180.10
Facultates quædam homonymæ sunt 339.5
Facultates, quæ in rebus omnibus sunt, multum absunt, ut ad unum aliquod genus redigantur 341.51
Facultatum naturalium opera nihil prohibet esse ex impositione 341.51
Fallimnr, cum id, quod bonum est, esse noxium, aut malum, aut non ntile, aut non optabile existimamus: quorum omnium nnum principium est, quod ipsum non est esse bonũ existimemus 350.69
Falsa quando dicemns 252.52
Falsitas ac ueritas neq; in orationibus solis, neq; in rebus solis cernuntur; sed in orationum cum rebus conuenientia 229.35
Falsitas & ueritas in qua re uersetur 79.2
Falsum, & uerum capit sola enuncians oratio 211.31
Falsum, & uerum in cõiunctione, & disiunctione rerum omne consistit 221.58
Falsum, & nerum in notitia, atq; uoce spectatur; non tamen simplici, sed coniuncta 221.70
Falsum tum in notitia, & in uocibus uersari dicimus, cum notitia rebus non conueniat, aut uoces rerum essentię nõ respondeant 219.28
Falsum & uerum in oratione enunciante spectantur 217.58
Falsum necessario id est, quod uero opponitur 257.14
Falsum & uerum, quod sermone perquirimus, in quadam relatione notitiarum, aut uocum ad res perficitur 219.24
Fatuus quis sit 31.46
Febris fieri non potest, ut rem, cui inhęret, corrũpat 54.55
Febris quæ corrumpat 55.28
Figuræ ex quibus constent 152.37
Figuræ, quæ in rebus inanimis sunt, comprehenduntur cogitatione 162.40
Figura & forma iure qualitates nocantur; propterea quod qui earum sunt participes, quodammodo afficiũtur, ut ab eis nominentur 171.25
Figura formæ proportionem habet 51.35
Figura latius patet, quam forma 171.17
Figura in rebus inanimatis, & quę cogitatione percipiuntur, intelligitur 171.21
Figura magis propria est, & uniuersalior forma 131.20
Figura quę dicatur 162.36
Figuram quicquid habet, non id iam formam habet 171.18
Figuris nihil est contrarium 174.61
Finis diuersus est a re terminata 131.41
Finis quid sit 1.42
Finitio indiuidua est unum numero 122.28
Finitum a fine terminatur 131.41
Flnuios masculino genere, & maria, & lacus, & paludes fœminino cur ueteres Gręci dixerunt 226.68
Forma cur in quæstione, qua rei qualitas, indagetur 51.62
Formæ cur superent genera 60.7
Formæ in eodem tempore per se cohęrent 14.59
Formæ in opifice sunt perinde ac in annulo signum 20.27
Formæ ipsę a materia separabiles noiantur actus ipsi 344.65
Formæ nomẽ si inanimatis tribuat, id per abusum fit 171.23
Formæ re ipsa continent differentias 60.8
Forma in rebus animatis, & naturalibus intelligitur 171.22
Forma in quibus spectetur 51.28
Forma in sola superficie consideratur 162.44
Forma non est compositi pars 97.61

Forma omnis & figuram,& formam habet 171.17
Forma quæ auulsa a materia dicatur 10.28
Forma quæ dicatur 162.36
Forma quid sit 51.27.&.97.63
Formarum contrariarum maior est inter se distantia, quam in qualibet specie ab eo, quod non est ad id, quod est 352.66
Formarum infimarum non est numerus infinitus 40.17
Formas, & genera diuine tractauit Plato 21.53
Formas,& genera naturaliter tractauit Aristoteles 21.52
Forma semper actu est; materia uero potentia 344.58
Forma unicuiq; qualitatem tribuit 51.59
Formis sunt accidentia posteriora 61.26
Fortuna & casu euenientia 156.30
Fortunæ,& casus discrimen 286.31
Fortuna,& casus uersantur in eo genere contingentis,quod raro euenit 286.30
Fortuna quæ dicantur 286.32
Fortuna euenientia raro fiunt 156.43
Fortuna euenientia 156.42
Fortuna ex consilio consequitur 156.31
Futura contingentia 278.55
Futurum quicquam apud Deos, neq; præteritũ est 181.42
Futurum quod est, non debet ab euentis iudicari; sed id, quod nondum euentum obtinuit, inuestigari, an necessario sit eventurum 287.66
Futurarum rerum initium & consilio indagatur, & actione 290.20

G

GENERA cur a formis superentur 60.7
Genera decem categoriæ cur dicta sint 10.52
Genera decem scripsit Aristoteles 10.53
Genera decem suprema præcedũt omnes libros, qui e philosophia compositi sunt 19.62
Genera diuersa quid efficiant 103.2
Genera & differentię sunt partes specierum 129.8
Genera,& formas diuinę perscrutatur. Plato 21.53
Genera & formas naturaliter tractauit Aristoteles 21.52
Genera & species quæ uocentur 3?.45
Genera, & species & reliqua sunt relationes, quibus res significantur 36.45
Genera & species quomodo qualitatem in substantia explicent 133.13
Genera & species secundæ substantiæ numerantur 114.28
Genera & species synonime de prima substantia dicuntur 111.57
Genera generalissima differentias non habent 27.31
Genera intermedia quę sint 37.71
Genera neq; res sunt,neq; definitam naturam habent 36.47
Genera perficiunt differentias 59.51
Genera potestate,& accretione sunt speciebus plura 41.8
Genera quædam per se cõstant, & in solis animis sunt 22.21
Genera sese continẽtia quid efficiant 103.4
Genera sola & species eorum,quæ dicuntur,quæ uis sit primæ substantiæ explicant,atq; declarant 114.30
Genera summa non sunt nobis ignota 39.74
Generi cur non poterat Porphyrius dare definitionẽ 26.21
Generis diuisio 22.43
Generis,& accidentis communitas 60.70
Generis & accidentis differentia 61.22
Generis,& differentiæ communitas 57.14
Generis,& differentiæ discrimen 58.11
Generis & proprij communitas 60.15
Generis & proprij differentia 60.34
Generis,& speciei communitas 59.21
Generis & speciei comparatio 113.22
Generis,& speciei differentia 59.45
Generis in formas distributio 39.30
Generis proprium 58.16
Generis significationes secundum Platonem 25.9
Generis uelut animalis proprietates 42.37
Generum differentiæ multis diuidi modis queunt 103.37
Generum diuersorum possunt eædem esse ex proportione differentiæ 103.18
Generum, quorum unum altero continetur, nihil prohibet easdem esse differentias 103.50
Genus a proprio quomodo discrepet 30.65
Genus apud Aristotelem in physicis quid sit 25.14
Genus a specie quomodo discrepet 30.63
Genus conficit substantiam 59.13
Genus cum alio genere ad aliquid efficiendum non commiscetur 59.15
Genus cur dictum sit 25.30
Genus cur in quæstione, qua quid quicque sit exquiratur 51.60
Genus de quibus dicatur 56.6
Genus dicitur in quæstione qua quid quicq; sit,quęri 29.19
Genus & differentia de specie synonyme dicuntur 120.48
Genus & proprium quam habeant dissimilitudinem 29.64
Genus,& speciem non simpliciter dici uidetur 22.30
Genus, & speciem quæ ueteres appellarint 16.2
Genus & species in substantia qualitatem esse explicant 121.26
Genus & species sub eandem cadunt rationem 23.7
Genus in se continet formas, quas æque cohærere facit,neque permittit unam esse priorem altera, uel posteriorem 14.19
Genus in unaquaq; specie unum est 58.68
Genus materiæ comparatur 51.58
Genus materiæ simile est 27.24
Genus non est in quibus aliquid prius est,& posterius, quod de iis communiter dicitur 14.60
Genus primum & solum 37.27
Genus primum quid sit 38.40
Genus prius est proprio 60.40
Genus quam ob causam speciei præponatur 22.40
Genus quiddam totum est 42.53
Genus quid sit 30.2
Genus quomodo a differentia, & ab accidentibus separetur 30.44
Genus quomodo a specie separetur 29.73
Genus quot modis dicatur 23.42
Genus ratione substantiæ, ordine naturæ prius specie constat 22.62
Genus ratione temporis non prius constat specie 22.64
Genus secundum philosophos quid sit 25.47
Genus semper de specie dicitur 41.19
Genus,species,differentia rei naturam absoluunt 16.39
Genus summum quam ob causam sit 37.66
Genus summum unumquodq; est ab alio diuersum, qua est, qua nominatur,quaq; definitur 39.41
Genus triplex est 32.5
Genus ui sua differentiam continet 58.53
Generatio quid 55.10
Geometriæ principia uocamus definitiones, postulata, & quas communes notiones appellant,quæ ab Aristotele in categoriis elementa formarum appellantur 212.40
Geometria quid consideret 7.48
Geometria quid sit 8.3
Gnomon 201.36
Grammatice ad philosophiam refertur 5.13
Grammatici de quinq; uocibus fecerunt 10.66
Grauia ex oĩ parte ad parte angulos deorsum feruntur 5.21
Grauia omnia suapte natura ad imum tendunt 5.20

H

HABENDI categoria proprie substantiæ ad substantiam adiectionem significat 202.68
Habendi genera 202.40
Habendi genera plurima 202.42
Habendi significatio quæ alienissima sit 202.58
Habere est substantiæ ad substantiam adiectio 179.38
Habere ex substantia efficitur,& ex iis,quæ cum aliquo comparantur 178.19
Habere quid declaret 178.7
Habere tribus modis dicitur 178.68
Habere uox homonyma est 202.65
Haberi ad categoriam,quæ est situm esse,redigi põt 105.12

Habilitas quædam nisi prius existat, nihil quisquam, aut faciet aut patietur 162.69
in Habitu & priuatione non definite alterum in subiecto 10 est, cum ad illa accipienda aptum sit, sed alterutrũ 190.20
in Habitu & priuatione non semper alterum uerum est, sed quandoq; etiam ambo falsa; etiam si res sit; sique non sit, semper ambo falsa 192.30
in Habitu & priuatione tria sunt consideranda 185.32
Habitui, & affectioni cur primas in qualitate tribuerit Aristoteles 162.53
Habitum is non est adeptus, qui mediocriter aliqua rerum qualitate sit præditus 165.17
Habitum qui compararunt 165.10
Habitus bonus est ipsius habitus intentio 161.28
Habitus diuturnus est, difficulterq; diuellitur 164.2
Habitus & priuatio non in omnibus intelliguntur 182.18
Habitus in priuationem mutatur, sed non contra 181.33
Habitus in qua re dicitur, in eadẽ spectatur priuatio 185.35
Habitus in quo differat ab affectione 163.49
Habitus ipse, & priuatio qualitates sunt 185.52
Habitus nomen in solis animatis dicitur 161.21
Habitus qui appellentur 160.64
Habitus quid sit 10.43.&.160.73
Habitus repugnantia uehementior, quam aduersorum est 281.55
Habitus res quædam sunt, quæ formam adeptæ sunt, & subsistunt 188.6
Habitus sunt etiam affectiones, non contra 164.3
Habitus sunt priuationibus notiores 259.40
Heteronyma quæ appellentur 84.41
Hoc quiddam significat substantiam definitam 122.26
Hominis resolutio 17.65
Hominis uere, & proprie partes 111.58
Hominis uita huius uitæ spatio terminata non est 156.74
Homo constat ex anima, & corpore 3.26
Homo curator est ratione carentium, & conseruator 49.51
Homo cur ἄνθρωπος dicatur 27.10
Homo ex re una constans nullo unquam morbi genere afficeretur; sique afflictaretur, una quoque necessaria esset curatio 54.41
Homo quid sit 9.31
Homonyma cur præposuerit Aristoteles 84.75
Homonyma definiri non possunt 26.39
Homonymæ uoces necesse est, ut ita singulas suas significationes consequantur, sicut genera suas species 340.32
Homonyma possunt esse synonyma aliter atque aliter sumpta 87.75
Homonyma quæ dicantur 84.17
Homonyma quæ sint 39.24
Homonyme 86.24
Homonymia 86.23
Homonymis uocibus conueniunt ex docendi rationes, quæ a subiectis significatis dicuntur 251.36
Homonymi termini cauendi sunt 254.8
Homonymum infinitum 15.6
Homonymum quando fiat 85.4
Homonymorum descriptio 85.25
Homonymorum diuisio 86.36
Homonymorum diuisio alia 90.6
Hypothetica enunciatio cur dicatur 247.50
Hypotheticæ enunciationes a categoriis ortum trahunt 219.47
Hypotheticæ orationes 543.63

I

IDEAS animo cerni, & ratione intelligi, ac per se constare uult Plato 21.12
Ideas, & in subsistentia, & in substantia esse dixit Plato 121.60
Ideas uere, & primo substantias appellat Plato 21.13
Idem triplici modo dicitur 30.17
Idem uel genere, uel specie, uel numero dicitur 194.10
Id quod est, non est genus necessarij, fortuiti, & instantis; neque insuper substantiæ accidentisque, & reliquorũ generum summorum 14.58
Id quod est, uox est ambigua 14.25
Igni non inest calor ex passione ulla ingenitus, sed natura, & eius speciem efficit 169.44
Ignis calor est substantialis qualitas 133.38
Ignis fit, si corpus ualde rarefiat 172.53
Ignis quomodo fiat 117.57
Ignis semper in sublime fertur 156.61
Ignoratio ex prudentię oritur defectione 167.6
Imbecilli appellantur, qui natura nihil ualent ad facile obsistendum impulsionibus, quæ extra incidunt 165.42
Imperfecto est perfectum prius ordine naturæ 345.41
Imperfectum est omne, quod esse potest 50.18
Imperfectum est, quod potentia est 345.42
Impossibile cur extra quæ sunt omnino excidat 343.71
Impossibile esse, & necessarium non esse idem mutuo possunt 343.24
Impossibile est esse, non potest esse, & non contingit esse est id, quod necessarium non est 335.4
Impossibile est fieri idem ualet, quod necesse est non fieri 287.46
Impossibile est non esse id, quod necessarium est esse; 336.63
Impossibile est non fieri idem ualet, quod necesse est fieri: magis tamen mouemur ab hac, impossibile est non fieri, ut ab euidentiore, quam ab hac necesse est fieri 287.48
Impossibile est non fieri idem ualet, quod non potest non fieri 287.44
Impossibile id est, quod non possibile est esse, & quod non contingit esse 334.62
Impossibile nunquam in possibile mutari potest 344.3
Impossibile quod est esse, id necessarium est non esse 336.64
Impossibile quod non est, id necessarium non est 337.2
Impotentia, & potentia est naturalis habilitas quædam 162.59
Impotentia in quibus spectatur, in iis etiam potẽtia 166.5
Impotentia quomodo nomine qualitatis uocetur 166.2
Impotentia semper non omnem potentiam consequitur 167.22
Impotentia tribus dicitur modis 166.36
Inæquale potius priuatio est, atque infinitas eius, quod est æquale, quam contrarium 146.49
Inæqualia nullo modo reciprocantur 147.31
Inæqualia quomodo ad ęqualitatem perducantur 147.53
Inanimatum quid sit 9.63
Incomprensibile cur percipi scientia non posit 39.63
Indefinita sunt determinatis paria 14.35
Indeterminatę non sunt contradictoriæ 295.30
Indiuidua alia magis aliis sunt substantiæ 114.71
Indiuidua cur infinita dicantur 39.53
Indiuidua cur dicantur 29.40
Indiuidua cur non definiantur 27.27
Indiuidua cur prætermittenda sint 39.52
Indiuidua cur scientiam non faciant 28.8
Indiuidua de nullo subiecto dicuntur 120.38
Indiuidua de nullo uere dicuntur affirmando, neque de alio ullo, quam de se; neque de sui parte, cum diuidi nõ queant: de aliis tamen uere negari possunt 303.67
Indiuidua de subiecto nullo dicuntur 500.12
Indiuidua differunt materia, & numero 28.30
Indiuidua nomine specierum appellantur 112.30
Indiuidua quæ appellentur 42.19
Indiuidua quæ philosophi uocauere 16.6
Indiuidua si de subiecto dicantur, præter naturam est 99.34
Indiuidua sub definitionem non cadunt 118.10
Indiuidua sub qualibet specie constituta infinita esse possunt 40.40
Indiuidua uelut Socratis proprietates 42.43
Indiuiduorum nonnulla sunt in subiecto 100.12
Indiuiduum declaratur primis essentiis 121.18
Indiuiduum est quædam pars 42.53

Indiuiduum non est nec magis nec minus substantia, neq; ipsum se ipso, neq; aliud alio 125.70
Indiuiduum nulla alia ratione particeps esse generis potest nisi per medias suas species 256.44
Inductio plerunq; uera, sed tamen non semper 4.69
Inductio quid sit 4.72
Inesse informat propositiones modo nacantes 325.66
Inesse modus non est 325.61
Infinitas est ipsa mutatio 122.28
Infinito contrarium est nihil 355.14
Infra & supra non sunt in rerum natura 139.73
Infra, supra, alicubi figurantur ea, quæ constant ex partibus situm habentibus 135.26
Initium ab infinito sumere non licet 15.7
Instans aufertur contingenti ablato 14.71
Instans in contingenti cohęret 14.70
Instans quid sit 13.44
Instantia quid sit 129.14
Instituto ut utatur nihil eorum, quæ supra hominem sunt, & eorum, quæ infra, natura aptum est 224.56
Institutum solum humanum munus est 224.68
Instrumentum omne cuiusque naturalis facultatis est natura 241.36
Intellectualis ratio una simplici actione, & semper stãte, omnia, quæcunq; sunt, intuetur 341.29
Intellectus patiens est caducus. 211.69
Intellectus patiens est sensuum quidam fons atque principium 211.64
Intellectus patiens substantiam suam, actionemq; a corpore non separatam habet 211.63
Intelligens pars intelligit formas in phãtasmatibus 211.70
Intelligere nihil aliud est, quam rei formam suscepisse quã noscimus, aut expromptam nobis reddidisse 219.4
Intelligere proprium animi uidetur esse maxime 212.9
Intentio quid efficiat 80.37
Intermedia ex contrariis existunt 351.43
in Interitu, & ortu non manet prior forma in eo, quod mutatur 199.37
Interitus & ortus est substantiæ motus 199.24
Interitus, & ortus mutationes non sunt 55.20
Interitus omnino id, quod est, tollit 200.24
Interitus quid sit 199.41
de Interpretatione liber celebris apud philosophos & nunquam ignobilis fuit 209.12
de Interpretatione liber in quatuor est partes distributus 212.37
de Interpretatione liber medius inter categorias, & analytica censetur 210.73
de Interpretatione liber quod Aristotelis sit 211.40
de Interpretatione libri ordo 212.35
Interpretationem censet philosophus enunciãtis orationis genus appellari oportere, quasi animi cognitionem interpretetur, & explanet 211.33
in Interpretatione propositum Aristotelis 209.49
Interpretationis nomine quid Aristoteles intelligat 211.5
Interrogatio dialectica est propositio quædam 315.1
Interrogatio dialecta quid sit 317.5
in Interrogationem dialecticam quomodo formetur quæstio quid est 319.5
Interrogationis duo genera esse ueteres prodiderũt 317.3
Interrogationis munus 349.12
Interrogatio percunctatrix quid sit 317.26
Interrogatio, qua quæritur quid est, rei naturam doceri, atque explicari postulat 319.2
Interrogatio uitiosa 318.4
Introductio liber cur a Porphyrio inscriptus est 10.61
Introductioni conuenit loqui clare, & perspicue 12.2
Ira quid sit 87.17

L

LAEVE quod dicatur 171.9
Lęuia & aspera solum situ partium differunt 173.29
Latio quædam recta est, quæ sursum, aut deorsum tendit, quædam in orbem, quæ circumagitur; ut cęli recta latio & in orbem 199.26
Latio quæ nominetur 199.26
Latitudinis termini in rebus animatis 179.37
Latitudo, aut altitudo quomodo agnoscatur 179.27
Latum quid sit 140.65
Liber cur diuidatur 81.3
Liber legitimus ex quibus rebus dignoscatur 11.36
Libri argumentum quid efficiat 11.8
Libri categoriarum intentio 81.12
Libri categoriarum intentiones nariç 81.32
Libri de interpretatione finis conueniens 346.42
Libri inscriptio cur infinita ponatur 11.55
Libri inscriptio quid indicet 11.22
Libri propositum, & utilitas differunt 13.12
Libri qui diuidantur 81.9
Libri qui remouent iuuenes a legendo 18.66
Librorum Aristotelis diuisio 78.10
Librorum Aristotelis qui primi sint legendi 79.36
Librorum index 80.47
Librorum utilitas est declaranda 80.44
Librorum utilitas sæpe cum intentione reperitur 81.10
Librum utilem fore quem credamus 11.15
Linea continuata est 130.28
Lineæ affectiones sunt rectitudo & obliquitas 171.30
Lineæ notitia 131.15
Lineę partes situm certum habent 130.47
Linea inflexa & fracta idem non est 173.1
Lineam in materia discimus 6.22
Linea quid sit 131.63
Linea, quæ unam habet mensionem, solam affectionem nacta est 171.34
Literæ clarius, quã uoces uidentur esse positione 218.36
Literæ cur priores sint syllabis, nominibus, & huiusmodi reliquis 196.17
Literæ & uoces sunt positione 218.20
Literis finis propositus est, ut uocum memoriam conseruent 118.17
Literæ nomen præcipue significat characterem, qui per auctionem, ductumq; perficitur 220.35
Literæ non solum ordine, sed etiam natura priores sunt iis quæ ex iis componuntur 196.24
Literæ sunt nominum & uerborum notæ, ac signa 219.7
Literæ sunt uocum notæ 218.53
Literarum munus 224.64
Loci motus alios consequitur motus 200.70
Loci mutatio est motus Vbi 199.25
in Loci mutatione maxima repugnantia dicitur 200.1
Loci partes cum eodem termino, quo cum corporis partes cohęrent 130.41
Loci partes sunt sex 178.41
Locus est in iis, quæ continuata sunt 130.37
Locus & tempus corporibus comitantur 97.42
Locus & tempus est circa substantiam 199.23
Locus & tempus non sunt ex se continuata 132.41
Locus per oẽm dimensionem comprehendit corpus 179.35
Locus propter corpus, quod in eo est, continuus est 133.5
Locus quid sit 132.74.&.179.20
Locus species quantitatis categoriam creat Vbi 144.42
Logicę tractationis finis est demonstrationis inuentio 209.42
Logicæ facultas non rerum naturam, sed ipsarum per se uocum uim considerat 270.44
Logice philosophiæ instrumentum appellatur 12.3
Longitudo quæ sit 132.1
Longitudo quomodo cognoscatur 179.25
Longitudinis termini sunt in rebus animatis infra, & supra 179.36
Loquela quæ uocetur 221.13
Loqui clare, & perspicue introductioni conuenit 12.2
Lumen duplex est 109.24
Lunæ defectionis causam Thales Milesius quomodo fertur inuenisse 151.13
Lunæ masculo fœminam, Soli masculũ, terræ uero fœminã Aristophanes in conuiuio Platonis loquens dixit conuenire 227.15

Luna habet in se nescio quam dissimilis formæ faciem, quæ in pleniluniis in medio ipsius apparet 125.48
Lunā cur Aegyptij masculino genere pronūciant 227.8
Lunam nomine fœmine cur greci appellarunt 227.7
Luna quintæ essentiæ ultima est 125.46
Lux duplex est 182.47

M

MAGIS & minus ibi est, ubi sunt contraria 135.3
Magis & minus neq; omnino ex contrarij mistione efficiuntur 125.40
Magis & minus nihil dicentur, si nulla uarietas esset 176.12
Magis & minus non in solis dicuntur accidētibus, cum speciei commutationem non faciunt 135.37
Magis & minus sunt tria ad contraria 134.72
Magna & parua per abusum de quantitate deiuncta proferimus 139.18
Magna & parua proprie in continuis dicuntur 139.5
Magnum cur quantum non sit 137.3t
Magnum est categorię ad aliquid 136.27
Magnum & paruum in quantitatibus particularibus uersatur 137.69
Magnum & paruum sunt ad aliquid, & essentiam suā in quātis habent 139.3
Magnum ex multis paruis constat 134.18
Maiorum mos 78.42
Malitiam gignit mediocritatis declinatio tum excedendo, tum deficiendo 194.63
Malo alias bonum, alias malum contrarium est 192.68
Malo opponit bonū, ut moderatio immoderationi 193.13
Malum bono contrarium est necessario 192.64
Malum bono opponitur, uelut defectio redundātię 193.14
Malum est magis contrarium bono, quā nō bono 347.46
Malum & bonum ad quam rem pertineat 79.4
Malum & bonum non sunt aduersa, sed priuantia 194.54
Malum & bonum non sunt ullius generis, sed ipsa sunt genera aliquorum 194.29
Malum expetit nemo 12.36
Malum qui sibi asciscunt cuius gratia 12.37
Materiæ definitio per negationem 109.7
Materię in ipsa natura rerum in propositione sumptarum cōsiderantur 325.35
Materiæ quæ appellentur 325.38
Materiæ segregatio dicitur, cum nos de rebus opinionem conceperimus 6.72
Materia est omnium deterrima 109.13
Materia in quibus spectetur 51.28
Materia nunquam fuit corpore uacans re ipsa 117.60
Materia prima cur informis sit 117.43
Materia prima per tres dimensiones in molē elata facit secūdū subiectum, hoc est, corpus qualitatum expers 117.50
Materia prima quantitatem nanciscitur, ac tres dimensiones capit 131.6
Materia prima sua ratione est uacans corpore, figura & magnitudine, atq; ab omni qualitate seiuncta 117.40
Materia, utpote quę informis est, omnibus formā adeptis est inferior, & ppius accedit ad ea', quæ deteriora sunt, quęq; nondum formam distinctam sunt consecuta, uelut obscuriore ui prædita, neq; multum ipsam essentia superantia 269.43
Materia unicuique naturam tribuit 51.59
Materies quæ sit 51.26
Materies quæ uocetur 219.46
Mathematicę res cur sint inter diuinas & naturales 7.18
Mathematicæ res quæ sint 6.64
Mathematicæ sciētiæ cur adolescētibus sint perdiscēdæ 80.7
Mathematicę scientiæ partes quatuor 7.39
Mathematicas scientias cuius gratia tradendas esse censet adolescentibus 7.27
Mathematicū a nōnullis præpositum est ei, quod in ratione uersatur 6.8
Mathematicus uersatur in quanto 7.69
Medicinę subiecta 5.44
Medicinæ finis 5.45
Mediocritas duo uitia contraria habet 31.38
Mediocritas, quæ utrique contrario nomine opponitur in bonis est 192.70
Mediocritatis declinatio tū excedendo, tum deficiendo malitiam gignit 194.63
Mediis nonnulis imposita sunt nomina 183.30
Medium definitur utriusq; extremi negatione 183.34
Medium habent ea, quorum non est necesse alterutrum inesse 183.19
Medium id, quod est, non facile est nomine ullo appellare, ac exprimere 183.33
Medium nihil interiectum est inter ea, quorum alterutrum in eo reperiretur necessario, quod uim ad id accipiendū haberet 188.49
Melius aliquid esse qui nouit, is etiam certo scire debet illud & melius esse, & qua parte sit melius 159.34
μέλλον significat id, quod euenire potest, & secus 284.49
Mensis quid sit 132.47
Mens uel intelligibile attigit, uel non attigit: quocirca errore uacat 182.57
Mens uiuit magis, quam anima 125.39
Mὴ aduerbium negandi non est aptum suapte natura, ut modo præponatur, sicut οὐ in propositionibus 333.11
Milites cuius gratia musica utuntur, cum prælium ineūt 7.53
Modi innumeri præter possibilem, contingentem, necessarium, & impossibilem inueniuntur 333.54
in Modis singulis propositiones spectantur duę simplices, ac duæ ex transpositione 334.36
Modorum affirmatio ex transpositione 333.36
Modorum affirmatio simplex 333.35
Modorum contradictiones omnes numero sunt mille ducētę nonaginta sex 327.54
Modorum enunciationes 324.60
Modorum, & materiæ discrimen 325.33
Modos quatuor capit Aristoteles 325.24
Modum quem quisq; uelit poterit adiungere propositioni, quæ modo caret 325.54
Modus cum sine negatione pronunciatus est, fit affirmatio; ut, contingit nullum hominem iustum esse 331.70
Modus quid significet 327.15
Modus quid sit 325.16
Molle quod dicatur 165.46
Momentum est principium motionis 132.30
Mors duplex 3.32
Mortem sibi consciscere cur nefas sit 3.18
Mos quid sit 8.73
Motiones quæ dicantur 168.22
Motionis principium est momentum 132.30
Motui quies omnino contraria est 199.71
Motum cur explicet Aristoteles in post categorijs 198.61
Motum explicantes tria perquirere debent 199.12
Motus categoriæ sunt agere & pati, ut quidā asserūt 198.49
Motus cur sex modis dicatur 199.5
Motus cur sex sint species, nec plures, nec pauciores 199.16
Motus est actio quædam eius, quod mouetur 133.23
Motus est nescio quid indefinitum 133.18
Motus est progressio ab eo, quod est potentia, ad id, quod actu sit 379.59
Motus genera 298.31
Motus genera sunt sex 198.32
Motus in categoriis cernitur, non tamen sub eis est 198.35
Motus in magnitudine sit 132.52
Motus in quibus sit rebus 79.70
Motibus multis quæ moueantur 179.63
Motus non sunt categoriæ, sed uiæ ad categorias 198.58
Motus qualitatis est alteratio 199.24
Motus quantitatis est accretio, & decretio 199.25
Motus quid sit 202.14
Motus ratio duplex 179.72
Motus specierum distinctio 199.50
Motus species cur non sint eædem 199.50
Motus substantiæ est ortus & interitus 199.24
Motus ubi est loci mutatio 199.25
Mouere ad categoriam faciendi pertinet 198.55

Moueri

Moueri ad categoriam patiendi pertinet 198.55
Multa & pauca in quantis deiunctis, dicuntur 139.9
Multa & pauca per abusum de quantitate continua proferimus 139.18
Multos ex multis facit natura 24.46
Multum cur quantum non sit 137.31
Multum est categoriæ ad aliquid 136.27
Multum, & paucum in quantitatibus particularibus uersatur 137.71
Multum & paucũ sunt ad aliquid, & essentiam suam in quãtis habent 139.3
Multum & paucum sunt quantitatis 135.69
Multum ex multis paucis constat 134.18
Mundus, nec eius partes casu reguntur 156.65
Musica cuius gratia Plato institui uolebat 7.64
Musica est pars philosophiæ 5.14
Musice quid sit 8.19
Musice quid speculetur 7.49
Mutatio ad nullam categoriam referri potest 107.14
Mutatio, ait Arist. in physicis, est genus, eiusq; species tres sunt, motus, ortus, interitus 199.30
Mutatio in multis spectatur categoriis 107.15
Mutationes dicendæ sunt uiæ ad categorias 133.30
Mutatio omnis imperfecta est 197.11
Mutatio quadripartito distribuitur 55.5
Mutatio uia quædam est ad formam, & ad ens 107.12

N

NATURA ab uniuersis ad singulas res pficiscit 50.32
Natura, & ars uersantur in eo contingenti, quod plerunque euenit 286.20
Natura, & arte quæ fiunt, ea plerunq;, immo uero prorsus fiunt 156.50
Natura excogitauit quiddã, quod latius pateret, atq; omnia complecteretur, eorumq; formas conseruaret 15.75
Naturale est prius diuino, quo ad nos 6.2
Naturales res ante earum scientiam sunt 151.48
Naturales res omnes essentiam in motu nanciscunt 198.44
Naturales res quæ sint 6.59
Naturalibus rebus una quædam materia tributa est 51.36
Naturaliter quando quærimus 21.15
Maturaliter qui disputant 21.48
Naturalium, diuinarumq; rerum cognitio nonnullas suscipit diuisiones 7.37
Natura nostra tria habet, quæ considerantur 199.18
Natura omnino ratione quadam efficit, etsi quæ faciat, non cognoscit 21.19
Natura quæ constent 241.56
Natura quid sit 198.45
Natura quid suo fini contrarium faciat, fieri nullo modo potest 284.8
Natura uniuersi cum una sit, omnia nimirum ubiq; facit similia, quæ eiusdem esse speciei dicuntur 218.24
Natura unum ex uno primum facit, deinceps multos ex multis 24.46
Naturis robustioribus, quam imbecillioribus cur adhibẽda sit maior cura, ne corrumpantur 347.44
Necessario ne omnia fiant, an quædam etiam fortuna & casu quærit etiam naturalis philosophus, & logicus 280.10
Necessario non omnia esse, ac fieri in ea philosophiæ parte, quæ moralis est, necessario assumendum est 280.1
Necessario quęcunq; fiunt, sunt in actu 343.50
Necessarium absolute 292.10
Necessarium æternis, diuinisq; rebus conuenit 343.67
Necessarium duplex 15.30.&.344.30
Necessarium dupliciter a philosophis accipitur 12.55
Necessarium est id non esse, quod impossibile est eẽ 336.64
Necessarium sex modis dici constat 15.36
Necessarium non absolute 292.20
Necessarium non est id, quod impossibile non est 337.1
Necessarium non esse est id, quod nõ potest esse, & quod cõtingit non esse, & quod impossibile est esse 335.4
Necessarium proprie, & simpliciter 292.8
Necessarium quid sit 13.40.&.15.29
Necessarium quod est, aut non necessariũ fortasse quasi fons est, cur sint, aut non sint omnia 343.47
Necessarium quod est esse, id impossibile est nõ esse 336.63
Necessarium solum spectatur in eo, quod acto est 344.33
Necesse est fieri, & impossibile est non fieri idem ualent; magis tamẽ mouemur ab hac impossibile est non fieri, ut ab euidentiore, quam ab hac necesse est fieri 287.48
Necesse est non fieri idem ualet, quod impossibile est fieri 287.46
Necessitati quidam omnia addicunt 280.31
Negans pars ad Aliquis iuncta quando idem significabit, quod Nullus, aut Nemo; si ad prædicatum, idem quod Non omnis 272.73
Negans pars ad quam affirmationis partẽ addẽda sit 255.22
Negans pars soli prædicato adiungi debet, ut fiat negatio 255.41
Negans particula cum parte propositionis, cui prius iuncta erat, quocunq; modo transposita seruat eandem propositionem 314.25
Negans particula per se ipsa transposita omnino propositiones commutat 313.20
Negans particula prædicato addita affirmationem ex transpositione facit 313.23
Negans particula si iungatur, uel ut alicui, quod potestate in indeterminata negatione continetur, uel ut prædicato: magis tamen tunc quoque ad uniuersalem uergere existimatur, cum negationis initium ducimus a negante particula 273.28
Negans particula subiecto iuncta affirmationem ex infinito subiecto facit 313.22
Negans particula uerbo est, uel in propositionibus determinatis iuncta determinationi negationem facit 313.24
Negantia & aientia uersantur in uehementissima omnium contrariorum repugnantia 131.60
Negare 252.46
Negari idem negatione oportet, quod affirmatione confirmatum est 273.59
Negatio 251.58
Negatio, aut affirmatio in instantibus, ac præteritis necesse est uera sit, uel falsa; in iisq;, quæ ex rebus uniuersis constant omnino semper altera uera est, altera falsa necessario, itemq; in iis, quæ ex rebus singulis 278.57
Negatio, aut affirmatio una non est ea, si duobus nomẽ unũ impositũ sit, ex quibus constare non possit unum 315.30
Negatio dici non potest semper uera esse de eo, quod est affirmatæ rei contrarium, sed partim de contrario, partim de priuatione, partim de neutro, sed tollere id solum, qđ affirmatio dixerit 262.60
Negatio diuersum quid significat ab affirmatione, sed nõ tamen illi contrarium 347.38
Negatio, & affirmatio omnis quomodo uerum, & falsum distinguat, & non distinguat 251.64
Negatio, & affirmatio omnis uel ex nomine, & uerbo, uel ex infinito nomine uerboq; constat 232.49
Negatio, & affirmatio quando non una, neque simplex sit 277.18
Negatio, & affirmatio simplex quæ sit 277.11
Negatio, & contrarij affirmatio idem significabunt, si prædicata sint ex contrariis medio uacantibus 349.60
Negatio, & contrarij affirmatio in quibus concurrunt, in iis non iam possumus ut in differentibus, quærere, utra earum magis repugnet ei affirmationi, quæ sit initio constituta 349.64
Negatio & priuans & infinita simplicem affirmationem sequuntur, & eandem rationem ad illam habebunt 298.23
Negatio ex transpositione latius, quam affirmatio simplex, patet 297.2
Negatio ex transpositione omnino uera est, si affirmatio simplex uera sit 296.67
Negatio falsa 252.35
Negatio id solum tollit prædicatum pure, & sincere subiecto inesse 352.39
Negatio indeterminata, quæ initium a particula negante sumit, ad uniuersale magis uidetur declinare 274.54

Negatio infinita ad pauciora pertinet, quam priuãs 298.37
Negatio infinita si uera sit, nunquid simplex quoq; affirmatio sit omnino uera, an non 296.70
Negatio in omnibus iis, quæ subiecto utuntur uniuersali, & ideo inter uniuersale, & particulare ancipites esse possunt, si fuerit in quantitate opposita affirmationi uel actu, uel potentia, erit contradicens: si uero in uerbo est, quod etiam uel actu, uel potentia in propositione comprehendatur, non item 274.21
Negatio in singularibus, quæ ne cogitatione quidem ullam in quantitate differentiam accipiunt, eandem quantitatem; quæ in affirmatione est necessario cõsentiat 274.18
Negatio interrogatur sæpe; ut, an animus non est immortalis 317.13
Negatio magis pugnat cum uera affirmatione eius, quam falsa affirmatio 352.19
Negationem appellauit Aristoteles disiunctionis nomine 222.24
Negationem cuiuscunq; affirmationis inuenire facile est, quodcunq; prædicatum in affirmatione fuerit 354.14
Negationem facit negans particula uerbo est, uel in propositionibus determinatis iuncta determinationi 313.24
Negationem falsam cur anteponat Aristoteles affirmationi falsæ 253.24
Negationem in contingenti, quod raro fit, constat magis ueram esse 293.13
Negationem indeterminatam pro uniuersali qui dicunt, quomodo ea usi esse uideantur 273.34
Negatione indeterminata pro uniuersali negatione usus est Aristoteles multis locis in libris suis 270.2
Negationem non fieri perspicuum est, si negans particula subiecto, quod in affirmatione est, adiungatur; quando ne in iis quidem, quæ ex subiecto, & prædicato constant, hoc modo efficitur 295.67
Negationem sumere possumus in omnibus absolute, quæ sunt, quæq; non sunt 247.19
Negationem tum affirmatio contrarij non consequetur, si prædicata sint ex contrariis, inter quæ media intercedant 349.47
Negationem, uel affirmationem necesse est semper ueram esse, uel falsam 285.34
Negationem uniuersalem dicunt deteriorem esse particulari necessario 269.71
Negatione cur sit affirmatio perfectior 217.16
Negatione & affirmatione quod continetur, non est affirmatio, & negatio 216.18
Negationes ad categoriam affirmationum referũtur 107.7
Negationes ad quam categoriam referantur 107.1
Negationes duobus modis fiunt in iis affirmationibus, quæ sine modo cum determinatione pronunciantur, uerbo est in eis actu posito, partim cum determinationi, partim cum uerbo est uel actu, uel potentia dicto, negans particula addita sit 330.47
Negationes eodem modo faciendæ sunt in iis propositionibus, in quibus pro uerbo est, aliquod aliud uerbum fit nõ apprędicatum, quo factæ sunt in iis, in quibus uerbũ est, actu prędicatur 305.51
Negationes & affirmationes opponuntur inter se in quibus idem subiectum, & idem prædicatum sumatur 270.20
Negationes, & affirmationes priuantes non dicuntur absolute affirmationes, & negationes 300.21
Negationes, & affirmationes quæ incertę, infinitæque sint 350.63
Negationes, & affirmationes, quæ inter se pugnant, tamen contrariæ non sint 350.57
Negationes ex necessitate contraria comitantur, ea inquã, quæ medio uacantia nominantur: fortuito autem uel (ut aiunt) contingenter ea, inter quę medium interiectum est 262.65
Negationes falsæ sunt infinitæ, quibus inesse aliquid confirmamus, quod abest, & abesse quod adest negamus 350.55
Negationes fiunt in affirmationibus sine modo, & quæ sine determinationibus nominantur, cum particula negans iuncta est uerbo est, uel actu, uel potentia sumptũ 328.67
Negationes in determinatis non solum accidit, ut affirmationibus comitentur; sed etiam ut negationibus affirmationes 308.20
Negationes inter se maxime differunt 250.30
Negationes nihil determinatum significant 107.3
Negationes non sunt nomina, uerbaque infinita, ut non homo 311.53
Negationes priuationibus respondent; affirmationes uero habitibus quibusdam proportione 259.39
Negationes quæ in definitione sumuntur, non solum sublationem, sed etiam positionem significant 109.18
Negationes, quæ enunciantes sunt orationes, necesse omnino est aut ueras esse, aut falsas 311.52
Negationes sunt minus affirmationibus honoratæ 108.66
Negationes utrum sint magis repugnantes affirmationibus an contrariorum affirmationes 346.19
Negationibus comitantur affirmationes, si simplices ad eas transpositionis compares; non tamen contra 303.55
Negationi cõtradictorio nomine opponitur affirmatio, quę rem uniuersam in eodem inesse dicit 268.9
Negationi rei uniuersæ contrario nomine opponitur affirmatio rei uniuersæ 268.13
Negationis, & affirmationis communitas 251.1
Negationis & affirmationis genus est enunciatio 216.60
Negationis & affirmationis genus negat Aphrodisiensis eẽ enunciationem 244.20
Negationi simplici impossibilis comitatur negatio simplex necessarij 334.66
Negationis oppositione, solaq; priuatione sumus contenti, ubi contrarij oppositio nobis non suppeditatur 354.24
Negationis pugna uehementior est cum affirmatione, quam sit affirmationis contrarij 346.72
Negationi ueræ cur affirmationem ueram Aristoteles præposuerit 253.30
Negatio oĩs sublata particula negante fit affirmatio 230.48
Negatio particularis ex trãspositione comitatur simplici affirmationi particulari, & cum ea necessario reciprocatur 308.51
Negatio particularis parem uim habet cum particulari affirmatione in eo, quod particulares sint 259.32
Negatio particularis particulari affirmationi contradictorio nomine opponitur 357.40
Negatio particularis uniuersalem solum affirmationem tollere nititur, potestq; interdum cum particulari affirmatione conuenire, ut in contingentibus 269.64
Negatio priuans ad pauciora non pertinet, quam infinita, sed ad plura 298.37
Negatio priuans non solum in iis, quæ sunt præter hominẽ simplicem superat negationem; sed etiam in iis, qui sunt homines; uerũ neq; habitus, neq; huius priuationis sunt participes 298.17
Negationum quæ uera, & quæ falsa sit 252.58
Negatio quid sit 251.6
Negatio simplex necessarij comitatur simplicibus affirmationibus possibilis, & contingentis, deinde uero simplici negationi impossibilis 334.66
Negatio si negauit aliud prædicatum, quam id, quod affirmauit affirmatio; certe hęc non erit illius affirmationis negatio 276.41
Negatio si negarit ab alio subiecto prædicatum, & non ab eo, qđ confirmatio confirmarit, non erit etiam illius affirmationis negatio 276.48
Nimium, & parum, quæ sunt in malis, inter se sunt contraria 192.69
Nomen 223.54
Nomen appellari uocem omnem significantem docet Plato in Sophista 233.65
Nomen cur uerbo anteponatur 223.60
Nomen duobus modis dicitur 87.32
Nomen esse ex instituto cur Aristoteles affirmet 229.23
Nomen, & definitio quorum de subiecto dicatur 111.17
Nomen homonymum tractãs, eius significationes more Aristotelico prius explicare necesse est 23.16
Nomen infinitum quod appellatur 230.11

Nomen infinitum significat priuationem eius, quod a finito nomine significatur 194.7
Nomen infinitum unum quiddam significat quodammodo 193.21
Nomen nullū simplex aut uerū, aut falsum significat 223.22
Nomen peculiare quoddam singulis rebus a natura tributū uolunt quidam 226.27
Nomen proprium inuenire, quod a natura cuiq; rei sit tributum, est artificis, atq; intelligentis munus 226.34
Nomen quæ tribuant 112.2
Nomen quanuis compositum sit, ut, hircoceruus, significat quidem naturam quandam, aut notionem; non tamen uerum, aut falsum, nisi aliquod ei uerbum adiungat 237.1
Nomen omne potius significatur, quam significet 223.31
Nomen quatenus conuenit natura eius rei, quæ nominatur erit simulacrū, & non nota 229.50
Nomen quatenus inconsiderate erit impositum, nota erit tantum 229.47
Nomen quid sit 223.55.&.232.13
Nomen quorum, & definitio de subiecto non dicat 112.29
Nomen ratione impositum, quatenus ex aliis, atq; aliis syllabis constare potest, simile notis erit 229.48
Nomen singularem rerum substantiæ esse imitationem per uocem articulatam dixit Socrates in Cratylo: quod perinde accipiendum est, ac si dixisset, ex elementis, & syllabis conflatum 229.53
Nomen solum nonnullorum de subiecto dicitur 112.26
Nomen unam naturam eius uidelicet, quod nominatur, significat 230.27
Nomina ac uerba sine uocibus simplicibus non percipiuntur 82.73
Nomina Aristoteles ita natura esse dicit, ut diuinus Plato arbitratur 228.1
Nomina commmiora dici non debent res quæcūq; per se proprie non constant, sed uoces tenues 14.9
Nomina cum rebus imponuntur, dicendum est uoco 87.26
Nomina cur positione esse existimentur 226.63
Nomina debent imponi ab artibus 148.30
Nomina & uerba a uocibus non significantibus differūt eo, quod ea res quasdam significent 217.42
Nomina, & uerba ex instituto sunt 220.16
Nomina & uerba non absolute dicuntur uoces esse, sed materiæ ratione 229.4
Nomina & uerba ortum a nostra cogitatione trahunt, ac uoce pro materia utuntur 220.4
in Nomina & uerba quæ distribuerit Aristoteles 214.74
Nomina & uerba, quæ pronunciantur, signa esse eorum quę intelligimus, statuuntur 220.27
Nomina, & uerba, quæ scribuntur, sunt signa eorum quæ proferuntur 220.28
Nomina, & uerba respondent perceptioni animi ei, quæ a uero, & falso abest 221.59
Nomina & uerba sunt notitiarum simulacra 219.6
Nomina & uerba sunt simplices uoces, quæ nec uerum, nec falsum significant 217.56
Nomina & uerba sunt uocabula tantummodo 148.30
Nomina & uerba tribus modis dicuntur uel intelligendo, uel proferendo, uel scribendo 219.68
Nomina facillime imponentur rebus, quarum nulla sunt propria, si a primis, iisque quæ uicissim inter se respondent, imponentur 148.47
Nomina infinita, infinitaque uerba cur nominemus eas uoces simplices, quæ cum negante particula pronunciantur 353.25
Nomina in oratione, quæ una est, debent deinceps efferri, uoce non interquiescente 246.20
Nomina ipsa, & uerba sua compositione, nec solum pronunciatione, sed etiam significatione orationes efficientia, & ui significandi in primis prædita, merito partes etiam primæ orationis nominantur 240.14
Nomina iuncta neq; uerum, neq; falsum significant 223.22
Nomina natura esse negat Aristoteles, ut Heraclitus existimauit 227.74
Nomina per se res significant, adiuncta uero alicui parti orationis ab illa potius significantur 223.27
Nomina per se sine uerbo elata nec uerum, nec falsum significant 191.57
Nomina quæ appellauerit Aristoteles 215.2
Nomina quædam possunt quandoq; prædicari, ut, animal de homine; uerum illa neq; solum, neq; semper prædicantur, neq; sine aliquo uerbo, ut, est, uel non est 234.27
Nomina, quæ sine uerbo, aut uerba, quæ sine nomine proferuntur, significant quidem omnino, sed plura, & non unum quid 234.6
Nomina quæ uocanda 213.72
Nomina quibus similia sint 226.29
Nomina qui natura constare noluerunt, ita naturæ nomen accipiunt, ut nomina esse naturæ opificia putent 226.24
Nomina rerum essentias significant 223.61
Nomina resoluentes sæpe damus operam, ut earum rerum, quæ ab illis nominantur, naturas indagemus 226.50
Nomina, uerbaq; infinita neq; uerum, neq; falsum quicquam possunt significare 311.53
Nomina uocantur uoces, quæ actionum, & affectionū substantias indicant 235.10
Nomina usus indidit iis, quæ nouit 148.29
Nomina utrum sint natura, an positione 227.54
Nomine, aut oratione unumquodq; significatur 25.66
de Nomine & uerbo cur tantum agat Aristoteles in libro interpretationis 214.22
Nomini satis est, ut uel unum solum uerbum ei addatur ad perfectam enunciationem conficiendam 232.72
Nominis alius modus 232.53
Nominis casus quæ uocentur 230.63
Nominis definitio 229.30
Nomini si est, aut fuit, aut erit adiungatur, uerū aut falsum significat 231.33
Nominis genus est nota 229.29
Nominis significationes multæ sunt apud Aristotelē 232.20
Nominum iunctorum partes speciem quandam afferunt significationis 225.64
Nominum multitudo non est impedimento, quo minus unū eorum quodque naturæ eius rei, quæ nominatur conueniat 228.19
Nominum simplicium partes opinionem non faciunt, quod per se significent 225.63
Nominum, uerborumq; commutatio nihil uariat propositiones in significatione; plurimum tamen discriminis in concinnitate locutionis affert 323.5
Nominum, uerborumq; coniunctio non quæuis in ipsa oratione enunciante perfectam orationem, hoc est, ueram, aut falsam reddet 222.33
Nominum, uerborumq; transpositio duplex est 313.14
Non contingit esse, & non possibile est esse est id, quod impossibile est 334.62
Non entis multi gradus 324.11
Non impossibile, & nō necessarium, quibus commune est, ut contingens introducant, simul inter se conuenire non possunt 343.27
Non impossibile est fieri, & quod non necesse est, fieri consequuntur 333.63
Non necessarium, aut quod necessarium est, fortasse quasi fons est, cur sint, aut non sint omnia 343.47
Non necessarium esse statuitur sub his possibile esse, & contingens esse, & non impossibile esse 334.69
Non necessarium non esse sequitur ex cōtingenti eē 342.67
Non necessarium non esse statuitur sub possibile non esse, & contingens non esse, & non impossibile non esse 335.23
Non necesse est esse consequitur Non necesse est non esse 337.40
Non necesse est fieri, & quod non impossibile est fieri consequuntur 333.63
Non necesse est non esse cum hoc Non impossibile conuenit 343.22
Non omnis, determinatio 265.24
Non omnis, determinatio hæc sumenda est tanquam propriam uim habeat, qua determinatio Omnis adimatur, nec

nec aliud quicquam ſecum adducat 259.23
Non omnis quibus in rebus uera erit, in iis Omnis uidetur falſa eſſe 259.26
Non omnis, ſex propoſitiones & decem, quarum quatuor ſemper ueras, quatuor ſemp falſas inuenerimus 265.44
Non poſsibile eſt eſſe, & non contingit eſſe eſt id, quod impoſsibile eſt 334.62
Non poteſt eſſe, & non contingit eſſe, & impoſsibile eſt eſſe eſt id, quod neceſſarium non eſt eſſe 335.4
Non poteſt non fieri idem ualet, quod hæc, impoſsibile eſt non fieri 287.44
Notæ eorum, quæ ſignificantur, merito ſunt ea, quæ ex inſtituto ſignificant 229.92
Notæ & ſimulacri diſcrimen 218.54
Notitiæ ab intelligentiis exoriuntur 221.7
Notitiæ aliæ ſimplices, aliæ compoſitæ 217.61
Notitiæ animi affectus appellantur 211.74
Notitiæ & res ſunt natura 218 19
Notitiæ finem habent rerum comprehenſionem 218.8
Notitiæ, res, & uoces uel ſimplices, uel compoſitæ conſiderantur 219.13
Notitia re uera ē, cũ rebus ipſis uelut accõmodata ſit 218.9
Notitiæ ſunt rerum imagines animo inſitę 218.10
Notitiæ ſunt rerum ſimulacra 219.5
Notitiarum ſimulacra ſunt nomina, & uerba 219.6
Notitias ſingulas eſſe imagines eius rei, cuius notitiæ ſint, neceſſe eſt in animo uelut in tabula depictas 219.2
Notitias uoces enunciant 218.10
Notitiis ſine medio, & primo conueniunt prædicari, & ſubijci ad prædicandum: tum per has uocibus 219.39
Νοῦν Græci maſculino genere cur uocari ſtatuerunt 227.2
Nullus, & oĩs in materia cõtingenti ſimul mẽtiuntur 331.38
Nullus, & omnis nihil aliud ſignificat, niſi nomen omnino, totumq; dici in enunciationibus 304.71
Nullus, & omnis pugnant ſemper in materia contingenti cum his Aliquis, & Non omnis, etiamſi in futuro tempore capiantur 331.34
Numeri partes quem inter ſe ſitum habeãt, aut ubi ſitę ſint, aut quæ inter ſe iũctæ, atq; aptæ, doceri nemo põt 130.53
Numeri partium terminus communis nullus eſt, quo cum eius partes coniungantur 130.12
Numerus capit contraria 127.62
Numerus cur quantitas ſit 133.50
Numerus eſt duplex 134.5
Numerus impar quid ſit 184.20
Numerus in eis eſt, quæ ſecreta ſunt 130.20
Numerus numeratus ex partib' ſitũ habẽtibus cõſtat 134.11
Numerus numerans, ex partibus non conſtat, quæ ſitum habent 134.8
Numerus omnis uel par eſt, uel impar 184.24
Numerus ordine eſt præditus 134.4
Numerus ordinem certum obtinet 130.60
Numerus par quid ſit 184.20
Numerus quid ſit 184.23
Nunc 106.9
Nunc eſt principium temporis 132.29

Hæc quæ ſequuntur uſq; ad literam O, operarum incuria huc tranſpoſita, ſuperius ſuo loco collocanda ſunt.

Negatio uera 252.41
Negatio una eſt affirmationis unius 313.37
Negatio una non ſit, ſi unum de multis, aut multa de uno uel affirmando, uel negando prædicentur; niſi uſu ueniat ex multis uel prædicatis, uel ſuppoſitis unum fieri; ut iterũ in ſola dictione uarietas ſpectetur: ſignificatio uero ſimplex, unaq; ſit, ut in definitionibus 315.42
Negatio una poteſt uni affirmationi repugnare plures uero non poſſunt 276.5
Negatio uniuerſalis, cum abſolutam earum rerum, quas ſignificat, diſtinctionem declaret; ideo in ſe ipſam conuertitur 309.45
Negatio uniuerſalis, & affirmatio particularis ſi ſumantur in materia neceſſaria, affirmationem ſemper ueram, & negationem ſemper falſam comperies: ſi uero in materia impoſsibili; affirmationem falſam, & negationem uerã; & contra in contingenti 279.12
Negatio uniuerſalis uniuerſali affirmationi contrario nomine opponitur 357.39
Negatio ut fiat, Non, addendum eſt tertio, quod apprædicatum ſit 295.73

O

OBLIQVVM & rectum ſitum ſolum partium ſignificent necne 172.64
Obſiſtentia quid ſit 129.11
Oculi proprie aſpectus dicuntur 187.71
Oculis ſemel captus, nũquam poſtea iterum deſpexit 189.34
Oculus partem ſignificat, quę ſit aſpectus particeps; 187.61
Odor 98.36
Omne quid ſignificet 14.33
Omnino quid ſignificet 223.34
Omnis conuenit multitudini eorum, quæ ſub ipſo referuntur 261.59
Omnis, determinatio uniuerſalis ſignificat multitudinem eorum, quæ ſub uniuerſale ſubiectum referuntur 356.16
Omnis, & articuli dualis numeri diſcrimen 356.20
Omnis, & nullus cur in materia contingenti ſimul mentiuntur 331.38
Omnis, & nullus in materia contingenti ſimul mentiuntur 331.38
Omnis, & nullus nihil aliud ſignificat, niſi nomen omnino, totumq; dici in enunciationibus 304.71
Omnis, & nullus pugnant ſemper in materia contingenti cũ his Aliquis, & non omnis, etiamſi in futuro tempore capiantur 331.34
Omnis in quibus uere dicitur, in iis quoq; articuli plurales uere dicuntur omnino 356.27
Omnis, perſpicuam habet ab articulo dualis numeri differentiam 356.20
ab Omnis poteſtate nihil differre uidentur articuli numeri multitudinis 356.24
Omnis ſignificat nos enunciare prædicatum de omnibus indiuiduis, quæ ſub ſpecie ſunt, affirmari 263.67
Omnis uerbum non quiddam uniuerſum ſignificat, ſed omnino dicit 255.4
Opinabile quod appelletur 324.7
Opinio & oratio non recipit contraria 126.57
Opinio & oratio non ſui immutatione, ſed quia res commutatur, ideo ſuſcipiunt contraria 129.71
Opinio immobilis manens, cum res mutata ſit, uera aut falſa dicitur 129.40
Opinio, niſi in ea aliqua gignatur affectio, nunquam contraria accipiet 129.49
Opinio non ſimplex eſt, quæ facit, ut aliud quid etiam opinemur 353.39
Opinio, quæ eandem ſpecie, non numero ſit, dicitur accipere contraria 129.64
Opinio ſimplex eſt, quæ nos non cogit, ut aliquid aliud prętereа intelligamus 353.38
Opponi contradictorio nomine 252.4
Oppoſitiones duæ 252.18
Oppoſitiones eueniet, ut triginta ſex ſint ſi ſubiectus terminus ſit definitus: totidem uero fiunt ex ſubiecto infinito 257.26
Oppoſitiones in propoſitionibus quatuor 256.68
Oppoſitionum duarum quatuor coniugationes 252.28
Oppoſitionum duarum ſectiones quatuor 252.26
Oppoſitionum in propoſitionibus ſunt duæ ſpecies 252.67
Oppoſitionum quæ mutua contrariarum affirmationum pugna ſit uehementior 357.48
Oppoſitionum ſpecies, quæ in propoſitionibus ſunt, duodecim ſunt 257.28
Oppoſitionum tres ſpecies, quæ in propoſitionibus fiunt, aut in præſenti, aut præterito, aut in futuro tempore ſumi neceſſe eſt ad diuidendum uerum, falſumq; aut ad uerum ſimul enunciandum 279.8
Oppoſitorũ neutrum eſt id ipſum, quod alterum eſt 323.70

Oppositorum significatio quandam distantiam, pugnamque eorum, quæ opponi dicuntur, uel remissionem, uel intensionem declarat 352.64
Oratio 238.63
Oratio a Platone dicitur sententia 215.31
Oratio cur quanta sit 130.21
Oratio cur quantitas sit 133.46
Oratio dicitur accipere contraria, quæ eadem specie, nó numero sit 129.63
Oratio duplex 134.37
Oratio enuncians duas habet uoces, quæ termini dicuntur 20.74
Oratio enuncians interpres animæ est, quæ intelligentia prędita est, & cognitione 20.63
Oratio nuncians quid sit 20.72
Oratio enuncians sola a cognoscendi facultate proficiscitur 211.28
Oratio enuncians sola uera, aut falsa 20.68
Oratio enuncians sola uerum, falsumq; declarat 209.61
Oratio est enunciatione prestantior 217.19
Oratio est instrumentorum uocalium opus 241.49
Oratio, & enunciatio, & eius species, & affirmatio, & negatio sunt uoces quædam, sed formam a nostra notione nanciscuntur 216.72
Oratio, & opinio non recipit contraria 126.57
Oratio & opinio non sui immutatione, sed quia res commutatur, ideo suscipiunt contraria 129.71
Oratione, aut nomine unumquodq; significatur 25.66
Orationem esse eam prodidit Socrates in Cratylo quæ ex nomine, & uerbo constat 229.57
Orationem perfectam, quæ uerum, falsumq; recipiat quando effecerimus 311.1
in Oratione, quæ una est, nomina, ex quibus ea constat, debent deinceps efferri, uoce non interquiescente 246.20
Orationes coniunctione uacantes quæ uocentur 248.23
Orationes enunciantes præter affirmationem, & negationẽ omnino unæ sunt coniunctione 244.35
Orationes omnes præter enunciantem repelli a tractatione philosophica, & dialectica debent 241.19
Orationes præter enunciantem ei animę attribuuntur, quæ libidinum æstu fluctuat 20.64
Orationes quæ cum plures sint, solam unionem habent 247.30
Orationes quædam sunt ex uerbis conflatæ, quorum partes, ipsa inquam uerba, ex quibus orationes constant, significant, ut, cum dico, ambulare est moueri 233.42
Orationes quæ sunt ex simplicibus conflatæ 250.8
Orationes, quæ multa significant, uel aliquem habent terminum homonymum, uel coniunctione carent 248.14
Orationis duplex relatio 243.12
Orationis duplex unitas 243.53
Orationis enunciantis definitio 243.34
Orationis enunciantis duo sunt genera 210.13
Orationis enunciantis principia 212.39
Orationis enunciantis solum genus categoricum nobis Aristoteles tradit 210.27
Orationis, & dictionis discrimen 215.23
Orationis genus est uox 216.68
Orationis nulla pars manet; sed prolata & missa uox iam reuocari nullo modo potest 130.63
Orationis oppositiones tres 250.65
Orationis partes 20.58
Orationis partes aliæ significant modo dictionum, & uocabulorum, & quæ in omni dictione necessario considerentur: alię uero modo enunciationum, quæq; in simplicibus spectari orationibus possint 239.65
Orationis partes cum nullo communi termino, & sine copulantur 230.25
Orationis partes aliæ sunt, quæ naturas quasdam significent, aut simpliciter personas, aut actiones, aut affectiones, aut aliquam horum coniunctionem 214.37
Orationis partes quæ Aristoteles ne uocandas quidem putat uere 215.7
Orationis quatuor species præter enunciantem a partibus animi proficiscuntur, quæ concupiscunt 211.18
Orationis species a Stoicis prolatę 209.66
Orationis sunt quinq; species 209.54
Oratio naturali ordine cur prædita sit 134.2
Oratio, nisi in ea aliqua affectio gignatur, nunquam contraria accipiet 129.49
Oratio non solum ea est appellanda, quæ perfectam absolutamque sententiam conficit; sed quæ etiam imperfectam 241.9
Oratio nulla præter enunciantem uerum, falsumque capit 211.31
Orationum differentia unde sumatur 250.51
Orationum quæ unitas non unam declarat essentiam, sed unam earum substantiarum, quas significant consequentiam 243.69
Oratio omnis quanquam ex instituto, non ut instrumentum significat; non tamen omnis enunciat, ac dicit, sed ea sola quæ uel uerum, uel falsum complectitur 241.13
Oratio quæ dicatur definitio 25.73
Oratio, quæ plures substantias indicat cui respódeat 244.3
Oratio, quæ unam substantiam declarat, quæq; una propria sit cui respondeat 244.1
Oratio, quia res sit, aut non sit; idcirco uel uera, uel falsa dicitur 195.40
Oratio quid sit 215.24. & 238.64
Oratio rerum subiecta significans unde sumatur 25.72
Oratio simplicissima, & omnium longe princeps est ea, quę partibus maxime necessariis, ut, ex nomine, & uerbo, cóstituitur 250.19
Oratio triplex est 219.63
Oratio uera minime causa est, cur res sit, resq; potius causa est quodammodo, cur uera sit oratio 195.38
Oratio uocās solo nominis casu potest declarari, nec uerbi ullus significatione indiget 231.42
Orator bonus cur Gorgias a Socrate uoluit appellari 320.14
Oratores quomodo demonstrant 17.48
Orator quæ ad usum suum adhibeat 5.6
Oratores cur usu rerum consimilium potius, quam earum inter quas sit magna distantia decipiant iudices 351.28
Oratoris & poëtæ munus in uerbis 243.17
Ordo est in numero 134.3
Ordo in quantitate spectatur 135.40
Ordo naturalis in quibus sit 133.71
Ordo naturalis quid sit 133.72
Ordinem fortiuntur in rerum natura, quæ in sola potétia cósistunt 345.73
Ordo non solum in iis, quæ situm habent, sed etiam in numero cernitur 135.41
Ordo noster est, cum sine discrimine sit reciprocatio 133.73
Ornamentum quid sit 8.73
in Ortu & interitu non manet prior forma in eo, quod mutatur 199.37
Ortus & interitus est substantiæ motus 199.24
Ortus, & interitus mutationes non sunt 55.20
Ortus ex contrariis nascitur, hoc est, ex propriis priuationibus, & negationibus eorum, quæ fiunt, atque nascuntur 350.74
Ortus omnes in uniuersum, absoluteque ex priuationibus nascuntur 351.37
Ortus omnis ex contrariis constat, & nascitur 350.45
Ortus quid sit 199.39
Ostrea, & spongiæ pręter quam quod animam habent, sensus uim habent 37.52
Οὐσίαις quando dicatur 261.6

P

Παραστηματα 239.71
Paronyma in definitione partim conueniunt, partim differunt 91.7
Paronyma neq; omnino in nomine conueniunt, neq; omnino differunt 91.5
Paronyma quæ uocentur 90.68
Paronymis quæ adesse debent 91.51

Pars a particulari differt; quia particulare multis, pars uero uni ſoli conuenit 155.26
Participium nominatur, quaſi partem utriuſq; capiat nominis,& uerbi; niſi potius ad uerbi naturam deflectit; cum tempora quædam indicet 516.18
Particulare a parte differt; quia particulare multis pars uero uni ſoli conuenit 155.26
Particulare de ſubiecto non dicitur 94.73
Particularia de uniuerſalibus præter naturam dicuntur, 100.6
Particularibus ſubſtantias indigent uniuerſales 109.41
Parum,& nimium,quę ſunt in malis, inter ſe ſunt contraria 192.69
Paruum & magnum in quantitatibus particularibus uerſatur 137.69
Paruum eſt categoriæ ad aliquid 136.27
Paſsio,quæ ad categoriam pati pertinet 169.4
Paſsio quædam non ad qualitatem, ſed ad pati redigitur. 163.32
Paſsio quæ dicatur 169.1.&.165.13
Paſsio quæ uocetur 180.1
Pati duobus modis dicitur 139.9
Pati eſt ab aliquo alterari 178.50
Pati & agere 177.65
Pati & agere efficitur ex ſubſtantia,& qualitate 178.18
Pati & agere repugnantiam recipiunt, & magis,& minus 177.68
Pati & facere ſunt eadem ratione ſubiecti, ſed relatione differunt 105.15
Pati ſunt duæ ſpecies 179.1
Patiens unum habet motum tantum 179.71
Paucum cur quantum non ſit 137.31
Paucum eſt categoriæ ad aliquid 136.27
Paucum & multum in quantitatibus particularibus uerſatur 137.71
Paucum & multum ſunt quantitatis 135.69
Percunctatrix interrogatio quid ſit 317.56
Perdiſcamus prius rem eſſe,quam quare ſit 319.76
Perfectio quid ſit 9.8
Perfectum eſt imperfecto prius ordine naturæ 345.41
Perfectum eſt,quod actu eſt 50.19
Peripateticorum nomen cur impoſitum ſit 21.68
Per ſe aliquid duobus dicitur modis 184.12
Perſona tertia uerborum indicatiuorum omnino eſt uoce ſimplex,& ſignificatione compoſita 93.20
Perſona tertia non admodum indicat ſubſtãtiam præter uerbi infinitatem 93.15
Perſona tertia ſubſtantiam quandam agentem, aut patientẽ omnino ſignificat 93.19
Perturbationes,quæ non efficiunt ullos quales, qualitates non ſunt 170.45
Perturbatio quæ dicatur 162.7
Perturbationes quę uocentur 168.38
Philoſophia a nonnullis in duas, a pleriſq; in partes tres eſt diſtributa 5.69
Philoſophię actiuę finis 82.20
Philoſophiæ Ariſtotelicæ finis 79.59
Philoſophiæ contemplatiuę finis 85.19
Philoſophię definitio ex fine a Platone tradita 5.27
Philoſophiæ definitio ex ſubiecto a Platone tradita 2.18
Philoſophiæ definitio ſexta 1.71
Philoſophiæ duo genera 3.55
Philoſophiæ duplex finis 3.57
Philoſophia eſt artium ars,& ſcientiarum ſcientia 5.28
Philoſophiæ finis 1.62
Philoſophię,quæ uerſatur in contemplatione,triplex eſt ratio 6.53
Philoſophia in omnibus,quę ſunt,uerſatur 1.61
Philoſophia qua definitione Pythagoras explicauit 5.39
Philoſophia quadripartita eſt 17.22
Philoſophia quatuor elementa medicinę impertitur 4.52
Philoſophia,quę in rerum actione cernitur, eſt ĩ tres partes diuiſa 8.29
Philoſophia reliquis ſcientiis, & artibus definitiones tradit 1.39
Philoſophia ſolum contemplationem habet 3.67
Philoſophia tripartita in quibus uerſetur 5.70
Philoſophia utuntur non ſolum artes,quæ in ratione uerſantur atq; ſcientiæ; uerum etiam ſordidæ 5.15
Philoſophi certa ſcientia res demonſtrant, non coniectura aſſequuntur 19.5
Philoſophi cur a ſingulis ad uniuerſa ſe receperint 9.28
Philoſophi naturę interpretes 17.64
Philoſophorum eſt inueſtigare uniuerſa 4.38
Philoſophorum ſectæ ſeptem modis extitere 77.30
Philoſuphus cui rei det operam 5.35
Philoſophus in quibus uerſetur 43.64
Philoſophus omnia contemplatur, conſiderat, ac prouidet 2.36
Philoſophus quid profiteatur 10.19
Plani partes ad certum communem terminum omnes pertinent 130.30
Plani partes ſitum obtinent certum 130.50
Planum & ſuperficies idem eſt apud ueteres 134.63
Planta quid ſit 9.61
Planta tres uires habet 36.67
Platonis opinio uera 21.12
Pleriq; Ariſtotelis commilitones præceptorem imitati de primis generibus,de interpretatione, ac reſolutione, & iudicio conſcripſerunt 13.59
Polyonyma quæ uocentur 84.39
Ponere multis modis dicitur 313.28
Porphyrij liber eſt legitimus 11,35
Porphyrij ordo 16.59
Porphyrij propoſitum 11.28
Porphyrio quod erat propoſitum 10.60
Porphyrius Chryſaorium docebat 11.40
Poſitione eſſe dupliciter dicitur 226.23
Poſitione quæ ſint 541.53
Poſitiones uocamus admirabiles alicuius ĩ philoſophia ſpectati,& nobilis opiniones 213.33
Poſitiones uocat Ariſtoteles abſolute omnia principia demõſtrationum,quæ medio uacent; quæ quaſi ex altera parte effatis diuidendo reſpondent 213.47
Poſsibile aliud eſt, quod iam actu eſt,aliud eſt ex ui,& facultate,atq; habilitate 339.51
Poſsibile eſt eſſe,ancipitem naturam habet,& in ipſum non eſſe,nonnunquam cadit 338.12
Poſsibile,& contingens a materia expullulant 343.69
Poſsibile,& contingens idem ſignificant 334.48
Poſsibile & contingens inter neceſſarium, & impoſsibile media eſſe poſita uidentur 334.70
Poſsibile & contingens quod uere eſt, id neq; impoſsibile eſt eſſe,neq; neceſſarium eſſe, eſt 343.9
Poſsibile multis modis dicitur 339.51
Poſsibile proprie, quod in ſola habilitate cernitur, ad ea ſola pertinet, quę in ortu, & interitu ſpectantur. 344.42
Poſsibile quod actu eſt, partim eſt cognatum, atque inſitum rei, quæ ipſum poſſe dicitur, & eiuſdem quoque ſpeciem efficit; partim uero aduentitium, nec ſemper ſubiecto adeſt 339.56
Poſsibilis, quod a natura inſitum, & ſpeciei ſubiectorum efficiens eſt, aliud eſt æternum, & in ęternis rebus ſubſiſtit; aliud neque ęternum eſt, neque in ęternis ſubſiſtit 339.59
Poſsibile quod eſt eſſe utrum ex eo, quod neceſſe eſt eſſe conſequatur 338.58
Poſsibilis quod in ęternis dicitur rebus, aliud ſpectatur in iis ſubſtantiis,quæ ab omni ſunt materia ſecretæ prorſus, & liberę;aliud proxime ab illo dependet, & in corporibus quidem exiſtit, ſed ſimplicibus, & nihil contrarium habentibus,& quæ ſolum motu in orbem contorquẽtur, atq; omni mortali moleſtia uacant 339.70
Poſsibilis,quod ex ui,& facultate dicitur, aliud eſſe oſtendit, quod in actum queat commutari; aliud uero,quod nũquam perducetur ad actum 349.2
Poſteriora naturæ nobis ſunt priora 24.53

Poſterius

Posterius totidem modis enunciatur, quot prius 196.71
Potestate esse aliud quippiã existere, & aliud actione 49.8
Potestate esse quod dicatur 49.9
Potestate in iis esse erit prius tempore, in quibus quod potestate est distinguitur tempore ab eo, quod actu est. 345.36
Potestate omne, quod est, a quodam, quod tum actu est, ad actum traducitur 50.10
Potestate omne quod est, imperfectum est 50.18
Potestate sunt ea, quæ nondum sunt, esse tamen possunt. 154.1
Potest fieri consequitur ei, quod contingit, ut sit 333.61
Potest non fieri, accidit, ut non fiat, ex iis, id quod nõ necesse est non fieri, & quod non impossibile est non fieri consequentia sunt 333.64
Potentia, aut actu quæ sint 346.5
Potentia est uana, si quem dicamus posse, sed nolle 166.63
Potentia & impotentia cur partes ferant secundas. 162.58
Potentia, & impotentia est naturalis habilitas quædam. 162.59
Potentia id quod est maxime distat ab eo, quod actu est. 345.48
Potentia in quibusdam ab ipso tempore seiungitur 345.62
Potentia in quibus spectatur, in iis etiam impotentia 166.5
Potentia in quibusdam ab actu discernitur tempore 345.68
Potentiam ad actum nũquam perducet is, qui potest aliquid efficere, nec facit 166 64
Potentia omnis, quæ in ratione est, ad utranque partem pertinet 166.47
Potentia, quæ in appetitu est, momentum in utranque partem habet 167.14
Potentia, quæ ratione non progreditur, unam tantum contrariorum partem possidet 166.48
Potentia quod est, imperfectum est 345.41
Potentiarum descriptio 167.25
Potentia sola quæ consistunt, postremũ sortiuntur ordinem in rerum natura 345.73
Potentia superatur ab actu in quibusdam ita uehementer, ut sola ratione, solaq; cogitatione ab eo separetur 345.50
Potentia tribus modis dicitur 166.30
Potentia tum in utranq; partem trahitur, tum unã solam, cõtrariorum partem continet 166.45
Prædicabilia cur necessaria 12.68
Prędicabiliũ liber ordinis rõne primus liber logices ẽ 11.54
Prædicabilium componendorum causa 11.40
Prædicabiliũ inuentionẽ Porphyrius non sibi adscribit 13.9
Prædicabilium liber ad decem Aristotelis genera perducit 12.7
Prædicabilium liber ad quid sit utilis 11.30
Prædicabilium liber docet demonstrationem 31.34
Prædicabilium liber est totus diuisus in partes tres. 11.68
Prædicabilium liber quid doceat 12.4
Prædicabilium liber sub logicen reducitur 12.4
Prædicabilium librum ferme omnem Porphyrius a Platone excerpsit 11.49
Prædicabilium procemium tria continet 13.11
Prædicabilium utilitas 12.11
Prædicamentum omne, seu summum genus, habet quiddam primum, & quiddam ultimum 36.54
Prędicare de quo aliquid conamur, id nobiscum ante animo prius cogitare necesse est, atq; uel in nuda phantasia totã habeat consistentiam, uel ante etiam nostrã cogitationẽ, ipsum per se consistat 309.28
Prædicari & solum & semper possunt uerba propriam uim seruantia 234.31
Prædicari, & subiici ad prædicandum rebus nullo pacto conueniunt 219.38
Prædicari quandoq; quædam nomina possunt, uerum neque solum neq; semper 234.27
Prædicata habent natura comparatum, ut perfectam orationem conficiant 234.30
Prædicata quæ simul sunt, fieri nullo modo potest, ut separata quoq; prædicentur; quando in eo, quod simplici prædicationi additum est, oppositio quædam fit, quæ repugnet ei, cui facta sit additio; eaq; siue appareat in ipsorum nominibus, siue in ipsorum definitionibus deprehendatur 323.62
Prædicata quæ simul sunt, fieri potest, ut separata quoq; prædicentur; cum nulla eis insit mutua repugnantia. 323.20
Prædicationem unam efficere possunt, & copulari inter se quę non ex accidenti, sed per se dicantur 323.21
Prædicatio una quando non fiet 320.71
quæ Prædicantur per essentiam, uel omnino, uel ex parte quadam coalescere inter se possunt 320.55
Prædicatum coniunctè id quod est, omnino usu uenit, ut ẽt sine cõiunctione enuncietur; cum in definitionibus nulla repugnantia sit inter ea, quæ simul prædicantur, & prædicata non ex accidenti, sed per se de subiecto dicuntur. 323.54
Prædicatum cur non sit aptum natura ad uniuersalem determinationem aientem recipiendam; cum tamẽ capere uniuersalem negantem posse uideatur 267.60
Prædicatum debet in negatione ab iis negari, de quibus in affirmatione prædicatur 306.35
Prædicatum de eo uere dicitur sine additione, de quo composita dicendi ratio sit 322.69
Prædicatum diuiditur in præteritum, instans, & futurum 295.32
Prædicatum in ea propositione, quæ uere una est, uel nomẽ, quod unam naturam declaret, sumitur, uel oratio idem quod nomen sine dubio significans, quod nomẽ uel in usu sit, uel certe omissum ab iis, qui nomina rebus imposuerunt 301.71
Prædicatum non est diuidendum in determinatũ, & in indeterminatum 295.29
Prædicatum omnino necesse est uel semper, uel nunquã ineẽ in subiecto, uel interdũ inesse, interdũ nõ inesse 325.37
Prædicatum præstantius est, & prius subiecto 255.26
Prædicatum, quod sit habitus 397.50
Prædicatum, quod sit priuatio 297.53
Prædicatum si de casu dicatur παρασύμβαμα quasi adiacens accidenti 231.68
Prædicatum siquid de nomine enunciationem faciat, κατηγόρημα, hoc est, quod dicitur de quodam, aut de quibusdam: & σύμβαμα, hoc est accidens, apud Stoicos nominatur; utrunque enim idem apud eos significat; ut Socrates ambulat 231.65
quod Prædicatur, uel de noĩe, uel de casu dicitur 239.61
Pręfatione quali utamur in Aristotelis libris 80.34
Pręsens tempus quomodo intelligatur 236.7
Pręteritum quicquam apud deos, neq; futurum est 281.42
Prępositio dicitur, quod ęque nominibus, & uerbis prępponatur 216.23
Prępositiones, aduerbia, articuli, & coniunctiones cur uere non dicantur orationis partes 215.13
Prępositiones, coniunctiones, articuli, & ipsa itidem aduerbia quem pręstent usum 215.11
Prępositio per se significatione prorsus uacat 214.70
Præstantiora sunt quę per se constant, quam quę in sola relatione consistunt 141.64
Precatio est oratio quidem, sed nec uera, nec falsa 241.17
Prima ordine naturę quę sint 107.46
Priora nobis quę sint 24.58
Priora ordine naturę nobis sunt posteriora 24.53
Priora ordine naturę quę sint 24.54
Priori opponitur simul 197.38
Prioris aliud genus 195.30
Prius 195.3
Prius aliquid duobus modis dicitur 151.2
Prius dicitur tempore, natura, ordine, & dignitate 195.48
Prius pręcipue & aptissime dicitur, quod tẽpore antiquius est, & uetustius 195.52
Prius quot modis dicatur 195.4
Priuari dicitur aliquid eorum, quę apta sunt ad percipiendã rem, cum in quo debet inesse, aut quando debet haberi, nequaquam inest 184.58
Priuari re, & habere rem non idem est, quod priuatio, & adeptio 184.66

Prioantia in eodem aliquo reperiuntur, ut in oculo cæcitas, & aspectus 184.54
Priuantia inter se noo commutantur 190.37
Priuantia non opponuntur inter se more eorum, quæ cum aliquo conferuntur 186.31
Priuantibus nulla inter se fieri mutatio potest 189.30
Prinantium alterum non necessario inest, sed cõtingit utrũque abesse 189.72
Priuantium non necesse est semper alterum uerum esse, alterum falsum 191.8
Priuantium separatio ab aduersis 188.43
Priuatio 185.27
Priuatio accedit abeunte habitu 194.60
Priuatio definitam nullam habet naturam 194.61
Priuatio esse non potest, nisi prorsus sit aliquid, cuius eẽ priuatio dicatur 187.8
Priuatio & habitus non in omnibus intelliguntur 182.18
Priuatio & habitus qualitates sunt 185.52
Priuatio ad habitus refertur 107.5
Priuatio in eadem spectatur re, in qua habitus dicitur 18.35
Prinatio in physicis accipitur pro absentia solius actionis. 181.37
Prinatio in terminis quid significet 197.54
in Priuatione & habitu non definite alterum in subiecto inest, cum ad illa accipienda aptum sit, sed alterutrum 190.20
in Priuatione & habitu non semper alterum uerum est, sed quandoq; etiam ambo falsa, etiam si sit res; sique res non sit semper ambo falsa 192.30
in Priuatione & habitu tria sunt obseruanda 185.32
Priuationes negationesque ad quam categoriam referantur 107.2
Priuationes nihil determinatum significant 107.3
Priuatione sola, negationisque oppositione sumus contenti, ubi contrarij oppositio nobis non suppeditat 354.24
Priuatio nihil aliud est, quam habitus ipsius absentia 188.9
Priuationis repugnantia uehementior est, quam illa aduersorum 181.55
Priuatio sui ratione est non ens 188.10
Probabiliter in tractando peripatetici oĩbus diligentiores fuerunt 21.67
Probatio a maiore ducta 237.39
Procli doctrina quanta fuit 209.23
Proclus Platonicus Ammonij præceptor 209.22
Pronunciatio non signum nominis, sed pars dicitur 220.38
Proounciatum simplex quid sit 248.38
Pronomen, tanquam nomen sit non quorundam naturarũ, sed personarum absolute, nominant 216.16
Proportionem quæ habent, in quatuor ad minimum considerantur 87.7
Propositio consequens quomodo inueniatur 308.1
Propositio constat e duobus terminis 41.35
Propositio dialectica cuius causa adhibeatur 318.57
Propositio determinata uocatur, si determinationem quandam habeat 256.64
Propositio est uera sæpe in materia, sed propter modum qui additus est, falsa 325.43
Propositio hæc, Socratem iustum non esse possibile, non est negatio, sed proportione respondet infinitis, aut transpositionis affirmationibus. 333.27
Propositio indeterminata oocatur, si nulla determinatio subiecto adiecta sit 256.63
Propositio in materia impossibili est uera, si aientem particularem determinationem prædicato cooiungit 265.2
Propositionem absolutam quæ conficiant 301.20
Propositionem eam solam cur reprobarit Aristoteles, quæ uniuersalem determinationem aientem utrique termino coniungit 265.72
Propositiones aduersæ & aduersis cõtrariæ io qualitate differunt, sed quantitas eadem utrarunq; est 258.50
Propositiones aduersæ quæ sint 259.3
Propositiones aduersæ quæ uocentur 358.28
Propositiones angulares, & indefinitæ ita se habent in futuro tempore, sicut in præsenti, & præterito 284.39
Propositiooes commutat particula negans per se ipsa transposita 313.20
Propositiones contingentes non omnino habent alterutrã contradictionis partem definite ueram: sed uel ambæ pari modo ueritatis, falsitatisq; sunt capaces: uel altera est eiusmodi naturæ, nt potius nera sit; altera nero, ut potins falsa: ita tamen, ut neq; ea, quæ uera est, semper uera sit; neq; quæ falsa, semper sit falsa 293.1
Propositiones contingentes, remde qua eounciant, modo esse, modo non esse significant 332.35
Propositiones debent, non termini priuantes esse 331.26
Propositiones duos solum terminos subiectum, & prædicatum habent 255.58
Propositiones eandem quantitatem habentes quæ se mutuo consequantur 307.43
Propositiones easdem conficiunt determinationes cum terminis, quibus primum adiunctæ erant transpositę 314.30
Propositiones ex infinito efficies, quæ definitum subiectum habent, addita subiecto negante particula 257.28
Propositiones ex transpositione eam habent rationem ad simplices, quam etiam priuantes obtinent: simplices non eam habent ad eas transpositionis, quam obtinent priuantes 298.61
Propositiones impossibilis cum iis necessarij numerantur 332.36
Propositiones indeterminatæ in contingenti materia simul ueræ sunt 271.51
Propositiones indeterminatæ in differentibus subiecti partibus simul dicere uerum non possunt, non aliter, quam particulares 297.33
Propositiones indeterminatæ non sunt contrariæ 262.43
Propositiones indeterminatæ quæ io materia sint contingenti 279.38
Propositiones indeterminatas censet Aristoteles idem ualere, quod particulares 269.29
Propositiones indeterminatas cur idem ualeant, quod parteculares 269.40
Propositiones indeterminatas, si in contingente materia capiantur, non est necesse unam ueram esse, & alteram falsam 284.33
Propositiones indeterminatas si in necessaria, ant impossibili materia consideres, in omni tempore uerum falsumque eas distinguere comperies 279.35
Propositiones, in quibus est tertium apprædicatũ, sunt priores iis, quibus additus est modus 250.33
Propositiones, in quibus idem subiectum sit, simul possunt inter se uerum dicere, & secus 358.35
Propositiones interdum inuertunt, & falsas ex ueris faciunt determinationes per se transpositæ 314.27
Propositiones modi impossibilis aientes, & negantes subiectæ sunt aientibus, ac negantibus propositionibus possibilis, & contingentis 335.45
Propositiones modorum ex transpositione sunt, ot Socratẽ iustum non esse non possibile 333.30
Propositiones modorum, in quibus solum infinitum uerbũ esse statuatur, negationem in modo solo sine dubio habent 330.15
Propositiones modorum negantes sunt, si particula oegans non uerbo esse, sed modo copuletur 333.25
Propositiones modorum, si aotę modum negans particula statuatur, euadunt negatiuæ 329.74
Propositiones modorum simplices sunt eæ, io quibus uerbũ esse sine negatione sumptum sit; ut Socratem iustum esse non possibile est 333.32
Propositiones modo uacantes informantur ab ipso inesse 325.66
Propositiones modo uacantes, quæ inter se simul falsę sunt, quam ob causam contrario nomine opponantur 336.8
Propositiones multæ dicuntur, cum multas naturas uterius terminus declarat, ac tot, quot erunt significata etiam numero, etiamsi ab uno nomine illa significentur 247.11
Propositiones necessariæ cum iis impossibilis numerantur 332.36

Propositiones

Propositiones necessariæ in modis opponuntur contingentibus 332.33
Propositiones necessariæ rem, de qua enunciant, semper eodem modo esse significant 332.34
Propositiones necessarij anteeunt cęterorum modorum ꝓpositionibus 343.60
Propositiones nominum, uerborumque commutatio nihil uariat in significatione; plurimum tamen discriminis in concinnitate locutionis hic ordo nominum, uerborumq; affert 313.5
Propositiones omnes contingentes sequuntur omnes eas, quæ posibilis sunt 334.44
Propositiones omnes, quæ in libro de interpretatione traduntur, sunt tria millia, & uiginti quatuor 327.61
Propositiones particulares non dicuntur cōtradicentes esse, cum in eadem materia simul ueræ comperiant 257.56
Propositiones priuantes medias cōstituit Aristoteles inter simplices, & eas, quæ ex transpositione constant 298.2
Propositiones quæ aduersantur 253.54
Propositiones, quæ contradictorio nomine opponuntur, eodē subiecto, eodemq; prædicato uti debent 276.23
Propositiones, quæ ex subiecto constant, & prędicato, primas tenent, quæ ex subiecto finito sunt potius, quam quæ ex infinito 250.34
Propositiones, quæ ex subiecto, & prædicato constant sunt priores, quatenus ad simplicitatem pertinet, iis, in quibus est tertium apprædicatum 250.30
Propositiones, quæ habent modum adiunctum 212.66
Propositiones, quæ habēt subiectum, & prædicatum 212.53
Propositiones, quæ habent tertium, quod apprædicatū dicitur 212.63
Propositiones, quæ in uerbis est, & non est inter se pugnant ex determinationibus, non possunt simul ueræ esse, uel simul falsæ inter se 329.51
Propositiones, quæ modis anteponunt negantem particulā, ex contradictionis effatum seruant; ut neq; unquā simul ueræ, neq; unquam simul falsæ sint 329.57
Propositiones, quæ modum habent, in posibili, & contingēti ita opponuntur, non mutuo cōtradicentes, sed simul ueræ deprehenduntur 329.54
Propositiones, quæ non propter materiem, sed ex ipsa ui ꝓpositionum simul uerum dicunt, quales sunt indeterminatæ, & particulares, necesse omnino est, ut eodem subiecto utantur, atq; eodem tempore uerum enuncient 358.37
Propositiones, quæ subiectum definitum habent, sunt iis priores, quæ habent infinitum, quasi simpliciores illæ sint, quæ autem sub eadem specie pronunciantur, primæ uelut simplicissimæ sunt, quæ determinatione carent. 294.58
Propositiones, quæ tertium adiectum habent, sunt priores, quæ aut nomen, aut uerbum prædicatum habent, iis, quæ totam definitionem pro prædicato statuunt 250.38
Propositiones, quæ uniuersalem determinationem prædicato coniungunt, licet subiectum sine determinatione capiamus, siue articulum ei addamus, siue non, sunt falsæ. 266.48
Propositiones, quas ex transpositione Theophrastus nominat 296.62
Propositiones quomodo quater quatuordecim, & sex erunt 264.57
Propositiones repugnātes, uel cōtradictorię quę sint 259.6
Propositiones si a prædicatis distinguantur, eę uel simplices sunt, uel ex transpositione 307.69
Propositiones si a qualitate diuidantur, quędam aientes, quędam negantes sunt 307.72
Propositiones si a quantitate diuidantur, aliæ uniuersales, aliæ particulares, aliæ infinitæ, aliæ denique singulares erunt 307.70
Propositiones si a subiectis distinguantur, eæ uel finitum, uel infinitum habent subiectum 307.68
Propositiones simplices imposibilis comitantur simplicibus posibilis, & contingentis 334.52
Propositiones simplices non habent eam rationem ad eas transpositionis, quam priuantes 302.26
Propositiones simplices uocat Aristoteles affirmationem, & negationem 299.61
Propositiones sine cognitione nominum, atq; uerborum nō possunt intelligi 82.71
Propositiones sine materiis constare nullo mō pñt 325.39
Propositiones singulares, & contingentes simul inter se in futuro tempore falsas esse dici non potest 288.20
Propositiones singulares in futuro tempore uerum, & falsum diuidunt; sed tamen non æque, atq; illæ, quæ in præsenti, præteritoq; sumuntur 379.67
Propositiones singulares in materia necessaria, & imposibili diuidunt non secus, quam aliæ uerum, & falsum determinate in omni tempore; tamen in materia contingenti eæ non simul modo in omni tempore sumptæ uerum, falsumq; distinguunt 279.48
Propositiones singulares quæ sint 259.9
Propositiones singulares sicut in præterito, & in instanti, sic etiam in futuro uerum, falsumq; in materia necessaria, & imposibili definite distinguant, in contingenti uero non item 284.52
Propositiones singulas aut in præsenti, aut præterito, aut in futuro tempore sumi necesse est 279.2
Propositiones si omnino sine uerbo est efferantur ex solis determinationibus negationes fiunt 330.51
Propositiones subcontrariæ quæ sint 259.4
Propositiones subalternæ in quantitate differunt, & eandē habent qualitatem 258.52
Propositiones subalternæ quæ sint 259.5
Propositiones transpositæ 312.70
Propositiones transpositionis fiunt, si prędicatis earum particulę negantes adhibeantur 299.63
Propositiones uniuersales, quæ nullam in terminis differentiam habent, simul nunquam uerę sunt 307.2
Propositiones uniuersales, ut uniuersę dicuntur, utpote quę in materia contingenti simul falsę sint, non dicentur efficere contradictionem 257.54
Propositionibus contingentibus opponuntur necessarię ꝓpositiones 332.33
de Propositionibus determinatis tractatio 259.70
in Propositionibus explicandis utitur Aristoteles nomine, uerbo, affirmatione, negatione, enunciatione, & repugnantia 212.43
in Propositionibus modorū, cum actu est pronunciemus nō magis modo, quam uerbo negantem particulam addentes negationem faciemus 330.35
in Propositionibus modorum, cum non sit actu uerbum est, negans particula modo addita sine dubio negationem faciet; non autem uerbo infinito esse adiuncta; nec multo magis etiam subiecto, aut prædicato termino 330.32
Propositionibus posibilis & contingentis aientibus, & negantibus sunt subiectæ illæ modi imposibilis aientes, & negantes 335.45
in Propositionibus, quæ cum modo efferuntur, solum eius uerbi Est, usus adhibetur; quod uel actu sit pronunciatum, uel foris in propositione subaudiatur 330.24
in Propositionibus totis, ut totis duo sunt, quæ spectantur; qualitas ipsarum, & quantitas 307.66
Propositioni, quæ modo caret, quem quisq; uelit modum poterit adiungere 325.54
Propositionis subiectum aut prædicatū si homonymum sit, non una erit propositio, sed tot, quot erunt sumptæ uocis homonymæ significationes 277.46
Propositionum cōuenientia, atq; differentia in ui simpliciū uocum eas componentium spectatur 348.71
Propositionū determinatarū deteriorū cōsideratio 269.50
Propositionum determinatarū oppositiones uniuersas quo loco tradat Aristoteles 268 20
Propositionum dignitas, & ordo 294.58
Propositionum duæ partes 307.64
Propositionum diuisio a subiecto ducta 256.10
Propositionum diuisio quædam 212.52
Propositionum ex tertio apprędicato tractatio 295.41
Propōnū ex tertio apprędicato uniuersarū diuisio 304.46
Propositionum materia diuiditur in contingentem, necessa-

riam,impoſsibilem 295.33
Propoſitiunum materiæ 255.68
Propoſitionum materia quæ neceſſaria, quæ impoſsibilis, quæ contingens ſit 256.3
Propoſitionum modalium deſcriptio uera 338.40
Propoſitionum modalium pars præſtantiſsima 327.5
Propoſitionum oppoſitiones duobus modis dicuntur, cum uerbum EST, in propoſitione tertium apprędicatſ 299.23
Propoſitionum omnium numerus 296.30
Propoſitionum oppoſitiões quatuor modis ſumunt 307.67
Propoſitionum oppoſitiones tres 279.4
Propoſitionum oppoſitiones uel ex modis, uel ex quantitate, uel ex qualitate capiuntur 332.31
Propoſitionum priuantium affirmatio non ex affirmatione ſimplici, ſed negatio ſequitur 298.6
Propoſitionum priuantium negatio ſequitur ex affirmatione ſimplici, ſed non affirmatio 298.6
Propoſitionum, quæ modum habent, quæ ex ſubiecto, & prędicato fiunt, quatuor ſunt differentiæ 327.26
Propoſitionum, quæ modum habent, quæ ex tertio apprædicato fiunt, octo ſunt differentiæ 327.32
Propoſitionum quatuor ſunt cõiſsimę ſpecies, quæ cum ueritatis, & falſitatis qualitate ſpectantur 252.66
Propoſitiuoum, quibus adiunctus eſt modus, conſequentia. 333.60
Propoſitionũ ſingulæ quatuor ſpecies, quæ a prædicato oriũtur, tripliciter uariari poſſunt 257.18
Propoſitionum ſingularium, & contingentium in futuro tempore ſumptarum alterutra uera eſt neceſſario; quandoquidem neq; utraq; ſimul uera eſſe, neq; utraq; ſimul falſa eſſe poſsit 235.7
Propoſitionum ſingularium, & particulariũ diſcrimẽ 257.4
Propoſitionum uera deſcriptio 344.12
Propoſitionum unaquęq; uera eſt, quę aliquam uniuerſalem determinationem prædicato coniungunt 264.69
Propoſitio omnis uel rem rei ineſſe, uel neceſſario ineſſe, uel contingere ineſſe declarat 326.21
Propoſitio particularis 259.1
Propoſitio particularis dicitur, cum particularis determinatio ſit addita ſubiecto 256.67
Propoſitio priuans 297.53
Propoſitio, quæ uelut determinationem Omnis aufert quo idem ualeat, quod particularis negatio 273.41
Propoſitio quæ una eſſe uoce uidetur, poteſtate uero nullo modo particeps ſit unitatis 316.24
Propoſitio ſola ſemper falſa eſt, quæ particularem determinationem negantem prædicato copular, cum ſubiecto determinationem uniuerſalem negantem habeat 265.5
Propoſitio ſuffarcinata 268.4
Propoſitio una appellatur, cum terminus uterq; in ea unam certam naturam declarat, etiamſi totam definitionem pro nomine, uel ſubiectum, uel prædicatum, uel utrunque acceperis 247.6
Propoſitio una eſſe non poteſt, in qua multa prædicata capiuntur 301.65
Propoſitio una eſt, quæ uno ſubiecto, & uno prædicato, quod ad ſubiectum attinet, utitur 277.37
Propoſitio una non eſt ea, quæ ex uno quidem ſubiecto, ſed prædicatis, quæ coniungi ſimul apta non ſint, fiat; etiamſi nos operam demus, ut illa accidentia in unum uoce componamus, ut omnia ſimul de uno prædicentur 316.22
Propoſitio una non ſolum uoce, ſed etiam ui, & facultate eſt ea, quæ ex uno ſubiecto, & prædicatis, quæ coniungi ſimul queant, conſtat 316.20
Propoſitio una, prædicatione nunquam ſit ex iis, quæ de aliquo accidenti prædicantur 316.51
Propoſitio uniuerſalis 259.1
Propoſitio uniuerſalis aiens quomodo contingat, ut in ſe ipſa conuertatur 314.4
Propoſitio uniuerſalis dicitur, cum uniuerſalis ſit ſubiecto addita determinatio 256.66
Propoſitio unius eſt pars contradictionis 316.68
Proprij diuiſio 53.10
Proprij eſt in una ſola, totaq; ſpecie, ac ſemp reperiri 65.55
Proprij, & accidentis communitas 66.59
Proprij & accidentis differentia 67.10
Proprij, & differentiæ communitas, & diſcrimen 63.70
Proprij, & generis communitas 60.11
Proprij & generis differentia 60.34
Proprij proprietas 64.9
Proprij, & ſpeciei communitas 65.11
Proprij, & ſpeciei differentia 65.41
Proprium 53.55
Proprium a genere quomodo diſcrepet 30.66
Proprium aliorum eſſe proprium nequit 65.46
Propriorum communio æqua eſt 67.20
Proprium coniunctius eſt illis, quæ rei naturam conficiunt quam accidens, & huius cauſa 16.49
Proprium cum eo, cuius eſt proprium, reciprocatur 60.13
Proprium cur in iis, quæ ſubſtantiam participant, & in iis, quæ ſubſtãtiæ aduentitia ſunt, mediũ habent locũ 60.30
Proprium de quibus dicatur 56.8
Proprium de ſola ſpecie, cuius eſt proprium dicitur 60.42
Proprium diuidunt in partes quatuor 52.55
Proprium, & accidens nihil quicquam rei naturæ conferunt 16.46
Proprium, & definitio, quæ mutuo utrique termini eſſe poſſunt 13.47
Proprium, & genus quam habeant diſsimilitudinem 29.64
Proprium in re ſubiecta ineſt nonnunquã poteſtate 65.50
Proprium in una ſpecie eſt 28.57
Proprium maximum ſubſtantiæ particeps eſt 53.2
Proprium poſterius eſt ſpecie 65.47
Proprium quid ſit 30.8
Proprium ſpeciei accidit 65.47
Proprium uere 52.65
Proteruitas eſt in temperantia exceſsio 193.22
Proteruus, & impotens quis ſit 31.47
Prouidentia diuina 281.24
Prouidentia quæ fiunt, ea plerunque, immo uero prorſus fiunt 156.50
Prouidentiam quam appellemus 156.69
Prouidentia ſi nõ ſit, nihil in rerũ natura ordinatũ ſit 156.26
Proximorũ, & quaſi cõiũctorũ difficile diſcrimẽ afferſ 61.11
Prudẽtia qui prędirus eſt, is quę agẽda ſunt, nouit oĩa 167.7
Prudentia uirtus eſt una omnium perfectiſſima 167.8
Punctum utpote quod magnitudinem nullam habeat, neque affectionem ullam, neq; figurã, & multo etiam minus formam conſecutum eſt 171.32
Punctus quid ſit 131.68

Q

QVADRATVM 201.39
Quadratum a Geometris uocatum 152.23
Quę ad aliquid dñr, eorũ regula ẽ ęqualitas 147.42
Quæ cum aliquo conferantur 141.30
Quæ cũ aliquo cõferũſ eur quãtitatẽ collocarit Ariſ. 241.60
Quę cum aliquo cõferunſ duobus modis cõſideranſ 153.52
Quæ cum aliquo conferuntur duplicia ſunt 158.19
Quę cum aliquo conferuntur, eorum aliquid qui certo ſciat etiam illud, cum quo confertur, certo intelliget 158.29
Quæ cum aliquo conferuntur, eorum non eſt neceſſe ſemper alterum uerum eſſe, alterum falſum 191.1
Quæ cum aliquo conferuntur, eorum oppoſitio non dicitur in omnibus 182.10
Quæ cũ aliquo cõferunſ, & aduerſorum diſtinctio 182.61
Quæ cum aliquo conferuntur habent molliorem, atq; infirmiorem repugnantiam, quam alia contraria 181.44
Quæ cum aliquo conferunrur iis nomina, ſi nullum accomodatum ſit rebus, facienda ſunt 148.4
Quæ cum aliquo conferuntur in iis omnibus, ut alterum affectum eſt, ita & reliquum erit 154.6
Quæ cum aliquo conferuntur, in eo, quod opponuntur, tantum abeſt, ut ſeſe corrumpant, ut ſeſe uiciſsim conſtituant 181.45
Quæ cum aliquo conferuntur inter ſe contrario nomine opponuntur, quicquid ipſa ſunt, contrariis tribuunt, aut quo quo pacto inter ſe affecta ſunt 182.65
Quæ cum aliquo conferuntur multa habent, quæ qualitates ſunt,

ſuntiquorum genera ad ea, quæ cum aliquo conferuntur rediguntur,ſpecies uero ad qualitatem 177.9
Quæ cum aliquo conferuntur non omnia ſuſcipiunt magis, & minus 146.4
Quæ cum aliquo conferuntur non poſſunt reciprocari,quoties non accommodatum ad id, quod dicitur, uerbum ex primit is, qui rem declarat 146.56
Quæ cum aliquo conferuntur non ſemper alterum uerũ eſt, ſed quandoq; etiam ambo falſa,etiamſi res ſit, niſi ſola exiſtat; ſiq; non ſit,ſemper utrumq; ſalſum 192.39
Quæ cum aliquo conferuntur non ſolum ratione, ſed ſubiecto etiam differunt 180.4
Quæ cum aliquo conferuntur non rerum naturam,ſed relationem,qua ad aliud affecta ſunt,conſiderant 150.49
Quæ cum aliquo conferuntur nullamne eſſentiam habeant, an id fieri poſsit in nonnullis ſecundis ſubſtantiis 154.44
Quæ cum aliquo conferuntur omnia reciprocantur 146.54
Quæ cum aliquo conferuntur pleraq; ſimul ſunt naturæ ordine 150.35
Quæ cum aliquo conferuntur quam habeant naturã 157.50
Quæ cum alio conferuntur quid ſint 141.32
Quæ cum alio conferuntur quinque habent inueſtiganda 141.54
Quæ cum aliquo conferuntur,ſi ablatum ſit id,ad quod dicũtur,ſtatim nomen etiam ſimul amittunt 149.10
Quæ cum aliquo conferuntur, ſi apte, & accommodate ad id, ad quod refertur, uerbum habent, apta ad ipſum illud ſemper erit dictio; etiamſi omnia, quæ aduentitia ſunt, detrahantur, iis ſolis remanentibus, cum quibus illa conferuntur 149.48
Quæ cum aliquo conferuntur,ſuſcipiunt contraria 144.46
Quæ cum aliquo conferuntur,ſuſcipiunt contraria,ſi in categoria ſint,quæ capiat ea 146.29
Quæ cũ aliquo conferunt̃,ſuſcipiunt magis & minus 145.72
Quæ cum aliquo conferuntur ueram definitionem non habere,quæ a ueteribus data fuit 157.29
Quæ omnia cum aliquo conferuntur,non ſuſcipiunt contraria 144.49
Quæ ſunt ad aliquid habent eſſentiam in eo, quod affecta ad aliud ſunt 160.5
Quale 159.69
Quale notius eſt qualitate 160.30
Quale quid ſignificare 122.42
Quale quid ſit 10.31.&.160.23
Quale ſub ſenſum cadit 160.26
Qualia capiunt contraria 174.63
Qualia recipiunt intenſionem,& remiſsionem 174.72
Qualia ſunt ea,quorum nomina ex qualitatibus,aut quomodo alio deducuntur 173.42
Qualia ſuſcipiunt ſimile & diſsimile 176.59
Qualibus eſt inter ipſa repugnantia, ſed nõ in oĩbus 174.32
Qualitas cur & quale 160.33
Qualitas,& quantitas ſubſtantialis eſt 133.38
Qualitas formam quãdã per ſe habet,& cõſiſtentiã 141.61
Qualitas in quatuor ſpecies diſtribuit Ariſtoteles 160.39
Qualitas ipſa nõ ſimile & diſsimile capit,ſed qualia 176.59
Qualitas omnis in corpore habet eſſentiam 117.54
Qualitas omnis repugnantiam non capit 174.58
Qualitas patibilis a paſsione nata uocatur,ſi toti ſpeciei adſit,ſed non compleat ſubiectum 168.69
Qualitas patibilis breuis 168.74
Qualitas patibilis dicitur duobus modis 169.59
Qualitas patibilis diuturna 168.72
Qualitas patibilis ideo nuncupatur; quia paſsionem in ſenſu efficit 169.57
Qualitas patibilis nominatur ſi toti ſpeciei inſit,compleatq; ſubiectum 168.66
Qualitas patibilis quæ nominetur 161.24
Qualitas patibilis quatuor modis conſideratur 168.48
Qualitas quæ uocetur 159.70
Qualitas quid ſit 160.21
Qualitas,ſed non omnis,recipit incrementum 175.1
Qualitas ſola mente comprehenditur 160.25
Qualitas una & eadem multis dici modis poteſt 163.7
Qualitates cur per ſe conſtare nequeant 117.53
Qualitates ipſę ſingulæ per ſe,& non in ſubiecto conſideratæ unæ atq; eædem ſunt 176.60
Qualitates multa habent,quę cum alio conferuntur. quorũ genera ad ea,quę cum aliquo conferuntur,rediguntur,& ſpecies ad qualitatem 177.9
Qualitates patibiles 167.54
Qualitates patibiles duobus modis accipienda ſunt 169.39
Qualitates patibiles, & perturbationes cur tertias ferant partes 162.74
Qualitates patibiles ex eo dicuntur, quod in ſenſibus motum quendam,& affectionem efficiant 167.69
Qualitates per ſe neq; intendi,neq; remitti poſſunt; cum uero in ſubiectis corporibus uerſantur, in quibus etiam miſceri poſſunt; tum uel intenduntur,uel remittũtur, prout magis,minusue contraria miſceantur 175.66
Qualitates proprie repugnantiam capiunt 174.52
Qualitates quæ ſint accidentia 117.64
Qualitates quæ non uocandæ ſint 170.5
Qualitates quæ ſint ſubſtantiæ 117.67
Qualitates ſubſtantiales 161.34
Qualitatibus eſt inter ipſas repugnantia 174.30
Qualitatibus,quæ mediæ interiectæ ſunt inter cõtrarias qualitates,nihil eſt contrarium 174.58
Qualitati cur tertiæ partes deferantur 104.58
Qualitatis diuiſio 160.45
Qualitatis ẽ ꝓpriũ aliq̃d ſimile,aut diſsimile noĩari 176.50
Qualitatis genera ſunt plura 159.71
Qualitatis genus primum in actione ſpectatur 165.63
Qualitatis genus ſecundum ſpectatur in potentia 165.64
Qualitatis genus tertium 167.54
Qualitatis inueſtigatio 159.73
Qualitatis motus eſt alteratio 199.24
Qualitatis nomen eſt duplex 160.27
Qualitatis patibilis deſcriptio 170.5
Qualitatis propria 174.30
Qualitatis proprium eſt, ut indiuidua,quæ in ea ſunt, ſimilia,diſsimiliaq; dicantur 176.74
Qualitatis quartum genus 170.71
Qualitatis quartum genus unde emanat 162.49
Qualitatis ſpẽs cur alia prima,alia ſecunda dicatur 163.45
Qualitatis ſpecies prima 163.50
Qualitatis ſpecies ſecunda 165.28
Qualitatis tractatio cur iis, quæ cum aliquo conferuntur anteponenda ſit 160.3
Qualitatum patibilium ſpecies non ſolum in corpore,ſed etiam in animo conſiderantur 169.20
Qualitatum ſubſtantialium diuiſio 161.40
Quando efficitur ex ſubſtantia & quantitate 178.17
Quando quid ſignificet 10.39
Quando ſignificat tp̃s, hoc eſt,quo in tempore quidpiam ſit 179.15
Quando ſunt tres ſpecies 179.16
Quanta improprie quę nominentur 135.47
Quanta non ſuſcipiunt neq; magis neq; minus 140.40
Quanta proprie quæ nominentur 135.47
Quanta proprie quæ ſunt, ea etiam circa quantum ſint, declarant 137.30
Quanti coniuncti quinq; ſpecies 131.32
Quanti deiuncti duę ſpecies 131.33
Quanti diuiſio 7.70
Quantis nihil contrarum eſt 136.20
Quantorum diuiſio 130.4
Quantorum maxime proprium eſt paria, aut imparia nominari 141.3
Quantorum repugnantia in loco apparet maxime 139.59
Quantum coniunctum quid ſit 131.29
Quantum continuum 130.10
Quantum deiunctum 130.10
Quantum deiunctum quid ſit 131.30
Quantitas 159.69
Quantitas & qualitas ſubſtantialis eſt 133.38
Quantitas in rerum natura ſm ſibi locum uendicat 131.4
Quantitas quas ob res ſecundas ferat partes 130.72

Quantitatem nancifcitur prima materia 131.6
Quantitati cur fecundę tribuantur partes 104.57
Quantitati infitum eft,ut ipfi nihil fit contrarium 133.41
Quantitatis bonū eft conueniens cuiq; rei quantitas 194.52
Quantitatis motus eft accretio,& decretio 199.25
Quantitatis feptem fpecies 135.65
Quid apud Ariftotelem definitionem fignificat 52.24
Quies omnino motui eft contraria 199.71
Quinque uoces corporis expertes funt 50.67
Quinque uoces fcripfit Porphyrius 10.56
Quinque uocum communitates,& differentiæ 56.1
Quod eft, id omne effe non eft neceffe; nec quod non eft, non effe 291.39
Quod nullo modo eft, id neque opinabile eft, neque nomine appellari poteft, neq; ulla alia nomenclatura uocatur, neq, in fingulari, neq; i alio ullo numero proferri,ut Eleates hofpes affirmauit 309.23
Quorum cum aliquo comparantur diuifio 143.14
Quorum cum aliquo conferuntur modus 143.35

R

RARITAS, & denfitas naturalis fi non in uno corpore, fed in pluribus uerfetur, non iam qualitas, fed fitus nuncupatur 172.55
Raritas naturalis & denfitas,quę in una re fubiecta uerfatur, qualitas eft 172.54
Raritas & denfitas funt qualitates 172.19
Rarum quod dicatur 171.8
Ratiocinatio quid fit 4.65
Ratiocinatio uera quæ fit 4.62
Ratio intellectualis una fimplici actione, & femper ftante, omnia quæcunq; funt,intuetur 341.29
Ratione ad agendum quæ facultates impelluntur; eæ multa etiam contraria efficere poffunt 338.70
Rationis expertes facultates non omnes contraria efficiunt 338.72
Rationis expers quis fit 16.21
Rationis expertibus facultatibus funt quædam prædita,quæ fimul contraria fufcipere queunt 339.2
Rationis particeps eft id, quod ratione utitur 130.46
Rationis particeps quis dicatur 16.20
Rationis uniuerfæ facultates funt participes contrariorum 341.11
Ratio,qua mens agens cognofcit, indiuidua eft, & immutabilis 282.61
Reciprocanda debent effe paria 147.53
Rectum & obliquum fitum folum partium fignificat, nec ne 172.64
Relatio ad minimum in duobus fpectatur 142.5
Relationem fignificantia referuntur ad ea, quæ cum aliquo comparantur 144.23
Relatio, quamuis in multis fit,tamē una eft fubiecto 142.17
Relatio quatuor modis dicitur 24.12
Repugnantiam quæ admittunt,funt qualitates 182.33
Repugnantia proprie in qualitatibus fpectatur 174.52
Rebus nullo pacto conueniunt prædicari, & fubiici ad prædicandum 219.38
Rei naturæ quæ nihil conferunt 16.46
Rei naturam quæ abfoluunt 16.39
Rerum aliæ in fola cogitatione funt 81.59
Rerum omnium origo bonum eft 12.33
Rerum quædam fimplices,quædam compofitæ 82.5
Rerum quæ homonymæ 84.36
Rerum quaruncunq; uis,atq; natura diuerfa eft, earundem quoq; perfectiones funt diuerfæ 2.46
Rerum fimulacra funt notitiæ 219.5
Res diuinitus producuntur 221.6
Res,& notitiæ funt natura 218.19
Res,eidem apud omnes ualent 217.34
Res ipfæ per fe nec ueræ, nec falfæ dicuntur, quatenus ad eam ueritatem pertinet, quæ in cognitionibus fpectatur 219.32
Res, notitiæ, & uoces uel fimplices, uel compofitæ confiderantur 219.13
Res omnes e materia,& forma,uel ex iis, quæ materiæ, & formæ proportione dicuntur,funt conflatæ 51.11
Res omnes triplici modo funt confiderandæ 56.26
Res partim per fe, partim in ipfo, partim circa illud funt 107.48
Res partim funt poteftate,partim actu 153.74
Res partim uniuerfæ funt,partim fingulæ 254.60
Res,quæ affertione,& negatione continentur,contrario opponuntur nomine 185.12
Res quæcunq; per fe non conftant proprie communiora nomina dici non debent,fed uoces tenues 14.9
Res quædam eft,quæ per fe confiderata proprie conftat 14.3
Res,quæ ordine naturæ funt priores 59.71
Res quandoq; munere uocum funguntur 122.2
Res quibus fignificentur 84.30
Res fignificatur, & non fignificat 522.14
Res fimplices,aut compofitę non iudicandæ funt ex uocum fimplicitate,aut coniunctione, fed ex ipfarum fignificatione 93.29
Res fingulæ quæ appellentur 254.61
Res fubiecta fenfui fenfu antiquior eft 152.62
Res unaquæq; a bono perficitur 12.35
Res uniuerfas quas appellet Ariftoteles 253.60
Refoluens aduerfatur definienti 58.17
Refolutio aduerfatur demonftrationi 18.23
Refolutio differt a compofitione 18.27
Refolutio eft diuifioni contraria 18.9
Refolutione quando utamur in ratiocinationibus 27.67
Refolutionis finis 18.36
Refolutionis munus 17.60
Refolutio quando fiat 18.33
Refponfio eadem conueniat ad ea omnia,quæ interrogatione continentur 318.31
Rhetores in numeris, comprehenfionibus, & figuris funt toti 242.55
Rhetorices principia a philofophia ducuntur 4.59
Rethorica obferuatio 313.9

S

SAPIENS nominatur is, qui quauis arte eft inftructus 5.32
Sapientem Deum folum appellari licet 5.39
Scientia cur dicta 9.26.& 21.6
Scientiæ differentia 102.38
Scientiæ non uere ac proprie funt,quæ non dicūtur ex principiis per fe probatis 164.42
Scientiæ omnes in quibufdam peculiaribus uerfantur 1.58
Scientia in anima eft 153.12
Scientia in iis eft, quæ permanent,diuturnaq; funt 163.52
Scientiam fimul effe cum re,quæ fub fcientiam illam cadit, in paucis,aut in nullis potius perfpici poteft 150.65
Scientia omnis, atque ars fubiectum aliquod, & finem habet 1.40
Scientia quæ re uera,& proprie fit habenda 152.4
Scientia quid fit 159.41
Scientia tollitur fublatis rebus, quæ fcientiæ fubiectæ funt 150.72
Scientia tribus modis dicitur 164.20
Scientiarum diuifio 102.44
Scribendi genus quale Ariftoteles fit fecutus 80.8
Scripta, in quibus auctor docet ex pfona fua,quæ fint 78.72
Scriptorum ordo 78.55
Sectæ unde nomen duxerunt 77.31
Sedere 179.14
Semper ens fi eft,planum eft femper effe perfectum,fuiq; effentiam fecundum naturam habere 291.6
Semper quæ funt, necquicquam eorum poteft quandoque non agere 291.5
Senfibile eft, quod particeps fenfus eft 153.43
Senfu id,quod fenfus mouet,eft antiquius 153.6
Senfum mouentia 152.74
Senfum omnem effugere,quæ corpora non funt 153.27
Senfus cognofcit externa 211.57

Sensus cur deterior demonstratione 508.56
Sensus & in corpore sunt,& corpus ambiunt 152.66
Sensus nullus est futurus, si nullum sit corpus 152.69
Sensus unà cum animali oritur 153.3
Sensus unà cum eo, quod uim habet sentiendi existit 153.2
Sententias contrarias esse ex eo iudicari, quod sint ex contrarijs,falsum est 350.1
Sententias contrarias esse censendum est,quod de rebus ipsis contrarie enuncientur 350.19
Seruum sine domino reperiri aiunt iureconsulti 154.32
Sessio quæ uocetur 144.14
Signa quibus res definiuntur sunt quatuor 14.28
Significare quid sit 233.51
Significatio & dictio in omni oratione necessario spectantur 246.53
Significatio quando fit 14.44
Significatio unam habet unius orationis differentiã 246.60
Simile aut dissimile nihil dicitur alia re ulla,nisi ex qua illud quale appelletur 176.49
Similia nos decipiunt potius,quam ea, quæ natura multum distant 351.24
Similia eueniant in orationibus negantibus est necesse. 353.25
Similibus partibus constans 39.56
Similis generis quæ sunt, eorum distantia in contrarijs est maxima 353.2
Simitas quid sit 184.27
Simplex & compositum non in relatione quarundam definitarum propositionum,sed in propria cuiusq; ui,& facultate spectamus 353.69
Simplex in multa componitur 18.47
Simpliciora compositis anteponenda sunt 83.44
Simpliciter quatuor modis dicitur 23.30
Simpliciter tribus modis dicitur 100.24
Simulacri,& notæ discrimen 218.54
Simul 197.1
Simul opponitur priori 197.38
Simul sunt ea omnino & proprie, quorum ortus in eodem tempore est 197.2
Simul sunt natura ea, quorum uno posito, alterum quoque necessario intelligitur; & sublato, alterum simul tollitur 250.52
Simul sunt natura,& quæ reciprocantur, cum neutrum caussa sit ortus,& status alteri; & quæ inter se ex eodem genere diuiduntur 197.30
Simul triplex differentia 197.43
Singula de multis non dicuntur 29.47
Singulæ res unum in multa diducunt 40.68
Singulæ res interitui obnoxiæ sunt 15.34
Singula in rebus sunt 15.73
Singulorum uis 40.70
Situm esse est quendam situm habere 179.19
Situm esse ex substantia efficitur, & ex iis, quæ cum aliquo comparantur 178.19
Situm esse quid significet 10.40
Situm esse sunt tres species 179.11
Situm partium significant rara, & crassa, aspera, & læuia 271.4
Situs in iis dicitur, quæ cum aliquo conferuntur 144.2
Situs partes 178.54
Situs species eorum,quæ referuntur ad aliquid, unam categoriam,quæ est situm esse,peperit 244.40
Solem maris nomine, Lunam uero fœminę cur Græci appellarunt 227.6
Soli masculum,fœminam terræ, Lunę uero masculofœminam Aristophanes in conuiuio Platonis loquens dixit conuenire 227.11
Sol nunquam fuit potentia 345.52
Soltex 228.64
Solum dupliciter dicitur 87.44
Solum est determinatio 326.50
Solum modus non est 326.24
Solum quando sit modus 326.58
Solutio duplex 3.31
Sonus,& uocis discrimen 223.69
Sonus quid sit 223.70
Specie ea quam creat prior est differentia 63.10
Speciei communio par est,& æqua 66.48
Speciei,& differentiæ communitas,& differentia 66.1.& 62.69
Speciei,& generis communitas 59.21
Speciei,& generis comparatio 113.22
Speciei,& generis differentia 59.45
Speciei multæ sunt significationes 32.34
Speciei, & proprij communitas 65.21
Speciei,& proprij differentia 65.41
Speciei uelut hominis proprietates 42.40
Speciem nullam permittit genus esse priorem altera, uel posteriorem 14.20
Speciem quæ ueteres appellarint 16.28
Specierum cognitio apertior est,quam generum 185.61
Species 32.22
Species ad genus quomodo referatur 33.23
Species a genere quomodo discrepet 30.63
Species a generibus sortiuntur, ut in quęstione, qua uis, & natura indagatur,dicantur: & a differentiis,ut in ea, qua quæritur qualitas 63.31
Species aliorum genus esse potest 65.45
Species ante quam accidentia, licet ea secerni non queant, intelliguntur 66.25
Species cum specie non connectitur ad aliam speciem efficiendam 63.41
Species definitionem generis sibi uendicat 120.29
Species de genere cur non dicatur 41.20
Species de quibus dicatur 56.8
Species de quibus dicitur, de iis itidem speciei genus,& generis genus usque ad caput generis necessario dicetur 41.61
Species & genera itidem quæ uocentur 38.45
Species, & genera quæ sit primæ substantiæ uis declarant 114.30
Species & genera secundæ substantiæ nominantur 114.28
Species, & genus in substantia qualitatem esse explicant 121.26
Species,genus, differentia rei naturam absoluunt 16.39
Species infimę incognitæ sunt nobis 40.1
Species infimæ natura determinatæ sunt,tamen nobis incognitæ 40.54
Species intermediæ quæ sint 37.72
Species in re subiecta inest re ipsa 65.49
Species,magis quã genus nomẽ obtinuit substantiæ 113.39
Species materiatæ,quę in ortu & interitu cõsistunt,propter continuum fluxum effugiunt,neq; demonstrationem eam expectant,quæ est huius ad hoc 249.47
Species multa in unam naturam colligit 46.65
Specie non prius constat genus ratione temporis 22.64
Species nulla earum,quæ genera non sunt magis,quam altera substantia est 114.20
Species nulla est alij contraria; tamen in differentiis,& qualitatibus spectatur 123.73
Specie prius constat genus ratione substantiæ,& ordine naturæ 22.62
Species prius,quam proprium,constat 65.47
Species quid sit 30.6.&.32.38.&.33.15.&.36.22
Species quędã per se constant,& in solis animis sunt 12.22
Species, quantum ad multitudinem spectat, sunt indiuiduis pauciores,potestate tamen,& accretione plures 42.7
Species quomodo a genere separetur 29.73
Specie sublata cur reliquas auferri necessum nõ est 134.39
Species ultima quid sit 36.56.&.36.41
Species ultima,& tantummodo species 37.28
Specie una amota omnes non amouentur 24.75
Stare 179.15
Stoliditas est in temperantia defectio 193.23
Studiosus quis uocetur 91.74
Stultus ille est, qui uult,quæ consequi non potest 166.61
Subcontraria uocantur ea,quæ contradictorio nomine inter se opponuntur 348.6

Subdiuisio quid sit 5.60
Subiecta res est, ut ei quicquam accidat necesse est 66.28
Subiecti termini diuisio 256.10
Subiecto præstantius est & prius, prædicatum 255.26
Subiecto quæ insint 96.25
Subiectum duplex est 95.56
Subiectum quid sit 1.41.&.245.5
Subiici ad prędicandum, & prędicari rebus nullo pacto conueniunt 219.38
Substantia 107.29
Substantia ablata accidens aufertur 14.78
Substantia composita quæ sit 107.63
Substantia, cum in qualitate mutatur, facta est apta ad contraria suscipienda 129.73
Substantia cum ut pars sumatur, alterius dicetur 145.35
Substantia cur amplificetur, ac imminuatur 46.2
Substantia cur ferat primas 104.55
Substantia diuina subiectum nequaquam est 95.4
Substantiæ bonum est eius perfectio, & habere absolutam naturæ rationē, & in ratione neque excessum, neq; imminutionem esse 194.50
Substantiæ cur magis & minus non insit 45.70
Substantię de accidentibus præter naturam dicuntur 100.7
Substantiæ diuisio 32.53.&.37.21
Substantiæ diuisio quædam 135.5
Substantiæ est, una eademq; cum sit numero, proprium maxime uim habere accipiendi contraria 126.28
Substantiæ, & differentiarum communitas 116.30
Substantiæ, in quibus proprium & accidens cernuntur, sine proprio, & accidente constare non possunt 68.17
Substantiæ intelligibiles nullo modo sunt capaces accidentium 109.45
Substantiæ ipsæ mutatæ uim habent accipiendi contraria. 126.43
Substantiæ ipsa res per se sumpta nihil quicquam significat; cū uero uoci coniuncta sit, tunc ab illa significat 123.33
Substantiæ motus est ortus & interitus 199.24
Substaotiæ non omnes accipiunt contraria 127.16
Substantiæ primę cęteris omnibus subiectę sunt 113.30
Substantiæ primæ cur maximę nominentur 113.53
Substantiæ primæ nec tota, nec partes ad aliqua referuntur 154.48
Substantiæ primæ ob quam causam primæ appelleōt 115.30
Substantiæ primæ quem usum præbeant iis cæteris omnibus quæ prętter ipsas sunt 111.53
Substantiæ primæ quot modis subiiciantur 114.9
Substantiæ primæ specierum & generum definitionem sibi uendicant 120.28
Substantiæ primæ uis quæ sit, declarant genera, & species 114.30
Substantiæ quæ dicantur 10.12
Substaotiæ quomodo significent 121.71
Substantiæ secundæ accidentibus in nouem generibus consideratis subiiciuntur 115.36
Substantiæ secundæ non suscipiunt contraria 127.17
Substantię secundæ qualitatem significant 121.20
Substantiæ secundæ tum genera, tum species appellantur 115.16
Substantiæ sex tanquam propria tribuuntur 127.31
Substantiæ significatio duplex 88.37
Substantia, & quantum quot habeant communitates 10.23
Substantiæ uis, & facultas 39.44
Substantia ex accidenti dicitur, cum de accidenti prædicatur; ut, cum dicimus, hoc album lignum est 321.68
Substantia in accipiendis contrariis motu cietur, qui qualitati conuenit 129.51
Substantia in quibus magis uel minus insit 46.19
Substantia in tertiis personis nō admodum apparet propter uerbi infinitatem 93.15
Substantiā cur Aristoteles per negationē definierit 108.65
Substantiam in primam, & secundam Aristoteles non diuisit 119.29
Substantia non suscipit magis & minus 124.39
Substantia omnis quiddam hoc, uel illud significat 121.13
Substantia partim simplex, partim composita 107.95
Substantia per se cohęret, nec indiget alterius auxilio, ut sit 107.51
Substantia per se cohæret, nonemq; reliqua prædicamenta ei accidunt 32.58
Substantia prima cur appelletur 113.58
Substantia prima corporis expers est 108.48
Substantia prima est infinitæ potestatis 108.18
Substantia prima quæ sit 97.70
Substantia prima quæ appelletur 197.71
Substantia proprie, & primum, & maxime dicta quid sit 107.30
Substantia quæ sit 20.8
Substantia quid significet 10.6
Substantia quot dicatur modis 107.56
Substantia reliquas categorias non introducit 107.42
Substantia res est, quæ se pulcherrime sustentat 68.18
Substantiarum secundarum species potius substantia est quā genus 113.22
Substantiarum partes cur ad aliquid non referuntur 159.52
Substantia secunda omnis substantialem rerum explicat qualitatem 123.38
Substantia secunda quæ 97.72
Substantia secunda quæ dicatur 107.72.&.109.68
Substantia secunda sublata, etiā simul prima tolletur 110.13
Substantia simplex pręstantior est composita 102.64
Substantia simplex quæ sit 107.64
Substantia sublata accidentia quoq; auferentur 39.41.
Substantia sublata tollit cæteras categorias 107.44
Substantia triplex 106.69
Substantia, ut uox significat, & non significatur 122.13
Substantiis intelligibilibus nulla dignitas accedit 109.42
Substantiis intelligibilibus nullum accidens opponitur. 109.45
Superficiei notio 132.17
Superficies, cui duæ mensiones sunt, ut longitudo & latitudo, & affectionem, & figuram obtinuit 171.37
Superficies & planum idem est apud ueteres 134.63
Superficies quę appelletur 131.58
Supra, infra, alicubi figurantur ea, quæ constant ex partibus situm habentibus 135.26
Supra & infra non sunt in rerum natura 139.73
Syllabæ sunt dictionibus priores 196.8.
io Syllogismis finitum quid uolumus concludere 332.18
Syllogismo categorico opus est, si futura est integra, & perfecta probatio 210.42.
Syllogismos categoricos cur absolute syllogismos appellamus 210.45
Syllogismus finitus ex finitis efficiē propositionibus 332.19
Syllogismus hypotheticus imperfectus 210.32
Syllogismus in secunda figura 116.64
Syllogismus in secunda forma 182.73.116.49
Symbama 231.71
Syoonyma quæ dicantur 89.63
Synonyma quæ sint 39.29
Synonyma quæ nominentur 84.40
Synonyme dicuntur omnia, quæ a substantiis, & differentiis proficiscuntur 120.33

T

TA 1 a significat substantiam indefinitam 122.26
Temporis aduerbia 225.17
Temporis pars alia prior, alia posterior est 130.59
Temporis pars nulla manet 130.55
Temporis partes 178.37
Temporis priocipium est nunc 132.29
Temporis commutatio potest in singularium natura spectari; in uniuersalibus uero nullum obtinet locum 307.26
Tempus & locus corporibus comitantur 97.42
Tempus & locus est circa substantiam 199.23.
Tempus & locus non sunt ex se continuata 132.48
Tempus non ex se, sed ex motu consequi, ut continuatum habeatur 132.70

Tem-

Tempus ordinem certum obtinet 130.58
Tempus præsens quomodo intelligatur 236.7
Tempus quid sit 232.45
Tempus species quantitatis creat categoriam Qʃi. 144.41
Tempus tribus modis sumitur 257.17
Tenebræ nihil aliud sunt, quam lucis priuatio 187.54
Tenue & angustum quid sint 140.65
Terminans omne terminato una dimensione minus est 4.32
Termini homonymi sunt cauendi 254.8
Termini ne ad aliud, atq; aliud referantur cauẽdũ est 254.9
Termini non debent esse priuantes, sed propõnes 331.26
Termini qui sint 13.55
Termini qui sint cauendi 254.8
Terminorum quatuor differentiæ 315.16
Terminos nominauit Plato in nono de legibus uoces simplices 214.5
Terminus prædicatus qui uocetur 212.56
Terminus, qui dicitur, quanquam subiicitur, necessario, & quod inest, quodq; contingit, æqualis non est 13.60
Terminus subiectus, & qui de subiecto dicitur quid sit 21.57
Terminus subiectus qui uocetur 212.55
Terminus uterq; cum in propositione unã certã naturam declarat, tum una propositio appellatur 247.6
Terra fœminam, Soli masculum, Lunæ uero masculofœminam Aristophanes in conuiuio Platonis loquens dixit conuenire 227.11
Terra magis sicca est, quam ignis 125.30
Terram græci cur fœminino genere enunciant 227.16
Terra quomodo fiat 117.58
Thales Milesius prius Lunæ defectionis causam fertur inuenisse 151.13
Theologiæ proprium 79.19
Totum non alterius, sed in aliis a Porphyrio dictũ est 42.70
Turpitudo quid sit 9.7

V

VALENTES appellantur; qui uim habeant naturalem ad facile resistendum iis, quæ extrinsecus occurrunt 165.40
Vbi efficitur ex substantia, & quantitate 178.17
Vbi locum indicat 178.40
Vbi locum significat, uel quod in loco est 179.17
Vbi motus est loci mutatio 199.25
Vbi quid significet 10.38
Vbi sex sunt species 179.18
Verba ac nomina sine uocibus simplicibus non percipiuntur 82.73
Verba actiones, aut affectiones significant 223.62
Verba appellantur ea quæ in præsenti dicuntur, cuiuscunque fuerint personæ, ut ualeo, uales, ualet 236.6
Verba, dixit Socrates in Cratylo, sunt consequentium, hoc est, eorum, quæ substantiis insunt, imitationes 229.56
Verba & nomina a uocibus non significantibus differũt eo, quod ea res quasdam significent 217.42
Verba, & nomina ex instituto sunt 220.16
Verba, & nomina non absolute uoces dicuntur esse, & materiæ ratione 229.4
Verba, & nomina ortum a nostra cogitatione trahunt, ac uoce pro materia utuntur 220.4
in Verba, & nomina quæ distribuerit Aristoteles 214.74
Verba, & nomina, quæ pronunciantur, signa esse, eorum, quæ intelligimus, statuuntur 220.27
Verba, & nomina simplices sunt uoces, quæ nec uerum, nec falsum significant 217.56
Verba, & nomina simplicibus notitiis respondent, & ab his utrisq; uerum & falsum absunt 221.73
Verba & nomina sunt notitiarum simulacra 219.6
Verba, & nomina sunt uocabula tantummodo 248.30
Verba, & nomina tribus modis dicuntur, uel intelligando, uel proferendo, uel scribendo 219.68
Verba indicant ea, quæ de altero dicũtur, qualia sunt ea, quæ de subiecto dicuntur, aut in subiecto insunt 234.44
Verba infinita a grammaticis appellata nomina dicuntur 235.19
Verba infinita, & nomina cur nominemus eas uoces simplices, quæ cum negante particula pronunciantur 353.25
Verba infinita significant solum naturam actionum, aut passionum 179.47
Verba ipsa, & nomina sua compositione, nec solum pronunciatione, sed etiam significatione orationes efficientia & ui significandi in primis prædita, merito partes etiam primæ orationis nominantur 240.14
Verba ipsa per se pronunciata nec uerum, nec falsum notãt, at iuncta pronominibus & uerũ, & falsum indicãt 191.59
Verba nominaq; infinita neq; uerum, neq; falsum quicquam possunt significare 312.53
Verba non fiunt de affectione, quæ significatur, sed de uoce, quæ illam significet 235.35
Verba propriam uim seruantia & solum, & semper prædicari per se possunt 234.31
Verba quæ & non nomina dicuntur 232.34
Verba quæ nominauerit Aristoteles 215.1
Verba, quæ sine nomine proferũtur, significant quidem omnino, sed plura, & non unum quid 234.6
Verba, quæ uerum, aut falsum significant, non sunt uerba per se, sed est huiusmodi uerborum cum nominibus personarum, de quibus dicuntur, complexus 223.2
Verba quæ uocentur 213.73
Verba quandoque fiunt subiecta, ut philosophari utile est. 234.73
Verba qui enunciat, intelligentiam imprimit in animo, & qui audit, quiescit 236.57
Verba semper locum prædicati, non autem subiecti obtinent 233.60
Verba simplicia quæ uere sint 93.26
Verba si sola dicantur, nomina sunt, significantque aliquid. 236.56
Verba uocãtur uoces, quæ actionum, & affectionum ad subiecta relationem declarant 235.11
Verbi casus 233.26
Verbi casus appellat Aristoteles, ea quæ adsignificant tempus, in quo interiectum præsens est: id autem præteritum & futurum uocat, tanquam hæc duo tempora præsens in se contineant 236.19
Verbi ipsius coniunctio cum nominibus, quæ in recto fini casu, uel in obliquis, cum ea prædicato adiuncta sunt, ad perfectam orationem faciendam sufficiunt 222.37
Verbi munera 235.2
Verbi significatio est uel actio quædam, uel affectio 235.45
Verbis connectitur uox facultate 13.56
Verbo cur nomen anteponatur 213.60
de Verbo & nomine tantum cur agat Aristoteles in libro interpretationis 214.22
Verborum, nominumq; coniunctio non quæuis in ipsa oratione enunciante perfectam orationem, hoc est, ueram, aut falsam reddet 222.33
Verborum, nominumq; transpositio duplex est 313.14
Verbum 233.12
Verbum aliquando non est propositionis pars 216.9
Verbum appellandum censet Aristoteles uocem omnem, quæ in propositione prædicatum facit 222.66
Verbum dicitur tribus modis apud Aristotelem 236.23
Verbum infinitum 233.23
Verbum infinitum cur dicatur 233.24
Verbum nullum præter EST, potest apprædicari 305.10
Verbum quando sit propositionis pars 216.12
Verbum quid sit 233.13
Verbum significatione sua tempus includit, & in re aliqua semper cohæret 233.21
Verbum significat quidem actiones, & affectiones; non tamẽ uerum, aut falsum, nisi quod ei nomen addatur 237.6
Veritas ac falsitas neq; in orationibus solis, neq; in rebus solis cernuntur, sed in orationum cum rebus conuenientia 129.35
Veritas & falsitas in qua re uersetur 79.2
Veritatem omnem in coniunctione, ac distinctione philosophus non constituit 222.47
Veritatem quando assequemur 252.50

Veritas quæ dicatur apud Aristotelem 222.50
Verum & falsum capit sola enuncians oratio 211.30
Verum,& falsum in cöiunctione,& disiunctione rerum omne consistit 221.58
Verum,& falsum in notitia,atq; uoce spectatur, non tamen simplici,sed coniuncta 221.70
Verum,& falsum in oratione enunciãte, quæ ex simplicibus uocibus fit,spectatur 217.58
Verum,& falsum,quod sermone perquirimus,in quadam relatione notitiarum,aut uocum ad res perficitur 219.24
Verum in notitia,& in uocibus uersari dicimus cum notitia rebus ferme conueniat,aut uoces rerum essentiæ respondeant 219.26
Verum totum necessario quod sit 292.40
Versio æqua quid sit 147.17
Versio quid sit 147.8
Vetustiores tum in iis, quæ animam habent,quam in iis,quę non habent, dici consuescit 195.57
Videndi uerbo contraria est priuatio aut actionis,aut facultatis 262.68
Videtur quid significet 124.51
Vim efficiendi aliquid non uno modo dicitur 339.7
Vis non omnis apta est ad contraria accipienda,nec eæ quidem,quæ sunt eiusdem speciei 339.4
Virtus cum sit mediocritas,inter duas uitiositates spectatur, quarum altera in defectione,altera in redundantia cernitur 293.16
Virtus omnis quid sit 31.38
Vmbra est luminis impedimentum,quæ sane uel in aere, uel absolute in pellucido accidit 188.24
Vnitas 106.9
Vniuersale de subiecto dicitur 94.70
Vniuersale fit capax accidentis 331.57
Vniuersale in oppositione propositionum, quæ in quantitate fit,fit particulari dignius 269.58
Vniuersalia de particularibus sm naturam dicuntur 10.4
Vniuersalia suapte natura dici de multis apta sunt, hoc est, non lege quadam,& impositione,ut,Aiax,& Alexander; sed quod unam naturam declarent, quæ cum cuiq; ex multis insit,facit,ut nomẽ ipsam significãs de eis dicatẽ 262.15
Vniuersa quædam sunt in rebus 15.73
Vniuersa semper eodem modo,nec non aliter, paulopost uarie,prout singularia se habent 9.40
Vniuersitatis ædificator neq; potuit quandoq; potentia esse, & imperfectus mundi opifex;quandoq; uero actu, & perfectus mundi ædificator 345.55
Vnum est duobus prius 195.66
Vnum natura ex uno primum facit,deinceps multos ex multis 24.46
Vnum tribus modis dicitur 100.30
Vnum uni,& definitum definito contrarium est 350.64
Vnum uni,& non duo uni contraria sunt 193.27
Vocabulum quod nominetur 248.51
Vocalem facultatem secundum naturam homo uidetur consecutus esse 241.64
Vocalis instrumenta quæ sint 221.15
Vocalis facultatis organa 241.44
de Voce differere cur pertineat ad naturalem 216.70
Vocem emittere est natura,significare autẽ aut nominibus, aut uerbis,aut orationibus,quæ ex iis constant,quæ ex uoce incondita,ut ex materia essentiam nanciscuntur, & a nostra cogitatione,non natura, sed ex instituto formam sunt adeptæ,positione est 241.60
Vocem omnem significantem nomen appellari docet Plato in Sophista 233.65
Voces ab animo,in quo mens,& ratio elucet,quiq; naturam suam ab omni corpore usum separabilem habet,perficiuntur 220.7
Voces a natura sunt,noïa autẽ & uerba ex instituto 220.16
Voces compositæ,si rem simplicem significent, simplices dici debent 93.31
Voces eædem aliis atq; aliis scribi literis possunt 218.69
Voces,& literæ sunt positione 218.20
Voces homonymæ necesse est, ut ita singulas suas significationes consequantur, sicut genera suas species 340.32
Voces homonymæ quæ sint 24.10
Voces iunctæ inter se affirmationem,negationemque conficiunt 105.64
Voces non significantes cur abiiciantur 28.1
Voces,notitiæ, & res uel simplices, uel compositæ considerantur 219.13
Voces notitias enunciant 218.16
Voces,quæ actionum, & affectionum ad subiecta relationẽ declarant,uocantur uerba 235.11
Voces,quæ affectionum, & actionum substantias indicant, nomina uocantur 235.10
Voces quæ per naturam significant 224.11
Voces quam ob causam sint nobis datæ 218.11
Voces quandoq; munere rerum funguntur 122.4
Voces significant ipsas res 122.14
Voces simplices categoriæ tradunt 210.70
Voces simplices,& compositæ 93.20
Voces simplices Plato in nono de legibus terminos nominauit 214.5
Voces simplices quæ appellentur 213.65
Voces simplices,si rem compositam significẽt, compositę dici debent 93.33
Voces simplices sunt logicæ facultatis initia 11.53
de Vocibus utrum natura, an positione essent, quærendum esse ueteres censuerunt 218.43
Vocis & sonus discrimen 223.69
Vocum ac conceptuum nihil significantium nullam philosophi rationem ducunt 81.71
Vocum differentiæ quot 61.57
Vocum discrimina per coniugationes 56.47
Vocum diuisio 27.52.&.92.62
Vocum non articulatarum,quales sunt brutorũ,cã 221.25
Vocum quædam simplices quædam compositæ 82.7
Vocum rem significantium diuisio 103.62
Vocum significantium species duæ sunt solæ 234.8
Vocum simplicium partes nihil significant per se 240.54
Vox ad ipsam orationem loco materiæ sumitur 217.6
Vox composita omnis rem compositam nõ declarat 93.6
Vox composita quæ sit 93.3
Vox connectitur noïbus re ipsa, uerbis autẽ facultate 13.56
Vox cur in libro interpretationis non definiatur 216.68
Vox est genus orationis 216.68
Vox in duas partes diuiditur 224.32
Vox non significans,& illiterata quæ sit 224.46
Vox non significans & literata quæ sit 224.45
Vox nulla simplex uera est aut falsa 105.28
Vox omnis necessario uel nihil,uel aliquid significat,sique significet;uel unum,uel plura declarat 277.62
Vox omnis quæ significat,pręter indiuidua a Porphyrio ad quinque uoces reducta est 10.71
Vox quid sit 223.70
Vox significans,& illiterata quę sit 224.44
Vox significans,& literata quæ sit 224.43
Vox simplex omnis rem simplicem non significat 93.3
Vox simplex quę sit 93.2
Voluntatis nostræ sumus nos domini 341.17
Vtile,& bonũ mutuo quodam inter se nexu iũcta sunt 15.23
Vtile in duo distribuitur 15.24
Vtile quid sit 15.27

FINIS.

ERRATA

Col.	Verſ.	Erratum	Corrigito
1	50	ducantur	ducatur
3	11	artis	mortis
3	29	ueru	uero
4	49	non habeat	deleto. non
17	15	ſaciendum	ſciendum
19	50	ſenſu	ſenſui
74	44	eum	cum
218	20	unius	minus.